

Del Collegio de' S. m. p. di S. m. p. di S. m. p. 15.

S A N C T I
B O N A V E N T U R A E
S. R. E. E P. C A R D. A L B A N.
E X I M I I E C C L E S I A E D O C T O R I S,
O p e r u m

T O M V S S E C V N D V S.
Q V O E X P O S I T I O N E S I N T E S T A M E N T V M N O V V M,
v t i n f r a , d i s p o s i t a e , c o n t i n e n t u r . P a g . V .

C V M P R I V I L E G I I S .

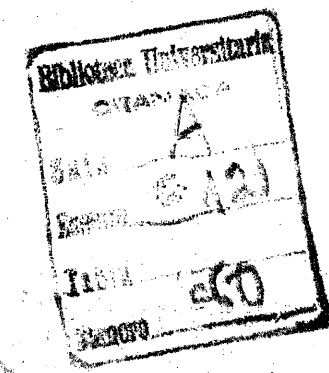
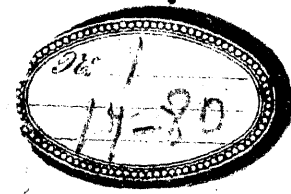

R O M A E

Ex Typographia VATICANA:
M. D. LXXXIX.

714-4

2 a 4-1.

I T O M A 2
DE S. BONAVENTURA

T A R I T H E M I V S .

BVTYCHIVS, qui & BONAVENTURA dicitur, de Balneoregio natus, Ordinis Fratrum Minorum minister generalis, ac deinde Episcopus Albanensis, et Sacrosanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis, Alexandri de Ales quondam auditor, & discipulus, vir in diuinis scripturis eruditissimus, et in saeculari philosophia nobiliter doctus, ingenio subtilis et clarus eloquio, vita et conuersatione deuotus atque sanctissimus, cuius ingenium dotem naturae, & vitae puritatem praceptor eius Alexander contemplans, dicere solebat: In fratre Bonaventura Adam peccasse non videtur. Scripsit multa & profunda & deuotissima opuscula, quibus ardentia verba proferens, non minus affectum legentis in Christi amore accendit, quam intellectum doctrinis sanctis illuminat. Omnes enim sui temporis doctores utilitate operum facile praecellit, si spiritum diuini amoris et christianae deuotionis in eo loquentem attendas. Profundus est, non verbosus: subtilis, non curiosus: disertus, non vanus: flammantia non infantia verba proferens, vnde et securius legitur, facilius ab amante intelligitur, vtilius frequentatur, dulcius et fructuosius retinetur. Multi doctrinam proferunt, deuotionem praedicant multi, pauci scribendo libros docuerunt vtramque. Bonaventura autem et multos superauit et paucos, dum eius doctrina deuotionem, deuotio instruit doctrinam. Si ergo et doctus vis esse et deuotus, illius opusculis esto intentus.

ELENCHVS EXPOSITIONVM

Tomi II.

Expositio in cap. VI. S. Matthæi de oratione Dominica	Pag.	I
Expositio in Euangelium S. Lucae	Pag.	3
Expositio Postill. in S. Ioannem	Pag.	313
Collationes in eundem	Pag.	467

ARGVMENTVM
EXPOSITIONIS POSTILLARIS
SANCTI BONAVENTURAE
in Euangelium B. Lucae.

SANCTI Bonaventura, eximij Ecclesie Doctoris eruditio singularis, admirandaq. doctrina cum ex scholasticis multis lucubrationibus, tum ex luculentis expositionibus perspici facile potest, quas plurimas in vetus, et nouum Testamentum, docte, egregieq. scripsit. Quos autem veteris Testamenti sacros libros exposuerit, eos superiori tomo demonstrauimus: hoc autem altero tomo complexi sumus expositiones in nouum, nimirum in Euangelium S. Lucae, et S. Ioannis: scripsisse etiam dicitur in S. Mattheum et S. Marcum in omnes B. Pauli epistolas, ac praeterea in epistolas Canonicas et in Apocalypsim: sed ea tanti Doctoris ingenij monumenta ad hanc usque diem extare non comperimus: nec vero ab eo relictam fuisse, ex eorum litteris animaduertimus, qui illius expositiones certo indice sigillatim notarunt quam diligentissime. Expositiones autem in Apocalypsim nemo e veteribus scriptoribus ei adscribit, si qua autem eius nomini hodie ascribuntur, id nulla probabilis coniectura, nullaq. certi argumenti ratio demonstrat, ut a doctissimis viris, qui aliorum scripta accurate perpendunt, sapienter indicatum est. Dicemus igitur iam de expositione in S. Lucam, quam eius esse non solum Trithemius ostendit, sed plane demonstrat exemplar vetus Vaticanum, itemq. exemplaria quattuor, in Belgio diligenter asseruata: quorum unum est Gandauense, alterum Bruxellense, tertium Traiectinum, quartum Louaniense: cum quibus omnibus olim a F. Matthia Dor dracensi: fratrum Minorum Germaniae inferioris Ministro prouinciali olim collata quam diligentissime hac expositio, anno M. D. XXXIX. typis Antuerpiensibus concinne impressa, Paulo III. Pont. Max. prodijt in lucem. Ex Antuerpiensis editionis, apte recteq. emendatae exemplari sumpsimus exemplum ad editionem Vaticanam hanc, qua melior multis partibus reddita est exemplaribus quoque alijs. Editio praeterea Veneta, et si typographorum indiligentia erratorum quibusdam notis, et mendis aspersa est, vsui etiam nobis fuit propter conferendi rationem ad hanc ipsam emendationem Vaticanam, in qua splendor elucet non minimus doctrinae tanti Doctoris: cui in primis lumen maximum omni ex parte afferre impensus curauit Sixtus Quintus Pontifex sanctissimus, idemq. eruditissimus. Huic porro expositioni summi viri et sanctimonia et doctrinae opinione praestantes tantum tribuerunt, ut cum aliquid de Euangelio S. Lucae dicturi essent,

essent, unum sanctum Bonauenturam ceteris illius Euangelij interpretibus anteponebant: nimirum cum ad eius expositionem optimus Bonauentura interpres, omnes industria ingenijque sui nervos intenderit, sancta quadam emulatione incensus. Nam Urbanus Quartus Pontifex, S. Thomae Aquinatis maxime auctor fuit, ut ex omnibus Patrum tum Latinorum, tum Graecorum commentariis in quattuor sanctos Euangelistas cathena contexeret: cui etiam interpretem Graecum adiunxit, ut nihil ad perfectam expositionis cumulum deesset, si graeca desiderarentur. Id negotij sancto Thomae a Pontifice datum, cum hic noster accepisset, quo tempore Parisijs theologia interpretanda publico munereungebatur, sancta emulationis zelo ductus, quidquid temporis a publico eo interpretandi munere vacuum habuit, id omne ad scholasticas expositiones Euangelij S. Lucae transmisit. Qua in expositione eam laudem tulit, quae uni tantum huic scholastico theologo tributa est, alij praeterea nemini, nimirum quod is scripturam scriptura exponat, sacrarumque sententiarum ubertate, si quem locum exponit, ita tractat, ut earum copijs nihil uberius, nihil doctrina eruditius, nihil vitae institutis ad disciplinam accommodatius, ad expositionem vero nihil dilucidius dici possit, cum omnia etiam, quae ad artium liberalium scientiam, ceterarumque rerum cogitationem pertinent, ita apposite ad interpretationem adhibeat, ut cuncta sapere videatur, siquidem cum vsu venit, non modo philosophorum, tum Aristotelicae, tum Platonicae disciplinae decreta, eaque difficillima explicat, sed Rhetorum etiam praecpta, Oratorum sententias, atque adeo historiae Romanae annales tractat eo uberius, quo illustriores sensus afferre se posse videt ad sacrarum litterarum explicationem. Est in Euangelium sancti Lucae cathena Graecorum Patrum praclare contexta, Leontiusque item Graecus auctor, omnium iudicio videtur ipsius sancti Euangelista interpres non indifertus. Titus autem Bostrorum Episcopus, ad eiusdem Euangelista expositionem Graecam quamplurima adiumenta attulit. Ac praeterea sunt in Latinis alij non pauci: in quibus S. Bonauentura doctrinae suae exquisitissimae opes ad eiusdem Euangelista declarationem tantas attulit, quantas quisque maximas legendo percipiet, benignitate sanctissimi Patris Nostri Sixti Quinti, sapientissimi Pontificis: qui tanti Doctoris monumenta Ecclesiae Dei in omnes partes utilia, cum antea situ, et squallore iam diu obsita, tenebrosos etiam locis occulta laterent, impense curauit e tenebris in lucem emitti ad perpetuum eumque maximum reip. Christianae splendorem, salutaesque omnium utilitates.

S. BONA-

S. BONAVENTURAE
ORDINIS MINORVM

S. R. E. CARD. EPISCOPI ALBANENSIS
Eximij Ecclesiae Doctoris

EXPOSITIO IN CAPVT VI.
EVANGELII S. MATTHAEI.

DE ORATIONE DOMINICA.

DATER noster, et cetera.] Oratio A
hac priuilegiata est in tribus, nempe in dignitate, quia a Christo composita: in breuitate, ut citius sciatur, melius retineatur, et frequentius dicatur: in fecunditate, quia omnes petitiones continet, et vtriusque vitae necessaria complectitur. Pater noster diuiditur in exordium, cum dicitur, Pater noster: in tractatum, cum dicitur: Sanctificetur nomen tuum, et cetera: ultimo in conclusionem, cum dicitur: Si enim dimiseritis. Sed haec conclusio non est de integritate orationis. In exordio datur petenti fiducia, cum dicitur: Pater noster, non Domine. Domino seruitur timore, patri vero amore, teste Malachia, qui ait: Filius honorat patrem suum, et seruus Dominum suum timebit. Si ergo pater ego sum, ubi honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? In tractatu ponuntur omnia nobis necessaria: et in conclusione inferunt necessaria ex praemissis consequentia. Deus dicitur Pater noster generaliter, omnium per creationem, iuxta illud: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit, et fecit, et creauit te? Fecit in corpore, creauit in anima, et possedit in vtroque: Specialiter iustorum per adoptionem, dicente Domino: Estote perfecti, sicut et pater vester caelestis perfectus est. Et in Luca: Si ergo vos cum sitis mali, et cetera: Singulariter Christi, per aeternam generationem, iuxta illud: Non solum soluebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum. Et in Mattheo: Neque patrem quis nouit, nisi filius, et cui voluerit filius reuelare. Pater est primo modo per impressam imaginem: secundo modo per appositam gratiae similitudinem: et tertio modo per aeternam originem. Qui es in caelis, id est in Angelis. Vel, in caelis, id est in Sanctis. Sancti enim dicuntur caeli quadrupliciter, scilicet propter vitae sublimitatem, dicente D Paulo: Nostra conuersatio in caelis est: propter bonorum operum claritatem, ipso Apostolo dicente: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitae continentes. Et in Mattheo: Luceat lux vestra coram hominibus, et cetera. Propter propositi firmitatem, dicente Psalmista: Verbo Domini caeli firmati sunt. Et denique, propter Deum in eis quiescentem per gratiam, iuxta illud: Caelum mihi sedes est. Et in Psalmo: Dominus in caelo paraui sedem suam. Dicit ergo: Pater noster, qui es in caelis, id est in spiritualibus, ut ad spirituales mansuetudinem, in qua habitat, festinare dicamus, et caelestia ab eo quaeramus. Sanctificetur nomen tuum. Terminato exordio, sequitur tractatus, qui diuiditur in duas partes, in prima oratur pro bonis adipiscendis, et in secunda pro malis amouendis, ibi: S. Bon. Tom. 2.

Et dimitte nobis debita nostra, et cetera. Primo petitur pro bonis adipiscendis. Sunt enim bona aeterna, quae petitur in praemium. Sanctificetur nomen tuum. Petimus, quod ipsa gloria, siue perfecta notitia confirmetur in nobis, et hoc erit in gloria perseverando. Sunt bona spiritualia, quae petitur in meritum, siue in bonum perseverantiae: Adueniat regnum tuum, id est Ecclesia, vel anima, in qua per gratiam regnas. Adueniat, id est in finem perueniat. Sunt bona itidem spiritualia, quae petitur in bonum gratiae. Fiat voluntas tua, id est libertas nostri arbitrij societur per gratiam tuae voluntati. Sunt denique bona temporalia, quae petitur in sustentationem, siue temporale subsidium: Panem nostrum quotidianum da nobis, et cetera. Secundo petitur pro amouendis malis, nempe praeteritis, cum dicit: Et dimitte nobis. Pro amouendis etiam praesentibus, cum dicit: Sed libera nos a malo. Demum, pro amouendis malis futuris, cum dicit: Et ne nos inducas in tentationem. Praeterita mala sunt dolenda, praesentia vitanda, et futura praecauenda. Septem sunt petitiones, scilicet: Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua. Panem nostrum quotidianum. Et dimitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas. Sed libera nos a malo. Septem sunt dona, scilicet sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, et timor. Septem etiam sunt beatitudines, nempe regnum caelorum, possessio terrae, consolatio, saturitas, misericordiae consequutio, visio Dei, et filiatio Dei. Septem virtutes sunt contra septem vitia, videlicet paupertas spiritus contra superbiam, siue inanem gloriam: mansuetudo, contra iram: iustus, contra inuidiam: sitis iustitiae, contra acediam: misericordia, contra auaritiam: munditia cordis, contra gulam: denique pax, contra luxuriam. Homo ergo, aegrotus: Deus, medicus: vitia, languores: petitiones, placentia: dona, antidota: virtutes, sanitates: beatitudines, felicitates et gaudia. Petitionibus dona, donis virtutes, virtutibus beatitudines obijciuntur, et vitia excluduntur. Sanctificetur nomen tuum. Petitio, Sanctificatio, donum sapientia, virtus pax, beatitudo filiatio Dei, et vitium, contra quod, luxuria. Sanctificetur nomen tuum. Nomen Dei inuenimus in scriptura tripliciter, scilicet terribile, iuxta illud Deuteronomij: Nisi timueritis nomen eius gloriosum, et terribile, hoc est, Dominum Deum tuum, augebit Dominus plagas tuas. Admirabile, teste David, qui ait: Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, et cetera. Laudabile, ipso etiam David alibi dicente: A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini, et cetera. Est ergo nomen Dei terribile, quantum ad potentiam, quae attribuitur Patri: est admirabile, quantum ad sapientiam, quae attribuitur Filio: est de-

Orationis
Dominicae
diuisio.

Mal. 1. b

Deus quo
modo Pa-
ter noster.
Deut. 32. a

Mat. 5. g
Luc. 11. b

Ioan. 5. c

Mat. 11. d

Sancti di-
cuntur caeli.
Phil. 3. d
Phil. 2. b

Mat. 5. b

Psal. 32. a

Isa. 66. a
Psal. 102. d

Septem pe-
tuntur in o-
ratione Do-
minica.

Dona se-
ptem.
Beatitudi-
nes septem.
Virtutes
septem.

Dei nome.
Deut. 28. f

Psal. 8. a

Psal. 112. a

est denique laudabile, quantum ad bonitatem, quæ attribuitur Spiritui sancto. Sanctificatur ergo, id est in nobis firmatur, nomen tuum terribile, in cognitione summæ potestatis: admirabile in cognitione primæ veritatis: et laudabile in cognitione summæ bonitatis. Dicit ergo: *Sanctificetur nomen tuum*, quasi diceret, da nobis spiritum sapientiæ, id est iucunditatem internam, ut gustemus, quàm suavis es: et hoc generet in nobis pacem, et hoc contra luxuriam, quia dicit Propheta: Non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum. *Adueniat regnum tuum*. Petitio, aduentus regni: donum, intellectus: virtus, mūditiā cordis: beatitudo, visio Dei: et vitium, contra quod, gula.

Psal. 37. a Regnū Dei. *Adueniat regnum tuum*, Regnum Dei dicitur militans Ecclesia, ut habetur in Mathæo. Mitter filius hominis Angelos suos, et colligent de regno eius omnia scandala. Dicitur etiam Regnum Dei, doctrina Euangelica, dicente Luca: Lex et Prophetæ vsque ad Ioannem, et ex eo regnum Dei euangelizatur, et omnis in illud vim facit. Dicitur denique regnum Dei, beatitudo æterna, dicente, ubi supra, Mathæo: Fulgebunt iustificati sol in regno patris eorum. De hoc præcipue accipitur, quod hic dicitur, licet non incongrue de alijs accipi possit. Dicit ergo: *Adueniat regnum tuum*, quasi diceret: Da nobis spiritum intellectus, quo mundati corde, intelligamus te in præsentī regnare per fidem, ut in futuro videamus te regnare per speciem: et hoc est contra gulam, de qua dicitur: Vinum et ebrietas auferunt cor. *Fiat voluntas tua*. Petitio, voluntatem Dei fieri, donum consilium, virtus misericordia, beatitudo, misericordiæ consequutio, vitium, contra quod, auaritia. Voluntas Dei est tria, nempe ad creationem, ut dicitur in Psalmo: Omnia quæcunque voluit, fecit: Ad gratificationem, dicente Paulo: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra: Et ad glorificationem, teste Domino, qui ait: Hæc est voluntas patris mei, qui misit me, ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam. Est ergo voluntas Dei, creans, gratificans, de qua hic accipitur, et glorificans. Dicit ergo: *Fiat voluntas tua*, quasi dicat: Da nobis spiritum consilij, ut faciamus voluntatem tuam, maxime misericordiā, quæ perimit auaritiā, quatenus misericordiam consequamur, secundum illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia consistit in acquirendo, et retinendo, ita misericordia in dando et dimittendo. Quid autem prodest sæpius dicere: *Fiat voluntas tua*, et nolle iuuare? Vult Deus apud te esse pauperes, ut per eos salueris, et corpore et anima. Cū enim defuerint vasa, stetit oleum. Vos venitis voluntatem frangendo. *Panem nostrum quotidianum*. Petitio, Panem dari, donum fortitudo, virtus, esuriens iustitiæ, beatitudo saturitas, vitium, contra quod, acedia. *Panem nostrum*, et cetera. Est panis tripliciter, scilicet, corporalis, ut dicitur in Genesi: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Est etiam sacramentalis, ut dicit Apostolus: Quicumque manducauerit panem hunc, et biberit calicem Domini indigne, et cetera. Est quoque panis iste æternalis, iuxta illud: Ego sum panis viuus: et ille præcipue dicitur supersubstantialis. Et Hieronymus inquit: Super substantialis panis est, qui dicit: Ego sum panis viuus: qui videlicet vniuersas superat creaturas. Licet autem sint multi panes mystici, de his tamen tribus exponunt doctores, quod hic dicitur. Vnde Augustinus: Panis quotidianus dicitur, vel necessaria huius vitæ, vel sacramentum corporis Christi. Oportet ergo, ut coniuncte omnia ista accipiantur, ut scilicet panem quotidianum petamus simul et necessaria corpori, et sacramentum visibile, et inuisibile verbi Dei. Vnde de his tribus potest accipi quod dicitur: Amice commoda mihi tres panes. Primus ergo panis est ad corporis sustentationem, secundus in via ad animæ refectioem, et tertius in patria ad æternam fruitionem. Dicit ergo: *Panem nostrum supersubstantialem*, et cetera, quasi dicat: da nobis

spiritum fortitudinis, qui multiplice pane roborat animam, ne deficiamus in præsentī, esuriendo iustitiam, per quam expellentes acediam, plena iustitia saturabimur in futuro, secundum illud: Beati, qui esuriunt, et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. *Dimitte nobis debita nostra*. Petitio, dimitti debita, donum scientia, virtus iustus, beatitudo consolatio, vitium, contra quod, inuidia. *Dimitte nobis debita nostra*, est debitum offensæ, Domino attestante, qui ait: Serue nequam omne debitum dimissi tibi, quoniam rogasti me, et cetera. Est debitum bonæ vitæ, iuxta illud: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Est etiam debitum pecuniæ, nam ait Salomon: Noli esse cum his, qui desigunt manus suas, et qui vades se offerunt pro debitis. Agitur autem hic de debito offensæ, non pecuniæ. Debitum primum, malum: secundum, bonum: et tertium indifferens. Dicit ergo: *Dimitte nobis*, et cetera, quasi dicat: Da nobis donum, scientiam, et virtutem, iustum, quod tam nostra, quàm aliena peccata cogitemus, et defleamus, ut nobis debita nostra dimittas: et ita consolationem habeamus contra inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere, vnde versus: *Inuidus alterius macrescit rebus opimis*. Horat. li. i. epist. epi. 2.

Mat. 5. a Tentatio multiplex. *Et ne nos inducas in tentationem*. Petitio, Non induci in tentationem, donum pietas, virtus mansuetudo, beatitudo, possessio terræ, vitium, contra quod, ira. *Et ne nos inducas*. Est tentatio irritationis, sicut scriptum est: Vocauit Moyses nomen loci illius tentatio, propter iurgium filiorum Israel, et quia tentauerunt Dominum dicentes: Est ne Deus in nobis? Est tentatio probationis, nam dicit Iacobus: Beatus vir, qui suffert tentationem. Et in Tobia: Hanc tentationem ideo permisit Deus euenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut et sancti Iob. Est etiam tentatio malæ persuasionis, ut habetur in Mathæo: Accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, et cetera. Et in Paulo: Fidelis Deus, qui non patietur nos tentari, supra id, quod potestis, et cetera. De hac tentatio intelligitur præcipue quod hic dicitur. Dicit ergo: *Et ne nos inducas*, et cetera, quasi dicat: Da nobis spiritum pietatis, et mansuetudinem spiritus, ut per spiritum pietatis vincamus tentationem, exercendo nos ad pietatem, et per mansuetudinem vincamus vitium, iram, non reddendo malum pro malo: ut ita beati, possideamus terram viuientium, quam per spiritum pietatis, et mansuetudinem obtineamus. Vnde dicitur: Beati mites, quoniam, et cetera. *Sed libera nos a malo*. Petitio, liberari a malo, donum timor, virtus paupertas spiritus, beatitudo regnum cælorum, vitium, cōtra quod, inanis gloria. *Sed libera*, et cetera. Est liberatio a malo culpæ, iuxta illud Apostoli: Liberati a peccato, serui autem facti Deo. A malo miseriæ, ipso Paulo attestante, qui ait: Creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem, et cetera. Est etiam liberatio a malo pœnæ æternæ, vnde dicitur: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Dicit ergo: *Sed libera nos*, et cetera, quasi dicat: Da nobis spiritum timoris, ut per illum vincamus mala, per virtutem paupertatis spiritus bona adipiscamur: quatenus exclusis vitijs, et contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet beatitudinem regni cælorum, quam lucifer et primi parentes per vitium inanis gloriæ amiserunt. Amen. Hieronymus ait: Scire autem debemus, apud Hebræos in fine librorum vnum e tribus solere subnecti, ut aut Amen scribant, aut Sela, aut Salom. Amen significat vere, vel fideliter: Salom significat pacem: Sela significat semper. Nota, quod dicit solet, quod Amen quandoque tenetur nominaliter, ut in Apocalypsi: Hæc dicit Amen, testis fidelis, et verus, qui est principium creaturæ Dei. Quandoque aduerbialiter, ut ibi: Amen Amen dico vobis. Quandoque verbaliter, ut hic: Amen, id est omnia prædicta fiunt nobis ex tua gratia.

S. BONAVENTURAE

S. R. E. CARD. EPISCOPI ALBANENSIS

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

IN EVANGELIUM S. LUCAE

PROOEMIUM.

Isa. 61. a
Luc. 4. c
Isa. 61. a

SPIRITVS Domini super me, eo quod unxerit me Dominus. Ad annuncianum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et predicarem captiuis indulgentiam, et clausis aperitionem. Considerantibus nobis verbum aliquod, quod nos introducat in Euangelium B. Lucæ, nullum magis occurrit idoneum, quàm quod ipse Beatus Lucas refert, Christum Dominum in suo prædicationis exordio assumpsisse verbum, scilicet propositum, quod scribitur a Luca, et sumptum est ex Isaiâ.

neum reputare. Si enim cum Domino non est locutus, indignus est: sin ei Dominus loquitur ad cor, sentit profecto se impeditioris esse, et tardioris linguæ cum Moyse effectum. Et ideo, si nescit eloqui diuina mysteria, quæ aperuit illi Dominus, non debet præsumere, ut illa doceat alios, nisi mera obedientia institutus. Tertio debet inflammatus esse fraternæ benevolentia, quod notat, cum dicit: *Ut mederer contritis corde, et predicarem captiuis indulgentiam, et clausis aperitionem*. Et hoc exemplo Pauli, qui de seipso ait: Facti sumus paruuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foueat filios suos: ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras. Sicut enim proles carnalis non potest generari sine amore carnali, sic nec spiritalis, sine beneuolentiâ spiritali. Vnde Gregorius: Qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium nequaquam suscipere debet. Euangelium autem Dei exponere, aut docere, est verbum diuinum prædicare: et ideo doctor debet inflammatus esse fraternæ benevolentia. Ceterum, ut doctrina euangelici doctoris suum sortitur effectum, debet habere auditorem mitem, humilem, et fidelem.

Luc. 4. c
Isa. 61. a

Hoc autem secundum generalem sui intellectum competere potest cuilibet doctori sacre scripturæ: Secundum speciale vero, beato Lucæ Euangelistæ. Secundum singularem, ipsi Christo, qui est fons veritatis et gratiæ. Secundum autem quod generaliter intelligitur, insinuat duplicem personam, ad opus Euangelicæ doctrinæ necessariam, scilicet doctoris, et auditoris. Secundum quod specialiter, duplicem causam extrinsecam, scilicet efficientem, et finalem. Secundum vero quod singulariter, duplicem causam intrinsecam, scilicet materialem et formalem. His autem sex præcognitis, aditus ad sequentia non erit difficilis. Primum igitur propositum verbum, secundum intellectum sui generalem, indicat nobis, quis et qualis debeat esse doctor huius scripturæ Euangelicæ, adiungens nihilominus, qualem debeat habere et auditorem. Doctor autem scripturæ Euangelicæ debet esse inunctus diuina gratia, institutus mera obedientia, inflammatus beneuolentiâ fraternæ. Inunctus debet esse primo diuina gratia, et hoc notatur, cum dicit: Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me Dominus. In cuius rei figuram, in veteri testamento inungebantur prophete. Vnde dixit Dominus Elia: Elia sum filium Saphat, qui est de Abelmahala, vnges prophetam pro te. Et de Dauid dicitur, quod postquam inunctus est, directus est Spiritus Domini in eum ab illa die in reliquum. Ideo enim inungebantur, ut Spiritum Domini acciperent, per quem nobis diuina secreta referantur. Si ergo eodem spiritu exponendæ sunt scripturæ, quo conditæ sunt, et Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, ad hoc ut quis sit doctor idoneus eorum, quæ per Christum sunt gesta, et per Spiritum sanctum scripta: necesse est, quod sit inunctus superna gratia.

Auditor namq. doctrinæ Euangelicæ debet esse mitem in affatu per accommodationem auditus, quod notatur, dum dicit: *Ad annuncianum mansuetis misit me*. Soli enim mansueti verba diuina et euangelica recte intelligunt. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, ut intelligas. Et in psalmo: Docebit mites vias suas. Et propterea dicitur: In mansuetudine suscipite inquit verbum, quod potest saluare animas vestras. Doctrina etenim euangelica docet hominem esse discipulum Christi, qui dicit: Discite a me, quia mitis sum. Litigium vero et altercatio non conuenit discipulis Euangelicis, sed Aristotelicis. Vnde: seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, et cetera. Vnde: Augustinus: Opus est miscere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percipit siue non intellectæ, quasi nos melius sapere, meliusq. percipere possimus. Sed cogitare potius, et credere, id esse melius et verius, quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quàm id, quod nos per nosmetipsos sapere possemus.

Doct. scripturæ Euangelicæ qualis.

Isa. 61. a
3. Reg. 19. c
1. Reg. 16. c
1. Pet. 1. d

Debet esse humilis in affectu per contritionem spiritus, propter quod dicit: *Ut mederer contritis corde*. Moxor enim in corde viri, humiliabit eum, ut dicitur. Et talis est idoneus ad discendum. Psalmista: Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. Et etiam Mathæus: Abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Debet esse postremo fidelis in obsequium Christi. Et hoc quidem fit per veram fidem, sine qua impossibile est documenta scripturæ Euangelicæ intelligere.

Auditor Euangelici doctoris. **Ecclesi. 5. c**
Psal. 24. b
Iac. 1. c
Mat. 11. d
2. Ti. 2. d
August. li. 2. de doct. Christi. c. 7. tom. 3.

Exod. 3. d
Exod. 4. c

Debet esse humilis in affectu per contritionem spiritus, propter quod dicit: *Ut mederer contritis corde*. Moxor enim in corde viri, humiliabit eum, ut dicitur. Et talis est idoneus ad discendum. Psalmista: Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. Et etiam Mathæus: Abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Debet esse postremo fidelis in obsequium Christi. Et hoc quidem fit per veram fidem, sine qua impossibile est documenta scripturæ Euangelicæ intelligere.

Prou. 12. d
Pf. 118. i
Mat. 11. d
2. Cor. 10. b

Isa. 7. b Iſaias, ſecundum aliam translationem: Niſi credideritis, non intelligetis. Sane ſi indiſcibilibus oportet diſſentem credere, vt docet Ariſtoteles, quanto magis in diuinis? Et hæc captiuatio facit liberos a peccato. Fide purificans corda eorum. Et Ioannes: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri ijs, qui credunt in nomine eius. Et ſic patet, quod verbum præmiſſum, generaliter expoſitum, indicat et deſcribit duplicem perſonam, ſcilicet boni doctõris et auditoris. Specialiter autem intellectum, ſecundum quod competit beato Lucae, indicatiuum eſt duplicis cauſæ extrinſecæ, ſcilicet efficiens et finalis. Efficiens in hoc, quod dicit: Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnixerit me Dominus. Finalis vero, in hoc, quod ſequitur: Ad annunciuandum manſuetis, et cetera. Cauſa autem efficiens exprimitur fatiſ perfecte, quoniam inſinuat triplex cauſa efficiens. Suprema quidem in hoc, quod dicitur: Spiritus Domini. Ipſe enim eſt, de quo Ioannes: Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Vnde ipſe eſt, qui loquebatur per Euangeliftas, et loquutus eſt per B. Lucam ſecundum illud Matthæi: Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Cauſa autem efficiens inſima, in hoc, quod dicitur: Super me, id eſt, ſuper beatum Lucam, de quo dicit beatus Hieronymus, quod obijt plenus Spiritu ſancto, et ideo idoneus fuit ad Euangelium conſcribendum, ſecundum quod de ipſo dicit Apoſtolus: Miſiſimus etiam cum illo fratrem, cuius laus eſt in Euangelio per omnes eccleſias. Vnde ſibi competit illud Eccleſiaſtici: In medio Eccleſiæ aperuit os eius, et cetera. Cauſa efficiens intermedia, cum dicitur: Eo quod vnixerit me Dominus. Vnctio enim gratiæ diſponit animam ad ſuſcipiendum documenta veritatis a Doctõre ſummo. Vnde: Vnctio eius docet vos de omnibus. Et verum eſt. Spiritus enim ſanctus per gratiam docuit Euangeliftam, et ille inſtructus docuit Eccleſiam, ſcribendo doctrinam Euangelicam. Et ita in hoc opere triplex fuit cauſa efficiens, ſcilicet ſuprema, quæ quidem Spiritus ſanctus eſt: inſima, ipſe Euangelifta: et intermedia, Spiritus ſancti gratia. Quas ſimul omnes complectitur auctoritas præſcripta, ſecundum quod a beato Luca proferri intelligitur. Triplex etiã inſinuat in eo, quod in themate ſequitur, cauſa finalis, ac fatiſ perfecte, ſcilicet prima, media, et poſtrema. Prima eſt manifeſtatio veritatis: media eſt curatio inſirmitatis: tertia eſt referatio æternitatis: Primum eſt gratiæ præparantis: ſecundum gratiæ gratum facientis: tertium eſt gloriæ conſummantis. Principio igitur demonſtratur cauſa finalis huius doctrinæ prima, quæ eſt manifeſtatio veritatis, in hoc, quod dicitur: Ad annunciuandum manſuetis miſiſimus. Secundum illud Pfalmiſtæ: Annunciauerunt opera Dei, et facta eius intellexerunt. Vnde et ab hoc nomen ſumpſit, vt Euangelium dicatur, id eſt bona nunciatio. Quod fuit ab initio, quod audiuiſimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, et manus noſtræ contrectauerunt, de verbo vitæ, et vita manifeſtata eſt: et vidimus, et teſtamur, et annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, et apparuit nobis. Et: Quam pulchri ſuper montes pedes annunciantis, et prædicantis pacem: annunciantis bonum, prædicantis ſalutem. Hoc primo fuit in ſanctis Euangeliftis. Secunda vero fuit medicatio noſtræ inſirmitatis, quam notat, dum ait: Vt mederer contritiſ cordes. Sermo enim Euangelicæ prædicationis, effectum et fructum affert curationis, ſecundum illud Sapien-tiæ: Etenim neque herba, neque malagma ſanauit eos, ſed tuus, Domine, ſermo, qui ſanat omnia. Hunc autem fructum pulchre ac merito affert Euangelium Lucae. De quo Hieronymus: Si nouimus Lucam medicum, cuius laus eſt in Euangelio, animad-

uertimus pariter omnia verba illius, animæ languentis medicinam eſſe. Et hoc eſt ſecundum intentum a Beato Luca, vt ſcilicet per veritatis cognitionem veniremus ad inſirmitatis medicamentum. Tertia vero fuit referatio æternitatis, quæ notatur, cum dicitur: Vt prædicarem captiuis indulgentiam, et clauſis aperitionem. Hoc autem fit in æternæ vitæ poſſeſſione, ad quam hortatur Euangelica doctrina tamquam ad vltimum finem. Hæc ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei: et vt credentes, vitam habeatis in nomine eius. Et Marcus inquit: Euntes in mundum vniuerſum, prædicare euangelium omni creaturæ: qui crediderit, et baptizatus fuerit, ſaluus erit. Hoc mandatum impleuerunt præcipue Euangeliftæ, qui non ſolum Euangelium prædicauerunt verbo, tunc quidem præſentibus, ſed et ſcripto, tum præſentibus, tum futuris in omnes generationes: vt omnes facerent ſaluos. Sic ergo præmiſſum verbum ſpecialiter intellectum, ſub perſona Beati Lucae, duplicem demonſtrat cauſam extrinſecam, efficiens ſcilicet, et finalem. At intellectum ſingulariter, hoc eſt, de Domino Ieſu, de quo proprie dictum eſt, duplicem explicat cauſam intrinſecam, ſcilicet materialem, et formalem: quod liquet hoc modo. Certum enim eſt, Euangelicam hiftoriam totam verſari circa Chriſtum, vel in quantum Mediator eſt, vel Prædicator, vel Reparator, vel Triumphator. Mediator reſpicit incarnationis myſterium. Prædicator eruditionis magiſterium. Reparator paſſionis remedium. Triumphator reſurrectionis trophæum. Primum refertur ad Chriſti naturam: ſecundum ad doctrinam: tertium ad victimam: quartum ad victoriam. Hæc autem quattuor diſtincte, et ordinate tanguntur in ſermone præmiſſo, ſecundum quod competit Chriſto. Inſinuat autem Ieſus Chriſtus ſe Mediatorem eſſe, cum dicitur: Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnixerit me Dominus. Ipſe enim eſt mediator, de quo dicitur: Vnxit eum Deus Spiritu ſancto, et virtute. Vnxit, inquam, non ſicut alios ſanctos, ſed ſupra alios ſecundum illud Pfalmi: Vnxit te Dominus Deus tuus oleo lætitiæ, præ confortibus tuis. In qua vnctioe facta eſt conſummatio prophetiæ illius, quæ ſcribitur a Daniele: Impleatur viſio et prophetia, et vngatur Sanctus ſanctorum. Inſinuat ſe Prædicatorem in hoc, quod ſubiungit: Ad annunciuandum manſuetis, miſiſimus. Secundum quod promiſerat Dominus filiis Iſrael per Moyſen: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, ſimilem tui: et ponam verba mea in ore eius: loqueturq. ad eos omnia, quæ præcepero ei. Hic eſt Chriſtus, omnium prophetarum Dominus, qui dicitur: Omnia quæcumque audiui a Patre meo, nota feci vobis. Et ad hoc miſſus eſt. Vnde Lucas: Alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Inſinuat et ſe Reparatorem, in hoc, quod ſubdit: Vt mederer contritiſ cordes. Ipſe enim eſt, de quo dicitur: Pertranſiit benefaciendo, et ſanando omnes oppreſſos a diabolo. Vnde de ipſo dicitur in pfalmo: Qui ſanat contritos corde, et cetera. Hoc autem fecit per paſſionis remedium. Iſaias: Vere languores noſtros ipſe tulit, et dolores noſtros ipſe portauit, ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, at-ritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, et cetera. Inſinuat quarto ſe Triumphatorem eſſe, in hoc, quod dicit: Vt prædicarem captiuis indulgentiam, et clauſis aperitionem. Et hoc quidem fecit in ſuæ reſurrectionis triumpho, ſecundum quod dicitur de Chriſto: Expolians principatus et poteſtates, traduxit cõſidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo. Et deinde, ſicut in pfalmo dicitur: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quo-

Ioan. 20. g

Mar. vlt. d

Euangelica hiftoria de Chriſto qua diſtincta loquitur.

Chriſtus mediator.

Acl. 10. f

Pſal. 44. b

Dan. 9. f

Chriſtus prædicator.

Deut. 18. d

Ioan. 15. b

Luc. 4. g

Chriſtus reparator.

Acl. 10. f

Pſ. 146. a

Iſa. 53. b

Chriſtus triumphator.

Coloſſ. 2. c

Ephes. 4. b ex Pſ. 67. d

Quoniam ergo Chriſtus ſub hac quadruplici conditione, eſt obiectum fidei, et ſubiectum Euangelij, recte in verbo propoſito cauſa materialis, ſeu ſubiectum deſignatur.

Ariſt. 3. de anima tex. com. 38.

Iam, quoniam ſcientiæ ſecantur, vt res: et inductio formæ eſt ſecundum diſpoſitionem materiæ, cum ſubiectum Euangelij ſit ille vnus, videlicet Chriſtus, ſub quadruplici tamen conditione, et intentione, vt diximus, conſideratus: eſt neceſſe vnum librum ad vnam tantum illarum conditionum, ſeu intentionum principaliter aſpicere, ad alias ex conſequenti: totam vero euangelicam ſcripturam de his quattuor ſummatim agere. Ideo neceſſum eſt, quattuor eſſe euangelia, et quodlibet eorum quadripartitum. Ex quo colligitur, quod iſte liber debet habere, et habet quattuor partes. In prima agit de incarnationis myſterio, vſque ad quartum capitulo: in ſecunda, de prædicationis magiſterio, vſque ad vigefimum ſecundum: in tertia, de paſſionis medicamento, vſque ad vigefimum quartum: in quarto, de reſurrectionis trophæo, vſque in finem totius libri. Licet autem hæc omnes conditiones exigat ad ſui perfectionem hiftoria euangelica, Lucas tamen principaliter reſpicit ad Chriſti ſacerdotium, et paſſionis medicamento, et hoc medico debebatur. Colligitur ergo ex verbo propoſito, ſecundum quod conuenit Chriſto, cauſa materialis ſiue ſubiectum, et formalis, quæ eſt formatio et ordinatio partium, et capitulorum, et agendi modus in proſecutione ſcriptorum. Hæc autem duo optime præfigurata ſunt in illo animali, quod vidit Ezechiel, et quod dicit eſſe

Quadrupartita diſtinctio Euangelij.

Ezec. 1. c

quadrupartitum, et ruruſus quodlibet illorum quattuor facierum, vnus tamen principaliter. Quarum prima ſimilis erat homini, per quam intelligimus Chriſti naturam. Alia leonis, per quam intelligimus victoriam. Alia bouis, per quam intelligimus victoriam. Alia aquilæ, per quam intelligimus doctrinam. Hæc autem animalia, ſecundum omnes ſanctos deſignant quattuor Euangelia, quia ſiguraliter exprimunt eorum materiam, et formam. Nam ſicut vnus animal eſt quadriforme: ita de vno Chriſto, ſub quadruplici conditione, ſunt quattuor Euangelia: et ruruſus vnusquoduis illorum eſt quattuor facierum, quia quodlibet eſt quadrupartitum. Et iterum: Vnum, ſcilicet, primum, ſimile homini, licet habeat quattuor facies: quia primus, ſcilicet Mattheus, principaliter proſequitur incarnationis myſterium. Secundum, ſimile leoni, quia ſecundo ſcribens, ſcilicet Marcus, reſurrectionis trophæum tractat, et ex eadem parte, quia plurimum concordant. Tertium, ſimile boui, quia tertio ſcribens, ſcilicet B. Lucas, proſequitur ſacerdotium, et paſſionis remedium. Quartum vero, ſimile aquilæ, quæ habet oculos lym-pidos, quia quarto ſcribens, ſcilicet Ioannes, proſequitur euangelicum Chriſti magiſterium, ad quod alij non poterunt attingere, et ideo deſcribitur ſuper omnes. Et ſic patet, quomodo veritas reſpondet figuræ, patet et illa ſex præambula ad doctrinam euangelicam, ſcilicet qualis debeat eſſe doctor: qualis auditor, quæ cauſa efficiens, quis ſinis, quæ materia, et quæ forma, et ex his quædam totius libri generalis intelligentia.

S. BONAVENTURAE EXPOSITIO IN PRÆFATIONEM EVANGELII S. LUCÆ.

Auctoris intentio.

QVONIAM quidem multi, et cet.] Hic eſt prologus Auctoris, ſcilicet beati Lucae, quem ſuo præmittit Euangelio, in quo ſuam manifeſtat intentionem, quantum ad quattuor, ſcilicet quantum ad motiuum, promotiuum, directiuum, et conſummationem: in quibus ſufficienter manifeſtatur principale intentum.

Secundo, quantum ad promotiuum, quod quidem fuit Apoſtolorum documentum, et hoc notat, cum dicit: Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, ſcilicet Apoſtoli. Vnde Ioannes: Quod audiuiſimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, et manus noſtræ contrectauerunt, et cetera. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit: et verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit, quia vera dicit, vt et vos credatis. Et quia viderant, ideo teſtificabantur. Vnde et ſubdit: Et miniſtri fuerunt ſermonis. Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcum congregati ſunt in omni tempore, quo intrauit, et exiuit inter nos Dominus Ieſus, incipiens a baptiſmate Ioannis, vſque in diem, quæ aſſumptus eſt a nobis, teſtem reſurrectionis eius nobiſcum fieri vnus exiſtis. Et tales erant Apoſtoli. Vnde: Sic nos exiſtmet homo, vt miniſtros Chriſti, et diſpenſatores myſteriorum Dei: hic iam quæritur, et cetera. Tertio, quantum ad directiuum, qui fuit ordinatus, ſufficiens, et diligens proceſſus, quem notat, cum ſubdit: Viſum eſt et mihi, Spiritu ſancto ſcilicet inſtigante, ſicut dicit Hieronymus, ſacro inſtigante ſpiritu, hoc ſcripſit Euangelium. Aſſequuro, id eſt perfecte ſequuto, quia a principio vſque in finem. Vnde et ſubdit: Omnia diligenter ex ordine tibi ſcribere optime Theophila. Vbi ſimul notantur ſufficientia, ordo, & diligentia: et hæc quidem competunt hiftorico narratori. Vnde: Intellectum colligere, et ordinare ſermonem, &

Primo ergo manifeſtat intentionem ſuam, quantum ad motiuum, quod quidem fuit aliorum exemplum: et hoc notat, cum dicitur: Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem. Inter quos quidam fuerunt boni, ſicut Mattheus et Marcus, qui ante beatum Lucam ſcripſerunt: quidam vero mali: ſicut dicit Gloſſa Bedæ, vt Baſilides, et Appelles, qui ſub nomine Thomæ et Matthiæ, et aliorum Apoſtolorum, falſa ſcripſerunt. Quia ſicut dicitur: Huiusmodi pseudoapoſtoli, ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti. Primi conati ſunt, et perfecerunt: Secundi conati ſunt, et deſecerunt. Primi mouerunt B. Lucam exemplo boni et veri. Secundi mouerunt odio mali. Ordinare narrationem. Id eſt ad ordinandam narrationem. Quæ in nobis completa ſunt verum. Id eſt inter nos, et propter nos, ſicut myſterium Incarnationis, Paſſionis, et Reſurrectionis. Vnde Ioannes: Et verbum caro factum eſt, et habitauit in nobis: et vidimus gloriam eius &c.

Ioan. 1. b

et curiosius partes singulas quasque inquirere, histo- A rixæ competit auctori.

Quarto, quantum ad consummatium, quod fuit veritatis intellectus, subdit: *Vt cognoscias eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem*, cognoscas scilicet plenius. Et hoc fuit, in quo quæsit intentio Euangelistæ scribentis. Vnde: *Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus: et hunc finem ponit Lucas respectu omnium, quos intelligit in persona Theophili, cui scribit, Theophilus interpretatur, amans Dominum, vel amatus a Domino, et talibus manifestatur veritas. Vnde: Qui autem diligit me, diligetur a patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Et: Vos autem dixi amicos: quia omnia, quæcunque audiui a patre meo, nota feci vobis. Et sic patet, quàm plene, et luculenter aperiat Euangelista suam intentionem.*

2.Tim.3.d

Theophilus quid.

Ioan.14.c

Ioan.15.b

Cur Lucas prologo vtitur.

Ceterum, quòd Lucas Euangelista præmittit suo euangelio prologum, quod nemo fecit aliorum Euangelistarum, hoc facit ratione specialis personæ, cui scribit: cum omnes alij generaliter sine ratione specialis personæ scripserint. Suntque ad hoc tres causæ, quarum prima est, quòd liber ipsius videretur: alio-

qui fortassis cuiuspiam superfluum, cum iam duo Euangelistæ scripserint: Et in ore duorum testium stet omne verbum. Vnde, vt hoc remoueat, primo assignat primam causam, declarans illum nequaquam esse superfluum, cum ad vana, falsa, et superflua rescanda, quæ scripta iam fuerant per pseudo euangelistas, ordinetur. Secunda est, quia liber posset videri minus authenticus, vt prope eius, qui non fuerit apostolus: et ideo ostendit se scripsisse secundum documentum Apostolorum, et testimonium eorum, qui viderunt. Tertia est, quia cū sit historicus, et narratiuus diuersarum parabolarum, posset videri inordinatus, et velut casu quodam atque fortuito conscriptus, et ideo ad hoc remouendum, ostendit processum in prologo esse sufficientem, diligentem, et ordinatum. Vnde patet non esse curiosum inquirere et perquirari ordinem, distinctionem, et sufficientiam in prosecutione eorum, quæ in hoc Euangelio cōscribuntur. Nam si in alijs ordo commendat et sapientiam, et bonitatem eorum, quæ scribuntur: quanto amplius illi scripturæ debet competere, quæ procedit a fonte sapientiæ, et ducit ad finem bonitatis completæ? Hæc autem est scriptura euangelica: et ideo non est curiositatis, sed vtilitatis, si describantur in seculis, diuisio, ordo, et sufficientia, quia hoc intenditur ab Euangelista.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

EXPOSITIO IN CAPVT I.

Generalis diuisio totius operis.

HOC Euangelium Lucæ, sicut supra dictum est, habet quattuor partes principales. In quarum prima agitur de incarnationis mysterio, vsque ad tertium capitulum: In secunda vero, de eruditionis magisterio, vsque ad vigesimum secundum: in tertia, de passionis medicamēto, siue remedio, vsque ad vigesimum quartum: In quarta, de resurrectionis trophæo, vsque in finem libri. Prima pars, quæ profertur incarnationis mysterium, habet tres partes. Explicat enim Christi natiuitatem temporalem, quæ fuit triplex, scilicet in vtero, quantum ad cōceptum, ex vtero, quantum ad partum, extra vterum, quantum ad baptismum. Primam explicat in primo capitulo, secundam in secundo, et tertiam in tertio.

Triplex Christi natiuitas temporalis.

Intendit igitur in primo capitulo agere de conceptione Saluatoris: sed quia conceptum virginis præcessit conceptus sterilis, et ante regis conceptum præcessit præcursoris exordium: et quia vtrunque diuinum est, et de vtroque laudandus Deus: ideo præfens capitulum duas habet partes, in quarum prima agitur de sterilitate et virginis fecundatione: in secunda vero de gratiarum actione, ibi: *Exurgens Maria abijt in montana*. Prima pars habet duas, in quarum prima agitur de conceptu præcursoris: in secunda de conceptu Saluatoris, ibi: *In mense autem sexto, & cætera*. Describens autem Euangelista præcursoris conceptum, vt ostendat ipsum esse mirificum, primo declarat parentum conditionem, secundo explicat angelicam annunciationem, ibi: *Factum est cum sacerdo-*

no, et cætera: tertio denunciat promissionis confirmationem, ibi: *Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hæc sciam: quarto mirabilem promissionis impletionem, ibi: Et factum est, vt impleti sunt dies officij sui, et cætera*. Describens autem parentum ipsius conditionem, quattuor explicat: primo dignitatis officium: secundo honestatis coniugium: tertio sanctitatis meritum siue priuilegium: quarto sterilitatis opprobrium.

Primo igitur ostendit dignitatis officium, cum dicit: *Fuit in diebus Herodis regis Iudæe sacerdos quidam, nomine Zacharias*. Sacerdotale explicat officium, adiungendo regale dominium, vt insinuet, quòd Ioannes prænunciare debebat Christum, qui erat sacerdos secundum ordinem Melchisedec, id est, simul Rex et sacerdos. Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei summi, et cætera. Vel ideo explicat regnum, vt ostendat tempore legis regiam potestatem præire atque præstare sacerdotio: sed nunc est contra. Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, et cætera. sic in Exodo dicitur: Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta. Vel ideo explicat regnum Herodis alienigenæ, qui primus allophyolorum imperauit Iudæis, vt ostendat aduenisse tempus aduētus Christi: et impletam esse illam prophetiam Iacob patriarchæ: Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux, et cætera. Vel ideo nominat Herodem, vt ostendat ipsum in malitia fuisse insignem. Fuit enim triplex Herodes, scilicet, pater, filius, et nepos. Primus Aſcalonita, qui interfecit pueros. Secundus Antipas, qui Ioannem decapitauit. Tertius Agrippa, qui occidit Iacobum, claudens in carcere Petrum. Sed primus infamior, et inter omnes crudelior: ideo, quia

Heb.7. a

1.Pet.2. b Exod.19.a

Gen.49. b

Mat.2. c Mat.14.a

Act.12. a

Eccli.33.b Exod.33.c

1.Paralip.24. b

Num.36.c

Sap.4. a

Sap.5. c Ibidem.

Luc.16. d Gen.6. b

4.Reg.20. a 1.Reg.16.b

Phil.2. b

Iac.2. b

Pf.118. a Ibid. a

Gen.15. a

Iſa.49. f

Gen.18. a

Gen.21. a

Ioan.9. a

quia contra malum, bonum est. Econtra nominatur sacerdos Zacharias, vt ostendat ipsum famigeratum fuisse in bono, et Dei amicum, secundum illud: Noui te ex nomine, et inuenisti gratiam coram me. Nec tantum ex nomine ipsum famigeratum ostendit sacerdotem, sed etiam ex genere. Vnde dicitur: *De vice Abias, id est, de genere sacerdotum, secundum quod exponit Beda in glossa, dicens: Cum Dauid cultum Dei ampliaret, sicut dicitur in Paralipom. ministeria sacerdotum in viginti quattuor sortibus diuisit: inter quas familia Abias, de qua fuit Zacharias, fors octaua contigit: vt præco noui testamenti in octaua sortibus vice nasceretur: quia per octo, nouum testamentum intelligitur, sicut per septem, verus.*

Secundo explicat honestatis coniugium, in hoc, quod dicit: *Et vxor illius de filiabus Aaron*. Et ita vterque erat de genere sacerdotali, et per hoc ad coniugium apti secundum mandatum Domini. Omnes viri ducent vxores de tribu et cognatione sua: et cunctæ feminae maritos de eadem tribu accipiant. Explicat autem vxoris nomen, quia de ea frequenter sermonem erat facturus: *Et nomen eius Elizabeth*, vt in conceptu, et salutatione, et partu. Explicat autem honestatis coniugium iuxta dignitatis officium, vt ex vtroque commendabilior fiat conceptus. O quàm pulchra est casta generatio cum claritate, et cætera.

Tertio describit sanctitatis priuilegiū in hoc, quod dicit: *Erant autem ambo iusti ante Deum*. Id est, interiorius in oculis Dei: Iusti in perpetuum viuunt. sequitur: Cogitatio illorum apud Altissimum: non enim erant de genere illorum, de quibus dicitur infra: Vos estis, qui iustificatis vos, et cætera. sed similes Noe, de quo: Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit: Et Ezechia, de quo: Memēto Domine, quo modo ambulauerim coram te in veritate, et in corde perfecto: secundum enim quod dicitur: Dominus intuetur cor. Erant et iusti exteriorius in conspectu hominum: et propterea dicit: *Incedentes in omnibus mandatis, et iustificationibus Domini sine querela*. Omnia facite sine murmurationibus, et habitationibus, vt sitis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ, et peruersæ. Et recte dicit, *In omnibus: quia secundum quod dicitur: Quicumque autem totam legem seruauerit, ostendat autem in vno; factus est omnium reus. Et ideo dicebat Propheta: Ad omnia mandata tua dirigebar. Et ibidem: Divigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.*

Quarto adiungit sterilitatis opprobrium in hoc, quod dicit: *Et non erat illis filius*. Et id erat magni opprobrij: Vnde dicebat Abraam: Domine Deus, quid dabis mihi? Ego vadam sine liberis. Et ratio huius redditur defectus in matre, cum dicitur: *Eò quòd esset Elizabeth sterilis*. Quod erat opprobrium in Israel. Vnde poterat ipsa dicere illud Iſaiæ: Ego sterilis et non pariens. Et vt maius ostendatur miraculum, subiungitur defectus in vtroque parente: *Et ambo processissent in diebus suis*. Quemadmodum de Abraam et Sara legitur: Postquam consensui, & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? Quasi dicat: Hoc nõ est naturale, sed mirabile. Vnde: Quis audiretur crederet. Abraam, quòd Sara lactaret filium, quem peperit ei iam seni? Hoc autem sterilitatis opprobrium non fuit in peccati pœnam, sed ad manifestandum Dei gloriam, secundum quod dicitur de cæco nato.

Factum est autem, et cætera. Postquam descripta est parentum conditio, describitur hic secundo loco angelica denunciatio. Primo, quantum ad circumstantias, adiacentes denunciatio angelicæ: secundo, quantum ad circumstantias, adiacentes proli denunciatæ, ibi: *Erit enim magnus coram Domino, et cætera*. Tria autem fuerunt adiacentia promissioni, scilicet executio sacerdotalis officij, apparitio cælestis nunci-

cij, denunciatio conceptus futuri. De primo ibi: *Factum est autem, cum sacerdotio, et cætera*. De secundo ibi: *Apparuit autem illi Angelus Domini*. De tertio ibi: *Aut autem ad illum Angelus*.

Primo ergo describitur executio sacerdotalis officij debito modo, quia secundum congruentiam ordinis, exigentiam consuetudinis, et assistentiam deuotæ multitudinis. Insinuans ergo primò executionem debitam, secundum congruentiam ordinis, dicit: *Factum est autem, cum sacerdotio, et cætera*. Vnde sibi competit illud, quod de Aaron dicitur: *Factum est illi in testamentum æternum, et semini eius sicut dies cæli, fungi sacerdotio, et habere laudem, et glorificari populum suum in nomine suo, et cætera*. Et dicit: *In ordine*. Quia illud debet maxime fieri ordinate. Omnia autem honeste, et secundum ordinem fiât in vobis. Tunc autem recte seruatur ordo, quando mens sacerdotis digne assistit conspectui diuino, et ideo dicit: *In ordine, secundum quod de Christo dicitur: Quòd introiuit in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis*. Insinuat et eam debitam secundum exigentiam consuetudinis, cum dicit: *Secundum consuetudinem sacerdotij forte exijt, vt incensum poneret*. Hæc enim consuetudo, vt non usurpatione, sed forte vel electione pontifex introiret, est recta, quia dicitur: *Nec quisquam sumit sibi honorem, etc.* Contra quod quidem dicitur de Ozia, quòd volens incensum ponere, percussus est lepra: et filij Chore consumpti sunt igne. Hic autem forte exijt. Vnde: Dabitur enim illi fidei donum electum, et fors in templo Dei acceptissima. Exijt, inquam, vt incensum poneret, ingressus in templum Domini. Assumpto thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, et hauriens manu compositū thymiama in incensum, vltra velum intrabit in sancta: vt possit super ignem aromaticum, nebula eorum, et vapor operari oraculum, quod est supra testimonium, et non moriatur. Tertio insinuat eam debito modo esse factam, propter assistentiam multitudinis, cum dicit: *Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensum*. Omnes debebāt offerenti assistere, et pariter orare, secundum quod dicitur: *Omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione*. Et foris stabant propter reuerentiam, vt ille Publicanus: Publicanus a longe stans, nolebat, et cætera. Et hoc, *Hora incensum*, quia illa erat hora apta. Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium. In quo signatur, quòd omnis nostra oratio debet offerri per Christum, qui exauditur in omnibus pro sua reuerentia.

Eccli.45. e

1.Cor.14. g

Heb.9. f

Heb.5. b 2.Par.26. d

Num.16. e Sap.3. d

Leu.16. e

Act.1. e

Luc.18. e 2.Mac.1. c

Heb.5. b

Leu.10. a

Prou.3. b Pf.109. a

Eodem

Esther.15. d

Jud.13. d

Dan.10. b

dies officij eius, abijt in domum suam. scilicet, ad cohabitandum, et reddendum debitum uxori. Vnde Chrysostomus: Quod eadem nocte filium genuit, hoc autem fecit coniugij lege. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ad tempus, ex consensu, ut vacetis orationi: et iterum reuertimini in idipsum. Et ideo quam diu Zacharias dies officij implebat, ad uxorem non accedebat. Sacerdotes quoque, et populus, qui accedunt ad Dominum, sanctificetur, ne percussam eos. Et ex hac causa dicunt Hebræi: Ozam percussam, quia nocte uxorem cognouerat, quando tetigit arcam. Non enim licebat ab amplexu Liæ ad Rachelem immediate transire. Sicut dicitur ad Iacob: Imple hebdomadam dierum, huius copulæ. Secundo insinuat secundam conceptionem, cum dicit: *Post hos autem dies concepit Elizabeth.* Sicut dicitur ad Iacob: Post circulum dierum concepit Anna. *Post hos autem dies, videlicet officij.* In quo ostenditur, quod carnalia postponenda sunt spiritualibus, et ideo infra: Maria optimam partem elegit. Tertio describitur verecunda occultatio, cum dicitur: *Et occultabat se mensibus quinque.* Hoc enim erat signum humilitatis et pudicitie. Non sicut Agar ancilla, de qua dicitur: *Quæ concepit se videns, desepit dominam suam.* Ratio huius bene redditur in glossa Ambrosij. Sed spiritualiter erudimur, quod sancti propositi conceptio est in principio occultanda, sicut dicitur: *Simile est regnum celorum thesauro abscondito in agro:* Vbi Gregorius: Thesaurus inuentus absconditur, ut seruetur: quia studium celestis desiderij a malignis spiritibus custodiendi non sufficit, qui hoc ab humana laude non abscondit. Quarto tangitur lætabunda exultatio in recognitione beneficii, ibi: *Quia sic mihi fecit Dominus.* Simile illud: *Risum fecit mihi Deus: quicumque audierit, corridebit mihi.* In diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. Opprobrium scilicet, sterilitatis. Concepit Rachel, et peperit filium, dicens: *Abstulit Deus opprobrium meum.* Erat opprobrium inter homines, propter illud: *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus.* Vnde dicitur: *Quod æmula Annæ affligebat eam, et vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret, quod Dominus conclusisset vuluam eius.* Et propter hoc gaudebat, secundum illud: *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem, et cetera.*

In mensis autem sexto missus est Angelus Gabriel. &c. Egit Auctor supra de conceptione Præcursoris, quæ fuit per fecundationem Sterilis, in hac parte agit de conceptione Saluatoris, quæ fuit per fecundationem Virginis. Hæc autem fecundatio facta est, Deo destinata, angelo nunciante, et virgine consentiente, ut reparatio lapsus responderet, sicut dicit Bernardus: *Placuit Deo eodem modo, et ordine, sibi reconciliare hominē, quo nouerat cecidisse.* Ideo pars ista habet tres partes, et in prima insinuat destinatio nunciij a Deo: in secunda, executio ministerij ab Angelo, ibi: *Et ingressus Angelus ad eam:* in tertia affectu propositi, mediante consensu Virgineo, ibi: *Dixit autem Maria ad Angelum: Ecce Ancilla, et cetera.* Destinatio autem nunciij describitur debito modo, facta ex parte temporis, legati, loci, et personæ: ad quæ mittitur nuncijs Dei. Congruentiam temporis insinuat, cum dicit: *In mensis autem sexto, scilicet a conceptione Ioannis, qui fuit Martij: in quo etiam per Christi incarnationem erat reparandus, ut sic reparatio responderet primæ conditioni, ut impleri videatur illud: Sicut cæli noui, et terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, nomen vestrum.* Et erit mensis ex mensis: et sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea. Nec etiam senarius numerus vacat a mysterio, quia enim perfectus est, ideo homo inter cetera opera Dei perfectus, sexto die est conditus. Ideo et Christus venit sexta ætate, et sexto numero annorum, et sexto mensis conceptus, et

sexta feria passus, et sexta hora in cruce suspensus: ut sic significaretur aduenisse in plenitudine temporum, et perfectione: qui conceptus est sexto mense: At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, & cetera. Congruentiam legati notat, cum dicit: *Missus est Angelus Gabriel a Deo, ut sic respondeat reparatio lapsus: ut quemadmodum homo lapsus est per suggestionem angeli mali, sic resurgat per ministerium boni.* Nuncijs impij cadit in malum. Legatus fidelis, sanitas. Respondeat etiam impletio promissioni, ut sicut per Gabrielem mysterium illud prædictum fuit Danieli: sic apertum fuit Virgini. Ecce vir Gabriel, quæ videram in visione, a principio, cito volans, tetigit me in tempore sacrificij vesperarum: et docuit me. Sequitur: *Septuaginta hebdomadæ abbreviate sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consumeretur præuaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et vngatur Sanctus sanctorum.* Et nota, quod ab ipso Deo, teste Bernardo, mitti perhibetur, ne cui vel beatorum spirituum, suum Deus, antequam Virgini, reuelasse putetur cõsiliū, excepto duntaxat Archangelo Gabriele: et quia a Deo erat, denunciationi diuini mysterij congruebat. Congruentiam loci notat, in hoc, quod ait: *In ciuitate Galilee, cui nomen Nazareth.* Iuxta quod prædixerat Dominus per Isaiam: *Aggrauata est via maris trans Iordanem Galilee gentium.* Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. In hoc ergo, quod in ciuitate Galilee missus est, quæ erat confinium Iudæorum et gentium, signatur, quod illum venit annunciare, qui promissus fuerat Abraæ. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terre. Et Iacob: *Ipse erit expectatio gentium.* In hoc quod ciuitas illa Nazareth vocabatur, quæ flos interpretatur, signatur quod illum veniebat nunciare, qui flos est campi, et lilium conuallium. Egre ditur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet, & cetera. Vnde hic dicit Hieronymus, quod secundum hebraicam veritatem habetur. Et: *Nazarethus de radice eius crescit.* Igitur a Nazareth potest aliquid boni esse: immo flos omnis boni. Congruetiam in flore flore concipi, in flore nutriri, in florum tempore, id est, in vere, et Martio nunciari. Vnde Bernardus: *Florigram amat patriam, flos de radice Iesse.* Et ideo poterat iam decantare: *Flores apparuerunt in terra nostra.* Congruentiam personæ innuit, cum dicit: *Ad Virginem desponsatam.* Cuius congruentia ostenditur pudica, cum dicit: *Virginem.* Mulier innupta, et virgo, cogitat quæ Domini sunt: ut sit sancta et corpore et spiritu. Bernardus: *Missus est ad virginem: virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem, qualem describit Apostolus: mente, et corpore sanctam.* Ostenditur et probata, cum dicit: *Desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, et cetera.* Ut scilicet Ioseph vir iustus, secundum quod dicitur, esset testis castitatis ipsius, secundum illud: *Vir eius laudauit eam.* Bernardus: *Virum nominat, non quia maritus eius, sed quia homo virtutis, et iustus erat: et ideo erat testis legitimus.* Bernardus: *Vno tali confilio secretis celestibus, et admittitur testis, et excluditur hostis, et integra seruatur fama Virginis: alioquin quo modo pepercisset iustus adulteræ? Quia zelus et furor viri, non parcat in die vindictæ.* Ostenditur etiam promissa in hoc, quod dicit: *De domo David.* Quod refertur ad Virgine et ad Ioseph: quia vterque fuit de semine David, cui facta erat repromissio: *lurauit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam: De fructu ventris tui, & cetera.* Bernardus: *Ambo erant de domo et familia David, sed in altera completa est veritas, quam iurauit Dominus David, altero tantum teste, et confilio, scilicet ipso Ioseph.* Ostenditur et prænomina, in hoc, quod dicit: *Et nomen Virginis Maria.* Maria enim stella maris interpretatur;

Gal. 4. a.
Apo. 22. c.
Bern. hom. 2. sup. Miss. no. procul a princ. 10. 1.
Exo. 3. a.
Num. 17. c.
Iud. 6. g.
Prou. 31. b.
Hier. 31. d.
Isa. 7. b. c.
Bern. hom. 2. circa fin. super Miss. us. 10. 1.
Isa. 9. a.
Gen. 22. d.
Gen. 49. b.
Cant. 2. a.
Isa. 11. a.
Hier. tom. 2. epi. 10. 1. post mod.
Bern. hom. 1. sup. Miss. Cant. 2. a.
1. Cor. 7. f.
Bernardus hom. 2. super Miss. est. 10. 1.
Mat. 1. c.
Prou. 1. b.
Bern. ead. hom. 2.
Bern. ibid. in fine.
Prou. 6. d.
Pf. 131.
Bern. ibid. hom. 2. post mod.
M A R I A stellamaris. Bern. ibid. in fine.

pretatur, et sic ostenditur impleta illa prophetia Balaam. Orietur stella ex Iacob, et confurger virga de Israel. Et alio loco: *Quasi stella matutina in medio nebulae.* In Apocalypsi: *Ego sū radix, et genus David, stella splendida, et matutina: ideo ergo nominat virginem, ut ostendatur ipsam præparatam fuisse, non casu inuentam.* Bernardus: *Non est nouiter, aut fortuito inuenta, sed a sæculo electa, ab Altissimo præcognita, sibi præparata, sibi seruata, a Patribus præsignata, a Prophetis promissa: quod enim Moyse monstratum est in rubo et igne: Aaron in virga, et flore, Gedeoni in vellere et rore: hoc Salomon præuidit in forti muliere et eius pretio: apertus Hieremias præcinit de femina, et viro. Isaias de virgine et domo. Gabriel tandem exhibuit ipsam virginem salutandam: vel ideo nominat virginem, ut nos doceat, nomen ipsius in necessitatibus inuocare.* Vnde Bernardus: *Quisquis te intelligis in huius sæculi profuuiio magis inter procellas et tempestates fluctuare, quam super terram ambulare, respice stellam, voca Mariam.* Si iactaris superbiam vndis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis, respice stellam, voca Mariam. Si autem ira, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculam concusserit mentis: respice stellam, voca Mariam. Si crimum immunitate turbatus, si conscientie fræditate cõfusus, baratro desperationis incipias aborberi, respice ad Mariam. Ipsa tenente, non corruis: ipsa protegente, non metuis: ipsa duce, non fatigaris: ipsa propitia, peruenis. Vel ideo nominat, ut insinuet nomen eius mysterio plenum, secundum triplicem interpretationem, per quam triplicem statum intelligimus saluadorum. Actiuus per mare amarum, contemplatiuus per stellam, prælatos per dominium.

Et ingressus Angelus, et cetera. Postquam descripta est destinatio nunciij: hic describitur executio ministerij, quæ quidem fuit in denunciatione conceptus futuri: in qua procedit Angelus, tamquam bonus rethor, valde ordinate, et Euangelista explicat perfecte. Præmittitur enim primo salutationis ingressus: secundo additur narrationis processus, ibi: *Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria.* Subiungitur tertio conclusionis terminus, ibi: *Ideo, et quod nascetur ex te sanctum.* Itæ enim sunt partes principales rhetorice, scilicet exordium, narratio, et conclusio secundum Tullium. Primo ergo præmittitur salutationis ingressus, secundo additur narrationis processus, in quo introducit primo angelus salutans, et deinde virgo auscultans, ibi: *Quæ cum audisset, et cetera.* Introducit ergo Euangelista angelum in suo ingressu a salutatione sumptisse exordium, in qua salutatione captat ipsius beneuolentiam, exigit confidentiam, et exhibet reuerentiam. Ostendit enim eam commendabilem a bonitatis plenitudine, et ideo amabilem: a dignitate altitudine, et ideo venerabilem: a laudis amplitudine, et ideo præcabilem. Et propter hæc tria designata fuit per arcam fœderis, de qua dicitur, quod continebat tria, scilicet virgam Aaron, tabulas legis, et manna. Ut sic ostenderetur, quod ipsa erat dulcis et amabilis per manna, venerabilis per virgam, præcabilis et commendabilis per legem diuinam. Et secundum hoc fuit in ipsa triplex excellentia, scilicet dignitatis, virtutis, et charitatis. Ego mater pulchrae dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei. Ut ergo ostendat eam amabilem gratiositate, dicit: *Ingressus Angelus ad eam, dixit: Ave gratia plena.* Et ideo bene per Esther designata est, de qua dicitur, quod erat formosa valde, et incredibilis pulchritudine, omnium oculis gratiosa, et amabilis videbatur. Vnde de ipsa potest dici illud: *In me gratia omnis vitæ et veritatis, in me omnis spes vitæ et virtutis.* Nec mirum, quia illum erat conceptura, de quo dicitur: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi virginis a patre, plenum gratia, et veritatis.* Et ideo post subditur: *Et de plenitudine eius nos omnes ac-*

cepimus. Ut autem ostendat venerabilem ex dignitate, addit: *Dominus tecum.* Discrete dictum est, quia excellenti, et singulari modo, tamquam in proprio tabernaculo. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Et in Psalmo: *Dominus in templo sancto suo, hoc est, in virginis utero.* Et rursus: *Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus, Deus in medio eius non commouebitur.* Bernardus: *Dominus tecum, illius erat mater, cuius est Deus pater, filius paternæ charitatis, erat corona tuæ castitatis. Ex quo super omnes fortitris inæstimabilem dignitatem, et propterea Regina dicitur in Psalmo: Astitit Regina a dextris tuis.*

Ut ergo ostendat ipsam laudabilem ex benedictione, subiungit: Benedicte tu in mulieribus, propter vniuersam remedium. *Dixit David ad Abigaël: Benedicte tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, et viscerer me manu mea.* Benedicte, inquam, in mulieribus, id est, super omnes mulieres. Benedicte es tu filia a Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. Et iterum: *Benedixerunt illam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, et cõfortatio est cor tuum, eo quod castitatem amaueris, et post virum tuum, alterum nescieris, ideo et manus Domini confortauit te, et ideo eris benedicta in æternum.* Vel Benedicte a mulieribus: *Viderunt illam filia, et beatissimam prædicauerunt, reginæ et concubina: et laudauerunt eam.* Quæ cum audisset, et cetera. Introduxit prius angelum salutantem, introducit hic virginem auscultantem, in qua auscultatione ostendit virginem esse commendabilem tripliciter: in auditu scilicet, affectu, et cogitatu. In auditu commendatur modestia, cum dicit: *Quæ cum audisset, id est silentio, et taciturnitate auscultasset, secundum illud: Audi tacens, et pro reuerentia accedet tibi bona gratia.* Et sic prompta fuit ad audiendum, licet non ad loquendum, secundum illud: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* Et propterea dicit: *Audisset, id est, perfecte audientiam præbuisse.* Auris enim bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. In affectu commendatur verecundia, cum dicitur: *Turbata est in sermone eius, scilicet verecundia.* Beda in 1. c. Luca ex Ambr. ibid. Abac. 3. d.

Decet trepidare virginem, et ad omnes viri ingressus pauere, omnis viri aspectus vereri. Audiuisti, et conturbatus est venter meus: a voce contremuerunt labia mea. Ut possit dicere spiritus eius illud Iob: *A facie eius turbatus sum: et considerans eum, timore sollicitus.* Exemplum huius Esther: *Vide te Domine quasi angelum Dei, et conturbatum est cor meum, præ timore gloriæ tuæ.* In cogitatu laudatur prudentia, cum dicit: *Et cogitabat, qualis esset ista saluatio.* Et hæc erat magna prudentia. Continebat enim profunditatem sapientie, de qua: *Cogitare de illa, sensus est consummatus.* Vnde: *Daniel, cuius nomen Balthassar, cepit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi vna hora, et cogitationes eius conturbabant eum.* Cogitationes autem Virginis, et si turbabant propter pudorem innocentie, non tamen turbabant propter splendorem intelligentie. Bernardus: *Turbata est, sed non perturbata.* Immo secundum illud Psalms: *Turbatus sum, et non sum locutus.* Cogitavi dies antiquos, et cetera.

Postquam præmissus est salutationis ingressus; hic, secundo loco sequitur narrationis tractatus, siue processus, in quo primo introducit Euangelista Angelum narrantem: secundum Virginem interrogantem, ibi: *Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, et cetera.* Narrans autem Angelus, denunciat id, propter quod venerat, et hoc quidem facit hoc ordine. Primo enim exprimit diuinæ acceptionis beneplacitum: secundo salutiferæ fecundationis beneficium, ibi: *Ecce concipies. Tertio vero nascituræ prolis fastigium. Hic oris magnus, et filius*

Eccl. 24. a.
Psal. 10.
Psal. 45.
Bern. hom. 3. sup. Miss. ante med. 10. 1.
Psal. 44.
1. Reg. 25. f.
Iudith. 13. d.
Ibidem c. 15. c. d.
Cant. 6. c.
Eccl. 31. b.
Iac. 1. c.
Eccl. 3. d.
Beda in 1. c. Luca ex Ambr. ibid. Abac. 3. d.
Iob 23.
Esther 15. d.
Sap. 6. c.
Dan. 4. c.
Bern. hom. 3. cir. med. super Miss. Psal. 76.

et filius Altissimi vocabitur, et cetera. Exprimens igitur Angelus diuinæ acceptionis beneplacitum, confortat Virginis animum, et nominat: *No timeas Maria. Ne timeas, inquam, sed gaudeas: quia nomen tuum scriptum est in celo, secundum quod infra dicitur ad Apostolos: Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in caelis. Et rationem reddit: Inuenisti enim gratiam apud Deum. Gratiam, scilicet electionis, sicut Moyses: Inuenisti gratiam coram me, et te ipsum noui ex nomine, sicut dicitur Virgini Mariae. Gratiam etiam perfectionis, sicut Noe: Noe inuenit gratiam coram Deo. Et paulo post: Noe vir iustus, atque perfectus fuit in generationibus suis, coram Deo ambulauit. Gratiam desponsationis, ut fieret sponsa Dei, et mater filij Dei. Habuit Esther gratiam, et misericordiam coram Assuero, super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite eius. Inuenit autem gratiam propter nimiam humilitatem, et mansuetudinem. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et alibi: Quanto magnus, humilia te in omnibus, et coram Deo inuenies gratiam. Exprimens et salutiferæ conceptionis, seu fecundationis beneficium, ostendit ipsum esse proximum, cum dicit: *Ecce concipies in utero, et paries filium. Ut sic impleatur in te illud Isaia: Ecce virgo concipiet, et pariet filium. Et signanter dicit: Ecce concipies in utero, ut ostendat hoc ipsum esse magnum, et mirum, et nouum, ut concipiat intra, nihil recipiendo ab extra. Creauit Dominus nouum super terram. Femina circumdabit virum. Et quia conceptum sine libidine, sequitur partus sine parturitione et dolore: ideo addit: *Et paries filium, secundum illud: Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit unquam tale, et quis vidit huic simile? Et quia partum sine dolore, sequitur fructus uteri cum salute, ideo subdit: *Et vocabis nomen eius Iesum. Quia secundum quod dicitur: Nec enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Huius nominis praefiguratio praecessit in Iesu filio Naue. Vnde: Fortis in bello Iesus Naue successor Moyse in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei. Huius et praefiguratio praecessit in Ioseph, de quo dicitur, quod Pharaon vertit nomen illius, et vocauit eum lingua Aegyptiaca, Saluatorem mundi. Postremo exprimens nascituræ proliis fatigium, ostendit ipsum magnum esse, cum dicit: *Hic erit magnus. Ostendit autem magnitudinem eius excellentissimam esse, propter gratiam singularem, propter excellentiam regalem, propter potentiam aeternalem. Singularem gratiam tangit, cum dicit: *Et filius Altissimi vocabitur, scilicet per gratiam vnionis: filius, inquam, vnigenitus, secundum illud: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a patre. Et ita æqualis erit Altissimo, secundum illud: Tu Dominus altissimus super omnem terram. Quis est hic, nisi Christus Dominus, de quo: Donauit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, et cetera. Hoc autem nulli alij dedit, quia in solo filio Virginis est gratia vnionis. Regalem excellentiam insinuat, cum dicit: *Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius. Id est regale solium, secundum quod Dauid erat promissum. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et secundum quod per Hieremiam prophetam promissum fuit: Ecce dies veniunt, dicit Dominus. Et suscitabo Dauid germen iustum: et regnabit rex, et sapiens erit: hoc etiam post ostensum fuit de filio hominis, de quo dicit: quod antiquus dierum dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, et tribus, et linguae ipsi seruient. Aeternalem potentiam notat, cum dicit: *Et regnabit in domo Iacob in aeternum. secundum quod promissum erat Dauid, secundum illud: Suscitabo semen tuum post te, quod********

egredietur de utero tuo, et firmabo regnum eius. Ipse aedificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni eius usque in sempiternum. Hoc ipsum apud Danielem: Potestas eius, potestas aeterna, quae non auferetur: et regnum eius, quod non corrumpetur. Ut autem ostendat, quod aeternitas ista est proprie dicta per carentiam finis, addit: *Et regni eius non erit finis. Ut sic impleatur illud Isaia: Super folium Dauid, et super regnum eius sedebit. Ut confirmet illud, et corroboretur in iudicio et iustitia, a modo, et usque in sempiternum. Et ideo recte dicit: Regnum tuum, regnum omnium saeculorum, et dominatio tua in omni generatione et generationem.*

B Dixit autem Maria ad Angelum: Introduxit prius Euangelista Angelum narrantem, et subiungit hic prudentissimam Virginem percunctantem, in qua percunctatione tria nobis explicantur, scilicet dubitatio conueniens, ratio mouens, et solutio satisfaciens. Conueniens dubitatio notatur, cum dicitur: *Quo modo fiet istud. Cum enim triplex fit concipiendi modus, scilicet vnus carnalis, alius spiritualis, tertius admirabilis, et singularis. Quæro, quo istorum modorum fiet? Sic Nicodemus quærebat, cum audiret, quod oportebat eum renasci denuo. Quo modo, inquit, possunt hæc fieri? Et nota, quod non quærit modum sciendi, seu signum, quod modum faciat, sicut Zacharias, qui punitus fuit, ut supra, dicens: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, et vxor mea processit in diebus suis. Sed quærit modum faciendi, ut consentiat secundum illud: Oculi tui recta videant, et palpebrae tuae præcedant gressus tuos. Rationem mouentem tangit, cum dicit: *Quoniam virum non cognosco. Id est, non cognoscituram me propono, et ita sum virgo, et mente, et carne, et proposito, ut sibi recte competat illud Rebecca, quod erat puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro. Et secundum Apostolum: Iam non cogitabat, quæ carnis erant, sed quæ Domini sunt, ut sancta esset et corpore, et spiritu. Et ideo non irrationabiliter quærebat, quo modo debebat prolem concipere, quæ non proponebat virum cognoscere, ut, si posset esse quod haberet simul virginitatem, et fecunditatem, tunc consensum præberet. Et quoniam dubitatio sua rationem habebat recte mouentem: ideo meruit responsum satisfaciens, quæ notatur, ibi: *Et respondens Angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: Quasi dicat Angelus, quæris, quo modo concipies? Ad hoc respondeo, quod fecundaberis sine corruptione, concipies sine libidine, paries sine dolore: quia non ex virili semine, sed ex Spiritu sancti virtute, ita dictum est: *Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est, et cetera. Et recte dicit: Spiritus sanctus superueniet in te. Id est, desurfum veniet. Vnde dicitur: Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desurfum est, descendens a Patre luminum. Propter hoc dicitur: Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos. Et ita non erit corruptio, quia de Spiritu sancto: nec etiam erit libido, quia *virtus Altissimi obumbrabit tibi, scilicet ne sentias æstum concupiscentiæ, secundum illud: Sub vmbra illius, quem desideraueram, sedi: et fructus eius dulcis gutturi meo. Et nota trium præcedentium triplicem præcessisse figuram, quia sine virili semine in virga Aaron fuit figurata, quæ floruit. Et apud Isaia: Flos de radice eius ascendet, et cetera. Quia sine libidine, in rubo et igne. Quia rubus ardebat, et non comburebatur. Quia partus sine dolore designabatur in rore et vellere Gedeonis. Vellus enim, ut dicit Hieronymus, cum sit de corpore, necit tamen corporis passionem, et ideo in Psalmo: Descendet sicut pluuia in vellus.*****

Ideo, et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei, et cetera. Postquam descriptus est ingressus salutationis, et processus narrationis: ponitur hic vltimo terminus

Dan. 7. d

Isa. 9. b

Pf. 144.

Triplex concipiendi modus.

Ioan. 3. a

Cap. cod.

Prou. 4. d

Gen. 24. e

1. Cor. 7. f

Mat. 1. e

Iac. 1. c

Act. 1. b

Cant. 2. a

Num. 17. b

Isa. 11. a

Exo. 3. a

Iud. 6. g

Psal. 71.

terminus conclusionis, et conclusio est, quod virgo Maria concipiat, et ex ea nascatur filius Dei. In hac autem conclusione, primo præmittit Angelus conditionem, et deinde approbationem, et postremo vtriusque subiungit rationem: conditionem inserit, cum dicit: *Ideo, et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Quia enim secundaris virtute Spiritus sancti, non prolem viri generabis, sed prolem Dei: non peccatorem, sed sanctum. Impleatur visio et propheta: et vngatur sanctus sanctorum. Si enim quem ad modum dicitur: Quod natum est ex carne, caro est: et quod natum est ex spiritu, spiritus est, ergo quod nascitur de Spiritu sancto, necessario sequitur, esse sanctum. Bernardus: Si diceret, sancta caro, vel sanctus homo, parum dixisset videretur: posuit ergo indefinite sanctum, quia quidquid fuit, quod Virgo genuit, sanctum proculdubio, ac singulariter sanctum fuit: et quia filij hominum nascuntur polluti: Omnes eramus natura filij iræ: ideo iam non filius viri, sed filius Dei vocabitur. Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, et cetera. Vocabitur ab ipso Deo: Hic est filius meus charissimus, et Mattheus: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Vocabitur ab ipsis credentibus: Tu es Christus filius Dei viui. Et alibi: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Vocabitur ab omnibus, sicut dixit Centurio: Vere filius Dei erat iste. Approbationem autem siue confirmationem adiungit, cum dicit: *Et ecce Elizabeth cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua. Si ergo Deus dedit conceptum seni, dare potest et iuueni, licet istud nouum, illud iam factum. Vnde in Genesi: Conceptus Sara, et peperit filium in senectute sua. Et ut hoc melius constet Virgini, additur: *Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilitas. Et ita cum manifesta fuerit eius sterilitas, iam est manifestata eius fecunditas. Iam ergo incipiunt signa et mirabilia fieri in terra, secundum illud: Innoua signa, et immuta mirabilia. Et ideo firmum et certum est, quod et tu Virgo iam concipies supra naturam, et hoc est, quod dicit Beda in glossa: Ne Virgo se parere posse diffidat, accipit exemplum sterilitis anus parituræ, ut discat omnia Deo esse possibile, etiam quæ naturæ ordine videntur esse contraria. Et ideo Dominus tot sterilitum conceptus præmisit, ut istum scilicet conceptum figurarent, et figurando prænunderent, et prænunderent testimonium darent, et credibilem facerent. Rationem autem huius subiungit, cum dicit: *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Omne, quod voluerit, faciet, et sermo illius potestate plenus est. Apud Deum autem omnia possibile sunt, sicut dicitur: Numquid Deo quidquam est difficile? Bernardus: Apud Dominum idem est facere, quod loqui, et loqui quod velle. Merito ergo noueris non esse impossibile omne verbum: et ideo cum aliquid promittit Deus, sine dubitatione credendum est, quia cum omnia possit, et mentiri non possit, necesse est, ut fiat illa, quæ et quo modo promittit. Non est Deus, quasi homo, ut mentiat: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, et non faciet? Locutus est, et non implebit? Et sic ostendit Angelus conclusionem suam necessariam, et Virgo iam nec dubitare possit, nec valeat dissentire.****

Dan. 9. f

Ioan. 3. a

Bern. hom. 4. sup. Miss. 10. 1.

Ephef. 2. a

Isa. 9. b

Mat. 9. a

Mat. 17. a

Idem. 16. c

Rom. 1. a

Mat. 27. f

Gen. 21. a

Eccl. 36. a

Beda.

Eccl. 8. a

Mat. 19. d

Gen. 18. a

Bern. hom. 4. sup. Miss. circa med. tom. 1.

Num. 23. c

Rom. 10. b

Pf. 115. a

cutus sum. Dixit autem verbo fidei: Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo, hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia ergo corde percipit verbum fidei, ventre concepit filium Dei. Infra dicit: Beata, quæ credidisti, et cetera. Et alibi: Beatus venter, qui te portauit, et vbera, quæ suxit. Deinde sequitur preparatio ex humilitate, cum dicitur: *Ecce Ancilla Domini. Simile responsum dedit Abigail mulier prudens, cum Dauid vellet eam in vxorem accipere: Ecce famula tua sit in ancillam, ut lauet pedes seruatorum Domini mei. Et illa Ruth, quæ designat beatam Virginem: Vnde mihi hoc, ut inuenierem gratiam ante oculos tuos? Et post: Locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis vnus puellarum tuarum. Et quia se virgo Maria humiliavit, se ad gratiam præparauit. Bernardus: Humilitas respondetur, ut sedes præparetur. Et quia singularis humilitas, ideo et singularis fuit gratia. Vnde Bernardus: Nō est magnum esse humilem in abiectione: magna profus et rara virtus humilitas honorata: hoc est luminare, quod minuitur in consummatione. Postremo subditur consensus perfectus ex charitate, cum dicitur: *Fiat mihi secundum verbum tuum. Fiat, ut dicit Bernardus, est desiderij signum, non dubitationis nota. Etiam est signum assertionis, sicut in Psalmo dicitur: Dicit omnis populus: Fiat, fiat. Est item affectionis, ut in Psalmo: Fiat manus tua, ut saluet me. Idem enim est verbum et manus patris. Et potest esse orationis verbum, ut sit desideratorij, quia ex charitate: oratorij, quia ex humilitate: assertorium, quia ex credulitate. Hæc est vox dulcissima hominibus, Angelis, et ipsi sponsos: Sonet vox tua in auribus meis: Vox enim tua dulcis. Quod fecit, cum dixit Angelo: *Fiat mihi secundum verbum tuum. Verbum, quod erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea, secundum verbum tuum. Vnde Bernardus: Fiat mihi, obsecro, verbum, non prolatum, ut transeat: sed conceptum, ut maneat. Fiat verbum non tantum audibile auribus, sed et visibile oculis, palpabile manibus, gestabile humeris, ut verbo virtutis suæ me portet. Porro multifariam multisque modis locutus est olim Deus patribus in prophetis. Et alijs in corde, alijs in aure, alijs in ore, alijs in visu, alijs in manu, mihi, oro, ut fiat iuxta verbum tuum: nec volo, ut fiat mihi tantum declamatorie prædicatum, aut figuratiter signatum, aut imaginaliter somnium, sed simpliciter inspiratum, personaliter incarnatum, corporaliter inuiseratum, verbum caro factum. Et si ita fiat, tunc poterō dicere tibi, quæ dixit mulier Sareptana Eliæ: Nunc in isto cognoui, quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo verum est. Et quoniam in tali consensu conceptus est filius Dei, et propositum suum assequutus est Angelus, ideo sequitur: *Et discessit ab illa Angelus. Sic enim ostendebat factum, quod Raphael Tobia dicebat verbo: Tempus est ergo, ut reuertar ad eum, qui me misit. Et de Petro dicitur, quod ipso educto de carcere, continuo discessit Angelus ab eo. Ab ea ergo discessit Angelus, sed in ea remansit Dei filius: discessit quantum ad apparentiam, sed remanserunt multi, quantum ad custodiam. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel. Isti sunt Angeli beatissimi, qui custodiebant eam tamquam locum diuinæ habitationis electissimum, vnde etiam beneficium custodiæ sibi impenderent propter infirmitatem carnis, cultus tamen reuerentiæ exhibebant, propter dignitatem matris, et sic quodam modo per ipsam ascendebant, et descendebant. Vnde designata fuit per illam scalam, cui Dominus erat innixus, et Angeli per illam ascendebant et descendebant, quam vidit Iacob. Et post sequitur: Non est hic aliud nisi Dominus Dei, qui porta celi, quia nullus potest iam celum intrare, nisi per Mariam transeat, tamquam per portam. Sicut enim Deus ad nos venit per ipsam, ita per ipsam nos oportet redire ad Deum.****

Rom. 10. b

Inf. cap. 12.

1. Reg. 15. g

Ruth. 2. b. c

Bern. hom. 4. sup. Miss. post. med. 10. 1.

Eccl. 43. a

Bern. hom. 4. sup. Miss. post. med. 10. 1.

Pf. 105. g

Pf. 118. j

Cant. 2. d

Ioan. 4. a

Bern. hom. 4. ut supra.

Heb. 1. d

Deus multis modis locutus est. Ex Bern. hom. 4. ut supra.

1. Reg. 17. d

Tob. 12. b

Act. 12. b

Cant. 3. e

Gen. 28. b. c

Deum. Et ideo dicitur domus, porta, et scala: domus propter Christi conceptionem, porta propter Christi partum, et scala propter ascensum ad Deum. Non ergo discedamus ab ea, sed eius pedibus prouolui, semper eam salutemus: Aue gratia plena, vt per eam; quæ inuenit gratiam et misericordiam super omnes mulieres in conspectu illius magni Assueri nos gratiam inueniamus, et misericordiam consequamur in auxilio opportuno.

Exurgens autem Maria, et cetera. Terminata parte illa, in qua egit de sterili, et Virginis fecundatione, hic sequitur pars secunda, in qua agit de gratiarum actione. Et iuxta hunc duplicem modum: pars ista habet duas partes, in quarum prima fit gratiarum actio, et laudis decantatio propter conceptum Saluatoris. In secunda propter conceptum et partum præcursoris, ibi: *Elizabeth autem impletum est tempus, et cetera.* Ad hoc autem, vt laudis decantatio fiat ex integro, et perfecto affectu, exigitur certificatio veritatis in intellectu, et exhibitio charitatis in affectu. Alterum vt præcedens, alterum vt consequens. Ideo prima pars habet tres, in quarum prima præmittitur testimonium prophetiæ, in secunda subditur canticum lætitiæ, ibi: *Et ait Maria: Magnificat anima mea, et cetera.* In tertia obsequium beneficentiæ, ibi: *Mansit autem Maria cum illa, et cetera.* Primum astruit fidem, secundum exigit spem, tertium ostendit charitatem. In descriptione autem testimonij prophetiæ procedit Euangelista hoc ordine: Nam primo introducit opportunitatem testificandi: secundo testimonij veritatem, ibi: *Et vnde hoc mihi, et cetera.* Ad opportunitatem autem testificandi, tria concurrunt, scilicet Virginis salutantis occurfus, virginis salutationis effectus, et Elizabeth refalutationis affectus. Primum, ibi: *Exurgens Maria, et cetera.* Secundum ibi: *Et factum est, vt audivit, et cetera.* Tertium ibi: *Et repleta est spiritu sancto, et cetera.*

Primo igitur introducit virginis salutantis occurfus, vt festinus, et familiaris. Propter festinationem ait: *Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda.* Quasi dicat, non tardauit, sed diluculo surrexit, secundum illud: Surge, propera amica mea, formosa mea, et veni. Vnde sibi competit illud Prouerbiorum, quod dicitur de muliere forti, quæ de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, et cibaria ancillis suis. Surrexit enim, vt ministraret Elizabeth seni et debili, vnde nec eam retardauit asperitas itineris, secundum quod dicitur in glossa, et littera designat, quia *abiit in montana, et hoc, cum festinatione, ad veritatem explorandam, sicut illi exploratores Iosue: Ad montana ascendite.* Vel etiam cum ipso sponso: Ecce iste venit saliens in montibus, transiens colles. Non etiam retardauit viæ prolixitas, quod notatur, cum dicitur: *In ciuitate Iuda, id est Hierusalem, vt iam possit ipsa clamare cum Isaiâ: Venite ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacob.* Nec in itinere fecit moram, quia cum festinatione, sicut Rachel, quæ, viso Iacob, festinans nunciauit patri suo. Spiritualiter autem datur ex hoc nobis intelligi, quod necessaria est ei festinatio, qui vult ad perfectionem attingere. Festinemus ingredi in illam requiæ, vt ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Et ad Corinthios: Sic currite, vt comprehendatis. Diuersum dicitur de fatuis virginibus. Et in Ecclesiastico: Non tardes conuerti ad Dominum, et ne differas de die in diem. Occursum Virginis fuit festinus, et familiaris, propter quod dicit: *Et intrauit in domum Zachariæ, et salutauit Elizabeth.* Intrauit, inquam, vt familiariter cohabitaret. Intrans in domum meam, conqueiescam cum illa. Non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuictus illius, sed lætitiæ, et gaudium. Intrauit, non stabat foris, sicut illa mulier vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere

Heb. 4. d

Diuisio.

Cant. 2. d

Prou. 3. 1. b

Iosue 2. c

Cant. 2. b

Isa. 2. a

Gen. 29. b

Heb. 4.

1. Cor. 9. d

Mat. 25. a

Eccl. 5. b

Sap. 8. c

Prou. 7. b

A pedibus suis. Intrauit etiam, non vt litigaret, sed vt saluaret, secundum quod moris est sanctis. Salute inuicē in osculo sancto. Salutauit, inquam, non solum optando, sed etiam salutem in Hierusalem apportando, vt impleatur illud, quod dictum est: Propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur, vt splendor, iustus eius: et Saluator eius, vt lampas, accendatur. Et post: Dicitur filia Sion: Ecce Saluator tuus venit: ecce merces eius cum eo, et opus eius coram illo. Et nota, quod Virgo prius domum intrauit, et postea salutauit: quia iam incipiebat virgo mandatis Euangelicis consentire. Nam infra dicitur: Neminem per viam salutaueritis. Et postea subditur: In quamcumque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Quod etiam fecit Virgo beata.

Secundo vero introducit salutationis effectus, quæ fuit excitatio matris, et lætificationis prolis, propter matris excitationem. Vnde dicitur: *Et factum est, vt audivit salutationem Mariæ Elizabeth.* Salutationem namque Virginis Elizabeth audiverat, quia eam amabat. Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam. Et Ioannes: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Item: Cum accepisset a nobis verbum auditus Dei, accepisset illud, non vt verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei. Audivit vique verbum salutis ab ea, quæ conceperat verbum incarnatum, in quo salus est, secundum illud: In mansuetudine suscipite instum verbum, quod potest saluare animas vestras. Fuit ergo mater, verbo Virginis excitata, fuit et proles lætificata. Vnde dicit: *Exultauit infans in vtero eius.* In quo ostenditur, quod Ioannes erat amicus sponsi præcipuus, secundum quod de ipso scribitur: Amicus autem sponsi, qui stat, et audit eum; gaudio gaudet propter vocem sponsi. *Exultauit, inquam, præ desiderio, sicut etiam patres.*

Abraam pater vester exultauit, vt videret diem meum: vidit, et gauisus est. *Exultauit, ad præsentiam Domini Saluatoris, quasi gestiis salutare, et assurgere iam incepit Domino suo, cuius erat præcursor.* Vnde dicitur in glossa Bedæ, quia lingua non poterat, ideo, animo exultante, salutem, et suæ præcurfionis officium inchoat. Ecce apparet, quod Angelus dixerat: Spiritu sancto replebitur, adhuc ex vtero maris suæ. Ex quo datur spiritualiter intelligi, quod propositum sanctum non potest latere: quin se manifestet, et amor interior prorumpat in opus. Vnde Gregorius: Numquam amor Dei est otiosus.

Tertio subiungitur Elizabeth salutantis affectus magnus, et benignus. Propter magnitudinem dicitur: *Et repleta est spiritu sancto Elizabeth, et exclamauit voce magna.* Magnitudo namque vocis, signum est magnæ affectionis, quia voces sunt notæ passionum. Adimplebit eum Spiritu sapiētiae et intellectus. Et iterum: Ipse tamquam imbres mittet eloquia sapiētiae suæ, et in oratione confitebitur Domino. Ideo autem voce magna clamabat, quia illum continebat in vtero, qui erat vox verbi, secundum quod de ipso dicitur: Vox clamantis in deserto: parate viam Domini. Cui etiam dicitur ibidem: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem, exalta, noli timere. Dicitur etiam ibidem: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem, exalta, noli timere. Dicitur etiam ibidem: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem, exalta, noli timere. Dicitur etiam ibidem: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem, exalta, noli timere.

Rom. 16. c

Isa. 62. a. d

Ibid. d

Cap. 10.

Cant. 8. d

Ioan. 8. f

1. Theff. 2. c

Iac. 1. e

Ioan. 3. d

Ioan. 8.

Beda.

Nec propositum, nec amor abscondi potest.

Greg. hom. 30. in Euang.

* Arist. li. 1. Periherm. cap. 1.

Eccl. 15. a

Eccl. 39. a

Isa. 40. a

Ibid. 6. e

Benedictio.

Gen. 12. a

Hanc

Gen. 27. d

Gen. 49. c

Dem. 28. a

Psal. 84. b

Eccl. 24. a

Ind. 5. c

Ruth 3. b

1. Reg. 25.

Indith 13. e

2. Reg. 17. d

Eccl. 24. b

Psal. 44. c

Isa. 49. a

Isa. 12. b

Zach. 9. b

Mat. 16. e

Ioan. 20. g

Phil. 1. a

Psal. 39. d

Hanc benedictionem prædixit Isaac in figura agri. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Hanc benedictionem confirmauit Iacob: Omnipotens benedicit tibi benedictionibus cæli desuper, benedictionibus abyssi iacentis deorsum, benedictionibus vberum et vulturæ: benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum eius, donec veniret desiderium collium æternorum. Hanc desiderabat, et hanc imprecabatur Moyses: Benedictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ. Et ideo cantemus cum Dauid: Benedixisti Domine terram tuam. Completum est etiam in Maria illud: In multitudine electorum habebit laudem, et inter benedictos benedicetur. Benedicta fuit Iahel: Benedicta inter mulieres Iahel. Benedicta fuit Ruth: Benedicta es a Domino filia, benedicta Abigail. Benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, et vlciscerer me. Benedicta Iudith: Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram. Inter has mulieres, et super has mulieres benedicta est virgo Maria, quia illarum benedictiones impletæ sunt in hac.

Et vnde hoc mihi, vt veniat, et cetera. Præmissa opportunitate testificandi, subditur hic veritas testimonij, ad cuius explicationem tria introducit Euangelista. Primum est præconium admiratiuum: Secundum est signum approbatium: tertium vero testimonium affirmatiuum. Primum tenet rationem propositionis: secundum, assumptionis: et tertium, conclusionis. Introducit ergo præconium admiratiuum, cum dicit Elizabeth: *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Hoc enim est valde laudabile, et etiam admirabile, quod mulier sit mater Dei. Vnde poterat dicere, sicut dixit Areuna regi Dauid: Quid cause est, vt veniat Dominus meus Rex ad seruum suum? Ex quo enim facta est mater Dei, summa Domini omnium, eluxit dignatio, vt qui suis pedibus alienum hospitium visitare non abhorruit. De quo quidem Virgo gloriatur, dicens: Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei. Quia propter dignitatem maternam, est virgo Maria diligenda, veneranda, et cum omni fiducia adeunda, tanquam summæ misericordiæ mater.

Secundo subdit iudicium approbationis, cum dicit: *Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Et hoc est signum, quod diffusa est gratia in labijs tuis, et propterea certum est, quod benedixit te Deus in æternum. Et ex quo infans sic supra naturam exultauit, certum est, quod Dominus naturæ sibi occurrerit. Et ex quo infantulus respondet ex vtero, certum est, te concepisse illum, qui vocat ab vtero, secundum illud: Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris mee recordatus est nominis mei, et cetera. Et rursus: Ex quo puer exultauit tam mirabiliter, certum est, iam consummatum esse veraciter, quod in Isaiâ dicitur: Exulta, et lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel. Et illud: Exulta satis filia Sion, iubilantia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi iustus, et Saluator. Ex quo igitur mirabiliter exultauit Præcursor, iam certum habebat iudicium, quod venerit Saluator: et quia certum habebat iudicium, ideo veritati subditur testimonium, siue oraculum affirmatiuum, cum dicitur: *Et beata quæ credidisti, quoniam perficietur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino.* Fides enim beatam fecit. Beatus es Simon Bariona, quia caro et sanguis non reuelauit tibi: sed Pater meus, qui in cælis est. Et Ioannes: Beati, qui non viderunt, et crediderunt. Facit etiam fides bonos, quia inchoando meritum disponit ad præmij consummationem. Confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum, vsque in diem Iesu Christi perficiet, et hoc merito: et sic factum est Mariæ. Nota, quod beatificatur in scriptura non solum credentes, sed etiam sperantes: Beatus S. Bon. Tom. 2.

vir, cuius est nomen Domini spes eius. Item diligentes: Beati sunt, qui te viderunt, et in amicitia tua decorati sunt. Item timentes: Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei. Et rursus in Psalmo: Beatus vir, qui timet Dominum. Item operantes: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et infra: Beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. Item sufficientes: Sed et si quid patimini propter iustitiam, beati: Et Mattheus: Beati estis, cum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me. Item contentantes: Beati viri tui, et beati serui tui hi, qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. Ex his causis fuit virgo Maria beata, ex causa etiam singulari, fuit beatissima, quia concepit filium Dei. Infra: Beatus venter, qui te portauit, et vbera, quæ sustulisti. Et propterea ipsamet dicit hic infra: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Beata ergo, quæ credidisti, quia credendo concepisti, et concipiendo beatitudinem omnibus, quantum ad sufficientiam, protulisti. Huius figura habetur in Genesi, vbi dixit Lia: Hoc pro beatitudine mea, beatam quippe me dicent omnes mulieres.

Et ait Maria, et cetera. Post testimonium prophetiæ, sequitur canticum lætitiæ, in quo beatissima virgo Maria laudat diuinam clementiam, propter excellentissimam gratiam sibi collatam. In hoc autem cantico tria notantur. Primum est laudantis affectio, quam notat ibi: *Magnificat anima mea, et cetera.* Secundum est laudandi ratio, quam notat, cum subdit: *Quia respexit, et cetera.* Tertium diuinæ laudis ampliatio, quam notat ibi: *Et misericordia eius a progenie.* Non enim est perfecta laus, nisi adsit debitus affectus, debita causa, et debitus modus.

Infinuatur ergo primo laudantis affectio, vt grata, magnificando diuinam virtutem, cum dicit: *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum, id est diuinam virtutem.* Magnus enim Dominus noster, et magnus virtus eius: et ideo magno affectu debet collaudari, quia magna operatur. Ego Nabuchodonosor laudo, et magnifico, et glorifico Regem cæli: quia omnia opera eius vera. Et ad hoc inuitat animam deuotam: Magnificat Dominum mecum, et exaltemus nomen eius in idipsum. Tunc anima nostra vere Dominum magnificat, quando sub ipso seipsam captiuat, et humiliat. Quoniam magna potentia Dei solius, et a folis humilibus honoratur. Vnde virgo Maria, quia præ cæteris seipsam humiliavit, ideo cæteris altius Dominum magnificauit. Et ideo a magnificatione incepit, quia hoc competebat humilitati Virginis decantantis. Competebat etiam dignitati Dei, cuius summa humilitas non cognoscitur, nisi dignitas præcognoscatur. Vnde: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanituit, formam serui accipiens. Competebat etiam intentione cantantis, quæ est, vt Dominus perfecte laudetur. Glorificantes Dominum, quantumcumque poteritis, superualebit adhuc, et admirabilis magnificentia eius. Competebat etiam Mariæ cantanti, quia de magnis, immo de maximis beneficijs erat. Vnde: Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum, et aperientur labia mea, vt recta prædicent. Et infra: Quia fecit mihi magna, et cetera. Competebat et ordinato progressui, qui est a timore inchoando. Vnde: Initium sapientiæ timor Domini. Timor autem reuerentiæ Dominum magnificat.

Infinuatur etiam laudantis affectio, vt iucunda, exultando in diuina salute, cum subditur: *Et exultauit spiritus meus in Deo saluatore meo.* Id est in Deo Saluatore, vt possit dicere illud: Anima mea exultabit in Domino, et delectabitur super opus salutari suo. Et rursus: Cor meum et caro mea exultauerunt in Deum viuum. Vere iam dicere poterat illud: Introduxit me rex in cellaria sua: exultabimus et lætabor in te, et memores

Eccl. 48. b

Eccl. 25. e

Pf. 111. b

Ioan. 13. b

Inf. c. 11.

2. Pet. 3. c

Mat. 5. a

3. Reg. 10. b

Inf. ca. 11.

Cap. eod.

Gen. 30. b

Pf. 146. a

Dan. 4. g

Psal. 35. b

Eccl. 3. e

Phil. 12. a

Eccl. 43. d

Prou. 8. a

Pf. 110. b

Psal. 34. b

Psal. 83. a

Cant. 1. a

memores vberum tuorum super vinum. Recti diligunt te. Iam verificatum est in Maria, quod operabat. **Psal. 39. d** Exultent, et lætentur in te omnes quærentes te, et dicat semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutem tuam. Quoniam ergo virgo Maria Dominum quæsiuit, et salutare dilexit: ideo anima eius Dominum magnificat, et spiritus eius in salutari Dei exultavit. Vnde sibi illud Annæ competit: Exultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo. Dilatum est os meum super inimicos meos, quia lætata sum in salutari tuo. Et nota, quod spiritus accipitur pro substantia animæ. Custodite spiritum vestrum, et nolite despiciere. Et spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Alibi: Nam si orem lingua, spiritus meus orat, et cetera. Hic autem accipitur pro anima secundum suum supremum, et anima accipitur in comparatione ad corpus, sicut: **1. Reg. 2. a** Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi conferuetur. Quia enim spiritus interior exultauerat, ideo anima in voce magnificabat; et ideo exultationem de præterito, et magnificationem de præsentis ponit: quia exultatio est natura prior.

Quia respexit humilitatem, et cetera. Postquam descripta est laudantis affectio, siue deuotio: subditur laudandi ratio, quæ sumitur ex duplici causa. Prima est beneficium gratiæ, quæ fecit ipsam amabilem Deo. Secunda est, quod fecit ipsam laudabilem hominibus, quia amabilem Deo: Dicit ergo: *Quia respexit humilitatem ancille sue.* Præcessit huius figura in Lia, quæ in conceptu prolis dixit: Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus. Et humilitas fuit dispositio ad respectum gratiæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum, et contritum spiritu, et tremementem sermones meos? Quia sicut dicitur in **Psalmo:** Excelsus Dominus: et humilia respicit, et alta a longe cognoscit. Vnde de viro iusto: Oculus Dei respexit illum in bono, et erexit eum ab humilitate ipsius. Et ideo orabat Propheta in **Psalmo:** Respice in me, et miserere mei: quia vnicus, et pauper sum ego. Fecit et laudabilem hominibus illud gratiæ beneficium, et propterea addit: *Eccc enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes,* tam viri, quam mulieres. Surrexerunt filij eius, et beatissimam prædicauerunt. Vir eius et laudauit eam. Fuit autem Virgo Maria beata propter meritum castitatis: Beati immaculati in via. Et: Beatus, qui vigilat, et custodit vestimenta suas, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem eius. Et Felix est sterilis et incoquinata, quæ nesciuit thorum, in delicto. Fuit etiam beatorum propter consilium virginitatis. Beatorum autem erit, si sic permanerit secundum meum consilium. Fuit et beatissima propter priuilegium fecunditatis, ob quod ceteræ mulieres beatissimam eam prædicant: Viderunt eam filiarum, et beatissimam prædicauerunt.

Secunda ratio laudandi, est miraculum potentia, quod fuit magnum et pium. Fuit magnum, propterea dicit: *Quia fecit mihi magna qui potens est.* Hoc refertur ad incarnationis mysterium, sicut dicit Beda in **Glossa.** Et de hoc dicitur: *Qui facit magna,* et inscrutabilia, et mirabilia absque numero. Incarnationis mysterium est magnum, et imperscrutabile, et ideo admirabile, et hoc fecit, *Qui potens est.* quia in rebus potentia facientis. Omne, quod voluerit, faciet, et ferre illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest: *Quare ita facis?*

Fuit etiam pium, et propterea dicit: *Et sanctum nomen eius.* Vnde sancta et pia facit, ut sanctificatio nominis ipsius ostendatur. Benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum. Et **Psalms:** Sanctum et terribile nomen eius. Et ratio huius præponitur: Redemptionem misit populo suo. Et quia nomen eius decet sanctitudo, ideo

oramus: Sanctificetur nomen tuum. Et rursus: Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudine dierum. De his duobus, scilicet magnitudine et pietate, manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. Magnū quippe, ratione diuinitatis: sanctum, ratione assumptæ humanitatis. Supra eod. cap. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Et ideo Virgo in conceptione fuit magnificata, et sanctificata. Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus. Et hæc duo respondent duobus præmissis, quia magnificata et sanctificata, ideo magnificauit et exultauit: ideo optime ratione reddit.

Et misericordia eius, et cetera. Postquam descripta est laudantis affectio, et laudandi ratio: subditur hic tertio diuinæ laudis ampliatio. Et hoc consistit in commendatione diuinæ misericordiæ, quantum ad opus redemptionis humanæ, iam in conceptione Virginis inchoatæ. Opus autem redemptionis nostræ, est declaratum misericordiæ et potentia: quia est manifestatum largitatis et veritatis. Misericordia, in reparatione hominis lapsi: potentia, in prostratione diaboli: largitatis, in missione Spiritus sancti: veritatis, in adimplerione promissi.

Primo igitur laudat Dominum suum in opere redemptionis, secundum quod est manifestatum misericordiæ. vnde dicit: *Et misericordia eius a progenie in progenie timentibus eum.* Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo. Et in **Psalmo:** Misericordia autem Domini ab æterno, et super omnes, quantum ad beneficium conseruationis, secundum illud: Misericordia hominis circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem. Misericordia tamen liberans, et saluans, ad solos timentes se extendit, sicut scriptum est: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Ideo: *Qui timetis Dominum,* sperate in illi.

Secundo laudat eum in hoc opere, secundum quod est manifestatum potentia: in deiectione demonum superborum, et diuitum iniquorum. Propter primum dicit: *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.* In hoc est laus Dei specialis: Disperge superbos furore tuo, et respiciens omnem arrogantem humiliat. Et sic impletur illud: Sedes ducum superborum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro eis. Et dicitur hæc fecisse, *In brachio,* id est in filio. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium eius dominabitur. *Superbos autem mente cordis,* vocat illos, qui superbiunt in intellectu per præsumptionem, et in affectu per ambitionem, sicut lucifer, et eius sequaces. Omne sublime videt, et ipse est rex super omnes filios superbiæ. Et sic est sensus: *dispersit,* eos, qui superbiunt, *mente cordis.* Vel aliter: *Dispersit superbos mente cordis sui,* secundum quod dicit: *Quia superbi iusto Dei iudicio habentur dispersum.* Dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso obliuionis velamento dispersi sunt. Vel: *Dispersit superbos mente cordis sui,* id est, diffinitione consilij sui: Si habes brachium sicut Deus, et si voce simili tonas? circumda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosus, et speciosus induere vestibus. Disperge superbos in furore tuo, et respiciens omnem arrogantem humiliat: respice cunctos superbos, et confunde eos. Dæmone superbiens diffinitione proiecit, sed non sic homines. Vnde: Non enim humiliavit ex corde suo, et abiecit filios hominum. Laudatur ergo potentia in deiectione superborum demonum, et etiam tyrannorum potentium, cui subdit: *Deposuit potentes de sede, et exaltauit humiles.* Dicitur de Nabuchodonosor: Quos volebat, interficiebat:

Mat. 6. b **Psal. 92. b** **1. Tim. 3. d** **Eccl. 10. b** **Inscap. 18** **1. Reg. 2. b** **1. Reg. 16.** **Esther 1. et 2.** **Prou. 13. d** **Psal. 33. b** **Isa. 65. c** **1. Cor. 1. d** **Psal. 32. d** **Psal. 84. c** **Heb. 2. d** **Isa. 42. a** **Osae 11. a** **Psal. 76. b** **Isa. 49. d** **Psal. 97. a** **Gen. 12. a** **Gen. 22. a** **Gal. 3. c** **Rom. 9. d** **Cap. 3. b**

ciebat: et quos volebat, percutiebat: et quos volebat, exaltabat: et quos volebat, humiliabat. Quando autem eleuatum est cor eius, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de folio regni sui, et gloria eius ablata est. Et: Radices gentium superbarum arefecit Deus, et plantauit humiles ex ipsis gentibus. Et ratio huius redditur: Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. Et in hoc est laus diuinæ potentia, Dominus pauperem facit, et dirat: humiliat, et subleuat. Suscitatur de puluere egenum, et de stercore eleuat pauperem: ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. Exemplum de Saul, et Dauid: Vasthi, et Esther. Tertio laudat Dominum in prædicto opere secundum quod est manifestatum largitatis, cum dicit: *Esurientes impleuit bonis, et diuites dimisit inanes.* Quia vera largitas est, dare pauperibus, non diuitibus. Iustus comedit, et replet animam suam. Venter autem impiorum insaturabilis. Et rursus: Diuites egerunt, et esuriunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Et **Isaias:** Ecce serui mei comedent, et vos esuriatis. Ecce serui mei bibent, et vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur, et vos confundemini. Quia sicut dicitur: Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobilitates, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia et ignobilia mundi: et contemptibilia elegit Deus, et ea, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt destrueret, ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Et: Non saluatur rex per multam virtutem, et gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Quarto, laudat Deum in prædicto opere, secundum quod est manifestatum veritatis, promissi, cui dicit: *Suscipit Israel puerum suum memorari misericordiam suam.* Vbi primo præmittitur promissionis impletio, quam promissionem fecit diuina benignitas, et impleuit diuina Veritas, vnde: Misericordia et veritas obuiauerunt sibi, iustitia et pax osculatae sunt. Et hoc factum est, quod carnem nostram suscepit. Nusquam enim angelos apprehendit: sed semen Abraæ apprehendit. **Isaias:** Ecce seruus tuus suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet. Et **Osae:** Quia puer Israel, et dilexi eum: et ex Aegypto vocaui filium meum. Et hoc: *Recordatus misericordiam suam,* cuius non potest obliuisci: Aut obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? Et: Nūquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Deinde subditur vera promissio, cum dicitur: *Sicut locutus est ad patres nostros, Abraam, et semini eius in secula.* Et debet ista littera construi sic: *Sicut locutus est ad patres nostros,* locutus, inquam, ipsi Abraæ scilicet specialiter, et semini eius: vbi tangit statum naturæ et legis scriptæ. Vel aliter, ut construat cum præcedenti. *Suscipit Israel, recordatus misericordiam,* et hoc dico Abraæ, et semini eius, sicut locutus est ad patres. Simile habetur in **Psalmo:** Recordatus est misericordiam suam, et veritatis suæ domui Israel. Inter patres specialiter nominat Abraam, quia ei primo facta est repromissio. Benedicam benedictibus tibi, et maledicam maledictibus tibi, atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Et iterum: Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, et velut arenam, quæ est in litore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Abraæ dictæ sunt promissiones, et semini eius. Semen eius sunt credentes. Non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Vnde infra: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraæ. In **sa-**

Psal. 89. a **Apo. 1. b** **Mat. 10. b** **Gen. 34. a** **1. Tim. 5. b** **Beda 10. a** **lib. 2. in 2. cap. Lucae.** **2. Reg. 6. b** **Gen. 30. c** **Cant. 6. d**

A cula. Id est, in æternum. **A sæculo,** et vsque in sæculum, tu es Deus. Vnde Virgo beata canticum incipit a magnitudine summi principij, et canticum finit, in æternitate finis: laudat enim eum, qui est A, et O, principium et finis. Et quidem satis recte, quia in hoc cantico ostendit consummationem esse factam omnium beneficiorum promissorum, et ideo consummationem est omnium laudum, et canticorum, et scripturarum.

Mansit autem Maria, et cetera. Post testimonium prophetiæ, et canticum lætitiæ, subditur obsequium beneuolentiæ, quod exhibuit virgo Maria Elizabeth cognatæ suæ, in quo commendatur a tribus, scilicet a sedulitate obsequij, a longanimitate propositi, ab honestate contubernij.

Propter sedulitatem obsequij, dicit: *Mansit autem Maria cum illa.* Scilicet cum cognata prægnante. Non statim abscessit, sed fecit secundum quod Dominus discipulis suis præcepit: In eadem autem domo manete, donec exeatis. Manebat autem Maria in domo, et non egrediebatur, sicut Dina, de qua: Egressa est, ut videret mulieres regionis illius. Et sequitur postea quod oppressa fuit. Manebat autem sicut sedula obsequatrix, non circuibat sicut curiosa inuestigatrix de viduis adulescentibus. Otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ, sed et verbosæ, et curiosæ, loquentes, quæ non oportet. Contra quod ait Seneca: Indicium mentis bene constitutæ est, secum posse morari, et secum posse consistere.

Propter longanimitatem propositi, subdit: *Quasi mensibus tribus.* Id est, vsque ad tempus partus, secundum quod dicit Beda in glossa: Tam diu mansit Maria, donec Elizabeth partus tempore completo, præcuratoris Domini sui, propter quam maxime venerat, natiuitatem videret. Et hoc signatum est libro regum: vbi dicitur, quod arca Domini mansit in domo Obededon Gethæi tribus mensibus: et benedixit Dominus Obededon, et omnem domum eius. Mystice vero tribus mensibus designatur profectus trium virtutum. Secundum quod in glossa dicitur, anima casta, quæ spiritualis verbi desiderium concipit, necesse est, ut alta cælestis exercitus iuga subbeat, et quasi trium mensium dies ibidem demoretur: quousque fidei, spei, et charitatis luce radiet, perseverare non desinat.

Propter honestatem contubernij, subditur: *Et reuersa est in domum suam,* ut habitaret cum sponso, virginitatis suæ custode. Vnde dicere poterat illud: *Benedixit tibi Deus ad introitum meum.* Iustum est igitur, ut aliquando prouideam etiam domui meæ. *Reuersa est in domum suam,* quia sponsus et familia sua rediturum eius desiderabat, secundum illud: *Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere reuertere,* ut intueamur re. Sic ergo Virgo Maria dat exemplum omnibus imitandis, sicut dicit Ambrosius: Discite, inquam, a Maria religio sitatem, longanimitatem, et honestatem.

Elizabeth autem impletum est tempus, et cetera. Post gratiarum actionem de conceptu Saluatoris, sequitur hic gratiarum actio pro ortu Præcuratoris. Agitur autem laus de Præcuratoris ortu, magis, quam de conceptu: quia conceptus fuit in peccato, sed natus fuit plenus spiritu sancto. Christus autem tam in conceptu, quam in ortu fuit sanctissimus. Ideo ante ortum, et post ortum, ipsius laudes decantantur. Habet autem hæc pars tres partes. In quarum prima describitur Præcuratoris origo. In secunda vero, pro ipso subditur laus et gratiarum actio, ibi: *Et Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto:* vbi ponitur canticum Zachariæ. Tertio ad materiam maioris laudis subditur Præcuratoris educatio, ibi: *Puer autem crescebat,* et cetera. Ad describendum autem ortum Præcuratoris tuia concurrunt, quæ ab Angelo prænunciata fuerunt. Primus est partus sterilis, secundum est circumcisio infantis, quæ describitur, ibi: *Et factum est in die octauo:* tertius

est apertio oris sacerdotialis, ibi: *Apertum est autem illi os eius*, Partus autem ostenditur fuisse opportunus in matre, perfectus in prole, iucundus in vicinitate. Opportunus itaque ostenditur partus in matre, ratione temporis, propter quod dicitur: *Elizabeth autem impletum est tempus pariendi*, et cetera. Opportunum erat, vt pareret praeurforem. Quia Ecclesiastes dicit: *Omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt vniuersa sub caelo*. Impletum est, inquam, secundum nominationem verbi Angelici, vt dictum est supra: *Et ecce eris tacēs, et non poteris loqui vsque in diem, quo haec fiant*; pro eo quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo. Vel impletum est, quia iam venerat plenitudo temporis, in quo debebat venire Christus. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, & cetera.

Perfectus etiam fuit in prole, ratione sexus virilis, propter quod dicitur: *Et peperit filium, non filiam*. Talem prolem petebat Anna: Domine exercituum si respiciens videris afflictionem famulae tuae, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillae tuae, dederisq; feruiae tuae sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitae eius, et nouacula non ascendet super caput eius. Peperit etiam virtute perfecta, nullo sibi praesente impedimento. Cuius oppositum dicitur: *Venerunt filij vsque ad partum*, et vires non habet parturiens. Peperit etiam filium perfectum superna gratia, ita vt conueniat ei illud: *Consummatus in breui compleuit tempora multa*. Iucundus etiam fuit in vicinitate, ratione famae celebris, et communis. Propter quod dicitur: *Et audierunt vicini, et cognati eius, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei*. Et sic impletum est illud, quod praedixerat Angelus: *Et in natiuitate eius multi gaudebunt, scilicet vicini et cognati: quia talium maxime est congratulari*. Infra: *Mulier, quae inuenit drachmam perditam, conuocat amicas et vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam, quam perdideram*. Et sic impletum est illud, quod praedixerat: *Et congratulabantur ei*. Nam et ipsa pariter gaudebat, secundum illud: *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius*. Cum autem peperit puerum, iam non meminit praesentiae propter gaudium, quia natus est homo in mundum, et ideo congratulantur. *Quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa*. Id est misericordiam magna praestitit ei Dominus. Vnde poterat dicere illud: *Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in aeternum*. Quia misericordia tua magna est super me. Magnificauit autem Dominus eos, quos diligit. In omnibus magnificasti populum tuum, Domine, et honorasti, et non despexisti in omni tempore, et in omni loco assistens eis. *Et factum est in die octauo*. Post partum senis, sequitur circumcisio infantis. In qua iuxta consuetudinem facta est impositio nominis. Primo secundum appellationem humanam a consanguinitate. Secundo vero, secundum reuelationem prophetica a matre. Tertio secundum affirmationem authenticam ab ipso patre.

Introducitur ergo circumcisio cum appellatione humana, cum dicitur: *Et factum est in die octauo, venerunt circumcidere puerum, vt scilicet implerent legis praecipuum: Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris*. Et postea: *Masculus, cuius praeputij caro non circumcisafuerit: delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*. Et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Secundum consuetum modum, quia filij constauerunt appellari nomine suorum patrum. Tobias genuit filium, nomen suum imponens ei, vt in hoc signaret patrem in tam nobili filio viuente. Secundum illud: *Mortuus est pater eius, et quasi non est mortuus*. Similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, et laetatus in illo.

Sed quoniam in Ioanne non habebat locum deno-

minatio secundum appellationem humanam, ideo sequitur denominationem secundum reuelationem prophetica per Elizabeth, cum dicitur: *Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes*. Et hoc quidem dicebat edocta a Spiritu sancto. Vnde Ambrosius: Spiritu prophetiae didicit, quod non didicerat a marito. Quia enim non virtute naturae conceptus fuerat, sed virtute gratiae: non debebat vocari Zacharias a patre, sed Ioannes a dono gratiae, vt nouo modo natus, nouo nomine nuncupetur. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Et quia cognati carnaliter sapiebant, nomen gratiae non acceptabant, ideo subditur: *Et dixerunt ad illam: quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine*. Sed eorum instatia nulla erat, quia sicut dicit Ambrosius, hoc nomen non est generis sed vatis. Habent enim hoc merita sanctorum, vt a Deo nomen accipiat. Sicut Iacob. Israel dicitur: Quia Deum vidit. Sic de Salomone: Vocauit nomen eius, amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus. Et quoniam contentio erat hic inter gratiam et naturam, inter appellationem humanam, et reuelationem prophetica: ideo requirebant sententiam paternam, vt ipse assertionem authenticam proferreret, propterea sequitur: *Innuiebant autem patri eius, quem uellet vocari eum*. Innuiebant, inquam, surdo et muto, quia sicut dicit Ambrosius: *Incredulitas affatū ei furripuerat, et auditū*. Et tamen requirebat, quia penes ipsum residebat auctoritas nominandi, tum quia pater, tum quia sacerdos, tum quia ortum suum diuina reuelatione praesciuerat. Et quia non poterat voce respondere, manu et litteris est locutus. Et ideo subditur: *Et postulans pugillarem, scripsit dicens: Ioannes est nomen eius*. Quasi dicat, nomen non impono, sed impositum declaro. Supra eodem: *Vocabis nomen eius Ioannem*. Secundū illud: *Dominus ab vtero vocauit me, de vtre matris meae recordatus est nominis mei*. Et recte dicitur scriptum, propter firmitatem indelebilem, vt ostendatur nomen eius scriptum in libro vitae, sicut discipulorum Christi: *Gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in caelis*. De hac scriptura dicitur: *Qui viderit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius, et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen ciuitatis Dei mei nouae Ierusalem, quae descendit de caelo a Deo meo, et nomen meum nouum*. Et rursus: *Dabo illi calculum candidum, et in calculo nomen nouū scriptum: quod nemo scit, nisi qui accipit*. Et quia causam huius nominis nescierunt, ratio sequitur: *Et mirati sunt vniuersi*. propter consonantiam patris et matris: vt iam in ore duorum testium stare illud verbum: vel etiam mirati sunt in puero tantam praerogatiuam. Dicitur de viro iusto: *Oculus Dei respexit illum in bono, et erexit eum ab humilitate ipsius, et exaltauit caput, et mirati sunt in illo multi, et honorauerunt Deum*. Vnde ipse poterat dicere illud: *In conspectu potentium admirabilis ero, et facies principum mirabuntur me*. In quo docemur, quod diuinorum prouilegiorum praerogatiuae magis sunt humiliter et sobrie annunciandae, quam procaciter perstruandae. Spiritualiter, nota quod per Zachariam intelligitur vetus sacerdotium, et per Ioannem nouum: et quia vetus et nouum differunt sicut memoriale muneris, et ipsum munus: ideo ille recte denominatur a memoriali, iste vero a munere gratiae: et hoc quidem satis recte, quia memoria Dei generat in nobis effectus virtutis et gratiae. Nam qui vult esse Ioannes esse per gratiam, oportet quod sit Zacharias prius per diuinam memoriam. Zacharias enim memor Dei interpretatur. Memoriam fecit mirabilem suorum, etc. Altare de terra facietis mihi, et offeretis super eo holocausta et pacifica vestra, oues vestras et boues in omni loco, in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad te, et benedictam tibi. Debet autem quilibet esse memor sacramentorum Dei, ad credendum, et consistendum.

In Exodo

Ambr. in 1. cap. Luca. lib. 2. to. 3. Gen. 32. f. 2. Reg. 12. f.

Ambr. in 1. cap. Luca. lib. 2. to. 3. Sup. eod. b. Isa. 40. a.

Inf. 10. d. Apoc. 3. c. Apoc. 2. a.

Eccl. 11. b. Sap. 8. c.

Expositio mystica. Ps. 110. Exo. 26. d.

Exo. 13. b In Exodo dicitur de agno paschali: *Erit quasi signū in manu tua, et quasi monumentum ante oculos tuos*. Sequitur: *Custodies huiusmodi cultum statuto tempore a diebus in dies*. Beneficiorum ad regnandum: Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Aegypto, vt memineris diei egressus tuae de Aegypto omnibus diebus vitae tuae. Iudiciorum ad formidandum: *Memento irae in die consummationis, et tempus retributionis in conuersatione faciei, et cetera*.

Deut. 16. a Memor fui iudiciorum tuorum a saeculo Domine. Promissorum ad expectandum: *In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum non immemor sis bonorum*.

Eccl. 18. c Mandatorum ad faciendum: *Iustitia illius in filios filiorum, his, qui seruauit testamentum eius, & memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea*.

Ps. 11. c Exemplorum ad imitandum: *Memento sermōnis mei, quem ego dixi vobis: Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur. Si sermōnem meum seruauerunt, et vestrum seruabunt. Suppliciorum ad compatiendum: Recordare paupertatis et transgressionis meae, absynthij et fellis. Memoria memor ero, et tabescet in me anima mea. Solatorum ad congaudendum: Exultabimus et letabimur in te, memores vberum tuorum super vinum. Operum ad laudandum: Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilia tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, et in adinventionibus tuis exercebor. Deus in sancto via tua: quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia. Item: Memento mirabilia eius, quae fecit: prodigia eius, et iudicia oris eius.*

Eccl. 11. c Charismatum ad postulandum: *In semita iudiciorum tuorum Domine sustinui me: nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animae. Anima mea desiderauit te in nocte. Et Isaias: Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei, donec stabiliat, et donec ponat Ierusalem laudem in terra*.

Ps. 104. a *Apertum est autem illico os eius, et cetera*. Post partū sterilis, et circumcisioem infantis, sequitur: *apertio oris sacerdotialis, secundum dictum nuncij caelestis*. Hoc autem miraculum erat ostensiuum praerogatiuae, et excellentis magnificentiae in Ioanne, vt merito ostenderetur, ipsum vocari hoc nomine. In huius autem miraculi descriptione insinuatur tria, scilicet, miraculi euidencia, ipsius reuerentia, et eiusdem intelligentia. Nam apparitio miraculi parit admirationem, admiratio cognitionem, siue inquisitionem.

Isa. 26. b Praemittitur ergo primo miraculi euidencia, cum dicitur: *Apertum est autem illico os eius, et lingua eius, et loquebatur benedicens Deum*. Apertum est autem non virtute naturae, sed supernae potentiae: Sapia aperuit os mutorum, et linguas infantium fecit disertas. Ille, inquam, fecit, de quo admirabantur turbae, dicentes: *Bene omnia fecit, et surdos fecit audire, et mutos loqui, scilicet Christi Dei virtus et sapientia*. Et vt ostenderetur miraculū verum, dicitur: *Illico, vt enim dicit Ambrosius, Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia*. Et, vt ostenderetur plenum et perfectum, subditur: *Et loquebatur benedicens Deum*. Recognoscens beneficium, sicut Tobias: *Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum*. In quo instrumur, quod debemus os apertū habere ad diuinam laudem, cum oramus: *Domine labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam*. Et maxime post beneficium nostrae redemptionis. Tūc salier sicut ceruus claudus, et aperta erit lingua mutorum. Sed contra dicitur de malis: *Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes, percuferunt maxillam meam, satiati sunt pennis meis*. Quia secundum quod dicitur in Psalmo: *Se-*

pulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant.

Secundo subdit miraculi reuerentiam, cum dicitur: *Et factus est timor super omnes vicinos eorum, et super omnia montana Iudaeae diuulgabantur omnia verba haec*. Turbabantur gentes, et timebant qui habitant terminos a signis tuis. Vnde poterant decantare illud: *Quis similis tui in fortibus domine? quis similis tui magnificus in sanctitate? Et quia reuerentiam miraculi sequitur magnificentia praconij, ideo dicitur: Super omnia montana Iudaeae diuulgabantur omnia verba haec, et cetera*. Et recte, quia Sacramentum regis abscondere, bonum est, opera Dei reuelare, et confiteri, honorificum est. Et ideo: *Confitemini Domino, et inuocate nomen eius*. Et post: *Narrate omnia mirabilia eius*.

Tertio subiungit miraculi intelligentiam, cum dicitur: *Et posuerunt omnes, qui audierunt in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Beatus, qui in istis versatur bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper*. Et Prouerborum: *Per agrum hominis pigri transiui, et per vineam viri stulti: et ecce totum repleuerant vitiuae, operuerunt superficiem eius spinae: et maceria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam. Posuerunt, scilicet per attentionem intellectiuam et memoratiuam, et per magnitudinem miraculi cognoscebant magnitudinem pueri, vnde dicebant: *Quis, putas, puer iste erit? Quasi dicerent, magnus erit, secundum illud angeli: Erit enim magnus coram Domino*. Sic dicebant de Christo: *Quis, putas, est iste*. Recte de Christo dicebant: *Est iste, tamquam de Creatore, cuius est manere*. De Ioanne vero dicebant: *Erit, tamquam de praecursore, cuius erat pertransire*. Et reddunt rationem. *Et enim manus Domini erat cum illo*. Manus enim Domini erat mecum confortans me. Sic et cū Ioanne erat manus Domini dextera conseruans et confortans eum. Fiat manus tua super virum dextera tua, et super filium hominis, quem confirmasti tibi. Et sic intelligebant illum esse, de quo scribitur: *Posuit os meum, quasi gladium acutum, in vmbra manus suae protexit me, et posuit me sicut sagittam electam*.*

Et Zacharias pater eius, et cetera. Postquam descripta est Ioannis origo: subiungitur hic gratiarum actio pro redemptionis beneficio iam inchoato in ortu Praecursoris, et consummando in ortu Saluatoris. Hae igitur gratiarum actionem dupliciter Euangelista describit: Primo ex parte motiui: Secundo ex parte modi, ibi: *Benedixit Dominus*. Circa motiuum nota, quod illud, quod mouit Zachariam ad laudandum, fuit spiritus diuinus, non suus. Propter quod praemittit eum Spiritu sancto fuisse affatum et impletum. Et tangit hic: *Quis impleatur, nempe Zacharias, qui fuit vir iustus*. De quo supra, etiam dicitur, quod erat incedens in omnibus mandatis, et iustificationibus Domini sine querela. Et in hoc innuitur, quod memoria Dei impletur diuino spiritu. Quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis. Quare impleatur ostendit: quia pater eius, scilicet Ioannis, vnde sicut mater spiritum prophetiae habuit propter filium, sic et pater. Exultat gaudio pater iusti, et qui sapientem genuit, letabitur in eo. Gaudeat pater tuus, et mater tua: et exaltet quae genuit te. In quo intelligitur allegorice, quod lex vetus et sacerdotium, non habebat Spiritum sanctum, nisi ratione noui testamenti, quod praefigurabat. Quo modo impleatur, declarat, propter quod dicitur: *Repletus est Spiritu sancto*. Num inuenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? Et in Ecclesiastico: *Exaltauit illum apud proximos suos, et in medio Ecclesiae aperiet os eius, et adimplebit illum spiritu sapientiae et intellectus*. In quo instrumur, quo

Ps. 64.

Exod. 15. b

Tob. 12. b

Ps. 104. a

Eccl. 50. d

Prou. 14. d

Sup. eod. b

Mar. 4. d

Exech. 3. c

Ps. 79. d

Isa. 49. a

Cap. eod. b

Tob. 1. b

Sup. eod. d

Prou. 23. c

Gen. 41. e

Eccl. 15. a

Ephef. 5. a quo debemus impleri. Impleamini Spiritu sancto loquentes vobismetipsis in Psalmis, Hymnis, Canticis, spiritualibus. Ad quid impletur, demonstrat: *Et propheta dicens*. Laudando et predicando. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, et ceperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Et Amos: Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Et Petrus: Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

Benedictus Dominus Deus Israel, et cetera. Hic describitur gratiarum actio, quantum ad modum in hoc cantico, cuius sunt quattuor partes. In quarum prima fit gratiarum actio et laudis decantatio pro beneficio nostrae redemptionis: secundum quod consummanda erat per Christum dispensatio remediatiua. Secundo in quantum erat promissa per prophetas sanctos vaticinio, ibi: *Sicut locutus est per os sanctorum*. Tertio in quantum promissa Patriarchis veritatis iuramenti, ibi: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris*, et cetera. Quarto secundum quod iam est inchoata in praecursore, prophetali Praeconio, ibi: *Et tu puer propheta Altissimi vocaberis*. Agens autem gratias pro beneficio redemptionis consummando in Christo, ponit praeteritum pro futuro, more prophetico. In quo tangitur mysterium incarnationis, pretium redemptionis, trophaeum resurrectionis. In quibus est remedium nostrae salutis. Introducit ergo primo Zachariam in gratiarum actione, per Spiritum sanctum prophetantem: quia gratias agit de futuro beneficio, cum dicit: *Benedictus Dominus Deus Israel*. Similiter dicitur: *Benedicimus te, Domine, Deus Israel*: quia non cogit nobis, quem admodum putabamus. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam. Et primo Paralipomenon: *Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab aeterno in aeternum*. Et nota, quod Dominus nominat maiestatem benedicendam cum timore: Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Et ideo dicitur: *Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuas petit, nisi vt timeas Dominum Deum tuum*? Psalmista: *Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra*. Deus Israel nominat benignitatem benedicendam cum amore: *Et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum, vt scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel propter seruum meum Iacob, et Deus Iacob electum meum*. In Exodo: *Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraam, et Deus Isaac, et Deus Iacob misit me ad vos*. Hoc nomen mihi est in aeternum, et hoc memoriale meum in generatione et generationem. Ideo autem hic Israel, potius nominatur, quam Iacob, quia nomen electionis est, et gratiae. Porro huius benedictionis primum motiuum est incarnationis mysterium, quod notat, cum dicit: *Quia visitauit*, scilicet per incarnationem. Visitans visitauit vos, et vidi omnia, quae acciderunt vobis in Aegypto, et dixi, vt educam vos de afflictione Aegypti, et cetera. Hoc petebat Propheta: *Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo*. Hoc autem fuit, quando carnem sumpfit ex Virgine: Visitasti terram, et inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam.

Secundum motiuum est redemptionis pretium, quod tangit, cum dicit: *Et fecit redemptionem plebi suae*. Vt impletur illud: *Redemptionem misit Dominus populo suo*. Et vere: Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio. Et prima Petri: *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paterna traditionis, sed pretio sanguine, quasi agni immaculati Christi, et incotaminati*. Et hoc est, quod dicitur: *Gratis venundati estis, et sine argento redimemini*. Et Psalmus: *Redemisti in brachio tuo populum tuum*. Tertium motiuum, est resurrectionis trophaeum,

quod tangit, cum dicit: *Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui*. In quo intelligitur potestas Christi resurgentis. Dominum formidabunt aduersarij eius, super ipsos in caelis tonabit: Dominus iudicabit fines terrae, et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui. Et hoc fuit in resurrectione: Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Et quia potestas illa erat durabilis, et ideo per cornu significatur, et in huius rei figuram vas, quo inunctus fuit Salomon, cornu fuit. Vas autem, quo inunctus fuit Saul, fuit lenticula, hoc est, vas figuli, proin et fragile. Et dicitur: *Cornu salutis*: quia per illud Israel saluatus est in Domino, salute aeterna. Et addit: *In domo Dauid pueri sui*. Secundum illud: *Illuc producam cornu Dauid, parauit lucernam Christo meo*. Et alibi: *Dominus fortis meus, sperabo in eum: scutum meum, et cornu salutis meae*. Eleuator meus et refrigerium meum, saluator meus, de iniquitate liberabis me. Hoc autem dicitur propter incarnationem. Siquidem infra dicitur, quod Maria et Ioseph erant de familia Dauid.

Sicut locutus est per os sanctorum. Hic agit gratias, et laudes decantat pro nostra redemptione, secundum quod fuit per Prophetas promissa Spiritus sancti vaticinio. Et primo praemittit vaticinium propheticum: secundo vero subiungit vaticinium beneficium: et tertio beneficij complementum. Haec enim tria excitant ad benedicendum.

Primo igitur praemittit vaticinium in hoc, quod dicit: *Sicut locutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt prophetarum eius*. Et debet iterari: *Benedictus Dominus Deus, qui erexit, et cetera*. Sicut locutus est: Nunc Domine, sermo, quem locutus es famulo tuo, et super domum eius, confirmetur in perpetuum, et sicut locutus es. Permaneatque, et magnificetur nomen tuum vsque ad sempiternum, et dicatur: *Dominus exercituum domus Israel, et domus Dauid sancti eius permanentes coram eo*. Hoc optabant sancti praecedentes Christi aduentum: Suscita preces, quas locuti sunt in nomine tuo prophetae priores. Da mercedem sustentibus te, vt prophetae tui fideles inueniantur: quod etiam factum est: Ecce ascendimus Hierosolymam: et consummabuntur omnia, quae scripta sunt per prophetas de filio hominis. Quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Secundo, subiungit beneficium, quod prophetae promiserunt, cum dicit: *Salutem ex inimicis nostris*. Et debet repeti hoc verbum, *Fecit, vel, erexit*. De hac enim locuti sunt prophetae: De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt. Haec autem salus est in liberatione ab inimicis, id est a demonibus: Eripe me de inimicis meis Deus meus, et ab insurgentibus in me, libera me. Et: Eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filij dilectionis suae, in quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum. Et subdit tertio beneficij complementum, cum dicit: *Et de manu omnium, qui oderunt nos, id est de manu, siue potestate omnium persecutorum, siue demonum, siue hominum*. Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis Saluatorem, et propugnatorem, qui liberet eos. Iob: *Disperat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant*. Et de tanto beneficio laudandus est Dominus Deus: De magnis periculis a Deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi. Et Psalmus: *Eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his, qui oderunt me*. Et Psalmus: *Eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu*. Ad faciendam misericordiam, et cetera. Haec est tertia pars principalis cantici, in qua gratias agit pro nostra reparatione secundum quod patribus promissa est sub iureiurando. Et in hac parte primo praemittit principium,

ad promittendum, mouens. Secundo, principium autem mouens ad promittendum, fuit diuina misericordia, ex qua ortum habuit testimonium Patrum, et hoc tangit, cum dicit: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris*. Et debet iterari verbum prius positum, scilicet, benedictionis et erectionis: *Benedictus Deus, qui erexit cornu salutis, vt faceret misericordiam*. Faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, et custodiunt praeccepta mea. Et Tobias: *Benedictum est nomen tuum, Deus patrum nostrorum: qui cum iratus fueris, misericordiam facis, et in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui te inuocant*. Et libro: *Regum: Magnificans salutes regis sui, et faciens misericordiam Christo suo Dauid, et semini eius in sempiternum*. Et fecit misericordiam promittendo, quod fecit debitum per pactum, ideo subdit: *Et memorari testamenti sui sancti*. Memor fuit in saeculum testamenti sui, verbi, quod mandauit in mille generationes. Quod disposuit ad Abraam: et iuramenti sui ad Isaac. Et nota, quod vetus testamentum fuit sanctum per figuram, nouum vero per continentiam et impletionem, vnde sanctum testamentum, vocat testamentum nouum, quod sanctificauit sanguine suo. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti victos de lacu, in quo non est aqua. Et Hebr. Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulae aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti? Et ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente, in redemptione earum prauiationum, quae erant sub prioris testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, aeternae hereditatis. Et hoc est, quod ante promiserat, sicut dicitur: *Consummabo super domum Israel, et super domum Iuda testamentum nouum*.

Secundo subdit iuramentum stabiliens, cum ait: *Iurauimus, quod iurauimus ad Abraam patrem nostrum*. Et debet semper iterari verbum praemissum. Per memetipsum iurauimus, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, et non peperisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum, sicut stellas caeli, et velut arenam, quae est in litore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, et benedicetur in semine tuo omnes gentes terrae. Quod introducens Apostolus, inquit: *Abraam namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iurauit per semetipsum, dicens: Nisi benediceres benedicam te, et multiplicans multiplicabo te*. Et sequitur: *In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heridibus immobilitatem consilij sui, interposuit iurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est, mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem*. *Abraam, promissit, scilicet, daturum se nobis, filijs eius, videlicet per repromissionem, vnigenitum suum*. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Et Rom. *Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* Huius habetur figura: *Semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti, vsque ad fluuium magnum Euphratem*. Deinde subiungit beneficium, siue remedium subsequens, cum dicit: *Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberari, seruiamus illi*. Illud enim est remedium, quod affectu sumus per Christum, nobis donatum. Nunc vero liberati a peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificatione, finem

vero vitam aeternam. Qui conuersus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur, sed per te omnium Saluatorem. In hoc autem ostendisti inimicis tuis, quia tu es, qui liberas ab omni malo. Illos scilicet, qui te audiunt, credendo et obediendo. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, et abundantia perfruatur, timore malorum sublato. Et isti sunt, qui seruiunt Domino. Praeparate corda vestra Domino, et seruite ei soli, et eruet vos de manu Philisthij.

Et quia non omnis modus seruiendi Deo, est ipse Deo acceptus: ideo subdit modum, scilicet sancte, quoad seipsum: iuste, quoad proximum: simpliciter, quoad Deum: Perseueranter, quoad omnia praedicta. Propter sanctitatem dicit: *In sanctitate, scilicet seruiamus, quia secundum quod dicitur: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat*. Et ideo in Exodo: *Sanctificabis Aaron, et filios eius, vt sacerdotio fungantur mihi*. Et post: *Vt ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur*. Et Petrus: *Propter quod succincti lumbos mentis vestrae, sobrii perfecti sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam*. Et deinde, *Sed secundum eum, qui vocauit vos, sanctum, vt et ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum*.

Propter iustitiam, quoad proximum, dicit: *Eruditi*. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiae in sanctificationem. Vt sic possitis dicere illud: *Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo*.

Propter simplicitatem, dicit: *Coram ipso, scilicet, Deo: quod sit per simplicem intentionem, sicut Ezechias: Obsecro Domine, memento quae ego modo ambulauerim coram te in veritate, et corde perfecto, et quod placitum est coram te, fecerim*. Sic puer Samuel ministrabat Domino coram Heli: et Scio Deus meus, quod probes corda, et simplicitatem diligas. Et Sap. *Et in simplicitate cordis quaerit illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum*. Propter perseuerantiam subdit: *Omnibus diebus nostris, sicut Apostolus: Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus, quae mihi acciderunt ex insidijs Iudaeorum*. Et: *Adhaereatis Deo, et seruiatis ei in omni corde, et in omni anima vestra*.

Et tu puer propheta Altissimi vocaberis, et cetera. Haec est quarta pars cantici, in qua recolit beneficium nostrae redemptionis, secundum quod iam inchoatum erat in Praecursore, et hoc prophetali Praeconio, quod commendat tripliciter, ab auctoritate prophetiae, ab utilitate doctrinae, et a proximitate diuinae praesentiae.

Commendat igitur Ioannes Praeconium, nostrae redemptionis inchoatum, ab auctoritate prophetiae, conuertens sermonem ad puerum. *Et tu puer propheta Altissimi*. Tu puer et aetate, et puritate. Fratres nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote. *Vocaberis propheta*. Etiam dico vobis, et plusquam prophetam. *Et propheta Altissimi*, id est Christi, ratione diuinitatis. Numquid Sion dicit, homo, et homo natus est in ea: et ipse fundauit eam Altissimus? *Praedixit enim ante faciem Domini*. Ratione humanitatis: *Ostende faciem tuam, et salui erimus*. Et Malach. *Ecce ego mitto Angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam*. *Parate vias eius*. Pluraliter dicit vias, id est, viam cognitionis in fide, et affectionis in charitate. De prima Iob: *Caligauit ab indignatione oculus meus, et membra mea, quasi in nihilum redacta sunt*. Stupebunt iusti super hoc, et innocens contra hypocritam suscitabitur, et tenebit iustus viam suam, et mur-

Sap. 16. a
Prou. 1. d
1. Reg. 7. a
Psal. 100. b
Exo. 28. g
1. Pet. 1. c
1. Reg. 11. g
Rom. 6. c
Psal. 16. d
4. Reg. 20. a
1. Reg. 2. e
1. Par. 29. d
Sap. 1. a
Acl. 20. d
Iosue 22. a
1. Cor. 4. d
Mat. 11. i
Psal. 86. a
Psal. 79. d
Mal. 3. a
Iob 17. b

Rom. 1. c et mundus manibus addet fortitudinem: Iustus autem ex fide uiuit. De via charitatis: Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro, et cetera. Viam fidei præparauit Ioannes, secundum quod vox: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini. Viam charitatis, secundum quod lucerna: Ille erat lucerna ardens, et lucens.

1. Cor. 12. d **Inf. 3. b** **Ioan. 5. f** **Mat. 10. a** **Prou. 2. a** **Isa. 5. d** **Osee 4. b** **Isa. 33. a** **Beda in 1. cap. Lucae lib. 1. fo. 4.** **Mat. 1. d** **Mar. 1. a**

Comendat etiam secundo ab utilitate doctrinæ, cū dicit: *Ad dandam scientiam salutis plebi eius, dandam scilicet, gratis. Gratis accepistis, gratis date. Dominus dat sapientiam: et ex ore eius prudentia, et scientia.* Dandam, inquam, scientiam, non quamcumque, sed salutis. Quia sine scientia non est salus. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Hanc debet habere omnis rector populi. Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Diuitiæ salutis, sapientia et scientia, salutis, inquam, non cuiuscumque, sed spiritualis. Propter quod subdit: *In remissionem peccatorum eorum.* Beda: Ne temporalem, carnalemque promitti salutem putares: in remissionem, inquit, peccatorum eorum. Et ideo de Saluatore dicitur: Ipse saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Et: Fuit Ioannes in deserto baptizans, et prædicans baptismum penitentiae, in remissionem peccatorum.

Commendat etiam Ioannis præconium a proximitate diuinæ præsentiae, cum dicit: *Per viscera misericordiae Dei nostri.* Et hæc describit tripliciter. Primo, vt visitantem ad consolandum affectum: secundo, vt illuminantem ad docendum intellectum, ibi: *Illuminatio his.* Tertio, vt dirigentem ad rectificandum effectum, ibi: *Ad dirigendos pedes.* Describit ergo primo diuinam præsentiam coniunctam prophetiae præcursoris, cum dicit: *Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.* Et debet continuari ad præcedens, sic: Præibis ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum. Quæ quidem fuit per viscera misericordiae Dei, quæ accelerauit diuinam præsentiam in carne, in qua nos visitauit: *Viscera misericordiae, sunt nimia dilectio, et nimia compassio.*

Eph. 2. a **Isa. 63. d** **Gen. 43. b** **Col. 3. b** **Mal. 4. a** **Zach. 6. c** **Ioan. 3. d** **Psal. 8. b** **Isa. 9. a** **Isa. 42. b** **Ioan. 9. g** **Prou. 16. b**

Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia saluati estis. Et Isaias: Vbi zelus tuus et fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum et miseracionum tuarum? super me continuerunt se. Ac postquam filius Dei incarnatus est, verificatum est illud Ioseph: Commota sunt viscera eius super fratre suo. Ad cuius exemplum: Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam. Per hæc viscera misericordiae, visitauit nos oriens ex alto. Et oriatur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, et sanitas in pennis eius. Et Zacharias: Ecce vir oriens nomen eius: et subter eum oriatur, et ædificabit templum Domino. Ex alto. Secundum illud: Qui de celo venit, super omnes est. In quo mira fuit dignatio: Quid est homo, quod memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Hæc enim visitatio superni solis, fuit non solum causa consolationis, verum et illuminationis: et propterea subdit: *Illuminare his, qui in tenebris et in umbra mortis sedent.* Et debet construi: Visitauit illuminare, id est ad illuminandum his, qui in tenebris sedent, id est gentibus errantibus. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Et rursus: Dedit te in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusione vincitum, de domo carceris sedentes in tenebris. Et ideo Ioannes: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant: et qui vident, cæci fiant. Et quia per illuminationem ducimur ad dilectionem, ideo sequitur: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirig-

Are gressus eius. Et: Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ. In omnibus vijs tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos. Et in Psalmo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, vbi est regnum pacis sine labore. Iustum deduxit per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei. De quo regno dicitur in Psalmo: Lauda Hierusalẽ Dominũ, quoniam confortauit seras portarum tuarũ, benexit filijs tuis in te. Quoniam posuit fines tuos pacem. Hierusalẽ enim interpretatur visio pacis: Ad quam ducimur per ducatum Christi, et per viam mandatorum, quæ ducit ad pacem. Pax multa diligentibus legem tuam. Et Isaias: Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset, sicut flumen, pax tua.

B Nota, quod Dominus visitat. Ad corrigendum delinquentes, vt legatus prouinciam: Auditum audiuius a Domino, et legatum ad gentes misit. Surgite, et consurgamus ad eum in prælium. Psalms: Visitabo in virga iniquitates eorum. Ad iustificandum penitentes, vt medicus agrotum: Non necesse habent sani medico: sed qui male habent. Ad docendum ignorantes, vt magister discipulum, sicut hic: *Visitauit nos, Illuminare,* et cetera. Et Psalms: Visitasti terram, et inebriasti eam. Sequitur: Flumen Dei repletum est aquis. Ad excitandum negligentes, vt princeps populum: Fratres tuos visitabis, si recte agant, et cum quibus ordinati sunt, disce. Et in Actibus: Reuerentes visitemus fratres per vniuersas ciuitates, in quibus prædicauimus verbum Domini, quo modo se habeant. Ad promouendum operantes, sicut vinitor vineam suam. Psalms: Respice de celo, et vide, et visita vineam istam. Isaias: Vineam enim Domini exercituum domus Israel est. Ad conseruandum obediētes, sicut pastor gregẽ. Ezechiel: Visitabo oves meas, sicut visitat pastor gregẽ suum. Et post: Quod pingue, et forte custodiā, et cetera. Ad secundandum contentplantes, vt sponsus sponsam: Visitauit Dominus Saram, et concepit. Et Iudith: Ioachim summus Pontifex de Hierusalẽ venit in Bethuliam cum vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Hierusalẽ. Et post: Eo quod castitatem amaueris. Ad adiuantium pugnantibus, vt rex exercitum. Post mortem meam Deus visitabit vos, et ascendet vos faciet de terra ista ad terram, quam iurauit Abraam, Isaac, et Iacob. Et Lucas: Vos autẽ sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Ad consolandum patientes, vt sanus infirmum. Iob: Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et Iob: Condididerant enim, vt pariter venientes, visitarent eum, et consolarentur. Et Iacobus: Religio munda et immaculata apud Deũ, et patrem, hæc est: visitare pupillos, et viduas in tribulationibus eorũ. Et in Ecclesiastico: Nõ te pigeat visitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis. Ad remunerandum operarios sicut perseuerantes paterfamilias: Voca operarios, et redde illis mercedem. Et Isaias: Ponam visitationem tuam pacem, et præpositos tuos iustitiam.

F *Puer autem crescebat,* et cetera. Postquam descripta est præcursoris origo, et pro origine gratiarum actio, hic tertio subditur eius educatio, in qua est diuinæ laudis ampliatio. Describitur autem educatio, quantum ad profectum ætatis in carne: et virtutis in mente, et religiositatis in conuersatione. Quantum ad profectum ætatis, dicit: *Puer autem crescebat,* scilicet, corpore, secundum quod dicitur de Samuele: Puer autem proficiebat, atque crescebat, et placebat tantum Deo, quam hominibus. Inueniat enim benedictionẽ, sicut dicitur de Ioseph: Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, et decorus aspectu. Sed contrarium dicitur de Ruben: Effusus es, sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Vnde sibi competet illud Isaac: Isaac proficiens, atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est.

Quantum

Quantum ad profectum virtutis in mente dicitur: *Et confortabatur spiritu, scilicet diuinæ virtutis, de quo Ezechiel: Spiritus leuauit me, et assumpsit me, et abij amarus in indignatione spiritus mei.* Manus enim Domini erat mecum confortans me. Vnde poterat dicere illud Apostoli: Omnia possum in eo, qui me confortat. Hic autem est Spiritus sanctus, qui dat virtutem ceteris sanctis. Psalms: Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quantum ad profectum religiositatis in conuersatione, subdit: *Et erat in deserto, scilicet, vt ibi religiosam duceret vitam, secundum quod de ipso cantatur in hymno Ecclesiastico:*

Antra deserti teneris sub annis, Ciuium turmas fugiens petisti, Ne leui saltum maculare vitam,
Famine posses, et cetera.

Iac. 1. d **Psal. 54. b** **1. Mac. 2. c** **1. Cor. 2. a** **Iac. 3. c**

Vnde Iacobus: Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Et ideo faciebat illud propheticum in Psalmo: Ecce elongaui fugiētes, et mansi in solitudine. Expectabam eum, qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate. Præcipit Domine, et diuide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in ciuitate. Qui autem vult perfecte viuere, debet, relictis vrbibus, petere deserta. Descenderunt multi cum Matathia, quærentes iudicium et iustitiam in deserto: et sederunt ibi ipsi, et filij eius, et mulieres eorum, et pecora eorum, quoniam inundauerunt super eos mala. Et quia religiositas non est laudabilis, nisi sit perseueras, ideo subdit: *Vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.* cum scilicet ostendit se in prædicatione virtuosa. Iuxta quod dicit Apostolus: Sermo meus, et prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapiētiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis. Vnde prius vixit sibi occulte per longum tempus, vt postmodum per suam ostensionem viuere ad salutem aliorum, secundum illud: Quis sapiens, et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapiētiæ. In hoc erudiuntur omnes prædicatores, vt prius vacent perfectioni propriae, et deinde adificationi alienæ, quia cuius vita despiciatur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Huius figura præcessit in Elia, qui prius abiit in desertum, et peruenit ad montem Dei in Oreb, vbi edoctus est: et post sequitur, quod vnxit reges, et prophetas ad regimen populi Dei.

CAP. SECVNDVM.

ACTVM est autem in diebus illis, et cetera.] Terminata parte illa, in qua agitur de conceptu Saluatoris in vtero, sequitur pars secunda, in qua agitur de ortu Saluatoris ex vtero, et hoc facit in præsentem capitulo. Habet autem hæc pars duas partes. In quarum prima determinatur natiuitatis Christi veritas: in secunda determinatur nascentis humilitas. Quia enim Christus in natiuitate sua factus est ex muliere: et factus est sub lege per humilitatem: ideo vtrumque pertinet ad Euangelistam determinare. Et incipit secunda pars, ibi: *Et postquam consummati sunt dies octidni, et cetera.* Prima pars habet tres partes, in quarum prima ostenditur, qualiter Christi natiuitas fuit consummata: in secunda, qualiter ab angelis annunciata, ibi: *Et pastores erant in regione:* in tertia qualiter per pastores manifestata et diuulgata, ibi: *Et factum est, vt discesserunt,* et cetera. Prima pars habet tres partes, quoniam ad natiuitatem Saluatoris exprimentadum, oportet assignare tempus et locum, et pariendum. Describit ergo Euangelista in prima parte tempus debitum: in secunda locum idoneum, ibi: *Ascendit autem et Ioseph a Galilæa:* in tertia vero Vir-

ginis partum, ibi: *Factum est autem, cum essent.* Tempus autem idoneum natiuitatis Christi, fuit tempus vniuersalis imperij describendi, quia, vt dicit Gregorius, ille veniebat in carne, qui electos suos ascriberet in æternitate. In hac autem descriptione vniuersalis imperij, triplex notatur excellentia, scilicet potentia in præcipiendo, sapientia in discernendo, et iustitia in prosequendo: quia hæc tria futura erant in Christo, secundum illud Hieremiæ: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo Dauid germen iustum: et regnabit rex: ecce potentia. Et sapiens erit: ecce sapientia. Et faciet iudicium et iustitiam in terra: ecce iustitia, vt sit in eo omnimoda perfectio. Quantum ad excellentiam in præcipiendo, dicit: *Exit editum a Casare Augusto, vt describeretur vniuersas orbis.* Casar iste Augustus proprio nomine fuit Octavianus, sed a Iulio Casare, qui antea imperauerat, Casar est cognominatus, a quo omnes Imperatores Romani postea Casares dicti sunt. Iste etiam dictus est Augustus, quia rem publicam auxit. Et ab isto omnes alij dicuntur Augusti. Et iste protulit vniuersale edictum, quia vniuersale habebat dominium, non in omnes et singulas, sed in principales vniuersi partes. Vnde imperium suum fuit magnum, secundum illud Danielis: Et regnum quantum erit velut ferrum. Quo modo ferream comminuit et domat omnia, sic comminuit, et conteret omnia hæc. Hoc fuit Romanorum imperium, quod designatum fuit per imperium Nabuchodonosor: de quo Hieremiæ: Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei, et seruiet ei omnes gentes. Gens autem, et regnum, quod non seruiet Nabuchodonosor, visitabo super gentem illam, dicit Dominus. In his diebus, scilicet huius regni, erat tempus aduentus Christi, quia dicitur: In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur: et regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem et consumet vniuersa regna hæc, et ipsum stabit in æternum. Istius solius plena est oris descriptio secundum illud Psalms: Domini est terra, et plenitudo eius: orbis terrarum, et vniuersi, qui habitant in eo. Et ideo dicitur, quod habet in vestimento, et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium. Quia sicut dicit Ecclesiastes: Excelso excelior est alius, et super hos quoque eminentiores sunt alij, et in super vniuersæ terræ rex imperat seruienti. Quantum ad excellentiam sapiētiæ in discernendo subdit: *Hæc descriptio prima facta est a Praside Syria Cyrino.* Quia hæc fuit, vt dicit Ambrosius, prima descriptio generalis, quæ inchoata est a Cyrino. Vel primo facta, id est, primo inchoata, secundum Bedam, ab illo, qui præsidebat in Syria, quæ est vmbilicus terræ habitabilis. Et sic fiebat dicta descriptio distincte et ordinate. Et sunt hæc duo indicia sapiētiæ in principe, secundum quod dicitur de Salomone: Videns autem Regina Saba, omnem sapiētiā Salomonis, et domum, quam ædificauerat, et cibos mensæ eius, et habitaculū seruorum, et ordines ministrantium, vestesque eorum, et pincernas, et holocausta, quæ offerebant in domo Domini, non habebat, vltra spiritum. Hæc autem descriptio facta est, non propter vanitatem, sicut illa Dauid, propter quam percussus est populus, sed propter imperij vtilitatem, vt sciretur quantitas tributi, et hoc est discretionis, non elationis. Vbi manus multe sunt, claudere: et quodcumque trades, numerare, et appendere: datum vero et acceptum omnem describere. Sed non est cuiuscumque singulorum regum tributa describere, sed nascentis Christi. Vnde Psalms: Et in libro tuo omnes scribentur: dies formabantur, et nemo in eis. Quantum ad excellentiam iustitiæ in prosequendo, subditur: *Et ibant omnes, vt proficerent, singuli in suam ciuitatem.* Faciebant ergo regis imperium, et nullus occupabat alienum: et ita subiectionem

Greg. hom. 8. in Euang.

Hier. 23. a

Imperatores Romani omnes cur Casares dicti. Augusti cur sic vocati.

Dan. 2. f

Hier. 27. a

Dan. 2. g

Psal. 23. a

Apoc. 19. c

Eccl. 5. b

3. Reg. 10. a. b

2. Reg. 24. b

Eccl. 42. a

Pf. 138. c

tionem habebant ad regem in professione, et pacem ad inuicem in quiete, et iustitiam in cohabitatione, secundum illud: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quidquam debitis, nisi, ut inuicem diligatis. *Et profiterentur*, scilicet se subiectos esse Romano imperio, et hoc, reddendo censum. Et illud erat iustum, secundum illud: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo. Et quia iam Iudæa facta erat tributaria, signatur, quod tempus aduenerat natiuitatis Christi, secundum illud in Genesi: Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius: donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium: *Ibani*, etiam nullo præstante impedimento: quo ostenditur, quod istud imperium erat pacatissimum. Et ideo tempus erat, ut veniret Christus, pacis annunciator, de quo: Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et ita iam completum erat illud: Concident gladios suos in vomeres, et hastas suas in ligones. Non sumet gens aduersus gentem gladium, et non discant vltra belligerare. Quia omnes populi ambulabunt, vniuersique in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Dei nostri in æternum, et vltra. Et hoc est, quod dicit Beda: Pacatissimo tempore voluit nasci Christus: quia pacem magnopere quaesivit, et amauit, et amatores pacis semper inuisit.

Ascendit autem et Ioseph, et cetera. Postquam descripsit tempus debitum, describit hic locum idoneum, et hoc, quia locus ille pleniens erat propheta vaticinio, conueniens erat diuino promisso, et conueniens erat etiam imperiali edicto. Ostenditur ergo conueniens propheta vaticinio, in hoc, quod dicit: *Ascendit autem et Ioseph a Galilea de ciuitate Nazareth.* Quia secundum vnam prophetiam Nazareth competebat conceptioni. Secundum aliam litteram, Nazareus de radice eius ascendet, et cetera. Secundum aliam vero, Bethlehem natiuitati: Ideo subdit: *In Iudæam, in ciuitatem David, quæ vocatur Bethlehem.*

Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iudæ: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel: et egressus eius ab initio a diebus æternitatis. Vnde dicitur, quod Herodi quærenti, vbi Christus natusceretur, responderet Scribæ: In Bethlehem Iudæ, sic enim scriptum est per prophetam: Et tu Bethlehem terra Iudæ, nequaquam minima es in principibus Iudæ. Ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel. Et hæc fuit ciuitas David, quia inde sumpsit originem. Dixit Dominus ad Samuelem, veni ut mittam te ad Isai Bethlehemitem: prouidi enim in filijs eius mihi regem. Et nota, quod alibi natus est Christus, alibi conceptus, et alibi educatus, ut Herodem, et alios impios lateret et incarnationis mysterium. Vnde Ioanes: Numquid a Galilæa venit Christus: Nonne scriptura dicit, quia ex femine David, et de Bethlehem castello, vbi erat David, venit Christus? Ostenditur etiam locus ille conueniens diuino promisso, cum subditur: *Eo quod esset de domo, et familia David,* ipse scilicet, et sponsa sua virgo Maria. Vnde dicit Bernardus, quod in altera completa est promissio facta David, altero tantum teste, et confcio. Hæc promissio facta est David, per Nathan: Hæc dicit Dominus: Requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis: prædicatq. tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus. Cumq. completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, et firmabo regnum eius. Ipse ædificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni eius vsque in sempiternum. Et trusus: Iurauit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eum. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Ostenditur postremo conueniens imperiali edicto, cum subditur: *Et profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore pregnantæ.* Hoc enim processit

A rat ex imperiali edicto. Et licet ante iam concepisset Virgo Regem celi et terræ: tamen imperiali edicto etiam pragnans voluit obedire, vt posset cum filio dicere illud: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam: et per hoc exemplum dare nobis obtemperandi omni potestati superiori, secundum illud: Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Dominum, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tamquam ab eo missi, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. In hoc autem apparet, quo modo humanum imperium famulatur diuino. Præcipiente enim Cæsare, vt omnes in ciuitatem suam irent, et obedientibus eius imperio, Maria et Ioseph, facti est, quod neuter intendebat, scilicet quod Christus natusceretur in Bethlehem, secundum quod erat æternaliter dispositum, et temporaliter promissum et vaticinatum, et prophetatum. Et ideo non est contemnendum mādatur præpositorum aliquo modo.

Factum est autem, cum essent ibi, et cetera. Descripsit prius Christi natiuitatem, quantum ad tempus debitum, et locum idoneum. Hic tertio describit, quantum ad partum, quem describit quantum ad tria, scilicet quantum ad opportunitatem pariendi, nouitatem partus, et paupertatem parientis. Ex quibus ostenditur Christi partus admirabilis, inauditus, et commendabilis. Primo igitur ostendit opportunitatem pariendi, cum dicit: *Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, vt pareret.* Iuxta quod dictum est supra proximo capitulo: Elizabeth impletum est tempus pariendi. Vere impletum, quia in plenitudine temporis, sicut Christus conceptus, et natus. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Ideo conuertetur populus meus hic, et dies pleni inueniuntur in eis.

Insinuat etiam nouitatem partus, cum dicit: *Et peperit filium suum primogenitum.* Hoc vero dicit per priuationem prioris, quia enim virgo ipsum conceperat: ideo hic primogenitus eius erat. Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et cetera. Et ideo partus nouus fuit, sicut et conceptus: quia sicut conceptus sine pudore, sic et partus sine dolore. Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit vniquam tale? et quis vidit huic simile? Et postea: Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? Si ego qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus? Talis partus decebat Christum, de quo Apostolus: In quo habemus redemptionem, et remissionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Vnde, sicut est primogenitus patris, ita etiam primogenitus matris: sicut etiam vnigenitus patris, ita vnigenitus matris. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a Patre. Vnde non dicit hic, *primogenitus*, ordinem respectu posterioris, sicut dicebat Eluidius hæreticus: sed priuationem respectu prioris, quia nullum habuit ante illum, vt ostendatur, quod ipse Domino totaliter erat dedicandus. Primogenita enim omnia erant Deo offerenda: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel, tam de hominibus, quam de iumentis: mea sunt enim omnia. Insinuat autem tertio paupertatem parientis, quia egens operimenti, lecti, et hospitij erat. Propter defectum operimenti, dicit: *Et pannis eum inuoluit,* non vna veste, sed multis: vt pannosus pauper posset dici. Et exemplo monstraret illud Apostoli: Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. Et hoc correspondet illi prophetiæ, vbi dicitur: Et Iesus erat indutus vestibus fordidis. Bernardus: Agnoscas Iesum sacerdotem magnum, fordidis indutum vestibus, dum altericaretur cum diabolo. At vbi exaltatum est caput nostrum super inimicos nostros, mutauit vestem, decorem induit, amictus lumine, sicut vestimento. Vtilior liquidem est in conspectu

fiectu lorica ferrea, quam stola lineæ, licet illa sit oneriosa, ista honori. Et in hoc reprehenditur cultus vestium pretiosarum, propter quod dicit: Qui mollibus vestiantur, in domibus regum sunt. Et: In vestitu ne gloriaris vniquam. Propter defectum lectuli subdit: *Et reclinauit eum in præsepio.* non in cubili, ita vt verificaretur illud: Vulpes foueas habent, et volucres celi nidus: filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet. In præsepio ponitur Christus, vt ostendatur illud: Ego sum panis viuus, qui de celo descendi. Et vt verificaretur illud: Cognouit bos possessorem suum, et asinus præsepium Domini sui. Et illud: Consideraui opera tua, et obtupui: in medio duorum animalium cognosceris. In hoc autem secundum mysticum intellectum, quod natus est in Bethlehem, intelligitur, quod est panis viuus: Bethlehem domus panis interpretatur. In hoc quod in præsepio positus, notatur quod est cibus simplicium et humilium, ratione carnis assumptæ. Omnis caro fenum, et omnis gloria eius, quasi flos agri. In hoc, quod in medio duorum animalium, signatur quod in hoc partu et pastore vni debent pecora duplicis oculis. Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, et illas oportet me adducere, vocem meam audient, et fiet vnum ouile, et vnus pastor. Moraliter et ad litteram, in hoc damnauit Christus lectos delicatos, contra quos: Væ vobis, qui dormitis in lectis eburneis, et lasciuitis in stratis vestris. Propter defectum habitaculi subdit: *Quia non erat ei locus in diuorforio.* Diuorforium namque secundum Isidorum, dicitur eo quod diuersi ibi conueniant, et sic est locus patens. Secundum Bedam vero, eo quod diuersa habeat officia: nam est platea vacua inter duos vicos, habens introitum et exitum ad vtrumque, et propter intemperiem aeris superius cooperta, et vbi ciues ad colloquendum venire possunt. Hic peperit virgo Maria, quia non habebant domum, in qua possent hospitari: siue quia pauperes erant, siue quia tarde venerant. Et quia artus erat locus, vel etiam alijs repletus, non habebant locum nisi artificum, inter bruta animalia. Vnde poterat Christus dicere illud: Ego ad nihilum redactus sum, et nesciui, vt iumentum factus sum apud te: et ego semper tecum. Et verificatum est illud Hieremæ: Expectatio Israel Saluator eius in tempore tribulationis. Quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum? Quare futurus es velut vir vagus, vt fortis, qui non potest saluare? Tu autem in nobis es, Domine, et nomen tuum innocatum est super nos, et cetera. Et in hoc damnatur ædificiorum amplitudo secundum illud Isaiæ: Væ qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Augustinus: Non erat illi, nisi angustia in terris, vt tu ei locum cordis tui sibi proprium dilatares. Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet, et tu ampla palatia, et ingentes porticus metiris. Sic ergo Christum paupercola mater pauperem peperit: vt nos ad paupertatem inuitaret, et sua inopia ditaret, secundum illud: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites efficeret. Et secundum hanc omnimodam indigentiam damnauit avaram opulentiam. Vnde Bernardus: Elegit filius Dei pauperem matrem, quæ vix pannos habebat ad inuoluendum, et præsepæ ad reclinandum, locum ad reponendum, non est tale iudicium mundi. Aut iste fallitur, aut mundus errat: sed diuinam falli est impossibile sapientiam: elegit ergo, qui non fallitur, quod carni molestius est: id ergo melius, id vtilius, id magis eligendum. Simus ergo cum Christo, sicut dicitur: Sicut egentes, multos autem lucrupletantes, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes. Ex hoc insinuat nobis, quod iste erat vere Saluator mundi, qui in sui ortus primordio, Maria

plum virtutis præbuit, et viam salutis ostendit: habendo enim lectulum vilem, et humilem, et pauperem, iam incipiebat ostendere, quod mundus iste contemnendus est, secundum tria in eo contenta. Iam incipiebat statum perfectionis, exemplo monstrare, qui consistit in humilitate, austeritate, et paupertate. Ostendit etiam in hoc Dominus summam dignationis affectum, quia non tantum paruulus, sed pauperculus, et despectus pro nobis est factus, ita vero posset dicere illud: Pauper sum ego, et in laboribus a iuuentute mea.

Et pastores erant, et cetera. Descripsit superius Euangelista, qualiter Christi natiuitas fuit consummata. Hic secundo describit, qualiter fuit denunciata. Ad denunciationem autem natiuitatis Christi perfecte faciendam tria concurrunt. Primum est dispositio præparans ad audiendum. Secundum, annuntiatio inuitans ad exultandum, quod describit ibi: *Et dixit illis Angelus.* Tertium, confirmatio certificans ad credendum, et hoc describit ibi: *Et hoc vobis signum.* Quantum ad primum, notandum quod dispositio præparans ad audiendum, fuit pastorum attentio, quæ ortum habuit a duplici causa, scilicet ex propriæ sollicitudinis vigilantia, et ex Angelici luminis circumfulgentia. Quantum ad vigilantiam propriæ sollicitudinis dicitur: *Et pastores erant in regionibus eadem vigilantes.* Hoc igitur spectat ad pastorale officium. Vnde Iacob pastor ouium Laban dicebat: Die noctuq. astu vegebar et gelu, fugiebatq. somnus ab oculis meis. Et ad maioris attentionis insinuationem, subdit: *Et custodientes vigilas noctis super gregem suum.* Nocte enim potissimum vigilandum est propter hostilem incursum repellendum luporum, scilicet et latronum. Per hoc autem insinuat spiritualis vigilantia, quæ debet esse in prælati. Vnde: Tu vero vigila: in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. Et ideo: Obedite præpositis vestris, et subiacete eis. Ipsi enim peruiigilant quasi ratione pro animabus vestris reddituri. Quia: Qui præest in sollicitudine. Vigila etiam debet quilibet contra hostem spirituales, secundum illud: Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: leua ad eum manus tuas pro anima paruulorum tuorum, qui defecerunt fame in capite omnium compitorum. Vigilare etiam debet in contemplatione. In Psalmo: Et dixi, forsitan tenebræ concuocabunt me, et nox illuminationi meae in delicijs meis. Et Isaias: Anima mea desiderauit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordijs meis de mane vigilabo ad te. Et hoc est, quia talis hora competit diuine inspirationi. Talis etiam hora conueniebat diuinæ natiuitati, secundum illud: Cum quietum silentium contineret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, exiliens de celo, a regalibus sedibus venit. Et signanter dicit: *Super gregem suum.* Secundum illud: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq. greges considera. Contra quod dicitur: O pastor et idolum derelinquens gregem. Et Hieremias: Vbi est gregis, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cum visitauerit te? Tu enim docuisti eos aduersum te: et erudisti in caput tuum.

Quantum ad circumfulgentiam angelici luminis, subditur: *Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, et cetera.* In hoc, quod iuxta stetit, ostendit familiaritatem, et humilitatem ministerij, quo Angelus descendit homini, et astat illi modo, vt adiutor, secundum illud: Consurgit Michael, princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui. Modo vt eruditor et illuminator, secundum illud: Apparuit ei Gabriel, stans a dextris altaris incensi. Simili modo et hic. Vnde Ambrosius: Angelus Mariam, Angelus Ioseph, Angelus pastores edocet. In cuius rei signum subditur:

Rom. 13. b
Mat. 22. b
Gen. 49. b
Ephes. 2. c
Mic. 4. b
Beda.
Isa. 11. a
Mic. 5. a
Mat. 2. a
1. Reg. 16. a
Ioan. 7. f
Bern. hom. 2. sup. Missi non procul a sine 10. 1.
2. Reg. 7. b
Ps. 131. c

Mat. 3. d
1. Pet. 2. c
Mat. 8. c
Ioan. 6. e
Isa. 1. a
Abac. 3. a
Sensus mysticus.
Isa. 40. b
Ioan. 10. c
Amos 6. b
Isidorus li. 15. Erymo. cap. 3.
Sup. 6. 1. f
Gal. 4. a
Psal. 72. b
Isa. 7. c
Isa. 66. c
1. Col. 1. c
Ioan. 1. b
Exo. 13. a
1. Tim. 6. b
Zac. 3. a
Bern. serm. 4. de Nat. Don. 10. 1.

Mat. 11. b
Eccl. 11. a
Mat. 8. c
Ioan. 6. e
Isa. 1. a
Abac. 3. a
Sensus mysticus.
Isa. 40. b
Ioan. 10. c
Amos 6. b
Isidorus li. 15. Erymo. cap. 3.
Hier. 14. b
Isa. 5. b
Luc. 9. g
2. Cor. 8. b
Bern. 10. 1. serm. 3. de Nat. Dom.

Psal. 87. d
1. Tim. 4. a
Heb. 13. d
Rom. 12. b
Ther. 2. f
Ps. 138. b
Isa. 26. b
Sap. 18. c
Prou. 27. d
Zac. 11. d
Hier. 13. d
Dan. 12. a
Sup. cap. 1.
Amb. 10. 1. lib. 2. in 2. cap. Luca.

Act. 12. a tur: *Et claritas Dei circumfulsit illos*, idest fulsit circa illos. Simile dicitur de Angelo, qui apparuit Petro: *Ecce Angelus Domini astitit, et lumen refulsit in habitaculo*, scilicet carceris. Ideo autem Angelus hic lumen attulit, quia filius lucis fuit: et quia eum annuntiare venerat, qui est lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et ideo nocte lumen attulit: ut significetur impleri illud Isaia: *Habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis*. Ex hac autem claritate pastores sollicitos reddidit, propter quod subditur: *Et timuerunt timore magno*, sicut et Zacharias in conspectu Angeli: *Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum*. Et nota, quod Angelus magis apparuit pastoribus, quam alij generi hominum, tum quia pauperes, propter quos veniebat Christus. Propter misericordiam inopum, et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Bernardus: *Quam multa hodie auro et gemmis fulgent altaria, putas ad hæc diuertent Angeli, et pannosos homines declinabunt? Si ita est, cur magis pastoribus ovium apparuerunt, quam regibus terræ, quam sacerdotibus templi? Tu etiã, quia simplices: Abominatio Domini est omnis illufor, et cū simplicibus fermocinatio eius. Et Matthæus: Abcondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Tum etiam, quia vigilantes: Ego diligentes me diligo, et qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Sapientia: Sapientia præoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Er sequitur: Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus, et qui vigilauerit propter illam, cito securus erit. Siue propter mysterium, ut insinuetur, quod doctrina veritatis debet a prælati peruenire ad subditos. Vnde glossa: *Illi præ cæteris sublimia videre merentur, qui fidelibus solite præfunt.**

Mat. 11. d *Et dixit Angelus, et cetera.* Hic secundo describitur annunciatio inuitans ad exultandum. In qua præmittitur exhortatio ad fiduciam, et ad lætiam. Et subditur annunciatio, exprimens lætitiã causam. Exhortans igitur Angelus ad fiduciam dixit illis: *Nolite timere*. Non enim venerat Angelus nunciare rem terribilem, sed potius desiderabilem, sicut et ille, qui resurrectionem annunciauit mulieribus: *Nolite expauescere: in quo tribuit sperandi fiduciam.* In hoc agnoscitur differentia inter Angelum lucis, et tenebrarum, quia bonus Angelus affecurat, sed malus finaliter terret. Et quod plus est, inuitat ad lætiam, propter quod addit: *Ecco enim euangelizo vobis gaudium magnum.* Hoc optabat Raphael, cum dicit: *Gaudium semper sit tibi.* Propter hoc gauisi sunt Magi: *Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno valde.* Et dicitur, *Magnum*, ad differentiam gaudij hypocritarum, quod est momentaneũ, Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Et Iob: *Tenen tympanum, et citharam, et gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt.* Magnum est etiam, quia amplum, quod notat, cum subdit: *Quod erit omni populo*, et hoc ad differentiam gaudij mundanorum, quod non est vniuersale. Mundus gaudebit, vos autem contristabimini. Contra quod dicitur infra: *Et omnis populus gaudebat in vniuersis, quæ gloriose fiebant ab eo.* Et quia nemo gaudet perfecte, nisi ex causa et ratione, ideo subditur denunciatio exprimens lætitiã causam, cum dicitur: *Quia natus est vobis hodie Saluator: Vobis, idest, ad vtilitatem vestram, scilicet hominum.* Paruulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis. Et vere ad vtilitatem, quia Saluator. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel, Saluator. Et Isaías: *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis Saluatorem, et propugnato rem, qui liberet eos.* Et vere Saluator, secundum illud: *Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* In hoc autem infi-

Mat. 4. a nuatur causa gaudendi pro natiuitate. Et orietur vobis, timentibus nomen meum, sol iustitiæ. Nec tantum gaudendum ratione vtilitatis, verum etiam dignitatis, et ideo subinfertur: *Qui est Christus Dominus, in ciuitate David.* Et sic reparabit regnum Israëliticum secundum illud: *Super solium David, et super regnum eius sedebit: ut confirmet illud, et corroboret in iudicio et iustitia, amodo et vsque in sempiternum: Et ideo recte additur, Dominus, quia ipse est Rex regum, et Dominus dominantium.* Et Apocalypsis: *Habet in vestimento, et in facie suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium.* Et ideo: *in ciuitate David*, idest, in Bethlehem, vnde ortus fuit David.

1. Cor. 1. d *Et hoc vobis signum.* Post dispositionem preparantem ad audiendam denunciationem inuitantem ad exultandum, subditur hic tertia confirmatio certificantis ad credendum. Et quoniam in ore duorum testium stare debet omne verbum: ideo dupliciter confirmantur pastores, per visum, et auditum. Isti enim duo sensus potissime nobis deseruiunt ad cognoscendum. Primo ergo certificantur per signum probabile: deinde per testimonium credibile. Quantum ergo ad signi probabilis persuasionem dicitur: *Et hoc vobis signum.* Nam secundum quod dicitur: *Iudæi signa petunt.* Et hoc maxime petebat propheta David: *Fac mecum, inquit, signum: in bonum, vt videant qui oderunt me, et confundantur: quoniam tu Domine adiunxisti me.* Hoc signum petendum erat: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo.* Hoc etiam promittebat: *In die illa radix Iesæ, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.* Et hoc vobis signum, *Vobis*, inquam, pauperibus, quod venerit pauperes liberare, secundum illud: *Liberabit pauperem a potente, et pauperem, cui non erat adiutor.* *Quia inuenietis infantem, pannis inuolutum, et pauperem, et mendicum.* Ecce Rex tuus veniet tibi iustus et Saluator. Ipse pauper, et ascendens super asinam. Bernardus: *In signum positi sunt panni tui, Domine Iesu, sed in signum, cui hodie a multis contradicuntur.* Multi enim sunt vocati, pauci vero electi, et ideo nec signati. Erit etiam vobis humilibus signum, quod venerit liberare humiles, secundum illud: *Populum humilem saluum facies.* In hoc, quod subditur: *Et posuit in præsepio*, Ecce mira humilitas, quod Dominus caelorum inclinauit se vsque ad præsepe animalium brutorum. Vidimus eum, et non erat aspectus, et desiderauimus eum: despectum, et nouissimum virorum, etc. Vnde in Psalmo: *Ego autem sum vermis, et non homo: opprobrium hominum, et abieccio plebis.* Et nota, quod pastores erant pauperes, simplices, et contemptibiles. Ideo ne timerent accedere, datum est eis in Christo infantie signum, paupertatis, et humilitatis. Et in hoc significatur, qualiter, et a quibus inuenitur Christus. Vnde: *Videte vocationem vestrã, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed que stulta sunt mundi elegit Deus, etc.* Et ideo infra: *Positus est hic in ruinã, et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum, cui contradicuntur.* Et hoc, quia per ista signa non fuit cognitus a carnalibus, et superbis. Vnde: *Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra: Signa nostra non vidimus, iam non est propheta, et nos non cognosceret amplius.* Et iterum posuerunt signa sua signa: *Et non cognouerunt sicut in exitu super summum.* Quantum vero ad testimonij credibilis persuasionem subditur: *Et subito facta est cum angelo multitudo.* Facta est, scilicet ad confirmandum pariter dictum angelicum, et ad venerandum paruulum natum, secundum illud: *Cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adoret eum omnes Angeli Dei.* Et signanter dicitur: *Multitudo*, secundum illud: *Accessi-*

Heb. 12. f *Accessistis ad Sion montem, et ciuitatem Dei uiuentis, Hierusalem caelestem, et multorum millium Angelorum frequentiam. Militia caelestis.* Secundum illud Iob: *Numquid est numerus militum eius? et super quem non surget lumen illius?* Et ideo: *Nolite timere, dixit Elifæus, plures enim nobiscum sunt, quam cum illis, et hoc apparet in ortu eius, secundum illud in Apocalypsi: Ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, et verax.* Et postea: *Et exercitus, qui sunt in caelo, sequebantur eum in equis albis.* Et hæc tota multitudo ad confirmationem verbi angelici prorumpit in decantationem cantici. Propter quod dicitur: *Laudantium Deum, et dicentium: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Iob: *Vbi eras cum me laudarent simul astra matutina, et iubilarent omnes filij Dei? Gloria in excelsis Deo, et cetera.* Nota quod glorificandus est Deus in incarnatione, quia vt dicit Daniel: *In hoc opere demonstratur sublimis bonitas, sapientia, potentia, et iustitia Dei. Gloria ergo in excelsis Deo.* Pro bonitate, qua non desepxit proprij plasmati infirmitatem. Dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de presenti sæculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Rom. 11. d *Pro sapientia, quia inuenit difficillimi solutionem decentissimam. O altitudo diuitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei. Et sequitur: Ipsi honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

Rom. 4. d *Pro potentia, quid enim potentius, quam Deum fieri hominem? Abraam confortatus est fide dans gloriam Deo plenissime sciens, quia quæcumque promissit Deus, potens est et facere.* Et item: *Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, quam petimus, aut intelligimus, ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Iesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.*

Apoc. 6. d *Pro iustitia, quia simile simili re saluauit. Sedenti in throno et agno, benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Et ideo cantatur: Gloria tibi Domine, qui natus es de Virgine. Et nota, quod gloriam Deo attribuunt, quia Dominus sibi illam reseruauit. Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo. Pacem vero optant nobis in terris, quia ait Dominus: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et recte dicitur: *Bonæ voluntatis, quia secundum illud: Non est pax impijs, dicit Dominus Deus.* Et præmittit gloriam Dei paci nostræ: quia nullus pacem habere potest, qui nititur gloriam Dei vrsurpare. Bernardus: *Displicet hominibus angelica partitio, qua Deo gloria, et pax hominibus nunciatur. O stulti filij Adam, qui contemnentem pacem, et gloriam appetentes, et pacem perdunt et gloriam: certe qui gloriam appetit, Deo resistit. Sed dicitur: Quis restitit ei, et pacem habuit? Acquiesce igitur ei, et habeto pacem: et per hæc habebis fructus optimos, sicut dicitur in Iob, pacem scilicet pectoris, de qua dicitur: Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras in Christo Iesu, et cetera. Et pacem æternitatis, de qua Isaías: Declinabo super eam quasi fluuium pacis. Psalmus: Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te. Nota etiam, quod pax optatur hominibus et denũciatur, quia per Christum pacificatur homo cum Deo. Faciet mihi pacem, pacem faciet mihi. Pacificatur cum angelis: Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in caelis sunt. Pacificatur cum homine: Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnũ. Pacificatur in se: Scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum. In hoc figura dicitur: *Dataq. est ab eo pax in omnem per circuitum nationes.* Hanc Apostolus semper optat, et Christus præcipit: *Intrantes autem in domum, salutate eam dicentes: Pax huic domui.***

Act. 12. a *Et factum est, vt discesserunt angeli, et cetera.* Postquam descripsit Euangelista, qualiter Christi natiuitas fuit consummata, et qualiter per angelos denunciata: hic iam tertio describit, qualiter per pastores fuit diuulgata: quod quidem factum est diligentia pastoralis. Et hæc pastorum diligentia ab Euangelista ostenditur commendabilis in tribus. Primo, scilicet a sollicitudine inquisitionis: secundo a certitudine inuentionis, ibi: *Et inuenerunt Mariam, et cetera.* Tertio vero a gratitudine deuotionis, ibi: *Et reuersi sunt.* Sollicitudo autem inquisitionis in pastoribus commendatur a tribus, scilicet a vicissitudine exhortationis, a rectitudine intentionis, et a promptitudine executionis. Quantum ad vicissitudinem mutue exhortationis dicitur: *Et factum est, vt discesserunt ab eis angeli in calum, pastores loquebantur ad inuicem, scilicet se mutuo cohortando, secundum illud: Videte fratres, nequando sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo viuo, sed adhortamini vometipfos per singulos dies, et cetera.* Et hoc recte: quia ferrum ferro acuitur, et homo exacuit faciem amici sui.

Exod. 3. a *Quantum vero ad rectitudinem intentionis, subdit secundo: Transeamus vsque in Bethlehem, et videmus hoc verbum, quod factum est.* Ideo volebant transire, vt viderent, sicut Moyfes: *Vadam, et videbo visionem hanc magnam. Et videamus hoc verbum, quod factum est, idest, rem dignam verbo, vel certe, verbum carnis factum, secundum illud: Verbum caro factum est, et habitauit in nobis.* Et vidimus gloriam eius. *Factum*, inquam, non ab homine, sed a Deo. Vnde addit: *Quod fecit Dominus, idest, tota Trinitas.* Cum feceris mirabilia, non sustinebimus: descendisti, et a facie tua montes defluerunt. A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te. *Nec tantũ fecit, sed: et ostendit nobis.* Hoc orabat David, dicens: *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et cetera.* Et Dominus promittit: *Ostendam illi salutare meum.*

Pro. 9. b *Quantum autem ad promptitudinem executionis, subiungitur: Et venerunt festinantes.* Et hoc est, quod dicitur: *Da sapienti occasionem, et addetur ei sapientia.* Doce iustum, et festinabit accipere. Festinatio, signum erat promptitudinis interioris, qua diuino conspectui volebant presentari. Vidisti virum velocem in opere suo, coram regibus stabit. Vnde dicebant intra se illud: *Festinemus ergo ingredi in illam requiem, et cetera.* Nota, quod volenti spiritualiter Christum inuenire, hæc tria sunt necessaria, scilicet colloqui per meditationem scripturarum. Cum sapientibus et prudentibus tracta: et omnis enarratio tua sit in præceptis Altissimi. Transire per cõtemplationem creaturarum: Surgam et circuibõ ciuitatem, per vicos et plateas quæram, quæ diligit anima mea. Sequitur: *Paululum cum pertransisset eos, inueni quem diligit anima mea. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, a generationibus meis adimplemini.* Festinare per gratiarum actionem: *Surge amica mea, speciosa mea.* Et post: *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, et facies tua decora.* Et: *Pessulum ostij mei aperui dilecto meo, et cetera.* Et ideo supra, de Maria dicitur, quod abiit in montana cum festinatione. *Et inuenerunt Mariam, et cetera.* Hic secundo cõmendatur pastorum diligentia a certitudine inuentionis, cuius laus ex tribus colligitur: scilicet quia fuit certitudinaliter comprobata, celeriter diuulgata, et memoriter conseruata. Primo quidem fuit certitudinaliter comprobata, quia per probabilia signa et euidencia, propter quod dicitur: *Et inuenerunt Mariam, et Ioseph, et infantem postum in præsepio.* Ideo inuenerunt, quia solite quæsiuerunt, et absque fictione. Vnde dicitur: *Sentite de Domino in bonitate, et in*

Heb. 1. b

S. Bon. Tom. 2.

C 2

simpli-

simplicitate cordis: querite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. Et nota, quod inuenitur cum Maria Virgine, et Ioseph viro iusto, et in praesepio, quia eum, qui vult Christum inuenire, oportet habere munditiam cordis, respectu sui iustitiam respectu proximi: humilitatem et reuerentiam respectu Dei. Et ista sunt tria munera, quae offerunt reges Christo infanti, et ideo ab eis voluit inueniri. Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, et procidentes adorauerunt eum, et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum; thus, et myrrham. In hoc etiam instrui mur, si volumus Christum inuenire, prius ad Mariam debemus accedere, de ipsa enim dicitur supra: Inuenisti gratiam apud Deum. Ipsa ergo inuenit gratiam et misericordiam coram Assuero super omnes mulieres, sicut dicitur: Et ideo accedamus cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur, et gratiam inueniamus in auxilio opportuno, et quia hoc signum datum est ab angelo, ideo subditur: *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, scilicet, quod esset verum.* Vnde iam poterant dicere illud Samaritanorum ipsi angelo: Iam non propter loquelam tuam credimus, ipsi enim audiimus, et scimus, quia hic est vere Saluator mundi. Verum cognouerunt, quia de omnibus erant illius pastores, qui dicitur: Cognosco meas, et cognoscunt me meas. Hoc desiderabat Iob: Quis mihi tribuat, ut cognoscam, et inueniam illum, et veniam usque ad solium eius? Non solum fuit certitudinaliter comprobata, sed et celeriter diuulgata, propterea subditur: *Et omnes, qui audierant, mirati sunt, scilicet de paruulo nato.* Et: *De his, quae dicta erant a pastoribus ad ipsos, quae scilicet audierant ab angelo.* Vnde de viro iusto dicitur: Et mirati sunt in illo multi, et honorificauerunt Deum. Videbantur enim verba pastorum non contemnenda, sed admiranda. Ambrosius: Nec contemnenda putes quasi vilia verba prophetarum: a pastoribus etiam Maria fidem colligit. A pastoribus populis ad Dei reuerentiam congregatur, plebem enim Dominus simplicem requisit, quae phaleras auditas, et fucare nesciret. Haec ille. Mirati sunt etiam, quia paruulus non videbatur eis contemptibilis, sed admirabilis. Vnde Isaias: Paruulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum eius: et vocabitur nomen eius admirabile, et cetera. Ubique enim admirabilis Christus apparet, non solum nascens, sicut hic, sed et proficiens. Infra eodem: Et stupebant super prudentia et responsis eius. Admirabilis etiam docens. Infra: Mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius. Admirabilis tacens: Iesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus. Admirabilis in actione: Quis putas hic est, quia et ventis, et mari imperat, et obediunt ei? Admirabilis in passione. Pilatus autem mirabatur, si iam obijisset, et cetera. Admirabilis in resurrectione: Petrus videns linteamina sola posita, abiit, secum mirans quod factum fuerat. Admirabilis in Ascensione: Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra! Quoniam eleuata est magnificentia tua super caelos. Admirabilis in extremo examine: A curus inueniar in iudicio, et in conspectu potentium admirabilis ero.

Fuit tertio memoriter conseruata, vnde subditur: *Maria autem conseruabat omnia verba haec, conseruens in corde suo.* Tamquam prudens et discreta, secundum illud: Misericordia et veritas te non deserant. Circumda eas gutturi tuo, et describe in tabulis cordis tui. Et in Ecclesiastico: Qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper. Vnde dicitur de fatuo: Cor fatui quasi vas contractum, et omnem sapientiam non tenebit. Vnde virgo fuit arca continens diuinorum eloquiorum arcana. Et ideo per arcam Moysi designatur, de

qua dicitur, quod continebat tabulas legis diuinae. Et quia non solum conseruabat, sed etiam intelligebat, ideo additur: *Conseruens ea in corde suo, ita ut posset dicere illud: In corde meo abscondi eloquia tua.* Et reuerfi sunt pastores, et cetera. Hic commendatur diligentia pastorum a gratitudine deuotionis. Ad hoc autem, quod deuotio Deo sit accepta, necesse est, quod similiter resonent, et concordent manus, mens, et lingua. Manus operando, lingua laudando, mens rectificando. Laudabilis ergo erat pastor deuotio propter debitam operationem, propter quod dicitur: *Et reuerfi sunt pastores, scilicet ad custodiam gregis commissi.* In quo erudiuntur deuoti, ut post contemplationem Saluatoris reuertantur ad exercitium actionis. Animalia ibant, et reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Et infra: Redi in domum tuam, et narra, quanta fecit tibi Deus. Huius figura habetur in Iosue: Reuerfi sunt, et descendunt exploratores de monte, et transmisso Iordane, venerunt ad Iosue. In quo signatur, quod tempore tentationis reuertendum est ad orationem, et postmodum redeundum est ad actionem. Laudabilis etiam fuit propter debitam gratiarum actionem, ratione cuius subditur: *Glorificantes, et laudantes Deum.* Glorificantes Dominum, quantum cumque potueritis, superualebit adhuc, et admirabilis magnificentia eius. Benedicentes Dominum, exaltate illum, quantum potestis, maior enim est omni laude. Contrarium dicitur de sapientibus mundanis: Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipientis cor eorum, et cetera. Et ideo qui non vult excaccari, necesse habet Deo de beneficijs suis regratiari. Ideo dicitur: Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri IESU CHRISTI, gratias agentes Deo. Fuit etiam laudabilis propter debitam recognitionem, ratione cuius subiungitur: *In omnibus, quae audierant, et viderant, sicut dictum est ad illos.* Vnde poterant dicere illud Psalmi: Sicut audiuiimus, sic vidimus in ciuitate Dei nostri. Tunc verificatum est istud Psalmi: Ecce audiuiimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis siluae. Et nota, quod dicitur: *In omnibus, quae audierant, et viderant.* In quo ostenditur plenitudo gratitudinis. Impleamini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo et Patri. Et nota ordinem, quo dicitur: *In omnibus, quae audierant, et cetera.* Quia secundum aliam litteram, Nisi credideritis, non intelligetis, sed fides ex auditu. In intelligentia autem ex visu: Beati oculi qui vident, quae vos videtis. Iob: Auditus auris audiuit, nunc autem oculus meus videt te.

Et postquam consummati, et cetera. Supra descripsit Euangelista veritatem natiuitatis Christi, per quam ostenditur, qualiter Christus factus est de muliere: hic secundo describitur humilitas Christi nascens: per quam declaratur, qualiter factus est sub lege. Quoniam autem legis praecipua sunt in triplici differentia, quaedam sunt sacramentalia, quaedam caeremonialia, et quaedam moralia: ideo haec pars habet tres. In quarum prima ostenditur, qualiter Christus factus est sub lege sacramentali in circumcissione. In secunda vero, qualiter factus est sub lege caeremoniali in sui oblatione, ibi: *Et postquam impleti sunt, et cetera.* In tertia, qualiter factus est sub lege morali in Dei honoratione, ibi: *Puer autem crescebat, et cetera.* Quantum ad primum notandum, quod omnis, qui se humiliat, exaltabitur: Ideo praemittitur humilitatio secundum legis praecipuum, cum dicitur: *Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, et cetera.* Ita enim erat praecipuum: Infans octo dierum

circumcidetur in vobis. Et recte dicuntur dies isti consummati, propter perfectionem humilitatis, et inchoationem nostrae salutis. Cum consummauerit homo, scilicet octo dies, tunc incipiet nos scilicet liberare. Iam enim octaua die incipiebat pro nobis fanguinem suum fundere. Bernardus: Audiuiimus congruam lectionem de verbo abbreviato. Abbreviatum est in carne, amplius abbreviabitur carnis suscepta circumcissione. Et post: Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium sustinet humile pariter, et austerum. Voluit autem Dominus circumcidi, tum propter legis approbationem, et impletionem, de qua dicit: Non veni legem solvere, sed adimplere: tum etiam propter humanitatis, ac humilitatis ostensionem. Propter verba laborum tuorum ego custodiui vias duras. Alia littera, vias latronis. Bernardus: Qui sine peccato est, non dignatur peccator reputari, immo latronis cauterio est signatus. Tum etiam propter spiritualis circumcissionis introductionem. Circumcidimini Domino, et auferite praerupta cordium vestrorum, viri Iudae. Tum etiam propter conformitatis, et concordiae commendationem. Debit per omnia fratribus similari. Bernardus: Amator communitatis, et commendator Iesu quo modo illum desereret?

Deinde additur clarificatio propter nomen impositum, cum subditur: *Vocatum est nomen eius Iesus, id est Saluator, ut scilicet ipso nomine scias, quod non accipit circumcissionem propter necessitatem sui curationis, sed propter dispensationem nostrae salutis.* Ipse erit Saluator meus. Hoc autem est nomen dignum omni veneratione. Humiliauit semetipsum, et cetera. Propter quod et Deus exaltauit illum, et donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur. Hoc autem nomen competit ipsi Christo vere et proprie. Vere secundum illud: Vocabis nomen eius Iesum. ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Proprie, secundum illud: Non est in aliquo alio salus. Nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

Postremo subditur impositi nominis approbatio per praenomen angelicum, cum subditur: *Quod vocatum est ab angelo, priusquam in vtero conciperetur.* Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominabit. Et Ecclesiastes: Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius, et scitur, quod homo sit. Et hoc quidem factum est nunc. Vocabis nomen eius Iesum. Hoc vero nomen diuinum et angelicum, quod desiderat Sponsa in canticis: Oleum effusum nomen tuum. Aridus est omnis cibus animae, non isto oleo infundatur. Insuper est, si non hoc sale condidatur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum. Si dissputes aut conteras, non sapit, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilis. Et ideo dicitur: Nomen tuum, et memoriale tuum, in desiderio animae.

Spiritualiter nota, quod per octo dies intelliguntur octo aetates: quarum sex sunt in decursu mundi, secundum sex distinctiones notabiles, septima in quiete aliarum, quae currit simul cum sexta, et non habet vesperam, octaua in resurrectione, in qua fit circumcissio ab omni culpa et miseria. Et ideo circumcissio fiebat in octauo die ad illius circumcissionis designationem. Secundum tropologiam autem, et allegoriam simul, intelligitur per septem dies, virtus spiritus septiformis, et octauus non perseverantia finalis, quae numquam deficit. Prima ergo pertinet ad lucem fidei, quia prima die facta est lux. Iustorum semita, quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectam diem. Secunda vero ad firmitatem spei, in qua factum fuit firmamentum. Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propostam spem, quam sicut anchoram habemus animae

tutam ac firmam, et cetera. Tertia ad viriditatem charitatis, quando terra germinat. Iusti, quasi virens folium, germinabunt. Gregorius: Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, nisi manserit in radice charitatis. Quarta ad luminosam discretionem prudentiae, quae viget in virili aetate. Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuae, antequam veniat tempus afflictionis tuae, et appropinquet anni, de quibus dicas: non mihi placent. Lucetis sicut luminaria in mundo. Quinta ad fortitudinem potentiae, quae probatur in aquis tribulationis. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquae usque ad animam meam. Misi de summo, et accepit me, et assumpsit me de aquis multis. Sexta ad rectitudinem iustitiae, propter seueritatem respectu bestialium motuum: et pietatem, respectu hominum: Scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum, et visitans speciem tuam, non peccabis. Septima ad sanctificationem temperantiae: Vade ad populum, et sanctifica illos hodie, et cras: lauentque vestimenta sua. Et in Exodo: Memento, ut diem sabbati sanctifices. Octaua ad consummationem finalis perseverantiae: Erunt feriae tabernaculorum, septem diebus. Octauus dies erit celeberrimus, atque sanctissimus: quia erit de transitu huius vitae ad gloriam supernam. Vnde etiam: Domine, ne in furore tuo arguas me, intitulatur Psalmus pro octaua.

Et postquam impleti sunt, et cetera. Hic ostendit Euangelista, qualiter Christus factus sit sub lege caeremoniali, et habet haec pars tres partes. In prima praemittitur Christi humiliatio secundum legis praecipuum. In secunda vero subditur Christi clarificatio per veritatis testimonium, ibi: *Et ecce homo erat in Hierosalem, et cetera.* In tertia consummatio praedictorum, ibi: *Et cum perfecissent omnia, et cetera.* Circa primum, scilicet Christi humilitationem, quattuor sunt consideranda, quae tangit Euangelista: describit enim Christi oblationem, quantum ad tempus statutum, quantum ad locum designatum, quantum ad mandatum scriptum, et quantum ad pretium oblatum.

Primo igitur, quantum ad tempus statutum dicitur: *Et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi, id est quadraginta dierum.* Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, et cetera. Ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suae. In hoc autem, quod dicitur: Si, suscepto semine, pepererit, ostenditur, quod beata virgo non fuit illi legi necessitate subiecta, sed humilitate obediens. Bernardus: Putas dicturus Moyses, mulierem, quae peperisset masculum, immundam esse, non timuit super matrem Dei blasphemiae crimen incurrere, et idcirco praemisit, suscepto semine? Et post: Vere o beata Virgo, non habes causam, nec tibi opus est purificatione: sed numquid filio tuo opus erat circumcissione? Vnde potest dici, quod dixit Assuerus: Non propter te, sed pro omnibus haec lex constituta est.

Secundo, quantum ad locum designatum, subditur: *Tulerunt illum in Hierosalem, ut offerrent eum Domino.* Is enim erat locus electus ad diuinum cultum. Elegi Hierosalem, ut sit nomen meum in ea. Et in hoc loco partus debebat Deo praesentari. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit.

Tertio, quantum ad mandatum scriptum, subditur: *Sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur.* Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel, tam de hominibus, quam de iumentis, et cetera. Sed secundum illud, non videtur conuenire Virgini Mariae, quae est porta clausa ante partum, post partum, et in partu. Et ideo potest dici, sicut supra dictum est de lege purificationis: vel certe adaperio vuluam intelligitur, quantum ad vendicationem, non quantum ad claustrum apertionem.

Que habe-
re debeat,
qui velit
Christum
inuenire.
Mat. 2. b
Sup. c. 1. d
Esther 2. c
Ioan. 4. f
Ioan. 10. c
Iob 23. a
Eccli. 11. b
Ambrosius 10.
3. lib. 2. in
2. c. Lucae.
Isa. 9. a. b
Christus in
omnibus
admirandus
atque stu-
pendus.
Inf. eod. g
Inf. c. 4. d
Mar. 15. d
Inf. 8.
Mar. 15. d
Inf. c. ult.
Psal. 8. a
Sap. 8. b
Prou. 3. a
Eccli. 50. a
Eccli. 21. c

Heb. 9. a
Psal. 118.
Deuotio
Deo acce-
pta.
Ezek. 1. c
Inf. c. 8. f
Iosue 2. d
Eccli. 43. d
Rom. 1. c
Coloss. 3. d
Psal. 47. b
Psal. 131. b
Ephes. 5. a
Isa. 7. b
Rom. 10. c
Inf. c. 10. a
Iob. ult. a
Gen. 17. b

Eccli. 18. a
Bern. 10. 1.
serm. 1. de
Circumcis.
Dom. in
prin.
Mat. 5. b
Psal. 16. a
Bern. ibid.
ut supra.
et serm. 3.
Hier. 4. a
Heb. 2. d
Iob 13. c
Phil. 2. b
Mat. 1. d
Act. 4. b
Isa. 62. a
Eccli. 6. d
Sup. c. 1. d
Cant. 1. d
Bern. 10. 1.
serm. 1. 5. su
per Cantic.
post med.
Isa. 26. b
Interpretatio
spiritualis.
Tropologia,
et allegoria.
Prou. 4. c
Heb. 6. d

Prou. 11. d
Gregor. ho-
mil. 27. in
Euang.
Eccli. 12. a
Phil. 2. b
Psal. 17. b
Iob 5. d
Exod. 19. b
Exo. 20. b
Leu. 23. e
Psal. 6. a
Leu. 12. a
Bern. 10. 1.
serm. 3. de
Purificatio
ne in prin.
Esther 15.
2. Par. 6. a
Deut. 16. c
Exo. 13. a

Gen. 29. d Aperuit Dominus vuluam Lig. sorore sterili permanente. Et: Exprobrabat amula Anna, quod con-
1. Reg. 1. b sisset Dominus vuluam eius, quia sterilis erat.
 Quarto, quantum ad pretium oblatum, additur:
Et ut auerent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Hæc
Leu. 12. d enim erat oblatio pauperum. Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum: fumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocaustum, et alterum pro peccato: orabitque pro eo sacerdos, et sic mundabitur. Ecce mira paupertas in parentibus Christi, qui agnū non habebat. Et nota, quod sub disunctione ponit vtramque oblationem, vt ostendatur vtraque Domino conuenire. Per columbam igitur, intelligitur vita actiua, sed per turturum foliugam, contemplatiua, quarum vtraque reddit hominem Deo acceptabilem, sicut dicit Beda. Et nota tres oblationes circa hostiam nostram, quæ est Dominus Iesus. Prima est oblatio ipsius a parentibus, quæ inuitat ad humilitatem. Secunda est oblatio auium pro ipso, quæ nos inuitat ad paupertatem. Tertia est oblatio in cruce pro omnibus, quæ nos inuitat ad pietatem. De primis duabus habetur hic: de tertia Isaias: Oblatus est, quia ipse voluit: et non aperuit os suum, et cetera.
 Spiritualiter autem notanda sunt tria, scilicet, mysterium purgationis Mariæ, sacramentum delationis dominicæ, significantia oblationis factæ. Quantum ad primum, nota quod Maria, quæ interpretatur stella maris, vel amarum mare, designat animam, siue sit in lumine vitæ contemplatiuæ, siue in amaritudine vitæ actiuæ, et vtriue necessaria est purgatio. Animam namque contemplatiuam necesse est purgari a superbia, quod quidem fit per timorem: Cum sublatus fuerit, scilicet Behemoth, timebunt Angeli, et territi purgabuntur. Animam actiuam necessaria est purgatio a negligentia, quæ fit per rigorem et laborem. De negligentia tua purga te cum paucis.
Eccli. 7. d Quantum ad sacramentum delationis dominicæ, notandum, quod legimus puerum Iesum delatum in Hierusalem: legimus etiam delatum in Aegyptum. In quo aperitur nobis, quod proles mentis nostræ, quæ est intelligentia, modo eleuanda est ad contemplationem æternorum, quæ per Hierusalem designatur: Hierusalem enim interpretatur visio pacis: modo reprimenda est ad considerationem defectuum nostrorum, qui per Aegyptum designantur. Aegyptus enim interpretatur, tenebræ. Et hoc est, quod dicit in Psalmo: Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Et Iob: Auditus auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te, et cetera.
 Quantum ad significantiam oblationis nota, quod oblatio indeterminate intelligitur de turture, et columba, vtraque enim auis gemitum habet pro cætu: sed gemitus turturis competit contemplatiuis. Et hic geminatur, vnde dicitur, par turturum. Primum gemitus est amoris. Nos ipsi primitias spiritus habentes, et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Secundus est deuotionis: Nam quid oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritu postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et: Vox turturis audita est in terra nostra. Gemitus autem columbæ, competit actiuis: et hic etiam est duplex. Vnus pro peccatis proprijs: Afflictus et humiliatus sum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei. Isaias: Rugiemus quasi vrsi omnes, et quasi columbæ meditates, gememus. Secundus gemitus est pro peccatis alienis: Omnes portæ eius destructæ, sacerdotes eius gementes, virgines eius squalidæ, et ipsa oppressa amaritudine. Naum: Miles captiuus abductus est: et ancillæ eius minabantur, gementes, vt columbæ, murmurantes in cordibus suis. In hac

A ergo purgatione, delatione, et oblatione significatur, quod qui purgatus est a superbia, et negligentia, dispositus est, vt ascendat ad contemplationem Dei, et descendat ad considerationem sui, et sursum ascendens, gemat ex amore, et deuotione: et deorsum rediens, gemat ex contritione et compassione: et in his consistit perfectio animæ sanctæ, et Deo deuotæ.
Et ecce homo erat in Hierusalem. Postquam descripta est Christi humilitas secundum legis præceptum: hic secundo describitur eius clarificatio per veritatis testimoniū. Et quoniam testimonium ad hoc, quod sit firmum, debet procedere ex ore plurium, ideo introducit testimonium duorum sexuum, scilicet virilis et muliebris, vtrumque tamen authenticum: quia vtrumque propheticum, et vtrumque fide dignum, propter merita sanctitatis. Et præmittitur testimonium viri, tamquam dignioris, et subdit testimonium mulieris, tamquam inferioris, et hoc ibi: *Et erat Anna prophetissa.* Circa Simeonis testimonium tria introducuntur. Primum testificantis meritum solidans ad credendum: secundum est testificantis præconium, eleuans ad admirandum. Et hoc ibi: *Et benedixit Dominum, et ait.* Tertium est præconij temperamentum, inclinans ad compatiendum, ibi: *Et benedixit illis Simeon.* Quantum ad primum nota, quod perfectio meriti Simeonis in duobus explicatur, scilicet in habitu virtutis, et spiritu veritatis, ibi: *Et responsum acceperat.* Et hæc duo reddunt hominem in sanctitate perfectum. Habitus autem, seu vsus virtutis consistit in tribus perfecte, scilicet in fama, vita, et gratia. Primum est ab extra: secundum ab intra: tertium a supra. Quantum ad famam dicitur: *Et ecce, homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon:* quæ scilicet ciuitas erat regalis et sacerdotalis, vbi potissime vigebar cultus Dei, secundum obseruantiam legis, vnde sancta dicitur: Ex quo datur intelligi, quod magnæ honestatis erat homo, qui in tali ciuitate habebat famam. Et hoc designat Euangelista, ipsum nomē eius explicando, vnde sibi potest competere illud: In medio Ecclesiæ aperuit os eius, et adimplebit illum Dominus spiritu sapientiæ. Et post subditur: Et nomine æterno hereditabit illum. Vnde recte iste designatur per Simonem filium Oniæ, de quo: Simon Oniæ filius, sacerdos magnus. Et post subditur, quibusdam interpositis: Circa illum corona fratrum, et quasi plantatio cedri in monte Libano. Quantum ad vitam subditur: *Et homo iste iustus.* Vbi ostenditur perfecte ordinatus in vita, quantum ad eligenda. Iustitia namque est rectitudo voluntatis, quæ facit hominem per rectam viam incedere, propter quod dicitur: Iustum deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et cetera. Et hic maxime iuuat recta intentio. Iustitia simplicis dirigit viam eius. Et iterum: Simplicitas iustorum dirigit eos. Et quantum ad fugienda: Ideo sequitur: *Et timoratus.* Timor enim expellit peccatum. Per timorem Domini declinat omnis a malo. Iob: Vir erat in terra Hus, nomine Iob: et erat vir ille simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo. Et quantum ad expectanda, vnde addit: *Expectans consolationem Israel.* Secundum illud: Salutare tuum expectabo Domine. Et Iudith: Expectemus humiles consolationem eius. Vnde sibi maxime dicebat Spiritus sanctus illud: Si moram fecerit, expecta eum: quia veniens veniet, et non tardabit. Quantum ad gratiam subditur: *Et Spiritus sanctus erat in eo, scilicet per gratiam et charitatem, secundum illud: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et: Qui manet in charitate, in Deo manet. Vnde de ipso poterat dici illud, quod dicitur de Stephano, quod erat plenus fide et Spiritu sancto. De quo: Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.*

B *Et responsum acceperat.* Hic secundo commendatur a spiritu veritatis, vt inducente ad expectandum ex diuino responso: quantum ad hoc dicit: *Et responsum acceperat a spiritu sancto, scilicet per reuelationem.* Ad vocem clamoris tui statim, vt audierit, respondebit tibi. Responsum acceperat consolatorium, secundum illud: Respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria. Et propterea subditur: *Non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.* Vnde poterat dicere cum Iob: In carne mea video Deum: ita quod determinatio in carne respiciat videntem et visum. Et etiam cum propheta poterat cantare: Non moriar, sed viuam. Poterat etiam dicere cum Apostolo: Nos spiritum huius mundi non accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis. Secundo commendatur a spiritu veritatis, vt deducatur ad occurrendum in templo: quantum ad illud dicitur: *Et venit in spiritu in templum.* Venit itaque tamquam Spiritu sancto ductore. Quicumque spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Venit itaque ad obsequendum, et venerandum Dominum, vt posset dicere illud: Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Et iterum: Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Postremo commendatur a spiritu veritatis, vt perducente ad comprehendendum cum gaudio. Et hoc, cum dicitur: *Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, scilicet in templum, secundum illud: Statim veniet ad templum suum dominator, quem vos queritis, et cetera.* [Inducentem inquam, vt faceret secundum consuetudinem legis pro eo. Quia sicut dicitur: In similitudinem hominum factus est, et habitu inuentus, vt homo. Et ipse accepit eum in vlnas suas. Ecce deuotio senis ad comprehendendum paruulum, qua Christo exposuit se totum, vt posset dicere illud sponsa: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Volebat enim implere illud: Pone me, vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum. Immo super duo brachia tua, vt ostendat, quod fortiter comprehendendus est. Inueni, quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam. Ostendit etiam, quod vtraque manu, et tota virtute nostra debemus Domino famulari. Sicut illi, qui vna manu pugnant, et alia faciunt opus. Non fuit illi, qui imponunt onera graui et importabilia, digito autem suo nolunt ea mouere.]
Et benedixit Deum, et dixit. Post sanctitatis meritum, subditur hic veritatis præconium, eleuans ad admirandum. Vnde in admiratione concluditur, cum dicitur: *Et erant mirantes pro magnitudine, scilicet præconij.* Huius autem præconij excellentia colligitur ex tribus, scilicet ex præambula benedictione, ex deuota Christi laude et magnitudine, ibi: *Nunc dimittis, in cantico Simeonis.* Et ex parentum admiratione, ibi: *Et erant pater eius, et mater.* Præmittitur ergo dicta benedictio, cum dicitur: *Et benedixit Deum, id est, benedicens, gratias egit, ita vt diceret cum Psalmo: Benedic anima mea Domino: et omnia, quæ intra me sunt nomini sancto eius.* In hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel. Et in Ecclesiastico: Benedicito Dominum, qui fecit te, et inebriantem te ab omnibus bonis suis.
Nunc dimittis, et cetera. Hic subditur deuota Christi magnificatio, facta a Simeone, impleto Spiritu sancto. Et primo in hoc cantico præmittitur spiritualis consolatio senis. Secundo subditur sublimis commendatio infantis, ibi: *Quia viderunt oculi mei.* Ostendit igitur Simeon senex, se conplatum in presentia Christi ex ratione triplici. Propter dignationem maiestatis, propter quam dicit: *Nunc dimittis*

A *seruum tuum Domine.* Quia Dominus venerat ad seruum suum? Quid causæ est, vt veniat Dominus Rex ad filium hominis, quia reputas eum? Propter impetrationem veritatis, propter quam dicit: *Secundum verbum tuum, Verbum, scilicet promissum.* Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum. Et ideo illud dicere poterat: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine, secundum verbum tuum. Propter adeptionem tranquillitatis, propter quam dicit: *In pace.* Iam enim adueniente illo, qui dicit: In me pacem habebitis. Iustus dicebat se in pace mori. Iam pro vera consolatione poterat dicere illud, quod dixit Iacob ad Ioseph: Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, et superstitem te relinquo. Et hoc petebat Tobias: Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, et præcipe in pace recipi spiritum meum. Hoc iam præstiterat ipsi Simeoni, sicut promiserat. Vnde poterat dicere illud: In pace in idipsum dormiam, et requiescam. Quia nihil aliud expectabat.
Quia viderunt oculi mei, et cetera. Hic secundo additur Christi magnificatio secundum triplicem excellentiam pietatis, sapientiæ, et maiestatis. Ex pietate, et clementia venit salus. Ex sapientia fulget lux. Ex maiestate gloria et laus. Salus scilicet omnibus populis: lux gentibus: gloria Israelitis. Quantum ad salutem clementiæ, dicitur: *Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Vnde poterat dici Simeoni illud: Videbis faciem eius in iubilo. Et Baruch: Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est. Hæc autem salus non erat particularis, sed vniuersalis. Et ideo subdit: *Quod paraasti ante faciem omnium populorum.* Secundum illud Isaias: Videbunt omnes fines terræ salutem Dei nostri. Iam verificatum videbant illud: Notum fecit Dominus salutare suum in conspectu gentium. Sequitur: *Viderunt omnes fines terræ salutem Dei nostri.* Isaias: Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, et facies Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Et quantum ad lucem sapientiæ, propter quod addit: *Lumen ad reuelationem gentium.* Habitantibus in regione vmbæ mortis, lux orta est eis. Et hoc lumen gentibus reuelauit gloriam Dei. Reuelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est. Ipse reuelat profunda, et abscondita, et nouit in tenebris constituta: et lux cum eo est. Quantum ad sublimitatem gloriæ subditur: *Et gloriam plebis tuæ Israel.* Quia de Israel natus est secundum carnem. Erit germen Domini in magnificentia, et gloria, et fructus terræ sublimis, et exultatio his, qui saluati fuerunt de Israel. Et tunc impletum est illud, quod dicitur: Iudeis noua lux oriri visa est, gaudium, et honor, et tripudium. Magnificatur ergo Christus sub ratione salutis omnium, lucis gentium, et gloriæ Iudeorum. Primum clementiam, secundum sapientiam, tertium vero potentiam manifestat sub ratione pacis, ex consolatione senis. Vnde laudatur in hoc cantico vt pax, vt salus, vt lux, vt gloria. Pax est, quia Mediator: salus, quia Redemptor: lux, quia Doctor: gloria, quia Præmiator. Et in his quatuor consistit perfecta Christi commendatio, et magnificentia. Immo totius Euangelicæ historiæ quædam breuissima comprehensio, quantum ad incarnationem in pace, prædicationem in luce, redemptionem in salute, resurrectionem in gloria. Et quia canticum illud sic continet laudis Christi plenitudinem, et senis mortis consolationem: ideo sub sero diei cantatur in completorio. Vnde ista tria Cantica sunt ordinata, Mariæ, Zachariæ, et Simeonis, in Ecclesia decantanda, primum vesperi, secundum mane, tertium sero, quia sequens incipit, vbi terminatur præcedens. Significatur etiam in hoc, quod de in-

Ter Christus oblatum legitur.

Isa. 53. b

MARIA, stella maris

Iob. 41. c

Eccli. 7. d

Mat. 2. c

Hierusalem quid Aegyptus.

Psal. 17.

Iob 42. a

Gemitus turturis.

Rom. 8. d

Ibidem.

Cant. 2. c

Pf. 37.

Isa. 59. c

Thr. 1. b

Naum. 2. b

Habitus virtutis.

Eccl. 15. a

Eccl. 50. a

Sap. 10. c

Prou. 1. a

Timor. Prou. 15. d Iob 1. a

Gen. 49. c Iudith 8. c

Abac. 2. a

Rom. 5. a

1. Ioan. 4. c

AEL. 6. b 1. Cor. 16. d

Et re-

2. Re. 24. a Psal. 143.

Isa. 55. c

Psal. 114.

Ioan. 16. d

Gen. 46. d Tob. 3. a

Psal. 4.

Iob 8. d Baruc 3. d

Isa. 52. c

Psal. 97.

Isa. 49. b

Isa. 9. a

Isa. 40. a

Dan. 2. d

Isa. 4. a

Esther 8. d

Canticum Simeonis cur canitur in completorio.

de incarnatione omnis status debet laudare Deum, scilicet virginum, coniugatorum, et viduarum, contemplatiuorum, prelatorum, actiuorum: laici, clerici, et religiosi, qui etiam Domino debent esse consecrati.

Et erant pater eius, et mater, et cetera. Hic tertio subditur ex hoc confurgens parentu admiratio, cum subditur: *Et erant pater eius et mater mirantes super his, que dicebantur de illo, scilicet super quatuor predictis.* Nam Christus admirabilis est, secundum quod Mediator: Valde mirabilis es, Domine, et facies tua plena est gratiarum. Admirabilis etiam secundum quod Saluator in clementia, propter quod in psalmo dicitur: Mirabilis Deus in sanctis suis. Quonia gratia et misericordia in sanctos eius, et respectus in electos illius. Admirabilis secundum quod Doctor in sapientia: Mirabilis in altis Dominus. Et in Exodo: Quis similis tui in fortibus, Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate? terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia. Et ideo non est mirum, si pater putatiuus, et mater vera mirabantur super his, que dicebantur.

Et benedixit illis Simeon, et cetera. Post testificantis meritum, et testificationis preconiium, subiungitur hic tertio preconiij temperamentum, humilians ad compatiendum, vnde in compassione terminatur. Etenim calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Ideo post Christi dignitatem subiungit infirmitatem. In hoc autem temperamento, primo premititur prophetice benedictionis solatium. Deinde additur dominice passionis mysterium. Tertio subiungitur maternae compassionis martyrium.

Quantum ad solatium benedictionis prophetice premititur: *Et benedixit illis Simeon, id est, benedictos praedicauit: Mariam, quia concepit: et Ioseph, quia educavit.* Vnde poterat eis dicere illud Dauidicum: Benedicite vos a Domino, qui fecit caelum, et terram. Benedicuntur enim parentes in filio, et pro filio, secundum illud: Benedixit Heli Elcanam, et uxori eius, scilicet pro Samuele optimo puero. Nota, quod praemittitur hic benedictio tum ad consolationem, tum ad confortationem, tum etiam ad commendationem, ne passio praedicanda turber, ne terreat, ne credatur culpa proximorum parentum esse in causa. Vel ideo benedixit, vt signaret, quod in illo impletae sunt benedictiones patrum. Benedicam benedictibus tibi. Vel ideo, vt insinuet per passionem Christi, nos ab omni maledicto liberatos. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Quantum ad mysterium dominicae passionis, additur: *Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce postus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel.* Et hoc diuino iudicio. In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant: et qui vident, caeci fiant. Et erit vobis Dominus in sanctificationem. In lapidem autem offensionis, et in petram scandalum habitantibus Hierusalem. Et ideo dicitur postius, scilicet diuino iudicio. Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem, lapis, quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est lapis offensionis, et scandali, his, qui offendunt verbo. Et hoc proculdum ipso. Simile dicitur de Apostolis: Christi bonus odor sumus Deo: alius quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vitae in vitam. Et ratio huius est contradictio erroris, propter quod additur: *Et in signum, cui contradicetur.* Tetendit arcum suum, et posuit me quasi signum ad sagittam. Hoc dicitur propter contradicentes: Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem. Et ista contradictio fuit occasio ruinae, et causa in multis: Peribunt viri, qui contradicunt tibi. Et ideo dicitur: Non contradicas verbo veritatis villo modo.

Quantum ad martyrium maternae compassionis, dicitur: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, id est, tuam ipsius gladius compassionis.* Vnde ipsi competit illud: Ferrum pertransiit animam eius. Dolores, quos pariens effugit, tempore passionis sustinuit. Vnde Bernardus: Dum perforatur lancea ille tuus Iesus, omniu quidem, sed specialiter tuus, tuam ipsius animam mundam gladius pertransiuit, quia iam ille expirauerat, vnde te plusquam martyrem praedicamus. Et Hieronymus: Quia mente passa est, plusquam martyr fuit. Vnde, quia ipsa veraciter diligebat, ex affectu intimo vehementer compatiabatur. Alij vero, qui corde non diligebant, exultabant. Et ideo additur: *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Vt, est hic consecutum, quia hoc consecutum est ad passionem Christi, quia videlicet Iudaeorum carnalium et hypocritarum, fuit cordis iniquitas reuelata. Cum sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim, et malitia Samariae. Quia, sicut dicitur, nihil est operum, quod non reueletur: et occultum, quod non sciatur. Hoc autem maxime erit in iudicio. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et cetera. Nota spiritualiter, quod ex consideratione passionis Christi debet triplex gladius spiritualis animam pertransire. Primus gladius est discretionis rectae fidei: Et gladius spiritus, quod est verbum Dei. Secundus gladius est discretionis feueri iudicij: De ore eius gladius vtraque parte acutus exibat. Tertius est gladius diuisionis humani desiderij: Non veni pacem mittere, sed gladium. Pertransit autem animas primus gladius per veram fidem: Viuus est sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti: et pertingens vsque ad diuisionem animae, ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et cetera. Secundus per rigorem poenitentiae: Gladij ancipites in manibus eorum. Tertius per ardorem benevolentiae: En lectulum Salomonis: Et post: Omnes tenentes gladios. Alius est gladius spiritualis etiam triplex, sed pessimus. Primus est gladius rancoris: Arripuit Saul gladium suum, et irruit super eum. Secundus, detractionis: Filij hominum, dentes eorum arma et sagitta: et lingua eorum gladius acutus. Tertius, haereticis, qui est diuisio ab unitate fidei, sub metaphora meretricis: Nouissima illius amara, quasi absinthium: et lingua eius acuta, quasi gladius biceps. Et in Psalmo: Gladium euaginauerunt peccatores. Sequitur: Vt trucident rectos corde. Primus gladius spiritualis est emendus: Qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium. Alius vero est in vaginam remittendus: Conuerte gladium tuum in locum suum: et ratio huius est, quia primus occidit vitam carnalem, secundus vero vitam spiritualem.

Et erat Anna prophetissa, et cetera. Post testimonium sexus virilis, sequitur hic testimonium sexus muliebris: decebat enim Christi aduentum testimonium habere ab omni genere personarum, vt inexcusabiles sint, qui non credunt Euangelio. Vnde Christus habuit testimonium angelicum et humanum: et iterum quantum ad simplices, et quantum ad perfectos: et iterum perfectorum in vtroque sexu, vt ostendatur, quod vterque sexus ad redemptionem spectabat, sicut vterque ceciderat. Vnde, vt nihil desit ad firmitatem testimonij, Christus natus habuit testimonium septiforme, scilicet a natura caelesti, videlicet stellam: Vidimus stellam eius in oriente. A supercaelesti, scilicet angelica: Facta est cum angelo multitudo caelestis exercitus, et cetera. A natura subcaelesti, scilicet virili, simplici, vt erant pastores. Et reuersi sunt pastores, et cetera. A virili sapiente: Ecce Magi ab Oriente venerunt, et cetera. Senili in sexu masculino, sicut erat Simeon. Et hic venit in spiritu in templum. Senili in sexu femineo, vt hic: *Et erat Anna prophetissa, et cetera.*

Mat. 2. c
Psal. 8. a
Infra. 19. f
Annæ inter pretatio.
Prou. 1. b
1. Cor. 15. b
Sap. 7. d
Rom. 9. a
Deut. 33. a
Pf. 104. a
Prou. 16. d
Iob. 29. c
Iudith 15. d
1. Tim. 5. a. et b
Glossa.
Pf. 131. d
1. Tim. 5. b
Iudith 8. a

et cetera. In fantulij, qui non loquendo, sed moriendo confessi sunt: Mittens occidit omnes pueros, et cetera. Et tunc impletum est illud: Ex ore infantium, et lactentium profecisti laudem: et sic omnis natura omnis sexus, omnis aetas Christo nascenti testimonium perhibuit, quia ipse debebat reparare omnia. Vnde et pueris in templo clamantibus, et Phariseis reclamantibus dictum est: Si hi tacerint, lapides clamabunt. Ad huius autem testimonij fidem astruendam tria inducuntur. Primum est prophetantis auctoritas: Secundum est testificantis sanctitas, ibi: *Et vixerat cum viro suo annis septem, et cetera.* Tertium est testimonij celebritas, ibi: *Et hac ipsa hora superueniens, et cetera.* Auctoritas autem prophetantis colligitur ex duobus, scilicet ex munere prophetali, et origine naturali. Ratione muneris prophetalis, dicitur: *Et erat Anna prophetissa.* Anna interpretatur gratia, in quo ostenditur, quod recte decebat hanc mulierem prophettare, quae erat habitaculum gratiae. Mulier gratiosa inueniet gloriam: vnde ipsa poterat dicere illud: Gratia Dei sum id, quod sum. Ideo non est mirum, si Anna erat prophetissa, quia dicitur de sapientia, quod in animas sanctas se transfert, et amicos Dei, et prophetas constituit. Ratione vero originis naturalis additur: *Filia Phanuel de tribu Aser.* Et sic erat de genere Israel, de cuius genere erant reges, sacerdotes, et prophetae, et Christus Dominus. Dicitur de Israelitis: Quorum adoptio est filiorum, et gloria testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa, quorum patres, ex quibus est Christus, secundum carnem, et cetera. Et specialiter erat de tribu Aser. Cui data est benedictio in filiis: Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis. Sicut dies iuuentutis tuae, ita et senectus tua. Et hoc specialissime dicitur de filia Phanuel, qui interpretatur facies Domini. In quo ostenditur, quod erat de genere illorum, ad quos dicitur: Querite faciem eius semper. Nihil ergo deerat ratione originis ex parte dignitatis parentum, neque ratione antiquitatis dierum, quae facit ad dignitatem, et auctoritatem quantum ad populum. Corona dignitatis senectus, quae in vijs iustitiae reperietur. Et ideo subditur: *Et hac praecesserat in diebus multis.* In nidulo meo moriar, et sicut palma, multiplicabo dies.

Et vixerat cum viro suo, et cetera. Hic secundo describitur testificantis sanctitas, quantum ad perfectionem vitae actiuae, et contemplatiuae. Quantum ad vitam actiuam, quae consistit in regimine domus propriae, dicitur: *Et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.* Et sic fuit virgo, antequam cognosceretur a marito. Et hac erat vidua vsque ad annos octogintaquattuor. Et ita habuit continentiam virginalem, vidualem, et coniugalem pro loco et tempore. Vnde laudabilis fuit in custodia corporis, propter quod ei competebat illud: Fecisti viliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris, et post virum tuum, alterum nescieris. Et ideo vidua honoranda, secundum illud: Viduas honora, quae vere viduae sunt. Et iterum: Vidua eligatur, non minus sexaginta annoru, quae fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habens. Talis fuit Anna, in qua apparet, quod habebat perfectionem vitae actiuae. Quantum ad perfectionem vitae contemplatiuae, dicitur: *Qua non discedebat de templo.* Totam vivebat in contemplatione deuote. Glossa: Exemplum datur viduis, quae sunt in Ecclesia, vt dicant cum Psalmo: Haec requies mea in saeculum saeculi. Contra illas viduas, de quibus dicit Apostolus, quod otiosae discunt circuire domos: et non solum otiosae, sed et verbosae, et curiosae, loquentes quae non oportet. Vacabat etiam officiose, vnde et additur: *Ieiunij et obsecrationibus seruans.* Sicut illa bona vidua Iudith: quae in superioribus domus suae fecerat cubiculum secretum, in quo cum puellis suis clausa mor-

rabatur: habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitae suae. Et hoc optime, quia sicut dicitur: Vidua, quae in delicijs est, viuens mortua est: et bene iungit ieiunium, et orationem, quia ieiunio sanantur pestes corporis, et oratione pestes animae. Bona est oratio cum ieiunio, et elemosyna, et cetera. Vacabat etiam continue, vnde dicitur: *Die ac nocte.* Secundum formam Apostoli: Quae vere vidua est et desolata: sperat in Deo, et instat obsecrationibus et orationibus die ac nocte.

Et hac ipsa hora, et cetera. Hic tertio describitur testimonij celebritas, tum ratione temporis congruentis, tum ratione multitudinis consentientis. Ratione temporis congruentis, dicitur: *Et hac ipsa hora superueniens, confitebatur Domino.* In quo apparet, quod diuino instinctu factus est iste concursus, et ideo festum Purificationis dicitur festum obuianium. Quia Simeon, et Anna obuauerunt Ioseph et Mariam sine aliqua conuocatione. Et ideo in die illo vniuersaliter fit processio. Vnde sicut eodem spiritu venit, quo Simeon, ita et eodem spiritu prophetauit, et impletum est illud: Et prophetauit filij vestri, et filiae vestrae: fenes vestri visiones videbunt, et cetera. Attamen Simeonis testificatio explicite describitur, et per modum praedicationis, Annæ vero implicite, et per modum confessionis, quia docere in Ecclesia non est mulieru, sed virorum. Docere autem, mulieri non permitto in Ecclesia, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Et nota, quod de Christo prophetauerat Simeon, et Zacharias, et Maria Virgo, et Elizabeth copulata coniugio, et ideo congruum, vt prophetaret et vidua, ne aliqua professio desit, aut sexus. Ratione vero multitudinis consentientis subditur: *Et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.* Illi enim libenter audiebant, vnde dicebant illud: Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, et saluabit nos. Iam poterat decantare: Redemptionem misit Dominus populo suo. Omnibus loquebatur, quia in hoc pendebat salus omnium: Et scier omnis caro, quia ego Dominus saluans te, et Redemptor tuus, fortis Iacob. Et nota, hic spiritualiter, quod in oblatione Domini, quattuor personae offerunt, scilicet Ioseph, Maria, Simeon, et Anna: quia anima, quae verum sacrificium vult offerre Deo, debet habere comitatum quattuor virtutum cardinalium. Per Simeonem namque, qui interpretatur audiens, intelligitur prudentia. Audiens sapiens, sapientior erit. Per Annam vero, quae interpretatur gratia, intelligitur temperantia: Optimum est gratia stabilire cor, non effcis, et cetera. Per Ioseph virum iustum, qui interpretatur augmentum, intelligitur iustitia: Multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum iustitiae vestrae. Per Mariam, quae interpretatur dominatrix, intelligitur fortitudo: Melior est paties viro forti. De his quattuor virtutibus, in laudem sapientiae scribitur: Prudentiam docet, et iustitiam, et virtutem. Et hac designatur per quattuor prophetissas mulieres, de quibus fit mentio in scriptura. Quarum prima est Maria soror Moyfi, Delbora, Holda, et Anna, sicut hic. Per Annam, sicut dictum est, intelligitur temperantia. Per Holdam, quae interpretatur discretio, intelligitur prudentia. Per Delboram, quae interpretatur apis habens aculeum, intelligitur iustitia, quantum ad seueritatem, et clementiam. Per Mariam, quae interpretatur dominatrix, et amarum mare, intelligitur fortitudo, quantum ad magnanimitatem et patientiam. Et haec quattuor virtutes intelliguntur per quattuor filias Philippi prophetissas. Huic erant quattuor filiae virgines, prophetantes. Per Philippum, qui interpretatur os lampadis, intelligitur sapientia, quae docet, et generat quadruplicem virtutem praedictam.

Et ut praecesserat, et cetera. Postquam descripta est Christi humiliatio secundum legis praecceptum, et clarifi-

1. Tim. 5. a

Iob. 12. b

1. Tim. 5. a

Festum Purificationis.

Ioel 2. g

1. Tim. 2. d

Isa. 25. c

Pf. 110. b

Isa. 49. g

Prou. 1. a

Heb. 13. b

2. Cor. 9. c

Prou. 16. a

Sap. 8. b

Exo. 15. e

Iudith 5. a

4. Reg. 22. c

Maria.

Ath. 21. b

Philippus.

clarificatio per veritatis testimonium: sequitur vltima particula huius partis, in qua describitur prædicatorum consummatio, et hoc primo respectu legalis præcepti: deinde respectu prophetalis vaticiniij. Quantum ad legalis præcepti consummationem dicitur: *Et ut perfeceverunt omnia secundum legem Domini.* Quia secundum quod dicitur: Non veni legem solvere, sed adimplere. Et rursus: Iota vnum, aut vnius apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Quantum autem ad prophetalis vaticiniij completionem, subditur: *Reversis sunt in Galilaam, in civitatem suam Nazareth.* Admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazareus vocabitur. Itaias: Aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ, Sed hoc non cognouerunt Scribæ, qui dixerunt: Scruturas scripturas, et vide, quia a Galilæa propheta non surgit. Et nota quod secundum Augustinum: Puer Iesus ante perlatus est a Iudæa in Ægyptum, quam descendere in Galilæam, quia propter persecutionem Herodis descendere in Ægyptum, et propter timorem Archelai secessit in partes Galilææ, rediens de Ægypto.

Mat. 5. b Ibidem.

Mat. 2. b

Mat. 2. d Isa. 9. a Ioan. 7. g

Aug. lib. 2. de consens. Evang. c. 5. c. 10. 4.

Vniuersa morum disciplina, tribus absolvitur.

Perfectus Dei cultus.

Beda.

Perfectio virtutis mentalis in tribus consistit.

Ezech. 3. c

Coloss. 2. a

Isa. 11. a

Eccli. 2. 4. c

Ioan. 1. b

Puer autem crecebat, et cetera. Supra descripsit Euangelista, qualiter Saluator factus est sub lege ceremoniali: hic describit, qualiter factus est sub lege morali. Sed quoniam tota morum ordinatio principaliter attenditur circa tria, scilicet circa cultum maiestatis, et studium veritatis, et officium pietatis: quia per primum subiicitur homo suo Creatori, per secundum doctore, per tertium genitori: Ideo paritatis habet tres partes. In quarum prima ostenditur, qualiter Christus factus est sub lege morali, quantum ad maiestatis cultum: in secunda, qualiter factus est sub lege morali, quantum ad veritatis studium, ibi: *Et factum est post triduum.* In tertia qualiter factus est sub lege morali, quantum ad pietatis obsequium, ibi: *Et dixit mater eius ad eum,* et cetera. Ad perfectam descriptionem cultus diuini duo introducuntur. Primum, est excellentia virtutis propriæ: secundum, est reuerentia maiestatis diuinæ, ibi: *Et ibant parentes eius per omnes annos,* et cetera. Excellentia autem virtutis in Christo ostenditur ex parte mentis, quamuis esset defectus ætatis ex parte carnis: propter quod præmittit profectum ætatis in carne, et subiungit perfectionem virtutis in mente. Quantum autem ad profectum ætatis in carne dicitur: *Puer autem crecebat,* scilicet in corpore, sicut exponit Beda, in quantum puer erat, idest, homo fragilis, crescere poterat sicut ceteri homines, non in quantum verbum. Quantum autem ad perfectionem virtutis in mente subditur: *Et confortabatur spiritu.* Perfectio autem virtutis mentalis consistit in tribus, scilicet in vigore potentiæ respectu irascibilis, in splendore sapientiæ respectu rationalis, et feruore gratiæ respectu concupiscibilis. Quantum ergo ad vigorem potentiæ irascibilis dicitur: *Et confortabatur spiritu.* Manus Domini erat mecum confortans me. Et: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quantum ad splendorem sapientiæ in rationali subditur: *Plenus sapientia.* Nam in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus. Quantum vero ad feruorem gratiæ in concupiscibili, subditur: *Et gratia Dei erat in illo.* In me gratia omnis vitæ et veritatis, in me omnis spes vitæ. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a patre, plenum gratiæ et veritatis. Et ibant parentes eius, et cetera. Hic describitur reuerentia maiestatis diuinæ, quæ consistit in cultu religionis, et ostenditur in Christo secundum parentum ducatum, et secundum proprium instinctum. Quantum ad parentum ducatum dicitur: *Et ibant*

A parentes eius per omnes annos in Hierusalem. Nam ita mandatum erat in lege: Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Et credendum est, quod etiam ducebant Iesum, quia ibidem subditur: Ter in anno apparebit omne masculinū tuum coram Domino Deo, et hoc in Hierusalem, secundum præceptum: Ad locum, quem elegerit Dominus Deus vestester, de cunctis tribubus vestris venietis. Et iste locus erat Hierusalem, secundum quod dicitur: *Elegi,* et sanctificavi locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum. Et istum cultum maxime in paschate faciebant, et ideo subditur: *In die sollempni pasche.* Habebitis hanc diem in monumentum, et celebrabitis eam sollempnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.

Quantum autem ad proprium instinctum, etiam diuino cultui vacabat puer Iesus, quantum ad hoc dicitur: *Et cum factus esset annorum duodecim.* In quo ostenditur, quod puer Iesus diuino cultui vacabat, sine parentum consortio, sine consilio, sine complicito. Sine consortio quidem, quia licet eum cum consortio parentum ascendit: tamen sine eis remansit, propter quod dicitur: *Ascendentibus illis in Hierusalem, secundum consuetudinem diei festi.* scilicet ad orandum, sicut infra: Duo homines ascendebant in templum, vt orarent. Et: Petrus et Ioannes ascendebant in templum. *Consummatisque diebus, cum redirent,* scilicet ad propria, secundum illud Iudith: Celebrata festiuitate, vnusquisque redit ad sua. Et cum omnes redirent, non tamen Iesus. Vnde subditur: *Remansit puer Iesus in Hierusalem.* Et ita solus, sine parentum consortio. Huius figura præcessit in puero Samuele, de quo dicitur, quod abijt Elcana in domum suam: puer autem erat minister in conspectu Domini. Vnde solus remanserat, vt melius orationi vacaret. Sedebat solitarius, et tacebit. Et ita remansit proprio instinctu, sine parentum consortio. Remansit etiam sine consilio, vnde subditur: *Et non cognouerunt parentes eius.* Cuius figura præcessit in Samsone, qui noluit patri, et matri indicare, quod mel de corpore leonis assumpserat. In quo etiam præbuit exemplum, quod in diuino obsequio faciendi non est a parentibus carnalibus consilium requirendum. Qui dixerit patri suo, et matri suæ, nescio vos: et fratribus suis ignoro illos: hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum serauerunt. Et ne putes, quod ista ignorantia fuerit ex negligentia, propter quam esset reprehensibilis Maria, subdit causam: *Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei.* Quia cum viri irent cum vitis, et mulieres cum mulieribus seorsum: probabile erat patri, quod puer esset cum matre: et probabile matri, quod esset cum patre. Et ideo fuerunt decepti. Nō erat puer de genere illorum, de quibus dicit Iob: Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, et nepotum in conspectu eorum erat, sicut ille, de quo in Psalmo: Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me. Et sic remansit sine parentum consilio. Remansit etiam sine complicito, quia cum dolore quærebant, quæ amiserant, vnde subditur: *Et requirebāt eum inter cognatos et notos.* Et tamen non inueniunt, quia tales elongantur ab ipso. Noti mei quasi alieni recesserunt a me. Et ideo sequitur: *Et non inuenientes eum, regressi sunt in Hierusalem.* Sed quem non poterant inuenire in consortio cognationis, inueniunt in loco orationis, secundum illud: Ecce audiuiimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis silue. Et post: Introibimus in tabernaculum eius. *Reversis sunt,* inquam, *quirentes eum.* Secundum illud: Surgam, et circuibō civitatem, quæram quem diligit anima mea. Ita dicebat Virgo Maria. Et iterum: Quasiui, et nō inueni illum: vocaui, et non respondit mihi. Adiuvo vos filiæ Hierusalem, si inuenieritis dilectum meum,

Exo. 23. c

Ibid. d

Dent. 12. a

2. Par. 7. c

Exo. 12. c

Luc. 18. b

Act. 3. a

Iudith 16. a

1. Reg. 2. c

Thr. 3. d

Iudith 14. b

Deu. 33. b

Iob. 21. a

Psal. 141. b

Iob 19. a

Psal. 131. b

Cant. 3. a

Cant. 5. b

1. Reg. 2. d

5. Martini.

5. Benedi. Aus.

Mat. 10. d

CHRISTVS discipulus.

Prou. 21. b

Eccli. 15. b

Prou. 13. d

Ioan. 8. f

Iob. 8. b

Deut. 32. b

Eccli. 18. c

Varijs in lo. cis inuētus est Christi.

Snp. cod. b

Prou. 14. a

1. Cor. 9. a

Mat. 2. b

Sap. 8. d

Pf. 10. a

Luc. 24. a

Cant. 3. a

meum, vt nunciaret ei, quia amore languet. In hoc autem admonemur, vt ab ipsa infantia diuino cultui mancipemur. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephor lineo. Et maxime ab anno duodecimo, quia tunc incipit tempus discretionis conuertendi ad bonum. Vnde de sancto Martino legimus, quod cum esset annorum duodecim, eremum concupiuit. Similiter dicitur de beato Benedicte. Ideo Euangelista hanc ætatem exprimit. Admonemur etiam, vt nullatenus propter amorem parentum, diuinum cultum intermittamus. Vnde Hieronymus: Licet paruulus ex collo pendat nepos, licet sparso crine, et scissis vestibus vbera, quibus te nutriat, mater ostendat: licet in limine patere iaceat: per calcatum perge patrem, sicis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem: Dicitur enim: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Et factum est post triduum, et cetera. Superius ostendit Euangelista, qualiter Christus Dominus factus est sub lege morali, quantum ad cultum diuinæ maiestatis: Hic secundo ostendit, qualiter factus est sub eadem, quantum ad studium veritatis. In quo primo describit Euangelista eius humilitationem, in assumendo discipuli formam: Secundo vero eius clarificationem in aperiendo sapientiæ prærogatiuam, ibi: *Stupebant autem,* et cetera. Formam autem discipuli, ostendit, Saluatorem assumptisse, cum dicitur: *Et factum est post triduum, inueniunt illum in templo sedentem.* Sessio designat quietem, et humilitatem. Sciebat enim, quod melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, et in domo communi. *Sedentem,* inquam, *in medio doctorum,* in medio Ecclesiæ aperuit os eius, et adimpleuit illum spiritu sapientiæ, et intellectus, et cetera. Sciebat enim scriptum esse: Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit, amicus stultorum similis efficietur. Et in hoc docet consortium studentium diligendum, et auscultandum, non ad litigandum, sed conferendum, propter quod subditur: *Audientem illos,* et *interrogantem.* Hoc enim est exercitium addiscendis, vt audiat, et interroget de dubijs. Audi tacens, et pro reuerentia accedet tibi gratia bona, quia auris bona audit cum omni concupiscentia sapientiam. Et ideo dicitur: *Qui ex Deo est, verba Dei audit.* Er quia audire solum non sufficit, ideo subditur: *Et interrogantem.* Interroga generationem pristinam, et diligenter inuestiga patrum memoriam. Et in Deuteronomio: Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi, et cetera. Interrogabat autem, non vt doceretur, sed magis vt doceret. Hieronymus: Duodecim annos Saluator impleuerat: et in templo sacerdotas interrogans, magis docet, dum prudenter interrogat. In hoc autem spiritusualiter est intelligendum, quod Christus docet nos, quod ante debeamus discere, quàm docere, secundum illud: Antequam loquaris, discere. Et ideo voluit in medio doctorum inueniri, et in templo: quia in scripturarum lectione, et in oratione veritas inuenitur. Vnde nota, quod Christus inuentus est in præsepio. Et hoc vobis signum, idest, in studio sacre scripturæ, quia secundū quod dicitur: Vbi non sunt boues, præsepe vacuum est. Boues sunt prædicatores, teste Paulo: Non alligabis os boui trituranti, et cetera. Inuentus est in domo, intrantes domum, idest, in scrutinio conscientiæ quietæ. Intrans domum meam, conuiescam cum illa. Inuentus est et in templo, sicut hic: idest in consortio sanctæ Ecclesiæ, quia Dominus in templo sancto suo. Non enim inuenitur in monumento Doctrinæ erroneæ. Mulieres venerunt ad monumentū, et non inueniunt corpus Domini Iesu. Nec etiam in lectulo conscientiæ inquietæ. In lectulo meo per noctes quasiui, quem diligit anima mea, quasiui illum, et non inueni. Nec inuenitur in consortio v-

tatē mundanæ. Sapientia vbi inuenitur? Et post: Non inuenitur in terra sua uiter uiuentium. *Stupebant autem,* et cetera. Hic post humiliationem, subiungit clarificationem, cum dicitur: *Stupebant autem omnes, qui eum audiebant super prudentia et responsis eius.* Pro eo, quod prudentissime respondebat supra astimationem. Stupor est enim ex infidelitate, et magna imaginatione. Stupor et mirabilia facta sunt in terra. Iob: Adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem. Et sic impletum est illud: Habebo per hanc claritatem ad turbas, et honorem apud seniores iuuenis: et acutus inueniar in iudicio, et in conspectu potentium admirabilis ero, et facies principum mirabuntur me. Hoc in Christo nunc impletum est. Huius figura præcessit, cum dicitur, quod videns regina Saba sapientiam Salomonis, non habebat vltra spiritum propter miram admirationem. Et non solum illi extranei stupabant, sed etiam parentes. Vnde subditur: *Et uidentes admirati sunt,* Et admirabantur turbæ super doctrina eius. Et vere mirabile, quod respondebat, quæ non didicerat. Mirabantur Iudæi dicentes: Quo modo hic litteras scit, cum non didicerit? *Et dixit mater eius,* et cetera. Hic tertio ostendit, qualiter factus est sub lege morali, quantum ad officium pietatis. In quo præmittitur primo humiliatio, et subditur clarificatio, ibi: *Et mater eius conseruabat omnia uerba hæc.* Humiliatio autem ostenditur hic in duobus, scilicet, in subiucendo corripienti, et in obsequendo præcipienti. Subiecit enim se Christo matri corripienti, propter quod dicitur: *Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic?* Ipsa fiducia- lius loquitur, et interrogat causam dimissionis, cum sciat se honorari debere ab eo, secundum illud: Honora patrem tuum, et matrem tuam. Et in Proverbij: Conserua fili mi præcepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ. Sed tu, inquit, conturbasti nos: Vnde subdit: *Pater tuus,* et cetera, scilicet patritiuus, vel adoptatiuus, siue educatiuus. *Et ego dolentes quærebamus te,* simul dicentes illud: Heu heu me, fili mi, vt quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ, et cetera. Sequitur: *Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere ire a nobis.* Et nota, quod ad quæstionem respondet humiliter, et sapienter. Vnde et subditur: *Et ait ad illos: Quis est quid me quærabatis?* quasi absentem, cum ego essem vobis præsens. Numquid non cælum, et terram ego impleo? Et hic ostendit, quia filius erat æterni patris. Vnde subditur: *Nesciebatis, quia in his, que Patris mei sunt, oportet me esse?* Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam; sed voluntatem eius, qui misit me. Vnde non debetis mirari, si vos dimisi propter æternum Patrem. Quia sic dicitur: Obedere oportet Deo magis, quàm hominibus. Et quia verbū erat occultum, ideo subditur: *Et ipsi non intellexerunt.* Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Et Tobias: Sacramentum regis abscondere, bonum est. In hoc autem, quod correptus, humiliter se excusauit: et inuitatus a matre, vt miraculum faceret, respondit dure; dedit nobis exemplum et formam humilitatis, vt malimus corripri, quàm laudari. Melius est a sapiente corripri, quàm stultorum adulatione decipi. Etiam hic inueniat, quod pietas ad Deum præferenda est pietati respectu parentum.

Iob 28. b

Hiero. 5. g Iob 12. c

Sap. 8. e

3. Reg. 10. a

Mat. 7. d

Ioan. 7. b

CHRISTI humilitas.

Exo. 20. b

Prou. 6. c

Tob. 10. b

Hiero. 23. e

Ioan. 6. b

Act. 5. e

1. Cor. 2. b

Tob. 12. b

Eccli. 7. a

Baruch. 3. d

Cant. 6. c

Subiecit se etiam Dominus præcipienti, propter quod subditur: *Et descendit cum eis, et uenit Nazareth.* Modo impletum est illud: Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est. Descendit, inquam, quod est signum humilitatis: Descendi in hortum meum, vt viderem poma conualles, idest, humiles. Quia in excelis Dominus, et humilia respicit, scilicet de propinquo, et alta a longe cognoscit, ideo

Bern. 20. r. ideo subditur: *Et erat subditus illis.* Bernardus: Quis? Quibus? Deus hominibus. Deus, inquam, se hominibus subdit. Et tu dominari gestiens, tuo te prapponis Creatori? Quoties enim hominibus praesse desidero, toties Deum meum praere contendo, vt tale mihi aliquid Dominus respondeat. Vade post me Satana, quia non sapis ea, quae Dei sunt. Vnde ipse vere dicere poterat illud ad Corinthios: Cum essem liber, etc. Omnibus, omnium me seruum feci. Et nos omnibus amore ipsius debemus esse subiecti. Subiecti estote omni humanae creaturae propter Dominum. *Et mater eius,* et cetera. Hic describitur eius clarificatio. Et hoc per duo, scilicet per matris testimonium, et per propriae virtutis indicium. Quantum ad matris testimonium dicitur: *Et mater eius conseruabat omnia verba haec,* vt pro loco et tempore testimonium perhiberet, sicut dicit Beda in glossa. Sic dictum est: Tu autem Daniel claudere sermones, et signa librum vsque ad tempus statutum. Et quia hoc intelligebat, ideo dicitur: *In corde suo.* Secundum illud: Tempus ad responsum cor sapientis intelligit. Et dicitur de transfiguratione Domini, quod discipuli verbum continuerunt apud se. Nondum enim venerant Apostoli, quibus datum erat nosse mysterium regni Dei, sicut dicitur: qui etiam mutuo conferrent, secundum illud: Contuli cum illis Euangelium, quod praedico in gentibus. Quantum autem ad propriae virtutis indicium, subditur: *Et Iesus proficiebat aetate,* scilicet ex parte corporis, sicut Samuel: Puer Samuel proficiebat, atque crescebat, et placebat tam Deo, quam hominibus. Et iste profectus erat secundum exemplar, sed interior profectus erat secundum euidentiam, de quo dicitur: *Et sapientia,* scilicet in intellectu. *Et gratia,* in affectu. *Apud Deum,* scilicet honorandum: et homines, aedificandos. Nec est contrarium ei, quod dicitur supra, quod erat plenus sapientia. Vnde Gregorius: Proficiebat sapientia non per accedendum temporis accipiendum, quod non habebat, sed donae gratiae, et sapientiae, quae habebat, ceteris pendendo, et hoc ad aedificationem aliorum. Prouidendum bonae, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Vnde ad nostram aedificationem, sapientiam ad tempus abscondit, vt ostendat, quod nos debemus tacere vsque ad tempus secundum illud: Est tacens, non habens sensum loquelae: et est tacens, sciens tempus apti temporis. Homo sapiens tacebit vsque ad tempus: lasciuus autem et imprudens non seruabit tempus. Etiam ad nostram salutem ostendit, secundum illud: Ne retineas verbum in tempore salutis. Vnde, quia non quaerebat gloriam suam, sed Dei, non suum commodum, sed nostram salutem: ideo coram Deo et hominibus gratiam inueniebat. Primum erat iustitiae, secundum misericordiae, propter quod dicitur: Misericordia et veritas te non deserant, et inuenies gratiam, et disciplinam bonam coram Deo, et hominibus. Ex praedictis igitur colligere possumus, qualiter intendere debemus cultui diuinae maiestatis, studio veritatis, et obsequio pietatis. Nam cultus diuinae maiestatis praecipue debet ab infantia, praeferrere debet ceteris pro reuerentia diuina. Studium veritatis debet esse cum debita societate, scilicet peritorum, et debito ordine, vt prius sit discipulus, quam magister. Obsequium pietatis attenditur in hoc, quod subijciamur patri spiritali, siue corripienti, siue praecipienti. Et si hoc seruamus, tunc sequitur illud, quod vltimo ponitur, quod proficimus apud Deum et homines.

CAPVT TERTIVM.

Non autem quindodecimo imperij, et cetera. Supra egit Euangelista de mysterio incarnationis Christi, quantum ad natiuitatem in vtero, et ex vtero: Hic quantum ad na-

tiuitatem extra vterum, secundum illud Ambrosij, qui dicit illum renatum esse sacramentis, scilicet, quando baptizatus est. Et haec habet tres partes, in quarum prima agit de baptismo, et praedicatione Ioannis in generali, respectu totius populi: In secunda vero in speciali respectu specialium personarum, ibi: *Et interrogabant eum,* et cetera. In tertia in singulari, respectu Christi: *Et factum est, dum baptizaretur.* Et ordo patet, quia generale dirigit ad speciale, speciale ad singulare. Quantum ad primum, notandum, quod doctrina et praedicatione Ioannis commendatur a tribus. Primo a temporis opportunitate, secundo vero ab officij auctoritate, ibi: *Factum est verbum Domini,* et cetera. In tertio vero a zeli solitudine, ibi: *Ducebat ergo ad curbas,* et cetera. Primum respicit, quod est extra, secundum, quod supra, tertium, quod est intra. Et sic per omnem modum est eius praedicatione et doctrina perfecta. Quantum ad primum, nota quod oportunitas temporis colligitur ex tribus, scilicet ex vnione imperij Romani, et ex partitione regni Iudaici, et ex diuisione sacerdotij Leuitici. Ex quibus colligitur oportunitas temporis, quia illum annuntiabat Ioannes, qui synagoga Iudaeorum dispergebat, et gentium varietates in vnitatem Ecclesiae congregabat. Quantum ad vnionem imperij dicitur: *Anno quindodecimo Imperij Tiberij Caesaris,* in quo scilicet iam erat tempus aduentus Christi: quia scilicet ante Tiberium fuit Iulius, et Pompeius: Et Iulius contriuit Pompeium: et post hoc successit Tiberius. Et ita iam verificatum erat illud de quarto regno, scilicet Romanorum, quod fuit ex parte solidum, et ex parte contritum, et ideo erat tempus verificationis illius, quod sequitur ibidem: In diebus regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur, et potestas eius alteri populo non tradetur. Quantum autem ad partitionem regni Iudaici, subditur: *Procurante Pontio Pilato Iudaeam,* sub quo scilicet Dominus est crucifixus, secundum quod narrat historia omnium Euangelistarum. *Tetrarcha autem Galilaea Herode,* iste fuit, sub quo etiam Dominus crucifixus est. Et qui interfecit Ioannem Baptistam, secundum quod dicitur, quod dicebat ei: Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui: de quo Philippo additur: *Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iturae et Trachonitidis regionis.* Et ita iam verificatum illud erat: Regione vestram coram vobis alieni deuorant. Et in Prouerbij, propter peccata terrae multi principes eius. Et ideo subditur: *Et Lyfania Abilina Tetrarcha,* idest, alterius regionis, quae erat quarta pars regni: dicitur enim a terra, quod est quattuor, et archos, quod est princeps. Archelao enim filio Herodis magni, propter superbiam suam in exilium apud Lugdunum deportato, regnum in quattuor tetrarchias est diuisum, vt sic minuere superbia Iudaeorum. Vnde Beda: Tres tetrarchias regebant tres filij Herodis magni, sub quo Dominus natus est. Pilatus vero procurator erat alterius tetrarchiae. Et nota, quod fuerunt duo Lyfanie: alter filius Hircani, de quo Iosephus: alter Herodis, de quo Beda loquitur. Quantum vero ad diuisionem sacerdotij subditur: *Sub principibus sacerdotum, Anna et Caipha,* qui ambitione moti, vt dicit Beda, summum sacerdotium emebant a Romanis. Vnde quia iam secundum Bedam et Iosephum, sacerdotes non intinebantur per vnctionem, sed per terrenam potestatem: ideo cessauerat vnctio sacerdotalis, et vnctio regalis. Iam ergo tempus aduenerat, vt Christus adueniret, secundum illud: Non auferetur sceptrum de Iuda, et cetera. Item ia cessauerat vnctio sacerdotij Leuitici, et ideo tempus erat, vt veniret sacerdos secundum ordinem Melchisedech, vt impletur illud, quod dicitur: *Et de Sacerdotio Leuitico, et sacerdotio Christi: Expellam*

te de statione tua, et de ministerio tuo deponam te. Et post de Christo, sub figura Eliacim: Et erit in die illa, vocabo seruum meum Eliacim, et induam illum tunica tua. Et infra: Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius. In quo ostenditur, quod iste Eliacim debet esse rex et sacerdos, quod solum in Christo est impletum, qui fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, qui simul rex et sacerdos fuit, secundum illud: Translato enim sacerdote, necesse est, vt et legis translatio fiat. Iam erat tempus Euangelij praedicationi, et in tali tempore a praedicatione Ioannis debuit Euangelij inchoari, ac praedicari. Patet ergo, quam sufficienter secundum scripturas constituit Euangelista opportunum in aduentu Christi, et praedicatione sacerdotis, quod Iudaei caeci non viderunt. Ideo Hieremias: Miluus in caelo cognouit tempus suum: turur, et hirundo, et ciconia custodierunt tempus aduentus sui, populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Et infra: Hypocritae, faciem caeli, et terrae nostris probare, hoc autem tempus quo modo non probatis? Poterant autem hoc tempus cognoscere non solum per scripturas, sed etiam per ipsas res in temporibus gestas, secundum quod dicit Gregorius. Liqueat, quod ad finem Iudaeae venerat, quae tot regibus diuisa subiacebat: et cum iam subditi essent alieno imperio, iam tempus erat, vt Dominus regnum Israeliticum reuelaret, quod promiserat omni modo stabilire in sempiternum. Patet etiam, quam rationaliter Euangelista, licet de sacerdotio Christi intendat, tamen regum et sacerdotum tempus enunciet, vt ostendat Christi sacerdotium simul et regnum esse coniunctum: et per vtrumque probat tempus aduentus eius, et simul regnum eorum, idest, Iudaeorum et Gentium, quia vtrumque simul venerat copulare in vnum. Item hoc, idest, Iudaeorum, diuisum, et illud, idest, Gentium vnum: quia Gentium plenitudo debebat intrare, et Iudaeorum multitudo dispergi propter peccatum incredulitatis. *Factum est verbum,* et cetera. Hic commendatur Ioannis praedicatione ab officij auctoritate, quam primo commendat Euangelista ex se ipsa. Secundo vero ex attestacione prophetica, ibi: *Sicut scriptum est,* et cetera. Quantum ad primum, notandum, quod auctoritas Ioanni commissa, commendatur a tribus, idest a dono caelestis gratiae, a ministerio humilis obedientiae, et a signo sacramentalis medicinae. Quantum ad donum caelestis gratiae, dicitur: *Factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto.* *Factum est,* scilicet per inspirationem supernam, et ideo dicitur: *Super Ioannem.* Quia Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Vnde super signat auctoritatem, secundum illud: Spiritus Domini super me, ad annuncianum mansuetis misit me. Et ad hoc erat dignus ratione doni diuini muneris. Ideo dicitur: *Super Ioannem.* In quo, scilicet, est gratia, quia dicitur, quod sapientia in animas sanctas se transfert. Dignus etiam ex merito patri, et ideo dicitur: *Zacharia filium.* Vnde poterat ei dicere illud: Benedictio sit tibi, fili mi: quia boni et optimi viri filii es. Dignus etiam ex merito propriae virtutis: vnde dicitur: *In deserto,* in loco asperro, et duro. Inuenit eu in terra deserta, in loco horrore, et cetera. Et in Osea: Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis: in qua terra conueuit fieri verbum Dei ad hominem, sicut ad Moysem: Vocauit eum de medio Rubi, et cetera, quando minauit gregem ad interiora deserti. Oseas: Adducam eam in solitudine, et loquar ad cor eius. Quantum ad ministerium humilis obedientiae, subditur: *Et uenit Ioannes, quasi magni regis praeparator, et nuncius fidelis.* Et tunc impletur est illud: Ecce ego mitto Angelum meum: et praeparabit viam ante faciem

meam. Et signanter dicit: *In omnem regionem,* vt signetur vera obedientia, quae nihil excipit, sed ad omnia est prompta. Ad omnia, quae mittam te, ibis, Hiero. 1. et cetera. Quantum autem ad signum sacramentalis medicinae, subditur: *Pradicans baptismum penitentiae,* sicut dicitur: Ioannes baptizauit baptismum penitentiae populum. Propterea baptismum penitentiae vocat, quia ad penitentiam informabat. Exhibat eum Hierosolyma, et omnis Iudaea, et omnis regio circa Iordanem, et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Sed licet ad penitentiam informaret, tamen remissionem peccatorum non faciebat, sed ad baptismum illum praeparabat. Et ideo subditur: *In remissionem peccatorum,* idest, in baptismum Christi, in quo est remissio. Vnde: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum. Et de hoc dicebat Zacharias: Erit fons patens domui Dauid, et habitantibus Hierusalem, in abluionem peccatoris, et menstruationem. Et Ezechias: Estundam super vos aquam mundam, et mundabimini, ab omnibus inquinamentis vestris, et cetera. Sicut scriptum est, et cetera. Hic commendatur auctoritas Ioannis ex attestacione prophetica, in qua Ioannes praedicans ostenditur habere officium excitandi, commonendi, et consolandi. Ostenditur, inquam, primo habere officium excitandi per exclamationem, et ideo dicitur: *Sicut scriptum est in libro sermonum Isaia propheta: Vox clamantis in deserto.* Hoc enim scribitur capite quadragesimo. Dicitur autem Ioannes, vox, quia sicut vox verbum praerit, sic Ioannes Christum. Et vox clamantis, quia excitat dormientes, vt ad lucem euigilent, secundum illud: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Et Iob: Tonabit voce magnitudinis suae, et non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius. Haec est vox, de qua in Psalmo: Vox Domini super aquas, Deus maiestatis in tonuit, Dominus super aquas multas, vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros, et cetera. Vnde Ioannes respondet quarentibus: Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam Domini, sicut dixit Isaia propheta. Vox igitur est signum expressiuum verbi. Vnde prophetiae aliorum fuerunt quasi nutus respectu Christi, sed Ioannis fuit, quasi vox respectu verbi, quia ipsum visibiliter ostendit. Ostenditur secundo habere officium commonendi per exclamationem, cum subditur: *Parate viam Domini,* per obseruantiam scilicet mandatorum. Viam mandatorum tuorum cucurri. Et Baruch: Si in via Dei ambulasses, habitasses vtique in pace super terram. *Rectas facite semitas eius,* per obseruantiam consiliorum: Viam sapientiae monstraui tibi, et duxi te per semitas aequitatis: quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui: et currens non habebis offendiculum. Isa. 26. b. Psalms: Dirige me in semita mandatorum tuorum. Ps. 118. in Prouerbij: In omnibus vijs tuis cogita illud: et ipse dirigit gressus tuos, ne sis sapiens apud temetipsum. Time Dominum, et recede a malo. Et sequitur: Via eius, via pulchra, et omnes semitae eius pacifica. Et in Psalmo: Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me, et cetera. [Rectas facite, scilicet actiues Deum. Cogitationes. Psalmista: Innocentes et recti adhererunt mihi. Et Ecclesiast. Hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum. Affectiones: Recti diligunt te. Et in Psalmo: Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. Locationes. Prouerb. Iusti sunt omnes sermones mei, recti sunt intelligentibus. Actiones. In Prouerbij: Ex studijs suis intelligitur puer, si munda et recta sint opera eius. Iob: Si mundus et rectus in cesseris, statim euigilabit ad te. Passiones. Iob: Recordare, obsecro te, S. Bon. To. 2.

Dan. 2. f

Ibid. g

Luc. 23. a

Mar. 6. c

Isa. 1. b

Prou. 28. a

Tetrarcha quid.

Beda.

Ioseph lib. 2. de bello Iud. c. 11.

Gen. 49. b

Hiero. 1.

Aff. 19. a

Mat. 3. b

Aff. 2. f

Zach. 13.

Ezec. 36. e

Ioanes vox cur dicatur

Isa. 58. a

Iob 38. a

Psal. 28.

Ioan. 1. a

Ps. 118.

Bar. 3. b

Prou. 4. b

Isa. 26. b

Ps. 118.

Prou. 3. a

Psal. 118.

Iob 1. a

Psal. 24.

Ecclesiast. 1. d

Cant. 1. a

Psal. 72.

Prou. 8. a

Prou. 20. b

Iob 8. b

Iob 40. b

Proph. 11. a quis unquam innocens perijt? aut quando recti de-
leti sunt? Retributiones: Prouerb. Iustitia rectoru
liberabit eos.

Tullius de Inu. et ali. bi. Est enim iustitia secundum Tullium, constans et
perpetua voluntas, ius suum unicuique tribuens. Qui
per has rectitudines incedunt, intelliguntur per illa
animalia, de quibus Ezechias: Pedes eorum recti, etc.

Ezec. 1. b Ostenditur tertio habere officium consolandi per
promissionem, cum subditur: *Omnis vallis, et cetera.*
In quo predicat effectum Aduentus Christi respectu
humiliu iustorum, quia exaltabit humiles, et res-
pectu vniuersorum, quia exaltabit humiles, propter
quod dicitur: *Omnis vallis implebitur, idest*
humilis. Psalmus: Valles abundabunt frumento. Su-
pra: Exaltabit humiles. Infra: Omnis, qui se humili-
at, exaltabitur. Hoc figuratur, vbi Eliseus imple-
uit vasa vacua. Humiliauit superbientes, propter
quod subditur: *Et omnis mons, et collis humiliabitur.*

Isa. 45. a Isaias: Ego ante te ibo, et gloriosos terrae humiliabo.

Iob 40. a Iob: Respiciens omnem arrogantem humilia. Re-
ctificabit deuiantes, propter quod additur: *Et erunt*
praua in directa. Beda, idest, malorum corda per ini-
ustitiam distorta, erunt in directa, idest, ad regulam
iustitiae dirigentur. Prouerb. Reuela Domino ope-
ra tua, et dirigentur cogitationes tuae. Hoc autem est
contra hypocritas, qui a Domino abscondunt confi-
lia sua. Apostolus ad Thess. Dominus autem dirigit
corda vestra, et cetera. Mitigabit tumultuantes, propter
quod dicit: *Et aspera in vias planas, idest mentes iracun-
dix in mansuetudinem conuertentur.* Habita-
bit lupus cum agno, et pardus cum haedo accubabit:
vitulus, et leo, et ouis simul morabuntur. Illumina-
bit omnes accedentes, ideo adiungit: *Et videbit om-
nis caro salutare Dei, idest de omni carne, vt fiat di-
stributio pro generibus singulorum, secundum il-
lud psalmi: Viderunt omnes fines terrae salutare Dei
nostri.* Isaias: Et videbit omnis caro pariter quod
os Domini locutum est. Item: Videbunt omnes fines
terrae salutare Dei nostri. Et nota, quod idem
ipse, qui est os, vel verbum Patris, secundum
deitatem, est salutare secundum humanitatem. *Di-
cebat ergo ad turbas, et cetera.* Hic commendatur
praedicatio Ioannis a zeli seueritatis. Et quia seuerita-
ti debet adiungi pietas, ideo praemittitur increpatio:
secundo vero adiungitur exhortatio, ibi: *Facite ergo
dignos fructus poenitentiae.* Tertio vero subinfertur com-
minatio, ibi: *Iam enim securis ad radicem, et cetera.*
Increpatio est culpa: admonitio poenitentiae, sed
comminatio poenalis vindictae. Increpatio autem est
de duobus, scilicet de certa malitia culpa, et de igno-
rantia, siue inconsideratione poenae. Increpatio igitur
de certa malitiae culpa sub metaphora viperarum, cum
dicitur: *Dicebat ergo ad turbas, quae exibant, vt baptiza-
rentur ab ipso: Genimina viperarum, et cetera.* Nota,
quod viperis eos comparat ob triplicem proprietatem:
vipera enim cum momorderit hominem, sta-
tim currit ad aquam. Sic isti, peccata mortifera con-
fitentes, currebant ad aquam baptismi. Contra quos
dicitur: *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit
mortuum, quid proficit lauatio illius? Item genimi-
na viperarum, rumpendo viscera materna, nascun-
tur: sicut isti persequendo prophetas, materna viscera
violabant.* Testimonio estis vobis ipsis, quia filij
estis eorum, qui prophetas occiderunt. Et vos im-
plete mensuram patrum vestrorum. Serpentes, ge-
nimina viperarum, quo modo fugietis a iudicio ge-
hennae? Item foris sunt speciosa et quasi picta, sed
intus veneno repleta: sic et isti. Matthaeus: Similes
estis sepulchris dealbatis, quae a foris parent homi-
nibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mor-
tuorum.

Greg. hom. 20. in Euang. ante med. Increpat enim de inconsideratione poenae, cu ad-
dit: *Quis offendit vobis fugere a ventura ira? Gregorius:*
Ventura ira est animaduersio vitionis extremae, qua

A tunc peccator fugere non valet, qui nunc ad lamenta
poenitentiae non recurrit. Tunc repentinus eis super-
ueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, et non
effugient. Item Apoc. Dicunt montibus: Cadite super
nos, et abscondite nos a facie fedentis super thronum,
et ab ira Agni. Hieremias: Facta est terra eorum
in desolationem a facie irae columbae, et a facie
irae furoris Domini, propterea Iob: Fugite a facie
gladij. Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie
tua fugiam? Non in Tharsis cum Iona. (Tharsis
enim interpretatur exploratio gaudij) sed cum
propheta in deserto poenitentiae. Psalmista: Elongau-
i fugiens, et mansi in solitudine. Matthaeus: Tunc
qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes. Orate au-
tem, vt non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato.
Facite ergo fructus dignos poenitentiae, et cetera. Hic ponitur
exhortatio de duobus, scilicet de humilitate
satisfactionis, et de cautela praesumptionis. Quan-
tum ad humilitatem satisfactionis dicit: *Facite ergo
fructus dignos poenitentiae, vt sit satisfactio condigna.*
Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditi-
ae et iniquitati, ad iniquitatem: ita nunc exhibete
membra vestra seruire iustitiae, in sanctificationem.
Quia dicitur: Pro mensura peccati, erit et plagarum
modus. Vnde Gregorius: Non est par fructus boni
operis eius, qui parum aut nihil peccauit, et eius, qui
grauiter cecidit. Necessae est enim, vt tanto maiora
sibi quis inferat lamenta per poenitentiam, quanto
grauiora sibi intulit damna per culpam. Quantum
autem ad cautelam praesumptionis subditur: *Et ne
ceperitis dicere: Patrem habemus Abraam, secundum
illud Ioannis: Semen Abrae sumus, et nemini ser-
uimus unquam. Ad Romanos: Neque qui semen
Abrae sunt, omnes filij, nisi etiam patrem imitentur.*
Ioannes: Si filij Abrae estis, opera Abrae facite.
Isaias: Attendite ad Abraam patrem vestrum, et ad
Saram, quae peperit vos. Et rationem reddit, cum
ait: *Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus
istis suscitare filios Abrae.* Ad litteram potens, quia
subest tibi, cu volueris, posse. Vel de lapidibus, idest
de gentibus. Gregorius: Lapidem recte dicuntur ge-
tes, quia lapides colunt, iuxta illud Psalmi: Similes
illis fiant, qui faciunt ea. Ambrosius: Comparant
genes lapidibus, quia deformes ad vsum, nudi ad
ornatum, steriles ad fructum, irrationabiles ad pro-
fectum. Et ex his suscitati sunt filij Abrae. Si autem
vos Christi semen, ergo Abrae estis. Ad Romanos:
Non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt
promissionis, aestimantur in semine. Tales imitan-
tur Abraam per fidem. Dedit eis potestatem filios
Dei fieri. Et ideo propter fidem Centurionis gentilis,
dicitur: Multi ab oriente et occidente venient, et re-
cumbent cum Abraam, et Isaac, et Iacob in regno
caelorum.

Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Hic ter-
tio subditur comminatio, quae duplex est, scilicet de
praesenti, et de futuro. Quantum ad comminationem
de praesenti dicitur: *Iam enim securis ad radicem arbo-
ris posita est.* Vnde glossa: Securis est seueritas iudicia-
ria ad penitus extirpandas infructuosas arbores, in
quantum infructuosae sunt. In canonica Iudae: Ar-
bores autumnales infructuosae, bis mortuae. Et tales
designati sunt per illam ficum, quam arefecit Do-
minus. Vbi dicitur, quod maledixit ficui, et conti-
nuo aruit: et ratio huius fuit, quia non inuenit in
ea fructum. Et tamen dicit alius Euangelista, scilicet
Marcus, quod non erat tempus ficorum. In quo in-
sinuat, quod omni tempore requirit Dominus fru-
ctum a nobis. Bonum autem facientes, non deficiamus:
tempore enim suo, et cetera. Quantum autem ad
comminationem de futuro additur: *Omnis arbor non
faciens fructum bonum, idest, omnis homo inutilis
sine acceptione personae. Zelus et furor viri non par-
cet in die vindictae, nec acquiescet, et cetera.* Exciderunt
per

Inf. c. 13. b per mortem. Infra: Succide illam, vt quid etiam
terram occupat? Et Daniel: Succidite arborem, et
praescindite ramos eius, excutite folia eius et disper-
gite fructus eius. Arbor ergo succiditur non solum
propter defectum fructus, sed etiam boni fructus.
Et in ignem mittetur, scilicet per aeternam damnationem.
Ioannes dicit de palmitate infructuosa: Colli-
gent eum, et in ignem mittent, et cetera. Discedite
a me maledicti in ignem aeternum. Et Isaias: Vermis
eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.
*Et interrogabant eum turba: Postquam commen-
dauit Euangelista praedicationem Praecursoris in ge-
nerali, hic commendat in speciali secundum eru-
ditionem, respectu specialium personarum populi.*
Commendatur autem doctrina eius in parte ista.
Primo in comparatione ad exigentiam populi in ad-
mirando doctrinam sanam. Secundo in compara-
tione ad excellentiam Christi in vitando gloriam
falsam, ibi: *Existimante autem populo, et cetera.* Tertio
in comparatione ad perfidiam tyranni, in sustinen-
do poenam inflictam. ibi: *Multa quidem, et alia.* In
primo commendatur Ioannis prudentia, in secundo
Ioannis innocentia, in tertio patientia. Quantum ad
primum, notandum, quod secundum triplicem dif-
ferentiam personarum audientium, diuersas instru-
ctiones administrat. Primo ad turbas, quae gerunt
personam subditorum: secundo ad publicanos, qui
gerunt personam ministrorum: tertio ad milites, qui
gerunt personam rectorum, siue praepositorum. Et
in qualibet istarum partium, primo praemittitur
quaestio, deinde additur responso. Primo ergo tur-
bis interrogantibus dat documentum de elemosy-
nis faciendis, propter quod dicitur: *Et interrogabant
eum turba dicentes: Quid ergo faciemus? Ex quo neces-
se est, dignos fructus poenitentiae facere, igitur doce
nos.* Soliciti erant simplices addiscere magis, quam
mundi sapientes. Vnde: Numquid ex principibus
aliquis credidit in eum? Sed turba haec, quae non
nouit legem, maledicti sunt. Licet autem ab homi-
nibus reputentur maledicti et reprobi, non tamen
apud Deum. Vnde dicitur: Abscondisti haec a sa-
pientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis.
In Prouerbis: Et cum simplicibus sermocinatio
eius. Tales interrogabant Ioannem, tamquam pro-
phetam magnum: Interroga patrem tuum, et annun-
ciabit tibi, et cetera. Et quia humilem proponunt in-
terrogationem, ideo vilem audiunt responsonem,
cum subditur: *Qui habet duas tunicas, det vnam non
habenti.* Optimum consilium, quia sicut dicit Salua-
tor: Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt
vobis. Sic faciebat Iob: Si desuperi preuerent, eo
quod non habuerit indumentum, et absque operi-
mento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera
eius, et de velleribus ouium meorum calefactus est?
Et nota, quam discrete doceat, vt: *Qui habet duas tuni-
cas, idest, alteram necessariam, alteram superfluum:*
quod sibi est superfluum, donet alteri, qui est neces-
sarium. Vnde Beda: De duabus tunicis diuidendis
datur praecipuum, quia si vna diuiditur, nemo vesti-
tur: nam nudus remanet, et qui dedit, et qui accipit.
Quod autem dixit de vestimento, respectu defectus
extrinseci dixit: de alimento vero respectu intrinse-
ci, postea subdit: *Et qui habet escas, similiter faciat.* Sci-
licet, si habet vltra necessitatem. Sic Iob: Si comedi
buccellam meam solus. Et Tobias: Panem tuum
cum esurientibus, et egenis comedet. Et de duobus
praedictis simul habetur in Isaias: Frange esurienti
panem tuum, et cetera. Et post: Cum videris nudum,
operi eum. Et nota hic, quod per tunicam, et escam
intelliguntur omnia, de quibus debet, et potest fieri
elemosyna. Vnde Hieronymus: Quidquid corpori
nostro sufficere poterit, et humana imbecillitati suc-
currere, vna tunica appellanda est, nos enim nudos
natura profudit: et quidquid in praesentibus alimen-
S. Bon. To. 2.

A tis necessaria est, hoc vnus diei victus appellatur.
Nota etiam, quod in modo docendi exprimit, qua-
liter danda sit elemosyna, et quales conditiones de-
beat habere. Prima est, vt sit de propria substantia,
propter quod dicit: *Qui habet.* Honora Dominum
de tua substantia, et cetera. Secunda est, quod sit de
re aliquantulum necessaria, non omnino superflua.
Et ideo: *Duas tunicas.* Vnde Beda: Per hoc, quod tu-
nica plus est necessaria vsui nostro, quam pallium, ad
fructum dignae poenitentiae pertinet: vt non solum
exteriora quaerere, et minus necessaria, sed ipsa val-
de nobis necessaria diuidere quidem cum proximis
nostris debeamus, scilicet vel escam, qua carnaliter
viuimus, vel tunicam, qua vestimur. Vnde laudatur
illa vidua pauperula: quae de penuria sua omne,
quod habuit, misit in gazophylacium: sed alij ex eo,
quod eis abundabat. Tertio, nota quod debet esse
gratuita: quod notatur in hoc, quod dicitur: *Det
vnam.* Tobias: Si multum tibi fuerit, abundanter
tribue. Et Matthaeus: Gratis accepistis, gratis date.
Quarto notatur, quod sit indigenti tribuenda, cum
additur: *Det non habenti.* Infra: Cum facis conui-
uium, voca pauperes, et cetera. Et nota, quod verbum
praemisum a quibusdam expositoribus dicitur esse pra-
ceptum, a quibusdam esse consilium: et hoc, quia su-
perfluum, quod notatur in altera tunicarum, & est du-
plex, prius respectu naturae, sed non personae; et hoc
dare, perfectionis est et consilij: alteru est superfluum
naturae et personae: et hoc dare, cum locus et tempus
adeat, et videt hominem egentem, nisi referret magis
egenti, est praecipuum, secundum illud: *Qui vi-
derit fratrem suum necessitatem habere, et cetera.*
Secundo vero Publicanis, quaerentibus doctrinam,
dat documentum de legibus seruandis, cum
ait: *Venerunt autem et Publicani, vt baptizarentur.*
Publicani autem dicebantur illi, qui publica vectigalia
exigebant, siue qui conductores erant vectigalia-
lium fisci, vel rerum publicarum: vel qui vectigalia
regia accipiebant ad summam. Et isti iam veniebant
ad Ioannem, quasi desiderantes salutem magis, quam
Scribae. Publicani et meretrices praecedent vos in
regnum Dei. Et exprimitur eorum diligentia, cum
subditur quaestio: *Et dixerunt ad illum: Magister, quid
faciemus? Bene quidem in hoc faciebant secundum
consilium Isaias: Quiescite agere peruerse: discite
benefacere.* Et secundum illud Ieremia: State super
vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quae
sunt via bona, et ambulante in ea. Et quia discrete qua-
erunt, ideo fructuose erudiuntur, cum subditur: *At
ille dixit ad eos: Nil amplius, quam quod constitutum est
vobis, facite. Constitutum, inquam, secundum le-
gem diuinam. Non addetis ad verbum, quod vobis lo-
quor, neque auferetis ex eo: custodite mandata
Domini Dei vestri. Sic respondit Dominus adole-
scenti diuiti: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.
Quia secundum illud: In custodiendis illis retribu-
tio multa. Qui custodit praecipuum, non experietur
quidquam mali: Et nota prudentiam ipsius, qua
vnicuique praecipit secundum posse suum: videns
enim illos infirmos, non apponit grauiora, sed quan-
tum potest, mitigat sarcinam, secundum illud: In-
firmum autem in fide assumite. Vnde Ioannes, qui
sibi erat rigidissimus, publicanis infirmis factus est
benignus, vt posset dicere illud Apostoli: Factus sum
infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omni-
bus omnia factus sum, et cetera. Et nota, quod hic
Ioannes videbatur publicanorum officium sustine-
re, cum tamen de Matthaeo publicano instruat offi-
cium illud infame, et propterea infirmis factus est
quod ad hoc, quod tributa debite exigantur, requiritur
debita auctoritas, debita causa, et debita mensura:
et hoc notat, cum dicit: *Nihil amplius: ecce men-
sura: Quam quod constitutum est: ecce auctoritas. Vobis,
idest ad utilitatem communitatis: ecce causa. Et quia**

hac raro conseruantur, ideo tales confueuerunt esse peccatores et infames: non quia nullo modo bene possit fieri officium illud: sed quia difficile, et rarum est, vt non excedat constitutum.

Tob. 4.

Inf. 18. d
Ioan. 1. c. a

Lem. 19. c

Isa. 3. 6.

Ezech. 18. b

Isa. 3. 6
Aug. serm. 19. de Ver. Dom. 10. 10

An militia probanda.

Mat. 5. f

Ad militie vsum licitū quæ requiruntur.

Aug. de Mendacio c. 15. 16. 4. & lib. 22. contra Faun. cap. 76. 79. 10. 6.

Rom. 12. c

A ipsi sint ministri legis, non ipsi puniunt, uel occidunt, sed lex.

Existimante autem populo, et cetera. Commendata est prædicatione Ioannis in comparatione ad exigentiam populi. Hic secundo commendatur in comparatione ad excellentiam Christi, in hoc quod gloriam Christo debitam non usurpat. Vnde sicut supra administrabat doctrinam sanam, ita hic uitat gloriam non suam. Ad quod explicandum tria introducuntur: primum est, falsitatis existimatio in plebe: secundum est, ueritatis confusio in Ioanne: tertium est, sublimitatis commendatio in Salvatore. Quantum ad existimationem falsitatis in plebe dicitur: Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis, existimatio falsa et cogitatione erronea de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, in lege, scilicet promissus: nec tantum existimantibus, sed et querentibus exterius: Miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes et leuitas ad Ioannem, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et hoc, quia suspicabantur eum esse Christum. Vnde supra: Quis putas puer iste erit? Non autem debebant eum existimare Christum, sed eius ministrum, secundum illud: Sic nos existimet homo, sicut ministros Christi et cetera. Et ideo in tali cogitatione errabant. Vnde Beda: Mira cecitas Iudæorum, quod in Ioanne sponte credebant, hoc in Salvatore tantis signis et uirtutibus approbato, et ipso etiam Ioanne attestante, non credere. Vnde non immerito cæci, et duces cæcorum uocantur. Quia ponebant tenebras lucem, et lucem tenebras. Vnde Ioannes: Non erat ille lux.

Quantum ad ueritatis confessionem in Ioanne subditur: Respondit Ioannes, dicens omnibus, id est publice: quia omnes errabant. Ego quidem aqua baptizo uos, et tantum, sicut dicit Ambrosius, corpora tingo. Ac per hoc non sum Saluator animarum, quem uos me arbitramini esse. Vnde ipse dixit: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris Spiritum descendem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. Vnde cum quereretur a Iudæis, quis esset? Confessus est, et non negauit. Et confessus est: quia non sum ego Christus. Et ideo poterat dicere illud: Parco autem, ne quis me existimet supra id, quod uider in me, aut aliquid audit ex me. Et nota, quod est baptismus fluminis, fluminis, et sanguinis. Baptismus fluminis est duplex, quidam in aqua tantum, ut beati Ioannis, in Actibus: In quo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismo. Quidam in aqua et spiritu, ut baptismus Christi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, et cetera. Baptismus fluminis similiter duplex est: quidam in dono gratiæ: Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini Spiritu sancto. Quidam in uerbo doctrinæ: Dentes tui, sicut greges tonfarum, quæ ascenderunt de lauacro, per quas prædicatores intelligimus. Et Ioannes: Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum uobis. Baptismus sanguinis etiam duplex est: Quidam in tribulatione. Isaias: Si aluerit Dominus sordem filiarum Sion, et sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij, et spiritu ardoris. Quidam in morte: Baptismo habeo baptizari, et quo modo coartor, usque dum perficiatur?

Quantum autem ad commendationem sublimitatis in Salvatore subditur: Venit autem fortior me. Commendat autem Ioannes Christum, quantum ad mysterium incarnationis, quantum ad sacramentum reparationis, et quantum ad iudicium retributionis. In primo est nostræ salutis initium: in secundo incrementum: in tertio complementum. Quantum ad mysterium incarnationis dicit: Venit autem fortior me, fortior, dignior, et excellentior. Isaias: Vocabitur nomen eius admirabilis. Quia, quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et hoc quidem non modum

Ioan. 1. c

Sup. c. 1. f

1. Cor. 4. a

Mat. 15. b
Ioan. 1. a

Amb. lib. 2. in 3. cap. Luca. 10. 3. Ioan. 1. c

Ioan. 1. c

2. Cor. 12. b
Baptismus triplex.

Acl. 19. a

Ioan. 3. a

Acl. 1. a

Cam. 4. a

Ioan. 15. a

Isa. 4. a

Luc. 12. g

Isa. 9. b
1. Cor. 1. d

Mat. 3. c

Mat. 3. c

Psal. 59. b

Beda 10. 1. in Luc. 6. 3.

Ibidem.

Eph. 6. c

Ioan. 3. d

Eccli. 3. c

Acl. 1. a

Ioan. 3. a

Acl. 2.

Inf. 12. f

Soph. 3. b

1. Cor. 3. c
Psal. 16. a

Hier. 15. b

Ioan. 5. a
1. Pet. 5. b

Mal. 3. a

Iohel 1. d

Psal. 18. d

Isa. 26. b

modicum, sed incomparabiliter, ideo subditur: Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. Ad litteram potest hoc esse, ut tantum se humiliet, quod non sit dignus seruire ei in humillimo ministerio. Vnde etiam et in Matthæo: Cuius non sum dignus calceamenta portare. Vel spiritualiter per calceamentum intelligitur humana natura assumpta, secundum illud: In idumæam extendam calceamentum meum. Per corrigiam intelligo ipsam uisionem. Est ergo sensus secundum Bedam: Cuius non sum dignus, et cetera, id est incarnationis mysterium explicare: quia dicitur in Apocalypsi: Nemo inuentus est dignus aperire librum, et soluere signaculum eius, nisi solus agnus. Aliter intelligitur tertio modo, sic: Non sum dignus, et cetera, id est euangelicam prædicationem per mundum portare. Vnde Beda: Calceamentum nuptiale, est euangelica prædicatione, qua calceati fuerunt apostoli: Calceati pedes in præparationem Euangelij pacis. Aliter etiam quarto modo exponitur, ut sit sensus: Non sum dignus soluere, id est, ipsum secundum morem legis discipulare, id est, vxoem eius mihi copulare. Vnde Ioannes: Qui habet sponfam, sponsus est: amicus autem sponsi stat, et cetera. Sed secundum primum sensum sponsi uidetur habere testimonium. In quo mira exprimitur beati Ioannis humilitas: cum enim reputatur a Deo maximus, ipse reputat se minimum, secundum illud: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo inuenies gratiam.

Quantum ad sacramentum reparationis, subditur: Ipse uos baptizabit in Spiritu sancto. Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini spiritu sancto. Alioqui: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et hoc quidem erat interius. Et igni: Hoc dicitur quantum ad signum exterius. De quo dicitur, quod apparuerunt illis dispersæ linguæ tamquam ignis. Et hoc, quia Spiritus sancti amor recte per ignem designatur, secundum quod dicitur: Ignem ueni mittere in terram, et cetera. Vel igni, scilicet tribulationis, purificantis a sequela peccati, secundum illud: In igne zeli mei deuorabitur omnis terra. Vel igni, scilicet purgatorio, in quo purgabitur scoria peccati: Ipse autem saluus erit, si tamen quasi per ignem. Vel igni, tentationis: Igne me examinasti, et non est inuenta in me iniquitas.

Quantum ad iustitiam retributionis, subdit: Cuius uentilabrum in manu eius. Hic autem iustitia retributionis commendatur quantum ad tria, scilicet quantum ad iudicium discretium meritum, quantum ad præmiationem bonorum, et quantum ad punitionem reproborum. Quantum igitur ad iudicium discretium, dicitur: Cuius uentilabrum in manu eius. Hoc dicit ad potestatem iudicariam, qua discernuntur boni a malis: sicut per uentilabrum purgantur frumenta a scorijis: Dispergam eos uentilabro in portis terræ. Et dicitur: In manu eius, id est plenaria potestate, secundum illud: Pater omne iudicium dedit filio. Et ideo dicitur: Humiliamini sub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis: Ecce uenit dicit Dominus exercituum, et quis poterit cogitare diem aduentus sui? Et quoniam potestatis iudicariæ est sequestrare bonos a malis, ut bonos glorificet, et malos affligat: ideo quantum ad discretionem, et sequestrationem dicitur: Et purgabit aream suam. Mundabo sanguinem eorum, quos non mundaueram: et Dominus commorabitur in Sion. Quia uero boni permixti sunt modo malis occultis: ideo dicitur in Psalmo: Ab oculis meis munda me, in persona Ecclesiæ. Hoc fiet quando implebitur illud: Tollatur impius, ne uideat gloriam Dei. Et alibi: Foris canes, et uenefici, et impudici, et homicidæ, et idolis seruientes. Et nota, quod Ecclesia militans intelligitur per areolam propter artitudinem hu-

A militatis. In Canticis: Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum. Sed per areolam Ecclesia triumphans, propter lauitudinem charitatis. Ponam hoc vellus lanæ in aream et cetera. Hæc mundatur in fine, secundum illud: Sic enim erit in consummatione sæculi, exibunt angeli, et separabunt malos de medio iustorum.

Quantum autem ad præmiationem bonorum, dicitur: Et congregabit triticum in horreum suum. Et hoc est, quando Sancti in gloria in ænum reducantur. Hæc ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel. Adhuc cōgregabo ad eum congregatos meos. Et recte electi, ratione fructuositatis, comparantur tritico, secundum illud: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, et cetera. Iob: Ingrederis in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore sito.

Quantum uero ad punitionem reproborum, subditur: Paleas autem comburet igni inextinguibili. Paleas reprobos vocat, quia sunt materia combustionis: Quid paleas ante faciem venti, et sicut fauilla, quam turbam dispergit. Psalmus: Deus meus pone illos, ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti. Et ita paleas sunt in pabulum ignis sempiterni, qui nec extinguitur nec exstinguit. Et ideo Isaias: Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. Et in Deuteronomio: Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni nouissima. Hæc autem palearum aditio longe erit a tritico cōgregato, quia isti erunt in inferno, boni autem in paradiso, in qua congregabuntur in gloria, quia hic congregati fuerunt in gratia. Ideo intelligendum, quod triplex est congregatio, scilicet ad studium ueritatis. Appropiate ad me indocti, et congregate uos in domum disciplina: Ad exercitium uirtutis: Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, uocate cœrum, cōgregate populum, sanctificate Ecclesiam, et cetera.

Ad præmium felicitatis. Psalmus: Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraam. Ad exercitium uirtutis, uidelicet in oratione: Cum orasent, motus est locus, in quo erant congregati. In prædicatione: Oportet ex his uiris, qui nobiscum sunt congregati. Et postea: Testem resurrectionis sunt nobiscum fieri unum ex istis. In conuersione, Matthæus: Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Ad studium ueritatis, ad cognoscendum diuina præcepta: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos. Ad cognoscendum diuina sacramenta: Psalmus, Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Ad cognoscendum diuina promissa: Congregamini ad me filij Iacob, et annunciem quæ uentura sunt uobis. Ad præmium felicitatis per coherentiam pacis, Matthæus: Mittet filius hominis Angelos suos. Et postea: Et congregabunt electos eius a quattuor uentis, et cetera. Per resurgentiam lucis, Isaias: Omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi. Per consonantiam laudis: Saluos nos fac Domine Deus noster: et congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo.

Multa quidem et alia, exhortans, euangelizabat, et cetera. Supra commendauit prædicationem Ioannis in comparatione ad exigentiam populi, et excellentiam Christi. In hac parte commendat in comparatione ad perfidiam tyranni. In qua laudatur eiusdem patientia, quia doctrina uiri per patientiam noscitur. In hac ergo parte, primo introducit Ioannes, exhortans populum obedientem: secundo corripiens principem præuaricantem: tertio sustinens aduersarium persequentem.

Quantum ergo ad exhortationem populi obedientis dicitur: Multa quidem et alia, exhortans, euangelizabat populo. Sed tamen omnia erant ad bonum.

Cam. 6. a
Iudib. 6.
Mat. 13. g

Isa. 56. c
Ioan. 12. d
Iob 21. c

Hier. 23. f
Iob 21. c
Psal. 82. c

Isa. 6. g
Deut. 32. b

Cōgregatio triplex bonorum.
Eccli. 51. d
Iob 2. b

Psal. 46. b
Acl. 4. f
Acl. 1. d

Mat. 18. c
Deut. 4. b

Psal. 49.
Gen. 49. a

Mat. 24. c
Isa. 60. a
Psal. 105. g

Prou. 19. b

1. Cor. 6. a Adiuuantes exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, et cetera. Et ad Thessalonicenses: Exhortatio nostra non de errore, neque de immunditia, neque in idolo: sed sicut probati sumus a Deo, ut crederetur nobis Euangelium. Et ratio subditur: *Euangelizabatur*, id est, bona annunciabat. Quam pulchri super montes pedes annunciantis, et prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem! et cetera. Quantum ad correptionem principis prauaricantis, subditur: *Herodes autem Tetrarcha*, de quo habitum est supra, cum corripere ab illo de Herodiade uxore fratris sui. Dicebat enim illi Ioanes: Non licet tibi habere eam, et cetera. [*Et de omnibus malis, que fecit Herodes. Et ita non parcebat ei. Gloria diuitum, et honoratorum, et pauperum, timor Dei est, non despiciere hominem iustum pauperem, et non magnificare virum peccatorem diuitem. Vnde sibi competit illud, quod dicitur de Elifæo: In diebus suis non pertimuit principem, et potentia nemo vicit illum, nec superauit illum verbum aliquid. Et quia publice peccabat, publice arguebat, secundum illud: Peccantes coram omnibus argue, vt et ceteri timorem habeant: et hoc quidem audacter. Ad Titum: Hæc loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio. Quantum ad tolerantiam aduersarij persequentis, subditur de Herode: *Adiicit et hoc super omnia, et inclusit Ioannem in carcere. Et sic verificatum est illud: Cor nequam grauiabitur in doloribus, et peccator adiecit ad peccandum. Et hoc iusto Dei iudicio. Apocalypsis: Qui in sordibus est, sordescat adhuc: Et sic verificatum est illud Amos: Odio habuerunt corripientem in porta. Sicut Achab Michæam: sicut Sedechias Hieremiam: sicut alius Herodes Petrum. Propter quod: Alij ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres, secti sunt, et cetera.**

Factum est autem, cum baptizaretur, et cetera. Postquam commendauit Euangelista Præcurforis prædicationem, et officij executionem in generali et speciali, hic commendat in singulari respectu Christi, ad quem principaliter tota prædicatione ordinata fuit. Sicut enim dicit ipse Baptista: Vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Describitur ergo hic spiritualis regeneratio Christi, quæ principaliter intenta est in toto capitulo. Habet autem hæc pars, duas. In prima determinatur Christi regeneratio sacramentalis: in secunda vero Christi genealogia temporalis, ibi: *Et ipse Iesus erat incipiens, et cetera.* Quantum ad primum, duo introducuntur: primum est, humiliatio per susceptionem sacramenti in assumpta humanitate: secundum est, clarificatio per exhibitionem testimonij a tota Trinitate, ibi: *Apertum est calum, et cetera.* Circa susceptionem sacramenti in forma serui, notandum, quod triplex designatur humiliatio in Christo: Prima respectu populi associantis: secunda respectu ministri baptizantis: tertia respectu Dei exaudientis. Humiliatio autem respectu populi associantis, notatur, cum dicitur: *Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus.* Per populū plebs humilis intelligitur: inter quos Christus humilis esse non dedignatur, quoniam secundum Psalmistam: Excelsus Dominus, et humilia respicit. Ratione cuius humilitatis dicitur infra: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et alibi dicitur: Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Et nota, quod, *Omnis populus*, idem est, quod multi de populo, quia infra dicitur: Pharisei autem et legisperiti consilium Dei speruerunt in semetipso, nõ baptizati ab eo. Et sic accipitur apud Matthæum: Exhibat ad eum Hierosolyma, et omnis Iudæa, et omnis regio circa Iordanem, et baptizabantur ab eo. *Et Iesus baptizato, scilicet a Ioanne, quæ fuit mera humilitas, vt Dominus veller baptizari baptismo serui. Vnde dicitur, quod Ioannes dixit: Ego a te debeo ba-*

ptizari. Et sequitur: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam, id est perfectam humilitatem, qua non tantum superiori et pari, sed et inferiori subiecit se. Baptizatus autem est Christus, nõ vt sanctificaretur baptismõ, sed vt vim regeneratiuam aquis conferret. Vnde Chrysoſtomus: Peccatorum remissionem non accepit, sed aquas baptizandis omnibus sanctificauit. Baptizari etiam voluit, vt alijs exemplum et formam daret, quia secundum quod dicitur: Cæpit Iesus facere et docere. Vt etiam suo baptismõ innotesceret, sicut dicitur: Vt manifestetur in Israel, et cetera. Baptizatus est etiam, vt baptismum Præcurforis approbaret, et ostenderet Phariseis, quod Ioannis testimonio credendum erat, sicut cælesti. Ad quos Matthæus: Baptismus Ioannis vnde erat, e celo, an ex hominibus? Humiliatio autem respectu Dei exaudientis notatur, cum dicitur: *Et orante*, scilicet ad Dominum, secundum illud: Subditus esto Domino, et ora eum. Ad Hebræos: Preces, supplicationesq. ad Dominum offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Vnde: Pater, gratias ago tibi, quoniam exaudisti me: ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi, vt credant, quia tu me misisti. In omnibus inuenitur Dominus orans, siue in baptismi susceptione, siue in solitudine, siue in prædicatione, siue in miraculorū operatione, et passione, et sacramenti dispensatione, et animæ commendatione, vt ostendat illud, quod infra dicitur: Oportet semper orare, et non deficere. In baptismi susceptione, sicut hic: *Et factum est, Iesu baptizato, et orante*, vt daret formam orandi accedentibus ad baptismum. In deserti solitudine, infra: Ipse secedebat in desertum, et orabat: vt formam daret contemplantibus. In prædicatione, infra: Factum est autem in diebus illis, exiit in montem, vt oraret, vt formam daret prædicatoribus. In miraculorum operatione: Pater, gratias ago tibi, et cetera. vt daret formam operantibus. In passione: Progressus cecidit in faciem suam: vt formam daret sustinentibus. In corporis Christi administratione, infra: Accepto calice, gratias egit, vt formam daret facerdotibus. In spiritus commendatione, infra: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, et hæc dicens expirauit: vt formam daret morientibus. Et in omnibus est orandū.

Apertum est calum, et cetera. Post humiliacionem in susceptione sacramenti, subditur clarificatio in exhibitione testimonij. Et, vt testimonium sit firmum, ideo ostenditur esse, trium personarum omni acceptione maiorum, id est personæ Filij, et Spiritus sancti, et Patris: adest enim lux, columna, et vox. Lux ad significandam personam Filij, columna Spiritus sancti, vox vero personam Patris æterni. Ad significandam igitur filij personam dicitur: *Apertum est calum.* In qua scilicet apertione fulgor magnus apparuit. Ipse enim filius dicit de se: Ego sum lux mundi. Et Ioannes: Erat lux vera. Et ad Hebræos: Qui cum sit splendor gratiæ, et figura substantiæ eius. Dum ergo cæli aperti dant splendorem, verificatur illud Psalmistæ: Cæli enarrant gloriam Dei, id est, filij, qui est splendor. In hoc enim designatum est, quod virtute baptismi Christi aperitur ianua cæli, ad intrandum, baptizatis, secundum illud Psalmistæ: Notas mihi fecisti vias vitæ, et cetera. Apparuit etiam ipse filius in natura assumpta. Ad Titum: Benignitas et humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos. Sequitur: Vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quia enim nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, id est nisi sit membrum Christi, qui descendit de cælo: nec hoc fieri potest, vt sit membrum Christi, nisi per sacramentum regenerationis, ideo in baptismõ aperti sunt cæli. Et sicut per Adæ carnalem generationem

Gen. 3. d
Dan. 3. e
Ioan. 5. a
Ioan. 1. c
Chrysoſt. ser. de Spir. sanc. ante med. 20. 3.
Ioan. 2. d
Act. 2. a
Gregorius. homil. 30. in Euang. circa med.
Gen. 8. b
1. Pet. 3. d
Spiritus S. in tripli specie apparuit.
Mat. 17. a
Act. 2.
Isa. 59. b
Idem 38. c
Psal. 83. a
Inf. 12. f
4. Reg. 2. b
Thir. 1. d
Psal. 28. a
Deut. 4. f
Psal. 2. b
Ioan. 8. c
1. Io. 5. b
Ioan. 1. b
Psal. 109. a
Eph. 1. b
Cur Chr̄s baptizari uerit.
Act. 1. d
Ioan. 1. d
Mat. 21. c
Psal. 36.
Heb. 5.
Ioan. 11. f
Inf. 18. a
Orauit Christus in omnibus actis.
Inf. 5. a
Inf. 6.
Ioan. 11. f
Mat. 26. d
Inf. 22. b
Inf. 23. f
Ioan. 8. b
Ioan. 1. b
Heb. 1. a
Psal. 18.
Psal. 15.
Tit. 3. b
Ioan. 2. b

tionem clauditur cælum: ita per regenerationem spiritualem aperitur. Et sicut propter concupiscentiæ ardorem positus est flammeus gladius ad custodiam ligni vitæ: sic per humorem gratiæ, mitigantis concupiscentiam, in baptismõ amouetur romphaea, et aperitur porta. Angelus Domini descendit in fornacem, et fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem. Et hic est Angelus, de quo: Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam, et mouebatur aqua, et sanabatur vnus.

Rursus ad designandam Spiritus sancti personam, additur: *Et descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum.* Super quem uideris spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat, et cetera. Descendit autem in specie columba, ratione significationis, quia, sicut dicit Chrysoſtomus: Aus ista præ omnibus cultrix est maximæ charitatis. Vnde apparuit Christo in perfecto animali, sed discipulis in linguis, vt significetur quod in Christo fuit secundum omnimodam plenitudinem, in alijs per partes. Vnde dicitur: Non ad mensuram dat Deus spiritum. Apparuit etiam super discipulos in igne, sed super Christum in columba, quia sicut dicit Gregorius: Christus nos per mansuetudinem venit colligere: et ideo super ipsum apparuit in columba, sed super discipulos in igne: ad quos, ad consumendam rubiginem, quam in semetipsis habebant, et vt eos accenderet, ueniebat. Et optime competit baptismõ apparitio Spiritus sancti in columba, propter innocentiam, quam baptismus restituit. In cuius rei signum dicitur, quod columba post diluuiū attulit uirentis oliuæ ramum. Per illud diluuium, in quo, sicut dicit Petrus, pauca, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, et cetera, intelligitur baptismus. Vnde per columbam, reducentem ad arcam ramum uirentis oliuæ, intelligitur innocentia mansuetudinis, cum gratia uictio nis. Et nota, quod Spiritus sanctus apparuit in triplici specie, scilicet in columba in baptismõ: in nube, in transfiguratione: in igne, super discipulos. Et respondet hæc, tribus statibus. Incipientibus enim illabitur, vt columba, quia reddit eos gementes, et meditantibus. Quasi columbæ meditantibus, gememus. Et: Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, et meditabor, vt columba. Proficientibus vt nubes, quia conamine mentis facit eos sursum ascendere, de virtute in virtute, vsquequo eleuet ad cælum, vt ibi uideatur Deus deorum in Sion. Perfectis in igne, quia illos inflammat, vt sursum tendant per desiderium: et etiam proximis accendant per benefacta. Infra: Ignem ueni mittere in terram, et quid uolo, nisi vt accendatur? In cuius rei signum dicitur, quod Elias ascendit in cælum in curru igneo. De quo igne: De excelsõ misit ignem in ossibus meis, et erudiuit me.

Postremo ad significandam personam Patris, subditur: *Et uox de cælo facta est.* Et tunc verificatum est illud: Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit. Et illud: De cælo te fecit audire uocem suam. Et quod hæc uox esset in persona Patris, ostenditur, cum adiungitur: *Tu es filius meus*, scilicet, vnigenitus, ab æterno genitus. Psalmus: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu. Et in hoc perhibuit ei Pater testimonium secundum illud: Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. Vnde: Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, quod testificatus est de filio suo. Tu: Ergo hic discretiue accipitur, quia nullus alius. Vnde vnigenitus dicitur: Deum nemo uidit vnquam: vnigenitus Dei filius, qui est in sinu Patris, et cetera.

Psal. 109. a
Eph. 1. b
Dilectus, per quem et alij odiosi diliguntur. Gratifi-

cavit nos in dilecto filio suo. Et iterum: Transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et ad maiorem expressionem, additur: *In te complacuit mihi*, omne scilicet, quod placet, et hoc propter perfectissimum nexum amoris, qui est inter Patrem et Filium, quasi Pater in Filio complacet sibi. Ad Colossenses: In ipso complacuit plenitudinem omnem inhabitare, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt, et ideo dicitur: Qui misit me, mecum est, et non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei, facio semper. Sic ergo perhibitur, est testimonium Christo in uoce a Patre, a Spiritu sancto in columba, a Filio in luce: et sic firmum est testimonium, quia in ore trium testium firmum debet omne uerbum. Et sic uerificatum est illud: Tres sunt, qui testimonij dant in cælo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus, et cetera. Et nota, quod apud Matthæum dicitur de hac uoce: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, sed Marcus: Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Lucas hic: *Tu es filius meus dilectus: in te complacuit mihi.* In his autem non est contrarietas, quia non sonum uerborum, sed sententiam exprimunt, sicut dicit Augustinus. Ideo autem fit differenter, quia uox ista, Patris, est significatiua, quod Christus sit uerbum Patris simillimum, et expressum, et ideo placidissimum. Quoniam pater se dicit uerbo in se et in nobis, per quod se alijs declarat: dicit etiam omnia uerbo, quæcumque dicit, et hoc perfectissimum est. Et quia non poterat nobis hoc simplici uerbo Euangelista exprimere, licet illa uox cælestis totum hoc insinuaret, ideo Euangelista expresse diuersimode: ita quod Matthæus insinuat complacentiam patris, respectu uerbi, in quantum dicit se in se. Et ideo dicit: In quo mihi complacui. Lucas respectu uerbi, in quantum Pater uerbo omnia dicit: Et ideo ait: *In te complacuit mihi*, generaliter scilicet, quidquid placet. Marcus respectu uerbi, in quantum pater uerbo se dicit nobis, et complacet alijs, et ideo dicit: In te complacui.

Et ipse Iesus erat, et cetera. Post regenerationem sacramentalem, in qua etiam declarauit generationem æternalem, subiungit hic genealogiam temporalem, circa quam tria introducuntur consideranda. Primum est tempus procedentis ad excludendum intellectum fantasticum. Secundum, est modus procedendi ad excludendum intellectum carnalem. Tertium, est processionis gradus, siue progressus ad fortificandum intellectum fidelem. Primo igitur insinuat tempus ætatis, vt illi conuincantur, qui credunt Christum uerum hominem non fuisse, propter quod dicit: *Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum triginta.* Incipiens scilicet alijs se manifestare et prædicare. Dicit autem: *quasi annorum triginta*, quia secundum quosdam erat uiginti nouem annorum, et tredecim dierum: secundum alios, habebat triginta annos, et tredecim dies. In quo etiam præbuit exemplum, vt nullus debeat docere ante ætatem adultam, quantamcumque habeat sapientiam. Vnde: Homo sapiens tacebit vsque ad tempus. Et ideo dicitur: Adolescens loquere in tua causa uix, cum necesse fuerit. Vnde: Filij Gerson non nisi a triginta annis vsque ad quinquaginta numerabantur ad portandum onera tabernaculi. Licet autem ita sit de lege communi: tamen aliquando aliter facit Dominus de priuilegio speciali, sicut legitur de Hieremia: Noli dicere: Puer sum. Et Daniel, de quo dicitur, quod suscitauit Deus spiritum pueri iunioris. Ideo dicitur, quod sapientia aperuit os mutorum, et linguas infantium fecit disertas. Et in Psalmista: Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. Attamen priuilegia paucorum non sunt trahenda ad consequentiam, nec diuina operationi et gratiæ est lex imponenda, quia sicut dicitur: Cani sunt sensus hominis, et ætas senectutis, uita immaculata. Et iterum:

Col. 1. b
Prou. 3. b
Col. 1. c
Ioan. 8. c
1. Io. 5. b
Mat. 3. d
Mar. 1. a
August. lib. 2. cap. 24. 10. 4. de cõcor. Euang.
Mat. 3. d
Mar. 1. b
Mar. 1. b
Act. 13. c
Sap. 4. b
Psal. 8. a
Sap. 4. b

Deum, quia ieiunabat supra potestatem humanam, quae ultra triduum communiter non procedit. Vnde dicitur de turbis per triduum ieiunantibus: *Dimittite eos ieiunos nolo, ne deficiant, et cetera.* Et nota hic, quod Saluator ieiunauit ante tentationem, et comedit post resurrectionem ad nostram instructionem. Ieiunat enim Christus ante mortem carnis: quo clamabat, Abstinere vos a carnalibus desiderijs, dum estis in agone. Comedit post resurrectionem, quasi diceret: dum habetis corpus mortale, spe immortalitatis iam pascimini: quia dum viam Domini carpinimus, et a vanitate saeculi ieiunare, et refici debemus promissione futuri, vt semper dicamus: Satiabor, dum apparuerit gloria tua.

Postremo addit apparentem indigentiam, cum subiungit: *Et consummatus illis, postea esuriit.* Noluit enim amplius abstinere, ne diabolus posset percipere. Vnde Ambrosius: Esuriit, ne innotescat sublimis Deus: fames enim Domini pia fraus est, ne caueat tentare diabolus, et impediatur triumphus. Et nota, quod esuriuit in tentatione, sicut hic dicitur: Et sitiuit in passione, sicut dicit Ioannes, vt ostenderet se habere veram humanitatem: et vt inuiteret ad paupertatem et poenitentiae poenitentiam. Vnde Apostolus: In fame et siti, in ieiunijs multis, in frigore et nuditate. Esuriuit autem, et sitiuit non sibi, sed nobis, quibus promeruit refectionem spiritualem corporis et sanguinis sui, quibus reficimur et potamur. Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.

Dixit autem illi diabolus, et cetera. Postquam descripsit occasionem tentationis: hic describit modum tentandi, et hoc secundum triplex motuum. Motuum enim, peccatum est ad commutabile bonum: quod est in triplici differentia: aut enim est inferius, hoc est carnis: aut exterius, et hoc est mundi: aut interiorius, et haec est excellentia animi. Ex primo efficitur homo voluptuosus, ex secundo curiosus, ex tertio praesumptionem per bonum inferius, quod est carnis, vt alliciat ad gulam. Secundum per bonum exterius, quod est mundi, vt alliciat ad auaritiam, et hoc ibi: *Et duxit eum diabolus in montem.* Tertio vero per bonum interiorius, quod est excellentia animi, vt alliciat ad pompam siue superbiam, ibi: *Et duxit illum in Hierusalem, etc.* Et haec tria respondent tribus, quibus tentauit, et vicit hominem primum: et habet istae tentationes ordinatum processum ab inferiori ad superius: quia per primam impetitur, quantum ad actum vegetabilis: per secundam, quantum ad actum sensibilis: per tertiam vero, quantum ad actum rationalis. Quantum ergo ad primam tentationem, nota diabolus suggerentem, et deinde Dominum respondentem. Suggestentem diabolus introducit, cum ait: *Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat.* Quod dicit, vt ipse de eo sumat experientiam, et vt incitet ad gulam. Quia enim homo es esuriens, dic, vt reficiaris. Non quia de refectione Christi aliquid pertineat ad eum. Comede et bibe, dicit tibi, et mens eius non est tecum. Sed si filius Dei es, hoc ipsum dicas, nempe lapidi, vt panis fiat, vt si fiat, omnipotens cognoscat. Omne, quod voluerit, faciet, et sermo illius potestate plenus est. Vnde nota dolum diaboli in tentando, quia cum videret Christi infirmitatem, et dubitaret de diuinitate, voluit diuinitatem cognoscendo, cauere: et humanitatem, seducendo, deijcere. In quo simul erat fraudulentia et superbia, secundum illud: Omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiae.

Huic autem tentationi malitiosae et superbae obuiat responsio Dei, humilis, et discreta, quia celat diuinitatem et vitat carnalitatem, vnde subditur: *Et respondit ad illum Iesus: Scriptum est: Quia non in pane solo vivit homo.* Non natiuitatis fructus pascent homines, sed sermo tuus, hos, qui in te crediderint, con-

seruat. *Sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Hoc scriptum est in Deuteronomio: Afflixit te penuria, et dedit tibi cibum, manna, quod ignorabas tu, et patres tui, vt ostenderet tibi, quod non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo, quod egredietur de ore Domini. Vnde Ioannes: Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Et nota, quod Christus se defendit per scripturam: in quo celat suam sapientiam, et occultat potentiam, et conseruat iustitiam: et sic diaboli suggestio omnino irritata est, quia nec de Deo sumpsit experientiam, nec hominem pertraxit ad gulam. Vnde verificatum est illud Iob: Prudentia eius percussit superbum, videlicet diabolus; et ex hoc apparet nobilitas scripturae, quae Christus in tentatione, velut clypeo se defendit, secundum illud: Omnis sermo Domini ignitus clypeus est sperantibus in se. Vnde ad Ephesios: In omnibus fumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: et galeam salutis assumite, et gladium spiritus: quod est verbum Dei.

Et duxit illum diabolus, et cetera. Hic describitur secunda tentatio, circa quam duo sunt attendenda. Primum est: diabolica suggestio: et secundum est, Dominica responsio, quae notatur tibi: *Et respondens Iesus, dixit illi, et cetera.* Circa suggestionem diaboli nota ductio nem, ostensionem, promissionem, suasionem. Ductio autem fit, quasi impotenti, cum tamen dicatur: Subest tibi, cum volueris, posse. Vnde dicit: *Et duxit illum diabolus in montem excelsum.* Duxit, inquam, tamquam infirmum, non tamen inuoluntarium, sicut Petrum, de quo Ioannes: Cum senueris, alius te cinget, et ducet quo tu non vis: sed duxit, tamquam humiliter permittentem ad eum modum, quo dicit Isaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se, obmutescet, et cetera. Si ergo hoc sustinuit a membris diaboli: quid mirum, si patienter sustinuit a capite malorum? *Et duxit in montem:* quia cum sit superbus, semper alta petit: Super astra Dei exaltabo solum meum, et sedebō in monte testamenti. Et quia in loco eminenti facile ruit homo, vnde: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus. Ostensio fit quasi ignoranti, cum in ipso sint omnes thesauri sapientiae, et scientiae absconditi. Vnde addit: *Et ostendit illi omnia regna orbis terra in momento temporis.* Et nota, quod ostendit dicitur omnia regna mundi, non singulariter, sed generaliter, vt dicit quidam, id est, omnes partes. Vel secundum Bedam, ostendit omnia concupisibilia mundi, in quibus homines regnant, vnde signanter dicitur in Matthaeo: Ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum. Ostendit autem, non quod visum ei ampliaret: sed vanitatem humanam pompam, quam amabat, quasi spatiofam ostendens, facere volebat amari. Et quia haec non durat, sed cito transit: ideo in breui tempore ostendit, propter quod adiungit: *In momento temporis.* Vnde Beda: Non enim tam cōspectus celeritas indicatur, quam caduca fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa praetereunt: et saepe honor saeculi abiit, antequam venerit, haec ille. Vnde Isaias: Ecce gentes quasi stitula stitulae, et quasi momentum staterae reputatae sunt.

Et: Tamquam momentum staterae, sic est ante te orbis terrarum: quoniam vno momento, quae erat praeclearior natio illorum, exterminata est, sicut dicitur: Vidi impium superexaltatum, et cetera. Et transiit, et ecce non erat.

Promissio vero fit ei, quasi indigenti, cum tamen eius sit orbis terrarum, et plenitudo eius, propter quod additur: *Et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, et gloriam illorum, etc.* vt scilicet habeas dominium potestatis, et praconium laudis: quasi vero aliquid magni promitteret, cum potestas et gloria mundi, quasi nulla sit, secundum illud: Omnis caro pascent, et omnis gloria eius quasi flos agri: Et: Gloria viri peccatoris,

Deut. 8. a
Iob 9. c
Dan. 11. f
Apo. 13. a
Dan. 2. c
Beda 20. s.
Luc. c. 4.
Mat. 11. d
Idem v. l. d
Rom. 13. a
1. Ioan. 3. b
Iac. 1. e
Isa. 51. g
Exo. 34. b
Ioan. 8. a
2. Pet. 2. d
Deut. 6. b
2. Tim. 3. d
Exo. 32. d
Baruc. 6. a
1. Reg. 7. a
Gal. 5. b
1. Cor. 5. d
Rom. 6. e
Rom. 16. e
Inf. 16. d
Psal. 141. b

catoris, stercus et vermis est. Et illud: Gloriam eorum in ignominiam commutabo, et vt promissioni ostendat adhibendam esse fidem, adiungit: *Quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa.* Terra data est in manibus impij, id est, terrena potestas. Hoc autem intelligitur permissiue, non simpliciter, sed ad tempus, sicut dicitur: Faciet iuxta voluntatem suam rex, et eleuabitur, et magnificabitur aduersus omnem Deum. Et postea: Et multiplicabit gloriam, et dabit eis potestatem in multis, et terram diuidet gratuito. Et in Apocalypsi dicitur, quod draco dedit potestatem bestiae. Hoc autem permittit Deus iusto suo iudicio. Qui transfert regna, atque constituit. Vel sicut dicit Beda: Hoc dicit ex arrogantia, non quod in toto mundo habeat potestatem, vt possit omnia regna dare diabolus, cum solus Dei filius vere dicat: Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Et rursum: Data est mihi omnis potestas in caelo, et in terra, et cetera. Sed quia ipsi omnis inordinatio potestatis adscribitur, ideo, vt superbus, arrogat sibi totum. Vnde omnis potestatis ordinatio a Deo est. Sed inordinatio a diabolo, vnde: Qui facit peccatum, ex diabolo est. Quarto vero fit suasio, quasi appetenti, cum tamen ipse sit, qui dat omnibus affluenter. Vnde dicit: *Tu ergo prociendes, si adoraueris coram me, et cetera.* In qua suasio nititur inclinare ad diuinam adorationem, ob falsam promotionem. Vnde illud: Incuruare, vt transeamus. Non enim potest super hominem ascendere, nisi homo ei procidat voluntarie. Honorem autem adorationis requirebat, contra illud: Noli adorare Deum alienum. Et vt pertrahat ad illicitum obsequium, promittit falsum praemium, cum addit: *Erunt tua omnia.* Falsam spondet potentiam, vt ad veram pertrahat seruitutem, quia, qui facit peccatum, seruus est peccati. Et qui seruus est, dominium sui non habet: ac per hoc non ipsi omnia, sed ipse omnibus est subiectus tamquam seruus. Er: A quo quis superatus est, huius seruus est.

Et respondens Iesus dixit illi. Hic post suggestionem diabolicam, subiungit responsum Dominicam: quae per testimonium sacrae scripturae elidit diabolicam suasionem, cum ait: *Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis.* Hoc, inquam, scriptum est in Deuteronomio. Et merito scripturae huius recordatur Saluator, quia secundum illud: Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, et corripiendum: et illa potissime, in qua docetur diuinus cultus. Vnde et Dominus dicitur scripsisse legem digito proprio: in qua praecipuum adorationis est primum et praecipuum, et maxime in mente habendum. Vnde Baruch: Vifa turba de retro, et ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari, Domine, et cetera: te scilicet, et non alium. Et ideo additur: *Et illi soli seruius, scilicet seruitute patriae.* Praeparate corda vestra Domino, et seruite illi soli. Solus non excludit ibi omnem personam respectu cuiuscumque seruitij, cum dicatur ad Galatas: Per charitatem spiritus seruite inuicem: sed excludit quantum ad seruitutem patriae, quae est cultus soli Deo debitus. Vel excludit seruitia alijs impensa, non propter Deum, sed contra Deum, quasi diceret illi soli, et non idolis, de quo: Si is, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruus, et cetera. Et cetera. Et cetera. Sic enim seruitur diabolo, et etiam peccato: sed aliter iustitiae: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra, et cetera.

Item illi soli seruius, non ventri proprio. Huiusmodi enim, Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri. Item illi soli seruius, non mundo, quia infra dicitur: Non potestis Deo seruire, et mammonae, sed soli Deo. Vt possitis dicere cum Dauid: *Quonia ego seruus tuus sum.*

A *Et duxit illum in Hierusalem, et cetera.* Hic describitur tertia tentatio, circa quam etiam duo sunt attendenda. Primum est suggestio diaboli: secundum est responsio Christi, ibi: *Et respondens Iesus dixit.* Circa suasionem diaboli tria attende. Nam primum eligit congrui loci suasionis: secundo exprimit suasionem praecipitationis: tertio per auctoritatem psalmodographi excludit timorem laesionis. Quantum ergo ad loci congrui electionem dicitur: *Et duxit illum in Hierusalem, tamquam ad locum celebrem, et comunem.* Ductus autem fuit ex permissione, non ex imbecillitate. Vnde Chrysostomus dicit, quod in Christo non fuit infirmitas, sed patientia: in diabolo vero non est virtus, sed superbia. Et dicit glossa super illud Marthei, quod haec visio corporeis sensibus est completa. Chrysostomus vero dicit, quod diabolus sic eum assumebat, vt ab omnibus videretur: Christus autem, diabolo nesciente, inuisibiliter sic agebat, vt a nemine videretur. Vnde, vt melius videri possit, subditur: *Et stansuit eum super pinnam templi.* Ille erat locus altus, et celebris, vbi doctores et sacerdotes confueverunt loqui ad plebem. Et secundum aliquos expositores, erat summitas tecti templi, quod dicitur tabulatum. Vel secundum alios, erat quoddam deambulatorium supra portam templi, vbi ascendebatur per gradus. Secundum alios vero, dicitur inibi fuisse tectum cum quadam appodiatione muri: quia in Palaestina domus habent tecta plana, et templum habuit tectum planum, vt tabernaculum, et in talibus confueverunt stare doctores, et praedicatores, secundum illud Mathei: Quod in aure auditis, praedicate super tecta. Quantum ad suasionem praecipitationis subditur: *Et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum.* Quia diabolus deorsum ceciderat, libenter omnes deorsum traheret. Infra: Videbam satanam scilicet scilicet de caelo cadentem. Sed Christus poterat dicere diabolo et angelis eius, illud, quod dixit Iudaeis: Vos de deorsum estis: ego de supernis sum. Vnde non erat, eius descendere, sed ascendere. Sed diabolus hoc suggerebat, vt descendendo corporaliter, faceret eum superbire spiritualiter, vt simul esset ascensus vanus, et descensus verus. In quo erudimur, quod semper coniuncta sunt humiliatio, et exaltatio secundum illud: Omnis, qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. Et in prouerbis: Antequam coneratur, exaltatur cor hominis, et antequam glorificetur, humiliatur: Et nota suggerendi modum, cum dicit: *Mitte te.* Chrysostomus: Non impulit, non tetigit, non appropinquauit, sed tantum dixit: *Mitte te hinc deorsum, vt sciamus, quia omnis, qui obaudit diabolo, ipse se deponit deorsum.* Et Hieronymus: Satis est debilis, qui nulli nocere potest, ni ipse se deorsum posuerit. Et ideo sanum esse consilium: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, nec praesumendo, nec desperando.

Quantum ad exclusionem timoris, adiungit: *Scriptum est enim, quod Angelis suis mandauit de te.* Hoc scriptum est in Psalmo: Ideo scripturam allegat, quia videbat, quod Christus semper per scripturam se defendebat. Vnde dicit Leo Papa: Ibi occasiones tentandi inuenit, vbi homines viderit vehementius occupari. Vnde scriptum esse asserit, vt inducat credulitatem, et etiam scripturam inducit, quae excludit, pusillanimitatem, propter promissionem adiutorij angelici, tam in prosperis, quam in aduersis. Propter adiutorium in prosperis dicit: *Vt conseruent te.* Ecce ego mitto Angelum meum, qui praecedat te, et custodiat te in via. Sic enim custodiuit Angelus Tobiam, sicut dicitur: Sic et Iudith, sicut dicitur. Sic etiam custodiunt omnes viros iustos, secundum illud: Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, et cetera. Et totam Ecclesiam, secundum illud: Super muros tuos, Hierusalem, constitui custodes: Christus vero non indigebat custodia: et ideo diabolus auctori-

Chryf. hō.
s. in ca. 4.
Mat. 10. 2.
comm. 2.
Chryf. ibid.
Pinna.
3. Reg. 6. a
Mat. 10. 6
Inf. 10. c
Ioan. 8. c
Inf. 18. c
Prou. 18. b
Chryf. 20.
2. hō. s. cir.
ca mod. in
ca. 4. Mat.
comm. 2.
Eccl. 10.
a
Psal. 90.
Leo Papa.
Tob. 12. a
Iudith 13.
Heb. 1. d
Isa. 62. b

Dan. vi. g
Iob 5. d

auctoritatem istam deprauabat, et sinistre adducebat. Propter adiutorium vero in aduersis subiungit: *Et quia in manibus tollent te, quasi portatores, secundum quod legitur, Angelum portasse Abacuch. Ne forte offensus ad lapidem pedem tuum, id est, ut nulla possis laesione offendi, sicut dicitur: Cum lapidibus regionum pactum tuum, et bestiae terrae pacifica erunt tibi.* Et nota, quod diabolus tamquam uersutus non addidit, quod sequitur: Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem: quia hoc erat contra eum. In quo ostenditur, quod uitiu diabolicum est auctoritates truncare, et ad partem suam contrahere. Vnde in Apocalypsi: Si quis diminuerit de uerbis libri prophetiae huius, auferet Deus partem eius de libro uita.

Apoc. vi. d

Et respondens Iesus, et cetera. Hic post pestiferam suasionem, addit Dominicam responsonem breuem, et efficacem, cum dicit: *Et respondens Iesus, ait illi: Dicitur est, scilicet in Deuteronomio: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et Eccl. Noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Vnde vituperantur filij Israel, quibus dicit Dominus: Tentauerunt me iam per decem uices. Tentare autem Deum, sicut dicit Beda, est, cum homo habet, quid faciat, diuinam potentiam quærere experimentum. Et quia non indigebat Christus hoc experimento potentiae diuinæ, nolebat Deum tentare, nec diabolo consentire, sed per auctoritatem respondit auctoritati oppositi, ut clauus reuideretur uirtute clauis.

Deut. 6. e
Eccl. 1. 8. c

Num. 14. d

1. Ioan. 2. e

Iob 2. c

Deut. 22. a

Iacobi 4. b

4. Re. 19. g

Eccl. 19. d

Ibid. 4. c
Eph. 5.

Apo. 12. c

Inf. 8. b

Et consummata omni tentatione, et cetera. Postquam descripsit Auctor tetationis occasionem, et tentandi modum: hic describit tertio tetationis consummationem, circa quam tria insinuantur. Primum est manifestatio perfectionis ex parte Christi resistentis, et quantum ad hoc, dicit: *Et consummata omni tentatione.* Quia sicut prius dictum fuit, omnis tetatio reuducitur ad tres praedictas. Vnde: Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et cetera. Hanc consummauit, quia patienter tolerando superauit, secundum illud: Decebat eum, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari: quia dicitur in Deuteronomio: Dei perfecta sunt opera.

Secundum est, confutatio praesumptionis, ex parte diaboli recedentis, quantum ad hoc dicit: *Diabolus recessit ab illo.* Secundum illud: Resistite diabolo, et fugiet a uobis. Recessit, scilicet consensus, quod designatum est in rege Assyriorum. Recedens, abiit, et reuersus est Sennacherib rex Assyriorum, et cetera. Sennacherib autem interpretatur, tollens deferta: quia diabolus maxime prosequitur eos, qui uiuunt in austeritate uita.

Tertium uero est praefinitio temporis distincti a Deo, propter quod addit: *Vsquo ad tempus, scilicet recessit, quia ille malignus non potest tentare, nisi pro tempore, quo Deus permittit, licet semper malam habeat uoluntatem.* Si inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet. Et ideo consilium est: Filij, conferua tempus, et deuita a malo. Et ad Ephesios: Videte, quo modo caute ambuletis, redimētes tempus, quoniam dies mali sunt. Vnde cum diabolus dupliciter tenter, nempe ut leo, et ut draco. Prius tentauit ut draco ad seducendum, postmodum ut leo ad frangendum scilicet in passione. Prius enim tentat emollire per blanditias, sed post uidens se modicum tempus habere, tentat frangere per poenas. Vnde in Apocalypsi: Descendit diabolus ad uos, habens iram magnam, sciens, quod modicum tempus habet. Et ideo ad consummationem tetationis non perueniunt illi, de quibus dicitur: quia ad tempus credunt, et in tempore tetationis recedunt.

Et regressus est Iesus, et cetera. Ostendit superius Euangelista auctoritatem doctrinae Christi ex merito uita: hic secundo ostendit testimonio scripturae. In-

A troducit ergo primo testimonium authenticum, ad eruditionem credentium, secundum uero testimonium authenticum ad confutationem derelientium ibi: *Et dicebant: Nonne hic est filius Ioseph?* In explicacione autem testimonij prophetici, quattuor introducuntur a beato Luca. Primum est, celebritas in praedicando: Secundum est, opportunitas in testificando: *Et uenit Nazareth.* Tertium est congruitas in testimonio, ibi: *Spiritus Domini super me, et cetera.* Quartum est credulitas in populo, et hoc notatur ibi: *Et cum plicuisset librum, et cetera.* Quantum ad primum nota, quod celebritas praedicationis Christi, B ex quattuor colligitur, scilicet ex plenitudine gratie, ex latitudine fama, ex certitudine doctrinae, et ex magnitudine efficaciae.

Quantum ad plenitudinē gratiae dicitur: *Et regressus est Iesus in uirtute Spiritus, in Galilaam. Regressus, scilicet ad praedicandum in uirtute, quia secundum quod dicitur: Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa.* Et licet infirmitatē assumpsisset ex nobis, uirtutem tamen ostendebat ex se, secundum illud: *Virtutem enim ostendis tu, qui non credideris esse in uirtute consummatus.* Et signatur dicitur: *In uirtute Spiritus.* Talis enim debet esse praedicator perfecta, ut sit uirtute spiritali coniuncta, secundum illud: Sermo meus et praedicator mea non fuit in persuasibilibus humanae sapientiae uerbis, sed in ostensione spiritus et uirtutis: ut fides uestra non sit in sapientia hominis, sed in uirtute Dei.

Quantum ad latitudinem fama dicitur: *Et fama exijt per uniuersam regionem de illo.* Secundum illud Iob: Auribus nostris audiuimus famam eius. Loquitur de sapientia Christi, quae est Dei uirtus et sapientia. Huic concordat alius Euangelista: Abijt opinio eius in totam Syriam. Huius autem figura praecessit in Salomone, de quo dicitur, quod omnes reges terrarum desiderabant uidere faciem Salomonis. De quo in Ecclesiastico: Ad insulas longe diuulgatum est nomen tuum.

Quantum ad certitudinem doctrinae, subditur: *Et ipse docebat in synagogis eorum, non in occulto sicut homines, qui habent suspectam doctrinam.* Ego palam loquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Iudaei conueniunt, et in occulto locutus sum nihil. At e diuerso dicit sapientia haereticorum terrena, animalis, diabolica, quae designatur per mulierem malam: Aqua furtiuæ dulciores sunt, et panis absconditus suauior. Vnde Christus implebat illud: Deriuent fontes tui foras, et in plateis aquas tuas diuide. Et ideo dicitur: Sapientia foris praedicat, in plateis dat uocem suam, et cetera.

Quantum ad magnitudinem efficaciae, subditur: *Et magnificabatur ab omnibus.* Quia omnes magnitudinem efficaciae sentiebant: adeo, ut possent dicere illud: Magnificata est usque ad caelos misericordia tua, et usque ad nubes ueritas tua, scilicet in praedicatione. Nec mirum, quia ipse erat ille, qui designatur per illum Salomonem, de quo magnificatus est Salomon super omnes reges terrae praediuitijs et gloria. Infra: Propheta magnus surrexit in nobis.

Et uenit Nazareth, et cetera. Hic uero notatur oportunitas in testando, quae attenditur in circumstantijs concurrentibus ad hoc, quod Christus legeret in conspectu synagoga. Vnde hic quattuor notantur. Dicitur enim intrasse, surrexisse, librum accepisse, et acceptum reuoluisse. Haec quattuor in introducuntur ad instructionem quadriformem hominum perscrutantium ueritatem, scilicet uacationis ad meditando, promptitudinis ad legendum, mansuetudinis ad discendum, certitudinis ad iudicandum. Ad instructionem igitur uacationis ad meditando, dicitur Christus synagoga intrasse, cum ait Euangelista: *Et uenit Nazareth, ubi erat nutritus: et intrauit secundum*

Psal. 67.

Sap. 12. e

1. Cor. 2. a

Iob 28. d

Mat. 4. d

2. Par. 9. f

Eccl. 47. c

1. Ioan. 18. c

Prou. 9. a

Prou. 5. c

Prou. 1. c

Psal. 56.

2. Par. 9. c

Inf. 7. c

Acl. 17. a

Sap. 8. d

Thr. 1. c

Isa. 1. d

Ezech. 2. a

Isa. 60. a

Eph. 5. c

Beda. 20. 5.
lib. 2. in
Luc. c. 4.

Apoc. 10. d

Apoc. 5. c

Isa. 29. d

Iob 8. b

Iudicium
cum ma-
ritate.

Iob 29. c
2. Par. 19.
b. c

Isa. 61. c
Baruch. 3.
d

Iob 28. b

Isa. 11. a
Ioan. 1. e

secundum consuetudinem suam in die sabbati in synagoga. Haec enim erat consuetudo approbata ex lege Moysi, et conuersione Christi. Hinc dicitur, quod Paulus secundum consuetudinem apud Thessalonicam intrabat in synagoga, et per sabbata tria, diserebat eis de scripturis. Illud enim erat tempus, quo debebat vacare legi Dei: in quo erudimur, quod quando uolumus Domino sabbatizare, debemus congregari interius, et tibi quietere. Intrans in domum meam, conuiescam cum illa. Si enim sabbatum exterius agatur, est irritum demonum, secundum illud Threnoru: Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata eius. Et huiusmodi sabbatum, Deo non placet, secundum illud Isaia: Neomeniam et sabbatum, et sollempnitates alias non feram. Et ratio huius est, quia non intrabant interius, sed exterius, et carnaliter sapiebant.

Ad instructionem uero promptitudinis ad legendum subditur: *Et surrexit legere.* Surrectio ipsa promptitudinem, et uigilantiam importat, quae necessaria est perscrutantibus uerba diuina. Vnde dicitur: Filij hominis, sta super pedes tuos, et loquar tecum. Hinc est, quod dicitur anima sancta: Surge illuminare Hierusalem, et cetera. Et apud Apostolum: Surge qui dormis, et exurge a mortuis: et illuminabit te Christus. Simul etiam cum promptitudine designat humilitatem: *Quia surrexit legere,* tamquam minister, ut exereret lectionis officium. Vnde Beda: Qui uenerat ministrare, et non ministrari, lectionis officium non indignatur suscipere.

Ad instructionem autem mansuetudinis ad discendum, additur: *Et traditus est illi liber Isaia propheta, quem scilicet cum mansuetudine suscepit, non dedignans uti testimonio scripturae, et auctoritate.* Sic et Ioannes: Accepi librum de manu angeli, et deuoravi illum, et erat in ore meo tamquam mel dulce. Liber autem sacrae scripturae debuit ei tradere secundum illud Apocalypsis: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula eius, quia nullus alius poterat. Et Liber Isaia, quia sicut dicit Isaia: Erit uobis uisio omnium, sicut uerba libri signati. Ideo signanter dicitur: *Traditus est illi liber Isaia propheta.*

Postremo ad instructionem certitudinis ad iudicandum, subiungit: *Et ut reuoluit librum.* In quo significatur diligens certum inquisitio: quae praenunciare debet iudicium certum, propter quod dicitur: Inter roga generationem pristina, et diligenter inuestigabitur patrum memoriam. Non enim ex abrupto procedendum est ad iudicium, sed cum maturitate, propter quod dicitur: Causam, quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Et praecipiens Iosaphat, iudicibus, ait: Cum diligentia, cuncta facite. Et quoniam qui diligenter quaerit, inuenit, ideo additur: *Inuenit locum, ubi scriptum erat: Spiritus Domini, et cetera.* Hoc inuenitur in Isaia. Nec mirum, quia secundum quod dicitur: Hic est Deus noster: et non aestimabitur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem uiam disciplinae. Ante ipsum quarebatur, sed non inueniebatur. Vnde: Sapientia ubi inuenitur? et quis est locus intelligentiae? et cetera. Spiritus Domini super me, et cetera. Hic notatur congruitas in testimonio. Exprimunt enim quattuor conditiones excellentiae, quae sunt in Saluatore nostro. Est enim Mediator, Eruditor, Reparator, et Retributor. Et haec quattuor insinuantur in sermone proposito: Primo igitur insinuat esse Mediator per incarnationis mysterium, cum dicit: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, et cetera.* Me, demonstrat ubi personam Christi in natura assumpta, supra quam Spiritus sanctus requieuit, secundum illud: Et requiescet super eum spiritus Domini. Et Ioannes: Super quem uideris spiritum

A descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat, et cetera. Et ideo dicit Petrus: Vos scitis, quod factum est uerbum per uniuersam Iudaeam, incipientes enim a Galilea post baptismum, quod praedicauit Ioannes, Iesum a Nazareth, quo modo unxit eum Deus Spiritu sancto, et cetera. Vnde hic est Sanctus sanctorum, in cuius uocatione impleri debet prophetia: Impletur uisio, et prophetia, et ungetur Sanctus sanctorum. Et nota, quod humana natura in Christo per uirtutem Spiritus sancti fuit concepta, et per eius gratiam diuinam naturam unita. Et propter haec duo dicit, spiritum Domini super eum esse, et eundem unxisse. Vel certe dicitur esse super eum, quantum ad superexcellentiam gratiae singularis. Propter quod dicitur: Non ad mensuram datur spiritum. Dicitur uero eum unxisse, quantum ad praerogatiuam sacerdotalem et regalis dignitatis. Haec respiciunt assumptam naturam in Christo. Et praefigurabatur in uocatione regum, et sacerdotum in ueteri testamento.

Secundo insinuat esse Eruditor per praedicationis magisterium, in hoc, quod sequitur: *Euangelizare pauperibus misit me.* Euangelium namque est bona nunciatio, unde in nostra translatione dicitur: *Ad annuncianum mansuetis misit me.* Et hinc concordat illud: Ecce super montes, pedes euangelizantis et annunciantis pacem. Et Isaia: Quam pulchri sum praesentes pedes annunciantis, et praedicanis pacem, annunciantis bonum, praedicanis salutem. Hanc autem dicitur maxime pauperibus annunciare, quia ad pauperes inchoat sermonem. Beati pauperes spiritu. Et per pauperes paupertatem alijs praedicauit. Pauperes euangelizantur. Nec mirum, quia dicitur: Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam, et cetera. His annunciat salutem, quia alibi ait: Parcet pauperi et inopi, et animas pauperum saluas faciet, et cetera. Et propter hoc dicitur a Spiritu et Domino missus. Dominus Deus misit me, et Spiritus eius. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus.

Tertio insinuat Reparator per passionis remedium, cum additur: *Sanare contritos corde.* Quod quidem liberat a malo culpa actualis, et originalis, a caecitate rationis, et enormitate uoluntatis. Utique a malo actualis culpa liberat, propter quod dicitur: *Sanare contritos corde,* misit scilicet me ad curationem actualis culpae. Necessaria enim est cum passione Christi contritio poenitentiae. Qui sanat contritos corde. Vel hoc dicitur, quia ipsa culpa actualis totum robur animae frangit. Magna uelut mare contritio tua, et cetera. Et alibi: Lingua, quae immoderata est, conteret spiritum. Liberat etiam a malo culpa originalis, propter quod additur: *Predicare captiuis remissionem.* Merito, causa originalis culpa, captiuum detinebatur genus humanum a diabolo. Excute de puluere, consurge, sede Hierusalem. Solue uincula colli tui captiua filia Sion. Quia haec dicit Dominus: Gratis uendati estis, et sine argento redimemini, et cetera. Vnde: Tu quoque in sanguine testamenti tui, emisisti uinctos tuos de lacu, et cetera. Et hoc est, quod dicitur ab Isaia: Dedi te in foedus populi. Et post: Ut diceret his, qui uincti sunt: Exite: et his, qui in tenebris: Reuelamini. Et post: Equidem captiuitas a forti tolletur. Quia ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem. Et haec remissio in Cyro praefigurata fuit, qui dimisit captiuitatem filiorum Israel. Captiuitatem meam dimitter, non in pretio, neque in muneribus. Liberat etiam a caecitate rationis, ideo subditur: *Et caecis uisum,* misit scilicet me praedicare, quod et fecit, sicut dicitur: Euntes, renunciate Ioanni, quae audistis, et uidistis: caeci uident, et cetera. In quo significatur interior illuminatio. Vnde Ioannes: In iudicium ego

Acl. 10. f

Dan. 9. f

Ioan. 3. d

Euangeliu.

Nabh. 1. a
Isa. 52. b

Mat. 5. a
Mat. 11.

Psal. 11. a

Psal. 71. c

Isa. 48. c
1. Ioan. 4. b

Pf. 146. a

Thr. 2. d

Isa. 52. a

Zach. 9. c

Isa. 49. c

Eph. 4. b

Isa. 45. b

Mat. 19. a

Ioan. 9. g

in hunc mundū veni, vt qui non vident videant, id est gentiles, secundum illud Isaiā: Dedi te in lucem gentium. Et hoc est, quod dicitur: Audient in die illa surdi verbalibri, et de tenebris et caligine oculi cæcorum videbunt. Et hoc petebat Dauid: Illumina oculos meos, ne vniquam obdormiam in morte, et cetera. Liberat etiam ab infirmitate voluntatis, propter quod subiungitur: *Dimittens confractos in remissionem*, misit scilicet me. Confracti sunt, quorum voluntas per peccatum infirmata est ad bonum, sicut sunt fatui peccatores. Cor fatui, quasi vas confractum, et cetera. Et in Isaiā: Dimitte eos, qui confracti sunt, liberos. Hæc autem confractio est reparabilis, dum hic viuimus, sed irreparabilis efficitur in morte secundum illud: *Comminuetur*, sicut conteritur lagena figuli, contritione peruulsa, et non inuenitur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio. Quia non erit susceptibilis gratiæ, et hoc erit in iudicio, secundum illud: Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos. Sed modo remissionem facit, quod figuratum est in Machabæis, vbi dicitur, quod sub Ionatha fratre Simonis sunt multæ remissiones factæ Iudæis.

Postremo insinuat Remunerator per retributiones in iudicio, in quo bonis fit vniuersalis boni collatio. Propter quod dicit: *Prædicare annum Domini acceptum*, scilicet bonis, de quo: *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, et cetera*. Hic est annus significatus in Iubileo: Anno iubilei reuertetur homo ad possessionem suam. Vel etiam in septimo: *Septimo anno facies remissionem*. Hic annus superat annum meriti: quia supra condignum remunerantur boni. Quare dies diem superat, et iterum, lux lucem, et annus annum a sole? In hoc etiam iudicio malis fiet sempiterna damnatio, ideo additur: *Et diem retributionis*. In quo retribuet vnicuique secundum opera sua: Dies vitiosis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. De hac die dicitur: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet: cum enim dixerint, pax et securitas, et cetera. Hanc, vt dicit Gregorius, debemus tanto sollicitius formidare, quanto eam non possumus præuidere.

Et cum plicuisset librum, et cetera. Hic quarto loco, postquam descripta est congruitas in testimonio, notatur credulitas in populo. Ad quam exprimentam insinuat in docente maturitas. In plebe adistente audiendi auiditas. In eruditione veritas. In eruditio credulitas. Ad exprimentam igitur maturitatem in docente dicitur: *Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit*. Prius itans legerat accipiendo librum, cum humilitate. Nunc reddit, et sedit cum auctoritate. Sedere enim, est indicium Doctorum, et Regum. Vnde: Super cathedram Moyfi sederunt Scribæ et Pharisei. Et Iob: Voluisssem ire ad eos, sedebam primus, cumq. sederem quasi rex, circumstante exercitu: eram tamen mœrentium consolator. Et nota: hic per plicationem libri debemus intelligere diuinorum mysteriorum occultationem, quia non omnia sunt omnibus reuelanda, secundum quod dicit Beda. Plicatum librum ministro reddidit, quia non omnibus omnia dicenda, scilicet pro captu audientium verbum doctori dispensandum, suo præmonebat exemplo, cum ait: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo*. Vnde de Daniel, quia clausi sunt, signatiq. sermões, vsque ad præfinitum tempus. Vel ideo plicatum ministro reddidit, quia secundum illud: *Vsque in hodiernum diem, cum legitur Moyfēs, velamen positum, est super cor eorum*.

Ad exprimentam vero auiditatem in plebe audiendi verbum, subditur: *Et omnium in synagoga occurrerant intendentes in eum*, quasi desiderantes eum audire sicut sapientem. Vnde dicit sapiens: In conspectu potentium admirabilis ero: et post tacentem

me sustinebunt, et loquentem me respicient, et cetera. Et Iob: Qui me audiebant, expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consilium meum. Quia sicut dicitur: *Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam*.

Ad insinuandam vero veritatem, siue firmitatem doctrinæ, subditur: *Capitulum dicere ad illos, quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris*. Ideo dicitur impleta scriptura illa tunc fuisse, quia cum verba illa ad Christum pertineant, nullus in propria persona poterat verbum præmissum vere dicere, nisi Christus, qui illud legit in auribus eorum. Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum. quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyfi, et prophetis, et psalmis de me. Vnde Christus adimpleuit omnem iustitiam, quantum ad morum honestatem, secundum illud: Sic decet nos implere omnem iustitiam. Impleuit etiam omnem scripturam, explicando et exponendo Dei veritatem. Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non enim veni solvere, sed adimplere. Et ideo dicitur: *Quia omnia in omnibus adimpleuit*. Vnde verba et signa veteris legis vacua, impleuit veritate et gratia. In cuius signum Ioannis secundo in primo signo dicitur: *Implete hydrias aqua*. Et impleuerunt eas vsque ad summum.

Ad denotandum vero credulitatem in multitudi- ne assistente, subditur: *Et omnes testimonium illi dabant*. Omnes, id est, aliqui de omnibus testificabantur sanctitatem et innocentiam ipsius. Auris audiens beatificat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi. Et quoniam verbis non poterat eius gratiam explicare, ideo subditur: *Et mirabantur in verbis gratia, quæ procedebant de ore ipsius*: Sic et doctores mirabantur super prudentia et responsis eius. Et dicuntur verba gratiæ secundum illud: In labijs sensati inuenitur gratia. Et maxime huius, ad quem Petrus dicebat: Verba vitæ æternæ habes. Et ipse de se: Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Et ideo in Psalmo: Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Et dicebant: *Nonne, et cetera*. Postquam introduxit testimonium propheticum ad eruditionem credentium: hic introducit exemplum authenticum ad confutationem detrahentium. Et quia detractores, cum confutantur, fiunt deteriores, nam efficiuntur persecutores: ideo in hac parte sunt duæ partes. In quarum prima ponitur confutatio detrahentium: in secunda vero declinatio perfectentium, ibi: *Et impleti sunt omnes in synagoga*, et cetera. Prima pars habet duas. In prima proponuntur detrahentium conuitia: in secunda vero introducuntur exempla prophetica, detractores confutantia, ibi: *Ait autem: Amen dico vobis: quia nemo propheta, et cetera*. Exprimit autem conuitia detrahentium tripliciter, scilicet per modum apertæ contumeliæ, per modum occultæ ironiæ, per modum inuentionis expressæ. Per modum, inquam, apertæ contumeliæ, exprimit, cum ait: *Et dicebant: Nonne hic est filius Ioseph?* Filium Dei vocabant filium fabri, conceptum de Spiritu sancto in vero virginali, dicebant genitum concubitu coniugali. Vnde dicitur, quod dicebant: *Nonne hic est fabri filius?* Beda: *Quanta Nazaræorum cæcitas, qui eum, quem in verbis factisq. Christum esse cognoscunt, ob generis tantum notitiam contemnunt*. Huic simile dicebatur de Saul: *Quæ nam res accidit filio Cisi?* Num et Saul inter prophetas? Et: *Non est nobis pars in Dauid, nec hereditas in filio Isai*. Hoc autem dicebant, non omnes, sed mali, scilicet Scribæ et Pharisei. Vnde non contradicit ei, quod prius dictum est, quod omnes testimonium illi dabant. Similis modus loquendi est in scriptura: *Cum occideret eos, quarebant*.

bant eum, non mortui, sed alij. Hæc est autem consuetudo malorum, vt quando aliquem laudari audiunt, statim se opponunt, et si non possunt ex parte morum et scientiæ, saltem ex parte naturæ, secundum illud: *Bona in mala conuertens insidiatur*, et in electis imponet maculam. Vel etiam illi ijdem, quem prius laudabant, post despiciabant, secundum illud Psalmistæ: *Laudauerunt laudem eius. Cito fecerunt, oblitii sunt operum eius. Vel aliter intelligi potest, vt licet immediate hic narretur, non tamen fit immediate, sed post factum eit*.

Per modum occultæ ironiæ exprimit, cum adiungit: *Et ait illis: Vtique dicitis mihi hanc similitudinem*. Hoc enim videbat eos occulte cogitare. Dixit ergo hoc ironice, proponitis contra me, quod occulte in cordibus vestris concepistis, quia secundum quod dicitur: *Ex abundantia cordis os loquitur*. Proponitis hanc, scilicet, similitudinem per ironiam: *Medice, cura teipsum*. Quod consuevit dici medicis infirmatibus, cum sibi subuenire non possunt, vel negligunt: quod est ipsorum derisorium verbum: sic et tu te ipsum, id est, infirmos tuos, id est patriæ tuæ, cura. Quod dicebant potius ex incredulitate, et derisione, quam ex humilitate et deuotione, sicut dicitur, quod non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum. Vnde Beda dicit in glossa: *Frustra opem misericordiæ cælestis expectas, si alienis virtutibus, inuides*. Aspersionem enim est Dominus inuidorum, et ab his, qui beneficia diuina in alijs persequuntur, miracula suæ potentie auertit. Et nota, quod ironice vocant medicum, quem veraciter debent conseruare medicum, secundum illud: *Ipse vulnerat, et medetur*. Despiciunt, quem debent colere, et honorare secundum illud: *Honora medicum propter necessitatem*. Et post: *Altissimus creauit de terra medicinam, et vir prudens, non abhorrebit illam*.

Per modum vero inuentionis expressæ exprimit, cum subiungit: *Quanta audiuimus facta in Capharnaum, scilicet opera miraculosa*. Vnde: *Et tu Capharnaum numquid vsque in cælum exaltaberis? Et postea: Terræ Sodomorum remissus erit in die iudicii, quàm tibi*. Sed quo modo hæc audierunt facta in Capharnaum, cum Euangelista nondum expresserit aliqua miracula ipsum fecisse? Quia propter attendendum, quod Euangelista non prosequitur ordinem rei gestæ, sed ordinem intentionis suæ, et hoc quidem facit pluries: et ideo, cum Euangelista narrat post, quod alius ante, non est repugnancia, quia non intendunt dicere eo ordine esse facta, quod sunt scripta, sicut dicit Augustinus. Pater, quia Lucas cum alijs duobus Matthæo et Marco nihil narrat de primo aduentu Christi in Galilæam, sed de secundo. De primo autem determinat solus Ioannes. Ex fama ergo miraculorum factorum in terra aliena arguebant eum, quia non faciebat in terra propria. Vnde additur: *Fac et hic in patria tua, et cetera*. Secundum illud: *Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit?* Et ad Timotheum: *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negauit: et dicitur etiam: Mandauit illis, vnicuique de proximo suo*.

Ait autem: *Amen dico*, et cetera. Hic post detrahentium conuitia, subiunguntur exempla prophetica, detractores confutantia. Ad plenam autem ipsorum confutationem præmittitur generale prouerbium: *secundo speciale exemplum in Elia, propheta eximio: tertio in Eliseo discipulo ipsius. Primum est ad commouendum: secundum ad confutandum: tertium ad confirmandum*. Generale igitur prouerbium in omni præmittitur, et populo præmittit, cum dicit: *Ait autem, scilicet Christus: Amen dico vobis, id est certitudinaliter: quia, Amen, signum est affirmationis*. Et vere, quia sicut

A ipse dicit: Cælum et terra transibunt: verba autem mea non præteribunt. Quia nemo propheta acceptus est in patria sua, scilicet nec quoad doctrinam, nec quoad vitam, in quibus propheta confueuerunt habere excellentiam. Et ideo non est mirum, si in patria sua non faciat miracula, quæ pro ingratis et indignis non sunt faciendæ. Huic Saluatoris prouerbio accedit, quod Ioseph a fratribus venditur: ab Ægyptijs honoratur. Sic Moyfēs ab Aaron, et Maria contumeliā patitur: et a contribulibus obiurgatur. Sic Abraam a compatriotis in Chaldæa patitur. Vnde dicitur ei: *Egredere de terra tua et de cognatione tua*. Rationem autem huius assignat Beda in glossa: *ceteri prophetae minores in patria, quàm in exteris ciuitatibus habiti sunt. Quia prope modum naturale est, ciues semper ciuibus inuidere*. Non enim considerant præsentia viri opera, sed fragile recordantur infantiam, quasi non et ipsi per eosdem ætatis gradus ad maturam ætatem venerint.

Speciale vero exemplum in Elia nobili propheta, adiungit, cum dicit: *In veritate dico vobis*. Sermo tuus veritas est. Etiam veritatem dicebat, cui erat credendum, et tamen non credebant. Vnde Ioannes: *Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Et illud Iob: Quare detraxistis sermonibus veritatis, et cetera*. Et hæc est veritas certa, quia sumitur de scriptura. Vnde additur: *Multa vidua erant in diebus Elia in Israel, quæ scilicet erant in necessitate constitutæ*. Multiplicatæ sunt mihi viduæ eius super arenam maris. Erant autem in necessitate constitutæ, propter defectum pluuiæ cælestis, addit: *Quando clausum est cælum annis tribus, et mensibus sex, sicut Dominus comminatus fuerat: Sin autem nec sic obedieritis, et cetera*. Et postea: *Dabo vobis cælum desuper, sicut ferreum*. Et in Deuteronomio: *Sit cælum quod supra te est, æneum: et terra, quam calcas, ferrea*. Et sic factum est propter peccata eorum. Vnde in Hieremia: *Polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitijs tuis. Quam ob rem prohibita sunt stillicidii pluuiarum, et serotinus imber non fuit. Erant in necessitate constitutæ propter defectum terrestris alimonie: et ideo additur: Cum facta esset famas magna in omni terra. Sicut dicitur: Erat famas et heremens in Samaria, et cetera. Vnde verificatum erat de filijs Israel illud Psalmographi: Famem patientur vt canes, et circuibunt ciuitatem. Quia circuibat rex et dispensator domus suæ ad inuenienda pasca. Et licet essent in tanta necessitate, subiungitur: *Et ad nullam illarum missus est Elia, vt eas per miraculum releuaret a penuria famis, vt sic verificaretur in eis illud: Esurientes, et sitientes: anima eorum in ipsis defecit. Sed extraneam releuauit, vnde additur: Nisi in Sarephtha Sidonia, ad mulierem viduam. Secundum quod scribitur: Dicitur est Elia: Surge, et vade in Sarephtha Sidoniorum: et manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ, vt pascat te: immo ipsa per te. Aliud exemplum ad confirmationem prædicorum de Eliseo introducitur, cum ait: *Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo propheta*. Vnde dicitur, quod tempore Elisei erant quatuor viri leprosi iuxta introitum portæ Samariæ. Et multi alij in necessitate consimili. *Et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus*. Dicitur, quod Naaman descendit, et lauit in Iordane septies iuxta sermonem viri Dei: et restituta est caro eius, sicut caro pueri paruuli, et mundatus est. Et hoc, iusto Dei iudicio, quia non erant digni. Et a simili etiam, secundum imitationem prædecessorum, ostendebat eos indignos ad miraculorum susceptionem. Simile habetur in Matthæo: Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, qui prophetas occiderunt. Et vos impletemensuram patrum vestrorum. Et in Act. Durauerunt, et in circumcisi cordibus, et auribus, vos semper Spiritui sancto resististis, sicut patres vestri, et vos:**

Iob 29. d
Eccli. 3. d
Inf. 24. f
Mat. 3. d
Mat. 5. b
Eph. 1. d
Ioan. 2. a
Mat. 5. d
Mat. 13. g
Beda. 10. 5. lib. 2. in Luc. c. 4.
Iob 5. c
Eccli. 38. a
Mat. 13. g
Aug. lib. de cõsensu Euangelistarum.
Eccli. 14. a
1. Tim. 5. a
Eccli. 17. b
Mat. 13. g
Beda. 10. 5. lib. 2. in Luc. c. 4.
1. Reg. 10. e
2. Reg. 20. a
Psal. 77. d

Mat. 24. c
Gen. 37. f
Gen. 41. c
Num. 12. a
Gen. 12. a
Beda. 10. 5. lib. 2. in Luc. c. 4.
Ioan. 17. c
Ioan. 8. f
Iob. 6. d
Hier. 15. b
Leu. 26. c
Deut. 28. c
Hier. 3. a
1. Reg. 18. a
Psal. 58. b
3. Reg. 18. a
Ps. 106. a
3. Reg. 17. b
4. Reg. 7. a
4. Reg. 5. d
Mat. 23. d
Act. 7. f

et vos. **Quem** prophetarum non sunt persecuti patres vestri? *et c.* Et sic manifeste sunt conuicti, quia defectus miraculorum non erat imputandus impotentiae vel negligentiae Christi, sed potius ipsorum inuidiae, et incredulitati: et sic digni erant, qui miraculis priuarentur, sicut priuati etiam fuerant patres ipsorum. Et nota, hic spiritualiter, quod his duobus exemplis ostendit indignitatem Iudaeorum respectu gentiliu: quantum ad vniuersale defectum penitentiae, et vniuersale contagium malitiae: quod in Iudaeis remansit non curatum, sed in gentilibus est sanatum per Christum. Clausura caeli. *Deut. 11. c.* Pluuia voluntaria segregabit Deus hereditati tuae, et cetera. Et ex hoc fit fames, et indigentia omnis boni. *Iob 18. c.* Pluuie priuatio quid. *Heb. 6. b.* Beda 10. 5. li. 2. 7. *Euā. Luc. c. 4. Act. 13. g.* Lepra quid significet. *Psal. 13. a. Ezec. 24. d.* Naaman. *Beda. ut su.* *Osee 8. b. Ezec. 36. c.* *Et repleti sunt omnes, et cetera.* Postquam descripta est confutatio detrahentium, subiungitur hic declinatio persequentium. Habet autem haec pars, duas. In prima describitur malignantium persecutio: in secunda vero persequentium declinatio, ibi: *Ipsae autem transiens, et cetera.* Ad descriptionem ergo persequutionis malignantium tria introducuntur, scilicet iracundia mentis, violentia operis, et perfidia ex parte finis intenti. Insinuat ergo iracundiam mentis, in hoc, quod dicit: *Et repleti sunt omnes, in synagoga, ira, haec audientes.* Vnde verificatum est illud: Odio habuerunt corripientem in porta, *et cetera.* Propter quod dicitur in Prouerbis: Noli arguere derisorem, ne oderit te: Argue sapientem, et diliget te. Vnde ex auditu veritatis non sunt eruditi, sed potius irritati: contra quod dicitur: Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit. Et *Iob:* Vere stultus interficit iracundia: quia sicut dicitur, ira non habet misericordiam, nec erumpens furor. Violentiam autem operis insinuat, cum addit: *Et surrexerunt, et eiecerunt illum extra ciuitatem, tamquam blasphemum: sic enim erat praecipitum: Educ blasphemum extra castra.* Et post: *Et lapidet eum populus vniuersus.* Et sic verificata est illa parabola, in

qua dicitur, quod filium patrisfamilias eiecerunt coloni extra vineam. Vineam enim Domini exercituum, domus Israel est: Sic fecerunt Stephano: Impetum fecerunt vniuersim in eum. Et eicientes eum extra ciuitatem, lapidabant, *et cetera.* Vnde Saluator poterat eis dicere illud: Nonne vos estis, qui odistis me, et eiecitistis de domo patris mei? Perfidiam autem ex parte finis intenti explicat, cum adiungit: *Et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat edificata.* Ad locum praeruptum ducebant ad praecipitium. Vnde poterat dici populo illi infano, illud sapientis mulieris: *Quare praecipitas hereditatem Domini? In hoc autem quod praecipitare eum volebant, peiores diabolo erant: sicut dicit Beda. Quia quod ille tantum dixit verbo: Mitte te hinc deorsum, hoc isti conati sunt facti: sed non valuerunt, quia ipse habebat potestatem ponendi animam suam: nemo autem tollendi ab eo, sicut dicitur. Vnde Beda: Non a Nazareis praecipitari, non a Hierosolymitis lapidari, non inter pueros Bertheemitas ab Herode perimi: non alia vel alia voluit morte consummari, sed crucis expectare voluit triumphum. Ipsa enim est typus monarchiae singularis. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Et hinc est, quod cacumina crucis caelos ostendunt, ima perunt inferos, cornua terram tegunt. *Ipsae autem transiens, et cetera.* Hic notatur declinatio persequentium perfecta, quia fuit sine detentione, sine impulsione, sine portatione. Vnde non poterant ei violentiam facere, nec trahendo, nec impellendo, nec portando. Ad ostendendum igitur, quod non fuit violentia detentionis dicitur: *Ipsae autem transiens, et cetera.* Vnde Ambrosius: Quod capitur, a paucis et tenetur, voluntatis est. Quod a populo modo non tenetur, sed transit, maiestatis est. Vnde nihil poterat actum virtutis suae retardare. Ecce iste venit saliens in montibus transfiliens colles. Fuit autem iste transitus a virtute propria, sed Petri in virtute aliena. Qui transientes primam, et secundam custodiam, venerunt, *et cetera.* Ad ostendendum, quod non fuit violentia impulsione, subditur: *Per medium eorum, quasi diceret: Cernis, quod non possit ab aliquo superari. Vnde poterat dicere illud: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Simile dicitur: Quarebant eum apprehendere, scilicet ad lapidandum, et exiit de manibus eorum. Per medium vadit, quia mediator Dei et hominum, semper diligit medium. Vnde: Medius vestrum stetit, quem vos nescistis. Ad ostendendum vltimus, quod non fuit violentia vectionis, subditur: *Ibae: scilicet propria virtute, sicut animalia, de quibus in Ezechia dicitur, quod ibat, et reuertebantur in similitudinem fulguris confuscantis. Ibae, scilicet non in praecipitum, sed descendebat, et dicit Beda, sub rupem, illi cedente petra, et ipsum suscipiente, vt illi ad eum non possint attingere, vnde poterat dicere illud: Quaretis me, et non inuenietis: et vbi ego sum, vos non potestis venire. In quo ostenditur simul Domini potentia, quia non poterant illum laedere: sed et lapides obediebant ei. Ostenditur et patientia, quia cessit, nec eos laesit, sicut dicitur, quod Iudaei tulerunt lapides, vt iacerent in eu: Iesus autem abscondit se, et exiit de templo. Nota hic, quod quattuor modis est Domino Iesu mors tentata. Quidam tentauerunt gladio perimere, sicut Herodes. Quidam praecipitum, vt hic. Quidam lapidatione, sicut Iudaei. Quidam crucifixione. Spiritualiter enim Christus crucifigitur in nostra redemptione. Vnde dicitur de his, qui prolapsi sunt: Rursus sibi metipsis crucifigentes filium Dei, *et cetera.* Lapidatur autem in obduratione Hierusalem, Hierusalem, que occidis prophetas, et lapidas eos, *et cetera.* Vbi ostenditur obduratione Iudaeorum. Praecipitatur autem in desperatione: Succident electas cedros tuas, et praeci-***

Mat. 21. d. Isa. 5. b. Act. 7. g. Ind. 11. b. 2. Reg. 20. f. Sup. eod. Ioan. 10. d. Beda 10. 5. lib. 2. in Luca cap. 4. Phil. 2. b. Amb. 10. 3. lib. 4. in Luca cap. 4. Cant. 2. b. Act. 12. b. Psal. 26. Ioan. 10. g. Ioan. 1. d. Ezec. 1. d. Beda. Ioan. 7. e. Ioan. 8. g. Mat. 2. c. Ioan. 8. g. Mat. 27. Heb. 6. b. Mat. 23. d. Hier. 22. b.

et praecipitabant in ignem. Et hoc est in desperatione. Sed gladio perimitur in blasphematione, secundum illud: Filij hominum, dentes eorum arma et fragitae, et lingua eorum gladius acutus. *Et descendit in Capharnaum, et cetera.* Postquam ostendit doctrinam Christi authenticam ex merito vitae, et testimonio scripturae, hic modo ostendit ex miraculo potentiae, et in ore trium stetit firmum auctoritatis testimonium. Habet autem haec pars, tres. In prima proponitur communicatio doctrinae Christi. In secunda, confirmatio virtutum miraculi, ibi: *Et in synagoga erat, et cetera.* In tertia, acceptio eiusdem a multitudine populi, ibi: *Facta autem die, egressus ibat, et cetera.* Circa autem communicationem doctrinae Christi quattuor exprimuntur, scilicet locus, tempus, effectus, et virtus. Ex his autem quattuor colligitur doctrina Christi fuisse humilis, celebris, admirabilis, et sublimis. Humilis, inquam, ostenditur ex situ loci, quem notat, cum dicit: *Descendit in Capharnaum ciuitatem Galilae.* Descensus enim in Christo signum est humilitatis, sicut ascensus in superbis signum est elationis. Vnde: Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallis. Ad quod etiam designandum, dicitur: quod descendit Spiritus corporali specie, *et cetera.* Et ideo ipse dicebat: Descendi de caelo, non vt faciam voluntatem meam, *et cetera.* Et haec magna est humilitas, et hanc docuit verbo: Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. Exemplo: Si ego laui pedes vestros, *et cetera,* exemplum enim dedi vobis. Huic etiam competit, quod ciuitas illa erat in confinio gentium et Iudaeorum in finibus Zabulon et Nephtalim, vt sic ostenderet se non despiciere gentiles, ratione culpae aut idolatriae. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, et terra Nephtalim, et nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilaeae Gentium. Huc accedit, quod istae duae tribus, prius caeteris migrabant, sicut dicitur. Et ideo tamquam despectiores, primo fuerant visitandae. Celebris autem ostenditur ex tempore sollempni, cui additur: *Ibiq. docebat illos sabbatis.* Tunc enim populus veniebat ad audiendam legem, quia cessabant ab omni opere seruilium, sicut praecipitur. Et ideo Baruch: Legite librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die sollempni, et in die opportuno. Sic etiam Paulus sabbatis docebat, secundum quod dicitur: *Moyseus a temporibus antiquis, habet in singulis ciuitatibus, qui eum praedicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur.* In quo erudimur secundum consilium: Sapientiam scribe in tempore vacuitatis, et qui minoratur actu, sapientiam percipiet. Et etiam erudimur in diebus sollempnibus, et in conspectu multitudinis, maxime intendere diuinis laudibus, et praedicationibus. Vnde in Psalmo: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiae laudabo te. Et rursus: In Ecclesijs benedicite Deo de fontibus Israel. Admirabilis autem ostenditur ex stupore populi, cum additur: *Et stupebant in doctrina eius, et hoc, quia aliquid magnum, et insolitum in ea imaginabantur.* Sic et in doctrina Apostolorum, post Spiritus sancti aduentum: *Stupebant autem omnes, et mirabantur ad inuicem, et cetera.* *Iob:* Adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem. Nec mirum, quia sicut dixerunt ministri: Numquam sic locutus est homo. Sublimis vero ostenditur ex virtute singulari, et hoc notat, cum addit: *Quia in potestate erat sermo ipseus.* Sive quia loquebatur, vt Dominus omnipotens, secundum illud: Admirabantur turbae super doctrinam eius. Erat enim docens eos, sicut potestatem habens. Sive quia sermone iuncta erat virtus, faciens mirabilia, secundum illud: Sermo illius potestate plenus est. Et infra: De Iesu Nazareno, qui fuit vir pro-

pheta potens in opere, et sermone. Sive etiam, quia verba eius spiritualem virtutem sapiebant, secundum illud Psalms: Dabit voci suae vocem virtutis. Sic et Apostolus: Sermo meus, et praedico mea non in suauibus humana sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus, et virtutis. Nec mirum si sermone eius erat virtus coniuncta, quia ipse est Dei virtus, et sapientia. Et ideo dicitur: Portans omnia verbo virtutis suae. *Et in synagoga erat, et cetera.* Post communicationem doctrinae Christi, sequitur hic comprobatio per virtutem miraculorum. Ostenditur autem haec virtus admirabilis in Christo docente, tripliciter. Primo respectu sexus virilis. Secundo respectu muliebris ibi: *Surgens autem Iesus.* Tertio respectu omnis sexus, et aetatis, ibi: *Cum autem sol occidisset.* Rursus alia differentia est ex parte naturae, quia primum miraculum consistit in liberatione hominis a daemone: secundum in liberatione mulieris a febre: tertium in liberatione ab vtriusque indifferenter. Rursus, primum est in loco eruditionis, quia in synagoga: secundum vero in loco refectionis, scilicet in domo Simonis: tertium in loco requietionis, quia post solis occasum. Postremo, primum horum ostenditur factum fuisse mane: secundum circa meridiem, quia hora commestionis: tertium circa solis occasum. His autem omnibus claret, quod Christus habet posse super omnem personam, et super omnem naturam, et in omni loco, et in omni tempore: ac per hoc sufficienter ostenditur authentica doctrina eius per virtutem multitudinis miraculorum. Praemittitur autem primo miraculum hominis daemoniaci curati. Circa cuius quidem curationem, notanda sunt quattuor concurrentia, quae faciunt ad manifestandam Christi potentiam: ex parte daemoniaci, status manifestae miseriae: ex parte daemonis, sentimen diuinae praesentiae: ex parte Christi, operatio immensa potentiae: ex parte populi, exhibitio debite reuerentiae: quae omnia conuenientissime describuntur ab Euangelista ad praesentis miraculi magnificentiam. Ex parte igitur daemoniaci ostenditur status manifestae miseriae, cum dicitur: *Et in synagoga erat homo habens daemonium immundum.* quia in communi apparebat omnibus, quod erat a daemone obfusus. Vnde in loco communi erat, quia in synagoga, vbi multi conueniebant, secundum illud: Ego semper docui in synagoga, et in templo, quae omnes Iudaei conueniunt. In hac erat homo habens spiritum immundum ab effectu, quia immundum facit. Spiritum immundum auferam de terra. Immundus iste spiritus dicitur: quia semper immunditiam suggerit. Vnde in Apocalypsi: Et vidi de ore draconis, et de ore bestiae, et de ore pseudoprophetae exire spiritus tres immundos in modum ranaru. Ex parte vero daemonis, ostenditur sentimen diuinae praesentiae, cum dicitur: *Et exclamauit voce magna, et cetera, et ex vi clamoris ostenderetur in daemone passio doloris.* Ecce, serui mei laudabant praer exultatione cordis, et vos clamabitis praer dolore cordis, et praer contritione spiritus ululabitis. Vnde colligitur ex clamore, quod in daemone fuit dolor, et tremor, ex sentimento praesentiae Christi. Vnde Augustinus: Vtinam sicut Deum daemones iudicet, sic homines agnoscerent Saluatorem: demones viderunt, et contremuerunt, homines vero viderunt, et occiderunt. O quanta infelicitas, homines peiores demonibus inueniri. Vnde ipse timor compulsi veritate coteri, scilicet, quod Christus esset destructor demonu, et sanctificator hominum. Propter primum additur, dicens: *Sine, quid nobis et tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos. Sine, id est, cessa ab afflictione, et non frustra persecutione, quia importabilis est. Manum tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat. Vel, sine, id est, permitte me elongari a te, quid nobis, et tibi, quasi*

Psal. 67. d. 1. Cor. 2. a. 1. Cor. 1. c. Heb. 1. a. Christi potestas maxima. Ioan. 18. c. Zac. 13. a. Spiritus immundus ab effectu. Apoc. 16. Isa. 65. e. Iob 13. c.

2. Cor. 6. c bi, quasi diceret, nulla contentio: et ideo simul esse non possumus. Quae participatio iustitiae cum iniquitate? Aut quae societas luci ad tenebras. Quae autem contentio Christi ad Belial? Et quod non sit communicatio, ostendit, cum adiungit: *Venisti perdere nos.* Repente confurget perditio eorum. Vnde: In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli. Et nota, quod duplex est perditio demonum. Vna scilicet propter peccatum superbiae, qua perditum sunt ab initio. Perdidit te, o Cherub, protegens, de medio lapidum ignitorum. Alia propter peccata superaddita, ob quae perdentur in extremo iudicio, cum auferetur omnis potestas, et infligetur omnis poena debita. De qua: Iuxta est dies perditionis. Et haec perditio non fiet omnino ante diem iudicij, vnde: Venisti huc ante tempus torquere nos? Sed tantum a tempore Christi inchoata est. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiecitur foras. Non solum autem confitetur ipsum destructorem demonum, sed etiam satisfactorem hominum, cum adiungit: *Scio te, quia sis sanctus Dei,* ille scilicet, de quo Daniel: *Vngatur Sanctus sanctorum.* Hoc autem non sciebat certa scientia, cum dicitur: *Si enim cognouissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent.* Sed cognoscebat coniecturando. In similitudinem arioli et coniectoris estimat quod ignorat. Existimabat enim hoc per penam, quam sentiebat.

Ex parte autem Christi ostenditur operatio immentis potentiae, cum adiungitur: *Et increpauit illum Iesus, dicens: Obmutescere,* tamquam enim omnipotens daemone sola increpatione silentium imponit. Ostendit mihi Iesum sacerdotem magnum. Et sequitur: *Incepit Dominus in te, satan, et increpuit Dominus in te qui elegit Hierusalem.* Licet autem vera diceret, tamen silentium imponebat, quia ut dicitur: *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Vnde et in Psalmo: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Vel ideo prohibuit, quia dolose loquitur, et immitit frequentem falsam veris.* Vnde super illud: *Non sinebat ea loqui, dicit glossa, ne, dum viderent vera loquentem, sequerentur errantem.* Et ideo in Psalmo: *Muta fiant labia dolosa, et cetera.* Ostendit autem hic vanam gloriam esse vitandam, ut in vanis et falsis laudibus nemo quareat laudari. Exemplum est de Paulo. Non autem solum imponit silentium increpando, verum etiam expellit praecipiendo, cum additur: *Et exi ab eo.* Iam impletur illud Abacuc: *Egredietur diabolus ante pedes eius.* Et ideo sequitur: *Et cum proticisset illum daemone in medium, exiit ab illo.* In quo ostenditur iracundia diaboli, quia inuitus exiit, et cum murmure. Vnde Marcus: *Discerpens enim, et cetera, exiit ab eo.* Hoc autem facit diabolus, cum videt se perdere, quod male possidet. Descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, et cetera. Sed ira eius non laesit, Domino prohibente. Vnde subditur: *Nihil nocuit.* Non nocerunt, et non occiderunt in vniuerso monte sancto meo. Ex hoc autem colligitur, quod diabolus habet semper voluntatem nocendi, quia hanc habet a semetipso, sed potestatem nocendi non diuinitatem. Vnde: *Non est potestas nisi a Deo.* Et ideo Petrus: *Et quis est, qui vobis nocet, si boni amulatores fueritis?*

Postremo ex parte populi ostenditur exhibitio debita reuerentiae, cum subditur: *Et factus est paupor in omnibus.* Hoc dicitur, quantum ad reuerentiam secundum actum cordis. Nec mirum, quia columna caeli contremiscunt, et pauent ad nutum eius. Vnde: *Iob: Paupor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.* Et hoc ad aspectum tanti miraculi: *Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, et cetera.* Et in Hieremia: *Quis non timebit te, o rex gentium? Quantum vero ad*

actum oris, adiungitur: *Et colloquebantur ad inuicem dicentes, scilicet alter ad alterum conferendo. Quod est hoc verbum, id est, res digna verbo, sicut accipitur: Non fuit verbum, quod non monstraret eis Ezechias in domo sua. Quia in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et excoit: potestate praecipiente, et virtute faciente. Nec mirum: Potestas, et terror apud Deum est, qui facit concordiam in sublimibus. Sed hoc imperium non est humanum, nec etiam angelicum. Vnde in canonica Iudae dicitur: Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moyse corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae, sed dixit: Imperet tibi Deus. Et quia hoc magnum, et inusitatum erat, non reticendum, sed cum reuerentia diuulgandum. Ideo sequitur: *Et diuulgabatur fama de illo, in omnem locum regionis.* Sic de Salomone dicitur: *Ad insulas longe diuulgatum est nomen tuum.* Sic de Dauid: *Diuulgatum est nomen Dauid in vniuersis regionibus, et Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes.* Sic de Ozia: *Diuulgatum est nomen eius usque ad introitum Aegypti, propter crebras victorias.* Nota, quod fuit diuulgatum nomen Dauid ratione iustitiae: nomen Salomonis, ratione sapientiae: nomen vero Oziae, ratione potentiae: nomen Christi, ratione omnis et excellentiae et dignitatis, et supereminentiae.*

Surgens autem Iesus de synagoga, et cetera. Post miraculosam curationem sexus virilis a daemone, sequitur hic miraculosa curatio sexus muliebris a febre. Quae ab Euangelista describitur hoc ordine: Primo notatur ipsius febris incommodum: secundo vero intercessionis adiutorium: tertio curationis remedium: quarto perfectae liberationis indicium. Haec enim quattuor concurrunt ad praesens miraculum, consummandum. Quantum igitur ad ipsius febris incommodum, dicitur, quod commellebat focrum Simonis iacere in domo. Vnde dicitur: *Surgens autem Iesus de synagoga, introiit in domum Simonis, scilicet, ut potestas eius, quae communiter manifestata fuerat coram omnibus, in domo secretius manifestaretur coram simplicibus, et coram suis imitatoribus.* In domo enim erat mulier curanda, non in synagoga, ad insinuandum quod dicitur: *Docere autem, mulieri non permitto.* Ad hunc ingressum mouebat misericordia, propter mulieris miseriam releuandam, quam exprimit, cum dicit: *Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.* In quo designatur infirmitatis grauitas, quae disponit ad gratiam iuxta illud: *Infirmitas grauis sobriam facit animam.* Licet autem esset grauis, poterat tamen de ea dici illud: *Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei: quam gloriam non solum debuit in altero sexu ostendere, sed in vtroque, quia sicut vterque lapsus fuerat, ita et vterque pertinebat ad redemptionem.* Vnde in Christi nativitate fuit Ioseph cum Maria, in Christi praedicatione discipuli et mulieres, secundum quod dicitur: *In passione Maria, et Ioannes In resurrectione discipuli et Magdalena.* Sic vir et mulier ad Dei gloriam ostendendam curantur, et a grauiori mulier, quam vir, quia pluribus poenis est subiecta. Multiplicabo aeternas tuas, et conceptus tuos: in dolore paries filios, et sub viri potestate eris.

Quantum vero ad intercessionis suffragium, subditur: *Et rogauerunt illum pro ea.* Discipuli, et illi, qui aderant. Quamuis enim Dominus velit dare, nihilominus vult rogari, secundum illud: *Et inuoca me in die tribulationis: eruam te, et honorificabis me.* Inuocabis, et Dominus exaudiet te: clamante, et dicitur: *Ecce adsum.* Et in fine: *Osem Dominum locum est.* Et nota, quod Dominus alium curauit sine precibus, sicut daemone prius: alium precibus alienis, ut hic: alium precibus propriis, ut leproum. In quo signatur, quod tripliciter animas peccatrices

Verbū, pro re digna verbo.

4. Reg. 20. a Iob. 25. a

Iuda 1. b

Ecclesi. 47. c 1. Par. 14. d

2. Par. 26. a

1. Tim. 2. d

Ecclesi. 37. a

Ioan. 11. a

Sup. 2. a

Inf. 8. a Ioan. 19. g Ioan. 20. a

Gen. 3. d

Psal. 80. b

Isa. 58. c. d

Sup. eod. f

Inf. 5. c

Rom. 2. a

Iac. 5. c

Exo. 6. a

4. Reg. 20. b

Psal. 29. a

Ecclesi. 5. b

Pf. 148. a

Psal. 148. b

Hiere. 5. e

Inf. 10.

4. Reg. 4. c

1. Tim. 5. b

Sensus allegoricus.

Isa. 34. d

Mar. vl. d

2. Cor. 11.

Osee 7. b

Rom. 11. d

Sensus moralis.

1. Reg. 16.

Inf. 11.

Ecclesi. 23. c

catrices curat gratia Saluatoris, nunc intercedere sola benignitate suae clementiae. Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Nunc interueniente oratione Ecclesiae. Infirmatur quis in vobis: inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei saluabit infirmum. Nunc vero interueniente proprio gemitu: Ego audiui gemitum filiorum Israel. Audiui orationem tuam, et vidi lacrymam tuam, ecce sanauit. Et ideo dicebat anima sancta: Domine Deus meus clamavi ad te, et sanasti me, et cetera.

Quantum ad curationis remedium, adiungitur: *Et stans super illam, imperauit febrim: et dimisit illam.* Imperat autem tamquam Dominus, et Rex. Sic: *Insuper vniuersae terrae rex imperat seruenti.* Et quia non est ei impossibile omne verbum: Ideo ipse dixit, et facta sunt. Vnde ad praecipuum eius, *dimisit illam,* scilicet febris, secundum illud: *Praecipuum posuit, et non praeteribit.* Nec mirum: quia omnia, quaecumque voluit Dominus, fecit in caelo et in terra, in mari, et in omnibus abyssiis. Me ergo non timebitis, ait Dominus, et a facie mea non dolebitis? Qui posuit arenam terminum mari, praecipuum semper iterum, quod non praeteribit. Vnde miro modo in hoc arguitur, et reprehensibilis ostenditur peruicacia humanae voluntatis, quia omnis creatura sensibilis, et quod plus est, defectus penalis, obedit diuinis imperijs, quibus homo miserabilis contradicit.

Postremo quantum ad perfectae liberationis indicium, subditur: *Et continuo surgens ministrabat illi.* Hoc autem est certum perfectae curationis indicium, quia nulla remanserunt reliquiae, quia statim facta est potens ad motum, et potens ad obsequium. Surrexit enim, et ministrabat eis, tamquam bona matrona, et quasi altera Martha, de qua infra: *Martha autem satagebat circa frequens ministerium.* Et tales merentur diuinum beneficium. Dicit puer Elisaeus Sunamiti: *Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis, ut faciam tibi? Tale viduam dicebat Apostolus esse eligendam: Vidua deligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.*

Notandum autem, quantum ad sensum allegoricum, quod curatio viri a daemone, significat curationem gentilis populi ab errore, in cuius rei figuram dicitur: *Occurrent daemone, onocentaurus, et pilosus clamabit alter ad alterum.* Hoc dicitur de Idumaeo, sub figura gentilitatis. Hoc daemone, eijcitur per fidem Christi, secundum illud: *In nomine meo daemone eijcitur, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, et cetera.* Serpentes, inquam, diffundentes virus erroris, qualis fuit, de quo Apostolus: *Timeo autem, ne sicut serpens Heuam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quae est in Christo.* Per curationem socrus Simonis a febre, significatur curatio synagoga: ab actu carnalis concupiscentiae, quo inardescit ille populus carnalis. Omnes adulterates, quasi clibanus succensus a coquente. Et ideo praemittitur curatio viri, quia sicut dicitur: *Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fieret.*

Secundum sensum moralem, curatio hominis a daemone significat curationem a peccatis spiritualibus, secundum quod dicitur: *Exagitabat eum, scilicet Saul, spiritus nequam, a Domino.* Et infra: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, perambulabit per loca inaquosa, quarens requiem, et non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui, et cetera.* Curatio mulieris a febre est curatio animae a peccatis carnalibus: Anima calida, quasi ignis ar-

dens, non extinguetur, donec aliquid glutiat. Vnde Beda: *Homo a daemone liberatur, cum animus ab immunda cogitatione purgatur.* Femina a febribus, cum caro a feruore concupiscentiae refrenatur. Et ideo homo in medio synagoga eliditur, quia qui spiritualibus peccatis detinetur, indiget humiliari in conspectu hominum. Psalmus: *Custodiens paruulos Dominus, humiliatus sum, et liberauit me.* Ista vero liberatur, Domino stante super eam in domo, quia est cum diuina gratia custodia disciplinae. In filia non auertente se, firma custodiam, ne inuenta occasione, uertat se. Et ideo: *Castigo corpus meum, et in seruicium redigo, et cetera.*

Cum autem sol occidisset, et cetera. Hic post curationem sexus virilis et muliebris, subiungitur curatio vniuersalis respectu omnis sexus, aetatis, et infirmitatis. In qua manifestatur admirabilis potentia Christi ex quattuor, scilicet, ex varietate languorum, ex facilitate curationum, ex confessione daemoneum, ex cohibitione spirituum immundorum. Primo ergo introducit varietas languorum in hoc, quod dicitur: *Cum autem sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum, ut scilicet curaret, et merito, quia: Vere languores nostros ipse tulit, et cetera.* Et in Actis: *Pertransijt benefacendo et sanando omnes oppressos a diabolo.* Et sine distinctione, quia super omnia potest aequaliter. Vnde: *Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia.* Vnde et Matthaeus dicit: *Circuibat Iesus, et cetera.* dein, sanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo. Et nota, quod adducebant post solis occasum, ut ostenderetur, quod Christus non tantum interdiu, sed etiam noctu sollicitus et potens erat circa salutem humani generis, quod figuratum est in Iacobi: *Die noctuque estu vrgebar, et gelu, fugiebatq. somnus ab oculis meis.* Et in Sapientia: *In omnibus magnificasti populum tuum Domine, et honorasti et non despectisti in omni tempore, et in omni loco adfuit eis.* Vel ideo post solis occasum, ut ostenderet vitandam esse gloriam hominum. Vnde reprehendit pharisaeos: *Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Aut ideo post solis occasum, vt designaret per passionem, acquirendum esse generale remedium. Christus enim sol est, secundum illud: *Orietur vobis timeatibus nomen meum sol iustitiae, et sanitas in pennis eius.* Iste occubuit in passione. Vnde Amos: *Occidet sol in meridie.* Et tunc plus sanati sunt, quod signatum est in morte Samonis, qui interpretatur sol eorum. Vnde Beda: *Solis occubitus est passio Christi, per quam plures sanantur daemone, et aegroti, quam ante.*

Secundo additur facilitas curationum, cum additur: *At ille singulis manus imponens, curabat eos.* Facilitate curabat, quia sine interpellatione, sed sola manus impositione sanabat. Nec mirum, quia secundum quod dicitur: *Non est abbreviata manus Domini, ut saluare nequeat.* Et nec solum poterat hoc per se, sed etiam alijs communicare, secundum illud: *Super aegros manus imponens, et bene habebunt.* Et nota, quod singulis imposuisse dicitur sine exclusione, sicut dicitur in Actis: *Non est personarum acceptor Deus.* Et ideo in Psalmo: *Aperis tu manum tuam, et imple omne animal benedictione.* Et hoc est, quod dicitur: *Puillum et magnū ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus.* Et ideo dicitur: *Curabat eos, et cetera, scilicet omnes ad se venientes, quia dicitur: Eum, qui venit ad me, non eijciam foras.* Nec mirum, nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum.

Tertio subditur confessio daemoneum, cum ait: *Exibant autem daemonea a multis clamantia, scilicet pro dolore, et timore, et admiratione. Clamabant praedolore cordis, et praed conuisione spiritus vlulabitis.* Sed

Beda to. 5. li. 2. in ca. 4. Lucae.

Pf. 114. a

Ecclesi. 26. b

1. Cor. 9. d

Isa. 53. a Ael. 10. f

Sap. 16. b

Mat. 4. d

Gen. 31. e

Sap. 19. d

Mat. 23. a

Mal. 4. a

Amos 8. c

Iud. 16. g

Beda to. 5. li. 2. Luc. cap. 4.

Isa. 59. a

Mar. 16.

Ael. 10.

Psal. 44.

Sap. 6. b

Ioan. 6. d

Rom. 10. c

Isa. 65. e

Sed

Psal. 17. d Sed cassus erat eorum clamor. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret. Vel clamantia, propter publicam veritatis annunciationem. Et ideo subditur vera confessio. *Et dicentia: quia tu es filius Dei.* Hoc autem non dicebant ex certitudine, sed ex coniecturatione propter potentiam magnitudinem. Et ideo prius dixit demon: *Scio te, quia sis Sanctus Dei.* nunc quod filius Dei, quia per maiora experimenta in cognitione profecerat: hoc autem, quod ex coniectura confitebantur demones, non confitebantur corde, de quo: *Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto.* Cui dicere, respondet verbum, quod est cum amore dicere. Non etiam opere confitebantur, de quo: *Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est.* Sed solum ore dicebant, et corde odiebant, et opere negabant. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Nec mirum, quia secundum quod dicitur in Psalmo: *In inferno autem quis confitebitur tibi? nullus, scilicet, confessioe meritoria, sed omnes confessione extorta, et necessaria.* Dicentes intra se, poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes, et cetera.

Postremo additur cohibitio spirituum immundorum, cum subiungitur: *Et increpans non sinebat ea loqui, ut verificetur illud: Ab increpatione tua fugiet, a voce tonitru tui formidabit.* Non sinebat ea, et cet. Frequenter Dominus obicem ponit malignantibus. Vnde: *Etenim non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vitiones adhibere, magni beneficii est indicium.* Vel ideo non sinebat, quia per demones manifestari volebat, vnde subditur: *Quia sciebant ipsum esse Christum, id est, probabiliter conieciabant.*

Non enim innotuit demonibus, ut dicit Augustinus, ut splendor et lux, sed per quandam virtutis suae efficaciam. Nolebat autem Dominus sui nominis cognitionem per demones divulgari, tum quia, indigni erant, tum etiam quia odiosi, tum etiam quia fraudulentis: et ideo talis confessio nec conueniebat Deo, nec congruebat demoni, nec proderat homini. Beda: *Improbis enim magister est diabolus, qui falsa veris sapie permiscet, ut specie veritatis testimonium mendacis obtineat.* Ex quo nobis datur intelligi, quod qui in praedicando Christum, veris falsa permiscet, omnino sunt cohibendi, sicut haeretici. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Si quis autem vera praedicent, non tamen intentione recta, sustinendi sunt: et de talibus dicitur: *Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christum annuncietur: et in hoc gaudeo, sed et gaudebo? Si autem praedicant vera et bona, et tamen non faciunt, nihilominus sunt audiendi.* Super cathedram Moysi sederunt, scribae et pharisaei. Et tales designati sunt per illum, de quo dicitur, quod praedicabat Christum non sequens eum, quem Dominus noluit prohiberi. Ex praedictis liquet, quod Saluatoris potestas per omnem modum est manifestata.

Facta autem die, et cetera. Post communicationem doctrinae Christi, et confirmationem ipsius per operationem miraculorum, subiungitur hic tertio acceptio, oportet quod sit immunis ab ostentatione, quod doctrina aliqua debito modo auditoribus fiat accepta, oportet quod sit immunis ab ostentatione, ab ambitione, ab adulatione, et a personarum acceptatione. His enim modis quattuor consuevit doctrinae acceptio deprauari. Primo ergo ab acceptatione doctrinae Christi excluditur ostentatio, cum dicitur: *Facta autem die, egressus ibat in desertum locum, volens se magis humiliter occultare, quam impudenter ostentare, secundum illud: Ecce elongaui fugiens, et mansi in solitudine.* Huius figura praecessit in Elia: de quo dicitur, quod relicto puero suo, solus perrexit in desertum, postquam fecerat miraculum ignis, consummentis holocaustum; Huius etiam figura

praecessit in Dauid, qui dixit ad Ionathan: *Dimitte me, ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiae, id est, usque ad resurrectionem.* Ob quam etiam causam, dixit discipulis: *Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis a mortuis resurgat.* Et: *Hac locutus est Iesus, et abiit, et abscondit se.* Illud autem iter in desertum, et egressus de ciuitate, significat egressum vitae secularis, et ingressum religionis. Desertum enim est locus paupertatis, asperitatis, et vtilitatis, contra tria, quae sunt in mundo, secundum illud: *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae.*

Contra haec statuit Dominus desertum religionis, in quo vouetur triplex votum, praedictis oppositum, scilicet continentiae, paupertatis, et obedientiae. Et ideo merito dicitur desertum. In hoc deserto moratus est Ioannes: Vnde Matthaeus: *Quid exiit in desertum videre? Arundinem vento agitatam? in quo designatur humilitas, quae non delectatur in vento laudum: nec deicitur in vituperio detractionum, et conuictorum. Sed quid exiit videre? hominem mollium vestitum: in quo ostenditur paupertatis asperitas. In hoc deserto fuit Christus, cuius figura praecessit: Morabatur Dauid in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph. Quia altissimam religionem tenuit Christus. Vnde Augustinus de vera religione: *Omne peccatum prouenit, aut quia appetimus, quae Christus contempsit, aut fugimus, quae sustinuit.* Satellites enim diaboli diuitias appetunt, Christus pauper esse voluit. Honoribus inhiant, rex esse noluit. Delicias cupiunt, crucifigi voluit.*

Secundo excluditur ambitio, in hoc, quod sequitur: *Et turba requirebant eum, et venerunt usque ad ipsum.* Non ipse se ingerebat ex ambitione, sed illi querebant cum deuotione. Vnde dicitur: *Qui cum cognouisset, quod venturi essent, ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit.* In quo docuit, quod honoris officium non est assumendum, nisi homo requiratur. Vnde: *Nec quisquam assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, quemadmodum Aaron.* In hoc etiam commendatur deuotio populi, quia latere volentem requirebat, cum tempus esset. Isaias: *Querite Dominum, dum inueniri potest.* Et Oseas: *Tempus requirendi Dominum, cum venerit, qui docebit vos iustitiam.* Et anima sancta in Psalmo: *Exquisiuit vestras facies mea.* Et quod deuote requirerent eum, apparet, quia scilicet: *Venerunt usque ad ipsum, secundum illud Isaias: Si quaeritis, quaerite, conuertimini, et venite.* Vnde: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et cetera.* Igitur quia deuote quaesierunt, inuenerunt, secundum illud: *In simplicitate cordis quaerite illum.* Et quia perfecta deuotio non solum facit quaerere, sed detinere inuentum, ideo subditur: *Et detinebant illum, ne discederet ab eis, secundum illud Cantici: Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam, et cetera.* Nec mirum, quia: *Lignum vitae est his, qui apprehenderint eam: et qui tenuerint eam, beati.* Vnde poterant dicere illae animae sanctae: *Ne derelinquas me, Domine, Deus meus: ne discesseris a me.* In quo ostenditur, quod Christus nec ambiebat honorem, antequam offerrent: nec etiam iam oblatum, quia quasi violente detinebatur. Huius figura praecessit: *Dimitte me, iam enim ascendit aurora.* Quod dixit Angelus ad Iacob.

Tertio excluditur adulatio in hoc, quod additur: *Quibus ille ait: Quia et alij ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei.* Non blanditur eis, sed ostendit se aequaliter curare de omnibus. Vnde poterat dicere illud: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritia, Deus testis est, nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab alijs.* Non enim quaerebat hominibus placere, sed Deo, et ideo dicitur: *Oper-*

1. Re. 20. a
Mat. 14. b
Ioan. 12. f
Desertum.
1. Ioan. 2. c
Vorum triplex.
Mat. 11. a
1. Re. 23. b
Aug. 10. 7. de ver. rel. cap. 17.
Ioan. 6. b
Heb. 5. b
Isa. 55. b
Osea 10. d
Psal. 26. c
Isa. 21.
Mat. 11. d
Sap. 1. a
Can. 3. d
Pro. 3. c
Psal. 37. d
Gen. 32. f
1. Thess. 2.

Isa. 61. a
Ioan. 14. d
Mat. 5. a
Mat. 19. c
Mat. 9. d
Prou. 5. c
Isa. 32. d
Inf. 8.
Rom. 1. b
Zac. 6. a
Mat. 6. a
Mar. 6. d
2. Cor. 2. d
Ioan. 14. a

CAPVT QVINTVM.

ACTVM. est, cum turba, et cetera. Supra egit Euangelista de doctrinae Christi confirmatione: In hac parte agit de discipulorum vocatione. Et habet pars ista, duas, in quarum prima describitur vocatio discipulorum, de statu iustitiae, in secunda de statu culpa. Post haec, et cetera. Prima pars habet duas. In prima proponitur discipulorum vocatio. In secunda vero vocatorum confirmatio per operationem miraculorum. Et factum est, cum esset in una ciuitate, et cetera. Ad vocationem autem discipulorum tria introducuntur: primum est iudicium populi: secundum, operatio miraculi, ibi: *Et cessauit autem loqui, et cetera.* Tertium est vocatio Petri, ibi: *Quod cum videret Simon Petrus. Primum horum spectat ad profunditatem sapientiae, per quam alios docebat: secundum, ad sublimitatem potentiae, per quam miracula faciebat: tertium ad immensitatem clementiae, qua piscatores pauperes ad suum confortium attrahebat. Et habent se ista per ordinem adinuicem, quia, circumspecta instructionis populi fuerunt introductio occasio operationis miraculi, et operatio miraculi fuit ratio motiua conuersionis Petri et filiorum Zebedaei. Describitur ergo eruditio populi sub quattuor circumstantijs, quae inducunt ad captionem pi-*

scium. Prima est importunitas plebis: Secunda importunitas nauis: tertia obedientia Simonis Petri: quarta affluentia sermonis Dominici. Primo ergo tangitur importunitas plebis irruentis in eum propter doctrinam, cum dicitur: *Factum est autem, cum turba irruerent in eum, ut audirent verbum Dei.* Ideo irruerunt, quia quilibet appropinquare volebat. Nec immerito, quia: *Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius.* Nec tantum volebant, ignorantes appropinquare, propter doctrinam suae scientiam, sed etiam infirmi propter sanitatem recuperandam. Omnis turba querebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes. Nec hic solum, sed et peccatores propter veniam. Vnde: *Erant appropinquantes ei publicani et peccatores, ut audirent illum.* Et vehementi desiderio mouebantur, ideo irruerunt, considerantes magis Domini bonitatem, quam maiestatem. Vnde dicit quidam Expositor: *Magni meriti est apud Deum, desiderium verbi Dei, quod ipsam quoque irreuerentiam turbae irruentis in eum excusat.* Vnde Dominus ad hoc praecipue inuitabat: *Omnes sitientes venite ad aquas, scilicet, sapientiae salutatis.* In cuius rei signum erat iuxta aquas. Vnde et subditur: *Et ipse stabat secus stagnum Genezareth, ut ad aquas sapientiae inuitaret, sicut dictum est: Stabat Iesus, et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat.* Et nota, quod hoc stagnum aquae diuersis nominibus appellari consuevit, scilicet, mare Cenereth. Vnde: *In diuisione sortium dicitur, quod a Reblatha peruenit contra orientem ad mare Cenereth.* Glossa, *Stagnum Tiberiadis mare dicitur, secundum consuetudinem Hebraeorum, qui quamlibet congregationem aquarum appellant mare, iuxta illud: Congregationesq. aquarum appellauit maria, et cetera.* Et quia postea ciuitatem istam appellauit Herodes Tiberiadem, quia ipsam in honorem Tiberij Caesaris reaedificauit, ideo vocatur mare Tiberiadis. Posthaec abiit Iesus trans mare Galilaeae, quod est Tiberiadis. Et quia originem trahit a Iordane, ideo dicitur lacus Iordanis. Et quia in Galilaeae regione est, ideo mare Galilaeae, et quia inundationes sunt, et aura ibi generatur, ideo dicitur: *Stagnum Genezareth, id est generans auras.* Idem etiam dicitur lacus saluarum. Et iuxta illud stagnum stabat Iesus, ut qui miracula fecerat in terra, faceret etiam in aquis. Vnde secundum quod ex diuersis colligitur locis, Dominus in illo stagno multa miracula operatus fuit. In captione piscium, in sedatione tempestatum, in calcatione vndarum, et cetera.

Secundo subditur importunitas nauis subleuantis in aquam, cum subditur: *Et vidit duas naues, opportunas, scilicet ad ferendum, tum quia propinqua, propter quod dicitur: Stantes secus stagnum, tum etiam, quia otiosa et vacua.* Vnde et addit: *Piscatores autem descenderant, et lauabant retia.* Et ita opportuna erant ad ministrandum. Has autem naues piscatorum pauperum sibi propinquas vidit, quia secundum quod in Psalmo dicitur: *Excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit.* Et has sibi opportunas vidit in obsequium, secundum illud: *Magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur.* Vnde et ipse se humiliat, ut quia omnia portat, a naue portetur. Tua autem, pater, prouidentia ab initio cuncta gubernat, quoniam dedisti et in mari viam, et inter fluctus semitam firmissimam, ostendens: quia potens es ex omnibus sanare, etiam si sine rate aliquis adeat mare.

Tertio additur obedientia Simonis separantis a turba, cum subditur: *Ascendens autem in unam nauim, quae erat Symonis, ipsum tamquam pauperem et humilem praeligendo secundum illud: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, et heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?*

Deut. 33. a
Appropinquantes Christo.
Inf. 6. c
Inf. 15.
Isa. 55. a
Ioan. 7. f
Num. 34. b
Gen. 1. b
Isa. 6. a
Psal. 137.
Eccli. 3. c
Sap. 14. a
Iac. 2. a
Ascen-

Ascendit autem. Non tyrannice opprimendo, sed humiliter supplicando. Vnde addit: *Rogauit eum a terra raderet pulillum.* ut scilicet parum sequestraret se a turba, et subleuaret a terra: qui enim vult alios docere, debet interiori affectu terrena contemnere, et exterioribus actibus turbas præcellere. Vnde dicitur: Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, et cetera. Nota hic humilitatem Domini, quia rogabat Petrum seruum suum, exemplum relinquens prælati, vt et ipsi rogent subditos. Vnde Apostolus: Rogamus vos, et obsecramus in Domino Iesu, et cetera. Tum quia, vt dicit Ambrosius, Coacta iustitia Deo non placent. Tum quia, vt dicit Seneca, generosus est animus hominis, et facilius ducitur, quam trahitur.

Exo. 23. a

Dominus rogat Petrum.

1. Thes. 4. a

Amb. 10. 5. a

in serm. de sanctis per annu. serm.

in festo S. Basilij.

Mat. 5. a

Psal. 9. a

Psal. 79. a

Iob. 2. e

Iob. 26. d

Prou. 3. a

Mat. 11. d

Isa. 48. e

Bonus prædicator.

Ezech. 2. a

Prou. 27. d

Isa. 40. b

Thr. 3. d

Hier. 6. d

Auditor verbi diuini.

Inf. 14. e

Inf. 23. d

Sap. 8. a

re ad ipsum desiderio affectionis, secundum illud: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, et cetera. Debent detinere instantia orationis, secundum illud Cantici: Tenui eum, nec dimittam. Sed heu verificatum est illud: Non est qui inuocet nomen tuum: qui confurgat, et teneat te. Debent irruere impetu deuotionis. Ezechiel dicit de sanctis animabus, vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Debent comitari conformitate bonæ operationis, sicut Henoch. Ambulauitq. cum Deo, et non apparuit: quia tulit eum Deus. Debent etiam sequi imitatione passionis. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: Talibus promittitur gloria. Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede, et cetera. Ac deinde: Et omnis, qui reliquerit domum, et cetera. Et tandem subiungitur: Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.

Vt cessauit autem loqui. Post eruditionem populi, subditur operatio miraculi. Circa huius descriptionem quattuor, introducantur. Ex parte Christi, altitudo potentia: ex parte Petri, certitudo fiducia: ex parte miraculi, multitudo copia: ex parte consortij, promptitudo auxiliij. In Christo igitur insinuat altitudo potentia ad miraculum faciendum, cum dicitur: *Vt cessauit autem loqui.* scilicet per veritatis magisterium: quia Domini est confirmare sermonem sequentibus signis. Ideo: *Dixit ad Simonem,* per potestatis imperium, cui per omnia obediendum est, secundum consilium Virginis in primo miraculo: *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Et sequitur imperium: *Duc in altum.* id est, in profundum mare, vbi scilicet est multitudo piscium, sicut diuinitatis oculis aspicietur. Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi. Et ideo subdit: *Et laxate retia vestra ad capturam.* Sic post resurrectionem: *Mittite in dexteram nauigij rete,* et inuenietis. Hoc imperando dicit, vt ostendat, quod omnia subiecit Deus pedibus eius, volucres cæli, et pisces maris, et cetera.

In Petro autem insinuat certitudo confidentia, ad miraculum impetrandum, cum subditur: *Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, et cetera.* Non solum doctorem, sed etiam præceptorem vocat, credens non solum eum habere scientiam ad docendum, sed etiam potentiam ad faciendum. Nec irritationabiliter Petrus piscator tali nomine Christum appellat: quia dicit Isaias: *Ecce testem populi dedi eum duce, ac præceptorem gentibus.* Et alibi: *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, et aures tuæ audient verbum post tergum monentis.* Et quoniam confidentia vera non innititur proprijs viribus, sed diuinis, ideo subdit: *Per totam noctem laborantes nihil cepimus.* Et ita non innitendo tuis viribus, sed industria propria confisi, laborantes nihil cepimus. Vnde dicere poterat illud Isaias: *Sine causa, et vane fortitudinem meam consumpsi.* Et Iob: *Ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi.* Nunc autem non in meis, sed de tuis viribus confido: et ideo infert: *In verbo autem tuo laxabo retia.* Nec immerito, quia ipse dicit: *Verbū meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in his, ad quæ misi illud.* Vnde de Petro potest dici illud: *In reprimissione Dei non hæstitauit diffidentia, sed confortatus est fide, plenissime sciens, etc.*

In miraculo vero insinuat multitudo copia ad ipsum miraculum euidentiore magnitudinem, cum subditur: *Et cum hæc fecissent, conclusit eum multitudo copiosam.* Et sic verificatum est illud: *Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Ecce iam credulitas Petri impetrabat miracula.

Vnde

Psal. 41. a

Cant. 3. b

Isa. 64. c

Ezech. 1. c

Gen. 5. d

1. Pet. 2. d

Mat. 19. d

Mar. 16. d

Ioan. 2. a

Eccli. 23. c

Ioan. 21. a

Psal. 8. b

Isa. 55. b

Idem 30. e

Isa. 49. a

Iob. 7. a

Isa. 55. a

Rom. 4. d

Ioan. 14. a

Inf. 22. d

Ioan. 21. b

Greg. ho. 2. in Euang. non procul a princ. Et hom. 24.

Tob. 12. a

Eccli. 4. c

Pro. 18. a

Ibid. d

Prou. 10. c

Tob. 12. a

Mat. 13. f

Mat. 24. a

2. Cor. 11. f

Inf. eod. b

Mat. 4. c

Hier. 16. c

Abac. 1. d

Isa. 19.

Naues.

Sap. 14. a

Vnde ipse a suæ fidei fundamento, Petrus a firmitate petre meruit appellari. Vnde paulo post addit Euangelista: *Quod cum videret Simon Petrus, et cetera.* Et ideo infra dicitur ei: Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. Et quoniam copia multitudinis non solum fuit sufficiens, sed etiam excellens, ideo subditur: *Rumpebatur autem rete eorū, scilicet præ nimia multitudine.* Et attende, quod Dominus eodem miraculo, quo potuit pisces in retia congregare, potuit et retia conseruare, sicut et fecit, cum dicitur: *Et cum tanti essent, non est scissum rete.* Sed hoc factum est propter figuram, quia miracula Dei, vt dicit Gregorius, semper nobis aliquid insinuant diligentius attendendum. Illa enim captura piscium significat congregationem electorum post resurrectionem in gloria. Ista vero, ante resurrectionem vocatorum ad Ecclesiam. Et quia in illa nullus ingreditur, qui egrediatur: de hac multi egrediuntur: ideo hic rumpitur, ibi vero minime. Hinc est, quod dicitur illa fuisse in dextera nauigij, ista vero non: discernit illa in numero determinato, ista vero non. Hic etiam iunguntur naues propter multitudinem tentationum: ibi in terra requiescunt. Hic Christus in naui, ibi, in litore requiescit.

In consortio autem insinuat promptitudo auxiliij, ad miraculum manifestandum, cum subditur: *Et annuerunt socijs, qui erant in alia naui, id est peruenit ostenderunt, siue significauerunt. Quia: Opera Dei reuelare, et confiteri, honorificum est.* Vnde dicit auctor quidam: Nullius boni sine socio iocunda possessio est, secundum illud Ecclesiastes: *Melius est duos esse simul, quam vnum: habent enim emolumentum societatis suæ.* In cuius rei signum, subditur: *Vt venissent, et adiuuauerunt eos, quia: secundum illud Prouerbiorū: Frater, qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma.* Et certe sic dicitur ibidem: *Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit, quam frater.* Et hoc manifeste probatur, per ipsum promptitudinem in adiuuando, et ideo additur: *Et uenerunt, et impleuerunt ambas nauiculas.* Et sic verificatur illud Prouerbiū: *Benedictio Domini diuites facit.* Vnde dicere poterat illud: *Bonnis omnibus per eum repleti sumus.* Hæc autem impletio, vt tactum est, significat impletionem Ecclesiæ.

Vnde: *Simile est regnum cælorum fagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congregati, et cetera.* Et ideo additur: *Ita, vt pene mergerentur.* Quia mali adeo multiplicantur, quod pene omnes submergimur, secundum illud: *Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum, et cetera.* Sed tamen nauis Petri non submergitur, quamuis Paulus dicat: *Ter naufragium feci.*

Moraliter hic notandum est, qui sint isti piscatores, quæ naues eorum, quæ retia, et quæ capiendi viæ. Piscatores. Piscatores sunt prædicatores. Vnde infra: *Ex hoc iam homines eris capiens.* Et: *Faciā vos fieri piscatores hominum.* Et hoc dicitur: *Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos.* Et diabolus contra, habet piscatores suos malos, et hæreticos, et seductores. Abacuch: *Facies homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem.* Totum in hamo subleuauit, traxit illud infagenā suā, et congregauit in rete suam. Et certe nunc adeo mali piscatores præualent, vt boni vix habeant locum. Impletum est illud Isaiæ: *Merebunt piscatores, et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, et expandentes rete super faciem aquarum, emarcescent.* Naues autem, per quas transit mare, sunt duæ, scilicet obedientia et patientia: quarum altera exercet in labore, altera sustinet in dolore. Et de prima potest intelligi illud: *Exiguo ligno committunt homines animas suas, et transeunt mare per ratem liberati sunt, et cetera.* Hæc est obedientia, quæ cum sit exigua, producit ad terram be-

tam. De secunda potest intelligi illud: *Nisi hi in nauibus manserint, vos salui fieri non potestis.* Dicitur de his, qui in tempestate erant, quia: *Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Ibi tanguntur hæc duæ naues, de quibus simul in Psalmo dicitur: *Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem, quod est obedientia. In aquis multis, scilicet tribulationis, quod est patientia. Quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Retia autem sunt discretio et locutio, quæ vicissim debent connecti ad instructionem populi, per artificium Spiritus sancti. De excelsio misit ignem in ossibus meis, et erudiuit me: expandit rete pedibus meis, et cetera. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis, quo modo oporteat, et cetera. Hæc autem retia contextuntur, quando ex sacræ scripturæ verbis in vnam seriem congregatis, sermones componuntur. In quibus magis est vtilitas, quam subtilitas attendenda. Vnde curiosus comminatur Dominus: *Confundentur, qui operabantur linū, plectentes et textentes subtilia.* Per hæc retia facilius capiuntur simplices laici, quam clerici eruditi. Vnde in Prouerbijs: *Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum: sed tamen in rete capiuntur sententiæ mundanæ.* Item: *Irretriuit eum multis sermonibus, et blanditijs labiorum protraxit illum.* Modus capiendi, est naues caducere in altum, id est, ascendere ad vitæ perfectionem. Et laxare retia in capturam per prædicationem: quæ duo debent esse coniuncta secundum exemplum Saluatoris: *Cæpit Iesus facere, et docere: quia dicit Gregorius: Cuius vita despiciatur, restat vt eius prædicatione contemnatur.* Vnde ad illos spectat potissime retia in prædicatione laxare, qui ad perfectionis apicem possunt ascendere. Et ideo ad Romanos dicebat Apostolus: *Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus.*

Quod cum videret Simon Petrus. Post eruditionem populi, et operationem miraculi, subditur vocatio Petri et filiorum Zebedæi: ad cuius perfectionem, quattuor ostenduntur concurrisse, scilicet humiliatio Petri habitans ad gratiam: admiratio eleuans ad intelligentiam: alleuiatio Christi stabiliens ad confidentiam: imitatio magistri perducens ad abundantem iustitiam. Primo ergo præponitur humiliatio Petri, habitans ad gratiam, cum dicitur: *Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu.* Vno miraculo humiliatus est magnificando diuinam maiestatem. Et recte, quia dicitur: *In nomine Iesu omne genu flectatur, et cetera.* Et Isaias: *Mihi curuabitur omne genu, et inrabit omnis lingua.* Et hoc fecit Petrus quasi inuitans alios ad faciendum similiter. Ac si diceret illud Psalmistæ: *Venite adoremus, et procidamus, et cetera.* Humiliatus etiam fuit resiliendo in propriam paruitatem. Vnde et subdit dicens: *Exi a me Domine, quia homo peccator sum.* quasi diceret: non sum talis, vt ego sim dignus esse simul tecum: hoc ex fide et reuerentia dicebat, sicut ille Centurio: *Domine non sum dignus, vt intres sub rectum meū.*

Ideo hoc autem dicebat Petrus, quia videbat potentiam, et non percipiebat clementiam, quia dixit: *Non veni vocare iustos, sed peccatores.* Vnde Augustinus: *Vt piscator loquitur Petrus, Deum ac Dominum salutis secum habebat, et dicebat, exi a me: ac si infirmus medico curare volenti diceret: Recede a me, quia ægroto.* Et Gregorius dicit: *Petre, immo si te peccatorem consideras, oportet, vt a te Dominum non expellas.* Sed certe sic humiliando non expellebat, sed attrahebat. Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum, et contritum spiritum, et tremementem sermones meos?

Secundo vero subditur admiratio eleuans ad intelligentiam, quæ erat ratio humiliationis in Petro: et hoc

Act. 27. f

Heb. 10. g

Psal. 100.

Act. 14. d

Retia.

Thr. 1. e

Coloss. 4.

Isa. 19. b

Prou. 1. b

Prou. 7. c

Modus capiendi.

Act. 1. a

Rom. 15. d

Phil. 2. b

Psal. 94.

Mat. 8. a

Mat. 9. b

Isa. 66. a

ethocnotat, cum dicit: *stupor enim circumdederat eum*. In circumdatione autem notatur uehemencia stuporis. Isaias: Ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo. Et ne credas ipsum solum admirari, sed et alios esse testes miraculi, subditur: *Et omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant, id est propter capturam magnam et insolitam, omnes mirabantur: secundum illud Psalmi: Qui descenderunt mare in nauibus. Et subditur: Ipsi viderunt opera Domini et mirabilia eius in profundo. Et quia alij discipuli cum Petro fuerunt vocati, ideo subditur: Similiter autem Iacobum, et Ioannem filios Zebedaei, scilicet stupor circumdederat, qui erant similiter piscatores. Vnde subditur: *Qui erant socij Simonis*. Vnde, sicut socij fuerunt exercitio piscationis, sic et in dignitate vocationis, Ego Ioannes frater vester, et particeps in tribulatione, et regno. Ad Corinthios: Scientes, quod sicut socij passionum estis, sic eritis et consolationum. Et nota, quod sicut ij tres fuerunt socij in piscatione, sic etiam fuerunt in vocatione: et sicut simul vocati, sic simul electi et assumpti ad miraculorum operationem. Infra dicitur: Non permittit introire secum quemquam, et cetera, nisi Petrum, et Iacobum, et Ioannem, et cetera. Qui simul assumpti ad transfigurationem. Infra: Assumpsit Petrum, et Iacobum, et Ioannem, et cetera. Simul etiam assumpti sunt ad orationem: Et assumpto Petro, et duobus filijs Zebedaei, cepit contristari, et moerens esse.*

Tertio subditur alleuatio Christi, stabiliens ad confidentiam, cum dicitur: *Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere*. Non excludit timorem reuerentiae et humilitatis, quia ipse est principium sapientiae, et de illo dicitur: Qui sine timore est, non poterit iustificari. Sed excludit timorem pusillanimitatis, qui opponitur confidentiae, de quo: Noli timere. Abraham: ego protector tuus sum. Et Iosue: Noli metuere, et noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus. *Noli timere, quia ego tecum sum*. Et ut non expauescat minora, promittit maiora, cum addit: *Ex hoc iam homines eris capiens*. Quod multo magis est, quam capere pisces. Glossa: Nondum in apostolatam eligitur, sed praedicatur quod aliquando fit eligendus. Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. Et specialiter alloquitur Petrum, quia ipsi specialiter haec cura committitur. Vnde: Tibi dabo claves regni caelorum, et cetera. Et nota, quod dicit: *capies homines*, non aurum, secundum illud: Non quaero quae vestra sunt, sed vos. Et ad Philip. Non quia quaero datum, sed requiro fructum abundantem in rationem vestram.

Quarto subditur perfecta imitatio Magistri, perdicens ad perfectam iustitiam, cum subditur: *Et subductis ad terram nauibus, ut ibi eas relinquerent. Vnde sequitur: Relictis omnibus*. Omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus. Signanter dicit, *omnibus*, quia dicit Gregorius: Tanta a sequentibus dimissa sunt, quanta a non sequentibus concupisci poterant. Et quia omnia poterant concupisci, ideo omnia sunt dimissa. Vnde idem: Multum reliquit, qui sibi nihil retinuit: multum reliquit, qui etiam cum re, quam habuit, voluntatem habendi dereliquit. Et quia non sufficit relinquere sua, quia hoc aliqui fecerunt philosophi, subditur: *Secuti sunt eum*. Vnde Petrus: Ecce, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, et cetera, scilicet per consilia. Iob: Vestigia eius secutus est pes meus. Quia gloria magna est sequi Dominum: Sic Eliseus fuit secutus Eliam. Et nota, quod contrarietas videtur inter Lucam, Matthaeum, et Ioannem, quantum ad locum, quantum ad tempus, quantum ad modum. Quia Ioannes iuxta Iordanem, et ante aduentum in Galilaeam, et figillatim illos vocatos dicit: Matthaeus vero et Lucas, post aduentum

A in Galilaeam, et simul vocatos dicunt. Et propterea intelligendū, quod discipuli isti vocati fuerunt semel in simplicem notitiam: et de hac vocatione Ioannes loquitur. Secundo in familiaritatem, et de hac dicitur hic, quia adhuc reuerfi sunt ad propria, ut dicit glossa. Tertio in discipulatum fuerunt vocati, siue Apostolatam. Et de hac dicitur a Matthaeo, et Marco: et ideo nulla est contrarietas, siue diuersitas in locis, et temporibus, et alijs circumstantijs.

Et factum est, cum esset in una ciuitatum, et cetera. Post discipulorum vocationem subiungit hic eorumdem confirmationem per miracula. Et habet haec pars, duas. In prima enim introducit miraculum de curatione leprosi: in secunda vero de liberatione paralytici, ibi: *Et factum est in una dierum, et cetera.* Circa miraculum autem de curatione leprosi tria introducuntur: Primum est operatio miraculi. Secundum est eruditio leprosi ibi: *Et ipse praecipit ei, et cetera.* Tertium est edificatio populi, ibi: *Perambulabat autem magis sermo de illo, et cetera.* Circa operationem miraculi tria sunt attendenda, scilicet mirabilis infectio morbi, commendabilis deuotio aegri, et admirabilis operatio medici. Publicus, quia in ciuitate, vbi multi conueniunt, et ita multis nota erat infirmitas. Et attendendum, quod dicitur fuisse in ciuitate, quia erat prope ciuitatem. Nam dicitur de hoc leproso, quod curauit eum in descensu de monte. Vnde potest hic accipi, sicut infra: Non capit prophetam perire extra Hierusalem. Quia sicut dicitur ad Hebraeos: Christus extra portam passus est. Erat etiam morbus perpetuus. Vnde et subdit: *Ecce vir plenus lepra*, quae est infirmitas incurabilis, maxime cum est radicata. Vnde poterat ei conuenire illud Isaias: A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Similis etiam erat Iob, de quo dicitur: Satan percussit Iob vlcere pessimo, a planta pedis vsque ad verticem eius, qui testa saniem radebat.

Secundo vero insinuat commendabilis deuotio leprosi, cum dicitur: *Et videns Iesus, quia videndo adorauit et collaudauit. Adorauit signo, cum ait: Et procidens in faciem suam, quod est adorantium, ut in Psalmo: Venite adoremus et procidamus, et cetera.* Et hoc requirebat diabolus: Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Vnde hoc signo professus est ipsum esse filium Dei: sicut ille caecus, de quo Ioannes: Tu credis in filium Dei? quis est, et cetera. Et post sequitur: Credo Domine. Et procidens adorauit eum. Et nota, quod dicitur procidisse in faciem, quod est bonum signum: sicut dicitur de Moysse et Aaron, quod contruerunt proni in terram. Non sicut Heli, qui cecidit de sella retrorsum, et cetera. Collaudauit etiam siue professus est verbo, quod notatur, cum subditur: *Domine si vis, potes me mundare.* In hoc, quod rogat, insinuat largitatem. Iob: Rogabis eum, et exaudiet te. In hoc, quod dicit: *Domine, insinuat dignitatem. Esther: Domine in ditione tua cuncta sunt posita.* In hoc, quod addit: *potes me mundare, insinuat potentiae facilitatem. Subest enim tibi, cum volueris, posse. Et hoc est, quod dicebat Iob Domino: Quis potest facere mundum de immundo conceptum? Semine? nonne tu qui solus es? Et ideo poterat dicere: Asperges me Domine sopo, et mundabor, et cetera.*

Tertio subditur admirabilis operatio medici, cum dicitur: *Extendens manum, tetigit eum, dicens, et cetera, quae quidem fuit admirabilis, tum ratione clementiae, tum ratione potentiae, tum ratione efficientiae. Propter clementiam dicit: Tetigit eum, licet enim posset curare solo verbo, maluit tangere, ut ostenderet suam benignitatem. Vnde in Proverbij: Manum suam aperuit inopi. Vnde iam non poterat hic*

hic murmurare de Christo, sicut Naaman de Elifso: Putabam, quod egrederetur ad me. Et postea: Et tangeret manu sua locum lepra, et curaret me. Sed certe non est repugnantia prophetae et Domini, quia propheta subiectus erat legi, et ideo noluit tangere, ne secundum legem fieret immundus: Saluator vero supra legem erat, et ideo secundum legem, immun-diciam non contrahebat, et legem euacuare poterat, et ideo tangebatur. Ad insinuandum vero potentiam, additur, dicens: *Volo mundare*. In quo se asserit velle, et praecipit, ut mundetur, quia tanta est potentia, ut velle sit ei posse facere. Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet. Volebat autem eius mundiciam non tam corporalem, quam spirituales. Vnde: Haec est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Ad insinuandum vero efficaciam, subdit: *Et confestim lepra discessit ab illo, ut nihil esset medium inter dictum et factum: Dixit enim, et facta sunt. Verbo igitur et tactu curauit, ut ostenderet se verbum carnem factum: verbo etiam et tactu curauit, ut curaret interius et exterius. Vnde: Torum hominem sanum feci, et cer.* Et in huius rei testimonium concurrunt ad sacramentum, verbum pariter, et elementum.

Et ipse praecipit illi, ut nemini diceret. Post curationem morbi, subiungit hic Euangelista eruditionem curati. Docet autem Christum leprosum curatum, et in eo quemlibet alium, tria: Primum est, quod non est quaerendum praconium laudis: secundum, quod non est contemnendum officium sacerdotis: tertium, quod non est praetereundum mandatum legis. Primum horum dirigit intentionem: secundum, affectionem: et tertium regulat operationem. Erudit igitur primo, quod praconium laudis non est quaerendum, cum dicitur: *Et ipse praecipit illi, ut nemini diceret.* Hoc non dicit, quia vellet, quod ille non diceret, cum ille vbique praedicauerit hoc, sicut dicit Marcus: sed insinuat suo exemplo laudem vitare. Vnde Beda: Dat exemplum, ut sui in magnis, quae faciunt, latere velint: sed ut profint alijs, prodantur inuiti. Hoc etiam dicitur. Ambrosius in Glossa. Vnde nota, quod est praecipium executionis, sicut: Honora patrem tuum, et cetera. Et probationis praecipium, ut Abraae de immolando filio. Et praecipium instructionis, sicut hic. Vnde non peccauit hic, cum nomen eius diuulgauit. Chryso-stomus tamen dicit, quod praecipium fuit, sed ad tempus, propter cautelam: ne si forte sacerdotes audirent ipsum per Christum curatum, non recipere eum tamquam mundum, si eum a Christo curatum ante audiuissent, quam se eis praesentasset, propter odium, quod habebant ad Christum. Primum tamen modus rectior videtur: quia hoc praecipit etiam alijs infirmis, qui tamen illud non obseruabant, secundum quod dicitur de surdo et muto curato: quanto autem eis praecipiebat, tanto plus praedicabant. Et recte quia secundum quod dicitur: Ego a vobis debui commendari, se autem nemo debet laudare, nisi necessitate aliena salutis compulsi. Vnde Apostolus: Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ideo dicebat se insipientem factum, quia contra consilium sapientis fecisse videbatur. Laudet te alienus, et non os tuum, extraneus, et non labia tua.

Erudit secundo, quod officium sacerdotis non est contemnendum, cum addit: *Sed vade, ostende te sacerdoti.* Quia eorum erat officium secundum legem, leprosi eis cerere, et mundatos recipere, secundum quod dicitur in Leuitico. Ideo autem hoc officium leprae discernendae sacerdotibus est commissum, licet magis videatur esse medicorum: quia eis vulnera peccatorum mortalium, quae per lepram designantur, tempore veritatis reuelata, ostendenda sunt, secundum illud Ecclesiasticum: In tempore infirmitatis ostende conuersationem tuam: quia secundum quod dicitur: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui

A autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur. Vnde quamuis Dominus mundet per interiorum contritionem: nihilominus ligat ad sacramentalem confessionem. In hoc autem mandato instruit sacerdotale officium esse omnibus venerandum: et id esse ad curationem peccatorum necessarium. Et haec ratio praecipua huius mandati fuit. Sur-tamen et aliae, ut scilicet ad bonum possint promoueri, viso miraculo de curatione certa leprosi. Et ut testes sint miraculi: et ne videretur eis aduersari: et ut innotescat eis sacerdotalis dignitas Christi, et gratia noui testamenti, et sacerdotij, quae non tantum potest curatum ostendere, sed etiam curare.

B Docet tertio praecipium legis non esse praetermittendum, cum subdit: *Et offer pro emundatione tua, sicut praecipit Moyses, sicut dicitur in Leuitico: Leprosi mandati iubentur offerre duos passeres viuos, et tres decimas simile conspersas oleo, et cetera.* Haec autem caeremonialia erant: et tamen voluit Saluator, ea offerri, ut ostenderet legem esse bonam, et diuinitus latam. Contra Manichaeorum perfidiam: Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, iustum et bonum. Et hoc, quia adhuc manebant, cum non esset veritas reuelata. Vnde Glossa interlinearis dicit: quod non debent auferri signa, nisi prius uenerint signa. Illa autem signa legis sanitate non dabant, sed ostendebant, et testimonio confirmabant. Et ideo addit: *In testimonium illis, quod prolegi dupliciter: Offeres illis in testimonium, scilicet tuae curationis: vel offeres, ut hoc sit illis in testimonium, quod tu curatus es: et ut tibi ultra non possint nocere, cum a te acceperint munera testimonialia. Et nota, quod hoc, quod dicit, in testimonium illis, non refertur ad praecipium Moysi, sed Domini. Vnde Chryso-stomus: Non sic intelligas, quia Moyses praecipit in testimonium illis, sed tu vade, et offer in testimonium illis: ut scilicet assumeret ab eis testimonium apud plebem. Nam sicut dicitur: Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab ijs, qui foris sunt. Vnde et opus Christi mirabiliter debebat testimonio insidiantium comprobati, ad perfectam solidationem fidei, et eiusdem roborationem.*

Perambulabat autem magis sermo de illo, scilicet Christo, sermo laudis suae quantum ad scientiam et virtutes. Nec mirum, si fama Magistri diffundebatur, cum de discipulis eius dicitur: In omnem terram exiit sonus eorum, et cetera. Huius figura praecessit in Iuda Machabaeo, de quo scribitur, quod similis factus est leoni in operibus suis. Et post subditur: *Et nominatus est usque ad nouissimum terram.*

Deinde ostenditur nominis Christi magnificatio fructuosa, cum additur: *Et conueniebant turbae multae, ut audirent.* et hoc, scilicet propter instructionem mentis, quia scriptum est: Audi consilium, et suscipe disciplinam, ut sis sapiens. Et Iacobus: Scitis fratres dilectissimi: Sit autem omnis homo velox ad audiendum. Et conueniebant etiam propter curationem ex parte corporis, et ideo addit: *Et curabantur ab infirmitatibus suis.* Propter quod praedicabat Isaias: Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit. Et ideo recte faciebant secundum consilium sapientis: Fili, in tua infirmitate non despicias te ipsum, sed ora Dominum, et ipse curabit te. Haec ergo erat perfecta utilitas ex parte animae et corporis, quae veniebat ex fama nominis Christi. Ipse enim Christus est Dei virtus, et Dei sapientia.

Ioan. 1.

Mat. 4. c
Mar. 1. b

Mat. 8. a

Inf. 13. g

Heb. 13. b

Isa. 1. b

Iob 2. e

Psal. 94. a
Mat. 4. b

Ioan. 9. g

Num. 20. a

1. Reg. 4. d

Iob 22. d

Esther. 13

Sap. 12. e

Iob 14. a

Psal. 50. b

Prou. 31. e

Leu. 14. a
b. c. d

Rom. 7. b

Glossa interlinearis eod. loc.

Chryso-stomus hom. 27. in Mat. 20. 2.

1. Tim. 3. b

Psal. 18. a

1. Mac. 3.

Prou. 19. a
Iac. 1. c

Isa. 53. a

Eccl. 38. a

1. Cor. 1. e

piencia. Et ideo, qui ad ipsum conueniunt, illuminantur per sapientiam, et curantur per virtutem. Et ideo dicitur in Psalmo: Accedite ad eum, et illuminamini: et facies vestrae non confundentur. Et ideo Isaias: Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.

Postremo ostenditur virtuosa: cum subditur: *Ipsa autem sedebat in desertum, et orabat.* Quia humanam gloriam et famam non quærebat, sed fugiebat, secundum illud: Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. In quo dabat nobis formam recedendi a mundo, et appropinquandi ad Deum: propter quod dicebat Apostolus: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Et ideo ad hoc, quod oratio sit Deo placita, non debet esse publica in foro, sed occulta in deserto. Vnde Matthæus: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito. Et hoc est, quod dicit Bernardus in Canticis: O sancta anima, sola esto, ut soli Deo omnium serues te ipsam, quem tibi ex omnibus elegisti. Fuge publicum, fuge et ipsos domesticos, secede ab amicis et inimicis, et ab illo, qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, et qui nequaquam velit tibi suam indulgere præsentiam præsentibus ceteris? Secede ergo, sed mente, non corpore: sed intentione, sed deuotione, sed spiritu: quamquam et corpore interdum non oiose te separas, præsertim in tempore orationis.

Ad prædicti autem miraculi euidentiam duo sunt hic intelligenda. Nam primo oportet latentium aperire spiritualia in intelligentiam: deinde dissoluere apparentem controuersiam. Circa hoc autem miraculum tria consideranda occurrunt. Primum est, quid intelligitur per morbum lepræ: secundum, quid per tactum manus dominicæ: tertium, quid per præceptum legis implendæ. Morbus lepræ designat recte peccatum mortale: quia sicut lepra inficit et deformat carnem, sic peccatum maculat et deformat animam. Vnde: Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis: ad hæsit cutis eorum ossibus: aruit et facta est quasi lignum. Lepra etiam eijci facit extra castra, sic peccatum mortale a castris gloriæ. Peccasti, et eieci te de monte Dei. Hic autem morbus quadruplicem habet differentiam, secundum quod dicitur: Est enim lepra in carne, lepra in pilis, lepra in vestibus, lepra in habitaculis. Lepra in carne, significat peccatum carnale. Lepra in pilis, significat peccatum spirituale, quia per pilos cogitationes intelliguntur. Lepra in veste, peccatum in conuersatione. Lepra in domo, peccatum in congregatione. Ille ergo est plenus lepra, qui omnibus his criminibus infectus est. De his differentijs lepræ dicitur in Leuitico. In huius figuram etiam dicitur, quod quattuor viri erant leprosi iuxta introitum portæ, ad has quattuor differentias designandas. Ideo autem voluit Dominus peccatum mortale per lepram designari, quia sicut lepra inficit in se, et in consortio, sic et peccatum. Per tactum manus dominicæ intelligimus visitationem diuinæ gratiæ, quam petebat propheta dicens: Emitte manum tuam de alto, et eripe me. Quia sicut dicitur ad Romanos: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Per Christum enim tangit nos manus diuina, quo modo dicitur in Canticis: Dilectus meus misit manum suam per foramen, id est, gratiam suam per foramen lateris Christi. Vnde proficiunt sacramenta, et venter intremuit: quia hæc gratia primo parit contritionem. Vnde in Psalmo: Qui respicit terram, et facit eam tremere: qui tangit montes et fumigant, quia contritio fletum parit. Sed ad hoc, ut ad statum istum perueniat peccator, oportet quod cum leproso videat eum per fidem: Videmus nunc per speculum

in ænigmate. Oportet, quod prociat per timorem: Coram illo prociat. Æthiopes, id est peccatores. Oportet quod confidat per spem: Qui sperat in Domino, subleuabitur. Et ad Romanos: Spe salui facti sumus. Et hæc tria pariunt contritionem. Isaias: A facie tua Domine concepimus, et quasi parturimus, et peperimus spiritum salutis. Per præceptum legis obseruandæ intelligimus susceptionem sacramenti penitentia. Vnde attende, quod quattuor præcepit, scilicet ire, tacere, ostendere, et offerre. Ire cum dicit: *Vade. Tacere: Nemini dixeris. Ostendere: Ostende te. Offerre: Offer pro emundatione tua.* Vade scilicet deferendo peccata. Sic adulter: Vade, etiam amplius noli peccare. Tacere præcepit bona, non sicut ille Pharisæus, qui dicebat: Non sum, sicut ceteri hominum, raptore, iniustus, adulteri: velut etiam hic publicanus: Ieiuno bis in sabato: decimas do omnium, quæ possideo. Ostendere præcepit mala, sicut Iob: Si abscondi, quasi homo, peccatum meum, et celauit in sinu meo iniquitatem meam? id est non abscondi, nec celauit peccatum meum, aut iniquitatem. Psalmus: Delictum meum cognitum tibi feci, et iniustitiam meam non abscondi. Offerre præcepit opera satisfactoria: Psalmus: Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Ad Romanos: Exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Hæc autem quattuor concurrunt necessario ad sacramentum penitentia: perfecta recipiendum, scilicet peccati desertio, peccatoris humiliatio, peccati ostensio, et satisfactio oblatio.

Deinde dissoluenda est apparens controuersia inter Matthæum et Lucam, quia hoc miraculum dicit Matthæus esse factum post sermonem Domini in monte: et hic Lucas narrat longe ante sermonem. Ad quod est duplex via dissoluendi controuersiam. Siue quia alius sermo fuit, quem narrat Lucas: alius quem Matthæus. Cuius signum, quia multa dicuntur in vno sermone, quæ non dicuntur in altero: siue quia idem sermo fuit differens secundum maiorem explicationem et minorem. Vnde attendendum est, quod Euangelistæ non seruant omnino seriem rei gestæ, sed eo modo narrat, quo magis facit ad intentionis prosecutionem. Vnde Augustinus: Quid interest, quis quo ordine ponat, siue quod ex ordine inserit: siue quod omisum recolat: siue quod postea factum, ante præoccupat: dum tamen non aduerferit, eadem vel alia narrati, vel sibi vel alteri? Satis enim probabile est, quod vnusquisque Euangelistarum eo ordine didicit narrare debuisset, quo voluisset Deus, ea ipsa, quæ narrabat, eius recordationi suggerere, et in eis duntaxat rebus, quarum ordo, siue iste, siue ille, nihil inuinit auctoritati veritatis euangelicæ. Et per hoc patet omnis dissolutio contrarietatis, quæ videtur provenire ex ordine differente.

Et factum est in vna die. Confirmatis discipulis per curationem leprosi, sic ad maiorem firmitatem confirmat eosdem per mirabilem sanationem paralytici. Cuius mirabilem sanationem describit Euangelista hoc ordine: Primo introducitur opportunitas miraculi faciendi. Secundo vero, integritas miraculi perfecti, ibi: *Quorum fidem.* Tertio vero celebratas miraculi publicati, ibi: *Et super apprehendit.* etc. Opportunitas autem miraculi faciendi colligitur ex quattuor, scilicet ex multitudine populi assistentis, ex promptitudine virtutis sanantis, ex grauedine morbi opprimentis, ex sollicitudine fidei offerentis. Primo ergo ad designandam multitudinem populi assistentis, cui comunicanda erat doctrina veritatis, dicitur: *Et factum est in vna die, et ipse sedebat docens.* et cet. Sedebat, inquam, tamquam Magister et Doctor præcipuus propter multitudinem sapientia, sicut Iob:

Concordantia Euangelistarum.

Aug. lib. 2. c. 21. de concord. Euang. 10. 4.

Sanatio paralytici.

Iob 29. d. *cut Iob: Si voluisset ire ad eos, sedebam primus. Cumq. federem, quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen morientium consolator, et cetera.* Hoc vtique modo sedebat Christus in medio multorum. Vnde et subditur: *Et erant pharisæi sedentes, et legis doctores.* Nam pharisæi inter alios sunt excellentiores in obseruando, et legis doctores in erudiendo. Et propterea ipsi etiam dicuntur sedentes: Vnde in Matthæo super cathedram Moysi sederunt scribæ et pharisæi. Et quia in multitudine plebis est gloria principis, ideo subdit, quod erant multi, cum dicit: *Qui venerant ex omni castello Galilæe, et Iudæe, et Hierusalem.* Et nota, quod in his tribus, primo exprimit regionem propinquam, scilicet in Galilæa. Vnde et discipulos inde elegit secundum, quod dicitur: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt? Exprimit et præcipuum in Iudæa, in qua habitabat tribus Iuda, cui promissus erat Christus, secundum illud Psalmi: Et tribum Ephraim non elegit: sed elegit tribum Iuda. Tangit et ciuitatem regiam: in Hierusalem. Vbi maxime habitabant doctores, secundum illud Isaiæ: De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Hierusalem. Et signantur hæc tria nominat, quia in Galilæa Christus concipitur, sicut supra: in Iudæa nascitur, sicut supra: Sed in Hierusalem crucifigitur, sicut infra. Et ideo habitatoribus horum trium locorum erat Christus promissus: et ipsi eum expectabant, et ideo ad ipsum conueniebant.

Secundo vero ad denotandum promptitudinem virtutis liberantis, adiungit: *Et virum Domini erat, scilicet prompta, ad sanandum eos, scilicet infirmos, quia ipsi erant prompti ad audiendum.* De qua virtute: Portans omnia verbo virtutis suæ. Quæ quidem virtus est Christus, qui est verbum patris. Prædicamus Christum crucifixum. Et addit Matthæus Dei virtutem, et Dei sapientiam. Et hæc virtus apta est ad sanandum, non ad perdendum. Et ideo nomen eius Iesus, id est Saluator. Vnde anima sancta in Psalmo: Domine Deus virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli, et cetera. Et ideo: Vixit eum Deus Spiritu sancto et virtute, id est, virtute Spiritus sancti, qui pertransiuit benefaciendo, et sanando omnes oppressos, et cetera. Hanc virtutem promptam reddit fides credentium. Vnde infra: Descendens Iesus, stetit in loco campestri, et turba discipulorum eius, et multitudo copiosa plebis. Sequitur: *Qui venerant, ut audiret eum.* Et subiungitur: *Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes.* Sed diuersum dicitur de ciuitate sua a Matthæo: Non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

Tertio vero ad ostendendum grauedinem morbi, adiungit: *Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus.* Et ita omnino impotens, quia paralyticus omnino dissoluit membrorum virtutem, sicut legitur de Alcimo: *Occlusum est os eius, et dissolutus est paralyticus, nec ultra potuit loqui verbum.* Magna vere infirmitas et miseranda, quæ motum tollit et verbum. *Et in lecto portabatur,* non, inquam, in lecto quietis, sed potius laboris et doloris. Vnde de eo orari poterat et dici illud Psalmi: Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius, vniuersum stratum eius verasti in infirmitate eius. Propterea misericorditer agebant viri, qui eum portabant, secundum documentum Apostoli: *Alter alterius onera portate.* Vnde poterat eis competere illud: Illi viri misericordiae sunt, quorum pietates non defecerunt. Et iam verificatur in hoc facto illud Isaiæ: *Afferent filios tuos in vlnis: et filias tuas in humeris portabunt.* Quarto vero ad insinuandam sollicitudinem fidei offerentium, subiungit: *Et quærebant eum inferre, et ponere ante eum, ut scilicet ex eius præsentia sanaretur.* Vnde volebant implere exhortationem Psalmistæ: *Quærite Dominum, et confirmamini: quæ-*

rite faciem eius semper. Nec immerito, quia Iob inquit: *Libera me, et pone me iuxta te: et cuiusvis manus pugnet contra me.* Et quia quærenti per fidem impedimenta frequenter occurrunt: ideo subditur: *Et non inuenientes, qua parte illum inferrent præ turba: quæ solet impedire aduentum ad Christum, sicut dicitur, quod turbæ increpabant eum, et tace-*

ret. Sic et Zachæus infra: *Quærebat videre Iesum, quis esset, et non poterat præ turba.* Sed certe veram fidem impedimenta non retrahunt, sed accendunt. In cuius testimonium subditur: *Ascenderunt supra retium, et per regulas submiserunt illum cum lecto.* Sic et Zachæus fecit, sicut dicitur infra, quod ascendit in arborem Sycomorum, ut Iesum transeuntem videret, quem præ turba videre non poterat. Talibus adiutoribus indigebat ille languidus, qui dicebat: *Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam.* Tales autem viri spirituales, qui infirmos per orationem Domini conspectui repræsentant: Estunde sicut aquam cor tuum in conspectu Domini. Lena ad eum manus tuas pro animabus paruulorum tuorum, qui defecerunt fame in capite omnium compitorum. Et ideo præsentauerunt eum conspectui Domini, ut eum videret: et stui, ut eum tangeret. Et propterea subdit: *In medium ante Iesum: quia Saluator semper medium quærit.* Vnde: *Medius vestrum stetit, quem vos nescitis.* Et infra: *Ego autem in medio vestrum sum.* Et ideo in Psalmo: *Suscipimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.*

Quorum fidem ut vidit. Præmissa est miraculi faciendi opportunitas: hic vero subiungitur ipsius in faciendo integritas, quia Christus simul et corpus infirmi, et animam curat: animam a peccato, et corpus a morbo. Constat autem huius miraculi integritas perfecta in quattuor, quæ sunt supra virtutem humanam, scilicet in remissione peccatorum, discretione cogitationum, confutatione errorum, et consolidatione membrorum paralyticorum. Hæc enim quattuor miraculum reddunt perfectum. Præmittitur ergo remissio peccatorum ex merito fidei offerentium, cum dicit: *Quorum fidem ut vidit, quia sicut dicitur: Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* Vidi, inquam, oculo misericordiam, sicut in Exodo: *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto.* Ad quam visionem fides disponit. Hieremias: *Domine oculi tui respiciunt fidem.* Et quoniam sicut dicitur: *Per misericordiam, et fidem purgantur peccata, ideo subditur: Dixit homo, remittuntur tibi peccata tua.* In hoc, quod dicit, *homo,* inuitat ad considerationem propriae miseræ. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Et rursus: *Homo putredo, et filius hominis vermis.* In hoc, quod adiungit: *remittuntur,* inuitat ad spem diuinæ gratiæ: *Gratificauit nos in dilecto filio suo: in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum.* Vnde dicitur: *Remittuntur vobis peccata propter nomen eius.* Hæc autem remissio peccatorum inchoata fuit a fide aliena, sed in propria consummatur. Vnde Beda: *Multum valet inuicuique fides propria, cum per alienam homo sit inuicuique fides propria, cum per alienam non sine propria subsequente.* Vnde dicitur paralytico: *Confide fili, remittuntur tibi peccata.* Et nota, quod peccata dicuntur remitti, dicuntur dimitti, dicuntur mundari, dicuntur sanari, dicuntur tegi, dicuntur redimi. Dicuntur remitti, quantum ad reatum pœnæ. Infra: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Dicuntur dimitti ratione offensæ: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater cælestis delicta vestra.* Dicuntur

Iob 17. a. Per fidem quærenti impedimenta frequenter occurrunt.

Mat. 20. d. Mar 10. g. Inf. 19. a.

Inf. 19. a.

Ioan. 3. b.

Act. 9. d.

Thr. 2. f.

Ioan. 1. d. Inf. 22. sum. Et ideo in Psalmo: Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.

1. Reg. 16. b. Exo. 5. b.

Hier. 5. a. Prou. 15. d.

Iob 14. a. Idem 25. b.

Eph. 1. b.

1. Io. 2. b.

Bedæ 20. 4. lib. 2. in Luc. 6. 5.

Mat. 9. a. Peccata quæ modis dicuntur re-

Inf. 7. g. Mat. 6. c.

Psal. 50. a tur mundari ratione maculae: Amplius laua me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me: et.

Isa. 6. e Isaias: Auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur. Dicuntur sanari, quantum ad vultum rationem naturae. Vnde: Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Et in Psalmo: Sana animam meam, quia peccavi tibi. Dicuntur regi propter spoliationem virtutis gratuita: Beati, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Quod fit per charitatem: Charitas operit multitudinem peccatorum. Dicuntur redimi quantum ad captiuitatem seruitutis diabolicæ: Peccata tua elemosynis redime. In Psalmo: Ex vlturis et iniquitate redimet animas eorum. Additur autem secundo, discretio cogitationum in animo blasphemantium, cum dicitur: *Et ceperunt cogitare Scribae et Pharisei*, cogitationes vanas et noxias. Euanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Et sequitur cogitationum expressio, cum addit: *dicentes*, scilicet in cordibus suis, secundum illud Psalms: *Quæ dicitis in cordibus vestris*, et in cubilibus vestris compungimini. *Quis est iste, qui loquitur blasphemias?* in qua cogitatione despicitur Saluatore, quasi valem in hoc, quod dicunt: *Quis est iste? Pauper locutus est*, et dicunt: *Quis est hic?* Contra illud, quod dicitur: *Nespernas hominem in visu suo*. Redarguitur vt peccatorem, in hoc quod imponunt blasphemiam. Est autem blasphemare, Deo iniuriam irrogare. Quod fit tripliciter: vel cum attribuitur Deo, quod sibi non conuenit: vel cum remouetur ab eo, quod sibi conuenit: vel cum creaturæ attribuitur, quod proprie Deo conuenit. Vnde quando Christus attribuebat sibi diuinitatem, credebant eum blasphemare: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam. Saluator dixit Iudæis: *Quem Pater sanctificauit*, et misit in mundum: vos dicitis, quia blasphematis, quia dixit: *Filius Dei sum?* Similiter credebant eum blasphemare, quando attribuebat sibi proprium Dei, scilicet peccata dimittere. Vnde subditur: *Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus?* Et in hoc verum dicunt. Isaias: *Ego sum, ego sum ipse*, qui deleo iniquitates tuas propter me. Sed certe dum ipsi Christo imponebant blasphemiam, in suis cordibus blasphemabant. Cui assimilastis me, et adæquastis, et comparastis, et fecistis similem? Et quoniam hæc cogitando blasphemabant, ideo reprehenduntur et arguuntur, cum subditur: *Vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum*, tamquam Deus, quia: *Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem*, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes in absconditis partibus. Nec mirum, quia est verbum Dei, de quo ad Hebræos: *Viuus est sermo Dei*, et efficax, et penetrabilior omni gladio accipiti, et discretor cogitationum, et intentionum cordis. Nec solum reprehendit et discernit, sed etiam redarguit: *Respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?* quasi dicat: *illud: Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis*. Ipse enim videbat, et arguebat: *Vsque quo morabuntur in te cogitationes noxiæ?* Tales enim sunt cogitationes peruersæ: de quibus: *Peruersæ enim cogitationes separant a Deo*. Ideo Isaias: *Væ qui profundi estis corde*, vt a Domino abscondatis consilium. Et sequitur: *Peruersa est hæc vestra cogitatio*, quasi si lutum contra figulum cogitet, et dicat opus factori suo: *Non fecisti me*. Et figmentum dicat fictori suo: *Non intelligis*. Certe potest dici de eis illud: *Hæc cogitauerunt*, et errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum.

Adiungitur autem tertio confutatio eorum male cogitantium, in hoc, quod sequitur: *Quid est facilius dicere*, et cetera. Facit enim argumentum, in quo ostendit, verum Deum esse, et peccata dimittere posse, ac per hoc, illos curare. Et est argumentum

A tale: Omnis, qui potest paralyticum solo verbo curare, solo verbo peccata potest dimittere: sed filius Dei potest paralyticum solo verbo curare, ergo, et cetera. Huius autem rationis præmittit maioris propositionis probationem, subiungit assumptionem, et interponit conclusionem. Maioris propositionis probationem præmittit in hoc, quod dicit: *Quid est facilius dicere: Dimittere tibi peccata, an dicere: Surge et ambula?* Quasi diceret, æqualis facilitatis sunt: ergo qui potest vnum, potest et reliquum: et hæc erat propositio maior. Vnde glossa: *Per remissionem pœnæ, remissionem culpæ intellige*. Intelligit autem hoc potest vnum, potest et reliquum: et per notius. Et hoc est, quod dicitur: *Non erit tibi difficile omne verbum, qui facis misericordiam in millibus*. Vnde in Sapientia: *Sed miseris omnium, quia omnia potes*. Conclusionem autem interponit in hoc, quod adiungit: *Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittere peccata*. Hoc enim est, quod intendit concludere finaliter, et est verum, vt testatur Ioannes: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Et in Apocalypsi: Dilexit nos*, et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Assumptionem subiungit, cum addit: *Ait paralytico: Tibi dico surge, tolle lectum tuum*, et cetera. Et nota, quod verba præcedentia sunt Saluatoris, et sequentia. Sed hoc verbum, quod dicitur: *Ait paralytico*. Est verbum Euangelistæ, quod interponit, quia prima verba erant Domini ad Phariseos, scilicet, propositio, et conclusio: sed assumptionem dixit, conuertendo sermonem ad paralyticum, cui imperat actum, qui non potest competere, nisi sano, scilicet surgere, cum dicit: *Surge*. Sicut Petrus claudus: *In nomine Iesu Christi Nazareni surge, et ambula*, præcepit tollere lectum, cum ait: *Tolle lectum tuum*, siue, vt Marcus habet: *Tolle grabatum tuum*. Grabatum autem est lectus pauperum infirmorum, vbi nihil sternitur, nisi ad caput. Vnde dicitur a graba, quod est caput. Sic Ioannes: *Præcepit illi languido 38. annorum: Surge, tolle grabatum et ambula*. Præcepit ambulare, et in domum ire, cum subdit: *Et vade in domum tuam*. Vt scilicet cum tuis congratuleris, sicut Marcus: *Vade in domum tuam ad tuos*, et annuncia illis, quanta tibi Dominus fecerit, et misertus sit tui. In his tribus concluditur perfecta sanitas contra tria mala, quæ facit ægrotudo paralytica. Reddit enim inabilem ad standum, et inabiliorem ad operandum, et inabilissimum ad ambulandum. At contra, imperat ei Dominus reuertendum status, fortitudinem actus, et promptitudinem motus, quibus obtentis efficitur perfecte sanus.

Subiungitur vltimo consolidatio membrorum languentium, in hoc, quod sequitur: *Et confestim conuersus coram illis*, et cetera. Consolidata enim sunt verbo Christi membra paralytici, quantum ad virtutem sustentatiuam, operatiuam, et motiuam. Surrexit enim, iam non indigens sustentamento lectuli, aut baculi, et hoc virtute manus Dei omnipotentis. Manus tetigit me, et erexit me super genua mea, et super articulos manuum mearum. Et sequitur: *Tulit lectum, in quo iacebat*. Iam non indigens ab aliquo portari, et sic videtur adimpletum illud Amos: *Eructur filij Israel, qui habitant in Samaria, in plagalectuli, et Damasci grabato*. Et abiit in domum suam, magnificans Deum, iam valens faciliter moueri, sicut et ille claudus a Petro curatus: *Intrauit cum eis in templum ambulans, et exiliens, et laudans Deum*. Vnde magnificabat Deum, et ipse simul laudando, et eius miracula enarrando, et ad laudandum, alicui inuitando. Vnde poterat dicere: *Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen eius in idipsum*. Poterat et canticum Virginis canere: *Magnificat anima mea Dominum*. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo, et cetera.

Et sit

Argumentum.
Glossa in Mar. 6. 9.
Hier. 32. c
Sap. 11. d
Ioan. 1. d
Apoc. 1. b
Act. 3. a
Grabatum.
Ioan. 5. b
Mar. 5. b
Paralyticus.
Dan. 10. b
Amos. 3. c
Act. 3. b
Psal. 33. a
Sup. 1. c
Et sit

Et supra, apprehendit omnes, et c. Hic tertio post miraculi faciendi opportunitatem, et facti integritatem subiungit eiusdem publicam celebritatem, per quæ clarificata est diuina virtus in Christo, quoniam ex præsentis miraculi consideratione, ostensa est Christi virtus admirabilis, venerabilis, formidabilis, et predicabilis. Admirabilis, inquam, ostensa est ex impossibilitate comprehendendi, propter quod dicit: *Et stupor apprehendit omnes*, scilicet innocentes, ad credendum. Stupebunt iusti super hoc, et innocens contra hypocritam suscitabitur. Nam pharisei hypocritæ sunt confusi: et Christus admirabilis est effectus. Apprehendit malignantes, ad confundendum: Adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem. Et Iudith: *Et cum audissent viri illi verba eius, considerabant faciem eius, et erant in oculis eorum stupor, et cetera*. Venerabilis vero ostensa est ex impossibilitate imitandi, propter quod dicitur: *Et magnificabant Deum*, scilicet in opere suo, vt potest dicere illud Psalms: *Quam magnificata sunt opera tua Domine? omnia in sapientia fecisti*. Et Isaias: *Magnificatus est Dominus, quoniam habitauit in excelsis*, et impleuit Sion iudicio et iustitia. Sic illi tres super aspectu miraculi. Hi tres, quasi ex vno ore laudabant, et glorificabant, et benedicebant Deum. Formidabilis vero ostenditur virtus in Christo ex impossibilitate euadendi, vnde additur: *Et repleti sunt timore*, considerantes immensitatem potestatis, quam nemo potest effugere. Infra: *Ostendam vobis quem timeatis: time te eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*. Hanc potentiam timebat Iob: *Semper quasi tumetes super me fluctus, timui Deum, et pondus eius ferre non potui*. Predicabilis vero ostenditur ex impossibilitate contradicendi, propter quod subditur: *Dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie*. Et ideo iam non est locus contradicendi. Vnde: *Videntes Petri constantiam et Ioannis, comperto quod homines essent sine litteris et idiotæ, admirabantur, et cognoscebant eos, quoniam cum Iesu fuerant, hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, et nihil poterant contradicere*. Vnde Petrus et Ioannes dicebant: *Non possumus quæ vidimus, et audiuius non loqui*. Qui ergo post visionem horum signorum Domino contradicit, excluditur a populo Dei, et hereditate regni, secundum illud: *Omnes homines, qui viderunt maiestatem meam, et signa, quæ feci in Ægypto, et cetera*. Non videbunt terram, pro qua iurauit patribus eorum.

Tria spiritualiter consideranda.
Paralyticus.
Tob 5. b
Rom. 7. c
Ibid. d
Psal 37.
Exo. 10. f

Spiritualiter autem tria sunt attendenda, quis sit hic morbus, qui curatur: quæ domus, in qua fit curatio: et quis modus curandi. Morbus iste paralyticus designat culpam originalem, sicut lepra, actuale. Vnde paralyticus autem sensum, et motum, sic originale aufert sensum cognitionis per ignorantiam. Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, et lumen cæli non video? Aufert etiam motum rectum affectionis, per concupiscentiam, quæ reddit tremulum, sic paralyticus. Nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Vnde et subditur: *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et cetera*. Vnde Hugo: *Vitium humanæ corruptionis dupliciter naturam infecit humanam scilicet ignorantiam, mentem, et concupiscentiam carnem*. De ijs duobus in Psalms: *Dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum*. Et in Exodo: *Factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti tribus diebus*. Nemo vidit fratrem suum, nec mouit se de loco, in quo erat. Domus, in qua fit curatio, est Ecclesia. De qua dicitur: *Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem*. Hæc columnæ septem, sunt septem sacramenta. Huius domus ianua est sacerdotalis potestas, cuius potestatis auctoritas residet per æs Petri.

Domus, in qua fit curatio, est Ecclesia.
Prou. 9.

trum. Vnde: *Tibi dabo clauis regni cælorum. Hæc ianua, si quando impletur turbis terrenarum sollicitudinum, tunc non præbet aditum ad Iesum, quia non curant turbæ illæ de animabus, quæ sunt Christi, sed de promotione proprii commodi*. Omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Modus curandi est per alienum suffragium, et Dominicum imperium: quo ad curationem ab originali, concurret virtus alienæ fidei, et virtus Domini sacramenti. Vnde portatores designant susceptores, qui afferunt. Isaias: *Afferent filios tuos in vlnis, et filias tuas super humeros portabunt*. Christus vero, imperio sanans, designat sacramenti officium, per quod fit remissio culpæ, cum dicitur: *Remittuntur tibi peccata tua*. Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum. Vnde sequitur perfecta curatio, ibi: *Surge, et tolle lectum tuum*, et cetera. Angelus dixit ad Petrum iacetem in compedibus: *Surge velociter*. Et confestim ceciderunt catenæ de manibus eius. *Surge*, id est, sursum te erige ad videndum lumen contra ignorantiam. *Surge qui dormis, et exurge a mortuis*, et illuminabit te Christus. Isaias: *Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum. Tolle lectum tuum*. Contra infirmitatem: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et ceuere*. Et ambula. Contra malitiam: *Ambula coram me, et esto perfectus*. Ad Ephesios: *Ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et cetera*. *Vade in domum tuam*, Contra concupiscentias: *Præcurre autem prior in domum tuam, et illic auocare, et illic lude, et age conceptiones tuas, et non in delictis, et verbo superbo*. In domum suam vadit, qui amat bona interiora. Sapientia: *Intrans in domum meam conuiescam cum illa, et cetera*. In domum alienam, qui concupiscit mundana. In Ecclesiastico: *Vita nequam hospitandi de domo in domo, et cetera*.

Et post hæc exijt, et cetera. Supra egit Euangelista de vocatione discipulorum, de statu iusto, siue iustitiæ: hic agit de vocatione ipsorum, de statu periculoso, siue iniustitiæ. Vbi ostendit, quo modo vocauit Matthæum sedentem ad Telonium. Habet autem pars ista, duas, in quarum prima agit de vocationis perfectione: in secunda vero de vocatorum defensione. *Factum est autem in sabbato, et cetera*. Circa vocationis perfectionem, introducuntur tria. Primum est, vocatione peccatorum. Secundum est, confutatio superborum, ibi: *Et murmurabant pharisei, et cetera*. Tertium est, consolatio infirmorum, ibi: *At illi dixerunt ad eum, et cetera*. Vocatio autem publicanorum ostenditur perfecta ex tribus, scilicet, ex parte diuini doni præuenientis: et ex parte liberi arbitrii consentientis: et ex parte deuoti obsequij consequentis. Primo ergo ostenditur perfecta, ex parte diuini doni præuenientis nos, cum dicitur: *Et post hæc exijt, et vidit Publicanum, et cetera*. Et notandum, quod dicitur exire, videre, et vocare. *Exijt*, quidem, vt requiratur: *Vider*, vt attrahat: *Vocat*, vt ad se conuertat. *Exijt* quidem per sollicitudinem requirendi opus suum, sicut in Psalmo dicitur: *Exibit homo ad opus vineam suam*. Hic est vero Dominus Iesus, qui dicit de seipso: *Exiui a patre, et veni in mundum, quia de secreto veni in manifestum*. Nec tantum exijt, sed: *Et vidit publicanum*, vt per respectum misericordiæ attrahat ad seipsum, sicut petebat ille videri, in psalmo: *Vide humilitatem meam, et laborem meum, et cetera*. Et hoc modo vidit istum, quia licet esset peccator in facto, erat tamen electus in diuino proposito. Gratia Dei, et misericordia in sanctos eius, et respectus in electos illius. Vnde dicitur infra: *Conuersus Dominus, respexit*.

Curandi modus.
Isa. 49. f
Act. 2. f
Act. 2. f
Eph. 1. e
Isa. 60. a
Mat. 11. d
Gen. 17. a
Eph. 5.
Eccli. 32. c
Sap. 8. c
Eccli. 29. d
Vocatio Matthæi.
Psal. 83.
Mat. 20. a
Ioa. 16. d
Psal. 24.
Sap. 4. c
Inf. 22.

xit Petrum: et egressus foras Petrus, fleuit amare. Hoc respectu: *Vidit Iesus publicanum nomine Leui.* Hier. 10. 6. hoc est, Matthæum, qui, vt dicit Hieronymus, fuit binominus. A Luca autem et Marco, propter honorem Euangelistæ, nomen tacetur vulgare. Sed Matthæus in sermone principio accusator sui factus, *Mat. 9. b* Matthæum se et publicanum nominat. Et nota, quod publicani dicebantur, qui publice peccabant, sicut accipitur infra: Duo homines ascendebant in templum, vt orarent, vnus Pharisæus, et alter publicanus. Vel, qui merces vendendo, omnibus publicabant, sicut mercatores facere solent, sicut accipitur supra. Vel qui publica vectigalia exigebant, et sic videtur proprie accipi hic. Vnde sequitur: *Sedentem ad telonium.* Secundum Bedam, Telos Græce, Vectigal Latine. Secundum Isidorum, Locus est, vbi merces nauium, nautarumq. emolumenta conuertuntur. Secundum Ambrosium, æquiuoce potest accipi, vt referatur ad vectigal, vel ad domum, in qua redditur. Vnde dicit: Ille prius auara de mercedibus, dura de laboribus, periculisq. nautarumq. emolumenta conuertens, verbo vocatus, propria derelinquit, qui rapiebat aliena: ac vile illud sedile destituens, toto post Dominum vestigio mentis incedit. Hæc Ambrosius. Nemo igitur, vt dicit Glossa Bedæ, de immanitate peccatorum conuersus desperet, cum Matthæus de Publicano in Apostolum, de Telonario in Euangelistam sit repente mutatus. Nec tantum vidit, vt attraheret, sed et allocutus est eum, vt conuerteret, cum subditur: *Et ait illi: Sequere me*, scilicet per omnium temporalium abrenuntiationem, quia secundum quod dicitur: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris.* Et in Ecclesiastico: Gloria magna est sequi Dominum: *Sequere me*, dicitur, non lucra temporalia: quia, quasi qui apprehendit vmbra, et sequitur ventum. Sic et qui attendit ad visa mendacia. *Sequere me*, non desideria carnalia. Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui. Et in Prouerbio: *Eam sequebatur, sicut bos ductus ad victimam.* *Sequere me*, non flagitia mundana, sicut illi, de quibus: *Toto corde vnuerfus Israel sequitur Absalon.* Et Oseas: Ephraim pasceit ventum, et sequitur æstium: tota die mendacium, et vastitatem multiplicat. Tales sunt vane gloriosi, qui pascunt ventum mundanæ vanitatis. Secundo autem ostenditur perfecta, ex parte liberi arbitrij consentientis, obtemperando, cum subditur: *Et relictis omnibus, surgens, secutus est eum.* In quo designatur perfectus consensus liberi arbitrij, et quoad recessum a malo, et perfectum in bono, et consummationem in statu perfecto. Ideo dicitur, quod omnia reliquit, quod surrexit, et quod Christum secutus est, vt posset dicere illud Petri: *Ecce, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.* Et hoc est, quod horatur Apostolus: *Deponentes omne pondus, et circumstantes nos peccatum, per patientiam curramus, et cetera.* Et nota, quod sub ista distributione includuntur omnia, quæ impediunt ad hoc; vt homo perfecte Christum sequatur, quæ sunt septem: criminale flagitium, corporale solatium, temporale negotium, particulare litigiū, populare consortium, paternale hospitium, et puerile desiderium. Relinquendum est criminale flagitium: *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur.* Secundo corporale solatium, sicut Tobia: *Relinquens prandium, ieiunus venit ad corpus, et cetera.* Tertio temporale negotium, sicut Ioseph palliū in manu mulieris Ægyptiæ, qui relicto in manu eius pallio, fugit. Sic Elisæus, boues et aratrum. Sic apostoli retia, sicut dicitur: *Relictis retibus, secuti sunt eum.* Per retia recte intelliguntur terrena: quia qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, et cetera. Quarto relinquendum est particulare litigiū: *Relinque proximo tuo nocenti te: et tunc deprecanti tibi peccata*

A soluentur. Quinto populare consortium: *Relinquit ciuitates, et habitate in petra.* Sexto paternale hospitium: *Reliqui domum meam, et dimisi hereditatem meam.* Septimo puerile desiderium: *Relinquit infantiam, et viuere, et cetera.* Qui hæc omnia relinquit, ille est, qui bene surgit, qui designatur per Paulum conuersum. De quo: *Surrexit autem Paulus de terra, apertisq. oculis, nihil videbat.* Quia homini ad Christum conuerso, et luce eius illuminato, nihil videtur esse terrenum. Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Et qui sic expeditur surgit, potest per viam perfectionis sequi, vt possit dicere illud Iob: *Vestigia eius secutus est pes meus: et velociter hæc fecit, sciebat enim, quod nocuit differre paratis, vnde nolebat facere contra illud Prouerborū: Nec dicas amico tuo: vade, et reuere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Secundum illud Prouerborū: *Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit.* Verumtamen hic arguit eum Porphyrius hæreticus, quia statim sine deliberatione secutus est Dominum, tamquam stultus. Ad quod respondet Glossa, quod non leuitate aliqua, sed virtute operum ductus, sequutus est eum: *Viderat enim Christi miracula.* Vnde ibidem dicitur, quod fulgor diuinitatis occultæ, quæ in humana facie Christi relucebat, extemplo ad se, videtes trahere poterat aspectu. Si enim in magnetem lapide, et succinum hæc vis esse dicitur, vt annulos, et stipulas, et ferrum sibi copulent, quanto magis creaturarum Dominus ad se trahere poterat, quos volebat? Iuxta quod dicit sponsa in Canticis: *Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Tertio vero ostenditur vocatio perfecta ex parte deuoti obsequij, subsequentis in ministrando, cum dicitur: *Et feci conuiuium magnum Leui in domo sua.* Faciebat secundum propositum sapientis, qui dicebat: *Proposui hanc adducere mihi ad conuiuandum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis.* Iam in eo impletum erat desiderium Christi, secundum illud: *Ecce sto ad ostium, et pulso: si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, et cænabo cum illo, et cetera.* Magnum etiam est gaudium Patris æterni, de quo infra: *Epulari, et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et reuixit: perierat, et inuentus est.* Et quoniam magnitudo conuiuij requirit multitudinem conuiuantium, ideo subditur: *Et erat turba multa publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discumbentes.* Inuitauerat enim illos Matthæus, vt, sicut fuerant socij in culpa, sic et essent in penitentia, secundum illud: *Qui audit, dicat, veni. Videbant publicani eum a peccatis ad meliora conuersum, locū inuenisse penitentia: et ob id, etiam ipsi non desperat salutem.* Attendebant autem, quod melius esse vocari ad olera cum charitate, quam ad vitulum saginatū cum odio, vt dicitur in Prouerbijs. Hæc autem turba publicanorū ad conuiuium Christi vocata, designat illud implendum, quod dicitur: *Multi ab oriente, et occidente venient, et recumbent cum Abraam et Isaac, et Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.* Vnde: *Publicani et meretrices præcedunt vos in regnum cælorum.* Et in huius figuram dicitur infra, quod mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domū suam, et huic erat foror, nomine Maria. Sed huic videtur obuiare illud: *Si is, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere.* Sed illud dicitur in infirmis, ne ex mala communicatione corrumpantur, quia dicitur: *Qui communicauit superbo, induet superbiam.* Vel certe dicitur de publicanis obtinatis, et conuictis, secundum quod dicit Glossa. Hi autem poterant, et volebant ad bonum, propter præsentiam Christi

Hier. 10. 6. Christi trahi. Vnde Hieronymus: *Ibat Iesus ad conuiuia peccatorum, vt occasionem haberet docendi, et spiritualis inuitatoribus suis præberet cibos.* Denique cum frequenter ad conuiuia pergere describatur, nihil aliud inuenitur, nisi quid ibi fecerit, quid docuerit: et vt humilitas Domini eundo ad peccatores, et potentia doctrinæ eius, in conuersione penitentium demonstraretur. *Et murmurabant, et cetera.* Supra egit de uocatione peccatorum. In hac parte agit de confutatione superbiorum, quoniam sicut dicit Apostolus: *Infirmi mundi elegit Deus, vt confundat fortia, et ignobilia mundi: et contemptibilia elegit Deus, et ea, quæ non sunt, vt ea, quæ sunt, destrueret, vt non gloriaretur omnis caro in conspectu eius.* Describitur ergo confutatio Pharisæorum, superbientium de proprijs meritis, et ceteros contemnentium, hoc ordine: nam primo, eorum superbia detegitur: secundo, recte redarguitur: tertio, redarguta deijcitur. Detegitur ergo primo, ex murmure loquacitatis propria, et hoc notatur, cum dicitur: *Et murmurabant Pharisæi, et scriba eorum, contra consilium Sapientis: Custodite vos a murmuracione, quæ nihil prodest, et a detractione parcite linguæ. Quod isti non faciebant, vnde subditur: Dicentes ad discipulos eius: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducatis, et bibitis? Vnde nõ poterant mordere in proprio peccato, mordere tamen ex alieno. Hoc est enim hominis iniqui: Bona in mala conuertens insidiatur, et in electis imponet maculam. In hoc manifestatur Pharisæorum superbia, quæ se non reputabant peccatores. Vnde Glossa: *Dupliciter peccant, et quia se putant esse iustos, cum sint superbi, et illos reos, cum iam penitent.* Vnde erant similes illi Pharisæo, de quo infra: *Non sum, sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.* Et ideo infra dicebat Dominus: *Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus. Deus autem nouit corda vestra.* De talibus Isaias: *Qui dicunt: Recede a me, non appropinquas mihi, quia immundus es. Propter talium verba, et oblocutiones, non debet homo deuitate opera misericordie. Vnde dictum est: A verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius, stercus et vermis est.* Hieronymus: *Non potest fieri, vt abque morfu hominum, huius vitæ curricula quis pertranscat: malorum solatium est, bonorum vitam carpere, et de peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum.* Redarguitur vero secundo ex lumine veritatis perspicuæ, cum additur: *Respondens Iesus, dixit ad illos: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent.* Hoc est, per se notum, quia secundum quod dicitur: *Honora medicum propter necessitatem, etenim illū creauit Altissimus. Si medicina est propter ægritudinem, igitur non est redarguendus ægrotus, qui confugit ad medicum, nec medicus, qui accedit ad ægrotum: sed magis illi redarguendi sunt, qui hoc redarguunt.* Vocat autem Christus peccatores infirmos, quoniam peccatum infirmum facit, secundum illud: *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea. De tali infirmo dicitur: Infirmum autem in fide affumite. Et item: Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere. Se autem vocat medicum, quia: Liuore eius sanati sumus. Et alibi: Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me Dominus: et subditur: Vt mederer contritos corde. Et in Actis: Pertransijt benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo.* Deijcitur autē tertio ex rectitudine æquitatis fraternæ, quia magis condescendit humili peccatori, quam superbo iusto, et ideo subdit: *Non ueni vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam, iustos, id est, qui se reputant iustos.* Glossa: *Qui iustitiæ suæ confidunt.* Vnde Beda: *Sanos autem et iustos appellat eos, qui**

A ignorantis Dei iustitiam, et suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, qui ex lege præsumentes, euangelij gratiam non quærunt. Tales enim non ueni vocare, sed magis iusto iudicio excæcare. Vnde Ioannes: *In iudiciū ego in hunc mundum ueni, vt qui non videt, videant, et qui vident, cæci fiant.* Venit autē Dominus omnes vocare ad penitentiam, quia sicut dicitur: *Non est iustus quisquam, non est intelligens, nõ est requirens Deū. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.* Vnde ibidē: *Omnes peccauerunt, et egent gloria Dei. Et ideo a penitentia incipit prædicare, secundum quod dicit Matthæus. De hac uocatione dicit Isaias: Vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad stertum, et ad planctum, ad caluitium, et cetera.* Sed hanc vocem non audierunt, qui se reputabant iustos. Contra quos Iob: *Si iustificare me uolero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendere, prauū me comprobabit. Sed hanc audiunt peccatores quæ plurimi, infra: Et omnis populus audiens, et publicani, iustificauerunt Deum, baptizati, baptismo Ioannis. Pharisæi autem et legisperiti consilium Dei speruerunt in semetipsos, non baptizati ab eo. Et sic patet, quomodo in hoc facta est confutatio superbiorū: vnde diuino iudicio peiores reputantur illis, quos despiciunt.* *At illi dixerunt ad eum.* Postquam descripta est uocatio peccatorum, et confutatio superbiorum, subiungitur hic tertio, consolatio infirmorum, in hoc quod non imponuntur ipsis discipulis onera grauiā, et difficultates ieiuniorum. Introducit ergo consolatio discipulorum manu ductoria, vt diffonans seueritati legalis obseruantia, et consonans benignitati diuinæ presentia, vt expediens ruditati imperfectionis humanæ. Primo ergo introducit, vt diffonans seueritati legalis obseruantia in quaestione Pharisæorum, cum dicitur: *At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, et obseruationes faciunt, similiter autem et Pharisæorum, et cetera.* Dicitur autem, quod hoc discipuli Ioannis quaesierunt, sed, vt dicit Augustinus de concordantia Euangelistarum, non est contrarietas, quia vtrique quaesierunt, sed discipuli Ioannis volebant discere veritatem, Pharisæi vero volebant eorum explorare libertatem, sicut illi, de quibus dicitur: *Propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram. Hoc autem non quærebant, quia discipulos Ioannis approbarent, sed vt comparisonem eorum Christi discipulos reprehenderent. Vnde et subditur: Tui autem edunt et bibunt.* Et ideo conquerebatur Dominus Deus: *Veni Ioannes neque manducans, neque bibens: et dicunt, dæmonium habet.* Venit filius hominis manducans, et bibens, et dicunt: *Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum et peccatorum amicus.* Et ideo spernebant Pharisæi discipulos Domini, tamquam discordes a legali, et populari obseruatione, sed male, quia ab Isaiā dicitur: *Nolite ieiunare, sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester: numquid tale est ieiunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Numquid contorquere et cetera.* Et ad Romanos: *Is, qui manducat, non manducantem non spernat: et qui non manducat, manducantem non iudicat, quia, sicut ibidem subditur: Non est regnum Dei esca, et potus.* Secundo vero introducit, vt conueniens benignitati diuinæ presentia in dissolutione obiectionū, cum dicitur: *Quibus ipse ait: Non possunt filij sponsi ieiunare, et cetera.* Secundum Bedam hæc est littera: *Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, fastidire ieiunare? Sponsus iste Christus est, de quo Ioannes: Qui habet sponsam sponsus est: et in psalmo: Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Filij sponsi sunt Apostoli, vnde Isaias: Ecce, ego et Israhel, ego et Israhel, qui*

Christi

Christi

pueri mei, quos dedit mihi Dominus. Et in Psalmo: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, et cetera. Isti non possunt, nec debent nunc ieiunare ieiunium mœroris, et afflictionis, quamdiu cum illis est sp̄s, quia tunc est tempus gaudij, propter quod dicitur: Egredimini, et videte filia Sion Regē Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua. Et Isaias: Gaudens gaudebo in Domino, et exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, et indumēto iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, et quasi sponsam ornatum monilibus.

Vnde tunc erat tempus gaudij, nō mœroris, quia sicut dicitur: Amicus sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi: et ideo discipulorum consolatio est conueniens præsentiæ sponsi Christi: sicut desolatio absentia, propter quod subdit: Venient autem dies, et cum ablati fuerint ab illis sp̄s, scilicet per mortem et passionem. Oseas: Vadent ad quærendum Dominum, et non inuenient: ablati est ab eis. Tunc ieiunabunt in illis diebus, eo scilicet tempore. Quia: Plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium, et tunc erit tēpus mœroris et ieiunij. Vnde in Tobia: Manducauit panem cum lacu et tremore, memorans illum sermonem, quē dixit Dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri conuertentur in lamentationem et luctum. In Threnis: Idcirco ego plorans, et oculus meus deducens aquas: quia longe factus est a me consolator, conuertens animam meam.

Tertio autem introducit, vt expediens ruditati imperfectionis humanæ, cum dicitur: Dicebat autem et similitudinem ad illos. Vbi ostendit discipulos ad ieiunium non esse artandos, tum propter vetustatem conuersationis, tum propter fragilitatem carnis, tum etiam propter dissuetudinem affectionis. Hanc discipulorum consolationem exprimit Euangelista sub tripartita metaphora, scilicet veteris vestis, veteris viri, et veteris vini. Expediēns igitur erat, rudes adhuc discipulos fouere, non ieiunij aggrauare, propter vetustatem conuersationis, propter quam subdit: Quia nemo commissuram, id est, particulam, qua coniungit. A vestimento nouo, scilicet ablatam. Immittit in vestimentum vetus, quia duplex sequitur inconueniens, et ideo addit: Alioquin et nouum rumpit. Quod est damnosum. Et veteri non conuenit commissura a nouo, quia indecorum. Sic spiritualiter intelligendum, quod non sunt imponendæ nouæ obseruantia, conuenientes nouæ conuersationi, quamdiu homo non est priora exutus, vti non est exutus mox in principio adhuc suæ conuersationis. Et ideo dicebat Apostolus: Edocti estis, et cetera. Sequitur: Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Et postea: Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, et sanctitate veritatis. Item ad Colossenses: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes nouum, et cetera. Alioquin erit monstrosum. Et ideo in figura huius prohibita est in lege commixtio diuersorum. Non indueris vestimentum, quod ex lana, linoque contextum est. Quia hinc contemnitur: Dominus ait: Numquid auis discolor hereditas mea mihi?

Secundo, ipsum erat expediens propter fragilitatem carnis, propter quam dicitur: Nemo mittet vinum nouum in vres veteres. Quia ex hoc sequitur duplex inconueniens, scilicet effusio vini, propter quod dicitur: Alioquin rumpet vinum nouum vres, et vinum effundetur. Aliud inconueniens, perditio est vtris, vnde addit: Et vres peribunt. Et ideo nouo vino est nouū vas prouidendum, propter quod dicitur: Sed vinum nouum in vres nouos mittendum est: et utraq; conseruabuntur.

Psal. 44. d
Sponsus
Christus,
Filij Spon-
si, Apostoli.
Cant. 3. d
Isa. 61. d
Ioan. 3. d
Osea. 5. b
Ioan. 16. a
Tob. 2. a
Amos. 8. c
Ther. 1. f
Spirituali-
ter.
Eph. 4. d
Collo. 3. b
Deut. 22. b
Hier. 12. c

A Sic spirituales obseruantia sunt spiritualibus, non carnalibus imponendæ, qui designantur per vres veteres, secundum illud Psalms: Factus sum sicut vter in pruina. Vnde designatur per vres Gabonaritarum ruptos et solutos. Vres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt, atque soluti. Et ita ad continentium vinum inepti. Et ideo ad Corinthios: Et ego fratres non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tamquam paruulis in Christo. Lac vobis potum dedi, non escam. Antequam ergo eis spiritualia iniungantur, necesse est, vt corda eorum renouentur. Iuxta illud Ezechielis: Et dabo vobis cor nouum, et spiritum nouum ponam in medio vestri. Quia Apostolus ait: In Christo lesu, neque circumcisio aliquid valet: neque præputium, sed noua creatura. Et ideo petit Dauid: Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innoua in visceribus meis, et cetera. Quod fit in viris spiritualibus: Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem.

Hoc etiam ipsum inchoantibus expediens erat, propter dissuetudinem affectionis, propter quam designandam dicit: Et nemo bibens vetus, statim vult nouum: et rationem huius reddit per iudicium sensus, cum ait: Dicit enim: Vetus melius est. In quo per simile, in delectatione potus vini vult ostendere, quod affectus noster non statim delectatur in nouis seruandis, nisi paulatim manducatur. Et ideo dicebat quidam: Nisi circumcidamini secundum morem Moyfi, non poteritis saluari. Hanc autem affectionem innouat charitas, secundum illud: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Hæc facit noua sapere, vt vetera. Vnde: Non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Mandatum vetus est verbum, quod audistis. Iterum mandatum nouum scribo vobis, quod verum est, et in ipso, et in vobis. Vere hoc est nouum mandatum, quod vetera euacuat, et quod facit sapere noua. Siqua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Quia sicut dicitur: Vetera, nouis superuenientibus, proijcietis. Sic ergo propter ruditatem discipulorum: tum ex parte conuersationis, tum ex parte carnis, tum ex parte mentis, erant discipuli benigne tractandi, nondum ad ieiunium artandi, maxime ad ieiunium exultationis, quod non conuenit, nisi renouatis per gratiam Spiritus sancti. Vnde ex præmissis colligitur, quod discipuli Christi non erant artandi, nec ad ieiunium mœroris, propter præsentiam sponsi, nec exultationis propter absentiam Spiritus sancti: et ita erant benigne consolandi, tamquam adhuc tenelli et infirmi. Ex præmissis igitur sufficienter apparet, quo modo a Domino sunt peccatores misericorditer vocati: et superbi rationaliter confutati: et infirmi suauiter consolati.

Pf. 118.
Iosue 9. b
1. Cor. 3. a
Ezec. 36. a
Gal. 6. d
Psal. 50. c
2. Cor. 4. d
Act. 15. a
Ioan. 13. d
1. Io. 2. a
2. Cor. 5. d
Leu. 26. b

CAPVT SEXTVM.

FACTVM est autem in sabbato. Supra egit Euangelista, de discipulorum vocatione: in parte ista agit de ipsorum defensione: quia boni pastoris est, non solum oues congregare, sed etiam a lupis defendere. Et habet hæc pars, duas. In prima defendit eos, testimonio scripturæ: in secunda vero miraculo potentia, ibi: Factum est autem et in alio sabbato. Ipse enim Christus est Dei virtus, et Dei sapientia. Vnde discipuli vocabant eum: Magister et Dominus. Et ideo defendit, vt Magister per testimonium authenticum, secundo vt Dominus per opus miraculosum. Circa primum modum defendendi, tria introducuntur: primum est criminandi occasio, secundum est criminis obiectio, tertium est criminatum confutatio. Criminandi igitur occasioem dedit discipulo-

Discipuli Christi non erant artandi ad ieiunium.

Ioan. 13. b

rum necessitas, propter quam vellebant spicas in sabbato. Et hanc notat, cū dicit: Factum est in sabbato secundo primo. id est, sabbato a primo, id est, immediate sequente sabbatum præcedens. De quo habitū est supra, cum curauit dæmoniaco. Vel, sicut dicit Chrysostomus, in sabbato secundo primo, id est, bis primo, siue principali, propter duplicem sollempnitatem concurrentē, quia Sabbatum ex se sollempne erat, et etiam ratione neomeniarum, quæ tunc erāt. Vel secundum Bedam: Secundo primo, est vna dictio composita, ex integro, et corrupto, vt secundo primum dicatur, hoc est secundo prælatū, id est, superius et dignius illo sabbato legali, quia iam tunc incipiebat sabbatum nouum, in quo feriandum est a vitij, non ab operibus necessarijs. Et hoc patet per ipsorum discipulorum exemplum, de quibus subditur: Cum transiret per sara. Pertransibat, scilicet ipse Christus, quia viator erat. Vnde: Pertransijt benefaciendo et sanando omnes oppressos. Transitu autem suo designat omnia esse transitoria, secundum illud: Cælum et terra transibunt. Transibat autem, non manebat, et discipuli eius similiter. Vt ipsi etiā hoc confiterentur, quia, non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Quia vero per hæc transeunt, non debemus in morari, sed indigemus sustentari: ideo addit: Vellebant discipuli eius spicas, et manducabant, confricantes manibus. Vellebant, id est, auellebant, a stipula disceptantes, secundum quod dicitur: Armentarius ego sum vellicans sycamoros. Vellebant, dicit, non metebant: quia illud secundum legem erat cōcessum, hoc inhibitum. Si intraueris segetē amici tui, franges spicas, et manibus conteres: falce autem non metas. Et hoc quidem faciebant, famis necessitate compulsi. Sicut discipuli eius esurientes, cœperunt vellere spicas, et manducare. Et Marcus: Discipuli cœperunt prægredi, et vellere spicas. Pharisei autem dicebant: Ecce, quid faciunt discipuli tui sabbatis, quod non licet? Nec mirum quia in Prouerbijs scriptum est: Anima saturata calcabit fauam: et anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. Et Iob: Quæ prius volebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Vnde humana necessitas excusabat, quæ hoc facere compellebat, et hanc rationem assignat Beda: Non habentes, inquit, discipuli spacium manducandi propter importunitatem turbarum, esuriebant vt homines, sed vellentes spicas, in ediam consolabantur. Alia ratio est, necessitas paupertatis, quia assumptæ: adeo erant inopes, vt nec sufficienter haberent panem, vt apertissime liquet ex Ioanne. Vbi cum conuenissent quinque millia virorum aut circiter, absque mulieribus, et paruulis: inter vniuersos apostolos non est inuenta vel mica panis, sed tantum erat puer vnus in medio turbarum, qui habebat quinque panes ordeaceos, et duos pisces. Vnde Apostolus: In fame et siti, in ieiunijs multis, in frigore et nuditate. Tertia ratio est austeritatis exemplum, quo docebant nos, sicut dicit Ambrosius, non præparatas escas, sed simplices quærere cibos. Isaias: Dabit vobis Dominus panem artum, et aquam breuem. Quarta ratio est, vt ostendant, quod non ad litteram, sed spiritualiter debemus legale sabbatum obseruare, contra hæreticos postea futuros. Relinquitur sabbatismus populo Dei. Quinta ratio est spiritualis intelligentia. Per sabbatum enim intelligitur otium diuinæ contemplationis. Si auerteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, et vocaueris sabbatum delicatum, et sanctum Domini gloriosum, et glorificaueris eum, dum non facis vias tuas, et cetera. Spicæ sunt purgationes dulcedinis interne, quæ aperitibus sunt permixtæ, et ideo manibus confricantur, vt granum purum eliciatur, sicut Ruth, quæ colligebat spicas post terga metentium. Sexta ratio est ex parte dulcedinis verbi Christi, qua fortiter illecti

Sup. 4. f
Chryl. 10. 2.
hom. 40. in
c. 2. Matt.
in princ.
Beda 10. 5.
lib. 2. f. Luc.
cap. 5.
Act. 10. f.
Mat. 24. c
Heb. 13. c
Amos 7. d
Deut. 23. d
Mar. 2. d
Prou. 27. a
Iob 6. b
Beda 10. 5.
li. 2. in Luc.
cap. 6.
Paupertas.
Ioan. 6. a
2. Cor. 11. f
Isa. 30. e
Sabbatum
legale spiri-
ritualiter est
obseruandū
Heb. 4. b
Isa. 58. d
Spicæ.
Ruth 2. a

obliuiscuntur manducare. Vnde: Quam dulcia fauicibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Et Ioan. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.

Criminis vero obiectionem intulit Phariseorum peruersitas, qua libeter insultabant discipulis. Quod notat, cum dicit: Quidam autem Phariseorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis? Quia præceptum erat in lege, sabbatum diligentissime obseruari. Et ideo arguebant eos, tamquam legis diuinæ transgressores: sicut etiā Magistrum eorum. Non est hic homo a Deo, qui sabbatū non custodit. Vnde eos morte dignos reputabant, quia secundum illud: Iterum quis faciens legem Moyfi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur. Et maxime quantum ad mandatum de sabbato, quod præcipue obseruandum. Vnde ille, qui inuentus est colligere ligna in sabbato, interfectus est, sicut dicitur: Morie moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Hæc autem criminatio partim veniebat ex ignorantia legis, partim ex superbia mentis, partim ex simulatione hypocritarum, partim ex superstitione traditionis. Ex ignorantia legis, quia non prohibebatur sumptio necessitatis, sed occasio seruitutis. Et ideo de talibus dicitur: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Ex superbia mentis, quia reliquos despiciebant, sicut infra dicitur, de phariseo, qui seipsum iactabat dicens: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, et cetera. Ad Romanos: Ignorantes iustitiam Dei, et suam quærentes statuere: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Ex simulatione hypocritarum secundum illud: Væ vobis scribæ et pharisei hypocritæ, quia decimatis mentam, et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem. Ex superstitione traditionis, in qua maiorem vim faciebant, quam in lege. Vnde dicitur: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Hæc autem criminatio potissime veniebat ex ignorantia legis, ex qua inflammabatur phariseorū peruersitas.

Criminatorum autem confutationem subiecit veritatis auctoritas, et hanc notat cum subdit: Et respondens Iesus ad eos dixit. Confundit autem phariseos, et defendit discipulos auctoritate scripturæ, et etiam propria. Per auctoritatem scripturæ ostendit, quod mandatum de sabbato non obligabat in casu necessitatis. Et hoc ostendit exemplo Dauid: quod inueniat, cum dicit: Nec hoc legisistis, et si legisistis, non intellexistis. Iob: Quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Vel si legisistis, non meministis, secundum illud: Peribit lex a sacerdote, et consilium a senioribus eius: quasi diceret: vos, qui estis legis æmulatores, deberetis legisse, non ignorare, ne posset vobis dici illud: Tu es magister in Israel, et hæc ignoras? Et vere debebant legisse, quia valde erat notabile factum. Quod fecit Dauid cum esurisset ipse, et qui cum illo erat. Sed contrarium huius dicti videtur illud: Quare tu solus, et nullus tecum? sed dicit, quia non habebat nobilem societatem, cum esset generis regis, et magnus eius princeps. Vnde subditur ibidem: Fuerunt vasa puerorum sancta. Societatem igitur habuit, licet non ita magnam vel notabilem. Et illi fuerunt socij eius in facto, vt non possint dicere factum esse priuilegij specialis. Vnde addit: Quo modo intrauit in domum Dei, id est, in tabernaculum, quia domus Dei, id est, templum, nondum erat edificata. Non edificabis tu mihi domum ad habitandum. Neque enim mansi in domo, ex quo eduxi Israel de Ægypto vsque in diem hanc. Nec tantum in domum, id est, tabernaculum introiuit, sed quod plus est, panes propositionis sumpsit, scilicet a sacerdote, et de ijs panibus dicitur: Panes super

Psal. 118.
Ioan. 6. b
Exo. 16. c.
et 35. a
Leu. 23. a
Ioan. 9. c
Heb. 10. c
Num. 15. d
Cur Phari-
sæi discipu-
los Domini
criminati
sunt.
Mat. 22. c
Inf. 18. c
Rom. 10. a
Mat. 23. c
Mat. 15. a
Iob 4. d
Hier. 18. c
Ioan. 3. b
1. Reg. 21.
1. Reg. 18.
2. Reg. 21.
I. Par. 17. a
Exo. 25. c

super mensam pones propositionis in conspectu meo semper: qui ideo propositionis dicuntur, quia per singula sabbata super mensam proponebantur. Et quod plus est: *Manducauit ipse, et qui cum eo erant.*

1. Reg. 21. b sicut dicitur: Dedit sacerdos Dauid sanctificatum panem. Neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis. Vnde dicitur: Inquilinus sacerdotis et mercenarius non vescitur ex eis. Sed alio loco dicitur de panibus propositionis: Eruntque Aaron et filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto, quia sanctum sanctorum est de sacrificijs Domini iure perpetuo. Si ergo Dauid non peccauit, quia necessitas eum excusauit ab illo precepto: pariter et ij, qui sunt necessitate compulsi, non sunt reprehendendi: quia per necessitatem famis sunt excusati. Et ne quid desit auctoritati scripturae, subiungit suam auctoritatem, per quam cum eis voluit, et poterat totaliter dispensare. Quod notat cum subdit: *Et dicebat illis: Quia Dominus est filius hominis, etiam sabbati.* Vocat autem se filium hominis, quantum ad humilitatem humanitatis assumptae: et dicit se Dominum sabbati et legis, quantum ad sublimitatem diuinitatis occultae.

Apo. 10. a Vnde in Apocalypsi dicitur, quod habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum et dominus dominantium. Et ideo dicit in Psalmo: Omnia subiecit sub pedibus eius. Dicitur hoc de filio hominis, paululum minorato ab angelis propter ignominiam passionis. Et ideo tamquam Dominus cum eis dispensabat ad tempus, qui postmodum obseruantiam eorum ablaturus erat.

Psal. 8. b *Factum est autem, et in alio sabbato, et cetera.* Supra defendit discipulos, ut Magister, auctoritate siue testimonio scripturae: hic defendit, ut Dominus virtute potentiae in miraculo. In quo sanando hominem in sabbato, ostendit se Dominum esse sabbati, et quod non oportet in sabbato ab omni opere abstinere, sed a malo solum. Circa huius miraculi descriptionem tria insinuatur. Primum est opportunitas miraculose operis. Secundum est, sublimitas miraculi operatoris, ibi: *Ipse autem sciebat cogitationes eorum.* Tertium est peruersitas miserabilis plebis, ibi: *Ipsi autem repleti sunt insipientia.* Quantum autem ad opportunitatem miraculose operis, notandum quod ipsa colligitur ex tribus, scilicet ex confirmatione doctrinae propriae, ex releuatione humanae miseriae, et ex confirmatione Iudaicae perfidiae. Primum erat sapientiae: secundum clementiae: tertium iustitiae: quae sunt in Christo omnipotente. Erat igitur doctrina propria primo confirmanda, quam publicabat sabbatis: propter quod dicit: *Factum est autem et in alio sabbato, ut intraret in synagogam, et doceret:* quia sicut dicit: Ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Iudaei conueniunt. Quia illud Isaias, debebat in Christo impleri: Ponam omnes filios tuos doctos a Domino. Vnde hic erat, de quo in Ecclesiastico: Ipse palam faciet disciplinam doctrinae suae: et in lege testamenti Domini gloriabitur. Dicebat enim iustitiam, quae est communis virtus. Vnde Oseas: Tempus requirendi Dominum, cum uenerit, qui docebit vos iustitiam.

Ioan. 18. c Erat humana miseria releuada propter penuriam infirmitatis, ob quam dicit: *Et erat ibi homo, et manus eius dextera erat arida,* et ideo ineptus erat ad omnia opera, quia fortiorem manum, et melius membrum amiserat. Vnde iste, vere erat homo ille, de quo Iob: Breui uiuens tempore, repletus multis miserijs. Vnde iam in isto impletum erat illud Zachariae: Brachium eius ariditate siccabitur. Et ideo iam potuit gemere et dicere Domino: Aruit tamquam testa virtus mea. Et propterea releuanda per diuinam potentiam.

Zach. 11. d Erat nihilominus Iudaica perfidia confutanda: propter obseruantiam malignitatem, ratione cuius dicit: *Observabant autem Scribae et Pharisei, si in sabbato curaret.* Vnde impletum est in eis illud psalmi: Ad-

uersum me omnes cogitationes eorum in malum, inhabitabunt et abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt. Obseruatio ista erat insidiosa, quod spectat ad malignum animum, iuxta illud: In ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei insidias. Et ideo subditur: *Ut inuenirent, unde accusarent eum.* Vnde isti intra se dicebant illud Babyliorum: Non inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. In hac igitur die praecipue eum obseruabant, sicut dicit Beda, ut si non curaret, crudelitatis vel imbecillitatis: si autem curaret, transgressionis arguerent. Sed certe neutrum inueniunt, quia dum curat, ostendit se misericordem et iustum. Vnde: Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. Et ideo Hieremias: Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt se a me? quasi diceret, nihil, quia ipse est de quo: Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Propterea dicebat ipse: *Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?*

Psal. 55. b *Ipse vero sciebat cogitationes eorum.* Post opportunitatem miraculose operis, subditur hic sublimitas mirabilis operatoris, scilicet quantum ad tria, quantum ad sapientiam discernendi in corde, prudentiam interrogandi in sermone, et efficaciam curandi in operatione. Primo igitur per sapientiam in corde deprehendit eorum cogitationes, quod nota, cum dicit: *Ipse vero sciebat cogitationes eorum.* Et vere quia Dominus sapientissimus: Vnde in psalmo: Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt, et ideo oculis Dei erant cogitationes eorum apertae, propter quod dicitur: *Auferite malum cogitationum uestrarum ab oculis meis.* Vnde et Ioannes: Dicebant ei discipuli: Nunc scimus, quia scis omnia, et non est opus tibi, ut quis te interroget. Nec mirum, quia ipse est ille, de quo Hieremias: Ego Dominus scrutans cor, et probans renes: qui do unicuique iuxta viam suam. In cuius rei testimonium, ut ostendat se cognitorem cordium, iubet hunc curandum surgere in medium, cum subdit: *Et ait homini, qui habebat manum aridam: propter quem illi cogitationes superbas cogitabant, ita ut posset eis dici illud: O praesumptio nequissima, vnde creata es cooperere aridam malitia, et dolositate illius? Surge, et sta in medium, ut omnes cognoscant cogitatus suos esse deprehensos, iuxta illud: Ne accesseris ad illum duplici corde, et cetera, et postea, ne reuelet Deus abscondita tua, et in medio synagogae elidat te: quia secundum quod dicitur: Qui operit odium fraudulentem, reuelabitur malitia eius in concilio. Et surgens stetit, non timens indignationem Phariseorum. Dicebat enim illud Iob intra se: Libera me Domine, et pone me iuxta te, et cuiusuis manus pugnet contra me. Et rursus illud: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Vnde ad Domini imperium stetit securus, et confortatus. Nec mirum, quia ipsi recte potest dici illud: Ecce docuisti multos, et manus lassas roborasti: Vacillantes confirmauerunt sermones tui, et genua tremantia confortasti. Vnde poterat hic dicere illud Danielis: Cumque loqueretur mecum, conualui, et dixi: Loquere Domine mihi, quia confortasti.*

Hier. 9. b Secundo vero per prudentiam in sermone declinabat eorum machinationes, propter quod additur: *Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, sed contrarium videtur dici a Matthaeo, qui dicit, quod ipsi interrogabant Dominum, si licet sabbatis curare?* Ad quod respondet Augustinus de concordia Evangelistarum, quod primo ipsi interrogauerunt, et Dominus eis replicauit. Vel potest esse, quod cogitationem interiore sequitur interrogationis forma. Matthaeus itaque intelligit, quod in auribus Dei, cogitare est loqui, et dubitare, est interrogare. Proinde

Psal. 93. b *Christus mirabilis operatoris.*

Isa. 1. c *Christus mirabilis operatoris.*

Ioan. 19. d *Christus mirabilis operatoris.*

Hier. 16. b *Christus mirabilis operatoris.*

Psal. 26. u *Christus mirabilis operatoris.*

Iob 4. a *Christus mirabilis operatoris.*

Dan. 10. d *Christus mirabilis operatoris.*

Mat. 10. a *Christus mirabilis operatoris.*

August. de concor. Etl. lib. 2. c. 35. fo. 4. *Christus mirabilis operatoris.*

Proinde proponit Dominus interrogationis formam, et dicit: *Si licet sabbatis bene facere, an malo? animam saluam facere, aut perdere?* Hoc quaerit non tamquam dubium, sed tamquam indubitante verum, ut altera pars concedatur. Constat enim, quod licet sabbatis benefacere, vel non benefacere, saluare animam, vel non saluare, quia inter contradictionem oppositam non est medium. Sed non benefacere, cum est locus et opportunitas, est negligere bonum, et hoc est malefacere. Igitur hoc ipsum disunctum est certum et euidens, cuius necesse est, concedere alteram partem. Sed hanc non possunt concedere: licet malefacere, vel animam perdere. Restat ergo ex hac interrogatione ipsos esse conuictos, quod licet sabbatis benefacere, et curare, et sic non poterant respondere. Vnde impletum est illud: Si repente interrogetur, quis respondebit ei? aut quis dicere ei potest, Cur ita facis? Et ideo ad Romanos: O homo tu quis es, qui respondeas Deo. Vnde Iob dicit, quod non poterit ei respondere vnus pro mille. In Matthaeo autem istud disunctum non sic proponitur, sed altera pars quaeritur et probatur a minori, per liberationem ouis a fovea, multo igitur fortius liberandus est homo. De quo in Psalmo: Omnia subiecit sub pedibus eius, et cetera.

Iob 9. b Tertio autem per efficaciam in opere deiciebat eorum praesumptiones, propter quod subiungitur: *Et circumspexit omnibus, tamquam iam confusus, ut iam posset dicere illud Iob: Omnes igitur vos conuertimini, et venite, et non inueniam in vobis vllum sapientem.* Et quia nullus poterat contradicere, ad veritatis confirmationem subditur: *Dixit homini: Extende manum tuam, et cetera.* Et quoniam sermo eius potestate plenus est, sicut dicit Ecclesiastes, ideo subditur: *Et extendit, et restituta est manus eius.* In quo ostendebat Dominus se esse legis, et sabbati Dominum. Nam ipse erat, qui Moyse sanauit manum per solum imperium. Ipse etiam erat, qui Hieroboam idololatrae regis Israel manum siccavit, et iterum sanauit, sicut dicitur: Ipse, inquam, est ille, de quo Iob dicit, quod vulnerat, et medetur: percutit, et manus eius sanabunt. De quo in psalmo: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et hoc solo sermone, ut manifestetur, quod ipse est ille solus, de quo in Sapientia: Neque in malagma sanauit eos, sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia. Sicut et pater per verbum increatum omnia fecit, ita per verbum incarnatum, ut dicit Augustinus, omnia refecit.

Eccl. 10. b *Ipse autem repleti sunt insipientia.* Hic tertio tangitur peruersitas miserabilis plebis, quae inde obtinuita est in malo, vnde debuit releuari ad bonum. Haec autem peruersitas ostenditur in tribus, scilicet in excacatione cordis, in conspuratione oris, et in persecutione operis. Quantum ad excacationem cordis dicitur: *Ipse autem repleti sunt insipientia.* Et hoc caecitate malitiae: Haec cogitauerunt, et errauerunt, excacauerunt enim illos malitia eorum. Haec quippe fuerunt repleti, et stulti facti sunt iusto iudicio Dei secundum illud: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, etc. Sequitur: Repletos, omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate. Haec quippe inuidia erant excacati, quia sapiens est ille, cui sapiunt res, prout sunt. Inuidus autem aliena felicitate torquetur, tales erant ij. Vnde eis competebar illud Baruch: Quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. Haec autem plenitudo insipientiae est vera vacuitas: quia diuitiae salutis, sapientiae et scientiae. Igitur ab oppositis, insipientia est inopia. Et ideo dicitur: Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam diues torquens labia sua, et insipiens.

Mat. 12. a Quantum autem ad conspurationem oris, additur

Ioan. 11. f *Et colloquebantur ad inuicem, mutuo sermone seipso prouocantes ad malum, sic fecerunt: Collegerunt Pontifices et Pharisei consilium, et dicebant: Quid facimus, et cetera.* Haec conspiratio figuraliter praecessit in fratribus Ioseph: Mutuo loquebantur: Ecce somnator venit, venite occidamus eum, et cetera. Hoc consilium erat impium. Ideo Gen. In consilium eorum non veniat anima mea. Hieremias: Tu autem Domine scis omne consilium eorum aduersum me, in mortem: ne propitius iniquitatibus eorum.

Gen. 49. a *Quantum ad persecutionem operis subditur: Quid nam facerent Iesu, id est, quo modo eum morti tradere possent, quod et fecerunt, licet non statim, secundum illud: Nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. Sed tantum post fecerunt, sicut dicitur: Petistis virum homicidam donari vobis, auctorem vero vitae interfecistis. Vnde ipse Saluator dicere poterat illud: Tu autem Domine demonstrasti mihi, et cognoui: tu ostendisti mihi studia eorum. Et ego quasi agnus mansuerus, qui portatur ad victimam, et non cognoui: quia cogitauerunt consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem eius.*

Hier. 18. d *Ariditas in anima.*

Ioan. 15. a *in anima est defectus vigoris, propter absentiam gratiae, secundum illud: Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmas, et arefcet. Haec autem ariditas septem de causis introducit, secundum septem capitalia peccata. Vnde nota, quod est ariditas superbiae, siue ex superbia proueniens. Radices gentium superbarum arefcet Deus. Secundo est ariditas inuidiae: Exortus est sol cum ardore, et arefcet fenem. Et in psalmo: Fiant sicut fenem rectorum, quod priusquam euellatur, exaruit. Tertio est ariditas irae, de qua Marcus de daemoniaco, qui spumatur et stridet dentibus suis, et arefcit. Quarto est ariditas accidia: Spiritus tristis exsiccat ossa. Et in Numeris: Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi Man. Quinto est ariditas auaritia: Insuperabilis oculus cupidi in parte iniquitatis non satiabitur, donec consumat arefciam animam suam. Sexto est ariditas gulae. Quia sicut spinas se inuicem complectuntur: sic conuiuium eorum pariter potantium, consumuntur, quasi stipula ariditate plena? Septimo est ariditas luxuria. Psalmus: Ossa mea sicut cremii aruerunt. Percussus sum ut fenem, et aruit cor meum: quia oblitus, etc. Omnis caro fenem, etc. Et Iob: Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt praecacumate. Sic igitur ex septem causis accipitur ariditas spiritualis, quae etiam est septiformis.*

Eccl. 10. b *Est enim ariditas cordis, ad bene cogitandum: Emarcuit cor meum, tenebrae stupefecerunt me.*

Isa. 40. b *Est ariditas oris ad desiderandum: Sit finis noster breuis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis. Est verbi ad docendum: Da eis vuluam sine liberis, et vbera arenaria. Est brachij ad operandum: Brachium eius ariditate siccabitur. Est ariditas manus ad largiendum: Antequam dies eius impleatur, peribit: et manus eius arefcit. Est cutis ad conuersandum: Cutis mea aruit, et contracta est. Est postremo ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Iud. 7. d *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Osea 9. d *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Zac. 11. d *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Iob 15. d *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Iob 7. b *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Psal. 21. b *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Prou. 31. c *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Eccl. 17. c *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Rex Anglie eleemosynarius. *Est ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulucrem mortis deduxisti me, et cetera.*

Discipulo-
ri Christi
instructio.

Inf. 8. a

Inf. 7. a

Judith. 12.
b

Damasce-
nus lib. 3.
orig. fid. c.
24.

Exo. 17. c

Mat. 14. c

Gen. 22. a

Judith. 12. b

Oratio de-
bet esse soli-
taria, et ele-
uata.

Pf. 118. b

Exo. 24. d

Thr. 2. f

Tob. 3. b

prum, dicente sibi quadam die quodam Episcopo, cum extendisset manum suam, vt daret pauperi scu- tellam argenteam, quam ante se habebat, numquam manum eius esse succandam: quod verbum imple- tum dicitur esse vsque in presentem diem.

Factum est autem: in illis diebus exiit, et cetera. Post- quam ostensa est doctrinae Christi auctoritas, et di- scipulorum vocatio determinata, hic subditur ter- tia pars, in qua fit vocatorum instructio. Et quo- niam discipulorum instructio duplex est, scilicet communis et specialis: communis scilicet in doctrina eorum, quae requiruntur ad salutem omnium: specialis in doctrina mysteriorum scripturarum. Ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima parte eru- diuntur Apostoli in veritate explicata, et praecipis apertis: in secunda instruantur in explicandis para- bolis, et parabolice dicitis. *Et factum est deinceps, et ip- se iter faciebat, et cetera.* Prima pars habet duas: in prima exprimitur veritas doctrinae: in secunda vero ad confirmationem doctrinae declaratur sublimitas in Doctore. *Cum autem impleisset omnia verba sua, et cetera.* Prima pars, quae continet praesens capitulum, habet tres: quia enim doctrina non debet, communio indignis, et fastidiosis, sed idoneis et studiosis: ideo primo praemittitur segregatio di- scipulorum: secundo vero attentio auditorum, ibi: *Et descendens cum illis de monte: tertio vero explicatio documentorum, ibi: Et ipse, eleuatis oculis, et cetera.* Circa segregationem autem discipulorum, quattuor introducuntur, quae ipsam perficiunt, scilicet oratio impetratiua doni, electio insinuatiua meriti, institutio impositiua officij, denominatio dis- cretina consortij. Praemittitur ergo diuina oratio impetratiua doni ipsi discipulis eligendis, cum di- citur: *Factum est autem: in illis diebus exiit in montem orare, et cetera. Exiit, scilicet de ciuitate et confortio turbaram, vt esset eius oratio quieta.* Hinc dicitur de Iudith, quod petijt, vt daretur ei copia, nocte, et ante lucem egrediendi foras ad orationem, et de- precandi Dominum. Et de Christo dicitur, quod plus est, nempe quod exiit in montem, scilicet ascen- dendo, vt ostenderet, quod oratio debet esse eleuata, et orans eleuatus a terrenis. Quia, sicut dicit Damascenus: Oratio est ascensus mentis in Deum. Huius figura praecessit in Moyse, vt est in Exodo, vbi dicitur, quod Moyses, et Aaron, et Hur ascenderunt in verticem collis. Cumq. leuaret Moyses manus, vin- cebat Israel. De his duobus, scilicet de recessu a tur- bis, et ascensu in montem, dicitur, quod dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Horum duo- rum figura praecessit in Abraam, de quo dicitur, quod dixit ad pueros suos: Expectate hic cum aino, scilicet in valle: ego autem et puer illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Per hunc etiam modum debet adorare anima sancta, cuius informatio apparet in Iudith: de qua dicitur, quod exibat noctibus in vallem Bethulæ, et baptizabat se in fonte aquae, et vt ascendebat, ora- bat ad Dominum Deum Israel. Et quia non sufficit oratio quantumcumque deuota, nisi etiam sit affi- dua, ideo subditur: *Et erat permouens in oratione Dei.*

Secundo vero subditur electio insinuatiua meriti

A in discipulis promouendis, cum subditur: *Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos, et elegit duode- cim ex ipsis.* In die vocat, quia sicut dicitur: Si quis ambulauerit in die, non offendit: quia lucem huius mundi videt, scilicet Christum, qui est lux vera, *Ioan. 1. a* quae illuminat omnem hominem, venientem in- hunc mundum. Et alibi: Qui de tenebris vos voca- uit, in admirabile lumen suum. Nota, quod disci- pulos vocat, vt eligat: quia discipuli Christi digni erant honorari, secundum illud Psalmi: Nimis hon- orificati sunt amici tui Deus, et hoc quia discipuli. Ad discipulatum enim Christi requiritur perfecta humilitas: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde.* Item perfecta paupertas, infra: *Omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.* Item perfecta cha- ritas: In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Et nota, quod duodecim elegit, ad significandum abundan- tiam perfectionem meriti, quia duodecim numero- sus, est primus numerus abundans. Vnde Christus ait: Nisi abundauerit iustitia vestra plus, quam Scri- barum, et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Hic autem numerus designatur in duode- cim filiis Iacob: in duodecim lapidibus: in duode- cim principibus plebis Israel: in duodecim explora- toribus missis a Moyse: in duodecim fontibus aquarum: in duodecim lapidibus de Iordane extractis: in duodecim bobus sustentantibus mare aeneum: in duodecim horis diei: in duodecim fundamentis ciui- tatis Fuerunt enim Apostoli figuris plurimis desi- gnati propter multiplicem dignitatem. Fuerunt enim Patriarchae, filiorum spiritualium procrea- tione: Lapidis pretiosi virtutum varietate: Princi- pes multitudinis praerelationis sublimitate: Explora- tores contemplationis subtilitate: Fontes aquarum sapientiae profunditate: Lapidis Iordanis fidei fun- datione: Boes praedicationis exercitatione: Horae diei exemplorum honestate: Fundamenta ciuitatis totius Ecclesiae supportatione.

Tertio adiungitur institutio impositiua officij in- electis, cum subditur: *Quos et Apostolos nominauit, id est missos.* In quo auctoritatem dedit praecipiam praedicationi: *Quo modo praedicabunt, nisi mittantur?* Vnde conqueritur Dominus de malis Propheta- tis: Non mittebam prophetas, et ipsi currebant: non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. At non tales fuerunt apostoli, de quibus dicitur: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Hos autem misit ad Ecclesiam Dei, fundandam, et ciuitatem, construendam, super illum lapidem, de quo Isaias: Ecce ego mittam in fundamentis Syon lapidem, lap- idem probatum, pretiosum, in fundamento funda- tum. Vnde in Apocalypsi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum agni. Et ideo dicitur: Vos estis ciues sanctorum, et domestici Dei, su- peraedificati super fundamentum apostolorum, et prophetarum ipso summo angulari lapide, Christo Iesu, in quo omnis aedificatio constructa, crescit, in templum sanctum in Domino, in quo et vos co- aedificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto.

Quarto subiungitur denominatio discretiua con- ditionis in Apostolis iam promotis. Quod notatur, cum dicitur: *Simonem, quem cognominauit Petrum, et An- dream fratrem eius, et cetera.* Nominat Apostolos binos et binos, secundum quod Dominus associa- uit eos. Vnde infra subditur, quod misit eos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem et locum, quod erat ipse venturus. Et nota, quod hic ponit nomina omnium, sed non omnium ponit cognomina, sed illorum, qui habent nomina aequiuoca, vt Simonis Petri, et Simonis Zelotus, et Iudae Iacobi, et Iudae Iscariothae. Et nota, quod associat fratrem fratri, vt

Apostoli hi
ni nominan
tur.

Inf. 10.

Eccli. 25. a

Prou. 18. c

Ioan. 6. g

Cur Domi-
nus Iudam
elegerit.

Ioan. 12. a

Mat. 13. d

1. Ioan. 2. c

Bern. epist.
9. 10. 2.

Mat. 22. b

Rom. 11. c

2. Pet. 1. b

Mat. 5. a

Isa. 11. a

Petrum Andreæ, et Ioannem Iacobo ad commen- dandam concordiam, et fraternitatem mutuam, se- cundum illud Ecclesiastici: In tribus beneplacitum est spiritui meo, quae sunt probata coram Deo, et hominibus. Concordia fratrum, et amor proximo- rum, et vir et mulier bene sibi consentientes. Nam sicut dicitur: Frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma. Postremo autem Apostolo, scilicet Iudae addit non solum cognomen, sed etiam crime, cum dicit: *Qui fuit proditor.* In quo designatur, quod Dominus in eligendo eum, non ignorauit qualis fu- turus erat. Vnde: Nonne ego vos duodecim elegi, et ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iu- da Simonis Iscariothae: Hic enim erat traditurus eu, cum esset vnus ex duodecim. Licet autem hic esse fu- turus peccator, tamen eum Dominus elegit, quia hoc compebat suae humilitati, quae ex hoc eluce- bat, quod non recusaruit consortium sui proditoris: et suae benignitati, quia non solum bonis, sed etiam malis benignum se ostendebat. Vnde et fecit eum dispensatorem suum, sicut dicitur: Fur erat, et locu- los habens, ea quae mittebantur, portabat. Congruere etiam statui praesentis Ecclesiae, in qua mali permiscerunt bonis, sicut dicitur: Fur erat, et locu- los habens, ea quae mittebantur, portabat. Congruere etiam statui praesentis Ecclesiae, in qua mali permiscerunt bonis, sicut dicitur: Fur erat, et locu- los habens, ea quae mittebantur, portabat. Congruere etiam statui praesentis Ecclesiae, in qua mali permiscerunt bonis, sicut dicitur: Fur erat, et locu- los habens, ea quae mittebantur, portabat. Congruere etiam statui praesentis Ecclesiae, in qua mali permiscerunt bonis, sicut dicitur: Fur erat, et locu- los habens, ea quae mittebantur, portabat. Congruere etiam statui praesentis Ecclesiae, in qua mali permiscerunt bonis, sicut dicitur: Fur erat, et locu- los habens, ea quae mittebantur, portabat.

Apostoli hi
ni nominan
tur.

Inf. 10.

3. Reg. 10. c

Moralis sen-
sus.

1. Tim. 4. c

Tit. 2. a

Simon.

Petrus.

Prou. 23. a

Rom. 12.

1. Reg. 18

Andreas.

Eccli. 7. a

Iacobus.

Eph. 6. b

Episcopus
qualis.

Prou. 30. d

Gen. 32. f

Ioannes.

Sap. 8. d

Eccli. 26. c

Ezec. 1. b

Sap. 8. b

ris Domini, vbi incipit a supremo horum et descen- dit vsque ad vltimū gradum. Horum figura pulcher- rima est in throno Salomonis, vbi dicitur, quod erant sex gradus, et duodecim leuuli stantes super sex gradus hinc et inde. Per Leonem intelligitur pote- stas auctoritas, per sex gradus sex combinationes, spiritalibus gradibus aptissime correspondentes. Moraliter etiam per nomina Apostolorum, sic co- binata insinuatur perfectio praetorum, specialiter Episcoporum, qui ceteros debent praecellere in tri- bus: in vita, in doctrina, in exemplo, siue conuersa- tione bona. Vnde Apostolus instruens Timotheum dicit: Praecepta haec, et doce. Ecce doctrina. Nemo adolescentiam tuam contemnat. Ecce vita. Sed exem- plum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in cari- tate, in fide, in castitate. Ecce exemplū seu conuersa- tio bona. Idē Titum instruens dicit: Tu autē loquere, quae decent sanam doctrinam: Ecce doctrina. Nemo te contemnat: Ecce vita. In omnibus te ipsum pra- be exemplum bonorum operum, in doctrina, in in- tegritate, in grauitate, et cetera. Ecce exemplum seu conuersatio bona. Vnde Hieronymus dicit: Si epi- scopi tantum sit sancta vita, sibi potest prodesse, sic viuens. Porro si doctrina, et sermo fuerit, erudi- tus, potest se ceterosq. instruere: et non solum in- struere, et docere suos, sed aduersarios repercutere: qui nisi refutati fuerint atque conuicti, facile queit simplicium corda peruertere. Quattuor ergo prima nomina designat perfectio- nem vitae: quattuor alia perfectionem doctrinae: alia vero quattuor perfectionem exempli, siue conuersa- tionis bonae. Dicit ergo Euangelista: *Simon, sup- ple vocauit, qui interpretatur Obediens.* *Quem cog- nominauit Petrum, qui interpretatur agnoscens.* In quo designatur virtus prudentiae, quae cognominari debet Petrus, id est, agnoscens ex Simone: quia ex humilitate debet procedere cognominatio prudentiae, vt secundum quod dicitur in Prouerbis, pruden- tia tua ponat modum: et ne innitatur prudentia tua. Et sic non erit prudens apud semetipsum, quod Paulus optat. Sed in omnibus se prudenter ha- bebbit, vt de David dicitur: In omnibus vijs suis Da- uid prudenter agebat, et Dominus erat cum eo. *Er Andreas, qui interpretatur virilis.* In quo exprimitur virtus iustitiae. Alioquin noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte ex- tremis facis potenter, et ponas scandalum in- agilitate tua. *Et Iacobum, qui interpretatur supplan- tator, vel luctator.* Per hoc insinuatur virtus forti- tudinis, quae fortiter aggreditur aduersa, et contra vicia reluctatur. Vnde ad Ephesios: Non est nobis colluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed ad- uersus principes et potestates, aduersus mundi recto- res tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiarum in caelestibus. Sic Episcopus debet esse leo fortissi- mus bestiarum, vt ad nullius paueat occursum. Etia contra Deum, vt ei dicatur illud, quod Iacob dictū est: Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis co- tra homines praualebis? *Et Ioannem, qui interpre- tatur in quo est gratia: per quam intelligitur virtus temperantiae, siue continentiae, quae ex gratia Dei est, secundum illud: Non possum esse continens, nisi Deus det: maxime quia Ioannes virgo a Do- mino est electus, et virgo in aium permanfit. Et in Ecclesiastico: Gratia super gratiam, mulier san- cta, et pudorata. Per mulierem potest spiritaliter intelligi anima secundum configurationem istarum quattuor virtutum. Vidit Ezechias species quattuor animalium, et manus hominis sub penne eorum, in quattuor partibus, et facies et pennae per quattuor partes habebant. Iunctaq. erant pennae eorum alterius ad alterum, in praefiguratione quattuor virtutum, quae exiguntur ad regimen praetorum, quia his vi- lius nihil est in vita hominibus.*

Sequi.

Apostolorum nomina ad doctrinam pertinentia. *Exech. 1. c*
Mat. 5. b
Inf. 11. d
Eccli. 48. a
 Bartholomæus.
Iob 38. d
Hier. 10. b
Pf. 134. b
 Marthæus.
1. Cor. 1. c
Isa. 41. g
 Thomas.
Eccli. 24. d
Iob 18. b
Rom. 11. d
Pf. 35. a
Exech. 1. d
 Nomina ad exemplum pertinentia. *Iacobus.*
Greg. Homil. 32. in Euang.
Pf. 54. b
3. Reg. 19. a
 Simon.
1. Pet. 1. d
Eccli. 3. a
 Iudas.
Mat. 5. b
Tob. 12. b
Deut. 33. a
Iud. 1. a

Sequitur de nominibus apostolicis, quæ pertinet ad doctrinam, cum dicitur: *Philippum*, qui interpretatur os lampadis. In quo insinuat, quod doctrina Episcopalis debet esse lucida, quantum ad intellectum audientium, ut sit aspectus eorum, id est, Episcoporum docentium, quasi aspectus lampadarum: ut ponatur lampas super candelabrum, non sub modio, ut dicitur infra. Sed sicut de Elia dicitur: Verbum ipsius, quasi facula ardebat. Et *Bartholomæus*, qui interpretatur filius suspendentis aquas. In quo intelligitur doctrina deuota, quantum ad affectum, ut ex deuotione suspendat, et eleuet lacrymas vsque ad oculum, de quo dicit Dominus ad *Iob*: Numquid eleuabis ad nebulam vocem tuam? scilicet in deuotione, seu compunctione in docendo: et impetus aquarum operiet te? in lacrymando, quod facit Dominus, qui ad vocem suam dat multitudinem aquarum in celo, et eleuat nebulas ab extrimitatibus terræ: et fulgura in pluuiam facit, id est, comminationes. *Matthæus*, qui interpretatur, donatus. Per quod insinuat, quod doctrina debet esse edificatoria ad operandum. Nam post habitam deuotionem, quod quis verbum salutis auditum, implet per bonam operationem, hoc est ab illo specialiter a quo, omne datum optimum, et omne donum perfectum. Ipsum enim verbum prædicatoris confert virtutem, siue gratiam prædicationis, et ædificationis. Vnde *Isaias*: Primus ad Syon dicit: Ecce adsum, et Ierusalem Euangelistam dabo. Et *Thomas*, qui interpretatur abyssus. Per quod intelligitur profunditas eruditionis credendorum, ut sit consilium illius in abyso magna, ut dicitur. Vnde queritur a *Iob*: Numquid in nouissimis abyssi deambulasti? Et *Apostolus* ad Romanos exclamat, dicens: O altitudo diuitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius. Quia ut dicitur in psalmo: Iudicia tua abyssus multa. Et hæc quattuor pertinent ad doctrinam, ut sic sint quattuor rotæ: quæ per quattuor partes earum euntes, ibant, et non reuertebantur cum ambularent, ut dicit *Ezechiel*.

Sequitur de illis nominibus, quæ pertinent ad exemplum: *Iacobus*, qui interpretatur, Luctator, *Alphai*, qui interpretatur, fugiens. In quo exprimitur exemplum perfectæ paupertatis. Vnde *Gregorius*: Qui ad certamen, inquit, cum diabolo propebat, vestimenta abijciat, ne succumbat. Quid autem sunt terrena omnia, nisi quadam corporis indumenta? Vnde volentem in paupertate luctari oportet temporalia contemnere, et fugere, secundum quod dicitur: Ecce elongaui fugiens, et mansi in solitudine. Sic *Elias* in figura: Fugit a facie *Lezabel*, quæ interpretatur, fluxus sterquilini. Per quod designatur temporalium fluxibilitas: Et *Simonem*, qui interpretatur, obediens. Qui vocatur *Zelotes*, id est, æmulator. In quo exemplum exprimitur perfectæ humilitatis cum æmulatione ordinatæ charitatis. Vnde dicitur: Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde inuicem diligite attentius. Et *Ecclesiasticus*: Filij sapientiæ, ecclesia iustorum, et natio illorum obedientia, et dilectio. Et *Iudas*, qui interpretatur confitens. *Iacobi*, ut sit in exemplum fraternitatis in agendo. Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Hinc *Tobias*: Benedicite Deum cæli, et coram omnibus uiuentibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Hinc est quod in benedictione *Iudæ* dicitur: Manus eius pugnabant pro eo, et adiutor illius contra aduersarios eius erit. Vnde ipse ascendit ante alios in prælium. Et *Iudas* *Isariocem*, qui interpretatur memoria mortis. In quo intelligitur exemplum mortificationis carnis. Vnde *Beatus Gregorius* dicit: Nihil adeo valet ad domanda carnis vitia, quam cogitare, qualis caro nostra post mortem sit futura. Et hoc debent facere, ne cum alijs prædicauerint, ipsi reprobi efficiantur, secundum quod dicit *Apostolus*: Castigo corpus meum, et in seruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Propter quod dicitur infra: Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris. Sed quia multi decipiuntur, et traduntur occasione mortificationis carnis, quia inde gloriantur, ut hypocritæ, qui ore confitentur se nosse Deum, factis autem negant, secundum quod ad *Titum* dicitur: Caveant, ne cum proditore *Iudæ* numerentur, de quo hic subditur: *Qui fuit proditor*. Hinc est quod dicit *Apostolus*: In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi. Et sequitur: Proditores, proterui, tumidi et voluptatum amatores magis quam Dei. Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hæc pertinent ad exemplum, et hi sunt quattuor paralytici portitores. Et in hunc modum nominum apostolicorum designatur mysterium, et sic terminatur hæc pars.

Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, et cetera. Post discipulorum segregationem, subiungitur hic *Euangelista* auditorum attentionem, quam describit *Euangelista*, quantum ad quattuor: quantum ad discipulos comitantes, quantum ad populos concurrentes, quantum ad causas incitantes, et quantum ad efficacias subsequentes. Quantum ad discipulos comitantes, dicitur: Et descendens cum illis, id est, duodecim iam electis, qui ipsum semper comitabantur, secundum quod infra dicitur: Vos autem estis qui permanistis mecum in tentationibus meis. *Stetit in loco campestri*, id est, plano et communi, ut omnes possent accedere ad audiendam sapientiam, et dicere illud *Psalmista*: Ecce audiuimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis siluæ. Et sic impletum est illud: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarum clamant, in foribus portarum vrbis profert verba sua. Ad huius sapientiæ clamorem attrahebantur, præcipue discipuli. Vnde subditur: *Et turba discipulorum eius*, scilicet stetit cum eo. Hoc dicit, quantum ad alios discipulos, apostolis inferiores. Nam perfectis discipulis fecerat sermonem in montis cacumine, sicut dicitur: Videns Iesus turbas, ascendit in montem, et cum sedisset, acceperunt ad eum discipuli eius. Istitis vero tamquam imperfectis descendens, sermonem fecit in descensu montis, vnde dicitur: *Turba*, quia multi erant, multi etiam propinqui. Multiplicabantur enim discipuli Christi, sicut dicitur: Audierunt Pharisei quod Iesus plures discipulos facit, et baptizat quam Ioannes. Istitis non erant omnia secreta communicanda, quia imperfecti ex auditu secretorum scandalizantur. Vnde dicitur, quod ex verbo quod dixerat, multi discipulorum eius abierunt retro, et iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim: Numquid et vos vultis abire? cum istis scilicet discipulis. Dicitur Iesus stare, sed cum alijs perfectis sedere. In quo ostendit, quod nos firmos debemus imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis place-re. Et descendit cum illis, ad exemplum humilitatis, secundum illud: Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Vnde sua benignitate omnes attrahebat, et adiuuabat, sicut gallina pullos suos: Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluit? Nec immerito, quia de ipso dictum est: Inuenit eum in terra deserta, in loco horroris, et vastæ solitudinis: circumduxit eum, et docuit, et custodiuit quasi pupillam oculi sui.

Greg. lib. 3. Moral. cap. 17.
1. Cor. 9. d
Inf. 12. e
Tit. 1. d
2. Tim. 3. a
Sup. 5. d
Inf. 22. c
Pf. 131. b
Prov. 1. c
Mat. 5. a
Ioan. 4. a
Ioan. 6. g
Rom. 15. a
Eccli. 32. a
Mat. 23. a
Deut. 32. b

oculi sui. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans expandit alas suas, et assumpsit eum atque portauit in humeris suis.
 Quantum ad populos concurrentes, subditur: *Et multitudo copiosa plebis*, scilicet stetit cum eo: qui scilicet ex diuersis locis conuenerant: conuenerant, autem tam de locis propinquis, quam remotis. De propinquis dicitur: *Ab omni Iudæa, et Samaria et Hierusalem*, quæ intra regnum Israel erant. *Iudæa* nomen est regni. *Samaria* principalior ciuitas in regno decem tribuum. Et *Hierusalem* principalior in regno duarum tribuum. Ab his omnibus confluebant ad Christum, secundum illud *Isaiæ*: Erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, et eleuabitur super colles: et fluent ad eum omnes gentes, et cetera. De locis autem remotis, subdit: *Et maritima, et Tyri, et Sidoniu*. Et debet iterari multitudo copiosa plebis maritima, et multitudo copiosa, *Tyri*, id est, de Tyro. *Et Sidoniu*, id est, de Sidone. Et hæc erant loca remota, sicut dicit *Beda* in glossa, quod *maritima* non a proximo mari Galilææ, sed a mari magno cognominatur. Tunc videbitur et afflues, et mirabitur, et dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Hoc autem præfiguratum fuit in *Salomone*, de quo dicitur, quod omnes reges terrarum desiderabant, videre faciem *Salomonis*, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde eius.
 Quantum ad causas incitantes subiungitur: *Qui venerunt, ut audirent eum*. Quantum ad illustrationem veritatis in mente: *Ut sanarentur a languoribus suis*, scilicet reatum ad curationem salutis in carne. Et hæc erat recta intentio, secundum illud *Osæ*: Venite, et reuertamur ad Dominum: quia ipse cepit, et sanabit nos: percutiet, et curabit nos. Et post: Et viuemus in conspectu eius: Sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum. In hoc ostendebant isti, quod erant de ouibus Christi, quia ad ipsum concurrebant, ad veritatem et salutem percipiendam. Oves meæ vocem meam audiunt: et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis. Amor igitur veritatis intelligendæ, et sanitatis obtinendæ attrahebat eos ut venirent ad Christum, sicut ad magistrum, et ad medicum. Ad primum inuitat *Saluator*, et *Psalmista*: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos. Ad secundum: Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis: et ego reficiam vos.
 Quantum ad efficacias sequentes subiungitur: *Et qui vexabantur a spiritibus immundis curabantur*. In quo tangitur efficacia sanitatis, respectu spirituum immundorum: Spiritum immundum auferam de terra. Isti spiritus immundi vexant eos, quos possident. *Matthæus*: Filia mea male a dæmonio vexatur. Hæc vexatio compellebat eos fugere ad Christum, quia secundum quod dicitur: Tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui. Secundum quod dicit *Gregorius*: Mala quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. Certe cum ad Deum compellunt, ad bonam dispositionem deducunt, secundum illud *Sapientiæ*: In paucis vexati, in multis bene disponuntur. Nec tantum efficacia erat in animam, sed et in corpus per ipsum Christi corpus, quod notatur, cum subditur: *Et omnis turba quæ rebat eum tangere*, ex fide scilicet et deuotione, sicut illa mulier, de qua dicitur: Si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero. Et merito deuoti erant. Vnde subditur: *Quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes*, id est, operatio virtutis. Ego noui virtutem de me exisse. Tunc virtus exit, quando latens in se, manifestatur in opere, secundum illud *Sapientiæ*: Virtutem ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus, Tunc etiam exit, quando alijs communitur, sicut dicitur: *Qui dat lasso virtutem, et his qui non sunt, fortitudinem, et robur multiplicat*. Et magna erat hæc virtus, quæ in omnes poterat, secundum illud *Sapientiæ*: Potens es ex omnibus sanare. Qui conuersus est, non per hoc quod videbat, sanabatur, sed per te omnium *Saluator* rem. Et hoc maxime attrahebat omnes ad Christum, sicut dicitur: Sequebatur eum multitudo magna: quia videbant signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur.
 Spiritualiter nota hic, quod auditores, qui veniunt ad Christum attrahuntur de sex locis: de tribus scilicet *Iudæorum*, et tribus gentilium. Per loca *Iudæorum* signantur iusti: per loca gentilium, peccatores. Tria autem ponuntur loca *Iudæorum* secundum statum triplicem iustorum. *Iudæa* enim interpretatur confitens, et signat statum actiuorum qui Christum bonis operibus confitentur. *Arabia*, Iudas, et confringit sibi sulcos *Iacob*. *Tobias*: Confitemini illi, regemque sæculorum exaltate in operibus vestris. *Samaria*, quæ interpretatur custodia, signat statum *Prælatorum*. Nam illis dicitur: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. *Hierusalem*, quæ interpretatur visio pacis, signat statum contemplatiuorum. Surge, illuminare *Hierusalem*, quia venit lumen tuum. Apud *Tobiam* dicitur de *Hierusalem*: Beati omnes qui diligunt te, et gaudent in pace tua.
 Tria etiam ponuntur loca gentilium, secundum triplicem statum peccantium. *Maritima* enim quæ ventosa est, et frequenter turbulenta, signat vanitatem, et turbulentiã superborum. *Impij* autem, quasi mare feruens quod quiescere non potest. *Tyris*, quæ interpretatur angustia, signat anxietatem, et angustiam cupidorum. Inter medium venditionis, et emptionis angustia bitur peccatis. Ideo in *Ecclesiastico*: Noli esse anxius in diuitijs iniustis. *Sidon*, quæ interpretatur venatio, signat desiderium et concupiscentiam carnalium. Vnde in *Psalmo*: Conuertentur ad vesperam, et famem patientur, ut canes, et circuibunt ciuitatem. Omnes hi concurrunt ad Christum, sed iusti tamquam ad magistrum, ut doceantur sapientiam, quia secundum illud: Doce iustum, et festinabit accipere. Et in *Deuteronomio*: qui appropinquant pedibus eius, accipiet de doctrina illius. Sed peccatores, ut ad amicum, ut assequantur misericordiam. Erant appropinquant ad Iesum publicani et peccatores ut audirent illum. A quibus primo eijciuntur dæmones per culpæ expulsiõnem. Secundo sanantur in tactu per curationem sequelæ. Iuxta quod dicitur in psalmo: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas. *Et ipse, eleuatis oculis in discipulos suos*. Post electionem discipulorum et auditorum attentionem, subditur hic explicatio documentorum. Est autem pars ista tripartita secundum tria, quorum noticia est ad salutem necessaria, scilicet præmiurum, suppliciorum, præceptorum. Prima igitur pars est de præmijs: secunda de supplicijs, ibi: *Verumtamen vobis dico*. Tertia de continentis, ibi: *Sed vobis dico, qui auditis*. Prima pars continet promissiones præmiurum: secunda comminationes pœnarum, siue suppliciorum: tertia vero leges præceptorum. In promissis præmijs docemur, quid sperandum: in comminatis supplicijs, quid timendum: in præceptis vero, quid operandum. Circa promissionem autem beatitudinũ, nota quod quattuor promittit, scilicet regnum, quod consistit in participatione diuinæ potestatis: secundo salutem, quæ consistit in gustu diuinæ bonitatis: tertio risum, qui consistit in contemplatione diuinæ veritatis: et quarto mercedem multam, quæ consistit in duratione æternitatis. Et hæc quattuor designantur in *Epistola* ad *Ephesios*: Ut possitis, inquit, comprehendere

Isa. 40. g
Sap. 14. a
Ioan. 6. a
 Spiritualis sensus.
Iudæa
Osæ 10. a
Tob. 13. b
 Samaria.
3. Reg. 20. g
Isa. 60. a
Tob. 13. d
Isa. 57. d
 Tyrus.
Eccli. 27. a
Eccl. 5. b
 Sidon.
Psal. 58. b
Prov. 9. b
Deut. per. b
Inf. 15. d
Pf. 102. a
Eph. 3. d

cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profunditas. Longitudo, scilicet, aeternitatis, latitudo bonitatis, sublimitas potestatis, et profunditas sapientiae, siue veritatis. Haec autem quattuor, promittit quattuor generibus meritorum erigentium nos ad Deum, et rectificantium liberum arbitrium nostrum. Regnum enim opulentiiae promittitur contemnentibus bona temporalia, cuiusmodi sunt pauperes. Conuiuium abundantiae desiderantibus spiritualia: et hi sunt esurientes. Risus iocunditatis detestantibus mala culpa: et hi sunt fletus. Multitudo mercedis sustinentibus mala poenae, et hi sunt patientes. In his quattuor clauditur perfecta oratio voluntatis humanae respectu duplicis boni, et respectu duplicis mali. Primo ergo promittit Dominus pauperibus regnum opulentiiae, propter contemptum temporalium, et tales erant discipuli, et ideo dicitur: *Et ipse, eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes.* Eleuado oculos dicit beatos, quia: Oculi Domini super iustos, et maxime super pauperes. Est homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, et abundans paupertate, et oculus Dei respexit illum in bono. Ideo autem vocat beatos hos pauperes, quia sunt ad beatitudinem praeparati. Et ideo addit: *Quia vestrum est regnum Dei.* Quod quidem est valde magnū. Nam dicitur in psalmo: Regnum tuum, regnum omnium saeculorum. Hoc dicit esse pauperum, quia illius pauperes heredes, secundum illud: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, et heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? Melior est ergo pauper qui ambulat in simplicitate sua, quam diues torquens labia sua. Et nota quod dicit: *Est*, de praesenti, siue propter certitudinem promissionis, siue etiam, quia vere pauperes nunc quodam modo incipiunt esse reges, secundum illud: Tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Altissima enim paupertas eorum abundantia in diuitias simplicitatis eorum, sicut dicitur. Vnde iam quasi felices sunt, non miseri reputandi pauperes Euangelici, siue voluntarii. Seneca: Nemo nascitur diues, quisquis exit in lucem, iustus est pane, et lacte esse contentus, et nemo in hoc pauper est. Inter quae si quis desiderium suum clauerit, cum Ioue poterit de felicitate contendere.

Et nota quod a paupertate incipit, quia sicut dicit Ambrosius: Paupertas est prima parens virtutum: qui contempserit saecularia, merebitur aeterna, aemulus illius pauperis, qui cum diues esset, factus est propter nos egenus.

Secundo promittit esurientibus conuiuium abundantiae, propter desiderium spiritualium. Et hoc notat, cum subdit: *Beati qui nunc esuritis*, scilicet cibum iustitiae, secundum quod dicitur in Glossa. *Quoniam saturabimini*, per conuiuium abundantiae. Ambrosius: Qui esurit, virum, quaerit augmentum, secundum illud: Qui edunt me, adhuc esurient: et qui bibunt me, adhuc sitient. Illi iustitiam esuriunt qui possunt dicere cum Iesu illud: Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Illi etiam iustitiam esuriunt, qui amore iustitiae libenter esuriam patitur. Et hi possunt dicere cum Apostolo illud: Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus. Tales fuerunt illi sancti patres, de quibus dicitur ad Hebraeos: Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustissimi, afflicti, et cetera. Tales a Domino saturabuntur, quia: Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vilis aestus, quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos. Et hoc erit in diuina gloria, secundum quod in Psalmo dicitur: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Et iterum: Inebriabuntur ab vberitate domus tua: et torrente voluptatis tuae potabis eos. Et sic impletum est illud: Famelici saturati sunt. Nec mirum, quia: Faciet Dominus exercituum om-

nibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiae, pinguium medullatorum, vindemiae defecatae. Et rursus, secundum illud: Cibauit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturauit eos.

Tertio promittit fletibus risum iocunditatis propter poenitentiam de malo culpa, cum adiungit: *Beati qui nunc fletis*, scilicet pro malis commissis, sicut Ezechias conuersus ad parietem, fletu fletu magno, sicut dicitur: sicut et Petrus, de quo: Post negationem dicitur, quod egressus foras fletu amare. Et Iob: Versa est in luctum cithara mea, et organum meum, in vocem fletuum. Vel, pro peccatis alienis, sicut Dauid super Saulem. Sic Christus super Hierusalem. Infra: Videns ciuitatem, fletu super illam. Vel, *Qui nunc fletis*, scilicet pro alienis miseris. Iob: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat. Ad Romanos: Flere cum fletibus. Vel, *Qui nunc fletis*, pro euadendis peccatorum tentationibus, et sequelis. Hec dicitur, quod cum loqueretur Angelus Domini haec verba ad omnes filios Israel, eleuauerunt vocem suam, et fleuerunt: et vocatum est nomen loci illius, fletuum et lacrymarum. Et hic locus est status vitae praesentis, qui non durat nisi ad nunc. Et ideo dicit: *Qui nunc fletis*. Modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus, ut probatio vestrae fidei multo pretiosior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem, et cetera. Vel, *Qui nunc fletis*, scilicet desiderio aeternorum, et hic est proprius intellectus. Plorabitis et fletibus vos: mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Et in Psalmo: Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus. Iste dicit: *Beati qui nunc fletis, quia videbitis*, risu spirituali, qui consistit in iocunditate mentis, propter contemplationem veritatis. Iob: Impletur risu os tuum, et labia tua iubilatio. Et sicut dicitur in Prouerbis: Fortitudo et decor indumentum eius, et ridebit in die nouissimo. Hic risus erit de bonis propriis et alienis, secundum quod dicitur de Sara: Risum fecit mihi Deus, quicumque audierit, corridebit mihi.

Quarto vero promittit patientibus magnitudinem mercedis, propter tolerantiam in malo poenae, cum subdit: *Beati eritis, cum vos oderint homines*, scilicet, quantum ad actum cordis. Optime dicit: *Homines*, id est, animales et bestiales, quia homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, et similibus factus est illis. Et ad Corinthios: Cum sit inter vos zelus, et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? secundum illum videlicet hominem, de quo dicitur: Homo homini reseruat iram. Iste oderunt seruos Christi. Fratres hominis pauperis oderunt eum. Et in Matthaeo: Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Quantum ad actum operis addit: *Et cum separauerint vos*, scilicet eiciendo extra synagogas, secundum illud: Iam enim conspirauerant Iudaei, ut, si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Et ita in opprobrium separaretur ab alijs, etiam ab ipsis domesticis. Quod quidem praedicabat Dominus venturum esse suis discipulis: Veni separare hominem aduersus patrem suum, et filiam aduersus matrem suam, et nurum aduersus socrum suam: et inimici hominis, domestici eius. Quantum ad actum oris, subiungit: *Et exprobrauerint, vobis conuitiando. Et eiecerint nomen vestrum tanquam malum*, detrahendo. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod inuocatum est super vos: quia bonum dicunt malum, secundum illud: Et dixerit omne malum aduersum vos, mentientes, propter me. Et quia martyrem non facit qualicumque haec poena, nisi adsit debita causa, ideo subdit: *Propter*

Paupertas. Psal. 33. c. Eccl. 11. b. Pf. 144. c. Iac. 2. a. Prou. 19. a. 2. Cor. 6. c. 2. Cor. 8. a. Seneca. Amb. lib. 2. in ca. 6. Lu. ca. 10. 3. 2. Cor. 8. b. Fames iustitiae. Amb. lib. 5. in ca. 6. Lu. ca. 10. 3. Eccl. 24. c. Ioan. 4. d. 2. Cor. 4. c. Heb. 11. g. Apoc. 7. d. Psal. 16. d. Psal. 35. b. 1. Reg. 2. a. Isa. 25. b.

Psal. 80. d. 1. Pet. 1. b. Iob 30. d. 2. Reg. 1. c. Inf. 19. f. Iob 30. d. Rom. 12. d. Iudic. 2. a. 1. Pet. 1. b. Ioan. 16. c. Psal. 41. a. Risus spiritualis. Iob 8. d. Prou. 31. d. Gen. 21. a. Tolerantia. Psal. 48. b. 1. Cor. 3. a. Eccl. 28. a. Mat. 10. c. Ioan. 9. e. Mat. 10. d. Iac. 2. b. Mat. 5. a. Poena non facit Martyrem. Prou. 1. b.

1. Cor. 1. d. 1. Pet. 3. c. Act. 21. c. Rom. 12. c. Act. 5. g. Hier. 31. c. Psal. 118. e. Sap. 5. c. Beda lib. 2. in ca. 6. Lu. ca. 10. 5. Mat. 23. d. Act. 7. f. Iac. 5. c. Eccl. 48. b. Eccl. 36. c. Apo. 22. c. Diuersa praemia promittit scriptura. Tob. 5. a. Gen. 15. a. Esther. 16. d. Ruth. Ruth 2. c. Eccl. 41. d.

Propter filium hominis. Siquid patimini propter iustitiam, beati eritis, id est, propter Christum, qui factus est nobis sapientia et iustitia, et sanctificatio, et redemptio. Sic volebat pati Paulus: Ego non solum alligari, sed et mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. Sic patientes laetificat per praemium, cum subdit: *Gaudete in illa die et exultate: ecce merces vestra multa est in caelo*. Gaudete, scilicet, ob retributionem bonam. Ad Romanos: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Quod impletum est: Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quia digni habitus sunt pro nomine Iesu consumeliam pati. Ad haec autem inducit mercedis consideratio. Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis, quia est merces operi tuo. Merces, inquam, multa est, quia: Pax multa diligentibus legem tuam. Et perpetua, quia in caelo, iusti autem in perpetuum viuunt, et apud Dominum est merces eorum, et hoc est, quod dicit Beda: Inter odia cordium, inter probrarum, inter manus persequentium, aequali, immo laetiori corde versemini, inuitu super ne mercedis. Et quia hoc opus est arduissimum, scilicet gaudere in tribulationibus: ideo non solum spondet praemium, sed adiungit exemplum, cum subdit: *Secundum haec enim faciebant prophetae patres eorum*. Secundum quod dicitur: Testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, qui Prophetas occiderunt. Et in Actis: Dura ceruice, et incircumcisi cordibus et auribus. Vos semper Spiritui sancto restitistis: sicut patres vestri, et vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui praenunciabant de aduentu iusti. Hos proponit in exemplum propter ipsorum constantiam. Exemplum accipite fratres laboris et patientiae, per prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Qui a veritate propter flagella non mouebantur. Vnde de Elifae: In diebus suis non pertimuit principem, et potentiam, nemo vicit illum, nec superauit illum verbum aliquod. Haec omnia mala sufferebant prophetae, propter mercedem, quam alijs promittunt. Da mercedem sustinentibus te, ut prophetae tui fideles inueniantur. Vnde eximius ille propheta Ioannes post omnes tribulationes Ecclesiae subiungit in persona Christi: Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. Vnde: Nota quod diuina scriptura insinuat nobis differentias praemiorum secundum diuersitates meritorum. Vnde inuenitur merces salua, merces magna, digna, plena, temporanea, festina, fidelis, copiosa, perpetua. Merces salua est, angelis ministrantibus nobis. Magna datur praetis, siue praesidentibus. Digna obedientibus. Plena contemplantibus. Temporanea datur operantibus. Festina proficientibus. Fidelis proficientibus. Multa, siue copiosa patientibus, sed perpetua perseverantibus.

Vnde de salua mercede Angelorum, quia ob ministerium, quod habent erga nos, a suo praemio non fraudantur, dicitur: Inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum salua mercede sua.

De mercede magna praesidentium a Domino dicitur ad Abraam, qui typum gerit praetorum: Ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis. De mercede digna obedientium, dicitur: In posterum cognoscantur omnes, qui Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem. De mercede plena contemplantium, dicitur ad Ruth, quae typum gerit contemplantium, quae cuncta reliquit propter Deum, et interpretatur ouis vel videns, vt ouis dicitur propter mititatem affectus anima contemplatiua, sed videns propter illuminationem intellectus. Vnde dicit ei Booz: Reddat tibi Dominus pro opere tuo, et plena mercedem recipias a Domino Deo Israel, ad quem venisti, et sub cuius confugisti alas. De mercede temporanea operantium dicitur: Opera-

mini opus vestrum ante tempus, et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo. De mercede festina proficientium dicitur: Benedictio Dei in mercedem iusti festinat. De mercede fidelis perfectorum, vt praedictantium, vel talium dicitur: Seminanti iustitiam merces fidelis. De mercede patientium copiosa siue multa, dicitur hic, et apud Matthaeum: Ecce enim merces vestra copiosa est in caelis. De mercede vero perpetua, quae congruit perseverantibus: Non veneris vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in aeternum. Sic ergo secundum diuersitates meritorum appropriantur differentiae praemiorum: et sic reddet Deus iustis mercedem laborum suorum.

Veruntamen va vobis diuitibus. Post promissiones beatitudinum, subiungit comminationes suppliciorum. Et quia contra bonum est malum, quattuor ponit comminationes, quattuor beatitudinibus ex opposito respondentibus, scilicet desolationem in ammissione boni temporalis: esuriam in amissione boni spiritualis: festum in afflictione mali corporalis: confusionem in passione opprobrij sempiternalis. Et haec sunt quattuor vae, quae comminatur quattuor generibus hominum, oppositis virtus Euangelicis praedeterminatis, scilicet, cupidis, gulosis, lasciuis, et vane gloriosis. Cupidis ergo comminatur vae, sempiternae desolationis, cum dicit: *Veruntamen va vobis diuitibus*. Aduersus fatue dicit diuitibus, id est, diuitias amantibus, quia tales inhiant ad diuitias congregandas. Vae ei, qui multiplicat non sua, id est, bona terrena, quae non sunt nostra, quia nec nobiscum veniunt, nec nobiscum recedunt: terreni tamen homines reputant esse sua. Vae, vae, vae habitantibus in terra. Tales sunt cupidi, contra quos dicit Dominus: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea demolitur. Quoniam ad diuitiarum istarum multiplicationem necesse est sequi inopiam, et ad consolationem sequi desolationem. Ideo subdens rationem dicit: *qui habetis consolationem vestram*, scilicet de praesenti, sed non de futuro. Vnde: Agite nunc diuites, plorate, vultantes in miseris vestris, quae aduenient vobis. Ideo consolatio ista vana et falsa est, quia desolationem inducit. Somniatores locuti sunt frustra, et vane consolabantur. Vere frustra, quia: Dormierunt somnum suum: et nihil inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Et praeterea etiam cum propheta: Dauid: Renuit consolari anima mea: Memor fui Dei, et delectatus sum. Haec mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat: vt per desolationem viae perueniatur ad consolationem patriae. De qua: Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos. Hanc debemus expectare, non praecipitare. Expectemus humiles consolationem eius.

Gulosis comminatur vae perpetuae famis, cum subdit: *Vae vobis, qui saturati estis*, et cetera, vacando scilicet crapulae et ebrietati. Cui vae? cuius patri vae? cui rixae? cui foueae? cui sine causa vulnera? cui suffossio oculorum? nonne his, qui commemorantur in vino, et student calicibus epotandis? Vae, qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem. Et ideo subditur: *Quia esurietis*. Saturitas haec inducet perpetuam famem, secundum illud: Cum satiatus fuerit, artabitur, aestuabit, et omnis dolor irruet super eum. Et Isaias: Ecce serui mei bibent, et vos sitietis. Vnde de malis dicitur: Manducauerunt et saturati sunt nimis. Lasciuus comminatur vae sempiterni fletus, cum dicit: *Vae vobis qui ridetis nunc: quoniam lugebitis et fletibus*, id est, in hoc momento temporis. Gaudium hypocrite ad instar puncti. Et in Prouerbis: Risus dolore miscbitur, et extrema gaudij luctus occupabit. Melius est certe, quod fletus risum antecedit, quam econtrario. Et propterea dicitur: Tempus fletu, scilicet prius in hoc tempore, et tempus ridendi post.

Eccl. 11. c. Prou. 11. c. Mat. 5. a. Eccl. 18. c. Sap. 10. d. Abac. 2. b. Apoc. 8. d. Mat. 6. c. Iac. 5. a. Zac. 10. a. Psal. 75. a. Psal. 76. a. Iob. 6. b. Isa. 66. d. Iudith 8. c. Prou. 23. d. Isa. 5. e. Iob 20. c. Isa. 65. b. Psal. 77. c. Iob 20. a. Prou. 14. b. Eccl. 3. a.

post, in eternitate. Sed fatuus non vult nunc continere a risu. Fatuus in risu exultat vocem suam: vir autem sapiens vix tacite ridebit. Immo in Ecclesiastico: Risum reputavi errorem: et gaudio dixi: Quid frustra deciperis? Stulti ergo sunt, qui nunc ridet, et sapientes, qui nunc lugent secundum illud: Cor sapientium, ubi tristitia est: et cor stultorum, ubi letitia. Propter quod dicitur stultis et mundanis: Ecce ferui mei laudabunt prae exultatione cordis, et vos clamabitis prae dolore cordis, et prae contritione spiritus ululabitis, scilicet in inferno. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

Contra vane gloriosos. Vane gloriosis comminatur vae, sempiterni contemptus, cum subdit: *Vae vobis, cum benedixerint vobis omnes homines, vanis scilicet laudibus extollendo. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte confurgens maledicenti similis erit. Quia sicut dicitur: Erunt qui beatificaverunt populum istum seducetes: et qui beatificaverunt, precipitati. Praecipitantur enim ex vanis laudibus in opprobrium sempiternum, dum ex illis extolluntur, secundum illud Iob: Elevasti me quasi super ventum ponens, scilicet vanae laudis, elisti valide. Et quia difficile est huiusmodi laudes vitare, subiungit exemplum: Secundum hanc enim faciebant Prophetis patres eorum, Prophetis inquam, non veris, sed falsis. Vnde glossa: Benedicebant pseudo prophetis, qui ad captandum fauorem vulgi de corde suo prophetabant. Stupor et mirabilia facta sunt in terra, prophetae prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis: et populus meus dilexit talia. In hoc ergo quod ostendit malos homines laudari a pseudopropheta, ostendit omnino contemnendum esse fauorem popularem. Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Hoc autem dictum est non de his, qui bona exempla, et laudabilia populis ostendunt ad Deum glorificandum, cum dicatur: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est. Sed de his, qui propriam gloriam in placendo hominibus, et in eorum laudibus quaerunt, dicitur: Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.*

Nota hic de diversitate inter Matthaeum, et Lucam, quod Lucas ponit promissiones, et comminationes: Matthaeus autem solas promissiones ponit. Propter quod videtur, vel quod alter dixerit diminute, vel alter superflue. Sed certe potest responderi secundum quod Glossa innuit, et Augustinus dicit, quod alius fuit sermo hic, et alius apud Matthaeum. Cuius diversitas ex locis colligitur, et personis, et praecipis. Nam ille factus est discipulis, iste turbis. Ille sedendo, iste stando. Ille in monte, iste in loco campestri. Ille plura documenta continet, quam iste. Ille septem beatitudines, iste quatuor. Ex quibus omnibus colligitur quod fuit alius, atque alius. Nec immerito, quia alijs, et alijs personis, aliter et aliter est loquendum. Discipulis enim tamquam perfectioribus perfectiori modo debuerunt mandata Evangelica explicari: turbae vero non possunt ad altiora conscendere. Ideo non adeo perfecte explicatur verbum Dei turbis, sicut Apostolis. Et quia perfecti mouentur amore, imperfecti vero non solum amore, sed simul comminationis timore: ideo in sermone Apostolorum ponuntur beatitudines, et non vae: in sermone turbarum, et beatitudines, et vae. Rursus quia perfecti conformes efficiuntur Christo per septiformem spiritum, qui requieuit super eum: ideo septem ponuntur beatitudines, septem donis Spiritus sancti, scilicet concordantes. Hic notantur quatuor beatitudines concordantes quatuor virtutibus cardinalibus, ut habetur in Glossa. Paupertas, temperantiae: esurientes boni spiritualiter, iustitiae: fletus, prudentiae: pas-

Eccli. 12. e
Eccli. 2. a
Eccli. 7. a
Isa. 65. c
Mat. 13. g
Contra vane gloriosos.
Prou. 27. q
Isa. 9. c
Iob 30. c
Hier. 5. g
Psal. 52. b
Mat. 5. b
Gal. 1. b
Isa. 11. a

sio malorum, fortitudini, siue patientiae, sicut dicit glossa Bedae. In his tamen quatuor aliae continentur implicite. Vnde non ita exprimit Lucas spiritualem intellectum in huiusmodi promissionibus, ut Matthaeus. Dicit enim: Beati pauperes spiritu. Hic solum: Beati pauperes. Ille: Beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Hic autem: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Et iterum in Matthaeo proponuntur pluraliter in tertia persona, quia alloquitur intelligentes: in Luca particulariter, et in secunda persona, quia alloquitur sensuales. Ex his colligi possunt rationes aliarum diversitatum, quia pro diversitate audientium diversus est sermo doctorum, secundum illud Apostoli: Sermo vester semper in gratia vale sit conditus, ut sciatis quo modo oporteat vos vnicuique respondere. Et hoc faciebat ille doctor gentium: Ego cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiae, annuncians vobis testimonium Christi. Post sequitur: Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sic faciebat Saluator, qui turbis loquebatur in parabolis: seorsum autem, discipulis suis diserebat omnia. Quia sicut dicitur: Eis datum erat nosse mysteria regni caelorum.

Sed vobis dico, qui auditis. Post promissiones praemiorum, et comminationes suppliciorum, subdit hic tertio Evangelici praecceptoris leges, siue documenta dirigentia, et habet partes duas. In quarum prima ponit documenta propria, et expressa: in secunda vero similitudinaria et translata, ibi: *Dicebat autem illis et similitudinem, et cetera.* Circa prima documenta auditoribus commendanda, hoc modo procedit Christi doctrina. Primo naque promulgat legem Evangelicam sub perfectione convenienter: secundum vero probat ex conditione deficientem, ibi: *Et si diligitis eos, qui vos diligunt.* Tertio vero resumit cum ratione mouente, ibi: *Veruntamen diligite inimicos vestros.* Quarto concludit per retributionem sufficientiam, ibi: *Estote ergo misericordes.* Circa documentorum promulgationem notandum est, quod ad hoc, quod homo sit perfectus, necesse est ipsum esse beneuolum, perfecte pacificum, et perfecte beneficium. Primum respicit affectionem, secundum vero passionem, et tertium operationem. Dat ergo primo mandatum perfectae beneuolentiae, cum ait: *Sed vobis dico qui auditis: Diligite inimicos vestros.* Hoc namque mandatum est auditoribus, id est credentibus et obedientibus proponendum, in quibus habitat Deus, quia dicitur: Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. Et talis audit mandatum charitatis, non solum aure corporis, sed cordis, secundum illud: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Hunc auditum Dominus excitabat: Audite audientes me, et comedite bonum, et delectabitur in crafitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram, et venite ad me, audite, et viuet anima vestra. Viuet utique per mandatum dilectionis, quia sicut dicitur: Qui non diligit, manet in morte. Et ante illud: Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Ad hanc Apost. inuitat: Ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suauitatis. Quoniam cum inimici essemus, reconciliati sumus per mortem filij eius. Et ita nos debemus inimicos diligere. Et quoniam non sufficit diligere verbo, neque lingua solum, sed opere et veritate, ideo subdit: *Benefacite his, qui oderunt vos, ut sit dilectio sine simulatione.* Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitiuerit, da ei aquam bibere. Idem dicitur ad Romanos: Et quia verbum melius est quam datum, et sermo declarat affectum, ideo subdit: *Benedicite maledicentibus vobis, in sermone publico. Et orate pro calumniantibus vos, in sermone priuato. Benedicite, inquam sermone ma-*

Beda. lib. 2. in cap. 6. Luca 10. 5.
Col. 4. a
1. Cor. 2. e
Mat. 13. a
1. Io. 4. d
Ioan. 8. f
Isa. 55. d
2. Io. 3. c
Eph. 5. a
Rom. 5. b
Prou. 25. c
Rom. 12. d

ne manifesto. Ad hoc hortatur Apostolus: Benedicite persecutoribus vos, benedicite, et nolite maledicere. Et: Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario, benedicentes. Oratio, etiam in sermone secreto, exemplo illius, de quo Isaias dicit: Pro transgressoribus orauit. Et exemplo illius protomartyris: Postis autem genibus clamauit voce magna: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Sed huic contrariari videtur quod Elisaeus iratus legitur perierit irridentibus: et Elias quinquagenarijs: et Paulus sacerdoti summo. Ad quod respondet Beda, quod ista non sunt vota optantium, sed praedicationes futurorum. Vel non irascebantur contra naturam, sed contra vitium. Ut enim dicit Augustinus: Sic homines sunt diligendi, ut tamen eorum non diligantur errores. Sic igitur dat mandatum perfectae beneuolentiae, quae non solum consistit in corde, sed et opere, et sermone indicari debet. Vnde Gregorius: Ad dilectionem conditoris, lingua, mens, et manus requiritur. De hoc autem mandato beneuolentiae in summa notandum est, quod quantum ad affectum, attingit vniuersos: quantum ad signum, attingit perfectos, non imperfectos: quantum ad effectum in articulo necessitatis, omnes attingit. Circa necessitatem non attingit imperfectos, nisi quantum requirit debitum alicuius praecipi. Perfectos autem a statu praerelationis attingit, quantum requirit debitum officij assumpti. Perfectos a statu perfectionis, quantum requirit debitum boni exempli. Perfectos autem a perfectione virtutis, quantum requirit vnio charitatis.

Secundo dat mandatum de perfecta patientia, cum subdit: *Et qui te percussit in maxillam unam, inlerendo scilicet iniuriam in persona.* Et ponit maxillam pro parte corporis nobiliori, quae cum percutitur, praecipua iniuria irrogatur. Aperuerunt super me ora sua, et exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt penis meis. De tali ac tanta iniuria non est exigenda vindicta, sed exhibenda patientia. Vnde subdit: *Prabe illi et alteram, scilicet maxillam, id est, paratus sis aliam percussioem sustinere, exemplo Magistris, de quo: Dabit percipienti se maxillam, saturabitur opprobrijs. Dabit utique, non inuitando ad percussioem, sed non opponendo defensionem, secundum illud: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum irae. Scriptum est enim: Mihi vindicta, et ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitis, potum da illi. Hoc enim faciens caribones ignis congeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed vince in bono malo. Vnde in hoc mandato prohibetur libidinosa defensio, sed non charitatiua correctio, cui dicitur: Si peccauerit in te frater tuus, vade, et corripue eum, et cetera. Et exemplum huius in Christo: Vnus assistens ministrorum dedit alamp Iesu, dicens: Sic respondes pontifici? Et subdit: Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me caedis? Vnde Augustinus in quodam sermone de verbis Domini, ait: Si iniuriam pateris, et taces, et proximum non corripis, plus peccas negligendo, quam ille affligendo. Per hoc etiam mandatum non accentur personae saeculares laicae a sui, vel aliorum defensione. Vnde Paulus petijt milites, ut illatus seruaretur. Vnde Augustinus primo de Ciuitate Dei exponens illud praecceptum Exodi: Non occides, dicit quod contra hoc praecceptum non fecerunt qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publice potestatis, secundum eius leges, hoc est iustitiae rationis imperium sceleratos mor te punierunt. Vnde Canon dicit, et est verbum Ambrosij: Fortitudo, quae vel bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena iustitia est. Ita praec-*

Rom. 12. e
1. Pet. 3. b
Isa. 55. d
Act. 7. g
4. Reg. 2. d
4. Reg. 1. b
Act. 23. a
Beda.
August. lib. qui. Sententia. inscribitur. sent. 1. 10. 3.
Iob 16. b
Ther. 3. d
Rom. 12. d
Deut. 32. c
Prou. 25. c
Rom. vbi supra.
Mat. 18. b
Ioan. 18. c
Aug. serm. 16. 10. 10.
Act. 23. b
Exo. 20. c
Aug. 1. de Civ. ca. 21.
Rom. 12. d

pta patientiae sunt semper in cordis praeparatione continenda: ipsa namque beneuolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in cordibus voluntate complenda est. Agenda autem sunt multa cum inuitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius est vilitati consulendum, quam voluntati. Sic igitur intelligendum est mandatum de exhibenda patientia iniurianti ipsi personae. Exhibenda est patientia etiam iniurianti in re possessa, propter quod additur: *Et ab eo, qui auferit tibi vestimentum, scilicet exterius per iniuriam, sicut illi, de quibus ait Iob: Nudos dimittunt homines, indumentis tollentes, quibus non est operimentum in frigore.* Et Micheas: Desuper tunicam pallium sustulistis. Tali sic iniurianti exhibenda est patientia, vnde subdit: *Eriam tunicam noli prohibere, scilicet trixando, vel contradicendo, exemplo Saluatoris, de quo in psalmo: Diuiserunt sibi vestimenta mea, et cetera, sine repugnancia scilicet, et contradicitione. In hoc etiam mandato intelligendum est, prohiberi contentioem, vel libidinem vindicandi. Vnde Augustinus ad Marcellinum: Cauendum est ne vindicandi cupiditate amittatur ipsa patientia: quae pluris habenda est, quam omne bonum, quod potest inimicus inimico auferre. In summa hic tenendum est de praeccepto patientiae, quod non prohibetur hic correctio proximi, seu impedio vel prohibitio mali, vel punio sceleris perpetrati ab eo, qui potest, et debet praepedire, cuiusmodi est legis minister: sed prohibetur et cohibetur hic vlciscendi libido, et quantum ad manum, et quantum ad signum, et quantum ad animum. Vnde hic addit Evangelista super legem, quam perficit, et consummat secundum spiritualem intelligentiam.*

Supra egit de mandato beneuolentiae, et de mandato patientiae: hic tertio dat mandatum de perfecta beneficentia, cum subiungit: *Omni autem petenti te tribue. Hoc est mandatum generale respectu omnis personae, et omnis dati, siue obsequij, siue muneris, siue alterius muneris. Est proximo dandum munus exterioris releuationis, secundum illud: Ego praecipio tibi, vt aperias manum fratru tuo egeno et pauperi. Et in Exodo: Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Est et munus internae compassionis: Cum esurieris esurienti animam tuam, et animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut meridies. Et ad Colofenses: Induite vos, sicut electi Dei, sancti et dilecti viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, et donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut et Dominus donauit vobis, ita et vos. Super omnia autem haec, charitatem continuum habete, quod est vinculum perfectionis: et pax Christi exultet in cordibus vestris. Et etiam munus dulcis locutionis: Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum melius, quam datum. Nonne ecce verbum super datum bonum, et vtraque cum homine iustificato. Ad duo subsequencia omnes obligantur. Ad primum autem obligantur praecipue diuites, siue qui habent, vnde possint alienam necessitatem releuare, vnde dicitur: Diuitibus huius saeculi praecipue, non sublimis sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Obligat etiam respectu omnis personae, considerata natura et necessitate, non autem pensato vitio, vnde non contrariatur ei quod dicitur: Da bono, et non receperis peccatorem. Benefac humili, et non dederis impio. Hoc dicit in quantum peccator, vel impius. Vnde non-*

Iob 24. b
Mich. 2. c
Psal. 21. d
Aug. epist. 5. circa med. 10. 2.
Beneficentia
D
Deut. 15. b
Exo. 23. a
Isa. 58. c
Coloss. 3. b
Eccli. 18. b
1. Tim. ult. d
Eccli. 12. b

dandum histrionibus, ratione sui ministerij: quia Hieronymus dicit: Mimis et histrionibus dare, nihil aliud est, quam dæmonibus immolare. Si tamen in necessitate sint constituti, dandum est eis, quia sunt ad imaginem Dei creati, et quia fratres nostri. Vnde dicitur: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Et quia hoc mandatum beneficentiæ se extendit ad omnes sine exceptione, ideo specificat etiam de iniuriis, cum subiungit: *Et qui auferit quæ sua sunt, ne repetas.* Glossa: Cum litigio vel contentione, quæ venit ex cupiditate. Vnde dicitur: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, et omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites, et ad contentiones ieiunatis. Et alibi: Verba improprij non dicas illi, scilicet proximo: et non premas illum in repetendo. Maxime autem tunc premit, quædam coram iudice alieno, vel infideli in causam trahit. Propter quod dicitur: Frater cum fratre iudicio cõcedit, et hoc apud infideles? Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Hoc autem dicit, non quia nullo modo liceat repetere, sed vt ostendat, quod magis debemus diligere proximum, et eius salutem, quam rem temporalem. Vnde Gregorius: Cum pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, apparet, quod plus res quam proximus amatur. Vnde hic nota, quod repetere contingit tripliciter, scilicet ex cupiditate, ex zelo iustitiæ, ex timore casus. Primum est malorum, non iustorum, charitatem habentium, secundum illud: Caritas non querit quæ sua sunt. Glossa: Non repetit ablata, scilicet ex amore cupiditatis ad rem. Secundo contingit repetere zelo iustitiæ: et hoc modo licet perfectis, qui habent proprium incommuni, nomine communitatis. Perfectis vero, qui nec in communi, nec in speciali habent proprium, non licet eis repetere, sed eis solum licet, qui habent proprietatem illarum rerum, quarum ipsi vsum habent. Ille zelo iustitiæ repetit, qui intendit consulere salutem rapientis, et refrenationem cupiditatis alienæ, et paci vniuersalis Ecclesiæ. Vnde Gregorius: Non solum debet esse cura, ne nostra rapiant: sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. Ille zelo iustitiæ repetit, qui intendit ius suum defendere, vel personæ vel Ecclesiæ, seu ali cuius communitatis adiunctæ, maxime cum illud ex causa tenetur defendere. Est tertio repetere timore casus, scilicet ne propter paupertatem, et indigentiam cadat in culpam. Et sic spectat ad infirmos. Vnde orabat Sapiens in persona talium: Mendicitatem et diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria, ne forte fatiatus illiciar ad negandum, et dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, et periurem nomen Dei mei. Vult ergo in hoc mandato dicere, quod homo sit paratus ad benefaciendum omnibus, non tantum benefactoribus suis, sed etiam prædicatoribus. Ad perfectionem etiam benevolentia exigitur, quod homo beneficiat in omnibus. Vnde subditur: *Et prout vultis vt vobis faciant homines, et vos facite illis similiter.* Et nota, quod non dicit, prout faciunt, sed prout vultis, quia quilibet vult, cum indiget, sibi beneficiari, et in omni necessitate releuari. Ne dicas: Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundum opus suum. In hoc mandato est conseruatio legis naturalis, cuius altera pars videlicet negatiua ponitur: Et implicatur hic scilicet: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Vult ergo, quod semper bonum, quando possumus, cui libet faciamus, sicut prompti sumus pro nobis bona recipere, secundum illud: Bonum autem facientes, non desiciamus, tempore enim suo metemus, non desic-

1. Io. 3. c

Isa. 58. a

Eccli. 31. d

1. Cor. 6. b

Tribus modis contingit res suas repetere.

1. Cor. 13. b

Prou. 30. b

Prou. 24. d

Tob. 4. c

Gal. 6. b

A cientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei. Et nota, quod non dicit, facite prout volunt homines, sed prout vultis. Tum, quia voluntas nostra nobis notior est. Tum etiam, quia magis nos mouet consideratio nostri. Tum etiam, quia loquitur ad eos, qui voluntatem habent ordinatam, et secundum illam est operandum. In summa tenendum est de præcepto beneficentiæ in generali, quod tantum astringit, quantum explicatur per speciales obligationes præceptorum. Et ideo supra legem naturæ addita est lex scripta, vt per eam sciret homo ad quid astringeretur ex iustitiâ.

B *Et si diligitis eos, qui vos, et cetera.* Postquam promulgauit leges Euangelicas sub perfectione conueniente: hic secundo probat ex conditione deficienti, vbi ostendit quod præcipere debuit secundum modum præmissum: alioquin nullum est meritum apud Deum. Vnde ostendit hic tria, scilicet quod non sufficit ad meritum esse beneuolum respectu amantium, nec beneficium solum respectu retribuendum, nec communicatum respectu recompensantium. Et in hoc ostendit, quod perfecta beneuolentia, et beneficentia non tantum debet se extendere ad amicos, verum etiam ad aduersarios, iuxta formam superius promulgatam. Est ergo primo notandum, quod non sufficit esse beneuolum solum respectu diligentium, quia hoc est peccatorum, propter quod ait:

C *Et si diligitis eos, qui vos diligunt:* id est, quia vos diligunt. *Quæ vobis est gratia?* id est, quod meritum retributione dignum: quasi diceret, nullum. Et rationem reddit: *Nam et peccatores diligentes se diligunt.* Qui nullum habent meritum apud Deum, hoc enim est naturale, secundum illud: Omne animal diligit simile sibi: sic et omnis homo proximum sibi. Omnis caro ad similem sibi coniungitur, et omnis homo simili sui sociabitur. Vel etiam carnale diligit simile sibi: Sodalis amico coniucundabitur in oblectationibus, et in tempore tribulationis aduersarius erit. Sodalis amico condolet causa ventris, et contra hostem accipiet scutum. Talis dilectio apud Deum non habet meritum, quia non impenditur propter Deum. Si enim propter Deum impenderetur, vtique diligeret Deus diligentes se, secundum illud: Ego diligentes me diligo. Minus etiam diligentibus plus dilectionis rependeret, secundum illud: Ego autem libentissime impendam, et super impendam ego ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligar. Item nullo modo etiam diligentes diligeret secundum illud: In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus, Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Et ad Romanos: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est. Vnde quando dilectio solum ad diligentes extenditur, non est dilectio diuina nec gratuita, sed mercenaria, et humana, ac per hoc nec retributione digna.

F Non sufficit etiam esse beneficium, respectu retribuendum: quia hoc etiam est ipsorum mundanorum, propter quod subdit: *Et si bene feceritis his, qui vobis benefaciunt.* Glossa, id est, ideo quia benefaciunt. *Quæ vobis est gratia?* Id est, quod meritum, quasi diceret, nullum: et ratio redditur: *Siquidem et peccatores hoc faciunt.* Beneficiū namque ob recompensationem factum, non est gratuitum, sed velatum: et ideo nec acceptabile est. Vnde in Ecclesiastico: Datus insipientis non erit vtilis tibi, oculi enim illius septemplexes sunt: exigua dabit, et multa improprietat, et apertio otis illius inflammatio est. Hodie sceneratur quis, et cras expetit, et odibilis est homo huiusmodi. Illud autem quod liberaliter, et hilariter datur,

Eccli. 13. e

Eccli. 37. a

Dilectio quænam sit non habens meritum apud Deum.

2. Cor. 12. e

1. Io. 4. b

Rom. 5. b

Eccli. 20. b

2. Cor. 9. b

2. Par. 32. f

Psal. 34. b

1. Reg. 24. d

1. Cor. 13. b

Psal. 14. a

Ezech. 10. b

Agg. 1. b

Psal. 75. b

Exo. 22. d

Deut. 23. c

Cur vsura phibeatur.

1. Io. 3. c

tur, hoc acceptatur, secundum quod dicitur: Vnusquisque, prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Si ergo benefacere beneficientibus, solum est debitum: benefacere non beneficientibus, gratuitum: videtur, quod malefacere beneficientibus, est impium, et crudelissimum, quod porro peccator facit, cum Deum offendit. Iuxta quod dicitur a Deo, retribuit: quia eleuarum est cor eius. Vnde Christus prout dicitur illud Psalmi: Retribuebant mihi mala pro bonis sterilitatem animæ meæ. Et peccator potest dicere Christo illud: Tu tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et eo ipso si vult Domino reconciliari, oportet, quod ipse beneficiat, non tantum beneficienti, sed etiam aduersanti, et tale est beneficium charitatis secundum illud: Caritas patiens est, benigna est: caritas non æmulatur, non agit perperam, et cetera.

Non sufficit etiam communicatum esse respectu recompensantium, quia hoc est ipsorum sceneratorum. Vnde et subiungit: *Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, scilicet recompensationem.* Quæ gratia est vobis? Quasi diceret nulla. Et hoc ostendit: *Nam et peccatores peccatoribus scenerantur, id est commodant ad vsuram, vnde subdit: Vt recipiant æqualia, scilicet pro seruitio, non solum pro debito.* Et quia mercedem accipiunt, non habent meritum apud Deum. Vnde in Psalmo dicitur: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? et cetera. Et subditur: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, et muneris super innocentes non accipit. Alioquin in monte Domini non ascendet. Vnde Ezechiel: Ille iustificatur, de quo ibidem dicitur: Qui ad vsuram non accommodauerit, et amplius non acceperit. Et ille econtrario qui amplius accipit, reprobat, vt iniustus. Vnde talibus potest dici illud: Respexitis ad amplius, et ecce factum est minus, quia dicitur: Nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis: tales sceneratores inter peccatores computantur, quia sunt oppressores aliorum, vnde in Prouerbis: Qui accipit mutuum, seruus est scenerantis. Et propterea inhibetur: Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vsurgetis eum quasi exactor, nec vsurus opprimes. Sed contrarium huius videtur dici: Non scenerabis fratrem tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Sed intelligendum est, quod hoc est malum secundum se, sed permittit hoc illis lex, sicut et libellum repudij, propter vitationem maioris mali. Ratio autem huius prohibitionis est multiplex: tum quia pecunia propter accommodationem non deterioratur: tum quia de se non fructificat, sed tota ratio vtilitatis est ex parte ventis: tum quia continue consumitur et deuat, et ita commodum mutui cõuertitur in commodum damni: tum quia in mutatione pecuniæ transit rei mutuatae dominium, quia non tenetur eandem numero reddere: tum quia totum transfertur periculum in eum, qui fuerat mutuatus: tum etiam, quia in tali modo mutuandi plus diligitur nummus, quam proximus, dum nummos proximo accommodat non ex amore proximi, sed ex amore nummi.

Vt autem diligite inimicos, et cetera. Hic post promulgationem et probationem, resumit mandata approbata cum ratione mouente. Sunt autem tria quæ debent nos mouere ad prædicta faciendâ, scilicet auctoritas præcepti, immensitas præmij, et sublimitas exempli. Primum mouet irascibilem: secundum, concupiscibilem: tertium vero rationalem. Resumit ergo prædicta documenta per modum præcepti, cum ait: *Verumtamen diligite inimicos vestros, et benefacite, scilicet vt non diligatis verbo, neque*

lingua, sed opere et veritate. Et hoc imperando dicit, quia sicut dicitur: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Ipse autem dilexit non solum affectu, sed etiam effectu, sine aliqua spe retributionis. Ideo additur: *Et mutuum date, nihil inde sperantes, scilicet recompensationis.* Fratrum autem tuo absque vsura id, quo indiget, commodabis, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingrederis possidendam: id est, non quæras retributionem de hoc ab homine, sicut vsurarij, qui propter spem vsuræ perducunt spem vitæ æternæ. Contra quos Apostolus ait: Si in hac vita tantum, in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Tales sunt diuites qui in diuitijs sperant, talium vacua est spes, et labores sine fructu, vt dicitur. Et ideo dicitur: Beatus diues qui inuentus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia, et thesauris. Quis est hic, et laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Nota, quod spes in mutuo potest esse ad consimile obsequium, vel ad lucrum. Primo modo licet. Secundo modo potest esse dupliciter, vel expressa per pactum, et hæc simpliciter est prohibita, quia facit vsurarium. Vel est tacita et in corde. Et hoc modo dupliciter: vel vt principaliter mouens ad mutuum, et hæc similiter est prohibita, quia contra mandatum diuinum: vel est non principaliter mouens, sed quasi annexa, quia licet non faciat propter commodum principaliter, vel lucrum, credit tamen accipientem non fore sibi ingratum, et eo facit libentius. Hic vero non est talis spes commodi, quæ est contra diuinum mandatum.

Secundo subdit rationem motiuam ex parte præmij, cum adiungit: *Et erit merces vestra multa:* quia dicitur: Benefac iusto, et inuenies retributionem magnam, vt si non ab ipso, certe a Domino. Et dicitur retributio multa et magna, quia aeterna merces omnia bona continet in excellentia, secundum illud: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te: perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Et vere magna et multa, sed promissa, quia scriptum est: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.

Tertio subiungit rationem motiuam ex parte exempli, cum subdit: *Et eritis filij Alijsim, scilicet per imitationem, secundum illud ad Ephesos: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi.* Debemus autem sicut filij Deum imitari, quia accepimus gratiam fidei ab eo, de qua dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Accipimus etiam ab eo spiritum adoptionis filiorum secundum illud: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. Et ideo debemus imitari Deum sicut filij patrem secundum illud: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Et propterea ad exemplum eius debemus viuere, quod adiungit, cum ait: *Quia ipse benignus est super ingratos et malos, secundum illud: Benignus et misericors est, et multa misericordia, et præstabilis super malitia.* Et hæc benignitas se ad ingratos, et malos extendit, quia dicitur: Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, et impenitentem cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddit vnicuique secundum opera eius. Et propterea dicitur: Mali erant homines, et seductores proficiunt in peius, errantes, et in errorem mittentes. Et alibi dicitur: Etenim quia non profert cito contra malos sententiam, absque timore villo filij hominum perpetrant mala. Ab his malis omnibus liberat

Deut. 23. a

1. Cor. 13. c

Sap. 3. c

Eccli. 31. a

Spes lucri ex mutuo quando danda.

Eccli. 12. a

Psal. 30. c

1. Cor. 2. c

Isa. 64. b

Eph. 3. a

Debemus Deum, vt filij patrem imitari.

Ioan. 1. b

Rom. 8. c

Ioan. 8. e

Ioan. 2. c

Rom. 2. a

2. Tim. 3. c

Eccli. 8. b

Tit. 3. b

liberat et saluat diuina benignitas excedens nostram malitiam. Vnde ad Titum dicitur: Cum autem benignitas et humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

Estote misericordes, et cetera. Postquam Euangelicas leges promulgauit, probauit, et resumpsit cum ratione mouente: hic tandem Saluator noster concludit per retributionem consequentem, quam quidem retributionem ostendit sequi bona, et virtuosam opera nostra in sententia iudiciali, in gloria caelesti, et in poena inferni. In iudicio quidem respectu uiuierorum: in praemio respectu bonorum: et in supplicio respectu peccatorum. Concludit igitur primo quod debemus praemissa mandata implere, secundum formam praescriptam, praedicando iudiciali sententiam, cum dicit: Estote ergo misericordes, scilicet in exhibendo vos proximis beneuolos, pacificos, et beneficos. In quo tangit mandatorum praedictorum substantiam: sicut et pater uester misericors est, in quo tangit formam, siue circumstantiam, quia ipse non tantum amicis, sed aduersarijs condescendit. Hoc quippe necessarium est, secundum illud: Nonne oportuit et misereri conserui tui, sicut et ego tui miserus sum? Vnde illam misericordiam exigit, quam ipse impendit: et secundum illam quam impendimus in iudicio, rependit secundum illud: In iudicando esto pupillis misericors, ut pater: et pro viro, matri illorum: et eris tu uelut filius Altissimi obediens, et miserebitur tui magis quam mater. Et Iacobus: Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Et ideo addit retributionem iudicij, correspondentem operibus meriti, secundum quadruplicem differentiam actus scilicet iudicandi, condemnandi, dimittendi, et donandi: quorum primus est aequitatis, secundus seueritatis, tertius pietatis, quartus liberalitatis. Retributionem per actum iudicandi describit primo, cum subditur: Nolite iudicare, et non iudicabimini. In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Et quia non intelligit de quocumque iudicio, sed de eo quod a pietate deuiat in crudelitatem: ideo adiungit: Nolite condemnare, et non condemnabimini. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Quia sicut dicitur: Et qui iustificat impium, et condemnat iustum, abominabilis uterque est apud Deum. Vnde reuocat a iudicio iniquitatis, et hortatur ad beneficium pietatis, quod consistit in dimittendo iniurias, et in dando indulgentias, vel in dimittendo malae commissae, et in dando bona concessa. Quantum ad dimissionem malorum adiungit: Dimittite, et dimittetur uobis. Alioquin non salubriter oratis: Dimitte nobis debita nostra, et cetera. Et post: Si non dimiseritis hominibus, nec Pater uester dimittet uobis peccata uestra, et cetera. Vnde dicitur: Relinque proximo nocenti te: et tunc deprecanti tibi peccata tua soluentur. Quantum ad collationem bonorum operum subditur: Date, et dabitur uobis, scilicet in iudicio, in quo dicitur illud: Date ei de fructu manuum suarum, et cetera, quia: Omni habenti dabitur, et abundabit. Illa enim sola homo habebit seculum, quae pro Domino dedit, secundum illud: Eleemosyna uiri quasi facculus cum ipso, et gratiam hominis, quasi pupillam conferuabit, et postea resurget et retribuet illis retributionem. Et ideo hoc attendens Zachaeus dicebat: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, et cetera. In summa nota hic, quod non prohibetur hic iudicium, quod deliberatum est et iustum, sed usurpatum, et temerarium, et iniquum. Usurpatum dico, quando non officium nec auctoritas imminet. Temerarium, quando est de re quae non constat, sed procedit ex sola suspitione. Iniquum, quando est contra ius diuinitus approbatum, et tale iudicium hic prohibe-

Mat. 18. d

Eccl. 4. b

Iac. 2. b

Mat. 7. a

Rom. 2. a

Prou. 17. c

Mat. 6. b

Eccl. 28. a

Prou. 31. d

Mat. 25. c

Eccl. 17. c

Inf. 19. b

Quo modo iudicij prohibeatur a scriptura.

tur, non primum.

Secundo promittendo supercaelestem gloriam, secundum mensuram perfectam, cum adiungit: Mensuram bonam, et nota, quod ponit hic quattuor dictiones secundum quattuor condiciones beatitudinis: quarum prima est in gaudio interiori in beatitudine animae, propter quam dicit: Mensuram bonam, quia secundum psalmum: Tunc replebitur in bonis desiderium tuum. Dices cum Petro: Domine, bonum est nos hic esse. Quia eadem erit mensura hominis tunc, quae est Angeli. Secunda ex gaudio inferiori, in glorificatione corporis, propter quod dicit: Et conferetam: Ingredieris in abundantia sepulcrum sicut infertur aceruus in tempore suo. Tertia ex gaudio exteriori, scilicet ex societate sanctorum, et renouatione omnium creaturarum, propter quod addit: et cogitatum. Argentum et aurum tuum coaceruabitur tibi, id est imperfecti et perfecti in meritis omnes colligentur in unum gaudium. Quarta est ex gaudio superiori, in uisione Dei, propter quod dicit: et superfluentem. Tunc super Omnipotentem delicijs afflues. Et de hoc quadruplici gaudio, in praemio aeterno potest exponi illud: In charitate radicati et fundati, ut possitis comprehendere, cum omnibus sanctis, quae sit longitudo gaudij interioris, latitudo exterioris, sublimitas superioris, et profunditas inferioris: hanc quippe mensuram, dabunt in sinum uestrum, illi scilicet, quibus misericordiam facitis in praesenti secundum quod infra dicitur: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, et cetera. Et tales sunt pauperes, quos fecit Dominus iudices: Iudicium pauperibus tribuit. Dabunt in sinum, id est, in animae capacitatem stabilem et intinsecam. Reposita est haec spes mea in sinu meo. Quam si vis habere, fac consilium sapientis: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, et haec pro te exorabit ab omni malo.

Tertio comminando infernalem poenam secundum aequiparantiam ad culpam, cum adiungit: Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, scilicet nocendo, vel male agendo, siue demerendo, remetietur uobis: iuxta illud: Pro mensura peccati erit et plagarum modus. Et in Apocalypsi: Quantum glorificauit se, et in delicijs fuit: tantum date illi tormentum, et luctum, et hoc est quod comminatur Dominus: Cito uelociter reddam uicissitudinem uobis super caput uestrum. Retribuet autem Dominus in mensura aequali, pensato reatu: sed in maiori, pensata duratione, quia cito transit delectatio, sed sempiterna manet poenitentia. Sicut consumitur nubes, et pertransit: sic qui descenderit ad inferos non ascendet. Nec reuertetur ultra in domum suam. In minori uero mensura, pensata offensa: quia qui contra omne bonum peccauit, omni bono debet priuari secundum illud: Misericordiae Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius. Rursus qui peccat in bonum infinitum intentionis, suscipit alteram scilicet infinitatem durationis cum firmitate acerbitatis. Vnde Augustinus: Non actus temporalis facit, ut peccatum mortale aeternaliter puniatur, sed circumstantia illius, in quem peccatur: qui cum sit aeternus, implentibus mandata, bona aeterna promittit: peccantibus uero poenam comminatur aeternam. Et ideo idem dicit: Dignus est malo aeterno, qui in se perimit bonum, quod posset esse aeternum. Et Gregorius dicit hoc ipsum esse iustum: Qui aeternaliter peccato perfrui uoluit, aeternaliter poenam inueniat: et quorum uoluptas non habuit finem peccandi, non habebit finem torquendi. Licet igitur poena sit maior uoluptate, et minor quam offensa: attamen aequatur reatu obligationis necessario. Nec mirum, si actione temporalem

Quattuor beatitudinis partes. P. 102. a Mat. 17. a

Iob 5. d

Iob 22. d

Ibidem.

Eph. 3. d

Inf. 16. b

Iob 36. a

Iob 19. d

Eccl. 29. b

Dent. 25. a

Apoc. 18. b

Iob 3. a

Iob 7. b

Thr. 3. c

Aug. lib. 2. epist. 10. 2. epist. 49.

Apoc. 3. c

Rom. 2. d

Hier. 50. a

Hier. 10. d

Dent. 27. c

Isa. 14. c

Ioan. 13. b

Mat. 11. d

Mat. 23. b

Mat. 20. d

Inf. 22. c

poralem comitatur reatus perpetuus, quia in con- A tractu temporalis est actio, et tamen ius perpetuum acquiritur ab empitore: vulneratio etiam temporalis ad mortem ducit perpetuam, et bellum diuinum acquirit perpetuam feruitutem, et temporale peccatum exilium sempiternum.

Dicebat autem illis et similitudinem. Post praepcepta propria et expressa, subiungit hic Euangelista documenta Domini similitudinaria, et translata: in quibus Dominus quadrupliciter nos informat. Primo namque retrahit a uanitate possidendi: secundo uero reuocat a temeritate iudicandi, ibi: Quid autem uides festucam, et cetera. Tertio informat ad prudentiam discernendi, ibi: Non est enim arbor bona, et cetera. Quarto uero inuitat ad diligentiam operandi, ibi: Omnis, qui uenit ad me, et cetera. Primo ergo retrahit a uanitate possidendi ex consideratione triplici, scilicet ex consideratione periculi declinandum, et uitij detestandi, et exempli imitandi. Declinandum namque est ruinae periculum, quod imminet praesidi superbe, propter quod dicit: Numquid potest caecus caecum ducere? quasi diceret, non potest sane, propter periculum ruinae, quod adiungit: Nonne ambo in foueam cadunt? Sed homo praesumptuosus caecus est, secundum illud: Dicitis: diues sum, et locupletatus: et nullius ego: et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus. De tali ad Romanos: Confidis teipsum esse ducem caecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, et cetera. Et subditur: Qui ergo alium doces, quasi dicat caecus es. Et ideo qui ambit, et praesumit alijs praeferi, cum sit caecus, se et alios in praecipitium demergit. Vnde Hieremias: Grex perditus factus est populus meus, pasto res eorum seduxerunt eos. Et ratio huius redditur: Stulte egerunt pastores, et Dominum non requiserunt: propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum disperditus est. Et ideo subdit: Ambo in foueam cadunt. Et hoc est quod dicit Gregorius: Dum pastor per abrupta uitiorum graditur, necesse est ut grex in praecipitium trahatur. Et tales maledictionem Domini merentur, secundum illud: Maledictus qui errare facit caecum: tales doctores cum illis, quos ducunt, in foueam cadunt: sicut et lucifer, qui uoluit alijs praefere, et qui ei adhaerent omnes corruerunt in foueam, secundum illud: Quo modo cecidisti de caelo lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui uulnerabas gentes.

Detestandum etiam est superbe uitium, quod E adiacet uolenti praesidere, propter quod subdit: Non est discipulus supra magistrum, scilicet secundum rectum ordinem: qui ergo magistro subiacente cupit praefere, magistrum suum contendit praecedere. Vnde Bernardus: Quoties hominibus praefere desidero, toties Deum meum praere contendendo, et tunc non sapio, quae Dei sunt. Et hoc est quod dicit Dominus discipulis: Amen amen dico uobis, non est seruus maior Domino suo: neque Apostolus maior eo, qui misit illum. Qui ergo uult alijs superferri, ignorat doctrinam Christi, qui dicit: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Aut si aliud nouit, in apostasiam cadit iuxta illud quod dicit Gregorius: Quoties pastor alijs praefere delectatur, toties in apostasiam crimen dilabitur. Desinit autem esse discipulus, dum uult dominari, et magister aliorum uocari, contra illud: Nec uocemini magistri, quia magister uester, vnus est, Christus. Qui maior est uestrum, et cetera.

Imitandum etiam est uita perfectae exemplum, quod consistit in uolendo subiacere, propter quod dicit: Perfectus autem omnis erit, sicut magister eius, Christus scilicet, qui non uenit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam in redemptionem pro multis. Et ideo dicitur infra: Qui maior est in

uobis, fiat sicut iunior: et qui praecessor est, sicut ministrator, et ratio additur: Ego autem in medio uestrum sum, sicut qui ministrat. Et hoc ipse ostendit eis per exemplum, postquam lauit pedes. Subditur: Scitis quid fecerim uobis? uos uocatis me Magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim. Si ergo laui pedes uestrum, et cetera. Et post subditur: Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita et uos faciatis. Et ad hoc perfectum exemplum inuitat Apostolus: Nihil, inquit, per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantur, non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea quae aliorum. Hoc enim sentite in uobis, quod et in Christo Iesu. De quo subdit, quod semetipsum humiliauit, formam serui accipiens, et cetera.

Quid autem uides festucam, et cetera. Hic reuocat a temeritate iudicandi, quod quidem facit ostendendo eum, qui temere iudicat, iniquum in cogitatione, indiscretum in locutione, inordinatum in operatione. Ostendit ergo primo temere iudicandum, iniquum esse in cogitatione, quia non iudicat aequaliter, propter quod dicit: Quid autem uides festucam in oculo fratris tui? Tu scilicet qui iudicas. Festucam uocat leue peccatum, quod quis reprehendit in alio: magnum negligens in seipso, ideo addit: Trabem autem, qua in oculo tuo est, non consideras. Trabem, id est, magnum peccatum, ex quo colligitur, quod sic iudicantis iniquum est iudicium, quia sicut dicit: Abominatio est apud Dominum pondus et pondus: statera dolosa non est bona. Non habet aequale pondus qui magis ponderat culpam in alio quam in se. Et talis dicitur abominabilis, quia dupliciter peccat, et seipsum, cum sit superbus et impius, iustificando, et suum proximum condemnando. Vnde in Prouerbis: Qui iustificat impium, et condemnat iustum, abominabilis est uterque apud Deum. Et ergo sanum est consilium, alijs indulgere, et semetipsum diiudicare secundum illud: Si praecupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu teneris nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Et ideo talis trabem habet in oculo, id est, superbiam excaecantem, sicut Balaam: Dixit homo cuius obturatus est oculus, cuius obturatio est ualde grauis in iudicando iniqua. Nequius oculo quid creatum est? Et merito, quia sicut dicitur infra: Si oculus tuus nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

Secundo ostendit indiscretum esse in locutione, quia non loquitur rationabiliter, propter quod subditur: Aut quo modo potes dicere fratri tuo, exterius scilicet ipsum alloquendo. Frater, sine eijciam festucam de oculo tuo, in reprehendendo et corrigendo. Ipse in oculo tuo trabem non uides? peccatum grauissimum in te non attendendo, quasi dicat: Non potes hoc rationabiliter dicere. Potest enim tibi dici: Qui alium iudicas, teipsum non iudicas? Et illud: Mēdice, cura teipsum. Vnde talis monitio merito potius despicitur, quam audiatur, secundum illud Gregorij: Cuius uita despicitur, restat ut eius praedicatori contemnatur, quia turpe est doctori dum culpa redarguit ipsum. Chrysostomus: Quare in alienis uides tam parua peccata, et in te tam magna transcurris? Ab immundo quid mundabitur? et a mendace quid uerum dicitur? Et ideo in Psalmo: Peccatori autē dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas?

Tertio uero ostendit inordinatum in operatione, quia postponit illud ad quod tenetur principaliter, propter quod dicit: Hypocrita eijce primam trabem de oculo tuo. Hypocritam uocat talē iudicem temerarium, qui in iudicando alios, ostendit et praetendit zelum iustitiae, et seipsum non iudicando habet uitium intus latens

Ioan. 13. b

Phil. 2. a

Festuca.

Trabs.

Prou. 20. d

Prou. 17. c

Gal. 6. a

Num. 24. c

Eccl. 31. b

Inf. 11. c

Rom. 2. d

Luc. 4. d

Cato in patrenesi.

Eccl. 34. a

Psal. 49. c

Hypocrita.

Greg. lib. 8. Moral. cap. 24. latens superbiæ. Vnde Gregorius: Hypocrita ceteros reprehendit, ut in aliorum comparatione ipse sanctior videatur. Vel Hypocritam vocat, qui exteriora ponderat, interiora negligit, quæ sunt magis ponderanda, secundum illud: *Væ vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ: quia mundatis quod foris est calicis et paropfidis: intus autem pleni estis rapina et immunditia. Pharisee cæce, munda prius quod intus est calicis, et cetera.* Et ideo recte nunc dicitur: *Eijce primum, quia circa hoc principaliter insistendum, ut trabs, id est graue peccatum de interiori oculo eijciatur. Purificate corda, duplices animo. Quoniam sicut dicitur: Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? Debet enim charitas esse ordinata, ut primo intendat sibi, et post alij secundum illud: Attende tibi et doctriæ: infra in illis, hoc enim faciens, et te ipsum saluum facies, et eos qui te audiunt. Vnde subditur: *Et tunc perspicies, id est perfecte aspicias, oculo iam mundato, ut educas festucam de oculo fratris tui.* Obstricande manu eius, educus est coluber tortuosus. Vnde glossa: Non est prius doctor idoneus alij mederi, qui nondum se sanauit. Vnde in omnibus talibus est ordo præcipue attendendus: stultus enim est et hypocrita, qui sollicitus curat aliena facta, quàm propria. Exemplum de collationibus patrû est de eo qui posuit arenam in sacco, quem superponens humero, habens posterius arenam multum, et anterior modicum: et interpretatus est illud multum, peccata esse propria, et illud modicum, peccata esse aliena: sic enim facit hypocrita. *Non est enim arbor bona, et cetera.* Postquam retraxit a temeritate iudicandi, hic informat ad prudentiam discernendi, quod quidem facit hoc ordine. Primo enim proponit similitudinem metaphoricam: secundo elicit eruditionem explicitam: tertio vero ex hoc redarguit simulationem deceptoriam. Proponitur ergo metaphorica similitudo, cum dicitur: *Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos. Enim, non est hic causale, sed continuatiuum. Arborem, vocat, non voluntatem, quæ est a Deo, sic enim est bona: sed voluntatem, quæ non est bona, cum facit malum: nec etiam est mala, cum facit bonum, quod addit: Neque arbor mala faciens fructum bonum. Conformis est enim voluntas operi, sicut arbor fructui. De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis, et iuxta opera manuum suarum retribuetur ei: quia, sicut dicitur: Excidetur, et in ignem mittetur. Vnde spiritualiter arbores fructibus priuantur per geliditatem iniquitatis, secundum illud Iudæ in canonicis sua de malis: Arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ. Tunc autem fructibus replentur, cum appropinquant calori charitatis, secundum illud: Videte ficulneam et omnes arbores, cum producant iam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. Vnde prudens considerator arbores discernit per fructum. Propterea adiungit: *Vnaquaque enim arbor de fructu suo cognoscitur.* Et hoc est, quod dicitur: Ex fructibus eorum cognoscetis eos: quia sicut dicitur: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, et cetera. Fructus autem Spiritus, est charitas, benignitas, et cetera. Vnde de viro iusto dicitur: Erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Nec mirum: quia bonorum laborum gloriosus est fructus, sed malorum nullus. Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Et ideo dicitur de auaro: *Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis.* Et quod arbor discernatur per fructum, probatur per sensibile experimentum, cum subditur: *Neque enim de spinis colliguntur ficus, neque de rubo vindemiant vnam.* Duos ponit fructus præcipue laudabiles, scilicet ficus et vvas. Vnde alii**

A bi introducitur ficus, et vitis per prosopopœiam loquentes. Ficus sic: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusq. suauissimos? Et vitis sic: Numquid possum deserere vinum meum, quod lactificat Deum et homines? Duo etiam arbuta ponit pessima, scilicet rubum, et spinam, quæ gignit terra propter peccata humana, secundum illud: *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas et tribulos germinabit tibi. Sed spiritualiter per ficum dulcem intelligitur dulcedo pietatis: per spinas homines intelliguntur iracundi, et schismatici, qui non possunt alijs compati. Præuicacitatem quasi spinæ euelluntur vniversi: quæ non tolluntur manibus. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro, et ligno lanceato. Per vnam intelligitur perspicua cognitio veritatis: et per rubum homines hæretici, a quibus detinentur superbi, secundum illud: Leuauit Abraam oculos suos, viditq. post tergum arietem post vepres hærentem cornibus. Ista duo hominum genera distillant vineam Domini exercituum, scilicet schismatici et hæretici. Super humum populi mei spinæ et vepres ascendent. Expectauit ut faceret vvas, et fecit labruscas. Et post: Ascendit super eam vepres et spinæ.*

B Secundo autem elicitur expressa eruditio, cum adiungitur: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum.* Ad similitudinem scilicet arboris bonæ, bonum thesaurum vocat habitum interioris perfectionis, siue in affectu, quemadmodum ad quendam dicitur: *Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo iusti, siue in intellectu, quemadmodum ad Apostolos dicitur: Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua et vetera. De vtroque bono thesauro bona proferuntur tam opera quàm etiam verba. Vnde: Quis sapiens et disciplinatur inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Et sicut bonus homo bonæ arbori comparatur: ita et malus, malæ. Vnde et addit: *Et malus homo de malo thesauro profert malum.* Malum thesaurum malum vocat voluntatem, et malam conscientiam. Micheas: *A dhuc ignis in domo impij, et thesauri iniquitatis.* Et certe de malo corde procedunt mala opera, et immunda verba. Vnde: *De corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritia, nequitia, dolus, impudicitia, et cetera.* Omnia hæc mala ab intus procedunt, et commaculant hominem, et similiter mala verba, secundum illud Prouerbio- rum: *Testis fidelis non mentietur: profert autem mendacium dolosus testis.* Et rationem huius ipsæ reddit, cum subiungit: *Ex abundantia enim cordis os loquitur, bonum scilicet verbum aut malum. De bono: Lingua gratiosa in bono homine abundat. Et alibi: Sapientiæ Dei astabit laus, et in ore fideli abundabit. Et de malo: Mens iusti meditabitur sapientiam, os impiorum redundabit malis. Et in eodem: Os fatuorum ebullit stultitiam.**

F Tertio vero redarguitur deceptoriam simulatio, cum subiungitur: *Qui autem vocatis me Domine, Domine? scilicet confessione oris. Et non facitis quæ dico, omissione boni operis. Ostensio enim reuerentiæ in ore fallax est, nisi adsit pariter exhibitio obedientiæ in opere. Vnde de talibus: Appropinquat populus iste ore suo, et labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est a me. Et Matthæus: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Et ad Titum: Constitentur se nosse Deum, factis autem negant. Et ita est in eis repugnantia, quia verbum indicat bonitatem in corde, et factum ostendit malignitatem in opere: tales non decipiunt Dominum, sed fallunt semetipsos, secundum illud: Estote factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos.*

Profopœia. Iudic. 9. b
Gen. 3. d
2. Reg. 23. a
Gen. 22. c
Isa. 32. c
Isa. 5. a
Prou. 21. c
Mat. 13. g
Iac. 3. e
Micb. 6. e
Mar. 7. c
Prou. 14. a
Eccli. 6. a
Eccli. 15. b
Prou. 15. d
Ibidem.
Isa. 29. d
Mat. 15. a
Tit. 1. d
Iac. 1. d

Mat. 7. c vosmetipsos. Vnde Matthæus: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei, et cetera.

Omnis qui venit ad me. Postquam informauit ad prudentiam discernendi, hic inuitat ad diligentiam operandi, et hoc sub duplici metaphora, in quarum prima commendat obedientes: in secunda vero vituperat negligentes, ibi: *Qui autem audit, et non facit, et cetera.* Circa commendationem obedientis, primo præmittit obedientis actum: secundo modum: tertio fructum. Quantum ad actum igitur vere obedientis, dicitur: *Omnis qui venit ad me, scilicet fideliter credendo, audit sermones meos, deuote intelligendo. Et facit eos, scilicet opere complendo: Obediam vobis, cui similitur.* Ex quo colligitur, quod vere obedientis est, primo per fidem venire, credendo fideliter: de quo aduentu: *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum.* Sic veniunt paruuli secundum illud: *Sinite paruulos venire ad me: deinde audire, intelligendo viuaciter. Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.* Et Iacobus: *Sit omnis homo velox ad audiendum. Tertio vere obedientis est implere efficaciter. Vnde: Iuxta est sermo valde in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum. Alioquin non iustificaberis apud Dominum, quia, videtur ad Romanos: Factores legis iustificabuntur.*

Quantum ad vere obediendi modum, adiungit documentum similitudinarium de edificante domum, cum subdit: *Similis est homini edificanti domum, per profectum virtutum: Diligenter exerce agrum tuum, et postea edifices domum tuam. Hæc quidem domus, est bona conscientia: Intrans in domum meam, conuiescam cum illa. Sapiens mulier edificat domum suam: insipiens, extructam quoque manibus destruit. Qui fodit in altum, per descensum humilitatis facit secundum præceptum Elisei: *Fa cite alueo torrentis huius fossas, et fossas: scilicet per humilitatem in intellectu pariter et affectu. Sed huic respondet superbia illius mali villici: Fodere non valeo, mendicare erubescio. Cuius rursus contrarium redditur: Ingrederet in petram, et abscondere in fossa humo a facie timoris Domini. Ille enim altius fodit magis, qui per humilitatem descendit, et huius edificium altius ascendit: Qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. Et posuit fundamentum supra petram, per stabilitatem charitatis, secundum illud: In charitate radicati et fundati. Hæc charitas fundatur super Christum, qui est petra solida, secundum illud: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. Super hunc fundat charitas, dum facit implere eius mandata, secundum illud: Qui habet mandata mea, et seruat ea, ille est qui diligit me. Et hic est in Christo fundatus: Fundamenta æterna super petram solidam, sic mandata Dei in corde mulieris sanctæ. Ambrosius: Omnium virtutum fundamentum est cælestium obedientia mandatorum. Hic est ergo modus vere obediendi diuinis præceptis, ut sit sedulitas in profectu virtutis, sit profunditas in descensu humilitatis, sit firmitas in affectu charitatis.**

Quantum ad veræ obedientiæ fructum, subiungit: *Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, et cetera.* Observatio namque diuinorum mandatorum firmat contra impulsam tentationum, quam designat per inundationem, quantum ad tentationem exteriorum a demonibus, secundum illud: *Adducet super eos aquas fluminis fortes et multas, regem Assyriorum, et omnem gloriam eius. Et ascendet super omnes riuos eius, et fluet super vnuerfas ripas eius, et ibit per Iudam inundans, et*

A transiens vsque ad collum veniet. Hic aperte designat diabolum. Quotiens lucerna impiorum extinguetur, et superueniet eis inundatio: Designat etiam tentationem per illisionem fluminis, cum addit: *Illisum est flumen domui illi, quantum scilicet ad tentationem interiorum, scilicet timoris, vel doloris, vel lætitiæ, vel amoris. Porta fluuiorum aperta sunt. Quod quidem fit, quando ingrediuntur tentationes interiorum, ut possit clamare cum propheta: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Sed hæc tentationes non præualent contra diuinorum mandatorum obseruatores, propterea subdit: *Et non potuit eam mouere. Quasi tempestas transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentum sempiternum.* In Psalmo: *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur vestigia mea. Huius autem stabilitatis ratio redditur, cum subditur: Fundata enim erat supra firmam petram. Hinc dicitur de iusto: Figma illerum paxillum in loco fideli. Hæc quidem fixio est per charitatem: Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Veræ igitur obedientiæ fructus est victoria tentationis exterioris et interioris per virtutem stabilis fundamenti. *Qui autem audit, et non facit, et cetera.* Hic post commendationem vere obedientis, subiungit vituperium negligentis, præmittens negligentis vitium, addens periculum, et negligentis præcipitium. Præmittit ergo negligentis vitium, cum subdit: *Qui autem audit, et non facit, sicut Balaam: Dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam Altissimi. Hic reprehensibilis est, quod ostendit per simile, cum subdit: Similis est homini edificanti domum suam supra terram sine fundamento. Terram vocat locum inconstantem, et facile mobilem, secundum illud: Non sic impij, non sic, sed tamquam puluis, quem proicit ventus a facie terræ. Isaias: Confractioe confringetur terra, contritioe conteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra sicut ebrius, et auferetur quasi tabernaculum vnus noctis. Iob: Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumuntur velut a tineæ? Et hoc est, quia non sunt in charitate radicati, sed in terrena cupiditate. Adulteriæ plantationes non dabant radices altas.***

Adiungit negligentis periculum in illisione fluminum cum adiungit: *In quam illisum est flumen, id est, tentatio impellens, ex qua imminet periculum ruinæ. Dic ad eos qui liniunt parietem absque temperamento, quod casurus sit. Erit enim imber inundans, et dabo lapides prægrandes desuper irruentes, et ventum procellæ dissipantem. De talibus Isaias: Flagellum inundans cum transierit: eritis ei in conculationem. Quandocumque pertransierit, tollet vos. Ii enim sunt, de quibus dicitur: Hi radices non habent, quia ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.*

Subiungit postremo negligentis præcipitium, cum ait: *Et continuo cecidit, et facta est ruina domus illius magna. Erit ruina equi, et muli, et cameli, et asini, et omnium iumentorum, id est, omnium hominum animalium et negligentium, et impiorum. Dicit Dominus: congregans hominem et pecus, congregans volatilia cæli et pisces maris: et ruinæ impiorum erunt: et disperdam homines a facie terræ. Nec mirum quia: Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant. Ex periculo igitur et vituperatione negligentium, et commendatione obedientium, sufficienter innuitur diligentia agendorum, et in hoc documenta diuina habent terminum.*

CAPVT SEPTIMVM.

V. M. autem impleset omnia verba sua. Post quam profecutus est doctrinae Christi veritatem, hic ad ipsius commendationem manifestat doctoris sublimitatem, quam ostendit esse precipuam propter tria: scilicet propter excellentiam potestatis: et propter euidentiam veritatis, ibi: *Et exijt hic sermo.* Et propter affluentiam pietatis, ibi: *Rogabat autem illum quidam de Pharisaeis.* Excellentia ostenditur in operando magna miracula. Euidencia veritatis in approbando vera testimonia. Affluentia pietatis, in condonando peccata. Quantum ad primum, intelligendum quod prima pars habet duas partes secundum duo miracula. Quorum primum est curatio pueri morituri: secundum est resuscitatio adolescentis iam mortui, quae ibi describitur: *Et factum est: deinceps ibat Iesus, et cetera.* In sanatione namque morituri, ostenditur Dominus vitae, qui potest vitam pereuntem saluare. In resuscitatione mortui, Dominus mortis, qui potest mortem superare. Item in sanatione corporis morituri ostenditur Dominus corporum, qui potest corpus reparare. In suscitacione mortui, Dominus animarum, qui potest animas ad corpora reuocare. Quantum igitur ad sanationem pueri aegrotantis, tria introducit Euangelista ad explicationem miraculi facientia. Primum est opportunitas faciendi miraculum. Secundum est dignitas impetrandi remedium, ibi: *Cum audisset de Iesu, misit, et cetera.* Tertium est congruitas accelerandi beneficium, ibi: *Et cum iam non longo esset, et cetera.* Opportunitas igitur faciendi miraculum colligitur ex tribus, scilicet ex temporis commoditate, ex loci congruitate, et ex morbi necessitate. Primo igitur quantum ad commoditatem temporis dicitur: *Cum autem impleset omnia verba sua in aures plebis, id est, post tempus praedicationis perfectae et completae, quae proprie spectat ad illum doctorem, secundum illud Ecclesiastici: Multa dicemus, et deficiemus in verbis, consummatio sermonum ipse est in omnibus.* Ipse scilicet abbreviatus in carne, secundum illud Isaia: Consummatio abbreviata inundabit iustitiam. Et: Consummationem et abbreviationem audiui a Domino Deo exercituum: hoc dicebat in praesentia populi audientis Christum. Ad quem Christus dixit: *Hodie impleta est haec scriptura in auribus vestris, scilicet Iudaeorum.*

Secundo quantum ad cognitionem loci, subditur: *Intrauit Capharnaum, vbi miracula facere consueverat, secundum illud quod dicitur: Quanta audiimus facta in Capharnaum, et cetera, vnde Matthaeus dicit: Et tu Capharnaum, numquid vsque in caelum exaltaberis? Quod dicit propter multas virtutes, quas ibi fecit. Ratio huius est, quia haec ciuitas Galilaeae erat in confinio gentium, et per hoc ostenditur Christus lapis angularis, secundum illud ad Ephesios: Vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem. Et in hoc impleta est propheta Isaia: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, et terra Nephtalim, et nouissimo agrauata est via maris trans Iordanem Galilaeae gentium, et cetera.*

Tertio quantum ad morbi necessitatem adiungitur: *Centurionis autem cuiusdam seruus male habens erat moriturus, ita grauem habebat morbum, secundum illud Matthaei: Puer meus iacet in domo paralyticus, et male torquetur. Centurionem autem vocat eum, quia praererat centum militibus: quod faciebant ex industria in preliis, vt scirent facilius numerum bellatorum. Vnde erant ibi Tribuni, Centuriones, Quinquagenarij, et Decani: qui denominantur a numero eorum, quibus praesunt. Tribu-*

nus autem dicitur qui praest mille. Et hoc ad exhortationem populi constituere consuebat Ietro Moysi in Exodo: Constitue ex eis tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos, qui iudicent populum omni tempore. Hic Centurio, licet plures haberet seruos, hunc charum habebat inter alios, et ideo subdit: *Qui illi erat pretiosus, id est affectuosus dilectus, secundum illud Ecclesiastici: Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua.* Quia secundum illud Prouerborum: Seruus sapiens dominabitur filiis stultis. Vnde seruus hic licet esset infirmus, non tamen erat suo Domino onerosus, sed charus propter Domini sui pietatem. Nouit iustus iumentorum suorum animas. *Et cum audisset de Iesu, et cetera.* Post opportunitatem faciendi miraculum, subdit hic Euangelista dignitatem impetrandi remedium, quemadmodum colligit Euangelista ex tribus, scilicet ex Centurionis reuerentia in supplicando, ex seniorum confidentia in postulando, et ex Saluatoris clementia in condescendendo. Quae tria in vnum concurrentia, dignum faciunt seruum aegrotum ad inueniendum remedium sanitatis. Quantum igitur ad Centurionis reuerentiam supplicantis praemittit:

Et cum audisset de Iesu, non solum aure corporis, sed et aure cordis, secundum illud ad Romanos: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Et quia fides facit cum reuerentia accedere, dum admirabilem Dei praedicat maiestatem, ideo subdit: *Misit ad eum seniores Iudaeorum, quasi ipse non esset dignus accedere, nec auderet, sicut filij Israel tempore dationis legis dixerunt ad Moysen: Loquere tu nobis, et audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Et hanc causam ipse reddidit infra, eodem: Propter quod et me ipsum non sum dignum arbitratus, vt venirem ad te. Et ideo illos misit, non tamquam nuncios inferiores, sed tamquam digniores. Et ideo mittebat seniores, quia ipsi sunt pro aetate et sapientia reuerendi et audiendi. In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia. Vnde per eos Dominum interpellabat: quod notatur cum subditur: *rogans eum vt veniret, et saluaret seruum eius, secundum illud Ecclesiastici: In tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, et ipse curabit te.* Similiter et alium propter te, quia: Oratio fidei saluabit infirmum, et alleuiabit eum. Dominus. Sed videtur huic contrariari Matthaeus: qui dicit, quod Centurio ipse accessit ad Dominum. Sed non est contrarietas, quia sicut dicit Beda, Matthaeus loquitur de accessu per fidem, Lucas narrat ordinem rei gestae, Augustinus etiam dicit quod secundum communem modum dicitur accedere, qui incipit ire. Dicitur etiam rogare qui per alium facit. Vnde nulla est contrarietas, sed tunc esset, si diceret Matthaeus, quod corporaliter ad eum peruenisset in propria persona, quod non dicit: sed quod dicit, stat cum dicto Lucae, et vnus alterum explicat, et confirmat.

Quantum autem ad seniorum confidentiam intercedentium, subdit: *At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicite, quia hoc faciebant ex amore et confidentia. Sollicitudine non pigri, spiritu feruentis, Domino seruietes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes. Et quia potissima ratio impetrandi est meritum eius, pro quo petitur, ideo additur: *Dicentes ei, quia dignus est vt hoc ei praestes, et sic iam inuenisti quem quaeris, secundum illud quod de Sapientia dicitur: Quoniam dignos se, ipsa circuit quaerens, et in vijs ostendet se illis hilariter, et in omni prouidentia occurret illis. Et ad huius dignitatis comprobationem adiungit: *Diligit enim gentem nostram, cum tamen sit alienigena. Et ideo tu, qui es de gente nostra, debes eum rediligere, secundum quod***

quod dicit de te: Ego diligentes me, diligo. Nec tantum diligit ore vel lingua, sed opere et veritate. Vnde addunt: *Et synagogam ipso edificauit nobis, quod quidem magnum beneficium fuit, et signum magni amoris. Vnde Gregorius de charitate dicit, quod amor operatur magna si est: si autem operari renuit, amor non est. Et quoniam magnam praestet eleemosynam, dignus est vt magnum ei facias gratiam, vt cognoscat illud esse verum: Benefac iusto et inuenies retributionem magnam, et si non ab ipso, certe a Domino, quasi dicant: ostende te Dominum populi nostri, vt facias huic sicut obstrictibus quae fecerunt misericordiam cum Hebraeis, de quibus dicitur: Quia timuerunt obstrictes Deum, edificauit illis domos.* Quantum ad Saluatoris clementiam condescendentis, subditur: *Iesus autem ibat cum illis, omnino satisfaciens petitioni eorum. Maluit autem Dominus petitioni eorum satisfacere, quam petitioni reguli dicentis: Domine, descende priusquam moriarur filius meus, siue propter maiorem fidem et humilitatem Centurionis, cui Dominus magis condescendebat, secundum illud: Domine, oculi tui respiciunt fidem. Siue ad commendandam humilitatem, secundum quod dicit Ambrosius: Ad filium reguli ire noluit, ne diuitias honorare videretur: ad seruum vero Centurionis vadit, ne seruilem conditionem spreuisse putaretur. Elucet quidem fides in operibus, dum sanat: sed plus operatur humilitas in affectibus, dum vadit. Vel hoc facit ad excludendam personarum acceptionem, secundum quod dicitur: Pusillum et magnum ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus. Vnde in Actis: In veritate comperio, quia non est personarum acceptor Deus. Et ideo Iacobus: Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriae. Quod fit, quando diues praefertur pauperi, sicut dicitur ibidem.*

Et cum iam non longo esset, et cetera. Post opportunitatem faciendi miraculum, et dignitatem impetrandi remedium, subditur hic modo congruitas accelerandi beneficium: quae quidem consistit penes meritum fidei excellentis: cuius excellentia triplex comprobatur. Prima scilicet ex humilitate confessionis deuotae. Secunda ex auctoritate testificationis diuinae, ibi: *Quo audito, et cetera.* Tertia ex celeritate curationis optatae, ibi: *Et reuersi qui missi fuerant.* Quantum ad humilitatem deuote confessionis, nota quod Centurio excellentiam diuinam potestatis primo insinuat: secundo explicat verbo: tertio probat argumento. Insinuat autem, cum non audeat eum suscipere: explicat verbo, cum dicit eum omnia posse, et probat argumento quod omnia debent ei obtemperare, propter quod ait:

*Et cum iam non longo esset a domo, prope enim erat domui corporali, sed propior domui mentali iuxta illud Psalmi: Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum. Diuersum dicitur de malis: Prope es tu ori eorum, longe a renibus eorum. Non talis erat iste, cuius signum erat praecipua humilitas quam ostendit, primo consistendo suam indignitatem, cum dicit: *Misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari, quasi diceret: Non sum talis quod propter me debeas laborare et corporaliter fatigari, quia laboriosum erat illi illucire, secundum illud: Iesus autem fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Quod non dicebat, quia recusaret praesentiam Christi corporalem, sed propter suam indignitatem. Vnde et addit: *Non enim sum dignus, vt sub pedum meum intras, quod dicit consideratione suae immunditiae et peccati, sicut et Petrus supra: Exi a me Domine: quia homo peccator sum. Dixit: Areuna regi: Quid causa est, vt veniat Dominus meus rex ad seruum suum? Et haec indignitas non latebat eum per superbiam, sed nota erat ei per humilitatem.***

Quantum ad celeritatem optatae curationis, subiungitur: *Et reuersi qui missi fuerant domum, quasi spe de salute impetrata per verbum Christi, quod dixit. Et Matthaeus exprimit, licet Lucas taceat. Sicut credidisti fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora:*

Exo. 18. c

Eccl. 33. d

Prou. 17. a

Prou. 12. b

Rom. 10. d

Exo. 20. c

Inf. eod. a

Iob 12. b

Eccl. 38. a

Iac. 5. d

Mat. 8. a

Beda. 10. 5. in 7. cap. Luca. lib. 3. Aug. 10. 4. lib. 2. de concord. Euang. cap. 20.

Rom. 12. c

Sap. 6. e

Sap. 6. e

Sap. 6. e

Sap. 6. e

Sap. 6. e

Sap. 6. e

Sap. 6. e

Sap. 6. e

Prou. 8. b

Eccl. 12. a

Exo. 1. d

Ioan. 4. q

Hier. 5. a

Amb. 10. 3. lib. 5. in ca. 7. Luca.

Sap. 6. b

Act. 19. f

Iac. 2. a

Pf. 144. d

Hier. 12. a

Ioan. 4. a

Sap. 5. b

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

2. Reg. 24. d

Phil. 2. e

1. Cor. 15. b

Amb. 10. 3. lib. 5. in ca. 7. Luca.

Eccl. 3. c

Ioan. 1. a

Sap. 16. b

Heb. 4. c

Rom. 13. a

Heb. 13. c

Inf. 12. f

Eccl. 42. d

Mat. 15. c

Deut. 33. a

Prou. 21. b

Gen. 15. b

Ioan. 5. g

Sup. 1. e

Mat. 8. b

Mat. 8. b

Mat. 8. b

Mat. 8. b

Mat. 8. b

Beda to. 5. lib. 3. in ca. 7. Lucae.

hora: quod tacet Lucas, quia satis potest colligi ex praemissis, quia ut dicit Beda: Mos est beati Lucae ab alijs plena exposita breuiare, vel etiam de industria praeterire: quae autem breuius dicta ab alijs, vel omiffa, sollicitius dilucidare. Et ideo tacet Verbum Domini quod alij dicunt. Et dicit nunciorum reuerfionem, ut exprimat miraculi celeritatem, quod insinuat cum adiungit: Inuenerunt seruum, qui languerat, sanum. Ante ergo peruenit virtutis operatio, quam nunciorum reuerfio, ut sic verum esse comprobetur, quod in Psalmo dicitur: Velociter currit sermo eius. Nec mirum, quia idem est apud eum dicere et facere, sicut Centurio fideliter credidit et ore confessus est. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et ideo credendo et confitendo, quod subito verbo potest facere, hoc merito fidei impetrauit, ut sic impleta ostendatur Dominica promissio. Quaecumque orates petitis, credite quia accipietis et euenient vobis. Et sic sufficienter expressit Euangelista mirabilem curationem serui.

Pf. 147. a

Rom. 10. b

Mar. 11. c

Curatio gentium.

Ioan. 8. d

1. Pet. 2. d

Gal. 4. b

Isa. 3. c

Mat. 19. d

Mat. 28. c

Isa. 49. b

Rom. 11. d

Act. 15. b

Rom. 10. c

Tropologia

Hier. 2. e

Ibid. g

Hier. 31. d

Mat. 16. c

A caelis, et quodcumque solueris super terram erit solutum et in caelis. Et omnibus Apostolis dicitur: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et cetera. Ideo dicitur in Leuiticis: Orbit pro eo sacerdos, et remittetur ei. Vnde ab Hebraeos: Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Tertium est condescensio potestatis diuinae appropinquans ad domum aegroti per gratiae infusionem: secundum illud cantici Zachariae: Ad dandum scientiam salutis, et cetera, per viscera misericordiae Dei nostri. Domini autem gratia maxime appropinquat humilibus secundum illud: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Excelsus enim Dominus, et humilia respicit, et cetera. Vnde in Psalmo: Iuxta est Dominus ijs, qui tribulatio sunt corde, et humiles spiritu saluabit. Sicut dicitur infra de Zachaeo puillo: Festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Quoniam libenter humilibus condescendit. Augustinus: Altus est Deus, humilia te et venit ad te: exaltas te, et fugit a te. Et nota quod se aliter humiliavit Zachaeus, aliter Centurio, Zachaeus suscipiendo, Centurio non audendo suscipere. Vtroque enim modo fit Domino reuerentia. Vnde bene facit, qui propter reuerentiam corpus Dominicum suscipit frequenter in sacramento. Et bene etiam facit, qui propter reuerentiam cessat, vtrique enim salus datur, sicut Centurionis seruo, et ipsi Zachaeo. Sic intelligendum est in proposito.

Ioan. 20. e

Leu. 5. b

Heb. 5. a

Sup. 1. g

Iac. 4. b

Pf. 33. d

Inf. 19. a

Aug. 20. s.

in Pf. 74. in princ.

B Domini autem gratia maxime appropinquat humilibus secundum illud: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Excelsus enim Dominus, et humilia respicit, et cetera. Vnde in Psalmo: Iuxta est Dominus ijs, qui tribulatio sunt corde, et humiles spiritu saluabit. Sicut dicitur infra de Zachaeo puillo: Festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Quoniam libenter humilibus condescendit. Augustinus: Altus est Deus, humilia te et venit ad te: exaltas te, et fugit a te. Et nota quod se aliter humiliavit Zachaeus, aliter Centurio, Zachaeus suscipiendo, Centurio non audendo suscipere. Vtroque enim modo fit Domino reuerentia. Vnde bene facit, qui propter reuerentiam corpus Dominicum suscipit frequenter in sacramento. Et bene etiam facit, qui propter reuerentiam cessat, vtrique enim salus datur, sicut Centurionis seruo, et ipsi Zachaeo. Sic intelligendum est in proposito.

C Et factum est deinceps, et cetera. Post miraculum de curatione morituri, subditur hic miraculum de suscitacione mortui. In quo expressius fit demonstratio excellentiae Saluatoris. Ad huius autem miraculi explicitam descriptionem tria introducuntur ab Euangelista. Primum est ratio mouens respectu miraculi faciendi: secundum est causa efficiens respectu miraculi in fieri, et hoc notatur, ibi: Quam cum vidisset Dominus, et cetera. Tertium est efficacia subsequens respectu miraculi iam perfecti, ibi: Et resedit qui erat mortuus. Ratio autem mouens Dominum ad mirabiliter resuscitandum mortuum, duplex ostenditur in littera: scilicet documentum ignorantium in intellectu, et solatium morientium in affectu. Et secundum haec duo genera hominum introducuntur in prima parte, scilicet comitantium in via, ut dirigantur per eius doctrinam: et occurrentium in porta, ut consolentur per eius gratiam. Primo ergo quantum ad comitatum multitudinis erudienda, dicitur: Et factum est, deinceps ibat Iesus in ciuitatem qua vocatur Naim: Ibat, scilicet ad docendum: secundum illud: Circuibat Iesus totam Galilaeam, docens in synagogis eorum, et quia volentes discere comitantur doctorem, ideo addit: Et ibant cum eo discipuli eius, et turba copiosa. Sciebant enim illud esse verum: Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Et illud: Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit. Et idcirco dicitur: Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium: et in prouerbijs eorum conuersare: ab ipsis enim disces sapientiam et doctrinam intellectus. Et ideo turbae comitantur Dominum et discipulos eius, secundum illud: Accedite ad eum, et illuminamini.

Inf. cod. b

D Quam cum vidisset Dominus, et cetera. Tertium est efficacia subsequens respectu miraculi iam perfecti, ibi: Et resedit qui erat mortuus. Ratio autem mouens Dominum ad mirabiliter resuscitandum mortuum, duplex ostenditur in littera: scilicet documentum ignorantium in intellectu, et solatium morientium in affectu. Et secundum haec duo genera hominum introducuntur in prima parte, scilicet comitantium in via, ut dirigantur per eius doctrinam: et occurrentium in porta, ut consolentur per eius gratiam. Primo ergo quantum ad comitatum multitudinis erudienda, dicitur: Et factum est, deinceps ibat Iesus in ciuitatem qua vocatur Naim: Ibat, scilicet ad docendum: secundum illud: Circuibat Iesus totam Galilaeam, docens in synagogis eorum, et quia volentes discere comitantur doctorem, ideo addit: Et ibant cum eo discipuli eius, et turba copiosa. Sciebant enim illud esse verum: Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Et illud: Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit. Et idcirco dicitur: Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium: et in prouerbijs eorum conuersare: ab ipsis enim disces sapientiam et doctrinam intellectus. Et ideo turbae comitantur Dominum et discipulos eius, secundum illud: Accedite ad eum, et illuminamini.

Inf. cod. b

E Secundo quantum ad occursum multitudinis consolanda subiungitur: Cum autem appropinquaret porta ciuitatis: ecco defunctus efferebatur filius unicus matri sua. De quo erat moeror et luctus, quia mortuus, secundum illud: Super mortuum plora, defecit enim lux eius. Maior etiam erat luctus, quia erat vnigenitus, de quo fit plangens tanto amarior, quanto erat charior. Luctum vnigeniti facti bi plangens amarum. Et David lugens Ionathan, mortuum: Sicut mater vnicum amat filium, ita ego te diligebam. Maximus autem erat luctus, quia mater erat omnino desolata, propter quod dicitur: Et hac vidua erat. Et ita iam omnino desolata, carens nam solatio filij, quam mariti. Quod allegat illa mulier Thecuitis ad misericordiam impetrandam: Heu mulier vidua ego sum. Et ideo plangebat Hieremias viduitatem Hierusalem: Quo modo sedet sola ciuitas plena populo, et cetera. Et propterea multi ei compatiebantur. Vnde addit: Et turba ciuitatis multa cum illa, scilicet ad condolendum et consolandum, quia hic erat mos Iudaeorum, secundum illud: Multi ex Iudaeis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo, ad quos omnes poterat haec vidua dicere: O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte, si est dolor sicut dolor meus. Et post parum: Posuit me desolatum, tota die moerore confectum. Et ideo egebat consolatione.

Mat. 4. d

Dent. 33. a

Pron. 13. a

Eccli. 8. b

Pfal. 33. a

Eccli. 22. b

Hier. 6. g

1. Reg. 1. d

2. Reg. 14. a

Thr. 1. a

Ioan. 11. c

Thr. 1. d

Ibid. c

Iob. 30. d

Iob. 31. b

Iob. 29. c

Hier. 31. c

Leu. 21. a

Iob. 31. c

Epb. 5. c

Ioan. 5. e

Pfal. 67. g

Aug. 10. 10 de Verbis Dom. serm. 44.

Ioan. 8. c

Gen. 1. Sap. 16. b

te diligebam. Maximus autem erat luctus, quia mater erat omnino desolata, propter quod dicitur: Et hac vidua erat. Et ita iam omnino desolata, carens nam solatio filij, quam mariti. Quod allegat illa mulier Thecuitis ad misericordiam impetrandam: Heu mulier vidua ego sum. Et ideo plangebat Hieremias viduitatem Hierusalem: Quo modo sedet sola ciuitas plena populo, et cetera. Et propterea multi ei compatiebantur. Vnde addit: Et turba ciuitatis multa cum illa, scilicet ad condolendum et consolandum, quia hic erat mos Iudaeorum, secundum illud: Multi ex Iudaeis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo, ad quos omnes poterat haec vidua dicere: O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte, si est dolor sicut dolor meus. Et post parum: Posuit me desolatum, tota die moerore confectum. Et ideo egebat consolatione.

Quam cum vidisset Dominus. Hic tangitur causa efficiens respectu miraculi in fieri, quae quidem fuit duplex, scilicet affectus pietatis in corde, inclinans ad miserendum. Et virtus maiestatis in sermone, imperans ad resurgendum. Primum respicit naturam assumptam: secundum vero aeternam. Quantum ad affectum pietatis in corde, dicitur: Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, scilicet quantum ad cordis affectum, ut posset dicere illud: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat. Et illud: Ab infantia mea creuit mecum miseratio. Et quia misericordia latens in affectu, apparet in affatu. Dixit: Noli flere, benigno sermone eam consolando, secundum illud: Cur viduae consolatus sum. Et Hieremias: Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis. Et quia affectum cordis, et affatum oris comitari decens est effectum operis, ideo addit: Et accessit, et tergit loculum, ut omnibus ostenderet suam benignitatem, qua non despicit mortuos, cum secundum legem tangens mortuum immundus esset, sicut dicitur: et ut portantes humiliter siftere faceret tangendo, non imperando. Vnde subditur: Hi autem qui portabant, steterunt, scilicet miraculum expectantes, secundum quod ipsi Iob dicitur: Ausculta haec Iob: sta, et considera mirabilia Dei.

Quantum autem ad imperium maiestatis in sermone, subditur: Et ait: Adolefcent, tibi dico. Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Ut sic verificetur illud: Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Quae quidem est vox imperans, et potens mortuos suscitare ratione suae virtutis, secundum illud: Dabit voci suae vocem virtutis. Et recte, quia dicit Augustinus: Nemo tam facile dormientem excitat in lecto, quam facile Christus reuocat in sepulchro. Dirigit autem hunc sermonem ad mortuum, non solum ut excitatum, sed ut auditu reparatum, ut ostendat verum esse illud: Principium, qui et loquor vobis. Principium scilicet interius operando, qui loquor exterior excitando. Vnde in Christo, quia caro iuncta est verbo aeterno, vox exterior iuncta est illi dicere interiori, quod est principium omnis conditionis: sicut patet in operibus sex dierum. Est etiam principium omnis reparationis: Tuus, Domine, sermo qui sanat omnia.

Et resedit, qui erat mortuus. Hic tertio notatur efficacia subsequens, respectu miraculi iam perfecti. Quae quidem duplex est, secundum duplicem finem, scilicet operis et intentionis. Prima efficacia est suscitatio mortui: secunda vero promotio fidei. Primo ergo determinatur suscitatio mortui ut nota plebi assistenti, cum dicit: Et resedit qui erat mortuus, et cepit loqui. In quo apparet manifeste S. Bon. To. 2.

A quod viuebat: quia dupliciter vita dignoscitur, scilicet per spiritum, et motum. Non est dubium quin loqueretur verba diuinae laudis, quod quidem non est mortuorum, sed viuientium secundum illud Psalmitae: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum. Sed nos, qui viuimus benedicimus Domino ex hoc nunc, et vsque in saeculum. Et nota, quod suscitatio puellae probatur manducatione, quia iussit dari illi manducare. Suscitatio Lazari ambulatione dicitur quod Christus dixit: Soluite, et finite abire. Suscitatio adolescentis locutione, ut hic. Et respicit manducatio actum vegetabilis. Ambulatio actum sensibilis. Locutio actum rationalis, ut hac triplici probatione Christus ostendatur Dominus animae, secundum omnem sui potentiam, et virtutem. Nec tantum erat nota plebi assistenti, sed grata matri desideranti. Vnde subdit: Et dedit illum matri suae. In quo ostendit se illum suscitasse ad matris consolationem. Vnde ipsa poterat dicere illud Anna: Pro puero isto orauit, et dedit mihi Dominus petitionem meam, quia postulauit eum. Idcirco et ego commendauit eum Domino cunctis diebus. Et sequitur: Et adorauerunt ibi Dominum. Sic Elias tradidit puerum resuscitatum matri suae, et ait illi: En viuus filius tuus. Sed ille tradidit, iste dedit: quia ille fuit minister suscitacionis, iste vero dator vitae et salutis.

Pf. 113. d

Mar. 5. e

Ioan. 11. f

1. Reg. 1. d

3. Reg. 17. d

Secundo vero designatur promotio fidei, quantum ad reuerentiam Creatoris, cum dicitur: Accipit autem omnes timor: et magnificabant Deum, timor scilicet reuerentiae magnificantis. Timebunt eum viri, et non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes. Et: Timebunt qui ab Occidente nomen Domini: et qui ab Ortus solis, et sic timentes, corde glorificabunt, et magnificabunt. Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, superualebit adhuc, et admirabilis magnificentia eius. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: maior est enim omni laude. Et subiungitur: Quis videbit eum et enarrabit? Et quis magnificabit eum, sicut est ab initio? Sed non sufficit promotio fidei ad reuerentiam Creatoris sine intelligentia Mediatoris. Et ideo quantum ad illam, adiungitur: Dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis, id est Christus mediator secundum illud: Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me ipsum audieritis. Et quia Deus visitauit plebem suam, scilicet per Christum redemptorem, secundum illud Zachariae: Benedictus Dominus Deus Israel: quia visitauit, et fecit redemptionem plebis suae. Et hoc secundum illud Genesis: Post mortem meam Deus visitabit vos, et ascendere vos faciet de terra ista ad terram, quam iurauit Abraam. Quod intelligitur de visitatione per mediatorem Christum. Et sic apparet ex praedictis, quo modo manifestatus est quantum ad excellentiam potestatis suae.

Iob. 37. d

Isa. 59. d

Eccl. 43. d

Secundum spiritualem intelligentiam nota quod triplex status in prosecutione huius miraculi designatur, scilicet status iustitiae in comitatu Dominico: status iniustitiae in adolescente mortuo: et status penitentiae in eodem resuscitato. Status quidem iustitiae designatur in Christo et comitatu suo. Nam triplex est status iustorum, scilicet contemplationis, praelationis, et actionis. Status praelationum in Christo, de quo dicitur a Ioanne: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Vbi in se ostendit formam rectae praelationis. Status contemplatiuorum in discipulis, qui admittuntur in montem in transfiguratione Domini, secundum illud: Hic Assumpsit

Deu. 18. c

Act. 3. d

Sup. 1. g

Gen. 50. d

Sensus spiri- tualis.

Ioan. 10. b

Mat. 17. a Assumpsit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioannem fratrem eius, et duxit illos in montem excelsum seorsum: et transfiguratus est ante eos. Et infra: Conuersus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi qui uident quae uos uidetis. Hoc dicitur contemplatiui. Status actiuorum designatur in turba, quae uersatur in fluctibus mundi, infra: Martha, Martha sollicita es, et turbaris erga plurima. Vnde: In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego uici mundum. De hoc triplici statu iustitiae dicitur in figura: Si fuerit in medio eius, Noe, Daniel, et Iob: Ipsi iustitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus, et cetera. Per Noe intelliguntur praelati. Per Danielem, cui data est intelligentia uisionum, contemplatiui. Per Iob actiui. Status uero culpae designatur in adolescente mortuo, cuius triplex est gradus. Primus in interiori affectione: secundus in exteriori operatione: tertius uero in consuetudine siue obstinatione. Hi tres status per tres mortuos a Domino suscitatos designantur, tum ratione locorum, tum ratione aetatum. Nam status peccantium in corde designatur per puellam mortuam in domo, de qua habetur apud Marcum. Status peccantium in opere, per adolescentem, qui ad portam ciuitatis inuentus est, quia iam processit peccatum, de quo hic. Status peccantium per consuetudinem et obstinationem, per Lazarum, iam in virili aetate iacentem quadriuanum mortuum et foetidum in sepulchro. His tribus respondent tres mortui suscitati in ueteri testamento, scilicet, puerulus ab Eliseo filius mulieris Sunamitis. Adolensens filius mulieris Sareptanae suscitatus ab Elia. Et uir ab Eliseo mortuo. In quibus designantur tres praedicti status. Possunt etiam in ijs tribus tres radices peccatorum designari, quia unus mortuus est ex languore aegritudinis, in quo concupiscentia carnis. Alius ex feruore sitis, in quo cupiditas mundi. Tertius inuisibiliter, in quo superbia uitae. Status autem poenitentiae designatur in adolacente resuscitato, de quo dicitur, quod resedit, et cepit loqui, et rediit ad matrem. Resedit quidem per contritionem, quae leuat caput a terra. Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Hieremias: Solus fidebam, quoniam amaritudine repleuisti me. Coepit loqui per confessionem Iob: Loquat in amaritudine animae meae, dicam Deo: Noli me condemnare. Et item: Non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animae meae. Redditus est matri Ecclesiae per satisfactionem, quia satisfacere, est debitum reddere, non tantum Deo Patri, sed etiam matri Ecclesiae. In cuius figura dicitur: Tolle puerum istum, et duc eum ad matrem suam. Et sicut mater libenter suscipit filium suscitatum, sic Christus et Ecclesia gaudenter peccatorem poenitentem. Vnde infra: Epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, et reuixit.

Et exijt hic sermo. Postquam ostensa est sufficienter excellentia potestatis in Christo, per magnitudinem duplicis miraculi, hic secundo ostenditur euidentia ueritatis in eodem per certitudinem ueritatis testimonij, quod quidem fuit testimonium Praecursoris. Ad huius autem testimonij certificationem dupliciter procedi potest et debet, aut probationem ueritatis ipsius in se, aut per approbationem uirtutis in testificante. Primum respicit Praecursoris doctrinam: secundum uero respicit Praecursoris uitam, quorum utrumque facit ad approbationem testimonij. Primum ergo in hac parte ostenditur Praecursoris testimonium esse uerum: secundo uero testificantis meritum esse magnum, ibi: *Et cum discessissent nunciij Ioannis.* Circa primum

A autem, scilicet ueritatem testimonij, comprobandum duo introducuntur, primum est quaestio Praecursoris, secundum est responsio Saluatoris, ibi: *In ipsa autem hora curauit multos.* Querit autem Ioannes id ex eo cui testimonium perhibuerat, non propter dubium amouendum, sed propter testimonium approbandum per infallibile argumentum. Proponitur autem quaestio ipsius hoc ordine: Primo enim introducitur quaestio occasio: secundo quaestio demandatio: tertio uero quaestio demandatae denuntiatio. Introducitur ergo primo quaerendi occasio ex nomine Christi praenotio. Quantum ad hoc dicitur:

Et exijt hic sermo, scilicet de suscitatione mortui. In uniuersam Iudaeam de eo, et in omnem circa regionem, ita ut possent omnes dicere illud: Auribus nostris audiuimus famam eius. Et illud Iosue: Audiuius famam potentiae eius, scilicet Dei uestri. Vnde et Matthaeus dicit, quod abiit opinio eius in totam Syriam. Cuius figura praecessit in Ozia rege: Egressum est nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset eum. Hoc autem famae praenotio, licet esset multis causa credendi, erat tamen aliquibus occasio inuidendi, sicut discipulis Ioannis, propter quos additur: *Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his.* Beda, to. 5. lib. 3. in 7. cap. Lucae. Ioan. 3. c. Phil. 1. c.

Subditur secundo quaestio demandatio ex Ioannis officio, cum dicitur: *Et conuocauit duos de discipulis Ioannes, et misit ad Iesum.* Hoc enim spectat ad officium Praecursoris, misso discipulorum ad Christum. Praecursoris enim officium est mittere ad Christum, uerbo et opere potentem, tam scilicet praedicando quam baptizando, secundum quod dicitur: Ioannes baptizauit baptismo poenitentiae populum dicens, in eum qui uenturus esset post ipsum ut crederent. Vnde Glossa: Misit eos ad Iesum, ut hac occasione signa uideant, et correcti credant in eum. Et Ambrosius: Misit discipulos ad Christum, ut supplementum scientiae afferantur, quia plenitudo legis est Christus. Et quia plerumque nutant dicta sine factis, et fides plenior gestorum testificationibus quam uerborum sponsonibus exhibetur: ideo mittebat eos ad ueritatem, ut ipsi certificarentur per ueritatem, et certificati redderent testimonium ueritatis: et ideo duos misit secundum illud Ioannis: In lege uestra scriptum est: Quia duorum hominum testimonium uerum est. Quia tamen adhuc dubitabant, ideo formam quaerendi eis dat, cum addit: *Dicens, Tu es qui uenturus es, id est, quem ego praedixi uenturum?* Post me uenturus est qui ante me factus est, ut habetur in Ioanne et in ceteris alijs Euangelij. An alium expectamus? quasi diceret, si tu es ille, iam alius non est expectandus, ne forte si alium expectemus, suscipiamus, non iam Christum, sed Antichristum. De quo dicit Dominus ad Iudaeos incredulos: Ego ueni in nomine Patris mei, et non accepistis me: si alius uenerit in nomine suo, illum accipietis.

Subiungitur autem tertio demandatae quaestio nis relatio discipulorum ministerio, cum subditur: *Cum autem uenissent ad eum uiri.* Isti duo uiri designati

Iob 28. d
Ios. 9. b
Mat. 4. d
2. Par. 26. c
Beda, to. 5. lib. 3. in 7. cap. Lucae. Ioan. 3. c
Phil. 1. c
Act. 19. a
Glossa in hunc locum. Amb. 10. 3. lib. 5. in 7. cap. Lucae.
Ioan. 8. b
Ioan. 1. d
Ioan. 5. g

Ios. 2. a signati sunt per duos exploratores missos ultra Iordanem. Et dicuntur uiri, quia uiriliter et fideliter impleuerunt quod eis fuerat imperatum. Vnde subditur: *Dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te, ut scilicet nos in persona tua quaeremus a te.* Quod notat, cum subdit: *Dicens, Tu es qui uenturus es: an alium expectamus?* Vnde nota quod quaestio ista proponitur a discipulis in persona Ioannis, ut ostendatur quod discipuli ferunt intra se animum dubium, sed per Ioannem dirigantur ad Christum. Vnde Ioannes non per se quaestionem proposuit, quia non in se, sed in discipulis dubitauit. Et hoc est, quod dicit Chrysostomus, qui a spiritu dicerat, qui uocem patris audierat, qui ceteris praedicauerat, qui testimonium perhibuerat, quo modo post multa miracula, per quae alijs innotuerat, dubitabat? Numquid timidiior propter incarcerationem factus fuerat? Absit, cum eum Dominus dicat non esse arundinem uento agitatam. Vnde non dubitauit, sed uerba dubitantis proposuit ad certitudinem discipulorum, sicut Dominus: Vbi posuisti eum? Et: Vnde ememus panes? Gregorius tamen uult quod dubitauerit, et quaesierit non de primo aduentu, de quo certus erat, sed de descensu ad inferos, quo Christum adhuc praedecere debebat. Ambrosius uero uult quod dubitauerit, non ex infidelitate, aut tarditate, ut discipuli, sed quadam pietate, sicut dicitur in Glossa.

In ipsa autem hora, et cetera. Post propositam quaestionem subdit quaestio solutionem ad discipulorum dubium remouendum, et Ioannis testimonium confirmandum. In qua Dominus perfectissime respondet scilicet quaestioni, et quaerenti, et omni contradicenti. Primum quidem respondet quaestioni faciendo miracula, per quae probatur ipsum esse Christum, siue Messiam, et ob hoc dicitur: *In ipsa autem hora, scilicet aduentus discipulorum.* Quae quidem erat hora propalandae ueritatis, secundum illud: Hora est iam nos de somno surgere, et cetera. In hac ergo ad ueritatem propalandam, curauit multos, in cuius figura dicitur de Simone filio Oniae: Curauit gentem suam et liberauit eam a perditione. Et quia uirtus miraculorum non solum attenditur in multitudine curatorum, et ex parte personarum, sed etiam ex parte morborum. Ideo subditur quod a multiplici aegritudine curauit, scilicet a languoribus suis, quo ad morbi prolixitatem. Languor prolixior grauat medicum: breuem languorem praecidit medicus. Ut sic impleteretur illud: Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit. Et plagis, quantum ad morbi acerbitatem, secundum illud Hieremiae: Plaga inimici percussit te castigatione crudeli. Ab his curauit Dominus, sicut in psalmo petitur: Amoue a me plagas tuas. Et spiritibus malis, quantum ad impetum alienae uolentiae, qui fit per spiritum malum: Exagitabat Saul spiritum nequam a Domino. Et ceteris multis donauit uisum. In quo notatur defectus intrinsecae potentiae: ut sic impleatur illud Isaiae: De tenebris et caligine oculi caecorum uidebunt. Et per haec manifestat se esse illum, qui erat uenturus: Vos misisti ad Ioannem, et testimonium perhibuit ueritati. Et subditur: Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Et postea: Opera quae ego facio, testimonium perhibent de me.

Secundo respondet quaerenti, denunciando prodigia discipulis uisa et audita, propter quod dicitur: *Et respondens dixit illis. Euntes renunciate Ioanni, quae audistis et uidistis, quia sicut dicitur: Opera Dei reuelare et confiteri, honorificum est. Mandat eis denunciare, quae uiderunt et audierunt: quia isti duo sensus plurimas nobis differentias ostendunt, ut in hoc ostendatur perfectior fides Ioannis, qui credidit solo auditu, quam istorum qui uiderunt et crediderunt secundum illud Ioannis de Thoma, cui dicitur: Quia uidiisti me Thoma, credidisti. Beati qui non uiderunt et crediderunt. Praecipit autem eis narrare prodigia, quae quidem sunt praecipua miracula propter impossibilitatem respectu uirtutis creatae, sicut est restitutio uisus, rectificatio gressus, mundatio corporis totius, reparatio auditus, restitutio uitae, et sublimatio inopiae. Quantum ad restitutionem uisus dicitur: *Quia caci uident.* Tunc aperientur oculi caecorum, scilicet in aduentu Christi. A saeculo non est auditum quia quae aperuit oculos caeci nati. Quantum ad rectificationem gressus dicitur: *Claudi ambulant.* In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem: et eam quam eieceram, colligam. Isaia: Tunc saliet sicut ceruus claudus, et aperta erit lingua mutorum. Quantum ad mundationem corporis totius dicitur: *Leprosi mundantur,* sicut infra leguntur decem leprosi esse mundati, et sicut dicit Iob: Quis potest facere mundum de immundo conceptum femine? nonne tu, qui solus es? Tu ergo qui haec facis, es ille qui uenturus es? Quantum ad apertionem auditus, subditur: *Sardi audiunt.* Aures sardorum patebunt, scilicet in aduentu Christi, secundum illud: Bene omnia fecit, et surdos fecit audire, et mutos loqui. Quantum ad reparationem uitae, dicitur: *Mortui resurgunt,* secundum illud: Et scietis quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra uestra, et eduxero uos de tumulis uestris, popule meus: et dederam spiritum meum in uobis, et uixeritis, et hoc est in aduentu Christi. Quia uenit hora, et nunc est, quando mortui audient uocem filij Dei. Postremo quantum ad sublimationem inopiae, subditur: *Pauperes euangelizantur,* id est, per Euangelium praedicantur et exaltantur, quod patet, quia sermo Domini incipit a commendatione pauperum. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, ut habetur supra. Et hoc erat certum signum aduentus Christi secundum illud: Pauperes homines in sancto Israel exultabunt, quia dicitur Isaia: Ad quem respiciam, nisi ad pauperem, et contritum spiritu? Et Iacobus: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo? et cetera. Quia de ipso Christo dictum est in psalmo: Parcet pauperi et inopi, et animas pauperum saluas faciet. Et post: Et honorabile nomen eorum coram illo. Et illud erat magnum prodigium, quia honorabile fuerat, et amabile, et praedicabile nomen pauperum, quod non fuit nisi per Iesum: qui se fecit pauperem ad nos pauperes ditandos et honorandos. Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter uos egenus factus est, cum esset diues, ut illius inopia uos diuites essetis. Et nota quod magis dicit, *pauperes euangelizantur,* quam uirgines uel obediens: quia paupertas fundamentum est Euangelicae perfectionis.*

Sicut fundamentum ciuitatis Babylonis est auaritia, secundum illud: Radix enim omnium malorum est cupiditas: et initium omnis peccati est superbia, secundum quod dicitur: Sic paupertas spiritus, quae includit oppositum uirtusque, scilicet paupertatem, et humilitatem est fundamentum perfectionis euangelicae, est et consummatio eiusdem, secundum illud ad Corinthios: Altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum.

Et nota, quod paupertas est euangelizanda et praedicabilis propter decem excellentissimas dignitates. Primo, propter intelligentiam infirmitatis propriae,

Ioan. 20. g
Ios. 35. b
Ioan. 9. f
Mich. 4. h
Ios. 35. b
Inf. 17. d
Iob 14. a
Ios. 35. b
Mar. 7. d
Ezech. 37. d
Ioan. 5. d
Praeconiium paupertatis
Mar. 5. a
Sup. 6. c
Ios. 29. f
Ios. 66. a
Ios. 2. a
Psal. 71. c
2. Cor. 8. b
1. Tim. 6. b
Eccl. 10. b
2. Cor. 8. a

Thr. 3. a propria. Ego **ut** videns paupertatem meam, **et** **Apoc. 3. c** **cetera.** Contrarium dicitur de diuite. Dicitur: Diues sum et locupletatus, et nullius egeo, et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum, **et cetera.** Secundo propter excellentiam virtutis gratiæ: Altissima paupertas, **et cetera,** **Gen. 41. g** **ut** superius. Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Tertio propter affluentiam iocunditatis internæ: Pauperes homines in sancto Israel **Isa. 29. f** **Psal. 68. d** exultabunt. In Psalmo: Videant pauperes, et lætentur: quaerite Deum, et **viuet** anima vestra. Quarto propter copiam abundantis sufficientiæ: Sufficiebat nobis paupertas vestra, **et cetera.** **Et** **Prov. 12. b** item in Prouerbis: Melior est pauper et sufficiens sibi, quam gloriosus et indigens pane. Contrarium dicitur in Ecclesiastico: Insatiabilis oculus cupidi. Quinto propter custodiam protectionis supernæ: Non facias violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius: et configet eos, qui confixerunt eum. **Job 5. c** **Job 5. c** Job: Saluam viuet ege-num a gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem. In Psalmo: Factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Sexto propter complacentiam acceptationis diuinæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperem et contritum spiritu? **et cetera.** In Psalmo: Oculi eius in pauperem respiciunt. Et in Ecclesiastico: Est homo marcidus, egens recuperatione. Et subditur: Et abundans paupertate, et oculus Dei respexit illum in bono, et erexit eum ab humilitate ipsius. Septimo propter condescendentiam pietatis supernæ, id est, paternæ. Iste pauper clamauit, et Dominus exaudiuit eum. Et iterum: Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam. Rursus: Parcet pauperi et inopi. Octauo propter eminentiam auctoritatis iudicialiæ: **Job 36. a** **Mat. 19. d** Job: Non saluat impios, et iudicium pauperibus tribuit. Matthæus: Vos, qui secuti estis me in regeneratione, **et cetera.** Sequitur: Sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Nono propter euidentiã perfectionis probatæ: Elegi te in camino paupertatis. In Apocalypsi: Scio tribulationem tuam et paupertatem tuam, sed diues es: et blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Satanæ. Decimo et vltimo propter excellentiam regalis præsentia: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, et hæredes regni, quod re-promissit Deus diligentibus se? Matthæus: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Si igitur despectissimum est genus pauperum, et excellentissimum genus diuitem: excellentissimum miraculum est, quod pauperes, **ut** reges, euangelizantur.

Tertio responderet omni contradicenti, comprimendo iudicia temeraria, quæ præcipitant homines in diuersa scandala. Ideo dicitur: **Et beatus est, quicumque non fuerit scandalizatus in me,** id est, qui non iudicauerit me hominem purum, et non Deum, in consideratione infirmitatis assumptæ, quod quidem erat valde difficile, immo impossibile non credenti. Vnde: Nos prædicamus Christum non credenti. Vnde: Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Sed quidam scandalizati sunt propter infirmitatem, sicut discipuli: Omnes vos scandalum patemini in me in ista nocte. Quidam autem ex malignitate, sicut Scribæ et Pharisæi secundum illud: Scis quia Pharisæi, audito verbo hoc, scandalizati sunt? Vnde generale documentum est hoc omnibus volentibus nosse Christum, vt videant, ne propter infirma quæ

passus est, incurrant scandalum. Secundum illud **Isa. 8. c** **et cetera.** Et subiungitur: Et erit vobis in sanctificationem: in lapidem autem offensionis, et petram scandali duabus domibus Israel, et in laqueum et in ruinam habitantibus Hierusalem. Et ideo talem vocat recte beatum, qui vitat periculum erroris, et peruenit ad lucem veritatis, sicut Petrus, cui dicitur: Beatus es Simon Bar iona, quia caro et sanguis non reuelauit tibi, **et cetera.**

Spiritualiter hic nota, quod ex curatione morborum præsentialiter exhibita intelligitur perfecta curatio ab originali. Sed ex curatione morborum denunciata Ioanni, perfecta curatio ab actuali.

Quantum ad curationem ab originali nota quod ad hoc quod perfecte curetur, oportet quod fiat curatio et sanatio a quatuor, quæ fuerunt propter originale peccatum inflicta, scilicet a concupiscentia, impotentia, malitia, et ignorantia. Et hæc quatuor designantur per curationem quatuor generum ægitudinum. Nam concupiscentia intelligitur per languorem propter adhaerentiam viuierusalem, secundum illud: Omne caput languidum, et omne cor mœrens. Impotentia, per plagam: **C** Væ mihi super contritionem meam, pessima plaga mea. Per spiritum malignum intelligitur nequitia: Exagitabat Saul spiritum nequam. Per cæcitate-m ignorantia: Palpauimus sicut cæci parietem, et quasi absque oculis atrectauimus: impigimus meridie quasi in tenebris. Et alibi: Speculatores eius cæci omnes. In curatione ergo huius quadruplicis ægitudinis intelligitur perfecta curatio originalis.

Quantum ad curationem perfectam ab actuali, nota quod in consummatione impietatis in actuali peccato, quinque sunt gradus. Primus est deuiatio in eligendo, et hoc per cæcitate-m designatur: Errauerunt cæci in plateis: quia error et tenebræ peccatoribus concreta sunt: qui autem exultant in malis, consensescunt in malo. Secundus est deordinatio in prosequendo, quæ intelligitur per claudos. Filij alieni inueterati sunt, et claudicauerunt a semitis suis. Vnde: Viquequo claudicatis in duas partes, **et cetera.** Tertius, contagiū in conuersando, quod intelligitur per lepram: Obserua diligenter, ne incurras plagam lepræ: sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes. Ezechiel: Mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Quartus est obduratio in perdurando, quæ per surditatem intelligitur, secundum illud: Sicut apidis surdæ, et obturantur aures suas. Quintus est desperatio in contemnendo, quia impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quæ intelligitur per mortem: Percussimus fœdus cum morte. Et hoc est peccatum ad mortem, de quo dicitur in Ioanne: Ab omnibus curatur virtus Christi per gratiam suam, quæ designata fuit in piscina. De qua Ioannes dicit, quod Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam, et mouebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate. Et hæc est virtus, quæ de illo exibat, et sanabat omnes: id quod dicitur supra.

Et cum discessissent, **et cetera.** Supra comprobauit testimonium Ioannis per euidentiã veritatis in se: hic secundo comprobatur per euidentiã virtutis in Ioanne testificante. Et habet hæc pars duas partes. In quarum prima multipliciter extollitur prærogatiua virtutis in Ioanne. In secunda vero redarguitur perfidia incredulitatis in plebe, ibi: **Cui ergo similes dicam homines,** **et cetera.** Prærogatiua autem virtutis ostenditur fuisse quadruplex in Ioanne. Primo scilicet, quantum ad meritum

Ibid. d meritum vitæ: secundo, quantum ad officium doctrinæ, ibi: **Sed quid existis videre?** **et cetera.** Tertio quantum ad donum gratiæ, ibi: **Dico enim vobis, maior inter natos mulierum,** **et cetera.** Quarto, quantum ad præconium famæ, ibi: **Et omnis populus audiens,** **et cetera.** Quantum ad primum, notandum quod meritum vitæ dupliciter commendatur in Ioanne. Primo, quantum ad constantiam respectu difficultium: secundo vero quantum ad abstinentiam, respectu delectabilium. Introducitur ergo primo, commendatio constantiæ Ioannis in absentia discipulorum, propter quod dicit: **Et cum discessissent nunciij Ioannis.** Solutione quæstionis obtenta, reuertentes tamquam boni nunciij ad eum a quo missi fuerant. De quibus **Job 28. a** **Job 28. a** Numquid mittes fulgura, et reuertentia dicent tibi: Adsumus? In horum absentia laudari debebat Ioannes, **ut** ostendatur laus esse vera, non adulatoria, ideo dicitur: **Capit de Ioanne dicere ad turbas.** Cæpit vtique ipsum turbis laudare, ne videretur Ioannes ex dubitatione, discipulos ad Christum transmisisse. Ideo incipit eum de constantia commendare dicens: **Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitaram?** quasi dicat: Non est Ioannes similis arundini, **ut** quolibet impulsu trepidet et concutietur: sed fortis et fixus in fide, et in omni bonitate. Iuxta quod Iacobus: Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, et circumfertur. Sequitur: **Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis.** Talis vero est arundo, non talis erat Ioannes, cum esset sanctissimus, de quo: Homo sanctus in sapientia, manet sicut Sol: nam stultus sicut Luna mutatur. Tales sunt omnes Sancti, secundum illud: Non simus paruuli, fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, **et cetera.**

Deo rogabat Paulus: Rogamus vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, **et cetera.** Subditur: **Vt non cito moueamini a vestro sensu.** Hanc autem constantiam qui vult adipisci, debet relinquere mundum, et exire ad Ioannem in desertum, secundum quod dicitur: **Exclamauit Matathias voce magna in ciuitate, dicens: Omnis qui habet zelum legis, statuens testamentum, exeat post me: et sequitur, quod multi exierunt in desertum.**

Secundo vero subditur commendatio abstinentiæ Ioannis, respectu delectabilium, propter quod dicit: **Sed quid existis videre?** id est considerare, **Hominem mollibus vestimentis indutum?** quasi dicat: Non. Ioannes enim Sanctissimus ab omni mollicie carnalitatis erat alienus: et sicut dicitur, Ioannes autem habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erant locustæ. Hic vere erat de numero virorum Euangelicorum, in quorum persona dicitur: **Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus.** Quibus tegamur dicit, non quibus ornemur. Bernardus ad Eugenium: Apostoli fortes fuerunt in bello, non molles in serico, quod si filius es Apostolorum et Prophetarum, et tu fac similiter. Sed qui hoc vult facere, oportet, vt deserat mundum, et cum Ioanne exeat in desertum. Vnde additur: **Ecce qui in pretiosa veste sunt et delicijs, in domibus regum sunt,** quasi dicat, vestis pretiosa et vita deliciofa sunt hominum mundanorum, non virorum spiritualium et Christianorum. Vnde dicitur de mulieribus, quæ non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumentum vestimentorum cultus. Super quo Gregorius: Nemo putet in cultu pretiosorum vestium deesse peccatum: Penfate quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, a quo curauit pastor Ecclesiæ etiam feminas prohibere. Huiusmodi namque ve-

stimenta pretiosa sunt carnalia, et deliciofa. In delicijs autem periclitatur spiritualis vita. Vnde: **Videte, quæ in delicijs est, viuens mortua est.** Vique quo delicijs dissolueris filia vaga? Huiusmodi enim vestes pretiosæ, et deliciofæ consueuerunt esse vanæ gloriæ occasio. Et ideo addit: **In domibus regum sunt.** De quo in Ecclesiastico: In vestitu ne glorieris vmquam, nec in die honoris tui extollaris, **et cetera.**

Sed quid existis videre? Postquam commendauit Saluator Ioannem quantum ad meritum vitæ, hic commendat quantum ad officium doctrinæ, et recto ordine: quia prior debet esse vita bona, quam doctrina authentica. Commendatur autem officium doctrinæ in Ioanne dupliciter, scilicet quantum ad limpeditatem in cognoscendo, et quantum ad auctoritatem in docendo, quæ duo perfectum reddunt doctoris officium. Primo quantum ad limpeditatem in cognoscendo diuinum mysterium dicitur: **Sed quid existis videre? prophetam?** cui scilicet Dominus reuelat futura, secundum illud: Non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum ad seruos suos prophetas. Huic autem non solum futura prædixit, sed etiam se præsentialiter ostendit. Ideo addit: **Vtique dico vobis, et plusquam prophetam.** De quo Ambrosius: Quia multi cupierunt videre, quem iste prophetauit, quem iste conspexit, quem iste baptizauit: ideo ostendendo Christum digito, et videndo oculis, alijs prophetis fuit excellentior et beator, secundum illud: Beati oculi qui vident quæ vos videtis: Dico enim vobis, quod multi propheta et reges voluerunt videre, quæ vos videtis, et non viderunt. Et ideo quia excellentius fuit eius officium, quam prophetarum: ideo ipse Baptista, Pharisæis quærentibus, Propheta es tu? respondit: Non sum, sed vox clamantis in deserto. Nec est aliqua contradictio, sed consonantia, quia propheta prædicit futura et absentia, sed vox patefacit præsentia.

Secundo quantum ad auctoritatem in docendo per diuinum mandatum, dicitur: Hic est de quo scriptum est. Vbi loquitur pater ad filium: Ecce mitto Angelum meum, id est nuncium authenticum, Ioannem, qui Angelus dicitur non simplicitate naturæ, sed auctoritate doctrinæ, secundum illud: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Ideo autem Ioannes dicitur nuncius ad modum angeli, quia sicut angeli vident faciem Patris in deitate, sic ipse vidit faciem Christi, et monstrauit in carne. Propter quod addit: **Ante faciem tuam,** id est, apparitionem in carne, de qua: **Ostende nobis faciem tuam, et salui erimus.** Et hanc faciem desiderabat Isaias in persona patrum: **Vtinam dirumperes cælos, et descenderes: a facie tua montes defluerent.** Et quia non erant parati ad istam faciem recipendam, nisi præmunirentur, ideo dicitur: **Qui præparabit viam suam ante te,** scilicet nascendo, conuersando, baptizando, prædicando. Omnibus enim modis manu ducebat ad Christum, sicut vox ad verbum. Ideo recte de ipso dictum est in Isaiâ, **et supra resumptum est: et etiam in Ioanne: Ego vox clamantis in deserto: Parate viam Domini.** Vt impleatur illud: Erit vobis directæ via, ita vt stulti non errent per eam.

Dico enim vobis, maior, **et cetera.** Hic tertio commendat Christus suum Præcursorem, quantum ad donum gratiæ diuinæ, quia fuit magnus coram Domino, secundum quod dicitur: **Et quoniam donum gratiæ in Ioanne prærogatiuam habuit in gradu, et mensuram sanctitatis in statu: ideo hic duo insinuat, cum donum gratiæ commendat in Ioanne.** Primo enim commendat Ioannem, quantum ad prærogatiuam doni gratuiti, respectu hominis puri, cum

1. Tim. 5. a

Hier. 31. d

Eccl. 11. a

Officiu doctrinæ in Ioanne.

Amos 3. b

Amb. 10. 3. lib. 5. in 7. cap. Lucae.

Inf. 10. d

Ioan. 1. c

Mal. 3. a

Ioanes, Angelus.

Mal. 2. b

Psal. 79. b

Isa. 64. a

Isa. 40. a

Supra 3. b

Ioan. 1. c

Isa. 35. c

Sup. 1. b

ri, cum dicit: *Dico enim vobis, maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est.* Cum ergo non sit inter homines in gradu gratiae infimo vel medio, necesse est quod sit in supremo. Vnde non solum ex hoc dicitur quod sit magnus, sed etiam ita magnus, quod possit de eo dici illud quod dicitur de Iosue: *Qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei.* Quia enim magnam habuit gratiam, ideo Ioannes vocatus est. Magnus enim fuit per vitæ meritum, maior per doctrinæ magisterium, maximus per gratiæ privilegium. Non autem dicitur maior omnibus, ut omnibus præferatur, sed quod alius non fuerit maior eo. Nec dicitur de omnibus vniuersaliter præteritis et futuris, sed tunc præteritis. Non dicitur etiam respectu virtusque sexus, sed tantum virtutis. Vnde non includitur Virgo Maria, quæ exaltata est super choros Angelorum, nullam puram creaturam habens superiorem, nec etiam æqualem, secundum illud: *Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa generatrici suæ.*

Secundo vero insinuat doni illius mensuram, respectu hominis Christi, vnde dicit: *Qui autem minor est in regno Dei, maior est illo.* Regnum Dei hic vocat Ecclesiam, secundum quod exponit Gregorius illud Matthæi: *Mittet filius hominis Angelos suos, et colligent de regno eius omnia scandala.* Minor in hoc regno dicitur humilior, hic autem est Christus de quo in Psalmo: *Minuisti eum paulominus ab Angelis, et cetera.* Quia enim dicitur: *Humiliauit semetipsum, factus est obediens usque ad mortem.* Sequitur: *Exaltauit illum, et donauit illi nomen quod est super omne nomen.* Et sic verificatum est illud: *Minimus erit in mille, et paruulus in gentem fortissimam.* Et hæc est lex diuina quam ipse tulit: *Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno caelorum.* Sic itaque, immo plus per omnem modum humiliauerit se Christus. Infra: *Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Vnde Gregorius: *Humiliauit te quantumcumque potes, adhuc Christus erat humilior.* Posset tamen exponi de bonis Angelis, quod minor bonorum angelorum maior esset Ioanne, pro statu illo: est enim ignis charitatis in Sion, et caminus in Hierusalem.

Et omnia populus audiens, et cetera. Hic quarto, ut nihil desit commendationi Ioannis, commendatur a Domino quantum ad præconium famæ. Et quoniam fama bonorum salutifera est electis, et perniciofa reprobis, secundum illud: *Christi bonus odor sumus Deo in his qui salui fiunt, et in his qui pereunt.* Alijs quidem odor mortis in mortem: alijs autem odor vitæ in vitam. Ideo commendat dupliciter præconium famæ in Ioanne. Primo ostendendo ipsum salutiferum creditibus: secundo mortiferum desipientibus. Primis enim videbatur Ioannes laudabilis: secundis vero contemptibilis. Primi erant humiles: secundi, superbi. Primo ergo introducit commendationem Ioannis ab humilibus assentientibus, cum dicit: *Et omnis populus audiens, Ioannem scilicet prædicantem.* Et publicani iustificauerunt Deum, id est iustum esse dixerunt, seipsum ostendendo iniustos, peccata confitendo, secundum illud: *Ve iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.* Peccator enim, dum confitetur peccata, Dominum dicit iustum, et seipsum iustificat.

Narra, si quid habes, et iustificeris. Alia translatio habet: *Dic tu prior iniquitates tuas, et iustificeris.* Et hoc modo fecerunt publicani et peccatores audientes Ioannem, secundum illud: *Exibat*

ad eum Ierolyma et omnis Iudæa, et omnis regio circa Iordanem: et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Hæc enim duo requiruntur ad iustificationem peccatorum, scilicet penitentia et baptismus. Et ideo subdit: *Baptizati baptismo Ioannis.* Venerunt autem et publicani, ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: *Magister, quid faciemus?* Vnde signo et verbo approbant Ioannem tamquam Dei Angelum: et gloriosum habebant nomen eius. Vnde cum Dominus quaereret a Pharisæis, Baptismus Ioannis vnde erat: e caelo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes: *Si dixerimus, e caelo, dicit nobis: Quare non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timeamus turbam: omnes enim habent Ioannem sicut prophetam.* Vnde ibidem subditur: *Publicani et meretrices præcedent vos in regnum caelorum.*

Secundo subditur contemptus Ioannis a Pharisæis superbientibus, cum dicit: *Pharisæi autem, in quibus factus sanctitatis. Et legis periti, in quibus arrogantia notitiae veritatis, consilium Dei spreuerunt in semetipsum, non baptizati ab eo, quia secundum illud: Qui vos spernit, me spernit.* Vnde qui spreuerunt Ioannem Dei nuncium, spreuerunt diuini consilium. Tales fuerunt Pharisæi, ut posset eis Sapientia Dei improperare: *Despexistis omne consilium meum.* Et verificatum sit in eis illud: *Filios enutriui, et exaltaui: ipsi autem spreuerunt me.* Et ideo consuluit Apostolus: *Spiritum nolite extinguere, et cetera.* In hoc autem diuini consilium spreuerunt: quia baptismum semper recuauerunt, per quod diuina sapientia consuluit humanæ salutis. Cuius figura præcessit in arca Noe in diluuiio fabricata. Ideo dicitur a Petro: *Quod et vos nunc similis formæ saluos facit baptismus.* Et nota quod Pharisæi spreuerunt consilium Dei in semetipsum, propter sex rationes. Primo, quia prætulerunt statuta humana diuinis: *Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* et cetera. Secundo, quia prætulerunt iustitiam legis iustitiæ fidei: *Ignorantes iustitiam Dei, et suam querentes statuere, et cetera.* Tertio, quia prætulerunt apparentiam veritati: *Væ vobis: Scribæ et Pharisæi hypocrite, quia mundatis quod deforis est calicis et paropisdis: intus autem pleni estis rapina, et immunditia.* Quarto quia affluentiam paupertati: *Audiebant omnia hæc Pharisæi qui erant auari, et deridebant illum.* Et ait illis: *Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.* Quinto, quia vanam gloriam hominum humilitati: *Dilexerunt gloriam hominum magis quam gloriam Dei, et cetera.* Sexto, quia commodum honestati: *Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti et cæci, quid enim maius est, aurum, an templum quod sanctificat aurum?*

Ait autem Dominus: *Cui ergo similes dicam, et cetera.* Postquam Saluator noster extulit prærogatiuam virtutis in Ioanne: hic redarguit perfidiam incredulitatis in plebe. Cuius incredulitatem redarguit quadrupliciter. Notat enim eos de infidelitate, de duritia, de detractioe, et de blasphemia. Primo ergo quantum ad notam infidelitatis in cogitatione, dicitur: *Cui ergo similes dicam homines generationis huius: et cui similes sunt?* qui scilicet noluerunt credere Ioanni propter mentis cecitatem, huius, inquam, generationis incredulæ, secundum illud: *Generatio enim peruerfa est, et infideles filij. Et Matthæus: O generatio incredula, et peruerfa, quousque ero vobiscum: vique quousque patiar vos? Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua,*

praua, et exasperans: generatio que non dixerit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus eius. Et ideo dicitur: *Considerate vehementer, et cetera.* Subditur: *Si mutauit gens Deos suos, et certe ipsi non sunt dii. Populus vero meus mutauit gloriam suam in idolum.*

Secundo quantum ad notam duritiæ in affectione, subdit: *Similes sunt pueris.* Addit similitudinem, per quam offendit duritiam eorum, quia nec moti sunt ad cantum promissionum, nec ad lamentum comminationum, sicut pueri stulti in foro non respondent alijs, nec cantantibus, nec lamentantibus, quos introducit per modum similitudinis, ideo dicit: *Similes sunt pueris sedentibus in foro.* Similiter competet eis dici, et improperari, quod improperant pueri sedentes in foro suis coetaneis, cum dicit: *Et loquentibus ad inuicem, et dicentibus: Cantauimus vobis tibys, et non saltastis. Quia sic possunt eis prædicatores dicere: Cantauimus vobis tibys, scilicet promissa Dei concrepando. Et non saltastis, proficiendo.* Et recta est comparatio, quia prædicator tibicini comparatur secundum illud Isaie: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuncia populo meo scelera eorum, et domui Iacob peccata eorum.* Hieremias: *Loquimini, et canite tuba in terra, clamate fortiter, et dicit: Congregamini, et ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. Nec immerito, quia Tibia, et Psalterium suauem faciunt melodiam, et super vtraque lingua suauis. Ad hæc duri corde non mouentur, nec saltant per profectum bonorum operum, de quo saltu in Malachia: *Egrediemini, et salietis, sicut vituli de armento.* Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Et de hac Ambrosius: *Honestas saltatio, qua tripudiat animus, et bonis operibus corpus eleuatur.* Vnde qui ad cantum promissionum moti non fuerint duri sunt corde, sed opere duriores, quia nec ad comminationes suppliciorum, propter quod addit: *Lamentauimus, scilicet per comminationem poenæ.* Scriptæ erant in eo lamentationes, et carmen, et va. Et Hieremias: *Contemplamini, et vocate lamentatrices, ut veniant, et ad eas quæ sapientes sunt, miritrite, et properent, festinent, et affumant super nos lamentum.* Ioel: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, et in fletu, et in planctu: et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra.* Sed tamen ad hoc moti non sunt, vnde addit: *Et non plorastis, per compunctionem poenitentiae: Vocauit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, et ad planctum, et caluitium, et ad cingulum facci: et ecce gaudium, et læticia, occidere vitulos, et iugulare arietes, comedere carnes, bibere vinum.* Cum tamen dicat Apostolus: *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.**

Tertio, quantum ad detractioem notam in locutione, quia bonum peruertitur in malum, dicitur: *Venit autem Ioannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum, vita in via securitatis, et iustitiæ, sicut dicitur: Venit ad vos Ioannes in via iustitiæ.* Vnde quia uenit cum austeritate poenitentiae: ideo uenit sicut lamentans, et gemens propter salutem populi sicut Daniel: *Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi: et caro, et vinum non est emollita eorum duritia ad plorandum, sed aucta malitia ad detrahendum.* Vnde subditur: *Et dicitis, demonium habet, quia dissimilis est vitæ alienæ.* Sic dicebant Saluatori: *Demonium habet, et insanæ: quid eum auditis?* Vnde opera virtutum, quæ sunt a Spiritu sancto, ipsi ex nequitia cordis attribuebant diabolo sicut infra dicebant: *in Beelzebub principe demoniorum eijcit demonia.* Et sic verificatum est illud in eis: *Bona enim in mala conuertens insidiatur, et in electis imponet maculam.* Et pro-

pterea uæ eis, secundum illud: *Væ, qui dicitis malum bonum, et bonum malum, et cetera.*

Quarto, quantum ad notam blasphemiam in obduratione contra ipsum Christum, subditur: *Venit filius hominis manducans, et bibens, et ita in via clementiæ quasi medicus, et tamquam sponfus, sicut supra: Numquid potestis filios sponfi, dum illis est sponfus, facere ieiunare? Et tamen non sunt moti ad exultandum, sed deprauati ad blasphemandum. Ideo subditur: *Et dicitis: Ecce homo deuorator, et bibens vinum.* Hoc dicunt quantum ad superfuitatem victus, quasi dicant, non potest esse sapiens, secundum illud Prouerbiorum: *Luxuriosa res, vinum, et tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.* Amicus publicanorum, et peccatorum, quantum ad inhonestatem conuictus, quasi dicat, non potest esse bonus, quia sicut dicitur: *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: et qui communicauerit superbo, induet superbiam.* Sed male dicunt, quia Hieremias ait: *Conuertentur ipsi ad te, et tu non conuertes ad eos.* Et Matthæus: *Euntes autem discite quid est: Misericordiam volo, et non sacrificium.* Non enim ueni vocare iustos, sed peccatores, scilicet ad poenitentiam. Et quia blasphemiam Iudæorum aggrauatur ex vera prædicatione Apostolorum, ideo subditur: *Et iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis.* Sapientiam namque Euangelista vocat Christum, secundum illud: *Qui factus est nobis sapientia, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio.* Filij itius sapientiæ sunt Apostoli, per Verbum istius sapientiæ regenerati, et per Spiritum sanctum iustificati, secundum illud: *Sapientia filijs suis vitam inspirat, ut Christus Apostolis.* Vnde et Petrus dicebat: *Domine, ad quem ibimus? uerba uitæ æternæ habes: et nos credimus, et cognouimus, quia, tu es Christus filius Dei.* Isti iustificauerunt, id est, Christum iustum reputauerunt, dum eius uerba per iustitiam, et obedientiam impleuerunt, secundum illud: *Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum, et natio illorum obedientia, et dilectio.* Ad quorum exemplum Pharisæi debuerunt moueri: sed tamen propter pertinaciam suam remanserunt in facibus suis. Vnde ipsis dicebat: *Et si ego in Beelzebub eijcio demones: filij vestri in quo eijciunt? ideo ipsi iudices vestri erunt, quia ipsi iusti reputantur a sapientia, quam iustificat: et pharisæi iniusti, et reprobi reputantur ab eadem sapientia, quam Pharisæi condemnant per pertinaciam, et blasphemiam.**

Rogabat autem illum quidam de Pharisæis. Supra ostendit Euangelista sublimitatem Domini nostri Diuino. Saluatoris quantum ad excellentiam potestatis, et quantum ad euidentiam veritatis: hic tertio ostendit quandam affluentiam pietatis. Ostenditur autem hic pietatis affluentia in Domino Iesu: manifestata in peccatricis susceptione, maior in approbatione, sed maxima in absolutione. Suscepit enim accedentem, commendauit diligentem, et absoluit poenitentem. Introducitur ergo primo in hac parte benigna susceptio peccatricis accedentis, secundum benignior probatio diligentis, ibi: *Et respondens Iesus dixit ad illum, et cetera.* Tertio vero benignissima absolutio poenitentis, ac consentis, ibi: *Dixit autem ad illum: Remittuntur tibi peccata.* Quantum ad primum, notandum quod susceptio peccatricis ad Dominum accedentis ostenditur esse magnæ pietatis, et misericordiæ, tum propter sollemnitatem conuiuij, in quo eam suscepit; tum propter familiaritatem obsequij, ad quam eam admisit: tum propter temeritatem alieni iudicij, ob quod tamen eam non abiecit. Primo ergo quantum ad sollemnitatem conuiuij, in quo peccatrix fuit pie a Domino suscepta, dicitur: *Rogabat autem illum quidam de Pharisæis, ut manducaret cum illo, non est dubium, quia Dominum Iesum: Et recte, secundum consilium,*

Eccl. 46. a

Baptista inter natos mulierum maximus.

Cant. 6. c

Greg. hom. 22. in Eu. post med.

Mat. 13. f

Psal. 8. a Phil. 2. b

Isa. 60. d

Mat. 18. a

Inf. 22. c

Isa. 31. d

2. Cor. 2. d

Psal. 50. a

Isa. 43. d Editio lxx.

Mat. 3. b

Sup. 3. c

Mat. 21. c

Mat. 10. d Inf. 10. c

Isa. 1. a 1. Thes. 4. d

Gen. 6. c 1. Pet. 3. d

Mat. 15. a

Rom. 10. a

Mat. 23. e

Inf. 16. d

Ioan. 12. g

Mat. 23. b

Deut. 32. e

Mat. 17. c

Pf. 77. a

Hier. 2. c

Isa. 58. a

Hier. 4. b

Eccl. 40. c

Mala. 4. a

Ambr. 10. 3 in 7. c. Lucae lib. 6.

Ezech. 2. d Hier. 9. e

Ioel 2. c

Isa. 22.

Rom. 12. c

Mat. 21. c

Dan. 10. a

Ioan. 10. d

Inf. 11. b

Eccl. 11. d

Isa. 5. c

Sup. 5. b

Prou. 20. a

Eccl. 13. a

Hier. 15. d Mat. 9. b

1. Cor. 1. d

Eccl. 4.

Ioan. 6. g

Eccl. 3. a

Mat. 12. b

Pietatis affluentia in Christo.

Sap. 8. b consilium, et propositum Sapientis: Proposui hanc, scilicet sapientiam, id est Christum, adducere mihi ad conuiuendum: sciens, quoniam mecum communicabit de bonis, et erit allocutio cogitationis, et rati-
Iob 22. d illud: Si reuertus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo. Et post sequitur: Rogabis eum, et exaudiet te, et vota tua reddes. Quod et iste secutus est, unde subditur: *Et ingressus domum Pharisei discubuit.* Resedit ad manducandum, et sic impleuit illud visibiliter, quod spiritualiter promittit in Apocalypsi: Si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.
Prou. 8. d Nec mirum, quia sicut ipse dicit: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Hoc dicit, quantum ad nimietatem charitatis, propter quam homo factus est, et humanas indigentias libenter suscepit, et pertulit
Baruch 3. d inter homines, secundum illud: Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est. Hæc ergo introducta sunt propter sollempnitatem conuiuii.
 Quantum ad familiaritatem obsequij, ad quod fuit admissa, subditur: *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix,* cuius fama innotuerat toti ciuitati, ita vt possit ei dici illud: Frons mulieris meretricis facta est tibi, et noluisse erubescere. Hæc est illa mulier, de qua dicitur: Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, et fœna cor eius, vincula sunt manus illius: qui placet Deo effugiet illam: qui autem peccator est capietur ab illa. Et hoc quia fornicaria manifesta. Et sicut dicit Rauennas: Infamia illius toram læserat ciuitatem, ita vt impletum esset in ea, quod comminatur Dominus per Amos ad Amasiam sacerdotem: Vxor tua in ciuitate fornicabitur. Et ideo merito dicitur peccatrix, et ratione infamata, et ratione frequentatæ, secundum illud: Cor nequam grauabitur in doloribus, et peccator adiecit ad peccandum. Qui in sordibus est sordescat adhuc. Non solum autem simpliciter, sed diuersis modis peccauerat. Vnde dicitur quod eiecerat Christus de Maria septem dæmonia. Gregorius: Per septenarium recte vniuersitas designatur. Septem ergo dæmonia Maria habuit, quæ vniuersis vitij plena fuit. Quoniam ergo sic erat peccatrix et immunda, merito debet repelli, maxime de loco conuiuii: et tamen propter pietatem Domini, quam cognouit, attracta fuit. Ideo subditur: *Vt cognouit quod Iesus accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrum unguentii,* id est pyxidem, seu vas alabastrum, quod est quoddam genus marmoris, in quo incorrupta seruantur unguenta. Hoc attulit peccatrix ad domum pharisei, in qua Christum cognouit esse, et a quo suscepta fuit, secundum illud: Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam. Attulit, inquam, unguentum humilitatis, vbi Christus accubuit, vt impleretur illud: Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Hæc autem aromata, siue unguenta, quæ attulit Magdalena Christo, designata sunt secundo Paralipomenon: Non fuerunt aromata talia, qualia hæc, quæ dedit Regina Saba Regi Salomoni. Magdalena etiam attulit Saluatori unguenta, ad impendendum familiare obsequium, ad quod admissa fuit, scilicet ad exhibendum Christo ex deuotione, quod carni suæ exhibuerat ex libidine, hoc est, ad abluendum, detergendum, deosculandum, et vngendum sacratissimam et mundissimam carnem Christi: ad quod admissa fuit propter affectum penitentiam et benevolentiam. Quantum ad effectum penitentiam dicitur: *Et stans retro secus pedes eius, lacrymis cepit rigare pedes eius, scilicet per dolorem.* In penitente enim anima debet esse pudor, timor, et dolor. Pudor erat, quia stabat retro: timor, quia

A secus pedes: dolor, quia lacrymis rigabat, sicut in illo Publicano infra: Et Publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad calum leuare: sed percutiebat pectus suam dicens: Deus propitijs esto mihi peccatori. Hieremias: Conuerte me, et conuertar: quia tu Domine Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi penitentiam: et postquam ostendisti mihi, percussit femur meum. Confusus sum, et erubui: quoniam sustinui opprobrium adoleſcentiæ meæ. Vbi tanguntur tria præmissa. Quantum autem ad effectum benevolentiam additur: *Et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes eius, et unguento ungebatur,* vbi ostenditur dilectio benevolentiam pura, affectuosa, et deuota. Debet enim charitas procedere de corde puro. Magis autem curabat de infima parte corporis Domini, quam de suprema. Iam enim non quaerebat placere mundo, sed soli Christo, vt posset dicere illud: Quis mihi det te fratrem meum surgentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, et deosculer te: et iam me nemo despiciat? Et in his duobus consistit perfecta conuersio ad Christum. Sicut enim in peccato est conuersio per concupiscentiam, et auersio per superbiam: sic in remedio est auersio a peccato per penitentiam, et conuersio ad Deum per benevolentiam. Et vere hæc mulier fuit perfecte conuersa, et reuersa, vt dicit Gregorius: quia quot in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit holocausta. Solent enim peccatrices mulieres in his quatuor maxime delinquere, scilicet in nutibus oculorum. Isaïas: Nutibus oculorum ibant et plaudebant, et ambulabant, et pedibus suis et composito gradu incedebant. In capillorum superflua præparatione: Non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. In voluptatibus osculorum: Apprehensumque deosculatur iuuenem, et procaci vultu blanditur. Sequitur: Egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, et reperi. In sinuitatibus vnguentorum, sicut dicitur, quod puellæ regis vnguebantur oleo myrrhino, et cetera. Et ideo perfecte penitentis oculi seruiabant ad lacrymandum, ita vt Christus ei posset dicere illud: Audiui orationem tuam: vidi lacrymam tuam, ecce sanauit te. Capilli seruiabant ad tergendum, vt sic posset ei dici illud: Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, et in vno crine colli tui. Os ad osculandum, ita vt posset illi dici a Christo illud: Fauus distillans labia tua. Vnguenta seruiabant ad vngendum, vt posset sibi dici illud: Curremus in odorem unguentorum tuorum.
 Tertio quantum ad temeritatem iudicij, propter quod tamen non fuit repulsa, dicit: *Videns autem Phariseus qui vocauerat eum, ad conuiuium, scilicet videns, inquam, oculo non simplici, sed nequam, et vere nequam, quia secundum illud: Bona in malum conuertens insidiatur, et in electis imponet maculam.* Item Ecclesiasticus: Memento, quoniam malus est oculus nequam. Et sequitur: Nequius oculo quid creatum est? Et ideo tale conuiuium non est multum acceptandum. Ne comedas cum homine inuidio, et ne desideres cibum eius: quoniam in similitudinem hariorum, et coniectoris æstimat quod ignorat. Comede et bibe, dicit tibi: et mens eius non est tecum. Et talis erat iste Phariseus, quod patet per illud quod subditur: *Ait intra se, dicens, scilicet cogitando sicut hypocrita.* De quo Iob: Concepit dolorem, et peperit iniquitatem, et vterus eius præparat dolos. Vnde sequitur iudicium: *Hic si esset propheta, sciret vsique quæ et qualis est mulier, quæ tangit eum.* Et ita iudicabat eum non esse prophetam, sed hominem ignorantem, dicens in corde suo illud: Signa nostra non vidimus, iam non est propheta. Sed huic potest dici illud: An non cogitas, quod Deus excelsior celo sit, et super stellarum verticem sublimetur? Et dicitis: *Quid enim nouit Deus?* et quasi per caliginem iudicat. Sed cer-

Infr. 18. c

Hiera. 31. d

Cant. 8. a

Greg. hom. 33. i. Euang. in princ. non procul a princ. Isa. 3. c

1. Pet. 3. a

Prou. 7. c

Esther 2. b

4. Reg. 20. a

Cant. 4. c

Ibid. c

Cant. 1. a

Ecclesi. 11. d

Ecclesi. 31. b

Prou. 23. a

Iob 15. d

Pf. 73. a

Iob 22. b

Sed cer-

Dan. 2. d Sed certe ipse nouit in tenebris constitutus: et lux cum eo est, sicut dicitur: Et nota quod hoc modo ex vero cadebat in falsum. Manifestum est enim quod Deus et homo diuinus nouit occulta non solum bonorum, sed etiam malorum. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos et malos. Sed in hoc errabat, quia hoc credebat Christum ignorare, dum se permittebat a muliere peccatrice contingi. Vnde etiam de ipsa male iudicabat, dicendo: *Quia peccatrix est,* quasi dicat, non admitti, sed repelli deberet.
Prou. 15. a
Isa. 65. a Hic erat de illis de quibus Isaïas: Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es. Sic etiam alter Phariseus dicebat de publicano: Gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus, et cetera. Hic peruerſe et male iudicabat, et tamen Christus propter eius malum iudicium non dimisit facere misericordiam. De quo supra dixit Phariseus: Non egent qui sani sunt, medico: sed qui male habent. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. Magna ergo misericordia Christi fuit ostensa in susceptione peccatricis accedentis ad Christi contactum inter epulas conuiuantium, et versutias iudicantium. In quo simul commendatur Christi clementia et peccatricis penitentia. Vnde Gregorius: Cogitanti mihi de Mariæ penitentia, flere magis libet, quam aliquid dicere. Cuius enim vel saeuum peccatus ille huius peccatricis lacrymæ ad exemplum peccati non emolliant? Super conuiuentes ingressa est, inter epulas lacrymas fudit, quid ergo miramur? Mariam venientem, vel Dominum suscipietem? Suscipientem dicam, an trahentem? sed melius suscipientem, et trahentem, quia nimirum ille per misericordiam traxit intus, qui per mansuetudinem suscepit foris.
 Et est hic moraliter notandum quod in his sex quæ dicuntur de hac peccatrice penitente, scilicet quod retro stabat secus pedes, iacebat, lacrymis rigabat, capillis tergebat, osculabatur, et vngebatur, intelliguntur quæ debent esse in vero penitente, scilicet, Pudor erubescentiæ, quod notat cum dicit, *stans retro.* Publicanus a longe stans nolebat, et cetera. Timor reuerentiæ notatur ibi: *Secus pedes eius.* Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Dolor penitentiam, ibi: *Lacrymis cepit rigare pedes eius.* Deductio quasi torrentem lacrymas per diem et noctem. Amor pudicitiam, ibi: *Et capillis capitis sui tergebat.* Lauamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestram ab oculis meis. Ardor benevolentiam, ibi: *Et osculabatur pedes eius.* Infra: *Osculum mihi non dedisti, et cetera.* Vsq: Quoniam dilexit multum. Dulcor deuotionis internæ, ibi: *Et unguento ungebatur.* Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Bonum unguentum compunctionis, melius compassionis, sed optimum deuotionis. Primo pedes, secundo corpus, sed tertio vngitur caput. Et ideo Magdalena ter legitur venisse ad Dominum vngendum.
 Et respondens Iesus dixit, et cetera. Post benignam susceptionem accedentis, subditur hic benignior approbatio diligentis. Approbat Dominus hanc peccatricem diligentem et eius dilectionem. Primo perquirens generale iudicium: secundo assumens speciale propositum, ibi: *Et conuersus ad mulierem, et cetera.* Tertio vero concludens principale intentum, ibi: *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei, et cetera.* In perquirendo autem generale iudicium, procedit hoc ordine: Excitat enim Pharisei attentionem, insinuat questionem, et approbat responſionem. Primo ergo excitat Pharisei attentionem, vt a falsitate reuocetur cum dicit: *Respondens Iesus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere.* In quo excitat eum, vt attendat. Et nota quod dicitur respondere Phariseo, cum tamen non dicatur aliquid quæsiuisse a Christo, vt ostendatur quod ipse audiebat eius cogitationem, vt eius iudicium refellatur, quod credebat Christum ignarum, secundum illud: Intelligite insipientes in populo, et stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum, non considerat? In hoc quod quasi respondendo alloquitur excitat ad cogitandam Christi sapientiam. In hoc vero quod spondet aliquid diciturum se, excitat ad percipiendum doctrinam. Sicut et discipulis dixit: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Et quoniam efficaciter eum excitauit, ideo subditur eius attentio cum dicitur: *At ille ait: Magister, dic.* In qua responſione profitetur scientiam, et petit doctrinam. Iuxta consilium sapientis: Fili, si attendideris mihi, disces: et si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Et sequitur: Et si videris sensatum, euigila ad eum. Hic est Christus Dominus, quæ recte vocat Magistrum, secundum illud: Magister vester, vnus est, Christus. Et Ioannes: Vos vocatis me Magister, et Domine, et benedicitis: sum etenim. Secundo autem insinuat Phariseo questionem, vt ad veritatem dirigatur, ibi: *Duo debitorum erant cui-dam fœneratori, et cetera.* Casum proponit in generali per istos debitorum, dans intelligi peccatores qui magnis debitis sunt astricti, secundum illud: Dimitte nobis debita nostra, id est peccata nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, et cetera. Per fœneratorem intelligimus Christum, secundum illud: Serue male et piger, sciebas quia meto, vbi non semino: et congreſso, vbi non sparsi: oportuit ergo te committere pecuniam meam numularijs, et veniens ego recepissem vtique quod meum est cum vsura. Et quia non omnes æqualiter peccant, nec æqualiter obligantur, ideo additur: *Vnus debebat denarios quinquagenos.* In quo ostenditur plena obligatio, propter quinquiformem transgressionem perfectionis Evangelicæ. Completio enim intelligitur per centenarium. *Et alius quinquagenos.* Hoc dicitur quantum ad semiplenam obligationem, quæ est in transgressionem quinquiformis ipsius decalogi. Sed, quia Deus miseretur omni generi peccatorum qui ad ipsum conuertuntur, ideo subditur: *Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisque,* scilicet ex misericordia condolente, sicut dicitur: Misertus autem Dominus serui illius, dimisit illum, et debitum dimisit ei. Et hoc compassionem nostræ miseriam, qua impotentes sumus soluere. Omnia enim quæ habemus, etiam sine obligatione peccati, Deo debemus. Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Et Paralipomenon: Tua sunt omnia, et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Si ergo remittit peccata, oportet quod liberaliter et misericorditer remittat, quia nullum possumus rependere beneficium. Obligamur tamen ad dilectionis affectum, de quo requirit propter colatum beneficium. *Quis ergo eum plus diligit?* cum vterque eum diligere teneatur. Vnde sic quærebat Dominus a Petro post condonationem sui peccati: Simon Ioannis diligit me plus his? Et rationabiliter quærit, quia inæqualitatem beneficiorum sequi debet inæqualitas affectionum, secundum quod dicit Gregorius: Cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Tanto ergo humilior atque ad seruandum Deo promptior quisque esse debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspiciat in reddenda ratione.
 Tertio vero Pharisei approbat responſionem, vt in veritate confirmetur, propter quod addit: *Respondens Simon dixit: Astimo, quia is cui plus donauit, quod scilicet amplius diligit: Vt verificetur illud: Vbi autem abundauit delictum, superabundauit et gratia.* Et quoniam sicut dicitur: Verbum sapiens quodcumque audierit sciens, laudabit, et ad se adjiciet, ideo subditur: *At ille dixit ei, recte iudicasti.* Hoc enim solum iudicium approbat Veritas, Christus, quod iustum est.

Psal. 93. b

Ioan. 16. b

Eccli. 6. a

Mat. 23. b
Ioan. 13. b

Mat. 6. c

Mat. 25. c

Mat. 18. c

1. Cor. 4. b

1. Paralip. 29. d

Ioan. 21. c

Greg. hom. 9. in Euang.

Rom. 5. d

Eccli. 21. c

Ioan. 7. d. est, secundum illud: Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Vnde qui falsum iudicium fecerat ex propria aestimatione, rectum nunc profert ex diuina manu ductione. Et quia male iudicauerat prius intra se, vnde Gregorius: Sua sententia Pharisaeus conuincitur, quia sicut phreneticus funem portat, ex quo ligetur. Et nota quod commendatur hic Pharisaei iudicium, nec tamen ille qui amplius peccauerat, amplius commendatur: sed ostenditur ratione obligationis quae venit ex diuerso, quod amplius ad diligendum obligatur. Vnde intelligenda est haec sententia cum reduplicatione, quantum scilicet ad obligationem, et supposita gratia et rectitudine in voluntate, quia multi ad magnas gratias tenentur, qui paucas aut nullas reddunt. Vnde Beda 10. s. Beda 10. s. sed per misericordiam Dominicam omnis causa mutatur, vt amplius diligit, qui amplius debuit, si tamen gratia consequatur.

Et conuersus ad mulierem, et cetera. Post generale iudicium assumit speciale propositum, in quo ostendit peccatricem maiorem affectum habuisse ad Christum, quam Pharisaeum, proponendo triplex dilectionis iudicium, scilicet fletum, osculum, et abluitionem pedum: in quibus mulier praecellit Pharisaeum. Primo ergo proponit peccatricem Simonem propter fletum: quod erat expressum iudicium contritionis, et hoc notat, cum dicitur:

Et conuersus ad mulierem, propter eius contritionem et poenitentiam, secundum illud: Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum, et conuertatur ad vos. Hoc autem fit cum diligimus et rediligimur, secundum illud: Dilectus meus mihi, et ego illi. Et alibi: Ego dilectio meo, et ad me conuersio eius. Ideo autem se corporaliter conuertit ad mulierem, vt in ipsa erudiret Simonem, ad quem loquebatur, et ideo quare videtur, quia licet videret corporaliter eius facta, non approbavit, sed reprobavit eius merita. Et licet videret peccatricis fletum, non tamen attendebat eius affectum. Et ideo a Domino commoneatur, et ex comparatione illius arguitur in hoc quod sequitur: *Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti.* Ex quo reprehensibilis ostenditur, quia non fuit imitator Abrahae. Loquebatur viris transiuntibus, laentur pedes vestri, et requiescite. Sed econtra haec est commendabilis, ideo additur: *Hac enim lacrymis rigauit pedes meos, et capillis suis versit, id est lacrymas magna copia fudit ad modum fontis, et grauius secundum quod dicitur: Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum? Et in hoc significatur mirabilis affectus mulieris, et gratia interior, quae ita in lacrymas proflebat exterioribus, vt impleretur illud: Posuit desertum in stagna aquarum, terram sine aqua in exitu aquarum. Et Isaias: Et quae erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontem aquarum. Et in hoc praeponebat Pharisaeo, quantum ad fletum et lacrum, in quo est expressum signum compunctionis.*

Secundo vero praeponebat eam Pharisaeo quantum ad osculum, quod erat signum dilectionis, ibi: Osculum mihi non dedisti, in signum amoris, secundum Apostolum: Salutate inuicem in osculo sancto. Et discipuli osculati sunt Paulum. Sed econtra de hac dicitur: *Hac autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos.* In quo signatur feruens dilectio, et permansens. Ideo non cessabat ab osculo, quia non cessabat ab interiori desiderio. Nam de ipsa dicit Gregorius quod amoris eius, id est Christi igne succensa ardebat desiderio. Sicut autem dicitur: Fortis est vt mors, dilectio: dura sicut infernus, emulatio: lampades eius, lampades ignis, atque flammularum: Vnde sicut ignis semper vrit, sic charitas incessanter accendit, vt enim dicit Gregorius: Numquam est amor Dei otiosus.

A Tertio praeponebat eam quantum ad vncionem pedum, quod erat signum deuotionis, ibi: *Oleo caput meum non unxisti: Quod erat moris tunc temporis in signum laetitiae, et exultationis. Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, et faciem tuam laua. Haec autem unguento unxit pedes meos: quod est pretiosius oleo.* Vnde pretiosiora offerebat haec mulier Christo, secundum illud: Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, et vnxit pedes Iesu, et extersit pedes eius capillis suis, et domus impleta est ex odore unguenti. His ergo tribus dilectionis indicij probat Dominus quod peccatrix verius et seruētius dilexit.

B *Propter quod dico tibi, et cetera.* Hic post generale iudicium et speciale propositum, concludit principale intentum, quod est commendatio mulieris consequens ex praemissis. Commendatur autem haec mulier peccatrix a Domino commendatione plena, scilicet vt purgata a peccato propter dilectionis affectum, vt perfecta in merito propter dilectionis effectum, vt praeposita Pharisaeo propter dilectionis excessum. Vnde approbat hic Dominus dilectionem eius. Primo, quia dilectio eam a peccato purgavit. Vnde dicit: *Propter quod dico tibi, id est propter nunc praemissa dilectionis indicia assero tibi: Remittuntur ei peccata multa.* Et ita iam a te non debet condemnari, sed magis beatificari, quia in psalmo scriptum est: Beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Et ad Romanos: Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiae Dei. Sicut et Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Vnde in ista impletum est illud: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam, Domino: et tu remisisti impietatem peccati mei.

C *Secundo, quia dilectio in merito profecit, propter quod addit: Quoniam dilexit multum.* Magnitudo enim dilectionis amplificat meritum, et expellit peccatum. Charitas operit multitudinem peccatorum. Et in Prouerbij: Odium suscitatur rixas: et vniuersa delicta operit charitas. Vnde et in Glossa dicitur: Ardor charitatis in ea rubiginem peccatorum consumpsit. Nec solum purgat a peccato, sed etiam confert in merito, secundum illud: Super omnia autem haec, charitatem habere, quod est vinculum perfectionis: et pax Christi exultet in cordibus vestris, in quam vocati estis in vno corpore, et grati estote.

D Tertio vero approbat, quia dilectio eam Pharisaeo praeposuit. Vnde ait: *Cui autem minus dimittitur, scilicet Pharisaeo, minus diligit, quam ista, cui dimissa sunt multa.* Et ita ex hoc concluditur quod longe plus quam Pharisaeus Dominum amauit, et ideo amplius Deo accepta fuit, et propterea laudauit eam vir eius, quasi dicens sibi illud: Multae filiae congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Fallax gratia, et vana est pulchritudo: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur. Patet igitur quo modo in hac quaestione concluditur perfecta commendatio et approbatio diligentis, contra iudicium Pharisaei ipsam contempnentis: quia reputabat eam plenam peccatis et vacuam meritis, et sic venisse in conspectu superni Iudicij, quod totum exufflatum est in hac conclusione, cum ipsa ostenditur iustificata a peccato, multiplicata in merito, et praeposita Pharisaeo. Et nota quod in hac conclusione inferitur commendatio dilectionis Christi respectu remissionis peccati per modum causae, et per modum effectus. Vnde remissio peccati praemittitur, et remissio peccati postponitur, et dilectio interponitur. Est enim remissio quoad poenam, et haec causatur a dilectione: et quo ad culpam, et haec inducit dilectionem. Vnde dilectio duplex est, altera effectus, et hanc introducit remissio peccati, quoad culpam, secundum quod supra ostensum est ex Pharisaei iudicio. Altera est dilectio affectus,

Mat. 6. c
Ioan. 12. a
Psal. 31. a
Rom. 4. a
Psal. 31. b
1. Pet. 4. b
Prou. 10. b
Glos. in huc locū tom. 5.
Ex Greg. hom. mil. 33. in Euang. Colo. 3. b
Prou. 31. d
Dilectio duplex.

affectus, et haec inducit peccati remissionem quoad poenam, secundum quod colligitur ex triplici dilectionis indicio. Vnde ita conclusio, quantum ad primam partem, respondet inductioni factae in bonis operibus: quantum ad secundam respondet quaestioni de duobus debitoribus: et respondet simul omnibus praemissis. Super haec aduertenda est Christi sapientia in comprobando peccatricem poenitentem, quam Pharisaeus condemnauerat. Approbat autem eam ex datis a Pharisaeo, et ex concessis, deinde ex manifestis indicij. Primo quasi syllogizando, secundo quasi inducendo. Primo in generali, secundo in speciali. Primo parabolice: secundo expresse ad haec omnia respondet illatio conclusionis ibidem praemissa.

Dixit autem ad illam, post benignam susceptionem accedens, et benigniorem approbationem diligentis, subiungit hic tertio benignissima absolutio contentis. Circa quam primo introducit diuinam largitatis donum plenarium, dicitur: Dixit autem ad illam. Non est dubium, quin dixerit Christus ad peccatricem: Remittuntur tibi peccata, non solum quo ad culpam, sed etiam quo ad poenam secundum quod petebat Manasses: Peto rogans te Domine, remitte mihi, remitte mihi: ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in aeternum referes mala mihi. Hanc remissionem Christus fecit sua virtute. Vt autem ciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Et in Actibus: Huic omnes prophetae testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.

Secundo quantum ad humanam impietatis iudicium peruersum, subditur: Et caeperunt, qui simul accumbabant, dicere intra se, scilicet male iudicando, et ipsum despiciendo: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Quasi dicant, quomodo sit paruus et nullus, quomodo sibi attribuit, quod potest solus Deus? Iuxta illud: Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor. Et sic verificatum est illud: Pauper locus est, et dicunt: Quis est hic? et si offenderit, subuertent illum. Sic etiam in cordibus suis qui simul manducabant, dolium cogitabant, vt impleteretur illud: Si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, absconditsem me forsitan ab eo. Tu vero homo vnanimis, dux meus, et notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, et cetera. Vnde isti male iudicando de sanitate illius, infirmabantur, sicut dicit Beda: Ecce, inquit, ea quae ad medicum venerat aegra, sanata, sed de salute eius alij aegrotant. Et sic verificatum est illud: Cum sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim, et malitia Samaria, quia operati sunt mendaciam. Et sequitur: Vae eis, quoniam recesserunt a me, vastabuntur, quia praeparati sunt in me: ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia, et cetera.

Tertio quantum ad deuotae credulitatis meritum perfectum, subditur: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, scilicet a peccatis, fides inquam Christi, de qua: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Et hoc per fidem: vt sit ipse iustus, et iustificans eum, qui est in fide Iesu Christi. Et quia iustitia facit pacem cum Deo, et cum conscientia, ideo subdit: Vade in pace. Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. Et Isaias inquit: Veniat pax, requiescat in cubiculo suo, vt sic de illa possit dici illud: In pace, et in aequitate ambulauit mecum, et multos auerit ab iniquitate.

CAPVT OCTAVVM.

I factum est deinceps, et cetera. Supra posita est instructio communis discipulorum in doctrina eorum, quae requiruntur ad salutem omnium. In parte vero ista subditur instructio spiritualis in doctrina mystica scripturarum. Et quoniam haec doctrina turbis proponitur in parabolis: et aperitur discipulis, et confirmatur miraculis: ideo pars ista habet tres partes. In quarum prima ponitur instructio parabolica in occultis mysterijs: in secunda informatio apostolica in apertis eloquijs, ibi: *Est autem haec parabola.* In tertia vero eius confirmatio authentica in manifestis miraculis, ibi: *Factum est autem in vna die, et cetera.* Circa doctrinam parabolicam, quae communiter omni hominum generi proponitur audienda, et apostolis intelligenda, introducuntur tria. Primum, est coadunatio multitudinis ad audiendum: Secundum, est proportio similitudinis ad manifestandum, et hoc ibi: *Exiit qui seminans, et cetera.* Tertium, est excitatio apostolica sollicitudinis ad intelligendum, ibi: *Hac dicens, clamabat, et cetera.* Quantum ad primum notandum, quod ad doctrinam Christi erat concursus multitudinis ex quadruplici causa, secundum quod ex littera potest conijci. Quidam enim comitabantur Christum ratione suscepti beneficij, vt apostoli: quidam ratione accepti beneficij, vt infirmi curati: quidam ratione impendendi ministerij, vt mulieres honestae: quidam ratione audiendi verbi diuini, vt multitudo turbae. Et haec quattuor genera enarrat Euangelista concurrisse ad Christi doctrinam. Primo ergo quantum ad Apostolos, comitantes Christum ratione suscepti officij praemittitur: *Et factum est deinceps, et ipse iter faciebat per ciuitates et castra.* id est per loca, vbi habitant minores et maiores, secundum quod dicitur: Quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus, maxime quantum ad ea quae sunt salutis, ideo dicit: *Pradicans et euangelizans regnum Dei, secundum illud: Quam pulchri super montes pedes annunciantis et praedicantis pacem: annunciantis bonum, praedicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus. Vox speculatorum tuorum, leuauerunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cum conuerterit Dominus Sion. Et quia verbum frustra proponitur, nisi sit auditor, ideo additur: *Et duodecim cum illo, qui scilicet sequebantur illum ex suscepto officio, ad quod elegit eos. Elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominauit. Vnde ipsi Apostoli et Euangelistae circuibant, vt cum ipso in Euangelio collaboraret, secundum quod hortatur Apostolus: Sed collabora Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit et vocauit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum. Quia, non vos me elegistis, sed ego elegi vos: et posui vos, vt eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat.**

Secundo, quantum ad curatos comitantes ratione accepti beneficij, subditur: *Et mulieres aliqua, scilicet cum eo iter faciebant, et hoc ratione accepti beneficij. Vnde adiungit: *Quae erant curata a spiritibus malignis et infirmitatibus: ideo comitabantur eum tamquam suum Saluatorem et medicum, secundum consilium Sapientis: Da locum medico, etenim illum Dominus creauit: et non discedat a te, quia opera eius sunt necessaria. Vnde supra: Et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur. Et omnis turba quaerebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes. Et nota quod licet curauerit vtrumque sexum, magis tamen specificat de femineo, quia sexus infirmior secundum illud: Infirmitati vasculo muliebri impartientes honorem. Siue quia mulier**

Diuiso.
Quadruplici de causa, quattuor hominum generum Christum sequebantur.
Sap. 6. b
Isa. 52. b
Sup. 6. c
2. Tim. 1. c
Ioan. 15. e
1. Pet. 3. b
S. Bon. To. 2.

Prou. 3. c. i clementior est, quam vir, respectu infirmitatis alienae, secundum illud de bona muliere: Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem. Sive quia inter personas curatas erat nobiliores. Ideo exprimit aliquas nominatim, cum ait: *Maria, que vocatur Magdalene*, a Magdalo oppido secundo milliario a Tiberiade. Et haec erat notabilis ratione enormitatis peccati. Vnde addit: *De qua septem daemones exierant*, id est vniuersa vitia. Gregorius: Septem daemones Maria habuit, quae vniuersis vitijs plena fuit. Haec daemones exierunt, quando peccata dimissa fuerunt, secundum quod dicitur infra: Cum immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quaerens quietem. Remissa autem ei fuerunt. Haec enim est illa peccatrix de qua supra sermone fecit, sicut dicit Beda in Glossa. Erat alia ratione nobilitatis viri. Vnde ait: *Et Ioanna uxor Chanae procuratoris Herodis*, qui erat persona nobilis. Erat et alia nobilis ex seipsa, de qua sine cognomine adiungit: *Et Susanna*. Has tres nominat, ut commendet castitatem, secundum triplicem differentiam in comitatu Christi, scilicet vidualem, coniugalem, et virginalem. Prima dicitur fuisse peccatrix, secunda coniugata, de tertia tacetur vtrumque. Vel in hoc ostenditur curatio a triplici aegritudine, scilicet animae, et carnis, et vtriusque. Ideo tres personas curatas exprimit, scilicet Mariam, Ioannam, et Susannam.

Tertio, quantum ad comitantes ratione impendendi obsequij, siue ministerij, additur: *Et aliae mulieres, quae ministrabant ei de facultatibus suis*, sicut illa Sunamitis Eliseo: Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? Sic et focus Simonis, de qua Matthaeus: Postquam curata est, surrexit et ministrabat eis. Hoc enim antiquitus consueuerat esse officium mulierum, sicut dicit Beda in Glossa: Consuetudinis Iudaicae fuit, nec ducebatur in cultum more gentis antiquo, ut mulieres de substantia sua victum, atque vestitum praecceptoribus ministrarent. Hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abiecit memorat: Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et ceteri Apostoli? *Et cetera*. Et ideo illud nunc non debet in consequentiam trahi propter scandalum vitandum, et etiam propter periculum. In hoc tamen erudimur quod praedicatori licet accipere stipendium pro labore. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Dignus enim est operarius mercede sua. Et rursus in hoc erudimur quod praedicator et laborare actus est virilis et perfectior: sed ministrare, imperfectiorum, utpote mulierum. Vnde: Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis.

Quarto, quantum ad concurrentes ratione verbi diuini audiendi, adiungitur: *Cum autem turba plurima conueneret*, scilicet ad audiendum doctrinam, secundum illud: Ego semper docui in synagoga et in templo, quo omnes Iudaei conueniunt: et in occulto locutus sum nihil. Et sic impletur illud Isaiae: Et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi. Vnde congregabantur in multitudo, et conueniebant in promptitudine, ideo subdit: *Et de ciuitatibus properarent ad eum*, scilicet audiendum. Dixit per similitudinem, scilicet parabolicam per apertas res, quibus affueri erant: et ideo ad audiendum cum desiderio properabant. Vnde Chrysostomus: Commiscens parabolas cum ampliori mitigatione attrahebat auditores, et de area, et de vinea, et de agro. Vnde ad hanc doctrinam parabolicam omnes inuitantur, secundum illud: Audite haec omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et post subditur: Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam. Et rursus: **Psal. 77. a** Aperiam in parabolis os meum: loquar propositio-

nes ab initio. Et sic facta est exercitatio multitudinis. *Exijt qui seminatur*, et cetera. Post congregationem multitudinis, additur hic secundo propositio similitudinis. Et quia doctrina debet esse secundum exigentiam auditorum: ideo similitudo proposita quatuor habet differentias membrorum, congruentes quatuor differentijs auditorum. Quidam enim audiunt, sed non retinent, ut obliuio. Quidam audiunt et retinent, sed non faciunt, ut desidiosi. Quidam audiunt et retinent et faciunt, sed non complent, ut negotiosi. Quidam autem audiunt, retinent, faciunt, et complent, et hi sunt studiosi, et virtuosii. Haec quatuor genera hominum sunt quatuor differentie terrarum, quarum prima semen recipit, sed non retinet: et quantum ad illam dicitur: *Exijt qui seminatur seminare semen suum*. *Exijt*, scilicet de domo ad agrum, hoc est, quiete ad labor. *Exijt* homo ad opus suum: et ad operationem suam vsque ad vesperam. Ethic labor, vel est in opere iustitiae, vel misericordiae: qui recte designatur per seminacionem secundum illud Ecclesiastes: Mane semina fementem tuam, et vesperae ne cesset manus tua. Isaia: Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis et asini. Vel est etiam in sermone doctrinae. Vnde de Paulo praedicante dicitur: Quid vult seminuerbis hic dicere? Et isto semine multiplicata est Ecclesia secundum illud: Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei viui et permanentis in aeternum. Et de hac seminacione intelligit hic: sed haec licet de se semper sit bona et fructuosa, variatur tamen secundum differentiam terrae suscipientis. Quaedam enim suscipit, sed non retinet, vnde ait: *Et dum seminatur, aliud*, id est alia pars seminis, *caecidit focus viam*, per quam scilicet est decursus, et non est in ea status retentionis, sed obliuiois propter strepitum multitudinis, quod signatur infra: Vbi dicitur quod caecus quidam sedebat focus viam, mendicans: et dum clamaret, turbae increpabant eum, ut taceret. Vnde hic non est locus fructificationis, quia non est in eo retentio seminis. Ideo adiungit: *Et conculcaturum est*, scilicet a pedibus hominum. *Et volucres caeli comederunt illud*, in quo intelliguntur morsus daemones, secundum illud: Consumuntur fame, et deuorabunt eos aues morsu amarissimo. Et Matthaeus: Nolite dare sanctum canibus neque mitatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis. Ex quo intelligimus duo esse quae expellunt de corde hominis semen verbi diuini, scilicet mala suggestiones hominum, et tentationes daemones. Et ideo dicit Apostolus: Doctrinis varijs et peregrinis nolite abduci. Optimum est enim, gratia stabilire cor, non escis: quae non profuerit ambulanti in eis. Et ideo necesse est cor nostrum elongari ab huiusmodi decursibus, ut non simus sicut paruuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae. Et Hieremias: Quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam? et quid tibi cum via Assyrionum, ut bibas aquam fluminis?

Secunda vero differentia terrae est quae recipit, et quodam modo retinet, sed non fouet: et quantum ad hanc subdit: *Et aliud caecidit supra portam*, id est supra cor durum, de quo Zacharias: Cor suum posuerunt, ut adamantem, ne audirent legem, et verba quae misit Dominus. Et Iob: Cor eius indurabitur tamquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus. Et haec quamuis semen retinere possit, non tamen potest fouere, deficiente humore. Ideo addit: *Et natum aruit, quia non habebat humorem*, scilicet vegetantem, et fouentem. Et in tali terra statim nascitur, et statim moritur, quia parum habet alimentum, sicut fenum tectorum. De quo: Fiant sicut fenum tectorum: quod priusquam euellatur, exaruit. Et Isaia: Ante messem totus effloruit, et immatura profectio germinabit. Et hoc est propter defectum humoris gratiae,

Auditores verbi diuini in quadruplici sunt differentia.

Pf. 103. a
Isa. 32. a
Eccl. 11. b
Isa. 32. a
Act. 17. d
1. Pet. 1. d
Inf. c. 18. g
Dent. 32. d
Mat. 7. a
Heb. 13. b
Hiere. 2. d
Zach. 7. e
Iob 41. c
Pf. 128. b
Isa. 18. b

Amos 6. d
Iob 12. c
Hiere. 17. b
Iob 30. a
Isa. 7. d
Gen. 3. c
Isa. 5. b
Prou. 14. d
Hier. 4. a
Heb. 6. b
Exo. 3. b
Heb. 6. b
Psal. 84. a
Psal. eod. d
Gen. 26. c
Mat. 13. a
Mat. 22. b
Mich. 7. a
Mat. 7. b

gratiae, secundum quod Isaia dicit: Aruit herba, defecit germen, viror omnis interijt, et hoc contingit propter multitudinem petrarum, quae non sunt aptae ad semen diuini verbi percipiendum, propter quod dicit Amos: Numquid currere queunt in petris equi? id est praedicatores, et hoc propter defectum aquarum. Si continuerit aquas, omnia siccabitur. Contrarium dicit Hieremias: Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: et non timebit cum venerit aestus. Et erit folium eius viride, et in tempore siccitatis non erit folicitum, nec aliquado desinet facere fructum.

Tertia differentia terrae est, quae est aliquo modo retineat et fouet, non tamen complet, nec fructu profert: ideo subdit: *Et aliud caecidit inter spinas*, id est, inter mundanas sollicitudines, in quibus multi libenter conuertantur. Iob: Esse sub sentibus delicias computabant filij stultorum et ignobilium. Et istis spinis repleta est terra, secundum illud Isaiae: Vepres enim, et spinae erunt in vniuersa terra. Et hoc merito maledictionis primae: Maledicta terra in opere tuo. Et sequitur: Spinas et tribulos germinabit tibi. Et in hac terra semen est oriatur, non tamen consummatur, vnde subdit: *Et simul exorta spina*, scilicet cum semine: *suffocauerunt illud*, quia plus in cordibus proficiunt et crescut cogitationes canales, quam spirituales, et eis praualent. Isaia: Super humum populi mei vepres et spinae ascendent. Et hoc est quia non curat de spiritualibus. Per agrum hominis pigri transiit, et per vineam viri stulti. Et sequitur: Operuerunt superficiem eius spinae. Vnde spinae totum occupant, ut fructus cum eis nasci non possit. Et ideo dicitur: Nouate vobis nouale, et nolite ferere super spinas. Quia fuit dicitur: Terra proferens spinas ac tribulos, reproba est, et maledictio proxima, cuius consumatio in combustione.

Quarta differentia terrae est, quae recipit et retinet, fouet, et fructum profert: ideo addit: *Et aliud caecidit in terram bonam*, id est, mentem docilem et benignam. De qua: Vidi afflictionem populi mei. Et sequitur: Et educam de terra illa in terram bonam, et spatiosam. Haec est terra bona, quae habet quatuor condiciones praedictas, secundum illud: Terra sepe venientem super se bibens imbrem, et germinans herbam opportunam illis, quibus colitur: accipiet benedictionem a Deo, secundum illud: Benedixisti Domine terram tuam. Haec benedictio est in completionem fructus, ideo addit: *Et ortum, fecit fructum centuplum*, id est, fructum perfectum. Et sic impletur illud: Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum. Et Genesis: Seuit Isaac in terra illa, et inuenit in ipso anno centuplum. Et hoc Matthaeus expressius dicit, secundum tres gradus: Alia ceciderunt in terram bonam, et dabunt fructum: aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Et hoc secundum tres status continentiae, vel tres gradus iustitiae. Beatus vero Lucas tangit differentiam supremam in hac includens alias. Et nota quod tres ponit terrae infructuosae differentias, et vnam tantum bonam, quia secundum quod dicitur: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Et propterea conqueritur Dominus: Vae mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiae. Et ratio huius redditur, cum dicitur: Intrate per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est quae ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta et ardua via est quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inueniunt eam.

Haec dicens clamabat. Hic post congregationem multitudinis, et propositionem similitudinis, subiungitur tertio excitatio Apostolica sollicitudinis. Circa huius autem excitationem quatuor introducantur ab Euangelista, scilicet admonitio magistralis, interrogatio disciplinalis, praedictio familiaris, et reprobatio iudicialis. Primum excitat, secundum rectificat, tertium confortat, et quartum humiliat. Primo ergo quan-

tum ad magistralis admonitionis sollicitudinem excitantem dicitur: *Hac dicens clamabat*, ut suo clamore excitaret auditorum attentionem, sicut Ioannes dicit, quod in nouissimo die magno festiuissis statibus Iesus, et clamabat dicens: Siquis sitit, veniat ad me, et bibat. Hoc est enim praedicatoris officium: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, et annuncia populo meo scelera eorum, ut ex ipso modo dicendi excitet audientes, nec tantum ex modo dicendi, sed etiam ex sensu verbi, propter quod adiungit: *Qui habet aures audiendi audiat*. Gregorius spiritualiter haec verba intelligit. Et Beda: Vbicumque haec admonitio interponitur, mysticum esse quod dicitur, et attentius considerandum, ostenditur. Et hoc signat ipsa multiplicatio actus audiendi. Sicut Isaia: Auribus percipite, et audite vocem meam. Attendite et audite eloquium meum. Vnde ad hanc exhortationem potest dicere vere intelligens illud: Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. Et illud Iob: Auditur auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Et sic tangit audiendi usum, quia tres sunt gradus. Primum in audiendo exterius: secundum in credendo: tertius vero in intelligendo.

Secundo quantum ad disciplinalem interrogationem rectificantem subditur: *Interrogabant autem eum discipuli eius*, ut scilicet dirigerentur ab eo, secundum illud: Qui interrogacionem manifestat, parabit verbum: et sic deprecatus exaudietur, et conseruabit disciplinam et tunc respondebit. Hoc autem dicitur, non quia statim interrogarent, sed quia ad verbum Christi conceperunt voluntatem interrogandi. Vnde Marcus: Et cum esset singularis, interrogauerunt eum. Et quia interrogatio est de occultis et mysticis, ideo addit: *Qua esset haec parabola*, id est, quid significaret, ut per eius interpretationem possent intellectu capere, secundum illud: Audiens sapiens, sapientior erit, et intelliges gubernacula possidebit. Animaduertet parabola, et interpretationem. Et in Ecclesiastico: Sapienter occulta prouerbiorum exquiret, et in absconditis parabolarum conuersabitur.

Tertio quantum ad familiarem praedictionem confortantem, subditur: *Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei*, id est, intelligentiam scripturae, quae regnum Dei dicitur, secundum illud: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius. Dicitur autem scriptura regni Dei, quia ipsum praedicit, et ostendit, et promittit, et obedientem ipsi ad regnum Dei perducit, secundum illud: Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere. Et illae sunt quae testimonium perhibent de me, et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. De his autem dicit beatus Lucas specialiter et discretius: *Vobis datum est*, quia ipsi ad hoc electi fuerunt. Vos autem dixi amicos, quia omnia quae audiui a Patre meo, nota feci vobis. Et signanter dicit datum, non venditum, ut gratiam cognoscamus. Gratis accepistis, gratis date. Datum et non mutuum, infra: Ego enim dabo vobis os et sapientiam: cui non poterunt contradicere, et resistere omnes aduersarii vestri. Datum et non acquisitum: Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum est descendens a Patre lumine. In hoc ergo quod dicit eos familiariter praedictos, confortat eos ne deficiat ab inquirendo, infra: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.

Quarto vero quantum ad iudiciali reprobationem humiliantem, subiungit: *Ceteris autem in parabolis*, scilicet datum est nosse, quod potius est ignorare. In loquela enim labij, et in lingua altera loquuntur ad populum istum. Et hoc facit iusto suo iudicio, quo non vult sancta communicare immundis, secundum illud: Nolite dare sanctum canibus, et cetera. Et propterea subdit: *Et videntes non viderunt*. Vt non est ibi causale, sed consequentiuum, sicut dicitur: In iudicio ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant: et qui

Ioan. 7. f
Isa. 58. a
Greg. homil. 15. in Euang.
Beda 10. 5. li. 3. in Luc. cap. 8.
Isa. 58. a
Iob 42. a
Tres auct. rationis gradus.
Eccl. 33. a
Mar. 4. b
Prou. 1. a
Eccl. 39. a
Scriptura regni Dei dicitur.
Mat. 21. d
Ioan. 5. f
Ioan. 5. f
Mat. 10. a
Inf. 21. e
Iac. 1. c
Inf. 12. d
Isa. 28. c
Mat. 7. a
Ioan. 9. g

Isa. 29. c vident cæci fiant. Et hoc iudicium prædictum est: Claudet Dominus oculos vestros: prophetas et principes vestros, qui vident visiones, operiet. Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati. Et non est cōtradictio in hoc quod dicitur: *ut videntes nō videant*, quia primum refertur ad visum exteriorem, secundum ad interiorem, secundum illud *Isaia*: Educ foras populum cæcum, et oculos habentem: surdum, et aures ei sunt. Et explicatur sequens clausula: Et audientes non intelligant. Audite audientes, et nolite intelligere: et videte visionem, et nolite cognoscere. Ex cæca cor populi huius, et aures eius aggrauata, et oculus eius claudet. Vnde dicitur: *Vsque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Et hoc factum est diuino iudicio, secundum illud: Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret. Et debet omnis se humiliare secundum quod ibidem dicitur: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Et hæc humilitas est oportuna et præambula ad intelligentiam mysteriorum, quia dicitur: Abcondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis.*

Est autem hæc parabola. Post quam præmissa est hæc instructio parabolica in occultis mysterijs: sequitur secunda pars capituli, in qua describitur informatio apostolica in apertis eloquijs. Hæc autem pars habet duas particulas, in quarum prima erudiuntur ad intellectum parabolæ: in secunda inuitantur ad communicationem doctrinæ, ibi: *Nemo autem lucernam accendens, et cetera.* Quantum ad explicationem parabolæ attendendum quod primo explicat eam generaliter, deinde specialiter, ibi: *Qui autem secus viam.* Dicit ergo primo quasi generale quandam intentionem parabolæ præmittens: *Est autem hæc parabola, id est, hic est intellectus parabolæ.* Ut posset dicere illud Ioannis: Hæc in prouerbijs locutus sum vobis. *Semen est verbum Dei:* quia per illud renascimur, ut fiamus sancti, et diuini. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis. Iuxta hæc quattuor mēbra in parabola præmissa, quattuor distinguit auditorum genera. In quibus diuersimode suscipitur semen diuinorum eloquiorum. Ita quod vnum semen accipit dispositionem, ut sit in alijs conculcatum, in alijs arefactum, in alijs suffocatum, et in alijs multiplicatum. Primo ergo quantum ad explicationem seminis cōculcati, quod est verbum Domini in corde obliuioſo, dicit: *Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt.* Quod non refertur ad semen susceptum, sed ad personas recipientes semen, quia et ipsi dicuntur semen, secundum illud: Seminabo domum Israel et domum Iuda, semine hominum, et semine iumentorum, id est, perfectorum et imperfectorum. Illi ergo qui audiunt semen sunt, sed ideo instructioſi, quia non retinent, propter quod addit: *Deinde venit diabolus, scilicet per suggestionem. Et tollit verbum de corde eorum, id est de recordatione.* Et hoc signatum fuit in libro Iudicij, vbi dicitur: Cumque sciuisset Israel, ascendebat Madian et Amalech. Sequitur: Sicut erant in herbis cuncta vastabant. Vnde ipse libenter destruit principia bonitatis. Et quia nostræ salutis insidiatur, adiungit: *Ne credēs salui fiant, sicut enim scriptum est: Qui crediderit, et baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ipse autem nihil querit, nisi damnationem nostram tamquam iam damnatus. Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

Secundo quantum ad explicationem seminis arefacti in corde desidioſi, subditur: *Nam qui supra petram: qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt ver-*

bum. Et hoc quidem est laudabile secundum illud: Susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes Scripturas. Sed tamen in hoc sunt reprehensibiles, quia non fouent, nec volunt laborare. Ideo subdit: *Et hi radices non habent, id est firmitatem charitatis, de qua Apostolus: In charitate radicati et fundati: sed potius amorem libidinosum siue adulterinum, et ideo non proficiunt.* Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Quia: Radix eorum excicata est, fructum nequaquam facient. Et quod isti non habeant radices confirmatas, ostendit cum ait: *Qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt, scilicet a Deo, secundum illud: Recessit a Deo salutaris suo. Sed hoc competit huiusmodi desidioſo, secundum illud: Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, et non permanebit in illa excors, sed sicut dicitur: Væ eis, quoniam recesserunt a me. Diuersum dicit Iob: Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Et ideo hortatur: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, et timore, et præpara animam tuam ad tentationem.*

Tertio autem quantum ad expositionem seminis suffocati in corde negocioſo, subditur: *Quod autem in spinas cecidit: hi sunt qui audiunt, id est, illi signantur per illud. Et nota quod auditus attribuitur omnibus, ut nullus se possit excusare. Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum: et in fines orbis terræ verba eorum. Sed tamen non omnes faciunt fructum spiritualem, quia impediuntur a curis carnalibus. Ideo subditur: Et a sollicitudinibus, scilicet intra. Et diuitijs, scilicet extra. Et voluptatibus vitæ, scilicet infra. In quo tangitur triplex bonum commutabile scilicet interius, exterius, inferius. Euntes suffocantur, id est, vitam spiritualem perdunt: quia secundum quod dicitur: Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociua, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Ideo merito suffocari dicuntur. Et ideo perdendo vitam interiorem, perdit per consequens efficaciam exteriorem. Et ideo subditur: *Et non referunt fructum.* Scribitur enim: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Quia sicut dicitur: Dormierunt somnum suum, et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Et ad Romanos: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? quasi dicat, nullum. Vnde merito diuitiæ et voluptates comparantur spinis, tum quia fructum non afferunt, tum quia fructum impediunt, tum etiam, quia habentem affligunt, secundum illud: Peccatori autem dedit afflictionem et curam superfluum, ut addat et congreget, et tradat ei qui placuit Deo. Sed et hoc vanitas est et casta sollicitudo mentis: Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non sinit eum dormire. Vnde quasi super spinas iacet, propter quod dicit Beda: Diuitiæ etsi delectare videantur, tamen possessoribus suis spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctationibus mentem lacerant, quæ auide quæruntur, et sollicitè seruantur.*

Quarto quantum ad interpretationem seminis multiplicati in corde fructuoso, additur: *Quod autem in bonam terram, scilicet cecidit. Terra, quam circumiuimus, valde bona est. Hi sunt qui in corde bono, quo ad cognitiuam: Cor boni consilij statuerecum. Et in Ecclesiastico: Sapiens cor et intelligibile, abstinebit se a peccatis. Et optimo. Quo ad affectiuam dicitur: Optimum est, gratia stabilire cor. Audientes verbum resinant, quo ad memoratiuam. Proverbiorum: Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, et præcepta mea cor tuum custodiat. Et fructum afferunt, quo ad operatiuam. Dabitur pluuia semini tuo,*

Act. 27. c

Eph. 3. c

Sap. 4. a

Osea 9. d

Deut. 32. e

Eccli. 6. c

Osea 7. d

Iob 27. a

Eccli. 2. a

Rom. 10. d

1. Tim. 6. b

Eccli. 5. b

Psal. 75. a

Rom. 6. d

Diuitiæ, et voluptates cur spinis cōparentur.

Eccli. 2. d

Eccli. 5. b

Beda. 10. 5.

lib. 3. ca. 8.

Lucæ.

Num. 14. b

Eccli. 37. c

Eccli. 3. d

Heb. 13. b

Prou. 3. a

Isa. 30. a

tuo,

Iac. 1. a

Iac. 5. b

Heb. 10. g

Heb. 12. c

Ioan. 8. d

Mat. 13. e

Ioan. 5. c

Mar. 4. c

Gen. 1. b

Ioan. 12. d

1. Cor. 15. e

Inf. eod. c

Prou. 4. c

Pf. 118.

Ioan. 5. f

Osea 8. b

Act. 9. c

Eccli. 43. a

Prou. 16. b

Mat. 25. b

Eccli. 29. b

Eccli. 20. d

tuo, vbicumque feminaueris in terra, et panis frugum terræ erit vberimus et pinguis. *In patientia, quo ad passionem passiuam et supportatiuam: in qua est consummatio meriti boni. Patientia opus perfectum habeat: ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes. Vnde ipsa est quæ perducit ad fructum: Ecce, agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum et ferotinum. Et ad Hebræos: Patientia enim vobis necessaria est, ut volutatem Dei facientes, reportetis promissionem. Iterum: Omnis disciplina in præsentem quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Ad istius tamen seminis explanationis euidenter manifestacionem, notandum quod semen est verbum Dei. Primo, quia tenet rationem principij actiui: Principium qui et loquor vobis. Et Matthæus: Qui seminat bonum semen, est filius hominis, qui scilicet est principium omnis boni. Secundo, quia tenet rationem principij propagatiui: Pater meus vsque modo operatur: et ego operor. Ideo Marcus dicit: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, et dormiat, et exurgat nocte ac die, et cetera. Germinet terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum, et cetera. Tertio, quia tenet rationem principij multiplicatiui. Ioannes: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet. Inspiciens, tu quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Huiusmodi autem semen est Verbum Dei increatum, ut inspiratum, ut incarnatum, ut prædicatum, et ut exemplatum.*

Nemo autem lucernam accendens, et cetera. Postquam eruditi sunt Apostoli ad intellectum parabolæ, hic secundo inuitantur ad communicationem doctrinæ ad quam inuitantur Apostoli quadrupliciter. Primo congruitate generalis exempli: secundo necessitate superni iudicij, ibi: *Non est enim occultum, et cetera.* Tertio utilitate proprii meriti, ibi: *Videte ergo quid audiat, et cetera.* Quarto immutabilitate diuini beneplaciti, ibi: *Venerunt autem ad illum, et cetera.* Circa congruitatem generalis exempli, duo sunt attendenda. Primum est dissonantia in opposito, sed conuenientia in proposito. Primo quantum ergo ad dissonantiam in opposito, dicitur: *Nemo autem lucernam accendens.* Lucerna est Verbum Dei, iuxta illud: Mandatum lucerna est, et lex lux, et via vitæ increpato disciplinæ. Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. Tunc enim lucerna accenditur, quando cordi humano intelligentia diuini verbi tribuitur. Vnde dicitur: Ille erat lucerna ardens et lucens. *Operit eam vase.* Lucerna hæc non est operienda vase carnalis immunditiæ: Oseas: Israel nunc factus est in nationibus, quasi vas immundum. Sed non est tale vas, Paulus, de quo: Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel: hoc fuit vas apertum quod illuminauit mundum. In Ecclesiastico: Sol in aspectu annuncians in exitu vas admirabile, opus excelſi. *Aur subius lectum ponit.* Per lectum autem accidia designatur. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Hinc est quod reprehenditur seruus ille, qui abscondit pecuniam Domini sui. Contra illud: Perde pecuniam propter fratrem, et amicum: et non abscondas illam sub lapide in perditionem. Vult ergo dicere quod sicut inconueniens est, lucernam accensam abscondere sub vase vel lecto, sic etiam diuinam intelligentiam occultare. Et hoc est quod dicitur: Sapientiam absconſa, et thesaurus inuisus, quæ vilitas in vtriusque? Melior est qui celat insipientiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam. Hoc

autem intelligitur, quando habet tempus et locum. Nam in psalmo dicitur: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Et alibi: Posui ori meo custodiam, cum confisteret peccator aduersum me: obmutui, et humiliatus sum.

Secundo vero quantum ad congruitatem in proposito, subiungit: *Sed supra candelabrum ponit.* Quantum ad apparitionem virtutis. *Ut intrantes videant lumen.* Per apertionem veritatis, secundum illud: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Et ad Philippenses: Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentem. Illud autem lumen non vident, nisi qui per fidem intrant. Quia *Isaia* secundum septuaginta dicit: Nisi credideritis, non intelligetis. Et de hoc fidei ingresso dicitur: Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur, introierit scilicet per fidem: quia qui crediderit, saluus erit. Isti intrantes per fidem, mediante doctrina Sanctorum, perueniunt ad intelligentiam sacramentorum, secundum illud: Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis: turbati sunt omnes insipientes corde. Qui ad iustitiam erudiunt multos, sunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Ideo Dominus dicebat discipulis: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, prædicare super tecta.

Non est enim occultum. Hic secundo inuitat eosdem ad communicationem doctrinæ, necessitate superni iudicij dupliciter, tum propter futuram manifestationem omnis boni, tum propter futuram reuelationem omnis mali. Primo ergo quantum ad futuram manifestationem omnis boni, dicitur: *Non est enim occultum, scilicet bonum, quod non manifestetur, scilicet per futurum iudicium.* Vnde: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi: ut referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Hoc autem erit in iudicio, de quo dicitur, quod illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc laus erit vniciuique a Deo. Et hoc, quia lux habet proprietatē manifestatiuam, secundum illud: Omnia autem quæ arguuntur, a lumine manifestantur. Vnde etiam bona veritas fidei et morum, tamquam lux quærunt manifestari, non occultari, secundum illud: Qui facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius: quia in Deo sunt facta. Et hoc fiet potissime in iudicio, quando lux illa manifestabitur. Qui sedes super Cherubin manifestare. *Et rurſus: Deus manifeste veniet, Deus noster, et non filebit.*

Secundo vero quantum ad reuelationem omnis mali, dicitur: *Nec absconditum, scilicet peccatum, vel malum, quod homo libenter abscondit, secundum illud: Si abscondi quasi homo peccatū meum.* Et sequitur: Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens? *Quod non cognoscatur et in palam veniat, id est, in iudicio, secundum illud: Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio.* Vnde in Ecclesiastico: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et non scandalizeris in labijs tuis. Et sequitur: Ne forte reuelet Deus absconſa tua, et in medio synagoge elidat te, et cetera. Quia sicut dicitur: Auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non absconditur. Ipse enim est qui reuelat profunda et abscondita, et nouit in tenebris constituta, et cetera. Quia ergo omnia oportet manifestari, stultum est tempus abscondere, ac per hoc necesse est doctrinam acceptam alijs aperire.

Videte ergo quid audiat, et cetera. Hic tertio inuitantur Apostoli ad idem, utilitate proprii meriti. Et hoc quia eius habitus facit opulentum, priuatio vero reddit egenum. Prædicanda est ergo diuina doctrina.

Pf. 118.

Pfal. 38. a

Mat. 5. b

Phil. 2. b

Ioan. 7. b

Ioan. 10. b

Pfal. 75. a

Dan. 12. b

Mat. 10. b

2. Cor. 5. b

1. Cor. 4. b

Eph. 5. c

Ioan. 3. c

Pfal. 79. a

Iob 31. d

Prou. 26. d

Eccli. 1. b

Sap. 1. b

doctrina. Primo, quia habitus documenti perduravit ad opulentiam, propter quod dicitur:

Beda. 20. 5. lib. 3. in ca. s. Lucae.

Videte ergo quid audiatis. Beda: Vt in vestro pectore suscipiatis, et continuo ruminetis, et alieno auditui eruere sufficiatis, quasi dicat: Non audiatis verba eruditionis diuinæ negligenter, vt non curetis: sed diligenter, vt abundetis, et alijs tribuatis. Vnde et subdit: Qui enim habet, dabitur illi, id est, qui enim habet affectum et voluntatem proficiendi, dabit ei Deus intellectum, et facultatem docendi. Vnde et in Sapientia: Optaui, et datus est mihi sensus, et inuocavi: et venit in me spiritus sapientiae. Et sequitur: Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa. Vnde si quis vult quod detur abundanter, debet et ipse dare de eo quod habet, libenter. Date, et dabitur vobis, scilicet donum sapientiae, secundum illud: Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter, et cetera. Vnde nulli datur sapientiae donum, nisi habeat desiderium. Omnes sitientes venite ad aquas: et qui non habetis argentum, properate, et cetera.

Sap. 7. a

Sup. 6. f Iac. 1. a

Isa. 55. a

Secundo vero per contrarium, quia ipsius priuatio ducit ad inopiam. Vnde adiungit: Er quicumque non habet, affectum scilicet diuinæ doctrinæ in corde. Etiam quod putat se habere, per timorem superbiae, auferetur ab illo, scilicet per rigorem diuinæ sententiae. Auferte ab illo inquam, et date illi qui decem mnas habet. Et Matthaeus: Auferetur a vobis regnum, scilicet sacrae scripturae, et dabitur genti facienti fructus eius. Ex quo colligitur quod nullus potest peruenire ad plenitudinem diuinæ sapientiae, nisi habeat promptitudinem doctrinæ communicandae, vt Sapientia: Quid est autem sapientia, et quemadmodum facta sit, referam, et non abscondam a vobis sacramenta Dei. Et sequitur: Et non prateribo veritatem: neque quidem cum inuidia tabescite iter habeo: quoniam talis homo non erit particeps Sapientiae, scilicet Dei.

Inf. 19. a Mat. 21. d

Sap. 6. b

Venerunt autem ad illum mater, et cetera. Hic quarto inuitat Apostolos ad doctrinam communicandam ex imitatione Magistri sui, scilicet Christi, qui prae tulit affectum docendi affectui parentali. Vnde duo hic introducuntur: primum est requisitio propinquorum: secundum vero praelectio discipulorum. Primo ergo quantum ad parentum requisitionem, dicitur: Venerunt autem ad illum mater et fratres eius, ad quos debet specialis affectus haberi: ad matrem quidem, quoniam dicitur: Honora patrem tuum, et matrem tuam, et cetera. Et Tobias: Honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae eius. Ad fratres, id est, propinquos et cognatos. In Leuitico dicitur: Diliges amicum tuum sicut teipsum. Horum igitur quibus debetur praecipua affectio, introducit requisitio, sed non poterant pettingere per seipso. Vnde additur: Et non poterant adire eum praeturbis, et ideo requirebant per nuncium, propter quod additur: Et nunciatum est illi, mater tua et fratres tui, quibus multam debes affectionem, ratione propinquitatis, sicut foris volentes te videre, per affectum charitatis. Et sic efficaciter requiritur, vt ad propinquos transeat, vel exeat, tum propter naturam agnoscendam, tum propter charitatem rependendam. Super hoc autem dicit Glossa, quod hic tergiuersando nunciatum est Christo, vt sciretur si doctrinam relinqueret, propter humanum quem erga matrem et fratres haberet affectum. Sciebant enim illud esse verum quod dicitur: Nemo vnquam carnem suam odio habuit. Et sic volebant experiri quid amplius acceptaret, vtrum affectionem parentum, an eruditionem discipulorum.

Gloss. in ca. 22. Matth. sub finem. 20. 5. Epl. 5. g

Secundo vero quantum ad discipulorum praelectionem, subdit: Qui respondens dixit ad eos: Mater mea, et fratres mei, hi sunt qui verbum Dei audiunt et faciunt. In quo ostendit quod magis discipulorum

eruditionem, quam parentum affectionem: et quod magis acceptabat discipulos quam propinquos. Et quod magis acceptat affectum doctorum ad discipulos, quam parentum ad filios. Et nota quod propter parentum affectum, et indigentiam, et requisitionem, non debet doctor intermittere eruditionem doctrinae, in quo magis inuitat factio, quam supra inuitauerit verbo. Et nota quod auditores vocat matres, in quantum per documentum alios generant, secundum illud: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Fratres vocat, in quantum per verbum generantur, et filij Dei fiunt, secundum illud: Narrabo nomen tuum fratribus meis, et cetera. Et Hebraeos: Non confunditur fratres eos vocare: qui enim verbum Dei suscipiunt, illi inferuntur tamquam spiriti radicali, et per consequens rigantur per humorem spiritus sancti, et ideo efficiuntur filij Dei viui, secundum illud: Quoniam autem estis filij, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem, et cetera. Et ideo quantum praestit spiritus carni, et gratia naturae, et diuina humanis, et aeterna caducis, tantum praefertur generatio spiritalis, qua est per verbum vitae, generationi carnali, et ideo huic praefertur.

Gal. 4. c

Psal. 21. c Heb. 2. c

Gal. 4. a

Nam propter illam verus praedicator plus afficitur ad filios generatos per praedicationem, quam ad parentes carnales. Quod patet, quia Apostoli pro eis confirmandis effuderunt sanguinem proprium, sicut etiam Christus fecerat, qui est Magister omnium. Et quoniam illi soli semen verbi recte suscipiunt, qui audita exequuntur: ideo recte additur: qui Verbum Dei audiunt et faciunt: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et Iacobus: Estote factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Tales enim praefert Christus parentali cognitioni suae infra, vbi dicitur: Beatus venter qui te portauit, et vbera quae suxisti. A ille dixit: Quinimmo, Beati qui audiunt Verbum Dei, et custodiunt illud. Hoc autem dicit, non quia matrem contemnat, cum illam praeter omnibus dilexerit, sed vt exemplo ostendat quod praecipit infra: Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem et uxorem, et filios, et fratres et sorores: adiungitur: Non potest meus esse discipulus.

Rom. 2. b

Iac. 1. d

Inf. 11. d

Inf. 14. f

Factum est autem in vna dierum: et ipse ascendit, et cetera. Post instructionem parabolicam in occultis mysterijs, et informationem Apostolicam in aperitis eloquijs, subdit hic Euangelista more suo confirmationem authenticam in expressis miraculis. Introducuntur autem in hac parte tria signa miraculorum, vt in ore trium testium stet omne verbum, et vt ostendatur Christus Dominus vniuersorum. Primum est in sedatione tempestatis, ex quo ostenditur Dominus super creaturam corporalem: secundum est in expulsione daemoniacae legionis, ex quo ostenditur Dominus super spirituales, ibi: Et nauigauerunt ad regionem, et cetera: tertium est in restitutione vitae, et sanitatis, ex quo ostenditur Dominus super composita ex vtraque, ibi: Factum est autem, et cetera. Circa primum miraculi genus, quod est in sedatione tempestatis, quattuor introducuntur ab Euangelista ad eius explicationem perfectam. Primum est occasio praecedens: secundum opportunitas imminens: tertium est potestas efficiens: quartum est utilitas consequens. Occasio praecedens fuit transitus maris: opportunitas imminens, impetus tempestatis: potestas efficiens, virtus diuinitatis: Utilitas consequens, est profectus nostrae credulitatis. Primo ergo introducitur ab Euangelista transitus maris: secundo impetus tempestatis, ibi: Et nauigantibus illis, et cetera: tertio virtus diuinitatis, ibi: Dixit autem illis, vbi est, et cetera. Circa primum notandum.

notandum quod duo introducitur Euangelista. Primum est ascensus nauiculae: secundum est transitus stagni. Primo ergo quantum ad ascensionem nauiculae, dicitur:

Sap. 14. a

Heb. 2. d Phil. 2. b

4. Reg. 2. a

Iob 23. c

Sup. eod. b

Sup. 5. a

Pf. 106. c

Sap. 14. a

Psal. 65. c

Act. 14. d

Eccl. 43. c

Mar. 4. d

Iona 1. a

Glossa in huc locum 20. 5.

Psal. 77. g

Iob 9. a

Psal. 88. b

Sap. 14. a

Factum est autem in vna dierum: et ipse ascendit in nauiculam, et discipuli eius, vt scilicet per eius obsequium veheret iuxta illud: Exiguo ligno credunt homines animas suas. Et nota quod Christus ascendit cum discipulis in nauiculam, vt ostendat se esse similem in natura et indigentia secundum illud: Debuit per omnia fratribus simulari. Et ad Philippen ses: In similitudinem hominum factus, et habitu inuentus vt homo. Discipuli ascenderunt cum Christo, vt ostendatur perfectio comitatus, quia nunquam deserbat Magistram, sicut Eliseus Magistro suo Elia dixit: Viuit Dominus, et viuit anima tua, quia non derelinquam te. Vnde in persona salium, dicebat Iob: Vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodiui, et non declinaui ex ea. Non erant de illis qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt: et ideo ad veritatis sapientiam nunquam attingunt.

Secundo vero quantum ad transitum stagni subdit: Et ait ad illos. Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt, scilicet vt transfretarent, et vltra fretum, siue mare irent: quia aqua illa, sicut habitum est, et mare et stagnum appellabatur. Ideo autem voluit Dominus quod discipuli eius transfretarent, cum eo: vt miracula eius eis apparerent: Qui descendunt mare in nauibus. Et sequitur: Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia eius in profundo. Vel ideo voluit vt secum ascenderent, vt ostenderet quod non possunt peruenire ad portum salutis, nisi per mare tribulationis praesentis. Vnde Sapiens: Transfretes mare, per ratem liberati sunt. Psalmus: Transiimus per ignem et aquam: et eduxisti nos in refrigerium. Quia secundum quod dicitur: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Et nauigantibus illis, et cet. Hic secundo describitur impetus tempestatis cum importunitate periculi, et cum opportunitate refugij. Primo quantum ad importunitatem periculi emergentis, Christo dormiente, dicitur: Et nauigantibus illis, obdormiuit. Et ipso dormiente periculum incurrerunt in nauigando, iuxta illud: Qui nauigant mare, enarrant pericula eius. Ideo subditur periculum: Et descendit procella venti in stagnum, et complebantur, et periclitabantur, procella venti venit, et exagitantur stagnum, et implebat nauem aquis, iuxta illud: Et facta est procella magna venti, et fluctus mittebat in nauim, ita vt impleteretur nauis. Et hoc factum est diuina dispositione, sicut de Iona dicitur: Facta est tempestas magna in mari, et nauis periclitabatur conteri. Vnde sicut nauis illa, propter Ionam fugientem a facie Domini, erat in periculo, sic et ista propter praesentiam proditoris, secundum quod Ambrosius dicit: Merito turbabatur nauis, in qua proditor erat, cum bonis: et qui suis meritis firmi erant, turbabantur alienis.

Secundo quantum ad opportunitatem refugij succurrentis, Christo euigilante, subditur: Accedentes autem suscitauerunt eum, vt scilicet per eius vigiliam obtinerent remedium, qui in eius dormitione incurrerant periculum: Et excitatus est tamquam dormiens Dominus. Suscitauerunt autem eum non ex animi audacia, sed ex indigentia patrociniij. Vnde additur: Dicentes, Praceptor, perimus. In quo allegant Christi potentiam, et suam indigentiam. Christi potentiam in hoc, quod aiunt, Praceptor. Iob: Praecipit soli, et non oritur: et stellas claudit quasi sub signaculo. Qui extendit caelos solus, et graditur super fluctus maris. Et in Psalmo: Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Et Sapiens: Dediti in mari viam, et inter flu-

ctus semitam firmissimam. Suam indigentiam allegant in hoc, quod dicunt: perimus, cum tamen tu non vis aliquem perire: Patienter agit praetert vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti: et maxime praedestinos. Vnde: Oues meae vocem meam audiunt: et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam aeternam do eis: et non peribunt in aeternum. Et iterum: Quos dediti mihi, ego custodiui: et nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis.

2. Pet. 3. c

Ioan. 10. c

Ioan. 17. b

At ille surgens increpauit ventum. Hic tertio describitur virtus diuinitatis, vt praecipiens verbo, et vt perficiens factio. Primo ergo quantum ad praecipium in verbo, dicitur:

At ille surgens increpauit ventum et tempestatem aquae, in qua increpatione intelligitur maiestatis imperij super vtrumque. Vnde dicitur: Imperauit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Et dicitur quod dixit mari: Tace, obmutescere. Et in hoc ostendit se esse illum, qui fecit mare. Iob: Circumdedi mare terminis meis, et posui vectem et ostia. Et dixi, hucusque venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos. Et Nahum: Dominus in tempestate et turbine. Sequitur: Increpans mare, et exiccans illud: et omnia flumina ad desertum deducens.

Mat. 8. c

Mar. 4. d

Iob 38. b

Nabu. 1. a

Secundo vero quantum ad effectum in opere subditur: Et cessauit, et facta est tranquillitas, cessauit scilicet ventus. In sermone eius siluit ventus, quia Psalmista dicit: Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum: quae faciunt verbum eius. Et sic apparet quod ipse est ille ad quem dicitur: Domine non delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis. Et sic verum est in Christo, quod in psalmo dicitur: Dixit, et stetit spiritus procellae.

Eccl. 43. c

Pf. 148. b

Tob. 3. b

Pf. 106. c

Dixit autem illis, et cetera. Hic quarto determinatur profectus nostrae credulitatis dupliciter, scilicet quantum ad cognitionem in corde, et quantum ad confessionem in ore. Primo ergo quantum ad cognitionem cordis, procedentis ab haesitatione dubietatis ad certitudinem credulitatis, dicitur: Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? Quod quidem dicit increpando dubietatem, et suadendo fidei firmitatem, quasi dicat: Quare dubitatis mergi et periclitari? iuxta quod dixit Petro: Modice fidei, quare dubitasti? Nam dicitur: Fide filij Israel transierunt mare rubrum, tamquam per aridam terram. Ideo autem discipulos arguit de pusillanimitate, vt excitaret eos, viso miraculo, ad firmitatem fidei, per quam resiliant in propriam paruiteriam, et admirentur diuinam immensitatem. Vnde subditur: Qui timentes mirati sunt. Iam enim cognoscebant suam paruiteriam, in quam resiliabant per timorem et diuinam immensitatem, in quam excedebant per admirationem: Quis non timebit te o rex gentium? Tutum est enim decus inter cunctos sapientes. Et iterum: Me ergo non timebitis, ait Dominus? Sequitur: Qui posui arenam terminum mari, praetert sempiternum quod non praetertit. Subiungitur: Et intumescunt fluctus eius, et non transibunt illud. Et quia timorem maiestatis concomitantur admiratio potestatis, ideo dicitur: Mirati sunt. Mirati sunt in illo multi, et honorauerunt Deum, quia terribilis Dominus, et magnus vehementer, et mirabilis potentia ipsius.

Mat. 14. d

Heb. 11. e

Hier. 10. a

Hier. 5. e

Eccl. 11. b

Eccl. 43. d

Secundo vero quantum ad confessionem oris subditur: Ad inuicem dicentes: Quis putas, hic est? quasi dicant, nullus est huic similis: Quis similis tui in fortibus Domine? Quis similis tui magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia? Et rationem reddunt de eius potentia: Quia et ventis, et mari imperas, per potentiam ineffabilem. Et obediunt ei, per reuerentiam admirabilem: Qui fecit.

Exo. 15. b

Iob 28. d

fecit ventis pondus, et aquas appendit in mensura, quando ponebat pluuijs legem, et viam procellis sonantibus. Et sic verificatum est illud: In verbo eius stetit aqua sicut congeries. Iste ergo est ille de quo in Iob dicitur: Quis conclusit ostijs mare? Ex quo enim mare et venti obediunt ei, nulla resistere possunt.

Eccli. 39. c
Iob 38. a
Eccli. 42. a
Beda 10. s.
lib. 3. ca. 8.
Lucas.
 Spiritualis sensus.

In Ecclesiastico: In omni necessitate omnia obaudiunt ei. Vnde Beda in glossa: Nota quod omnis creatura sentit Creatorem, quia maiestati Conditoris sunt sensibilia quae apud nos sunt insensibilia.

Spiritualiter autem exprimitur hic liberatio animae poenitentis a tentatione diaboli per gratiam Christi. Vnde tria hic sunt spiritualiter attendenda. Primum est animae conuersio quae designatur in ascensu nauiculae: secundum est tentatio quae designatur in impetu procellae: tertium est animae consolatio quae designatur in sedatione tempestatis.

Circa ascensum nauiculae designantem conuersionem animae, tria attendenda sunt, primo Christi exemplum, quia prior ascendit: Ascendere pandens iter ante eos. Quia: Ccepit Iesus facere et docere. Et hoc est quod dicit Ambrósus: Christus relictis parentibus nauem crucis ascendit, vt doceat nos, relicto amore carnali cum ipso crucifigi. In figura huius dicitur quod Iudas videns populum trepidantem ad transfretandum torrentem transfretauit prior, et omnis populus post eum. Secundo Christi consilium, quia discipulos inuitauit vt secum transirent.

Mich. 2. d
Ab. 1. a
1. Mac. 5. e
Eccli. 24. c
Ioan. 13. a
Heb. 13. c
Sap. 14. a
Isa. 43. a
Isa. 90. d
Mat. 28. d

Transite ad me omnes qui concupiscitis me, scilicet ex hoc mundo, qui non est nisi transitus quidam: Vt transeat ex hoc mundo ad Patrem. Et ad Hebraeos: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Beatus qui sic transit per bona temporalia vt non amittat aeterna. Quia: Transfuentes mare, per ratem liberati sunt. Tertio vero Christi consortium, quia simul cum ipsis in nauem transfretant. Cum transferis per aquas, tecum ero, et flumina non operient te. In Psalmo: Cum ipso sum in tribulatione. Et Matthaeus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem saeculi.

Circa impetum procellae in quo designatur tentatio animae, tria sunt attendenda. Primum est obdormitio Christi: quod quidem est quando Christi amor et memoria torpescit in corde, nam in se non obdormiuit. In Psalmo: Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel: sed in nobis, ideo dicitur: Vigilate, et orate, vt non intretis in tentationem. Et Petrus: Sobrii estote, et vigilate, et cetera. Et: Non dormiamus sicut et ceteri, sed vigilemus et sobrii simus: qui enim dormiunt, nocte dormiunt. Secundum est descensus procellae venti, in quo designatur tentatio diaboli. Ventus turbinis veniebat ab Aquilone. Hic est ventus vehemens a regione deserti, qui concussit quattuor angulos domus, idest quattuor mentis affectus, de quo Iob: Frigidus ventus Aquilo flauit, et gelauit crystallus ab aqua. Tertium est periclitatio nauis impulsae, quae designat perturbationem animae. Aqua enim ingrediens in nauiculam est perturbatio intrans in animam. Et tunc imminet periculum. Vnde in Psalmo: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquae vsque ad animam meam. Et in Thren. Inundauerunt aquae super caput meum: Dixi, Perij. Circa consolationem animae tria sunt attendenda. Primum est oratio in Christi excitatione, quod fit per orationem. Quis vestrum habet amicum, et cetera. Et Isaías: Non est qui inuocet nomen tuum, qui confurgat, et teneat te: Secundum est mentis deuotio in tranquillitate. Tobias dicit: Non delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem, tranquillum facis: et post lacrymationem et fletum, exultationem infundis. Et Sapientia: Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iudica. Et sequitur: Subest enim tibi, cum volueris, posse.

A Tertium est Dei honorificentia in hoc quod Deum venerantur, et timentur, et consentunt, sicut Moyses post liberationem Israelis ab Aegyptijs cecinit canticum Domino. De his tribus dicitur in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis, etiam te, et honorificabis me. Et sic patet quo modo hic spiritualiter denotatur transitus animae poenitentis.

Et nauigauerunt ad regionem, et cetera. Postquam primo ostendit Euangelista, Christum habere dominium super creaturam corporalem: hic secundo ostendit habere dominium super creaturam spirituales in expulsione admirabili daemónica legionis. Vnde intendit in hac parte Euangelista explicare mirabilem liberationem daemónica factam per virtutem Christi. Ad huius autem miraculi explicationem quattuor introducuntur. Primum est violentia daemonis obsidentis: secundum est omnipotentia Dei liberantis, quod notatur ibi: *Et rogauerunt illum ne imperaret illis,* et cetera. Tertium est reuerentia populi occurrentis, ibi: *Quod ut viderunt factum, qui pascebant,* et cetera. Quartum est beneuolentia curati obtemperantis, ibi: *Et rogauit illum vt a quo daemonia exierant,* et cetera. Violentia autem diaboli obsidentis ostenditur ex quattuor, scilicet: ex fremitu furoris, ex strepitu clamoris, ex impetu fortitudinis, et ex comitatu multitudinis. Primo ergo quantum ad fremitum furoris in daemónico occurrente Domino applicanti dicitur: *Et nauigauerunt ad regionem Gerasenorum.* Gerasa autem, vt dicit Beda, ciuitas est Arabiae. In quo ostenditur quod post miracula facta circa Iudaeos, diuina dispensatio hic requirit vt fiant in gentibus. Iuxta quod dicitur: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce conuertimur ad gentes: quasi in contemptum rebellium, vnde addit: *Qua est contra Galileam,* quae scilicet refertur ad ciuitatem intellectam per illam gentem, quae scilicet est Gerasa. Illuc nauigauit, vt virtutem potentiae per miracula ostenderet, et ad se traheret in tempore. Interpretatur namque Gerasa, vt dicit Glossa, aduentus et ideo designat gentes secundum illud: Memores estote, quod aliquando vos eratis gentes in carne. Et sequitur: Eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conuersatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Vnde in hoc patet quod inuocem Dominum omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Ideo additur: *Et cum de nauis egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam,* vt sicut mirabilia fecerat in mari, ita et in terra faceret. Et per hoc apparet quod ipse est ille de quo Psalmista dicit: Omnia quaecumque voluit Dominus, fecit in caelo et in terra, in mari et in omnibus abyssis. Et hoc ostendit in viro isto qui merito dicitur vir quidam, singularis passionis, qui notabilis erat persona, et notabiliter et miserabiliter obsessus. Et ideo licet duo occurrerent secundum quod dicit Marthaeus: Lucas tamē non commemorat nisi occursum vnus, cuius notabilem vexationem determinat ex temporis diuturnitate. Vnde ait: *Qui habebat daemonium iam temporibus multis,* ita quod iam sibi eum vendicauerat in possessionem, adeo vt posset dici de eo illud Isaiae: Erit cubile draconum, et pascua struthionum. Et occurrent daemonia, opocentaurus, et pilosus clamabit alter ad alterum. Hoc dicitur de plene a diabolo possessis. Aggrauatur etiam ex habitu deformitate, vnde additur: *Et vestimento non indubatur.* Quod erat valde deforme, iuxta quod comminatur Dominus: Denudabunt te vestimentis tuis, vt auferant vasa decoris tui. Et in hoc apparet fremitus

Exo. 15. a
Psal. 49. c
Beda 10. s.
lib. 3. in ca. 8.
Lucas.
Eccli. 13. g
Mat. 8. d
Isa. 34. d
Exec. 16. c

mitus daemonis, qui non tantum vexabar corporis membra, sed etiam laniabat vestimenta, sicut de illo dicitur: Cum inuoluisset daemonium pessimum contra duos filios Sceuae, principis sacerdotum, nudi et vulnerati effugerunt de domo. Aggrauatur etiā ex loci horribilitate, ideo addit: *Neque in domo manebat, sed in monumentis,* vbi est locus valde horribilis. Et alia loca quarunt principes tenebrarum: In desertis habitauit torrentium, et in cauernis terrae: et ab his eripit Dominus, secundum illud: Qui educit vincos in fortitudine, simuliter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

Secundo quantum ad strepitum clamoris in daemone vociferante, Domino praecipiente, subditur: *Is ut vidit Iesum, procidit ante illum.* Et sic verificatur illud: Coram illo procident Aethiopes, et cetera. Et illud: Adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum. Hoc autem non faciebat humilitate deuotionis, sed cum murmure et strepitu clamoris. Et ideo addit: *Et exclamans voce magna dixit, quid mihi est tibi Iesu fili Dei altissimi?* Ecce quod non exhibebat reuerentiam ex amore, sed magis abhorrebat praesentiam, exiens cum clamore: per quem ostendit gemitum, et dolorem in corde secundum illud Isaiae: Clamabit praedolore cordis, et praed contritione spiritus ululabit. Ideo autem clamat, et dolet de eius praesentia, quia nulla erat ipsius cum Christo conuenientia: Quae participatio iustitiae cum iniquitate, aut quae societas luci ad tenebras? Quae autem conuentio Christi ad Belial? In Ecclesiastico: Sicut communicabit lupo agno aliquando, sic peccator iusto. Quae communicatio sancto homini ad canem? Et nota quod in hac confessione duplicem elidit errorem: vnum Iudaeorum qui dicebant Christum habere daemonium: et in Beelzebub principe daemones eijcere daemonia. Vnde Beda: Iudaei dicunt in principe daemorum eum eijcere daemones, quem daemonia negant aliquod secum habere commune. Alium errorem Arrianorum scilicet elidit, qui dicunt Christum creaturam, cum daemnon dicat eum Dei altissimi filium, iuxta illud: Ego ex ore Altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam. Hoc autem fatetur daemnon veniendo eius dominium, sed pertimescendo eius praecipitium, iuxta illud: Daemones credunt, et contremiscunt. Et ideo additur: *Obscuro te ne me torqueas,* illa scilicet virtute de qua Sapiens: Absentes enim, et praesentes similiter torquebantur: ideo volebat Christum confiteri, vt saltem confitendo inueniret copiam euadendi. Sapiens: Negantes enim te nosse impij, per fortitudinem brachij tui flagellati sunt. Sed hac supplicatio parum sibi valuit, non erat enim voluntaria, sed coacta, ideo subiungitur: *Praecipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine.* Cui praecipio non poterat resistere, secundum illud: Omnis creatura, et cetera. Sequitur: Deseruens praecipis tuis, vt pueri tui custodirentur illasti. Ideo autem hoc praecipitium timebat, quia solatium est immundo spiritui obsidere hominem, et tormentum exire. Iuxta illud: Cum immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quarens requiem. Et Beda in Glossa: Tormentum est diabolo ab hominis laesione cessare, et quanto diutius possederit, tanto difficilius dimittit. Laboret ergo laesus a diabolo, vt cito iugum disrumpat. Sed in hac petitione non meruit daemnon exaudiri, quia non erat ex affectu deuotionis, sed ex impatientia, et strepitu clamoris. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos.

Tertio quantum ad impetum fortitudinis in daemone resistente humanae legationi subiungitur: *Multa enim temporibus urripiebat illum, scilicet impetu for-*

Aet. 19. c
Iob 30. a
Psal. 67. b
Psal. 75. b
Isa. 60. c
Phil. 2. b
Isa. 65. c
2. Cor. 6. c
Eccli. 13. c
Ioan. 8. f
Mat. 12. b
Beda 10. s.
lib. 3. in ca. 8.
Lucas.
Beda ibid.
Eccli. 24. a
Iac. 2. d
Sap. 11. b
Sap. 16. c
Sap. 19. b
Inf. 11. c
Beda 10. s.
lib. 3. in ca. 8.
Lucas.
Psal. 17. d

titudinis, cui non poterat obsessus resistere. Iuxta quod dicitur de Saule quod inuasit Spiritus Dei malus Saul. Sed hunc aliter quam Saul, quia ille leniebatur cithara, hic autem non poterat detineri catena. Vnde additur: *Et vinciebatur catenis,* quantum ad manus. *Et compedibus custoditus,* quantum ad pedes, quod erat retinaculum valde forte, iuxta illud psalmsi: Ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Et licet tam forte esset, tamen adhuc non poterat sustinere impetum diabolicae fortitudinis, propter quod addit: *Et ruptis vinculis agebatur a daemone in deserto.* In quo ostenditur superbia et audacia diaboli, qui nullis obedit, nec retinaculis teneri potest, iuxta illud: A saeculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti: Non seruiam. Sic vtique faciunt superbi, imitatores diaboli, contra quos Hieremias loquens de principibus dicit: Et ecce, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula, scilicet diuinorum praceptorum. Cum tamen dicitur: Inijce pedem tuum in compedes illius, et in torques illius collum tuum: subijce humerum tuum, et porta illam, et ne acedieris vinculis eius. Sed tolerabilis est peccatori, obfesso a diabolo, agitari in desertum, quam istis vinculis compedi. Iob: In desertis habitabat torrentium, et in cauernis terrae, vel super glaream. Qui inter huiusmodi latebantur, et esse sub sentibus delicias computabant.

Quarto vero quantum ad comitatum multitudinis in daemone respondente Dominicae interrogatio ni subiungitur: *Interrogauit autem illum Iesus, dicens: quod tibi nomen est?* Ipse enim est interrogare, cuius est et iudicare. Altissimus interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur. Et iterum: Hos tanquam pater mouens probasti: illos autem tanquam durus rex interrogans, condemnasti. Quia: In cogitationibus impij interrogatio erit. Interrogabat autem de nomine, non quia ignoraret, secundum quod dicunt ei discipuli: Nunc scimus quia scis omnia, et non opus est tibi, vt quis te interroget: in hoc credimus quod a Deo existi: et multo minus tu alios. Sed querebat vt ex responsione daemonis appareret comitatus multitudinis, vnde subditur: *At ille dixit: Legio.* Legio continet sex millia sexcenta et sexaginta sex. Et ideo non respondet nomen singularis personae, sed multitudinis: quod exponens Euangelista, adiungit: *Quia intrauerant daemonia multa in eum,* ita vt posset dicere Domino illud: Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? Et iterum: Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Iam verificatum erat in isto, quod de Antiocho dicitur: Quis ascendit Ierosolimam in multitudine graui? Et intrauit sanctificationem cum superbia? Et sic ex quattuor praemissis apparet violentia diaboli obsidentis.

Et rogauerunt illum, et cetera. Post violentiam daemonis obsidentis, subiungit hic Euangelista omnipotentiam Domini liberantis. Ostenditur autem in hac parte Christus potens per omnem modum, scilicet potens in imperando, potens in permittendo, potens in saluando, potens in perdendo. Primo ergo ostenditur potens in imperando dura in hoc quod dicitur: *Et rogauerunt illum, scilicet daemones, ne imperaret illis vt in abyssum irent,* quia mandatum eius non poterant praeterire, iuxta illud: Praecipitium posuit, et non praeteribit. Ideo rogauerunt eum, quia sciebant quod ipse erat ille Angelus, de quo: Vidi Angelum descendentem de caelo, habentem clauem abyssi, idest, potestatem mittendi in abyssum iusto suo iudicio, sicut fecit Aegyptijs: Abyssum operuerunt eos: descenderunt in profundum quasi lapis. Et in Apocalypsi: Iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus, et mors missi sunt in stagnum ignis. Hoc iudicium timebant daemones

1. Reg. 18. c
Pf. 149. b
Hier. 2. d
Hier. 5. b
Eccli. 6. c
Iob 30. a
Sap. 6. a
Sap. 11. c
Sap. 1. c
Ioan. 16. g
Legio.
Psal. 3. a
Psal. 68. a
1. Mac. 1. c
Pf. 148. b
Apoc. 29. a
Exo. 15. a
Apoc. 20. d

Amb. 10. 3. lib. 6. in ca. 8. Luca.
Psal. 8. b.
Mat. 10. d.
Job 1. b.
Apo. 9. c.
Apo. 20. a.
Psal. 49. b.
1. Cor. 9. a.
Sap. 11. a.
Rom. 8. c.
1. Cor. 5. b.
Deut. 32. f.
Zac. 13. a.
Inf. 13. g.
Ach. 16. d.
Job 37. b.
Job 40. c.
 dæmones accelerari sibi per imperium Christi, non tamquam præcij futurorum, sed per dicta prophetarum. Vnde Ambrosius: Sciebant dæmones per aduentum Christi se aliquando in abyssum mergendos, non ipsa futura prædiuantes, sed Prophetarum de se dicta recolentes.
 Secundo dicitur potens in permittendo damna in hoc quod subditur: *Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte.* in quos, licet bruta essent animalia, dæmones non habebant posse nisi ex diuina permissione. Nam de Christo dictum est: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues et boues vniuersas: insuper et pecora campi. Vnde in istum gregem non poterant quidquam, nisi ex permissione diuina, secundum illud: *Nonne duo passeres affere veniunt, et vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?* id est, potentia patris vestri. Et ideo subditur: *Et rogabant eum vt permitteret eis in illos ingredi.* In quo ostendunt dæmones Christi potentiam et suam impotentiam, quia nihil possunt in bestias, nisi permitti, multo magis nec in hominem. Vnde Job dixit Satan: *Domine extende paululum manum tuam, et tange cuncta quæ possidet.* Vnde etiam in tribulatione quam facturus est diabolus Ecclesiæ, diuina permissio præcedit, secundum illud: *Soluti sunt quattuor Angeli, qui parati erant in horam et diem, et mensem, et annum, vt occiderent tertiam partem hominum.* Et iterum dicitur quod eum consummati fuerint mille anni, solueret Satanus de carcere suo. Et quia Dominus iusto suo iudicio permittit eis multa, subditur: *Et permittit illis.* In qua permissione ostendit se Dominum non solum prohibentem dæmones, sed possidentem porcos, secundum illud: *Meæ sunt omnes feræ sylvarum, iumenta in montibus, et boues.* Possessores vero solum erant villici Domini Iesu, et ideo in nullo iniuriatus est eis. Ostendit etiam Dominus quod magis diligit salutē vnus hominis, quam millia brutorum animalium. Numquid de bobus cura est Deo? Et in Sapientia: *Partis autem omnibus: quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.* Rursus in hoc ostendit Dominus carnales homines, qui designantur per porcos, iusto Dei iudicio expositos esse dæmonibus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. Vnde dicit Apostolus de isto carnali quod huiusmodi tradendus est Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Hoc etiam fecit vt non solum notam faceret hominibus terræ illius potentiam suam saluandam, sed etiam occidendi, secundum illud: *Ego occidam, et ego viuere faciam: percutiam, et ego sanabo: et non est qui de manu mea possit eruere.*
 Tertio ostenditur potens in saluando infirmos in hoc quod adiungitur: *Exierunt ergo dæmonia ab homine, et intrauerunt in porcos.* In quo exitu liberatus est homo. Exierunt autem diuinæ virtutis imperio, secundum illud: *Spiritum immundum auferam de terra.* Hoc dicebat ille qui de seipso ait: *Ecce eijcio dæmonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor.* In virtute namque Christi exhibant, in cuius nomine eijciebantur ab eius discipulis, iuxta quod dicitur quod Paulus dixit spiritui Pythonico: *Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea: et exiit eadem hora.* Exeuntes autem ab homine in porcos intrant, quia immundus spiritus immunda quærit habitacula. Job: *Ingrederetur bestia latibulum, et in antro suo morabitur.* Et de Behemoth dicitur: *Sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humentibus.* Hoc dicit quantum ad carnales, qui nihil aliud quærunt, nisi vmbra et lasciuiam, sicut porci.
 Quarto ostenditur potens in perdendo superbos in hoc quod subditur: *Et imperu abijt grex per præcepis in stagnum, et suffocatus est.* In quo ostenditur diuina

Exo. 15. d.
Mic. 7. b.
 virtus eximia, quæ non permittit eos ingredi in portos ad quietem, sed ad submersionem, vt sic impleatur in eis illud: *Flauit spiritus tuus, et operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.* In quo spiritualiter designatur submersio peccatorum, iuxta illud propheticum: *Deponete iniquitates nostras, et proijciet in profundum maris omnia peccata nostra.*
 Porro ex prædictis secundum litteram colligi possunt septem notabilia. Primum est quod potentia folius verbi Christi excedit virtutem infinitorum millium dæmonum. Secundum est quod maximum est furor dæmonum respectu generis humani. Tertium est quod maximum est timor dæmonum respectu hominis Christiani. Quartum quod dæmones sunt incorporei, cum tot fuerint in homine. Quintum est quod ipsi nihil possunt etiam in bruta animalia, nisi permitti. Sextum est quod homines in his temporalibus possidendis non sunt nisi villici Christi. Septimum est quod Deus salutem vnus hominis præferendam ostendit infinitis animalibus brutis.
 Quod vt viderunt factum, et cetera. Hic iam tertio ostendit Euangelista reuerentiam populi occurrentis. Circa huius explicationem introducantur quattuor, scilicet denuntiatio veritatis conspectæ, indagatio veritatis auditæ, inuentio veritatis inquisitæ, veneratio veritatis inuentæ, quæsitæ, et denuntiata. Primo ergo quantum ad denunciationem veritatis conspectæ dicitur:
 Quod vt viderunt factum, qui passabant, fugerunt, scilicet ex timore, sicut veri mercenarij. Mercenarius autem, et qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oues, et fugit. Et Zacharias: *O pastor et idolum derelinquens gregem. Vel fugerunt non timore humani periculi, sed timore diuini iudicij, de quo: Fugite et a facie gladij, quoniam vltor iniquitatum gladius est, et scitote esse iudicium.* Fugerunt autem non vt laterent, quia scriptum est: *Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam? sed vt absintibus celeriter visa narrarent.* Vnde dicitur: *Et nunciauerunt in ciuitatem, et in villas, sicut et ille nuncijs Iob dicit: Euasi ego solus, vt nunciarem tibi.* Et in hoc quasi habebant prædicatorum officium de quibus: *Annunciauerunt opera Dei, et facta eius intellexerunt.* Hæc est annunciatio quam acceptat Apostolus, dicens: *Siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur: et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.* Vnde bona de Christo visa non sunt reticenda, sed annuncianda secundum illud: *Dixerunt illi quattuor viri leprosi: Hæc enim dies boni nuncijs est, si tacuerimus et noluerimus nunciare vsque mane, sceleris arguemur. Venite, eamus et nunciemus in aula regis. Sed mala non sunt annuncianda: Nolite annunciare in Geth, neque annuncietis in compitis Ascalonis.*
 Secundo vero quantum ad indagacionem veritatis auditæ subditur: *Exierunt autem videre quod factum est, et venerunt ad Iesum.* Exierunt, inquam, ad inquisitionem: Egredimini, et videte filia Sion, regem Salomonem. Et in psalmo: *Venite et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram.* Exierunt autem ad Iesum qui est Veritas, vt discerent veritatem. Nam sicut dicit sollicitus inquisitor Iob: *Quis mihi tribuat vt cognoscam et inueniam illum, et veniam vsque ad solium eius?* Sic Samaritani audito verbo mulieris: *Abijt mulier in ciuitatem, et dicit illis hominibus: Venite et videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus?* Exierunt ergo de ciuitate, et veniebant ad eum. Et notandum est valde quod dicitur, dum exeunt videre quod factum est, venerunt ad Iesum: quia factura dum videtur, ducit ad Facto-

Rom. 1. c.
Sap. 13. a.
Eccli. 4. d.
Eccli. 43. b.
Psal. 8. a.
Isa. 57. d.
Thi. 3. d.
Psal. 75. a.
Dan. 4. g.
2. Cor. 4. a.
Deut. 33. a.
Inf. 11. g.
Hier. 10. a.
Ioan. 19. f.
1. Io. 1. a.
Psal. 77. a.
Ach. 4. d.
Job 23. b.
Sup. 5. b.
Sup. 7. a.
Eccli. 13. a.
Ambr. 10. 3. lib. 6. in ca. 8. Luca.
 ad Factorem: Inuisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Et in Sapientia: *A magnitudine enim speciei, et creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri.* Et ideo in Ecclesiastico: *Quam desiderabilia omnia opera eius, et tamquam scintilla, et cetera.* In hoc autem apparet quod non est standum in factura, sed perueniendum vsque ad Iesum. In Ecclesiastico: *Vide arcum, et benedic eum qui fecit illum.* Et in psalmo: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, et cetera.*
 Tertio quantum ad inuentionem veritatis quæsitæ subditur: *Et inuenerunt hominem sedentem a quo dæmonia exierant.* Erata in debito statu contra inquietationem, quia numquam quiescebat, quâmdiu diabolus eum possidebat. Impij quasi mare feruens quod quiescere non potest. Contra de eo in quo habitat Spiritus Domini, dicitur: *Sedebit solitarius, et tacebit. Quia secundum illud: Factus est in pacelocus eius, et habitatio eius in Sion.* Inuenerunt etiam eum in debito habitu contra nudationem. Propter quod addit: *Vestitum.* Talis enim habitus decet hominem tam corporaliter quanto spiritaliter. Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, et cetera. Inuenerunt etiam eum in debito situ contra deordinationem, propter quod addit: *Ad pedes eius, tamquam intentum prædicationi eius, secundum illud: Qui appropinquant pedibus eius accipiet doctrinam illius.* Et infra: *Maria sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. Et per hæc indicia manifeste cognouerunt ipsum liberatum ex proprio visu.* Modum autem et curationis causam cognouerunt per auditum. Qui audierunt hæc facta esse per Christum. Propter quod subditur: *Et simuerunt, scilicet Christum attendentes eius miram potentiam et fortitudinem, secundum illud: Quis non timebit te o rex gentium? Tuum est enim decus inter cunctos sapientes gentium, et cetera.* Ad hoc inducit certum testimonium, ideo subdit: *Nunciauerunt autem illis, et qui viderant, scilicet pastores.* Quia tales debent testificari: *Et qui vidit, testimonium perhibuit. Quo modo sanus factus fuisset a Legionibus, per Christi imperium.* Et tali testimonio est credendum: *Quod audiuius, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et cetera.* Sequitur: *Testamur, et annunciamus vobis.* Psalmista: *Narrantes laudes Domini, et virtutes eius, et mirabilia eius quæ fecit.* Quia dicitur: *Non enim possumus quæ vidimus et audiuius non loqui.*
 Quarto vero quantum ad venerationem veritatis inuentæ subditur: *Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum.* Postquam cognouerunt maiestatis imperium, formidabant. Vnde rogauerunt eum, vt discederet ab ipsis. Quod quidem non dicebant contemptu superbiæ, sicut illi de quibus Iob: *Qui dixerunt Deo: Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus: sed ex timore reuerentiæ.* Ideo subditur: *Quia magno timore tenebantur, sicut Petrus supra: Exi a me Domine: quia homo peccator sum.* Et sicut Centurio supra: *Domine non sum dignus vt sub tectum meum intres. Quia secundum illud: Pondus super se tollit qui honestiori se communicat.* Vnde Ambrosius: *Infirmus mens non capit Dei verbum, nec potest pondus sapientiæ sustinere.* Et quoniam ad diuinam cohabitationem minus erant idonei, ideo erant exauditi. Propter quod additur: *Ipsa autem ascendens nauim, S. Bon. T. 9. 2.*

Mat. 10. b.
Mat. 7. a.
Ioan. 4. f.
Sup. 5. b.
Job 31. c.
1. Par. 28. c.
Apo. 3. d.
2. Reg. 15. c.
4. Reg. 2. a.
Eccli. 51. b.
Pf. 118. a.
Phil. 1. c.
Ioan. 12. a.
Ioan. 17. d.
Mat. 18. c.
Eccli. 32. c.
Infra 9. g.
Mat. 8. e.
Mat. 10. b.
 reuersus est. Nolebat Dominus aliquibus esse onerosus. Vnde Matthæus dicit: *Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris.* Et iterum: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Sed prudentius his fecerunt Samaritani de quibus: *Cum venissent ad illum Samaritani rogauerunt eum vt ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.* Sed stupor circumdederat illos, sicut et Petrum. Ideo poterant dicere illud Iob: *Semper quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, et pondus eius ferre non potui.* In hoc etiam spiritualiter datur intelligi quod Dominus repulsus abscedit. Si quaeris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proijciet te in æternum. Insinuat etiam quod Dominus non derelinquit nos, nisi prius eum repellamus: quin potius se ingerit. Vnde in Apocalypsi: *Ecce sto ad ostium, et pulso, et cetera.*
 Et rogauit illum vir, et cetera. Hic quarto describitur beneuolentia sanati obtemperantis, quam commendat Euangelista ex quattuor, scilicet ex oblatione obsequij, ex condescensione medici, ex commissione officij, et ex diuulgatione beneficij: ita quod vnum ad alterum disponit. Primo ergo quantum ad oblationem obsequij dicitur: *Et rogauit illum vir a quo dæmonia exierant, scilicet sanatus medicum, vt cum eo esset, vt scilicet ei cohobitaret, et fetuaret tamquam Domino, et Saluatori, sicut dicebat Ethai Gethæus regi Dauid: Viuit Dominus, et viuunt Dominus meus rex: quoniam in quocumque loco fueris, Domine mi rex, siue in morte, siue in vita, ibi erit seruus tuus.* Sic Eliseus ad Eliam: *Viuit Dominus, et viuunt anima tua, quia non derelinquam te.* Ideo autem volebat esse cum ipso, vt esset securior secundum illud: *Inuocauit Dominum Patrem Domini mei, vt non derelinquat me in die tribulationis meæ, et in tempore superborum sine adiutorio.* Vt etiam esset perfectior: *Iustificaciones tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.* Vt etiam esset felicior, desiderium habens dissolui et esse cum Christo: *Si quis mihi ministrat, me sequatur, et vbi sum ego, illic et minister meus erit.* Et iterum: *Volo pater vt vbi sum ego, et illi sint mecum vt videant claritatem quam dedisti mihi.* Et ideo volebat ei hic cohobitare in via, vt illi cohobitare posset in caelesti Patria.
 Secundo quantum ad condescensionem medici subditur: *Dimisit autem eum Iesus, in omnimoda scilicet libertate, volens sibi aliud onus imponere, ostendens quod propter collatum beneficium non est accipiendum obsequium.* Vnde: *Miserus Dominus serui illius dimisit illum, et debitum dimisit ei.* Dimisit autem eum in quiete, vnde subdit dicens: *Redi in domum tuam, vt ibi requiescas, vnde te dæmonia expulerant.* Præcurre prior in domum tuam, et illic auocare, et illic iude, et age conceptiones tuas, et non in delictis et verbo superbo. Seneca: *Indicium mentis bene constituta est, in se posse consistere, et secum posse morari.* Et nota quod Dominus dimittit quosdam propter infirmitatem, sicut istum cui condescendebat. Quosdam admittit propter fidelitatem, sicut ipsum de quo infra: *Et ait alter, sequar te Domine, et cetera.* Quosdam attrahit propter idoneitatem, ibidem: *Ait ad alterum, sequere me. Quosdam repellit propter cupiditatem sicut illum dicentem: Magister sequar te, quocumque ieris.* Et dicit ei Iesus: *Vulpes foueas habent, et cetera.* Hunc autem non admittit Dominus ad perfectionis discipulatu, vel quia mouebat eum timor humani periculi, vel amor beneficij, vel vt ostenderet, sicut prædictum est, quod propter spirituale beneficium non est accipiendum obsequium. Vnde: *Gratis accepistis, gratis date.* Et exemplum huius

2.Reg. 5. d apparet in Eliseo . Potest tamen prædicator Euangelicus accipere stipendium, iuxta illud : Dominus ordinavit ijs qui Euangelium annunciant, de Euangelio vivere . Sed non debet prædicare propter illud, sed propter salutem populi . Et nota hic quod Dominus secundum quod Evangelica historia narrat, aliquando præcipituratis quod nemini dicerent, sicut patet in curatione leprosi : Vide, nemini dixeris : et in suscitatione puellæ, præcipit parentibus eius, ne alicui dicerent, quod factum erat . Hic autem præcipit sanato quod divulgat . Sed hoc Dominus facit ut ostendat veritatem salutarem non esse tacendam, et gloriam propriam non esse querendam . Ideo enim aliquando præcipit quod dicatur, et aliquando quod taceatur . Vnde in primo dat documentum quod veritatis prædicetur, in secundo vero quod gloria propria nõ quærat . In hoc etiam apparet quod prædicationis opus non tantum est virorum Apostolicorum, verum etiam quorumcumque bonorum qui a Christo edocti sunt . Vnde etiam Christus discipulis prohibentibus quædam in nomine Christi eijcere dæmonia, qui Christum non sequebatur, dixit ad illos : Nolite prohibere : qui enim non est adversum vos, pro vobis est, sicut dicitur infra : Bonus enim vir debet dicere quod dixit Moyses : Quis tribuat ut omnis populus propheter, et det eis Dominus spiritum suum ? Secundum illud : Dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur : et in hoc gaudeo, sed et gaudebo .

Tertio quantum ad commissionem officij dicitur : *Et narra quanta tibi fecit Deus* . In quo mittit eum ad prædicandum et divulgandum diuinum beneficium : Narrabo nomen tuum fratribus meis, et cetera . Et Tobias : Opera autè Dei reuelare, honorificum est . hoc mandat Dominus fieri : Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis ? Vt cognoscat generatio altera . Et illud est officium prædicatoribus iniunctum .

Quarto quatum ad diuulgationem beneficij subditur : *Et abiit per uniuersam ciuitatem prædicans*, quod illi iniunctum est . Surge, et vade in Niniuem ciuitatem magnam : et prædica in ea prædicationem quam ego loquor ad te . Sed Ionas prædicabat periculum, iste vero divulgabat et prædicabat beneficium, ideo addit : *Quanta illi fecisset Iesus*, ut verediceret illud : Venite, audite : et narrabo omnes, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ . Ad hoc inuitat Angelus Tobia : Benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia eius : Hoc autem non dicit, quia in nostra sit potestate omnia eius opera et beneficia enarrare, cum dicatur : Quis sufficit enarrare opera illius ? Sed quia hoc debet esse in nostro desiderio et voluntate, iuxta illud : Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua . Non quia lingua sufficiat exprimere, sed quia gratitudo cordis de omnibus cupit laudes exolueret, et prædicare .

Ex prædictis possunt elici quattuor notabilia secundum litteram . Primum est quod Dominus per viles et humiles personas voluit alijs notificari, sicut per porcarios et pecorarios . Secundum, quod non omnes ad statum perfectionis sunt admittendi, sed tantum illi qui sunt idonei . Tertium, quod a prædicatione nominis Christi non sunt arcendi, quos Christus curat a vexatione diaboli . Quartum, quod ad gratiarum actionem pro beneficijs acceptis debemus esse promptissimi, exemplo huius dæmoniacy, qui beneficium Dei omnibus nunciavit .

Factum est autem cum redisset Iesus, et cetera . Supra ostendit Euangelista dominium et auctoritatem Christi super creaturam corporalem in sedatione tæpestatu et contra spirituales in expulsiõne demonis . Hic ostendit ipsum dominium habere super

A creaturam compositam ex vtraque in sanitate Hæmorrhoiis, et suscitatione puellæ . Habet autem hæc pars duas partes . In quarum prima, secundum quod humana natura ex duobus est composita, corpore videlicet et anima, ostenditur Dominus corporum in Hæmorrhoiis fanatione ; in secunda Dominus animatum, in puellæ suscitatione, ibi : *Adhuc illo loquente*, et cetera . Introducitur autem explicatio vtriusque miraculi ad manifestandam dignitatem virtutis Christi, quam demonstrat satis perfecte in miraculo curationis Hæmorrhoiis . Nam primo demonstratur in parte ista benignitas præsentia Christi desiderabilis : secundo sublimitas potentia admirabilis, ibi : *Et mulier quadam erat in fluxu*, et cetera . Tertio profunditas sapientia infallibilis, ibi : *Et ait Iesus, quis est qui me tetigit ?* et cetera . Benignitas autem præsentia Christi ostenditur desiderabilis ex plebe suscipiente cum lætitia, ex principe supplicante cum fiducia, et ex multitudine cõmittante cum beneuolentia . Primum respicit Christi aduentum, cui plebs occurrit : secundum Christi statum, ad quem princeps currit : tertium Christi progressum, ad quem multitudo concurrat . Ex cursu ergo, et cursu, et concursu multitudinis, multipliciter ostenditur præsentia et aduentus Christi desiderabilis . Primo ergo quantum ad susceptionem lætitiæ factum a plebe, dicitur : *Factum est autem cum redisset Iesus*, transfretum scilicet in Galileam, cum ad tempus corporalem subtraxerat præsentiam desideratam . Iuxta illud quod signatum est de Salomone : Vniuersa terra desiderabat vultum Salomonis, vt audiret sapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius . Per istum Salomonem intelligimus Christum, de quo in psalmo : Speciosus forma præ filijs hominum, et cetera . Et ideo dicitur : *Excepit illum turba*, scilicet cum lætitia et gaudio, vt sic impleteretur illud Isaia : Addent mites in Domino lætitiã, et pauperes homines in sancto Israel exultabunt . Ideo subditur : *Erant autem omnes expectantes eum*, cum desiderio scilicet, quia bonum est præstolari cum silentio Salutare Dei . Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum . Ipse enim erit expectatio gentium . Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum, dicit Psal-mographus .

Secundo quantum ad supplicationem cum fiducia factam a principe, subditur : *Et ecce venit vir, cui nomen Iairus* . Cuius nomen exprimit, quia persona erat notabilis ob principatum, iuxta quod dicitur : Feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra . Vel etiam quia nomen respondebat officio, et dignitati . Iairus enim illuminatus interpretatur, et talis debet in plebe Domini principi, vnde subditur : *Et ipse Princeps synagoga erat* . Et statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum et gentis suæ, et cetera . Hic autem princeps licet esset exaltatus in gloria, ita vt ei posset competere illud : Vt sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat ; non tamen inde est elatus per superbiam, sed humiliatus per reuerentiam attendens illud : Rectorem te posuerunt ? noli extolli . Ideo subditur : *Et cecidit ad pedes Iesu*, sciens scriptum esse : Mihi curuabitur omne genu, et iurabit omnis lingua . Et in psalmo : Venite adoremus, et procidamus, et ploremus ante Dominum, qui fecit nos, et cetera . Ideo autem cecidit, vt Christi maiestatem sua honoraret reuerentia : quoniam magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur . Et vt etiam imploraret pietatem cum fiducia . Vnde et subdit : *Rogans eum, vt intraret in domum eius* . Hoc faciebat cum instantia, vt posset dicere illud : Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ . Ad istam autem instantiam propellebat indigentia,

indigentia, quam exprimit cum dicit : *Quia vnica filia erat ei* . Et ita multum amabilis . Nam sicut mater vnicum amat filium suum, ita ego te diligebam, dixit David . Non solum autem erat amabilis quia vnica, sed etiam quia iuuenula . Ideo addit : *Ere annorum duodecim* . Et ita reuera teneriori amore amanda, secundum illud : Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios, eo quod in senectute genuisset eum . Et quia vita erat multum amabilis, ideo mors erat multum tristabilis . Propter quod subdit : *Et hæc moriebatur* . Quod non poterat esse sine magno dolore, qui est in luctu vnica . Luctum vnigenit fac tibi planctum amarum . Ideo Iacob dicebat de Beniamin : Non descendet, inquit, filius meus nobiscum : frater eius mortuus est, et ipse solus remansit, si quid ei aduersitatis acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos . Sic et hic dicere poterat de vnica filia . Quoniam igitur Christi præsentiam adiit cum reuerentia, rogauit ex confidentia, desiderauit ex indigentia, ideo oratio eius fuit exaudita secundum illud : Rogationem contribulati ne abijcias, et non auertas faciem tuã ab egeno . Hinc est quod Dominus non reprehendit istum, qui rogabat quod d iret ad domum suam scire regulum : quia regulus magis credebat eum infirmum posse sanare quam mortuum suscitare . Vnde dixit : Domine, descende priusquam moriatur filius meus . Hic autem credit quod æque bene posset super vtrūque, vnde filiam suam quasi mortuam reputabat . Et ideo alius Euangelista, scilicet Mattheus, introducit eum rogantem pro mortua, licet secundum Lucam et Marcum aliquid superesset vitæ . Vnde Augustinus de concordia Euangelistarum dicit, quod Marcus et Lucas expresserunt principis verbum : Mattheus vero intellectum expressit, quia eam mortuam reputabat .

Tertio quantum ad comitatum beneuolentiæ facti a multitudine subditur : *Et conigit dum iret, a turba comprimebatur*, quoniam ex amoris affectu omnes volebant contingere ipsum sicut supra : Omnis turba quærebat eum tangere . In hoc etiam versa vice ostenditur beneuolentia Saluatoris, qui etiam a multitudine vult comprimere, quasi nullum a se repellens . Ipse enim est qui dicit : Eum qui venit ad me, non eijciam foras . Ipse qui vocat Mattheum, ait : Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis : et ego reficiam vos . Ipse enim est, qui ad ostium pulsatur : Ecce sto ad ostium, et pulso . Hanc compressionem facit mutuus amor, qui est copula amantis et amati . Quia qui adheret Domino, vnus spiritus est . Et Ioannes : Manete in me et ego in vobis . Vnde perfectus amor non est contentus aliquo sensu, siue contactu . Propter quod dicit sponsa : Trahe me post te, et cetera . Et Hieremias : In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, et cetera .

Et mulier quadam erat in fluxu, et cetera . Postquam ostensa est præsentia Christi desiderabilis, ostenditur potentia eius admirabilis in mirabili curatione a fluxu sanguinis . Hanc autem curationem ostendit Euangelista processisse ex admirabili potentia, tum propter diurnitatem morbi in muliere, tum propter impossibilitatem curandi ab arte, tum propter facilitatem remedij a Saluatore . Primo igitur quantum ad diurnitatem immunda passionis in muliere dicitur : *Et mulier quadam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim* . Hæc erat immunda passio, et ideo cum difficultate portabilis . Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subiacet huic passioni, immunda erit quasi sit in tempore menstruo . Et erat cum difficultate sanabilis propter adhærentiam, quia iam erat inuenerat morbus . Languor prolixior grauat medicum . Erat igitur hæc passio immunda, continua, et diuturna . Ideo vilis ad cohabitandum, grauis ad sustin-

endum, et difficilis ad sanandum . Vnde poterat dicere illud : Vetus tam fecit pellem meam et carnem meam, contriuit ossa mea . Et illud : Lumbi mei impleti sunt illusonibus, et non est sanitas in carne mea . Hæc autem mulier secundum Ambrosium videatur fuisse Martha . Ait enim : Christus largum fluxum sanguinis siccauit in Martha, et dæmones expulit de Maria .

Secundo quantum ad impossibilitatem humanæ subuentionis ex arte, subditur : *Quia in medicos erogauerat omnem substantiam suam*, et cetera . Propter curationis remedium, secundum consilium Ecclesiastici : Honora medicum propter necessitatem : etenim illum creauit Altissimus . Hoc autem dicit de honore munerum, non sermonum . Vnde hæc eos honorauerat, quæ omnem substantiam expenderat . Et ideo probabile, si curabilis fuisset agritudo, quod per artem fuisset curata, at tamen ars non profuit . Vnde subdit : *Nec ab illo potuit curari* . Ita nec a natura, nec ab arte potuit ei subueniri, vt verificaretur in ea illud : Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus, Domine, sermo qui sanat omnia . Vnde nota quod natura nihil potest sine diuina potentia, nec ars aliquid potest sine natura . Vnde vbi natura arti non proficit, magis nocet, sicut in hac muliere de qua dicitur quod fuerat multum perpeffa a compluribus medicis, et erogauerat omnia bona sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat . Sed Lucas medicus hoc tacet de medicis curialius loquens . Ex quo colligitur quod medicorum ars est laudabilis, quando sequitur diuinam potentiam et naturam abstractam . Vnde dicitur : Dalocum medico, etenim illum Dominus creauit, et non discedat a te, quia opera eius sunt necessaria . Sed tunc erit vituperabilis operatio medici, quando negligit considerare naturam, vel non apponit diuinam potentiam sicut dicitur de Asa : Egrotauit etiam Asa anno tricesimonono Regni sui, dolore pedum vehemētissimo et nec in infirmitate sua quæfuit Dominum : sed magis in medicorum arte confusus est . Sequitur : Et mortuus est, et cetera .

Tertio quantum ad facilitatem perfectæ curationis a Saluatore, subditur : *Accessit retro, et tetigit simbriam vestimenti eius* . Accessit quia credebat . Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est in quirentibus se remunerator sit . Retro . Quia timebat sicut foror eius Maria . Stans retro secus pedes Domini . Tetigit : quia sperauit curari . Vnde dicitur : Quia si vestimentum eius tetigeris, salua ero . Tetigit autem simbriam vestimenti eius, id est, infimam partem vestimenti, reputans se immundam, et honorificans Christi potentiam, qui potest salutem dare per infimam . Et quia credidit, et sperauit, ideo facile obtinuit . Propterea additur : *Et confestim stetit fluxus sanguinis eius* . Ex quo apparet mira Dei virtus quæ morbum tam diuturnum, et tam grauem curauit statim ad tactum vnus particulæ vestimenti ipsius . Mira est ergo virtus Christi, quæ credulitate sui impossibilia facit facilia secundum illud : Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti . Et Ioannes : Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio et ipse faciet, et maiora horum faciet . Et in Actibus : Virtutesque non quilibet faciebat Deus per manū Pauli : ita vt etiam super languidos deferrentur a corpore eius sudaria et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et cetera . Si ergo tam salubre est per fidem tangere simbriam vestimenti, quàm salubre erit tenere ipsum Christum ? Vnde Bernardus : Dulce satis est te, bone Iesu, quærere : dulcius tenere . Vnde sponsa : Tenui eum, nec dimittam, et cetera . Dulcis vtiq; est tactus tui, nam et ipse tactus fructu non caret . Mulier enim illa Evangelica felici fructu attingit simbriam Iesu, et statim stetit in illa fluxus carnalis illecebris, carnalis dilectionis, et cetera .

Et ait Iesus: Quis est, et cetera. Postquam ostensa est Christi presentia esse desiderabilis, et potentia admirabilis: hic tertio ostenditur eius sapientia infallibilis; et hoc tripliciter, scilicet ex deprehensione veritatis occultæ, et delectatione veritatis deprehensæ, et ex approbatione veritatis detectæ. Primo ergo introducit deprehensionem veritatis occultæ a Christo per propriam inquisitionem, cum dicitur: *Et ait Iesus: Quis est qui me terigit?* Hoc autem non dicit, ut discat: sed ut quod notum est sibi, alijs debeat. Iuxta quod dicitur: *Palpebræ eius interrogant filios hominum: Dominus interrogat iustum et impium.* Non ut ab eis aliquid addiscat: sed ut doceat quod ignorant. Vnde quia ignorant quæstionis causam, subditur: *Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant, id est, alij discipuli causam huius quæstionis non intelligentes.* Vnde poterat eis dici illud: *Adhuc et vos sine intellectu estis? quia quæstionem illam carnaliter non spiritualiter intelligebant: quod patet in hoc quod adducit: Præceptor, turba te comprimunt et affligunt: et dicit: Quis me terigit?* quasi dicat, cum omnes te tangant indifferenter, quo modo quæris de aliquo specialiter? Vnde mirantur, quo modo Christus Magister et præceptor quærat quasi de dubio, quod omnibus erat in manifesto. Et ideo merito mirabantur quo modo Christus proponeret quæstionem quæ apparet stulta, cum dicitur: *Stultas autem, et sine disciplina quæstiones deuita.* Sed quia intellectum habebant carnalem, manducandi erant ad spirituale. Propter quod addit: *Et dixit Iesus: Terigit me aliquis? id est aliqua persona tactu scilicet spirituali.* Et hoc probat: *Nam et ego noui virtutem de me exisse.* Hoc dicit quantum ad effectum curationis. Et sic verificatur illud: *Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus.* Ostendit autem effectum egrediētem ab ipso secundum illud quod supra dicitur, quod virtus de illo exibat, et sanabat omnes. Nec mirum, quia dicit Apostolus: *Nos prædicamus Christum, Dei virtutem, et Dei sapientiam:* Et item dicit quod est portans omnia verbo virtutis suæ.

Secundo vero adiungitur delectio veritatis deprehensæ per alienam confessionem, cum dicitur: *Videns autem mulier, quia non latuit.* Vnde poterat dicere illud Samaritanæ: *Domine, video quia propheta es tu.* Propter quod et ipsa poterat simile testimonium cum illa perhibere: *Venite, et videte hominem qui dixit mihi omnia quæcūque feci.* Vere iste erat alter Salomon, immo sapientior eo, de quo dicitur quod non fuit sermo qui regem posset latere: quia ipse est de quo Daniel: *Ipse nouit in tenebris constituta, et lux cum eo est.* Et quia iam cognouerat potentiam in effectu, et sapientiam percipiebat in sermone: ideo attendebat se non posse effugere, et propterea subditur: *Tremens venit, et prociudit ante pedes eius, ad honorificandam eius maiestatem.* Quid dignum offeram Domino? Curuabo genu Deo excelso? Et hoc cum tremore, quia solos tales respicit Deus: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et tremem sermones meos?* Et ideo dicitur: *Cum metu et tremore vestram salutem operamini.* Quia vero nihil magis spectat ad honorem maiestatis quam manifestatio veritatis, ideo subditur: *Et ob quam causam tetigerit eum, indicauit coram omni populo: et quemadmodum confestim sanata sit.* Quia opera Dei reuelare et confiteri, honorificum est. Et ideo dicebat angelus: *Benedicite Deum cæli, et coram omnibus viuentibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam.*

Tertio adiungitur approbatio veritatis detectæ per diffinitiuam commendationem, cum subditur: *At ipse dixit ei: Filia, fides tua saluam te fecit:* quasi dicat, iuste hoc affecta es, quia credidisti: quasi dicat, fides fecit te saluam, secundum illud: *Dedit eis potestatem*

filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Fides etiam saluam fecit, quia: *Omnis qui cumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Vnde in hoc appareret mira dispensatio nostræ salutis, quia mulier sanata totum attribuit diuinæ virtuti, secundum illud: *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Deus saluans, totum tribuit merito fidei, sicut dicitur: *Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.* Et quoniam inquisitione salutis per consequens fit acquisitio pacis, ideo subditur: *Vade in pace, tamquam Dei amica et filia.* Quoniam dominus et pax est electis eius. Pax enim est illud quod Dominus omnibus optat, et omnibus optari mandat, secundum illud: *In quamcumque ciuitatem intraueritis. Et sequitur: Intrantes autem in domum, salutate eam dicentes: Pax huic domui.* Hoc est præ alijs quod donat: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, et cetera.* Hoc est ad quod specialiter vocat: *Tollite iugum meum super vos.* Et sequitur: *Et inuenietis requiem animabus vestris.* Et item: *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis.* In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum. De hac dicitur: *Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras in Christo Iesu.*

Et nota quod trium mulierum Dominus fidem commendat, quas exaudit et saluat. Commendauit Magdalenam. Consimile verbum ad eam dicens: *Fides tua te saluam fecit, vade in pace: Et hanc quam hic commendat. Et mulierem Chananæam, cui dixit: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.* In his tribus mulieribus tres penitentiarum partes spiritualiter intelliguntur. Nam prima quæ fleuit et lacrymis rigauit, dat intelligere contritionem. Chananæa quæ clamauit, dat intelligere confessionem. Hæc autem quæ tergit vestimentum, dat intelligere satisfactionem. De Magdalena legitur quod stans retro secus pedes eius, lacrymis cepit rigare, et cetera. De Chananæa dicunt discipuli: *Dimitte eam, quia clamat post nos.* De ista dicitur hic quod accessit retro, et tergit fimbriam vestimenti. Per tactum autem vestimenti intelligitur imitatio sanctæ conuersationis in labore. Vnde nota quod legitimus Christum tactum in pede a Magdalena. Tactum in veste, ut hic ab Hæmorrhœissa. Tactum in latere a Thoma: *Affer manum tuam, et mitte in latus meum, et cetera.* In quo intelligitur triplex imitatio appropinquatum ad Christum, scilicet in effectu operationis bonæ, in habitu conuersationis sanctæ, in tolerantia passionis acerbæ: in quibus consistit integritas satisfactionis perfectæ. Per pedum namque incessum intelligitur rectitudo operationis bonæ: *Pedes eorum pedes recti.* Per vestimentum autem intelligitur honestas conuersationis sanctæ: *Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et cetera.* Talis est qui imitatur Christum: *Abijcimus opera tenebrarum, et induamur arma lucis.* Per latus Christi vulneratum, manus et pedes perforatos, intelligitur tolerantia passionis acerbæ, secundum illud: *Foderunt manus meas et pedes meos, et dinumerauerunt omnia ossa mea.* In ijs enim Christum contingimus, cum eius vulneribus ad tolerantiam armamur. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini. *Adhuc illo loquente, et cetera.* Postquam Euangelista ostēdit Christum Dominum corporum per sanationem Hæmorrhœissæ, hic ostēdit Christum Dominum animarū per suscitationem puellæ. Habet autem hæc pars quatuor particulas. In quarum prima præmittitur soliditas fidei, per modum disponentis: *secundo adiungitur idoneitas testimonij per modum approbantis, ibi: Et cum venisset ad domum, et cetera.* Tertio vero sublimitas imperij per modum efficientis, ibi: *Ipse autem tenens manum eius.* Quarto vero notatur celebritas miraculi per

per modum vtilitatis, ibi: *Et iussit illi dare manducare.* Et sic perfecte describitur miraculum quantum ad quadruplex genus causæ. Soliditas autem fidei Archisynagoga describitur in duplici respectu. Primo respectu dissuasionis humanæ, et respectu persuasionis diuinæ. Per primam tentatur, et per secundam solidatur. Primo ergo quantum ad tentationem fidei per dissuasionem humanam dicitur: *Adhuc illo loquente, scilicet Iesu. Venit quidam ad Principem synagoge. Venit autem non in adiutorium, sicut Angelus bonus, ut dicitur: Ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meum: sed sicut malus nuncius venit ad impediendum, propter quod addit: Dicens ei: Quia mortua est filia tua, et ita non potest esse spes de vita, secundum illud ait David: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunauit et fleuit, dicebam enim: Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, et viuet infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? numquid potero eum reuocare amplius? ego vadam magis ad eum, ille vero non reuertetur ad me. Et ideo adiungit: Noli vocare illum, id est, frustra tecum ducere cum labore. Hoc quidem erat verbum non credentis Christum posse mortuum suscitare. Ignorabat enim illud diuinum verbum: Quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei: et qui audierint viuent. Vnde iste nunciatus dicebat ex reuerentia, sicut Centurio: Domine, noli vexari, sed ex diffidentia, ut diceret illud Iob: Dies mei velocius transferunt quam a textente tela succiditur, et consumpti sunt absque vlla spe.*

Secundo, quantum ad roborationem fidei per suasionem diuinam, subditur: *Iesus autem, audito hoc verbo, quod scilicet poterat concutere mentem Archisynagoga, quia secundum illud: Verba futurorum quasi simplicia, et ipsa perueniunt ad intima cordis. Ne ergo verbum mortis interius penetraret, opponit verbum vitæ. Et hoc est verbum solidans fidem, quia: Iustus autem meus ex fide viuit, quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Ideo additur: Respondit patri puella: Noli timere, scilicet ex diffidentia: Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris qui a vento mouetur et circumfertur. Sic de Abraam dicitur: In re promissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens, quia quæcumque promisit Deus, potens est et facere. Et ideo subditur: Crede tantum, per confidentiam scilicet: Si credideris, videbis gloriam Dei. Et ideo addit: Et salua eris, per diuinam potentiam. Et ad hoc debebat moueri per illud quod statim ante hæc dixerat mulieri curata: Fides tua te saluam fecit. Vnde in hoc apparet mirabilis dispensatio Dei, quæ in miraculis suis nostram fidem requirit ad nostrum meritum. Vnde dixit cæcis perentibus illuminari: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Vtique Domine. Tunc tergit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. Et quia difficile erat credere mortuum suscitari: ideo Dominus in ipso itinere miraculum fecit, per quod adiuuit fidem Archisynagoga, ut sic pateat illud esse verum quod dicitur: Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere.*

Et cum venisset, et cetera. Hic secundo post soliditatem fidei disponentis, subiungit Euangelista idoneitatem testimonij approbantis. Ad probationem autem suscitationis requiritur testimonium de vita reddita, et de vita perdita. Ideo inducuntur testes respectu vtriusque. Primo igitur quantum ad personas idoneas ad testificandum de suscitatione miraculosa, dicitur: *Et cum venisset ad domum, vbi scilicet puella debebat suscitari, quæ erat domus lu-*

cius, ad quam vtile est ire secundum illud: *Melius est ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij.* In illa enim finis cunctorum admonetur hominum, et cetera. Et quia non omnibus aperienda sunt Christi Sacramenta, dicitur enim: *Seruus nescit quid faciat Dominus eius: ideo subditur: Non permisit intrare secum quemquam, secundum illud: Multi pacifici sint tibi, et consiliarius sit tibi vnus de mille.* Quia vero discipuli erant eius amici, secundum quod dicitur: *Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audiui a Patre meo, nota feci vobis. Ideo non omnes excludit, sed excipit ab exclusis, cum subdit: Nisi Petrum et Iacobum et Ioannem, qui erant discipuli principales.* Vnde isti assumpti sunt in transfiguratione: *Assumpsit Iesus Petrum et Iacobum et Ioannem fratrem eius, et cetera.* Et quia testimonium oportet habere non tantum a domesticis, sed etiam ab his qui foris sunt, ideo discipulis adiungit duas personas, cum dicitur: *Et patrem et matrem puellæ, ut sic in ore duorum et trium testium stet fixum veritatis testimonium.* Vnde apparet quod secundum litteram est idoneitas testimonij quantum ad personas, et quantum ad numerum, quia nil habet superfluum neque diminutum.

Secundum spirituales intelligentiam hoc non vacat a mysterio. Nam Petrus qui interpretatur Petrus, agnoscens, designat fidem. Iacobus qui luctator interpretatur, designat spem. Ioannes qui interpretatur in quo est gratia, charitatem. Et hæc tres virtutes sunt Domino familiarissimæ, et concurrunt ad suscitationem peccatoris a morte quæ designatur in suscitatione puellæ. Nam fides concurrat: *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet.* Similiter spes: *Ecce oculi Domini super metuentes eum, et in eis qui sperant super misericordia eius. Ut eruat a morte animas eorum. Etiam charitas: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, ut viuamus per eum. Pater autem et mater sunt legis doctores. Pater, qui instruit in fide secundum illud: In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Mater quæ fouet in moribus: *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et de his in Proverbijs: *Conserua fili mi præcepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ. Hæc autem sunt cum Christo suscitante peccatorem.**

Secundo, quantum ad personas idoneas testificantes de morte naturali, subditur: *Flebant autem omnes, et plangebant illam tamquam mortuam, secundum consilium Ecclesiastici: Fili in mortuum produc lacrymas, et quasi dira passus incipe plorare. Flebant autem lacrymis, et plangebant vocibus lamentatorijs, sicut erat consuetudinis Iudæorum. Contemplamini, et vocate lamentatrices, ut veniat: et ad eas quæ sapientes sunt mitte, et properent: festinent, et assumant super nos lamentum. Vel flebant propter vitæ amissionem, et plangebant propter desperationem. Et ideo, quia excedebant, confortantur a Salvatore, cum dicitur: *At ille dixit: Noli flere. Secundum illud: Non contristemini sicut et ceteri qui spem non habent. Et ideo dicitur: Non est mortua puella, sed dormit.* In quo non remouetur mortis veritatem, sed irremediabilitatem, quia poterat eam ita facile a mortuis suscitare, sicut suscitatur de somnis dormiens a vigilante. Et propterea sic dicebat: *Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut a somno exuscitem eum.* Et sequitur: *Lazarus mortuus est, et cetera.* Vnde Beda: *Hominibus mortua, qui suscitare nequierant: Deo dormiebat, in cuius ditione et anima recepta viuebat, et caro restitanda quiescebat. Propter quod merito cantat Ecclesia in officio defunctorum: Regem, cui omnia viuunt, venite adoremus. Et infra: Deus autem non est mortuorum, sed viuorum: omnes enim viuunt**

Eccl. 7. a
Ioan. 15. c
Eccl. 6. a
Ioan. 15. c
Inf. 9. d
Mat. 17.
1. Tim. 3. b
Petrus.
Iacobus.
Ioannes.
Ioan. 11. c
Psal. 32. d
1. Io. 4. b
1. Cor. 4. d
Gal. 4. c
Prou. 6. c
Eccl. 38. b
Hier. 9. e
1. Thef. 4.
** Idem supra pag. 89. e*
Ioan. 11. b
Beda to. 5. lib. 3. in ca. 8. Luca.
Inuir. in officio mort. Inf. 20. g

ei. Quoniam ergo nihil Domino moritur, et prae-
fens aderat Deus, ideo merito dicebat: Non est mor-
tua puella. Sed quia animalis homo non percipit,
ea quae sunt Spiritus Dei, stultitia enim est illi: ideo
additur: *Et deridebant eum, scientes quod mortua esset.*
Qui enim certus est de aliquo, non solum non cre-
dit, sed etiam deridet persuadentem contrarium.
Et quoniam diuina sapientia frequenter persuadet
contrarium scientiae humanae, hinc est quod homo
per humanam scientiam irridet Deum, et sic efficitur
stultus: Stultus factus est omnis homo a scientia
sua. Stulta est enim scientia, quae deridet sapien-
tiam. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi.
Et quia fecundum quod dicitur: Non recipit stultus
verba prudentiae, nisi ea dixeris quae uersantur in
corde eius. Ideo isti non recipiebant, sed deride-
bant. Stultus irridet disciplinam patris sui: qui au-
tem custodit increpationes, astutior fiet. Et ideo non
erant idonei testes ad uitae restitutionem, sed solum
ad uitae perditionem, ideo fuerunt electi secundum
quod dicitur: Et cum eiecta esset turba, intrauit, et
tenuit manum puellae, et cetera.

Ipsa autem tenens manum, et cetera. Hic iam ter-
tio post soliditatem fidei, et idoneitatem testimonij,
subiungitur sublimitas imperij suscitantis, quantum
ad potentiam praecipientem, et quantum ad effica-
ciam subsequenter. Primo igitur quantum ad po-
tentiam praecipientem, subditur: *Ipsa autem tenens
manum eius,* uirtutis adiutorio secundum illud:
Dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fe-
cit uirtutem. Et rursus poterat dicere illud: Tenui-
sti manum dexteram meam: et in uoluntate tua de-
duxisti me: et cum gloria suscepisti me. Et ecce non
est abbreviata manus Domini ut saluare nequeat.
Ideo additur: *Clamauit dicens: Puella, surge,* ex im-
perio maiestatis, sicut dicitur: Voce magna clama-
uit: Lazare, ueni foras. Clamor autem iste in uoce
exteriori designat immensitatem uirtutis interioris.
Iuxta quod in psalmo dicitur: Ecce dabit uoci suae
uocem uirtutis, scilicet miraculi, secundum illud:
Quoniam ipse Dominus in iussu et in uoce Archangeli
et in tuba Dei descendit de caelo: et mortui qui
in Christo sunt, resurgent primi.

Secundo quantum ad efficaciam subsequenter,
subditur: *Et reuersus est spiritus eius,* per intimam
coniunctionem, iuxta quod dicitur: Reuersa est
anima pueri intra eum, et reuixit. *Et surrexit con-
tinuo,* per uitalem operationem. Surgere enim est
operatio uirtutis, sicut cadere morientis. Et nota
quod puella ista in resuscitatione sua dicitur surre-
xisse, et adolescens resedisse: Lazarus uero ligatus
manus et pedes prodijisse: quia sicut supra tactum
fuit, per puellam mortuam in domo intelligitur
peccatum cogitationis: per adolescentem in por-
ta, peccatum operationis: per Lazarum in sepulchro,
peccatum consuetudinis. Et quoniam secun-
dum quod peccata sunt grauiora maiores relin-
quunt sequelas, ideo qui solum cogitatione peccauit,
uiuificatus continuo surgit, quia parua remanet
difficultas. Qui uero in opere, sedet: quia adhuc pro-
nitas remanet. Qui autem in consuetudine ligatus
est, quia ualde habet promptitudinem in malo li-
gantem, et praepedientem a bono postquam etiam
redditus fuerit uitae, dicitur ligatus manus et pedes
prodire: secundum hoc, grauior debet imponi poen-
nitentia diuersis.

Et iussit illi dare manducare. Hic quarto et ultimo
tangitur claritas miraculi manifestandi ad fidei uti-
litate, et occultandi contra gloriae uanitate. Vnde
primo praemittitur manifestatio uilis: secundo
uero occultatio humilis. Quia sicut Gregorius dicit:
Sic debet esse opus in manifesto, ut tamen intentio
maneat in occulto. Primo ergo quantum ad uilem
miraculi ostensionem, dicitur: *Et iussit illi dare man-*

ducare, ut non phantastica, sed uera suscitatio pro-
baretur, sicut ipse probauit suam resurrectionem,
infra: Habetis hic aliquid quod manducetur? Et
suscitationem Lazari, quia dicitur: Lazarus uero
uenerat ex discumbentibus cum eo. Ideo autem
signum dat sensibus uerae suscitationis, ut mentes ele-
uet in excelsum admirationis. Vnde etiam additur:
Et stupuerunt parentes eius, quasi magnitudinem diui-
nae potentiae ferre non valentes: Ecce ego addam ut
admirationem faciam populo huic, miraculo grandi
et stupendo. Stupor autem iste eleuauit fidem
credentium in excelsis, secundum illud: Loquente
B Petro, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui au-
diebant uerbum: et obstupuerunt ex circumfusione
fideles, et cetera.

Secundo uero quantum ad humilem occultatio-
nem subditur: *Quibus praecipit ne alicui dicerent quod
factum erat.* Volens humiliter latere, et exemplum
humilitatis dare, sicut praecipit discipulis: Et descen-
dentibus illis de monte, praecipit illis Iesus dicens:
Nemini dixeritis uisionem, et cetera. In quo offen-
dit nos debere uelle latere in magnis factis. Vnde
Augustinus: Occulta quae agis quantum potes, quod
si ex toto non uales, sit in animo uoluntas occultan-
di. Et nota quod est praecipitum executionis, sicut
decalogus: probationis, sicut de immolando filio
Abraae: et instructionis, sicut hic. In primo inui-
tatur intellectus ad cognoscendum: affectus ad uol-
endum: effectus ad exequendum. In secundo inui-
tatur affectus, sed non effectus: in tertio tantum in-
tellectus eruditur, non ligatur affectus, nec prohibe-
tur effectus. Et sic intelligitur illud praecipitum.

C A P V T I X.

C O N V O C A T I S autem duodecim, et ce-
tera. Completis tribus partibus prin-
cipalibus huius partis, quae est de do-
ctrina Iesu Christi, in quibus discipuli
ipsi excitati fuerunt ad audiendum, inui-
tati ad comunicandum, et instructi ad intelligendum:
hic sequitur quarta pars, in qua intelligentes mittun-
tur ad praedicandum. Ordo autem istarum partium
satis est in se manifestus. Quoniam autem quidam
praedicatorum sunt in gradu superiori, quidam uero
in inferiori, ideo pars ista habet duas. In quarum
prima agitur de missione Apostolorum: in secunda
uero de missione septuaginta duorum discipulorum.

*Post hac autem designauit Dominus et alios septuaginta
duos,* et cetera. Prima pars continet praesens capitu-
lum, et habet tres partes, secundum tria quae expli-
cat Euangelista necessaria Apostolis, et praelatis ad
praedicandum missis. Quorum primum est forma
praedicandi: secundum est uia proficiendi, quam
explicat ibi: *Et factum est, cum solus esset orans,* et ce-
tera: tertium est norma praesidendi, quae describitur,
ibi: *Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum:* For-
mam autem praedicandi dupliciter explicat. Primo
sub diuino praecipitum: secundum uero sub diuino exem-
plo, ibi: *Et reuersi Apostoli narrauerunt,* et cetera.

Quantum autem ad informationem praedicatorum
per diuinum praecipitum, tria introducuntur ab
Euangelista, scilicet auctoritas commissa, honestas
iniuncta, et utilitas adiuncta. Ita quod primo praemittit
auctoritatem tamquam praecedentem: secundo
adiungit honestatem quasi concomitantem, ibi:
Et ait ad illos: Nihil tuleritis in uia. Tertio adiungit uti-
litate consequentem, ibi: *Egressi autem circumdabant,
et cetera.* Sed quoniam uerba quantumcumque au-
thentici praedicatoris fuerint, sunt inefficacia nisi
habeant diuina testimonia, et talia sunt diuina mi-
racula: ideo in prima parte primo explicatur collatio
potestatis ad miracula facienda: deinde comm-
issio auctoritatis ad mysteria praedicanda. Primum
enim

enim uiam facit ad secundum. Quantum igitur ad
collationem potestatis ad miracula facienda dicitur:
Conuocatis autem duodecim Apostolis, tamquam sci-
licet principalibus praelatis electis ex omnibus alijs,
secundum quod dicitur: Vocauit Iesus discipulos
suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Aposto-
los nominauit. Istis ergo conuocatis, id est, in u-
num uocatis ad unitatem commendandam, datur
Spiritus sanctus, secundum quod dicitur: Dum
complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter
in eodem loco, et cetera. Vnde dixit Dominus ad
Moysen: Congrega mihi septuaginta uiros de senibus
Israel, quos tu nosti quod senes populi sint ac mag-
istrati: et duces eos ad ostium tabernaculi foederis, fa-
ciesq. ibi stare tecum, et descendam et loquar tibi:
et auferam de spiritu tuo, tradamq. eis. Sic nunc fa-
cit, unde subditur: *Dedit illis uirtutem et potestatem,*
ita quod uirtus sit respectu spiritualium, et potestas
respectu corporalium. Propter quod ad explicatio-
nem huius subiungit: *Super omnia demonia,* ut hoc
referatur ad uirtutem. *Et languores curarent,* ut hoc
referatur ad potestatem. Et per hoc haberent duplex
genus testimonij secundum duplex creaturae genus,
scilicet corporalis, et spiritualis. Et hoc est quod ipsis
expresse dicitur: Infirmos curate, mortuos suscita-
te, leprosos mundate, daemones eijcite. Ita ut uere
impleatur illud: Dominus dabit uerbum euangeli-
zantibus uirtute multa.

Quantum autem ad commissionem auctoritatis
ad mysteria praedicanda subdit: *Et misit illos praedica-
re regnum Dei.* In missione namque auctoritas desi-
gnatur, sine qua nullus debet praedicare, unde: Quo
modo praedicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum
est. Vnde et Isaias non audebat praedicare, nisi mit-
teretur: Ecce ego, mitte me. Et dixit Dominus: Va-
de, et dices populo huic, et cetera. E contra de pseu-
dopropheta. Non mittebam prophetas, et ipsi cur-
rebant: non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant.
At non tales erant Apostoli, quia ideo Apostoli no-
minati sunt, ut eorum commendaretur auctoritas.
Apostolus enim missus interpretatur, missi autem fue-
runt ad praedicandum, secundum illud: Non misit
me Christus baptizare, sed euangelizare. Fuerunt
ad praedicandum missi, non rem paruum, sed mag-
nam, scilicet regnum Dei. Per quod potest intelligi
doctrina ueritatis, iuxta illud: Auferetur a uobis re-
gnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius. Potest
etiam dici gratia Spiritus sancti, secundum illud: Non
est enim regnum Dei esca et potus, sed iustitia, et pax,
et gaudium in Spiritu sancto. Infra: Ecce enim, re-
gnum Dei intra uos est. Potest etiam dici gloria aeter-
na, iuxta illud: Amen amen dico uobis, nisi quis re-
natus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest in-
troire in regnum Dei. Omnibus his modis Aposto-
li sunt missi praedicare regnum Dei, scilicet ueram
doctrinam, diuinam gratiam, et aeternam gloriam.
Et quia propter auctoritatem praedicationis conse-
ferat potestatem curationis, ideo subdit: *Et sanare
infirmos,* scilicet misit ad confirmationem ueritatis
praedicare secundum illud: Illi autem profecti
praedicaerunt ubique Domino cooperante, et sermo-
nem confirmante, sequentibus signis, unde signum
missionis spiritualis praedicationis ad praedicandum,
est sanatio audientium a morbis uitiorum.

Tria autem sunt signa euidentia quibus probatur
utrum praedicator a Domino sit missus ad Euange-
lium praedicandum. Primum est auctoritas mittentis:
cuiusmodi est Pontificis, et maxime Pontificis sum-
mi, qui est loco Petri, immo Iesu Christi, unde qui ab
eo mittitur, a Christo mittitur. Secundum est zelus
animarum in persona quae mittitur, quando scilicet
principaliter quaerit Dei honorem et animarum
salutem. Tertium est fructificatio, et conuersio au-
ditorum. Per primum sunt nuncij Patris, per secun-

um Filij, per tertium Spiritus sancti. De primo: Pro-
patribus tuis nati sunt tibi filij, et cetera. Lucas: Qui
uos audit, me audit, et qui uos spernit, me spernit: qui
autem me spernit, spernit eum qui misit me. Vnde
dicebat Petrus Ananiae: Non es mentitus homini-
bus, sed Deo, et cetera. De secundo: Non enim nos-
metipsos praedicamus, et cetera. Et item: Non enim
quaero quae uestra sunt, sed uos. De tertio: Posui uos
ut eatis, et fructum afferatis, et fructus uester maneat.
Et qui sic mittitur, potest dicere illud: Spiritus Do-
mini super me, eo quod uixerit me, et cetera.

Et ait ad illos: Nihil tuleritis in uia. Post explicatio-
nem auctoritatis commissae, subditur descriptio hon-
estatis iniunctae. Haec autem consistit in tribus, scilicet
in paupertate uictus, tenuitate uestitus, et humi-
litate conuictus. Primo ergo quantum ad paupertate-
m in uictu, dicitur: *Et ait ad illos: Nihil tuleritis in
uia,* occasione scilicet temporalis sustentationis, ut
exemplo praediceris illud: Nihil intulimus in hunc
mundum, haud dubium quod nec auferre quid pos-
sumus. Et ut magis innotescat, descendit ad speciale
cum subdit: *Neque uirgam,* scilicet ad sustentandum.
Neque peram, ad reponendum: *Neque panem,* ad man-
ducandum: *Neque pecuniam,* ad emendum. In quo
est prohibitio omnis praesidij temporalis, ut ostenda-
tur quod praedicator ex magnitudine spei, soli Deo
debet inniti, secundum illud: Omnem sollicitudinem
uestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est
de uobis. Vnde etiam Beatus Franciscus quando mit-
tebat fratres ad praedicandum, dicebat eis illud: Iac-
ta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet.
In hoc autem non prohibet, ut dicit Augustinus, stu-
diosam prouidentiam, sed curiosam sollicitudinem,
secundum illud: Nolite solliciti esse in crastinum: Cra-
stinus enim dies sollicitus erit sibiipsum: sufficit diei
malitia sua. Et ideo ad huius praecipitum rectam in-
telligentiam, quod unus Euangelista scilicet Lucas
negat, alter affirmat scilicet Marcus, a quo dicitur:
Et praecipit eis Iesus, ne quid tollerent in uia, nisi uir-
gam tantum. Super quo dicit Augustinus de con-
cordia Euangelistarum, utrumque praecipitum est a
Domino, ut nihil nisi uirgam ferrent, et ut neque uir-
gam ferrent. Virgam non ferre est sollicitum non esse:
nihil nisi uirgam ferre, est ut concessa praedicatori-
bus accipiendi potestate. Ut: In eadem domo mane-
te, edentes et bibentes quae apud illos sunt. Littera-
lis autem obseruantia huius praecipitum est exemplum
perfectorum praedicatorum, perfecte Christum imi-
tantium. In quorum persona Petrus dicit: Ecce uos
reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit
nobis? Sed spiritualis obseruantia ad omnes se exten-
dit, ut praedicator ueritatis, sit contemptor terrenei-
tatis, alioquin, si annunciant uerbum Dei cupiditate
lucris, non sunt discipuli Christi, sed Balaam ha-
rioli secundum illud: Cor exercitatum in auiditia ha-
bentes, maledictionis filij, dereliquentes rectam
uiam, id est, paupertatis: de qua hi errauerunt secu-
ti uiam Balaam ex Bofor, qui mercedem iniquitatis
amauit. Vnde praedicator ueritatis super omnia uita-
re debet uitium cupiditatis: alioquin non erit praedicator
ueritatis, sed adulator. Propter quod dicit
Apostolus: Neque enim aliquando fuimus in sermo-
ne adulationis, sicut scitis: neque in occasione auari-
tiae, Deus testis est. Sciebat enim quod ex hoc iram
Dei prouocaret, sicut dicitur: Principes eius in mune-
neribus iudicabant, et sacerdotes eius in mercede doce-
bant, et prophetae eius in pecunia diuinabant, et
cetera. Et ob hanc causam subditur: Sion quasi ager
arabitur, et cetera.

Secundo quantum ad tenuitatem in uestitu subdi-
tur: *Neque duas tunicas habeatis,* ut sic concordet do-
ctrina Magistri doctrinae Praecursoris, secundum il-
lud: Qui habet duas tunicas, det non habenti. Et se-
cundum illud Apostoli: Habentes autem alimenta, et
quibus

Greg. hom. 11. in Euang.

Inf. 24. f Ioan. 12. a

Isa. 29. c

Act. 10. g

Mat. 17. b

Praeceptum triplex. Gen. 22. a

Luc. 10. a

Tria sunt signa quibus probatur, utrum praedicator a Deo sit missus.

Psal. 44. d Luc. 10. c

Act. 5. a 2. Cor. 4. b 2. Cor. 12. a Ioan. 15. c

Isa. 61. a

1. Tim. 6. b

1. Pet. 5. b

B. Franciscus.

Psal. 54. d

Mat. 6. d

Mar. 6. b Aug. lib. 2. de consensu Euangelist. c. 30. 10. 4.

Luc. 10. b

Mat. 10. d

2. Pet. 2. c

1. Thess. 2. a

Mich. 3. d

Luc. 3. b 1. Tim. 6. d

quibus regamur, his contenti simus. In hoc autem quod non prohibet simplex vestimentum, sed duplex, concedit necessitatem, et vetat curiositatem et superfluitatem. Curiositatem in imitatione, et superfluitatem in possessione. Vnde Beda: Simplex vestimentum est quicquid necessarium est alicui secundum qualitatem loci vel temporis. Duplex quod est ultra necessitatem, et hoc manifestum est in ipso Domino, qui præter tunicam inconfutilem, habuit alia vestimenta, quæ fuerunt diuisa. Secundum spirituales autem intelligentiam prohibetur duplicitas simulationis, et hypocrisis, ne aliam vestem habeant in occulto, et aliam in aperto: ne sint de illis de quibus dicitur: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Hoc similiter declinans beatus Franciscus cum infirmaretur, noluit frustum pellis ponere intrinsecus ante pectus, nisi etiam poneret exterius.

Tertio vero quantum ad humilitatem in conuictu, subiungit: *Et in quacumque domum intraueritis, ibi manete.* Contenti, scilicet existentes illo hospitio. *Et inde ne exeatis,* propter melius requirendum, quia sicut dicitur: Vita nequam hospitandi de domo in domum, et cetera. Mutatio namque hospitii, testatur impatientiam, quæ pro modica causa mouetur, et non potest quiescere secundum illud: Hæc dicit Dominus populo huic qui dilexit mouere pedes suos, et non quieuit, et Domino non placuit, et cetera. Et hoc maxime vitandum est a prædicatore, quia secundum illud: Doctrina viri per patientiam noscitur, et ideo Ambrosius: Alienum est a prædicatore cursum per domos, et immobilis hospitij iura violare. Huius autem inconstantia et impatientia mater est superbia quæ cum nullo potest in pace cohabitare, secundum illud: Inter superbos semper iurgia sunt. Et quoniam veræ humilitatis est nullius societatem recusare, nec etiam alij onerosum esse, ideo ad perfectionem humilitatis subditur: *Et quicumque non receperint vos,* despiciendo scilicet vestram doctrinam, sicut illi qui etiam Dominum non receperunt: In propria venit, et sui eum non receperunt. Et quia hoc est magnum delictum, cui non est communicandum, ideo subdit: *Exeuntes de ciuitate illa,* declinando scilicet eorum nequitiam iuxta illud: Recedite a tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Et Isaias: Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. Et Hieremias: Relinquitte ciuitates, et habitate in petra. Et hoc ne inquinetur foribus alienis, propter quod addit: *Etiam puluerem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos,* ad ostendendum scilicet vestram innocentiam. Hoc fecerunt Barnabas et Paulus de quibus dicitur quod excusso puluere pedum suorum, venerunt Iconium. Puluerem autem de pedibus excutere, est nihil de vana hominum gloria permittere suis affectibus adherere. Vana enim gloria recte per puluerem designatur, quæ eleuatur per ventum, secundum illud Psalmi: *Erit tamquam puluis quem proiecit ventus a facie terræ.*

Egressi autem circumibant, et cetera. Post auctoritatem commissam et honestatem iniunctam, subiungit hic tertio Euangelista vtilitatem adiunctam. Quadruplex autem vtilitas ostenditur ad prædicationem Apostolorum subsequuta, scilicet excitatio hominum ad audiendum, excitatio audientium ad conferendum, excitatio conferentium ad admirandum, excitatio admirantium ad conspiciendum. Primo ergo quantum ad excitationem hominum ad audiendum dicitur: *Egressi autem circumibant per castella euangelizantes et curantes vbique,* ita ut iam inciperet impleri illud: In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Licet enim

A non omnes doctrinam eorum caperent: tamen propter miracula volebant doctrinam audire. Vnde dicitur: Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur, vnanimiter audientes, et videntes signa quæ faciebat. Et ideo isti non solum prædicabant, sed etiam vbique curabant, ut omnes studio eorum et verbo et signo excitarentur ad audiendum. In quo explicatur non solum auditorum vtilitas, sed et prædicatorum fidelitas. Quia enim, *Circumibant,* ostenduntur immunes ab onositate. Quia *Per castella,* immunes ab elatione. Quia *Euangelizantes,* immunes a nugacitate. Quia *Curantes vbique,* immunes a personarum acceptione. Et ideo finem habebant in se, qui est sufficiens ad persuasionem, et auditorum excitationem. Et hic est primus finis et generalis.

Secundus finis siue vtilitas specialis, est excitatio audientium ad conferendum. Quantum ad hæc dicitur: *Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo,* ita quod fama nominis Christi non solum per Apostolos deferretur ad plebes, sed etiam ad Reges, sicut de Paulo dicitur: Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et Regibus, et filiis Israel. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Vnde iam auditores poterant dicere illud quod dixerunt Gabaonitæ Iosue: Audiuius famam potentia Dei tui, cuncta quæ fecit in Ægypto, et duobus principibus Amorrhæorum, qui fuerunt trans Iordanem, Sehon regi Hesebon, et Og regi Basan, qui erant in Astaroth: Dixeruntque nobis seniores, et omnes habitatores terræ nostræ, serui vestri sumus, fœdus inite nobiscum. Et ex hoc auditu excitatus est ad inquirendum, et ad dubitandum propter varietatem opinantium. Vnde subditur: *Et hæsitabat, eo quod diceretur a quibusdam: Quia Ioannes surrexit a mortuis.*

Et huic opinioni magis adhærebat Herodes. Vnde: Audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu, et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptistæ, ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo. Hæc autem opinabatur propter eminentiam sanctitatis vitæ, quia sicut dicitur: Herodes autem metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum et sanctum. Huic autem opinioni non firmiter adhærebat: ideo dicitur quod hæsitabat, id est, vacillabat secundum illud Iacobi: Qui hæsitat similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, et circumfertur. Et hoc erat propter alias opiniones, vnde subdit: *A quibusdam vero: Quia Elias apparuit,* dicebatur scilicet. Et hæc opinio videbatur probabilis propter eminentiam potestatis. Surrexit Elias propheta, quasi ignis. Et sequitur: Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et hæc opinio credibilior videbatur, quia sicut dicitur, Ioannes quidem signum fecit nullum. Vnde Christus faciens miracula magis videbatur Elias, sed tamen huic non omnes assentiebant, propter quod addit: *Ab alijs autem, quia propheta vnus de antiquis surrexit.* Et hæc opinabantur propter notitiam veritatis. Quia secundum illud: Non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas. Et sic patet quod triplex erat opinio, propter triplicem excellentiam quam audiebant de Christo, scilicet sanctitatis, potestatis, et notitiæ veritatis. Et ideo inuicem conferebant: et quidam hoc, et quidam illud credebant.

Tertius autem finis fuit excitatio conferentium ad admirandum, ideo subdit: *Et ait Herodes: Ioannem ego decollauit,* tamquam scilicet hominem mortalem, et passibilem. Hunc decollauerat Herodes propter Ioannis veritatem, et Herodis malignitatem secundum quod dicitur: Dicebat Herodi Ioannes: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Et sequitur postea, quod ob hanc causam eum decollauit. Et ita ex ipsa morte iudicat in Ioanne, quantumcumque

secundo vero quantum ad opportunitatem loci, subdit: *Et assumptis illis,* tamquam fidelibus ad confortium. *Secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida,* tamquam ad locum quietum et tranquillum. Vnde dicit eis Dominus: Venite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum. Et hic locus est aptus eruditioni secundum illud Osee: Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius. Hic autem locus desertus erat iuxta stagnum Genesareth: quod apparet Bethsaida. ex hoc quod dicitur: *Bethsaida.* Est autem Bethsaida ciuitas Andreæ et Petri, sicut dicitur: Et nota quod non dicit Bethsaidam, quasi iuxta illam ciuitatem, vel in ciuitate: sed Bethsaidæ, quia remotus erat locus

Act. 8. a

Act. 9. e

Iosue 9. b

Mat. 14. a

Mar. 6. i

Iac. 1. b

Eccli. 48. a

Ioan. 11. g

Amos 3. b

Mat. 14. a

Psal. 76. c

Ioan. 9. f

Inf. 10. d

Prou. 14. a

Gen. 8. b

Isa. 29. e

1. Cor. 10. g

Deut. 32. d

Mar. 6. d

Osee 2. c

Ioan. 1. f

tumcumque magnus prædicaretur, infirmitatem esse. Et propterea ex hac comparatione admirabatur Christi virtutem, vnde subdit: *Quis est autem iste, de quo ego talia audio?* id est, tam magna miracula, vnde poterat dicere: *Quis Deus magnus sicut Deus noster?* Tu es qui facis miracula: qualia scilicet, non erant audita, secundum illud: A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

Quarto finis fuit excitatio admirantium ad conspiciendum, propter quod subditur: *Et quarebat videre eum.* Libenter enim videmus quod admiramur. Hoc tamen non est tunc affectus secundum quod dicitur: Dico enim vobis quod multi prophetae, et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et cetera. Hoc etiam non fuit affectus, quia studiose quasiuit. Vnde in Prouerbijs: *Querit deior sapientiam, et non inuenit.* Vnde valde sollicite est considerandum qualiter debet Deus queri, ut possit a querentibus inueniri et videri.

Et reuersi Apostoli, et cetera. Post informationem Apostolorum factam per verbum siue præceptum, sequitur hic informatio eorumdem per factum, siue per exemplum. Habet autem hæc pars partes duas. In quarum prima informat per exemplum familiaritatis: in secunda vero per figurale, ibi: *Dies autem cooperat declinare,* et cetera. Primum attenditur in turbam eruditione spirituali: secundum in eorum refectione corporali, quæ formam et figuram gerit refectionis spiritualis. Spiritualis autem eruditio turbam a Domino, in qua tribuitur forma prædicatoribus in docendo fidelem populum, explicatur quantum ad quatuor, quæ requiruntur in prædicando. Primum est fidelitas confortij: secundum est opportunitas loci: tertium docilitas populi: quartum autem affabilitas Magistri. Vt sic nihil desit verbo Dei, nec ex parte assistentium, nec ex parte aduersantium, nec ex parte audientium, nec ex parte docentium, quin verbum Domini habeat debitam effectum. Primo igitur quantum ad fidelitatem confortij dicitur: *Et reuersi Apostoli, narrauerunt illi quantumcumque fecerunt.* In quo apparet illorum fidelitas, quia ad diuinum confortium celeriter redierunt.

Quod fuerunt non sicut cornus de quo in Genesi: Qui egrediebatur, et non reuertebatur: sed sicut columba de qua dicitur, quod cum non inuenisset vbi requiesceret pes eius, reuertens est ad eum in arcam, tamquam fidelis amica. Sic et Apostoli columbina simplicitate præditi, sunt ad Christum celeriter reuersi, tamquam fideles nunciij. Apparet etiam eorum fidelitas, quia nihil Deo celauerunt, sed, *Narrauerunt ei quantumcumque fecerunt,* non ut Dominum erudirent, quem nihil latet: sed ut ostenderent se etiam nolle latere, si latere possent. Diuersum dicitur: *Væ qui profundi estis corde,* ut a Domino abscondatis consiliij, et cetera. Vel ideo: *Narrauerunt,* ut de bonis factis non quærerent sibi gloriam, sed omnia referrent in Deum, secundum illud: Omnia in gloriam Dei facite, sine offensione, et cetera. Contra illos qui dicunt illud: *Manus nostra excelsa,* et non Dominus fecit hæc omnia.

Secundo vero quantum ad opportunitatem loci, subdit: *Et assumptis illis,* tamquam fidelibus ad confortium. *Secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida,* tamquam ad locum quietum et tranquillum. Vnde dicit eis Dominus: Venite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum. Et hic locus est aptus eruditioni secundum illud Osee: Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius. Hic autem locus desertus erat iuxta stagnum Genesareth: quod apparet Bethsaida. ex hoc quod dicitur: *Bethsaida.* Est autem Bethsaida ciuitas Andreæ et Petri, sicut dicitur: Et nota quod non dicit Bethsaidam, quasi iuxta illam ciuitatem, vel in ciuitate: sed Bethsaidæ, quia remotus erat locus

A cus in confinibus ciuitatis Bethsaidæ. Vnde dicitur quod post saturationem quinque millium virorum, coegit discipulos suos ascendere in nauim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam. Vnde non est contrarietas, sed vnus explanauit quod alter tacuit.

Tertio vero quantum ad docilitatem populi adiungit: *Quod cum cognouissent turbæ, secuta sunt illum,* ut scilicet doctrinam eius exciperent, quem desiderabant secundum illud: Sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum. Vnde Beda in Glossa: *Secutæ sunt non in iumentis, non in vehiculis, sed proprio labore pedum, ut ardorem mentis ostenderent, vnde dicitur: Et cognouerunt multi: et pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc.* Ratio autem huius redditur vbi dicitur: *Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ,* quod est Tiberiadis: et sequebatur eum multitudo magna, quia videbat signa quæ faciebat, et cetera.

Quarto vero quantum ad affabilitatem Magistri subiungit: *Et excepit eos.* In quo ostenditur benignitas Christi in signo: ad quam nos hortatur Apostolus: *Suscipite inuicem,* sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. Nec tantum in signo, sed et in verbo, vnde addit: *Et loquebatur illis de regno Dei,* quasi sermone affabili et familiari, ut vere ostendatur impletum illud: Narrabo nomen tuum fratribus meis, et cetera. Licet autem loqueretur affabiliter, non tamen inutiliter, non carnaliter: quia de regno Dei non de mundo. Vnde: Si quis loquitur tamquam sermones Dei. Et item: Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur: qui de cælo venit, super omnes est. Sequitur: *Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur.* Et item dicit Petrus: *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Nec tantum se exhibuit affabile verbo et signo, sed etiam facto, vnde subditur: *Et eos qui cura indigebant, sanabat.* In quo ostenditur perfectio dilectionis, de qua Ioannes: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.* Quia qui viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauerit viscera sua ab eo, quo modo charitas Dei manet in eo? Talem enim consuetudinem habuit Christus, vnde dicitur de eo quod pertransiit beneficiendo, et sanando omnes oppressos a diabolo, non solum bene loquendo. Vnde in hoc eruditur prædicator seu prælatus ut se benignum exhibeat ouibus suis, scilicet signo, verbo, et facto. In cuius rei signum dicitur ter Petro: *Pasce oues meas, et cetera.*

Post informationem discipulorum per exemplum familiare, subiungit informatio per factum figurale, et hoc in turbam refectione. Circa cuius expressionem duo introducuntur ab Euangelista. Primum est opportunitas ex parte indigentia multitudinis: secundum est liberalitas ex parte misericordie Saluatoris. Et hoc ibi: *Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per conuinia,* et cetera. Opportunitas ex parte indigentia multitudinis exprimitur quantum ad quatuor: scilicet quantum ad tarditatem diei, quantum ad sterilitatem loci, quantum ad paucitatem cibi, et quantum ad numerositatem populi. Et sic conficitur ista opportunitas ex circumstantia temporis, loci, quantitatis cibi, et personarum. Primo ergo quantum ad diei tarditatem dicitur: *Dies autem cooperat declinare.* Et ita tempus erat sumendi refectionem, sicut dicitur: *Quoniam aduesperascit, et inclinata est iam dies.* In quo etiam apparet mira turbam deuotio, quæ propter auditum diuini verbi oblitæ essent corporalis cibi. Simile legitur quod Paulus protraxit sermonem vsque ad mediam noctem.

Secundo vero quantum ad loci sterilitatem subditur: *Et accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas.* Et ad hoc persuadendum mouebat loci sterilitas, vnde subdit: *Ut euntes in castella villasque, quæ circa sunt, diuertant et inueniant escas,* ne scilicet fame pereant.

Mar. 6. f

Osee 6. b

Beda 20. 5. li. 3. in cap. 9. Luca.

Mar. 6. e

Ioan. 6. a

Rom. 15. b

Psal. 21. e

1. Pet. 4. c

Ioan. 3. d

Ioan. 6. g

1. Ioan. 1. e

Act. 10. f

Ioan. 21. f

Luc. 24. e

Act. 20. b

reant. Et hoc est consilium sanum, quod fecerunt filij Israel. Descendentes fratres Ioseph decem ut emerent frumenta in Aegypto. Sic etiam Apostoli: Discipuli autem Iesu abierant in ciuitate ut cibos emerent. Sic et isti consulebant nunc propter loci sterilitatem et penuriam, unde et subdunt: *Quia hic in loco deserto sumus: ubi est defectus cibi, secundum illud: Exo. 16. a* Cur induxisti nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame? Et quia difficile est inuenire refectionem in deserto: ideo dicebant illud Psalmsi: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? Hæc dicebant increduli detrahentes diuinæ potentiae. Sed Apostoli dicebant consulendo humanæ indigentiae, quia nolebant Dominum tentare. Tertio vero quantum ad cibi modicitatem subditur: *At autem ad illos, vos date illis manducare, vos tamquam eorum praelati secundum illud: Seniores pascite qui in vobis est gregem Dei. Hoc autem dicitur ex eorum respõsione cognoscatur cibi modicitas propter quod additur: At illi dixerunt: Non sumus nobis plus quam quinque panes et duo pisces. Ex quo apparet discipulorum inopia non solum ad reficiendam turbam, sed etiam ad propriam famem mitigandam. Et vt magna ostendatur inopia, Ioannes exprimit genus panum. Dicitur enim: Est puer vnus hic qui habet quinque panes ordeaceos et duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos? Similes erant in hoc illi viduae, cuius farinam multiplicauit Elias: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem nisi quantum pugillus capere potest fatinæ in hydria. Et item dixit minister Eliseo: Quantum est hoc vt apponam coram centum viris? Similiter responderunt hic Apostoli, vel Andreas in persona omnium, sicut dicitur Ioannes: Vel ipse prius, et post alij, et sic non est contrarietas. Qualitercumque dicta sint hæc verba, ostendunt impotentiam discipulorum ad reficiendam turbam. Ne tamen hæc crederentur dicere non propter impotentiam, sed propter pigritiam, ideo offerunt obsequium ad emptionem ciborum, cum adiungunt: *Nisi forte nos emamus et emamus in omnem hanc turbam escas.* Et hoc quidem potest esse verbum offerentium obsequium, iuxta illud: Euntes emamus ducentis denarijs panes, et dabimus illis manducare. Vel potest esse verbum ostendentium impotentiam ad reficiendum, non solum quantum ad panes habitos, verum etiam quantum ad pretium. Vnde dicitur: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. Et quidam de discipulis dixerunt vno modo, quidam alio. Et Ioannes exprimit vnum, Marcus alium, Lucas vero in prædicto sermone includit vtrumque, quod patet ex ipsa sermonis varia prolotione. Quarto vero quantum ad populū numerositatem subditur: *Erant autem fore viri quinque millia.* At per hoc, tanta multitudo vt pro vno pane essent mille viri. Vnde viros nominat et numerat, ex quo apparet quanta erat reliquorum turba præ sui multitudine non numerata. Vnde Matthæus dicit quod manducantium fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et paruulis. Ideo autem numerum exprimit, quia propter quinque competeat legi quæ homines sensibiles et carnales informabat. Propter perfectionem autem millenarij competebat ad susceptionem doctrinæ perfectionis Euangelicæ. *At autem ad discipulos, et cetera.* Post opportunitatem ex parte indigentiae multitudinis, subdit hic liberalitatem ex parte munificentiae Saluatoris. Manifestatur autem Saluatoris liberalitas in quattuor, in coniuuantium ordinatione, victualium multitudine, ministrantium vrbantate, manducantium saturitate. Vt sic ostendatur perfecta liberalitas per ordinem discumbentium, multitudinem victualium, promptitudinem ministrantium, et plenitudinem manducantium. Primo quantum ad discumbentium*

A ordinationem dicitur: *At autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos: Et ita fecerunt.* Decet enim magnificum et liberalem Dominum, ordinem attendere in disponendo, iuxta quod dicitur: Videns Regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam ædificauerat, et cibos mensæ eius, et habitacula seruorum, et ordines ministrantium, et cetera, non habebat vltra spiritum. Hæc autem fuit dispositio ordinationis cum determinatione numeri. Vnde dicitur quod discubuerunt in partes per centenos et quinquagenos. Quinquagesies enim centum sunt quinque millia. Ideo autem exprimitur numerus quinquagesimus, quia per quinarium magis competeat legi, et etiam in quinario erant panes refectionum. Ex hoc autem ostendit Christum suam miram sapientiam, qua numerum virorum præciebat, et discipulis ex sessione notificabat. Nec mirum quia ipse erat, de quo dicitur: Omnia in mensura, et numero, et pondere disposuisti. Secundo vero quantum ad victualium multitudinem dicitur: *Acceptis autem quinque panibus, et duobus piscibus, suscepit in calum, et benedixit illis.* In qua benedictione fuit panum multiplicatio, iuxta illud: *Benedixitq. illis Deus, et ait: Crescite, et multiplicamini, et replete terram.* Et in Genesi dixit ad Iacob Laban: Experimento didici, quia benedixit mihi Deus propter te. Ideo autem benedicendo respexit in cælum, vt ostenderet quod talis multiplicatio non erat virtute terrena sibi tradita, sed cælesti virtute sibi referuata in prioribus causis: de qua in Psalmo dicitur: Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis. Et nota quod dicitur: Respexit et benedixit. Respexit quidem ex humanitate, et benedixit ex diuina virtute. Leuaui oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi. Tertio vero quantum ad ministrantium vrbantatem subditur: *Et fregit, et distribuit discipulis suis vt ponerent ante turbas.* Ipsi enim erant nobiles Christi ministri et dispensatores, et prompti ad seruendum secundum illud: Sic nos existimet homo vt ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei. Decet enim nobilem Dominum nobiles habere ministros secundum illud: Sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, vt sumeret vnusquisque quod vellet. In curia autem Iesu Christi nobiliores ministrant et seruiunt, sicut dicitur: Qui maior est in vobis, fiat sicut minor: et qui præcessor est, sicut ministrator. Quarto vero quantum ad manducantium saturitatem dicitur: *Et manducauerunt omnes, et saturati sunt, ita vt verificaretur illud: Edent pauperes et saturabuntur: et laudabunt Dominum qui requirunt eum, et cetera.* Et illud: Manducauerunt et saturati sunt nimis. Saturati, inquam, saturitate iustitiæ, de qua: Iustus comedit et replet animam suam. Beati enim qui esuriunt et sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur, non saturitate auaritiæ de qua dicitur: Saturitas diuitis non finit eum dormire: quia sic saturatur vt semper fameat. Et quoniam diuina abundantia excedit nostram indigentiam, ideo subditur: *Et sublatum est quod superfluum illis, fragmentorum copiam duodecim.* In quo ostenditur magnitudo superabundantiæ ex continentia vasorum et numero, quia duodenarius est primus numerus abundans, secundum quod tradit Arithmetica. Et sic impletum est illud, in cuius figura dixit Eliseus de paucis panibus: Hæc enim dicit Dominus: Comedent, et supererit. Posuit itaque coram eis: qui comederunt, et superfuit iuxta verbum Domini. Sed ibi non determinatur mensura tantæ abundantiae sicut hic, et hoc propter maiorem Euangelij perfectionem et abundantiorum, secundum illud: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum

regnum cælorum. Vel propter mysterium. Isti enim duodecim copini signant duodecim Apostolos. Copini sunt vasa humilia, et hi repleti sunt fragmentis quinque panum ordeaceorum, idest, doctrina quinque librorum Moysi, de quibus: In Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt et alios instruam, et cetera. Ex quo datur forma prædicantibus, vt non noua de cordibus suis adinueniant, quia Dominus non creauit novos panes ad reficiendam turbam: sed sicut Dominus multiplicauit diuina benedictione quinque panes ordeaceos, sic omnis abundantia veræ doctrinæ sumi debet ex fundamento sacræ Scripturæ, multiplicanda per orationem qua in cælum respicitur, et deuotione qua benedicitur, et meditatione qua frangitur, et prædicatione qua distribuitur et explicatur. Doctrina enim catholica, primo sumenda est de sacra Scriptura perlectionem, cuius verba sunt panes. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Sed lectioni debet adiungi oratio: Petite, et dabitur vobis: querite, et inuenietis: pulsate, et aperietur vobis. Quærimus legendo, petimus orando, pulsamus manu operando. Orationi debet adiungi deuotio et gratiarum actio. Vnde: Orationi instate, vigilantes in ea gratiarum actione. Vnde item: Aspiciens in cælum benedixit et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis. Deuotioni iungenda est meditatio, et veritatis explicatio, que non est aliud quam fractio panis. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosq. induc in domum tuam. Et tunc distribuitur quando pro capacitare audientium ministratur. Distribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera. Et ex hoc audientes saturantur, secundum illud: Cibabit illum pane vite et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Et sic patet quod Dominus prædicatores informat non solum exemplo proprio et familiari, sed et mystico et figurali. Plus enim fecit Dominus hoc miraculum ad informationem mentium, quam ad refectionem corporum. Quoniam sicut dicitur: Partis omnibus: quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas. Et factum est: cum solus, et cetera. Postquam Euangelista expressit formam prædicandi: in parte ista exprimit viam proficiendi. Ad profectum autem ista duo consideranda concurrunt, scilicet asperitas viæ, in qua consistit meritum: et suauitas patriæ, in qua consistit præmium. Ideo post expressionem asperitatis viæ exprimit secundo Euangelista suauitatem gloriæ, ibi: *Factum est autem post hæc verba, et cetera.* Via autem ad Patriam potissime in duobus consistit, scilicet in perfecta cognitione Christi per fidem, et perfecta imitatione per crucem. Ideo primo insinuat nobis qualiter Christus per fidem est cognoscendus, secundo vero qualiter per crucem est imitandus, ibi: *Dicebat autem ad omnes: Si quis, et cetera.* Quantum ad primum notandum quod perfecta notitia fidei in quattuor consistit, scilicet in approbatione diuini honoris, reprobatione humani erroris, confessione Christi Mediatoris, et consideratione mysterij Redëptionis. Ad perfectam enim fidem concurrunt approbatio religionis, detestatio superstitionis, confessio patens, et contemplatio latens. Primo igitur quantum ad approbationem diuini honoris, dicitur: *Et factum est cum solus esset orans, vt Deo patri debitum cultum et reuerentiam exhiberet, et offenderet exhibendum: quæ potissime exhibetur in oratione iuxta illud: Venit hora, et nunc est quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quærit. Vnde in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, et honorificabis me. Quoniam autem hæc reuerentia debet carere omni ostentatione, ideo dicitur quod solus erat orans, secundum illud: Tu autem cum oraueris, intra in*

A cubiculum tuum, et cetera. Carere etiam debet diuini inquietatione, ideo etiam solus orabat secundum illud: Sedebit solitarius et tacebit, quia leuaui se supra se, ne scilicet aliquo strepitu retrahatur. Et ideo dicitur quod dimissa turba ascendit in montem solus vt oraret. Sed quoniam huius reuerentiæ non erant discipuli perturbatores per inquietudinem, sed approbatores per veram fidem, ideo subditur: *Erant cum illo et discipuli.* Vnde per hoc quod dicitur, solus, non excludit consortium discipulorum, sed tumultum turbarum. Nam discipulos tamquam filios admittebat. Vnde et dicebat de eis illud quod dicebat Apostolus: Ecce ego et pueri mei, quos dedi mihi Deus. Turbas autem tamquam feruos excludebat, cuius figuram Abraam gessit, quando dixit ad pueros suos: Expectate hic in valle cum asino: ego autem et puer illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Vel hoc dicitur, quia non ratione eiusdem temporis sunt coniuncti, quia solus primo orauit, et immediate discipuli cum eo fuerunt. Tamen simul iunguntur, quia et si Apostoli fuerunt absentes locali circumscriptione, nihilominus cum eo erant mentali affectu, et fidei approbatione, secundum illud Pauli: Et si corpore absens sum, in spiritu vobiscum sum, gaudens et videns ordinem vestrum. Secundo quantum ad reprobationem humani erroris subditur: *Et interrogauit illos dicens: Quem me dicunt esse turbas? Quod non ideo quærebat, vt veritatem addidiceret quam sciebat secundum illud: Opus ei non erat, vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat, quid esset in homine: sed ideo interrogat, vt erroneam mundanorum sententiam ostendat veræ fidei inimicam. Vt plurimum enim plures contrariantur sapientibus, et turba turbatum habet iudicium. Propter quod dicitur: Non sequearis turbam ad faciendum malum. Nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt a vero deues. Et ideo non est mirum si animales de Christo Deo non recte sentiebant. Quia: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, et cetera. Propter quod subiungitur triplex opinio sumpta a triplici excellentia. Quantum ad primam dicit: *At illi responderunt et dixerunt: Ioannem Baptistam.* Et hoc quia videbant in eo spiritum sanctificationis qui fuit in Ioanne secundum illud: Erit magnus coram Domino. Sequitur: *Et Spiritu sancto replebatur, et cetera.* Sed nec in hoc omnes consentiebant, ideo addit: *Alij autem Eliam, scilicet propter zelum emulationis secundum illud: Surrexit Elias propheta quasi ignis, et verbum eius, quasi facula ardebat. Et illud videbatur probabile, quia Elias propheta excellens erat non solum in vita, sed etiam in potentia. Et quia etiam aduentus eius promissus erat secundum illud: Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. Nec tamen in hoc omnes concordabant, et ideo addit: *Alij vero, quia vnus propheta de prioribus surrexit.* Et hoc propter spiritum discretionis, quem in eo attendebat. Propheta magnus surrexit in nobis, et cetera. Et dicebat: Hic est vere propheta qui venturus est: sed quia purum hominem existimant, ideo vnum de prioribus ipsum credebant, propter quod errabant, quia non tatum erat vnus inter priores, sed vnus propter quem præcesserunt omnes priores. De quo dicitur: Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, et cetera. Ex tanta ergo varietate apparet quod turbæ alienæ erant a veritate et fidei vniformitate. Propter quod dicitur: Non simus paruuli, fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, et cetera. Sequitur: Ad circumuentionem erroris. Tertio vero quantum ad confessionem Christi Mediatoris subditur: *Dixit autem illis: Vos autem, quem me esse***

Gen. 43. a
Ioan. 4. a
Exo. 16. a
Psal. 77. c
1. Pet. 5. a
Ioan. 5. a
3. Reg. 17. a
4. Reg. 4. g
Ioan. 6. a
Mar. 6. c
Ioan. 6. a
Mat. 14. c

3. Reg. 10. a
Mar. 6. f
Sap. 11. d
Gen. 1. d
Gen. 30. d
Psal. 134. a
Psal. 120. a
1. Cor. 4. a
Ester 1. b
Inf. 22.
Psal. 21. d
Prou. 13. d
Mat. 5. a
Eccl. 5. c
Duodenarius est primus numerus abundans, secundum quod tradit Arithmetica.
4. Reg. 4. g
Mat. 5. c

Tho. 3. d
Mat. 14. c
Heb. 2. c
Gen. 22. a
Coloss. 2. b
Ioan. 2. d
Exa. 23. a
1. Cor. 2. d
Sup. 1. b
Eccl. 48. a
Mal. 4. a
Sup. 7. c
Ioan. 6. b
Dent. 18. c
Ephes. 4. c

Ioan. 6. g esse dicitur? Vos scilicet ab alijs electi secundum illud Ioan- nis: Ego vos duodecim elegi. Et item: Non vos me ele- gistis, sed ego elegi vos. Vel vos amici secundum illud: Vos autem dixi amicos. Vel vos speciales discipuli se- cundum illud: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Vos, inquam, qui in me creditis, quem me esse dicitis? *Rom. 10. b* idest, confitemini, quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ideo subditur: *Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei*, quia vnus pro omnibus respondet, vt commendetur vnitas Ecclesiae in fide, confessione, et praelatione. Vnde *Primatus Petri. 1. Cor. 1. b* Petrus tamquam vnus praelatus vniuersalis Ecclesiae, vnus pro omnibus respondet. Propter quod dicebat Paulus: Obsecro, vt idipsum dicitis omnes, et non sint in vobis schismata. Vnde merito istius con- fessionis vnus pro omnibus, nomen Petri est sibi confirmatum, et vniuersalis praelatio super Eccle- siam est concessa. Secundum quod dicitur: Et ego dico tibi, et cetera. Vnde apparet quod non ex im- petu, sed Spiritu sancto incitatus, prior respondit Petrus. Et hoc est quod dicitur in Glossa: Vnus pro omnibus, et prae omnibus, quia senior et princeps Apostolorum. Confitendo autem ipsum Christum Dei, confitetur simul Deum verum, et hominem. Vnde Ambrosius in Glossa: Complexus est omnia qui et naturam et nomen expressit. In nomine enim Christi, et diuinitatis et incarnationis est expressio, et fides passionis. Christus enim exprimit personam vniam in duabus naturis, et dignitatem regiam, et sacerdotalem, et gratiae plenitudinem propter vn- ctionis praerogatiuam, de quo in psalmo: Vnxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae. Vnde in nomine Christi intelligitur vnctus, vnctus, et quo vnctur. Ac per hoc simul Pater, Verbum, et Spiritus, se- cundum illud Isaias: Spiritus Domini super me eo quod vnxit Dominus me. Intelligitur ergo etiam vncti gratia qua vnctur, et dignitas ad quam vn- gitur, siue officium. Et impletur visio et prophetia, et vnctur Sanctus sanctorum. Intelligitur etiam di- gnitas regalis et prophetalis, et sacerdotalis, se- cundum triplicem excellentiam suam, scilicet potesta- tis, veritatis, et bonitatis. In cuius rei figuram in lege veteri haec tres personae consueuerunt inungi. Et in hoc apparet quod sicut tres opiniones falsae aliquid habent rationis mouentis, ita aliquid defe- ctus habent obnubilantis. Vnde in hoc claret quod Christus hoc verbo confutauit errores, et strauit totius fidei fundamentum secundum illud: Funda- mentum aliud nemo potest ponere. Hinc est quod Petrus est vocatus, et ei concessum est, vt de Eccle- sia eius numquam deficiat vera fides: Ego rogavi pro te, Petre, vt non deficiat, et cetera. *1. Cor. 3. b* Quarto vero quantum ad cognitionem mysterij Redemptionis subditur: *At ille increpans illos, praeco- pit ne cui dicerent hoc*. Et hoc quia non erat consum- matum Redemptionis mysterium, quod iusto Dei iudicio erat mundi principibus occultandum. Vnde: Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abs- cōdita est. Sequitur: *Quam nemo principum huius saeculi cognouit: si enim cognouissent, num- quam Dominum gloriae crucifixissent*. Licet autem non esset omnibus publicandum, erat tamen disci- pulis praedicandum, propter quod addit: *Dicens: Oportet filium hominis multa pati*. Ratio autem huius praedictionis assignatur his verbis: *Nunc dixi vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis*. Nam ipsi discipuli nondum hoc capiebant secundum quod dicitur: Assumpsit autem Iesus duodecim, et ait illis: Ecce ascendimus. Et post: Et ipsi nihil horum intellexerunt, sed hoc acceperunt post consum- mationem. Vnde dicitur infra: Haec sunt verba quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quae scripta sunt. Et post subditur: Aperuit illis sensum vt in-

telligerent scripturas. Dicit autem, *Oportet*, idest, ne- cessarium est, non simpliciter, sed ex praesumptione diuinae dispositionis et promissionis secundum illud: Deus autem quae praenunciavit per os omnium Prop- hetarum pati Christum suum, impleuit sic. *Vt Oportet*, idest, opportunum est, et expediens, iuxta quod prophetauit Caiphias: *Expedi vobis vt vnus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat, et cetera*. Oportet, inquam, *Multa pati*, quia pro mul- tis animabus redimendis, multis culpis remittendis, multis reatibus absolueudis: Ipse vulneratus est pro- pter iniquitates nostras, attritus propter scelera nos- tra. Sequitur: *Omnes nos quasi oues errauimus: vnus quisque in via suam declinauit, et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*. Passus est etiam mul- ta et magna, passus est etiam a multis et magnis, pro- pter quod addit: *Et reprobari a senioribus et principibus sacerdotum et scribis*. Seniores praecellebant antiqui- tate, principes auctoritate, sed scribae ratione do- ctinae. Vt sic impleteret illud: Filios eduxit et exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Et quia passio Christi grauior erat inter omnes passiones: ideo ad- ditur: *Et occidi*, scilicet oportet, secundum illud Dani- elis: *Occidetur Christus*. Sed ne crederetur quod inuinit, ideo Isaias: *Tradidit in mortem animam suam*. Sed quia passio haec viuificatiua erat mortuo- rum, ideo addit: *Et tertia die resurget*, secundum illud Osee: *Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos*. Huius figuram dicit Saluator praecessisse in Iona: *Sicut fuit Iona, et cetera*. Ex his igitur liquet, quae sit perfecta fidei notitia, in qua Christi fundatur Ecclesia, scilicet per quam ap- probatur diuini honor, reprobatum humanum er- ror, asseritur Mediator, et agnoscitur Reparator. *Dicebat autem ad omnes*, et cetera. Ostenso quali- ter Christus secundum fidem est cognoscendus, hic secundo ostenditur qualiter per crucem est imitan- dus, quia fides mortua est sine operibus. Quoniam autem difficile est portare crucem, ideo ad hoc in- nitat quadruplici consideratione, scilicet ex consi- deratione sui exempli, proprii periculi, futuri iudicij, et regni diuini: vt si non mouent monita, mo- ueant exempla, vel saltem pericula, vel certe futura iudicia, vel tandem promissa. Primo igitur inui- tat consideratione sui exempli, cum dicit: *Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire*, idest, me imitari ad quod non cogo, sed inuito. Ideo dicit: *Si quis vult*: Si volueris mandata seruare, conserua- bunt te. Sequitur: *Apposuit tibi aquam et ignem: ad quod volueris, porrigere manum tuam*. Vnde Chrysostomus: *Si quis aurum daret, aut thesaurum apponeret, non vocaret cum violentia, sed currerent omnes: multo magis ad ea quae sunt in caelis*. Si enim natura rerum persuadet currere, si non curris, non es dignus accipere. Ideo dicit: *Si quis vult*, exem- plum meum sequi. *Abneget semetipsum*, per omni- modam humilitatem, captiuando sensum, affectu, et intellectum in Christi obsequium, quod notat in hoc quod dicit: *Semetipsum*. Et hoc est consilium: Humilia valde spiritum tuum. Et hoc quidem ne- cessarium est volenti sequi humilem Christum. Vnde Gregorius in Glossa: *Nisi quis a seipso deficiat, ad eum qui supra est, non appropinquat*. Sed hoc non sufficit, et ideo addit: *Et tollat crucem suam quo- tidie*, per continuam austeritatem, vt possit dicere illud Pauli: *Christo confixus sum cruci*. Et item: Semper mortificationem Iesu Christi in corpore no- stro circumferentes. Et ideo dicitur etiam: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs et concupiscentijs*. Nota quod dicit: *Quotidie*. Quia quotidie poenitentia crucis debet esse noua, et recens, vt dicat semper: *Dixi, nunc coepi, et cetera*. Sicut beatus Franciscus qui in morte dicebat quod incipiebat benefacere: *Fratres incipiamus, et proficiamus*: quia nunc vsque parum profecimus. Crux namque Christi renouatiuam habet naturam. Vnde Apostolus: *Licet is qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is qui intus est, renouatur de die in diem*. Ad perfectam autem Christi imitatio- nem non sufficit humilitas et austeritas, sed etiam necessaria est paupertas. Ideo addit: *Et sequatur me, scilicet per altissimam paupertatem, qua nihil omni- no volebat portare in via, vt recte et expedite per- ueniret ad patriam*. Ideo dicebat Petrus: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*. Super quo Bernardus: *Bene, Petre, et non ad insipientiam tibi: quia currentem sequi non poteris oneratus, et hoc est valde honorabile licet videatur vile, quia gloria magna est, sequi Dominum*. Ex hoc autem verbo elicitur triplex consilium, et votum religiosorum, scilicet obedientiae in abnegatione, castitatis in cruce, et paupertatis in subspectione: sed non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Ideo praemittit: *Si quis vult post*, et cetera. Vt nemo se excuset, quasi non habeat gratiam, ideo dicit: *si quis vult*, et cetera, quasi dicat, quod gratia Dei nobis praesto est, si non desit voluntas: *Contemplantes, ne quis desit gratia Dei*. Secundo inuitat consideratione proprii periculi, cum ait: *Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam*, idest, qui voluerit saluari in praesenti vita, perdet vitam in futuro, scilicet pro vita momentanea, perdet aeternam. Vnde dicitur: *Qui amat animam suam perdet eam: quia qui minus amat, inique amat: et qui diligit iniquitatem, odit animam suam, sicut dicitur in Psalmo*. Qui enim diligit animam, supra Deum, perdit Deum: et per- dendo Deum, perdit per consequens seipsum. Et ideo dicebat Paulus: *Non facio animam meam pretiosorem quam me*. Et quia ista videtur esse dura sententia, ideo probat a contrario sensu: *Nam qui perdidit animam suam propter me*, in hac scilicet vita. *Saluam faciet illam*, scilicet in futura vita, se- cundum illud: *Tu quidem scelestissime in praesenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in aeterna vita resurrexerit suscitabit*. Et ideo dicebat Paulus: *Ego non solum allegari, sed etiam mori in Hierusalem paratus sum propter no- men Domini Iesu*. Sic ergo perdere animam pro Christo, est saluare: velle animam saluare, est eam perditioni exponere, iuxta illud: *Si secundum car- nem vixeritis, moriemini: et hoc est maximum pe- riculum*. Et ideo in eius exaggeratione adiungit: *Quid enim proficit homo, si lucratur vniuersum mun- dum: et hoc temporaliter*. *Seipsum autem perdat, et deridementum sui faciat: et hoc sempiternaliter, quasi dicat, nihil*. Quia qui perdit se, omnia perdit. Ideo non prodest, sed obest. Ideo dicitur: *Agite, nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs vestris, quae aduenient vobis*. Et ratio huius est, quia, sicut dicit Augustinus: *Nemo habet iniustum lucrum sine iusto damno, lucrum in arca, damnum in con- scientia: tulit vestem, et perdidit fidem, acquirit pecuniam, et perdidit iustitiam, et sic per conse- quens animam suam*. Vnde Isidorus: *Si haberes sapientiam Salomonis, si pulchritudinem Absalo- nis, si fortitudinem Samsonis, si longeuitatem Enoch, diuitias et potestatem Octauiani, quid prodest tibi, si tandem caro datur vertribus, anima daemionibus cum diuite crucianda sine fine?* Tertio inuitat ad crucis portationem considera- tione futuri iudicij, cum ait: *Nam qui me erubuerit, scilicet imitari, et meos sermones, confiteri, con- temnendo crucem Domini, tamquam ignominio- sam, et etiam doctrinam eius ex mala erubescencia, de qua dicitur: Pro anima tua non confundaris di- cere verum: est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam*. In quo

Necessitas quotuplex. *Acl. 3. c* *Ioan. 11. f* *Isa. 53. b* *Dan. 9. f* *Isa. 53. d* *Osee. 6. a* *Mat. 12. c* *Eccli. 15. c* *Chrysost. 10. 2. homil. 56. in Mat.* *Eccli. 8. b* *Greg. in huc locum cap. 9. Lucae 10. 5.* *Gal. 2. d* *2. Cor. 4. c* *Gal. 5. d* *Psalm. 76. c* *B. Franciscus*

2. Cor. 4. d *Mat. 19. d* *Bern. 10. 2. in Decla- mat. no. pro- cul a prin- cipio.* *Eccli. 23. d* *Mat. 19. d* *Heb. 12. d* *Ioan. 12. d* *Psal. 10. b* *Acl. 20. c* *2. Mac. 7. b* *Acl. 21. c* *Rom. 8. c* *Iac. 5. a* *August. in ser. de Inn. 10. 10.* *Eccli. 4. c* Confusio duplex.

dat intelligere, quod non debemus erubescere veri- tatem Christi, exemplo Apostoli qui dicebat: *Non erubesco Euangelium: virtus enim Dei est, et cetera*. Sed erubescere debemus vilitatem peccati, iuxta illud: *Quem fructum habuistis tunc in illis, in qui- bus nunc erubescitis? Sed multi non erubescunt pec- cati deformitatem, de quibus Hieremias: Confusi sunt, quia abominationem fecerunt, quinimmo con- fusio non sunt confusi, et erubescere nescierunt*. Et iterum: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, et cetera*. Talis erubescit humilitatem Christi. Et de hoc adiungit: *Hunc filius hominis erubescet*, idest eru- bescentem faciet, vel sicut erubescendum abijcet iusto suo iudicio, quo dicitur: *Quicumque honori- ficauerit me, glorificabo eum: qui autem contem- nunt me, erunt ignobiles, et hoc in die iudicij*. Et ideo adiungit: *Cum venerit in Maieestate sua, et Patris, et sanctorum Angelorum*. In quo tangit iudiciariam potestatem, quantum ad principium causalitatis in Patre, quantum ad priuilegium excellentiae in se, et quantum ad ministerium obedientiae in Angelorum multitudine. Vnde: *Tunc apparebit signum filij hominis in caelo: et tunc plangent omnes tribus ter- rae, et videbunt filium hominis, et cetera*. Et Isaias: *Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui*. In hoc iudicio confundentur superbi, et exal- tabuntur humiles, secundum illud: *Omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur, et cetera*. Quarto inuitat ad crucem, consideratione caelestis regni quod suis imitatoribus ostendit, cum subdit: *Dico vobis: vere sunt aliqui hic stantes, per mentis ere- ctionem, secundum illud: Stantes erant pedes nos- tri in atrijs tuis Hierusalem*. Talibus debet ostendi regnum, vt eorum compleatur desiderium: ideo ad- dit: *Qui non gustabunt mortem, ex animae et corporis separatione*. *Donec videant regnum Dei*, per reuelationem, non per apertam visionem. Nam dictum est Moysi: *Non videbit me homo, et viuet*. Sed hic dictum est per quandam specialem reuelationem, qua dictum est Moysi: *Ego ostendam omne bonum tibi*. In quo datur intelligi quod stantes in sermone Christi non gustabunt mortem, sed transibunt ad vitam, secundum illud: *Si quis sermonem meum serauerit, mortem non videbit in aeternum*. Ex quo Christus sepe per crucem imitantibus promittit tan- tum praemium, cominatur tam seuerum iudicium, praetendit tantum periculum, ostendit tantu exem- plum. Valde durus est qui non mouetur ad ipsum imitandum. Propter quod dicitur: *Tantum habentes impositam nubem testium, et cetera*. Sequitur: *Curramus, et cetera*. Et vltimo Christus extra por- tam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, impropriem eius portantes, non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. *Factum est autem post haec verba, et cetera*. Post exhor- tationem ad asperitatem viae, subiungit hic Euan- gelista ostensionem suauitatis gloriae. Procedit au- tem hoc ordine: Primo enim describit reuelatio- nem gloriae promissae: secundo considerationem gloriae reuelatae, ibi: *Petrus vero, et qui cum illo erant*. Tertio vero confirmationem reuelationis ostensa, ibi: *Factum est autem in sequenti die*. Et hoc quidem facit per admirabilem curationem daemioniaci. Re- uelationem futurae gloriae dupliciter describit Euan- gelista. Primo, quo ad antecedentia: secundo quo ad concomitantia, ibi: *Et facta est, dum oraret, et cetera*. Sciendum autem quod ad transfigurationem Christi fuerunt antecedentia, siue dispositio- tria, scilicet exigentia termini, eligentia consortij, et eminentia loci. Haec autem tria sunt quae Deus obseruat in communicando reuelationes diuinas. Pri- mo igitur ad exigentiam termini, dicit: *Factum est autem post haec verba fere dies octo*. Quoniam enim Do- minus promiserat, se gloriam discipulis ostensurum, et Domi-

Rom. 1. b *Rom. 6. d* *Hier. 8. c* *Hier. 3. b* *1. Reg. 2. g* *Mat. 24. c* *Isa. 3. c* *Psal. 74. b* *Pf. 121. a* *Exo. 33. d* *Ibid.* *Ioan. 8. f* *Heb. 12. a* *13. b* *Diuiso.*

et Dominus non tardat promissionem suam, sicut dicitur. Ideo inter promissionem et impletionem, non debuit nisi modicum spatium temporis interuenire, scilicet vnus septimanæ. Cuius figura præcessit in desponsatione Rachel, de qua dixit Laban ad Iacob: Imple hebdomadam dierum huius copula, et hæc quoque dabo tibi: Et ideo dicitur: *Fere dies octo*: quia septimo die hoc fecit reuoluto ordine septimanæ, qui non sunt octo dies completi propter defectum partis primæ et vltimæ diei. Et ideo non computantur primus, et vltimus dies, sed intermedij integri. Nam ibi dicitur: Post dies sex, in quo non est aliqua contrarietas, sed vna sententia aliam explanat. Voluit autem Spiritus sanctus vtroque modo exprimere, propter insinuationem mysterij, quoniam autem sex diebus mundum Deus fabricauit, et post diem sextum requieuit: ideo fere diebus erat laborandum, et post, contemplationi vacandum. Ideo ad hoc insinuandum dicit Matthæus: Post dies sex. Sed quoniam perfecta et summa quies et contemplatio non est ante octauam ætatem, scilicet Resurrectionem, ideo hic dicit Lucas dies octo. Et hoc est quod dicitur in Glossa a Beda et Ambrosio.

Secundo quantum ad electionem consortij dicitur: *Et assumpsit Petrum, Iacobum, et Ioannem*. Hos tres assumpsit tamquam magis dilectos ac familiares, sicut assumpsit in suscitatione puella. Ideo tres assumpsit propter commendandum mysterium Trinitatis, et propter firmitatem testimonij. Vnde in Glossa dicitur: Vt tribus idoneis testibus totus mundus crederet. Ideo autem hos tres specialiter elegit propter eminentiam, quam considerabat in eis, quia Petrus futurus erat primus in Ecclesia gubernanda, sicut dicit Matthæus: Tu es Petrus, et cetera. Tibi dabo clauis regni cælorum. Et Iacobus primus interficiendus erat inter Apostolos pro Ecclesia multiplicanda. Dicitur de Herode quod occidit Iacobum, fratrem Ioannis gladio. Ioannes præcipuus in matre custodienda: Cum vidisset matrem et discipulum stantem, cetera. Vnde ideo hos tres assumit propter instructionem figuræ. Per hos enim triplices status in Ecclesia saluandorum designantur, scilicet prelati in Petro, actiui in Iacobo, contemplatiui in Ioanne. Sicut in Noe, Daniele, et Iob. Vel in Petro coniugati, in Iacobo continentes, in Ioanne virgines, secundum triplicem continentiam cui debetur fructus trigessimus, sexagesimus, et centesimus. Nam de vxore Petri legitur, et de virginitate Ioannis de Iacobo vero neutrum expresse dicitur.

Tertio vero quantum ad eminentiam loci, subiungit: *Et ascendit in montem, vt oraret*. Mons enim est locus eminentis et a terrenis ad cælestia porrectus. Et ideo contemplationi, et orationi idoneus. Talis erat hic mons. Vnde dicitur: Duxit illos in montem excelsum seorsum, vt scilicet sequestrati essent a turba et a terrenis, et tales sunt diuinas reuelationibus apti; Vnde dicitur de Moyse quod cum misisset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb, vbi sibi apparuit Dominus in igne rubi, similiter in legis susceptione: Dixit Dominus ad Moysem: Ascende ad me in montem, esto ibi: daboq. tibi tabulas lapideas. Similiter in terræ promissæ circumscriptione secundum illud: Ascendit Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga, contra Ierico, ostenditq. ei Dominus omnem terram Galaad vsque Dan. Ex his igitur colligitur quod mons est idoneus ad diuinas apparitiones, instructiones, et contemplationes. Vnde Beda in Glossa: In monte oraturus ascendit vt innuat, quia qui resurrectionem expectant, mentem in excelsis eleuare, et continuis precibus debent insistere, et in hoc monte propter sui eminentiam, secundum illud: Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia. In dextera eius

ignea lex, et cetera. Sequitur: Et qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius, siq. apparent tria disponenda ad diuinam transfigurationem etiam secundum intelligentiam litteralem.

Spiritualiter autem in his tribus magna est informatio volentium pertingere ad videndam Domini transfigurationem per contemplationis excessum. In numero enim dierum intelligi dantur gradus contemplationum succedentium sibi, sicut dies succedit diei. Et secundum Matthæum numerantur sex dies ad insinuandum sex gradus contemplationis, quos exprimit Richardus: Sex sunt contemplationis genera a se et inter se omnino diuisa. Primum est in imaginatione secundum solam imaginationem: secundum est in imaginatione secundum rationem: tertium est in ratione secundum imaginationem: quartum est in ratione secundum rationem: quintum est supra rationem, sed non præter rationem: sextum est supra rationem, et videtur esse præter rationem. Duo itaque sunt in imaginatione, duo in ratione, duo in intelligentia. Prima duo sunt circa corporalia, secunda duo circa spiritualia, tertia duo circa sempiternalia et incõprehensibilia. Hæc autem sex genera per sex dies intelliguntur, et per sex gradus quibus ascendebatur ad Salomonis thronum secundum illud: Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat sex gradus: et huic numerus perfectionis congruit, est enim senarius primus numerus perfectiorum: secundum autem Lucam computantur octo dies. Lucas enim agit de hac apparitione secundum quod exprimit gloriam post Resurrectionem: quod patet, quia ibi tangit somnum et euigilationem, ideo insinuat octo gradus, quorum septem sunt in via, octauus referuatur in Patria. De his septem dicit Augustinus: Ascendentibus, inquit, sursum, versus: primus actus docendi causa, dicitur animatio: secundus, sensus: tertius, ars: quartus, virtus: quintus, tranquillitas: sextus, ingressio: septimus, contemplatio: post non restat nisi beata visio, et sic sunt fere octo dies. Et, vt dicit, primus est de corpore, secundus per corpus, tertius circa corpus, quartus ad seipsam, quintus in seipsam, sextus ad Deum, septimus apud Deum. Et hi gradus non tantum dicuntur gradus contemplationis, sed quibus venit ad contemplationem. Quidam autem, licet simplici sermone, sed non scientia. Frater Agidius, quem frequentissime rapi probatum est, sic distinguit gradus dicens: Septem sunt gradus contemplationis: primus est ignis: secundus est vnctio: tertius est extasis: quartus, cõtemplatio: quintus, gustus: sextus, requies: septimus, gloria: post quos non restat nisi felicitas sempiterna. His ergo septem diebus peruenitur vsque ad diem octauum gloriæ, quos voluit in assignatione temporis Spiritus sanctus designate. Per tres autem personas assumptas dantur intelligi tres virtutes ad contemplandum necessariæ, scilicet fides, spes, charitas. Fides per Petrum qui interpretatur agnoscens: spes per Iacobum luctatorem: per Ioannem, in quo gratia, charitas. Sine his autem penitus nullus potest ascendere ad montana. Vel per tres personas intelligimus tres dispositiones necessarias animæ contemplatiuæ, scilicet industriam, disciplinam, et gratiam. Primam in Petro, secundam in Iacobo, tertiam in Ioanne. Oportet enim intelligentiam illuminari, concupiscentiam dominari, et affectum inflammari, vt possimus sursum cum Deo ferri. Aliquo horum deficiente, contemplationis negotium perit. Vel per has tres personas intelliguntur tres modi ascendendi in apicem contemplationis. Vno enim modo ascenditur per viam splendoris, et hunc modum ascendendi docet beatus Augustinus: et hic designatur per Petrum. Alio modo ascenditur per viam doloris et gemitus, et hic in Iacobo. Et iste modus est communis orantibus. Tertio mo-

Mat. 17. a

Rich. lib. 1. de arca cap. 6.

3. Reg. 10. c

Senarius est primus numerus perfectiorum.

Aug. lib. de quant. ani. in fi. to. 1.

F. Agidi. Hunc sancti Fracisci socii idem Doctor appellat contemplatiuum To. 1. Sermon. 1. in Hexaem. pag. 13. col. 1. b

modo per viam amoris: et hunc docet Dionysius: Et hic designatur per Ioannem: et hic est præcipuus inter omnes in quo maxime gratia mouet. In primo autem multum valet industria vel scientia. Secundus autem modus valet permixtus est inter gratiam et naturalem industriam, vel scientiam. Per locum autem, in quem ascendit, recte intelligi potest eminentia vitæ contemplatiuæ. Est enim mons locus magisterij, vnde dicitur quod ascendit Iesus in montem, et cum sedisset, et cetera. Et ex hoc datur nobis intelligi, quod vita contemplatiua abundat cognitione. Ideo in persona contemplatiuorum dicit Isaias: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacob, et docebit nos, et cetera. Vnde et de Moyse dicitur, quod ascendit in montem, et fuit ibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et tunc accepit legem. Est etiam mons, locus sacrificij secundum illud: Tolle filium tuum, quem diligit Isaac, et cetera. Sequitur: Atque ibi offeres eum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi. Et in Exodo: Cum eduxeris populum de Aegypto, imolabis Deo super montem istum. Ex quo colligitur quod vita contemplatiua abundat deuotione. Vnde anima contemplatiua: Vadam ad montem myrrhae, et ad collem thuris, et cetera. Est etiam mons, locus incendij propter radios solis. Vnde dicitur: Tripliciter flourens montes, et radios igneos exufflans, et hoc propter multam refulgentiam iuxta illud: Refulsit sol in clypeos aureos, et resplenderunt montes ab eis, et resplenderunt sicut lampades ignis. Quo datur intelligi quod vita contemplatiua abundat charitate, in cuius signum dicitur: Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne. Est etiam mons, locus refugij. Vnde in Genesi: In monte saluum te fac. Et dicitur imminente persecutione: Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. Ex quo colligitur quod contemplatiua abundat defensione. Vnde in persona viri contemplatiui dicitur: Leuaui oculos meos in montes, vnde venit auxilium mihi. Est etiam mons locus silentij. Vnde dicitur quod Elias peruenit vsque ad montem Dei Horeb, et quod mansit in spelunca. Et de Christo, quod ascendit in montem solus orare. Ex quo intelligitur quod contemplatiua abundat tranquillitate. Vnde de contemplatiuis dicitur in Psalmo: Suscipiant montes pacem populo, et colles iustitiam. Est etiam mons, locus pacuæ iuxta illud: Circumspicit montes pacuæ suæ, et virentia pacæque perquiri. Et Ezechiel: In pacuis vberimis pacam eas, et in montibus excelsis Israel erunt pacua earum. Ex quo colligitur quod contemplatiua abundat suauitate. Vnde Iohel de contemplatione: In die illa stillabunt montes dulcedinem: et colles fluent lacte, et cetera. Est potestremo mons, locus eminentiæ secundum illud Isaiæ: Erit præparatus mons domus Domini in vertice montium. Et de Elia dicitur quod ascendit in verticem Carmeli. Et sequitur: Ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Ex quo intelligitur quod vita contemplatiua superabundat sursum agilitate. In cuius rei signum Dominus de monte Oliueti ascendit in cælum. Et de anima sancta dicitur in figura Anna quod sedebat in supercilio montis, quia in persona talium dicitur: Nostra conuersatio in cælis est. Ex his colligi potest excellentia vitæ contemplatiuæ, et quantum fit desideranda. Est enim plena discretione, plena deuotione, plena charitate, plena securitate, plena tranquillitate, plena suauitate, et plena agilitate.

Et facta est dum oraret, et cetera. Post antecedentia ad transfigurationem, subiungit hic Euangelista concomitantia. Hæc autem fuerunt tria, scilicet fulgor aspectus, candor vestitus, honor comitatus. Vt sic appareat Christus gloriosus et intra se, et circa se, et iuxta se, ne quid desit gloriæ suæ. Primo ergo quan-

Mons quot significet.

Mat. 5. a

Isa. 2. a

Exo. 24. d

Gen. 22. a

Exo. 3. d

Cant. 4. b

Eccli. 45. a

1. Mac. 6. e

Exo. 19. d

Gen. 19. d

Mat. 24. b

Pf. 120. a

3. Reg. 19. b

Mat. 14. c

Psal. 71. a

Iob. 59. b

Ezec. 34. d

Iohel 3. d

Isa. 2. a

3. Reg. 18. g

Inf. 24. g

Tob. 11. b

Phil. 3. a

Et facta est dum oraret, et cetera. Post antecedentia ad transfigurationem, subiungit hic Euangelista concomitantia. Hæc autem fuerunt tria, scilicet fulgor aspectus, candor vestitus, honor comitatus. Vt sic appareat Christus gloriosus et intra se, et circa se, et iuxta se, ne quid desit gloriæ suæ. Primo ergo quan-

tum ad fulgorem aspectus, dicitur: *Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera*, alterata quidem est ob supereminentem claritatis refulgentiam. Vnde dicitur quod transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol, nec mirum, quia in hoc ostendit gloriam Resurrectionis, de qua: Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno Patris eorum. Et ideo in claritatis huius ostensione, ostendit discipulis regnum Dei, quia claritas est præcipua dos resurgentium secundum illud: alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium: alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum. Hanc autem claritatis dotem ad se Christus assumpsit, sicut dicitur de subtilitate, quam assumpsit in natiuitate, cum clauo vero matris exiuit: agilitatem cum super aquas ambulauit: impassibilitatem cum corpus suum in sacramento discipulis tradidit. Sic et claritatem hic ad tempus assumpsit, propriam tamen effigiem non amisit, sed fuit in eo propria effigies, et qualitas consummata, sicut qualitas passibilis, claritas autem sicut passio. Quemadmodum enim pallidus rubescit ad tempus præ verecundia, et fit in eo alteratio ad tempus, sic superna et mira potentia corpus terrestre effectum est ad tempus fulgidum et cæleste, siue autem in eo fuerit alia dos claritatis, siue non, alia tamen fuit claritas et claritati supernæ conformis, quæ discipulorum oculos diuina virtute non corrupit, sed potius confortauit ita vt possent dicere illud: Dulce lumen, et delectabile est oculis videre solem.

Secundo vero quantum ad candorem vestitus subditur: *Et vestitus eius albus et resurgens*, scilicet factus est. Tanta enim erat albedo, vt præ candore nimio resurgeret secundum quod dicitur: Vestimenta eius facta sunt splendens, et candida nimis, velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. Nec mirum, hoc enim designauit candorem, qui apparebit in sanctis secundum illud: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis. Et item: Qui amici sunt stolis albis, qui sunt, et vnde venerunt, et cetera.

Tertio quantum ad honorem comitatus subiungitur: *Ecce duo viri loquebantur cum illo*. Quia non decebat Dominum gloriæ videri solum, sed habere honorabilem comitatum. Ideo quantum ad illum subiungit: *Erant autem Moyses et Elias, vni in maiestate*. Hic autem duo, erant personæ honorabilissimæ. Moyses, inquam, propter legislationem secundum illud: At non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei, palam et non per ænigmata et figuras Dominum videri. Elias vero tum propter excellentiam prophetiæ, tum miraculorum operationem. Vnde Ecclesiasticus loquens ad Eliam: Quis potest similiter sic gloriari tibi? Qui sustulisti mortuum ab inferis, de forte mortis, in verbo Domini Dei. Vnde et propter hanc excellentiam ostendendam, Dominus speciali modo apparuit vtrisque in figura in monte Horeb. Moysi quidem primo, sicut dicitur: Elia autem postea, sicut dicitur, in eodem scilicet monte Horeb. Propter igitur eorum honorem et præcipuam dignitatem, apparuit in comitatu eorum. Aut certe quia vnus eorum erat mortuus, alter viuus: vnus de cælo, alter de inferno, vt habeat testimonium ex omni genere, et ostendatur quod ipse est, qui viuos et mortuos faciet gloriosos. Vnde in Glossa dicitur: Ideo viuus et mortuus apparent, vt significant Christum moriturum, et iterum victurum, vt et nos viuimus Deo, mortui mundo. Vel ideo isti duo apparent, vt ostendatur quod lex et propheta concordabant De Iesu Christo. Vnde in Glossa Bedæ: Moyses legislator et Elias prophetarum eximius apparuit cum Verbo, vt ostendatur ipsum esse, qui locutus est in lege et prophetis, et quæ lex et propheta promiserunt, vtrique verificetur illud: Que

Mat. 17. a

Mat. 13. f

1. Cor. 15. e

Sup. 2. a

Mat. 14. e

Ibid. 26. e

Similitudo

Eccli. 11. b

Mat. 9. a

Apoc. 3. a

Apoc. 7. c

Num. 12. b

Eccli. 48. a

Exo. 3. a

3. Reg. 19. c

Glossa in hunc locum cap. 9. Luca tom. 5.

Beda. to. 5. lib. 3. in ca. 9. Luca

Mat. 21. a Quæ præcedebant et quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hofanna filio Dauid. Et quoniam lex et prophetæ non tantum testantur gloriam Christi, sed etiam passionem, quæ est via in gloriam, ideo subditur: *Et dicebant excessum eius quem completurus erat in Hierusalem.* Excessum recte nominat passionem, quia in ea fuit excessus humilitatis secundum illud: Semetipsum exinanivit, formam serui accipiens. Et post: Humiliauit semetipsum, *et cetera.* Fuit etiam excessus paupertatis, secundum illud: Recordare paupertatis et transgressionis meæ, absynthij et fellis.

Thbr. 1. d Fuit excessus doloris, secundum illud: O vos omnes qui transitis per viam, *et cetera.* Fuit etiam excessus amoris, secundum illud: Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, *et cetera.* Et item: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo nobis omnino donauit? Istum excessum compleuit in Hierusalem, vbi crucifixus est, in quo fuit concordia nostræ redemptionis secundum illud: Decebat eum propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloria adduxerat, Auctorem salutis eorum, per passionem consummari. Vnde et ipse prædixit discipulis suis: Ecce ascendimus Hierosolimam, et consummabuntur, *et cetera.*

Secundum autem spiritualem intelligentiam in oratione et contemplatione facies hominis illustratur, quia dum facies mentis nostræ ad Deum conuertitur, illuminatur, melioratur et perficitur. Quod figuratum est in Exodo, vbi dicitur quod cum descendisset Moyses de monte, apparuit facies eius cornuta ex confortio sermonis Domini. Vnde Apostolus: Nos vero omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tamquam a Domini spiritu. Non solum hoc, sed et vestitus candescit, quia cõuerfatio efficitur irreprehensibilis secundum illud: Sitis fratres sine querela, *et cetera.* Sequitur: In medio nationis prauæ et peruersæ inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo. Nec mirum, quia tales conformantur Domino Iesu Christo, secundum illud: Induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, non in commensationibus et ebrietatibus. Sequitur: Sed induimini Dominum Iesum Christum. Non solum hoc, sed etiam Moyses et Elias colloquuntur, quia in oratione datur homini intelligentia scripturarum et mysteriorum propofitorum, secundum illud: Ingressus est Daniel domum suam: socijsq. suis indicauit negotium, et quærerent misericordiam a facie Dei cæli super sacramento isto. Sequitur: Tunc Danieli mysterium, per visionem nocte reuelatum est. Et Sapiens: Optauit, et datus est mihi sensus: et inuocaui, et venit mihi spiritus sapientiæ. Ideo autem Moyses, et Elias loquuntur cum Domino transfigurato ad certitudinem visionis: quia vt dicit Richardus: Nulli reuelationi omnino adhærendum est, nisi per nouum vel vetus valeat confirmari testamentum.

Petrus vero et qui cum illo erant, et cetera. Post demonstrationem gloriæ promissæ, subiungit hic Euangelista contemplationem demonstratæ. Hanc autem narrat satis sufficienter, quia secundum statum quadruplicem. Primo quantum ad initium: Secundo quantum ad progressum, ibi: *Factum est cum discederent ab illo.* Tertio, quo ad consummationem, ibi: *Hac autem illo loquente.* Quarto quo ad subtractionem, ibi: *Et dum fieret vox.* Sciendum, quo ad contemplationem diuinarum reuelationum, occurrunt duo quasi in principio: scilicet grauumen ex parte naturæ, et iuuamen ex parte gratiæ. Primum soporat, et secundum excitat. Primo igitur quantum ad grauumen ex parte naturæ obdormientis, dicitur: *Petrus vero et qui cum illo erant, grauari erant somno.*

A Et ita omnes deficiebant. Nec mirum quia infirmitate circumdati erant. Vnde Sapiens: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, et terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem. Cum enim natura sensuum exteriorum impediatur ne intellectus noster figat oculum in lumen æternum, oportet in contemplationis principio, vt homo, quasi confopitus, a sensibus alienetur, quasi per somnum, qui non fit sine grauumine sensuum. Vnde anima contemplatiua: Ego dormio, et cor meum vigilat. Et Iob: Quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lætulo, tunc aperit aures virorum, et erudiens eos, instruit disciplina. Et de hoc dicitur: Immisit Dominus Deus soporem in Adam.

Secundo vero quantum ad iuuamen ex parte gratiæ excitantis, subditur: *Et euigilantes, viderunt maiestatem eius, et duos viros qui stabant cum illo.* Vigilia est per desiderium et amorem Spiritus sancti, secundum illud Isaia: Anima mea desiderauit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordijs meis de mane vigilabo ad te. Hic autem potissime necessaria est oratio: vnde Dominus Petro et socijs: Vigilate, et orate vt non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, *et cetera.* Et item: Videte, vigilate, et orate. Subdit: Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate. Ad hanc autem vigiliam præcipue nos inuitat promissum præmium, secundum illud: Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenierit vigilantes: amen dico vobis, *et cetera.* Inuitat etiam præuisum periculum, secundum illud: Sobrius estote et vigilate, quia aduersarius vester diabolus, *et cetera.* Et item dicitur: Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique, *et cetera.* Maxime autem contemplationi necessaria est vigilia, quia ciuissime subtrahitur oblata gratia. Vnde in Canticis: Pessulum ostij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat atque transferat. In hac autem euigilatione videtur diuina maiestas in creaturis secundum illud: A magnitudine speciei et creaturæ, *et cetera.* Vnde Isaïas: Vidi Dominum sedentem super folium excelsum, et plena, *et cetera.* Videtur diuina humilitas in Scripturis, propter quod dicit: *Et duos viros, id est legem, et prophetas, de qua visione infra: Aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas.* Et iterum incipiens a Moysè et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus, *et cetera.* Propter istos duos modos contemplandi, factus est duplex liber Scripturæ et creaturæ, qui designantur in ascensu et descensu per scalam Iacob: per egressum et ingressum per ostiũ: per aquilam et eius pullos. Numquid ad præceptum tuum eleuabitur Aquila? Et post: Pulli eius lambunt sanguinem.

Et factum est cum discederent. Post contemplationis exordium, subiungit contemplationis progressum. In quo duo potissime requiruntur, scilicet excedens gaudium de dono concessõ, et excedens desiderium de continuando, secundum illud: Spiritus meus super mel dulcis. Sequitur: Qui edunt me, adhuc esuriunt: et qui bibunt me, adhuc sitient.

F Per hæc enim duo anima in actu contemplationis figitur, sicut comedens in cibo per solatium simul et desiderium. Primo ergo quantum ad gaudium de dono concessõ dicitur: *Et factum est cum discederent ab illo, id est, discedere vellent.* *Ait Petrus ad Iesum: Præceptor: Bonum est nos hic esse.* In quo ostendit Petrus miro modo sibi contemplationis gloriã esse acceptam. Quasi dicat illud propheta: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Quia sicut dicitur: Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum. Et propterea dicebat Petrus: *Bonum est nos hic esse.* Quia bonum est Christum expectare, secundum illud: Bonum est prætolari cum silentio Salute Dei. Magis bonum est Christum degustare. Si tamen gustatis, quoniam

Sap. 9. d quoniam dulcis est Dominus. Vnde et Sapiens: O quam bonus et suavis est Spiritus tuus, Domine, in omnibus, scilicet rectis corde, secundum illud: Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde? Vnde in persona Christi et animæ contemplatiuæ dicit Helcana Annæ vxori suæ: Anna cur fles, *et cetera.* Sequitur: Et quam obrem affligitur cor tuum? numquid non ego melior tibi sum quam decem filij? Sed maxime bonum cum Christo gaudere, secundum illud: Dissolui et esse cum Christo, multo magis melius. Et Mattheus: Euge serue bone et fidelis, quia super pauca fuiti fidelis, super multa constituam: intra in gaudium Domini tui. Primum ergo bonum quia meritum, secundum magis bonum quia viaticum, sed tertium maxime bonum quia præmium. Omnibus his modis volebat dicere Petrus, maxime ratione gaudij: *Bonum est nos hic esse.*

Secundo vero quantum ad desiderium de dono continuando, adiungitur: *Et faciamus tria tabernacula, ad continuandum gaudium nostrum, sicut filij Israel fecerunt in figura, secundum illud: Omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis, vt discant posteri vestri quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel.* Quia tamen non vniformiter desiderabat consortium illorum trium: ideo non vniformiter omnibus, sed culibet optat fieri proprium tabernaculum. Vnde addit: *Vnum tibi, tamquam principali. Et vnum Moysi, tamquam legislatori. Et vnum Elia, tamquam excellenti prædicatori, vt sic secundum diuersitates dignitatum distinguantur habitacula mansionum.* Sic enim erit in regno cælorum, secundum illud: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Hoc autem dicebat Petrus per excessuum desiderium, quod fõle esse in contemplationibus. Et propter hoc additur: *Nesciens quid diceret, scilicet præ nimietate desiderij, secundum illud: Quia inflammatum est cor meum, et renes mei cum mutati sunt, et ego ad nihilum redactus sum, et nesciui.* Et propter profunditatem mysterij secundum illud: Descendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallis, et inspicerem, *et cetera.* Et paulo post: Anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab. Et ex hac duplici causa nesciebat Petrus, quid dicebat. Vnde in Glossa: Et si Petrus pro humana conditione nesciat quid dicat: in siti tamen dat ardoris indicium, dum eos quos videre delectat, etiam obsequio sistere querit. Errabat autem, quia in terra, et in hac mortali carne sibi et coapostolis suis dari cupiebat regnum, quod in calis et carne mortali expoliatis est promissum.

Notandum autem quod Petrus decipiebatur. Primo, quia volebat manere in statu, a quo est transeundum, dicitur enim: Non habemus hic manentem ciuitatem. Petrus autem volebat manere hic. In quo etiam reprehensibiles sunt quidam, qui dum volunt arcem contemplationis ascendere, volunt quiescere, et ad laborem actionis recusant descendere. Et hi designantur per filios Ruben, de quibus dicitur quod voluerunt vltra Iordanem remanere, quibus ait Moyses: Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis? Quasi dicat, Non. Vnde Iacob vidit scalam in somnis: et Angelos non quiescentes, sed ascendentes et descendentes per eam. Secundo decipiebatur in hoc quod vnam credebat in hoc verificatam: cum tamen dicat Apostolus: Videmus nunc per speculum in enigmate. Et tabernaculum gloriæ credebat materiale, cum tamen sit speciale, secundum illud: Transibo in locum tabernaculi admirabilis. Hoc est tabernaculum quod fixit Deus, et non homo, sicut dicitur ad Hebræos. Et hoc potissime cauendum est contemplatiuis, ne decipiantur in figuris ostensis. Tertio vero, quia diuidere volebat vnita: et quod erat vnum, triplicare volebat.

A Vnum enim in gloria tabernaculum Sanctorum, secundum illud: Volo pater, vt vbi ego sum, et illi sint mecum. Et in Apocalypsi: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et Ioannes: Fiet vnum ouile et vnus pastor. Hæc autem deceptio non erat per iudicium et assensum, sed magis propter mentis excessum, de quo dicitur: Si ueniente excedimus, Deo, *et cetera.* et in Psalmo: Ibi Beniamin adulescentulus in mentis excessu.

Hac autem illo loquente, et cetera. Post ingressum et progressum, determinat Euangelista contemplationis statum, siue consummationem. Consummatur autem contemplatio in duobus: quorum primum est ostensio maiestatis terribilis: secundum vero reuelatio veritatis credibilis. Primo ergo quantum ad maiestatis terribilis ostensionem, dicitur: *Hac autem illo loquente, facta est nubes.* Hac autem erat diuinam maiestatem ostensura. Vnde filijs Israel terribilis in nube apparebat: Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonij, et gloria Domini impleuit illud: nec poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, et maiestate Domini coruscante. Similiter dicitur: Factum est, cum existent sacerdotes de sanctuario, nebula impleuit domum Domini: et non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam: impleuerat enim gloria Domini domum Domini. Vnde nubes indicium erat supernæ gloriæ et maiestatis. Et propterea subditur: *Et obumbravit eos, et timuerunt.* Sentiebant enim diuinam virtutem in nube, de qua supra: Virtus Altissimi obumbrabit tibi: et ideo timebant propter præsentiam summæ virtutis, sicut Iob qui dicebat: Semper quasi timebent super me fluctus timui Dominum. Et Hieremias: Quis non timebit te o rex gentium? *et cetera.* Secundum mysticum autem sensum per nubem intelligi potest caro Christi. Primo, quia temperat lumen diuinitatis oculis nostris, vt possimus intendere: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te. Secundo vero, quia est diuinæ lucis vehiculum super terram tenebrosam, secundum illud: Dominus ascendet super nubem leuem, et ingredietur Ægyptum. Tertio, quia ortum traxit de amaritudine et pœnalitate naturæ humanæ mediante Virgine Maria, quod figuratum est: Ecce nebula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Quarto, quia aqua gratiæ salutaris, quam hausit, in sui origine effudit, cum agitur vêtõ orationis. Vnde dicitur: Medicina omnium in festinatione nebulæ. Ex hoc erudiuntur contemplatiui, vt non tantum erigant oculos ad lucem deitatis radiantem, sed etiam ad nubem humanitatis obumbrantem. Quod figuratum est, cum dixit Dominus Nathanaeli: Videbitis Angelos Dei, id est contemplatiuos ascendentes, et descendentes supra filium hominis, quia in humanitate læret diuina maiestas.

Secundo vero, quantum ad veritatis credibilis reuelationem, adiungitur: *Intransibiles illi in nubem, scilicet excitantem ad reuerentiam, iuxta quod dicitur: Ingressus Moyses medium nebulæ, ascendit in montem, vbi audiuit diuinas reuelationes.* Vnde et nunc subditur: *Et vox facta est de nube dicens: Hic est filius meus dilectus.* Discrete ipsum demonstrat, vt ostendat, quod ipse solus est filius per naturam. Vnde in Psalmo: Ex vtero ante luciferum genui te. Et ponuntur ibi discretionem, tum in hoc quod dicit, *Hic:* tum in hoc quod dicit, *Mens:* tum in hoc quod dicit, *Dilectus:* in quo declarat proprietatem filiationis in Christo esse personalem, et connaturalem, et coæqualem. Ostenditur personalis per pronomen, *Hic,* quod certam demonstrat personam. Vnde ipse dicebat ad demonstrationem personæ suæ: Principium qui et loquor vobis. Ostenditur connaturalis, *Ioan. 8. 6*

Psal. 2. b per hoc quod dicitur: *Mens.* Secundum illud *Psal-*
mi: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego
hodie genui te: quia alium non habet patrem nisi
Deum, ad cuius distinctionem dicitur: Ascendo ad
patrem meum, et patrem vestrum. Ostenditur etiam
coequalis in hoc quod addit: Dilectus, id est, præci-
pue et summe electus. Vnde: *Dilectus meus candi-*
ditus et rubicundus, electus ex millibus. Et *Ioannes:*
Pater diligit filium, et omnia demonstrat ei. Et quia
ista veritas a Deo erat credibilis, et omnia dicta
Christi ostenderet esse credenda, ideo adiungit: *Ip-*
sum audite, non aure solû corporis, sed etiam cordis,
sicut Propheta in Psalmo: Audiam quid loquatur in
me Dominus, Audite, inquam cum omni reueren-
tia, secundum consilium: Audi tacens, et pro reueren-
*tia accedet tibi bona gratia. *Ipsum audite,* cum*
omni obedientia, secundum illud: Qui audit me,
non confundetur: et qui operantur in me, non pec-
*cabunt. *Ipsum audite,* cum omni diligentia. Vnde*
infra: Omnis populus suspensus erat, audiens illum.
Hæc autem vox firmavit corda discipulorû, ut etiam
ipsa eorum doctrina ex hoc fieret authentica, se-
cundum illud: Non enim indoctas fabulas secuti,
notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi vir-
tutem et præsentiam, sed speculatores facti illius ma-
gnitudinis, accipiens enim a Deo Patre, et cetera.
visque ibi: Cum essemus cum ipso in monte sancto.
Et dum fieret vox, et cetera. Hic ultimo post con-
templationis consummationem, colligit Euangeli-
sta ipsius subtractionem: circa quam duo introducit
Euangelista. Primum est reditus visionis solitæ: se-
cundum occultatio visionis offensæ. Primo ergo
quantum ad reditum visionis solitæ dicitur: Et dum
fieret vox, inuentus est Iesus solus, scilicet absque Moy-
se et Elia, sicut et ante cum eis erat. Et hoc est quod
desiderabat Sponsa: Quis mihi det te fratrem meum,
siugentem vbera matris meæ, ut inueniam te foris, et
deosculer te, et iam me nemo despiciat? Et hic ideo
solus cum eis inuentus est, ut intelligant transibant le-
gis, et prophetiæ, et permanentiam veritatis euangeli-
cæ iuxta quod dicitur: Cælum et terra transi-
bunt, verba autem mea non præteribunt. Vnde in
Glossa: Solus cernitur, quia legis et prophetarum
vmbra descendente, verum lumen, coruscante Euangeli-
geli gratia, reperitur. Vel ut ostendat, quod ipse
est solus, qui adorandus est. Et cui soli tabernacul-
um ædificandum, iuxta illud: Dominum Deum
tuum timebis, et illi soli seruias. Vel ut ostendat,
quod ipse solus est, qui potest saluare. Vnde dicitur:
Nec enim aliud nomen sub cælo datum hominibus,
in quo oportet nos saluos fieri. Et alibi: Iesus au-
tem eo quod maneat in æternum, sempiternum ha-
bet sacerdotium, vnde et saluare in perpetuum po-
test. Sequitur: Semper viuens ad interpellandum
pro nobis.
 Secundo vero quantum ad occultationem visionis
 offensæ, subditur: *Et ipsi tacuerunt.* Sciebant enim
 scriptum esse: Sacramentum regis abscondere, bonum
 est. Nondum enim erat tempus loquendi, sed
 magis occultandi, secundum illud: Tempus tacendi,
 et tempus loquendi. Et alibi: Est tacens sciens
 tempus apti temporis. Homo sapiens tacebit vsque
 ad tempus: lasciuus autem, et imprudens non ser-
 uat tempus. Et tales fuerunt Apostoli, propter
 quod additur: *Et nemini dixerunt in illis diebus quid-*
quam ex his qua viderant. Non quod vellent ex auaritia
 occultare, sed magis ex diuina obedientia reticere.
 Præceperat enim hoc eis Dominus, secundum
 illud: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis
 a mortuis resurgat. Huius autem prohibitionis
 triplex potest ratio assignari: vna fuit informatio
 contemplatiuorum, quorum est celare diuinum
 secretum, secundum illud: Secretum meum mihi
 secretum fecum mihi. Vnde Maria celauit partum

A virginalem annis 30. Elisabeth conceptum mensi-
 bus quinque, sicut dicitur supra: Occultabat se men-
 sibus quinque. Paulus raptum quattuordecim an-
 nis. Scio hominem in Christo ante annos. 14. et ce-
 tera. Secunda ratio fuit informatio prædicatorum,
 ut verbum veritatis non proponat, nisi videant ca-
 pacitatem auditorum ad credendum, et suscipien-
 dum verbum, secundum illud: Vbi auditus non est,
 non effundas sermonem. Vnde in Glossa: Do-
 mino iubente tacent, donec filius hominis a mor-
 tuis resurgat: ne incredibile sit pro rei magnitudine,
 et post tantam gloriam apud rudes sequens crux scan-
 dalum faciat. Et Hieronymus ait: Vtique doctoris
 est, audientium considerare personas, ne irideant,
 antequam audiant. Tertia ratio fuit instructio vni-
 uersorum, ut nemo velit laudari, nec quis audeat
 laudare in hac vita, secundum illud: Ante mortem
 ne laudes hominem quemquam, quoniam in filiis
 suis agnoscitur vir. Vnde Ambrosius: Lauda post
 mortem, prædica post consummationem.
 Factum est autem in sequenti die, et cetera. Post de-
 monstrationem gloriæ promissæ, et contemplationem
 gloriæ demonstratæ, subditur hic confirmatio
 gloriæ demonstratæ in miraculosa curatione demoni-
 aci, muti, et lunatici. Circa huius curationem,
 tria introducuntur ab Euangelista ad ipsius explica-
 tionem perfectam. Primum est opportunitas dispo-
 nens: secundum est potestas efficiens, ibi: *Respon-*
dens autem Iesus, ait, et cetera. Tertium est utilitas
 consequens, ibi: *Stupebant autem omnes, et cetera.*
 Opportunitas autem disponens colligitur ex tribus,
 scilicet ex præsentia multitudinis occurrentis, ex in-
 stantia hominis obsecrantis, ex violentia dæmonis
 obfidentis. Introducebat igitur primo multitudinis
 occurrentis præsentiam, cum ait: *Factum est autem in*
sequenti die, descendens illis de monte. Reuertendo
 scilicet ad plana. *Occurrit illi turba multa.* Quia cre-
 debant et sperabant videre signa, secundum illud:
 Sequerebatur Iesum multitudo magna, quia videbant
 signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur. Et
 nota quod non comitatur turba ascendentem,
 quia non capit sublimia. Vnde: Non poterit vul-
 gus ascendere in montem. Occurrit autem descen-
 denti, quia libenter amplectitur Christi humilia.
 Vnde Mattheus ait: Cum descendisset Iesus de mon-
 te, secuta sunt eum turbae multæ. Ex hoc etiam
 potest spiritualiter intelligi quod paucorû est otium
 contemplationis quod designatur per ascensum in
 montem. Sed multorum est exercitium actionis,
 quod designatur per eius descensum, et turbam oc-
 currentem. Quod designatum fuit in arca Noe,
 quæ cum esset trecentorum cubitorum in imo,
 consummata est in summo, in cubitu vno. Et ideo
 apex montis competit contemplantibus, et campe-
 stria plana laborantibus, iuxta illud: Ascendunt
 montes, et descendunt campi. Et hoc est quod di-
 cit Beda in Glossa: In monte orat, docet: maiesta-
 tem suam demonstrat, patris vocem Apostolis pan-
 dit: descendens autem a turba excipitur, misero-
 rum fletu pulsatur, infidelitatis peccata exprobrat,
 malos spiritus expellit. Vbi tangit quatuor actus
 contemplatiuæ, quos designauit in montis ascensu,
 qui sunt oratio, lectio, contuitio diuinorum, et re-
 uelatio secretorum. Et quatuor actiue: qui desi-
 gnantur in descensu. Quadrupliciter enim debet
 prælatus in exercitio actionis condescendere subdi-
 tis suis, scilicet visitando, compatiendo, vitia incre-
 pandando, et necessitates releuando. Secundum litte-
 ram vero descendentem turba occurrit, quia cupie-
 bant videre expulsionem dæmonis, quæ non potuit
 fieri a discipulis sicut paulo post subditur: *Rogauit di-*
scipulos suos ut eijcerent illum, et non potuerunt. Ex tan-
 ta igitur præsentia et desiderio populi, colligitur op-
 portunitas miraculi faciendi.

Secundo

Sup. 1. c
1. Cor. 12. a
Eccli. 32. a
Eccli. 11. d
Ambr. 10. 5
serm. 25. de
Natali S.
Eusebij.
Idem sermo
habetur in
ter sermo-
nes S. Maxi-
mi, qui cita-
tam senten-
tiam habet,
quæ non ha-
bet S. Amb.
et legitur in
comm. Con-
fess. Pontif.
Ioan. 6. a
Exo. 19. d
Mat. 8. a
Gen. 6. a
Pf. 103. b
Beda 10. 5.
lib. 3. in ca.
9. Luca.

Secundo vero introducebat hominis obsecrantis in-
 stantiam, cum ait: *Ecce vir de turba exclamauit.* In hoc
 ostendit affectum in supplicando secundum illud:
Exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad
te. Vnde in Machabæis: Exclamauerunt tuis signo-
rum et clamauerunt in cælum. Et de Samuele dicitur
 quod contristatus clamauit ad Dominum tota no-
 cte. Et quod hic esset clamor orationis, patet per hoc
 quod sequitur: *Dicens, Magister, obsecro te, respice in*
filium meum, quia vnicus est mihi. In qua oratione fate-
 tur Christi excellentiam, offert reuerentiam, petit
 clementiam, et allegat indigentiam. Et sic est oratio
 satis perfecta, cum dicit: *Magister, excellentiam con-*
fitetur, iuxta quod dicitur discipulis: Vocatis me Ma-
gister et Domine: et bene dicitis. Ideo autem vocat
eum Magistrum, quia existimabat eum plura posse
et scire quam discipulos, qui non potuerant nec sci-
uerant curare filium suum, et propterea dicebat Do-
minus discipulis: Nec vocemini Magistru, quia Ma-
gister vester vnus est Christus. In hoc autem quod
addit, obsecro te, exhibet reuerentiam. Obsecrantis
enim est se humiliare et reuereri, iuxta quod dicitur:
Seniore ne increpaueris: sed obsecra vt Patrem.
 Et hoc potissime debet homo facere in oratione.
 Nam dicitur: Oratio humiliantis se, nubes penetra-
 bit. In hoc vero quod addit: *respice in filium meum,*
 petit misericordiam secundum illud: Misereere nostri
 Deus omnium, respice in nos, et ostende nobis lu-
 cem miserationum tuarum. De quo dicitur: Respe-
 xit in orationem humilium, et non spreuit preces
 eorum. In hoc quod addit: *Quia vnicus est mihi,* al-
 legat indigentiam, quasi diceret illud: Respice in me,
 et misereere mei: quia vnicus et pauper sum ego. Vni-
 cus enim filius tenere diligitur iuxta illud: Sicut mater
 vnicum amat filium suum, ita ego te diligebam.
 Et cum dolore perditur, vnde dicit Iacob de Benia-
 min: Ipse solus remansit, si quid ei aduersitatis acci-
 derit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos
 meos cum dolore ad inferos.
 Tertio vero adiungit dæmonis obfidentis violentiam,
 cum addit: *Et ecce spiritus apprehendit eum et sub-*
bito clamat. Ex quo apparet quod dæmon affigebat
 afflictionem repentina. Vnde dicitur de isto eodem:
 Miserere filio meo, quia lunaticus est, et male pati-
 tur, et sæpe cadit in ignem, et crebro in aquam. Vnde
 talis infirmitas erat repentina, sicut est infirmitas
 manu sua, et cetera. In quo designatur, quod verus
 Dauid, Christus, dæmoniacam violentiam domaturus
 erat. Nec tantum erat repentina, sed etiam afflic-
 tiua, vnde addit: *Et elidit et dissipat eum cum spuma.*
 Quod est signum magni doloris et afflictionis. Vnde
 poterat iam dicere, dissipata sunt ossa mea secus in-
 fernum, quia a spiritu infernali dissipabatur. Nec
 tantum erat afflictiva, sed etiam diuturna, propter
 quod addit: *Et vix discedit dilanians eum.* Vnde po-
 terat iste dicere illud Iob: Simul venerunt latrones
 eius, et fecerunt sibi viam per me, et obfederunt in
 gyro tabernaculum meum. Et quod passio ista esset
 magnæ durationis, et difficultatis, apparet propter
 difficultatem curationis. Vnde adiungit: *Et rogauit*
discipulos suos ut eijcerent illum, et non potuerunt. Ra-
 tio autem huius fuit, quia non poterat per potesta-
 tem terrenam secundum illud Iob: Non est super
 terram potestas, et cetera. Et tunc aberat diuinæ effi-
 caciæ potestas propter incredulitatem humanam.
 Vnde dixerunt discipuli Domino: Quare nos non po-
 tuimus eijcere illum? Dixit illis Iesus: Propter incre-
 dultatem vestram. Nam dicitur: Si potes credere,
 omnia possibilia sunt credenti.
 Secundo spirituale autem intelligentiam in
 hoc dæmoniaci sic vexato, intelligitur homo, qui

A possidetur a peccato spiritali, qui apprehenditur per
 superbiam, quæ primo facit quod diabolus manum
 extendat in hominem secundum illud: Ipse est rex
 super vniuersos filios superbiæ. Secundo clamat per
 iactantiam: Expectaui vt faceret, et cetera. Se-
 quitur: Et iustitiam, et ecce clamor, tales erant Phari-
 saei secundum illud: Dilatant phylacteria sua, ma-
 gnificant fimbrias, amant autem primos recubitus
 in cænis, et cetera. Tertio vero, elidit per inuidiam
 secundum illud Iob: Eleuasti me, quasi super ventum
 ponens, per arrogantiam: elidisti valide, per in-
 uidiam. Quia paruulum occidit inuidia. Quarto vero
 dissipatur per iracundiam, quæ omnes cogitatio-
 nes conturbat secundum illud Iob: Cogitationes meæ
 dissipatæ sunt, torquentes cor meum. Et in Psalmo:
 Dissipati sunt nec cõpuncti. Sequitur: Frenauerunt
 super me dentes suos. Quinto dilaniat per cordis
 mastritiam, qua præcipitat in impatientiam, et per
 hanc dilaniatur in conscientia. Vnde: Tristitia cor-
 dis flecit ceruicem, et cetera. Et hinc est quod vix
 discedit propter perfidiam. Nequam est natio eo-
 rum, et naturalis malitia ipsorum, et quoniam non
 poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.
 Respondens autem Iesus dixit: Nunc post oportunitatem
 disponendâ, explicat secundo Euangelista pote-
 statem efficientem, quæ hic describitur, vt æqua, vt
 pia, et vt magna. Primo describitur vt æqua in argu-
 tione cordis increduli, cum dicit: *O generatio infidelis*
et peruersa, vt infidelitas sit in cognitione, et peruersi-
tas in affectione secundum illud: Generatio enim per-
uerfa est, et infideles filij. Infidelitas reddebat eos stul-
tos, et peruersitas duos secundum illud: Peruersi diffi-
cile corriguntur, et stultorum infinitus est numerus.
 Ideo non solum sunt admonendi, sed etiam fortiter
 increpandi: Propterea addit: *Vsquequo ero apud vos:*
vobis scilicet faciens bona, et patiar vos? sustinens sci-
licet vestra mala: quod non dicit propter impatien-
tiam, cum ipse sit de quo dicitur: Qui solem suum
facit oriri super bonos et malos. Et supra: Ipse beni-
gnus est super ingratos et malos. Sed hoc dicit, vt per
increpationem duram, expellat cordis duritiam se-
cundum illud: Increpa illos dure, vt sani sint in fide.
 Secundo describitur vt pia in aduocatione infan-
 tis obfessi, cum dicit: *Adduc huc filium tuum, scilicet*
ad præsentiam Saluatoris, vt iam videatur impletum
illud: Afferent filios tuos in vlnis, et filias tuas super
umeros portabunt. Adduc, inquam per fidem tuam
eum, qui non potest venire per fidem suam, sicut illi
virii apportauerunt paralyticum, de quibus dicitur:
Quorum fidem vt vidit Iesus, dixit: Homo, remittun-
tur tibi peccata tua. Vnde Dominus dixit huic viro:
Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Fi-
des est enim illa, qua mediâte quis ducitur ad Chri-
stum, quia ipsa est via deueniendi ad Deum. Vnde
Apostolus: Sine fide impossibile est placere Deo.
 Credere enim oportet accedentem, et cet. Et quia non
 est conuentio Christi ad Belial, nec societas luci ad
 tenebras, ideo additur: *Et cum accederet, elisit illum dæ-*
monium et dissipauit. In quo ostenditur, quod ipse in-
 uitus veniebat ad lucem tamquam male agens secun-
 dum illud: Qui male agit, odit lucem. Simul etiam
 cum hoc ostenditur quod diabolus maxime aduer-
 satur, ne quis ab eo obfessus cõuertatur ad Christum,
 secundum quod dicit Beda in glossa: dum puer ad
 Dominum accedit, eliditur, quia conuersi ad Domi-
 num plerumque a dæmone grauius pulsantur, vt ad
 vitia reuertantur. Cuius exemplum habemus de Pha-
 raone, qui persequebatur populum recedentem.
 Tertio describitur, vt magna in expulsionem spiritus
 immundi, quasi solo verbo compescens eum secun-
 dum illud supra: Increpans non sinebat ea loqui. Vnde
 Angelus Domini dicebat: Increpet Dominus in
 te fatan. Et quod illa increpatione eiectum est dæ-
 monium,

Iob 40. d
Isa. 5. b
Mat. 23. a
Iob 30. c
Iob 5. a
Iob 17. e
Psal. 34. c
Eccli 38. b
Sap. 12. b
Deut. 32. c
Eccli 1. d
Mat. 5. g
Sup. 6. e
Tit. 1. d
Isa. 49. f
Sup. 5. d
Mat. 9. a
Mar. 9. c
Heb. 11. b
2. Cor. 6. e
Ioan. 3. e
Beda 10. 5.
lib. 3. in Lu-
ca cap. 9.
Exo. 14. a
Sup. 3. g
Zach. 3. a

Iob 5. c monium, subditur: *Et sanauit puerum.* Vnde illa increpatione erat salutis, propter quod Iob ait: Increpationem Domini ne reprobos: quia ipse vulnerat, et medetur: percutit, et manus eius sanabunt. Et quia hoc meruerat fides Patris, ideo addit: *Et reddidit illum Patri eius,* ad leniendum dolorem ipsius, ut possit dicere vnico suo illud Iacob: *Iam latus moriar,* quia vidi faciem tuam, et superstitem te relinquo.

Gen. 46. d In hoc factio autem spiritualiter eruditur Prælati, qualiter subditum a diabolo per peccatum obsequium reddere debet Regi cælorum, scilicet increpando et sanando. Increpando per iustitiam, et sanando per clementiam. Debet autem esse rigor iustitiæ, respectu culpæ, sed dulcor clementiæ, respectu naturæ. Vnde Augustinus: *Fiat correptio cum dilectione hominum, et odio vitiolorum.* Et Gregorius: *Distinctionem debemus vitijs, et compassionem naturæ.* Vera namq, iustitia compassionem habet, falsa iustitia indignationem. Vnde et infra dicitur de Samaritano curante vulneratum, quod plagis eius infundit vinum, et oleum: vinum mordens, et oleum leniens secundum duo quæ dicta sunt.

Aug. 20. 1. in 3. Reg. cap. 24. *Stupebant autem omnes,* et cetera. Post opportunitatem disponentem, et potestatem efficientem, subdit hic Euangelista vtilitatem consequentem. Et hæc fuit duplex: Prima vniuersalis, secunda particularis. Prima fuit excitatio vniuersorum ad reuerentiam maiestatis, secunda fuit sollicitatio discipulorum ad intelligentiam veritatis. Primo igitur quantum ad excitationem vniuersorum ad maiestatis reuerentiam, dicitur: *Stupebāt autem omnes in magnitudine Dei,* quia magna erat potentia quæ tam magnum morbum in tam paruo tempore, tam paruo verbo perfecte curauit. Vnde decantabant illud: *Magnus Dominus noster,* et magna virtus eius. Et illud Hieremias: *Magnus es tu Domine, et magnum nomen tuum in fortitudine.* Et in Exodo: *Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui? magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia.*

Exo. 15. b Secundo vero, quantum ad sollicitationem discipulorum ad veritatis intelligentiam, additur: *Dixit autem ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos,* quasi diceret eis: Alijs recognoscentibus, et admirantibus magnitudinem miraculorum, vos cogitate humilitatem futurorum opprobriorum et pretiosi sanguinis, quo mundus redimendus est: euen tum mente recondite, dum ceteri mirantur tantum facta diuinæ altitudinis. Vnde, *Ponite,* id est, in memoria habete secundum illud: *Pone me ut signaculum supra cor tuum.* Ideo autem post ostensionem miraculi, adiungit prædictionem futuri supplicij, ne subito veniens passio discipulos omnino concutiat.

Eccl. 11. c Vnde Ecclesiasticus: *In die bonorum ne immemor sis malorum.* Et ne aliquis prosperitatis tempore extollatur secundum illud: *Ne glorieris in crastinum,* ignorans quid superuentura pariat dies. Et ideo Ecclesiasticus: *Nec in die honoris tui extollaris.* Sermones vero quos vult ad memoriam reduci, sunt de passione. Vnde addit: *Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum.* Tradatur, inquam, ex clementia a Deo Patre: *Qui proprio filio suo non percipit,* sed pro nobis omnibus tradidit illum, *et cetera.* Tradetur ex obedientia a seipso: Pro eo quod tradidit in mortem animam suam. Tradetur ex malitia a Iuda proditore: *Qui intingit mecum manum in paropside,* hic me tradet. Et in hoc implicat totam passionem. Et quoniam hoc erat occultum mysterium, ideo additur: *At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos, ut non sentirent illud:* quia adhuc rudes erant et animales, nec intelligebant præterita a Deo facta, nec futura. Vnde Ecclesiasticus: *Qui ignorat præterita, et futura nullo scire potest nuncio.* Immo et quia adhuc non erant perfecte eruditi, ideo additur: *Et timebant eum interrogare de hoc*

A *verbo.* Nondum enim audierant ab illo illud Ioannis: *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit.* **Ioan. 15. c** *et cetera.* Huius autem ignorantia triplex erat ratio. Partim enim veniebat ex amore charitatis, partim ex fide diuinitatis, partim ex consueto modo loquendi Christi in parabolis. Et hoc tangit glossa Bedæ. Licet autem sciret Dominus eos ignorare, prædixit tamen eis, ut postmodum narrauit post Resurrectionem quando eos increpauit, infra: *O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ, nonne hæc oportuit pati Christum?* *et cetera.* Vnde huius rationem reddit: *Et nunc dixi vobis priusquam fiat, et cum factum fuerit, credatis.* Tum etiam ut, sicut dictum est, in omni nostra exaltatione doceat mortis et humilitatis nostræ habere memoriam. Vnde Ecclesiasticus: *Memorare nouissima tua, et in æternum non peccabis.*

B *Intrauit autem cogitatio,* et cetera. Hæc est tertia pars huius partis, in qua agitur de missione Apostolorum, vbi post explicationem formæ prædicandi, et viæ proficiendi, explicatur norma præsidendi. Apostoli enim gerebant personam prædicatorum, virorum perfectorum, et prælatorum. Quoniam autem prælati ad plebem regendam sunt necessaria tria, scilicet humilitas animi, æquanimitas zeli, et perspicacitas iudicij: ideo pars ista tres habet partes. In quarum prima informat ad animi humilitatem, in secunda ad zeli æquanimitatem, ibi: *Factum est autem dum complerentur,* et cetera. In tertia ad iudicij perspicacitatem, ibi: *Factum est autem ambulans illis,* et cetera. Prima pars habet duas. Primo enim informat ad humilitatem respectu domesticorum, secundo vero respectu extraneorum, ibi: *Respondens autem Ioannes dixit.* In persuasione autem humilitatis ad domesticos habenda, tria introducuntur ab Euangelista. Primum est laudandæ humilitatis occasio propter suum contrarium: secundum est laudatiua manu ductio per sensibile exemplum. Tertium est perfectæ laudis conclusio per diffinitiuum iudicium. Primo ergo introducitur laudandæ humilitatis occasio, cum ait: *Nam qui minor est inter vos omnes,* per reputationem et humilitatem. *Hic maior est,* secundum diuinam acceptionem et veritatem. Minimus ergo est maximus, et hoc quia ad magna præmia ordinatus, iuxta illud infra: *Qui se humiliat exaltabitur.* Si hæc est pars vera, tamquam Dei sententia, igitur quis se humiliat, ille maior est: et qui maxime, ille est maximus. Et ratio huius est, quia quanto sumus humiliores, tanto sumus a tumore superbiæ inaniore: et quanto inaniore a tumore superbiæ, tanto pleniores dilectione: et quanto hac pleniores, tanto maiores. De ipsa enim scribitur: *Maior autem horum est charitas.* Et ideo dicitur: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo inuenies gratiam.* Et rursus: *Magnus est iudex, et potens in honore: sed non est maior illo qui timet Deum.* Vel ideo minor est maior, quia quanto quis humilior, tanto Christo similior, et per hoc tæto ei proximior. Christus autem est maximus, sed quanto aliquis maximo propinquior, tanto maior. Quanto quis ergo minor, tanto maior, et hoc est quod ipse innuit infra: *Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.* Et ideo dicebat: *Qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: et qui præcessor est, sicut ministrator.* Et: *Siquis vult primus esse, erit omnium nouissimus, et omnium minister:* quia dicitur: *Sic erunt nouissimi primi et primi nouissimi.* Et propter hoc Paulus attendens hæc, dicebat: *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus.* Et item: *Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc.* Ergo inter viros spirituales non de

Mat. 19. b *spicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes.* Et quia cogitationem videbat esse viam ad morbum, ideo tamquam sapiens medicus apponit remedium cum ait: *Apprehendit puerum, et statuit illum secum se,* tamquam sibi conformem et propinquum. Vnde dicebat: *Sinite paruulos, et nolite eos prohibere ad me venire, talium enim est regnum cælorum.* Et Oseas: *Quia puer Israel, et dilexi eum.* Et propter hoc dicebat sapiens: *Noli me reprobare a pueris tuis: quoniam seruus tuus sum ego, et filius ancillæ tuæ.* *Secus se, igitur paruulum statuit, ut ostendat, oportere fieri paruulum qui vult esse amicus Dei.* Et hoc notat, cum subditur: *Et ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit.* In quo ostendit tantum affectum se habere ad paruulos, et humiles, ut quod fit eis, reputet sibi fieri. Vnde dicit in iudicio: *Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Tales enim potissime accipit. Secundum illud Psalmistæ: *Excelsus Dominus, et humilia respicit.* Et secundum illud Isaia: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, cum subditur: Et contritum spiritu? et cetera.* Ex hoc autem colligitur magna excellentia esse in paruulo, dum in eo recipitur Christus, non solum secundum humilitatem humanam, verum etiam secundum auctoritatem diuinam. Ad quam insinuandam, addit: *Et quicumque me receperit, recipit eum qui me misit.* Hoc colligitur, quod qui honorat et recipit paruulum Christi, recipit et honorat Deum. Magnus igitur est honor, et gloria paruulorum. Ex quo persuadet eis, ne ambiant esse magni, sed studeant esse paruuli. Et ad hoc inuitat Apostolus: *In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantur.* Sequitur: *Hoc enim sentite in vobis quod et in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset. Subiungitur: Semetipsum exinanuit, formam serui accipiens.* Sic etiam faciebat Apostolus, secundum illud: *Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci.* Et alibi: *Facti sumus paruuli in medio vestri, tamquam si nutrix foueat filios suos.*

Phil. 2. a Tertio vero subiungitur perfectæ laudis conclusio per diffinitiuum iudicium, cum ait: *Nam qui minor est inter vos omnes,* per reputationem et humilitatem. *Hic maior est,* secundum diuinam acceptionem et veritatem. Minimus ergo est maximus, et hoc quia ad magna præmia ordinatus, iuxta illud infra: *Qui se humiliat exaltabitur.* Si hæc est pars vera, tamquam Dei sententia, igitur quis se humiliat, ille maior est: et qui maxime, ille est maximus. Et ratio huius est, quia quanto sumus humiliores, tanto sumus a tumore superbiæ inaniore: et quanto inaniore a tumore superbiæ, tanto pleniores dilectione: et quanto hac pleniores, tanto maiores. De ipsa enim scribitur: *Maior autem horum est charitas.* Et ideo dicitur: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo inuenies gratiam.* Et rursus: *Magnus est iudex, et potens in honore: sed non est maior illo qui timet Deum.* Vel ideo minor est maior, quia quanto quis humilior, tanto Christo similior, et per hoc tæto ei proximior. Christus autem est maximus, sed quanto aliquis maximo propinquior, tanto maior. Quanto quis ergo minor, tanto maior, et hoc est quod ipse innuit infra: *Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.* Et ideo dicebat: *Qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: et qui præcessor est, sicut ministrator.* Et: *Siquis vult primus esse, erit omnium nouissimus, et omnium minister:* quia dicitur: *Sic erunt nouissimi primi et primi nouissimi.* Et propter hoc Paulus attendens hæc, dicebat: *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus.* Et item: *Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc.* Ergo inter viros spirituales non de

A bet esse contentio de primo loco, sed de postremo, quia ille honorabilior est, sicut dicitur infra: *Cum uocatus fueris ad nuptias, vade recumbe in nouissimo loco, et cetera.*

Inf. 14. b *Respondens autem Ioannes, et cetera.* Post doctrinam humilitatis ad domesticos, docet humilitatem habendam ad extraneos. Circa cuius insinuationem, tria introducuntur. Primo enim introducitur ex parte viri extranei operatio virtutis: secundo vero ex parte discipuli prohibitionis temeritas: tertio vero ex parte Magistræ persuasio humilitatis. Primo ergo introducit operationem virtutis, ex parte viri extranei, cum dicit: *Respondens autem Ioannes dixit: Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eijcientem daemonia.* Quia enim Dominus persuaserat humilitatem, volens scire Ioannes, vtrum documentum ad extraneos se extendat: ideo respondet, et hunc extraneum mirabilia facientem introducit. Extranei autem a Christo possunt miracula facere secundum illud: *Multi dicent mihi in illa die: Domine Domine. Sequitur: Et in nomine tuo daemonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus.* Et tunc confitebor illis: *Subiungitur: Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.* Hoc autem fit quando quis habet fidem nominis Christi, sine charitatis amore secundum illud: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Et hoc est, quia charitas est illa quæ facit amicum Christi. In hoc autem apparet virtus nominis Christi maximæ efficaciam, dum talia operatur in uocatum ab extraneis, ut merito secundum illud: *In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum.* Vnde infra: *Domine, etiam daemonia subiiciuntur nobis in nomine tuo?*

1. Cor. 13. d Secundo vero introducitur prohibitionis temeritatem ex parte discipuli, cum ait: *Et prohibuimus eum, scilicet ego cum alijs: quod non fuit absque nota præsumptionis quoniam dicitur: Noli prohibere beneficium eum qui potest: si uales, et ipse benefac.* Quia vero frequenter quod fit typo superbiæ, palliatur zelo iustitiæ, ideo adiungit: *Qui non sequitur nobis, scum.* Et ideo non est dignus, ut sit nobis similis in opere miraculorum, qui non est similis in impletione consiliorum. In hoc autem latebat elatio, quasi diceret illud Isaia: *Qui dicunt, recede a me, non appropinquas mihi, quia immundus es.* Et appropinquat illa de qua dicitur de viris, qui prophetauerunt in castris, absente Moyse, quod dixit Iosue filius Nun: *Domine mi Moyse prohibe eos.* At ille: *Quid, inquit, æmularis pro me? Vnde Ioannes qui erat præcipuus amator Domini, et honoris eius æmulator, omnem qui Dominum non amat, a prædicatione nominis Christi excludere volebat.* Vnde Beda in Glossa: *Ioannes diligens Dominum, et a Domino dilectus, excludendum putat a beneficio, qui non vitur obsequio.* Veruntamen fallabatur: *Quia siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.*

Phil. 1. c Tertio quantum ad persuasionem humilitatis ex parte Magistræ adiungit: *Et ait illis Iesus: Nolite prohibere, sed potius humiliter sustinere licet imperfectum.* Quia: *Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere.* Et maxime quando infirmus non est veritatis aduersarius. Propter quod addit: *Qui enim non est aduersus vos, pro vobis est.* Et ideo iste utilis est nobis, et tolerabilis, cum nos non impugnet, sed adiuet. Vnde in Ecclesiastico: *De ea re quæ te non molestat, nec ceteris.* Sed et huic videtur contrarium illud: *Qui non est mecum, contra me est: et qui non congregat mecum, dispergit.* Sed iste non erat cum Domino, neque sequebatur eum: ergo erat ei contrarius et discipulus

Humilitatis ratio erga extraneos.

Mat. 7. d

1. Cor. 13. d

Phil. 2. b

Inf. 10. c

Prou. 3. c

Isa. 65. a

Num. 11. f

Beda to. 5. lib. 3. in ca. 9. Luca.

Phil. 1. c

Rom. 15. a

Eccl. 11. a

Mat. 12. c

et discipulis eius. Quo modo ergo erat pro eis? Ex quo datur intelligi quod in Ecclesia tria sunt genera predicatorum. Quidam sunt pastores veri, et hi quaerunt solum Dei honorem et subditorum salutem secundum illud: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et isti sunt excipiendo et honorandi, et ij sunt imitatores Christi, sicut Timotheus Apostoli: Omnes quae sua sunt quaerunt, non quae sunt Iesu Christi. Experimentum autem eius cognoscite, quia sicut Patri Filius mecum seruiuit in Euangelio. Quidam vero sunt mercenarij, qui pro commodo praedicant, tamen vera et bona, de quibus dicitur: Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est. Et isti rolandi. Quidam sunt lupi, sicut haeretici, qui in doctrina veritatis a Christo discordant de quibus dicitur: Lupus rapit, et dispergit oues. Et in Actibus: Intra bunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi, et isti sunt arcendi. Et de talibus intelligitur illud Matthaei. De secundis tantum loquitur in proposito. Vnde: Nemo est qui faciat virtutem in nomine meo, et possit cito male loqui de me. Vnde in Actibus: Habetur de illis filijs Sceuae quod tentauerunt inuocare nomen Domini Iesu. Et subditur quod spiritus nequam dixit eis: Iesum noui, et Paulum scio: Vos autem qui estis? Sequitur: In-

Tri genera predicatorum.
Ioan. 10. b
Phil. 2. c
Ioan. 10. b
Phil. 2. c
Act. 20. f
Mat. 12. c
Mar. 9. f
Act. 19. c
Psal. 11. a
Ioan. 13. a
Inf. 13. g
Ezec. 3. b
Inf. 17. c
Hier. 14. b
Mal. 3. a
Gen. 32. a

nuncij fideliter et velociter exequantur impetium Domini, ideo additur: *Et euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum, ut pararent illi.* Samaritani isti fuerunt coloni positi in ciuitatibus Samariae pro filijs Israel, in Assyrios translatis, sicut dicitur quod rex Assyriorum adduxit de Babylone et de Cutha, et cetera. Sequitur: Et collocauit eos in ciuitatibus Samariae pro filijs Israel, qui possederunt Samariae, et habitauerunt in vrribus eius, et de istis subditur postmodum ibidem quod fuerunt timentes Dominum, sed nihilo minus et idolis suis seruientes. In horum ciuitatem intrauerunt, non sua voluntate, cum dicitur quod Iudaei non conuertunt Samaritanis, sed vel necessitate compulsi, quae legem non habet, siue de mandato Domini speciali. Nam in missione Apostolorum dicitur: In viam gentium ne abieritis, et in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed illud dicitur ad predicandum, non autem ad hospitium requirendum. Na de hac ciuitate dicitur quod discipuli eius abierant in ciuitatem, ut cibos emerent: et hoc de mandato Domini faciebant, qui ostendebat nullum hominem contemnendum, sed quemlibet amandum ut proximum, sicut infra dicitur de Samaritano in parabola quod proximus fuit illi qui incidit in latrones.

4. Reg. 17. d
Ibidem. g
Ioan. 4. b
Mat. 10. a
Ioan. 4. a
Inf. 10. f
Ioan. 1. b
Ind. 19. d
Ioan. 4. c
Prou. 14. a
Eccl. 13. c
Sap. 2. e
Psal. 54. b
Psal. 72. a

Tertio adiungitur inhumanitas Samaritanorum, qua hospitium denegabant, cum dicitur: *Et non receperunt eum.* Cum tamen ipse esset Dominus eorum, ut impletur illud: In propria venit, et sui eum non receperunt. Similis fuit inhumanitas inhumanitati illorum de Gabaa ad Leuitam. Dicitur enim quod sedebat in platea ciuitatis, et nullus eos recipere volebat hospitio. Isti Samaritani non admittebantur a Iudaeis ad cultum Dei. Et ideo euntes in Hierusalem erant contrarij. Et propterea subditur: *Quia facies eius erat euntes in Hierusalem*, id est, quia manifeste hoc cognoscebant quod iret in Hierusalem ad colendum Deum, iuxta ritum Iudaicum. Vnde mulier Samaritana dixit ei: Domine, Patres nostri in monte hoc adorauerunt, et vos dicitis, quia Hierosolymis est locus ubi adorare oportet. Et inter Iudaeos et Samaritanos de loco orationis erat contrarietas. Sicut etiam spiritualiter nunc contingit quod viri spirituales et colentes Deum, deridentur et despiciuntur et abijciuntur ab ijs qui amant mundum. Vnde: Ambulans, recto itinere, et timentes Dominum despiciuntur ab eo qui infami graditur via. Et alibi: Si communicabit lupus cum agno aliquando, sic peccator iusto. Vnde: Dixerunt impij, circumueniamus iustum. Sequitur: Quoniam contrarius est operibus nostris. Et paulo post: Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, et immutata sunt viae eius. Qui enim habent dissimilitudinem vitae, non facile habent societatem viae. Et propterea Samaritani odierunt Hierusalem, eunti in Hierusalem nolebant praestare humanitatem.

Cum autem vidissent discipuli, et cetera. Posita occasione zeli deordinandi, subiungit correptionem zeli deordinati. Circa quam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet indignatio reprehensibilis, increpatio rationalis, informatio memorialis. Primum fuit in discipulorum animo: secundum fuit in Domini verbo: tertium fuit in Dominico facto. Primo igitur, quantum ad indignationem reprehensibilem in discipulorum animo dicitur: *Cum vidissent autem discipuli eius Iacobus et Ioannes. Vidissent, inquam, illius ciuitatis crudelitatem.* Ita ut possent dicere illud: Vidi iniquitatem et contradictionem in ciuitate. Et iterum: Zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. Vnde indignatione commoti sunt, quia Dominum, cuius maiestatem in monte viderant cum Moysse et Elia, sic videbant despicere in terra. Propter quod additur: *Dixerunt, Domine, vis dicimus, ut ignis descendat de caelo, et consumat illos?* In quo ostenditur indignationis furor, quo illos commoti erant, ut vellent

perire de terra. Ideo autem isti duo praecipue hoc dixerunt, quia magni erant honoris Domini zelatores. Vnde poterat de eis dici illud: Testimonium perhibeo illis, quod emulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam. Sicut duo filij Iacob, Simeon, et Levi zelo iniuriae sibi factae commoti, destruxerunt urbem Sichimorum: Vel ideo hoc dicebant, quia ipsi fuerant cum Domino in monte, ubi cognouerant eius potestatem, maiestatem, et viderant Eliae societatem, et ideo similem illis volebant vltionem facere, qualem Elias fecisse legitur. Dixit Elias: Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, et deuoret te, et quinquaginta tuos. Sequitur: *Et deuorauit eu, et quinquaginta.*

Secundo vero quantum ad reprehensionem rationabilem in Domini verbo, subditur: *Et conuersus, increpauit illos, dicens: Nescitis cuius spiritus estis.* Hoc dicit, quia ipsi credebant, se moueri a spiritu rectitudinis: et ipsi mouebantur zelo amaritudinis: quod non debebant facere, sicut dicitur, quod si zelum amarum habetis, et contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse aduersus veritatem. Et propterea dicitur: *Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint.* Spiritus enim Christi, est spiritus mansuetudinis, secundum illud: Spiritus Domini super me, eo quod vixerit me, ad annunciandum mansuetis, misit me. Et item: Ecce seruus meus, suscipiam eum. Sequitur: *Dedi spiritum meum super eum.* Subiungitur: *Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet.* Et hunc spiritum debebant isti habere tamquam boni discipuli et imitatores Magistri. Et propterea addit: *Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed saluare.* Quoniam hic aduentus non erat iustitiae, sed misericordiae secundum illud: *Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicaret mundum: sed ut saluaret mundum per ipsum.* Vnde ab isto suum nomen accepit, ut diceretur Iesus secundum illud: *Vocabis nomen eius Iesum:* ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Et item: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam in redemptionem pro multis.* Et ideo qui spiritum Christi habet, non debet expetere vindictam, sed exhibere patientiam, secundum illud Ambrosij in Glossa: *Perfecta, inquit, virtus non habet studium vltionis. Nec vlla est iracundia charitatis, sed plenitudo.* Ideo dicitur: *Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum ira.*

Tertio quantum ad informationem memorabilem in Domini facto subditur: *Et abierunt in altum castellum.* In quo dedit formam discipulis, ut potius fugiant homines, quam cum eis contendant. In iuxta quod dedit formam discipulis suis: *Cum autem persequerentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.* Exemplum autem huius habemus in Abraam et Loth in Genesi, ubi dixit Abraam: *Ne, quae sit iurgium inter me et te. Fratres enim sumus. Subiungitur: Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo.* In quo docuit perfectam mansuetudinem, quae decet Christi seruos secundum illud: *Seruus autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse.* Vnde secundum illud: *Sit omnis homo tardus ad iram.* Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Si enim noluit Dominus Maiestatis, irasci tanta inhumanitati, quanto minus nos debemus alicui indignari? Et haec potissime mansuetudo reperiri debet in praepositis Ecclesiae. Vnde Apostolus: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia, et doctrina, quoniam in psalmo dicitur: Superuenit mansuetudo, et corripimur.* Et Seneca: *Generosus est animus hominis: facilius ducitur quam trahatur.* Vnde ipse dicit quod rex apum non habet aculeum.

Factum est autem, ambulantibus et cetera. Post in-

formationem Apostolorum ad normam praedictam, quantum ad humilitatem animi, et aequalitatem zeli: hic tertio loco informat eos, quantum ad perspicacitatem iudicij. Et hoc per exemplum Iesu Christi. Perspicacitas autem iudicij manifestatur in parte ista tripliciter. Primo in repulsionem duplicium. Secundo in aduocatione simplicium, ibi: *Ait autem ad alterum, et cetera.* Tertio in redargutione mobiliu, ibi: *Et ait alter, si quar te Domine, et cetera.* Circa repulsionem duplicium introducuntur duo. Primum est simulatio simplicitatis. Secundum, detectio duplicitatis. Primo ergo quantum ad simplicitatis simulationem, dicitur: *Factum est autem ambulantibus illis in via, scilicet discipulis ambulantibus cum Domino in via perfectionis, sicut dicitur de Noe: Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.* Et similiter Dominus ad Abraam: *Ambula coram me, et esto perfectus.* De qua via: *Aures tuae audient verbum post tergum monentis. Haec est via, ambulare in ea.* Et quia in hac via frequenter mali simulatione iungi volunt bonis, ideo additur: *Dixit quidam ad illum: Sequar te, quocumque ieris.* In quo ostendebat se habere voluntatem sequendi perfecte, cum tamen alii in corde haberet, sicut Simon magus, de quo dicitur: *Cum baptizabatur viri et mulieres, tunc Simon et ipse credidit: et baptizatus est, malo tamen corde et duplici, sicut ex sequentibus patet.* Vnde Hieronymus: *Iste hac intentione volebat sequebatur miracula facienda, ut de miraculis diuitias lucraretur.* Cuius contrarium docetur: *Ne accesseris, inquit, ad illum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum.* Tales sunt qui magna promittunt et parua faciunt. Contra quos dicitur: *Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis, et remissus in operibus tuis.*

Secundo vero quantum ad duplicitatis detectionem adiungitur: *Et ait illi Iesus: Vulpes foueas habent, in quibus scilicet lateant, et volucres calis nidus, in quibus pernoctent, Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet, in quo miram ostendit inopiam, quasi diceret, se nolle habere comitem, qui terrena diligit.* Vnde infra: *Qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus, hoc est, imitator perfectus.* Vnde Chrysostomus: *Respondet Dominus ad mentem eius, quasi dicat: Quid me sequeris propter pecunias, qui vides non tantum mihi diuersorium esse, quantum auius? Simul etiam cum hoc notat eum de simulatione exteriori, quae intelligitur in vulpe secundum illud quod dicitur de Herode: *Ite, et dicit vulpi illi. Et propterea per vulpes intelliguntur haeretici, quoniam tortuosi et subdoli sunt, et ignem habent in caudis, sicut dicitur de vulpibus Samsonis. Nota etiam eum de simulatione interiori in volucre, quae alta petit, talis est superbus sicut dicitur: *Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus.* Et propter haec duo Dominus ostendit eius confortium repudiandum, quia ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret: ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Et propterea in exemplum imitationis factus est mendicus iuxta illud: *Propter vos egenus factus est, cum esset diues: ut illius inopia diuites essetis.* Vnde imitatores Christi inopia Christi diuites facti sunt. Valde enim diues est, qui tantum habet quantum Rex caeli et terrae. Huiusmodi autem est, qui nihil habet proprietate, et totum possidet charitate, sicut illi: *Tamquam nihil habentes, et omnia possidentes: Beatus qui terrenam foueam commutat in aeternam aulam.* Beati autem pauperes spiritu, et cetera. Simul etiam cum hoc attende, quod paupertas non est placita**

Perspicacitas iudicij.

Gen. 6. b

Gen. 17. a

Isa. 30. c

Act. 8. b

Hieron. 20. 5. in cap. 8.

Marth.

Eccl. 1. d

Eccl. 4. d

Inf. 14. g

Chryso. 20. 2. homi. 28.

in Matth.

Inf. 13. f

Vulpes.

Ind. 15. a

Abd. 1. b

1. Cor. 1. d

2. Cor. 8. b

2. Cor. 6. e

Mat. 5. a

est placita nisi simplex, contra dolositatem vulpis, et humilis contra elationem volucris. Vnde Isaias: Ad quem enim respiciam, nisi ad pauperulum et contritum spiritu, et trementem sermones meos? vbi iungit paupertatem simplicitati et humilitati.

Isa. 66. a

Aug. in 3. Regula ca. 5. to. 1.

Ec. li. 2. 5. a

Vnde Augustinus: Quid prodest diuitias reliquisse, cum miser homo superior efficitur diuitias cotemendo, quam fuerat possidendo? Nam superbus odiosus est Deo et hominibus, secundum illud: Tres species odiuit anima mea. Sequitur: Pauperem superbum, et cetera.

Ait autem ad alterum. Post repulsionem dupliciū, subditur hic aduocatio simpliciū, circa quam duo introducuntur. Primum est vocatio innocentis, secundum est eruditio ignorantis. Primum igitur quantum ad innocentis vocationem dicitur: Ait autem ad alterum: Sequere me, sicut Filius patrem: Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabis.

Hier. 3. f

Mat. 19. c

Ioan. 21. d

Vel sicut discipulus Magistrum, sicut dixit Dominus adolefcenti consilium requirenti: Si vis perfectus esse, vende omnia, qua habes, et da pauperibus. Subiungitur: Et veni, sequere me. Et hunc distincte vocabat sicut Petrum: Tu me sequere. Et signatet alterum dicit, quia alterius erat dispositionis: erat autem simplex et humilis: ad quod designandum adiungit: Ille autem dixit: Domine, permittite mihi primum ire, et sepelire patrem meum. In quo apparet puritas, quia non celabat cordis affectum, non refutabat consilium: Non enim respuit esse discipulus, sed expleta paterni funeris pietate, liberior hunc assequi desiderat. Apparet etiam humilitas, qua mortuo patri impendere volebat obsequium, iuxta illud: Qui timet Dominum, honorat parentes, et quasi dominis seruiet his qui se genuerunt. In opere et sermone et omni patientia, et cetera. Ad hoc enim mouebat eum obedientia diuini precepti: Honora patrem tuum. Mouebat etiam clementia animi: depelire enim mortuum, opus est misericordiae, de qua commendatur Tobias: Cum multis occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum. Mouebat etiam consuetudo laudabilis secundum illud: In mortuum produca lacrymas, et quasi dirapassus incipe plorare, et secundum iudicium contenge corpus illius, et non despicias sepulturam illius. Vnde apparet quod non dixit hoc ex carnalitate, sed ex quadam pietate et humilitate, sicut Eliseus dixit Eliae: Osculer, oro, patrem meum, et matrem meam, et sic sequar te.

Eccli. 3. a

Exo. 20. b

Tob. 1. d

Eccl. 38. b

3. Reg. 13. d

Mortui.

Eph. 2. a

Eccli. 13. c

Dent. 33. b

Amb. 20. 3. li. 6. in hunc locum cap. 9. Luca.

1. Tim. 4. b

Secundo vero quantum ad ignorantis eruditionem subditur: Dixitque ei Iesus: Sine vi mortui sepeliant mortuos suos. In quo primo erudit eum peccatorum consortium declinare. Nam mortui vocantur hic peccatores et infideles. Vnde: Vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis, et cetera, talium consortium deserendum est viro sancto, secundum illud: Quae communicatio sancto homini ad carnem? idest ad peccatorem et infidelem. Vnde quantumcumque sit coniunctus, tamen deferendus, maxime cum impedit bonum. Vnde: Qui dixerit patri suo, et matri suae: Nescio vos: et fratribus suis: Ignoro illos, sequitur: Hi custodierunt iudicia tua o Iacob, et legem tuam o Israel. Erudit etiam eum, minora bona pro maioribus postponenda esse. Vnde Ambrosius docet minora bona pro vtilitate maiorum esse praetermittenda. Maius est enim animas mortuorum praedicando suscitare, quam corpus mortui in terra abscondere. Et propterea subdit: Tu autem vade, et annuncia regnum Dei, quasi dicat, minus bonum pro maiori intermitte. Iuxta quod dicitur: Exerce te metipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, et cetera. Ex quo apparet, quod opera pietatis spiritualis, omnino secundum sententiam Apostoli, et Domini sunt corporalibus

A operibus anteponenda. Quod enim pietatis maius opus, quam sepelire mortuum, et hoc, patrem proprium? et tamen Christus vult pro praedicationis officio hoc dimitti. Propter quod dicebant Apostoli: Non est aequum, nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Quanto enim anima melior est corpore, tanto melius est animam pacere praedicando quam corpus, alimenta ministrando. Vel maxime quia plures sunt idonei ad sepulturam quam ad dandam doctrinam. Vnde Apostoli dicebant: Considerate, fratres, viros ex vobis boni testimonij, et cetera. Subditur: Quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus. Quia dicitur: Maria optimam partem elegit. Et ideo Daniel: Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae, et cetera. Et nota quod dicitur: Annuncia regnum Dei, volentibus scilicet poenitere: Iuxta quod dicebat Christus: Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Sicut ergo est magnum peccatum, cum indigenti diues non dat elemosynam: ita maius est peccatum, cum sciens non communicat doctrinam. Vnde: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Ideo dicitur: Nuncia, non abscondas.

Aff. 6. a

Aff. 6. a

Inf. 10. g

Dan. 12. b

Mat. 5. c

Prou. 11. d

C Et alter ait: Sequar te, et cetera. Post repulsionem duplicium et aduocationem simpliciū, subiungit hic redargutionem mobilium, circa quam duo introducuntur. Primum est vacillatio voluntatis: secundum redargutio mobilitatis. Primo igitur, quantum ad voluntatis vacillationem praemittit: Et ait alter: Sequar te Dominus. Ecce voluntas adhærendi Deo, tamquam Magistro. Attendebat enim consilium illud Dominicum: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Et in Ecclesiastico: Gloria magna est sequi Dominum. Sed in hac voluntate fortis non erat, propter quod addit: Sed permittite mihi primum renunciare his qui domi sunt, ex quo apparet quod adhuc afficiebatur erga suos. Contra id quod dicitur: Obliviscere populum tuum, et domum patris tui. Non erat hic similis Paulo, qui dicebat: Cum placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meae, et vocauit per gratiam suam. Sequitur: Continuo non acquieui carni et sanguini. Ideo hic est parentibus renunciandum, quia carnales amici spiritualibus consilijs aduersantur. Et ideo caro et sanguis tamquam aduersarij non sunt admittendi. Et ideo dicitur: Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum. Sequitur: Et inimici hominis, domestici eius. Et ideo dicitur in persona boni religiosi: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Non talis iste, quia oculum habebat ad domesticos. Huic similes sunt religiosi, curiosi de factis consanguineorum, contra quod Beda in Glossa: Si discipulus Dominum secuturus arguitur, vel quod domui renunciare velit, quid fiet illis, qui nulla vtilitate saepe visitant domos, quas reliquerant? Tales non attendunt quod dictum est Abrae: Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstrauero tibi.

Ioan. 8. b

Eccli. 33. d

Psal. 44. c

Gal. 1. c

Mat. 10. d

Hier. 12. b

Beda to. 5. lib. 3. in ca. 9. Luca.

Gen. 12. a

Secundo vero quantum ad redargutionem mobilitatis, adiungit: Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, idest, ad diuinam perfectionis et praedicationis exercitium, quod recte per aratrum designatur propter culturam et fructum iuxta illud: Arabit Iudas, et confringet sibi sulcos Iacob. Nemo, inquam, talis existens, et respiciens retro, idest, ad mundum, aptus est regno Dei, idest ad regnum Dei possidendum. Quia secundum illud: Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Cuius rei figura praecessit in vxore Loth, quae respiciens post se, versa est in statum salis. Quia talis homo efficitur inutilis et sterilis. Et ideo dicitur infra: Qui fuerit in agro, non

Osea 10. c

2. Tim. 2. a

Gen. 19. f

Inf. 17. g

non redeat retro. Memores estote vxoris Loth. Talis homo non est aptus ad regnum, sed potius ad opprobrium. Vnde: Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. Contingit enim eis illud veri prouerbij: Canis reuersus ad suum vomitum, et cetera. Quod recte intelligi potest de reciduantibus et apostatantibus. Et ideo ediuerso suadet: Esto firmus in via Domini. Talis erat Apostolus sicut dicitur: Quae retro sunt obliuiscens, ad ea vero quae sunt priora, extendens, me ipsum ad destinationem persequor, ad brauium supernae vocationis. Et ideo ipse monebat: In charitate radicati et fundati, vt possitis comprehendere, et cetera. Sciebat enim a Domino dictum esse: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ad hoc potissime Scriptura nos inuitat. Vnde per totam legem et prophetas prohibet filijs Israel, ne reuertantur in Aegyptum, idest, ne de diuino seruitio conuertatur homo ad mundum. Vnde et propter illud delictum fere omnes filij Israel, a Domino in deserto interfecti fuerunt.

2. Pet. 1. d

Prou. 26. b

Eccli. 5. e

Phil. 3. c

Eph. 3. d

Mat. 10. c

Num. 14. a

Diuisio.

Inf. eod. c

Inf. 11. a

Ioan. 15. c

Eccl. 10. 5.

Heb. 5. a

Eph. 4. g

Exo. 15. g

Num. 11. c. f.

OST hac autem designauit Dominus, et cetera. Expedita parte de missione Apostolorum, hic subditur pars de missione discipulorum ad modum minorum prelatorum. Habet autem haec pars tres, in quarum prima agit de forma praedicandi: in secunda vero de forma viuendi: Et ecce quidam. In tertia de forma orandi. Infra: Et factum est cum esset in quodam loco, et cetera. Prima pars habet tres, in quarum prima praemittitur missio discipulorum comitantium: in secunda vero additur informatio euntium ibi: Nolite portare neque sacculum, et cetera. In tertia subditur consolatio redeuntium ibi: Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, et cetera. Mittuntur autem discipuli cum auctoritate diuini imperij. Informantur ex veritate diuini magisterij. Consolantur ex familiaritate diuini contubernij. Mittit autem discipulos Dominus ad praedicandum hoc ordine. Primo designando eos secundum debitum numerum: secundo praemittendo designatos in omnem ciuitatem et locum: tertio in accelerando praemissos ad salutem electorum: quarto in confirmando acceleratos contra rabiem persecutorum. Primo ergo quantum ad discipulorum designationem secundum debitum numerum dicit: Post hac autem designauit Dominus et alios septuaginta duos. Designauit vtique, idest, signanter elegit secundum illud: Ego elegi vos, et posui vos, et cetera. Vnde in Glossa: Sicut in Apostolis forma est episcoporum, sic in septuaginta duobus forma est presbyterorum secundi ordinis. Isti debent a Deo designari, idest, ad honorem assumi secundum illud: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, quemadmodum et Aaron. In cuius designationis testimonium debent esse signati signaculo ordinis characteris sacerdotalis, tonsurae, et totius disciplinae, et conuersationis sanctissimae, vt appareat illos esse de numero illorum de quibus dicitur: In quo, scilicet spiritu, signati estis, in die redemptionis. Designauit autem eos in numero septuaginta duos, secundum quod designati fuerant in veteri testamento, in septuaginta palmas, vbi dicitur quod in Elim erant duodecim fontes aquarum, quod ad Apostolos, et septuaginta palmas quo ad discipulos. Et in Numeris signati fuerunt in septuaginta viris, quibus dedit Dominus Spiritum sanctum prophetandi vbi dicitur: Locutus est Dominus ad Moysen, auserens de spiritu qui erat in Moysen, et dans septuaginta viris. Sequitur: Qui prophetauerunt, nec ultra cessauerunt. Remanserunt autem in castris duo viri. Sub-

CAPVT X.

A iungitur: Super quos requieuit spiritus. Nam et ipsi descripti fuerant. In quo hi expresse figurati sunt. Ratio autem, quare isti fuerunt septuaginta duo, literalis fuit: Vt, quemadmodum Apostoli praedicantes duodecim tribubus duodecim erant, sic isti septuaginta duo. Secundum quod in Glossa dicitur: Septuaginta duo mittuntur, qui totidem gentibus linguarum Euangelium praedicarent secundum mysticum intellectum: quia continet in se septies denarium et binarium: in quo signatur septiformis spiritus donatus eorum ministerio ad impletionem decalogi, et duorum praceptorum charitatis. Vel quia septuaginta duo continent horas trium dierum, quia fidem Trinitatis praedicare debebant, sicut dicitur in Glossa, secundum triduanum circuitum solis Christi, scilicet Incarnationis, Passionis, Resurrectionis.

Glossa in 10. cap. Luca ca. 20. 5.

Secundo quantum ad designatorum praemissionem ante suum conspectum subditur: Et misit illos binos, ante faciem suam. Misit, inquam, auctoritate diuina quia sicut dicitur: Sicut me misit Pater, et ego mitto vos. Binos autem misit ad litteram, vt se mutuo custodirent et adiuuarent secundum illud: Melius est duos esse simul, quam vnum: habent enim emolumentum societatis suae. Vel secundum spiritualem intelligentiam, vt dicit Beda, per hoc quod binos mittit, innuit, quod nemo praedicationis officium suscipere debet, qui erga alium charitatem non habet. In cuius rei designationem dicitur: Dentes tui, idest, praedicatores, quorum est masticare cibum paruulis, sicut greges tonsarum, quae ascenderunt de lauaero, omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter eas. In huius etiam rei figuram, vt dicit Glossa, animalia bina fuerunt in arca Noe. Et quoniam haec missio non erat, nisi sicut quaedam preparatio ad Christum, ideo addit: In omnem ciuitatem et locum, quo erat ipse venturus. Vnde sicut praedicationes praecedebat secundum illud: Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Vnde Glossa: Vbi verba praedicationis praecurrunt, venit Dominus ad mentis habitaculum.

Ioan. 20. e

Eccli. 6. b

Beda to. 5. li. 3. in Luca ca. 20.

Can. 4. a

Gen. 6. d

Isa. 40. a

Tertio, quantum ad praemissorum accelerationem ad salutem electorum subditur: Et dicebat illis: Messis quidem multa, idest, turba ad conuersionem parata. Vnde: Quando Samaritani crediderunt, Dominus dixit: Videte regiones, quia albae sunt iam ad messem. Haec messis seminata fuit in lege naturae, creuit autem in lege figurae, sed est collecta in tempore gratiae. Vnde dicitur: Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alij laborauerunt, et vos in labores eorum introistis. Huius autem messis duplex est collectio, scilicet vniuersalis in tempore vltimo, de qua dicitur Angelo: Mitte falcem tuam et mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terrae. Alia est collectio seu messio particularis in praedicatione Euangelij. Sed quia pauci sunt boni messores, ideo subdit: Operarij autem pauci, signanter dicit operarij, quia ad hoc quod falx praedicationis messes colligat, necesse est quod manus operis eam teneat, iuxta quod dicit Gregorius: Ad hoc vt feruetur veritas praedicandi, necessaria est altitudo viuendi. Tales qui faciunt quod ore dicunt, sunt operarij, et a Domino remunerandi secundum illud: Voca operarios et non faciem. Sed pauci sunt operarij studij, quia pauci sunt malitiosi secundum illud: Psephos Apostoli, sicut operarij subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. Plurimi autem sunt desidiofi. Vnde dixit Dominus operarijs: Quid hic statis tota die otiosi? Sunt plurimi similes illis de quibus: Dicitur et non faciunt. Alligant autem onera graui et importabilia. Sequitur: Digno autem suo nolunt ea mouere. Et quoniam messis amittitur, quando boni operarij desunt, ideo addit: Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam, idest, praedicatores bonos, qui gladium diuini verbi, quo

Ioan. 20. e

Eccli. 6. b

Beda to. 5. li. 3. in Luca ca. 20.

Can. 4. a

Gen. 6. d

Isa. 40. a

Ioan. 4. c

Idem. 4. c

Apo. 14. d

Gregorius in Ezech.

Mat. 10. b

2. Cor. 11. c

Mat. 20. a

Mat. 23. a

segetes metuntur, non tantum in ore, sed etiam in manu portent. Vnde de bonis praedicatoribus dicitur: Exultationes Dei in gutture eorum, et gladij accipites in manibus eorum. Vnde praedicator est gladius, qui nisi manu teneatur, non terret aduersarium. Quod bene figuratum est de reaedificantibus Hierusalem: ubi dicitur quod vnusquisque vna manu faciebat opus, et altera tenebat gladium. Tales operarij dantur diuinitus. Secundum quod est signatum quod Deus posuit hominem in paradysum voluptatis, vt operaretur et custodiret illum: et ideo sunt a Domino postulandi, vt eos conducat promittendo, conductos mittat praecipiendo secundum illud: Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta, et cetera. Quarto autem, quantum ad acceleratum confirmationem, contra rabiem persecutorum subdit: *Ite: Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Ite.* Scilicet expedite, sicut animalia illa. Animalia ibant, et reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Et in Prouerbis: Discurr, festina, suscita amicum tuum. Vel, *ite*, idest, pro salute omnium periculis vos exponite secundum illud: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus. Mercenarius, et cetera. Sequitur: Videt lupum venientem, et dimittit oues et fugit. Quasi diceret, ite ad luctum, vt reportetis gaudium secundum illud: Euntes ibant, et flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, et cetera. Vel, *ite* ad periculum, vt reportetis triumphum secundum illud: Transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, et pugnate pro eis. Et quia fortissima armatura est mansuetudo et patientia, ideo dicit: *Sicut agnos inter lupos*, idest, sicut pios, humiles, et mansuetos inter impios, superbos, et malignos. Vt illos mansuetudine vincatis, sicut et Christus fecit, secundum illud: Sicut agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. Sic Apostoli agnina mansuetudine domuerunt lupinam ferocitatem. Et impletum est illud Isaiæ: Habitabit lupus cum agno, et leo quasi bos comederit paleas. Et item: Lupus et agnus pascuntur simul. Vnde Christus sua mansuetudine Paulum lupum conuertit in agnum. Et impletum aut in eo illud: Beniamin lupus rapax, mane comederit predam, et vespere diuidet spolia. Prius enim Christum persecutus est vt lupus, postea pro eo persecutiones passus vt agnus. Tales debent esse prelati Ecclesiarum secundum illud: Seniores pascite, qui in vobis est, gregem, prouidentes, et cetera. Et post: Neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo, quasi dicat, non stitis sicut lupi inter agnos, sed magis agni inter lupos et agnos, vt bonos foueatis et malos toleretis. Vnde Chrysostomus: Fortior est Dei gratia quam naturadum fuerimus oues vincimus, et si multi lupi: si autem fuerimus lupi, vincimur, et cessat a nobis summi pastoris auxilium. Noli portare, et cetera. Post missionem discipulorum comitantium, subdit informationem euntium. Habet autem pars ista duas, in quarum prima praemittitur communis informatio respectu omnium. Secundo specialis respectu personarum specialium ibi: *In quacumque ciuitate intraueritis*. Generali autem informatione inuitat nos ad quatuor, scilicet ad amplexandam mendicitatem, ad declinandam loquacitatem, ad exhibendam humanitatem, et ostendendam maturitatem. Primo igitur quantum ad mendicitatem amplectendam dicit: *Nolite portare sacculum, neque peram*, scilicet ad repositionem pecuniae. Accipitur sacculus pro crumena pecuniaria secundum illud: Sacculus pecuniae secum tulit: *Neque peram*, ad reseruandos panes secundum illud: Nolite solliciti esse, dicentes: *Secum manducabimus?* et cetera. *Neque calceamenta*, scilicet ad cooperiendos pedes. Nam dicitur: Sed tantum

calceatos sandalijs. Sandalia enim a laesione pedem conseruant, sed non tegunt, sicut sunt soleae fratrum nostrorum. Hoc autem voluit Dominus discipulis iniungere, vt non solum essent pauperes, verum etiam appareret, et ad paupertatem magis exemplis, quam verbis vocarent. Est autem paupertas, vt dicit Seneca, odibile bonum. Et ideo cum appareat turpis et vilis, iunxit ei Dominus maximam dotem, vt per illam saltem in coniugium possit assumi, cum dixit: Beati pauperes spiritu, quonia ipsorum est regnum caelorum. Secundo quantum ad loquacitatem declinandam, subdit: *Et neminem per viam salutaueritis*. Super quo loco dicit Glossa, quod hoc dicit, ne alicuius obuij confabulatione remorarentur ab iniuncto officio, mittebat enim eos festinato, sicut Elifeus puerum suum: Si occurrerit tibi homo, non salutes eum: et si salutauerit te quispiam, non respondeas illi. Hoc autem iniunxit Dominus non ad declinandam affabilitatis indicium, cum ipse fuerit benignissimus et curialissimus: sed ad declinandam multiloquium, de quo dicitur: In multiloquio non deerit peccatum. Et ideo qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Haec autem multum consequit esse in viatoribus. Et frequenter est occasio contentionum. Vnde dicitur de discipulis: Siquidem in via disputauerant, quis eorum maior esset. Propter quod dicitur, quod Ioseph fratribus proficiscentibus ait: Ne irascamini in via. Secundum autem spirituales intelligentiam prohibet optare salutem, quae est via: non salutem, quae est Patria. Quod notatur cum dicit: *Per viam*. Omnibus enim salus est optanda, sicut dicitur quod Deus omnes homines vult saluos fieri: et hoc quia ipse est Salus et Saluator. Sed illa salus debet optari, de qua in Psalmo: Salus autem iustorum a Domino. Hanc semper optabant Apostoli, et de hac dicitur: Amicum salutare non confundaris. Et ad Romanos: Salutate inuicem in osculo sancto. Et in Psalmo: Tu es ipse rex meus et Deus meus: qui mandas salutes Iacob. Aliter potest exponi, vt dicatur: *Neminem per viam salutaueritis*, idest, non saluum dicatis eum, qui adhuc damnari potest quamdiu est in via. Nam dicitur: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ergo salus in fine viae, non in medio aut in capite est optanda. Vel aliter: *Neminem per viam salutaueritis*, idest, propter consortium viae, sed propter consortium vitae. Ex quo apparet quod non est salus hominibus propter sanctorum colloquationem, sed propter ipsorum imitationem. Vnde dicitur: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in caelis est. Tertio quantum ad humanitatem exhibendam, adiungit: *In quacumque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui*. Vt appareat vos esse viri pacis amatores et annuntiatores secundum illud: Quam pulchri super montes pedes annunciantis et praedicantis pacem. Quam pacem Dominus fecit secundum illud: Pacificans per sanguinem crucis eius, et cetera. Dominus etiam reliquit: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Dominus annunciauit: Stetit Iesus in medio, et dicit eis: Pax vobis. Dominus mandauit, et pacem euangelizauit, sicut dicitur: Veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, et pacem ijs qui prope. Et quia possent timere, ne frustra pacem offerrent, ideo subdit: *Et si ibi fuerit filius pacis*, pacis secundum aeternam praesentiam, de quibus dicitur quod Iesus moriturus erat, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret. De quibus dicitur: Cognouit Dominus qui sunt sui. Tales sunt filij pacis, quia dicitur: Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. In tali habet efficaciam verbum praedicationis, propter quod addit: *Requiescet super illum pax vestra*, idest, a vobis nunciata. Vnde Isaias: Secundum aliam translationem: Super quem requiescet spiritus

Calceamenta fratrum ordinis sancti Fraciscii. Paupertas odibile bonum. *Mat. 5. a* *10. s.* *Glossa in huc locum. 10. s.* *4. Reg. 4. c* *Prou. 10. c* *Eccli. 19. a* *Mar. 9. c* *Gen. 43. 2* *1. Tim. 2. a* *Psal. 33. d* *Eccli. 22. d* *Rom. 16. c* *Psal. 43. a* *Mat. 10. c* *Mat. 7. c* *Coloss. 1. c* *Ioan. 14. d* *Ioan. 20. c* *Eph. 2. c* *Ioan. 11. g* *2. Tim. 2. c* *Mat. 5. a*

spiritus meus, nisi super humilem et quietum? Re- quiescit vtique pax Christi annunciata super praedestinos a Deo secundum illud: Crediderunt quot quot erant praordinati ad vitam. Et: Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Oues meae vocem meam audiunt. Vitale est ergo loqui praedestinati Euangelium pacis: vitale est etiam loqui praescitis, propterea subdit: *Sin autem, ad vos reuertetur*. Secundum illud: Oratio mea in sinu meo conuertetur. Et hoc quia opus pietatis et misericordiae semper est vitale facienti, et ad facientem reuertitur, secundum illud: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, et gratiam hominis quasi pupillam conferuabit: et postea resurget, et retribuet retributionem vniciuique in caput ipsorum. Quarto vero quantum ad maturitatem ostendendam, subdit: *In eadem autem domo manete*, tamquam viri maturi, ne forte noverimini de instabilitate. Vnde dicitur: Pes fatui facilis in domum proximi. Ideo dicit Beda: Alienus est a predicatore, per domos cursitare, et hospitium mutare. Et quia possent credere hospitium esse mutandum propter cibum, ideo subdit: *Edentes, et bibentes quae apud illos sunt, sine ciborum discretione*, sicut dicitur: Omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Sine ciborum etiam abiectione, secundum illud: Omnis creatura Dei bona est. Et nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per Verbum Dei, et orationem. Sine ciborum etiam requisitione, secundum illud: Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poticas bibere. Et quia possent credere quod non liceret pacisci de aliena substantia, ideo addit: *Dignus est enim operarius mercede sua*, non solum in patria ad remunerationem, sed etiam in via ad sustentationem. Vnde dicitur: Dominus ordinauit ijs qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Et item: Communice autem is qui catechizatur verbo, ei qui catechizat in omnibus bonis. Vnde dicitur: Si nos vobis spiritualia seminauimus: magnum est si nos carnalia vestra metamus? Et hoc probat Ibi Apostolus, quod talis operarius sit dignus, et per auctoritates et per rationes plures, sicut ibi patet. Quonia ergo dignus est refectione, propter illam non oportet eum hospitium mutare. Ideo in fine addit: *Nolite transire de domo in domum*, ne videamini vagi. Ne fitis similes illi mulieri vagae, de qua dicitur quod est garrula, et vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis: tales sunt haeretici. Vnde Apostolus: Ex his sunt qui penetrant domos, et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis. Non tales debent esse veri praedicatores. Vnde Ambrosius: Non est de domo in domum vaga facilitate demigrandum, vt hospitij amore seruetur constantia, ne coalita amicitiae necessitudo, facile dissoluitur. Et in quacumque ciuitate intraueritis. Post informationem discipulorum communem, subiungit hic Euangelista informationem discipulorum specialium, secundum audientium diuersitates. Et quoniam quidam parati fuerant ad eos recipiendos vt fideles, quidam autem ad repellendos, vt infideles, quorum culpa crescebat ex contemptu diuinae gratiae, et despectu auctoritatis apostolicae: ideo pars ista habet quatuor. In quarum prima praemittitur informatio respectu fidelium: in secunda vero, respectu rebellium, ibi: *In quacumque ciuitate intraueritis, et non receperitis*. In tertia subditur increpatio contemporum, ibi: *Va tibi Corozaim*, et cetera. In quarta subiungitur auctoratio praedicatorum, ibi: *Qui vos audit*, et cetera. Circa informationem respectu fidelium, duo introducuntur: quorum primum est susceptio stipendij temporalis: secundum

A est communicatio beneficij spiritualis. Primo igitur quantum ad susceptionem temporalis stipendij informat cum dicit: *Et in quacumque ciuitate intraueritis*, scilicet ad praedicandum veritatem, sicut dicitur: quod coepit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnus, et clamauit. Sic et isti per diuini verbi clamorem, debebant in suo ingressu ciuitatem excitare. Iuxta quod dicitur de Philippo discipulo, quod descendens in ciuitatem Samariae, praedicabat illis Christum. Intendebant autem turbae his quae a Philippo dicebantur. Et quoniam fidelium est diuinis verbis intendere, ideo subdit: *Et susceperint vos*, scilicet, per fidem et dilectionem, tamquam nuncios Christi. Quoniam dicitur: Qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. Ille autem suscipit praedictorem qui eius doctrinam acceptat cum mansuetudine et patientia, iuxta quod dicitur: In mansuetudine suscipite insitum verbum. quod potest saluare animas vestras. Et quoniam a susipientibus, propter spiritualia documenta, suscipi possunt corporalia alimenta, ideo subdit: *Manducate quae apponuntur vobis*, scilicet ad releuandam necessitatem, vt fortius laboretis, secundum illud: Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, et bene tibi erit. Vnde super illud: Dispenfatio mihi credita est, et cetera. Glossa: Non debemus ideo Euangelizare, vt manducemus: sed ideo manducare vt euangelizemus, vt cibum non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adijcitur. Et nota quod dicit: *Quae apponuntur*, et hoc cum hilaritate. Quia in Prouerbis: Melius est vocari ad oleam cum charitate, quam ad vitulum faginatum cum odio. *Et quae apponuntur*, non quae vos ipsi paratis. Quod dicit propter vitandam gulositatem, de qua Seneca: In ventrem sic pretiosa congerimus, quasi congesta seruemus: quid ad rem quid quis recipiat, perditur omne quod recipit? Et ideo dicitur: Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe: hoc autem maxime spectat ad pauperes, vt vili sint contenti refectione, tamquam esurientes. Quia dicitur: Anima esuriens, etiam amarum pro dulci sumet. Et Iob: Quae prius nolebat tangere anima mea, nunc praer angustia cibi mei sunt. Secundo vero quantum ad communicationem spiritualis beneficij, subditur: *Et curate infirmos qui in illa sunt*. Et hoc per virtutem vobis a Spiritu sancto collatam, de qua: Alij datur gratia sanitarum, in vno spiritu: alij operatio virtutum. Hanc dedit Dominus discipulis minoribus ad confirmationem doctrinae suae. Vnde Hieronymus: Quia hominibus rusticis, et absque eloquij venustate nemo crederet pollicentibus regnum caelorum, dare voluit potestatem miracula faciendi. Huius potestatis donum prius concefferat, sicut et Apostolis: Dedit illis potestatem super omnia demonia, et vt languores curarent. Sed hic imperat, vt dono accepto vtantur, iuxta quod dicitur: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, et cetera. Et quia curatio corporalis ordinata erat ad illuminationem mentis, ideo subdit: *Et dicite illis*, *Appropinquauit in vos regnum Dei*. In quo simul clauditur veritas doctrinae, bonitas gratiae, et sublimitas gloriae. Dicit enim Glossa interlinearis: Regnum Dei Christus est, vel vita aeterna, vel scientia scripturarum. Et ita appropinquauit, quando inter eos erat, iuxta quod dicitur: Regnum Dei intra vos est. Vere appropinquauerat, cum ille esset iam praesens, de quo dicitur quod habebat in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium. Et signanter dicit: *In vos*, idest, in eos qui Verbum Dei suscipiunt per fidem, de quibus: Fecisti nos Deo nostro regnum, et sacerdotem: et regnabimus super terram. Et per gratiam fidei, secundum illud: Eripuit nos de potestate tenebrarum, et tran-

et transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Sic ergo patet qualiter se debebant habere ad fideles, quia debebant recipere stipendium sustentationis, et ministrare beneficium curationis, et eruditionis. Qui ergo non ministrant hæc beneficia spiritualia, minus iuste et indigne suscipiunt stipendia corporalia. Vnde Gregorius: Quid ad hæc doctores dicimur qui Christi aduentum præcurrentes, Ecclesiasticum officium suscipimus, et muti panem comedimus. Et Bernardus: Venient ante tribunal iudicis, ubi erit pauperum allegatio dura, accusatio grauis: quorum vivere stipendijs, nec delere peccata.

In quacumque autem ciuitatem intraveritis. Post informationem respectu fidelium, subditur informatio respectu rebellium. Circa quam duo introducuntur, primum est contestatio veritatis Evangelij: secundum communicatio seueritatis iudicij. Primo igitur quantum ad contestationem veritatis Evangelij dicitur: In quacumque autem ciuitatem intraveritis.

Act. 17. a

3. Io. cap. unico c

Mat. 10. c

Ioan. 15. d

Act. 8. d

Mat. 24. a

Hier. comment. li. 1. in cap. 10. Mat. 20. 6. Spirituales intelligētia

Psal. 7. a

Mich. 7. d

Eccli. 27. a

Mat. 10. c

1. Cor. 12. a

1. Cor. 4. b

Eccli. 10. b

Ioan. 15. o

Baruc. 6. b

Hier. ad Cy. pr. Ep. 139. 20. 3.

1. Tim. 6. b

A Secundo vero quantum ad cominationem seueritatis iudicij, subdit: Dico vobis, quia Sodoma in die illa remissus erit, quàm illi ciuitati. ex quo apparet magnitudo pœnæ. Nam dicitur quod Sodoma et Gomorra et finitimæ ciuitates, et abeuēs post carnem alteram, facti sunt exemplum ignis aterni pœnam sustinentes. Vnde et Dominus fuit illis valde indignatus, secundum quod dicitur quod pluuit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem a Domino de celo: et subuertit ciuitates has et omnem circa regionem. Apparet etiam ex hoc magnitudo culpæ, quia maior est culpa contemptus veritatis, quàm libido carnalitatis. Ratio autem huius est quia non fuit eis oblata tanta gratia. Et secundum quod dicitur infra: Cui multum datum est, multum quæretur ab eo. Vnde: Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus. Sequitur: Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem: quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum: ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. Alia ratio est propter maiorem veritatis notitiam. Vnde Gregorius: Vbi maius est donum scientiæ, ibi transgressor maioris subiacer culpæ. Quia dicitur: Scienti bonum facere, et non facienti: peccatum est illud illi. Et quod contemptoribus veritatis maxime debeat pœna, patet ex hoc quod dicitur de quibusdam quod cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt: Sequitur: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, et cetera. Et ratio huius redditur, quia non probauerunt Deum habere in notitia.

Iud. 1. b

Gen. 19. c

Inf. 12. f Heb. 2. a

C Vbi tibi Corozain, et cetera. Hic tertio loco subiungitur increpatio contemptorum, qui propter duo a Domino increpandi ostenduntur, et tamquam damnabiles arguuntur, scilicet propter duritiam cordis, et propter excellentiam mentis: duritia cordis reddebat eos impenitentes, sed excellentia arrogantis. Primo igitur increpans cordis duritiam, dicit: Vbi tibi Corozain, et cetera. Quæ erant duæ ciuitates Galilææ, vbi plurima fecerat signa, et tamen adhuc permanebat in eis duritia. Propterea subditur: Quia si in Tyro et Sidone facta fuissent virtutes quæ facta sunt in vobis, id est, si Dominus eis tanta miracula ostendisset ante sui subuersionem, quam comminatus est Dominus per Ezechielem: Tu fili hominis assume super Tyrum lamentum, et in fine ad nihilum redacta es, et non eris vique in sempiternum. Adhuc non essent subuersæ, et hoc, quia pœnitissent. Vnde addit: Olim in cilicio et cinere sedentes pœniterent, sicut fecerunt Niniuitæ, de quibus dicitur quod prædicauerunt ieiunium, et vestiti sunt sacco a maiore vsque ad minorem. Et nota quod tria dicit in quibus exprimit pœnitentiæ perfectionem, scilicet cilicium, cinerem, et sessionem. In pœnitente enim debet esse dolor ex consideratione diuinæ offensæ, et hoc in cilicio. Timor ex consideratione vindictæ, et hoc in cinere, qui præfert mortis imaginem. Et debet esse pudor ex consideratione culpæ: siue vilitatis suæ, et hoc in sessione. Ideo dicit Hieronymus quod cinis et cilicium sunt arma pœnitentium. Et propterea: Filia populi mei accingere cilicio, et aspergere cinere luctum vnigeniti, fac tibi planctum amarum. Et propter pudorem humilitatis, qui debet concomitari, dicitur: Dic regi, et dominatrici: Humiliamini, sedete, quoniam descendet de capite vestro corona gloriæ vestræ. Si ergo talem fecissent pœnitentiam, non haberent tantam cordis duritiam, ac per hoc nec tantam duram sententiam. Et propterea subiungit: Verumtamen Tyro et Sidoni remissus erit in iudicio, quæ vobis. Quia secundum quod dicitur infra: Seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, et non se præparauit, et non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Ratio autem huius est nimia duritia contra

Rom. 1. c

Ecce. 22.

Ioan. 3. b

Hier. ad Demetr. de seru. Virg. ep. 8. 1.

Hier. 6. g

Hier. 13. c

Inf. 12. f

contra

Rom. 2. a Contra tanta beneficia. Vnde: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam et impenitentem cor thesaurizas tibi iram in die iræ et reuelationis iusti iudicij Dei. Quia dicitur: Cor nequam grauabitur in doloribus, et peccator adducet ad peccandum.

Secundo vero increpans quoad excellentiam mentis subdit: Et tu Capharnaum usque ad celum exaltata, scilicet per arrogantiam, usque in infernum demergetur, per diuinam sententiam. Vnde Abdias: Si exaltatus fueris vt aquila, et inter sidera posueris nidum tuum: inde detraham te. Et Iob: Si ascenderit vsque ad celum superbia eius, et caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur. Dicitur autem Capharnaum exaltata propter plurima miracula, quæ facta sunt in ea, de quibus superbiuit amplius quam profecit. Vnde supra dicitur: Quanta audiuius facta in Capharnaum, et cetera. Primo ergo exaltata propter diuinæ gratiæ munera, sed post demersa merito superbiæ. Et hoc prædictum fuerat: Primo tempore alieniata est terra Zabulon et terra Nephthalim, scilicet per præcedentia miracula: nouissime aggrauata est via maris, id est mira in iudicio propter sua peccata, sicut exponit ibidem Glossa. Et ideo diuina suscipienda sunt cum timore, et magna reuerentia, sicut dicit Gregorius: Cum enim augentur dona, rationes etiam crescant donorum.

Abd. 1. a

Iob 20. a

Sup. 4. d

Isa. 9. a

Greg. hom. 9. in Euag.

2. Cor. 2. c

2. Cor. 13. a

1. Thes. 2. c

Ezec. 3. b

Mat. 25. b

1. Thes. 5. d

Ioan. 5. d

Isa. 33. a

Hier. 15. d

Apo. 14. b

Diuisio.

Gregorius: Cum enim augentur dona, rationes etiam crescant donorum. Qui vos audit, et cetera. Hic quarto loco subditur auctoratio prædicatorum. Ostendit autem eos authenticos tum propter auctoritatem Christi Mediatoris, tum etiam propter auctoritatem summi Imperatoris. Primo ergo auctorat eos per auctoritatem Christi Mediatoris cum dicitur: Qui vos audit, me audit. Nam ipsi gerebant Christi personam. Vnde Apostolus: Nam et ego quod donauit, si quid donauit, propter vos in persona Christi. Et item: An experimentum queritis eius, qui in me loquitur, Christus? Et ideo dicitur: Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non vt verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei. In auditu ergo discipulorum Christi Christus auditur, et similiter in contemptu, contemnitur, et propterea subdit: Et qui spernit, me spernit. Vnde Ezechiel: Domus Israel noluit audire te, quia noluit audire me. Et hoc innuit cum dicitur: Quam diu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et propterea dicebat Apostolus: Spiritum nolite extinguere. Prophetias nolite spernere: id est, veros prædicatores.

Secundo auctorat eos propter auctoritatem summi Imperatoris cum subdit: Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. tum propter commissam auctoritatem, tum propter consubstantialitatem. Vnde: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui misit illum. Et ideo sequitur: Qui spernit Apostolos, spernit Christum: et qui Christum spernit, et Deum spernit. Ergo qui spernit Apostolos, spernit et Deum. Et hoc non est paruam peccatum. Propter quod Isaias: Vae, qui spernit, nonne et ipse spernit? Et cum fatigatus deseris contemnere, contemneris. Est ergo magna auctoritas prædicatorum. In quorum receptione Deus recipitur, et contemptu contemnitur. Ipsi enim sunt os Domini, verba eius annunciano, sicut dicitur: Si separaueris pretiosum a vilis, quasi os meum eris. Et ideo tamquam os Dei patisci debent et honorari. Et ipsi etiam os præcipue debent custodire, et ab edacitate et loquacitate, vt vere possit dici de eis illud: Hi empti sunt ex hominibus, primitiæ Deo et agno, et in ore eorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.

Reuersi sunt autem, et cetera. Post missionem concomitantium, et informationem euntium, subditur hic tertio consolatio redeuntium. Habet autem hæc pars duas. In quarum prima reprimat Dominus in

S. Bon. To. 2.

A discipulis gaudium vanum. In secunda inuitat eos ad gaudium verum ibi: Gaudete autem quia nomina vestra, et cetera. Circa repressiorem gaudij vani in discipulis quattuor introducitur. Primum est vanæ exultationis expressio: secundum vanæ exultationis repressio: tertium est vanæ exultationis occasio: quartum vanæ exultationis prohibitio. Primo ergo præmittit vanæ exultationis expressionem, cum dicitur: Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, quod scilicet non tantum sentiebatur in corde, sed etiam exprimebatur in sermone, vt verificetur illud: Cor gaudens exhilarat faciem. Propter quod addit: Dicitis. Domine, etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. In quo exprimebant, se inepte gaudere, quia fortiores demonibus facti erant. Et ista quidem lætitia veniebat ex latente superbia sicut et illius Pharisæi, de quo infra dicitur, quod orans dicebat: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri hominum, et cetera. Et nota quod de diuinis donis quidam manifeste efferuntur, sicut illi qui sibi ea attribuunt. De quibus dicitur: Manus nostra excelso, et non Dominus, fecit hæc omnia. Contra quos: Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, propter iustitiam meam introduxit me Dominus vt terram hanc possiderem. Quidam manifeste humiliantur, de quibus dicitur infra: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicitis: Serui inutilis sumus. Talis erat Paulus, qui de seipso dicit: Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, et cetera. Subiungit: Gratia autem Dei, sum id quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit, et cetera. Quidam autem partim humiliantur, gratias agendo, et partim efferuntur, inepte exultando, sicut isti discipuli, qui gaudebant de subiectione demonum, attribuebant tamen hoc non sibi, sicut ille Pharisæus: sed nomini Domini, cum dixerunt: in nomine tuo. Vnde aliquid habebant commendabile, scilicet quod reuertebantur ad fontem gratiarum, gratias ab ipso susceptas agnoscentes, et eidem gratias referendo. Iuxta quod dicitur: Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Et Iob: Numquid mitres fulgura, et ibunt, et reuertentia dicent tibi, adsumus? Super quo dicit Glossa: Vadunt fulgura, quando doctores miraculis coruscant et superna reuerentia auditorum corda transfigurant, reuertentia dicunt: adsumus, cum non sibi, sed Dei virtutibus tribuunt quidquid se fortiter egisse cognoscunt. Tales sunt viri perfecti, in quorum persona dicitur: Omnia opera nostra ratatus es nobis Domine. Et in Psalmo: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Quidam etiam habebant reprehensibile, nempe quod de potestatis altitudine efferabantur, quod patet in hoc quod aiunt: Demonia subiiciuntur nobis. Contra quod dicitur: Nec in die honoris tui extollaris, quoniam mirabilia opera Altissimi solius, et gloriosa, et abscondita, et inuisa opera illius. Et hoc est quod dicit Beda: Bene constantur, sed quia de signorum operatione efferuntur, exemplo terrentur, et ad humilitatem reuocantur.

Prou. 15. b

Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, quod scilicet non tantum sentiebatur in corde, sed etiam exprimebatur in sermone, vt verificetur illud: Cor gaudens exhilarat faciem. Propter quod addit: Dicitis. Domine, etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. In quo exprimebant, se inepte gaudere, quia fortiores demonibus facti erant. Et ista quidem lætitia veniebat ex latente superbia sicut et illius Pharisæi, de quo infra dicitur, quod orans dicebat: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri hominum, et cetera. Et nota quod de diuinis donis quidam manifeste efferuntur, sicut illi qui sibi ea attribuunt. De quibus dicitur: Manus nostra excelso, et non Dominus, fecit hæc omnia. Contra quos: Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, propter iustitiam meam introduxit me Dominus vt terram hanc possiderem. Quidam manifeste humiliantur, de quibus dicitur infra: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicitis: Serui inutilis sumus. Talis erat Paulus, qui de seipso dicit: Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, et cetera. Subiungit: Gratia autem Dei, sum id quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit, et cetera. Quidam autem partim humiliantur, gratias agendo, et partim efferuntur, inepte exultando, sicut isti discipuli, qui gaudebant de subiectione demonum, attribuebant tamen hoc non sibi, sicut ille Pharisæus: sed nomini Domini, cum dixerunt: in nomine tuo. Vnde aliquid habebant commendabile, scilicet quod reuertebantur ad fontem gratiarum, gratias ab ipso susceptas agnoscentes, et eidem gratias referendo. Iuxta quod dicitur: Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Et Iob: Numquid mitres fulgura, et ibunt, et reuertentia dicent tibi, adsumus? Super quo dicit Glossa: Vadunt fulgura, quando doctores miraculis coruscant et superna reuerentia auditorum corda transfigurant, reuertentia dicunt: adsumus, cum non sibi, sed Dei virtutibus tribuunt quidquid se fortiter egisse cognoscunt. Tales sunt viri perfecti, in quorum persona dicitur: Omnia opera nostra ratatus es nobis Domine. Et in Psalmo: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Quidam etiam habebant reprehensibile, nempe quod de potestatis altitudine efferabantur, quod patet in hoc quod aiunt: Demonia subiiciuntur nobis. Contra quod dicitur: Nec in die honoris tui extollaris, quoniam mirabilia opera Altissimi solius, et gloriosa, et abscondita, et inuisa opera illius. Et hoc est quod dicit Beda: Bene constantur, sed quia de signorum operatione efferuntur, exemplo terrentur, et ad humilitatem reuocantur.

Inf. 18. c

Nota.

Deut. 32. d Deut. 9. a

Inf. 17. c

1. Cor. 15. b

Eccli. 1. b

Iob 38. d

Glossa in hie locum Exod. 38. 20. 3.

Isa. 16. b Ps. 113. b

Eccli. 11. a

Beda hoc loco. 20. 5. lib. 3.

Aduersus superbos. 2. Pet. 2. a

Ber. homil. 2. de Adversu ser. 1. 20. 1.

Isa. 14. c

M 3

ne orie-

neoriebaris? Sequitur: Qui dicebas in corde tuo: In caelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum. Et post: Verumtamen in infernum detraheris in profundum lacu. Et ideo dicitur: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Hoc exemplo, miro modo repressit Dominus in discipulis superbiam, quasi dicat illud Prouerbiorum: Qui altam facit domum suam, scilicet cum Lucifero superbiendo, quærit ruinam, cum eodem corruendo. Vnde Bernardus loquens de ambitioso, sequente ducem: Sequere ducem tuum, multiplica præbendas, accelera ad Episcopatum, deinde ad Archiepiscopatum aspira: paulatim ascendis, sed non paulatim descendes. Videbam fatanam quasi fulgur de caelo cadentem. Et ideo ait Seneca: Redige te ad parua, a quibus cadere non potes. Vnde in Prouerbij: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: et antequam glorificetur, humiliatur. Quia sententia est iudicis, infra: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur.

Tertio vero subiungit vanæ exultationis occasionem cum addit: Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, scilicet quantum ad insidias corporales, iuxta quod dicitur serpenti: Ipsa contret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo eius. Et super omnem virtutem inimici, quantum ad insidias spirituales, de quibus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem et sanguinẽ, sed aduersus principes et potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in caelestibus. Et nihil vobis nocebit, propter supernas protectiones secundum illud: In nomine meo dæmonia eiciunt, linguæ loquentur nouis, serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Et hæc potestas collata eis poterat esse occasio præsumendi. Iuxta quod dicitur de Ezechia, ad cuius preces Deus fecit mirabilia: Orauit Ezechias Dominum, exaudivit eum, deditque ei signum, sed non iuxta beneficia quæ acceperat, retribuit, quia eleuatum est cor eius, et facta est contra eum ira, et contra Iudam et Hierusalem. Vnde diuinorum donorum multitudine multis fuit occasio ruinæ, sicut dicitur de Lucifero: Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, et perfectus decore. Et paulo post: Eleuatum est cor tuum. Et paulo superius: Peccasti, et eieci te de monte Dei, et perdidisti te, et cetera. Et ideo dicebat quidam sanctus homo quod magna gratia est, non habere gratiam. Quia omnes istæ gratiæ exteriores, non sunt nisi tentationes. Et quilibet exterius eleuatus debet timere illud: Eleuasti me, et quasi super ventum ponens, elisisti me valide.

Quarto vero subiungit vanæ exultationis prohibitionem, cum dicit: Verumtamen in hoc nolite gaudere, quoniam spiritus subiungitur vobis. Quia scilicet tale gaudium est, sicut gaudium superbiorum, de promotione sua et deletione aliena, quod non competit veris sanctis secundum illud: Noli de mortuo inimico tuo gaudere. Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat. Nolite etiam gaudere, quia tale gaudium est ruinosum secundum illud Prouerbiorum: Extrema gaudij iudicis occupat. Tale est gaudium de bono transitorio secundum illud Iob: Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Et rursus: Gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. Vnde non volebat Dominus quod discipuli gauderent in miraculis, sed potius in tormentis et conuicijs secundum illud: Beati estis, cum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et cetera. Et post: Gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Sic etiam Apostoli faciebant secundum illud: Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nolite ergo in hoc gau-

dere, quoniam spiritus subiungitur vobis, licet sit diuinitus concessum, ne sit occasio superbiæ, et per consequens ruinæ. Propter quod dicit Augustinus, quod Dominus dicebat discipulis suis: Discite a me non mortuos suscitare, nõ super aquas ficcis pedibus ambulare, sed quia mitis sum et humilis corde: quia in miraculis non debebat gaudere, sed in humilitate. Gaudete autem quod nomina, et cetera. Postquam Saluator repressit in discipulis gaudium vanum, hic secundo inuitat eos ad gaudium verum. Et hoc quidem facit proponendo quadruplicem causam, siue materiam gaudij, Gaudium namque discipulis fore ostendit de Dei præsentia infallibili, et prouidentia irreprensibili, de potentia incomprehensibili, de præsentia desiderabili. Et in ijs quattuor habebant valde magnam materiam exultandi. Primo gaudium erat de diuina præsentia infallibili. Quorum ad hanc dicit: Gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in caelis, in libro vitæ scilicet: qui liber vitæ dicitur, quia in ipso scripta viuunt secundum illud: Quod factum est, in ipso vita erat. Vel quia secundum eius scripturam est homo prædestinatus ad vitam. Vnde secundum ipsum fiet finale iudicium, sicut dicitur: Libri aperti sunt, et alius liber apertus est qui est vitæ. In quo quidem libro mali non inueniuntur finaliter scripti, secundum quod dicitur: Delectatur de libro viuentiũ, et cum iustis non scribantur. Quod quidem dicitur, non quia ille liber mutetur, sed quia multi videntur scripti secundum præsentem iustitiam, qui apparebunt non scripti secundum diuinam præsentiam. Quoniam ergo hoc tantum est bonorum finaliter et saluandorum, et est bonum interminabile: et infallibile, ideo merito de hoc est verum gaudium, nõ de dono miraculorum, quod est bonorum et malorum. Vnde mali non sunt scripti in caelis, sed potius in terra secundum illud: Recedentes a te, in terra scribentur. In cuius rei signum Dominus confutans perfidiam Phariseorum, qui erant alieni a regno calorum, digito scribebat in terra. Et nota quod diuina cognitio dicitur liber, sed cognitio simplicis notitiæ dicitur liber simpliciter, et in hoc omnia scribuntur et omnes, iuxta illud: Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur. Et est cognitio approbationis, et hæc dicitur liber vitæ, et in hoc non scribuntur secundum veritatem nisi finaliter boni. Et de hoc dicitur: Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Super quo dicit Glossa quod securus hoc dicit, sciens quod deleri non possit: loquitur enim de scriptura præsentia, non præsentis iustitiæ, quæ deleri potest.

Secundo ostendit esse gaudium de prouidentia irreprensibili, quantum ad hanc adiungit: In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto, scilicet in spirituali gaudio, quod debet esse in Spiritu sancto, non in carne, secundum illud: Non est regnum Dei esca et potus: sed iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto. Vnde et gloriosa Virgo: Exultauit, inquit, spiritus meus in Deo salutari meo. Et in hoc dedit discipulis modum exultandi. Et simul cum hoc expressit, vnde exultare debeant cum addit: Et dixit: Confitemini Patri, Domine cali et terra, quod scilicet non tantum es Creator per potentia, sed etiam Gubernator per prouidentiam secundum illud Hieremias: Cælum et terram ego impleo. Et Isaias: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Huic scilicet generali prouisorij confitetur confessione, scilicet laudis. Confessio enim non tantum est culpæ secundum illud: Confitemini alterutrũ peccata vestra, sed etiam fidei veræ, de quo dicitur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: ac etiam laudis diuinæ secundum illud: Offeramus hostiam laudis semper Deo, idest fructum labiorum confidentium nomini eius. Et in Psalmo: Confitemini Domino

August. de sãta Virg. c. 35. 10. 6.
Liber vitæ.
Ioan. 1. a
Apo. 20. d
Psal. 68. d
Hier. 17. b
Ioan. 8. a
Psal. 138. c
Exo. 32. 3f
Glossa in terlin. in hũc locum
Exod. 32a
Rom. 14. c
Sup. 1. c
Hier. 23. e
Isa. 66. a
Confessio multiplex.
Iac. 5. d
Rom. 10. b
Heb. 13. c
Psal. 105. a

Domino quoniam bonus, et cetera. Et hoc modo accipitur hic, pro laude scilicet ipsius Dei Gubernatoris. Laudat autem eum pro sua prouidentia, propter quam addit: Quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Hoc enim fit secundum iudicium diuinæ prouidentia quod Deus superbis resistit, et humilibus dat gratiam. Et in psalmo: Excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta longe cognoscit. Ideo Deus, hæc, idest mysteria nostræ redemptionis abscondit sapientibus, et prudentibus mundi, qui se reputant esse sapientes in diuinis, et prudentes in temporalibus. Iuxta quod dicitur: Perdam sapientiam sapientium; et prudentiam prudentium reprobo. Et postea subdit: nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Et Isaias: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. Talius enim absconduntur diuina Sacramenta: sed eductio paruulis reuelantur. Vnde in Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat paruulis. Et nota quod non dicit stultis, et hebetibus, sed paruulis, idest humilibus, vt ostendat se non damnare acumen intelligentiæ, sed tumorem superbiæ, sicut dicit Glossa. Vnde Bernardus: Humilitas est claus scientiæ, secundum illud Prouerbiorum: Vbi est humilitas, ibi et sapientia. Et quoniam iudiciũ prouidentia, est irreprensibile, ideo addit: Etiam Pater, quoniam sic complacuit ante te, quasi dicat, iuste, eo quod tibi placeat. Quoniam vt dicit Glossa: Iniustum esse non potest, quod placet iusto. Vnde sufficit hanc rationem reddidisse, nec voluit aliam assignare: quia illa est iustissima et prima, secundum illud: Miserebor, cui voluerit, et clemens ero in quem mihi placuerit. Et ad Romanos: Cuius vult, miseretur, et cetera. Siue vt reprimatur curiositas ne discutere audeamus superna iudicia. Vnde Glossa: Ex hoc accipimus exemplum humilitatis, ne temere discutiamus de supernis consilijs. Dicitur enim in Prouerbij: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria: Siue vt ostendat quod diuina prouidentia est laudanda in omnibus factis suis, et omnino in omnibus irreprensibilis, secundum illud: Iustus Dominus in omnibus vijs suis, et sanctus in omnibus operibus suis. Gaudendum ergo est, et exultandum de prouidentia Dei irreprensibili, non præsumptionis ratiunculis dis cooperiendum. Quia, vt dicit Gregorius, diuina iudicia non sunt temere discutienda: sed formidolosa silentio nominanda.

Tertio ostendit esse gaudendum de potentia incomprehensibili, cum ait: Omnia mihi tradita sunt, a Patre meo. In hoc namque quod dicit: Omnia, infinite ostendit potestatem suam esse vilem, secundum illud: Omnia per ipsum facta sunt, idest, per verbum. Et rursus: Mea omnia, tua sunt, et tua mea sunt. In hoc quod adiungit: Tradita a Patre meo, notat potentiam illam esse naturalem, secundum illud: Quæcumque pater facit, hæc et filius similiter facit. In vtriusque simul ostendit æqualitatem, et immensitatem. Vnde Glossa: Cum audis omnia, omnipotentem agnosceis: cum audis tradita, filium confiteris, cui per naturam vnus substantia omnia iure sunt propria, non dono collata per gratiam. Et ex hoc apparat quod potentia filij est immensa et incomprehensibilis. Et propterea subdit: Et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater, idest, nullus intelligit hoc comprehendit, nisi pater, scilicet, perfecte. Et ideo in hoc non excluditur Spiritus sanctus, sed solus intellectus creatus, qui non potest ipsum comprehendere, cum sit immensus. Vnde Iob: Forsitan vestigia Dei comprehendes, et vsque ad perfectum Omnipotentem reperies. Excelsior caelo est, et quid facies? et cetera. Et quia filius est incomprehensibilis, ideo potest patrem comprehen-

dere. Propter quod addit: Et quis sit Pater, nisi Filius. Nemo, idest, nouit: Quia Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrat. Quoniam ipse solus comprehendit, ideo solus potest reuelare. Et ideo subdit: Et cui voluerit filius reuelare. Filius enim sapientia et verbum Patris est, et dicens manifestat se per Verbum suum. Vnde in Sapientia: Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? Vnde Chrysostomus: Philosophi de Deo querere contententes, nihil aliud se inuenisse confessi sunt, nisi quod incognoscibilis est Deus: si- cut qui in vagum oceanum vsurpat nauigare, cum non potest transire, necesse est vt per eandem viam reuertatur: sic illi ab ignoto cæperunt, et in ignotum finierunt. Et ratio huius est, quia non fuerunt discipuli Iesu Christi, qui est Veritas, Nec habuerunt Spiritum sanctum de quo: Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Quarto ostendit esse gaudium de præsentia desiderabili. Vnde subdit: Et conuersus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Ideo merito gaudere potestis, quia videtis me tam mente quàm corpore, cum Abraam gauisus fuerit, qui vidit tantum fide, secundum illud: Abraam pater vester exultauit vt videret diem meum: et vidit, et gauisus est. Et ideo in figura huius dicitur ad Salomonem: Beati viri tui, et beati serui tui hi qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam. Hoc dicitur de Salomone in figura Christi. Quia vt ipse de se dicit: Ecce plus quàm Salomon hic. Vnde hoc erat donum speciale. Et propterea subdit: Dico enim vobis quod multi propheta et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt. Sublimes in scientia et potestate, desiderauerunt Christi præsentiam, secundum illud: Veniet desideratus cunctis gentibus. Vnde propter vehemens desiderium dicitur: Vinam dirumperes caelos, et descenderes. Et ait Balaam: Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, et consurgat virga de Israel, et percutiet duces Moab vastabitque omnes filios Seth. Et post: Heu quis victurus est quando faciet ista Deus? Nec mirum, quia dicitur ad Asuerum in persona Christi: Valde mirabilis es Domine, et facies tua plena gratiarum. Et ideo desiderabant Christi præsentiam videre. Desiderabant etiam eius doctrinam audire, et ideo addit: Et audire quæ auditis, et non audierunt, idest mea verba, quia sicut dicitur: Tempus requirendi Dominum, cum venerit qui docebat vos iustitiam. Hoc enim erat maximum beneficium, audire Deum loquentem, non per creaturam subiectam, sed in propria persona, et creatura vnita. Quod beneficium commemorans, ait Apostolus: Multifarium multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, et nouissime, et cetera. Beatus qui audit humiliter et obtemperanter hanc locutionem, secundum illud: Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. Vnde Beati qui per fidem Christum viderunt, et audierunt in via, secundum illud Prouerbiorum: Beatus homo qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et obseruat ad postes ostij mei. Sed beatissimi qui videbunt in patria, iuxta illud: Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt.

Et ecce quidam legisperitus, et cetera. Postquam descripsit Euangelista formam prædicandi: hic secundo insinuat formam viuendi. Dupliciter quidem potest quis informari ad recte viuendum, scilicet verbo, et exemplo. Ideo Euangelista primo ad informationem præmittit diuinum præceptum: secundum vero subiungit humanum exemplum, ibi: Factum est, dum irent, et ipse intrauit, et cetera. Quoniam autem informatio præcepti non valet nisi intelligenti. Ideo primo præmittitur præceptulum regulans

Ioan. 1. e
Sap. 9. d
Chrysost. ho mil. 3. in Ep. ad Rom. ma. 20. 4
Io. 16. b
Ioan. 8. g
3. Reg. 10. b
Mat. 12. d
Agg. 2. b
Isa. 64. a
Num. 24. c
Esb. 15. d
Osia 10. c
Heb. 1. a
Inf. 11. d
Prou. 8. d
Apo. 19. b
Inf. eod. g

regulans ad viuendum:secundo vero adiungitur documentum adiuuans ad intelligendum ibi: *Sufficiens autem Iesus*. Circa expressionem autem praecepti regulatiui, quattuor introducuntur, scilicet inquisitio veritatis salutiferae: inuentio veritatis quaesita: approbatio veritatis inuentae: inuestigatio veritatis approbatae. Primo ergo quantum ad inquisitionem veritatis salutiferae, dicitur: *Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans illum*. Iste peritus erat, et peritum se reputabat: et quia peritum se reputabat, ideo non quarebat, vt disceret, sed vt probaret, sicut moris est superbis secundum illud: *Ex multa loquela tentabit te*. Sed rursus, quia peritus erat, ideo idonee et recte quarebat, propter quod addit: *Et dicens: Magister, quid faciendo vitam aeternam possideo?* Magistrum eum vocat, quia hoc ipsum spectat ad eum, vt interrogata respondeat. Iuxta quod dicitur: *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces*. Vnde quia magisterium salutis profitebatur Christus, ideo quaestio nem facit de veritate salutari. Similem quaestio nem dicitur proposuisse adolescens: *Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam aeternam?* Iste quarebat studiosse, non curiose, quia non de operibus factis, sed faciendis, propter meritum salutis secundum illud: *In pluribus operibus eius non eris curiosus*. Et paulo superius: *Sed quae precepit tibi Deus, illa cogita semper*. Vnde isti quaerunt de via eundi ad vitam, iuxta consilium Hieremiae: *Stare super vias, et videte, et interrogate de semitis dilectis, quae sit via bona, et ambulare in ea: et inuenietis refrigerium animabus vestris*. Haec enim sunt quae Dominus docet: *Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia*. Secundo vero, quantum ad inuentionem veritatis quaesitae subditur: *At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quo modo legis?* Ex quo apparet quod Magister veritatis erat amicus legis, iuxta illud: *Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut prophetas: non veni soluere, sed adimplere*. In quo verbo Saluator captat beneuolentiam legisperiti. In hoc quod ostendit se conformari ei in amore legis, suscitatur etiam attentionem, dum mittit eum ad legem, sicut ad scripturam authenticam. Praeparat etiam docilitatem, dum tribuit viam ad veritatem inueniendam, et hoc quidem fit legendo legem diuinam. Vnde Ioannes: *Dixit legisperitis: Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere*. Haec enim est via veniendi ad veritatem, et per veritatem ad vitam. Vnde in Baruc: *Hic liber mandatorum Dei, et lex, quae est in aeternum, omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerint eam, in mortem*. Conuertere Iacob, et apprehende eam, *et cetera*. Et ista via eum ad veritatem manuduxit, propter quod addit: *Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua: et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tua*. Hoc legitur: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, et cetera*. In hoc mandato legisato omnia praecpta reduxit ad vnum, in quo verbo clauditur tota forma viuendi iuxta illud quod dicitur: *In his duobus mandatis vniversa lex pendet et prophetae*. Sed videtur contrarietas, quia hic dicitur quod legisperitus respondit. Et alibi dicitur quod Christus. Hic ponuntur quattuor conditiones, ibi tres. Sed patet quod alia fuit illa quaestio, alia ista. Vel potest responderi sicut innuit Augustinus de concordia Euangelistarum, vbi dicit quod Christus primo respondet secundum quod dicit Mattheus. Et deinde legisperitus iterando approbavit, sicut dicit Lucas. Et quod vtrumque fuerit narratum a Marco dicitur: *Et sic patet quod Marcus hos duos ducit ad concordiam*. Sed tamen adhuc videtur remanere discordia ex parte conditionum diligendi, quia dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua*: hic autem dicitur: *ex omni mente*

tua: et in Mattheo omittitur, ex omnibus viribus tuis: Pro huius itaque intelligentia eruenda, nota quod ad perfectum modum diligendi Deum, requiritur quod referamus in ipsum omnes cogitationes, omnes affectiones, et omnes operationes. Et haec tria tanguntur in lege. Sed quia cogitationes sunt intellectus cordis, et memoratiuae mentis: ideo hic, et in Mattheo additur: *Ex tota mente*, in quo est explicatio legis. Et quia qui refert quod interius est, scilicet actum memoriae, intelligentiae, et voluntatis in Deum, per consequens refert opera: ideo in his tribus clauditur relatio omnium virium. Lucas ad maiorem explicationem addit hoc ipsum, scilicet: *Ex omnibus viribus*, similiter Marcus. Vel hoc quod est: *Ex omnibus viribus*, est declaratio totius, scilicet aliarum trium conditionum, vt secundum Augustinum fit sensus: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, id est, intellectu sine errore, ex tota anima, id est, voluntate sine contradictione, ex omni mente, id est, memoria sine obliuione*. Et ex omnibus viribus tuis, id est, tota virtute sine fictione. Vel secundum Bernardum: *Ex toto corde tuo, id est sapienter: Ex tota anima, id est dulciter, ex tota mente, id est fortiter*. Et in hoc clauditur, ex omnibus viribus. Vel sic: *Ex toto corde tuo, id est vigilanter secundum illud: Ego dormio, et cor meum vigilat, ex tota anima, id est ardente secundum illud: Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est, ex omnibus viribus tuis, id est constanter secundum illud: Fortis est, vt mors dilectio. Dura sicut infernus, emulatio. Lampades eius, lampades ignis atque flammaram. Aquae multae non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Ex omni mente tua, id est, incessanter secundum illud: Obserua, et caue ne quando obliuiscaris Domini Dei tui: Omnibus diebus vitae tuae in mente habeto Deum. Et sic patet quod tertia et quarta conditio sunt valde propinqua, et ideo vna clauditur aliquando in alia. In omnibus autem praedictis conditionibus intelligendum, quod secundum quod dicunt totalitatem sufficientiae, sic cadunt sub praeccepto, et spectant ad statum viae, secundum quod dicunt totalitatem consummationis, sic spectant ad statum Patriae, et magis demonstrant quo tendendum, quam obligant ad obseruandum. Per hoc ergo mandatum, totus homo secundum se totum ordinatur in Deum, et per consequens ad seipsum. Et quia ordinari habet etiam ad proximum, ideo subdit: *Et proximum tuum, sicut te ipsum, diliges* scilicet. Hoc praecceptum habetur ex Leuitico, vbi dicitur: *Diliges amicum tuum, sicut te ipsum, secundum translationem septuaginta interpretum dicitur: Diliges proximum, sicut te ipsum: id est, ex quo te ipsum, scilicet, ex charitatis affectu et effectu: vel in quo te ipsum, id est, in Deo: vel propter quod, te ipsum, id est, propter Deum: vel ad quod te ipsum, id est, ad gratiam in praesenti et gloria in futuro: vel quo modo te ipsum, id est, supra temporales, et corpus proprium, et infra Deum. Nam qui sic diligit proximum, ille est verus obseruator legis. Vnde: *Qui diligit proximum, legem impleuit*. Et verè debet diligere proximum, sicut seipsum, propter conformitatem naturae. Vnde Ecclesiasticus: *Omne animal diligit simile sibi: sic et omnis homo proximum sibi*. Propter vnitatem gratiae secundum illud: *Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra, propter vnitatem mercedis aeternae*. Vnum corpus, et vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestrae. Ad commendandam hanc dilectionem voluit Deus quod nasceremur ex vno patre Adam, quod redimeremur eodem sanguine, scilicet sanguine Domini nostri Iesu Christi, quod remuneraremur eadem mercede. Hierusalem quae aedificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Tertio vero, quantum ad approbationem veritatis inuentae,**

inuentae, subditur: *Dixitq. illi. recte respondiisti, quia verbum rectitudinis protulisti: quod est verbum dilectionis secundum illud: Recti diligunt te*. Vel secundum regulam sapientiae dixisti secundum illud Prouerborum: *Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid neque peruersum, recti sunt intelligentibus, et aequi inuenientibus scientiam*. Et quia secundum regulam rectitudinis est viuendum, ideo subdit: *Hoc fac, et viues*, quia secundum illud: *Si quis auditor est verbi, et non factor, et cetera*. Et Apostolus: *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur*. Et vere viues, quia ad aeternam vitam peruenies. Quia dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Vnde: *Si haec feceritis, beati eritis si feceritis ea, et cetera*. Quarto quantum ad inuestigationem veritatis approbatae subditur: *Ille autem volens iustificare seipsum, id est, iustum ostendere*. Nam vt dicit Glossa interlinearis, putabat non ante Deum, sed ante hominem se stare, secundum illud: *Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra, et cetera*. Vel volens seipsum iustificare, id est, ad iustitiam preparare: quod fit per fidem et intelligentiam veritatis, secundum illud: *Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis*. Ideo vt veritatem creditam intelligat, requirit. Propter quod addit: *Dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus?* vt intelligam mandatum, secundum illud: *Tempus requirendi Dominum, cum venerit qui docebit vos iustitiam*. Ideo quaerit de proximo diligenter, quia in scriptura dicitur multipliciter, scilicet cognatione, secundum illud: *Amici mei et proximi mei aduersum me appropinquarunt et steterunt*. Et rursus: *Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complacbam, et cetera*. Religione Ecclesiasticus: *Exultabit illum apud proximorum suos. Compassione, suae beneficij exhibitione, secundum quod infra eodem: Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones?* At ille dixit: *Qui fecit misericordiam in illum Naturali assimilatione secundum illud: Omne animal diligit simile sibi, sic et omnis homo proximum sibi*. Et Augustinus: *Nomine proximi intelligitur omnis homo*. Et ideo quia dubium erat, et multiplex erat proximi intelligentia, propterea indagandum erat et requirendum non solum propter illum legisperitum, sed propter vtilitatem fidelium, a quibus implendum erat praemissum mandatum, quod est consummatio mandatorum. Sufficiens autem Iesus, dixit, post praecceptum, regulans ad viuendum, subdit documentum, excitans ad intelligendum, et hoc per dictum parabolicum, inquires: *Sufficiens autem Iesus, id est, sursum aspiciens*. In quo ostendit quod qui vult intelligere veritatem, debet sursum aspicere, vnde micat verum lumen. Surge illuminare Hierusalem, *et cetera*. quia, Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis. In hoc autem dicto parabolico quattuor introducuntur. Primum est, persona indigens ex miseria: secundum est, persona despiciens ex duritia, ibi: *Accidit autem vt sacerdos, et cetera*. Tertium est, persona subueniens ex clementia, ibi: *Samaritanus autem, et cetera*. Quartum est, doctrina subsequens ex parabola, ibi: *Quis horum trium videtur, et cetera*. Circa personam indigentem ex miseria, duo introducuntur ab Euangelista. Primum est, subtractio boni. Secundum est, inflicto mali. Primo igitur quantum ad boni subtractionem, dicit: *Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho, et incidit in latrones qui etiam despoliauerunt eum*. Ideo fortassis hoc fecerunt, quia solus erat. Quod notat in hoc quod dicit: *Homo quidam, vt verum apparet illud: Vae soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se*. Immo potius talis habet depredantem. Vnde iste homo poterat dice-

re illud Iob: *Spoliauit me gloria mea, et abstulit coronam de capite meo*. Subditur: *Simul venerunt latrones eius, et fecerunt sibi viam per me*. In hos latrones incidit fortassis propter solitudinem viae, vbi consueuerunt latrones latere secundum illud Hieremiae: *In vijs sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine*. Secundo, quantum ad mali inflicionem subdit: *Et plagis impostis, abierunt, seminino relicto*, quasi dicat quod vsque ad mortem eum vulnerauerunt, secundum quod de latronibus dicitur: *Pedes illorum ad malum currunt, et festinant vt effundant sanguinem*. Et in psalmo: *Quorum os maledictione et amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*. Non autem verberauerunt eum tantum, ne forte proderet eos, sicut dicitur de Ismael filius Nathaniae, circa medium laci, ipsi et viri qui cum eo erant. Et hoc ne proderet eum, sicut et hic. *Accidit autem vt sacerdos, et cetera*. Post personam indigentem ex duplici miseria, subditur hic persona despiciens ex duritia. Introducitur autem hic duplex persona, superior scilicet et inferior in dignitate ecclesiastica. Primo igitur, quantum ad personam superiorem, dicit: *Accidit autem vt sacerdos quidam descendens eadem via, cuius erat legem Dei docere et facere secundum illud: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius*. Ipsi autem debebant esse sancti, secundum illud Leuitici: *Sanctificabor in ijs qui appropinquant mihi, et in conspectu omnis populi glorificabor*. Vnde sacerdotum erat potissime legem Dei seruare, et maxime quod ad misericordiam: sed tamen hic non seruauit. Vnde postea ibidem subdit: *Et viso illo, praeteriit, non attendens illud: Si videris asinum fratris tui, aut bouem cecidisse in via, non despicias: sed subleuabis cum eo*. Iste autem despexit fratrem suum propter auaritiam. Iam verificatum erat illud: *A minori vsque ad maiorem omnes auaritiae student, et a propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum*. Et similiter illud: *Principes tui infideles, socij futurum, et cetera*. Secundo quantum ad personam inferiorem subdit: *Similiter et Leuita cum esset secum locum, et videret eum pertransire, et hic non attendebat illud: Non desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula*. Non te pigeat visitare infirmum, *et cetera*. Hunc piguit, quia cum esset secus locum, et videret, noluit visitare. Iste non erat similis illi dolenti filium suum: *Noli auertere faciem tuam ab illo paupere*. Hic autem a paupere nudo vulnera, et a proprio suo fratre auertit oculos suos. Et hoc erat magis reprehensibile in sacerdotibus et leuitis, quam in alijs personis. Propter quod dicitur: *Misericordiam volui, et non sacrificium: et scientiam Dei plus quam holocausta*. Vnde iste legisperitus dicitur dixisse, diligere proximum tamquam seipsum, maius est omnibus holocaustis et sacrificijs. Samaritanus autem quidam, et cetera. Hic tertio loco subiicitur persona subueniens ex clementia. Circa quam duplex effectus misericordiae ostenditur, scilicet supportatio infirmitatis, et releuatio mendicitatis. Primo igitur quantum ad misericordiam supportantem infirmitatem, dicit: *Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, et videns eum, misericordia motus est, ita vt posset dicere illud: Flebam quondam super eo qui afflicto erat, et compatiebatur anima mea pauperi*. Et rursus Iob: *Ab infantia mea creuit mecum miseria*. Et quia vera misericordia apparet in opere, ideo subdit: *Et appropinquans, alligauit vulnera eius, infundens oleum et vinum, vt oleum leniret dolorem, et vinum purgaret, et alligatio conseruaret*. Et hoc opus erat medici boni, secundum illud: *In his curans mitigabit*

Iob 19. a
Hier. 3. a
Prou. 1. b
Psal. 13. a
Hier. 41. b
Mal. 2. b
Leu. 10. a
Dan. 2. d
Hier. 6. c
Isa. 1. f
Eccli. 7. d
Tob. 4. b
Osea 6. c
Mar. 12. c
Iob 30. d
Iob 31. b
Eccli. 3. 8. a

Mat. 12. d

Ad perfectam Dei dilectionem quid requiritur.

Aug. de spiritu, et animi ma cap. 25. to. 3.

Bern. 10. 1. ser. de Deo dilig.

Cant. 5. a

Ibid. b

Cant. 8. b

Deut. 8. c Iob 4. a

Leu. 19. d Dilectio proximi. Translatio 70.

Rom. 13. e

Eccli. 13. c

Eph. 4. f

Eph. 3. a

Pf. 121. a

Cant. 1. b

Prou. 8. a

Iac. 1. d

Rom. 2. b

Mat. 10. e Ioan. 13. b

Glos. in hinc locu 10. 5. Inf. 16. d

Rom. 3. d

Osea 10. d

Psal. 37. c

Psal. 34. c

Eccli. 15. c

Inf. f

Eccli. 13. c

Aug. lib. 1. de doct. Chrif. cap. 30. to. 3.

Isa. 60. a Eccli. 1. a

Eccli. 4. c

Prou. 21. c mitigabit dolorem, et vnguentarius faciet pigmenta sua iustitiam, et vñctiones conficiet sanitate. Theſaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo iusti. Et quia non solum indigebat medicamento, verumetiam vehiculo et hospitio et cibo, ideo subdit: *Et ponens illum in iumentum suum*, quantum ad vehiculum. *Duxit in stabulum*, quantum ad hospitium. *Et curram eius egit*, quantum ad cibum. Et sic implevit illud Isaiæ: Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosq, induc in domum tuam, et cetera.

Isa. 58. b Secundo, quantum ad misericordiam releuantem mendicitatem subdit: *Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario*. Paruam pecuniã protulit, quia fortassis paruam habebat secundum illud: Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Et quia, quamuis modica esset pecunia, magna tamen erat subueniendi voluntas, ideo subditur: *Et ait: Curram illius habes, et quodcumque supererogaueris, ego cum reddero reddam tibi*. Ex quo apparet quòd misericordia eius erat integra, non sicut illorum de quibus dicitur: Misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens. De isto autem poterat vere dici illud: Tota die miseretur et commodat: et semen illius in benedictione erit. Et vere, quia secundum quod dicitur in Prouerbijs: Fecenerat Domino, quòd miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei.

Tob. 4. b *Quis horum tibi videtur*, et cetera. Hic quarto loco subiungitur doctrina subsequens ex parabola, et hoc quantum ad duo. Primo, quantum ad eruditionem intellectus: secundo vero, quantum ad exhortationem affectus. Primo igitur quantum ad eruditionem intellectus dicitur: *Quis horum trium videtur tibi proximus esse illi qui incidit in latrones?* Hoc ab eo querit, vt ex ore eius eliciat veram sententiam, quod et fecit. Vnde sequitur: *At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum*. Si illi duo, eiusdem gentis erant, iste alienigena: ergo proximi nomen non solum se extendit ad propinquos, verumetiam ad extraneos. Vnde Beda iuxta litteram: Patet quòd alienigena Hierosolymita, cui misericordiam impendit, proximior fuit, quam sacerdos et leuita gentis eiusdem. Patet etiam, quòd proximitas magis attenditur penes naturalem dilectionem et compassionem, quam penes carnalem cognationem. Vnde Ambrosius: Cognatio non facit proximum, sed misericordia, quæ misericordia secundum naturam est. Nihil enim tam secundum naturam est, quam naturæ iuare confortem. Patet etiam ex hoc quòd nomine proximi intelligitur omnis, qui misericordia indiget, vel qui misericordiam impendere potest, et per hoc omnis homo. Et ita illuminatus est intellectus legisperiti mirabili manu-ductione, ille minime credidisset. Ideo Dominus sagacissime ex ore ipsius veritatem extorsit: et eum ad veritatem informauit, magis per modum interrogandi, quam per modum sententiandi. In quo dat formam, qualiter superbis debeat fatiſfieri.

Miseri- **dia vera.** Secundo vero, quantum ad exhortationem affectus, subditur: *Et ait illi Iesus: Vado, et tu fac similiter*. Vt omni homini misericordiam impendas, si vis esse vere misericors, quia dicitur: Misericordia Dei super omnem carnem, idest, quæ ex Deo procedit. Dei namque misericordia ad omnes se extendit. Vnde supra: Eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos. Estote ergo misericordes, sicut et pater vester misericors est. Vera etiam misericordia, non tantum est in affectu, verumetiam in effectu, ideo dicit: *Et tu fac similiter*. Vnde Apostolus: Bonum facientes, non desiciamus, tempore enim sito metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Et in hoc adimpletur lex Dei, qua non solum verbo et animo, ve-

rumetiam facto proximus quicumque indigens subleuatur secundum illud: Alter alterius onera portate et sic adimplebitis legem Christi, quæ consistit in dilectione proximi, quia qui diligit proximum, legem impleuit. Sic igitur patet secundum sensum litteralem doctrina elicita ex parabola.

Alia etiam potest elici secundum sensum spiritua-lem, vt persona indigens ex miseria intelligatur genus humanum quod in Adam peccante descendit ab Hierusalem in Iericho, idest, a paradiso in mundum, et incidit in latrones, idest, in potestatem demonum, qui spoliauerunt eum gratis, et vulnerauerunt in naturalibus: et reliquerunt femiuuium, quia subtracta similitudine Dei, ad quam creatus est homo, remansit sola imago. Vt vere possit dici illud: Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, et cetera. Et rursus: Verumtamen in imagine pertransit homo. Illa tamen imago est despoliata propter auersionem, et vulnerata propter conuersionem secundum illud: Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ: et foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas. Ideo spoliatur et vulneratur secundum illud: Cecidit corona capitis nostri: vae nobis quia peccauimus. Propterea mœstum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

Persona autem pertransiens cum duritia, fuit legalis iustitia: quæ nec misericordiam, nec medicinam præstabat, quod bene signatum est in Exodo, vbi dicitur quòd manus Moysi erant graues. Vnde in Glossa Bedæ: Sacerdos legem Dei annunciat: descendit quidem lex in mundum per Moysen, et nullam sanitatem contulit homini. Descendit Leuita, qui typum ostendit prophetarum, sed hic nullum sanat, quia lex peccata arguit: sed pertransit, quia indulgentiam non largitur. Et illud bene designatum fuit in baculo Elisei, quem misit ad suscitandum puerum, et tamen non fuit vox, neque sensus. Vnde potius erat baculus castigans, quam sanans. Vnde dicitur: Irritam quis faciens legem Moysi: sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur.

Persona autem subueniens ex misericordia recte intelligitur Christus Dominus, quia Samaritanus interpretatur custos. Ipse autem est de quo in Psalmo: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, et cetera. Et Isaias: Custos quid de nocte? Quia ecce, inquit Psalmista: Non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. Hic venit secus vulneratum, quia in similitudinem hominum factus, et habitu inuenus vt homo. Venit, inquam, in similitudinem carnis peccati, sicut dicitur: Et veniens tria fecit homini vulnerato: adhibuit medicinam, et hoc per gratiam sacramentorum. In quibus sunt illinitiones, et inunctiones sanantes vulnera peccatorum: quod non fiebat ante Saluatoris aduentum secundum illud: Vulnera et liuor, et plaga tumens, non est circumligata, nec cutata medicamine, neque fota oleo. Sed hoc factum est post Christi aduentum. Vnde: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, et cetera, cuius liuore sanati estis. Adhibuit etiam vehiculum, scilicet per gratiam virtutum et donorum, per quam vehimur in stabulum Ecclesiæ secundum illud: Beatus vir, cuius est auxilium abs te: Ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum. Et post: Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem. Et hoc quidem fit in stabulo Ecclesiæ. Vnde subditur: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, et cetera. Et post: Quia misericordiam et veritatem diligit Deus: gratiam et gloriam dabit Dominus. Adhibuit nutrimentum, quod fit per doctrinam duorum testamentorum, quæ intelligitur in prolacione duorum denariorum, quos dedit stabulario, idest, prælato, cuius est doctrinam Christi ministrare, et explanando supererogare. Vnde: Dedit Moysi

Gal. 6. a
Rom. 13. e
Spiritalis sensus.
Pfal. 48. b. d
Pfal. 38. b
Hier. 2. e
Thr. 5. c
Exo. 17. e
Beda to. 5. lib. 3. in Luca cap. 20.
4. Reg. 4. e
Heb. 10. e
Samaritanus.
Pfal. 126. a
Isa. 21. c
Pfal. 120. a
Phil. 2. a
Rom. 8. a
Isa. 1. b
1. Pet. 2. d
Pfal. 83. b
Eccli. 45. a

Moysi Dominus cor ad præcepta, et legem vitæ et disciplina docere Iacob testamentum suum, et iudicia sua Israel. His Dominus reddet, cum redierit, in die iudicij, supererogata omnia. Quoniam secundum quòd dicitur: Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et Matthæus: Euge serue bone et fidelis, quia super pauca fuiti fidelis, super multa te constituam, et cetera.

Dan. 12. b *Factum est autem dum irent, et cetera*. Postquam tradidit formam viuendi, per diuinum præceptum: hic secundo tradit per humanum exemplum. Vnde Glossa Bedæ: Habito sermone de dilectione Dei, et proximi, supponitur exemplum vtriusque. Introducitur enim hic ad litteram exemplum perfectionis vitæ actiue, et contemplatiue, et comparationis vtriusque. Vnde hæc pars habet duas partes. In quarum prima præmittitur comparatio rationalis: in secunda vero subditur diffinitio iudicialis ibi: *Et respon-dens dixit illi Dominus*. Circa rationalem autem comparationem quattuor introducuntur: primum est consortium diuinæ præsentia: secundum est otium contemplatiue: tertium est exercitium operatiue: quartum est litigium inter vtrumque. Primo igitur quantum ad consortium diuinæ præsentia, dicitur: *Factum est autem dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum, siue propter regnum Dei prædicandum, secundum quod dicitur: Ipse iter faciebat per ciuitates et castella, prædicans et euangelizans regnum Dei, siue propter hospitium quærendum, secundum quod dicitur quòd Samaritani nollent eum et discipulos suos hospitio recipere, et quòd abierunt in aliud castellum*. De hoc castello dicitur expressius: Erat quidam languens Lazarus a Bethania de castello Marthæ et Marthæ sororum eius. In hoc, inquam, castello inuenit hospitium. Propter quod subditur: *Et mulier quoddam Marthæ nomine, excepit illum in domum suam, ramquam, scilicet pauperem et egenum*. Vnde talibus dicitur illud in iudicio: Hospes eram, et collegistis me. Similis quoque Marthæ erat Iob, de quo: Foris non mansit peregrinus, et ostium meum viatori patuit. Et in illo hospio præfens erat corpora-liter sicut in actiuis et contemplatiuis præfens est spiritaliter, secundum illud: Ecce sto ad ostium et pulsio: si quis aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, et cenabo cum illo. Quia dicitur: Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Et e contrario: Intrans in domum meam, conuiescam cum illa: non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus eius.

Secundo vero quantum ad otium contemplatiue, subdit: *Et huic erat soror nomine Maria, quæ scilicet erat in otio contemplationis perfectæ*. Vnde subditur: *quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius*. Hoc quidem erat istius mulieris otium, Domino intendere, vacare, sedere et tacere. Vnde dicitur quòd Maria, cum venisset, vbi erat Iesus, videns eum cecidit ad pedes eius. Quia dicitur: Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Per sessionem secus pedes eius, humilitas intelligitur, quæ debet esse in viris contemplatiuis, ad hoc vt abundant fructibus deuotionis, secundum illud psalmi: Qui emittit fontes in conuallibus, et cetera. Qui enim sic sedet, sicut humilis, irrigatur fletibus compunctionis et deuotionis, secundum illud Hieremiæ: Solus sedebam quoniam amaritudine repleti me, et illud est officium veræ contemplatiue, vacare scilicet lacrymis compunctionis, et deuotionis. Vnde hæc Maria exemplum contemplationis, semper quasi describitur plorans. Supra: vbi dicitur quòd stans retro secus pedes Domini, lacrymis cœpit rigare pedes eius, et cetera. Et alibi dicitur quòd Maria cum venisset, vbi erat Iesus, videns eum cecidit ad pedes eius. Sequitur ergo: Vt vidit eam plorantem. Subiungitur: Infremuit spiritu, et

A cetera. Et alibi Maria stabat ad monumentum, foris plorans, et cetera. Et primæ sunt lacrymæ compunctionis: secundæ, compassionis: tertiæ, deuotionis, quas debent habere contemplatiui, sedendo se cuse pedes Domini.

Tertio, quantum ad exercitium operatiue, subditur: *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*. Et hoc tãquam bona actiua, declinans otium, secundum consilium sapientis: Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quo tu properas. Hoc semper faciebat.

B Martha. Vnde dicitur quòd Iesus venit in Bethaniam, et cetera. Sequitur: Fecerunt autem ei cenam ibi, et Martha ministrabat. Et nota quòd dicit: *Satagebat*, idest, satis agebat. *Circa frequens ministerium*, vt ostendat simul in eius opere fuisse perfectionem, vt modum debitum, secundum illud beati Petri consilium: Fratres magis satagate, vt per bona opera certam vestram vocationem, et electionem faciatis. Opus enim ministerij est illud, quod maxime Domino placet: et in quo maxime quis imitatur Christum, sicut dicitur infra: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et iterum: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare: vnde tale ministerium est placens, et honorabile apud Deum, et remuneratione dignum, secundum illud: Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus, et cetera.

Quarto, quantum ad litigium inter vtramque subiungit: *Quæ stetit, et ait: Domine, non est tibi cura quòd soror mea reliquit me solam ministrare? vbi Martha laboriosa cõqueritur de Maria otiosa, quasi quæ non possit sola pondus laboris portare, secundum quod conquestus est Moyses Domino: Non possem solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi*. Sic etiam Martha, propter oneris grauitatem quærebat auxilium Mariæ, sciens pertinere ad legem Christi illud: Alter alterius onera portate. Ideo secure requirebat Christi iudicium, vt fororis impetraret auxilium. Propter quod addit: *Dic ergo illi, vt me adiuet* quia non faciebat secundum consilium Apostoli: Per charitatem spiritus seruite inuicem. Et alio loco: Supportantes inuicem in charitate. In hac autem contentione tacet Maria: et rationem huiusmodi reddit Gregorius: Maria non respondet, sed causam suam tamquam otiosa iudici committit. Si enim pararet respondendi sermonem, remitteret audiendi intentionem. Contemplatiuorum namque non est contendere, sed potius tacere et audire, et meditari, secundum illud: Sedebit solitarius, et tacebit. Vnde Iob: Porro ad me dictum est verbum absconditum, et quasi furtiue suscepit auris mea venas susurri eius. Nihil autem perdit Maria tacendo, quia Dominus causam eius assumpsit, defendendo. Vnde Bernardus: Vbiq; Dominus pro Maria respondet, siue cum improperat a Pharisæo: siue cum arguitur a sorore, vt hic: siue cum a discipulis increpatur, sicut dicitur: Conqueritur autem Martha aliquando, suum officium præponendo, et hoc est reprehensibile. Vnde Glossa: Ex illorum persona loquitur Martha, qui adhuc diuinæ contemplationis signari, solum quod didicere, fraternæ dilectionis opus, Deo placitum dicunt. Ideoq, cunctos qui Christo deuoti esse volunt, huic operi mancipandos, autumant. Aliquando conqueritur otium Mariæ præoptando. Vnde Bernardus: Putas in domo, in qua Christus suscipitur, vox murmuris audietur? Et addit: Felix domus et beata congregatio, in qua de Maria Martha conqueritur. Et ratio huius est: quia contemplatiua per se est eligenda sine querimonia. Martha vero, idest actiua, propter necessitatem suscipienda. Vnde Iacob elegit Rachel, sed secundum quòd necesse fuit, prius suscepit

Eccli. 9. e
Ioan. 12. a
2. Pet. 1. b
Inf. 22. c
Mat. 20. d
Ioan. 12. d
Num. 11. c
Gal. 6. a
Gal. 5. b
Eph. 4. a
Gregor. ex
Glos. in huc
locum: Mar-
tha Mar-
tha et cetera.
To. 5.
Thr. 3. d
Iob 4. c
Ber. in as-
sumpt. Bea-
ta Maria.
ser. 3. to. 1.
Sup. 7. f
Mat. 26. a
Glos. in huc
locum: Non
est tibi cura
to. 5.
Bern. ibid.
ser. 3.
Gen. 29. a

pit Liam. Licet ergo conquire Martham, ut sit sicut Maria, quia humilitatis est. Si autem conqueritur de hoc quod non adiuuatur, hoc est infirmitatis. Si vero conqueritur de hoc quod illam Maria iuuaret, vellet, et ipsa nolit, hoc est impietatis, quia talis conquestio legem impedit charitatis.

Et respondens, dixit illi Dominus. Post comparationem rationalem subiungit Euangelista diffinitionem iudicalem. Circa quam introducantur quattuor, scilicet humiliatio vitæ actiue, commendatio contemplatiue, promulgatio sententiæ, et assignatio cause. Primo ergo quantum ad humiliationem vitæ actiue dicit: *Martha Martha, sollicita es, et curbaris erga plurima.* Ideo nomen Marthæ ingeminat, ut eam excitet ad considerandum defectum proprium, et hoc cum diuini verbi attentione: sicut de Moyse dicitur quod cernens Dominus quod pergeret ad videndum, vocauit eum de medio Rubi, et ait: Moyse Moyse. Et Dominus volens excitare peccatores ad attentionem, iterat vocationem. Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Et sic nunc excitat Martham, ostendens in ea esse triplicem defectum, scilicet sollicitudinem in cogitatu, tribulationem in affectu, et diuisionem in actu. Et ista omnia impediunt nos, ne totaliter tendamus in Deum. Vnde nimia sollicitudo est vitanda, secundum illud: Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione, et cetera, petitiones vestras innotescant apud Deum. Et Petrus: Omnes sollicitudines vestras projicientes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis. Vitanda est etiam turbatio. Non turberet cor vestrum: Creditis in Deum, et in me credite. Vnde et de Christo Isaias: Non erit tristis, neque turbulentus. Oculum enim turbatus non est ad videndum idoneus. Vitanda est etiam diuisione vnde dicitur: Fili, ne in multis sint actus tui. Et hæc incommoda habet vita actiua, non contemplatiua. Vnde Paulus: Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, et diuisisus est. Et mulier innupta et virgo, cogitat, quæ Domini sunt: ut sit sancta corpore, et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi. Sic ergo humiliata est actiouis importunitas, per ostensionem sui incommodi, siue defectus.

Secundo vero, quantum ad commendationem vitæ contemplatiue subdit: *Porro unum est necessarium.* Hoc scilicet est regnum Dei, quo habito nihil deest. Vnde Marthæus: Quærite primum regnum Dei, et iustitiam eius, et hæc omnia adjicientur vobis. Et in Psalmo: Vnam petij a Domino, hanc requirem, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite mee. Ista tantum est vita beata, quæ est in Dei adhaerentia, cui vacat contemplatiua. In cuius persona dicitur: Mihi autem adherere Deo bonum est. Et hoc est illud vnum quod est necessarium. Quia qui adheret Domino, vnus spiritus est, sicut dicitur: Hoc vnus qui habet, habet omne bonum: vnde in figura huius dicitur: Omnia simul in te vno habentes, te non debuius dimittere ire a nobis. Et Sapiens ait: Veniunt mihi omnia bona pariter cum illa, et cetera. Et ideo dixit Dominus Moyse in persona viri contemplatiui: Ego ostendam omne bonum tibi.

Tertio vero, quantum ad promulgationem sententiæ, subditur: *Maria optimam partem elegit.* Quia scilicet prelegit vnum: preponitur autem vnum multis: sicut dicit Augustinus, quia non vnum a multis, sed multa ab vno. Multa sunt quæ facta sunt: vnus qui fecit, bona valde quæ fecit, quanto melior ille, qui fecit. Immo simpliciter optimus. Et hæc est pars animæ cõtemplatiue. Vnde dicitur: Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quæ erit illum. Et in Psalmo: Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Valde, inquam, bonus et optimus, et ideo dicit anima contemplatiua: Clamaui ad te Domine, dixi: Tu es spes mea: portio mea in terra vi-

uentium: Quam utique portionem cum Maria iana contemplatiui elegerunt, ipsam contemplando, et desiderando. Vnde in persona contemplatiui dicitur: Transibo et uidebo terram hanc optimam trans Iordanem, et montem istum egregium, et Libanum. Et propter istius amorem nihil uoluit possidere in terra, nisi solam inopiam secundum illud: Quia melior est dies una in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum, quia sicut dicitur: Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit, et cetera.

B Quarto, quantum ad assignationem cause subdit: *Quæ non auferetur ab ea.* Glossa: Non reprehenditur pars Marthæ, quia et ipsa bona: sed laudatur pars Mariæ, ut optima, unde subinfertur: *Quæ non auferetur ab ea.* Glossa: Ex opposito intellige, quod a Martha auferetur pars, quam elegit: quia transit labor multitudinis, et remanet charitas unitatis. Et hæc est causa, quare pars Mariæ simpliciter melior, et eligibilior, quia contemplatiua hic incipit, et in futuro permanet. Quod designatur in figura Ioannis secundum quod dicitur: Sic eum uolo manere, donec ueniam. Quasi dicat, inchoata cõtemplatio maneat perficienda, cum uenero. Et quia manentior, ideo melior, sicut Apostolus de charitate dicit: Charitas numquã excidit. Et ex hoc concludit, quod maior est charitas. Sic et de uita contemplatiua, unde Beda in Glossa: Amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat, uiderit, in amore amplius ignescit. Isaias: Cuius ignis est in Sion, et caminus in Hierusalem. Vnde quantum est de se, est præeligenda secundum illud: Non contemplantibus nobis quæ uidentur, sed quæ non uidentur. Quæ enim uidentur, temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna sunt. Propter hoc simpliciter uita contemplatiua magis est desideranda tamquam ea quæ melior, et de se præeligenda, tum quia securior, tum quia suauior, tum quia stabiliior: non tamen despicienda actiua, sed pro loco et tempore, ad tempus præeligenda, tum quia anterior, tum quia pœnaliior, tum quia fecundior: ualet enim sibi et alijs. Et hoc bene designatum est in duabus uxoribus Iacob, Rachel scilicet et Lia, quarum altera designat uitam actiua, altera contemplatiua. Vnde compellit sponsam aliquando ad actionem egressi secundum quod dicitur: Sonet uox tua in auribus meis, et cetera. Vnde si de præeinentia fiat questio, simpliciter contemplatiua est melior, secundum quod dicit Gregorius: Magna sunt actiua merita, sed contemplatiua potiora. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Si autem fiat questio de electione, aliquando præeligenda est actiua, scilicet uiro imperfecto, qui prius debet se exercere in actionis campo. Vel cum quis obligatur ad actiue opera ex præcepto, siue ex officio. Et ideo aliquando accidit dubium in præelectione secundum illud: Mihi uiuere Christus est: et mori, lucrum. Quod si uiuere in carne, hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. Coartor autem et duobus, desiderium habes dissolui et esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter uos. Ideo uiros spirituales aliquando oportet egressi, aliquando ingredi, aliquando ascendere, aliquando descendere: sicut uidit Iacob Angelos ascendentes et descendentes.

Itud autem Euangelium consueuit legi in Assumptione beatæ Virginis Mariæ, siue quia finis eius Mariæ optime congruit cum dicitur: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Quamuis enim hoc ad litteram dictum fuerit de Maria Magdalene, uerum tamen est de B. Virgine Maria. Vnde Bernardus: *Optimam partem elegit sibi Maria. Optimam: plane bona fecunditas coniugalis, melior autem castitas uirginialis: prorsus autem optima fecunditas uirginica,* seu

seu fecunda uirginitas Mariæ, cuius hoc privilegium est, non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea.

Siue etiam, quia in hoc Euangelio describitur in duabus sororibus perfectio actiue, et contemplatiue, quarum utraque fuit in Virgine perfectissime. Quod enim fuit datum istis duabus sororibus per partes, Mariæ totum datum fuit, et integre. Vnde Hieronymus: Ceteris datum est per partes: Mariæ autem se totam simul infudit plenitudo gratiæ.

Siue, quia hic agitur de duplici Christi susceptione, corporali scilicet et spiritali. Corporali a Martha in hospio domus exterioris: Spirituali uero a Maria in hospio domus interioris. Et hæc duplex susceptio perfectissime fuit in Maria, quæ ipsum suscepit in thalamo corporis, aluit, nutriuit, et educauit, ac sedulo ministrat. Suscepit etiam in thalamo cordis ipsum uidentem, credendo, amando, imitando. Et ex utroque horum beata fuit. Vnde infra: Beatus uenter qui te portauit, et cetera. Beati qui audiunt uerbum Dei, et custodiunt illud. Vnde Augustinus: Beatorum fuit Maria percipiendam fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi. Mater enim propinquitatis Mariæ nihil profuisset, nisi felicius mente quam carne ipsum gestasset.

Siue etiam quia hic tria determinantur, scilicet diuinum hospitium, diuinum ministerium, diuinum contubernium. Quæ tria fuerunt perfectissime in Virgine Maria. Hospitium in castello, ministerium in Marthæ, et contubernium in Mariæ.

Recte namque Virgo Maria in suscipiendo Christum, fuit castellum turribus uirtutum munitum et eleuatum. Cuius prima turris fuit fortitudo distributionis. De qua: Sicut turris David collum tuum, quæ edificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea: quia Virgo Maria nullo uitio potuit superari. Secunda turris rectitudo discretionis, de qua: Nasus tuus, sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum. Vbi intelligitur discretio boni a malo. Tertia turris fuit, multitudo deuotionis. De qua: Ego murus: et uera mea, sicut turris. Propter dulcedinem deuotionis, in qua excelebat. Vnde istæ tres turres edificatæ fuerunt a Spiritu sancto per gratiam super tres potentias animæ. Prima super irascibilem: secunda super rationalem: et tertia super concupiscibilem. Et ex his Virgo fuit castrum idoneum ad suscipiendum Filium Patris dilectum qui erat uirtus et sapientia Patris, quia Virgo, fortissima, prudentissima, et deuotissima.

Recte etiam in ministrando ministra fuit Martha, quæ Domino ministrat fideliter, humiliter, et uirriter. Sic et Maria, cū esset Dei mater, fecit se ancillam, et ministrat, secundum illud: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Vnde designata fuit per illam bonam mulierem Abigail: quæ cum a Dauid peteretur in coniugium, obnubil se in ministerium: Ecce famula tua sit in ancillam, ut lauet pedes seruorum Domini mei. Talis fuit Virgo Maria, quæ præ nimia humilitate de seipsa dicebat: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Et hoc est quod dicit Augustinus: Mariam operis exhibitione et fidei, rigidissima ueritate ministrat Christi fuisset, omnis qui sane sapit, intelligit. Absque dubio enim ministratrix ei extitit, qui hunc in uero gessit partuq. profusum aluit et fouit, atque, ut Euangelium ait, in præsepio reclinauit, et a facie Herodis fugiens in Ægyptum accessit, et omnem infantiam eius pro matris affectu est profecuta.

Recte etiam in coherendo siue in contemplando fuit Maria. Nam ipsa sicut altera Maria iuxta crucem stabat secundum illud: Stabant iuxta crucem Iesu mater eius, soror matris eius, Maria Cleophe, et Maria Magdalene. Ipsa namque Virgo fuit, quæ maxime ei appropinquauit, ideo maxime uerba eius suscepit et alijs referauit. Nam supra dicitur:

Maria autem seruauit omnia uerba hæc, et cetera.

Vnde recte designata fuit per arcam fœderis Domini, de qua dicitur: In qua erat uirga aurea habens manna, per multam deuotionem charitatis: et uirga Aaron, per multam rectitudinem uirtutis: et tabulæ testimonij, per multam cognitionem contemplationis ueritatis. Ipsa enim fuit maxime contemplatiua. Vnde Bernardus: Beata Maria, profundissimam diuinæ sapientiæ, ultra quam credi ualeat penetrat abyssum. Ut quantum, sine personali unione, creaturæ conditio patitur, illi luci inaccesibili uideatur immersa. Et Beda: Quid de Deo non sapiebat, in qua sapientia Dei latebat, et cuius ueritatis corpus sibi aptabat? Et sic patet, quo modo illud Euangelium, non per humanam inuentionem, sed per diuinam inspirationem, fuit assumptio: uirginis appropriatum, quia Spiritus sanctus conclusit in eo uirginis commendationem quo ad multitudinem prærogatiuarum. Ad quarum conseruationem subiungit in fine: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Elegit enim optimam partem Maria, et in gratia et in gloria. In qua clauditur uirginis laus perfecta et propria. Sicut enim dicit Hieronymus: Sicut comparatione Dei bonus nemo, sic comparatione matris Domini, nulla inuenitur perfecta quantumcumque uirtutibus eximia comprobetur. Et ideo inter mulieres ipsa sola est optima per omnimodam superabundantiam, ratione cuius nec primam similem uisa est, nec habere sequentem.

C A P U T X I.

D *Et factum est, cum esset in quodam loco.* Postquam tradidit discipulis formam docendi, et formam uiuendi: in hac parte tribuit formam orandi, per quam impetratur gratia cognoscendi et recte iudicandi. Habet autem hæc pars tres partes: in quarum prima præmittitur orationis exemplum: in secunda uero additur documentum, ibi: *Et ait illis, cum oratis:* in tertia subiungitur orationis incitamentum, ibi: *Et ait ad illos: Quis uestrum.* Circa orationis exemplum duo introducuntur. Primum est sollicitudo Domini ad orandum. Secundum est promptitudo discipulorum ad imitandum. Primo ergo quantum ad sollicitudinem Domini in orando dicitur: *Et factum est, dum esset in quodam loco orans, quodam, id est, solitario et secreto:* quia talia sunt loca orationi apta, secundum illud: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora patrem tuum in abscondito et cetera. Orat autem Dominus in argumentum ueræ humilitatis, iuxta quod dicitur: Factus in agonia, prolixius orabat. In adiumentum nostræ infirmitatis secundum illud: Exauditus est pro sua reuerentia. Et item: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus, scilicet Domini Iesu postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus in exemplum perfectæ uirtutis. Vnde dicitur: Postquam orauit, ipsis discipulis ait: uigilate et orate, ut non intretis in tentationem. Ob hanc etiam causam orationi frequenter instabat, ut doceret semper orandum, secundum illud: Sine intermissione orate. Et proluxe etiam orabat sicut dicitur supra: Factum est, et cetera. Sequitur: *Et erat in quodam loco, ut ostendatur quod orantibus requirendus est locus secretus: sed tempus taceatur, ut ostendatur quod omni tempore, indifferenter est orandum, secundum quod dicitur infra: Oportet semper orare et non deficere. Et item: Non impediant orare semper.*

Secundo, quantum ad promptitudinem discipulorum

Sup. 2. c
Heb. 9. a
Beda to. 5. lib. 3. in ca. 11. Luca.
Hier. lib. 2. Comm. in epist. ad Ephes. cap. 3. to. 6.
Ibid. a
Mat. 6. a
Inf. 22. c
Heb. 5. c
Rom. 8. e
Mat. 26. d
1. Thef. 5. e
Sup. 6. b
Inf. 18. a
Eccli. 18. e

Deut. 3. d
Psal. 83. x
Mat. 13. f
Glossa in hic locum to. 5. Glossa ibid.
Inf. 11. d
Joan. 2. d
1. Cor. 13. c
Beda. to. 5. lib. 3. in ca. 10. Luca. 1. 1. 31. d
2. Cor. 4. d
Gen. 29. c
Cant. 2. c
Greg. lib. 6. Moral. 18. tom. 2. in Edit. Rom.
Phil. 1. c
Gen. 28. b

Hoc Eug. Intrauit Iesus in quoddam Castellum legatur in Assumptione B. Virginis.
Ber. in Assumpt. B. Maria ser. 4. to. 14
seu
S. Bon. To. 2.

Eccli. 28. a Relinque proximo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini feruat iram, et a Deo querit medelam? Quasi dicat, frustra querit. Vnde dicitur: Si dimiseris hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester celestis delicta vestra: si autem non dimiseris hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Vnde proponit parabolam de seruo nequam, in cuius sine subiungit: Sic Pater meus celestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Et hoc recte, quia qui refugit legem clementiæ, cadit in legem iustitiæ, de quo supra: Dimitte, et dimittemini. Et postea: Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, temetietur vobis. Et hanc conditionem apposuit hic Dominus, vt ostendat illud esse verum quod dicitur: Nec superbi ab initio placuerunt tibi. Sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Vnde Isaias: Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus vestre sanguine plenæ sunt. Vnde Chrysostomus: Si is, qui Iesus est, frustra orat nisi indulerit: quo modo, putas, orat is, qui Iesus non est, si ipse per iniustitiã alios lædit et grauat? Qui autem non sic orat vt Christus docuit, non est discipulus: nec Pater exaudit orationem, quam filius non docuit. Cognoscit enim Pater filij sui sensum, et verba non suscipit, quæ vsurpatio humana excogitauit, sed quæ sapientia Christi posuit.

Quinto vero, quantum ad victoriam in conspectu, subiungit: *Et ne nos inducas in tentationem*, id est, non permittas induci, id est, superari. Quia sicut dicitur: Deus intentator malorum est. Sequitur: Vnusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Et nota quod non petit non tentari: quia tentatio hominem probat secundum illud: Proba me Domine, et tenta me, vire renes meos et cor meum. Et Ecclesiasticus: Qui non est tentatus, quid scit? Sed peti a tentatione non superari nec vinci, sed vincere et triumphare. Hoc quippe petendum est propter diuini Auxilij fidelitatem. De qua dicitur: Fidelis autem Deus est, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Petendum est etiam propter cognoscendam nostram infirmitatem secundum illud: In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Vnde Chrysostomus: Cognoscant se esse infirmos, et cognitio infirmitatis, gloriacionis causam extinguet, quia secundum quod dicitur: Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de celo fortitudo est. Quoniam ergo tribulatio tentatio est secundum illud: Beatus vir qui suffert tentationem, et cetera. Ideo qui eripitur ab omni malo tentationis, eripitur per consequens a malo tribulationis. Et ideo non oportebit vltra hic addi: *Libera nos a malo*, quasi petitio omnino diuersa: sed explicari quasi in hac inclusa. Et hoc est quod dicit Beda in Glossa: Sciat vnusquisque in eo se liberari a malo quod non infertur in tentationem. Finit ergo Lucas orationem in tentatione, in qua dubium est de statu vel lapsu. Et ideo non addit: Amen, quod est indicium certitudinis orationis exaudite. Mathæus vero orationem terminat in liberatione ab omni malo pœnæ, ac per hoc a morte. De qua Apostolus: Nouissime autem inimica destruetur mors. Et postea est certitudo salutis: ideo finit dicendo: Amen, ad indicium certitudinis pro illo tempore. Sed quia, quamdiu hic sumus, ad hanc certitudinem non peruenimus, ideo tacite dicitur, et submissa a sacerdote, et cetera, cum cetera in Missa dicantur eleuata voce. Sunt et aliæ congruentiæ rationes: sed hæc sufficiat pro presenti.

Et ait ad illos, quia vestrum, et cetera. Post exemplum

A et documentum, subiungit hic tertio orandi incitamentum, per quod inuitamur ad orandum frequenter et fiducialiter. Et habet hæc pars duas: in prima proponitur incitamentum ad orationis frequentiam: in secunda vero ad orandi fiduciam ibi: *Quis autem ex vobis Patrem perit*, et cetera. Ista enim duo sunt, quæ maxime orationis fructum euacuant, scilicet negligentia, et diffidentia. Circa incitamentum frequentiam duo insinuantur. Primum est similitudo incitativa: secundum est eruditio informatiua ibi: *Et ego dico vobis: Petite, et dabitur vobis*. Quantum autem ad similitudinem incitatiuam ad orationis frequentiam, introducuntur tria. Primum est, opportunitas postulans: secundum est, difficultas recusans: tertium est, importunitas impetrans, vt ex hoc ostendatur, quæ tæ efficacit sit oratio importuna et continua. Primo igitur, quantum ad opportunitatem postulante dicitur: *Quis vestrum habebit amicum*: Hic legitur interrogatiue, sed Glossa vult quod legatur remissiue. *Quis*, hoc est, aliquis, et si quis. Hoc tamen dicitur vt ostendatur veri amici pretium secundum illud: Amico fidelis nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius. Et iterum: Amicus fidelis, medicamentum vite, et immortalitatis: et qui metuunt Dominum, inuenient illum. Ad istum ergo fiducialiter recurritur. Et ideo additur, *et ibi ad illum media nocte*, quia sicut dicitur: *Omni tempore diligit qui amicus est, et frater in angustijs comprobatur*. Et tali fiducialiter necessitas exponitur. Propter quod additur: *Et dicit illi: Amice, commoda mihi tres panes*. Et hoc lege pietatis et charitatis communis de qua dicitur: Frange esurienti panem tuum, et cetera. Et Ecclesiasticus: Mitte panem tuum super transeuntes aquas. Lege etiam fidelitatis et amicitia specialis. Propter quod addit: *Quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum*. Et ita fideliter amicitia teneor illi: ac per hoc et tu mihi. Vnde Ecclesiasticus: Fidem posside cum amico in paupertate illius, vt in bonis illius uerteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, vt in hereditate illius coheres sis.

Secundo quantum ad difficultatem recusantem, subdit: *Et ille de intus respondens dicit: Noli mihi molestus esse*, inquietando scilicet quiescentem, et a somno excitando, sicut dixit Abner David: *Quis es tu qui clamas et inquietas regem?* Et quod magna sit molestia, ostenditur ex difficultate adiuncta: *Iam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili*, id est, pueri, qui tenero amore debent amari. Vnde Isaias: Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus, id est, filij quorum amor non potest negligi secundum illud Isaiæ: Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non miseretur filio vteri sui? Ideo subdit, *non possum sergere et dare tibi*. Et hoc non tollit omnino potestatem, sed ponit difficultatem, quasi dicat illud quod dixit Elias Eliseo: Rem difficilem postulasti, et cetera. Et propterea dicit: *Non possum*, id est, non commode, nec facile possum, sicut rex Israel respondit regi Syriæ: Omnia propter quæ misisti seruum tuum in initio, faciam: hanc autem rem facere non possum.

Tertio, quantum ad importunitatem impetrantem, subdit: *Et si ille perseverauerit pulsans*, precibus, non pudore victus, nec tædio fatigatus, nec desperatione fractus, tamquam verus amicus secundum illud: Ad amicum et si produxeris gladium, non desperes: est enim regressus ad amicum. Si aperuerit os triste, non timeas, et cetera. Et quia labor improbus omnia vincit, ideo subdit: *Dico vobis, et si non dabit illi surgens eo quod amicus eius sit*, id est, motus veritate dilectionis, quæ interdum torpescit in amicis. Propter quod dicitur: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate. Si ergo non vincitur abundantia charitatis, vincitur tamen instantia importunitatis

nitatis. Propter quod addit: *Propter importunitatem tamen eius surget, et dabit illi quosquos habet necessarios*. Huius exemplum proponitur infra de iudice et vidua, quæ illum infestabat. Vnde ibi dicitur quod iudex noluit eam audire per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem reureor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouissimo veniens fugillet me. Et huius etiam exemplum habetur de Samõne et eius vxore. A quo cum peteret, quod prius nolebat iudicare, subditur quod septem diebus conuiuij flebat ante eum, tandemq. die septimo, cum ei esset molesta, exposuit.

Secundum spirituale intellectum, per amicum istum intelligitur Christus, de quo in Ecclesiastico: Amicus fidelis, protectio fortis. Qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum, de quo Ioannes: Iam non dicam vos seruos, et cetera. Sequitur: Vos autem dixi amicos, et cetera. Et iterum: Vos amici mei estis, et cetera. Ad istum amicum eundem est nocte, scilicet nocturno silentio, sicut Nicodemus venit: de quo Ioannes dicit quod venit ad Iesum nocte, quia in secreto noctis silentio est per orationem pulsandus, secundum illud Isaiæ: Anima mea desiderauit te in nocte. Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum, et cetera. Vel in nocte, id est, in tribulatione, secundum illud Osee: In tribulatione tua mane conuersus erunt ad me. Et in psalmo: Inuoca me, in die tribulationis eruat te, et cetera. Amicus autem qui venit de via, amicus noster est secundum quod dicitur in Glossa: Qui quotiens ad temporalia petenda vagatur, totiens a nobis recedit. Hunc amicum euagari facit delectatio, sed reducit tribulatio, secundum quod dicitur de filio prodigo: qui propter luxuriam recessit, sed propter inedia rediit. Vnde Osee: Ego sepiaui viam tuam spinis, et sepiaui eam maceria. Et post subditur: Et dicit: Vadam, et reuertar ad virum meum priorem: quia bene mihi erat tunc magis, quàm nunc. Iste reuertitur quando ad interiora recurrit, secundum illud Isaiæ: Redite prauaricatores ad cor. Sed inuenit ipsum vacuum a solatio spiritualium refectioem. Vnde de peccatoribus dicitur: Matribus suis dixerunt? Vbi est triticum et vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis ciuitatis: cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum? Et defecit gaudium cordis nostri. Subiungitur: *Va nobis quia peccauimus*. Pro hoc igitur amico famelico petendi sunt a vero amico tres panes, id est, secundum quod dicit Beda et Augustinus, Intelligentia trinitatis, siue trium personarum nomina, vt in solius Dei cognitione inueniat refectioem. Vnde in Exodo: Videruntq. Deum, et comederunt et biberunt. Et in Ecclesiastico: Cibabit eum pane vite, et intellectus, et aqua sapientia salutaris potabit illum. Vel tres panes sunt Fides, Spes, Charitas: quibus reficitur triplex virtus in anima, de quibus infra: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, et cetera. De his: Cum veneris ad quercum Thabor, inueniet te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel: vnus portans tres hædos: et alius tres tortas panis: alius portans lagenam vini, vt in his intelligatur virtus gratiæ, et trinitas virtutum, per quas reformatur imago Dei in anima. Sed hæc petitio non statim exauditur a Christo: sed oportet eum multa instantia requirere: quia ad tam magna dona est anima peccatrix minus idonea. Vnde scriptum est: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. Verum et si iam filius est, adhuc oportet cum magna instantia requirere, ne panis ille vilescat, cum semper oporteat ipsum esurire secundum illud: Qui edunt me, adhuc esuriunt: siue vt petendo magis mereamur, et desponamur. Vnde Augustinus Bon. To. 2.

A nus ad Probam de orando Deo: Exerci vult in orationibus desiderium nostrum: quo possumus capere illud, quod præparat dare.

Et ego dico vobis. Post similitudinem incitatiuam, subdit eruditionem informatiua ad orationis frequentiam, quam elicit ex similitudine præhabita. Vbi primo hortatur spiritualiter discipulos: secundum vero generaliter omnes: ideo quantum ad exhortationem respectu discipulorum, dicit:

Et ego dico vobis, qui scilicet non mentior: quia non est Deus quasi homo vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur: dixit ergo, et non faciet? Vnde Glossa dicit: Magnam spem tribuit, qui promittendo non decipit. Monet ergo ad orationis instantiam et frequentiam, cum dicit: *Petite, et dabitur vobis: quærite et inuenietis: pulsate, et aperietur vobis*. Simile habetur apud Mathæum: super quo loco dicit Augustinus: Operose quidem, quid ista tria inter se differant, distinguendum putai, sed longe melius ad instantissimam petitionem omnia referuntur. Hoc quippe ostendit, vbi eodem verbo cuncta conclusit dicens. *Quanto magis pater vester celestis dabit spiritum bonum petentibus se?* Vnde vult Dominus dicere illud quod simpliciter dicitur: Sine intermissione orate. Et ad Colossenses: Orationi instate. Possunt tamen ista distingui, vt *petere* respiciat actum oris: *quærite*, actum cordis: *pulsate*, actum operis. *Petite* ergo ore, et dabitur vobis: Qui reminiscimini Domini ne taceatis, et ne detis silentium ei donec stabiliat, et ponat Hierusalem laudem in terra. Et in Isaiâ: Ad vocem clamoris tui statim vt exaudierit, respondebit tibi: Et dabit vobis Dominus panem, et cetera. Et: Eritq. antequam clamet, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus. *Quærite* etiam corde, et inuenietis. Vnde dicitur: *Quærite me, et inuenietis: cum quæseritis me in toto corde vestro*. Et in Sapientia: In simplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. *Pulsate* in opere. Qui enim pulsat, manu tangit et excitat. Vnde in psalmo: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Et iterum: In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manibus meis nocte contra eum, et non sum deceptus. Aliter etiam possunt distingui ratione petiti. *Petite*, scilicet veniam. *Quærite* gratiam. *Pulsate* ad gloriam, secundum illud: *Petite a Domino pluiam* in tempore ferotino, et Dominus faciet niues, et pluiam imbris, et dabit eis singulis herbam in agro. Niues dabit ad extinguendas malas herbas per ueniam. Et pluiam imbris dabit ad fecundandam terram per gratiam. Et dabit eis singulis herbam in agro, decorando scilicet et vestiendo per gloriam. Aliter ex parte petentium. *Petite*, incipientes, quorum est accipere. *Quærite*, proficientes, quorum est inuenire. *Pulsate* perfecti, quorum est intrare. Vnde incipientibus dicitur: Petitiones vestras innotescant apud Deum. Proficientibus dicitur illud: *Quærite Dominum, et confirmamini: quærite faciem eius semper*. Perfectis dicitur in Isaiâ: *Aperite portas, et ingredietur gens iusta*. Vel penes modos perueniendi ad sapientiam, sicut distinguit Augustinus: Ad sapientiam enim non venit, nisi quemadmodum Dominus docet, petendo, quærendo, pulsando, id est orando, legendo, plangendo. *Petite* ergo orando: Si quis vestrū indiget sapientia, postulet a Deo. Subditur: Et dabitur ei. *Quærite* legendo libros scripturæ, et creaturæ: Per vicos et plateas quæram, quem diligit anima mea. *Pulsate* plangendo, sicut in Apocalypsi dicitur: *Ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum*, et cetera. Et subditur postea quod vidit librum apertum per agnum occisum. Vel sicut dicit Glossa: Ex parte modorum veniendi ad gloriam: *Petite* orando. *Quærite*, recte viuendo. *Pulsate*, perseverando,

August. ad Probam epist. 121. to. 2.
Nhm. 23. c
Glossa in hunc locum 10. 5.
Mat. 7. a
Aug. ibid.
1. Thes. 5. d
Coloss. 4. a
Isa. 62. 9
Isa. 30. d
Isa. 65. d
Hier. 29. c
Sap. 1. a
Ps. 133. a
Zach. 10. a
Philip. 4. a
Ps. 104. a
Isa. 26. a
Iac. 1. a
Cant. 3. a
Apoc. 5. a
Ibid. b
Gloss. in ca. 7. Mat. 10. 5
N 3

Mat. 7. a seuerando, vel sicut dicit Glossa super Matthæum: **A** Petimus fide, per eam ad Christum euntes. Quæ-
Glossa in
hic locum
cap. 7. Mar.
10. 5.
 ritimus spe, qua attingimus vsque ad interiora. Pul-
 samus charitate, dum laboribus defudamus, vt quod
 petimus, et quærimus, consequamur. Primum pe-
 tere debes, vt habeas: post quærere vt inuenias: in-
 uenta obseruare, vt introeas.
 Secundo quatum ad exhortationem respectu om-
 nium, subdit: *Omnis enim, qui petit, accipit*, si pe-
 tet. Vnde hoc insinuat Dominus: Quodcumque
 petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, idest
 pro vestra salute: alioquin non dat. Vnde Iacobus:
Ioa. 15. c Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis, idest
Iac. 4. a vt in concupiscentijs vestris insumatis. Vnde Chry-
 sostomus: Si temporalia petas, quo modo ille præ-
 stat, quæ si habes præcepit vt contemnas? *Et qui qua-*
rit inuonit, si tamen debite, et diligenter quærat se-
 cundum illud: Cum quæseritis ibi Dominum Deum
 tuum, inuenies eum: si tamen toto corde quæseris,
 et tota tribulatione animæ tuæ. Si quæseritis Deum,
 inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet
 vos. Sed aliqui aliquado non debite quærunt, et ideo
 non debita inueniunt. Vnde Oseas: In gregibus suis,
 et in armentis suis vadent ad quærendum Domi-
 num, et non inuenient: et hoc est, quia in ar-
 mentis quærebant ipsum: Quæretis me, et non in-
 uenietis: quia mala intentione quærebant vt perde-
 rent: *Et pulsanti, aperietur*, si pulset incessanter vs-
 que in finem, secundum illud: Qui perseverauerit
 vsque in finem, hic saluus erit. Tali aperitur ostium
 gloriæ, de quo in Apocalypsi: Apertum est tem-
 plum Dei in celo: ecce ostium apertum in celo.
 Hoc aperietur, quando dicitur illud: Venite bene-
 dicti, et cetera, possidete, et cetera.
 Quis autem ex vobis, post incitamentum
 ad orationis frequentiam, subdit hic incitamentum
 ad orationis fiduciam. Et hoc ostendit liberalitatem
 in Deo patre nos exaudiente. In hac ergo parte pri-
 mo proponit liberalitatem patris carnalis respectu
 filij: Secundo concludit liberalitatem patris cele-
 stis respectu nostri, ibi: *Si ergo vos cum fratre mali*, et
 cetera. Liberalitatem autem patris ostendit in com-
 municatione cibi, cum cautela contrarij, et hoc se-
 cundum triplicem differentiam nutrimenti, aut natu-
 ræ terræ, aut aquæ, aut aeræ. Primum spe-
 ctat ad vegetabilia: secundum ad natalia: tertium
 ad volatilia. Quantum igitur ad petitionem fructus
 vegetabilium, dicitur:
Quis autem ex vobis patrem petit panem, ad refectio-
 nem. Numquid lapidem dabit illi? scilicet ad læsionem:
 homines enim panibus sustentantur. secundum illud:
 Panis cor hominis confirmat: sed lapidibus obruuntur,
 secundum illud: Qui ceciderit super lapidem,
 istum, confringetur: super quem vero ceciderit,
 conteret eum.
 Quantum ad petitionem fructus natalium, sub-
 dit: *Aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi?*
 Homines piscibus reficiuntur. Habetis hic aliquid
 quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem pi-
 scis assii, et fauam mellis. Sed serpentibus occiduntur.
 Vnde: Immisit Dominus in populum ignitos
 serpentes, quorum scilicet moribus moriebantur.
 Quantum ad petitionem fructus volatilium, sub-
 ditur: *Aut si petierit ouum*, scilicet in cibum. Num-
 quid porriget illi scorpionem? idest venenum. Oua
 enim sustentant, sed scorpiones necant, sicut mani-
 feste probat experientia. Hæc quidem ad litteram
 sunt plana: et similitudo ex his assumpta.
 Secundum autem spiritualem intelligentiam, da-
 tur intelligi hic, quid petendum sit. Vnde Augu-
 stinus ad Probam de orando dicit: Quod in pisce
 fides: in ouo spes: in pane autem charitas designa-
 tur. Recte namque petitione panis intelligitur pe-
 titio charitatis. Vnde Augustinus: Charitas in pane:

A maior enim omnium bonorum est charitas, et in ci-
 bis vincit cetera panis utilitas. Vel quia charitas ad
 modum panis nutrit, et confirmat. Vnde dicitur:
 Fortis est, vt mors, dilectio. Vnde sacramentum
 charitatis traditur in specie panis. Vel quia sicut fi-
 ne pane est omnis mensa vacua, sic et omne cor abs-
 que charitate. Vnde: Si charitatem non habuero,
 nihil sum, et nihil mihi prodeit. Huic, vt dicit Au-
 gustinus, opponitur lapis, quia corda dura respuunt
 charitatem. Vnde in lapide duritia designatur, se-
 cundum illud Ezechielis: Auferam cor lapideum,
 de carne vestra, et dabo vobis, et cetera. Supra: Po-
 tens est Deus de lapidibus istis, et cetera. Recte etiam
 per piscem intelligitur fides, sicut dicit Augustinus,
 vel propter aquam baptismi, vel quia in huius sæ-
 culi fluctibus fides integra est: Hæc est victoria quæ
 vincit mundum, fides vestra. Erad Hebræos: San-
 cti per fidem vicerunt regna. Vel quia, vt dicit Be-
 da: Sicut piscis sub tegumento aquarum nascitur, vi-
 uit, et alitur: sic fides trahitur de occultis scriptu-
 ris, et de occultis est, et occulta. Vnde ad Hebræos:
 Est autem fides sperandarum substantiarum rerum, argu-
 mentum non apparentium. Huic, sicut dicit Augu-
 stinus, contrarius est serpens, qui vt non creden-
 ter Deo, venenosa fraude persuasit. Vnde Eccle-
 siastes: Qui dissipat seipem, idest, defensionem
 factæ scripturæ mordebit eum coluber, idest infide-
 litas erroris diabolici. Recte etiam per ouum intel-
 ligitur spes. Vnde Augustinus: Spes in ouo, quia
 vita pulli nondum est, sed futura est, nec iam vide-
 tur, sed adhuc speratur. Spes autem, quæ videtur,
 non est spes, sicut dicitur: et quia in ouo pullus est
 imperfectus, qui dum perficitur, testa oui frangi-
 tur. Sic spei succedit beatitudinis perfectio. Vnde
 Apostolus: Cum venerit quod perfectum est, euacu-
 abitur quod ex parte est. Huic, vt dicit Augu-
 stinus, contrarius est Scorpio, idest, desperatio, quæ
 facit retrorsum respicere: et ex illa parte nocet.
 Scorpio enim ex illa parte cauendus est, quoniam
 venenatam et aculeatam caudam retrorsum habet.
 Vnde qui nititur a spe vitæ subuertere; Scorpius est.
 Vnde Ezechiel: Subuersores sunt tecum, et cum
 Scorpionibus habitas. Est igitur sensus verbi propo-
 siti spiritualis, quod si quis petat panem charitatis, vel
 piscem scilicet fidei: et ouum spei dabit ei Deus, et
 remouebit ab eo lapidem obdurationis, serpentem
 infidelitatis, et Scorpionem desperationis: quæ per
 diuinum adiutorium elongantur a virtutibus.
 Si ergo vos cum fratre mali, et cetera. Postquam pro-
 posuit liberalitatem in patre carnali: concludit a mi-
 nore in patre spirituali. Si enim bonum est commu-
 nicatum, ergo magis bonum, magis communi-
 catium: et maxime bonum, maxime communi-
 catium. Si ergo carnalis pater bonum communi-
 cat filio petenti: multo fortius celestis pater homi-
 ni supplicanti. Et hoc est quod dicit: *Si ergo vos, cum*
fratre mali, nosis bona dare filijs vestris. Beda: Malos
 vocat sæculi amatores. Ij autem dupliciter mali sunt
 malitia culpæ: quia in Ecclesiastico: Si diues fueris,
 non eris immunis a delicto. Et Augustinus: Omnis
 diues aut est iniquus, aut heres iniqui. Vel malos
 vocat ipsos Apostolos, qui comparatione diuinæ
 bonitatis mali dicuntur. Vnde dicitur: Nemo bo-
 nus, nisi solus Deus. Et Isaias: Facti sumus, vt im-
 mundus, omnes nos, et quasi pannus menstruæ
 vniuersæ iustitiæ nostræ. Et Iob: Stellæ non sunt
 mundæ in conspectu eius: quanto magis homo, et
 cetera. Vnde Gregorius: Sæpe iustitia nostra, ad
 examen iustitiæ diuinæ deducta iniustitia est, et for-
 det in districtione iudicis: quod in oculis fulget opo-
 rantis. Vel mali erant propter peccata venialia, sine
 quibus non ducitur præfens vita. Vnde dicitur: Re-
 dimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Et Iacob
 dixit: Dies peregrinationis vitæ meæ: centum triginta
 annorum

Aug. ibid.
Cant. 8. b
1. Cor. 13. b
Aug. ibid.
Ex. 36. f
Sup. 3.
Ibidem.
1. Io. 5. a
Heb. 11. a
Beda. 10. 5.
lib. 3. in ca.
11. Luca.
Heb. 11. a
Aug. ibid.
Eccles. 10. b
Aug. ibid.
Rom. 8. d
1. Cor. 13. c
Ibidem.
Ezech. 2. c
Beda 10. 5.
li. 3. in Lu-
ca cap. 22.
Eccles. 11. b
Mat. 10. b
Iob. 25. b
Greg. lib. 5.
Moral. cap.
28. in prin.
Eph. 5. c
Gen. 47. c

1. Ioan. 1. b annorum sunt, parui et mali. Quia secundum quod A
 dicitur: Si dixerimus, quia peccatum non habemus:
 ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Minus
 ergo videtur quod a malo bonum, quam a bono bo-
 num. Et ideo concludit: *quanto magis Pater vester ce-*
lestis dabit spiritum bonum petentibus sc. Immo certe
 dabit quia dicitur: Omne datum optimum, et om-
 ne donum perfectum, defersum est. Ille spiritus, bo-
 nus est spiritus: scilicet in quo omnia dona donan-
 tur: de quo dicitur: Inuocauit, et venit in me spiritus
 Sapientiæ. Et post: Venerunt mihi omnia bona pa-
 triter cum illa. Et: Alij per spiritum datur sermo sa-
 pientiæ, et cetera. Et post: Hæc omnia operatur vnus
 atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Ille
 spiritus datur petentibus, et desiderantibus secundum
 illud: Os meum aperui, et attraxi spiritum: Onager
 assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ, attra-
 xit ventum amoris sui. Ad hunc enim spiritum Do-
 mini suspirat sanctorum Spiritus: Spiritus postu-
 lat, et cetera.
 Diuisio. *Et erat Iesus eiciens demonium*, et cetera. Sicut
 habitum fuit in principio libri, Liber iste habet quat-
 tuor partes. Quarum prima est de Christi natura: 2.
 Secunda vero de Christi doctrina: et hæc incipit.
 Et habet partes duas, secundum duo opera sapientis.
 Quorum alterum est non mentiri: alterum mentien-
 tem manifestare posse. Prior igitur pars est de verita-
 te declaranda ad discipulorum informationem. Pos-
 terior de falsitate confutanda per Iudæorum aduer-
 santium confutationem. Priori parte terminata: hic
 incipit altera. Diuiditur autem hæc pars in quatuor,
 In quarum prima confutat Iudæorum dolositatem;
 In secunda impietate. Erant autem appropinquantes,
 In tertia curiositatem: Interrogatus autem
 a Phariseis, et cetera. In quarta, incredulitatem, in-
 fra: Et factum est, cum appropinquasset, et cetera. Incon-
 futando autem dolositatem Iudæorum. Primo con-
 futat dolositatem calumniantium mirabilia ex parte
 efficientis: in secunda vero, ex parte temporis: Erat
 autem docens in synagoga eorum sabbatis. Prima in
 duas diuiditur. In quarum prima confutat Iudæo-
 rum dolositatem et fallaciam: in secunda informat
 discipulos suos ad illam vitandam. Multis autem tur-
 bis concurrētibus. Prima pars, quæ continet præfens
 cap. diuiditur in partes tres. In quarum prima con-
 futat fallaciam blasphemantium: in secunda fallaciam
 tentantium, siue discredentium infra: *Turbis autem*
concurrentibus. In tertia vero fallaciam simulantium
 ibi: *Nemo lucernam accendit*. Primum istorum est in
 verbo: secundum in animo: tertium vero consistit
 in quocumque signo. Ad confutandam autem fallaci-
 am blasphemantium tria introducuntur. Primo
 enim fit expressio fraudis Iudaicæ. Secundo vero im-
 probatio fraudis expressæ ibi: *Ipsæ autem vt vident cogi-*
tationes, et cetera. Tertio vero commendatio verita-
 tis ostensæ ibi: *Factum est autem, cum hæc diceret*, et
 cetera. Circa expressionem Iudaicæ fraudis, tria ex-
 primit Euangelista: primum est materia laudis diui-
 næ: secundum est, blasphemia fraudis humane: ter-
 tium est, controuersia litis adiunctæ. Primo igitur
 quantum ad materiam laudis diuinæ dicitur:
Et erat eiciens demonium, et illud erat mutum. In quo
 simul tanguntur duo miracula, immo etiam tria.
 Vnde Beda in Glossa: Hunc demoniacorum etiam
 cæcum fuisse dicit, in quo tria miracula a Domino
 sunt: quia cæcus videt, mutus loquitur, possessus a
 dæmone liberatur. Et in hoc erat materia laudis di-
 uinæ, tam ex parte curati, quam assistentium. Pro-
 pter quod dicitur: *Et cum eiecisset demonium, locutus est*
mutus, et admirare sunt turba. Et sic impletum est il-
 lud: Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures sur-
 dorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, et
 aperta erit lingua mutorum. Tanta autem miracula
 simul facta, sunt admirationis et laudis causa. Secun-

dum illud: Terribilis Dominus, et magnus vehe-
 menter, et mirabilis potentia ipsius. Glorificantes
 Dominum quantumcumque potueritis, superuale-
 bit adhuc, et admirabilis magnificentia eius. Vnde
 vere potuerunt isti dicere illud: Bene omnia fecit, et
 furdos fecit audire, et mutos loqui.
 Secundum autem spiritualem intelligentiam, dæ-
 monium est peccatum quod facit surdum ad verita-
 tem audiendam: cæcum ad videndam: et mutum,
 ad confitendam. Nequitia enim dæmonis vtrumque
 ingressum, per quæ crediturus erat homo, oppilaui,
 idest, et auditum, et visum, et tertium, idest, linguam
 colligauit, ne confiteretur. Vnde dicitur: Non est
 annuncians, neque prædicans, neque audiens sermo-
 nes vestros. Et iterum: Surdi audite, et cæci in tue-
 mini ad videndum. Quis cæcus, nisi sanguis meus?
 et surdus nisi ad quem nuncios meos misi? Talis
 etiam mutus est ad confitendum. Vnde Ecclesiasticus:
 Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et nota quod
 cum ad tria data sit homini loquela, scilicet ad lau-
 dandum Deum: ad ædificandum proximum: et
 ad accusandum seipsum. Hæc triplex loquela aufer-
 tur per triplex dæmonium. Primam auferit spiritus
 luxuriæ secundum illud: Cum multiplicaueritis ora-
 tionem, non exaudiam. Manus vestre sanguine ple-
 næ sunt. Secundam auferit spiritus auaritiæ, qui fa-
 cit sibi soli intendere secundum illud: Qui vnus ta-
 lentum acceperat, abiens, fodit in terram. Tertiam
 spiritus superbiæ, qui non permittit quod homo ac-
 cuset se secundum illud: Quoniam tacui, inuetera-
 uerunt ossa mea. Et in Hieremia: Ecce ego iudicio
 contendam tecum eo quod dixeris, non peccauis. De
 hoc triplici dæmonio dicitur: Vidi de ore draconis,
 et de ore bestię, et de ore pseudoprophetæ exire spi-
 ritus tres in mundos, in modum ranarum. Primum
 dæmonium eijcitur per ieiunium secundum illud:
 Hoc genus non eijcitur, nisi per orationem et iei-
 unium. Secundum eijcitur per memoriam passionis
 Dominicæ secundum illud: Cordis piscis particu-
 lam si super carbones ponas, fumus eius extricat om-
 nem genus demoniorum, et cetera. Tertium per oratio-
 nem: Dauid tollebat citharam et percutiebat manu
 sua, et resouillabatur Saul, et leuius habebat: recede-
 bat enim ab eo spiritus malus.
 Secundo quatum ad blasphemiam humanæ frau-
 dis subditur: *Quidam autem ex eis dixerunt: In Beel-*
zebub principe demoniorum eijcit demonia. Et hæc erat
 magna blasphemia: Quia quod fiebat a Spiritu san-
 cto, attribuebant spiritui maligno. Vnde Matthæus
 statim post hoc dicitur: Omne peccatum et blasphe-
 mia remittetur hominibus: spiritus autem blasphe-
 miæ non remittetur. In hanc blasphemiam prorump-
 ebant ex inuidia. Vnde Chrysostomus: Non quan-
 do magna dicebat, sed quando faciebat salutem ho-
 minum, tunc instituerunt Pharisei, et cetera. Inuidia enim
 non quærit, quid dicat, sed solum vt dicat: æmula-
 tione namque non est aliqua malitia deterior. Adul-
 ter enim breui complet peccatum suum: æmulator
 numquam quiescit. Et quia blasphemiam ista ex mali-
 tia, et inuidia procedebat, pro tanto hoc Euangelium
 legitur quando cantatur historia Ioseph in tertia Do-
 minica Quadragesimæ. Sicut enim fratres Ioseph,
 ex inuidia vocauerunt eum inuentorem somniorum,
 sic et isti dicebant Christum inuocatore dæmonij.
 Et maxime exprimitur Beelzebub, tum quia istud
 idolum erat famosum. Vnde dicitur quod Ochozias
 misit nuncios, dicens ad eos: Ire consulite Beelzebub
 Deum Accaron. Et Beda in Glossa: Asserebant Iu-
 dæi in hoc simulacro principem demoniorum habi-
 tare. Per cuius potestatem, dicebant Iesum dæmo-
 nia eijcere. Et ideo in textu dicitur: *In principio dæ-*
moniorum. Siue quia nomen huius idoli erat ridicu-
 losum. Vnde tantum Beelzebub sonat, quantum, vt
 muscarum. Quo nomine vocabant eum Iudæi irri-
 sorie,

Eccles. 43. a
Mar. 7. d
Spiritalis
senius.
Isa. 41. g
Isa. 42. d
Mat. 12. b
Eccles. 15. b
Loquela da
ra homini
propter tria
Isa. 1. d
Mat. 25. d
Psal. 31. a
Hier. 2. b
Apo. 16. c
Mat. 17. d
Tob. 6. b
1. Reg. 16. d
Mat. 12. c
Chrysost.
10. 2. homil.
41. in Mat.
Beelzebub.
4. Reg. 1. a
Gloss. in ca.
Matth. 22.
10. 5.
Beelzebub
vir musca-
rum.
forie,

Glossa hoc loco 10. s. Ioan. 8. f

forie, sicut dicitur in Glossa, propter sordes cruoris qui in templo eius immolabatur. Vnde sic blasphemiam proferebant, sicut in Ioanne dicitur: Non bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes?

Tertio vero, quantum ad controuersiam litis adiunctæ subdit: Et alij tentantes, signum de celo querebant ab eo. Non querebant huiusmodi signum ad credendum ut fideles, sed ut rebelles ad impugnandum, secundum illud Saluatoris: Quid me tentatis hypocritæ? Et in psalmo: Tentauerunt me patres vestri, et cetera. Et hoc malum ut dicitur: Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, et a serpentibus perierunt. Petebant autem signum de celo, sicut tonitruum tempore Samuelis: Aut emissio-

nem ignis, sicut tempore Eliæ: Aut retrocessionem solis, sicut tempore Ezechie. Hoc autem Iudæis erat proprium, siue per assuetudinem. Vnde: Iudæi signa petunt, et Græci sapientiam. Et ideo Petrus insignis fuit Apostolus ad Iudæos, et Paulus valens in sapientia ad gentes siue etiam propter incredulitatem, et duritiam, secundum quod dixit Stephanus: Dura ceruice, et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resististis. Vnde Chrysofomus: Semper discredere, signum est numquam posse proficere, sic semper testimonium querere signum est numquam velle credere. Et hoc quidem verum est, quando enim sufficientia testimonia habebant in terris, non oportebat querere signa de caelis. Vnde Ioannes: Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, testimonium perhibent de me. Spiritu autem dedit Dominus signa in terris, scilicet signa humilitatis et paupertatis, secundum illud: Hoc vobis signum: Inuenietis infantem panis inuolutum, et cetera. Sed multi huic signo non credunt, ut superbi et ambitiosi qui querunt Christum non in humilitate crucis, sed in appetitu honoris et laudis. Et tamen dicitur: Tunc apparebit signum filij hominis in celo, et cetera. Huic autem contradicunt superbi, secundum illud: Positus est hic, et cetera, et in signum cui contradicetur, quia non placet eis status humilitatis, sed dignitatis. Vnde in psalmo: Posuerunt signa sua signa: scilicet superbiæ et lasciuie, secundum illud: Vbi que relinquamus signa lætitiæ. Sine quibus signis nolunt sequi, Vnde in psalmo: Signa nostra non vidimus, et cetera.

Mat. 22. b Psal. 94. b 1. Cor. 10. c

1. Reg. 12. c 3. Reg. 18. d 4. Reg. 1. c 1. Cor. 1. d

Ael. 7. f

Ioan. 10. e

Sup. 2. b

Mat. 24. c

Sup. 2. c

Psal. 73. a Sap. 2. b

Psal. 73. b

Post expressionem fraudis Iudaicæ, subditur hic improbatio fraudis expressæ. Habet autem pars ista tres. In quarum prima ponitur improbatio falsitatis: In secunda comprobatio veritatis, ibi: Cum fortis armatum custodit, et cetera. In tertia vero reprobario dolo sitatis, ibi: Cum immundus spiritus exierit ab homine, et cetera. Improbando falsitatem procedit hoc ordine. Primo deducit ad manifestum impossibile: secundo perducit ad falsum improbabile: tertio reducit ad verum infallibile: Primo igitur deducit ad manifestum impossibile cum dicitur:

Omne regnum in se diuisum desolabitur. In quo intendit tale argumentum facere: Omne regnum diuisum hoc ipso quod diuiditur in se, destruitur: sed si vnus dæmon eijcit alium, satanas in seipsum diuisus est: ergo non stat eius regnum. Sequitur igitur quod satanas ipse destruat suum regnum, et auferat sibi posse et dominium. Sed hoc est impossibile manifestum, et sequitur ex dicto Phariseorum: ergo illud fuit manifeste falsum. Huius igitur rationis maiorem præmittit, cum dicit: Omne regnum in se diuisum, desolabitur, et domus supra domum cadet. Et Salustio de hoc quidem est per se notum et verum est, quia diuisio est causa ruinæ. Vnde causa prædicati est in subiecto. Et hoc est quod dicit Hieronymus: † Cōcordia parua res crescunt, discordia maxime dilabun-

tur. Vnitas enim est causa saluationis, diuisio interitus, secundum illud Osee: Diuisum est cor eorum, et cetera. Vbi subditur: Diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras, et cessauerunt edificare. Vnde in finali statu mundi, de ipsius vnitatis distipatione dicitur infra: Surget gens contra gentem, et regnum aduersus regnum, et terræ motus magni, et cetera. Deinde adiungit minorem cum dicit: Si autem satanas in seipsum diuisus est, id est, contra seipsum pugnat. Quod dicit sub ditione, quia hoc sequitur ex verbo prædictorum Scribarum, et Phariseorum, cum in se non sit verum: Satanas enim satanæ concordat in malo. Vnde Iob: Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhaerebit, et tenentes se nequaquam separabuntur. Vnde in psalmo: Astiterunt reges terræ, et principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, et cetera. Post hoc subiungit conclusionem cum subdit: Quomodo stabit regnum eius? Quod dicit interrogatiue, tamquam impossibile sit hoc sustinere quod satanas ipse de regno eijciatur. Regnum enim satanæ est in malis et peccatoribus. Iob: Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Et ideo dicebat Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Postremo subinfert minoris probationem ex dicto ipso, quoniam et hæc erat causa totius elucidationis falsi. Et ideo addit: Quia dicitis: in Beelzebub me eijcere dæmonia? Si enim verum est quod dicitis ut satanas satanam eijciat, aduersus seipsum diuisus est, ergo diuisus est eius imperium, ac per hoc tendit ad interitum. Et hoc modo formatur argumentum Matthæi: Si satanas satanam eijcit, aduersus seipsum diuisus est: Quo modo ergo stabit regnum eius? Sic igitur patet quo modo ex dicto eorum deducit ad manifestum impossibile.

Secundo vero producit ad falsum improbabile, cum subdit: Si autem ego in Beelzebub eijcio dæmonia, secundum vestram scilicet assertionem. In quo intendit formare talem rationem: Si ego eijcio dæmonia per dæmonium potentiam: et ego dedici potestatem filijs vestris eijciendi dæmonia. (Hanc supponit et tacet) ergo ipsi in principe dæmonum eijciunt dæmonia. Sed hoc est falsum et improbabile, et secundum eorum opinionem, et secundum ipsorum Apostolorum testificationem. Falsum igitur est quod Pharisei sentiunt, et verum quod Apostoli testantur. Igitur ipsi erunt iudices eorum. In hac autem ratione præmittitur propositio, quam asseruerunt, cum dicitur: Si autem ego in Beelzebub eijcio dæmonia, secundum vestram scilicet assertionem. Supra eodem: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia, subditur conclusio, quam non concedunt, cum dicitur: Filij vestri in quo eijciunt? quasi diceret: sequitur quod eijciunt in Beelzebub. Quod tamen ipsi non concedunt. Vnde Beda: Filios Iudæorum vocat Apostolos, qui inter alia munera quæ acceperunt a Domino, etiã dæmonia pellebant. Quam expulsionem non diabolo, sed Deo assignabant. Subinfertur autem redargutio, quam incurrunr, cum dicitur: Ideo ipsi iudices vestri erunt. Quia quod vos blasphematis, ut falsum, ipsi testantur esse verum, secundum illud Isaiæ: Vere, vos testes mei, dicit Dominus: et non tantum testes propter veritatis assertionem, sed etiam iudices propter veritatis perfectionem, secundum illud: Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ipsi namque sunt, de quibus Isaias: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Seniores

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. b

Mat. 12. d

Exo. 8. c

Isa. 53. a Psal. 143. b

Ioan. 1. a

1. Cor. 12.

Ioan. 12. e

Inf. 17. e

Mat. 25. d

Sap. 1. b

Mat. 5. c

Isa. 66. a

Psal. 50. b

Rom. 14. a

Bed. 20. s. lib. 3. in Luca cap. 11.

Isa. 44. a

Mat. 19. d

Isa. 3. c

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Sap. 4. b

Mat. 12. d

Exo. 8. c

Isa. 53. a Psal. 143. b

Ioan. 1. a

1. Cor. 12.

Ioan. 12. e

Inf. 17. e

Mat. 25. d

Sap. 1. b

Mat. 5. c

Isa. 66. a

Psal. 50. b

Rom. 14. a

Bed. 20. s. lib. 3. in Luca cap. 11.

Isa. 44. a

Mat. 19. d

Isa. 3. c

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

Vocat.

A in pace possidet, quoniam non timet amittere secundum illud Gregorij: Illos pulsare negligit, quos quieto iure se possidere sentit. Et hæc pax peccatorum de qua in Psalmo: Zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. Et in Matthæo: Non veni pacem mittere, sed gladium. Vult igitur in hoc dicere, quod fortis non expellitur a minus forti. Si ergo super potestatem diaboli nulla præualeat potestas terrestris, sed tantum cælestis potentia: ergo quæ expellit dæmones non est de terris, sed de caelis: non humana, sed diuina.

Secundo adiungens veritatem intentat, et iam persuasam dicit: Si autem fortior illo superueniens vicerit eum. Fortior est diabolo, diuina fortitudo, scilicet Christus, Deus noster: Christum prædicamus, Dei virtutem, et Dei sapientiam. Et rursum ibidem: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et ait Iob: Si fortitudo queritur, robustissimus est. Et propterea dicit Isaias: Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis. Ille superuenit, id est, de supernis venit secundum illud: Qui de celo venit, super omnes est. Hic autem vicit diabolum, tamquam minus fortem, iuxta quod dicitur: Confidite, quia ego vici mundum. Vnde licet victus videatur, tamen vicit, quia moriendo reuixit. Et hoc a Hieremia designatur: Fortis impedit in fortem, ambo pariter conciderunt: quia Christus corporaliter, temporaliter, et visibiliter. Diabolus vero sempiternaliter, totaliter, et irrecuperabiliter. Vnde in Apocalypsi: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, et soluere septem signacula eius. Et vidi, et ecce in medio throni et quattuor animalium, et in medio seniorum agnum stantem tamquam occisum. Qui ideo vicit, quia occisus est. Vnde potest dici diabolo illud: Vbi est mors victoria tua? Sequitur: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam, per Dominum nostrum Iesum Christum. Et quia vicit ipsum in passione, ideo spoliatus in Resurrectione. Ideo subditur: Vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat. Et hoc fecit quando portas infernales confregit secundum illud: Quia contriuit portas æreas, et vetes ferreos confregit. Et rursus: Arcum conteret, et confringet arma: et scuta comburet igni. Hæc arma facit sibi diabolus de hominibus per consensum secundum illud: Non exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Vel arma diabolica sunt diuersa tentatorum machinamenta, quibus hominibus præualebat. Et his priuatus est per Christi victoriam in Resurrectione, et spoliatus est in Ascensione. Ideo subditur: Er spolia eius distribuet. Et hoc quidem fecit, quando de vasis contumeliæ fecit vasa misericordiæ. Et hoc est in Ascensione factum secundum illud: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Hoc autem fecit noster Emmanuel: Voca nomen eius. Accelera spolia, detrahere, festina prædari. Prædatus est autem fortiter diabolum secundum illud: Numquid tolletur a forti præda? aut quod captum fuerit a robusto, saluum esse poterit? Quia hæc dicit Dominus: Equidem et captiuitas a forti tolletur, et cetera. Dominus diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. Huius figuratio præcessit in David de quo dicitur quod regressus a cæde Amalech, expoliatus Amalechitis, spolia distribuit, et misit dona senioribus Iuda proximis suis. Et nota quod Christus dicitur spolia diaboli distribuere, quia licet ipse omnes liberauerit, tamen etiam partem huius glorie, diuersis prædicatoribus committit. Qui et ipsi sunt spoliatores Ægypti. Ex hoc igitur apparet, quod expulsio dæmonum fiebat a Christo, non virtute diabolica, nec humana, sed per Spiritum sanctum. Et hæc est veritas intentata.

Tertio vero annectens veritatem adiunctâ subdit: Qui non est mecum, contra me est. Ac per hoc homines, quos diabolus possidet, Christo repugnant, et secundum

Psal. 72. a Mat. 10. d

1. Cor. 1. d Ibid. Iob 9. c

Isa. 9. b

Ioan. 3. d

Ioan. 16. g

Hier. 46. c

Apo. 3. b

1. Cor. 15. g

Pf. 106. b Psal. 45. b

Arma dæmonum. Rom. 6. b

Eph. 4. b

Isa. 8. a

Isa. 49. g

Osee 13. d

1. Reg. 10. g

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

Christus spolia diaboli distribuit. Exo. 12. e

2. Cor. 6. c dum illud: Quæ conuentio Christi ad Belial? et cetera. Et quia nullus fortitudini eius potest resistere, ideo subdit: *Et qui non colligit modicum, dispergit.* Quia sicut dicit Iob: Quis restitit ei, et pacem habuit? Officium namque Christi est congregare, secundum illud Ioannis: Moriturus erat, et cetera. Sequitur: Ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Et Isaias: Congregabit profugos Israel, et dispersos Iuda colliget a quattuor plagis terræ, Psalmista: Dispersiones Israelis congregabit. Officium autem diaboli est, dispergere, secundum illud Ioannis: Lupus rapit, et dispergit oves. Ideo optimum est introire in ouile Domini, qui non potest superari a fortiori, sicut dicit Ioannes: Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus est, et cetera.

Ioan. 8. f Cum immundus spiritus. Post improbitatem falsitatis, et approbationem veritatis, subdit hic Euangelista reprobationem dolositatis, cuius origo est a spiritu maligno, secundum illud Ioannis: Ipse mendax et pater eius, id est, mendacij et simulationis. Reprobatur ergo Saluator dolositatem Phariseorum. Cuius originem, progressum, et consummationem ostendit in eis fieri per spiritum malignum. Et hoc quantum ad maligni spiritus egressum, regressum, et ingressum. Egreditur namque per detestationem inimicitie. Regreditur per simulationem iustitie. Sed ingreditur per profundationem nequitie. Primo igitur, quantum ad egressum spiritus immundi, per detestationem inimicitie, dicit: *Cum immundus spiritus exierit de homine, scilicet per veram penitentiam, secundum illud: Et pseudoprophetas, et spiritum immundum auferam de terra.* Ad hoc autem duo sunt necessaria, scilicet abstinentia, et orationis instantia per quæ mundatur intus et extra. Et tunc exit spiritus immundus secundum illud Matthæi: Hoc genus demoniorum non eijcitur, nisi per orationem et ieiunium. Et quoniam diaboli desiderium semper est ad seductionem bonorum, quantumcumque ab alijs expellatur, ideo subdit: *Perambulatur per loca inaquosa, quærens requiem.* Loca inaquosa sunt loca in quibus non viget carnalitas, aut concupiscentia, secundum illud Psalmi: In terra deserta, iniua, et inaquosa, sic in sancto apparui tibi, secundum quod Hieronymus exponit. Et propterea Virgo Maria, quia omnino habuit extinctam concupiscentiam, dicitur petra deserti: Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de petra deserti ad montem, filia Sion. Circa hæc loca ambulat diabolus, quærens requiem, id est, volens in illis umbram negligentie, et fontem contumelie fabricare, ut ibi possit requiescere. In tali autem loco requiescit, secundum illud Iob: Sub umbra dormit in secreto calami in locis humentibus, ut Ezechiel ait: Ecce ego ad te pharao rex Egypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum. Non autem requiescit diabolus, nisi in illis in quibus inuenit defluxus concupiscentiarum. Quos quia non potest reperire in sanctis viris afflictis et maceratis, ideo in eis non requiescit, sed fugit, iuxta illud Iacobi: Resistite diabolo: et fugiet a vobis.

Secundo vero quantum ad regressum, per simulationem iustitie, subdit: Et non inueniens, scilicet requiem, dicit: Reuertar in domum meam unde exiui. Suam vocat domum, quia nondum ab ea plene expulsi fuerat. Et ad talem diabolus redit. In cuius figura Isaias: In via qua venit rex Assyriorum, id est, fatanas, per eam reuertetur. Recte autem peccatorem domum suam vocat: quia peccator, qui fecit peccatum, seruus est peccati, sicut dicit Ioannes. Ac per hoc non est iuris sui, sed seruus diaboli. Ideo in Prouerbis: Ne des alienis honorem tuum et annos tuos crudeli: ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena. Ad hanc autem domum reducit diabolus expulsum simulat-

A tio bonitatis et iustitie. Et propterea addit: *Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam, et ornatam, non intra, sicut dicit propheta in Psalmo: Et exercitabar, et scopebam spiritum meum.* Et rursus: Omnis gloria filie regis ab intus. Non sic inuenit scopatam, et ornatam, sed extra, sicut infra eodem: Nunc vos Pharisei, quod deforis est calicis et catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, et iniquitate. Et Matthæus ait: Væ vobis, et cetera. Sequitur: Quia similes estis sepulchris dealbatis, et cetera. Talis munditia non sufficit Spiritui sancto, qui non tantum quærit habitare in corpore mundo, sed in animo sancto. Vnde Sapiens: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et ideo ad vtrumque inuitatur ab Isaiâ: Lauamini mundi estote, et cetera. Illa autem munditia, quæ tantum est extra, relinquit domum vacuum a gratia Spiritus sancti, et per hoc occupabilem a presentia diaboli. Vnde hæc notans Matthæus dicit: Inuenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam. Vacantem scilicet a gratia et virtute. Vnde Chryostomus: A virtute desolati, demonum actionibus facile erunt occupabiles. Et ideo Hieronymus: Semper aliquid boni facito, ne te diabolus inueniat otiosum.

Tertio vero quantum ad ingressum, per profundationem nequitie subdit: Tunc vadit, et assumit seipsum alios spiritus nequiores se, et ingressi habitant ibi. Ij septem spiritus sunt septem simulationes, quæ virtutes specie esse se simulant, et mentiuntur. Qui ideo sunt nequiores vitij apertis quia maiorem habent malitie peruersitatem, sicut dicit Augustinus: Simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas. Vnde nota tres septenarios spirituum. Primus bonus est, qui continet septem dona, de quibus Isaias: Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientie et intellectus, et cetera. Secundus est malus, et continet septem spiritus nequitie, id est, septem vitia capitalia, septem donis opposita. Opponitur enim sapientie luxuria: intellectui gula: consilio auaritia: fortitudini accidia: scientie ira: pietati inuidia: timori superbia. Et de his Marcus dicit quod de Maria Magdalena eiecta fuerant septem demonia. Tertius septenarius continet septem simulationes, quas Dominus vocat spiritus nequiores, quia sub specie sanctitatis decipiunt innocentes, de quibus in Prouerbis: Septem nequitie sunt in corde illius, et cetera. Has omnes inducit hypocrisis, quæ est donorum Spiritus sancti simulatrix. In cuius rei signum Dominus septem facit exclamations ad hypocrisis, comminans eis, v. Octauo autem additur, nec ponitur ibi hypocrisis. Ij ergo spiritus nequiores secure habitant: quia quanto malitia minus apparet, tanto minus arguitur, et tanto requiescit securus, secundum illud Isaiæ: Requiescent ibi bestie, et replebuntur domus eorum draconibus: et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi: vbi strangulantur monstra vitiorum. Et quoniam quanto diabolus securus habitat in homine, tanto peius est homini, quia magis est seruus: ideo subdit: *Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus, siue propter reciduationem, ob quam: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Et Petrus: Melius erat illis non cognoscere viam iustitie, et cetera. Vnde Chryostomus: Difficilior est poena posteriorum vitiorum. Siue propter iniquitatis duplicationem, quæ fit propter simulationem, secundum illud: Non semines mala in sulcis iniustitie, et non metas ea in septuplum. Ex quo apparet quod Pharisei non tantum sunt conuicti de falsitate, sed etiam redarguti de dolositate. Possunt autem allegorice ista exponi de populo Iudaico, et Gentili secundum quod Beda exponit satis bene in Glossa: Exijt a Iudæis, et cetera.

Factum est autem, et cetera. Post expressionem fraudis Iudaicæ, et reprobationem fraudis expressæ subdit hic Euangelista commendationem veritatis apertæ. Et hoc quidem conueniens erat, ut manifestata veritate, veritas ipsa seipsam manifestans, laudaretur manifeste coram tota multitudine. In descriptione autem huius commendationis laudatiuæ tria introducuntur. Primum est conditio personæ laudantis. Secundum est expressio laudis diuinæ. Tertium est approbatio laudis expressæ. Primo igitur, quantum ad conditionem laudantis personæ dicit: *Factum est autem cum hæc diceret, scilicet ad confutationem falsitatis. Extollens vocem quadam mulier de turba dixit illi, ad veritatis commendationem, et Phariseorum confutationem.* In quo duplex notatur conditio in personâ laudante, scilicet virilitas, et modicitas. Virilitas notatur in hoc quod vocem extollebat secundum illud: Exalta in fortitudine vocem tuam, qui Euangelizas Hierusalem: exalta, non timere. Modicitas in hoc quod quædam mulier non nominata, nec nobilis, sed de turba, et impleteretur illud: Pauper et inops laudabunt nomen tuum. Ex quo apparet quod laudator diuini nominis non debet esse timidus, ut laudare non audeat: nec timidus ut laudare erubescat, sed virilis et humilis. Vnde cum quidam ex timore tacerent: quidam blasphemarent ex superbia et tumore, hæc mulier humilis et virilis, nec tacuit cum timidus, nec vituperauit cum blasphemis. Vnde in Glossa: Magna fiducia inter blasphemos confitetur Dei filium. Ideo poterant sibi dicere illud: O mulier, magna est fides tua, quæ scilicet tantum te fortificauit, cum dicatur: Mulierem fortem quis inueniet? In te verificatum est illud: Fundamenta æterna supra petram solidam, sic mandata Dei in corde mulieris sanctæ.

Secundo vero quantum ad expressionem laudis diuinæ subditur: Beatus venter qui te portauit. In quo laudat Christus Dei filium, extollens laudis eius preconium, ex beatitudine matris, quasi dicat: Beata mulier, quæ portauit tam bonum filium. Et recte, quia decebat sexum femininum sic laudare. Nec tantum feminas, immo etiam viros. Nam supra, primo dixit Virgo: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et nota quod beatificat virginis ventrem, et hoc, quia portauit Dei filium, nouem menses et sex diebus, qui pro vno mense accipitur. In ventre matris figuratum sum caro decem menses tempore. Vnde in laude virginis dicitur: Venter tuus sicut acceruus tritici. Quia Christus erat granum frumenti secundum quod dicit Ioannes: Et hoc tritico fuit venter eius impletus. Et ideo beatus, propter tria priuilegia, quia ut dicit Bernardus: Fuit sine corruptione secunda, sine grauedine grauida, sine dolore puerpera. Quis audiuit vniquam tale? et quis vidit huic simile? siue propter tria miracula. Primum est, coniunctio infinite distantium: Deus enim ibi factus est homo: creator creatura: immensus paruus: verbum infans: æternus temporalis secundum illud: Et verbum caro factum est. Et in Hieremia: Creauit Dominus nouum super terram, femina circumdabit virum. Secundum miraculum est, quia qui fecit ventrem factus est in ventre. Vnde in Psalmo: Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Et post: Homo natus est in ea, et ipse fundauit eam Altissimus. De hoc potest exponi illud Ecclesiastici: Vas admirabile opus excelsum. Tertium miraculum, quia qui continet omnia, continetur in ventre: et ille ibi capitur, quæ totus non capit orbis. Vnde cantat Ecclesia: Quia quem cæli capere non poterant tuo gremio contulisti. Vnde Isaias: Vere tu es Deus absconditus. Nec tantum beatificat virginem propter portationem, sed vbera propter lactationem cum subdit: *Et vbera quæ suxisti, scilicet beata sunt.* Ex quo datur intelligi, quod a solis vberibus virginis beatissima lactatus fuit. Quod designatum fuit

A in Moyse, qui lactari, ut dicitur, noluit a muliere. **Exo. 2. b** Ægyptiaca. Et ideo quæ sita fuit mulier Hebræa, scilicet mater propria, sicut dicitur in Exodo. Hæc autem designat virginem Mariam, cuius vbera suxerat Christus secundum illud: Quis mihi det te fratrem meum, sugentem vbera matris meæ, et cetera. Ideo autem iunxit ista duo, ut ostenderetur virgo Maria, fuisse mater Christi vera, et perfecta, quia non solum genuit, sed et educauit: et sicut vere educauit, ita vere genuit, et in hoc arguitur, ut dicitur in Glossa, impietas Manichæi, et aliorum, qui dicunt ipsum attulisse corpus æthereum. Vnde Beda: Ex eodem fonte, et lac nutriendis, et semen procreandum pueris manat. Ergo de femine virginis, secundum Physicos, potuit concipi, qui de lacte eius potuit nutriri.

Tertio vero, quantum ad approbationem laudis expressæ subdit: At ille dixit: Quinimo beati qui audiunt verbum Dei. Hoc non dicit aduersando, sed potius superaddendo, quasi diceret: Non solum beatus venter, qui portauit me, verbum caro factum, verum etiam beatorum qui suscipit verbum a me prolatum. Vnde et Maria non tantum beata fuit, quia Christum gestauit in carne, verum etiam beatorum, quia ipsum perfectissime gestauit in mente, secundum quod dicit Augustinus: Beatorum fuit Maria, concipiendo fidem Christi, quam carnem Christi. Beatus est enim omnis qui audit et obedit secundum illud: Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. Et ideo subdit: *Et custodians illud.* Et ideo Iacobus: Estote factores verbi, et non auditores tantum. In quo verbo, Christus noluit laudare matris cognationem carnalē per se. Nam supra dicitur Iudæis: Ne coeperitis dicere: Patrem habemus Abraham, et cetera: sed spiritualem: quia sanctior est copula mentium, quam corporum. Et ideo cum quærerent eum mater et fratres eius, dixit: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, et mater est.* Et propter hoc virgo Maria fuit laudabilis in concipiendo, quia fidem concepit: et ideo dixit ei Elisabeth: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino. Ex quo apparet mira commendatio veritatis, quæ omnes sibi adherentes beatos efficit: non solum adherentes carnali cognatione, ut virgo Maria, verum etiam spirituali dilectione, sicut qualibet anima sancta. Ut enim dicit Augustinus: Beatitudo est gaudium de veritate. Ad quod gaudium venient, qui veritatem audiunt, diligunt, et faciunt secundum illud: Qui audit me, non confundetur: et qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

Spiritualiter autem hic notandum est, quod mulier de turba typum gerit legis, quæ generationem commendat carnalem, secundum quod facta est re promissio Abrahæ: Suscipe cælum, et cetera. Et Dauid: in Psalmo: De fructu ventris tui, et cetera. Vnde ad Romanos: Ex quibus Christus secundum carnem, et cetera. Sed Christus typum gerit gratiæ et spiritus. Qui quidem generationem commendat spiritualem secundum illud: Qui est mater mea, et qui sunt fratres mei? Huius generationis spiritualis conceptio, primo fit in fide, quasi in vnitare Ecclesiæ: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, et cetera. In cuius etiam rei signum, virgo Maria per fidem concepit: Beata quæ credidisti. Partus autem fit per operationem: Dixi, rigabo hortum plantationum, et cetera. Sed illi qui credunt, et non operantur, sunt sicut illi de quibus Isaias: Venerunt filij vsque ad partum, et virtus non est parienti. Sed illi qui credunt et operantur, sunt illi de quibus Petrus: Sicut modo geniti infantes, rationale et sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescat in salutem, scilicet per dilectionem et contemplationem. Osculetur me osculo oris sui quia meliora sunt vbera tua vino, et cetera. Et in Prouerbis: Cerua charissima, et gratissimus hinc nulus:

Beda to. 5. li. 3. in Luca. cap. 11.

Ioan. 13. b. la. 1. d.

Sup. 3. b.

Mat. 12. d.

Sup. 1. c.

Eccli. 24. c.

Spiritualis sensus.

Gen. 15. b. Ps. 131. c.

Rom. 9. a.

Mat. 12. d.

Ioan. 7. f.

Sup. 1. c. Eccli. 24. d.

Isa. 17. a.

1. Pet. 2. a.

Cam. 1. a.

Prou. 5. d.

nulus: vbera eius inebriant te in omni tempore. Et sic in his tribus insinuatursusceptio gratiae, exercitatio actiua, et consolatio contemplatiua. Et hoc totum clauditur in fide, quae per dilectionem operatur, quam soli qui habent, erunt beati.

Turbis autem concurrentibus, et cetera. Postquam Saluator confutauit fallaciam blasphematorum, siue obrectatorum, hic secundo confutat fallaciam incredulorum, qui sub specie studiositatis querebant signa coriositatis. Confutatur autem fallacia incredulitatis Iudaeorum, et hoc triplici via. Primo enim gens illa arguitur, quia dubia ad credendum: secundo, quia tepida ad descendendum: tertio, quia frigida ad poenitendum. Primo igitur arguitur gens fallax et incredula: quia dubia ad credendum cum dicitur: *Turbis autem concurrentibus, cepit dicere: Generatio haec, generatio nequam est.* Turbae namque concurrerant, id est, ex diuersis causis ad ipsum currebant. Quidam ad audiendum documenta: quidam ad videndum miracula: quidam causa famis pellenda: quidam causa sanitatis recuperanda: quidam ad insidiandum. Alij ad obsequendum, secundum diuersa genera personarum, quae in Euangelio exprimuntur. Ij autem, sicut dicit Glossa, currebant ad mirabilia quae ab eo fieri audiebant, quae volebant videre, non ex zelo fidei, sed potius ex dolo, et curiositate, et fraudulentia veri. Et propterea dicit: *Generatio haec, generatione nequam est.* Et Mattheus dicit: *Generatio mala et adultera signum quaerit: nequam enim et adultera est, propter infidelitatem, et idololatriam.* Vnde competit ei illud Prouerbijs: *Generatio quae Patri suo maledicit, et quae matri suae non benedicit.* Et illud Deuteronomij: *Generatio peruersa est, et infideles filij eorum.* Infidelitas apparet ex quaestione curiositatis. Propter quod subdit: *signum quaerit, scilicet de caelo, Glossa: Quasi illa quae viderant, non fuerint signa.* Et quia huiusmodi, propter incredulitatem non erant caelestes, sed terreni: non spirituales, sed potius animales: ideo denegantur eis signa caelestia, sed conceduntur terrestria, ideo dicit: *Et signum non dabitur ei, nisi signum Iona propheta.* Hoc quidem dicit, non quia alia signa non dederit. Vnde Lazarum suscitauit quadriuanum, sicut dicit Ioannes: *Et vox de caelo ad eum facta est. Et multa alia fecit signa in conspectu omnium, de quibus dicit Ioannes quod non sunt scripta in libro suo.* Et rursus: *Sol obscuratus est in morte: sed quia omnia alia signa non valent nisi credenti Deum passum, tertia die resurrexisset, cuius figura praecessit in Iona propheta.* Et ideo Ioannes Pharisaeis quaerentibus: *Quod signum ostendis nobis quia haec facis? et cetera.* Dixit eis: *Soluite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.* Subiungitur: *Ille autem dicebat de templo corporis sui.* Et huius figura praecessit in Iona, quem tertia die euomuit piscis. Et ideo creditum fuit ei a Niniuitis. Propter quod subdit: *Nam sicut fuit Iona signum Niniuitis, ita et erit filius hominis generationi isti.* Iona enim fuit Niniuitis signum non tantum verbo, sed etiam miraculi facto: quia in mare proiectus, et a pisce absorptus, die tertia est ad superna regressus. Per quod designauit Christum passum, mortuum, et suscitatum. Vnde aptatur huiusmodi signum propositum hoc modo: sicut fuit Iona in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terrae. Qui ergo huic signo non credit, durior est Niniuitis, nec alia signa Domini in aliquo profunt ei.

Secundo arguitur Iudaeorum generatio, quia tepida ad descendendum, cum subditur: *Regina Austruiget in iudicio cum uiribus generationis huius.* Ex quo apparet quod resurrectio erit vniuersalis, non tantum bonorum sed etiam malorum. Et quod erit ad iudicia secundum illud Ioannis: *Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, et procedent, et cetera.* Sed quia mali condemnabuntur comparatione

meliorum, ideo subdit: *Et condemnabit illos.* Beda in hoc loco: *Non potestate iudicij, sed comparatione melioris facti quod factum ostendit in hoc quod ait: Quia uenit a sinibus terra audire sapientiam Salomonis, secundum quod dicitur: Regina Saba cum audisset famam Salomonis, venit, ut tentaret eum in aenigmatibus, in Hierusalem.* Simile dicitur: *Vnde in tribus fuit laudabilis.* Et primo quia mota fuit fama sapientiae Salomonis. Secundo vero, quia venit de remotis partibus. Tertio vero, quia venit ad hominem patris conditionis. Et e contrario hic populus tripliciter erat vituperabilis: quod notat cum subdit: *Et ecce plus quam Salomon hic.* In hoc enim quod dicitur, *Ecce, notat se cognitum, non tantum per auditum, sed per visum secundum illud: Post haec in terris visus est, et cetera.* In hoc quod addit, *hic, ostendit, quod non erat absens, sed praesens, ut possit eis merito dici illud Deuteronomij: Mandatum hoc quod ego praecipio tibi hodie, non est procul situm, et cetera.* In hoc vero quod dicit: *plus quam Salomon, ostendit, quod non tantum credendum est ei, sicut viro sapienti, sed sicut principio et fonti totius sapientiae secundum illud: Ego principium qui et loquor vobis. Maior erat namque Christus Salomone ratione potentia, ratione scientiae, et ratione iustitiae.* Vnde sibi competit praecipue illud Psalmi: *Deus iudicium tuum regi da, et cetera.* Qui in laude Salomonis creditur a Iudaeis factus cum ibi dicatur: *Dominabitur a mari usque ad mare.* Et iterum: *Ante solem permanet nomen eius.* Et iterum: *Benedicentur in ipso omnes tribus terrae, et cetera.* Ille Salomon pacificus fuit ad tempus, sed iste aeternaliter. Isaias: *Multiplabitur eius imperium, et pacis non erit finis. Ille sapiens, sed iste sapientia: Christum Dei virtutem et sapientiam, etc.* Et: *In quo sunt omnes thesauri sapientiae, et scientiae absconditi, et cetera.* Ille faciens iustitiam, sed iste ipsa iustitia: Qui factus est nobis sapientia et iustitia, et cetera. Ideo hic septem praeminentias meretur Regina illa Austris, comparatione ad Iudaeos incredulos. Regina, sexus fragilis: de remotis: cum difficultate: relicto imperio: cum muneribus: ad purum hominem: sola fama cognita venit, sicut expresse colligitur. Sed Iudaei viri, Christum praesentem, gratis oblatum, sui generis beneficium, Deum et hominem miraculis probatum, contemnunt, et despiciunt.

Tertio arguitur Iudaeorum generatio, quia frigida ad poenitendum, cum subdit: *Viri Niniuitae surgent in iudicio cum generatione hac, et condemnabunt illam.* Et hoc propter eorum poenitentiam, et Iudaeorum impoententiam. Ex comparatione enim meliorum arguuntur minus boni. Propter quod subdit: *Quia poenitentiam egerunt ad praedicationem Iona.* Crediderunt Niniuitae in Dominum, et praedicauerunt ieiunium, et vestiti sunt sacco. Et Iona erat ignotus, praedicauitque paucis diebus. Erat etiam homo purus et nullum fecit miraculum. Sed maiora his ostendit Christus Iudaeis, ideo subdit: *Et ecce plus quam Iona hic.* Quia Christus non tantum erat homo, verum etiam Deus. Quod ostendebat magnitudine miraculorum. Non praedicauit paucis diebus, sed multis, hoc est, tribus annis. Ideo magis condemnatur duritia incredulitatis in Iudaeis. Vnde Chryostomus: *Niniuitae inter tres dies, facti sunt populus Dei, qui tamen prophetas non habuerunt: Iudaei intra tres dies crucifixionis, facti sunt populus diaboli: illi euaserunt vindictam imminentem, isti pertulerunt atrocissimam.* Sic patet, quo modo fraudulentia Iudaeorum, qui querebant signa, ut tentarent, per exempla conuicta sit, ut in infidelitatis duritia non permaneret. Sic etenim Iudaei, qui audiebant legem, et prophetas, et Christum videbant, et non credebant, arguuntur comparatione Reginae Saba, et Niniuitarum. Sic clerici et alij literati argui possunt, comparatione mulierum et laicorum. Nam clerici Christum in scri-

pturis, et manibus contrectant in sacramentis, et tamen minus credunt et venerantur, quam mulieres et laici. Vnde nunc possumus dicere illud: *Publicani et meretrices praecedent vos, et cetera.* Et rursus Augustinus in libro confessionum: *Idiotae rapiunt caelum, et nos cum litteris nostris ad inferna demergimur.* Possent et his exemplis argui omnes Christiani qui tardi sunt ad audiendum verbum Dei, et ad faciendam poenitentiam de peccatis, qui ad sui excusationem quaerunt signa miraculorum, cum tamen ante oculos habeant Christum crucifixum, ita ut possit eis dici illud: *O insensati Galatae, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est, et in vobis crucifixus? Habentes igitur et videntes signum crucis Christi, non debemus cum Iudaeis esse dubij ad credendum, nec repidi ad audiendum, nec frigidi ad poenitendum et operandum, ne comparatione Reginae Austris et Niniuitarum condemnemur a Domino.*

Nemo lucernam accendit, et cetera. Postquam Saluator confutauit fallaciam blasphematorum, et incredulorum, siue tentatorum, in hac parte confutat fallaciam simulatorum. Habet autem pars ista duas partes. In quarum prima commendat simplicitatem intentionis rectae. In secunda vero confutat dolositatem simulationis malignae ibi: *Et cum loqueretur rogauit eum, et cetera.* Ad commendandam igitur simplicitatem rectae intentionis, primo tria introducuntur, scilicet similitudo rationalis, adaptatio similitudinibus, et informatio commendabilis. Primo itaque introducitur similitudo rationalis, cum dicitur: *Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio.* Lucerna dicitur vehiculum luminis, siue vas luminis contentiuum, quae siue materialis sit, siue spiritualis, non est abscondenda. Lucerna enim materialis abscondita, lumen non tribuit, sed est proflus inutilis. Similiter nec spiritualis. Vnde in Ecclesiastico: *Sapientia absconsa, et thesaurus inuisus, quae utilitas in vtrisque? Melior est qui celat insipientiam suam, quam qui abscondit sapientiam suam.* Et ideo haec lucerna non debet abscondi, sed manifestari. Vnde subdit: *Sed supra candelabrum, scilicet ponit. Vt qui ingrediuntur lumen videant.* Quanto autem lucerna altius ponitur, tanto clarius respendet. Et ideo super candelabrum, sicut supra locum excelsum debent poni iuxta visionem Zachariae: *Vidi, et ecce candelabrum aureum, lampas eius super caput ipsius, et septem lucernae eius super illud.* Secundo vero adiungitur adaptatio similitudinibus, cum subditur: *Lucerna corporis tui, est oculus tuus.* Corporis namque materialis oculus, corporalis est lucerna, quia totum corpus dirigit et illuminat. Corporis vero spiritualis, id est, congeriei bonorum operum lucerna, est oculus spiritualis, id est, intentio. Intentio namque dicitur oculus et lucerna. Oculus in quantum illuminatur a Deo ad totius hominis directionem. Lucerna vero, in quantum omnium actionum, cogitationum, et affectionum congeriem dirigit, quasi gressus hominis in viam pacis, secundum illud supra: *Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, et cetera.* Lucerna enim est illuminare. Et propterea verbum Dei dicitur lucerna, secundum illud: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis, scilicet quantum ad credenda: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernae lucenti, in loco caliginoso.* Quantum ad agenda, dicitur mandatum: *Mandatum lucerna est, et lex, lux.* Dicitur Ioan. 5. *f etiam praedicator.* Ipse erat lucerna ardens et lucens. Phil. 2. *c Et ad Philippeneses: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo.* Dicitur et donum Spiritus sancti. Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, id est dona septem Spiritus sancti, supra Christum. Dicitur etiam opus, infra: *Sint lumbi vestri praeparati, et*

lucernae ardentes in manibus vestris. Dicitur etiam intentio: quae si fuerit ficta, extinguitur secundum illud: *Lux obtenebrescet in tabernaculo illius: et lucerna quae super eum est, extinguetur.* Si autem recta est, totum illuminat bonorum operum corpus. Vnde lucerna primo competit verbo Dei, et dono Spiritus sancti. Et per hoc competit intentioni cordis. Et inde descendit in eloquii praedicationis verae, et in opus conuersationis sanctae. Dicitur autem de his secundum quoddam genus analogiae. Est ergo lucerna intentionis rectae quasi media, suscipiens a superiori, et redundans in totam cogeriem operum. Propter quod subdit: *Si oculus tuus fuerit simplex, id est, intentio recta, totum corpus tuum lucidum erit.* Vt enim dicit Ambrosius, intentio operi tuo nomen imponit. Ex quo apparet, quod de oculo cordis intelligit. Cuius optima dispositio, est simplicitas, secundum illud: *Scio Deus meus quod probes corda, et simplicitatem diligas.* Dicitur autem oculus simplex, qui vnicuique bonum et summum, quod indiuisibile est, intendit. Et talis solus est rectus, qui tendit ad illud. Vnde de Iob dicitur quod erat vir ille simplex et rectus. Et talis diligit Deum secundum illud: *Recti diligunt te.* Et in Canticis: *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum, in vno oculo rum tuorum, et in vno crine colli tui, id est, in vnitae et simplicitate intentionis rectae, quae sola Deo placeat.* Et quia tales quidquid faciunt ex charitate faciunt, ideo totum rectum est, et bonum et lucidum, secundum illud: *Vt filij lucis ambulate.* Fructus enim lucis est, in omni bonitate, et iustitia, et veritate, et cetera. Et quoniam de corde sic illuminato, non procedunt nisi opera lucis, sicut nec arbor bona potest malos fructus facere. Ita ex corde tenebroso non procedunt opera, nisi tenebrarum: sicut nec arbor mala fructus facit nisi malos. Et ideo subditur: *Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.* Oculi enim nequam deprauat voluntatem, et facit eam iniquam. Illa autem deprauata, deprauantur et opera. Vnde Ecclesiasticus: *Nequam est oculus liuidus et auertens faciem suam, scilicet a Deo, et despiciens animam suam.* Et paulo post: *Oculus malus ad mala.* Vnde cum deprauatur intentio, deriuatur a via lucis, et incedit per tenebras secundum illud: *Error et tenebrae peccatoribus concreat sunt.* Cum autem obtenebratur intentio et deformatur, obtenebratur et deformatur opus. Vnde in Glossa: *Semper peruersa intentio praecessit prauum opus, etiam si iustum videatur.* Et ideo dicitur corpus tenebrosum, quod quidem dicitur peccati opus, de quali habetur: *Abijcimus opera tenebrarum.* In hoc ergo aptatur similitudo lucernae, ut sicut lucerna super candelabrum, sic intentio simplex, et sursum directa, est lucida, deorsum vero est curna, nequam, et obscura. Non ergo debet quis in suis operibus procedere cum duplicitate et simulatione hypocrisis, sed magis cum luce et simplicitate intentionis. Nam in Prouerbijs: *Iustitia simplicis dirigit viam eius, et in impietate sua corrumpit impius.*

Tertio subditur informatio commendabilis, cum dicitur: *Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebra finz.* id est, ne intentio, per quam debes esse lux, vitiorum tenebris obscuretur. Loquitur autem conuersis ad se, de quibus ait Apostolus: *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.* Vt filij lucis ambulate, ut scilicet sitis filij illius lucis, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Non filij hominis, de quibus Ioannes: *Lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem, erant enim eorum mala opera.* Quoniam ergo praua intentio totum opus deprauat, ideo docet eam praecipue esse cauendam, cum dicit: *Vide ergo, et cetera.* Sed rursus quia intentio non potest esse lucida, nisi ad sit operatio bona, ideo subdit: *Si*

Turbae diuersas ob causas ad Christum confluerunt.

Glossa in hoc loco ca. 11. Lucae 10. 5. Mat. 12. c.

Prou. 30. c. Deut. 32. c.

Glossa in hoc loco 10. 5.

Ioan. 11. f. Ioan. 12. d. Idem. 20. Inf. 23. f.

Ioan. 2. d.

Ion. 2. d.

Ibidem. d.

Mat. 12. c.

Iudaeorum generatio tepida.

Ioan. 5. e.

Beda in hoc loco 10. 5. lib. 3.

2. Paral. 9. a. 3. Reg. 10. a.

Baruc. 3. d.

Deut. 30. 6.

Ioan. 8. c.

Psal. 71. a.

Ibid.

Isa. 9. b.

1. Cor. 1. d. Coloss. 2. a.

1. Cor. 1. d.

3. Reg. 10. a.

Iudaeorum generatio frigida.

Ioan. 3. b.

Chryost. 10. 1. homil. 25. in c. 7. Gen.

Mat. 21. c. Lib. 2. ca. 8.

Gal. 3. a.

Lucerna.

Escl. 20. d.

Zach. 4. a.

Oculus spiritualis.

Sap. 1. g.

Psal. 118. o.

2. Pet. 1. d.

Prou. 9. c.

Phil. 2. c.

Exo. 25. d.

Inf. 12. c.

Iob 18. b.

1. Paralip. 29. d.

Iob 1. a. Cant. 1. a. Ibid. 4. b.

Eph. 5. b.

Escl. 14. b.

Escl. 11. b.

Rom. 13. d.

Prou. 11. a.

Eph. 5. b.

Ioan. 1. b.

Ioan. 3. c.

ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum. Vt videlicet non sit prauitas in intentione, nec cogitatione, nec affectione, nec locutione, nec operatione, quæ sunt partes totalitatis nostræ, et operationis meritoria, siue demeritoria. Si igitur in his non fuerit ex aliqua parte impuritas, erit verum illud quod sequitur, *erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te*, id est conscientiam tuam, secundum petitionem propheticam. Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas, secundum quod habetur in Psalmo: Illuminabit etiam te ad edificandum Christi Ecclesiam secundum illud mandatum Domini: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Illuminabit etiam te ad confutandam prauitatem alienam secundum illud: Sitis sine reprehensione, in medio nationis prauæ et peruersæ, inter quos luceas, sicut luminaria in mundo: verbum vitæ continentis. Illuminabit etiam te ad habendam diuinam notitiam secundum illud: Qui timetis Dominum, diligite illum: et illuminabuntur corda vestra. Illuminabit etiam te ad videndam claritatem diuinam. Tobias: Luce, inquit, splendida fulgebis, et cetera.

Et cum loqueretur, rogauit eum quidam Phariseus, vt pranderet apud se. Postquam Euangelista commendauit simplicitatem intentionis rectæ, in hac parte confutatur dolositas simulationis malignæ. Habet autem pars ista partes duas. In quarum prima præmittitur increpatio duplicitatis: In secunda subditur comminatio calamitatis ibi: *Sed vobis, Pharisei, et cetera.* Circa increpationem duplicitatis, introducuntur tria. Primum est, Iudaicæ simulationis malignitatis. Secundum est, increpationis seueritas. Tertium vero charitatiuæ admonitionis suauitas. Primo igitur, quantum ad simulationis malignitatem ex parte Pharisei dicit: *Et cum loqueretur, rogauit eum quidam Phariseus, vt pranderet apud se.* In quo factio exterius pretendebat pietatem, in releuanda Christi indigentia, de qua ipse in Psalmo dicit: Ego autem mendicium sum et pauper. Ad quam releuandam, Christus eleemosynas accepit, nec tantum accepit, sed et mendicauit, cum adhuc esset annorum duodecim, sicut dicit Bernardus in quodam sermone: Cum factus esset Iesus, et cetera. Vbi querit, quis eum in illotriduo cibauerit, et dicit sic: Vt te per omnia nostræ conformares paupertati, et omnes vitæ humanæ calamitates susciperes, quasi vnus ex turba pauperum, stipem per ostia mendicabas. Quis dabit me buccellarum illarum mendicatarum participem fieri, vel illius diuini edulij reliquijs faginari? Vnde Glossa super illud: *Propter vos egenus factus est, et cetera. Non erubescas cum tua mendicitate ad illum accedere, qui pro nobis factus est pauper. Vnde ad suam indigentiam releuandam, non solum a bonis, sed etiam a malis accipiebat eleemosynam. Vnde subditur: *Tertius autem ingressus recubuit.* In quo dat nobis formam, quod peccatores occulti non sunt vitandi, et quod a malis eleemosynæ licite accipi possunt, vt fiant boni, dum modo nõ dent de alienis, vel male acquisitis. Et quod peccatores sunt per beneuolentiã attrahedi. Et quod inimicis et seductoribus nostris debemus esse beneuoli, sicut ille, qui cum illo recubuit, a quo sciebat in corde se despici et iudicari. Propter quod subditur: *Phariseus autem cepit intra se reputans dicere, id est, rationem et causam inquirere, scilicet, quare non baptizatus esses, id est, lotus more Iudæorum, ante prandium, ac per hoc ipsum iudicans tamquam immundum, et contemptorem paternarum traditionum.* Vnde simile leguntur Pharisei Domino, et eius discipulis obieciisse: *Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lauant manus suas cum manducant.* Hoc autem erat apud Iudæos

præcipuum. Vnde dicitur: Pharisei enim et omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus non manducant, tenentes traditionem seniorum: et a foro, nisi baptizentur, non comedunt. Et ratio huius erat: quia maximam vim faciebant in seruanda munditia corporum. Vnde duplex ostenditur ex hoc simulatio in Phariseo. Prima, quia eum quem pie respiciebat exterius, impie iudicabat interius. Secunda, quoniam zelabat munditiam corporalem, nec attendebat spirituales. Et ideo Hypocrita erat tam in conspectu hominum, quam Dei, contra illud Ecclesiastici: Ne accesseris ad illum duplici corde: et ne fueris hypocrita in conspectu hominum.

Secundo, quantum ad increpationis seueritatem ex parte magistri subdit: *Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisei, quod desoris est calicis et catini mundatis.* Calix est vas ad bibendum. Catinum ad manducandum. Et hæc vasa maxime mundabant Pharisei et Iudæi, quia putabant se inquinari per cibum et potum, et inquinari per immunditiam vasorum. Vnde dicitur quod multa sunt quæ tradita sunt illis seruare, baptisimata calicum, et vrceorum, et aramentorum, et cetera. Quia vero, vt dicit Ambrosius, calix est vas vitreum, et catinum vas fictile: et quia vtrumque fragile, recte designat fragilitatem humani corporis, circa quam Pharisei erant potissime intenti, neglecta munditia conscientia. Et hoc erat reprehensibile. Nam dicit Masias: Lauamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Et Hieremias: Laua a malitia cor tuum Hierusalem, vt salua fias. Quod Pharisei non obseruabant. Propter quod addit: *Quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate.* Ac per hoc immundum et abominabile, vnde de eis poterat dici illud: Diuites eius repleti sunt iniquitate, et habitantes in ea loquebantur mendacium. Ecclesiasticus: Accessisti, maligne, ad Dominum, et cor tuum plenum est dolo et fallacia. Quia non habet intra, quod simulat extra. Et ista erat non tantum malitia, sed et stultitia, quia neglecto meliori, de corpore tantum curabant. Vnde subditur: *Sauli, nonne qui fecit quod desoris est, scilicet corpus: Etiam quod de intus est, facit scilicet spiritum.* In quo simul damnatur hæresis Manichæorum qui Deo actori tribuunt spiritum, et diabolo corpus: cum tamen dicatur in Genesi: Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Confutatur etiam hypocrisis Phariseorum, qui Deo satagebant placere solius corporis purificatione, cum tamen Dominus fecerit vtrumque, et maxime sit Conditor animæ secundum illud: Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et Dominus præcipue se vocat Deum animarum: Omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita et anima filij. Et propter hoc vult maxime animarum munditiam: et tali promittit suam præsentiam, secundum illud: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: et ideo Pharisei, qui de hac non curabant, vt stulti erant. Vnde Chryostomus: Deus neque corporum munditiam laudat, neque sordes condemnat. Pone tamen quod sordes odit vasorum, quanto igitur magis conscientie sordes odit? Vnde de hac præcipue curandum, quia sine munditia conscientia nihil est mundum. Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinata sunt eorum et mens et conscientia.

Tertio quantum ad admonitionis suauitatem ex parte medici subiungit: *Verum tamen quod superest, date eleemosynam.* Quod superest, hoc est, remedium quod restat, est, vt per eleemosynam purgetur nequitiam. Secunda enim tabula, quæ restat post naufragium, est pœnitentia. Et hoc modo accipitur hic eleemosyna, quod patet in hoc quod sequitur: *Et ecce omnia munda sunt vobis.* Impossibile enim est, omnia posse

Mar. 7. a
Simulatio duplex in Phariseo.
Eccli. 1. d
Calix. Catinum.
Marc. 7. a
Amb. 10. 5. li. 7. in huc locum cap. 12. Luca.
Isa. 1. d
Hier. 4. d
Mic. 6. c
Eccli. 1. d
Gen. 2. b
Eccli. 12. c
Eze. 18. a
Mat. 5. a
Tit. 1. d

Eccli. 30. d
Psal. 10. b
2. Cor. 8. c
1. Tim. 4. b
2. Cor. 8. c
Tob. 4. b
Dan. 4. c
Eccli. 3. d
Eccli. 29. b
Eccli. 17. c
Tob. 4. b
Mat. 25. c
Tob. 2. a
Mat. 6. a
Eccli. 12. a
Isa. 58. c
Iob 30. d
Eccli. 18. b
Ibid. 35. b
Psal. 111. a
Tob. 4. b
Prou. 3. d
Mat. 23. b

posse mundari per solius exterioris eleemosynæ erogatione: sed vocatur hic donatio eleemosynæ quodlibet opus misericordie ordinatæ, quæ primum incipit a se secundum illud: Misereere animæ tuæ, placens Deo. Hanc misericordiam sibi impendit, cum se per pœnitentiam purgat a vitijs. Nam aliter crudelis est sibi, secundum illud: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Aliter potest exponi, de eleemosyna proprie dicta, vt sit sensus: *Quod superest, date eleemosynam*, id est, de eo quod superest, vt sic tangatur eleemosynæ forma secundum illud: Non vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio. Et post formam subditur efficacia cum ait: *Ecce omnia munda sunt vobis.* Quia eleemosyna disponit ad gratiam, per quam mundatur anima tota. Et propter hoc dicitur: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futura. Licet autem eleemosyna dicatur valere ad tria principaliter, tamen septiformis ostenditur eius efficacia in scriptura. Prima est, quia animam mundat a culpa, sicut hic habetur. Et etiam Ecclesiasticus: Eleemosyna patris non erit in obliuione. Et paulo post: Et sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Secunda est, quia liberat a pœna æterna: Eleemosyna ab omni peccato, et a morte liberat, et non patitur animam ire in tenebras. Tertia, quia defendit a pœna trãstoriat: Peccata tua eleemosynis redime, et cetera. Quarta est, quia mitigat fomitis concupiscentiam. Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis. Quinta, quia dat de hoste victoriam: Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit. Et paulo post: Super scutum potentis, et super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit. Sexta, quia conseruat gratiam secundum illud: Eleemosyna viri, quasi succula cum ipso, et gratiam hominis quasi pignillum conseruabit. Septima, quia dat fiduciam perueniendi ad gloriam: Fiducia magna erit corã summo Deo eleemosyna, fiducia tibi eam. Hi septem effectus sunt ipsius eleemosynæ, quæ tam corporaliter, quam spiritualiter exhibetur. Opera misericordie corporalis hoc versu designantur:

Visto, potu, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

De quibus, præterquam de vitimo, disceptatur in iudicio. De vitimo vero fit mentio in Tobia: Ad hoc autem quod eleemosyna habeat has efficacias, necessaria est primo simplicitas in corde. Vnde: Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, et cetera. Secundo vero discretio in electione secundum illud: Si benefeceris, scito cui benefeceris. Tertio vero compassio in affectione. Cum effuderis esurienti animam tuam, et cetera: oriatur in tenebris lux tua: Et in Iob: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, et cõpatiebatur anima mea pauperi. Quarto vero dulcedo in sermone: Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum melius, quàm datum. Quinto, hilaritas in facie: In omni dato hilarem fac vultum tuum. Iocundus homo, qui miseretur, et cetera. Sexto, debita quantitas in munere. Quo modo poteris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, et cetera. Septimo vero celeritas in opere et exhibitione: Ne dicas amico tuo: Vade, et reuertere, et cetera. Et tunc fit eleemosyna ex toto homine, ac per hoc est Deo accepta et placens.

Sed vobis Phariseis, et cetera. Post increpationem duplicitatis, subditur hic duplicitatis et hypocrisis comminatio calamitatum. Vnde quasi superadditur ista determinatio: *Va vobis Scriba et Pharisei hypocrita.* Et quoniam hæc duo genera personarum, scilicet Phariseorum et Scribarum, simulabant maxime religionem: ideo contra has duas personas facit suam inuectionem, sed in Mattheo simul: hic autem distinetur. Ideo pars ista habet duas. In prima comminatur, *va ipsis Phariseis*: In secunda vero Scribis, siue Legisperitis ibi: *Respõdens autem quidam ex Legisperitis,*

et cetera. Comminatio autem damnationis æternæ tertio replicatur contra Phariseos, propter triplicem causam, scilicet propter negligentiam, propter arrogantiam et propter fraudulentiam, vt sit negligentia in omissione boni, arrogantia in commissione mali, fraudulentia in occultatione mali, et ostentatione boni. Primo igitur cõminatur Phariseis pœnam æternam propter negligentiam: quia minimis intenti mittebant maxima. Et hoc cum dicit: *Sed va vobis Phariseis, quia decimatis mentam, et rutam, et omne olus, quasi multum sitis intenti ad impletionem diuinorum mandatorum.* Vnde infra se iactabat Phariseus: Decimas de omnium, quæ possideo. Sed tamen per hoc non iustificabantur, propter omissionem optimorum. Vnde addit: *Et præteritis omne iudicium, et charitatem Dei, id est iustitiam et misericordiam.* Et hoc est quod maxime requirit Deus secundum illud: Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te: vtique facere iudicium, et diligere misericordiam. Et hanc vocat charitatem Zacharias: Iudicium verum iudicate: et misericordiam et miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Ita quod sit iudicium respectu sui, et charitas siue misericordia respectu proximi. Vel per iudicium intelligatur diuinum præceptum secundum illud: Iudicia Domini vera, iustificata in semet ipsis, et cetera. Charitas autem dicitur præcepti finis: et complementum finis præcepti est charitas, et cetera. Vel per iudicium intelliguntur præcepta iudicialia secundum illud: Hæc sunt iudicia quæ propones eis: Si emeris seruum, et cetera. Per charitatem, moralia. Vnde ad Romanos: Qui diligit proximum, legem impleuit: Nam non adulterabis, et cetera. Arguit igitur eos quia propter ceremonialia dimittebant iudicialia, et moralia, quæ magis sollicitè erant facienda, et propterea addit: *Hæc autem oportuit facere, scilicet iudicium et charitatem primo et principaliter.* Vnde Oseas: Misericordiam volui, et non sacrificium: et scientiam Dei plusquam holocausta: *Et illa non omittete, quia Ecclesiasticus: Qui spernit modica, paulatim decidet.* Et in Ecclesiaste: Qui timet Deum, nihil negligit.

Secundo, hanc comminationem iterat propter arrogantiam cum subdit: *Va vobis Phariseis: quia diligitis primas cathedras in synagogis,* quantum ad ambitionem dignitatis. Vnde Glossa: Arrogantiam redarguit quia primatus dignitatem appetebant. Hæc autem non est appetenda. Vnde Ecclesiasticus: Noli quærere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris. Nam talis cathedra non est veræ excellentiæ, sed magis pestilentia secundum illud Psalmi: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentia non sedit: super quam tamen sedebant Scribæ et Pharisei: verum tamen vt indigni: quia verba habebant, et non facta idonea. Vnde dicitur: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate et facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Et quia ad ambitionem dignitatis sequitur appetitus laudis, propterea subdit: *Et salutationes in foro,* id est, laudes in conspectu multorum, vt ceteris honoratiorer viderentur. Vnde addit: *Amant salutationes in foro, et vocari ab hominibus rabbi.* Vnde hic arguuntur propter vanam gloriam, propter quam veritatem cognita confiteri non audebant secundum illud: Ex principibus autem multi crediderunt in eum, sed propter Phariseos non confitebantur, vt e synagoga non eijcerentur. Dilixerunt enim gloriam hominũ magis quàm gloriam Dei. Ex quo apparet quod laudes et honores hominum secundum diuinam informationem omnino debemus contemnere: non, vt Pharisei, appetere. Etenim qui hæc amat, vt dicit Hieronymus, nõ est Christi discipulus, sed Scriba et Phariseus.

Inf. 18. c
Mich. 6. b
Zach. 7. c
Psal. 118. c
1. Tim. 1. a
Exo. 21. a
Rom. 13. c
Osea 6. c
Eccli. 19. a
Eccli. 7. c
Glossa in huc locum ro. 5.
Eccli. 7. a
Psal. 1. a
Mat. 23. a
Mat. 23. b
Ioan. 12. f

Mat. 15. a

Mat. 13. b thæus : Intrafactum est cor populi huius, et auribus grauius audierunt, et oculos suos clauerunt, nequando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et conuertantur, et sanem eos. Nec tantum erat in eis obduracyo, sed veritatis impugnatio. Vnde addit: *Et os eius opprime de multis*, quasi os illud mundissimum locutum esset malum, vel falsum. Vnde veritatum est illud : Odio habuerunt corripientem in porta, et loquentem perfecte abominati sunt. Non potest mundus odisse vos : me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera eius mala sunt. Et ideo in Prouerbis : Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit. Quia conuertitur ad conuicia, propter veritatem auditam. Et quia non sufficit obstinate malitiæ conuiciari quæ odit, sed etiam nititur machinari ad mortis intentum. Propterea subdit : *Insidiantes ei, et querentes aliquid capere ex ore eius, ut accusarent illum*. Non enim audebant aperte ipsum occidere, propter timorem turbarum, sed volebant occulte occidere propter odium veritatis auditæ. Vnde Ioannes : Nunc autem me quæritis interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui a patre meo. Quod quærebat caute et malitiose. Vnde Matthæus : Abeuntes Pharisei, consilium inierunt ut Iesum caperent in sermone.

CAP. XII.

Diuisio. **M**ULTIS autem turbis concurrentibus, et cetera. Postquam Dominus in Phariseis redarguit dolositatem simulationis malignæ, hic discipulos inuitat ad cautelam simulationis redarguat. Et quoniam huiusmodi duplicitem causat timor male humilians, vel amor male accendens : ideo pars ista diuiditur in duas. In quarum prima monet ad cauendam duplicitem ex timiditate venientem : in secunda vero cupiditatem, infra eodem. *Ait autem ei quidam de turba*, et cetera. Prima autem pars habet quattuor partes. In quarum prima informat ad cauendam dolositatem in secunda, confortat ad repellendam timiditatem ibi : *Dico autem vobis amicis*. In tertia autem inuitat ad conseruandam veritatem ibi : *Dico autem vobis : Omnis qui cumque confessus*, et cetera. In quarta vero animat ad habendam securitatem ibi : *Cum autem inducens vos in synagogas*. Et sunt istæ partes sibi correspondentes, quia duæ postremæ correspondent duabus primis. Informat autem discipulos ad cauendam dolositatem informatione celebri, et informatione credibili. Celebri, inquam, propter multitudinem turbæ. Credibili, propter certitudinem causæ. Primo igitur quantum ad multitudinem turbæ reddentis informationem celebrem dicitur :

Sap. 6. c **Inf. 15. a** **Iob 29. d** **Ioan. 18. c** *Multis autem turbis concurrentibus, ita ut se inuicem conculcarent*. Et hoc quia vnusquisque volebat ei appropinquare, siue propter salutem habendam sicut supra. Omnis turba quærebat eum tangere, et cetera. Siue propter doctrinam suscipiendam sicut infra: Erant appropinquantes ad Iesum Publicani, et cetera. Siue propter ipsius Christi videndam benignitatem sicut in figura dicitur Iob : Cumq. sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen morientium consolator. In tanta multitudinis præsentia celebris erat doctrina. Propter quod subdit : *Cæpit dicere ad discipulos suos*, in aperto : quia veritas non quærit latebras secundum illud Ioannis: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga et in templo, et cetera. Et talem decebat esse doctrinam ad confutandam Phariseorum malitiam : quæ semper quærit latebram, quia contraria contrarijs curantur et tenebra per lumen expellitur. Propter quod additur : *Ascendit a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis*, id est caute, ne sitis hypocrita, sicut Pharisei : quorum vita et doctrina, propter malitiam et fallaciam, fermentum dicitur, quia corrumpit imperceptibiliter. Qui-uit paululum ciuitas a commissione fermenti, donec fermentaretur totum. Corruptum etiam vniuersaliter, sicut dicitur : Modicum fermentum totam massam corrumpit. Ideo subditur : *Expurgate vetus fermentum, ut sitis noua conspersio*. Hoc autem est vetus fermentum, quod consistit in fraudulentia doctrinæ et malitia vitæ. Vnde ibidem subditur : *Necque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis*. Ab hoc fermento reuocatur in hoc loco. Et de hoc in figura dicitur : Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis. Quia hæc simulatio et hypocrisis debet elongari a cunctis operibus nostris, et maxime a deuotione spirituali. In Leuitico enim dicitur : *Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento fiet*. Ab afflictione corporali, ut in Deuteronomio, Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem. A prædicatione diuini verbi: Non immolabis super fermentum sanguinem victimæ meæ. Vnde scriptura docet hoc viginti esse vitandum, tamquam maxime corruptiuum. Licet autem sit maxime corruptiuum, non tamen est capitale peccatum : quia eius corruptio aliunde causatur. Nam hypocrisis originem trahit a vana gloria, et hæc a superbia. Et ideo merito comparatur hypocrisis fermento. Nam sicut fermentum inflat, et inflando vanum facit, et sic corrumpit : sic superbia inflando introducit vanitatem gloriam, et hæc vanitas introducta corrumpentem. Vnde hoc fermentum cauetur per veritatem humiliationis voluntariæ, gloriationis internæ, signationis extrinsecæ secundum illud : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuerfati sumus in hoc mundo*.

Osea 7. b **1. Cor. 5. b** **Deut. 16. a** **Leu. 2. c** **Deut. 16. a** **Exo. 23. d** **Hypocrisis origo.** **2. Cor. 1. e** **Hier. 17. b** **Psal. 7. b** **Sap. 6. a** **1. Cor. 4. a** **2. Reg. 12. c** **Ioan. 5. e** **Sap. 1. b** **Eccl. 10. d** **Eccl. 1. d** *Secundo vero quantum ad certitudinem causæ redolentis informationem credibilem subdit : Nihil enim operum, quod non reuelatur, neque absconditum, quod non sciatur. Ut per opertum intelligatur cognitio latens in intellectu : et per absconditum, delectatio latens in affectu. Quorum vtrumque manifestum est Deo, secundum illud Hieremias : Ego Dominus scrutans corda et probans renes, qui do, et cetera. Scrutans corda et renes Deus. Et ideo, quia ipse erit omnia abscondita manifestare et reuelare in iudicio secundum illud : Data est a Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera nostra, et cogitationes scrutabitur. Et ad Corinthios : Veniet Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et cetera. Et sic vitanda sunt omnia mala, quantumcumque occulta : quia omnia sicut manifesta in iudicio : et quod plus est ad maiorem confusionem, sicut ibi manifesta omnibus. Propter quod subdit : *Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur*. Hoc dicit quantum ad manifestationem respectu visus. Huius exemplum in Dauid habetur, cum dicit Dominus per Nathan : *Tu fecisti abscondite : ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, et in conspectu solis*. Lumen enim solis visui cetera manifestat. Quantum autem ad manifestationem respectu auditus dicitur : *et quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in rectis*, id est, audientibus ceteris. Hoc quidem in iudicio fiet, quando scilicet secundum illud : Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Et tunc manifestabuntur susurrationes detractorum, secundum illud : *Qui loquitur iniqua non potest latere, nec præterierit illum corripientis iudicium*. In cogitationibus enim, et cetera. Ideo consilium datur in Ecclesiaste : *In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubiculi tui, non maledixeris diuiti : quia et aues cæli portabunt vocem tuam*. Propter iudicium ergo manifestans cuncta in futuro, vitanda est omnis hypocrisis in præsentis sæculo. Ne fueris hypo-*

hypocrita in conspectu hominum. Sequitur: Et reuellet Deus absconsa tua, et in medio synagogæ elidat te. Et nota quod est notabilissima causa, propter quam hypocrisis est vitanda, scilicet vniuersalis manifestatio et plena interiorum : quæ maxime opponitur simulationi hypocritarum. Hæc autem manifestatio fiet per Christum qui est splendor gloriæ paternæ, et figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ. Et quia ipse est splendor intimus, ideo ipsius est omnia detegere. Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes, et cetera. Quia vero ipse est sermo viuus, ideo sibi omnia patet, et omnia patefacit ut verbum. Viuus est sermo Dei et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens vsque ad diuisionem animæ, et cetera. Vique ibi : Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Et ideo Christus iudex, quia omnia detegit in iudicio, dicitur venire sicut fulgur, et descendere in voce Archangeli, quia omnia omnibus clarissima referabit.

Dico autem vobis amicis, et cetera. Postquam informat ad cauendam dolositatem, hic secundo confortat ad repellendam timiditatem. Ad hoc autem inducit duplicem considerationem, scilicet gehennalis punitionis, in qua nullus hominum potest deficere : et generalis prouisionis, quam nullus hominum potest effugere. Primum respicit diuinam potentiam : secundum diuinam prouidentiam. Et primum inuitat verum timorem : secundum veram spem. Et vtrumque horum est medicamentum contra timorem mundanum. Primo igitur reuocat a timore hominum, qui nihil possunt contra gehennam supplicium, quod solum est timendum. Propter quod dicitur : *Dico autem vobis amicis*, id est, qui me amatis, et a me amamini secundum illud Ioannis : Ipse pater amat vos, quia vos me amastis, et cetera. Talibus dicit : *Ne timeamini ab his, qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant*. Hic non timeatis corporalis mortis supplicium : quia corporale est, et momentaneum. Vnde Isaias : *Quis tu ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi fenem ita exarescet? Et item : A verbis viri peccatoris ne timeeritis : quia gloria eius, stercus, et vermis, et cetera. Vnde quia transitoria est eorum poena, ideo non est timenda, nec eorum supplicia. Vnde Seneca : Mors, exilium, luctus, dolor, non sunt supplicium, sed tributa viuendi : quod debeo, paratus sum soluere, vbi me fenerator appellat. Et Chrysostomus : Si gratis post modicum morituri sumus, quare non et ante modicum in causa Dei cum gloria morimur? Si mutuo acceperis bouem, aut equum, operaris instanter, et dicis : forte cras tolletur a me. Quare hoc non facis in corpore? Non sunt etiam timenda a spiritu quæ sunt in carne, et ita quasi extra, ut in vestimento iuxta quod dicitur : *Nolumus expoliari, sed superuestiri*. Ideo Chrysostomus : Propter animam Deus fecit corpus, et multum hanc zelat et persequitur inimicus. Corpus vero vestimentum est animæ. Sicut ergo, si quis scindit vestem alterius, ille quidem iniuriam sentit, damnus autem in persona non patitur : sic ruina occisionis sentit dolorem, damnus autem non patitur in natura. Propterea corporale supplicium non est timendum, nec etiam ille qui infert : sed spirituale est maxime formidandum, et solus ille qui illud infert. Et propter hoc addit : *Osendam autem vobis quem timeatis, ut bono scilicet timore, malum declinetis secundum illud Hieremias : Nolite timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene. Et post : Quis non timebit te rex gentium? et cetera. Ceterum quamuis non timeamus mundanam potentiam, oportet nos timere diuinam. Propter quod dicitur : *Timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*. Vnde in Psalmo : Timeat**

hypocrita in conspectu hominum. Sequitur: Et reuellet Deus absconsa tua, et in medio synagogæ elidat te. Et nota quod est notabilissima causa, propter quam hypocrisis est vitanda, scilicet vniuersalis manifestatio et plena interiorum : quæ maxime opponitur simulationi hypocritarum. Hæc autem manifestatio fiet per Christum qui est splendor gloriæ paternæ, et figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ. Et quia ipse est splendor intimus, ideo ipsius est omnia detegere. Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes, et cetera. Quia vero ipse est sermo viuus, ideo sibi omnia patet, et omnia patefacit ut verbum. Viuus est sermo Dei et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens vsque ad diuisionem animæ, et cetera. Vique ibi : Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Et ideo Christus iudex, quia omnia detegit in iudicio, dicitur venire sicut fulgur, et descendere in voce Archangeli, quia omnia omnibus clarissima referabit.

Dico autem vobis amicis, et cetera. Postquam informat ad cauendam dolositatem, hic secundo confortat ad repellendam timiditatem. Ad hoc autem inducit duplicem considerationem, scilicet gehennalis punitionis, in qua nullus hominum potest deficere : et generalis prouisionis, quam nullus hominum potest effugere. Primum respicit diuinam potentiam : secundum diuinam prouidentiam. Et primum inuitat verum timorem : secundum veram spem. Et vtrumque horum est medicamentum contra timorem mundanum. Primo igitur reuocat a timore hominum, qui nihil possunt contra gehennam supplicium, quod solum est timendum. Propter quod dicitur : *Dico autem vobis amicis*, id est, qui me amatis, et a me amamini secundum illud Ioannis : Ipse pater amat vos, quia vos me amastis, et cetera. Talibus dicit : *Ne timeamini ab his, qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant*. Hic non timeatis corporalis mortis supplicium : quia corporale est, et momentaneum. Vnde Isaias : *Quis tu ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi fenem ita exarescet? Et item : A verbis viri peccatoris ne timeeritis : quia gloria eius, stercus, et vermis, et cetera. Vnde quia transitoria est eorum poena, ideo non est timenda, nec eorum supplicia. Vnde Seneca : Mors, exilium, luctus, dolor, non sunt supplicium, sed tributa viuendi : quod debeo, paratus sum soluere, vbi me fenerator appellat. Et Chrysostomus : Si gratis post modicum morituri sumus, quare non et ante modicum in causa Dei cum gloria morimur? Si mutuo acceperis bouem, aut equum, operaris instanter, et dicis : forte cras tolletur a me. Quare hoc non facis in corpore? Non sunt etiam timenda a spiritu quæ sunt in carne, et ita quasi extra, ut in vestimento iuxta quod dicitur : *Nolumus expoliari, sed superuestiri*. Ideo Chrysostomus : Propter animam Deus fecit corpus, et multum hanc zelat et persequitur inimicus. Corpus vero vestimentum est animæ. Sicut ergo, si quis scindit vestem alterius, ille quidem iniuriam sentit, damnus autem in persona non patitur : sic ruina occisionis sentit dolorem, damnus autem non patitur in natura. Propterea corporale supplicium non est timendum, nec etiam ille qui infert : sed spirituale est maxime formidandum, et solus ille qui illud infert. Et propter hoc addit : *Osendam autem vobis quem timeatis, ut bono scilicet timore, malum declinetis secundum illud Hieremias : Nolite timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene. Et post : Quis non timebit te rex gentium? et cetera. Ceterum quamuis non timeamus mundanam potentiam, oportet nos timere diuinam. Propter quod dicitur : *Timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*. Vnde in Psalmo : Timeat**

Dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem. Et quia huiusmodi timor maxime utilis est, et necessarius. Ideo iterat : Ita dico vobis, hunc timeat. Vnde Isaias : Dominum exercituum ipsum sanctificate, ipse pavor vester, et ipse terror vester. Et Hieremias : Me ergo non timebitis, ait Dominus, et a facie mea, et cetera.

Secundo vero reuocat a timore hominum : quia nihil possunt contra generalem Dei prouidentiam. Quantum ad hoc dicitur : Nonne quinque passeret veniunt dipondius? Dipondius hic nomen est monetæ habentis duos obolos, siue asses. Vnde Beda : Dipondius est pòdus ex duobus assibus compositum. Quod autem in numeris est vnum, hoc in ponderibus est as. Quod duo, hoc dipondius : huic concordat, nec discordat quod dicit Matthæus : Nonne duo passeret assè veniunt? Quia sicut videmus, cum quinque oua venduntur pro vno denario, duo dantur pro obolo. Parui igitur pretij est passer, cum tot ibi veniat pro vno denario, tamen nec ipse est alienus a diuino patrocinio. Propter quod additur : *Et vnus ex illis non est in oblivione coram Deo*: immo diuina prouidentia gubernatur secundum illud : Diligis omnia quæ sunt, et nihil eorum odisti quæ fecisti : nec enim odiens aliquid constituiti. Ex quo apparet quod diuina prouidentia vsque ad minima se extendit, nec contradicit, iuxta illud : Numquid de bobus cura est Deo? Illud enim intelligitur de cura prouidentie specialis, qua manuducit per viam æternæ salutis. Hoc autem intelligitur de prouidentia generalis administrationis, et conseruationis de quo in Psalmo : *Qui dat iumentis escam ipsorum et pullis coruorum inuocantibus eum*. Et nota quod dicitur : *Non est in oblivione coram Deo*. Minus enim dicens, plus significat, quia nihil eis euenit nisi secundum diuinam prouidentiam ordinantem. Vnde Matthæus : *Vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro*. Et tamen passeret facillime cadunt : vnde morbum caducum habere dicuntur. Et propterea potissime ponit de eis exemplum, tamquam de re manifesta. Ex quo colligitur tamquam a minori quod maxime circa regimen hominis diuina prouidentia sit intenta. Ad cuius expressionem addit : *sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt*. Ex quo datur intelligi quod maxime est illi cura de homine. Vnde Beda : *Sed et capilli, ut de massa corporis taceam : nam et minutæ particule Dei prouidentia conseruantur. Vnde numeratio non tam refertur ad cognitionem, quam ad diligentissimam conseruationem, quia de corporibus sanctorum patientium, nec capillus perire potest. Vnde infra : Capillus de capite vestro non peribit. Tanta est igitur Deo cura de nobis, ut nec capillus capitis nostri sine eius nutu possit auferri. Ideo non oportet nos sollicitari per timorem secundum illud : *Omnem sollicitudinem vestram projicietes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis*. Et hoc est, quod infert : *Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis vos*, id est, maioris pretij. In quo simul tangitur conclusio, et ratio illationis per locum a minori. Si enim cura et sollicitudo est Deo omnipotenti de minori, multo fortius de maiori. Et si cura est Deo de nobis, non decet nos nimium sollicitos esse pro nobismetipsis. Maioris autem pretij sumus quam creaturæ brutales, quam volucres, quia rationales creaturæ sumus : et hoc, quia ad imaginem Dei facti. Propter quod cetera subiecta sunt homini : *Faciemus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et præstet piscibus maris, et cetera*. Et ideo homo immediatissime est sub protectione Dei, et maxime homo iustus, et amicus Dei. Et propterea non oportet quod habeat auxilium alicuius caduci. Vnde dicitur in Genesi : *Noli timere Abraam, ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis, quasi diceret : Noli timere, quia nihil patii potes pro defectu auxilij. Vel etiam pati potes sine**

Isa. 8. c **Hier. 5. e** **Beda to. 5. li. 3. in Luca cap. 12.** **Dipondius.** **Mat. 10. c** **Sap. 11. d** **1. Cor. 9. b** **Psal. 14. b** **Mat. 10. d** **Passeres morbum caducum habere dicuntur.** **Beda in Glossa in hunc locum to. 5.** **Inf. 21. d** **1. Pet. 5. b** **Gen. 1. d** **Gen. 15. a** **retri-**

retributione præmij, quamdiu adhæseris mihi.

Dico autem vobis: Omnis, et cetera. Postquam inuitavit ad cauendam dolositatem, et repellendam timiditatem, hic inuitat ad seruandam veracitatem. Veracitas enim confessionis est contra dolositatem simulationis. Ad hoc autem inducit dupliciter. Primo insinuando æquitatem diuinæ sententiæ. Secundo insinuando irremissibilitatem peccati blasphemiæ. Per primum monet ad veritatem confitentiam: per secundum ad falsitatem declinandam. Primo ergo monet ad confitentiam veritatem propter diuinæ sententiæ æquitatem, cum dicitur:

Dico autem vobis: Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus. Me, demonstrat personam in duabus naturis, id est, qui confitetur me esse verum Deum et hominem, non tantum corde dicens secundum illud: Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto, sed et ore exprimens, secundum quod dicitur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Nec tantum ore, sed etiam opere contra hypocritas, et malos Christianos, de quibus ad Titum: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Contra quos: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, et cetera. Ideo Ioannes: Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.

1. Cor. 12. a

Rom. 10. b

Tit. 1. b

Mat. 7. c

1. Io. 3. c

Mat. 25. c

Prou. 11. d

Mat. 25. a

Sup. 9. c

1. Reg. 2. g

Mat. 25. e

2. Tim. 2. b

Peccatum falsum imponit per ignorantiam deceptus. Et talis ignorantia, ignorantia, remissionem potest consequi. Vnde, remittetur, non dicit actum, quia non omnes poenitent, sed aptitudinem, quia ignorantia excusat. Peccatum autem ex ignorantia dicitur esse in filium. Et hoc modo blasphemauit Paulus, ideo fuit misericordiæ consecutus. Vnde dicit: Qui blasphemus fui, et per-

1. Tim. 1. e

Asecutor et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate. Non sic autem est cum quis blasphemat ex certa malitia, propter quod subditur: Et autem, qui in Spiritum blasphemauerit, non remittetur. In Spiritum sanctum blasphemat, qui ex certa malitia veritatem impugnatur, et de Deo indigna dicit. Et de tali dicitur quod non remittetur, non quia nunquam talis consequatur remissionem, sed quia ineptus est ad remissionem, eo quod peccatum illud nullum habeat excusationis colorem. Vnde Richardus: Quidam blasphemat ex coactione et hic peccat in Patrem. Alius ex deceptione, et hic in Filium. Alius ex sola malignitate, et hic in Spiritum sanctum. Est autem in hoc genere sceleratissimum, in quo malitia creuit vsque ad summum, quamdo quis in vituperijs Dei delectatur. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiam quam desiderium vituperationis diuinæ? Ex hoc ergo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, nihil meretur recipere remissionem. Ineptus etiam est ad remissionem, quia impugnat diuinam gratiam, per quam præparatur quis ad poenitentiam. Vnde talis apertus est ad impoenitentiam: in qua si perderet, nunquam remitteretur culpa. Vnde Beda: Qui gratiam Spiritus sancti, qua poenitentia inspiratur, et ad conuersionem redditur non cognoscens, impoenitenti corde perseuerauerit, cum iam hoc non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. Et de tali blasphemiam quæ adiunctam habet finalem impoenitentiam, verum est quod nunquam remittetur. Vnde Matthæus: Quod non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ineptus est tertio, quia licet per approbationem approprietur Spiritui sancto, talis maxime inhonorat totam Trinitatem. Qui enim scienter et prudenter veritatem salutarem impugnat, et ex certa malitia, maximus est contemptor diuinæ virtutis, maximus calumniator diuinæ veritatis, maximus persecutor summæ bonitatis secundum illud Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Vnde quia talis contemptus calumnia et persecutio non potest esse sine cordis obduratione, et hanc concomitatur impoenitentia, et hanc peccati irremissibilitas: ideo blasphemiam in Spiritum sanctum non remittetur.

Bsecutor et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate. Non sic autem est cum quis blasphemat ex certa malitia, propter quod subditur: Et autem, qui in Spiritum blasphemauerit, non remittetur. In Spiritum sanctum blasphemat, qui ex certa malitia veritatem impugnatur, et de Deo indigna dicit. Et de tali dicitur quod non remittetur, non quia nunquam talis consequatur remissionem, sed quia ineptus est ad remissionem, eo quod peccatum illud nullum habeat excusationis colorem. Vnde Richardus: Quidam blasphemat ex coactione et hic peccat in Patrem. Alius ex deceptione, et hic in Filium. Alius ex sola malignitate, et hic in Spiritum sanctum. Est autem in hoc genere sceleratissimum, in quo malitia creuit vsque ad summum, quamdo quis in vituperijs Dei delectatur. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiam quam desiderium vituperationis diuinæ? Ex hoc ergo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, nihil meretur recipere remissionem. Ineptus etiam est ad remissionem, quia impugnat diuinam gratiam, per quam præparatur quis ad poenitentiam. Vnde talis apertus est ad impoenitentiam: in qua si perderet, nunquam remitteretur culpa. Vnde Beda: Qui gratiam Spiritus sancti, qua poenitentia inspiratur, et ad conuersionem redditur non cognoscens, impoenitenti corde perseuerauerit, cum iam hoc non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. Et de tali blasphemiam quæ adiunctam habet finalem impoenitentiam, verum est quod nunquam remittetur. Vnde Matthæus: Quod non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ineptus est tertio, quia licet per approbationem approprietur Spiritui sancto, talis maxime inhonorat totam Trinitatem. Qui enim scienter et prudenter veritatem salutarem impugnat, et ex certa malitia, maximus est contemptor diuinæ virtutis, maximus calumniator diuinæ veritatis, maximus persecutor summæ bonitatis secundum illud Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Vnde quia talis contemptus calumnia et persecutio non potest esse sine cordis obduratione, et hanc concomitatur impoenitentia, et hanc peccati irremissibilitas: ideo blasphemiam in Spiritum sanctum non remittetur.

Csecutor et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate. Non sic autem est cum quis blasphemat ex certa malitia, propter quod subditur: Et autem, qui in Spiritum blasphemauerit, non remittetur. In Spiritum sanctum blasphemat, qui ex certa malitia veritatem impugnatur, et de Deo indigna dicit. Et de tali dicitur quod non remittetur, non quia nunquam talis consequatur remissionem, sed quia ineptus est ad remissionem, eo quod peccatum illud nullum habeat excusationis colorem. Vnde Richardus: Quidam blasphemat ex coactione et hic peccat in Patrem. Alius ex deceptione, et hic in Filium. Alius ex sola malignitate, et hic in Spiritum sanctum. Est autem in hoc genere sceleratissimum, in quo malitia creuit vsque ad summum, quamdo quis in vituperijs Dei delectatur. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiam quam desiderium vituperationis diuinæ? Ex hoc ergo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, nihil meretur recipere remissionem. Ineptus etiam est ad remissionem, quia impugnat diuinam gratiam, per quam præparatur quis ad poenitentiam. Vnde talis apertus est ad impoenitentiam: in qua si perderet, nunquam remitteretur culpa. Vnde Beda: Qui gratiam Spiritus sancti, qua poenitentia inspiratur, et ad conuersionem redditur non cognoscens, impoenitenti corde perseuerauerit, cum iam hoc non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. Et de tali blasphemiam quæ adiunctam habet finalem impoenitentiam, verum est quod nunquam remittetur. Vnde Matthæus: Quod non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ineptus est tertio, quia licet per approbationem approprietur Spiritui sancto, talis maxime inhonorat totam Trinitatem. Qui enim scienter et prudenter veritatem salutarem impugnat, et ex certa malitia, maximus est contemptor diuinæ virtutis, maximus calumniator diuinæ veritatis, maximus persecutor summæ bonitatis secundum illud Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Vnde quia talis contemptus calumnia et persecutio non potest esse sine cordis obduratione, et hanc concomitatur impoenitentia, et hanc peccati irremissibilitas: ideo blasphemiam in Spiritum sanctum non remittetur.

Dsecutor et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate. Non sic autem est cum quis blasphemat ex certa malitia, propter quod subditur: Et autem, qui in Spiritum blasphemauerit, non remittetur. In Spiritum sanctum blasphemat, qui ex certa malitia veritatem impugnatur, et de Deo indigna dicit. Et de tali dicitur quod non remittetur, non quia nunquam talis consequatur remissionem, sed quia ineptus est ad remissionem, eo quod peccatum illud nullum habeat excusationis colorem. Vnde Richardus: Quidam blasphemat ex coactione et hic peccat in Patrem. Alius ex deceptione, et hic in Filium. Alius ex sola malignitate, et hic in Spiritum sanctum. Est autem in hoc genere sceleratissimum, in quo malitia creuit vsque ad summum, quamdo quis in vituperijs Dei delectatur. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiam quam desiderium vituperationis diuinæ? Ex hoc ergo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, nihil meretur recipere remissionem. Ineptus etiam est ad remissionem, quia impugnat diuinam gratiam, per quam præparatur quis ad poenitentiam. Vnde talis apertus est ad impoenitentiam: in qua si perderet, nunquam remitteretur culpa. Vnde Beda: Qui gratiam Spiritus sancti, qua poenitentia inspiratur, et ad conuersionem redditur non cognoscens, impoenitenti corde perseuerauerit, cum iam hoc non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. Et de tali blasphemiam quæ adiunctam habet finalem impoenitentiam, verum est quod nunquam remittetur. Vnde Matthæus: Quod non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ineptus est tertio, quia licet per approbationem approprietur Spiritui sancto, talis maxime inhonorat totam Trinitatem. Qui enim scienter et prudenter veritatem salutarem impugnat, et ex certa malitia, maximus est contemptor diuinæ virtutis, maximus calumniator diuinæ veritatis, maximus persecutor summæ bonitatis secundum illud Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Vnde quia talis contemptus calumnia et persecutio non potest esse sine cordis obduratione, et hanc concomitatur impoenitentia, et hanc peccati irremissibilitas: ideo blasphemiam in Spiritum sanctum non remittetur.

Esecutor et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate. Non sic autem est cum quis blasphemat ex certa malitia, propter quod subditur: Et autem, qui in Spiritum blasphemauerit, non remittetur. In Spiritum sanctum blasphemat, qui ex certa malitia veritatem impugnatur, et de Deo indigna dicit. Et de tali dicitur quod non remittetur, non quia nunquam talis consequatur remissionem, sed quia ineptus est ad remissionem, eo quod peccatum illud nullum habeat excusationis colorem. Vnde Richardus: Quidam blasphemat ex coactione et hic peccat in Patrem. Alius ex deceptione, et hic in Filium. Alius ex sola malignitate, et hic in Spiritum sanctum. Est autem in hoc genere sceleratissimum, in quo malitia creuit vsque ad summum, quamdo quis in vituperijs Dei delectatur. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiam quam desiderium vituperationis diuinæ? Ex hoc ergo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, nihil meretur recipere remissionem. Ineptus etiam est ad remissionem, quia impugnat diuinam gratiam, per quam præparatur quis ad poenitentiam. Vnde talis apertus est ad impoenitentiam: in qua si perderet, nunquam remitteretur culpa. Vnde Beda: Qui gratiam Spiritus sancti, qua poenitentia inspiratur, et ad conuersionem redditur non cognoscens, impoenitenti corde perseuerauerit, cum iam hoc non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. Et de tali blasphemiam quæ adiunctam habet finalem impoenitentiam, verum est quod nunquam remittetur. Vnde Matthæus: Quod non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ineptus est tertio, quia licet per approbationem approprietur Spiritui sancto, talis maxime inhonorat totam Trinitatem. Qui enim scienter et prudenter veritatem salutarem impugnat, et ex certa malitia, maximus est contemptor diuinæ virtutis, maximus calumniator diuinæ veritatis, maximus persecutor summæ bonitatis secundum illud Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Vnde quia talis contemptus calumnia et persecutio non potest esse sine cordis obduratione, et hanc concomitatur impoenitentia, et hanc peccati irremissibilitas: ideo blasphemiam in Spiritum sanctum non remittetur.

Fsecutor et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate. Non sic autem est cum quis blasphemat ex certa malitia, propter quod subditur: Et autem, qui in Spiritum blasphemauerit, non remittetur. In Spiritum sanctum blasphemat, qui ex certa malitia veritatem impugnatur, et de Deo indigna dicit. Et de tali dicitur quod non remittetur, non quia nunquam talis consequatur remissionem, sed quia ineptus est ad remissionem, eo quod peccatum illud nullum habeat excusationis colorem. Vnde Richardus: Quidam blasphemat ex coactione et hic peccat in Patrem. Alius ex deceptione, et hic in Filium. Alius ex sola malignitate, et hic in Spiritum sanctum. Est autem in hoc genere sceleratissimum, in quo malitia creuit vsque ad summum, quamdo quis in vituperijs Dei delectatur. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemiam quam desiderium vituperationis diuinæ? Ex hoc ergo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, nihil meretur recipere remissionem. Ineptus etiam est ad remissionem, quia impugnat diuinam gratiam, per quam præparatur quis ad poenitentiam. Vnde talis apertus est ad impoenitentiam: in qua si perderet, nunquam remitteretur culpa. Vnde Beda: Qui gratiam Spiritus sancti, qua poenitentia inspiratur, et ad conuersionem redditur non cognoscens, impoenitenti corde perseuerauerit, cum iam hoc non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. Et de tali blasphemiam quæ adiunctam habet finalem impoenitentiam, verum est quod nunquam remittetur. Vnde Matthæus: Quod non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ineptus est tertio, quia licet per approbationem approprietur Spiritui sancto, talis maxime inhonorat totam Trinitatem. Qui enim scienter et prudenter veritatem salutarem impugnat, et ex certa malitia, maximus est contemptor diuinæ virtutis, maximus calumniator diuinæ veritatis, maximus persecutor summæ bonitatis secundum illud Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Vnde quia talis contemptus calumnia et persecutio non potest esse sine cordis obduratione, et hanc concomitatur impoenitentia, et hanc peccati irremissibilitas: ideo blasphemiam in Spiritum sanctum non remittetur.

Nolite

Peccatum malitiæ est peccatum in Spiritum sanctum.

Beda in Glossa in hoc locum ro. 5.

Mat. 12. c

Iob. 15. d

Mat. 10. b
Psal. 1. a

Iob. 31. a

Act. 4. a

Rom. 13. a
4. Reg. 6. c
Act. 6. c

1. Ioan. 4. a

Phil. 4. a

Iac. 1. a

1. Cor. 2. a

Ioan. 5. f

Iob. 33. b
Ioan. 16. b

1. Cor. 2. c

Sap. 10. d
Mat. 10. b
2. Cor. 13. a

Inf. 21. c

1. Io. 2. e

Mat. 22. d
Aug. 21. c
sent. lib. 2. a
Isa. 25. b

2. Cor. 2. a
Ezech. 3. d
Apoc. 1. b

Nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, scilicet interrogantibus malitiose, aut quid dicatis, scilicet volentibus addicere. In quo verbo non tollit sollicitudinem studio sitatis, sed curiositatis. De qua: Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestras innotescant apud Deum, quia sicut dicitur: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, et cetera. Et illud maxime faciendum est in articulo necessitatis: ubi non est querendus ornatus verborum, nec profunditas sententiarum, sed mera et simplex fidei veritas cum multa constantia et feruore prolata. Iuxta quod dicitur: Sermo meus, et cetera, non in persuasibilibus humana sapientia verbis, et cetera. Non autem intendit retrahere a studio veritatis cum dicat Ioannes: Scrutamini scripturas quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, sed intendit persuadere vt homo in periculo mortis non confidat de intentionibus, quia homo deficit in inueniendo, fallitur in iudicando, et ideo deuiat frequenter innitens ingenio suo. Propter quod in Prouerbij: Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ.

Secundo confert certitudinem de præsidio cum subdit: Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Hic autem Spiritus sanctus est optimus doctor, quia docet hominem intelligere, et ornate exprimere. Propter primum dicitur: Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Et: Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: quia sicut dicitur: Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Propter secundum dicitur: Sapientia aperuit os mutorum, et cetera. Et Matthæus: Vos non estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, et cetera. Ideo dicebat Apostolus: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus? De his autem duobus infra: Ego dabo vobis et Sapientiam, cui non poterunt contradicere et resistere omnes aduersarij vestri. Et Ioannes: Vnctio eius docet vos de omnibus. Vnde Bernardus: Bona est lectio, sed melior vnctio, quæ docet de omnibus. Nam vnctio docet dilectionem Dei et proximi. Et in hoc vniuersa lex pendet et propheta, secundum quod dicit Matthæus: Tota etiam sapientia philosophiæ, sicut dicit Augustinus, hoc est, Physica, Ethica, et Ciuilis. Spiritus etiam sanctus faciendo animam adhærere Deo, facit eum animæ familiarem, et per hoc facit reuelari secreta: Vos autem dixi amicis, et cetera. Feruor etiam spiritus eleuat animam supra se vbi audit et videt arcana, sicut Paulus. Et sicut Ezechias: Assumpsit me spiritus, et cetera. Sicut Ioannes: Fui in spiritu, et cetera.

Ait autem ei quidam, et cetera. Postquam dissuasit dolositatem venientem ex humana timiditate, et ipsam timiditatem, in hac parte dissuasit cupiditatem. Et habet hæc pars duas partes. In quarum prima reuocat a sollicitudine avaritiæ: in secunda vero inuitat ad sollicitudinem prouidentiam infra eodem. Sint lumbi vestri præcincti, et cetera. A sollicitudine autem avaritiæ reuocat quadrupliciter. Primo scilicet documento rationali. Secundo, exemplo terribili, ibi: Dixit autem ad illos similitudinem. Tertio, argumento irrefragabili, ibi: Dixitque ad discipulos suos, et cetera. Quarto, promisso desiderabili, ibi: Et vos nolite querere quid manducetis, et cetera. Circa documentum rationale, per quod reuocat a sollicitudine avaritiæ tria introducuntur. Primum est confutatio petitionis auari. Secundum est dissuasio avaritiæ. Tertium est assignatio causæ. Primo igitur quantum ad confutationem petitionis auari: Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hereditatem. Vere iste de turba erat quia de terra sollicitus erat, secundum illud Isaia: De humo eloquiū tuum misirabit, et cetera.

Contra se etiam loquebatur, dum Magistrum eum vocabat, quia Christus non fatebatur se Magistrum in docendo, temporalia acquirit et diuidi, sed potius derelinqui. Vnde adolescenti querenti et dicenti: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Respondit: Sis vis perfectus esse, vade, et vende, et cetera. Vnde Christus non docebat quo modo aueretur pecunia, sed quo modo seruetur inopia. Contra se etiam loquitur, dum vult diuidi a fratre, cui debet coniungi. Veniebat autem hæc quaestio ex priuato amore, qui diuidit coniuncta, quod maxime facit diabolus, non Dominus. Oseas: Ipse inter fratres diuidet. Et quoniam sicut dicit Beda in Glossa: Christus non est Deus diffensionis, sed pacis, ac vnitatis, ideo confutat petitionem prædictam cum subdit: At ille dixit ei, scilicet Iesus. Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem supra vos? iudicem scilicet litium, et diuisorem facultatum. Glossa: Deditur esse iudex litium, aut arbiter facultatum, qui viuorum et mortuorum habet iudicium, et meritorum arbitrium. Verum est vtique, sicut dicitur in psalmo quod ipse constitutus est rex ab eo super Sion, montem sanctum eius: et quod in ditione eius, cuncta sunt posita. Sed quia Deus miserat eum ad spiritualia communicanda, ideo descendere recusabat ad temporalia diuidenda, insinuans in hoc illud: Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus. Et nota quod Christus vocat eum hominem animale et brutalem, propter amorem in terrenis, et litem diuisionis. Vnde: Cum sit inter vos zelus et contentio, et cetera. Et in Psalmista: Filij hominum vsquequo graui corde? et cetera. Vnde in hoc confutatio insinuatur petitionis auare.

Secundo quantum ad dissuasionem avaritiæ subdit: Dixitque ad illos: Videte, et caute ab omni auaritia. Videte scilicet vt prouidi, et caute, vt cauti: Videte fratres quo modo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes, et cetera. Prouidentia namque facit cauere pericula, in quæ incidit quis per avaritiam: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, et nocua, quæ mergunt homines in interitum, et perditionem. Radix enim malorum est cupiditas, et cetera. Vnde ipsa excacat hominem, quod significatum fuit in excacatione Tobia: per stercorem hirundinum. Et ideo dicit: Videte, scilicet æterna. Et caute, ab avaritia quæ querit temporalia: Non contemplantibus vobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Et quoniam appetitus cuiuslibet boni transitorij, scilicet pecuniæ, et potentia et honoris, avaritia potest dici. Ideo dicit: Caute ab omni avaritia: Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? Et sequitur: Qui projicit avaritiam ex calumnia, et excutit manus suas ab omni munere.

Tertio quantum ad assignationem rationis et causæ subdit: Quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet, id est nullus propter abundantiam diuitiarum viuere potest diutius: Relinquent alienis diuitias suas, et sepulchra eorum, domus illorum in æternum. Et Iob: Diues cum dormierit, nihil secum auferet. Et Psalmista: Dormierunt somnum suum, et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Vnde abundantia vitam non prolongat, sed frequenter abbreviat: Multos perdidit aurum et argentum. Et in Actibus: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Et propterea ipsa perdenda est ne perdat possessorem. Et in Ecclesiastico: Perde pecuniam propter fratrem et amicum, et non abscondas illam sub lapide in perditionem. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens, et cetera. Hic secundo reuocat a sollicitudine avaritiæ per exemplum

Oseas 13. c
Beda ro. 5.
lib. 3. in ca.
2. Luca.

Psal. 2. b

2. Tim. 2. a

1. Cor. 3. a

Psal. 4. a

Eph. 5. d

1. Tim. 6. b

Tob. 2. b

2. Cor. 4. d

Isa. 33. c

Psal. 48. b

Iob. 27. d
Psal. 75. b

Ecc. 8. a
Act. 8. d

Ecc. 29. b

plum terribile. Circa quod tria introducuntur, scilicet vanæ securitatis occasio, vanæ securitatis conceptio, et vanæ securitatis subtractio. Primo igitur quantum ad vanæ securitatis occasionem venientem ex fructuum vbertate, dicitur:

Hominis cuiusdam diuitis vberes fructum ager attulit. Hæc enim consueuerunt esse bona diuitum ex vbertate fructuum temporalium. Promptuarum eorum plena eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fetosæ, et cetera. Vnde Iob: Quare impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq. diuitijs? et cetera. Domus eorum securæ sunt, et pacatæ, non est virga Dei super illos. Et quia diuitiæ sic faciunt securum, vt reddant sollicitum, ideo subdit: Et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos? Reperi et aliam vanitatem sub sole. Vnus est, et secundum non habet, non filium, non fratrem, et tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitijs, immo certe sollicitantur. In Ecclesiastico: Saturitas diuitis non finit eum dormire. Et huius ratio est, quia cogitur multa cogitare. Et ideo subditur: Et dixit: hoc faciam. Destruam horrea mea, et maiora faciam: et illic congregabo omnia que nata sunt mihi: et bona mea. Glossa: Ecce magna sollicitatio ex auaritia, quia sollicitudo destruendi facta, et ædificandi noua, licet enim essent horrea plena, cupiditas adhuc vacua quærebat noua receptacula. Auarus non implebitur pecunia, et cetera. Et in Ecclesiastico: Infatiabilis oculus cupidus, in parte iniquitatis non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam. Impletum erat horreum, sed cor erat vacuum, tum quia animam trinitatis capacem solus Deus potest implere: tum quia hæc temporalia non intrant cor, nisi secundum phantasticam similitudinem: tum quia concupiscentiam augent: tum quia animam non faciunt meliorem: tum etiam quia sunt omnino alterius nature: sicut Angelus et corporalis locus, sic anima et corporalis thesaurus: tum etiam quia anima cum sit quanta non mole, sed virtute, non impletur quantitate materiali, sed spirituali, sicut est gratia Spiritus sancti.

Secundo vero quantum ad vanæ securitatis conceptionem per stolidam promissionem, subditur: *Et dicam animam meam, idest animalitati: Qui amat animam suam, perdet eam. Anima habes multa bona postea in annos plurimos. Dicitis: diues sum, et locupletatus, et nullius egeo. Et Zacharias: Benedictus Dominus, diuites facti sumus. Et quia abundantia cum securitate parit malum lasciuia, ideo subditur: *Requiesce. Ecce negligentia: Stultus complicat manus suas, et cetera, dicens: Melior est pugillus cum requie, quam plena vtraque manus cum labore, et afflictione animi. Comedo, Ecce gula: Inueni requiem mihi, et nunc manducabo de bonis meis solus. Bibe, quantum ad crapulam. Contra quod dicitur in Prouerbij: Noli esse in conuiujs potatorum, et cetera. Sequitur: Qui carnes ad vescendum conferunt, quia vacantes potibus, et dantes symbola consumuntur. Et opulare. Ecce lasciuia: Epulati estis super terram, et in luxurijs enutristis corda vestra. Hæc enim consueuerunt esse vitia diuitum: Væ qui opulenti estis in Sion. Et post: Qui dormitis in lectis eburneis, et lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnū de grege. Subiungitur: Bibentes vinum in phialis, et optimo vnguento delibuti, et cetera. Istius autem lasciuia causa est securitas vana, quam anima stulte concipit, promittendo sibi longam vitam temporalem per præsumptionem, secundum illud Isaie: Percussimus fedus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transferit, non veniet super nos. Vel contemnendo, per desperationem: Comedamus, et bibamus, cras enim moriemur.**

Tertio quantum ad vanæ securitatis subtractionem

A per diuinæ sententiæ æquitatem subditur: *Dixit autem illi Deus. Glossa: Dicere Dei ad hominē est prauis eius machinationes subita animaduersione comprehendere. Propter quod addit sententiam: Stultus, hæc nocte animam suam repetent a se. Cum dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Stultum eum vocat pro sapientia terrena, quia stultam fecit Deus sapientiam huius mundi. Stultus est qui non præuidet futura pericula: Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat, quia de futuris incertus, securus dormit. Contra quod dicitur in Prouerbij: Ne gloriaris in craftinum, ignorans quid superuentura pariat dies. Et Iacobus: Quæ est vita nostra? Vapor est ad modicum parens. Et quia vita perditur perduntur hæc temporalia, ideo subditur: *Qua autem parasti, cuius erunt? Ambrosius: Non sunt hominis bona, quæ secum auferre non potest. Sola misericordia comes est defunctorum. Vnde: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quod possumus. Et Iob: Cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit: cum satiatus fuerit, artabitur, et æstuat, et omnis dolor irruet super eum. Et quia hæc sententia communis est omnibus auaris, ideo subditur: Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum diues. Thesaurizat sibi qui thesauros sibi in terra multiplicat. The-saurizat, et ignorat cui congregabit ea. In Deum autem diues est qui abundat in meritis, et operibus pietatis. In omnibus diuites facti estis in illo. Sequitur: Ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, ideo dicitur: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo et tinea demolitur, et cetera. Sequitur: The-saurizat autem vobis thesauros in celo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, et vbi fures non effodiunt, nec furantur. Facit autem nos diuites esse in Deum spes, quam in ipsum habemus secundum illud: Regenerauit nos in spem viam. Sequitur: In hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem conseruatam in caelis. Hæc autem spes radicatur in paupertate. Vnde: Sicut egentes, multos autem locupletantes tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Talis erat Paulus: Habeo omnia, et abundo. Tales nos fecit Christus. Vnde ad Corinthios: Egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites efficit: et ideo talibus dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.**

Dixitq. ad discipulos suos, et cetera. Hic iam tertio reuocat a solitudine auaritiæ per argumentum irrefragabile quod sumptum est a triplici genere creatura: Primo a creatura rationali. Secundo a sensibili, ibi: Considerate coruos. Tercio a vegetabili, ibi: Considerate lilia quo modo crescunt.

Primo igitur a creatura rationali sumit tale argumentum: *Qui dat quod minus est, dabit quod minus est, sed anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum. Ergo qui dedit animam et corpus, dabit victum et vestitum. Non oportet ergo de his sollicitum esse. In qua ratione, primo ponit conclusionem: deinde adiungit probationem. Præmittit ergo primo principalem conclusionem, cum dicit: Ideo dico vobis: Nolite solliciti esse anima vestra quid manducetis: aut corpori vestro quid induamini. idest nolite sollicitari de victu, et vestitu quæ sunt maxime necessaria vitæ, multo minus nec de alijs quæ spectant ad vitam præsentem: Nihil solliciti sitis, sed in oratione et obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestras innotescant apud Deum. Et nota quod non prohibet sollicitudinem quæ prouenit ex prouidentia animi, sed illam quæ venit ex diffidentia Dei, quasi Deus non habeat curam de nobis. Contra quod dicitur: Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et in Psalmo: Iacta super Dominum curam tuam, et ipse*

Glossa in hunc locum to. 5. 1. Theof. 5. a

1. Cor. 1. c Eccl. 12. c

Prou. 27. a Iac. 4. d

Amb. to. 3. lib. 7. in hunc locum cap. 12. Luca. 1. Tim. 6. b Iob 20. c

Psal. 38. b

1. Cor. 1. a Mat. 6. c

1. Pet. 1. a

2. Cor. 6. b Phil. 4. c 2. Cor. 8. b Mat. 5. a

Phil. 4. a

1. Pet. 5. b

Psal. 54. d

ipse te enutriet. Et Ambrosius: Indecorum est homini curare de cibo vel veste qui militat regi: nouit enim rex quemadmodum familiam suam pascat, alat, et vestiat. Deinde addit probationem cum dicit: *Anima plus est quam esca: et corpus plus quam vestimentum. Ex quo sequitur: Si dedit quod maius est, supplebit etiam quod minus est. Ambrosius: Absurdum est vt victus copiam nobis defuturam putemus, qui viuendi iugem substantiam a Deo consequimur. Anima enim et corpus sunt partes hominis constitutiæ propter quem factæ sunt ceteræ creaturæ secundum illud: Faciamus hominē ad imaginem et similitudinem nostram, et præsit piscibus maris, et cetera. Vnde Chrysostomus: Omnia fecit Deus propter hominem, hominem autem propter se: omnia fecit Deus in sapientia, hominem autem non solum in sapientia, sed etiam secundum sapientiam suam. Vnde Sapiens: Pusillum et magnum ipse fecit, et æqualiter cura est illi de omnibus. Et Augustinus de Agone Christiano: Rationales animas per se ipsum Deus curat et Angelos, cetera vero per ipsos gubernat. Et nota quod recte comparat animam, et præfert escam, et corpus vestimento, quia anima vigorem dat corpori illud vegetando, et corpus est quasi indumentum animæ quod extra apparet. Si ergo Deus prouidet corporalem vigorem animæ vegetantis, multo fortius alimonie sufficientiam. Rursus si animæ prouiderit indumentum corporis, multo fortius tegumentum vestis exterioris.*

Considerate coruos, quia non seminant, et cetera. Hic sumit argumentum a creatura sensibili. Et primo ponit exemplum, deinde elicit argumentum: Proponit igitur exemplum considerandum cum dicit: Considerate coruos: quia non seminant, neque metunt: Ecce principio non habent corui vllum laboris exercitium: Quibus non est cellarium neque horreum. Ecce non habent repositorium. Et Deus pascit illos. Ecce non patiuntur defectum: Qui dat iumentis escam ipsum, et pullis coruorum inuocantibus eum. Et nota quod magis exemplū proponit de coruis, quam de alijs auibus. Tum quod maximæ sunt edacitatis. Vnde dicitur quod Noe dimisit coruum qui egrediebatur et non reuertebatur. Et ratio huius est quia insidat super cadauer. Tum etiam quod hæc ferunt esse natura corui quod pullos suos in principio non pascit, quia non putat suos esse donec videat eos factos nigros. Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deū vagientes eo quod non habeant cibos? Vnde per coruos merito alia volatilia intelligi possunt. Respiciat volatilia caeli, quoniam non ferunt, et cetera.

Deinde elicit argumentum cum addit: *Quanto magis vos plures estis illis? Glossa: Propter rationem et immortalitatem, quæ vobis promittitur, plus valetis. Numquid de bobus cura est Deo? Subiungitur: Nam propter nos scripta sunt. Sed quia posset aliquis contra argumentari quod nobis competit magis sollicitudo quam coruis, propter excellentiā rationis, ostendit quod hoc nihil est. Si autem augmentum corporis non fit per humanam cogitationem, sed per diuinam dispositionem, pari ratione et alimentum. Propter quod dicit: Quis autem vestrum cogitando potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum? quasi dicat nullus: Quia hoc non est hominis cogitantis, sed opus Dei prouidentis. Vnde dicitur: Nescio qualiter in vtero meo apparuisti: neque enim ego spiritus et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi. Et: Deus dat illi corpus sicut vult, et vnicuique feminum proprium corpus. Vnde et philosophus dicit quod omnium natura constantium terminus est et ratio magnitudinis et augmenti. Si ergo hæc minima non sunt in humana, sed in diuina prouidentia constituta, multo minus alia. Ideo addit: Si ergo neque quod minimum est*

porosis, quid de ceteris solliciti estis? quasi dicat, frustra et stulte. Beda: Illi tegendum corpus relinquit, qui illud ad hanc mensuram fecit peruenire. Verumtamen ista ratio non videtur valere, quia licet non oporteat sollicitari de augmento, possumus tamen et debemus de nutrimento. Licet enim vis augmentatiua non sit subiecta voluntati et rationi, nihil tamen impedit de nutritiua quin fit ei opus regimine et prouidentia. Verumtamen ad hoc est responsio quod ratio est bona: quia si illa quæ sunt commissa prouidentia nature non oportet hominem regere et curare, pari ratione nec illa quæ commissa sunt prouidentia supernæ. Rursus, sicut non potest corpus augere, sic nec terminum vitæ, quem præfixit Dominus protelare. Postremo si non oportet sollicitari de ipsius corporis mensura, sed est homo contentus ea, quam Dominus dedit, quare non similiter de alimonia extrinseca? Considerate lilia quo modo crescunt, et cetera. Hic iam tertio sumit argumentum de vegetabili. Et primo præmittit similitudinem sensibilem, deinde subdit adaptationem. Præmittit ergo similitudinem cum dicit: Considerate lilia quo modo crescunt: non laborant, neque neant. Ambrosius: Aperta comparatio: Lilia non sicut ceteri fructus aliquem agricolæ cultum requirunt, vnde ipsa crescunt, non humano studio, sed diuino imperio quod datum fuit ab ipso mudi exordio: Germinet terra herbam virentem, et cetera. Et quia opus summi artificis est excellentius omni opere humanæ artis, ideo addit: Dico autem vobis: Neque Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis. Et tamen Salomon circa ornatum vestium fuit curiosissimus, simul habens voluntatem, industriam, et facultatem ad ornandum se. Vnde de ipso dicitur: Videns regina Saba omnem sapientiam Salomonis. Sequitur: Ordines ministrantium, vestesque eorum, et pincernas, et holocausta quæ offerebat in domo Domini, non habebat citra spiritum. Et hæc omnia ordinauerat secundum humanam industriam ingeniosissime. Sed tamen operibus et industria nature, quæ est opus Dei, æquare non poterat. Vnde Beda: Quæ purpura regum, quæ pictura texturum potest floribus comparari?

Deinde post similitudinem subdit adaptationem, et infert conclusionem: *Si autem fenem quod hodie est in agro et cras in cilibanum mittitur, idest cito marcescit. Fiant sicut fenem teclorum quod cito marcescit euellatur exaruit. Et Iacobus: Exortus est sol cum ardore, et arefecit fenem, et flos eius decidit, Deus sic vestis, pulchro scilicet ornato et decoro. Beda: Ipse color dicitur vestimentum floris. Quanto magis vos, pusilla fidei? idest quanto magis vos vestiet etiam si modicum habueritis de fide, quia tam ratione nature quam ratione fidei præcellitis. Vnde Petro de Dei potentia in tempestate dubitanti dicitur: Modicæ fidei, quare dubitasti? Modicam fidem habet de regimine paternæ prouidentia qui timet quotidie mori fame. Non crediderunt in Deum, nec sperauerunt in salutari eius. Et sequitur: Et mandauit nubibus desuper, et ianuas caeli aperuit. Et pluit illis manna ad manducandum, et cetera. Si quis igitur veræ fidei, credens omnia gubernari superna prouidentia, cum prouidentia Dei maiorem curam gerat et gerere debeat de præcellentioribus, et dignioribus, et durabilioribus, et rationalibus, quam de irrationalibus, aut de vegetabilibus: et de his gerit talem prouidentiam, quod nil eis deest: multo magis ergo curam gerit de ijs quæ spectant ad regimen hominis, tamquā pretiosioris, immortalis, et inter ceteras creaturas dignioris, quia rationalis est ad imaginem Dei factus. Est ergo ratio ista irrefragabilis, quia si quis contrarium huius dicat, tollit regimen diuinæ prouidentia, et ordinem vniuersi. Et ideo non est tantum modicæ fidei, verumetiam examinationis peruersæ.*

Ex Glossa Interl. in hunc locum to. 5. c. 12. Luca.

Amb. in hunc locum cap. 12. Luca to. 3. li. 7. Gen. 1. b

3. Reg. 10. a

Glossa in hunc locum to. 5.

Pf. 128. b Iac. 1. b

Ibidem.

Mat. 14. d

Psal. 77. c

Et cetera

*Et vos nolite querere quid manducetis. Hic quarto reuocat a sollicitudine auaritiæ per promissum desiderabile. Circa quod tria introducuntur. Dissuadet enim sollicitudinem auaritiæ et cupiditatis, promittendo sufficientiam viatici, superexcellentiæ præmij, et superabundantiæ thesauri. Primo igitur dissuadet sollicitudinem auaritiæ, et cupiditatis promittendo sufficientiam viatici, cum dicit: *Et vos nolite querere quid manducetis, aut quid bibatis*, videlicet vt cupidi, et curiosi quærent, vt abundant et superbiant: ideo addit: *Et nolite in sublimi tolli*, pro acquisitione terrenorū. Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum. Nam sic terrena quærere, non est hominum cælestium, sed terrenorum. Ideo addit: *Hæc autem omnia gentes mundi quærunt*, quia mundanam habent sapientiam. Filij Agar qui exquiserunt prudentiam quæ de terra est, negotiatores terræ et Themam. Viri autem cælestes non debent ijs esse intenti, quia sunt de familia summi Patris. Vnde addit: *Pater autem vester scit quoniam his indigetis*. Et non est dubium quin possit prouidere. Idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Non est dubium etiam quin velit. Isaias: Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? *et cetera*. Et ideo volentes tendere ad Patriam non derelinquentur in via ob defectum cibi, propter quod addit: *Verumtamen quærite primum regnum Dei, et iustitiam eius*, tamquã principale intentum. *Et hæc omnia adijciuntur vobis*, tamquam viaticum, quia qui paratus est dare regnum, absque dubio non denegabit cibum. Qui dare paratus est æterna, non denegabit temporalia. Vnde Augustinus: Ostendit Dominus temporalia non esse petenda, tamquam bona nostra, etsi necessaria. Regnum autem Dei petendum est, et in illo finis ponendus est, propter quem omnia faciamus. Ideo sollicitudo nostra non debet esse pro acquirendo cibo, sed pro acquirendo regno æterno. Non est regnum Dei esca et potus, sed iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto. Chrysostomus: Regnum Dei retribuit: iustitia est via, per quam venimus ad regnum Dei. Ideo Matthæus: *Quærite primum regnum Dei, et iustitiam eius, et cetera*. Et nota quod hæc promissio est satis recta, quia qui quærunt regnum et iustitiam eius, est Dei seruus, Dei amicus, et Dei filius. Qui spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Quod autem Deus desit seruo suo amico et filio, vt ei non prouideat quæ sunt necessaria, valde peruersum est sentire. Nam talis habet Deum, et talis habetur a Deo, et ideo habet per consequens quæ habet Deus. Vnde Apostolus: *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei*. Secundo dissuadet sollicitudinem auaritiæ promittendo superexcellentiæ præmij, cum subdit: *Nolite timere pusillus grex*. Pusillus grex dicitur respectu multitudinis reproborum hominum. Multi sunt vocati, pauci vero electi. Vel pusillus ratione modicitatis propriæ. Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, et cetera. Vel pusillus ratione humilitatis voluntariæ. Vos autem greges mei, et cetera. homines estis, et ego Dominus Deus vester. Est enim Deus humilium. Magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur. Et talibus promittit Deus regnum: Simite paruulos, subiungitur: Talium enim est regnū cælorum, ideo subdit: *Quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*. Humilem spiritu suscipiet gloria. Et Iob: Qui humiliter fuerit, erit in gloria. Hæc autem superexcellentiæ regni promissi inducit spem, et inducendo spem inducit securitatem, et per hoc aufert pusillanimitatem timoris, et ardorem cupiditatis: Sicut egentes, multos autem locupletates. tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Solum enim illud regnū est vera cordis possessio, quæ cor implet*

et auferri non potest, quia intus est. Ecce regnum Dei intra vos. Et nota quod Patri complacuit pusillis, id est, pauperibus spiritu dare regnum gloriæ. Vnde Matthæus: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*, quia tales desiderant æterna. Desiderium suum iustus dabitur. Et in Psalmo: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, quoniam contempnunt temporalia. Qui reliquerit patrem, aut matrem, centuplum accipiet, et cetera*. Amplectuntur spiritualia: Si spiritu viuimus, spiritu et ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. Item complacuit Deo dare eis veniam. Humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio, scilicet ad dandam veniam. Misereor cui voluero, et cetera. Placuit dare gratiam. Isaias: *Ecce seruus meus, suscipiam eum: electus meus, et cetera*. Placuit dare sapientiam: Matthæus: *Abcondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea paruulis*. Placuit dare gloriam æternam, sicut hic. *Nolite timere pusillus grex, et cetera*. Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia eius. Tertio assuadet sollicitudinem auaritiæ promittendo superabundantiæ thesauri, pro dimissione sæculi cum dicit: *Vendite qua possidetis, et date elemosynam*, id est, distribuite bona vestra pauperibus secundum illud Matthæi: *Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus*. Et quia durum est vendere et dare absque recompensatione, ideo addit: *Facite vobis sacculos qui non veterascunt*. Ecclesiasticus: *Elemosyna viri quasi sacculus cum eo, et gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: et postea resurget, et retribuet illis retributionem unicuique in caput ipsorum*. Et quia ista retributio est opulentissima quæ est in his sacculis, ideo subdit: *Thesaurum non deficientem in cælis, subintelligitur, facite, et hoc fit per elemosynam*. Vnde Tobias: *Bona est oratio cum ieiunio et elemosyna, quàm thesauros auri recondere: quoniam elemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata: et facit inuenire misericordiam et vitam æternam*. Et quod iste thesaurus cælestis sit indeficiens, ostendit: quia non potest amitti per fures, non potest corrumpi in se, ideo addit: *Quo fur non appropriat, neque linea corrumpit*. Chrysostomus: *Omnia bona mundi triplex interitus tollit: aut enim ex ipsis veterascunt, aut dominorum luxu consumuntur, aut ab extraneis dolo, vi, vel calumnia diripiuntur*. Et propterea in terris thesaurus indeficiens non potest haberi. Qui vult ergo indeficientem habere, dispergat in terris, vt abundet in cælis. Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi. Vnde Augustinus: *Non iussit Dominus vt thesaurū perderemus, sed locum ostendit quo poneremus. Est autem magna vis facienda, quo modo locetur thesaurus, quia eodem locatur et animus, ideo subiungitur: *Vbi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit*. Thesaurus, est illud quod principaliter amat animus secundum illud Matthæi: *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, et cetera*. Vbi est principale amatum, ibi abundabit animus. Vnde Bernardus: *Verius est anima vbi amat, quàm vbi amat. Et ideo vbi est thesaurus tuus, ibi et cor tuum*. Beda: *Si in terra est, cor deorum est: si in cælestibus, in Christo fixum est: necesse est enim vt quo præcesserit dilectionis thesaurus, illuc et cogitationis sequatur affectus*. Et quia sapiens thesaurum habet in cælis, et stultus in terris, ideo Ecclesiasticus: *Cor sapientis in dextera eius, et cor stulti in sinistra illius, et cetera*. Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Thesaurus enim iste visibilis et terrestris consistit in pecunia. Sed thesaurus inuisibilis consistit in sapientia. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Et post: *Insuper enim thesaurus est hominibus, quo qui vti sunt, participes**

Inf. 17. e
Deus pusillus cælum dat.
Mat. 5. a
Prot. 10. b
Psal. 9. d
Mat. 19. d
Gal. 5. d
Iudub. 9. a
Exo. 33. d
Isa. 42. a
Mat. 1. d
Pf. 146. b
Mat. 19. e
Eccli. 17. e
Tob. 12. b
Chry. hom. 15. in c. 6.
Mat. 10. 2.
Omnia bona mundi triplex interitus tollit: aut enim ex ipsis veterascunt, aut dominorum luxu consumuntur, aut ab extraneis dolo, vi, vel calumnia diripiuntur.
Psal. 111. b
Mat. 13. f
Beda 10. 5.
lib. 3. in Luca cap. 12.
Eccli. 10. a
2. Cor. 4. d
Sap. 7. b

participes facti sunt amicitie Dei. Et nota quod iste qui consistit in sapientia, incipit a timore reuerentiæ. Diuitia salutis, sapientia, et scientia, timor Domini ipse est thesaurus eius. Proficit autem in studio disciplina: *Omnis scriba doctus in regno cælorum, et cetera*. Conseruatur in sanctitate conscientia: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et cetera*. Consummatur autem in sublimitate gloriæ: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo. Et de talibus loquitur hic*. Vnde pauperibus promittit viaticum refectionis, regnum excellentiæ, et thesaurum abundantia, quia pauperes consueuerunt esse afflicti, et despecti, et egeni pro nomine Domini nostri Iesu Christi. *Sint lumbi vestri praecincti, et cetera*. Postquam reuocauit a sollicitudine auaritiæ, hic secundo inuitat ad sollicitudinem prouidentia: ne quis crederet quod omnem velle sollicitudinem amouere a corde. Inuitat autem ad huiusmodi sollicitudinem ex consideratione duplicis aduentus. Primo scilicet consideratione secundi aduentus qui erit terribilis. Secundo vero consideratione primi aduentus qui fuit amabilis, ibi: *Iquem veni mittere in terram, et cetera*. Prima pars habet duas. In quarum prima inuitat ad sollicitudinem vigilantia omnes communiter. In secunda vero prælatos specialiter ibi: *Sit autem ei Petrus*. Circa generale introductionem omnium ad sollicitudinem vigilantia procedit hoc ordine. Primo præmittit vigilantia modum. Secundum respicit præmium, ibi: *Beati serui illi*. Tertio subiungit stimulatium, ibi: *Hoc autem scitote, et cetera*. Primum horum respicit meritum. Secundum respicit præmium. Tertium respicit imminens periculum. Circa modum autem vigilantia duo introducitur. Euangelista, ad quæ Dominus discipulos inuitat, scilicet ad promptitudinem expeditionis in corpore, et ad sollicitudinem expectationis in corde. Primo igitur quantum ad promptitudinem expeditionis in corpore dicit: *Sint lumbi vestri praecincti*. Sicut ille expeditus est qui est præcinctus ad viam progrediendum, sic ille expeditus est qui restringit in se carnalia desideria. Vnde: *A principali sexu, lumborum nomine, luxuria designatur*. Iob: *Fortitudo eius in lumbis eius, et cetera*. Lumbos ergo præcingimus cum carnis luxuriam per continentiam coartamus. Sed quia non sufficit mala non agere, nisi etiam quis studeat bonis operibus insudare, protinus subditur: *Et lucerna ardentes in manibus vestris*. Lucernas quippe ardentes in manibus habemus, cum bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Lucerna enim dicitur recte diuinum mandatum: Mandatum lucerna est, et lex lux, et cetera. Hæc lucerna est lux in manu, quando mandatum est in operatione: Non extinguetur in nocte lucerna eius. Manum suam misit ad fortia, et cetera. Et Matthæus: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et cetera*. Et nota quod sicut lucerna obscondit lumen a vento, sed non a visu, sic bona opera comparantur lucernæ. Quia sic debet opus esse in publico, quatenus intentio maneat in occulto. Sic vellet homo alijs dare exemplum virtutis, vt tamen non quærat minimum transitorij fauoris. Secundo quantum ad sollicitudinem expectationis in corde, subdit: *Et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum quando reuertatur a nuptijs*, id est quando veniet ad iudicium descendendo de cælis. Vnde Gregorius: *Ad nuptias Dominus abiit, cum post resurrectionem suam Angelorum sibi multitudinem nouus homo copulauit. Qui tunc reuertetur, cum per iudicium nobis manifestatur*. Vnde a bonis semper debet expectari: *Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, et cetera*. Et hæc expectatio non est vana: Gemma gratissima S. Bon. To. 2.

expectatio præstolantis. Non est etiam somnolenta. Expecta Dominum, viriliter age. Et ideo subdit: *Et cum venerit, properando ad iudicium: Et pulsauerit, per infirmitatis flagellum. Confessum aperiant ei, per desiderium intimum: Ecce sto ad ostium et pulso, si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, et cetera*. Beda: *Non vult aperire iudici pulsanti qui timens videre iratum quem contempnit, de corpore exire metuit. Aperit qui iudicem lætus et securus sustinet, et de propinqua morte gaudet: Vox dilecti mei pulsantis. Et post: Surrexi, vt aperirem, et cetera*. Et notandum est hic quod Euangelium istud legitur in festis Confessorum propterea quod in eo commendatur tripliciter, scilicet quantum ad declinationem mali in præcinctio lumborum, et quantum ad operationem boni in portatione lucernarū, et quantum ad expectationem optimi in similitudine hominum expectantium Dominum suum, secundum illa tria quæ dicuntur: *Indicabo tibi o homo quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te. Vtique facere iudicium respectu tui, et diligere misericordiam, respectu proximi, et sollicitum ambulare cum Deo tuo, respectu Dei*. Ad hoc autem quod malum in nobis perfecte deficiat, sunt lumbi tripliciter præcingendi, scilicet: lumbi carnalis contactus, de quibus: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus: et non est sanitas in carne mea, et cetera*. Et ij præcingendi cingulo castitatis: *Accingite lumbos vestros. Super vbera plangite, et cetera*. Item lumbi carnalis affectus cingulo virtutis: *Accinge sicut vir lumbos tuos. Et Hieremias: Accinge lumbos tuos, surge, et loquere ad eos. Item lumbi carnalis cogitatus cingulo veritatis: *Succincti lumbos mentis vestra, sobrijs, et cetera*. Ad hoc autem quod bonum in nobis perfecte clarescat, portanda est lucerna rectæ intentionis. Supra: *Lucerna corporis tui, est oculus tuus*. Item portanda lucerna veræ prædicationis: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Et: *Surrexit Elias propheta, quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat*. Item portanda lucerna honestæ conuersationis: *Ille erat lucerna ardens et lucens. Et in psalmo: Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo*. Postremo ad hoc quod desiderium perfecte ignoscat expectandus est Christus fidenter: *Si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, et cetera*. Item expectandus gaudenter: *Expectatio iustorum, lætitia, et cetera*. Item expectandus vigilantiter: *Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Et hoc modo expectant serui Dominum quando reuertatur a nuptijs*. Sic beati Confessores perfecte laudatur secundum illa ad Titum: *Sobrie, iuste, et pie viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem et aduentum gloriæ magni Dei, et cetera*. Beati serui illi, et cetera. Hic secundo introducitur motiuum ad solcite vigilandum. Et hoc est duplex, scilicet beatificatio vigilantium sine defectioe et sine omni exceptione. Primo igitur quantum ad beatificationem vigilantium sine defectioe, dicit: *Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenierit vigilantes: Beatus homo qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie. Et ideo in Ecclesiastico: Cor suum tradet ad vigilandum diluculo, et cetera*. Tales Dominus beatificat: *Si diluculo confurrexeris ad Deum, et omnipotentem fueris deprecatus. Subditur: Statim euigilabit ad te, et peccatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ. Ideo subdit: Amen dico vobis quod præcinget se, præparando ad retributionem: Dominus regnauit decorem indutus est, et cetera. Et faciet illos discumbere, in æterna refectione. Ego pascam oues meas, et ego eas accubare faciam. Et**

Psal. 26. d
Apo. 3. d
Beda in Glos. in hunc locum 10. s.
Cant. 5. e
Hoc Euangelium legitur in festis Confessorum
Mich. 6. b
Psal. 37. b
Lumbi tripliciter præcingendi.
Isa. 32. c
Iob 40. a
1. Pet. 1. c
Sup. 11. e
Pf. 118. o
Eccli. 48. a
Ioan. 5. f
Pf. 131. d
Abac. 2. a
Prou. 10. d
Iob. 12. e
Tit. 2. c
Prou. 8. d
Eccli. 39. a
Iob 8. a
Psal. 92. a
Exec. 34. d
transiens

transiens ministrabit illis, per liberalissimam communicationem: *Transiens*, idest transire faciens. In Ecclesiastico: *Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et cetera*. Quia Christo et per Christum transimus ad Christum. A gloria scilicet corporis ad gloriam animæ, et ab hac ad gloriam diuinitatis. Propter quod dicit Ioannes: Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur. Et ego sum via, veritas, et vita: Ministrare autem dicitur Christus quia semper dabit materiam gaudij actualis refectionis indeficientis. Non esuriunt neque sitient amplius: Sequitur: Quonia Agnus qui in medio throni est, reget illos, et deducet ad vitæ fontes aquarum: Beati igitur qui ad cænam nuptiarum agni vocati sunt: in qua agnus sine macula erit sponsum, cibum, Dominus, et minister: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. Ipse ministrabit et inuitabit, secundum illud: Comedite amici, et bibite, et inebriamini charissimi.

Deinde quantum ad beatitudinem sine exceptione, subdit: *Et si veneris in secunda vigilia, et si in tertia veneris, et ita inueneris, beati sunt serui illi*. Nota hic quod per tres vigilias intelliguntur tres status præsentis vitæ, scilicet pueritia, iuuentutis, et senectutis. Vnde Glossa Bedæ: Vigiliæ vocat ad similitudinem excubantium in nocte: Prima vigilia custodia, pueritia est: secunda est iuuentutis: et tertia senectutis. Si quis in pueritia vigilare neglexerit, non tamen desperet. Si in iuuentute neglexerit, saltem tandem in senio respiciat, quia pius Dominus poenitentiam nostram patienter expectat. Isaias: Propterea expectat Dominus ut misereatur vestri: et ideo exaltabitur parcens vobis, quia Deus iudicij Dominus: beati omnes qui expectant eum. Et nota quod dicit Marcus: Insinuatur quattuor vigilie secundum modum distinctionis horarum apud excubantes. Vigilate, inquit, nescitis enim quando Dominus domus veniat, sero an media nocte, an galli cantu, an mane. Et per has vigilias intelliguntur quattuor status, in quibus homo vitur libertate arbitrij. Primus, et vltimus, et duo intermedij, vnus in profectu, et alter in declinatione. In quo insinuatur quod Dominus omni hora, sine exceptione, nostram acceptat vigiliam, sed potissime illam quæ incipit a pueritia: Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua, et tamen etiam vltimum senium non recusat Dominus. Vnde dicitur: Quod quarta vigilia noctis venit ad discipulos ambulans super mare. Qualibet ergo hora non est inutile sed perutile vigilare, infra: Vigilate, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante filium hominis.

Hoc autem scitote, et cetera. Hic tertio subiungit stimulatium ad vigilandum quod introducit per hunc modum in proponendo exemplum parabolicum, et concludendo principale intentum. Primum ergo exponit exemplum parabolicum, cum dicit: *Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias quia hora fur veniret, vigilaret utique, scilicet ad custodiam domus ne fur furtim aliquod asportaret*. Ideo dicit: *Et non sine verberatione domus suam*. Et si semper haberet horam suspectam numquid relinqueret domum suam sine custodia? alioquin non sapienter, sed stultæ curam familiæ procuraret: Exemplum de Isoboseth, de quo legitur quod Isoboseth dormiebat super stratum suum meridie. Et ostiaria domus purgans triticum obdormiuit. Ingressi sunt autem domum latenter. Subiungitur: Et percusserunt eum in iugine Rechab, et Banaa frater eius, et fugerunt. Sic spiritualiter fit ei qui negligit domum suam vigilanter custodire. Vnde Gregorius: Ostiaria dormiente Isoboseth interficitur, quia dum discretiois sollicitudo cessauerit ad interficiendum animum ma-

lignis spiritibus iter pandit. Erideo vir spiritualis econtrario dicit illud Isaiæ: Super speculam Domini ego sum: stans iugiter per diem, et super custodiam meam ego sum, stans toris noctibus. Et ideo dicit Petrus: Sobrijetote et vigilate, quia aduersarius vester diabolus, et cetera.

Deinde concludit principale intentum. *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet*. Glossa: Vltimam horam semper ignorari voluit Dominus, vt semper sit suspecta, et ad eam semper præparemur. Vnde dicit Matthæus: De die illa et hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus pater. Et: Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Et post: Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies illa tamquam fur comprehendat. Et in Ecclesiastico: Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines tempore malo. Sic et illi qui non se præparant. Ideo dicitur: Non tardes conuerti ad Dominum, et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te. Vnde Alcuinus: Diffoluta est cogitatio de crastina conuersione digitarum et hodiernam negligere. Et Seneca: Quilibet dies vitæ nostræ ordinatus est vltimus. Propter hoc ergo vt semper simus parati, voluit Dominus nos ignorare horam mortis et diem iudicij. Nihil enim est certius morte, et nihil incertius hora mortis. Ideo in Ecclesiastico: Memor esto iudicij mei, sic enim erit et tuum: mihi heri, et tibi hodie. Et de hora iudicij dicit Matthæus: Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam illi. Et post: Quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, et clausa est ianua. Gregorius: O si sapere palato cordis possit, quid admirationis habet, Venit sponsus: Quid dulcedinis, intrauerunt cum eo ad nuptias? Quid amaritudinis, clausa est ianua? et cetera.

Ait autem ei Petrus, et cetera. Postquam inuitauit ad vigilantiam omnes generaliter, hic inuitat prælatos specialiter. Quod quidem facit hoc ordine. Primo namque commendat prælatorum vigilantiam. Secundo arguit insolentiam, ibi: *Quod si dixerit seruus ille, et cetera*. Tertio aggrauat negligentiam, ibi: *Ille autem seruus qui cognouit*. Commendans autem vigilantiam prælatorum, primo commendat eam quantum ad prærogatiuam meriti. Secundo quantum ad præcellentiam præmij. Primo igitur quantum ad prærogatiuam meriti quam ostendit in respondendo ad quæstionem Petri, dicit: *Ait autem ei Petrus: Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Bene quærit et vtiliter, vt sciat ad quid debeat obligari*. Vnde in Ecclesiastico: Quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper. Et maxime illa sunt discenda, quæ sunt parabolice dicta: Audiens sapiens, sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit. Animaduertet parabolam et interpretationem, verba sapientum et ænigmata eorum. Huic autem quæstioni Petri superficierentus non videtur Dominus respondere. Sed si profundius attendatur, respondet perfecte, insinuans quod prædicta parabola de vigilantia spectat communiter ad vniuersos, sed specialiter ad Prælatos, cum dicit: *Dixit autem Dominus: Quis putas est fidelis dispensator et prudens? Dispensatores prælatos vocat: Sic nos æstimet homo vt ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei, et cetera*. Tales difficile est inuenire fideles. Vnde ibidem: Hic iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Et in Prouerbij: Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelis quis inueniet? *Quis putas est ergo dispensator fidelis, intentione: Fidelem me existimauit*. Subiungitur: Sed ideo misericordiam consecutus sum, et cetera. Et in Apocalypsi: Esto fidelis vsque ad mortem. Et prudens, in electione. In Prouerbij: Acceptus est regi minister

ster intelligens. Vnde in Prouerbij: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. *Quem constituit Dominus super familiam suam*, per auctoritatem commissam. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo quemadmodum et Aaron. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius. *Vt det illis in tempore vtriusque mensuram*, communicando sanam doctrinam. Tempus, et responsionem cor sapientis intelligit, et cetera. Attendat etiam audientium capacitatem. Vnde dicit: *Mensuram*. Gregorius: Pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum, vt et sua singulis congruenter tribuat, et tamen a communis adificationis arce numquam recedat. Huius exemplum habemus in Ioseph, qui ad dispensandum frumentum constitutus est super terram Ægypti, in quo fuit fidelitas et prudentia, auctoritas et vigilantia, seu diligentia. Et quia ista fuerunt in sanctis prælatis, ideo Euangelium istud decantatur in laudem Confessorum et Pontificum, qui in his quattuor præmissis commendabiles exiterunt. Et de his quattuor dicitur in Glossa Bedæ: Quam raris est Domino Dominum seruientis, oues Christi non ad lucrū sed ad amorem Christi pascentis, Prudens, in futuro sibi prouidens. *Quem constituit Dominus, idest, quam raris qui sit vocatus a Deo tamquam Aaron, et non magis se ingesserit: et qui non magis se pascat, quam oues*. Vnde propter defectū fidelitatis dicitur: *Quis est in vobis qui claudat ostia, et incēdar altare meum gratuito? Et ad Philippenses: Omnes quæ sua sunt querūt, non quæ Iesu Christi*. Pauci etiam sunt prudentes. Vnde Isaias: Sicut populus, sic sacerdos: sicut seruus, sic Dominus eius, et cetera. Et Oseas: Quia tu sciētiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Pauci etiam sunt diuinitus constituti. Ideo dicitur: *Ipsi regnauerunt, et non ex me*. Pauci similiter vilitati gregis intenti, vnde Ezechiel: *Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipfos, nonne greges a pastoribus pascebat? Lac comedebatis, et lanis operiebamini: et quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis*. Et ideo signanter præmittit: *Quis putas, propter raritatem et difficultatem et pretiositatem, qua tales excellunt in prærogatiua meriti*.

Secundo quantum ad præcellentiam præmij subdit: *Beatus ille seruus, quem cum veneris Dominus, inuenit ita facientem*. Euge serue bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, et cetera. Ita facientem, idest, fideliter, prudenter, et vigilantiter secundum illud: *Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratie Dei*. Et Chrysofostomus: Hæc dicta sunt de sermone, de virtute, de pecunijs, et de omni dispensatione quæ vnicuique commissa est, vnumquemque enim ad communem vtilitatem vt oportet his quæ habet, siue sapientia, siue principatu, siue diuitijs, non ad nocumētum confertur. Huius autem vsui gratiæ redditur perfectus fructus gloriæ. Vnde subdit: *Vere dico vobis, quoniam super omnia quæ possidet, constituet illum*. Beda, id est, supra omnia cælestis regni gaudia, non vtique vt horum solus dominium teneat, sed vt eius abundantius ceteris sanctis æterna possessione fruatur, tum pro sua vita, tum pro sui gregis custodia. Vnde Petrus: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidētes, non coacte, sed spontaneæ secundum Deum, et cetera*. Sequitur: *Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam*. Vnde Chrysofostomus: Bene agere populo, vnusquisque pro suo bono remuneratur. Sacerdos autem pro bonis omnium: Quæ est nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum in Aduentus eius?

Quod si dixerit seruus ille, et cetera. Postquam commendauit prælatorum vigilantiam et prouidentiam

seu curam, hic vituperat insolentiam: quod quidem facit arguendo enormitatem peccati, et comminando seueritatem iudicij. Primo ergo quantum ad increpationem enormitatis peccati ait: *Quod si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire: Glossa, idest, si dissimulauerit iudicium in proximo venturum, securitatem sibi promittens secundum illud Ezechielis: Quod est prouerbium istud vobis in terra Israel dicentium: In longum differuntur dies, et peribit omnis visio? Et Petrus: Venient in nouissimis diebus in deceptione illutores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes dicentes: Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo Patres dormierunt, omnia sic perseuerat ab initio creaturæ. Et quoniam talis cogitatio parit securitatem, et securitas cōtemptrū, et cōtemptrū iniquitatem. Ideo subdit: *Et cōtemptrū percutere seruos et ancillas, scilicet paruulos scandalizādo, cum tamen deberet fouere verbo et exemplo*. Propter quod Isaias: *Quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis? Et hoc est graue peccatum*. Peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Et maxime quando in paruulos peccant: *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, et cetera*. Et quia perfidia mater est concupiscentia, ideo addit: *Et edere, et bibere, et inebriari, scilicet cōtemptrū, faciendo voluntatem scilicet carnis secundum illud Isaiæ: Sacerdos et propheta nescierunt præ ebrietate*. Et hoc maxime indecens est pastoribus et prælatis in quibus regnare debet spiritus sapientiæ et intellectus. Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius. Sed e diuerso: Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes et amantes somnia. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem.*

Secundo quantum ad comminationem seueritatis iudicij adiungit: *Veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, et hora qua nescit*. Iuxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora. Et Sophonias: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est et velocis nimis. Et licet sit iuxta, tamen venit mundanis ex improviso. Vnde Ecclesiasticus: Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines tempore malo, cum eis ex templo superuenerit. Et quia contemptoribus iudicij graue imminet iudicium, ideo subdit: *Et diuidet eum, scilicet a consortio bonorum secundum illud Matthæi: Statuet oues quidem a dextris suis, hædos autem a sinistris. Patremque eius cum infidelibus ponet, quia scilicet iam iudicati sunt: Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei*. Et hoc recte, quia dicitur: Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, et est infideli deterior. Hæc pars est valde mala secundum illud Psalmistæ: Ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum. Et in Apocalypsi: Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatriis, et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure: quod est mors secunda. Ex quo patet quod sicut est magna merces bonorum prælatorum, ita et maxima erit pena reproborum. Iudicium durissimum in his qui præsumunt, fiet. Exigo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.

Ille autem seruus qui cognouit, et cetera. Postquam inuitauit ad vigilantiam et vituperauit insolentiam: hic tertio aggrauat negligentiam: quod facit dupliciter, scilicet ratione maioritatis scientiæ, et ratione auctoritatis cōmissæ. Primo ergo, quantum ad exaggerationem negligentiam, ratione maioritatis scientiæ dicit: *Ille autem seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, per donum scientiæ: Scientia inflat: charitas vero edificat*

Glossa in huc locum ro. 5.

Vigiliæ quattuor quid.

Thren. 3. c

Mat. 14. c

Infra 21. g

2. Reg. 4. b

Sensus spiritualis

Greg. lib. 1.

Mora. c. 19

ro. 2. Edit.

Ro.

Isa. 21. c

1. Pet. 5. b

Glossa in huc locum ro. 5.

Mat. 24. b

1. Thess. 5. a

Eccl. 9. c

Eccl. 5. b

Eccl. 38. c

Mat. 25. a

Greg. homi. 1. 2. in Euā gel. 10. 2.

Eccl. 3. c

Prou. 1. a

Eccl. 3. c

Prou. 1. a

1. Cor. 4. a

Prou. 20. d

1. Tim. 1. c

Apoc. 2. c

Prou. 14. d

Glossa in huc locum ro. 5.

Eze. 11. a

2. Pet. 3. a

Isa. 3. c

1. Cor. 8. d

Mat. 18. a

Isa. 8. b

Mal. 1. b

Isa. 56. d

Deut. 25. e

Soph. 1. c

Eccl. 9. c

Mat. 25. c

Ioan. 3. b

2. Tim. 5. a

Psal. 10. b

Apoc. 21. c

Sap. 6. a

1. Cor. 8. a

ædificat. Si quis autē se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. *Et non se præparauit, ad suscipiendum donum gratiæ.*

Prou. 26. a Hominis est, animam præparare. Vnde: Præparate corda vestra Domino. *Et non fecit secundum voluntatem eius, scilicet per vitium propriæ negligentia:*

Iac. 4. d Scienti bonum facere et non facienti, peccatum est illi. *Vapulabit multis, scilicet per seueritatem diuinæ sententiæ.* Vnde: Melius erat illi non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum conuerti, *et cetera.* Et ad Romanos: Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, *et cetera.* Sequitur: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis. Et ratio huius est, quia dicit Gregorius: Vbi maius est donum scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpæ: nam ignorantia pro parte excusat. Vnde subdit: *Qui autem non cognouit, per defectum notitiæ. Et fecit digna plagis, per commissionem culpæ, vapulabit paucis, per mitigationem diuinæ sententiæ.* Et nota quod est ignorantia simplex, et hæc excusat, secundum illud: Misericordiam Dei cōsecutus sum, quia ignorans feci. Et infra: Pater, dimitte illis non enim sciunt quid faciunt. Est et ignorantia affectata, de qua Psalmista: Noluit intelligere vt bene ageret: Tales grauitur punientur. Vnde: Si quis ignorat, ignorabitur, Et Oseas: Populus non intelligens vapulabit. Et hoc dicit Beda in Glossa, quia in Prouerbij: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Et Psalmista: Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas, *et cetera.*

Secundo quantum ad aggrauationem negligentia: ratione auctoritatis commissæ, dicit: *Quoniam autem cui multum datum est, scilicet in munere, multum quaeretur ab eo, in ratione reddenda.* Vnde Gregorius: Cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorū. Tanto ergo esse humilior atque ad seruiendū Deo promptior debet quisque ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione: Redde rationem villicationis tuæ. Vnde subdit: *Et cui commendaauerunt multum, scilicet diuina iudicia vel Pater et Filius et Spiritus sanctus, plus petent ab eo, scilicet in futuro iudicio vniuersorum.* Post multum vero temporis venit Dominus seruatorum illorum, et posuit rationem cum eis. Vnde a prælatis quibus cura subditorum commissæ est, requirit Dominus non tantum animas proprias, verum etiam animas commissas. Propter quod dicitur: Obedite præpositis vestris, et subiaccete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris redditurū. Nam vnicuique eorum dicitur illud: Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Et Hieremias: Vbi est grex qui datus est tibi, pecus inclutum tuum? Quid dices cum visitauerit te? Tu enim docuisti eos aduersum te, et erudisti in caput tuum. Et ideo in Actibus: Dicebat Paulus ad maiores natu Ecclesiæ: Attendite vobis et vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisistis sanguine suo. Et Ezechiel: Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, et cessare eos faciam vt vltra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos.

Ignem veni mittere in terram, et cetera. Postquam excitauit ad vigilantiam ex consideratione secundi aduentus hic excitat ad considerationem primi aduentus. Et habet hæc partes duas. In quarum prima ostendendo primi aduentus efficaciam, excitat ad vigilantiam. In secunda reprehendit Iudæorum desidiam et negligentiam, ibi: *Dicebat autem ad turbas, In exprimendo igitur efficaciam primi aduen-*

A tus ad sollicitam vigilantiam, ostendit se venisse ad tria, scilicet ad immitendū dilectionis incendium: ad perficiendum passionis remediū: et ad introducendum affectus carnalis diuortium. Primo igitur quantum ad immissionem incendij amoris per efficaciam aduentus primi, dicit:

Ignem veni mittere in terram, ignem scilicet diuini amoris qui igni comparatur. Fortis est, vt mors, dilectio: dura sicut infernus, amulatio. Lampades eius, lampades ignis, et cetera. Sed dilectio carnalis est sicut ignis infernalis. **Iob: Ignis est vsque ad perditionem deuorans.** Et in Ecclesiastico: Ignem ardentem extinguit aqua, *et cetera.* Dilectio autem spiritualis est sicut ignis cælestis: De excessu misit ignem in ossibus meis, *et cetera.* Hunc mittit Dominus communicando doctrinam: Ignitum eloquium tuum vehementer, et seruus tuus dilexit illud. Et Hieremias: Numquid non verba mea quasi ignis, dicit Dominus, et quasi malleus conterens petram? Item infundendo gratiam: De celo te fecit audire vocem suam vt doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum. Item inflammando ad iustitiam: Surrexit Elias propheta quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. Vnde quia in ipso erat ignis diuini zeli, de quo Sophonias: In igne zeli mei deuorabitur omnis terra. Ideo merito ad verbum ipsius ignis de celo descendit super sacrificium: et super principem quinquagenarium: Si homo Dei sum, descendat ignis de celo, et deuoret te, et quinquaginta tuos, *et cetera.* Et quoniam hic ignis frustra mittitur nisi accendatur, ideo subdit: *Et quid volo nisi vt accendatur? Hunc accendit meditatio beneficiorū præsentium: Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardefecit ignis. Et infra: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis? et cetera.* Item rememoratio præteritorum: Ignis in altari semper ardebit, quem nutrit sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies, *et cetera.* Item per præmeditationem futurorum promissorum. In Prouerbij: Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se.

Secundo quantum ad perfectionem remedij passionis, subditur: *Baptismo autem habeo baptizari.* Nota quod passio Christi dicitur baptismus, quia in eius sanguine purificamur, quasi in lauacro baptismali. Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et lauerunt stolias in sanguine agni: et Apostolus: Si sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, *et cetera.* Emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti: Hoc baptismate fuit Christus baptizatus, quia totum corpus eius fuit hoc sanguine rubricatum: Quis est iste qui venit de Edon, et tinctus vestibus de Bosra? Et post quæritur: Quare ergo rubrum est indumentū tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? *et cetera.* Et nota quod passio Christi comparatur baptismo, sicut hic: quia fuit vniuersalis: Omnes fluitus tuos induxisti super me. Item comparatur calici: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: quia voluntaria: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Item, quia acerbissima et grauis, comparatur torculari: Torcular calcaui solus, et de gentibus non est vir mecum. Hoc ergo baptismus Christus baptizatus est, non pro indigentia necessitatis, sed pro abundantia charitatis, ideo subdit: *Et quo modo coarctor, vsque dum perficiatur? scilicet per amorem, qui habet cordis dominium: Deus, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos: et cum essemus mortui peccatis, conuiuicauit nos in Christo, et cetera.* Et nota quod amor coarctat per violentiam attractionem: Ioannes: Sic Deus dilexit mundum vt filium suum

Hier. 31. a suum vnigenitum daret. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans tui. Vnde Hugo: Magnam vim habes charitas, tu sola Deum trahere potuisti de celo ad terras, æque forte vinculum tuum quo et Deus ligari potuit, et hoc ligatus vincula iniquitatis destruxit. Nescio quid maius in tuam laudem dicere possum, quàm quod Deum de celo ad terram traxeris, et hominem de terra ad cælum subleuaueris. Vnde Oseas: In funiculis Adaj traham eos, in vinculis charitatis. Item dilatat per beneuolentiam diffusiuam: Latum mandatum tuum nimis. Cor nostrum dilatatum est. Item eleuat per aduerentiam excessiuam: Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delicias affluens? *et cetera.* Qui biberit, *et cetera.* sicut in eos fons aquæ salient in vitam æternam. Item inclinat per condescendētiā dignatiuam: Qui dilexit me tradidit semetipsum pro me. Propter ista quatuor dicitur: In charitate radicatus et fundatus, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, et longitudo, et subtilitas, et profundum, *et cetera.* Et quoniam hæc charitas ostensa fuit in passione perfecte, ideo dicit: *Vsque dum perficiatur, scilicet in effusione sanguinis.* Dilexit nos et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et Ioannes: In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit. Et hoc erat quod Christus in cruce stitit: Sciens Iesus quia omnia iam consummata sunt, vt consummaretur scriptura dicit: Sitio, *et cetera.* Sequitur: Cum ergo accepisset Iesus acetum dixit: Consummatum est. Et inclinatum capite tradidit spiritum.

Tertio quantum ad introductionem diuortij affectus carnalis subiungit: *Putatis, quia pacem veni mittere in terram, pacem scilicet terrenam.* Nam hanc non venit dare sed tollere: quia hæc est pax mala, de qua Ihsai: Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Hanc pacem vir iustus reprobis. Zelauit super iniquos pacem peccatorum videns. Quia talis pax, est pax praua. Pax erit mihi, et ambulabo in prauitate cordis mei. Est pax falsa: Curabant contritionem filij populi mei cum ignominia, dicentes: Pax pax, et non erat pax. Est pax momentanea: Cum enim dixerint, pax et securitas: tunc repentinus eis superuenit interitus. Est pax deceptoria: In ore suo pacem cum animo suo loquitur, et occulte ponit ei insidias. Est pax turbatua. Ecce, in pace amaritudo mea amarissima. O mors quàm amara est memoria tua homini, *videlicet diuini, pacem habenti in substantijs suis.* Hæc pax est inimica veræ paci. Nam Christi pax, est pax bona. In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ideo Apostolus: Gratia vobis et pax. Est pax vera: Non est regnum Dei esca, et potus, sed iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto. Est pax permanens: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quo modo mundus dat, ego do vobis. Est pax directiua, supra: Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos. Sequitur: Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Est pax consolatoriua: Vt in me pacem habeatis. In mundo presuram habebitis, *et cetera.* Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligētias vestras. Quoniam ergo hæc pax per omnia contraria paci mundanæ, et contraria simul esse non possunt. Ideo non potest introduci ab auctore pacis, nisi per dissolutionem huius fictæ pacis, ideo subdit: *Non dico vobis, id est, assero vobis quod non veni pacem dare, sed separationem secundum illud: Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere.* Et Apostolus: Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus. Et Matthæus: Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, *et cetera.* Et ratio huius est, quia dicitur ibidem: Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Et ideo infra: Si quis venit ad me, et non odit patrem

suum, aut matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Et propterea subdit: *Erunt enim ex hoc quinq̄ in domo vna diuisi, id est, ab affectu carnali separati.* Et secundum illud Deuteronomij: Qui dixerit patri suo, et matri suæ, nescio vos: et fratribus suis, ignoro illos: et nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum seruauerunt. Et subdit modum diuisionis: *Tres in duos, et duo in tres: diuidentur, et cetera:* id est, personæ quæ maxime videntur per carnem coniunctæ, per spiritum charitatis erunt a carnali amore seiunctæ. Nec mirum si hoc fiat per verbum diuinum. Quia: Viuus est semper Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio accipiti, et pertingens vsque ad diuisionem animæ ad spiritum, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum, *et cetera.* Et subdit modum et exemplum: *Pater in filium, et filius in patrem suum, scilicet diuidentur.* Chrysostomus: Solus Deus animarum pater est. Carnalibus patribus præbet carnis obsequiū: spiritualibus patribus animæ sanctitatem. Nec tantum hoc erit in sexu virili, verum etiam in muliebri. Ideo subdit: *Mater in filiam, et filia in matrem, socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.* Et nota quod quinque personas præmisit Dominus, et sex necessitudines posuit, patris et filij: matris et filia: nurus et socrus: quia vna persona est mater, et socrus. Et ponit duos viros, et tres mulieres: siue quia mulieres magis pronæ sunt ad diuisionem, propter earum instabilitatem, siue quia plures sunt effeminati et carnales quàm spirituales. Vnde Apostolus: Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. Ad litteram ita factum est sicut dicit, post eius prædicationem. Vnde Glossa Bedæ: Post baptismum passionis, post aduentum ignis, totus orbis contra se diuisus est, vnaquæque domus habuit fideles et infideles: his contra fidem, illis pro fide pugnantibus secundum illud: Neque introeunt, neque exeunt erat pax præ tribulatione, et dimisi omnes homines vnumquemque contra proximum suū: Et in Ecclesiastico: Intuere omnia opera Altissimi. Duo contra duo, et vnum contra vnum. Tradet frater fratrem in mortem, et pater filium, et insurgent filij in parentes, et morte eos afficient.

Spiritualiter quilibet homo est domus, vel Dei, vel diaboli, secundum quod est in eo pax mala quæ est peccati, cuius diabolus est pater. Vos ex patre diabolo estis. Caro autem est nurus, et mater. Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa, id est garrula. Tunc autem diuiditur filius contra patrem, et matrem, et socrum, quando carnis relinquit desideria, et renunciat diabolo, et pompis eius, et ab eis diuiditur per baptismum. Vnde Psalmus: Quoniam pater meus, et mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me. Ad istam diuisionem faciendam, oportet nasci denuo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ignis enim diuini amoris et baptismus tam flaminis quàm fluminis et sanguinis, omnes diuidit a domesticis inimicis, et hæc est efficacia aduentus primi.

Dicebat autem et ad turbas: *Cum videritis nubem orientem ab occasu, et cetera.* Postquam excitauit ad vigilantiam, hic secundo arguit negligentiam quæ de gratia Christi venientis non curat. Et habet hæc pars, duas. In quarum prima parte redarguit negligentiam respectu gratiæ cognoscendæ: secundo vero, respectu penitentia faciendæ ibi: *Aderant autem quidam ipso tempore.* Nam Christus venit ad gratiam conferendam, et penitentiam prædicandam. Negligentiam autem respectu gratiæ cognoscendæ, redarguit propter tria, scilicet propter cōmonitionem exterioris iudicij, et superioris edicti. Primo ergo quantum ad cōmonitionem exterioris iudicij, propter

Dent. 33. b

Heb. 4. e

Chryf. homil. 26. in opere imperf. Mat. 10. 20. 2.

1. Cor. 11. g
Glossa in hoc locum 10. 5.

Zach. 8. b

Eccli. 33. b
Mat. 10. b

Spiritualis sensus.
Ioan. 8. a
Exe. 16. a

Psal. 26. e

Ioan. 3. a

quam negligētia cognoscendi est reprehēnsibilis dicit: *Dicebat autem et ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbis venit, id est, imber pluuia. Et ita fiet, quia hoc est signum cum cælum nube operitur, quod terris pluuia præparetur.*

Pf. 146. b Qui operit cælum nubibus, et parat terræ pluuiam. *Et cum austrum flantem, dicitis: Quia autus erit, et ita fit.* Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro? Et quia ex his sensibilibus manducatur homo ad intelligentiam, quam illi considerare negligebant, ideo subdit: *Hypocrita faciem cali et terra nostis probare: hoc autem tempus quo modo non probatis?* Ideo eos dicit hypocritas, quia magis profitebantur notitiam scripturarum sicut Catholici, quam naturarum et stellarum sicut astrologi. Et tamen, magis intendebant istis quam illis. Et hoc, est hypocritis in Christiano, scilicet magis sollicitari circa naturalia, quam circa gratuita. Vnde Augustinus: *Laudabilior est animus, cui nota est propria infirmitas, quam qui cælorum constellationes et terrarum fundamenta scrutatur.* Ideo in Ecclesiastico: *Quæ præceperit tibi Deus, cogita illa semper, et in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Illi ergo sunt reprehensibiles, qui solliciti sunt considerare tempus huius pluuiæ, et negligunt considerare tempus gratiæ: maxime cum per hæc sensibilia manduci possunt ad spiritualia, vnde reliquerant patriam propter viam: et faciem Domini propter eius vestigia. Contra quos Augustinus: Væ his qui reliquerunt te ducem, et oberrant in vestigijs tuis, qui nutus tuos profecerant, et obliuiscuntur quid innuas.*

Propter quod intelligendum quod nubes insinuat sanguinem Christi: Dominus ascendet super nubem leuem, et ingredietur Ægyptum. Apparitio nubis ab occasu designat carnem Christi resurgentem et ascendentem: Qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi. Descensus nimbi et pluuiæ descensum Spiritus sancti post Christi ascensionem designat: Nubecula parua quasi vestigiū hominis ascendebat de mari. Subditur: Et facta est pluuiæ grandis. Per austrum flantem status Spiritus sancti venientis in discipulos: Surge aquilo, et veni aufer, perfla hortum meum. Hoc factum est quando factus est repente de cælo sonus tamquam aduenientis spiritus vehementis, Per austrum subsequenter feruor intelligitur charitatis, qui omnes messes Ecclesiæ maturauit: Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem sterit astate, filius cõsufionis.

Moraliter autem per nubem venientem ab occasu intelligitur dolor cõpunctionis ex memoria mortis nascens. Per nimbem intelligitur imber lacrymarum. Per austrum flantem deuotio latificans. Per æstum deuotio inflammans: Post tempestatem tranquillum facis, et post lacrymationem et fletum, exultationem infundis. Vnde is est ordo descensus gratiæ in cor nostrum, quia primo homo considerat finem suum et mortem et deinde concipit dolorem, post hæc prorumpit in lacrymas, deinde sentit consolationem, tandem inflammatur ad dilectionem. Vnde supra de pœnitente peccatrice dicitur quod stans retro secus pedes Domini, lacrymis cœpit rigare pedes eius, et vnguento vnguebat, et cetera.

Secundo quantum ad commonitionem interioris iudicij, subditur: *Quid autem et a vobis ipsis non iudicatis quod iustum est?* quasi dicat: Et si negligitis exteriorem commonitionem, non negligatis interiorem, Vnde: *Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso, id est extuo naturali iudicatorio. Insertum enim est homini naturale iudicium per quod dirigitur ad videndum, et eligendum: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Et Isaias: Redite præuaricatores ad cor: ibi enim dicitur quod iustum est. Et inter omnia quæ iusta sunt, hoc dicitur ratio naturalis: quæ dixit Antiochus: Iustum est subditum esse*

A Deo, et mortalem hominem non paria Deo sentire. Hoc ergo potissime est iustum quod debet iudicare. Quilibet, scilicet Deum esse colendum, et Christum honorandum, et Spiritus sancti donum cum reuerentia suscipiendum. Quia Ioannes: *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, et cetera.* Iustum est etiam iudicare quod Deus iudicabit orbem terrarum in æquitate, et seipsum iudicando debet præuenire illud iudicium, quia: *Si nosmetipsos diiudicauerimus, non vti que iudicauerimus. Vnde conscientia naturaliter remurmurat, et ipsa testatur quod mala nostra non remanebunt inulta. Et ideo ex ipsa debemus sollicitari ad diuinam gratiam promerendam. Cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. Eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et cetera.*

Tertio quantum ad commonitionem superioris edicti, subdit: *Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem, in via.* Beda: *Aduersarius noster in via est sermo Dei contrarius nostris carnalibus desiderijs, in præfenti vita, princeps noster est Christus: Princeps ea quæ digna sunt principi cogitabit. Ad hunc principem sermo Dei dirigit nos triplici via, scilicet innocentia: de qua in psalmo: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Via pœnitentiæ: Viam trium dierum pergemus in solitudine. Via sapientiæ: Viam sapientiæ monstraui tibi, et duxi te per semitas aquitatis, et cetera. Has vias petebat propheta demonstrari sibi dicens: Vias tuas Domine demonstra mihi, et semitas tuas edoce me. Has autem ostendit exemplo: Ego sum via, veritas, et vita. Ostendit verbo Isaiæ: Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, et aures tuæ audient verbum post tergum monentis. Hæc est via, ambulate in ea. Ostendit etiam dono diuinitus inspirato Sapiens: Iustum deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei. Quoniam ergo sermo Dei dirigit nos per viam rectam per quam carnalitas ire recusat, et ratio magis debet credere. Verbo Dei, quam suggestioni carnali, ideo subdit: *Da operam liberari ab illo, implendo præcepta, declinando prohibita, sperando promissa, et timendo comminationes: qui hæc facit, securus est ab aduersario: Extolle aduersarium, et afflige inimicum. Qui enim verbum diuinum extollit, inimicum, id est carnem, mundum, et diabolum affligit. Vnde Beda: Cum in hac vita præparas te ad placitam faciem iudicis videndam, quamuis sermo Dei sit contrarius tuæ carni, tamen eo vtere sicut custodia data tibi in hoc itinere, ne contemptus te accuset. Ideo subdit: *Ne forte trahat te ad iudicem, scilicet Christum: Ipse est qui constitutus est a Deo iudex viuorum et mortuorum, et cetera. Et iudex trahat te exactori, id est diabolo, qui exegit peccata. Iob: Non exaudierunt vocem exactoris. Et exactor mittat te in carcerem, scilicet infernalem: Congregabuntur in congregatione vnus fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere, quia pœna ista est irremediabilis, propterea subiungitur: *Dico tibi, non exies inde, donec nouissimum minutum reddas, id est, numquam, quia numquam reddes. Beda: Reddit semper pœnas pro peccatis patiendi, sed numquam veniam assequendo. Vnde dicit Dominus Domino meo, sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Augustinus: Donec, non terminum pœnæ significat, sed semper solues et numquam perfolues. Et dicitur soluere nouissimum minutum, quia non tantum pro magnis, sed etiam pro minoribus reprobis puniuntur. Vnde Chrysostomus: Si semel condemnatus missus fueris in carcerem, iam non solum pro grauibus peccatis, sed etiam pro verbo otioso quod****

Ioan. 5. f

1. Cor. 11. g

Rom. 2. c

Exo. 8. f

Prou. 4. b

Psal. 24. b

Ioan. 14. a

Isa. 10. c

Sap. 10. b

Eccli. 36. b

Glossa in hunc locum 10. 5.

Isa. 32. b

Eccli. 36. b

Glossa in hunc locum 10. 5.

Luc.

Eccli. 10. g

Iob 3. c

Isa. 24. d

Glossa in hunc locum 10. 5.

Pf. 109. a

Augus. de serm. Dom. in mōre lib. 1. ca. 21. 10.

locutus es, exigentur a te supplicia. In hæc supplicia præcipiantur, qui non custodiunt diuina verba, quæ mittunt hominem ad diuinam gratiam et ad Christum. Vnde Ioannes: *Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere.* Er illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Ex his igitur apparet quod negligentia hominis ad Dei gratiam cognoscendam et suscipiendam est inexcusabilis, pro eo quod ad illam commonitione triplici excitatur, scilicet per librum creaturæ, conscientia, et scripturæ, quasi per tres testes, quorum vnus exterior, alter interior, tertius superior. Quapropter sicut dicitur: **Abundantius oportet obseruare nos ea, quæ audiui-**

DERANT autem quidam ipso in tempore.] Supra redarguit negligentiam respectu gratiæ cognoscendæ, hic redarguit negligentiam respectu pœnitentiæ faciendæ. Et hoc quidem facit tripliciter. Primo exemplo auditio, secundo exemplo assumpto ibi: *Sicut illi deserem es ois, et cetera.* Tertio exemplo adinuenit siue excogitato ibi: *Dicebat autem hunc similitudinem. Circa exemplum auditum hoc ordine procedit. Primo proponitur atrocitas supplicij. Secundo negatur enormitas delicti. Tertio concluditur necessitas pœnitendi. Primo ergo introducit narratio atrocitatis supplicij, cum dicitur: *Aduersant autem quidam ipso in tempore, nunciante illi de Galileis, scilicet de terris, quæ maxime confueuerunt recitari. Vnde et subdit: Quorum sanguinem Pilatus misit cum sacrificijs eorum, secundum historiam quam narrat Iesephus. Quidam erat in Galilæa faciens se Messiam in lege promissum, et multi de Galilæis sequebantur ipsum, quibus assignauerat diem, quo ascensus erat in cælum videntibus illis de monte Garizim. Videns autem Pilatus quod multos seduxerat de Terrarchia Herodis, timuit ne post seduceret eos qui erant de Terrarchia sua. Cum ergo dñs assignata esset, et illi, quos seduxerat, adorarent eum, et sacrificarent ei, repente superuenit Pilatus, et interfecit eos inter sacrificia eorum. Et in ter illos occidit illum qui faciebat se Christum. Vnde de hoc agitator intelligi illud: Ante hos dies exiitit Theodas dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est, et omnes qui credebant ei dissipati sunt et redacti ad nihilum. Post hunc exiitit Iudas Galilæus in diebus professionis, et auertit populum post se, et ipse perijt: et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. Et sic acerbitas fuit supplicij, quia repente grauitur et in multitudine traditi sunt in horrendam mortem.**

Secundo quantum ad negationem maioris enormitatis delicti subditur: *Et respondens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?* Hoc enim frequenter consuevit credi ab hominibus, qui iudicant secundum exteriora, et tamen non est ita iudicandum. Ideo subdit: *Non, dico vobis, id est, assero quod non erant præ alijs peccatores, ideo non est temere iudicandum, sed potius formidandum: quia secreta sunt iudicialia Dei.*

Vnde dicitur: *Vidi impios sepultos, qui etiam cum adhuc viuerent, in loco sancto erant, et laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Et post: Sunt iusti quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum: Et sunt impij qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. Et iterum: Omnia in futurum seruantur incerta, eo quod vniuersa æque eueniant*

A iusto et impio, bono, et malo, mundo et immundo, immolanti victimas et sacrificia conremanenti. Et ideo dicitur: *Nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Vt enim dicit Gregorius: Iudicia Dei non sunt temere discutienda, sed formidoloso silentio veneranda.*

Tertio quantum ad conclusionem necessitatis pœnitendi subiungitur: *Sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius: et patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, et non in manus hominum. Sed sicut dicitur: Horrendum est incidere in manus Dei viuientis. Quia in Psalmo: Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tendit, et parauit illum. Et in Ecclesiastico: Non tardes conuerti ad Dominum, et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te.*

Et nota quod duodecim de causis perit aliquis, sicut colligitur ex scripturis.

Primo propter defectum pœnitentiæ, sicut habetur hic: *Si non habueritis pœnitentiam, omnes simul peribitis. Et Lucas: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereō. Contra: Non tardat Dominus promissionem, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiã reuerti.*

Secundo propter defectum prouidentia. Quia nullus intelligit in æternum peribunt. Contra per Ecclesiasticum: *Doctrinam oris audite filij: et qui custodierit illam, non periet labijs suis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis.*

Tertio propter defectum patientia. Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Peccator videbit, et irascetur: dentibus suis fremet et tabescet, desiderium peccatorum peribit. Contra: *Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit finem.*

Quarto propter defectum innocentia. Inimici defecerunt framæ in finem, et ciuitates eorum destruxisti: perijt memoria eorum cum sonitu, et cetera. Contra per Iob: *Recordare, obsecro te, quis vnquam innocens perijt, aut quando recti delecti sunt?*

Quinto propter defectum clementia. Increpasti gentes et perijt impius, nomen eorum delesti in æternum et in sæculum sæculi. Expediit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.

Sexto propter defectum sapientia. Quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. Contra: *Cum inueneris sapientiam, habebis in nouissimis spem, et spes tua non peribit.*

Septimo propter defectum credulitatis. Neque tentemus Christum sicut quidam eorum tentauerunt, et a serpente perierunt. Contra per Ioannem: *Exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Octauo propter defectum charitatis. Ijs qui pereunt eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Contra per Ioannem: *Nemo ex eis perijt nisi filius perditionis.*

Nono propter defectum veritatis. Testis falsus non erit impunitus, et qui mendacia loquitur, non effugiet. Et ibidem: *Testis mendax peribit.*

Decimo propter defectum pacis et vnitatis. Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt et perierunt ab exterminatore. Et de schismaticis qui contra Dominum murmurauerunt: *Descenderunt viui in infernum operi humo, et perierunt de medio multitudinis.*

Vndecimo propter defectum liberalitatis: *Diuitia conseruatæ in malum Domini sui: pereunt enim in affli-*

1. Cor. 4. a

Greg. in li. 4. Reg. c. 1. 10. 2. in E. dit. Rom.

Eccli. 2. b

Heb. 10. f

Psal. 7. b

Eccli. 5. b

Luc. 15. d

2. Pet. 3. c

Iob 4. d

Eccli. 23. a

Mat. 26. e

Psal. 111. b

Psal. 9. c

Psal. 9. a

Iob 4. b

Psal. 9. a

Ioan. 11. f

Baruc. 3. c

Prou. 24. b

1. Cor. 10. c

Ioan. 3. b

2. Thess. 2. c

Ioan. 17. b

Prou. 19. a

Ibid. 21. d

1. Cor. 10. b

Num. 16. e

Eccli. 5. c

1.Tim.6.b in afflictione pessima, id est, perire faciunt. Et Timotheo: Qui nolunt diuites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, et nociua, quae mergunt homines in interitum et perditionem.

Eccli.8.d Duodecimo propter defectum humilitatis, ut in Ecclesiastico: Audax secundum voluntatem suam vadit, et simul cum stultitia illius peries. Contra per Matthaeum: Non est voluntas ante patrem vestrum qui in caelis est, ut pereat vnus de pusillis istis: Oues meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me: et ego vitam aeternam do eis, et non peribunt in aeternum.

Mat.18.b Sicut illi decem et octo supra quos cecidit turris, et cetera. Hic redarguit negligentiam poenitendi per exemplum assumptum quod est conforme ad exemplum auditum. In quo praemittitur grauitas poenae, negatur profunditas nequitiae, et concluditur necessitas poenitentiae. Primo igitur quantum ad grauitatem et horribilitatem poenae repentinae, dicitur:

Ioan.10.e Sicut illi decem et octo super quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos. Ipsi decem et octo Hierosolimitae erant, qui ad litteram aedificauerunt turrim iuxta Siloe, et ruina turris oppressi sunt, quasi ex improviso. Et hoc iusto iudicio Dei, quia: Qui altam facit domum suam, quareit ruinam.

Prou.17.c Secundo quantum ad negationem profunditatis nequitiae, subditur: *Pyraeis quia et ipsi debitoras fuerunt praeter omnes homines habitantes in Ierusalem?* quia soli puniti sunt. *Non, dico vobis*, quia certe multi alij erant peccatores in ea: Circuite vias Ierusalem, et aspiciate, et considerate, et quaerite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, et quaerentem fidem, et propitius ero ei.

Hier.5.a Tertio quantum ad conclusionem necessitatis poenitentiae subiungitur: *sed si poenitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis*, non quantum ad poenam temporalem, sed quantum ad spiritualem et gehennalem. Sicut enim super istos cecidit turris: sic super omnes cadet ille lapis angularis, de quo Matthaeus: Qui ceciderit super lapidem istum confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. Hic autem lapis qui creuit in montem, recte dicitur turris propter fortitudinem et altitudinem: Turris fortissima nomen Domini. Hos reprobos conteret haec turris in iudicio secundum illud: Conteretur cum delinquente delictum, et cetera. Et tunc perierunt cum peccatis suis: Vana sunt, et opus risu dignum: in tempore visitationis suae peribunt. Tales sunt qui opera poenitentiae negligunt et crucem Christi contemnunt: Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est, ijs autem qui salui fiunt, id est, nobis, Dei virtus est.

Mat.21.d Nota autem quod homo puniri consuevit decem de causis, videlicet:

Num.12.c Ad purgationem, ut Maria soror Moysi: Maria apparuit candens lepra quasi nix, et cetera.

1ob.2.e Ad probationem, ut Iob: Egressus satan a facie Domini: percussit Iob vicere pessimo a planta pedis vsque ad verticem eius.

2.Cor.12.b Ad humiliationem, ut Paulus: Ne magnitudo reuelationum extollar me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae, ut me colaphizet, et cetera.

Ioan.9.a Ad glorificationem diuinae potentiae, ut caecus natus: Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestentur opera Dei in illo.

Sup.1.b Ad commendationem diuinae clementiae, sicut pater Ioannis Baptistae: Ecce, eris tacens, et non poteris loqui vsque in diem, quo haec fiant, et cetera.

Act.12.d Ad manifestationem diuinae iustitiae, sicut Hero-des: Percussit eum Angelus Domini. Sequitur: Et consumptus a vermibus, expirauit. Et sic Antiochus.

2.Mach.10.b Ad punitionem parentum: Ego sum Dominus

Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem. Propter quod pueri Sodomitarum submersi sunt.

Exo.20.a Ad terrorem aliorum: Pestilentia flagellato stultus sapientior erit. Sic et isti puniti sunt, de quibus agitur hic vt ceteri terreantur.

Gen.19.e Ad exempla posterorum: Hanc tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, vt posteris daret exemplum patientiae.

Prou.19.d Ad detestationem criminum sicut Dathan et Abiron: Dirupta est terra sub pedibus eorum, et aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis et vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operi humo, et perierunt de medio multitudinis. Et sic Giezi: Lepra Naaman adhaerbit tibi et semini tuo vsque in sempiternum. Et sic Ananias: Cur tentauit satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, et fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat: et vendundatum, erat in tua potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? et cetera. Et sequitur: Cecidit et expirauit. In hoc ostenditur quantum oporteat desistere sciliceturam Simoniacam et Apostasiam, ob quam statim sic puniti sunt.

Tob.2.c Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Num.16.e Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

4.Reg.5.g Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Act.5.a Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Simonia et Apollasia. Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Isa.5.b Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Ioel.1.b Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Gen.3.a Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Mat.21.b Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Iob.24.b Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

1.Cor.3.d Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Mat.3.b Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, et cetera. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quae negligit poenitentiam, scilicet defectus negligentiae in non fructificando, rigor sententiae in comminando, et necessitas poenitentiae in remediando. Primo ergo quantum ad defectum negligentiae in fructificando, ait:

Rom.2.a mittetur. Et Paulus: Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae et reuelationis iusti iudicij Dei, et cetera. Et Dauid in Psalmo: Propterea Deus destruet te in finem, et eueller, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viuentium.

Psal.51.a Tertio quantum ad necessitatem poenitentiae in remediando subiungit: *At ille respondens dixit illi: Domine, dimitte illam et hoc anno, id est in tempore senectutis, vsque dum fodiam circa illam et mittam stercora, id est donec reducam ad memoriam ei suam fragilitatem et eius iniquitatem. Fodit enim, qui se humiliat: Ingredere in petram, et abscondere in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria maiestatis eius: Facite alueo torrentis huius fossas et fossas. Vnde Glossa: Fossa quippe in imo est, quando increpatio mentem sibi demonstrat et humiliat, stercora mittit qui peccatum ad memoriam reducit. Vnde Glossa Bedae: Mittam stercora, id est, malorum quae fecit abominationem ad animum reducam, et compunctionis gratiam cum fructibus boni operis, quasi de putredine stercoris exuscitem. Peccata enim stercora dicuntur. Vnde Ioel: Computruerunt iumenta in stercore suo. Et in Threnis: Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. Horum recogitatio animam fecundat. Vnde Isaia: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae. Et Hieremias: Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines. Sicut autem fructificat arbor quando circa eam mittuntur stercora, sic et anima dum peccatorum suorum recordatur. Ideo subditur: *Et si quidem feceris fructum, scilicet dimittes eam. Et est locutio figuratiua in qua deficit dictio necessaria: sed tamen communis est modus loquendi. Sin autem, in futurum succides eam, per gladium iudicialis sententiae. In canonica ludae: Arbore autumnalis infructuosa, bis mortua, eradicata, succus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est in aeternum. Vel succides per mortem: Si qua ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et cetera, succide. Et Iob: De mane vsque ad vesperam succidentur: et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt.**

Isa.2.c Et nota: Sex hominis aetates sunt, quasi sex anni, scilicet Infantia, Pueritia, Adolescentia, Iuuentus, Senectus, et Senium. In prima aetate non quaerit fructum Dominus propter liberi arbitrij defectum. In secunda vero requirit aliquo modo, scilicet in pueritia. In adolescentia magis, et in iuuentute maxime: expectat tamen negligentem frequentem vsque ad senectutem. Et tunc tandem ad extremum profert seueritatem sententiae aduersus negligentem.

4.Reg.3.c Possunt autem haec allegorice exponi de Synagoga, in qua Dominus quaesiuit fructum in tribus aetatibus mundi intermedijs, in quibus Synagoga vigit, et adhuc ad poenitentiam expectat, vt in triplici tempore, scilicet Patriarcharum, Iudicum, et Regum, et tandem expectauit in tempore prophetarum. Et quia non fuit conuersa ad verba eorum, ideo succisa est in Christi aduentu.

Deut.20.d Vel isti tres anni referuntur ad tempus triplicis legis scilicet Naturae, Scripturae, et Gratiae, sed haec sufficienter exponuntur in Glossa.

Iob.4.d Secundum autem morum informationem spiritualiter notandum quod arbor infructuosa succiditur, maxime quae per triennium fructum non facit. In quo intelligitur recte homo negligens ad opera virtutis, et quidem recte per ficum infructuosam negligentiam humana arguitur.

Eccli.4.d Primo quia ficus habet folia multa et magna, et in illo potissime arguitur negligentia illius qui magna habet verba, vt in Ecclesiastico: Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis, et remissus in operibus

Auis.10.a tuis. Contra: Vitis frondosa Israel, fructus adaequatus est ei.

Rom.2.d Secundo quia folia ficus sunt manui similia. Et in illo potissime reprehenditur negligentia eius qui alios ad operandum inuitat, cum ipse nihil operetur: Qui alium doces, et cetera. Contra: Capit Iesus facere et docere.

Act.1.a Tertio quia fructus ficus est suauis, ideo merito ipse carentia negligentiam designat, et praesentia ipsius designat opus virtutis, quod est suauis et valde delectabile: nam qui continet, et hoc ipso gaudet, ille solus est castus.

Indic.9.b Sunt autem virtutum opera suauia, virtutem inchoanti: suauiora: virtute proficienti: suauissima iam virtute consummato. Propter quod dicitur: Numquid possum deferere dulcedinem meam, Iudic.9.b fructusque suauissimos, et ire vt inter cetera ligna promouear?

Sup.3.b Habere autem dicitur ficus fructus suauissimos ad designandum triplex genus fructuum. Quidam enim fructus sunt suauis vt fructus poenitentiae: quidam suauiores vt fructus iustitiae: sed quidam suauissimi vt fructus sapientiae. Haec tria genera fructuum quaerit Dominus in tribus annis, quia in triplici statu. Nam fructus poenitentiae quaeritur ab incipientibus, fructus iustitiae a proficientibus, fructus autem sapientiae a perfectis. Primo ergo in primo anno requirit fructum poenitentiae, de quo supra: Facite fructus dignos poenitentiae. Hic autem fructus in tribus consistit.

Hier.2.b Primo in refecatione superfluitatis: Induxi vos in terram Carmeli, vt comederetis fructum eius, et bona illius: Carmelus interpretatur scientia circumcissionis, et designat refecationem superfluitatis.

Ioan.12.d Secundo in mortificatione carnis: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet.

Isa.27.b Tertio in purificatione mentis. Isaia: Dimitte tur iniquitas domui Iacob, et iste omnis fructus vt auferatur peccatum eius.

Phil.1.b In secundo anno scilicet in statu proficientium requirit Dominus fructum iustitiae: Sitis sinceri et sine offensa in die Christi, repleti fructu iustitiae per Iesum Christum, in gloriam et laudem Dei.

Iac.3.d Hunc autem fructum iustitiae concordia inchoat siue seminat: Fructus autem iustitiae in pace seminatur facientibus pacem. Iob: Habeto pacem, et per hanc habebis fructus optimos.

Psal.1.a Clemetia patefacit et prouehit, vt in Psalmo: Erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo. Et in Psalmo: A fructu frumenti, vini, et olei sui multiplicati sunt.

Iac.5.b Patientia conferuat: Ecce agricola exspectat pretiosum fructum terrae: patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum. Et: Omnis disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiae.

Inf.21.f Perseuerantia colligit. Infra: Videte ficulneam et omnes arbores cum producant iam ex se fructum, scitis quonia prope est aestas vt in Prouerbis de muliere forti dicitur: De fructu manuum suarum plantauit vineam.

Prou.31.b In tertio anno requirit fructum sapientiae, de quo in Prouerbis: Primi et purissimi fructus eius.

Deut.33.b Hic autem fructus est speciosissimus ad videndum: De benedictione Domini terra eius, de pomis caeli et rore, atque abyso subiacente. De pomis fructuum solis et lunae.

Eccli.24.b Fragrantissimus ad odorandum in Ecclesiastico: Ego quasi vitis fructificauit suauitatem odoris, et flores mei fructus honoris et honestatis: Emissiones tuae paradisus

paradisus malorum puniceorum cum pomorum fructibus.

Cant. 2. a Sapidissimus ad degustandum : Sub vmbra illius quem desideraueram sedi, et fructus eius dulcis gurguri meo. Item in Canticis : Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum, et cetera.

Prou. 8. c Pretiosissimus ad possidendum: Melior est fructus meus auro et lapide pretioso, et gemina mea argento electo.

Sap. 3. d Sempiternus ad perdurandum vt in Sapia: Bonorum laborum gloriosus est fructus: et que non condidit, radix sapientia. Et quia sapientia hic inchoatur et durat in sempiternum. Cum igitur Dominus requirit in arbore quam plantauit in primo statu fructum poenitentia, et ille sit triflorus: et in secundo fructum iustitia, et iste sit quadriformis: et in tertio fructum sapientia, et iste sit quinquiformis, requiritur igitur duodecim fructus in arbore plantata. In cuius figuram dicitur in Apocalypsi: Ex vtraque parte fluminis lignum vite, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium.

Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis, et cetera. Pars illa in qua confutat Saluator Iudaeorum per uicacia calumniantium miracula sua, diuisa fuit in duas partes secundum duplicem modum calumniandi miracula Christi, scilicet ex parte causae efficietis, et ex parte circumstantiae temporis. Prima parte determinata, hic incipit secunda. Et diuiditur haec pars in duas, secundum duplicem temporis opportunitatem. In prima confutat calumniantes Christi miracula quae fiebant in sabbato in concilio: in secunda vero confutat in conuiuio, ibi: *Et factum est, cum introisset, et cetera.* Prima diuiditur in duas. Primo enim confutat eos qui dicebant sabbato non facienda esse miracula: secundo vero occasione accepta, ostendit quod sine intermissione facienda sunt bona opera, ibi: *Cui simile asinabo regnum Dei.* Circa autem confutationem calumniantium miracula propter sabbatum procedit hoc modo. Primo praemittitur operatio creationis mirifica, secundo adiungitur obiurgatio superstitionis iudaica, ibi: *Respondens autem archisynagogus, et cetera.* Tertio subiungitur confutatio obiectionis propositae, ibi: *Respondens autem ad illum Dominus.* Quarto subiungitur affectio gloriosae victoriae, ibi: *et cum hoc diceret, erubescerant, et cetera.* Circa operationem autem curationis mirificae introducuntur tria, scilicet sollemnitatis Dei, grauitas inueterata morbi, virtus accelerati miraculi. Primo igitur ad sollemnitatem diei facti, dicitur:

Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Nota quod Dominus sabbatis docebat.

Siue propter conseruandam Iudaeorum consuetudinem: Moyses a temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus qui eum praedicent in synagoga, vbi per omne sabbatum legitur.

Siue etiam propter doctrinae publicationem, quia tunc tamquam in die sollempni magis communiter erant verbo Dei intenti: Ego semper docui in synagoga, et cetera. quo omnes Iudaei conueniunt.

Siue quod sabbatum erat dies quietis, et ipse uenerat annunciare pacem et quietem. Vnde: Veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, et pacem ihs qui propere.

Siue etiam quia praecipuum de sabbato, quod spectabat ad charitatem, praecipue erat figura temporis gratiae. In quo praecipitur: Hoc est praecipuum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.

Siue etiam propter seruandum ordinem. Quia ibi debebat incipere reparatio, vbi terminata est conditio, vt in Genesi dicitur: Compleuit Deus die septimo opus suum quod fecerat. Subiungitur: Et bene-

A dixit diei septimo, et cetera.

Siue ad dandam informationem quod intentus sapientiae ab omnibus debet cessare secundum illud: Sapientiam scribe in tempore vacuitatis. **Eccli. 38. c**

Siue etiam ex septima causa vt ostenderet se Dominum legis et sabbati, faciendo miracula in sabbato: Pater meus vsque modo operatur, et ego operor. Propterea ergo magis querebant eum Iudaei interficere: quia non solum soluebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo. **Ioan. 5. c**

Secundo quantum ad grauitatem inueterati morbi, subdit: *Et ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo,* quantum ad infirmitatis diuinitatem: Languor prolixior grauat medicum: Breuem languorem praecidit medicus. *Et erat inclinata,* quantum ad infirmitatis grauitatem, secundum quod ille lugebat in Psalmo: Miser factus sum vsque in finem, et cetera. **Psal. 37. a** *Nec omnino poterat sursum respicere,* ob infirmitatis continuitatem secundum illud: Dedit me Dominus in manum de qua non potero surgere: Potest autem per hanc incuruationem longeuam intelligi morbus auaritia: et cupiditatis quae incuruat cor ad temporalia vt in Psalmo: Oculos suos statuerunt declinare in terram. Et hoc quareunt daemones. **Isaias 51. g** Incuruare vt transeamus. Haec infirmitas curuatiua durat per decem et octo annos, id est, per senarium triplicem, hoc est per totum tempus vite. Quia vt dicit Hieronymus: Cum cetera uita senescant in senibus, sola auaritia iuuenescit. Et in Ecclesiaste dicitur de auaro: Cuncti dies eius doloribus et arumnis pleni sunt, nec per noctem quiete. Et: Comederunt alieni robur eius, et ipse nesciuit: sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignorauit. Haec etiam infirmitas non sinit respicere sursum. Vnde dicitur: Vbi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. Et in Psalmo: Supercecidit ignis scilicet cupiditatis, et non viderunt solem, vt recordarentur, et cetera.

Tertio quantum ad virtutem accelerati miraculi subiungit: *Quam cum videret Iesus,* scilicet oculo pietatis: Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de caelo in terram apertis. Vt audiret gemitus compeditorum: et solueret filios interemptorum. Et: Audiui orationem tuam, vidi lacrymam tuam. **4. Reg. 20.** *Vocauit eam ad se,* per affectum benignitatis. **Ioannes: a** Dixit Martha Mariae: Magister adest, et vocat te. **Ioan. 11. d** *Voca Sunamitidem istam.* Subditur: *Quid vis vt faciam tibi? Et ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua,* per promissum veritatis. Vnde ratione certitudinis ponit praeteritum pro futuro proximo: Non est Deus quasi homo vt mentiat, nec vt filius hominis vt mutetur: Dixit ergo et non faciet? locutus est, et non implebit? **Et imposuit illi manus, et confestim erecta est, et glorificabat Deum,** quantum ad effectum virtutis: Omne quod voluerit faciet, et sermo illius potestate plenus est. Ideo autem manus imponit, vt ostendat quia ipse est manus per quam Omnipotens operatur cuncta, et per quam reparat vniuersa. **Isaias:** Ecce non est abbreviata manus Domini vt saluare nequeat. Et: Respondit Dominus Moysi: **Num. 11. c** Numquid manus Domini inuoluita est? Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur. Et propterea in Ecclesiastico dicitur: Innoua signa et immuta mirabilia: glorifica manum et brachium dextrum. Et nota quod hic quattuor dicit de incuruatione huius mulieris, quae Dominus exercet in sanatione cuiuslibet animae fidelis. Nam primo videt praedestinando. Sapientia: Respektus in electos illius. Secundo vero vocat exterius a trahendo. **Matthaeus:** Non veni vocare iustos sed peccatores. Et in Prouerbijs: Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem et ad moenia ciuitatis. Tertio manum imponit iustificando. **Ezechiel:** Abij amarus in indignatione spiritus mei: manus enim Domini erat mecum confortans

Sup. 1. f fortans me. Et supra: Etenim manus Domini erat A cum illo. Quarto erigit glorificando: Suscitatur de puluere egenum, et de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum principibus, et solium gloriae teneat. De his quattuor similiter dicitur ad Romanos: Quos praedestinauit: hos et vocauit: et quos vocauit, hos et iustificauit: quos autem iustificauit, illos et magnificauit.

Rom. 8. f *Respondens autem Archisynagogus, et cetera.* Hic secundo subiungitur obiurgatio superstitionis Iudaicae. Circa quam primo introducitur commotio zeli inordinati in animo. Secundo simulatio zeli inordinati in verbo. Primo igitur quantum ad commotionem zeli inordinati in animo, dicitur:

Respondens autem Archisynagogus indignans, quia sabbato curasset Iesus, quasi dicat quod eius responsio ex indignatione animi originem traxit. Haec autem indignatio oriebatur ex praesumptione iustitiae. Vnde solum vera iustitia compassionem habet, sed falsa iustitia indignationem. Haec autem falsa iustitia erat aemulatrix legis quantum ad obseruantiam sabbati, sed aemulatioe fluit: Aemulatioe Dei habent, sed non secundum scientiam: ignorantes enim iustitiam Dei, et suam quarentes statuere, iustitiam Dei non sunt subiecti. Vnde stulta praesumptio parit aemulationem, et aemulatio indignationem, et indignatio diuinae legis transgressionem secundum illud: Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccata procliuor. Vnde stultus legis zelator est ipsius legis destructor. Propter quod ad Galatas: Supra modum persequeretur Ecclesiam Dei, et expugnabam illam. Subiungitur: Abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

Secundo quantum ad simulationem zeli inordinati in verbo, subdit: *Dicebas turbe: Sex dies sunt in quibus oportet operari:* Ecce allegatio veritatis: Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est. **In his ergo uenire et curamini:** Ecce simulatio pietatis, vnde sibi competit quod dicitur de simulatoribus: Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Vnde dicitur: *Et non in die sabbati:* Ecce ostentatio sanctitatis, quia tamquam sanctus diem sabbati ostentat se velle seruare vt sanctum, fecundum illud: Sex diebus facietis opus, dies septimus, quia sabbati requies est, et vocabitur sanctus. Vnde Iudaei dicebant: Non est hic homo a Deo qui sabbatum non custodit: sed diei sancti obseruantia in archisynagogo potius erat ad simulationem iustitiae quam ad impletionem secundum illud **Isaias:** Neomeniam et sabbatum, et festiuitates vestras odiuit anima mea. Et ratio huius est, quia potius seruabant ad superstitionem quam propter deuotionem. Vnde: Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata eius.

Respondens autem ad illum Dominus, et cetera. Hic tertio subiungitur confutatio obiectionis propositae: Circa quam praemittit exemplum sensibile. Deinde elicit argumentum rationale. Primo igitur praemittens exemplum sensibile, dicitur:

Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocrita. In quo respondet Dominus secundum illud quod de eo dicitur in Matthaeo quod erat docens eos, sicut potestatem habens. Et hoc faciebat potissime cum alios increpabat, sicut istum quem hypocritam vocat: quia eius occulta videbat. Vnde: Qui autem iudicat me, Dominus est. Ipse enim nouit abscondita cordis, et maxime odit vitium hypocritae. Ideo in Ecclesiastico: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum. Subiungitur: Ne reuelat Deus abscondita tua, et in medio synagoga elidat te, sicut fecit hunc quem exemplo euidenti et sensibili confutat et conuincit. Ideo subdit: *Vnusquisque vestrum sabbato non sol-*

uit bonum suum, aut asinum a praesepio, et ducit ad aquam? Glossa: Merito hypocritas simulatores vocat, qui cum magistri plebium videri appetunt, sanationem hominum non verentur postponere cura pecorum. **Isa. 57. a** In istis impletur illud **Isaias:** Iustus perit, et non est qui recogitet in corde suo. Et illud etiam hodie impleri videtur, secundum illud Bernardi: Perit anima, et non est qui curet: cadit asina, et est qui subleuet. Hypocritam ergo vocat eum, qui zelum legis simulat magis curat de pecore vel de pecunia quam de anima.

Secundo eliciens argumentum rationale, subiungit: *Hanc autem filiam Abraam quam alligauit Satanas, ecce decem et octo annis,* cui debetur misericordia, et quia mulier infirma ex sexu: Quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam et coheredibus gratiae vitae. Et quia infirma ex expressione daemone, vnde **Matthaeus:** Miserere mei Domine fili David, filia mea male male a merore vexatur. Quia etiam erat de semine Abraae, quem Deus sibi elegit. Vnde **Matthaeus:** Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel. Ex his ergo causis optimis multo fortius colligitur quod curatio mulieris propter sabbatum non debuit differri. Ideo subdit: *Non oportuit solui a vinculo isto die sabbati,* immo certe oportuit, quia oportunitas temporis fuit: tum quia in infinitum maior cura debet esse de salute hominis quam bruti animalis. Propter quod: Numquid de bobus cura est Deo? Tum etiam quia sabbatum non est introductum in praedictum hominis sed potius in salutem humani generis. Vnde **Ioannes:** Si circumcisionem accipit homo in sabbato, vt non soluat lex Moyse, mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato? Tum etiam quia sabbato vetantur omnia seruilia. Vnde: Nullum seruile opus facietis in eo. Non autem opera spiritualia. Vnde dicit **Matthaeus:** Vnde legitis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt? Non vetantur etiam opera diuina, et miraculosa. Vnde **Ioannes:** Pater meus vsque modo operatur, et ego operor: Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Non vetantur etiam opera necessaria ad sanitatis conseruationem, vt comedere, et bibere: igitur nec ad curationem. Ex quo datur intelligi quanta homini debeat esse sollicitudo et diligentia, vt peccator de laqueis diaboli absoluat. Vnde etiam si fieri possent, vt nec modicum retardetur vt in Prouerbijs: Discurre, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebrae tuae. In cuius signum dicitur de filio prodigo reuertente, infra: Cum adhuc longe esset, vidit illum pater ipse, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum eius, et osculatus est eum. Et nota quod non est aliud filiam Abraae solui a vinculo satanae, quam animam solui a reatu culpae. Vnde Glossa: Filia Abraae quaeque fidelis anima. Hanc soluit Christus ministerio sacerdotum: Amen dico vobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata et in caelo: et quaecumque solueritis super terram, erunt soluta et in caelo. Sed oportet quod homo seipsum disponat quasi ab interiori. **Isaias:** Solue vincula colli tui captiua filia Sion. Et: **Isa. 52. a** tunc Deus operatur a superiori, vt in Psalmo: Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis. Vnde in hac solutione operantur sacerdotes per exteriorem dispensationem sacramenti, et peccator per interiorem detestationem peccati, et Deus per superiorem infusionem gratiae Spiritus sancti. *Et cum hoc diceret, et cetera.* Hic quarto subiungit affectionem gloriosae victoriae, quantum ad duo quae hic introducuntur. Scilicet confusio rebellium, et laticatio fidelium. Primo ergo quantum ad confusionem rebellium, dicitur:

Glossa in hunc locum

1. Petr. 3. b

Mat. 15. c

Ibidem.

1. Cor. 9. a

Ioan. 7. d

Leui. 23. b

Mat. 12. a

Ioan. 5. c

Ibid. 9. a

Prou. 6. a

Inf. 15. e

Glossa in hunc locum

Mat. 18. c

Isa. 52. a

Ps. 115. b

Et cetera

Et cum hac diceret, erubescerent omnes aduersarii eius.
 Gloſſa: Aduerſarii, Scribæ et Phariſei qui non aperte veritati contradicere poſſunt, nec propter inuidiam credere volunt. De talibus: Ipsi fuerunt rebelles lumini, neſcierunt vias eius. Tales non inſtruntur, ſed confunduntur, cum veritas declaratur. Iſaias: Ecce confundentur et erubeſcent omnes qui pugnant aduerſum te: erunt quali non ſint, et peribunt viri qui contradicunt tibi, Quæres eos, et non inuenies viros rebelles tuos.
 Secundo quantum ad lætificationem fidelium, ſubdit: *Et omnis populus gaudabat in vniuerſis qua glorioſe ſebant ab eo.* Beda: Populus, ideſt, ſimplices et humiles verba veritatis, et miracula amantes. Ij gaudent de manuſtatione gloriæ diuinæ. Vnde: Pauperes homines in ſancto Iſrael exultabant. Exultabant, inquam, in vniuerſis qua glorioſe ſebant ab eo, vt in Eccleſiaſtico: Gloria Domini plenum eſt opus eius. Et nota quòd opera Chriſti erant gratioſa, quantum ad condeſcenſionem diuinæ dignationis, et de his eſt regratiandum. Tobias: Benedicite Deum cæli, et coram omnibus viuentibus conſitemini ei: quia fecit vobiscum miſericordiam ſuam. Erant etiam glorioſa quantum ad operationem virtutis, et manuſtationem maiestatis. Et de his eſt gaudendum, et exultandum in Pſalmo: Iubilate Deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius. Dicite Deo, quæ terribilia ſunt opera tua Domine, in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.
 Poſſunt autem hæc allegorice exponi de Eccleſia ex gentibus congregata, quæ per triplicem annorum ſenarium fuit curata. Hoc eſt ſub dictamine legis naturæ, legis Moſaicæ, et etiam prophetiæ. In quorum quolibet opera facta ſunt ad ſex dies ſpectantia, hoc eſt, opera ſeruilia quæ ex timore ſebant. Et hæc non poſſunt animam ſuſum erigere, quia timor deprimit, et ſolus amor ſuſum erigit. Vnde Supra: Erexit cornu ſalutis nobis in domo David pueri ſui. Et hoc fit per ſpiritum charitatis; Et ingreſſus eſt in me ſpiritus, et ſtatuit me ſuper pedes meos. Hæc ſoluunt die ſabbati, ſicut boſ et aſinus qui ducuntur ad aquam, quia Eccleſia iſta congregata eſt ex populo Iudaico et gentili, qui per bouem et aſinum habent intelligi. Secundum illud: Cognouit boſ poſſeſſorem ſuum, et aſinus præſepe Domini ſui. Et: Beati qui ſeminatis ſuper omnes aquas, immittentes pedem bouis, et aſini: vtrumque autem Dominus ſoluunt, et Iudaos ad eccleſiam venientes ab onere ſeruitutis legalis, et Gentes a vinculo ſeruitutis idololatriæ: Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnũ, et medium parietem maceratiæ ſoluens inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis euacuans vt dnos condant in ſemetipſo in vnum nouum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore. Deo per crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo. De hac autem ſolutione confunditur populus Iudaorum Chriſto aduerſantium, et exultat populus Gentilium, ſecundum illud: Multi ab oriente, et occidente venient, et recumbent cum Abraam, et Iſaac, et Iacob, et cetera. Filij autem regni eiſcientur in tenebras exteriores. Et hoc propter rebellionem. Vnde: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam reſpelliſtis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertitur ad Gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus.
 Dicebat ergo: Cui ſimile eſt regnum Dei, et cui ſimile aſtimabo illud? et cetera. Poſtquam conſutauit calumniantes miracula in ſabbato facta, hic ſecundo offendit quòd ſine ceſſatione faciendæ ſunt opera bona. Et primo ad hoc incitat per manuſtationem naturalis exempli. Secundo vero per manuſtationem diuini decreti, ibi: *Et ibat per ciuitates et caſtella, et cetera.* Manuſtatur ergo per exemplum dupliciter.

Iob 24. b

Iſa. 41. c

Beda in Gloſſa in hunc locum 10. s.

Iſa. 29. f

Eccleſi. 4. c

Tob. 12. b

Pſal. 65. a

Sup. 1. g

Ezech. 2. a

Iſa. 1. a

Ibid. 32. d

Ephes. 2. c

Mat. 8. b

A Per primum informamur ad proficiendum continuo in notitia veritatis. Per ſecundum vero ad proficiendum in ſeruore charitatis, ibi: *Et iterum dixit, et cetera.* Primo igitur continuum profectum in notitia veritatis offendit ſub metaphora grani ſinapis, et hoc tripliciter, videlicet quantum ad proprietates quas granum ſinapis habet ſecundum ſeipſum, et in quantum ſeminatum, et in quantum augmentatum. Primo igitur quantum ad proprietatem grani ſinapis ſecundum ſeipſum per quam aſſimilatur notitiæ veritatis, dicitur:
Dicebat ergo: Cui ſimile eſt regnum Dei, et cui ſimile aſtimabo illud? Regnum celorum dicitur hic veritatis notitia vel doctrina. Vnde Beda in Gloſſa: Regnum celorum prædicatio eſt Euangelica, de qua alibi: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius: Vbi hæc notitia recte dicitur regnum celorum: quia re vera regnum celorum non eſt aliud, quam perfecta notitia diuinæ veritatis: Hæc eſt vita æterna, vt cognoscant te ſolum Deum verum, et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et hæc in patria eſt ſublimis et iocunda. Sed in via debet eſſe humilis et ſeruida, in cuius designationem, ſubdit: *Simile eſt grano ſinapis: Ideo grano ſinapis aſſimilatur, quia ipſum eſt modicum mole, et magnum in virtute ſue ſeruore.* In quo inſinuat quòd noſtra notitia debet eſſe humilis, ſecundum illud: Noli altum ſapere, ſed time. Et: Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, et vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. Quia vt dicitur in Prouerbijs: Vbi humilitas, ibi et ſapientia: inſinuat etiam quòd debet eſſe ſeruida, et ardens. Vnde Gloſſa Beda: Notitia ſcripturarum grano ſinapis comparatur ob ſeruorem fidei: quia venena dicitur expellere, ideſt omnia dogmata prauitatis. Ideo dicitur Infra: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare et transplantare in mare, et obediet vobis.
 Secundo quantum ad proprietatem ipſius in quantum ſeminatum, ſubdit: *Quod acceptum homo miſit in hortum ſuum.* Per hortum iſtum intelligitur Eccleſia militans: Hortus conſuſus ſoror mea iſponſa, hortus conſuſus, et ſons ſignatus. Hic eſt hortus voluptatis vbi creſcunt ſemina virtutum. In quo primo ſeminandum eſt ſemen fidei, ſed hoc fit per hominem, quia prædicatio fidei per humanum miniſterium ſeminatur, in cuius rei figuram: Tulit Dominus Deus hominem, et poſuit eum in paradifum voluptatis, vt operaretur et cuſtodiret illum. Talis fuit Paulus: Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed Deus incrementum dedit. Homini enim, ideſt, rationalis, et prælati eſt prædicare documenta fidei. Summus autem ſeminator huius fidei fuit Chriſtus, qui homo dicitur per antonomafiam, ſecundum illud in Pſalmo: Numquid Sion dicit, Homo, et homo natus eſt in ea, et cetera. Vnde et ipſe vbiq; ſe vocat filium hominis. Quia homo fuit ſecundum pleniffimam rationem et quantum ad perfectionem, et quantum ad infirmitatem. Ad Philippenſes: In ſimilitudinem hominum factus, et habitu inuentus vt homo. Et hic homo ſeminavit hoc ſemen cum doctrinam Euangelij prædicauit, vt dicit Mattheus: Simile eſt regnum celorum homini qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo. Huic homini aduerſatur qui prædicat falſitatem. Vnde ſubditur ibi: Cum autem dormirent homines, ideſt, prælati, venit inimicus homo et ſuperſeminavit zizania in medio tritici, et cetera.
 Tertio quantum ad proprietatem ipſius in quantum augmentatur, ſubdit: *Et creuit, et factum eſt in arborem magnam.* Quod dicitur ad profectum fidei in robore virium. Vnde Gloſſa: Creſcit non ſicut herba quæ cito areſcunt et corrumpunt, ſed ſicut arbor quæ longa annoſitate et inopinata fertilitate gaudet: In verbo

Mat. 21. d

Ioan. 17. a

Rom. 11. d

Ibid. 12. c

Prou. 11. a

Inf. 17. b

Cam. 4. d

Gen. 2. e

1. Cor. 3. a

Pſal. 86. a

Philip. 2. a

Mat. 13. d

Coloſſ. 1. a

Ibid. b

Iſa. 37. f

Iſa. 60. b

Prou. 1. a

Eccleſi. 24. b

Gloſſa in hunc locum 10. s.

Dan. 4. b

Col. 1. b

Rom. 14. e

Fermentum.

Sup. 12. a

1. Cor. 5. b

Aug. in lib. 3. de doct. Chriſt. 6. 23 10. 3.

verbo veritatis Euangelij, quod peruenit ad nos, A ſicut et in vniuerſo mundo eſt, et fructificat et creſcit, ſicut et in vobis. Et paulo poſt: Vt ambuletis digne, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, et creſcentes in ſcientia Dei. Hæc autem notitia tanto altius creſcit per veritatē, quanto radix profundius deſcendit per humilitatem, vt Iſaias ait: Mittet id quod ſaluatum fuerit de domo Iuda, et quod reliquum eſt, mittet radicem deorfum, et faciet fructum ſuſum. Et quia notitia fidei creſcens in ſe redundat in aliorum ſalutem, ideo ſubdit: *Et volucres cæli requieuerunt in ramis eius.* Per Volucres cæli intelliguntur viri ſpirituales: Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant, et quali columbæ ad feneftras ſuas? de quibus in Prouerbijs: Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum. Per ramos arboris intelliguntur documenta virtutis procedētia ex ore ſapientis. Vnde in Eccleſiaſtico dicit ſapientia: Ego quali terebinthus extendi ramos meos, et rami mei honoris et gratiæ. Volucres ergo cæli requieſcunt in ramis ſinapis creſcentis, quia quietantur ſub doctrina doctoris fidelis, quo ad notitiā veritatis perueniunt. Vnde Gloſſa: In ramis eius, ideſt, in diuerſis ſententijs viri ſpirituales requieſcunt, qui pennis virtutum in alta conſcendunt. In cuius figuram Daniel dicit: Videbam, et ecce arbor in medio terræ, et altitudo eius nimia. Sequitur: Folia eius pulcherrima, et fructus eius nimius, et eſca vniuerſorum in ea. Subter eam habitabat animalia et beſtiæ, et in ramis eius conuerſabantur volucres cæli. Sic ergo paululum ſemen creſcit in magnitudinē arboris per continuum incrementum. Qui ergo eſt paruulus, laborare continue debet in profectum meritū, vt ſic arbor fiat cuius cacumen pertingat ad cælum per ſpem et deſiderium æternorum.
 Et iterum dixit: Cui ſimile aſtimabo, et cetera. Poſtquam præmiſit exemplum incitatum ad proficiendum continue in notitia veritatis, hic adiungit exemplum incitatum ad proficiendum in ſeruore charitatis, et hoc ſub metaphora fermenti. Ex cuius aſſimilatione incitat ad continue proficiendum in charitate quantum ad eius ſimilitudinariam proprietatem in triplicem, ſcilicet, quam habet fermentum ex parte naturæ propriæ, ex parte induſtriæ alienæ, et ex parte virtus que. Primo igitur quantum ad proprietatem quam habet ex parte naturæ propriæ per quam intendit nos ad charitatis profectum excitare, dicitur:
 Et iterum dixit: Cui ſimile aſtimabo regnum Dei? Et hic per regnum Dei intelligitur recte amor Dei, quia in ſolis illis regnat Deus, qui ipſum diligunt: Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, et tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Quia vt dicitur ad Romanos: Non eſt enim regnum Dei eſca et potus, ſed iuſtitia et pax, et gaudium in Spiritu ſancto. Et quoniam charitas et gaudium cor dilatatur et calefacit interius, et hoc habet manifeſtam ſimilitudinem cum fermento, ideo ſubdit: *Simile eſt fermento.* Et nota: quòd per fermentum aliquando intelligitur corruptio pacis et veritatis, ſicut Supra: Attendite a fermento Phariſæorum quod eſt hypocriſis. Et hoc factis recte, quia fermentum eſt paſta vetus et ex veritate corrupta, et in acorem verſa, quæ reliquam maſſam corrumpit et in acorem vertit. Ideo ſignanter dicitur ad Corinthios: Expurgate vetus fermentum. Aliquando per fermentum intelligitur ſeruore et dilectio, ſicut hic, quia fermentum paſtam calefacit et quemdam ſeruorem inducit quaſi ab occulto et interiori. Vnde non incongrue fermentum eſt charitas. Nec eſt contrarium rationi quòd fermentum capiatur aliter atque aliter, ratione diuerſæ proprietatis. Vnde Auguſtinus: Quoniā multis modis res ſimiles rebus apparent, non putemus eſſe præſcriptum vt quod in aliquo loco res aliqua per ſimilitudinem

ſignificauerit hoc eam ſemper ſignificare credamus: Nam et in vituperatione, fermentum poſuit Dominus cum diceret: Cauete a fermento phariſæorum: et in laude cum diceret: Simile eſt regnum celorum mulieri quæ abſcondit fermentum in farina ſata tria. Huiusmodi autem, vt dicit, multa ſunt ſimilia in ſcriptura. Sicut Leo, Chriſtum ſignificat in Apocalypſi: Vicit leo de tribu Iuda. Et diabolus: Aduerſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens, et cetera. Sic et alia plurima ſunt, cuius diuerſitatis cauſa eſt multiplicitas proprietatum, ex quibus diuerſitas ſimilitudinum et repræſentationum oritur in figuris.
 Secundo quantum ad proprietatem ex parte induſtriæ alienæ, ſubdit: *Quod acceptum mulier abſcondit in farina ſata tria.* Secundum litteram vt dicitur Beda: Satum eſt genus menſuræ, iuxta prouinciæ Paleſtinæ modium et dimidium capiens.
 Et nota quòd per hanc mulierem intelligitur ſapientia diuina vel Eccleſia, vt in Prouerbijs: Mulierem fortem quis inueniet? et cetera. Farina autem ſunt fideles qui teruntur inter duas molas, ſuperiorem ſcilicet et inferiorem, timore videlicet et ſpem: Non accipies loco pignoris inferiorem et ſuperiorem molam. Ex qua farina fit vnus panis quem Chriſtus in corpus ſuum myſticum traicit. Vnus panis, et vnus corpus multi ſumus.
 Sed tria ſata ſunt tres differentię fidelium, in quibus Dei ſapientia dilectionum abſcondit in via, ſcilicet Boni prælati, Boni contemplatiui, et Boni actiui. Vnde Gloſſa: Tria ſata, tria genera hominum, Noe, Daniel, et Iob, vt in Ezechiele: Si fuerint tres viri iſti in medio eius, Noe, Daniel, et Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas. Hæc ergo prima expoſitio magis ſecundum litteram conſonat, Aliter etiam ac multipliciter exponit Beda in Gloſſa, vt ex hoc appareat multiformis ſapientia Dei quæ in myſterio abſcondita eſt.
 Secundo per ſata tria intelliguntur tres modi diligendi Deum, ſcilicet ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente. Vnde Gloſſa Beda: Abſcondit Eccleſia fermentum dilectionis in farina ſata: Quia præcipit vt diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota virtute: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. Et Mattheus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc eſt maximum et primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet et propheta.
 Tertio modo per ſata tria intelliguntur ſpiritus et anima et corpus, ex quibus homo conſtat. Gloſſa: Vt ſpiritus et anima et corpus redacta in vnum, non diſcrepent inter ſe, ſecundum illud: Integer ſpiritus veſter et anima et corpus ſine querela, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti conſeruetur.
 Quarto modo per ſata tria intelliguntur tres animæ vires, quæ reformantur charitate. Gloſſa: Tres animæ vires in vnum redigantur, vt in ratione poſſideamus prudentiam, in ira odium vitiatorum, in cupiditate deſiderium virtutum, ſecundum illud: Indicabo tibi, o homo, quid ſit bonum, et quid Dominus requirat a te: Vtique facere iudicium, et diligere miſericordiam, et ſolicitem ambulare cum Deo tuo.
 Quinto modo ſic vt charitas iuncta ſit, et quodam modo immixta fidei Trinitatis, vt non tantum credat quis Deum vnum, ſed etiam credendo tendat in eum. Vnde Gloſſa: Eccleſia fidem hominis in farina ſata tria miſcet, ideſt, credulitati Patris et Filij et Spiritus ſancti. Vnde de charitate dicitur quòd omnia credit.
 Sexto modo ſic: Per ſata tria triplex fructus, ad quem

Mat. 16. a

Apoc. 5. b

Beda in Gloſſa in hunc locum 10. s.

Prou. 31. b

Deut. 24. b

1. Cor. 12. a

Gloſſa in hunc locum 10. s.

Ezech. 14. e

Beda in Gloſſa in hoc loco 10. s.

Gloſſa Beda in hunc locum 10. s.

Deut. 6. b

Mat. 22. d

Gloſſa in hunc locum 10. s.

1. Theſ. 5. d

Gloſſa in hunc locum 10. s.

Mich. 6. b

Gloſſa in hunc locum 10. s.

1. Cor. 13. e

Glos. in hunc locum 10. s. quem charitas ordinatur. Vnde Glossa: Possunt in his tribus satis illius Dominici seminis fructus intelligi, Trigessimus scilicet, Sexagesimus, et Centesimus, id est, Coniugatorum, Continentium, et Virginum. De quibus in Matthæo: Fructum afferet, et facit aliud quidem centesimum, aliud sexagesimum, aliud vero tricessimum.

Mat. 13. c. Septimo per fata tria farinae possunt intelligi tres partes generis humani a tribus filiis Noe disseminatæ per vniuersum orbem, De quibus in Genesi: Hæ sunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, et Iaphet.

Gen. 10. a. Octauo modo secundum Hilarium, per farinam intelligitur Scriptura. Per fatat, res partes scripturæ, scilicet, Mosayca, Prophetica, et Euangelica. Et in his abscondit Dei sapientia charitatem, quia: In his duobus mandatis vniuersa lex pendet et propheta. Nono modo secundum Ambrosium sic: Mulier, Ecclesia: Farina eius, nos sumus, quæ Dominum nostrum Iesum abscondit, ut fermentum, in interioribus nostris, donec eum calor celestis sapientiæ obducatur.

Amb. in ca. 23. Luca li. 7. 10. 3. Decimo secundum Bernardum sic: Mulier, Virginitas, ad go Maria: Sata tria, triplex natura, seu substantia, in vna persona Christi, scilicet caro, anima, et diuinitas. Primum satum est antiquum, secundum est nouum, sed tertium est æternum. Hæc autem miscuit per fermentum suæ fidei, et dilectionis. Vnde Hugo: Quia amor in mente eius singulariter ardebat, ideo in carne eius miracula faciebat. In cuius figura dicitur in Genesi: Festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria fata, similæ commisce. Et sic fecit beata Virgo. Quia ad verbum Angeli statim consensus: Ecce, inquiens, ancilla Domini, et cetera. Ex his ergo apparet quo modo de una re paruula Spiritus sanctus varios intellectus exterius eduxit per sanctos suos, vt ex hoc appareat multiformis sapientia Dei, quæ ad modum mulieris fermentum in satis abscondit. Nam, sicut dicit Dionysius, Tota mystica Theologia (quæ scilicet in mysterio abscondita est) consistit in dilectione excessiua secundum triplicem vim hierarchiarum, purgatiuam, illuminatiuam, et perfectiuam.

Gen. 18. a. Tertio quantum ad effectum ex parte vtriusque, subdit: Donec fermentaretur totum. Glossa: Tandiu charitas in mente abscondita crescere debet, donec mentem totam in sui perfectionem commutet, vt nihil præter Deum diligat. Sicut enim fermentum magis ac magis diffunditur, sic et charitas Dei. Vnde Gregorius: Numquam est amor Dei otiosus, operatur enim magna, si est. Si autem operari renuit, amor non est. Et Bernardus: Charitas aut proficit, aut deficit. Vnde charitas numquam excidit, sed totum ad modum fermenti et ignis in sui naturam conuertit. Vnde: Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne. Hic enim ignis et calor charitatis inchoatur in via, sed totum cor occupat in Patria. Isaïas: Dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, et caminus in Hierusalem. Vnde sicut a corde quod est in centro, manat vitalis calor in totum corpus, sic a charitate perfecta omnes congregationes operum virtutum, calorem et vigorem suscipiunt, per quem tendant sursum. Et sic dicitur in Matthæo: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Sic, si cor tuum fuerit calens, totum corpus tuum calefactum erit: si diuinum, totus homo diuinus per amorem desinit. Secundum illud Psalmi: Defecit caro mea et cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum.

Gregorius in Euag. bo mi. 30. 10. 2 Bernardus in ser. 26. super. Cant. 10. 2. Exod. 19. c. Isa. 31. d. Et ibat per ciuitates et castella, et cetera. Supra ostendit sine cessatione faciendæ esse bona opera, per manipulationem exempli naturalis. Hic ostendit hoc ipsum per manifestationem diuini decreti. Quod

Mat. 6. c. quidem manifestat dupliciter. Primo quo ad seueritatem diuinæ distinctionis in iudicando: secundo quo ad sublimitatē diuinæ dispositionis in redimendo, ibi: In ipsa die accesserunt quidam. Seueritas autem distinctionis in iudicando ostenditur tripliciter. Primo quantum ad difficultatem in merito: secundo quantum ad rigiditatem in iudicio, ibi: Cum autem intrauerit paterfamilias, et cetera. Tertio quantum ad calamitatem in supplicio, ibi: Ibi erit fluxus et fridor dentium. Difficultatem autem in merito ostendit dupliciter. Exemplo scilicet in facto: et documento, in verbo. Primo igitur, quantum ad exemplum quo ostendit difficultatem ingrediendi in calum dicit:

Mat. 7. b. Et ibat per ciuitates et castella docens, et iter faciens in Hierusalem. In hoc quod ibat et circuibat, patet quod sine cessatione laborabat. Vnde poterat dicere illud psalmi: Pauper sum ego, et in laboribus a iuuentute mea. Et exemplum alijs dabat ad laborandum: Discurte, festina, suscita amicum tuum. In hoc autem quod in Hierusalem ibat, patet quod ad patriam currebat. Vnde in Matthæo: Ecce ascendimus Ierosolimam, et filius hominis tradetur principibus sacerdotum et Scribis, et condemnabunt eum morte. Et in hoc exemplum alijs dabat ad sustinendum: quia ait Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Vnde Iacobus: Exemplum accipite, fratres, exitus mali, et longanimitatis, et laboris, et patientiæ per prophetas qui locuti sunt in nomine Domini, ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, et finem Domini vidistis. Ex hoc ergo exemplo Domini qui tantum laborem et in fine passionem sustinuit, apparet quod difficilis sit aditus cæli. Vnde infra: Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Et hinc est quod oportet, per tribulationes intrare in calum: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Mat. 7. b. Et nota quod in his verbis tria nobis insinuantur exempla Domini, per quæ peruenit quæ ad gloriam paradisi, scilicet: Actio bona, prædicatione vera, et contemplatio tranquilla. Operatio insinuat in hoc: Ibat per ciuitates et castella. Prædicatione in hoc: Ibat docens. Contemplatio in hoc: Erat iter faciens in Hierusalem. quæ est visio pacis per analogiam: Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, et cetera. Sequitur: Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, et cetera. Primum horum, spectat ad prudentiam, secundum ad intelligentiam, tertium autem ad sapientiam. Vel primum ad bonitatem, secundum ad disciplinam, tertium ad scientiam: Bonitatem et disciplinam et scientiam doce me.

Mat. 7. b. Secundo quantum ad documentum in verbo, in quo respondet ad quæstionem de paucitate saluandorum, subdit: At autem illi quidam: Domine, si pauci sunt qui saluantur? Hoc querit iste, quia non audierat diuinam sententiam, qua dicitur: Multi sunt vocati, pauci vero electi, in cuius figura dicitur: Væ mihi: quia factus sum sicut qui colligit in aurumno racemos vindemiæ. Vel ideo hanc quæstionem faciebat, vt occasione daret docendi verbo, quod ostendebat exemplo. Vnde subdit: Ipse autem dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam. Quam angusta porta et arcta via est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inueniunt eam. Porta ista est Christus secundum illud Ioannis: Ego sum ostium. Similiter ipse est via: Ego sum via, et veritas, et vita: nemo venit ad patrem nisi per me. Hæc via arcta est, et porta angusta, non propter paruitatem potentiam, sed propter arduum modestiam, et rectitudinem iustitiæ: Vnde Chrysostomus: Porta arcta, est Christus, non potestatis paruitate, sed humilitate ratione, Christus illos in se non recipit, nisi qui se exuerunt a peccatis, et deposuerunt omnem farcinam

Diuisio. **Infra. f.**

Psal. 87. d. **Prou. 6. a.**

Mat. 10. c. **1. Pet. 2. d.**

Iac. 5. c. **Infra 24. d.**

Ael. 14. d. **Psal. 121. a.**

Psal. 118. b. **Mat. 20. b.**

Micb. 7. a. **Mat. 7. b.**

Ioan. 10. b. **Ibid. 14. a.**

Chrysost. in opere im. perf. Mat. 7. homil. 18. 10. 2.

Mat. 18. b. nam mundi. Et propterea Mathæus ait: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum. Ideo ergo porta cæli dicitur angusta, quia nisi quis se redigat ad paruitatem et austeritatem, non potest intrare. Et quia pauci sunt tales, ideo subdit: Quia multi dico vobis, quærent intrare. Glossa: Salutis et præmiorum amore prouocati. Et non poterunt, itineris asperitate perterriti, quia nõ querunt voluntate integra et plena. Nã volunt Christum consequi, et nolunt eum sequi, secundum illud vult et non vult piger. Vnde Chrysostomus: Nisi ambulerit quis per viam, non poterit peruenire ad Patriam. Si non fuisti nec es in via iustitiæ, et putas te cognoscere Christum, mentiris. Sicut qui audit mel esse dulce et non gustat, nomen mellis scit, gratiam autem et saporem mellis ignorat. Vnde pigri qui volunt et nolunt, intrare non possunt. Similiter nec isti qui volunt simul præsens sæculum et Deum. De quibus Oseas: In gregibus suis, et in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, et inuenient. Et de talibus dicitur: Nemo potest duobus dominis seruire. Subditur: Non potestis Deo seruire et mammoni. Hi non vadunt recte in calum. Vnde in libro Regum: Viquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Quia impossibile est cum cupiditatibus terrenorum introire in regnum cælorum, et difficile est has deponere, ideo oportet conari cõtra appetitum. Propterea dicit: Contendite intrare per angustam portam. Quasi dicat impossibile est intrare cum desiderijs carnalibus, quæ multi querunt. Sed vos saltem nitimini, desiderijs carnis calcatis, et charitatis ardore accendi. Vnde et Mathæus ait: A diebus Ioannis Baptistæ vsque nunc regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. Nec obstat illud quod ibidem dicitur: Iugum meum suave est, quia porta et via celestis arcta est intrantibus, sed dilatatur proficientibus, et ampla est peruenientibus. Pro primis dicebat Psalmographus: Propter verba laborum tuorum ego custodiui vias duras. Pro secundis: Viam mädatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Pro tertijs ibidem: In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Pro tribus his dicitur: Iustorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit vsque ad perfectam diem. Et iterum ibidem: Duxi te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fuero, non artabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum.

Glos. inter. locum 10. s. **Prou. 13. a.** **Chrysost. in opere im. 8. 7. homil. 18. 10. 2.**

Osee 5. b. **Mat. 6. c.**

3. Reg. 18. d. **Mat. 11. d.**

Psal. 118. a. **Psal. 118. d.**

Ibid. b. **Prou. 4. c.**

Ibid. b. **Mat. 25. a.**

Mat. 20. a. **Iob 1. a.**

Dem. 11. b. **Exe. 46. a.**

Chrysost. in opere im. perf. Mat. 7. homil. 18. 10. 2.

Mat. 25. a. Cum autem intrauerit paterfamilias, et cetera. Postquam excitauit ad continue proficiendum in opere bono propter difficultatem in merito, hic secundo excitat ad hoc propter rigiditatem in futuro iudicio, quam ostendit dupliciter videlicet, quia repellit supplicationem precum et allegationem rationum. Primo quantum ad repulsam supplicationis dicit:

Mat. 25. a. Cum autem intrauerit paterfamilias et clauerit ostium, per iudicariam distinctionem. Quæ parate erant intrauerunt cum eo ad nuptias, et clausa est ianua. Et nota quod Christus dicitur paterfamilias respectu iustorum. Vnde Mathæus: Simile est regnum cælorum homini patrifamilias qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam: dicitur autem paterfamilias, quia habet multam familiam. In cuius figuram: Fuit possessio Iob septem millia ouium, tria millia camelorum, quingenta quoque iuga bouum, et quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Et dicitur iudex respectu malorum, quibus claudit ostium misericordie. Vnde dicitur: Cauete ne forte decipiatur cor vestrum, et recedatis a Domino, seruiatisque, dijs alienis, et adoretis eos: iratusque Dominus claudat cælum, et pluuia non descendat. Hæc porta aperta est per totum spatium viæ, sed clauditur in fine. Ezechiel: Porta autem non claudetur vsque ad vesperam. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ.

Chrysost. in opere im. perf. Mat. 7. homil. 18. 10. 2.

Mat. 25. a. **Mat. 20. a.**

Iob 1. a. **Dem. 11. b.**

Exe. 46. a. **S. Bon. To. 2.**

te illius in sabbatis et in Kalendis coram Domino. Et quia subtractio misericordie ducit hominem in recognitionem propriæ miseriæ, et hæc iterum ducit ad precum importunitatē. Ideo subdit: Et incipietis foris stare, et pulsare ostium, per seram penitendim: Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione in speratæ salutis. Sequitur: Dicetes intra se, penitentiam agentes, et cetera. Et ad Hebræos Non enim inuenit penitentiam locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam, Dicentes, Domine aperi nobis, per importunam supplicationem. Nouissime veniunt et reliquæ virgines dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. Et respondens dicit vobis: Nescio vos vnde sitis, per finalem reprobationem: Tunc inuocabunt me, et non exaudiam: mane consurgent, et non inuenient me: eo quod exofam habuerint disciplinam, et timorem Domini non susceperunt. Vnde etiam dicitur: Zelus et furor viri non parcat in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus. Et nota quod Dominus dicitur nescire nos, non quia non cognoscat per simplicem notitiam, cum dicatur: Ipse nouit et decipientem, et eum qui decipitur. Et in Psalmo: In libro tuo omnes scribentur. Sed quia non nouit notitia approbationis, quia dicitur: Cognouit Dominus qui sunt eius. Ideo Iob: Si absorberit eum de loco suo, negabit eum, et dicit: Non noui te.

Sap. 5. a. **Heb. 12. c.** **Mat. 25. a.**

Prou. 1. d. **Prou. 6. d.**

Iob 12. c. **Pf. 138. c.**

2. Tim. 2. d. **Iob 8. d.**

Secundo, quantum ad repulsionem allegationis rationum, subdit: Tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, et bibimus. Ecce allegatio familiaritatis in vita. Et in plateis nostris docuisti, quantum ad familiaritatem in doctrina. Vel potest primum referri ad miracula, quæ fecit Christus inter Iudæos, quando panes multiplicauit: et quam in vinum conuertit. Secundum ad documenta. Nam isti viderant miracula, et audierant documenta. Vnde Mathæus: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere penitentiam egissent. Sic allegant notitiã Christi, quia cognouerunt eius opera et miracula. Cognouerunt etiam verba et documenta. Tales erunt mali Christiani in iudicio. De quibus ad Titum: Constitentur se nosse Deum, factis autem negant. Et quoniam parum valet allegatio cognitionis sine imitatione operis, ideo subdit: Et dicite vobis: Nescio vos vnde sitis. Chrysostomus: Imaginationem meã non cognosco in vobis. Non potestis meorum stipendia militum accipere, qui tyranni vexilla portastis. Hoc autem dicit Chrysostomus, non quantum ad imaginem Creationis, de qua in Psalmo: In imagine pertransit homo: sed quantum ad imaginem recreationis, de qua Augustinus. Non nouit eos Dominus, dum apud eos characterem fidei et dilectionis non inuenit. Vnde negatio notitiæ non respicit extraneitatem personarum, contra quam ipsi allegant familiaritatem, sed solum diuersitatem morum, secundum illud Abacuc: Mundi sunt oculi tui. Domine ne videant malum, et respicere ad iniquitatem non poteris, ideo subdit: Discedite a me omnes operarij iniquitatis. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Ratio autem huius discessionis est distantia inter iustitiam et iniquitatem. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Quoniam ergo reprobi erunt iniusti et tenebrosi et viri Belial, Christus autem iudex erit iustus: erit lux vera: erit sine fine bonus: ideo compellet malos descendere in infernum per finale iudicium, dicendo: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Quoniam ergo homo iudicabitur non secundum magnitudinem cognitionis, sed fortitudinem operis, continue intendendum est operibus bonis. Vnde ad Romanos: Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed

Chrysost. in opere im. perf. Mat. 6. 25. homil. 53. 10. 2.

Psal. 38. b. **Aug. super. Psal. 100. 10. 8.**

Abac. 1. c. **Psal. 6. b.**

2. Cor. 6. c. **Mat. 25. d.**

Rom. 2. b. **Q 2 sed**

sed factores legis iustificabuntur. Propter quod in Psalmo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, et tibi Domine misericordia, quia tu reddes unicuique iuxta opera sua.

Ibi erit fletus et stridor dentium: Hic iam tertio postquam excitauit ad continue proficiendum, ostendendo difficultatem in merito, et rigiditatem in iudicio: excitat ad hoc ipsum ostendendo calamitatem in supplicio. Quod quidem facit dupliciter, scilicet ex consideratione deiectionis propriæ, et consideratione glorificationis alienæ. Primo igitur quantum ad considerationem deiectionis propriæ, dicit: Ibi erit fletus et stridor dentium, quantum scilicet ad pœnam sensus. Et tangitur pœna caloris, ex qua fletus oritur: et pœna frigoris, ex qua stridor oritur dentium. Ideo autem hæc duæ pœnæ corporales magis exprimuntur, siue quia istæ duæ qualitates sunt actiue et magis afflictiue. Propter quod dicitur: Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium. Siue quia dupliciter peccatur, in corpore scilicet per concupiscentiam oculorum, et concupiscentiam carnis. Vnde in his puniuntur. Per quæ peccat quis, per hæc et torquetur. Siue quia fletus venit ab interiori, et stridor dentium venit ab exteriori. Et ab his intelligitur vniuersitas pœnarum maxime corporalium. Nota, inquit Beda, per fletum, qui est oculorum, et stridorem, qui est dentium, veram Resurrectionem intelligi corporum impiorum. Hic autem fletus non erit resolutionis humoris, sed per dolorem et gemitum. Vel, si erit, fiet mirabilis restitutio humoris, sicut etiam mirabiliter in tantis cruciatibus habebunt corpora a spiritibus vegetari: Et quia pœna sensus coniuncta est pœnæ damni, quæ erit anisio societatis sanctorum in gloria paradisi, ideo subdit: Cum uideritis Abraam, et Isaac, et Iacob, et omnes prophetas in regno Dei, id est, omnes Patriarchas et Prophetas. Quorum primi fuerunt exemplar uiuendi in vita. Vnde Ioannes: Si filij Abrae estis, opera Abrae facite. Secundi in vita et doctrina: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui beneficiis attendentes. Vel Patriarchæ fuerunt illi quibus facta est promissio: Propheta illi per quos facta est promissio promulgatio, secundum illud: Sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum eius, et cetera. Et tam isti quàm illi excitauerunt et vocauerunt ad regnum Dei intrandum, quod non intrabunt, sed excludentur qui sunt filij carnis, et sanctorum imitatores esse recusauerunt, ideo subdit: Vos autem expelli foras. Foris canes et uenefici, et impudici, et homicidæ, et idolis seruientes, et omnis qui amat et facit mendacium. In cuius figuram dicitur: Eijce ancillam hanc, et filium eius: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Quia dicitur: Seruus non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum.

Secundo quantum ad considerationem glorificationis alienæ, subdit: Et uenient ab Oriente et Occidente et Aquilone et Austro, hoc est de vniuersitate gentium ex omni parte mundi congregatarum. Iudæis enim repulsis propter suam carnalitatē, conuocauit Dominus gentes tamquam filios spirituales: Vnde dicitur: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, et illas oportet me adducere. Hæc oues congregatæ sunt ab omni parte mundi per ministerium Apostolorum secundum illud Psalmi: Omnes gentes, quascumque fecisti, uenient et adorabunt coram te Domine, et glorificabunt nomen tuum. Et Isaias: Ab Oriente adducam semen tuum, et ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, da: et Austro, noli prohibere. Ideo dicitur de tam distantibus partibus conuocari propter diuersitatem morum, a quibus vocatur ad unitatem charitatis et felicitatis. Propter quod subdit: Et accumbent in regno Dei. Faciet Dominus exercituum omnibus populis in mote hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pin-

guum medullatorum, vindemiæ defæcatæ. Et quia hoc erit ad confusionem improborum et ad gloriam electorum, ideo subdit: Et ecce sunt nouissimi, qui erant primi: et sunt primi, qui erant nouissimi. Primi sunt nouissimi propter superbiam, et nouissimi primi propter humilitatem. Quia dicitur: Omnis qui se exaltat humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. Quare hoc? Quia in Psalmo dicitur: Excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit. Exemplum huius maxime apparet in duplici populo, scilicet Iudæorum, qui sunt excæcati, et gentilium, qui sunt electi. Ad Romanos: Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis uobis ipsi sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fiet. Exemplum etiam huius apparet in Iuda qui fuit Apostolus et damnatus: et in latrone qui fuit saluatus. Et exemplo huius omnes excitantur ad timorem diuinum, secundum illud: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Ex hac ergo consideratione futuri iudicii inducimur ad insistentium continue operibus bonis propter triplicem rationem præmissam. Primo quia difficile est in conspectu Domini iustificari, propter difficultatem in merito. Vnde Psalmus: Non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et Petrus: Si iustus uix saluabitur: impius et peccator ubi parebit? Secundo quia impossibile est excusari propter rigiditatem in iudicio: Qui declinat aures suas ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis. Et Iob: Non parcam ei, uerbis potentibus, et ad deprecandum compositis. Tertio quia necesse habet tribulari propter calamitatem in supplicio: Qui non inuentus est in libro uitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. Et Matthæus dicit de eo, qui non habebat uestem nuptialem: Ligatis manibus et pedibus eius, mitte eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium. Et propterea bonum est consilium sapientis: Quodcumque facere potest manus tua, instantè operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.

In ipsa autem die, et cetera. Postquam excitauit ad faciendum incessanter opera bona, propter seueritatem distinctionis in iudicando, hic secundo excitat ad idem ipsum propter sublimitatem dispositionis in redimendo. Habet autem pars ista partes duas, in quarum prima exprimitur sublimitas dispositionis diuinæ in redemptione humani generis: in secunda uero in reprobatione plebis rebellis, ibi: Hierusalem Hierusalem, et cetera. Sublimitas autem diuinæ dispositionis in redimendo ostenditur tripliciter, scilicet quia passio Christi ante tempus fuit frustra intentata. In tempore debito fuit a Christo uoluntarie suscepta. Ab æterno uero fuit infallibiliter præordinata. Primo igitur insinuat passio Christi ab homine ante tempus frustra intentata, cum dicitur: In ipsa die accesserunt quidam Phariseorum dicentes illi: Exi et uade hinc, quia Herodes uult te occidere. Hic Herodes erat filius illius, qui uolens infantulum Iesum occidere ante tempus, interfecit pueros Bethleem secundum quod dicitur: Tunc Herodes uidens, quoniam illusus esset a Magis, et cetera: mitens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem. Sic et iste filius paterni sceleris imitator, uolebat eum occidere ante tempus, sicut interfecerat præcurso-rem suum. Sicut dicitur: Misit Herodes, et decollauit Ioannem in carcere. Sic etiam et nunc facere uolebat Christo iam adulto, et inde nepos hoc facere uoluit iam glorificato. Virile primus Herodes fuit malus, secundus peior, tertius pessimus. Et omnes persecuti sunt Christum, sed frustra. Quia dicitur in Psalmo: Dominus dissipat consilia gentium, et reprobabat autem cogitationes populorum, et reprobabat consilia principum. Et nota quod Pharisei hoc nuncia-

bant Christo, siue quod aliqui ex eis fortassis erant boni: siue quia uolebant Christum deterrere, et a se repellere: siue etiam quia uolebant eum tentare si ob-
timum desisteret a prædicatione ueritatis. Et illud etiam est magis credibile, quia hoc consueuerunt facere. Vnde Marthæus: Abeuntes Pharisei, consilium inierunt ut caperent Iesum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, et cetera. Et nota hic secundum mysticum intellectum, Herodes interpretatur, in pelibus glorians, quod designat quemlibet superbium et uanegloriosum, qui gloriatur in ostentatione exteriorum operum et uerborum. Et talis persequitur Christum nascetem in Bethleem, qui nascitur tamquam pauper: quia uanegloriosi consueuerunt persequi pauperes Christi. Vnde Bernardus: Paret quantum nocet iniqua potestas: quomodo caput impium subiecto quosque conformet impietati. Misera plane ciuitas in qua regnat Herodes, quoniam Herodianæ particeps erit malitiæ. Herodiana uero malitia est nascetem uelle extinguere religionem. Si quid ergo ad salutem pertinet, si quid religionis exoritur, quicumque resistit, nascetem persequitur Saluatorem.

Secundo uero insinuat passio Christi ut ab ipso uoluntarie suscepta, cum dicitur: Et cetera: et dicitur uulpis illi. Vulpem uocat Herodem propter malitiam et dolositatem, quæ tamen sapientiæ Christi non præualeat: Sapientiam enim uincit malitiæ. Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suauiter. Et quia mors Christi non erat consummanda secundum machinationem humanæ malitiæ, sed secundum dispositionem propriæ sapientiæ et uoluntatis suæ, ideo subdit: Ecce uiscio damonia, et sanitates perficio hodie, et cras per miraculorum operationem. Qui pertransiit bene faciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo. Et tertia die consummor, per passionis perfectionem. In qua dixit Ioannes: Consummatum est. Et ad Hebræos: Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat: auctorem salutis eorum, per passionem consummari. Vnde per istos tres dies possent intelligi tres anni, in quibus Dominus prædicauit, et miracula fecit, et ita quod in ultimo uoluntarie passus fuit, et secundum suam uoluntatem. Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Vnde quando uoluit, nemo eum lædere potuit secundum illud Ioannis: Nemo misit in illum manus quia nondum uenerat hora eius. Vnde uulpina malitia machinari potuit mortem Christi, uerum tamen non potuit perficere nisi quando ipse uoluit. De quo Isaias: Oblatus est, quia ipse uoluit. Et per hoc etiam spiritualiter intelligitur quod Christi corpus mysticum non patitur ab impijshæreticis, nisi secundum quod Deus disponit, quos Christus intelligi uult per Herodem, attribuens ei nomen et proprietatem uulpis.

Tertio insinuat passio Christi ut ab æterno infallibiliter præordinata. Vnde subiungitur: Verumtamen oportet me hodie, et cras, et sequenti die ambulare. Opportunitas illa non fuit ex compulsionem, sed ex superna dispositione, secundum illud: O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetae, et cetera. Hoc enim Deus prouiderat, secundum quod dicitur: Hunc definitio consilio, et præscientiam Dei traditum, per manus iniquorum affligentes intermissis. Hoc etiam Prophetae prædixerunt secundum quod dicitur: Deus autem, qui prænucciavit per os omnium suorum prophetarum pati Christum suum, sic impleuit. Istam opportunitatem diuinæ dispositionis insinuat ipse in passione sua cum orauit, sicut dicitur: Pater mi. Si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat uoluntas tuâ. Et quia diuina dispositio non tantum præordinauit tempus, uer-

um etiam locum, ideo subdit: Quia non capis Prophetam perire extra Hierusalem. Non capit, id est, non conuenit, non capit scriptura prophetalis. Vel non capit diuina prouidentia. Propheta iste per excellentiam Christus est, qui cuncta futura præno-scit, de quo in Deuteronomio: Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus. Et supra: Propheta magnus surrexit in nobis. Istum non conuenit mori nisi in Hierusalem secundum scripturas: Et quia illa erat ciuitas regalis, sacerdotalis, et magistralis. Et Christus erat summus rex, et magister, et sacerdos. Et ideo non debebat mori nisi in illo loco. Vnde infra: Ecce ascendimus Hierosolimam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis: nam Propheta hoc uniuersaliter prædixerunt quod de Hierusalem ueniret lex noua. Vnde Isaias: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacob. Sequitur: Quia de Sion exibit lex, et uerbum Domini de Hierusalem. Et Zacharias: In die illa erit fons patens domui Dauid, et habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatæ. Et nota quod Christus in Hierusalem condemnatus est, sed extra portam passus. Vnde ad Hebræos: Propter quod et Iesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

Mystice uero notandum est quod istud triduum, secundum diuersos expositores, exponitur tripliciter: Allegorice, Moraliter, et Anagogice. Allegorice sic: Prima dies est lex naturæ: secunda est lex scripturæ: et tertia est lex gratiæ: de quo Marcus: Misereor super turbam: quia ecce iam triduo sustinent me, et cetera. Vel primus dies est passionis: secundus sepulturæ: et tertius resurrectionis. Et Ioannes: Soluite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Vel prima dies, est decursus sexuæ ætatis: secunda, quies animarum: et tertia, resurrectio corporum, quæ est in uitam. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Moraliter sic, ut prima dies sit compunctio: Moralis sensus. Secunda confessionis. Et tertia satisfactionis. Deus Hebræorum uocauit nos, ibimus uiam trium dierum in solitudinem. Vel prima dies, est bona cogitatio. Secunda est, bona locutio. Et tertia bona operatio. Ionas, secundum translationem septuaginta: Adhuc tres dies, et Niniue subuerteretur. Vel tres dies sunt triplex uotum religionis, scilicet castitatis, obedientiæ, et paupertatis. Tres scilicet dies sunt in quibus recordabitur Pharaon ministerij tui, et restituet te in gradum pristinum. Anagogice sic ut prima dies sit purgatio: secunda illuminatio: et tertia perfectio. Factum est post triduum inuenerunt illum in templo. Vel, ut prima dies sit contemplatio Dei in suo uestigio: secunda fit in imagine, siue in speculo: tertia, in seipso. Arca fæderis Domini præcedebat eos per dies tres, prouidens castrorum locum. Vel prima dies sit contemplatio subcælestis hierarchiæ: Secunda, cælestis. Et tertia, supercælestis. In prima est dæmoniorum eiectio. In secunda est sanitatis perfectio. Sed in tertia, omnis boni consummatio. Et de hoc triduo dicitur quod exploratores peruenerunt ad montana, et manserunt ibi per tres dies. Hæc arca Christus est, qui in qualibet istarum hierarchiarum est hierarcha Altissimus et dux noster, ut ueniamus ad terram promissionis nobis repromissam. In cuius figuram dicit se per triduum ambulare: quia facit nos per hanc triplicem hierarchiam semper sursum ascendere, nisi forte descendamus ad actiones. In cuius figuram dicitur: Vidit Iacob in scala angelos Dei ascendentes, et descendentes. Nullus uidit eos stantes. In quo significatur quod semper in bono proficiendum est. Hoc est enim appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non

Inf. 18. e
Psal. 137. b
Rom. 11. d
Inf. 23. f
1. Cor. 10. e
Conclusio.
Psal. 142. a
1. Pet. 4. d
Prou. 28. b
Iob. 41. a
Apo. 20. d
Mat. 22. b
Eccl. 9. e
Mat. 2. e
Mat. 14. a
Psal. 32. b
S. Bon. To. 2.

Deut. 18. e
Sup. 7. e
Inf. 18. f
Isa. 2. a
Zac. 13. a
Heb. 13. b
Mysticus sensus.
Allegorice sensus.
Mar. 8. a
Ioan. 2. d
Osea 6. a
Moralis sensus.
Exo. 5. f
Ion. 3. b
Gen. 40. b
Anagogice sensus.
Sup. 2. g
Num. 10. d
Iosue 2. d
Gen. 28. b

Q3 appro-

appropinquamus passibus corporis, sed affectibus cordis et mentis.

Hierusalem, Hierusalem, que occidis prophetas, et cetera. Postquam manifestauit sublimitatem diuinae dispositionis in redemptione humani generis: hic secundo manifestat in reprobatione plebis rebellis. Et primo insinuat rebellionem, deinde obdurationem, et tertio desertionem. Primo igitur quantum ad illius gentis rebellionem, dicitur:

Hierusalem, Hierusalem que occidis prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te. Hic accipitur continens pro contento: Dura ceruice et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, et cetera. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Vnde habetur: Sanguinem innocentem fudit Manasses multum nimis, donec impleteretur Hierusalem usque ad os. Et hoc faciebant, quia habebant odio veritatem luxta illud Amos: Odio habuerunt corripientem in porta: et loquentem perfecte abominati sunt. Et hoc erat, quia nolebant argui. Qui enim male agit, odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Dicitur etiam: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quae recesserunt a me, ipsi et patres eorum praeruaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc. Et filij dura facie, et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te. Et hoc significat ipsa lapidatio.

Secundo quantum ad illius gentis obdurationem, subdit: Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis, et noluiti? In quo nimia eorum apparet obduratio, quae tanta benignitate noluit emolliiri. Christus autem comparauit se auti in communi, quia proprietatem multiplicem habet auis.

Galline proprietatis.

Quantum ad superabundantiam pietatis comparatur gallinae in conuersatione. Quia gallina in sua pietate et vigilantia mouetur ad pullos, et eos congregat, et eos alis defendit contra rapacitatem Milui. Sic et Christus fecit quamdiu in carne fuit. Ideo Mathaeus dicit: Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluiti?

Pellicani proprietatis.

Comparatur etiam Pellicano in passione: quia Pellicanus fertur pullos suos occisos triduo lugere, et post, rostro sanguinem suum fundere, et sic viuificare. Hoc modo Christus ter fletit pro salute humani generis: Primo super Lazarum: Secundo super Hierusalem: Tertio in cruce: Et post sanguinem suum fudit, de quo et nos viuificauit. Vnde in Psalmo: Similis factus sum Pellicano solitudinis.

Aquilae proprietatis.

Tertio comparatur Aquilae in resurrectione et ascensione, quae pullos excitat, ut sursum tendant, et in Solem aspiciant, et in sublimia volent. Et ut hoc possint, lambunt eius sanguinem. Vnde Iob: Numquid ad praecipitum tuum eleuabitur Aquila, et in arduis ponet nidum suum? In petris manet, et in praeruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus. Inde contempletur escam, et de longe oculi eius prospiciunt. Pulli eius lambunt sanguinem: et vbiuinque cadauer fuerit, statim adest. Haec autem auis, licet dura sit extraneis, valde tamen intenta est prouidentiae suae proles. Propter quod merito assimilatur ei Christus Redemptor noster. Vnde dicitur: Circumdixit eum, et docuit, et custodiuit quasi pupillam oculi sui. Sicut Aquila prouocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas et assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Hanc benignitatem recusans, est summa obdurationis et perfidia. Propter quod Isaias: Vae genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis: Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum.

Dent. 32. b

Isa. 1. a

Tertio quantum ad illius gentis desertionem subdit: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: Terra vestra deserta, ciuitates vestrae succensa sunt igni, subdit: Et derelinquetur filia Sion, ut vmbra culum in vinea, et sicut rugurium in cucumerario, et sicut ciuitas, quae vastatur. Et quoniam sicut obdurationi coniungitur desertio, ita deuotioni iuncta est visitatio, ideo subditur: Dico vobis: Quia non videbitis me donec veniat, cum dicitis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Benedictus qui venit in nomine Domini. Sequitur: Deus Dominus, et illuxit nobis. Istud autem referri potest ad visionem fidei, quia non videt nisi qui credit eum verum hominem, et verum Deum: Dixit Dominus caeco nato: Tu credis in filium Dei? Respondit ille, et dixit: Quis est Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo Domine: Et prociens adorauit eum. Potest etiam referri ad visionem speciei, ad quam non peruenit nisi qui benedicit vita et lingua: Tollatur impius ne videat gloriam Dei, secundum aliam translationem. Secundo autem nostram dicitur: In terra sanctorum iniqua gessit, et non videbit gloriam Domini. Et nota quod secundum quod exponit Glossa, loquitur hic de visione in iudicio, quia post visionem Christi in humilitate, non expectatur nisi visio in maiestate. Et haec erit duplex, diuinitatis et humanitatis. Diuinitatis, et haec erit bonorum solummodo, quia habebit gaudium adiunctum maximum. Iob: Videbit faciem eius in nubilo, et reddet homini iustitiam suam. Isaias: Regem in decore suo videbunt. Alia est visio humanitatis, et haec erit omnibus communis. Omnes enim certitudinaliter videbunt potentiam et dominium Christi: Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Vult ergo Dominus dicere quod ille populus Iudaicus non videbit Christum ad suam salutem, nisi conuertatur ad fidem ipsius et laudem, quod tandem expectatur in finali tempore post gentium plenitudinem. Vnde Paulus: Caritas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fiet. Et Isaias clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiae saluae fient. Et in hoc manifeste apparet magnitudo dispensationis diuinae. Propter quam exclamat Apostolus: O altitudo diuitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viae eius!

Isa. 1. b

Pf. 117. d

Ioan. 9. g

Isa. 26. b

Glos. in hunc locum 20. 5.

Iob 33. d

Isa. 33. a

Apo. 1. b

Rom. 9. f

Rom. 11. d

CAPVT XIII.

Et factum est cum introisset, et cetera. Supra confutauit calumniantes Christi miracula in concilio: hic aperte confutat eos in conuiuio. In his enim duobus locis consueuerunt potissime fieri detractiones et obseruationes scilicet in concilijs, et in conuiujs. Diuiditur autem pars ista, quae continet praesens capitulum, in tres partes: In quarum prima confutat Phariseos obseruantes: In secunda informat conuiuas discumbentes, ibi: Dicebat autem et ad inuicatos, In tertia vero erudit turbas subsequentes, ibi: Ibant autem et turba multa cum eo: Circa autem confutationem obseruantium hoc ordine procedit. Primo ponitur obseruatio Phariseorum: Secundo adiungitur detectio obseruatorum, ibi: Et ecce homo quidam hydropicus. Tertio detractorum confutatio, ibi: Ipse vero apprehensum sanauit eum. Obseruatio autem Phariseorum, qua obseruabant Christum, describitur quantum ad duo, scilicet quantum ad benignitatem Christi, et phariseorum malignitatem. Quantum ergo ad Christi benignitatem, dicitur:

Et factum

Baruc. 3. d

Exec. 2. e

Apo. 3. d

2. Cor. 8. b

Sup. 11. g

Ioan. 15. c

Mar. 3. a

Prou. 24. b

Prou. 23. a

Eclli. 39. c

Ibid. d

Eclli. 18. b

Et factum est cum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem. In quo apparet mira Christi benignitas. Magna in hoc, quod conuersabatur cum hominibus mortalibus cum esset Deus: Hic est Deus noster, et non aestimabitur alius aduersus eum, subditur: Post haec in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est. Maior quidem, quia conuersabatur cum suis persecutoribus; Vnde impletum est in eo illud Ezechielis: Filij hominis increduli, et subuersores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas. Sed maxima benignitas, quia conuersabatur usque ad familiare contubernium, ut impleatur illud: Ecce sto ad ostium, et pulso. Subditur: Si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, et cenabo cum illo, et ipse mecum. In hoc ergo quod intrauit domum alienam, commendatur Christi humilitas. In hoc quod in domum Pharisei, charitas. In hoc quod manducauit panem alienum, ipsius Christi paupertas. Et in his ostenditur summa benignitas, quia Altissimus voluit pro nobis humiliari: iustissimus cum impijs conuersari: diuissimus inter homines pauper fieri, vnde dicitur: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quonia propter vos egenus factus est, cum esset diues, ut illius inopia vos diuites essetis. Secundo autem quantum ad obseruantium malignitatem subdit: Et ipsi obseruabant eum. Non dicit Euangelista in quo, ut insinuat quod obseruabant et verba et miracula. Et obseruabant ad comprehendendum et arguendum. Ceperunt Pharisei et legisperiti grauius insistere, et os eius opprimere de multis, insidiantes ei, et querentes aliquid capere ex ore eius, ut accusarent eum. Vnde Ioannes: Si me persecuti sunt, et vos persequuntur: si sermonem meum seruauerunt, et vestrum seruabunt. Obseruabant etiam miracula, secundum quod dicitur: Obseruabant eum si sabbatis curaret, ut accusarent eum. Vnde haec obseruatio procedebat ex malitia insidiare, contra quod dicitur: Ne insidieris, et queras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius. Sed quia difficillimum est homini malitioso declinare proximi obseruationem, ideo dicitur: Ne comedas cum homine inuido, et ne desideres cibos eius, quoniam in similitudinem arioli et coniectoris aestimat quod ignorat. Comede et bibe, dicit tibi: mens eius non est tecum. Cibos quos comederas, euomes: et perdes pulchros sermones tuos.

Et ecce homo quidam hydropicus: Post descriptam obseruationem Phariseorum, hic secundo describitur detectio obseruatorum. Circa quam introducentur tria, scilicet aegritudo ad detectionem dispiciens, quantitas detegens, simulatio regens. Primo ergo quantum ad aegritudinem disponentem, et ad obseruatorum detectionem, dicitur: Et ecce homo quidam hydropicus, erat ante illum. Ad litteram, hic hydropicus sua infirmitate manifesta et graui, viam praebat ad confutandam, et detegendam Iudaeorum perfidiam. Et quoniam tempus et locus se offerebant, ideo dicitur: Et ecce. Quasi Dominus tunc adduxisset eum in medium. Vnde Ecclesiasticus: Opera omnis carnis coram illo, et non est quidquam absconditum ab oculis eius. A saeculo usque in saeculum respicit, et nihil est mirabile in conspectu eius. Septies enim cadet iustus, et resurget: impij autem conuertentur in malum. Non est dicere: quid est hoc, aut quid est istud, omnia enim in tempore suo quaerentur. Et post: Omnia opera Domini bona, et omne opus hora sua subministrabit. Vnde haec aegritudo corporalis valebat ad impugnamdam et expurgandam aegritudinem spiritualem, quia directe erat illi contraria. Nam hic homo hydropicus erat ante Iesum ad misericordiam implorandam, quam Pharisei impugnant. Implorabat namque misericordiam Dei, quia erat homo. Nam dicitur: Misericordia Dei super omnem carnem. Et quia homo infir-

mus, secundum illud Ecclesiastici: Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, et abundans paupertate, et oculus Dei respexit illum in bono. Et quia etiam ante illum erat, quia tales recurrunt ad Deum, et talibus condescendit Deus: Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de caelo in terram aspexit. Ut audiret gemitus compeditorum, ut solueret filios interemptorum, et cetera.

Secundo quantum ad quaestionem detegentem, subdit: Et respondens Iesus dixit ad Legisperitos et Phariseos. Signanter dicit, respondens, cum nullus prius aliquis quaereret, quia respondebat ad eorum cogitationes, quae videbat et audiebat secundum illud Matthaei: Cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? Vnde Glossa: Respondet Iesus insidiosis obseruatoribus, quia dixit Sapiens: Auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non absconditur. Et ideo respondebat cogitationibus mouedo illam quaestionem quam et ipsi cogitabant, cum subdit: Dicens: Si licet sabbato curare? Hanc quaestionem leguntur Pharisei Domino fecisse sicut legitur: Interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum. Sed Mathaeus expressit illorum cogitationem verbo. Lucas non exprimit verbo. Hoc quaerebat Dominus ab eis: quia ipsi fatebantur se legisperitos. Vnde Glossa: A legisperitis iudicium legis quaerit. Propter quod dicitur: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent de ore eius. Et Glossa ibidem: Si sacerdos de lege interrogatur, doceat: alioquin frustra iactat dignitatem, cuius non exhibet operationem. Tertio quantum ad simulationem tegentem, subdit: At illi tacuerunt. Ideo tacuerunt, quia videntes se deprehensos et detectos, timebant suam reuersionem confundi. Vnde Glossa Bedae: Merito tacent enim licet, cur obseruant? Si non licet, cur pecora curant? Vnde ipsi tacendo simulabant ignorantiam, ut cooperiret malitiam. Simile habetur in Mattheo: Vbi cum quaesisset Dominus de baptismo Ioannis vnde erat, noluerunt respondere, ne conuincerentur de incredulitate. Vnde poterat de istis dici illud Ecclesiastici: O praesumptio nequissima, vnde creata es cooperire aridam malitiam, et dolositate illius? Quando autem istis deficiebant folia verborum, recurrerant ad ignorantiae tenebras, et defectum verborum, vnde tacebant non ex prudentia, sed ex ignorantia, quae habet adiunctam malitiam. Vnde Ecclesiasticus: Est tacens, non habens sensum loquelae: et est tacens, sciens tempus apti temporis.

Eclli. 1. b

Pf. 101. c

Mat. 9. a

Sap. 1. c

Mat. 12. a

Mal. 2. b

Glossa Bedae in hunc locum 20. 5.

Mat. 21. c

Eclli. 37. a

Eclli. 20. a

Hebr. 2. d

Sup. 9. c

Glossa interl. in hunc locum 20. 5.

Sup. 8. f

Et factum est cum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem. In quo apparet mira Christi benignitas. Magna in hoc, quod conuersabatur cum hominibus mortalibus cum esset Deus: Hic est Deus noster, et non aestimabitur alius aduersus eum, subditur: Post haec in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est. Maior quidem, quia conuersabatur cum suis persecutoribus; Vnde impletum est in eo illud Ezechielis: Filij hominis increduli, et subuersores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas. Sed maxima benignitas, quia conuersabatur usque ad familiare contubernium, ut impleatur illud: Ecce sto ad ostium, et pulso. Subditur: Si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, et cenabo cum illo, et ipse mecum. In hoc ergo quod intrauit domum alienam, commendatur Christi humilitas. In hoc quod in domum Pharisei, charitas. In hoc quod manducauit panem alienum, ipsius Christi paupertas. Et in his ostenditur summa benignitas, quia Altissimus voluit pro nobis humiliari: iustissimus cum impijs conuersari: diuissimus inter homines pauper fieri, vnde dicitur: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quonia propter vos egenus factus est, cum esset diues, ut illius inopia vos diuites essetis. Secundo autem quantum ad obseruantium malignitatem subdit: Et ipsi obseruabant eum. Non dicit Euangelista in quo, ut insinuat quod obseruabant et verba et miracula. Et obseruabant ad comprehendendum et arguendum. Ceperunt Pharisei et legisperiti grauius insistere, et os eius opprimere de multis, insidiantes ei, et querentes aliquid capere ex ore eius, ut accusarent eum. Vnde Ioannes: Si me persecuti sunt, et vos persequuntur: si sermonem meum seruauerunt, et vestrum seruabunt. Obseruabant etiam miracula, secundum quod dicitur: Obseruabant eum si sabbatis curaret, ut accusarent eum. Vnde haec obseruatio procedebat ex malitia insidiare, contra quod dicitur: Ne insidieris, et queras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius. Sed quia difficillimum est homini malitioso declinare proximi obseruationem, ideo dicitur: Ne comedas cum homine inuido, et ne desideres cibos eius, quoniam in similitudinem arioli et coniectoris aestimat quod ignorat. Comede et bibe, dicit tibi: mens eius non est tecum. Cibos quos comederas, euomes: et perdes pulchros sermones tuos.

Et ecce homo quidam hydropicus: Post descriptam obseruationem Phariseorum, hic secundo describitur detectio obseruatorum. Circa quam introducentur tria, scilicet aegritudo ad detectionem dispiciens, quantitas detegens, simulatio regens. Primo ergo quantum ad aegritudinem disponentem, et ad obseruatorum detectionem, dicitur: Et ecce homo quidam hydropicus, erat ante illum. Ad litteram, hic hydropicus sua infirmitate manifesta et graui, viam praebat ad confutandam, et detegendam Iudaeorum perfidiam. Et quoniam tempus et locus se offerebant, ideo dicitur: Et ecce. Quasi Dominus tunc adduxisset eum in medium. Vnde Ecclesiasticus: Opera omnis carnis coram illo, et non est quidquam absconditum ab oculis eius. A saeculo usque in saeculum respicit, et nihil est mirabile in conspectu eius. Septies enim cadet iustus, et resurget: impij autem conuertentur in malum. Non est dicere: quid est hoc, aut quid est istud, omnia enim in tempore suo quaerentur. Et post: Omnia opera Domini bona, et omne opus hora sua subministrabit. Vnde haec aegritudo corporalis valebat ad impugnamdam et expurgandam aegritudinem spiritualem, quia directe erat illi contraria. Nam hic homo hydropicus erat ante Iesum ad misericordiam implorandam, quam Pharisei impugnant. Implorabat namque misericordiam Dei, quia erat homo. Nam dicitur: Misericordia Dei super omnem carnem. Et quia homo infir-

Secundo quantum ad efficaciam verbi, subdit: Et respon-

respondens ad illos dixit: Cuius vestrum asinum, aut bos in puteum cadet, scilicet per casuale euentum, quia hæc temporalium possessio multis modis potest periclitari, et amitti: Aliquando.

Ab interiori: per propriam mortem, sicut tota die videmus.

Iob 1. c Ab exteriori, per alienam tyrannidem Sicut Iob: Boues arabant, et asinæ pascebantur, et cetera. Et irruerunt Sabæi, culeruntq. omnia.

Exod. 9. a A superiori, per pestilentiam: Ecce manus mea erit super agros tuos, et super equos, et asinos, et camelos, et oves, et boues pestis valde grauis.

Ab inferiori, per ruinam, sicut hic. Vnde non sunt hæc multum amanda, quæ possunt tot modis amitti.

Et tamen istas possessiones diligebat multum pharisæi. Vnde Glossa: Omnes in hac avaritia similes estis. Amor enim bouis et asini faciebat eos non curare de obseruantia sabbati, ideo subdit: *Et non continuo extrahet illum die sabbati?* Per velocem succursum. Glossa: Non animali, sed suæ avaritiæ consilens. Et hoc quidem reputabant se facere sine offensione legis: Si ergo salus hominis præferenda est saluti asini, et bouis: manifestum est in curatione hominis sabbatum non solui. Et est argumentum a maiori. Magis enim videtur quod sabbatum debeat solui per opus magis seruile, quia dicitur: Omne opus seruile non facietis in eo: sed magis est seruile opus, eruere asinum aut bouem, quam sanare hominem. Si ergo ille non soluit sabbatum, qui bouem de fouea extrahit, multo fortius nec ille qui hominem sanat. Nam si opus avaritiæ non soluit, ergo nec opus misericordiæ, cum opus avaritiæ sit seruilitatis, opus misericordiæ libertatis.

Tertio quantum ad euidentiã signi, subdit: *Et non poterant ad hæc respondere illi.* Glossa, conuicti. Tunc enim est euidens signum quod homo sit conuictus, quando deficit via aliqua ad fugiendum. Nec mirum si non poterant respondere sapientiæ Christi, cum nec sapientissimi possent resistere eius discipulis. Vnde infra: Ego dabo vobis os, et sapientiam cui non poterunt contradicere, et resistere omnes aduersarij vestri. Et hoc impletum est in Stephano, de quo dicitur: Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellabatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia, et Asia disputantes cum Stephano: et non poterat resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur.

His autem secundum litteram declaratis, tria nobis consideranda occurrunt secundum spirituale intelligentiam: quæ secundum sanctos elici possunt ex verbis præmissis. Primum est morbus hydropis, cuius proprium est, sicut dicit Glossa quod quanto plus bibit, tanto plus sitit. Et in hoc designat omnem concupiscentiam, quæ numquam satiari potest, et maxime avaritiæ, secundum illud: Ignis numquam dicit, sufficit.

Vnde notandum quod secundum expositores, septem sunt accidentia hydropis. Primum est, tumor corporis. Et per hoc superbia intelligitur: Cunctus populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Secundum est, compressio spiritalium. Et in hoc intelligitur inuidia, quæ spiritalia comprimit. Putredo ossium, inuidia: Tertium est, fetor anhelitus, per quod intelligitur iracundia, quæ facit prorumpere in verba contumeliosa. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant. Quartum est, pigrities pedum: Per quod intelligitur Accidia: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Et Sapiens Pedes eorum pigri ad ambulandum. Quintum est, sitis in appetitu. Per quod avaritia intelligitur: Terra quæ non satiatur aqua, id est, homo terrenus temporalis opulentiã. Et Ecclesiastes: Avarus non im-

Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.
Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.
Leui. 23. a
Inf. 21. c
Act. 6. c
Spiritualis sensus.
Glos. in hunc locum 20. 5.
Prou. 30. b
Dem. 17. c
Prou. 14. d
Psal. 13. a
Tit. 1. d
Sap. 15. d
Prou. 30. b
Eccl. 5. b

A plebitur pecunia. Sextum est, inflatio genitalium. Per quod Luxuria designatur. Vnde Psalmus: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: et non est fanitas in carne mea. Septimum est, infectio Gutta, vel partium exteriorum. In quo intelligitur gula, quæ tota est circa cutem curanda: Quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

Secundum ergo quod considerare debemus est opus virtutis, in quo intelligitur curatio spiritualis ægritudinis. Circa quod tria dicuntur, scilicet *Apprehendit, Sanauit, Dimisit.* Apprehendit, scilicet per infusionem gratiæ: Ego Dominus vocaui te in iustitia, et apprehendi manum tuã, et seruauit te. Et Psalmus: Emitte manum tuam de alto, eripe me, et libera me de aquis multis, et cetera. Sanauit autem, per expiationem culpæ. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et Matthæus: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Dimisit vero per relaxationem pænæ: Misertus autem Dominus serui illius, dimisit illum, et debitum dimisit ei. Et hoc petimus in oratione Dominica: Dimitte nobis debita nostra, et cetera.

C Tertium autem quod considerandum est, est instructionis exemplum, in quo similitudinem ponit de boue, et asino ruentibus in puteum, qui in sabbato extrahuntur. Per bouem et asinum intelligitur vterque populus, scilicet Gentilis, et Iudaicus, secundum illud: Cognouit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui. Nam sic exponit Gregorius vt per bouem et asinum intelligitur vir sapiens, et stultus. Vnde Glossa super illud Deuteronomij: Non arabis in boue simul et asino, id est, fatuum sapientem in prædicatione non sociabis, vt æquali potestate verbum Dei annuncient. Hi ergo cadunt in puteum concupiscentiæ per originale peccatum, et deinde in lymbum infernalem. Et hoc vniuersaliter ante Christi aduentum. Propter quod dicitur: Non me demergat tempestas aqua, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Hinc ergo Christus extrahit die sabbati, id est septima die, quæ est dies sepulcrum Christi, in qua quies incipit animarum, secundum illud Zachariæ: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti viuos tuos de lacu, in quo non est aqua.

Dicebat autem ad inuitatos, et cetera. Postquam confutauit obseruantes. Hic secundo informat conuiuantes. Diuidit autem hæc pars in tres, secundum triplicem informationem. Primum namque informat inuitatos ad conuiuium nuptiale. Secundum informat inuitatos ad conuiuium familiare, ibi: *Dicebat autem et ei qui se inuitauit.* Tertio informat inuitandos ad conuiuium æternale ibi: *Homo quidam fecit canam magnam, et cetera.* Primum horum respicit conuiuium gratiæ. Secundum, naturæ. Tertium, gloriæ. Primum sacramentale. Secundum materiale. Tertium æternale et spirituale. Informans igitur inuitatos ad conuiuium nuptiale, per quod intelligitur status præsentis ecclesiæ, primo vituperat vanitatem, et arrogantiam. Secundo commendat humilitatem et reuerentiam, ibi: *Sed cum vocatus fueris.* In vituperando autem arrogantiam tria introducuntur, scilicet occasio introducens parabolam. Persuasio reprehendens superbiam. Et ratio explicans verecundiam. Primum igitur quantum ad occasionem introducens parabolam dicitur: *Dicebat autem et ad inuitatos parabolam.* Glossa: Parabolam aliud mystice significantem. Quia enim aliquis posset illud Domini documentum referre ad istas nuptias carnales: ideo ipse Euangelista dirigens intellectum expositoris, vult illud parabolice intelligi. Hic enim in docendo erat modus Domini Saluatoris secundum illud Psalmi: Aperiam in parabolis

Psal. 37. b
Phil. 3. d
Isa. 42. a
Pf. 143. b
Pf. 102. a
Mat. 1. d
Mat. 18. d
Mat. 6. b
Isa. 1. a
Greg. in ca. 42. Iob lib. 35. 20. 1.
Dem. 22. b
Psal. 68. b
Zach. 4. c
Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.
Psal. 77. a

bolis os meum: loquar propositiones ab initio, et cetera. Et quia parabola non habet gratiam nisi dicatur suo tempore, secundum illud Ecclesiastici: Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicitur illam in tempore suo. Et econtrario: Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Ideo additur oportunitas loci, et temporis ad inductionem huius parabolæ de conuiuio nuptiali, cum subdit: *Intendens quo modo primos accubitus eligerent,* more scilicet superbiorum, qui quidem mos erat Pharisæis: Amant enim primos recubitus in cænis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus rabbi. Et hoc in signum honoris, secundum illud: Si voluissem ire ad eos, sedebam primus. Primum enim et summum coniuncta sunt. Et superbia et ambitio, inordinatus appetitus est superioritatis et prioritatis. Vnde huiusmodi quærunt superbi, qui ab alijs cupiunt honorari. Exemplo Saul: Nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israel.

Secundo vero, quantum ad persuationem reprehendentem superbiam, subdit: *Dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.* Licet autem istud posset intelligi de carnalibus nuptijs, tamen textus ipse sequens, et expositores volunt intelligi de nuptijs spiritualibus. Vnde Glossa: Cum per gratiam fidei vocatus a prædicatore, membrum Ecclesiæ te iunxeris: non te de meritis gloriantem, quasi ceteris sis sublimior, extollas. Nuptiæ autem istæ non sunt quæcumque, sed nuptiæ agni, de quibus dicitur: Venerunt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit se. Has nuptias fecit Deus pater, secundum quod dicitur: Simile factum est regnum celorum homini regi qui fecit nuptias filio suo. Hæc nuptiæ celebratæ sunt in thalamo veri virginis: In Sole posuit tabernaculum suum. Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Ibi consummatum est matrimonium inter diuinam et humanam naturam, et inter Christum et Ecclesiam, per consequens, secundum illud quod Apostolus de matrimonio dicit: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, et in Ecclesia. Conuiuium in his nuptijs est in susceptione sacramentorum Ecclesiæ, et documentorum sacræ scripturæ: Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem. Immolauit victimas suas, miscuit vinum, et posuit mensam suam. Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, et ad mænia ciuitatis, et cetera. Ad hoc conuiuium vocantur omnes qui vocantur ad fidem per veritatis prædicationem: Misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias. Sic inuitati discumbunt, et manducant per diuinorum verborum, et mysticorum perscrutationem et ruminacionem. In cuius signum cibus ille cælestis vocatus est manhu: Quod interpretatur: Quid est hoc? Quia oportet intelligere, quæ suscipiant, Vnde et in Leuitico dicitur quod animal quod non ruminat, immundum est. In primo autem loco discumbit, qui alijs præferunt, siue in officio dignitatis, siue in priuilegijs sanctitatis, siue in magisterio veritatis. Et ad hoc nõ debet quis ex seipso conscendere, quia dicitur: Nec quisquã sumit sibi honorem: sed qui vocatur a Deo, quemadmodum et Aaron. Et ideo Ecclesiasticus: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne forte elidatur virtus tua. Nec etiam coram alijs: Vnde subditur: In vestitu ne gloriaris vmquam, nec in die honoris tui extollaris.

Tertio autem quantum ad rationem explicantem verecundiam, subdit: *Ne forte honoratiores sit inuitatus ab illo.* Et propter gratiam interiorum maiori honore dignus. Glossa: Gratiostior inuitatori, etsi alijs sit occultus. Vnde dicitur: Ne respicias vultum eius, neque altitudinem stature eius, quoniam abieci eum. Nec iuxta intuitum hominis ego iudicabo.

Eccl. 20. e
Prou. 23. b
Mat. 23. a
Iob 29. d
1. Reg. 15. f
Glos. in hunc locum 20. 5.
Apoc. 19. a
Mat. 22. a
Psal. 18. a
Ephef. 5. g
Prou. 9. a
Mat. 22. a
Manhu.
Exod. 16. c
Leuit. 11. a
Heb. 5. a
Eccl. 6. a
Eccl. 11. a
Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.
1. Reg. 16. b

A Homo autem videt ea, quæ patent: Dominus autem intuetur cor. *Et veniens qui te et illum vocauit,* per iustitiæ dispositionem. Nam spirituum ponderator est Dominus. *Dicit tibi: Da huic locum,* propter dignitatis prelationem: Quia scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te: *Et tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere,* per manifestam deiectionem, secundum illud Psalmi: Exaltatus autem humiliatus sum, et conturbatus. Et ideo Ecclesiasticus: Attende, ne seductus in stultitia humiliaris. Ille autem seducitur stultitia, qui se reputat aliquid magnum: Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit: ipse se seducit. Et talis humiliatur a Deo, iusto Dei iudicio, secundum illud: Deposuit potentes de sede, et exaltauit humiles. De huiusmodi iudicio dicitur: Multi tyranni federunt in throno, et insuspiciabilis portauit diadema. Multi potentes oppressi sunt valide, et gloriosi traditi sunt in manus alterorum. Ideo dicitur: Noli quærere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris. Quia: Hæreditas, ad quam festinat in principio, in nouissimo, benedictione carebit.

Sed cum vocatus fueris, et cetera. Postquam vituperauit arrogantiam, hic secundo incitat ad reuerentiam: quod quidem facit persuadendo humilitatem perfectam: assignando vilitatem adiunctam: Confirmando per æquitatem diuinam. Primum igitur persuadens humilitatem perfectam, dicit: *Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouissimo loco,* te ipsum scilicet omnibus postponentem, secundum illud: Qui cūque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Vnde ipse resedit in nouissimo loco. Vidimus eum nouissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem: et quasi absconditus vultus eius et despectus. In huius humilitatis commendationem sedes excellentiorum remotiores sunt ab altari, et in possessionibus priores dignitate sunt posteriores, ad ipsius scilicet Christi imitationem, qui vtique ad hanc humilitatem inuitabat, cum omnium Apostolorum pedes lauit: Si ego laui pedes vestros Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, et cetera. Quia: Non est seruus maior Domino suo, et cetera. Et ideo Apostolus dicebat: Cum essem liber ex omnibus, omnium me seruum feci. Et rursum: Ego sum minimus apostolorum qui non sum dignus vocari Apostolus. Et iterum: Mihi enim omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc: In gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi. Et ideo dicebat princeps Apostolorum Petrus: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Dominum. *Recumbe igitur in nouissimo loco,* te inferiorum omnibus reputando. Sed dices: Quo modo me vere reputabo omnibus peiorem, cum multi sint me peiores? Ad hoc respondet Bernardus: Si enim in quopiam statu vnumquemque nostrum habeat Deus, liquido cognosceremus, nec supra sane, nec infra sedere deberemus, veritati in omnibus acquiescentes. Nunc autem quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum, et sermo absconditus est a nobis: ita vt nemo sciat, si dignus sit amore an odio, iustus, tutiusq. profecto, iuxta ipsius veritatis consilium, si nouissimum nobis locum eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quam præsumimus altiorum, vnde cedere mox oporteat cum rubore. Non est ergo periculum quantumcumque te humilies, quantumcumque te reputes minorem quàm sis, hoc est, quàm te veritas habeat: Est autem grande malum horrendumq. periculum si vel modice plus vero te extollas, si vel vni videret in tua cogitatione te præferas, quem forte parem tibi veritas iudicat, aut etiam superiorem. Quemad-

Prou. 16. a
1. Reg. 15. f
Psal. 87. d
Eccl. 13. b
Galat. 6. a
Supra. 1. e
Eccl. 11. a
Eccl. 7. a
Prou. 20. e
Mat. 20. d
Isa. 53. a
Ioan. 13. b
1. Cor. 9. e
Ibid. 15. b
Ephef. 3. b
1. Pet. 2. e
Bern. super Cant. ser. 37. 20. 1.
Eccl. 9. a

Quemadmodum enim si per ostium transeas cuius superliminare, ut ad intelligentiam loquar, nimium basium sit, non nocet quantumcumque te inclinaueris: nocet autem si vel transeas digiti spatium plus quam ostij patitur mensura erexeris, ita ut impingas, et capite quasiato collidaris. Sic in anima non est plane timenda quantalibet humiliatio. Horrenda autem nimiumque pauenda vel minima temere presumppta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Quid scis enim o homo si vnus ille quem forte omnium vilissimum atque miserimum reputas, cuius vitam sceleratissimam ac singulariter foedissimam horres, et propterea illum putas spernendum non modo prae te, qui forte iam sobrie et iuste et pie viuere te cõfidis, sed etiam prae ceteris omnibus sceleratis tamquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior et te et illis mutatione dexteræ excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero iam sit. Et propterea non mediocrem, non vel penultimum, nõ ipsum saltem inter nouissimos eligere locum nos voluit, sed recumbe, inquit, in nouissimo loco, ut solus videlicet omnium nouissimus sedeas, neq. nemini non dico præponas, sed nec comparare præsumas. Hæc Bernardus.

Secundo autem assignans vtilitatem adiunctam, subdit: *Ve cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius.* Qui nos inuitauit est Christus, qui venit ad nos vel per inspirationem, secundum illud: Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Vel venit per mortem, ut cum venerit et pulauerit, confestim aperiant illi. Vel venit per finale examen. Etiam venio cito, et merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua. Hic veniens vocat humiles amicos, Christus namque amicus verus est, secundum illud: Omni tempore diligit qui amicus est. Et humiles recognoscat amicos, et tales obediunt ei. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Et tunc vocat non nomine serui, sed amici: iam non dicam vos seruos, subdit: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Tali dicit: *Ascende superius*, id est ad superiorem honorem et dignitatem. Nimis honorificati sunt amici tui Deus, et cetera. Et ideo subdit: *Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus*, id est coram omnibus. Vnde dicitur: Superbum sequitur humilitas, et humilem spiritu suscipiet gloria. Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum et glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum: et ostendam illi salutarem meum. Et propter hoc dicit Iob 22. d. Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: et qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur.

Tertio confirmans per æquitatem diuinam, adiungit: *Quia omnis, qui se exultat*, secundum illud: Quid te eleuat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? *Humiliabitur*, per iudiciariam distractionem: Oculi sublimes hominis humiliati sunt, et curuabitur altitudo virorũ. Exaltabitur autem Dominus solus in die illa. Quia dies Domini exercituum super omnem superbũ et excelsũ et super omnem arrogantem, et humiliabitur. Et postea: Et incuruabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum. Huius exemplum patuit in lucifero: Quo modo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris, et detrahẽt te, et morieris in interitu occisorum. Propter quod dicitur imitatori luciferi, cuilibet superbo, illud Abdæ: Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum.

Ioan. 14. e
Sup. 12. e
Apo. 22. c
Prou. 17. e
Ioan. 15. b
Ibid. e
Psal. 138. e
Prou. 29. d
Psal. 90. d
Iob 22. d
Iob 15. b
Isa. 2. e
Isa. 14. e
Eze. 28. b
Abd. 1. a

A Et post: Si exaltatus fueris vt aquila, et inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Ideo consulit sapiens: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne forte elidatur virtus tua per stultitiam. Sequitur: Et relinqueris velut lignum aridum in eremo. Sic diuina iustitia superbos humiliat: et e contrario humiles exaltat, ideo subdit: *Et qui se humiliat*, per voluntariam abiectionem. Custodiens paruulos Dominus: humiliatus sum, et liberauit me. Et: Ludam et vilior fiam plus quam factus sum: et ero humilis in oculis meis, *exaltabitur*, per diuinam glorificationem. Exemplum est in Domino Saluatore: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Et post: Propter quod et Deus exaltauit illum, et cetera. Et ideo dicitur: Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis. Et de his duobus in Psalmo: Omnia cornua peccatorum confringam: et exaltabuntur cornua iusti. Et Ezechiel: Scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, et exaltaui lignum humile. Ratio autem huius iustitiæ et æquitatis est. Quia quanto quis magis se exaltat tanto minus honorat Deum, et tanto minus magnificat Deum, ac per hoc tanto magis est auersus a Deo. Et sic per consequens tanto minus est: Nihil factus es, et non eris in perpetuum. Rursus quanto magis se exaltat, tanto magis se supra seipsum erigit, ac per hoc tanto magis euanescit. Et quanto magis euanescit, tanto plus a veritate recedit, et tanto minus est. Ergo quanto quis magis se exaltatur, tanto magis deijcitur. Eleuasti me, et quasi super ventum ponens elidisti me valide. Postremo quanto quis magis se exaltat, tato gloriam hominum magis amat. Et quanto illam magis amplectitur, tanto plus est subiectus humanis laudibus, et propter hoc tanto magis hominum seruus, et tanto magis deiectus. Verum tamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarentur. Sed e contrario quanto quis magis se humiliat, tanto magis Deum honorat. Magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur. Et quanto magis Deum honorat, tanto magis ad ipsum appropinquat, ac per hoc tanto ad sublimiora eleuatur. Ambrosius: Quanto magis se humiliat homo, tanto redit ad interiora: et quanto magis interiora colligitur, tanto virtus eius maior efficitur. Quanto igitur quis magis humiliatur, tanto secundum veritatem maior efficitur. Vnde dicitur: Virtus in infirmitate perficitur. Postremo quanto magis humiliatur, tanto terrenorum gloriam minus æstimat: et quanto minus eam æstimat, tanto magis calcatur: et quanto magis eam calcatur, tanto ad sublimiora surripitur, et ita tanto maior efficitur. Pro eo quod fuisse derelicta et odio habita, et non erat qui per te transiret: ponam te in superbiam seculorum, gaudium in generatione et generationem. Igitur omnis qui se exaltat, quanto magis se exaltat, tanto magis se elongat a superioribus: et quanto se magis elongat a superioribus, tanto magis recedit ab interioribus, ac per hoc tanto magis subijcit se inferioribus. Ergo quanto quis magis effertur, tanto magis secundum veritatem deijcitur, et secundum diuinum iudicium est deijciendus. Et e contrario, omnis qui se humiliat, quanto magis se humiliat, tanto magis appropinquat ad superiora, et tanto magis redit ad interiora, ac tanto magis calcatur inferiora: ergo quanto magis se humiliat sub Deo, tanto magis exaltatur diuino iudicio.

Dicebat autem et ei, et cetera. Postquam informat inuitatos ad conuiuium nuptiale, hic secundo informat inuitantes ad conuiuium familiare. In qua informatione primo retrahit inuitantes a curialitate mundana: Secundo allicit ad curialitatem diuinam, ibi: *Sed cum facis conuiuium*. Retrahens igitur a mundana curialitate, tria introducit ad huiusmodi refectionem, scilicet occasionem inducentem: exhortationem

Ibid. b
Eccli. 6. a
Psal. 114. b
2. Reg. 6. d
Phil. 2. a
1. Pet. 5. b
Psal. 74. b
Eze. 17. g
Eze. 28. e
Iob. 10. e
Psal. 72. e
Eccli. 3. e
Isa. 60. e
2. Cor. 12. e
Isa. 60. e

tionem erudientem, et rationem persuadentem. Primo igitur quantum ad occasionem inducentem, dicit: *Dicebat autem et ei qui se inuitauerat.* Hoc ideo illi dicebat: quia inuitatio illius dedit occasionem loquendi de modo inuitandi, secundum illud Ecclesiasticus: In medio infensorum serua verbum temporis. Vel ideo illi dicebat, ut ministranti sustentationem corporalem rependeret spirituales eruditionem, vt sic vicissim ostendat dona diuina esse communicanda secundum illud: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterum illam ministrans. Vnde forma datur hic viro spirituali suscipienti cibum corporalem, vt hospiti suo dispenset spirituales sicut insinuatur supra: Martha suscepit Christum in domum suam. Et soror eius Maria sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. In cuius designatione dicit sapiens de sapientia, videlicet Christus: Proposui hanc adducere mihi ad conuiuendum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis, et erit allocutio cogitationis et tædij mei. In hoc etiam datur forma quod in conuiujs virorum spiritualium spiritualia verba sunt miscenda. Ideo consuetudo est quod in corporali refectione miscetur lectio spiritualis propter verbum Domini quod non in solo pane viuunt homines, sed in omni verbo quod egreditur de ore Domini.

Secundo quantum ad exhortationem erudientem, subdit: *Cum facis prandium aut canam.* Prandium, mane: canam, vesperi. *Noli vocare amicos tuos*, ratione sodalitatatis: Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? Quia dicitur: Sodalis amico condoletur causa ventris, et contra hostem accipiet scutum. *Neque cognatos*, ratione affinitatis: Misericordia hominis, circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem. *Neque vicinos*, ratione familiaritatis. Ideo dicitur: Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinis qui testimonium reddiderunt charitati tuæ. *Neque fratres*, ratione consanguinitatis, quia dicitur: Obliviscere populum tuum, et domum patris tui. Et: Qui dixerit patri suo, et matri suæ: Nescio vos: et fratribus suis, ignoro illos, et nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum seruauerunt, iudicia tua o Iacob, et legem tuam o Israel. *Neque diuites* ratione pompæ. Quia dicitur: Homo quidam erat diues qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide. Et post subdit quod sepultus est in inferno. Hæc autem non dicit quia contra præceptum sit inuitare notos, cum scribatur: Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, et est infideli deterior. Et de Ioseph scribitur quod fecit conuiuium fratribus suis. Sed hoc dicitur quod homo in huiusmodi inuitationibus si vult vitam æternam mereri, non debet habere intentionem carnalem, sed spirituales, non terrenam sed cælestem, non mercenariam sed piam. Propter quod nota quod est conuiuium indifferens: quod quidem est familiaritatis humanae, de quo legitur: Ibant filij eius, et faciebant conuiuia per domos, vnusquisque in die suo. Et est conuiuium malum, et hoc triplex: scilicet, malum, peius, pessimum. Primum est Gastrimargiæ, de quo ad Romanos: Non in comessationibus et ebrietatibus, et cetera. Noli esse in conuiujs potatorum, nec in comessationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt. Qui vacantes potibus, et dantes symbola confumentur. Et epulati estis super terram, et in luxurijs nutritis corda vestra. Secundum est iactantiæ: De quo Daniel: Balthazar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis, et cetera. Er: Hero des natalis sui cænam fecit principibus et tribunis et primis Calilææ, Et in primo conuiuio deuastata et

Eccli. 27. b
1. Pet. 4. b
Sup. 10. g
Sup. 8. b
Deu. 8. a
Mat. 4. a
Mat. 5. g
Eccli. 37. a
Eccli. 19. b
Ioan. Can. 3. b
Psal. 44. c
Deu. 33. b
Inf. 16. e
1. Tim. 5. a
Gen. 45. g
Varia conuiuia
Iob 1. a
Rom. 13. d
Prou. 23. c
Iac. 5. a
Dan. 5. a
Mar. 6. c

A dehonestata fuerunt vasa Domini. In secundo interfectus est præcurfor Christi. Tertium est malitiæ, de quo dicitur quod Absalon vocauit Ammon fratrem suum ad conuiuium, vbi sequitur quod in conuiuio interfecit eum. Et in Machabæis dicitur quod filius Abobi fecit conuiuium magnum Simoni: et cum inebriatus esset, occidit eum et duos filios eius. Est etiam conuiuium bonum triplex, scilicet, bonum, melius, et optimum. Primum est pietatis, de quo infra: Cum facis conuiuium voca pauperes et debiles, et cetera. Secundum est charitatis, de quo in Canticis: Comedite amici, et bibite, et inebriamini. Tertium est felicitatis: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecata. Primum conuiuium, id est indifferens permittitur. Secundum, id est, illud malum prohibetur. Tertium vero suadetur.

Tertio quantum ad rationem persuadentem, subdit: *Ne forte te et ipsi reuident, et fiat tibi retributio.* Quia qui opera facit pro terrena mercede, non habet nisi terrenam retributionem et temporalem. Nam merces æterna commutatur in temporalem, per amorem gloriæ: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem nõ habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Vnde de hypocritis dicitur: Amen dico vobis receperunt mercedem suam pro amore terrenitatis. Vnde super illud Exodi: Timuerunt obfretices Deum, et ædificauit illis domos. Dicit Glossa quod merces æterna illis in temporalem commutata est pro amore carnalitatis: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Et hoc est, quia sicut dicitur: Nemo potest duobus Dominis seruire. Et intentio operi tuo, vt dicit Ambrosius, nomen imponit. Ideo qui facit rem pro mercede temporali, fraudatur mercede æterna, quia nulli operi debetur cælum quod fit propter mundum. Sed contra: Ea quæ propter Deum fiunt, vtraque mercede digna sunt. Vnde dicitur: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est et futura. Et ideo dicebat Dominus: Quærite primum regnum Dei, et iustitiam eius: et hæc omnia adjicientur vobis. Homini vero mundano dicitur: Fili recorde quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

Sed cum facis conuiuium, et cetera. Postquam retraxit a curialitate mundana, hic secundo inuitat ad curialitatem diuinam. Quod quidem facit tripliciter, scilicet per commendationem pietatis fraternæ: per assignationem rationis inductiæ: et per approbationem rationis inductæ. Primo igitur quantum ad commendationem pietatis fraternæ, dicit: *Sed cum facis conuiuium, voca pauperes*, propter defectum rerum exteriorum: Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam, et cetera. Et hoc præcipiebatur in lege: Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno et pauperi, qui tecum versatur in terra. Huic pauperi debes aperire manum et maxime iusto. Vnde Ecclesiasticus: Viri iusti sint tibi conuiuæ, et in timorem Dei sit tibi gloriatio. Et in Tobia dicitur: Cum esset dies festus et factum esset prandium bonum in domo Tobia, dixit filio suo: Vade, et adduc aliquos de tribu nostra timentes Deum, vt epulentur nobiscum. Vnde Ecclesiasticus: Da bono, et non receperis peccatorem: Benefac humili, et non dederis impio. Verum tamen nõ excluditur hic quin etiam alijs pauperibus debeat fieri elemosyna, et quin ipsi debeat vocari, sicut satis innuit Chrysostomus super Mattheum dicens: *Quamdiu nõ fecistis vni minimorũ horũ, neque mihi*

3. Reg. 13. e
1. Mach. 16. c
Cant. 5. a
Isa. 25. b
Mat. 6. a
Ibidem.
Exod. 1. d
Glos. in huc locum 10. 5.
Mat. 10. d
Mat. 6. c
1. Tim. 4. b
Mat. 6. d
Infra 16. f
Isa. 58. b
Deu. 15. b
Eccli. 9. d
Tob. 2. a
Eccli. 12. b
Chryst. in 6. 25. Mat. hom. 80. 10.
2. in sensu tantum.

mihī fecistis, dicit Dominus. Ait enim: Nō de discipulis hoc solum dictū est, neque de his qui elegerūt monachorū vitam, sed de omni homine fideli. Qui enim talis est, et si seruus fuerit, et si eorū qui in foro mendicant, credat autem in Deum, iustum est vt omnium fruatur deuotione. Et si despexerimus talem hominem nudum vel esurientem, hęc audiemus verba, et cetera. *Debiles*, propter defectum virium. Non te pigeat visitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis. Et in Matthæo: Infirmus eram et visitasti me, dicit Dominus: Quia qui infirmitati alienę condescendit quod illi facit, Christo impendit. *Clau-*
Inf. 14. c *dos et cacos*, propter defectum membrorum. Exi cito in plateas et vicos ciuitatis, et pauperes ac debiles, et cacos et claudos introduce hęc. Et hoc quidem recte, quia miseris impendenda est misericordia, et subuentio his qui habent penuriam. Vnde dicitur: *Mar. 8. a* Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent.
 Secundo quantum ad assignationem rationis inductiua subdit: *Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi*. Ideo oportet quod alius retribuatur pro eis. Fecneratur Domino qui miseretur pauperis: quod dicitur propter immensitatem mercedis, de qua subditur: *Retribuatur enim tibi in resurrectione iustorum*, id est, in gloria æterna. De qua Resurrectione in Apocalypsi: *Beatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima*. Et infra: Illi qui digni habebuntur saculo illo in resurrectione ex mortuis, neque nubēt, neque ducent vxores, neque vltra mori poterunt. Æquales enim angelis sunt, et filij sunt Dei, cum sint filij resurrectionis. In hac resurrectione resurgēt mali ad mortem. Sed iusti ad vitam. Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitę, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. In hac, retributio fiet misericordibus. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Benefac iusto, et inuenies retributionem magnam, et si non ab ipso, certe a Domino: Et maxime de elemosyna. Vnde in Matthæo: Venite benedicti patris mei, et cetera. Et post: Esuriui enim et dedistis mihi manducare, et cetera. Et ideo Matthæus ait: Beati misericordes: quoniam ipsi misericordię consequentur. Vnde operibus pietatis maxime fit retributio felicitatis. Propter quod dicitur: Elemosyna viri quasi sacculus cum ipso, et gratiam hominis quasi pupillam conferuabit: et postea resurget, et retribuet illi retributionem vnicuique in caput ipsorum. Ratio autem huius est, quia nemo est dignus misericordia, nisi qui facit misericordiam. Quia: Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Et nullus ad æternam beatitudinem venit, nisi per misericordiam. Homines et iumenta saluabis Domine: Quę admodum multiplicasti misericordiam tuam Deus. Et: Non ex operibus iustitię, quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.
 Tertio quantum ad approbationem rationis inducitur, subdit: *Hęc cum audisset quidam de simul discumbentibus*. Audisset, inquam, non tantum aure corporis, verum etiam aure mentis vel cordis, secundum illud: Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat Ecclesijs. Et quoniam qui sic audit credit, secundum illud: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi, id est, qui credit audiendo testimonium reddit loquendo et confitendo. Auris audiens beatificabat me, et oculus vidēs testimonium reddebat mihi, ideo subdit: *Dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei*, quasi dicat: Melior est retributio quę erit in resurrectione mortuorum, quā ista quę erit in presentia, quia ista est misera, illa vero beata: quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Vnde in Apocalypsi: Beati qui ad cęnam nuptiarum agni vocati sunt. Et nota quod cibus ille qui erit in regno Dei, non erit cibus carnalis, sed panis spiritalis. Et iste panis est verbum increatum, et verbum in carna-

tum. Quem quidem panem manducamus sacramentaliter, secundum illud: Probet autem seipsum homo: et sic de pane illo edat, et de calice bibat. In Patria vero manducabimus spiritualiter, videndo faciem ad faciem. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et: Hęc est vita æterna. Vt cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum. Hic panis promittitur nobis edendum post egressum de hac vita. Vnde Psalmus: Cum dederit dilectis suis somnum: ecce hereditas Domini, filij merces, fructus ventris. Sicut autem nemo venit ad somnum quietis, nisi per senarium laboris: sicut panis manducationem præcedit senarius panum qui sunt preparatorij ad illum cibum æternum quem manducabimus in Patria.
 Primus panis est doloris pœnitentię: Fuerūt mihi lacrymę meę panes die ac nocte, et cetera. Et iterum: Surgite postquam federitis qui manducatis panem doloris. De hoc pane dicitur in figura: Dedit Abraam Agar panem, et virem aquę, et cetera, et dimisit eam. Quę cum abiisset, errabat in solitudinem, et cetera. Secundus est panis laboris et iustitię: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et: Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, et bene tibi erit. Tertius est panis instructionis et doctrinę. Non in solo pane viuunt homo: sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. De hoc dicitur: Paruuli potierunt panem, et non erat qui frangeret eis. Quartus est panis Sacramenti eucharistię, de quo in Ioanne: Panis quem ego dabo, caro mea est. Et in Matthæo: Cęnantibus autem eis, accepit Iesus panem, et cetera. Quintus est panis consolationis internę. Dederunt puero Ægyptio panem, et cetera. Quę cum comedit, reuersus est spiritus eius, et resocillatus est. Et Sapiens: Panē de celo præstitisti illis sine labore. Sextus est panis contemplationis supernę. De quo in Genesi: Afer pinguis panis eius: et præbebit delicias regibus. Et: Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis. Et: Cibabit illum pane vitę et intellectu, et aqua sapientię salutaris potabit illum. Per hos sex panes venit ad septimum, de quo hic: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*. Sed multi fuerunt ita miseri quod non possunt venire de pane ad panem. Vnde ad panem celestis conuiuij non veniunt, quia panes alios præambulos manducare nolunt. In figura horum septem panum dicitur: Accipiens Iesus septem panes, et cetera, gratias agens fregit, et cetera. Incipiendo namque a pane doloris pœnitentię peruenitur ad panem refectionis æternę: quem qui manducauerit non habebit vltorius vllam penuriam: Ego sum panis vitę, qui venit ad me non esuriet: et qui credit in me, non sitiet. Quia nec habebit fastidium secundum illud Ecclesiastici: Qui edunt me, adhuc esurient: et qui bibunt me adhuc sitient: vsque ibi: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.
 At ipse dixit ei: Homo quidam, et cetera. Postquam inuitatos informauit ad conuiuium nuptiale, et inuitantes ad conuiuium familiare, hic informat inuitandos ad cõuiuium æternale per introductionem parabola. In hac autem parabola tria introducuntur. Quorum primum est inuitatio plurimorum. Secundum est excusatio inuitatorum, de qua ibi: *Et ceperunt simul omnes excusare*. Tertium est repulsio contemptorum, ibi: *Et reuersus seruus*, et cetera. Circa autem inuitationem plurimorum tria introducuntur ab Euangelista, scilicet preparatio refectionis æternę, vocatio multitudinis ad fidem, et excitatio eiusdem ad deuotionem. Primo igitur quantum ad preparationem refectionis æternę, dicitur: *Homo quidam fecit cęnam magnam*, id est Christus preparauit refectionē æternam. Nam Christus dicitur homo quidam singulariter, Conceptus sine virilij femine,

femine, natus sine matris dolore, immunis ab omni peccato, et mortuus pro hominum peccato. De quo homine in Psalmo: Homo natus est in ea, et ipse fundauit eam Altissimus. Hic fecit cęnam, quia preparauit refectionem summam et vltimam. Vnde Glossa: Hoc conuiuium non prandium, sed cęna dicitur, quia post prandium, de quo Matthæus agit, cęna restat, et post cęnam nullum conuiuium restat. De hac cęna dicitur: Beati qui ad cęnam nuptiarum agni vocati sunt. Hęc cęna magna est, quia inestimabilis. Vnde in Genesi: Ego merces tua magna nimis. Quia interminabilis: O Israel, quā magna est domus Dei, et ingens locus possessionis eius! Magnus est et non habet finem, excelsus et immensus. Ideo autem aestimari non potest, quia tam cibus quā ille qui ministrat, Deus est, et summum bonum: Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedetis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. De quo in Psalmo: Inebriabuntur ab vberate domus tuę, et torrente voluptatis tuę potabis eos.
 Secundo quantum ad vocacionem multitudinis ad fidem, subdit: *Et vocauit multos*, ad fidem, quia de omni itatu, et gente, et ætate. Secundum illud Ioelis: Sanctificate ieiunium, vocate cęntum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate fenes, congregate paruulos, et fugentes vbera. Qui sic vocantur, per consequens ad æternam refectionem vocantur. Vnde Petrus: Deus autem omnis gratię qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, et cetera, ipse perficit, et cetera. Ideo autem vocat multos vt ostendat summam libertatem et benignitatem, sed ideo paucos elegit vt ostēdat iudicij seueritatem. Propter quod Matthęus: Multi sunt vocati: pauci vero electi. Vnde hęc vocatio multitudinis comparatur captioni fagenę, quę capit ex omni genere piscium: Simile est regnum celorum fagenę missę, et cetera, et ex omni genere piscium congreganti, et cetera.
 Tertio quantum ad excitationem eiusdem multitudinis ad deuotionem, subdit: *Et misit seruum hora cęna dicere inuitatis, vt veniant*. Seruus iste, vt dicit Glossa, est ordo prædicantium: qui cum sint multi, intelliguntur tamen nomine vnius serui, pro vnitatis officij de qua missione: Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, et ad mania ciuitatis. De hoc seruo Isaias ait: Et nunc hæc dicit Dominus formans me ex vtero seruum sibi, et cetera. Parum est vt sis mihi seruus ad suscipiendas tribus Iacob, et fæces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terrę. Hora cęnę, est finis sæculi, hoc est, tempus sextę ætatis, secundum illud: In quos fines seculorum deuenerunt. Et: Filij, nouissima hora est. Hi serui dicunt inuitatis vt veniant ad cęnam, veniant inquam per internum desiderium et deuotionem, secundum illud Psalmi: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei. Hi serui Dei debent prædicare, secundum illud Isaię: Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacob, et docebit nos, et cetera: quia secundum illud in Apocalypsi: Et qui audit dicat: Veni. Et quia nihil tantum excitat desiderium ut veniat ad Deum, quantum consideratio illorum præmiorum, ideo subdit: *quia iam parata sunt omnia*. Parata sunt habitacula: In domo patris mei mansiones multę sunt. Si quominus dixisset vobis: quia vado vobis parare locum. Et si abiero et preparauero vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad meipsum. Item preparata sunt grandia: Oculis non vidit, et auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit quod preparauit Deus ijs qui diligunt illum, acceptum est, S. Bon. To. 2.

de Isaię: Oculis non vidit, Deus, absque te, quę preparasti expectantibus te. Item preparata est mensa. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me, et cetera. Item preparata est sponsa cum ijs qui prædestinati sunt ad vitam: Venerunt nuptię Agni, et vxor eius preparauit se, quia sicut dicitur: Quę paratę erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, et clausa est ianua. Et ceperunt simul omnes. Post inuitationem plurimorum sequitur hic excusatio vocatorum, quia multi veniunt ad fidem qui tamen nolunt peruenire vsque ad charitatem, propter vitiorum pronitatem quam in excusationis velamen assument, quia ceperunt simul omnes excusare. Glossa: Excusat se omnis qui plus terrena quā celestia diligit, etiam si ad celestia se tendere dicat. Quoniam ergo triplex est radix omnis peccati quę nos retrahit a charitate, Christi, ideo hic tria genera hominum citationem huius reprobantium introducit, secundum triforem excusationem. Quarum prima venit ex ambitione superbię: secunda ex sollicitudine auaritię: tertia vero ex libidine lasciuię. Primo igitur quantum ad primam excusationem, quę venit ex ambitione superbię, dicitur: *Primus dixit illi: Villam emi*. Iste primus est superbus, qui semper vult obtinere primatum: Initium superbię hominis, apostatare a Deo, quoniam ab eo qui fecit illum, recessit cor eius, quoniam initium omnis peccati est superbia. Huius est villam emere, quia nihil aliud querit quā dominari, et præfesse. Vnde Augustinus: In empta villa dominatio notatur et superbia. Habere enim villam, homines sibi in illa subdere, superbię vitium primū notat. Hanc emptio nem facit superbus dando animam in seruitutē diaboli, quia: Omne sublime videt et ipse est rex super vnuerfos filios superbię. Vnde dum vult esse dominus hominum, efficitur seruus vitiorum, et hęc est valde mala permutatio. Vnde talis fatetur se seruum cum subdit: *Et necesse habeo exire et videre illam*. Hanc necessitatem inducit superbia quę facit hominē euanescere, et quodam modo extra se exire: Ex te exhibit cogitans contra Dominum malitiam: mente pertractans præuicationem. Et quia vitium palliat se sub pallio virtutis, quia superbus vult videri humilis, ideo subdit: *Rogo te habere me excusatum*. Glossa: Ora pro me quia homo peccator sum, seipsum humiliat in voce, cum superbiat in corde. Vnde Gregorius: Humilis sonat in voce, dum autem venire contemnit, superbia est in actione. Tales designantur per illos de quibus dicitur: genuflexo ante eum, illudebant ei. Et de huiusmodi dicitur: Est qui nequiter humiliat se, et interiora eius plena sunt dolo. Et de talibus dicit propheta in Psalmo: Non declines cor meum in verba malitię, ad excusandas excusationes in peccatis. Et ideo econtrario dicitur de viro iusto: Iustus prior est accusator sui.
 Secundo quantum ad secundam excusationē quę venit ex sollicitudine auaritię subdit: *Et alter dixit: Iuga bouum emi quinque*. Sollicitudo namque auaritię facit quod quis non querit nisi terrena tractare, ideo labori bouum comparatur, quorum est terram sulcare et exercere. Et dicuntur quinque iuga bouum propter quinque sensus conuersos ad hęc terrestria. Vnde Glossa: Hęc iuga bouum dicuntur quia per hos terrena reguntur. Boues enim terram versant. Dicit etiā post iuga, quia collum ligant, et ceruicem domant, et totum deprimunt in terram, et animā vendunt pro terra: Nihil est iniquius, quā amare pecuniam. Hic enim et animā suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Quia, vt dicitur: Vbi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. Et thesaurus auari est extra se, scilicet in terra, ideo intima hominis auari proiecta sunt in terra. Vnde necesse est, quod iugo seruitutis opprimatur, quia vendidit semetipsum, R metipsum.

1. Cor. 11. g

Ioan. 6. f
Ioan. 17. a

Pf. 126. a

Psal. 41. a

Pf. 126. a
Gen. 22. b

Gen. 3. b
Pf. 127. a

Mat. 4. a

Tbren. 4. a

Ioan. 6. f
Mat. 26. c

1. Reg. 30. c

Sap. 16. c

Gen. 49. c
Prou. 9. a
Eccli. 15. a

Mat. 15. d

Ioan. 6. d

Eccli. 24. e

Isa. 64. a

Psal. 22. a

Apo. 19. a
Mat. 25. a

Glos. in hęc locum 10. s.

Eccli. 10. b

August. de Verbis Do. ser. 33. 10. 10.

Iob 41. d

Nabum. 1. c

Glos. interlin. in hęc locum 10. s. ex Greg. vs infra.

Greg. in Euağ. homil. 36. 10. 2.

Mat. 27. d
Eccli. 19. d

Pf. 140. a
Prou. 18. e

Glos. in hęc locum 10. s.

Eccli. 10. b

Mat. 6. c

Eccli. 27. a metipsum. Vnde Ecclesiasticus: Inter medium venditionis, et emptionis angustabitur peccatis. Reddit enim auaritia sollicitum et curiosum, ideo subdit: *Et eo probare illa, quia curiosus continuam curam de superfluis habet.* Vnde Glossa: Recte per quinque sensus curiositas designatur quæ dum exterior inuestigat vitam proximi, sua intima nescit, et curiosi animus quanto est peritior alieni, tanto ignarior fit sui. Et nota quod charitas non habet nisi iugum vnum: quia omnem sollicitudinem reducit ad vnum, secundum illud: Vnum est necessarium. Et: *Sollicitum ambulare cum Deo tuo, et cetera.* Et: Iugum meum suauis est, et cetera. Et: Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Sed curiositas habet quinque, quantum ad vniuersitatem sensibilium circa quæ versatur. Vnde Ecclesiasticus: Inueni quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se in finibus miscuerit quæstionibus. Et quoniam vitium cupiditatis et auaritiæ palliat se sub specie prouidentia, ideo subdit: *Rogo te, habe me excusatum, sed talibus potest dici illud: Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper malitias tuas docuisti vias tuas, et in alijs tuis inuentus est sanguis animarum pauperum et innocentium?*

Tertio quantum ad tertiam excusationem, quæ venit ex libidine lasciuia, subdit: *Et alius dixit: Vxor rem duxi, et ideo non possum venire.* Hæc vxor est concupiscentia carnis, de qua Ecclesiasticus: Inueni amariorem morte mulierem quæ laqueus venatorum est, et fagina cor eius. Hæc dicitur vxor propter vehementem libidinis adhesionem: An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne vna: propterea addit: *Et ideo non possum venire.* Nec addit: habe me excusatum, quia solum peccatum carnis est quod minime palliat se sub specie virtutis, et minime excusatur, et tamen secundum veritatem magis est excusabile, propter maiorem pronitatem concupiscentia, secundum illud: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ et captiuantem me in lege peccati, et pro tanto dicit: *Non possum venire, quia sicut dicit Bernardus: Sicut ignis et aqua simul esse non possunt, sic spirituales deliciae et carnales in eodem se non compatiuntur.* Mentitur tamen iste, quia talis, etsi sit concupiscentia feruus, potest facere, quo facto habeat gratiam, per quam habeat posse domandi concupiscentiam. Vnde ad Romanos: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et respondet continuo: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, quia: Deus est qui operatur in vobis velle et perficere pro bona voluntate. Et nota hic quod licet vxor licite habeatur, tamen propter abusum, et propter vitium coniunctum, per rem bonam intelligitur malum, propter quod et Apostolus dicit: Reliquum est, vt qui habent vxores, tamquam non habentes sint. Et Glossa dicit quod multi non propter fecunditatem, sed propter desideria carnis, vxores ducunt. Ideo per rem istam carnalis voluptas designatur. Vnde non est inconueniens quod vxor ratione vinculi sacramentalis designet Ecclesiam sponsam Christi, et ratione libidinis designet carnalis concupiscentiam voluptatis.

Et reuersus seruus, et cetera. Post inuitationem plurimorum, et excusationem inuitorum, sequitur hic tertio repulso contemptorum. Circa quam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet vocatio indigentium, compulsio negligentium, et repulso contemptorum. Quantum ad vocationem indigentium, quæ ortum habuit ex contemptu aliorum, dicit: *Et reuersus seruus, nunciavit hac Domino suo: videlicet vocatorum duritiam et rebellionem.* Hanc autem seruus nunciat, quado ordo prædicatorum non

A quærit proprium commodum, sed honorem diuinum. Vt sicut missus est a Deo per commissionem autoritatis, sic reuertatur per intentionem puritatis. Et de talibus dicitur: Animalia ibant, et reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Vnde Iob: Numquid mittes fulgura, et ibunt: et reuertentia dicent tibi: Adsumus, ibi Glossa: Vadunt fulgura cum prædicatores miraculis coruscant, reuertentia dicunt: adsumus, cum non sibi, sed Deo tribuant, quidquid se fortiter egisse cognoscunt: vel reuertuntur ad Deum per gratiarum actionem, secundum illud: Ad locum vnde exierunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Et quia non possunt gratias agere de audientium rebellionem, sed potius gemere ex deestimatione culpe: ideo dicuntur Domino nunciare. Sicut et de Apostolis dicitur quod cum molestiam paterentur a Iudæis vnanimiter leuauerunt vocem suam ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es qui fecisti caelum, et cetera, qui Spiritu sancto, per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes? et cetera, nunc Domine respice in minas eorum, et da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum. Et sequitur: Et cum orassent, motus est locus: in quo intelligitur commotio iræ Dei contra rebellionem auditorum, propter quod et subdit: *Tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo: Exi cito in plateas et vicos ciuitatis, id est ad publicam prædicationem, secundum illud: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite barbarum clamant, in foribus portarum vrbis profert verba sua.* Exitus iste est ad exercitium prædicationis, secundum illud: Exiit, qui seminat, seminare semen suum: et quia repulsis superbis acceptatur humiles, ideo subdit: *Et pauperes, ac debiles, et cacos, et claudos introduc huc, quod secundum Glossam habet exponi tripliciter. Vno modo, vt ista sonent defectus naturales, vt Pauperes, qui carent rebus. Debiles, qui carent viribus. Cacos, qui habent defectum in visu. Claudos, qui habent defectum in progressu: quia ad litteram et tales admittuntur ad regnum caelorum: Videtur vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non gloriaretur omnis caro in conspectu eius.*

E Alio modo legitur, vt sonent defectus vitiosos, vt sint. Pauperes, propter defectum gratia. Debiles, propter defectum virtutis. Caci, propter defectum prudentia: et Claudos, propter defectum bonæ voluntatis. Et hos elegit, et vocat Deus: Quia: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Vnde et per Matthæum dictum est pharisæis: Publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei.

Tertio modo legitur, vt sonent defectus virtuosos, vt dicantur pauperes, quantum ad propriam reputationem: vt illos intelligamus pauperes qui non confidunt de nimia opulentia, de quibus in Prouerbijs: Est quasi pauper, cum in multis diuitijs sit. Illos autem, Debiles, qui non confidunt de sua virtute: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, Cacos, qui non confidunt de sua scientia, id est qui reputant se cacos. Vnde Ioannes: Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis: Quia videmus: peccatum vestrum manet. Claudos qui non confidunt de sua rectitudine. Vnde Iacob postquam vidit Dominum, dicitur claudicasse: Tales introducit Dominus, scilicet, pauperes, per contemptum terrenæ opulentia: Parcet pauperi et inopi. Debiles, per contemptum propriae confidentia: Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem. Cacos, per contemptum propriae industria: In iudicium ego in-

Ezech. 1. d Iob 38. d

Eccli. 1. b

Act. 4. e

Ibid. f

Prou. 1. b

Mat. 13. a

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

1. Cor. 1. d

Mat. 9. b Mat. 21. c

Prou. 13. a

1. Cor. 1. d

Ioan. 9. g

Gen. 32. g

Psal. 71. c Isa. 40. g

Ioan. 9. g hunc

Isa. 35. b Sup. 7. c

Sepe qd.

Gregorius in Glossa in cap. 14. Luca sup ista verba: Exi, etc. 10. s. Et hom. 36. in Euag. 10. 2.

Psal. 77. d

2. Tim. 4. a

Glos. interlin. in hunc locum 10. s. Apo. 6. c

Apo. 7. b Apo. 14. a

Dem. 32. b

Saluatorum numerus.

Deut. 33. a

Mat. 18. a Psal. 30. c

2. Pet. 2. d Rom. 11. c

Heb. 2. a

hunc mundum veni: vt qui non vident, videant, et cetera. Claudos, per contemptum propriae iustitia. Tunc saliet sicut ceruus claudus, et aperta erit lingua mutorum. Et pro ijs omnibus dicitur supra: Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Quia ipsi ad vitam introducuntur, et vocantur: et hic vltimus intellectus videtur magis consonus præcedentibus, quia Deus superbis resistit.

Secundo quantum ad compulsionem negligentium, quæ sequitur vocationem humilium, subditur: *Et ait seruus: Domine factum est vt imperasti: et adhuc locus est: quia non tot sunt humiles, quot prædestinati ad vitam, nec tot sunt ad vitam æternam voluntarii, quot sunt a Deo prædestinati, ideo subdit: Et ait Dominus seruo: Exi in vias, et sepes. Per vias et sepes, quæ sunt extra vrbem, intelliguntur peccatores qui sunt extra Ecclesie vnitatem, et maxime gentiles. Vnde Gregorius: Cum de vicis et plateis vocat, Iudæos significat, qui tenere legem sub vrbana conuersatione nouerunt, cum autem de vijs et sepibus vocat, agrestem populum gentium significat. Et per hanc eandem rationem ceteri peccatores possunt intelligi, et maxime pigri, qui ad bonum trahuntur inuiti. Vnde subdit: *Et compelle intrare, comminatione scilicet æternorum suppliciorum et ostensione presentium: quia sicut dicit Gregorius: Mala quæ nos hic comprimunt, ad Deum ire compellant: propter quod in Psalmo: Cum occideret eos, quærebant eum. Vnde hos compulsi seruis Dei, quando eos terret comminatione feueritatis iudicij, secundum illud: Prædica verbum, inita opportune, importune, argue, obsecra, increpa, et cetera. Et ratio huius est, complementum numeri electorum. Vnde subdit: *Vt impletur domus mea.* Glossa: Numero prædestinatorum fidelium, qui numerus inexpletus non remanebit, de quo numero in Apocalypsi: Vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur confertur eorum, et fratres eorum. Hæc ergo domus impletur, quando saluatur vniuersitas electorum, de quibus dicitur: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat. Et iterum: Vidi, et ecce, agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum, et cetera. Et in Cantico Deuteronomij: Constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel: Vbi dicit Gregorius quod tot saluabuntur homines quot Angeli steterunt. Quidquid tamen sit de hoc, certum est quod perfectus erit numerus electorum, in cuius figuram dicitur: Dominus apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia.**

Tertio quantum ad repulsionem contemptentium, subiungit: *Dico autem vobis quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, et se excusauerunt, gustabit carnem meam, quia nullus ad carnem illam pertingit nisi humilis: Nisi cõuersi fueritis, et efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum.* Vnde et in Psalmo dicitur: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te! timentibus autem Dominus reseruat, sed superbos repellit. Si enim angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni, et cetera: sicut dicit Petrus. Et post: Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicij reseruare cruciandos. Ideo dicitur: Noli altu sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Et ideo dicitur ad Hebræos: Propterea abundantius oportet obseruare nos ea quæ audiimus, ne forte pereffluamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, quo modo nos effugiemus, si tãta negleximus salutem? *Ibant autem turba multa, et cetera.* Postquam confutauit calumniantes et erudiuit conuiuantes, hic iam tertio informat comitantes. Diuiditur autem pars ista in duas. In prima erudit comitantes per verba expressa, in secunda vero per exempla parabolica. S. Bon. To. 2.

A ca, ibi: Quis enim ex vobis edificare volens turrim, et cetera. Erudiens autem per verba expressa ad Christum specialiter comitandum, procedit hoc ordine, exprimendo scilicet spiritualis comitatus iudicium, principium, et complementum. Primo ergo quantum ad spiritualis comitatus iudicium, dicitur: *Ibant autem turba multa cum eo, in signum spiritualis comitatus.* Vnde Glossa: *Ibant turba cum eo, captæ scilicet dulcedine prædicationis et miraculorum.* Vnde poterant dicere illud: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et nota hic quod Pharisæi calumniabantur Christum, turba comitabantur, quia quem superbi despiciunt, humiles comitantur. Vnde Ioannes: Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti sunt. Sicut oues pastorem: Videns Iesus turbas, miseris eis eis, quia erant vexati et iacentes, sicut oues non habentes pastorem. Sicut populus regem: turba quæ præcedebant et quæ sequebantur, clamabant dicentes: Osanna, et cetera. Sicut discipuli doctorem: Factum est, cum turbæ irruerent in eum, vt audirent verbu Dei, et ipse stabat secus stagnum Genezareth.

Secundo quantum ad spiritualis comitatus principium subdit: *Et conuersus dixit ad illos. Conuersus, inquam, per benignitatem: Deus tu conuersus viuificabis nos. Dixit, per veritatem doctriæ. Si quis uenit ad me, per supererogationem iustitiæ. Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis. Et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, per mortificationem affectus carnalis, secundum illud Psalms: Audi filia, et vide, et inclina aurem, et cetera. Non potest meus esse discipulus, per assumptionem Euangelicæ perfectionis, de qua Lucas: Perfectus omnis erit, si fit sicut magister eius. Et ratio huius est quia principium spiritualis vitæ est exuere carnalem affectum. Quia: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi, et non potest intelligere, et cetera. Et Ilias: Quem docebit scientiam? et quem intelligere faciet auditum? abactatos a lacte, et cetera: hoc est separatos a carnali affectione. Vnde notandum est quod non præcipit hic odium parentum quantum ad naturam, quia hoc esset impietas, cum dicat Ioannes: Qui odit fratrem suum, homicida est. Sed quantum ad culpam, sicut dicit Augustinus: Sic diligendi sunt homines, vt eorum errores non diligantur: De quo odio in Psalmo: Nonne qui oderunt te Domine, oderam: et super inimicos tuos tabescerem? Et post: Perfecto odio oderam illos, et cetera. Vnde Gregorius: Simul et odisse possumus et diligere, vt ex cognatione nobis coniunctos ex præcepto diuino diligamus, et quos aduersarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus. Vnde odium illud non venit ex crudelitate, sed ex charitate, sicut et odium animæ suæ, quam debemus odisse, non quantum ad salutem, sed quantum ad carnalitatem. Vnde Gregorius: Tunc animam nostram odimus, cum eius affectibus carnalibus reluctamur. De hoc odio dicitur: Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Augustinus: Si male amaaueris tunc odisti, si bene oderis tunc amasti. Felices qui sic oderunt custodiendo, ne perdant amando. Hoc est quod expressius dicitur in Ecclesiastico: Fili post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudiu inimicis tuis. Sicut ergo principium spiritualis vitæ est non concupiscere, vbi omne malum prohibetur, et declinare a malo: sic fundamentum spiritualis comitatus est carnalitatem omnem declinare, siue ad se, siue ad parentes. Propter quod dicitur: Deponite vos secundum pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.*

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Ioan. 6. g

Ioan. 7. g

Mat. 9. d

Mat. 21. a

Sup. 5. a

Psal. 84. b

Mat. 11. d

Psal. 44. c

Luc. 6. f

1. Cor. 2. d

Isa. 28. c

1. Ioan. 3. c Aug. in Ps. 100. et 118 10. s.

**Ps. 138. d*

Gregor. hom. 37. in Euag. 10. 2.

Greg. ibid.

Ioan. 12. d Aug. tract. 52. in 6. 12.

Ioan. 10. 9.

Eccli. 18. d

Ephes. 4. e

Tertio quantum ad spiritualis comitatus complementum, subiungit: *Et qui non baiulans crucem suam, per perfectam carnis mortificationem, et venit post me, per rectam intentionem. Non potest meus esse discipulus, per certam imitationem.* Et nota quod hic est consummatio discipulatus Christi et comitatus, scilicet in baiulando crucem, quia ibi Christus consummavit, sicut dicitur: *Et baiulans sibi crucem, exiit in eum, qui dicitur Caluarie, locum. In cruce enim Christi est summa humilitas: Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis. Summa paupertas, ita ut vere posset dicere Christus illud Iob: Nudus egressus sum de utero matris meae, et nudus reuertar illuc.* Vnde dicitur quod milites, cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, et fecerunt quattuor partes. Est et ibi summa austeritas, secundum illud psalmi: *Foderunt manus meas et pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.*

Baiulare crucem quid sit. Crucem ergo baiulare est humilitatem in corde, austeritatem in carne, et paupertatem in passione, assumere, contra illa tria radicalia, et contra triplicem excusationem eorum qui noluerunt venire ad cenam, quia haec crux fuit Christi, quia Christus voluntarie eam suscepit. Similiter qui vult Christum sequi, oportet quod portet eam voluntarie: ut ferat eam sicut crucem suam, ex voluntate propria, non in angaria, sicut alienam, alioqui non esset imitator Christi, sed potius Simonis, de quo Marcus: *Angariauerunt praterirentem quempiam Simonem Cyrenaeum, et cetera, ut tolleret crucem eius.* Ad hanc crucem potissime nos inuitat Christus, qui primus eam portauit, sicut vexillum et signum regale. Vnde Paulus: *Christus extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum, et cetera.* Qui ergo sic non vult sequi, non est Christi discipulus, quia non vult imitari eum, in quo se praebuit exemplar nobis et magistrum. Vnde dicitur: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs et concupiscentijs.* Propter quod: *Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, ut et vita Iesu manifestetur in corporibus nostris.* Vnde Chrysostomus: *Nullus verecundetur crucem, circumferamus eam ut coronam, etenim omnia, quae secundum nos sunt, per crucem perficiuntur, regeneratio, consecratio. Propter hoc in domo, in ianuis, in vijs, in frontibus, et in mente ea scribimus. Haec igitur baiulanda est, tamquam signum Dei viui, de quo in Apocalypsi: Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, et clamauit voce magna quattuor Angelis quibus datum est nocere terrae et mari, dicens: Nolite nocere terrae et mari, neque arboribus quoad usque signemus seruos Dei nostri in frontibus suis, ut sciatur, scilicet manifeste quis sit Christi discipulus.*

Quis enim ex vobis volens turrim adificare, et cetera. Postquam inuitauit et informauit comitantes, et hoc per verba expressa, hic secundo informat eosdem per exempla parabolica. Et quoniam Christum debemus imitari in actionibus et passionibus, in primis similes sumus aedificantibus, in secundis similes praeliantibus. Ideo primo in hac parte introducit parabolam de homine aedificante. Secundo vero adiungit parabolam et exemplum de rege praeliantis, ibi: *Aut quis rex iurus.* In tertia vero subiungit adaptionem vtriusque, ibi: *Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciauerit.* Circa parabolam de homine aedificante, tria introducuntur, scilicet conceptio propositi aedificandi, prouiso sufficientis stipendij, declinationis imminentis opprobrij. Primo igitur quantum ad conceptionem propositi aedificandi, dicit:

Quis enim ex vobis volens turrim adificare. Per turrim quae est aedificiu altissimu, possumus intelligere

aculum perfectionis meritum, quae gradatim ascendit ab imo usque ad summum, incipiens a fundamento timoris, et perueniens usque ad culmen sapientiae deiformis.

Et est primo aedificanda turris doni timoris, de qua potest intelligi illud Micheae: *Tu turris gregis nebulosa, et cetera, usque ad te veniet, quia timor paruulum facit ex consideratione iudicij.* Secunda turris est pietatis, de qua Isaias: *Aedificauit turrim in medio vineae, et torcular extruxit in ea, quia pietas oritur ex consideratione passionis.*

Tertia est turris scientiae: Sicut turris David cololum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis. Mille clipei pendunt ex ea, omnis armatura fortium, et cetera: quod intelligitur de scientia sacrae scripturae.

Quarta est turris fortitudinis: Turris fortissima, nomen Domini: ad ipsam currit iustus, et exaltabitur. Et in psalmo: *Deduxisti me, quia factus es spes mea turris fortitudinis.*

Quinta est turris concilij, de qua in Canticis: *Nafus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum quia consilium est contra insidias inimici.*

Sexta turris est intellectus, de qua: *Collum tuum sicut turris eburnea: oculi tui sicut piscinae in Hesebon: vbi datur intelligi munditia cordis et limpeditas intelligentiae spiritualis.*

Septima est turris sapientiae: *Ego murus: et vbera mea sicut turris.* Quod dicitur propter consolationem, quae est in gustu lactis vberum diuinae sapientiae. Antequam autem huius aedificij altitudo erigatur, necessaria est aedificatio aedificij septem virtutum, de qua in Prouerbis: *Sapientia aedificauit sibi domum, excidit columnas septem.* Huius aedificij Christus est fundator, et fundamentum et complementum: huic tamen aedificationi vir spiritualis comparatur. Vnde dicitur: *Dei sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.* Omnis, qui proponit ad culmen virtutis ascendere, hic vult turrim aedificare.

Secundo quantum ad prouisionem sufficientis stipendij subdit: *Non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum? Sedere illud, est considerare intra se secreta conscientiae suae: Sedebit solitarius, et tacebit. Computare, est prauidere per sollicitam considerationem.* Vnde Glossa: *Omne quod agimus prauidere per studium considerationis debemus. Et hoc est quod dicitur: Oculi tui recta videant, et palpebrae tuae praecedant gressus tuos. Sumptus autem necessarii sunt sufficientes conatus mentis, quibus quis cooperatur gratia. Viriliter, secundum illud psalmi: Viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum. Vtiliter, quia: Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, et lapides pretiosos, et cetera. Efficaciter quia: Contemplantes ne quis desit gratiae Dei. Perseueranter quia: Perfecit omne opus quod faciet Salomon in domo Domini. Haec aedificatione perfecta Dominus apparet ad habitandum. Vnde: Factum est, cum perfecisset Salomon aedificium domus Domini, et cetera, apparuit ei Dominus. Hi ergo sumptus sufficientes ad perficiendum consistunt in proposito voluntatis agentis viriliter, vtiliter, efficaciter, et perseueranter. Sed si quid deest, Dominus supplet. Vnde dicitur: *Deus est qui operatur in nobis, et cetera, velle et perficere, pro bona voluntate. Qui vult ergo opus altum, incipere, debet prauidere, si velit perseuerare: quia sicut dicitur supra: Nemo mittens manum ad aratrum, et cetera.**

Tertio quantum ad declinationem imminentis opprobrij, subiungit: *Ne postea quam posueris fundamentum, id est, altiorum statum aggrediendo in imitando Christum: hoc enim est ponere fundamentum,*

Ioan. 19. c
Phil. 2. b
Iob 1. d
Ioan. 19. e
Psal. 21. c
Mar. 15. b
Heb. 13. b
Gal. 5. d
2. Cor. 4. c
Chryso. in cap. 14.
Mat. homi. 34. 10. 2.
Apo. 7. a

Mich. 4. c
Isa. 5. a
Cam. 4. a
Prou. 18. b
Psal. 60. a
Cant. 7. b
Ibidem. a
Cant. 8. c
Prou. 9. a
1. Cor. 3. b
Thre. 3. d
Glos. in eum locum 10. 5.
Prou. 4. d
Psal. 26. d
1. Cor. 3. c
Heb. 12. d
3. Reg. 7. g
3. Reg. 9. a
Phil. 2. b
Sup. 9. g

tum, de quo dicitur: *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Iesus Christus. Hoc fundamentum incipit quis ponere per fidem et bonam operationem, secundum illud: Omnis qui audit verba haec, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui aedificauit domum suam supra petram. In hac petra, fundamentum habitationis collocat qui Christum vult perfecte imitari, secundum illud: Relinquitte ciuitates, et habitate in petra habitatores Moab, et cetera. Et non potuerit perficere, et hoc perseuerando, sicut sunt illi, de quibus dicitur: Ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Tales sunt qui destruant reciduiando quidquid aedificauerunt boni inchoando. Vnus aedificans, et vnus destruens: quid prodest illis, nisi labor? Tales sunt dissoluti et remissi: Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis. Omnes qui videntur, inceptam perfectionem circumspectando: Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus. Quod enim in alto ponitur, omnibus ostenditur: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt: Incipient illudere ei, dicens: Quia hic homo cepit aedificare, et non potuit consummare. Et hoc contumelias inferendo, et deridendo: quia hoc valde est opprobriosum retrocedentibus et apostatantibus. Nam deridentur a daemonibus: Videntur eam hostes, et deridentur sabbata eius. Hanc irrisionem abhorret vir spiritualis: Neque irrideant me inimici mei, et cetera. Hi inimici derident imperfectiorem, secundum illud: Tobias Ammanites, et cetera, ait: Aedificet: si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum. Vnde Ambrusius: In omni, quod agimus, occultos aduersarios considerare debemus, qui nostris operibus insidiantur, et nisi contra eos vigilemus patimur eos irrisores, quos ad malum habemus persuasores. Qui autem retrocedit ab incepto deridetur pro temeritate in praesumendo, pro instabilitate in prosequendo, pro pusillanimitate in desistendo, et hoc non solum a diabolo, verum et a mundo. Fatuo non erit amicus, et non erit gratia in bonis illius. Et post: Quoties, et quoties irridebunt eum, et cetera.*

Aut quis rex iurus committere, et cetera. Supra posuit parabolam de homine aedificante, hic proponit parabolam de rege praeliantis. In qua quidem parte tria introducuntur, scilicet propositio belli, prouiso periculi, et prouiso remedij. Primo igitur quantum ad propositionem belli, dicit:

Aut quis rex iurus committere bellum aduersus alium regem. Rex iste est quilibet, qui se regit secundum legem Dei: Rex qui sedet in folio iudicij, et cetera. Et in Apocalypsi: Fecisti nos Deo nostro regnum, et cetera: et regnabimus super terram. Istius est committere bellum. Quia: Militia est vita hominis super terram. Hoc autem tripliciter habet intelligi: Vel ut quis committat bellum cum rege superbiae, de quo Iob: Ipse est rex super vniuersos filios superbiae. Vel cum rege iustitiae, de quo in Psalmo: Reges eos in virga, et cetera. Vel cum rege supernae prouidentiae, de quo Ecclesiastes: Insuper vniuersae terrae rex imperat, et cetera. Committit autem bellum cum rege superbiae, quando ab ipso dissentit. Non est nobis colluctatio aduersus carnem et sanguinem, subdit: Aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Committit bellum cum rege iustitiae, quando vult in conspectu Dei se iustificare, quod dicitur in Hieremia: Ego iudicio cotandam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi. Sic et Iob volebat committere, qui dicebat: Ad omnipotentem loquar, et disputare cum Deo cupio. Et iterum: Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verumtamen iusta loquar ad te. Committit autem bellum cum rege supernae prouidentiae cum

se parat ad conflictum patientiae, sicut dicit Iob: *Quis det ut veniat petitio mea, et quod exspecto, tribuat mihi Deus. Et qui cepit, ipse me conterat? Sic tripliciter cum rege tripliciter dicto committitur bellum. Primum committit penitentia de peccatis: secundum confidentia de meritis: tertium autem patientia in flagellis.*

Secundo quantum ad prouisionem periculi, subdit: *Non sedens prius cogitat, ad prouidendum, secundum illud: Vtinam saperent, et intelligerent, ac nouissima prouiderent. Propter quod ad Ephesios dicitur: Videte itaque fratres quo modo caute ambulatis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, et cetera. Si possit cum decem millibus occurrere, scilicet ad resistendum. Ei, qui cum viginti millibus venit ad se, ad impetendum. Et hoc tripliciter habet exponi sicut et praecedens. Nam si exponatur de rege superbiae, occurrimus ei per opera virtutum, quae immediate resistunt ei, quae ideo decem millia dicuntur propter obseruantiam decem mandatorum, et aduersarius venit cum numero geminato, quia cuilibet virtuti respondet duplex vitium ex opposito, secundum superabundantiam et defectum. Vnde quia pluribus modis est obligari quam dirigi, plures dicuntur esse in exercitu regis nobis contrarij. Vnde Iudith: Gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, et in gloria quadrigarum suarum. Sed non est fugiendum nec timendum, quia sicut dicitur: Facile est concludi multos in manu paucorum: et non est differentia in conspectu Dei caeli liberare in multis et in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de caelo fortitudo est. Si autem intelligitur de rege iustitiae: Occurrimus cum decem millibus, id est, confidentia meritum, ex obseruantia decem mandatorum. Et ipse cum viginti millibus, hoc est cum seueritate iudiciorum, in quibus sit discussio operum et cogitationum. Vnde Beda: Cum decem millibus occurrit, qui offert opera decem mandatorum, sed Deus quasi cum duplicato numero contra venit, cum vix in solo illi opere praeparatum, simul de opere et cogitatione discutit. Ex quo datur intelligi, quod non est tutum cum decem millibus impugnare viginti millia: sic non est securum cum iudice illo contendere. Propter quod Iob: Vere scio quod non iustificetur homo comparatus Deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnus pro mille. Vnde Malachias: Ecce venit dicit Dominus exercituum. Quis poterit cogitare diem aduentus eius? et cetera. Ipse enim quasi ignis conflans, et cetera. Et in Psalmo: Tu terribilis es, et quis resistit tibi? Si vero intelligatur de rege supernae prouidentiae, cum decem millibus vadit, qui vult pro Christo sustinere multa et magna, sed ipse cum viginti millibus: quia pro nobis sustinuit incomparabiliter plura, cum ipse sit gigas geminae substantiae, propter quod in Psalmo: Quid retribuam Domino pro omnibus, et cetera. Et Micheas: Quid dignum offeram Domino? et cetera.*

Tertio quantum ad prouisionem remedij, subdit: *Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quae pacis sunt, videlicet si suam recognoscit infirmitatem, respectu istius triplicis pugnae, laborat ad illius pugnae declinationem. Missio autem istius legationis nil aliud est, quam missio orationis, quam pro nobis portant Angeli ante conspectum Dei, tamquam nostri legati: Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, sequitur: Ego obtuli orationem tuam Domino. Haec legatio mittenda est pro repellenda pugna tentationum, quae veniunt a rege superbiae, sicut orabat Paulus: Datus est mihi stimulus carnis meae, angelus Sathanae, ut me colaphizet, propter quod ter Dominum rogavi, et cetera. Item mittenda est haec legatio pro repellenda pugna diuinorum*

Iob 6. b
Deut. 32. d
Eph. 5. d
Iudith 1. b
1. Mac. 3. c
Beda in Glos. in hunc locum 10. 5.
Iob 9. a
Mala. 3. a
Psal. 75. b
Psal. 119. a
Mich. 6. b
Tob. 12. e
2. Cor. 12. b

Pf. 142. a narum disceptationum, quæ venit a rege iustitiæ, si-
cut orabat Propheta in Psalmo : Non intres in iu-
diciu cum seruo tuo : quia non iustificabitur in
conspectu, et cetera. Mittenda est legatio, pro repel-
lenda pugna tribulationum : quia venit a rege prou-
identia, sicut orabat Ionas : Orauit Ionas ad Domi-
num Deum suu de vtero piscis, et dixit : Clamaui de
tribulatione mea ad Dominum, et exaudiuit me. Ex
quo colligitur quod consideratio periculi excitat ad
procuracionem remedij. Vnde Glossa : Nos fragili-
tatis nostre insufficienciam attendentes ad impetran-
dam seueri iudicis pacem, debemus præmittere leg-
ationem lacrymarum, bonorum operum, et pio-
rum affectuum, ideo dicitur : Ante languorem ad-
hibe medicinam, et ante iudiciu interroga teip-
sum, et in conspectu Dei inuenies propitiacionem :
ante languorem humilia te, et in tempore infirmi-
tatis ostende conuersationem tuam, vt sic per legatio-
nem faceretur inuenias regem placatum.
Sic ergo omnia ex vobis, et cetera. Postquam præmisit
exemplum parabolicum de ædificante, et exemplum
de præliante, hic tertio ponit adaptationem vtriusque.
Et quoniam hæc exempla introducta erant ad exci-
tandum nos ad prouidentiam rei opportunæ, et ad
cautelam rei nociuæ, et ad dandam intelligentiam
spiritualem vtriusque : ideo in hac parte introducitur
prædicatorum exemplorum adaptatio quantum
ad prouidentiam rei opportunæ, quantum ad cau-
telam rei nociuæ, et quantum ad spirituales intelli-
gentiam vtriusque. Primo igitur quantum ad prou-
identiam rei opportunæ dicit : *Sic ergo omnia ex vobis,*
qui non renunciat omnibus, quæ possidet, per contemptum
temporalium. Non potest manus esse discipulus, per per-
fectionem spiritualium, quasi dicat : sicut ædificans
non potest consummare sine sumptibus : nec pugnans
secure pugnam aggredi sine militibus : sic nullus per-
fecte potest sequi Christum, nisi renunciet omnibus.
Act. 9. e Et nota quod duplex est Christi discipulatus, vnus ne-
cessarius, sicut dicitur quod discipuli consueuerunt
vocari illi qui nunc dicuntur Christiani, de qua di-
sciplina Iudas : *Quiescite agere peruersæ : dicitur be-*
nefacere. Alius est discipulatus supererogationis,
quo quis Christum sequitur in consilijs euangelicis,
de quo Matthæus : *Videns Iesus turbas, ascendit in*
montem : et cum sedisset, accesserunt ad eum disci-
puli eius. Primo discipulatu necessarium est omni-
bis renunciare, quatum ad terrenorum contemptus.
Secundo autem necessarium est omnia relinquere,
non solum quantum ad affectum, verum etiam quan-
tum ad rem. Vnde Glossa : Hoc distat inter renūciare
omnibus, et relinquere omnia : quia renunciare con-
uenit omnibus, qui ita licite vtuntur mundanis quæ
possident, vt tamen mente tendant ad æterna. Relin-
quere est tantummodo perfectorum, qui omnia tem-
poralia postponunt, et solis æternis inhiant, et hoc
necessarium est perfectis Christi discipulis, vt con-
formes sint paupertati Magistri. Vnde Matthæus :
Ecce, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Bern-
ardus : Bene, optime, et non ad insipientiam sibi,
quia currentem sequi non poterat oneratus. Exulta-
uit enim vt gigas ad currentem viam. Cum enim
primum sit inter Christi documenta : Beati paupe-
res spiritu. Qui hoc ignorat, per consequens nescit
quæ sint elementa exordij sermonum Christi, ac per
hoc Christi discipulus non est, nec Christum intelli-
git. Et ideo Antiochus, qui interpretatur silentium
paupertatis, subuertit fundamenta Hierusalem, quia
non potest esse discipulus pauperis crucifixi, qui con-
silium paupertatis operibus contemnit.
Secundo quantum ad cautelam rei nociuæ, subdit
Bonum est sal, si autem sal euauerit. Per sal intelligitur
perfectus quisque discipulus, qui exemplo et verbo
debet condire corda aliorum. Vnde Matthæus : *Vos*
estis sal terræ : quod dicitur, quia discretionem sum-

Coloss. 4. a mam debet habere in conuersatione, secundum il-
lud : Sermo vester semper in gratia sale sit conditus.
Quia sicut non potest comedi cibis nisi sit sale con-
ditus, sic nec stomachus cordis verbum suscipit indi-
cretum. **Iob 6. a** **Iob 6. a** **Iob 6. a** **Iob 6. a** **Iob 6. a**
Leuit. 2. d **Leuit. 2. d** **Leuit. 2. d** **Leuit. 2. d** **Leuit. 2. d**
Gloss. in huc locum 10. s. **Gloss. in huc locum 10. s.** **Gloss. in huc locum 10. s.** **Gloss. in huc locum 10. s.** **Gloss. in huc locum 10. s.**
Eccli. 18. c **Eccli. 18. c** **Eccli. 18. c** **Eccli. 18. c** **Eccli. 18. c**
Rom. 1. e **Rom. 1. e** **Rom. 1. e** **Rom. 1. e** **Rom. 1. e**
Eccli. 12. c **Eccli. 12. c** **Eccli. 12. c** **Eccli. 12. c** **Eccli. 12. c**
Gloss. in huc locum 10. s. **Gloss. in huc locum 10. s.** **Gloss. in huc locum 10. s.** **Gloss. in huc locum 10. s.** **Gloss. in huc locum 10. s.**
Gen. 19. f **Gen. 19. f** **Gen. 19. f** **Gen. 19. f** **Gen. 19. f**
Prou. 6. b **Prou. 6. b** **Prou. 6. b** **Prou. 6. b** **Prou. 6. b**
Mat. 5. b **Mat. 5. b** **Mat. 5. b** **Mat. 5. b** **Mat. 5. b**
Mat. 13. b **Mat. 13. b** **Mat. 13. b** **Mat. 13. b** **Mat. 13. b**
Iob 41. a **Iob 41. a** **Iob 41. a** **Iob 41. a** **Iob 41. a**
Psal. 84. b **Psal. 84. b** **Psal. 84. b** **Psal. 84. b** **Psal. 84. b**
Iac. 1. d **Iac. 1. d** **Iac. 1. d** **Iac. 1. d** **Iac. 1. d**
Prou. 1. a **Prou. 1. a** **Prou. 1. a** **Prou. 1. a** **Prou. 1. a**
Eccli. 24. e **Eccli. 24. e** **Eccli. 24. e** **Eccli. 24. e** **Eccli. 24. e**

CAPVT XV.

RRANT autem appropinquantes, et cetera.]
Postquam confutauit dolositate Phari-
sæorum calumniantium Christi poten-
tiam in miraculis, in hac parte confutat
eorum impietatem, remurmurantium
contra clemenciam in operibus pietatis. Diuiditur au-
tem hæc pars in partes tres. In quarum prima præmit-
titur expressio impietatis Iudaicæ. In secunda subdi-
tur manifestatio pietatis diuinæ, ibi : *Et ait ad illos*
parabolam, et cetera. In tertia vero adiungitur com-
mendatio et persuasio pietatis humanæ, ibi : *Dicebat*
autem

autem ad discipulos suos : Homo quidam eras diues. Cir-
ca expressionem autem impietatis iudaicæ tria in-
troducuntur, scilicet occasio impietatis exprimen-
dæ : expressio iam conceptæ : et simulatio aequita-
tis iustitiæ. Primo igitur quantum ad occasionem
impietatis exprimente, dicitur :
Erant autem appropinquantes ei publicani et peccato-
res. In quo ostenditur summa Christi pietas ad pec-
catores publicos, ex quo Pharisæi occasionem acci-
piebant impie iudicandi, quia mos est impijs impie-
tatem suam augere de visis operibus pietatis. Vnde
in psalmo : Disperdit, dedit pauperibus, et cetera,
et statim subdit : Peccator videbit, et irascetur. Osten-
debat autem Christi pietatem magnam, quia sus-
cipiebat publicanos qui erant publici peccatores.
Vnde Glossa : Publicani qui publica vectigalia exi-
gunt, vel conducunt, et qui lucrum sæculi per ne-
gotia sectantur, et tales erant multis iniustis lucris
intenti. Huiusmodi autem peccatores licet videantur
repellendi ex iustitia : suscipiuntur tamen ex mi-
sericordia, de qua confisi erant appropinquantes.
Appropinquabant enim ei tamquam clementissimo
Domino, secundum illud : Appropinquate Deo, et
appropinquabit vobis. Appropinquate, inquam, per-
deuotam supplicationem : Appropinquet depreca-
tio mea in conspectu tuo : tamquam etiam paratissimo
Magistro. Vnde subdit : vt audiret illum, secundum
illud consilium Sapientis : Appropinquet ad me
indocti, et congregate vos in domum disciplinæ.
Quia sicut dicitur : Qui appropinquat pedibus eius,
accipiet de doctrina illius. Huic summo doctori
Christo, appropinquabant et pharisæi et publicani,
sed pharisæi simulate, secundum illud : Propè es tu
ori eorum, et longe a renibus eorum. Quia tales per
simulatam iustitiam videntur proximi, sed per oc-
cultam superbiam sunt longinqui, secundum illud : Me-
 etenim de die in diem quærunt, et scire vias meas vo-
lunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, et iudiciu
Dei sui dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ : et
appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, et
non aspexisti : humiliuimus animas nostras et ne-
scisti : et subdit : Ecce, in die ieiunij vestri inueni-
tur voluntas vestra, et cetera. Publicani vero appro-
pinquantes erant vere vt audirent, et audito, a ma-
lis per penitentiam respicerent, secundum Domini
exhortationem : Penitentiam agite, appropin-
quauit enim regnum caelorum, et vt audiendum
obediens secundum illud : Custodi pedem tuum,
ingrediens domum Dei, et appropinqua vt audias.
Multo enim melior est obedientia, quam stulto-
rum victimæ.
Secundo quantum ad expressionem impietatis con-
ceptæ, subditur : *Et murmurabant pharisæi et scriba.*
Murmuratio est oblocutio, quæ nec omnino expri-
mitur, nec omnino reticetur : Auris zeli audit om-
nia, et tumultus murmuracionum non absconditur.
Custodite ergo vos a murmuracione, quæ nihil pro-
dest : et a detractatione parcite linguæ, quoniã sermo
obscurus in vacuum non ibit. Et ideo dicitur : *Neque*
murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt,
et perierunt ab exterminatore. Hanc murmu-
rationem odit Dominus, maxime quia nihil pro-
dest, nec sibi, nec proximo : Quid murmurauit ho-
mo viuens, vir pro peccatis suis ? quasi dicat fru-
stra. Et quia procedit ex corde maligno, quia nec
audet aperte arguere, nec tamen potest cordis mali-
tiam occultare. Vnde hoc sonat ipsum vocabulum
murmurare, dicitur enim a mutio mutis quod est,
quasi velle loqui et non audere fateri. Et oritur ali-
quando ex infirmitate : Ortum est murmur populi,
quasi dolentium pro labore contra Dominum. Ali-
quando ex ignorantia et errore sicut illud Ioannis :
Murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim
dicebant : Quia bonus est : Alij autem dicebant,

Nemo, sed seducit turbas. Nemo tamen palam lo-
quebatur de illo. Aliquando ex malignitate : Incre-
duli ad sermonem Domini Dei vestri murmurastis
in tabernaculis vestris, atque dixistis : Odit nos Do-
minus, et idcirco eduxit nos de terra Egypti, vt
traderet nos in manus Amorrhæi. Similiter et hi bo-
num conuertebant in malum, scilicet publicanorum
penitentiam, et Iesu misericordiam, et in hoc vitium
incidebant, quia erant superbi et inhumani.
De quibus potest intelligi illud : Qui dicunt : Recede
a me, non appropinques mihi, quia immundus es.
Isti sumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.
Isa. 65. a **Isa. 65. a** **Isa. 65. a** **Isa. 65. a** **Isa. 65. a**
Deut. 1. d **Deut. 1. d** **Deut. 1. d** **Deut. 1. d** **Deut. 1. d**
Deut. 7. a **Deut. 7. a** **Deut. 7. a** **Deut. 7. a** **Deut. 7. a**
Gloss. interlin. in huc locum 10. s. **Gloss. interlin. in huc locum 10. s.** **Gloss. interlin. in huc locum 10. s.** **Gloss. interlin. in huc locum 10. s.** **Gloss. interlin. in huc locum 10. s.**
Inf. 16. d **Inf. 16. d** **Inf. 16. d** **Inf. 16. d** **Inf. 16. d**
Sup. 6. f **Sup. 6. f** **Sup. 6. f** **Sup. 6. f** **Sup. 6. f**
Hier. 3. a **Hier. 3. a** **Hier. 3. a** **Hier. 3. a** **Hier. 3. a**
Ioan. 6. d **Ioan. 6. d** **Ioan. 6. d** **Ioan. 6. d** **Ioan. 6. d**
Apoc. 3. d **Apoc. 3. d** **Apoc. 3. d** **Apoc. 3. d** **Apoc. 3. d**
Mat. 11. d **Mat. 11. d** **Mat. 11. d** **Mat. 11. d** **Mat. 11. d**
Ioan. 7. f **Ioan. 7. f** **Ioan. 7. f** **Ioan. 7. f** **Ioan. 7. f**
Isa. 55. a **Isa. 55. a** **Isa. 55. a** **Isa. 55. a** **Isa. 55. a**
Rom. 10. c **Rom. 10. c** **Rom. 10. c** **Rom. 10. c** **Rom. 10. c**
Diuisio. **Diuisio.** **Diuisio.** **Diuisio.** **Diuisio.**
Et ait ad illos parabolam, et cetera. Postquam ma-
nifestauit impietatem Iudaicam, hic secundo noti-
ficat pietatem diuinam, ad impietatem iudaicam
confutandam. Et quoniam pietas Dei specialiter est
ad hominem in humani generis reparacione in qua
indiget homo sacrificio reconciliante, pretio redi-
mente, et spiritu adoptante. Ideo in hac parte tripli-
cem introducit parabolam. Quarum prima est de
oue, quæ sacrificatur. Secunda de drachma qui est
nummus regius. Tertia est de Patre et Filio qui mi-
sericorditer recipitur. Atque etiam quoniam pietas
Dei specialiter ad hominem est ratione trium, quæ
Deus posuit in homine secundum rationem inrita
mansuetudinis, ratione impressæ imaginis, et ratio-
ne collatæ similitudinis. Et per primam assimilatur
homo oue. Per secundam vero, nummo imperiali.
Per tertiam Filio Patris æterni. Ideo in hac parte
Euangelista spiritu illuminatus triplicem ponit para-
bolam, per os carnis Dei prolata, ad notandam
pietatem Dei ad humanam naturam. Quarum pri-
ma est de pastore et ouibus suis. Secunda est de mu-
liere et drachmis suis, ibi : *Aur que mulier habens*
drachmas decem. Tertia de Patre et Filijs, ibi : ait au-

*sem: Homo quidam habuit duos filios. In quo ostenditur manifeste quod omnis creatura quodam modo prærendit pietatem, quam Deus habet respectu hominis: Scilicet creatura brutalis, vt ouis: et materia corporalis, vt drachma: et rationalis, vt homo. Circa parabolam igitur de oue perditâ procedit hoc ordine. Nam primo exprimitur sollicitudo mæstitiæ pro oue perditâ: secundo vero magnitudo lætitiæ pro oue inuenta, ibi, *et cum inuenerit, et cetera*. In explicando autem sollicitudinem mæstitiæ circa ouem perditam, quattuor introducuntur ab eodem, scilicet possessio multitudinis integræ, deperditio ouis centesimæ, et dimissio multitudinis habitæ, et requisitio ouis deperditæ. Primo igitur quantum ad possessionem multitudinis integræ, quam vult intelligi non ad litteram, sed parabolice, dicitur:*

*Et ait ad illos parabolam istam. Ideo parabolice loquitur, quia docet eius sapientiam: Aperiã in parabolis os meum, et cetera. Et quia hoc requirebat Iudæorum perfidia, quibus debebant velari mysteria, secundum illud: Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, et audientes non audiunt. Vel quia decebat sacram scripturam, in qua non tantum voces, verum et res sunt signa ad manu ducendum intellectum paruulorum, et simplicium ad concipiendum in se multiformitatem intellectuum diuinorum, secundum illud: Parabolæ Salomonis ad sciendam sapientiam et disciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, et suscipiendam eruditionem doctrinæ. Sequitur, vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia et intellectus. Et quoniam paruulis loquitur, ideo exempla manifesta supponunt, cum dicit: *Quis ex vobis homo qui habet centum oues. Homo iste inter homines est Dei filius, de quo Baruch: Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est. Et ad Philippenses: In similitudinem hominum factus, et habitu inuictus vt homo. Oues istius hominis sunt rationales creaturæ ratione insitæ mansuetudinis: Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum, et cetera. Oues meæ vocẽ meam audiunt. Et postea: Et ego vitam æternam do eis. Dicuntur autem hæc centum propter perfectionem, quæ insinuat pro centenarij propter reditionem denarij supra seipsum. Vnde Beda: Quia numerus centenarius est perfectus, Deus centum oues, id est, numerum perfectum habuit, cum Angelorum et hominum substantiam creauit. Ob hanc causam etiam in designatione perfecti meriti ponitur supra: Aliud cecidit in terram bonam: et ortum, fecit fructum centuplum. Et in Genesi: Seruit Isaac in terra illa, et inuenit in ipso anno cõtuplum. Similiter et quantum ad perfectionem præmij: Omnis qui reliquerit, et cetera. Sequitur: Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. Habere igitur centum oues, est habere creaturas in perfecto numero, et statu conditionis suæ.**

Secundo quantum ad perditionem ouis centesimæ, subdit: *Et si perdidit vnã ex illis. Vnam ouẽ de centum perdidit Deus, quando homo peccauit. Vnde Beda: Vna ouis perijt quando homo pascuã vitæ peccando reliquit. De hac oue dicitur in Psalmo: Erraui sicut ouis, quæ perijt. Ideo autem dicitur homo vna ouis, quia omnes ex vno homine processerunt, in quo et peccauerunt, secundum illud: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, et per peccatum mors, et cetera, in quo omnes peccauerunt. Sed propter varietatem culparum superadditarum dicuntur multæ oues: Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit. Et Petrus: Eratis sicut oues errantes, et cetera. Et hoc fuit quousque homo caruit pastore. Vidi cunctũ Israel dispersum in montibus sicut oues non habentes pastorem. Impegerat enim hæc ouis in lupum diabolum de quo Ioannes: Lupus rapit,*

A et dispergit oues, et cetera.

Tertio quantum ad dimissionem multitudinis habitæ subiungitur: *Nonne dimittit nonaginta nouem in deserto? Per nonaginta nouem intelliguntur Angeli, tum quia nouenarius optime competit designationi numeri Angelorum, propter ternarium triplicatum in ordinibus Angelorum, ad designandum Deum trinum et vnum: tum quia Angelis iuentibus e homine perditio remãsit eorum numerus imperfectus. Vnde Glossa: Reliquit nonaginta nouem, quia rationalis creaturæ numerus pereunte homine, erat imminutus: istos reliquit Christus non localiter deserens, cum sit semper vbique, sed quia illos minime apprehendit: Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abraæ apprehendit. Dicitur autem reliquisse in deserto, id est in celo quod desertum fuit ab Angelis et hominibus, et nullus iam ibi poterat introire, propter quod illa suprema patria deserto comparatur, vnde Glossa: In deserto, id est in celo quod desertũ est ab homine peccante, propter quod et illa superna Hierusalem dicitur deserta, secundum illud: Illa, quæ sursum est Hierusalem, libera est quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Letare sterilibus quæ non parit, et cetera, quia multi filij deserunt, magis quam eius quæ habet virum. Et Isaias: Lætabitur deserta et inuia, et exultabit solitudo, et florebit, quasi lilium, et cetera.*

Quarto quantum ad requisitionem singularis ouis deperditæ, adiungit: *Et vadit ad illam quæ perierat, ad istam ouem, scilicet hominem saluandum venit Deus, Dei Filius in hunc mundum: Venit filius hominis quærere et saluum facere quod perierat. Vnde ad Timotheum: Fidelis sermo et omni acceptioe dignus quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere. Et hoc fecit Christus tamquam bonus pastor. Vnde Ezechiel: Ecce ego ipse requiram oues meas, et visitabo eas, sicut pastor visitat gregem suum. Sed quia bonus pastor non desistit ab inquisitione ante salutem, ideo subdit: *Donec inueniat eam.* Tunc autem hæc ouis a Christo inuenitur, quando eius sanguine a perditione liberatur secundum illud: Dominus solus Dux eius fuit, et non erat cum eo Deus alienus. Et paulo superius: Inuenit eum in terra deserta, in loco horris et vastæ solitudinis. Inuenit autem Deus homines perditos, cum magna difficultate, secundum illud Osee: Quasi vnas in deserto inueni Israel, quasi prima poma ficulnæ. Vnde pastor iste pro ouibus suis inueniendis, laborauit vsque ad mortem, secundum illud: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Propter quod et pastor iste agnus factus est inter oues, vt redimeret oues, secundum illud: Sicut ouis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se, obmutescet, et non aperiet os suum. Vnde et hanc inuentionem præfigurabat illa inuentio qua Abraam volens offerre filium, inuenit arietem: Leuaui Abraam oculos suos, et viditq. post tergum arietem inter uespres, hærentem cornibus, quem assumens, obrulit holocaustum pro filio. Cetera ergo illa sacrificia oblata tã ouium quam agnorum et hircorum quam creare cælum et vitulorum, hoc significabant quod Christus per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Et hoc est quod dicit: *Quærit diligenter donec inueniat eam.**

Et cum inuenerit eam, et cetera. Post sollicitudinem mæstitiæ pro oue perditâ, sequitur hic magnitudo lætitiæ pro oue inuenta, circa quam introducuntur tria, scilicet exultatio priuata, congratulatio publica, et conclusio principaliter intentã. Primo igitur quantum ad exultationem priuatam de oue inuenta,

Glos. in hunc locum 10. 5.
Heb. 2. d.
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Gal. 4. d.
Isa. 35. a.
Inf. 19. b.
1. Tim. 1. d.
Ezec. 34. e.
Deut. 32. b.
Osee. 9. e.
Ioan. 10. e.
Isa. 53. b.
Gen. 22. e.
Hebr. 9. e.
Amb. lib. 7. dicit: Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens. Humeri isti, vt dicit Ambrosius, sunt brachia crucis: illic, inquit, peccata mea deposui, in illa nobili

nobili patibuli ceruice requieui. In hos ergo humeros ouem perditam imposuit, quia ibi peccata nostra portauit. Vnde Isaias: Vere læguores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit. Et Petrus: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. Et hoc est quod dicit Beda: Ouem in humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens peccata nostra ipse portauit. Et peccata nostra portauit in cruce, et crucem nostram portauit in humeris, secundum illud: Factus est principatus super humerum eius. Et: Dabo clauiem domus Dauid super humerum eius. Super hunc humerum gaudens nos portauit, propter magnam charitatem quam ipse habuit ad liberationem nostram. Sicut pastor gregem suum pascet in brachio suo congregabit agnos. Subditur: *Fœtas ipse portabit, et hoc cum maximo gaudio, secundum illud: Ad vbera portabimini, et super genua blandientur vobis. Quo modo si cui mater blandiatur, ita et eum consolabor vos. Sequitur: Videbitis et gaudebit cor vestrum, et ossa vestra quasi herba germinabunt.*

Secundo quantum ad congratulationem publicam, subdit: *Et ueniens domum conuocat amicos et vicinos.* Domus ista est Hierusalem superna, de qua Isaias: Domus maiestatis meæ glorificabo. Et Ioannes: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. In hæc Christus venit in Ascensione, de quo aduentus Isaias: Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? In hanc portat ouem, quia sicut dicitur in Psalmo: Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem. Et ibi conuocat Angelos, qui dicuntur amici propter familiaritatem in cognoscendo secreta, hoc enim est signum amicitie. Vos autem dixi amicos, et cetera. Et vicini, propter propinquitatem in communicando solatia. Vnde Matthæus: Angeli eorum in cælis semper vident faciem patris qui in cælis est: hos conuocat Dominus ad concorditer gaudendum, propter salutem hominum. Vnde et subdit: *Dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat.* Hoc dicit, quasi dans eis materiam congratulandi de consecutione tanti beneficij et amoris charitatiui, quem Deus ostendit homini, vnde dicit Sapiencia æterna: Deliciæ meæ, esse cum filijs hominum. Vnde Beda: Nondicitur Congratulamini oui inuentæ, sed mihi, quia gaudium eius est vita nostra. Vnde in expressione huius gaudij permagnifici notatur humani generis reinuetio iucunda, hoc est gaudium nuptiale, de quo exultant cælestes ciues: Audiui quasi vocem turbæ magnæ, et cetera: dicentium: Alleluia. Sequitur: *Gaudeamus et exultemus et demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit se. Desponsauit enim agnus sanctam Ecclesiam de peccatoribus collectam, et habet agnus ouiculã reinuentam.*

Tertio quantum ad conclusionem principaliter intentam, subiungit: *Dico vobis quod maius gaudium erit in celo super vno peccatore penitentiam agente.* Laudatæ cæli, et exulta terra: iubilare montes laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, et pauperum suorum miseretur. Magnum est gaudium, quia maius est infirmum sanare, quam sanum conseruare, et ideo subdit: *Quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent penitentia.* Hoc autem dicitur: non quia melior sit peccator penitens quam nonaginta nouem iusti, sed quia in redemptione humani generis maiora operatus est Deus, quam in consecratione totius multitudinis cælestis, quia hoc est manifestatiuum maioris potentie, maioris prudentiæ, et maioris misericordie. Maioris potentie, quia maius est iustificare impium, quam creare cælum et terram. Maioris prudentie, vnde Iob: Prudentia eius percussit superbum. Maioris clementie siue misericordie, vnde supra: Per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit, et cetera. Maior enim fuit in Christo condescensio, maior et humani generis

sublimatio, secundum illud: Quoniam eleuata est magnificentia tua super cælos. Vnde hoc intelligitur quantum ad causam nostræ penitentiae, hoc est humani generis redemptionem, in qua maior est materia gaudij quam in omnibus alijs operibus Dei. Si autem intelligatur de peccatore quolibet perse, tunc intelligitur quod gaudiũ est magis nouum, vel quod peccator est feruentior frequenter quam iustus. Vnde Gregorius in moralibus: Quidam in Dei seruitio ex ante acta alicuius debilitate roborantur, eosq. ad custodienda mandata, et futurorum trahit desiderij, et impellit memoria præteritorum. Vnde hoc non refertur ad omnes peccatores nec ad omnes iustos, sed ad peccatores feruidos post conuersionem, et iustos tepentes. Vnde et Gregorius* exemplificat et Beda in Glossa: Maius gaudium est de peccatore resurgente in seruire, quam de iusto pigro stante. Vt Dux in prælio cum militem plus diligit, qui post fugam reuersus hostẽ fortiter premit, quam eum qui numquam fugit nec vnquam fortiter egit. Vel hoc dicitur ratione confusionis aduersariorum, secundum illud: Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in melle, sicut exultant victores capta præda, quando diuidunt spolia, et cetera.

Aut que mulier, et cetera. Post parabolam de pastore et ouibus suis, subditur hic parabola de muliere et drachmis. In qua quidem sub metaphora drachmæ manifestatur pietas Dei ad hominem, et hoc quadrupliciter scilicet ad hominem reparatum, et ad hominem iustificatum. Primo igitur quantum ad pietatem Dei respectu hominis conditi, dicitur:

Aut que mulier habens drachmas decem. Mulier ista est diuina sapientia, quæ mulier dicitur, quia diligenda est tamquam sponsa speciosissima. Sapiens: Loquens de Sapientia dicitur: Hanc amauit et exquisiuit eam a iuuetute mea, et quæsiui in sponsam mihi eam assumere, et amator factus sum formæ illius. Dicitur autem mulier non ab infirmitate sexus, sed a pietate diuini affectus et misericordie, ratione cuius comparat Deus affectum suum ad hominem affectui materno. Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? et cetera. Et ideo sapientia de se dicitur: Ego mater pulchræ dilectionis, et cetera. Vnde cum sapientia Dei sit potentissima, sit speciosissima, sit prouidissima, sit et clementissima, datur intelligi per mulierem fortem, secundum quod dicitur: Mulierem fortem et bonam et speciosam. Et: Sicut sol oriens mundo. Per mulierem prouidam: Sapiens mulier ædificat domum, id est, sapientia, per mulierem piã, sicut in parabola. Vnde Glossa: Mulier, id est Dei sapientia, decem drachmas habuit cum homines et angelos creauit. Drachma autem est creatura rationalis, diuina videlicet imagine insignita. Vnde Glossa: Drachma est nummus certe quantitatis habens imaginem regis. Talis nummus est homo, de quo dicitur: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Vnde et Ecclesiasticus: Deus creauit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum. Talis nummus est angelicus spiritus. Vnde Ezechiel: Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, et perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. Igitur drachmæ decem, sunt nouem ordines angelorum, et decima hominum ad totius vnuerſi complementum, quia inter denarium clauditur vnuerſitas numerorum. Vnde et in eo est quidam numerorum status. Vnde Beda: Decem drachmas mulier habuit, cum nouem ordinibus angelorum homo additus est decimus, vt compleretur numerus electorum. In hoc ergo apparet pietas Dei ad rationabilem creaturam conditam, sicut ad rem sua imagine insignitam.

Secundo quantum ad pietatem Dei respectu hominis lapsi subdit: *Et si perdidit drachmam vnã, scilicet in hominis præuaricatione. Drachma enim ista*

Psal. 8. a.
** Greg. hom. mil. 34. in Enang. 10. 2. ubi est exemplum vrinfra.*
Beda Glos. in hunc locum 10. 5.
Isa. 9. a.
Sap. 8. a.
Isa. 49. d.
Eccli. 24. b.
Prou. 31. b.
Eccli. 26. c.
Prou. 14. a.
Glos. in hunc locum 10. 5.
Glos. interlin. ibid.
Gen. 1. d.
Eccli. 17. a.
Eze. 28. e.
Beda Glos. cum in hunc locum 10. 5.
ita

Glossa ubi supra. ista perdita est humana natura. Vnde Glossa: Mu-
 lier, id est Dei sapientia decem drachmas habuit cum
 Drachma homines et Angelos ad imaginem suam creauit, sed
 decima qd. vnam perdidit, cum homo a similitudine Creatoris
 recessit. Vnde quia homo creatus est post nouem or-
 dines Angelorum recte intelligitur per decimam
 drachmam. Hinc est quod ad liberationem homi-
 num præfigurandam Deus præcepit sibi offerri deci-
 mam. Hinc etiam est quod decem præcepta ei data sunt,
 per quæ quasi per quosdam gradus vsque ad Deum
 ascendat. Hinc est etiam quod in præfiguratione
 incarnationis dicitur sol retrocessit decem lineis, si-
 cut dicitur: Sol namque per decem lineas retroces-
 sit, cum Deus qui est supra Angelos vsque ad homi-
 nem qui est decimus, descendit. Hinc etiam dena-
 rius est pretium omnium laborantium in vinea pa-
 trisfamilias: Conuentione facta, *et cetera*. Recte
 igitur decima drachma perdita designat naturam
 humanam lapsam. Ad hanc drachmam perditam
 † Greg. ho- diuina sapientia habet pietatem et misericordiam, prom-
 mil. 34. in pter quod subdit: *Noua accendit lucernam*, in incar-
 Euang. natione. † Lucerna est lux in testa, hoc est Deus in
 carne humana. Vnde Glossa: Dei sapientia lucernam
 locum 10. s. ad quærendam drachmam accendit, cum in carne
 apparuit, quia lucerna est lux in testa, id est, verbum
 Pf. 131. d in carne. De hac lucerna dicitur in Psalmo: Illuc
 producam cornu Dauid, parauit lucernam Christo
 meo. Vnde de accessione istius lucernæ dicitur: Deus
 erat verbum. Sequitur: Lux vera quæ illuminat om-
 nem hominem. Et post: Verbum caro factum est, et
 habitauit in nobis. Nec tantum hoc, *Sed et cetera*.
Glossa in hunc locum 10. s. euertit quando conscientias hominum de reatu ipso-
 rum perturbauit. Et hoc spectat ad prædicatores.
 Sopho. 1. c Vnde dicitur: Scrutabor Hierusalem in lucernis, et
 visitatio super viros defixos in seculis suis. *Et quærit
 diligenter, donec inueniat eam*, in nostra redemptione,
 Sap. 6. c vnde Sapiens: Dignos se, ipsa circuit quærens,
 et in vijs ostendit se illis hilariter, et in omni prouiden-
 tia occurrit illis, vnde et sibi competit illud Psal-
 mi: Si dederō fornicum oculis meis, et palpebris meis
 dormitationem. Donec inueniam locum Domino,
 tabernaculum Deo Jacob.
 Tertio quantum ad pietatem respectu hominis re-
 parati adiungit: *Et cum inuenierit, conuocat amicos et vi-
 cinas*. Per amicos et vicinas diuinæ sapientiæ intelliguntur
 Angeli boni et animæ sanctæ. Vnde Glossa: Et ami-
 cæ et vicinæ sunt supernæ potestates, quæ Deo tan-
 to propius sunt, quanto eum vicinior contemplan-
 tur. Quæ ideo dicuntur amicæ sapientiæ quia ipsam
 diligunt et ab ipsa amantur, secundum illud: Per-
 nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei,
 et prophetas constituit. Neminem enim diligit Deus,
 nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Conuocare
 autem nihil aliud est quam ad vnitatem et conformi-
 tatem amoris copulare. Potestas et terror apud
 eum est qui facit concordiam in sublimibus suis. Et
 per istam concordiam mutui amoris communem
 materiam gaudij tribuit. Et ideo subdit: *Dicens: Con-
 gratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdidere-
 ram*. Sapientia namque inuitat ad congaudendum,
 1. Cor. 13. quia hæc est lex charitatis: Caritas non gaudet su-
 per iniquitate, congaudet autem veritati. Et sapiens
 Sap. 8. d dicit: Hæc cogitans, *et cetera*. Quoniam immorta-
 litas est in cognitione sapientiæ, et in amicitia illius
 delectatio bona, quia vult gaudia vniuersorum esse
 communia non priuata, sicut potissime in illa Hie-
 rusalem superna. Vnde Tobias: Confitere Domino
 in bonis eius, et benedic Deum sæculorum, subdi-
 tur: Et reuocet ad te omnes captiuos, et gaudeas in
 omnia sæcula sæculorum. In hac enim reinuentione
 drachmæ fit reintegratio numeri electorum in illa
 Hierusalem. Et hæc est magna materia lætitiæ: Ec-
 ce ego creo Hierusalem exultationem, et populum
 post

eius gaudium, quia congratulabantur diuinæ sapien-
 tiæ, et saluationi nostræ, secundum illud: Letamini
 cum Hierusalem, et exultate in ea omnes qui diligi-
 tis eam: gaudete cum ea gaudio vniuersi qui lugetis
 super eam, vt fugatis, et repleamini ab vberibus
 consolationis eius: vt mulgeatis, et delicijs affluatis
 ab omnimoda gloria eius.
 Quarto quantum ad pietatem Dei respectu homi-
 nis iustificati, subdit: *Ita dico vobis: Gaudium erit co-
 ram Angelis Dei super vno peccatore penitentiam agente*.
 Gaudent autem Angeli de penitentia hominis pec-
 catoris, quia destruitur culpa, restituitur iustitia,
 confutatur demonum superbia, efficax efficitur An-
 gelorum custodia, reparatur Ecclesia, placatur ira
 diuina, et restauratur Hierusalem superna. Et de his
 septem gaudent maxime Angeli beati. Ideo et de
 penitentia peccatoris, in qua vident fieri septem ef-
 fectus prædictos, gaudium est Angelis Dei.
 Primo quia destruitur culpa: Pœnitentini, et con-
 uertimini, vt deleantur peccata vestra. Vnde dicitur
 quod erat Ioannes prædicans baptismum pœni-
 tentiæ in remissionem peccatorum, *et cetera*.
 Secundo quia per pœnitentiam recuperatur iusti-
 tia. Vnde in Apocalypsi: Memor esto vnde excide-
 rit, et age pœnitentiam, et prima opera fac. Et Ec-
 clesiasticus: Pœnitentibus dedit viam iustitiæ, et con-
 firmavit deficientes.
 Tertio quia per pœnitentiam confutatur demoni-
 um superbia: Discedite a me omnes qui operami-
 ni iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus vocem
 fletus mei. Et post: Erubescant et conturbentur ve-
 hementer omnes inimici mei. Tunc enim demones
 erubescunt de sua impudentia, quando peccator per
 pœnitentiam erubescit de culpa: Postquam conuer-
 tisti me, egi pœnitentiam. Subdit: Confusus sum,
 et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescenti-
 e meæ.
 Quarto quia per pœnitentiam efficax efficitur An-
 gelorum custodia. Vnde dicitur: Ego quos amo,
 arguo et castigo. Emulare ergo, et pœnitentiã age.
 Ecce sto ad ostium et pulso. Hoc enim Angelus nos
 custodiens facit sollicitus.
 Quinto quia per pœnitentiam reparatur Ecclesia,
 propter quod dicitur: Non veni vocare iustos, sed
 peccatores. Nam Christus vocat ad vnitatem Eccle-
 siasticam, in qua fit remissio peccatorum, et datur
 superna gratia, secundum illud Ezechielis: Si im-
 pius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis,
 et cetera. Vita viuet, et non morietur.
 Sexto quia placatur ira diuina: Altissimus odio
 habet peccatores, et misertus est pœnitentibus. Et
 Hieremias: Si pœnitentiam egerit gens illa a malo
 suo, *et cetera*, agam et ego pœnitentiam super malo
 quod cogitavi vt facerem ei.
 Septimo quia per pœnitentiam reintegratur Hie-
 rusalem superna. Vnde Matthæus: Agite pœniten-
 tiam, appropinquauit enim regnum cælorum. Et
 propterea ciues cælestes exultant, sicut dicitur hic
 quod gaudium erit coram Angelis Dei super vno pec-
 catore penitentiam agente. Vident enim quante virtutis
 sit pœnitentia, quæ non solum recuperat perditam, sed
 et multo plura impetrat a pietate diuina. Vnde Iob:
 conuersus Dominus ad pœnitentiam recuperat per-
 dita. Addidit Dominus omnia quæcumque fuerant
 Iob, duplicia. Et hac de causa omnes qui diligunt
 Deum, qui diligunt bonum, et qui habent pietatis
 affectum, cum Angelis exultare debent de conuer-
 sione et pœnitentia peccatorum. Vnde Apostolus:
 Epistola illa, et si ad horam, vos contristauit: nunc
 gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contri-
 stati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis
 secundum Deum, vt in nullo detrimentum patiami-
 ni ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia
 est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et
 post

Isa. 66. c
Septem de causis gaudent Angeli super vno peccatore penitentiam agente.
Act. 3. c
Marc. 1. a
Apoc. 2. b
Eccli. 17. e
Psal. 6. b
Hier. 31. d
Apoc. 3. d
Mat. 9. b
Ezec. 18. e
Eccli. 12. a
Hier. 18. a
Mat. 4. c
Iob 42. b
2. Cor. 7. b

post subdit: In vobis operatur sollicitudinem: sed de-
 fensionem, sed indignationem, sed timorem, sed de-
 siderium, sed emulationem, sed vindictam. Et ex
 his, debitus honor redditur diuinæ maiestati: nu-
 merus cælestis impletur: et recuperatur vnitas eccle-
 siasticæ pacis. Et ideo in conuersione et pœnitentia
 vnus peccatoris merito exultat hierarchia supercæ-
 lestis, cælestis, et subcælestis.
 Ait autem: *Homo quidam habuit duos filios*. Post pa-
 rabolam de pastore et ouibus suis, et de muliere et
 drachmis, subditur hic tertio parabola de patre et fi-
 lijs, vt sic, cum maxima sit pietas patris ad filium,
 maxima ostendatur hic pietas Dei erga peccatorem
 conuersum, qui intelligitur per filium prodigum. Et
 quoniam misericordia patris in hoc ostenditur, quod
 releuauit miseriam filij prius peccantis, et postmo-
 dum pœnitentis, ideo in hac parabola quattuor de-
 scribit Euangelista. Primo namque describit filij pro-
 digi insolentiam: secundo miseriam et indigentiam,
 ibi: *Postquam omnia consummasset*: tertio eiusdem pœ-
 nitentiam, ibi: *In se autem reuerfus dixit*, et cetera:
 quarto patris misericordiam, ibi: *Cum autem adhuc
 longe esset*. Et hoc quidem facit rectissimo processu
 et ordine. Nam insolentia præcipit in miseriam
 et in indigentiam: indigentia autem excitauit ad pœ-
 nitentiam: et pœnitentia præparauit ad patris miseri-
 cordiam obiuendam. Circa filij prodigi insolentiam
 exprimentam tria introducuntur ab Euangeli-
 sta, scilicet conditio libertatis humanæ: perpetratio
 voluntariæ culpæ: et dissipatio boni, gratiæ, et natu-
 ræ. Primo igitur quantum ad conditionem liberta-
 tis humanæ, dicitur:
Homo quidam habuit duos filios. Per hominem istum,
 sicut sæpe dictum est, intelligimus Dominum beni-
 gnum et piũ. Nam ipse ratione summæ pietatis,
 quæ reddit eum benignum et humanum erga homi-
 nem, homo merito dici potest, vnde Daniel: Tetigit
 me quasi visio hominis, et confortauit me. Ad cuius
 etiam designationem Deus in effigie humana, per
 subiectam creaturam, frequenter apparuit sanctis pa-
 tribus et prophetis. Per duos autem filios intelli-
 gimus humani generis vniuersitatem, non solum quo
 ad Gentiles et Iudæos sicut Glossa exponit, sed et ge-
 neraliter quo ad innocentes et pœnitentes, sicut opor-
 tet intelligi ex ipsa applicatione parabolæ. Vnde Be-
 da: Hæc parabola de Iudæo et Gentili, generaliter
 de pœnitente et iusto, vel qui sibi iustus videtur po-
 test intelligi. Et hi dicuntur filij, qui in libertate arbi-
 trij sunt creati, et ad æternam hereditatem habenda.
 Seruus non manet in domo in æternũ, filius manet
 in æternum, vnde et in Psalmo: Quo modo miseretur
 pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.
 Et quia libertas arbitrij in vanis et peccatoribus fre-
 quenter de proprijs viribus præsumit, et sibi vsurpat
 quod Dei est, ideo subdit: *Et dixit adolescentior ex illis
 patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit*.
 Iste adolescentior dicitur ille, qui vanior est, et ad sen-
 sibilita bona magis intentus, secundum illud Ecclesia-
 stes: Adolescentia enim et voluptas vana sunt. Et:
 Lætare iuuenis in adolescentia tua. Sequitur, et sci-
 to quod pro omnibus his adducet te Deus in iudi-
 cium. Hic adolescens petit partem suam, cum relin-
 qui vult libertati suæ, vt iam non secundum impe-
 rium gratiæ, sed secundum nutum voluntatis suæ in-
 cedat. Vnde Beda: Substantia est omne quod agi-
 mus, quod viuimus, sapimus, cogitamus et loqui-
 mur. Huius ergo portionem substantiæ minor petit
 sibi dari, cū homo rationali sensu suo delectatus, per
 liberum arbitrium se regere, et a Domino Creatore
 suo exire quærit. Hæc petitio non fuit pro se, sed ma-
 gis contra se, quia petit se sibi exponi, et suo iudicio
 derelinqui. Sicut et petitio filiorum Israel qua pe-
 tierunt regem. Dixerunt filij Israel ad Samuelem:
 Constitue nobis regem, vt iudicet nos. Subditur: Di-

xitq. Dominus ad Samuelem, non te abiecerunt, sed
 me, ne regnem super eos. Et quia Dominus iusto suo
 iudicio, cum de se præsumit, derelinquit sibi, ideo
 subdit: *Et diuisit illa substantiam*: Nam sic conuenie-
 bat, secundum illud: Deus ab initio constituit homi-
 nem, et reliquit illum in manu consilij sui. Nam sic
 Dominus iusto iudicio facit, secundum illud: Vni
 dedit quinque talenta, alij vero duo, alij vero vnum,
 vnicuique secundum propriam virtutem, *et cetera*.
 Secundo quantum ad perpetrationem voluntariæ
 culpæ, subdit: *Et post non multos dies congregatis omni-
 bus*, per liberi arbitrij dominium, quod habet respec-
 tu omnium virium naturalium. *Adolescentior filius
 peregre profectus est in regionem longinquam*: et hoc per-
 petratio peccatum. Regio namque longinqua a Deo
 dicitur, non quantum ad situm localem, cum Deus
 sit vbique, sed per voluntatis dissimilitudinem. Vnde
 Glossa: Abijt in regionem longinquam non mutan-
 do locum, sed animum. Quanto enim quis in prauo
 opere amplius delinquit, tanto a Dei gratia longius
 recedit. Vnde in Prouerbijs: Longe est Dominus ab
 impijs: et orationes iustorum exaudiet. Est autem
 peccatum regio longinqua a Deo, quia cum sit ini-
 quitas, elongat a summa bonitate, secundum illud:
 Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos et Deum veni-
 strum, et peccata vestra absconderunt faciem eius a
 vobis. Cum sit tenebra: quia elongat a summa luce
 et veritate, Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt
 villæ. Si dixerimus, quoniam societatem habemus
 cum eo, et in tenebris ambulamus: mentimur, et veri-
 tatem non facimus. Et paulo post subditur de qui-
 bus tenebris intelligatur: Qui odit fratrem suum, in
 tenebris est, *et cetera*. Cum etiam peccatum sit nihil,
 quia elongat a summa æternitate, propter quod Hie-
 remias: Quid inuenerunt patres vestri in me iniqui-
 tatis, quia elongauerunt se a me, et ambulauerunt
 post vanitatem. De his tribus simul dicitur: Quæ
 participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas
 luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi
 ad Belial? Et ibidem: Quis autem consensus templo
 Dei cum idolis? Et propterea merito peccator, qui
 elongat se a Deo per peccatum, et vadit in regionem
 longinquam longe a cælesti regione proficitur, vide-
 licet in infernum, qui est regio mortis et tenebrarum,
 secundum illud: Antequam vadam, et non reuertar
 ad terram tenebrosam, et operam mortis caligine,
 terram miseriarum et tenebrarum: vbi umbra mortis,
 et nullus ordo, *et cetera*.
 Tertio quantum ad dissipationem boni, et gratiæ,
 et naturæ, subiungit: *Et ibi dissipauit substantiam suam*.
 Dissipauit, inquam, per peccata spiritalia, quæ ma-
 xime dissipant animam, et hoc quidem per superbiam:
 Quia reddidit Dominus superbiam Iacob, sicut su-
 perbiam Israel: quia vastatores dissipauerunt eos, et
 propages eorum corruerunt. Item per inanem
 gloriam: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi se
 decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant. Item
 per inuidiam, secundum illud: Dissipata sunt ossa
 nostra fecus infernum, supple per inuidiam de qua
 dicitur: Putredo ossium, inuidia. Item per iracundiam.
 Dissipati sunt nec compuncti, subdit frendue-
 runt super me dentibus suis. Vnde iracundus similis
 est dæmoniaco, de quo supra: Subito clamat, et eli-
 dit, et dissipat eum cum spuma. Item dissipauit per
 accidiam, secundum illud: Qui mollis et dissolutus est
 in opere suo, frater est sua opera dissipantis. Et quia
 peccata spiritalia frequenter præcipitant in carna-
 lia, ideo addit: *Viuendo luxuriose*, quantum ad gula-
 lam, et luxuriam, secundum illud: Luxuriosa res, vi-
 num, et tumultuosa ebrietas: quicumque his dele-
 ctatur, non erit sapiens. Vnde in his est consummatio
 dissipationis, secundum illud Iob: Ignis est vsque
 ad perditionem deuorans, et omnia eradicans geni-
 minum. Vnde et his peccatis non solum dissipantur
 animæ

Eccli. 15. c
Mat. 25. b
Glossa in hunc locum 10. s.
Prou. 15. d
Isa. 59. a
1. Ioan. 1. b
Hier. 2. a
2. Cor. 5. c
Iob 10. d
Nab. 2. a
Isa. 3. c
Pf. 140. b
Prou. 14. d
Psal. 34. c
Sup. 9. e
Prou. 18. b
Prou. 20. a
Iob 31. b

Ephes. 1. c gentia, secundum illud: In quo et credentes signati
Cant. 1. a sponsa in Canticis: Osculetur me osculo oris sui, quia
Gen. 27. d Accede ad me et da mihi osculum Filii mi. Accessit,
Psal. 84. a Vnde in psalmo: Benedixisti Domine terram
Cant. 8. a Sequitur: Vt inuentiam te foris, et deosculer
Iob. 11. b praeferentis. Excelsior caelo est, et quid facies? pro
Iob. 22. b quod dicitur: Iniquitates nostrae multiplicatae sunt super caput no
1. Esd. 9. b strum, et delicta nostra creuerunt vsque ad caelum,
Eccli. 23. c et cetera. Et coram te, per contemptum veritatis omnia
Psal. 50. a post perfectum respicit omnia. Tibi soli peccaui,
Sap. 12. c et malum coram te feci. *Iam non sum dignus vocari fili
Rom. 8. c lium tuum, propter contemptum bonitatis omnibus
Col. 1. b prouidentis: Tu autem dominator virtutis, cum tran
Psal. 37. d quillitate iudicas, et cum magna reuerentia disponis
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5. nos. Subest enim tibi cum uolueris, posse. Docui
2. Paral. 23. c sti autem populum tuum per talia opera, quoniam
1. Tim. 3. d oportet iustum esse, et humanum, et bonae spei fe
1. Cor. 12. b cisti filios tuos, quoniam das locum in peccatis po
1. Cor. 13. c nitentiae. Quia igitur contempsi hanc summam bo
1. Cor. 14. d nitatem, cuius est dare spiritum adoptionis filio
1. Cor. 15. e rum, secundum illud: Non accepistis spiritum ser
1. Cor. 16. f uuitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum
1. Cor. 17. g adoptionis filiorum. Cuius etiam est regenerare per
1. Cor. 18. h aquam et Spiritum sanctum in regnum filiorum Dei,
1. Cor. 19. i secundum illud: Eripuit nos de potestate tenebra
1. Cor. 20. j rum, et transtulit in regnum filij dilectionis suae.
1. Cor. 21. k Ideo: *Iam non sum dignus vocari filius tuus.* Et nota
1. Cor. 22. l quod licet pater sibi occurrat, collum stringat,
1. Cor. 23. m per amplexum, licet suscipiat ad osculum: tamen
1. Cor. 24. n uerus poenitens numquam obliuiscitur suum pecca
1. Cor. 25. o tum, secundum illud psalmi: Quoniam ego in fla
1. Cor. 26. p gella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo
1. Cor. 27. q semper: Quoniam iniquitatem meam annuncio, et
1. Cor. 28. r cogitabo pro peccato meo. Licet autem recognoscat,
1. Cor. 29. s nihilominus anhelat ad charitatem perfectam.
1. Cor. 30. t Et ideo non petit hic dilectionem mercenariam, sicut
1. Cor. 31. u supra faciebat, cum non haberet adhuc gratiam
1. Cor. 32. v infusam. Sed nunc ad patrem plene conuersus, tam
1. Cor. 33. w quam uere poenitens se commendat, et postulat gra
1. Cor. 34. x tiam diuinam: et hoc est quod dicit Glossa: *Vult,*
1. Cor. 35. y inquit, per gratiam fieri quod fatetur se indignum.
1. Cor. 36. z pro merito, sicut ille poenitens petijt: Nunc fle
1. Cor. 37. aa cto genu cordis mei precans a te bonitatem Domini
1. Cor. 38. ab ne: Peccaui Domine, peccaui, et iniquitatem
1. Cor. 39. ac meam agnosco: peto rogans te Domine: Remitte
1. Cor. 40. ad mihi, remitte mihi, ne simul perdas me cum iniqui
1. Cor. 41. ae tatibus meis, neque in aeternum reserues mala mihi,*

A quia indignum saluabis me, secundum magnam mi
B sericordiam tuam, et laudabo te semper omnibus
C diebus uitae meae: quoniam te laudat omnis uirtus
D caelorum, et tibi est gloria in saecula saeculorum.
E *Dixit autem Pater ad seruos suos: Post ostensam
F misericordiam Patris in suscipiendo indignum, sub
G ditur hic misericordia in ueniendo nudum. Et quo
H niam peccator nudatur a veste interioris puritatis,
I et ornatu exterioris honestatis: ideo quantum ad
K haec duo, ostendit filium prodigum per Patris mi
L sericordiam releuari. Primo igitur quantum ad ve
M stem interioris puritatis, dicitur:
N *Dixit autem Pater ad seruos suos: Cito proferte stola
O lam primam, et induite illum.* Prima stola est uelut
P timioris puritatis, qua mens nostra debet indui,
Q et qua a principio sui conditionis induta fuit. Vnde
R Beda: Stola prima uelutis est innocentiae, in qua
S primus homo conditus est, sed post culpam se nu
T dum nouit: et pelliceum, idest, mortale sumpsit
V indumentum. De hoc puritatis indumento dicitur:
X Vestimentis albis induaris, ut non appareat confu
Y sio nuditatis tuae. His uelutis induitur qui se
Z per diuinam gratiam adiutorium in puritate custodit,
aa secundum illud: Habes pauca nomina in Sardis
ab qui non inquinauerunt uelutis sua: et ambula
ac bunt tecum in albis: quia digni sunt. Qui uicerit,
ad sic uelutetur uelutis albis, et non delebo nomen
ae eius de libro uitae: et confitebor nomen eius, et ce
af tera. Haec autem uelutis puritatis datur per susceptio
ag nem sacramentorum, scilicet baptismi qui omnes
ah sordes abluuit. In cuius designatione baptizatus al
ai ba uelut uelutitur. Et etiam poenitentiae, qua ad bap
aj tismi puritatem conatur reducere, ut dicit Augu
ak stinus. Et quia haec dispensatio sacramentorum fit
al per diligentiam ministrorum, ideo dicitur quod
am Pater dixit seruis et ministris. Nam sic dicitur: Acci
an pite Spiritum sanctum, quorum remisistis pecca
ao ta, et cetera.
ap Secundo quantum ad ornatum honestatis exterioris,
aq subdit: *Et dote annulum in manu eius,* per pulchri
ar tudinem pudicitiae. Annulus enim in manibus signi
as ficat desponsationem, ac per hoc castum amorem. Ex
at quo intelligimus quod annulum in manu portat qui
au pudicitiam in operibus suis seruat. Haec pudicitia et
av si appareat in integritate carnis: maxime tamen con
aw sistent in integritate fidei, secundum illud: Respondi
ax vos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Vnde
ay annulus est fidei signaculum, quo anima subarrhat
az ur, ut opera eius placeant Christo. Quia ad Hebraeos:
ba Sine fide impossibile est placere Deo. Ideo et beata
bb Agnes dicebat: Annulo fidei suae subarrhauit me.
bc Tunc autem annulus est in manu, quando fides re
bd lucet in operatione. Quia Iacobus: Fides sine ope
be ribus mortua est. Vnde Glossa Ambrosij: *Dote*
bf *annulum,* idest, signaculum fidei quo signantur pro
bg missa in cordibus fidelium. *Dote in manu,* idest, in
bh operatione, ut per opera fides clarescat, et per fidem
bi opera confirmantur. In cuius rei designationem di
bj citur: Tulit annulum Pharae de manu sua, et dedit
bk eum in manu Ioseph. Et quia non sufficit quod ali
bl quis sit pudicus in operibus suis nisi etiam sit obe
bm diens et humilis, ideo subdit: *Et calcamenta in pedes*
bn *eius,* per promptitudinem scilicet obedientiae. Qui
bo enim calciatus est, promptus est ad itinerandum,
bp propter quod dicitur: Calciati pedes in praeparationem
bq Euangelij pacis. Tunc autem ista obedientia est
br maxime placita, quando fit ex affectu filiali:
bs Quam pulchri sunt gressus tui in calcamentis, fi
bt lia Principis! Et quia nullus est idoneus ad tran
bu seundum ex hoc mundo ad patrem nisi habuerit
bv promptitudinem obedientiae, ideo in esu Paschalis
bw agni haec datur edendi forma: *Renes uelutis ac*
bx *cingetis, et calcamenta uelutis habebitis in pedi*
by *bus, tenentes baculos in manibus, et comedetis fe*
bz *stinales:**

fa. 52. b stinantes: Est enim phasid est transitus Domini. Et
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. haec obedientia maxime requiritur in praedicatori
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. bus exemplo Christi, et sanctorum: Quam pulchri
Exo. 3. b super montes pedes annunciantis, et praedicantis pa
Sup. 10. a cem: annunciantis bonum, praedicantis salutem, di
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. cientis Sion: Regnabit Deus tuus. Vnde Beda: Cal
Exo. 3. b ceamenta autem in pedes, officium euangelizandi
Sup. 10. a denunciant, ut cursus mentis ad caelestia tendens, a
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. terrenarum contagio rerum inuoluta seruetur, et munda,
Exo. 3. b priorumque munitis exemplis, super serpentes, et
Sup. 10. a scorpiones securus incedat. Vnde quia calcamenta
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. fiunt de pellibus animalium mortuorum, per hoc pos
Exo. 3. b sunt designare exempla priorum patrum, sicut hic
Sup. 10. a dicit Beda in Glossa: Quia uero dicuntur dari in pe
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. des, designare possunt uelutem peccati, ideo dicitur
Exo. 3. b Moyse: Solue calcamentum de pedibus. Et supra:
Sup. 10. a Nolite portare facculum, neque peram, neque
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. calcamenta. Vnde supra loquitur de calcamentis ad
Exo. 3. b litteram, hic autem per similitudinem parabolicam.
Sup. 10. a *Et adducite vitulum saginatum.* Post misericordiam
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. in suscipiendo indignum, et ueniendo nudum, sub
Exo. 3. b ditur hic misericordia in reficiendo famelicum. Et
Sup. 10. a hoc recto ordine: quia post remissionem culparum, et
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. uelutem uirtutum, sequitur diuinarum oblectatio
Exo. 3. b deliciarum, quae confurgit ex duplici conside
Sup. 10. a ratione, scilicet ex consideratione Saluatoris nostri,
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. et hominis saluati. Primo igitur, quantum ad consi
Exo. 3. b derationem Saluatoris nostri, Christi dicitur:
Sup. 10. a *Adducite vitulum saginatum, et occidite.* Vitulus iste
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. saginatus est Christus pro nobis occisus, qui nobis in
Exo. 3. b sacramento altaris proponitur in cibum suauissimum.
Sup. 10. a Christus autem dicitur vitulus: quia pro peccatis
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. oblat. Immolabit vitulum coram Domino, et offerent
Exo. 3. b filij Aaron sacerdotes sanguinem eius fundentes
Sup. 10. a per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi.
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Dicitur autem saginatus, quia omnibus bonis
Exo. 3. b repletus et suauissimum ad spiritualem cibum. Vnde
Sup. 10. a Glossa: Christus vitulus saginatus omni spiritali
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. uirtute opimus, ut pro totius mundi salute sufficiat.
Exo. 3. b De hoc in figura in Genesi de conuiuio angelis facto
Sup. 10. a ab Abraam dicitur, quod Abraam ad armentum
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. cucurrit, et tulit inde vitulum tenerrimum et opti
Exo. 3. b mum. Hunc vitulum adducunt serui Christi, et occi
Sup. 10. a dunt, quando in altari immolant pro salute peccatorum,
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. et nobis exponunt in cibum. Vnde Glossa: Semper
Exo. 3. b Christus immolatur. Vel tunc adducitur et occiditur,
Sup. 10. a quando mors eius, et sacramentum altaris ad memoriam per
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. praedictorem reuocatur ad sustentationem, et cibum. Vnde Beda: Adducere autem
Exo. 3. b vitulum et occidere, est praedicare Christum, et
Sup. 10. a mortem eius insinuare. Tunc etenim cuique nostrum
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. quasi recens occiditur, cum credit occisum. Tunc
Exo. 3. b caro eius comeditur, cum eius passionis sacramentum
Sup. 10. a et ore ad emundationem percipitur, et corde ad in
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. uitationem cogitatur. Ceterum, etsi omnes Christiani
Exo. 3. b habeant refectionem in passione Christi, illi tamen
Sup. 10. a potissime oblectantur qui per illam se a maioribus
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. malis et periculis, et peccatis ereptos et liberatos
Exo. 3. b uident. Et ideo subdit: *Et manducemus et epulemur.*
Sup. 10. a Non conuiuio carnali, quo dicunt impij: Comedamus,
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. et bibamus, cras enim moriemur, secundum quod dicit
Exo. 3. b Isaias sed spiritali, de quo dicitur: Pascha nostrum
Sup. 10. a immolatus est Christus. Itaque epulemur: non in fermento
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. ueteri, neque in fermento malitiae, et nequitiae, sed in
Exo. 3. b azymis sinceritatis, et ueritatis. Et in Canticis: Comedite
Sup. 10. a amici, et bibite, et inebriamini charissimi. In hoc conuiuio
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Christus est cibus, conuiuia, et dispensator, quia ipse delectatur
Exo. 3. b nobiscum, et nos cum ipso, et hoc faciente ipso: Ecce
Sup. 10. a sto ad ostium, et pulsus, subditur: Si quis aperuerit
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. mihi ianuam intrabo ad illum, et cenabo cum illo, et ipse
Exo. 3. b mecum.
Sup. 10. a Secundo quantum ad considerationem hominis saluati,
Beda Glos. in hunc locum 10. 5. subdit: *Quia hic filius meus mortuum fuerat:* per
Exo. 3. b S. Bon. To. 2.

A culpam, quae mortuos facit: Non mortui laudabunt
B te Domine. Et iterum: In peccato uestro moriemini:
C *Et reuixit* per poenitentiam: Surge qui dormis, et
D exurge a mortuis: et illuminabit te Christus. Et in
E Psalmo: Auferes spiritum eorum, et deficient. De
F inde: Emittes spiritum tuum, et cetera: *Perierat,* per
G amissionem iustitiae. Quicumque sine lege peccauerunt,
H sine lege et peribunt. Et: In corruptione sua
I peribunt percipientes mercedem iniustitiae suae. Et
K *inuuentus est,* per recuperationem gratiae, secundum
L illud Iob: Inueni in quo ei propitius. Et hoc facit
M Dominus, cum gratiam suam infundit in animam. In
N uenit Dauid seruum meum: oleo sancto meo unxi
O eum. Et quia de hoc est omnibus gaudendum, ideo
P subdit: *Et coeperunt epulari.* Beda: Non solum filius,
Q pro quo vitulus occisus est, reficitur: sed et pater et
R serui eius: quia resectio Dei, et sanctorum est salus
S peccatorum. In cuius rei figuram dicitur: *Epulaberis*
T in festiuitate tua tu et filius tuus et filia tua, et
V seruus tuus et ancilla: Leuitae quoque, et aduena,
X et pupillus, ac uidua, qui intra portas tuas sunt, et cetera.
Y *Erant autem filij eius senior in agro,* et cum ueniret,
Z et cetera. Postquam ostendit misericordiam pij patris
aa in acceptando conuersionem poenitentis, hic secundo
ab ostendit misericordiam eius in placando indignationem
ac filij obediens. Diuiditur autem haec pars in duas. In
ad quarum prima exprimitur impatiencia filij ad indignationem
ae concipiendam. Secundo, clementia patris ad indignationem
af placandam, ibi: *Pater ergo illius egressus,* et cetera. Circa impatienciam
ag filij indigentia tria introducitur Euangelista, ex quibus
ah indignatio illa originem traxit: scilicet difficultatem
ai laboris peracti: sollempnitatem gaudij auditi: et liberalitatem
aj paterni beneficij indicati. Ex quorum consideratione incidit
ak ille filius maior in indignatione. Primo igitur quantum
al ad difficultatem laboris peracti, dicitur:
am *Erant autem filij eius senior in agro.* Filius iste
an senior dicitur ille, qui moribus maturior est, patri con
ao formior et obediens: quia dicitur: Cani sunt sensus
ap hominis: et aetas senectutis uita immaculata. Et quia
aq bona uita numquam est otiosa, ideo dicit quod erat
ar in agro, scilicet ad laborandum, ut possit dicere illud:
as Homo agricola sum: quoniam Adam exemplum meum
at ab adolescentia mea. Vnde in agro laborabat secundum
au sapientis consilium: Qui operatur terram suam, saturabitur
av panibus. Et: Praeparata foris opus tuum, et diligenter
aw exerce agrum tuum: quia sic dictum est homini: In sudore
ax uultus tui uesceris pane tuo.
ay Secundo quantum ad sollempnitatem gaudij auditi, sub
az dit: *Et cum ueniret et appropinquaret domui, audiuit sym
ba phoniam et chorum.* Per domum istam intelligitur cogregatio
bb iustorum. Deus in loco sancto suo: Deus inhabitare
bc facit vnus moris in domo. Et: Ut scias quo modo
bd oporteat te in domo Dei conuersari, quae est Ecclesia
be Dei uiui, columna et firmamentum ueritatis. In hac
bf domo auditur symphonia, et chorus per concordem
bg lationem, quantum ad conformitatem interiorum et exteriorum,
bh hoc est, morum, animorum, et sermonum. Est enim
bi symphonia concordia et collectio quorumcumque
bj sonorum. Et designat laetitiam quae uenit ex concordia
bk animorum. Vnde Ambrosius: Symphonia est diuersarum
bl aetatum et uirtutum uelut uariarum choridarum
bm indiscreta concordia, secundum quod dicitur: Multitudinis
bn credentium erat cor vnum et anima vna. Chorus uero
bo est collectio uocum, et significat laetitiam quae uenit
bp ex concordia uocum et uerborum in praedicando, et
bq laudando Deum, secundum illud Propheta: Laudate
br eum in tympano et choro: hoc est, in sancta Ecclesia.
bs Obsecro ut idipsum dicatis omnes. Et de ijs duobus
bt dicitur: Si qua consolatio in Christo, si quod solatium
bu charitatis, si qua confortatio in spiritu, si qua uiscera
bv misericordiae, si qua uiscera misericordiae: implete
bw gaudium

Pf. 113. d
Ioan. 8. c
Eph. 5. c
Psal. 103. d
Rom. 2. b
2. Pet. 2. c
Iob. 34. a
Psal. 88. d
Beda Glos. in hunc locum 10. 5.
Deut. 16. c
Diuisio.
Sap. 4. b
Zach. 13. b
Prou. 12. b
Prou. 14. c
Gen. 3. d
Psal. 67. a
1. Tim. 3. d
Symphonia quid.
Amb. 10. 3.
li. 7. in c. 15
Luca.
Acl. 4. f
Chorus.
Pf. 150. a
1. Cor. 1. b
Phil. 2. a

gaudium meum, et idem sapiatis, eandem charitatem habentes, et unanimes, id ipsum sentientes. Hanc ergo harmoniam iucundam in hac domo Dei audit, qui ad illam appropinquat. Appropinquatio autem ista est per considerationem sacræ scripturæ, quæ quasi est quoddam ostium ad cognoscendum ea quæ sunt intra unitatem sanctæ Ecclesiæ: Appropinquat ad me indocti, et congregat vos in domum disciplinæ. Et tunc quando quis attendit scripturam, in ipsa audit istius Ecclesiæ concordiam et harmoniam, intra eius membra. Quia tota scriptura nihil aliud docet quam charitatis concordiam et harmoniam, secundum illud: In his duobus mandatis, et cetera. Et: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam: Finis præcepti, est charitas de corde puro, et cetera.

Tertio quantum ad liberalitatem paterni beneficii indicat, subdit: Et vocauit unum de seruis, et interrogauit quid hac essent. Iste vnus seruus vocatus, est ordo prædicantium et docentium, de quo seruo supra: Misit seruum suum hora carnæ inuitatis, vbi Glossa: Seruus iste est ordo prædicantium: ab hoc seruo requirenda sunt ecclesiastica sacramenta et mysteria scripturarum, quia: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Et quoniam verus prædicator est annunciator præcipuus diuinæ pietatis, ideo subdit: *Isq. dixit illi: Frater tuus venit*, per humilitatem penitentia: Si queritis, querite: conuertimini, et venite. Et: Filij tui de longe venient, et filia tua de latere surgent. Et occidit pater tuus vitulum saginatum, per refectionem Eucharistiæ, secundum illud: Caro mea, vere est cibus, et sanguis meus, vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, et cetera. Quia saluum illum recepit, per recuperationem iustitiæ, quam solus Christus potest restituere secundum illud: Nec est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Hæc autem tria prædicat sacra scriptura tota, scilicet penitentiam, gratiam, et salutem. Vnde præcursor Christi hæc prædicabat, scilicet: Penitentiam agite, simul promittens gratiam et salutem. Similiter et ipse Christus: Penitentiam agite. Similiter et vniuersus chorus Apostolorum et maxime Petrus et Paulus qui non tantum verbo, verum et exemplo clamabant, secundum illud: Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. Vnde et propter peccatores dicebat vitulum saginatum esse occisum, cum dicebat: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adduc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Et paulo post: Vbi abundauit delictum, et superabundauit et gratia: vt sicut regnavit peccatum in mortem, ita gratia regnet per iustitiam. Et quia iustus de suis meritis præsumens hanc iustitiã non acceptat, immo potius indignatur contra misericordiam Dei, quasi iniq̄ue agat reddendo bona pro malis, ideo subdit: *Indignatus est autem, et nolabat introire*. Qui enim non acceptat affluentiam misericordiæ Dei, sed sufficientiam iustitiæ suæ, non potest introire ad unitatis ecclesiasticæ charitatem, et hoc est, quod dicitur de talibus: Ignorantes iustitiam Dei, et suam querentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Vnde et hac de causa populus Iudaicus non vult introire in ecclesiasticam unitatem. Et quia superbiens de sua iustitiã, non acceptat summi patris misericordiam peccatoribus impensam. Sed contra tales dicitur: Iustifica-

ti gratis per gratiam ipsius, et per redemptionem, quæ est in Christo Iesu quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, et cetera. Vt sit ipse iustus, et iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Vbi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Et sequitur: Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Iste præsumens de iustitia, et indignans de misericordia fratri impensã, non ambulat secundum iustitiam, sed secundum iniustitiam. Quia in Proverbijs dicitur: Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccata procliuor.

Pater ergo illius egressus, et cetera. Post descriptam impatientiam filij ad indignationem concipiendam, hic secundo ostenditur clementia patris ad indignationem placandam, vbi tria introducuntur. Primo enim præmittitur ex parte patris allocutio pia. Secundo a parte filij responsio proterua. Tertio subiungitur persuasio placatiua. Primo igitur quantum ad patris allocutionem piissimam, dicitur:

Pater ergo illius egressus cepit rogare illum. Egre ditur autem pater ad exteriora per condescensionem, secundum illud: Egressus es in salutem populi tui, et in salutem cum Christo tuo. Egressus scilicet iste, non est aliud nisi manifestare se exterius in carne: Propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non quiescam donec egrediatur et splendor iustus eius, et cetera. Et quia hic egressus fuit ex magna pietate ad hominem saluandum, ideo dicitur: *cepit rogare eum*. Tamquam filijs, et vobis offert se Deus. Rogat ergo si contra ipsum dedignamur, secundum illud: Aures tuæ audient verbum post tergum monentis. Hæc est via, ambulate in ea. Vnde ipse Deus Pater contra Filium indignatum nõ indignatur, sed potius eum rogat et consolatur, vt impleatur illud Isaia: Quo modo sicui mater blandiatur, ita ego consolabor vos: nec immerito, quia sicut dicitur: Ipse est pater misericordiarum et Deus rotius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Vnde Hieremias dicit de hac allocutione: Ergo saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginittatis meæ tu es, et cetera. Et sic impletur illud Iob: Orabam filios veri mei.

Secundo quantum ad filij responsonem, subdit: *At ille respondens dixit patri suo: Ecce tot annis seruo tibi*, vbi proterue respondet, quia seipsum iactat de iustitia dicens quod longo tempore seruiuit patri, cum tamen ipse pater obsequio nostro non indigeat, secundum illud: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Et Iob: Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Ostentat ergo se in hoc quod iactat se pro patre magna fecisse. Ostentat et se in hoc quod dicit se nihil contra eum fecisse, cum addit: *Et numquam mandatum tuum præterui*. Et in hoc iustificat seipsum, cum tamen dicat Apostolus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Contra illud supercilium dicitur: Non est homo qui non peccet. Et: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et cetera. Quia dicitur ad Romanos: Omnes peccauerunt, et egent gloria Dei. Ostentat ergo suam iustitiam, accusat et patris duritiã, cum subdit: *Et numquam dedisti mihi hanc ut cum amicis meis epularem*, quasi dicat, semper fuisi mihi durus, et non dedisti aliquam interiore consolationem, quæ esset indicatiua dilectionis tuæ: et tamen hoc facit Deus iusto iudicio et occulto, secundum illud: Sunt iusti, atque sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta. Iste autem non attendens occulta Dei iudicia, patris duritiã accusat, quasi diceret illud Iob: Mutatus es mihi in crudelem, et in duritia manus tuæ aduersatus mihi. In hoc ergo accusat patris duritiã. Similiter reprehendit patris clemen-

Eno. 32. b
Psal. 72. d
Thre. 1. f
Cant. 1. d
Gal. 2. d
Iac. 4. b
Inf. 17. c
Isa. 30. c
Isa. 66. d
2. Cor. 1. a
Hier. 3. b
Iob 19. c
Psal. 15. a
Iob 33. b
1. Cor. 4. a
3. Reg. 8. e
1. Ioan. 1. d
Rom. 3. c
Eccl. 9. e
Iob 30. e

elementiam, cum adiungit: *sed postquam filius tuus hic: quasi diceret non frater meus, sicut dicebat Dominus ex indignatione*: Descende, peccauit populus tuus, inquit, non meus, quia propter culpam dedignor vt fratrem ipsum recognoscã. Vnde addit: *Qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit*, et ita dignus esset ira, quia prodigus immunus, et fœdus, et ideo merito perendus. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Et: Facta est Hierusalem quasi polluta menstruis inter eos. Iustus est Dominus, quia os eius ad iracundiam prouocauit. Occidisti illi vitulum saginatum, ostendendo summam beneuolentiam, quam ostendit cum alicui deuotionem dat circa beneficium Dominicæ passionis, secundum illud: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur: Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Occidisti ei, id est, per deuotionem dedisti, ac si solum pro ipso occisus esset, sicut et Paulus dicebat: Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. Vnde et præmittit: Christo confixus sum cruci. Arguit ergo iste sua responsione proterua, et patris clementiam, et accusat duritiã, et ostentat suam iustitiam, nec attendit quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, sicut dicitur. Siquidem Deus peccatoribus est dulcis vt eos excitet ad spem. Et durus iustus, vt eos inclinet ad humilitatem, propter quod dicitur: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, et cetera.

Tertio quantum ad satisfactionem placatiuam, subiungit: *At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es*. Nota hic benignissimam patris responsonem, quia cum posset arguere filium de præsumptione, de indignatione, de proterua, et de inhumanitate. Tamen non arguit, ne magis perturbet, sed pie blanditur, vt leniat: Quia responsio mollis frangit iram. Non ergo arguit perturbatum, sed dulciter et rationabiliter placat iratum, laudando, scilicet filij obedientiam, cum dicit: *Fili, tu semper mecum es*. Et semper mihi obtemperas, ita vt sis de numero illorum quibus dicitur: Vos estis qui permanistis mecum in tentationibus meis. Et possis dicere illud: Vt iumentum factus sum apud te: Et ego semper tecum, semper mecum es, in domo manens sicut filius. Filius manet in domo in æternum, placat etiam ostendendo beneuolentiam, cum addit: *Et omnia mea tua sunt*, per beneuolentiam, scilicet charitatis, secundum illud: Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apolo. Sequitur: Siue præsentia, siue futura. Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei. Quia sicut dicitur: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Vult ergo dicere quod licet magna non ostendat, tamen magna referuat, secundum illud: Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Omnia ergo sunt viri iusti, vel in re, vel in spe. Nam cum sint quædam superiora, quædam inferiora, quædam paria. Superiora sunt viri iusti ad fruendum: Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. Equalia scilicet Angeli, et sunt ipsius iusti, ad coadiuuandum: Omnes sunt administratores spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis. Inferiora, iusti sunt, ad vtendum et dominandum: Quid est homo, quod memor es eius? aut filius hominis quoniam visitas eum? Sequitur: Omnia subiecisti sub pedibus eius, et cetera. Et in hoc apparet miramur beneuolentiam. Placat etiam approbando impensam misericordiam cum subiungit: *Epulari autem et gaudere oportebat*, charitate scilicet vrgente, quia charitas est quæ cogit de bono gaudere. Vnde Apostolus: Siue mente excedimus Deo, siue sobrii sumus, vobis. Charitas enim Christi vrget nos. Et

sicut charitatis est vri de alieno scandalo, secundum illud: Quis scandalizatur, et ego non vror? Sic lætari et refici de alieno remedio, ideo dicit: *Quia frater tuus hic, mortuus erat et reuixit, perierat et inuenus est*. Mortuus fuerat deserendo Christum, qui de se dicit: Ego sum via, et veritas, et vita. Et: Vita erat lux hominum, perierat, amando peccatum: Quia: Qui amat periculum, in illo peribit, reuixit autem redeundo ad Christi gratiam: Ego sum resurrectio et vita, et cetera, et inuenus est, redeundo ad penitentiam. Sicut supra inuenta fuit ouicula, inuenta fuit et perdita drachma, et ideo epulari oportebat et gaudere, quia sicut supra dictum est: Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore penitentiam agente: gaudium etiam pastori de oue, gaudium et mulieri de drachma. Ergo multo fortius gaudium debet esse fratri de fratre suo, et patri de filio reiuento.

C A P V T X V I.

DICEBAT autem et ad discipulos suos, et cetera. Post expressionem impietatis Iudaicæ, et notificationem pietatis diuinæ, subintroducitur hic Euangelista commendationem, et persuasionem pietatis humanæ. Et diuiditur pars ista in duas. In quarum prima persuadetur ipsis discipulis per Christi documenta, et per exempla parabolica pietas humana, quantum ad opera corporalia. In secunda, quantum ad spiritualia: Et ait ad discipulos suos. Pars prima continet præsens capitulum, quod in tres partes distinguitur. In quarum prima proponitur exemplum parabolicum pietatis prouidæ. In secunda elicitur documentum pietatis perfectæ, ibi: *Et ego dico vobis, facite*, et cetera. In tertia subiungit exemplum impietatis punitæ, ibi: *Homo quidam erat diuus*, et cetera. Circa exemplum igitur pietatis prouidæ, quod proponitur circa villicum, qui fuit de bonis Domini sui largus, attendendum quod illud partim est exemplum expressum, partim dictum parabolicum, nisi enim esset exemplum expressum, non subderetur in fine parabolæ, quod laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset, et cetera: sed rursus nisi esset parabolice dictum, factum tantæ fraudis adeo detestandum, in exemplum nullatenus a Domino proponi deberet. Propter quod oportet exemplum istud partim ad litteram profequi, partim etiam parabolice: cum habeat rationem exempli et parabolæ, sicut et illud de diuite epulone. Istud tamen plus tenet rationem parabolæ, et illud magis rationem exempli, et ideo magis intelligitur secundum litteram. Istud autem partim secundum metaphoram, partim secundum litteram est intelligendum. Ad huius igitur parabolici exempli euidentiã, attendendum quod aliquid proponitur in eo recogitandum, aliquid refutandum, aliquid vt formidandum, aliquid vt tolerandum, aliquid vt prouidendum, aliquid vt imitandum, et aliquid vt commendandum. Recogitanda namque est origo potestatis humanæ, de qua ibi: *Homo quidam erat diuus*. Refutanda est abusus potestatis commissæ, quam insinuat, ibi: *Et hic diffamatus est apud illum*. Formidanda est discussio aquitatis supernæ, de qua ibi: *Et vocauit illum, et ait illi*. Toleranda est imperfectio impietatis humanæ, quam ibi insinuat: *Ait autem villicus in ira sua*. Prouidenda est inuentio fidelis amicitia, ibi: *Scio quid faciam: vt cum amicus fuero*. Imitanda est exhibitio liberalis clementiæ, de qua ibi: *Conuocatis inique singulis debitoribus*. Laudanda siue commendanda est discretio sagacis prouidentia, de qua ibi: *Laudauit Dominus villicum iniquitatis*. Primo igitur in hac parabola insinuat origo potestatis mundanæ a discipulis recogitanda, cum dicitur:

2. Cor. 11. f
Ioan. 14. a
Ioan. 1. a
Eccl. 3. d
Ioan. 11. c
Inf. 17. a

Dicebat autem et ad discipulos suos. Quibus dixit supra: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Et Ioannes: Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Ideo autem et ad discipulos dicebat, quia Iudaeis confutatis, eis debebat pietas persuaderi, ad quam vehementer incitat consideratio originis potestatis terrenae. De qua dicit: *Homo quidam erat dives, qui habebat villicum.* Homo iste quidam singularis et singulariter dives, recte intelligitur Deus, secundum illud: Idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum. Iste solus dives, quia habet omnia et abundat. Meus est enim orbis terrae, et plenitudo eius. Et rursus: Meae sunt omnes ferae silvarum. Et rursus: Domini est terra, et plenitudo eius orbis terrarum, et caetera. Huius hominis diuitis villicus est quilibet homo, qui habet aliquid posse terrenum, siue dignitatis, siue diuitiarum ad dispensandum. Vnde Glossa: Villicus est, cui Deus aliquas pecunias ad erogandum pauperibus commisit. Et vt alia Glossa dicit: Villicus est propriae villae custos, sed ponitur hic pro oeconomo, id est dispensatore. Humana igitur potestas, quoniam non est, nisi ad tempus et ab alio collata, non est nisi quaedam villicatio et oeconomia. Vnde dicitur: Tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus, dedimus tibi. Peregrini etiam sumus coram te, et aduenae sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora. Vnde et Apostolus nolebat se aestimari Dominum, sed oeconomum, et villicum, cum dicebat: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei, et caetera. Talem villicum rerum praefentium se existimabat Iob: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est. Secundo quantum ad abufionem potestatis commissae ab omnibus fugiendam, subdit: *Et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasse bona ipsius.* Bona namque Dei dissipat, qui temporalia ista vel male retinet, vel male accipit, vel male dispensat. Vnde Glossa: Dissipatio est, quando ipsa bona male congregantur, vel quando non bene expenduntur. Et ratio huius est, quia bona temporalia sunt, vt per haec acquirantur bona aeterna. Cum ergo haec temporalia sic habentur, quod propter illa aeterna perduntur, tunc absque dubio dissipantur. Qui ergo haec temporalia bona sic expendunt, quod non quaerunt in eis meritum salutis, sed solatium carnis: temporalia non dispensant ad modum boni villici: sed dissipant ad modum filij prodigi. De quo supra dicitur quod dissipavit substantiam suam viuendo luxuriose. Contra quos dicit Dominus per Oseam prophetam: Dedi eis frumentum, et vinum, et oleum, et argentum multiplicavi eis, et aurum, quae fecerunt Baal: Idcirco conuertar, et fumam frumentum meum in tempore suo, et vinum meum in tempore suo, et liberabo lanam meam, et linum meum, quae operiebant ignominiam eius. Et nunc reuelabo stultitiam eius in oculis amatorum eius. Vnde quia plures sunt dissipatores et pauci dispensatores, dicitur: Hic iam queritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Tunc autem haec temporalia bene dispensantur, quando in opera misericordiae distribuuntur, secundum illud: Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? et caetera. Et istius dissipationis origo, et mater est in misericordia. Ideo dicitur: Nouit iustus causam pauperum, et impius ignorat scientiam, homines peccitantes dissipant ciuitatem. Tunc autem hic villicus apud Dominum diffamatur, quando clamor pauperum ascendit ad Dominum. Vnde dicitur: Age nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs vestris, quae aduenient vobis. Et post: Ecce merces operationum, qui mesuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis, clamat, et clamor eorum in aures

A Domini sabaoth introiuit. Et quoniam crudelis est qui famam negligit, et omnis homo maxime horret infamiam, ideo talis bonorum abufio est cauenda, ne ex dissipatione bonorum dispensatorum cadat in opprobrium et derisionem publicam, secundum illud: Fatuo non erit amicus, et non erit gratia in bonis illius. Et postea: Quoties et quanti irridebunt eum? Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit, similiter et quod non erat habendum. Tertio quantum ad distractionem aequitatis diuinae, cuiuslibet formidandam, subditur: *Et vocauit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te?* Glossa: Vocat quando incutit timorem aeternae damnationis, de qua vocatione dicitur: Et audiui post me vocem commotionis magnae. Benedicta gloria Domini de loco suo. Hac voce vocatur qui ad considerandum futurum iudicium excitatur, vbi arguetur non solum secundum famam, sed secundum conscientiam, propter quod addit: *Redde rationem villicationis tuae.* Haec namque vox in aere cuiuslibet debet resonare, quia absque dubio diuina aequitas rationem exigit de bonis commissis ad dispensandum, sicut innuitur in Matthaeo: Assimilatum est regnum caelorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. De malis commissis: Et cum coepisset rationem ponere, oblatu est ei vnus qui debebat ei decem millia talenta. Sequitur: Misertus autem Dominus serui illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei. Et post subditur quod de hoc rationem exegit. De bonis etiam ommissis: Post multum temporis venit Dominus seruorum illorum, et posuit rationem cum eis, et subdit de seruo pigro quod proiectus est in tenebras exteriores. De malis etiam perpetratis: Sufficit enim praeteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam his qui ambulauerunt in luxurijs, desiderijs, violentijs, comestationibus. Et sequitur: Qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare viuos et mortuos. Nec tantum de magnis malis, verum etiam de paruis secundum illud: De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Ab hoc ergo villico exigit rationem villicationis quantum ad omnia quattuor praedicta: quia quantum ad modicum dicit Bernardus: Sicut nec capillus de capite peribit, sic nec momentum de tempore transit, de quo non exigitur ratio. Et post istius rationis exactionem non restabit possibilitas ad merendum, ideo subdit: *Tam enim non poteris villicare,* quia dicitur: Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. Vnde dicitur cuiuslibet villico: Non habebis iugiter potestatem. Et: Omnis potentatus, breuis vita. Propter quod Propheta in Psalmo: Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum, in quibus non est salus. Exibit spiritus eius, et reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum, et caetera. Quarto quantum ad imperfectionem infirmitatis humanae in villico tolerandam, subditur: *Ait autem villicus intra se, quid faciam, quia Dominus meus auert a me villicationem?* Quia enim timor iudicij sollicitatem ad prouocationem remedij, ideo videns villicus se esse iudicandum, requirit remedium secundum illud: Ante iudicium para iustitiam tibi, et antequam loquaris disce. Ante languorem adhibe medicinam, et ante iudicium interroga te ipsum. Et quia perfectio poenitentiae consistit in afflictione et labore corporali, et humilitate et pudore mentali, et haec duo recusat animus infirmi hominis, ideo addit: *Fodere non valeo,* propter laboris corporalis difficultatem: quia sicut dicitur: Qui delicate a pueritia sua nutrit seruum suum, postea sentiet eum cotumacem, mendicare erubescit, propter actus contemptibilis vilitatem. Super minimum pro magno placeat tibi, et improprium peregrinationis non audies. Et post subdit: Graua haec homini habenti sensum. Corruptio

Eccli. 20. b
Glos. interlin. in huc locum 10. s.
Eze. 3. 8
Mat. 18. c
Ibid. d
Mat. 25. b
Ibid. c
1. Pet. 4. a
Mat. 12. c
Eccli. 9. c
Prou. 27. d
Eccli. 10. b
Psal. 145. a
Eccli. 18. c
Prou. 19. e
Eccli. 29. d

reptio domus, et improprium feneratoris. Huic ergo villico similis est qui refugit ordinem Cisterfensium, quia laborant: vel ordinem Minorum, quia mendicant. Et hoc tamen tolerabile est, quia ex infirmitate venit quod fugiat laborem, et ex pudore quod fugiat mendicationem. Illum fugit vt intolerabilem: hunc vt contemptibilem. Sed licet ista sint difficilia homini imperfecto, facilia tamen sunt propter Christum perfectio Christiano. Nam Christus pro nobis factus est pauper, et in laboribus multis secundum illud: Pauper sum ego, et in laboribus a iuuentute mea. Et per hoc Dominus veris Christianis reddit laborem optabilem, et mendicationem honorabilem, quia gloria magna est sequi Dominum, sicut dicitur: Ipse autem Dominus de se dicit: Ego autem mendicus sum et pauper, et Dominus sollicitus est mei. Quod quidem non dicitur quantum ad spiritualia, quibus abundat, sed quantum ad temporalia, in quibus pro nobis egenus et mendicus factus est, secundum illud: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, et caetera. Et propterea dicit beatus Franciscus in regula sua quod fratres suos non oportet verecundari dum mendicant, quia Dominus se pro nobis fecit pauperem in hoc mundo. Verumtamen quia villico tamquam imperfecto non erat data gratia, per quam perfecte efficeretur conformis Christo, ideo tamquam infirmus dicit: *Mendicare erubescit,* non autem mendicare contemno, quia hoc non esset infirmitatis toleranda, sed impietatis detestanda. Quinto quantum ad inuentionem fidelis amicitiae prouidentiam, subdit: *Scio quid faciam,* vt acquiram fidelem amicitiam. Vnde Glossa: Villicus est cui Deus aliquas pecunias ad erogandum pauperibus commisit: qui si cogitet talem villicationem cum vita ista finiendam, magis de acquirendis amicis, quam de congregandis diuitijs pertractaret. Ille enim recte potest dicere: Scio quid faciam: qui intendit acquirere proximi amicitiam, quia contrario dicitur: Qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat, quia tenebrae obcaecauerunt oculos eius. Sed contra: Qui diligit, ipse scit quid facit: facit enim secundum doctrinam Christi, quia querit remedium contra periculum. Propter quod subdit: *Vt cum amotus fuero a villicatione,* per diuinam sententiam, secundum illud: Veniam tibi cito, et mouebo candelabrum tuum de loco suo, recipiant me in domos suas, per amabilem misericordiam. Nam haec est lex amicitiae in necessitate, non deesse amico. Vnde in Prouerbijs: Omni tempore diligit qui amicus est, et frater in angustijs comprobatur, quia: Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius. Sexto quantum ad exhibitionem liberalis misericordiae imitandam, subditur: *Conuocatis igitur singulis debitoribus Domini sui.* Vbi ad litteram ostenditur liberalitas munificentiae et misericordiae in villico, tum quia largitur multis, tum quia multum, tum quia moderate multis, quia singulis debitoribus Domini sui. Secundum illud quod Dominus suadet: Omni petenti te tribue. Et Isaias: Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis et asini. Et quia misericordia impendi debet egentibus, ideo non cuiuslibet dat, sed debitoribus. Secundum illud: Dimitte eos qui confracti sunt liberos, et omne onus ditumpe. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosq. induc in Domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris. Multum, quia magnam summam pretij dimittit. Propter quod subditur: *Dicebat primo:*

A Quantum debes Domino meo? Dicebat, inquam, per familiarem allocutionem: Congregationi pauperum affabilem te facito. Et: Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et redde debitum tuum, et responde illi pacifice, et caetera. Et: Nonne ardorem refugerat ros? sic et verbum melius quam datum. *Ar ille dixit: Centum cadus olei,* per fidelem agnitionem debiti. Debitum enim suum debet quisque fideliter agnoscere, ne forte dicatur sibi illud: Dicis, Diues sum, et locupletatus, et nullius egeo: et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus. Est autem cadus mensura continens tres vrnas. Vnde Glossa: Cadus Graece, amphora Latine, continens vrnas tres. In hoc autem insinuat debiti magnitudo opprimens debitorem, quia: Qui accipit mutuum, seruus est feneratoris. *Dixitq. illi: Accipe cautionem tuam, et sede, cito scribe quinquaginta,* per liberalem condonationem. Multum namque exonerat qui medietatem oneris auferendo supportat. Et in hoc lex charitatis impletur, secundum illud: Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Moderate et largiter, quia secundum exigentiam debiti, propter quod addit: *Deinde alij dixit: Tu vero quantum debes?* Ideo mensuram quaerit vt mensurate distribuatur, quia: Vbi manus multae sunt, claude: et quodcumque trades, numerata et appende, datum vero et acceptum omne describe. *Qui ait: Centum coros tritici.* Vbi magnam mensuram exprimit, vt largam condonationem obtineat. Corus autem, vt dicit Glossa, modijs triginta impletur, vnde maior mensura est, quam cadus. Et quia in maioribus donis, minor debet esse numerus, vt debita mensura seruetur, ideo subditur: *Ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta.* Glossa: Quintam partem dimittit, licet autem minus videatur dimittere secundum proportionem arithmeticae, quia huic non nisi quintam partem dimittit, superiori autem dimidiam, plus tamen dimittit secundum geometricam: quia plus sunt in quantitate viginti cori tritici, quam quinquaginta cadu olei. Elucet ergo quod villicus iste liberaliter condonauit, quia non solum multis et multa, verum et moderate, secundum illud: Quo modo poteris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. In hac autem condonatione, quinquaginta partium, et viginti, recte intelligitur plena remissio liberalissima pietatis. Nam quinquagenarius, qui consurgit ex septenario super seipsum replicato, addita scilicet vnitatem, designat remissionem septiformis misericordiae. In cuius designationem in iubileo fiebat plena remissio, secundum illud Leuitici: Sanctificabis annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terrae vestrae. Ipse est enim iubileus qui iubileus est annus quinquagesimus. Iste autem numerus, si vigesimus accesserit, consurgit in septuagesimum, in quo intelligitur remissio plena. In cuius rei figuram populus Domini in captiuitatem ductus, post septuaginta annos est liberatus, sicut dicitur: Cum coeperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, et suscitabo super vos verbum meum bonum, vt reducam vos ad locum istum, et caetera. Septimo quantum ad discretionem prouidentiae commendandam, subditur: *Et laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset.* Glossa: Non de fraude, sed de prudentia, quamuis peccante, laudat. Vnde licet villicus aliqua habeat in se vituperabilia, prauidendi tamen modus potest in exemplum bonorum trahi. Sicut enim serpens in diffusionem veneni est detestabilis, in prudentia tamen custodiendi caput est imitabilis a viris perfectis, propter quod dicitur: Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae. Sic villicus iste detestandus est, quia

Eccli. 4. a
Eccli. 18. b
Apoc. 3. c
Glos. in huc locum 10. s.
Prou. 22. a
Gal. 6. a
Eccli. 42. a
Glos. in huc locum 10. s.
Glos. interlin. in huc locum 10. s.
Numerus quinquagenarius.
Leuit. 25. b
Hier. 29. b
Mat. 10. b

quia fraudem commisit: ratione cuius, villicus iniquitatis dicitur, et laudandus est, quia prudenter sibi contra periculum, remedium adiuuenit. Et quia posset quis mirari quod Dominus talem villicum, in exemplum prudentiae traxit, ideo huic respondens Euangelista, subdit: *Quia filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt.* Non dicit quod simpliciter sint prudentiores: sed in his, inquit, quae ad carnalem spectant generationem, sicut bubo et murilegus clarius videt nocte, quam homo, non ad legendum litteras, sed ad mures capiendum. Sed est prudentia spiritus, quae est in filijs lucis excellentior, quam prudentia carnis, quae est in viris carnalibus, secundum illud: Prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita et pax. Habet tamen aliquid prudentia ista mundana, per quod excitat et instruit prudentiam spiritus, sicut sollicitudo hominis quaerentis pecuniam proponitur in exemplum homini quaerenti sapientiam: Si sapientiam inuocaueris, et inclinaueris cor tuum prudentiae: si quaesieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei inuenies. Vnde quia nullum vitium tantum est, ut delectat extremam naturam vestigia, ideo habet omnis vitiosus aliquid quod ipsum excitat ad bonum. Sicut consideratione hominis lasciuia, dicit se homo excitare ad amorem: ex consideratione avari ad sollicitudinem: ex consideratione hominis superbi ad magnificentiam. Vnde ex ista parabola et exemplo, non solum instruitur particulariter, verum et vniuersaliter, ut ex omnibus sciamus elicere documentum quod nos excitet et informet ad bonum. Sicut enim sancti sua bonitate excellenti testimonium debent habere et habent ab ijs, qui foris sunt, ita vitia omnia effigiem aliquam habent virtutis et pietatis. Virtus ab omnibus generali quadam voce approbatur, sed impius ab omnibus condemnatur.

Et ego vobis dico, et cetera. Post exemplum pietatis prouidit, subditur documentum pietatis perfectae: quod quidem elicitur ex sensu parabolae supradictae. Primo igitur elicitur documentum ad informationem discipulorum obedientium. Secundo ad confirmationem phariseorum rebellium, ibi: *Audiebant autem omnia haec pharisaei, et cetera.* Circa informationem autem discipulorum ad pietatem, procedit hoc ordine: Inuitat enim eos ad misericordiam, primo ratione mercedis habendae, secundo ratione fidelitatis seruandae, ibi: *Qui fidelis est in minimo.* Tertio ratione duplicitatis cauendae, ibi: *Nemo seruus potest duobus dominis seruire.* Ratione autem mercedis habendae inuitat hoc ordine, scilicet praemittendo exhortationem erudientem, et addendo rationem mouentem. Primo ergo quantum ad exhortationem erudientem, praemittit:

Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Mammona, ut dicit Glossa, lingua Syrorum dicitur diuitiae: Dicuntur autem iniquitatis, quia habent frequenter iniquitatem annexam, secundum illud: Si diues fueris, non eris immunis a delicto. Vnde Augustinus: Omnis diues aut iniquus, aut haeres iniqui est. Sicut dicit Beda in homelia: Mammona mammonis lingua punica dicitur lucrum. Nec debet intelligi de eo quod quis per rapinam et iniquitatem acquisiuit, et iniusto titulo possidet, debet enim hoc elemosyna dari, quia contra hoc dicitur: Dona iniquorum non probat Altissimus. Et rursus eodem capite: *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris.* Sed intelligitur quod dari debeat de diuitijs quae iusto titulo possidentur, et tamen iniquitatem pariunt nisi distribuantur, secundum illud: Nihil est iniquius quam amare pecuniam. Hic enim et animam suam venalem habet. De his, inquam, diuitijs debent tibi fieri amici per largitionem ele-

Rom. 8. b

Prou. 2. a

1. Tim. 3. b

Glos. in huc locum 20. s.

Eccli. 11. b

Eccli. 34. c

Eccli. 10. b

mosynarum, quae manifestant pietatis affectum. Nam dicitur: *Qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauerit viscera sua ab eo, quo modo charitas Dei manet in eo?* Et: *Perde pecuniam propter fratrem et amicum, et ne abscondas illam sub lapide in perditionem, quia: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, et cetera.*

Secundo quantum ad rationem manentem, subdit: *Ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* Ex quo intelligitur quare dandum est munus, et quid debeat hominem mouere ad faciendam elemosynam, quia non praesens commodum, sed praemium aeternum, non propter tabernaculum transiens, sed aeternum, secundum illud: *Cum facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocrite faciunt, et cetera.* Amen dico vobis, et cetera. Et post: *Te autem faciente elemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Haec autem tabernacula aeterna, sunt mansiones gloriae, de quibus Isaia: *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciae, et in requie opulenta.* In aeterna tabernacula alios recipiunt: qui adeo perfecti sunt, ut merita eorum etiam alijs valeant: et propter quae merita sibi et alijs aeterna tabernacula acquirant. Vnde semper illud: *Facite vobis amicos, dicit Glossa: Non quoslibet pauperes, sed eos qui possint in aeterna tabernacula recipere.* Tales autem non sunt pauperes inuoluntarij, sed pauperes spiritu. De quibus Matthaeus: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.* Ipsorum namque tamquam illius regni regum et professorum, est introducere in regnum caelorum. Ipsorum etiam tamquam iudicum, secundum illud: *Non saluat impios, et iudicium pauperibus tribuit.* Pauperibus, inquam, perfectis et voluntarijs, de quibus dicitur: *Vos qui reliquistis omnia, et secuti estis me in regeneratione, et cetera.* Sedebitis et vos super decem duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ipsorum etiam tamquam familiarium, et amicorum, propter quod Iacobus: *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo: diuites in fide, heredes regni quod repromisit Deus? et cetera.* Tales introducunt amicos et benefactores suos per illam legem iudicalem, per quam Dominus in futuro iudicio sententiaabit, secundum quod dicitur: *Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis, et per illam aliam legem quam Dominus tulit, de quo Matthaeus: Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.*

Qui fidelis est in minimo, et cetera. Postquam inuitat ad pietatem ex consideratione mercedis habendae, hic secundo inuitat ex consideratione fidelitatis seruandae. Est enim fidelitas seruanda in dispensatione temporalium tum propter meritum et demeritum, tum propter periculum et damnum. Primo igitur quantum ad considerationem meriti fidelitatis in huiusmodi rebus terrenis, dicitur:

Qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est. quasi dicat, licet temporalia ista contemnenda sint tamquam minima, tamen fidelis eorum dispensatio non debet contemni: quia eadem est fidelitas in re magna, sicut et in re parua: et fidelis dispensatio rerum temporalium disponit ad fidelem dispensationem, et custoditionem spiritualium et aeternorum. Vnde Glossa: *Qui fidelis est in minimo, id est, in pecunia cum paupere participanda, et in maiori fidelis est adhaerens Creatori.* Et ideo dicitur huiusmodi seruo illud: *Esto fidelis vsque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae.* Et similiter: *Euge serue bone et fidelis: quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.* Vnde fidelitas circa parua, fidelitatem ponit etiam circa magna. Et e contrario, infidelitas circa minima, infide-

1. Ioan. 3. c

Eccli. 29. b

Prou. 11. d

Mat. 6. a

Isa. 32. d

Glos. interlin. in huc locum 10. s.

Mat. 5. a

Iob 36. b

Mat. 19. d

Iac. 2. a

Mat. 25. d

Mat. 10. d

Glos. in huc locum 20. s.

Apoc. 2. c

Mat. 25. b

infidelitatem ponit circa maiora: et ideo subdit: *Et qui in modico iniquus est, et in maiori iniquus est.* Modicum recte dicitur omne quod temporaliter possidetur, tum quia modice quantitatis. Quoniam sicut momentum statera, sic est ante te orbis terrarum. Tum quia modica dominationis: Transferunt omnia illa tamquam vmbra. Et: *Dormierunt somnum suum, et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum, et cetera.* Tum quia modica iucunditatis. Vnde Gregorius: *Pauca sunt bona praesentis vitae, licet multa videantur: quia non sine alicuius molestia admixtione sunt.* Multa autem bona aeterna, quae sunt sine omni corruptione. Qui ergo iniquus est in istis, non potest habere charitatem Dei: quia pro paruis maxima contemnit. Vendit enim fidem et iustitiam pro eo quod nihil valet. Vnde Augustinus: *Lucrum in arca, damnum in conscientia: tulit vestem, et perdidit fidem: acquirat pecuniam et amittit iustitiam.* Male ergo dispensando pecuniam, perdit felicitatem, perdit charitatem, perdit iustitiam, quae sunt maxima Dei bona. Vnde Glossa: *Qui temporalia quae possidet, non bene dispensat, aeternorum sibi gloriam, de qua tumet, euacuat.* Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt: Deum, quem non videt, quo modo potest diligere? Et qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauerit viscera sua ab eo: quo modo charitas Dei manet in eo, sicut habetur in Ioanne?

Secundo quantum ad considerationem periculi, et damni, subdit: *Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Quasi dicat, magnum est periculum, male dispensare haec temporalia bona: quia propter infidelem dispensationem perdit quis diuitias veras.* Vnde Glossa: *Si diuitias carnales quae labuntur, non bene dispensatis, veras et aeternas diuitias quis dabit vobis? Dicuntur autem diuitiae iniquae, mammon, quia sicut dicit Glossa: Diuitijs praestit iniquus mammon, ut de eis tenet, sicut tentauit Ananiam, de quo: Cur tentauit fatanas cor tuum? et cetera.* Tentatio illa fuit de furto. Similiter de Achan dicitur: *Verum autem dicitur illud bonum quod semper manet: Nam haec temporalia omnia, quia transeunt, vana sunt, secundum illud: Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.* Illud autem verum, est Dei gratia, vel Dei gloria, vel potius ipse Deus, qui est merces bonorum. Et ideo Psalmus: *Veritas Domini manet in aeternum.* Et iterum: *In generatione et generationem veritas tua.* Et in hac veritate consistit beatus secundum Augustinum dicentem: *Beatitude est gaudium de veritate.* Quia enim verum est id quod est: ideo solus ipse Christus est ipsa pura veritas, qui dicit: *Ego sum qui sum.* Et istud verum non conceditur nec creditur nisi a veracibus et fidelibus. Vnde Ioannes: *Omnis qui male agit, odit lucem: et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem ut manifestentur opera eius: quia in Deo facta sunt.* Et: *Si manseritis in sermone meo, et cetera.* cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. Magnum ergo periculum infidelitatis est in ijs paruis: quia pro vano perditur verum et magnum. Immo et proprium, et ideo subdit: *Et si in alieno fideles non fuistis, per debitam boni terreni dispensationem. Vnde Glossa: Alienum a nobis est, quidquid saeculi est, quia praeter naturam.* Haec quidem bona dicuntur aliena: quia ea nobiscum nec afferre possumus, nec auferre. Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium, quod nec auferre quid possumus. Et Iob: *Nudus egressus sum de vtero matris meae, et nudus reuertar illuc: Quod vestrum est quis dabit vobis? per assequutionem caelestis praemij.* Istud namque nostrum est, ad quod sumus creati et praordinati, et quod habitum non potest perdi. Vnde Matthaeus: *Mat. 25. c Venite benedicti patris mei, possidete paratum vo-*

Sap. 11. d

Sap. 5. b

Psal. 75. b

Greg. lib. 5.

in 1. Reg.

11. cap. 2.

10. 2.

Aug. 50. bo mil. 10. 20.

homil. 8.

Glos. in huc locum 20. s.

1. Ioan. 4. d

1. Ioan. 3. c

Glos. in huc locum 20. s.

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Act. 5. a

Iosue 7. d

Eccli. 1. a

Psal. 116. a

Psal. 118. m

Aug. li. 10. Confess. c.

23. 10. 2.

Exo. 3. d

Ioan. 3. c

Ioan. 8. d

Glos. interlin. in huc locum 20. s.

1. Tim. 6. b

Iob 1. d

Mat. 25. c

bis regnum, et cetera. Et supra: *Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei: hoc autem regnum non est aliud nisi Deus et Dominus Iesus Christus.* Vnde Glossa: *Quod vestrum est, id est, quae proprie homini deputata sunt, Christus noster est, quia Christus vita nostra est: Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis, et cetera.*

Nemo seruus potest duobus dominis seruire, et cetera. Post inuitationem ad pietatem ex consideratione mercedis habendae, et fidelitatis seruandae, hic tertio inuitat ex consideratione duplicitatis vitandae: quia non potest simul pietas haberi ad Deum, et cupiditas ad mundum: quod quidem facit hoc ordine, ponens scilicet duplicitatis reprobationem, et adiungens reprobationis assertionem. Primo ergo quantum ad reprobationem duplicitatis, dicitur:

Nemo seruus potest duobus dominis seruire. Haec propositio per se nota est, propter quod dicitur: *Vae duplici corde, et labijs scelestis, et cetera, et peccatori terram ingredienti duabus vijs.* Et: *Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis.* Et ideo dicitur: *Ne accesseris ad illum duplici corde, hoc est, non velis duobus dominis simul seruire, quia hoc non potest fieri recte.* Domini autem duo ad inuicem diuisi, quibus non potest simul seruire, sunt in differentia quadruplici: Sunt enim isti domini, vitium et virtus: propter quod dicitur: *Vsquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, et cetera.* Et Isaia: *Coangustatum est stratum, ita ut alter decidat, et patrum breue vtrumque operire non potest.* Domini etiam isti sunt caro et spiritus. Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. Haec enim sibi inuicem aduersantur: ut non quaecumque vultis, illa faciat. Ideo ad Romanos: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Item Domini isti sunt Christus et diabolus. Quae conuentio Christi ad Belial? Et: *Non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemnoniorum: non potestis mensam Domini participare esse, et mensam daemnoniorum, et cetera.* Item Domini isti sunt, Deus, et iste mundus: *Adulteri, nescitis, quia amicitia huius mundi, inimica est Dei? Qui cumque ergo voluerit amicus esse saeculi huius, inimicus Dei constituitur.* Et: *Nolite diligere mundum, et inuitando ad pietatem diuinam.* Vnde Glossa corripit avaritiam, dicitur: *Amatores pecuniae, Dominum amare non possunt: qui ergo Dominum amat, pecuniam contemnat.* Ex quo apparet quod qui vult esse seruus Christi, non potest esse seruus istius mundi. Vnde Beda: *Debetis haec temporalia fideliter distribuere, ut Domini temporalium, non ut serui.*

Secundo quantum ad affectionem reprobationis subiungit: *Aur enim unum odiet, et alterum diligit.* Quod dicitur quantum ad charitatem, quae odire facit malum, diligere bonum, secundum illud: *Odiens te malum, adhaerens bono, charitate fraternitatis inuicem diligentes.* Psalmus: *Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi: Aur vni adhaerebit, et alterum contemnet.* Quod dicitur quantum ad cupiditatem, qua quis adhaeret mundo et diabolo in contemptu Dei, secundum illud: *Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquae viuae, et foderunt sibi cisternas, et cetera.* quae continere non valent aquas. Ratio autem quare quis non potest simul seruire Dominis praedictis est quadruplex. Prima scilicet oppositio ministeriorum. Nam seruitium Dei est in exercitio virtutum, secundum illud: *Seruiamus illi in sanctitate et iustitia coram ipso.* Et: *Secundum eum, qui vocauit vos, sanctum, ut et ipsi in omni conuersatione sancti sitis, et cetera.* Sed seruitium diaboli est in exer-

Sup. 6. c

Glos. interlin. in huc locum 20. s.

Coloss. 3. a

Eccli. 2. c

Iac. 1. a

Eccli. 1. d

3. Reg. 18. d

Isa. 28. e

Gal. 5. c

Rom. 8. c

2. Cor. 6. c

1. Cor. 10. a

Iac. 4. a

1. Ioan. 2. c

Glos. in huc locum 20. s.

Beda Glos. in hunc locum 20. s.

Rom. 12. b

Psal. 118. p

Hier. 2. c

Sup. 1. g

1. Pet. 1. c

Sup. 15. d in exercitio vitiorum. Vnde Supra: De Filio prodigo dicitur quod misit illum in villam suam, ut pasceret porcos. Secunda ratio est dissimilitudo ministrorum, quia Dominus vult habere seruietes oculos, propter quod dicitur quod animalia plena erant oculis ante et retro. Et in Prouerbis: Acceptus est regi minister intelligens. Sed diabolus vult habere seruietes monoculos. Vnde dicitur: In hoc feriam vobis oculos, ut erunt oculi vestri sicut oculus dextrorum. Dominus etiam vult habere ministros compositos, et ordinatos. Vnde dicitur: Videns Regina Saba habitacula seruorum, et ordines ministrantium, et cetera: Sed diabolus vult habere in compositos et deformatos. Vnde dicitur: Hanon rex filiorum Ammon rasit dimidiam partem barbæ eorum, et præcidit vestes eorum medias vsque ad nates. Dominus etiam vult habere seruietes humiles, secundum illud Psalmi: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, et cetera. Sed diabolus vult habere arrogantes: Omne sublime videt, et ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Tertia ratio est elongatio locorum, quia Dominus vult esse in loco sublimi, et mundo: Ad te leuani oculos meos qui habitas in caelis. Et: Ecce, venit saliens in montibus transfiliens colles. Sed diabolus in locis immundis: Sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humilibus. Quarta ratio est discretio temporum, quia diabolus vult quod sibi seruiatur omni tempore: Seruietis dijs alienis die ac nocte qui non dabunt vobis requiem. Similiter Dominus vult quod sibi omni tempore: In lege Domini meditabitur die ac nocte, et cetera. Quoniam igitur Dominus vult totum tempus habere et totum cor secundum illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. Et diabolus et mundus vult similiter totum: ideo impossibile est vtriusque seruire simul. Et ideo infert: Non potestis Deo seruire et mammonæ. Dicitur autem ille seruire mammonæ, in cuius affectu diuitiæ dominantur, ita vt possit dici auarus, quia tunc est seruus idolorum. Nam sicut dicitur: Auaritia est idolorum seruitus. Vnde Glossa: Non ait, habere diuitias, sed seruire. Seruit qui diuitias custodit, vt seruus. Sed qui seruitutis excusit iugum, distribuit vt dominus. Et ideo dicebat. **1. Cor. 7. e** Apostolus: Reliquum est vt qui emunt, tamquam non possidentes sint, et qui vtuntur hoc mundo, tamquam non vtantur, et cetera. Sed aliqui simul volunt habere Deum et mundum, qui sunt similes illis gentibus, de quibus dicitur: Erant gentes timentes quidem Dominum, sed nihilominus et idolis suis seruientes. Contra quos dicitur: Veste quæ ex duobus texta est, non indueris. Contra quos etiam hic loquitur Dominus. Et contra tales dicit Hieronymus: Impossibile est vt presentibus et futuris quis fruatur bonis, vt hic ventrem, ibi mentem impleat, vt de delicijs ad delicias transeat: vt hic cum saeculo gaudeat, et ibi cum Deo regnet: vt in viroque saeculo primus in caelo et in terra appareat gloriosus. **Audiebant autem omnia hæc, et cetera.** Post documentum informatium humilium subditur documentum repressiuum rebellium. Et quia pharisæi rebelles erant doctrinæ Christi, propter elationem quam habebant de meritis: et quia hæc elatio veniebat ex litterali obseruantia legis, ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima describitur repressio arrogantiae pharisæorum. In secunda vero euacuatio obseruantiae legalium præceptorum, ibi: **Lex et propheta vsque ad Ioannem.** Vt sic ex ostensione euacuationis legis auferatur inanis gloriatio a Pharisæis. Primo igitur repressio arrogantiae Pharisæorum describitur per hunc modum. Præmittitur enim pharisæorum rebellio, subditur rebellionis reprehensio, et subiungitur reprehensionis ratio. Primo

A igitur quantum ad pharisæorum rebellionem, quæ Christum deridebant, dicitur: **Audiebant autem omnia hæc pharisæi qui erant auari, et deridebant eum.** Deridebant autem eum tamquam superbi de verbis simplicitatis secundum illud: Deridetur iusti simplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitem. Vel sicut stolidi de consilijs vtilitatis: Stultus irridet disciplinam patris sui, et cetera. Vel sicut stolidi de monitis pietatis, secundum illud: Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas. Vnde Glossa: Illi præceptorem misericordiae et humilitatis et parimoniam derident, quasi minus vtilia, et numquam faciendam noxiam imperet. Vel sicut cupidi derident de laudibus largitatis. Vnde Glossa: Deridebant intelligentes, scilicet parabolam aduersus se dictam, et carnalia, quasi presentia, futuris spiritualibus quasi incertis præponentes. Et hoc est quod dicitur: Non recipit stultus verba prudentiae, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Vel sicut legisperiti de commendationibus pauperum. Vnde Glossa: Disputantem contra phisargitiam deridebant, quasi contrarium legi et prophetis, cum in lege multi diuites Deo placuerint, et cum lex suis obseruatoribus bona terræ promittat. Vnde dicitur: Qui erudit derisorem, ipse iniuriat sibi facit: et qui arguit impij, sibi maculam generat. Et hoc totum veniebat ex rebellionem quadam elata, et stolidam. Secundo quantum ad rebellium reprehensionem, qua Christus eorum supercilium deprimebat, subditur: **Et ait illis: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, per ostentationem iustitiæ vestræ, quia vos ipsos iustos reputatis: Ignorantes iustitiam Dei, et suam querentes statuere, iustitiam Dei non sunt subiecti. Et qua etiam iustos vos dicitis, contra illud: Si iustificare me volueris, os meum condemnabit me: si innocentem ostendere, prauum me comprobabit. Quia etiam iustos vos exterius prætenditis contra illud: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis. Et quoniam talis iustificatio parit culpam, ideo addit: **Deus autem nouit corda vestra, per detestationem superbiæ: vnde non nouit ad comprobandum, sed ad iudicandum: Excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta longe cognoscit.** Vnde dicitur: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus. Hieremias: Prauum est cor omnium et inscrutabile, et quis cognosceret illud? Parum igitur valet vobis humano testimonio commendari, cum sitis reprobandi in iudicio Dei qui scrutator est cordis. Ideo dicitur: Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Vnde quia iustitia ista non erat veritatis sed vanitatis: non ad rem, sed ad hominem: non intra, sed extra: potius erat culpa detestanda, quam virtus commendanda, potius digna poena, quam retributione æterna. Vnde Matthæus: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum caelorum. Tertio quantum ad reprehensionis rationem, qua diuinum iudicium exprimebat, subdit: **Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.** Nota quod non reprehendit altitudinem perfectionis, de qua dicitur: Altissima paupertas eorum, abundauit in diuitiis simplicitatis eorum, et cetera. Nec altitudinem contemplationis, de qua ad Romanos: O altitudo diuitiarum sapientiae, et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et cetera. Et: Ego in Altissimis habitauit, et thronus meus in columna nubis. Nec altitudinem desiderij et expectationis, de quo in psalmo. Tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Hæc enim altitudines sunt ante Deum. Sed est alia altitudo, quæ elongat**

Hier. 48. e
Hier. 49. c
Eza. 31. d
Prou. 15. a
Psal. 57. a
Glos. in hunc locum. 20. 5.
Prou. 16. a
Isa. 2. c
Eccli. 3. c
Rom. 11. c
Rom. 12. c
Psal. 74. a
1. Reg. 16. b
Dan. 3. a
Prou. 17. c
2. Cor. 10. b
Lex et propheta, vsque ad Ioannem, et cetera.
Rom. 10. a
Ioan. 1. d
2. Cor. 8. a
Rom. 11. d
Eccli. 24. a
Psal. 90. b

Hier. 48. e gat ab Altissimo, et hæc est altitudo præsumptionis, de qua dicitur: Audiuius superbiam Moab, superbus est valde: sublimitatem eius, et arrogantiam, et superbiam, et altitudinem cordis eius ego scio, ait Dominus. Hæc etiam est altitudo ambitionis: Arrogantia tua decipit te, et cetera: et apprehendere nitens altitudinem collis. Hæc etiam est altitudo ostentationis. Pro eo quod sublimatus est in altitudine, et dedit summitatem suam virentem atque condensam: et eleuatum est cor eius in altitudine sua: tradidit eum in manus fortissimarum gentium, et cetera. Ista altitudo est etiam in conspectu hominum, sed est abominatio apud Deum, secundum illud: Abominatio Domini est omnis arrogans, etiam si manus ad manum fuerit, non erit innocens. Dicitur autem Dominus abominari huius altitudinem propter feueram ipsius deiectionem, secundum illud Isaia: Oculi sublimis hominis humiliati sunt, et incuruabitur altitudo virorum, exaltabitur autem Dominus solus in die illa. Ideo hæc triplex altitudo, tamquam Domino abominabilis distuadetur. Primo scilicet altitudo præsumptionis: Altiora te ne quaeris. Et: Noli altum sapere, et cetera. Secundo altitudo ambitionis: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes, et cetera. Distuadetur etiam altitudo ostentationis: Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Hanc autem altitudinem abominatur Dominus quia fastuosa: Ne respicias altitudinem staturæ eius, quoniam abiectum eum, quia simulata. Daniel: Nabuchodonosor rex fecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta, et cetera. Quia ruinosa, propter quod dicitur: Qui altam facit domum suam, quærit ruinam, et ideo dicitur: Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Dei ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, et in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. **Lex et propheta, vsque ad Ioannem, et cetera.** Post repressioem arrogantiae pharisæorum rebellium, subditur hic secundo descriptio euacuationis præceptorum legalium, quorum causa Pharisæi erigentes supercilium, Christi documenta spernebant, et suam auaritiam palliabant. Et quoniam lex Moisaica per Christum est euacuata, ita quod manet quantum ad spirituales intelligentiam caeremonialium, et litteralem obseruantiam moralium: ideo in hac parte insinuat non solum ipsius legis euacuationem secundum obseruantiam litteralem, verumetiam implementationem secundum intelligentiam spirituales, et durationem, secundum ius morale et copulam coniugalem. Primo igitur quantum ad euacuationem legis secundum obseruantiam litteralem, dicitur: **Lex et propheta, vsque ad Ioannem: quasi dicat pharisæi, non debetis supercilium erigere pro legis obseruantia, quia iam cessat quantum ad litteram et figuram. Et nota quod licet Christus dicere posset vsque me, quia finis legis Christus ad iustitiam, et cetera, maluit tamen nominare præcursorem tamquam iustum vocem, quia per ipsius Ioannis ministerium ostensus est digito agnus: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit, et cetera. Et ipse iam incepit ostendere veritatem apertam, ac per hoc euacuare figuram: quia enim lex et propheta omnes promittebant Christum futurum, et Ioannes ostendit presentem, ideo lex et propheta vsque ad Ioannem, quia non potuit vltra nuncium propterari, quod claret venisse testimonio Ioannis. Et quia finis legis est per inchoationem noui Testamenti, ideo sequitur: **Ex eo regnum Dei euangelizatur, id est, ab eo Euangelium gratiæ inchoatur.** Vnde Marcus: Initium euangelij Iesu Christi filij Dei fuit scriptum est in Isaia propheta: Ecce ego mitto Angelum meum, et cetera. Et beatus Lucas ab ipsa beati Ioannis conceptione in suo Euangelio exor-**

A dium sumpsit. Fuit in diebus Herodis, et cetera. Vnde vt ipsius prædicatio noua ostenderetur, dicitur quod erat baptizans, et prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Et quia prædicatio Ioannis fuit penitentia, in qua homo facit sibi violentiam, ideo addit: **Et omnis in illud vim facit, quod expressius dicitur: A diebus Ioannis baptistæ vsque nunc, regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.** Hæc autem est violentia, qua quis excedit virtutem naturalem. Vnde Beda: Magna vis est, violentia grandis est, nos terra genitos caelorum sedem querere, possidere velle per virtutem, quod non potuimus tenere per naturam. Hæc etiam est, quæ vincit incuruacionem naturæ. Vnde Glossa: Faciamus vim naturæ, vt non ad terrena nos demergat, sed ad superna se erigat. Hæc etiam est violentia qua quis vincit torporem pigritiæ. Vnde Beda: Omnis qui vim facit, vehementi studio properat, non torpenti lentescit affectu. Est ergo fidei religiosa violentia, segnitias criminosa. Magna enim violentia est, dum quis per vim et rigorem penitentiae mitigat seueritatem diuinæ sententiæ, dum per orationem humilem inclinat distractionem sublimem. In cuius figura dictum est Iacob strenuo luctatori: Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Et nota quod beatus Bernardus distinguit quattuor genera hominum possidentium regnū caelorum. Alij namque violenter rapiunt. Alij mercantur. Alij furantur. Alij compelluntur. Illi namque rapiunt, qui derelinquunt omnia et sequuntur Christum, ad quos referri potest illud: * Catulus leonis Iuda ad prædam filii ascendisti. Et iterum ibidem: Beniamin lupus rapax, mane comedit prædam, et vespere diuidit spolia. Mercantur autem qui dant temporalia vt accipiant æterna. De quibus supra: Facite vobis sacculos, qui non veterascunt. Et: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Talius competit illud Augustini: Venale habeo, venale habeo, quid? Regnum caelorum. Quo modo emittitur? Paupertate regnum, vilitate gloria, dolore gaudium, labore requies, morte vita. Furantur vero, qui bona occulte faciunt, et laudem humanam vitantes, solo diuino testimonio sunt contenti, quibus competit illud: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, et faciem tuam laua. Compelluntur autem intrare pauperes, quos hic ignis paupertatis, Deo dispensante, probat ne in futuro ignis iudicij damnabiliter premar. Et de ijs supra: Exi in vias et sepes, et compelle intrare, vt impleatur domus mea. Licet ergo tempore legis esset tempus mercandi, nunc post Ioannem est tempus rapiendi: nam sicut tunc promittebatur opulencia, sic nunc suadetur paupertas. Secundo quantum ad implementationem legis secundum intelligentiam spirituales, subditur: **Facilius est autem caelum et terram præterire, scilicet per conflagrationem mundi.** Et tu in principio Domine terram fundasti. Ipsi peribunt, et cetera, quæ de lege vnum apicem cadere, per frustrationem alicuius promissi. Rabanus: Cælum et terra transibunt, per commutationem inuocationis, vetustate deposita, manente priori substantia, sed verba Domini sine effectu completionis nullo modo transibunt. Ideo dicitur: Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Quia sicut dicitur in Psalmo: In æternum Domine verbum tuum permanet. Vnde licet lex verus videatur transitoria, permanentior tamen est, quam mundana creatura. Manet etiam per diuini verbi spirituales intelligentiam. Vnde in Matthæo: Non veni soluere legem, sed adimplere: Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota, vnum, aut vnus apex non præteribit a lege donec omnia fiant. Et nota quod dicit vnum apicem: Apex enim proprie dicitur summitas litteræ, quæ ponitur ad ipsius litteræ decorem, et est quasi minimum quiddam.

Sup. 1. a
Mar. 1. a
Mat. 11. b
Beda Glossa in hunc locum. 20. 5.
Glos. in hunc locum. 20. 5.
Beda Glossa in hunc locum. 20. 5.
Gen. 32. f
Ber. in sententijs. sent. 4. 20. 2.
Cæli quot modis possideatur.
*** Gen. 49. b**
Ibid. d
Sup. 12. d
Ibid. b
Aug. li. 50. hom. 10. 20. homil. 8.
Et 10. 8. in Psal. 93.
Mat. 6. c
Sup. 14. e
Psal. 101. d
Mat. 24. c
Pf. 118. l
Mat. 5. b

quiddam. In quo datur intelligi, quod nihil omnino nec paruum, nec magnum est in scriptura, nec aliquid quod non habeat completionem suam. Omnia enim referuntur ad salutem humanam, quæ habebit dominationem perpetuam, transeunt etiam mundana creatura secundum exteriorem faciem. Et

Isa. 51. b

Mat. 19. b

Gen. 2. d

Rom. 7. a

Hier. 3. a

Mat. 19. a

Beda Glos-
sa in hunc
locum 10. 5.

Nomen pau-
peris cur
hic explicetur.

oculorum, dicit: *Homo quidam erat diues. Homo iste diues dicitur non solum propter diuitiarum possessionem, sed propter earum dilectionem, ratione cuius dicitur: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et cetera. Quia ratione dilectionis terrenorum inraffatur, et prægrauatur spiritus, ut non possit peruenire in sublimia regna cælorum: propter quod dicitur: Facilius est camelum per foramen acus transire quam diuitem intrare in regnum cælorum. Hoc explicans B. Marcus, dicit: Filioli, quam difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire? Facilius est camelum, et cetera. De huiusmodi diuite dicitur: Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator iusto. Quæ communicatio sancto homini ad canem? Aut quæ pars bona diuiti ad pauperem? Venatio leonis onager in eremo: sic et pascua diuitum sunt pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas, sic execratio diuitis pauper.*

1. Tim. 6. b

Mat. 19. d

Mar. 10. e

Eccl. 13. e

Secundo quantum ad superbiam vitæ, subdit: *Et induebatur purpura et bysso. Beda: Purpuram regij habitus esse colorẽ marinis e conchylijs tinctam, nemo est fere qui dubitet. Nam conchylijs ferro circumcisa lacrymas purpurei coloris, quibus lana tingitur, emittunt. Byssum vero genus est quoddam lini, nimium candidi et mollissimi. Habebat autem hic vestimenta pulchra, et pretiosa ad vanam gloriam. Vnde Gregorius: Nemo vestimenta pretiosa nisi ad gloriam quærit, ut honorabilior ceteris habeatur. Et hoc quidem est reprehensibile et peccatum, propter quod dicitur: In vestitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris. Peccatur autem in vestibus quadrupliciter. Primo propter pretiositatem. Vnde Beda: Si cultus pretiosarum vestium culpa non esset, sermo Dei non tam vigilanter exprimeret, quod diues purpura et bysso indutus apud inferos irremediabiliter torqueretur. Valde autem absurdum est putridum cadaver pretiosa veste ornari, unde possent multi pauperes sustentari. Excusatur autem hoc, ratione dignitatis personæ, ratione significantiæ, et ratione cautelæ. Secundo propter superabundantiam: Vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Sequitur: Thesaurizatis vobis iram in nouissimis diebus: et hoc propter iniuriam pauperum. Vnde Iob: Nudos dimittunt homines indumenta tollentes, quibus non est operimentum, et cetera. Hieronymus: Aliena rapere conuincitur, qui temporalia vitæ necessitatem habere comprobatur. Tertio propter curiositatem: De vestimentis quid solliciti estis? Et iterum: Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent: Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperus est, sicut vnus ex istis. Quarto propter indecentiam, quia non decet clericum vestiri ut mulierem, vel ut histrionem: Visitabo super omnes, qui induti sunt veste peregrinæ. Et: Nec vir vtetur veste feminea. Omnibus autem his modis consueuerunt homines in vestitu excedere, et excedendo gloriari, et gloriando peccare, et ita gloriatio vana similis est gloriatiõni Æsopi Corniculæ. Hieronymus: Ouis enim de lana, et vermis de serico debet gloriari, non homo putredo, et filius hominis vermis.*

Beda Glos-
sa in hunc
locum 10. 5.

Gregor. ho-
mil. 40. in
Euãg. 10. 2.
Eccl. 1. 1. a

Beda Glos-
sa in hunc
locum 10. 5.

Iac. 5. a

Iob 24. b

Hier.

Mat. 6. d

Soph. 1. b

Deut. 22. a

Æsopi cor-
niculæ.

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Iac. 5. b

Sup. 15. f

Pf. 35. b

Tertio quantum ad concupiscentiam carnis, subdit: *Et epulabatur quotidie splendide. Glosa: Ecce voracitas, quæ vt plurimum habet luxuriam adiunctam. Epulati estis super terram, et in luxurijs enutristis corda vestra. Et nota quod est splendor in epulatione spiritali, quem facit sapientia, et hic est laudandus, sicut et illa epulatio, de qua supra: Manducemus et epulemur, quia hic filius, et cetera. Hæc epulatio est splendida, quia nil habet fordis, sed venit ex fonte luminis sempiterni: Inebriabuntur ab vbertate. Et post: Quoniam apud te est fons vitæ: et in lumine tuo videbimus lumen. Et iterum: Quoniam transibo in locum*

locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. In voce exultationis et confessionis, sonus epulantis. Item est splendor in epulatione corporali, quem facit misericordia, et hic etiam est laudandus: de quo dicitur: Non ex tristitia, aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Et hic splendor consistit in faciei hilaritate et elemosynarum largitate, de quo dicitur: Splendidum in panibus benedictum labia multorum, et testimonium veritatis illius fidele. Est etiam splendor in epulatione carnali, quem facit lasciuia: Numquid non vobis comedistis et bibistis? Et iste splendor extenditur non solum ad fercula artificio præparata, sed etiam ad vasa argentea, ad supellectilia candida, ad luminaria multiplicata. De hoc Lucanus:

*O quæstorum terra pelagoq. ciborum
Ambitiosa fames, et laeta gloria mensa.*

De hoc Bernardus: Ceterum voluptas gutturis, quæ hodie tantum estimatur, vix duorum spatium obtinet digitorum: huius tam modicæ partis, tam exigua delectatio, quanta paratur solitudine? quantum denique molestiam parit? Hæc autem abundantia epularum parit inopiam sapientiæ et virtutum, et frequenter etiam temporalium. Vnde dicitur: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum et pinguia, non ditabitur.

Et erat quidam mendicus, et cetera. Post misericordiam causam, introducit hic Euangelista immisericordiam culpam, quam ostendit reprehensibilem extrinseci circumstantia, scilicet ex parte pauperis qui ab Euangelista ostenditur misericordia dignus, et diues ille per consequens immisericos et impius. Ostenditur enim immisericos respectu pauperis languidi, respectu pauperis derelicti, respectu pauperis Deo chari, et iusti. Primo igitur quantum ad pauperis languidi egestatem, dicitur:

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus. Et nota, hic quod cum diues nominatus sit nomine communi, pauper nominatur nomine proprio, vt ostendatur illud quod dicitur in psalmo: Parce pauperi et inopi, et cetera. Et post: Et honorabile nomen eorum coram illo. Vnde Glosa: Pauper humilis per approbationem ex nomine scitur. Vnde Dominus Moyse: Noui te ex nomine, et inuenisti gratiam coram me, et hoc quidem magnum. Vnde licet de diuitibus dicatur in psalmo: Vocauerunt nomina sua in terris. Pauperibus dicitur supra: Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cælis. Et nota, quod immisericordia diuitis aggrauat hoc quod ille pauper erat vnicus. Vnde dicit quidam psalmus: Respice in me et miserere mei: quia vnicus et pauper sum ego. Quia erat mendicus, vnde addit, mendicus, quasi pulsans ad ostium per petitionem elemosynarum: Rogationem contribulati ne abicias: et non auertas faciem tuam ab egeno. Quia erat manifestus, vnde addit: qui iacebat ad ianuam eius, vt iam non posset de ignorantia excusari, propter quod dicitur: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua, et cetera. O quam dissimilis erat iste Iob: Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. Quam dissimilis etiam Abrahæ qui sedebat in ostio tabernaculi vt statim susciperet peregrinos. Aggrauatur etiam quia erat languidus, et ideo subdit: Vlceribus plenus. Non te pigreat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaris. Vnde poterat hic dicere: Ego sum pauper et dolens, et cetera. Item aggrauatur, quia fuit famelicus, vnde addit: cupiens saturari: Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosq. induc in domum tuam, et cetera. Et: Animam esurientem ne despereris, et non exasperes pauperem in inopia sua. Item aggrauatur, quia fuisse micis contentus. Vnde sequitur: De micis, quæ cadebant de mensa diuitis: Aquam lasso non dedisti, et esurienti subtraxisti panem. Et

Bern. in A-
pol. ad Guil-
hel. 2. a

Prou. 21. e

Pf. 71. e

Glos. inter-
lin. in hunc
loc. 10. 5.

Exo. 33. e
Psal. 48. c
Sup. 10. d

Psal. 24. c

Eccl. 4. a

1. Io. 3. e

Iob 31. d

Gen. 18. a
Eccl. 7. d

Psal. 68. d

Isa. 58. b

Eccl. 4. a

Iob 22. a

S. Bon. To. 2.

Ambrosius: Diuites tamquam supra naturam siti, de miserijs pauperum in centum suarum capiant voluptatum. Ex his autem sex manifeste ostenditur istius pauperis egestas, quæ dignum ipsum misericordiam faciebat, et diuitem de diuitia reprehensibilem ostendebat.

Secundo quantum ad pauperis derelictionem, subdit: *Et nemo illi dabat, vnde poterat dicere Lazarus illud: Circumspexi et nõ erat auxiliator: quæsiui, et nõ fuit qui adiuuaret. Et: Nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis, quia sicut dicitur: Fratres omnes pauperis oderunt eum, insuper et amici eius procul recesserunt ab eo, vnde iste pauper vere erat derelictus, secundum illud: Tibi derelictus est pauper. Quia nullus eius releuabat egestatem, nullus etiam fouebat infirmitatem. Vnde subditur, Sed et canes veniebant, et lingebant vlcera eius. Glosa: Hos nec a se remouere poterat, nec visitator erat, qui remoueret, ex quo apparet quod diues inexcusable erat qui pauperem ita derelictum videbat. Ex hoc etiam potest mira huius diuitis immisericordia aduerti, quia canibus fuit liberalior, quam pauperi: et canes fuerunt mitiores ipsi pauperi, quam diues. Vnde Petrus Rauennas: Canes pauperis vlcerum curant magisterio naturæ, diues pauperem negligit natura accusante. Et hoc contra illud quod dicitur: Visitans speciem tuam, non peccabis. Vnde idem Petrus Rauennensis: Miser diues qui micam pauperi non dedisti, saltem quare canes abigere neglexisti? sed canes tui mitiores te, immo tu immittior eis, et mitior canibus tuis, quam pauperi fuisi: canes tui aliquando pinguia, sed pauper nec micam de mensa tua aliquando recepit. Ex magnitudine igitur miseris pauperis aggrauatur immisericordia diuitis, et ex abundantia diuitis augetur patientia pauperis mendici. Vnde Gregorius: In vna re duo Dei iudicia exprimentur, cum ex visione pauperis diuiti non miserenti cumulus damnationis inferitur: et rursus etiam ex visione diuitis quotidie tentatus pauper probatur: Diues et pauper obuiauerunt sibi: vtriusque operator est Dominus.*

Ambr. lib. 8. in ca. 16.
Luca 10. 3.

Isa. 63. b
Eccl. 9. d
Prou. 19. a

Psal. 9. d

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.

Iob 5. d

Greg. in E-
uãg. homil.
40. 10. 2.

Prou. 22. a

Tertio quantum ad pauperis sanctitatem, subiungit: *Factum est autem vt moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. ex quo apparet quod hic mendicus erat sanctus, et bonus, quia moriens ab Angelis suscipitur, et in locum pacis deportatur. Visi sunt oculis insipientium mori. Et sequitur: Illi autem sunt in pace. Tales angelico portantur ministerio: Vnde Petrus Rauennensis: Non dedignantur eum portare Angeli, cui prius hic ministrabant: Omnes sunt administratorij spiritus, et cetera. Et post: Merito isti pauperi angelica deputantur officia, cui tam crudeliter denegata sunt humanitatis obsequia. Deferunt autem Angeli mendicum iustum in sinum Abrahæ, id est in locum quietis. Qui quidem locus ante apertionem ianuæ erat in limbo. Et dicitur sinus Abrahæ, quia ipse Abrahæ susceptus est ibi, tamquam in sinum merito fidei, qua dicitur esse pater multarum gentium: et illi qui ibi suscipiuntur, dicuntur in eius sinu suscipi. Vnde et ei primo facta est repromissio de incarnatione Christi. Vocatur autem sinus, quia sicut in sinu res absconditur, fouetur, et custoditur quasi in loco familiari, sic et sancti patres in loco illo conseruabantur: Super omnem gloriam protectio. Et tabernaculum erit in umbraculo diei ab æstu, et in securitatem et absconsonem a turbine et a pluuia. Et: Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. In hoc sinu positus est Lazarus, et ab omnibus malis sua morte liberatus, secundum illud: In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. In fame, eruet te de morte: et in bello, a manu gladij. A flagello linguæ absconderis: et non timebis calami-*

Ambr. lib. 8. in ca. 16.
Luca 10. 3.

Isa. 63. b
Eccl. 9. d
Prou. 19. a

Psal. 9. d

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.

Iob 5. d

Greg. in E-
uãg. homil.
40. 10. 2.

Prou. 22. a

Sap. 3. a

Heb. 1. d

Isa. 4. a

Psal. 26. b

Iob 5. c. d

T mitatem

mitatem cum venerit. Subditur: Et scies quod pa-

cem habeat tabernaculum tuum.

Nota quod est sinus culpabilis, laudabilis, et de-

Prou. 5. d

Prou. 6. d

siderabilis. Sinus culpabilis triplex est. Carnali-

Prou. 17. d

3. Reg. 3. c

tatis: Quare seduceris filii mi ab aliena, et foueris in

Iob 31. d

Exo. 4. b

sinu alterius? Et: Numquid potest homo abscon-

Prou. 21. b

Iob 19. d

Eze. 43. d

dere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ar-

Mat. 8. b

deant, et cetera. Sic qui ingreditur ad vxorem pro-

1. Tim. 5. a

Eccli. 40. a

ximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Cu-

Apoc. 20. d

Apoc. 8. d

peditatis: Munera de sinu impius accipit, vt peruertat

Isa. 14. c

Iob 21. c

feritas iudicij. Crudelitas: Tulit filium meum de la-

Psal. 48. c

Psal. 54. c

tere meo ancillae tuae dormientis, et collocauit in

Iob 17. d

Psal. 62. b

sinu suo, suum autem filium qui erat mortuus, posuit

in sinu meo. Et Iob: Si abscondi quasi homo peccatum

meum. Triplex est sinus laudabilis, scilicet, Humilitatis

in abscondendo: Retrahe manum tuam in sinum tuum.

Retrahit, et protulit iterum, et erat similis carni reliqua,

et cetera. Benignitatis in refouendo: Munus absconditum

extinguit iras, et donum in sinu indignationem

maximam. Longanimitatis in conseruando: Reposita

est haec spes mea in sinu meo. Et: In sinu eius erat

cubitus, et cubitus in latitudine, et definitio eius vsque

ad labium eius, cubitus scilicet perfectae mercedis.

Est tertio sinus desiderabilis, et de hoc dicitur hic:

Factum est autem vt moueretur mendicus, et poraretur

ab Angelis in sinum Abraae, per quem sinum intelligitur

requies beatarum animarum: Multi ab Oriente et Occidente

venient, et recumbent cum Abraam, et Isaac, et Iacob

in regno caelorum. Post immisericordiae causam et culpam,

subiungit hic immisericordiae pœnam quam describit

dupluciter. Primo quantum ad miseriam inflictam: secundo quantum

ad misericordiam denegatam, ibi: Et dixit illi Abraam, et cetera.

Miseria autem inflicta propter immisericordiae culpam

tripliciter describitur, scilicet, quantum ad deiectionem in locum miseriarum,

quantum ad elongationem a loco iustorum, et quantum ad multitudinem

multiplicium calamitatum. Primo igitur quantum ad deiectionem in locum

miseriarum, dicitur: Mortuus est autem et diues, per desertionem

temporalium gaudiorum. Et nota quod vtitur praeterito

tempore ad innuendum quod ille miser diues mortuus est,

non vna tantum sed triplici morte. Prima est culpae, qua

separatur anima a Deo, hac mortuus fuerat etiam dum

viueret: Vidua quae in delicijs est, viuens mortua est.

Vidua est enim anima a Deo separata. Secunda est mors naturae, qua separatur

anima a corpore: O mors, quam amara est memoria tua

hominem pacem habenti in substantijs suis! Tertia est mors gehennae, qua separatur

anima a vita beata. De hac in Apocalypsi: Et infernus et mors

Secundo quantum ad elongationem a loco iustorum, subditur:

Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis. In loco

scilicet continuae afflictionis: Et fumus tormentorum

eorum ascendit in saecula saeculorum: Præparata

est autem heri Tophet, et cetera. Deinde: Nutrimenta

eius ignis et ligna multa, flatus Domini sicut torrens

sulphuris succedens eam. Vidit Abraam a longe, et

Lazarum in sinu eius. Vere a longe et quantum ad

statum, quia diues in loco infimo, ille autem in supremo:

Superbum sequitur humilitas, et humilem spiritu suscipiet gloria.

Et: Iacebunt mali ante bonos, et impij ante portas iustorum.

Item diues in afflictione erat, pauper in requie: Serui mei

comedent, et vos esurietis. Item quia diues in egestate, et pauper

in abundantia. Supra: Esurientes impleuit bonis: et diuites

dimisit inanes: Edent pauperes et saturabuntur. Et alibi:

Diuites egerunt et esurierunt: inquirentes autem Dominum, et desiderantes

autem quod vidit Abraam, et non ad solatium, sed potius ad

cumulum tormentorum. Vnde Gregorius: Credendum

est quod ante retributionem extremi iudicij, iniusti in

requie quosdam iustos conspiciunt, vt eos videntes in gaudio,

non solum de suo supplicio, verum etiam de eorum bono crucientur:

Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet:

desiderium peccatorum peribit. Et: Videntes turbabuntur

timore horribili, et cetera. Tertio quantum ad aggregationem

multiplicium calamitatum, subditur: Et ipse clamans dixit: Pater

Abraam miserere mei. Vt sic ex clamore appareat magnitudo

maestitiae, secundum illud: Ecce, serui mei laudabunt

praexultatione cordis, et vos clamabitis praedolore cordis,

et praedolore spiritus ululabitis. Ethoc quidem conueniens

est diuiti: Qui ob turat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur.

Et mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam. Vt sic ex petitione

guttæ aquae, appareat multitudo inopiae: Diues cum dormierit,

nihil secum auferet: aperiet oculos suos, et nihil inueniet.

Apprehendet eum, quasi aqua inopia: Dormierunt somnum suum, et nihil

inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Vnde

Chrysostratus: Qui in pretiosis excessit in culpa, vilissima

hic petijt in pœna. Et iterum loquens ad diuitem quendam,

dicit: Lazarum videre non dignaberis, et nunc extremum eius

digitum desideras? Et Beda: Diues ille qui mensuram suam

minime dare noluisset, in inferno positus vsque ad minima

quaerenda peruenit, nam guttam aquae petijt qui Lazarum

micam panis negauit: Qui dat pauperi, non indigebit:

qui despicit deprecantem sustinebit penuriam. Vt refrigeret

linguam meam. Vt sic ex afflictione linguae appareat

rectitudo diuinæ iustitiae. Vnde Petrus Rauennas: Si iam

te totum possideret infernus, quare solius linguae

desideras aëstibus subueniri? an quia lingua magis ardet

quae pauperi insulauit? quae misericordiam denegauit?

Hæc praecedit ad iudicium, quae praecessit ad peccatum.

Hæc primo degustat cruciatus, quae pretiosos cibos, et odorifera

pocula degustauit, secundum illud: Per quae peccat quis,

per hæc et torquetur. Vnde Beda in Glossa: Nota quod,

sicut mos est, inter conuiuia loquacitati studuit, et ideo

apud inferos grauius in lingua ardere perhibetur.

Vnde dicitur: In multiloquio non deerit peccatum.

Quia crucior in hac flamma. Vt sic appareat

rigor diuinæ vindictae: Pones eos vt clibanum ignis

in tempore vultus tui. Et: Ignis succensus est in

furere meo, et ardebit vsque ad inferni nouissima.

Præterea dicitur: Humilia valde spiritum tuum, quoniam

vindicta carnis impij, ignis et vermis. Et nota quod flamma

hæc erat vera, sed lingua erat imaginaria, quia verus ignis

affligit spiritus, secundum illud: Discedite a me maledicti

in ignem æternum, et cetera. Et anima etiam affligitur

sub imaginibus, quas trahit a corpore, secundum illud:

Apparebat illis subitaneus ignis, timore plenus: et timore

percussus illius, quae non videbatur, facies, aestimabant

deteriora esse quae videbantur. Et post: Ipsi ergo sibi

erant grauius tenebris. Vnde ex hoc colligitur quod in

afflictione reproborum simul concurrit pœna vera

et imaginaria, simul actio naturalis et supernaturalis,

simul afflictio intrinseca et extrinseca, simul et propria

et aliena, vt sic impleatur illud: Pugnabit cum illo

orbis terrarum contra insensatos: vera namque flamma

adurebat, lingua etiam imaginaria et phantastica in

anima diuitis aduersioni illi momentū prebebat.

Magis autem expressio fit de lingua quam de alio membro

quod cruciatur et affligitur in inferno, quia ipsa in culpis

est quasi fomes rotius iniquitatis: Lingua modicum

quidem membrum est, et magna exaltat: ecce quantus

ignis quam magnam flammam incendit! Et lingua, ignis

est vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in

membris nostris, quae maculat totum corpus, et inflamat,

et cetera. Item per verba infructuosa: Si quis putat se

religiosum esse non refrenas linguam suam, et cetera.

Et: Quis est enim qui non deliquerit lingua sua? et cetera.

Et ideo Iacobus: Si quis in verbo non offendit, hic

perfectus est vir. Vnde dicitur: Hominis est animam

preparate, et Domini gubernare linguam.

Propter quod dicitur: Mors, et vita in manibus linguae.

Et ideo orabat Ecclesiasticus: Quis dabit ori meo

custodiam, et super labia mea fignaculum cerum, vt non

cadam in ipsis, et lingua mea perdat me? Propter hoc

ergo diues hic in inferno positus dicit, vt refrigeret

linguam meam, quia crucior in hac flamma.

Postquam descripsit pœnam quantum ad miseriam

inflictam, hic describit eam quantum ad misericordiam

denegatam. Et hæc pars diuiditur in duas. In quarum prima

exprimitur denegatio misericordiae respectu personae

propriae, in secunda respectu personae coniunctae, ibi: Et ait: Rogo ergo te pater, et cetera.

Circa denegationem misericordiae respectu

personae propriae, introducuntur tria, scilicet

dissimilitudo meritorum, oppositio stipendiorum, et

rectitudo diuinorum iudiciorum. Primo igitur quantum

ad dissimilitudinem meritorum, dicitur: Et dixit illi

Abraam: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua:

filium vocat non ex imitatione, sed ex naturali generatione.

Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati

sunt. Vnde dicit Petrus Rauennas: Tu vocas me

patrem, et ego te filium, vt te grauius doleas

perdidisse quod natus es, quod tibi gratia dederat

et natura. Huic filio dicit quod recorderetur bonorum

non ad solatium, sed potius ad tormentum. Vnde

Boetius: Infelicissimum genus fortunae est, fuisse

felicem. Et hoc recipit in remunerationem bonorum

suorum. Vnde Augustinus: Nota quod diues iste

Gen. 48. c a tribulatione scilicet ad consolationem, et a consolatione ad æternam afflictionem: ad modum cuiusdam crucis, in cuius figuram dicitur de Iacob quod in benedictione filiorum Ioseph manus cancellauit ad modum crucis.

Eccl. 11. a Tertio quantum ad rectitudinem diuinorum iudiciorum, subdit: *Et in his omnibus, inter nos et vos chaos magnum firmatum est, in quo insinuat impossibilitas appropinquandi inter reprobos et electos.*

Ioan. 12. c Ecclesiastes: Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Hanc intransgressibilitatem vocat chaos, quia nec possunt boni in tenebris descendere, nec mali in lucem bonorum. Propter quod dicitur: Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant. De hac intransgressibilitate in Glossa dicit Ambrosius: Inter pauperem et diuitem chaos est, quia post mortem nequeunt merita mutari, ac per hoc nec haberi aliqua consolatio mutua. Et ideo subdit: *Vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possunt, præstando pietatis auxilium, nec inde hinc transire, attingendo ad præmium æternum.* Vnde Gregorius: Iustorum animæ, etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habet, iam tunc auctoris sui iustitiæ coniunctæ, tanta rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moueantur, mali quidem non possunt de ergastulo exire tartari infernalis: Relinquant alienis diuitias suas: Et sepulchra eorum domus illorum in æternum. De hoc non potest exiri: quia: Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas: nec enim de inferno possunt egredi, nec in requiem electorum intrare. Non adjacet vitra ut pertranseat per te incircumcisus et immundus. Vnde dicitur: Foris canes et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis seruietes, et cetera. Boni autem non possunt transire ad malos videndos, possunt tamen ad contemplandos. Vnde Isaias: Egredientur et videbunt cadauera virorum qui præuicati sunt in me: Vermis eorum non morietur, et igrnis eorum non extinguetur: et erunt vsque ad satietatem visionis omni carni.

Et ait: Rogo ergo te Pater, et cetera, post denegationem misericordiæ respectu personæ propriæ, subditur hic denegatio respectu personæ coniunctæ. Circa quam introducuntur quattuor, scilicet petitio misericordiæ, denegatio misericordiæ postulatæ, ratio petitionis propositæ, et approbatio responsionis iam datæ. Primo igitur quantum ad petitionem misericordiæ respectu personæ coniunctæ, dicitur:

Et ait: Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum Patris mei. Hæc vero petitio erat carnalis, quia solum ad fratres se extendit, vnde subdit: *Habeo enim quinque fratres.* Misericordia hominis circa proximum suum, et cetera. Ideo carnalis erat, quia pro fratribus carnalibus, et secundum carnem viuentibus. Et hoc insinuat etiam ipse numerus quinquarius in quo intelligitur quod quinque sensibus corporis erant dediti, secundum illud quod dicitur Samaritanæ: Quinque viros habuisti, et hunc quem habes, et cetera.

Ioan. 4. c Et: Iuga boum emi quinque. Carnalis etiam, quia hoc non faciebat propter vitandum supplicium alienum, sed ne ex eorum aduentu augeter suum quod subdit: *Vt restetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Hoc quidem dicebat ne ex eorum præsentia sua calamitas cresceret per multiplicata proximorum tormenta. Vnde Beda: Seruatur diuiti ad pœnam suam et cognitio pauperis, quem despexit, et memoria fratrum quos reliquit, ut de visa gloria despecti, et de pœna inutiliter amatorum amplius torqueatur. Et illud est præcipue verum quando imitatores scelerum alienorum sunt participes suppliciorum. Vnde Gregorius: Vt peccatores in supplicijs amplius torqueantur, et eorum videbunt glo-

Ariam quos contempserunt, et illorum pœnam, quos inutiliter amauerunt. Erat autem hæc petitio non solum carnalis respectu sui, verum etiam crudelis respectu proximi, quia propter amorem suorum parentum carnalium volebat quod Lazarus egredere-tur sinum quietis, et iret in locum periculorum, ut verificetur illud in eo: Nouit iustus iumentorum suorum animas, viscera autem impiorum crudelia. Vnde et Christus qui Lazarum fratrem Mariæ ad vitam reuocauit fleuisse dicitur: Et lacrymatus est Iesus. Erat etiam fatua, quia credebat plus valere verbum hominis mortui, quam immortalis Dei. Vnde impletur in eo illud: Sed in via stultus ambulās, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat, et cetera. Vnde Glossa: Serius hic diues magister incipit esse, cum iam nec discendi tempus habeat, nec docendi. Erat similiter inuerecunda, quia parua negauerat, et modo maxima postulabat: contra illud quod dicitur: Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta, et cetera.

Secundo quantum ad denegationem misericordiæ postulatæ, subdit: *Et ait illi Abraam: habent Moysen et prophetas: audiant illos.* Moysen, idest doctrinam legis, quæ audienda est pro magnitudine auctoritatis. Nam: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Et ideo dicebat Legislator: Audite cæli quæ loquor, audiat terra verba oris mei. Subditur: Date magnificentiæ Deo nostro. Dei perfecta sunt opera. Et habent etiam prophetas, idest doctrinam prophetarum audiendam pro certitudine veritatis, secundum illud: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui beneficis attendentes quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso, donec dies illuceat et lucifer oriatur in cordibus vestris, qui huius duplicis doctrinæ verba tam autentica et tam certa audire recusat, nullam profus habet excusationem. Propter quod dicit Dominus per Hieremiam prophetam: Si non audieritis me, vt ambuletis in lege mea quam dedi vobis, vt audiat sermone seruatorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens et dirigens, et non audistis: dabo domum istam sicut Silo, et vrbem hanc dabo in maledictionem. Si igitur inexcusabiles sunt qui non audiunt legem et prophetas, profus inexcusabiles sunt qui non audiunt Apostolos et Euangelistas, immo nec ipsam sapientiam incarnatam. Vnde ipsa conqueritur: Quia vocaui et renuisistis, extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret. Subditur: Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subfannabo, cum vobis id quod timebatis aduenierit. Qui hanc sapientiam quæ foris prædicat in plateis non vult audire, profus inexcusabilis est, quia sibi prohibent testimonium lex et prophetæ. Vnde Matthæus: Apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquētes. Sequitur: Ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, et cetera, ipsum audite, et propterea dicitur: Oportet obseruare nos ea quæ audiuimus, ne forte perefluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus. Subditur: Quo modo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? Et: Accessistis ad testamenti noui Mediatorem Iesum, et sanguinis asperionem melius loquentem quam Abel. Videte ne recusetis loquentem.

Tertio quantum ad rationem petitionis propositæ, addit: *At ille dixit: Non pater Abraam, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, penitentiam agent.* In hoc ostendebat fratrum suorum carnalitatem, utpote qui magis mouerentur ad corporalem suscitationem, quam ad spiritualem reuelationem. Vnde hi erant de numero illorum de quibus dicitur: Dixerunt impij cogitantes apud se non recte. Deinde: Non est refrigerium in fine hominis, et non est qui agnitus sit reuersus ab inferis. In hoc etiam ostendebat fratrum

Usa. 8. d fratrum suorum peruersitatem, vt testimonium hominis mortui præferrent testibus diuini verbi. Contra illud Isaiæ: Numquid non populus a Deo suo requirit visionem? pro viuis a mortuis? Ad legem verbum hoc, non erit eis matutina lux. In hoc etiam ostendebat fratrum incredulitatem, vt nolent credere, nisi signa et prodigia viderēt sicut ille regulus: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. In hoc similiter ostendebat fratrum fatuitatem, quia magis deberent ad penitentiam prouocari ex hoc quod vident homines mori, quam si viderent eos resuscitari. Memor esto iudicij mei: sic enim erit et tuum, mihi heri, et tibi hodie. Et: Ante mortem consistere: A mortuo quasi nihil perit confessio. Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum.

Quarto quantum ad approbationem responsionis iam dictæ, subdit: *Ait autem illi: Si Moysen et Prophetas non audiunt, eis scilicet obediendo, sic enim audiendi sunt, secundum illud: Beatus qui legit et audit verba prophetiæ huius, et seruat ea, et cetera.* Qui tantos testes non audit, veritatem contemnit, secundum illud Ezechielis: Domus Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel atrita frōte est, et duro corde. Vnde, quia tantæ veritati resistunt obdurati et inhabiles ad credendum, ideo addit: *neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Ratio huius consequentiæ est, quia qui non credit testimonio magis credibili, nec etiam minus credibili. Huius exemplum habemus in Lazaro alio resuscitato, cui Iudæi increduli non solum non crediderunt, immo sicut dicitur: Cogitauerunt principes sacerdotum, vt et Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, et credebant in Iesum. Sed pharisæi obstinati non solum non crediderunt, verumetiam fidem credentium extinguere volebant. Huius exemplum habemus etiam in Christo, cui etiam suscitato Iudæi credere noluerunt. Vnde Chrysostomus: Christus a mortuis resurrexit, et quæ mala erant in inferno nunciauit: descendit et de cælo, et quæ bona ibi erant prædicauit, nec tamen est ei creditum. Et hoc est, quia tales recusauerunt testimonij legis et prophetarum. Si crederetis Moysen, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius litteris non creditis: quo modo verbis meis crederetis? Ex prædictis igitur apparere diuini misericordiæ omnino ab Abraam patre pijsimo denegata, vt impleatur illud: Tu pater noster, et Abraam nesciuit nos. Et sic verificatum est illud: Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Et: Impijs vsque in nouissimum sine misericordia ira superuenit. Talibus enim dicitur in iudicio illud: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis eius.

Ioan. 4. g

Eccl. 38. c

Eccl. 27. d

Pf. 113. d

Apo. 1. a

Eze. 3. b

Ioan. 12. b

Ioan. 5. g

Isa. 63. d

Iac. 2. b

Sap. 19. d

Mat. 25. d

Diuiso.

T ait ad discipulos suos, et cetera. Post confutatam Iudæorum impietatem secundum eleemosynas corporales, sequitur hic secunda pars, in qua inuitat ad pietatem secundum eleemosynam spiritualem. Diuiditur autem hæc pars in tres: in quarum prima discipulos informat documento rationabili: In secunda manifestat exemplo sensibili, ibi: *Et dixerunt Apostoli Domino.* In tertia confirmat factio admirabili, ibi: *Et factum est dum iret.* Circa documentum rationabile, primo præmittit dissuasionem spiritualis impietatis, quæ consistit in scandalo proximorum: deinde adiungit persuasionem pietatis spiritualis, quæ consistit in remissione iniuriarum siue offensarum, ibi: *Attendite vobis: Si peccauerit, et cetera.* Circa dissuasionem igitur impietatis scandalii, procedit hoc ordine. Ostendit scandalum passiuum

Aineuitabile, actiuum autem damnabile, et supplicium eius horribile. Primo igitur quantum ad ineuitabilitatem scandalii passiuum, dicitur: *Et ait ad discipulos suos, impossibile est, vt non veniant scandala.* Hoc enim non dicitur de scandalo actiuo, quia illud bene potest quis euitare, sed de passiuo, quod non est in potestate alicuius hominis, quia illud aliquando occasionem sumit non solum de malo, verumetiam de bono, sicut dicitur de Iudæis: Qui scandalizabantur in eo. Propter quod Matthæus: Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Quia dicitur non credentibus: Lapis, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: et lapis offensionis, et petra scādali. Hoc autem permittit Deus iusto iudicio euenire ad vindictam malorum, et probationem iustorum. Vnde Matthæus: Necesse est vt veniant scandala. Et ratio redditur: Oportet hereses esse, vt et qui probati sunt, manifesti fiant. Licet autem per malos et a malis veniant scandala, debent tamen a viris iustis, quantum possunt, euitari salua veritate triplici. Vnde Beda: Nota quod in quantum potes sine peccato, vitare debes scandalum proximi: quod si de veritate est, pro scandalo relinque veritas non debet. Est autem triplex veritas, quæ non debet pro scandalo relinqui, scilicet vitæ, doctrinæ, et iustitiæ. Vnde Hieronymus: Omne quod potest fieri, vel non fieri, salua triplici veritate, dimitrendum est. Istud autem non est necessitatis, sed perfectæ iustitiæ, secundum quam dicebat Apostolus: Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Et: Bonum est, non manducare carnem, et non bibere vinum: neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Vnde si aliquis propter perfectionis opera scandalizatur, non sunt tamen dimittenda. Hinc Hieronymus de morte Blasillæ: Scandalizat quempiam vestis fuscior, scandalizat Ioannes, qui camelorum pilis vestitus erat. Exemplum autem dimittendi indifferentia propter scandalum, habemus in Christo: Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et cetera. Vbi soluit tributum. Et tamen documenta veritatis propter scandalum non dimisit. Vnde Matthæus: Scis, quia pharisæi, audito verbo hoc, scandalizati sunt. At ille respondens, ait: Sequitur: Sinite illos, cæci sunt, et duces cæcorum, et cetera.

Secundo quantum ad damnabilitatem scandalii actiuum, subdit: *Vt autem illi, per quem veniunt, id est, qui actiue scandalizat. Illi autem actiue scandalizant, qui per dictum vel factum minus rectum præbent occasionem ruinæ. Nam Glossa dicit: Scandalum est, vbi recte ambulanti deceptio ad peccandum subijcitur, sicut fecit Balaam filius Israel. Propter quod dicitur: Habes tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balaam mittere scandalum coram filiis Israel, edere, et fornicari, et cetera. Hoc scandalum est impietatis spiritualis, cum quis malo exemplo animam proximi occidit, et ideo ipse dignus morte efficitur. In cuius figuram dicitur: Cur feminas reseruastis? Nonne istæ sunt quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, et præuicari vos fecerunt in Dominum, et cetera. Sequitur: Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini etiam in paruulis. et mulieres quæ nouerunt viros in cotium, iugulate. Et: Hostes vos sentiant Madianitæ, et percutite eos, quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos. Maxime enim hostiliter agit qui spiritum vitæ in fonte cordis extinguit. Ideo dicitur: Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et projice abs te: et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te: bonum tibi est vnus oculus habentem in vitam intrare, quam vnus oculus habentem in vitam gehennam ignis. Hoc autem non intelligitur de corporalibus membris, sed de amicis, qui tamquam mem-*

C A P V T X V I I .

T ait ad discipulos suos, et cetera. Post confutatam Iudæorum impietatem secundum eleemosynas corporales, sequitur hic secunda pars, in qua inuitat ad pietatem secundum eleemosynam spiritualem. Diuiditur autem hæc pars in tres: in quarum prima discipulos informat documento rationabili: In secunda manifestat exemplo sensibili, ibi: *Et dixerunt Apostoli Domino.* In tertia confirmat factio admirabili, ibi: *Et factum est dum iret.* Circa documentum rationabile, primo præmittit dissuasionem spiritualis impietatis, quæ consistit in scandalo proximorum: deinde adiungit persuasionem pietatis spiritualis, quæ consistit in remissione iniuriarum siue offensarum, ibi: *Attendite vobis: Si peccauerit, et cetera.* Circa dissuasionem igitur impietatis scandalii, procedit hoc ordine. Ostendit scandalum passiuum

Mar. 13. g

Mat. 11. a

1. Pet. 2. b

Mat. 18. a

1. Cor. 11. d

Beda Glossa in hunc locum 10. s.

1. Cor. 8. d

Rom. 14. d

Mat. 17. d

Mat. 15. b

Num. 31. c

Apo. 2. d

Num. 31. c

Num. 25. d

Mat. 18. a

3 mem.

membra sunt nobis carnaliter coniuncti, a quibus, si scandalizant, debemus separari, secundum illud: *Mat. 10. d* Veni separare hominem aduersus patrem suum, et *Eccl. 6. d* cetera, et nunc aduersus focum suum, et inimici hominis domestici eius. Ideo dicitur: Ab inimicis tuis separare, et ab amicis attende. Chryostomus: Nihil ita nocuum est sicut conuersari cum pernicioso. Et ideo ipse dicit: Si membra abscidimus cum incurabili se habuerint, et reliquis obfuerint, multo magis in amicis hoc facere debemus.

Tertio quantum ad horribilitatem supplicij, subdit: *Vtilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum eius, et projiciatur in mare.* Beda: Secundum ritum provincie loquitur, ubi erat ista pena criminum, vt ligato saxo in profundum demergeretur. Hoc inquam dicit vtilius, quam vt vnum scandalizet de pusillis istis. Quia longe minor est ista, quam illa quam scandalizando proximum meretur. Vnde Beda: Vere vtilius innoxium grauissima pena vitam finire, quam laedendo fratrem, mortem mereri perpetuam. Et iterum: Vtilius est enim pro culpa breuem recipere poenam, quam aeternis cruciatibus referuari. Ratio autem quare ista pena debeat scandalizanti est, quia aufert Christo illud quod amat maxime, scilicet animam, secundum illud: Tua sunt Domine omnia, qui amas animas. Vnde et Apostolus: *1. Cor. 8. d* Peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est. Et sequitur: Sic autem peccantes in fratres, et in Christum peccatis. Alia ratio est, quia sicut operibus aedificationis magna debetur corona, ita de aedificantibus magna debetur poena: Quae pacis sunt sequemur: et quae aedificationis sunt inuicem custodiamus, noli propter escam, destruere opus Dei. Tertia ratio est, quia sicut magna crudelitas est affligere aegrotantes, sic magna peruersitas est seducere simplices: propter quod dicitur: Nec coram caeco pones offendiculum. Et ideo signanter dicitur: *Vnum de pusillis istis.* Quarta ratio: quis scandalizans obligatur non solum ad reddendam animam suam, verumetiam animam scandalizatam: Si quis aperuerit cisternam, et non operuerit eam, cecideritque bos aut asinus in eam, reddet Dominus cisternae pretium iumentorum. Est autem hoc peccatum graue in omnibus sed maxime in his, quorum vita trahitur in exemplum, sicut sunt praelati, sicut magni clerici, sicut etiam viri religiosi et famosi. Vnde dicitur: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius. Sequitur: Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Leui, et cetera, propter quod et ego dedi vos contempnibiles, et cetera.

Attendite vobis, et cetera. Postquam dissuasit impietatem quae consistit in scandalo proximorum, hic consequenter suadet pietatem spiritualem, quae consistit in remissione iniuriarum. Et quoniam pietas debet exhiberi secundum ordinatam charitatem, quae consistit in custodia respectu sui, et clementia respectu proximi, ideo in hac parte hortatur Apostolos ad custodiam suarum metium, ad disciplinam respectu aberrantium, et ad indulgentiam respectu poenitentium. Primo igitur quantum ad custodiam suarum mentium dicitur:

Attendite vobis. Quasi diceret, prius debetis circa vestram correctionem inuigilare quam circa peccata proximi: Miserere animae tuae placens Deo. Hoc docebat Apostolus: Attende tibi et doctrinae, et cetera. Hoc enim faciens, teipsum saluum facies et eos qui te audiunt. Et istud maxime est ipsorum praelatorum qui primo debent circa se inuigilare: Attendite vobis et vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo. Hic autem ordo est necessarius, ne forte dicatur intendenti correctioni alienae et negligentia suam, illud: Qui alium doces, teipsum non doces? Et illud: Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Et ideo dicebat bonus ille speculator: Super speculam Domini ego sum stans iugiter per diem: et super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Intendebat proximo non sicut Cain: Numquid custos fratris mei sum ego? Intendebat sibi ne diceretur illud: Medice, cura teipsum.

Secundo quantum ad disciplinam respectu peccantium, subdit: *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum.* Et per correptionem amicabilem, secundum illud: Argue, obsecra, increpa in omni patientia, et doctrina. Et: Corripe amicum, ne forte non intellexerit, et dicat: Non feci: aut si fecit, ne iterum addat. Vnde ista increpatio non debet venire ex ira, sed ex clementia, non ex libidine vindictae, sed ex amore iustitiae. Vnde Gregorius in moralibus: Si proximos sicut et nos diligere debemus, restat, vt eorum peccatis sicut et nostris irascamur. Dicitur autem peccare in nos, quando non solum in personam nostram, sed etiam nobis praesentibus peccat. Vnde Augustinus de Verbis Domini: Peccat frater in nos, si etiam nobis scientibus, peccat: quia quantum in eo est, exemplo nos corrumpit, quos testes iniquitatis efficit. Et nota quod in hac increpatione seruari debet ordo qui exprimitur ibi: Si peccauerit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum. Et post subdit quod adhibendi sunt testes, deinde dicendum est Ecclesiae. Nam primo peccator debet reuocari amore: quod fit quando recte monetur: Si praecipit fuerit homo in aliquo delicto, et cetera. Secundo, pudore: quod fit, cum testes adhibentur, secundum illud: Non odis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Tertio autem terrore: quod fit in facie Ecclesiae: Peccantes coram omnibus argue: vt et ceteri timorem habeant. Hic autem ordo congruitatis est, non necessitatis, et maxime si percipiatur quod proximus incorrigibilis est ad verbum fratrum, et tamen corrigibilis manu fortis, secundum illud: Noli arguere derisorem, ne oderit te: Vnde Hieronymus: Frustra niti, et nihil aliud laborando quam odium querere, extremae demenciae est. Propter hoc sanctus Ioseph istum ordinem seruauit, de quo in Genesi dicitur quod accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo. Ex quo datur forma quod praelato qui vult prodesse, etiam nullam praecedente correptione, potest et debet culpa proximi accusari extra iudicium si sit occulta: et in iudicio, si habeatur probatio certa. Vnde Beda: Ita peccat qui peccantem videns tacet, sicut qui poenitenti non indulget: quod quidem intelligitur, quando verbo suo potest proximus corrigi, et maius periculum non timetur. Vnde super illud: Exite de medio eorum, dicit Glossa: Exire est facere quod pertinet ad correctionem malorum, quantum licet pro gradu vniuscuiusque, salua pace.

Tertio quantum ad indulgentiam respectu poenitentium, subdit: *Et si poenitentiam egeris, dimitte illi.* Beda: Non iubemur passim peccanti, sed poenitenti dimittere. Primum ergo est peccantem increpare, vt post poenitentiam possimus dimittere. Hanc enim legem statuit Dominus in oratione Dominica: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus, et cetera. Et sequitur: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester caelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ideo dicitur: Relinque proximo tuo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini feruat iram: et a Deo quaerit medelam? In hominem similem sibi, non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur? Ipse cum caro sit, reseruat iram:

Mat. 7. a sum non doces? Et illud: Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Et ideo dicebat bonus ille speculator: Super speculam Domini ego sum stans iugiter per diem: et super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Intendebat proximo non sicut Cain: Numquid custos fratris mei sum ego? Intendebat sibi ne diceretur illud: Medice, cura teipsum.

Isa. 21. b Gen. 4. b *Sup. 4. d*

2. Tim. 4. a *Eccl. 19. b*

Serm. 16. 10. 10.

Mat. 18. b

Gal. 6. a *Leui. 10. d*

1. Tim. 5. c

Prou. 9. b

Gen. 37. a

Beda Glossa in hunc locum 10. 5.

2. Cor. 6. d *Glossa in hunc locum 10. 6.*

Beda Glossa in hunc locum 10. 5.

Mat. 6. b

Eccl. 28. a

iram: et propitiationem petit a Deo? Et quoniam misericordia debet excedere offensam, ideo subdit: *Et si septies peccauerit in te, per lationem multiplicem.* Beda: Soler vniuersitas septenario designari, propter quod etiam dicitur: Septies enim in die cadit iustus, et resurgit. Possunt autem per istas septem vices septiformes colligi tribulationes, quibus quis proximum laedit, seducendo intellectum, corrumpendo affectum, affligendo corpus, subrahendo propria, denegando sua, verbo laedendo famam, et exemplo vitando vitam. De quibus dicitur: In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. Haec omnia dimittenda sunt poenitenti: propterea addit: *Et septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, poenitet me, per mentalem compunctionem.* Dimitte illi, per misericordem condonationem, ne forte dicatur tibi illud quod dictum est seruo nequam: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit et te misereri conserui tui, sicut et ego tui miserus sum? Sicut ergo Deus omni petenti veniam tribuit, secundum illud: Impietas impij non nocebit ei in quacumque die conuersus fuerit, et cetera. Sic et nos debemus poenitenti dimittere. Ponitur enim hic numerus finitus pro infinito. Vnde Chryostomus: * Et si septuagies septies dimiseris, tum sicut gutta aquae ad pelagus, ita immo multo magis deficit tua misericordia ad infinitam bonitatem Dei. Debent ergo omnes offensa quantacumque, et quotcumque, et quodcumque, et in quemcumque, et a quocumque factae fuerint, dimitti, si humiliter per veram poenitentiam venia postulatur. Debet etiam persequenti offensa remitti, sed aliter petenti, aliter persequenti. Vnde Glossa Beda: Aliter fratri petenti, aliter inimico persequenti veniam dare praecipimur. Fratri concessa remissione focia charitate communicamus. Persecutori malum nobis volenti, vel si potest nobis facienti, bona voluntate faciamus quod possumus. Et hoc exemplo Christi, de quo infra: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Exemplo Dauid, qui dicebat: Si reddidi retribuentibus mihi mala, et cetera. Exemplo protomartyris Stephani, de quo dicitur: Positus autem genibus, clamauit voce magna: Domine ne statuas illis hoc peccatum: Et cum hoc dixisset, obdormiuit in Domino.

Et dixerunt Apostoli Domino. Postquam informauit discipulos ad spiritualem pietatem rationali documento, hic secundo manuducit exemplo. Et quoniam duplex est radix pietatis spiritualis, scilicet fides feruida, et humilitas timorata, secundum illud: Timor Dei initium dilectionis eius. Fidei autem initium agglutinandum est ei. Ideo hic primo proponit exemplum quod manuducit ad feruidam fidem. Secundo vero, quod manuducit ad timoratam humilitatem, ibi: *Quis autem vestrum habens seruum.* Circa igitur exemplum manuducens ad fidem tria insnuantur, quae ad perfectionem fidei concurrunt, scilicet fidei ortus, profectus, et virtus. Fidei ortus consistit in susceptione doni diuini: profectus in cooperatione liberi arbitrij: virtus vero in executione mirandi imperij. Primo ergo quantum ad fidei ortum consistentem in susceptione doni diuini praemittit:

Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem. Videntes enim Apostoli, se non sufficere ad illa sublimia opera pietatis, quae consistunt in scandalis vitandis et iniurijs remittendis, sine magnitudine fidei, petunt sibi fidem augeri per donum diuinum, a quo fides habet originem, quae non est homini a seipso, sed ex dono et munere diuino. Vnde dicitur: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae secundum eumdem spiritum, alteri fides in eodem spiritu. Petunt a Domino fidem sibi augeri, tamquam donum primum: Fides, est sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparen-

tium, et cetera. Et post: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem, et cetera. Petunt similiter tamquam donum aliorum donorum imperantium. Postulet in fide, nihil haesitans. Et: Omnia quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, et cetera. Petunt etiam tamquam donum custodituum. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, et cetera. Vt det vobis secundum diuitias gloriae suae, virtutem corroborari per spiritum eius in interiore homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris. Et ideo Dominus dicebat Petro: Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ob hoc etiam dictum est ipsi Petro: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et cetera.

Secundo quantum ad fidei profectum consistentem in cooperatione liberi arbitrij, subdit: *Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem sicut granum sinapis.* Per granum sinapis, quod in se est quantitate paruum, acumine feruidum, et incremento magnum, intelligimus liberi arbitrij cooperationem quantum ad captiuationem intellectus, inflammationem affectus, et multitudinem boni effectus. Vnde interlinearis, declarat cuiusmodi fidem debeant querere, scilicet humilem et feruorem, cui numquam sufficiat quod bene gessit. In grano namque sinapis, propter paruitatem intelligitur fides, in qua est purificatio intellectus. Simile est regnum caelorum grano sinapis, et cetera. Subditur: Quod minimum est omnibus seminibus. Nulla enim virtus adeo captiuat intellectum humanum, sicut fides. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, et cetera. Per acumen autem intelligitur inflammatio affectus. Vnde Glossa: Fidem perfectam grano sinapis comparat, quod in facie est humile, et nullarum virium apparente, sed presuris tritum quantum intus ferueat ostenditur. Vnde de Apollo dicitur: Hic erat edoctus viam Domini, et feruens spiritu loquebatur, et cetera. ea quae sunt Iesu. Propter incrementum illud intelligitur multiplicatio boni affectus, secundum illud: Simile est regnum caelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminauit. Subditur: Cum autem creuerit, maius est omnibus oleribus, et fit arbor. In quo intelligitur bonorum operum multitudo et congeries cumulata. Vis scire o homo inanis quoniam fides sine operibus mortua est? Abraam pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: et ex operibus fides consummata est, et cetera.

Tertio quantum ad fidei virtutem in executione mirandi imperij, subiungit: *Dicetis huic arbori moro. Eradicare, et transplantare in mare: et obediet vobis.* In quo datur intelligi mira virtus fidei, quantum ad ea quae aguntur secundum cursum naturae, et secundum impetum culpae, et secundum meritum iustitiae. Omnia enim haec subsumunt regimini diuinae providentiae, et quodam modo imperio fidei perfectae, secundum illud: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Secundum litteram igitur per imperium fidei supra morum transplantandam intelligitur imperium respectu corporalium elementorum. Vnde Glossa: Species ponitur pro genere, quia fides consummata etiam potest elementis imperare. Hinc etiam dicitur: Si habueritis fidem, et non haesitaueritis, et cetera. Sed et monti huic dixeritis: Tolle et iacta te in mare, fiet. Propterea explicat Apostolus de sanctis dicens quod per fidem vicerunt regna. Subditur: Obrauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, et fortes facti sunt in bello. Secundum autem tropologiam intelligitur in hoc imperium respectu diaboli, et tentationum eius. Vnde

Iac. 1. a *Mat. 21. c* *Mat. 15. c* *Eph. 8. c* *Inf. 22. d* *Mat. 16. b* *Glossa interlin. in hunc locum 10. 5.* *Mat. 13. c* *2. Cor. 10. b* *Glossa in hunc locum 10. 5.* *Act. 18. f* *Mat. 13. c* *Iac. 2. d* *Mar. 9. c* *Sensus litteralis.* *Glossa interlin. in hunc locum 10. 5.* *Mat. 21. b* *Heb. 11. f* *Tropologia.*

Amb. 10. 3. Vnde Ambrosius: Fructus mori primo albet in flore, deinde iam formatus irrutilat, maturitate nigrescit. Diabolus quoque ex albeti angelice flore naturæ, et potestate rutilante, præuacatione deiectus, tetro inhorruit odore peccati qui per fidem excluditur. Vnde dicitur: Aduersarius vester diabolus tamquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Et: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Secundum autem allegoriam intelligitur imperium respectu prædicationis crucis, et Evangelicorum sacramentorum. Vnde Glossa: Per morum cuius colore sanguineo fructus et virgulta virent, Euangelium crucis exprimitur, quæ per fidem Apostolorum de gente Iudæorum, in qua velut in stirpe generis tenebatur verbi prædicationis, eradicata est, et in mare gentium transplantata. Huius sanguis accendit nos ad conflictum contra monstra virorum. Vnde in Machabæis: Elephantis ostendunt sanguinem vuæ, et mori, et cetera. Hæc transplantatio per fidem Apostolorum docentium, et miracula facientium facta est in Ecclesia de Gentibus congregata. Vnde Ioannes: Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et maiora horum operum faciet. In huius figuram dicitur: Fide, muri Iericho corruerunt circuitu dierum septem. Fide, Rahab meretrix non perijt cum incredulis. In quo intelligitur transplantatio mori in mare, per reprobationem Iudæorum, et electionem gentium prædictorum.

Quis autem vestrum habens seruum. Post exemplum manu ducens ad fidem seruicium, subdit hic exemplum manu ducens ad humilitatem timoratam. In huius autem exempli descriptione hoc ordine procedit, proponit namque obsequium seruivitutis, assumit necessitatem seruicium, et concludit humilitatem spiritualis seruivitutis. Primo igitur quantum ad obsequium seruivitutis quod quærendo proponit, dicitur:

*Quis autem vestrum habens seruum arantem, aut pascentem boues, per laborem vitæ actiue quæ consistit in operando viriliter. Et hoc insinuat in actu arandi, secundum illud Osæ: Arabit Iudas, confringet sibi sulcos Iacob. Et supra: Nemo mittens manum ad aratrum, et cetera. Consistit etiam in præsidendo sollicite, et hoc insinuat in actu pascenti, secundum illud quod dictum est Petro: Pasce oues meas. Glossa: Seruus arans vel pascentis, doctor est Ecclesiæ, de quo dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, et cetera. Et Dominus Petro ait: Pasce oues meas. *Qui regresso de agro dicas illi: statim transi, et recumba.* Per dulcorem contemplatiue. In qua est regressus ad cor: Animalia ibant, et reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Est etiam transitus ad dilectionis conuiuium, secundum illud: Transte ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis adimplemini: spiritus enim meus super mel est dulcis. Hæc enim resectio non statim datur homini venienti de exercitio actionis, vt dicitur: In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea: quæsiui illum, et non inueni. Quia Dominus non statim se offert, vt humiliter et vigilantius requiratur. Vnde subdit: *Para quod canem, et præcinge te et ministra mihi donec manducem et bibam,* scilicet per gemitum compunctionis internæ, in qua conuiuium paratur: Ante orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum. Seipsum præcingit, restringendo mentales defluxus: Succincti lumbos mentis vestra, et cetera. In hac etiam ministrat, seipsum deijciendo, et Deum cibant, et potat dum facit quod maxime acceptat: Si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, et cenabo cum illo. Vnde Glossa: Ministrat Conditori, qui eius misericordiam con-*

siderans, et eius iudicia pertimescens, de suis virtutibus se humiliat. Et quia post hæc compunctionem sequitur deuotio, ideo subdit: *Et post hæc tu manducabis, et bibes,* per gustum suauitatis æternæ. Glossa: Postquam tua prædicatione, et compunctione resectus ero, tunc æternis meæ sapientiæ dapibus reficietur: Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, et delectatus sum, et cetera. Et iterum: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Et post: In voce exultationis, et confessionis sonus epulantis. Et iterum: Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, et cetera. Hoc autem totum facit Dominus ad humilitatem conseruandam, quæ æternarum virtutum est radix, conseruatio et custodia. Ideo et Paulus iam perfectus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, et cetera. Et: Quanto magnus es, humiliat te in omnibus, et coram Deo inuenies gratiam. Nam: Cum consummauerit homo, tunc incipit.

Secundo quantum ad necessitatē seruicium quam assumit, subdit: *Numquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto, id est, puto quod non.* Glossa: Quid mirum, si facit seruus quod debet, cuius est laborare et seruire assidue: Seruum inclinant operationes assidue. Et nota quod Dominus non habet agere gratias seruo, non quia eius opera non acceptet, cum dicatur: Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum. Sed hoc dicitur, quia quod facit, magis est debitum quam donum: magis iustitia mercationis, quam gratia supererogationis. Et hoc maxime est verum in Deo. Vnde Iob: Porro si iuste egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua percipiet? Vnde Glossa: Si homo ab homine seruo, non vniforme sed multiplex ministerium exigit, nec gratum habet: quanto magis nec vos qui sine me nihil potestis: non vnus vsus operis, vel laboris exercere debetis, sed semper nouis studijs augere priora. Si enim verum istud est in homine seruo alterius hominis quod seruitutis eius magis sunt debita quam grata, hoc multo verius est in homine seruo Dei. Tum quia omnia sunt ab ipso: Omnia opera nostra operatus es Domine: Tua sunt omnia: et quæ de manu tua accipimus, dedimus tibi. Deus est enim qui operatur in vobis et velle et pericere pro bona voluntate: Tum quia omnia sunt per ipsum: Quis appendit tribus digitis molem terræ, et librauit in pondere montes, et colles in statera? Et postea: Ecce, gentes quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt. Subditur: Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei. Tum quia omnia sunt propter ipsum: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus. Et ideo Apostolus ait: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Tertio quantum ad humilitatem spiritualis seruivitutis quam concludit, subiungit: *Sic et vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, per completionem obedientiæ: hæc enim est vera obedientia, qua omnia implentur mandata.* Nam Iacobus dicit: Quicumque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Et: Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, et eos opere perficit. Et ideo Dominus dicit: Ad omnia quæ mittam te, ibis: et vniuersa, quæcumque mandauero tibi, loqueris. Et propheta in psalmo: Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, et cetera. Qui sic est obediens in opere, debet esse humilis in reputatione. Et ideo subdit: *Dicit: serui inuiles sumus: quod debuimus facere, facimus,* per recognitionem infirmitatis propriæ: serui, inquam, quia empti vltra quam valeatis: Empti estis pretio magno. Glorificate

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Psalm. 76. a
Psalm. 41. a
Psalm. 29. d
2. Cor. 12. d
Eccli. 3. e
Eccli. 18. a
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Eccli. 33. d
Iob 35. b
Glos. in hunc locum 10. 5.
Isa. 26. b
1. Par. 29. d
Phil. 2. b
Isa. 40. e
Prou. 16. b
1. Cor. 10. g
Iac. 2. b
Deut. 27. d
Hier. 1. b
Pf. 118. g
1. Cor. 6. d

1. Pet. 1. e rificate et portate, et cetera. Et: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione, et cetera: sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati, et cetera. *Inuiles.* Non quia opera nostra bona nullam habeant mercedem vel fructum, quia vilia sunt nobis, sed quia nihil ex hoc diuinæ bonitati cõferimus: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Nihil etiam est, quod facimus in comparatione eius, quod recipimus, et Deo debemus. Vnde Glossa: Qui venit ministrare, et non ministrari, nos debitores sibi fecit, ne nostris operibus confidentes, sed eius examen expauescentes, omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, nos imperfectos esse cognoscamus. Ideo dicebat propheta: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Item nihil est quod nos iustitiamus respectu eius quod expectamus. Non sunt condigne passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Qui ergo se humiliat sic, ille est qui disponit se ad perfectam gloriam, et æternam. Vnde hæc humilitas quæ totum Deo tribuit, et nihil sibi perfecte erit in Patria, secundum illud: Procedebant viginti quattuor seniores, ante sedentem in throno, et adorabant viuentem in sæcula sæculorum, et mittebant coronas suas ante thronum dicentes: Dignus es Domine noster accipere gloriam, et honorem, et virtutem, et cetera. Et in statu viæ, quantum ad viros perfectos, secundum illud: Nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, et patribus nostris, qui peccauerunt: tibi autem Domino Deo nostro misericordia et propitiatio, et cetera. Ideo singulis diebus dicere debemus illud: Regi autem sæculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor, et gloria in sæcula sæculorum Amen.

Et factum est, dum irent, et cetera. Postquam discipulos ad spiritualia opera pietatis informauit documento rationali, et manu duxit exemplo sensibili, hic iam tertio confirmat factum mirabili. In quo ipsi discipuli ex viuo opere mirabili confirmantur ad credendum, et ex intellectu accenduntur ad imitandum. Et ideo simul litteraliter et spiritualiter hoc miraculum tractandum est. In huiusmodi autem miraculi descriptione primo præmittitur curatio ægritudinis incurabilis: secundo additur approbatio gratitudinis commendabilis, ibi: *Vnus autem ex illis vix vidit.* Circa autem curationem ægritudinis incurabilis tria introducuntur ad expressionem, et commendationem miraculi et ad mysterium significationis, scilicet congruitas loci, calamitas morbi, et facilitas modi curandi. Primo ergo quantum ad congruitatem loci, dicitur:

Et factum est, dum iret in Hierusalem. Per quam significatur status quietis: nam interpretatur visio pacis: Lauda Hierusalem Dominum, lauda, et cetera. Et post: Qui posuit fines tuos pacem. *Transibit per mediam Samariam, et Galilæam.* Per quas designatur decursus præsentis itineris. Samaria namque interpretatur custodia, quæ debet esse in actione, quantum ad actum, secundum illud: Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei. Item quantum ad effectum: Custodi te metipsum, et animam tuam sollicite. Et illud potissime competit prælati, secundum illud: Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Item quantum ad verbum: Dixi: Custodi vias meas: vt non delinquam in lingua mea. Galilæa interpretatur transmigration, quæ debet esse in contemplatione, secundum illud: Transiui ad contemplandam sapientiam, et cetera. Et in Psalmo: Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Et nota quod dicitur per mediam Samariam transire: et post exprimitur Galilæa: quia prius oportet transire per actiuam, postea per contemplatiuam. Vnde Iacob non habuisset Rachel, nisi prius habuisset Liam. Et dicitur per me-

diam transire: nam in actione medium teneri debet, declinando superfluum et diminutum. In prælatione similiter, declinando acceptionem personarum. Ite, et redite de porta ad portam per medium castrorum, et cetera. In contemplatione similiter medium teneri debet in considerando. In cuius figuram dicitur de Seraphin, quod duabus alis velabant faciem eius, et duabus velabant pedes eius, et duabus videlicet intermedijs volabant.

Secundo quantum ad calamitatem morbi, subdit: *Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi.* Ad litteram lepra est morbus miserabilis calamitatis, quia auferit remedium artis, priuat solatio societatis, affligit grauiamine infirmitatis. Et tales desolati recursum habere debent ad parrem misericordiam. Ideo addit: *Qui steterunt a longe, suam agnoscetes immunditiam. Et leuauerunt vocem suam exprimentes miseriam.* Dicentes: *Iesu præceptor, miserere nostri,* diuinam implorantes misericordiam. Iuxta quod Propheta dicit: Afflictus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.

Spiritualiter autem per decem leprosus intelligitur vniuersitas peccatorum peccantium contra decalogum. Glossa: Qui contra decalogum peccant, nec amando Deum, de quo male sentiunt, nec proximum, a quo diuiduntur, sub denario numero ad Deum clamant. Oritur autem vniuersitas peccatorum ex quattuor causis, scilicet ex timore male humiliante. Et sic designatur per lepram Mariæ: vbi dicitur quod postquam murmurauit contra Moysen, apparuit candens lepra quasi nix. Secundo ex amore male inflammante ad concupiscentiam carnis. Et hoc significatur per lepram Naaman Syri, de quo dicitur quod erat vir fortis et diues, sed leprosus. Tertio ex amore male inflammante ad concupiscentiam oculorum. Et hoc intelligitur per lepram Giezi. Nam dictum est ei propter cupiditatem et simoniam: Lepra Naaman adhebrebit tibi et femini tuo. Quarto ex amore male inflammante ad superbiam vitæ. Et hoc intelligitur per lepram Osæ, de quo dicitur quod cum vellet ponere incensum in domo Domini, et dignitatem vsurpare sacerdotalem percussus est lepra. In figura harum quattuor causarum lepræ dicitur quod quattuor viri leprosi erant iuxta portam Samariam, ad designandam quandam conformitatem causæ. Et hic sunt decem ad designandam vniuersitatem culpæ. Spiritualiter autem intelligitur per lepram vitium contra Christianam religionem, quod quattuor modis habet fieri. Vnde Glossa: Quisquis hæretica prauitate, vel gentili superstitione, vel Iudaica perfidia, vel fraterno schismate, per Dei gratiam mundatus caruerit, necesse est vt mundatus ad Ecclesiam redeat. His autem quattuor vitij prædictis præcipue impugnatur lex veritatis, quæ consistit in obseruatione Decalogi. Et ideo merito per quattuor, et per decem habent figurari. Huiusmodi autem peccatores licet per vias tenebras incedant, secundum illud: Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corrunt: Domino tamen intrante castellum, id est, veniente in carnem, illuminantur ad videndam viam, secundum illud: Habitantes in regione vmbrae mortis lux orta est eis, et occurrunt ei per penitentiam, quæ faciem auersam facit conuerti. Conuertere me, et conuertar: quia tu Domine Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi penitentiam. Hæc autem penitentia facit stare a longe per humilitatem propriæ abiectionis: Publicanus a longe stans, et cetera: leuare vocem per amaritudinem compunctionis: Dedit abyssus vocem suam, id est, peccator: etiam fanitatem petere per fiduciam, secundum illud: Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam.

Tertio quantum ad facilitatem modi curandi, subiungit: *Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus.*

Exo. 32. f
Isa. 6. a
Lepra qd.
Psalm. 37. b
Spiritualis sensus.
Glos. in hunc locum 10. 5.
Quattuor ex causis vitij peccati.
Num. 12. e
4. Reg. 5. a
4. Reg. 5. g
2. Paral. 26. d
4. Reg. 7. a
Lepra spiritualis.
Glos. in hunc locum 10. 5.
Prou. 4. e
Isa. 9. a
Hier. 31. d
Inf. 18. c
Abac. 3. c
Psalm. 40. a

Leuit. 14. a ribus. Ad sacerdotes enim spectat lepræ iudicium, secundum illud: Leprosus quando mundandus est, adducetur ad sacerdotem, et cetera, per totum capitulum. *Et factum est, dum irent mundati sunt, scilicet per diuinum imperium, cuius dicere est facere: Sermo illius potestate plenus est. Et omne quod uoluerit faciet.* Spirituualiter autem intelligitur hic modus curandi a lepra spirituali, scilicet per ministerium sacerdotis, et hoc insinuat in hoc quod dicitur: *Offendite vos sacerdotibus: Hic est ritus leprosi qui mundandus est, adducetur ad sacerdotem. Ideo dicitur: Honora Deum ex tota anima tua, et honorifica sacerdotem, et propurga te cum brachijs. Honorificencia ista est per sui ipsius accusationem, secundum illud: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, et confitere, et cetera. Vnde dicitur: Cognosce iustitias et iudicia Dei, et sta in sorte propositionis, et orationis Altissimi Dei. In partes uade sæculi sancti, cum uiuis et dantibus confessionem Deo. Ideo dicitur: Offendite, et cetera. In tempore infirmitatis ostende conuersionem. Qui sic uult confiteri iam incipit, in uoluntate rectificari, et ideo dicitur: Dum irent mundati sunt, secundum illud: Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam, et cetera. Ex hoc manifeste apparet efficacia confessionis curantis omnem morbum, atque languorem: apparet etiam dignitas sacerdotalis, quam qui contemnit a Domino sanari potest? Apparet etiam mira Dei pietas, quæ omnes occurrentes curat, secundum illud: Eum qui uenit ad me, non eijciam foras. Apparet etiam ex hoc quanta debet esse pietas in ministris Dei, ad infirma membra Christi: Rogamus vos fratres, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum, et cetera. Propter hoc diuina dispositio caput Apostolorum cadere permisit, ut in suo casu diceret qualiter alijs misereri posset, atque deberet.*

Vnus autem ex illis, et cetera. Post curationem incurabilis morbi vel ægritudinis, describitur hic secundo, commendatio approbabilis gratitudinis: circa quam introducuntur tria, scilicet gratiarum actio: ingratitudinis increpatio: et gratitudinis approbatio. Primo quantum ad gratiarum actionem præmittit: Vnus autem ex illis ut uidit quia mundatus est, per recognitionem scilicet beneficij: Vide ergo in bonitate Dei, si permaneris in bonitate. Regressus est cum magna uoce magnificans Deum, per glorificationem benefactoris, secundum illud: Benedicite Deum cæli, et coram omnibus uiuentibus confitemini ei, quia fecit uobiscum misericordiam suam. Er: Cantabo Domino qui bona tribuit mihi. Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens ei, scilicet per exhibitionem reuerentiæ et honoris: Vidi et cecidi ad pedes eius tamquam mortuus. Et hic erat Samaritanus, ad expressionem figuræ et significationis. Iste enim, quia Samaritanus et alienigena, significat gentiles ad cultum Christi redeuntes, sicut etiam illa mulier Samaritana. Vnde Glossa: Vnus regressus significat vnus Ecclesiæ deuotam Christo humilitatem. In cuius designationem dicitur: Vna est columba mea. Er: Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Propter quod vnus introducitur hic regressus, sicut in illa multitudine vnus saluatur: Mouebatur aqua, et cetera, et sanus fiebat, et cetera, et Christus vnus tantum ibi curauit, ut, sicut dicit Augustinus, ostenderet quod nullus sanari potest nisi intra Ecclesiasticam unitatem, de qua unitate dicitur: Solliciti seruate unitatē spiritus in uinculo pacis. Subditur: Vnus Dominus, vna fides, vnus baptisma, et cetera. Hic vnus dicitur cadere in faciem, quia non tantum habet unitatem per amorem, uerumetiam per humilitatem, per gratitudinem, et timorem. Et hoc significat ipse casus in faciem. Ca-

A sus enim in faciem significat reuerentiam, secundum illud: Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, et cetera. Sed casus post tergum significat ruinam: Abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. Er: Cecidit Heli de sella retrorsum. Vnde Glossa: Qui in faciem cadit uidet quo cadat: qui retro cadit non uidet. Boni ergo in faciem cadunt, quia humiliant se in his uisibilibus, ubi uident quid eos sequatur, ut ad inuisibilia erigantur. Mali uero retrorsum cadunt, quia cadunt in inuisibilibus, ubi non uident, quid eos sequatur. Cadit autem quis in faciem, supernorum mirabilium reuelatione, sicut dicitur: **B** Audiui uocem sermonum eius: et audiens iacebam confertus super faciem meam, et uultus meus hebrebat terræ in diuinorum charismatum postulatione: Omnis populus cecidit in faciem adorantes Dominum, et communi lamentatione et fletu unanimes preces suas effuderunt Domino, et cetera. In beneficiorum susceptione: Cecidit Abraam in faciem suam, et risit, et cetera.

Secundo quantum ad ingratitudinis increpationem, subdit: *Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt, et nouem ubi sunt? Non querit de nouem uelut ignorans cuiuslibet personam, sed reprobans ingratitudinem, et irreuerentiam, sicut quærebat Dominus: Adam ubi es? vnde Glossa: Ingratos quasi ignotos ubi sint requirit. Ita ut in eis uerificetur illud: Si quis ignorat, ignorabitur. Er ideo ut ostendat quod hæc reprobando dixit, subdit: Non est inueniens qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. In quo manifeste ostenditur Iudæorum ingratitudo, quia cum essent nouem, nullus ex eis redijt, sed solus iste Samaritanus qui vnus erat, et solus. In quo intelligitur electio gentium, et reprobatio Iudæorum, secundum illud: Aliquando uos eratis gentes in carne, et cetera, eratis illo in tempore sine Christo, alienati a cōuersione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu uos qui aliquando eratis longe, facti estis prope, et cetera. Alienigena dicitur qui alibi habitat, et alibi natus est: sic est de omnibus qui carnaliter nati ad spiritum transeunt, secundum illud: Non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in femine. Quia sicut dicitur: Quod natum est ex carne, caro est, et cetera. Et ideo in Psalmo dicitur Ecclesiæ: Obluiscere populum tuum, et domum Patris tui. Er in figura dicitur Abraæ: Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et ueni in terram, et cetera. Er: Obsecro uos tamquam aduenas et peregrinos, abstinere uos a carnalibus desiderijs.*

Tertio quantum ad gratitudinis approbationem, subdit: *Er ait illi: Surge, uade, quia fides tua te saluum fecit. Surge per pœnitentiam: Surge qui dormis, et exurge a mortuis. Er: Excitauit eum, dicens: Surge uelociter, uade per iustitiam: Dico huic, uade, et uadit, scilicet per obedientiam, quæ est nobilissima pars iustitiæ, quæ potissime in Christo, secundum illud: Filius quidem hominis uadit, sicut scriptum est de illo: Hoc est, Ire a Deo ad Deum, et secundum Deum, et propter Deum: Sciens enim quia Deo exiuit, et ad Deum uadit. Er: Vado ad eum, qui misit me, et cetera. Fides tua te saluum fecit, per confidentiam quæ ad agendas gratias inclinauit, est autem fides nostræ salutis initium quæ facit cognosci nomen Domini Iesu Christi: De quo dicitur: Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Spes autem est huius salutis incrementum, secundum illud: Spe salui facti sumus. Sed charitas complementum, secundum illud: Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. Er nota quod Christus attribuit salutem, quam ipse uirtuose fecerat, fidei,*

A *vt sic ex hoc miraculo fiat confirmatio præcedentium quo ad pietatem animi in Christo miserente, humilitatem obsequij in liberato procidente, firmitatem fidei in leproso curationem promerente: vt sic ex prædicto miraculo prædicta omnia firmiter confirmentur. Vnde Glossa: In superiori parabola decernitur, fidem per humilitatem debere augeri. In ista rebus ipsis manifeste ostenditur, non fidei tantum agnam rationem, sed fidei executam operationem esse, quæ saluum faciat credentem, detq. gloriam Patri qui est in cælis.*

Interrogatus autem a Pharisæis, et cetera. Terminatis duabus partibus principalibus in quibus cōsultata est Iudæorum dolositas et impietas, et per oppositum simplicitas, et pietas commendata, hic sequitur pars tertia, in qua confutatur curiositas. Et quoniam curiositas non tantum consistit in perscrutatione scientiæ, uerumetiam in possessione pecuniæ secundum beatum Augustinum: ideo pars ista diuiditur in duas. In prima confutatur curiositatem in perscrutando: in secunda curiositatem in possidendo. Interrogauit eum quidam princeps: prima pars diuiditur in tres. In prima reprehensio Iudæicæ curiositatis introducitur: in secunda assignatio rationis, ibi: Nam sicut fulgur coruscans, et cetera. In tertia persuasio studiositatis, ibi: Dicebat autem parabolam ad illos, et cetera. In reprehensione autem curiositatis pharisæorum tria introducuntur, scilicet improbatio curiositatis pharisæorum interrogantium, approbatio discipulorum desiderantium, et reprobatio contrarietatis hæreticorum decipientium. Primo ergo quantum ad improbationem curiositatis pharisæorum interrogantium dicit: Interrogatus autem a pharisæis quando uenit regnum Dei, per curiosam scilicet inquisitionem. Hæc interrogatio erat curiosa, quia de re secreta, quam in suo secreto occultat. Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ pater posuit in sua ipsius potestate. Er: Altiora te ne quæseris, et fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, et in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Er: Quid necesse est homini maiora se querere, cū ignorat quid conducatur sibi in uita sua numero dierum peregrinationis suæ et tempore quod uelut umbra præterit? aut qui ei poterit iudicare quid post eum futurum sub Sole sit? Er ideo subdit: Respondens eis dixit: Non uenit regnum Dei cum obseruatione, neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic, per humanam comprehensionem. Humana enim comprehensio non se extendit ad cognoscendum iudicij tempus. Vnde dicit: Er non uenit cum obseruatione, Glossa, temporis. De die autem illa et hora nemo scit, nec angeli cælorum, nisi solus pater. Er: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. Non extendit se etiam ad sciendum locum, propter quod dicit: Nec dicent, ecce hic, et cetera. Glossa: Nec scietur determinatus locus. Sed contrarium uidetur dici in Ioel: Congregabo omnes gentes, et deducam eas in uallem Iosaphat, et disceptabo cum eis ibi super populo meo. Sed illud intelligendum est, quod Iosaphat accipitur pro interpretatione: interpretatur autem uallis iudicij. Iudicium enim non existet in terra, sed potius in aere, sicut dicit Hieronymus super hunc locum. Er quoniam curiosa inquisitio non excluditur, nisi per studiosam. Ideo subdit: Ecce enim regnum Dei intra uos est, per diuinæ gratiæ oblationem, quæ quidem facta fuit in Aduentu Christi. De quo Ioannes: Medius uestrū stetit, quem uos nescitis. Vnde Beda: Regnum Dei seipsum dicit, intra illos utique positum, hoc est in cordibus eorum, ubi crediderit regnantem. Propter quod dicitur: Si in digito Dei eijcio dæmonia: profecto peruenit in uos regnum Dei. Illud scilicet, de quo dicitur: Non est regnum Dei esca et porus, et cetera. Vult igitur dicere quod aduentum primum debent considerare, et secundum aduentum desinant tempus inda-

A gare. Vnde Beda: Quando ueniat neque ab angelis, neque ab hominibus potest obseruari, sicut tempus dominicæ Incarnationis certissimis et prophetarum uaticinijs præfixum, et angelorum est manifestatum præconijs.

Secundo quantum ad approbationem charitatis discipulorum desiderantium, subdit: *Er ait ad discipulos suos: Veniens dies quando desideretis uidere unum diem filij hominis, scilicet dies tribulationis, in quibus augetur desiderium æternitatis, secundum illud: In die tribulationis meæ Deum exquisiui, et cetera. Er illa erit dies tribulationis maximæ secundum illud: Erit tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi usque modo. Er nota quod pluraliter dicitur dies, propter pluralitatem tribulationum quas Ecclesia post Christi Ascensionem erat passura. Sunt autem quattuor principales. Prima tyrannorum: secunda hæreticorum: tertia salforum Christianorum: et quarta erit constata ex omnibus, quæ erit Antichristi, et suorum complicum. Er hæc designata fuerunt in quattuor bestijs, quas uidit Daniel: Prima erat similitudo leonæ: secunda uersio: tertia pardus: quarta non describitur, quia in ea est omnium peruersitatum concursus. Er hæc tribulatio parit desiderium diei, de qua dicitur: Erit dies vna quæ nota est Domino. Er hæc est desiderabilis, secundum illud: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Er hanc desiderant uiri iusti, sicut Paulus: Desiderium habens dissolui, et esse cum Christo, multo magis melius. Desiderant etiã afflicti, sicut discipuli. Vnde Beda: Post Ascensionem meam uos in hoc mundi exilio ingemiscetes desiderabit me uidere in gloria mea: quæ uoluntas laudanda est, non tamen in hoc mundo implenda. Er ideo sequitur: Er non uidebitis. Impletur tamen hoc aliquando, quia desiderium suum iustis dabitur. Excitatur autem hoc desiderium ex tribulatione, tum quia mundus iste magis despiciatur, tum quia spes eternorum fortius concipitur, tum quia ignis amoris uehementius inflammat. Propter quod dicitur: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Nam et in hoc ingemiscimus habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes, et cetera.*

Tertio quantum ad reprobationem contrarietatis hæreticorum decipientium, subdit: *Er dicent uobis: Ecce hic, et ecce illic. Glossa: In hac persona uel in hoc tempore est Christus. Hoc enim hæretici aliquando ausi sunt et audebant dicere, et maxime ille filius perditionis. Vnde Beda: Multi contra Ecclesiam uenerunt, multi uenturi sunt hæretici, qui se Christos asseuerent, quorum primus Simon magus, extremus autem ille maior ceteris est Antichristus. Vnde etiam ille qui fuit dux sectæ Manichæorum, dixit se esse Spiritum sanctum, sicut dicit Augustinus. Vnde quia hæretici discordant, et vnus dicit vnum, et alter contrarium sentit, ideo dicit, quod vnus dicit, ecce hic, alter, ecce illic. Hinc Mattheus: Multi uenient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, et multos seducunt. Sed uocuntur autem qui suscipiunt eorum doctrinam, et subsequuntur uitam, ideo addit: Nolite ire. Glossa: Ut credatis, quæ dicunt: Qui crediderit non festinet, nec se æmieni. Glossa: Vitam eorum. Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas. Ideo autem tam diligenter monet, quia difficile erit illorum pseudoprophetarum, et prædicatorum prauorum uitare seductiones. Surgent pseudochristi, et pseudoprophete, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errore militantur, si fieri potest, etiam electi. Vnde Chryostomus: Homo circa mortem phantasias uidet: sic et mundus in exitu suo multos patietur errores.*

Nam sicut fulgur, et cetera. Post reprehensionem Iudæicæ curiositatis, subditur hic ratio reprehensionis, quæ sumitur ex modo ueniendi ipsius filij Dei, qui non

Beda Glos. in hunc locum 10. s.

Psal. 76. a

Mat. 24. b

Quattuor Ecclesiæ tribulationes principales.

Dan. 7. a. b

Zach. 14. b

Psal. 83. c

Phil. 1. c

Beda Glos. in hunc locum 10. s.

Prou. 10. d

2. Cor. 5. a

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Beda Glos. in hunc locum 10. s.

Aug. cont. epist. Manic. quæ uocant fund. lib. 1. 10. 6.

Mat. 24. a

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Isa. 28. d

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Prou. 1. a

Mat. 24. b

non poterit latere cum venerit, nec ante prævideri. A Diuiditur autem hæc pars in tres. In prima agit de modo apparendi: In secunda de modo veniendi, ibi: *Et sicut factum est in diebus Noe*. In tertia de modo euadendi, ibi: *In illa die*, et cetera. Circa modum apparendi, duo introducuntur, scilicet, Christi apparetis manifestatio, et apparitionis ordo. Primo ergo quantum ad apparitionis manifestationem, dicitur:

Nam sicut fulgur coruscans de sub celo in ea, qua sub celo sunt fulget, scilicet velociter et aperte. Chryso-
 mil. 77. in
 c. 28. Mat.
 20. 2.
 Glof. interl.
 in hunc lo-
 cum 10. 5.
 Pf. 49. a
 Eze. 1. d
 Isa. 29. b

Nam sicut fulgur coruscans de sub celo in ea, qua sub celo sunt fulget, scilicet velociter et aperte. Chryso-
 mil. 77. in
 c. 28. Mat.
 20. 2.
 Glof. interl.
 in hunc lo-
 cum 10. 5.
 Pf. 49. a
 Eze. 1. d
 Isa. 29. b

Apo. 1. b

Apparitio autem Domini coruscationis fulguris com-
 paratur, quia Manifesta. Deus manifeste venit Deus
 nocet, et non silebit. Terribilis: Hæc erat visio dis-
 currens, et cetera, splendor ignis, et de igne fulgur
 egrediens. Repentina: Eritque, repente confestim.
 A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, et
 commotione terre, et voce magna turbinis et tem-
 pestatis, et flamma ignis deuorantis.

Deut. 31. c

Sicut igitur stultum est nocte solitari de appari-
 tione solis quando apparebit, cum eius ortus nullo
 modo possit latere, et magis stultum est de appari-
 tione fulguris sic de Aduentu diei illius inquirendo cer-
 tum momentum temporis, cum illud omnibus ma-
 nifeste innotesceat, secundum illud: Ecce venit cum
 nubibus, et videbit eum omnis oculus, et cetera. Ex
 hoc manifeste possumus discernere Christum ab An-
 tichristo, quia Antichristus in momento temporis
 non poterit se cunctis reddere manifestum.

Isa. 53. a

Secundo quantum ad apparitionis ordinem sub-
 dit: *Primum autem oportet illum multa pati, et reprobari
 a generatione hac.* Hoc autem intelligitur de Christo
 capite, et Iudæorum perfida generatione, a qua mul-
 ta perpassus est, de qua dicitur: Generatio peruersa
 est, et infideles filij. Et: Generatio quæ patri suo ma-
 ledicit, et quæ matri suæ non benedicit. Ab hac ge-
 neratione Christus multa passus est opprobria, con-
 uitia, verbera, et tormenta, secundum illud: Nos re-
 putauimus eum quasi leprosum et percussum a Deo
 et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter
 iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra:
 hæc autem passio incepit a capite, et descendit in om-
 nia Christi membra, qua consummata, tunc finis erit,
 et tempus aduentus secundi. Vnde Glossa: Oportet
 re reprobari a generatione hac non tantum Iudæo-
 rum, sed omnium reprobatorum, a quibus quotidie
 patitur Christus in suo corpore. Propter quod et Pau-
 lus dicit: Adimpleo ea quæ defunt passionum Chri-
 sti, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia.
 Hac autem passione in corpore Christi consummata,
 non restat nisi glorificatio et retributio plena. Pro-
 pter quod dicitur: Sanctis desiderantibus secundam
 gloriam, et requiescerent, adhuc tempus modicum
 donec compleantur conferui eorum, et fratres eor-
 um. Et: Nolite nocere terræ, et mari, neque arbo-
 ribus, quousque signemus seruos Dei nostri in fronti-
 bus suis. Hoc est signum Dei viui, quod est signum
 crucis, quo omnes electos oportet consignari. Signa
 thau super frontes virorum gemectum et dolentium.
 Et post: Transite per ciuitatem sequentes eum, et per-
 cutite, et cetera. omnem autem super quem videritis
 thau, ne occidatis.

Glof. inter-
 lin. in hunc
 locum 10. 5.

Coloss. 1. d

Et nota quod passio iustorum præcedit reprobationem
 reprobatorum, quia excitatur iustitia ad vindic-
 tam, propter summam iniquitatis perfidiam.
 Conuersum est terrorum iudicium, et iustitia lon-
 ge stetit: quia corrui in platea veritas, et æquitas
 non potuit ingredi. Et facta est veritas in obli-
 uionem, et qui recessit a malo, prædæ paruit. Et
 vidit Dominus, et malum apparuit in oculis eius,

Apo. 6. c

Apo. 7. a

Eze. 9. b

Isa. 59. c

quia non est iudicium, et indutus est iustitia vt lorica,
 et galea salutis in capite eius. Deinde: Indutus est ve-
 stimentis vltionis, et opertus est quasi pallio zeli, si-
 cut ad vindictam, et cetera.

Et sicut factum est in diebus, et cetera. Postquam de-
 scripsit modum apparendi: hic secundo describitur
 modum veniendi. Describitur autem repentinus ef-
 se Christi Aduentus respectu peccatorum per duplex
 simile et exemplum. Primo quidem ostenditur per
 simile ex parte diluuij inundantis: Secundo ex parte
 incendij consummentis, ibi: *Similiter sicut factum est in
 diebus Lot*. Circa similitudinem diluuij inundantis
 tria introducuntur, scilicet ipsius diluuij figura, cau-
 sa, et pœna. Primo igitur quantum ad ipsius diluuij
 figuram, dicitur:

Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit et in diebus filij
 hominis. Hoc enim congruum erat, quia Noe figu-
 ram gerebat Christi, qui se vocat filium hominis:
 Noe enim interpretatur requies, et in solo Christo
 est requies et pax. Nam ipse est pax nostra, qui fecit
 vtraque vnum. Et: Vt in me pacem habeatis. In
 mundo pressuram habebitis, et cetera. Vnde Augusti-
 nus: Inquietum est cor meum Domine donec quie-
 scat in te. Ideo ipse dicit: Tollite iugum meum su-
 per vos, et cetera, et inuenietis requiem animabus ve-
 stris. Non tantum autem nomine Christum signi-
 ficat, verum etiam factum. Nam sicut Noe saluauit se-
 men hominum per lignum, sic et Christus per cru-
 cis patibulum. Spes orbis terrarum ad ratem confu-
 giens, remisit sæculo semen natiuitatis, quæ manu tua
 erat gubernata. Benedictum est enim lignum, per
 quod fit iustitia. Vnde etiam præmittit: Exiguu ligno
 credunt homines animas suas, et cetera. Et sicut Noe
 fabricauit Arcam, sic et Christus Ecclesiam, quæ ad
 modum Arcæ de lignis leuigatis per bitumen chari-
 tatis connexis ædificatur, habens cænacula et triste-
 ga propter diuersitates officiorum, et graduum, et di-
 gnitatum. Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam
 autem prophetas, alios vero Euangelistas, alios au-
 tem pastores et doctores, ad consummationem san-
 ctorum, et cetera. ad ædificationem corporis Chri-
 sti, donec occurramus omnes. Sequitur: In virum
 perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.
 In qua scilicet erit longitudo, latitudo, et altitudo Ar-
 cæ nobilissimæ consummata. Sicut etiam qui intra
 Arcam fuerunt, saluati sunt, sic qui intra Ecclesiam
 sunt, saluantur per aquam baptismi. In diebus Noe,
 cum fabricaretur Arca, in qua pauci, id est, octo ani-
 mæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod et vos nunc
 similis formæ saluos facit baptismum: non carnis de-
 positio foridum, sed conscientia bonæ interrogatio in
 Deum, per resurrectionem Iesu Christi. Et sicut qui
 extra arcam fuerunt, deleri sunt, sic omnes qui extra
 Ecclesiam sunt per finale iudicium damnabuntur. In
 cuius designationem dixit Paulus: Nisi hi in naui
 manserint, vos salui fieri non poteritis.

Noe inter-
 pretatio Chri-
 sto congruit.
 Eph. 2. c
 Ioan. 16. d

Sap. 14. a

Eph. 4. b

1. Pet. 3. d

Act. 27. f

Ambrosij
 Glof. in hunc
 locum 10. 5.

Gen. 6. e

Secundo quantum ad diluuij causam, subdit: *Edo-
 bant et bibebant, uxores ducebant et dabantur ad nuptias
 usque in diem qua intrauit Noe in arcam.* hoc est, ope-
 ribus carnis totaliter intenti erant, et ideo in carne
 corruptibili corrumpi et deleri digni erant. Vnde
 Glossa Ambrosij: Non connubia vel alimenta dam-
 nantur cum in his successione, in illis naturæ sint po-
 sita subsidia, sed immoderatus licitorum vsus argui-
 tur. Quia ergo his se totos dedendo Dei iudicia con-
 temnebant, alij igne, alij aqua perierunt. Vnde in his
 actibus insinuat eorum carnalitas, propter quod
 digni erant ira diuina. Cum vidisset Deus terram ef-
 se corruptam, omnis quippe caro corruerat viam
 suam super terram, dixit ad Noe: Finis vniuersæ car-
 nis venit coram me, repleta est terra iniquitate a fa-
 cie eorum, et ego disperdam eos cum terra. Princi-
 palis autem culpa eorum venit ex carnalitate, et hoc
 insinuat in quattuor actibus quos tangit, edebant, i-
 bidem, et cetera.

Psal. 77. d

Prout. 23. e

Isa. 5. o

Isa. 22. c

Gen. 6. a

1. Tess. 5. a

Ibidem.

Rom. 13. c

Gen. 7. c

2. Pet. 1. 1

Glof. in hunc
 locum 10. 5.

Psal. 5. a

2. Pet. 2. b

Inf. 21. g

ideft, esui erant dediti vt gulosi, et ita ira digni: Ad-
 huc efcæ eorum erant in ore ipsorum: et ira Dei
 ascendit super eos, bibebant, vt ebriosi, et ideo ira
 digni secundum illud: Cui vix, cuius patri vix?
 et cetera. Nonne his qui commorantur in vino, et ce-
 tera. Isaías: Væ qui potentes estis ad bibendum vinu,
 et viri fortes ad miscendam ebrietatem. Et: Ecce,
 gaudium et lætitia, et cetera, comedere carnes et
 bibere vinum. Sequitur: Et reuelata est in auribus
 meis vox Domini exercituum: Si dimitretur iniqui-
 tas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus exer-
 cituum, uxores ducebant, vt lasciu: Cumq. cœpif-
 sent homines multiplicari super terram, et filios pro-
 creaffent, videntes Filij Dei filias hominum quod
 essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus
 quas elegerant. Et sequitur: Dixitq. Dominus: Non
 permanebit spiritus meus in homine in æternum,
 quia caro est. Et dabatur ad nuptias, vt securi, et
 ideo ad interitum dispositi, secundum illud: Cum
 dixerint, pax et securitas: tunc repentinus eis super-
 ueniet interitus. Vnde qui his vitij est absorptus,
 necesse est quod a diluui inuoluatur. Propter quod
 dicitur: Vos fratres non estis in tenebris, vt vos dies
 illa tamquam fur comprehendat, et cetera. Igitur
 non dormiamus sicut, et cetera, sed vigilemus et
 sobrij simus. Modus autem describitur hoc Roma-
 nos: Nox præcessit, dies autem appropinquauit.
 Abijcimus ergo, et cetera, et post: Non in com-
 pationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impu-
 dicitij. Sequitur: Sed induimini Dominum no-
 strum Iesum Christum.

Tertio quantum ad diluuij pœnam, subdit: *Et
 venit diluuium. et perdidit omnes, scilicet qui erant
 extra arcam, statim post ingressum Noe secundum
 illud: In articulo diei illius ingressus est Noe in ar-
 cam. Sequitur: Factumq. est diluuium quadra-
 ginta diebus, consumptaq. est omnis caro quæ mo-
 uebatur super terram. Vnde dicitur: Originali mun-
 do non peperit, sed octauum Noe iustitiæ præco-
 nem custodiuit, diluuium mundo impiorum indu-
 cens. Ex quo intelligitur quod pœna futuri iudicij
 super eos venit qui sunt extra Ecclesiam Christi, sal-
 uatis nihilominus raris iustis, quia Glossa: Noe ar-
 cam ædificat, cum Dominus fideles in Ecclesia con-
 gregat, quam consummatam ingreditur, cum hanc
 in iudicij præsentia sua illustrat, sed dum arca ædifi-
 catur iniqui luxuriantur: et dum intratur, æterna
 damnatione plectuntur. Dicitur autem hoc fieri in
 articulo diei, quia in exordio vnius omnium resur-
 rectionis: Mane astabo tibi et videbo: quoniam
 non Deus volens iniquitatem tuas, neque habitabit
 iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti an-
 te oculos tuos. Et: Nouit Dominus pios de tenta-
 tione eripere, iniquos vero in diē iudicij reseruare
 cruciandos. Ex hoc exemplo figura apparet tam ex
 significatione allegorica, quam ex similitudine ex-
 pressa, scilicet quod dies iudicij super homines car-
 nales et animales venit subito, et ad ipsorum per-
 ditionem qui sunt extra Ecclesiam vnitatem. His au-
 tem qui in arca sunt, et subito venit, non nocet,
 quia eos inuenit paratos. Vnde dicitur: Attendite
 vobis ne forte grauentur corda vestra in crapula,
 et ebrietate, et curis huius vitæ, et superueniat in-
 vos repentina dies illa, tamquam laqueus qui super-
 ueniet in omnes qui sedent super faciem omnis ter-
 ræ, et cetera.*

Similiter sicut factum est, et cetera. Post similitu-
 dinem sumptam ex parte diluuij inundantis, intro-
 ducit similitudinem ex parte incendij consummentis.
 Circa quam similitudinem tria introducuntur: scilicet
 ipforum Sodomitum demeritum, supplicium,
 et exemplum. Primum quantum ad demeritum,
 dicitur:

Similiter sicut factum est in diebus Lot, scilicet viri
 S. Bon. To. 2.

A iusti. Et nota quod in descriptione iniquitatis po-
 puli impudici, præmittitur iustitia viri iusti, quia
 ex hoc magis apparet eorum impietas, quod vir iu-
 stus inter eos erat. Propter quod dicitur: Iustum
 Lot oppressum a nefandorum iniuria ac luxuriosa
 conuersatione eripuit. Aspectu enim et auditu iustus
 erat: habitans apud eos qui de die in diem animam
 iustam iniquis operibus cruciabant. Vnde propter
 iustitiam viri iusti aggrauatur in impijs enormitas
 peccati. Quantum ad demeritum subdit: *edebant
 et bibebant, scilicet Sodomitæ, vt lasciu, sicut illi de
 quibus in Exodo: Sedit populus manducare et bibe-
 re, et surrexerunt ludere: et non addit quod vxores
 ducebant, sicut prius, quia non peccabat secundum
 naturam, sed contra naturam: Homines Sodomitæ
 pessimi erant, et Peccatores coram Domino nimis.
 Et etiam dicitur quod vallauerunt domū Lot a pue-
 ro vsque ad senem, omnis populus simul. Vocau-
 runtq. Lot et dixerunt ei: Vbi sunt viri qui introie-
 runt ad te nocte? adducillos huc, vt cognoscamus
 eos, emebant et vendebant, vt auari: Qui quærit lo-
 cupletari, auertit oculum suum. Sicut si in medio
 compagnis lapidum palus figitur: sic et inter me-
 dium venditionis et emptionis angustabitur peccat-
 us. Propter quod contra hos dicitur: Qui emunt,
 tamquam non possidentes, et qui vtuntur hoc mun-
 do, tamquam non vtantur: præterit enim figura
 huius mundi, plantabant et edificabant, sicut securi
 qui debent in domibus habitare et fructum arbor-
 um comedere, sicut ille diues: Anima habes mul-
 ta bona posita in annos plurimos, sed Dominus di-
 cit ei: Stulte hac nocte, et cetera. Et ideo Amos: Do-
 mos quadro lapide ædificabitis, et non habitabitis
 in eis: vineas plantabitis amantissimas, et non bibe-
 tis vinum earum, quia cognouit multa scelera vestra.
 Ideo Isaías: Væ qui coniungitis domum ad domum,
 et agrum agro copulatis vsque ad terminū loci. Quia
 igitur Sodomitæ et lasciu erant et auari et securi,
 ideo erant ira diuina digni: Hæc fuit iniquitas So-
 domæ sororis tuæ superbia, saturitas panis et abun-
 dantia, ex ortum ipsius et filiarum eius: et manum
 egeno et pauperi non porrigebant.*

2. Pet. 2. b

Exo. 32. b

Gen. 13. e

Gen. 19. a

Eccli. 27. a

1. Cor. 7. e

Sap. 12. c

Amos. 5. c

Isa. 5. b

Eze. 16. f

Gen. 19. d. f

Ibid. f

Glof. in hunc
 locum 10. 5.

2. Cor. 6. d

Gen. 19. e

Ioan. 5. d

Secundo quantum ad supplicium subdit: *qua die
 autem exijt Lot a Sodomis, per æquitatem diuinæ iusti-
 tiæ liberantis. Apprehenderunt Angeli manum Lot,
 et manum vxoris, ac duarum filiarum eius quod
 parceret Dominus illi: Eduxeruntq. eum, et postie-
 runt extra ciuitatem: ibique locuti sunt ad eum, di-
 centes: Salua animam tuam, et cetera. Et infra: Li-
 berauit Dominus Lot de subuersione vrbium, in
 quibus habitauerat. In quo Lot gerit typum iusto-
 rum qui egrediuntur de medio malorum. Vnde
 Glossa: Lot qui interpretatur declinans, est populus
 doctorum qui dum in Sodomis, ideft, inter repro-
 bos, vt aduena moratur, quantum valet, scelera
 eorum declinat. Et hoc secundum illud: Exite de
 medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et im-
 mundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos: et ero
 vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias.
 Liberauit ergo diuina iustitia Lot iustum, et econ-
 trario perdidit populum impium. Et ideo addit:
 pluit ignem et sulphur de celo, et omnes perdidit, scilicet
 Dominus per seueritatem iustitiæ vlciscentis: Igi-
 tur Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham
 sulphur et ignem a Domino de celo: et subuertit ci-
 uitates has et omnem circa regionem, vniuersos ha-
 bitatores vrbium, et cuncta terra virentia. Et nota
 quod signanter dicit, quod pluit Dominus a Domi-
 no, quia licet omne iudicium debeatur Domino fi-
 lio, secundum illud: Neque pater iudicat quem-
 quam, sed omne iudicium dedit filio: subdit: Quia
 filius hominis est. Tamen huius peccati iudicium
 specialiter sibi debetur, quia directè est contra ver-
 bum incarnatum. Et naturam quam Filius Dei fecit
 cælestem,*

orbem rerum mobilium, quæ femineo genere designantur, quia maiorum consilio reguntur, ut femina a viris, quæ tamen in vnum molunt in quantum de suis negotijs Ecclesie vsibus deseruiunt. Et quia inter hos sunt aliqui boni, ideo additur: *Vna assumetur, scilicet ad gloriam, secundum illud Psalmita: Misit de summo, et accepit me, et assumpsit me de aquis multis. Et altera relinquetur, scilicet ad gehennam: Derelinquetur filia Sion, ut vmbraclum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario, et velut ciuitas, quæ vastatur. Et: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.*

Tertio quantum ad statum prælatorum, subiungit: *Duo in agro, per custodiam Ecclesiarum.* Glossa: *Dua differentia prædicatorum in Ecclesia, quasi in agro laborantium. Vnde et Apostolus prælatum, et prædicatorem agricolam vocat: Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Et: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Propter quod dictum est: Ecce constitui te hodie super gentes, et super regna: ut euellas, et destruas, et disperdas, et ædifices, et plantes. In hoc agro Ecclesiastico crescunt fructus bonorum operum. Ecce odor filij mei sicut odor agri, cui benedixit Dominus. Crescunt et flores sanctorum, scilicet rosæ martyrum, lilia virginum, et violæ confessorum. Pulchritudo agri mecum est. In hac autem agricultura aliqui saluabuntur, et ideo addit: *Vnus assumetur, scilicet ad culmen æternorum bonorum. Assumam te Zorobabel, fili Salathiel, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi. Et alter relinquetur, scilicet in calamitate infernalium opprobriorum. Ciuitas munita desolata erit, speciosa relinquetur et dimittetur quasi desertum. Ex his omnibus colligitur quod in quolibet statu saluandorum aliqui erunt boni, et aliqui mali, ut sic omnes formident, secundum illud: Sunt iusti atque sapientes, et opera eorum in manu Dei: et tamen nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta. Propter quod si quis vult futurum iudicium euadere, necessarius est ei non tantum mundi contemptus, verum etiam timor diuinus secundum illud: Ingredere in petram, et abscondere in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria maiestatis eius: cuius enim vult, miseretur: et quem vult, indurat. Ideo vnusquisque terribus cum Apostolo exclamet, et dicat: O altitudo diuitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, et cetera.**

Postquam descripsit euadendi modum, et euadendum statum, subditur hic vltimo euasione terminus, et locus quietis, quem Apostoli requirunt, cum dicitur: *Respondentes, scilicet Apostoli. Dicunt illi: Vbi Domine? scilicet assumetur, et relinquetur. Vnde Apostoli vtrumque requirunt, sed Dominus vnum respondet expresse, et aliud innuit tacite. Vnde Glossa: Duo quærentibus, vnum respondet, sanctos scilicet secum assumendos, aliud subiungendo innuit malos, scilicet à se repulsos cum diabolo damnandos. Et ideo subdit: *Qui dixit illis: vbi cumque fuerit corpus, illuc congregabitur et aquila.* Nota hic notabile exemplum, electi congregantur ad Christum, sicut ad summæ refectionis abundantiam, quemadmodum aquilæ congregantur ad corpus sicut ad escam. Iob loquens de aquila dicit: *Vbi cumque fuerit cadaver, statim adest. Vnde Hieronymus: Aquilæ et vultures transmarina sentire dicuntur cadauera. Congregantur autem per viuacissimum olfactum, lymphidissimum aspectum, velocissimum morum, et audissimum appetitum. Sic sancti ad Christum congregabuntur et ad verbum incarnationis, per ardentissimum desiderium, lymphidissimum contuitum, lapidissimum gustum, et per motum amoris excessiuum. Propter quod et Propheta Dauid exprimens aquilarum harum accessus ad Christi-**

stum, exprimit in seipso desiderium dicens: *Quem admodum desiderat cervinus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Contuitum: Quoniã apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen, et cetera. Gustum: Satiabor tuo apparuerit gloria tua. Amorem: Quia inflammatum est cor meum et renes mei commutati sunt, et ego ad nihilum redactus sum, et cetera. In horum figuram dicitur: Numquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum? In petris manet, et in præruptis silicibus commoratur, de longe oculi eius respiciunt, pulli eius lambunt sanguinem, et cetera. De natura aquilæ dicit Ambrosius quod aquila alta petit, humilia derelinquit, longævum fertur habere ætatem. Sic sancti post Resurrectionem renouati ad modum aquilæ, secundum illud: Renouabitur ut aquilæ iuuentus tua, et sursum tendent et semper cum Domino viuunt, secundum illud: Deinde nos qui viuimus, tu relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino in æra, et sic semper cum Domino erimus.*

CAPVT XVIII.

DICEBAT autem et parabolam ad illos, et cetera. Post confutationem Iudaicæ curiositatis in persecutando futura, subditur hic persuasio studiositatis in postulando diuina suffragia. Et quoniam oratio studiosa, est oratio Deo placita in qua simul est feruor affectionis et humilitas reputationis, ideo pars ista habet duas. In quarum prima exemplo parabolico inducit ad orationis instantiam, in secunda vero ad orationis reuerentiam, ibi: *Dixit autem ad quosdam, et cetera. Ad orationis igitur instantiam mouet introducendo parabolam de iudice et vidua: circa cuius descriptionem primo introducit ratio introducendi: Secundo additur introductio ipsius parabolæ, ibi: *Ait autem Dominus. Primo igitur quantum ad rationem introducendi parabolam dicit:**

*Dicebat autem et parabolam ad illos. Notandum autem est quod hæc parabola non est intelligenda per metaphoram similitudinis (quia iudex ciuitatis nullo modo Deo assimilabatur, qui non est imitandus) sed potius per dissimilitudinem et per contrarium intelligenda est, ut quasi a minori Dominus manducat ad cognoscendam efficaciam orationis. Vnde hic non comparat personam personæ, sed negotium negotio. Et hoc est quod dicit Beda in Glossa: Nota quod Dominus parabolas ponit, vel secundum similitudinem, et de homine qui habuit duos filios, et personam Dei gerit: vel secundum dissimilitudinem, et de iniquo iudice qui personam Dei nullatenus tenet. Introducit ergo hanc parabolam ad persuadendam orationis instantiam, propter quod addit: *Quoniam oportet semper orare et non desicere, quod debet intelligi, ut, semper, non distribuat pro omni parte temporis sed pro horis statutis. Iuxta quod secundum institutionem propheticam dicitur in Psalmo: Septies in die laudem dixi tibi. Et hunc modum obseruat Ecclesia. Vnde Glossa: Semper, idest canonicis horis quotidie secundum morem Ecclesiæ. Vel semper orare hic intelligitur, ut oratio semper vel sit in ore per postulationem, vel sit in corde per desiderium, vel sit in opere per præparationem. Qui autem bona agit ad hoc se disponit, ut eius oratio debeat audiri. Et secundum hoc dicitur: Sine intermissione orate. Ibi Glossa: Semper orat qui bene agit semper: ipsum enim desiderium bonum, oratio est: et si continuum est desiderium, continua est oratio. Et hoc est quod dicit hic Beda in Glossa: Semper**

Semper quid. Ps. 118. x. Glossa in hunc locum 10. s. 1. Thes. 5. e. Glossa in hunc locum 10. s. Beda Glossa in hunc locum 10. s. Semper

Semper orat qui semper agit bona: nec desinit orare, nisi cum desinit iustus esse: Non impediatis orare semper, et ne veteris vsque ad mortem iustificari. Et: Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit, et cetera. Si autem intelligatur de opportunitate congruitatis, tunc oportet semper orare, idest frequentissime et instantissime ad orationem recurrere. Vnde Hieronymus: Frequens oratio, vitiorum impugnationem extinguit: instans vero oratio impetrat veniam de peccatis, secundum illud: Qui diligit Deum exorabit pro peccatis, et in oratione dierum exaudietur, et cetera. Nota quod utile est orare semper propter decem, videlicet quia impetrat relaxationem diuinæ sententiæ, sicut apparet in Ezechia: Oravit Ezechias ad Dominum, et dixit: Obsecro Domine, memento quæso quo modo ambulauerim coram te. Et post subditur quod Dominus reuocauit sententiam mortis. Et Sapiens: Properans enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis sue scutum, orationem, et per incensum deprecationem alligans restitit iræ. Secundo remissionem culpæ perpetrata: Hoc genus demonij non eicitur nisi per orationem et ieiunium. Super quo loco Hieronymus: Ieiunio sanantur pestes corporis: oratione pestes mentis. Et Psalmita: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino et tu remisisti impietatem peccati mei. Et post: Pro hac orabit ad te omnis sanctus, et cetera. Tertio repulsionem spiritualis pugne: Vigilare, et orare, ut non intretis in temptationem. Et: Tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda, et contrite sunt gentes, et fugerunt, et cetera. Quarto reparationem virtutis naturæ: Oratio fidei saluabit infirmum, et alleuiabit eum, et cetera. Et: Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, et ipse curabit te. Quinto conseruationem pacis in tempore: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate, et cetera. Sexto custoditionem tranquillitatis conscientiæ: Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestre innotescant apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat, et cetera. Septimo inflammationem diuinæ gratiæ. In cuius figuram dicitur de Elia: Inuocabo nomen Domini: et Deus qui exaudierit per ignem ipse sit Deus. Vnde dicitur quod perseverantes erant vnanimiter in oratione. Et post: Dum complerentur dies Pentecostes, apparuerunt illis dispersitæ linguæ, et cetera. Octauo illustrationem supernæ sapientiæ. Cuius exemplum habetur in Salomone de quo dicitur quod orauit et petijt sapientiam, quam etiam obtinuit. Et Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter. Nono adaperitionem cælestis ianuæ, quæ virtute orationis clauditur malis et aperitur bonis. Elias, homo erat similis nobis passibilis, et oratione orauit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres, et menses sex. Et rursus orauit, et cælum dedit pluuiam. Decimo acquisitionem mercedis æternæ: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: dediti hereditatem timentibus nomen tuum. Et: Laudabo nomen tuum assidue, et collaudabo illud in confessione, et exaudita est oratio mea. In figuram autem harum decem efficaciarum, Sol ad orationem Ezechia legitur decem gradibus retrocessisse. Ex quibus colligitur quod oratio præualet naturæ inferiori, præualet virtuti cæli, imperat naturæ spirituali, attrahit Spiritum sanctum, inclinât filium Dei, et mitigat patrem, ac per S. Bon. To. 2.

A hoc quodam modo dominium habet respectu vniuersorum. Iudex quidam erat, et cetera. Post ratione parabolæ introducendæ, subditur hic introductio ipsius parabolæ: circa cuius expressionem tria introducuntur, scilicet duritia iudicis, instantia pauperis, et efficacia precis. Primo quantum ad duritiam iudicis, dicitur: *Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, propter duritiam cordis, quæ facit Deum non timere, secundum illud: Indurasti cor nostrum, ne timeremus te. Tales obdurati Deum non timet, sed potius contemnunt. In quorum persona Iob dicit: Quis est omnipotens, ut seruiamus ei? Et: Quasi nihil possit facere omnipotens, æstimabant eum. Tales sunt qui dicunt illud: Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia. Et quia ad duritiam concomitatur superbia, ideo addit: *Et hominem non reuerbatur, propter arrogantiam mentis. Vnde hic de numero illorum fuit, de quibus dicitur: Opprimamus pauperem iustum, et non parcamus viduæ, nec veterani reueremur canos militi temporis. Tali dicitur: Væ qui prædaris, nonne et ipse prædaberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris? Cum consummaueris deprecationem, deprecaberis: cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.**

Secundo quantum ad instantiam pauperis, subdit: *Vidua autem quidam erat in ciuitate illa. Vidua scilicet destituta solatio viri, et talibus maxime est subueniendum, secundum illud: Quærite iudicium, et subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Talibus magis debet fieri iustitia, quia minus se possunt defendere, et frequentius opprimuntur. Et ideo dicitur: Libera eum qui iniuriam patitur, de manu superbi. In iudicando, esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum: et eris tu velut filius Altissimi obediens, et miseretur tui magis quam mater. De hac igitur vidua indigente iudicis patrocinio, propter oppressionem malorum, subdit: *Et veniebat ad eum, dicens: Vindicta me de aduersario meo, per distractionem iudicij iusti. Et hoc quidem iustum erat tali personæ reddi. Deprecatio pauperis ex ore vsque ad aures peruenit, et iudicium festinato aduenit illi, scilicet a Deo. Et: Deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduam si effundat loquelam gemitus. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillas descendunt, et exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt vsque ad cælum. Et tamen non perueniunt, vsque ad cor hominis induratum. Vnde subdit: *Et volebant per multum tempus, propter perfidiam animi obdurati: vnde hic erat, de numero illorum, de quibus dicitur: Principes tui infideles, socij furu. Omnes diligunt munera, secuntur retributiones. Pupillo non iudicât: et causa viduæ non ingreditur ad illos. Et: Causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, et cetera.***

Tertio quantum ad efficaciam precis subdit: *Post hæc autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem reueor, per audaciam cordis, propter quam similis erat illi superbo de quo Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Vnde de numero illorum erat, de quibus in psalmo: Contritio, et infelicitas in vijs eorum, et cetera. Tamen quia molesta est mihi hæc vidua, per instantiam precis quæ omnia vincit, secundum illud: De vxore Samfonis, quæ septem diebus conuiuij ftebat ante eum, tamdemq. die septimo cum ei esset molesta, exposuit. Propter quod dicitur: Et ille deintus respondeat, noli mihi molestus esse, quia pueri mei mecum sunt in cubili. Sequitur: Et si ille perseverauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem*

tem tamen eius surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. Sic et iudex iste improbitate vincitur, vindicabo illam, secundum exigentiam sui iuris, hoc enim est officium iudicis, ut releuet et puniat opprimentes. Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Viscerere prius filios Israel de Madianitis, et sic colligeris ad populum tuum. Hoc non debet iudex facere ex odio personæ, sed ex amore iustitiæ, sicut Matathias, de quo dicitur: Accensus est furor eius, secundum iudicium legis, et insiliens trucidavit eum super aram. Hic autem iudex non exercebat vindictam propter zelum legis, sed propter vitandum tedium precis, et ideo subdit: *Ne in nouissimo veniens fugillet me, per frequentiam clamoris.* Beda: In nouissimo, id est, ne iterum et iterum veniens strangulet me tædio sis clamoribus. Vnde Glossa dicit quod fugillo a fugo tractum a lamijs, id est stranguulo. Lamia enim paruulos occidit et sanguinem sugunt, ac per hoc suffocant, et stranguendo occidunt. Dicitur igitur fugillari qui verbis et rationibus hinc inde adeo coartatur, ut vix possit loqui, nec respirare permittatur. Vel dicitur fugillari qui tanto tædio afficitur, quod præ tædio sanguis fugitur et diminuitur. Vnde sensus fugillet me, id est, sanguinem meum fugat sicut lamia, de quibus dicitur: Lamia nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos.

Ait autem Dominus, et cetera: Post rationem parabolæ introducendæ et introductionem ipsius parabolæ, sequitur hic adaptatio introductionis. Circa quam tria introducuntur. Excitatur enim humana audientia. Erigitur fiducia: et arguitur diffidentia. Primo igitur quantum ad excitationem audientia, dicitur:

Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit, id est, considerate huius responsonem: in qua considerandum est quantæ sit efficacia orationis instantia, quia instantia peperit molestiam, et molestia extorsit iustitiam. Vnde licet haberet cor lapideum, motus tamen est per frequentiam precum, ut verificetur in illo illud poeticum: Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo. Licet autem in eo iniquitas fuerit, compulsus est tamen ad reddendam iustitiam per viduæ importunam instantiam, ex quo intelligimus quod si instantia precis emoluit iudicem durissimum, et inclinavit iniustissimum ad faciendum iudicium: quod multo fortius inclinabit Deum pium et iustum. Vnde Chrysostomus: Non iudex talis, fide dilectionis carens, tædio compulsus, nec actio eius hic laudari potest, sed si iste quocumque animo vult esse viduam, Deus iudex maxime vlciscitur suorum iniuriam. Ex quo miro modo instantis orationis ostenditur efficacia, quia ille qui nec Deum timebat, nec hominis curauit verecundiam, nec amabat iustitiam, victus est a vidua per precum instantiam importunam.

Secundo quantum ad erectionem humanæ fiducia, subdit: *Deus autem non faciet vindictam elektorum suorum.* Ex distictione sui iudicij: Mihi vindictam: et ego retribuam. Et in Deuteronomio: Mea est vltio, et ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum. *Clamantium ad se die ac nocte, scilicet ex afflictione animi:* Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, et clamabant voce magna, dicentes: Visquequo Domine, sanctus et verus, non iudicas, et non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra, et cetera. Immo ipsis ore tacentibus, tribulationes eorum clamant: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. *Et patientiam habebit in illis per remissionem zeli, quasi diceret, non: Quia: Dominus iudicabit iustos, et faciet iudicium, ut fortissimus non habeat in illis patientiam quousque contribulet dorsum ipsorum. Hoc autem di-*

Nu. 31. a
1. Mac. 2. c
Beda & Glos. in hunc locum 20. 5.
Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.
Thom. 4. a
Ouidius 4. de ponto eleg. 2. o.
Chryso. lib. 2. de oratio. deo 20. 5.
Rom. 12. d
Dem. 32. f
Apoc. 6. c
Gen. 4. b
Eccli. 35. d

citur, non quia Dominus non expectat peccantes, sed quia iudicio imminente iam amplius nolit expectare: An diuitias bonitatis eius, et patientia, et longanimitatis contemnis? Secundum autem duritiam tuam, et impenitens cor thesaurizas tibi iram in die ira, et reuelationis iusti iudicij Dei qui reddet vnicuique secundum opera eius, ijs quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in animam hominis operantis malum. *Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum.* Et hoc per vltionem peccati: Sanguinem seruorum suorum vlciscetur: et vindictam retribuet in hostes eorum, et propitius erit terræ populi sui. Et: Gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superbiorum: et sceptrum iniquorum contribulet, donec reddat hominibus secundum actus suos, et secundum opera Adæ, et secundum præsumptionem illius, donec iudicet iudicium plebis suæ. Sed numquid est sanctorum clamare ad Deum pro vindicta, cum dicatur: Qui vindicari vult, a Domino inueniet vindictam, et peccata seruans seruabit? Responso quod sic pro vindicta afflictionis facientis ad Deum redimere, vel facientis a stultitia cessare, si Deo placet. Vindictam autem afflictionis personæ debet horrere, et contra vindictam damnationis æternæ debent interpellare.

Tertio quantum ad arguitionem diffidentia, subdit: *Verumtamen filius hominis veniens, putat inueniet fidem in terra?* Hoc quidem dicit, quia licet fides credulitatis in multis videatur esse, fides fidelitatis et confidentia reperitur in paucis: Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet? Et: Perijt fides, et ablata est de ore eorum. Et hoc maxime erit approximante aduentu Filij Dei: Quoniam abundabit iniquitas, refrigeret charitas multorum. Et: Hæc erunt in medio terræ, in medio populorum, quo modo si pauca oliuæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea, et racemi cum fuerit finita vindemia. Et nota quod dicit Dominus: *Puas.* Non quia dubitat, sed quia infidelitatem reprobiorum reprobatur, et condemnat. Vnde Glossa: *Puas?* In verbo dubitationis infidelitas increpatur, non opinatur diuinitas, scit enim, cum per se facta sint omnia: sed dubitatio increpat infidelium corda. Vnde illa putatiua Domini inquisitio, designat dubitationem et nutationem quæ erit in tribulatione illa finaliter imminente, ob quam non erit qui confurgat, et teneat eum ne confurgat ad delendam terram, secundum illud: Non est qui inuocet nomen tuum: qui confurgat et teneat te: abscondisti faciem tuam a nobis, et alligasti nos in manu iniquitatis nostræ.

Dixit autem ad quosdam qui in se confidebant, et cetera. Postquam induxit ad orationis instantiam, in hac parte intendit inducere ad orationis reuerentiam: quoniam autem reuerentia haberi non potest in oratione, nisi habeatur et humilitas in conuersatione, ideo in hac parte primo introducit exemplum parabolicum ad commendandam humilitatem orationis.

Secundo vero exemplum parabolicum ad commendandam humilitatem conuersationis, ibi: *Afferrebant autem ad illum infantes.* In parabola autem prima explicanda procedit per hunc modum. Primo enim tangit conditiones personarum. Secundo conditiones precum, ibi: *Pharisæus stans, hac apud se orabat.* Tertio conditiones exauditionum, ibi: *Dico vobis, descendit hic iustificatus, et cetera.* Circa conditiones personarum quibus loquitur, et de quibus loquitur: et primo quidem quantum ad conditiones personarum quibus loquitur, ait:

Rom. 1. a
Rom. 10. a
Rom. 2. c
Prou. 11. d
Hier. 48. a
Dem. 32. f
Eccli. 35. d
Eccli. 28. a
Prou. 20. a
Hier. 7. f
Mat. 24. b
Isa. 24. b
Glos. in hunc locum 20. 5.
Isa. 64. e
Dixit.

*Dixit autem in ad quosdam qui in se confidebant, tamquam iusti, per magnificationem virtutis propria, et hoc est contra deum superbia, secundum illud: Ignorantes iustitiam Dei, et suam quaerentes statuerunt, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Tunc autem confidit in se quis tamquam iustus, quando se iustum reputat ex suis operibus, sicut faciebant Iudæi. Probas vtiliora instructus per legem, confidis te ipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege. Hæc autem confidentia potius est veræ iustitiæ inimica. Qui confidit in diuitijs suis, corruet: propter quod dicitur: Pro eo quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis, tu quoque capieris. Et hoc totum est propter defectum humilitatis, quæ est totius iustitiæ fundamentum. Vnde Gregorius: Eam quippe, quam non inuenit humilitas, veritas fugit mentem. Et iterum: Qui sine humilitate virtutes congregat quasi puluerem in vtrumque portat. Et quia præsumptio sui ducit in contemptum proximi, ideo subdit: *Et aspernabuntur ceteros, quantum ad contemptum, scilicet meriti alieni, sicut illi de quibus dicitur: Qui dicunt: Recede a me, ne appropinques mihi, quia immundus es. Isti sumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.* Et ideo dicitur: Is qui manducat, non manducantem non spernat: et qui non manducat, manducantem non iudicat. Et: Ne spernas hominem in visu suo, breuis in volatilibus est apis, et multum dulcoris habet fructus illius. Ad hos igitur dixit parabolam istam in detestationem superbiorum, et laudem humilitatis. Vnde Glossa: In hac parabola ostendit non fidei tantum verba, sed opera examinanda. Inter quæ maxime humilitas regnat, quam quia non habent superbi, de sua iustitia præsumentes et infirmos despicientes, quasi fide vacui cum orant, despiciuntur.*

Secundo quantum ad conditiones personarum de quibus loquitur, subdit: *Duo homines ascendebant in templum ut orarent, per intentionem conformem et etiam laudabilem. Ad hoc enim debemus in templo condescendere ut oremus, secundum illud: Dominus mea domus orationis vocabitur. Vnde et Augustinus dicit: Nemo in oratorio aliquid agit nisi illud ad quod factum est, vnde et nomen accepit. Propterea Dominus eos qui in templo non orabant, sed mercabantur, eiecit non sine asperitate verborum: Inuenit Iesus in templo vendentes oues et boues et columbas, et nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo. Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Et hoc quia domus illa locus orationis est. Et propterea, ut competeret ei, propter quod erat, ideo in alto erat, et per gradus ascendere oportebat ad insinuandum quod qui vult orare, oportet sursum erigere se. Vnde et in Præfatione dicitur: Sursum corda. Propter quod et Bernardus dicit quod licet Deus vbique sit, tamen in oratione sursum est cogitandus, ut sursum cor nostrum eleuetur. In cuius figuram dixit Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem. Licet autem ad vnum consimiliter tenderet locum, valde tamen habebant differentiam morum. Et ideo subdit: *Vnus Pharisæus, et alter Publicanus, per conuersationem difformem. Vnde Pharisæus apparenter bonus erat, quia pharisæi dicebantur quasi ab alijs habitu, gestu, et obseruantijs distincti, tamquã ipsius legis obseruatores præcipui, secundum illud Pauli: Vitam meam a iuuentute nouerunt omnes Iudæi præscientes me ab initio, si velint testimonium perhibere, quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. E diuerso Publicanus erat patenter malus, quia publicani dicebantur exactores vectigalium publicorum, sicut hæ-**

Sup. 15. a
Mat. 21. c
Sup. 16. d
Isa. 60. c
Rom. 15. a
Prou. 3. a
Prou. 18. c
Hieron.
Beda ex Gregor. homil. 7. in Ezec. 20. 2.
Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.
1. Ioan. 1. d
3. Reg. 19. d

pæ expositum est. Vnde supra: Erant appropinquantes Iesu Publicani et peccatores ut audirent illum. Er murmurabant Pharisæi et Scribæ, et cetera. Magna ergo differentia est inter Pharisæum et Publicanum quantum ad apparentiam, maior etiam quantum ad existentiam, quia Pharisæus per arrogantiam suam iustitiam tabefaciebat, et Publicanus per penitentiam suam iniustitiam expurgabat. Ideo dicitur Pharisæis: Publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei. Hoc autem dicitur Pharisæis, non quia apparebant boni, sed quia erant mente superbi, propter quod dicitur: Vos estis qui iustificatis vos contra hominibus, Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Pharisæus stans, et cetera. Postquam descripsit conditiones personarum orantium, hic secundo describit conditiones orationum. Et describitur hic primo conditio precis ex parte Pharisæi superbientis: secundum ex parte Publicani seipsam humilitatis, ibi: *Et Publicanus a longe stans. Tria autem insinuatur in modo orandi ipsius pharisæi, in quibus manifestatur arrogatia mentis ipsius tam respectu Dei, quam proximi, ac etiam sui. Introducitur enim hic ipsius pharisæi gratiarum actio fastuosa, reprehensio aliorum præsumptuosa, et commendatio sui vane gloriose. Primo igitur quantum ad gratiarum actionem, fastuosam, dicitur: Pharisæus stans, hac apud se orabat: Deus gratias ago tibi. In quo arguitur pharisæus, non quia gratias agit Deo, sed quia hoc facit modo superbo. Vnde Gregorius: Si reprehenditur ille qui superbe gratias agit, quid ergo erit illi, qui impugnat gratiam? Apparet autem fastus ipsius ex hoc quod non incuruato corpore orabat, sed erecta fronte, cum dicitur: Venient ad te curui filij eorum, qui te humiliauerunt, et adorabunt vestigia pedum tuorum. Apparet etiam fastus quia apud se orabat tamquam sibi placens, contra illud quod dicitur: Debemus nos firmiores imbecillitatis infirmorum sustinere, et non nobis ipsis placere. Etenim Christus non sibi placuit. Et ideo dicitur: Ne sis sapiens apud te ipsum. Time Dominum, et recede a malo, et cetera. Apparet insuper fastus ipsius, quia incæpit a magnificatione bonorum quæ acceperat, cum potius a sui accusacione debuisset incæpisse. Iustus prior est accusator sui. Incæpit ab altis, cum debuisset incipere ab infimis, ut perueniret ad summa. Vnde Hieronymus: Humilitas est virtus prima Christianorum, et ideo ipsa prætermissa, in vacuum laboratur. Et Beda: Ecce pharisæus ad referendas gratias oculum habet, ad humilitatis custodiam non habet. Et quid prodest si tota ciuitas custodiatur, et vnum foramen per quod intrent hostes, relinquatur.*

Secundo quantum ad reprehensionem proximi præsumptuosam, subdit: *Quia non sum sicut ceteri hominum, quasi diceret, ceteri sunt peccatores, ego autem iustus. Vnde interlinearis: Quid est ceteri homines, nisi omnes præter ipsum? quasi solus iustus sit, ceteri peccatores. Et in hoc dupliciter dicebat falsum, et quia dicebat se non esse peccatorem, cum dicitur: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Falsum etiam dicebat, quia se solum dicebat iustum, cum Dominus Eliæ dicenti: relicus sum ego solus, dicat: Derelinquam mihi septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal. Hic autem cum sit in immensum Elia inferior, non solum se dicit iustum, verum etiam ceteros asserit peccatores, vocans eos de multitudine virorum, et ideo addit: *Raptores, iniusti, adulteri, ut raptores dicantur per concupiscentiam oculorum: iniusti per superbiam vitæ: et adulteri per concupiscentiam carnis. In quibus notat communiter alios a se esse insectos hoc triplici vitio, ex quo manat vniuersalis**

Sup. 15. a
Mat. 21. c
Sup. 16. d
Isa. 60. c
Rom. 15. a
Prou. 3. a
Prou. 18. c
Hieron.
Beda ex Gregor. homil. 7. in Ezec. 20. 2.
Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.
1. Ioan. 1. d
3. Reg. 19. d

uerfalis transgressio et perpetratio peccatorum, secundum illud: Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vite. Et ne videretur loqui sicut incertus, adducit publicanum in exemplum, adiiciens: *Voluit etiam hic publicanus. Quod non dicit publicano compatendo, sed potius despiciendo et irridendo, contra illud: Non irrideas hominem in amaritudine animæ. Est enim qui humiliat et qui exultat, circūspector Deus. Et nota quod phariseus ex consideratione publicani confurrexit in temeritatem iudicij, quia cum videret illum esse peccatorem, non solum ipsum, verum etiam ceteros condemnabat. Confurrexit in elationem animi. Vnde Bernardus: Incentium elationis est consideratio deterioris, sicut incentium humilitatis est consideratio melioris.*

Tertio quantum ad commendationem sui vane gloriosam, subdit: *Ieiunio bis in sabbato, decimas de omnium que possideo, quasi diceret perfectam iustitiam seruo et erga meipsum, et erga Deum, quia carnem macero ieiunando bis in sabbato, id est in septimana. Et pietatem ad Deū seruo reddendo decimas et elemosynas. Et hæc duo sunt que maxime placent Deo. Vnde etiam Angelus dixit Tobie: Bona est oratio cum ieiunio et elemosyna magis quam thesauros auri recondere. Vnde et hic multum semetipsum commendat, sed in hoc suam iustitiam per vanam gloriam fœdat: Laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua. Quia sicut dicitur: Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: Immo certe reprobatus. Vnde dicitur: Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est. Et: Ecce, ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccaui. Et Iob: Si iustificare me volueris, eo meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Et hoc totum propter vitium elationis quæ maxime displicet Deo: Gratia estis saluati per fidem. Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis gloriatur. Sed cum iste phariseus bona quæ habet a Domino recognoscat, non videtur inaniter gloriari: quia ille inaniter gloriatur qui gloriatur quasi non acceperit. Hic autem gratias Deo agit. Ad quod respondet Bernardus: Non recte recognouit bona quæ accepit, ait enim sic: Gratias agit non quia bonus, sed quia solus non tam de bonis quæ habet, quam de malis quæ in alijs videt. Talis autem modus est elationis, vnde Gregorius: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur. Cum vel aliquis bonum quod habet, a se habere se existimat: aut si datum a Deo credit, pro meritis datum putat: aut cum iactat se habere quod non habet, aut cum despectis ceteris appetit singulariter videri habere quod habet. Hæc peste phariseus laborabat qui sua merita extollendo se ceteris præferebat.*

Et publicanus a longe stans, et cetera. Postquam expressit conditiones precis superbi pharisei, hic secundum eximit conditiones precis humilis publicani. Et perfectæ quidem humilitatis insinuationem exprimit quantum ad gestum, quantum ad motum, quantum ad verbum. Primo quantum ad insinuationem humilitatis per gestum, subditur:

Et publicanus a longe stans volebat nec oculos ad caelum leuare. Beda: Vt humilis, non audeat appropinquare, vt Dus ad eum appropinquet: non aspicit vt aspiciatur: nihil enim placet Deo tantum in pœnitente, sicut dicit Bernardus, quantum humilis verecundia, et taliter vult orari. Vnde iste publicanus erat de quibus dicitur: Vultu in terra demisso adorabunt te, et puluerem pedum tuorum lingent. Non audebat oculos leuare ad caelum, quia recognoscebat se offendisse Deum cæli, vt diceret sicut filius prodigus pœnitens: Pater, peccaui in caelum et coram te. Et illud: Peccaui super numerum arenæ maris, multiplicatæ

sunt iniquitates meæ, et cetera. Ideo igitur non audebat leuare faciem propter peccati verecundiam, ita vt intra se diceret illud: Deus meus confundor et erubescō leuare faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, et delicta nostra creuerunt vsque ad caelum.

Secundo quantum ad insinuationem humilitatis, et quantum ad corporis motum, subdit: *sed percutiebat pectus suum. In quo reddebat seipsum culpabilem et ostendebat dolorem. In hoc enim quod pectus percutitur ostenditur cor introrsus supplicio dignum. In cuius rei signum dicitur: Percussit autem cor Dauid suum, postquam numeratus est populus: et dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valde in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui. Sic iste percutiebat pectus quasi indignatus contra seipsum. Vnde Glossa: Percutit pectus, et pœnas de se exigit, vt Deus parcat. Vnde etiam consuetudinis nostræ est in confessione dicendo culpam, tundere pectora nostra in redargutionem, et pœnitentiam nostrorum cordium, et contestationem conscientiarum. Vnde infra dicitur quod turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Propter quod et tunc pectorum, sicut dicit Augustinus, valet ad remissionem venialium. Vnde est vnum de nouem, quibus venialia remittuntur: Venialia enim dicuntur remitti confessione, pectoris tuncione, aq̄ue benedictæ aspersione, cordis contritione, crucis signatione, oratione, sacra communione, elemosynarum largitione, iniuriarum remissione, extrema victione, leui pœnitentia, et compassione fraterna. Vnde versus:*

Confiteor, tundo, respingo, contoror, oro: Signor, edo, dono, per qua venialia pono. Vntio, pœna leuis, compassio, qua fit egenis.

Tertio quantum ad insinuationem humilitatis per verbum, subiungit: *Dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Nota hic breuissimam orationem et efficacissimam, quia in hac orans seipsum humiliat, et Deum exultat, et talis oratio est Deo accepta, secundum illud: Oratio humiliantis se, nubes penetrabit, et donec propinquet, non consolabitur: et non discedet, donec Altissimus aspiciat. Deum etiam magnificat humiliter petendo veniam: Laudabo nomen tuum assidue, et collaudabo illud in confessione, et exaudita est oratio mea. Et liberasti me de perditione, et eruisti me de tempore iniquo. Propterea confitebor, et laudem dicam tibi, et benedicam nomen Domini. Magnificat etiam eum vocando ipsum Deum, quia hoc est nomen summæ maiestatis. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, et non ipsi nos. Et iterum: Quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus, et cetera. Est similiter nomen summæ veritatis. Non est Deus quasi homo vt mentitur, nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo et non faciet? Et: Est autem Deus verax, et cetera. Est similiter nomen summæ charitatis. Vnde dicitur: Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet. Est etiam nomen summæ pietatis: Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Iesu Christi pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, et cetera. Dicit igitur publicanus orando tam humiliter, quam deuote, Deus propitius esto mihi peccatori. Deus, summæ maiestatis, Propitius esto mihi peccatori, ad manifestandam tuam potentiam, secundum illud: Misereris omnium, quia omnia potes, et diffimulas peccata hominum propter pœnitentiam, et cetera. Summæ veritatis, Propitius esto mihi peccatori, ad manifestandam tuam iustitiam: In veritate tua, exaudi me in tua iustitia. In veritate, inquam, quam promisisti. Ezechiel: Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua. Summæ charitatis, Propitius esto*

1. Esd. 9. b

2. Reg. 24. b

Glos. in hunc locum 20. s.

Inf. 23. g

August. de ver. Dom. ser. 8. 10. 10 Quibus venialia diluuntur.

Idem Centiloqu. p. 1. fact. 6.

Eccli. 35. e

Eccli. 51. b

Deus.

Psal. 99. a

Psal. 94. a

Num. 23. a

Rom. 3. a

1. Ioan. 4. c

1. Cor. 1. a

Sap. 11. d

Pf. 142. a

Exe. 33. c

Propitius esto

rius esto mihi peccatori, ad manifestandam tuam beneuolentiam: Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt Domine, qui amas animas. Et: In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans, et cetera. Summæ pietatis: Propitius esto mihi peccatori, ad manifestandam tuam misericordiam, pro quo orabat Propheta in psalmo: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, et cetera. Et: Miserere nostri Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis, et cetera.

Dico vobis. Postquam descripsit conditiones personarum et precum, hic tertio describit conditionem exauditionis. Describitur autem hic exauditionis conditio, quantum ad iudicium particulare, et quantum ad edictum vniuersale. Primo igitur quantum ad iudicium particulare, dicitur:

Dico vobis: *Descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, id est, plus quam ille, quia Phariseus descendit iustificatus, secundum suam opinionem, sed iste secundum veritatem. Vnde Dominus plus pensat vnam humilem supplicationem peccatoris pœnitentis quam innumerabiles actiones alicuius iusti de se præsumpti. Propter quod dicitur: Gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanovem iustos qui non indigent pœnitentia, id est qui se reputant non egere. In quo miro modo reperitur superbia humana, vt non de suis meritis præsumat. Propter quod etiam Deus reprobat iustum populum Iudaicum, et elegit plebem humilem gentium populorum, quorum figuram gerunt hic phariseus et iste publicanus. Vnde Glossa: Typice Phariseus Iudæorum populum designat qui ex iustificationibus legis extollit merita sua, et superbiendo recedit: humiliatus publicanus gentilem qui longe a Deo positus peccata confitetur, et lamentando appropinquat Deo, et exaltatur. Ideo dicitur: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Si ergo Deus repressit iustos propter superbiam, quanto magis impios et superbos? Si iustus vix saluabitur, impius et peccator vbi parebunt?*

Secundo quantum ad edictum vniuersale, subdit: *quia omnis qui se exultat humiliabitur: et qui se humiliat exaltabitur. Hic datur generalis sententia de humilibus et superbis. Vnde Glossa: Posita pharisei et publicani controuersia, ponitur iudicis sententia, vt caueatur superbia. In qua sententia vniuersaliter præfertur humilis superbo, quia superbus debet, deijci secundum quod dicitur in Abdia: Si exaltatus fueris vt aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, et cetera. Et Iob: Si ascenderit vsque ad caelum superbia eius, et caput eius nubes terigerit: quasi sterquilium in fine perdetur. Propter quod dicitur: Contritionem præcedit superbia, et e contrario humilis iustus exaltatur. Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, et qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Et ideo Petrus: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis, de his duobus simul dicitur: Antequam contemneretur exaltatur cor hominis, et antequam glorificetur, humiliatur: quia sicut dicitur: Superbum sequitur humilitas, et humilem spiritu suscipiet gloria. Et hoc est quod dicitur: Est propter gloriam minoratio, et est qui ab humilitate leuabit caput. Vnde exemplum habemus hic in phariseo et publicano. Exemplum in populo Iudaico et gentili. Exemplum in Saule reprobo et Dauid electo. Exemplum summum in Lucifero et Iesu Christo. Vnde secundum hanc sententiam decurrit totius regimen vniuersi. Et nota quod eadem sententia supra fuit posita contra inuitatos ad nuptias et nunc iteratur hic, sed non sine causa, quia duplex est humilitas: Vna est charitatis, qua voluntate quis humiliat se, alia est*

humilitas veritatis, qua quis parua de se sentit. Supra ergo hoc dixit, vt incitaret ad humilitatem charitatis, hic iterat id ipsum, vt incitet ad humilitatem veritatis, sicut apparet, quia publicanus propter conscientiam mali meriti, de se compellebatur mala sentire. Hæc autem humilitas duplex est nobis necessaria, scilicet veritatis in intellectu, et charitatis in affectu, vt excludatur a nobis superbia præsumptionis, et ambitionis: et ideo ad hoc insinuandum hæc sententia non irrationabiliter iteratur.

Afferbant autem ad illum et infantes, et cetera. Postquam exemplo parabolico induxit ad humilitatem, in oratione, hic consequenter exemplo expreso inducit ad humilitatem in conuersatione, et hoc exemplo infantium qui Christo fuerunt oblato et accepti ab ipso, in signum approbationis humilitatis. In huius autem exempli explicatione, quinque introducuntur ab Euangelista. Primum oblato importuna infantium. Secundum, carnalis increpatio offerentium. Tertium, benigna susceptio oblato. Quartum, iudicialis approbatio humilium. Quintum, seuera reprobatio superbiorum. Primo igitur quantum ad infantium oblationem, dicitur:

Afferbant autem ad illum et infantes, vt eos tangeret. Glossa: Post dictam controuersiam et datam sententiam quod illic magistro offeruntur infantes, vt ostendatur homini innocens et simplex ætas ad gratiam pertineat. Vnde in Psalmo: Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem: offerbant autem vt eis daret benedictionem per manuum impositionem. In quo præfigurabatur, et quodam modo insinua-batur sacramentum confirmationis: in quo datur copia gratiæ benedictionis, secundum illud: Imponerant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum. Hic autem Spiritus sanctus requiescit super paruulos, secundum illud: Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? et quis est iste locus requietionis meæ? ad quem autem respiciam, nisi ad pauperulum, et contritum spiritum, et tremement sermones meos? Et dicit alia translatio: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et quietum? Et hoc maxime verum est quando Domino offeritur: Quoniam pater meus, et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. Et ideo in figuram huius dicitur: Quiddam semel fuerit consecratum, Sanctum Sanctorum erit Domino.

Secundo quantum ad offerentium increpationem, subdit: *quod cum viderent discipuli, increpabant illos, scilicet offerentes, et hoc quia carnaliter afficiebantur circa Christum. Vnde Glossa: Increpabant non quod nollet infantes manu et voce Saluatoris benedicere, sed quia nondum perfecti in fide putabant eum in similitudinem hominum lassari importunitate offerentium. Vnde propter quietem magistri impediabant opus alienæ salutis, sicut et Petrus Domino dicenti quod oporteret eum pati, dicebat: Absit a te Domine, non erit tibi hoc. Vel quia carnaliter afficiebantur circa populum suum. Vnde Glossa: Increpabant, hoc ideo fortasse, quia prius populum Iudæorum, ex quo secundum carnem erant, volebant saluari. Et ideo carnali misericordia mouebantur, de qua dicitur: Misericordia hominis, circa proximum suum: misericordia autem Dei, et cetera. In hoc autem facto discipuli gerebant typum carnalium sacerdotum et pœnitentium qui amant magis carnalem quietem et sanguinis proximitatem quam populorum salutem. Sicut et in contentione eorum, scilicet discipulorum de maioritate quam habuerunt, figura geritur ambitiosorum, de qua infra: Facta est et contentio inter discipulos, quis eorum, et cetera. Et hæc duo vitia sunt, quæ maxime Ecclesiam Dei corrumpunt, scilicet ambitio dignitatum, et negligentia proximorum. Pro vtroque istorum dicitur: Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter:*

Glos. in hunc locum 20. s.

Psal. 8. a

Act. 8. c

Isa. 66. a

Psal. 26. d

Leuit. 27. d

Glos. in hunc locum 20. s.

Mat. 16. t

Glos. in hunc locum 20. s.

Eccli. 18. b

Inf. 22. e

Hier. 48. b

teret maledictus qui prohibet gladiū suum a sanguine. Alia trāstatio habet: Negligētia. In quo simul fraudulenta ambitio, et desidiōsa negligētia reprobatur. Tertio quantum ad benignam oblatorum susceptionem, additur: *Iesus autem conuocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos, quos scilicet magis debetis attrahere et vocare.* Vnde dicitur: **Prou. 9. a** Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, et ad mœnia ciuitatis. *Si quis est paruulus ueniat ad me.* Hos ergo non debebant vetare, sed vocare. Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales, et ipse benefac. Vnde Chrysostomus: Si sancti futuri sunt, quid vetatis filios ad patrem venire? si peccatores futuri sunt, quid sententiā damnationis profertis antequam culpam uideatis? quales modo sunt, meum est: quales uero futuri sunt, ipsorum: quod meum est, honorate: quod ipsorum erit, miseremini. Ex quo manifeste apparet quod pueri non sunt prohibendi, ne accedant ad Christum, in cuius etiam signum, ut ipse se præberet pueris in exemplum, dicitur de ipso supra quod cum factus esset annorum duodecim, relictis parentibus remansit in Hierusalem. In cuius etiam signum infantium pueroꝝ acceptauit martyrium, de quo Matthæus: Mittens Herodes, occidit omnes pueros qui erant in Bethleem a bimatu, et infra. In huius etiam signum acceptauit pueroꝝ præconium laudantium: Videntes principes sacerdotum et scribæ mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Osanna filio Dauid indignati sunt, et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dicit eis: Vtique numquam legistis: quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? *et cetera.* Licet ergo pueri occidantur ab Herode, repellantur a pharisæis, suscipiendi sunt a discipulis: quia suscipiuntur a Christo, et a Deo. Vnde psalmus: Laudate pueri Dominum, *et cetera.*

Quarto quantum ad iudicalem humilium approbationem, subiungitur: *Talium est enim regnum Dei, id est pueris similitum.* Et nota quod pueri habent aliqua in se in quibus assimilantur eis mali, et aliqua in quibus assimilantur eis boni, propter quod dicitur: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Habent namque pueri stoliditatem in ratione: stultitia colligata est in corde pueri. Sapiens: Tamquam pueris insensatis iudicium in derisum dediti. Habent concupiscentiam in affectione. **Eccli. 10. d** Væ tibi terra, cuius rex puer est, et cuius princeps, *et cetera.* Et: Puer qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Habent etiam instabilitatem in operatione: Deficient pueri, et laborabunt, et iuuenes in infirmitate cadent. Et: Non simus paruuli fluctuantes, *et cetera.* Et ideo Isaias: **Isa. 65. d** Puer paruulum morietur, et peccator, *et cetera.* Habent præter hæc pueri puritatem: Præcepit rex præpositus Eunuchorum ut introduceret pueros in quibus nulla esset macula. Ideo dicitur: Si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus, manducent. Et Dauid, *et cetera.* Fuerunt uasa pueroꝝ sancta. Habent simplicitatē: Ex studijs suis intelligitur puer, si munda et recta sint opera eius. **Oseas:** Puer Israel, et dilexi eum propter simplicitatem. Et: Scio Deus meus quod probes corda, et simplicitatem. Habent docilitatem: Puer eram ingeniosus, et fortitus sum animam bonam. Et: Noli subtrahere a puero disciplinam, si enim percuiseris eum uirga, non morietur. Habet amicitiam: Erat omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei. Et: Noli mihi molestus esse, quia pueri mei mecum sunt. Habent tractabilitatem: Samuel ministrabat ante faciem Domini: puer accinctus ephod lineo. Et de Ioseph dicitur: Ioseph pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer. Habent ueracitatem: Suscitauit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris, et exclamauit: Mundus ego sum a sanguine huius. Et: Nescio loqui, quia

A puer ego sum. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere, Puer sum. Et: Tu puer, propheta, *et cetera.* Habent etiam humilitatem: Catelli comedunt sub mensa de micis pueroꝝ: et ratione huius maxime Deo placent, et hic introducuntur in exemplum: Et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit: quia excelsus Dominus et humilia respicit. Ideo Matthæus: Ecce puer meus quem elegi, *et cetera.* Talium igitur, id est, habentium puritatem in carne, simplicitatem in intentione, docilitatem in cognitione, amicitiam in operatione, ueracitatem in sermone, et humilitatem in conuersatione, est regnum cælorum. Et ratione huius humilitatis uocatur Abraam puer in scriptura: Memor fuit uerbi sancti sui quod habuit ad Abraam puerum suum. Christus autem puer dicitur: Melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto, *et cetera.* Et ratione omnium prædictorum, et maxime ratione humilitatis dicitur, talium est regnum cælorum. Propter quod supra: Deposuit potentes de sede, et exaltauit humiles. Et Iob: Qui humilitatus fuerit, erit in gloria: et qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur.

Quinto quantum ad seueram superborum reprobationem, subiungitur. *Amen dico uobis, quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.* quasi diceret: qui recusat humiliari propter superbiam cordis sui, non intrabit in illud regnum per sententiā ueritatis Dei. Vnde Matthæus: Nisi conuersi fueritis, et efficiamini sicut paruuli, non intrabit in regnum cælorum: nam oportet eum qui intrat in regnum, esse sicut puerum, id est purum et paruulum. Regnum autem cælorum dicitur sacra doctrina, ad quam qui uult venire, oportet quod seipsum faciat sicut puerum. Vnde Glossa: Regnum cælorum, id est doctrinam Euangelij, sicut puer iubemur accipere. Puer in discendo non contradicit doctoribus, non rationes et uerba ad resistendum componit, sed fideliter suscipit, obtemperat, et quiescit. Ideo dicitur: Abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Et: Pueris autem his dedit Deus scientiam et disciplinam in omni libro, *et cetera.* Regnum etiam cælorum dicitur gratia, de qua supra: Regnum Dei intra uos est, et hoc non datur nisi pueris per munditiam et humilitatem: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Regnum cælorum etiam dicitur gloria æterna: Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, et hoc non datur nisi paruulis secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et etiam pueris qui sunt puri: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum uidebunt. Vnde Glossa: Sicut puer non perseverat in ira, læsus non meminit, non concupiscit mulierem, nec cogitat vel loquitur malum, sic uos nisi talem innocentiam et puritatem habueritis non intrabit in regnum cælorum. Qui ergo recusat paruilitatem humilitatis, et puritatem sanctitatis, ille despicit uitæ æternæ meritum: et ideo necesse est reprobari per diuinum iudicium, ut non intret in regnum cælorum, sed foras pellatur procul: Foris canes, et uenefici, et impudici, et homicidæ, et idolis seruientes. Propter quod in Psalmo: Non saluatur rex per multam uirtutem, et gigas non saluabitur in multitudine uirtutis suæ, ideo Iudith ait: Nec superbi ab initio placuerunt tibi, sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Qui ergo non uult damnari necessum habet humiliari: Humilia ualde spiritum tuum: quoniam iudicium carnis impij, ignis et uermis.

Et interrogauit eum quidam, et cetera. Post conuersionem curiositatis in perscrutando, sequitur hic secunda pars huius partis in qua fit conuersione curiositatis in possidendo, et hoc quidem facit dupliciter, primo scilicet commendando paupertatem, secundum approbando

Sup. 1. g
Mar. 7. d
Mat. 18. a
Pf. 137. b
Mat. 12. b
Pf. 104. d
Eccli. 4. e
Sup. 1. e
Iob 22. d
Glos. in huc locum 10. 5
Mat. 11. d
Dan. 1. e
Sup. 17. e
Iac. 4. b
Mat. 13. f
Mat. 5. a
Mat. 5. a
Glos. in huc locum 10. 5
Apo. 22. e
Psal. 32. e
Iudith. 8. d
Eccli. 7. b

Inf. 19. a approbando libertatem infra. Et ingressus perambulabat Iericho. Paupertatem autem ostendit commendabilem et approbabilem ex quattuor. Primo ratione perfectionis in contrario, ibi: *Hic ille auditis, conuersus est.* Tertio, ratione conuersionis in præmio, ibi: *ait autem Petrus: Ecce, et cetera.* Quarto, ratione dignationis Christi in exemplo, ibi: *Assumpsit autem Iesus duodecim.* In explicando autem meritum perfectæ paupertatis quattuor introducuntur, scilicet interrogatio, qua quæritur quid agendum. Responso, qua ostenditur quod tendendum. Informatio, qua declaratur iter saluiferum. Exhortatio qua suadet iter perfectum. Primo igitur quantum ad interrogatorem qua quæritur quid agendum, dicitur: *Et interrogauit eum quidam princeps.* Hic uideatur quod Ambrosius et Beda sibi contradicant. Ambrosius enim dicit quod iste interrogauit Iesum interrogatorem tentatium et curiosum, et hoc colligitur, tum ex hoc quod Dominus ipsum reprehendit, tum ex hoc quod ipse Dominum consilium non acceptauit. Vnde Ambrosius in Glossa dicit, uersuta fuit interrogatio, et ideo arguta responso. Beda autem dicit quod interrogauit interrogatio fidei et studiosa, quod elicit ex hoc quod maxime dicitur Dominus Iesus eum dilexisse. Vnde Beda in Glossa ait: Non putandum est iste, ut quidam aiunt, uel Deum tentasse, uel de sua uita mētium esse, alioquin, ut Marcus ait, intuitus arcana cordis eius diligere eum non diceretur Iesus. Sed hoc soluitur per quoddam uerbum Ioannis Chrysostomi. Ille, inquit, dices et tentator et superbus erat, sed Iesus oculis misericordie intuitus est eum. Et infra: Dilexit in eo non quod prius erat per superbiam, sed quod cepit esse per gratiam. Quæquamque autem intentione hoc fecerit, uilem fecit interrogatorem, et ideo subdit dicens: *Magister bone, quid faciens uitam æternam possidebo?* Hæc est recta et uilis interrogatio secundum illud: State super uias, et uide, et interrogate de semitis antiquis, quæ sit uia bona, et ambulate in ea; et hoc consilio Domini: Quærite primum regnum Dei, et iustitiam eius: scilicet per quam acquiratur regnum. Et: Consilium semper a sapiente perquire: et maxime consilium salutare, semper perquirendum est ab uno sapientissimo Christo, et summo Magistro. Et ideo uocat eum Magistrum, a quo tamquam a peritissimo petit consilium sanum, secundum illud: Multi pacifici sint tibi, et consiliarius sit tibi unus ex mille. Et hic est Christus de quo in Cantico: Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus. Et: Virum de mille unum reperi: Ab isto igitur, qui solus est Magister noster. Christus, qui solus est sapientia: Prædicamus Christum Dei uirtutem et Dei sapientiam: qui solus est uerus consiliarius, secundum illud: Vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, *et cetera.* Hoc consilium et documentum est requirendum secundum illud: Ego Dominus Deus tuus docens te uilia, gubernans te in uia qua ambulas.

Secundo quantum ad responsonem qua ostenditur quod tendendum, subditur: *Dixit autem Iesus: Quid me dicit bonum?* quod non dicit arguendo eum tamquam mendacem, sed quia uocans eum bonum, intentionem figebat in humanitate. Vnde Augustinus de Trinitate: Vocas me, secundum illud quod uides, Magistrum bonum, huius formæ uisio non erit in bonum eis, qui male agunt: quasi diceret, bonitas ad quam tendere debes non est in me secundum quod homo, sed secundum quod Deus sum. Et ideo addit: *Nemo bonus nisi solus Deus.* Quod non intelligitur de bonitate per participationem quæ omnibus communicatur a Deo secundum illud: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant ualde bona: sed de bonitate per essentiam quæ facit beatos et bonos, secundum illud: Ego ostendam omne bonum tibi. Hoc bonum quærendum est, sicut finis omnis boni. Vnde dicitur:

Mat. 19. e
Apo. 1. b
Nab. 1. b
Sap. 12. a
Psal. 72. a
Iob 4. d
Iob 35. b
Eccli. 18. a
Mat. 19. e
1. Ioan. 3. e
Mat. 5. e
Deut. 27. d
Mat. 5. d
Ephe. 4. f
Prou. 19. a
Eccli. 3. a
Ambr. li. 8. in c. 18. Luc. ca. 10. 3.
Eccli. 3. a
Iob. 4. e
Mat. 7. b
Rom. 13. e
Rom. 2. b

tur: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus Deus, *et cetera.* id est, bonum finale in solo Deo est, qui est finis omnium, quia bonum et finis idem. Et propterea dicitur: Ego sum Alpha et ω, principium et finis. Et: Bonus Dominus, et confortans in die tribulationis: et sciens sperantes in se. Ab hoc bono manat in nos bonitas per Spiritum sanctum. Sapiens: O quam bonus, et suauis est Domine spiritus tuus in omnibus! Et: Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Hæc autem bonitas nostra ad diuinam bonitatem comparata non est bonitas. Vnde Iob: Numquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo punior erit? Ibi Glossa: Humana iustitia diuinæ comparata, iniustitia est. Et ideo Iob: Numquid iustificari potest homo comparatus Deo? quasi diceret non. Et: Deus solus iustificabitur, et manet inuictus rex in æternum. Christus igitur responsum quæstioni uili ad salutem totius mundi tamquam Magister morum, et moralis totius philosophiæ, incipit a summo bono per essentiam, a quo et secundum quod, et ad quod ordinari debet omne bonum, alioquin desinit esse bonum.

Tertio quantum ad informationem qua declaratur iter saluiferum, subdit: *Mandata uobis?* quod dicitur expressius in Matthæo: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata: explicat autem ea cum subiungit: *Non occides, per iracundiam: Qui odit fratrem suum, homicida est: et ideo dicitur: Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. Non mœchaberis, per lasciuiam, quia dicitur: Maledictus qui dormit cum uxore proximi sui. Et: Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. Non furum facies, per auaritiam. Qui furatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis. Non falsum testimonium dices, per fraudulentiam. Testis falsus non erit impunitus, et qui mendacia loquitur, peribit. Honora patrem tuum et matrem, scilicet per beneficentiam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filijs. Et qui honorat patrem suum, uita uiuet longiore: et qui obedit patri, refrigerabit matrem. Vnde Ambrosius: Primus gradus pietatis est iste, nam hos auctores tibi esse uoluit Deus: Honora obsequijs, ut abstineas a contumelijs. Quia nec uultu quidem lædenda pietas est parentum. Ideo dicitur: Qui timet Dominum, honorat parentes, et quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt. Attende autem hoc loci quod Dominus enumerat hic præcepta ordinate et sufficienter. Ordinate quidem, quia prius est declinare a malo quam facere bonum. Et ideo prius ponit negatiua quam affirmatiua. Sufficienter, quia mandata primæ tabulæ, non sunt de agendis, sed potius dirigunt in illud summum bonum desiderandum. Duo uero uilitima de concupiscentia uxoris et rei alienæ reducuntur ad prohibitionem mœchiæ et furti. Vnde in hoc sufficienter docet declinare omnem deordinationem respectu proximi, et quantum ad irascibilem, et quantum ad concupisibilem, et quantum ad operatiuam, et quantum ad interpetatiuam. Et docet etiam perfectam beneficentiam per uiltimum mandatum. Et sic in his continentur duo præcepta legis naturalis, de quorum primo dicitur: Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. De secundo: Omnia quæcumque uultis ut faciant uobis homines, ita et uos facite illis. In his etiam continetur sufficienter mandatum de dilectione proximi, de qua dicitur: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et quoniam hæc mandata non iustificat per simplicem notitiam, sed per experimentalem obseruantiam, ideo non quærebat Dominus de notitia simplici, cum dicebat: *Mandata uobis?* sed de experimentalibus, quia dicitur: Non audito-*

Mat. 19. e
Apo. 1. b
Nab. 1. b
Sap. 12. a
Psal. 72. a
Iob 4. d
Iob 35. b
Eccli. 18. a
Mat. 19. e
1. Ioan. 3. e
Mat. 5. e
Deut. 27. d
Mat. 5. d
Ephe. 4. f
Prou. 19. a
Eccli. 3. a
Ambr. li. 8. in c. 18. Luc. ca. 10. 3.
Eccli. 3. a
Iob. 4. e
Mat. 7. b
Rom. 13. e
Rom. 2. b

auditores legis iusti sunt apud Deum : sed factores legis, et cetera. Et ideo ad hoc respondet iste legisperitus, sicut intelligens, cum sequitur : *Qui ait : Hac omnia custodivi a iuventute mea.* Et hoc quidem secundum consilium sapientis : Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, præcepta mea cor tuum custodiat : longitudo enim dierum, et annos vitæ apponent tibi : quia dicitur : *Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali.*

Quarto quantum ad exhortationem qua suadetur paupertatis iter perfectum, subditur : *Quo audito, Ierolim. in hunc locum 10. s. Iac. 2. a*

Glos. interlin. in hunc locum 10. s. Iac. 2. a

Rom. 12. a
Sup. 6. f
Glos. interlin. in hunc locum 10. s.
Act. 5. a
Aug. in Ps. 102. 10. s.
Sup. 14. g
Mat. 13. f

Iob 22. d
Mat. 6. c

1. Pet. 2. d

Mat. 8. c

Eccli. 23. d
Ioan. 8. b
Sup. 9. c

Iob 23. c

Eccli. 14. b

Tristitia oculi mala.
2. Cor. 7. e
Eccli. 38. b

auditorum legis iusti sunt apud Deum : sed factores legis, et cetera. Et ideo ad hoc respondet iste legisperitus, sicut intelligens, cum sequitur : *Qui ait : Hac omnia custodivi a iuventute mea.* Et hoc quidem secundum consilium sapientis : Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, præcepta mea cor tuum custodiat : longitudo enim dierum, et annos vitæ apponent tibi : quia dicitur : *Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali.*

Quarto quantum ad exhortationem qua suadetur paupertatis iter perfectum, subditur : *Quo audito, Ierolim. in hunc locum 10. s. Iac. 2. a*

Glos. interlin. in hunc locum 10. s. Iac. 2. a

Rom. 12. a
Sup. 6. f
Glos. interlin. in hunc locum 10. s.
Act. 5. a
Aug. in Ps. 102. 10. s.
Sup. 14. g
Mat. 13. f

Iob 22. d
Mat. 6. c

1. Pet. 2. d

Mat. 8. c

Eccli. 23. d
Ioan. 8. b
Sup. 9. c

Iob 23. c

Eccli. 14. b

Tristitia oculi mala.
2. Cor. 7. e
Eccli. 38. b

A uitiarum quæ pungunt ad modum spinarum, sicut insinuat in Matthæo : Nam de diuite dicitur : *Sonitus terroris semper in auribus, et cum pax sit, ille insidias suspicatur.* His autem contrarij pax viri iusti et perfecti Christiani, ad quos dicitur : *Rapinas bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscetes habere meliorem et manentem substantiam.*

Secundo quantum ad humanæ tenacitatis periculum subditur : *Videns autem Iesus illum tristem factum, propter affectum pusillanimitatis, contra quam dicitur : Noli esse pusillanimis in animo tuo. Exorare et facere eleemosynam ne despicias, dixit : Quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt, propter vitium tenacitatis.* *Glos. interlin. in hunc locum 10. s. Iac. 2. a*

Mar. 10. e

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

1. Tim. 6. b

Psal. 43. d

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.
Bedæ Glos. in Marc. c. 20. 10. s.

Gal. 6. d

Eccli. 5. b

Ibid. e

Isa. 55. c

Mat. 7. b

uitiarum quæ pungunt ad modum spinarum, sicut insinuat in Matthæo : Nam de diuite dicitur : *Sonitus terroris semper in auribus, et cum pax sit, ille insidias suspicatur.* His autem contrarij pax viri iusti et perfecti Christiani, ad quos dicitur : *Rapinas bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscetes habere meliorem et manentem substantiam.*

Secundo quantum ad humanæ tenacitatis periculum subditur : *Videns autem Iesus illum tristem factum, propter affectum pusillanimitatis, contra quam dicitur : Noli esse pusillanimis in animo tuo. Exorare et facere eleemosynam ne despicias, dixit : Quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt, propter vitium tenacitatis.* *Glos. interlin. in hunc locum 10. s. Iac. 2. a*

Mar. 10. e

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

1. Tim. 6. b

Psal. 43. d

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.
Bedæ Glos. in Marc. c. 20. 10. s.

Gal. 6. d

Eccli. 5. b

Ibid. e

Isa. 55. c

Mat. 7. b

Ioculos tollis? Non sic impie, non sic ingredieris foramen acus huius, sarcinas non admittit. Sed excusant se aliqui dicentes : *Abraam, Isaac, et Jacob, ceteriq. sancti numquid non terrenas diuitias habuisse leguntur? et sufficit nobis, neque enim sumus patribus meliores. Quid respondebimus nouis imitatoribus sanctorum veterum? imponant vitulos super altare Domini, mactent arietes, hircos imolent, quia hoc etiam Abraam fecit. Sic autem sacrificijs illis, sic et diuitijs, carnalibus adhuc populis, dispensatio Dei timorem gerebat, vbi sane cælestis promissio sonuit, necesse est spiritualibus spiritualia comparari, et mutari sacrificium spe mutata.*

Quarto quantum ad ipsius tenacitatis remedium per diuinum adiutorium, subdit : *Et dixerunt qui audiebant : Et quis potest saluus fieri? Quod dicunt querentes remedium, et exhorrentes periculum. Cum enim paucissimi sint qui diuitias perfecte contemnant, videtur ex hoc quod vix vllus possit adipisci salutem perpetuam. Vnde Augustinus : Cum plures sint pauperes quam diuites, non hoc dixissent Apostoli, nisi in numero diuitum intellexissent cunctos qui diuitias adipisci volunt : pauci autem sunt qui non sunt tales, quia sicut dicitur : Omnes quæ suæ sunt querunt, non quæ sunt Iesu Christi. Omnes igitur in periculo damnationis esse videntur. Ideo Dominus ostendit remedium per suæ gratiæ donum, cum subdit : *Ait illis : Quæ impossibilia sunt apud homines, per virtutem virium suarum, possibilia sunt apud Deum.* id est possibilia sunt per eius adiutorium : quod dicitur, quia et si sit difficile hic temporalia contemnere per vim naturæ, efficitur tamen facile per donum gratiæ, secundum illud : *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Vnde non est intelligendum, quod Dominus cupidum manentem introducat, per potentiam in cælum, sed quod per gratiæ donum conuertat ipsum de vitio ad virtutem. Vnde Glosa dicit : Ab amore terrenorum ad charitatem conuertit æternorum, non quod superbi et cupidi intrent. Et hoc est magnæ potentia quod tanta fiat mutatio, vt de cupido fiat charitativus, de terreno cælestis, de diuite pauper, de superbo humilis, de filio perditionis filius regni, vt possit dici illud : Hæc mutatio dexteræ excelsi. Quia ipse est qui dare potest sufficientiam cordis per gratiam, quæ non potest dari per pecuniam, vel per aliquam creaturam, secundum illud : *Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis : vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, et cetera.* quia sicut dicitur supra : *Non erit apud Deum impossibile omne verbum.***

Ait autem Petrus. Postquam commendauit paupertatem per perfectum in merito, et per imperfectum in contrario, hic tertio commendabilem eam ostendit propter consummationem in præmio. Circa eius descriptionem, proceditur hoc ordine. Introducitur enim hic perfectæ paupertatis altitudo, vt authentica per Apostolicam obseruantiam, vt approbata per diuinam sententiam, vt locupletatâ per gratiam, et vt præmiata per gloriam. Primo igitur quantum ad paupertatis auctoritatem per Apostolicam obseruantiam dicitur :

Ait autem Petrus : Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te. Hoc autem dicit Petrus tamquam princeps Apostolorum, super quem ecclesiastica perfectio est super edificata, secundum illud : *Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Dicit autem hoc non ad ostentationem, sed ad sciendam remunerationis sublimitatē. Vnde Matthæus : Nos reliquimus omnia, et secuti sumus te : quid ergo erit nobis? et cetera.* Hoc etiam dicit Petrus, vt ostendat paupertatis consilium per Apostolos adimpletum. Vnde Hieronymus : *Grandis fiducia. Petrus. S. Bon. To. 2.*

A trus piscator erat : diues non fuerat, cibos manu et arte querebat, et tamen confidenter loquitur dicens : *dimisimus omnia.* Et causam huius reddidit Gregorius, dicens sic : *Tanta quippe a frequentibus dimissa sunt, quanta a non frequentibus concupisci poterunt. Quoniam ergo omnia potuerunt concupisci, ideo quando concupiscentiam dimiserunt, omnia dimiserunt.* Hoc etiam dicit Petrus, non iactanter ad ostentationem, sed sapienter, vt alios inuiteret ad imitationem. Vnde Bernardus super hoc verbum : *Bern. in De clamat. in princ. 10. 2.*

*Ecce nos reliquimus omnia : Bene Petre, et non ad insipientiam tibi, quia mundus transiit, et concupiscentia eius, et relinquere magis expedit, quam relinquere. Et nota quod optime hic duo coniungit, reliquimus et te secuti sumus. Quia Christum currentem sequi non possumus, nisi post eum curramus : et currere non possumus nisi exoneremur. Vnde dicitur : *Deponentes omnem pondus et circumstantias nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen aspicientes, et cetera.* Et de hoc Bernardus : *Bene, inquit, Petre, et non ad insipientiam tibi, quia currentem non poteras sequi eum rarus, sed nec inutilis commutatio est, pro eo quod super omnia est, omnia reliquisse. Christum etiam, quem sequimur, non possumus consequi nisi exoneremur, et frustra sequimur nisi consequamur, secundum illud : *Sequitur autem, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum. Et de hoc Bernardus : Felices liquet esse qui exonerati sunt et sequuntur Dominum expediti, artificum foramen nos expectat, si quem sequimur consequi volumus. Et sic sequebatur Paulus qui dicebat : *Quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatū profectum brauium supernæ vocationis. Sic et alij Apostoli de quibus dicitur : *Relictis retibus et patre, secuti sunt Dominum, dicitur de Iacobo et Ioanne. Et de Petro et Andrea, relictis retibus, secuti sunt eum. Similiter de beato Matthæo dicitur quod relictis omnibus surgens, secutus est Dominum.*****

Secundo quantum ad paupertatis approbationem per diuinam sententiam, subditur : *Qui dixit eis : Nemo reliquit domum, quo ad hereditatis fundamentum : Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam : dedi dilectam animam meam, et cetera. Aut paruos, scilicet quo ad hereditatis principium : Audi filia, et vide, et inclina aurem tuam et obliuiscere populum et domum patris tui. Aut fratres, quo ad hereditatis consortium. Fratres scilicet carnales, de quibus Iob : *Fratres mei prætereunt me, sicut torrens raptim transiit in conuallibus, aut uxorem, quo ad hereditatis dominium, quia vxor et vir sunt vnum corpus, ideo dicitur : *Viri debent diligere uxores suas, vt corpora sua. Possunt tamen dimitti propter amorem Christi, vt non ducantur, vel si ducantur sunt ex earum consensu, vel propter fornicationis peccatum. Nam dicitur : *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur. De hoc Apostolus : *Dico autem non nuptis et viduis, bonum est illis, si sic permanserint sicut, et ego. Subditur : *Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, et cetera. Quod ergo dicitur de dimissione vxoris, intelligitur secundum modum prædictum, aut filios, quo ad hereditatis successione : *Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus, aut agros, quo ad hereditatis dilatationem. De quo Isaias : *Væ qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Propter regnum Dei, hoc est secundum rectam intentionem, qua querendum est regnum Dei, et iustitia eius. Hanc autem derelictionem Dominus acceptat, in qua derelinquitur simul cupiditas, et carnalitas. Ideo dicitur *Abraæ : *Egrede de terra tua,**********

quo explicatur importunitas cæci orantis, et dantis nobis exemplum orandi, quærit enim, petit, et pulsatis: pulsate, et aperietur vobis. Quærit ergo sollicite ex auditu turbæ, propter quod dicit: *Interrogabat quid hoc esset, scilicet a turba prætereunte. Turba ista transiens, est decursus creaturarum, quæ interrogat aliquo modo manuducunt nos ad Salvatorem. Propter quod Iob ait: Interroga iumenta, et docebunt te, et volatilia cæli, et indicabunt tibi. Loquere terræ, et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris. Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit? In cuius manu anima omnis, et viventis spiritus vniuersæ carnis. Ideo hæc omnia ducunt ad suum factorem, et reparatorem. Propter quod additur: *Dixerunt autem ei quod Iesus Nazarenus transiret. Omnes hæc creaturæ secundum quod loquuntur nobis per librum creaturæ, respondent nobis de verbo incarnato. Benedicite omnia opera Domini Domino. Et: A magnitudine enim speciei, et creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri. Quia: Inuisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Secundum autem quod loquuntur nobis per verbum, respondunt nobis de verbo incarnato. Vnde Ioannes: Scrutamini scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Quia finis legis, Christus ad iustitiam. Vnde in Cantico Deuteronomij: Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi, et cetera. Petit etiam deuote, et ideo sequitur: *Et clamauit dicens: Iesu fili David, miserere mei. In hoc quod clamauit, ostendit se habere excessum desiderij. Propter quod dicitur: Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. In hoc autem quod dixit: *Iesu, ostendit se habere fiduciam spei. Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum. Spe enim vocat Iesum, id est Salvatorem: Quia spe salui facti sumus. In hoc quod dicit: *Fili David, ostendit se habere intelligentiam fidei, qua credimus Christum ex semine David natum, secundum illud: Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Vnde dicitur quod clamabant: *Osanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini. Et quoniam orationi nostræ præstant obstaculum rerum imaginationes, quæ deberent nos in Deum ducere, ideo subdit: *Et qui præstant, increpabant eum, ut rareret. Vnde Glossa: *Qui Iesum venientem præeunt, significant tumultus carnalium desideriorum, qui dissipant cogitationes hominis, et perturbant vocem orationis, ne Iesus ad illuminandum venire possit cor hominis. Vnde huiusmodi imaginationes retrahentes nos ab oratione per strepitum suum, nihil aliud sunt quam quoddam obstaculum inter nos, et Christum secundum illud: *Opposui tibi nubem tibi, ne transiret oratio. Et ideo opus est importuna pulsatione. Propter quod cæcus pulsat continue, cum subiungitur: *Ipsæ vero multo magis clamabat: *fili David miserere mei. Domine Deus salutis meæ, in die clamaui, et nocte coram te. Et hæc virtus orationis quæ ex vera fide procedit. Vnde Chrysostomus: *Talis est natura fidei, quanto magis vexatur, tanto magis accenditur, propter quod serui Dei in persecutionibus non minuuntur. Vnde Glossa dicit quod credens, sentiens se grauari fantasmate priorum vitiorum, et vocem orationis suæ impediri, ne pro se exorare possit, ardentius clamat.************

Tertio quantum ad liberalitatem medentis, subiungitur: *Stans autem Iesus, iussit illum adduci ad se. Dicitur autem Iesus stare, quia ipse in se immutabilis est. Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. Vnde Glossa: *Iesus transiens, cæcum audit, stans illuminat, quia per humilitatem suam nostræ cæcitatibus vocibus compatitur, sed per diuinitatis suæ po-**

Glos. in hunc locum 10. s.
Glos. in hunc locum 10. s.
Glos. in hunc locum 10. s.

tentiam lumen nobis gratiæ suæ infundit. Et licet per orationem videamur eum trahere ad nos, ipse magis trahit nos ad se, sicut nauis ad petram, sicut dicit Dionysius. Ideo sponsa dicit: *Trahe me post te. Vnde ad ipsum trahimur, quando mente ad ipsum excitamur et supra nos excedimus. In cuius figura dicitur de hoc cæco, qui, proiecto vestimento, et cetera. Et arcana verba audimus secundum illud propheta in Psalmo: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, et ideo additur: *Et cum appropinquasset, interrogauit illum, dicens: *Quid tibi vis faciam? In quo apparet liberalitas dantis, quia offert se benedictio postulantis. Vnde Glossa: *Non ex ignorantia Dominus quærit, sed ideo ut rogetur, ut mentem ad orationem excitet secundum illud: *Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et quoniam qui in Iesu nomine petit, petit salutariam, ideo subdit: *At ille dixit: *Domine ut videam. Glossa: *Non petit cæcus aurum vel aliquod temporale, sed tantum lumen. Imitemur ergo eum quem corpore et mente audimus sanatum. Vnde dicitur: *Si quis uerbum indiget sapientia, postulet a Deo, et dabitur ei. Exemplum huius habetur in Salomone, de quo dicitur quod apparuit Dominus Salomoni, et dixit: *Postula, quid vis, ut dem tibi, subditur: *Dabis ergo seruo tuo cor docile, et cetera. Placuit sermo coram Domino quod Salomon postulasset huiusmodi rem. Et dixit Dominus Salomoni, subditur: *Quia tu postulasti sapientiam, ecce dedi tibi cor sapiens, et intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.*************

Quarto quantum ad integritatem sanitatis, subdit: *Et Iesus dixit illi: *Respice, fides tua te saluum fecit, per infusionem diuinæ gratiæ. Per respectum namque fidei cor nostrum erigitur ad iustitiam: *Iustificati per fidem, pacem habeamus ad Deum. Et hæc est prima virtus, de qua habetur: *Credere oportet accedentem. Nam ipsa est sperandarum substantiarum, et cetera. *Et confessim uidit, per circumpectionem prudentiæ: *Videte fratres quo modo caute ambuletis. Et: *Oculi tui recta videant, et palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. *Et sequebatur illum magnificans Deum, per subiectionem obedientiæ. Glossa: *Videt, et sequitur, qui bonum quod intelligit operatur, et Iesum prætereuntem imitatur. Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. *Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo, per manifestationem diuinæ gloriæ, hoc enim est opus, in quo summe manifestatur potentia, sapientia, et misericordia, quando scilicet de peccatore fit iustus, de stulto sapiens, de errante fidelis, et de impio virtuosus. Et ideo de hoc maxime laudandus Deus. Eram ignotus facie, dicit Paulus, Ecclesijs Iudææ, quæ erant in Christo: tantum autem auditum habebant. Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quam aliquando expugnabat, et in me clarificabant Deum. Et hoc debemus facere, secundum illud: *Glorificantes Dominum, quantumcumque poteritis, superualebunt adhuc, et admirabilis magnificentia eius. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum poteritis, maior enim est omni laude.***********

C A P V T X I X.

Ingressus, perambulabat Iericho, et cetera.]
Supra confutauit cupiditatem per approbationem paupertatis: hic secundo confutat tenacitatem per approbationem liberalitatis. Et quoniam dispersio et communicatio temporalium, est via ad multiplicationem spiritualium: ideo in hac parte primo approbat liberalitatem distrahentem temporalia: Secundo vero sedulitatem multiplicandi spiritualia.

Cant. 1. a
Mar. 10. g
Glos. in hunc locum 10. s.
Ioan. 16. c
Glos. in hunc locum 10. s.
Iac. 1. a
3. Reg. 3. a
Rom. 5. a
Heb. 11. b
Ephe. 5. d
Prou. 4. d
Glos. in hunc locum 10. s.
Ioan. 8. b
Gal. 1. d
Eccli. 43. d

lia. *Hæc illis audientibus adiciens, et cetera. Primum facit per exemplum expressum: secundum vero per parabolicum. Introducit ergo exemplum per quod commendatur liberalitas, per quam Zachæus de impio factus est iustus. Et cum esset camelus transijt per foramen acus. Et foramen dedit diuitibus intrandi in celum. In hoc igitur exemplo introducuntur tria commendabilia in Zachæo, per quæ exemplar est imitandum, et signum etiam uocationis gentium. Propter quod et Euangelium istud legitur in dedicatione ecclesiarum. Et hæc fuit ipsius Zachæi studiositas ad Christum suscipiendum hospitio, ibi: *Et cum uenisset ad locum. Ipsius Zachæi liberalitas ad distributionem fiorum, ibi: *Stans autem Zachæus, et cetera. Studiositas Zachæi commendatur ex tribus, scilicet ex parte attractiui, retardatiui, et expeditiui: *Vera enim studiositas est, in qua animus trahitur ad Christum, et si occurrant impedimenta, tamen non frangitur desiderium, sed plus acceleratur. Primo ergo quantum ad attractiuum quod quidem erat in præsentia Iesu Christi, dicitur: *Et ingressus perambulabat Iericho, id est ambulabat per Iericho. Iericho enim ciuitas erat, quam transiit Iordane subuerterunt Iudæi, secundum quod dicitur in Iosue: *sed reedificata fuit sub Achab rege Israel: In diebus Achab ædificauit Hielde Bethel, Iericho in Abiram primitiuo suo fundauit eam, et in Segub nouissimo suo posuit portas eius, iuxta uerbum Domini quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun. Hanc Dominus sua illustrauit præsentia, qua peccatoribus condescendebat, et peccatores ad se attrahebat. Pietas enim attrahit miseros, sicut adamas ferrum. Ideo subditur attractio peccatoris, propter quod sequitur: *Et ecce uir nomine Zachæus. Cuius nomen erat notum et uulgatum, non propter famam uirtutis, sed propter infamiam rapacitatis. Vnde subdit: *Et hic erat princeps publicanorum, qui scilicet lucra sæculi sectabatur per fas et nefas. Hunc autem principatum non habebat propter iustitiam, sed propter pecuniam, ideo addit: *Et ipse diues. Et ita gibbosus sicut camelus, et ineptus ad regnum: *Facilius est camelum per foramen acus transire, et cetera. Et tamen diuina uirtute fuit introductus, quia amore ipsius Christi fuit attractus. Vnde et subditur: *Et quærebat uidere Iesum quis esset: quod non faceret ita studiose nisi amaret, nec amaret vel crederet, nisi gratia eius præuentus esset, quia dicitur: *Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Hunc traxit Iesus, ut esset in exemplum alijs. Vnde ipse iam implebat consilium sapientis secundum illud: *Accipite disciplinam meam, et non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligit. Qui sic quærit Iesum, inuenit secundum illud: *In simplicitate cordis quærite illum, quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum, et cetera.**************

Secundo quantum ad retardatiuum quod fuit frequentia populi, subdit: *et non poterat præ turba, quia statura passillus erat. Hæc turba eum impediēbat, quæ semper impedire cōsueuit uenientem ad Christum. Hæc namque turba impediēbat illuminationem cæci: Cum audiret turbam prætereuntem, et cetera, et increpabant eum ut taceret. Curationem paralytici: *Venerunt ad eum ferentes paralyticum qui a quattuor portabatur. Et cum non possent offerre eum illi præ turba, et cetera. Liberationem surdi et muti: *Apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos in auriculas eius, et expuens, tetigit linguam eius. Curationem mortui: *Et cum eiecta esset turba, intrauit et tenuit manum eius. Impedit etiam approximationem Zachæi, sicut dicitur hic, quia non poterat præ turba. Turba enim prona ad malum, a Iesu reuocat potius quam ad Iesum perducatur. Propter quod dicitur: *Ne oblecteris in turbis, nec im-*****

Diuisio
Iosue 6. c
3. Reg. 16. g
Sup. 18. e
Ioan. 6. e
Prou. 8. a
Sap. 1. a
Sup. 18. g
Mar. 2. a
Mar. 7. d
Mat. 9. c
Eccli. 18. d

modicis, assidua enim est commissio illorum. Ideo dicitur: *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a uero deus. Ideo dicitur: *Dimissa turba, ascendit Iesus in montem solus orare.**

Tertio quantum ad expeditiuum, quod quidem erat eminentia arboris Sycomori, subiungit: *Et precurrens ascendit in arborem Sycomorum, ut uideret eum, quia inde erat transiturus. In quo apparet eius studiositas, et in præcurrendo, et in ascendendo in altum, ut quod sibi deerat, suppleret per adiutorium alienum. Vnde Glossa: *Qui mira deuotione fidei ad uidentum Salvatorem quod natura minus habuerat, ascensu supplet arboris, atque ideo iuste, quamuis ipse rogare non audeat, benedictionem Dominicæ susceptionis, quam desiderabat, accipit.**

Sed hic attendendum quod Euangelista sic diligenter nomen ciuitatis te nomen arboris propter mysterium magis exprimit, quam propter exigentiam narrationis. Propter quod intelligendum quod iste publicanus recte designat populum gentilem. Iericho, quæ Luna interpretatur sicut supra tactum est, designat mundum propter sui defectum, et mutabilitatem. Quia: *Mundus transit et concupiscentia eius. Hanc ciuitatem destruxit Iosue, nec aliquis saluatus est in ea, nisi Raab meretrix, quæ credidit nuncijs, et ipsos recipit: quia ueniens Iesus, hanc mundanam conuersationem in carne apparendo damnauit. Nec aliquis potest saluari, nisi qui credit: *In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognouit. Et post: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt, et cetera. Vnde dicitur: *Fide, muri Iericho corruerunt. Fide, Raab meretrix non perijt. Vnde illa Raab Ecclesiam signat gentiliam ad Christum conuersam. Et hoc ipsum significatur per Zachæum publicanum qui quærebat uidere Iesum, ut scilicet cognosceret uerum Deum. In quo signat populum gentiliam, sicut Naaman Syrus, de quo dicitur: *Naaman princeps militiae regis Syriæ, diues, sed leprosus. Qui ueniens ad Eliseum curatus est. Vnde et Ioannes: *Dicunt gentiles: uolumus Iesum uidere: sed non possunt, tum propter conturbationem phantasmatum, tum propter defectum naturalis lucis, quia hoc est supra rationem. Et ideo opus est ascendere per fidem ad cognoscendum eum. Vnde per Sycomorum, quæ ficus fatua interpretatur, intelligitur eminentia fidei, quæ stultitia esse uideretur, secundum illud: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. In huius fatuitatis credulitatem, oportet condescendere eum qui uult ad sapientiā peruenire, secundum illud: *Si quis uideretur inter uos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Nam stultitia fidei deducit ad eminentiam sapientiæ Christi, et hoc quasi per sex gradus, quia fides disponit ad prudentiam, prudentia ad scientiam, scientia ad consilium, consilium ad intellectum, intellectus ad sapientiam. Et hic thronus est Salomonis, ad quæ per sex gradus ascenditur, secundum quod insinuat in libro Regum: *Vnde et in Psalmo dicitur: *Beatus uir cuius est auxilium abs te, ascensionem in corde suo disposuit, et cetera. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de uirtute in uirtutem, et cetera. Hæc ergo studiositas Zachæi, et exemplar fuit incitandum, et figura conuersionis gentium ad Christum. Per cuius fidem adiuti eleuantur ad ipsum conueniendum. Ideo Glossa: *Ascensa autem Sycomoro transeuntem prope Dominum cernit, quia per hæc laudabilem fatuitatem, et si nec dum ut esset solida, iam tamen raptim, quasi in transitu, luci sapientiæ cælestis intendit. Ideo Isaiæ septimo, secundum aliam translationem: *Nisi credideritis, non intelligetis: *Et cum uenisset, et cetera. Postquam expressit Zachæi studiositatem*************

Exo. 23. a
Mat. 14. c
Glos. in hunc locum 10. s.
Iericho
1. Ioan. 2. b
Iosue 6. c
Ioan. 1. b
Heb. 11. f
4. Reg. 5. a
Ioan. 12. d
1. Cor. 1. d
1. Cor. 3. d
3. Reg. 10. c
Psal. 83. b
Glos. in hunc locum 10. s.
1. Sa. 7. b

studiofiam ad Christum videndum, hic secundo exprimit hospitalitatem ad Christum suscipiendum. Circa quam describendam introducuntur tria, scilicet dignatio ex parte Christi, deuotio ex parte Zachæi, et murmuratio ex parte populi peruersi. Primo igitur quantum ad dignationem ex parte Christi, dicitur:

Et cum venissent ad locum, suspiciens Iesus vidit illum. Psal. 32. d

per aspectum benignitatis. In quo ostendebat se approbare affectum publicani per signum. Oculi Domini super metuentes eum, et in eis qui sperant super misericordia eius. Hunc aspiciet, quia statuta pusillus erat. Excelsus enim Dominus, et humilia respicit, per dignationem. Et dixit ad eum: Zachæe, festinans descende, ad impendendum beneficium hospitalitatis. Et hoc facit in signum magnæ dignationis, qui hospitium petere non erubuit. Vnde Glossa: Non inuitatus se inuitat, quia etsi non audierat vocem inuitantis, audiebat tamen affectum. Et nota quod dicitur: festinans, quia ad opera et beneficia hospitalitatis debemus esse prompti, exemplo Zachæi, et etiam Abrahæ. Festinauit Abrahæ in tabernaculum ad Sarram, dixitque ei, accelera, tria facta similia commisce, et fac subcinericeos panes. Ipse vero ad armenum cucurrit, et tulit inde vitulum tenerimum et optimum, deditque, puero qui festinauit et coxit illum. Et hæc petebat Christus, quia indigebat, vnde subdit: Quia hodie in domo tua oportet me manere, ad exemplum humilitatis. Exemplum namque erat humilitatis quod in domo peccatoris manere volebat. Exemplum etiam humilitatis quod necessitatem suam et opportunitatem humiliter indicabat secundum illud: Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidus, et cetera.

Et istud est verbum potius humilitatis, quam vrbantitatis, quia Christus magis venit in mundum ad docendum humilitatem, quam ad docendum curialitatem. Ideo dicebat ipse discipulis: Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. Hanc dignationem admiratur Hieremias: Quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum? Et: Cum hominibus conuersatus es.

Secundo quantum ad deuotionem Zachæi, subdit: Et festinans descendit: et excepit illum cum gaudio. In quo ostenditur eius deuotio, quia non tantum præbuit hospitalitatem festinanter, verumetiam lætanter. Talis enim conditio est maxime necessaria: Ante omnia mutuum in vobismetipsis charitatem continentibus habentes. Et post: Hospitales inuicem sine murmuratione. Non enim debet esse tristitia, sed iucunditas. Hilarem datorem diligit Deus. Et: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt quidam Angelis hospitio receptis. Propter quod et sanctus Iob dicebat: Foris non mansit peregrinus: ostium meum viatori patuit. Et hoc debet fieri, quia qui recipit membrum Christi, et ipsum Christum recipit. Hospes eram, et collegistis me. Et post: Quærentibus quo modo hæc fecerunt, responderet: Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Vnde et Zachæus per hanc hospitalitatem saluatus est. Similiter et Lot liberatus est a Sodomis per Angelos hospitio receptos. Et similiter mulier sunamita, per Eliseum, quem hospitio recepit, et habuit prolem, cum esset sterilis: et post filius eius a mortuis suscitatus est. Et mulier saretana suscipiendo Eliam periculum famis euasit. Et vniuersaliter qui hospitales fuerint, diuinam gratiam adepti sunt, quia sicut dicitur: Dominus amat peregrinum, et dat ei victum atque vestitum. Vnde in prouerbij: Generatur Domino qui miseretur pauperis.

Tertio quantum ad murmurationem populi peruersi subdit: Et cum viderent omnes, scilicet oculo iudicij peruersi de quo dicitur: Sicut prospector videns casum proximi sui: Bona enim in mala conuertens

insidiatur, et in electis imponet maculam. Et quia ad malum iudicium sequitur murmur, ideo subdit: Murmurabant, dicentes quoddam hominem peccatorem diuersiffimo: sursurro verbi dolosi quod valde vitandum est, secundum illud: Custodite vos a murmuratione quæ nihil prodest, et a detractatione parcite linguas. Hoc autem murmur multum displicet Deo per omnem modum. Ideo dicitur: Quid murmurauit homo viuens, vir pro peccatis suis? Hic autem populus semper libenter murmurauit, sicut omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen, et Aaron. Ortum est murmur populi contra Dominum. Et ideo dicitur: Neque murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt, et perierunt ab exterminatore. Et nunc murmurabant contra Dominum. Et in hoc figuram gerebant illius gentis murmurantis contra Dominum, quia suscepit gentes. Vnde Glossa dicit: Manifestum est, Iudæos semper odisse gentem, vel non intellexisse salutem. Vnde et aduersus Petrum dicitur: Quare introisti ad viros præputium habentes? Propter quod intelligendum, sicut prætaxata est, quod per ingressum Christi in domum Zachæi principis publicanorum intelligitur eius ingressus in Ecclesiam gentium, a qua libenter susceptus est. Ideo Christi stus dixit Zachæo, vt descenderet ad humilitatem, quia opportunum erat quod in domo eius maneret, synagoga deferente fidem. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Et nota quod domus, in qua Christus oportune manet, est septiformis.

Prima scilicet est domus habitationis materialis, in qua manet in persona pauperis. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam, et cetera. Secunda est domus basilicæ materialis, in qua manet in sacramento altaris: Domus mea domus orationis vocabitur. Et: Introibo in domum tuam, et cetera. Tertia est domus Ecclesiæ militantis, in qua manet in membris suis: Hæc tibi scribo fili, vt scias quo modo oporteat te in domo conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui. Quarta est domus vteri viginalis, in qua manet per præsentiam carnis. Domum tuam decet sanctitudo in longitudine dierum. Quinta est domus conscientia mundæ, in qua manet spiritu sanctitatis. Intrans in domum meam conuiescam cum illa, non enim habet amaritudinem, et cetera. Et iterum: Præcurre prior in domum tuam, et illic uocare, et illic iude, et age conceptiones tuas. Sexta domus est scripturæ sacræ, in qua manet in lumine veritatis: Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam. Et Sapiencia edificauit sibi domum, excidit columnas septem, et cetera. Septima domus est Hierusalem superna, in qua manet in gaudio felicitatis: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Et iterum: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Quoniam ergo his septem modis suscipitur Christus in Ecclesia gentium, quæ designatur per Zachæum, ideo hoc Euangelium legitur in dedicationibus Ecclesiarum quæ designant domus spirituales, de quibus dicitur: Ad quem accedentes, lapidem viuum, et cetera, et ipsi tamquam lapides viui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles, et cetera.

Stans autem Zachæus, et cetera. Postquam descripsit Zachæi studiofiam, et hospitalitatem, hic describit liberalitatem, quam quidem describit quantum ad conditionem triplicem, scilicet quantum ad Zachæi oblationem sufficientem, Christi acceptationem sufficientem, et rationem principaliter mouentem. Primo ergo quantum ad oblationem sufficientem, præmittit:

Stans autem Zachæus, ex cordis humilitate: State ergo succincti lumbos vestros in veritate: dixit ad Dominum

Mat. 8. c

Mat. 11. d

Hier. 14. b

Baruc 3. d

1. Pet. 4. b

2. Cor. 9. b

Heb. 13. a

Iob 13. d

Mat. 25. b

Gen. 19. d

4. Reg. 4. f

3. Reg. 17. a

Deut. 10. d

Prou. 19. c

Ecclesi. 11. d

Sap. 1. c

Thre. 3. e

Num. 11. a

1. Cor. 10. e

Glos. in hunc locum 10. s.

Act. 11. a

Act. 13. g

Isa. 58. b

Mat. 21. b

Psal. 5. b

1. Tim. 4. d

Pf. 92. b

Sap. 8. d

Ecclesi. 32. f

Pf. 47. a

Prou. 9. a

Ioan. 14. a

Pf. 121. a

1. Pet. 2. a

Eph. 6. e

Prou. 11. a

1. Tim. 4. d

Pf. 92. b

Sap. 8. d

Ecclesi. 32. f

Pf. 47. a

Prou. 9. a

Ioan. 14. a

Pf. 121. a

1. Pet. 2. a

Eph. 6. e

Prou. 11. a

Tob. 4. b

Luc. 1. a

Prou. 3. b

Ecclesi. 34. c

Prou. 3. d

Ecclesi. 4. a

Ecclesi. 12. a

Sup. 14. c

Exo. 22. a

Isa. 49. b

Glos. in hunc locum 10. s.

Rom. 9. b

Sup. 3. b

Ioan. 11. g

Pf. 118. y

2. Par. 31. d

Mat. 1. d

Act. 4. b

Rom. 10. c

1. Tim. 4. d

Pf. 92. b

Sap. 8. d

Ecclesi. 32. f

Pf. 47. a

Prou. 9. a

Ioan. 14. a

Pf. 121. a

1. Pet. 2. a

Eph. 6. e

Prou. 11. a

1. Tim. 4. d

Pf. 92. b

Sap. 8. d

Ecclesi. 32. f

Pf. 47. a

Prou. 9. a

Ioan. 14. a

Pf. 121. a

1. Pet. 2. a

Eph. 6. e

Prou. 11. a

1. Tim. 4. d

Pf. 92. b

Sap. 8. d

Ecclesi. 32. f

Pf. 47. a

Prou. 9. a

Ioan. 14. a

Pf. 121. a

1. Pet. 2. a

Eph. 6. e

Prou. 11. a

1. Tim. 4. d

Pf. 92. b

Sap. 8. d

Ecclesi. 32. f

Pf. 47. a

Prou. 9. a

Ioan. 14. a

Pf. 121. a

minum: Ecce dimidium bonorum do pauperibus. Ex cordis liberalitate. In quo ostenditur perfecta liberalitas quia dat abunde, dat enim dimidium, secundum illud: Fili, si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude, ad imitationem illius qui dat omnibus affluenter, et non improperat. Dat licite, vnde dicitur: Bonorum meorum. Honora Dominum de tua substantia, contra quod dicitur: Dona iniquorum non probat Altissimus. Et ideo ibi subditur: Qui offert sacrificium de substantia pauperis, et cetera. Item, dat accelerate. Vnde dicitur Dominus: Nec dicas amico tuo, vade, et reuertere, cum statim possis dare. Et: Cor inopis ne affixeris, et non protrahas datum angustianti. Item dat discrete, pauperibus: Si benefeceris, scito cui feceris. Et supra: Pauperes ac debiles, et cæcos et claudos introduc huc. Item dat ordinate propria, restituendo aliena, et non solum restituendo ablatum, verumetiam et damnnum. Vnde dicitur: Et si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum. Hoc dicit secundum legem: Si quis furatus fuerit, restituat quattuor oves pro vna oue. Hoc autem necessarium est ad liberalitatem perfectam. Vnde Augustinus: Alterum horum non est satis. Nec habet gratiam liberalitatis, quia non spolia, sed dona queruntur.

Secundo quantum ad Christi acceptationem suscipientem, subdit: At Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est. per diuinæ gratiæ collationem, quæ data est ad Christi præsentiam, per quem dedicatur, et sanctificatur Ecclesia. Salus quæ hodie Iudæorum domum implebat, hodie populo gentium illuxit, secundum illud: Parum est vt sis mihi seruus, ad fæces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Et hæc salus dabitur prædestinatis. Ideo subdit: Eo quod et ipse filius sit Abrahæ. Glossa: Filius non carne, sed fide: Neque qui semen Abrahæ sunt, omnes filij, sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. Et de his filijs supra: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Et: Iesus moriturus erat vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

Tertio quantum ad motiuam rationem, subiungit: Veni autem filius hominis querere, per sapientiam. Erraui sicut ouis, quæ perijt, quære seruuum tuum, et cetera. Et saluum facere quod perierat, scilicet per misericordiam: Saluabis me secundum magnam misericordiam tuam. Et hæc est misericordia saluans. Propter quod et Iesus vocatur: Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Et: Non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde dicitur: Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Hæc illis audientibus, et cetera. Postquam exemplo expresso approbavit liberalitatem in distribuendo temporalia, hic exemplo parabolico commendat sedulitatem in multiplicando spirituum, et e contrario reprobat negligentiam. Est autem ista sedulitas per ipsorum spiritualium liberalem distributionem: et negligentia per ipsorum abscensionem. In hac igitur parabola exponenda procedit hoc ordine. Primo namque præmittit occasionem introducendi parabolam: secundo vero, subdit ipsius parabolæ descriptionem ordinatam, ibi: Dixit ergo: Homo quidam nobilis, et cetera. Circa occasionem attendendum, quod duplicem notat istius parabolæ introducendæ occasionem, rationalem scilicet confutationem rebellium, et instructionem simplicium. Primo igitur quantum ad confutationem rebellium, dicit:

Hæc illis audientibus, scilicet illis qui murmurabāt, adiciens dicit parabolam, eo quod esset prope Hierusalem, in qua scilicet a Iudæis rebellibus occidendus erat,

secundum quod Euangelista passionem ipsius in Hierusalem factam in sequentibus narrat. Ideo parabolam dicit, in qua confutatio rebellium explicatur, secundum quod in fine parabolæ ponitur: Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, et interficite ante me. In hanc autem rebellionem inciderunt, quia non habuerunt sedulitatem ad Christi gratiam cognoscendam, et ideo excæcati sunt, et obdurati: et gratiam quam debebant suscipere, impugnabant: et propterea etiam iusto Dei iudicio eis veritas proponebatur non explicite, sed parabolarum ænigmatibus obuolata secundum illud: In parabolis loquor eis, quia videntes non vident, et audientes non audient, neque intelligent. Et adimpletur in eis propheta Isaiæ dicentis: Auditus audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non videbitis. In crassatum est enim cor populi huius, et auribus grauius audierunt, et oculos suos clauferunt, ne quando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et conuertantur, et fænem eos.

Secundo quantum ad eruditionem simplicium, subdit: Et quia existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur. Hoc æstimabant Christi discipuli, quia credebant Christum Redemptorem, et Saluatorem ire in Hierusalem ad suæ regni potestatis ostentationem. Vnde et secundum seriem narrationis historiarum euangelicæ hoc tempore accessit mater filiorum Zebedæi ad Iesum, quando secundum quod dicitur, dixit Domino: Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, et vnus ad sinistram in regno tuo. Vnde Glossa: quia discipuli existimabant regnum Dei mox esse venturum, hanc eorum ignorantiam illuminat, docens se regni sui fidem toto orbe disperfurum, et in fine sæculi iudicem omnium, regemque venturum. Vnde et hæc parabola est ad instructionem omnium volentium peruenire ad regnum, vt intelligant se non posse in illud peruenire nisi per multiplicationem spiritualium et fidele obsequium, secundum quod dicitur: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Hæc autem voluntas Dei consistit in fideli vsu, et dispensatione bonorum spiritualium commissorum, secundum illud: Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? Sequitur: Vere dico vobis, quoniam super omnia quæ possidet, constituet illum.

Dixit ergo: Quidam homo, et cetera. Post occasionem introducendæ parabolæ, subditur hic ordinata expressio introducendæ. Circa quam primo describitur status meriti et demeriti. Secundo vero status et forma iudicij, ibi: Et factum est, vt redires accepto regno, et cetera. Circa statum meriti et demeriti, tria intruduntur, scilicet subtractio diuinæ præsentia in Christi ascensione: collatio supernæ gratiæ in Spiritus sancti missione: obduratio humanæ perfidiæ in Iudæorum rebellionem. Primo ergo quantum ad subtractionem diuinæ præsentia in ascensione Christi, dicitur:

Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam. Homo iste nobilis Christus est qui nobilis erat secundum carnem, cum esset de genere regio: Iesu filii Dauid, et cetera. Nobilior erat quantum ad superadditam potestatem, propter quod dicitur: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Et hoc erit in iudicio. Sed nobilissimus est, quantum ad originem ipsius ex patre. Ideo dicitur: Habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum et Dominus dominantium. Vere nobilis, ad cuius generationem laudandam, exprimendam, et cogitandam deficit omnis lingua: Generationem eius quis enarrabit? Ideo Angelus ad Virginem

Sup. 18. g

Prou. 11. c

Apo. 19. c

Isa. 53. c

Sup. 2. a

Sup. 18. g

Prou. 11. c

Apo. 19. c

Isa. 53. c

Sup. 2. a

Sup. 18. g

Prou. 11. c

Apo. 19. c

Sap. 1. d Virgine dixit: Hic erit magnus et filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus, *et cetera*. Hic abiit in regionem longinquam cum ascendit in caelum, et in altissimum caelum quod maxime elongatur a terra, et locali distantia, et qualitativa differentia. Ideo in huius figuram dicitur: Non est vir in domo sua, abiit via longissima. Et hoc quidem factum est in

Prou. 7. c Ascensione: Psallite Deo qui ascendit super caelum caeli ad Orientem. Et tunc verificatum est illud: Sicut exaltantur caeli a terra, sic exaltata sunt viae meae a vultu vestris. Et quoniam sic abiit in caelum, ut reuerturus esset ad iudicium, ideo subdit: *Accipere sibi regnum et reuerti*. Abiit scilicet ad regnum, sed regnum reuertetur ad iudicium secundum illud: Viri Galilaei, quid statis aspicientes in caelum? *et cetera*. Veniet autem rex cum potestate magna, et tunc reuertetur de terra longinqua: Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor eius, et grauis ad portandum.

Secundo quantum ad collationem gratiae in missionem Spiritus sancti, subdit: *Vocatis autem decem seruis suis dedit eis decem mnas*. Per vocationem seruorum intelligimus vocationem praedicatorum et praetorum qui debent vocari, quia dicitur: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo quemadmodum et Aaron. Hi dicuntur serui, et a seruando. A seruando per reuerentiam humilitatis, secundum illud: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Dicuntur etiam serui a seruando per custodiam gregum, quia debent gregem Dominicum seruare et custodire. Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Et de hoc dicitur: Seniores, pacite qui in vobis est gregem Dei. Subditur: Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Hi dicuntur esse decem, siue propter numeri sufficientiam, siue propter hoc quod omne Christi seruitium reducitur ad obseruantiam perfectam decem mandatorum, quorum notitiam litteralem Apostoli habebat ex lege decalogi: sed intelligentiam et obseruantiam perfectam non habebant, nisi per gratiam datam, ideo dicitur dedisse decem mnas, id est gratiam sufficientem ad illa praecipua intelligenda, implenda, et praedicanda. Vnde Beda vocat decem seruos dum elegit discipulos littera decalogi imbutos, dat decem mnas dum post resurrectionem aperit sensum eis, ut spiritualiter intelligant legis dicta. Et hoc plene factum est, quando per Spiritum sanctum omnem edocti sunt veritatem.

Vnde Ioannes: Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos, *et cetera*. Dedit autem decem mnas ad instruendam intelligentiam perfectam scripturarum. Vnde Glossa: Mna, decem drachmas appendit: et omnis scripturae sermo, quia vitae caelestis perfectionem suggerit, quasi centenarij numeri pondere fulget. In huius designationem spiritus ille venit post Ascensionem decem diebus, et descendit super duodecim decem discipulos, id est centum et viginti ad perfectionem ministerij et corporis mystici secundum illud: Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes caelos, ut impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores et Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij. Dedit autem eis sapientiam propter Ecclesiam instruendam. Et ideo addit: *Et ait illis: Negotiamini dum venio*. Negotiamini scilicet praedicando, et fructificando. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Est enim triplex negotiatio indifferens, pessima, et optima. Indifferens, qua temporalia commutantur in temporalia. Fili Agar qui exquirunt, *et cetera*. Alia vero est mala, scilicet quia spiritualia commutantur in temporalia per simoniam, et haec est Deo displicens, de qua dicitur: His qui columbas vendebant dixit: Auferre ista hinc, et nolite facere

domum patris mei domum negotiationis. Alia negotiatio est optima, qua quis spiritualia dat, ut spiritualia colligat, et haec est bona, et Deo placita, secundum illud: Erunt negotiatio eius, et merces eius sanctificata Domino. Et de hac in Prouerbijs: Gustauit quoniam bona est negotiatio eius. Quia simile est regnum caelorum homini negotiatori, *et cetera*. Vnde Glossa: Verba legis mystica interpretatione discussa populis offerre, et ab eis fidei confessionem, mortuque probitatem recipite. Qui ergo praedicat propter lucrum temporale, malus negotiator est, qualis non erat Paulus, qui dicebat: Non quaero quae vestra sunt, sed vos. Si autem sic metet carnalia, vt non ponat ibi finem suum, sed potius e contrario, non recedit a spirituali negotiatione, nec ponit Euangelium venale. Hoc enim licet, si non fiat sicut principale intentum, sed sicut ad aliud ordinatum, quia sicut dicitur: Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?

Tertio quantum ad obdurationem perfidiae humanae, in rebellionem populi Iudaici, subiungitur: *Ciues autem eius oderant eum*. Ciues isti dicuntur Iudaei. Vnde Glossa: Ciues, id est Iudaei, ex quibus est Christus secundum carnem, secundum illud: *Quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa, quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus. Hi ciues oderunt eum secundum illud: Ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Cum potius deberent eum diligere. Et: In propria venit, et sui eum non receperunt. Et quia Iudaei non tantum oderunt Christum praesentem, verum etiam resurgentem, et ascendentem. Ideo subdit: *Et miserunt legationem post illum dicentes: Nolumus hunc regnare super nos*. Legationem dicuntur post mortem mittere, quando non solum persecuti sunt eum in se, verum etiam in suo corpore. Vnde Glossa: Non solum praesentem vsque ad mortem crucis oderant, sed etiam post Resurrectionem eius miserunt persecutionem Apostolis, et praedicationem regni caelestis spreuerunt. Vnde dicitur: Facta est in illa die persecutio magna in Ecclesia quae erat Hierosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones. Et: Imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quae sunt in Iudaea in Christo Iesu, quia eadem passi estis et vos a confratribus vestris, sicut et ipsi a Iudaeis, qui et Dominum occiderunt Iesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et omnibus aduersantur, prohibentes nos gentibus loqui, ut facti fuerint, ut implerent peccata sua semper. Vnde ipsum negauerunt: Non habemus regem nisi Caesarem: nolendo autem Christum regem, perdidit regnum. Vnde Daniel: Non erit eius populus qui eum negauerunt est. Et nolendo eum regnare desierunt esse ciues, secundum illud: Quo modo facta est meretrix ciuitas fidelis, *et cetera*. Ideo autem noluerunt regnare caelestem, quia amabant regnum carnale: Lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Et sic verificatum est illud: Filios enutriui, et exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.

Et factum est, ut rediret, et cetera. Postquam descripsit statum meriti, describit hic formam et statum iudicij, quem quidem describit Euangelista primo, scilicet generaliter respectu omnium: secundum respectu seruorum fidelium ibi: *Venit autem primus dicens, et cetera*. Tertio respectu negligentium, ibi: *Et alter venit dicens, et cetera*. Quarto respectu rebellium, ibi: *Verumtamen inimicos meos, et cetera*. Statum autem iudicij in generali describit tripliciter, scilicet quantum ad ipsius iudicij apparitionem manifestam, iussionem potestatiuam, et inquisitionem districtam. Primo igitur quantum ad iudicij apparitionem manifestam, dicitur: *Et factum est, ut rediret accepto regno*. Glossa: Hoc erit, quando ille qui humilis apparuit in manifesta claritate

Isa. 23. d
Prou. ult. b
Mat. 13. g

Glos. in hunc locum 10. 5.

2. Cor. 12. 8

1. Cor. 9. b

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
*Rom. 9. a

Ioan. 16. d

Ioan. 1. b

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.

Act. 8. a

1. Thess. 2. e

Ioan. 19. c

Dan. 9. g

Isa. 1. f

Ioan. 3. b

Isa. 1. a

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.

Apo. 1. b tate iudicaturus adueniet: Ecce veniet cum nubibus et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Tunc erit manifestus ille aduentus eius. Vnde supra: Sicut fulgur coruscans de sub caelo, in ea quae sub caelo sunt, fulget: ita erit filius hominis in die sua. Quia sicut dicitur: Illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Quod autem dicitur: Numquid non tenebrae dies Domini, et non lux, et caligo, et non splendor? Intelligitur quantum ad superbos et impios, quos tenebrosus turbo inuoluet, et tollentur, ne videant Domini claritatem.

Secundo quantum ad iussionem potestatiuam, subdit: *Iussit vocari seruos, quibus dedit pecuniam*. Haec autem iussio summa potestatis erit, quia etiam mortuos suscitabit: Ipse Dominus in iussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo, et mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Haec autem iussio erit in propria virtute, secundum illud: Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Erunt etiam per ministerium Angelicu: In reuelatione Domini Iesu de caelo cum Angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam. Vnde Matthaeus: Mittet filius hominis Angelos suos, et colligent de regno eius omnia scandala et eos qui faciunt iniquitatem. Congregatorum, bonos virtute, et velocitate naturae. Vnde Psalmus: Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius.

Tertio quantum ad inquisitionem districtam, subdit: *Vesceiet quantum quisque negotiatus esset*. Glossa: Id est sciri faceret, tunc enim omnium opera, et cogitationes omnibus palam ostendentur. Vnde Daniel: Iudicium sedet, et libri aperti sunt. Haecq. apertio, est disquisitio, et ponderatio meritorum, et demeritorum, secundum comparationem factorum, ad orationes faciendorum. Vnde in Apocalypsi: Vidi mortuos magnos, et pusillos, stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt, et alius liber apertus est qui est vitae: et iudicati sunt mortui ex ijs quae scripta erant in libris. Quia secundum quod dicitur: Omnes nos manifestati oportet ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Vnde cuiuslibet dicitur illud quod dicitur villico: Redde rationem villicationis tuae.

Venit autem primus, et cetera. Postquam descripsit iudicij formam respectu omnium, hic consequenter describit eam respectu seruorum fidelium. Et quoniam duplex fuit ordo praedicantium secundum duplicem parietem Ecclesiae coniunctum per lapidem angularem. Quidam enim conuerterunt populum Iudaeorum: alij vero conuerterunt populum gentium. Ideo primo describit iudicium remunerationum fidelis serui in eruditione Iudaeorum: secundum vero in conuersione Iudaeorum tria introducantur, scilicet, multiplicatio talenti commissi, approbatio superni iudicij, et retributio praemij cumulati. Primo igitur quantum ad multiplicationem talenti commissi, dicitur:

Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisiui. Primus autem seruus dicitur ille, cui primo commissum est praedicationis officium, sicut fuit Petrus, cui commissa est synagoga conuertenda Iudaeorum. Vnde Glossa: Primus seruus est ordo doctorum in circumcisionem missus: qui ideo dicitur primus, quia sicut dicitur: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Hic enim seruus dicitur vnam mnam accepisse propter vnitatem gratiae et doctrinae. Vnde Glossa: Vnam mnam negotiationis accepit, quia vnum Deum, vnam fidem, vnum baptismum iussus est praedicare: Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis: vnum corpus, et

vnus spiritus: sicut vocati estis in vna spe vocationis vestrae. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Dicitur etiam decem mnas acquisiuit propter conuersionem eorum qui erant sub lege. Vnde et Glossa: Decem mnas acquisiuit, dum populum sub lege constitutum docendo sibi sociavit: Magis augebatur credentium in Domino, multitudo virorum ac mulierum: ita vt in plateas eijcerent infirmos, vt veniente Petro saltet vmbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur omnes ab infirmitatibus suis. Hanc ergo plebem acquisitam Domino offert, tamquam meritum. In cuius figuram dicitur: Surge, sede, et comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Et nota quod non dicit, acquisiui, sed mna acquisiuit, vt dicat illud: Omnia opera nostra in nobis operatus es Domine. Et illud: Non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Secundo quantum ad acceptionem superni iudicij, subdit: *Et ait illi: Euge bone serue, quia in modico fuisti fidelis*. Et nota quod euge aliquando est irrisorium, secundum illud: Dixerunt, Euge, euge, viderunt oculi nostri. Est aliquando adulatorium: Auertantur statim erubescences qui dicunt mihi Euge euge. Et iterum: Ferant confestim confusionem suam qui dicunt mihi euge euge. Quia adulatio est citissime repellenda. Aliquando est adhortatorium, sicut hic. Et Matthaeus: Euge serue bone et fidelis, sicut hic. Et iterum: Euge serue bone et fidelis, *et cetera*, super multa te constituam. Hic autem dicitur seruus bonus in obsequio faciendo et fidelis in commisso seruando et dispensando: Hic iam quaritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Et: Multi homines misericordes vocatus, virum autem fidelem quis inueniet? Et ideo aliquis fidelis dicitur simpliciter, quia fidelitatem circa parua seruauit. Nam supra: Qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est. Modicum autem, vt dicit Glossa, est quiddam quod in praesenti percipimus donorum ad comparationem futurorum. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus, sicut dicitur: In his autem est fidelis, quia ea fideliter communicat, non querens quae sua sunt, sed quae Iesu Christi. Bernardus: Fidelis re vera seruus Domini es, si de multa gloria Domini tui, et si non exeunte ex te, tamen transeunte per te nihil manibus tuis adherere contigerit. Talis seruus fuit Paulus qui dicebat: Non sum sicut plurimi adulterantes Verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo coram Deo, in Christo loquimur, *et cetera*.

Tertio quantum ad retributionem praemij cumulati, subiungit: *Etis potestatem habens super decem ciuitates*. Nota quod decem ciuitates istae intelliguntur esse animae beatificatae, sicut per decem mnas acquisitas, animae ad Christum conuersae, quas vocat mnas in statu viae propter vertibilitatem, sed in statu patriae ciuitates, propter immutabilitatem gloriae. Et de his Glossa: Decem ciuitates sunt animae per verba legis ad gratiam Euangelij peruenientes, quibus tunc glorificandus praepositur qui eis pecuniam verbi digne Deo commendauerit. Vnde dicitur: Quae est nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriae? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum? Dicuntur autem eis praeponi propter quamdam excellentiam gloriosam, non propter imperium potestatis. Quia cum euacuauerit omnem principatum et potestatem et virtutem, *et cetera*. Quod dicitur quantum ad imperium dominationis, non quantum ad gradum excellentiae, et dignitatis: quia magna erit dignitas de multorum conuersione. Ideo dicitur: Qui bene ministrauerit, gradum bonum sibi acquirunt. Et iterum: Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, quia et ratione sui, et ratione populi acquisiti. Vnde et Daniel: Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae, *et cetera*. Et propterea dicitur: Sapientia confortauit sapientem,

Glos. in hunc locum 10. 5.
Act. 5. c

Gen. 27. e

Isa. 26. c
1. Cor. 15. b

Euge quid.
Psal. 34. c

Psal. 69. a
Psal. 39. d

Mat. 25. b

1. Cor. 4. a

1. Pou. 20. a

Sup. 16. c
Glos. in hunc locum 10. 5.

1. Cor. 13. e

Ber. ser. 13
super Gen. 10. 1.

2. Cor. 2. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

1. Thess. 2. d

1. Cor. 15. e

1. Tim. 3. e
Ibid. 5. c

Dan. 12. b

Eccl. 7. e

tem, super decem principes ciuitatis. Licet ergo Iudæorum populi pro maxima sui parte fuerint obdurati, non frustra tamen eis prædicauerunt Apostoli. Vnde dicitur: Numquid Deus repulit populū suū? Absit: Nam et ego Israelita sum ex semine Abraam, et cetera. Non repulit Deus plebem suam quam præsciuit. Et post: Ergo in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt, quæ quidem sunt in gloriam prædicantium, secundum illud: Omnibus his velut ornamēto vestieris.

Et alter venit dicens. Postquam iudicij expressit formam circa ordinem prædicantium, hic fideliter laborauerunt in conuersione Iudæorum, hic secundum exprimerunt circa ordinem prædicantium qui fideles fuerunt in conuersione gentilium populorum. Circa quem ordinem duo introducuntur, scilicet fidelitas ministerij, et sublimitas præmij. Primo ergo quo ad ministerij fidelitatem, dicitur:

Et alter venit dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Glossa: Mna una quinque fecit, quia gentes quinque sensibus antea mancipatas, ad gratiam fidei euangelicæ conuertit. In cuius figuram dictum est illi mulieri Samaritanæ, quæ figuram gentium gerebat: Quinque enim viros habuisti, et cetera. Sed quando isti quinque sensus conuertuntur ad Dei obsequium, tunc mna gratiæ dicitur quinque lucrari, secundum illud: In die illa erunt quinque ciuitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan, et iurantes per Dominum exercituum. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, et titulus Domini iuxta terminum eius. Dicuntur ergo animæ de gentibus conuersæ quinque, non propter hoc quod pauciores sint illis quæ de Iudæis conuersæ sint, sed quia illæ agebantur secundum legem Decalogi: istæ vero secundum leges sensuum et carnalium voluptatum. Propter quod et Iudæi dicuntur vocari de populo.

Gentiles vero de longe: Euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, et pacem ijs qui prope.

Secundo quantum ad præmij sublimitatem subdit: *Et hinc ait: Et tu esto super quinque ciuitates.* id est gloriam habeas de vniuersitate fidelium conuersorum. Vnde Glossa: Respectu earum animarum quas imbuisti fide et conuersione magis et sublimis esto: et non tantum de tuis, sed etiam de auditorum profectibus honoreris. De ijs gentibus Paulus nobilissimus prædicator, licet minimū se diceret et sentiret Apostolorum, maximā tamen multitudinē adduxit ad ouile Domini. Cum secundum illud: Minimus erit in mille: et paruulus in gentem fortissimam. Vnde et ipse dicebat: Qui operatus est Petro in apostolatū circumcissionis, operatus est et mihi inter gentes. Et nota quod licet decem seruos dixerit vocatos propter humilitatem prædicatorum, non resumit nisi de tribus, duobus scilicet bonis, et vno malo, ad insinuandum quod omnis prædicatio bonorum est bipartita secundum duplicem populū, et duplicem parietem. Ratione cuius etiam duplex sacerdotium fuit, et duplex testamentum, et duplex dicitur esse ordo prædicantium bonorum, secundum duplicem differentiā ouium pascendarum.

In cuius figuram dicitur: In baculo meo transiui Iordanem istum: et nunc cum duabus turmis regredior.

Et: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili.

Et: Vt duos condas in semetipso in vnum nouum hominem, faciēs pacem. In huius dissipationem etiam duos principes Apostolorum tamquam duos prædicatores præcipuos et duces prædicantium Dominus præmisi, Petrum scilicet, et Paulum, dans Petro præcipuam potestatem faciendi mirabilia: Paulo vero profundissimam sapientiam ad intelligenda mysteria. Quia sicut dicitur: Iudæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt. Quicumque ergo boni prædicatores sunt, imitatores sunt horum duorum, et adducunt ad præsepe Dominicū vel bouem vel

Rom. 12. d

Isa. 39. e

Glos. in hunc locum to. 5.

Ioan. 4. e

Isa. 19. e

Eph. 2. e

Glos. interlin. in hunc locum to. 5.

Isa. 60. d

Gal. 2. b

Gen. 32. b

Ioan. 10. c

Eph. 2. e

1. Cor. 1. c

afinum, id est, decem mnas, vel quinque secundum horum differentiā populorum. Et ex hoc apparet differentia inter parabola, quam proponit Matthæus de talentis, et quam hic ponit Lucas. Quia ista, differentiā respicit prædicatorum respectu audientium, illa vero respectu propriorum meritum: ideo hic dicit quod tantumdem omnibus dedit: ibi vero quod vni plus, alij minus. Vnde et illa in Hierusalem proposita fuit, hæc autem in via. In vtraque tamen fidelium prædicatorum studiofa sedulitas approbatur, et negligentia reprobatur. Et in hoc specialiter Iudæorum rebellium perfidia condemnatur, cum in fine parabola subditur, de interfectione inimicorum, hoc est, rebellium Iudæorum.

Et alter venit dicens, et cetera. Postquam descripsit iudicij formam respectu omnium et respectu fidelium, hic describit eam respectu negligentium, qui omnes in persona istius serui tertij designantur. Circa hæc autem quattuor introducuntur ab Euangelista, scilicet serui pigri abscondio, nequam excusatio, et recta redargutio, et condemnatio iusta. Primo ergo quantum ad ipsius serui abscondionem pigram, dicitur:

Et alter venit dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario. Glossa: Tertius seruus, illi sunt qui post collectos Iudæos et gentes negligenter vtuntur commisso prædicationis officio. De quibus dicitur: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, et maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. Tunc negligenter fit, quando donum sapientiæ absconditur et occultatur. Ideo dicit repositam esse in sudario. Pecuniam reponit in sudario qui ad prædicandum idoneus, officium prædicandi vel suscipere renuit, vel susceptum verbum negligenter gerit, et percepta dona sub torpore corporis abscondit, dicens: Sufficit mihi vt de me rationem reddam: cur alijs prædicabit me: vt de alijs cogar reddere rationem? Talis est merito maledicendus. Quia qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Paruus enim pastor est qui cibum habens permittit oues fame mori. Propter quod dicitur: Perde pecuniam propter fratrem et amicum: et non abscondas illam sub lapide in perditionem. Et si hoc est de pecunia dictum, multo fortius de scientia. Vnde dicitur: Sapientia abscondita, et thesaurus inuisus, quæ vtilitas? et cetera. Vnde Ezechiel: Si dicente me ad impium, et cetera. ibi Glossa: Magnum discrimen est tibi celare sermones. Sed hoc intelligitur non de occultatione quæ venit ex prudentia. Nam dicitur: Tempus tacendi, et tempus loquendi. Et in psalmo: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Propter quod dicitur: Sapientes abscondunt scientiam. Et: Est tacens qui inuenitur sapiens, et est odibilis qui procax est ad loquendum: sed intelligitur de abscondione ex timore, vel adulatione, vel auaritia, vel negligentia, ideo signanter dicit: reposita est in sudario. In sudario enim inuoluuntur mortui. Et tunc mna reposita est in sudario quado affectio mortua ad proximum abscondit loquelam et doctrinam propter malam vitam, sicut illi de quibus dicitur: Qui veritatem Dei in iniustitiam detinent, vel propter cordis desidiā, quia non habet charitatem fraternam, propter quod dicitur: Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro. Et propterea in eius figuram manna absconditum computruit: Et mna in sudario non multiplicatur, et frumentum in horreo non excrescit, sed a tineis manducatur: solum autem fructificat quando feminatur: Sic et verbum Dei quod pretio et femini comparatur. Et ideo dicitur: Labia sapientum disseminabunt scientiam, cor stultorum dissimile erit.

Secundo quantum ad excusationem nequam, subdit: *Timui enim te, quia homo auferus es.* In quo se excusat,

Mat. 25. b

Glos. interlin. in hunc locum to. 5. Hier. 48. b

Prou. 11. d

Eccl. 29. b

Eccl. 41. d

Ezec. 3. d

Eccl. 3. b

Pf. 118. b

Prou. 15. b

Eccl. 20. a

Rom. 1. c

Eccl. 30. c

Exo. 16. d

Prou. 15. a

excusat, vt piger per timorem. Dicit Piger: Leo est foris, in medio platearum occidendus sum. Vnde et talibus competit illud: Trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Excusat se nequiter, quia culpam suæ negligentia imponit austeritati Domini iudicantis, cum e contrario ipse dicat: Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. Et: Ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Excusat etiam insipienter, quia cum deberet loqui pro se, loquitur contra se, cum subdit: Tollis quod non posuisti: et metis, quod non seminasti. Glossa: Metit Dominus vbi non seminauit, id est eos reos impietatis tenet quibus verbum legis, vel Euangelij non ministravit. In quo allegat seueritatem diuini iudicij, quia Dominus punit etiam ignorantes, et ideo timere debet, quod multo fortius punit negligentes. Vnde dicitur: Qui timent Dominum, inquirunt quæ benedicta sunt ei. Punit etiam Dominus illos quibus legem non dedit a quibus requirit iustitiam: quia etiam non habent legem scriptam, habent tamen legem naturæ interius impressam, propter quod dicitur: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Vnde et ibidem: Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimoniū reddente illis conscientia ipsorum, et cetera. cum iudicabit Deus occulta hominum per Iesum Christum.

Tertio quantum ad serui redargutionem rectam, subditur: *Dicit ei: De ore tuo se iudico serue nequam.* Seruum nequam vocat, quia piger erat in negligendo, quia superbus fuit in iustificando se, et nequam Dominum accusandum. Glossa: Nequam, quia piger ad exercendum officium, superbus ad accusandum diuinum iudicium. Et ideo ex suo ore dum se credit iustificare, potius accusat, secundum illud: Si iustificare me volueris, os meum condemnabit me: si innocetem ostendere, prauum me comprobabit. Quia vt dicit Augustinus: Bene loqui, et male viuere, nihil aliud est, quam se sua lingua damnare. Hic ergo negligens dum iudicium et seueritatem Dei ostendit se scire, loquitur contra se, vnde et subdit: *Sciebas quod ego homo auferus sum, tollens quod non posui, et metens quod non seminavi, per seueritatem vindictæ, secundum illud: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, per sedulitatem vigilantia, per quam pecuniam euangelicæ prædicationis debuit multiplicare euangelizando, ne propter negligentiam diuinam incurreret iram.* Vnde Glossa: Si durum et crudelem esse me noueras, et aliena sectari, ibiq. metere vbi non feuerim, quare non tibi istiusmodi cogitatio incussit timorem, vt scires me mea diligentius quæsturum? Et nota quod vocat mnam pecuniā suam, quia scientia et gratia et doctrina potius est Dei quam nostra. Et ideo dicitur: Loquens verba mea ad eos. Glossa: non tua. Vnde Matthæus: Non enim vos estis, qui loquimini, et cetera. Sed est hæc pecunia nobis concessa ad fructificandum, et ideo addit: *Et ego veniens eum vsuris vsique exegissim illud?* scilicet per æquitatem iustitiæ, per quam exigit vsuras multiplicis fructificationis. Vnde Glossa: Qui verbi pecuniam a doctore percipit, euntq. credendo, necesse est eam cum vsuris soluat operando. Qui ergo neglexit alios docere cum potuit, illorum negligentia sibi imputabuntur. Vnde Chrysostomus: Qui seminandi causa semen accepit, et tempore seminationis non seminavit, damnum facit Domino (et si semen custodiat) tantum, quantum poterat lucrum facere si opportuno tempore seminasset. Vnde et Dominus veniens ad iudicandum, non requirit solum donum quod dedit, verum etiam fructum quem ex dono expectauit. Ideo dicit Matthæus: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

Prou. 22. b

Pf. 52. b

Mat. 11. d

Rom. 2. a

Glos. in hunc locum to. 5.

Eccl. 2. d

Rom. 2. b

Ibid. e

Glos. interlin. in hunc locum to. 5.

Iob 9. e

August. in sent. 20. 3.

sent. 6.

Pf. 74. a

Glos. in hunc locum to. 5.

Eze. 2. e

Act. 10. b

Glos. in hunc locum to. 5.

Mat. 3. b

Vnde et de ficulnea supra dicitur: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, et non inuenio. Succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat? Quærit ergo et de arboribus fructum, et de pecunia spiritali vsuras. Vnde Gregorius dicit quod cum augetur dona, rationes etiam crescunt donorum.

Quarto quantum ad ipsius serui condemnationem iustam subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferre ab illo mnam, et date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio et approbatione præmium correspondens dono inutiliter habito auferetur, et dabitur gloria et gaudium dispensatori fidei, secundum illud: Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præsentī sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiā, et abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando alijs, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saul amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui a Saule recessit, directus est a die illa et deinceps in Dauid. Vnde et dicitur: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam finaliter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israel saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile et incredibile, quod dar abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens: Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur et abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. Ab eo autem qui non habet, scilicet relictum vsu. Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo. Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria et ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, et semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderio audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam et gloriam dabit Dominus. Habenti arrhā, dabitur hereditas æterna: In quo et credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, et cetera. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. Supra: Date, et dabitur vobis. Mensurā bonā, et cetera. Verumtamen inimicos meos, et cetera. Post formam iudicij respectu omnium et fidelium et negligentium hic subiungitur pœna respectu rebellium. Vnde ex hac parabola possunt quinque differentiæ hominum elici, quarum duæ bonæ, et tres malæ. Nam boni sunt fideliter docentes, boni fideliter eorum doctrinæ adhærentes. Mali vero sunt ignorantes, et negligentes, et malignantes. Omnes enim boni aut sunt subditi, aut prælati. Mali vero aut ex ignorantia, aut infirmitate, aut malitia vniuersaliter peccant. Vnde Glossa dicit his quinque personis omne genus hominum

Sup. 13. b

Greg. hom. 9. in Euang. gel. to. 2.

Apo. 3. e

Glos. in hunc locum to. 5.

1. Reg. 16. e

Mat. 21. d

Glos. in hunc locum to. 5.

Rom. 9. f

Glos. interlin. in hunc locum to. 5.

Mat. 25. e

Prou. 11. e

Eccl. 6. d

Phil. 2. b

Psal. 118. n

Eccl. 1. d

Psal. 83. d

Eph. 1. c

2. Cor. 9. b

Sup. 6. e

Quinque hominum differentiæ.

Glos. in hunc locum to. 5.

minum in futuro iudicio discutiendum signat. In hacigitur parabola circa iudicium rebellium duo insinuatur, scilicet rebellium poena, et rebellium persona. Primo igitur quantum ad rebellium poenam dicitur:

Verumtamen inimicos meos, per suam arrogantiam, secundum Psalmum: Superbia eorum, qui te oderrunt, ascendit semper. Ille enim maxime inimicatur Deo, qui contra eum erigit ceruicem suam per superbiam, secundum illud: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, et pingui ceruice armatus est. Talis est qui querit gloriam in hoc mundo: Nescitis, amicitia huius mundi, inimica est Dei? Quicumque, et cetera. Et: Si quis diligit hunc mundum, non est charitas patris in eo. Illos qui noluerunt me regnare super se, per inobedientiam: A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti: Non seruiam. Et haec oritur ex arrogantia. Qui dicebant Deo: Recede a nobis: et quasi nihil possit omnipotens, aestimabant eum. Adducite huc: et interficite ante me, per seueram vindictam, qua interficientur per gladium diuinae sententiae, et deiciantur in locum damnationis aeternae, gladius ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus. Vnde dicitur: De ore eius gladius ex utraque parte acutus exibat. Et hoc comminatur in Deuteronomio: Si acuro vt fulgur gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis. Et de hoc in figura Ezechiel: Transite per ciuitatem sequentes eum, et percute. Secundo quantum ad rebellium personam insinuandam, subdit: Et his diebus praecedebat ascendens Hierosolytam, quasi ex ipso facto ostendebat se dicere praedicta propter Hierosolymitas qui erant eum negaturi, non esse suum regem. Propter quam etiam causam statim consequenter agit, quo modo vt rex venit in Hierosalem, sedens super asinam. Sed post illam magnam gloriam sustinere debebat contumeliam. Et quia ad illam non ibat compulsus sed voluntarius, ideo signanter dicitur quod praecedebat, vt animaret ceteros ad tolerantiam passionum, secundum illud: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et: Curramus ad propositum nobis certamen aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Iesum, et cetera. Ideo etiam praecedebat, vt formam daret praelatis praecedendi oues contra ferocitatem lupinam: Bonus pastor cum proprias oues emerisset, ante eas vadit, et oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. In huius figuram dicitur de Iuda: Cum videret populum trepidantem ad transferendum torrentem, transfretauit ad illos prior. Huius notabilis imitator fuit Paulus, qui licet sciret quod multa a Iudaeis deberet pati in Hierosalem, secrete ascendit ad subditorum salutem. Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens, quoniam vincula et tribulationes Hierosolymitis me manent, et cetera. Nec facio animam meam pretiosorem quam me, dum modo consummem cursum meum et ministerium verbi quod accepi. Sic et Christus faciebat. Vnde licet ad tempus Iudaeam declinasset, quia nondum venerat hora eius. Nunc ibat tradere animam suam, propter nos in manus inimicorum secundum illud: Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius. Ideo ascendebat Hierosolytam, quia sicut supra dictum est, non capit prophetam perire extra Hierosalem. Quare autem hoc ratio supra reddita est, quia hoc exigit excellentia pontificalis, magistralis, et regiae dignitatis, et Iudaeae perfidiae excandae. Vnde Glossa: Finita parabola, vadit Hierosolytam, vt ostendat de eiusdem maxime ciuitatis euentu parabola fuisse praemissam. Et factum est cum appropinquasset, et cetera. Postquam confutauit Iudaeorum dolositatem, impietatem, et curiositatem, hic sequitur quarta pars principalis in

A qua confutat incredulitatem, qua in cordibus Iudaeorum fuit causa et radix omnium praedictorum. Diuiditur autem haec pars in duas, in quarum prima confutat incredulitatem Iudaeorum per facta: in secunda vero per verba et documenta. Et factum est in vna dierum, et cetera. Confutat ergo incredulitatem Iudaeorum per facta, per qua ostendit se Christum Dominum in lege promissum. Primo quod ad potestatem regalem: secundo quod ad pietatem pontificalem, ibi: Et ut appropinquauit, videns ciuitatem. Tertio quantum ad aquitatem iudicalem, ibi: Et ingressus in templum, et cetera. Quarto quantum ad auctoritatem magistralem, ibi: Et erat docens quotidie in templo, et cetera. Potestatem autem regalem ostendit se Christus habere tripliciter. Primo per excellentiam in imperando. Secundo per discipulorum obedientiam in obsequendo, ibi: Abierunt autem qui missi erant. Tertio per populorum reuerentiam in laudando, ibi: Euntes autem illo, et cetera. Excellentia igitur regiae potestatis in Christo ostenditur per imperium ipsius pium, prouidum, et potestatum. Tale namque imperium decet regem clementissimum, sapientissimum, et potentissimum. Ostenditur autem imperium eius pium secundum mysterium gratiae, prouidum secundum prophetiam, et potestatum per culmen auctoritatis praesentis. Primo igitur quantum ad imperium pium per mysterium gratiae, dicitur: Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage, et Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliueti. Quod et si verum fuerit ad litteram, hoc tamen aliud praetendebat per figuram et mysticam intelligentiam. Vnde Ambrosius: Venit ad montem oliuarum, vt nouellas oliuas virtute in sublimi plantaret. Et nota quod dicit tria, scilicet Bethphage, quae est in monte Oliueti, et viculus sacerdotum, vt dicit Hieronymus: Et interpretatur domus buccae, per quam confessio et poenitentia significantur. Bethania domus obedientiae. Et mons Oliueti propter mixtionem olei insinuat victionem et eminentiam sapientiae. Et per haec tria Dominus appropinquat nobis, id est facit appropinquare sibi, scilicet per poenitentiam. Erant appropinquantes ad Iesum publicani, et cetera. Per obedientiam: Appropiate ad me indocti, et congregate vos in domum disciplinae. Et haec est domus obedientiae siue religionis. Per sapientiam: Qui appropinquant pedibus eius, et cetera. Pedes autem Domini venientis, ascendentis, et iudicantis steterunt super montem Oliuarum, quia qui vult vias eius videre (qua sunt misericordia, et veritas) indiget victione per quam in eminentiam sapiens eleuetur, vt per contemplationem conscendat in caelum per tres gradus. Primus gradus est incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum. Et ad hoc omnis Christi operatio et Evangelica praedicatio ordinatur, scilicet, vt sic tripliciter Christo appropinquemus. Et ideo subdit: Misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum quod contra vos est. Per duos discipulos missos intelligitur vniuersitas discipulorum missorum ad conuertendum mundum et maxime populorum gentium. Vnde Chrysostomus dicit quod isti duo primo praedicauerunt gentibus: Philippus in Samaria: Petrus in Caesarea: ideo autem sunt duo, ad commendandum nexum charitatis, seu propter duplicem ordinem praedicantium, secundum qualitatem populorum conuertendorum. Vnde Glossa: Duos mittit propter scientiam veritatis, et mundi tatem operis, vel geminae dilectionis Dei, et proximi sacramentum toto orbe praedicandum: vel propter duos ordines praedicandi, vnum in circumcisione, et alterum in gentibus. In cuius designationem dicitur: Misit illos binos ante faciem suam. Vnde dicitur: Melius est duos esse simul, quam vnum. Per castellum illud quod est contra discipulos intelligitur mundus,

Inf. 20. a

Ambr. li. 9. in cap. 19. Luca 10. 3. Hiero. li. 3. in cap. 21. Mat. 10. 6.

Sup. 15. d. Eccli. 51. d. Deut. 33. a

Chrysost. in opere impf. Mat. c. 21. ho. 37. to. 2. Act. 8. a. Act. 10. 6

Glos. interlin. in huc locum 10. 5.

Eccli. 4. b

mundus, de quo Ioannes: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Et tamen in hunc misit discipulos ad praedicandum. Vnde Glossa: Misit discipulos in castellum quod contra eos erat, id est doctores qui indocta ac barbara totius orbis latera, quasi contraposti castelli mania euangelizanda penetrarent. In hoc igitur praefiguratur discipulorum missio ad conuertendum mundum, qua facta est post passionem et resurrectionem, secundum illud: Dixit eis: Euntes in mundum vniuersum, praedicate euangelium omni creaturae. Hoc ergo fuit imperium pium: et hoc designat appropinquatio ad montem Oliueti, de quo Christus ascendit in caelum. Secundo quo ad mandatum prouidum per spiritum prophetiae, subdit: In quod introeuntes inuenieris pullum asinae alligatum, quod quidem dicere non poterat certitudinaliter, nisi quia habebat praescientiam futurorum, verumtamen et hoc ipsum sine mysterio esse non potest, quia rex caeli et terrae quaerit pullum, et non quemcumque, sed indomitum. Vnde subdit: Cui nemo unquam hominum sedit, nec qualitercumque, sed alligatum, propter quod addit: Soluite et adducite. Ex quo manifeste apparet, quod hoc sine mysterio esse non potest. Propterea intelligendum est quod sicut per asinam intelligitur synagoga, ita per pullum gentilitas designatur. Vnde Glossa: Tres Euangelistae Graece scripserunt qui pullum tantum commemorant. Mattheus qui hebraice scripsit, et asinam solutam et adductam refert, vt hebrae quoque gentis, si poeniterint, non desperanda monstret esse salutem. Vnde Mattheus: Inuenietis asinam alligatam, et pullum cum ea. Dicitur autem populus gentilitas pullus asinae propter soliditatem ingenij: Vir vanus in superbiam erigitur, et tamquam pullum onagri se liberum natum putat. Sed alligatus dicitur funibus peccatorum, secundum illud: Impius funibus peccatorum suorum constringitur. Et his funibus non tantum populus gentium ligatus erat, verum etiam synagoga. Vnde supra: Hanc autem filiam Abraae, quam alligauit Satanas ecce decem et octo annis, non potuit solui a vinculo? Et dicitur etiam indomitum esse, quia carebat omni regimine disciplinae Dei. Vnde Glossa: Introeuntes in mundum praedicatores, inueniunt populum nationum perfidiae vinculis iretitorum, liberum et lasciuum, cui nemo unquam hominum infederat, id est, nullus rationalis doctor frenum correctionis imposuit. De hoc ergo mandat discipulis, vt soluant, secundum illud: Quaecumque solueris super terram, erunt soluta et in caelo: hoc autem non est virtute humana, sed diuina, propter quod dicit Iob: Quis dimisit onagram liberum, et vincula eius quis soluit? Et tunc qui soluitur, ad Iesum adducitur: Aperientur portae tuae iugiter, vt afferatur ad te fortitudo gentium, et reges eorum adducantur. Tertio quo ad mandatum potestatum per culmen auctoritatis praesentis, subdit: Et si quis vos interrogauerit: Quare soluitis? scilicet contrectantes rem alienam, sic dicite ei: Quia Dominus operam eius desiderat, vt eo vtatur tamquam re propria. Hic ad litteram ostendit quod Christus Dominus erat omnium, quia quae ratione Dominus erat asini, ea erat et vniuersorum. Et vt Dominum se significet omnium generaliter seipsum vocat Dominum. Vnde ipse dicit de se: Vos vocatis me Magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim. Nam ipse est qui habet in vestimento, et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium. Vnde et sibi dicitur illud: Domine, domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, et non est qui possit tuae resistere voluntati: Dominus omnium tu es. Secundum mysterium autem haec debet esse responsio praedicantium et absoluentium qui non faciunt hoc ad S. Bon. To. 2.

aliud, nisi vt ad Christum trahant tamquam ad verum Dominum, qui habet desiderium animarum. Nam ipse dicit: Deliciae meae, esse cum filiis hominum. Ipse desiderat cor hominis: Praebe fili mi cor tuum mihi. Quia ipse solus est Dominus. Vnde et si diabolus ligare permittatur per peccata, non tamen vendicat sibi super rationalem spiritum dominum verum. Et hoc est quod Ambrosius dicit: Dominum tibi sibi, inquit, vendicare non poterat, quae reum fecerat, non natura, sed culpa. Et ideo quom Dominus dicitur, agnoscitur. Nam etsi multi dii, et multi domini, generaliter tamen vnus vnus est Deus, pater, et vnus Dominus Iesus Christus. Hic Dominus nullo indiget, secundum illud: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Et tamen desiderat operam nostrae salutis: Omnes homines vult saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra. Abierunt autem qui missi erant, et cetera. Postquam manifestauit regiam potestatem in Christo per excellentiam in imperando, hic secundo manifestat eam per discipulorum obedientiam, in obsequendo. Circa quod explicandum ostenditur in discipulis perfectio obedientiae in eundo, exequendo, et redeundo. Primo ergo quantum ad discipulorum obedientiam per praecceptum euntium, dicitur: Abierunt autem qui missi erant: et inueniunt, sicut dixit illis, stantem pullum. In quo apparet quod qui Christo obtemperat, decipi non potest, quia ipse sic praecipit praesentia, quod praescit futura. Vnde dicitur: Omnia nuda et aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo. Secundum autem mysterium significationis discipuli inueniunt pullum stantem, quia inueniunt gentilem populum otiosum, secundum illud: Vidit alios stantes in foro otiosos, et dixit illis, et cetera. Statum autem ad modum stantis expressius dicit Marcus: Vbi dicitur quod abeuntes inueniunt pullum alligatum ante ianuam foris in biuio. Nam gentes antequam ad Christum venirent, foris erant. Vnde dicitur: Quid enim mihi de ijs qui foris sunt, iudicare? Sequitur: Nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit. Vnde Glossa: Marcus ait foris ante ianuam ligatum, quia quicumque extra Christum est, foris in via est: qui est in Christo, foris non est. Ideo Ioannes: Si quis in me non manserit, mittet foras sicut palmes, et arefcet. Ideo autem dicitur esse in biuio, quia non sequebatur aliquam certam viam. Vnde Glossa: In biuio ligatus stabat qui non vnam fidei vitaeque viam tenebat, sed pluribus erroribus deseruebat. Ideo dicitur: Testificor Domino, vt iam non ambuletis, sicut et gentes ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obcuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam, qua est in illis. In hoc ergo inueniunt discipuli populum gentium, qui per diuersas sectas et vias idolatrabant, secundum illud: In vijs sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine, et polluisti terram in fornicationibus tuis. Ideo recte designatur per Thamar, de qua dicitur: Mutato habitu sedit in biuio. Et: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Secundo quantum ad obedientiam discipulorum praecceptum exequentium, dicitur: Soluentibus aurem illis pullum, dixerunt Domini eius ad illos: quid soluitis pullum? per attractionem rei alienae. Qui plures Domini dicuntur, quia secundum veritatem historiae, tam asina, quam pullus dicitur fuisse totius istius castelli, quo vtebantur pauperes ad afferendum aquam. At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet, per dominium rei propriae. Vnde ex hoc apparet

Prou. 8. d. Prou. 23. c

Amb. li. 3. in cap. 19. Luca. 10. 3.

1. Cor. 8. b

Psal. 15. a

1. Tim. 2. a

1. Thes. 4. a

Heb. 4. c

Mat. 20. a

Mar. 11. a

1. Cor. 5. d

Glos. in huc locum 10. 5.

Ioan. 15. a

Glos. in huc locum 10. 5.

Eph. 4. d

Hier. 3. a

Gen. 38. c. Iac. 1. a

apparet virtus diuini praecepti, quia nec amplius quaesierunt, nec restiterunt. Vnde Chrysostomus: Virtus Christi praepraui eorum cor ad dandum ignotis. Ex hoc etiam apparet virtus obedientiae, quanta sit efficaciam, quia ei, cui obedit, nullus valet contradicere dominus. Vnde dicitur: Vir obediens loquetur victoriam. Et nota hic quod secundum mysterium plurimi dicuntur populi gentilis domini, quia feruus erat ille populus non vnus Domini et Dei, sed multorum vitiorum, et daemonum. Quia a quo quis superatus est, huius et feruus est. Vnde Glosa: Multos habebat dominos qui non vni superstitiioni, sed pro libitu immundorum spirituum seclatantur errores. Ideo dicitur: Domine Deus noster possederunt nos domini absque te. Hi resistunt Apostolis volentibus soluere pullum, quia tam demones, quam peccata, atque etiam diaboli membra resistunt, et obtaculum ponunt gratiae, sicut Simon magus Petro, et Elymas magus Paulo. Resistebar autem illis Elymas magus, quarens auertere proconsolem a fide. Sed audito nomine Christi, et eius virtute per miracula patefacta obmutescunt, quia omnes tales in Christi nomine superantur. Vnde Glosa: Qui doctoribus ad salutem gentium venientibus obstituerunt, suas tenebras defendunt, donec miraculis attestantibus veri possessoris virtus innotescat. Vnde et Petrus cum Apostolis dixit ihs qui prohibebat eos predicare ad pulli solutionem: Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Et hoc quia ipse est solus verus Dominus, et personarum nostrarum et rerum: Quoniam mea sunt omnes ferae siluarum, iumenta in montibus et boues.

Tertio quantum ad discipulorum obedientiam, secundum praeceptum redeuntium subiungitur: Et duxerunt illum ad Iesum. Ut impleret Christi mandatum, quibus supra dixerat: Soluite et adducite mihi: Et iactantes vestimenta sua supra pullum, impo-suervunt Iesum. Ut ostenderent Iesum esse promissum regem. Vnde dicitur: Hoc autem factum est, ut impleret quod dictum est per prophetam, dicentem: Dicitur filiae Sion: ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam et pullum filium subiu-galis. Sic enim habetur: Exulta fati filia Sion, iubilala filia Hierusalem: ecce rex tuus venit tibi mansuetus, et Saluator: ipse pauper, et ascendens super asinam et super pullum filium asinae. Ex hoc ergo manifesto iudicio, et praehabito colligebatur quod Christus erat verus rex Iudaeorum. Sed hoc est mirabile quod Christus cum esset verus Deus, et rex regum, ascendere voluit super animal tam despectum. Sed tamen hoc valde rationabiliter fecit, et propter mysterium, et propter exemplum. Propter mysterium, inquam, quia sicut tactum est, per pullum intelligitur populus gentilis, per asinam Iudaeus. Et ideo licet alter deberet sibi sufficere, tamen super vtrumque ascendit: primum super pullum, et deinde super asinam, ut ostenderet se primo vocaturum populum gentium, deinde in fine mundi populum Iudaeorum.

Vnde et in illa nobilissima prophetia dicitur: Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, et ad viteam, o fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, et in sanguine vuae pallium suum: hoc fuit in torculari crucis. Quoniam ergo hunc pullum, idest, populum gentium Christus ad se duci fecit, et super eum ascendit per ministerium Apostolorum: ideo dicitur quod discipuli iactauerunt vestimenta sua, idest, exempla bona, per quae conuerterunt gentem illam, de quibus vestimentis in Apocalypsi dicitur: Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet. In huius figuram etiam dicitur quod Elias misit pallium suum super Eliseum. Quoniam ergo ista conuersio facta est non solum per

A Apostolos, verumetiam per septuaginta discipulos, quibus deputatae sunt particulae Ecclesiae gentium conuersarum. Ideo in huius figuram dicitur de iudice quodam qui habuit 40. filios et 30. ex eis nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum. Et de hoc Glosa: Vestimenta Apostolorum doctrina virtutum, vel discretio scripturarum, et gratia spiritualis quibus illi corda hominum prius nuda et frigida contegunt, ut mereantur habere sessorum Christum. Fecit etiam hoc propter exemplum ad conterendum supercilium superborum qui delectantur in multitudine equorum et currum: Hi in curribus, et hi in equis. Et: Vae qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes, et habentes fiduciam super quadrigis, quia multa sunt, et cetera. Quod exemplo Christus suo condemnans non multitudinem equorum habuit: immo nec vnum equum, sed super contemptibilem pullum, ascendit in die praecipui honoris sui. Vnde Chrysostomus: Vis cognoscere mansuetudinem venientis, considera speciem aduentus eius. Non sedet in curru aureo purpura fulgens, non ascendit super feruum equum discordiae amatorem, non habuit in circuitu splendentes gladios, aut cetera ornamenta terribilium armorum: sed quid? Ramos frondentes testimonia pietatis. Et sic ostendit verum esse quod in psalmo dicitur: Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibijs, et cetera.

Euntes autem illo, et cetera. Postquam ostendit se potestatem habere regalem per suam excellentiam in imperando, et discipulorum obedientiam in obsequendo, hic ostendit tertio per populorum honorificentiam in collaudando. Ad hoc autem exprimentum primo explicatur deuotio laudantium. Secundo vero celsitudo laudum, ibi: Benedictus qui venit, rex in nomine Domini. Tertio vero confutatio inuidorum, ibi: Et quidam Pharisaeorum, et cetera. Circa igitur deuotionem laudantium exprimentam duo introducuntur, scilicet expressio deuotionis in opere, et expressio in sermone et voce. Primo igitur quantum ad expressionem deuotionis in opere, dicitur: Euntes autem illo subseruebant vestimenta sua in via, quod signum erat magnae deuotionis. Non autem exprimit qui erant illi qui sternerant, quia hoc communiter faciebant omnes, et maxime turbae. Vnde dicitur: Plurima turba strauerunt vestimenta sua in via: alij autem caedebant ramos de arboribus, et sternerant in via. Et nota hoc quod a mysterio non vacat, quod discipuli vestimenta sua posuerunt super asellum, sed turba sternerat vestimenta sua sub pedibus asini ad conculcandum. Per hoc enim intelligimus quod populus gentium conuertendus documenta. Apostolorum debebat venerari, et traditiones Iudaeorum, et caeremonias conculcare. Vnde Chrysostomus: Super iumentum Apostoli posuerunt vestimenta sua: sub pedibus vero ceteri, quia mandatis Apostolorum Euangelicis substernuntur Christiani, leges autem consuetudinis conculcant. Vnde dicitur: Quae mihi fuerunt lucra, arbitror ut stercora, ut Christum lucrificiam. Secundum moralitatem autem per strationem vestimentorum in via, intelligimus conculcationem corporum nostrorum per abstinentiam, et patientiam ad aliorum bona exempla, per quae dirigantur in via. Vnde Glosa: Turba martyrum exempla sequens, carnem per abstinentiam edomat, ut Domino iter ad mentem pareat, et sequentibus praebat bona exempla. In cuius etiam rei figuram dicitur quod Elias reliquit pallium suum Eliseo. Et quia bonum exemplum quasi bono odore trahit ad imitationem, ideo dicitur: Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. Et haec in via strata videmus. Vnde dicitur: Tatum habentes impositam nubem testimonii, et cetera.

Secundo quantum ad expressionem deuotionis in sermone, subditur: Et cum appropinquaret iam ad descensum

Iud. 12. d

Glos. in hinc locum 10. 5.

Psal. 19. b

Isa. 31. a

Chrysost. in opere impf. Mat. c. 21. homil. 37. 10. 2.

Pf. 146. b

Mat. 21. a

Quare Apostoli super asellum: et ceteri in via posuerunt vestimenta.

Chrysost. in opere impf. Mat. c. 21. homil. 37. 10. 2.

Phil. 3. b

Glos. in hinc locum 10. 5.

4. Reg. 2. c

Cam. 4. c

Heb. 12. a

Act. 1. b

Psal. 116. a

Ecl. 39. b

Psal. 32. a

Psal. 97. a

Ioan. 12. e

Ioan. 6. b

Benedictio.

Sup. 1. d

Rom. 15. c

Isa. 11. e

Hier. 23. a

Ioan. 5. g

Ioan. 1. b

Agg. 2. b

2. Reg. 34. d

Iob 9. b

Ioan. 14. c

Sap. 7. b

Apo. 1. b

descensum montis Oliueti, propter congruentiam loci, quia prope Hierusalem. Vnde et de illo loco ascendit: Reuersi sunt in Hierosolimam a monte, qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Hierusalem, sabbati, habens iter. Per descensum autem illum intelligitur descensus dignationis misericordiae Dei, propter quod merito a nobis debet laudari, secundum illud: Laudate Dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, et cetera. Et ideo subdit: Ceperunt omnes turbae descendunt gaudentes laudare Deum voce magna, per conuenientiam modi. Date nomini eius magnificentiam, et confitemini illi in voce laborum vestrorum. Et: Bene facite ei in vociferatione. Ratio autem huius laudis magnificae fuit consideratio mirabilium Christi. Et ideo addit: Super omnibus, quas videbant, virtutibus, per conuenientiam ex parte motiui. Nam visio mirabilium inducit et mouet ad laudandum. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Inter omnia autem mirabilia, quae fecit, maximum fuit suscitatio mortui quadri-duani. Ratione cuius turba praecipue Christo obuiam venit. Testimonium perhibebat, quae erat cum eo quando Lazarum vocauit de monumento, et suscitauit eum a mortuis. Propterea, et obuiam venit ei turba: quia audierat eum fecisse hoc signum. Turbae autem aduocantur a signis, ut crederent ipsum esse Christum promissum regem in lege. Vnde Ioannes: Illi homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

Dicentes, benedictus, et cetera. Post deuotionem laudantium, describitur hic secundo celsitudo diuinae laudum. Describitur ergo salus Christi excellentem ex ore turbarum excellentem laudantium regem Christum, et quantum ad venientis excellentem personam: et quantum ad ipsius aduentus excellentiam excellentem personam, dicitur: Benedictus qui venit rex in nomine Domini. Benedictus autem Christus non quia ex benedictione humana aliquis sibi acquiratur, sed tamquam summus bonus laudatur. Vnde Hieronymus: Benedictio quae fit in Deo, confessio sola est, et laudatio bonorum quae praestita sunt. Benedictio vero quae fit a Deo, in nobis impletur, dum de eius beneficijs implemur. Benedictio ergo eum, et laudant tamquam regem ex femine Dauid, secundum carnem natum. Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, et regnabit, et cetera. Et ad Romanos, allegans Apostolus auctoritatem Isaiae dicit: Et rursus Isaia ait: Erit radix Iesse: et qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabunt, secundum aliam translationem. Et: Ecce dies veniunt, et suscitabo Dauid germen iustum, et regnabit rex, et cetera. Benedictio etiam eum tamquam diuinitus missum, cum dicitur: Qui venit rex in nomine Domini. In nomine Domini venit, qui ex parte Dei patris venit: Ego veni in nomine patris mei. Venit autem Christus in nomine Domini tripliciter, scilicet in carne. In propria venit, et sui eum non receperunt. Et hic aduentus est memorandus propter nimiam dignationem: Adhuc modicum est, et ego mouebo caelum et terram, et cetera. Sequitur: Et veniet desideratus, et cetera. In huius figuram dicitur: Quid cause est ut veniat Dominus meus rex ad seruum suum? et cetera. Venit in mentem: De quo Iob: Si venerit ad me, non videbo eum. Et hic aduentus est acceptandus propter nimiam dilectionem. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, et pater meus diligit eum, et ad eum veniemus: et mansio enim apud eum faciemus. Et illud: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Venit ad iudicium finale, de quo in Apocalypsi: Ecce venit cum nubibus, et cetera. Et hic aduentus est praestolandus pro-

S. Bon. To. 2.

pter nimiam discretionem. Ecce venit, et quis poterit cogitare diem aduentus eius? Quia supra dicitur: Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenierit vigilantes. In quolibet autem trium aduentuum ille qui venit scilicet Christus est benedicendum. O Domine saluum me fac, o Domine bene prosperare: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et pro hoc triplici aduentu Ecclesia sollempnizat, primum recollens, alium petens, et tertium, ut propinquum, prauidens.

Secundo quantum ad aduentus excellentem efficaciam, dicitur: Pax in caelo et gloria in excelsis, quo datur intelligi duplex efficacia aduentus Christi. Prima est in reconciliationem peccantium per gratiam, et hanc notat cum dicit: Pax in caelo. Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quae in terris, siue quae in caelis sunt. Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici sensu in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius, et cetera. Et pro hac facienda venit. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnu. Et veniens, euangelizauit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem ihs qui prope, et cetera. Secunda efficacia est beatificatio iustorum per gloriam. Gloria buntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum. Et de hoc duplici effectu rursus in Psalmo: Quoniam misericordia et veritatem diligit Deus, gratiam et gloria dabit Dominus. Et: Hic duplex effectus est per Christum venientem, secundum illud: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua et stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. Et de hoc duplici effectu nobili debet Christus veniens collaudari, et in sua natiuitate, et imminente passione. Vnde sicut Angeli cantauerunt: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus, et cetera. Sic versa vice, nunc cantant homines imminente passione.

Etideo Glosa: Sicut nascente Domino hominum et Angelorum agmina caelestia decantabant: Gloria in excelsis Deo, sic eidem mox triumphatorie homines concinunt: Pax in caelo et gloria in excelsis. Alij autem Euangelistae dicunt quod cantabant: Osanna filio Dauid, Osanna in altissimis. In quo continetur intellectus gloriae, et multorum aliorum, et ideo non fuit translatum. Vnde Chrysostomus: Quidam interpretantur Osanna gloriam, quidam redemptionem, alij saluificationem, alij saluum me fac: Augustinus autem dicit, quod Osanna est vox laetantis, vel obsecrantis, ut dicunt nonnulli Hebraei, magnum affectum indicans potius, quam aliquam rem significans, sicut racha interiectio indignantis esse perhibetur. Vnde secundum vocem, nec Latinus, nec Graecus interpretari potuit, sed secundum sensum. Et hoc vult beatus Lucas dicere, cum ait: Pax in caelo, et gloria in excelsis. Vnde quia ista laus fuit laus sublimis humilitatis Christi, ideo ex ipsa cum laude Seraphin (quae est laus Trinitatis) constituitur laus immediate antecedens canonem Missae etiam paulo ante consecrationem sacramenti altaris, qua dicitur: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth, et cetera.

Et quidam Pharisaeorum. Post deuotionem laudantium, et celsitudinem laudum, subditur confutatio inuidorum, circa quam describendam duo introducuntur, scilicet indignatio inuidientium, et approbatio laudatorum. Primo ergo quantum ad indignationem inuidientium, dicitur: Et quidam Pharisaeorum de turbis dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. Hoc autem dixerunt ex indignatione. Vnde Matthaeus: Videntes principes sacerdotum, et scribae mirabilia quae fecit, et pueros clamantes in templo et dicentes: Osanna filio Dauid, indignati sunt. Haec autem indignatio ortum habebat ex inuidia, et praecipitabat eos in stultitiam et demeritiam. Vnde Glosa: Mira inuidientium

Magister, increpa discipulos tuos. Hoc autem dixerunt ex indignatione. Vnde Matthaeus: Videntes principes sacerdotum, et scribae mirabilia quae fecit, et pueros clamantes in templo et dicentes: Osanna filio Dauid, indignati sunt. Haec autem indignatio ortum habebat ex inuidia, et praecipitabat eos in stultitiam et demeritiam. Vnde Glosa: Mira inuidientium

Magister, increpa discipulos tuos. Hoc autem dixerunt ex indignatione. Vnde Matthaeus: Videntes principes sacerdotum, et scribae mirabilia quae fecit, et pueros clamantes in templo et dicentes: Osanna filio Dauid, indignati sunt. Haec autem indignatio ortum habebat ex inuidia, et praecipitabat eos in stultitiam et demeritiam. Vnde Glosa: Mira inuidientium

Mal. 3. Sup. 12.

Pf. 117. d

Coloss. 1. c

Eph. 2. e

Psal. 5. c

Psal. 83. d

Rom. 5. a

Sup. 2. b

Glos. in hinc locum 10. 5.

Mat. 21. a

Mar. 11. b

Chrysost. in opere impf. Mat. c. 21. homil. 37. 10. 2.

Aug. 51. Tract. 51. super 12. c.

Ioan. 10. 9.

Mat. 21. b

Glos. in hinc locum 10. 5.

dementia, cum vera docentem nouerant, cum magnum nominari audiunt, discipulos eius quasi melius edocti redarguendos existimant, quos ille instruxerat, quem Dominum apparet esse per miracula. Vnde ex laude et gloria Christi maxime commoti sunt ad iracundiam scribæ et pharisæi, cum potius deberent lætari, secundum illud: Pharisæi dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abiit. Tristati sunt ergo, vnde debuerunt lætari, et excæcati, vnde debuerunt illuminari. Et hoc iusto iudicio Dei, qui dicit: In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant. Vnde et propter illuminationem fidelium, et confutationem rebellium, Dominus acceptauit honorem istum, sicut Glossa dicit: Frequenter ingressus est ciuitatem Hierusalem, sed non cum ijs laudibus, non rex vocatus, quod semper fugerat, nisi modo cum ostendit passurus, quod ideo factum est, vt amplius illorum contra se excitaret inuidiam, quia iam tempus passionis instabat, non quia Dominus illorum malum vellet intendi, sed quia iusto iudicio suo faciendo quod debuit, illi occasione accepit, vt ardentius inflamarentur ad odium, ex quo Deus magnum eliceret bonum. Vnde Chrysostomus: Excitauit eos non vt facerent, quod ante noluerunt: facultas data est, non mutata voluntas. Vnde de implerum est in ijs illud: Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, et immutata sunt via eius.

Secundo quantum ad approbationem laudatorum subditur: *Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt*: quasi dicat, hæc voluntas Dei est, quod ipsi laudent, secundum illud: Iesus autem dicit eis: Vtique. Numquam legistis, quia ex ore infantium et lactentium perfecti laudem? Hoc enim scriptum est in Psalmo. Quod voluit Dominus facere ad confusionem Pharisæorum. Vnde statim subditur: Propter inimicos tuos, vt destruas inimicum et vitorem. Hic autem plus dicit quod sit voluntas Dei, vt a Pharisæis non possint impediri. Voluit autem Dominus sic fieri imminente passione, et propter exemplum, et propter mysterium. Propter exemplum, vt ignominia passionis subsequens grauior esset ex magnitudine gloriæ præcedentis, secundum illud: Ego ille quondam opulentus repente contritus sum. In hoc ostenditur quale sit gaudium huius mundi, quia citissime transit. Ritus dolore miscebatur, et extrema gaudij luctus occupabit. Et per hæc ostendit mundanum gaudium, et præconium laudis huius, et gloriæ mundi esse contemnendam, et quod per famam et infamiam oportet transire eum, qui vult ire in Hierusalem supernam, secundum illud: Per arma iustitiæ a dextris, et a sinistris, per gloriam, et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam: vt seductores, et veraces quasi tristes, semper autem gaudentes, tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Voluit etiam propter mysterium, quia laus paruulorum signat laudem ipsius in Ecclesia gentium. Ideo dicit quod lapides clamabunt, id est gentes, quæ dicuntur lapides, quia corda habebant dura et lapidea. Ideo in huius figurâ dicitur: Dico vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ, duritiam scilicet cordium auferendo, secundum illud: Auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum. Emollitum est autem cor eorum durum, per virtutem crucis, quæ petram conuertit in aquam. In cuius figuram dicitur quod in morte Christi petra scissa sunt, et monumenta aperta sunt. Vnde Glossa: Si cæcitas contingeret in Israel, vt a laude Dei conticeat, populus gentium molito corde lapideo Creatorem suum credet, et annuntiabit, secundum illud: Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fieret. Vnde in huius figuram expressam dicitur:

Ioan. 12. c

Ioan. 10. g

Glos. in hunc locum 10. s.

Sap. 2. c

Mat. 21. b
Psal. 8. a

Ibid. a

Iob. 16. c

Prou. 14. b

2. Cor. 6. b

Sap. 3. b

Ezec. 36. f

Mat. 27. f

Glos. in hunc locum 10. s.

Rom. 11. d

Statim post murmur pharisæorum, erant autem quidam gentiles ex his, qui ascenderant, vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Et sequitur ibi quod Philippus et Andreas dixerunt ad Iesum: Iesus autem respondit eis: Pater clarifica filium tuum. Ex quo manifeste apparet quod hæc facta sunt ad manifestandum nomen Christi, et ad præsignandum vocationem populi Christiani, excæcati Iudæis, de quorum proxima subuersione in consequentibus agit deplorans excidium Hierusalem ciuitatis regalæ.

Et vt appropinquauit, et cetera. Postquam descripsit qualiter Dominus ostenderit se esse Christum, promissum, quantum ad potestatem regalem: hic secundo ostendit idipsum quo ad pietatem pontificalem. Sicut enim potestas et honor decent regem, sic pietatis dolor decet Pontificem, secundum illud: Non habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Ostenditur autem hæc pietas Christi magna, quia in die summi honoris sui in terris non cessabat a lacrymis pro affectum compassionis. Describitur ergo pietas Christi, vt deplorans sacerdotalis ciuitatis gaudium stultum, excidium proximum, et peccatum præambulum. Primo ergo quantum ad Christi pontificis stultum, pijsimum, dicit:

Et vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illam. Appropinquauit non tantum corporis situ, verum etiam cordis affectu, secundum illud: Appropiate Deo: et appropinquabit vobis. Et: Nec est alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi, et cetera. Vidit etiam ciuitatem non tantum oculis corporis, verum etiam aspectu pietatis. Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de celo in terram aspexit, vt audiret gemitus, et cetera. Et: Vidit afflictionem populi mei in Aegypto, et cetera. Fleuit super illam per affectionem pijsimam, et compassionem affectuosam. Et nota quod Christus legitur ter fleuisse pro nobis. Super Lazarum suscitandum: Et lacrymatus est Iesus: Super ciuitatem Hierusalem, sicut hic. Et tandem in cruce: Cum clamore valido, et lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia. Ex quo fuit pietas Christi perfectissime manifesta ad nos. Creditur etiam fleuisse in sua infantia, quando intrauit in præsentis itatus miseriam, secundum quod Ecclesia de ipso cantat: *Vagis infans inter ardua conditus præsepia*. In hoc autem quadruplici fletu, quattuor in nobis ostendit debere esse differentias lacrymarum et fletuum, scilicet ex compunctione. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Et etiam dicitur de Petro quod egressus foras, fleuit amare. Ex compunctione, Iob: Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Et: Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? et cetera. Item pro incolatu præsentis miseriam: Plorabit et flebitis vos, mundus autem gaudebit. Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Pro appetitu felicitatis æternæ. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Has lacrymas debemus petere quàm diu sumus super æsellum mortalitatis nostræ. Sicut enim Christus super asinum fleuit, sic et anima quæ insidet corpori misero tamquam æsello flere debet. In cuius figuram dicitur quod Axa filia Caleb sedens in asino suspirauit. Et post subditur quod dixit: Terram arenam dedisti mihi: da et irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguam superius, et irriguam inferius. Ijs modis lacrymandi irrigari debet paradisi conscientia. In cuius designationem dicitur quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum, qui inde diuiditur in quatuor capita. In quo intelligitur quod ex pietate cordis nostri debet quadruplex fluuius derivari.

Ioan. 12. c

Heb. 4. d

Iac. 4. b
Deut. 4. a

Pf. 101. c

Exo. 3. b

Christus ter fleuisse legitur.
Ioan. 1. e
Heb. 5. c

Hymn. in Dom. pass. ex Fortuna 10.

Psal. 6. b
Mat. 26. g

Iob 30. c
Hier. 9. a

Ioan. 16. c
Psal. 119. a
Mat. 5. a

Iudic. 1. c

Gen. 2. b

Secundo

Secundo quantum ad regiæ ciuitatis gaudium stultum subdit, dicens: *Quia si cognouissetis et tu, per prouidentiam, fleuissetis supple per penitentiam*. Vnde Glossa: Si cognouissetis ruinam, quæ imminet, fleuissetis. Et hic est defectus necessariæ dictionis, sed Dominus decise loquitur ad modum dolentis, et supplet ex ipso actu dolendi et flendi, vt affectus suppleat conceptum, et factum suppleat verbum, *fleuissetis vique, et si quæras, quando? Et quidem, hoc est, certe, in hac die tua, qua ad pacem tibi, in quo scilicet exultas*. Vnde Glossa: Quæ modo, quia nescis quod imminet, exultas. Et si causam quæras, quare exultat et non plorat, est improvidentia, vnde subdit: *Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, tempore lætitiæ non præuidetur futura pacis, de qua addit: Quæ ad pacem tibi, et propter absensionem calamitatis, de qua subiungit: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis*. Vnde Glossa: Dum carnem das voluptatibus mala futura non prospiciens, habes bona præsentia quæ ad pacem tibi possunt esse temporalem. Et cur hoc subdit, scilicet quod non præuidet mala quæ sunt ventura. Si enim præuideret in præsentibus prosperis, læta non esset. Et hinc est quod viri iusti præsentem diem despiciunt, secundum illud: Diem hominis non desideravi, tu scis. Et: Maledicta dies in qua natus sum. Et de Iob dicitur: Maledixit Iob diei suo, et locutus est: Peccat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Conceptus est homo. Præsentem pacem contemnant: Zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. Et: Propheta deceperunt populum meum, dicentes: pax pax, et non est pax. Futura conspiciunt et attendunt, secundum illud: Memento nouissimum, et desine inimicari. Sed contrario viri mali non cogitant iudicium, et ideo lætantur, secundum illud: Lætantur dum malefecerint, et exultant in rebus pessimis. Et hoc est, quia diem istum confidunt, et non extremum: Tenent tympanum, et citharam, et gaudent ad sonum organi, et ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. Ideo ei ironice dicitur: Lætare iuuenis in adolescentia tua, et in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ. Sequitur: Et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Ex hoc ergo apparet illud quod dicitur: Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij.

Tertio quantum ad ciuitatis excidium proximum, subdit: *Quia venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo, per obsidionem, secundum illud: Sume tibi laterem, et describes in eo ciuitatem Hierusalem*. Et ordinabis aduersus eam obsidionem, et ædificabis munitiones, et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro. Hoc autem impletum est tempore Romanorum. Vnde Glossa: Inimici scilicet Romani principes qui ad litteram dicuntur tres aggeres fecisse contra Hierusalem ad eius captionem. Et circumdabunt te, et conuulsabunt te vndique, per obsidionis continuationem, secundum illud: Pones sartagine in murum ferream inter te et ciuitatem, et obfirmabis faciem tuam ad eam: et eris in obsidione, et circumdabis eam: signum est domui Israel. Et hoc factum est, quia vt dicit Iosephus, fuit obsessa strictissime, adeo vt mater comederet filium, et vnus alterum deuoraret. Vnde impletum est illud: Matribus suis dixerunt, vbi est triticum et vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis ciuitatis: cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum. Et infra ibi: Ergo nec comedent mulieres fructum suum, paruulos ad mensuram palmæ? Et ad terram proferrent se, et filios suos qui in te sunt, per ciuitatis destructionem: Cogitatio. S. Bon. To. 2.

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Ioan. 10. s.

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Glos. in hunc locum 10. s.

Hier. 17. c
Hier. 20. d
Iob 3. a

Psal. 71. a
Ezec. 13. b

Eccles. 28. a

Prou. 2. c

Iob. 11. b

Eccles. 11. d

Eccles. 7. a

Ezec. 4. a

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Ezec. 4. a

Thre. 2. d

Ibid. g

Thre. 2. c

Auit Dominus dissipare murum filia Syon, terendit funiculum suum, et non auertit manum suam a perditione. Luxit, antemurale, et murus pariter dissipatus est: nec ipsa solum dissipata, sed etiam tota gens dispersa, secundum illud: Desixæ sunt in terra portæ eius: perdidit, et contriuit veteres eius, regem eius, et principes eius in gèribus: non est lux, et propheta eius non inuenerunt visionem a Domino. Et non relinquunt in te lapidem super lapidem, per omnimodam euerisionem. Vnde Glossa: Cum Hierusalem modo sit constructa extra portam, vbi Dominus crucifixus erat, apparet illam Hierusalem ex toto fuisse destructam. Impletum est autem illud: Fecit Dominus quæ cogitauit compleuit sermonem suum: quem præceperat a diebus antiquis: destruxit, et non pepercit, et lætificauit super te inimicum, et exaltauit cornu hostium tuorum. Et statim subditur: Deduc quasi torrentem lacrymas per diem et noctem. Hoc autem spiritualiter contingit contra quemlibet peccatorem manentem in prosperitate temporaliter. Qui primo circumdatur in infirmitate, conuulsatur in infirmitatis aggrauatione, ad terram prosternitur in morte, et prorsus euertitur in incineratione, secundum illud: Ecce nunc in puluere dormiam: et si mane me quæseris, non subsistam. Potest etiam intelligi de peccatore ad iudicium accedente qui circumdatur a multitudine accusantium iniquitatum. Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui vt viderem. Coangustatur in districtione diuinorum iudiciorum: Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec finitur quiescere ingruente bello, neque saluabit impietas impium. Ad terram prosternitur in latrone sententiæ: Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, scilicet diuina sententiæ. Et tadem omnino euertitur in acerbitate penarum: Dissipata sunt ossa nostra secus infernum. Tunc enim non relinquitur excusatio impijs: Diruam maceriem eius, et erit in conculcationem. Et de ijs omnibus dicitur: Tribulabitur et circueietur terra, et detrahetur ex te fortitudo tua, et diripientur ædes tuæ: Hæc dicit Dominus. Propter quod Anselmus: Superius erit iudex iratus, subitus horrendum chaos patens infernus, a dextris peccata accusantia, a sinistris infinita dæmonia ad infernum trahentia: intus conscientia vrens, foris mundus ardens, miser peccator sic deprehensus quo effugiet? latere erit impossibile, apparere erit intolerabile.

Quarto quantum ad peccatum præambulum, subiungit: *Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ*. Et hoc propter incredulitatem: Miluus in celo cognouit tempus suum, turtur, et hirundo, et ciconia, custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Sicut ergo fides est fundamentum totius ædificij spiritualis, per quam Christus habitat in nobis, qui est fundamentum. Propter quod dicitur quod fides est sperandarum substantiarum rerum. Sic infidelitas origo est destructionis omnium spiritualium ædificiorum. Ideo dicitur: Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Et: Sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum. Vnde et Iudæi, quia in Deum noluerunt credere excæcati sunt, et reprobat, quia hoc fuit maximum peccatum, secundum illud: Arguet mundum de peccato quidem: quia non crediderunt in me. Ideo dicitur: Qui crediderit, et baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Immo quod plus est, iam incipit sua damnatio. Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomine Vnigeniti filij.

Et ingressus in templum, et cetera. Postquam descripsit Euangelista qualiter Christus se ostendit ex facto

Thre. 2. c

Glos. in hunc locum 10. s.

Thre. 2. f

Spiritualis sensus.

Iob. 7. d

Psal. 39. c

Eccles. 8. a

Iob 27. c

Pf. 140. b

Isa. 5. a

Amos 3. c

Hier. 8. c

Heb. 11. a

Iob 4. d

Rom. 1. d

Ioan. 16. a

Mat. ult. d

Ioan. 3. b

facto habere potestatem regalem, et pietatem pontificalem, hic tertio explicatur, quo modo ostendit se habere aequitatem iudicalem. Ad cuius declarationem tria introducuntur, scilicet: Aequitas iudicis, veritas iuris, et enormitas siue impietas sceleris. In his autem tribus ostendit se quasi syllogistice, recte iudicare. Proposita enim veritate scripturae sacrae, assumpta peruerfitate nequitiae Iudaicae, recte concluditur seueritas diuinae vindictae, secundum illud: Arguet mundum de peccato, et de iustitia, et de iudicio. Proponit enim iustitiam, assumit peccatum, et concludit iudicium. Primo ergo quantum ad aequitatem iudicis, dicitur:

Ioan. 16. a

Et ingressus in templum, cepit eicere vendentes, et ementes, in quo ostenditur aequitas iudicis: qui licet esset mansuetus in tolerando iniuriam propriam, secundum illud: Et ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam: tamen in vltiscendo iniuriam diuinam fuit seuerus iudex, et iustus. Et quia maxima iniuria est, cum dehonefatur, vbi debet honorari: ideo dicitur quod ingressus est in templum, vt ibi faceret iudicium quod fecit, et in sua praedicatione exordio, secundum quod narratur post miraculum de mutatione aquae in vinum: et in termino post miraculum de Lazaro suscitato, vt sic verificetur illud: Zelus domus tuae comedit me, et cetera. Et Ioannes dicit, hoc tunc verificatum esse. Et attendendum quod Dominus statim post annunciationem excidij Hierusalem, intrauit ad templum, purgandum, vt ostendat quod maxima causa destructionis eius fuit peccatum sacerdotum. Vnde Glossa: Post enumerata mala, ingressus templum eiecit vendentes et ementes: per hoc innuens quod ruina populi maxime ex culpa sacerdotum fuit, cum vendentes et ementes percudit, ostendit vnde radix perditionis processit. Vnde dicitur: Audite haec principes domus Iacob, et iudices domus Israel qui abominamini iudicium, et omnia recta peruertitis: qui aedificatis Sion in sanguinibus, et Hierusalem in iniquitate. Principes eius in muneribus iudicabant, et sacerdotes eius in mercede docebant, et prophetas eius in pecunia diuinabant, propter hoc, causa vestri, Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, et mons templi in excelsa siluarum. Et: Propter peccata prophetarum eius, et iniquitates sacerdotum eius qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum. In hoc autem quod Dominus eiecit ementes et vendentes, ostendit se maxime damnare in clericis auaritiam, et potissime simoniam. Vnde dicitur quod cathedras vendentium columbas euerit. Omnibus talibus Petrus dicit: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possidere.

Hier. 11. d

Ioan. 2. e

Psal. 68. b

Ioan. 2. c

Glos. in hunc locum 10. s.

Mich. 3. d

Thre. 4. c

Mat. 12. b

Acl. 8. d

Isa. 56. c

Psal. 92. b

Psal. 5. b

3. Reg. 8. c

2. Par. 7. c

1. Mach. 7. e

Secundo quantum ad aequitatem iuris, subdit: Dicens illis: Scriptum est, quia domus mea, domus orationis est. Hoc autem est: Quia holocausta eorum, et victimae eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis, ait Dominus Deus qui congregat dispersos Israel. Vnde et Dauid in psalmo dicit: Domum tuam decet sanctitudo. Et iterum: Introibo ad domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum. Et in constructione templi dicitur: Sint oculi tui aperti super domum hanc die ac nocte, super domum de qua dixisti: Erit nomen meum ibi. Oculi mei erunt aperti, et aures meae erectae ad orationem eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim, et sanctificavi locum istum, vt sit nomen meum ibi sempiternum. Et ideo dicebant sacerdotes: Tu Domine elegisti domum istam ad inuocandum nomen tuum in ea, vt esset domus orationis et obsecrationis populo tuo. Ad hoc tamen praecipue ordinata est domus Ecclesiastica, quae facta est, vt illic quidem praecipue colatur per actum orationis,

nis, in qua Deus oratur et adoratur, et impletur principium praceptorum legalium, quo praecipitur vt adoretur Deus: et replicatur, videlicet: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli seruius. Tertio quantum ad enormitatem sceleris, subiungit: Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Hoc autem dicitur ipsis sacerdotibus. Vnde Glossa: Qui ad hoc in templo residetis, vt vel non dantes munera profsequamini corporaliter, vt spiritualiter dantes veteris, secundum illud: Si quis non dederit in ore eorum quippiam, et cetera. Tunc autem domus Dei fit spelunca latronum, quando contra voluntatem Christi contractatur patrimonium Christi crucifixi: hoc est enim furari et latrocinari, quando publice fit, propter quod dicitur: Numquid speluncam latronum facta est domus ista in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? Sequitur: Ite ad locum meum in Silo, et videte quae fecerim ei propter malitiam populi mei Israel. Haec autem malitia principaliter sacerdotibus imputatur. Ideo eis specialiter dicit: Vos, quorum erat eam purgare, et in sanctitate custodire. Vnde Chrysostomus: Vnusquisque christianus pro suo peccato suam reddet rationem. Sacerdotes autem non tantum pro suis, sed pro omnium subditorum. Quemadmodum enim videns arborem pallentibus folijs, marcidam intelligit, quod causam aliquam habeat in radice: sic cum videris populum indisciplinatum, cognosce, quia sacerdotum eius non est sanum. Ideo dicitur: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Vos autem recessistis de via, et scandalizastis iustos in lege, irritum fecistis pactum Leni. Sequitur: Propter quod ego dedi vos contemptibiles omnibus populis.

Leu. 20. a

Deut. 5. a

Mat. 4. b

Glos. inter lin. in hunc locum, 10. s.

Mich. 3. b

Hier. 7. b

Mal. 2. b

Et erat docens quotidie, et cetera. Postquam descripsit qualiter Christus factus ostendit se regem, iudicem, pontificem, hic quarto describit quo modo Christus ostendit se doctorem, ad cuius explanationem tria introducuntur, in Christo scilicet assiduitas docendi: in Pharisaeis autem assiduitas malignandi: in populis vero assiduitas addiscendi. Ex quibus apparet quod Christus verus erat doctor, quia doctrina eius erat publica cunctis, exosa peruersis, et gratiosa bonis: et hoc propter suam celebritatem, veracitatem, et gratiositatem. Primo ergo quantum ad doctrinam Christi celebritatem, qua erat publica cunctis, dicitur:

Et erat docens quotidie in templo, in qua insinuatur perfecta doctrinae publicatio, quia erat sine intermissione, nam quotidie docebat. Sic Paulus bonus doctor faciebat, de quo dicitur: Non subterfugi, quo minus annunciarer omne consilium Dei vobis. Subditur: Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessavi cum lacrymis monere vnumquemque vestrum. Hoc etiam hortatur fieri scribens ad Timotheum: Testificor coram Deo, et Iesu Christo: praedica verbum, in sta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. Perfecta publicatio erat, quia sine exclusione alicuius. Non enim in secreto, sed in publico loco, scilicet in templo: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, et in templo quo omnes Iudaei conueniunt: et in occulto locutus sum nihil. Perfecta etiam publicatio, quia sine alicuius vtilis relatione. Ideo generaliter dicit: Docens, quia omnem veritatem docebat, secundum illud: Ego Dominus docens te vtilia. Et: Omnia quae cumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Et ipse erat iuste docens, quia proprie ipse solus doctor, secundum illud: Magister vester vnus est Christus: quod exponens Augustinus dicit: Cathedram habet in caelo qui intus docet corda. Perfecta ergo erat communicatio doctrinae

Acl. 20. f

2. Tim. 4. a

Ioan. 18. e

Isa. 49. e

Ioan. 15. b

Mat. 23. b

Acl. 20. d

Isa. 1. f

Mat. 23. a

Inf. 20. g

1. Esd. 6. a

Num. 25. a

Ioan. 7. e

Amos. 5. e

Inf. 20. e

Ioan. 7. g

Mat. 7. d

Sup. 6. e

Eccli. 3. d

Prou. 8. d

Eccli. 24. e

Mat. 7. d

Sup. 6. e

Eccli. 3. d

Prou. 8. d

Eccli. 24. e

Mat. 7. d

Sup. 6. e

Eccli. 3. d

Prou. 8. d

Eccli. 24. e

Mat. 7. d

Sup. 6. e

Eccli. 3. d

Prou. 8. d

Eccli. 24. e

Mat. 7. d

Sup. 6. e

Eccli. 3. d

Prou. 8. d

Eccli. 24. e

Mat. 7. d

Sup. 6. e

Eccli. 3. d

doctrinae ex parte loci, et ex parte documenti, iuxta quod Paulus de se dicit: Nihil subtraxi vobis vtilium, quo minus annunciarer vobis, et docerem vos publice, et per domos testificans Iudeis, et gentilibus in Deum penitentiam, et fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. Secundo quantum ad doctrinam Christi veracitatem, qua exosa erat incredulis, subdit: Princeps autem sacerdotum. Propter ambitionem dignitatis sacerdotalis, de quibus Isaias: Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, et cetera. [Et scribas propter ambitionem cathedrae magistralis, secundum illud: Super cathedram Moysi sederunt scribae, et pharisaei. Et: Attendite a scribis, qui volunt ambulare in solis, et amant salutationes in foro, et primas cathedras in synagoga. Et principes plebis, propter ambitionem potestatis iudicialis, de quibus dicitur: Manus principum, et magistratum fuit in transgressione hac prima. Et quia primo eis imputatur debitum populorum, ideo dicitur: Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis. De ijs dicitur quod querebant illum perdere, per odium malignitatis, ideo Ioannes dicebat: Queritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum. Ideo autem isti magis querebant quam alij, quia minus volunt sustinere vitia sua tangi, secundum illud: Odio habuerunt corripientem in porta. Vel potius, quia timebant perdere honorem suum. Et haec fuit principalis ratio, quae mouit eos ad occidendum Christum. Et hac ratione totus hic mundus, quia amat priuatum bonum, coniurauit contra Christum, qui dicit ipsum contemnendum. Vnde dicitur: Assiterunt reges terrae, et principes conuenerunt in vnum. Vnde Bernardus: O bone Iesu, totus mundus videtur contra te coniurasse, et ij primi in persecutione tua sunt, qui videntur regere populum, et diligere principatum. Tertio quantum ad doctrinam Christi gratiositatem, qua placita erat deuotis, subiungitur: Et non inueniebant quid facerent illi, quia acceptus erat plebi. Vnde de infra: Querebant principes sacerdotum et scribae mittere in illum manus illa hora: et timuerunt populum. Et hoc quia diligebant eum sicut magistrum fidelem, et bonum. Et ideo subdit: Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum. Vnde in Ioanne: Dixerunt illi qui missi fuerant ad eum capiendum: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo. Vnde suspensi erant per admirationem. Propter quod dicitur: Admirabantur turbam super doctrinam eius. Suspensi etiam erant ex deuotione. Multitudo copiosa plebis, et cetera. Qui venerant, vt audirent eum, et sanarentur a languoribus suis. Suspensi etiam erant ex auditate et desiderio, secundum illud: Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam, et maxime sapientiam sapientum, quae est ipsa sapientia, quae dicit: Beatus homo qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenit, inueniet vitam, et haeriet salutem a Domino. Et: Qui audit me, non confundetur: et qui operantur in me, non peccabunt: Qui eluciant me, vitam aeternam habebunt.

saos confutat, tres habet partes. In quarum prima repellit obiectionem calumniam. In secunda arguit occultam perfidiam, ibi: Capit autem dicere ad plebem, et cetera. In tertia vero confutat versutiam adinuentam, ibi: Et querebant principes sacerdotum, et cetera. Confutationem ergo calumniae obiectionis describit. Euangelista hoc ordine. Primo introducit pharisaeorum proteruitas in impediendo. Secundo Christi sagacitas in resistendo. Tertio pharisaeorum dolositas in fugiendo. Quarto Christi veracitas aduersarios refellendo. Primo ergo quantum ad proteruitatem pharisaeorum in impediendo, praemittit:

Et factum est: in vna dierum docente illo populum in templo, et euangelizante, secundum euangelicam veritatem, quae omnibus declaranda est secundum quod ipse discipulis suis dixit: Quod in aure auditis, praedicate super tota terra. Et: Praedicate Euangelium omni creaturae, sic et ipse faciebat secundum illud: Doctrinam quasi ante lucanum illumino omnibus, et enarrabo illam vsque ad longinquum. Et post: Videte quoniam non solum mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem. Haec autem doctrina veritatis odiosa est malis, quia qui male agit, odit lucem. Ideo subditur: Conuenerunt omnes principes sacerdotum, et scribae cum senioribus, per fatuosam proteruitatem. In principibus namque erat factus propter excellentiam dignitatis: in scribis, propter excellentiam cognitionis: in senioribus, propter canitiam senectutis. Ideo non conueniebant sicut humiles ad addiscendum, sed sicut superbi ad calumniandum, secundum illud: Conuenerunt in vnum aduersus Dominum et aduersus Christum eius. Vnde in his compleuit illud: Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius. Rebellio autem ortum habet ex inuidia, quae est filia superbiae. Haec est fera pessima, quae deorauit Ioseph. Et de illa Chrysostomus: Dicebant sacerdotes apud se, nos fuimus columnae templi, et ecce super illum tota reclinatur Ecclesia: nos fuimus tacetium scripturarum quasi lingua visibilis, et ecce ille resonat in medio templi, et nos contempti tacemus. Nos fuimus patres, ille generat filios, et nos steriles sumus. Quod dicit quantum ad praedicta tria genera personarum, quae per inuidiam excatae sunt, propter quod magis manifesta dederunt in dubium et calumniantur. Propter quod adiungitur: Et aiunt dicentes ad illum: Dic nobis in qua potestate haec facis? aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? Hoc autem requirunt vt dubium, cum tamen per euidentissima miracula sit manifestum, secundum illud: Opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me: sed ipsi quarendo totam plebem in dubitationem ducere volebant, quasi illa miracula non essent a Deo, sed potius a diabolo. Vnde Glossa: De Dei potestate dubitant, et subintelligi volunt diaboli esse omne quod facit. Haec autem dubitatio veniebat illis ex corruptione conscientiae suae. Vnde Chrysostomus: Omnis homo secundum se existimat alterum, et fornicarius neminem putat castum: castus non facile de fornicario suspicatur: superbus neminem putat humilem: sic qui non est ex Deo sacerdos, nullius sacerdotium putat esse ex Deo. Vnde et caecus illuminatus arguebat Pharisaeorum caritatem, qui dicebant se nescire vnde Christus esset, secundum illud: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, et aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus non audit, sed si quis Dei cultor est, et cetera. Ideo dicitur: In manu Dei potestas hominis. Et: Non est potestas nisi a Deo.

Mat. 10. e

Mar. 16. d

Eccli. 24. d

Ioan. 3. e

Psal. 2. a

Iob. 24. b

Gen. 37. g

Chryso. in opere impf. Mat. 2. 21.

homil. 39. 10. 2.

Ioan. 5. f

Glos. in hunc locum 10. s.

Chryso. vbi supra, parum infra.

Ioan. 9. f

Eccli. 10. a

Rom. 13. a

Beda Glos. in hunc locum 10. s.

aperta

CAPVT XX. **I**n factum est: in vna dierum, et cetera. Postquam confutauit incredulitatem Iudeorum, per facta: hic confutat per verba, et documeta. Diuiditur autem haec pars in tres. In quarum prima documentis confutat Pharisaeos errantes ex malitia. In secunda confutat Sadduceos errantes ex ignorantia, ibi: Accesserunt autem quidam Sadduceorum, et cetera. In tertia informat discipulos ad sapientiam, ibi: Audiente autem omni populo, et cetera. Prima pars in qua Phari-

aperta responsione tentatorum calumniam confutare, sed prudenter interrogat, ut vel suo silentio, vel sua sententia condemnentur, sicut dicitur: De ore tuo te iudico serue nequam. Cautela enim est quod omnino aduersant omnino aduersandum est, et contra tergiversantes oportet ex datis procedere, ut videantur. Ideo caute quaerit et interrogat, quia quidquid respondeant, conuincuntur, cum subdit: *Respondere mihi: Baptismus Ioannis de celo erat, an ex hominibus?* Ad hoc non poterant respondere, nisi tripliciter: vel simpliciter tacendo, et sic erant confusi: vel dicendo quod erat de hominibus, et sic ab hominibus essent lapidati: vel dicendo quod de Deo, et sic Christus haberet propositum, quia Ioannes testimonium perhibuit de Christo in suo baptismo, secundum illud: Vos misistis ad Ioannem, et testimonium perhibuit veritati: Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de caelo, et mansit super eum: et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Vnde Glossa: Quem confitemini de celo habuisse prophetiam, mihi testimonium perhibuit, et ab illo audistis, in qua potestate haec faciam. Quoniam ergo ut dicitur: Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Dubitatores de lumine remittuntur ad lucernam considerationem. Nam sicut dicitur: Ille erat lucerna ardens et lucens. Et dubitatores de verbo remittuntur ad vocem: Ego vox clamantis in deserto.

Tertio quantum ad Pharisaeorum dolositatem in subterfugiendo, subiungitur: *At illi cogitabant intrinsepe dicentes: Quasi dixerimus de celo, confitendo veritatem, dicit: Quare ergo non credidistis illi?* arguendo, scilicet nostram incredulitatem, qua scilicet viro caelesti credere recusabant, secundum illud: Venit Ioannes neque manducans neque bibens, et dicunt: Dæmonium habet. *Si autem dixerimus ex hominibus, plebs vniuersa lapidabit nos,* abhorrendo mendacium. Nam blasphemum lapidandi erant, secundum legem. Educ blasphemum extra castra, et ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, et lapidet eum populus vniuersus. *Certi sunt enim Ioannem prophetam esse,* propter euidentissimam sanctitatem, ob quam de Ioanne dicitur: *Quid existis videre? prophetam? etiam dico vobis et plusquam prophetam.*

Vnde supra: Existimante autem populo de Ioanne, ne forte ipse esset Christus: Respondit Ioannes dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos, venit autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. Et quia odium veritatis ex vna parte virgebat, et ex alia timor lapidationis, ideo praetendunt ignorantiam responsionis, cum subditur: *Et responderunt se nescire unde esset.* Glossa: Timentes lapidationem, sed magis timentes veritatis confessionem. Huius autem confessio ignorantiae superba erat et dolosa, quia tales dicebant contra conscientiam, ut vitarent redargutionem apertam. Vnde Chrysostomus: Mendacia et si non habent quem decipiant, tamen ipsa sibi mentiuntur. Mentita est iniquitas sibi. Et iterum: Filii alieni menti sunt mihi. Et ideo Ioannes: Si dixeris, quia non scio eum, ero similis vobis, mendax.

Tertio quantum ad Christi veracitatem in refellendo, subiungit: *Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate haec facio.* Quia cum veritatem denegant digni sunt, ut eis a veritate notitia, veritas denegetur, secundum illud: Sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum. Et nota quod Dominus eis veritatem occultauit duplici de causa. Vnde Glossa: Propter duas causas veritas querentibus est abscondenda: Vel quia minus capaces sunt ad audiendum. Vnde dicitur: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Vel quia ex odio vel contemptu quaerunt.

Vnde dicitur: Nolite dare sanctum canibus, hinc

Chrysostomus dicit: Quia ipse dixit, nolite sanctum dare canibus: non dicebat, ne ipse transgredereetur praecipuum, quod posuit, et non praeteribat. Informantur ergo ex hoc ad celanda mysteria sacra maleuolis. Secretum meum mihi, secretum meum michi. Et ad occultandum nostram excellentiam dicitur: Laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua.

Capitulum autem dicitur ad plebem, et cetera. Postquam repulit Pharisaeorum calumniam, hic consequenter tangit, et arguit occultam ipsorum perfidiam per parabolam ad plebem propositam. In hac autem parabola, tria insinuantur. Primum est benignitas liberalitatis diuinae. Secundum est malignitas peruersitatis Iudaicae, ibi: *Et in tempore missi, et cetera.* Tertium est, seueritas vltionis iudiciariae. De qua ibi: *Quid ergo faciet illis Dominus vinea, et cetera.* Benignitatem autem liberalitatis diuinam circa synagogam, ostendit tripliciter, scilicet in inuitando synagogam ad sui culturam: in dando debitam custodiam: et in committendo libertatem voluntariam. Primo ergo quantum ad parabolicam expressionem vocationis synagogae ad diuinam culturam, dicitur: *Capitulum autem dicitur ad plebem parabolam hanc. Quia scilicet maiores non erant digni audire. Homo quidam plantauit vineam.* Per hominem istum Deus intelligitur, ad cuius imaginem homo est formatus. Faciamus hominem ad imaginem, et cetera. Vineam autem ista est synagoga. Vineam Domini exercituum, domus Israel est. Hanc vineam Dominus plantauit, quando in Patriarchis eos ad culturam suam elegit et vocauit. Propter quod Hieremias: Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum. De istius vineae plantatione, Isaias: Vineam factam est dilecto meo, in cornu filio olei: Et sepiuit eam, et lapides elegit ex ea, et plantauit vineam electam, et edificauit turrim in medio eius. Per sepe autem vineae intelligitur angelorum custodia. Angelis suis mandauit de te, ut custodiant, et cetera. Per lapides electos intelligitur Patriarcharum stabilitas. Vnde in duodecim lapidibus rationabiliter erant nomina duodecim filiorum Israel. Per turrim autem sacra Scriptura. Sicut turris Dauid collum tuum, quae edificata est cum propugnaculis. Secundo quantum ad debitam custodiam datam, subdit: *Et locauit eam colonis.* Per colonos intelliguntur duces et proceres synagogae. Glossa: Coloni sunt operarij qui ad colendam vineam hora prima, tertia, sexta, et nona sunt conducti, secundum illud: Simile est regnum caelorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Et de ijs in Canticis: Vineam fuit pacifico, in ea quae habet populos tradidit eam custodibus. Ideo autem dicitur locasse, quia exigit pensionem. Vnde dicitur: Vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vineam mea coram me est. Mille tui pacifice, et ducenti his qui custodiunt fructus eius. Huius coloni in Ecclesia, quae vinea Domini est, sunt Episcopi et sacerdotes. Vnde dicitur: Ego plantavi, Apollo rigauit. De hoc dicit Chrysostomus: Coloni sunt sacerdotes qui curam populi susceperunt, vel ad magnam gloriam, vel ad magnum periculum: ad gloriam, si diligenter: ad periculum, si negligenter egerint. Hanc ergo coloniam debent isti coloni diligentissime exercere: quia ad hoc constituti sunt: propter quod Chrysostomus: Sacerdos non tantum placet Deo propter suam iustitiam, quantum pro populi sanctitate, quia sua iustitia vna est, populi autem multiplex. Valde ergo timendum est illud: Per agrum hominis pigri transiit, et per vineam viri stulti: et ecce, totum repleuerant vrticæ, id est, peccata luxuriae, et operuerunt superficiem eius spinæ, id est, peccata auaritia. Et ideo Augustinus: Vbi estis o boni agricolæ? Quid agitis? quare vacatis? videtis quomodo ista plena sit terra, hinc spinæ, hinc tribuli, hinc foenum

foenum surgit. Spinæ incendite, tribulos eradicare, A femina bona spargite. Tertio quantum ad libertatem voluntariam vnicuique concessam, subiungitur: *Et ipse peregre fuit multis temporibus.* Beda: Peregre fuit qui vbi que praesens est, quia imitatoribus liberum arbitrium operandi reliquit: Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilij sui. Sequitur: Apposui tibi aquam et ignem, ad quod volueris extendere manum tuam. Ante hominem vita et mors. Bonum et malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Dicitur autem peregre esse diebus multis: quia magnam habet patientiam in expectando ad penitentiam. Vnde Ambrosius: Longo tempore absuit, ne praepropera videretur exactio. Et ideo quo indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior peruersitas. Vnde dicitur: Ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Et: Patienter agit propter nos, nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reuerti.

Et in tempore missi, et cetera. Postquam descripsit benignitatem liberalitatis diuinam, hic describit malignitatem peruersitatis iudaicae. Describitur autem peruersitas malignitatis Iudaeorum dupliciter. Primo, scilicet ante Christi aduentum: secundo post Christi aduentum, ibi: *Dixit autem Dominus vinea: Quid faciam, et cetera.* Ante Christi aduentum describitur tripliciter scilicet respectu legislatoris, respectu regalis potestatis, et respectu cunei prophetalis. Et secundum tria per quae populus ille manducari poterat ad iustitiam, scilicet per legem psalmodiam, et prophetiam, secundum altitudinem potestatis et certitudinem veritatis. Primo quantum ad peruersitatem Iudaicae gentis, respectu legislatoris Moyse, dicitur: *Et in tempore missi ad cultores seruum, ut de fructu vinea darent illi.* Glossa: Primus seruus qui mittitur, est Moyses legislator qui per quadraginta annos fructum legis, quam dederat, a cultoribus inquirerebat: Misit Moysen seruum suum Aaron quem elegit ipsum. De hac missione dicitur: Veni, mittam te ad Pharaonem ut educais populum meum filios Israel de Aegypto: sed quia hunc seruum Iudaeorum peruersitas non acceptauit, ideo subditur: *Qui casum dimiserunt eum inanem.* Glossa: Casum dimittunt, et inanem, quia irritauerunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini. Et iterum: Vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Vnde in Deuteronomio: Ego scio contentionem tuam, et ceruicem tuam durissimam. Adhuc viuente me, et ingrediente vobis iustis, semper contentiose estis contra Dominum, quanto magis cum mortuus fuero? Hoc autem fecerunt coloni specialiter, id est proceres synagogae: Ecce Core filius Isaa, et Dathan, et Abiron, et cetera, surrexerunt contra Moysen, alij filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagogae, et qui tempore consilij per nomina vocabantur. Et hos sequebantur minores. Vnde et sequitur post, quod murmuraui omnis multitudo filiorum Israel, sequenti die contra Moysen et Aaron. Cumque oriretur seditio, et tumultus increfceret, Moyses et Aaron fugerunt ad tabernaculum foederis.

Secundo quantum ad peruersitatem respectu regis Dauid praecipui cultoris Dei, subditur: *Et addidit alterum seruum mittere.* Glossa: Alter seruus Dauid propheta qui post Moysen colonos vineae psalmodiae modulamine et citharae dulcedine ad exercitium boni operis inuitauit. Hunc Dominus missi, quando de pascuis elegit eum ad regendum, et pascendum populum suum, secundum quod ipse propheta Dauid dicit in Psalmo: Elegit Dauid seruum suum, et sustulit eum de gregebus ouium. De post factantes accepit eum. Pascere Iacob seruum suum, et Israel hereditatem suam. Vnde dicitur: Haec dices seruo meo Dauid: Ego tui de de pascuis sequentem greges, ut esses rex super populum meum Israel, et fui tecum in omnibus vbicumque ambulasti: feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnum qui sunt in terra, vnde et ei scilicet Dauid dedit sedem regalem in sempiternum. Et dedit prophetiae spiritum, eidem dedit psalmodiae cantum, ut sic inclinaret populum illum durum, et tamen mitigari non potuit duritia Iudaeorum, propter quod addit: *Illi autem hunc quoque cadentes et afficientes contumelia, dimiserunt inanem,* quia contempserunt eius regnum et ducatum. Vnde Glossa: Contumelia affectum dimittunt inanem dicentes: Non est nobis pars in Dauid neque hereditas in filio Isai: Vbi etiam praemittitur qualiter Dauid cum Absalone percuti sunt: Venit nuncius ad Dauid, dicens: Toto corde vniuersus Israel sequitur Absalon: et ait Dauid seruis suis: Surgite, fugiamus, neque erit nobis effugium a facie Absalon. Et post dicitur de contumelijs ei illatis: Ita loquebatur Semei, cum malediceret regi. Egrederet, egrederet vir sanguinum et vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: et ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.

Tertio quantum ad peruersitatem illius populi respectu cunei prophetalis, subiungitur: *Et addidit tertium mittere.* Glossa: Tertius seruus est chorus prophetarum qui populum corripiebant, et mala quae vineae imminuebant, praedicebant. De missione huius serui dicitur: Misit ad vos omnes seruos meos prophetas per diem, confurgens diluculo, et mittens. Et non audierunt me, nec inclinauerunt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam, et peius operati sunt quam patres eorum. Vnde et addit: *qui et illum vulnerantes, eiocerunt.* Nam Isaiam ferauerunt, Hieremiam lapidauerunt, et Ezechielem exerebrauerunt. Ideo Mattheus: Hierusalem, Hierusalem, quae occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt. Et in Actibus dicebat Stephanus Iudaeis: Dura ceruice, et incircumcis cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis: sicut patres vestri, et vos: quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui praenunciabant de aduentu iusti. Nam et ipsi prophetae videntes eius duritiam, et arguebant, et deplorabant. Nam dicitur de vinea: Expectaui, ut faceret vvas, et fecit labruscas. Et: Quo modo conuersa es mihi in prauum vinea aliena? Et: Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est. Subditur: Et euulsa est in ira, in terramque proiecta: et ventus vrens siccauit fructum eius. In hoc autem mira apparet Iudaeorum perfidia, quia omnes isti quos persecuti sunt maxime diligebant eos. Nam Moyses non cessabat orare pro populo: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti. Et paulo inferius: Aut dimitte eis hanc noxam, et cetera. Similiter et Dauid: Deus virtutum conuertere, respice de caelo, et vide, et visita vineam istam. Similiter chorus prophetarum. Vnde Hieremias: Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et auerterem indignationem tuam ab eis. Et ij omnes figuram Christi gesserunt, de quo Isaias: Ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogauit. Dixit autem Dominus vinea, et cetera. Post descriptionem peruersitatis Iudaeorum ante Christi aduentum in personas seruorum, hic describit malignitatem peruersitatis eorumdem post aduentum contra ipsum Dei filium Iesum Christum. Circa cuius descriptionem tria introducuntur, scilicet gratuitum Dei beneficium, Iudaeorum propositum peruersum, et eorumdem factum flagitiosum. Primo quantum ad gratuitum Dei beneficium, praemittit:

2.Reg. 7. b
1.Reg. 16. e
Glos. in huc locum 10. 5.
2.Reg. 20. a
2.Reg. 15. c
2.Reg. 16. b
Glos. in huc locum 10. 5.
Hier. 7. f
Mat. 23. d
Act. 7. f
Isa. 5. a
Hier. 2. e
Ezec. 19. c
Exo. 22. c
Ibid. g
Psal. 79. c
Hier. 18. d
Isa. 53. d
Dicitur

Sup. 19. d
Ioan. 5. f
Ioan. 1. e
Glos. in huc locum 10. 5.
Ioan. 1. a
Ioan. 5. f
Ioan. 1. c
Mat. 11. e
Leuit. 24. e
Mat. 11. b
Sup. 3. d
Glos. interlin. in huc locum 10. 5.
Psal. 26. d
Psal. 17. d
Ioan. 8. g
Rom. 1. d
Glos. in huc locum 10. 5.
Ioan. 16. b
Mat. 7. a

Isa. 24. c
Prou. 27. a
Ambros. li. 9. c. 20. Lucae 10. 5.
Rom. 2. a
2. Pet. 3. b
Gen. 1. d
Isa. 5. b
Hier. 2. e
Isa. 5. a
Psal. 90. c
Exo. 39. c
Cant. 4. a
Glos. in huc locum 10. 5.
Mat. 20. a
Cant. 8. e
Cant. 8. d
1. Cor. 3. a
Chrysost. in opere impf. Mat. c. 21. homil. 40. 10. 2.
Aug. vort. de quinq. haesibus c. 6. 10. 6.

Beda Glos. in huc locum 10. 5.
Eccli. 15. c
Ambros. li. 9. c. 20. Lucae 10. 5.
Rom. 2. a
2. Pet. 3. b
Glos. in huc locum 10. 5.
Psal. 104. c
Exo. 3. c
Glos. in huc locum 10. 5.
Psal. 105. c
Ibid. e
Deut. 31. g
Num. 16. a
Ibid. f
Glos. in huc locum 10. 5.
Psal. 77. g

Dixit autem Dominus vinea: Quid faciam? mittam filium meum dilectum, hoc fuit maximum beneficium, secundum illud: In hoc apparuit charitas Dei in nobis quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum ut vitam per eum. Et: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Hæc autem missio fuit ex occulto, et secretissimo proposito, et consilio Dei. Et quoniam hoc proposuerat, diffinito consilio, ideo dicit: Quid faciam? Propter quod Moyses dicebat: Obsecro Domine, mitte quem miserus es: sed Dominus reservavit eum mittere, tum propter consummationem ordinis, secundum illud: Cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Tum etiam, ut appareret quod per nullum alium poterat subuenire humanæ perfidiæ, et obdurationi. Propter quod addit: Forsitan cum hunc viderint, verebuntur. Forsitan: non notat dubitationem in Deo qui certissime cuncta prævidet: sed arbitrij libertatem ad vtrumque vertibilem. Vnde Glossa: Quod ambigit, idest, verbo dubitationis vitur, non est Dei ignorantia, sed vt reseruetur homini libera voluntas, vnde quod Christum non sunt veriti Iudæi, non fuit defectus ex parte Dei, sed ex parte duritiæ cordis humani: Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei? Qui enim filium Dei non verentur, numquam amicum Deum nec eius nuncium verebuntur: quia dicitur: Pater omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui misit illum.

1. Ioan. 4. b

Ioan. 3. b

Exo. 4. d

Gal. 4. a

Forfitan qd

Glos. interlin. in hunc locū. 10. s.

Isa. 5. d

Ioan. 5. d

Secundo quantum ad propositum peruersum, subdit: Quem cum vidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes: Hic est heres, per coniecturam veritatis, nam certa scientia non cognouerunt, cum non perfidiam, sed per aliqua signa manuductiã ad credendum quod esset Messias in lege promissus, peruenerunt. Ideo non ex ignorantia, sed ex certa malitiã contra ipsum conspirauerunt. Vnde Glossa: Aperte probat Iudæos, non per ignorantiam crucifixisse filium Dei, sed per inuidiam. Intellexerunt enim eum esse hunc, cui dictum est: Postula a me, et ego dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Quod ergo dicitur: Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri, non excludit a Iudæis qualemcumque notitiam, sed notitiam certam: vel dicitur, quo ad minores qui peccauerunt ex ignorantia. Nam maiores hoc fecerunt ex certa malitiã, quia timebant perdere gloriam temporalem, ideo addit: Occidamus illum, vt nostra fiat hereditas, per machinationem peruersitatis: quod dixerunt, non vt hereditatem nouam acquirerent, cum Christus esset summe pauper, sed vt habitam conseruarent. Vnde dicitur: Collegerunt pontifices, et pharisæi consilium, et dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic; omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem. Vnde illud propositum nequam originem traxit ex auaritia, traxit etiam ortum ex inuidiã. Vnde dicitur: Circumueniamus virum iustum. Sequitur: Quia contrarius est operibus nostris, et improperat nobis peccata legis, et diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Et inferius: Morte turpissima condemnemus eum. Hæc cogitauerunt, et errauerunt, excæcauit enim illos malitiã eorum. Et postea: Inuidiã diaboli, mors intravit in orbem terrarum. Huius figura præcessit in Ioseph: Cogitauerunt fratres eius illum occidere. Et mutuo loquebantur: Ecce somniator venit: venite occidamus eum, et mittamus in cisternã veterem: dicemusque: Fera pessima deuorauit eum, et cetera. Ideo Euangelium istud legitur simul cum historia Ioseph imminete passione.

Glos. in hunc locum 10. s.

Psal. 2. b

Act. 3. c

Ioan. 11. f

Sap. 2. e

Ibid. d

Gen. 47. d

A Tertio quantum ad factum flagitiosum, subiungitur: Et eiecit illum extra vineam, occiderunt, idest, extra Hierusalem, quia dicitur: Extra portam Christus passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium eius portantes. Occiderunt eum, vel tradiderunt eum Pilato ad occidendum, et petierunt vt crucifigeretur. Vnde dicitur: Iesum Christum filium Dei tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Sequitur: Petistis virum homicidam donari vobis, auctorem vero vitæ interfecistis, et cetera. Irpletum est illud: De vinea plantata expectaui, vt faceret iudicium, et ecce iniquitas: et iustitiam, et ecce clamor. Clamor scilicet ad Christum occidendum, de quo Marcus: Clamabant, crucifige eum. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum. Vnde ex hac vinea non exiuit vinum, sed fel, secundum illud: De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ. Vna eorum, vna fellis, et botrus amarissimus. Fel draconum, vinum eorum, et venenum aspidum insanabile.

Heb. vlt. b

Act. 4. e

Isa. 5. b

Mar. 15. b

Deut. 32. e

B Quid ergo facies illis Dominus vinea? et cetera. Postquã descripsit parabole benignitatem liberalitatis diuinæ, et peruersitatem malignitatis Iudaicæ, hic iam tertio describit seueritatem vitionis iudiciariæ. Circa quam tria insinuantur, scilicet seueritas vitionis diuinæ, incredulitas rebellionis Iudaicæ, firmitas attestacionis scripturæ. Primo ergo quantum ad seueritatem vitionis diuinæ, dicitur: Quid ergo facies illis Dominus vinea? Hoc querit, non vt dubitans, sed vt excitet ad intelligendum scientiam. Et quantum ad hoc, subdit: Veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam alijs, in quo datur sententia reprobacionis Iudæorum, et electionis gentium. Et hæc sub figura vineæ, et inimicorum, de qua Isaias: Nunc offendam vobis, quid faciam vineam meam: Auferam sepem eius: et erit in direptionem, diruam maceriam eius, et erit in cõcalcationem. Et ponam eam desertam, non potabitur, et non fodietur, et ascendent super eam vepres et spinæ, et nubibus mandando ne pluant super eam imbrem. Hanc reprobacionem plangit psalmographus dicens: Vt quid destruxisti maceriam eius, et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam? Exterminauit eam aper de silua, et singularis ferus depastus est eam. De electione vero gentium dicitur: Cæcitas ex parte contigit in Israel, vt plenitudo gentium intraret. Et de hoc ad Romanos: Vocabo non plebem meam, plebem meam. Sequitur: Et non misericordiam, consecutam, misericordiam consecutam: quod sumptum est de Osæa. Et de hoc Matthæus: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius.

C Quid ergo facies illis Dominus vinea? et cetera. Postquã descripsit parabole benignitatem liberalitatis diuinæ, et peruersitatem malignitatis Iudaicæ, hic iam tertio describit seueritatem vitionis iudiciariæ. Circa quam tria insinuantur, scilicet seueritas vitionis diuinæ, incredulitas rebellionis Iudaicæ, firmitas attestacionis scripturæ. Primo ergo quantum ad seueritatem vitionis diuinæ, dicitur: Quid ergo facies illis Dominus vinea? Hoc querit, non vt dubitans, sed vt excitet ad intelligendum scientiam. Et quantum ad hoc, subdit: Veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam alijs, in quo datur sententia reprobacionis Iudæorum, et electionis gentium. Et hæc sub figura vineæ, et inimicorum, de qua Isaias: Nunc offendam vobis, quid faciam vineam meam: Auferam sepem eius: et erit in direptionem, diruam maceriam eius, et erit in cõcalcationem. Et ponam eam desertam, non potabitur, et non fodietur, et ascendent super eam vepres et spinæ, et nubibus mandando ne pluant super eam imbrem. Hanc reprobacionem plangit psalmographus dicens: Vt quid destruxisti maceriam eius, et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam? Exterminauit eam aper de silua, et singularis ferus depastus est eam. De electione vero gentium dicitur: Cæcitas ex parte contigit in Israel, vt plenitudo gentium intraret. Et de hoc ad Romanos: Vocabo non plebem meam, plebem meam. Sequitur: Et non misericordiam, consecutam, misericordiam consecutam: quod sumptum est de Osæa. Et de hoc Matthæus: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius.

D Secundo quantum ad incredulitatem rebellionis Iudaicæ, subdit: Quo audito, dixerunt illi: Absit, quasi dicant non ita eueniet, vt dixisti. Sed contrarium huius videtur in Matthæo, vbi sic dicitur: Cum venisset Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiūt illi: Malos male perdet, et vineam suam locabit alijs agricolis qui reddent ei fructum temporibus suis. Hic autem dicitur quod contradixerunt, sed hanc apparentem contrarietatem soluit Augustinus in libro de concordia Euangelistarum, vbi dicit sic: Sen. Euag. Intelligimus quosdam respondisse: quod Matthæus lib. 2. c. 70. commemorat: quosdã vero illud quod Lucas. Aliter respondet Chryostomus quod vnum dixerunt corde, Chryso. in scilicet quod Matthæus dicit: Aliud ore, scilicet, opere inq. quod dicit Lucas. Vnde conscientia consona erat diuinæ sententiæ, et parabola, sed lingua contrariã. Vnde Glossa: Contradicunt sententiã, quam contra perfidiam suam dictam cognoscunt: quod enim in mente gerebant, in parabola intelligebat contineri. Et ex hoc mirum Dei apparet iudicium, quod contradicendo volebant latere, et tamen seipfos detegunt.

Mar. 15. b

Deut. 32. e

Isa. 5. a

Psal. 79. e

Rom. 11. d

Rom. 9. e

Osæa 2. d

Mat. 21. d

Mat. 21. d

Aug. de cõ-

sen. Euag.

lib. 2. c. 70.

Chryso. in

Mat. c. 21.

homil. 40.

ro. 2.

Glos. in hunc locum 10. s.

Eccli. 4. d Non contradicis verbo veritatis vilo modo, et de mendacio, et cetera.

Pf. 117. e

Isa. 53. a

Dan. 2. e

Eph. 2. c

Iob 38. a

Isa. 28. d

Eph. 2. d

1. Pet. 2. a

Glos. in hunc locum 10. s.

1. Pet. 2. b

Isa. 8. e

Isa. 30. e

Psal. 1. e

bant, dum veritati seipfos opponebant, contra illud: Non contradicis verbo veritatis vilo modo, et de mendacio, et cetera.

Tertio quantum ad firmitatem attestacionis scripturæ, subiungit: Ille autem respiciens eos, ait: Quid est ergo hoc quod scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Hoc scribitur in Psalmo: Vbi statim additur mira Christi humilitas, qui voluit reprobari. Propter quod admiratur Isaias: Quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendit sicut virgulum coram eo, et sicut radix de terra sitienti. Et nos reputauimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. In hoc etiam ostenditur mira Christi potestas, quod disuncta maxime ad vnitatem reduxit, quasi lapis angularis. Dicitur autem Christus, lapis, propter permanentiam stabilitatis, de qua Daniel: Videbas ita donec abscessus est lapis de monte sine manibus, et percussit statuum, et cetera. Lapis autem qui percussus erat statuum, factus est mons magnus, et impleuit vniuersam terram. Dicitur autem angularis propter virtutem connexionis. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Sequitur: Vt duos condar in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem. De hoc Iob: Vbi eras quando ponebas fundamenta terræ? Et quis posuit mensuras eius? Sequitur: Aut quis dimisit lapidem angularem eius? Hic lapis angularis terræ est lapis vnitatis Ecclesiæ, de quo Isaias: Ecce, ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. Dicitur etiam caput anguli, propter summitates perfectionis. Ipso summo angulari lapide Iesu Christo, in quo omnis edificacio constructa, creuit in templi sanctum in Domino. Ideo Petrus ait: Ad quem accedentes, lapidem viuam, ab hominibus quidem reprobatum. Sequitur: Et ipsi tamquam lapides viuus, et cetera. Imaginandum est ergo Christum tamquam lapis essentialis in toto corpore Ecclesiæ, quod circumferentiæ circuli comparatur, ad quem quidem omnes lineæ deductæ angulum faciunt, et vniuntur in ipso tamquam in puncto, in quo fit osculum linearum crucis, in medio scilicet sui concurrentium in vnum. Est ergo lapis iste stabilis electus, et e contrario est conterens aduersarios, et reprobos. Et ideo subdit: Omnis, qui ceciderit super illum lapidem, conuassabitur, per corruptionem peccati. Super quem autem ceciderit, comminuet illum, per vitionem iudicij futuri. Culpa enim naturam infirmam reddit, sed pœna æterna totaliter conterit, et in puluerem reducit. Vnde Glossa: Qui modo contemnit et iniurijs afficit, nondum penitus interit, sed quasiatur vt non ambulet reclus: cedit autem super eum lapis, quem veniens in iudicio opprimit. Ad hunc ergo lapidem pedem offendunt, qui in ipsum non credunt, vel non imitantur: Vobis honor credentibus, non credentibus autem, lapis quem vero reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, et lapis offensionis et petra scandali his qui offendunt verbo, nec credunt in quo et positi sunt. Et sic factum est Iudæis, secundum illud: Erit vobis in sanctificationem. In lapidem autem offensionis, et petræ scandali, duabus domibus Israel, in laqueum et in ruinam habitantibus Hierusalem. Et offendent ex eis plurimi, et cadent et conterentur, et irretientur, et capientur. Et post: Expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Iacob: Qui ergo scandalizantur, super hunc lapidem cadunt: sed qui condendantur, ab hoc lapide conteruntur, secundum illud: Subito dum non speratur, veniet contritio eius, et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritioe perualida, et non inuenietur de fragmentis eius resta, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. Propter quod non sic impij non sic: sed tamquã puluis quem

A projicit ventus a facie terræ. In hac ergo auctoritate confirmat Dominus intentionem parabola, scilicet quod ipse reprobandus est a Iudæis, electurus gentes, repulsurus Iudæos propter suam perfidiam, et tandem condemnaturus per sententiam diffinitiuam.

Et quærebant principes sacerdotum, et cetera. Post repulsam calumniam, et detectam perfidiam, sequitur hic tertia pars in qua deprehendit adinuentam veritatem. Huius autem veritatis Euangelista primo describit adinventionem fallacem: secundo vero confutationem veracem, ibi: Considerans autem dolum illorum, et cetera. Adinventionem veritatis describit Euangelista quantum ad tria, scilicet quantum ad pharisæorum indignationem maleuolam, insidiationem malignam, et interrogationem malitiosam. Primo ergo quantum ad pharisæorum indignationem maleuolam, dicitur: Et quærebant principes sacerdotum et scribae mittere in illum manus illa hora. Quærebant, inquam, ad ipsum occidendum secundum illud: Nunc autem queritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum. Ex animi ergo indignatione quærebant, sed ob populi formidinem non audebant. Vnde addit: Et timeverunt populum, non Deum. Contra quod dicitur: Qui timet hominem, cito corruet. Populum autem magis timebant quàm Deum, quia plus amabant populi laudem, quàm Christi veritatem: laus enim populi vnebat, sed veritas Christi arguebat. Vnde subditur: Cognouerunt eum quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc. Sic veritas odium faceret, et verificatum est illud: Odio habuerunt corripientem in porta, et loquentem perfecte abominati sunt. In huius figuram dicit Hieremias: Locuti sunt sacerdotes, et prophetae ad principes, et ad omnem populum, dicentes: Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. Isti autem Pharisæi dum volebant occidere Christum impugnando veritatem, auditam ipsam veritatem implebant, secundum illud: Qui habitabant Hierusalem, et principes eius hunc ignorantes, et voces prophetarum quæ per omne sabbatum leguntur, iudicantes impleuerunt, et nullam causam mortis inuenientes in eo, petierunt a Pilato, vt interficerent eum. Cumq. constummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

Ioan. 8. e

Prou. 29. d

Amos. 5. e

Hier. 25. c

Act. 13. d

Prou. 24. b

Iob 36. c

Prou. 12. b

Mar. 11. b

Glos. in hunc locum 10. s.

Sap. 2. e

Indic. 16. a

Ioan. 17. e

Et quærebant principes sacerdotum et scribae mittere in illum manus illa hora. Quærebant, inquam, ad ipsum occidendum secundum illud: Nunc autem queritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum. Ex animi ergo indignatione quærebant, sed ob populi formidinem non audebant. Vnde addit: Et timeverunt populum, non Deum. Contra quod dicitur: Qui timet hominem, cito corruet. Populum autem magis timebant quàm Deum, quia plus amabant populi laudem, quàm Christi veritatem: laus enim populi vnebat, sed veritas Christi arguebat. Vnde subditur: Cognouerunt eum quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc. Sic veritas odium faceret, et verificatum est illud: Odio habuerunt corripientem in porta, et loquentem perfecte abominati sunt. In huius figuram dicit Hieremias: Locuti sunt sacerdotes, et prophetae ad principes, et ad omnem populum, dicentes: Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. Isti autem Pharisæi dum volebant occidere Christum impugnando veritatem, auditam ipsam veritatem implebant, secundum illud: Qui habitabant Hierusalem, et principes eius hunc ignorantes, et voces prophetarum quæ per omne sabbatum leguntur, iudicantes impleuerunt, et nullam causam mortis inuenientes in eo, petierunt a Pilato, vt interficerent eum. Cumq. constummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

Secundo quantum ad insidiationem malignam, subdit: Et obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularunt. contra illud: Ne insidieris, et quæras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius. Insidiæ autem fiunt per simulationes, contra quos Iob: Simulatores, et callidi prouocant iram Dei. Quia dicitur: Simulator ore decipit amicum suum. Et quia simulatio adiunctam habet intentionem peruersam, ideo addit: Vt caperent eum in sermone, vt traderent illum principibus, et potestati præsidis, scilicet Herodis. Vnde dicitur: Mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, et Herodianis: vt eum caperent in verbo. Et hæc fuit magna versutia. Vnde Glossa: Quod præ timore populi per se non possunt, manibus præsidis efficere volunt, ut velut immunes a morte ipsius videantur. Ideo in persona talium dicitur: Circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris, et improperat nobis peccata, et diffamat in nos peccata disciplinæ. Vnde et in figuram huius dixerunt Philisthijm ad Dalidam: Decipe eum, et disce ab illo in quo habeat tantam fortitudinem, et quo modo eum superare valeamus.

Tertio quantum ad interrogationem malitiosam, subiungit: Et interrogauerunt eum dicentes: Magister, scimus, quia recte dicis, et doces. Quantum ad verbum, verum quidem dicunt: quia dicitur: Sermo tuus, veritas est. Hoc ipsi dicebant blandiendo, vt extorquerent secretum cordis ab ipso. Vnde Chryostomus: Hæc

Hæc

Chryso. in opere impf. Hæc est prima hypocritarum prudentia, ficta laudatio, sicut qui tantum non potest viribus subiugare, mollibus manibus fricat ceruicem eius: vt blandiendū comprehendat. De talibus dicitur: Vir iniquus lacrat amicum suum, et ducit eum per viam non bonam. Et: Qui benedicit proximo voce grandi, de nocte confurgens maledicenti similis erit, et non accipit personam, quantum ad animum. Hoc verum fuit, secundum illud: In veritate comperio, quia non est personarum acceptor Deus. Et: Deus magnus et potens et terribilis, qui personam non accipit, nec munerat, sed viam Dei in veritate docet, quantum ad exemplum. Propter quod ipse dicebat: Ego sum via, et veritas, et vita. Vel, recte dicit, quo ad veritatem vitæ: personam non accipit: quò ad veritatem iustitiæ: sed viam Dei in veritate docet, quò ad veritatem doctrinæ. In quo laudant Christum laude vera, sed fallaci corde: et hoc patet ex ipsorum versuta interrogatione, cum subditur: Licet nobis tributum dare Cæsari, an non? secundum diuinæ legis decretum. In quo quæstionem dolosam proponunt, quia vtrovis dato ipsum ad inconueniens deducere intendunt. Nam aut diceret quòd sic, et ita videretur dicere contra legem, et contra populum Iudæorum, et opinionem communem. Aut diceret quòd non, et tunc traderent eum principatui, sicut Cæsari rebellem: et totius imperij hostem. Vnde Glossa: Pharisei, qui de iustitia sibi applaudebant, qui decimas et primitiua Deo dabant, tributa homini soluenda negabant. Et hinc est quòd Christo blandiebantur, vt ex ore Christi extorquerent hoc documentum, vt sic possent dicere illud: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari. Considerans autem dolum illorum, et cetera. Postquam descripsit versutiæ adinventionem fallacæ, hic secundo describit confutationem veracem: circa quam tria introducuntur, scilicet circumspecta consideratio sapientiæ respondētis, verax dissolutio propositæ quæstionis, et euidentis confutatio astutiæ versipellis. Primo ergo quantum ad circumspectam considerationem sapientiæ respondētis, dicitur: Considerans autem dolum illorum, in animo. Vnde Hieronymus: Prima virtus respondētis est interrogantium mentes recognoscere. In his mentibus ipsa sapientia videbat dolum. Vnde dicitur: Sapientiam non vincit malitia. Et: Omne cor intelligit ab illo, et vias illius quis intelligit? Quia viuus est sermo Dei et efficax. Sequitur: Et discretor cogitationum et intentionū cordis. Ideo iste sermo, dixit ad eos. Quid me tentatis? scilicet in verbo secundum illud: Ex multa loquela tentabit te, et subridens interrogabit te de absconditis tuis. In persona horum dicitur: Tentemus quæ ventura sunt illi, et sciemus, quæ erunt nouissima illius. Et quia cautela tentationis reuincitur per manifestationem veritatis, ideo subditur: Ostendite mihi denarium: Cuius habet imaginem et superscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris, scilicet in exteriori signo. Hoc Dominus non quærit, quia dubitet, sed vt ex eorum responsione ipsos conuincat. Vel ideo quærit imaginem et superscriptionem denarij, vt ex ipsa forma, et figura, et qualitate rei ostendat, manare debere iudicium æquitatis. Vel ideo hoc requirit, vt ostendat quòd vnusquisque iudicandus est secundum superscriptionem quam superscriptam habet imagini mentis suæ. Nam per denarium intelligitur homo: quia denarius est de materia terrestri, scilicet de metallo, et homo de limo. Formauit Deus hominem de limo terræ. Et ipse decimus est post nouenarium angelorum, et per drachmam decimam designatus est. Aut quæ mulier habens, et cetera. Per imaginem denarij intelligitur Trinitas personarum de qua dicitur: Deus creauit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum. Et: Faciamus hominem ad imaginem, et cetera. Per superscriptio-

nem intelligitur qualitas morum, et hæc est duplex, vna diuina, alia mundana. Diuina est per lumen gratiæ et iustitiæ. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Mundana autem quæ est Cæsaris per appetitum cupiditatis et auaritiæ, de hac Ambrosius: Imago Cæsaris non reperitur nisi in mari: ibi dracones. In quo tangitur illud quod legitur: Vbi Christus misit Petrum ad mare: et inuenit piscem, et in pisce staterem quem Cæsari solueret. In quo intelligitur quòd superscriptio strenuitatis non est nisi in mundanis mentibus: in quibus pro cupiditatibus varijs est procella, et impetus tempestatis. Secundo quantum ad veracem dissolutionem propositæ quæstionis, subdit: Et ait illis: Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari. In quo manifeste iustam dat responsonem. Est enim actus iustitiæ reddere vnicuique quod suum est. Si ergo res est eius cuius habet superscriptionem, cum temporalia superscriptionem Cæsaris habeant: non est contra Deum, si terrenis principibus persoluantur. Ideo ad Romanos dicitur: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal. Subditur: Nemini quidquam debeatis: nisi vt inuicem diligatis. Et quia non sufficiens iustitia est, nisi suum vnicuique reddatur, ideo addit: Et quæ sunt Dei, Deo. Glossa: Sicut Cæsari exigi impressionem imaginis suæ, sic et Deus animam lumine vultus sui insignit. Propter quod dicitur: Sicut portauimus imaginem terreni, portemus et imaginem celestis. Et nota quòd prius præmittit, vt reddantur quæ sunt mundi, quia sicut dicitur: Non prius quod spirituale est, sed quod animale: deinde quod spirituale. Prius enim deponendum est pondus quàm quis erigatur sursum. Vnde Glossa: Si non vis esse obnoxius Cæsari, noli habere quæ sunt mundi. Et si habeas diuitias, obnoxius es Cæsari. Si vis terreno regi nihil debere, omnia tua relinque, Christum sequere. Vnde et bene prius quæ sunt Cæsaris reddenda decreuit, quia non potest quis esse Domini, nisi prius renunciet mundo. Omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Dei autem sunt anima et corpus, quia ipse corpus, et animam formauit: corpus de limo terræ, animam de nihilo. Et ideo vtrumque debet reddi et offerri Deo, quod designatur in illa vidua, quæ misit duo æra minuta in gazophylacium Domini. Et ideo ad Romanos: Vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri. Vnde hoc verbo clauditur sententia totius iustitiæ perfectæ. Tertio quantum ad euidentem considerationem astutiæ versipellis, subiungit: Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, per apparentem contradictionem. Nec mirum, quia dicitur: Tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me, et cetera. Vnde Iob: Si repente interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere ei potest, cur ita facis? Et ideo qui cum Christo contendunt, necessario confunduntur, propter quod subdit: Et mirari in responso eius tacuerunt, per euidentem confusionem. Vnde Glossa: Qui credere debuerunt, mirantur quòd non habent locum tentandi. Vnde Chrysoströmus: Malitia confunditur aliquando, corrigitur autem numquam, sicut qui vult claudere aquæ currentis meatum, aliunde semitam rumpit, ita et malitia. Vnde non tacebant ex prudentia, sicut dicitur: Est tacens, qui inuenit sapiens. Et Homo sapiens tacebit vsque ad tempus. Nec ex reuerentia, sicut ille de quo dicitur: Audi tacens, et pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Nec ex patientia, sicut illud Isaiæ: Tacui, semper siliui, patiens fui. Nec ex pace intrinseca. Sedebit solitarius, et tacebit. Sed ex confusione aperta, sicut illi quibus Dominus quæsi-

Sap. 7. d
Eccli. 16. c
Heb. 4. e
Eccli. 13. b
Sap. 2. e
Gen. 2. a
Sup. 15. b
Eccli. 17. a
Gen. 1. c

Psal. 4. b
Amb. lib. 9. in cap. 20.
Luca 10. 3.
Mat. 17. d
Iustitiæ actus quid.
Rom. 13. b
Glossa in hunc locum 10. 5.
1. Cor. 15. f
1. Cor. 15. f
Glossa in hunc locum 10. 5.
Sup. 14. g
Inf. 21. a
Rom. 12. a
Rom. 9. d
Iob 9. b
Glossa interlin. in hunc locum 10. 5.
Chryso. in opere impf. Mat. c. 22. homil. 42. 10. 2.
Eccli. 20. a
Eccli. 32. b
Isa. 42. c
Thre. 3. c

Mar. 3. a quæsiuit: Licet Sabbatis benefacere an male? animam saluam facere, an perdere? At illi tacebant. Et: Impij in tenebris conticescent, et cetera. *1. Reg. 2. b* Accesserunt autem quidam, et cetera. Postquam confutauit infidelitatem errantium ex malitia, hic secundo confutat incredulitatem errantium ex ignorantia, et habet hæc pars partes duas. In prima confutat errorem circa resurrectionem, in secunda vero circa incarnationem, ibi: Dixit autem ad illos, et cetera. In describendo autem confutationem erroris Sadducæorum de finali resurrectione, procedit hoc ordine. Primo namque præmittit quæstionem erroneam. Secundo adiungit responsonem veridicam, ibi: Et ait illis Iesus: Filij hominum, et cetera. Circa quæstionem erroneam introducuntur Sadducæi ut negantes verum, vt allegantes præceptum, ut proponentes casum, vt interrogantes dubium, per quod præcipitabantur in errorem prædictum. Primo ergo quantum ad errorem Sadducæorum negantium verum dicitur: Accesserunt autem quidam Sadducæorum qui negant esse resurrectionem, et per consequens destruebant fundamentum diuinæ culturæ. Vnde Chrysoströmus: In omni re aut actu agendi virtus, spes est præstij futuri, vt qui arat, arat vt metat: et qui pugnat, pugnat, vt vincat. Et post: Tolle ergo spem resurrectionis, et soluta est tota obseruantia pietatis: Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Et si omnino mortui non resurgunt, vt quid et baptizantur pro illis? vt quid et nos periclitamur omni hora? Resurrectionem autem negabant Sadducæi, tum propter animarum mortalitatem, quam credebant. Vnde Glossa: Sadducæi credebant animas interire cum corpore. Tum etiam propter corporum irreparabilitatem. Et pro eis videtur esse quod dicitur in Psalmo: Exibit spiritus eius et reuertetur in terram, et cetera. Item: Sepulchra eorum domus illorum in æternum. Et Iob: Homo cum dormierit non resurgit donec atteratur calum, et cetera. Sed hic non dicunt resurrectionem non esse futuram, sed potius vsque ad finem iudicij differendam. Nam quòd spiritus sint immortales, hoc probat ipsorum intellectus, appetitus, et actus virtuosus. Quod vero corpora reparantur: hoc manifestat simul diuina iustitia, diuina clementia, et diuina potentia. Vnde contra tales dicitur: Sed dicit aliquis: Quo modo resurgunt mortui? quali autem corpore venient? Insipientes tu: quod feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quod feminas? non corpus quod futurum est, feminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut aliuscuius ceterorum. Deus enim dat illi corpus sicut vult, et vnicuique feminam proprium corpus. Et post: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc, induere immortalitatem. Secundo quantum ad inquisitionem Sadducæorum allegantium præceptum, subditur: Et interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis, scriptura, scilicet authentica, et iusta, secundum illud: Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarum. Vnde dicitur: Postquam scripsit Moyses verba legis huius in volumine, atque compleuit, præcepit Leuitis qui portabant arcam fœderis Domini, dicens: Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ, et cetera. Quidquid ergo Moyses scripsit, authenticum est: et ideo scripturam eius tamquam authenticam proponunt, propter quod subdunt: Si frater alicuius mortuus fuerit, habens uxorem, et hic sine liberis fuerit, vt accipiat eam frater eius uxorem, et suscite semen fratri suo. Hoc describitur in Deuteronomio: Quando habitauerunt fratres simul, et vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, et suscitabit semen fratris sui, et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Israel. Litteralis autem ratio huius erat, ad fouendam charitatem inter propinquos, et refrinandam cupiditatem, et seruandam fidelitatem. Secundum autem spirituale intelligentiæ frater noster est Christus: Quis mihi det te fratrem meum, si nomen tuum fratribus meis, vxor eius est Ecclesia: Venerunt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit se. Hic mortuus est ante fidelium multitudinem qui sunt filij Dei: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, et cetera. Ipsa enim fidelium multitudo per mortem Christi congregata est, vt dicitur in Ioanne: Iesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente: sed vt filios Dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Postquam ergo Christus passus est, ipsius vxorem accepit qui gerit Ecclesiæ curam, non vt generet filios carnales Christo, sed spirituales, sicut Paulus dicit: In Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. Et hos non nomine proprio, sed fratris debet appellare: quia non in nomine suo, sed Christi debet eos baptizare, secundum illud: Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Ei autem qui hoc negligit implere, imponi debet pœna, secundum illud: Si respondērit, nolo eam vxorem accipere: accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calcamentum dē pede eius, spuetq. in faciem illius et dicit: Sic fiet homini qui non edificat domum fratris sui: quia ei qui non vult semen Christi suscitare, debet auferri auctoritas prædicandi, quæ intelligitur per ablationem calcamenti, secundum illud: Calceati pedes in præparationem Euangelij pacis. Propter quod dicitur: Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis, et abscesso veretro, Ecclesiam Domini. Diuersum autem dicitur de viris sanctis: Cum semine eorum permanet bona hereditas, et nepotum ipsorum semen, et cetera. Tertio quantum ad allegationem ipsorum introducentium casum, subditur: Septem ergo fratres erant, et primus accepit uxorem, et mortuus est sine filijs. Et sequens accepit illam, et ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam. Similiter et omnes septem: et non reliquerunt semen et mortui sunt. Nouissime omnium, mortua est et mulier. Potuit esse quòd hoc fingerent tamquam mendaces. Vnde Glossa: Qui resurrectionem corporum non credunt, et animas putant interire cum corpore, turpitudinem fabulæ confingunt. Talibus fabulis vacare solent Iudæi. Propter quod dicitur: Rogauit te vt remaneres Ephesi, vt denunciare quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, et genealogijs interminatis: quæ quæstiones præstant magis, quàm ædificationem Dei, quæ est in fide. Vel potuit esse, quòd hoc fuit ad litteram, et introducatur hic, secundum diuinæ ordinationis spiritum, propter figuram. Nam spiritualiter per istos septem qui mortui sunt sine liberis, intelligitur vniuersitas reproborum qui nullum fructum reliquerunt. Vnde Glossa: Hi septem omnes reprobi sunt qui tota hac vita, quæ septem diebus est, steriles a bono opere sunt. Hi possunt intelligi per septem viros Saræ, de quibus dicitur quòd interfecti fuerunt a dæmonio nomine Asmodæo, quia dicitur: Ab iniquo thoro semen exterminabitur. Vel per septem viros intelliguntur septem capitalia vitia, quibus peccator seruit: de quibus Lucas: Assumit septem alios spiritus secum nequiores se. Vel quinque sensus, et duplex consideratio rationis qui intelliguntur per mulierem, et quinque viros eius, de quibus dicitur: Voca virum tuum. Qui enim subiicit sensibus carnis, fructum non parit: Paut enim sterilem, et quæ non parit, et viduæ bene non fecit. Quia sicut dicitur: Qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem. Et: Mundus transit, et concupiscentia eius.

Cant. 8. a
Psal. 21. c
Apo. 19. b
Ioan. 1. b
Ioan. 11. f
1. Cor. 4. d
1. Cor. 1. b
Deut. 25. e
Eph. 6. e
Deut. 23. a
Eccli. 44. b
Glossa in hunc locum 10. 5.
1. Tim. 1. a
Glossa in hunc locum 10. 5.
Tob. 3. b
Sap. 3. d
Sup. 11. d
Ioan. 4. c
Iob 24. d
Gal. 6. b
1. Ioan. 2. c

Quarto quantum ad cauillationem Sadduceorū interrogantium dubium, subditur: *In resurrectione ergo, cuius eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem: quasi dicerent: Non magis est vnus, quam alterius. Ergo aut habebunt omnes, aut nullus. Si ergo vtrumque, inconueniens: contra legem est, ponere resurrectionem. Ex quo apparet quod illi errabant circa resurrectionem propter carnalem intellectum spiritualis scripturæ, et spiritualis gloriæ. Vnde carnalis intelligentia necat, dum spiritualis deprauat scripturas, propter quod dicitur: Littera occidit, spiritus autem uiuificat. Ideo Ioannes: Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Propter quod dicitur: Hoc autem dico fratres: quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit qui carnaliter sapiunt. Et tales hi Sadducei erant qui non intelligentes nobilitatem spiritus rationalis, nec intellectum scripturæ spiritualis, nec potestatem Dei omnipotentis, non putabant resurrectionem futuram. Ideo dicitur: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei.*

1. Cor. 3. b
Ioan. 6. g
1. Cor. 15. f

Mat. 22. c

Et ait illis Iesus, et cetera. Post inquisitionem erroneam, subiungit hic repositionem veridicam: circa quam introducuntur quattuor, scilicet veritatis assertio, assertionis ratio, rationis confirmatio, et confirmationis laudatio. Primo quantum ad veritatis assertionem, dicitur:

Tob. 3. b

Et ait illis Iesus: Filij huius sæculi nubunt, et traduntur ad nuptias, propter habendam successionem, sicut dicitur: Tu Domine scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum. Et hoc matrimonium licet, posset esse virorum spiritualium, non est tamen nisi in carne viuientium. Vnde, filij sæculi, non sonat in vitium. Alij vero nubunt propter solam libidinis delectationis expletionem, de quibus in Genesi: Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Et supra: Vxorem duxi, et ideo non possum venire. Et tunc, filij sæculi, sonat in vitium, sicut et supra: Filij huius sæculi, prudentiores filijs lucis, et cetera. Et iij sunt filij ancillæ cum filio liberæ. Sed neutrum horum erit in resurrectionibus, nec successio, nec carnalis delectatio, ideo subdit: Illi vero qui digni habebuntur sæculo illo et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores, neque nubent quantum ad feminas, neque ducent, quantum ad viros. Dignos resurrectione, vocat iustos. Loquitur hic specialiter de resurrectione mortuorum iustorum qui non tantum resurgent, verumetiam immutabuntur, secundum illud: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Sequitur: Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur. Licet ergo mali resurgant cum bonis, sicut dicitur: Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Tamen de bonis specialiter loquitur, qui erunt eleuati supra tēpus et temporales motus, ac per hoc et supra coniugium et omnem carnalem actum.

Gen. 6. a

Sup. 14. d

Sup. 16. c

1. Cor. 15. g

Ioan. 5. e

Beda Glos. sa in hunc locum 10. s.

1. Cor. 15. f

Secundo quantum ad assertionis rationem, subdit: *Neque enim ultra mori poterunt. Ex quo sequitur quod uxores non habebunt. Vnde Beda: Quia connubia propter filios, filij propter successionem, successio propter mortem. Vbi ergo mors non est, neque connubia. Sed per hoc videtur quod ante peccatum connubia non fuissent. Est autem responsio ad hoc quod licet non esset mors ex necessitate, sicut nec erat, tamen ex possibilitate, quia primi parentes habebant corpus animale: sed post resurrectionem erit corpus spirituale, secundum illud: Seminatur in ignobilitate, surgit in gloria. Seminatur*

A in infirmitate, surgit in virtute. Seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale. Ideo subdit: *Æquales enim Angeli sunt, et filij sunt Dei, cum sint filij resurrectionis, id est, sicut Angeli sunt immortales, incorporeales, supra tempus et variationes motuum temporalium. Sicerunt boni: quia post resurrectionem tunc erimus æquales angelis secundum gloriæ dignitatem, propter quod dicitur: Mensura hominis, quæ est Angeli. Nec mirum, quia tunc erimus Deo per gloriam assimilati, secundum illud: Nunc filij Dei sumus, et nondū apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Vnde Rabanus: Sunt sicut Angeli Dei in cælis qui gloria resurrectionis in nouari absque vilo mortis metu, absque vlla labe corruptionis, absque vilo terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur. Ad quam necessè est angelicæ dignitatis æqualitatem qui quis ascendere desiderat, minimis fratribus pie agendo condescendat. Et hoc recte dicit. Quia non potest Angelis esse in gloria similis, qui non vult in ministerio assimilari.*

Apo. 21. e
1. Ioan. 3. a

Tertio quantum ad resurrectionis affirmationem subiungitur. *Quia vero resurgant mortui, et Moyses ostendit secus rubum, id est, verbum Domini quod dicit Moysi de medio rubi. Et ait: Ego sum Deus Abraam, Deus Isaac, et Deus Iacob. Ex hoc vult Dominus inferre resurrectionem futuram, cum addit: Sicut dicit Dominum, Deum Abraam, et Deum Isaac, et Deum Iacob. Deus autem non est mortuorum, sed viuorum. Omnes enim viuunt ei. Ex quo sequitur quod viuunt ei vel actu vel potentia. Sed omnes isti erant mortui actualiter, ergo viuabant Deo quantum ad posse et dispositionem. Necessè est ergo futuram ponere resurrectionem. Sunt autem multa testimonia in veteri testamento, per quæ approbari potest resurrectio mortuorum: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent. Et: Ossa arida audite Verbum Domini, et cetera. Item: Multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt. Item: Scio quod Redemptor meus viuunt, et in nouissimo die de terra surrecturus sum. Item: Post duos dies uiuificabit nos, in die tertia suscitabit nos. Item: Confurgant et ascendant gentes in vallem Iosaphat, et cetera. Item: Ipse spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam. Sed Dominus nullum horum septem testium introduxit, quia Sadducei, quibus respondebat, solum penathecum recipiebant. Vnde Glossa: Poterat apertiora de resurrectione dare testimonia prophetarū: sed prophetas Sadducei non recipiunt. Vel ideo, quia per hoc probat vitam animarum post mortem, quam Sadducei negabant, et hæc erat radix sui erroris. Vel ideo, quia in istius verbi allegatione clauditur simul mysterium Trinitatis, in trina Dei iteratione. Mysterium triplicis virtutis, scilicet fidei, spei, et charitatis, in tribus patribus prædictis. Et mysterium incarnationis in rubo ardenti, et etiam mysterium passionis. Et in tota auctoritate mysterium resurrectionis, et ita quasi totum mysterium fidei Christianæ. Quia omnis mysterium, figurarum, et verborum varietas consummata est in verbo incarnato, secundum illud: Consummationem et abbreviationem audiui, et cetera. Et: Multifariam, et cetera.*

Exo. 3. b

Isa. 26. d
Eze. 37. a
Dan. 12. a
Iob 19. d

Osee 6. a
Iocel 3. c
2. Mach. 7. e

Glos. interlin. in hunc locum 10. s.

Isa. 28. f
Heb. 1. a

Mat. 22. d

Act. 23. b

Quarto quantum ad confirmationis collaudationem, adiungit: *Respondentes autem quidam scribarum dixerunt ei: Magister, bene dixisti. Hoc commendabat scribæ, quia erant de secta pharisæorum qui dicunt resurrectionem esse. Vnde dicitur quod pharisæi audientes quod silentium imposuisset Sadduceis, conuenerunt in vnū, quia ex hoc applaudebāt ei. De hoc enim erat contentio inter Sadduceos, et Phariseos. Vnde dicit: Sciēs Paulus, quia vna pars esset Sadduceorū, et altera pharisæorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum: de spe et resurrectio*

Glos. in hunc locum 10. s.

Iob 9. b

Psal. 63. b

Dixit autem ad illos, quo modo, et cetera. Postquam

Psal. 131. c

2. Reg. 7. c

Sup. 1. d

Mat. 21. a

2. Tim. 2. b

Act. 2. e

Pf. 109. a

Dicere qd.

Iob 33. b

Ioan. 1. a

Psal. 2. a

ne mortuorum ego iudicor. Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Phariseos, et Sadduceos, et soluta est multitudo. Sadducei autem dicunt non esse resurrectionem mortuorum, neque angelum, neque spiritum. Pharisei autem vtraque consentunt. Quoniam ergo vtroque confuderat, ideo vtrique tacebant. Vnde subditur: Et amplius non audebat eum quidquam interrogare, studio addiscendi, sed vincendi, et superandi. Vnde Glossa: Confutati in sermonibus non amplius interrogant, sed aperte comprehensum Romanæ potestati tradunt. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse superari, sed difficile quiescere. Ideo non audebant interrogare eum: quia videbant aliquid diuinum in se habere, cum quo disputare tutum non est. Quantum sum ego, vt respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Verificatum est ergo in ijs illud: Defecerunt scrutantes scrutatio. Accedet homo ad cor altum: et exaltabitur Deus.

Dixit autem ad illos, quo modo, et cetera. Postquam confutauit errantes circa mysterium resurrectionis, hic confutat errantes circa mysterium incarnationis: qui scilicet non credunt Christum esse verum hominem, et Deum. Facit autem hoc Christus querēdo, et introducendo questionem, quam impossibile est dispicere, nisi credatur et intelligatur Christus duplicis esse nature. In hac ergo questione Christus magister fidei, proponit ipsius Christi generationem carnalem a Iudæis communiter creditam: secundo assumit generationem æternalem a propheta prædicatam: et concludit apparentem vtriusque controuersiam. Primo ergo quantum ad generationem Christi carnalem communiter creditam, dicitur:

Dixit autem ad illos: Quo modo dicunt Christum, filium esse Dauid? Hoc communiter dicunt Iudæi omnes, et etiam omnes viri Christiani. Nam ipsi Dauid facta est de Christo repropmissio, sicut in Psalmo dicitur: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et: Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum eius, et stabiliam thronum regni eius vsque in sempiternum. Hoc non potest dici nisi de Christo, Angelo attestante super illud: Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, et regnabit in domo Iacob in æternum. Ideo recte clamabant turbæ, dicentes: Osanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini. Et hoc Apostolus prædicabat, secundum illud: Memor esto Domini Iesum Christum resurrexisse a mortuis ex femine Dauid, secundum euangelium meum. Et in Actibus dixit Petrus: Propheta igitur cum esset Dauid, et sciret quia iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius sedere super sedem eius prouidens locutus est de resurrectione.

Secundo quantum ad generationem æternalem a propheta prædicatam, subdit: *Et ipse Dauid dicit in Libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Hoc absque dubio Dauid de verbo ad verbum dicit in Psalmo, qui est de duabus naturis Christi excellentissime et profundissime tractans. Constat enim quod illud intelligitur de Christo. Nam nulli dedit Deus regnum supremum, sacerdotium æternum, et iudicium vniuersorum, nisi Christo. Et hoc totum in illo Psalmo describitur. Oportet ergo quod versus iste de Christo intelligatur, in quo exprimit ipse Dauid Spiritu sancto afflatus filij æternæ generationem, in hoc quod dicit: Dixit Dominus Domino meo. Dicere enim nihil aliud est, quam verbum mente cōcipere. Quod quidem dicere, non potuit esse in Deo, nisi ab æterno. Quia sicut dicitur: Semel loquitur Deus, et secundo idipsum non repetit. Et ideo dicitur: In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum. Dixit ergo æternaliter, cum filium genuit. Dominus*

A dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Exprimit etiam filij æqualitatem cum patre, cum dicit: Sede a dextris meis, id est æqualis mihi. Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dextram maiestatis in excelsis, et cetera. vsque ibi: Ego hodie genui te. Ideo dicitur: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Sessio ergo illa non dicit positionem localem, sed potius summam quietem, dignitatem, et auctoritatem, ac per hoc et æqualitatem, quæ soli filio competit. Ideo corrumpit lucifer, qui eam appetijt. Quo modo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris? qui dicebas in corde tuo: Super altaria Dei exaltabo solium meum, et sedebo in monte testamenti, et similis ero Altissimo. Exprimit nihilominus ipsius filij Dei imperium vniuersale cum addit: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, et cetera. Quia per virtutem omnipotentem, et regit bonos, et conculcat peruersos. Vnde dicitur: Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. omnia enim subiecit sub pedibus eius. Hæc dicit Dominus Christo meo, Cyro, cuius apprehendi dexteram, et vt subijciam ante faciem eius gentes, et dorsa regum veritam. Nam de Christo dicitur: Habet in vestimento et in femore suo scriptum, rex regum, et cetera.

Heb. 1. a

Phil. 2. a

Isa. 14. e

Pf. 109. a

Psal. 9. b

1. Cor. 15. d

Isa. 45. a

Apo. 19. e

Tertio quantum ad apparentem controuersiam, subdit: *Dauid ergo Dominum illum vocat, et quo modo filius eius est? Impossibile enim est dicere quod secundum naturam humanam Christus esset Dominus Dauid: quia Christus nondum erat natus, nec conceptus. Et propterea nunquam filius dicitur Dominus patris sui. Et iterum: Dauid cum esset rex excelsus, non videtur quod aliquem purum hominem Dominum habuerit. Restat ergo quod cum Christus secundum eandem naturam Dauid regis non possit dici simul esse verus filius et Dominus, necesse est simul ipsum esse Deum et hominem. Et hoc quidem est verum, nec vllus potest iustificari, nisi totaliter recipiat scripturam, et fidem a patribus acceptam. Sunt autē de hac duplici natura Christi multiplicia testimonia in Scriptura, sed magis hoc testimonium accipit, tum quia Dauid inter prophetas de Christo excellentissime prophetauit, tum etiam quia Psalmus ille ex quo versus iste accipitur, excellentissime exprimit totius veritatis fidei sacramentum. Vnde et Cassiodorus de illo Psalmo dicit quod est speculum cælestis arcani, armarium scripturarum sanctarum, vbi totum summam dicitur, quidquid vtriusque testamenti narratione decantatur. Nam totius vtriusque testamenti intentio principaliter versatur circa Christi vtramque naturam, de qua ipse Dauid dicit: Descendet sicut pluuia in vellus. Et post: Sit nomen eius benedictum in sæcula. Et iterum: Speciosus forma præ filijs hominum. Et post: Sedes tua Deus in sæculum sæculi. Et: Hic est Dominus Deus noster, et non æstimabitur alius aduersus eum. Post hæc in terris visus est, et cū hominibus conuersatus est. Et: Ecce, virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel. Et: Paruulus natus est nobis, et filius datus est nobis: et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi. Item: Ascendit sicut virgultum. Et post: Generationem eius quis enarrabit? Et: Et tu Bethlehem Ephratha, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel: Et egredietur eius ab initio a diebus æternitatis. Ideo dicitur: Qui factus est ei ex femine Dauid secundum carnem qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis, et cetera. Et: Quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legistatio, et obsequium, et promissa: quorum patres,*

Psalms 109. armarium Scripturarum, et speculum cælestis arcani.

Pf. 71. b

Ibid. d

Psal. 44. b

Baruc 3. d

Isa. 7. e

Isa. 9. b

Isa. 53. a

Ibid. c

Mich. 5. a

Rom. 1. a

Rom. 9. a

ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Et hic expressit dicitur: In principio erat verbum. Et post: Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam eius, et cetera. Postremo ipse Christus: Principium, qui et loquitur vobis. Et: Ego sum alpha et omega, primus et novissimus, principium et finis. Et post: Ego sum radix et genus David: stella splendida et matutina. In hoc ergo finem constituit suae doctrinae, sicut dicit Ambrosius: Quia in hoc est fundamentum Christianae religionis, in quo radicatur, et clauditur omne credendum, quod scilicet credatur Christus homo et Deus. Nam omnes articuli ad divinitatem, vel ad humanitatem reducuntur. Et ideo dicebat Apostolus: Vt sapiens architectus fundamentum posui. Sequitur: Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est: quod est Christus Iesus. Et ipse etiam est complectentium, secundum illud: Multa dicemus, et deficiemus in verbis, consummatio autem sermonum ipse est.

Audite autem omni populo, et cetera. Postquam autem confutavit Phariseos errantes ex malitia, et Sadduceos ex ignorantia, hic tertio informat discipulos ad prudentiam. Et quoniam prudentia in tribus consistit, scilicet in cautela mali, eligentiae boni, et prudentia futuri, ideo pars ista habet tres partes. In quarum prima informat discipulos ad cautelam malorum. In secunda inuitat ad eligentiam meliorum. In tertia vero ad providentiam futurorum, ibi: Et quibusdam dicentibus de templo, et cetera. In tertia vero ad providentiam futurorum, ibi: Et quibusdam dicentibus de templo, et cetera. Informat ergo discipulos ad cautelam malorum, quae erant in Scribis, et Phariseis, ne eorum exemplo diuertent a tramite veritatis. Et hoc quidem facit reuocando discipulos a quadruplici vitio scribarum, scilicet a cultu vestium, ambitione honorum, appetitu diuitiarum, et simulatione virtutum. Primum spectat ad lasciuiam, secundum ad vanam gloriam, tertium ad auaritiam, quartum ad fraudulentiam.

Ad quae quattuor tamquam ad quattuor rotas curus Pharaonis reduci habent omnia mala. Primo ergo quantum ad cultum vestium, qui erat scribarum vitium manifestum, dicit: Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis: Attendite a scribis, qui volunt ambulare in stolis. Ideo autem dixit omni populo audiente: quia hoc erat vitium maximum: et ideo in manifesto redarguentium, secundum illud: Peccantes coram omnibus argue, vt et ceteri timorem habeant. Et hoc ipsis praesentibus dixit: ne faceret contra illud: Non maledices furdo, et cetera. Ideo autem magis de scribis loquitur: quia efficaciores ad nocendum erant. Et propter hoc quod videantur viri fide digni in verbo, et imitandi exemplo. Vnde Glossa: Duplici ratione iubemur attendere a vanae gloriae cupiditate: ne vel eorum simulatione decipiamur, vel eorum exemplo ad amorem temporalium inflammemur. Attendendum est ergo, ne quis eos imitetur in cultu vestium: qui intelligitur in nomine stolarum: Dicuntur enim stolae, camisiae albae et longae, quibus vrebantur scribae. Vnde Glossa super hoc: Volunt ambulare in stolis, id est cultioribus vestimentis induiti in publicum procedere, quod reprehenditur in diuite, qui induebatur purpura et bysso. Et ideo dicit Augustinus in regula: Non affectetis vestibus placere, sed moribus. Et: In vestitu ne gloriemur vquam. Et: Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus.

Secundo quantum ad ambitionem honorum, quae erat scribarum vitium detestandum, subdit: Et amant salutationes in foro, quantum ad gloriam in verbo, quasi dicat, volunt saluari in loco publico, altiori voce, et inclinato capite, quod est contra illud: Neminem per viam salutaueritis. Et primas cathedras in

synagoga, quantum ad gloriam in officio. Quod est contra illud: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Reprehendit autem scribas, non quia salutari sit malum, vel super cathedram poni, vel primo loco in conuiuio collocari, sed quia talis appetitus, et gloriatio talis, merito debet reprehendi. Vnde Beda: Non salutari in foro, non primas sedes habere vetat eis, quibus debetur ex ordine officij, sed eos qui indebite amant. Animum enim non gradum redarguit. Arguitur ergo in scribis non excellentia dignitatis, sed ambitio honoris. Nam in his veritas locum non habet, secundum illud: Quo modo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, et gloriam qua a solo Deo est, non queritis? Et de hac gloria Oseas: Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Et talis debet contemni: Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriae, et ad ignominiam deduceret vniuersos inclutos terre. Et: Gloria viri, sterucus et vermis est: hodie extollitur, et cras non inuenitur. Ideo dicitur: Noli querere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris. Et primos discipulis in conuiuio, quantum ad gloriam in signo.

Tertio quantum ad appetitum diuitiarum, subdit: Qui deuorat domos viduarum. Et hoc per cupiditatem: cuius voracitas numquam satiatur, ideo dicit: Qui deuorat domos viduarum, simul implicans voracitatem cupiditatis ad domum, et carnalitatatis ad sexum. Et de his duobus dicitur: Sanguisugae duae sunt filiae dicentes: Affer, affer. Et statim subdit: Tria sunt insatiabilia, et quartum quod numquam dicit, sufficit: Infernus, et os vulgus, et terra quae non satiatur aqua: Ignis vero, numquam dicit sufficit. Quia sicut dicitur: Auarus non implebitur pecunia, et qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Deuoratio ergo reprehensibilis est propter auaritiam: sed conuersatio cum viduis reprehensibilis est, propter suspicionem malam. Vnde Chrysostomus: Dum Iudaicos sacerdotes confundit, Christianos monet non permanere cum viduis amplius quam cum ceteris: quamquam et si volutas mala non est, suspicio tamen mala est. Et Hieronymus ad Nepotianum: Hospitium tuum, aut raro, aut numquam mulierum pedes terant. Omnes puellas et virgines Christi, aut aequaliter ignora, aut aequaliter diligere. Vnde nec sub eodem tecto manseris, nec in praeterita castitate confidas. Nec David sanctior, nec Samson fortior, nec Salomone sapientior potes esse. Memoro semper, quod paradisi colonum mulier de possessione sua eiecerit. Non sunt ergo scribae imitandi, nec quantum ad carnalitatem, nec quantum ad cupiditatem. Quia de imitatoribus horum scribitur: Hi velut irrationabilia pecora pellicientes animas instabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij, derelinqentes rectam viam errauerunt, secuti viam Balaam ex Bosor qui mercedem iniquitatis amauit. Contra tales indignatur Dominus, secundum illud: Vos depasti estis vineam meam, rapina pauperis in domo vestra.

Quarto quantum ad simulationem virtutum, subdit: Simulantes longam orationem. Secundum Glossam, vt religiosiores appareant, prolixius orant, vt ab infirmis quilibet, et peccatorum suorum conscientia turbatis tamquam patroni, laudes et pecunias accipiant. Sed numquid prolixa oratio mala est? Certe non est, cum dicatur: Oportet semper orare. Et: Sine intermissione orate. Sed hoc dicitur propter simulationem. Quia cum simulatio et fraus in omnibus reprehensibilis sit, potissime reprehenditur in his actibus, qui maxime debent fieri veritate. Et talis est actus orationis: Eos qui adorant eum in spiritu et veritate oportet adorare. De illo ergo qui fraudulenter adoratur et simulatorie, dicitur in Psalmo: Oratio eius fiat in peccatu. Quia maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, et ideo subdit: Hi accipient damnationem maiorem, quia sicut dicitur: Simulatores et callidi prouocant iram Dei. Ideo dicitur: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, ne reuelet Deus absconsa tua, et in medio synagoga elidat te. Et ideo Scribis tamquam hypocritis imprecatur septies va: Va vobis Scribae et Pharisei hypocritae, propter simulationem septiformem: propter quam digni erant, cum suis sequacibus in aeternam precipitari damnationem, secundum illud: Apprehensa est bestia, et cum ea pseudo propheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiae, et viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Et omnes aues saturatae sunt carnibus eorum.

Sup. 14. b

Beda. Glos. in hunc locum 10. 5.

Ioan. 5. g

Osea 14. b

Isa. 23. b

1. Mach. 2. g

Eccli. 17. a

Prou. 30. b

Eccli. 5. b

Chryso. in opere impf. Mat. 6. 23. h. 2. 10. 2. Hieron. Ep. 2. ad Nepot. qua est de vita Cler. 10. 1.

2. Pet. 2. g

Isa. 3. c

Glos. in hunc locum 10. 5.

Sup. 18. a 1. Thef. 6. d

Ioan. 4. e

Pf. 108. a Hier. 48. b

Sup. 10. a

Iob 36. b damnationem maiorem, quia sicut dicitur: Simulatores et callidi prouocant iram Dei. Ideo dicitur: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, ne reuelet Deus absconsa tua, et in medio synagoga elidat te. Et ideo Scribis tamquam hypocritis imprecatur septies va: Va vobis Scribae et Pharisei hypocritae, propter simulationem septiformem: propter quam digni erant, cum suis sequacibus in aeternam precipitari damnationem, secundum illud: Apprehensa est bestia, et cum ea pseudo propheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiae, et viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Et omnes aues saturatae sunt carnibus eorum.

Mat. 23. b

Apo. 19. d

CAPVT XXI.

RESPICIENS autem vidit, et cetera. Postquam informauit discipulos ad cautelam malorum, hic secundo informat eos ad eligentiam meliorum: et hoc exemplo pauperulae viduae, offerentis totum victum suum, quae praefertur alijs qui dederunt partem. In hac ergo parte procedit hoc ordine. Introducit enim hic munus multitudinis opulenta, oblatio viduae pauperulae, laus oblationis a vidua factae, et assignatio rationis et causae. Primo ergo quantum ad munus multitudinis opulenta, dicit: Respicens autem vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Nota quod gazophylacium dicitur a gazis, id est diuitijs, et phylaca, quod est locus custodiae. Inde gazophylacium, locus vbi erat repositorium pecuniae. Accipitur autem gazophylacium aliquando pro loco in quo reponeretur: sicut in Nehemia: Leuitae offerent decimam partem decimae suae in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domo thesauri. Aliquando pro domo leuitarum et sacerdotum: Eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, et introduxit me in gazophylacium quod erat contra separatum aedificium. Et post: Haec sunt gazophylacia sancta, in quibus vestiuntur sacerdotes. Aliquando accipitur pro porticu, in quo fiebant oblationes, sicut in Ioanne: Haec verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo. Aliquando accipitur pro ipsa arca quae seruabat oblationes, desuper habens foramen, sicut hic. Vnde Glossa: Gazophylacium est arca, habens foramen desuper, in qua mittebant sacerdotes pecunias quae congregabantur ad necessarios vsus templi. Et haec arca alio nomine dicebatur musach, sicut dicitur: Musach quoque sabbati conuertit in templum Domini propter regem Assyriorum. Et hoc alio nomine dicebatur corbona, sicut in Mattheo: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est. In hoc autem mittebantur oblationes duplici ex causa. Vel ad luminaria concinnanda, vel ad facta tecta templi reparanda, secundum illud: Omnem pecuniam sanctorum, quae illata fuerat in templum Domini, accipient illam sacerdotes. Sequitur: Et instaurata facta tecta domus. Et post: Tulit Ioda gazophylacium vnum, aperuitque foramen desuper, et posuit illud iuxta altare, ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes qui custodiebant ostia, omnem pecuniam quae deferretur ad templum Domini. Huiusmodi autem oblationes triplici ex causa fiebant, scilicet ad reuerentiam cultus diuini, propter quod dicitur: Cum ciuitas habitaretur in omni pace, fiebat vt ipsi reges et principes locum summo honore ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent: Et propter indulgentiam peccati: Ob hanc causam offerimus in donarijs Domini, vt deprecemur pro nobis Dominum: Item pro gratiarum actione: Latatusque est populus, cum vota sponte promitterent, et cetera.

Gazophylacium quot modis sumatur. Nota quod gazophylacium dicitur a gazis, id est diuitijs, et phylaca, quod est locus custodiae. Inde gazophylacium, locus vbi erat repositorium pecuniae. Accipitur autem gazophylacium aliquando pro loco in quo reponeretur: sicut in Nehemia: Leuitae offerent decimam partem decimae suae in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domo thesauri. Aliquando pro domo leuitarum et sacerdotum: Eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, et introduxit me in gazophylacium quod erat contra separatum aedificium. Et post: Haec sunt gazophylacia sancta, in quibus vestiuntur sacerdotes. Aliquando accipitur pro porticu, in quo fiebant oblationes, sicut in Ioanne: Haec verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo. Aliquando accipitur pro ipsa arca quae seruabat oblationes, desuper habens foramen, sicut hic. Vnde Glossa: Gazophylacium est arca, habens foramen desuper, in qua mittebant sacerdotes pecunias quae congregabantur ad necessarios vsus templi. Et haec arca alio nomine dicebatur musach, sicut dicitur: Musach quoque sabbati conuertit in templum Domini propter regem Assyriorum. Et hoc alio nomine dicebatur corbona, sicut in Mattheo: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est. In hoc autem mittebantur oblationes duplici ex causa. Vel ad luminaria concinnanda, vel ad facta tecta templi reparanda, secundum illud: Omnem pecuniam sanctorum, quae illata fuerat in templum Domini, accipient illam sacerdotes. Sequitur: Et instaurata facta tecta domus. Et post: Tulit Ioda gazophylacium vnum, aperuitque foramen desuper, et posuit illud iuxta altare, ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes qui custodiebant ostia, omnem pecuniam quae deferretur ad templum Domini. Huiusmodi autem oblationes triplici ex causa fiebant, scilicet ad reuerentiam cultus diuini, propter quod dicitur: Cum ciuitas habitaretur in omni pace, fiebat vt ipsi reges et principes locum summo honore ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent: Et propter indulgentiam peccati: Ob hanc causam offerimus in donarijs Domini, vt deprecemur pro nobis Dominum: Item pro gratiarum actione: Latatusque est populus, cum vota sponte promitterent, et cetera.

Nebe. 10. d

Ezec. 42. a

Ibid. e

Ioan. 8. c

Glos. in hunc locum 10. 5.

4. Reg. 16. d

Mat. 27. a

4. Reg. 12. a

Ibid. b

2. Mach. 3. a

Num. 31. b

1. Par. ult. c

Sup. 11. f

Sup. 3. b

Mat. 19. e

Sup. 18. d

Mat. 6. d

2. Cor. 8. e

Sup. 11. f

Sup. 3. b

Mat. 19. e

Sup. 18. d

Mat. 6. d

2. Cor. 8. e

Secundo quantum ad oblationem viduae pauperulae, subdit: Vidit autem et quendam viduam pauperulam mittentem ara minuta duo. Vidit, inquam, oculo benignitatis, quo ad pauperes respicit, secundum illud: Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos? Talium audit Dominus preces: Respexit in orationem humilium, et non spreuit precem eorum. Et: Nonne lacrymae viduae ad maxillam descendunt? subditur: A maxilla enim ascendunt vsque ad caelum. Talium suscipit quantumcumque paruas oblationes, quia sicut dicit Glossa: Non perpendit Deus quantum in sacrificio offertur, sed ex quanto affectu datur. Vnde dicitur: Qui dederit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae, non perdet mercedem suam. Ideo dicit Gregorius: Exteriora nostra quamlibet parua Deo sufficiunt, cor naque et non substantiam pensat. Et post: Regnum caelorum tantum valet quantum habes. Valuit namque Zachaeo dimidium bonorum: valuit Andreae et Petro, dimissis retibus et nauis: valuit viduae, duobus minutis: valuit et alteri, calicem aquae frigidae. Regnum itaque caelorum tantum valet, quantum habes. Et nota quod in hoc quod dicit quod misit duo ara minuta, simul paupertatem insinuat et liberalitatem: paupertatem, quia non habebat nisi duos obolos: liberalitatem, quia cum posset alterum offerre, obtulit vtrumque, vt impleteret illud: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude.

Tertio quantum ad laudem oblationis a vidua factae adiungit: Et dixit, vere dico vobis, quia vidua haec pauper plusquam omnes misit, id est copiosius dedit. Copiosius namque donat qui ex maiori corde donat. Vnde Gregorius: Non est vacua manus a munere, cum arca cordis repleta fuerit bona voluntate. De numero enim illorum erat haec vidua, de quibus dicitur: Secundum virtutem, testimonium illis reddo, et supra virtute voluntarij fuerunt. Vnde Chrysostomus: Nullus dicat: Non possum eleemosynas facere. Non es Vidua illa pauperior, non es Petro et Ioanne ruficior. Talenta vniuscuiusque sunt, siue praeminentia in doctrina, siue in pecunia, siue in quolibet negotio. Et post: Nihil est ita Deo amicum, sicut ad communem vtilitatem viuere. Propter quod etiam Petrus ait: Vniuscuiusque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes. Vnde sicut qui dimittit pauca in re, et nihil vult habere in voluntate, omnia dicitur dimittere, sicut Petrus: Ecce nos reliquimus omnia. Sicut qui nulli subijcitur, omnia habet et abundat: quemadmodum Paulus: Tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Et: Habeo autem omnia, et abundo. Sic qui magno corde dat, dicitur abundanter dare, secundum illud: In multo experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit, et altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum.

Quarto quantum ad assignationem rationis et causae, subiungit: Nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt in munera Dei: Et impleuerunt praecceptum illud: Verumtamen quod superest, date eleemosynam. Quo praecipitur dare ex abundantia: sicut Ioannes dicebat: Qui habet duas tunicas det non habenti. Haec autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum qui habuit misit. Et sic impleuit consilium Domini, quia nihil sibi reseruauit, sed totum dedit, vt mulier Evangelica esse inciperet, implens consilium Domini: Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quae habes, et cetera. Tam non erat sollicita de crastino, sicut dicitur: Nolite solliciti esse in crastino, et cetera. Sufficit diei malitia sua. Sed videtur haec vidua ex hac ratione non esse laudanda, sed potius vituperanda: quia medium non seruauit: quia periculo se exposuit: quia ordinem charitatis praetermisit, contra illud Apostoli. Non vt alijs sit remissio, vobis autem

2. Cor. 8. a

1. Pet. 4. b

Mat. 19. d

2. Cor. 6. b

Phil. ult. d

2. Cor. 8. a

Sup. 11. f

Sup. 3. b

Mat. 19. e

Sup. 18. d

Mat. 6. d

2. Cor. 8. e

Sup. 11. f

Sup. 3. b

Mat. 19. e

Sup. 18. d

Mat. 6. d

2. Cor. 8. e

Sup. 11. f

Sup. 3. b

Mat. 19. e

Sup. 18. d

Mat. 6. d

2. Cor. 8. e

tem tribulatio, sed ex æqualitate. In præfenti tempore vestra abundantia, illorum inopiam suppleat: Sed diuino ore laudatur: quia spem ponens in Christo, et diuinum implens consilium: et quia Dei cultum præferens suæ priuatæ utilitati. Licet secundum hominem non videatur fuisse discreta eleemosyna eius, prudentissima tamen fuit, dum totum dando facta est imitatrix Christi, de quo Paulus: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues: ut illius inopia, vos diuites essetis. Vbi ergo Christus promittit stipendium, non est periculum. Vbi dat exemplum, non discernitur medium: quia ipse est omnis perfectionis centrum. Vbi approbat affectum charitatis, ordo non perturbatur, immo impletur.

1. Cor. 13. b Quia ut dicitur: Caritas non quærit quæ sua sunt. Ex his colligitur quod non est vitium totum relinquere, sed perfectum: quia radix merendi principaliter respicit cordis affectum. Et quia magis affectus Deus feruorem cordis quam magnitudinem muneris. In cuius signa Ecclesia: Respexit Dominus ad Abel, et ad munera eius. Ad Cain autem, et ad munera illius non respexit. Et ideo contra eum qui est malæ voluntatis, de eleemosyna cõfidentem, dicitur: Non alliges duplicia peccata. Sequitur: Ne dicas: In multitudine munerum meorum respiciet Deus, et offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet. Quia dona iniquorum non probat Altissimus. Sed quod dicitur in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor cõtritum et humiliatum, usque, ibi: Altare tuum vitulos.

Hæc secundum litteram dicta sunt, secundum morale autem intellectum, per hanc viduam pauperulam quam benignissime respicit Dominus Iesus, intelligitur anima, quæ recedit ab amore temporalium: quæ ideo vidua dicitur: quoniam quando mundo adhæsit, habuit virum, nunc quasi vidua, et pauperula est. Vidua quidem: quia sequestrata est a mundo, quantum ad affectum carnalitatatis: Vidua eius benedicens benedicam, pauperes eius saturabo panibus. Et hæc vidua omnem suam delectationem ponit in Christo, secundum illud: Quæ autem vere vidua est et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die. Et hæc pauperula est: quia sequestrata a mundo quantum ad effectum terrenitatis. De qua Isaias: Pauperula tempestate conuulsa, absque vlla consolatione. Huiusmodi ergo est offerre Deo duo æraminuta, idest, mortificationem carnis in quantum est vidua. Secundum illud Apostoli: Obsecro vos propter misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Et offerre paupertatem spiritus, in quantum est pauperula. Ecce ego in paupertate mea præparavi impensas domus Domini. De hoc duplici minuto offerendo dicitur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Secundum autem allegoricum intellectum, per diuites intelliguntur Iudæi. Vnde Glossa: Diuites qui in gazophylacium munera mittunt sunt Iudæi qui de iustitia Dei sunt elati. Secundum illud Apostoli: Ignorantes iustitiam Dei, et suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Per viduam pauperulam, intelligitur Ecclesia de gentibus congregata. Vnde Glossa: Vidua Ecclesia pro qua vir eius pertulit mortem: et in cæli penetrabilibus, quasi ab oculis eius occultus, quasi in parte alterius regionis viuunt. Et ideo dicit Apostolus: Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea: ut ipsam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et post: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo, et in Ecclesia. Iudæus ergo

offert ex abundantia, propter præsumptionem. Vnde Glossa: Iudæus ex abundantia mittit qui de sua iustitia ita orat apud se. Gratiâs ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum. Secundum illud, vbi agitur de Phariseo, qui designat populum Iudæicum. Sed hæc vidua offert totum victum suum. Quia ut dicit Glossa: Ecclesia omnem victum in munera Dei mittit. Quæ omne quod viuunt non sui meriti, sed diuini muneris intelligit, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Offert autem duo minuta, idest, fidem et charitatem. Vel geminam fidem, scilicet de deitate, et humanitate. Seu geminam charitatem, scilicet Dei, et proximi secundum illud: Omnes gemellis factibus, et sterilis non est inter eas. Ethæc minuta sunt propter humilitatem, sed Deo maxime accepta sunt. Vnde Glossa: Consideratione suæ fragilitatis minuta, sed merito piæ intentionis magis sunt accepta, quam cuncta superbientium Iudæorum opera: Quia Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. In hac ergo vidua commendatur sancta Ecclesia. Commendatur nihilominus castitas, humilitas, et paupertas: quæ tria sunt consilia euangelica, et perducent animam ad perfectionem perpetuam, quæ præcipue est a Christi discipulis eligenda.

Et quibusdam dicentibus de templo, et cetera. Postquam informauit discipulos ad cautelam malorum, et ad eligentiam meliorum, hic tertio informat eos ad prouidentiam respectu futurorum. Diuiditur autem pars ista in quatuor partes. In quarum prima prædicat, quæ ventura sint generaliter. In secunda, quæ ventura sint circa persecutionem Ecclesiæ, ibi: Videte ne seducamini, et cetera. In tertia quæ ventura sint circa destructionem Hierusalem, ibi: Cum autem uideritis circumdari ab exercitu, et cetera. In quarta, quæ ventura sint circa iudicium finale, ibi: Et erunt signa in Sole et in Luna, et cetera. In explicando autem prædictionem futurorum in quadam generalitate, tria introducuntur, scilicet prædicandi occasio, ex occasione prædictio, et ex prædictione subsequens quæstio. Primo ergo quantum ad occasionem prædicandi futura, dicit:

Et quibusdam dicentibus de templo quid bonis lapidibus et donis ornatum esset, dixit. Ad huiusmodi laudatores templi quantum ad permanentiam et opulentiam, prædicando futura, respondit: Ne considerent in his transitorijs. Quia sicut dicitur: Non habemus hic permanentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Et: Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Discipuli autem nondum existentes spirituales, magnificabant templum quantum ad sollempnitatem ædificij. Vnde Marcus: Cum egredieretur de templo, ait illi vnus ex discipulis suis: Magister aspice quales lapides, et quales structuræ. Magnificabant ipsum quantum ad sublimitatem cultus Domini, quia ornatum erat donis, quasi Deus semper in illo deberet coli, et in hoc tripliciter falsebantur. Et quia parua magnificabant tamquam si essent magna, cum tamen dicitur: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum: Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? et quis est iste locus requietionis meæ? Omnia hæc manus mea fecit, et facta sunt vniversa ista, dicit Dominus. Et ideo sapientissimus Salomon dicebat: Si enim cælum, et cæli cælorum te capere non possunt, et cetera. Secundo, quia corporalia et figuralia magnificabant ut vera et spiritalia. Contra quod dicitur: Deus qui fecit mundum, et omnia quæ in eo sunt, hic cæli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum sit Deus. Tertio falsebantur, quia momentanea, et caduca magnificabant, quasi essent perpetua et æterna.

Glos. in hunc locum 10. s. Sup. 18. b

Glos. in hunc locum 10. s.

Cam. 4. a

Glos. in hunc locum 10. s.

Iac. 4. b

Heb. 13. e

2. Cor. 4. d

Mar. 13. a

Isa. 66. a

3. Reg. 8. e

Act. 17. f

1. Cor. 7. f æterna, cum tamen dicatur: Præterit enim figura huius mundi. Secundo quantum ad prædictionem introductam ex occasione accepta, subditur: Hæc quæ uideris, uenient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruetur. Hoc quidem generaliter dictum est, et verum est pro tempore finalis iudicij quando omnia destruentur, secundum illud: Cælum et terra transibunt, et cetera. Et: Primum cælum, et prima terra abiit, et mare iam nõ est, ut in Psalmo: Ipsi peribunt, tu autem permanebis, et cetera. Est etiam verum pro destructione Hierusalem specialiter, quæ facta est a Tito et Vespasiano quadragesimo secundo anno post passionem Domini. Venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo, et cetera. et ad terram prosternent te. Et non relinquent in te lapidem super lapidem. Vnde Gregorius dicit quod illa Hierusalem cum templo funditus est euerfa, et postmodum est reædificata. Ratio autem quare Dominus distulit per quadraginta duos annos, fuit ut expectaret illos ad pœnitentiam, sicut dicitur: Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire. Ratio autem quare amplius non distulit, fuit propter Iudæorum perfidiam obduratam, quæ veritatem contemnebat propter velamen et vimbram. Vnde Glossa: Curauit Deus ciuitatem, et templum, et omnia figuralia subuertere: ne quis post Aduentum Christi ad illa recurreret. Et pro illo tempore intelligitur illud: Quod mihi multitudinem victimarum uestrarum, dicit Dominus? Plenus sum, et cetera. Ne offeratis vltra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi: Neomeniam, et sabbatum, et festiuitates alias non feram. Ideo ad Galatas: State, et nolite iterum iugo seruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, et cetera.

Tertio quantum ad interrogationem subortam ex prædictione audita, subiungit: Interrogauerunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, et quod signum, cum fieri incipient? Interrogauerunt autem non omnes, sed quattuor principales, id est, Petrus, Iacobus, Ioannes, et Andreas: quia erant ei familiares. Vnde Glossa: Quia laudantibus ædificationes templi prædixerat omnia destrueda, discipuli (sicut Marcus ait) scilicet, Petrus, Iacobus, Ioannes, et Andreas separatim quærent tempus et signa prædictæ destructionis. Et attendendum, quod dupliciter potest quis inquirere de temporibus futuris. Vno modo inquirendo diei finalis horam determinatam, et hæc est quæstio curiosa: quia sicut dicitur: De die illa et hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solum pater. Et ideo discipulis quærentibus: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Responsum est: Non est uestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Et ideo dicitur: De temporibus autem et momentis fratres non indigetis ut scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. Alio modo potest quis inquirere in quadam generalitate, et sine certi temporis signatione, et hæc quæstio studiosa est. Nam huius ignorantia est periculosa: propter quam dicitur de Iudæis: Turtur et hirundo, et ciconia custodierunt tempus aduentus sui, populus autem meus, et cetera. Et: Hypocritæ, faciem cæli et terræ noctis probare, hoc autem tempus quo modo non probatis? Et ideo Dominus quærentes non reprehendit, sed eis satisfacit. Vnde Gregorius: Dominus ac Redemptor noster perituri mundi præcurrentia mala denunciatur: ut eo minus perturbent uenientia quo fuerint præcisa. Minus enim iacula feriunt quæ præuidentur. Et nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hæc per prouidentiam clypeum munimur.

Qui dixit: Videte ne seducamini, et cetera. Post prædictionem futurorum in quadam generalitate, hic

specialius descendit ad describendam persecutionem Ecclesiæ. Hanc autem describit dupliciter. Primo communiter respectu omnium. Secundo specialiter respectu perfectorum, ibi: Sed ante hæc omnia injicient vobis manus suas, et cetera. In describendo autem persecutionem futuras in Ecclesia post passionem Christi introducuntur tria: ex quibus ostenditur persecutio Ecclesiæ esse constanda, scilicet multiplicatio hæresis, aggrauatio bellorum, et superuentio pestilentiarum. Primo ergo quantum ad multitudinem hæresum, dicit:

Qui dixit: Videte ne seducamini, scilicet per varios errores. Propter quod ad Ephesios: Iam non simus paruuli, fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Vnde dicitur: Rogamus vos ut non cito moueamini a uestro sensu. Ne quis vos seducat vilo modo. Et bene opus erit cautela, præcipue propter seducetium improbitatem: et ideo subdit: Multi enim uenient in nomine meo, dicentes, quia ego sum, prædicando scilicet hæreses tamquam hæresiarchæ. Multi, quidem dicit, propter multitudinem, et uarietatem hæresum: qui a principio Ecclesiæ incœperunt, et in fine Ecclesiæ per filium perditionis uigebunt. Vnde Glossa: Imminente Hierosolymorum excidio, multi fuerunt principes qui se Christos esse dicerent, et libertatis tempus appropinquare. Temporibus quoque Apostolorum Hæresiarchæ multi prodierunt. Vnde dicitur: Multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. Inter hos fuit primus Simon magus: qui dicebat, et in suis uoluminibus scriptum reliquit, ut dicit Hieronymus: Ego sum speciosus, ego sum paracletus, ego sum omnipotens, ego sum sermo Dei. Vnde in Actibus: Vir quidam erat nomine Simon, dicens se esse aliquem magnum, cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic, est uirtus Dei, quæ uocatur magna. Refert etiam Iosephus Simonem esse uisum fuisse in campis Israel qui prædicabat se esse Christum. Legitur etiam quod cum essent filij Herodis Romæ, et ibi decertarent de regno, erant quattuor in Iudæa, quorum vnusquisque se Christum prædicabat. Manichæus etiam dixit, se esse Spiritum sanctum. Machometus scilicet dixit se esse aliquem magnum. Et finaliter post omnes sequetur impius Antichristus, qui erit omnium malorum caput, de quo dicitur: Tunc reuelabitur ille iniquus: cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni uirtute et signis, et prodigijs mendacibus, et in omni seductione iniquitatis: ijs qui pereunt, eo quod charitatem ueritatis non receperunt ut salui fierent. Vnde Chrysostomus: Homo circa mortem phantasias uidet: sic et mundus in exitu suo multos patitur errores. Sed quia post istos errores illucescet ueritas, ideo subdit: Et tempus appropinquauit, scilicet cognoscenda ueritas: de quo tempore dicitur: Nolite ante tempus iudicare, quoadufque ueniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et cetera. Et: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Et ideo addit: Nolite ire post eos, per approbationem falsitatis, secundum illud: Fili mi, ne ambules cum eis. Pedes enim illorum ad malum currunt, et cetera. Vadunt autem post Simonem omnes simoniaci, post Machometum omnes luxuriosi, post Antichristum omnes superbi et ambitiosi. Quia omnes tales sunt aduersarij Christi, et multi sunt huiusmodi, ideo dicitur: Filijoli, nouissima hora est. Et sicut audistis, quia Antichristus uenit, et nunc Antichristi multi facti sunt. Sed tales non sunt imitandi, propter quod in Psalmo: Noli æmulari in malignantibus. Et post: Quoniam tamquam scenum velociter arefcent.

Secundo quantum ad aggrauationem bellorum, subdit: Cum autem audieritis prælia et seditiones, nolite terreri. Sicut enim non est errantium dolositas subsequen-

Ephe. 4. c

2. Thef. 2. a

Glos. in hunc locum 10. s.

1. Ioan. 4. a

Act. 6. b

2. Thef. 2. b

Chrysost. in opere impf. Mat. c. 24. homil. 48. 10. 2.

1. Cor. 4. a

Psal. 74. a

Prou. 1. b

1. Ioan. 2. e

Psal. 36. a

Mat. 10. c sequenda, maxime viris iustis. Vnde Matthaeus: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Quoniam vir iustus per praelia non perdit, quod amat: et ideo huiusmodi praelia non formidat. Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.

Prou. 28. a Vnde Chrysostomus: Sancti viri in auditione, siue corporalia, siue spiritualia praeliorum imperterriti permanent: quia ea quae sunt in mundo non possunt nocere eis, qui sunt extra mundum. Sicut qui est in tabernaculo, sonum quidem tempestatis audit, statum autem non sentit. Ideo dicitur: Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit. Non ergo haec formidanda, quia sunt opportuna, ideo addit: *Operetur primum hac fieri, sed nondum statim finis.* Chrysostomus: Non potest esse signum, quod semper fuit in usu. Nam bella haec corporalia semper fuerunt, et erunt. Quamdiu enim regnat concupiscentia, oportet quod sint lites, et bella. Vnde bella, et lites in vobis? Nonne ex concupiscentijs vestris, quae militant in membris vestris? Permittit autem Dominus haec fieri ad subuersionem malorum, et exercitationem bonorum, ut sic appareat illud: Militia est vita hominis super terram. Et ideo ille bonus miles dicebat: Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: Foris, pugna: intus, timores. Nam dicitur: In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

Chrysost. in opere impf. Mat. c. 48. homil. 48. to. 2. Tercio quantum ad superuentionem pestilentiarum, subiungit: *Tunc dicebat illis: Surgat gens contra gentem, et regnum aduersus regnum.* Gregorius: Ecce perturbatio hominum, et terramotus magni erunt per loca: Ecce respectus irae desuper, et pestilentia. Ecce inaequalitas corporum, et fames. Ecce sterilitas terrae, et terremotus. Ecce inaequalitas aeris, et signa de caelo magna erunt, non solum quia multa, sed etiam quia insolita. Huiusmodi autem signa magna et multa praecesserunt euersionem Hierosolymorum, secundum quod narrat Iosephus, qui dicit stellam gladio similem per annum super Hierusalem pendisse, et currus: et equites armatos quadraginta diebus in aere debellasse: et vitulum inter manus immolantium peperisse agnam. Et haec signa magna praecesserunt euersionem secundam Hierusalem, sicut praecesserant destructionem ipsius factam sub Antiocho. Contigit per viuersam Hierosolymorum ciuitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes: et congressiones fieri cominus, et scutorum motus, et telorum iactus, et aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum. Haec multiformis et pestilentialis turbatio, licet secundum partes aliquando fuerit in Ecclesia, sicut Gregorius narrat, plene tamen erit in finali tribulatione, qua imminente, erit perturbatio hominum, et elementorum. Nam perturbatio hominum erit secundum illud: Concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios: et pugnet vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, ciuitas aduersus ciuitatem, regnum aduersus regnum. Et: Dimisi omnes homines unumquemque contra proximum suum. Nec tantum erit perturbatio hominum, verum etiam elementorum. Vnde Gregorius: Prius corda hominum, et post elementa turbantur: ut cum rerum ordo confunditur, ex quo retributio veniat, demonstratur.

Isa. 19. a Turbabitur ergo elementa, secundum illud: Catacacta de excelsis aperta sunt, et concutientur fundamenta terrae. Confractioe confringetur terra, et cetera. Et Gregorius: Omnia namque quae ad usum vitae accepimus, vertimus in culpam. Tranquillitatem humanam pacis in securitatem. Peregrinationem viam, pro habitatione dileximus Patriae. Salutem corporum redegeimus in usum vitiorum. Hubertatis abundantiam, non ad necessitatem carnis, sed ad peruer-

A tatem intorsimus voluptatis. Serenitatem aeris, coegimus nobis seruire ad amorem terrenae delectationis. Iure ergo nos omnia feriunt, ut quae in mundo habuimus gaudia, tot postmodum sentiamus tormenta. Et hoc quidem recte: quia dicitur: Per quae peccat quis, per haec et torquetur. Et iterum: Pugnet cum illo orbis terrarum contra insensatos, et ideo Sapiens: Creatura tibi factori deseruiens, exarsescit in tormentum aduersus iniustos: et leuior sit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt. Vnde et ipse Gregorius dicit: Quia ergo omnia consummandata sunt, ante consummationem omnia perturbantur.

B Et quia in cunctis deliquimus, in cunctis ferimur: ut impleatur quod dictum est, pugnet cum illo orbis terrarum contra insensatos.

Sed ante hac omnia iniicient vobis, et cetera. Postquam persecutionem Ecclesiae descripsit communitate respectu omnium, hic specialiter describit in persona perfectorum. Describitur autem hic duplex persecutio contra Apostolos et apostolicos viros: primo publica, deinde priuata, ibi: *Trademini autem a parentibus, et cetera.* Circa publicam persecutionem virorum sanctorum, scilicet Apostolorum et suorum vitam imitantium explicandam, introducuntur tria, scilicet persecutionis pugna, persecutionis causa, et tribulatio victoria aperta. Primo ergo quantum ad persecutionis pugnam, dicitur:

Sed ante hac omnia iniicient vobis manus suas. Ante, scilicet tribulationem finalem in qua tribulabuntur omnes, praecedit persecutio impiorum exagitata contra viros perfectos. In qua quidem persecutione ex parte impiorum erit violentia, ideo dicit: Iniicient vobis manus. Exurgens princeps sacerdotum, et omnes qui cum illo erant, quae erat haeresis Sadducaeorum, repleti sunt zelo, et iniecerunt manus in Apostolos, et posuerunt eos in custodia publica. Erit etiam iniuria violenta: et ideo addit: Et persequantur tradentes in synagogas et custodias. Commouerunt plebem, et seniores, et scribas: et concurrentes rapuerunt Stephanum, et adduxerunt in concilium. Erit etiam cum hoc simulata iustitia: propter quod subdit: Trahentes ad reges et praesides propter nomen meum, quasi iniquum sit, praedicare crucifixum. Cum adduxissent Apostolos, statuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps sacerdotum, dicens: Praecipiendo praecipimus vobis ne doceretis in nomine isto: et ecce repleti Hierusalem doctrina vestra, et vultis inducere super nos sanguinem hominis iusti. Et Zelantes Iudaei, affumentesque, de vulgo viros quosdam malos, et turba facta, concitauerunt ciuitatem, et traherunt Iasonem, et quosdam fratres ad principes ciuitatis, clamantes: Quoniam hi sunt qui orbem concitant, et huc venerunt. Et hi omnes contra decreta Caesaris faciunt, regem alium dicentes esse Iesum. Haec autem persecutio defauit contra Apostolos, et suos etiam sequaces, ab aduersarijs nominis Christi. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, et cetera. Persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochia, Iconij, Lystris. Sequitur: Et ex omnibus eripuit me Dominus. Et omnes, qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Vnde Augustinus in sermone de Innocentibus: In scripturis sanctis bonos et iustos viros semper persecutionem malorum sustinuisse cognoscimus. Quia, ut dicit Gregorius: Abel esserenuit, quem Cain malitia non exercebat.

C Secundo quantum ad persecutionis causam subdit: *Continget autem vobis in testimonium, dilectionis diuinae. Quem diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit.* In disciplina perseverare. Tamquam filijs, vobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corrigit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, et non filij estis. Memores esse debent,

Sap. 11. c
Sap. 5. d
Sap. 16. d
Greg. homil. 35. in Euag. to. 2. Sap. 5. d
Act. 5. e
Act. 6. c
Act. 5. e
Act. 17. b
2. Tim. 3. e
Aug. ser. 3. de Innocent. to. 10. Gregor. in Ezech. homil. 9. to. 2.
Heb. 12. b
Iudic. 8. c

Gen. 27. c debent, quo modo pater noster Abraam tentatus, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. *Continget etiam in testimonium, virtutis propriae.* Propter quod dicitur: Accede huc, ut tangam te filii mi, et probem vtrum tu sis filius meus Esau, an non. Vnde dicitur: Dixit Satan ad Dominum: Mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi: Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, et cetera. Egressus igitur Satana a facie Domini, percussit Iob vlterius pessimo. Et: Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem. *Continget etiam in testimonium, damnationis alienae.* Vnde Glossa: Mors iustorum bonis est in adiutorium, malis in testimonium damnationis, ut inde peruersi sine excusatione pereant, vnde electi exemplum capiunt, ut viuant. Vnde Sapiens: Condemnat autem iustus mortuos viuos impios, et iuuentus celerius consummata longam vitam iniusti. Et: Tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? *Continget etiam in testimonium, veritatis praedicatae, nam martyr testis dicitur, et martyrium est testimonium veritatis: Vidi subitus altare animas interfectorum, propter verbum Dei, et propter testimonium quod habebant. Et haec martyrum sanctorum testimonia, credibilem faciunt, fidem Christianam: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, propter mortem praedicantium. Vnde dicitur: Praecipit nobis praedicare populo, et testificari, quia ipse est qui constitutus est a Deo iudex viuorum et mortuorum.*

Gen. 27. c Tercio quo ad tribulationem victoriam subiungit: *Posite ergo in cordibus vestris non praemeditari quemadmodum respondeatis, per inuestigationem propria, quia non quod sufficiens simus cogitare aliquid a nobis quasi eis nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt: Ego enim dabo vobis os et sapientiam, per inspirationem internam: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hic autem spiritus Domini dat sapientiam, et dat eloquentiam. Sapientiam in corde, secundum illud: Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Ideo Iob: Spiritus est in hominibus, et inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Et ratio huius redditur. Quia: Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita et quae Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei: Et ideo Sapiens: Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris Spiritum sanctum tuum de Altissimis: Dat similiter eloquentiam in sermone per sapientiam. Vnde dicitur: Sapientia aperuit os mutorum, et linguas infantium fecit disertas. Et: Quis fecit os hominis? Aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem et caecum? Nonne ego? Perge igitur et ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Et ideo Isaias: Ego qui loquor iustitiam, et propugnator sum ad saluandum. Et quia sapientiam non vincit malitia, ideo dicitur: Cui non poterunt contradicere, et resistere omnes aduersarij vestri per euersionem fraudulentam: Exo. 14. d. Dominus pugnet pro vobis, et vos tacebitis. Huic forti bellatori nullus resistere potest. Tu terribilis es, et quis resistit tibi? Et: Quis resistit ei, et pacem habuit? Nullus ergo resistit qui non vincatur a discipulis propter veritatis annunciationem. Quia dicitur: Et veritas manet, et inualescit in aeternum, et vincit, et obtinet in saecula saeculorum. Et de Antichristo dicitur: Ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni, et propter verbum testimonij sui, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Sed contrarium dici videtur in Apocalypsi: Dabo duobus*

A testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti sacco. Et post: Cum finierint testimonium suum, bestia quae ascendit de abyssu faciet aduersum eos bellum, et vincet illos. Sed hoc non est contrarium. Quia licet veritas ad tempus prosternatur, oportet tamen quod resurgat. Vnde et ibidem: Post dies tres et dimidium, spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de caelo dicentem eis: Ascendite huc, et ascenderunt in caelum in nube, et viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terramotus magnus, et decima pars ciuitatis cecidit.

Trademini autem a parentibus, et cetera. Postquam descripsit perfectorum persecutionem publicam, hic describit priuatam, circa quam introducuntur tria, scilicet domestica pugna, superna tutela, et interna armatura. Primo ergo quantum ad domesticam pugnam, dicitur:

Trademini autem a parentibus et fratribus et cognatis et amicis. Et hoc quidem durissimum erit: Durum quidem est tradi ab amico et cognato, secundum illud: Si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem. Tu vero homo vnanimis, dux meus et notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, et cetera. Durius est tradi a fratre proprio: Omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur. Malum manuum suarum dicunt bonum. Sed grauissimum est pati a genitore suo: Conspicit enim pater eius et mater eius genitores eius cum prophetauerit. Et haec quidem tribulatio valde est dura. Vnde Glossa: Maius tormentum est, cum aliquis patitur de quibus praesumebat, quia cum damna corporis mala cruciant amissae charitatis. Et ideo Hieremias Vnusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciam. Quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, et veritatem non loquentur. Et quia hoc odium erit pessimum, ideo subdit: *Et morte afficient, ex vobis, et eritis odio omnibus propter nomen meum.* Vae, mihi mater mea, quare genuisti me virum rixae, virum discordiae in vniuersa terra? Et post: Omnes maledicunt mihi. Ratio autem odij huius est duplex. Prima est discordia voluntatum. Ideo Ioannes: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret. Quia vero de mundo non estis, propterea odit vos mundus. Nam sicut dicitur: Amicitia huius mundi inimica est Dei et cetera. Alia ratio est perfidia animorum, secundum illud: Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo. Et haec facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. In hoc mira notatur perfidia animorum quod ex nulla alia causa persequitur viros iustos, nisi quia in Christi nomen credunt, amant, et praedicant. Et ideo dicit: *propter nomen meum.* Et haec fuit causa propter quam fratres eius oderunt eum. Vnde Chrysostomus: O nefanda rabies iniquorum. Non licet Ioseph, non licet, inquam, impunitum esse qui bonus est: non licet meliorem tutum esse cum malis. Et quasi inuidi aliquid perdant, aut dispendium alicuius rei incurrant: sic bonorum vita detrimentum est pessimorum. Zelant modestum superbi, mansuetum inuidi, probum improbi, mittem tumidi inimica emulatione lacefcunt. Bonum mali videre non possunt. Nolunt meliorem se viuere, ne degeneres ipsi possent impropria sustinere. Cur innocentem zelus inimica fraternitas? Cur inuides bono? Cur simplicem pati non potes? Cur modestum persequeris? Cur probum non diligis? Cur rea innocentis sanguinis inueniris? Saltem distractus, aliquatenus viuat. Ne in te accusator, innocens sanguis, ut Cain aliquando existat. Serua,

Ibid. b
Ibid. c
Psal. 54. b
Mich. 7. a
Zach. 13. b
Gloss. in huc locum to. 5.
Hier. 9. b
Hier. 15. b
Ioan. 15. e
Iac. 4. a
Ioan. 16. a
Gen. 37. e
Chrysost. de Ioseph videro post hom. super Genesim to. 1.
Gen. 4. b
ubi:

Gen. 45. b tibi : serua inimica fraternitas vitium, quem sentias aliquando placatum . Serua incolumem , quem necessitatis tempore inuenias prouisorum . Hæc Chryso- stomus .

Secundo quantum ad supernam tutelam , subdit : *Et capillus de capite vestro non peribit* , quod tripliciter exponitur . Primo quidem , quia prouidentia diuina curam de omnibus agit : et nihil perire finit . Nonne quinque passeris uenient dipondio : et vnus ex illis non est in obliuione coram Deo ? Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt : Nolite ergo timere : multis passeribus pluris estis vos . Secundo vero , quia diuina potentia nullam finet perire particulam . Vnde Augustinus in Enchiridio : Non autem perit Deo terrena materies , de qua mortalium creatur caro : sed in quemlibet cinerem pulueremve sol- uatur , in quoslibet halitus aurasque diffugiat , in- quamcumque aliorum corporum substantiam , vel in ipsa elementa vertatur , in quorumcumque ani- malium etiam hominum cibum cedat carnemque . mutetur , illi animæ humanæ puncto temporis red- dit , quæ illam primitus , ut homo fieret , cresceret , uiuere , animauit . Tertio quia in omnibus non in- currunt læsionem , vel modicam : in cuius figura in Dan. 3. g Daniele . Egrediuntur Sidrach , Misach , et Abdena- go de medio ignis . Et satrapæ contemplabatur viros illos , quoniam nihil potestatis habuisset ignis in cor- poribus eorum , et capillus capitis eorum non esset adustus , et odor ignis non transisset per eos . Et ideo dicitur : Et quis est qui uobis nocet , si boni amula- tores fueritis ? Et in hoc mira apparet Dei super ius- tos protectio . Vnde Chrysostomus : Mira Christi uirtus , et fortitudo Apostolorum . A gentibus ha- bebantur odio ut Iudæi , a Cæsare eijcebantur ut se- ditiosi , a Iudæis lapidabantur ut legis inimici . Con- tra Apostolos omnes præliabantur , princeps , dux , idiota , et plebs . Et infinita millia Iudæorum tunc cæperunt Romani : et duodecim viros inermes non superauerunt .

Tertio quantum ad internam armaturam , subiungit : *In patientia uestra possidebitis animas uestras* , id est defendetis tamquam per armaturam perfectam : Qui acquiescit increpationibus , possessor est cordis . Hoc autem fit per patientiam . Nam illius rei dicitur quis possessor , cuius habet plenum dominium . Et patientia facit dominari sibi secundum illud : Mel- lior est patiens uiro forti : et qui dominatur animo suo , expugnatore urbium . Et ideo Gregorius : Pa- tientia radix est , et custos uirtutum , et in hac ani- mam et corpus possidemus . Et hoc manifeste appa- ret , si quis attendat quid sit patientia . Nam ipsa re- ctitur rationalis , temperat irascibilem , modifi- cat concupiscibilem , et exteriorum consummat ope- rationem . Rationalem inquam illuminat et rectifi- cat . Vnde in Prouerbis : Qui patiens est , multa gu- bernatur sapientia . Et : Doctrina uiri per patientiam dinoscitur . Temperat irascibilem et concupiscibilem . Propter quod Gregorius : Patientia uera est , cum- quis amat quem portat . Nam tolerare et odifere , non est uirtus : sed uelamen furoris . Consummat etiam operationem exteriorum , secundum illud : Patien- tia perfectum opus habet , ut sitis perfecti et integri , et cetera . Et : Patientia uobis necessaria est : ut uolun- tatem Dei facientes , reportetis promissionem . Hæc autem patientia facit reportari præmium , dum conseruat et multiplicat merita passionum . Vnde Hieronymus : Exercetur patientia , cum a proximo sus- tinemus persecutiones , damna , contumelias , ab aduersario tentamenta , a Domino flagella . Sine ferro martyres esse possumus , si patientiam in animo seruamus .

Cum autem uideritis circumdari ab exercitu , et cete- ra . Postquam descripsit quæ uentura erant generali- ter , et etiam persecutiones Ecclesiæ ipsius , hic descri- bit quæ uentura sunt circa destructionem Hierusa- lem : per quam intelligitur tribulatio , quam Ecclesia passura est tempore Antichristi . Habet autem pars ista duas partes . In quarum prima prædicit bellum præcedens : in secunda uero excidium subsequens , ibi : *Va autem pregnantibus et nutriendis* . Bellum autem præcedens describit quantum ad tria . Primo , scilicet quantum ad periculum pugnae . Se- cundo quantum ad remedium fuga . Tertio quan- tum ad iudicium diuinæ uindictæ . Quantum ad pe- riculum pugnae , dicitur :

Cum autem uideritis circumdari ab exercitu Hierusa- lem , per obfessionem Romanorum , secundum illud : Fili hominis sume tibi laterem , et pones eum coram Filio hominis : et describes in eo ciuitatem Hierusalem . Et ordi- nabis aduersus eam obfessionem , et ædificabis munitiones , et comportabis aggerem , et dabis contra eam castra , et pones arietes in gyro . *Tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius* , per euersionem om- nimodam : Ciuitatem et sanctuarium dissipabit po- pulus cum duce uenturo : et finis eius uastitas , et post finem belli statua desolatio , et cetera . Spiritualiter autem per exercitum circumdantem Hierusalem intel- ligitur insurrectio peruerforum contra Ecclesia- sticam pacem procurata per Antichristum et mini- stros eius , secundum illud : Et uidi de ore draconis , et de ore bestia , et de ore pseudoprophetæ exire spi- ritus tres immundos in modum ranarum . Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa , et procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei . Et : Vidi bestiam et reges terræ , et exercitus eorum congregatos ad fa- ciendum prælium cum illo qui sedebat in equo , et cetera . Sed quia mali incomparabiliter plures erunt , ideo dicuntur circumdari . In cuius figuram dicitur : Saul , et uiri eius in modum coronæ cingebant Da- uid , et uiros eius , ut caperent eos . Vnde Iob : Simul uenerunt latrones eius et fecerunt sibi uiam per me , et obsiderunt in gyro tabernaculum meum .

Secundo quantum ad remedium fuga , subdit : *Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes* . ne inue- niantur : et qui in medio eius , descendunt , ne includan- tur , et qui in regionibus , non intrant in ea , ne ibi ca- piantur . Exercitus enim Romanorum , primo per Iudæam enertit multas ciuitates antequam uenirent Hierusalem . Et omnes pene Iudæi intrauerant ibi , sicut dicit Iosephus , propter sollempnitatem , et pro- pter securitatem : ideo comprehensi sunt ibi iusto iudicio Dei , secundum illud : Congrega eos quasi gregem ad uictoriam , et sanctifica eos in die occisi- onis . Sed Christiani per fugam liberati sunt . Vnde Glossa : Ecclesiastica narrat historia cunctos , qui in Iudæa erant , Christianos , imminente Hierosoly- morum excidio commotos a Domino loco decessisse , et trās Iordanem in ciuitate quadam , Pella , nomine , donec desolatio Iudææ completeretur habitasse . Spi- ritualiter autem insinuat hic remedium quod erit infirmis in illa valida persecutione Antichristi , scilicet fuga , et occultationis . Licet enim imperfectis fugere , propter cauenda pericula . Vnde Zacharias : *O , o , fugite de terra Aquilonis* , dicit Dominus . Quibus Christus descendens abscondebatur se a Iudæis , secundum illud : Post hæc ambulabat Iesus in Galilæam . Non enim uolebat in Iudæa ambula- re : quia quærebant eum Iudæi interficere . Licet etiam hoc uiris perfectis : cum uiderint quod magis expedit saluti populi quod fugiant . Vnde dixit Do- minus discipulis : Cum autem persequantur uos in ciuitate ista : fugite in aliam . Et de Paulo dicitur quod cum Iudæi custodirent portas Damasci die ac nocte , ut Paulum interficerent , accipientes eum , discipuli nocte , per murum dimiserunt eum , sub- mitentes in spota . Huius figura præcessit in Da- uid : Deposuit eum Michol per fenestram , porro ille

bit quæ uentura sunt circa destructionem Hierusa- lem : per quam intelligitur tribulatio , quam Ecclesia passura est tempore Antichristi . Habet autem pars ista duas partes . In quarum prima prædicit bellum præcedens : in secunda uero excidium subsequens , ibi : *Va autem pregnantibus et nutriendis* . Bellum autem præcedens describit quantum ad tria . Primo , scilicet quantum ad periculum pugnae . Se- cundo quantum ad remedium fuga . Tertio quan- tum ad iudicium diuinæ uindictæ . Quantum ad pe- riculum pugnae , dicitur :

Cum autem uideritis circumdari ab exercitu Hierusa- lem , per obfessionem Romanorum , secundum illud : Fili hominis sume tibi laterem , et pones eum coram Filio hominis : et describes in eo ciuitatem Hierusalem . Et ordi- nabis aduersus eam obfessionem , et ædificabis munitiones , et comportabis aggerem , et dabis contra eam castra , et pones arietes in gyro . *Tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius* , per euersionem om- nimodam : Ciuitatem et sanctuarium dissipabit po- pulus cum duce uenturo : et finis eius uastitas , et post finem belli statua desolatio , et cetera . Spiritualiter autem per exercitum circumdantem Hierusalem intel- ligitur insurrectio peruerforum contra Ecclesia- sticam pacem procurata per Antichristum et mini- stros eius , secundum illud : Et uidi de ore draconis , et de ore bestia , et de ore pseudoprophetæ exire spi- ritus tres immundos in modum ranarum . Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa , et procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei . Et : Vidi bestiam et reges terræ , et exercitus eorum congregatos ad fa- ciendum prælium cum illo qui sedebat in equo , et cetera . Sed quia mali incomparabiliter plures erunt , ideo dicuntur circumdari . In cuius figuram dicitur : Saul , et uiri eius in modum coronæ cingebant Da- uid , et uiros eius , ut caperent eos . Vnde Iob : Simul uenerunt latrones eius et fecerunt sibi uiam per me , et obsiderunt in gyro tabernaculum meum .

Secundo quantum ad remedium fuga , subdit : *Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes* . ne inue- niantur : et qui in medio eius , descendunt , ne includan- tur , et qui in regionibus , non intrant in ea , ne ibi ca- piantur . Exercitus enim Romanorum , primo per Iudæam enertit multas ciuitates antequam uenirent Hierusalem . Et omnes pene Iudæi intrauerant ibi , sicut dicit Iosephus , propter sollempnitatem , et pro- pter securitatem : ideo comprehensi sunt ibi iusto iudicio Dei , secundum illud : Congrega eos quasi gregem ad uictoriam , et sanctifica eos in die occisi- onis . Sed Christiani per fugam liberati sunt . Vnde Glossa : Ecclesiastica narrat historia cunctos , qui in Iudæa erant , Christianos , imminente Hierosoly- morum excidio commotos a Domino loco decessisse , et trās Iordanem in ciuitate quadam , Pella , nomine , donec desolatio Iudææ completeretur habitasse . Spi- ritualiter autem insinuat hic remedium quod erit infirmis in illa valida persecutione Antichristi , scilicet fuga , et occultationis . Licet enim imperfectis fugere , propter cauenda pericula . Vnde Zacharias : *O , o , fugite de terra Aquilonis* , dicit Dominus . Quibus Christus descendens abscondebatur se a Iudæis , secundum illud : Post hæc ambulabat Iesus in Galilæam . Non enim uolebat in Iudæa ambula- re : quia quærebant eum Iudæi interficere . Licet etiam hoc uiris perfectis : cum uiderint quod magis expedit saluti populi quod fugiant . Vnde dixit Do- minus discipulis : Cum autem persequantur uos in ciuitate ista : fugite in aliam . Et de Paulo dicitur quod cum Iudæi custodirent portas Damasci die ac nocte , ut Paulum interficerent , accipientes eum , discipuli nocte , per murum dimiserunt eum , sub- mitentes in spota . Huius figura præcessit in Da- uid : Deposuit eum Michol per fenestram , porro ille

ille abiit , et aufugit , atque saluatus est . Tertio quantum ad iudicium diuinæ uindictæ , sub- dit : *Quia dies ultionis hi sunt* , ut impleantur omnia , quæ scripta sunt . Decreuit autem Dominus destrue- re Hierusalem , in uitionem sanguinis Iesu Christi , et prophetarum eius . Vnde Matthæus : Ut ueniat super uos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram , a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariæ , et cetera . Amen dico uobis : uenient hæc omnia su- per generationem istam . Nam tantum scelus nullo modo debuit remanere inultum . Ideo dicitur : Fecit Dominus , quæ cogitauit , compleuit sermonem suum , quem præceperat a diebus antiquis . Destru- xit , et non pepercit , et lætificauit super te inimicum , et exaltauit cornu hostium tuorum . Spiritualiter autem intelligitur per hæc , uictio Dominici indi- gnationis propter peccata personarum ecclesiastica- rum , tam secularium quam religiosarum , secun- dum illud : Principes eius in muneribus iudica- bant , et sacerdotes eius in mercede docebant , et propheta eius in pecunia diuinabant . Subditur : Propter hoc , causa uestri , Sion quasi ager arabi- tur , et cetera . Et specialiter propter peccata prelato- rum . Quo modo facta est meretrix ciuitas fidelis , plena iudicij ? Iustitia habitauit in ea , nunc autem homicida . Et post : Principes tui infideles , socij furum . Omnes diligunt munera , sequuntur retribu- tiones . Sequitur : Propter hoc ait Dominus Deus exercituum . Heu consolabor super hostibus meis . Ideo dicitur : Dies ultionis Domini , annus retribu- tionum iudicij Sion . Et : Mittet illis Deus operatio- nem erroris , ut credant mendacio , ut iudicentur om- nes qui non crediderunt ueritati , sed consenserunt iniquitati . Et tunc in uictima tribulatione consum- mabuntur omnia , secundum illud : In diebus uocis septimi angeli , cum cæperit tuba canere , consum- mabitur mysterium Dei , sicut euangelizauit per ser- uos suos prophetas . Et : Impletum est templum Dei fumo a maiestate Dei , et uirtute eius : et nemo poterat introire in templum donec consummarentur sep- tem plagæ septem angelorum .

Va autem pregnantibus , et nutriendis , et cetera . Post- quam descripsit bellum præcedens , describit hic se- cundo excidium subsequens , circa quod describend- um tria insinuatur , scilicet oppressio ciuitatis occu- pandæ , destructio ciuitatis oppressæ , et desolatio ciuitatis destructæ . Primo ergo quantum ad oppres- sionem ciuitatis occupandæ , dicitur :

Va autem pregnantibus et nutriendis in illis diebus . Glossa : Quarum uteri uel manus sarcina filiorum prægnatæ fuga necessitatem impediunt . Quia hu- iusmodi non poterit prodesse fuga , secundum illud : Repentinus eis superueniet interitus , sicut dolor in utero habentis , et non effugient . Ratio autem huius est , uehemens oppressio ciuitatis , ideo addit : *Erit enim pressura magna super terram , et ira populo huic* , se- cundum illud : *Va Ariel* : Ariel ciuitas quam expu- gnauit Dauid . Et circumuallo Ariel , et erit tristis et mærens . Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo , et iaciam contra te aggerem , et munimenta ponam in obsidionem tuam . Secundum mysticum au- tem intellectum per prægnantes intelliguntur animæ peccatrices , quæ concipiunt per peccati concupiscen- tiam , et pariunt per operationem peruersam . Vnde Augustinus de uerbis Domini : Quando concupiscit quis rem alienam , anima sua quasi concepisse uide- tur . Quam rem si per aliquam nequitiam potuerit obtinere , quasi natum filium osculari et nutrire cog- noscitur . Vnde dicitur : Concupiscientia cum conceperit , parit peccatum . Peccatum uero cum consummatum fuerit , generat mortem . Et talibus erit uæ in illa tribulatione . Vnde Sapiens : Ex iniquis omnes filij qui nascuntur , testes sunt nequitia aduer- sus parentes in interrogacione sua . Possunt autem per

A prægnantes intelligi animæ , quæ bonum habent pro- positum , sed non perueniunt usque ad partum effe- ctus . Vnde Isaias : Venerunt filij usque ad partum , et uirtus non est pariendi . Et istis erit uæ in illa tribu- latione . Qui sicut flos uineæ in frigore læditur , sic propositum bonum in persecutione annihilatur . Vnde Iob : Læditur quasi uinea in primo flore botrus eius . Et hoc per mala exempla . Propter quod Amos : Super tribus sceleribus Amon , et super quattuor non conuertam eum , eo quod dissecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum . Istitis erit uæ propter negligentiam , sicut alij erit uæ propter concupiscen- tiam . Et sic implebitur illud : Erit eis uerbum Domini . Manda , remanda , expecta , reexpecta : modicum ibi , modicum ibi : ut vadant , et cadant retror- sum , et conterantur , et illaqueentur , et capiuntur .

Secundo quantum ad destructionem ciuitatis opp- resse , subditur : *Et cadent in ore gladij , et captiui du- centur in omnes gentes* . Ad litteram hoc impletum est in Iudæis , de quibus miram narrat Iosephus tra- gem , et mirabilem uidemus uictum disperphonem . Et sic verificatum est in eis illud : Foris uastabit eos gladius , et intus pauor , iuuenem simul ac uirginem , lætantem cum homine sene . Et illud : Foris interfi- cit gladius , et domi mors similis est . Et similiter il- lud : Tetendit arcum suum quasi inimicus , firmavit dexteram suam quasi hostis : et occidit omne quod pulchrum erat uisu in tabernaculo filia Sion . Secun- dum mysticum intellectum per istam occisionem intel- ligitur cades illa permaxima , quæ erit in tribula- tione finali , de qua Isaias : Dies interfectionis et con- culationis , et fletuum Domino Deo exercituum in ualle uisionis . In hoc Daniel : Et docti in populo do- cebunt plurimos : et ruent in gladio et in flamma , et in captiuitate , et in rapina dierum . Sequitur : Et de eruditis ruent , ut conflentur : et eligantur et dealben- tur , et cetera . Vnde dicitur : Tranfite per ciuitatem sequentes eum , et percutite : non parcat oculus ues- ter , neque misereamini senem , adulescentulum et uirginem , paruulum et mulieres interficite usque ad inter- nationem . Et a sanctuario meo incipite , et cete- ra . Et Iob : Fugite ergo a facie gladij , et cetera .

Tertio quantum ad desolationem ciuitatis destru- ctæ , subiungitur : *Et Hierusalem calcabitur a gentibus* . Manum misit hostis ad omnia desiderabilia eius , quia uidit gentes ingressas sanctuarium suum , de quibus præceperat ne intraret in Ecclesiam tuam . Et : Præcipit autem Dominus nec pepercit . Præcipita- uit omnia mœnia eius , dissipauit munitiones eius , et repleuit in filia Iuda humiliatam et humiliatam . Et : Deus uenerunt gentes in hereditate tuam , et cetera . Et quoniam ira Domini non est sine misericordia , ideo addit : *donec impleatur tempora nationum* . Glossa , Id est , donec plenitudo gentium intraret : et sic omnis Israel saluus fieret , sicut scriptum est : Veniet ex Sion , qui eripiat et auertat impietatem a Iacob . Et ideo dicitur : *Quia non repellit in sempiternum Dominus* . Quia si abiecit , et miserebitur secundum multitudi- nem misericordiarum suarum . Secundum mysti- cum intellectum per tempora nationum intelligi- tur tempus illud quo filius perditionis Ecclesiam cõ- culcabit : Atrium quod est foris templum , eijce fo- ras , et ne metiaris illud , quoniam datum est genti- bus , et ciuitatem sanctã calcabunt mensibus quadra- ginta duobus , abbreviabitur autem hoc tempus pro- pter meritum electorum . Vnde Matthæus : Erit tunc tribulatio magna , qualis non fuit ab initio mundi usque modo , neque fiet . Et nisi abbreviati fuissent dies illi , non fieret salua omnis caro : sed propter electos breuiabuntur . Vnde et Daniel : Septuaginta hebdo- mades abbreviatæ sunt super populum tuum , et super urbem sanctam tuam , ut consummetur præua- ricatio , et finem accipiat peccatum , et deleatur ini- quitas , et adducatur iustitia sempiterna .

Gen. 45. b

Sup. 12. a

August. in Ench. ad Laur. c. 88. no. 3.

Dan. 3. g

1. Pet. 3. c

Chryso. in c. 24. Mat. homil. 76. no. 2.

Prou. 15. d

Prou. 16. d

Greg. homi. 35. in Ench. no. 2.

Prou. 14. a

Prou. 19. b

Greg. in Ezech. homi. 20. 2. 7.

Iac. 1. a

Heb. 10. g

Spiritualis sensus.

Mich. 3. d

Isa. 1. f

Isa. 34. b 2. Thes. 2. c

Apo. 10. c

Apo. 15. d

1. Reg. 23. d Iob 19. b

Glos. in huc locum 10. 5.

1. Thes. 5. a

Isa. 29. a

Zach. 2. b

Ioan. 7. a

Mat. 10. e

Añ. 9. e

1. Reg. 19. e

Isa. 37. a

Simile.

Iob 15. d Amos 1. d

Isa. 28. e

Dent. 32. d

Thre. 1. g

Thre. 2. a

Mysticus sensus.

Isa. 22. b

Dan. 11. f

Ezec. 9. b

Thre. 1. d

Iob 19. d

Thre. 1. d

Thre. 2. a. b

Psal. 78. a

Glos. in huc locum 10. 5.

Rom. 11. d

Isa. 59. d

Thre. 3. d

Mysticus sensus.

Apo. 11. a

Mat. 24. b

Dan. 9. f

Et erant

Et erunt signa in Sole, et cetera. Postquam prædixit, quæ ventura erant generaliter circa persecutionem, et circa destructionem Hierusalem, hic quarto prædicit, quæ ventura sunt circa iudicium finale. In hac autem eruditione, primo discipulos erudit ad providentiam. Secundo erigit ad confidentiam, ibi: *His autem fieri incipientibus, et cetera.* Tertio vero excitat ad vigilantiam, ibi: *Attendite autem vobis, et cetera.* Circa iudicium finale uniuersalem describit commotionem ex parte naturæ cælestis, elementaris, rationalis, intellectualis: et ipsius iudicis apparentis. Primo ergo quantum ad naturam cælestem, dicit: *Et erunt signa in Sole, et Luna, et Stellis.* Solem et Lunam specialiter nominat, tamquam duo præcipua luminaria, et secundum apparentiam, et secundum efficaciam: Fecit Deus duo luminaria magna. Luminare maius, ut præfesset diei: et luminare minus, ut præfesset nocti, et cetera. In his ergo luminariis apparebunt signa obscurationis, secundum illud: Sol conuertetur in tenebras, et Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis. Horribilis autem erit propter illorum luminum obscuracionem, secundum illud: Fecit Lunam in tempore, Sol cognouit occasum suum. Posuisti tenebras, Sap. 17. b. Et de hac Sapiens: Nec siderum lymphidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam. Vnde hæc luminaria, quæ in principio temporis posita sunt in firmamento in signa per sui lucem secundum illud: Fiant luminaria in firmamento cæli, et sint in signa, et tempora, et cetera. In fine temporum in signa sunt finis per lucis occultationem. Vnde dicitur: Sol factus est niger tamquam fæccus cilicinus, et Luna tota facta est sicut sanguis, et stellæ de cælo ceciderunt super terram. Et: Statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, et Luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo. Hic autem beatus Lucas non exprimit, quod stellæ cadant, sed quod in eis erunt signa. Quia reuera corpora cælestium stellarum non mutantur situm, secundum substantiam, sed secundum apparentiam virtutis stellarum, imminente iudicio, impressiones plurimæ generabuntur, quæ ita multiplicabuntur, ut cadere videantur stellæ cælorum. Et attendendum est, quod sicut luminaria sunt signa naturalium, secundum operationes naturales, sic sunt in signa eorum, quæ supra naturam eueniunt per aliqua in eis signa super naturam facta. Nam in designationem mirabilis virtutis Christi Sol stetit, secundum illud Iosue: Sol contra Gabaon ne mouearis, et Luna contra vallem Aialon. Et post: Stetit itaque Sol in medio cæli, et non festinauit occumbere spatio vnius diei. In designationem autem nobilis designationis Sol decem gradibus retrocessit. Reuersus est Sol decem lineis per gradus quos descenderat: quia homo post nouem ordines Angelorum, decimum tenet locum. In designationem vero admirabilis passionis, tam in capite, quam in membris, Sol obscuratus est in passione capitis. Tenebræ factæ sunt in uniuersam terram. Et obscuratus est Sol. Similiter in passione corporis: Percussa est tertia pars Solis, et tertia pars Lunæ, et tertia pars stellarum. Quod refertur ad corpus, quia dicitur: Draco traxit tertiã partem stellarum. Secundo quantum ad naturam elementarem, subdit: *Et in terris pressura gentium, pro confusione sonitus maris, et fluctuum.* Beda: Appropinquante extremo iudicio sonitus maris, et fluctuum confunditur: quia appropinquante termino suo elementa quasi pauentia nutant, et tremunt: Et Sapiens: Accipiet armaturam zelus illius, et armabit ad vltionem inimicorum. Et post: Ibunt directe emissiones fulgurum, et tamquam e bene curuato acu nubiu exterminabuntur, et ad certum locum insilient. Et a petrosa ira plenæ mittentur grandines, et exardescet in illos aqua ma-

ris. Vnde tunc verificabitur illud: In spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Ipse enim Dominus, qui conturbat mare. Et: Ego sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, et intumescunt fluctus. Et hoc quidem iusto iudicio suo. Quia sicut dicitur: Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus eius in conculcationem. Et tunc erit confusio omnium elementorum iuxta quod in Ægypto factum est, secundum illud: Grando et ignis misit pariter ferebantur. Et in hac confusione erit sonitus terribilis. Tunc enim verificabitur illud: Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas. Hic enim sonitus designat sonitum terribilis vocis ipsius iudicis. Vnde dicitur: Oculi eius tamquam flamma ignis, et pedes eius similes auricalcho velut in camino ardenti, et vox illius, tamquam vox aquarum multarum. Et: Audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, et quasi sonum sublimis Dei cum ambularent. Quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum. Tertio quantum ad naturam rationalem, subdit: *Arescentibus hominibus pro timore, et expectatione qua superuenient uniuerso orbi.* Tunc enim implebitur illud: Media nocte clamor factus est: ecce sponsus venit, et cetera. Vnde Glossa: Hoc de ipso aduentu intelligitur cum omnes virgines prudentes et fatuæ in solitudo clamore suscitata, lampades ornant, id est, sua secula opera numerant, pro quibus maximo cum timore iam iamque instantem æterni discriminis expectant aduentum. Dicuntur autem homines crescere, qui vixerunt secundum carnem. Nam Isaias: Omnis caro fœnum. Et post: Exiccatum est fœnum, et cetera. Vnde et Iacobus: Exortus est Sol cum ardore, et arefecit fœnum. Sol iustitiæ veniens ad iudicium. Vnde Beda: In expectatione districti examinis multi qui in hoc mundo florere videbantur, exarescent, secundum illud: Irruat super eos formido et pavor: in magnitudine brachij tui, et cetera. Tunc in illis in quibus securitas fuit et gaudium, non erit nisi timor et luctus. Quia dicitur: Cum dixerint: pax et securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Vnde Chrysostronus: Nec erit resistendi virtus, nec latendi locus, nec satisfactionis facultas: ex angustia omnium rerum nihil remanet nisi luctus. Vnde Matthæus: Parebit signum filij hominis in cælo, et tunc plangent omnes tribus terræ. Quarto quantum ad naturam intellectualem, subdit: *Nam virtutes cælorum mouebuntur.* Virtutes autem cælorum sunt Angeli beati, qui ex conturbatione omnium dicuntur commoueri, secundum illud: Columnæ cæli contremiscunt, et pauent ad nutum eius. Dicuntur autem pauere, et contremiscere non timore pœnæ, sed timore reuerentiæ, et horrore diuinæ vindictæ, secundum illud: Cum sublati fuerit, timebunt Angeli, et terrii purgabuntur. Vnde sicut quis super montis supercilio existens, quodam modo terretur ex combustione villæ alicuius vel hiatus terræ: sic quodam modo cælestes illæ virtutes pauebunt in illa terribili vltione. Vnde Hieronymus: Quid faciet virgula deserti, vbi timore concutitur cedrus libani paradisi? Vnde Isaias: Commota sunt superluminaria cardinum a voce clamantis, et domus repleta est fumo. Vnde Chrysostronus: Si rex processurus ad bellum contra aliquem, expeditionem mandat, in populo dignitates omnes mouentur, exercitus excitatur, tota ciuitas feruet, quanto magis rege cælesti exurgente iudicare viuos et mortuos angelicæ virtutes commouentur? terribiles ministri terribilem Dominum præcedent? ante ipsum pro candelabris fulgura viua præcedent? pro tubis horrenda tunitrua: vere magna vox, cui omnia obediunt elementa, quæ peccatum scindit, inferos aperit, vincula mortis dirumpit. Quinto quantum ad iudicem apparentem, dicit: *Et tunc*

Exo. 15. a
Isa. 51. e
Isa. 57. d
Exo. 9. e
Psal. 28. a
Apo. 1. d
Eze. 1. f
Mat. 21. a
Isa. 40. a
Iac. 1. b
Beda Glossa in hunc locum to. 5.
Exo. 15. b
1. Thef. 5. a
Mat. 24. c
Iob 26. e
Iob 41. e
Simile.
Isa. 6. b
Chrysostr. in opere impf. Mar. c. 24. homil. 49. to. 2.
Apo. 1. b
Dan. 7. d
Isa. 2. d
Psal. 49. a
Psal. 92. b
Nabû. 1. a
Psal. 106. c
Iob 12. b
Isa. 64. a
Apo. 14. d
Apo. 16. d
Mat. 24. a
Mat. 27. f
Apo. 16. d
Isa. 40. a
Apo. 6. d
Exec. 37. d
Mat. 24. c
1. Cor. 15. g
2. Pat. 3. c

tunc videbunt filij hominis venientem in nube cum potestate magna et maiestate. Ecce, venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt, et de hoc aduentu. Daniel ait: Aspiciebam ego in visione noctis, et ecce, cum nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, et vsque ad antiquum dierum peruenit: et in conspectu eius obtulerunt eum, et dedit ei potestatem, et honorem et regnum. Sequitur: Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, et regnum eius quod non corrumpetur. Et hic aduentus erit terribilissimus, adeo, ut impleatur illud: Incuruabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum. Et eleuabitur Dominus solus in die illa. Et idola penitus conterentur. Et post: Et ingredietur scissuras petrarum et in cauernas saxorum, a facie formidinis Domini, et a gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. Et ideo Psalmus: Deus manifeste veniet: Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet: et in circuitu eius tempestas valida. Licet autem multa et mira contingant in iudicio, et quasi inenarrabilia: Hieronymus tamen quædam narrat, quæ dicit se reperisse in annalibus Iudaæorum, quæ a diuersis diuersimode ordinantur. Dicit enim quod primo die eriget se mare super altitudinem montium, et verificetur illud: Mirabiles elationes maris: Secundo die in tantum descendet, ut vix videri possit, secundum illud: Dominus in tempestate et turbine viæ eius, et nebula puluis pedum eius. Increpans mare, et exiccans illud et omnia flumina ad desertum deducens. Et de his duobus in Psalmo: Dixit, et stetit spiritus procellæ, et exaltati sunt fluctus eius, et cetera. Tertio die marinæ belluæ ascendentes super mare dabunt rugitus vsque ad cælum, quasi futurum narrantes iudicium: Loquere terræ, et respondebit tibi, et narrantur pisces maris, et cetera. Quarto die ardebit aqua, secundum illud: Vinam distumperes cælos, et descenderes, a facie tuâ montes defluerent, sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis. Quinto die, herbæ et arbores dabunt rorem sanguineum: Et calcatus est lacus extra ciuitatem, et exiuit sanguis de lacu vsque ad frenos equorum. Sexto die ruent ædificia: Et facta est ciuitas magna in tres partes, et ciuitates gentium ceciderunt: Et non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruetur, et cetera. Septimo, petræ collidentur adinuicem, sicut factum fuit in Dominica passione: Petræ scissæ sunt, et cetera. Octauo die, generalis terræ motus: Et terræ motus factus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: Nonno, adæquabitur terra. Et tunc implebitur illud: Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur. Et: Omnis mons, et insula de suis locis motæ sunt. Decimo, exibunt homines de cauernis suis, et ibunt velut amentes, et non poterunt sibi mutuo loqui: et hoc præ stupore illorum mirabilium, quæ videbunt, et expectabunt, et hoc notat hic cum dicitur: *Arescentibus hominibus pro timore.* Vndecimo aperientur sepulchra, et stabunt ossa super ea, et tunc implebitur illud: Ecce, ego aperiam tumulos vestros, et educam vos de sepulchris vestris populule meus: Duo decimo: Stellæ cadent de cælo. Stellæ cadent de cælo, et virtutes cælorum commouebuntur. Tertiodecimo: Morientur homines, et cum mortuis resurgent. Quoniam sicut dicit Apostolus: Secundum aliam translationem, omnes quidem moriemur, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, et cetera. Quartodecimo, ardebit cælum et terra, id est, superficies terræ et aeris: Adueniet dies Domini ut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra autem et quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Quintodecimo die fiet cælum nouum et terra noua, et

A resurgent homines, et fiet iudicium. De hoc Ioannes in Apocalypsi: Vidi cælum nouum, et terram nouam. Sequitur: Et mors vltra non erit. *His autem fieri incipientibus, et cetera.* Postquam discipulos erudit ad providentiam, hic secundo erigit ad confidentiam, et hoc quidem facit tripliciter, scilicet exhortatione consolatiua, similitudine manu ductiua, et assertionem certifiatiua. Primo ergo quantum ad exhortationem consolatoriã, dicit: *His autem fieri incipientibus, suscipite, et leuate capita vestra, ex hilaritate cordis, quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, prope est redemptio vestra quam quæsitistis.* Respicite ergo per veram fidem, secundum illud: Respice: Fides tua te saluum fecit. Respicite, inquam, futura quæ non videntur, secundum illud: Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, et cetera. Et hoc quidem fit per fidem, de qua dicitur: Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Leuatur autem per spem, et rationem huius subdit: *Quoniam appropinquat redemptio vestra.* Ad quam spes vestra suspirat. Vnde ad Romanos: Creatura ingemiscit, et parurit vsque adhuc. Non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes, et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Hæc autem spes facit tribulationes patienter ferri: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Et ratio huius est: Quia non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat. Debent etiam viri spirituales leuare capita, per firmam expectationem. Debent leuare oculos per claram considerationem, secundum illud: Ad te leuaui oculos meos, et cetera. De Leua oculos tuos. Subditur: Omnem terram quam conspicias, tibi dabo, et cetera. Debent leuare vocem per scripturæ prædicationem: Vox speculatorum tuorum leuaerunt vocem, simul laudabunt. Debent leuare manus ad perfectam operationem: Sic benedicam te in vita mea; et in nomine tuo leuabo manus meas. Et hoc est quod maxime orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira et discipatione. Secundo quantum ad similitudinem manu ductiua, subditur. *Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam et omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas.* Comparat autem arbores humano generi, et maxime ficulneam. Arboribus enim huiusmodi homo assimilatur, et quantum ad ortum, et quantum ad occasum, et quantum ad fructum. Quantum ad ortum, propter quod in Psalmo: Erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, et cetera. Quantum ad occasum, propter quod Iob: Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum virefcit, et rami eius pululant. Sic et homo cum moritur, spem habet resurgendi. Quantum ad fructum, quia sicut arbor infructuosa inciditur, sic et homo. Vnde Matthæus: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et cetera. Vnde supra dicitur de ficu infructuosa. Succide illam, et cetera. Sicut enim arbor secus viam non fructificat, sic nec homo qui occupatur circa multa: Videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam et nihil inuenit in ea nisi folia tantum, et ait illi: Numquam ex te fructus nascatur. Vnde Chrysostronus: Sicut impossibile est arborem secus viam, fructus ad maturitatem seruare, sic difficile est hominem iuxta mundum viuentem iuuentutem immaculatam vsque ad finem tenere. Sicut etiam arbores fructificabant absente hieme, sic homo fructum habet post tribulationem: Iam hiems transijt.

Apo. 21. a
Sup. 18. g
2. Cor. 4. d
Heb. 11. a
Rom. 8. d
Rom. 12. e
Rom. 8. d
Psal. 122. a
Gen. 13. d
Isa. 52. e
Psal. 62. a
1. Tim. 2. e
Psal. 1. a
Iob 14. b
Mat. 3. c
Sup. 13. b
Mat. 21. l
Chrysostr. in opere impf. Mar. ca. 21. homil. 93. to. 2.
Cant. 2. e

transijt, imber abiit, et recessit: ficus protulit grossos suos, vinea florentes dederunt odorem suum. Hic fructus est per tolerantiam tribulationis, secundum illud: Omnis disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœtoris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitia. Et hic fructus colligitur in aetate claritatis aeternae: propter quod subdit: *Ista et vos cum videritis hac fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.*

Glos. in hunc locum to. 5.
Isa. 25. c
Pf. 125. b
Tob. 3. d

transijt, imber abiit, et recessit: ficus protulit grossos suos, vinea florentes dederunt odorem suum. Hic fructus est per tolerantiam tribulationis, secundum illud: Omnis disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœtoris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitia. Et hic fructus colligitur in aetate claritatis aeternae: propter quod subdit: *Ista et vos cum videritis hac fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.*

Post tempore tranquillum facis, et post lacrymationem et fletum, et cetera. Cessabit etiam frigus cupiditatum. Vnde Bernardus: O vera merities, plenitudo feruoris et lucis, solis statio, ymbra- rum exterminatio, desiccatio paludum, fœtorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies, o lumen meridianum, o vernalis temperies, o æstiva venustas, o autumnalis hubertas. Et ne quid videat praerijisse: O quies et feriatio hiemalis. Aut certe, si hoc magis probas, sola tunc hiems abiit et recessit.

Tertio quantum ad assertionem certificatiuam, subiungit: *Amen dico vobis: quia non praeribit generatio hac, donec omnia fiant.* Glossa: Quae dico vobis, sub certitudine expectate. Hanc autem generationem vocat generationem mortalem, secundum illud: Generatio praerit, et generatio aduenit. Hæc praerit quando transit ad immortalitatem per resurrectionem. Glossa: De mortalitate ad immortalitatem. Et hæc resurrectio non erit ante prædium consummationem, quia Iob ait: Homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum, et ideo subdit. *Calum et terra transibunt,* quantum ad exteriorem figuram: Initio tu Domine terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes. Et: Praerit, figura huius mundi. Vnde Isaias: Cæli sicut fumus liquefcent, et terra sicut vestimentum atteretur. Et: Ecce ego creo cælos novos, et terram nouam. Et ideo transeunt hæc omnia sicut temporalia: sed contrario: *Verba autem mea non transibunt,* quantum ad interiori sententiam: In aeternum Domine permanet verbum tuum. Vnde Gregorius: Omne quod apud nos durabile et sine mutatione est, ad aeternitatem durabile non est. Et omne quod apud me transeunt cernitur, fixum et sine transitu tenetur.

Glos. interlin. in hunc locum to. 5.
Eccl. 1. a
Glos. interlin. in hunc locum to. 5.
Iob. 14. c
Pf. 101. d
1. Cor. 7. f
Isa. 51. b
Isa. 65. c
Pf. 118. m
Greg. hom. 1. in Euang. 10. 2.
Isa. 40. b
Sap. 5. b
Pfal. 36. d
Pfal. 89. b
Iac. 1. b
1. Ioan. 2. c
Prou. 5. a
Sap. 2. b
Sap. 2. b

Vnde Isaias: Exiccatum est scœnum, et cecidit flos: Verbum autem Dei nostri manet in aeternum. Qui vult ergo aeternaliter manere, oportet quod transitorij non immoretur, sed potius deferendo transitoria, per diuina verba transeat ad aeterna. Propter quod notandum, quod mundus iste transit quantum ad omne quod habet in se appetibile.

Transit primo quo ad celsitudinem: Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis: transferunt omnia, et cetera: Vidi impium superexaltatum, et cetera. Secundo quoad pulchritudinem: Sicut herba transeat: mane floreat et transeat. Et: Glorietur frater humilis, in exaltatione sua: diues autem, in humilitate sua, quoniam sicut flos scœni transibit. Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit scœnum. Tertio quoad dulcedinem: Mundus transit et concupiscentia eius. Et: Fauus distillans labia meretricis. Ergo qui his transitorijs adhæret triplicem facit transitum. Primus est a culpa in culpam: Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratium sit quod non pertranseat luxuria nostra, et cetera. Secundus est de culpa in pœnam: Vmbra transitus est tempus no-

strum. Et Iob: Dies mei velocius transferunt quam a texente tela succiditur. Tertius est a pœna in pœnam: Ad nimium calorem transferet ab aquis niuium. Qui autem transit a transitorijs, triplicem facit transitum. Primus est a culpa ad pœnitentiam. Et de hoc dicitur: Transientes primam et secundam custodiam venerunt ad portam ferream. Et hic designatus fuit in transitu maris rubri: Secundus est a pœnitentia ad sapientiam. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis adimpleremini. Et hic designatur in transitu per desertum, in quo filij Israel gustauerunt manna. Tertius est a sapientia ad vitam aeternam: Transiuimus per ignem, et aquam, et cetera. Et: Sciens quia venit hora eius, et cetera. Et hic designatur in transitu Iordanis, quo ingressi sunt terram promissionis: Festinauit populus, et transijt. Cumque transissent omnes, transiit et arca. Qui hunc triplicem facit transitum, ille solus est Hebraeus, et celebrat verum pascha: quia pascha nihil aliud est quam transitus.

Attendite autem vobis, et cetera. Postquam erudiuit discipulos ad prouidentiam, hic tertio excitat ad vigilantiam: quod quidem facit quadrupliciter, scilicet dissuadendo contrarium, insinuando periculum, persuadendo propositum, et introducendo exemplum. Primo ergo quantum ad dissuasionem oppositi, vigilantiae, dicit:

Attendite autem vobis, per vigilantiam. Ne forte grauentur corda vestra, per somnolentiam: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. In crapula et ebrietate et curis huius vite, per excessum in gula. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinentes est, adijciet vitam. Huiusmodi autem superfluitas ineptos nos reddit ad vigilandum circa studium veritatis: Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas. Quicumque his delectatur, non erit sapiens. Et: Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, et animum transferrem, et cetera. Item circa exercitium virtutis: Sicut in die honeste ambulemus: non in commensationibus et ebrietatibus, et cetera. Et: Multi enim ambulat, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi: quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum. Et: Huiusmodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri. Item circa excessum contemplationis: Nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobis, et cetera. Et: Optimum est gratia stabilire cor, non escis. Quia non est regnum Dei esca, et potus, sed iustitia, et pax, et cetera.

Secundo quantum ad insinuationem periculi, subdit: *Et superueniat in vos repentina dies illa, propter inconsideratum euentum. Repente enim euenit quod non prauidetur: Quoniam subito dum non speratur, venit contritio eius. Venit enim dies ille iudicij repente his qui se non praeparauerunt contra ipsum. Si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire, et ceperit edere, et bibere, et inebriari: Veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, et hora qua nescit: et diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet. Et quantum ad tales, subdit: Tamquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ, id est super omnes qui terrenis incumbunt. Vnde Hieremias: Pavor, et fouea, et laqueus super te o habitator Moab. Per quam quidem carnales intelliguntur qui super terram sedent, de quibus in Psalmo: Quoniam humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster. Et: In terra sedebunt, et attoniti super repentino casu tuo admirabuntur. De hoc autem posuit Dominus supra, duplex exemplum, scilicet de diebus*

Iob 7. b
Iob 24. c
Aff. 12. a
Exo. 14. f
Eccl. 24. c
Exo. 16. g
Pfal. 65. c
Ioan. 13. a
Iosue 4. b
Sap. 9. d
Eccl. 37. d
Prou. 20. a
Eccl. 2. a
Rom. 13. d
Phil. 3. d
Rom. 16. e
Ephe. 5. d
Heb. 13. b
Rom. 14. c
Isa. 30. c
Sup. 12. f
Hier. 48. g
Pfal. 43. d
Eze. 26. c
Sup. 17. f

diebus Noe, et de diebus Loth. Quia primi perierunt diluio: secundi incendio. Et de talibus, Iob: Domus eorum securæ sunt et pacatae. Tenent tympanum, et citharam, et gaudent ad sonitum organi, Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad interna descendunt.

Tertio quantum ad persuasionem propositi, subiungit: *Vigilate itaque, omni tempore orantes.* Attendendum est autem quod simul iungit vigilantiam, et orationem. Nam vigilare oportet contra hostem extrinsecum, scilicet contra diabolum, Sobrius estote, et vigilate: quia aduersarius vester diabolus, et cetera. Et contra domesticum, scilicet carnem: Vigilia honestatis tabefaciet carnes. Vigilare oportet ad perfectionem virtutis. In omnibus exhibeamus nosmet ipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, et ieiunijs, et cetera. Vigilare oportet per desiderium contemplationis: Ego dormio, et cor meum vigilat. Et: Anima mea desiderauit te in nocte, et cetera. Et quoniam nec possumus hostes reuincere, nec in bono proficere, nec consolationes supernas habere, nisi per donum gratiae diuinæ, ideo oportet orare. Et propterea Matthæus: Vigilate, et orate, vt non intretis in tentationem. Et: Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo, et cetera. Quia ergo oportet vigilare propter inclinationem mali. Ideo addit: *Vt digni habeamini fugere ista omnia, quae futura sunt, secundum illud: Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hieme vel sabbato. Et hoc orabat propheta in Psalmo: Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, et cetera. Oportet vigilare etiam propter adeptionem boni, ideo addit: Et stare ante filium hominis.* Glossa: Hæc est summa beatitudinis, in praesentia iudicij securum consistere. Iob: Quis mihi tribuat, vt cognoscam et inueniam illum, et veniam vsque ad solium eius? Et: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et lauerunt stolas suas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, et seruiunt ei die ac nocte in templo eius. Et hic semper est orandum. Vnde in Psalmo: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?

Quarto quantum ad introductionem exempli, subiungitur: *Enae autem diebus docens in templo. Vt vigilans circa exercitium actiuæ, vt exemplum daret ad exercitium actionis perfectæ, secundum illud: Prædica verbum, in omni opportune, importuna, et cetera.*

Ibid. b
Thre. 2. f
Cant. 3. c
Isa. 21. c
Prou. 8. b
Isa. 50. b
Prou. 8. d

Et iterum: Vigila, in omnibus labora, et cetera. [Nolite vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliueti. Vt vigilans circa otium contemplatiuæ, secundum illud: Confurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum. Et ex his duobus exemplum dabat perfectæ vigilantiae, in actiua et contemplatiua cunctis prælatis, secundum illud: En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi. Et: Super speculam Domini ego sum, stans iugiter per diem, et super custodia meam ego sum, stans totis noctibus. Et quia talis prælatus, et doctor libenter auditur, ideo subdit: *Et omnis populus manebat ad eum in templo audire eum. Vt vigilans ad disciplinam, secundum illud: Qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Manicare autem idem est, quod mane accelerare: quia mane surgere oportet ad studium sapientiae. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum. Et: Beatus homo qui audit me, qui vigilat ad fores meas quotidie, et obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenit, inueniet vitam, et hauriet salutem a Domino.*

PROPINQVABAT autem dies festus azymorum, et cetera. Postquam terminata est pars illa, quæ est de incarnatione verbi, et illa quæ est de predicatione et doctrina: hic agitur de passione, per quam Christus est hostia. Diuiditur autem pars ista in duas. In quarum prima agitur de passione quantum ad antecedentia. In secunda quantum ad concomitantia, ibi: *Adhuc eo loquente, ecce turba.* Infra eodẽ cap. Antecedentia autem ad passionem fuerunt quatuor, scilicet peruersa machinatio proditoris. Secundum, dispensatiua institutio sacramenti altaris, de quo ibi: *Venit autem dies azymorum, et cetera.* Tertium autem prouida eruditio discipulorum ibi: *Facta est autem et consentio inter eos, et cetera.* Quartum, deuota supplicatio precis ad Deum, ibi: *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuetum, et cetera.* Describitur autem machinatio proditoris, secundum quadruplicem comparisonem, scilicet per comparisonem ad temporis opportunitatem, ad iudaicæ machinationis fraudem, ad diabolicæ suggestionis improbitatem, et ad Iudæ proditoris cupiditatem. Hæc quatuor ad machinationem proditoris concurrerant. Nam opportunitas temporis se offerebat, iudaica peruersitas consentiebat, diabolica improbitas suggerebat, et propria cupiditas attrahebat. Primo ergo, quantum ad temporis opportunitatem, dicitur: *Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.* Tempus enim paschale in quo immolabatur agnus, erat opportunum ad occidendum Christum: cuius mors per illud pascha typicum designabatur. Pascha enim transitus est. Et in Ioanne dicitur: Sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, et cetera. Hac ergo die appropinquante, in qua debebat offerri agnus, facta est machinatio proditoris, per biduum ante, secundum illud: Scitis quia post biduum pascha fiet, et filius hominis tradetur, vt crucifigatur. Vnde secundum historiam euangelicam Christus venit in die sabbati Bethaniam, vbi facta est ei cæna, secundum illud: Iesus ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cænam ibi, et cetera. In die autem sequenti, venit Hierusalem et exceptus est cum magno gaudio. Vnde Ioannes: In crastino autem turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venisset Iesus Hierosolimam, acceperunt ramos palmarum, et processerunt obuiam ei. Diebus duobus sequentibus in templo docuit. In die mercurij tractatum est de prodicione: et in sero diei Iouis comprehensus, et in die sollempni, scilicet die Veneris crucifixus est. Et ita appropinquante festo azymorum debuit tradi, in quo ipse disposuerat. Nec enim ante aliquis potuit in mortem eius efficaciter machinari. Quia quando disposuit, passus fuit secundum illud: Nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. Ioannes: Potestatem habeo ponendi eam, et cetera. Secundo quantum ad iudaicæ machinationis fraudem, subdit: *Et quarebant principes sacerdotum, et scribae quo modo eum interficerent.* Principes sacerdotum quarebant, in quibus debebat esse prerogatiua sanctitatis. Vnde dicitur: Consecrabis manus filiorum Aaron, sanctificabisque illos, vt sacerdotio fungantur mihi. Sed poterat dici eis illud: Cum multiplicaueritis orationem, non, et cetera. Vnde et hi cum adiutorio scribarum, quarebant interficere doctorem veridicum, secundum illud: Nunc autem queritis me interficere hominẽ qui veritatem vobis locutus sum. Hi autem fraudulenter quarebant, ideo addit: *Timebant vero plebem. Vnde Hieronymus: Non seditionem metuentes, sed ne auxilio populi de suis mani-*

Diuisio.
Exo. 12. b
Ioan. 13. a
Mat. 26. a
Ioan. 12. b
Ioan. 12. a
Ioan. 12. b
Ioan. 7. d
Ioan. 10. d
Exo. 28. c
Isa. 1. d
Ioan. 7. e

Mar. 14. a bus tolleretur, et ideo dicitur: Non in die festo: ne forte tumultus fieret in populo. Et ideo hoc volebant facere, quasi in occulto. Nam hic est mos peruersorum, secundum illud: Pedes illorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem. Et post: Ipsi contra sanguinem suum insidiantur, et moliantur fraudes contra animas suas. Quia dum querunt interficere fontem vitæ inueniunt mortem, secundum illud: Bene confurgit diluculo qui querit bona, qui autem inuestigator malorum est, opprimetur ab eis.

Prou. 1. b Tertio quantum ad diabolicę suggestionis improbitatem, adiungit: *Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim.* Intrauit autem dicitur non per illapsum essentia, sed per suggestionem nequitia, secundum illud: Et post buccellam, introiuit in eum Satanas. Sed Glossa dissoluit dicens: Ante buccellam inuaserat eum Satanas, et quem prius intrauerat ut deciperet, postmodum intrauit, ut sibi traditum plenius possideret. Ideo autem cognominat eum, et ideo hoc dicit: quia in hoc insinuat quod non repente persuasus, sed diu fuerat meditatus scelus. Exprimit etiam eius dignitatem, ut ostendat ipsius ingratitude: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et specialiter Apostolos elegit de numero discipulorum aliorum ad dignitatem Pontificatus. Vnde Ioannes: Nonne ego vos duodecim elegi, et ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariote: hic enim erat traditurus eum cum esset vnus ex duodecim. Hoc autem Dominus dispensatiue fecit: ad timorem incutiendum, secundum illud: Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Et ad iustorum animum confortandum, ut non scandalizentur pro vno malo contra congregationem iustorum, quia dicitur: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.

Ioan. 5. c Quarto quantum ad Iude proditoris cupiditatem, subiungitur: *Et abiit, et locus est cum principibus sacerdotum et magistratibus.* Cum illis locus est: quia sciebat, quod stitiebant sanguinem Christi. Locus est autem verba proditoris, et ideo addit: *Quomodo modum illum traheret eis.* In qua quidem locutione pretium sanguinis petijt, secundum illud: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? Vnde fitis cupiditatis commouebat Iudam, et fitis crudelitatis commouebat principes sacerdotum, et ideo simul in vnum commercium peruersum et impium consenserunt, propter quod adiungit: *Et gausi sunt, et pauci sunt pecuniam illi dare.* Gausi sunt de malitia, secundum illud: Lætantur cum male fecerint, et cetera. Pauci sunt, quasi pactum fecerunt, et summa fuit de triginta argenteis: Argentei triginta valent trecentos denarios vitales. Et hoc fuit pretium vnguenti, quod Magdalena super caput Christi effudit, secundum illud: Quare hoc vnguentum non venijt trecentis denarijs, et datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens ea quæ mittebantur, portabat. Et ideo hoc pretium recompenfabatur venditione Domini.

Gen. 37. f Huius figura precessit in venditione Ioseph. Vbi dicitur secundum litteram cõsuetam, quod venditus fuit triginta denarijs. Et de hoc Zacharias: Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuariũ decorum pretium, quo appetiatus sum ab eis. Hoc ergo pretio Iudas Christum vendidit, et ideo addit: *Et spondit. Et querebat opportunitatem ut traderet illum sine turba.* Hanc turbam fugiebant, quia ipsum sicut verum prophetam habebant. Vnde Ioannes: Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Fugiebat Iudas publicum et querebat secretum: quia qui male agit, odit lucem. Et attendendum est quod

A Christus traditus fuit a Patre, per abundantissimam pietatem: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, et cetera. A se, per ardentissimam charitatem: Dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis. A proditore, per sceleratissimam cupiditatem, infra: *Ecce manus tradentis me, et cetera.* Et: Quid vultis mihi dare, et cetera.

B Venit autem dies azymorum, et cetera. Postquam descripsit Euangelista peruersam machinationem Iudæ proditoris: hic secundo describit dispensatiuum institutionem sacramenti altaris. Et quoniam hoc sacramentum succedere debebat agno paschali, ideo pars ista duas habet partes: in quarum prima agitur de preparatione cibi paschalis, in secunda de esu agni, et consecratione sacramenti altaris, ibi: *Et cum facta esset hora, discubuit, et cetera.* Circa autem preparationem cibi paschalis describendam, quatuor introducuntur ad hoc concurrentia, scilicet: oportunitas diei, missio magistri, congruitas loci, et adimpletio præcepti. Primo quantum ad oportunitatem diei obseruandam, dicitur: *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.* Hæc autem dies erat quartadecima luna mensis, secundum illud: Seruabitis agnum vsque ad quartadecimam diem mensis huius. Immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Et: Mense primo quartadecima die mensis ad vesperam, phasæ Domini est: et quintadecima die mensis huius, sollempnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis. Ex quo apparet quod Christus celebrat pascha ea die qua consuetum erat secundum legem, ac per hoc celebravit in azymis: quia in Deuteronomio dicitur: Non apparebit fermentatum in omnibus terminis tuis septem diebus, et cetera. Et ideo de azymo confecit, secundum quod conueniebat figuræ. Et edent carnes nocte illa assas igni, et azymos panes, cum lactucis aggregitibus. Competit etiam hoc huic sacramento, secundum illud: Epulemur, non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis, et cetera. Et hoc confirmatur per alios duos Euangelistas, Mattheum scilicet, et Marcum: quia vtrique dicunt Christum celebrasse phasæ primo die azymorum. Ioannes dicit quod Iudæi non introierunt in prætorium, ut non contaminarent, sed ut manducarent pascha. Et ideo: Græci dicunt quod Christus celebravit phasæ ante quartadecimam lunam, in illa ipse immolatus est et crucifixus. Et ideo dicunt quod confecit de fermentato. Sed Græci falluntur, quia compelluntur dicere quod alij Euangelistæ a Ioanne dixerunt falsum. Falluntur autem: quia nomen phasæ æquiuoce accipitur. Aliquando enim accipitur pro ipso agno occidendo, sicut accipitur hic. *Venit dies azymorum in qua necesse erat occidi pascha.* Aliquando pro quintadecima die mensis. Quintadecima die mensis huius, sollempnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celebrerrimus, et cetera. Et sic accipitur in Ioanne. Respondet autem veritas figuræ, licet quintadecima die mensis fuerit crucifixus. Vnde Glossa: Licet sequenti die, id est quintadecima luna sit crucifixus, hæc tamen nocte qua agnus immolabatur et carnis et sanguinis, suis discipulis sacramenta celebranda tradidit, et a Iudæis tentus et ligatus ipsius immolationis, id est passionis suæ sacravit exordium.

C Secundo quantum ad missionem magistri perficiendam, subdit: *Et misit Petrum et Ioannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.* Misit autem Petrum et Ioannem tamquam duos qui erant inter alios principales. Vnus tamquam magis diligens, alter tamquam magis dilectus. Seu propter significationem: nam Petrus agnosens, et Ioannes in quo est gratia, insinuant nobis fidem cum charitate. Et hæc sunt quæ præparant ad manducationem. Nam per fidem est masticatio, per charitatem incorporatio. Propter quod Ioannes: Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Item per Petrum scientia, per Ioannem virtus et gratia: et hæc sunt quæ præparant hominem: Iustitia et iudicium præparatio sedis tuæ. Quia quod scientia dicitur, virtus exequitur. Insinuat ergo in hoc quod nullus debet accedere ad cibum paschalem nisi præparatus: propter quod dicitur: Probet autem seipsum homo: et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne: iudicium sibi manducat et bibit. Et ideo contrario dicitur: Venerunt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit se. Nam qui vestem nuptialem non habet, expellitur ab hoc conuiuio: Intrauit autem rex ut videret discumbentes: et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quo modo huc intraisti, et cetera.

D Tertio quantum ad congruitatem loci inueniendam, adiungit: *At illi dixerunt: Vbi via paratum? tamquam in loco cõgruo, quia dicitur: Immolabimur phasæ in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aquæ portans, pro signo directiuo. Marcus autem dicit: Occurret vobis homo lagenam, et Lucas amphoram dicit. Vnde alter, vasis genus: aliter modum significauit. Et quia hoc signum erat directiuum, ideo addit: Sequimini eum in domũ in quam intrat, et dixeris: pacisfamilias domus. Dicit tibi Magister: Vbi est diuersorium, vbi pascha cum discipulis meis manducem? tamquam in loco secreto et quieto. Domum ab alio querit, quia non habebat, sicut dicitur supra: Vulpes foueas habent, et volucres cæli nidios: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Queritur autem locus secretus atque quietus, quia dicitur: In pace factus est locus eius. Et quia sciebat eius affectum, ideo addit: *Et ipse ostendit vobis cænaculum magnum stratum, et ibi parate, tamquam in loco honesto.* Hæc secundum litteram sunt plana. Spiritualiter autem per ciuitatem intelligitur Ecclesia quæ est ciuitas firma: Fundamenta eius in montibus sanctis. Et post: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Et rursus: *Quis deducet me in ciuitatem munitam? Ciuitas pulchra: Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Ciuitas iocunda: Fluminis impetus iustificat ciuitatem Dei. Per cænaculum autem intelligitur anima sancta, quæ debet esse eleuata per contemplationem. Iob: Numquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila? et cetera. Grande per charitatem, Baruch: O Israel quàm magna est domus Dei, et ingens locus possessionis eius! Et: Propter hoc lætatum est cor meum, et cetera. Stratum virtutum varietate. Esther: Lectuli, et cetera, super pauimentum, smaragdino, et pario stratum lapide, dispositi erant: quod mirari varietate pictura decorabat. Ad hoc cænaculum venit Dominus, requiringo Domini domus assensum, quia dicitur: Ecce sto ad ostium et pulso, et cetera. Venit etiam ad hominem non nominatum: Quia, ut dicit Glossa, omnibus Christum suæ mentis hospitio suscipere querentibus, facultas danda significatur. Vel sicut dicit alia Glossa, sine nomine designatur, ut pauper ignobilis æstimetur qui a Domino eligitur: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo? et cetera. Et: Ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Venit nihilominus per ducatum hominis ferentis aquam in amphora. Quia nullus fit patri templum nisi per baptisma: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Ioan. 6. f manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Item per Petrum scientia, per Ioannem virtus et gratia: et hæc sunt quæ præparant hominem: Iustitia et iudicium præparatio sedis tuæ. Quia quod scientia dicitur, virtus exequitur. Insinuat ergo in hoc quod nullus debet accedere ad cibum paschalem nisi præparatus: propter quod dicitur: Probet autem seipsum homo: et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne: iudicium sibi manducat et bibit. Et ideo contrario dicitur: Venerunt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit se. Nam qui vestem nuptialem non habet, expellitur ab hoc conuiuio: Intrauit autem rex ut videret discumbentes: et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quo modo huc intraisti, et cetera.

Psal. 88. e Tertio quantum ad congruitatem loci inueniendam, adiungit: *At illi dixerunt: Vbi via paratum? tamquam in loco cõgruo, quia dicitur: Immolabimur phasæ in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aquæ portans, pro signo directiuo. Marcus autem dicit: Occurret vobis homo lagenam, et Lucas amphoram dicit. Vnde alter, vasis genus: aliter modum significauit. Et quia hoc signum erat directiuum, ideo addit: Sequimini eum in domũ in quam intrat, et dixeris: pacisfamilias domus. Dicit tibi Magister: Vbi est diuersorium, vbi pascha cum discipulis meis manducem? tamquam in loco secreto et quieto. Domum ab alio querit, quia non habebat, sicut dicitur supra: Vulpes foueas habent, et volucres cæli nidios: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Queritur autem locus secretus atque quietus, quia dicitur: In pace factus est locus eius. Et quia sciebat eius affectum, ideo addit: *Et ipse ostendit vobis cænaculum magnum stratum, et ibi parate, tamquam in loco honesto.* Hæc secundum litteram sunt plana. Spiritualiter autem per ciuitatem intelligitur Ecclesia quæ est ciuitas firma: Fundamenta eius in montibus sanctis. Et post: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Et rursus: *Quis deducet me in ciuitatem munitam? Ciuitas pulchra: Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Ciuitas iocunda: Fluminis impetus iustificat ciuitatem Dei. Per cænaculum autem intelligitur anima sancta, quæ debet esse eleuata per contemplationem. Iob: Numquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila? et cetera. Grande per charitatem, Baruch: O Israel quàm magna est domus Dei, et ingens locus possessionis eius! Et: Propter hoc lætatum est cor meum, et cetera. Stratum virtutum varietate. Esther: Lectuli, et cetera, super pauimentum, smaragdino, et pario stratum lapide, dispositi erant: quod mirari varietate pictura decorabat. Ad hoc cænaculum venit Dominus, requiringo Domini domus assensum, quia dicitur: Ecce sto ad ostium et pulso, et cetera. Venit etiam ad hominem non nominatum: Quia, ut dicit Glossa, omnibus Christum suæ mentis hospitio suscipere querentibus, facultas danda significatur. Vel sicut dicit alia Glossa, sine nomine designatur, ut pauper ignobilis æstimetur qui a Domino eligitur: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo? et cetera. Et: Ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Venit nihilominus per ducatum hominis ferentis aquam in amphora. Quia nullus fit patri templum nisi per baptisma: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

A gnus Dei. Vnde et Dominus discipulis cænantibus lauit pedes. Nullus certe vadit ad hoc sacramentum, postquam baptismum inquinauit, nisi lacrymarum imbre persusus. In cuius figuram dicitur: Afferam pauxillum aquæ, et lauentur pedes vestri, et requiescite sub arbore. Ponamque buccellam panis, et confortate cor vestrum, postea pertransibitis. De hac aqua Ambrosius: O aqua quæ sacramentum Christi esse meruisti, quæ lauas omnia, nec lauaris. Tu incipis prima, tu complēs perfecta mysteria. A te principium, et in te finis: vel potius tu facis ut finem, nesciamus. Designat ergo aqua in amphora vnam, regenerantem, secundum illud: Tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua, et sanguis. Et: Continuo exiuit sanguis et aqua. Designat etiam ipsam sacram doctrinam quia dicitur: A qua sapientia salutaris potabit illum. Et hæc in amphora, id est, sub velamine: Habemus autem thesaurum istum, in vasis fictilibus. Designat etiam gratiam supernam: Pauxillum aquæ mihi ad sorbendum præbe de hydria tua, et cetera. Et: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Vult ergo Dominus in ijs insinuare quod qui vult se præparare ad pascha, oportet quod intret Ecclesiam et per baptismum, et per sacram doctrinam, et gratiam diuinam, ut sternatur cænaculum grande et altum ad suscipiendum Christum.

B Quarto quantum ad executionem mandati perfectæ subiungitur: *Euntes autem inuenerunt sicut dixit illi, et parauerunt pascha, in quo insinuat discipulorum vigilantia. Quia quæsierunt donec inuenirent: sicut illa bona mulier, de qua dicitur: Euerit domũ, et querit diligenter, donec inueniat. Insinuat ergo Christi sapientia. Quia sicut prædixit: ita eis euenit, quia dicitur: Domino enim Deo antequam crearentur omnia sunt agnita. Insinuat etiam discipulorum obedientia, quia præparauerunt secundum quod iniunctum fuerat, ne forte præterirent voluntatem Domini sui. Vnde supra: Ille autem seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, et non se præparauit, et non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Spiritualiter autem parant discipuli pascha per documenta veritatis, secundum illud: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. Ipsi etiam parant, dum vocant ad medicamentum salutis: Misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum parauit, tauri mei et altaria occisa sunt, et omnia parata: venite ad nuptias. Vnde omnes boni Christi discipuli clamant suadendo auditoribus suis. Præparate corda vestra Domino, et seruite ei soli: Omnes clamant, ut contemnatur mundus, et diligatur Deus. Et hoc est facere pascha, id est transitum ex visibilibus ad inuisibilia, a temporalibus ad æterna, de morte ad vitam, secundum illud: In iudicium non venit, sed transijt a morte in vitam.*

C Et cum facta esset hora, et cetera. Post descriptam preparationem cibi paschalis, describit hic consecrationem sacramenti altaris. Et quoniam hoc sacramentum impletium est legis, et infructuosum est ingratis, ideo pars ista habet tres partes. In quarum prima agitur de obseruatione paschæ. In secunda vero de institutione eucharistiæ, ibi: *Et accepto pane gratias egit, et cetera.* In tertia de increpatione ingratitude Iudæ, ibi: *Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa, et cetera.* Circa manducationem paschæ introducuntur tria, scilicet: discubitus discipulorum et Christi, transitus agni typici, et terminus agni figuralis. Primo ergo quantum ad discubitum charitatum discipulorum Christi, subdit:

Gen. 18. a imbre persusus. In cuius figuram dicitur: Afferam pauxillum aquæ, et lauentur pedes vestri, et requiescite sub arbore. Ponamque buccellam panis, et confortate cor vestrum, postea pertransibitis. De hac aqua Ambrosius: O aqua quæ sacramentum Christi esse meruisti, quæ lauas omnia, nec lauaris. Tu incipis prima, tu complēs perfecta mysteria. A te principium, et in te finis: vel potius tu facis ut finem, nesciamus. Designat ergo aqua in amphora vnam, regenerantem, secundum illud: Tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua, et sanguis. Et: Continuo exiuit sanguis et aqua. Designat etiam ipsam sacram doctrinam quia dicitur: A qua sapientia salutaris potabit illum. Et hæc in amphora, id est, sub velamine: Habemus autem thesaurum istum, in vasis fictilibus. Designat etiam gratiam supernam: Pauxillum aquæ mihi ad sorbendum præbe de hydria tua, et cetera. Et: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Vult ergo Dominus in ijs insinuare quod qui vult se præparare ad pascha, oportet quod intret Ecclesiam et per baptismum, et per sacram doctrinam, et gratiam diuinam, ut sternatur cænaculum grande et altum ad suscipiendum Christum.

1. Ioan. 5. b Quarto quantum ad executionem mandati perfectæ subiungitur: *Euntes autem inuenerunt sicut dixit illi, et parauerunt pascha, in quo insinuat discipulorum vigilantia. Quia quæsierunt donec inuenirent: sicut illa bona mulier, de qua dicitur: Euerit domũ, et querit diligenter, donec inueniat. Insinuat ergo Christi sapientia. Quia sicut prædixit: ita eis euenit, quia dicitur: Domino enim Deo antequam crearentur omnia sunt agnita. Insinuat etiam discipulorum obedientia, quia præparauerunt secundum quod iniunctum fuerat, ne forte præterirent voluntatem Domini sui. Vnde supra: Ille autem seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, et non se præparauit, et non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Spiritualiter autem parant discipuli pascha per documenta veritatis, secundum illud: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. Ipsi etiam parant, dum vocant ad medicamentum salutis: Misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum parauit, tauri mei et altaria occisa sunt, et omnia parata: venite ad nuptias. Vnde omnes boni Christi discipuli clamant suadendo auditoribus suis. Præparate corda vestra Domino, et seruite ei soli: Omnes clamant, ut contemnatur mundus, et diligatur Deus. Et hoc est facere pascha, id est transitum ex visibilibus ad inuisibilia, a temporalibus ad æterna, de morte ad vitam, secundum illud: In iudicium non venit, sed transijt a morte in vitam.*

1. Reg. 7. a Et cum facta esset hora, et cetera. Post descriptam preparationem cibi paschalis, describit hic consecrationem sacramenti altaris. Et quoniam hoc sacramentum impletium est legis, et infructuosum est ingratis, ideo pars ista habet tres partes. In quarum prima agitur de obseruatione paschæ. In secunda vero de institutione eucharistiæ, ibi: *Et accepto pane gratias egit, et cetera.* In tertia de increpatione ingratitude Iudæ, ibi: *Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa, et cetera.* Circa manducationem paschæ introducuntur tria, scilicet: discubitus discipulorum et Christi, transitus agni typici, et terminus agni figuralis. Primo ergo quantum ad discubitum charitatum discipulorum Christi, subdit:

Eccli. 32. a tas ad discipulos, quia simul cum discipulis discumbat, v. exemplo doceret illud: Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Apparet etiam in hoc quod Dominus miro modo mutuum charitatem acceptat secundum illud: In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Et hoc est quod ipse precipiebat: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Et iterum: Hoc est praeceptum meum, vt diligatis inuicem, et cetera. Et hoc potissime desiderabat, et propter hoc, sacramentum communionis instituebat, vnde addit: *et ait illis: Desiderio desideravi, hoc pascha manducare vobiscum, antequam passiar.* Manducatio ista designat incorporationem, et vnitatem membrorum in corporis vnitatem: quod fit per amoris inflammationem, et hoc praecepit Christus desiderat, secundum illud: Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi vt accendatur? Baptismo autem habeo baptizari, et quo modo coartor vsque dum perficiatur? Hoc autem desiderabat Christus manducare propter exclusionem figurae, et introductionem veritatis. Vnde Chrysostomus: Desideraui tradere vobis res nouas, et pascha dare secundum. In quo insinuat quod ad cibum paschalem est cum maximo desiderio accedendum, propter quod dicitur: Transite ad me omnes qui cupiscitis me, et cetera. Et: Dat escam esurientibus. Iterum: Dilata os tuum, et implebo illud: Secundo quantum ad transitum agni typici, subdit: *Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.* Istud scilicet phase figurale. Glossa: Non vltra Moysaicum pascha celebrabo, donec in Ecclesia, quae est regnum Dei, spiritualiter intellectum compleatur. Quod ergo dicitur: Celebrabitur hanc diem sollempnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno, refertur potius ad significatum, quam ad signum. Nam figura impletur, quando venit quod praefigurabat, et tunc adueniente veritate cessat, sicut per lucem cessat umbra, propter quod dicitur: Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et ad Hebraeos: Vmbra enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, numquam potest accedentes perfectos facere. Et post: Et omnis quidem sacerdos praesto est quotidie ministrans, et easdem saepe offerens hostias, quae non possunt auferre peccata: hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei. Vna enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos, et iam impleuit ipse vna passione illius agni oblatae praefigurationem, quia sicut dicitur: Sic decet nos implere omnem iustitiam. Nam non veni soluere legem, sed adimplere. Tertio quo ad terminum potus figuratum, subditur: *Et accepto calice, gratias egit, et dixit: Accipite et diuidite inter vos.* Hoc autem dicitur de potu spectante ad pascha vetus. Vnde Glossa: Hic calix ad verus pascha, cui finem imponebat, pertinet. Quo accepto gratias agit, ideo scilicet, quia vetera transitura sunt, et noua omnia erant ventura, secundum illud: Et vetera, nouis superuenientibus, proicietis. Et ideo subditur: *Dico enim vobis quod non bibam de generatione vestris, donec regnum Dei veniat:* quod quidem verum est, siue intelligatur regnum Dei esse iustitia, secundum illud: Non est enim regnum Dei esca et potus, sed iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto. Siue veritatis intelligentia, secundum illud: Omnis scriba doctus in regno caelorum. Siue etiam vita aeterna, secundum illud: Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum. Siue etiam gratia, secundum illud: Regnum enim Dei intra vos est. Nam statim in passione Christi, et iustitia impleta est, et iniquitas deleta, secundum illud: Vt consummetur prauaricatio, et finem accipiat pecca-

Sup. 12. f

Eccli. 24. e
Ps. 145. b
Psal. 80. c

Glos. in huc locum 10. 5.
Exo. 12. c

1. Cor. 13. e

Heb. 10. a

Ibid. b

Mat. 3. d
Mat. 5. b

Glos. in huc locum 10. 5.

Leuit. 26. b

Rom. 14. c

Mat. 13. g
Inf. 23. f

Sup. 17. e

Dan. 9. f

A tum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna. In passione aperta fuit intelligentia: Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Et hoc signat ipsa scissio veli quod vsque hodie est super mentes eorum, qui non credunt. In passione data est gratia secundum illud: Gratia et veritas per Iesum Christum facta est. Item per passionem aperta est ianua et gloria acquisita: et ideo infra dicitur: Hodie mecum eris in paradiso. Quoniam ergo regnum Dei secundum hunc quadruplicem modum statim ad huius cibum, et potum successit, ideo recte dicit quod non biberet, donec veniret regnum Dei: quod ideo dicit, vt ait Glossa: Vt horum immutatione sacramentorum cetera legis sacramenta, vel iusta ad spirituales obseruantiam doceat transferenda. **B** *Et accepto pane, et cetera.* Postquam egit de manducatione phase: hic secundo agit de institutione eucharistiae, circa quam introducuntur tria, scilicet consecratio Domini corporis, collatio potestatis, et consecratio Christi sanguinis. Primo ergo quantum ad consecrationem corporis, dicitur: *Et accepto pane gratias egit et fregit: et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur.* In quo Dominus consecrauit, et formam consecrandi instituit in his verbis: Hoc est corpus meum. Sed nota quod quattuor sunt hic opinioniones. Prima est quod confecit virtute diuinitatis sine verbis: et post verba dixit, et virtutem dedit verbis. Secunda est quod prius verba dixit in occulto, et post in manifesto, Tertia quod semel tantum verba dixit, sed prius fregit, et post confecit. Quarta est opinio quod semel verba dixit, et dicendo confecit, et conficiendo instituit, et prius dixit quam fregit. Vnde littera praepostera est, et debet construi sic: Accipit panem, et gratias egit dicens: Hoc est corpus meum, et fregit et dedit. Commutauit autem Dominus sacramentum agni in sacramentum panis, quia iste est cibus magis communis et naturalis, simul exprimens vim cibatiuum, et connexiui in corpore Christi vero, et mystico. Vnde Psalms: Panis cor hominis confirmet, panis scilicet caelestis: Panem Angelorum manducauit homo: Et: Ego sum panis viuus qui de caelo descendit, et cetera. Huiusmodi panis suauitas praefigurata fuit in manna, de quo Sapiens: Et paratum panem de caelo praestitisti illis, et cetera. Praefigurata nihilominus in Genesi: Aser pinguis eius, et praebit delicias regibus. Praefigurata fuit etiam dignitas in sacrificio Melchisedec: At vero Melchisedec rex salem, proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei, et ait. Et ideo de Christo dicitur in psalmo: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. Sicut enim Melchisedec benedixit, ita et iste et multo amplius, quia hic est sacerdos aeternus. Vnde Glossa: Verbo solo conuertit panem in corpus suum. Est ergo sententia verbi ista: Hoc est corpus meum, id est signatum per hoc conuertendum in corpus meum, est corpus meum. Vel hoc transit in corpus meum: quod est integrum et perfectum. Efficacia autem verbi est, vt hoc dicto fiat. Vnde Ambrosius: Si tantum vultu sermo Elias, vt ignem de caelo deponeret, non valebit tantum sermo Christi, vt substantias mutet? Et iterum: Quid quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum ipse præter naturam sit partus ex Virgine? Licet autem solo verbo confecerit, dicitur tamen quod panem accepit, gratias egit, fregit, et dedit, propter mysterium significationis. In acceptione autem panis intelligitur assumptio carnis, quia dicitur: Caro mea vere est cibus. Accipit panem ad designandum illud: Verbum caro factum est. In gratiarum actione intelligitur defluxus gratiarum a capite in totum corpus Ecclesiae: De plenitudine eius nos omnes accepimus: gratiam pro gratia. In fractione intelligitur afflictio

B

C

D

E

F

Glos. in huc locum 10. 5.

Ps. 103. b

Psal. 77. e
Ioan. 6. e

Sap. 16. c

Gen. 49. d

Gen. 14. d

Ps. 109. b

Amb. lib. de inisiandis c. 9. ro. 4.
4. Reg. 1. b

Ioan. 6. f

Ioan. 1. b

Ioan. 1. b

Psal. 21. e afflictio passionis, qua fuit flagellis concisus, clavis perforatus, et lancea transfixus, secundum illud: Foruerunt manus meas et pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. In datione intelligitur liberalitas communicationis. Panis quem ego dabo, caro mea est. Quia sacramentum hoc est summe gratuitum, secundum illud: Gratis accepistis, gratis date. **Ioan. 8. e** Secundo quantum ad collationem potestatis, subdit: *Hoc facite in meam commemorationem.* In quo dat eis potestatem vt faciant quod ipse fecit: ac per hoc etiam sacerdotalem ordinem eis tradidit. Quasi diceret illud: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. Etiam insinuat quare debeat facere, scilicet in memoriale eucharistiae mortis: Quotiescumque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis: mortem Domini annuntiabit, donec veniat. Et: Memoria Iosæ in compositione odoris facta opus pigmentarii. Et de hac memoria dicitur: Recordare pauperum et transgressionis meae, absynthij et fellis. Et post: Memoria memor ero, et tabesceat in me anima mea. In memoriale Domini virtutis: Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus. Et iterum: Domine nomen tuum in aeternum: Domine memoriale tuum in generatione et generationem. **Exo. 13. e** Et: Erit quasi signum in manu tua, et quasi appendicium quid, ob recordationem, ante oculos tuos: eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Aegypto. In memoriale etiam Domini charitatis, secundum illud: Domine nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animæ. Et: Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum, et cetera. **1. Cor. 11. f** Hoc est memoriale viuum et verum, quia non est tantum signum rememoriuū, verum etiam et demonstratum, ideo dicitur: Hoc est corpus meum. Quia ipsum est sacramentum signatiuum et sanctificatiuum, de quo dicitur: Et manifeste magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, et cetera. Ipsum etiam viaticum conseruatiuum, et confortatiuum: Qui manducat me, et ipse viuet propter me. Hic est panis, qui de caelo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum. Ipsum est sacrificium acceptum, et placatiuum, secundum illud: Sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo, per Iesum Christum. Et hinc quidem necesse est hic contineri verissimum corpus Christi. **1. Pet. 2. a** Tertio quantum ad consecrationem sanguinis, subiungit: *Similiter et calicem postquam conauit, dicens: Hic est calix, nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Et attendendum est quod Euangelistae non eodem modo formam hanc expriment. Nam Matthæus et Marcus dicunt: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur, et cetera. **1. Cor. 11. f** Apostolus autem dicit: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Ecclesia autem nulla istarum formarum vitur, nam dicit: Hic est calix sanguinis mei, noui et æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Nec est contrarietas quia scribentes non intendunt formam verborum precise describere, sed historiam texere. Sed Ecclesia seruat formam ab Apostolis traditam in conficiendo, quam et a Christo acceperant. Et implicat in se forma Ecclesiae quidquid per omnes Euangelistas, et per Apostolum dictum est. Nominatur autem hic calix potus contentus in calice, sicut ibi: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturum sum? In calice autem continebatur vinum permixtum aqua, licet Euangelista non exprimat, quia hoc intelligitur, et quia mos erat, et quia vinum forte erat, et quia Christus maxime sobrius erat: et hoc etiam a mysterio non vacat. Quia sicut aqua vnitur vino, sic Christo populus: et ideo

Ioan. 13. b

1. Cor. 11. f

Eccli. 49. a

Thre. 3. c

Ps. 110. a

Psal. 134. c

Exo. 13. e

1. Sa. 26. b

Cant. 8. b

1. Tim. 3. d

Ioan. 6. f

1. Pet. 2. a

Mat. 26. e

Mar. 14. c

1. Cor. 11. f

Mat. 26. e

Mat. 14. c

1. Cor. 11. f

Mat. 26. e

Mat. 14. c

1. Cor. 11. f

Mat. 26. e

Mat. 14. c

1. Cor. 11. f

Mat. 26. e

Mat. 14. c

1. Cor. 11. f

Mat. 26. e

Mat. 14. c

1. Cor. 11. f

Mat. 26. e

Mat. 14. c

A in huius designationem dicitur quod de late Christi exiuit sanguis et aqua. Et ideo Ecclesia sumit vtraque commixta. Transubstantiatur autem totum illud in sanguinem Christi verum. Vnde dicitur: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Per hunc enim sanguinem, nouum confirmatum est testamentum. Vnde ad Hebraeos: Nec primum quidem testamentum sine sanguine dedicatum est. Vnde in Exodo: Sumptum sanguinem repperit in populum, et ait: Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. Sed ille fuit sanguis animalium, qui non potuit auferre peccata, secundum illud: Impossibile enim est, sanguine tauro-rum et hircorum auferri peccata. Et ideo testamentum illud fuit vetus et temporale. Testamentum ergo nouum dedicari non potuit, nec debuit: nisi in sanguine Christi. Ideo ad Hebraeos: Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiit semel in sancta, aeterna redemptione inuenta. Et ideo noui testamenti mediator est. Et ratio huius est: quia sanguine Christi redemptum est genus humanum. Ideo ad Hebraeos dicitur: Sine sanguinis effusione non fit remissio, non cuiuscumque, sed Dei agni, et sponsi Iesu Christi. Vnde in Apocalypsi: Redemisti nos Deo in sanguine tuo. Et: Qui dilexit nos, et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et quia per sanguinem crucis eius pacificauit, siue quæ in terris, siue quæ in caelis sunt, sicut dicit Paulus. Ideo sanguinis sacrificium debet esse sacramentum restitutum, quem etiam lambant pulli aquilæ, secundum illud: Pulli aquilæ lambunt sanguinem. Quo inebriantur amici sponsi, secundum illud: Bibite, et inebriamini charissimi: Quo incitantur ad prælium viri athletæ, secundum illud: Elephantis ostenderunt sanguinem vultus et mori ad acuendos eos in prælium. Et: Ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Et talibus dicitur: Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantem. **Coloss. 1. c** Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Hoc quidem aduersatiue dicit: quia ingratitude proditoris directe impugnat gratiam tam notabilis sacramenti. In hoc autem apparet mira Christi benignitas, quia pessimum proditorem suum ad mensam secum suscipiebat. Nec tantum ad mensam: immo quod plus est, ad eandem scutellam, secundum illud: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. In quo dedit Dominus formam ad diligendum inimicos, secundum illud: Diligite inimicos vestros. Formam dedit ad tolerandum malos. Vnde sicut dicit Augustinus: Corpus et sanguinem suum communicauit Iudæ, nec eum alijs detexit. Vnde Glossa: Non designat ex nomine, ne manifeste correptus impudentior fiat. Ipsi etiam Iudæ pedes lauit, sicut discipulorum aliorum, scilicet Apostolorum, secundum quod dicitur: Vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum. Et e contrario apparet ex hoc mira proditoris ingratitude, qui nec tanta humilitate, nec tanta charitate, nec tanta familiaritate destitit a prodicione. Ideo conqueritur Dominus in Psalmo: Homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Et iterum: Si ini-

B

C

D

E

F

Ioan. 19. f

1. Cor. 10. d

Heb. 9. e
Exo. 24. b

Heb. 10. a

Heb. 9. a

Heb. 9. a

Heb. 9. a

Heb. 9. a

Heb. 9. f

Apo. 5. c
Apo. 1. b

Coloss. 1. c

Job 39. d
Cant. 5. a

1. Mac. 6. d

Apo. 12. c
Heb. 12. b

Mat. 26. b

Mat. 5. g

Aug. epist. 162. ro. 2.
Glos. in huc locum 10. 5.

Ioan. 13. b

Psal. 40. b

Psal. 40. b

Psal. 40. b

Psal. 40. b

Psal. 40. b

Psal. 40. b

Psal. 40. b

Si inimicus meus maledixisset mihi : sustinuissem vitium facile publicandum . Propter quod dicitur : Audisti verbum aduersus proximum tuum ? com-
 et notus meus . Qui simul mecum dulces capiebas ci-
 bos . Hi proditori similes sunt , qui ad mensam Chri-
 sti , scilicet altare , cum peruerso corde accedunt . Vn-
 de Glossa : Exemplo Iudæ filium hominis tradit : qui
 istud inuolabile sacramentum violare præsumit .
 Huiusmodi sunt qui post acceptum sacramentum
 redeunt ad peccatum , sicut canis ad vomitum : Vol-
 untarie enim peccantibus nobis post acceptam no-
 titiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hos-
 titia . Vnde in Psalmo : Et posuerunt aduersum me
 mala pro bonis : et odium pro dilectione mea .

Secundo quantum ad profunditatem iudiciorum
 Dei , subditur : *Et quidem filius hominis secundum quod
 desinitum est , vadit* , hoc est , secundum diuinum de-
 cretum , et suum beneplacitum : Omnes nos quasi
 oves errauimus , vnusquisque in viam suam declina-
 uit : et posuit Dominus in eo iniquitates omnium
 nostrum . Et iterum : Et Dominus voluit conterere
 eum in infirmitate . Et : Deus autem , quæ prænun-
 ciauit per os omnium prophetarum pati Christum
 suum , impleuit sic . Nam Isaias dicit : Tamquam
 onis ad occisionem ducetur . Et : Spiritus oris nostri
 Christus Dominus captus est in peccatis nostris . Et :

Post hebdomadas sexagintaduas occidetur Christus .
 Et : Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ?
 Et dicit : His plagatus sum in domo eorum , qui di-
 ligebant me . Passio ergo Christi fuit diffinita a Deo :
 fuit etiam sibi placita et affectata , et tamen affectus
 proditoris fuit displicens et peruersus , ideo subditur :
Verumtamen vobis homini illi per quem tradetur . Quia li-
 cet in effectu sit concordia : in voluntate tamen est
 summa discrepantia . Quia Deus hoc volebat ex chari-
 tate , secundum illud : Deus autem qui diues est in
 misericordia propter nimiam charitatem , et cetera .

Et : Commendat autem charitatem suam Deus in
 nobis : quoniam cum adhuc peccatores essemus , secun-
 dum tempus Christus pro nobis mortuus est .
 Christus volebat ex obedientia : Humiliauit semet-
 ipsum , factus obediens vsque ad mortem , et cetera .
 Iudæi volebant ex crudelitate . Contumelia , et tor-
 mento interrogemus eum , vt sciamus reuerentiam
 eius , et probemus patientiam illius . Et post : Morte
 turpissima condemnemus eum . Iudas autem hoc vo-
 lebat ex auaritia . Et ideo potest sibi comperere istud :

Pecunia tua tecum sit in perditionem . Vnde apparet
 in Iuda istud quod dicitur : Nam qui volunt diuites
 fieri , incidunt in tentationem , et in laqueum diabo-
 li , et cetera . Et verificatum est illud : Nihil est ini-
 quitius quam amare pecuniam . Hic enim : et animam
 suam venalem habet : quoniam in vita sua proiecit
 intima sua . Vnde Iudas perdidit vitam , perdidit ani-
 mam , perdidit famam , perdidit omnia , et incurrit
 calamitatem æternam . Vnde in Psalmo : Cum iudi-
 catur , exeat condemnatus , et cetera . Matthæus : Bon-
 um erat ei , si natus non fuisset , et cetera .

Tertio quantum ad puritatem Apostolorum Chri-
 sti , subiungit : *Et ipsi ceperunt quarere inter se quis esset
 ex eis qui hoc facturus esset* . Beda : Nouerunt vnde cum
 quod nil tale cogitauerunt : sed plus credunt Magi-
 stro , quam sibi . Vnde dicitur : Et contristati valde ,
 ceperunt singuli dicere : Numquid ego sum Domi-
 ne ? Vnde Apostoli erant innocentes , quia nec con-
 sentanei erant malitiæ , nec conficij . Turbatur autem
 quilibet in se et de se , ne ab alijs crederetur , et etiam
 propter hæsitacionem de alijs . Vnde Ioannes : Aspi-
 ciebat adinuicem discipuli , hæsitantes , de quo di-
 ceret . Inter omnes tamen Simon Petrus , quia ser-
 uentior erat , diligentius requirebat . Innuit Simon
 Petrus illi discipulo quem diligebat Iesus , et dixit ei :

Quis est , de quo dicitur : Maluit autem Dominus quod
 omnes turbarentur , quam quod ille omnibus dete-
 geretur , vt formam daret , quod non est oculum
 exalta-

bitur . Hoc autem dicitur non vt gradus dese-
 rat , vel ordo perturbetur , vel iustitia omitatur ,
 sed vt priuatus excellentiæ amor suspendatur : Recho-
 rem te posuerit ? noli extolli : esto in illis quasi vnus
 ex ipsis . Curam illorum habe . Et hoc maxime cle-
 ricis competit , secundum illud : Neque vt dominan-
 tes in cleris , sed forma facti gregis ex animo . Vnde
 Glossa : Necessè est vt correctionem subditis et ma-
 trem pietas et patrem exhibeat disciplina . Atque in-
 ter hæc sollicita circumspectione prouidendum , ne
 aut districtio rigida , aut pietas sit remissa . Et de hoc
 est in Paulo exemplum : qui dicebat bonis : Facti
 sumus paruuli in medio vestri , tamquam si nutrix
 foueat , et cetera . Pater etiam seuerus fuit Corinthijs :
 Prædixi enim , et prædico , vt præsens vobis , et nunc
 absens ijs qui ante peccauerunt , et ceteris omnibus ,
 quoniam si venero iterum non parcam . An experi-
 mentum queritis eius qui in me loquitur Christus ?

Tertio quantum ad exemplum humilitatem sua-
 dens subiungit : *Nam quis maior est , qui recumbit , an qui
 ministrat ?* Hoc querit sicut per se notum , et ideo re-
 spondit : *Nonne qui recumbit ?* Hoc est quidem verum ,
 secundum ordinem qui attenditur secundum mo-
 rem , et vsum mundanum . Vnde supra : Quis au-
 tem vestrum habens seruum qui reuerso de agro , di-
 cat illi : Statim transi , et recumbe : et non magis , ve-
 ni , et ministra mihi ? Sed aliter est secundum ordi-
 nem diuinum , ideo subdit : *Ego autem in medio ve-
 strum sum sicut qui ministrat* . Ad dandum humilita-
 tis exemplum : quod potissime fecit in cæna illa vlti-
 ma , in qua lauit pedes discipulorum , sicut dicitur
 ibi , vbi subiungitur : Vos vocatis me Magister , et
 Domine , et bene dicitis . Sum etenim . Si ergo ego
 laui pedes vestros , Dominus et Magister , et vos
 debetis alter alterius lauare pedes . Rationem autem
 consequenter ipse reddit : Non est seruus maior Do-
 mino suo , neque Apostolus maior est eo qui misit
 illum . Si ergo cum Christus esset superior , humili-
 me ministravit , multo fortius et omnes Christi di-
 scipuli . Chrysostronus : Non est verus discipulus qui
 non imitatur Magistrum . Nec vera imago , quæ non
 est similis actori . Vnde licet semper periculosum
 erigi in superbiam , nunc periculosissimum est
 post tantam humilitatem ostensam , et ideo dicitur :

Hoc enim sentite in vobis quod et in Christo Iesu ,
 qui cum in forma Dei esset , non rapinam arbitratus
 est esse se æqualem Deo , et cetera .

Quarto quantum ad præmium ad humilitatem
 alliciens , adiungit : *Vos autem estis qui permansistis me-
 cum in tentationibus meis* , per sustinentiam tribulatio-
 nis . Tales sunt de quibus dicitur : Hi sunt qui vene-
 runt de tribulatione magna , et lauerunt stolas suas ,
 et dealbauerunt eas in sanguine agni . Et huiusmodi
 sunt veri amici : quia omni tempore diligit qui ami-
 cus est , et frater in angustijs comprobatur . Et : Si
 possides amicum , in tentatione posside eum . Et
 quoniam qui particeps est in tribulatione , debet esse
 particeps in honore , ideo addit : *Et ego dispono vo-
 bis* , sicut disposuit mihi Pater meus , regnum : vt edatis et
 bibatis super mensam meam in regno meo , per abundan-
 tiam satietatis , secundum illud : Fidelis sermo . Nam
 si commortui sumus , et conuiuemus : si sustinebi-
 mus , et conregnabimus . Et : Particeps in tribula-
 tione , et regno . Pater disposuit filio quod perue-
 niret ad exaltationem per humiliationem : nam in-
 fra dicitur : Nonne hæc oportuit pati Christum , et
 ita intrare in gloriam suam ? Et : Humiliauit semet-
 ipsum . Et post : Propter quod et Deus exaltauit il-
 lum , et donauit illi nomen , et cetera . Sic et filius
 disponit nobis eodem modo , et quantum ad viam ,
 et quantum ad patriam . Vnde Ioannes : Si quis mi-
 hi ministrat , me sequatur : et vbi sum ego , illic et
 minister meus erit . Quod non solum dicit quo ad
 conuiuium refectionis , verum et solum honoris , et

Secundo quantum ad documentum arrogantiam
 reprimens subdit : *Dixit autem eis : Reges gentium do-
 minantur eorum* : per ambitionem excellentiæ , secun-
 dum illud : Arphasat rex Medorū subiugauerat mul-
 tas gentes suo imperio . Sequitur : Et gloriabatur quasi
 potens in potetia exercitus sui , et in gloria quadriga-
 rum suarū . Et qui potestatem habent super eos , benefici vo-
 rantur , per nomen honorabile . Tales sunt de quibus
 in Psalmo : Vocauerunt nomina sua in terris suis . Et
 statim subditur : Et homo cum in honore esset non
 intellexit , et cetera . [Vos autem non sic : Sed qui maior
 est in vobis , fiat sicut iunior , per humilitatem in corde ,
 secundum illud : Quanto magnus es : humilia te in
 omnibus , et coram Deo inuenies gratiam . Nam di-
 citur : Magnus est iudex , et potens est in honore : sed
 non est maior illo , qui timet Deum : Et qui præcessor
 est , sicut ministrator , per humiliationem in exteriori
 conuersatione : Quicumque voluerit inter vos maior
 fieri , sit vester minister : et qui voluerit inter vos pri-
 mus esse , erit vester seruus . Et ideo in parabola supra
 dicitur : Cum vocatus fueris ad nuptias , recumbe in
 nouissimo loco . Et rationem ibidem reddit : Quia
 omnis qui se exaltat , humiliabitur : et qui se humiliat

exalta-

bitur .

ideo addit : *Et sedens super Thronos iudicantes duode-
 cim tribus Israel* , per excellentiam dignitatis . Et hoc
 debetur perfectis qui iudicabunt , et non iudicabun-
 tur . De quibus Matthæus : Vos qui secuti estis me ,
 et cetera . Et in talium persona dicitur : Nescitis quon-
 iam Angelos iudicabimus ? quanto magis sæcularia ?
 Hoc autem debetur perfectæ humilitati , secundum
 illud : Causa tua quasi impij iudicata est . Et iterum :
 Non saluat impios , et iudicium pauperibus tribuit .
 Illis scilicet qui vincunt superbiam fastum . Propterea
 dicitur : Qui vicerit , dabo ei sedere mecum in throno
 meo : sicut et ego vici , et cædidi cum patre meo in throno
 eius . Et hoc est præmium humilium : Si quis mihi
 ministrauerit , honorificabitur eum pater meus .

Post repre-
 sam discipulorum arrogantiam , hic animat eos ad
 constantiam contra pericula imminentia . Et quoniam
 in periculis opus est constantia contra violentiam ,
 et opus est cautela contra fraudulentiam . Nam
 diabolus tentat vt leo , tentat etiam vt draco : ideo
 pars ista habet duas partes . In quarum prima animat
 discipulos ad constantiam . In secunda vero sollicitat
 ad cautelam , ibi : *Et dixit eis : Quando misit vos* , et cetera .
 Animans autem ad constantiam , præmunit contra
 tentationem , ostendit ad defensionem , et compescit
 præsumptionem . Primo ergo quantum ad prænunciationem
 tentationis , dicit :

At autem Dominus Simoni : *ecce satanas expetuit
 vos* , vt cribraret sicut triticum . Specialiter Simonē al-
 loquitur , tamquā principalem inter omnes Aposto-
 los . Nam ei dictum est : Beatus es Simon Bariona :
 Et post : Et ego dico tibi , quia tu es Petrus , et super
 hanc petram ædificabo Ecclesiam meam . Istum ergo
 tamquam principalem lapidem , et fundamenta-
 lem præmunit : ostendendo periculum pugnæ hosti-
 lis . Quia enim diabolus aduersatur nobis , ideo di-
 citur satanas , secundum illud : Et satan stabat a dex-
 tris eius , vt aduersaretur ei . Ille autem semper desi-
 derat persequi viros iustos , sed non potest nisi quan-
 tum permittitur a Domino . Ideo dicitur expetere ,
 sicut a Domino permixtus est Iob : Quadam autem
 die , cum venissent filij Dei , et assisterent coram Do-
 mino , adfuit inter eos etiam satan : data est autem
 ei potestas , et cetera . Concutit etiam viros perfe-
 ctos , sicut concutitur triticum in cribro . Quia sicut
 triticum dum cribratur , expurgatur : sic et viri sancti
 in tribulationibus . Vnde Glossa : Cum vero satanas
 expetit tentare , et velut qui triticum purgat ,
 ventilandum concutere , docemur nullius fidem a dia-
 bolo , nisi permittente Deo , posse tentari . Sicur
 autem cum cribratur triticum nihil remanet in eo ,
 nisi puluis : sic diabolus non capit , nisi peruersos .
 Sicut in percussura cribri remanebit stercus , sic apo-
 ria hominis in cogitatu illius . In hoc enim cribro ,
 mali non cribrantur : Concutiam in omnibus genti-
 bus domum Israel , sicut concutitur triticum in cri-
 bro : et non cadet lapillus super terram .

Secundo quantum ad ostensionem defensionis ,
 adiungit : *Ego autem rogavi pro te* , vt non deficiat fides
 tua . Hic rogauit Dominus non vt Petrus non cade-
 ret , sed vt non deficeret , quia quamuis ceciderit , re-
 surrexit , secundum illud : Conuersus Dominus respexit
 Petrum . Vel potest illud referri ad Ecclesiam
 Petri : pro cuius fide rogauit Dominus , secundum
 illud : Non pro eis tantum rogo : sed et pro eis qui
 credituri sunt per verbum eorum in me . Et hæc Ec-
 clesia , quæ designatur per Petri nauiculam , licet
 concutatur , tamen non naufragatur . Hoc enim po-
 suit Deus in Ecclesia ad confirmationem aliarum ,
 ideo addit : *Et tu aliquando conuersus , confirma fratres
 tuos* : quia sicut dicitur : Debemus nos firmiores , im-
 becillitates infirmorum sustinere , et cetera . Et hoc
 est ordinatum , secundum illud : Frater qui adiua-

tur

tur

tur

tur

tur

Mat. 19. d
 1. Cor. 6. a
 Job 36. b
 Job 36. a
 Apoc. 3. d
 Ioan. 12. d

Mat. 16. c
 Iob 1. b

Zach. 3. a
 Eccli. 27. a
 Amos. vii. c

Eccli. 27. a
 Amos. vii. c

Eccli. 27. a
 Amos. vii. c

Eccli. 27. a
 Amos. vii. c

Eccli. 27. a
 Amos. vii. c

Eccli. 27. a
 Amos. vii. c

Eccli. 27. a
 Amos. vii. c

Glos. in hinc locum 20. s.

Heb. 10. e

Pf. 108. a

Isa. 53. b

Ibid. c

Act. 3. c

Isa. 53. e

Thre. 4. d

Dan. 9. g

Zach. 13. e

Diuersi di- uerfimo- de Christi pas- sionem affe- ctarunt .

Eph. 2. a

Rom. 5. b

Phil. 2. b

Sap. 2. d

Act. 8. d

1. Tim. 6. b

Eccli. 10. b

Pf. 108. a

Mat. 26. b

Beda Glos- sa interlin- in hunc lo- cum 20. s.

Mat. 26. b

Ioan. 13. e

Ioan. 13. c

Eccli. 19. b

Ioan. 13. e

Iac. 4. a

1. Cor. 3. a

1. Cor. 11. c

Prou. 20. a

1. Cor. 11. d

Ioan. 14. d

Gen. 45. g

Iud. 1. a

Ibid. b

Pf. 48. b. d

Eccli. 3. c

Eccli. 10. d

Mat. 20. d

Sup. 14. b

Mat. 19. d
1. Cor. 6. a

Job 36. b
Job 36. a

Apoc. 3. d

Ioan. 12. d

Mat. 16. c

Zach. 3. a

Iob 1. b

Glos. in hinc locum 20. s.

Eccli. 27. a

Amos. vii. c

Inf. g

Ioan. 17. c

Rom. 15. a

Prou. 18. c

tur a fratre, quasi ciuitas firma. Ex quo apparet quod Christus ipse orando, et interpellando confirmat principalia Ecclesie membra. Propter quod dicitur: Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Et: Deus autem omnis gratie qui vocauit nos in eternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos, ipse perficeret, confirmabit, solidabitq. Sed per principalia confirmat infirma, secundum illud: Desidero enim videre vos, vt aliquid impartiar vobis gratie spiritualis ad confirmandos vos, idest, simul consolari in vobis, et cetera. Vnde et de sancto Iob dicitur: Vacillantes confirmauerunt sermones tui.

Tertio quantum ad repressionem presumptionis, subiungit: *Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum, et in carcerem, et in mortem ire, hoc verbum fuit amoris et feruoris: sed tamen hoc erat cuiusdam presumptionis, quia illud promittit ad quod non sufficit scilicet quod paratus sit pro Christo, et cum Christo mori, cum sit opus perfectissimae charitatis.* Vnde Hieronymus: Aus sine pennis in altum volare nititur, sed corpus aggrauat animam, vt timore humanae mortis timor Domini superetur. Vnde Petrus hic dupliciter praesumpsit, Et quia supra vires, de viribus proprijs sentit. Vnde Ioannes: Iesus dixit Petro: Quo ego vado, non potes me modo sequi. Dicit enim Petrus: Quare non possum te sequi modo? Animam meam pro te ponam. Et iterum, quia se alijs praeposuit. Vnde Marcus: Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. Vnde Chrysostomus: Duplex enim crimen erat, tum quia Christo repugnauit ac restitit, tum quia ceteris seipsum praeposuit. Et ideo haec praesumptio peccanda erat, et propterea subditur: *Et ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabis hodie gallus, donec ter abneges nosse me.* Chrysostomus: Idcirco igitur permittit vt caderet: vt in omnibus disceret Christo parere, verioraq. dicta istius crederet, quam sua sibi conscientia testaretur. Et post: Ex hoc apparet quod non sufficit desiderium hominis, nisi nutu superioris potiat. Vnde Augustinus de verbis Domini dicit quod Dominus locutus est ad Petrum, sicut medicus ad aegrotum qui credit se esse sanum. Dicit enim sic: Sicut medicus tangens venam cordis Petri dicebat, non incitando ad negationem, sed compescendo praesumptionem. Vnde Glossa: Ille qui nouit quid sit in homine, ne quis de statu suo incaute confidat, vel de casti incantius diffidat, sicut Deus modum, tempus, numerum negationis eius praedicit, et sicut misericors auxilium suae defensionis promittit. Ipse ergo Dominus qui scit figmentum nostrum, qui scit cogitationes hominum esse vanas, praedicit casum, vt ostendat verum esse illud quod dicitur: Qui confidit in corde suo, stultus est, qui autem graditur sapienter, ipse laudabitur. Si quis autem quaerat vtrum Petrus crediderit Dominum dixisse verum, aut falsum, dico quod credidit verum, sed sub conditione, scilicet nisi diligenter caueret sibi. Sciebat enim quod praedictio Christi in nullo sibi praedudicabat: sed potius praenunciabat arbitrij libertatem. Videtur autem hoc quod hic dicitur de negatione Petri, contrarium esse ei quod dicitur: Priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. Sed ad hoc responderetur quod reuera ante primum cantum negauit Petrus semel, et ante secundum bis, et ita Petrus ante consummauit trinam negationem, quam gallus cantum suum. Est ergo sensus quod gallus non cantabit, idest non percantabit, idest canticum non consummabit, vel antequam gallus canter, ter negabis, idest trinam negationem inchoabis: vel negabis, idest trinam negationem in proposito consummabis.

Et dixit eis: Quando misit vos sine sacculo, et pera, et calcamantis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil, hoc autem Dominus requirit ab eis, vt in tempore tribulationis memores essent praeteritae quietis, secundum illud: In die malorum non immemor sis bonorum. Et Iob: Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non sustineamus? vel ideo reducit ad memoriam, vt ex praeterito det cautelam de futuro: Quia ignorat praeterita, et futura nullo scire potest nuncio. Vel ideo quaerit, vt ostendat quod diuinitus ortum est quod et in primitiua Ecclesia est obseruatum, vt Euangelium nunciari de manu Dei viuatur. Vnde Glossa: Ne quid tollerent in via praecipit ordinans scilicet, vt qui Euangelium nunciatur de Euangelio viuatur, vel ideo quaerit vt ostendat ex repositione sua quod exequenti diuina consilia non deessent necessaria. Propter quod dicitur: Nolite solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Et post: Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Hoc autem non dicit, quia Apostoli nullam sustinuerant penuriam, sed Deus illam suppleuit quantum necessitate erat. Vnde dicitur: Aporiamur, sed non destitui-mur. Glossa ibi: Quasi pauperes sumus adeo, vt nobis necessaria desint, sed non destitui-mur a thesauro Dei, quia Deus pascit nos, et impletur illud: Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. Quia exterior inopia cum interiori sufficientia non debet reputari pro inopia, sed opulencia. Propter quod dicitur: In omnibus diuites facti estis in illo. Sequitur: Vt nihil vobis deest in vlla gratia. Et: Tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Vnde Chrysostomus: Maximam habet defensionem inopia, inopem et nudum neque possum ego exuere, philargyriam vniuersa contristant, non solum homines, sed etiam vermes et tinea contra eam militant.

Secundo quantum ad circumspeditionem praesentium, subdit: *Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet sacculum tollat similiter et peram, ad sustentationem.* Vnde Glossa: Instante vero mortis articulo, et tota illa gente, pastorem simul et gregem persequente, congruam temporis regulam decernit, permittens vt tollant necessaria victui, donec sopita persecutorum infamia, tempus euangelizandi redeat. Datur autem hic forma, vt inter infideles et extraneos et persequentes doctrinam veritatis non negligatur prouiso sustentationis. Vnde Glossa: Si per inhospitales regiones pergimus, plura viatici causa licet ferri, quam domi habebamus. Et quia in persecutione non instat solum periculum famis ab intra, verum etiam periculum oppressionis ab extra. Ideo addit: *Et qui non habet, vendat tunicam suam, et amat gladium, ad defensionem.* Et debet suppleri affirmatiue: et qui habet gladium tollat, scilicet, et qui non habet, amat. Sed cum Dominus nolit vindictam fieri a spiritualibus viris, vt quid mandat gladium emi? Vnde Ambrosius: Cur emere iubes gladium qui me ferire prohibes? Cur haberi praecipis, quem vetas promi? Nisi forte vt sit parata defensio, non vltio necessaria, et videar potuisse vindicari, sed noluisse. Potest etiam dici quod ad spirituales intellectum refertur, vt perperam intelligatur affectus pietatis, secundum illud: Eleemosyna viri, quasi sacculus cum ipso. Et in hac pera reponuntur lapides de torrente passionis, secundum illud: Elegit sibi David quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem. Per gladium autem intelligitur zelus veritatis, quem debet homo primo sibi praecingere, per-

1. Cor. 15. g
1. Pet. vli. c

Rom. 1. b

Job 4. a

Hier. in ca. 24. Marci. 10. 6.

Ioan. 13. d

Mar. 14. e
Chryso. in c. 20. Mar. homil. 83. 10. 2.

Cryso. ubi supra.

Glos. in hinc locum 10. 5.

Prech. 28. d

Mat. 14. e

A Quod quidem facit per tria, scilicet per rememorationem praeteritorum, per circumspeditionem praesentium, et per prouisionem futurorum. Primo ergo quantum ad rememorationem praeteritorum, dicit:

Et dixit eis: Quando misit vos sine sacculo, et pera, et calcamantis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil, hoc autem Dominus requirit ab eis, vt in tempore tribulationis memores essent praeteritae quietis, secundum illud: In die malorum non immemor sis bonorum. Et Iob: Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non sustineamus? vel ideo reducit ad memoriam, vt ex praeterito det cautelam de futuro: Quia ignorat praeterita, et futura nullo scire potest nuncio. Vel ideo quaerit, vt ostendat quod diuinitus ortum est quod et in primitiua Ecclesia est obseruatum, vt Euangelium nunciari de manu Dei viuatur. Vnde Glossa: Ne quid tollerent in via praecipit ordinans scilicet, vt qui Euangelium nunciatur de Euangelio viuatur, vel ideo quaerit vt ostendat ex repositione sua quod exequenti diuina consilia non deessent necessaria. Propter quod dicitur: Nolite solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Et post: Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Hoc autem non dicit, quia Apostoli nullam sustinuerant penuriam, sed Deus illam suppleuit quantum necessitate erat. Vnde dicitur: Aporiamur, sed non destitui-mur. Glossa ibi: Quasi pauperes sumus adeo, vt nobis necessaria desint, sed non destitui-mur a thesauro Dei, quia Deus pascit nos, et impletur illud: Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. Quia exterior inopia cum interiori sufficientia non debet reputari pro inopia, sed opulencia. Propter quod dicitur: In omnibus diuites facti estis in illo. Sequitur: Vt nihil vobis deest in vlla gratia. Et: Tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Vnde Chrysostomus: Maximam habet defensionem inopia, inopem et nudum neque possum ego exuere, philargyriam vniuersa contristant, non solum homines, sed etiam vermes et tinea contra eam militant.

Secundo quantum ad circumspeditionem praesentium, subdit: *Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet sacculum tollat similiter et peram, ad sustentationem.* Vnde Glossa: Instante vero mortis articulo, et tota illa gente, pastorem simul et gregem persequente, congruam temporis regulam decernit, permittens vt tollant necessaria victui, donec sopita persecutorum infamia, tempus euangelizandi redeat. Datur autem hic forma, vt inter infideles et extraneos et persequentes doctrinam veritatis non negligatur prouiso sustentationis. Vnde Glossa: Si per inhospitales regiones pergimus, plura viatici causa licet ferri, quam domi habebamus. Et quia in persecutione non instat solum periculum famis ab intra, verum etiam periculum oppressionis ab extra. Ideo addit: *Et qui non habet, vendat tunicam suam, et amat gladium, ad defensionem.* Et debet suppleri affirmatiue: et qui habet gladium tollat, scilicet, et qui non habet, amat. Sed cum Dominus nolit vindictam fieri a spiritualibus viris, vt quid mandat gladium emi? Vnde Ambrosius: Cur emere iubes gladium qui me ferire prohibes? Cur haberi praecipis, quem vetas promi? Nisi forte vt sit parata defensio, non vltio necessaria, et videar potuisse vindicari, sed noluisse. Potest etiam dici quod ad spirituales intellectum refertur, vt perperam intelligatur affectus pietatis, secundum illud: Eleemosyna viri, quasi sacculus cum ipso. Et in hac pera reponuntur lapides de torrente passionis, secundum illud: Elegit sibi David quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem. Per gladium autem intelligitur zelus veritatis, quem debet homo primo sibi praecingere, per-

Eccli. 11. c
Iob 2. b

Eccli. 8. b

Glos. in hinc locum 10. 5.

Mat. 6. d

2. Cor. 4. b

Psal. 33. b

1. Cor. 1. a

2. Cor. 6. b

Glos. in hinc locum 10. 5.

Glos. in hinc locum 10. 5.

Amb. li. 1. o. in cap. 22. Luca 10. 3.

Eccli. 17. c

1. Reg. 17. e

per mortificationem carnalitatibus propria, secundum illud: Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime. Et: Vniuersumque ensis super femur suum, propter timores nocturnos. Et debet euaginari ad redargutionem carnalitatibus alienae, secundum illud: Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. Et: Concidite aratra vestra in gladios, et ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat: quia fortis ego sum. Haec duo scilicet pera et gladius assumenda sunt in tribulatione, vt pietatem ad naturam, zelum vero contra vitia habeamus.

Tertio quantum ad prouidentiam futurorum subiungit: *Dico enim vobis, quoniam adhuc quod hoc scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est: Tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est. Congruum autem hoc Dominus praedicit eis: vt ex considerata passione sua armentur et animentur, secundum illud: Christo igitur passo, et cetera. et vos eadem cogitatione armamini. Haec est armatura accipienda, secundum illud: Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo. Et quoniam nihil magis animat hominem in tribulatione, quam consideratio finis, ideo subdit: *Etenim ea quae sunt de me, finem habent, scilicet per passionem imminentem.* Nam supra dicitur: Consummabuntur omnia quae scripta sunt per Prophetas de filio hominis. In hac quidem finali tribulatione non debet esse defectus spiritualis armaturae quae numquam deerit Ecclesiae, in cuius designationem subdit: *At illi dixerunt: Domine, ecce gladius duo hic: At ille dixit eis: fatis est.* Ex quo apparet quod verbum Christi plus refertur ad intellectum spirituales, quam carnalem. Nam duo gladij numquam fatis essent ad defensionem contra illam innumerabilem multitudinem, qui cum gladijs et fustibus venerunt. Quod ergo dicit, fatis est, intelligitur de signato. Nam per duos hos gladios intelliguntur duo testamenta, in quibus sufficiens continetur doctrina, ad defendendam vniuersalem Ecclesiam, secundum illud: Sicut turris David collum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis: Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Designatur tamen per gratiarum geminationem, et in designationem huius Seraphin tulit cum forcipe de altari calculum, qui in duobus brachijs duplicem habet cultellum: In huius etiam designationem dicitur: Quod de ore eius exibat gladius ex utraque parte acutus. Et de his Isaia: Constabunt gladios suos in vomeres. Quia veteris testamenti verba, vilia sunt ad praedicationem. Vel per duos gladios intelligitur duplex armatura, scilicet spiritualis et materialis. Vnde Bernardus ad Eugenium: Si nullo modo ad te pertineret gladius materialis dicentibus Apostolis, ecce gladij duo hic, non responderet Dominus fatis est, sed nimis est. Vterque ergo est Ecclesiae, et spiritualis scilicet et materialis. Sed hic quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia est extrahendus ille sacerdotis, is militis manu: sed sane ad nuntium sacerdotis, et iussum Imperatoris.*

Et egressus ibat secundum consuetudinem, et cetera. Post descriptam machinationem proditoris, et informationem discipulorum, describit hic Euangelista orationem hominis Christi ad Deum: et hoc quantum ad septiformem conditionem, quae debet esse in oratione. Debet enim esse secreta, sollicita, deuota, discreta, vigorosa, anxia, et circumspecta. Primo ergo quantum ad orationis secretum ex parte loci, dicit: *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum.* Consuetudo enim sua erat orare in monte illo, quia locus ille erat secretus, vt insinuet quod deuota oratio fugere debet publicum, propter quod Matthaeus: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum, et cetera. Oseas: Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius. Siue quia locus erat eminens ad quem de-

Psal. 44. a
Cant. 3. c

Hier. 48. b
Ioel 3. b

Isa. 53. d

1. Pet. 4. a

Ephe. 6. e

Sup. 18. f

Cant. 4. b

Isa. 6. b

Apo. 19. c
Isa. 2. a

Bernar. li. 4. de consil. ad Eug. 10. 2.

Orationis conditiones septem.

Mat. 6. a

Osea 2. c

bet orans ascendere, ratione cuius dicitur: Dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Siue etiam quia mons erat Oliuarum et vntionis et pietatis, ex qua Deus debet orari secundum illud: Impingasti in oleo caput meum, et cetera. Siue etiam quia de illo loco ascensus erat in caelum, vt sciremus quia inde ascenderemus ad caelos. Vnde vigilamus et oramus et non reconciliamur. Principalis tamen ratio, erat secretum: vnde et solos permittit ire discipulos, propter quod addit: *Secuti sunt autem illum et discipuli, tamquam familiares et priuati, quos etiam elegit, coram quibus in monte transfiguratus fuit.* Vnde Matthaeus: Assumpto Petro et duobus filijs Zebedaei, cepit contristari et moestus esse.

Secundo quantum ad orationis sollicitudinem ex parte animi, subdit: *Et cum peruenisset ad locum dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.* Ex quo apparet quod Dominus sollicitus orabat, et ad orationem discipulos sollicitabat, vt doceret sollicitus orandum propter imminencia pericula. Tunc enim potissime orationi insistendum est, secundum illud: In die tribulationis meae Deum exquisiui manibus meis, et cetera. Quando enim tentatio imminet grauis, oportet tunc implorare auxilium de excelis, secundum illud: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Cum autem homo tentatur, oportet ipsum petere auxilium ne vincatur. Et hoc petitur in oratione Dominica: Et ne nos inducas in tentationem. Vnde qui in tentatione non vigilat, et orat, socius est furis. Quia cum sentiat hostes, no clamat ad Dominum vt castrum et eius milites succurrant. Vnde supra: Vigilate itaque omni tempore orantes: vt digni habeamini fugere ista omnia quae futura sunt.

Tertio quantum ad orationis deuotionem ex parte modi orandi, subdit: *Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis, et positus genibus, orabat.* In quo ostendit deuotionem, et humilitatem, et reuerentiam cordis. Vnde bene orabat, positus genibus, vt humilitatem mentis habitum corporis ostenderet. Et hoc quidem conueniens erat: nam talis oratio maxime placet, secundum illud: Oratio humiliant se, nubes penetrabit, et donec propinquet, non consolabitur. Vnde etiam in Psalmo: Respexit in orationem humilium, et non spreuit precem eorum. Et ideo Iudith: Humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Hoc modo orabat Paulus: Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in caelis et in terra nominatur. Et nota quod dicit, quod auulsus est a discipulis ad iactum lapidis, non solum propter secretum, verum etiam propter mysterium. Quia per hoc signabatur, quod lapis ille angularis erat a discipulis ad modicum separandus, et cito reuerfurus, quod significat abscondio patenae in Missa. Vel certe signat, quod ad hoc quod quis de nocte orat, oportet quod a carnalibus affectibus auellatur. Vnde Isaia: Quem docebit scientiam? Et quem intelligere faciet auditum? A blactatos a lacte, auulsos ab vberibus. Et haec auulsio non potest esse, nisi per quemdam impetum, et motum violentum. Et propter istum impetum spiritus postulantis dicitur: Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Quarto quantum ad orationis discretionem, addit: *dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me.* Per calicem istum intelligitur passio: pro eo quod in calice potus bibit in mensura, secundum illud: Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis in mensura. Hunc calicem Christus bibit, cum passionem voluntarie gustauit. De torrente in via bibit, et cetera. Et Matthaeus: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Hunc calicem Christus bi-

Mat. 14. e

Psal. 22. b

Mat. 26. d

Psal. 76. a

1. Paral. 20. c

Mat. 6. b

Sup. 21. g

Eccli. 35. c

Pf. 101. c

Iudith. 9. d
Ephe. 3. c

Patena abscondio

Isa. 28. c

Rom. 8. e

Psal. 79. d

Pf. 109. b
Mat. 20. 6

stus bibere volebat voluntate rationis: sed abhorrebat voluntate sensualitatis. Vnde quia ratio dominabatur sensualitati, ideo addit: Verumtamen non mea voluntas, sed sua fiat. In quo apparet quod discrete petebat: quia voluntatem carnis voluntati rationis, et voluntati diuinitatis subijciebat, secundum illud:

Ioan. 6. d Descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Apparet ergo quod rationem tamquam discretus et peritus aduocatus praeposuit sensualitati, seruata tamen forma diuini iuris. Hoc autem Dominus orauit, ut ostenderet in se veritatem humilitatis: ut condescenderet, et formam daret membris infirmis. Vnde Bernardus:

Bernard. in festo sancti Andreae ser. 1. co. 1. Agnosco vocem aegrotorum, in medico considero charitatem, stupeo miserationem, expauesco dignationem. Hoc enim mirabile: quo modo sic dignaretur nostras in se suscipere infirmitates. Potest etiam exponi, quod Christus orauerit pro membris, ut petat quod calix transferatur, id est, scandalum passionis, vel timor mortis. Alio modo, sicut Beda exposuit, pro Iudaeis, vel ut per eos haec mors Christo non infligatur, nec ita excæbentur, vel ut ex caecitate reuocentur. Et hoc est ab eis calicem transferre. Tunc est sensus: a me, id est, meis.

Quinto quantum ad orationis vigorem, subdit: Apparuit autem illi Angelus de caelo confortans eum. Angelus apparuit ad confortandum, non propter suam indigentiam, sed propter confortationem nostram. Vnde Glossa: Nam si nobis tristis est, id est propter nos tristis est: necesse est, ut etiam propter nos confortetur, et nobis. Ut ex hoc appareat, quod Angeli confortant orantes, sicut dicitur: Tengit me quasi visio hominis, et confortauit me, et dixit: Noli timere vir desideriorum, pax tibi: confortare, et esto robustus. Cumque loqueretur mecum, conuolauit, et dixi: Loquere Domine mi, quia confortasti me. Haec ergo Angelorum confortatio nobis impetrat vigorem: propter quod in huius designatione addit:

Es factus in agonia prolixius orabat. Gregorius: Factus in agonia, signat quod tunc anima non immerito terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in aeternum mutare non possit. In hoc enim mira est pugna: inter naturam et gratiam, inter rationem et sensualitatem. Quam quidem agoniam habuerunt sancti martyres, et habent viri iusti, secundum illud:

1. Cor. 9. d Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere. Et post: Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans. Quanto autem haec agonia fortior est, tanto fortius orationi insistendum est. Vnde supra: Dicebat autem parabola ad illos, quoniam oportet semper orare, et non deficere. Et iterum quod erat pernoctans in oratione Dei.

Sexto quantum ad orationis anxietatem subditur: Et factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Ex quo apparet quod mirabilibus suspirijs, et clamoribus cordis, et anxijs desiderijs clamabat ad Deum, secundum illud: Domine Deus salutis meae, in die clamaui et nocte coram te. Ideo autem sanguis decurrebat in terram, ad ostendendum quod pro Ecclesia orabat: et pro illa effundere sanguinem suum cupiebat: Terra ne operias sanguinem meum, neque inueniat in te locum latendi clamor meus. Attendendum est autem quod Dominus fudit sanguinem suum pro nobis in circumcissione, oratione, flagellatione, coronatione, manuum et pedum crucifixione, et lateris apertione, ut sic appareat verum illud: Apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio. Vnde verificatum est illud: Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? vere rubrum est sacrosantum istud corpus, quod totiens fuit pro nobis sacro sanguine rubricatum. Hic sanguis interpellat pro nobis, secundum illud: Accessistis ad testamenti no-

Glossa interlin. in hunc locum 20. s. Dan. 10. d

1. Cor. 9. d

Sup. 18. a
Sup. 6. c

Psal. 87. a

Iob 16. d

Psal. 129. a

Isa. 63. a

Heb. 12. e

A ui mediatorem Iesum, et sanguinis asperfusionem melius loquentem quam Abel. Quia sanguis Abel clamabat vindictam, secundum illud: Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra: hic autem clamabat remissionem. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Septimo quantum ad orationis circumspectionem, subiungit: Et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes praerisitia. Sic tamen orabat ad Deum, ut non obliuisceretur ouium suarum. Quinimmo tunc interruptit orationem, ut rediret ad discipulos excitandos. Vnde Matthaeus: Et venit, et iterum inuenit eos dormientes. In quo mira apparet sollicitudo Christi ad discipulos, sicut gallina sollicitatur ad pullos. Sic aquila prouocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans. Vnde et subditur: Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate ne intretis in tentationem. Auid eorum somnolentiam, quae similis erat somnolentiae ipsius Iona: Iona descendit ad interiora nauis, et dormiebat sopore graui. Et accessit ad eum gubernator, et dixit ei: Quid tu sopore supprimeris? Sic et Dominus dixit Petro: Simon, dormis? Non potuisti vna hora vigilare mecum? Dormiebant autem non ex crapula, sicut ille, de quo in Proverbijs: Eris sicut dormiens in medio mari, et quasi sopitus gubernator amisso clauo: sed ex inuestitia tantum. Vnde Matthaeus: Erant oculi eorum grauati. In hoc ergo apparet mira circumspectio Christi orantis: quia rediit ad discipulos ad excitandum, et iterum rediit ad Deum orandum. Ut sic manifeste ostenderet, quod piissimus, et vigilantissimus erat: et ad subditos, et ad Deum, tamquam optimus praetor. Insinuat etiam in hoc, quod Christus ter orauit eundem sermonem, quod oratio nostra debet esse ad Deum trinum. Debet esse contra triplex genus tentationum: debet esse secundum triplicem actum potentiarum imaginis mentis nostrae. Et secundum triplicem theologiam virtutem, fidem scilicet spem, et charitatem. Debet esse propter triplex bonum assequendum, scilicet veniam, gratiam, et gloriam. Seu bonitatem, scientiam, et disciplinam, secundum illud: Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me. In hoc autem quod ter visitauit eos, significatur, quod Dominus ter visitat animas, confortando, scilicet irascibilem, zelum immittendo: rationabilem, lumen infundendo: et concupiscibilem, desiderium inflammando, propter quod Iob: Haec omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos, ut reuocet animas eorum a corruptione, et illuminet luce viuendum. Et sic complectitur pars haec: quae est de praebulis ad passionem.

Gen. 4. b
Mat. 26. e

Mat. 26. e

Deut. 32. b

Iona 1. b

Mar. 14. d
Prov. 23. d

Mat. 26. d

Pf. 118. i

Iob 33. d

Iob 33. d

Iob 33. d

Iob 33. d

Iob 33. d

Iob 33. d

Iob 33. d

Iob 33. d

Iob 33. d

Iudaeorum. Primo igitur quantum ad fraudem proditoris, dicitur:

Mat. 26. e Adhuc eo loquente, ad commonitionem discipulorum. Vnde Matthaeus: Ecce appropinquauit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum: Surgite, eamus: ecce appropinquauit qui me tradet. In verbis istis Iudas superuenit, vnde et subdit: Ecco turba, et qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim, antecedebat eos, tamquam dux peruerorum: Oportet impleri scripturam quam praedixit Spiritus sanctus per os Dauid, de Iuda qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum. Ipse ergo duxit eos ad locum, secundum illud: Sciebat autem et Iudas qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Ipse etiam dux fuit ad capiendum Christum. Vnde subdit: Et appropinquauit Iesu ut oscularetur eum, ad dandum proditoris signum. Vnde Matthaeus: Qui tradidit eum dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Hoc signum vere erat proditorium, quia signum est amoris, et tamen procedebat ex perueritate cordis, et ideo subdit: Iesus autem dixit illi: Iuda osculo filium hominis tradis: detegendo scilicet proditoris affectum, suscipit autem Dominus osculum a Iuda, licet sciret proditorium, et semper maximam in se ostenderet benignitatem. Vnde Glossa: Suscepit Dominus osculum, et plus afficiat proditorem, cui amoris officina non negaret. Vnde dicitur in Psalmo: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, et cetera. Matthaeus: Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti? Ex hoc autem apparet mira peruersitas in proditore. Vnde Hieronymus: Iudas de apostolatus fastigio in proditoris tartara labitur, et nec familiaritate conuiuij, nec inunctione buccellae, nec osculi gratia frangitur, ne quasi hominem tradat, quem filium Dei nouerat. Osculi ergo susceptio ex parte Christi fuit benignitatis, sed ex parte Iudae fuit mirae dolositatis. In huius figuram dixit Iob ad Amasam: Salue mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasae, quasi osculans eum, et percussit eum in latere, et mortuus est. Et istud est osculum impij proditoris. Propterea dicitur: Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

Mat. 26. e

A spiritualem intelligentiam perdidit. Vnde Glossa: Seruus principis sacerdotum qui Malchus, id est, rex appellatur, populus Iudaeorum est qui per incredulitatem, seruus factus est impietatis: qui perdidit auriculam dexteram, et tantum litterae utilitatem audiat. Vnde Petrus hanc aurem non abstulit, sed ablatam ostendit. Vnde Glossa: Ablata est auris non Petro tollente, sed diuino iudicio ablatam pendente.

Tertio quantum ad virtutem Saluatoris, adiungit: Respondens autem Iesus, ait: Sinite usque huc, quasi dicat, non amplius procedatis pro eo quod exhibenda est patientia, non iracundia: beneficentia, non vindicta. Ideo addit: Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum, in quo miro modo ostendit Christi benignitas quod seruum comprehendentem in actu persecutionis vulneratum sanauit. Tunc potissime impleuit istud quod iussit: Beneficite his qui oderunt vos. In quo mira apparuit eius potentia, quia solo tactu vniuit dissoluta: quod nec ars poterat, nec natura. Et per hoc ostendit se possibilem ad resistendum, ad viuificandum, et ad occidendum, secundum illud: Ego occidam, et ego viuere faciam: percutiam, et ego sanabo, et non est qui de manu mea possit eruiere. In hoc etiam mira apparuit virtus Christi, quia simul cum omnipotentia erat tanta patientia. Vnde dicitur quod processit Iesus virtutem eius, et patientiam, et beneficentiam. Vnde Glossa: Numquam pietatis obliuiscitur qui nec hostes suos patienter vulnerari. Indicauit etiam cum hoc mysterium sapientiae, per sanationem enim auriculae amputatae intelligitur quod Dominus aliquando restituet auditum et intellectum veritatis populo Iudaeorum, secundum illud: Reliquiae conuertentur, reliquiae inquam, Iacob ad Deum fortem. Si enim fuerit populus tuus Israel, quasi arena maris, reliquiae conuertentur ex eo. Vnde Glossa: Auris amputata, et a Domino sanata, signat auditum, ablata vetustate renouatum, ut sit in nouitate spiritus et non in vetustate litterae.

Glossa in hunc locum 20. s. Ioan. 18. b
Glossa in hunc locum 20. s.

Mat. 5. g

Deut. 32. e

Deut. 32. e

Ioan. 18. a

Glossa interlin. in e. 2. 1. Mar. 10. s.

Isa. 10. e

Glossa in hunc locum 20. s.

1. Esd. 9. a
Dan. 13. a

1. Esd. 9. a

Dan. 13. a

Dan. 13. a

Dan. 13. a

Dan. 13. a

Dan. 13. a

Dan. 13. a

Dan. 13. a

Glossa in hunc locum 20. s.

Pf. 119. b
Mat. 26. e

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

2. Reg. 20. c

Ambros. Glossa in hunc locum 20. s. Ideo habet Hier. lib. 4. in cap. 26. Mar. 10. 6.

Ambros. Glossa in hunc locum 20. s. Ideo habet Hier. lib. 4. in cap. 26. Mar. 10. 6.

Ambros. Glossa in hunc locum 20. s. Ideo habet Hier. lib. 4. in cap. 26. Mar. 10. 6.

Ambros. Glossa in hunc locum 20. s. Ideo habet Hier. lib. 4. in cap. 26. Mar. 10. 6.

Ambros. Glossa in hunc locum 20. s. Ideo habet Hier. lib. 4. in cap. 26. Mar. 10. 6.

Ambros. Glossa in hunc locum 20. s. Ideo habet Hier. lib. 4. in cap. 26. Mar. 10. 6.

S. Bon. To. 2.

B b lat.

lat, et nescit quo eat, quia tenebræ obcæuerunt oculos eius.

Comprehendentes autem eum, et cetera. Post descriptionem comprehensionem Christi, describitur hic negatio Petri, ad cuius descriptionem plenariam introducuntur quattuor, scilicet ipsius Petri tepiditas in formidando, fragilitas in negando, pietas Domini in recipiendo, et fidelitas Petri in redeundo. Primo ergo quantum ad Petri tepiditatem in formidando post comprehensionem Magistri, dicitur:

Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum. Petrus vero sequebatur eum a longe. A longe Petrus sequebatur, quia timebat accedere propius: iam enim relictus erat solus. Vnde Mar-

Mar. 14. e

Prou. 19. a

Psal. 87. b

Glos. in hinc locum 10. s.

Mich. 6. c

Iob 15. d

Sup. 12. f

Mat. 24. b

Eccli. 25. d

Eccli. 42. c

1. Cor. 15. e

Hieron. lib. 4. in ca. 26

Mat. 20. 6.

Aug. lib. 3. de Conf. E-

uang. ca. 6.

10. 4.

10. 18. c. d

Chrysof. in

cus: Tunc discipuli relinquentes eum, omnes fugerunt, secundum illud: Fratres omnes pauperis oderunt eum, in super et amici procul recesserunt ab eo. Et: Longe fecisti notos meos, et cetera. Amor namque vnit et facit appropinquare, et e contrario tepor amoris facit procul abscedere. Et hic tepor iam incipiebat esse in Petro. Et ideo addit: Accenso autem igne in medio atrij, et circumfidentibus illis, erat Petrus in medio eorum, in quo ostenditur tepiditas amoris et ignis interioris. Vnde Glossa: Quod intus in domo principis sacerdotum maligna synodus gerebat, hoc ignis inter frigos noctis foris accensus, typice demonstrabat. Hoc frigore ad horam torpens Apostolus Petrus, quasi prunis ministrorum calefieri cupiebat quia temporalis com modi solatium perfidorum societate querebat. Et de hoc igne Michæas: Adhuc ignis in domo impij, et thesauri iniquitatis. Et hic insinuat quod abundante igne iniquitatis, de quo Iob: Ignis deuorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt: refrigescet ignis charitatis: de quo supra: Ignem veni mittere in terram, et cetera. Vnde etiam et Matthæus: Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Et hoc igne tepesfacto efficitur homo pronus ad Christum negandum, et etiam ad omne malum.

Secundo quantum ad fragilitatem Petri in negando subdit: Quem cum vidisset ancilla quadam sedentem ad lumen, et eum fuisset intruita, dixit: Et hic cum illo erat. At ille negauit eum dicens: Mulier, non noui illum, in quo apparet Petri fragilitas: quia sicut dicit Gregorius, Vna mulieris voce percussus, dum mori timuit vitam negauit. Primo aggreditur diabolus Petrum per mulierem in memoriam prioris facti, secundum illud: A muliere initium factum est peccati. Et iterum: De vestimentis procedit tinea, et a muliere iniquitas viri. Et ne Petrus posset se excusare per surreptionem, ideo iteratur inquisitio, cum subdit: Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es: Petrus vero ait: O homo, non sum, iterat Petrus negationem, quia malorum non deseruit societatem. Vnde Augustinus: Quam noxia sunt prauorum eloquia, quæ cogunt Petrum negare Dominum, vel hominem se nosse, quem inter discipulos confessus fuerat esse filium Dei. Vnde verificatur istud: Corruptunt mores bonos eloquia mala. Et quia Petrus nomine sibi adhuc cauit, ideo tertio negationem replicauit, propterea additur: Et in intervallo facto quasi hora vnius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere et hic cum illo erat, nam et Galilæus est: Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis, et impletum est verbum Domini supra: Non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me, hæc autem tertia negatio secundum Bedam et Hieronymum, facta fuit in atrio Caiphæ: secundum Augustinum autem in Libro de concordia Euangelistarum inchoata fuit in domo Annæ, et consummata in atrio Caiphæ: cui concordat Ioannes: Per misit autem Dominus Petrum se negare vt dicitur Chrysofomus, vt confundatur Marcion, vt nemo

de se præsumat, vt Christo in omnibus credat, vt alij sibi caueant, et vt prælatus Ecclesiæ discat ex casu suo qualiter alijs misereri debuisset, vt etiam fortior resurgens ostendat illud esse verum quod dicitur: Scimus quoniam diligentes Deum, omnia cooperantur in bonum ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti. Ideo autem ter permixtus est negare, vt ostendatur quod tripliciter offendimus Dominum, scilicet corde, ore, et opere. Et a tribus personis impulsus est, in mysterium triplicis tentationis. Et triplici intervallo in designationem triplicis admonitionis, et super hæc tria, ter quaesitum est ab eo, amas: et ter dictum est ei, pascet. Et trina Petri sollemnitas celebratur.

Tertio quantum ad pietatē Domini in succurrendo, subiungitur: Et continuo adhuc illo loquente, cantauit gallus: Et conuersus Dominus respexit Petrum. Præmisit cantum galli, quo Petrus commoueretur exterius, et respectu Domini commoueretur interius, quia hoc duplici modo pietas Christi releuat peccatores, exterius commouendo per cantum galli, hoc est per commonitionem prædicantium: Quis dedit gallo intelligentiam? vnde et Ecclesia cantat: Gallus iacentes arguit, et somnolentos increpat. Quia dicitur prædicatori: Argue, obsecra, increpa, et cetera. Et ad huius cantum superuenit diuinæ misericordiæ respectus, de quo in Psalmo: Quia prospexit de excelsis sancto suo: Dominus de cælo in terram aspexit. Augustinus de concordia Euangelistarum: Respexit Dominus Petrum non humanis oculis, sed diuinis: Respectus Dei in electis illius. Et Psalms: Respicit terram, et cetera.

Quarto quantum ad fidelitatem Petri in redeundo, subiungitur: Et recordatus est Petrus verbi Domini sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis, in hoc recognouit culpam, ad cuius recognitionem sequitur penitentia, et ideo addit: Et egressus foras Petrus fleuit amare, id est ex magna compunctionis amaritudine lacrymatus est. Vnde Ambrosius: Fleuit amarissime, vt lacrymæ laurent delictum, et tu similiter lacrymis culpam dilue. Hæc autem amaritudo maxima pars penitentia est. Vnde Ambrosius: Lacrymas lego, satisfactionem non lego. Huiusmodi lacrymæ quando ex amaritudine procedunt, inclinant Dominum ad remissionem. In cuius figuram dicitur: Fleuit itaque Ezechias stertens magno. Et subditur ibi quod Dominus eum liberauit de periculo mortis. Et ideo sanctus propheta Dauid in persona viri penitentis in Psalmo dicit: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Ex quo apparet quis fructus fuerit permissæ negationis, exemplar scilicet penitentia et compunctionis, propter quod etiam Dominus principes Apostolorum Petrum et Paulum de sordibus extraxit vitiorum. Propter quod dicit ad Timotheum: Blasphemus fui et persecutor et contumeliosus, sed misericordiam Dei consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.

Et viri qui tenebant Iesum, et cetera. Post descriptionem comprehensionem Christi, et negationem Petri, hic tertio describit illusionem Domini comprehensam. Et quoniam hæc illusio fiebat a Iudæis impudentibus et insidiantibus, ideo primo agit de procacitate illudentium, secundo de malignitate insidiantium, ibi: Et ut factus est dies, et cetera. Et quoniam Christus est Dei virtus et Dei sapientia, et secundum hoc dupliciter honorandus, ideo per oppositum duplex describitur hic dehonoriatio Christi, scilicet per illusionem ipsius quo ad defectum potentia, et quo ad defectum sapientia. Primo igitur

c. 26. Mat. ho. 83. 10. 2.

Rom. 8. e Trina Petri negatio qd.

Iob 38. d

2. Tim. 4. a

Pf. 101. c

Lib. 3. ca. 6.

10. 4.

Sap. 4. c

Pf. 103. d

Amb. li. 10. in c. 22. Lu ca 20. 3.

Ibidem.

4. Reg. 10. a

Psal. 6. b

1. Tim. 1. d

tur quantum ad illusionem Christi, vt impotentis, A dicitur:

Et viri qui tenebant Iesum, illudabant ei cadentes. Et uelauerunt eum, et percutiebant faciem eius. In huius figuram dicitur: Exprobrantes percuterunt maxillam meam, satiati sunt panis meis. Et: In virga percutiet maxillam iudicis Israël. Hoc autem non potuissent, nisi quia ipse voluit misericorditer sustinere iuxta illud: Corpus meum dedi percuti tribus, et genas meas vellentibus. Et: Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs. Hæc maxillam immo faciem speciosam, in quam desiderat Angeli prospicere, quæ plena est gratiarum, et desiderata cunctis genibus, quæ salus est aspicientium, impij Iudæi uelabant, cõspuebant, et percutiebant, sed Dominus propter nos hoc sustinuit. Vnde Hieronymus: Voluit Dominus conspui per nos lauaret, voluit velari vt velamen culpæ et ignorantia a cordibus nostris auferetur, voluit in capite percuti vt caput nostrum restitueret fatuitati. A lapis voluit cedi et verbis derideri vt nos ei labijs et manibus, id est verbis et operibus applaudamus.

Iob 16. b Mich. 5. a

Isa. 50. c Thre. 3. d

Deut. 18. c

Sap. 2. d

Isa. 1. b

Psal. 68. b

Heb. 12. a

Chrysof. in c. 26. Mat. homil. 86. 10. 2.

Iob 30. b

Psal. 2. a

Iob 41. a

Psal. 21. c

Secundo quo ad illusionem Christi vt ignorantis, subdit: Et interrogabant eum dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit? Hoc autem irrisorie faciebant illudentes ei, qui se dixerat verum Prophetam. De quo in Deuteronomio: Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Hunc prophetam non audierunt, sed contumeliose interrogauerunt, secundum illud: Contumelia, et tormento interrogemus eum: quia simul percutiebant et irridebant. Et quia non est possibile narrare omnia conuicia Christo illata, ideo vt concludat omnia in summam quandam, subdit: Et alia multa blasphemantes dicebant in eum, et sic impletur in eis illud: Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate. Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, ab alienati sunt retrorsum. Hæc autem sustinuit Christus voluntarie, secundum illud: Opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me. Et hoc vt daret nobis exempla ad opprobria contemnenda. Vnde dicitur: Recogitate enim eum qui talem sustinuit, a peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem. Et Chrysofomus: Diuinum illud caput percuterit viri iniquitatis et abominabiles. Quæ ergo erit nobis cura de reliquo in contumelijs, postquam Christus hæc passus est? sed multi magis sunt imitatores Iudæorum. Vnde Beda, qui tunc casus est colaphis Iudæorum, nunc cæditur blasphemijs sal forum Christianorum. Et qui consputus est saluius infidelium, nunc venasus opprobrijs fidelium exhoratur. Vnde de talibus potest intelligi istud: Abominantur me, et longe fugiant a me, et faciem meam conspuere non verentur. Et de talibus Augustinus: Non minus peccant qui blasphemant Christum regnantem in cælis, quam Iudæi qui crucifixerunt ambulantes in terris.

Et ut factus est dies, et cetera. Postquam descripsit illudentium procacitatem, hic describit insidiantium malignitatem, et hoc quadrupliciter. In conueniendõ, interrogando; replicando; et sententiando. Primo ergo quantum ad malignitatem in conueniendõ, dicitur:

Et ut factus est dies, conuenerunt seniores plebis. Conuenerunt, inquam, in vnum ad vnam malitiam consummandam, secundum illud: Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, et aduersus Christum eius. Nam de Behemot dicitur: Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus. Et quia vnus malus pertrahit alterum ad malitiam, ideo subdit: Et principes sacerdotum et scribas, et duxerunt illum in concilium suum, duxerunt, inquam, non ad iudicandum, sed ad obseruandum, secundum illud: Quoniam circumdederunt me canes multi, con-

cilium malignantium obsedit me. Et in concilio denudata est malitia eorum occulta, quam cõtra Christum conceperant, secundum illud: Qui operit odium fraudulentem, reuelabitur malitia eius in concilio. Et ideo Hieremias: Tu Domine scis omne concilium eorum aduersum me in mortem: ne propitius iniquitati eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur. Et hoc est quod dicitur: Summi sacerdotes, et omne concilium quærebant aduersus Iesum testimonium, vt eum morti traderent.

Secundo quantum ad malignitatem in perquirendo subditur: Dicentes, Si tu es Christus, dic nobis. Hoc non quærent vt instruantur, sed vt insidiantur. Vnde Glossa: Non veritatem desiderant, sed calumniam parant, vt si diceret: Ego sum Christus, calumniarentur quod sibi regiam potestatem arrogasset. Hoc quærebant: Circumdederunt eum Iudæi, et dicebant ei: Si tu es Christus, dic nobis palam. Hæc autem malignitas Christum non latebat, et ideo additur: Et ait illis, Si vobis dixerõ, non creditis mihi. Ex quo apparet quod quæritis vt increduli. Vnde Ioannes: Loquor vobis, et non creditis: opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me: sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Si autem interrogauerõ, non respondetis mihi, neque dimittetis, quare liquet quod quæritis, vt discoli. Vnde Glossa: Sæpe dixerat se esse Christum, interrogauerat et eos quo modo diceret Christum filium Dauid, sed illi nec dicenti credere, nec interroganti respondere, nec eum qui innoxius erat, dimittere volebant: Quo modo dicunt Christum, filium esse Dauid? Ne tamen videretur quærare subterfugium, respondet veritatem, cum subdit: Ex hoc autem erit filius hominis sedens a dextris virtutis Dei, ex hoc, id est, post hanc passionem, secundum illud: Humiliauit semetipsum. Propter quod et Deus exaltauit illum, et cetera: a dextris, id est, æqualis. Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Et: Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

Prou. 26. d

Hier. 18. d

Mar. 14. f

Glos. in hinc locum 10. s.

Ioan. 10. e

Ioan. 10. e

Glos. in hinc locum 10. s.

Sup. 20. g

Heb. 2. a

Pf. 109. a

Heb. 1. a

Ioan. 5. c

Glos. in hinc locum 10. s.

Ioan. 10. f

Mat. 7. a

Prou. 9. b

Ioan. 9. g

Ioan. 4. d

Quarto quantum ad malignitatem in sententiando, subiungit: A: illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audiuimus de ore eius, ex quo apparet eorum peruersitas, quia mala intentione quæ-

rebant

rebant

rebant

rebant

rebant

rebant, videlicet vt caperent eum in sermone. Apparet etiam quod peruersitas voluntatis peruertebat iudicium, quia quod Christus dixerat dubie, arguebant ipsum asseruisse. Et sic verificatur illud: Multae sunt insidiae dolosi. Bona in mala conuertens insidiat, et in electis imponet maculam. Hoc autem quod innuit se filium Dei esse, reputabat blasphemiam, et ideo tamquam blasphemum reputabant morte dignum. Vnde Marcus: Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes? Auditis blasphemiam, quid vobis videtur? et cetera. Ibi subditur quod ceperunt quidam conspuere eum, et velare faciem eius, et colaphis eum caedere. Ex quo potest colligi, quod bis illusio ista facta est ei, scilicet interdum et noctu. Vnde Ioannes dicit quod minister dedit ei alapam in domo Annae, et alij Evangelistae dicunt quod illusus fuit in domo Caiphae, ita vt verificetur istud: Factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me. Quia iam olim loquor vociferans iniquitatem, et vastitatem clamito. Et ideo nunc impletum est illud quod praedixit supra: Oportet filium hominis multa pati, et reprobari a senioribus et principibus sacerdotum, et scribis. Vnde etiam in persona eorum dicitur illud: Desiderauimus eum despectum, et nouissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem: et quasi absconditus vultus eius et despectus, vnde nec reputauimus eum, et nos reputauimus eum quasi leprosum, et percussu a Deo et humiliatum. In cuius figura dicitur quod Michol filia Saul spreuit David subsilentem, sic et synagoga Christum patientem, et ideo perdidit prolem et hereditatem.

CAPVT XXIII.

Et surgens omnis multitudo eorum, et cetera. Post descriptam comprehensionem, et illusionem, hic tertio describit accusationem. Et quoniam Christus erat in Hierusalem, et tamen venerat de finibus Galilaeae, ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima agitur de accusatione Christi coram Pilato praefide Iudaeae. In secunda vero de accusatione eius coram Herode principe Galilaeae, ibi: Pilatus autem audiens Galilaeam, et cetera. Circa descriptionem accusationis coram Pilato introducuntur quattuor, scilicet accusatio improba, inquisitio recta, excusatio iusta, accusationis aggrauatio importuna. Quantum ad accusationem improbam, dicitur:

Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. Multitudo venit vt quem ratione superare non poterant, saltem vincerent multitudine: Multitudo autem impiorum multitudo non erit utilis. Et ideo periculosum est cum tali multitudine commiseri, propter quod dicitur: Non pecces in multitudine ciuitatis, nec te immittas in populum, quia dicitur: Stupa collecta Synagoga peccantium, et consummatio illorum flamma ignis. Haec autem multitudo conuenit ad multipliciter Christum accusandum, vnde subdit: Ceperunt autem illum accusare, accusabant eum tamquam eius aduersarij: Audisti opprobria eorum Domine, omnes cogitationes eorum aduersum me. Labia insurgentium mihi. Accusant autem eum tamquam peccantem in populum, propter quod subditur: Dicentes: Hunc inuenimus subuerterentem gentem nostram, subuersionem populi vocant viri subuersi et subuersores, secundum illud: Filii hominis, increduli et subuersores sunt tecum, et eum scorpionibus habitas; verba eorum ne timeas, et vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est. Et ideo exasperans, quia suum conuersorem vocat subuersorem. Vnde Hieremias: Conuertere me, et conuertar, quia tu Dominus Deus meus. Et: Conuertere Domine captiuitatem, et cetera. Accusant etiam eum sicut peccantem in principem, ideo subditur: et

A prohibentem tributa dari Casari, et hoc similiter erat falsum, nam supra dixit: Reddite quae sunt Casaris, Casari: et quae sunt Dei, Deo. Accusant etiam eum sicut peccantem in Deum. Vnde additur: *Et dicentem se Christum regem esse. Sed de hoc non erat accusandus, quia erat verum, secundum illud: Ego autem constitutus sum rex ab eo, et cetera. Sed nec ipsi de hoc poterant eum accusare, quia licet se diceret esse Christum coram discipulis, secundum illud: Vos autem quem me esse dicitis? tamen hoc tacebat coram Iudaeis, ne daret eis occasionem malignandi. Vnde Matthaeus: Praecipit discipulis suis, vt nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus: et propterea Iudaeis querentibus hoc ad insidiandum, et accusandum, non respondit simpliciter affirmando, sed medio modo: Vos dicitis, quia ego sum. Ex quo apparet quod Iudaei inique, et improbe accusabant Christum.*

Secundo quantum ad inquisitionem rectam subditur: *Pilatus autem interrogabat eum dicens: Tu es rex Iudaorum? Attendendum quod licet de tribus accusaretur, Pilatus non quaesuit nisi de vno, quia sciebat quod alia erant falsa: nam cum sanctitas et bonitas Christi appareret per miracula et eius famam, cum per verba ipsius euident esset, quod non prohibebat Casari reddi tributa, solum de tertio dubitauit, et de eo quaerit. Vnde Glossa: Pilatus potuit audire quod de tributis dixerat: Reddite quae sunt Casaris, Casari: et ideo hoc quasi mendacium apertum vilipendens, solum hoc quod nesciebat quaesuit. Et in hoc recte egit, secundum illud: Causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam: sed quia nec ipse dignus erat veritatem audire tamquam incredulus, ideo subdit: At ille respondens ait: Tu dicis. Vnde Ioannes: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis: quia rex sum ego. Sed ideo hoc non affirmat, quia Pilatus non erat idoneus ad hanc veritatem suscipiendam, propter quod dicitur: Ego in hoc natus sum, vt testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiit ad Iudaeos. Ex quo apparet quod veritatem non veraciter quaesuit, quia cum quaesuisset, responsum non expectauit. Et ideo nec quid esset veritas, nec ipsam veritatem audire promeruit.*

Tertio quantum ad excusationem istam addit: *Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum et turbas. Nihil inuenio causa in hoc homine. Nam de duobus primis causam non inueniebat, quia non quaerebat, nec querendum iudicauerat. De ultimo vero inueniebat quod Christus ei dixerat, sicut dicitur: Regnum meum non est de hoc mundo, et ideo Pilatus nullam culpam inueniebat in eo dignam morte, nec mirum quia ipse de se dicit: Venit princeps mundi huius, et in me non habet quidquam. Vnde poterat dicere illud: Si fuero iudicatus, scio quod iustus inueniatur. Ex quo apparet quod sicut boni iudicis est condemnare peccantes, sic est eius excusare et defendere innocentes, secundum illud: Insontem et iustum non interficies, quia aduersor impium.*

Quarto quantum ad accusationis aggrauationem importunam, subditur: *At illi inualescebant dicentes: Commouet populum docens per vniuersam Iudaeam, incipiens a Galilaea vsque huc. In quo aggrauant accusationem, dum volunt eam notare de seditione, quasi commotor sit totius terrae, sed iniuste eum accusant de commotione, quia non commouebat populum ad seditionem sicut Absalon, de quo dicitur: Cum immobilaret victimas, facta est commotio valida, populusque concurrere augebatur cum Absalon. Non commouebat ad transgressionem, sicut facit Antichristus: Admirata est vniuersa terra post bestiam. Et adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestiae, sed commouit ad compunctionem, secundum illud: Com-*

F Commouisti terram, et conturbasti eam: sana contritiones eius, et cetera. Commouit ad exultationem sicut dicitur: Cum intrasset Hierosolimam, commota est vniuersa ciuitas. Et: Adhuc num modicum est, et ego commouebo caelum et terram. Et ratio huius est, quia docebat non seductoria, sed salutaria. Vnde et Petrus dicebat: Domine ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes. Hac doctrina Christus docuerat, sicut dicebat Ioannes: Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina, vtrum ex Deo sit. Et ideo non erat accusandus, sed laudandus, et acceptandus, et maxime a principibus sacerdotum, secundum illud: Oportet episcopum esse amplectantem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari doctrina sana. Spiritualiter in hoc quod Christus incepit a Galilaea, quae interpretatur transmigrationis, et pertransiit per Iudaeam, et venit vsque in Hierusalem, intelligitur quod praedicator verus debet hoc ordine praedicare, vt praedicet transmigrationem a statu peccati, confessionem veritatis fidei, et quietationem in visione pacis aeternae, vt sic deseratur malum, discernatur verum, et diligatur bonum. Et in his clauditur triplex bonum, scilicet venia, gratia, et gloria. Bonitas, scientia, et disciplina. Propter hoc petit propheta in psalmo: Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me.

Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogauit, si homo Galilaeus esset, ideo hoc quaerit, vt subterfugiat eum, iudicare, si iudicium eius spectat ad alium. Et ratio eius redditur in Matthaeo: Sciebat enim Pilatus quod per inuidiam tradidissent eum. Et ideo subterfugiebat, quia vel oportebat quod prouocaret contra se gentem illam, vel faceret contra iura. Vnde volebat in alium reijcere iudicium. Ideo subdit: *Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem qui et ipse Hierosolymis erat illis diebus. Beda: Ne contra insontem, et quem traditum per inuidiam nouerat, sententiam dare cogere: Herodi audiendum mittit, vt a suo Tetrarcha, vel absolueretur, vel danaretur. Vnde apparet quod Pilatus fecit caute, fecit et iuste, quia noluit sibi vsurpare quod alieni erat iuris, quia dicitur: Non est enim potestas nisi a Deo. Quae autem sunt, a Deo ordinata sunt. Fecit et pie, quia credidit quod Herodes hominem suum ab iniuris deberet accusatoribus liberare, secundum illud: Misericordia hominis circa proximum suum. Fecit et versute, quia voluit in aduersarium suum periculosum iudicium deuoluere: voluit et eius calumniam declinare, voluit et ei placere de eo quod nihil sibi constabat. Ex quo apparet istud quod supra dictum est: Filij huius saeculi, prudentiores filijs in generatione sua sunt.*

Secundo quantum ad curiositatem Herodis interrogantis, subdit: *Herodes autem viso Iesu, gauisus est valde, non propter aspectum credulitatis, sicut Abraham de quo Ioannes: Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, et vidit, et gauisus est. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, non per affectum charitatis, sicut Iob: Quis mihi tribuat, vt cognoscam et inueniam illum, et veniam vsque ad solium eius? Talibus enim dicitur: Beati oculi qui vident quae vos videtis. Dico enim vobis quod multi prophetae et reges, et cetera, non sic Herodes, sed ex curiositate. Vnde addit: *Eo quod audiret multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab S. Bon. To. 2.**

A eo fieri, per appetitum curiositatis: Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia quae fiebant ab eo, et ait: Quis est autem iste de quo ego talia audio? Et quarebat videre eum. Et quia curiositas maxime viger circa visum et auditum, secundum illud: Non saturatur oculus visu, neque auris auditu impletur, ideo addit: *Interrogabat autem eum multis sermonibus. Interrogabat, inquam, non sicut studiosus, sed sicut curiosus: non sicut amator, sed sicut tentator, secundum illud: Ex multa loquela tentabit te, et quia non meretur veritatem audire, ideo addit: At ipse nihil illi respondebat, tacebat autem Christus in exemplum prudentiae: Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam. Iustum autem est, indignis diuina celari. Vnde Glossa: Tacuit, quia Herodis incredulitas non merebatur diuina audire, et Dominus iactantiam declinabat. Nolite dare sanctum canibus, neque imitatis margaritas vestras ante porcos. Item per exemplum patientiae: Si expaui ad multitudinem nimiam, et despectio propinquo rum terruit me, et non magis tacui: super quo Gregorius: Boni apparere nolunt, cum alijs profunt: quod esset se ostendere, nec prodesse, vt Iesus Herodi non quaerenti profectum tacuit, et tamen passus est se derideri. Item innocentiae. Vnde Glossa: Melior est causa quae non defenditur, et probatur. Susanna tacuit, et vitic, sicut dicitur. Item in exemplum confidentiae: Dominus pugnabit pro vobis, et vos tacebitis. In exemplum obedientiae: Quasi agnus coram tondeute se, obmutescet. In exemplum perseverantiae. Vnde Glossa: Ambiant defendi qui timent vinci: nec accusatorem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Vnde dicitur: Ex ore Altissimi non egredietur nec mala, nec bona.*

Tertio quantum ad improbitatem plebis accusantis, subditur: *Stabant autem principes sacerdotum, et scribae constanter accusantes eum, haec autem constantia virtus non erat, sed pertinacia, quia non ex amore iustitiae veniebat, sed ex liuore inuidiae. Haec enim est, quae armat cor ad proximum impugandum. Vnde Augustinus: Cum per omne vitium antiqui hostis virus humano cordi infundatur, in zelo inuidiae per tota viscera serpit. Haec est qua Cain contra fratrem suum Abel armatur. Et filij Iacob contra Ioseph, Babylonij contra Daniele, Iudaei contra Christum. Erat autem in Iudaeis inuidia cum pertinacia, et ideo accusabant eum constanter: nam perseverantia in illis non est vera constantia, sed duritia et pertinacia, sicut Magi Pharaonis contra Moysen. Vnde dicitur: Quemadmodum autem Iannes et Mambres restiterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Vnde illi erant imitatores illius draconis, de quo in Apocalypsi: Proiectus est accusator fratrum nostrorum qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et hoc ex inuidia. Nam dicitur: Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum, imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.*

Quarto quantum ad stoliditatem principis vilipendentis, subiungitur: *Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo: et illuste indutum veste alba, spreuit, inquam, tamquam impotentem: quia signum non fecit: tamquam ignorantem, quia verbum non respondit: tamquam stolidum: quia coram accusantes se non defenauit. Nec tantum spreuit, verum et illudit. Ex quo apparet quod Christus illusus fuit triplici illusione, scilicet a Iudaeis ex malitia: Ab Herode ex arrogantia, sicut dicitur hic: a militibus ex ignorantia, sicut dicit Ioannes. Et attendendum quod Iudaei velauerunt: Herodes induit alba veste: Milites circumdederunt ei purpureum vestimentum. Ex quo apparet quod pontifex noster habitauit in sua*

D Tertio quantum ad improbitatem plebis accusantis, subditur: *Stabant autem principes sacerdotum, et scribae constanter accusantes eum, haec autem constantia virtus non erat, sed pertinacia, quia non ex amore iustitiae veniebat, sed ex liuore inuidiae. Haec enim est, quae armat cor ad proximum impugandum. Vnde Augustinus: Cum per omne vitium antiqui hostis virus humano cordi infundatur, in zelo inuidiae per tota viscera serpit. Haec est qua Cain contra fratrem suum Abel armatur. Et filij Iacob contra Ioseph, Babylonij contra Daniele, Iudaei contra Christum. Erat autem in Iudaeis inuidia cum pertinacia, et ideo accusabant eum constanter: nam perseverantia in illis non est vera constantia, sed duritia et pertinacia, sicut Magi Pharaonis contra Moysen. Vnde dicitur: Quemadmodum autem Iannes et Mambres restiterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Vnde illi erant imitatores illius draconis, de quo in Apocalypsi: Proiectus est accusator fratrum nostrorum qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et hoc ex inuidia. Nam dicitur: Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum, imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.*

Quarto quantum ad stoliditatem principis vilipendentis, subiungitur: *Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo: et illuste indutum veste alba, spreuit, inquam, tamquam impotentem: quia signum non fecit: tamquam ignorantem, quia verbum non respondit: tamquam stolidum: quia coram accusantes se non defenauit. Nec tantum spreuit, verum et illudit. Ex quo apparet quod Christus illusus fuit triplici illusione, scilicet a Iudaeis ex malitia: Ab Herode ex arrogantia, sicut dicitur hic: a militibus ex ignorantia, sicut dicit Ioannes. Et attendendum quod Iudaei velauerunt: Herodes induit alba veste: Milites circumdederunt ei purpureum vestimentum. Ex quo apparet quod pontifex noster habitauit in sua*

F Quarto quantum ad stoliditatem principis vilipendentis, subiungitur: *Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo: et illuste indutum veste alba, spreuit, inquam, tamquam impotentem: quia signum non fecit: tamquam ignorantem, quia verbum non respondit: tamquam stolidum: quia coram accusantes se non defenauit. Nec tantum spreuit, verum et illudit. Ex quo apparet quod Christus illusus fuit triplici illusione, scilicet a Iudaeis ex malitia: Ab Herode ex arrogantia, sicut dicitur hic: a militibus ex ignorantia, sicut dicit Ioannes. Et attendendum quod Iudaei velauerunt: Herodes induit alba veste: Milites circumdederunt ei purpureum vestimentum. Ex quo apparet quod pontifex noster habitauit in sua*

Indumenta pontificalia.

passione vestimenta pontificalia. Amictam scilicet cum velatus est a Iudæis. Albam cum vestitus est alba veste ab Herode: Casulam cum habuit chlamydem coccineam. Et ne quid desit, et manipulum et stolum et cingulum, dum ligatus est ad columnam. Coronam spineam habuit pro mitra, et arundinem in manu pro baculo pastoralis, et pro chirothecis et sandalijs habuit manus et pedes sanguine cooperatos. Et hæc habentur a prælatiis consecrantibus in memoriam Dominicæ passionis. In cuius memoriale conficitur sacramentum altaris. Quia vero Herodes Christum non inueniebat morte dignum, ideo et ipse declinabat iudicium, ideo additur: Et remitte ad Pilatum, tamquam ad amicum, propter quod addit: Et facti sunt amici Pilatus et Herodas in ipsa die, nam antea inimici erant adinimicem, ex quo apparet quod inimicitia respectu boni, parit amicitiam inter malos, ideo mali designantur per vulpes Samonis, quæ habent caudas colligatas, quia omnes conueniunt in vnum aduersus Dominum, et aduersus Christum eius. Et ideo hi duo designant persecutionem duorum populorum contra Christum. Vnde Gloffa: Sicut Herodes et Pilatus, sic Iudæi et Gentiles, cum sint genere et religione, et mente quoque dissentiant, tamen in Christianis persequendis, et fide Christi perimenda consentiunt.

Indic. 15. a

Psal. 2. a

Gloffa in hunc locum 10. s.

Pilatus autem, conuocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et cetera. Postquam descripsit Christi comprehensionem, illusionem, et accusationem, hic quarto describit ipsius condemnationem. Et quoniam Christus condemnatus est, ut deduceretur ad patibulum crucis, ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima agitur de condemnatione ipsius ad patibulum. In secunda de deductione eius ad crucifixionem, ibi: Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem, et cetera. Describit autem Euangelista condemnationem Christi ut iniquam, ut impiam, et extortam, et ut distortam. Ut iniquam, propter repugnantiam legis iustitiæ. Ut impiam, propter repugnantiam consuetudinis piæ. Ut extortam, propter repugnantiam voluntatis propriæ. Ut distortam, propter repugnantiam rationis rectæ. Primo igitur ad insinuandam repugnantiam condemnationis Christi, et legis iustitiæ, dicitur:

Indic. 25. e

Mat. 27. e

Prou. 13. a

Isa. 5. b

Isa. 17. d

Beda Gloffa in hunc locum 10. s.

Psal. 21. d

Sap. 2. d

Dent. 21. d

Gal. 3. b

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et plebe, præmittendo citationem: citandi autem sunt actores ad audiendam sententiam, qua reus debet absolui, vel condemnari, quia ut dicitur: Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem priusquam is qui accusatur præsentibus habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Ideo secundum iuris ordinem, ante lationem partium conuocationem, quibus conuocatis procedendum est, ideo, subditur: Dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, recolendo accusationem. Vnde Ioannes: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Et post accusationem sequitur inquisitio, ideo subdit: Et ecce, ego coram vobis interrogans, nullam causam inueni in homine isto, ex his in quibus eum accusastis. Sed neque Herodas. Nam remisit vos ad illum, et ecce, nihil dignum morte actum est ei. Ostendendo eius innocentiam, quam ostendit per examinationem propriam, et alienam. Vnde Gloffa: Pilatus fatetur, nec se, nec Herodem aliquid in occidendo, vel illudendo Christo inuenisse. Nam et recte competit ei illud: Igne me examinasti, et non est inuenta in me iniquitas. Et quia talem, iniquum est condemnari, ideo subdit: Emendatū ergo illum dimittam, prædicando æquam sententiam, hæc enim sententia erat ferenda secundum iustitiam: Ex quo accusabatur innocens, sed Pilatus hoc non audebat facere, sed quærebat assensum partis aduersæ, ostendens quod non poterat damnari iuste, ne tamen possent

conqueri de remissione iudicis offert punitionem accusati, in hoc quod dicit se emendatum, id est, flagellatum dimittere velle. Vnde Gloffa: Flagris, et ludibrijs, quantum iubetis, afficiam, dummodo nefitiatis innoxium sanguinem, ex quo apparet repugnantia condemnationis, et legis iustitiæ. Secundo quantum ad repugnantiam condemnationis et consuetudinis piæ, subiungit: Neceffe autem habebat dimittere eis per diem festum, vnum, hæc autem necessitas non manebat ex imperiali iure, sed ex consuetudine. Vnde Rabanus: Non imperialis legis sanctione, sed annua gentis, cui per talia placere gaudebat, deuisus consuetudine. Hæc autem consuetudo erat in die festo paschæ, in memoria liberationis populi de Ægyptiaca seruitute. Vnde Ioannes dicit quod dixit Pilatus: Est autem consuetudo vobis, ut vnum dimittam vobis in pascha, vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum? Et hæc oblatio erat secundum morem clementiæ, sed hæc recusabat peruersitas Iudæorum in Christo. Et ideo addit: Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barrabam. hoc autem petiturba ad suggestionem principum, et scribarum. Vnde Matthæus: Principes autem sacerdotum et seniores persuaserunt populo, ut peterent Barrabam. Et in hoc apparet crudelitas: quia pijsimo Domino prætulerunt impijsimum homicidam. Ideo addit: Qui erat propter seditionem quamdam factam in ciuitate, et homicidium, missus in carcerem, et ita erat seditionis, et homicida. Insuper et latro, sicut dicitur: Erat autem Barrabas latro. Ex quo apparet Iudæorum peruersitas, quia Saluatori prætulerunt seditionis, benefactori furem, et auctori vitæ prætulerunt vitæ homicidam. Vnde dicitur: Vos autem sanctum et iustum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis: auctorem vero vitæ interfecistis. Et hæc fuit summa impietas, vitam reddere destructori, et auferre vitam fonti totius vitæ. Vnde Gloffa: Quia pro Iesu latronem, pro Saluatore interfecistis, pro datore vitæ ademptorem elegerunt, merito salutem perdidit, et vitam.

Tertio quantum ad repugnantiam condemnationis, et voluntatis in iudice, subdit: Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesum, ex quo non valebat impietas, non valebat iniquitas, tandem valebat auctoritas, et voluntas. Hoc autem nolebat Pilatus, tum quia durum erat sibi, tantum virum morti tradere sine causa: tum etiam, quia dissuadebat vxor sua. Vnde Matthæus: Sedente Pilato pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, et iusto illi. Hæc autem voluntas Pilati non erat plena, sed pigra, secundum illud: Vult et non vult piger. Quia non volebat facere contra turbam, cuius voluntas erat contraria, ideo subditur: At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Vbi ostenditur peruersa Iudæorum voluntas in hoc quod clamose quærent. Vnde sibi competit illud: Expectaui et faceret iudicium, et ecce iniquitas: et iustitiam, et ecce clamor. Pro istius multitudinis clamore dicitur: Væ multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis, et tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum. Apparet et ex hoc peruersa voluntas, quia quærent crucifixionem. Vnde Beda: Magna crudelitas, non solum occidere, sed et crucifigere quærent, ut pedibus et manibus ad lignum confixis, morte vexaretur producta, nec tantum producta, verum et acerba, secundum illud: Foderunt manus meas, et pedes meos. Nec tantum acerba, verum etiam ignominiosa. Morde turpissima condemnemus eum: vnde illum tamquam maledictum pœnæ maledictionis volebant subijcere, quia dicitur: Maledictus a Deo, qui pendet in ligno. Sed hoc non fuit sine diuina dispositione, secundum illud: Christus nos redemit de maledicto

dicto legis, factus pro nobis maledictum. Sed impij hoc ex crudelitate, et iracundia postulabant. De his duobus, scilicet clamore et crudelitate dicitur: Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silua: dedit contra me vocem. Et iterum in Psalmo: Quoniam circumdederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me. Quarto quantum ad repugnantiam condemnationis, et rationis rectæ, subiungitur: Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit isto, nullam causam mortis inuenio in eo. Ex quo enim nulla erat in eo causa mortis, interficere eum erat contra dictamen rectæ rationis. Et quia menti inuidiæ non sufficit ratio sine punitione, ideo addit: Corripiam ergo illum, et dimittam. Nec tantum hoc dixit verbo, verum et fecit facto, secundum illud: Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, et flagellauit. Vnde Gloffa: Hanc correctionem deridendo, et flagellando nefandorum desiderijs exhibuit, ne vsque ad crucifixionem seuirent. Et quia peruersum cor nec ratione inducitur, nec flebitur pietate, ideo subditur: At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur, et inualescabant voces eorum. Ex quo apparet quod victi viuacitate rationis rectæ, conuertunt se ad preces. Vnde Gloffa: Ad preces se conuertunt, ut quod criminando, vel etiam ratiocinando nequieuerant, iam postulando et vociferando perficiant. Vnde etiam Ioannes ait: Exiit ergo iterum Pilatus, et dixit eis: Ecce, adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia in eo nullam inuenio causam, et dixit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices, et ministri, clamabant, dicentes: Crucifige crucifige eum. Ex prædictis ergo colligitur quod mors Christi principalis impunitur Iudæis, quàm Pilato. Vnde Ioannes: Dominus dicit: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Nam Iudæi semper institerunt ad eius mortem, sed Pilatus visus est subterfugere septem modis, scilicet imitatione fori, allegatione innocentie, oblatione misericordie, ostentatione voluntatis suæ, declaratione quod hoc esset contra rationem, inflictionem pœnæ, et tandem reuersione culpæ in Iudaicam plebem. Vnde Matthæus: Pilatus accepta aqua lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius, vos videritis. Et respondens vniuersis populis, dixit: Sanguis eius super nos, et super filios nostros. Sed licet tot modis vellet eum liberare, tamen præ timore defecit in fine, et declinauit contra dictamen iustitiæ, misericordie, voluntatis suæ, et rationis rectæ, ad peruersam populi voluntatem, ideo addit: Et Pilatus adiudicauit fieri pœnitentiam eorum. Et hoc contra illud: Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero deus. Deuiauit autem Pilatus, distortam sententiam dando, in absoluendo malum, et ideo dicitur: Dimisit autem illum, qui propter homicidium, et seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant. Et quantum ad condemnationem viri iusti, ideo addit: Iesum vero flagellatum tradidit voluntari eorum. Ratio autem, quare Pilatus fuit inflexus ad hanc sententiam iniquissimam, fuit inordinatus amor complacentie populi, quæ retrahit a veritate, ideo dicitur: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Fuit et timor, ne incurreret offensam Cæsaris. Vnde Ioannes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Et subditur ibi quod Pilatus cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, et sedit pro tribunali, et malam sententiam tulit, propter quod dicitur: Qui timet hominem, cito corrueat. Et cum ducerent eum, et cetera. Post descriptam condemnationem Christi, hic describit deductionem condemnati, circa quam describendam quatuor introducuntur, scilicet deductio Christi ad patibulum, lamentatio mulierum, reprehensio lamentantium,

Hier. 12. e

Psal. 21. d

Ioan. 18. g

Mat. 27. b

Ioan. 18. g

Act. 3. c

Gloffa in hunc locum 10. s.

Mat. 27. b

Prou. 13. a

Isa. 5. b

Isa. 17. d

Beda Gloffa in hunc locum 10. s.

Psal. 21. d

Sap. 2. d

Dent. 21. d

Gal. 3. b

et pronuntiatio imminentium calamitatum. Primo ergo quantum ad deductionem Christi ad patibulum, dicitur: Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem venientem de villa: et imposuerunt illi crucem portare post Iesum. Sed contrarium huius videtur dici in Ioanne, ubi dicitur: Susceperunt autem Iesum, et eduxerunt eum. Et baiulans sibi crucem exiit in eum, qui dicitur Caluarie, locum. Verumtamen non est contrarietas, quia vtrumque fuit, sed quod tacet Lucas, exprimit Ioannes. Vnde Gloffa: Primo Dominus portauit crucem, sed postea Simon imposita est, quem exeuntes obuiauerunt. Hoc autem diligenter exprimit Lucas propter mysterium significationis. Simon iste ratione nominis, et gentis, quia erat de Cyrene, designat obedientiam populi gentilis ad ferendam crucem post Christum. Vnde Gloffa: Quia Simon non Israelita, sed Cyrenæus erat, per eum gentiles designantur qui portant crucem, cum populi gentium paganis ritibus relicti obedienter amplectuntur vestigia Dominicæ passionis. Et talibus loquitur Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, et cetera. Et talibus Paulus: Iesus extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes. Quia vero Simon angariatus fuit crucem portare, sicut dicitur: Angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum, ideo ratione angariæ designat hypocritas, qui crucem portant pro laude humana. Vnde Gregorius: Simon qui portat crucem in angaria, ipse est qui laborat pro laude humana, subeunt enim homines hunc laborem quem non cogit timor vel dilectio Dei. Vel designat accidiosos qui crucem portant cum murmure, pœna, et violentia. Contra tales Bernardus: Væ portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cyrenæus alienam. Contra quos dicitur: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et cetera. Quia omni die debet in nobis amor pœnitentiæ faciendæ innovari.

Secundo quantum ad lamentationem mulierum concomitantium, subditur: Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quæ plangebant et lamentabantur eum. Turba quidem sequebatur ex admiratione, sed mulieres ex miseratione. Vnde Gloffa: Mali sequuntur ut morientem læti aspiciant, mulieres ut quem viuere desiderabant, moriturum, morientem, et mortuum plorant. Vnde et post mortem dicitur de Magdalena: Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Hæc autem lamentatio fiebat de Christo a mulieribus, non a viris: non quia mulieres essent in amore Christi feruentiores, seu stabiliores, sed quia magis sunt naturaliter ad lacrymas pronæ, et magis compassiua natura, sicut de Anna dicitur: Flebat igitur mater eius irremediabilibus lacrymis. Et de Anna matre Samuelis: Cum esset Anna amara animo, orauit ad Dominum flens largiter, et cetera. Et quia poterant hoc facere magis secure. Vnde Gloffa: Non ideo inducitur solus mulierum ploratus, quin et viri dolerent, sed quia femineus sexus quasi contemptibilior, liberius poterat presentibus principibus sacerdotum quid contra eos sentiat ostentare. Vnde potest dici illud: Accingite lumbos vestros, super vbera plangite, super regione desiderabili. Vere desiderabilis erat iste super omnes reges vniuersæ terræ. Et ideo hic planctus, et hæc lamentatio designari potuit per lamentationem factam super Iosiam, secundum illud: Vniuersus Iuda et Hierusalem luxerunt eum, Hieremias maxime, cuius omnes cantores atque cantatrices vsque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant. Huiusmodi autem lamentationes magnæ factæ et prædictæ fuerunt pro Saluatore, et ideo leguntur in eius passione. Similiter etiam plangitur mors Christi, et ruina

Ioan. 19. a

Gloffa in hunc locum 10. s.

Gloffa in hunc locum 10. s.

Ioan. 19. a

Ioan. 19. b

Mat. 27. e

Exo. 23. a

Gal. 1. b

Ioan. 19. e

Prou. 29. d

Gal. 3. b

et pronuntiatio imminentium calamitatum. Primo ergo quantum ad deductionem Christi ad patibulum, dicitur: Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem venientem de villa: et imposuerunt illi crucem portare post Iesum. Sed contrarium huius videtur dici in Ioanne, ubi dicitur: Susceperunt autem Iesum, et eduxerunt eum. Et baiulans sibi crucem exiit in eum, qui dicitur Caluarie, locum. Verumtamen non est contrarietas, quia vtrumque fuit, sed quod tacet Lucas, exprimit Ioannes. Vnde Gloffa: Primo Dominus portauit crucem, sed postea Simon imposita est, quem exeuntes obuiauerunt. Hoc autem diligenter exprimit Lucas propter mysterium significationis. Simon iste ratione nominis, et gentis, quia erat de Cyrene, designat obedientiam populi gentilis ad ferendam crucem post Christum. Vnde Gloffa: Quia Simon non Israelita, sed Cyrenæus erat, per eum gentiles designantur qui portant crucem, cum populi gentium paganis ritibus relicti obedienter amplectuntur vestigia Dominicæ passionis. Et talibus loquitur Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, et cetera. Et talibus Paulus: Iesus extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes. Quia vero Simon angariatus fuit crucem portare, sicut dicitur: Angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum, ideo ratione angariæ designat hypocritas, qui crucem portant pro laude humana. Vnde Gregorius: Simon qui portat crucem in angaria, ipse est qui laborat pro laude humana, subeunt enim homines hunc laborem quem non cogit timor vel dilectio Dei. Vel designat accidiosos qui crucem portant cum murmure, pœna, et violentia. Contra tales Bernardus: Væ portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cyrenæus alienam. Contra quos dicitur: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et cetera. Quia omni die debet in nobis amor pœnitentiæ faciendæ innovari.

Secundo quantum ad lamentationem mulierum concomitantium, subditur: Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quæ plangebant et lamentabantur eum. Turba quidem sequebatur ex admiratione, sed mulieres ex miseratione. Vnde Gloffa: Mali sequuntur ut morientem læti aspiciant, mulieres ut quem viuere desiderabant, moriturum, morientem, et mortuum plorant. Vnde et post mortem dicitur de Magdalena: Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Hæc autem lamentatio fiebat de Christo a mulieribus, non a viris: non quia mulieres essent in amore Christi feruentiores, seu stabiliores, sed quia magis sunt naturaliter ad lacrymas pronæ, et magis compassiua natura, sicut de Anna dicitur: Flebat igitur mater eius irremediabilibus lacrymis. Et de Anna matre Samuelis: Cum esset Anna amara animo, orauit ad Dominum flens largiter, et cetera. Et quia poterant hoc facere magis secure. Vnde Gloffa: Non ideo inducitur solus mulierum ploratus, quin et viri dolerent, sed quia femineus sexus quasi contemptibilior, liberius poterat presentibus principibus sacerdotum quid contra eos sentiat ostentare. Vnde potest dici illud: Accingite lumbos vestros, super vbera plangite, super regione desiderabili. Vere desiderabilis erat iste super omnes reges vniuersæ terræ. Et ideo hic planctus, et hæc lamentatio designari potuit per lamentationem factam super Iosiam, secundum illud: Vniuersus Iuda et Hierusalem luxerunt eum, Hieremias maxime, cuius omnes cantores atque cantatrices vsque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant. Huiusmodi autem lamentationes magnæ factæ et prædictæ fuerunt pro Saluatore, et ideo leguntur in eius passione. Similiter etiam plangitur mors Christi, et ruina

Ioan. 19. d

Gloffa in hunc locum 10. s.

Gloffa in hunc locum 10. s.

1. Pet. 2. d

Heb. 13. c

Mar. 15. b

Sup. 9. c

Gloffa in hunc locum 10. s.

Ioan. 20. e

Tob. 10. a

1. Reg. 1. b

Gloffa in hunc locum 10. s.

Isa. 32. e

2. Paral. 35. d

Thre. 5. e ruina Hierusalem. Vnde in oratione Hieremias dicitur: Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster. Cecidit corona capitis nostri: va nobis, quia peccauimus: propterea mœstum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

Tertio quantum ad reprehensionem lamentantiu, adiungit: *Conuersus autem ad illas Iesus, dixit: Filie Hierusalem nolite flere super me.* Prohibet autem huiusmodi mulieres a fletu, non quia male faceret Christus compatiendo, cum dicat vir pius et sanctus: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, et compatiēbatur anima mea pauperi. Vnde et sanctus Dauid in figura dicebat: *Doleo super te frater mi Ionathan, decore nimis, et amabilis super amorem mulierum.* Vnde et Christo pauperi et afflictio amabili, et pulcherrimo compatiendum est affectu pijsimo secundum illud: *Aspicient ad me, quem confixerunt, et plangent eum planctu quasi super vnigenitum, et dolēbunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti.* Non ergo hic arguitur a Christo, sed quia contristabantur ex mentis deiectione, contra quos dicitur: *Non contristemini, sicut et ceteri, qui spem non habent: Si enim credimus, et cetera.* Vnde Glossa: *Ne lamentemini me moriturum, cuius cito resurrexeritio mortem soluere potest, cuius mors mortem, et ipsum mortis auctorem destruet. Quia ergo contristabantur carnali quadā affectione, scilicet dilectione facie desiderata, sicut discipuli: Plorabit et flebitis vos, mūdus autem gaudebit, et cetera.* Quia etiam sic flebat super Christo quasi moreretur pro se, non pro humana transgressionē. Vnde Glossa: *Tristabantur de vita mortali, quæ morte finiēda erat, non de cæcis qui medicum occidebant.* Quandoque autem passionem Christi recolimus, debemus flere, non pro ipso, qui iam glorificatus est, sed habito respectu ad peccatum nostrum, ideo subdit: *Sed super vos ipsos flere, et super filios vestros.* Non negat igitur quoniam fletum sit, sed quod consideratio fletus debet redire super scelus humani generis, pro cuius transgressionē Christus mortuus fuit. Quoniam igitur mortuus est pro peccatis nostris, ideo dies passionis suæ debet cum multis lacrymis celebrari. Vnde dicitur: *Idcirco ego plorans, et oculus meus deducens aquas: quia longe factus est a me consolator conuertens animam meam: facti sunt filij mei perdit, quoniam inualuit inimicus.* Secus autem est de alijs sanctis, vt de Petro, et Paulo, qui mortui sunt ad perfectum virtutis, et palmam martyrij obtinendam. Flere ergo debet omnis Christianus super se, et humano genere, quia fuit causa interfectionis Domini sui. Vnde Hieremias: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum: et plorabo die ac nocte interfectos filie populi mei?* Ex huius mortis speciali memoracione flendum est, quamdiu sumus in Babylone, in valle lacrymarum et fletuum. Vnde Psalmus: *Super flumina Babylonis illic sedimus et fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* Flere etiam debet omnis, quia tantam et tam nobilem pietatem non recognoscit multitudo hominum. Deduc quasi torrentem lacrymas per diem et noctem: non des requiem tibi. Flere etiam debet, quia ex hoc preparatur ad æternam calamitatem, propter quod super eos fleuit Iesus. Videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: *Quia si cognouisses et tu. Et: Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea, effusus est in terra iecur meum super contritionem filie populi mei.*

Quarto quantum ad prædictionem imminētium calamitatum, subiungit: *Quoniam ecce venient dies, in quibus dicant: Beata steriles, et ventres qui non genuerunt, et vbera qua non lactauerunt.* Et hoc potest referri ad destructionem Hierusalem, ratione cuius præmittitur supra: *Væ autem prægnantibus et nutrientibus*

A in illis diebus, erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic: et cadent in ore gladij, et captiui ducentur in omnes gentes. Vel melius refertur ad iudicium finale, ex cuius consideratione debet homo flere super se, et super alios peccatores, ne oporteat plangere in aduentu ipsius, secundum illud: *Tunc parebit signum filij hominis in caelo, et tunc plangēt omnes tribus terræ, et videbunt filium hominis sedentem, et cetera.* Et huic intellectu magis consonat, quod sequitur: *Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: et collibus: Operite nos.* Hoc erit in apparitione iudicis, secundum illud: *Abconderunt se in speluncis, et in petris montium, et dicunt montibus et petris: Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira agni: quoniam venit dies magnus iræ ipsorum.* Et similiter: *Et introibunt in speluncas petrarum, et in voragines terræ a facie formidinis Domini, et a gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram, et cetera.* Quod autem tales dies horribiles expectandi sint indubitanter, et formidandi, per fletum præueniēdi, ostendit ex consideratione suæ passionis, cum subdit: *Quia si in viridi ligno hac faciunt, in arido quid fiet?* Quasi dicat, si succiditur arbor virua, et fructuosa et speciosa, quid ergo fiet de arida et infructuosa. Est autem Christus lignum viride, quia viuam. Vnde dicitur: *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, dicitur de sapientia.* Et ideo designatur per lignum vitæ, de quo in Genesi: *Produxitq. Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vesendum suauē: lignum etiam vitæ in medio paradisi.* Quia etiam fructuosum: *Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum.* Quia virtuosum: *Folia ligni ad sanitatem gentium, et cetera.* E contrario, homo peccator est lignum aridum, quia caret vita gratiæ, fructu iustitiæ, et virtute constantiæ propter quod dicitur peccatori: *Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne forte elidatur virtus tua per stultitiam, et folia tua comedat, et fructus tuos perdat, et relinquaris velut lignum aridum in eremo.* Si ergo summus plantarum lignorum paradisi, propter peccatum, sic crudelem mortem permisit pati lignum vitæ, et voluptatis, quid ergo faciet de lignis aridis et spinosis? Vnde Glossa: *Si ergo qui peccatum non feci, qui lignum vitæ appello, mundo duode nos fructus gratiæ per singulos menses affero, sine passione de mundo non exeo, quæ tormenta manent illos, qui fructibus sunt vacui? Insuper et lignum vitæ flammis dare non timet, et ideo dicitur: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius et peccator? Et: Quoniam tempus est, vt incipiat iudicium a Domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorū qui non credunt Dei Euangelio?*

Ducebantur autem et alij duo, et cetera. Post descriptionem Christi comprehensionem, illusionem, accusationem, et condemnationem, hic quinto loco describit eius crucifixionem, quæ describit dupliciter, scilicet ex parte conditionum aggrauantium, et ex parte circumiacentium, ibi: *Erat autem et super scriptio scripta, et cetera.* Circa descriptionem conditionum aggrauantium sex introducuntur, scilicet inhonestas consortij, atrocitas supplicij, benignitas crucifixi, rapacitas militum crucifigentium, malignitas principum insultantium, et crudelitas irridendum crucifixorum. Primo igitur quantum ad inhonestatē consortij, dicitur:

Ducebantur autem et alij duo nequam cum eo, vt interficerentur. Alij duo scilicet, qui erant nequam, vt ex iniquitate illorum cum Christo interfectorum prætenderent, quod Christus vt reprobos patiebatur: sed hoc Dominus præordinauit fieri, secundum illud: *Cum sceleratis reputatus est. Tum propter exemplum humilitatis, ratione cuius dicitur in Psal-*

Pfal. 21. b in Psalmo: Ego autem sum vermis, et non homo: opprobrium hominum, et abiectio plebis. Et desiderauimus eum despectum et nouissimum virorum. Tum etiam propter mysterium significationis. Nam per duos latrones, secundum allegoriam intelliguntur duo populi, inter quos, et pro quibus passus est Christus vnus, scilicet Iudæorum, et alter Gentium qui recte latrones dicuntur quia vtrique Deo per superbiam in Adam voluerunt præripere dignitatem propriam. Vnde super istud: *Non rapinam arbitratu est esse se æqualem Deo, dicit Glossa: Adam et Eua voluerunt rapere diuinitatem, et miserunt felicitatem.* Et propter hoc datum fuit signum circumcissionis in remedium quod esset quasi cautelum latronum, et crux etiam Christi in medio latronum, vt per illam a pena latronum liberemur: sed populus Iudaicus tamquam latro sinister adhuc blasphematur. Gentilis autem confitetur, et orat. Secundum Angustinū autem per duos latrones signatur totum genus humanum in cruce tribulationis et miseræ afflictus: sed altera pars a dextris, vt illi qui pro cælesti gloria: altera a sinistris, vt illi qui pro temporali gloria patiuntur. Et in hoc execrabilis est profecto impietas Iudæorum: quæ quasi latronem affixit cruci omnium Redemptorem. Bonus tamen in mysterio, latro Christus qui insidiatus est diabolo vt vasa eius auferret. Ideo Iob: *In oculis eius quasi hamo capiet eum.* Propter quod Dominus comparat se furi: *Si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, et cetera.*

Secundo quantum ad atrocitatem supplicij, dicitur: *Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eum.* Locus iste dicitur Caluaria, vt dicunt quidam, quia ibi iacebat Adam, et ibi erat Caluaria capitis eius, et hoc videtur dicere Ambrosius super Epistolam ad Romanos. Sed hoc non dicit Ambrosius doctor, Sed Ambrosius aduersarius. Nam sicut dicit Hieronymus: *Adam sepulchus est in Ebron, quemadmodum dicitur in Iosue: Dicitur ergo locus Caluaria, quia ibi continebantur Caluaria damnatorum qui ibi decollabantur et suspendebantur.* Erat autem hic locus extra ciuitatem, quia consuetudo hæc inoleuit ab antiquo, vt malefici extra castra occiderentur: *Educ blasphemus extra castra, et ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius: et lapidet eum populus vniversus.* Quod tunc fiebat, propter spectaculum, sed nunc fit propter mysterium, vt significaretur quod his qui erant extra Hierusalem, profuit passio Christi. Vnde dicitur: *Propter quod et Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* Fuit autem ista educio præfigurata in educatione Abel: in educatione Isaac: in educatione Ioseph: in egressione Dauid de Hierusalem. In hoc igitur loco penarū acerbissima pena crucis crucifixus est, secundum illud: *Aspicient ad me, quem confixerunt. Et: Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Tunc impleta est figura de serpente suspensus in palo: Tunc impletum est illud: Et erit vita tua quasi pendens ante te.* Tunc impleta est prophetia: *Dauid: Foderunt manus meas, et pedes meos. Tunc impleta est prophetia: Mittamus lignum in panem eius. Et illud: Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. Et illud: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et illud: Sicut ouis ad occisionem ducetur.* Tunc impleta sunt omnia prædicta de passione Christi. Vnde supra: *Consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis.* Hæc autem erat pena latronum. Ideo addit: *Et latrones, vnus a dextris, et alterum a sinistris, quod factum est non solum in opprobrium verum etiam, Deo disponente, in nostrum documentum.* Nam per duos latrones intelliguntur caro et mundus: qui sunt crucifigendi ad hoc quod spiritus post

A in cruce Domino offeratur, sicut Iesus. Crucifigenda est caro sicut dexter latro, secundum illud: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, et cetera.* Mundus vt latro sinister: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* Et tunc spiritus in medio crucifigitur cum Christo, vt dicat cum Apostolo: *Christo confixus sum cruci.* Viuo autem, iam non: *ego: viuui vero in me Christus.* Est autem crux carnis rigor disciplinæ: cuius quattuor sunt brachia, scilicet vigilia, abstinentia, asperitas vestium, et disciplina verberum. Crux autem, qua mundus crucifigitur, est paupertas spiritus: cuius quattuor sunt brachia, contemtus gloriæ, pecuniæ, patriæ, et parentelæ. Crux spiritus est feruor deuotionis: cuius quattuor sunt brachia, scilicet amor, spes, timor, et dolor. Spes sursum, timor deorsum, amor a dextris, et dolor a sinistris. Et de his dicitur: *In charitate radicati et fundati, vt possitis comprehendere, et cetera.*

Tertio quantum ad benignitatem crucifixi subiungit: *Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt, in quo impletur illud: Ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogauit.* Oratio autem huiusmodi fuit in remedium, quia etiam suis crucifixoribus profuit passio per orationem quam fudit. Vnde legitur quod conuersi sunt. *¶ Vno die tria millia: et alio die quinque millia: quia vt dicitur: Qui cū clamore valido, et lacrymis offerēs exauditus est pro sua reuerentia.* Vnde etiam in hoc apparuit quod fuit pontifex pius et misericors offerendo se, et interpellando pro populi salute. Et propter hoc Lucas solus qui specialiter agit de Christi sacerdotio hanc orationem describit, et narrat. Vnde Beda: *Quia Lucas sacerdotij Christi describere disposuit, recte Dominus apud eum pro peccatoribus iure sacerdotis intercedit.* Et hoc figuratur in Aaron, orante pro populo insurgente contra ipsum.

De quo ibidem dicitur quod stans Aaron inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, et plaga cessauit. Vnde etiam Sapiens: *Properans enim homo sine querela deprecati pro populis, proferens seruitutis suæ scutum, orationem, et per incensum, deprecationem alligans, resistit iræ.* Et per hoc Christus dedit exemplum omnibus pontificibus, et etiam omnibus Christianis qui sunt regale sacerdotium, et maxime perfectis orare pro persecuentibus, secundum illud: *Orate pro persecuentibus et calumniantibus vos, sicut fecit Christus, et protomartyr Stephanus: Ne statuas illis hoc peccatum.* Et cum hoc dixisset obdormiuit.

Quarto quantum ad rapacitatem militum crucifigentium, adiungitur: *Diuidentes vero vestimenta eius, miserunt sortes, quod expressius dicitur in Ioanne: Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, et fecerunt quattuor partes: vnique militi partem. Et postea subditur de tunica inconsutilli quod sortem miserunt, cuius esset. Hoc autem factum est, vt dicit Ioannes, ad complementum prophetiæ: nam propheta Dauid in Psalmo dicit: Diuiserunt sibi vestimenta mea: et super vestem meam miserunt sortem. Et in hoc apparuit rapacitas militum qui Christum pro sua rapacitate nudauerunt. Et ideo passio Christi signanter significatur per Noe, de quo dicitur quod bibens vinum inebriatus est, et nudatus in tabernaculo suo. Per hanc autem diuisionem vestium in quattuor partes, intelligitur diffusio Ecclesiæ in quattuor partes mundi. Vnde Beda: *Quadripartita vestis Domini, quadripartita est figurat Ecclesiam, toto scilicet qui quattuor partibus constat terrarum orbe diffusam, et omnibus eisdem partibus æqualiter, idest, concorditer distributam. Tunica vero illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Per missionem autem sortis intelligitur collatio gratiæ, quæ non pro humana distributione, sed**

Mat. 24. e
Apo. 6. d
Isa. 2. d
Gen. 2. b
Apo. 22. a
Eccli. 6. a
Prou. 11. d
1. Pet. 4. d
Isa. 53. d

Phil. 2. a
Glof. in huc locum 10. 6.
Gen. 3. a
Latrones quid.
Iob 40. c
Sup. 12. e
Hieron. in c. 27. Mat. 20. 6.
Iosue 14. d
Leuit. 24. c
Heb. 13. b
Gen. 4. b
Gen. 22. a
Gen. 37. f
1. Reg. 15. d
Zach. 12. c
1. Malac. 3. b
Num. 21. c
Deut. 28. g
Psal. 21. d
Hier. 11. d
Dan. 9. g
Zach. 13. c
Isa. 53. b
Sup. 18. f
Latrones quid.

Gal. 5. d
Gal. 6. d
Gal. 2. d
Crux quid.
Eph. 3. d
Isa. 53. d
Acl. 2. g
Acl. 4. a
Heb. 5. e
Beda Glof. in hunc locum 10. 5.
Num. 16. g
Sap. 18. d
Mat. 5. g
Acl. 7. g
Ioan. 19. e
Psal. 21. d
Gen. 9. c
Diuisio vestium quid.
Beda Glof. in hunc locum 10. 5.

fed potius pro diuina dispositione datur, quia fortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur. *Pron. 16. d* Et: Tu Domine qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris. Sequitur: Et dederunt fortes eis, et cecidit fors super Matthiam.

Quinto quantum ad malignitatem principum insultantium, subiungit: *Et stabat populus expectans, et deridebant eum principes cum eis*, et sic impletum est illud: Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labijs, et mouerunt caput. *Et Iob: Deridetur enim iusti simplicitas. Lampas contempta apud cogitationes diuinitum, scilicet principum sacerdotum.*

Huius figura precessit in Cham: Cum vidisset Cham pater Chanaam, verenda scilicet patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foras. Sic et isti videntes Christi infirmitatem insultabant. Vnde et subditur: *Dicens: Alios saluos fecit, se saluum faciat, si hic est Christus Dei electus.* Sapiens: Tentemus quæ ventura sunt illi. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, et liberabit illum de manu contrariorum. Nec solum hæc dicebant, immo multipliciter insultabant. Vnde Matthæus: Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, et dicentes: Vah qui destruis templum Dei, et in triduo illud readificas: salua te ipsum. Hoc dicebant populares. Sed principes adhuc malitiosus. Vnde Matthæus: Alios saluos fecit: seipsum non potest saluum facere, si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et cetera. Super quo Bernardus: Quid tu Iudæe qui pridie ante crucem agitabas caput sacrilegum? qui sacrum caput Christi exagitabas opprobrijs, dicens: Si Christus rex Israel est, descendat de cruce? o venefica lingua verbum malitiæ, sermo nequam. Hoc plane tuum est, magis autem eius qui mendax est ab initio. Quid enim consequentis videtur habere, vt descendat, si rex est, et non magis ascendat? Immo, quia rex Israel est, titulum regis non deserat, virgam imperij non deponat, cuius nimirum imperium super humerum eius. Alios, inquit, saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Immo si descendat, neminem saluum faceret cum enim saluus esse non possit, nisi qui perferauerit vsque in finem: quanto minus poterit esse Saluator?

Sexto quantum ad crudelitatem illudentium crucifixorum, adiungit: *Illudabant autem ei et milites.* Milites quidem illuserunt ante crucifixionem, secundum quod dicitur: Milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, et veste purpurea circumdederunt eum. Et veniebant ad eum, et dicebant: Aue rex Iudæorum, et dabant ei alapas. Ex quo etiam apparet quod secundum Lucam, Christus ter illusus fuit, scilicet in domo pontificis, et in præsentia Herodis, et nunc. In quo datur intelligi quod ista tria genera hominum, quæ specialiter Christus honorauit in terris, Christum inhonorant, scilicet Pontifices, Principes, et Milites. Ita vt eis competat illud: Filios enutriui, et exaltaui: ipsi autem speruerunt me. Vnde istis competit illud: Super quem iustitias? super quem dilatastis os, et eiecistis linguam? numquid non vos filij scelesti. Milites igitur Christum spernebant, et spernandam afflictionem afflicto addebant. Et ideo addit: *Accedentes, et acetum offerentes ei*, dicitur autem quod dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et: Dabant ei bibere myrrhatum vinum. Et vt dicit Augustinus: Credibile est quod in vinum acetosum immiserint Iudæi fel, et myrrham, quæ sunt amarissima. Et in hoc impletur prophetæ Dauid vaticinium: Dederunt, inquit, in escam meam fel, et in siti mea potauerunt me aceto. Et in Deuteronomio dicitur de vinea conuersa in amaritudinem: Vua eorum vua fellis, et botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile. Et de hoc dicitur: Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit:

A Consummatum est: quia cum passus esset in auditu per contumelias: in visu per lacrymas: in tactu, per plagas, non restabat nisi vt pateretur in gustu et lingua, contra illam delectationem, quam in estu pomi habuit Adam, et Eva. Et quia huius tentatio per auditum introiuit, ideo totiens replicantur contumeliæ contra Christum. Vnde adiungit: *Dicentes: Si tu es rex Iudæorum, saluum te fac.* Vnde isti milites designantur per seruos regis assyriorum qui blasphemauerunt Dominum, de quibus Isaias: Cui exprobraisti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem tuam, et leuasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel, in manu feruorum tuorum exprobraisti Domino. Sed Dominus istis blasphemijs non cessit, vt daret exemplum patientiæ et perseverantiæ, secundum illud: Exemplum accipite fratres exitus mali laboris et patientiæ. Et post sufferentiam Iob audistis, et cetera. Vnde Bernardus: Sine causa maligne parasti sagittas tuas in pharetra, et discipulorum suspiria cumulans opprobrijs Iudæorum: illi quippe desperant, isti impropereant, sed Christo neutra tela nocebunt, aliud tempus elegit confortandis discipulis, aduersarijs confutandis patientiam magis exhibet, humilitatem commendat, obedientiam implet, perficit charitatem. His nempe virtutum gemmis, quattuor cornua crucis adornantur, et est supereminens charitas, a dextris obedientia, patientia a sinistris radix virtutum, humilitas in profundo, his ditauit trophæum crucis, consummatio Dominicæ passionis.

Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris Grecis et Latinis, et Hebraicis, et cetera. Postquam descriptis aggrauantia Christi passionem, hic describit circumadiacentia: Hæc autem fuerunt quattuor, scilicet superscriptio iudicis, blasphemia latronis, confessio penitentis, et misericordia Saluatoris. Primo igitur quantum ad superscriptionem iudicis, dicitur:

Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris Grecis et Latinis et Hebraicis: Hic est rex Iudæorum, hanc superscriptionem posuit Pilatus per modum tituli, in quo intendebat inscribere causam suæ passionis. Vnde Marcus: Et erat titulus causæ eius inscriptus: Rex Iudæorum. In quo ostenditur causa, quare crucifixus est secundum veritatem, sed Iudæi non acceptabant. Vnde Ioannes: Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, et dicebant Pilato pontifices Iudæorum: Noli scribere, Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripti. Ex quo apparet quod diuino intuitu titulus scriptus est. Vnde Beda dicit: Ideo immolato titulus superpositus est, vt a cunctis legi et credere volentibus pateat, quia per crucem non perdidit sed corroborauit imperium, secundum illud: Factus est principatus super humerum eius. Et in Psalmo: Dominus regnauit a ligno. Est autem titulus triplex, scilicet, memorialis qui scribitur in tumulis mortuorum: præconialis qui in portis ciuitatum: et triumphalis qui continet causam et ordinem triumphi. Et consueuit scribi in aris, et talis fuit iste titulus, de quo Isaias: Erit altare Domini in medio terræ Aegypti, et titulus Domini iuxta terminum eius. Hic autem scriptus est tribus linguis, quia licet essent septuaginta duæ, tres tamen erant eminentes. Vnde Glossa: Hæc tres linguæ præ ceteris eminebant: Hebræa propter Iudæos de lege glorian-tes. Græca propter gentiliū sapientiam. Latina propter Romanos imperantes. Ergo velint nolint Iudæi, omne regnum mundi, omnis sapientia mundana, omnia diuina legis sacramenta testantur quod Iesus est Imperator credentium et consentientium. Vel ideo tribus linguis, quia istæ tres linguæ, innuunt mysterium Trinitatis. Videtur etiam firmum testimonium veritatis. Vnde Augustinus: Tribus linguis quasi

quasi tribus testibus titulus est approbatus, quia in ore duorum vel trium fiat omne verbum.

Secundo quantum ad blasphemiam latronis, subdit: *Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, saluum te ipsum et nos.* Sed contrarium huius videtur dicere Marcus, vbi sic ait: Et qui cum eo crucifixi erant, conuiciabantur ei. Similiter et Matthæus. Sed hæc contrarietas dissoluitur dupliciter. Vno modo quod verbum Matthæi et Marci intelligatur per synecdochen, vt quod est partis attribuitur toti: vel quod ambo principio blasphemauerunt, sed alter tantum perstitit. Et hic blasphemabat, quia veraciter non petebat saluari, sed irrisorie. Et hoc erat pessimum, quod miser et pauper irrideret pauperem afflictum, propter quod dicitur: Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames. Sed Dominus huic non responderet, vt formam daret patientiæ. Vnde Petrus: Cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Vt etiam doceret exemplo illud Apostoli: Benedicite persequentibus vos: benedicite, et nolite maledicere. Hoc enim virtuosum est. Vnde Chrysostomus: Mirabilis est hominem conuicia passum non moueri, quàm hominem vulneratum et percussum non cedere.

Tertio quantum ad confessionem penitentis, adiungit: *Respondens autem alter, increpabat eum dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es? Quod dicit de restando alienâ culpam, quod est opus vere penitentis, secundum illud: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Nec tantum alienam, verum et suam. Vnde addit: et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus.* Et hoc est vere penitentium, secundum illud: Iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, et vniuersa opera tua vera: peccauimus enim et inique egimus recedentes a te. Nec etiam tantum agnoscat culpam propriam, verumetiam Christi innocentiam prædicat, vnde subdit: *Hic vero nihil mali gessit, secundum illud: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* Nec tantum prædicat Christi innocentiam vitæ, verumetiam excellentiam agnoscat potentiam, et ideo subiungit: *Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.* In quo simul confitetur Christi excellentiam regalem, et petit misericordiæ relaxationem. Sic orabat Nehemias: Memento mei Deus meus in bonum. Psalmus: Remisere misericordiam tuam Domine, et cetera.

Et iterum: Secundum misericordiam memento mei tu, propter bonitatem tuam Domine. Apparet igitur quod in latrone hoc fuit veritas fidei, et confessio veritatis, reprobando malum, approbando bonum, et asserendo verum. Fuit etiam supplicatio orationis. Vnde Glossa: Magna gratia in hoc latrone eminet, nullum membrum a supplicio liberum habet, præter cor et linguam: quod autem liberum habet, offert: credit corde, confitetur ore. Et in hoc apparet illud quod dicitur supra: Erunt duo in agro, vnus assumetur, et alter relinquetur, secundum profunditatem diuinorum iudiciorum.

Quarto quantum ad misericordiam Saluatoris subiungit: *Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* In quo Christus miram ostendit misericordiam tamquam pijsissimus Pontifex, quia penitentiam latronis quantumcumque seram, non restituit: et amplius quàm latro petebat, concessit. Vnde Ambrosius: Pulcherrimum affectandæ conuersionis exemplum, quod tam cito latroni venia relaxatur, et vberior gratia, quàm precatio. Semper enim Dominus Deus plus tribuit quàm rogatur, cū enim peteret veniam, obtinuit paradysum. Et attende quod dicit: *Eris in paradiso*, non, inquam, in caelesti, in quem nullus ante Christum ascendit: sed in beatâ vi-

sione Dei. Vnde Ambrosius: Vita est esse cum Christo, quia vbi est Christus, ibi est regnum. Et nota hic quod paradysus in scriptura dicitur primus hortus voluptatis: Plantauerat autem Dominus Deus paradysum voluptatis a principio. Et Patria caelestis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Et visio speciei Christi: Raptus est in paradysum, et audiuit arcana verba, et cetera. Allegorice dicitur Ecclesia: Fluuus egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum. Dicitur etiam virgo beata: Hortus conclusus fons signatus, emissiones tuæ paradysus. Sacra scriptura: Ego sicut aqueductus exiui de paradiso. Tropologice dicitur gratia: Gratia sicut paradysus in benedictionibus. Dicitur anima timorata: Timor Domini sicut paradysus benedictionis. Dicitur etiam vita religiosa: Regius Iordanus vniuersa irrigabitur, sicut paradysus Domini. Accipitur autem hic pro beata visione Christi, quia vt dicitur in Ioanne: Hæc est autem vita æterna vt cognoscât te solum Deum verum et quem misisti Iesum Christum.

Erat autem fere hora sexta, et cetera. Post descriptam Christi comprehensionem, illusionem, accusationem, condemnationem, et crucifixionem, hic describit Euangelista eius mortem et tumulationem, et habet hæc pars duas. In quarum prima agitur de morte: In secunda de sepultura, ibi: *Et ecce vir nomine Ioseph, et cetera.* Circa descriptionem autem mortis Christi, quattuor introducuntur, scilicet mirabilis perturbatio mundi, lacrymosa exspiratio Christi, fidelis confessio Centurionis, et tremebunda compunctio plebis. Primo igitur quantum ad mirabilem perturbationem mundi, quæ mortem Christi antecessit, dicitur:

Erat autem fere hora sexta. Dicit autem Ioannes et Matthæus quod hora erat sexta. Et ait Marcus quod erat hora tertia. Sed Lucas remouens istam controuersiam ostendit quod fuit inter tertiam, et sextam horam, sed plus accessit ad sextam, vnde Euangelistæ alij a Marco nominant extremam, et Lucas exprimit mediam horam: In hac sexta hora, et sexta ætate, et sexta feria crucifixus est Iesus pro homine, qui fuit sexta die formatus. Post hanc sextam horam, Christo pendente in cruce et approximante ad mortem, facta est vniuersalis commotio creaturæ, vnde addit: *Et tenebra factæ sunt in vniuersam terram vsque in horam nonam, et obscuratus est Sol.* Hæc autem tenebræ non potuerunt esse per naturam, sicut fit eclipsis, triplici ex causa, scilicet quia Luna erat quartadecima, et ideo in perfecta distantia a Sole. Et quia eclipsis non auferit omnino lumen omnibus partibus terræ, et quia non potest per tres horas durare, ideo hic triplex miraculum fuit: Et propterea refertur quod beatus Dionysius cum esset in Aegypto, et videret obscuracionem illam, dixit, aut elementa mutantur, aut Deus naturæ patitur, et elementa sibi compatiuntur. Vnde et ipse dicit in epistola contra Apolloniam: Dic, quid dicis de eclipsis, quæ fuit in salutari cruce? Nos enim constituti simul apud Eliopolim, hoc est, ciuitatem solis, mirabiliter vidimus quo modo feria quadam sexta, ferme hora etiam quasi sexta, Luna ei se iniiciens, Sol est horribiliter obscuratus, quia non Deus, sed creatura Dei lucis suæ occubitu lucere nequiuit. Obsuso itaque vniformiter caligine tabescente, vt purgatum redijt Solis diametrum, regulam Philippo Aridei assumpsimus. Cumq. reperimus quod erat notissimum, eotenus fatigatione ecliptica Solem pati molestias non debere, et ab Oriente Lunam solarem fulgorem velis ethiopicis obducentem, Solem in occidua hora captare profugia, tunc autem litigenos thesauros, caligines, quas geminant vsque in Heliacos, vt putauimus, proferentes, recondere Occidentem, præsertim cum Lunæ deesset, et nec conuentus tempus propinquaret, et cetera. Et quia Christus non

Pron. 16. d
Alit. 1. d
Psal. 21. b
Iob 12. a
Gen. 9. c
Sap. 2. d
Mat. 27. e
Mat. 27. e
Ber. in die Pascha ser. 1. in princ. 10. 1.
Ioan. 19. a
Sup. 22. g
Isa. 1. a
Isa. 57. a
Mat. 27. d
Mar. 15. b
Psal. 68. e
Deut. 32. e
Ioan. 19. f

Gen. 3. a
Isa. 38. d
Iac. 5. b
Ber. in die Pascha ser. 1. non longe a princ. 10. 1.
Mar. 15. e
Ioan. 19. d
Beda Glossa in hunc locum 10. 5.
Isa. 9. b
Psal. 95. e
Isa. 19. c
Glossa in hunc locum 10. 5.
Aug. in Ps. 55. prop. prin. 10. 8.

Amb. vbi supra.
Gen. 2. b
Apo. 2. b
2. Cor. 12. a
Gen. 2. b
Cant. 4. d
Eccli. 24. d
Eccli. 40. c
Eccli. 40. d
Gen. 13. c
Ioan. 17. a
Ioan. 19. e
Mat. 27. e
Mat. 15. c
Gen. 1. d
Dionys. in epist. ad Policarpum Pont.

stus non solum erat Dominus naturæ, verum et legalis obseruantia, ideo addit: *Et velum templi scissum est medium.* Nec tantum hoc, verum et alia creaturæ sibi compassiæ sunt: Petræ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt. Et hoc totum in testimonium diuinitatis Christi. Hieronymus: Et ideo compatiuntur elementa Conditori suo: refugit sol, quia non potuit videre mortem Christi, collaborat laboranti, et blasphemiæ suæ lucis beneficium retraxit: nam sol obscuratur, terra mouetur, petræ scinduntur, velum templi diuiditur, sepulchra aperiuntur, solus miser homo non compatiitur, pro quo solo Christus patitur. Attendendum autem quod in illa solis obscuratione intelligitur obcæcatio Iudæorum, et in scissione veli reuelatio scripturarum, quæ facta est gentibus. Vnde dicitur: In iudicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, et qui videt cæci fiant. Vel ad tempus finale potest referri, de quo in Psalmo: Posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiae siluæ.

Secundo quantum ad lacrymosam expirationem Christi, subdit: *Et clamans voce magna Iesus, ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Sed videtur contrarietas inter Euangelistas. Nam Matthæus, et Marcus dicunt quod clamauit: *Eli, eli.* Et Ioannes dicit quod clamauit: *Consummatum est.* Et totum hoc verum est quia ter clamauit. Et primo dixit quod dixit Matthæus, deinde secundo quod Ioannes, et tertio quod Lucas, et hoc insinuat ipse Euangelista. Lucas in hoc quod subdit: *Et hæc dicens expirauit.* Ex quo apparet quod expirauit simul clamando et orando, ut ostenderet quod ipse est Deus verus, Pontifex noster, propter quod dicitur: Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesq. ad eum qui possit illum saluum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Sequitur: *Et cõsummatum factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ, appellatus a Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedech.* Ideo autem simul clamans et lacrymans expirauit, ut in lacrymis intelligatur vera Christi passio et humanitas. In clamore vero diuinitas, quia cum nullus posset clamare per naturam nisi qui habet sanguinem sufficientem in corde, et spiritum ad respirationem, impossibile est quod per naturam quis expiret et clamet. Ideo ostendit in clamore mortis se omnipotentem, et verum esse quod dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam: et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Et paulo superius: *Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a meipso.* Et ideo Isaias: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuū, et volūtas Domini in manu eius dirigetur.*

Tertio quantum ad fidelis confessionem Centurionis, adiungit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Vere hic homo iustus erat.* Hæc autem fidelis confessio ortum habuit ex visione mirabilium quæ facta sunt in commotione mundi, et maxime in modo moriendi. Vnde Matthæus: Centurio autem et qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terræmotu, et his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste. Sed Marcus dicit quod videns Centurio, quia sic clamans expirasset, ait: *Vere hic homo filius Dei erat.* Lucas autem comprehendit vtrumque, cum dicit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, et cetera.* Vnde in hoc Centurione apparuit promptitudo in gentibus ad fidem, et e contrario in Iudæis obduratio ad incredulitatem. Propter quod et Beda ait: *Videns quod ita haberet potestatem emittendi spiritum (quod non potest nisi Conditor animarum) ipse qui crucifixus erat, in ipso passionis scandalo, confitetur Dei filiū, quem Iudæi post miraculo credere noluerunt. Sed quia principes sacerdotum cum hæc vidissent, non glorificauerunt Deum, ideo excæcati sunt, secundum*

illud: *Quia cum cognouissent Deū, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, et obcæcuratum est insipiens cor eorum.*

Quarto quantum ad tremebundam compunctionem plebis, subiungit: *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum Iesud, et videbant quæ fiebant, percussientes pectora sua reueriebantur.* Percussio namque pectoris est signum pœnitentiæ et compunctionis, sicut supra de publicano, qui percutiebat pectus suū, dicens: *Deus propitijs esto mihi peccatori.* Intelligitur autem per hanc turbam populus Iudæorum, qui est veritatem videret, et Centurio solum pectus percussit, sed in vocem confessionis non prorupit. Vnde Glossa: *Videamus distantiam gentis et gentis. Gentiles moriente Christo apertæ confessionis voce Deū glorificant, Iudæi percussientes pectora solum, silentes domum redeunt.* Vnde redibant domum quia etsi videretur eis iniuste actum contra Christum, tamen ad eum modicum vel nullum habebant affectum. Nec mirum quia noti eius reputabant eum tamquam alienum, licet non omnino perdidissent affectum. Ideo subdit: *Stabant autem omnes noti eius a longe: et mulieres quæ secuta eum erant a Galilæa hæc videntes.* Et sic impletum est illud: *Elongasti a me amicum et proximum: et notos meos a miseria.* Et Iob: *Fratres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me.* Et ratio huius erat quia iam pauperimus erat, et despectus, et interfectus: Fratres omnes pauperis oderunt eum, insuper et amici procul recesserunt ab eo. Verum tamen virgo gloriosa et domina nostra sancta Maria non fuit elongata nec affectu, nec situ. Nam dicitur: *Stabant autem iuxta crucem Iesu, mater eius et soror matris eius.* Et propinquissima fuit affectu. Vnde supra: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Vnde quem in nativitate cum gaudio peperit, in passione cum doloribus ingentibus parturiuit.

Et ecce, vir nomine Ioseph, et cetera. Postquam Euan gelista descripsit Christi comprehensionem, illusionem, accusationem, condemnationem, crucifixionem, et mortem. Hic tandem describit eius tumulationem, circa cuius descriptionem quattuor introducuntur, scilicet dignitas sepelientis, honorificentia sepulturæ, opportunitas temporis, et reuerentia mulierum in tumulatione. Primo igitur quantum ad dignitatem sepelientis, dicit: *Et ecce, vir nomine Ioseph, et cetera.* Postquam Euan gelista descripsit Christi comprehensionem, illusionem, accusationem, condemnationem, crucifixionem, et mortem. Hic tandem describit eius tumulationem, circa cuius descriptionem quattuor introducuntur, scilicet dignitas sepelientis, honorificentia sepulturæ, opportunitas temporis, et reuerentia mulierum in tumulatione. Primo igitur quantum ad dignitatem sepelientis, dicit: *Et ecce, vir nomine Ioseph, et cetera.*

Et ostendit in clamore mortis se omnipotentem, et verum esse quod dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam: et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Et paulo superius: *Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a meipso.* Et ideo Isaias: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuū, et volūtas Domini in manu eius dirigetur.*

Tertio quantum ad fidelis confessionem Centurionis, adiungit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Vere hic homo iustus erat.* Hæc autem fidelis confessio ortum habuit ex visione mirabilium quæ facta sunt in commotione mundi, et maxime in modo moriendi. Vnde Matthæus: Centurio autem et qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terræmotu, et his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste. Sed Marcus dicit quod videns Centurio, quia sic clamans expirasset, ait: *Vere hic homo filius Dei erat.* Lucas autem comprehendit vtrumque, cum dicit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, et cetera.* Vnde in hoc Centurione apparuit promptitudo in gentibus ad fidem, et e contrario in Iudæis obduratio ad incredulitatem. Propter quod et Beda ait: *Videns quod ita haberet potestatem emittendi spiritum (quod non potest nisi Conditor animarum) ipse qui crucifixus erat, in ipso passionis scandalo, confitetur Dei filiū, quem Iudæi post miraculo credere noluerunt. Sed quia principes sacerdotum cum hæc vidissent, non glorificauerunt Deum, ideo excæcati sunt, secundum*

illud: Quia cum cognouissent Deū, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, et obcæcuratum est insipiens cor eorum.

Quarto quantum ad tremebundam compunctionem plebis, subiungit: *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum Iesud, et videbant quæ fiebant, percussientes pectora sua reueriebantur.* Percussio namque pectoris est signum pœnitentiæ et compunctionis, sicut supra de publicano, qui percutiebat pectus suū, dicens: *Deus propitijs esto mihi peccatori.* Intelligitur autem per hanc turbam populus Iudæorum, qui est veritatem videret, et Centurio solum pectus percussit, sed in vocem confessionis non prorupit. Vnde Glossa: *Videamus distantiam gentis et gentis. Gentiles moriente Christo apertæ confessionis voce Deū glorificant, Iudæi percussientes pectora solum, silentes domum redeunt.* Vnde redibant domum quia etsi videretur eis iniuste actum contra Christum, tamen ad eum modicum vel nullum habebant affectum. Nec mirum quia noti eius reputabant eum tamquam alienum, licet non omnino perdidissent affectum. Ideo subdit: *Stabant autem omnes noti eius a longe: et mulieres quæ secuta eum erant a Galilæa hæc videntes.* Et sic impletum est illud: *Elongasti a me amicum et proximum: et notos meos a miseria.* Et Iob: *Fratres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me.* Et ratio huius erat quia iam pauperimus erat, et despectus, et interfectus: Fratres omnes pauperis oderunt eum, insuper et amici procul recesserunt ab eo. Verum tamen virgo gloriosa et domina nostra sancta Maria non fuit elongata nec affectu, nec situ. Nam dicitur: *Stabant autem iuxta crucem Iesu, mater eius et soror matris eius.* Et propinquissima fuit affectu. Vnde supra: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Vnde quem in nativitate cum gaudio peperit, in passione cum doloribus ingentibus parturiuit.

Et ecce, vir nomine Ioseph, et cetera. Postquam Euan gelista descripsit Christi comprehensionem, illusionem, accusationem, condemnationem, crucifixionem, et mortem. Hic tandem describit eius tumulationem, circa cuius descriptionem quattuor introducuntur, scilicet dignitas sepelientis, honorificentia sepulturæ, opportunitas temporis, et reuerentia mulierum in tumulatione. Primo igitur quantum ad dignitatem sepelientis, dicit: *Et ecce, vir nomine Ioseph, et cetera.*

Et ostendit in clamore mortis se omnipotentem, et verum esse quod dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam: et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Et paulo superius: *Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a meipso.* Et ideo Isaias: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuū, et volūtas Domini in manu eius dirigetur.*

Tertio quantum ad fidelis confessionem Centurionis, adiungit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Vere hic homo iustus erat.* Hæc autem fidelis confessio ortum habuit ex visione mirabilium quæ facta sunt in commotione mundi, et maxime in modo moriendi. Vnde Matthæus: Centurio autem et qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terræmotu, et his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste. Sed Marcus dicit quod videns Centurio, quia sic clamans expirasset, ait: *Vere hic homo filius Dei erat.* Lucas autem comprehendit vtrumque, cum dicit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, et cetera.* Vnde in hoc Centurione apparuit promptitudo in gentibus ad fidem, et e contrario in Iudæis obduratio ad incredulitatem. Propter quod et Beda ait: *Videns quod ita haberet potestatem emittendi spiritum (quod non potest nisi Conditor animarum) ipse qui crucifixus erat, in ipso passionis scandalo, confitetur Dei filiū, quem Iudæi post miraculo credere noluerunt. Sed quia principes sacerdotum cum hæc vidissent, non glorificauerunt Deum, ideo excæcati sunt, secundum*

solus fuit inter mortuos liber, id eo solus sepultus est intra nouum monumentum, et propterea subdit: *Et posuit illud in monumento exciso, in quo nondum quiesquam posuit fuerat.* Beda: Solus Dominus in tumulo includitur, ut sepultura illius et resurrectio a nostra fragilitate naturæ dissimilis monstretur. Vnde Isaias: *Ipsam gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum eius gloriosum.* Tunc verificatum est illud: *Lapsa est in lacum vita mea, et posterunt lapidem super me.* Ideo autem positus fuit in monumento exciso, quia sic conueniebat fieri de Christo, qui erat lapis excisus de monte sine manibus: Hoc etiam factum est ne quis posset dicere quod suffossum esset monumentum, propter quod etiam in resurrectione veræ argumentum custodes deputati sunt. Erat autem monumentum, ut dicunt expositores, quasi quædam domus rotunda in rupe excisa, tantæ altitudinis, ut homo extenta manu vix teneret culmen, habens introitum ab oriente. Locus autem corporis sepulti erat ab aquilone de ipsa rupe septem pedes habens longitudinis, tribus palmis a terra eminentis, a parte meridiana omnino patens, vnde corpus inferebatur. Talis autem dispositio optime congruebat Christi sepulcro, cuius ortus et occasus, somnus et resurrectio, tamquam sol iustitiæ totum perlustrauit mundum, secundum illud: *Oritur Sol, et occidit. Debet esse Ioseph, scilicet suum et aliorum profectum requirens, secundum illud: Filius accrescens Ioseph. Debet esse decurio nobilis, idest nobiliter tractans negotia curiæ Christi, secundum illud: Sic nos æstimat homo vt ministros Christi, et dispensatores mysterium Dei.* Vnde dixit Apostolus prælato: *Labora sicut bonus miles Christi Iesu.* Et talis est nobilis, secundum illud: *Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ.* Debet esse vir bonus et iustus, sicut Iob: *Erat vir simplex et rectus, et cetera.* Et debet esse dissentioria serua animam tuam, et cetera. Quia digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Et debet esse ab Arimathæa, quæ interpretatur vigilia donationis, vt vigiler circa gregem sibi commissum: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, et cetera. Et ideo supra dicitur quod pastores erant vigilantes, et custodientes vigilias noctis, et cetera. Et debet esse expectans regnum Dei, secundum illud: *Ecce, agricola expectat pretiosum fructum terræ: patienter ferens donec accipiat temporenum et serotinum.* Talis igitur prælatus in quo virilitas, studiositas, nobilitas morum, iustitia, innocentia, vigilantia, et confidentia viget, idoneus est vt Christum in mēbris suis crucifixum suscipiat, et collocet in locum quietis, et Ecclesiasticæ vnitatis.

Secundo quantum ad honorificentiam sepulturæ, subdit: *Et depositum inuoluit sindone,* hoc enim conuenientissimum erat mundissimæ carni Christi. Vnde institutum est in Ecclesia, vt corporalia sint de simplici tela linea et munda, non tincta, nec varijs coloribus rubricata, sicut enim ara gerit figuram crucis, et calix tumuli, et patena lapidis suprapositi, sic corporale gerit figuram sindonis. Vnde versus: *Ara crucis, tumuli, calix, lapidisque patena: Sindonis officium candida byssus habet.*

Et ideo in huius figuram dicitur: *Sindonem fecit et vendidit, et cingulum tradidit Chananaeo.* In huius etiã figuram dicitur: *quod vir qui erat in medio sex virorum vestitus erat lineis.* Et hoc in signum innocentiæ, ratione cuius agno immaculato et albisimo comparatur, propter quod etiam sponsa eius debet vestiri puritate innocentia: *Venerunt nuptiæ agni, et vxor eius præparauit se.* Et datum est illi, vt cooperiat se byssino splendenti, et candido. Byssinum enim, iustificationes sunt sanctorum, Sed quia hæc munditia fuit perfectissime in solo Christo, qui

Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Isa. 11. 6. Thre. 3. f. Dan. 2. 2. Eccl. 1. a. Isa. 43. 6. Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Gen. 2. a. Iob 5. 6. Apo. 14. 6. Ps. 138. b. Iob 19. f. C c f

Mat. 27. f. Iob 19. g. Ps. 103. c. Mat. 27. e. Mar. 15. e. Iob 19. f. Heb. 5. c. Iob 19. d. Isa. 53. d. Mat. 27. f. Mar. 15. d. Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Mat. 12. e. Psal. 1. a. Hieron. in Ps. 1. 10. 7.

Rom. 1. e. Sup. 18. e. Glos. in hunc locum 10. 5. Psal. 87. d. Iob 19. b. Prou. 19. a. Iob 19. b. Sap. 2. e. Mat. 1. e. Mat. 2. c. Gen. 41. g. Glos. inter lin. in hunc locum 10. 5. Exo. 18. d. Mat. 12. e. Psal. 1. a. Hieron. in Ps. 1. 10. 7.

1. Reg. 1. a. Glos. inter lin. in hunc locum 10. 5. Sup. 2. e. Mar. 15. d. Iob 19. g. Sup. 9. e. Eccl. 7. a. Gen. 49. e. 1. Cor. 4. a. 2. Tim. 2. a. Prou. ult. c. Iob 1. a. Eccl. 37. d. Rom. 1. d. Prou. 27. d. Sup. 2. b. Iac. 5. b. Prou. ult. c. Ezec. 9. a. Apo. 19. b.

sabbatum paschale: Maximus, quia tunc facta est A
impletio figuræ per veritatem. Et tunc cessavit sab-
batum cum fuit impletum, et dies Dominicus suc-
cessit celebrandus, quia iam habentes veritatem
diei septimæ per Christi quietem, expectamus res-
urrectionem et glorificationem octavæ, quæ iam
in capite nostro inchoata est, et consummabitur in
nobis in generali resurrectione. Et attendendum
quod sabbatum secundum litteram dicebatur dies
septimæ. Septimo die sabbatum domini Dei tui
Exod. 20. b
Osee. 2. b
Sabbati va-
rie acce-
ptiones.
Sup. 13. e
Hebr. 4. e
Hier. 17. e
Ezec. 46. a
Isa. 38. d
Isa. 51. g
Et hoc pietatis est et religionis, secundum illud. Fili
in mortuum produc lacrymas, et quasi dira passus
incipit plorare, et secundum iudicium contege corpus
illius, et non despicias sepulturam illius. Sequitur:
Et factum est secundum meritum eius. Ideo hæc mu-
lieres piæ non solum aspiciant sepulturam, verum
etiam corpus sepultum, et ideo addit: et quemadmo-
dum positum erat corpus eius, scilicet viderunt, et hoc
ad impendendum beneficium humanitatis, propter
quod adiungit. Et reuerentes parauerunt aromata et
unguenta: hoc enim licebat in die parasceues, sed
in sabbato minime, et ideo subiungit, et sabbato
quidem sfluunt secundum mandatum. Nam dicitur:
Leuit. 23. a
Mar. 16. a
Mat. 28. a
Hier. lib. 4.
in cap. 28.
Mat. 10. 6.
Sex diebus factis opus: dies septimus, quia sabbati
requis est, vocabitur sanctus. Sed videtur con-
trarietas inter Evangelistas: Nam Marcus dicitur:
Cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, et
Maria Iacobi et Salome emerunt aromata, vt
venientes vngerent Iesum. Similiter et Matthæus.
Sed ad hoc respondet Hieronymus, dicens mulieres
sepulto Domino reuertentes domum quamdiu licuit
parauerunt aromata et vnguenta, scilicet vsque ad
solis occasum, et postea toto sabbato sfluunt vsque
ad alium solis occasum, et tunc recuperata licentia
operandi, iterum emerunt alia aromata, quia non
sufficiebant illa quæ parauerant, et tota nocte illa in-

ter sabbatum et dominicam parauerunt, vt venien-
tes diluculo ad sepulcrum vngerent corpus Iesu.
Moraliter per istas tres mulieres, secundum Grego-
rium signantur animæ fideles, quæ Domino debent
offerre tria vnguenta siue aromata, idest odorem vir-
tutum, opinionem bonorum operum, et suauitatem
sanctarum orationum, de quibus in Canticis: Surge
Cant. 4. d
aquo, et veni auster, perfla horum meum, et fluent
aromata eius, secundum autem Bernardum, per istas
tres mulieres signantur in vnoquoque homine mens,
lingua, et manus, quarum qualibet habet vnguenta
sua valde pretiosa, vnguenta siquidem mentis sunt
contritio, compassio, et deuotio. Vnguentum con-
tritionis conficitur ex speciebus vilissimis, idest
proprijs peccatis, quæ crescunt in horto nostro, vn-
guentum compassionis conficitur ex speciebus ama-
rissimis, idest omnibus miserijs proximorum, quæ
crescunt in horto vicino. Vnguentum deuotio-
nis conficitur ex speciebus pretiosissimis, idest om-
nibus Christi beneficijs, quæ crescunt in horto Do-
minico: Vnguentarius faciet pigmenta suauitatis,
et vnguentiones conficiet sanitatis. Vnguenta lingue,
sunt oratio deuota, confessio integra, et prædicatio
vera. Herbe quibus conficitur primum vnguen-
tum, sunt recta intentio, firma attentio, et pia af-
fectio. Herbe quibus conficitur secundum vn-
guentum sunt, pudor commissi, dolor amissi, et
timor iudicij. Herbe quibus conficitur tertium vn-
guentum, sunt fidei instructio, morum informa-
tio, vitiorum increpatio. De his vnguentis dicitur.
Vnguento et varijs odoribus delectatur cor: Prom. 27. b
et bonis amici consilij anima dulcoratur. Vnguen-
ta tertiæ mulieris scilicet manus, sunt septem opera
miseri cordiæ, scilicet, hospitari peregrinos, potare
sitibundos, cibare famelicos, redimere captiuos,
vestire nudos, visitare infirmos, et sepelire mor-
tuos. De quibus vnguentis in Genesi: Præcepit Io-
seph seruis suis medicis, vt aromatisbus condirent
patrem, et cetera. Et de dictis vnguentis potest in-
telligi illud. Meliora sunt vbera tua vine, fragran-
tia vnguentis optimis, nam vnguenta primæ mulie-
ris bona, secundæ meliora, sed tertiæ mulieris sunt
optima.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

MA autem sabbati valde diluculo, etc.
Postquam Evangelista egit de Chri-
sti incarnatione, prædicatione, et
passione. Hic quarto agit de resur-
rectione. Diuiditur autem pars ista
in quatuor. In quarum prima agi-
tur de reuelatione resurrectionis. In secunda, de ap-
patione resurgentis, ibi. Ecce duo ex illis, et cet. In
tertia, de certitudine apparitionis, ibi: et surgentes
eadem hora, et cet. In quarta, de diuulgatione certi-
tudinis veritatis, ibi. Tunc aperuit illis sensum, vt in-
telligerent scripturas, et cet. Circa reuelationem resur-
rectionis explicandâ tria introducuntur ab Euan-
gelista, scilicet, reuelationis occasio, de qua ibi. Vna
autem sabbati valde mane, et cet. Reuelationis certi-
tudo, ibi. Et factum est dum manserunt, et cet. Et reuela-
tionis manifestatio, ibi. Et regressa a monumento, nun-
ciauerunt hæc, et cet. Occasio autem vt Christi resur-
rectio reuelaretur fuit aduentus mulierum ad Christi
vngendum, circa quod duo tanguntur, scilicet, modus
veniendi ad sepulcrum Dominicum, et modus in-
ueniendi sepulcrum vacuum. Primo igitur quan-
tum ad modum veniendi ad monumentum, dicitur:
Vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monu-
mentum, portantes quæ parauerant aromata, scilicet
mulieres. Et attendendum quod sabbatum dicitur
tota illa septimana sabbati, quia septem diebus erat
ferian-

feriandum: Septem diebus azyma comedetis. Se-
quitur: Offerretis sacrificium in igne Domino septem
diebus. Et ideo tota illa septimana dicebatur sabbatum,
in cuius prima die, id est Dominica die, summo
mane venerunt ad monumentum, quia dicebat
quod illo die, quo primo facta erat lux, resurgeret.
Christus de tenebris mortis et inferni, ad lucem vi-
tæ. Et ideo dies ista vocatur vna, quia principium
est spiritualium illuminationum, sicut vnitas numerorum.
Et ideo in Genesi: Factum est vespere et mane,
dies vnus. In hac igitur die decuit Christum a
mortuis resurgere, et in die concordant quidem omnes
Euangelistæ, sed in hora temporis videntur diffen-
sere. Nam Matthæus ait: Vespere autem sab-
bati, quæ lucebat in prima sabbati, venit Maria Mag-
dalene, et altera Maria videre sepulchrum. Marcus
dicit, quod venerunt orto iam Sole. Sed Ioannes
dicit quod Maria Magdalene venit mane, cum adhuc
tenebræ essent, ad monumentum. Sed in hoc
non est controuersia, licet diuersis verbis exprimat,
tamen omnes volunt dicere, quod in principio diei
venerunt, scilicet quando Sol incipiebat super no-
strum hemisphærium illucescere, et tamen adhuc
tenebræ non erant penitus effugatæ. Verumtamen de
hora Resurrectionis controuersia est inter doctores,
eo quod quidam dicunt, Christum media nocte resur-
ruxisse, alij vero diluculo: qui autem verius dicant
Deus nouit. Sed controuersia dissolui potest:
quia primi dicunt, quod resurrectio media nocte fuit
secundum veritatem, sed diluculo innotuit: et tunc di-
citur res fieri quando innotescit. Potest autem dici,
quod sicut Sole recedente a nostro hemisphærio Sol
iustitiæ se occultauit, sic sole ad nostrum hemisphærium
redeunte, Sol iustitiæ resurrexit. Ita quod nec omnino
in die, nec omnino in nocte media, sed medio modo.
Et ideo vtrique doctores suo modo dicunt veritatem.
Secundo quantum ad modum inueniendi sepul-
chrum, subdit: Et inueniunt lapidem reuolutum a mo-
numento. De huius autem lapidis reuolutione erant
soliciti, sicut dicitur: Et dicebant ad inuicem: Quis
reoluat nobis lapidem ab ostio monumenti? Et re-
spondentes, viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe
magnus valde. Hic autem lapis non fuit in resur-
rectione reuolutus, sed post. Vnde Beda: Poruit clauso
sepulchro exire, qui clauso exiit vtero Virginis.
Sed Angelus Domini hæc fecit ad manifestationem.
Vnde Matthæus: Angelus enim Domini descendit
de cælo: et accedens, reuoluit lapidem, et sedebat
super eum. Hoc autem fecit, vt manifestator resur-
rectionis Christi. Vnde et subdit: Et ingressa, non in-
uenerunt corpus Domini Iesu. Et nota quod signanter
cum prius vocaret Christum Iesum, nunc vocat eum
Dominum Iesum, quia iam verificatum erat in eo
illud quod dicitur: Data est mihi omnis potestas in
cælo, et in terra. Et illud: Propter quod et Deus exal-
tauit illum, et donauit illi nomen quod est super omne
nomen, et cetera. Christi igitur corporis in sepul-
chro non inuenitur, quia iam erat resuscitatum. Vn-
de infra dicitur: Quis queritis uiuentem cum mortuis?
Secundum spirituales autem intelligentiam per mo-
numentum intelligitur scriptura, in qua latet Domi-
nus quasi in quodam sepulchro. Vnde Ioannes: Scruta-
mini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam eter-
nam habere. Per lapidem superpositum intelligitur
velamen scripturæ, propter quod etiam lex in lapi-
deis tabulis erat scripta, et de hoc velamine dicitur:
Vsque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, ve-
lamen positum est super cor eorum. Hoc velamen
amouetur per angelicum ministerium, quia etiam
Angeli nobis communicant, et illuminant nos, secun-
dum illud: Ostendit mihi Angelus fluuium aque
viuæ, splendidum tamquam crystallum, proceden-
tem de sede Dei, et agni. Fit etiam per ministerium
doctorum, qui debent esse viri angelici, secundum
S. Bon. To. 2.

illud: Labia sacerdotis custodient scientiam, et le-
gem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini
exercituum est. Et huiusmodi est de cælo descende-
re, sicut Paulus qui raptus est in paradysum, et audi-
uit arcana verba: Vel si non potest vsque ad intima
Dei conscendere, saltem procedat in scala Iacob, cu-
ius cacumen cælum tangit, sicut boni contemplati-
ui. In quorum figura dicitur: Vidit Iacob in somnis
scalam stantem super terram, et cacumen illius tan-
gens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes, et
descendentes per eam. Hæc scala Christus est. Vnde
Ioannes: Videbitis cælum apertum, et Angelos Dei
ascendentes et descendentes supra filium hominis.
Qui igitur sic amouet velamen, per cõsequens etiam
repellit carnalitatem, et mortem, et descendit ad
contuendam Christi diuinitatem, et immortalita-
tem: Et si cognouimus secundum carnem Christum,
sed nunc iam non nouimus. Non quod carnem Chri-
sti non nouerit, sed non carnalem affectum vel in-
telligentiam, propter quod ait Ioannes: Spiritus est
qui uiuificat: caro non prodest quidquam, verba
quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.
Et factum est: dum mente, et cetera. Post descriptam
reuelandæ Resurrectionis occasionem, describit hic re-
uelationis certitudinem, quæ colligitur ex duobus, scilicet
ex assertionem testium, et cõprobationem testimonio-
rum. Primo igitur quantum ad assertionem testium, dicitur:
Et factum est: dum mente cõseruata essent de isto, ecce
duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti, et
viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti ad designan-
dum candorem nostræ sollempnitatis, vnde etiam in
Apocalypsi: In conspectu agni, amicti stolis albis, et
palmæ in manibus eorum. Signanter autem dicit in
veste fulgenti, in qua non solum erat vehementia can-
doris, verum etiam excellentia lucis, vt demulcerent
pios et terrent impios. Vnde Matthæus: Angelus
Domini descendit de cælo. Erat autem aspectus eius,
sicut fulgur: et vestimentum eius sicut nix. Sed tunc
videtur contrarietas inter Euangelistas. Nam Lucas
dicit quod fuerunt duo, Matthæus autem, quod vnus.
Item Matthæus dicit, quod sedebat super lapidem
reuolutum. Marcus autem quod sedebat in dextris.
Item Ioannes dicit quod sedebat vnus ad caput, et
alter ad pedes. Lucas autem, quod steterunt secus il-
los. Sed intelligendum, quod secundum exposito-
res vnus prius apparuit, et post alter. Et primo qui-
dem erant sedentes, postea autem surrexerunt, et cum
mulieribus locuti sunt, et sic in diuersis dispositio-
nibus ab Euangelistis describuntur. Omnes tamen in
hoc concordant, quod erant terribiles, et testifican-
tes. Et ideo Lucas subdit: Cum timerent autem, et de-
clinarent vultum in terram. Præ timore scilicet et re-
uerentia, sicut Daniel: Cum loqueretur mihi, deie-
ci vultum meum ad terram, et tacui, et tales sunt ido-
nei ad veritatem audiendam. Vnde addit: Dixerunt
ad illas: Quid queritis, uiuentem cum mortuis? Non est
hic, sed surrexit. In quo simul arguunt incredulitatem,
et asseuerant veritatem. Hoc verbum fuit summi
gaudij, et sic erat conueniens, vt quemadmodum
Angelus nunciauerat cum gaudio Christi Natiuitatem:
Ecce euangelizo vobis gaudium magnum; sic
etiam Angeli nunc nunciarent cum gaudio Resurre-
ctionem. Et impletum est illud: Ego dormiui, et fopora-
tus sum, et exsurrexi, et adhuc tecum sum. Et iterum:
Quoniam non derelinques animam meam in infer-
no. Ideo in Actibus: Hunc Deus suscitauit, solutus do-
loribus inferni. Iuxta quod impossibile erat teneri il-
lum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam do-
mum, et cetera: vsque ibi, non dabis sanctum tuum vide-
re corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ, et cetera.
Secundo quantum ad probationem testimonio-
rum certorum, subdit: Recordamini qualiter locutus est
vobis cum adhuc in Galilæa esset dicens: Quia oportet filium
hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi.
C c 2

Exod. 20. b
Osee. 2. b
Sabbati va-
rie acce-
ptiones.
Sup. 13. e
Hebr. 4. e
Hier. 17. e
Ezec. 46. a
Isa. 38. d
Isa. 51. g
Glossa in
hinc locum
tom. 5.
Eccli. 38. b
Leuit. 23. a
Mar. 16. a
Mat. 28. a
Hier. lib. 4.
in cap. 28.
Mat. 10. 6.
Sup. 2. b
Psal. 3. a
Psal. 15. b
Act. 2. d
Psal. 15. b

Mal. 2. b
1. Cor. 12. a
Gen. 28. c
Ioan. 1. g
2. Cor. 5. d
Ioan. 6. g
Apo. 7. e
Mat. 28. a
Mar. 16. a
Ioan. 20. b
Dan. 10. e
Sup. 2. b
Psal. 3. a
Psal. 15. b
Act. 2. d
Psal. 15. b

Mat. 20. c et die tertia resurgere. Nam Matthæus ait: Ecce ascen-
ditus Hierosolyma: et filius hominis tradetur prin-
cipibus sacerdotum, et scribis, et condemnabitur eum
morte, et tradent eum gentibus ad illudendum et fla-
gellandum, et crucifigendum, et tertia die resurget.
Mar. 8. d Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Sup. 18. f Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Ioan. 14. d Et post tres dies resurgere. Et post tres dies resurgere.
Ioan. 2. d Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Mat. 12. e Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Eccl. 11. e Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Mat. 23. b Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Ioan. 20. e Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Mat. 23. a Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Mar. 16. a Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Mat. 16. b Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Sup. 7. g Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.
Mat. 9. b Similiter supra: Consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur
enim gentibus, et cetera. Et post tres dies resurgere.

A stos, sed peccatores, scilicet ad pœnitentiam. Tertia,
ad conterendam humanam superbiam, propter quod
Matthæus: Publicani et meretricis præcedunt vos in
regnum Dei. Quarta, ad dandam fiduciam, propter
quod dicitur: Vbi autem abundavit delictum, su-
perabundavit et gratia, et cetera.
B Secundo quantum ad aspectum discipulorum sub-
ditur: Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba
ista, et non crediderunt illis. Vnde auditui non crede-
bant: tum quia mirabile erat quod dicebant: tum
quia hoc diuina dispositione agebatur, vt maior et
certior veritatis assertio obtineretur. Vnde Grego-
rius: Quod discipuli tarde crediderunt, non tam il-
lorum incredulitas quam nostra, vt ita dicam, futu-
ra firmitas fuit. Nam illis dubitantibus resurrexerunt
multis argumentis monstrata est, quæ dum legentes
agnoscimus, quid aliud quædam eorum dubitatio-
ne solidamur? Et propterea dubitatio de auditu in-
citat aut ad inquirendam certitudinem per aspectum,
propter quod subdit: Petrus autem surgens cucurrit
ad monumentum, et procumbens vidit linteamina sola
posita, et abiit, secum mirans quod factum fuerat. Nar-
rat autem hic specialiter Lucas de Petro, vt ostendat
quod ipse a seruire suo non destiterat. Sed Ioan-
nes hoc expressius narrat quod non solus Petrus
iuit, verum et Ioannes, et quod simul currebant, et
Ioannes præcucurrit citius Petro, sed non prior in-
troiuit in monumentum. Narrat igitur Lucas quod
Petrus procumbens, linteamina vidit posita. Ioan-
nes vero expressius profequitur, quod non solum hæc
vidit, sed etiam introiuit in monumentum, et tamen,
sicut hic dicitur, abiit secum mirans, non adhuc cre-
dens, quia dicitur: Nondum enim sciebant scriptu-
ram, quia oporteret eum a mortuis resurgere. Et at-
tendendum quod linteamina posita intelliguntur sa-
cramenta humanitatis, quæ nobis exposita sunt ad
credendum, et intelligendum per Resurrectionis sa-
cramentum. Vnde dicitur: Ecce vicit leo de tribu
Iuda, radix David, aperire librum, et soluere septem
signacula eius: sed quia non possunt omnia cõprehen-
di ratione diuinitatis vnitæ, ideo dicitur quod abiit
mirans. Nam dicitur in Psalmo: Mirabilia facta est
scientia tua ex me. Et propterea in huius designatio-
nem dicitur quod sudarium quod fuerat super ca-
put eius, non fuit cum linteaminibus positum, sed
separatim inuolutum in vnum locum. Ibi Glossa:
Sacramenta diuinitatis incomprehensibilia a nostræ
infirmitatis cognitione remota sunt, in inuolucro
enim nec initium nec finis aspiciunt, sicut celsitudo
diuinitatis, nec cœpit esse, nec desijt esse. Et ideo
Petrus abiit mirans. Psalmus: Mirabilia opera tua,
et anima mea cognosceret nimis.
E Et ecce duo ex illis ibant, et cetera. Post descriptam
reuelationem Resurrectionis, hic describit Euangeli-
sta apparitionem resurgentis, qui quidem apparuit
duobus discipulis tanquam testibus idoneis. Progres-
sus autem et ordo huius apparitionis fuit in hoc, quod
Christus se discipulis sociavit tripliciter. Primo qui-
dem in itinere. Secundo vero in colloquutione, de
qua ibi: Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, et cetera.
F Et tertio in comestione, de qua ibi: Et appropinquau-
erunt castello quo ibant, et cetera. In primis duobus
latuit, sed in tertio apparuit: circa associationem in
itinere describendam, tria introducuntur ab Euangelista,
scilicet concors iter discipulorum, mutuum colloquiũ
itinerarium, et Christi consortiũ dignitatum. Primo
igitur quantum ad concors iter discipulorum, dicitur:
Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum quod erat
in spatio stadiorum sexaginta ab Hierosale, nomine Emaus.
In quo exprimit Lucas euntium numerum, scilicet
quod erant duo, vt daret intelligi ipsorum concor-
diam. Nam melius est duos esse simul, quam vnum.
Sequitur: Si vnus ceciderit, ab alio fulcietur, et ce-
tera. Et ideo supra dicitur quod misit eos bi-
nos

Mat. 21. c
Rom. 5. d
Greg. ho-
mil. 26. in
Euãg. 10. 2.
Ioan. 20. a
Apo. 5. a
Ps. 138. a
Ioan. 20. b
Glossa in
c. 2. Ioan.
10. 5.
Ps. 138. c
Ioan. 21. d
Hier. 14. b
Iob. 19. b
Psal. 68. a
Heb. 11. c
2. Cor. 5. b
1. Pet. 2. b
Eccl. 4. e
Sup. 10. a
nos

A nos ante faciem suam, et cetera. Exprimunt etiam spa-
tium, propter mysterij intelligentiam, nam sicut
Beda inquit: Stadium est octaua pars milliarij, et
ideo sexaginta stadia septem millia passuum et quin-
gentos continent, id est, septem milliaria et dimi-
dium, in quo datur intelligi quod erant de morte
et sepultura Domini certi, sed de octaua Resurrexerunt
tionis dubij et incerti, sicut dicitur: Da partes
septem, nec non et octo. Quia non tantum Chri-
sti mortem, et sepulturam, sed etiam Resurrexerunt
tionem constat esse integre, et perfecte credendam.
Exprimit etiam terminum itineris, dicens quod
vocabatur Emaus, et hoc propter significantiam: B
nam castrum illud primo nominabatur Emaus, si-
cut dicitur hic, et postea Nicopolis. Vnde Hiero-
nymus in epitaphio Pauli: Repetitoq. itinere, vi-
dit Nicopolim, quæ prius Emaus vocabatur, apud
quam in fractione panis cognitus Dominus, Cleo-
phæ domum in Ecclesiam dedicauit. Nam sicut le-
gitur in historia tripartita, Romani post vastationem
Hierusalem, hanc urbem Nicopolim ex euentu victo-
riæ vocauerunt. Interpretatur autem Emaus, mater
festinans. Nicopolis ciuitas victoria. Et hæc est
Ecclesia militans, quæ festinat ad patriam: et supe-
rare potestates contrarias. Inter hanc et Hierusalem,
id est Ecclesiam triumphantem, oportet intelligere
distantiam septem ætatum, et octauam inchoatam
iam in capite nostro Christo, vt ab hac perueniatur
ad illam festinando ad bonum, et triumphando con-
tra malum: Festinemus ergo ingredi ad illam requiẽ,
vt ne in idipsum quis incidat in incredulitatis exemplũ.
Secundo quantum ad mutuum colloquium itine-
rantium, subdit: Et ipsi loquebantur ad inuicem de his
omnibus quæ acciderant, id est de his quæ circa Chri-
stum gesta erant. Et hæc colloquutio erat laudabilis,
quia de bona erat materia, scilicet de Christo: Ideo
Petrus: Si quis loquitur, tamquam sermones Dei.
Et: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat:
sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gra-
tiam audientibus. Ideo autem de hoc loquebantur,
quia de hoc specialiter cogitatur, et ideo cogitabant,
quia amabant. Nam Matthæus dicit: Ex abundan-
tia cordis os loquitur. Nec tantum amabant, verum
etiam dubitabant. Et ideo etiam ad inuicem con-
ferebant. Quia sicut dicitur: Ferrum ferro exacui-
tur, et homo exacuit faciem amici sui. Et: Cum
sapientibus et prudentibus tracta. Et post: Et in sen-
su sit tibi cogitatus Dei, et omnis enarratio tua in
præceptis Altissimi. Talibus verbis adest spiritus
Domini, tamquam origo omnium bonorum ver-
borum: Non enim vos estis qui loquimini, sed spi-
ritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Sed econ-
trario verba indiscreta et cogitationes fugit: Spiri-
tus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, et aufe-
ret se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, et cetera.
Tertio quantum ad Christi consortium dignita-
tium, subiungit: Et factum est, dum fabularentur, et
secum quærerent, et ipse Iesus appropinquans ibat cum il-
lis. Dicuntur autem loquendo fabulari, propterea
quod loquebantur verba quæ certitudinem non ha-
bebant, ita vt vere possent dicere illud: Multa dice-
mus, et deficiemus in verbis: consummatio autem
sermonum ipse est in omnibus. Et quia concordēs
erant in eundo, et loquebantur de bono, ideo effe-
cti sunt digni consortio Christi. Vbi enim sunt duo
vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in me-
dio eorum. Et hoc erat quia Christum amabant.
Nam Ioannes ait: Si quis diligit me, sermonem meum
seruabit, et pater meus diliget eum, et ad eum veni-
emus, et cetera. Quia autem nondum perfecte
credebant, ideo debuerunt habere præsentiam, sed
non habere ipsius notitiam, ideo addit: Oculi autem
illorum tenebantur, ne eum agnoscerent, et hoc quidem
dignum fuit. Vnde Gregorius: Sicut intus ipsi ama-
S. Bon. To. 2.

Beda Glof-
sa in hunc
locum 10. 5.
Eccl. 11. a
Hieron. ad
Eustochiũ
Virg. epist.
27. 20. 1.
Et in c. 8.
Dan. 10. 4.
Emaus.
Nicopolis.
Heb. 4. c
1. Pet. 4. b
Ephe. 4. g
Mat. 12. e
Pron. 27. c
Eccl. 9. d
Mat. 10. c
Sup. 1. b
Eccl. 43. d
Mat. 28. e
Ioan. 14. e
Greg. hom.
23. in Euã.
10. 2.

A bant, et tamen dubitabant, sic ipse et foris præsens
adeff, et tamen quis sit, non ostendit. De se ergo lo-
quentibus præsentiam exhibet, sed de se dubitantibus
speciem cognitionis aufert. Et ideo dicitur quod
apparuit illis in alia effigie. Et notandum quod di-
cit quod oculi eorum tenebantur, ex quo apparet
evidenter quod Christus secundum veritatem non
mutauit sui corporis effigiem, nec figuram, sed se-
cundum solam apparentiam: nam in oculis discipu-
lorum alius apparebat. Vnde Glossa super decimo-
nono capite Genesis ait quod discipuli percussi erant
acritia, qua quidem fit, vt res aliquo modo vi-
deatur, et aliquo modo occultetur, sicut etiam di-
cit Augustinus. Quod de Sodomitis fuit factũ, nec
fuit mutatio in corpore glorioso, nec fuit deceptio ex
parte Domini, sed displicentia Domini oculis eorum
velauit. Tum propter hoc quod sic conueniebat, nec
erant idonei ad suscipiendam Christi præsentiam aper-
tam. Tum etiam, quia ordinatius perducendi erant ad
eius notitiam percipiendam, et etiam quia non ha-
buissent ita familiarem colloquutionem in via.
Et ait ad illos, et cetera. Post descriptam associa-
tionem Christi cum discipulis in itinere, hic descri-
bit associationem in colloquutione, circa quam descri-
bendam quatuor introducuntur, scilicet inquisitio
materiæ, de qua erat sermo. Enarratio materiæ, de
qua dolor. Explicatio materiæ, de qua animi hæ-
sitatio. Declaratio scripturæ, per quam fidei certitu-
do. Primo igitur quantum ad inquisitionem ma-
teriæ, de qua sermo erat, dicitur:
Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad
inuicem, ambulantes, et estis tristes? Iste namque mo-
dus est inordinatus ingrediendi in verba, vt audiat
quis et quærat, secundum illud: Audi tacens simul
et quærens. Et quia non est cuiuslibet ingerere fer-
mo in colloquia secreta, secundum istud documentum:
Ad consiliũ ne accesseris antequam voceris: Et
ideo ostenditur ex responsione quod huiusmodi ser-
mo est publicus, et communis. Vnde subdit: Et re-
spondens vnus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus pe-
regrinus es in Hierosalem, et non cognouisti quæ facta
sunt in illa, his diebus? Attendendum autem quod li-
cet essent duo, non introducit Lucas loquentem nisi
vnum tamquam præcellentem, nam iunior debet
cedere maiori secundum illud: Loquere maior na-
tu, decet enim te. Cum duo etiam essent, solum al-
terum nominat: quia vt dicunt aliqui expositores,
Lucas erat alter istorum discipulorum, et consuetu-
do est Scriptoris sacre scripturæ, vt de proprio no-
mine non multã faciat mentionem. Sicut etiam Ioan-
nes se non nominat, sed dicit: Petrus vidit illum dis-
cipulum quem diligebat Iesus. Ambrosius autem,
dicit quod non fuerit Lucas. Hic ergo Cleophas
ostendit materiam suæ locutionis omnibus notam,
non tantum cuiuslibet, sed etiam extraneis. Et ideo
miratur quod ipse tamquam peregrinus ignoret
istam. Ideo eum peregrinum nominat, vel quia in
effigie peregrina apparebat, vel quia tamquam pe-
regrinus notissima ignorabat. Recte autem eis pere-
grinus apparebat, quia peregrinus erat in mundo:
In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et
mundus eum non cognouit. Et ideo Hieremias:
Quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi via-
tor declinans ad manendum? Et peregrinus erat in
oculis discipulorum non credentium: Quasi pere-
grinus fui in oculis eorum. Et ideo Psalmus: Extra-
neus factus sum fratribus meis, et peregrinus filijs
marris meæ. Peregrinus etiam in membris: Pere-
grini et hospites sunt super terram. Et: Dum su-
mus in hoc corpore, peregrinamur a Domino. Et
ideo Petrus: Obsecro vos tamquam aduenas et pe-
regrinos, et cetera. Et propterea se peregrinum non
negat, sed ostendit, et quærit ab illis. Vnde addit:
Quibus ille dixit: Quæ? Quærit autem Christus non
quia

Mar. 16. c
Glossa in hunc
locum 10. 1.
Gen. 19. e
Eccl. 32. b
Cato.
Eccl. 32. a
Ioan. 21. d
Ioan. 1. a
Hier. 14. b
Iob. 19. b
Psal. 68. a
Heb. 11. c
2. Cor. 5. b
1. Pet. 2. b
C c 3 quia

quia dubitet, sed ut formam nobis tribuat in inuestigatione veritatis, et occasione accipiebat instruen- di. Vnde Psalmus: Palpebrae eius interrogant filios hominum. Et: Interrogabat discipulos suos. Quem dicunt homines, et cetera.

Secundo quantum ad enarrationem materiae, de qua dolor, subdit: *Et dixerunt de Iesu Nazareno qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone coram Deo, et omni populo, ac per hoc laudabilis erat in vita, et laudabilis in doctrina: Omne quod voluerit, faciet; et sermo illius potestate plenus est. Et haec magna laus, secundum illud: Qui autem fecerit et docuerit: hic magnus vocabitur in regno caelorum. Laudabitur etiam coram Deo, et mundo, secundum illud: Iesus proficiebat sapientia et aetate et gratia apud Deum, et homines. Et haec magna laus, secundum illud: Sic luceat lux vestra coram hominibus, et cetera. Ut hoc autem fiat, dicit Gregorius: Sic opus sit in publico, ut tamen intentio maneat in occulto, ut de bono opere, proximis exhibeamus exemplum, et tamen per intentionem, qua soli Deo placere quaerimus, semper optemus secretum. Quia ergo Christus eius fuerat perfectus per omnem modum, ideo magna materia doloris fuit de damnatione ipsius per principes Iudaeorum, et ideo subdit: *Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum.* Nam hoc verum fuit, licet factum exterius visum fuerit per manum Pilati. Vnde Ioannes: Gens tua et pontifices tui tradiderunt te mihi, et cetera. Et ideo dolendum erat de communi damno. Et ideo subdit: *Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel, quasi dicat quod per hoc est expectatio redemptionis euacuata. Hoc est verbum hominum cadentium a spe sua, et deiectionis in maximam tristitiam. Et hoc est tristitia mala: quia sicut dicitur: Saeculi autem tristitia mortem operatur. In hanc ceciderant perdendo fiducia. Ideo contra hoc dicitur: Non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent. Et: Beatus qui non est stimulat in tristitia delicti. Et post: Et non excidit a spe sua.**

Tertio quantum ad explicationem cause, ob quam animi erat haesitatio, adiungit: *Et nunc super hac omnia, tertia dies est hodie quod hoc factum sunt,* in qua non est sublati dolor et afflictio, sed auditus, terror, et dubitatio. Vnde subdit: *Sed et mulieres quaedam ex vestris terruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum, quia ut dicit Hieronymus: De audita fama eius potius sunt perterriti, quam gauisi. Ratio autem huius terroris fuit memoria rei mirabilis, et etiam eis incredibilis. Vnde subdit: Et non inuenit corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse qui dicunt eum vivere, ideo ergo terri erant, quia horribile erat, corpus Domini amisisse, et incredibile quod surrexisset. Vnde Beda: Ter- ruisse dicuntur merito eos, quorum mentibus plus de non inuenio corpore Dominico constabat, quam de nuntiata per Angelos eius resurrectione gaudium, quo recrearentur, indere poterunt. Et quia quis posset dicere quod verba mulierum non debuerunt mouere, ideo ostendit quod friuola non fuerunt per testimonium, et aspectum virorum. Vnde addit: *Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: et ita inuenerunt, sicut mulieres dice- runt, ipsum vero non inuenerunt. Isti fuerunt Petrus, et Ioannes, sicut dicitur: Lucas igitur qui prius singulariter exprimit de Petro, nunc pluraliter praesentat, ut firmum ostendat eorum testimonium ad credendum corpus esse sublatum. Et ideo ex hoc mirabantur, et terrebantur, sed non latificabantur quia resurrectionem non credebant, sed de ea haesitabant, et haesitantes conferebant, quia nondum sapiebant caelestia, sed terrena secundum illud: Erit quasi Pythonis de terra vox tua, et humo eloquium tuum, missitabat. Contra quod dicitur: Si confurrexeritis**

A cum Christo: quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quae sursum sunt sapite, non quae super terram. Sed brutalis qui non con- surgit per spiritum, haec non credit, nec sapit. Et ideo supra dicitur, quod visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista. Quia animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Quarto quantum ad declarationem scripturae per quam est fidei certitudo, subiungit: *Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus, quae locuti sunt propheta, stultos eos vocat qui desperant propter passionem. Vnde de spiritu ad carnem descen- derant, et haec est magna stultitia, secundum illud: Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne consummemini? Et tardos corde vocat: quia crede- re non volebant Christi gloriam, et resurrectionem. Vnde Marcus: Exprobrauit incredulitatem eorum, et duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Et propterea ad astraen- dam fidem passionis et resurrectionis, subdit: *Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Oportuit, inquam, id est oportunitas et con- uenientissimum fuit. Primo propter remedium pec- catorum: Si enim, cum inimici essemus, reconcilia- ti sumus Deo per mortem filii eius, multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Et: Triditum est propter delicta nostra, et resurrexit propter iusti- ficationem nostram. Secundo propter exemplum virtutum. Vnde Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Et: Hoc sentite in vobis quod et in Christo Iesu. Et post: Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, et cetera. Et: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Si enim oportuit pati Christum ad introeundum in gloriam suam, quanto magis oportet et nos pati, ut intremus in alienam? Et ideo confobis suis petentibus sedere a dextris, re- spondit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? et cetera. Hieronymus: Sciebat qui pas- sionem eius poterant imitari: sed hoc dixit, ut eo in- terrogante, et illis respondentibus, omnes audiamus, quia nullus potest cum Domino regnare, nisi passionem eius fuerit imitatus. Opportunitas etiam erat propter complementum omnium scripturarum. Vnde supra: Consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis: sicut enim arca in cubito consummata est, sic omnia verba scri- pturae in hoc verbo abbreviata, nato scilicet passo, sepulto, et resuscitato. Propter quod Iaias: Con- summationem, et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terrae. Et ideo ad explicationem istius, subiungit: *Et incipiens a Moyse, et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis: quae de ipso erant, omnes enim scri- pturae, et prophetiae principaliter ad Christum habent respectum. In cuius designationem dicitur: Quod duo Cherubim respiciebant se mutuo versis vultibus in propitiatorium, id est duo testamenta. Huius figuram gessit Adam, de cuius latere facta est Eva. Huius etiam sanctus Abel a fratre interfectus: Huius figuram gessit et Noe nudatus in tabernaculo suo: Huius, Isaac oblati a patre: Huius, lapis et scala Iacob: Huius, Ioseph venditus a fratribus: Huius, Moyses in Virga, educens populum de Aegyp- to: Huius, Iosue introducens populum in terram promissionis: Huius, Gedeonis vellus, et ipse Gedeon: Huius et Samson: Huius, et Samuel postulatus a Do- mino: Huius, et sanctus David eiectus ab Absolon: Huius, Ezechias cuius tempore retrocessit sol: Huius, Iosias, cuius mors lamentabilis fuit Iudaeis: Huius, vniuersitas sanctorum precedentium et specialiter Iob, Tobias, Elias, Heliseus, et Hieremias. Huius, om- nia***

1. Cor. 2. b
Gal. 3. a
Mar. 16. b
Rom. 5. b
Rom. 4. d
1. Pet. 2. a
Phil. 2. a
Act. 14. d
Mat. 20. c
Hieron. lib. 3. in ep. ca. 20.
Mar. 10. 6.
Sup. 18. f
Isa. 20. a
Exo. 25. b
Gen. 2. a
Gen. 4. b
Gen. 9. d
Gen. 21. b
Gen. 28. c
Gen. 37. f
Exo. 14. d
Iosue. 4. a
Iudic. 16. a
Ibid. 6.
1. Reg. 1. b
2. Reg. 15. c
4. Reg. 20. b
2. Par. 33. d
nra

nia sacrificia, et specialiter agnus Paschalis. Huius etiam figura erat tabernaculum cum in eo contentis, et maxime altare, arca, candelabra, et mensa. Huius figura fuit templum. Huius figura regnum, et sacer- dotium. Vnde Augustinus contra Faustum: Quis autem potest, non dico vna breui responsione, sed quolibet ingenti volumine omnia commemorare pre- conia prophetarum Hebraeorum de Domino Salua- tore nostro Iesu Christo? Quadoquidem omnia quae illis continentur libris, vel de ipso dicta sunt, vel pro- pter ipsam. Sed propter excitationem quaerentis, et delectationem inuenientis, multo plura ibi per alle- gorias et aenigmata partim verbis solis insinuantur, partim etiam facta narrantur. Quod ergo dicitur hic quod interpetrabatur in omnibus scripturis, non ad omnia quae de Christo dicuntur, referendum est, sed ad ea in quibus euidentius, et manifestius Christi pas- sio et resurrectio prophetantur.

Et appropinquauerunt castello, et cetera. Post descri- ptam associationem in itinere, et collocationem, hic describit tertio associationem in commestione, ubi in fractione panis Christus apparuit. Circa quam describendam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet Christi susceptio affectuosa, ipsius recognitio clara, et occultatio dispensatiua. Primo igitur, quan- tum ad susceptioem Christi affectuosam, dicitur: *Et appropinquauerunt castello quo ibant, et ipse se sin- xit longius ire. Hoc autem faciebat Dominus, non sim- ulando, sed potius occasione dando, ut affectuo- sus inuitarent et magis mererentur. Simile habetur in Marco: Circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, et cetera: et volebat praetere eos, super quo Au- gustinus quo modo intellexerit Apostoli Dominum velle praetere eos, nisi quia in diuersum ibat: sic eti- am nunc intelligendum, quod se fingebat, id est praepa- rabat ad longius procedendum, quod etiam fecisset, nisi eum affectuose hospitio suscepissent. Ideo ergo non faciebat ad excitandum deuotionem, non pro- pter simulationem, propter quod subdit: *Et coege- runt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduespera- scit, et inclinata est iam dies: Et intrauit cum illis. Gre- gorius: Hoc exemplo colligitur, quod peregrini ad hospitium non solum sunt vocandi, verum et trahen- di. Et ideo Apostolus: Hospitalitatem nolite obliui- sci. Per hanc enim placuerunt quidam Angelis ho- spitio receptis, super quo dicit Chrysostomus: Pro- pterea magna merces est Abraham: quia nesciens an- gelos esse, hospitium recepit: quia si sciuisset, non fuisset mirabile: sic et magna merces fuit istis, quia si Christum cognouissent, et hospitio recepissent, non esset magnum, sed ipsum velut peregrinum et tam- quam aduenam sic violenter ad se traxerunt, sicut Iob: Foris non mansit peregrinus. Et: Frange esurien- ti panem tuum, et egenos, vagosq. induc, et cetera.**

Secundo quantum ad Christi recognitionem, sub- dit: *Et factum est: dum recumberet cum eis, accepit pa- nem, et benedixit ac fregit, et porrigebat illis. Nam hic erat mos Christi ut semper benedictionem praedi- ceret ante manducationem: Creauit Deus cibos ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Et post: Nihil rei iudicium quod cum gratiarum actio- ne percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem: Et propterea consueta est maxime cle- ricis, et religiosis ante cibum praemittere benedi- ctionem. Et hinc est quod Gregorius narrat in dialogo de muliere quae comedit lactucam cum auaritate, quod diabolus eam obsedit. Quia igitur hic peregrin- us conformabat se Christo in benedictione, et etiam in modo frangendi panem, manuducti fuerunt ad ipsius cognitionem. Et ideo subdit: *Et aperti sunt ocu- li eorum, et cognouerunt eum. Aperuit autem Do- minus oculos eorum potius in fractione panis, quam in expositione scripturarum, ad ostendendum quod non auditores legis, sed factores, iusti sunt apud Deum,**

A secundum illud: Non auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. Vnde Gre- gorius: Veritas melius operando quam audiendo in- telligitur. Vnde Psalmus: A mandatis tuis intellexi. Et iterum: Super omnes docentes me intellexi: quia mandata tua quaesui. Vel hoc fecit, propter mysterium. Vnde Beda: Hoc fecit, ut omnes intelligant se Christum non cognoscere, nisi fiant participes cor- poris eius, id est Ecclesiae, cuius unitatem commen- dat Apostolus in sacramento panis dicens: Vnus pan- nis, vnus corpus multi sumus. Et in huius figuram dicitur quod Ionatas comedit, et illuminati sunt oculi eius. Quia ad veram Christi contemplationem et speculationem non peruenit quis, nisi ad mensam eius sedeat, secundum illud: Vincenti dabo manna absconditum, et dabo illi calculum candidum: et in calculo nomen scriptum quod nemo scit, nisi qui ac- cipit. Et propterea dicitur de sapientia: Quod mi- scuit vinum, et proposuit mensam. Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, et ad moenia ciuitatis.

Tertio quantum ad occultationem dispensatiuam subiungitur: *Et ipse euasit ex oculis eorum. Beda: Subtrahitur carnalibus oculis species infirmitatis, ut mentibus incipiat apparere gloria Resurrectionis. Nam in subtractione praesentiae corporalis excitat ad desiderium praesentiae spiritualis, quae est ex infla- matione desiderij ex recordatione Christi. Et ideo subditur: *Et dixerunt adinuicem: Nonne cor nostrum ar- dens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis scripturas? Verbum namque Christi inflammauerat corda eorum, quia verbum Dei igneam habet natu- ram propter inflammationem amoris. Vnde Hieremias: Numquid non verba mea quasi ignis, et quasi malleus conterens petram? Et: Ignitum eloquium tuum vehementer, et seruus tuus dilexit illud: hoc autem facit verbum immittendo Spiritum sanctum.**

Vnde Beda: Exaudito sermone cor prius torpore in- credulitatis et timoris frigidum, igne Sancti spiritus est accensus, ut iam superno desiderio ardeat: quot enim praecceptis instruitur homo, quasi tot facibus inflammat. Et nota quod verbum Domini inflama- mat ad ardorem zeli. Propter quod dicitur: Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Et: Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis exaestuans, claususq. in ossibus meis. Et de hoc ardo- re dicitur: In igne zeli mei deurabitur omnis terra. Inflamat etiam ad amorem desiderij. Ignem veni mittere in terram: et quid volo nisi ut accendatur? et cetera. Vnde et supremus ordo angelorum ad quem pri- mo descendit illuminatio diuinorum eloquiorum, Sera- phim appellatur, id est ardens. Ideo Psalmus: Sagittae potentis acutae: cum carbonibus desolatorijs. Hunc ardorem concomitatur liquefactio suauissimarum af- fectionum: Nonne ardorem refrigerabit ros? Et: Ani- ma mea liquefacta est, ut dilectus locus eius. Et Psalmus: Emitte verbum suum et liquefaciet ea, et cetera.

Et surgentes eadem hora, et cetera. Post descriptam reuelationem Resurrectionis, et apparitionem re- surgentis. In hac parte describit certitudinem appa- ritionis. Diuiditur autem haec pars in tres. In qua- rum prima praemittitur apparitionum pluralitas ad testimonium. In secunda vero apparitionum proba- bilitas in argumentum, ibi: *Quid turbati estis, et ce- tera. In tertia apparitionis infallibilitas in fidei fir- mamentum, ibi: Et dixit ad eos: Haec sunt verba, et cetera. Circa apparitionum pluralitatem insinuan- dam duo introducuntur, scilicet enarratio appari- tionis Christi specialis, et communis, in qua apparuit discipulis omnibus. Primo igitur quantum ad appa- ritionem specialem, dicitur: *Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem, ad nunciandum quod viderant secundum illud: Hec dies boni nuncij est: Si tacerimus et noluerimus nunciare usque mane, sceleris arguemur. Ex quo appa- ret**

Rom. 2. a
Ps. 118. n
Beda Glos- sa in hunc locum 10. 5.
1. Reg. 10. d
1. Reg. 14. d
Apo. 2. g
Prou. 9. a
Beda Glos- sa in hunc locum 10. 5.
Hier. 23. f
Ps. 118. 5
Beda Glos- sa in hunc lo- cum 10. 5.
Prou. 30. a
Hier. 20. c
Soph. vlt. b
Sup. 13. f
Ps. 119. b
Ecc. 18. b
Cant. 5. b
Ps. 147. b
4. Reg. 7. b

paret feruor discipulorum, quia cum esset iam nox (sicut ex praecedentibus apparuit,) nec viae prolixitas, nec noctis obscuritas retardauit, tantus erat amor ad collegium Apostolicum quod Hierosolymis erat. Et ideo ait: *Et inuenerunt congregatos undecim, et eos qui cum illis erant, dicentes: Quid surrexit Dominus uere, et apparuit Simoni.* Ac per hoc inuenerunt gaudentes, ut vere possit dici: Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in vnum. Omnes enim participes erant gaudij ex apparitione qua facta est Petro antequam alijs. Vnde Glossa: Primo omnium virorum apparuit Petro. Quod etsi non dicit Euangelista, quando vel ubi factum est, tamen quia factum est, non tacet. Et quia iustorum gaudia debent esse communia, ideo subdit: *Et ipsi narrabant quae gesta erant in uia: et quo modo cognouerunt eum in fractione panis.* Ex hoc ergo apparet quod Christus pluries apparuit eadem die, scilicet quinquies: quia primo Mariae Magdalenae: secundo mulieribus: tertio, Petro sicut dicitur hic: quarto discipulis eubibus in Emaus: quinto discipulis congregatis absque Thoma. Et ideo in huius commemorationem sacerdos quinquies in Missa se vertit ad populum. Sed tertia versio est cum silentio, quae signat apparitionem factam Petro quae non narratur quoad et quo modo fuit. Apparuit etiam ante Ascensionem quinquies alijs vicibus: sexto ergo post octo dies praesente Thoma: septimo ad mare Tiberiadis: octauo in monte Galilaeae apparuit undecim discipulis. Apparuit nono in caenaculo in Hierosolymis: decimo apparuit Christus in monte Oliueti quando ascendit: Et conuescens praecipit eis, ab Hierosolymis ne discederent. Et sic per intercapedinem, decem vicibus apparuit in quadraginta diebus, post quos, decem diebus transactis, misit Spiritum sanctum. De his scilicet decem apparitionibus Ioannes exprimit quattuor, Lucas tres, Matthaeus duas, et Marcus vna. Vt sic ex suo modo narrandi appareat mysterium et sufficientia apparitionum.

Secundo quantum ad apparitionem communem, subdit: *Dum autem haec loqueretur, stetit Iesus in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis.* In medio stetit, quia ipse est mediator. Mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus. Et ideo Ioannes: Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. Et ideo in huius figuram dicitur: Vidi in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, et cetera. Sed ideo dixit: Pax vobis, quia ipse est pacis factor. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et: Pacificans per sanguinem eius suae quae in terris, suae quae in caelis sunt. Ipse est etiam pacis dator. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ipse est et pacis annunciator: Veniens euangelizauit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem his qui prope. Et ideo Euangelium Christi est Euangelium pacis: Quam pulchri super montes pedes annunciantis et praedicantis pacem, et cetera. Et quia ex insolita apparitione consueuerunt homines obtulescere, ideo subdit: *Ego sum, nolite timere.* Vere dicit: Ego sum, quia ipse est dicere: Ego sum, qui sum, sicut dicitur: *Ipsi sunt effugare timorem, et ideo dicit: Nolite timere.* Ideo autem confortabat eos, quia insolito more inter eos apparebat, et talis modus apparendi terret, et turbat, propter quod subdit: *Conturbati vero et contreriti, existimabant se spiritum videre.* Ideo autem terri sunt, quia cum mortuum in cruce viderant, et quia timebant ne Satanas transfiguraret se in angelum lucis, et quia venerat, ianuis clausis. Vnde Ioannes: Cum ergo sero esset die illo, vna sabbatorum, et fores essent clausae, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudaeorum, venit Iesus, et stetit in medio, et dicit eis: Pax vobis. Sed in hoc videtur contrarietas inter Lucam et Ioannem, quia Ioannes ait: Gaudij sunt discipuli viso Domino. Sed non est contrarietas quia primo sunt terri, sed post, ostensis manibus et latere, sunt gaudij.

Contrarietas etiam videtur quia Ioannes dicit quod Thomas non erat cum eis quando venit Iesus: Lucas autem dicit quod inuenerunt undecim congregatos. Sed ad hoc respondet Augustinus quod Thomas erat cum discipulis quando illi duo redierunt, sed postmodum exiit antequam eis loqueretur Dominus appareret. Et dixit eis: *Quid turbati estis, et cetera.* Post descriptam apparitionum pluralitatem, hic secundo describit apparitionis probabilitatem. Dupliciter autem probari habet et discerni certa discretione corpus, scilicet per vsum tactus et gustus, et secundum hoc probat Christus dupliciter se habere verum corpus, secundum hunc duplicem sensum. Primo quantum ad testimonium tactus, dicit: *Et dixit eis: Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? Signanter dicit, ascendunt, quia bonae descendunt a superiori: Omne datum optimum, desursum est, descendens, et cetera.* Mala vero ab inferiori ascendunt: Ascendit fumus putei, et obscuratus est sol et aer de fumo putei. Et quia cogitationes istae veniebant ab interiori, ideo exterius proponit per quod purgantur, cum subdit: *Videte manus meas et pedes, quia ego ipse sum, quasi dicat, si putatis per visum illud, saltem per sensum tactus efficiamini certi.* Et ideo subdit: *Palpate et videte, quia spiritum carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Hoc fecit in argumentum Resurrectionis suae. Vnde dicitur quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perpeimus, et manus nostrae contrectauerunt de verbo vitae, et vita manifestata est, et vidimus et testamur, et annunciamus vobis vitam aeternam. Hoc etiam fecit in argumentum Resurrectionis, et exemplum nostrae glorificationis. Vnde Glossa dicit: Dum palpanda discipulis ossa carnemque praemonstrat, aperte statim verae Resurrectionis, quae in se facta, et in nobis est futura, significat. In qua corpus nostrum et subtile erit per effectum spiritualis potentiae, et palpabile per veritatem naturae. Sed haec duo videntur esse simul contraria, et fidem non astruere, sed potius impedire. Vnde Glossa dicit: Post Resurrectionem Dominus in corpore suo duo contraria ostendit, et corpus palpabile eiusdem naturae ut informet ad fidem, et incorruptibile alterius gloriae, ut inuitet ad praemium. Sed Gregorius haec dissoluit, dicens: Duo mira et iuxta humanam rationem sibi contraria Dominus ostendit: sed secundum veritatem non sunt contraria, quia corpus gloriosum per potestatem potest immutare sensum, et resistere seu mouere aliud per veritatem: potest etiam penetrare corporis sensum, vnde nulla est ibi contrarietas, licet videatur. Similiter ad maiorem certitudinem non tantum corpus exhibuit palpabile, verum etiam ostendit corporis cicatrices. Vnde subdit: *Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.* Cum cicatricibus. Has autem Dominus seruauit, ut dicit Beda, quattuor de causis. Prima est ut fidem Resurrectionis astrueret. Secunda ut patrem pro nobis supplicans, quale genus mortis pertulerit, semper ostendat. Tertia ut sua morte redemptis, quam misericorditer sint adiuti, praepositis eiusdem mortis indicijs insinuet. Quarta ut in iudicio quam recte damnentur impij denunciet: Videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Posset et quinta ratio assignari, scilicet ad affectum nostrum inflammandum, ut dicit Ambrosius. Et sexta in victoriae signum, vnde Beda: Non ex impotentia seruauit cicatrices, sed ut in perpetua victoriae suae circumferat triumphum. Septima in dilectionis indicium praecipuum. Vnde Isaias: Ecce in manibus meis descripsi te. Et: Pone me ut signaculum super cor tuum. Secundo quantum ad testimonium gustus subdit: *Adhuc autem illis non credentibus et mirantibus praegaudio dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur?* Vt si non moueat visus, non moueat auditus, non moueat tactus, saltem

Aug. de Consen. Euang. lib. 3. c. 25. in medio 10. 4.

Iac. 1. c. Apo. 9. a

1. Ioan. 1. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

Glos. in hunc locum 10. 5.

Beda Glos. in hunc locum 10. 5.

Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Isa. 49. c. Cant. 8. b

Sup. 8. g Ioan. 12. a

Aug. li. 23. de Civ. Dei ca. 22. 10. 5.

Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Tob. 6. b

Mat. 17. d

Beda Glos. in hunc locum 10. 5. Psal. 33. b Dent. 32. b

Sap. 16. c Psal. 20. c

Baruc. 3. d

Ioan. 14. d

Dent. 19. d

Mat. 5. c

saltem moueat gustus. Et hoc est expressum signum suscitationis. Vnde Dominus postquam suscitauerat puellam iussit ei dari ad manducandum. Et Ioannes dicit de Lazaro quod vnus erat ex discumbentibus. Et sic Christus sensum vsu probauit se vere resurrexisse, ut discipuli certificarentur, et nos in eis. Et ideo subdit: *At illi obtulerunt ei partem piscis assi, et fauam mellis.* hoc autem Christus non abscondite, sed publice in resurrectionis suae argumentum manducauit. Vnde subdit: *Et cum manducaisset coram eis, sumens reliquias de dit eis.* Manducauit autem Dominus non ex indigentia, sed ex potestate. Vnde sicut radius solis aliter absorberet aqua, aliter terra: quia ille, potestate ista, indigentia: ita Christus ante resurrectionem cibum sumpsit ex necessitate, post resurrectionem autem consumpsit propria virtute. Et ideo Augustinus ait: *Non potestas, sed egestas edendi ac bibendi, gloriosius corporibus aufertur.* Fuit igitur argumentum verum resurrectionis veritas comestio. Et attendendum quod per piscem assum, intelligitur affectio humanitatis assumpta. Vnde Beda: Piscis assus, est ipse Mediator passus, in aqua humani generis captus, affatus tempore passionis. In huius figuram dicit Tobias de pisce capto: Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius extricatur omne genus daemionorum. Hic est piscis in cuius ore inuenitur praemium nostrae redemptionis, secundum quod insinuat in Matthaeo: *Per fauam autem mellis intelligitur Christus ut Deus, et ut glorificatus.* Vnde Beda: Christus fauus mellis in resurrectione nobis est. Fauus mellis in cera, est deitas in humanitate: Gustate, et videte quoniam suauis est Dominus. Et ideo in Cantico Moyse dicitur: *Vt suggeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.* Hic igitur est cibus, in quo Christus delectatur, quia omnis delectatio est in seipso. Huius cibi reliquias manducant viri spirituales. De quibus Sapiens: *Paratum patrem de caelo praestitisti illis sine labore.* Psalmus: *In reliquijs tuis praeparabis vultum eorum.* Et dixit ad eos: *Haec sunt verba quae locutus sum ad vos, et cet.* Post descriptam apparitionum pluralitatem in testimonium, et probabilitatem in argumentum, describit hic in fallibilitatem in fidei firmamentum. Est autem firmitas apparitionis per duo, scilicet per testimonium scripturae, et per lumen intelligentiae, ex quibus redditur certus animus noster de his, quae spectant ad nostram reparationem. Et secundum hoc describit Euangelista apparitionem dupliciter confirmatam, scilicet per authenticum testimonium scripturae, et per infusum lumen intelligentiae. Primo igitur quantum ad authenticum testimonium scripturae, dicit: *Et dixit ad eos: Haec sunt verba quae locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum, per conuersationem scilicet familiarem in carne, secundum illud: Post haec in terris visus est, et cum hominibus conuersatus est.* Hoc autem dixit ad fidei assertionem: Et nunc dixi vobis priusquam fiat: ut cum factum fuerit, credatis. Haec igitur verba ipse praedixit tamquam verus propheta, nec solus praedixit, verum etiam praedixit quod hoc praediceret tota scriptura, et ideo subdit: *Quoniam necesse est impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me, in his autem tribus comprehendit Christus totum vetus testamentum, quod est quasi tripartitum ad firmitatem testimonij, quia in ore duorum aut trium testium, stabit omne verbum.* Secundum quod dicitur: *Et in repraesentatione beatissimae Trinitatis.* Nam lex propter auctoritatem iubendi appropriatur Patri, prophetia propter perspicacitatem intelligendi Filio, Psalmi propter suauitatem orandi Spiritui sancto. Omnia autem testimonium perhibent Christo tamquam excellentissimo Imperatori, Datori, et Pontifici. Et ideo in ipso omnia impleta sunt, secundum illud: *Iota vnum aut apex vnus non praeribit a lege Domini, donec haec omnia fiant.* Quia ergo in lege omnia haec, quae circa Christum accide-

runt de passione et resurrectione, praedicantur, constat quod illud est irrefragabiliter verum et certum, tamquam per testimonium firmum et authenticum comprobatur. Vnde Glossa: *Omnes ambages auferit visus, et tactus manducantis, et ne in aliquo sensus humanos illuisse videretur, mittit manus ad scripturas, ut etsi magicis artibus videatur potuisse quod voluit, sicut dicunt pagani, saltem eum videant prophetae non potuisse antequam natus fuerit Christus. Igitur implendo quod scripturae dicunt, probauit ipsas fuisse veras, et ostendendo quae circa ipsum facta erant in scripturis esse praedicta, astruit irrefragabiliter esse vera atque credenda.* Secundo quantum ad infusum lumen intelligentiae, subdit: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, ipse, inquam, aperuit: quia solus habet clauem, secundum illud: Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius: et aperiet, et non erit qui claudat: et claudet, et non erit qui aperiat.* Et ideo propheta petit in Psalmo: *Reuela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.* Quia dicitur: *Ipse reuelat profunda et abscondita: et nouit in tenebris constituta: et lux cum eo est.* Haec autem profunda mysteria in scriptura nulus intelligit, nisi per Christum crucifixum, et suscitatum, et gentibus per Spiritum sanctum diuulgatum, quia de ipso sunt scripturae, et propter ipsum, et ideo ab eo explicantur. Vnde in Apocalypsi dicitur quod leo resuscitatus, et agnus occisus aperuit librum: *Et vici leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, et soluere septem signacula eius.* Et vidi, et ecce in medio throni et quattuor animalium, et in medio seniorum agnum stantem tamquam occisum. Sequitur: *Et cum aperuisset librum, quattuor animalia et viginti quattuor seniores ceciderunt coram agno.* Et cantabant canticum nouum, dicentes: *Dignus es Domine accipere librum et aperire signacula eius.* Et sic patet quod ipse exponit doctrinam librorum veteris et noui testamenti, id est seniorum et animalium oculatorum. Haec autem mysteria scripturarum principaliter referuntur ad Christum, quantum ad caput, et quantum ad corpus. Quantum ad caput subdit: *Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, hoc frequentissime dictum est in scripturis, et maxime in lege per figuras. In prophetis per verba, et in psalmis quamplurimum qui sunt de resurrectione et passione.* Quantum ad corpus autem subdit: *Et praedicari in nomine eius penitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.* hoc, inquam, scriptum in lege, in promissione Abrahae: *Benedicetur in femine tuo omnes gentes terrae.* Et: *Ipse erit expectatio gentium.* Hoc scriptum est in Psalmo: *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam.* Et iterum: *Laudate Dominum omnes gentes.* Hoc in prophetis. Vnde Isaias: *Parum est ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, et facies Israel conuertendas.* Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea, et cetera. Et haec praedicatio praedicta est incipere ab Hierosolymis: De Sion exibit lex, et verbum Domini de Hierosolymis. Et propter Sion non tacebo, et propter Hierosolymam non quiesca, donec egrediat ut splendor iustus eius. Et Psalmus: *Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion.* Vos autem testes estis horum, et cet. Post descriptam Christi reuelationem resurrectionis, et apparitionem resurgentis, et certitudinem apparitionis, hic quarto agitur de diuulgatione iam cognitae veritatis. Et quia haec diuulgatio facta est per Spiritum sanctum datum Apostolis post Ascensionem Christi, ideo ad hanc plenius describendam quattuor ab Euangelista introducuntur, scilicet commissio officij praedicandi: promissio spiritualium charismatum: absconditio Christi: et deuotio discipulorum. Primo igitur quantum ad officium praedicandi, dicit: *Vos autem testes estis horum.* Vos, inquam, qui vidistis et audistis, ita quod potestis dicere illud: *Quod sci-*

Glos. in hunc locum 10. 5.

Isa. 22. f

Pf. 118. c Dan. 2. d

Apoc. 5. b

Gen. 22. d Gen. 49. b Psal. 2. b

Pf. 116. a Isa. 49. b

Isa. 2. a Isa. 62. a Pf. 109. a

Ioan. 3. b mus

Ioan. 13. f mus loquimur, et quod vidimus testamur. Et: Qui vidit, testimonium perhibuit. Nihil aliud est asserere
Act. 23. e veritatem fidei, quam testificari. Vnde dicitur: Sicut testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet et
Isa. 43. b Romæ testificari. Et ideo Isaias: Vere, vos testes mei, dicit Dominus. Hi sunt Apostoli, ad quos dicitur: Eritis mihi testes in Hierusalem, et in omni Iudæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ. Et ideo dicit Petrus: Nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Iudæorum et Hierusalem, quæ occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo, nobis qui manducauimus et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. Et præcepit nobis prædicare populo et testificari, quia ipse est qui constitutus est a Deo iudex viuorum et mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, et cetera. Fuerunt autem Apostoli testes omni exceptione maiores, et propter suam virilitatem et sanctitatem, et propter veracitatem et stabilitatem, quia passi sunt pro hac veritate usque ad mortem, ut vere testes, id est martyres possint dici. Et ideo dicitur: Nos tantam habentes impositam nubem testimonii per patientiam curramus ad propositum nobis certamen aspicientes in Auctorem fidei, et consummatorem Iesum, et cetera.

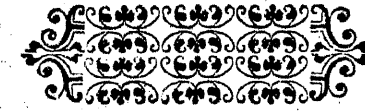
Heb. 12. a Secundo quantum ad promissionem spiritualium charismatum, addit: Et ego mittam promissum patris mei in vos. Signanter dicit, mittam, quia et tunc dedit Spiritum sanctum in flatu, sicut dicitur: Sicut misit me pater, et ego mitto vos. Hæc cum dixisset, insufflauit, et dicit eis: Quorum remiseritis peccata, et cetera. Hoc est donum promissum in scripturis. Ezechiel: Dabo vobis cor nouum, et spiritum nouum ponam in medio vestri, et cetera. Hunc spiritum etiam Christus frequenter promissit in Euangelio: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Et: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis a patre, spiritum veritatis, et cetera. Hunc ergo tunc dedit occulte, sed post daturus erat abundanter et aperte, scilicet post decem dies, in quibus se debebant ad illam plenitudinem præparare. Ideo subdit: Vos autem sedete in ciuitate, quoad usque induamini virtute ex alto. Gregorius: Nisi sancti Spiritus unctio interius doceat, frustra prædicator exterius laborat. Vnde Matthæus: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Licet autem Dominus statim Spiritum sanctum posset dare, voluit tamen differre, tum propter desiderium discipulorum inflammandum ad petendum, secundum illud: Petite, et dabitur vobis. Sequitur: Si ergo vos cum sitis mali, notis bona data, dare filijs vestris, quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum bonum petentibus se? Tum propter mysterium seruandum, quod quinquagesima die post passionem, qui est numerus remissionis, et conficitur ex septem septenarijs dierum, superaddita vna vnitate, ad designandum septiforme Spiritus sancti donum. Et postremo propter exemplum. Vnde Glossa: Cum repente, si vellet, posset eos roborare, distulit ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti ante tempus prædicare præsumerent. Ideo dicitur: Tempus tacendi, et tempus loquendi. Et: Antequam loquaris, discere. Vnde Hieronymus: Discimus, ut post multum silentium de disciplinis efficiamur magistri. Disciplinæ enim Pythagoricæ est per quinquennium tacere, et post, eruditos loqui.

Ioan. 20. f Tertio quantum ad ascensionem Christi, subdit: Eduxit autem eos foras in Bethaniam, hæc autem Bethania est in monte Oliueti. Vnde supra: Cum appropinquasset ad Bethphage et venisset Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliueti. Interpretatur autem Bethania domus obedientiæ, quia per obedientiam collocatur quis in monte a Christo, et benedicitur a Christo, et ascendit in cælum, et ideo subdit: Et eleuatis manibus suis, benedixit eis, in quo insinuat quod ille benedicendus est a Christo qui obedit ei, et facit opera quæ facit propter Deum. Nam terra sæpe venientem super se bibens imbrem, et germinas herbam opportunam, accipit benedictionem a Deo. Cui talibus autem Christus ascendit, et ideo subdit: Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferobatur in cælum. Tunc impletum est illud: Ascendit Deus in iubilo, et Dominus in voce tubæ. Et iterum: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Huius ascensio fuit præfigurata in ascensione nubeculæ paruæ, de qua dicitur: Ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat, et cetera. Et in Ascensione Eliæ: Ascendit Elias per turbinem in cælum. Et per ascensum solis. Vnde Abacuc secundum aliam translationem: Eleuatus est Sol, et Luna stetit in ordine suo. Et per hoc quod Christus ascendit ad cælestia, fuit Christi Ecclesia ordinata in suis gradibus. Vnde dicitur: Qui descendit, ipse est et qui ascendit supra omnes cælos, ut impleret omnia. Aliter autem ferebatur Christus, aliter Elias. Nam Elias virtute Angelorum, et currus ignei: Christus autem virtute propria, seruiente creatura tam spirituali quam corporali. Et ideo in psalmo: Qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi. Et: Quis est iste qui venit de Edom, tinctus vestibus de Bofsa, iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ?

Ioan. 15. d Quarto quantum ad deuotionem discipulorum, subdit: Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Cui gaudio reuertuntur, propter victoriam Domini, quem videbant penetrasse supra cælorum. Vnde Glossa: Quia Deum ac Dominum suum, post triumphum resurrectionis cælos vident penetrasse, lætantur. Christus enim triumphauit plenarie, secundum illud: Expoliatus principatus et potestates traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso. Et de hoc gaudebant, secundum illud: Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe: sicut exultant victores, capta præda, et cetera. Et quia gaudium spirituale disponit nos ad actus spirituales, scilicet ad laudandum et orandum, ideo subdit: Et erant semper in templo laudantes et benedicentes Deum. Amen. In templo erant ad orandum et expectandum Spiritum sanctum, secundum illud: Et vos, similes hominibus expectantibus Dominum suum quando reuertatur a nuptijs, et cetera. Et quia spiritualium virorum non tantum est expectare, verum etiam exultare, et exultando laudare, et hic est actus finalis et patriæ, quia non habet finem, secundum illud: In sæcula sæculorum laudabunt te. Quia, inquit, hic est actus finalis, ideo beatissimus Lucas optime hic collocauit finem. Facit igitur finem in Christi ascensione, ut perfecte et integre describat illum circuitum, quem fecit Christus: De quo in Psalmo: A summo cælo egresso eius, et occursum eius usque ad summum eius. Et Ioannes: Exiui a patre et veni in mundum: iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem. Facit finem in templo, ut sicut a sacerdotio incipit legalis, scilicet Zachariæ, sic consummetur in sacerdotio spirituali. Vnde Glossa: Lucas qui sacerdotium Christi ceteris amplius exponendum suscepit, quiq. pulcherrime Euangelium suum a ministerio templi sacerdotium Zachariæ cepit, hic in templi deuotione compleuit. Fecit etiam finem in Dei laudē qui est finis sine fine. Vnde Augustinus dicit: Dominicus dies erit qui velut octauus æternus Christi resurrectione sacratus est, æternam non solum spiritus, verum et corporis requiem præfiguratur, ubi vacabimus, et videbimus, et amabimus, et laudabimus: quod erit in fine sine fine: nam quis alius noster est finis, nisi peruenire ad regnum, cuius nullus est finis? Ad quem nos perducit Iesus Christus filius Dei per intercessionem dulcissimæ Matris suæ, et beatissimi Lucæ Euangelistæ qui cum patre et Spiritu sancto viuuit, et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

F I N I S.

A R G V M E N T V M.
 EXPOSITIONIS S. BONAVENTURAE
 EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
 IN EVANGELIUM B. IOANNIS.

ONSTAT fere inter omnes antiquitatis Ecclesiasticae usu peritos, in Euangelium S. Ioannis, eximium Ecclesiae Doctorem Seraphicum, Bonauenturam, virum in primis vitæ sanctimonia, doctrineq. laude clarissimum, luculenter scripsisse commentaria, eaq. distribuisse in postillas, et collationes. Quae commentaria a multis ijsq. grauissimis hominibus, ac summis viris iam pridem diu desiderata, ac diligenter conquisita, cum nusquam antea inuenta essent, nondum in conspectum, in lucemq. omnium prodierunt. Nuper autem S. D. N. Sixtus Quintus, cuius in omnem reipublicæ Christianae bene gerendae occasionem, maxime intenta est sollicitudo, cum typographiam Vaticanam sapientissime, ut cetera solet, instituerit, atque instruxerit ad instauranda potissimum sanctorum Patrum monumenta: eiusdem sancti doctoris Bonauenturae, cuius et sanctitatem precipue veneratur, & doctrinam eximie colit, opera quacumque usquam extarent, omnia conquiri voluit, impensq. curauit, ea inuenta, & accurate recognita, rectissime describi, atque emendari ad eiusdem praeclaræ illustrisq. editionis Vaticanae usum. Cum igitur cognitum haberet, atque exploratum, ipsius sancti Bonauenturae expositionem, quam ille in Euangelium S. Ioannis tam studiose elucubrauerat, integram asseruari Coloniae Vbiorum in Conuentu sancti Francisci, qui est ordinis Minorum, per litteras Octauio Mirto, Episcopo Caiacensi, in Germania inferiori Nuncio Apostolico, id negotij dedit, ut eam quamprimum recte describendam curaret, Romamq. diligenter mitteret. Is Pontificis mandatum executus, expositionis illius exemplum, recte eleganterq. exscriptum, ad urbem misit, cum litteris huiusce testimonij in calce libri manu notarij propria adscripti, quod posteritati typis prodendum censuimus ad perpetuum illius testificationis monumentum.

Hic liber, qui inscribitur Postilla S. Bonauenturae super Ioannem, mandante S. D. N. SIXTO Papa V. curante Octauio Mirto Episcopo Caiacensi, ad inferiorem Germaniam Nuncio Apostolico, descriptus fuit ex vetere exemplari manuscripto, repertoq. Coloniae in bibliotheca Conuentus Patrum ex ordine Minorum, ad sancti Francisci, ubi adhuc fideliter seruatur, et cum illo collatus fuit atque concordat. Cuius rei hoc attestatio- nis instrumento fidem facio ego Iacobus Peranus Imperiali et Apostolica auctoritatibus Notarius, instante ipso Octauio Nuncio Apostolico. Datum Vbiorum Coloniae X. Kalendas Aprilis M. D. LXX XVIII. Praesentibus ibidem Reuerendis dominis Luca a Tongheren, et Leonardo Paulucca presbyteris respectiue Diuentriensis, et Calatinae diocesis testibus, ad praemissa vocatis. Iacobus Peranus, Clericus Leodiensis Imperiali et Apostolica auctoritatibus Notarius, qui supra.

In hac expositione, S. Bonauentura, non longas illas enarrationes, quae delectationis causa e Rhetorum scholis emanantes, stolis asperse sunt: consecutus est, ut plerique alij fecerunt, qui vetus scholasticum dicendi genus, adhibuerunt, sed nouo scholastico scribendi genere, quod tum primum illa eius aetas introduxerat, usus, distribuit ac distincte, breuiter, dilucideq. Euangelium explicat, pro ratione tantum intelligentiae litteralis, et spiritualis, omnis- bus que-

bus questionibus et disputationibus longe petitis. Verum si quando locus difficilis et obscurus incidit, tum theologicis argumentis, tum alijs scriptura locis illustrare breui contendit, ita ut postille modum non excedat, cuius potissimum ratio posita est in scriptura locis breuiter dilucidat, explicandis, sine vlla questionum subtilitate. Totius igitur Euangelij summa capita diuidit, enumerat, colligit, summamq. perstringit: et qua membratim diuisit, singula et omnia accuratissime exponit. Ad quam expositionem ex regula, quam beatus martyr, idemq. doctissimus Pontifex Clemens I. tradit, non sententias ex ingenij sui sensu depromptas, sed ex sanctorum Patrum doctrina, quasi ex perenni fonte hausitas, adhibuit: ex ijs autem sibi potissimum delegit duos summos Ecclesie doctores, vnum Latinum, sanctum Augustinum, alterum Grecum, Ioannem Chrysostomum: quorum expositiones, vt perpetua scriptione connectat, suam expositionem ita apte et concinne interserit, vt ad exponendi rationem, nihil aptius connecti possit, cum non interrupta, sed perpetua exponendi ratio videatur. Eos autem ambos, ad interpretationem adhibet tamquam optimos, quos sequatur, exponendi Euangelij magistros. Versio autem Latina Chrysostomi videtur, non ea quidem, que hodie recens apud Latinos in usu est, sed illa vetus, quam vel Eusibius, vel Anianus, vel alius quispiam antiquus interpres confecit, vel fortasse is, quo ex Urbani Quarti liberalitate sanctus etiam Thomas usus est, ad contextendam ex Grecis Patribus Latinam cathenam in quattuor Euangelistas. Sed ad hanc Postillam, vt Euangelium S. Ioannis explicaret mysteriorum significatione cumulatissima, adiunxit etiam hic noster collationes. Est autem, vt ita dicam, collatiua expositio, grauis pondere sententiarum, et ad mysteria, sanctioresve sensus explicandos accommodata: eiusq. ratio, et usus in eo est, cum sacra littera, diuinaq. eloquia, familiaribus, ac mutuis colloquijs, et dialogis exponuntur. Illius porro collatiue expositionis duplex est genus, vnum continuatum quippe est, in quo quis vnus semper loquitur, perpetuoq. orationis cursu exponit colloquium, quod ipse, vel alius cum alijs habuerit, simulq. connectit colloquentium interrogata, et responsa, ijs vsitatis verbis: Inquam, ait. Id collationis genus adhibuit Zacharias Hieropolitanus Episcopus in dialogo quem Ἐρωτωνδὸν Greci appellant, de aurea Danielis statua. Ioannes etiam Cassianus, hoc ipso genere vsus, multos diuinarum litterarum locos libris explicat, quos propterea Collationes inscripsit. Alterum interruptum collationis genus est, cum due, tres, pluresve persone inter se colloquentes inducuntur, qua mutuis interrogationibus sensum sacrorum Codicum exquirunt. Id expositionis genus in grecis secutus est Apollinarius Episcopus Laodicensis, qui Euangelica et Apostolica scripta exposuit more dialogorum. In Latinis est Salonijs Viennensis, qui itidem dialogo explicauit Canticum Canticorum Salomonis. Verum enimvero alia est ratio collationum, quas hic noster adhibuit ad expositionem Euangelij S. Ioannis. Perpetuo enim ipse colloquitur, nullaq. interrogatione vititur, sed precipuum aliquem Euangelij locum, mysteriorum plenum deligit, qui in congressu fratrum, tanquam mutua quadam meditationum collatione expendatur. Atque hic quidem ipse vsus in virorum religiosorum, qui in vite spiritalis exercitationibus versantur, consuetudine adhuc retinetur: ij enim, vt ab otiosis fabulis, inanibusq. sermonibus in congressu refugiant, aliquem sanctis meditationibus instructiorem eligunt, qui sacra scriptura locum exponat, quem mutuis meditationibus perpendant, quo studiosius mentes eorum ad caelestia inflammentur.

S. BONA-

S. BONAVENTURAE ORDINIS MINORVM

S. R. E. CARD. EPISCOPI ALBANENSIS

Eximij Ecclesiae Doctoris

IN EVANGELIUM S. IOANNIS.
EXPOSITIOPOSTILLIS, ET COLLATIONIBVS
DISTINCTA.

P R O O E M I V M.

Iob 39. d

S. Greg. lib. 31. Moral. cap. 19. ante med.

Aug. tract. 30. in Ioh. Ezech. 1. b. Apoc. 4. c. circa med. 20m. 9. Aug. de Cōcor. euāgelist. lib. 1. c. 6. 10. 4.

S. Greg. li. Moral. 29. cap. 16. Aquila auis regia, et eiuſdem quatuor hitates.

NVM QUID ad præceptum tuū eleuabitur aquila, et in arduis ponet nidū suū? Cum inter quatuor sancta animalia mytica significatione quattuor euangelistas designantia, beatus Ioannes per aquilam figuratur, secundum beatum Gregorium, qui exponens præmissa verba, ait: Propheta Ezechiel sanctum Ioanem per aquilam significauit, qui volando terram deseruit, et per subtilem intelligentiam interna mysteria verbum videndo penetravit, et ibi bene de hoc. Idem ait Augustinus: Qui, inquit, scripturarum sanctarum mysteria tractarunt, in animalibus quattuor, de quibus apud Ezechielem, et in Apocalypsi, euangelistas intellexerunt. Et sequitur: Aquila est ipse Ioannes sublimis prædicator, et lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator. Hoc ibi: Et idem Augustinus de concordantia euangelistarum. Ideo adfigurationem subtilissimæ limpiditatis beati Ioannis in diuinis arcanis speculandis, et ad significationem eleuatissimi amoris in eisdem contemplandis et amplexandis, conuenienter proponuntur præmissa verba: Numquid ad præceptum tuū, et cetera. In quibus quattuor prænotantur. Quorum primum est intellectualis acuminis beati Ioannis irreuerberabilis limpiditas, ibi: aquila. Secundum est indepressibilis amoris sublimitas, ibi: In arduis ponet nidum. Tertium est huius eleuationis ad prædicta arcana diuina contemplanda, et amanda ab homine impossibilitas, et eiusdem eleuationis a solo Deo possibilitas, quæ duo notantur ibi: Numquid ad præceptum tuū. Quasi dicat: Non ad tuum humanū, sed ad meum diuinum. In præmissa enim quaestione et cōsimilibus, quas quærit Dominus a beato Iob, ibidem significatur humana infirmitas, et denotatur diuina potestas, prout innuit sanctus Gregorius: Spiritus ergo sanctus insinuans excessiuam limpiditatem intellectualem beati Ioannis, ait: Aquila. Et hoc merito, vt enim ait Commentator, scilicet Episcopus: Aquila est auis regia, altifera, citiuola, ad alimentum a longe videndum habet acumen præcipuum, et ad prosequendum illud velocitatem volatus, suos

S. Bon. To. 2.

motus prudentia naturali dirigit, radium solarem in sua virtute radiantem intuitu directo et irreuerberato conspicit. Hæc ille: Et quasi idem alius Commentator, scilicet Abbas, ibidem. Et de hoc Ambrosius bene. Et Gregorius: Aquila, inquit, ad sublimia volat, et irreuerberatis oculis solis radijs intendit. Talis spiritaliter fuit beatus Ioannes in secretis caelestibus et in contemplabilibus scrutandis. Vnde Augustinus, ait: Ioannes super nubila infirmitatis humanæ velut aquila volat, et lucem incommutabilis veritatis acutissimis atque firmissimis oculis cordis intuetur. Et de hac aquila sic volante Proverbiorū: Tria sunt difficilia, et cetera. Et sequitur: Viam aquilæ in cælo, id est, eleuationem beati Ioannis in speculandis arcanis caelestibus. Et de hac aquila similiter Iob: Sicur aquila volans ad escam. Et ibi Gregorius de proprietatibus eius: Et in hoc patet primum. Ista aquila super benedicta posuit nidum in arduis, id est, manuum amorem in caelestibus. Vnde ibi Gregorius: In arduis ponit nidum, quia in supernis figit consilium, vel quia terrena desideria despiciens de caelestibus rimatur. Vnde sibi competit illud: Robustum habitaculum tuum: Sed si in petra posueris nidum tuum, id est, in Iesu Christo: Petra enim erat Christus. Ipse enim fuit amanatissimus Domini, de quo: Amanatissimus Domini habitat confidenter, vbi enim est amor, ibi est habitatio animæ. Vnde Augustinus: Amādo enim, corde habitamus, et quoniā totus amor beati Ioannis fuit ad Deum, et ad diuina, ideo in illis posuit nidum, vnde et de limpida intelligentia sua, et de dilectione sua eleuata verificatur illud: Ecce intelliget seruus meus, et exaltabitur, et eleuabitur, et sublimis erit valde: eleuabitur, inquam, cælica, et exaltabitur in statu, et exaltabitur, excessiua et ecstasica, id est, patietur ecstasim, dilectione in affectu. Sublimis erit valde, suspensiuam contemplatione in intellectu. Et quoniam sic eleuari tam in contemplando diuina secreta, quam in amando, non fuit humanæ virtutis, sed diuinæ potestatis: ideo merito subiugitur hic: Numquid ad præceptum tuū eleuabitur? quasi dicat: Non ex sua humana virtute fuit beatus Ioannes eleuatus dictis modis, sed ex mea deifica potestate sublimante. Ideo conuenienter in

D d figura

Ambrosius in Hexameron. li. 5. c. 18. 10. 1. Gregor. in Ezech. homil. 4. non loqe a prin. Aug. de cōcor. Euang. lib. 1. c. 6. 10. 4. Prou. 30. c. Iob 9. c. Greg. lib. 9. Mor. c. 10. ante med. Greg. Mor. 31. c. 19. Num. 24. d. 1. Cor. 10. a. Deut. 33. b. Aug. tract. 2. in Ioh. post mediu. 10. 9. B. Ioannes posuit nidū in diuinis. Isa. 52. d. Ecstasis fit ex dilectione.

Isa. 58. c figura ipsius dicitur apud Isaiā. Implebit splendoribus animam tuam, et ex hoc suae intelligentiae acutissima limpiditas. Et sequitur: Tunc desceſtaberis super Domino, et subtolam te super altitudinem terrae, et cibabo te hereditate patris tui: quantum ad eleuationem dilectionem et mansuam in diuinis arcanis speculandis, et amplexandis. De hac singulari ac magnifica, et mirifica sua eleuatione Augustinus multum ait: Ioannes inspiratus ait: *In principio erat verbum*, transcendit enim omnia corporalia, et se ipsum, et etiam choros angelorum, id est, quantum ad rem contemplandam: nisi enim se transcendisset, numquam peruenisset ad illud: *In principio erat verbum*. Similiter de sua eleuatione in praedictis Chrysoſtomus bene et multum, et Gregorius: Ideo aquila desuper ipſorum quattuor. Et idem quia Ioanes per hoc, quod in principio verbum vidit, etiam super semetipsū transiit. Ex dictis ergo patent, et subtilis limpiditas beati Ioannis in caelestibus ac diuinis speculandis, et eleuari sui amoris sublimitas, et a solo Deo ad praedicta eleuabilitas, et huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Vt dictum est, ex ijs patent causae huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioanni. Causa vero secundaria efficiens, et ministerialis, fuit beatus Ioannes inspiratus spiritu Dei, vt dictū est. Causa vero materialis, diuinitas Iesu Christi, et humanitas ac opera dispensationis, et documenta filij Dei. Vnde Augustinus: Ioanes ipsam maxime Deitatem Iesu Christi, qua patri est equalis intendit, eamque praecipue suo Euangelio, quantum inter homines sufficere credit, commedare curauit. Itaque longe tribus alijs superius fertur. Facies aquile desuper ipſorum quattuor. Causa vero formalis, quae est modus agendi, est narratiuus, et certitudinalis, et exquisitus. Vt enim dicit Chrysoſtomus: Hic Euangelista in sententijs acutissimus est, et in miraculis enarrandis non multum studuit, sed maxime in concionibus et locutionibus Christi ad populū: vnde amplius narrat facta Christi documenta, quam miracula. Causa vero formalis, quae consistit in libri diuisione, patebit infra. Causa vero finalis propinqua est, inductio fidei in credentibus. Causa vero finalis consummativa est vltima asequutio vitae aeternae. Vnde ait: Haec scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est filius Dei, et vt credentes vitam habeatis aeternam. His praemis ad euidenciam dictorum quaeruntur septem quaestiuiculae, quarum prima est, de huius doctrinae necessitate, et videtur, quod sit superflua nec suscipienda. Nam dicitur: Nō addetis ad verbū, quod vobis loquor, nec aufereis ex eo. Et: Quod praecipio tibi, hoc tantū facito, nec addas quidquam, nec minuas. Doctrina ergo veteris testamenti est sufficiens, nec vlla alia ei addenda. Item finis omnis verae scientiae, et doctrinae, est asequutio beatitudinis, vt ait Augustinus: Philosophi non videntur laborasse in studijs suis, nisi vt inuenirent quo modo viuendum esset accommodate ad beatitudinem capessendam. Sed doctrina veteris Testamenti ducit eius obseruatores ad vitam aeternam. Si vis ingredi ad vitam, serua mandata, ergo vt prius. Item quanto doctrina est compendiosior, tanto comendabilior. Verbum abbreviatum fecit Deus super terrā: compendiosa ergo doctrina veteris Testamenti, est commendabilis et sufficiens, quare vt prius. Ad contrarium argumetur. Illa scientia est melior, quae est figurata per aliam, quam illa, quae est figura eius, sed vetus Testamentum est figura noui Testamenti, ait Augustinus, nobilior ergo est scientia noui Testamenti quam veteris, et magis necessaria. Item illa scientia, quae est suppletua alterius est magis necessaria. Talis est scientia euangelica respectu legalist. Nō veni soluere legem, sed adimplere, ergo vt prius, quod est concedendum. Tum ratione auctoritatis Ie-

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. 10.9.

Chrysoſt. homil. 1. in Ioan. 10.3. Greg. super Ezech. li. 1. homil. 4.

Causae duae efficiens. Euangelij secundum Ioannem.

Causa materialis eiusdem Euangelij. Aug. de concord. euang. lib. 1. cap. 4. 10.4.

Ezech. 1. c. Causa formalis eiusdem Euangelij.

Chrysoſt. in prologo supra Ioannē. 10.3.

Causa formalis eiusdem duplex.

Ioan. 20. g. Quaestio prima de huius doctrinae necessitate.

Deut. 4. d. Deut. 12. d. Finis omnis scientiae est asequutio beatitudinis.

August. 18. de ciuitate Dei c. 4. in prin. 10.5.

Mat. 19. b. Rom. 9. f.

Aug. li. 2. contra Faust. Manich. c. 3. 10.6.

Mat. 5. c.

su Christi, auctoris immediati doctrinae euangelice. Tum ratione eius, de quo est, quia est de Iesu Christo Deo et homine, et de mysterijs suae incarnationis. Tum ratione modi procedendi, quia est celsior, et compendiosior in Euangelijs. Tum ratione maioris immediationis ad finem, vt enim ait Augustinus: Vetus autem Testamentum dicitur ob promissa carnalia: nouum autem ob caelestia promissa et contrario. Et ad obiecta respondendum quod sicut ait Augustinus: Quid est nouum Testamentum, nisi reuelatio veteris? et quid est vetus nisi noui occultatio? Est ergo addere ad doctrinam veteris Testamenti appositione falsitatis, siue prauae expositionis. Et sic loquuntur auctores indifferentes, vt patet ibi in Glossa. Et consimili modo loquitur Apostolus: Licet angelus euangelizet vobis aliud, quam euangelizatum est, anathema sit, vbi ait Glossa: Non dico plus, sed praeterquam est euangelizatum. Item est aliquid addere scientiae ad maiorem reuelationem et elucidationem, et sic est addita sapientia euangelica legalis, vt dictum est: vel est addere ad maiorem completionem et perfectionem, et sic adhuc doctrina euangelica est superaddita doctrinae legis. Item contingit aliquid superaddere doctrinae ad maiorem confirmationem et firmiterem testificationem. Et sic nouum Testamentum est superadditum veteri: In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum, ibi Glossa: Duo testes, vetus et nouum Testamentum, tres testes, Prophetae Euangelium et Apostoli, vt ait simpliciter Glossa ibidem. Per haec ad obiecta, quia licet praecipua legis ducant ad vitam aeternam, tamen non ducunt, nisi prout implentur in fide operante per dilectionem, et quia fides et charitas docentur et fruuntur in Euangelio ab ipso Salvatore: Hoc est praecipuum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Et cum haec conſilia euangelica superadduntur: Si vis perfectus esse, vade et vende omnia, quae habes. Et: Non veni soluere legem, sed adimplere, vt patet ibidem, ideo doctrina euangelica non est superflua, sed utilis et necessaria. Ioanes: Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Iesum Christum, ibi Augustinus: De excellentia Euangelij respectu legis, vt patebit ibidem. Secundo quaeritur de huius doctrinae nuncupatione, quare scilicet vocatur euangelica, Euangelium enim est bonus nuncius, vel bona annunciatio, vt ait August. contra Faustum: Sed tunc obijciunt, quod est commune omnis scientiae, non debet appropriari, sed omnis doctrina est de bono, et de difficili: omnis enim ais circa bonum, vt dicitur in Ethicis: ergo non debet appropriari huic doctrinae. Item vt ait August. cum aliquid bonum annunciat, potest dici Euangelium. Sed sic est in omni salutari doctrina. Vnde Apostolus suam doctrinam vocat Euangelium: Notum factio vobis Euangelij, et cetera, ergo vt prius. Et ad ista quaestiones respondet Chrysoſtomus bene, vbi ait: Euangelium hoc opus decenter vocauit, etenim supplicij destructionem, et peccatorum solutionem, et iustitiam, et sanctificationem, et redemptionem, et adoptionem, et hereditatem caelorum, et cognationem ad filium Dei omnibus venit annunciare inimicis ingratis, et his, qui in tenebris sedebant. Haec ille. Ob ergo multitudinem bonorum collatorum a filio Dei, et promissorum, quae continentur in doctrina Christi, merito dicitur Euangelium. Vnde Chrysoſtomus: Quae autem a piscatoribus annunciat sunt, etiam proprie et principaliter Euangelia vocantur, non tamen quia certa et immobilia solum sunt bona, et supra dignitatem nostram, sed quoniam cum facilitate omni nobis donata sunt: neque enim quia laborauimus et fatigati sumus, sed quia dilecti fuimus, a Deo solum suscepimus. Haec ille: Et de hoc Augustinus: Inter omnes diuinas auctoritates, quae sacris litteris continentur Euangelium merito praecellit, quod lex et Prophetae futurum pronunciauerunt,

Iesus Christus auctor immediatus doctrinae euangelicae. Aug. li. 10. de ciuitate Dei ca. 25. 10.5.

Aug. 16. de ciuit. Dei cap. 26. post med. 10.5. Nouum Testamentum quid et quid vetus. Gal. 1. b.

Deut. 19. d.

Ioan. 1.5. b. Mat. 19. b. Mat. 5. c.

Ioan. 1. b. Aug. supra Ioan. tract. 3. post med. 10.9.

Quaestio secunda de huius doctrinae nuncupatione. August. contra Faustum li. 2. cap. 2. 10.6.

Arist. Ethic. lib. 1. c. 1.

August. contra Faustum lib. 1. c. 2. Gal. 1. b. Chrysoſt. in Matth. homil. 1. ante med. 10.2.

Chrysoſt. paulo post.

Aug. lib. 2. de concord. euang. c. 1. in princip. 10.4.

runt, hoc reuelatum atque completum in Euangelio demonstratur. Haec ille. Licet ergo omnis doctrina salutaris sit boni annunciativa, tamen doctrina euangelica anthonomastice est amplius, et perfectius maiorum bonorum annunciativa. Vnde Chrysoſtomus: Iste liber, scilicet Euangelium Matthaei, est apotheca gratiarum: sicut enim in apotheca diuitis aliquid, homo omnis quod desiderat, inuenit, sic in libro isto omnis anima quod necessarium est inuenit. Haec ille, et per haec ad obiecta, licet enim aliae doctrinae vel scientiae sint de bono, et etiam ad bonum, secundum magis et minus, prius et posterius, tamen sacra doctrina euangelica per amplius et perfectius est de bono, et bonorum annunciativa et futurorum bonorum promissiva, quam aliae scientiae. Vere enim Euangelium est virtus omni credenti: Apostolus vero vocat doctrinam suam Euangelium, merito, quia deriuata est ex Euangelio in nullo ab eo discordans. Consequenter quaeritur tertio de huius doctrinae auctore, quis debuit eam tradere vel scripsisse. Et videtur quod filius Dei, sicut obijciunt pagani, qui tribuunt excellentissimam sapientiam Christo, tamen sicut homini sapientissimo, prout recitat Augustinus: Ex quo enim fuit summe sapiens, ipse debuit scripsisse Euangelium, vt esset maioris auctoritatis, sicut obijciunt. Item obijciunt ipsum tribuisse amplius discipulis, qui scripserunt Euangelia, quam sibi ipsi magistro. Item laus sapientis est, communicari suam sapientiam, et dicto et scripto: Quam sine inuidia comunico. Et: Sapiens uerbis se producit: ergo si Christus scripsisset Euangelia, amplior esset commendatio, vt videtur. Item si filius Dei Euangelium scripsisset, minor esset occasio errorum, quia, vt recitat Augustinus: multi alij scripserunt Euangelia, quibus non est credendum: et eadem ratione non crediderunt multi Euangelij scriptis a discipulis. Ad istud respondet Augustinus, vbi ait: Omnibus discipulis per hominem, quem assumpsit, tamquam membris sui corporis caput est. Itaque cum illi scripserunt, quae ille ostendit, nequaquam dicendum quod ipse non scripserit, quandoquidem membra eius ideo operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quidquid autem ille de suis factis et dictis nos legere voluit, hoc esse scribendum illis tamquam manibus suis imperauit. Haec ille. Sic ergo disposuit filius Dei, qui est sapientia patris quod ipse Euangelium praedicaret, et miracula, quae in eo enarrantur, faceret, et deinde per apostolos doctrina euangelica publicaretur, et a sacris euangelistis tempore congruo in scriptis redigeretur. Ad primum autem responderet Augustinus quasi contra arguendo obijcientibus praedicta, quod Philoſophi nobilissimi apud eos nihil de se scripserunt, sicut Pythagoras, quo in contemplatiua virtute Graecia nihil clarius habuit: et tamen nec de se, nec de vlla re aliquid scripsisse perhibetur. Similiter Socrates, quem in actiua praetulerunt, qua mores informantur, nihil scribere voluit: et ideo pagani praedicti non debebant redarguere filium Dei de hoc, quod non scripsit Euangelium: maxime cum ipse qui est caput, Euangelium scripsit, discipulis suis scribentibus, qui erant eius membra, vt dictum est, et per hoc ad aliud. Ad aliud vero, quod obijciunt, respondendum: Sicut responderet Augustinus, quod non est simile de alijs qui scripserunt suas doctrinas, quas forte nuncupauerunt Euangelia: quia non Christo dictante scripserunt, nec fuerunt recepta in authentico Canone, sicut Euangelia vera, quae scripserunt sacri euangelistae. Quarto quaeritur de vnitae doctrinae euangelicae, an debuit tradi ab vno euangelista, et in vno Euangelio, an a diuersis et in multis Euangelijs. Et videtur quod vnum debet esse Euangelium: quia, si-

Doctrina euangelica. Chrysoſt. in Matth. homil. 1. libri imperfecti in princip. 10.2.

Rom. 1. b.

Aug. de concord. euang. li. 1. c. 7. ante med. 10.4.

Sap. 7. d. Eccli. 20. d.

Aug. vbi supra.

Aug. lib. 2. de Concord. euang. c. 3. 5. post med. 10.4.

cut habitum est: Christo dictante Euangelia sunt scripta. Si ergo idem spiritus in vno euangelista, sicut in pluribus, vnum sufficit Euangelium. Item in Ezechiele: Quattuor facies uni, supra quod Gregorius: Quod vnum Euangelista sentit, hoc et alij tres: Vnum ergo Euangelium sufficiebat. Item quanto doctrina compendiosior, tanto commendabilior, vt habitū est: Consummatione enim et abbreviationem faciet Dominus super terram. Et: Verbum abbreviatum fecit Dominus super terram. Ergo vt prius. Itē aut Euangelium vnum euangelistae sufficiebat: et si sic, alia superflua: aut non sufficiebat, et si sic, insufficienter fuit traditum. Item ex hoc quod sunt quattuor Euangelia a diuersis scripta, videtur quod sint occasiones errorum: quia in multis videntur dissonantes euangelistae, sicut opponit Chrysoſtomus: et quaerit, quid igitur? non sufficiebat vnum euangelista dicere? quasi dicat. Sic: ergo vt prius. Et ad istam quaestionem respondendum est, quod sic disposuit filius Dei ad maiorem manifestationem veritatis enunciatae in Euangelijs, quod quattuor scriberent illa. Vnde Chrysoſtomus: Quod quattuor qui scribunt, nec secundum eadem tempora, nec in eisdem locis, cum neque conuenissent et collocuti fuissent: velut tamen ab vno ore omnia loquuntur, maxima veritatis demonstratio haec fuit. Haec ille. Item sic ordinauit Deus ad maiorem attestationem de ipſo, et de operibus dispensationis suae, vt in ore duorum esset verum testimonium. De Apostolis enim dicitur: Vos testes mei. Sed si omnino eadem dicerent, ac repeterent, aliqua superfluerent: si vero omnino diuersa dicerent, non essent consonanter testificantia. Vnde Chrysoſtomus: Quod in quibusdam dissonant euangelistae, maximum signum veritatis est: si enim per omnia consonarent cum certitudine, nullus inimicorum crederet quod non contradicentes, ex complicito quodam modo humano scripserunt. Nunc autem quae videtur in parvis esse dissonantia omnium, liberat eos suspicionem, quando in capitalibus, id est, in principalibus et in his, quae continent vitam nostram, et in his, quae constituunt praedicationem, nequaquam aliquis eorum dissonans apparet, sicut quod Deus factus est homo, et quod miracula fecit, et quod crucifixus est, et sic de alijs mysterijs incarnationis, circa quae multam inuenimus consonantiam. Haec ille, et ibi bene de hoc. Similiter Chrysoſtomus: Vnus erat spiritus, qui mouebat omnium, scilicet euangelistarum, animos: ideo multam circa enunciationem demonstrarunt concordiam. Item sic ordinauit et voluit Deus ad nostram eruditionem, prout ait Augustinus, quod euangelistae eadem non eodem modo dixerunt, ideo fuit, vt discamus res verbis, non rebus verba praepone, nihil, in loquente quaerere, nisi voluntatem, propter quam insinuandam verba proponuntur. Haec ille. Et de hoc Augustinus bene sic ait: Quamuis autem singuli eorum suum quemdam ordinem narrandi tenuisse videantur: non tamen vni, quique eorum, veluti alterius praecedentis ignarus, voluisse scribere reperitur, vel ignorata praetermississe, quae scripsisse alius inuenitur: Sed sicut vnicuique inspiratum est, non superflua cooperationem sui laboris adiunxit. Haec ille: Et per hoc ad obiecta. Quia vnumquodque euangelium sufficit, quantum ad ea, quae enarrat, sicut inspiratum fuit euangelistae: quin tamen euangelista dicta aliqua, vel aliqua miracula omiserit, quae alius enarrat, non est inconueniens, vt visum est. Vt enim dicitur in Prologo Chrysoſtomi, hic euangelista, scilicet Ioannes, pertransiit annum in Paschate in Pascha integrum, in quo non nisi tria fere Christi miracula scribit: nec propter hoc debent dici Euangelia dissonantia. Vnde Beda: Cum sint quattuor euangelistae, non tam quattuor Euangelia, quam vnum quattuor

Ezech. 1. b. Gregor. in Ezech. homil. 3. prope princ. Isa. 10. e. Rom. 9. f.

Chrysoſt. in Matth. 1. ante med. 10.2.

Chrysoſt. ibid. conseq.

Isa. 43. b.

Chrysoſt. ibid. conseq.

Chrysoſt. super Ioan. ho. 3. ante med. 10.3.

August. de verbis Domini ser. 11. ante med. 10.10.

Aug. de concord. euang. lib. 1. cap. 2. 10.4.

Beda supra Marcum in principio.

librorum, non ætate consõnum ediderunt. Sicut enim duo versus eandem, prorsus habentes materiam, pro diuersitate metri, et verborum, duo sunt, et tamen non nisi vnam continent sententiam: sic Euangelistarum libri cum sint quattuor vnum continent Euangelium, quia vnam doctrinam faciunt, de fide Catholica. Hæc ille. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Quinto quæritur, an doctrina Euangelica debuit tradi ab illis, a quibus est tradita. Et videtur quod non. Ex quo enim fuerunt Euangelia scripta a discipulis filij Dei, sicut membris eius ipso dictante, vt visum est: ergo magis debuerunt scribi ab illis, qui fuerunt cum Christo in carne. Non ergo a beato Luca, vel a beato Marco. Item quæritur de ordine: quod Euangelium enim Ioannis debuit præordinari, videtur, eo quod tractat de diuinitate filij Dei: et deinde Euangelium Matthæi qui fuit Apostolus, et cum Christo in carne. Item quæritur: Cum Matthæus habuerit beatum Marcum, tamquam sui Euangelij breuiatorem, quare beatus Lucas non habuerit consimilem breuiatorem. Ad primum respondendum est secundum Chrysostomum: qui ait quod duo ex discipulis, et duo ex Apostolis scripserunt Euangelia, quia nihil ad honoris auctoritatem faciebant, sed ad vtilitatem omnia. Ideo concessum fuit discipulis scribere cum Apostolis: et æqualis auctoritatis sunt Euangelia scripta a discipulis, sicut scripta ab Apostolis, vt ait Augustinus: nec imparem habent auctoritatem. Quorum discipulorum, vnus erat Pauli, alius erat Petri, vt ait Chrysostomus. Item hoc fuit factum ad significandum, quod non solum maiores debebant fidem annuñciare, et gloriam Dei prædicare: sed etiam minores. Ideo concessum fuit discipulis scribere Euangelia cum Apostolis. Ad aliud responderet Augustinus sic: Alius fuit eius ordo cognoscendi atque prædicandi, alius autem scribendi. Ad cognoscendum quippe atque prædicandum primi fuerunt, qui secuti Dominum in carne præsentem docentem audierant, facientemque miracula viderant, atque ex eius ore ad euangelizandum sunt missi. Sed in conscribendo Euangelio, quod diuinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum, quos ante passionem Deus elegit, primum, vltimumque, locum duo tenuerunt. Primum Matthæus, vltimum Ioannes, vt reliqui duo, qui ex illo numero non erant, sed tamen Christum in illis loquentem secuti erant, tamquam filij amplectendi, atque per hoc in loco medio constituti, vtroque ab eis latere munirentur. Hæc ille.

Ad aliud responderet Augustinus: Quod enim Matthæus habuit breuiatorem, forte non sine aliquo mysterio fuit. Ille enim qui regiam personam Christi narrandam susceperat, habuit tamquam comitem adiunctum, qui sua vestigia quodam modo sequeretur: Lucas autem, cuius circa sacerdotium Christi erat intentio, non habuit: sacerdos autem in Sancta Sanctorum solus intrabat, et ibi bene de hoc. Consequenter sexto quæritur de qualitate modi huius sacræ doctrinæ, an debeat esse narratiuus. Et videtur quod debeat esse ratiocinatus, quia doctrina Euangelica est ad elidendas hæreses, et ad conuincendos hæreticos. Vnde: Parati ad satisfaciendum omni poscenti rationem, sed doctrina ratiocinativa ad ista est aptior: ergo debet esse talis. Item ait Augustinus: Ad discendum proceditur auctoritate, et ratione, tempore auctoritas, re ratio prior est: Auctoritas imperitæ multitudini salubrior, ratio eruditus. hæc ille. Sed doctrina Euangelica est ad eruditionem omnium, secundum Chrysostomum: ergo debet esse vtroque modo. Ad contrarium, doctrina Euangelica est ad inducendam fidem: hæc sunt scripta ut credatis. Sed fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum, ait Gregorius.

Ordo Euangelistarum. Sexta quæstio de qualitate modi huius sacræ doctrinæ. 1. Pet. 3. c. Aug. de ordine. lib. 2. c. 9. in prin. to. 2. Chrysost. in Math. hom. 1. post med. to. 2. Doctrina Euangelica est ad inducendam fidem. Ioan. 20. g

Ordo Euangelistarum. Sexta quæstio de qualitate modi huius sacræ doctrinæ. 1. Pet. 3. c. Aug. de ordine. lib. 2. c. 9. in prin. to. 2. Chrysost. in Math. hom. 1. post med. to. 2. Doctrina Euangelica est ad inducendam fidem. Ioan. 20. g

Ordo Euangelistarum. Sexta quæstio de qualitate modi huius sacræ doctrinæ. 1. Pet. 3. c. Aug. de ordine. lib. 2. c. 9. in prin. to. 2. Chrysost. in Math. hom. 1. post med. to. 2. Doctrina Euangelica est ad inducendam fidem. Ioan. 20. g

Ordo Euangelistarum. Sexta quæstio de qualitate modi huius sacræ doctrinæ. 1. Pet. 3. c. Aug. de ordine. lib. 2. c. 9. in prin. to. 2. Chrysost. in Math. hom. 1. post med. to. 2. Doctrina Euangelica est ad inducendam fidem. Ioan. 20. g

gorius. Ergo non debet esse ratiocinativa, quod est concedendum ob nobilitatem auctoris sacræ doctrinæ Euangelicæ, cui in omnibus credendum: et ob indubitablem veritatem ipsius doctrinæ, et ob finis qualitatem, quæ est inductio fidei, vt dictum est, quæ fides inducitur libero assensu credentis: rationes tamen valent ad nutriendam fidem et confirmandam, et confouendam: omnes tamen tales rationes sunt radicate in fundamento fidei. Et ad obiecta respondendum, quod fides attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, vt ait Bernardus. Vnde non loquitur Beatus Petrus de ratione cogente ad credendum, qualis ratio est in humanis scientijs, ad asserendum conclusionis vi demonstrationis: sed loquitur de ratione explicate ipsam fidem, et ea quæ sunt credenda ex fide. Pondere enim auctoritatis sunt aliqui inducendi ad concedendam veritatem: ait Augustinus. Et per hæc ad aliud. Est ratio duplex, vel ex connexionione ratiocinationis, vel euidentiæ rei cognoscibilis. Prima dicitur euacuare meritum fidei, secunda explicat intellectum credendorum. Vnde est quadruplex certitudo, vna est ex demonstratione concludente, vt in humanis scientijs. Item alia est fide illuminante, quæ est argumentum rerum non apparentium. Tertia est auctoritatis pondere, vt dictum est, quæ est certa cum est miraculis inchoata, spe nutrita, veritate firmata, ait Augustinus. Item quarta est ex persuasionem inducente, quæ persuasio fit, vel miraculorum operatione, vel præmij promissione, vel veritatis exemplari ostensione, et istis modis doctrina Euangelica certissima.

Septimo quæritur, specialiter doctrina huius sacræ Euangelij, quod est de diuinitate filij Dei, et humanitate, vt dictum est, et sicut patet in principio, cum dicitur: In principio erat verbum. Ideo quæritur, qualiter Apostolus ausus est scrutari tam sublimia, vt enim ait Chrysostomus: Deum non est dicere neque intelligere possibile. Et idem Dionysius: Scrutari ergo diuinam maiestatem, videtur magna esse præsumptio. Vnde Chrysostomus quærit: Quid quæris non cognoscibilia? quid scrutaris incomprehensibilia? quid inuestigas inuestigabilia? ergo vt prius: Item: Per scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Et: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Sed nullus fratrum ausus est ascendere ad scrutinium maiestatis: quare vt prius. Item: Altiora te ne quæseris, et fortiora te ne scrutatus fueris. Et ita vt prius. Item: Inuisibilia per ea quæ facta sunt, intellectu conspicuntur sempiterna eius, id est Dei virtus et diuinitas: Debuisset ergo, vt videtur, hic Euangelista ascendere ad prædicta per speculationem creaturarum, et non ita incipere. In principio erat verbum, et cetera. Item per humanitatem Iesu Christi deuenitur in cognitionem suæ diuinitatis: mons enim illuminatus a sole, dirigit in cognitionem ipsius solis, sicut exemplificat Augustinus: ergo prius debuisset, vt videtur, Euangelista determinare de humanitate filij Dei, quam de diuinitate. Et ad ista respondendum sicut respondet Augustinus: Animalis homo nõ percipit ea, quæ Dei sunt: Sed adierit misericordia Dei, vt capiat quisque quod potest. et sequitur: Dicere de Deo, scilicet vt est, quis potest? forsitan nec ipse Ioannes dixit vt est, sed ipse vt potuit. De Deo enim homo dicit inspiratus a Deo, si non esset inspiratus nihil dixisset, de pectore enim Domini bibebat quod nobis propinabat. hæc ille. Est ergo determinare vel dicere aliqua de diuina maiestate, secundum ipsius maiestatis incomprehensibilitatem, et sic non potest homo de ea determinare, prout ait Damascenus: Deum nemo vidit umquam. Et sequitur: Ineffabilis est incomprehensibilis, vel est aliqua determinare vel dicere de ipsa maiestate ex diuina inspiratione, et sic

Septimo quæritur, specialiter doctrina huius sacræ Euangelij, quod est de diuinitate filij Dei, et humanitate, vt dictum est, et sicut patet in principio, cum dicitur: In principio erat verbum. Ideo quæritur, qualiter Apostolus ausus est scrutari tam sublimia, vt enim ait Chrysostomus: Deum non est dicere neque intelligere possibile. Et idem Dionysius: Scrutari ergo diuinam maiestatem, videtur magna esse præsumptio. Vnde Chrysostomus quærit: Quid quæris non cognoscibilia? quid scrutaris incomprehensibilia? quid inuestigas inuestigabilia? ergo vt prius: Item: Per scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Et: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Sed nullus fratrum ausus est ascendere ad scrutinium maiestatis: quare vt prius. Item: Altiora te ne quæseris, et fortiora te ne scrutatus fueris. Et ita vt prius. Item: Inuisibilia per ea quæ facta sunt, intellectu conspicuntur sempiterna eius, id est Dei virtus et diuinitas: Debuisset ergo, vt videtur, hic Euangelista ascendere ad prædicta per speculationem creaturarum, et non ita incipere. In principio erat verbum, et cetera. Item per humanitatem Iesu Christi deuenitur in cognitionem suæ diuinitatis: mons enim illuminatus a sole, dirigit in cognitionem ipsius solis, sicut exemplificat Augustinus: ergo prius debuisset, vt videtur, Euangelista determinare de humanitate filij Dei, quam de diuinitate. Et ad ista respondendum sicut respondet Augustinus: Animalis homo nõ percipit ea, quæ Dei sunt: Sed adierit misericordia Dei, vt capiat quisque quod potest. et sequitur: Dicere de Deo, scilicet vt est, quis potest? forsitan nec ipse Ioannes dixit vt est, sed ipse vt potuit. De Deo enim homo dicit inspiratus a Deo, si non esset inspiratus nihil dixisset, de pectore enim Domini bibebat quod nobis propinabat. hæc ille. Est ergo determinare vel dicere aliqua de diuina maiestate, secundum ipsius maiestatis incomprehensibilitatem, et sic non potest homo de ea determinare, prout ait Damascenus: Deum nemo vidit umquam. Et sequitur: Ineffabilis est incomprehensibilis, vel est aliqua determinare vel dicere de ipsa maiestate ex diuina inspiratione, et sic

Septimo quæritur, specialiter doctrina huius sacræ Euangelij, quod est de diuinitate filij Dei, et humanitate, vt dictum est, et sicut patet in principio, cum dicitur: In principio erat verbum. Ideo quæritur, qualiter Apostolus ausus est scrutari tam sublimia, vt enim ait Chrysostomus: Deum non est dicere neque intelligere possibile. Et idem Dionysius: Scrutari ergo diuinam maiestatem, videtur magna esse præsumptio. Vnde Chrysostomus quærit: Quid quæris non cognoscibilia? quid scrutaris incomprehensibilia? quid inuestigas inuestigabilia? ergo vt prius: Item: Per scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Et: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Sed nullus fratrum ausus est ascendere ad scrutinium maiestatis: quare vt prius. Item: Altiora te ne quæseris, et fortiora te ne scrutatus fueris. Et ita vt prius. Item: Inuisibilia per ea quæ facta sunt, intellectu conspicuntur sempiterna eius, id est Dei virtus et diuinitas: Debuisset ergo, vt videtur, hic Euangelista ascendere ad prædicta per speculationem creaturarum, et non ita incipere. In principio erat verbum, et cetera. Item per humanitatem Iesu Christi deuenitur in cognitionem suæ diuinitatis: mons enim illuminatus a sole, dirigit in cognitionem ipsius solis, sicut exemplificat Augustinus: ergo prius debuisset, vt videtur, Euangelista determinare de humanitate filij Dei, quam de diuinitate. Et ad ista respondendum sicut respondet Augustinus: Animalis homo nõ percipit ea, quæ Dei sunt: Sed adierit misericordia Dei, vt capiat quisque quod potest. et sequitur: Dicere de Deo, scilicet vt est, quis potest? forsitan nec ipse Ioannes dixit vt est, sed ipse vt potuit. De Deo enim homo dicit inspiratus a Deo, si non esset inspiratus nihil dixisset, de pectore enim Domini bibebat quod nobis propinabat. hæc ille. Est ergo determinare vel dicere aliqua de diuina maiestate, secundum ipsius maiestatis incomprehensibilitatem, et sic non potest homo de ea determinare, prout ait Damascenus: Deum nemo vidit umquam. Et sequitur: Ineffabilis est incomprehensibilis, vel est aliqua determinare vel dicere de ipsa maiestate ex diuina inspiratione, et sic

Septimo quæritur, specialiter doctrina huius sacræ Euangelij, quod est de diuinitate filij Dei, et humanitate, vt dictum est, et sicut patet in principio, cum dicitur: In principio erat verbum. Ideo quæritur, qualiter Apostolus ausus est scrutari tam sublimia, vt enim ait Chrysostomus: Deum non est dicere neque intelligere possibile. Et idem Dionysius: Scrutari ergo diuinam maiestatem, videtur magna esse præsumptio. Vnde Chrysostomus quærit: Quid quæris non cognoscibilia? quid scrutaris incomprehensibilia? quid inuestigas inuestigabilia? ergo vt prius: Item: Per scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Et: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Sed nullus fratrum ausus est ascendere ad scrutinium maiestatis: quare vt prius. Item: Altiora te ne quæseris, et fortiora te ne scrutatus fueris. Et ita vt prius. Item: Inuisibilia per ea quæ facta sunt, intellectu conspicuntur sempiterna eius, id est Dei virtus et diuinitas: Debuisset ergo, vt videtur, hic Euangelista ascendere ad prædicta per speculationem creaturarum, et non ita incipere. In principio erat verbum, et cetera. Item per humanitatem Iesu Christi deuenitur in cognitionem suæ diuinitatis: mons enim illuminatus a sole, dirigit in cognitionem ipsius solis, sicut exemplificat Augustinus: ergo prius debuisset, vt videtur, Euangelista determinare de humanitate filij Dei, quam de diuinitate. Et ad ista respondendum sicut respondet Augustinus: Animalis homo nõ percipit ea, quæ Dei sunt: Sed adierit misericordia Dei, vt capiat quisque quod potest. et sequitur: Dicere de Deo, scilicet vt est, quis potest? forsitan nec ipse Ioannes dixit vt est, sed ipse vt potuit. De Deo enim homo dicit inspiratus a Deo, si non esset inspiratus nihil dixisset, de pectore enim Domini bibebat quod nobis propinabat. hæc ille. Est ergo determinare vel dicere aliqua de diuina maiestate, secundum ipsius maiestatis incomprehensibilitatem, et sic non potest homo de ea determinare, prout ait Damascenus: Deum nemo vidit umquam. Et sequitur: Ineffabilis est incomprehensibilis, vel est aliqua determinare vel dicere de ipsa maiestate ex diuina inspiratione, et sic

Gregor. in Euang. hom. 20. fere in prin.

Ber. ser. 76. in Cant. ante med.

Aug. li. 83. quest. 9. 6. non longe a prin. to. 4.

Heb. 11. a August. lib. cont. epist. funda. c. 4. 10. 6.

Persuasio quo modo fiat.

Septima quæstio de doctrina huius sacræ Euangelij.

Chrys. super Ioan. hom. 1. post med. to. 3. Dionys. de mysticatheo log. c. 1. Chrys. hom. 6. in Io. ante med. to. 3.

Pro. 25. d. Pro. 22. d. Eccl. 4. c. Rom. 1. c.

Aug. tra. 2. in Ioan. to. 9. Ibidem. 1. Cor. 2. d.

Homo de Deo nihil dicere potest, nisi a Deo inspiratus.

Dam. Ortho. sic. li. 1. cap. 1.

et sic impossibile est, vt habitum est ab Augustino, et vt ait Damascenus: Deum nemo vidit umquam, nisi unigenitus filius Dei, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et Matthæus: Quis nouit, scilicet patrem, nisi filius, et cui voluerit filius reuelare? Vel est aliqua dicere vel determinare de ipsa diuina maiestate, audacia humane præsumptionis, vel inflatione humane curiositatis, vt fuit in pharisæis, qui cū Deum cognouissent, non sicut Deū glorificauerunt. Vel superflitione fatanice intigationis, vt fuit in hæreticis: et sic non est possibile aliqua determinare secundum veritatem de diuina maiestate, nisi inspectione creaturarum, et in speculo eorum, prout ait Apostolus. Et quoniam Beatus Ioannes fuit spiritu sancto plenus, ipso spiritu eleuante, et summa arcana reuelante de diuinitate filij Dei determinauit, et ab ea incepit, vt dicit Chrysostomus: Qui tonitruus est filius, qui dilectus Christi, qui columna ecclesiarum, quæ sunt secundum orbem, qui claus habet cæli, qui calicem Christi bibit, qui recubuit supra pectus Domini, cum propagatione multa intrat ad nos. Et sequitur: Igitur audiamus vt non existitem filium piscatoris, neque Zēbedæi: sed eius, qui profunda Dei nouit. hæc ille: Spiritus enim scrutatur profunda Christi. Et per hæc ad prius obiecta, et ad auctoritates, quæ prohibent querere altiora vel scrutari, spiritu humano præsumente, vel diabolico instigante, non spiritu diuino sublimante et reuelante. Ad aliud respondendum, quod euangelista ea, quæ dixit de diuinitate filij Dei, spiritu reuelante dixit: Ideo ab illa incepit et cum constantia veritatis, et fidei ait: In principio erat verbum, et cetera. Vnde Chrysostomus: Vides verborum potestatem, qualiter nihil dubitans ait: In principio, et cetera. Hæc enim est magistri non circumferri, id est, vacillare in his, quæ dicit. Ad aliud respondendum, quod

Lib. 1. c. 1. orth. fid. Mar. 11. d.

Rom. 1. c.

Rom. 1. c.

Chr. prolog. in Io. ante med. to. 3.

Ibidem post multa.

1. Cor. 2. d.

Secunda responsio.

Chrys. hom. 1. in Io. circa med. to. 3.

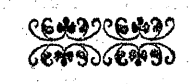
euangelista hic determinat de diuinitate filij Dei, et humanitate, et quia prolixius profequitur sacra documenta et miraculosa opera filij Dei in quantum homo: ideo conuenienter præmisit verbi æterni diuinitatem subiungens eiusdem incarnationem, quando ait: Verbum caro factum est. Profrequens ipsius incarnati dispensationis opera et documenta. Et hæc ad præsens sufficiant de doctrinæ Euangelicæ qualitate, veritate, et certitudine.

His præmissis ad maiorem euidentiam subsequenter collectionis ex dictis Sanctorum prænotandum est, quod sacri doctores huius Euangelij fuerunt S. Augustinus, et S. Chrysostomus, prout dicitur hic in prologo Chrysostomi supra Ioannem. Sanctus autem Augustinus exponit aliqua litteraliter, et aliqua allegorice, quæstiones aliquas litterales insinuando. Sanctus vero Chrysostomus, vt dicitur in prologo dicto, exposuit hunc librum, et partitus est in octuaginta octo homelias, quas in vnaquaque septimana duobus diebus, Sabbato, et Dominica, populo in ecclesia adunato confecit. In vnaquaque vero homelia fieri in initio prologum, et in fine ex textus vniuersi cuiusque homeliæ materia sumpta morale componens omnia huius Euangelij ad litteram fere exponit, et ad moralitatem competenter reducit, allegorias vero per totum pene hunc librum omnino fieri refugit. hæc ibi. Anselmus vero exposuit Euangelium alicubi, quasi dicta S. Augustini abbreviando, hæc vero collectio Deo duce ex dictis prædictorum colligitur. Et ad maiorem euidentiam vbi incipiant homeliæ prædictorum Sanctorum in marginibus textus apponitur: quæstiones et magistrales ad litteram pertinentes cum expositione litteræ inferretur: collationes vero prædicabiles, et themata cū diuisionibus propter iuniores, vt habeant occasionem per se, subscribentur.

August. et Chry. doctores Euang. Ioan.

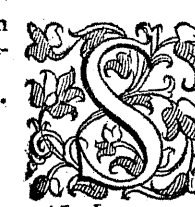
Ansel. expositor huius Euangelij. Huius operis intentio, et argumentum, et ordo.

POSTILLÆ S. BONAVENTURÆ IN EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM.

C A P V T P R I M V M.

Sanctorum quattuor animalium significatio. V P P O S I T O ex dictis, quod per sancta animalia sacri euangelistæ significentur, secundum sanctos, vt habitum est: per hominem, significatur Matthæus, qui describit ortum filij Dei ex stirpe regia, et humanam natiuitatem: et quod per vitulum, Lucas, qui describit dignitatem sacerdotalem, et filij Dei se sacrificantis maestatem: et quod per leonem, Marcus, qui describit clamorem prædicationis filij Dei, et resurrectionis potestatem: et quod per aquilam beatus Ioannes, qui natiuitatem verbi quasi ortum solarem, vt aquila intuitus est, licet secundum Augustinum congruentius, ille qui regiam Christi personam, scilicet Matthæus, per leonem significatus accipiat: Marcus vero, qui conuersus ostenditur in eis, quæ Christus homo operatus est, figura hominis significatus videtur. Profrequendum est de diuinitate et humanitate filij Dei. Vt enim ait Augustinus: Tres euangelistæ in his maxime occupati sunt, quæ Christus in carne operatus est, et hæc animalia in terra gradiuntur. Ioannes vero super nubila humane infirmitatis volat, et lucem incommutabilis veritatis acutissimis oculis intuetur: singuli

August. de Concor. Euang. li. 1. cap. 6. to. 4. Id. tra. 30. in Ioan. in prin. to. 9. August. de Concor. Euang. vbi lib. 1. cap. 4. to. 4. Excellentia S. Ioannis.

tamen determinant de vtraque natura in Christo secundum Chrysostomum: Ioannes tamen amplius et sublimius de ipsa diuinitate. Et secundum hoc, istud Euangelium diuiditur in duas partes. In prima præmittitur de diuinitate ad generationem verbi æterni. In secunda parte de incarnatione eiusdem, siue de humanitatis assumptione, ibi: Fuit homo missus a Deo. Vnde primo determinat de verbo æterno in se, secundo vt vnitum carni. Prima in duas, quoniam verbum æternum a patre æternaliter generatum est, ipsi patri coæternum, et paternæ maiestatis expressiuum, et omnium principium effectiuum. Ideo primo determinatur de verbo increato, in quantum a patre genitum, siue secundum suam generationem æternam. Secundo determinatur de ipso, in quantum est omnium factorum principium effectiuum, ibi: Omnia per ipsum facta sunt. Ante autem litteræ expositionem, ob honorem huius Euangelij notandum est, quod recitat Augustinus, quod initium huius Euangelij scilicet: In principio, vsque ibi: Et tenebra cum non comprehenderunt, quidam Platonici aureis litteris conscribendum, et per omnes ecclesias in locis eminentissimis proponendum esse dicebat, et cetera. Idem Augustinus ait se legisse in libris quorundam Platonicoꝝ huius Euangelij principium, scilicet: In principio erat, et verbum.

Chrys. super Ioan. hom. 4. to. 3. Diuino Euangelij secundum Ioannem. Duplex determinatio de verbo increato. Qui honor esse debeat huius Euangelij. Aug. li. 20. de ciui. Dei cap. 29. prope h. to. 5. Aug. lib. 7. Cæss. c. 9. ante med. to. 2.

Beda in Glossa. Verbi incarnati aeternitas.

Verbi coeternitas, et omnipotentiae cogualitas. Chryf. hom. 3. in Io. ante med. 10.3.

Questio de vocabulis. Damas. Ortho. fid. li. 1. cap. 9. post med.

Chryf. hom. 3. in Io. ante med. 10.3.

Ioan. 14. b

Arist. lib. 4. Physicorum tex. 23.

Chryf. hom. 1. in Io. circa med. 10.3.

Pater aeternus omnibus manifestus.

Cur non dicitur in patre, sed in principio.

Principium importat de se originem, et ab alio priuationem, et cetera.

Tullius lib. 1. Tuscul. 9.

Chryf. hom. 1. in Io. circa med. 10.3.

verbum: et etiam ibi legisse, quia verbum Deus est, non ex carne, non ex sanguine, et cetera. Sed ex Deo natum, et aliqua alia verba de principio huius Evangelij ibi legisse, alia non, prout patere potest inspicienti. Ait ergo: In principio. Et iuxta Bedam ibidem exprimitur quattuor. Primum verbi incarnati aeternitas, ibi: In principio. Secundum est ipse a patre in persona distinguibilitas, siue alicetas, ibi: Et verbum erat apud Deum. Tertium est eiusdem cum patre in essentia unitas, ibi: Et Deus erat verbum. Quartum est ipse verbi coeternitas et omnipotentiae cogualitas, ibi: Hoc erat in principio apud Deum. Et hic eliduntur et excluduntur haereses circa verbum aeternum, vt in Glossa tangitur; et huic lectione concordat Chrysothomus, cum ait: In principio, coeternitatem ostendit, quia vt ipse pater est aeternus, sic verbum siue filius. Et quia pater non tantumquam solitarius, ideo ab illo semper Deus, scilicet filius. Et ideo dicitur: Verbum erat apud Deum, in propria, scilicet hypostasi. Et vt non existimet quis minorem esse diuinitatem filij dicitur: Et Deus erat verbum: et inde assumens aeternitatem, sequitur: Hoc erat in principio. Hac ille: Habita distinctione istarum clausularum secundum expositores, quaeritur de ipsi vocabulis. Et primo quaeritur, quare ait: In magis quam, De, vel, Ex, quia, vt ait Damascenus, filius est ex patre genitus, et sequitur: pater est causa filij. Si ergo praedictae praepositiones, Ex, vel, De, dicuntur habitudines causales, conuenientius dixisset: Ex, vel, De principio, quam, In principio. Item Glossa ait, quod filius est principium de principio: ergo vt prius. Et ad istud respondendum, quod haec praepositio: In, insinuat, vt pater ex Chrysothomo, verbi aeternitatem, et ex sua significatione dicit quandam continentiam, et vt dicitur, in diuinis continentiam, quae se abstrahit ab omni conditione temporis, et quia vt dicitur infra: Ego in patre, et pater in me, ideo ait euangelista: In principio. Alia vero praepositiones praedictae dicunt habitudinem causae ad effectum proprius, ideo non ait: Ex principio. Et cum ait Damascenus, quod pater est causa filij, large sumitur causa pro principio, vt hic. Sed tunc obijciatur quod posset dici: Principium est in verbo, sicut, verbum in principio. Respondendum, quod sicut dictum est, filius in patre et pater in filio, ratione essentialis identitatis: quia tamen filius est a patre genitus, ideo ait hic signanter: In principio. Si quaeratur quo modo essendi inest verbum In principio, de hoc modo essendi multiplici Sapiens. Respondendum quod sicut generatio filij est modo singulari, et aliter quam in humanis, quia excellentius quasi in infinitum; ita modus essendi est aliter quam in creaturis. Item quaeritur, ait: In principio, sicut quaerit scilicet quare relinquitur patrem de filio loquitur, hoc est dictum, quare explicite, et exquisitae profertur de filio et non de patre. Et ad hoc respondet, quod ipse pater omnibus erat manifestus, et si non vt pater, tamen vt Deus; vnigenitus autem ignorabatur. Ideo cognitionem de ipso filio studuit imponere. Item quaeritur cum dicit Glossa, et exponat sic: In principio, id est, in patre, quare non ait euangelista in patre erat verbum? tunc enim expressius, et proprius dixisset, vt videtur. Et ad istud respondendum, quod propriissime ait euangelista: In principio, quoniam principium importat de se originem, et aliorum ab ipso emanationem, siue causationem. Vt enim ait Tullius: Principij nulla est origo, et ex eo alia oriuntur: talis est pater, quia a nullo, et ab eo est aliorum origo, ideo propriissime ait hic: In principio. Vnde Chrysothomus: Hoc maxime Dei proprium est, aeternum et sine principio esse, ideo hoc primum posuit: In principio. Item quaerit Chrysothomus: ibi supra quare ait potius: In principio erat verbum, quam in principio erat filius, videtur enim quod expressius indicasset veritatem dicendo: In principio filius. Et

A respondet, quadruplicem reddens rationem: quorum prima est, quod quia debuit docere, ideo nomine verbi expressit, vel quia ea, quae patris erant, debebat nobis annunciare, quod implicat, Verbum: Vel aliter de Deo est sermo, quem neque dicere, neque intelligere possibile, ideo substantiae nusquam posuit nomen, sicut Dei: vbi que enim cum nobis ab actibus ostendit. Ideo verbum, lumen, vitam et veritatem dicit. Vel aliter vt non crederet quis passibilem generationem esse in diuinis, sicut est generatio passibilis filij a patre homine, et vt ostenderet filium esse genitum impassibiliter, ideo ait: Verbum. Impassibiliter enim naturale verbum generatur in mente humana, multo magis in Deo. Ex dictis patet quod verbum implicat expressionem eius, quod est apud dicentem, et eius, quod per verbum insinuat, explanationem, et audientis doctrinationem, et eiusdem verbi per vocem possibilem notificationem. Et ideo conuenienter ait: Verbum. Item obijciatur ad huius verbi manifestationem qualiter ait: In principio erat verbum, quia verbum egreditur a dicente, et transit, et sonat exterius: si filius a patre non exijt, nec transit, nulla ergo similitudo esse videtur. Et ad istud bene respondet Augustinus: Est verbum in ipso homine, quod manet intus, nam sonus procedit ex ore, et sequitur: Sic potes habere verbum in corde tuo, tamquam consilium natum in mente tua, vt mens tua pariat consilium, et insit consilium proles quasi cordis tui. Hac ibi: Et idem Augustinus ait: Apud hominem est verbum in corde aliud quam sonus. Sed quod est apud te, vt transeat ad me, sonum assumit, sonus importat se quodam modo in vehiculum, transtulit aere, venit ad me, nec recedit a te, sonus transtulit verbum, quod assumptum sonum, antequam sonaret apud te erat, nec recessit a te. haec ille. Et ibi bene de hoc. Si ergo sic est possibile in verbo mentali humano, multo magis in verbo diuino aeterno: non enim est inceptum, sed aeternum: non est successiuum, sed permanens et immutatum: non destructiuum, sed principium omnium effectiuum. Iob: Semel loquitur Deus. Ibi Gregorius: Loqui Dei est, verbum genuisse: semel loqui est verbum aliud praeter vnigenitum non habere, et ibi bene de hoc. Patet ergo quale est verbum diuinum. De multiplici autem verbo Damascenus: Verbum dicitur quadrupliciter, vel quod cum patre semper coexistit: vel naturalis intellectus motus, per quem intelligit, et cogitat veluti lux eius et splendor: vel quod intus enunciat: vel angelus intelligentiae, scilicet quod ore profertur, haec ille. Primum est verbum increatum, et de isto verbo Augustinus: Sicut verbum nostrum temporale et transitorium seipsum ostendit, et illud, de quo loquimur, quanto magis verbum Dei, quod ita ostendit patrem, sicut est pater. Verbum quod foris sonat, signum est verbi, quod intus lucet, cui magis verbi competit nomen. Nam illud, quod profertur carnis ore, vox verbi est: verbumque, et ipsum dicitur propter illud, a quo, vt foris appareret, assumptum est: formata enim cogitatio ab ea re, quam scimus verbum est, quod in corde dicimus nec alicuius linguae est; quia scilicet nec Graecum, nec Latinum: Et ibi bene et multum de hoc. Sed quaeritur de Glossa quae ait, quod per similitudinem cum verbo cordis humani, sapientia Dei nata, verbum intelligitur: ergo secundum hoc, dicitur translatiue verbum in Deo, non secundum rei veritatem, quod falsum est: cum verissime verbum oriatur ex patre. Et ad istud respondendum, quod Glossa loquitur quantum ad nostram intelligentiam, quia per notitiam verbi humani mentalis manuducimur in notitiam verbi aeterni. Vnde Augustinus, qui cupit ad qualemcumque similitudinem verbi Dei, quamuis per multa diffinita, peruenire; non intueatur verbum nostrum, quod sonat in auribus, nec quando uoce profertur, et cequitur.

Questio, cur in principio erat filius.

Aug. tract. 1. in Ioan. circa med. 10.9. Ibid. post pauca. Aug. tract. 37. in Io. ante med. 10.9.

Iob 33. b Greg. Moral. lib. 23. c. 11. circa med. Damas. Ortho. fid. li. 1. cap. 18. post med.

Aug. lib. 7. cap. 3. ante med. 10.3. Li. 15. c. 11. in princ.

An translatiue dicatur verbum in Deo.

Aug. 15. de Trin. li. 15. c. 11. ante med. 10.3.

An debuisset dicere, est, p. erat. Boet. de Consolat. Phys. li. 5. prof. 6. non multum a princ. Ioan. 8. g. Iac. 1. c. Exo. 3. d. Chryf. hom. 2. in Io. ante med. 10.3.

Chryf. hom. 3. in Io. ante med. 10.3.

Damas. Ortho. fid. li. 1. c. 11. Aug. in Io. tract. 20. prope fi. 10.9.

Et sequitur: Sed transenda sunt haec: vt ad aliud perueniat hominis verbum, per cuius qualemcumque similitudinem, sicut in enigmate uideatur utrumque Dei uerbum, non illud, quod factum est ad illum, uel ad illum prophetam, sed illud, de quo dictum est: Omnia per ipsum facta sunt. haec ille. Ex his patet quod sicut Augustinus ait supra, quantum est ex vi vocabuli, magis competit nomen verbi sono quam verbo mentali, et quantum ad hoc loquitur Glossa, vnde nomen uerbi est translatum, non tamen translatiue dictum, sed secundum rei veritatem. Et de hoc verbo, et eius maiestate, aeternitate, potestate patet in collatione praedicabili.

Consequenter quaeritur de hoc verbo, Erat, videtur quod debuisset dixisse. In principio est verbum, vt enim ait Boetius: Eternitas est initialis vitae possessio tota simul, ergo debuisset posuisse verbum praesentis temporis. Item infra: filius Dei loquitur de se per verbum praesens, cum ait: Antequam Abraham fieret, ego sum. Item Iacobus: Apud ipsum non est uicifitudinis obumbratio. Et ita vt prius. Item nomen suum est, qui est: Qui est misit me ad vos. Et sic vt prius. Et ad istud respondet Chrysothomus: dicens quod hoc verbum, erat, cum de nostra dicitur natura, praeteritum significat tempus, et ipsum hoc finitum: cum autem de Deo dicitur, aeternitatem significat, sicut et ens, dictum de homine praesens tempus tantum significat, de Deo vero id quod est semper et aeternaliter. Haec ille. Quasi autem idem in Glossa, quod verbum substantiam significat hic subiectam, et de hoc in Glossa. Et ad obiecta respondendum, secundum magistros communiter quod ideo ait: erat Verbum, quod est praeteritum imperfecti, quia esse uerbi hic describitur, vt permanens, et vt omnia causans, et antecedens: Sed in hoc verbo, erat, significatur omnimoda perfectio, et perfecta immutabilitas, praesens autem est, cuius pars praeteritum, pars futura est, et quantum ad hoc repugnat aeternitati, nec determinat durationem: hoc autem uerbum, erat, determinat et durationem et immutabilitatem. Et vt de Deo dicitur, dicitur praesentia aeternitatem, quia aeternitatem, vt habitum est, nihil ergo praeteritum vel principiationis dicit, vt est dictum de Deo, et vt habitum est: ideo non repugnat aeternitati uerbi. His habitibus de singulis vocabulis, quaeritur de ipsa clausula in se, et obijciatur, sicut obijcit Chrysothomus cum dicitur, inquit: In principio erat Verbum, ante omnia intelligere vnigenitum, et arguit quod est ex aliquo, posterius est eo, ex quo est, si ergo uerbum ex patre, ergo posterius est. Et ad haec respondet quod hoc est humanorum argumentorum, nunc autem de Deo est sermo, et in Deo filius non est posterius patre, sed coaeternus ante, autem, et post, sunt temporum differentiae, sed temporibus superior Deus, ideo in Deo non cadunt. Item respondet ad hoc exemplo: splendor solis ex ipsa solis natura existit, non aliunde, sed nunquam est posterior solari natura: si ergo sic est in corporibus visibilibus, quid de caelis, et de natura inuisibili et ineffabili? Haec ille. Consimiliter et consimile exemplum tam in splendore ex sole, tam in lumine ex igne ponit Damascenus. Vbi multum et bene de hoc. Item per consimilia exempla ostendit Augustinus ueritatem generationis ipsius filij in diuinis: Si, inquit, vnus est, sol qui est lucens, splendens et calens, nec tamen lux est splendor, nec splendor est calor, nec calor est posterior splendore, nec separabilis ab illo, multo magis in illa trinitate super benedicta potest esse quod filius a patre, et ab utroque Spiritus sanctus, nec tamen qui pater est, filius, nec Spiritus sanctus, nec vnus separabilis ab alio. Consimiliter exemplificat ibi flamma et luce, eius emissionem, inquit, vides, separationem non vides. Haec ibi. Et si obijciat quis quod lux fontalis est nobilior et virtuo-

sior splendore emisso, et sic pater similiter maior et nobilior Filio. Respondendum quod non sequitur, cum sint eiusdem essentiae et maiestatis, nec inueniuntur in creaturis exempla omnimoda similia generationi ineffabili in diuinis, et ex toto, propter quod ait Augustinus quod per multa diffinita ueniendum est, ad contuendum uerbum diuinum, praedicta ergo exempla sunt ad ostendendum coaeternitatem filij cum patre. His praehabitis patet expositio litterae, secundum sanctos et glossas: Cum dicitur enim: In principio erat uerbum, exponitur quadrupliciter vel In principio, id est in patre, vel In principio, omnium creaturarum, vel In principio, temporum, vt dicitur in Glossa, sed tunc obijciatur: Ipsum uerbum fuit in primo instanti temporis, sicut et principium creaturarum, et ad istud respondendum secundum Chrysothomum quod cum dicitur: In principio erat uerbum, intelligere vnigenitum ante omnia intelligibilia et saecula, et sic antecessiue est intelligendum eo modo quod dicitur aeternitatis prior tempore, prout loquitur Augustinus: quod aliquid praecedat aeternitatem, sicut Deus omnia, Prior omnium creata sapientia, et: Ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam, et Glossa hic quasi idem. In principio, creaturarum: quia ab ipso omnia, vel In principio, id est in aeternitate, vt dicat priuationem in initij et finis infra: Antequam esset Abraham, ego sum: Dominus possedit me in initio uiarum suarum. Exposita prima clausula, sequitur secunda. Et uerbum erat apud Deum, in hoc notatur filij a patre distinguibilitas in persona. Vnde Beda in Glossa, quia alij dicebant quod idem Deus aliquando est pater, aliquando filius, vt alter uocetur in persona, subdit: Et uerbum erat apud Deum, vt alius apud alium, et huic concordat Chrysothomus: erat apud Deum, ait, ostendens aeternitatem eius, quae secundum hypostasin. Et idem exponens illud apostoli: Splendor gloriae et figura substantiae, cum inquit, dixisset Filium splendorem induxit, quoniam character et hypostasis eius, vt propriam ostendat hypostasin. Sed obijciatur hoc, praepositio, apud, denotat maioritatem in eo, apud quem dicitur alius esse: et in illo minoritatem, quae non sunt in diuinitate, ergo improprie loquitur. Item Ioannes: Ego in patre, et pater in me est, male ergo ait hic quod uerbum apud Deum. Item quare ait, apud Deum, et non, ad Deum, cum videantur idem significare. Item, apud, designat terminum motus, sed in diuinis personis nullus est motus. Ergo vt prius. Et ad istud respondendum, sicut tactum est, quod, apud, hic denotat distinctionem personalem, siue hypostasin, secundum Chrysothomum. Et quia filius est a patre, ideo in patre notat auctoritatem, et ideo ait: Verbum erat apud Deum, genitum scilicet a Deo patre aeternaliter, et distinctum personaliter. In creaturis autem siue in humanis cum dicitur, alium esse apud alium, notantur maiortas, et minoritas, ut obiectum est. Et per hoc ad aliud: utraque enim est uera, et quod filius est in patre ratione eiusdem essentiae, et quod est apud patrem ratione distinctae personae, per hoc ad aliud: quia in patre est auctoritas, ideo dicitur Verbum esse apud ipsum Patrem. Et per hoc ad aliud. Haec enim praepositio, Ad, denotat processum, siue motum, qui non cadit in diuinis. Et per hoc ad sequens: quia haec praepositio, apud, nullam dicit motionem in diuinis, sed abstrahit ab omni motione. Et sequitur, tertia clausula. Et Deus erat Verbum, sed quaeritur cum sit manifestum, Verbum esse Deum ex prima clausula, cum dicitur: In principio erat Verbum, videtur quod istud superfluum, et ad istud respondendum secundum Chrysothomum: Quod hoc ait, vt non existimet quis minorem esse diuinitatem filij, et in hoc confutatur error Porphyrij, qui posuit filium esse in intellectu patris, et non Deum ipsum eundem

Aug. de Trin. li. 15. c. 11. ante med. 10.3.

Chryf. hom. 3. in Ioan. ante med. 10.3.

Aug. Conf. fess. lib. 12. c. 29. 10.1.

Eccl. 1. 4. Eccl. 24. 4. Ioan. 8. g. Prou. 8. 6.

Filius alius a patre.

Chryf. hom. 3. in Ioan. ante med. 10.3.

Ibid. ho. 6. post med. 10.3.

Heb. 1. n.

Ioan. 14. b

Chryf. hom. 3. in Ioan. circa med. 10.3.

Error Porphyrij qui posuit filium esse in intellectu patris, et non Deum ipsum eundem

Aug. li. 10. de Ciuita. Dei. c. 29. v. prin. 10. 3. Identitas essentiae Patris et Filij.
 in essentia, de quo errore Augustinus: Prædicas inquit, patrem et eius filium, quem vocas paternum intellectum, et horum medium Spiritum sanctum, et more nostro appellas tres deos. Notatur ergo hic identitas essentiae patris et filij. Sed quaeritur de ordine verborum, quare ait: *Deus erat verbum*, et non e contrario, ex quo sumitur hic essentialiter. Et ad hoc posset responderi, quod quia verbum, siue filius, reuelat patrem illis, quibus voluerit: Nomen tuum manifestauit mundo, ideo ponitur a patre prædicari verbum, et sequitur quarta clausula: *hoc erat in principio*, in quo notatur quod filius erat coomnipotens secundum Glossam, secundum autem Chrysostomum, quasi repetitio est clausulae primæ. Vnde ait: *Quærit quale principium erat Deus, et non inuenit, et quasi seclus reueritur ad superiora dicens: hoc erat in principio*, vel enim aliud est hoc verbum, erat, quam essendi significatum, et infinite essendi. Item quaerit hic Chrysostomus: quare ait Moyses: In principio fecit Deus celum et terram, hic autem ait euangelista quod *In principio erat Verbum*, et non ait, fecit verbum. Et respondet quod mundus visibilis prædicat factorem: Cæli enim enarrant gloriam Dei. sed filius inuisibilis creaturas infinite superexcedit, quia æternus, ideo non ait, fecit verbum, sed *erat*. Contra autem hoc opponit ex verbis beati Petri: Secundum autem litteram sic: quoniam Dominum Christum fecit, et ex verbis Pauli: Vbi dicit: Quem suscitauit a mortuis. Et respondendum quod ea, quæ dicuntur, scilicet de Christo, sunt dispensationis, sicut id quod est, secundum humanam naturam: quæ autem dicuntur hic, sunt naturæ incorruptibilis et diuinæ, et ex dictis patet verbi diuinitas, et sic de alijs, quæ exposita sunt. De principio vero, et de verbo alia patent in collatione: *Omnia per ipsum facta sunt*, sicut continuat Glossa, postquam dixit de natura filij, de operatione eius supponit, *Omnia*, et cetera. Vnde determinatio de verbo æterno, in se, et in sua maiestate, hic determinat de ipso, ut est principium effectuum omnium et perfectuum. Et hoc in tres particulas. Primo præmittit quod est principium, omnipotens et perfectum, ad omnia producenda per potentiam. Secundo subdit quod est principium præcognoscituum per præsentiam, ibi: *Quod factum est, in ipso vita erat*. Tertio subiungit quod est principium illustratum et gratificatum per misericordiam et gratiam, ibi: *Et vita erat lux hominis*. Et primo patet quod in ipso est omnimoda potestas. Et secundo patet quod est rerum factarum inconfusibilis ordinabilitas. Et tertio patet quod est initium rationabilium diuinæ illustrationis capabilium gratuita illuminabilitas, ait ergo: *Omnia per ipsum facta sunt*, et ex hoc patet falsitas erroris, ponentium Deum nihil ex tempore fecisse, eo quod bonitas eius numquam vacua fuisse credenda est, prout ipsi opponunt, sicut tangit Augustinus. Ad quod soluit ibidem quod non est fas credere aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur, quia neque affici dicendus est. Et sequitur, nouit quiescens agere, et agens quiescere potest, ad opus nouum, non nouum sed sempiternum adhibere consilium, nec pœnitendo, quia prius ceffauerat, cœpit facere quod non fecerat. Hæc ille, et ibi bene de hoc, et patet falsitas erroris ex dictis. Item consimiliter patet error Manichæi, prout ait Augustinus: qui tædio affectus a muscis dixit, quod Deus non fecit illas, sed diabolus: sicq. dixit quod nec fecit apem, nec locustam, et sic musca factus est, quem Belzebul Deus muscarum possidebat. Hæc ille, et multo plus de hoc, et in Glossa pro parte, breui ergo sermone ait: *Omnia per ipsum facta sunt*, per quem enim factus est angelus, et vermiculus: per ipsum enim facta est creatura, supera, infera, et spiritalis, ait Augustinus: *Quærit Chrysostomus hic,*

Chryf. hom. 4. super Io. in prin. 10. 3. Gen. 1. 6
 quare Moyses præmittens: In principio creauit Deus celum et terram, et de singulis indicat, cum subiungit: Et fiat lux, et facta est lux, et sic de alijs. Hic vero omnia verbo vno comprehendit. Et obijciunt: Nouum testamentum est reuelatio veteris secundum Augustinum supra, ergo hic debuisset explicare planius, quæ sunt a Deo facta. Ad istud respondet, quod cognita existentia ab auditoribus, non erat necesse singillatim dicere, festinas ergo ad ipsum forte ascendere breui sermone ait: *Omnia*, et ad obiectum respondendum, quod nouum testamentum explicat planius vetus, ubi est indigentia explanationis. Item quaeritur qualiter ait: *per ipsum facta sunt*, cum enim pater, et filius, et Spiritus sanctus sint vnum principium omnium creaturarum, siue factorum, videtur quod improprie loquitur dicendo, *Omnia per ipsum*, scilicet verbum vel filium facta sunt. Item quorum est eadem natura, eorum eadem est operatio, ait Damasceus: sed patris, et filij eadem est natura et virtus: ergo et operatio, et ita filius æque operatur vt pater. Improprie ergo ait: *per ipsum*, et debuisset dixisse: ab ipso. Item cum pater et filius sint vnum principium creaturarum, vt dictum est, ita posset dici filium operari per Patrem, sicut e contrario. Item quaeritur an posset dici veraciter patrem operari per spiritum sanctum, sicut per filium: et videtur quod sic, quia Deus Trinitas est vnum principium: Ego principium et finis. Potest ergo dici Patrem operari per spiritum sanctum, sicut per Filium. Quaeritur ergo quare dicitur patrem operari per Filium hic. Et: Vbi ostenditur, per quem fecit et facta potius quam per spiritum sanctum. Et ad istam quaestionem respondetur, secundo Sententiarum, ubi dicit quod ideo dictum est Patrem operari per filium, non e contrario, vt in Patre monstratur auctoritas, quia a Patre et Filius: Omnia tradita sunt mihi a patre meo: vel illud ideo dicitur, quia pater eum genuit omnium opificem, prout ibidem dicitur. Vnde Chrysostomus quaerit, qualiter ait: *per ipsum*? si enim inquit, per hoc existimas aliquid esse minorationis scilicet in filio, audi prophetam scilicet loquentem ad filium: Tu in principio terræ fundasti, et sequitur, secundum conditionis dignitatem, vt dicitur hic, et ibi bene de hoc. Nullam ergo minorationem vel distinctionem in faciendo notatur hic in filio, sed intelligendum est, vt est expositum: Vbi supra. Nec hæc præpositio, Per, notat ibi patrem operari per filium, sicut per aliquod instrumentum, vt ibidem dicitur, vnde ex hoc, nota quod hæc præpositio, Per, potest notare circumstantiam causæ efficientis per modum exemplaris, et sic adhuc vera est, quia ipsum verbum vita, vt dicitur hic, et exemplar omnium. Vnde ait propheta: Omnia in sapientia fecisti. Ad aliud respondendum, quod licet possit dici: omnia facta esse per Spiritum sanctum, per modum subauctoritatis, secundum tamen appropriationem conuenit filio, qui est sapientia, et ars patris, vt dictum est. Conseruatio vero rerum factarum appropriatur Spiritui sancto, cui et bonitas: Ex ipso, et per ipsum, et in ipso, sunt omnia, ibi Glossa bene de hoc. Et in Psalmo: Verbo Domini cæli firmati sunt, ibi Glossa: Pater per verbum, et per spiritum sanctum operatur, quod est intellectum per modum subauctoritatis, vt dictum est. Ita tamen quod per filium, cui appropriatur causa exemplaris, per Spiritum sanctum, vt ei approprietur causa conseruans, et finalis, et de hoc in Glossa. Et quoniam dixit: *Omnia facta sunt per ipsum*, subdit: *et sine eo factum est nihil, quod factum est*, hoc est facti formæ in idolo, *Chryf. ubi sup. prox.*

Dama. Or. tho. li. 2. c. 23. ante med.
Apo. 1. b
Heb. 1. a
2. Sct. dist. 13. c. sed di. cit.
Mat. 11. d
Chryf. hom. 4. in Ioan. 10. 3. Pf. 101. d
2. Sct. dist. 13. c. sed di. cit.
Rom. 11. d Pf. 32. a

Principium sufficiens. Principium indeficiens.
Aug. tract. 1. in Ioan. post mediū. tom. 9.
1. Cor. 8. a
Ans. de Cōcept. Virg. 6. 5.
 Cur Deus puniat homines pro peccato.

Aug. de moribus Manichæorum li. 2. cap. 7. 10. 1.
Aug. de natura boni. c. 34. 10. 6.
Ista. 45. b

Aug. lib. de vera religione. c. 14. 10. 1.
Iob 18. c

Greg. Moral. lib. 14. c. 10.

Aug. de ciuitate Dei lib. 12. c. 6. ante med. 10. 5.

Ansel. de Cōcept. Virg. 6. 5.

Aug. de moribus Manichæi li. 2. c. 7. 10. 1.

Aug. de moribus Manichæi lib. 2. c. 7. 10. 1.

Distinctio formæ in idolo.
Idē de Ciuitate Dei lib. 8. c. 23.

primum effectum, et per hoc patet secundum intentionem litteræ quod non oportet dicere, quod quando ait: *Omnia per ipsum facta sunt*. Notatur quod est principium sufficiens: per hoc quod ait: *Sine ipso factum est nihil*, principium indeficiens, considerando intentionem litteræ. Augustinus autem legit sic: *Sine ipso factum est nihil*, id est peccatum, vt enim ait, ibidem, peccatum nihil est, et nihil sunt homines cum peccant, et idolum est nihil. De primo obijcit Anselmus: Si peccatum, inquit, nihil est, cum nihilo nemo debeat puniri, cur ergo punit hominem pro peccato? Et ad hoc respondet, quod licet nihil sit absentia iustitiæ, Deus tamen punit peccatores, non pro nihilo, sed propter aliquid, scilicet, quia debitum honorem sibi, quem sponte reddere noluerunt, ab iniustis exigit, et ne deordinatum sit aliquid in regno, eos separatim a iustis ordine competenti disponit. Hæc ille. Pro exigentia ergo debiti honoris, pro exclusione deordinationis, pro conseruatione recti ordinis, Deus iuste punit peccatores. Quaeritur item de hoc quod ait: Peccatum nihil est, et non est a Deo. Contra primum obijciunt, quod qui facit peccatum, facit aliquid, sicut qui furatur, sed quidquid est, in quantum est, ex Deo est secundum Augustinum, ergo et peccatum ex Deo, siue mala actio. Item peccatum corrumpit, est enim corruptio modi, speciei, et ordinis vt ait Augustinus: Sed quod corruptum agit, ergo vt prius. Item Isaiæ: Ego Dominus faciens pacem, et creans malum, et ita vt prius. Item quaeritur de hoc quod ait: Idolum nihil est, et quod forma hominis in idolo, non est facta per verbum, quaeritur qualiter hoc? quia materia idoli, quæ est aurum vel argentum a Deo est, ideo forma idoli est formata, vt artificata ab homine: ergo sicut alia defectus assumptæ essentia, pro vt ait Augustinus, et deficiente, sic priuatio est, ideo dicitur peccatum nihil esse, et peccatores, in quantum tales, esse nihil. Iob: Habitæ in tabernaculo illius socij eius, qui non est, id est, apostatæ angeli, qui dicitur non esse, quia a summa essentia recessit, et per hoc crescente defectu quasi ad non esse tendit: vt dicitur non esse, quia bene esse perdidit, quamuis naturæ essentia non amisit, vt ait ibi Gregorius: Exponens illud, vnde peccatum aliquando nominat prædictum voluntarium defectum, et sic nominat priuationem, et nihil est, vt loquitur hic: et sic non est a Deo, nec habet causam efficientem, sed deficiente secundum Augustinum. Aliquando nominat actionem subtractam deformationi, et priuationi, et sic est a Deo ratione eius, quod est actionis. Aliquando nominat debitum habendi iustitiam, cum tamen defectu habendi secundum Anselmum vbi supra. Vnde ait: Nulli essentia est aliud malum esse, quam deesse illi bonum, quod debet habere, et sic dicitur esse secundum quid, ratione illius debiti, quod tamen priuatum est eo, quod debet habere. Ad aliud respondendum, quod cum dicitur peccatum agere, hoc est intelligendum ratione actionis, naturæ boni substituta, non ratione priuationis. Ad aliud respondet Augustinus, quod cum dicitur Deus creare malum, ibi sumitur creare pro eo, quod est ordinare: puniendo enim ordinat peccatum. Ad aliud respondendum est, quod est loqui de forma idoli dupliciter, vel ratione eius, quod est secundum rem, et sic in quantum est, est a Deo, secundum illud Augustini supra: Quidquid est, in quantum est, est a Deo: vel est loqui de forma idoli, in quantum est idoli, et instituta ad idolatrandum, et sic dicitur non esse a Deo, immo errore hominum sunt facta, ait Augustinus. Et sic ex abusione, et ad abusionem, siue ad abutendum, vel aliter secundum Augustinum, qui ait, quod idola sunt, sed ad salutem nihil sunt; dicitur ergo idolum non esse ratione

Idem con-
 fiditibus de illo, ex dictis patet quando ait: *Omnia per ipsum facta sunt*, de magnificentia operandi: sunt enim magnifica immensitate, sunt mirifica speciositate siue ordine, sunt vtilia, siue commoda bonitate: Deus enim est qui facit magna, et incomprensibilia, et mirabilia. Et alibi quasi idem, et in Psalmo: Magnificata sunt opera tua Domine: quantum ad primū: Omnia in sapientia fecisti, quantum ad secundum: Impleta est terra in possessione tua, quantum ad tertium: Et ex his patet magnificentia suæ potentia, magnificentia suæ sapientia, munificentia suæ beneficentia. Vnde Hugo: Potentiæ fuit signum rerum immensas, sapientia pulchritudo, bonitatis vtilitas: vere enim a magnitudine speciei et creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Et ideo non restat, nisi vt aspicientes facta et opera creatoris affurgant ad ipsum laudandum, amandum, et ad delectandum in ipso. Leuate oculos vestros, et uidete quis creauit hæc: Delectasti me in factura tua, ait Propheta. Qualiter autem omnia sunt facta, per verbum dicitur: Omnia in mensura et numero, et pondere disposuisti, super quod Augustinus: Secundum quod mensura omni rei modum præfigit, numerus vero omni rei speciem præbet, pondus autem omnem rem ad quietem et stabilitatem trahit. Et ibi bene de hoc. Et idem: Eius vnitate omnis modus insititur, eius sapientia omnis pulchritudo formatur, eius lege omnis ordo disponitur qualiter autem peccatum est nihil, et qualiter peccatores dicuntur nihil, vel non esse, Boetius: Esse, inquit, est quod ordinem retinet, seruatque naturam, et sequitur: Nam qui mali sunt, eos esse malos non abnuo, sed eosdem esse pure ac simpliciter, nego: quia ergo peccatores, in quantum tales, a Deo recedunt, qui solus vere est. Ipse enim solus est, et quia tendunt ad non esse, et quia amiserunt suum bonum esse, ideo merito dicuntur nihil: Ecce nihili factus es. Et in Psalmo: Ad nihilum redactus sum. Et sequitur pars, in qua ostendit, quod ipsum verbum est principium præsciens vel præcognoscens per sapientiam, vel præscientiam, ibi: *Quod factum est in ipso vita erat*. Igitur quod opponit Augustinus: Ex hoc ergo, inquit, sequitur quod terra vita erat, et lignum, et omnia alia. Ad quod respondet sic subdistinguido, quod factum est, scilicet in tempore, in illo vita erat: Omnia enim in sapientia fecisti, ait Propheta. Est autem in sapientia quædam ratio, qua terra facta est, et exemplificat: faber primo in arte habet arcem, et illa in arte est vita, illa vero in opere, non: viuunt enim anima artificis vbi sunt ista, scilicet opera exteriora, antequam proferantur, multo magis sapientia Dei, per quam facta sunt omnia per artem continet omnia, antequam fabricet foris corpora, in arte, vita sunt. hæc ille: Et ibi bene de hoc. Et in hoc designat ipsum esse causam exemplarem omnium. Et de hac vita exemplari Augustinus bene: Vna est prima, et summa vita. Et sequitur: ars quædam est omnipotentis atque sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilem et omnes vnum in ea, et sequitur ibi: Omnia nouit Deus, quæ fecit per ipsum, et cetera. Et ibi bene de hoc: Sed tunc obijciunt quod illa causa exemplaris, non exprimit res vt sunt, cum non omnes res factæ, sint vita. Et ad istud respondendum, quod sicut ait Anselmus: Res prout sunt in Deo, sunt ipsa prima essentia, et prima essendi veritas, in proprio vero genere habent suum esse naturale secundum gradus suos, nec potest æquari in omnibus rationibus exemplaribus, prout ait Augustinus: Cum decedant et succedant tempora, non decedit uel succedit aliquid scientiæ Dei: unde et illa sunt mutabilia, tamen immutabiliter sciuntur a Deo. Ideo quamuis res sunt mutabiles, non tamen sequitur quod rationes exemplares mutabiles,

Hugo de sacram. li. 1. p. 3. cap. 28. Sap. 13. b
Ista. 40. f
Sap. 11. d
Aug. de Gen. ad lit. li. 4. cap. 3. 10. 3.
Aug. contra Faustū lib. 21. c. 6. 10. 6.
Boet. lib. 4. de Consol. Philof. prof. 2. post med.
Iob 23. c
Eze. 28. c
Pf. 72. c
Aug. tract. 1. in Ioan. post mediū. 10. 9.
Aug. lib. 6. de Trin. c. 1. c. 10. 3.
Ansel. Monolog. 6. 38.
August. de Trin. supra proxime.

mutabiles, et tamen sunt perfectissime rationes exem-
plares rerum. Quia consimiliter ponit Chryso-
stomus. Quod si: *Quod factum est, in ipso vita erat, ergo*
destructiones Sodomitarum et diluuium et gehenna
in ipso vita erat. Similiter et lapis, et ibi tangit erro-
rem hereticorum circa istud. Et est solutendum sicut
prius, quod ea, quae habent in ipso exemplar, vita
sunt in ipso, in suo tamen genere habent suum esse.
Et sequitur tertia particula, in qua ostendit ipsum
esse principium illustratum, et gratificatum per
misericordiam, et gratiam illorum, qui sunt capabiles
praedictae illuminationis, ibi: *Et vita erat lux ho-*
minum, et ibi duo: Primo praemisso, quod verbum
est illuminationis mentium humanarum capabilium
illius illuminationis. Secundo subditur defectio eor-
um qui nolunt esse capaces, ibi: Et lux in tenebris.
Ait ergo: *Et vita erat lux hominum: Queritur cum*
Deus sit lux simpliciter: Deus lux est, in quo tenebrae
non sunt vlla. Quare non ait absolute: *Vita erat lux?*
Et ad hoc respondet Augustinus, quod ex ipso homi-
nes illuminantur, non pecora, quae non habent ani-
mas rationales, quae possint videre sapientiam Dei:
haec ergo lux non est quorumcumque animalium,
sed hominum: Fuitis aliquando tenebrae, nunc autem
lux in Domino. Sed ad hoc obijcit secundum Augu-
stinum ibidem, quod multa corda non possunt videre
istam lucem. Et respondet quod si ita est, hoc ideo
est, quia peccata eorum grauantur, et ponit exem-
plum: In sole caecus positus, sol est illi praesens, sed
ipse soli est absens. Sic sapientia caeco praesens est,
idest stulto et iniquo, sed ipse soli est absens. Et de
haec luce Chrysostomus bene ait: *Quemadmodum lux,*
quantumvis illuminet multitudinem hominum, nihil in
propria minoratur claritate, ergo multo magis lux,
quae est Deus. Quia enim vita est, ipsa adueniente, so-
lutum est mortis imperium, et quia lux, illa lucente,
amplius non sunt tenebrae. Haec ille, et ibi bene de
hoc. Et sequitur secunda particula, in qua nolentium
illustrari a luce defectio. Ibi: Lux in tenebris lucet, idest
praesens est peccatoribus, quam tamen non compre-
henderunt credendo, obscurati tenebris infidelitatis:
Qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem. Vnde
in Psalmo: In tenebris ambulat, etc. In tenebris am-
bulauimus. Sed queritur quare ait: Non comprehende-
runt, quia impossibile est istam lucem comprehendere
ab aliquo, quia de Deo dicitur: Quod habitat lucem
inaccessibilem, et sic incomprehensibilem. Item Augu-
stinus: Quidquid scientia comprehenditur scientis com-
prehensione finitur: Sed Deus est infinitus, et sic
incomprehensibilis. Item cum lux spiritualis, sed ma-
gis communicabilis luce corporali, et illa praesens
non potest non videri ab habentibus oculos corpora-
les, ergo multo minus non potest non videri ab ha-
bentibus oculos intellectuales. Ad primum respon-
dendum est, quod comprehensio dicitur multiplici-
ter. Primo modo per fidei credulitatem, et per dile-
ctionem, vel charitatis adhesionem: Vt possit compre-
hendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et cor-
Item est comprehendere per attentionem et apertam
visionem: Sic currite, scilicet in via, vt comprehen-
datis, vt comprehendatis scilicet in gloria. Et est com-
prehendere per omnimodam inclusionem, sicut loca-
rum comprehenditur a loco, vel sicut scientia rei sci-
bilis, a sciente plenarie: et sic impossibile est quod
ipsa lux, quae est Deus, comprehendatur ab intelle-
ctu creato: Deus enim est ineffabilis et incomprehen-
sibilis, ait Damascenus. Modo primo dicitur com-
prehendi ista lux a credentibus in via. Secundo mo-
do, a beatis in patria. Tertio modo sumendo large
comprehensionem potest dici, comprehendere a seip-
so, quia seipsum cognoscit, vt est cognoscibilis.
Ad aliud quod non est simile de luce corporali et
spirituali, quia illa manifestat se naturaliter, ista vo-
luntarie. Item illa manifestat se omni oculo suscepti-

bili, secundum suam possibilitatem: Lux vero spiri-
talis manifestat se oculo spirituali, mundati se a pec-
catis obcaecantibus, prout ait Augustinus: Stultus et
iniquus est absens sapientiae. Quid ergo facit iste
mundet: vnde possit videri Deus. Beati enim mundo
corde, quoniam ipsi Deum videbunt. haec ille, et ibi be-
ne de hoc, qualiter cor est mundandum, vt videatur
sapientia, quae Deus: Determinato de diuino verbo
secundum suam diuinitatem, in parte ista profequi-
tur euangelista de ipso, secundum humanitatem as-
sumptam, sicut continuat Augustinus dicens: Quae
dicta sunt, de diuinitate Christi dicta sunt, hic ve-
ro de humanitate. *Fuit homo missus a Deo, et cetera.*
Vnde superius determinatum est de diuino verbo in
se, et vt est omnium principium effectiuum, hic ve-
ro de eo, vt carnis initium, et vt hominum repara-
tium. Et haec pars in duas partes, quia enim fuit
verbum absconditum, et per vocem suam manife-
standum, scilicet per beatum Ioannem, qui fuit vox
verbi, vt dicitur infra eodem. Ideo primo deter-
minatur de beato Ioanne, qui erat vox verbi, et lucerna
lucens. Secundo determinatur de ipso verbo in-
carnato, et aduentu eius, ibi: *Erat lux vera. Pri-*
ma in tres. Primo beati Ioannis, qui fuit vox et testis
verbi descriptio, et commendatio quantum ad suam
personam. Secundo subditur sui officij dignitas siue
celstitudo, ibi: Hic venit in testimonium. Tertio, quia
ipse erat illustratus diuina illuminatione, ob quam
posset credi a iudeis esse Messias vel Christus ventu-
rus, differetia ipsius ad ipsum Christum subiunctio,
et dubitationis exclusio, ibi: Non erat ille lux. Ait
ergo: Fuit homo missus a Deo, scilicet beatus Ioannes,
vt enim ait Augustinus: quia filius Dei sic erat ho-
mo vt lateret in illo Deus, missus est magnus homo,
per cuius testimonium inueniretur plus quam ho-
mo, et ponit exemplum. Sicut enim monte irradiat-
to cognoscitur quod sol sit ortus, ideo Ioannes scia-
mons magnus prior radiatus, lumen excepit, vt ocu-
lis nostris nunciaret. Haec ille. Sed queritur cum cer-
tum sit quod Ioannes esset homo, qualiter ait: Fuit ho-
mo. Ad hoc respondet Chrysostomus: Quod ideo
praconem hominem misit, vt cognitam audientes
uocem, scilicet homines facilius qui audiebant adue-
nirent, scilicet, credendo. Vel ideo ait, homo, ne cre-
deretur esse angelus ob testimonium prophetae de
ipso: Ecce ego mitto angelum meum, quod ait Saluator
de ipso Ioanne intelligendum esse. Et hic. Homo fuit
missus a Deo, queritur ad quid hoc apponitur. Et re-
spondet Augustinus dicens, quo modo potuit dicere
verum de Deo, nisi missus a Deo? Et de hoc Chry-
sostomus bene: Tu audiens quoniam a Deo missus,
nihil de reliquo humanum esse existima, eorum quae
dicuntur ab illo. Non enim, quae eius est, dixit, sed
quae mittentis omnia loquitur, ideo angelus nuncu-
patus est: angeli enim virtus est, nihil proprium di-
cere. Haec ille. Et vt hoc amplius appareat, subditur:
Cui nomen erat Ioannes, non ab homine impositum,
sed a Deo ait Glossa, et ab angelo nunciatur: Vocabis
nomen eius Ioannem, et de his infra. Et sequitur sui
officij specificatio. Hic venit in testimonium, et hoc
vt testimonium perhiberet de lumine, idest de filio Dei
in carnato. Sed obijcit quod insufficienter fuit Ioan-
nes solus missus in testimonium, quia vt dicitur: In
ore duorum vel trium stabit omne uerbum. Ad hoc re-
spodendum, quod vt dicitur huic, idest Christo: Om-
nes prophetae testimoniu perhibebat. Ioannes vero fuit
missus non solum ad prophetandum, sed ad demon-
strandum infra eodem. Ecce agnus Dei, et ideo ait hic
signanter: Hic venit in testimonium, non ad testimonium,
quia alij prophetae, quasi a remotis testificati sunt:
Ioannes vero ex propinquo demonstrauit et annun-
ciavit, scilicet vox annunciat verbum, et signanter
ait: De lumine, idest, Christo incarnato: lux enim
est, vt forma luminosi, siue quaedam res in se abso-

Aug. tract.
1. in Ioan.
prope finem
rom. 9.
Mat. 6. 4

Continuatio euange-
listae.
Aug. tract.
2. in Ioan.
paula prin.
rom. 9.

Beatus Ioan.
vox verbi et
lucerna lucens.

Aug. tract.
2. in Ioan.
ante mediū
rom. 9.
Ibidem post
aliq.

Chryso. hom.
5. in Ioan.
circa med.
tom. 3.

Mat. 11. 6
Questio de
verbis.

Chryso. hom.
5. in Ioan.
prope prin.
tom. 3.

Nomen Ioan-
nis non ab
homine im-
positum.

Luc. 1. 6
Coll. 1. 6
Deut. 19. d

Act. 10. g

Ioan. 12. g
Chryso. hom.
5. in Ioan.
ante mediū
tom. 3.
Ioan. 5. f

Aug. tract.
3. in Ioan.
ante mediū
tom. 9.

Finis du-
plex.

Particula
tertia.

Questio,
An Ioannes
lux.
Mat. 11. 6
Mat. 5. 6
Aug. tract.
3. in Ioan.
ante mediū
tom. 9.
Chryso. hom.
5. in Ioan.
post mediū
tom. 3.
Ioannes di-
citur lucer-
na.
Ioan. 5. f
Continuatio
Euang.

Primae par-
tis diuisio
i quattuor.

luta. Lumen vero dicitur influentia recepta in perspi-
cua, vnde per appropriationem filius Dei, secundum
suam diuinitatem dicitur lux: In quantum vero incar-
natus, lumen. Dicitur tamen consequenter filius Dei
in carnatus, et lux et lumen, vt infra: Ego lux ueni in
mundum. Obijcit autem Chrysostomus de hoc, cum
dicatur: Testimoniu ab homine non accipio, qualiter
ait hic, quod Ioannes Venit, vt testimonium perhiberet
de lumine? Et ad hoc respondet ibidem, quod illud,
quod ait hic intelligendum est, scilicet Ioannem per-
hibere testimonium Christo non indigentem, sed quia
ex salutis multorum cura descendit Christus, ideo
concessit homini testimonium perhibere de se. Idem
quasi obijcit Chrysostomus dicens et querens: Non-
ne filius Dei sufficiebat seipsum ostendere et testi-
ficari? ergo non oportuit, quod alius ueniret in testi-
monium. Et ad illud respondet bene, quod quia ha-
bitabat lucem inaccessibilem, ideo carnem induit,
et vni conseruorum concessit testimonium, quia om-
nia negotiatur ad hominum salutem, et ad faci-
lem susceptibilitatem, et ad audientium utilitatem,
non ad suam dignitatem. haec ille. Ex his patet, quod
est perhibere testimonium de aliquo, vel propter in-
digentiam et dubitabilitatem a parte illius, cui per-
hibetur testimonium, et sic non indiguit filius Dei te-
stimonio humano; vel est perhibere testimonium ob
indigentiam et ignorantiam, a parte eorum, coram
quibus perhibetur testimonium, et sic Ioannes per-
hibet testimonium de filio Dei. Vnde Augustinus:
Quia non videbat lux mentium, opus erat vt homo
diceret de luce testimonium, non tenebrosus, sed illu-
minatus, qualis fuit scilicet beatus Ioannes. Sed que-
ritur de hoc quod ait: *Vt omnes crederent per illum,*
cum ergo omnes non crediderint, frustratus fuit si-
ne, vel fructu officij sibi commissi: Ad hoc respon-
dendum, quod est duplex finis, scilicet operantis, et
operis. Sicut in medico finis operantis est, intende-
re sanare, finis uero operis, inducere sanitatem. Quan-
tum ad primum, operans non frustratur sine officij,
dum nihil omittat de contingentibus, licet non pro-
ueniat finis operis ob impedimentum, uel defectum
a parte alterius. Aliter distinguunt alij, quod est fi-
nis duplex, in se, et in alio. Primo non priuatur ope-
rans, dum faciat quod in se est, licet altero frustretur
propter aliquas causas contingentes. Et sequi-
tur particula tertia, in qua differetia ipsius ad Chri-
stum subiunctio, et cetera. Sed queritur, qualiter hoc
quia inter natos mulieru non surrexit maior Ioane.
Sed de discipulis dicitur: Vos estis lux mundi: ergo multo magis Ioannes lux.
Ad istud respondendum secundum Augustinum. Ioan-
nes erat illuminatus et sicut mons magnus, non ta-
men lux illuminans. Non negat ergo hic Ioannem
esse lucem, scilicet participatione, sed negat eum esse
primam lucem, illuminantem omnem homi-
nem. Quasi idem Chrysostomus, ostendens enim
inopinabilem eminentiam eius, cui perhibet testi-
monium, ad ipsum, qui testatur, ait: non erat ille lux.
Ideo Ioannes dicitur lucerna: Ille erat lucerna ardēs
et lucens. Erat lux vera, et cetera. Praehabita descri-
ptione beati Ioannis, qui fuit vox verbi, et praecur-
for filij Dei, hic determinatur de dignatio aduen-
tu ipsius filij Dei, et ipsius dispensatiua incarnatione,
et operibus, et documentis ipsius incarnati, et haec
in tres partes. In prima de ipso aduentu, et incar-
natione. Secundo, de Ioannes testificatione, et dis-
cipulorum uocatione. Ibi: Ioannes testimoniu.
Tertio de operum filij Dei incarnati uarietate, et docu-
mentorum dispensatione. Die tertia nuptiae factae
sunt. In prima quattuor. Primo, maiestatis filij Dei
sub nomine lucis, et eius aduentus in mundum praem-
issio. Secundo, discredentium sibi aduenienti ex-
caecatio, ibi: Mundus eum non cognouit. Tertio, uil-
litas credentium subiunctio. Quosquos autem rece-

perunt eum. Quarto, dignitatis incarnationis speci-
ficatio, ibi: *Et uerbum caro factum est. Ait ergo: Erat*
lux vera. Sed queritur qualiter ait hoc, quia omnis
lux est lux vera in suo genere, eo quod immixta te-
nebris: Quae societas luci ad tenebras? quasi diceret,
nulla, ergo superflue ait, lux vera. Ad quod respon-
dendum, quod secundum Augustinum: Lux vera
dicitur hic, lux mentium, quae est supra mentes, et
excedit omnes mentes; et hoc est lux vera, scilicet
essentialitate. Mentis uero illuminatae dicuntur lux,
huius lucis illuminatione: ipsa enim est lux hominu,
vt habitum est supra. Vnde sequitur: Illuminat om-
nem hominem, scilicet uiuentes vt homines, non di-
stant a pecore nisi intellectu, noli aliquando gloria-
ri. Et huic concordat Glossa, quae ait: Omnis homo, di-
citur illa natura in homine, quae est ad imaginem et
similitudinem Dei: alia sunt extra hominem, et ibi
bene de hoc. Vt enim ait Propheta: Signatum est su-
pra nos lumē uultus tui Domine. Et Iob: Qui docet
nos super iumeta terrae. Ibi Gregorius, vt dicitur in-
fra. Sed obijcit de hoc quod ait: Illuminat omnem
cap. 13. Chryso. hom. 7. in Ioan. prope prin. tom. 3.
Aug. tract. 2. in Ioan. circa med. tom. 9.
Chryso. hom. 7. in Ioan. prope prin. tom. 3.
Aug. tract. 2. in Ioan. circa med. tom. 9.
Chryso. hom. 7. in Ioan. prope prin. tom. 3.
Aug. Ench. ad Lauren. c. 103. 10. 3.
Aug. de praedest. sanct. li. 1. c. 8. cir. med. 10. 7.
Chryso. hom. 3. in Ioan. ante mediū tom. 3.
Pf. 146. a Iere. 23. e Aug. epist. 3. ad Volusia num ante med. 10. 2.
Chryso. hom. 7. in Ioan. post mediū tom. 3.
Aug. tract. 1. in Ioan. 10. 9.
Mat. 14. d Mat. 27. e Multi

Questio de
luce vera.

2. Cor. 6. d
Responso.
Aug. ho. 4.

Pfal. 4. b
Iob 35. e
Grego. Mo-
ral. lib. 26.
hominem ueritatem in hunc mundum.

Chryso. hom.
7. in Ioan.
prope prin.
tom. 3.

Aug. tract.
2. in Ioan.
circa med.
tom. 9.

Aug. Ench.
ad Lauren.
c. 103. 10. 3.

Aug. de praedest.
sanct. li. 1. c. 8. cir.
med. 10. 7.

Chryso. hom.
3. in Ioan.
ante mediū
tom. 3.

Pf. 146. a
Iere. 23. e
Aug. epist. 3.
ad Volusia
num ante
med. 10. 2.

Chryso. hom.
7. in Ioan.
post mediū
tom. 3.

Aug. tract.
1. in Ioan.
10. 9.

Mat. 14. d
Mat. 27. e
Multi

Joan. 8. d Multi in eū crediderunt. Et ad istud respondet, quod mundus dicitur hic mundi dilectores, corde mundum habitantes: unde ut patet ex Augustino, dicitur mundus tripliciter, uel fabrica uisibilis, uel dilectores mundi, uel habitatores, siue mundum inhabitantes: Ut saluetur mundus per ipsum. Et sequitur quasi repetitio dīctorum ad exaggerationem malitia, et exceptionis mundi, *In propria uenit*, id est, in mundum, quia omnia per ipsum facta sunt: ait Augustinus. Vel: *In propria uenit*. Per carnem, ait Glossa: Sua enim incarnatio dicitur suus aduentus. Vel: *In propria*, id est, in gentem Iudaeorum. Vnde Chrysostomus: *Propria*, Iudaeos dicit, ut populum peculiarem: Te elegit Dominus Deus, ut sis illi populus peculiaris. Et: Non sum missus nisi ad oues, quae perierunt domus Israel. Et per hoc pater solutio questionis, licet essent omnes sui creatione: Iudaei tamen erant sui praedilectione. Et ex hoc eorum accusatio, ait Chrysostomus: quia sui enim erant Iudaei praedilectione, et prophetae praedixerant eum uenturum, et ad ipsos uenerat, et miracula uiderunt, non tamen eum receperunt, nec in eo crediderunt, immo extra uineam eiecerunt. Item opponit Chrysostomus. Vnde uenit qui omnia implet, et ubique adest? Item: Quem locum euacuat sui praesentia? quasi dicat nullum. Et respondet quod seipsum manifestauit nostram dignans induere carnem, hanc manifestationem et descensionem praesentiam uocat, et aduentum scilicet: Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, et ibi bene de hoc dicitur. Et sequitur tertia particula, in qua specificatio uilitatis credentium. Ibi: *Quotquot autem receperunt eum*, scilicet per fidem, ait Glossa. *Dedit eis potestatem*, non tantum reformari, sed *Filios Dei fieri*, per adoptionem, quod ipse erat per naturam. haec Augustinus, et in Glossa. Querit Chrysostomus de modo loquendi qualiter ait: *Quotquot*, indeterminate, et respondet quod ideo ait ad denotandum, quod siue serui, siue liberi, siue barbari eodem honore sunt digni. Et in hoc patet munifica bonitas Dei, et uirtuositas fidei. Vnde Chrysostomus: Fides et gratia Spiritus sancti ea, quae ex mundanis auferens inaequalitatem in unā omnes plasmauit figuram, et ad unū omnes regale insigniuit characterē. quid par huic clementiae? Et ponit exemplum de rege terreno, qui iudicaretur munificus, si seruos adoptaret in filios, cum unigenito. Item ponit aliud exemplum, quod sicut ignis separat metalla a terra, et immutat, sic facit gratia Spiritus sancti de terrestribus caelestes: ibi et bene de hoc. Item querit quare ait: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, et non ait: *Fecit eos filios Dei*, ad quod responderet, quod in hoc ostendit, quoniam uolentibus uenit haec gratia, et nisi elegerint, non subuenit scilicet haec gratia, ut ergo notet libertatem arbitrij, ideo sic ait. Item queritur, ait: *Dedit potestatem*, scilicet dictam: *Hic qui credunt*. Videtur quod omnibus sit data. Ait enim Augustinus, posse habere fidem sicut posse habere charitatem, est natura hominum, sicut habere charitatem est gratia fidelium: ergo ista potestas est a natura hominum, non ex dono fidei. Et ad istud respondendum, quod differt dicere possibilitatem, potentiam, potestatem. Possibilitas enim dicitur ipsa susceptibilitas materialis, et remota. Potentia dicitur amplius disposita, possibilis tamen adhuc ad opposita. Potestas dicitur quasi potentia stans, scilicet quia disposita, et propinqua ad actum. Possit ergo credere, ut dicitur, a possibilitate. Prima est natura hominum: posse uero credere, ut dicitur a potentia. Secundo modo dicta est hominum habentium scientiam legis et scripturae. Potestatem uero habere tertio modo dictum est credentium. Vnde sequitur hic, quod illam dedit, *his qui credunt in nomine eius*. Ideo signanter ait *hic potestatem*. Sed tunc queritur, quare potius ait, quod dedit potestatem credentibus magis quam amantibus. Ad

Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. 20.9.
Id. tract. 2. in Canon. 10. post mediu. 20.9.
Id. tract. 2. in Ioan. post mediu. 20.9.
Agg. 2. b. Chryf. hom. mil. 8. in 10. ante med. 10.3.
Deut. 20. d. Mat. 15. c. Mat. 21. d. Chryf. hom. mil. 9. in 10. ante med. 10.3.
Joan. 3. b. Tertia particula.
Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. 10.9.
Chryf. hom. 9. in Ioan. ante med. 10.3.
Chryf. ibid. paul. post. Exemplum de rege terreno. Exemplum ignis.
Aug. de uia innocen. 2. post mediu. 20.9.

quod respondendum, quia quod fides est prima uirtutum, ut ait Augustinus, ideo conuenienter ait: Quod dedit illam potestatem *his, qui credunt*, et cetera. Et de munificētia Dei in collatione huius potestatis, Augustinus bene: Magna beneuolentia, magna misericordia, nunc natus est, et noluit manere vnus. Et sequitur: Hunc misit in mundum ut non esset vnus, sed haberet fratres adoptatos, nec timuit habere coheredes, quia hereditas non fit angusta, si multi possiderint. Haec ille. E contrario est de hominibus, qui nolunt habere fratres et coheredes, ut ibi prosequitur bene. Et quoniam praemisit de potestate, qua sunt homines filij Dei subdit quo ordine, et quo modo fiat, quia non ex complexu coniugij, sicut continuat Augustinus, et etiam Glossa. Ideo sequitur: *Qui non ex sanguinibus*, scilicet commixtis feminibus: Coagulatus sum in sanguine, nec ex uoluntate carnis, id est, feminā, secundum Augustinum, quae infirma est, et emollit ad libidinem: *Neque ex uoluntate uiri*, id est, uiri concupiscentia: quasi dicat. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, et sic nati ex Deo, non sicut nascuntur homines ex sanguinibus modo dicto: Quod natum est ex carne, caro est, quod natum ex spiritu, spiritus est. Et ibi bene de hoc sic dicitur: Non qui filij carnis, hi filij Dei. Sed uidetur loqui incongrue, quando *Ex sanguinibus*, in plurali, cum non dicitur secundū Grammaticos in plurali. Ad quod respondet Augustinus, quod quia Graece positum est pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur, sic ponere, et quasi minus Latine loqui secundum Grammaticos, et tamen explicare ueritatem. Si enim diceret in singulari numero, non sic explicaret. Ex sanguinibus enim maris et feminā nascuntur homines, id est feminibus commixtis, ut dictum est, et subdit: Non timemus ferulas Grammaticorum, dum tamen ad ueritatem solidam, et certiore perueniamus. Sed queritur quare fecit mentionem de carnali generatione. Ad quod responderet Chrysostomus. Quod ideo commemoratus est illius, ut humilitatem, id est, uilitatem primi partus, scilicet carnalis, et mirabilitatem, et altitudinem secundi, qui est per gratiam, cognoscentes, magnam suscipiamus de Deo intelligentiam. Haec ille. Et sequitur quarta particula, in qua dignatur incarnationis filij Dei manifestatio est. *Et uerbum caro factum est*. Et continuat Augustinus sic: Ne mireremur, et exhorreremus tantam gratiam, quia homines ex Deo nati, quasi securum te faciens ait: *Et uerbum caro factum est*, quasi dicat: *Quid miraris*, quia homines ex Deo nascuntur? attende ipsum Deum natum ex hominibus. Eodem modo continuat Chrysostomus. Ineffabilis honoris ponit causam, quod est uerbum fieri carnem, et dominatorem formam suscipere serui: Non rapinam arbitratus est se esse aequalem Deo, formam serui accipiens, et cetera. Sed queritur de intellectu huius, cum dicitur: *Uerbum caro factum est*, aut est sensus: factum est caro, id est, mutatum in carnem, aut quod uerbum fit ipsa caro, aut quod caro mutetur in uerbum, et uterque sensus est falsus. Et ad istud respondet Chrysostomus bene. Quod ait. *Uerbum caro factum est*, non transmutationem substantiae, nec transmutatam substantiam in carnem, sed carnis assumptionem representans uolens, ait. *Uerbum caro factum est*. Et hoc ut obstrueret ora haereticorum, qui dicebant, quoniam phantasia quaedam et fictio fuerunt omnia, quae erant dispensationis, id est, incarnationis. Et ibi bene de hoc. Idem Augustinus: Neque sic factus est homo, ut perderet quod erat Deus. Idem: Factus est, quod non erat, non amittens quod erat: accessit homo Deo, ut esset homo, qui erat Deus, et ibi bene de hoc. Sed queritur cum filius Dei assumpsit totam humanitatem, scilicet animam et carnem, quare ait: *Et ad istud respondendum*, quod licet assumpsit totam humanitatem, tamen

Aug. de 83. questionib. quest. 64.
Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. 10.9.
Aug. ibid. Sap. 7. a.
Ioan. 3. a. Rom. 9. b.
Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. 10.9.
Ibidem post pauca.
Chryf. hom. 9. in Ioan. post mediu. 10.3.
Quarta particula.
Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. 10.9.
Chryf. hom. 10. in Ioan. ante med. 10.3.
Philip. 2. a. Quaeitio de intellectu.
Chryf. ibid. post pauca.
Aug. tract. 8. in Ioan. ante med. 10.9.
Ibid. tract. 2. ante med. dium.

ait: *Uerbum caro factum est*, secundum Augustinum, A collyrium fecit, unde oculi nostri tergerentur. Et sequitur: Terra sauciatus eras, et terra nunc mittitur, ut faneris: caro te excacauerat, caro te sanat: *Uerbum caro factum est*. et inde medicus fecit collyrium, ut uicia carnis extingueret, ob ergo medicamentum correspondentem congruitatem. Ideo sic ait, uel ad eliminationem haereseos Manichaeorum negantium eum assumpsisse ueram carnem, uel ad elusionem haereseos Valentinianorum ponentium ipsum secum detulisse corpus caeleste, nec assumpsisse ueram carnem ex Virgine: de hoc Chrysostomus, quod ideo dictum est: *Uerbum caro factum est*, ut non phantasia existimes. B Vel ideo ait: *Uerbum caro factum est*, ad ostensionem humilitatis summae in sua incarnatione. Verbo enim nil sublimius, nihil potentius, nihil aequabile, quia aeternum. Caro autem infirma, impotens, mortalitas, et sic de alijs. Ad ostendendum ergo excessum humilitatem filij Dei in sua incarnatione ait: *Uerbum caro factum est*. Ideo in Psalmo in persona sui: Ego uermis et non homo, supra quod Augustinus: Verbum in principio factum est uermis et lac, ut suggeret, qui manducare non posset. Queritur, quare magis ait: *Uerbum caro factum est*, quam uita uel lux, ex quo de uerisque praemisit. Respondendum, ut ostenderetur, quod sicut uerbo creata sunt omnia, ita et uerbo facta est recreatio saluandorum et regeneratio, et non solum sic: *Uerbum caro factum est*, et habitauit in nobis, postquam natus est: in quo notatur et sua humilitas, et sua bonitas, cum enim hominibus conuersatus est. Vel: *Habitauit in nobis*, factus homo inter nos. Vnde Chrysostomus: Bar. 3. d. semper hoc habitat tabernaculum. Carnem enim nostram circuminduit, non ut rursus eam relinqueret, sed ut semper eam habiturus. Vnde: Ponam tabernaculum meum in medio uestri. Et: Habitabo in medio filiorum Israel. Et sequitur de euidētia maiestatis filij Dei incarnati. Ibi: *Et uidimus gloriam eius*, et continuat Augustinus sic: quoniam sic uenit ut de carne tua uicia carnis extingueret, et de morte mortem occideret. Tamen: *Uidimus gloriam eius*. Et prope finē. quasi consimiliter continuat Chrysostomus dicens, quod per consocium corpus eius, id est consimile corpus uisus est nobis: *Et habitauit in nobis*, ut et loqui et conuersari possemus cum eo. Et ex hoc: *Uidimus gloriam eius*, quae aliter non posset uideri, eo quod habitat lucem inaccessibilem. Si enim filij Israel non potuerunt intendere in faciem Moysi propter gloriae uultus eius, multo minus posset homines uidisse gloriam filij Dei, nisi fuisset obumbrata nube carnis: Vnde: Solem te tegam, quod exponit Augustinus de filio Dei incarnato. Fuit enim uisa gloria sua operibus miraculosis, et documentis gratiosis, ut saepe patet de Euangelij: Manifestauit gloriam suam. Et: Haec infirmitas non est ad mortem, sed pro gloria Dei, et cetera. Item uisa gloria eius in splendore transfigurationis. De qua gloria: Accipiens a Deo Patre honorem et gloriam. Item uisa gloria sua in trophaeo resurrectionis, et in potestate ascensionis: Nonne oportebat Christum pati, et sic intrare in gloriam? et quoniam sua gloria fuit excellentior, quam Prophetarum, quorum gloria apparuit hominibus, ut Moysi et Eliae, ut ait Chrysostomus: Ideo ait: *Gloriam quasi unigeniti*. Sed tunc obijciunt, quod male ait: *quasi*, quia uidetur dicere similitudinem non ueritatem. Et ad hoc respondet Chrysostomus: *quasi*, inquit hic non est similitudinis, neque comparationis, sed certificationis et indubitabilis determinationis; ac si diceret: *Uidimus gloriam eius*, qualem decebat et conueniens esse habere unigenitum, et naturalem filium Dei Regis omnium. Haec ille. Simile ait Gregorius, post principium, ubi hoc exponit: *Quasi*, inquit hic non pro similitudine, sed pro ueritate ponitur, et bene: *Uidimus gloriam unigeniti*, quia uidimus ipsum unigenitum. S. Bon. To. 2.

tum: *Plenum gratia*, ad sanctificandum: *Plenum ueritatis*, ad illuminandum: *Plenum gratia*, quia uita: *Plenum ueritatis*, quia lux hominum: *Plenum gratia*, ad auferendam omnem culpam: *Plenum ueritatis*, ad tollendam ignorantiam. Infra eodem: De plenitudine eius accepimus omnes. Et eodem: Gratia et ueritas per Iesum Christum, et ibi de hoc. Quod ergo ait: *Uidimus gloriam unigeniti*, intelligendum quantum ad diuinitatem: quod uero subditur: *Plenum gratia*, quantum ad humanitatem: unde dicitur: *In me omnis gratia uita et ueritatis*, quia plenus gratia, tulit peccata: quia plenus ueritatis, soluit legis promissa: *Ioannes testimonium perhibuit*. Habita descriptione in carnationis dignatiue filij Dei, in parte ista multiplicis testimonij ipsius Ioannis subiunctio, et discipulorum uocatio, et secundum hoc, haec pars in duas partes. Primo testimonij multiplicis perhibitio. Secundo huius occasione discipulorum uocatio, ibi conuersus autem Iesus, et cetera. Prima in tres. Primo testimonij Ioannis in generali praemissio. Secundo testimonij ipsius Euangelistae adiunctio, ibi: *De plenitudine eius*. Tertio testimonij Ioannis in speciali subiunctio, ibi: *Et hoc est testimonium Ioannis*, et hoc est, quod ait: *Ioannes testimonium perhibet*, et cetera, de ipso scilicet Christo, et non solum occulte, uel in obscuro, immo clamat, scilicet aperte et publice, ipse enim erat uox uerbi: *Ego uox clamantis*, et id est ait: *Clamas*, et sic implebat illud: *Clama ne cesses*. Et in hoc notatur Ioannis affectuositas, et constantiae stabilitas: clamat inquam dicens, *hic erat*, et in hoc testimonij certitudo et ueritas: demonstrat enim Christum esse praesentem secundum Glossam, qui post me uenturus est, scilicet ad praedicandum, operandum, et mundum saluandum, ante me factus est, id est mihi praepositus et praelatus, et hoc, quia prior me erat, scilicet aeternitate ait Glossa, sic enim prior omnibus: Antequam Abraam fieret, ego sum. Sed queritur quomodo sit magna laus filij Dei quod esset prior puero homine, et ei praelatus, uidetur hoc non esse magnum testimonium. Item quasi consimiliter opponit Augustinus: Cum esset ante luciferum genitus, non fuit ei magnum esse ante Ioannem. Item uidetur Ioannes se extollere in hoc quod perhibet testimonium filio Dei. Ad istud respondet Chrysostomus, dicens, quod Iudaei multam et admirabilem opinionem huius uiri id est Ioannis habebant. Ideo non erat parum apud Iudaeos, apud quos ille erat mirabilis et insignis, filium Dei esse maiorem Ioanne, et ei praepositum. Haec ille. Sed quare non perhibuit testimonium de miraculosis operibus filij Dei uenturi? Et ad hoc respondet, quod non confestim Iudeos ad alta duxit, sed paulatim a terra euolare uoluit. et ponit exemplum. Matres aues non confestim prima die uolare docent pullos. Ideo ait: *Qui post me uenturus est*, quasi dicat, non quia prius praedicaui, existimetis me maiorem, multo minor sum, ut nec in ordine serui sum dignus annumerari. Haec ille. Cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere: et patet hic artificiositas beati Ioannis in docendo: quia non plus alta praeposuit, et eius humilitas se abijciendo, et fidelitas filium Dei magnificando. Et sequitur testimonium euangelistae secundum Glossam: *De plenitudine eius*, et cetera. unde in Glossa exposito testimonio Praecursoris, redit euangelista ad testimonium suae assertionis. Vnde Chrysostomus: soluens quaestionem, unde Christus prior Ioanne, et clarior, subdit aliam causam: *De plenitudine*, et cetera: et est uerbum non Praecursoris, sed discipuli scilicet Ioannis. Ait ibidem: Ita enim dictum est supra: *Plenum gratia et ueritatis*. Et nos, qui fuimus cum eo omni tempore, et mensa communicauimus, testamur, quia de plenitudine eius accepimus, ait euangelista in persona discipulorum, ut ait Chrysostomus. In ipso omnis plenitudo diuinitatis corporis. Col. 2. b. E c r aliter

Aug. tract. 2. uers. fin. Ibidem post pauca.
Chryf. hom. 10. in Ioan. circa med. 10.3.
Excessiua humilitas filij Dei.
Psal. 21. b. Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. 10.9.
Quaestio, cur magis uerbum caro factum est, et habitauit in nobis, postquam natus est: in quo notatur et sua humilitas, et sua bonitas, cum enim hominibus conuersatus est. Vel: Habitauit in nobis, factus homo inter nos. Vnde Chrysostomus: Bar. 3. d. semper hoc habitat tabernaculum. Carnem enim nostram circuminduit, non ut rursus eam relinqueret, sed ut semper eam habiturus. Vnde: Ponam tabernaculum meum in medio uestri. Et: Habitabo in medio filiorum Israel. Et sequitur de euidētia maiestatis filij Dei incarnati. Ibi: Et uidimus gloriam eius, et continuat Augustinus sic: quoniam sic uenit ut de carne tua uicia carnis extingueret, et de morte mortem occideret. Tamen: Uidimus gloriam eius. Et prope finē. quasi consimiliter continuat Chrysostomus dicens, quod per consocium corpus eius, id est consimile corpus uisus est nobis: Et habitauit in nobis, ut et loqui et conuersari possemus cum eo. Et ex hoc: Uidimus gloriam eius, quae aliter non posset uideri, eo quod habitat lucem inaccessibilem. Si enim filij Israel non potuerunt intendere in faciem Moysi propter gloriae uultus eius, multo minus posset homines uidisse gloriam filij Dei, nisi fuisset obumbrata nube carnis: Vnde: Solem te tegam, quod exponit Augustinus de filio Dei incarnato. Fuit enim uisa gloria sua operibus miraculosis, et documentis gratiosis, ut saepe patet de Euangelij: Manifestauit gloriam suam. Et: Haec infirmitas non est ad mortem, sed pro gloria Dei, et cetera. Item uisa gloria eius in splendore transfigurationis. De qua gloria: Accipiens a Deo Patre honorem et gloriam. Item uisa gloria sua in trophaeo resurrectionis, et in potestate ascensionis: Nonne oportebat Christum pati, et sic intrare in gloriam? et quoniam sua gloria fuit excellentior, quam Prophetarum, quorum gloria apparuit hominibus, ut Moysi et Eliae, ut ait Chrysostomus: Ideo ait: Gloriam quasi unigeniti. Sed tunc obijciunt, quod male ait: quasi, quia uidetur dicere similitudinem non ueritatem. Et ad hoc respondet Chrysostomus: quasi, inquit hic non est similitudinis, neque comparationis, sed certificationis et indubitabilis determinationis; ac si diceret: Uidimus gloriam eius, qualem decebat et conueniens esse habere unigenitum, et naturalem filium Dei Regis omnium. Haec ille. Simile ait Gregorius, post principium, ubi hoc exponit: Quasi, inquit hic non pro similitudine, sed pro ueritate ponitur, et bene: Uidimus gloriam unigeniti, quia uidimus ipsum unigenitum. S. Bon. To. 2.

Eccli. 24. 6
Ioan. 1. c. Isa. 40. a. Isa. 58. a. Ioannis affectuositas.
Ioan. 8. g
Aug. tract. 3. in Ioan. ante med. 10.9.
Exemplum auium.
Mat. 3. 6
Artificiofitas beati Ioannis in docendo.
Chryf. hom. 10. in Ioan. ser. in prin. 10.3.
Chryf. ibid. post multa. Col. 2. b

Chryf. ubi supra. prope princ. ralter inhabitat, et de ipsa plenitudine bene Chrysofomus, ubi ait, quod erat non participabile bonum, id est, per participationem, sed fons et radix est omnium sanctorum, non in se ipso continens bonorum diuitias, sed ad alios superfundens, manens plenus in nullo minoratus est participatione. Et ponit exempla de fonte, et de igne, de quo igne si infinita lucerna accendantur in eadem plenitudine manet, et ibi bene de hoc: *Accepimus*, inquam gratiam pro gratia, quod exponens Chrysofomus ait, id est pro veteri testamento noui, quia erat fides, et fides gloria, et gloria adoptio, et adoptio sanctificatio, et sanctificatio baptismus, et baptismus sacrificium, et sacrificium circumcisio, et circumcisio gratia, et gratia. Sed illa erant vt typi, hanc vero vt veritas. Et ibi bene de hoc. Illa enim erant puerorum doctrina, hanc autem virorum: illa seruorum, ista liberorum. Hanc ille. Non accepistis spiritum seruilitatis in timorem, sed spiritum libertatis filiorum Dei. Et de his in Glossa: et subditur ad maiorem explanationem: *Lex per Moysen*, sicut per seruum, gratia vero ad sanctificandum, et *veritas* ad illuminandum per *Iesum Christum*, qui impleuit legem. Et ideo dicitur. Misit Deus filium suum, et cetera. Et sequitur vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Sed queritur ad quid istud hic superaddit, ex quo pramissum est ipsum filium Dei esse plenum gratia et veritate? Et ad istud respondet Chrysofomus, quia dixerat Ioannes prior me erat, non solum ad Ioannem facit comparisonem, sed ad eum, qui erat Ioanne sanctior apud Iudaeos, scilicet Moysen, et de hoc Augustinus hic multa; inquirens, quis dedit legem. Quis dedit legem? Et respondet ille dedit legem, qui dedit gratiam, sed legem per seruum misit, cum gratia vero ipse descendit. Sed tunc queritur quare prius legem dedit, quam gratiam, cum esset signum maioris bonitatis, dare maius donum. Et ad hoc respondet Augustinus, quod lex iubet, sed homines conantes implere legem viribus suis, temeraria sua presumptione ceciderunt, et facti sunt sub lege, et non poterant implere viribus suis, et tunc implorauerunt auxilium liberatoris, quia reatus legis fecerat aegritudinem superbis: aegritudo vero superbiorum facta est confessio humilium, et sic dum confiterentur aegritudi, venit medicus et sanauit scilicet Iesus Christus, et accepimus gratiam pro gratia, id est expositum, et ibi bene de hoc, et multum de lege, et gratia et veritate. Sed queritur de hoc, quod ait: *De plenitudine eius accepimus omnes*, qualiter hoc? quia omnis gratia a Deo ipso immediate: Gratiam et gloriam dabit Dominus, ait propheta. Item omnia sunt tradita filio a patre: Omnia tradita sunt mihi a patre meo: si ergo gratia in Christo a patre, tunc gratia transfunditur a subiecto in subiectum, quod videtur in nobis esse inconueniens, quia gratia in nobis est accidens. Iterum queritur secundum quam naturam dicitur, quod de eius plenitudine accepimus omnes, et ipsum esse plenum gratia, non secundum Dei naturam: quia non sic dicitur proprie esse gratia, sed natura est in eo, quidquid habet: non secundum humanam, quia sic non effundit gratiam, quae est a solo Deo. Ad istud respondendum secundum Augustinum. Vbi ait Augustinus exponens illud Psalmi. Accepisti dona in hominibus. Vtrumque, inquit, verum est, et quia dedit hominibus, et quia accepit in hominibus: dedit hominibus tantquam caput membris, accepit in hominibus id ipse vtique in membris suis. Ipse ergo Christus et dedit de caelo, et accepit in terra. Hanc ille. Vnde dicunt Magistri et bene, quod Christus fuit plenus gratia triplici, scilicet gratia personae singularis, gratia capitatis, et gratia vniuersalis, qua non potuit maior excogitari. Et quia fuit caput Ecclesiae, in eius membra de plenitudine eius infudit, in quantum Deus, effectiue: in quantum caput Ecclesiae, meritorie; et per hoc

Exempla de fonte et de igne.

Chryf. ubi supra.

Rom. 8. c

Mat. 5. c Galat. 4. a

Chryf. hom. 13. in Ioan. post mediu. 10. 3. Aug. hic hom. 3.

Quare prius legem dedit, quam gratiam.

Mat. 11. d

Aug. li. 15. de Trinit. c. 19. ante med. 10. 3. Psal. 67. c

Triplici gratia Christus fuit plenus.

A ad aliud, quod quaedam dicuntur de Christo secundum diuinam naturam, quaedam secundum humanam, quaedam vero secundum ipsam humanam naturam vnitam diuinam: sicut dicitur hic, quod: *De plenitudine eius, accepimus omnes*, sicut membra a capite. Queritur de hoc, quod ait gratiam pro gratia, sicut querit Augustinus in Homilia: Quid est gratia pro gratia? et quasi opponit, si enim fides est gratia et vita aeterna, quasi merces fidei, videtur Deus vitam aeternam tanquam debitam reddere, sicut ait Apostolus: De reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Deus iustus iudex. Sed si merces est reddita, non est gratia donata: ergo debuisset dicere debitam accepimus pro gratia. Ad hoc respondet, quod quia fides est gratia, et gratia data, quod donum indigni accepimus, et ideo gratia vocatur. Ideo et vita aeterna dicitur gratia, quia non de tuo promeruit, vt tibi aliquid deberetur, et sequitur: Coronat Deus in nobis dona misericordiae suae, si in ea gratia, quam accepimus, perseueranter ambulemus. Hanc ille. Ex his patet, quod respiciendo et considerando primam gratiam esse gratis datam, gloria potest dici gratia: considerando tamen cooperationem liberi arbitrii cum gratia data, potest dici merces reddita. Idem Augustinus bene de libero arbitrio et gratia, de lege iubente data per Moysen non liberante vel sanante, et de veritate per Christum soluente et gratia sanante et liberante Augustinus bene, quod fuit figuratum in baculo Elisei non refuscitante puerum, et in Eliseo superueniente, ex cuius praesentia fuit puer refuscitatus. Et quia dicitur est, quod per Christum gratia et veritas, subditur quae sit summa istius gratiae, scilicet cognitio filii Dei incarnati, sicut continuat Glossa: *Deum nemo vidit vnquam*, sicut continuat Chrysofomus, similiter ait: ergo ita dictum est gratia et veritas per Iesum Christum, non tamen tanta, vt videremus Deum in sua maiestate: Habitat enim lucem inaccessibilem. Ideo ait: *nemo*, id est nullus homo viuens in carne, in carne mortali vidit Deum. vnde dicitur: *Nō videbit me homo et viuet sed vnigenitus, qui est in sinu patris*, id est in secreto patris, qui ipsum nouit enarrauit, id est extra narrauit per manifestationem suae incarnationis, prout ait Glossa, vt enim ait Augustinus: *Verbum caro factum est*, vt demonstraret carnalibus et non valentibus mente intueri veritatem, quam excelsum locum habeat natura humana super creaturas infra. : Nomen tuum manifestaui mundo, sed qualiter ait: *In sinu*, videtur dari occasionem suspicandi, Deum esse corporeum et dimensum. Et ad istud respondet Chrysofomus, quod quando dicit: *In sinu*, non estimemus aliud, quam familiaritatem vnigeniti et coaeternitatem. Idem Augustinus: *In sinu*, id est in secreto. Est enim triplex sinus, vel aeternum Dei secretum vt hic, vel secreta requies animarum, de quo dicitur: *In sinu Abrae, et cetera*, vel foueae paterna pietas: *Cōgregabit agnos in sinu*. Sed de hoc obijcit Chrysofomus dicens, quod Propheta viderunt Dominum: *Vidi Dominum*: similiter alij Prophetae vt Michaeas: *Vidi Dominum sedentem*: et ad istud respondet, quod illa visio fuit condescensionis, non ipsius substantiae. **F** Deis: si enim ipsum viderent, numquam differenter considerassent, simplex enim est et infigurabilis et in circumscriptibilis. Hanc ille, et ibi bene de hoc. Eodem modo opponit hic Augustinus, sicut de Moyses, de quo dicitur Exodi: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem*, sicut homo ad amicum, et: *Palam et non per aenigmata vidit Deum*. Et ad hoc respondet, quod Angelus portans typum Dei loquebatur cum Moyses, quod patet per hoc, quod ait Moyses ibi: *Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam*; quod non peteret si videret Dominum in sua maiestatiua essentia: et ibi bene Augustinus de hoc. Item de hoc opponit Gregorius, in fine super illud Iob: *Abcondita est ab oculis hominum*

Aug. tract. 3. in Ioan. ante med. tom. 9. 2. Tim. 4. b

Aug. homil. dicta. 4. Reg. 4. a

Chryf. hom. 15.

1. Tim. 6. d

Exo. 33. d

Aug. de vera religione cap. 10. 10. 2 Ioan. 17. a

Chryf. hom. dicta.

Aug. tract. 3. in Ioan. post mediu. 10. 3.

Luc. 16. f Ipsi. 40. c Chryf. hom. 14. in Ioan. ante med. tom. 3.

Isa. 6. a 3. Reg. 22. c Aug. tract. 3. in Ioan. post mediu. tom. 9. Exo. 33. b Num. 12. c Exod. 33. c Greg. li. 28. ante med. Mor. c. 27. Iob 28. c

Gen. 33. g num viuendum, et inducit auctoritates Genesis: Vidi Dominum facie ad faciem, et Iob nunc oculus meus vidit te. Similiter inducit auctoritates praedictas de Prophetis. Ad contrarium inducit, quod hic dicitur: *Deum nemo vidit vnquam*, et ad hoc respondet ibi: Et est summa responsionis, quod quamdiu mortaliter hic viuatur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturam suam speciem non potest. Vnde nota, quod est quadruplex visio Dei. Vna imaginaria per similitudines et figuras, siue per typum, vt viderunt Prophetae, de qua dictum est. Alia est visio aenigmatica per fidem, de qua: *Vidimus nunc per speculum*, et: *Beati mundo corde*, quoniam ipsi Deum videbunt. Item est visio Dei per eleuatam contemplationem, vnde Gregorius ubi supra: In carne viuens, sed tamen in aestimabili virtute crescentibus quodam contemplationis acumine: non abhorret ab eo, quod ait Iob: *Abcondita est ab oculis viuendum*, quia quisquis sapientiam Dei sic videt, huic vita funditus moritur: Non videbit me homo et viuet. Quarta est visio diuina in sua maiestate facie ad faciem: Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicut est: *qua visione videbitur in gloria*, quae erit merces beatorum. Iob: *Videbis faciem eius in iubilo*, et de his visionibus Gregorius, bene et multum. Et sequitur illa pars, in qua de testimonio Ioannis in speciali: *Et hoc est testimonium Ioannis*, et illa in tres. Primò perhibito testimonij de Christi diuinitate, vbi hic. Secundo de baptizandi potestate, ibi: *Altera die*. Tertio, testimonium de vitae sanctitate. Ibi similiter: *Altera die*. In prima tria: Primo eorum, coram quibus testificatus est, specificatio. Secundo eorumdem tentantium inquisitio multiplex, et Ioannis responsio, ibi: *Tu quis es?* Tertio loci, in quo haec sunt facta, specificatio. Ibi: *Hac in Bethania*, ait ergo: *Hoc est testimonium Ioannis quando miserunt*, et cetera. Hoc, inquam testimonium, quod est idem cum praeterito testimonio secundum quodam, vnde hic determinat tempus, quo datum est testimonium, vel potest referri ad sequens, ut patet in Glossa. Et in hoc patet malignitas Iudeorum, qui miserunt sacerdotes ad ipsum tentandum. Vnde Chrysofomus: *O lior et inuidia*, nam primo laedit et corrumpit inuidentes: qui enim uadunt ad Ioannem, baptizati erant, et post baptismum mittunt interrogantes. Ideo recte notat eos gemina uiperarum. Item patet Ioannis patientia, vnde Chrysofomus: Ioannes non inculpauit neque exprobrauit, sed cum mansuetudine respondit. Et hoc ut omnibus fiat manifesta scilicet sua mansuetudo, et specificat, qui miserunt quoniam Iudaei, et vnde quoniam ab Hierosolymis, et quos? quoniam *Sacerdotes*, scilicet in lege sapientes, et legis zelatores, et Dei cultores, vnde Chrysofomus: *Miserunt honorabiliores sacerdotum*, quia illos, qui Hierosolymis stabant, et ibidem: non vt contempnibiles mittunt scilicet ad Ioannem, sicut ad Christum scilicet miserunt, uolentes eum detinere, id est capere cum Herodianis. Et non miserunt simpliciter, sed ad interrogandum: et ibi subditur multiplex interrogatio ipsorum, necnon multiplex responsio Ioannis, ut patet in littera. Et est prima interrogatio de personae quidditate. Nam Ioannes a quibusdam credebatur esse Christum ob eminentiam singularis potentiae: ab alijs credebatur esse Elias, ob austeritatem uitae: ab alijs credebatur esse unus de Prophetis resuscitatis propter gratiam prophetiae, ait Glossa. Ideo: *Interrogabant tu quis es?* scilicet in persona, putantes ipsum esse Christum in lege promissum. Cogitantibus de Ioanne ne forte Christus esset. Et subditur responsio: *Et confessus est*, scilicet ueritatem, et non negauit eam, et specificat magis, et confessus est, quia non sum ego Christus, de his Gregorius: *Non negauit*, quod erat: *Et conuans. ho. 7. fessus est*, quod non erat scilicet Christus: non enim negauit, quod erat Praecursor et *Vox clamantis*, ut patet. **S. Bon. To. 2.**

A tet in littera, et in Glossa. Vnde Augustinus: Tanta excellentia erat in Ioanne, quod posset credi Christus: et in hoc probata est eius humilitas, quia dicit se non esse Christum, cum posset credi. Sed queritur, ex quo sciebant ipsum esse filium summi sacerdotis: Diuulgabantur omnia uerba haec scilicet de natiuitate Ioannis: ergo non oportuit querere quis esset. Et ad hoc respondet Chrysofomus, quod ideo interrogant opinantes per blanditias extrahere eum ad confitendum se esse Christum, et indignum esse existimabant eum subijci Christo, quia multa demonstribant ibi Ioannem esse clarum. Et primum genus insigne, Principis sacerdotum erat filius, deinde diuina, et dura educatio, humanorum omnium despectio, et uestimentum, quod scilicet pilis camelorum, et sic de alijs. In Christo autem contrarium erat secundum ipsos, quia genus uile. vnde dicebant: Nonne hic est filius fabri? Patria exprobatilis, quia Nazareth: dieta communis, et uestimenta nihil multis habentia. Conuiuia publicanorum adibat. Et sic de alijs. Ideo infra eodem: *Nunquid a Nazareth potest aliquid boni esse?* Ideo anxii, et uolentes Ioannem habere magistrum, per blanditias opinantes eum attrahere ad confitendum, interrogant non vt ignorantes. Hanc ille. Sed queritur, quare non respondet directe, quod erat scilicet: *Vox clamantis*. Et respondet Chrysofomus ubi supra. Quod iudicans eorum malitiam et amentiam sic respondit: hoc enim est famuli deuoti non solum non rapere dominicam gloriam, sed expellere datam a multis, sicut facit Ioannes hic: quod enim illi suspicabantur, scilicet ipsum esse Christum, hoc ipse destruxit. Et sequitur secunda interrogatio, ibi: *Et interrogauerunt*, scilicet an esset Elias: *Quid ergo?* scilicet es. *Elias es tu?* ob enim uita austeritatem, et modi viuendi similitudinem credebatur esse Elias. Elias enim habebat zonam pelliceam circa lumbos. Et ob promissionem de aduentu Eliae: *Ecce ego uobis mitto Eliam*. Propter haec, inquam, opinabantur, quod erat Elias. Et subditur responsio Ioannis: *Non sum*, scilicet Elias. Sed qualiter hoc, quod ait Saluator loquens de Ioanne: *Ipse est Elias*, et *Elias iam uenit*. Et ad istud respondet Augustinus bene: Duo, inquit, erant aduentus iudicis et duo praecones, et quod fuit Ioannes ad primum aduentum, hoc Elias ad secundum: In spiritu et uirtute Eliae: Ioannes ergo loquitur proprie, Christus figuratiue. Et ibi bene de hoc. Idem Gregorius: Ioannes in spiritu Elias erat, in persona non erat, et ibi similiter bene de hoc. Et sequitur tertia interrogatio: *Propheta es tu?* scilicet resuscitatus, vt Eliseus, vel alius secundum Glossam, et Magistrum in historijs. Et subditur responsio, scilicet: *Non sum*. Sed qualiter hoc, quia: Tu puer Propheta. Item ait Glossa, quod ob gratiam prophetiae credebatur esse Propheta, ergo vt prius. Et ad istud respondet Chrysofomus, quod Ioannes respondet, respiciens ad mentem interrogantium: opinabantur enim quidam, eum esse praecipuum Prophetam venturum, de quo: *Prophetam de gente tua suscitabit Dominus*, et hunc negauit se esse. Vnde Chrysofomus addit articulum: *Propheta*, ad denotandam excellentiam. Vel aliter secundum Gregorium, quod Propheta se negauit, quia non solum poterat redemptorem praedicare, scilicet futurum, sed etiam demonstrare. Et ideo dicitur: *Plurquam Propheta*. Prout ait Gregorius. *Propheta*, inquit, ministerium est uenturae praedicere, non demonstrare. Ioannes ergo plurquam Propheta est, quia eum, quem praecurrendo prophetauerat, ostendendo monstrabat. Hanc ille. Vnde nota, quod Propheta dicitur multipliciter, vel a praedicendo futura, vt dictum est. Vnde Augustinus: *Propheta est homo, uita humanas coniecturas futura praenuncians. Vnde dicitur Propheta a prodendo occulta*. Vnde Grego-

Aug. tract. 4. in Ioan. ante med. tom. 9.

Luc. 1. f

Chryf. hom. 15. in Ioan. ante med. tom. 9.

Mat. 13. g

Chryf. hom. 15. in Ioan. ante mediu. tom. 3.

4. Reg. 1. b

Malac. 4. b

Mat. 11. b Mat. 17. b Aug. tract. 4. in Ioan. ante mediu. tom. 3. Luc. 1. b

Greg. ho. 7. in Euang. ante med.

Luc. 1. g Chryf. hom. 15. in Ioan. ante mediu. tom. 3.

Deut. 18. c Chryf. ibid. paulo post.

Greg. in Euang. ho. 7. ante med.

Mat. 11. b Grego. in euang. ho. 6. post mediu.

Propheta dicitur multipliciter.

Aug. contra Faust. lib. 1. c. 1. g. tom. 6.

Gregor. in Ezecch. li. 1. ho. 1. ubi loquitur de prophetantibus in noua lege, sicut de beata Matre Domini, et de parentibus beati Ioannis, qui, inquit, Ioannes iuuenis: Iuuenem Christum non quidem futurum praedixit, sed tamen incognitum prophetica cognitione monstrauit. Hæc ille. Vnde et in ventre exultauit adueniente beata Matre Domini. Et sic factio prophetico Christum ostendit. Qualiter autem prophetia de tribus temporibus, praeterito, praesenti, et futuro Gregorius bene: et patet ex diuersis humilitas beati Ioannis inæstimabilis, et veritas inenarrabilis: de qua humilitate profequitur Gregorius, et Augustinus: Nihil humiliter praecone; nullum tantum meritum Ioannes habuit, quam de ista humilitate, qui cum posset fallere homines, et putari Christus (tantæ enim gratiæ tantæq. excellentiæ fuit) confessus est tamen aperte et dixit: *Non sum ego Christus*. Hæc ille. Et quia sic se humiliavit, merito Christus eum laudando exaltauit. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Tria enim, quæ homines ambiunt, quæ contempsit beatus Ioannes, et abdicauit a se, scilicet sublimitatem excellentiæ, quando negauit se esse Christum: æstimationem sanctimoniam, quando negauit se esse Eliam: opinionem incognitæ scientiæ, quando negauit se esse prophetam. Vnde et signanter interrogationi opinantium se esse Christum respondit plenioratione: *Non sum ego Christus*. Interrogationi opinantium esse Eliam, semiplena respondit oratione: *Non sum*. Interrogationi opinantium se esse Prophetam, respondit simplici negatione. *Non*, et hoc merito; nullo enim modo uoluit æstimari Christum. Ideo plenarie respondit: *Sed qui in spiritu erat Elias, et erat Propheta dicto modo*. Ideo semiplene respondit, et in hac humilitate est imitandum, ne prædicta tria ambiantur iniuste, et immoderate, ne dicatur ei illud: *Quid niteris ostendere uiam tuam bonam?* et *Arrogantiam et superbiam, et altitudinem cordis tui ego scio, et iactantiam*. Et sequitur quarta interrogatio: *Dixerunt ergo ei, scilicet interrogando: Quis es?* et cetera. Vnde Chrysostomus: *Vides eos vehementius innitentes et accelerantes, et non desistentes: Quid dicit de te? nam de Christo adiuuimus te predicare. Ex his videtur, quod erant commendandi, quia volebant scire certitudinem de Ioanne respondendo, ut dictum est, quod sic interrogabat non desiderans veritatem, sed volentes suam blanditiam attrahere Ioannem ad confitendum se esse Christum. Et subditur responsio Ioannis: *Ego vox, et cetera*. Vt ait Chrysostomus: *Magnum quid loquutus est de Christo, de se autem dicit: *Ego vox*, et cetera. Et in hoc patet eius humilitas, prout ait Glossa. Non dixit, quod erat Ioannes, vel filius Zachariæ, et cetera, nec dixit aliquid humanum de se, sed tantum, quod erat vox uerbi. Vox inquam non cuiuslibet, sed: *Vox clamantis*. Verbi scilicet incarnati, ut in Glossa exponitur bene. Et hoc: *In deserto*, scilicet Iudææ, ut ait Gregorius, quia derelicta ac destituta Iudæa solatium Redemptoris annunciat. Vox enim est signum ducens in alterum, et quia Ioannes predicabat, et hoc ducebat in cognitionem uerbi incarnati, ideo dicitur: *Vox*, et hoc confirmans subdit, sicut dicit Isaias. Et de his in collatione prædicabili, et ad expressionem malitiæ interrogantium subdit: *Et qui missi fuerant, ad interrogandum scilicet: Erant ex Pharisæis*, id est, principibus Iudæorum, qui doctrinam non quaerunt, sed inuidet ait Glossa. Et de his pharisæis, qui dicebantur diuisi, et de tribus sectis, scilicet pharisæorum, et aliorum. Magister in historijs sufficienter. Et sequitur interrogatio prædictorum de potestate baptizandi ibi: *Et interrogauerunt*. Vbi primo præmittitur interrogatio, et demum Ioannis responsio,**

A cum sua confirmatione. Ibi: *Respondit*, et cetera. Ait ergo: *Et interrogauerunt*, scilicet inquirendo, et dixerunt, superaddendo causam: *Quid ergo baptizatus est, qua potestate: Si tu non es Christus*, in lege promissus, et sic præminens dignitate: *Neque Elias*, præminens sanctitate: *Neque Propheta*, scilicet, Eliseus baptismi præfiguratione, quia (ut ait in historijs Magister) in his scilicet Elia, et Eliseo præcesserat figura baptismi, qui sic pedibus transterunt Iordanem. Vnde Augustinus, quasi dicerent, audacia videbatur esse, baptizare, si non esset Christus. Et ut ait Chrysostomus, ibi supra: quia enim blanditijs non valuerunt supplantare, scilicet Ioannem, accusatione circumuenire eum tentant, et in hoc patet eorum amentia et malitia, siue dolositas. Et sequitur Ioannis responsio. Respondit, et cetera: *Ego baptizo in aqua*, quasi dicat paruum et vile, et aqua quasi nihil plus habens est baptismus, quo ego baptizo: quod ait, ostendens superexcellentiæ baptismatis Christi, ut ait Chrysostomus, et idem Augustinus, quantum se abiecit, ideo multum eleuatus est: *Ego baptizo in aqua*, et *medius autem uentris*, id est, qui præsens apparet uobis corpore ait Glossa: *Stetit*, scilicet, quia humilis: *Quem uos uelitis*, scilicet cuius dignitatis sit. Vnde Augustinus. Humilis erat, non uidebatur, ideo accessit esse lucerna scilicet Ioannes. Neque me scitis, neque patrem meum: *Qui post me uenturus est*, id est, mundo appariturus, ante me factus est, id est, mihi prælati ait Gregorius: ubi bene de hoc, cuius non sum dignus, et cetera, quasi dicat, ait Chrysostomus, non simpliciter ante me generatus est, sed ita ut ego, neque in ultimis ministrorum huius numerari dignus sum: calceamenti enim soluere corream, ultimi ministerij est res. Et idem Augustinus ait nihil inquam intendit Ioannes cum de calceamentis Domini diceret, nisi excellentiam eius, et humilitatem suam scilicet demonstrare. Quæritur de hoc, quod ait: *Ego baptizo in aqua*, cuius fuit utilitatis baptismus Ioannis? videtur, quod nullius, quia ut ait Chrysostomus supra, erat paruum et vile, et quasi plus nihil habens, aqua, et sic videtur esse nullius utilitatis. Ad contrarium, quæritur, quod lex et propheta usque ad Ioannem: si ergo sacramentum circumcisionis, quod in lege seruabatur, cõferebat gratiam, multo magis baptismus Ioannis. Et ad istud respondendum secundum Gregorium, quod Ioannes non spiritu, sed aqua dicitur baptizare, quia peccata soluere non ualens, corpora per aquam lauat, et seruans ordinem suæ præcursoris, dominum baptizando præuenit. Vnde erat in preparatione ad baptismum Christi non in remedium. Et de hoc bene Hugo, ubi ait: quod in baptismo Ioannis per intinctionem aquæ solum sacramentum dabatur: in baptismo Christi, res cum sacramento percipitur. Et ibi bene de hoc. Similiter de hoc baptismo, quarto sententiam. Item quæritur de hoc, quod ait: *Medius uentris stetit*, videtur, quod cum Christus esset caput, quod debuisset dixisse illum esse supra eos, non in medio, sicut et ait, quod ante ipsum erat, quia sibi prælati, ut est expositum secundum Gregorium. Ad istud respondendum litteraliter, quod ideo ait ibi eum medium, quia præsens eis apparebat secundum Gregorium: ipsum in medio hominum stetit asserit Ioannes dicens: *Et nescitis*, quia per carnem Dominus apparet, et uisibilis existit corpore, et inuisibilis maiestate. Qualiter autem Christus est medius, id est, mediator reconcilians inter Deum, et genus humanum, Augustinus bene, ubi ait: *Proinde inquit mediatorem inter nos et Deum, et mortalitatem habere oportuit transuentem, et beatitudinem permanentem, ut per id, quod transit, congrueret mortalibus, et ad id, quod permanet, transferret ex mortuis, et ibi bene de hoc. Qualiter autem fuit in medio monstratus, infra patebit, ubi*

1. Tim. 2. b ubi dicitur. Stetit in medio discipulorum, vnus enim A est mediator Dei et hominum. Item quæritur de hoc, quod ait: *Non sum dignus ut soluam corream calceamenti*, et cetera, ergo ex hoc implicat Christum portasse calceamenta, cuius contrarium ait: Hieronymus ut videtur, discipuli sine calceamentorum onere, et uinculis pellium ad prædicationem noui Euangelij destinantur, et ibidem, milites uestimentis Iesu forte diuisi, caligas non habebant, quas tollerent: non enim poterat Dominus habere, quod prohibebat in seruis. Hæc ille. Sed portare calceamenta prohibuit discipulis: ergo ipse non habuit. Item Chrysostomus. Non concessit discipulis calceamenta, et quod discipuli non habebant calceamenta: et discipuli discalceati circueuerunt. Et ita ut prius. Item perfectius exemplum debet esse in magistro quam in discipulis: si ergo misit discipulos sine calceamentis, nec ipse portauit. Item amplior perfectio non requiritur in discipulo, quam in magistro: Sufficit enim discipulo si sit circueuerit magister. Si ergo Christus inceserat cum calceamentis, non debuisset dixisse discipulis, quod irent sine illis. Ad contrarium obijciunt: dixit angelus Petro: *Calcea te caligas tuas*: ibi Glossa, exemplum datur Apostolis non ambulandi sine calceamentis, angelo iubente et Apostolo complente. Hæc Glossa. Ergo non licuit Apostolis ire sine calceamentis. Et ad istud respondendum, quod ut patet ex prædictis autoritatibus Sanctorum Christi calceatus non inceserat, nec Apostolos calceatos ire permisit. Vnde Ambrosius: Iesus sine calceamento, et pecunia discipulos suos misit, nec secum terrenas portarent. Item dicitur discipulos ire calceatos sandalijs nec alibi in Euangelio legitur, vel in Actibus Apostolorum, eos portare aliud genus calceamenti. Item Ecclesia non decipitur, in qua depinguntur imagines Saluatoris, et discipulorum cum sandalijs, et sic etiam depinguntur in ecclesijs antiquissimis. Et ita certum est eos sic inceserat, et in huius figuram dicitur: *Et ait Moyses: Solue calceamenta de pedibus tuis, Iosue*, ut ait Hieronymus epistola supradicta. Et ad illud, quod obijciunt in contrarium respondendum secundum Bedam super illud: *pro caligis*, inquit, vel caligulis, ut quidam Codices habent, græcus habet sandalijs. Hoc enim genus calceamenti in Euangelio Apostolis legitur fuisse concessum. Hæc ille. Ad illud Glossæ superioris respondendum, quod datur exemplum non ambulandi sine calceamentis, id est, sine sandalijs, hoc est dictum non portandi aliud calceamenti quam illa: nam illa erant eis concessa, alia prohibita ut dictum est. Item ait Papias vel caligula, id est, sandalia a callo pedum, vel quia a colligando, quia ligantur dicta. De calceamento, de quo loquitur hic Gregorius in Homelia dicens, quod in lege, quando quis nolle accipere aliquam in vxorem, quæ competeret ei ratione propinquitatis, illa soluebat calceamentum eius, et quia Christus est uere sponus: Qui habet sponfam, sponsus est, quod nomen Ioannes noluit sibi usurpare. Vnde per calceamentum hic significatur assumpta humanitas, cuius corrigiam, id est, ministerium ait Ioannes se non esse dignum soluere: et de hoc in Homelia bene. Vnde nota, quod calceamentum in bono monstratum dicitur, vel assumpta humanitas, ut dictum est. De quo in Psalmo: *In Idumæam extedam calceamentum meum*, per quam Idumæam gentilitas significatur. Ad nos enim uenit calceata diuinitas, ait Gregorius. Item dicitur calceamentum, munimentum prædicationis, vel firmitatis. Ferrum et æs calceamentum eius super quod Gregorius: Calceamentum Dei munimen prædicationis, calceati pedes in preparatione Euangelij pacis. Item calceamentum dicitur exemplum perfectæ stabilitatis, unde dicitur: *Calceamenta habebitis in pedibus uestris*. Super quod Gregorius. Calceamenta, quæ sunt de pellibus mortuorum animalium, mu-

niunt pedes, et significant uestigia sanctorum patrum, qui præcesserunt, quibus pedes nostri sunt munendi, his calceati debent prædicatores Dei incedere. Item est calceamentum in malo scilicet operum mortuorum carnalitas, siue cupiditas terrena, prout ait Gregorius, quod per calceamenta, opera mortua significantur, et ista soluenda sunt de pedibus. In figura: Solue calceamenta de pedibus tuis. Et in figura discalceationis ab his calceamentis leguntur sancti inceserunt discalceati. Vnde de Dauide: *Dauid ascendebat cliuam aperto capite, et nudis pedibus*. Et: *Calceamenta tua tolle de pedibus tuis*. Et sequitur: *Uadens nudus et discalceatus*. Vnde angeli depinguntur discalceati: ubi commentator scilicet Episcopus: quod hoc in angelis signat dimissum, et facile solubile, et irretentibile, et purgatum ab ea, quæ exteriorum oppositione, et ad simplicitatem diuinam, ut possibile assumulatum. Hæc ille. Sicut ergo angeli, sic electi Dei incedant discalceati, abque his ultimis calceamentis, et incedant calceati prioribus. Loci specifi- catio. Et sequitur ultimum scilicet loci specificatio: *Hæc in Bethania facta sunt*, et cetera: Duæ enim sunt Bethania, prout Glossa distinguit sufficienter secundum Chrysostomum: uere exemplaria quædam certius habent Bethara, quia Bethania non est ultra Iordanem scilicet prope Hierosolimam, ubi Lazarus suscitatus fuit: Ait tamen Glossa, quod duæ sunt, una trans Iordanem: alia citra. Sed quæritur quare euangelista istud apposuit, cum non uideatur aliquam afferre utilitatem. Et ad illud respondit Chrysostomus dicens, quod a locis demonstrationem tribuit confidens, quando nihil a se adiectum est, nisi quæ sunt ueritatis. Et ibi bene de hoc. Et sequitur secunda particula principalis huius parti, in qua testimonium de Christo quantum ad potestatem baptizandi: *Altera die*. Et illa in duas partes: quoniam hæc potestas habet efficaciam ab ipsa redemptione. Ideo primo commedatio fidei a potestate redimendi et iustificandi genus humanum: secundo a potestate baptizandi, ibi: *Hic est de quo*, ait ergo istud Euangelium legitur in Ecclesia, in octauis Epiphaniæ: *Altera die*, ut enim ait Chrysostomus: Euangelistæ partiti sunt tempora: Mattheus enim ea, quæ antequam Christus baptizaretur facta sunt abscondens, id est, dimittens ad alia festinat: hic autem Euangelista in illis maxime immoratur: *Altera ergo die uidit*, et cetera, et in hoc sedulitas Ioannis in testificando: *Uidit Iesum uenientem*, Quærit Chrysostomus, cuius gratia, ueniebat Iesus, et respondet: quoniam Ioannes eum baptizauit. Et in hoc patet humilitas Christi: Sic decet nos implere omnem iustitiam, *Uidit*, inquam: *uenientem*, non solum gressibus corporis, sed gressibus interioris contemplationis, quia dignatus est cognosci a Ioanne, ut ait Glossa. Et sequitur testimonij perhibitio: *Eccce agnus Dei*, Quæritur de ratione huius testimonij, quare scilicet perhibuit tale testimonium, et quare hic sub tali figura vel typo. Et ad hoc respondet Chrysostomus bene: quoniam filius Dei purus erat a peccatis, ita ut aliorum peccata absoluere posset, ideo manifestum, quando non ut confiteatur peccata accessit ut baptizaretur, sicut alij accedebant ad Ioannem: ideo tollens suspicionem ait: *Eccce agnus Dei*, signanter ait: *Eccce*, demonstrans præsentem, quia multi inquirebant et a longo tempore. Ideo præsentem ostendit: ait Chrysostomus. Item quæritur quare demonstratum sub typi agni, et respondet Chrysostomus: quod rememorat Iudæos, et umbræ legalis, ubi de agno Paschali: et rememorat eos de Prophetia: *Emitte agnum Domine, et cetera*, et hoc ut abducatur eos a typo ad ueritatem. Et de hoc Glossa: *Agnus*, id est, innocens, immolandus, præfiguratus in agno Paschali. Ideo sequitur: *Qui tollit peccata mundi*, sed qualiter hoc? *Agnus* est figura Iesu Christi in quantum homo, sed in quantum Deus, delet peccatum et iustificat

posset videri, vnde ait Propheta: Ostende faciem et salui erimus. Deus tu conuersus viuificabis nos: ait Propheta: *Et videns sequentes*, vt ait Augustinus, non sic illi sequebantur, quasi iam vt inhærent illi, sed videre voluerunt vbi habitaret, adimplentes illud: Si videris sensatum euigila ad illum. Et per hoc patet solutio quæstionis, quia posset quæri, qualiter ait hic, quod Andreas fuit a Christo vocatus post testimonium Ioannis: quia dicitur, quod Petrus et Andreas simul fuerunt vocati de nauis, quando fuit dictum eis: Faciam vos piscatores hominum. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod modo sequuti sunt, non quasi non recessuri, sed voluerunt videre vbi habitaret: fuerunt vocati, quando illi inhæserunt nec recesserunt, de hoc in Glossa, pro parte. Et sequitur secundum: *Dicit eis quid queritis?* sed obijcitur, ex quo nouit eorum corda, superflue quærit. Respondendum secundum Glossam, quod non interrogat ignorans, sed vt mercedem habeant, vel secundum Chrysostomum, quod ideo interrogat construens et mitigans eorum mentem erubescens, et tribuens eis confidere. Et ex hoc patet, quod est interrogatio ex ignorantia interrogantis, vt discat: et interrogatio aliquando, vt interrogans doceat ignorantem a littera, et est interrogatio ad tollendam erubescens, et ad ostendam familiaritatem, et tollendam diffidentiam vel erubescens vt hic. Vnde Chrysostomus interrogat eos, non vt discat, sed vt per interrogationem magis eos familiares faciat, et amplioem tradat propagationem. Hæc ille. Et signanter ait: *Quid queritis?* non quem: ne videatur se ostentare, et vt non exiret: ad quærendum ipsum secundum carnem. Et si cognouimus secundum carnem Christum, iam non nouimus. Et sequitur eorum responsio: *Qui dicunt Rabbi, Græce, quod interpretatur Magister, latine, secundum intellectum, secundum vero Hieronymum: Rabbi.* Syrum est: *Vbi habitas?* et in hoc patet eorum affectuositas ad discendum, et reuerentiæ humilitas. Vnde ait Chrysostomus propter interrogationem amorem manifestauerunt: nondum enim, quid dicentes neque audientes magistrum eum vocant, neque dixerunt: Doce nos, sed vbi manes: cum silentio enim et audire et discere volebant: propterea neque distulerunt neque dixerunt: Cras veniemus, et cetera. Hæc ille. E contrario est de multis auditoribus indeotis, et in hoc est mysterium intelligendum spiritualiter, quod quærebant eum, in quantum Deus æternus, et vita, in qua est habitandum, vnde dicitur: Excelsus et sublimis habitans æternitatem. In quantum vero erat homo, via erat, infra: Ego sum via. Et sequitur beneuola responsio filij Dei: *Dicit eis: venite et videte*, scilicet credendo et operando, et tunc intelligetis ait Glossa. Et in hoc patet beneuola benignitas filij Dei, vnde Chrysostomus: Non dixit eis signa domus neque locum: sed attrahit eos, plus aliquid ostendens, et quoniam eos acceptauit, etiam signanter ait primo: *Venite, affectu amando: Et videte*, intellectu credendo. Veni et vide. Et subditur ipsorum indistans et indilata affectuositas: *Venerunt*, et non solum hoc, sed: *Et manserunt*, et in hoc patet eorum deuotio, vnde Chrysostomus multum studium, quod habebat circa auditionem demonstrat in eo, quod neque ab hora scilicet, quæ erat decima, auersi sunt. Sed quæritur: videtur ex dictis quod Christus habuerit mansionem, et locum habitationis, cuius contrarium dicitur. Vult pous foueas habent: filius autem hominis non habet, vbi reclinet caput suum. Item hic ait: Venite, et cetera, respondet volenti eum sequi, quod non habuerit, vbi caput inclinaret: Ideo quæritur, quare ita diuersimode respondet. Et ad istud, secundum Chrysostomum, quod illud scilicet, non habere, vbi caput inclinaret, demonstratiuum est eius, quod nul-

lum proprium habitaculum habebat, non eius, quod in domo non manebat: etenim parabola scilicet de vulpibus et volucibus, vult hic scilicet, quod de proprietate habitaculi, non de loco mansionis loquatur. Et ex hoc trahitur, quod est, habere habitaculum iure proprietatis, et est solum habere per quietem in habitationis. Primo modo loquitur ibi Matthæus: secundo modo hic. Ideo negat ibi se habere proprium habitaculum, scilicet iure possessionis: hic inuinit se habere ad quietem mansionis. Sed quæritur de hoc, quod ait: *Manserunt ibi die illo*, quare tam breuiter ibi manserunt, ex quo tanto affectu sequuti sunt, vt audirent filium Dei, et tanta arcana illa nocte audierunt: desiderabiliter enim et copiose voluptati sunt illa nocte, ait Chrysostomus: Ergo videtur mirum se tam breuiter cum eo mansisse, maxime ex quo tarde intrauerunt, quia hora decima. Item Augustinus: Quam beatam noctem dixerunt, quis nobis dicat, quæ audierunt a Domino? quasi dicat, nullus: ergo vt prius. Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum, quod ita illa nocte fuerunt voluptati, scilicet doctrina Dei, vt confestim alteruter ad aliorum venationem veniret. Hæc ille. Et ex hoc patet, quod ideo tam breuiter manserunt ob festinationem ad annunciandum alijs arcana, quæ audierunt, et ob aliorum conuersionem, vt patet in sequentibus. Nam indilate Andreas adduxit fratrem ad ipsum Iesum: et patet hic spiritualiter, quod tria sunt, quæ debent facere electi Dei, scilicet vt veniant credendo, et videant intelligendo: nisi enim crederitis non intelligetis, secundum aliam litteram: et vt maneant diligendo. Amando enim corde habitamus, ait Augustinus: et qui tales sunt, in die habitant cum Christo. Vnde licet isti nocte manserint cum Christo, in die tamen ait hic eos manasse, quia non est nox, vbi est lumen, ait Glossa: Vos filij lucis estis et filij diei. Et sequitur quartum, scilicet temporis specificatio: *Hora erat quasi decima: Quæritur ad quid hoc addit?* Et respondendum secundum Chrysostomum, quod hoc addit ad denotandam, et discipulorum frequentium deuotionem, et eorundem a filio Dei ceptionem, et ipsis beneuolam benignitatem. Vnde Chrysostomus: Neque ab hora scilicet decima, auersi sunt, scilicet qui sequerentur. Et sequitur: Eos acceptauit Christus, neque dixit: Intemporeum est in domum nunc introire, cras audietis, sed vt ad amicos loquitur: *Venite*, et cetera. Secundum Augustinum vero numerus iste scilicet denarius legem significat, quæ erat in decem præceptis, et quia Christus venit, vt legem adimpleret, ideo merito ait: *Decima hora est.* Et ibi Augustinus multum et bene de ista lege, et de eius impletione. Spiritualiter autem vt ait Augustinus, ædificemus in corde nostro domum, ad quam veniat Christus, et doceat nos, et colloquatur nobiscum, et fiat decima hora, id est, impletio legis: Si quis sermonem meum audierit, ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Sapiens enim mulier ædificat domum suam. Et sequitur illa pars, in qua de uocatione Petri, et ibi quatuor, quia fuit per fratrem suum vocatus. Ideo primo vocantis descriptio. Secundo, ab illo Petri inuentio, et adductio ad Iesum. Ibi: *Inuenit hic.* Tertio ipsius Petri a Christo acceptatio. Ibi: *Inuenit autem.* Quarto nomen Petri in figura dignitatis recitatio. Ibi: *Tu es Simon*, et cetera. Ait ergo: *Erant Andreas.* Vt ait Chrysostomus: *Andreas*, quæ didicit scilicet in nocte a Iesu, non detinuit apud semetipsum hunc thesaurum, sed festinat ad fratrem suum, et currit cito traditurus ei bona, quæ suscepit. Hæc ille. Et ex hoc patet Andreas ad doctrinam diuinam communicandam fidelitas, ad Deum honorandum affectuositas, et ad fratrem conuertendum charitas, et ad laborandum in docendo sedula studiositas, vnde Chrysostomus. Hoc

Christus nō habebat vltimum propriū habitaculū.

Cur tā breuiter manserint.

Chryf. hom. 27. post mediu. 10. 3. Aug. trah. 7. in Ioan. ante med. 10. 9.

Tria, que debent facere electi Dei. Ista. 7. b. Ex interpretatione 72. Aug. trah. 2. in Ioan. post mediu. 10. 9.

Thess. 5. 4. Cur addit temporis specificatio.

Chryf. hom. 27. in Ioan. post mediu. 10. 3. Ibidem. Aug. trah. 7. in Ioan. post mediu. 10. 9.

Denarius numerus. Mat. 5. b. Aug. ibid. paulo ante. Ioan. 14. a. Prou. 14. a. Vocatio Petri.

Chryf. hom. 28. in Ioan. non longe a prin. 10. 3.

Ibid. paulo post.

Hoc fraternalis bonæ voluntatis est, hoc cognati amoris, hoc sinceræ affectionis in spiritualibus studere, manum porrigere sibi inuicem. Hæc ille. Nouit enim Andreas scriptum esse: Deriuentur fontes tui foras. Et scientia abscondita, et thesaurus inuisus que utilitas utriusque? E contrario de absconditis talentum Domini: *Andreas*, inquam: *Frater Simonis Petri*, quod est dictū per anticipationem, quia nondum erat ei nomen impositū, scilicet Petrus. Simon autē erat nomē a parentibus, vt ait Glossa: *Frater*, inquam, et in natura, et in gratia, et futurus in dignitate Apostolica, et hic erat fidelis frater, qui festinauit ad suū fratrem conuertendum: *Et erat vnus ex duobus*, et cetera. Sed quæritur, qualiter per Andream, qui erat iunior, fuit Petrus conuersus. Et ad hoc respondet Glossa, quod non est ordo fidei in annis, et ne hoc forte attribueret Petro, suæ dignitati futuræ, et vt per infirmoem vocaret Deus maiorem: *Infirma enim mundi elegit Deus.* Sed quæritur, quare non exprimitur nomen alterius discipuli, sicut nomen Andree. Ad quod respondendum, quod quia per Andream fuit Petrus conuersus, ideo nomen eius exprimitur. Et nota de commendatione Andree, quando ait: *Erant autem Andreas.* Et posset esse thema de ipso: quattuor enim figurantur ad eius præconium, quorum primum eius vitæ veritas, siue perfectibilitas. Ibi: *Andreas*, qui interpretatur virilis, secundo figuratur eius obedientialis humilitas. Ibi: *Frater Simonis.* Glossa: *Obediens loquetur victorias.* De vtroque vir obediens loquetur victorias, quod verificatur de ipso, quantum ad vtrumque. Tertio figuratur ad diuina audienda eius sedula studiositas. Ibi: *Ex duobus qui audierunt.* Sibi enim competit illud: *Audiens sapiens sapientior erit.* Quarto figuratur perfecta Christi imitabilitas. Ibi: *Ex duobus qui sequuti erant.* Sequi enim est imitari, ait Augustinus. Sibi enim competit illud: *Non sum turbatus, re pastorem sequens.* Et sequitur pars illa, in qua de conuersione Petri: *Inuenit hic*, et cetera. Et in hoc patet Andreas studiositas ad quærendum fratrem suum. Inuenire enim est, in id, quod quæritur, ire, ait Augustinus. Similiter patet eius vera pietas, prout ait Glossa, vt sicut sanguine, sic germanus sit in fide. Impleuit enim illud: *Qui audit, dicat veni.* Et dicit ei: *Inuenimus Messiam*, vt ait Augustinus. Messias Hebraice, Christus Græce, Latine est vnctus, ab vnctione dicitur Christus. Christma Græce vnctio est, et de hoc in Glossa. Et in hoc verbo: *Inuenimus*, inuinit, quod diu eum quæserunt, ait Glossa. Sed quæritur, quare non dixit Andreas, et annunciauit fratri suo ea, quæ audiuit a Christo. Et respondet Chrysostomus, quod sicut Euangelistæ multa abscondunt, breuiloquij curam habentes, multo magis Andreas utique hoc fecit, seipsum quidem non putans ad explanationem omnem sufficere, ad ipsum luminis trahens fontem, cum studio et gaudio. Hæc ille. Ob ergo impossibilem explanationem, et ut plenius audiret ab ipso fonte, scilicet Iesu Christo, non dixit ei, quæ audiuit. Sed: *Adduxit eum ad Iesum.* Sed tunc obijcitur, ut tactum est supra, quod: *Qui cito credit leuis est corde.* Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum, quod hoc non fuit facilitatis, sed mentis obediens, neque dictum est, quoniam credidit simpliciter, sed quoniam duxit eum ad Iesum, ut ab illo omnia discat. Et in hoc notatur humilitas Petri: non enim dignatur maior sequi minorem, prout ait Glossa hic. Et sequitur tertium, scilicet Petri a Christo acceptatio. Ibi: *Inuenit autem*, et cetera. Id enim dicitur filius Dei videre, uel inueniri, quod acceptat: sicut scire Dei, est filium suū approbare, ait Gregorius. Vel inueniri, dicitur secreta cordis videre, quasi intus tueri, prout exponit Glossa. Vnde hic filius Dei inuenit est Petrum, et fuit conuersus ad fidem. Respexit eum, et fuit conuersus ad

pœnitentiam. Et sequitur quartum, dixit: *Tu es Simon*, scilicet nominum recitatio, siue præsignatio. Sed quærit Augustinus. Ad quid ait hoc? non enim fuit magnum, quia dixit, cuius filius erat iste, qui nouit nomina Sanctorum, quos ante mundi constitutionem prædestinauit. Et ad hoc respondet, quod magnum fuit, quia et nouerat nomen. Et fecit de Simone Petrum. Petra enim dicitur Ecclesia, et sic in Petri nomine figurata est. Petrus autem dicitur a petra, et sic in nomine Petri figurata est Ecclesia, et quis sequenturus, nisi qui supra ædificat. Hæc Augustinus. Et quasi idem Chrysostomus, quæ enim diuinitatis erant, incipit reuelare, a præsentis enim futurum credi facit, qui enim patrem dixit manifestum est, quoniam et futurum præsciebat. Vnde et infra. Mulieri Samaritanæ quæ præterita erant reuelauit, futura autem prædicere solius Dei est. Hæc ille. Vnde ad euidentiā litteræ, quæritur de hoc, quod ait: *Tu vocaberis Cephas*, an hoc nomen ei fuit tunc impositum? et videtur quod non: ait enim interlinearis: nondum ponit nomen, sed præsignat. Similiter quæritur de hoc, quod sequitur: *Quod interpretatur Petrus*, an illud nomen fuit ei impositum: et videtur, quod sic, secundum dictum Augustini, supra. Ad contrarium videtur esse illud, quod dicitur. Quod tunc impositum Simoni nomen Petrus. Item sed uidetur quod fuit ei nomen impositum, ubi dicitur: *Tu es Petrus.* Et ad hoc respondetur communiter, quod hoc nomen, Petrus, fuit ei impositum et confirmatum. Sed huic dicto uidetur esse contrarium, quod ait Augustinus ubi supra: sed ad istud respondetur communiter, quod hoc nomen Petrus fuit ei impositum. Fuit uulgatum ut hoc nomine publice uocaretur. Fuit cebriter confirmatum et dignitati adoptatum. Item quæritur quare nomen Petri fuit mutatum et sic sollempnizatum. Item ex quo ista nomina erant insinuatua uirtutum, quare non fuerunt imposita Petro ab initio, sicut Ioanni? supra primo capitulo. Item quare nunc non imitantur nomina communiter in cōuersatione ad Christum. siue in assumptione dignitatum, ut fuit tunc de Petro, et de filijs Zebedæi, qui fuerunt uocati filij tonitru. Et ad istud respondet Chrysostomus, ubi supra bene, quod post nuncupationem a progenitoribus, consuetudo fuit antiqua a rebus nomina ponere, sicut fuit de Abraam et Sara, et sic de alijs, et hoc propter commemorationem beneficiorum Dei, et qui bus ex prima ætate uirtus clarescebat, illinc nomina susceperunt, ut fuit de Ioanne, quibus autem uirtus postea debebat augeri, postea nuncupatio posita fuit: sicut hic fuit factum de Petro; et sic responsio ad duo prima patet. Ad aliud respondet ibidem, quod nunc unum nomen habemus omnes, quod est maius omnibus, scilicet quod fuimus nuncupati Christiani, et filij Dei, et amici, quod nomen est sufficiens suscitare, et facere nos animosiores ad uirtutis operationem. Hæc ille. De his autem nominibus et eorum interpretationibus magister in historijs bene. De tempore uero uocationis discipulorum, et de ordine similiter magister in historijs. Et Augustinus ubi ait, loquens de ista uocatione Petri et Andree et Philippi, et concludens, quod intelligendum est, non sic eos Dominum uidisse, ut ei iam inseparabiliter cohærent, sed tantum cognouisse, quis esset, eumque miratos ad propria remeasse. Hæc ille. Ceteri autem euangelistæ narrant de uocatione eorum ad sequendum Dominum inseparabiliter. Et quod patet ex nominibus istis, quod quattuor figurantur in Petro, quorum primum est obedientiæ humilitas, siue promptitudo. Ibi: *Tu es Simon*, quod interpretatur obediens. Secundum est gratiæ numerositas, siue plenitudo. Ibi: *Filius Ioanna*, quod interpretatur columba. Tertium est officij dignitas, siue celsitudo. Ibi: *Tu vocaberis Cephas*, quod est idem, quod caput. Quartum

Aug. trah. 7. in Ioan. circa med. Eph. 1. b. Petra.

Chryf. hom. 28. in Ioan. ante mediu. 10. 2. Ioan. 4. c.

Cephas.

Mar. 3. b. Mat. 16. c.

Ioan. 1. a.

Mar. 3. b. Chryf. hom. 28. in Ioan. post mediu. 10. 3.

Gen. 32. f. Gen. 35. b.

Chryf. ibid.

Aug. de cōcor. euang. lib. 2. c. 47. tom. 4.

4. figurantur in Petro.

Quartum est intelligentiæ limpeditas, siue claritudo, A quod signatur in eo, quod ait: *Petrus*, qui interpretatur agnoscens. Hæc fuerunt in Petro et debent esse in suis imitatoribus, vt patet consideranti. Et sequitur pars, in qua de vocatione Philippi. Ibi: *In crastinum*. Et ibi tria scilicet eius inuentio, et inuenti vocatione, et vocati quantum ad locum natiuitatis, notificatio, vt patet in littera. Ait ergo: *In crastinum uoluit ire in Galilæam*, scilicet a Iudæa, vbi erat Ioannes baptizans, ait Glossa, et hoc conuenienter: Galilæa enim dicitur transmigration, vel reuelatio, et ideo vocatur discipulos ad sequendum, illuc vadit, et de hoc in Glossa. Sed qualiter hoc? quia alij euangelistæ narrat, quod post testimonium Ioannis ductus est in desertum. Et ibidem dicitur, quod cum Ioannes esset traditus, venit in Galilæam. Sed adhuc non erat Ioannes traditus: immo postea baptizauit, vt patet infra: ergo non nunciuit in Galilæam. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, vbi multum de hoc. Sed in summa potest dici, vt ab ipso extrahitur, quod duplex fuit aduentus Christi in Galilæam. Primus post testimonium Ioannis, antequam mitteretur in carcerem, et de hoc silent alij euangelistæ. Secundus fuit aduentus post missionem Ioannis in carcerem, de quo infra: et in primo aduentu fuerunt isti sic vocati, et fuit aqua cõuersa in vinum, infra. Et hæc fuit vocatione discipulorum ad fidem. De alia vocatione, quæ fuit ad perfectionem, loquitur alij euangelistæ. Vnde Chrysostrum: Post baptismum nihil eum describunt dixisse alij euangelistæ, sed media silentes, scilicet a baptisate vsque post captionem Ioannis: quæ autem facta sunt Christi miracula dicunt. Hæc ille. *Et inuenit Philippum*, et proprie ait: *Inuenit*, talia dicuntur inueniri, quæ non essent, nisi essent quæ sita, et inuenta. Item in hoc notatur, quod Christus eum quærebat, vt per eum saluaretur. Vnde sequitur: *Dicit ei: sequere me*, non corporis gressu, sed fide et affectu. Quaritur autem Chrysostrum. Quare vocat Dominus Apostolos a Galilæa, et quare primo vocatus, non inuitauit istum aut vocauit? Similiter quaritur, qualiter iste tam cito credidit, et factus est discipulus. Et ad istud respondet ibidem, quod de Galilæa existentes, rusticus et siluestrius et grossus erant dispositi. Ideo Christus suam ostendit virtutem, a terra nullum ferentem fructum discipulos inclytos eligens. Hæc ille. Ad aliud respondet ibidem, quod antequam aliqui cohærent ei, nullum vocauit, et hoc secundum sapientiam suam: quoniam si attraxisset eos, fortassis resisterent: sed postquam illi a seipsis eligentes, firmi permanerunt, ad aucupationem reliquorum, id est, venationem vel conuersionem venit. Hæc ille. Ad aliud respondet, quod decens erat, Philippum videntem scilicet alios discipulos et a Ioanne audientem Christum sequi. Et sequitur specificatio loci natiuitatis Philippi: *Erant a Bethsaida*. Sed quaritur, quare hoc superadditur. Et respondet Chrysostrum, quod hoc ait, vt discas quoniam infirma mundi elegit Deus. Illa enim ciuitas erat in Galilæa, in qua erant homines rustici dispositi, vt dictum est, vnde et de illa multi erant piscatores: quia erat super stagnum Genezareth, quod vocatur mare Galilææ. Spiritually autem figuratur perfectio Philippi in tribus. Primo in celestium charismatum plenitudine. Ibi: *Philippus*, qui interpretatur, os lam padis, sibi enim competit illud: In medio Ecclesiæ aperuit os eius. Secundo figuratur perfectio eius in plena Christi imitatione, quod implicatur. Ibi: *sequere me*, cui inuentioni consentit, sibi enim competit illud: Vestigia eius sequutus est pes meus. Tertio figuratur eius perfectio in operum fructuositate, quod notatur ibi: *Erant autem a Bethsaida*, quæ interpretatur domus venationis vel domus frugum, vnde et Nathanaelem conuertit: ipse enim fuit de illis, de qui-

bus Hieremias: *Ecce ego mita piscatores et piscabuntur eos*. Et sequitur pars, in qua de vocatione Nathanaelis ad discipulatum siue ad fidem Christi. Ibi: *Inuenit Philippus*, et illa in duas partes. Primo, de vocatione exteriori per Philippum, secundo de vocatione interiori ab ipso Christo. Ibi: *Vidit Iesus*. In primatua. Primo Philippi denunciatio de Christo. Secundo Nathanaelis interrogatio. Ibi: *Et dixit ei*. Ait ergo: *Inuenit Philippus Nathanaelem*, vt enim ait Augustinus. Hic erat eruditus, et legis peritus. Vnde et conuenienter sequitur, quod scripsit Moyses: *Prophetam de gente tua, et cetera*: et Propheta scilicet scriperunt: *Filius datus est nobis*. Et sic de multis alijs: *Inuenimus Iesum*, sic nominatum: In Deo Iesu meo, et: *Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri: Filium Ioseph*, scilicet putatum de semine tamen David, quia filium Mariæ a Nazareth ciuitate Galilææ: *Flos de radice eius ascendet*. Ibi Hebraica veritas habet Nazareus. De radice eius ascendet, sed, sicut dicit Glossa super illud: *Nazareus vocabatur, Nazareth flos interpretatur*. Et sequitur Nathanaelis responsio: *Et dixit ei*, quia enim Nathanael erat peritus in lege, et nouerat scriptum esse: *Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam eris minima in terra Iuda: ex te enim exiet Dux, et cetera*, ideo respondet: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* quod potest dupliciter legi secundum Glossam, vel etiam dubitando interrogat, vel affirmat: et patet ipsius humilitas et curialitas, quamuis enim sciret esse scriptum, quod de Bethleem Dux egredietur, vt dictum est, tamen interrogando ait: *Aliquid boni?* et cetera, id est aliquis Propheta, sicut infra: *Nunquid a Galilæa venit Christus?* vel potest remissive siue affirmatiue secundum Augustinum, qui ait: *Ambas pronuntiationes potest sequi ista vox siue dubitans, siue confirmans, et siue isto modo, siue illo pronuncians, non repugnant sequentia: quamuis enim Christus fuerit natus in Bethleem, tamen fuit conuersatus in Nazareth. Venit Nazareth vbi erat nutritus. Chrysostrum tamen homelia dicta legit negatiue magis, non tamen repugnat, quod ibi natus, sed ab educatione siue a conuersione diceretur Nazareus, et sequitur Philippi responsio: *Veni et vide*, tam corporaliter, quam mentaliter. Et nota, quod non respondet, quæstioni, magis volens ducere eum ad Christum, vnde Chrysostrum, quia sicut Andreas non valens repræsentare diuitias, quas inuenerat apud Christum, duxit fratrem, id est Petrum ad ipsum: sic et iste scilicet Philippus, trahit eum ad Christum, sciens, si verba et doctrinam Christi gustauerit, non deserturum Christum amplius. Hæc ille. Et in hoc patet ipsorum credulitas, et Christi ab eis honorabilitas. Et sequitur illa pars, in qua de vocatione ipsius Nathanaelis, ibi: *Vidit Iesus*, et ibi quinque. Primo illius a Christo commendatio. Secundo, eiusdem a Christo inquisitio, ibi: *Vnde me nostis?* Tertio, Christi responsio, ibi: *Et dixit ei*. Quarto, ipsius Nathanaelis confessio, ibi: *Respondit Iesus*, ait ergo: *Vidit Iesus venientem*, vt ait Chrysostrum multum desiderium habebat ad Christum, et licet dixerit prius: *Nunquid a Nazareth*, et cetera, non tamen dixit nullum bonum fert Galilæa. Ideo sequitur eius commendatio a Christo: *Ecce vere Israelita*, cuius iudicium incorruptibile: ideo sequitur: *In quo dolus non est*, id est dolosa duplicitas. Vnde Augustinus: *Dolus est cum aliud agitur, aliud fingitur. Fraus est, simulatio est, quando aliquis aliquid in corde tegit, et aliud loquitur: dolus est, et tamquam duo corda habent. Corde inquit, et corde loquuntur sunt. Hæc ille. Ibi multa et bene de hoc: *Israelita*, enim interpretatur videns Deum, qualis erat iste, vt dicitur in Glossa. Et de hoc in collatione. Et sequitur secundum: *Dicit ei, vnde me nostis?* ex quo ante non vidisti, et loqui-**

Ierem. 16. c
Vocatio Nathanaelis.
Aug. tract. 7. in Ioan. post mediū. rom. 9.
Deut. 18. c
Isa. 9. b
Abac. 3. d
Isa. 52. c
Isa. 11. a
Mat. 2. d
Nazareth.
Mich. 5. a
Nathanaelis humilitas.
Ioan. 7. d
Aug. tract. 7. in Ioan. post mediū. tom. 9.
Luc. 4. c
Chryf. hom. 2. 9. in Ioan. circa med. tom. 3.
Ibid. ante med.
Ibid. circa med.
Aug. tract. 7. in Ioan. post mediū. tom. 9.
Ibid. circa med.
Quattuor inuocatione Nathanael--

et loquitur vt credens ipsum esse purum hominem, A Petro autem a præsentem, quia dixit quod erat filius Ioanna, futurum credi fecit. Sic et in isto reuelando ei, quæ præterita, attrahit eum: nõ enim minus adducunt prophetiæ, quam miracula, immo virtuosius et irreprehensibilis, vt ait ibidem. Et patet hic veritas fidei ipsius Nathanaelis quando ait: *Rabbi*, Et in hoc commendat plenitudinem suæ sapientiæ et veritatem humanitatis: *Tu es filius Dei*, et in hoc proficitur maiestatem suæ dignitatis: *Tu es Rex Israel*, et in hoc proficitur dignitatem suæ regie maiestatis. Quia: *Rabbi*, auctor omnis veritatis: quia: *Filius Dei*, auctor omnis salutis: quia: *Rex Israel*, auctor et rector omnis potestatis. Quia enim: *Rabbi*, id est Magister, docet inenarrabiliter: quia: *Filius Dei*, saluat indefectibiliter: quia: *Rex Israel*, regnat imperialiter. Ipse est enim Dux de quo dicitur: *Ex te exiet Dux et cetera*, Secundum tamen Chrysostrum. Nudum hominem esse Christum constituitur, licet consecretur eum esse filium Dei: nam ibi sumitur filius Dei, sicut in Psalmo: *Ego dixi: Dij estis, et cetera*. Glossa tamen dicit, quod vtriusque naturam constituitur in Christo. Et sequitur quantum, scilicet promissio Christi. Ibi: *Quia dixi tibi*. Et primo ipsa promissio: secundo illius expositio ibi: *Amen dico*. Ait ergo: *Quia dixi tibi*, et cetera, quasi diceret, ex quo credidisti ex reuelatione occulti, quod dixi tibi: *Maius videtis*, et ex hoc patet, quod fides meretur intellectum: Nisi credideritis non intelligetis, secundum aliam litteram. Item tunc obijcit, quod fides istius fuit persuasa experimento rei singularis reuelatæ, et sic non habuit meritum. Et ad istud respondendum, quod fides sua non fuit ex hoc orta, sed fuit adiuta et manu ducta. Et sequitur expositio eius, quod dixit: *Maius Amen dico vobis, videtis calum apertum* et cetera. Sicut factum est. Apertum est calum et descendit Spiritus sanctus. Et: *Video calos apertos et cetera*. Vt enim ait Augustinus. Credentibus aperitur aditus cæli, et vident angelos, id est prædicatores prædicantes arcana diuinitatis, et etiam humana de Christo. Et de hoc in Glossa. Sed quaritur, sicut obijcit Chrysostrum. Ex quo Petrus post miracula et doctrinam confessus est filium Dei vt verum Deum: *Tu es filius Dei viui et cetera*. Hic autem ante signa et doctrinam, quasi idem dicit et constituitur, quare iste non beatificatur, id est beatus vocatur a reuelatione sicut Petrus? Et ad istud respondet Chrysostrum, quod eadem verba vterque est loquutus, sed non eadem mente: quia Petrus confessus est filium Dei, et verum Deum, hic autem confessus est hominem nudum, quod patet ex hoc, quod sequitur: *Tu es Rex Israel*, vt autem est filius Dei non solum Rex Israelis, sed vniuersi orbis. Et ideo Petrus ex perfecta fide meruit beatificari, id est beatus vocari: huic autem promissit filius Dei, se visurum angelos ascendentes et descendentes in filium hominis, et abducit eum a terra paulatim, et facit eum non vltra imaginari hominem simpliciter id est purum hominem, sed vt proprium filium Regis, id est Dei, cui angeli ministrant. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Qualiter autem ministrauerunt angeli Christo, tempore natiuitatis, crucis, resurrectionis, et ascensionis Chrysostrum exemplificat, et patet in serie Euangelica. Augustinus autem exponit de angelis, id est, prædicatoribus prædicantibus arcana diuina, et incarnationis mysteria, de filio Dei, vt patet in Glossa. Vt enim ait Gregorius: Quod Græce angelus, hoc Latine nuncius dicitur recte, qui nunciare supernum iudicem mittitur angelus vocatur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, ac sequitur: Angelus Domini exercituum est. Et ibi Gregorius bene de hoc. Et de his angelis, et eorum ascensu in collatione, et in hoc terminatur istud capitulum.

Ibid. paulo post.
Mat. 21. f
Ficus.
Prou. 17. c
Aug. de Ciuit. Dei. li. 18. cap. 49. tom. 5.
Iob 40. c
Greg. Mor. li. 3. c. 15. post mediū.
1. Cor. 1. d
Obiectio de Paulo.
1. Cor. 15. a
Exo. 18. d
Deut. 1. c
Deus elegit simplices ad dignitatem Apostolicam.
Isidorus Orig. li. 17. cap. 7.
Hiere. 24. b
Abac. 3. d
Chryf. hom. 2. 9. in Ioan. post mediū. tom. 3.
Chryf. hom. 2. 8. in Ioan. ante mediū tom. 3.
1. Cor. 1. d
Stagnum Genezareth Mare Galilææ.
Perfectio Philippi in tribus.
Philippus *Eccl. 10. a*
Iob 23. c
Bethsaida.

Petro autem a præsentem, quia dixit quod erat filius Ioanna, futurum credi fecit. Sic et in isto reuelando ei, quæ præterita, attrahit eum: nõ enim minus adducunt prophetiæ, quam miracula, immo virtuosius et irreprehensibilis, vt ait ibidem. Et patet hic veritas fidei ipsius Nathanaelis quando ait: *Rabbi*, Et in hoc commendat plenitudinem suæ sapientiæ et veritatem humanitatis: *Tu es filius Dei*, et in hoc proficitur maiestatem suæ dignitatis: *Tu es Rex Israel*, et in hoc proficitur dignitatem suæ regie maiestatis. Quia: *Rabbi*, auctor omnis veritatis: quia: *Filius Dei*, auctor omnis salutis: quia: *Rex Israel*, auctor et rector omnis potestatis. Quia enim: *Rabbi*, id est Magister, docet inenarrabiliter: quia: *Filius Dei*, saluat indefectibiliter: quia: *Rex Israel*, regnat imperialiter. Ipse est enim Dux de quo dicitur: *Ex te exiet Dux et cetera*, Secundum tamen Chrysostrum. Nudum hominem esse Christum constituitur, licet consecretur eum esse filium Dei: nam ibi sumitur filius Dei, sicut in Psalmo: *Ego dixi: Dij estis, et cetera*. Glossa tamen dicit, quod vtriusque naturam constituitur in Christo. Et sequitur quantum, scilicet promissio Christi. Ibi: *Quia dixi tibi*. Et primo ipsa promissio: secundo illius expositio ibi: *Amen dico*. Ait ergo: *Quia dixi tibi*, et cetera, quasi diceret, ex quo credidisti ex reuelatione occulti, quod dixi tibi: *Maius videtis*, et ex hoc patet, quod fides meretur intellectum: Nisi credideritis non intelligetis, secundum aliam litteram. Item tunc obijcit, quod fides istius fuit persuasa experimento rei singularis reuelatæ, et sic non habuit meritum. Et ad istud respondendum, quod fides sua non fuit ex hoc orta, sed fuit adiuta et manu ducta. Et sequitur expositio eius, quod dixit: *Maius Amen dico vobis, videtis calum apertum* et cetera. Sicut factum est. Apertum est calum et descendit Spiritus sanctus. Et: *Video calos apertos et cetera*. Vt enim ait Augustinus. Credentibus aperitur aditus cæli, et vident angelos, id est prædicatores prædicantes arcana diuinitatis, et etiam humana de Christo. Et de hoc in Glossa. Sed quaritur, sicut obijcit Chrysostrum. Ex quo Petrus post miracula et doctrinam confessus est filium Dei vt verum Deum: *Tu es filius Dei viui et cetera*. Hic autem ante signa et doctrinam, quasi idem dicit et constituitur, quare iste non beatificatur, id est beatus vocatur a reuelatione sicut Petrus? Et ad istud respondet Chrysostrum, quod eadem verba vterque est loquutus, sed non eadem mente: quia Petrus confessus est filium Dei, et verum Deum, hic autem confessus est hominem nudum, quod patet ex hoc, quod sequitur: *Tu es Rex Israel*, vt autem est filius Dei non solum Rex Israelis, sed vniuersi orbis. Et ideo Petrus ex perfecta fide meruit beatificari, id est beatus vocari: huic autem promissit filius Dei, se visurum angelos ascendentes et descendentes in filium hominis, et abducit eum a terra paulatim, et facit eum non vltra imaginari hominem simpliciter id est purum hominem, sed vt proprium filium Regis, id est Dei, cui angeli ministrant. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Qualiter autem ministrauerunt angeli Christo, tempore natiuitatis, crucis, resurrectionis, et ascensionis Chrysostrum exemplificat, et patet in serie Euangelica. Augustinus autem exponit de angelis, id est, prædicatoribus prædicantibus arcana diuina, et incarnationis mysteria, de filio Dei, vt patet in Glossa. Vt enim ait Gregorius: Quod Græce angelus, hoc Latine nuncius dicitur recte, qui nunciare supernum iudicem mittitur angelus vocatur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, ac sequitur: Angelus Domini exercituum est. Et ibi Gregorius bene de hoc. Et de his angelis, et eorum ascensu in collatione, et in hoc terminatur istud capitulum.

Mich. 5. c
Chryf. hom. 20. in Ioan. nō multum a prin. 10. 3.
Psal. 81. b
Fides meretur intellectum.
Isa. 7. c
ex interpretatione 72.
Luc. 3. c
Act. 7. g
Aug. tract. 7. in Ioan. ver. 10. 9.
Mat. 16. c
Chryf. hom. 20. in Ioan. prope prin. tom. 3.
Confessio Petri.
Petrus, quare beatus vocatur.
Ibid. paulo post.
Aug. tract. 7. in Ioan. circa med. tom. 9.
Gregor. in Euang. bo. 6. post mediū.
Angelus. Malac. 2. b
Ibidem.

CAPVT SECVNDVM.

Cōtinuatio Euangelij.

Tercio die nuptia facta sunt, et cetera. Narratis testimonijs beati Ioannis de filio Dei, et habita uocatione discipulorum, hic ostendit se filius Dei miraculo, sicut continuat Glossa. Vnde ex hinc narrat euangelista opera miraculosa, et saluificat documenta filij Dei. Et consequenter enarrat de passione et resurrectione. Et quoniam capitula non sunt continue ad inuicem dependentia, quia alia, et alia miracula et documenta non sunt ad inuicem consequentia nec coniuncta: ideo compendiosius et doctrinabilius videtur quodlibet capitulum in se diuidi. Et secundum hoc, istud capitulum in quattuor partes. Primo narratur de miraculosa mutatione aquae in uinum. Secundo de descensu Capernaum. Tercio de eiectione uenduntium et ementium. Ibi: Et prope erat Pascha Iudaorum. Quarto narratur de credulitate multorum in Christum. Ibi: Cum autem esset Hierosolymis. Prima in quattuor. Primo antecedentium ipsum miraculum praemissio siue occasio. Secundo ipsius miraculi effectio siue operatio. Ibi: Erant autem ibi lapideae, et cetera. Tertio miraculi manifestatio uel approbatio. Ibi: Dixit autem Iesus. Quarto ordinis miraculi subiunctio. Ibi: Hoc autem initium. In prima narrat quattuor antecedentia, quae sunt, nuptiarum celebratio, et ipsius Iesu, ac suorum ad ipsas uocatio: defectus uini a beata matre ipsi Iesu insinuat, et eiusdem ipsi matri responso, et eiusdem matris ministris praecipio, ut in littera patet: Ergo ait: Tertia die. Et in hoc notatur tempus nuptiarum: In Cana. Et in hoc notatur locus: Nuptia facta, et in hoc eorum celebratio. Et quia notus erat ibi Iesus, ut ait Chrysostomus. Ideo fuit: Vocatus et mater ac discipuli. Sed quaeritur qualiter iuit ad nuptias cum in talibus consueuerunt esse uulgaria conuiuia, et commessationes: ergo non decebat eum illuc ire. Item melius est ire ad domum lucus quam ad domum conuiuij. Et ita ut prius. Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum, quod ipse ad dignitatem suam non respiciebat, sed ad beneficium nostrum: qui enim non dedignatus est serui formam accipere: multo magis nec dedignatus est ad nuptias venire, qui cum publicanis recubuit. Hae illi. Item ut ait idem Chrysostomus: Illi qui uocauerunt, non habebant de eo decens iudicium, neque ut magnum aliquem aestimabant sed ut unum multorum, quod euangelista enigmate ostendit, quando ait: Erat ibi mater Iesu ac fratres eius. Hae illi. Aliter responderet Augustinus: quod ideo Dominus uenit ad nuptias, quia erant haeretici futuri prohibentes nubere: ideo ad eorum confutationem dignatus est Iesus venire ad nuptias. De tempore harum nuptiarum, et an eadem die, annis reuolutis, aduentus Magorum, et mutatio aquae in uinum fuerint, in historijs Magister de hoc, et sicut tactum est supra. Primum aduentum Domini in Galilaeam post baptismum silent alij euangelistae: de quo cum loquitur hic, et idem Chrysostomus, ut habitum est. Per istas nuptias, figurantur nuptiae Christi et Ecclesiae, quae fuerunt factae tertia die, scilicet tempore gratiae. Tria enim tempora, scilicet tempus ante legem, et tempus legis, et tempus gratiae sunt tres dies, in quibus Deus illuminauit electos suos lumine suo: Viuificabit nos post duos dies, et tertia die suscitabit nos. Et de his nuptijs in collatione. Et subdit secundum antecedens, scilicet insinuatio matris de defectu uini. Ibi: Et deficiente uino, dicit mater. Et in hoc patet compassiua pietas matris inopia, et uerecundae etiam diffidentiae sponsi et sponsae, et eorum quorum erat necessaria prouidere. Item notatur prouidentiae beatae matris sedulitas, et uerbana curialitas, et prouidendi ordinabilitas, quod alijs nescientibus insinuauit filio defectum uini. Item suppositum filij potestatem, largitatem ad subueniendum pietatem, et ideo solum ait: Vinum non habent. insinuando: amanti enim, qui est potens et sciens, et uolens subuenire, sufficit nunciare: amanti enim nunciandum est ait Augustinus. Et sequitur responsio Saluatoris: Quid mihi et tibi? et cetera. Sed quaeritur qualiter tam dure ei respondit, cum dicitur: Erat subditus illis. Item praecipit parentes honorare, quod est intelligendum non solum factio, sed etiam uerbo: ergo non ita asperse debuisse respondisse. Item fuit mater excellentissima, nec unquam talis, et ipse filius obedientissimus, nec unquam talis: et ipsa petebat ex summa confidentia, et ex summa pietate, ob aliorum inopiam, et fuit uerecundissima uirgo: ergo uidetur, quod nimis asperere ei respondit. Et ad ista respondendum secundum Augustinum, ubi ait, quod illa erat mater carnis, mater humilitatis, mater infirmitatis, quam suscepit, sed miraculum, quod erat facturus secundum diuinitatem erat, non secundum infirmitatem. Ideo non agnoscit uiscera humana, operaturus diuina, quasi diceret: Non genuisti, quod de me facit miraculum, ideo ait: Quid mihi et tibi? scilicet commune, quantum ad hoc: diuinitatem enim meam non genuisti, sed infirmitatem. Et ibi Augustinus bene et multum de hoc. Item Chrysostomus: Mutare aquam in uinum erat diuinam potentiam, non humanam, quam ex matre susceperat. Hae illi. Et superaddit alias causas: ideo enim sic respondit, maximum inferens profectum, non dimittebat humilia de se sapere. Item ut non uideretur se iniicere, miracula scilicet faciendo. Item ut non essent suspecta miracula: ab his enim, qui indigebant, rogari oportuerat, et quando tales rogant, insuspicabile est miraculum et pura laus. Et ponit exemplum de medico, quando intrat in domum infirmantium nec rogatur ab infirmis, sed a necessarijs, id est, cognatis, suspicabilis erit. Item hoc ait, erudiens eam non ultra talia facere: erat enim multi honoris ad matrem, sed multo amplius salutis multorum: non ergo aduersus matrem erant haec uerba, sed dispensationis multae. Hae illi. Et ibi bene de hoc. Et ideo congruenter sequitur: Nondum uenit hora mea. Ex hoc obijciunt haeretici, sicut insinuat Augustinus, quod erat subiectus temporis et fati. Itē ex quo discipulos uocauerat, et futura quibusdam praedixerat, ergo uenerat hora faciendi miracula. Et ad istud respondit Augustinus, quod hoc est intelligendum, quod non uenerat hora passionis, ibi, inquit, te cognoscam, cum pendere in cruce infirmas inceperit, cuius mater es. Vnde et ipsam tunc commendauit discipulo, quem diligebat. Et ex hoc patet error haeticorum: non enim erat sub fato conditor caeli, ut ait Augustinus, ubi supra. Et ibi bene de hoc. Aliter responderet Chrysostomus, quod ideo sic ait, ostendens, quoniam omnia cum tempore decenti operatur, quasi dicat: Non sum cognitus his, qui sunt hic, neque sciunt, quod deficit uinum, sine eos sentire hoc primum: nam qui nouit, quoniam in necessitate est constitutus, cum potitur his, quae petit, multam habet gratiam: qui uero necessitatis suae non assumpsit sensum, neque beneficij mysterium, et grandem sensum accipiet: non ergo subiectus erat temporum necessitati qui factor eorum erat. Hae illi, et ibi bene de hoc. Sed quaeritur, qualiter ait: Mulier, et cetera: cum esset uirgo sincerissima: respondendum secundum Augustinum, quod more scripturarum mulier pro sexu ponitur. Et idem Gregorius, quod mulier dicitur dupliciter, scilicet pro sexu, et pro infirmitate. Factum ex muliere. Et notandum, quod dictum Chrysostomi hic non tenetur, qui ait, quod deficiente uino uolebat mater Iesus illis,

In quattuor partes diuiditur hoc capitulum.

Prima pars diuiditur in quattuor.

Tempus nuptiarum. Locus.

Celebratio. Chrysostomus. 20. in Ioan. ante med. 20. 3. Cur iuenerit ad nuptias. Eccles. 7. a Chrysostomus. Phil. 2. b Mat. 9. a b Chrysostomus. ibid.

Aug. tract. 9. in Io. paulo a princ. rom. 9. Haeretici confutati.

Tria tempora sunt tres dies. Osee 6. a

Pietas matris Christi.

Prudentia beatae matris, et cetera. Confutatio haeticorum de miraculis. Aug. tract. 9. in Ioan. ante med. 20. 9. Hydris sex quid significent. Bing metretas. Binae geres. Genes. 2. 5. d Aug. ibid. paulo post. Ber. ser. 2. in Domi. 1. post ost. Epi. pha. de mut. tar. aqua in uinum post med. Num. 23. c Chrysostomus. 22. in Ioan. ante med. 20. 3. Mar. 5. 6 Chrysostomus. post pauca. Infamia haeticorum obstruitur. Chrysostomus. Cur uisus sit uerbo, Dominus in miraculis. Cur dixit ministris ut haurirent aquam, et cetera. Miraculi approbatio.

Luc. 2. g

Exo. 20. b

Responso ad obiectionem. Aug. tract. 8. in Ioan. post med. 20. 9.

Ibid. ante.

Chrysostomus. 20. in Ioan. circa med. rom. 3.

Exempla de medico.

Haeticorum obiectione confutata. Aug. tract. 8. in Ioan. post med. 20. 9.

Ioan. 19. e

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante med. rom. 3.

Quaestio cur dicat mulier.

Aug. tract. 10. in Ioan. ante med. 20. 9.

Greg. Mor. li. 11. c. 26. in princ.

Gal. 4. a Chrysostomus. 20. in Ioan. ante med. rom. 3.

Ioan. 7. a Cap. 7.

Chrysostomus. in Mat. ho. 44. non longe a princ. 10. 2. Mat. 12. g Aug. de natura et gratia. cap. 36. rom. 7.

Mat. 20. b

Chrysostomus. 6. in Mat. paulo ante med. 10. 2.

Chrysostomus. 21. in Ioan. ante med. 20. 3.

Chrysostomus. paulo ante.

Beata uirgo aduocatrix apud filium. Iudis c. 4. d

Isid. Orig. lib. 20. c. 6.

Marc. 7. a

Chrysostomus. 21. in Ioan. ante med. 20. 3.

Aug. tract. 9. in Ioan. ante med. rom. 9.

Isid. Orig. li. 20. c. 25.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante med. rom. 3. Ibid. paulo post.

illis, scilicet, qui erant in nuptijs ponere gratiam, et seipsum clariorem facere per filium, et fortassis, quid humanum patiebatur, quemadmodum fratres eius dicentes: Manifesta te ipsum mundo, infra: Uolentes eam, quae a miraculis gloriam. Propterea uolentius respondit, dicens: Quid mihi et tibi mulier. Hae ille. Et quasi simile ait idem super Mattheum. Super illud: Mater tua et fratres tui foris stant: Sed absit a beata Matre Dei, quod post plenitudinem Spiritus sancti, et conceptionem et partum filij Dei, fuit passa aliquid humanum, id est, uanae gloriae. Vnde Augustinus: De sancta, inquit, Virgine Maria propter honorem Domini nullam profusus, cum de peccatis agitur, habere uolo quaestionem: inde enim scimus, quod ei plus gratiae collatum fuit ad uincendum ex omni parte peccatum, quae concipere meruit, quem constat nullum habere peccatum. Hae ille. Sed ad saluandum dictum Chrysostomi, postea dicit, quod non intellexit in ipsa fuisse aliquam affectionem uanae gloriae, sed quod appetebat miraculum, ex quo potuit oriri gloria humana, sicut ubi dicitur de accipientibus mercedem in gloria: quod murmurabat uidentes alios accipere eundem denarium, quem et ipsi, non quod possit esse murmur in bonis, sed quod praebula erat defectio, ex quo uidebatur posse oriri murmur, prout ait ibi Chrysostomus. Et sequitur praecipio matris ministris: Dicit mater Iesu: quodcumque, et cetera. Sed qualiter hoc attentauit, ex quo dixerat Christus, quod nondum uenerat hora faciendi miracula. Item ex hoc uidetur dissentire a uoluntate sua. Et ad istud respondit Chrysostomus. Quod mater nouerat, quoniam non imbecillitatis renunciatio fuit, sed ingloriationis, id est non ob impotentiam, sed ob uanae gloriae recusationem: et ideo sapienter ministros uocat, ut a pluribus fiat petitio. Hae ille. Et ex his patet prouidentiae perspicabilitas, ad subueniendum affectuositas, et ad obtinendum uirtuositas: nam et Christus ex hinc aquam conuertit in uinum; unde Chrysostomus. Deinde inquit, et honorans matrem, et ut non erubescere faciat genitricem, et ut non semper contradicere eius sit, scilicet fecit quod dixit mater. Et ex hoc patet, quam honorifica, et quam pia, et quam fedula, et quam uirtuosa aduocatrix est beata Mater apud filium, cui a quolibet est dicendum: Mulier sancta es, ora pro nobis Deum. Et sequitur secunda particula principalis: Erant ibi hydris. Et ibi duo, in quibus uasorum aquae conuertenda in uinum descriptio, et impletionis praecipio. Ibi: Dicit eis Iesus. Ait ergo: Erant ibi hydris, ad literam uasa aquaria dicta ab Isidoro, quod est aqua. Vnde Isidorus. Hydris genus uasis aquatilis per derivationem hydros Graece aquam dicunt: Lapidea, id est de lapide facta: Postea, quia secundum caerimonias Iudaeorum in ipsis se frequenter baptizabant, id est lauebant. Pharisaei et omnes Iudaei nisi crebro lauent manus non maducant. Vnde Chrysostomus, quia enim in aquosa est Palaestina, et non erat in multis locis fontes et puteos inuenire, replebant hydris aqua, ut non current ad flumina, si quando immundi fierent, sed de prope haberent purgationis modum. Hae ille: Capientes metretas, id est mensuras: metrum enim idem est quod mensura secundum Augustinum. Vnde Isidorus: Metrum mensura liquidorum est. μετρον, enim mensuram dicunt Graeci. Inde appellata metreta: quasi ergo diceret singulae capiebant binas uel ternas mensuras. Sed quaeritur quare in talibus uasis fecit miraculum, et quare addidit: secundum purificationem Iudaeorum. Et ad hoc Chrysostomus, ubi supra. Quod ideo sic fecit ostendens, numquam illa uini receptacula facta fuisse, et ne quis infidelium suspicaretur, quoniam face uini intus remanente, uinum factum esset. Item quaeritur, sicut opponit Chrysostomus, cum multo mirabilius esset substantiam facere ex non entibus, id est ex nihilo, quam naturam transmutare in qualitatem, uidetur quod debuisse creasse uinum ex nihilo. Et ad istud respondet, quod multoties miraculorum magnitudinem abscondit, uolens ut magis susceptibile esset miraculum, ideo esset minus suspectum miraculum apud illos, qui hauserant aquam, sic fecit. Item ad confutationem haeticorum, dicentium non esse opera conditoris quae uidentur in mundo: ideo obstruens infamiam eorum, plura fecit miraculorum ex subiectis substantijs: Hae ille. Et ibi bene de hoc. Secundum uero Augustinum: ubi exponit haec allegorice: sex hydris sunt. Sex aetates mundi, de quibus in Glossa: quae fuerint impletae prophetijs, quae sunt aquae, et in uinum conuersae, quando de Christo intelliguntur. Per binas metretas duae gentes scilicet Iudaica et Gentilis, de quibus in figura. Duae gentes in uero tuo sunt. Tres metretae, tres populi descendentes a tribus filijs Noe. Vel per binas metretas fides diuinitatis in Christo: per tres fides trinitatis, et de his Augustinus profertur prolixè et sufficienter. Secundum Bernardum uero: sex hydris. Sunt sex obseruantiae, quibus purificantur Iudaei: id est, continentiae: quae sunt, silentium, psalmodia, uigilia, ieiunium, opus manuum, carnis munditia: et de his, ut purificatione per ista ibi profertur bene. Et sequitur pars, in qua filij Dei praecipio, et praecipio impletio, et per hoc miraculi effectio. Ibi: Dicit eis Iesus: Implete, et cetera. Sed quaeritur, ex quo dixit superius, quod nondum uenerat hora eius, scilicet faciendi miracula, qualiter nunc praecipit implere hydris, ut fieret miraculum? Item uidetur sibi contrarius in facto et dicto. Item: Non est Deus quasi homo ut mentiat, nec ut filius hominis, ut mutetur, ergo ut prius. Et ad istud respondendum, ut dictum est, quod superius insinuauit se non facturum miraculum propter dictas ibi causas: hic autem miraculum fecit honorans matrem, ut habitum est. Praeterea ut ait Chrysostomus. Christus ait mulieri: Non sum missus, nisi ad oues, quae perierunt, domus Israel: et tamen curauit filiam eius, significans ex hoc, quod et si indignissimus, accessione faciamus nos dignos, ut accipiamus. Hae ille. Nulla ergo mutatio in filio Dei, licet uideatur prius negare et postea dare, ut patet ex dictis. Et sequitur: Et impleuerunt usque ad summum. Et in hoc patet obedientia ministrorum, et miraculum occulte factum: ipse enim dixit et facta sunt. Vnde credendum est, quod tunc fuit aqua conuersa in uinum. Sed quaeritur quare non est uisus aliquo uerbo signifi cati uo praedictae mutationis, sicut in alijs miraculis est uisus, sicut infra: Ait Paralytico. Surge tolle grabatum, et cetera. Et infra: Lazare ueni foras. Item, quaeritur, quare ait ministris, ut implerent hydris aqua, et quare ait, ut implerent usque ad summum, cum posset multiplicare uinum, si esset necesse sine istis. Ad istud respondendum, quod sicut ait Chrysostomus. In hoc miraculo, ostendit se esse conditorem rerum, obstruens infamiam haeticorum: ut ergo uerbo suo increato res condidit, sic et ueritate prout uult. Vnde Chrysostomus: Nunc uinum omnes, quoniam ipse est, qui in uineis aquam transmutat et pluuiam per radicem in uinum uertit, quodq. in planta per multum tempus sit, hoc repente simul in nuptijs operatus est. Hae ille. Aliquando tamen est uisus uerbo exteriori in miraculis, propter aliorum instructionem in fide. Ad aliud respondendum est, quod ideo dixit ministris, ut haurirent, ut inde testes haberet eius quod fiebat: ipsi enim aquam hauserant. Et licet posset uinum multiplicare et ex modico multum facere, praecipit implere hydrim aqua usque ad summum, ut et esset miraculi euidencia, et sufficientiae conuiuantijs abundantia. Et sequitur illa pars, in qua miraculi approbatio, et ab alijs

Confutatio haeticorum de miraculis.

Aug. tract. 9. in Ioan. ante med. 20. 9.

Hydris sex quid significent.

Binae geres. Genes. 2. 5. d Aug. ibid. paulo post.

Ber. ser. 2. in Domi. 1. post ost. Epi. pha. de mut. tar. aqua in uinum post med.

Num. 23. c

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante med. 20. 3.

Mar. 5. 6

Ioan. 5. b Ioan. 11. b

Chrysostomus. post pauca. Infamia haeticorum obstruitur.

Chrysostomus. Cur uisus sit uerbo, Dominus in miraculis.

Cur dixit ministris ut haurirent aquam, et cetera.

Miraculi approbatio.

alijs commendatio: *Dixit eis Iesus: haurite, et ibi tria.* Primo diuina preceptio de hauriendo vino. Secundo, vini delatio ipsi architriclino, et illius ab eo gestatio. Ibi: *Et tulerunt.* Tertio, ab eodem sponsi uocatio, et vini facti ex aqua commendatio. Ibi: *Vocauit sponsum.* Et hoc est, quod ait: *Dixit Iesus: Ferre architriclino.* Sed queritur, quare precepit primo illi deferri vinum? Videtur, quod fuerit personarum acceptor, ex quo precepit ferre vinum quasi principaliori. Vt enim ait Magister in historijs, architriclinus dicitur primus inter coniuuantes, dicitur a trichlinio, quod dicitur fuisse domus tricamerata, vel habens testudines tres, vel tres ordines mensarum: Item ex quo ministri hauerant aquam, videtur quod illi peruenissent perhibere testimonium de vino facti ex aqua. Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum ubi supra, quod homines, quibus ministratio talium cenarum credita est, hi maxime vigilantes sunt, vt in ornatu et ordine omnia disponantur, propterea vigilantem sensum in testimonium eorum, quae fiebant, vocauit. Hec ille. Et quia talis erat architriclinus, et aliorum erat sensus corruptus, non sufficiens comprehendere ea, quae fiebant, eo quod ebrii erant, ideo non precepit ferre vinum recumbentibus. Per hoc ad aliud, nequaquam enim ministri errantes, scilicet miraculum, essent crediti, sed viderentur insanire, ideo non vocauit eos in testimonium. Sed queritur, quare non reuelauit alijs recumbentibus? Ad hoc respondet Chrysostomus, quod non erant sufficientes, scilicet comprehendere, eo quod ebrii erant, vt dictum est: ei autem reuelauit, scilicet architriclino, qui poterat conspiceret iudicare recte. Et sequitur secundum: *Vt autem gustauit vinum, et cetera.* scilicet factum ex aqua: *Nec sciebat, unde esset.* scilicet ex qua virtute, ad litteram: *Ministri autem sciebant,* certa experientia. Ethæc igno- rantia significabat nescientiam synagoga. Ministri vero significabant prophetas, qui hauerant varias scientias prophetarum, de quibus in Psalmo: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Et: *Haurietis aquas.* Trichlinium autem dicitur Ecclesia propter tres ordines eius, ait Hugo de anima: et sic architriclinus Ecclesiam praelatum designat. Et sequitur tertia particula, in qua vocat sponsum scilicet architriclinus: *Vocauit, inquam, ad congratulandum.* Vnde sequitur: *Omnia homo.* Sed queritur, quare vocauit sponsum? Respondet Chrysostomus, quod non solum, qui ministrabant, sed sponsum et architriclinus testaturi erant: ministri, sicut qui hauerant aquam, illi, sicut principales et habentes sensum vigilem et sanum ad discernendum, quoniam vinum erat, et optimum erat, quod factum est. Et allegat architriclinus consuetudinem de largitate discubitus in principio, et de prouidentia in fine exponendo in bonum: *Omnia homo, vt dicitur ab humanitate scilicet: homo enim proprie est, qui alijs proficit.* Vt enim ait Tullius: *Homo non est natus sibi secundum Platonem.* Vnde dicitur: *Barbari prestabant non modicum humanitatem Paulo et socijs eius.* Ideo dicitur hic: *Omnia homo,* idest, perfectus viuens, vt habetur: *Illuminat omnem hominem, et talis: Bonum vinum ponit,* scilicet ex largitate. Sed quia multi coniuuantes abutuntur largitate patrisfamilias, ideo sequitur: *Et cum inebriati fuerint, scilicet suo vitio: Id quod deterius, scilicet ponit, scilicet in remedium, quia inebriatis confert plus debile vinum, vel ne fiat dispendium et amplius incommodum: perditio enim est, et periculum dare bonum vinum inebriatis.* Tu autem, scilicet sponsus: *Seruasti bonum, continuando largitatem:* Glossa vero exponit spiritualiter de homine carnali: et de hoc in collatione. Querit Chrysostomus, quare non fuit hoc miraculum reuelatum alijs coniuuatis. Item, quare non narratur hic de responsione sponsi ad architriclinum, Et ad primum respondet, quod mon-

strationem et cognitionem huius miraculi seruauit. Christus, vtque in futuro tempore, post reliquorum signorum demonstrationem: ex cuius cognitione regulam rogauit Christum, vt sanaret filium, infra: Alij autem hic coniuuantes non valebant conspiceret miraculum, vt dictum est. Discipuli autem perciperunt, vnde et in eum crediderunt. Et hoc infra eodem: *Crediderunt in eum discipuli eius.* Ad aliud respondet Chrysostomus, quod euangelista festinans ad interiores res, tangens hoc solum transcurrit, scilicet non ad hoc respondens: quod vero necessarium erat, hoc erat dicere scilicet, quoniam aquam fecit vinum, et bonum vinum. Querunt aliqui hic, ex quo nonnulli coniuuantes in his nuptijs fuerunt, ebrii, vt ait Chrysostomus: qualiter filius Dei fuit cum eis in conuiuio, cum dicitur: *Noli esse in conuiuio potatorum.* Item queritur tum etiam, an ebrietas semper sit peccatum, et in quo casu est peccatum, et in quo excusabile. Et ad primum respondendum, vt supra, quod Christus dignatus est comedere cum eis, et bibere, ut sanaret eos, quoniam non est opus valentibus medicus. Et quia in Cana Galilæe erant piscatores, et homines rusticani, ideo credendum est, eos magis fuisse ebrios ex consuetudine bibendi vinum, vel ex præcipitatione, vel ex infirmitate, vel ex ignorantia virtutis vini, quam ex studio bibendi. Ad aliud respondetur consequenter, quod in ebrietate sunt tres gradus, sumendo eam largè. Prima enim ebrietas est ad rationis aliqualem obnubilationem. Secunda est ad organorum et cordis aggrauationem et disturbance. Tertia est ad rationis subuersionem et membrorum et organorum ligationem. Prima dicitur esse venialis, nisi forte ratione circumstantiæ ex parte personæ, vel officij vel temporis, sicut in sacerdotibus legalibus, tempore sui officij. Vbi cum prohibetur sacerdotibus bibere vinum, tempore quo debebant intrare tabernaculum testimonij. Ebrietas vero secundo modo est periculosa propter quod ait Saluator: *Non grauentur corda vestra crapula et ebrietate.* Tertia vero, quæ sobrietatem subuertit, mentem peruerit, vt non intelligat quæ agit, videtur esse mortale peccatum, quantum est de se, si scienter et studiose se quis inebriauerit, et inebriantibus isto modo, comminatur scriptura poenam æternam. Cui vae? cuius patri vae, et cetera. Nonne his qui commorantur in vino? Et vae qui potentes estis ad bibendum vinum, et cetera. Et nota circa istud miraculum dicta Augustini. Vbi ait, quod non solum tunc vertit Dominus aquam in vinum, sed continue, vt patet in vitibus, quæ producunt vinum ex aqua imbibita, sed quotidiana miracula assiduitate viluerunt. Et ibi bene de hoc. Itæ ad nuptias venit Christus propter hæreticos prohibentes nubere, et vt coniugalis castitas firmaretur. Et ostenderet sacramentum nuptiarum, in quibus ipse sponsus erat, cuius personam ille sponsus gerebat. Item, vt ait idem Augustinus: *Omnia propheta, quæ non intelligitur Christus, aqua est, vt inducit ipse exemplo: mutatur autem in vinum, quando Christus intelligitur et sapit, quod non sapiebat, inebriat quod non inebriabat.* Bonum enim vinum, Euangelium Christi. Hec Augustinus. Quod quidæ Euangelium germinat virgines. Sex vero hydryæ significant sex ætates, vt dictum est: in quibus non deficit propheta, et illa tempora, quasi sex articulis distincta, et vasa inania fuerunt, nisi a Christo implerentur. Hæc similiter Augustinus. Moraliter autem per sex hydryas possunt significari sex necessaria mentibus purificandis, quorum prima hydrya est compunctiua contritio, quæ purgat, vt ait Propheta: *Laua per singulas noctes lectum meum.* Et de hoc in figura: *Rebecca descendit ad fontem et impleuit hydryam aqua, et cetera.* Scilicet lacrymarum. Secunda hydrya, confessio mundans, in Psalmo: *Dixi confitebor*

iniquitatem meam, de qua in figura, Rebecca A
effudit hydryam in canalibus, quod est euomere pec-
ccatum de conscientia. Tertia est pia elemosyna-
rum largitio: Date elemosynam, et omnia munda-
Gen. 24. c *fiat vobis. Idem in Genesim in figura deposuit hy-*
dryam et dedit ei potum. Quarta est confitissinuria-
rum remissio, et permissio: hac enim purgatur pec-
Luc. 6. c *ccatum: Dimitte et dimitte vobis. Cumq; con-*
Iudic. 7. f *fregissent hydryas tenuerunt lampades, et cetera. Hy-*
dryas confringunt, qui non reputant iniurias et con-
Gen. 24. c *temnunt. Quinta est exercitium penitentialis labo-*
ris, quod similiter purgat a peccato, et de hac in fi-
gura. Quod Rebecca egrediebatur, habens hydryam B
in scapula, idest strenuum laborem in sustentia. Sex
ta est obseruatio diuina legis et prædicationis, quæ
Ioan. 1. a *purgat: Mundi estis propter sermonem meum.* Et
Gen. 24. c. d *de hac hydrya in figura: Da mihi de hydrya tua. Et se-*
quitur, bibe Domine, et cetera, qui enim est impletus
diuina doctrina, debet eam alijs propinare. Sed istæ
hydryæ non continent, nisi aquas insipidas; si Domi-
nus non conuertit in vinum amoris, et deuotionis.
Bibi vinum meum cum lacte iteo. Binæ metretæ
sunt amor Dei et proximi. Trēs vero metretæ sunt:
virtutes tres Theologicæ, quæ sunt tres panes, de qui-
bus: Accommoda mihi tres panes. Vel per sex hy-
dryas possent figurari sex opera misericordie, vt pa-
teret consideranti. De quatuor vero hydryjs, de qui-
bus dicitur: Implete quatuor hydryas aqua, patet,
quod significant quatuor affectus animæ, qui sunt
implendi influentijs diuinis. Vel possunt significare
aliquas de prædictis hydryjs, vt potest patere confe-
renti. Et sequitur vltimum scilicet ordinis signorum
subiunctio. Ibi: Hoc initium signorum. Sed qualiter
ait hoc? quia per stellam duxit Magos ad se, sicut per
signum: ergo istud non fuit initium signorum. Et ad
hoc respondet Chrysostomus, quod hoc fuit initium
signorum post baptismum scilicet: Et manifestauit D
gloriam suam. De ita templatent ait Glossa. Sed qua-
liter hoc? Et crediderunt: quia neque multi attende-
runt miraculum sed ministri, architriclinus, et spon-
sus, sicut opponit Chrysostomus: Et responderet, quod
postea audierunt miraculum, in illo enim die non
omnes scierunt: Manifestauit tamen gloriam suam,
quia et post audierunt: Et discipuli in eum crediderunt.
Vt dicitur hic scilicet quæ antea mirabantur. Sed qua-
liter ait crediderunt discipuli, ex quo prius credide-
rant? Et ad hoc respondet Augustinus. Quod disci-
pulos hic debemus intelligere: qui erant futuri disci-
puli; quia discipuli erant, quando hæc conscripta
sunt. Sed queritur quo modo fecit hic signum siue
miraculum, cum hoc diminuat meritum fidei, infra:
Nisi inquit signa videritis, non credetis. Ad istud re-
spondet Chrysostomus, quod tunc maxime neces-
arium fuit signa facere, quando deuoti et attenden-
tes, his quæ fiebant manifeste aderant. Sed tunc que-
ritur de hoc quod supra. Sine signis, idest miraculis
in eum crediderunt. Et ad hoc respondet Chryso-
stomus, quod doctrina et propheta aliquando erat suf-
ficiens admirationem imponere audientium animæ:
bus, et suadere cum affectione, attendere et crede-
re. Sed tunc queritur quare aliquando denegat si-
gna facere, aliquando propter peruersitatem conuer-
santium in locis illis. Et ex his patet, quod aliquando
faciebat signa ob deuotionem assistentium, aliquan-
do quærebant facere, quando doctrina et propheta
sufficiebant: aliquando denegabat ob peruersitatem
habitantium siue inquirentium signa. Et sequitur se-
cunda principalis capituli. Ibi: Post hæc descendit, et
cetera, in qua narratur de descensu suo Caphar-
naum, vbi narratur suus descensus, et de mora ibi-
dem, ait ergo: Post hæc, et cetera. Sed queritur, ex quo
erat ibi parum moraturus, et Hierosolymam festina-
turus, quare illud descendit. Et ad illud respondet
Chrysostomus, quod ideo descendit, vt matrem, et
S. Bon. To. 2.

fratres, non ubique secum contrahat. Adhuc ergo il-
 luc, et parum ibi contrahens tempus propter hono-
 rem; qui erat ad matrem, eam restaurans, idest con-
 solans et delectans, rursus autem assumit facere mira-
 cula, et ideo ascendit Hierosolymam. Sed queritur
 quare non fecit ibi signa vel miracula. Et ad hoc
 Chrysostomus quod illi, qui habitabant illam ciuitatem, *Ibidem.*
 tem, valde erant corrupti: Capharnaum, et cetera. *Mat. 11. c*
 Et sequitur vsque enim infernum descendens: Item
 queritur qualiter ait: *Frater eius, cum fuerit uirge-*
nitus et patris et matris. Et ad hoc respondet Augu-
stinus. Quod fratres erant cognati Mariae, eo modo;
quo Abraham et Lot dicebantur fratres, et Iacob et
Laban: Et ibi manserunt non multi, et cetera, pro-
pter vicinitatem Paschæ, prout postea subdit, nec
iste descensus Capharnaum, qui fuit ante Pascha, et
est idem cum illo descensu, de quo Lucas, vt patet ab
Augustino. Et patet secundum Glossam, quod iste
descensus significauit descensum filij Dei in mun-
dum. Moraliter vero significat descensum filij Dei in
animam sanctam. Capharnaum enim interpretatur
villa pulcherrima: vel ager benedictionis eius mater.
Descensus est humilitas, obedientia, fratres et discipuli grati-
tate virtutes, qui conuenerunt ipsum Iesum. Qui-
cumque fecerit voluntatem patris mei, hic mater, et
foror, et frater: Ioannes item: Si quis diligit me, et ce-
tera. Sequitur: Ad eum veniemus, et cetera. Et sequi-
tur tertia pars principalis capituli de ascensu in Hiero-
solymam. Ibi: Et prope oras Paschæ. Et illa in duobus
primis de ipso et de factis ibidem. Secundo, narra-
tur de inquisitione Iudeorum ab ipso. Ibi: Responde-
runt. In prima tria. Primo ipse ascensus et cure eius
premissio. Secundo facti ibidem specificatio. Ibi:
Et inuenit. Tertio recordationis discipulorum de fra-
cto subiunctio. Ibi: Recordari. Ait ergo: Et prope erat
Pascha: Scilicet primum post baptismum suum. Vnde
de Chrysostomus: Ascendit, vt ostendat, quoniam
ante paucos dies Paschæ baptizatus est. Idem Magi-
ster in historijs. Et quia Pascha erat, ascendit ad im-
plens legem, de qua Exodi. Tribus uicibus festa cele-
brabis, et cetera. Vnde Glossa docet nos seruari statu-
ta Ecclesie: ad quam uenimus. Et sequitur secun-
dum: Et inuenit in templo, idest in atrio templi, no-
mine tamen templi appellatur: Inuenit, inquam uen-
ientes. Et de his quæ uendebantur et illa causa uen-
debantur. Magister in historijs super illud Matthai.
Bijciebat omnes uidentes, et cetera: In porticibus
templi, inquit, hostias uendebant, ne uenientes de
longinquo nihil offerrent, si hostias præsto non habe-
rent. Et ibi bene de hoc. Sed queritur, qualiter nar-
rat hic de ista eiectione, cum Matthæus narrat de eie-
ctione uendendum in templo ante passionem. Et ad
hoc respondet Chrysostomus, ubi supra: Hæc eiectio
nes non fuerunt secundum idem tempus, sed hæc
fuit in initijs operum Christi. Illa uero ante passio-
nem. Et enumerat ea, quæ uendebantur scilicet: Bo-
nes et oues, quos offerebant diuites. Et columbas, quas
offerebant pauperes secundum legem: Et Nummularios,
scilicet accommodantes pecuniam sub cautione:
nam prohibitum erat dare ad usuram. Tamen tales
parua munuscula accipiebant, licet non numeratam
pecuniam, palliantes suam usuram. Ideo dicitur: Vio-
labant me ad populum meum, propter pugillum hor-
dei, et fragmen panis. Et: Usuram et superabundanti-
am non accipies. Et ad ostensionem zeli magni ipse
subdit: Et cum fecisset singillum: ad litteram: Biocis, et
cetera. Vnde Chrysostomus: Non solum uerbis et in-
crepationibus contentus, sed flagellum faciens, eiecit
eos. Et subditur ratio huius eiectionis. Ibi: Auserte
ista hinc, et cetera, idest de tam sacro loco: Et nolite fa-
cere domum, et cetera, idest templum cultui diuino
mancipatum. Domum negotiationis, uendendo et
emendo, sicut ipsi faciebant. Sed queritur, ex quo
non erat magnum peccatum, si uendebant in templo,
quod

Cur fertur vinum architriclino. Obiectio. Architriclinus.

Chrysostomus. 21. in Ioan. post mediū. tom. 3.

Ibidem.

Ministri qd significat.

Psal. 17. b. Isai. 12. b.

Chrysostomus. 21. in Ioan. post mediū. tom. 3.

Homo. Cic. de Officijs. l. 1. c. de tribus. Ast. 28. a. Ioan. 1. a.

Chrysostomus. 21. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Ioan. 4. f. g.

Ibidem.

Ibidem.

An ebrietas sit peccata semper.

Mat. 9. b.

Tres gradus in ebrietate.

Leuit. 10. b.

Luc. 21. g.

Prou. 23. d.

Isai. 5. b. Aug. tract. 9. in Ioan. prope prin. tom. 3.

Christus, quare uenit ad nuptias. Ibidem. post pauca. Ibidem.

Bonum uinum Euangelij Christi.

Zach. 9. a. Sex hydryæ quid.

Per sex hydryas sex necessaria.

Psal. 6. b. Gen. 24. b. c. Psal. 31. b.

Ibidem.

Luc. 11. f. Gen. 24. c.

Luc. 6. c. Iudic. 7. f.

Gen. 24. c.

Ioan. 1. a. Gen. 24. c. d.

Mat. 9. b.

Luc. 11. a.

Luc. 11. a.

3. Reg. 18. e.

Mat. 2. b.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Ibidem.

Aug. de conu. Euag. lib. 2. c. 17. tom. 4.

Ioan. 4. g.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Ioan. 1. f.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Secunda principalis capituli.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Ibidem.

Mat. 11. c.

Aug. tract. 20. in Ioan. ante mediū. tom. 9.

Gen. 14. c.

Gen. 27. g.

Luc. 4. e.

Aug. de ciu. lib. 2. c. 42. tom. 4.

Descensus Capharnaum quid significet.

Mat. 7. c. Ioan. 14. c.

Tertia pars principalis capituli.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Exo. 25. e.

Mat. 21. b.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

Chrysostomus. 22. in Ioan. ante mediū. tom. 3.

quod emebatur, ut offerretur quare eiecistis. Item uendebant, quae opus habebant homines in sacrificijs temporis: et quae honeste emuntur, non illicite uenduntur, ubi ait Augustinus: ergo ut prius. Et ad istud respondet Augustinus. Quod ad hoc figura erat illud. Inde enim eiecit Dominus omnes, qui sua querebant. Ideo non passus est domum orationis fieri domum negotiationis, et si negotiationis domus non debet fieri domus Dei: potationis debet fieri? quasi dicat: Non. Quid ergo faceret, si ebriosos ibi inueniret? Hec Augustinus. Item queritur iuxta Chrysostomum, quare sic istos eiecit, et quare cum tanto conatu, quod fecit flagellum ad eiciendum? Ad hoc respondet, quod quia debebat in sabbato curare et multa alia facere, in quibus videbatur Iudaeis esse legis transgressio, ut non uideretur Deo contrarius. Ideo ob suspicionis directionem non est contentus sermonibus, ut ostendat se hoc facere non sicut hypocrita vel hypocritam simulans: ex quo enim erat multa plebis irrationabilitas, non erat hypocritam simulans in pericula se projicere, sed omnia pati eligentis, pro bono ornatu domus Dei. Ideo non dixit, domum suam, sed domum patris mei. Ad ostensionem ergo, quod non fuit contrarius Deo, nec quod simulans hypocritam eiecit eos de templo, dicto modo. Sed adhuc queritur, quare hic loquitur mitius in ista eiectione, quam Mattheus: hic enim ait: *Nolite facere domum negotiationis*. Ibi autem ait: *Fecistis eam speluncam latronum*. Ad istud respondet Chrysostomus, quod in principio signorum non ita uehementer, sed remissa increpatione utitur: ideo ranc post signa et documenta acriter loquutus est. Sed queritur, cum adhuc non esset multum notus, nec fama sua diuulgata, qualiter permiserunt eum praedicta facere tam authentice sine contradictione? Et ad istud respondendum secundum Magistrum in historijs supra Mattheum: Tradunt, inquit, quidam, quia fulgur radios egrediebatur ex oculis ipsius, quo terribi Sacerdotes et Leuitae non poterant ei resistere, et ideo permiserunt eum sic facere. Aliter respondet Chrysostomus, quod non resistunt neque arguunt, sicut infra, quando dixerunt: *Deum non habes, quia uiderunt se iure increpatos*. Et ut patet hic ad litteram, templa Dei sunt ueneranda, et ea, quae sunt negotationis uoluptatis, cupiditatis, contentionis, ex eis eicienda. Vnde Magister in historijs super Mattheum ubi supra. Hic recte faciunt qui ceras factas in Ecclesia uendi non permittunt, nisi inquit, pro mysterio hoc fecerit Dominus. Et hoc quia est domus orationis. Ut enim ait Augustinus loquens de Ecclesijs, nihil turpe ac flagitiosum spectandum aut imitandum proponitur, ubi veri Dei aut praecipua insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur. Quid autem significatur per uendentes et ementes boues. Et sic de alijs Augustinus multum, et in Glossa pro parte ipsi enim sunt, qui quarunt, quae sua sunt, et totum habent uenale. Columbas enim uendunt, qui dicunt se dare Spiritum sanctum pretio honoris sui. Similiter boues uendunt, qui laborem praedicationis similiter pro pretio temporali uendunt. Oues uendunt, qui plebem diabolo uendunt, et hoc faciunt, ut accipiant honores et laudes, non ut conuertantur ad ueritatem. Hec ille. Et ibi bene de hoc. Et est in Glossa pro parte. Quod ergo flagellum fecit, figura est secundum Augustinum, quia sermo eius flagellatur, secundum illud Psalmi: *Congregata sunt in me flagella, et ignoraui: flagellatus est flagellis Iudaeorum, flagellatus est blasphemijs falsorum Christianorum, nec ipse praecipit illis, qui ab eis erat flagellandus, signum nobis ostendit, quia unusquisque in peccatis suis restem sibi facit, addendum peccatum peccato, et quia sic illi faciebant huius signum fecit, illud scilicet flagellum.*

Aug. tract. 10. in Ioan. ante med. som. 9. Ibidem. Chrys. hom. 22. in Ioan. ante med. som. 3. Mat. 21. b. Chrys. ibid. Ioan. 7. c. Mat. 7. c. Aug. de Ciuit. Dei lib. 2. c. 10. s. Aug. tract. 10. in Ioan. som. 9. Ibid. ante med. Cur flagellum fecit. Psal. 34. b.

lum, et cetera: Vae, qui trahitis iniquitatem in funiculis uanitatis: Iniquitates suas capiunt impium. Et sequitur tertium scilicet recordationis discipulorum specificatio, ibi: *Recordati*, hoc uiso, ait Glossa: *Quia scriptum est, zelus, et cetera*. Et in hoc quod ait: *Comedit, et cetera*. Vocatur uehementia zeli: quod enim comeditur, quasi in comedentem uertitur, et uita illius ac regimine agitur. Et de hoc Augustinus bene: *Qui, inquit, comeditur zelo domus Dei, omnia quae ibi uidet peruersa satagit corrigi, cupit emendari, si emendare potest, non quiescit, si non potest, tolerat, gemit: et ibi multum et bene de hoc. Vnde ad imitationem Christi eius membra et spiritualiter praedictes et praedicantes debent comedi zelo Dei, id est, inflammati, et illo agi et regi. Vnde Augustinus ibi: Si in domo tua, nequid peruersum sit, satagis, in domo Dei ubi salus proposita est, debes pati quantum in te est, si quid peruersum ibi uides? quasi dicat: Non. Et sequitur, prohibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes, blandire quibus potes, non li quiescere. Ac demum: Nolite quiescere lucrari animas Christo, qui estis lucrati a Christo. Hec ille. Et ibi bene de hoc: *O silijs amulatores legis estote, et ibi enumerat exempla patrum. De hoc dicitur: Sume tibi sartagine ferream, et cetera. Secundum Gregorium, Nullum omnipotentem Deo sacrificium tale est, quale zelus animarum: debet tamen zelus esse regulatus recta scientia, ne contingat illud: Aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Vnde Bernardus: Quo feruidior est zelus, eo magis scientia est necessaria, et idem: Dilectio et cognitio sunt necessaria cum zelo: ista ne inflat, illa ne erret: tali zelo debent esse feruidi electi Dei, exemplo sanctorum Patrum, Phinees et aliorum. Coram enim Catone nullus erat ausurus peccare, ait Seneca. Et sequitur illa pars, in qua de interrogatione Iudaeorum a filio Dei, ibi: *Respondetur ergo. Et ibi quatuor. Primo: ipsa interrogatio. Secundo: Christi responsio, ibi: Respondit. Tertia iterata eorum interrogatio, ibi: Dixerunt. Quarto, temporis, quo fuerunt discipuli recordati dictionum Christi, specificatio, ibi: Recordati, ait: *Quod signum ostendit, et cetera. Et in hoc patet eorum insania. Vnde Chrysostomus: Signo, inquit opus erat? quasi dicat: Non, ut ea quae male fiebant cessare faceret, et domum eriperet a tanta uerecundia. Zelum enim talem pro domo Dei accipere, nonne maximum signum uirtutis Dei erat? Hec ille. Sed queritur, quare petebant signum, ex quo erant inuidi, et facere signum esset ad eorum confusionem? Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod a turpi lucro suo intercisit, id est, ablato dolentes erant: et ideo opinantes, eum prohibere scilicet a priori facto, sic petierunt. Sed queritur tunc, quare non fecit aliquod signum ad eorum confusionem? Et ad hoc respondet idem, quod propter uirtutem, eorum insensibilitatem, et dolosam mentem nullum signum fecit: Generatio adultera signum querit: sed non dabitur ei, nisi signum Ione. Prophetae. Et ibi manifestius ait euangelista, hic autem magis enigmatische propter mentem eorum perniciosam. Hec Chrysostomus. Et sequitur responsio Christi: *Respondit Christus: soluite templum hoc, et cetera. Sed qualiter ait imperatiue? cum ipse loqueretur de templo, corporis sui, non debuit imperare eis soluere templum. Et ad hoc respondet Glossa, quod istud fuit prophetia, non enim imperat, sed quasi diceret: Vos soluetis scilicet in passione, et ego excitabo in resurrectione. Et proprie loquitur: *Excitabo*, quasi de somno ob ueritatem temporis ante resurrectionem, secundum illud Psalmi: *Ego dormiui et soporatus sum: unde dicitur: Tertia die suscitabit nos. Et occasio istius uerbi, sicut creditur, sumptum fuit illud falsum testimonium Iudaeorum dictionum: Dixit: Possum destruere templum Dei, et post triduum aedificare illud.******

Isai. 5. c. Pron. 5. d. Aug. eod. tract. post med. Zelus qualis esse debeat. Ibidem. 1. Mac. 2. f. Exec. 4. a. Greg. in Ezech. lib. 21. hom. 22. post med. Rom. 10. a. Bern. super cat. ser. 49. ante med. Bern. hom. 49. Cato. Senec. de eb. sol. ad Marciam c. 20. circa med. Chrys. hom. 22. in Ioan. circa med. 10. 3. Cur petierunt signum Iudaei. Ibidem. Cur signum non fecerit Dominus. Mat. 12. f. Mat. 26. f.

jud. Et nota quod istud uerbum posset esse conueniens thema tempore passionis vel resurrectionis: in quo figurantur quatuor. Quorum primum est factus corporis filij Dei singularis et dedicata sanctitas. Ibi: *Templum*. In sole enim posuit tabernaculum suum: unde figuratur per templum Salomonis, in quo erant omnia, quasi de auro vel aurea. In quo notatur immaculata sanctitas. Istud enim templum sacrum erat, illud tabernaculum non manu factum. Secundo figuratur passionis ueritatem. Ibi: *Soluite*, id est soluetis, quod enim soluitur ueritatem deligatur, et dilaceratur, et eius compago dissipatur. Sic fuit de sacro corpore Domini, quando clausis confodiebatur et perforabatur. In figura conficitur me uulnere super uulnus. Et destruxit me ueritatem et perego. Et sequitur: *Fecerunt sibi uiam per me, et obsederunt in gyro tabernaculum*. Tertio figuratur eiusdem inuicta potestas in resurgendo. Ibi: *Excitabo illud*. In quo notanda aequalitas potestatis filij cum patre. Vnde Augustinus. Quo modo suscitatur pater sic et filius. Potestatem habeo ponendi animam meam et iterum sumendi illam. Quarto figuratur ueritas mortis, et uelocitas resurrectionis. Ibi: *Tribus diebus, et hoc scilicet ad manifestandum ueritatem mortis et in resurgendo ueritatem potestatis. Erit filius hominis in corde terrae tribus diebus. Qualiter autem fuerunt tres dies, et tres noctes, Augustinus bene: Quod primus dies a parte extrema totus annumeratus. Similiter tertius a parte prima et ipse totus: medius autem absolute totus. Et sequitur: *Ab hora mortis usque ad diluulum resurrectionis fuerunt quadraginta horae, ut congrueret uita sua super terram illi numero ad insinuandum mysterium perfectionis. Hec ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur tertium, scilicet iterata interrogatio Iudaeorum, dixerunt ergo Iudaei: et Quadraginta sex annis, et cetera. Sed queritur, qualiter ait: quod tot annis fuit templum aedificatum, cum in sex annis fuerit aedificatum templum, et septimo consummatum fuerit, ut patet. Videtur enim quod sit contradictio. Et ad istud respondendum, quod primum templum fuit aedificatum in sex annis, ut dictum est; hoc uero loquitur de templo reaedificato sub Zorobabel, cuius aedificatio fuit incepta primo anno Cyri Regis: sed impediens bellis, tot annis fuit perfecte aedificatum, ut patet. Et de hoc in Glossa: sed contra hoc est illud quod ait Chrysostomus: quod in uiginti annis fuit consummata mensura aedificationis prioris templi. Et ad istud est respondendum, quod uis est facienda in hoc quod ait: *Consummata*, numerat enim Chrysostomus, et aedificationem templi et aedificationem domus Regiae, quae tredecim annis est aedificata, ut patet. Quasi ergo dicerent Iudaei impossibile est, loquentes ad Christum, te excitare tot diebus templum aedificatum tot annis: *Sed ille dicebat de templo corporis, ut enim ait Augustinus. Ille spiritualiter loquebatur, sed illi caro erant, et ut caro sapiebant. Sed queritur de Glossa, et Augustini, qui haec exponit, quae Glossa ait: Quod quadraginta sex diebus corpus Christi, ut cuiuslibet hominis in ventre matris per omnia membra formatur: sed uidetur quod hoc non fuerit ad propositum, quia Christus fuit conceptus ex Spiritu sancto. Alia corpora humana fuerunt concepta ex feminibus commixtis, ut patet supra ubi dicitur: *Non ex sanguinibus, et cetera: ergo non est simile de corpore Christi et de alijs corporibus humanis. Item ipse Christus a primo instanti conceptionis fuit perfectus uir: Femina circumdabit uirum. Ergo ut prius. Et ad istud respondendum secundum Magistrum in historijs, secundum hunc numerum conuenisse perfectioni corporis Domini, quantum ad maiorem distinctionem. Vnde corpus perfici, potest intelligi dupliciter: uel organizatione, uel magnitudine sine mole: omnia enim alia corpora humana concepta ex feminibus permixtis perficiuntur.****

Quatuor hic figurantur. Psal. 18. a. Immaculata sanctitas. 3. Reg. 7. Hier. 9. c. Passiois ueritatem. Job 16. c. Job 19. b. Inuicta potestas in resurgendo. Aug. tract. 10. in Ioan. post mediu. 10. 9. Ioan. 5. d. Ioan. 10. d. Veritas mortis. Mat. 12. f. Aug. de Trin. lib. 4. c. 6. in prin. som. 3. Questio de aedificatione templi. 3. Reg. 6. d. Chrys. hom. 22. in Ioan. circa med. 10. 3. 3. Reg. 7. a. 3. Reg. 9. b. Aug. tract. 10. in Ioan. post mediu. som. 9. Aug. de Trin. lib. 4. c. 5. som. 3. Mat. 1. d. Ioan. 1. b. Hier. 31. d.

tur utroque modo, prout ait Augustinus. Qui ait: *Conceptio humana sic procedit, quod in primis sex diebus, lactis quasi habet similitudinem, sequentibus nouem conuertitur in sanguinem, duodecim diebus solidatur, reliquis diebus formatur usque ad perfecta lineamenta. Et ibi bene de hoc. Corpus uero Christi, in primo instanti fuit organizationem complete, tamen mole et magnitudine membrorum spatio dierum perficiendum. Ideo numerus praedictus non est dicendus conuenire sacro corpori Christi, quantum ad distinctionem, sicut alijs corporibus: sed eo modo, quo dictum est. In instanti enim primo conceptionis completum et organizationem fuit corpus Dominicum et uerbum unitum. Querit Chrysostomus, quare non dedit eis signum. Et respondet ut prius, quod ideo non dedit, scilicet propter eorum dolosam mentem. Item querit, quare non soluit eis aenigma de templo. Et cum dicatur: *Qui sophisticate loquitur odibilis est; uidetur quod non debuit eis ita loqui, quasi sophisticate, quasi aequiuocando templum. Et ad primum respondet Chrysostomus, quod sermonem non suscepissent, licet exposuissent eis de templo corporis sui. Si enim inquit, discipuli neque sufficienter curant intelligere quod dictum est, multo magis nec turbat. Ad aliud respondendum, quod aliud est loqui sophisticate, aliud aenigmaticate, quia loqui sophisticate est loqui ad deceptionem: loqui uero aenigmaticate est ad occultationem mysteriorum, malis et indignis, uel ad exercitationem bonorum, ad inquirendam intelligentiam in mysterijs. De mysterio autem istorum dierum scilicet quadraginta sex in Glossa, et in Homelia. Et sequitur quantum, specificatio temporis, quo discipuli fuerunt recordati praemissi aenigmati: *Cum ergo resurrexisset, et cetera: Recordati, et cetera. Aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas. Ideo sequitur: *Crediderunt scripturae, in qua praefigurata Christi resurrectione, sicut in euomitione Ione de ventre piscis: Et sermone, quem dixit de resurrectione: Erit filius hominis in corde terrae. Sed querit Chrysostomus, qualiter discipuli hoc nescierunt, quoniam eum suscitari oportebat a mortuis. Et ad istud respondet: quoniam spiritus nondum erat, scilicet datus, ut dicitur infra. Ideo continue audientes sermones de resurrectione, nihil intelligebant: alienum enim et praeter opinionem erat, quod dicebatur. Ideo ait Petrus Christo, loquenti de passione: *Propitius esto tibi. In primis ergo hunc sermonem conuelatum per experientiam, scilicet resurgendo ad ueritatem duxit, postea dedit tantam spiritus gratiam, ut omnia susciperent. Et sequitur: postea enim vitam ostenderunt praeclearam et multam philosophiam et magnos labores, et deriserunt praesentem vitam et nihil existimauerunt humana. Sed superiores omnibus facti sunt, et sicut Aquila leues alte volantes per opera ad ipsum adierunt caelum. Hec ille. Et ibi bene de hoc infra: *Cum exaltatus fuero omnia traham ad meipsum, et cetera, uel ut ait Augustinus: Quod in alijs locis scripturarum euidenter apparet, discipulos omnes appellatos, qui ab eo discerent, quod ad vitam aeternam pertineret. Hec ille. Non ergo solum uocat discipulos, scilicet Apostolos forte, sed alios sequentes eos. Et sequitur ultima pars capituli, in qua narratur de credulitate multorum in eum, et illa in duas: Primo de credulitate multorum communitate: Secundo de aduentu Nicodemi, et eius credulitate. Ibi: *Erat autem homo. Ait ergo: Cum autem esset in Hierosolymis in Pascha, et cetera, cuius solemnitas celebrabatur septem diebus: Multi crediderunt. Non scilicet perfecte. Sed: *Videntes signa. Ut enim ait Chrysostomus: Grossiores prope quidem signa trahebant, rationabiliiores uero prophetiae.********

August. 83. quast. 9. 5. 10. 4. Conceptio humana. Chrys. hom. 22. in Ioan. post mediu. som. 3. Eccl. 37. c. Chrys. ibid. paulo post. Loqui aenigmaticate quid sit. Luc. 24. g. Iona 2. b. Mat. 12. f. Ioan. 7. f. Mat. 16. d. Ioan. 12. e. Aug. de cor. euang. lib. 2. c. 17. post mediu. som. 4. Ultima pars capituli diuiditur in duas. Ioan. 3. a. Lenu. 23. a. Chrys. hom. 23. in Ioan. som. 3.

phetiæ, infra: Nisi signa et prodigia videritis non credetis. Et licet ita esset: *Ipsa Iesus non crederet semetipsum eis*. Sed qualiter hoc videtur ex quo in eum crederant, quod ipse debuisset se credere eis: sicut enim quærit Augustinus. Item cum haberet potestatem ponendi animam, et iterum sumendi eam infra. Non oportuit, quin semetipsum crederet eis. Item infra: Nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius. Ergo ut prius. Et ad hoc respondet Augustinus dicens: An forte non credebant et fingebant se credidisse, et quasi idem in Glossa, quæ ait: Nondum erant digni, quibus se crederet Iesus, et familiariter cohabitaret: non ergo vel propter timorem vel dubitationem a parte ipsius non credebatur se eis, sed propter eorum indignitatem et credulitatis fictionem et imperfectionem. Et ideo sequitur: *Eo quod ipse nosceret omnes*. Et ita sciebat eos infirmo credere, ait Glossa. Vnde Augustinus: Plus nouerat artifex, quid esset in opere suo, quam ipsum opus quid esset, in semetipso: sic Creator nouerat, quod creatus homo non nouerat. Idem Chrysostomus ubi supra, ea quæ in corde hominum scire est eius, qui planauit corda: Deus intuetur cor. Et alibi: Omnia videt oculus eius. Et: Ego Dominus scrutans corda et probans renes. Et: Omnia sunt nuda et aperta oculis eius: ideo sequitur: *Quia ei opus non erat. Ipse enim sciebat quid esset in homine*. Nouit enim eorum, idest, hominum ineffabilia omnia: manifeste ait Chrysostomus, ubi supra. Et in hoc patet salutare exemplum hominibus, non credendi, neque committendi se omnibus, qui fingunt se esse amicos. Vnde Chrysostomus ubi supra: Sic nos non in his, qui simpliciter sunt amici, idest, apparenter et nomine tenus, sed in proprijs amicis confidamus: Vnusquisque a proximo se custodiat. Et: Nolite credere amico, et cetera. Item ex quo Deus nouit omnia, quæ sunt in homine, ob talis iudicij maiestatem, ob talis testis inflexibilem veritatem: Ipse enim est iudex et testis. Ob talis dominatoris in corde habitantis sanctitatem, et immunditiam ab eo odibilitatem: Mundi enim sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem, non poteris. Necessè est ut homines mundent corda sua. Vnde Boetius: Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta prohibitæ, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis, propter quod ait Propheta: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper.

CAPVT TERTIVM.

RAT homo ex Pharisæis. Præmissa ascensu Domini in Hierosolymam, et enarrata multorum in ipsum credulitate, hic narratur de aduentu Nicodemi et eius credulitate, vel, ut alij continent, præmissa manifestatione filij Dei per miraculum in operibus conditionis; hic eius manifestatio per documenta regenerationis et etiam per opera. Et hoc in duas partes. Primo, de manifestatione sua ipsi Iudæis. Secundo, de manifestatione sua ipsi Samaritanis. Infra: Vt ergo cognouit Deus. Prima scilicet istud capitulum in duas. Primo, de documentis Saluatoris ipsi Nicodemo: et de mutua collatione et eius instructione. Secundo, de transitu eius in Iudæam, et de opere regenerationis, eo quod ibi baptizabat per discipulos. Ibi: *Post hæc venit Iesus*. Prima in duas. Primo, de prædicto aduentu et descriptione aduenientis. Secundo, de eius instructione, et de documentis Saluatoris, ibi: *Dixit ei*. Ait ergo: *Erant homo*. Et est descriptio eius a secula vel religione. Ibi: *Ex Pharisæis*. Erant enim tres sectæ, de quibus in historijs Magister sufficienter. Item eius descriptio a notatione. Ibi: *Nicodemus*, qui

A interpretatur victoria populi, et erat filia credentium in Christum ex Iudæis, ut dicitur in Glossa. Tertio eius descriptio a dignitate. Ibi: *Princeps Iudæorum*, idest, vnus de Principibus, ait Glossa. Sed qualiter ait hoc? quia infra: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum? Et ad istud respondendum, quod iste credidit occulte. Ideo ait hic, quod nocte venit ad Iesum. Ibi negabant aliquem manifeste credidisse, vel falso asserabant illud ex inuidia, neminem scilicet ex Principibus in ipsum credidisse: vnde de isto similiter dicitur infra. Dixit Nicodemus ad eos: Nunquid lex vestra iudicat hominem, nisi prius audierit eum? Et de isto similiter infra: Venit Nicodemus. Et subditur de eius aduentu, et de tempore: *Hic venit ad Iesum nocte*. Sed quæritur, ex quo credit, ut erat vnus de principibus, non oportuit eum timere nec nocte venire. Et ad hoc respondet Chrysostomus: quod adhuc Iudaica detinebatur infirmitate, ideo nocte venit trepidans: vel secundum Glossam, quia magister in Israel palam discere erubescerebat: vel, ut ait Beda, cupiens secreta allocutione mysteria fidei percipere: ideo nocte venit. Secundum vero Augustinum, iste fuit figura cathecumenorum, qui portant crucem Christi in fronte, sed de mysterijs carnis et sanguinis ignorant: et de his erat iste. Ad lucem venit et in tenebris. Et de hoc ibi multa et in Glossa similiter. Et sequitur secunda pars, in qua instructio Saluatoris. Et quia Nicodemus, qui venerat, interrogabat, et Saluator docebat, et instruebat: ideo illa in tres. Primo, interrogationis illius præmissio: et Saluatoris instructio de regenerationis Sacramento. Secundo, iterata eiusdem interrogatio et Saluatoris responsio de regenerationis modo. Ibi: *Dixit ad eum Nicodemus*. Tertio subsequens illius quæstio, et Saluatoris doctrinatio de intellectu uero eorum, quæ dicta erant. Ibi: *Respondit Nicodemus*. Ait ergo: *Dixit Rabbi*, idest, magister. *Scimus*, per signa scilicet: *Quia a Deo uenisti magister*. Et confitetur potestatis auctoritatem, in hoc, quod ait: *A Deo uenisti*. et magisterij diuinitatem in hoc, quod ait: *Magister*. infra: *Vocatis me magister et Domine*. Et subditur confirmatio dictorum: *Nemo potest facere signa, et cetera*. Infra: *Nisi hic esset a Deo, non posset facere quidquam*. Et in hoc confitetur uirtutis potestatem. Vt enim ait Chrysostomus: Adhuc humanam mentem de eo habebat, scilicet credens eum esse hominem solum, et ut de Propheta scilicet misso, loquitur, indigente auxilio aliorum in operationem. Sed quæritur, quare filius Dei non redarguit eum, sicut infra ait ad regulum: *Nisi signa et prodigia uideritis, non creditis*. Et ad istud respondet Chrysostomus, quod calamum contritum non conterit, ut dicit Isaias. Et quia ille non erat firmus in fide, sicut dictum est, ideo non redarguit eum: non uenerat enim iudicare mundum, sed saluare. Et subditur doctrinalis responsio Saluatoris: *Amen amen dico tibi*. Et hoc est quasi iuratio Dei, et interpretatur, uerum, est enim nomen hebræum, et manet non interpretatum, ut honorem haberent uelamento mysterij, ait Augustinus. Et geminatur ad maiorem confirmationem: *Nisi quis natus fuerit denuo*, idest, iterato, uel desuper secundum litteram Chrysostomi: *Non potest uidere regnum Dei*, idest, uidere me, qui sum regnum Dei: Regnum Dei intra uos est, et infra: *Hæc est uita æterna, ut cognoscant te, et quem misisti Iesum Christum*. Sed quæritur, sicut innuit Chrysostomus, quare non instruit eum de ueritate suæ potentie, et quod erat filius Dei naturalis, non indigens auxilio alicuius ad operandum? Et ad istud respondet Chrysostomus, quod studium erat Christo non ita dignitatem suam reuelare sicut suadere, quoniam nihil ex diuerso agebat patri. Et enim, uerbis moderate loquebatur, in factis autem cum potestate mirificabat, ut patet infra. Quando ait: *Fol*

Ioan. 7. g

Ibidem. Ioan. 19. g

Cur Nicodemus nocte ad Iesum. Chrysostom. 23. in Ioan. ante med. 10. 3.

Aug. tract. 11. in Ioan. ante med. 10. 3. Figura cathecumenorum. Secunda pars et eius diuinitas.

Ioan. 13. b

Ioan. 9. f

Chrysostom. 23. in Ioan. ante med. 10. 3.

Ioan. 4. g Chrysostom. 18. 42. a

Quasi iuratio Dei. Amen.

Aug. tract. 41. in Ioan. ante med. 10. 9. Luc. 17. d Ioan. 17. a

Chrysostom. 23. in Ioan. ante med. 10. 3. Ioan. 5. b

legrabatum tuum et ambula, et cetera. Et ideo non reuelauit his uerbis dignitatem suam, miraculo autem ostenderat potestatem. Item quæritur, cum istud esset arcanum mysterium, scilicet scire de sacramento regenerationis, qualiter de hoc proposuit illi, cum non esset fide perfectus? Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod non priuauit eum sua doctrina, enigmatice tamen aperit ei, neque manifeste excelsum ei loquitur. Erat enim misericordia dignus, non sicut qui erant a malitia increduli. Et ita successiue et enigmatice manducit eum ad cognitionem ueritatis. Item quæritur ex quo Nicodemus præmiserat de signis, uidetur quod impertinenter ei respondit dicens: *Nisi quis natus*. Et ad hoc respondet idem, quod existimauit ille se magna aliqua dixisse: ideo ostendens, quoniam neque in ianua decentis cognitionis ascendit, sed extra regnum Dei erat. Ideo ait: *Nisi quis natus*, et cetera. Item quæritur quare Christus non dixerit sermonem ad eum, sed in tertia persona loquitur. Et ad istud respondet quod ut mitius grauem sermonem scilicet sufferret, non ad ipsum manifeste dixerit sermonem sed indeterminate dicens: *Nisi quis natus*, et cetera. Et sequitur secunda interrogatio, et ibi duo. Primo, ipsa interrogatio. Secundo, Christi responsio et doctrinatio ibi: *Respondit Iesus*. Et hoc est, quod ait: *Dixit Nicodemus: Quo modo, et cetera, nati cum sit senex, quasi dicat hoc est impossibile, et quasi ad hoc arguens subdit: Nunquid potest in uentrem, et cetera*, ut ait Augustinus. Spiritus ei loquitur, et ille carnem sapit: suam carnem sapit, qui de carne Christi non sapit. Et ibi bene de hoc. Et in hoc patet studiosa eius deuotio ad intelligendum. Vnde Chrysostomus: Iudæi si hæc audiuiissent, deridentes discerissent, hic uero amorem disciplina ostendens, ait iterum: *Quo modo potest homo nasci, et cetera*. Sed quæritur quare Christus obscure loquitur est ei, ex quo ita uenerat ut instrueretur a Christo? Et ad istud respondet Chrysostomus, quod immanife in multis locis loquitur Christus, eos qui audiunt erigere uolens, et attentiores operari, nam quod manifeste est dictum, transcurrit multoties auditorem, quod autem immanifestum est, circumscrutatio rem facit et studiosum. Hæc ille. Vt ergo redderet eum attentorem et audiuorem, sic loquutus est ei. Ille autem reuerentiam custodit Christo, non enim exprobrauit, quod dictum est: sed impossibile esse existimans, sicut: audiuit natiuitatem, sed spiritualem non intellexit, ut ait Chrysostomus. Et sequitur doctrina Saluatoris cum sua explanatione. Ibi: *Respondit Iesus: Nisi quis renatus fuerit, ut ait Chrysostomus*. Manifestum reuelat natiuitatis modum: *Ex aqua*, scilicet uisibili Sacramento exteriori abluenti: *Et spiritu*, inuisibili interiori mundante. In huius figura cum Christus in aqua baptizatus fuit, Spiritus sanctus in specie columba descendit super eum, supra ut ait Augustinus. Cum duæ sint natiuitates, vna de terra, alia de celo: vna de carne, alia de spiritu: vna de mortalitate, alia de æternitate: vna de masculo et femina, alia ex Christo et Ecclesia, vnam ille intelligebat. Et ibi bene de hoc: *Nisi ergo quis renatus*, idest secunda generatione natus, nõ potest etiam uidere regnum Dei, per fidem, de qua uisione dicitur ad Corinthios. Et subditur explanatio dicti: *Quod natum est ex carne*, idest ex primo homine *caro est*, idest carnalis, quod uero ex spiritu, scilicet Christo et Ecclesia dicto modo, *spirituale est*: Primus homo de terra terrenus, secundus de celo caelestis. Et de hoc Chrysostomus bene. Vnde spiritus dignitate, qui natus est ex spiritu, spiritualis est: natiuitatem ergo non quæ est ex matre, sed eam quæ est secundum honorem, et gratiam scilicet admirare. Sed tunc obijcit, quod qui natus est de spiritu, idest spirituali homine, qui fuit factus spiritus, non indiget regeneratione. Sed ad istud respondendum, quod uerbum est intelligendum per se, sicut

Ibid. circa med.

Aug. tract. 11. in Ioan. ante med. 10. 9. Chrysostom. 23. in Ioan. circa med. 10. 3.

Ibidem.

Ibid. post med. Chrysostom. 24. in Ioan. non longe a prin. 10. 3. Mat. 3. d Ioan. 1. e Aug. tract. 11. in Ioan. ante med. 10. 9. Natiuitates duæ.

1. Cor. 13. d

1. Cor. 15. f

est expositum a sanctis. Sed si homo spiritualis generet, carnaliter tamen generat, non uide est spiritus, sed uide est caro. Et ideo qui nascitur, ex carne nascitur, et ut filius iræ, et propter hoc indiget regeneratione, nec homo est purgatus, nec spiritus, in quantum est homo principium generationis et generat carnaliter. Et ideo supra: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui non ex sanguinibus, et cetera. Et de his generationibus scilicet ex spiritu et carne Augustinus multum: Quod natum est, inquit, de spiritu, scilicet uerbo et Sacramento. Et ibi distinguit de quattuor generibus: quia aliquando boni per bonos nascuntur, sicut quando baptizantes boni sunt, et baptizati recte credunt: aliquando per malos mali, sicut quando baptizantes sunt mali, nec in fide baptizant, et alij duplici corde accedunt: aliquando per malos boni, aliquando e contrario. Ideo Apostolus: Non simus adulterantes uerbum Dei: et sequitur: Sonat Euangelium, uox est spiritus: sonat Psalmus, uox est spiritus: sonat sermo diuinus, uox est spiritus: si naseris ex spiritu, hoc eris ut ille: si naseris ex carne, hoc eris ut illa. Et ibi bene de hoc. Et de uilitate huius natiuitatis, quæ est ex carne, et de dignitate illius, quæ est de spiritu, Chrysostomus multum. Et ad maiorem explanationem subdit: *Ne mireris, quia dixi tibi*, scilicet, quod oportet uos nasci denuo scilicet spiritualiter, uel desuper secundum litteram Chrysostomi. Et quia istud ad intelligendum est difficile, nec potest intelligi absque diuina inspiratione, sequitur: *Spiritus ubi uult spirat*, quia in potestate habet, quibus consiliat ait Glossa. Et ibi bene de hoc: *Et tamen nescis unde ueniat*, unde dicitur: Si uenerit ad me non uideo eum, et abierit non intelligam. Sed qualiter ait, quod homo nescit unde ueniat spiritus ueniat uel uocem eius, quia, inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Ergo ubi est inspiratio spiritus, ibi intelligentia de ipso spiritu, et de aduentu eius. Item: Vnctio docet de omnibus, ergo magis de se ipso. Et infra: Cum uenerit spiritus docebit uos omnem ueritatem, ergo docebit et illam, scilicet hominem habere spiritum. Item alibi: Spiritus docebit uos omnia: Et ita ut prius. Et ad istud respondendum secundum Gregorium. Si uenerit ad me, non uideo eum. Genus humanum seclusum, inquit, ab internis gaudijs, exigente culpa, mentis oculos perdidit, et quibus meritorum suorum passibus graditur nescit, sæpe enim donum est gratiæ quod iram deputat, et sæpe diuinæ distractionis ira est, quod gratiam putat. Hæc ille. Et ponit exempla et dono prophetiæ, et magisterio doctrinæ, quæ deputantur pro gratiæ et tamen aliquando securitate uirtutis mens resoluitur, et quasi telo hostis perforatur. Similiter exemplificat de prosperitate, quæ putatur gratia, et tamen est ira, et de aduersitate uel tentatione, quæ putatur ira: et tamen aliquando est gratia. Et ibi bene de hoc. Est ergo loqui de originali ratione siue occasione aduentus spiritus, et sic homo nescit: unde ueniat spiritus, idest, qua occasione, ait Glossa: Et est loqui de spiritu quantum ad opera, quæ exercet post suum aduentum, et sic potest homo scire sicut ex coniectura, et ex signis: A fructibus enim eorum cognoscetis eos. Et est loqui de finali perseuerantia et finali utilitate, et sic nescit homo, quo uadat, idest, ad quam perfectionem ducat, ait Glossa. Nescit homo an dilectione uel odio sit dignus, scilicet finaliter: Cum audita fuerit uox eius: ibi ait Gregorius, exponens istud: Vocem spiritus audire, est uel compunctionis in amore conditoris affurgere: *Sed nemo scit*, quia ignoratur, per ora prædicantium quibus se ad nos occasionibus fundat. Et ibi bene de hoc. Et per hoc ad obiecta: Aliter autem legit istud Chrysostomus: *Spiritus ubi uult spirat*, legitur enim de spiritu, qui est uentus, dicens: ad aliam transfert se imaginem, scilicet figuram: quasi dicat, si huius spiritus, qui est uentus,

Ioan. 1. b

Aug. tract. 11. in Ioan. ante med. 10. 9.

2. Cor. 4. a

Chrysostom. 23. in Ioan. tom. 3.

Ibid. ante med.

Iob 9. b

Iob 32. b

1. Ioan. 2. d Ioan. 16. e

Ioan. 14. d Iob 9. b Greg. Mor. 11. 9. cap. 7. in princ.

Mat. 7. e

Ecl. 9. a Iob 37. a Vocem spiritus audire. Greg. Moral. lib. 27. c. 13. ante med.

Chrysostom. 25. in Ioan. circa med. 10. 3.

tus,

Ibid. hom. 26. nō multū a princ. Aug. tract. 12. in Ioā. circa med. tom. 9.

Luc. 23. c. 4. Sent. diff. 4. c. sunt et alij. Baptismus quando institutus. Ioan. 1. d. Mat. 3. b. Cap. 19. f. Mar. vi. d.

Mat. vi. d. Hugo de Sa. evamēt. fid. lib. 2. par. 6. cap. 5. Mat. vi. d. Psal. 18. a.

Pars tertia.

Aug. tract. 12. in Ioā. ante med. tom. 9. Chryf. hom. 25. in Ioā. paulo post med. 20. 3. Aug. tract. 12. in Ioā. ante med. tom. 9.

Ibidem.

Hebr. 5. c.

tus, cuius sensum accipis, et auditu et tactu nescis A viam, qualiter diuini spiritus actionem circumscrutaris ea, que venti sunt, nesciens. Hęc ille. Et ideo ait infra: Si terrena dixi vobis, scilicet exem plum de terrenis, vt de vento, vt ait idem Chrysofomus. Sed huic lecturę non consentit Augustinus, dicens, quod huic non concordat, quod dicitur hic. Nescis: Vnde veniat, et quo vadat. Quis enim non videat austrum a meridie ad aquilonem, aut alium ventum venientem ab oriente ad aquilonem? quasi diceret, nullus: forte tamen loquitur Chrysofomus de vento, quantum ad originem. Augustinus quantum ad locum originis, vel aduentus. Et quia dixit: Spiritus ubi vult spirat. Ideo sequitur: Sic est omnis qui natus est ex spiritu, quasi dicat: Sicut aduentus spiritus non comprehenditur ab homine, sic nec generatio ex spiritu, eo quod inuisibilis est. Ex dictis videtur, quod nisi quis fuerit renatus ex aqua et spiritu, non videbit regnum Dei: cum tamen instantia sit in quibusdā martyribus mortuis pro confessione Christi: et similiter instantia de latrone, cui dictum est: Hodie eris mecum in Paradiso. Et de sanctificatis in vero. Sed de his omnibus qualiter saluantur quarto Sentent. sufficiunt. Itē quærunt aliqui hic, quando fuit baptismus institutus? quia sepe loquitur Saluator de ipso in Euāgelio. Et ad istud responderet magistraliter, quod baptismus fuit institutus materialiter, quando filius Dei baptizatus est. Supra: Effectiue vero fuit institutus, quando Christus passus est, a qua passione habet efficaciam: vnde et de latere filij Dei exiuit sanguis et aqua. Infra: Formaliter vero fuit institutus post resurrectionem, quando filius Dei dedit formam. Finaliter vero fuit hic institutus, quando Saluator utilitatem et necessitatem baptismi declarauit et diuulgauit, dicens, ibi: Nisi quis renatus fuerit, et cetera. Item quærunt aliqui a quo tempore fuit obligatio ad baptismum: Videtur quod nunc, siue postquam Saluator promulgauit istam sententiam: Nisi quis renatus fuerit, et cetera. Ad contrarium videtur, quod quando misit discipulos, vt baptizarent: ergo ante non fuerunt obligati homines ad baptismum. Et ad istud respondet Hugo bene. Vbi quærunt, quando homines ceperunt obligari debito baptismi participandi. Et est summa responsio, quod hic fuit consilium amico reuelatum: quando misit discipulos vt baptizarent, fuit præceptum expositum: Postquam vero in omnem terram exiuit sonus eorum, contemptores condemnantur. Et ibi bene de hoc. De his vero generationibus, scilicet spirituali, et carnali dicitur in collatione prædicabili. Et sequitur tertia pars, in qua inquisitio Nicodemi: et ibi duo. Primo, ipsa inquisitio. Secundo, filij Dei responsio. Ibi: Respondit Nicodemus, quo modo possunt. Adhuc enim carnalis erat, et carnaliter intelligebat, et in illo fiebat, quod dixerat Dominus: Vocem eius audis, sed nescis unde veniat: Ait Augustinus. Et sequitur Saluatoris responsio, et ibi duo. Primo, inquerentis amabilis arguitio. Secundo, de arcanis doctrinatio. Ibi: Nemo ascendit in celum. Ait ergo: Dixit ei: Tu es magister. Vt enim ait Chrysofomus. Vide, nusquam nequitiam accusat viti, sed fatuitatem et rusticitatem. Sed quomodo liter hoc? ex quo fuit ignorans, debuisse compati eis, et non insultare. Et ad istud respondet Augustinus: Nunquid putamus Dominum insultare voluisse? Quasi diceret: Non, sed volebat illum nasci ex spiritu: et quia nemo nascitur ex spiritu, nisi humilis. Ille autem magister inflatus erat: quia doctor Iudæorum, deponit ei superbia, vt possit nasci ex spiritu. Hęc ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur: Tu es magister, et hæc ignoras? Quasi dicat, ait Augustinus: nihil nostri princeps superbet: Nascere ex spiritu, et si sic natus fueris, vias Dei tenebis. Hęc ille. Sic Apollolus arguit tales: Cum deberetis esse magistri propter tempus, rursus indigeris, vt doceamini, et cetera.

Et quia dixit: Hoc ignoras. Subdit: Quia nos quod scimus, scilicet ego cum Apostolis et Prophetis, ait Glossa. Loquimur, annunciando: ipse enim loquebatur in Apollolis. Ego dabo vobis os, et sapientiam. Et quod vidimus, in abscondito ait Glossa: Testamur predicando. Quod in aure auditis, predicatis super tecta. Et testimonium nostrum non accipitis, credendo scilicet: Et patet hic testimonij certitudo et veritas, quia ex certa scientia et ex visu: Quod vidimus testamur. Et discredentium ignorantia, siue cecitas, quia non accipiebant testimonium. Et manifestat amplius, quod præmissit: Si terrena dixi, quasi dicat, ex quo non creditis, magis sensibilibus, non creditis amplius occultis, qualia sunt cęlestia. Sed quærunt, quæ sunt terrena, quæ dixit eis? Videtur quod nulla: iugiter est enim loquutus de spiritualibus. Et ad hoc respondet Augustinus. Quod terrenum vocat, quod ait de templo corporis sui, supra proximo: quasi dicat, si non creditis quia templum corporis postum resuscitare, quomodo creditis, quia postum per spiritum homines regenerare? Hęc ille. Et in Glossa de hoc. Chrysofomus vero exponit referendo ad exemplum de vento, vt supra habitū est. Et nota quod arguit hic ignorantiam in principe, et in magistro similiter. Est enim magister officio possidendi: vendiderunt Ioseph magistru militie. Item est magister officio diiudicandi causas et determinandi: Iudices et magistros constitues in omnibus portis tuis. Item est magister officio docendi: Siue prædicator et Apollolus, et Magister gentium his omnibus turpe ignorare pertinentia ad officium suum. Magistris primo modo dictis, est turpe ignorare leges rectę dominationis, quas debent scire illi principaliter: Per me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt. Ideo ait ille nobilis scilicet Flauius Vegetus: Neque quemquam decet, vel meliora scire, vel plura quàm principē, cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis: ideo dicitur: Elige viros potentes, alia littera sapientes. Magistris secundo modo dictis, est periculosum ignorare leges diiudicandi et discernendi: Confidis te esse ducem cęcorum? Magistrum infantium. Magistris vero tertio modo dictis, est periculosum ignorare leges bene viuendi. Ipsi enim dicitur: Populum meum docebant, et cetera. Ideo propter ista pericula dehortatur Iacobus appetitum magisterij: Nolite plures magistri fieri, et cetera. Vnde et illi, qui non exequuntur suum officium, possunt dici magistri mendaces. Erunt magistri mendaces, et cetera. Et sequitur pars, in qua Saluatoris doctrinatio de arcanis mysterijs suę dispensationis. Ibi: Et nemo ascendit. Sicut continuat Glossa, quando ait: Postquam increpauit, instruit eum de cęlestibus, et cetera. Et ibi tres: Primo, instructio doctrinalis de sua sublimitate et dignatiua passione. Secundo, de gratuita Dei dilectione, qua misit ipsum filium ad sciendum pro hominibus. Ibi: Sic enim Deus dilexit mundum. Tertio, de ingratitudine et iusta damnatione discredentium. Ibi: Hoc autem est iudicium. Ait ergo: Nemo ascendit. Quasi dicat: si dixeris cęlestia quomodo creditis? Ideo subdit, quæ sunt cęlestia, et tamen dicam cęlestia, sic ait Glossa: Nemo ascendit, et cetera. Sed tunc obijciunt, Ex quo non credebant, id præmissum est. Ergo non debuit docere de cęlestibus. Et ad hoc respondet Chrysofomus, quod et si illi non credebant, tamen qui post eos erant, suscepturi erant doctrinam, scilicet, et lucem habituri. Sed quærunt quæ est consequentia istius dicti: Nemo ascendit, et cetera. Et ad hoc respondet Chrysofomus: Quia ille dixerat: Scimus quoniam a Deo venisti. Ideo corrigit eum hic filius Dei, quasi dicat non existimes me ita magistrum, vt multos prophetarum a terra existentes: ex cęlo enim sum et illic conuersor: Nul lus autem sum Prophetarum. Sed tunc obijciunt: cum non solum sit in cęlo, sed vbique, et omnia replet,

Luc. 21. d. Mar. 10. e. 1. Ioan. 1. a. Terrena. Aug. tract. 12. in Ioā. paulo ante med. 20. 9. Ioan. 2. d. Chryf. hom. 26. in Ioan. nō multum a princ. to. 3. Gen. 37. g. Magister quatuorplex. Dent. 1. 6. 2. Tim. 1. 6. Prou. 8. b. Exo. 18. d. Rom. 2. 6. Ezec. 44. f. Iac. 3. a. 2. Pet. 2. a. Pars secunda. Cōtinuatio et diuisio.

Chryf. hom. 26. in Ioan. ante med. 20. 3. Chryf. ibid. paulo post.

Chryf. ibid.

Ibidem.

Aug. tract. 12. in Ioā. paulo ante med. 20. 9.

Ibid. post pauca.

Gal. 3. c.

Aug. ibid.

Philip. 2. a. Ioan. 6. c.

Eph. 4. b.

Mat. 6. b.

Chryf. hom. 26. in Ioā. ante med. tom. 9.

Ibid. paulo post.

Ibidem. Num. 21. c.

Chryf. ibid.

Ibid. paulo post.

plet, non recte instruit eum de fide, dicendo: Nemo ascendit. Et ad hoc respondet Chrysofomus. Quod ad imbecillitatem auditoris loquitur, paulatim eum reducere volens: hoc enim valde excelsum videbatur illi, licet indignum suę magnitudinis. Item quærunt, qualiter vocat hic filium hominis? Et ad hoc respondet idem. Quod consuetudo ei hæc erat, scilicet multoties quidem a Deitate, multoties ab humanitate hominem vocare, id est ipsum, qui erat Deus et homo. Hęc ille. Et de hoc similiter Augustinus familia dicta: Ecce in cęlo erat, et hic erat: Hic erat carne, in cęlo diuinitate. Immo vbique Deitate. Hęc ille. Sed tunc obijciunt: Si nemo ascendit in cęlum, nisi qui descendit, ipse tunc solus ascendit et non alij: quia solus descendit. Et respondet ad hoc Augustinus. Quod spes est ceteris, quia ille propterea descendit, vt in illo et cum illo vnus essent, qui per illum ascensuri essent. Ideo Apollolus ait: Non dicit in seminibus, tamquam in multis, sed tamquam in vno. Omnes ergo, qui sunt membra eius, in ipso, et cum ipso ascendunt. Et ibi Augustinus bene de hoc. Et per hoc patet solutio obiectionis, qua post obijci. Aut loquitur hic secundum diuinam naturam, quod non potest esse, quia secundum illam nec descendit, nec ascendit: aut loquitur secundum humanam naturam, quod similiter non potest esse, quia illa non descendit. Et ad istud respondendum, quod ea, quæ dicuntur hic, conueniunt filio Dei incarnato. Ascendere enim ei conuenit ratione humanitatis: descendere dicitur ratione dignatiue assumptionis nature humane, sicut dicitur: Humiliauit semetipsum. Et infra: Descendit de cęlo. Esse vero in cęlo dicitur de eo secundum diuinam naturam. Hęc ergo non referuntur ad naturam humanam, sed ad hypostasim. Vnde in descensu non intelligitur motio localis, sed veritas incarnationis: In ascensu intelligitur vnitas personalis nature assumptione cum verbo: Qui descendit, ipse est, qui ascendit. In hoc quo dicitur: Qui est in cęlo, intelligitur immutabilis maiestas suę diuinitatis, propter quod dicitur: Pater noster qui es in cęlis: Et quoniam ipse descendit et mortuus, vt a morte liberaret, et mortem suscepit in cruce, quod in figura factum est apud antiquos. Et illud quod memorat hic dicitur: Et sicut Moyses exaltauit, et cetera. Quasi eodem modo continuat Chrysofomus. Quia inquit præmissit maximum beneficium, quod fit per baptismum, scilicet remissionem peccatorum. Hic subiungit aliud non minus, quod fit per crucem. Hęc enim duo ineffabilem ostendunt amorem. Ideo insinuans illud, ait: Sicut Moyses. Sed quærunt quare non denunciavit ei plane de mysterio crucis, vt in amorem induceret amplio rem? Et ad hoc respondet Chrysofomus insinuans tres causas. Quarum prima est, vt discant scilicet audientes cognata esse vetera nouis, id est verus Testamentum nouo: Et vt discas, quoniam non inuitus ad passionem veniebat, et quoniam neque a cruce est aliquid nocentū, immo multis salus. Hęc ille. Item quærunt qualiter per hoc probat, quod a cruce fuit saluatio. Et ad hoc respondet idem, quod si ad imaginem aneam serpentis insipientes Iudæi effugiebant mortem, multo magis qui in Crucifixum credunt, maiori lasciuient beneficio. Et sequitur: Illi effugerunt mortem temporaneam, hic æternam qui credunt: serpens mordebat illic, et serpens sanabat. Ita ait hic: mors perdidit, et mors saluauit. Et ibi bene de hoc et multum. Et in hoc patet ratio similitudinis. Item quærunt, quare ait: Oportet exaltari filium hominis. Et non ait plane: pendere oportet. Et ad istud respondet Chrysofomus. Quod illud, quod honestius esse videbatur, posuit et propter auditorē, et propter typum, id est quod erat similis figurę. Hęc ille. Cui concordat Glossa, dicens: Quod erat peritus in lege, quādam partem legis adducis, quam

ostendit esse figuram, et de ista figura, et de his similiter Augustinus bene: Quia, inquit, per serpentem mors, per serpentis effigiem figuratus est morsus serpentis lethalis: mors vitalis, plenitudo vite deglutit mortem, figura præstabat vitam temporalem, res figurata æternam. Et ibi bene de hoc: Idem Augustinus: Mors a serpente, virga in serpente scilicet versa, Christus in morte. Fugit Moyses: Fugerunt discipuli Christo moriente. Hęc ille. Et hoc est quod ait hic: Sicut Moyses, et cetera: Ita exaltari oportet. Opportunitati iustitię ad satisfaciendum pro genere humano. Oportebat pati Christum, vt omnis, qui credit in eum, ipsum diligendo, et cetera. Vt enim ait Augustinus: Qui credit in Deum, it, id est vadit in Deum: Non perent, damnatione, infra: Nemo ex his perijt: Sed habeat vitam æternam, in æterna retributione, infra: Vitam æternam do eis. Et de hoc in collatione. Et sequitur illa pars, in qua de gratuita Dei dilectione. Ibi: Sic enim Deus dilexit mundum. Et continuat Chrysofomus. Sicut dictum est: Oportet exaltari filium hominis. Nec hoc mireris: hoc videtur patri, qui sic dilexit mundum, vt pro seruis daret filium, et etiam pro seruis indeuotis, vt dicitur: Pro iusto quis morietur, et cetera. Et sequitur: Commendat Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum peccatores essemus, et cetera. Et in hoc indicat amoris intentionem: Filium, non seruum vel angelum: Misit in mundum, id est, in humanam naturam ait Glossa: Vt omnis qui credit, et cetera. Et in hoc ait Chrysofomus. Lucrum a passione manifeste ponit ipsam passionem: Non nude sed obumbrate. Crucem enim fontem vite ait. Sed obijciunt cum dicitur supra: In mundo erat, qualiter dicitur hic: Misit in mundum. Respondendum, vt ibi: Quod in mundo erat scilicet diuinitate, sed in mundum dicitur mitti humanitatis assumptione: Misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Et quia dixerat quod ideo misit filium: Vt omnis qui credit, non pereat, Manifestat amplius: Non misit hic, et cetera, vt iudicet mundum, scilicet in primo aduentu. Sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui est Saluator et redemptor: Saluum faciet populum suum, vt ait Chrysofomus. Duo sunt aduentus Christi, vnus qui factus est, non vt scrutaretur quæ acta sunt a nobis, sed vt dimitteret: Secundus, non vt dimittat, sed vt scrutetur. Quomodo ponit oves a dextris. In primo, quia clemens, non fecit scrutinyonem, sed remissionem. Quia si fecisset, vniuersi rapti essent id est, damnati: Omnes enim peccauerunt: et egent gloria Dei. Et quia dixit: Vt saluetur mundus, Manifestat amplius, quis saluatur, et quis non: Qui credit in eum, Vide operante per dilectionem: Non iudicabitur. Iudicio damnationis, de quo infra: Alij in resurrectione iudicij: vnde continuat Chrysofomus sic, quia dixerat: Non ue nire vt iudicet, ne sciet quis impune peccare, ait: Qui autem non credit. Dicto modo: Iudicatus est, Ne dīcam iudicabitur, ait Glossa. Et hoc ideo quia non credit in nomine vnigeniti, in quo solo est salus. Quærunt de hoc, quod ait: Non misit filium vt iudicet mundum, et cetera: Sed contra infra: Omne iudicium dedit filio. Et ad hoc patet responsio per Chrysofomum supra, quod hic loquitur de primo aduentu, in quo venit filius Dei ad remittendum: non de secundo aduentu, in quo venit ad iudicandum. Item opponit Chrysofomus. De hoc quod ait: Qui non credit iam iudicatus est. Si inquit, non propterea venit, vt iudicet mundum, qualiter ait: Qui non credit iudicatus est? Iam nondum adest iudicij tempus. Ergo non est iudicatus. Et ad hoc respondet dupliciter. Primo modo sic: Quod ideo hoc dicitur, quia ipsum deserere impunitenter, supplicium est, quia extra lumen est et hoc est supplicium. Vel ideo hoc dicitur, quia futurum iudicium personar, id est prædicat, et ponit exemplum. Qui credit, rei natura est

Num. 21. c. Aug. tract. 12. in Ioā. post med. 20. 9. Aug. enarrat. in Psal. 73. ante med. 20. 9. Exod. 4. c. Mar. 26. f. Mar. 14. e. Num. 21. a. Luc. 24. c. Aug. tract. 26. in Ioā. paulo ante med. 20. 9. Ioan. 17. c. Mar. 26. c. Dillectio gratuita Dei. Chryf. hom. 26. in Ioan. post med. 20. 3. Rom. 5. a. Chryf. ibid. Ioan. 1. a. 1. Ioan. 2. a. Mar. 1. d. Duo aduentus Christi. Mar. 25. c. Rom. 3. c. Ioan. 5. e. Chryf. hom. 27. in Ioan. ante med. 20. 3. Act. 4. e. Ioan. 5. d. Chryf. ibid. ante. Ibid. post.

condamnatus licet nondum sententia iudicantis. Sic et Adam, qua die comedit de ligno mortuus est. Hæc ille et ibi bene de hoc. Et ex his patet, quod aliquis dicitur iudicatus dupliciter, vel interiori supplicio, et demerito, et sic loquitur hic: vel dicitur iudicatus supplicio gehennali et publico, quo indicantur tribuit pauperibus. Ibi Gregorius bene de quatuor ordinibus in iudicio, ubi exponit istud. Alij, inquit, iudicantur et pereunt. Esturius, et cetera. Alij non iudicantur in extremo iudicio et pereunt. In Psalmo: Non resurgunt impij in iudicio. Et hic: Qui non credit, iudicatus est, quia non eorum causa discutitur, qui ad conspectum iudicis condemnationis suæ infidelitatis accedunt. Et ibi bene de hoc. Alij iudicantur et regnant: Esturius et deditis mihi manducare. Et sequitur: Venite benedicti, et cetera. Alij vero non iudicantur et regnant: Vos qui reliquistis omnia. Et sequitur: Sedebitis iudicantes, et cetera. Et de his ibi bene Gregorius.

Et sequitur alia pars, in qua de hominum ingratitude filio Dei, qui venit ad salvandum. Ibi: Hoc autem est iudicium, id est, causa damnationis ait Glossa: quia lux scilicet filius, qui est vera lux. Supra: Venit in mundum. Verbum in carnem, ait Glossa. Supra: In propria venit. Et dilexerunt homines, ut de humo viuentes, de quibus supra proximo: Omnino homo primo bonum vinum ponit: Dilixerunt inquam, magis tenebras, id est, peccata, ait Glossa: quam lucem, arguente peccatum. Et de his tenebris Apostolus ait: Abijciamus opera tenebrarum. Vnde Chrysostomus ubi supra: Hoc est iudicium, et cetera. Quasi dicat, propterea torquentur: quonia tenebras dimittere, et luci occurrere noluerunt. Infra: Si non venissem et locutus non fuisset, peccatum non haberent. Et quoniam dictum videbatur incredibile multis: nullus enim debet praehonorare tenebras luci: subdit causam, sicut continuat Chrysostomus. Erant enim mala eorum opera, et omnis qui male agit. Peccando: Odit lucem, peccata arguente: Et non venit ad eam, id est, non coniungitur ei, ait Glossa: Ut non arguantur. Omnia, quæ arguuntur a lumine manifestantur. Iob: Si subito appareret aurora, arbitrantur umbram mortis. Et eodem: Ipsi sunt rebelles lumini. Veniam ait Chrysostomus ubi supra: Qui tenebris inhæret, peruerat mentis et lingosæ argumetur aduersus semetipsum, et cetera. Et quasi idem in Glossa, quæ ait, quod contra conscientiam suam dilexerunt, cum clauserunt oculos luci, et ideo certe damnantur. E contra de agentibus bonæ opera, ideo subdit: Qui facit veritatem, id est, bonæ opera: Venit ad lucem, id est, Christum: Ut manifestentur ei. Omne, quod manifestatur, lumen est, quia in Deo formante, et dirigente: bonæ enim operæ sunt a Deo, sicut ab efficientes, et sunt in Deo sicut in formante, et conservante, et sunt ad Deum finiētem: Ex ipso enim et per ipsum et in ipso sunt omnia: Queritur de hoc, quod ait: Qui male agit, odit lucem, cum dicatur: Dulce lumen et delectabile oculis videre lucem. Nullus ergo odit lucem. Item lux spiritualis est speciosior luce corporali. Et sic delectabilior: est enim sole speciosior. Et ibidem dicitur: Super salutem et speciem dixi illam. Ergo ut prius non potest odiri. Ad istud respondendum est, distinguendo a parte oculorum, et a parte lucis. Quod sunt oculi sani sive corporales, sive spirituales, quibus est lux amabilis: et sunt oculi ægri, quibus est odibilis, vnde Augustinus: Oculis ægris odiosa est lux quæ puris est amabilis. Item est distinguendum a parte lucis, vel quantum ad istum effectum, qui est lucere, vel quantum ad illum, qui est redarguere. Primo modo est delectabilis quantum est de se, quantum vero ad secundam est odibilis. Vnde Augustinus. Queritur cur veritas parit odium

Et respondet ita: propter eam rem oderunt veritatem quasi pro veritate: amant enim lucem, oderunt redarguentem. Et ibi bene de hoc. Item queritur: Qui male agit non venit ad lucem. Qualiter hoc, querit Chrysostomus: Nonne publicani et peccatores venerunt ad Deum et multi alij qui penituerunt? Ut mulier peccatrix. Falsum ergo ait ut videtur: quod: Qui male agit non venit ad lucem. Et ad hoc respondet, quod non ait: Qui male agit non venit, scilicet in præterito, sed: Qui male agit. Hoc est qui semper vult volutari peccati gurgite: talis enim non vult se subijcere legibus Dei: Et ibi bene de hoc. Item queritur de hoc quod ait: Qui facit veritatem, venit ad lucem. Cum prius sit venire ad lucem et ab ea illuminari et gratificari. Videtur quod non sit possibile facere bona opera antequam quis veniat ad lucem. Item secundum hoc prius est facere bona opera, quæ venire ad veritatem. Item secundum hoc possibile est facere bona opera sine gratia gratum faciente, quæ datur cum homo venit ad lucem. Ad contrarium in Psalmo. Vanum est vobis ante lucem surgere. Et sic patet quod nullus scit bona opera antequam veniat ad lucem. Et ad istud respondendum secundum Augustinum. Vbi ait: Qui constituit peccata sua, et accusat, sed si tu accusas: Deo coniungere. Et sequitur: Qui autem facit veritatem: Accusat in se mala sua, et sic: Venit ad lucem, Cui gratias agit. Euiq; late dum dies est, Christus vero dies est. Hæc ille. Facere veritatem ergo vocat hic peccata agnoscere Christo lucente: vel ire ad lucem, vocat gratias Deo agere; vel in dilectione Dei et misericordia ambulare, sive in bonis operibus. Ut ait Augustinus ibidem. Non est ergo intentio literæ, quod sicut bona opera sine gratia vel luce fidei lucēte, sed vt expositum est per Augustinum. Et per hoc ad obiecta. Et notat de illo verbo: Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Quod posset esse thema in festo Exaltationis Crucis. Et insinuantur ibi quatuor: Quorum primum est humanitatis filij Dei veritas. Ibi: Filium hominis. Secundum est generis mortis specifica qualitas et debita congruitas. Ibi: Oportet exaltari. Scilicet in Cruce, ad ostendam victoriam de principibus huius aeris. Vnde Chrysostomus hic: Athleta nobilis cum in sublime rebellem leuat, et recedens, clariorem ostendit victoriam. Ita et Christus oppositis virtutes submisit appensus in Cruce. Hæc ille: Palam triumphans in semenspo. Et ibidem. A fignis Crucis, et cetera. Tertio significatur congrua huius figurabilitas. Ibi: Sicut exaltavit Moyses serpentem. De cuius figurâ congruita dictum est in literæ expositione. Quarto figuratur ipsius passionis in Cruce virtuositas, et credentium utilitas: Ut omnis qui credit, et cetera. Infra: Qui exaltatus fuerit, omnia traham ad me ipsum. Damascenus: Quia per lignum mors, oportebat per lignum dari vitam, scilicet per Christum in Cruce credentibus. Et ibi bene de hoc Damascenus. Illud vero verbum: Lux venit in mundum et dilexerunt homines magis tenebras. Posset esse thema in aduentu: In quo tria figurantur, quorum primum, filij Dei communicativa bonitas: Lux, quæ summe et vndique et sine defectione se communicat, supra: Erat lux vera. Secundum est dignitas eiusdem in assumendo humanitatem humilitas. Ibi: Venit in mundum. Quod fuit humanitatem assumere, vnde Glossa: Verbum venit in carnem: Venit desideratus cunctis gentibus. Tertio figuratur hominum peruersitas. Ibi: Dilixerunt homines magis tenebras, id est, opera peccatorum, vnde ait Apostolus: Opera tenebrarum, et cetera. Et ideo dilexerunt, quia erant tenebræ. Supra: Lux in tenebris lucet. Et ibi bene de hoc. Et sequitur illa pars, in qua de manifestatione filij Dei Sacramento regenerationis, et testimonio etiam Ioannis: Post hac venit in Iudæam. Et hæc in duas. Primo sui aduentus per milio

Chryf. hom. 27. in 107. post mediū. tom. 3.
Luc. 7. 8
Pf. 126. a
Aug. tract. 12. in 107. post mediū. tom. 9.
Humanitatis filij Dei veritas.
Chryf. hom. 26. in Ioan. paulo post medi. tom. 3.
Coloff. 2. 6
Ibidem.
Passionis virtuositas.
Ioan. 12. e
Damas. Or. tho. fid. li. 4. cap. 12. post med.
Bonitas communicativa filij Dei.
Ioan. 1. a
Aggai 2. b
Hominum peruersitas.
Rom. 13. d
Ioan. 1. a
Manifestatio filij Dei.

missio, et loci specificatio, in quo erat Ioannes: Secundo quæstionis de præcellentia filij Dei subiunctio. Ibi: Facta est quæstio. In prima narratur duo quæ dicta sunt: Ait ergo: Post hæc, scilicet post Pascha. Venit in Iudæam. Sed queritur de ratione suæ mutationis, ex quo supra dictum est: Ascendit Hierosolymam, quia prope erat Pascha. Videtur quod debuisset amplius quiescere, cum dicitur reprobando: Non quieuit et Domino non placuit. Et ad istud respondet Chrysostomus. Quod in sollempnitatibus quidem in civitatem ascendebat, et dogmata proponebat, et miracula faciebat, post vero sollempnitate multoties ad Iordanem veniebat: quia illic multi concurrebant non se ostentans, neque honorem diligens, sed utilitatem pluribus studens. Hæc ille. Infra: Palam loquutus sum mundo. Et non solus venit: Sed et discipuli eius in Iudæam, et cet. Nec tantum venit, sed: Illic demorabatur. Ad aliorum utilitatem. Nec frustra venit, sed baptizabat scilicet per discipulos ait Glossa. Infra: Quamvis Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Sed queritur, quare baptizabat, ex quo non erant adhuc missi ad hoc? Et ad hoc respondet Chrysostomus. Quod sic faciebant volentes adducere multos salutare doctrinæ scilicet Christi. Et patet hic mysterium: Iesus autem venit in Iudæam, id est, in animam consentientem, siue confessione veritatis fidei, siue confessione magnitudinis diuinæ gloriæ, siue confessione culpræ: Si quis confitebitur me coram hominibus, In tali moratur ipse filius Dei et discipuli eius, scilicet dona gratiarum, et virtutes: quia talis anima seruatur sermonem suum. Infra: Si quis diligit me, sermoneum, et cetera. Et sequitur: Ad eum uenimus, et cetera. Et baptizat ueniens, id est, amplius purificat. Discipulis promissit: Vos baptizabimini, et cetera. Et sequitur loci specificatio, in quo Ioannes baptizabat. Ibi: Erat autem Ioannes baptizans in Ennon. Qui erat locus, iuxta Salim, qui similiter erat locus secundum Augustinum. Secundum Glossam uero: Iuxta Salim, quæ est ciuitas uel oppidum, ut dicitur in historijs. Secundum uero Hieronymum: Salim, ubi regnauit Melchisedech. Salim uero, de quo hic interpretatur pugil. Secundum uero Hieronymum plures fuerunt Salim, ut patet ibidem. Et subdit rationem, quare illic erat Ioannes: Quia aqua multe erant et cetera. Vnde et Salim interpretatur ortus aquarum: Et nondum missus fuerat. Et ex hoc patet ordo historiarum, et quod hic narrat, quæ alij Euan gelistæ præterierant, prout dicitur in Glossa bene. Sed queritur, ex quo discipuli Christi baptizabant, uidetur quod Ioannes debuisset cessare. Tunc enim reuerentiores illos ostendisset, sic opponit Chrysostomus. Item debuisset dimisisse primatum Christo, et discipulis eius. Iterum quare subdit: Nondum erat missus in carcerem. Quia planum est, quod postquam fuit missus in carcerem, non baptizauit. Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum: quia semper tribuit principatum Christo, et si cessasset, litigio fieres effecisset alios aduersus Christum: Et etiam si cessasset, existimaretur ex zelo facere, non enim sibi ipsi gloriam accipiebat, sed Christo mittebat auditores. Ad aliud respondet, quod Ioannes non cessauit, continue admonens populum, et magna reuerentia ostendens, quæ Iesu sunt, scilicet quousque fuit missus in carcerem. Queritur an eodem baptismum baptizabat discipuli Christi et Ioannes. Et quod eodem, uidetur secundum Chrysostomum, ubi supra, qui ait quod non baptizabat Christus, quia nondum erat dans Spiritum sanctum in superabundantia: discipuli uero agebant, id est, baptizabant, scilicet baptismum suo, scilicet Christi: Ergo eodem baptismum baptizabant. Ad contrarium: ait enim Augustinus. quod Christus baptizatus baptizauit, non eo baptismum, quo fuit baptizatus: sed hic bapti-

zate dicitur per discipulos. Ergo non baptismum Ioannis. Et ad illud respondendum, secundum Chrysostomum, ubi supra. Quod nihil amplius habebat baptismum discipulorum, quam baptismum Ioannis. Et causa baptizandi utriusque eadem erat, Christo adducere scilicet, qui baptizabantur. Et ad illud Augustini posset responderi: quod loquitur de baptismum, quo baptizauit per discipulos, postquam Spiritus fuit datus in superabundantia: et postquam discipuli fuerunt missi ad baptizandum. Querit Chrysostomus quare Christus prædicauit, postquam Ioannes fuit sublatus scilicet morte? Et respondet, quod ideo, ut omnis multitudinis affectio ad Christum transfret. Et patet hoc exemplum prædicatoribus continue docendi et magnificandi Deum usque ad mortem, et immorandi ubi possunt plus proficere populis in talibus. Quod autem Ioannes baptizabat iuxta locum, ubi erant aquæ, figura est, quod ibi est baptismus in spiritu, ubi est abundantia aquarum gratiæ, de quo baptismum supra: Hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et de quibus aquis infra: Qui credit in me, de ventre eius fluēt aqua uiuæ. Et sequitur pars, in qua quæstiones de præminētia, subiunctio. Ibi: Facta autem est quæstio. Et illa in duas partes. Primo, ipsa quæstio. Secundo Ioannis responsio. Ibi: Respondit Ioannes. Ait ergo: Facta est quæstio. Et hoc ideo, ut ait Chrysostomus: quia Zelotypæ discipuli Ioannis se habebant ad discipulos Christi, ideo: Facta est quæstio, ab eis: Cum Iudæus, qui baptizabantur a discipulis Christi: De Purificatione, scilicet baptismi: Et uenerunt ad Ioannem. Volentes accusare Christum, ut ait Glossa. Quia, ut ait Augustinus. Qui ueniebant ad Ioannem, mittebantur ab illo ad Christum, non e contrario: ideo turbati discipuli Ioannis cœperunt tractare quæstionem cum Iudæis: Et dixerunt Ioanni: Rabbi, et cetera. Volentes per hoc excitare Ioannem ad æmulationem. Et ideo loquuntur contempitue, dicentes: Qui erat tecum, scilicet a te baptizatus: Cui tu testimonium, et cetera. Supra: Ecco hic baptizat, scilicet usurpans officium. Et quasi in præiudicium tuum: Et omnes ueniunt, scilicet derelinquentes te et illum præferentes, quasi dicerent, ut ait Chrysostomus. Quem tu clarum ostendisti, talia tibi audeat scilicet facere, et cetera. Ex quibus condiscipulis Ioannis fuit quæstio: Erant enim imperfectius dispositi, et nondum puri exiitentes a largitione, id est, a magno honore ad magistrum scilicet Ioannem. Et ideo forte erant sic amabili, ut se magnificarent, quod erant discipuli eius. Sed queritur, quare dixerunt: Cui testimonium perhibuisti. Et non dixerunt, quem baptizasti. Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod si ita dixissent: coacti essent meminisse scilicet vocis desuper, quæ ait: Hic est filius meus dilectus. Et sequitur responsio Ioannis. Ibi: Respondit Ioannes. Et illa duas. Primo, ostensio, quod non fuit sui, baptismum regenerare: sed quod erat tantum præcursor. Secundo, subiunctio, quod regenerare et sanctificare erat Christi, cuius erat præcursor. Ibi: Qui habet sponsam sponsum est. Et hoc est, quod ait: Respondit Ioannes: Non potest homo, et cetera. Sed queritur, quid ad propositum? Videtur impertinenter respondere. Item uidetur, quod debuisset eos increpasse de inuidia, et æmulatione erga Christum. Et ad istud respondet Chrysostomus, ubi supra: quod neque uehementer increpat, timens, ne eo rursus abusi aliquid malum operentur. Ideo ait: Non potest homo accipere, et cetera. Et in hoc ostendit, se esse purum hominem. Vnde Augustinus: Missus sum ego, scilicet ante Christum, præco sum, ille uero iudex: ideo quasi homo accipi de celo: Quid habes, quod non accepisti. Iacob: Omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est. Supra: De plenitudine eius accepimus omnes. Et de hoc in Glossa bene. Et per hoc ostendit filij Dei præcellentiam, et sui ipsius infirmitatem. Et per hoc etiam

Chryf. hom. 28. in 107. ante med. tom. 3.
Ibid. ante.
Ioan. 1. e
Ioan. 7. e
Chryf. hom. ante med. tom. 3.
Aug. tract. 28. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ioan. 1. d
Chryf. hom. 13. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ibidem.
Mat. 3. d
Chryf. ibid.
Aug. tract. 13. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ibidem.
Aug. tract. 13. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ibidem.
Aug. tract. 13. in Ioan. ante med. tom. 9.

etiam conuincit eorum falsam opinionem : et reprobat eorum inuidiosam emulationem, et per hoc etiam declarat suam sapientiam in arguendo ipsos.

Chryf. hom. 20. in Ioan. circa med. tom. 2.
Ibid. paulo post.
Ioan. 1. a
 Humana infirmitas et diuina potestas et bonitas, quia: *Nō potest homo accipere quidquā nisi fuerit ei datus.* Sed qualiter hoc, quia dicitur: Apposui tibi aquam et ignem, ad quod uolueris porrigere manum tuam. Potest ergo homo in bonum de se. Et ad istud respondendum est, sicut respondet Augustinus bene: Initium, inquit, nostræ salutis Deo miseratē habemus, ut acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est: ut adipiscamur quod ad quietendum ad monitione cupimus, diuini est muneris: ut non labamur, in adepto salutis munere sollicitudinis nostræ, et cælestis pariter adiutorij: ut labamur, potestatis nostræ est et ignauia. Hæc ille. Illud ergo Ecclesiastici est intelligendum ratione libertatis arbitrij: istud uero hic intelligendum ratione impotentia eiusdem liberi arbitrij sine diuina gratia. Infra: Sine me nihil potestis facere. Et sequitur illa pars, in qua manifestat quod Christi erat regenerare sacramento baptismi, et dona desuper dare. Ibi: *Qui habet sponsam.* Et illa in tres. Primo humiliando se, ostendit præcellentiam Christi in potestate baptizandi. Secundo ostendit idem in ueritate vel sapientia docendi. Ibi: *Qui desursum uenit.* Tertio ostendit idem in bonitate largiendi dona. Ibi: *Non enim ad mensuram.* Vel aliter et in idem redit, quod primo ostendit excellentiam Christi in plenitudine potentia. Secundo, in plenitudine sapientia. Tertio, in plenitudine gratia. Ait ergo: *Qui habet sponsam,* et cetera. Ita dictum est: *Non potest homo accipere,* et cetera. Quasi dicat, ait Augustinus. Ego ut homo accipi de celo, ut essem aliquid: homo sum, sed amare hominem pro Christo adulterium est. Quia ipse est uerus sponsus, ideo ait: *Qui habet sponsam.* Ecclesiasticus scilicet: *Sponsus est,* scilicet qualis est Christus. Respondi uos uiri uiro. Et: *Viri diligite uxores,* sicut Christus Ecclesiam. Vnde hanc fecundauit, et sanctificauit, diuinitate gratiam infundente, passionem gratiam promerente, lauacro regenerationis eam deferente, quæ tanguntur in prædicta auctoritate. Vnde Augustinus: Casti estote, sponsam amate. Adulteri enim sunt qui uolunt amari pro sponso. Hæc ille, quasi dicat: Ego talis autem non sum, nec uolo esse. Sed amicus sponsi, qui stas, scilicet humilis: *Et audit eum.* Vnde Augustinus: Amicus sum in audiendo, ille in dicendo. Ego illuminando, ille lumen; ego in aure, ille uerbum. Hæc ille. Et talis gaudet, sicut uerus amicus et paranympus fidelis: Ad uocem sponsi, affectans illius honorem, et uolens sponsam desponsare. Talis erat Paulus, qui ait ubi supra: Respondi uos uiri uirginem. Ut ergo ait Augustinus: Omnis Ecclesia uirgo. Est enim uirginitas carnis, quæ est paucorum, et est uirginitas mentis, quæ est integra fides, solida spes, sincera charitas. Hæc ille. Et in hoc, quod ait: Gaudio gaudet, notat intentionem gaudij. Isaia: Gaudens gaudebo. Et quia talis amicus erat Ioannes, subdit: *In hoc,* idest, ad uocem sponsi, non de sua sapientia, ait Augustinus: *Gaudium impleti,* idest, perfectum. Tunc enim gaudium est impleti, quando gaudens habet, quod desiderat. Infra: *Petite et accipietis,* ut gaudium uestrum sit plenum. Et subdit, quod est illud gaudium, sicut continuat Augustinus: *Illud oportet crescere,* idest, exaltari: *Me autem minui,* idest, humiliari. Vnde Augustinus: *Illud oportet dare, me accipere: illum glori-*

ficari, me confiteri. Confessio hominis humilitas eius, miseratio Dei altitudo eius. Hæc Augustinus. Vnde et in hoc prophetica denunciatio de morte uiriusque. Et dicit hoc Augustinus ubi supra. Ioannes scilicet capite minoratus, Christus in cruce exaltatus: Christus natus, cum cœperunt dies crescere, natus Ioannes, cum inceperunt minui. Hæc ille. Queritur, qualiter se uocat amicum sponsi, quia amicus dicitur quasi quandam æquiparantiam. Ergo uidetur se nimis extollere. Item supra ait: *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti.* Ergo non debuisset hic se uocasse amicum. Et ad istud respondet Chrysofomus, ubi supra. Quod hoc ait non se ipsum erigens, nec honoris cœqualitatem ostendens, sed multitudinem dilectionis representare uolens: non enim ministri gaudent in talibus, sicut amici circa sponsum et sponsam. Et ideo ait, quod: *Amicus stas et gaudet.* Hæc ille. Queritur autem Augustinus: Quomodo potest Deus crescere, qui est perfectus? Si loquatur quoad ætatem carnis, cœui erant; nisi quoad sex menses, qui non distinguunt ætatem. Et respondet, quod uenit Deus, ut minoraretur gloria hominis, et augetur gloria Dei; uenit ille ut largiretur, et ut peccata dimittat: uenit homo, ut consistatur. Et ibi bene de hoc. Et quasi idem ait Chrysofomus: *Nonstra inquit Ioannes, steterunt et cessauerunt: crescunt autem quæ sunt illius.* Hic enim est lapis paruus, qui factus est mons. Et ibi bene de hoc. Ex his, patet, quanta est dignitas bonitas Dei, qua dignitas est esse sponsus Ecclesiae, uel sanctæ animæ. Et quanta est sublimitas Ecclesiae uel animæ, quod exaltatur ut sit sponsa Dei. Vnde de isto sponso. Quasi sponsum decoratum corona. Iste enim sponsus est nobilis: quia ut ait Papias, in sponso eligendo quattuor sunt, scilicet, genus, uirtus, sapientia, pulchritudo; quæ omnia summe in filio Dei, ut patet consideranti. Et ideo oportet, quod sponsa eius præparet se et nobilitet, quia ut ait idem Papias, in sponsa eligenda, similiter quattuor sunt consideranda, scilicet genus, pulchritudo, diuinitas, et mores. Et quoniam ista sunt spiritualiter et virtualiter, uerificatur illud: *Gaudebit sponsus super sponsam: Soror mea sponsa.* Supra: *Nuptiæ factæ sunt.* Et hæc ibi. De his in collationibus. Infra: Et sequitur pars, in qua de præminencia filij Dei in docendo et prædicando. Ibi: *Qui desursum,* et cetera: Et continuat Chrysofomus: sic merito debet crescere: *Qui desursum,* idest, ex patre: *Super omnes est,* angelos et homines, ait Glossa: *Qui uero de terra, de terra est,* idest, terrenus. Primus homo de terra, terrenus. Secundus, de celo cælestis: Infra. Vos deorsum estis, ego de super-nis sum: *Et de terra loquitur.* Scilicet terrena humana, qualis est ipse loquens: *Qui enim de celo est, super omnes est,* ut prius est expositum. Et ideo forte reperit ad maiorem expressionem. Sed opponit Augustinus. Hoc torum quod ait hic Ioannes erat. Vnde Glossa: *De terra est,* scilicet Ioannes, sed ille diuina loquutus est. Ergo non qui terra est, de terra loquitur semper. Et ad hoc respondet, quod si diuina loquitur, illuminatus est a Deo. Et si non esset, terra terram loqueretur. Ioannes enim erat lumen illuminatum, non illuminans. In Psalmo: *Deus meus illumina tenebras meas,* uenit enim gratia, et expellit tenebras: *Non ego, sed gratia Dei mecum.* Sed queritur, cum haberet animum et corpus, quod corpus solum est de terra: Quare ait loquens de se: *Qui de terra,* et cetera. Et ad hoc respondet Chrysofomus. Quidnam aliud uult dicere, quàm quod ego paruus sum, et in terra natus, et per ima et humilia loquor, comparata his, quæ loquitur ille, qui desuper est, et ille qui uenit de celo: *Quod uidit,* scilicet apud patrem: *Et audiuit,* scilicet patre: *Hoc testatur,* scilicet de sua Deitate: *Et testimonium eius nemo accipit,* scilicet credendo: *Qui autem accipit,* obediendo et credendo: *Si-*

Ibid. paulo post.
Ioan. 1. c
Chryf. hom. 28. in Ioan. post mediū. tom. 3.
Aug. trañ. 14. in Ioan. ante med. tom. 9.
Chryf. hom. 28. in Ioan. post mediū tom. 3.
Dan. 2. c
Isai. 61. d
 Quattuor in spōo eligendo.
Psalm. 115. a
Rom. 3. a
Isai. 62. b
Cant. 4. c
Ioan. 2. d
1. Cor. 15. f
Ioan. 8. a
Aug. trañ. 14. in Ioan. ante med. tom. 9.
Psalm. 17. c
1. Cor. 15. a
Chryf. hom. 29. in Ioan. ante med. tom. 3.

gnauit, idest, signum posuit in corde suo, credendo hunc esse uerum Deum, sic enim legit Glossa. Queritur Chrysofomus qualiter ait: *Uidit et audiuit.* Quia infra dicitur: *Sicut nouit me pater, et ego noui patrem:* Ergo ut uidetur, non audiuit. Et ad hoc respondet, quod hoc est dictum non ab accipiendo, ut nos, neque ab audiendo: sed in natura communi habebat. Sed contra hoc obijciunt illud, quod dicitur: *Omnia sunt mihi a patre meo tradita.* Et ad illud respondendum, quod illud, quod ait Chrysofomus: *Non audiuit, accipiendo ut nos, intelligendum est, quod non accipit ab aliquo differente in natura uel essentia: dicitur tamen audire a patre, quia est a patre. Infra eodem: Omnia dedit in manu eius.* Et in hoc ut ait Chrysofomus, ostendit testimonium esse indubitatum. Per hos enim sensus omnia discimus certissime, et digni fide existimamur. Infra: *Sicut audio, iudico.* Et: *Quod uidimus, testamur et annunciamus.* Et de hoc multum Augustinus. Inquirens quomodo filius audit a patre, cum sit eius uerbum: ubi distinguit, quod triplex est uerbum, scilicet diuinum a patre æternaliter genitum, et humanum mentale in corde, et aliud uocale in ore. Vnde filium a patre audire, est ipsum esse a patre, ut dictum est. Queritur de hoc quod ait: *Nemo accipit,* ergo secundum hoc frustra uenit. Et ad hoc respondet Augustinus, quod nemo accipit de populo deputato ad iram, et damnando et statuendo ad sinistram. De populo tamen electo, et statuendo ad dexteram multi crediderunt. Eodem modo opponit Chrysofomus. Ex quo iam discipulos habebat, qualiter ait: *Nemo accipit?* Et ad hoc respondet, quod illud est intelligendum: *Nemo accipit,* eo quod pauci accipiebant: uel quia adhuc discipuli ad plenum non crediderant. Et ideo ait: *Quod qui accipit signauit, quia Deus est uerax.* Christus est Deus, qui de celo uenit: Et hic uerax est. Et nemo potest dicere quod est ueritatis, nisi ab eo illumine-tur. Ideo: *Omni homo mēdax, de se.* Est enim Deus uerax: et ideo ille homo est uerax, qui uerba Dei loquitur. Item obijciunt aliqui de hoc, quod ait: *Qui de celo uenit.* Quod non assumpsit humanam carnem ut alij homines, sed cælestem. Sed ad illud soluit Glossa. Quod dicitur uenire de celo, quod de patre, uel quia assumpsit naturam absque culpa. Et sic de altitudine naturæ humanæ, ut dicitur in Glossa. Et ex dictis patet hominis uilitas et inferioritas, et labilitas ad malum, et ad bonum inhabilitas. Ibi: *De terra est,* terra enim est infima elementorum, et opaca ac ponderosa, inferius tendens: talis est homo terrenus. Ideo dictum est Adæ post peccatum: *Puluis es et cetera.* Est enim homo terra originaliter et realiter a parte corporis, et finaliter scilicet resolutione: Terra, terra, terra, audi uerbum Domini. Et talis loquitur de terra quia terrena cogitat, affectat, memoria reuoluit: *Quæ enim procedunt de ore, de corde exeunt.* Ideo de tali Isaia: *De terra loqueris, et de humo audietur eloquium tuum.* Et sequitur illa pars, in qua de excellentia Christi in affluentia gratiarum et largitate donorum. Ibi: *Quem enim misit Deus.* Obijcit Augustinus. Quod Deus misit Ioannem: *Ecce, ego mitto Angelum meum in figura Ioannis.* Non er-go solus Christus missus est. Et ad istud respondet, quod istud coarctatur per hoc, quod sequitur: *Non ad mensuram dat Deus,* et cetera. Christus ergo, quem misit Deus in mundum: *Uerba Dei loquitur.* Supra eodem: *Quod audiuit hoc testatur.* Ipse enim loquitur uerba diuina et cælestia, ut hic. Item loquitur uerba uisifica et spiritualia. Infra: *Uerba quæ ego loquor spiritus et uita sunt.* Item loquitur uerba potestatiua et uirtualia. Infra: *Mundi estis propter sermonem meum, et cetera.* Et quia dixit: *Misit Deus,* quod super omnes erat. Ad maiorem explanationem subdit: *Non ad mensuram dat Deus spiritum,* scilicet Christo, sicut alijs supra: *De plenitudine eius accepimus*

omnes, sed de hoc obijciunt: aut enim loquitur de Christo secundum diuinam naturam, et hoc non potest stare, quia sic non accipit spiritum: aut secundum humanam, et sic cum gratia Christi hominis sit creata et mensurata, siue limitata: Ergo ad mensuram accipit. Et ad hoc respondetur magistraliter, quod est mensura limitationis, quia unumquodque creatum est limitatum: Et est mensura diuisionis uel determinationis ad unum actum. Primo modo dicitur, quod Christus homo habet gratiam et mensuram, secundo modo ait hic, quod non habet spiritum ad mensuram. Aliter distinguunt alij, quod gratia potest dici finita, et sic gratia Christi hominis fuit finita et mensurata, quantum fuit a parte naturæ humanæ. Vel potest dici finita a parte determinationis actus siue obiecti. Et sic Christus non habuit ipsam ad mensuram, sed ad omnem actum Spiritus. Et huic concordat Gregorius, exponens illud Iob: *Nunquid coniuungere ualebis micantes stellas Pleiadas?* Ibi Gregorius: *Redemptor noster in carne ueniens Pleiadas iunxit, quia operationes septiformis Spiritus simul in se et iunctas et manentes habuit: Requiesceat super eum spiritus Domini.* Et super lapidem unum septem oculi. Et: *In candelabro septem lucernæ.* Quæ exponit Gregorius ibi de Christo. Vbi bene de hoc. Alij autem acceperunt spiritum ad mensuram, et ad aliquas operationes: Sicut diuisit Deus mensuram fidei. Et: *Alij datur sermo scientiæ.* Et sic de alijs. Huic concordat quod ait Augustinus hic: quod mensura est diuisio donorum, et hominibus dantur ad mensuram. Et ponit exemplum de membris in corpore: aliud enim accipit manus, aliud auris, ut audiatur, et sic de alijs: una tamen est anima, quæ agit omnia in omnibus. Sic sunt diuersa dona fidelium, tanquam membris ad mensuram distributa. Sed Christus, qui dat dona, non ad mensuram accipit illo modo. Et ibi bene de hoc. Sed huic uidetur contradicere, quod ait Chrysofomus. Quod hic, idest, Christus immensurabilem et integram omnem actionem dicit: et si actio immensurabilis, multo magis substantia: *Qui ergo spiritum infinitum scilicet habet, et omnem actionem habet.* Et ad istud potest responderi, quod per spiritum intelligitur uel hypostasis uerbi: et huic concordat Glossa, quæ ait, quod pater plenum et perfectum uerbum genuit, et sic dicitur pater filio dare, quia ipsum genuit. Vnde sequitur: *Pater diligit filium et omnia dedit,* idest, ad æqualitatem filij genuit eum, cui non est rapina, esse equalem Deo. Et alibi: *Hic est filius meus dilectus: Et omnia dedit,* et cetera, ut tantus esset filius, quantum et pater secundum Augustinum: *Omnia mihi tradita sunt a patre meo.* Et quia tantus et talis est: Ideo, ut ait Glossa: *Qui credit in filium,* fide perfecta: *Habet uitam æternam,* quia Iesum Christum, ut infra: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te. Vel habet uitam æternam in radice siue in pignore: *Pignus spiritus.* Et quoniam Ioannes sciens a supplicij comminatione uilitatem: Ideo a contrarijs ponit sermonem secundum Chrysofomum, dicens: *Qui autem est incredulus filio, non uidebit uitam,* idest, ipsum filium, ait Glossa: *Sed ira Dei manet,* et cetera. Sed queritur cum prius sit uenire quàm manere, quare ait: *Manet ira,* et non ait: *Uenit ira.* Et ad hoc respondet Augustinus. Quod loquitur hoc de illa ira, de qua: *Omnes nascimur filij iræ.* Et quia increduli manent non regenerati a Christo, ideo et filij iræ. Item queritur, quare terribilius loquitur hic Ioannes de incredulis, quàm Christus. Supra, qui ait: *Qui non credit, iam iudicatus est.* Et ad hoc respondet Chrysofomus. Quod mitius locutus est Christus, ne æstimaretur loqui gratia amoris sui: Ioannes uero exutus ab hac suspitione uehementiori utitur sermone. Ex dictis patet, quod electi Dei de celo uenerunt, quia membra Iesu Christi, et de celo descenderunt deifica conuersatione. Infra:

Tob 38. c
Greg. Mor. li. 29. c. 10.
post mediū. Isai. 11. a
Zach. 3. d
Zach. 4. a
Rom. 12. a
1. Cor. 12. a
Aug. trañ. 24. in Ioan. post mediū. tom. 9.
Chryf. hom. 29. in Ioan. post mediū. tom. 3.
Philip. 2. a
Mat. 3. d
Aug. trañ. 14. in Ioan. post mediū. tom. 9.
Mat. 11. d
Ioan. 17. a
2. Cor. 5. d
Aug. ibid. prope finē. Eph. 2. a
Chryf. hom. 30. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ioan. 13. c Elegi vos de mundo, et cetera. Quos mittat Deus ad alios purificandos, illuminandos, perficiendos, de quibus infra: Sicut me misit pater, et ego mitto vos. Et tales debent loqui verba Dei, non mundana, non carnalia, nehumana: Si quis loquitur quasi sermones Dei. Et tales debent esse induisti a Christo, qui habet spiritum non ad mensuram, ut suo spiritu uiuificentur, et vegetentur, et roborentur ad operandum. Secundum enim exemplum Augustini, supra sicut vna anima omnia operatur in diuersis membris: sic Christus in membris suis, sibi vnitis, et ab eo uiuificatis. Infra: Sine me nihil potestis facere. Et: An experimentum eius queritis, qui in me loquitur Christus? Et: Omnia possum in eo, qui me confortat. De dilectione patris, qua diligit filium. Infra: Sicut dilexit me pater, et ego diligo vos. Vbi dicitur de hoc. Et nota de hoc quod ait: *Ira Dei manet super eum*, quod est quadruplex ira Dei. Vel reatus culpae originalis, prout dictum est, vel dicitur ira Dei, ablatio diuinae castigationis propter obstinationem peccantium, et dimissio eorum in peccatis: Auferetur zelus meus a te, quiescam, nec irascat amplius. Haec enim est magna ira Dei, quando non castigat peccata temporaliter, ob demerita peccantium, ut iuste puniantur aeternaliter: Non visitabo super filias vestras, cum fornicatae fuerint. Et est ira Dei flagellatio paternae correptionis: Cum iratus fueris, misericordiae recordaueris: Quem enim diligit Deus, corripit. Item est ira Dei, irrogatio aeternae damnationis: Vnde dicitur: *Ira Dei manet super eum*. Et: Iratus est contra me furor eius. Nec intelligatur aliqua commotio a parte Dei, cum dicitur, irasce: quia ira Dei non est eius perturbatio, sed iudicium, quo irrogatur poena peccato, ait Augustinus. Et ista ira erit in iudicio im placabilis: Zelus et furor viri non parcat in die vindictae. Ideo orat Propheta: Domine ne in furore tuo arguas me, et cetera.

CAPVT QVARTVM.

T ergo cognouit Iesus, et cetera. Enarrata manifestatione filij Dei ipsi Iudaeis: in parte ista de manifestatione sua ipsis Samaritanis de praedicatione eis qui erant alienigenae in figura sua praedicationis populo gentili, ut patet in Glossa. Et quia erat transurus in Galilaeam: ideo istud capitulum in duas partes diuiditur. Primo narratur de aduentu suo in Samariam. Secundo narratur de transitu in Galilaeam, et de manifestatione sua ipsis Pharisaeis. Ibi: *Post duos autem dies*. Prima in duas. Primo, antecedentium praedicationem suam praemisit. Secundo, ipsa praedicatione. Ibi: *Veni autem mulier*. In prima duo, scilicet sui egressus ratio, et aduentus subiunctio. Ibi: *Veni*. Ait ergo continuando et praesignando causam sui transitus: *Et cognouit Iesus qui audierunt, et cetera*. Querit Chrysofostomus, quare fuit egressus, relinquens pharisaeos, cum posset exire de medio eorum cum vellet, sicut infra: Queriebant eum apprehendere, sed nemo misit manum in eum, quia nondum venerat hora eius. Et infra: Similiter quarebant eum; et exiit de manibus eorum. Non oportuit, quod transfiret ab eis. Ergo, quamuis essent inuidi. Et ad hoc respondet: Quod sicut volebat credi, quoniam erat Deus, sic volebat credi, quoniam ens Deus, carnem ferebat, ut verus homo, aliquando recedebat et praecauebat eorum infidias. Et ad hoc Augustinus planius: Poterat, inquit, et praesens ab his non teneri, sed quia in carne, quam gessit, ut homo, hominibus in se credituris praebat exemplum: quia vnusquisque seruus Dei non peccat, si recesserit in alium locum: videns furorem forte persequentium. Haec ille. *Et ergo cognouit*

Continuatio.
Diuisio capituli in duas partes.
Chryf. hom. 30. in Ioan. ante mediu. tom. 3.
Ioan. 7. f
Ioan. 10. d
Aug. traft. 15. in Ioan. pau. a prin. tom. 9.

A quia Pharisaei audierunt, scilicet a discipulis Ioannis: Quod Iesus plures baptizaret, et cetera. Et sic quod videretur dignior, et sic magis inuidi ebant: Quamquam non baptizaret, id est, intingeret, ait Glossa: *Reliquit Iudaeam*, significans transitum ad gentes: *Abijt*, id est, abiit re incepti: *In Galilaeam*, de qua venerat. Et de ordine transitus sui in Galilaeam, Magister in historijs sufficiens. Et interferitur ratio veniendi Samariam: *Oportebat*, et cetera, quia Samaria erat quasi media inter Galilaeam et Iudaeam. Sed queritur de hoc, quod ait: *Et cognouit*, cum omnia sciret antequam essent: Omnia sunt nuda et aperta oculis eius, qualiter ait: *Heb. 4. d* *Et cognouit*, signando tempus? Et ad istud respondendum, quod sicut dicitur, Deum aliquod cognoscere, quando facit nos cognoscere: sic dicitur similiter cognoscere, quando ad modum cognoscentis facit, ut hic. Vnde Augustinus: Quia cognouit eorum scientiam, cognouit simul et inuidentiam: quia non haec propterea dicerent, et sequerentur, sed ut persequerentur. Ideo: *Abijt inde*. Haec ille. Queritur de hoc, quod ait: *Quod Iesus non baptizaret sed discipuli*, ut ait Augustinus: Quod Iesus baptizabat, quia ipse mundabat: non baptizabat, quia non tingeat: praebant discipuli ministerium corporis, praebat illi adiutorium maiestatis. Et ibi bene de hoc. Ergo secundum hoc in baptismo Christi, et discipulorum eius dabatur gratia. Item hoc plane ait Glossa. Item tactu carnis sacrae suae dedit aquis vim regenerationis, ut ait Glossa: Ergo baptizate postea a discipulis eius mundabat gratia. Sed contrarium ait Chrysofostomus, ut habitum est supra. Vbi ait: quod nondum erat spiritus datus, et ideo non baptizauit Christus, nec amplius coferebat baptismum discipulorum, quam baptismum Ioannis. Item baptismus habet efficaciam a passione Christi: In morte ipsius baptizati sumus: Ergo non habuit efficaciam ante passionem. **D** Item baptizati tunc a discipulis, ad limbum tunc descendebant: quia non fuit pretium solum nec ianua aperta. Et ad istud respondendum sine prauidicio, quod alio et alio modo videntur hic sentire Augustinus et Chrysofostomus, ut patet plane in dictis eorum. Posset tamen forte dici, quod in baptismo discipulorum, Christi dabatur gratia, quantum est de ui sacramento, mundans a reatu originalis inficientis. Vnde Augustinus, ponens illud: Mundans lauacro aquae. Quid est inquit baptismus? Et respondet. Lauacrum aquae. Tolle aquam, non est baptismus. Tolle uerbum, non est baptismus. Haec ille. Effectus tamen baptismi, quantum ad reseruationem ianuae differebatur usque post solutionem pretij. Ad auctoritatem uero Chrysofostomi forte posset dici, quod ipse loquitur, quando ait: Quod nondum erat spiritus datus, et ideo Christus non baptizabat: quod ipse loquitur de efficacia spiritus in superabundantia, et in effectu uisibili: quia post resurrectionem, uisibiliter et in signis dabatur sanctus Spiritus. Nec est inconueniens quod quantum ad effectum gratiae mundantis dabatur gratia in baptismo discipulorum, differebatur tamen illius effectus, scilicet reseratio ianuae, usque ad post solutionem pretij. Rex enim dans munera pro militia filij, potest dare illa ante tempus uictoriae, ut praeparet ad militiam: uel post, ob uirtutem uictoriae et magnitudinem. Et patet hic mysterium: per Iudaeam enim, quae interpretatur confitens, signa Iudaeae plenitudo confessionis et sanctificationis in Psalmo: Facta est Iudaea sanctificatio eius. Samaria uero, quae interpretatur custodia mea, significat diligentiam uigilantiae in custodiendo sanctificationem: Omnia custodia custodi cor tuum. De utroque dicitur: Haec est uoluntas Dei, sanctificatio uestra, ut sciatur vnusquisque uas suum possidere in sanctificatione. Per Galilaeam, quae interpretatur transmigrationem, significatur progressio de uirtute in uirtutem, de quo in Psalmo: Ascensiones in corde suo disposuit. Et: Transite

Ioan. 2. b
Heb. 4. d
Aug. de Genes. ad litteram. li. 4. c. 9. tom. 3.
Id. traft. 15. in Ioan. no. loge a prin. tom. 9.
Ibid. paulo post.
Eod. traft. Aug. hom. diu. Gl. in Mar. 3. et Lu. 3. Chryf. hom. 20. in Ioan. ante med. tom. 3.
Rom. 6. a
Aug. traft. 15. in Ioan. ante med. tom. 9.
Eph. 5. e
Ioan. 7. f
Iudaea.
Ps. 114. e
Prou. 4. d
1. Thef. 4. a
Psal. 83. b

Eccle. 24. c Psal. 83. c Prou. 4. c Hugo de serm. lib. 2. parte 6. Sichar. Gen. 48. d Aug. traft. 15. in Ioan. ante med. tom. 9. Laboris immensitas. Chryf. hom. 30. in Ioan. post mediu. tom. 3. Ibidem. Mat. 15. c Mat. 10. a Aug. traft. 15. in Ioan. ante med. tom. 9. Cur condescendit ad fontem Iacob. Samaritani. Aug. traft. 25. in Ioan. ante med. tom. 9. 1. Cor. 1. d Hora VI. Praedicatione Christi. Aug. ibid. post multa. S. Bon. To. 2.

site ad me omnes, qui concupiscitis me. In Psalmo: Ibunt de uirtute in uirtutem. Et alibi: Iustorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque ad perfectum diem. De baptismo uero et eius mysterijs Hugo bene. Et sequitur de aduentu Christi in Samariam: *Veni ergo in ciuitatem*, et cetera: *Qua dicitur Sichar*, haec enim erat metropolis Samariae: *Iuxta praedictum*, id est, agrum: *Quod dedit Iacob*, et cetera. Vnde dicitur: *Dedi tibi partem vniam*, et cetera. De origine uero Samaritanorum in historijs Magister sufficiens. Et describitur locus: *Erat autem ibi fons*, ut ait Augustinus. Quod puteus erat, et omnis puteus fons: ubi enim aqua de terra manat, fons est, et cetera: *Iesus fatigatus*, ad litteram: *Sedebat supra fontem*. Quia fatigatus, laboris immensitas. Vnde Chrysofostomus: Non subiugalibus utitur, quia: *Supra fontem*. Paupertas non in throno, nec in puluinaribus ait idem. Chrysofostomus: *Erat autem hora sexta*. Et in hoc laboris diurnitas, de his bene. Sed queritur, qualiter ait: *Veni in ciuitatem*, et cetera, sicut opponit Chrysofostomus. Ex quo ait Saluator: Non sum missus, nisi ad oues quae perierunt domus Israel. Et ex quo ait: In uiam gentium ne abieritis: uidetur, quod non debuisset intrasse ciuitatem Samaritanorum. Et ad istud respondet, quod antecederet, id est, principaliter ad illos non uenit, sed transiens. Erat enim locus medius inter Iudaeam et Galilaeam, ut ait Glossa. Ideo uadens in Galilaeam transiit per Samariam, ostendens non superuacue se facere, ut nullam relinqueret Iudaeis excusationis occasionem. Haec ille. Et ad illud, quod obijcitur, quod prohibuit Apostolis, ne irent in uiam gentium, similiter respondendum, quod hoc prohibuerit Apostolis ne irent ex principali proposito, et antequam irent ad Iudaeos, expulsi tamen a Iudaeis transierunt se ad gentes. Et in huius figuram hic transiuit per Samariam, secundum Glossam. Item quare tam diligenter describit locum ad quem uenit Iesus, et quare facit hic mentionem de fonte Iacob? Et ad istud respondet ibidem. Quod ideo commemorat, fontem Iacob ad insinuandum, quod Iudaei propter pignitiam, et iniquitatem et peccata eorum amiserunt locum illum, et fuit data alienigenis. Et hi Samaritani accipiebant libros Moysi, et dicebantur a monte Samor: qui fuit sic dictus ab eo, qui primo confedit, id est, moratus est, ut ait ibidem Chrysofostomus. Ex dictis patet mysterium. Aduentus enim Domini in dictam ciuitatem, fuit figura transitus ipsius ad gentes, ut patet in Glossis. Quod uero fuit Iesus fatigatus, ostensio fuit, quod infirmitas sua assumpta, fuit nostra fortitudo: et fecit nos fortes, prout ait Augustinus. Bene dicens quod nutrit infirmus infirmos: Et ponit exemplum de gallina, quae infirmatur cum pullis, alis demissis, plumis hispida, uoce rauca, omnibus membris demissa et abiecta: Iter autem filij Dei fuit caro assumpta, sed infirmitas sua nos fecit fortes: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Hora uero sexta figura est sextae aetatis, in qua uenit filius Dei ad puteum, id est, profunditatem nostrae habitationis. Haec Augustinus, et ibi bene de his et multum. Et de hoc est collatio. Et sequitur pars, in qua de sua praedicatione et doctrina. Ibi: *Veni mulier*. Et illa in duas. Primo, de sua occulta uel priuata doctrina ipsi mulieri. Secundo, de publica et manifesta ipsis Samaritanis. Ibi: *Et exterius de ciuitate*. Prima, in tres. Primo, aduentus mulieris praemissio. Secundo, Saluatoris ab ea petitio et mutua collatio interrogando et respondendo. Ibi: *Dicit ei Iesus*. Tertio, mulieris ad ciuitatem regressio, et eorum quae audierat renunciatio. Ibi: *Reliquit ergo hydrarium*. Et hoc est quod ait: *Veni mulier haurire*, et cetera, ad litteram. Et est forma Ecclesiae iustificanda, ait Augustinus. Et sequitur secunda pars: *Dicit ei Iesus: Da mihi bibere*. In qua mutua collatio Saluatoris et mulieris, interrogando et respondendo. Et sunt

tot partes, quot interrogationes cum responsionibus. Septem patet. Et sunt septem. Secunda ibi: *Dicit ei mulier*. Tertia ibi: *Dicit ad eum mulier*. Quarta ibi: *Respondit mulier*. Quinta ibi: *Dicit ei mulier*. Sexta ibi: *Dicit ei mulier: Scio*, et cetera. Septima uero narratur de aduentu discipulorum. Ibi: *Continuo*. In qualibet uero parte praemittitur interrogatio, et subditur responsio. Ait ergo: *Dicit ei Iesus: Da mihi bibere*. Erat enim fatigatus, ut dictum est, et erat calor, unde Chrysofostomus: Requiescere faciens corpus sedebat et refrigerabat, erat enim diei medium: ut uero ait Augustinus: Fidem ipsius mulieris sciebat. Et quia dixerat, quod sedebat, nec fecerat mentionem de discipulis, subdit: *Discipuli abierant, ut cibos emerent*. Sed queritur, quare hoc expressit, cum non uideretur esse ad propositum? Item queritur, quare non intrauit cum discipulis ciuitatem? Et ad hoc respondet Chrysofostomus, quod ideo non intrauit ciuitatem, obstruens inuercundiam et contradictionem Iudaeorum, ut non diceret quis, quoniam aduersatur suo praeepto, quod dixerat, ne intrarent ciuitatem Samaritanorum. Et ideo ait: *Abierant, ut cibos emerent*. Non scilicet ex principali proposito, ut praedicarent eis, antequam Iudaeis. Item queritur, qualiter ait: *Ut cibos emerent*. Cui omnia reliquisset: Relictis omnibus sequuti sunt eum. Et alibi: Ecce nos reliquimus omnia. Et cum esset eis praeeptum non portare pecuniam, neque peram. Et sic uidetur, quod non haberent, unde emerent cibos, vel si haberent, fecisse contra Domini praeeptum et statum suum. Et ad istud respondendum, ut patebit infra: Vbi dicitur de Iuda, quod loculos habebat, et portabat ea, quae mittebantur. Christus et discipuli sustentabantur, vel inuitati in mensis alienis. Supra: Inuitatus est Iesus et discipuli ad nuptias. Et infra: Fecerunt ei canam. Et alibi: Rogabat eum quidam Pharisaeus, ut manducaret cum illo. Item aliquando leguntur sustentati largitionibus mulierum, quae sequebantur. De mulieribus, quae ministrabant ei de facultatibus suis. Item aliquando de his, quae mittebantur in loculis, sustentabantur. Et hoc a comitantibus, prout intelligitur, vel ab irrogantibus ex praemisso uerbo. Et hoc fuit congruum, maxime quando irent, et erant transiituri per uillas in hospitales, et non ad praedicandum ut hic. Nec hoc repugnabat statui uel praeepto: nihil enim proprium habebant uel secum deferebant. Vnde et hic filius Dei fuit mendicus, prout ait Augustinus, exponens illud: Persecutus est hominem pauperem et mendicum. Non erat, inquit, dedignatus filius Dei fieri pauperem, cum diues esset: Mendicum quo modo intelligemus, nisi forte, quia dixit mulieri Samaritanae: *Da mihi bibere*. Et in cruce ait: *Sitio*? Haec ille. Et ex hoc patet perfectio discipulorum, prout ait Chrysofostomus: Erat enim eis circa cibaria negligentia, quoniam nec panes portauerunt. Cum irent transfretum et esurientes comedebant spicas. Et Iesus propter esuriam uenit ad ficum. Erant autem discipuli soliti contemnere ventrem, et non studiosam existimare eius ministracionem. E contrario de illis, qui ex leculo surgentes de talibus sunt solliciti. Haec ille. Et ibi multum et bene de hoc. Et sequitur responsio mulieris: *Dixit autem mulier*, et cetera. Nesciens quem potum querit, et opponit se esse de alienigenis, prout ait Glossa. Ideo sequitur: *Quo modo tu Iudaeus*, et cetera. Ut enim ait Augustinus: Samaritani erant alienigenae, et ad gentem Iudaeorum non pertinebant, uasculis illorum non utebantur Iudaei: et ideo quia petebat ab ea bibere, quod non solebant Iudaei, ait mulier sic: *Quo modo*, et cetera. Sed queritur, qualiter cognouit eum esse Iudaeum? Ad hoc respondet Chrysofostomus, quod fortassis aestimauit eum a cismate, id est, figura et allocutione. De hoc Magister in historijs. Item queritur qualiter tunc petit ab ea bibere, lege non concedente Iudaeis couti Samaritanarum. G g 2 marita-

Chryf. hom. 30. in Ioan. post mediu. tom. 3.
Aug. traft. 15. in Ioan. ante mediu. tom. 9.
Chryf. loco sup. citato.
Mat. 10. a
Mat. 4. d
Mat. 19. d
Luc. 22. d
Ioan. 12. a
Ioan. 2. a
Ioan. 12. a
Luc. 7. c
Mar. 15. d
Aug. enarrat. in Psal. 108. expos. alia ante med. to. 8.
Psal. 108. b
Ioan. 19. f
Chryf. hom. 30. in Ioan. circa med. tom. 3.
Mat. 12. a
Mat. 21. b
Aug. traft. 15. in Ioan. ante med. tom. 9.
Chryf. hom. 30. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem.

Mat. 15. b

Aug. tract. 15. in 10a. ante med. tom. 9.

Mulier Samaritana figura Ecclesie.

Ambr. lib. de Isaac, et anima c. 4. post mediu. tom. 1.

Eccle. 7. d. Prov. 5. c. 1. Thef. 3. b.

Iudei non couitunt Samaritanis.

quod hoc mysterij habet.

Hier. 41. b. 2. Cor. 6. c. Ibidem.

Aug. tract. 15. in 10a. ante med. tom. 9.

Ibidem.

Chryf. hom. 30. in Ioan. post mediu. tom. 3.

Samaritani accipiebant libros Moysis.

Aug. tract. 15. in 10a. ante med. tom. 9.

Greg. Mor. li. 17. c. 14. Job 16. b. Ioan. 16. b. 1. Cor. 3. a.

maritanis? Iterum qualiter ierunt discipuli ad emendum cibos ab illis, ex quo non licebat eis couitari eis? Et ad istud respondet Chrysofomus. Quod indifferens erat, tunc eijcere tales obseruationes: ipse enim inducebat alios ad illas absolendas: Non quod intrat per os, coinquinat hominem, et cetera. Quia ergo absolutebat tales ceremonias, non fuit inconueniens discipulos uti cibis eorum, vel, ut dicitur magistraliter, quidam cibi erant indifferentes quoad utroque, ut fructus arborum et panis, et tales cibos poterant emere ab illis. Et patet hic mysterium ex Augustino: Et in Glossa. Hec enim mulier fuit figura Ecclesie collecta ex gentibus, et uentientis ad hauriendum aquam de puteo, idest, intelligentiam ueram de sacra scriptura: prout ait Ambrosius. Puteus est altitudo profunda scripturae: Alta profunditas, quis inueniet eam? et alibi: Fluente putei tui deriuentur foras. Et de isto puteo et aqua patebit infra. Quod uero Christus petijt bibere a muliere, figura fuit quod desiderauit fidem Ecclesie, ut dicitur est. Item quod discipuli emerent cibos, figura fuit, quod non laborantes in predicatione, vel otiantes vel vacantes alijs operibus spiritualibus, non debent manducare: Neque gratis panem manducauimus. Et sequitur: Si quis non uult operari, non manducet. Quod uero Iudaei non conturunt Samaritanis, mysterium est, quod fidelium non est conuersari cum infidelibus, nec couitari adibus eorum. Egre dimini de medio eius. Et: Quae pars fidei cum infideli? Et sequitur: Exite de medio eorum et separamini. Et sequitur secunda particula in qua responsio Saluatoris, et de inquisitione mulieris. Ibi: Respondit Iesus, si serues donum, et cetera. Quod est Spiritus sanctus, ait Augustinus. Et quis est, scilicet quantus, et quia est dator spiritus: Qui dicit tibi, ut a te petat fidem? Tu petisses. Ad litteram ait Augustinus. Aqua uia dicitur, quae ex fonte manans excipitur: quae uero est in lacunis, et cisternis, non dicitur aqua uia. Sed quaeritur quare ait: Forsitan petisses. Respondendum quod hoc ait ob libertatem liberi arbitrij, quod potest petere et non petere: Et dedit tibi aquam uiuam, merito fidei, ait Glossa. Mulier tamen carnalis sapiens, intelligebat de aqua materiali, ideo sequitur: Dicit ei mulier: Domine. Et in hoc patet mulieris prudentia, tribuens multum honorem, et uocans eum Dominum, neque detrist, neque turbata est, sed reuerentius ait: Neque hauritorium habes: Et puteus altus est. Ad litteram: Unde ergo, et cetera. Quasi diceret. Non potes habere aquam, maxime cum non sis potentior et melior Iacob, quasi dicat, ut ait Chrysofomus: Iacob dedit puteum nobis, et usus est eo bibendo, et sui similiter. Sed, si habuisset meliorem, non bibisset, et ita neque tu poteris dare meliorem. Hec ille. Sed quaeritur, ex quo erat mulier Samaritana, et alienigena, qualiter uocat Iacob patrem suum? Et ad hoc respondet Glossa, quod ipse erat sub lege, quantum ad hoc quod libros Moysis accipiebant Samaritani, ut ait Augustinus. Sua enim, pulsabat ignorantia, nondum instructa neque studio nutrita, et intelligebat aquam uiuam, quae erat in illo fonte. Sed quaeritur, ex quo mulier erat ignara mysteriorum, uidetur quod non debuisset ei loqui sub mysterio. Item doctrina debet esse secundum auditorum capacitatem, ait Gregorius, exponens illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus. Unde infra: Habeo uobis multa dicere, sed non potestis portare modo. Ergo non debuit loqui mulieri de arcanis mysteriorum. Item Apostolus ait: Non potui loqui uobis quasi spiritualibus: Lac uobis potum dedi non escam. Et ad istud respondendum, secundum Augustinum, quod recte loquitur mulieri, et paulatim intrat in cor eius. Et quasi idem in Glossa. Quia ergo mulier fuit ad audiendum subiecta, et ad intelligendum audida, et ad assentiendum credula, ut patet in processu

litterae, et filius Dei erat lux uera ad illuminandum, ideo ordinabiliter est loquutus ei. Unde Chrysofomus: ostendit tam dignam audire, ideo non despicit, sed se reuelat. Et sequitur: Nec mireris, si confestim mulier non nouit de aqua spirituali, quia nec Nicodemus nouit statim de regeneratione supra. Hec ille. Et patet Saluatoris digna pietas. Unde Augustinus: Quid ista hortatione suauis et benignius? Et nota quod ait: Puteus altus est. Est enim puteus sacrae scripturae, e quo puteo sunt hauriende aquae sapientiae. De quo dictum est: Et est puteus gratiae baptismalis regenerationis et lauantis: Mundans lauacro aquae. De quo in figura: Venit in terram orientalem, et uidit puteum in agro, tres quoque greges ouium accubantes iuxta eum. Terra orientalis, Ecclesia: Puteus, Lauacrum baptismi: Tres greges, baptizandi et saluandi in fide trinitatis. Item est puteus, scilicet profunditas humane rationis, secundum Glossam, quae est obscurata, et ideo fodienda, de quo bibunt homines, scilicet boni, uiuentes secundum rationem, et pecora, uiuentes scilicet brutaliter, de quo in figura. Ascendat puteus, et cetera. Et sequitur: Puteus quem foderunt principes in datore legis, et in baculis suis. Et de hoc in glossa. Item est puteus inexhaustibilis diuinae bonitatis, ex quo hauritur aqua uia, ut dicitur hic: Uia enim aqua est spiritus, ut ait Chrysofomus: De quo puteo in figura: Profectus Isaac fodit puteum, et uocauit nomen eius latitudinem, dicens: Nunc dilatauit me Dominus. De primo puteo haurienda sunt aquae uerae sapientiae. De secundo, aquae baptismalis gratiae. De tertio, aquae rectae intelligentiae. De quarto, aquae satietatis gloriae. Sed hos puteos nititur diabolus obstruere, prout fuit figuratum in Genesi: Vbi dicitur, quod Palestini omnes puteos, quos foderunt serui Abrahae obstruxerunt, implentes humo. Quod exponens Gregorius ait: quod sic immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, et quasi inuentam aquam scripturae tollunt. Et sequitur secunda collatio filij Dei et mulieris. Ibi: Respondit Iesus: Omnis qui biberit ex hac aqua, et cetera. Ad litteram, vel etiam de aqua uoluptatis figurata per istam. Sanguisuga enim est quae dicit: Numquam sufficit. Et sic non est magnum dare istam aquam: Qui uero biberit de aqua, quam ego dabo, et cetera: Non sitiet, et cetera, Et in hoc ablatio nocimenti: Sed fiet in eo fons. Et in hoc inefficentia boni vel commodi: Fons, inquam, aqua salientis, id est, eleuantis: In uitam aeternam. Et in hoc adeptio aeterni praemij. Superexcellens ergo huius aquae immunitia ad illam. Infra: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquae uiae. Et haec est aqua faciens salire in altum: Tunc saliet sicut ceruus claudus. Sed quaeritur, qualiter uocat hic spiritum aquam, cum ipse spiritus igne significetur. Unde et in specie ignis descendit. Et ad hoc respondet Chrysofomus bene, dicens, quod spiritus appellatio, ignis, quia est ut quid erectum, et calidum, et peccatorum consumptorium, quasi dicat, quia erigit, quia inflammat, quia peccata consumit: per aqua uero nuncupationem significatur, ut purgamentum, ut refrigerium ostendat: quasi dicat, quia purgat a sordibus, et quia refrigerat a concupiscentia carnali. Et ibi bene de hoc. Secundum primam, Gregorius ait: Idem signat diuersa in scriptura propter diuersas proprietates, sicut Leo signat filium Dei, et diabolum, ut ibi exemplificat. Item quaeritur de hoc quod ait: Quod qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet iterum. Sed contra Ecclesiasticus: Qui bibunt me, adhuc sitient. Et ita qui bibit ex hac aqua, quam dat Deus, sitiet. Item ait Augustinus, quod bonum reporale plus diligitur antequam habeatur, uilescit, cum habetur: eternum uero ardentius diligitur adeptum quam desideratum. Ergo ut prius. Item idem ait Gregorius, ponens differentiam inter delicias spi-

Ioan. 1. a. Chryf. hom. 30. in Ioan. post mediu. tom. 3.

Ioan. 3. a. Pietas Saluatoris.

Aug. tract. 15. in 10a. ante mediu. tom. 9.

Puteus multiplex.

Eph. 5. e. Gen. 29. a.

Num. 21. d. Ibidem.

Chryf. hom. 31. in Ioan. prope prin. tom. 3.

Gen. 26. a.

Gen. 26. c.

Greg. Mor. lib. 16. c. 8. post mediu.

Ioan. 6. e.

Isa. 35. c.

Act. 2. a. Chryf. hom. 31. in 10a. prope prin. tom. 3.

Greg. Mor. lib. 5. c. 17. in princ.

Eccle. 24. c.

Aug. de doct. Chrif. lib. 1. c. 28. tom. 3.

Greg. in Euz. ho. 36. in princ. Sitis multiplex.

Aug. tract. 15. in 10a. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 31. in 10a. ante med. tom. 3.

Ioan. 3. a.

Aug. tract. 15. in 10a. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 31. in Ioan. post mediu. tom. 3.

Sapientia Saluatoris.

Ioan. 1. g.

Chryf. ubi supra.

Aug. loco sup. citato. Quinque uiri sunt quinque sensus.

1. Cor. 5. e.

Aug. ibid. Chryf. hom. 31. in 10a. post mediu. tom. 3.

Prophetia quid.

Gregor. in Eze. lib. 1. ho. 1. prope prin.

rituales et carnales: Ergo ut prius. Ad istud respondendum, quod est sitis ex rei carentia, ex potantibus intemperantia, et ex potus insufficientia, et ex uirtutibus illius ad praeseruandum deficientia. Et talis sitis non sitit aquam a Deo, nec suscipit. Et est sitis ratione delectabilitatis rei, et infatibilitatis, et de illa sunt obiectiones, vel aliter: Est sitis rei non habitae, et est alia rei habitae, ut amplius habeatur. Et est alia rei habitae, ut continetur. Prima est in bibente aquam concupiscentia. Secunda in bibente aquam gratiae: Tertia, in bibente aquam gloriae, quia deliciae gloriae hauriuntur absque omni fatidit. Et de his aquis gratiae et concupiscentiae dictum est in collatione praedicabili. Et sequitur tertia collatio filij Dei et mulieris. Ibi: Dixit ad eum mulier, et cetera. Ut enim ait Augustinus: Ad laborem indigentia coegit. Laborem infirmitas recubabat, ideo ait: Domine da mihi bibere, et cetera. Et ut ait Chrysofomus: Haec mulier sapientior et melior Nicodemo, qui audiens mysteria, supra ait: Quomodo possunt haec fieri? Haec autem ait: Da mihi bibere. Item praehonorauit Christum, ipsi Iacob enigmatica inueniens, quod non indigeret fonte illo: nec fuit insusceptibilis, ut Iudaei, qui multa signa uiderant: haec, nulla: sed tantum uerba audiuit. Hec ille. Patet ergo credulitas facilis mulieris, et ideo sequitur praecipio Saluatoris: Uoca uirum tuum, idest, uirum intellectum, ait Augustinus: nam nunc in errore es, ut ait idem. Unde excitat eam ad uerum intellectum. Item quaeritur, cum sciret eam non habere uirum, quare hoc ait? Respondendum, quod hoc non ait, quia ignorans eam non habere, sed ut occultum praeteritum ei reuelaret. Unde Chrysofomus: Nunc per prophetiam reuelat scilicet mulieri de praeterito. Et sequitur quarta collatio uiriusque. Ibi: Respondit mulier. Non habeo uirum. Ad litteram, et secundum rei ueritatem fornicario iungebatur, nec hoc fatebatur, sed occultabat. Et ex hac ueraci responsione fuit occasio filio Dei, quod ei reuelauit suum secretum. Illa enim occultans turpitudinem, et existimans adhuc loqui ad hominem, ait: Non habeo uirum, et cetera. Et ideo Christus inducit redargutionem cum certitudine numerans priores uiros, ait idem Chrysofomus: Et ideo sequitur quinta collatio siue colloquutio: Bene dixisti, quia non habeo uirum, eo quod ille, cum quo erat, non erat uirus legitime: Quinque enim uiros habui, scilicet in praeterito. Patet hic sapientia Saluatoris, non enim in principio, nec antecedenter prophetiam induxit: uolebat enim miraculorum et praedicationum principia habere ab eis, qui accedebant ad eum, sicut supra. De Nathanaele non dixit ei statim: Vidi te sub ficu, reuelando secreta scilicet, sed quando ait: Unde me nosti: sic fecit filius Dei mulieris hic, ut ait Chrysofomus. Et de his quinque uiris, et de isto uero uiro spiritualiter Augustinus profequitur bene. Quinque uiri, inquit, sunt quinque sensus, et his quinque regitur anima infirma, et in primis annis. Sed quando uenit ad annos discretionis si eam acceperit doctrina sapientiae succedit uir legitimus, scilicet intellectus, qui melius regit, quia ad aeternitatem regit, et excolit, et instruit: Caput mulieris uir. Si uero error succedit, non regit sed perdit, et non est legitimus: sed adulter est. Et ideo ait: Uoca uirum tuum, idest, intellectum. Hec Augustinus, et ibi multum et bene de hoc. Et sequitur colloquutio uel collatio sexta utriusque et arcanorum reuelatio mulieri: Domine uideo, quia propheta es tu. Ut enim ait Chrysofomus: quia rem occultam manifestam facere est Dei, ideo admiratur et stupet, et prophetam suspicatur, nec anxiosa nec contumeliam existimans ait: Quia Gregor. in propheta es tu, ut ait Chrysofomus. Prophetia est occultorum reuelatio ait Gregorius. Et si propheta, est occultorum reuelator, et non solum hoc, sed amplius immoratur. Et nihil humanum interrogauit, S. Bon. To. 2.

nec de diuitijs, sed de dogmatibus, dicens: Patres nostri, idest, Iacob et filij eius, et cetera: Illic, idest, in monte Garizim, ait Magister in historijs. Ut enim ait Chrysofomus, aiunt Abraam filium suum illic obtulisse: Et uos, scilicet Iudaei: Dicitis quia Hierosolymis est locus, et cetera. Patet hic industria mulieris: excellentior enim facta mente est, et sollicita pro doctrinis interrogat, ut ait Chrysofomus. Et sequitur responsio ac ueritatis reuelatio: Mulier crede mihi. Et in hoc ostendens fidem esse necessariam: Nisi enim crederitis, non intelligetis, secundum aliam litteram. Bene Chrysofomus. Fide opus est matre bonorum, sine hac nihil magnorum est possidere. Et ponit exemplum, quod qui sine fide tentant, scilicet scire arcana, assimilatur his, qui sine nauis pelagus assumere tentat: Fide intelligimus aptata esse saecula, et cetera: Crede, inquit, quia uenies hora, scilicet tempus gratiae diuulgatae: Quando nec in monte hoc, superpositione consueta, aestimando scilicet altum locum esse magis uilem ad orandum. Sed quod ait Augustinus in eodem homelia, tangens errorem talem. Quia, inquit, in monte es, propinquum Deo te esse putas, et cito te exaudiri, quasi de proximo clamantem. Sed noli quaerere montem, in excelsis habitat Deus, sed humilia respicit. Et ibi de hoc: Neque Hierosolymis, colendo Deum scilicet in ceremonijs, sicut Iudaei faciunt. Et licet ita esset repraesentationem Samaritanorum et reprobans eorum idolatriam, subdit tamen: Vos adoratis quod uisitis, quia scilicet locat Deum, et particularem in monte, quod ex Persis erat, ut ait Chrysofomus, et dicitur de Samaritanis, quia seruiebant Deo terrae et idolis suis: Nos autem, scilicet Iudaei: Adoramus quod uisimus, scilicet Deum uerum, cui credimus. Unde Iudaeis dicitur: En populus est, et cetera. Et sequitur: Sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Et numerat se cum Iudaeis ad suspicionem mulieris, loquens, ait Chrysofomus: Quoniam salus ex Iudaeis, scilicet scire Deum et detestari idola, a Iudaeis principium habuit. Similiter et adoratio, ut ait Chrysofomus, uel salutem uocat praesentiam suam: uel ideo hoc ait, quia ex Iudaeis natus est Christus secundum carnem, ut ait ibidem Chrysofomus. Sed quaeritur, sicut objicit Augustinus. Cum Iudaei fuerint reprobat et ritus suae adorationis: Cum multiplicauerit orationem, non exaudia. Et ad Galatas Apostolus: Neque circuncisio aliquid ualet, et cetera. Qualiter ait, quod Iudaei adorabant, quod sciebant, et quod ex ijs salus: Et ad hoc respondet Augustinus, quod hoc dictum est in persona Iudeorum non omnium, quia non reprobatur, sed illorum, de quibus fuerunt Apostoli et promphetae: Quia non repellit Dominus plebem suam, quam praesciuit. Item quaeritur de hoc, quod ait: Quod uenies hora, quando nec in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitur, qualiter hoc? Videtur enim quod locus altior plus ualet ad orandum: Moyses enim orans ascendit in montem, super quod ait Chrysofomus, quanto eum sublimitas montis extulit, tanto oratio proximam Deo exhibebat. Videtur ergo quod eminentia loci ualet ad orationem. Item domus Domini erat in monte: Ista est lex domus in summitate montis. Et ita ut prius. Item qualiter ait: Neque Hierosolymis adorabitur, cum dicitur: Caeuas ne offeras holocausta tua in omni loco, sed in loco, quem elegerit Deus. Et primo: Tu elegisti domum istam ad inuocandum nomen tuum. Debit ergo esse locus perpetuus ad orandum Deum. Ad contrarium ait Augustinus, reprobans errorem aestimantium montem altum esse magis uilem ad orandum: Quarebas, inquit, montem, descende ut attingas scilicet per humilitatem: Ascensiones in suo corde posuit in uallationis et lacrymarum. Si quaeris altum locum, intus exhibe templum Deo. In templo uis orare, in te ora, sed prius esto templum, quia ille in templo suo exaudiet orantem. Hec ille. Et secundum hoc respondendum ad primam questionem, quod eminentia non cofert ad orationem nisi forte occasionaliter, quod tunc forte.

Chryf. hom. 31. in 10a. Industria mulieris.

Ibidem.

Isa. 7. b. Ex interpretatione 70.

Chryf. hom. 31. in 10a. prin. 10. 3.

Heb. 11. e.

Aug. tract. 15. in 10a. post mediu. tom. 9.

Chryf. hom. 31. in 10a. ante mediu. tom. 3.

4. Reg. 17. f. Dent. 4. b. Chryf. ibid. paulo post.

Ibid. paulo post.

Ibidem.

Isa. 1. c. Gal. 6. d.

Aug. tract. 15. in 10a. post mediu. tom. 9.

Rom. 9. e.

Exo. 19. a. Chryf. ser. de Moys. prope prin. tom. 1.

Eze. 43. e. Dent. 12. b. 1. Mac. 7. f.

Aug. tract. 15. in 10a. post mediu. tom. 9.

Psal. 83. b.

forte homo interior se plus eleuat ad Deum, quia magis solitarius, et amplius in se collectus, et a tumultu segregatus. Et secundum hoc potest intelligi auctoritas Chrysostomi supra. Ad aliud, quod intelligendum est, Hierosolymis non esse locum adorandum, nisi ritu Iudaico et ceremoniali, ut prius. Et sequitur praedictorum explanatio: *Sed venit hora*, scilicet tempus gratiae, de qua dicitur: *Hora est iam nos de somno surgere: Et nunc est, ex praesentia sua scilicet: Quando uari adoratores*. Et in hoc expulit Samaritanos et Iudaeos, et si Iudaei meliores illis, tamen futuri minores. Et tantum quantum typus a veritate ait. Chrysostomus: *Adorabunt patrem*. Deum scilicet in spiritu, id est, interiori in monte, contra superstitionem Samaritanorum, qui adorabant in monte. Deus enim est adorandus in templo cordis: *Et in ueritate*, ad excludendum ceremoniam et typicum ritum, Iudaeorum in adorando Deum: *Psalam spiritu, psallam et mente*. Orabo spiritu, orabo et mente, ibidem. Et subdit rationem: *Nam et pater tales quaerit*, scilicet qui sic adorent, quasi dicat, ait Chrysostomus: *Propheta ante longa tempora haec dixerunt, id est, prophetae uenerunt; sed iam in januis est, scilicet, ex quo ipse uenit adimplens legem. Et subdit huius causam: Spiritus est Deus, id est, incorporeus. Oportet ergo incorporei Dei adoratores talem esse, ait Chrysostomus. Iudaei enim animam negligebant, circa corpus studium habebant et eius purgationes, oues et animalia offerebant. Sed quaerit adoratores, qui adorant in spiritu puro, ut ait Paulus: *Cui seruo in spiritu meo. Et sacrificantes semetipsos in holocaustum Deo: Exhibeatis corpora uestra, hostiam uiuentem, et cetera*, ut ait Chrysostomus. Sed quaerit ex litera: ex dictis Sanctorum uidetur, quod non oportet aedificare templa, uel Ecclesias, sed adorare in spiritu et ueritate, id est, in templo cordis, prout ait Augustinus. Item Deus est spiritus et Dei incorporei oportet esse adoratores in spiritu, ut ait Chrysostomus. Ergo nihil corporeum requiritur ad Deum adorandum. Et ita nec templa facere nec imagines. Item talia facere, uidetur esse magis occasio erroris, quo possit credi Deus esse corporeus, quam eruditio ueritatis. Et ad istud respondendum est, prout ait Hugo. Quod sacra sunt quaedam loca aedificata Basilicae. Et determinata tempora certa, quibus populus fidelis in vnum congregetur, ut uitas commenderetur, et gratias reddat, et uota soluat. Haec ille. Vnde notandum, quod quaedam sunt essentialia conditiones adorationis, sicut uera contritio cordis, ordinata petitio, recta intentio. Quaedam uero de bene esse, siue conferentia, sicut psalmodia exterior, et hymni, siue cantica, et gestus corporis, nunc inclinando, nunc erigendo, et loca sacra ad eleuationem mentis in recogitatione, et admiratione diuinae Maiestatis, bonitatis et pietatis et beneficiorum eius, sicut templa sacra, ut patet ab Hugone. Non ergo denegat filius hic quin debent esse loca sacra et templa, sed uult dicere, quod in spiritu interiori est uere orate, et recta fide, non in loco determinato, sicut Samaritani orabant, nec in typo uel figura et ceremonijs, sicut Iudaei, sicut expositum est a Sanctis, et ut patet in Glossa. Et per hoc ad aliud, quod imagines sunt in templis Dei, in excitationem fidelium, ad memoriam beneficiorum Dei, et omnium honorum, qui defertur eis, refertur ad Deum, non ad ipsas, nisi sicut ad signa, prout manifestat Damascenus bene, ubi multum de hoc. Mysteria uero praedictorum, scilicet qualiter est Deus adorandus in spiritu et ueritate, patent in collatione praedicabili. Nota tamen, quod adorans Deum debet adorare in puritate et sanctitate: Cum multiplicaueritis orationem non exaudiam, manus enim uestrae plene sunt sanguine. Et de hoc Chrysostomus: Oportet, inquit, orantem esse mundum. Et ponit exemplum: Si quis manibus im-*

pletis stercore, tuos pedes ueniret adorans, conculcates, multo magis implens manus de stercore peccati est conculcandus a Deo, et ei ieiundus. Et ibi bene de hoc. Item est adorandus cum humili subiectione, et prostratione suae maiestatis. Vnde et adorare est corpus ad pedes prosternere, et summum nostrum ad eius ima inclinare. Ut traditur ab Augustino: Adorabunt uestigia pedum tuorum. Item adorandus est cum recta fidei confessione, et debita honorificatione: prout ait Propheta: Venite adoremus praecurpemus faciem eius in confessione. Et: Procidentes adorauerunt eum, et apertis thesauris suis obulerunt ei, et cetera. Item est adorandus solemnitate pro loco et tempore, prout ait Propheta: Introibo in domum tuam, et adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: Veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea. Et de hoc amplius in collatione. Et sequitur ultima collatio, siue collatio filij Dei et mulieris. Ibi: *Dicit ei mulier: Scio quia Messias uenit*, ut ait Augustinus. Nam mulier ordinatur in fide, et regitur bene nutrita. Vocauit enim uirum suum, id est, intellectum, de quo uir supra eodem Messias, ut Augustinus, Habraice, Christus Graece, Vinctus Latine. De ipso ait Propheta: Vnixit eu oleo praecursoribus suis: *Qui cum uenerit annuntiabit*, scilicet perfecte, quae ad occulta patris pertinent. Quaerit autem Chrysostomus: Vnde mulier et etiam Samaritani sciebant de Messia, uel expectabant eius aduentum? Et ad hoc respondet, quod sciebant a libris Moysis, quos suscipiebant, et quia scriptum est: Ipse erit expectatio gentium. Ideo inde poterant scire. Item quaerit Chrysostomus, ex quo supra: Nathanae, lem induxit ad credulitatem et per prophetiam, et Nicodemum per figuram de serpente aeneo: Quare similiter non induxit illam mulierem per talia? Et ad hoc respondet, quod quia mulier erat indocta et scripturarum in experta; ideo per talia non induxit eam, sed per praedicationem et promissionem aquae salientis. Et sequitur responsio Saluatoris, et reuelatio ueritatis: *Dicit ei: Ego sum*. Et in hoc sua immutabilis diuinitas. Vnde infra simile: Antequam Abraam fieret, ego sum: *Qui loquor tecum*. Et in hoc sua euidens humanitas: Loquutus est nobis in filio, et cetera. Quaerit Chrysostomus: Quare non se reuelauit mulieri ab initio? Item cum Iudaei peterent ab eo instantes, quis esset. Infra: Si tu es Christus, dic nobis palam. Nec tamen eis reuelauit: Quaerit unde hoc? Et ad istud respondet, paulatim duxit eam ad fidem: Nam si se reuelasset ei ab initio, uideretur inuenerit eum loqui, quia mulier non intelligeret. Ad aliud respondet, quod illa erat deuotio Iudaeis, et illi non pro discendo quaerebant, sed pro iniuriando: Ista uero audiebat, et quaerebat ad discendum. Et patet ex dictis Saluatoris benignitas admiranda, et studiositas sedula ad docendam unam mulierem, et perita artificiositas in attrahendo, nunc reuelando occulta, nunc promittendo desiderata. Ut patet in serie Euangelistae, et sicut recolligit Chrysostomus ex ea. Et in hoc est exemplum doctoribus praedicandi, non solum multis, sed etiam uni aliquando. Vnde Gregorius: Nunquid si multus professe nequeo, nec paucis curabo? Et ponit exemplum, si ex messe portare manipulos multos non possum, nunquid uacuum debeo redire? Quasi dicat: Non. Ad uinum ergo conuertendum, est praedicandum: Qui conuerterit peccatorem ab errore uiae suae, saluabit animam eius. Et sequitur ultimum de regressu discipulorum: *Et conuersi uenerunt*, et cetera. Quod signat doctores et discipulos Christi debere redire ad ipsum in contemplatione post egressum ad pia opera in negotiosa actione; Nunquid mittes fulgura, et ibunt, et reuertentia dicent tibi adsumus? Per fulgura praedicatoris uel doctoris, sicut euntes et reuertentes significatur, ut ait ibi Gregorius: *Et mirabantur*, et cetera. Quaeritur

Quaeritur qualiter hoc. Ex quo nouerunt eum esse fontem pietatis, quare mirabantur eum loqui cum muliere paupere? Et ad hoc respondet Augustinus. Ipse quaerebat ouem scilicet perditam, ad hoc enim uenerat. Bonum ergo admirabantur, non malum suspicabantur. Idem Chrysostomus: Admirabantur mansuetudinem, quoniam sustinuit cum tanta humilitate mulieri loqui et Samaritanae: *Nemo tamen dixit ei, quid quaeris*. Quaerit Chrysostomus, quare eum non interrogauerunt? Et ad hoc respondet, quod eruditi erant seruare ordinem discipulorum, ita enim formidabant et uenerabantur. Vel aliter secundum Glossam, quod non sunt ausi, ne ab eo reprehenderentur, si incaute interrogarent. Et est exemplum inferioribus non inuestigare facta superiorum, uel dicta. Et sequitur illa pars, in qua de Saluatoris praedicatione publica ipsis Samaritanis. Ibi: *Reliquit hydriam*. Et illa pars in quattuor partes. Primo, de regressu mulieris ad illos et de annunciatione, quae audiuit. Secundo, de supplicatione discipulorum ipsi Saluatori de manducandum. Tertio, de responsione Saluatoris, et hortatione discipulorum ad praedicandum. Ibi: *Nonne uos dicitis*. Quarto de deuotione Samaritanorum ad credendum. Ibi: *Ex illa ciuitate*. Ait ergo: *Reliquit hydriam*, et cetera, ut ait Augustinus. Audito: *Ego sum*, et recepto in cor Christo Domino, quid faceret nisi hydriam dimitteret, et euangelizare curaret, proiecit cupiditatem, et properauit annunciare ueritatem. Discant, qui uolunt euangelizare, proijcere hydriam, id est, cupiditatem. Et ibi bene de hoc. Hydria enim, uel habitum est supra, dicitur ab *Hydr*, quod est aqua. Et de hoc Chrysostomus bene. Ignem uenerat Dominus mittere in terram. Voluit discipulos esse ignitos: sic mulier dicitur accensa, ut hydriam relinqueret, et necessitatem scilicet aquae, propter quam uenerat. Et ibi bene de hoc: *Et abiit in ciuitatem*, ut ait Chrysostomus, non uenit alteru uocauit, ut Andreas, uel Philippus. Sed ciuitatem integram: *Et dicit uenite, et uideote hominem*, et cetera. *Luc. 12. f* Sed quaeritur quare non ait Christum, quem confessa est, esse Messiam? Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod cum in descensione, qua Christus est eam piscatus, conuertendo scilicet, euellere uoluit illos, ut scilicet ex propria uoluntate enunciantem ipsum esse Christum: *Uenite*, ergo inquit festinanter: *Et uideote*, experimentaliter: *Hominem, qui dixit*, et cetera. Quaeritur ex quo dixerat ei, quae turpia erant. Quare hic ait ita expresse: *Qui dixit mihi*, et cetera. Et ad hoc respondet Chrysostomus, et cetera. Quod cum ignita fuerit anima igne diuino, ad nihil in spicit eorum, quae sunt in terra, non ad gloriam, nec ad uerecundiam. *Luc. 7. f* Exemplum de Magdalena, quae intrauit domum Pharisaei, ubi Christus recumbebat. Et ibi Gregorius de hoc. Quod non uocata uenit, et cetera: *Nunquid ipse Christus*. Sed quaeritur quare hic loquitur quasi dubitatie, ex quo filius Dei dixerat se esse Christum? Et ad hoc respondet Chrysostomus: Vide, inquit, sapientiam mulieris, nouerat enim quoniam gustantes de illo fonte, eadem paterentur, quae ipsa passa est, et nolebat ex propria enunciatione inducere eos, sed ex auditione illius sententiae, qua Christus dixit, et ab ipso. Et ideo ait: *Uideote*. Et non credite, illud enim leuius est: *Et illi*, excitati scilicet a uoce mulieris: *Exierunt de ciuitate*. Et ex hoc patet eorum facilitas ad credendum sermonibus auditis a muliere. Et ut patet ex dictis, ista mulier a Saluatore edocta, et igne diuino inflammata, ut ait Augustinus ubi supra, figura est praedicatorum euangelizantium: unde Augustinus: Discant qui uolunt euangelizare, proijcere hydriam, id est, cupiditatem. Et sequitur. Onere abiecto currit: discipuli enim relicti omnibus seculi sunt Dominum. Vnde figuratur hic perfectio praedicatorum, quo ad omnem abdicationem. Ibi: *Reliquit hydriam*. Secundo, quo ad agilitatem in praedicando.

Ibi: *Abiit in ciuitatem*. Ideo ait Saluator discipulis: Euntes in mundum uniuersum praedicate. Item quo ad ueritatis praedicationem inuitando homines, ut ad Deum ueniant, amando: et uideant, credendo: Homo quidam fecit cenam magnam, et misit seruum, id est, ordinem praedicatorum, uocare inuitatos, unde dicitur: Misit ancillas suas ut uocarent ad cenam. Per ancillas enim obsequiosi praedicatorum et humiles scilicet Apostoli, ut ait Gregorius. Boni autem auditores exeunt de ciuitate scilicet terrena et diabolica obuiam Christo. Ut enim ait Augustinus. Duas ciuitates fecerunt duo amores: terrenam amor sui uel quae ad contemptum Dei: caelestem amor Dei usque ad contemptum sui. De prima uero debent exire fideles, Christo credentes: Relinquire ciuitates, et habitate in petra, id est, in Christo. Et sequitur illa pars, in qua Saluatoris inuitatio a discipulis, ad manducandum, et ipsius responsio. Ibi: *Interrogauerunt*. Et illa in quattuor. Primo, supplicatoria inuitatio. Secundo, Saluatoris responsio. Ibi: *Ille dixit eis*. Tertio, discipulorum mutua interrogatio. Ibi: *Interrogauerunt*. Quarto, Christi responsio. Ibi: *Dicit*, et cetera. Ait ergo: *Interrogauerunt*, id est, interrogando rogabant: *Rabbi manduca*. Sed quaeritur ad quid eum rogauerunt, ex quo nouerant eum semper facere, quod erat melius et conuenientius? Item ex quo dixerat mulieri supra: *Da mihi bibere*. Ex quo patet quod fatigatus erat esuriens et sitiens. Quamuis, quare non manducauit? Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod uidentes eum fatigatum rogabat: neque enim erat hoc, id est, precari pro cibarijs temeritatis, sed amoris custodia circa magistrum. Et sequitur ipsius responsio: *Ille dixit: Ego cibum habeo*, et cetera, id est, conuersionem Samaritanorum ait Glossa, *Quem uos nescitis*, scilicet, carnaliter sapientes, et intelligentes de cibo materiali: ut enim ait Augustinus. Potus erat in muliere, ut faceret uoluntatem eius. Ideo ait: *Da mihi bibere*, scilicet ut fidem in ea operaretur, et eam in corpus suum traiceret, quod est Ecclesia. Vnde dictum est Petro: *Occide et manduca*. Et sequitur discipulorum mutua interrogatio: *Nunquid*, et cetera. Non enim intelligebat de cibo spirituali, sicut nec mulier supra, de aqua. Sed quaeritur, quare non instruxit eos prolongando doctrinam, sicut docendo mulierem supra? Ad hoc respondendum, ut dicitur: *Vobis datum est nosse mysteria, ceteris in parabolis*. Quia ergo mulier erat simplex, et de ceteris, ipsi uero erant uocati ad discipulatum, ideo instruxit eam per circuitum, ut ait Glossa. Et patet hic uehementia desiderij filij Dei de salute fidelium. Vnde Chrysostomus: Ostendit, scilicet Christus, quantum desiderium habet nostrae salutis: sicut enim nobis concupiscibile est comedere, ita ei saluare nos. Ideo ait Infra: Sitio. Et sequitur illa pars, in qua Saluatoris responsio, et dicti expositio. Ibi: *Dicit eis: Ego sum*, et cetera. Ut ait Glossa: Cibus eius nostra fides, opus mysterium redemptionis. Sed quaeritur. Quare a principio non ait eis, sic cibum suum exponendo? Et ad hoc respondet Chrysostomus: Quod attentiores eos operari uoluit, et assuescere per talia aenigmata audire ea, quae dicuntur. Sed uideatur quod aenigma non sit conueniens, quia cibus conseruat cibantem: sed fideles conuersi non seruant Christum, non ergo sunt cibus. Item ipse est cibus fidelium, quia panis, qui de caelo descendit infra. Non ergo e contrario. Et ad hoc respondendum, quod cibi est multiplex proprietas, scilicet a cibante desiderabilitas, et in corpus cibantis conuertibilitas. Et sic salus fidelium, siue ipsi fideles dicuntur esse cibus filij Dei, ut patet ex dictis Sanctorum prius. Item alia est proprietas cibi ad restaurandum, et ad construendum uirtuositas, et ad satisfaciendum desideranti sufficiens potestas. Et sic filius Dei, qui est panis uita, est cibus nocte. Et hoc modo loquuntur obiectio

Rom. 13. d
Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
1. Cor. 14. c
Chryf. ibid.
Ibidem.
Rom. 1. a
Rom. 12. a
Chryf. ibid.
Obiectio de templis.
Aug. traft. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
Cōditiones adorationis.
Sacrae imagines in templis cur.
Damas. lib. 1. c
Ortho. lib. 4. cap. 17.
Cōditiones adorantis.
Ista. 1. c

Ista. 60. f
Psal. 94. a
Mat. 2. b
Psal. 5. b
Ista. 66. g
Aug. traft. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Psal. 44. b
Chryf. hom. 32. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.
Gen. 49. b
Chryf. ibid. paulo post. Ioan. 1. g
Ioan. 3. b
Ioan. 8. e
Hebr. 1. a
Chryf. hom. 32. in Ioan. paulo post med. diuini. tom. 3.
Ioan. 10. c
Iac. vlt. d
Iob 38. d
Greg. Mor. lib. 30. c. 2. in princ.

Aug. traft. 25. in Ioan. post mediu. tom. 3.
Chryf. hom. 32. in Ioan. post mediu. tom. 3.
Ibidem.
Aug. traft. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Ioan. 2. a
Chryf. hom. 32. in Ioan. prope prin. tom. 3.
Luc. 12. f
Chryf. ibid. paulo post. Ioan. 1. f
Chryf. ibid.
Ibid. paulo ante.
Luc. 7. f
Gregor. in Euag. hom. 33. prope princ.
Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
Aug. traft. 25. in Ioan. post mediu. tom. 3.
Mat. 4. c
Mat. 19. d

Mat. 28. d
Mar. 16. f
Luc. 14. c
Prou. 9. a
Greg. Mor. li. 33. c. 25.
Aug. de Ciuit. Dei. li. 14. cap. 22. tom. 5.
Hier. 48. e
Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
Aug. traft. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Alf. 10. b
Mat. 13. b
Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ioan. 19. f
Ioan. 6. d

obiectiones. Et sequitur ut illa pars, in qua hortatio discipulorum ad predicandum, Ibi: *Nonne vos dicitis?* Et ibi tria. Primo, similitudinis premissio. Secundo, adaptatio et propositio exhortatio. Ibi: *Ecce dico vobis.* Tertio, dicti expositio. In hoc enim est verbum verum. Ait ergo: *Nonne vos dicitis*, idest, vulgariter dicere consueveritis: *Adhuc quatuor menses sunt et messis venit*, idest, tempus metendi, quasi dicat: ante tempus metendi, de messe consuetum est preacogitare. Vnde Chrysothomus: Ecce rursus consuetis nominibus reduxit eos contemplationi. Et Glossa: Sicut messis terrena vicina, sic et messis hominum. Ex hoc patet, quod hoc non fuit immediate post Pascha preteritum, immo perpenditur hiemis tempore hoc factum esse, ut ait Magister in historijs. Et sequitur secundum: *Ecce dico vobis, leuate oculos.* Hortatur enim eos, quos mittit, ait Glossa: *Leuate*, inquit: *Oculos*, et mentis et corporis: *Et videte regiones*, multitudinem scilicet Samaritanorum: *Quia alba*. Sicut enim spicæ cum dealbatæ fuerint, ad messem sunt paratæ, ita et hi sunt præparati et ad salutem vertibiles, ait ibidem Chrysothomus: Messis quidem multa, operarij pauci. Et quia ita est: *Qui metit*, euellendo scilicet venientes ad fidem, ab amore inordinato: *Mercedem accipit*, præmium pro labore: *Et qui congregat*, in vnitatem fidei: *Fructum*, scilicet accipit, non temporalem sed in vitam æternam: Et voca operarios, et redde illis mercedem: *Et qui seminat*, scilicet collectio vel ordo Prophetarum: *Et qui metit*, scilicet collectio Apostolorum: *Simul gaudeant*, quando bono seruo de vtroque ordine dicitur: Intra in gaudium Domini tui. Vnde Chrysothomus. Vnde qui seminant, Prophetæ sunt: Apostoli messuerunt, et illi gaudent, quia non priuatur delectatione et remuneratione laborum: Hæc ille. Idem Augustinus. Seminatore Patriarchæ et Prophetæ pericula pertulerunt in illo frigore: sed in Iudæa, matura seges: quando tot millia rerum prætia afferbant ad pedes discipulorum. Et ibi bene de hoc. Sed queritur, quare vtitur filius Dei talibus parabolis in Euangelijs, quam veritas fuerit reuelata, et lex, quæ erat vmbra futurorum adimpleta? Ergo debuisse loqui plane et lucide. Non sic enigmaticè et vmbatrice: Item verbum abbreviatum fecit Deus super terram. Sed breuius esset verbum doctrinæ, si plane esset reuelatum. Ergo vt prius. Vnde queritur Chrysothomus. Cuius gratia metaphoricè loquitur? Et ad istud respondet, assignans duas causas. Quarum prima est, vt mens consonam rerum imaginem suscipiens, idest, talem similitudinem, suscitetur magis et detineant. Et ponit exemplum: Sicut in scriptura videns res magis detinet, sic ex parte ista sequitur. Non enim enunciatio ita inducit auditorem, vt ea quæ per res est enarratio, et ea, quæ est experientia subscriptio, quod est in parabolis videre. Hæc ille. Alia est causa, quam assignat, vt dulcioretur enarratio, et permanentior sit memoria eorum, quæ dicuntur. Hæc ille. Ad maiorem ergo excitationem mentium ad intelligendum, et ob maiorem impressionem ipsi memoriam. Loquitur filius Dei in parabolis, et in ænigmatibus in Euangelio, non ob figuralem obumbrationem sicut in lege. Et per hoc patet ad obiectionem. Item queritur de hoc quod ait: *Regiones alba*, ad messem, idest, corda, ait Glossa, parata. Ergo secundum hoc videtur, quod error mathematicorum habeat veritatem, qui dicunt animas parari ab astris et constellationibus. Item videtur, quod error Pelagianus habeat veritatem, qui posuit liberum arbitrium sibi sufficere sine gratia. Ad istud respondendum, quod vterque error est perniciosus, nec hic habent locum, sed hoc ait ob libertatem arbitrij ad assentiendum doctrinæ Dei et gratiæ, qui operatur in nobis velle et perficere pro voluntate bona. Mytheria prædictorum patent: per quatuor enim menses possunt signari quatuor defectus, quos debet homo recognoscere in

Chryf. ibid. paulo post.

Ibidem. Luc. 10. a

Mat. 20. b

Mat. 25. b
Ibid. paulo post.

Aug. tract. 13. in Ioã.
mult. post med. 10. 9.
Act. 4. g

Rom. 9. f

Chryf. hom. 33. in Ioã.
ante med. tom. 3.

Error mathematicorum.
Error Pelagianus.

Phil. 2. b
Per quatuor menses quatuor defectus.

A semetipso, antequam veniat messis, idest, collectio spiritualium bonorum: mens enim dicitur a mense quod est defectus, ait Isidorus. Quorum primus est defectus, innocentia siue sanctitatis: Omnes enim peccauerunt et egent gloria Dei. Item est defectus scientia et cognitionis ad intelligendum verum, quantum est a parte hominis: quia omnes homines tenebræ sunt quantum est ex se, supra: *Lux in tenebris lucet.* Et in Psalmo: *Omnis homo mendax.* Tertius defectus est pronitas siue liberalitas concupiscentia ad malum. Quartus defectus inhabilitas ad bonum: Sensus enim et cogitatio humani cordis in malum intentata sunt ab adolescentia sua. Isti defectus cogniti et recogitati possunt dici quatuor menses in omnia, de quibus Iob: *Ego habui menses vacuos.* Et isti defectus cogniti ab homine, stimulant eum ad colligendum bona opera, et admittenda mala. In Psalmo: *Cogitavi vias meas, scilicet quibus defectuose ambulauit.* Et conuerti pedes meos in testimonia tua: scilicet, ad bona agenda et congreganda. Vel posset exponi in bono: vt enim ait Gregorius. Mensis dicitur perfectio dierum: Mensis ex mense, quia qui hic perfecte viuunt, illud ad perfectionem gloriæ perducuntur: Quatuor menses ergo quatuor affectiones perfectæ in anima, scilicet timor, et penitentia de preteritis: spes et amor de futuris. Et hæc sunt quatuor pennæ de quibus Ezechiel: prout exponit ibi Gregorius. Post istos menses leuandi sunt oculi cordis ad Deum: sursum: *Leuate in excelsum oculos vestros.* Item sunt leuandi deorsum ad considerandum, in quo statu sit homo: *Leua oculos in directum*, et vide vbi nunc prostratus sis. De eo ergo quod sequitur. Regiones albae sunt, adducunt messem, patet mysterium ex dictis sanctorum. Et ex Glossis hic, ait enim Glossa, quod duæ sunt messes: vna vt collectio fidelium ad fidem, de qua hic, alia est collectio bonorum ad gloriam, de qua Matthæus: *Messis est collectio sæculi, messores sunt angeli.* De ista messe et messoribus: Messis multa, operarij autem pauci. Ibi Gregorius de ista messe et messoribus et de mercede messorum multum. His exceptis notandum, quod est triplex messis, vna facrorum studiorum in sacra scriptura, Iob: *Cuius messem famelicus comedit?* Ibi Gregorius. Messis est sacri seges eloquij. Item est messis scilicet aggregatio bonorum operum. Qui congregat in messe filius sapiens: Iuda ponet tibi messem. Item est messis, scilicet præmiorum collectio: *Vade ad formicam o piger.* Et sequitur: *Sine piger fueris, veniet vt fons messis tua: Et sequitur vltima particula, in qua expositio Dei. Ibi: In hoc enim verbum verum, scilicet pro vero, quod et in hoc habet veritatem, quia Prophetæ laborauerunt, et vos eorum laboribus metitis. Sed queritur quo modo Apostoli seminauerunt predicando et collegerint fideles ad fidem? Ergo vtrumque fecerunt. Similiter et prophetæ seminauerunt prophetando, quorum prophetijs multi crediderunt, et ita fuerunt collecti quasi in messe. Quare appropriat prophetis, quod fuerunt, seminatores, et Apostolis quod fuerunt, messores: cum vtrique fuerunt et seminatores et messores? Et ad hoc respondere Chrysothomus. Quod in semine, idest, in seminando maior labor, in messe vero multus fructus. Et prophetæ fuerunt missi ad id quod erat laboriosius, vos autem ad leuia venistis. Et sicut in messe cum facilitate fructus aggregantur, et vno momento area repletur, ita erat et tunc: quia Samaritani congregati veniebant propter verbum mulieris. Et quia prophetæ fuerunt primi, ideo dicuntur seminare. Et quia Apostoli eorum successores fuerunt, dicuntur metere. Superædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum. Et ideo ait hoc Apostolus, hortans eos, quia videbatur res laboriosa, orbem terrarum circuire et prædicare. Ideo ostendit esse*

Ibid. Orig. li. 5. c. 6. de temporib. Rom. 3. c

Joan. 1. a

Gen. 6. a

Iob 7. a

Psal. 118. b
Ibidem.

Gregor. in Execl. lib. 1. hom. 6. post medium.

Isa. 66. g

Ezecl. 1. c
Gregor. in Ezecl. lib. 2. ho. 4. circa med.

Isa. 51. b
Hier. 3. a

Mat. 13. d

Luc. 10. a
Gregor. in Enãg. hom. 17. ante med.

Iob 5. a
Greg. Mor. li. 6. cap. 2. circa med.

Prou. 10. a
Ose. 6. d
Iro. 6. a
Ibidem.

Chryf. hom. 33. in Ioã.
ante med. tom. 3.

Eph. 2. d
Chryf. ibid. paulo post med.

Chryf. ibid. paulo post med.

1. Cor. 13. b

Luc. 8. a
Greg. in Enãg. ho. 25. per rot.
Isa. 32. d
Isa. 9. a

Chryf. hom. 34. in Ioan. prope prin. tom. 3.
Ibidem.

Ibidem.

Luc. 4. g

Mat. 8. c
Ioan. 6. g
Ioan. 15. a

Hebr. 4. c

Ioan. 1. d
Quare Iudei non crediderunt.
Chryf. hom. 34. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 15. in Ioã.
prope finem tom. 9.

Exo. 15. a

esse tunc facile respectu laboris prophetarum, prout ait idem Chrysothomus. Sed aliter est in seminantis et metentibus sensibilibus, quia non simul lætantur, sed dolent, qui seminauerunt, vt alijs laborantes, lætantur autem qui metunt sibi ipsis. Sed in seminantis hic et metentibus aliter est: quia vtrique lætantur ob eandem in eis charitatem. Que non querit, quæ sua sunt. Prout ait in littera. Et patet ex dictis, quod prædicatores sunt seminatores, et verbum est semen, et terra est corda audientium. Exijt qui seminant seminare semen suum. Ibi Gregorius. Sufficiens de his. Beati qui seminatis super omnes aquas. Et illi idem sunt messores colligentes fideles in horreum Ecclesiæ vt quasi rapientes eos de manibus hostium. Lætabuntur coram te sicut qui lætantur in messe. Et sequitur illa pars, in qua expressio deuotionis et credulitatis Samaritanorum. Ibi: *Ex ciuitate illa.* Et ibi tria. Primo, huius præmissio. Secundo, more Saluatoris cum eis specificatio. Ibi: *Manst.* Tertio, causa credulitatis eorum subiunctio, et eorum plena confessio. Ibi: *Maleo plures.* Ait ergo: *Ex illa ciuitate multi.* Et in hoc promptitudo eorum ad credendum, quod a solo mulieris testimonio crediderunt, vt ait Chrysothomus. Vnde sequitur: *Crediderunt propter verbum mulieris.* E contrario de Iudæis, qui multo videntes miracula eum abiecerunt, ait idem Chrysothomus. Et non solum crediderunt, sed: *Cum venissent rogauerunt vt maneret.* Et in hoc apparet vehemens deuotio: continue enim eum volebant detinere, vt ait Chrysothomus. Et subditur secundum: *Et mansit ibi duos dies.* Sed queritur, ex quo cum tanta deuotione eum rogabant quare non amplius mansit cum eis? Respondendum quod ideo forte, quia illuc non venerat ex principali proposito, quia oportebat eum transire in Galilæam, vt dictum est supra. Et quoniam illic crediderunt, et quia debuit alijs ciuitatibus euangelizare vt dicitur. Ideo non mansit amplius ibi. Et sequitur tertium: *Et multo plures crediderunt propter sermones eius.* Et hoc merito, ipse enim loquebatur sicut potestatem habens. Et infra: *Verba vitæ habes.* Et: *Mundi estis propter sermonem meum: Et dixerunt mulieri, non propter loquelam,* et cetera. Tantum scilicet: *Sed quia audistis me.* Sermones scilicet Saluatoris: viuus enim est sermo Dei, et efficax. Et scimus scilicet credendo: *Quia hic est verus Saluator mundi,* non tantum scilicet Iudæorum, nec tantum Samaritanorum, sed totius mundi. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et patet hic perfectio fidei, et veritas confessionis. E contrario de Iudæis, qui post signa et miracula incrediderunt, sicut ait Chrysothomus hic ponens exemplum, quod sol cum susceperit puros oculos, illuminat facile, si autem non tales susceperit, sero et vix scilicet illuminat. Et hæc est accusatio illorum infirmitatis, non solum imbecillitatis. Hæc ille. Sic ex parte ista quod Iudæi non crediderunt, hoc fuit eorum imbecillitatis, non Christi defectibilitatis. De his vero mytherialiter Augustinus. Quod sicut illi crediderunt primo per feminam, postea per præsentiam, ita nunc annunciat per Ecclesiam, et demum manet apud credentes biduo, scilicet per duo præcepta charitatis. Et ibi bene de hoc, et in Glossa similiter. Et nota quod ait: *Hic est Saluator mundi.* In quibus verbis duo insinuantur, quorum primus Christi præsentia per veram humanitatem: *Hic est*, scilicet audibilis sonoritate doctrinæ: visibilis virtute potentia: tangibilis benignitate beneuolentiæ: odorabilis redolentia famæ: gustabilis suauitate sapientiæ. Et ait ideo signanter: *Hic.* Iste Deus meus, glorificabo eum. Iste inquam dictis modis sensibilis. Secundo notatur potestatis virtuositas: Ibi: *Saluator mundi.* Et vere Saluator, quia omnis morbi vel infirmitatis ablator, omnis salutis allator, et omnis impugnantis salutem exterminator, et omnis malis allatæ con-

seruator, et ideo merito saluator. Vnde in figura ipsius de Ioseph vocauit eum Saluatorem mundi. Ipse enim saluum faciet populum suum. Ecce Deus Saluator meus. Saluator ponetur in ea. Et: *Aperiat terra et germinet Saluatorem.* Et sequitur vltima pars capituli, in qua de progressu filij Dei in Galilæa. Ibi: *Post duos dies.* Et illa in tres. Primo sui progressus et susceptionis præmissio. Secundo miraculi operatio, ibi: *Et erat quidam regulus.* Tertio ordinis miraculi subiunctio. Ibi: *Hoc iterum.* Ait ergo: *Post duos autem dies*, et cetera: *Et abiit in Galilæam.* Sed queritur. Ex quo ibi erat prius et fecerat miraculum supra. Ad quid illuc iuit? Et ad istud respondet Glossa, quod ideo reuertitur ad istos, vt qui per priorem non crediderunt, modo credant. Et est figura, quod gentibus facile conuersis reuertetur ad Iudæos. Et de hoc in Glossa. Vnde et de Galilæa fuere discipuli aduocati vt patet. De qua Galilæa. Via maris trans Iordanem Galilæa gentium. Vt sicut in Galilæa fuit defectus fidei per primam captiuitatem, vt patet. Inde esset vocatio discipulorum: *Abijt in Galilæam*, vbi fuit nutritus, ait Augustinus. Vnde sequitur: *Ipse enim testimonium perhibuit, quia Propheta*, et cetera. Sed opponit Chrysothomus, quod multi propheta in patria sua honorantur. Et ad hoc responderet, quod de raro contingentibus loquitur. Consuetudo enim contempribiles facere consuevit. Et si in propria patria aliqui honorantur, multo magis in aliena pretiosior erit vir auro. Ibi Hieronymus: *Omne rarum pretiosum.* Item queritur qualiter vocat patriam suam dicatur: *Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Et ad hoc respondet, quod patriam vocat secundum rationem dispensationis scilicet, in qua plus fuit conuersatus: *Cum ergo venissent*, et cetera: *Exceperunt eum*, et cetera: *Et cum uisissent*. Quasi dicat, ob signa quæ viderant supra, illum exceperunt. Vnde querit Chrysothomus, quare sic loquatur? Et respondet, quod ideo scilicet in veredum diam Iudæorum: quia Samaritani a verbis mulieris crediderunt, et a sola doctrina. Isti Galilæi a signis, et a signis factis publice Hierosolymis in die festo. Infra. Sed queritur cum essent tales, quare illuc redijt? Et ad hoc respondet quod ideo redijt, vt faceret fidem a miraculo fortiore. Etiam propter præsentiam, vt esset magis attrahens eos: *Venit ergo in Cana Galilæe, vbi fecit aquam vinum.* Supra: Sed quare non adijt immediate in Capharnaum, quia illic filius Reguli infirmabatur, qui erat curandus? Et ad hoc respondet Chrysothomus, quod ideo non adijt vt non magis iudicium sumerent: illi enim erant quasi obstinati: Et tu Capharnaum, et cetera. Et sequitur vsque ad infernum descendes. Et sicut recolligit Chrysothomus patet ex dictis Iudæorum exceptio et obduratio, quod post signa et doctrinam non credebant in eum. E contrario de Samaritanis. Et sequitur pars, in qua miraculi operatio. Ibi: *Et erat quidam regulus.* Et illa in quatuor. Primo, aduentus Reguli ad Christum, et postulationis præmissio. Secundo Christi responsio. Ibi: *Dixit ergo Iesus.* Tertio, Reguli iterata petitio, et petitionis impetratio. Ibi: *Dixit ad eum.* Quarto, sanitatis filij denunciatio. Ibi: *Iam autem eo descendente.* Ait ergo: *Et erat quidam regulus*, non enim ait: *Rex*, quia vt ait Chrysothomus. Aut erat generis regalis, aut erat habens aliquam dignitatem sic vocatam. Et iste est alius, quam ille Centurio de quo. Quia puer illius fuit curatus a paralyysi, filius autem istius a febris, vt ait idem Chrysothomus: *Cuius filius infirmabatur Capharnaum*, quo non venit Dominus, quam tamen vocat patriam suam, quia illic diu moratus, vt ait hic Chrysothomus: *Is cum audisset*, scilicet ex fama, quia vt dicitur. Processit rumor eius in omnem regionem Galilæe: *Adijt ad eum et rogabat.* Ex hoc patet, quod inuiti sanitatis filij adijt ad eum, non affectu deuotionis:

Gen. 41. f
Mat. 1. d
Isa. 12. a
Isa. 26. a
Isa. 45. b

Ioan. 2. a

Mat. 4. c
Isa. 9. a

Aug. tract. 10. in Ioã.
ser. in prin. tom. 9.

Isa. 13. b
Hieron. cōmēt. in Isa. lib. 5. c. 23.

Mat. 8. c
Ioan. 9. g
Chryf. hom. 34. in Ioã.
circa med. tom. 3.

Ioan. 5. b

Ioan. 2. a

Chryf. ibid. paulo ante.
Mat. 11. c
Ibidem.

Chryf. ibid.

Ibid. circa med.

Mat. 8. a. b

Mar. 1. e

ambulatio, quia inseparabile est opus vtriusque. Et ita filius vidit opus patris. Opponit idem Augustinus de hoc quod ait: *Omnia demonstrat filio*. Et postea subdit: *Maiora demonstrabit*. Cum loquatur de filio secundum diuinitatem, videtur quod potestas data filio a patre possit augmentari: et quod pater scit plura, quam filius. Vnde clamat Augustinus: O verbum Dei, quid est pater demonstraturus, quod tu nescis? quasi dicat, nihil. Et ad istud respondet Augustinus, quod vnus homo caput et membra. Supra: Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit: ille caput, nos membra, totus homo ille et nos. Cum ergo demonstrat pater membris, et Christo demonstrat. Et est mira res, ostenditur Christo, quod nouerat Christus, et ostenditur Christo per Christum, quia membris per caput. Et per hoc ad obiecta, quia loquitur de demonstratione, quae fit membris. Ex dictis datur exemplum fidelibus, non faciendi alia, quam quae vident patrem facere, ad imitationem filij: Estote misericordes sicut et pater vester misericors est: sic enim erunt opera regulata et recta et secura: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. Maiores enim sunt imitandi, inquit Tullius. Qualiter autem Deus demonstrat credentibus opera magna, habitum est ab Augustino. Et hoc per ipsum filium Dei illud opus est, infra: Operibus credite. Et sequitur illa particula, in qua explanatio verbi praemissi: *Neque enim pater iudicat*, quia enim mentionem fecerat de mortuorum resurrectione, ideo subdit, quod pater non iudicat. Vnde Augustinus hoc dicit, quasi reddens rationem superioris sententiae. Et de hoc consequenter opponit, si in iudicio mortui sunt suscitandi. Si ergo pater suscitatur et viuificat: ergo simul iudicabit. Item vt habitum est ab Augustino: Pater et filius sunt inseparabiles, et opera eorum inseparabilia: Ergo vt prius. Item vt Augustinus ait, quia non est filius a se, non potest aliquid a se. Et uidere filij hoc est esse natum de patre. Et totum quod est, quod potest, de patre est, et nascendo videt, et videndo natus est: Ergo similiter a patre habet quod iudicet. Et ita vt prius. Et ad istud respondet Augustinus. Pater dicitur non venturus ad iudicium, quia non recedat a filio, quia non videbitur in iudicio. Forma illa erit iudex, quae sub iudice stetit, illa iudicabit, quae iudicata est, iudicabit iuste, quae iudicata est inique. Et subdit causam: Hoc ideo erit, quia iudicium erit iustorum et iniquorum. Qui iniqui videntur Deum non possunt, eo quod mundo corde videtur: ideo talis apparebit iudex, vt non possit videri ab hominibus. Quia ergo filius in forma serui apparebit, et non patris, ideo dicitur quod pater non iudicat quemquam. Haec Augustinus: Et ex his patet littera: *Neque pater iudicat quemquam*. Apparet scilicet vt pater: *Sed omne iudicium dedit filio*, eo quod apparebit in forma serui, quae possit ab hominibus videri: Videbit eum omnis oculus, et qui pupugerunt, plangent: *Vt omnes honorificent filium*, scilicet in eum credendo, et exhibendo ei honorem aequalem, sicut patri. Vt enim ait Augustinus, honorare patrem est credere eum habere filium sibi equalem. Et similiter honorificare filium, est credere eum esse aequalem patri: *Et ideo qui non honorificat filium, isto modo: Nec patrem*. Sed videtur, quod non sit vera conuenientia, quia filius iudicabit in forma serui, vt dictum est: Sed secundum illam formam non est honorificandus aequali honore vt pater. Et ad istud respondendum est, quod potestas iudicandi, quae est auctoritatis, est totius Trinitatis: Cum enim accepto tempore, iustitias iudicabo. Et: Mea est vltio. Potestas tamen ministerij erit filij in forma serui, vt dictum est. Et quia in illa forma fuit iudicatus, etiam inique et contemptus: Terra enim data est in manus

Aug. tract. 21. in 10a. ante med. tom. 9. Aug. ibid. post multa. Ioan. 3. c.

Luc. 6. a. Eph. 5. a. Cic. de finib. malorum et honor. lib. 1. Aug. ibid. Ioan. 10. c.

Aug. ibid. post mediu. Ibid. tract. 20. ante mediu. Ibid. post med.

Ibid. tract. 29. post mediu.

Ibidem.

Apoc. 1. b.

Aug. ibid. ante med.

Deut. 32. c.

impij. Ideo merito dedit ei pater, vt in illa forma apparet iudicans, et timeretur sicut Deus, cuius sententia perseverabit inuolubiler: Humiliauit semetipsum, et cetera. Et sequitur: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Ergo non intendit, quod forma serui sit aequaliter honorificanda, sicut pater: sed quod filius, qui apparebit in forma serui, sit honorificandus, sicut pater. Vnde nota quod Deus est honorificandus rectae fidei credulitate, vt hic. Iterum est honorificandus humilis obedientiae subiectione. Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum. Item, est honorandus debili electus exhibitione: Honora Deum de tua substantia et de primitijs omnium frugum tuarum. Et: Honora Deum ex tota anima tua, et cetera. Et sequitur illa pars, in qua manifestat equalitatem omnipotentiae filij, cum patre in speciali. Ibi: Amen amen dico vobis. Et hoc descendendo ad potentiam viuificandi, et potentiam iudicandi. Et haec in duas partes. Primo, declarat potentiam filij in viuificando. Secundo, eandem in iudicando. Ibi: *Potestatem dedit*. Prima respicit benignitatem misericordiae. Secunda feruorem iustitiae. In prima, tria narratur. Primo, specificat quos et quales viuificet. Secundo, quomodo viuificet. Ibi: *Amen amen dico vobis*. Tertio, aequalitate potentiae vtriusque, qua viuificat, manifestat. Ibi: *Sicut enim pater*. Ait ergo: *Amen dico vobis, qui verbum meum audit, auditu cordis scilicet: Et credit, scilicet perfecta fide: Et, id est patri: Qui misit me, vnigenitum sibi consubstantialem*. Supra: Non misit filium vt iudicet mundum, et cetera: *Habet vitam aeternam*. Et in hoc notatur inuentio omnis boni: *Et in iudicium non venit*. Ibi notatur euasio omnis mali. Supra: *Qui credit in me, non iudicatur*. Sed quaeritur, qualiter ait: *Habet vitam aeternam*, quia illa habebitur post vitam hanc. Sicut clamat Apostolus: *Quis liberabit me de corpore mortis huius? Et sequitur: Gratia scilicet consummata*. Item videtur sibi contradicere. Primo ait: *Quod qui se audit, habet vitam aeternam*. Sed si habet vitam non transit a morte, sed prius transiit: Ergo. Et ad istud respondendum, quod habere vitam aeternam est dupliciter: vel in spe, et in ara, siue in pigmore, quod est spiritus. Et sic dicitur habere in ista vita, infra: *Hac est vita aeterna vt cognoscant te, et cetera*. Vt enim ait Augustinus: Differentia est in amore spiritualium et carnalium: nam qui nouit, et perfecte amat iustitiam, iustus est: non tamen qui nouit aurum, et amat, habet scilicet aurum. Et in epistolis: Velle iustitiam, est eam habere. Item est habere vitam aeternam in re: et sic erit post hanc vitam, quando videbitur Deus facie ad faciem. Ad aliud respondendum secundum Augustinum: Quod hic loquitur de transitu a morte infidelitatis ad vitam dei, a morte falsitatis ad vitam veritatis, a morte iniquitatis ad vitam iustitiae. Et enim quaedam resurrectio mortuorum, scilicet praedicta. Haec Augustinus: Vbi opponit, qualiter ait: *Hic in iudicium non venit*. Cum dicat Apostolus: *Oportet nos manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque, et cetera*. Ergo adhuc quis transibit in iudicium? Et ad illud respondet Augustinus, quod est iudicium damnationis, et est iudicium discretionis, siue discriminationis, quo bonis bona, et malis mala debentur: qui vero audit et credit non transit in iudicium damnationis. Et patet hic quae sint necessaria ad vitam aeternam, quorum primum est perspicaciter audire, vnde ait: *Qui audit, id est, auditu cordis: Qui habet aures audiendi audiat*. Et: *Esto mansuetus ad intelligendum, vt intelligas*. Secundo est necessarium perfectibiliter credere, vnde ait: *Et credit*. Recte intelligendo, feruenter amando, perfecte orando. Hoc enim implicat credere: Fides sine operibus mortua est. Et: *Qui credit Deo, attendit mandatis*. Et qui talis est, habet vitam aeternam, eo modo quo est expositum.

Iob 9. c. Philip. 2. a. Ibidem. b. 1. Reg. 2. f. Prou. 3. b. Eccl. 7. c. Ioan. 3. b. Ibidem. Rom. 7. d. Habere vitam aeternam est dupliciter. 2. Cor. 1. a. Ioan. 17. a. Aug. de Trin. lib. 9. cap. 9. 10. 3. 1. Cor. 13. d. Aug. tract. 19. in 10a. ante med. tom. 9. Ibid. tract. 22. ante med. 2. Cor. 5. b. Iudiciu duplex. Necessaria ad vitam aeternam. Luc. 8. b. Eccl. 5. d. Iacob. 3. d. Eccl. 32. d. Et

Et sequitur illa pars in qua manifestat, quomodo viuificentur. Ibi: *Amen dico vobis quia venit hora, scilicet tempus gratiae: Quando mortui, scilicet priuatione fidei: Audierint, id est, obedierint: Vocem, internam inspirationem*. Infra: *Qui ex Deo est, verba Dei audit: Viuat, vita gratiae nunc, et vita gloriae postea, infra: Oues meae vocem meam audient, et dabo eis vitam aeternam*. Et patet hic discrederentium defectum calamitas, quia mortui scilicet, sunt priuati sensu rectae intelligentiae, et motu operum iustitiae. Viuens enim differt a non viuente sensu, et motu, ait sapiens. Et de sic mortuis: Exsurge a mortuis. Secundo figuratur interna inspirationis qualitas, ibi: *Audient, vocem filij Dei*. Haec enim vox est interna inspiratio, de qua in Psalmo: *Dabit voci suae vocem virtutis*. Hanc vocem desiderat sponsa: *Sonet vox tua in auribus meis, vox tua dulcis*. In Psalmo: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*. Et tales viuent vita gratiae nunc, et vita gloriae postea: Verba enim viuat aeterna habes, ait Petrus ad Christum: infra. Et sequitur tertia particula, in qua manifestat ipsius potentiae qualitatem in viuificando: *Sicut pater habet, id est, genuit filium: Vitam*. Pater enim est uita non nascendo, filius est uita nascendo. Et hoc ait ad differentiam habentis uitam participatione non per essentiam. Infra: *Ego sum resurrectio et vita*. Supra: *Vita erat lux hominum, et cetera*. Vnde participatione huius uitae uiuunt creaturae rationales, huius uitae participabiles: In ipso uiuimus, mouemur, et sumus. Et nota quod ait: *In semetipso*, ut ait Augustinus: *Vita Dei est immutabilis, nec proficit nec deficit, nec aliter est nunc, nec aliter post*. Sed uita animae aliter nunc aliter post: nunc enim sapiens, nunc stulta: et cum uiuit in iniquitate, mors est eius: erigendo se ad Deum, et inharendo ei, uiuificatur et est particeps alterius uitae. Haec ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur illa pars, in qua declarat potestatem filij in iudicando, ibi: *Et potestatem*. Et ibi tria. Primo, praemittit, quae potestas iudicat. Secundo, quos iudicat, ibi: *Nolite mirari*. Tertio, quomodo iudicat, ibi: *Non possum*. Ait ergo: *Et potestatem dedit ei iudicium facere, ut expositum est supra, quod iudicium dedit filio, quia praeformam ferui iudicaturus est. Et ideo sequitur: Quia filius hominis*. Vt enim ait Augustinus: Quia in principio erat uerbum, dedit ei uitam in semetipso: quia uerbum caro factum est, Filius hominis est, et accipit potestatem faciendi iudicij in fine seculi. Sed obijciunt, quod non solus filius iudicabit, quia dicitur Apostolis: *Sedebitis et uos iudicantes, et cetera*: et Angelos iudicabimus. Et: *Iudicium, tribuit pauperibus: Ergo, ut prius*. Item uidetur quod filius nullum iudicet, infra: *Non iudico quemquam*. Et ad istud respondendum secundum Hugonem: Vbi ait, quod quattuor sunt iudicia: quorum primum est secundum praesentiam, quo sumus iudicati, antequam essemus. Item aliud est secundum causam, quo iudicamur, ex quo incipimus esse uel boni, uel mali. Tertium est secundum operationem, quando operibus foris ostendimus quales sumus intus. Quartum est secundum retributionem, scilicet in percipienda mercede, in illo iudicio sententia dicitur, et hoc erit ipse Trinitatis. Item sententia proferitur, quod erit filij, quia in humanitate sua omnis iudicij sententiam proferre accepit secundum Hugonem. Iudicare ergo auctoritate et dictamine sententiae est totius Trinitatis. Iudicare uero prolatione sententiae, et euidencia formae, siue ministerio, erit filij hominis. Vt loquitur hic. Iudicare uero assententia et approbatione, erit Apostolorum et Apostolicorum uirorum: Dominus ueniet ad iudicium cum senioribus populi sui. Et: *Nobilis in portis uir eius, quando sederit cum senioribus terrae*. Et de his bene Gregorius: *Exponens illud uerbum Iob supradictum: Iudicium tribuit pauperibus*. Ibi enim distinguit quattuor ordines in S. Bon. To. 2.

Ioan. 8. f. Ioan. 10. a. Discrederentium calamitas. Sap. 1. a. Eph. 5. c. Cant. 2. a. Psal. 84. b. Ioan. 6. g. Pater et filius qualiter sunt uita. Ioan. 11. c. Act. 17. f. Aug. tract. 22. in 10a. tom. 9. Vita animae quae sit. Potestas filij in iudicando. Aug. ibid. post. Ioan. 1. a. Ibidem. b. Mat. 19. d. 1. Cor. 6. a. Iob 36. a. Ioan. 8. b. Hugo de sacram. lib. 1. par. 8. c. 5. Quattuor sunt iudicia. Ista. 3. c. Prou. 31. c. Greg. Moral. lib. 26. cap. 20. Iob 36. a

iudicio: scilicet quod quidam iudicabuntur, nec iudicabunt: quidam iudicabunt, nec iudicabuntur: quidam, nec iudicabunt, nec iudicabuntur, et cetera. Ad ultimum respondet Hugo, quod quantum ad dictandam sententiam, ait Christus: *Non iudico quemquam*. Quantum uero ad proferendam sententiam, ait: *Sicut audivo, iudico*, infra eodem. Et ex dictis patet, quod temerarium est alicui uindicare alium: Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? Et: *Nolite ante tempus iudicare*. Et sequitur secunda particula, in qua manifestat, quod iudicat, scilicet malos: omnes enim suscitabit, sed malos iudicabit iudicio damnationis. Et hoc est, quod ait: *Nolite mirari*: de eo quod dictum est, scilicet, quod filius hominis habet potestatem iudicij facere, quia: *Venit hora, scilicet in fine saeculi, quod licet sit futurum, tamen praesens Deo: Quando omnes, qui in monumento sunt, audient uocem*. Et sic loquitur, quantum ad resurrectionem animarum. Vnde Augustinus: *In monumentis corpora sunt, non animae*. Supra ergo ait de resurrectione animarum, hic de resurrectione corporum. Vnde Augustinus: *Resurgent animae ab iniquitate per id, quod est Deus: corpora a corruptionibus, per id quod est homo: Dominus in iussu, et in uoce tubae, et cetera*. Et sequitur: *Mortui resurgent, et cetera: Et procedent qui bona egerunt in resurrectionem uitae, scilicet aeternae: Qui uero mala, et cetera: In resurrectionem iudicij, scilicet damnationis: ibi autem sumitur iudicium pro poena, ait Augustinus. De vtriusque: Venite benedicti, et cetera. Et post: Ite maledicti, et cetera: Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur. Sed quaeritur, qualiter ait: *In resurrectionem iudicij*, quia in Psalmo: *Non resurgent impij in iudicio*. Et supra: *Qui non credit iam iudicatus est*. Et ad istud respondendum est secundum Gregorium, ubi supra: *Quod resurgent omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium: non enim eorum causa tunc discutitur, qui ad conspectum districti iudicis iam condemnatione suae infidelitatis accedunt, et ideo non iudicantur, sed tamen pereunt, vt ait ibidem. Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Et ideo tales ibi sunt: In resurrectionem iudicij, id est, damnationis. Et de his Chrysostomus. Quod toties inculcat et commemorat, hoc scilicet iudicium et vitam, praeparas auditorem. Et de ista resurrectione in collatione praedicabili, infra. Et sequitur vltima particula, scilicet: *Quomodo iudicet, nimirum iuste, quaerendo voluntatem patris, quia dictum est: Quod omne iudicium dedit filio*, ne dicerent, non secundum patrem ergo iudicas, ideo ait: *Non possum, et cetera*. Sicut conuincit Augustinus. Et eodem modo Chrysostomus homilia dicta: quonia distimilia a prophetis videbatur dicere, qui dixerunt: *Deus iudex iustus, et cetera*. Et alibi: *Iudicabit orbem terrae. Destruens suspensionem, ait: Non possum a me ipso, et cetera*. Vt enim ait Augustinus, quia non est filius a se, non potest aliquid a se. Et si obijciatur, sicut obijciunt haeretici, quod tunc non est aequae potens, sicut pater. Respondendum, quod ex hoc denotatur omnipotentia, quia eadem, quae est ipse patris, est et filij, et nulla notatur impotentia, sed omnino eadem potentia, quae est patris, sicut est eadem uita et eadem essentia. Et ideo sequitur: *Sicut audivo, iudico*, id est, sicut accipio a patre. Vt enim ait Augustinus: *Non est ei aliud audire, aliud videre, sed filio est idem et esse a patre, et audire, et videre, secundum Augustinum prius: Omnia tradita sunt mihi a patre meo: Et iudicium meum uerum est. Quia ita iudico, ac si ipse pater esset, qui iudicat*. Ait Chrysostomus. Et hoc: *Quia quoro uoluntatem patris mei*. Infra: *Ego et pater vnus sumus*. Et ideo vna uoluntas: Vnde Chrysostomus: *10m. 3. Ostendit esse vnā uoluntatem, quae eius, et quae patris, ac si vnus utique mentis esset uoluntas. Et de hoc opponit Chrysostomus: quod secundum hoc alia uoluntas sua, alia patris: quia ait, quod***

Quattuor ordines in iudicio. Hugo de sacram. lib. 1. par. 8. c. 5. Ioan. 8. b. Rom. 14. a. 1. Cor. 4. a. Aug. tract. 29. in 10a. post mediu. tom. 9. Ibid. tract. 23. ante mediu. 1. The. 4. a. Iudicij pro poena. Mat. 25. c. 1. Cor. 15. g. Psal. 1. b. Ioan. 3. b. Greg. Moral. li. 26. c. 20. ante med. Chry. hom. 38. in 10a. ante mediu. tom. 3. Quomodo iudicat filius. Aug. tract. 29. in 10a. ver. 10. 9. Chry. hom. 39. in 10a. circa med. tom. 3. Psal. 7. c. Psal. 95. c. Aug. tract. 28. in 10a. ante med. tom. 3. Mat. 11. d. Chry. hom. 38. in 10a. post mediu. tom. 3. Ioan. 20. c. Chry. ibid.

quod venit facere voluntatem patris, non suam. Et sic, suam erat deficient. Sed ad contrarium arguit Paulus, ita se miscuit diuinae voluntati, ut diceret: Vtuo ego, iam non ego. Et ita nulla in eo voluntas nisi diuina: ergo multo magis nec in filio. Et ad hoc responderet, quod sermonem hic producit ad suspicionem eorum, qui audiebant, et putabant eum esse purum hominem. Ideo decenter ostendit, iudicium esse verum, et omnino secundum diuinam voluntatem. De triplici autem voluntate in Christo, scilicet de vna secundum affectum naturae, et de voluntate spiritus, et de voluntate sua diuina, in quantum Deus, siue de voluntate paterna. Ex praedictis patet exemplum iudicantibus ad imitationem filij. Et hoc, quoad tria, non vt sit iudicium temerarium, sed certum. Vnde ait: *Sicut audio, sic iudico*, infra: *Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab eo: Causam, quam nesciebam, diligentissime inuestigabam.* Ibi Gregorius bene, qualiter iudices debent esse diligentes in iudicando, vbi ait: Nota de iudicio, ne ad proferendam sententiam iniquam praecipites esse debeamus, ne temerarie indiscussa iudicemus, ne qualibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus, et cetera. Et ibi bene de hoc. Vnde et de Domino legitur: *Descendam, et videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint.* Et: *Cam tranquillitate iudicabit.* Secundo figuratur, quod iudicium debet esse in processu iustum. Vnde ait his: *Iudicium meum iustum est.* Et: *Iudices et magistros constitues, vt iudicent iusto iudicio.* Vt enim ait Tullius: *Iudicis est in causis verum sequi, nec nocentem defendere, nec condemnare innocentem: Qui iustificat impium, et qui condemnat iustum abominabilis est vterque apud Deum.* Item insinuat hic, quod iudicium debet esse in sententiando ordinatum, quia secundum voluntatem Dei. Illud enim est reiectum, et ordinatum iudicium, quod fit secundum diuinam voluntatem, quae non vult nisi, quod iustum est. Infra: *Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate, id est, secundum veritatem, ait Glossa.* Et sequitur pars vltima capituli, in qua corroboratio confutationis praemissa calumnias multiplici testimonio, ibi: *Si ego testimonium, et cetera.* Et illa in duas. Primo, testimoniorum adductio. Secundo, Iudaeorum discredendum reprehensio, et obstinationis manifestatio, ibi: *Et non vultis venire ad me.* Prima adhuc in duas. Primo, recitatio falsae suspicionis calumniantium, et dicentium suum testimonium verum non esse. Secundo, manifestat se habere testimonia, ibi: *Vos misistis ad Ioannem.* Ait ergo: *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, illud non est verum.* Sed qualiter hoc? Supra: Perhibuit de se testimonium, quando ait mulieri: *Ego sum.* Chryso. *Ad istud responderet Chryso. quod non loquitur, quantum ad dignitatem suam, sed quantum ad suspicionem eorum, quasi diceret: vos dicitis: Quod si ego testimonium perhibeo de me, illud non est verum. Et tamen alius est, scilicet pater, secundum Glossam, vel ipse Spiritus, secundum Chryso. qui testimonium perhibet, vt patet supra, quando Ioannes vidit Spiritum descendentem vt columbam: Et scio quia verum est testimonium.* Infra: *Qui misit me, verax est.* Et ex hoc patet solutio objectionis, qua obijci posset, quod sibi videretur contradicere. Primo enim ait, quod si testimonium perhiberet de se, non esset verum. Secundo ait, quod verum est testimonium, quod perhibetur. Et ad istud respondendum, secundum Chryso. quod prius: quod prius locutus est, quantum ad eorum suspicionem, nunc vero quantum ad suam dignitatem. Aliter responderet Magistraliter, intelligendo praecise scilicet, quod si testimonium perhiberet de se, non esset verum, quantum ad sufficientiam testimoniationis secundum legem, quae ait: *In ore*

duorum vel trium fiat omne testimonium. Sed quia alius est, qui perhibet, scilicet pater et spiritus, et etiam Ioannes: ait Glossa, ideo testimonium est verum. Et sequitur illa pars, in qua adductio testimoniorum ab alijs. Et illa in quatuor secundum quatuor testimonia. Primo, inducit testimonium a Ioanne. Secundum ab operibus, ibi: *Ego habeo.* Tertio a patre, ibi: *Et qui misit me pater.* Quarto a scripturis, ibi: *Scrutamini scripturas.* Ait ergo: *Vos misistis ad Ioannem.* Supra: *Et non vti que misissetis, nisi dignum fide opinaremini, ait Chryso. nec ipse ingessit tantum, sed vos misistis, et ille testimonium perhibuit veritati, supra: erat enim testis fidelis, qui non mentiebatur: Testis fidelis non mentitur. Cuius tamen testimonio non indigeo. Vnde sequitur: Ego testimonium ab homine, et cetera. Sed qualiter hoc? opponit Chryso. Si non accipit ab homine testimonium, ad quid induxit testimonium Ioannis? Videtur quod superfluum. Et ad istud responderet, quod loquitur ad eorum suspicionem, disputans, quasi dicat: Ego ens Deus non indigebam humano testimonio: Sed quia Ioanni attenditis, et omnibus dignorem putatis, et illi vt prophetae occurratis, non recolo eius testimonium: Et hoc dico vt salui sitis. Et vere eius testimonio est credendum: *Ille erat lucerna ardens, diuino amore: Et lucens, lumine scientiae diuinae.* Vt enim ait Augustinus: Ioannes perhibuit testimonium, sed tamquam lucerna, non ad sanandos amicos, sed ad confutandos inimicos. Vnde in Psalmo: *Parauit lucernam Christo meo: Inimicos autem induam confusione, super ipsum autem, id est Christum, florebit sanctificatio mea.* Illa lucerna in nocte dicit esse solem, et iubet te expectare diem. Haec Augustinus: vbi ait, quod prophetae fuerunt lucernae: quia enim, vt homines, possunt accendi et extinguui. Similiter Apostoli lucernae, et omnis propheta lucerna: Quasi lucernae ardenti in caliginoso loco, et cetera. Solus enim ille est lux, non enim accenditur et extinguuitur. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio, et cetera, supra eodem. Haec Augustinus, et ibi bene de hoc. Et ne dicerent, quod non acceperint testimonium Ioannis, subdit: *Vos autem voluistis exaltare ad horam, et cetera.* Et in hoc, quod ait: *Ad horam, eorum familiaritatem, id est, leuitatem ostendit.* Ait Chryso. quia cito ab eo resilerunt. Supra enim miserunt ad eum suspicantes ipsum esse Christum, et tamen eius testimonio non crediderunt. De ista vero lucerna ardente feruida charitate, et lucente diuina cognitione Bernardus multum in sermone de beato Ioanne. Et in collatione predicabili. Et sequitur pars, in qua adductio testimonij ab operibus: *Ego autem habeo testimonium maius, et cetera.* Sed queritur, si hoc habuit testimonium maius: ergo debuisse illud primo posuisse. Et ad istud responderet Chryso. quod a minoru testimonio incipit, scilicet a testimonio Ioannis, deinde ab operibus, et post a testimonio patris. Ait ergo: *Habeo testimonium maius, scilicet ab operibus, quia opera, quae dedit pater, sicut curatio paralytici, et alia plura: Quae dedit mihi vt perficerem, scilicet perfecte agam: Testimonium perhibent, quia pater misit me, vt filium vnigenitum patri aequalem.* Infra: *Si opera in eis non fecissem, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et infra: Pater in me manens ipse facit opera. Et in hoc, quod ait: Quae dedit mihi pater, ostendit auctoritatem cum superabundantia: et ostendit se nihil agere contrarium patri, sanando scilicet in sabbato, vt ait Chryso. Sed queritur, quare ait testimonium operum esse maius testimonio Ioannis, cum in ipso Spiritus sanctus perhiberet testimonium? Et ad istud responderet Augustinus, quod Ioannes, propheta, Apostoli perhibuerunt testimonium Christo, qui Deus per illos perhibuit testimonium, sed testimonium operum Iesu Christi, ideo maius, quia per ipsum**

Deut. 17. a
Quattuor testimonia.
Ioan. 1. e
Ioan. 1. f
Prou. 14. a
Chryso. hom. ante mediū tom. 3.
Aug. tract. 23. in Ioan. non longe a princ. 10. 9.
Psal. 131. c
Aug. ibid. post aliqua. Prophetae lucernae. 2. Pet. 1. d
Chryso. hom. 39. in Ioan. ante mediū tom. 3.
Ioan. 1. e Bern. ser. de lucer. ard. et lucen. in s. Io. Bapt. hac natiuit.
Chryso. hom. 39. in Ioan. post mediū tom. 3.
Ioan. 1. 5. d Ioan. 14. b
Chryso. ibid. paulo ante.
Aug. tract. 23. in Ioan. ante med. tom. 9.

ipsum filium indicat Deus in operibus ipsum esse filium. Ideo infra: *Pater in me manens facit opera.* Sed queritur de hoc, quod ait: *Opera perhibent testimonium, quia pater misit me,* quia prophetae miracula fecerunt, et Apostoli similiter: ad vmbra enim Petri curabantur infirmi: Ergo opera miraculosa facere non probat eum esse filium. Item mali miracula fecerunt: Multi dicent, in nomine tuo daemonia eiecimus. Et tamen sequitur: *Non noui vos: Ergo vltimus.* Et ad istud respondendum, sicut habitum est ab Augustino: *Deus per ipsum filium, indicat ipsum per opera, quia manens in eo faciebat opera.* Christus ergo propria potestate et auctoritate opera faciebat, et sic authentice et imperialiter, quia ipse verbum erat, per quod omnia: Dixit enim et facta sunt: Sermo enim eius potestate plenus est. Alij autem qui fecerunt miracula, in nomine eius fecerunt, et per eius nominis inuocationem. De differentia vero miraculorum factorum per bonos et per malos, Augustinus bene. Et Chryso. ait: quod aliquando in miraculis fuit phantasia, et si daemones aliquando faciunt, vt decipientes faciant, sed in operibus Christi miraculosis erat et veritas operum, et ad salutem credentium. Et ideo opera perhibebant testimonium de ipso. Et patet ex dictis humilitas filij, non dedignatis ostendere, quod opera perhibent testimonium de ipso. Ad eius exemplum membra eius, scilicet electi prouideant, quod opera sua sint a patre originata, vt possint dicere illud Maie: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Item prouideant vt sint perfecta, et nihil eis operibus desit, quod debet inesse. Perfectum enim est vbi nihil est extra. Totum enim est perfectum, idem ait quidam sapiens. Perfecta ergo sunt opera, quando operans est talis, qualis debet esse: et quando opera sunt talia, qualia debent esse: Vbi est timor tuus, et perfectio vitarum: In omnibus perfecti estote: Patientia perfectum opus habet. Et alibi: *Perficientes sanctificationem.* Et talia perhibent testimonium verum: *Laudent ea in portis opera eius: A fructibus enim eorum cognoscetis eos.* Et tales sunt eius discipuli, qui habent testimonium ab operibus bonis. Et sequitur pars, in qua ducit testimonium ab ipso patre, ibi: *Et qui misit me pater, testimonium perhibet, et cetera.* Misit, inquam, in incarnatione, supra: *Non misit filium vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum.* Et: *Hic est filius meus dilectus: Neque vocem eius audiistis, quia non aure carnali capitis, ait Glossa, sed spiritualiter.* Sed: *Neque speciem eius vidistis: eo quod est inuisibilis substantia diuinitatis, ait eadem Glossa: Non enim videbit me filius: Et verbum eius, scilicet, quod erat in principio: Non habebis manens, sed repulit: Verbum misit Dominus in Iacob, et cecidit in Israel, id est, in videntes Deum per fidem: non enim misit in Iacob, id est, in Iudaeis: Oportebat primum vobis loqui verbum Dei, sed quia repellitis: ecce repellimur ad gentes. Et hoc ideo est: Quia quem misit, huic non creditis, sed potius condemnat. Dixerunt: Hic est heres, venite occidamus eum. Sed queritur, qualiter ait: *Neque vocem eius audiistis, quia dicitur: Si est gentis talis, quae audiuit vocem Dei sui. Et ita vocem audierunt.* Item sicut opponit Chryso. Moyses respondere, et Dominus loquebatur. Similiter alij prophetae audierunt vocem Domini. Et item multipliciter hic falsum dicere videtur. Item dicitur: *Ecce vox de caelo dicens. Et: Ecce vox de nube dicens, et cetera.* Et ad istud responderet Chryso. dicens: *quod nunc in philosophicum dogma inducit eos: ostendens, quod neque vox circa Deum, neque species, sed superior est vocibus, et loquelis, et figuris. Et ostendit etiam, quod neque eius praeccepta susceperunt, neque leges, ideo ait: Et verbum non habebis manens. Ad aliud responderet, quod licet fuerit facta vox**

in Iordane, et in monte: non tamen attenderunt. Et ideo mitti eos ad scripturas. Et patet hic, quod increduli non audiunt vocem Dei, nec habent verbum eius manens in eis: Ad tempus enim credunt, et in tempore tentationis recedunt. E contrario de bonis, in quibus manet verbum Dei. Infra: *Qui habet mandata mea, et seruat ea: ille est, qui me diligit: Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.* Exemplum de beata Matre Dei: *Maria conferebat omnia verba haec, conferens in corde suo. Sed increduli et mali, habent corda fracta, et diuisa. Ideo non manet in eis verbum: Cor fatui, quasi vas contractum, omnem sapientiam non tenebit.* Et sequitur: *Audiet luxuriosus et displicebit ei, et projiciet illud post tergum suum.* Et sequitur adductio testimonij a scripturis, ibi: *Scrutamini scripturas.* Non tantum legit in superficie, sed scrutamini interius penetrando. Vnde Chryso. Non, ait, legite scripturas, sed scrutamini: quia enim ea, quae de ipso dicebantur, scilicet in scripturis, multa indigebant diligentia, quae obumbrabantur desuper, propterea cauere eas iubet, vt quae in profundo iacebant, possent inuenire, et velut quandam thesaurum in multo profundo. Haec ille: et ibi bene, et multum de hoc. *Scrutamini, inquam, acumine ingenij, subtilitate studij, diligentia scrutiniij, et in lumine fidei, infra: Scrutamini scripturas. Vnde in figura Doctoris: Profunda fluminum scrutatus est, id est, arcanorum sacrae scripturae. Scrutari enim est inquirere, inuestigare, subtiliter inspicere, ait Papias, et Hugo. Studium instantiam signat operis: scrutinium, diligentiam meditationis: Scrutamini ergo scripturas, in quibus peritatis, et cetera. Et in hoc ostendens, quod non multum fructificabant, a lectione existimantes saluari fide priuati, ait Chryso. Non enim auditores legis iusti sunt, sed factores: Littera enim occidit. Illae, scilicet scripturae: Testimonium perhibent. non longe a tam legales: De me. Infra eodem: *De me scripsit moyses, tam prophetales: Huic omnes prophetae testimonium perhibent: tam euangelicae, infra: 2. Cor. 3. b* Et qui vidit, testimonium perhibet. Et tamen licet ita sit: *Non vultis venire ad me, id est, per illas scripturas credere in me, vt ait Glossa. Et ita credere: Vt vitam habeatis: Nam qui credit, habet vitam aeternam.* Supra eodem. Sed queritur, qualiter ait: *Scrutamini scripturas, quae loquuntur de ipso, cum ipse sit maiestas ipsa. Et: Scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Videtur, quod inconuenienter hortatur eos ad scrutinium scripturarum. Item: Qui dat secretorum scrutatores, quasi non sint. Et ita vt prius. Et ad istud respondendum, quod est scrutari scripturas, vel spiritu maligno suadente ad decipiendum, vt in haeticis constat: vel spiritu humano praesumente, vt constat in sapientibus mundi, a quibus Deus abscondit secreta scripturarum: vel spiritu diuino reuelante in lumine fidei: Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei: et isto modo sunt scripturae scrutandae a fidelibus. Et patet ex dictis scripturarum nobilitas, quia de Christo perhibent testimonium. Et patet earum profunditas, et modi inuestigandi qualitas, quae duo notantur in hoc, quod ait: *Scrutamini, quia quandam thesaurum continent in profundo, vt ait Chryso. Si quaesieris eam, quasi pecuniam, et effodieris sicut thesaurum, tunc intelliges timorem Domini.* Item patet in alijs vilitas bene ventibus, quia per illam est venire ad vitam aeternam: *Beatus homo qui audit me. Et sequitur: Qui me inuenerit, inueniet vitam.* Et sicut tunc fuit de Iudaeis, quod existimabant habere se vitam in scripturis, et tamen non veniebant ad Christum, vt haberent vitam aeternam passibus amoris, nec gressibus operis: sic est nunc de malis**

Luc. 8. b
Ioan. 14. b
Luc. 11. d
Luc. 2. g
Eccl. 21. c
Chryso. hom. 40. in Ioan. prope prim. tom. 3.
Ioan. 7. g Tob. 28. b
Hugo Di. def. lib. 2. cap. 18.
Chryso. hom. 40. in Ioan. Rom. 2. b
2. Cor. 3. b
Act. 10. g
Ioan. 21. d
Prou. 25. b
Isa. 40. e
Qualiter est scrutari scripturas.
1. Cor. 2. e
Chryso. hom. 40. in Ioan. prin. 10. 3.
Prou. 2. a
Prou. 8. d

quod venit facere voluntatem patris, non suam. Et si sic, suam erat deficiens. Sed ad contrarium arguit Paulus, ita se misit diuinæ voluntati, vt diceret: *Viuo ego, iam non ego.* Et ita nulla in eo voluntas nisi diuina: ergo multo magis nec in filio. Et ad hoc respondet, quod sermonem hic producit ad suspicionem eorum, qui audiebant, et putabant eum esse purum hominem. Ideo decenter ostendit, iudicium esse verum, et omnino secundum diuinam voluntatem. De triplici autem voluntate in Christo, scilicet de vna secundum affectum naturæ, et de voluntate spiritus, et de voluntate sua diuina, in quantum Deus, siue de voluntate paterna. Ex prædictis patet exemplum iudicantibus ad imitationem filij. Et hoc, quoad tria, non vt sit iudicium temerarium, sed certum. Vnde ait: *Sicut audio, sic iudico.* infra: Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab eo: Causam, quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Ibi Gregorius bene, qualiter iudices debent esse diligentes in iudicando, vbi ait: Nota de iudicio, ne ad proferendam sententiam iniquam præcipites esse debeamus, ne temerarie indiscussa iudicemus, ne qualibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus, et cetera. Et ibi bene de hoc. Vnde et de Domino legitur: Descendam, et videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Et: Cum tranquillitate iudicabit. Secundo figuratur, quod iudicium debet esse in processu iustum. Vnde ait his: *Iudicium meum iustum est.* Et: Iudices et magistros constituit, vt iudicent iusto iudicio. Vt enim ait Tullius: Iudicis est in causis verum sequi, nec nocentem defendere, nec condemnare innocentem: Qui iustificat impium, et qui condemnat iustum abominabilis est vterque apud Deum. Item insinuat hic, quod iudicium debet esse in sententia ordinatum, quia secundum voluntatem Dei. Illud enim est reificatum, et ordinatum iudicium, quod fit secundum diuinam voluntatem, quæ non vult nisi, quod iustum est. Infra: Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate, id est, secundum veritatem, ait Glossa. Et sequitur pars vltima capituli, in qua corroboratio confutationis præmissæ calumniæ multiplici testimonio, ibi: *Si ego testimonium, et cetera.* Et illa in duas. Primo, testimoniorum adductio. Secundo, Iudæorum discredentium reprehensio, et oblationis manifestatio, ibi: *Et non vultis venire ad me.* Prima adhuc in duas. Primo, recitatio falsæ suspicionis calumniarum, et dicentium suum testimonium verum non esse. Secundo, manifestat se habere testimonia, ibi: *Vos misistis ad Ioannem.* Ait ergo: *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, illud non est verum.* Sed qualiter hoc? Supra: Perhibuit de se testimonium, quando ait mulieri: *Ego sum.* Ad istud respondet Chrysostomus, quod non loquitur, quantum ad dignitatem suam, sed quantum ad suspicionem eorum, quasi diceret: vos dicitis: *Quid si ego testimonium perhibeo de me, illud non est verum.* Et tamen alius est: scilicet pater, secundum Glossam, vel ipse Spiritus, secundum Chrysostomum: *Qui testimonium perhibet, vt patet supra, quando Ioannes vidit Spiritum descendentem vt columbam: Et scio quia verum est testimonium.* Infra: *Qui misit me, verax est.* Et ex hoc patet solutio obiectionis, qua obijci posset, quod sibi videretur contradicere. Primo enim ait, quod si testimonium perhiberet de se, non esset verum. Secundo ait, quod verum est testimonium, quod perhibetur. Et ad istud respondendum, secundum Chrysostomum, vt prius: quod prius locutus est, quantum ad eorum suspicionem, nunc vero quantum ad suam dignitatem. Aliter respondetur Magistraliter, intelligendo præcise scilicet, quod si testimonium perhiberet de se, non esset verum, quantum ad sufficientiam testificationis secundum legem, quæ ait: In ore

Triplex voluntas in Christo.

Ioan. 7. g. Iob 29. c. Greg. Mor. li. 29. c. 14. post mediū.

Gen. 18. c. Sap. 13. c.

Deut. 19. d. Cic. de Off. lib. 2.

Prou. 17. c.

Ioan. 7. c.

Ioan. 4. c.

Chrys. hom. 39. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem.

Ioan. 1. d.

Ioan. 7. b.

Chrys. ibid.

duorum vel trium stat omne testimonium. Sed quia alius est, qui perhibet, scilicet pater et spiritus, et etiam Ioannes: ait Glossa, ideo testimonium est verum. Et sequitur illa pars, in qua adductio testimoniorum ab alijs. Et illa in quatuor secundum quatuor testimonia. Primo, inducit testimonium a Ioanne. Secundum ab operibus, ibi: *Ego habeo.* Tertio a patre, ibi: *Et qui misit me pater.* Quarto a scripturis, ibi: *Scrutamini scripturas.* Ait ergo: *Vos misistis ad Ioannem.* Supra: Et non vtique misistis, nisi dignum fide opinaremini, ait Chrysostomus, nec ipse ingessit tantum, sed vos misistis, et ille testimonium perhibuit veritati, supra: erat enim testis fidelis, qui non mentiebatur: Testis fidelis non mentitur. Cuius tamen testimonio non indigeo. Vnde sequitur: *Ego testimonium ab homine, et cetera.* Sed qualiter hoc? opponit Chrysostomus: Si non accipit ab homine testimonium, ad quid induxit testimonium Ioannis? Videtur quod superfluum. Et ad istud respondet, quod loquitur ad eorum suspicionem, disputans, quasi dicat: Ego ens Deus non indigeo humano testimonio: Sed quia Ioanni attenditis, et omnibus digniorem putatis, et illi vt propheta occurristis, non recolo eius testimonium: *Et hoc dico vt salui sitis.* Et vere eius testimonio est credendum: *Ille erat lucerna ardens,* diuino amore: *Et lucens,* lumine scientiæ diuinæ. Vt enim ait Augustinus: Ioannes perhibuit testimonium, sed tamquam lucerna, non ad sanandos amicos, sed ad confutandos inimicos. Vnde in Psalmo: *Parauit lucernam Christo meo:* Inimicos autem induam confusione, super ipsum autem, id est Christum, florebit sanctificatio mea. Illa lucerna in nocte dicit esse solens, et iubet te expectare diem. Hæc Augustinus: vbi ait, quod propheta fuerunt lucernæ: quia enim, vt homines, possunt accendi et extinguui. Similiter Apostoli lucernæ, et omnis propheta lucerna: Quasi lucernæ ardenti in caliginoso loco, et cetera. Solus enim ille est lux, non enim accenditur et extinguitur. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio, et cetera, supra eodem. Hæc Augustinus, et ibi bene de hoc. Et ne dicerent, quod non acceperint testimonium Ioannis, subdit: *Vos autem voluistis exultare ad horam, et cetera.* Et in hoc, quod ait: *Ad horam,* eorum familiaritatem; id est, leuitatem ostendit. Ait Chrysostomus, quia cito ab eo resiliunt. Supra enim miserunt ad eum suspicantes ipsum esse Christum, et tamen eius testimonio non crederent. De ista vero lucerna ardente feruida charitate, et lucente diuina cognitione Bernardus multum in sermone de beato Ioanne. Et in collatione predicabili. Et sequitur pars, in qua adductio testimonij ab operibus: *Ego autem habeo testimonium maius, et cetera.* Sed queritur, si hoc habuit testimonium maius: ergo debuisset illud primo posuisse. Et ad istud respondet Chrysostomus, quod a minoru testimonio incipit, scilicet a testimonio Ioannis, deinde ab operibus, et post a testimonio patris. Ait ergo: *Habeo testimonium maius,* scilicet ab operibus, quia opera, quæ dedit pater, sicut curatio paralytici, et alia plura: *Quæ dedit mihi vt perficiam,* scilicet perfecte agam: *Testimonium perhibent,* quia pater misit me, vt filium vnigenitum patri æqualem. Infra: Si opera in eis non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et infra: Pater in me manens ipse facit opera. Et in hoc, quod ait: *Quæ dedit mihi pater,* ostendit auctoritatem cum superabundantia: et ostendit, se nihil agere contrarium patri, sanando scilicet in sabbato, vt ait Chrysostomus. Sed queritur, quare ait testimonium operum esse maius testimonio Ioannis, cum in ipso Spiritus sanctus perhiberet testimonium? Et ad istud respondet Augustinus, quod Ioannes, propheta, Apostoli perhibuerunt testimonium Christo, qui Deus per illos perhibuit testimonium, sed testimonium operum Iesu Christi, ideo maius, quia per ipsum

Deut. 17. a

Quattuor testimonia.

Ioan. 1. c.

Ioan. 1. f. Prou. 14. d

Chrys. hom. 39. in Ioan. ante mediū tom. 3.

Aug. tract. 23. in Ioan. non longe a princ. 10. 9. Psal. 131. c.

Aug. ibid. post aliqua. Prophetæ lucernæ. 2. Pet. 1. d

Chrys. hom. 39. in Ioan. ante mediū tom. 3.

Ioan. 1. f. Bern. ser. de lucen. ard. habeo testimonium maius, et cetera.

Chrys. hom. 39. in Ioan. ante mediū tom. 3.

Ioan. 1. f. d. Ioan. 14. b

Chrys. ibid. paulo ante.

Aug. tract. 23. in Ioan. ante med. tom. 9.

ipsum filium indicat Deus in operibus ipsum esse filium. Ideo infra: Pater in me manens facit opera. Sed queritur de hoc, quod ait: *Opera perhibent testimonium, quia pater misit me,* quia propheta miracula fecerunt, et Apostoli similiter: ad vmbra enim Petri curabantur infirmi: Ergo opera miraculosa fecerunt non probat eum esse filium. Item mali miracula fecerunt: Multi dicent, in nomine tuo dæmonia eiecimus. Et tamen sequitur: Non noui vos: Ergo vt prius. Et ad istud respondendum, sicut habitum est ab Augustino: Deus per ipsum filium, indica ipsum per opera, quia manens in eo faciebat opera. Christus ergo propria potestate et auctoritate opera faciebat, et sic authenticè et imperialiter, quia ipse verbum erat, per quod omnia: Dixit enim et facta sunt: Sermo enim eius potestate plenus est. Alij autem qui fecerunt miracula, in nomine eius fecerunt, et per eius nominis inuocationem. De differentia vero miraculorum factorum per bonos et per malos, Augustinus bene. Et Chrysostomus ait: quod aliquando in miraculis fuit phantasia, et si dæmones aliquando faciunt, vt decipientes faciant, sed in operibus Christi miraculosi erant et veritas operum, et ad salutem credentium. Et ideo opera perhibebant testimonium de ipso. Et patet ex dictis humilitas filij, non dedignatus ostendere, quod opera perhibent testimonium de ipso. Ad eius exemplum membra eius, scilicet electi prouideant, quod opera sua sint a patre originata, vt possint dicere illud Ista: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Item prouideant vt sint perfecta, et nihil eis operibus desit, quod debet inesse. Perfectum enim est vbi nihil est extra. Totum enim est perfectum, idem ait quidam sapiens. Perfecta ergo sunt opera, quando operans est talis, qualis debet esse: et quando opera sunt talia, qualia debent esse: Vbi est timor tuus, et perfectio viarum: In omnibus perfecta estote: Patientia perfectum opus habet. Et alibi: Perficientes sanctificationem. Et talia perhibent testimonium verum: Laudent eam in portis opera eius: A fructibus enim eorum cognoscetis eos. Et tales sunt eius discipuli, qui habent testimonium ab operibus bonis. Et sequitur pars, in qua dicit testimonium ab ipso patre, ibi: *Et qui misit me pater, testimonium perhibet, et cetera.* Misit, inquam, in incarnatione, supra: Non misit filium vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Et: Hic est filius meus dilectus: Neque vocem eius audiistis, quia non aure carnali capitur, ait Glossa, sed spiritualiter. Sed: *Neque speciem eius vidistis:* eo quod est inuisibilis substantia, diuinitatis, ait eadem Glossa: Non enim vidit me homo et viuet: *Et verbum eius,* scilicet, quod erat in principio: *Non habetis manens,* sed repulit: Verbum misit Dominus in Iacob, et cecidit in Israel, id est, in videntes Deum per fidem: non enim misit in Iacob, id est, in Iudæis: Oportebat primum vobis loqui verbum Dei, sed quia repellitis: ecce repellimur ad gentes. Et hoc ideo est: *Quia quem misit, huic non creditis,* sed potius condemnatis. Dixerunt: Hic est heres, venite occidamus eum. Sed queritur, qualiter ait: *Neque vocem eius audiistis,* quia dicitur: Si est gentilis, quæ audiuit vocem Dei sui. Et ita vocem audierunt. Item sicut opponit Chrysostomus, Moyses respondet, et Dominus loquebatur. Similiter alij prophete audierunt vocem Domini. Et item multipliciter hic falsum dicere videtur. Item dicitur: Ecce vox de celo dicens. Et: Ecce vox de nube dicens, et cetera. Et ad istud respondet Chrysostomus, dicens, quod nunc in philosophicum dogma inducit eos: ostendens, quod neque vox circa Deum, neque species, sed superior est vocibus, et loquelis, et figuris. Et ostendit etiam, quod neque eius præcepta susceperunt, neque leges, ideo ait: *Et verbum non habetis manens.* Ad aliud respondet, quod licet fuerit facta vox

Ioan. 14. b

Act. 5. c

Mat. 7. c. d

Ioan. 1. a. Psal. 148. a. Eccl. 8. a

Differentia miraculorum August. 83. quæst. 9. 7. 9. et li. 21. sen. sens. 4. tom. 4. Chrys. hom. 18. in Ioan. ante mediū tom. 3.

Ista. 26. c

Perfecta opera, quæ sint.

Iob 4. a

Eph. 6. c

Iacob. 1. a

2. Cor. 7. a

Prou. 31. d

Mat. 7. c

Ioan. 3. b

Mat. 3. d

Exo. 33. d

Ioan. 1. a

Ista. 9. b

Act. 14. g

Mat. 21. a

Deut. 4. b

Chrys. hom. 39. in Ioan. ante mediū tom. 3.

Exo. 19. Mat. 3. d

Chrys. ibid. paulo post.

in Iordane, et in monte: non tamen attendere. Et ideo mittit eos ad scripturas. Et patet hic, quod increduli non audiunt vocem Dei, nec habent verbum eius manens in eis: Ad tempus enim credunt, et in tempore tentationis recedunt. E contrario de bonis, in quibus manet verbum Dei. Infra: *Qui habet mandata mea, et seruat ea: ille est, qui me diligit: Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.* Exemplum de beata Matre Dei: *Maria conferuabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* Sed increduli et mali, habent corda fracta, et diuisa. Ideo non manet in eis verbum: *Cor fatui, quasi vas contractum, omnem sapientiam non tenebit.* Et sequitur: *Audiet luxuriosus et displicebit ei, et proijcet illud post tergum suum.* Et sequitur adductio testimonij a scripturis, ibi: *Scrutamini scripturas.* Non tantum legite in superficie, sed scrutamini interius penetrando. Vnde Chrysostomus: Non, ait, legite scripturas, sed scrutamini: quia enim ea, quæ de ipso dicebantur, scilicet in scripturis, multa indigebant diligentia, quæ obumbrabantur desuper, propterea cauere eas iubet, vt quæ in profundo iacebant, possent inuenire, et velut quandam thesaurum in multo profundo. Hæc ille: et ibi bene, et multum de hoc. Scrutamini, inquam, acumine ingenij, subtilitate studij, diligentia scrutiniij, et in lumine fidei, infra: *Scrutamini scripturas.* Vnde in figura Doctoris: *Profunda fluminum scrutatus est, id est, arcanorum sacræ scripturæ.* Scrutari enim est inquirere, inuestigare, subtiliter inspicere, ait Papias, et Hugo. Studium instantiam signat operis: scrutinium, diligentiam meditationis: *Scrutamini ergo scripturas, in quibus peruenit, et cetera.* Et in hoc ostendens, quod non multum fructificabant, a lectione existimantes saluari fide priuati, ait Chrysostomus: Non enim auditores legis iusti sunt, sed factores: Littera enim occidit, illa, scilicet scripturæ: *Testimonium perhibent, non longe a Tam legales: De me.* Infra eodem: *De me scripsit Moyses,* tam prophetales: *Huic omnes prophete Rom. 2. b* testimonium perhibent: tam euangelicæ, infra: *2. Cor. 3. b* Et qui vidit, testimonium perhibet. Et tamen licet ita sit: *Non vultis venire ad me,* id est, vt illas scripturas credere in me, vt ait Glossa. Et ita credere: *Vt vitam habeatis: Nam qui credit, habet vitam æternam.* Supra eodem. Sed queritur, qualiter ait: *Scrutamini scripturas,* quæ loquuntur de ipso, cum ipse sit maiestas ipsa. Et: *Scrutator maiestatis opprimetur a gloria.* Videtur, quod inconuenienter hortatur eos ad scrutinium scripturarum. Item: *Qui dat secretorum scrutatores, quasi non sint.* Et ita vt prius. Et ad istud respondendum, quod est scrutari scripturas, vel spiritu maligno suadente ad decipiendum, vt in hæreticis constat: est scrutari vel spiritu humano præsumente, vt constat in sapientibus mundi, a quibus Deus abscondit secreta scripturarum: vel spiritu diuino reuelante in lumine fidei: Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei: et isto modo sunt scripturæ scrutandæ a fidelibus. Et patet ex dictis scripturarum nobilitas, quia de Christo perhibent testimonium. Et patet earum profunditas, et modi inuestigandi qualitas, quæ duo notantur in hoc, quod ait: *Scrutamini, quia quandam thesaurum continent in profundo, vt ait Chrysostomus: Si quaerieris eam, quasi pecuniam, et effodieris sicut thesaurum, tunc intelliges timorem Domini.* Item patet in alijs vtilitas bene vrentibus, quia per illam est venire ad vitam æternam: *Beatus homo qui audit me.* Et sequitur: *Qui me inuenit, inueniet vitam.* Et sicut tunc fuit de Iudæis, quod existimabant habere se vitam in scripturis, et tamen non veniebant ad Christum, vt haberent vitam æternam passibus amoris, nec gressibus operis: sic est nunc de malis

Luc. 8. b

Ioan. 14. b

Luc. 11. d. Luc. 2. g

Eccl. 21. c

Chrys. hom. 40. in Ioan. prope prin. tom. 3.

Ioan. 7. g. Tob. 28. b

Scrutari. Hugo Di. instantiæ signat operis: scrutinium, diligentiam meditationis: Scrutamini ergo scripturas, in quibus peruenit, et cetera. Das. lib. 3. cap. 18.

Chrys. hom. 40. in Ioan.

non longe a Tam legales: De me. Prin. 10. 3.

Rom. 2. b

2. Cor. 3. b

Act. 10. g

Ioan. 21. d

Chrys. hom. 25. b

Ista. 40. c

Qualiter est scrutari scripturas.

1. Cor. 2. c

Chrys. hom. 40. in Ioan. non mult. a prin. 10. 3.

Prou. 2. a

Prou. 8. d

LUC. 11. g lis doctoribus, de quibus dicitur: Qui tulistis clavem sapientiarum, ipsi non introistis, et cetera. Et sequitur illa pars, in qua iporum reprehensio, et eorum obstinatio, assignando causas, quare non credebant Christo, nec ad eum veniebant, ibi: *Claritatem autem*. Et reprehendit eos de quatuor. Primo, de defectu dilectionis. Secundo, de cecitate erroris, ibi: *Ego veni*. Tertio, de appetitu gloriæ et honoris, ibi: *Quo modo potestis*. Quarto reprehendit de defectu credulitatis, ibi: *Nolite putare*. Ait ergo: *Claritatem non accipio*, quia adduxerat testimonia, ut non accipiat suspicionem apud eos, hoc fecisse amore gloriæ, sicut contumaciter Chrysoströmus: *Claritatem non accipio*, id est, non indigeo. Et ponit exemplum a lucernari lumine, numquam suscipiet adiectionem: multo magis nec ego indigeo humana gloria: Gloriam meam non quaero: sed ut vitam habeatis, illa dixi: *Nolite autem, quia dilectionem Dei non habetis*. Et ideo in me non creditis, qui sum missus a Deo. Et hoc ideo ait, quia persequerentur eum, quoniam parem se ipsum faciebat Deo, ait Chrysoströmus, quasi dicat, non propter Deum hoc facitis, sed propter gloriam, quam petitis, infra: *Quæ audiui ab eo, hæc loquor*. Et sequitur reprehensio de cecitate erroris: *Ego veni in nomine patris mei*. Supra: *In propria venit: Et non accepistis me, scilicet credendo per fidem*. Supra: *Sui eum non receperunt: Sed alius venies, scilicet Antichristus, quæ hic ænigmatice ostendit, ait Chrysoströmus. In nomine suo: quia extollitur supra omne, quod dicitur Deus. Sed si essetis amantes Deum, illum deberetis persequi, et non me: ait Chrysoströmus. Et sequitur illa pars, in qua reprehendit eos de appetitu honoris et gloriæ: *Quo modo potestis credere*. Sed queritur ad evidentiam litteræ, quare appetitus gloriæ humanæ evacuatur fidem, siue impedit? Et ad istud respondendum, quod gloria talis oritur ex superbia. Vt enim ait Gregorius: Radix cuncti mali superbia: Initium omnis peccati superbia. Et de hac virulenta radice profertur principalia vitia, scilicet inanis gloria, et sic de alijs. Inanis autem gloria est vanum quoddam et volatile, auræ, mobilitatis, ait Seneca. Et quia credere est in humilitate cordis ex divina gratia: ipsa enim fides redigit intellectum in obsequium Christi. Ideo merito ait eis: *Quo modo potestis credere, scilicet in Deum, quærendo gloriam eius: Qui gloriatur in Domino gloriatur: Et gloriam ab inuicem accipiunt? Est enim gloria iudicium hominum, bene de hominibus opinantium, ait Augustinus. Et de hac gloria: Omnis caro fœnum: et omnis gloria eius quasi flos fœni: Et gloriam quæ a Deo est, non queritis. Cui soli gloria attribuenda, et cuius folius est gloria quærenda: Soli enim Deo honor et gloria. Et: Gloriam meam alteri non dabo. Non est ergo gloria quærenda ab homine, sed a Deo, et hoc velle ex puritate conscientiarum: Gloria enim vestra est testimonium conscientiarum nostrarum. Item debet esse ex vera cognitione Dei per fidem: Gloriamur in spe filiorum Dei. Et: Non gloriatur sapiens in sapientia sua. Et sequitur: Sed in hoc gloriatur, qui gloriatur scire et nosse me. Item est gloria quærenda in perfectione penitentiarum: Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Item est gloria vera et quærenda in adversitatis tribulatione propter Deum: Gloriamur in tribulationibus, Non ergo gloria humana vana et falsa est quærenda, sed divina, gloriando in ipso, et in ijs quæ ducunt ad ipsum. Et sequitur ultima pars, in qua reprehendit eos, de defectu rectæ credulitatis: *Nolite putare, quia ego accusatus sum, et cetera*. Vt habitum est supra, duo aduentus Christi, In primo venit saluare et remittere. Supra: *Non misit Deus filium suum ut iudicet mundum, sed ut mundus saluetur per eum*. Et: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: *Est tamen qui accusat, Moyses, qui ait: Prophetam suscitabo tibi, scilicet Iesum Christum, et cetera: In quo***

*operatus, quia dixerunt discipuli sumus. Infra: Si enim crederetis Moysi, et dicitis eius: et mihi forsitan crederetis. Sed queritur, quare ait: Forsitan. Videtur enim dubitare. Et ad istud respondit Glossa. Quod irrisio est, non dubitatio Dei. Vel hoc ait ob libertatem vel facultatem liberi arbitrii eorum. Sicut: Forte verebuntur filium meum: Ille enim, scilicet Moyses: De me scripsit, ut præmissum est. Et si illius litteræ non crederetis, quæ litteræ de me testantur: Quo modo vobis meis crederetis? quasi dicat nullo modo, ut enim ait Chrysoströmus, quia scripturæ terrebant eos, legislatorem accusare eos instituit. Et pater Sapientia Saluatoris, prout ait Chrysoströmus: Sicut admirantes Ioannem, ostendit eos esse illius contemptores, ita existimantes credere Moysi, ostendit discredentes, et semper in caput eorum conuertit, quæcunque existimabant pro ipsis promittere. Hæc ille. Item queritur Chrysoströmus: Quare non responderunt, nec interrogauerunt, sicut infra: Respondet, quod quia viderunt se conuictos, sicut infra: Exiit vnus post alterum. Malitia enim aliquando manet, proprium venenum obseruans, ut ait ibidem. Sed queritur de hoc, quod ait: *Non sum accusatus vobis*. Ex quo omnino iudicium datum est sibi. Et ipse iudex et testis. Ergo ipse est accusaturus illos. Et ad istud respondendum, sicut tactum est, quod quantum est ex parte sua, et ex intentione sua, in primo aduentu ipse venit saluare, non iudicare, condonare, non condemnare. Vnde Glossa: Sanguis Christi neminem accusat, sed amat veniam. Increduli tamen et impudentes ex malitia eorum, sicut ex causa sua, merito accusantur a filio Dei: Esuriui et non dedistis mihi manducare. Et sequitur: *Ita maledicti in ignem æternum*. Item queritur de argumento, quod facit in littera: *si non crederetis, dicitis Moysi, nec verbis meis: Videtur quod non sequitur, quia ipse maior Moysi. Sed non sequitur, non credidistis minori, ergo nec dicitis maioris. Et ad istud respondendum, quod quantum ad opinionem eorum et suspicionem, Moyses erat maior. Et ideo quantum ad opinionem eorum arguit. Et notandum, quod increduli et peccatores accusantur a multis, scilicet a scripturis, quibus non crediderunt, ut hic. Et: Habent Moysen, et prophetas, audiant illos. Item accusantur a creaturis, quibus abusi sunt: Lapis de pariete clamabit. Et: Pugnabit pro eo orbis terrarum contra infensatos. Item accusantur a malitijs, contra quas egerunt: Testimonium reddente illis conscientia. Item accusantur ab alijs penitentibus, qui facilius penitentur: Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam. Item accusantur a iustis, qui eis prædicauerunt, vel exempla bona dederunt: Sedebitis iudicantes tribus Israel, quia vobis credentibus non crediderunt. Vnde Augustinus: Tot iudicibus inops astabo, quot me in bono opere præcesserunt: tot arguentibus conuincar, quot mihi præbuerunt bene viuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me mouerunt proficijs sermonibus, seq. imitandos iustis dederunt operibus. Hæc ille. Item accusantur a Deo creditore, quem offenderunt: Ero iudex et iustus. Et: Ero testis velox. In Psalmo: Arguam et ita tuam contra faciem tuam. Et ob accusantes merito dicitur: Instauras contra me testes tuos.**

Mat. 21. f

Chrysoström. 40. in 10a. post mediū. som. 3. Ibid. post.

Ibid. paulo post. Ioan. 8. b Chrysoström.

Hiere. 29. f

Mat. 25. f Ibidem.

Luc. 16. g

Abac. 2. e Sap. 5. d Rom. 2. e

Mat. 12. f Luc. 11. a

Mat. 19. d

Aug. medi. rar. li. vnic. c. 4. tom. 9.

Hiere. 29. f

Malac. 3. d Psal. 49. d Job 10. e

CAPVT SEXTVM.

ROSTHÆC abijt Iesus trans mare Galilee, et cetera. Præmissum miraculo de curatione paralytici, et confutata calumnia Iudæorum, et manifestata veritate de diuinitate et humanitate filij Dei: hic de transitu Saluatoris trans mare Galilee, et de miraculo, de multiplicatione

Continuatio. **Diuisio.** **Stagnū Genezareth.** **Tyberiadis.** **Chrysoström.** **1. Cor. 14. e** **Chrysoström.** **Rem. 1. b** **Solitudo apta ad philosophiam.** **Mat. 14. c** **Chrysoström.** **Mat. 5. a** **Chrysoström.** **Exod. 33. et seq. a. b** **Chrysoström.** **Mare quid significat.** **Galilea quid significat.** **Psal. 103. c** **Job 38. a** **Greg. Mor. lib. 22. c. 9. post mediū.** **Mat. 14. c** **Isai. 57. d** **Job 28. b** **Greg. Mor. li. 18. c. 25. ante med.** **Chrysoström. 41. in Ioan. tom. 3. Ioan. 8. a** **Pascha, quid.** **Aug. trañ. 15. in 10a. non longe a prin. ro. 9.** **Ioan. 12. a** **Ioan. 7. b** **Pietas Christi ad subueniendum.** **Mat. 14. d** **Mat. 14. c** **Chrysoström. 41. in 10a. ante med. tom. 3.** **Aug. de con. cord. Euāg. lib. 2. c. 46. tom. 4.** **Chrysoström. 41. in 10a. ante med. tom. 3.** **Exod. 4. a** **Cur Deus tentet.** **Chrysoström. post. Rom. 8. e** **Gen. 22. a** **Chrysoström. Eccl. 22. d** **Aug. trañ. 43. in 10a. ante med. tom. 9.** **Isai. 1. b** **Gen. 22. a** **Aug. de Ci. Aug. Dei. li. 1. c. 21. et li. 6. c. 32. tom. 3.** **fam.** **calcans, non in eo quiescens: Ambulans super mare, id est, transiens, non in eo quiescens: Impij enim, quasi mare feruens. In hoc enim mari non sedet Dominus, sed transit: Mare dicit non est meum, scilicet sapientia diuina, quæ est filius Dei. Mare enim, est inquieti amaritudo secularium mentium, ait Gregorius. Quod vero abijt in montem cum discipulis figura et moralis instructio suis membris, et electis, quod debent ascendere ab inferioribus ad superiora, secundum Glossam. Vnde Chrysoströmus: Mōrem ascendit solus aliquando, et pernoctat et orat docens: quoniam enim qui maxime ad eum vadit, ab omni et ipi oportet turbatione, et locum a tumultu purum inquirere. Infra: Perrexit in montem Oibueti, et diluculo iterum venit in templum. Et ibi de monte et de eius proprietatibus, et ideo conuenienter subdit hic: *Erat proximum Pascha*. Pascha enim est transitus, et signat quod Iudæi, id est, confitentes debent transire et facere diem festum Deo. Vt enim ait Augustinus: Pascha est transitus a diabolo ad Christum, ab instabili seculo ad fundatissimum regnum. Tale est pascha verorum Iudæorum. Infra: Iesus ante sex dies paschæ. Ibi de hoc, et tale pascha debet esse: *Dies festus, scilicet vacando Deo, infra: Die festo mediante ascendit Iesus in templum: ibi et de die festo, quomodo est vacandum Deo. Et sequitur secunda particula: Cum subleuasset oculos Iesus. Et in hoc signatur beneuola pietas ipsius ad subueniendum. Regis enim vel Imperatoris est, siue patris familias tenere oculos ad circumspectiendum populum sequentem, et illius misereri, et ei subuenire: Exiens vidit turbam multam, et miseratus est eius: Dicit ad Philippum: Vnde ememus. Queritur, qualiter ait: *Dicit ad Philippum, id est, quia alij euangelistæ narrant eum locutum esse ad discipulos, sicut Matthæus. Et ad illud respondet Chrysoströmus: vtraque esse vera, sed non ipsidem temporibus, et illa quæ dicunt alij Euangelistæ esse antiquiora isto. Et secundum ipsum, istud miraculum videtur esse aliud ab illo. Licet secundum Augustinum et alios sanctos videatur esse idem. Sed queritur, quare interrogat Philippum magis, quam alium. Et ad hoc respondet Chrysoströmus, quod non nouit, quis discipulorum magis indigebat doctrina, qualis fuit Philippus, ut patet infra. Vbi ait Philippus: Ostende nobis patrem: Vnde ememus panem, et cetera. Hoc enim dicebat tentans eum. Sed queritur, quare hoc quæsiuit ab eo. Videtur quod debuisset absque mora miraculum fecisse. Et ad istud respondet Chrysoströmus, quod si simpliciter fuisset factum signum, non appateret esse miraculum, ideo cognouit confiteri inopiam, ut certius discat miraculi magnitudinem. Sic fecit Moysi, non fecit signum, antequam dixit Moysi: *Quid habes in manu? Vt ex concessione et facto stupore memoriam eorum non abijceret. Tentans eum. Opponit Chrysoströmus: Quid est tentans eum, non enim ignorabat, quod debebat facere. Et respondet, quod illud dictum est humane, sicut cum dicitur: Deus scrutatur corda hominum, non enim ostendit ignorantiam scrutationem, sed certissimæ cognitionis notitiam. Ita dicitur: Deus tentauit Abraham: Et sic: *Tentans eum*, quoniam approbationem, id est, attentionem operabatur per talem interrogationem inducens in veram sui cognitionem. Et ideo ut non crederetur, quod hoc ait ex infirmitate, ait euangelista: *Ipse sciebat quid esset facturum*. Ait enim idem Chrysoströmus. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita. Est enim tentatio deceptionis: et est tentatio probationis, ait Augustinus. Prima: Neminem tentat Deus. Secunda: Tentat non ut ignorans, sed ad bonum eius qui tentatur, ut ille sibi innorescat, vel veritates eius alijs pateant. Sic enim dicitur: Tentauit Abraham. Et de hoc Augustinus: Quod autem ait: *Cum subleuasset oculos*. Mysterium est, secundum Glossam.*****

Mat. 14. c **Isai. 57. d** **Job 28. b** **Greg. Mor. li. 18. c. 25. ante med.** **Chrysoström. 41. in Ioan. tom. 3.** **Ioan. 8. a** **Pascha, quid.** **Aug. trañ. 15. in 10a. non longe a prin. ro. 9.** **Ioan. 12. a** **Ioan. 7. b** **Pietas Christi ad subueniendum.** **Mat. 14. d** **Mat. 14. c** **Chrysoström. 41. in 10a. ante med. tom. 3.** **Aug. de con. cord. Euāg. lib. 2. c. 46. tom. 4.** **Chrysoström. 41. in 10a. ante med. tom. 3.** **Exod. 4. a** **Cur Deus tentet.** **Chrysoström. post. Rom. 8. e** **Gen. 22. a** **Chrysoström. Eccl. 22. d** **Aug. trañ. 43. in 10a. ante med. tom. 9.** **Isai. 1. b** **Gen. 22. a** **Aug. de Ci. Aug. Dei. li. 1. c. 21. et li. 6. c. 32. tom. 3.** **fam.** **calcans, non in eo quiescens: Ambulans super mare, id est, transiens, non in eo quiescens: Impij enim, quasi mare feruens. In hoc enim mari non sedet Dominus, sed transit: Mare dicit non est meum, scilicet sapientia diuina, quæ est filius Dei. Mare enim, est inquieti amaritudo secularium mentium, ait Gregorius. Quod vero abijt in montem cum discipulis figura et moralis instructio suis membris, et electis, quod debent ascendere ab inferioribus ad superiora, secundum Glossam. Vnde Chrysoströmus: Mōrem ascendit solus aliquando, et pernoctat et orat docens: quoniam enim qui maxime ad eum vadit, ab omni et ipi oportet turbatione, et locum a tumultu purum inquirere. Infra: Perrexit in montem Oibueti, et diluculo iterum venit in templum. Et ibi de monte et de eius proprietatibus, et ideo conuenienter subdit hic: *Erat proximum Pascha*. Pascha enim est transitus, et signat quod Iudæi, id est, confitentes debent transire et facere diem festum Deo. Vt enim ait Augustinus: Pascha est transitus a diabolo ad Christum, ab instabili seculo ad fundatissimum regnum. Tale est pascha verorum Iudæorum. Infra: Iesus ante sex dies paschæ. Ibi de hoc, et tale pascha debet esse: *Dies festus, scilicet vacando Deo, infra: Die festo mediante ascendit Iesus in templum: ibi et de die festo, quomodo est vacandum Deo. Et sequitur secunda particula: Cum subleuasset oculos Iesus. Et in hoc signatur beneuola pietas ipsius ad subueniendum. Regis enim vel Imperatoris est, siue patris familias tenere oculos ad circumspectiendum populum sequentem, et illius misereri, et ei subuenire: Exiens vidit turbam multam, et miseratus est eius: Dicit ad Philippum: Vnde ememus. Queritur, qualiter ait: *Dicit ad Philippum, id est, quia alij euangelistæ narrant eum locutum esse ad discipulos, sicut Matthæus. Et ad illud respondet Chrysoströmus: vtraque esse vera, sed non ipsidem temporibus, et illa quæ dicunt alij Euangelistæ esse antiquiora isto. Et secundum ipsum, istud miraculum videtur esse aliud ab illo. Licet secundum Augustinum et alios sanctos videatur esse idem. Sed queritur, quare interrogat Philippum magis, quam alium. Et ad hoc respondet Chrysoströmus, quod non nouit, quis discipulorum magis indigebat doctrina, qualis fuit Philippus, ut patet infra. Vbi ait Philippus: Ostende nobis patrem: Vnde ememus panem, et cetera. Hoc enim dicebat tentans eum. Sed queritur, quare hoc quæsiuit ab eo. Videtur quod debuisset absque mora miraculum fecisse. Et ad istud respondet Chrysoströmus, quod si simpliciter fuisset factum signum, non appateret esse miraculum, ideo cognouit confiteri inopiam, ut certius discat miraculi magnitudinem. Sic fecit Moysi, non fecit signum, antequam dixit Moysi: *Quid habes in manu? Vt ex concessione et facto stupore memoriam eorum non abijceret. Tentans eum. Opponit Chrysoströmus: Quid est tentans eum, non enim ignorabat, quod debebat facere. Et respondet, quod illud dictum est humane, sicut cum dicitur: Deus scrutatur corda hominum, non enim ostendit ignorantiam scrutationem, sed certissimæ cognitionis notitiam. Ita dicitur: Deus tentauit Abraham: Et sic: *Tentans eum*, quoniam approbationem, id est, attentionem operabatur per talem interrogationem inducens in veram sui cognitionem. Et ideo ut non crederetur, quod hoc ait ex infirmitate, ait euangelista: *Ipse sciebat quid esset facturum*. Ait enim idem Chrysoströmus. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita. Est enim tentatio deceptionis: et est tentatio probationis, ait Augustinus. Prima: Neminem tentat Deus. Secunda: Tentat non ut ignorans, sed ad bonum eius qui tentatur, ut ille sibi innorescat, vel veritates eius alijs pateant. Sic enim dicitur: Tentauit Abraham. Et de hoc Augustinus: Quod autem ait: *Cum subleuasset oculos*. Mysterium est, secundum Glossam.*****

Zach. 3. a fam. Oculi Dei sunt sua dona: Super lapidē vnum septem oculi. Quod exponit Gregorius de septem donis in Christo. Hos oculos subleuat Dominus, quando miseretur et distribuit dona sua: Oculi eius in pauperem respiciunt, id est, dona dicta in pauperem diriguntur: Respexit Deus in terram, et implevit eam bonis suis. Philippus os lampadis secundum Glossam, gerit figuram prædicatorum, qui debent similiter discere a maioribus, quæ nesciunt: et quia erudiuntur, quod nihil est Deo impossibile, prout dicitur in Glossa: Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi. Et sequitur tertium, responso discipulorum. Et primo Philippi. Secundo Andrea: Dixit ei vnus. Ait ergo: Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum, quasi dicat: magna est multitudo, et precium tot denariorum non sufficeret. Sed queritur, qualiter ait hoc, quia denarios non habebant. Respondendum, quod mulieres sanctæ circuibant cum Domino, et cum discipulis, et ministrabant eis de suis facultatibus. De hoc infra: vbi dicitur de Iuda, quod loculos habebat. Vel forte hoc ait, non quia ipsi debebant emere panes, sed panes empti tot denarijs non sufficiebant: Dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi panes. Et sequitur responso Andrea: Dixit autem vnus ex discipulis, et cetera: Est hic puer vnus, et cetera: vt ait Chrysostomus, Ait iste excelsior Philippo, non tamen aperatus est miraculū, ad perfectum venit: existimo autem eum audientem miracula prophetarum, sicut miraculum, quod fecit Eliseus de multiplicatione panum, hoc dixisse: **4. Reg. 4. g** **Chrys. hom. 41. in Ioan. ante med. tom. 3.** **Quinque panes hordeaceos, vt ait Chrysostomus: Attendamus, quæ comedebant mirabiles viri illi, et magni, et quantitatem eorum, quæ inferebant, et vilitatem mentis eorum videamus, et cetera.** Non enim nisi quinque panes, et illi erant hordeacei, et vnus puer eos portabat: Sed hoc, quid sunt inter tantos: Vt ait Chrysostomus, hoc fuit imbecillitatis: æstimabat, quoniam a paucioribus pauciora, et a pluribus plura debebat facere, qui mirificabat, et quod non fuit æque facile facere a paucioribus atque a pluribus. Hæc ille. Sed queritur, qualiter ait hic, quod Philippus ait: **Ducentorum denariorum, et cetera.** Cum dicitur, quod discipuli dixerint: Euntes emamus panes, et cetera? Et ad istud respondendum, quod non fuerit idem miraculum, hic et ibi, vt videtur secundum Chrysostomum, vel si fuit idem secundum regulam Augustini, et secundum Chrysostomum, quod vnus euangelista aliquando omittit, alius narrat. Et e contrario. Secundum Augustinum vero: Isti quinque panes sunt quinque libri Moysis, et hi hordeacei: vix enim peruenitur ad medullam hordei, qualis est littera veteris Testamenti, vestita tegminibus carnalibus sacramentorum. Puer autem fuit in figura Iudaicus populus: Duo pisces, significabant duos principatus sublimes, scilicet Reges et Sacerdotes. Et de his in Glossa. Per ducentos denarios duplex perfectio, scilicet scientiæ et operationis, quibus emuntur panes veritatis: Veritatem eme. Et sequitur quarta pars, in qua præceptio Saluatoris, ibi: **Dicit Iesus: facite homines discumbere.** Et in hoc suscitauit mentem discipulorum et in spem erexit, ait Chrysostomus: **Erant autem fœnum, quod subdit ad insinuatam loci idoneitatem: Discubuerunt ergo.** Obedierunt enim et non tumultuati, ait Chrysostomus. Sed cum dicitur: **Quod dixerunt discipuli, qualiter ait hic, quod vnus tantum scilicet Philippus respondit? Ad hoc respondet Chrysostomus, quod in initio discubuerunt, hic cum desiderio recumbere fecerunt.** Et sic videtur innuere, quod istud miraculum non fuit idem cum illo, quod narrat alij Euangelistæ, et tunc Philippus et Andreas locuti sunt. Per fœnum enim signatur litteralis secundum Glossam. Fœnum enim dicitur multipliciter, vel apparens fragilitas carnis: Omnis caro fœnum. Vel dicitur fœnum vo-

luptas carnalis: Fœnum quasi bos comedit, scilicet Behemoth. Vel fœnum dicitur infectio culpæ venialis: Superædificat ligna, fœnum et stipulam. Vel fœnum dicitur doctrina legalis. De qua hic in figura. Et in Psalmo: Producent fœnum iumentis. Vel fœnum dicitur nouiter pœnitens et fragilis in fide: Preceptum est illis, ne laderent fœnum terre. Vel fœnum dicitur odorifera cogitatio cordis, vel affectio: Collecta sunt fœna de montibus. Et sequitur ea pars, in qua ipsam miraculum et multiplicatio panum. Et ibi duo. Primo, ipsa multiplicatio. Secundo, fragmentorum collectio, et in hoc miraculi manifestatio, ibi: **Dixit discipulis suis.** Ait ergo: **Accipite ergo Iesus panes, et cum gratias egisset.** Sed queritur cum esset filius Dei, ad quid sic gratias egit? Item quando sanauit paralyticum non orauit. Supra: **Quare ergo hic sic egit gratias? Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod in panibus hoc facit, ostendens, quoniam eos, qui comestione incipiunt, gratias agere Deo oportet.** Vnde Apostolus: Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud aliquid agitis, et cetera: In gloriam Dei facite. Vel aliter: hoc ideo fecit, quoniam turba multa erat præfens, oportebat suaderi, quoniam secundum Dei voluntatem aduenerat, et quoniam non vt oppositus Deo faciebat: **Et distribuit, per Apostolos, ait Glossa: Vt autem impleret.** Et in hoc notatur, quod cum abundantia operatus est miraculū: **Dixit discipulis suis: Colligite.** Sed queritur, ad quid hoc præcepit: quia alibi præcepit, ne miracula sua publicarentur. Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum, quod ideo hoc præcepit, vt non phantasiam æstimarent esse, quod factum est, sed scilicet veros panes. Et ideo præcepit discipulis, quoniam hos maxime erudire volebat, qui debebat magistri orbis terrarum esse: **Duodecim cophinos.** Sed queritur, quare tot? Respondet Chrysostomus, vt essent pares numero discipulorum. Et in hoc patet diligentia, quoniam neque plus, neque minus fecit, sed tantum quantum volebat. Et ex hoc patet iusta eorum condemnatio, qui non recolunt istud, nec de cophinis, prout ait Saluator. Secundum Augustinum vero fragmenta, quæ non potuit populus comedere, signat quædam secreta intelligentiæ, quæ non potuit multitudo capere. Et ideo non restat, nisi vt credantur illis, qui idonei sunt, alios docere, quales erant Apostoli, de quibus: **Vobis datum est nosse mysterium regni Dei:** ceteris, in parabolis. Sed queritur, cum esset signum amoris potentiæ: creare panes de nihilo, quàm sic multiplicare: videtur quod debuisse panes de nihilo creasse. Item hic panes multiplicauit, sed post resurrectionem, videtur piscem de nihilo fecisse: **Videntes super prunas piscem.** Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum: **Quod ideo ex subiecta materia panes hic condidit, vt non existiment esse phantasiam: item vt ora hæreticorum obstrueret, qui dicunt res visibiles non esse a vero Deo, sed a mala virtute. Non ergo indigebat subiecta materia, sed ne creaturæ videantur esse alienæ ab eius sapientia, sicut dicunt hæretici. Qualiter autem panes fuerunt multiplicati Augustinus bene. Potestas, inquit, erat in manibus Christi, panes illi erant quasi semina, non quidem terræ mandata, sed ab eo, qui terram fecit, multiplicata. Et ibi bene, quod maius miraculum est gubernatio mundi, quàm saturatio quinque milium de quinque panibus. Sed miracula Dei assiduitate viluerunt. De sex enim operibus Dei, quorum primum est creationis scilicet de nihilo, secundum substantiam in maius, nec non et de alijs consequentibus. Hugo bene: Multiplicatio ergo panum fuit sine creatione, et extrinsecæ rei appositione. Nec tamen fuit extensio materiæ, sicut est per virtutem agentis naturalis, sed vt incrementum panum et multiplicatio in materia et forma simul. Nec est ad plenum inuenire simile in natura: tale est enim opus**

Ibid. post med. opus Dei solius, secundum Hugonem. Et de his panibus in collatione prædicabili. Et sequitur illa pars, in qua narratur consequentia miraculum. Et ibi quattuor. Quorum primum est, a populo miraculi commendatio, et facientis præconizatio. Secundum, Domini abscondio, ibi: **Iesus ergo.** Tertium, discipulorum descensio ad mare, et trepidatio, ibi: **Vt autem sero factum.** Quartum, sui aduentus a Salvatore denunciatio, et timoris dehortatio, ibi: **Illi autem dixit eis.** Ait ergo: **Illi ergo homines cum vidissent signum.** Vnde Chrysostomus: Galtrimargia superabundantia infinita mirabilia his operatus est, et nunquam confelli sunt sic, nisi quando impleti sunt. Ideo dicebant: **Hic est vere propheta.** Et secundum Græcos ponitur cum articulo scilicet o propheta. Ex quo patet, quod propheta præcipuum expectabant promissum. Et subditur secundum: **Iesus autem cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, et cetera.** Ex hoc patet, vt ait Chrysostomus, quanta est galtrimargia, tyrannis, non ultra est eis sabbati transgressio cura, non ultra solantur pro Deo, sed omnia eiecta sunt, repleto eius ventre. Tunc enim et propheta erat apud eos, et Regem inthronizare debebant: vere enim splendidum in panibus benedicti iabia multorum: **Fugit in montem.** Sed queritur, ad quid fugit, nam si vellet, non possent eum tenere, vt ait Augustinus. Et ad istud respondet Chrysostomus, quod Christus fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates, et ostendens, quod nullo indiget eorum, quæ in terra sunt, qui omnia vilia elegit. Et ibi bene de hoc. Infra: **Regnum meum non est de hoc mundo.** Et de hoc Augustinus multum. Ipse erat Rex, sed non talis, qui ab hominibus ferebat, sed talis, qui hominibus regnum daret. Item hoc figurabat, quod oportebat primum ipsum crucifigi. Et ibi bene de hoc. Et patet hic exemplum discipulis Christi de contemnendis dignitatibus. Vnde Chrysostomus: **Fugit Christus, erudiens nos contemnere ea, quæ sunt hic, et futura amare, et honorem, qui ab hominibus sunt, non concupiscere.** Si vis, inquit, gloriam concupiscere, concupisce gloriam, sed immortalem. Et ibi multum de hoc: **Noli querere ab homine ducatum, et cetera.** Vnde Gregorius: **Virtutibus pollens ad regnum coactus veniat. Virtutibus vacuis, nec coactus accedat.** Et sequitur tertia particula, ibi: **Vt autem sero factum est.** quæ erat hora hospitandi: **Descenderunt discipuli ad mare, scilicet vt transirent: Venerunt in Capharnaum, id est, venire cæperunt: transitus enim notatur et non peruentio: Et tenebra facta erant, vt ait Glossa.** Exponit, quid venientibus contingat. Et hoc merito: **Quia nondum venerat ad eos Christus: Mare autem magno vento flante exurgebat.** Et ipsi tunc turbabantur multis de causis, secundum Chrysostomum: a tempore, quia erat tenebrositas: ab hieme, id est, tempestate, quia mare erigebatur: et a loco, quia non prope terram. Vnde sequitur: **Cum remigassent, quasi stadia viginti quinque aut triginta, quod ait, quia non est facilis æstinatio stadiorum in mari.** Vnde Augustinus: **Hoc est scilicet dictum æstimantis, non affirmantis: Videant Iesum ambulante.** Putauerunt tamen phantasma esse: **Et ideo simuerunt.** Secundum Chrysostomum, ipse in montem ascenderat, et ipsi relicti expectauerunt vsque ad vesperam, putantes eum esse venturum: **Facta autem vespera non ultra sustinuerunt, sed ab amore igniti ascenderunt in nauem, nec dixerunt, vespera est, nox assumptis, locus periculosus, fallax tempus: tantus enim amor eos detinebat, ideo veniebant Capharnaum, existimantes eum ibi esse. Sed quare apparuit eis in mari? Et ad hoc respondet Chrysostomus: **Quod sicut in doctrina non cum turba omnia audiebant, sed quædam segregatim: ita et in figuris non cum multitudine omnia videbant, sed separatim.** Secundum Augustinum vero, quan-**

In VI. Cap. Ioannis. do ait: **Venerunt Capharnaum.** Tunc dicit, quod postea factum est, et redit postea, vt exponat, quod dictum est. Exponit, quod quid acciderit: quomobrem tenebræ factæ sunt, dum nauigarent per stagnum ad eum locum, quo dixit eos venisse. Mysterium vero dictorum patet, vt enim ait Augustinus: **Merito tenebræ vbi lux aberat, scilicet Iesus Christus, qui est lux vera illuminans omnem hominem, supra.** Et dicitur: **Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.** Per mare mundus signatur, vt dictum est: per nauem in quam descendunt discipuli, Ecclesia signatur, quæ est nauis infistoris: **Nauicula in medio maris iactabatur.** Sed mare semper surgit et turbatur, id est, mundus, nisi Christus fuerit præfens ad tranquillandum et succurrendum. Infra: **In me pacem habebitis, in mundo preffuram.** Ipse enim ambulat super mare, mundum calcans et sub pedibus domas, et suos eripiens: **Venit ambulans super mare, et cetera.** De mysterio vero stadiorum viginti quinque vel triginta, Augustinus: **Et est in Glossa. Et sequitur quarta particula, scilicet aduentus Domini denunciatio, et timoris dehortatio: Ille autem dixit eis: Ego sum.** In quo notatur sua immutabilis æternitas. Vnde verbum in principio: **Antequam Abraham fieret, ego sum: Nolite timere.** Et merito non est timendum, ubi adest Iesus, qui est virtus portans omnia. Et qui est bonitas, communicans omnia profutura: **Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa.** Et qui est ipsa sapientia, sciens omnia, quæ sunt necessaria confidentibus in ipsum. Ideo dicitur: **Stemus simul, quis est aduerfarius meus? Et propterea: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.** Vnde Chrysostomus post verbum istud: **Ego sum, formidationem abiecit ab anima eorum: Voluerunt ergo accipere, scilicet agnoscentes et gaudentes: Et statim nauis fuit ad terram, ad ostendendam suam omnipotentiam, quia non indigebat naue, sed potius portabat nauem: Qui est virtus portans omnia. Querunt autem aliqui. Quando Christus ambulabat super mare, ex qua parte fuit miraculum, vel ex parte corporis supercedentis, vel ex parte aquæ supportantis et calcabilem se exhibentis. Vnde cum hoc queritur: **an virtute sua creata potuit calcare vndas maris? Et videtur quod non: quia suum corpus erat mixtum, et ita naturaliter ponderosum. Ad contrarium obijciunt, quod exiuit de vtero Virginis gloriosæ clauso: multo magis potuit incedere super aquas, easque calcare. Et ad istud respondetur secundum quosdam, quod Christus assumpsit actum istius dotis, quæ est agilitas, ambulando super mare, sicut actum claritatis in transfiguratione. Secundum alios vero diuina virtute ferebatur super aquas. Ex quo enim erat verus homo, et carnem veram assumpserat, in carne faciebat, quæ erant super naturam carnis. Vt enim ait Chrysostomus: **Manens enim ita in propria natura mare, sic ferebat dominatorem supra dorsum: attestans ei, qui dicit: Ambulans super mare. Mysterium autem patet ex dictis: per nauem enim pœnitentiam, qua nauigamus ad terram, id est, ad solitudinem regni cælestis. Pœnitentia enim secunda tabula post naufragium, ait Hieronymus. Vnde notandum, quod nauis dicitur multipliciter. Vel ipsa Ecclesia, in figura: Ascendit Iesus in nauiculam. Super quod Gregorius. **Quid per nauiculam Petri nisi Ecclesia designatur? Item nauis dicitur anima virtuosam nauigans in cælum: Facta est quasi nauis infistoris. Et hæc debet esse talis, qualis est nauis bona. Vt enim ait Seneca: Nauis bona dicitur, non quæ preciosis coloribus picta est, sed quæ stabilis et firma et iuncturis aquam excludentibus spissa, ad ferendum incursum maris solida, gubernaculo parens, velox et non sentiens ventum. Hæc illa. Illa ergo anima est nauis bona, quæ est talis spiritualiter, et illa potest transire mare huius sæculi. In Psalmo: Illic naues********

Ibidem.
Ioan. 1. a
Eph. 5. b
Pron. 31. b
Mar. 4. b
Ioan. 16. g
Mat. 14. c
Aug. loco citato.
Immutabilis æternitas Dei.
Ioan. 8. g
Hebr. 1. a
Sap. 7. b
Isai. 50. c
Psal. 117. a
Chrys. hom. 42. in Ioan. ante med. tom. 3.
Hebr. 1. a
Ma. 17. a. b
Chrys. ibid. post mediū. Mar. 14. c
Nauis quid significat.
Hieron. ep. 8. ad Demetr. paulo ante med. dium. 10. 1.
Nauis dicitur multipliciter.
Luc. 5. a
Greg. Mor. li. 17. c. 1. a.
Pron. 31. b
Psal. 103. c

Ibid. post med. opus Dei solius, secundum Hugonem. Et de his panibus in collatione prædicabili. Et sequitur illa pars, in qua narratur consequentia miraculum. Et ibi quattuor. Quorum primum est, a populo miraculi commendatio, et facientis præconizatio. Secundum, Domini abscondio, ibi: **Iesus ergo.** Tertium, discipulorum descensio ad mare, et trepidatio, ibi: **Vt autem sero factum.** Quartum, sui aduentus a Salvatore denunciatio, et timoris dehortatio, ibi: **Illi autem dixit eis.** Ait ergo: **Illi ergo homines cum vidissent signum.** Vnde Chrysostomus: Galtrimargia superabundantia infinita mirabilia his operatus est, et nunquam confelli sunt sic, nisi quando impleti sunt. Ideo dicebant: **Hic est vere propheta.** Et secundum Græcos ponitur cum articulo scilicet o propheta. Ex quo patet, quod propheta præcipuum expectabant promissum. Et subditur secundum: **Iesus autem cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, et cetera.** Ex hoc patet, vt ait Chrysostomus, quanta est galtrimargia, tyrannis, non ultra est eis sabbati transgressio cura, non ultra solantur pro Deo, sed omnia eiecta sunt, repleto eius ventre. Tunc enim et propheta erat apud eos, et Regem inthronizare debebant: vere enim splendidum in panibus benedicti iabia multorum: **Fugit in montem.** Sed queritur, ad quid fugit, nam si vellet, non possent eum tenere, vt ait Augustinus. Et ad istud respondet Chrysostomus, quod Christus fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates, et ostendens, quod nullo indiget eorum, quæ in terra sunt, qui omnia vilia elegit. Et ibi bene de hoc. Infra: **Regnum meum non est de hoc mundo.** Et de hoc Augustinus multum. Ipse erat Rex, sed non talis, qui ab hominibus ferebat, sed talis, qui hominibus regnum daret. Item hoc figurabat, quod oportebat primum ipsum crucifigi. Et ibi bene de hoc. Et patet hic exemplum discipulis Christi de contemnendis dignitatibus. Vnde Chrysostomus: **Fugit Christus, erudiens nos contemnere ea, quæ sunt hic, et futura amare, et honorem, qui ab hominibus sunt, non concupiscere.** Si vis, inquit, gloriam concupiscere, concupisce gloriam, sed immortalem. Et ibi multum de hoc: **Noli querere ab homine ducatum, et cetera.** Vnde Gregorius: **Virtutibus pollens ad regnum coactus veniat. Virtutibus vacuis, nec coactus accedat.** Et sequitur tertia particula, ibi: **Vt autem sero factum est.** quæ erat hora hospitandi: **Descenderunt discipuli ad mare, scilicet vt transirent: Venerunt in Capharnaum, id est, venire cæperunt: transitus enim notatur et non peruentio: Et tenebra facta erant, vt ait Glossa.** Exponit, quid venientibus contingat. Et hoc merito: **Quia nondum venerat ad eos Christus: Mare autem magno vento flante exurgebat.** Et ipsi tunc turbabantur multis de causis, secundum Chrysostomum: a tempore, quia erat tenebrositas: ab hieme, id est, tempestate, quia mare erigebatur: et a loco, quia non prope terram. Vnde sequitur: **Cum remigassent, quasi stadia viginti quinque aut triginta, quod ait, quia non est facilis æstinatio stadiorum in mari.** Vnde Augustinus: **Hoc est scilicet dictum æstimantis, non affirmantis: Videant Iesum ambulante.** Putauerunt tamen phantasma esse: **Et ideo simuerunt.** Secundum Chrysostomum, ipse in montem ascenderat, et ipsi relicti expectauerunt vsque ad vesperam, putantes eum esse venturum: **Facta autem vespera non ultra sustinuerunt, sed ab amore igniti ascenderunt in nauem, nec dixerunt, vespera est, nox assumptis, locus periculosus, fallax tempus: tantus enim amor eos detinebat, ideo veniebant Capharnaum, existimantes eum ibi esse. Sed quare apparuit eis in mari? Et ad hoc respondet Chrysostomus: **Quod sicut in doctrina non cum turba omnia audiebant, sed quædam segregatim: ita et in figuris non cum multitudine omnia videbant, sed separatim.** Secundum Augustinum vero, quan-**

Ibid. post med. opus Dei solius, secundum Hugonem. Et de his panibus in collatione prædicabili. Et sequitur illa pars, in qua narratur consequentia miraculum. Et ibi quattuor. Quorum primum est, a populo miraculi commendatio, et facientis præconizatio. Secundum, Domini abscondio, ibi: **Iesus ergo.** Tertium, discipulorum descensio ad mare, et trepidatio, ibi: **Vt autem sero factum.** Quartum, sui aduentus a Salvatore denunciatio, et timoris dehortatio, ibi: **Illi autem dixit eis.** Ait ergo: **Illi ergo homines cum vidissent signum.** Vnde Chrysostomus: Galtrimargia superabundantia infinita mirabilia his operatus est, et nunquam confelli sunt sic, nisi quando impleti sunt. Ideo dicebant: **Hic est vere propheta.** Et secundum Græcos ponitur cum articulo scilicet o propheta. Ex quo patet, quod propheta præcipuum expectabant promissum. Et subditur secundum: **Iesus autem cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, et cetera.** Ex hoc patet, vt ait Chrysostomus, quanta est galtrimargia, tyrannis, non ultra est eis sabbati transgressio cura, non ultra solantur pro Deo, sed omnia eiecta sunt, repleto eius ventre. Tunc enim et propheta erat apud eos, et Regem inthronizare debebant: vere enim splendidum in panibus benedicti iabia multorum: **Fugit in montem.** Sed queritur, ad quid fugit, nam si vellet, non possent eum tenere, vt ait Augustinus. Et ad istud respondet Chrysostomus, quod Christus fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates, et ostendens, quod nullo indiget eorum, quæ in terra sunt, qui omnia vilia elegit. Et ibi bene de hoc. Infra: **Regnum meum non est de hoc mundo.** Et de hoc Augustinus multum. Ipse erat Rex, sed non talis, qui ab hominibus ferebat, sed talis, qui hominibus regnum daret. Item hoc figurabat, quod oportebat primum ipsum crucifigi. Et ibi bene de hoc. Et patet hic exemplum discipulis Christi de contemnendis dignitatibus. Vnde Chrysostomus: **Fugit Christus, erudiens nos contemnere ea, quæ sunt hic, et futura amare, et honorem, qui ab hominibus sunt, non concupiscere.** Si vis, inquit, gloriam concupiscere, concupisce gloriam, sed immortalem. Et ibi multum de hoc: **Noli querere ab homine ducatum, et cetera.** Vnde Gregorius: **Virtutibus pollens ad regnum coactus veniat. Virtutibus vacuis, nec coactus accedat.** Et sequitur tertia particula, ibi: **Vt autem sero factum est.** quæ erat hora hospitandi: **Descenderunt discipuli ad mare, scilicet vt transirent: Venerunt in Capharnaum, id est, venire cæperunt: transitus enim notatur et non peruentio: Et tenebra facta erant, vt ait Glossa.** Exponit, quid venientibus contingat. Et hoc merito: **Quia nondum venerat ad eos Christus: Mare autem magno vento flante exurgebat.** Et ipsi tunc turbabantur multis de causis, secundum Chrysostomum: a tempore, quia erat tenebrositas: ab hieme, id est, tempestate, quia mare erigebatur: et a loco, quia non prope terram. Vnde sequitur: **Cum remigassent, quasi stadia viginti quinque aut triginta, quod ait, quia non est facilis æstinatio stadiorum in mari.** Vnde Augustinus: **Hoc est scilicet dictum æstimantis, non affirmantis: Videant Iesum ambulante.** Putauerunt tamen phantasma esse: **Et ideo simuerunt.** Secundum Chrysostomum, ipse in montem ascenderat, et ipsi relicti expectauerunt vsque ad vesperam, putantes eum esse venturum: **Facta autem vespera non ultra sustinuerunt, sed ab amore igniti ascenderunt in nauem, nec dixerunt, vespera est, nox assumptis, locus periculosus, fallax tempus: tantus enim amor eos detinebat, ideo veniebant Capharnaum, existimantes eum ibi esse. Sed quare apparuit eis in mari? Et ad hoc respondet Chrysostomus: **Quod sicut in doctrina non cum turba omnia audiebant, sed quædam segregatim: ita et in figuris non cum multitudine omnia videbant, sed separatim.** Secundum Augustinum vero, quan-**

Ibid. post med.
Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.
Chrys. hom. 41. in Ioan. post mediū. tom. 3.
Ioan. 18. g
Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.
Chrys. hom. 41. in Ioan. post mediū. tom. 3.
Eccl. 7. a
Greg. Past. par. 1. c. 9.
post mediū.
Chrys. hom. 42. in Ioan. ante med. tom. 3.
Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.
Mat. 6. e
Chrys. hom. 42. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ibid. post prin. tom. 3.
Ibid. post pauca.
Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.

lic naues pertransibunt. Itē naus dicitur baptismus, et baptizatus dicitur naus, et mare dicitur seculum, ait Augustinus in Psalmo: Qui descendunt mare in nauibus. Item penitentia dicitur naus, ut dictum est: In figura Zabulon in statione nauium pertingēs. Item naus hęc vita, ut ait Augustinus: Vita ista est quasi naus magna, portans fluctuationes, procellis et tempestatibus subiacens, cauens naufragium, suspirans in portum: Periclitabatur nauis, et cetera. Itē naus dicitur crux Christi. Ut enim ait Augustinus: Instituit Deus lignum, quo mare huius seculi transeat. Nemo potest transire mare huius seculi, nisi portatus cruce Christi: Tria sunt difficilia, via nauis in medio mari, et cetera. Et ista nauis portant ad terram discipulos Christo presente et gubernare et trahente, ut figuratur hic: Pertranserunt, quasi naues, poma portantes, cum odoribus virtutum. Et de gubernatione istarum nauium Gregorius Nazianzenus bene, ubi ait: Mos nauigantibus est semper celum intendere, et inde vias sui cursus agnoscere, per diem solis indicijs, in noctibus astrorum signis: sic debet iustus respicere ad solem iustitię, et ad stellas, idest, ad exempla sanctorum: Sta et considera mirabilia Dei. Et alibi: Respiciet homines, et dicit: peccauit. Quod exponit Gregorius ibi de sanctis et exemplis sanctorum: Illuminans tu mirabiliter a montibus aternis, idest, a sanctis, ait ibidem Gregorius. Et sequitur secunda pars principalis capituli, ibi: *Altera die turbas, quę stabat.* Quia venerat ad turbam scilicet rumor de miraculo et multiplicatione panū: *Et non erat nisi una nauicula,* in qua portuisset Iesus transire, sed non transiuit, sed soli discipuli. Et ideo dicebant, quod mirabiliter transiuisset: *Alia vero nauis superuenerunt a Tiberiando.* Et hoc propter miraculum de multiplicatione panū. Ideo ait: *Iuxta locum, ubi manducauerunt panem,* et cetera. Et cum vidissent quod non esset ibi Iesus: *Ascenderunt et venerunt Capharnaum.* Vnde querit Chryostomus, quare tam diligenter ista describuntur? Et ad hoc respondet, quod turbis etiam non manifeste, dedit latenter suscipari, quoniam pede transiens mare aduenerat. Item querit: quare non ascendit nauem? Et ad hoc respondet, quod ideo non ascendit, miraculum maius operari volens, et simul diuinitatem eius reuelare apertius: *Et dixerunt ei: Rabbi, quando huc uenisti?* idest, qualiter huc uenisti, ut exponit Chryostomus. Sed queritur ex quo viderant, vel audierant miraculum de multiplicatione panum, ad quid querunt de aduentu suo illuc? Et ad hoc respondet Chryostomus, quod ideo inquirebant, volentes rursus mensa potiri, quali et prius: non enim ultra pro prioribus admirabantur. Sed queritur, quare fecit miraculum de panibus, antequam intraret Capharnaum? Et ad hoc respondet, quod hoc decenter fecit, nolens illam duram et insuasibilem intrare: sufficiens enim erat mollire lapidem, idest, duritiem illius. Videre turbas sic aduenire, nec tamen illi sunt moliti, propter quod exprobrauit illi ciuitati: *Et tu Capharnaum, et cetera.* Ex his patet, qualiter isti sequebantur Christum non seruoere fidei, sed desiderio cibi, vel alimenti, vel ex visu vel auditu miraculi. Sic et multi querunt Iesum non propter Iesum, sed ut bene sit eis in corpore, ait Glossa. De quibus in Psalmo: Constitute tibi, cum benefeceris eis: Multi enim sunt amici dona tribuentis. Vnde versus:

Morbus, signa, cibis, blasphemia, dogma, suero causa, cur Dominum turbas secuta fuit.

Psal. 106. b

Gen. 49. b

Ion. 1. b

Aug. tract. 2. in Ioan. ante med. tom. 9.

Proz. 30. c

Iob 9. c

Iob 37. c

Iob 33. d

Greg. Mor. lib. 24. c. 6.

Chryf. hom. 42. in Ioan. paulo ante med. 10. 3.

Ibid. multo ante.

Ibid. circa med.

Ibid. post pauca.

Mat. 11. c

Psal. 48. a

Proz. 19. a

Morbus, amor, mira sapientia, virtus et ira:

Hic egit varias plebs tibi Chryste vias.

Et sequitur pars, in qua sequentium dictis modis reprehensio cum exhortatione ad petendum verum cibum, sicut continuat Glossa. Et illa in duas. Primo, predicta reprehensio eum exhortatione. Secundo, veri cibi humilis appetitio, et veritatis eruditio, ibi: *Dixerunt ergo ad eum: Domine.* In prima tria. Primo, ipsa increpatio et hortatio. Secundo, ipsorum inquisitio cum Saluatoris responsione, ibi: *Dixerunt ergo.* Tertio ab eisdem signi petitio, et Saluatoris responsio, ibi: *Dixerunt ergo ei.* Ait ergo: *Respondit ei Iesus, et dixit: Amen amen dico vobis, quatuor me, scilicet non ex recta fide: Sed quia vidistis signa,* et cetera, idest, propter carnem queritis, non propter spiritum, ait Augustinus. Quam enim multi sunt, qui non querunt Iesum, nisi ut bene sit eis secundum tempus: Vix queritur Iesus propter Iesum, ait Augustinus ibidē. Sed queritur, quare ita publice increpat eos, cum esset mitis et humilis. Et ad hoc respondet Chryostomus, quod manifestum esse et lenem non vbiq; esse vtile, sed aliquando percussio, idest, disciplina opus est magistro, cum fuerit discipulus deses et grossus. Et oportet ut stimulo, scilicet increpationis: Per tristitiam enim vultus corrigitur animus delinquentis. Ideo ait: *Amen amen,* cum certitudine et determinatione. Item ut ait Chryostomus blandientibus sibi ostendit, quod non concupiscit honorem ab hominibus, sed vnum solum inspicit, salutem eorum scilicet. Et hoc cum magna caritate, idest, lenitate: non enim ait: O gulosi et ventris serui, tot mirificaui, et non estis secuti, neque admirati: sed solum quia de panibus manducauistis! Hęc ille. Et non solum stat, vique ad reprehensionem, sed et doctrinam adiecit, dicens: *Operamini non cibum, qui perit,* idest, nulla sit vobis cura huius cibi materialis, sed cibi spiritualis. Ideo ait: *Operamini,* idest, operose requirite et desiderate: Nolite solliciti esse dicentes: Quid manducauimus, et cetera. Cibum enim materialis perit: Omne quod intrat per os, in ventrem vadit. Sed spiritualis cibum, scilicet verbum fidei, permanet in vitam aeternam: Non enim in solo pane esurit homo, sed in omni verbo. Et: *Quam silius hominis dabit:* Venite ad me et ego reficiam vos. Supra simile: *Qui biberit ex aqua, quam dederō ei, non sitiet:* Hunc patet signauit. Ut enim ait Augustinus: Ille filius hominis fuit sequestratus gratia spiritus. Vixit enim eum Dominus prę confortibus suis. Supra: Non ad mensuram dat Deus spiritum. Et ibidem: Signauit eum, quia Deus uerax est: Erit Dominus nominatus in signum aeternum. Apocalypsis: Vidi Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei iuui, et cetera. Queritur, qualiter ait: *Quatuor me, non quia signa vidistis,* cum dicatur supra eodem: *Sequebatur enim multitudo magna, quia videbat signa: Sed quia panem manducauistis?* Et ad istud respondendum: referendo ista ad diuersa tempora, quia in principio sunt secuti propter signa, deinde propter cibum. Vel hoc dicitur, referendo ad diuersas personas, quia quidam sequebantur propter signa, quidam propter cibum: forte plures isto modo. Item queritur, qualiter ait: *Operamini non cibum, qui perit.* Ex hoc uidetur, quod non licet operari pro cibo. Et dictum est: Nolite solliciti esse quid manducetis, et cetera. Et ait Dominus Marthę, quasi increpando: Martha Martha sollicita es. Vnde hic introducit Chryostomus, de quibusdam qui uolebant pigre nutriri dicentes: Non oportet operari. Et errorem confirmantes dictis auctoritatibus. Contra quos arguit ex uerbis Apostoli: Neque panem gratis manducauimus ab aliquo, sed in labore. Et ibidem: Si quis non uult operari non manducet. Et: Beatius est dare, quā accipere. Et ad istud Chryostomus: quod non est idem non esse sollicitos, et non operari: nec est idem sollicitudo et operatio.

Aug. hom. dicta.

Cur publice reprehensio.

Mat. 11. d

Eccl. 7. a

Verus cibus.

Mat. 6. d

Mat. 15. b

Deut. 8. a

Mat. 4. a

Mat. 11. d

Ioan. 4. b

Aug. tract. 25. in Ioan. circa med. tom. 9.

Psal. 44. b

Ioan. 3. d

Ibidem.

Isai. 55. d

Apoc. 7. a

Mat. 7. d

Luc. 10. g

Chryf. hom. 43. in Ioan. ante med. tom. 3.

2. Thef. 3. b

Ibidem.

Act. 20. g

Chryf. hom. 43. in Ioan. paulo ante med. tom. 3.

operatio. Quando ergo ait: *Nolite operari cibum, qui perit,* prohibet studiū suscipere, et præponere escam ventris cibo, uel escę spirituali, et affligi rebus temporalibus. Et sequitur: Si quis pigritans uentri et lasciuia curam faciat, hic cibum operatur, qui perit. Si quis autem Christi nutritur et portauerit et induerit, nullus est tam indoctus, ut dicat eum pereuntem cibum operari, propter quem est promissio regni. Hęc ille. Vnde dicitur Magistraliter, quod potest esse inordinatio in labore manuum tripliciter, uel deordinando intentionem, quando laboratur pro cibo finaliter: uel potest esse inordinatio aggrauando sollicitudinem et cor nimis affligendo: uel potest esse deordinatio ratione temporis, laborando scilicet in tempore indebito, ut in diebus festiuis, uel in tempore, in quo debet homo vacare Deo et diuinis. Et sequitur eorum inquisitio cum responsione Saluatoris: *Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus?* et cetera. Sed ex hoc uidentur commendandi, quod tam cito inquirebant, quomodo poterant facere opera Dei. Et ad istud respondet Chryostomus: Hoc dicebant, non ut discant, et agant, sed rursus eum ad cibi exhibitionem ducentes. Nihil enim gastrimargia deterius, neque turpius: hęc enim grossam facit mentem, et carnalem facit animam, et caliginem infert et inspicere non permittit, ut patet in Iudęis. Hęc ille. Et subditur responsio Saluatoris: *Et dixit eis: Hoc est opus Dei, Augustinus.* Hoc est opus scilicet manducare cibum, qui non perit: ut quid paras dentes et ventrem? Crede, et manducaui. Cibum uocat ipsam fidem operantem per dilectionem. Supra: Ut perficiam opus meum. Et subditur tertia particula in qua petitio signi, ibi: *Quod ergo tu facis signum.* Et patet eorum malignitas. Ut enim ait Chryostomus: Nihil irrationabilius signo in manibus eorum facti, dicebant, quasi nullo prius facto: *Quod signum facis? Quid operaris? Patres nostri manna manducauerunt.* Querit Chryostomus: Cum multa signa facta fuerint in Ægypto, quare nullius aliorum meminerunt, nisi istius? Et ad illud respondet, quod huius meminerunt, existimantes eum irritare, ut tale faciat signum, quod eos nutrire possit carnaliter. Tale enim concupiscebant propter ventris tyrannidem. Neque dixerunt: Moyses fecit signum, neque Deus, sed dicunt: *Patres nostri manducauerunt manna,* sed dicunt: *Quid tu operaris.* Cum enim honore ei loquebantur expectatione escę, ait Chryostomus: *Sicut scriptum est: Panem de celo, scilicet aereo.* Et sequitur Saluatoris responsio: *Amen amen dico vobis: Non Moyses dedit uobis.* Sed pater, ut ait Chryostomus, pro Moyse Deum, et pro manna se ipsum posuit. Nec dixit: ego dabo. Sed dixit: Patrem dare. Ut enim ait Augustinus: Moyses promittebat plenum ventrem cibo, qui perit: Christus promittebat cibum, qui permanet. Verus autem cibum est, qui dat vitam mundo. Et hoc, idest, hunc cibum manna significabat, et omnia signa mea erāt. Non ergo Moyses dedit manna: Deus autem dedit panem. Hęc Augustinus: Sed qualiter ait: Non dedit panem de celo. Cum dicatur: Præparatum panem de celo præstitisti eis. Item in Psalmo: Panem angelorum manducauit homo. Item dat panem uerum. Ergo in miraculo manna non fuerat panis. Scriptura tamen uocat manna panem. Et ad istud respondet Chryostomus, quod manna dicitur panis de celo eo modo, quo dicitur: Volucres cali. Et panem uerum uocat hic, non quod falsum erat miraculum, quod fuit in manna, sed quia typus erat. Fuit ergo manna cibum materialis, et de celo materialis: fuit tamen typus siue figura cibi celestis. Et auctoritates, quę uocant manna panem angelorum, siue cibum celestem, loquuntur ratione typi uel figurę. Et de isto pane uero in collatione prædicabili. Vnde ex dictis patet et diuina potestas, et diuina sapientialis ueritas, et diuina bonitas in dando manna, et in-

Inordinatio in labore multiplex.

Chryf. hom. 44. in Ioan. in princip. tom. 3.

Gastrimargia nil turpius.

Aug. tract. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.

Ioan. 4. c

Malignitas Hebręorū.

Chryf. hom. 44. in Ioan. non multo ante prim. tom. 3.

Ibid. post pauca.

Ibid. paulo post.

Aug. tract. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.

Sap. 16. c

Psal. 77. c

Chryf. hom. 44. in Ioan. ante med. tom. 3.

Psal. 8. b

Diuina potestas.

cibum corporalem et in figuram et typum cibi spiritualis, et in signum siue miraculum ad eos confirmandos in fide et in cultu diuino, propter quod admiratur ait Propheta: Panem angelorum manducauit. *Psal. 77. c Sap. 16. c Diuina pietas.* Sed super omnia patet diuina pietas, benignitas, dando uerum panem, qui dat vitam mundo, ut hic dicitur: Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitum suum daret. Supra: Et in precium et in cibum. Et sequitur illa pars, in qua petitio panis veri a Iudęis, ibi: *Dixerunt ergo.* Et illa in duas. Primo manifestat, quod ipse est uerus panis reficiens secundum naturam diuinam. Secundo, quod est panis reficiens secundum humanam naturam, ibi: *Et panis quem ego dabo.* Prima in quattuor. Primo eorum petitio. Secundo Saluatoris responsio, et ueritatis instructio, ibi: *Dixit autem eis.* Tertio, Iudęorū murmuratio, ibi: *Murmurabant.* Quarto murmuris dehortatio, et ueritatis confirmatio, ibi: *Respondit ergo Iesus.* Ait ergo: *Dixerunt: Da nobis panem hunc.* Ut enim ait Augustinus, sicut supra. Quando ait Saluator: Mulier, qui biberit ex hac aqua, quam dederō ei, non sitiet, continuo secundum carnem accipiens ait: Da mihi ex hac aqua. Sic et isti audientes de pane, qui de celo descendit, et cetera. Dixerunt: *Da nobis panem.* Et ut ait Chryostomus: Sensibilem rempetebant, et ventrem lasciuire opinabantur. Et sequitur responsio Saluatoris et ueritatis propositio: *Dixit eis Iesus.* Et est instructio ueritatis de tribus. Primo, quis sit ille panis, qui dat vitam mundo. Secundo, qui reficiuntur, ibi: *Sed dixi uobis.* Tertio, quare illi reficiuntur, ibi: *Quia descendi de celo.* Quia ergo præmisit: *Panis uerus est, qui dat vitam mundo.* Exprimat quis est ille panis, dicens: *Ego sum panis uita,* essentialiter. Loquitur enim hic secundum suam diuinitatem, ait Chryostomus: *Panis, quia reficio: Vita, quia uiuifico,* supra eodem. Dat vitam mundo, non solum Iudęis, sed toti orbi, ait Chryostomus: *Qui uenit ad me, scilicet amando: Non esuriet,* scilicet deficiendo: *Et qui credit in me,* recte intelligendo: *Non sitiet.* Supra simile: *Qui biberit ex aqua, quam dabo ei, non sitiet.* Et appropriando loquitur. Caritas enim pacit in affectu, qui magis uenit Deo. Fides potat in intellectu, et quasi defert cibum spiritualē: Omnes sitientes, uenite ad aquas. Sed queritur de hoc, quod ait: *Non esuriet,* quia dicitur: *Qui edunt me, adhuc esurient.* Et ad istud respondendum est, sicut supra. Hic enim ait: non esuriet, scilicet ex defectu uel priuatione delectabilis: ibi autem ait, quod qui edunt, esurient ex carentia fastidij, et ex uehementia gaudij. Et de hoc bene Hieronymus. Et Gregorius ubi ait: quod delicie corporales comestę uertuntur in fastidium: spirituales excitant appetitum. In Esuriet. Psalmo: Diuites eguerunt et esurierunt. Item est esuriet ex infirmitate esurientis: Animę effeminatorum esurient. Et: Anima dissoluta esuriet. Item est esuriet ex uigore uel sanitate esurientis: Beati, qui esuriunt, et sitiunt iustitiam. Ut enim ait Chryostomus: Magna infirmitatis coniectura est non esurire spiritualia. Et est esuriet incapabili deliciofate gustabilis, de qua dicitur: *Qui edunt me adhuc esurient.* Quia numquam est possibile, tantū gustare de diuina sapientia, uel de Deo in gloria, quin sit possibile amplius gustare. Est tamen fatietas pro capacitate et merito gustantis. Et sequitur specificatio eorum, quos reficit isto pane, et quos non: *Sed dixi uobis,* scilicet supra: *Quia uidisti me, scilicet præsentem: Et non creditis.* Supra: Non potestis credere, qui gloria ab inuicem accipitis. Et ita isto pane non reficiemini, quia uere credentes reficiuntur, supra eodem: *Qui edunt me non esurient.* Et ideo subdit, qui sint, qui reficiuntur: *Omne quod est mihi pater ad me ueniet,* quasi dicat, ait Augustinus. Non ideo populum pet-

Psal. 77. c

Sap. 16. c

Diuina pietas.

Ioan. 3. b

Aug. tract. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.

Ioan. 4. b

Ioan. 4. b

Chryf. hom. 44. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibid. post pauca.

Ibid. paulo ante.

Ioan. 4. b

Eccl. 24. e

me, adhuc esurient.

Ioan. 4. b

Greg. in Euanz. hom. 30. in prin.

Esuriet.

Psal. 33. c

Proz. 18. b

Proz. 19. c

Mat. 5. a

Chryf. hom. 17. in Ioan. post mediu. tom. 3.

Eccl. 24. e

Ioan. 5. g

Eccl. 24. e

Aug. tract. 25. in Ioan. ante mediu. tom. 9.

didi,

didi, licet uos non credideritis, nec uestra infidelitas euacuabit fidem. Quia omne quod dat mihi pater, uenit ad me, scilicet patribus fidei operantis per dilectionem. Et eum qui sic uenit non eijciam foras, repellendo scilicet ab unitate corporis mei. Infra: Principis huius mundi non eijcietur foras. Sed queritur de hoc, quod ait: *Vidistis me: et non creditis*. Videtur enim quod iniuste arguit eos, quia: Fides est rerum sperandarum. Item fides non habet meritum, cui humana ratio prebet experimentum, ut ait Gregorius: Ergo multo magis fides non habet meritum: cui humana uisio prebet experimentum. Si responderetur, quod uisio fuit sue humanitatis, credulitas uero sue diuinitatis: obijcitur, quod uisio humanitatis impediebat fidem: Cum auferetur ab eis sponsum, tunc ieiunabunt. Et ad istud respondendum, quod hic loquitur de uisione diuinae uirtutis in effectu, et in uirtutibus, quibus debebant ipsum credere esse filium Dei. Et licet effectus et uirtutes uisibiles, tamen dicitur inuisibilis, cuius est fides. Item queritur de hoc, quod ait: *Omne quod dat mihi pater ad me uenit*. Ergo secundum hoc, non est culpa discredendum, quia si pater dedisset, uenissent. Item queritur de hoc, quod ait: *Non eijciam foras*. Contrarium uideri dicit de Esau, qui non inuenit locum penitentiae, quamuis cum lacrimis inquisiisset. Et ad primum respondendum, quod pater dicitur dare per aeterna praedestinationem, et temporalem uocationem. Infra: Pater, quos dedisti mihi, seruaui eos. Et: Quos praedestinasti, hos et uocasti, et cetera. Quia Deus uocauit omnes, increduli uero noluerunt uenire, ideo eis imputandum: Homo quidam fecit cenam magnam: et uocauit multos. Et sequitur: Et ceperunt omnes excusare, et cetera. Ad aliud respondendum secundum Gregorium. Vbi exponit illud: Fructum, inquit, non habent lamenta, quae student cum gemitu desiderare peritura. Et quia Esau flebat, quod amiserat temporalia, non uero poenitebat, et ideo se ipsum eiecit. Et de hoc Augustinus: Quale est aliud intus, et uide exitur foras magnum penetrabile et dulce secretum est. Et sequitur: Superbia initium omnis peccati. Et: Proiecit intima sua. Intima ergo proiecit, hoc enim est exire foras, scilicet intima proijcere. Et intus intrare, est appetere intima. Intima proijcit superbus, et intima appetit humilis. Sed superbia eiecit sumus: humilitate regredimur. Haec Augustinus, et ibi bene de hoc. Sequitur nunc subiuinctio causae, propter quam reficit praesentes praedicto pane: *Quia descendit de caelo*, carnem assumendo. Supra: Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo: *Non ut faciam uoluntatem meam*, discordando scilicet a patre: *Sed uoluntatem eius*, et cetera, in omnibus obediendo supra: *Non ueni uoluntatem meam facere*; sed eius, qui misit me. Et: *Non sicut ego uolo*, sed sicut tu uis. Et explicat, quae est uoluntas eius, qui misit, dicens: *Haec est enim uoluntas eius*, et cetera: *Ut omne quod dedit*, scilicet praedestinando et uocando ad fidem: *Non perdam*, scilicet reprobando: *Sed resuscitem ad uitam aeternam*. De resuscitatione, supra proximo: *Uenit hora*, quando omnes, qui sunt in monumentis, et cetera. Et in hoc notat, se uenisse propter salutem hominum, non propter honorem ab eis, ut ait Chrysostomus. Et quoniam dixit: *patrem dedisse sibi uocatos ad fidem*, ne crederetur hoc esse sine liberi arbitrii cooperatione, subdit: *Haec est uoluntas patris, ut omnis qui uiderit filium*, recte credendo: *Et credit in eum*, per dilectionem in ipsum eundo. Ut enim ait Augustinus: *Qui credit*, in filium, id est, uadit in eum, habeat uitam aeternam, scilicet in animae beatificatione: *Et ego resuscitabo*, in corporis gloriosi reparatione. Ideo loquitur saepe de resurrectione, ut credentes sciant, quod non solum praesentibus poterant, sed futura expectent, ait Chrysostomus. Sed queritur de hoc adhuc, quod ait:

Et in aurem auream uenam, et cetera. Consimiliter exponit istud Augustinus: *Non ueni facere uoluntatem meam*, et cetera. Humilis ueni, humilitatem docere ueni, Magister humilitatis ueni, qui ad me uenit, incorporatur mihi, qui ad me uenit, similis mihi fit, qui mihi adhaeret, humilis erit: quia non facit uoluntatem suam, et ideo non eijcietur foras, quia cum superbus esset, eiectus est foras. Ideo in Psalmo: *Filii hominum in protectione alarum tuarum*. Et alibi: *Non ueniet mihi pes superbiae*. Ibi ceciderunt, et expulsi sunt, nec potuerunt stare. Veniamus ad eum, intremus ad eum, incorporeremur ei, et non eijciet foras, quia membra eius sumus, et ipse caput nostrum esse uoluit docendo humilitatem. Haec Augustinus. Et ibi multum de humilitate, et eius utilitatibus, et de superbia, et eius nocentibus. Et sequitur pars, in qua de Iudaeorum murmuratione, ibi: *Murmurabant Iudaei*. Ut enim ait Chrysostomus, quando uentrem eorum implet, prophetam uocabant, et regem facere uolebant: nunc autem ait: *prope primum murmurabant*, non apertas contumelias inferebant: sicut infra. Anxiebantur enim, quoniam non dedit eis mensam, quam uolebant, ait Chrysostomus. Et ideo murmurabant, quia cum dixisset: *Ego sum panis*, qui de caelo descendit, ut ait Augustinus: Ista a pane de caelo longe erant, nec eum esurire nouerant, fauces cordis languidas habebant. Iste panis interioris hominis esuriam querit. Credere enim in filium Dei, est hunc panem manducare: *Et dicebant: nonne hic est filius Ioseph? scilicet de uili genere*. Et idem: *Cuius nos nouimus patrem*, scilicet putatiuum: Ego et pater tuus dolentes quaerebamus te: *Quomodo ergo dicis, quia de caelo descendit* quasi dicant: non est ei credendum. Et ex his patet, quod mirabilem et inopinabilem generationem eius scilicet ex patre, nondum scieuerant, ut ait Chrysostomus. Sed queritur, cum in hoc errarent, quare non instruxit eos de ueritate? Et ad istud respondet Chrysostomus: *Quod nondum poterant illum partum mirabilem, scilicet uariae cognoscere, multo magis nec superiorem et ineffabilem, scilicet ex patre natiuitatem*. Ideo ut non unum scandalum destruens, aliud faciat, non reuelauit eis ueritatem. Et patet hic patientiae Saluatoris longanimitas contemnentibus eum, et falsum de ipso dicentibus non responderet. Sicut nec infra dicentibus: *Deum non habes*. De ipso enim ait propheta: *Factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo reargutiones, et cetera*. Et sequitur quarta pars, in qua murmuris eorum dehortatio. Et ibi quattuor. Primo, murmuris dehortatio. Secundo, modi credendi explicatio, ibi: *Nemo potest uenire ad me*. Tertio, erroneae opinionis eorum amotio, ibi: *Patres uestri*. Quarto, ueritatis declaratio, ibi: *Hic est uerus panis*. Ait ergo: *Nolite murmurare*. Hoc enim erat quasi proprium Iudaeorum: Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt. Et subditur secundum: *Nemo potest uenire ad me, nisi pater traxerit eum*, quasi dicat secundum Glossam. Ideo uos non creditis esse panem, quia non estis tracti a patre per gratiam: *Resuscitabo eum*. Tam in anima quam in corpore. Quod confirmans, ait: *Est scriptum in Prophetis: Pone filios tuos doctos a Domino*. Et: *Omnes cognoscent me a minore usque ad maiorem*. Et de hoc in Glossa. Sed queritur de hoc, quod ait: *Nemo potest uenire ad me, nisi pater traxerit eum*. Ex hoc enim uidetur, quod non est imputandum illis, qui non credunt, quia si pater traxisset eos, crederent. Item sicut opponit Chrysostomus, quod ex hoc uidetur, quod nihil est nobis positum, quo saluemur, ex quo pater trahit. Item destruit liberi arbitrii uideretur. Ita quod opus est reprehensione: quasi dicat: nulli opus. Haec ille. Item consimiliter opponit Augustinus: Si trahimur, ergo inuiti credimus, et uolentia adhibetur, non uoluntas excitatur. Item trahitur, qui inuitus

inuitus uenit, et ita non credit proprie. Haec ille. Item tractus, est motus uolentus, de quo sapiens, et de speciebus eius: Ergo non est conueniens fidei, quae est meritoria. Et ad istud respondet Chrysostomus, breuiter. Quod non destruit per hoc, quod in nobis est, scilicet liberum arbitrium: sed ostendit nos auxilio, scilicet diuino, indigere. Et huic concordat Augustinus: Non enim, inquit, ad Christum ambulandum currimus, sed credendo: non motu corporis, sed uoluntate cordis. Vnde quando ait Petrus: *Filius Dei uiui*: a patre tractus est, qui reuelauit ei. Ista reuelatio est ista tractio. Haec ille: et per hoc ad obiectionem. Ista enim reuelatio non repugnat libertati arbitrii, sed inuauit eius infirmitatem. Ut enim dicitur Magister: Manere in se, est naturae instituta: descendere infra se, est naturae corruptae: supra se eleuari vel ascendere, est naturae ueritatis gratiam. Et quia sensus et cogitatio hominis ab adolescentia sua prona sunt ad malum. Ideo propter pronitatem et inclinationem ad malum, sublimatio animae ad Deum dicitur tractio: non sicut in motu corporali, sed diuina reuelatione, uel doctrinae sacrae eruditione, uel dilectionis diuinae infusione, uel caritatis consolatione, uel praemij promissione. De quibus Augustinus bene, dicens: *Est quaedam uoluptas cordis, cui dulcis est panis caelestis, uoluptate enim traheris*: de qua ait Propheta: *Delectare in Domino, et cetera*. Et ponit exemplum. Ramum uiridem ostendis oui, et trahis: nucem puero, et trahis. Vnde Poeta: *Trahit sua quemque uoluptas*. Haec ille. Et ibi bene de hoc: Trahe me post te. Ibi Bernardus. De hoc et Gregorius, loquens de Magdalena: Trahebat eam cum de culpa copungeret: suscipiebat eam, ut de culpa liberaret. Et idem: Ipse eam per misericordiam trahit intus, qui per mansuetudinem suscipiebat foris: Attraxi te miserans tui. Infra: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum. Et patet hic misericordia Dei: quosdam enim trahit ad se internis inspirationibus, uel celsis reuelationibus, ut dictum est: quosdam inuauit blanditijs et paternis admonitionibus: Misit seruos uocare inuitatos ad nuptias. Item quosdam stimulat ornamentis et minis: Verba enim sapientum sunt stimuli. Et: Stimulorum boues agitat. Item quosdam capit aduersitatibus et tribulationibus siue infirmitatibus: Compelle intrare: Sepiam uiam tuam spinis. Et sequitur: *Vada et reuertar ad uirum meum*. Quod exponit Gregorius bene de his, qui mundi aduersitatibus reuertuntur ad Deum. Item queritur de hoc, quod ait: *Omnes Osee 2. b* erunt docibiles Dei, qualiter hoc quia multi semper manent increduli omni tempore. Et ad istud respondendum, sicut supra, ubi dictum est: *Illuminat omnem hominem*, quia nullus est illuminatus nisi ab eo, ut ibi est expositum, secundum Augustinum. Et hic similitur intelligendum, quod omnes erunt docibiles Dei: *Quem docebit scientiam, et cetera*. Et sequitur: *Ablactatos a lacte*. Et nota quod ille discipulus est bonus, qui est attentus ad audiendum: docilis, ad intelligendum: beneuolus, ad retinendum: docilis ingenio, attentus exercitio, beneuolus animo, ut ait Boetius. Vnde et qui tales sunt, sunt dociles discipuli Dei, ut ex dicto Isaiae patet. Et quoniam dixit: *Nemo uenit ad me, nisi pater traxerit eum*. Exponit, quid est trahi a patre, secundum Glossam: *Omnia qui audiuit a patre, scilicet interna inspiratione trahitur*: Audiam, inquit propheta, quid loquatur in me Dominus Deus: *Et didicit*, doctrinae praedicationis. Fides enim ex auditu: *Hic uenit ad me, scilicet credendo*: *Non quia patrem uidit quicumque, nisi is, qui est a Deo*, scilicet unigenitus, qui est in sinu patris. Supra: De ista uisione filij supra, super illud: *Hic enim uidit patrem*: *Nemo uidit patrem nisi filius*. Et quia ego sum filius unigenitus, qui credit in me, perfecta fide, habet uitam aeternam, nunc in spe, postea in re, ut expositum est

Supra. Et merito habet uitam aeternam: *Ego sum panis*. Supra eodem: *Panis, qui de caelo descendit, dat uitam mundo*. Sed queritur, ex quo secundum Glossam, fuerunt scandalizati de sua doctrina, et murmurauerunt, nec intellexerunt: uidetur, quod non debuit de his arcanis eos docere. Item dicitur: *Nolite sanctum dare canibus*: Ergo ut prius. Et ad istud respondendum, sicut ait Glossa: *Verbis tegit illa sancta, scilicet arcana, quae dicebat: ut et aliqui scandalizarentur, et humiles credentes probarentur*. Et quoniam scandalum est aliquando contemnendum, si de ueritate nascitur. Tunc enim uilius permittitur nasci scandalum, quam ueritas relinquatur. Ut ait Gregorius: *Dixerunt discipuli: Pharisei sunt scandalizati*. Et dixit Dominus: *Omnis plantatio, quam non plantauit pater, eradicabitur*. Ideo non omisit ueritatem docere, licet essent scandalizati. Et per hoc ad aliud, quia illa sancta arcana, ut tamen testis, propositum coram eis. Et sequitur tertium, scilicet exclusio erroris: *Patres uestri manducauerunt manna: et mortui sunt, quia poterant dicere, quod manna fuit panis uitae, ideo hoc remouet, dicens: Patres qui manducauerunt, mortui sunt*. Sed queritur, quare ait: *Manducauerunt in deserto, et non simpliciter*: Et ad hoc respondet Chrysostomus. Quod hoc ait propter duo: scilicet ad de-notandum, quod non erat extensum, id est, duraturum ad multum tempus, et quoniam non uenit fecum in terram promissionis, et ideo mortui sunt, ait Augustinus: *Quia quod uidebant, credebant: quod non uidebant, non intelligebant*. Et tales erant illi, scilicet infidelium patrum infideles filij. Sed qualiter eis impropert hoc, quia boni, ut Moyses et Aaron, qui manducauerunt manna, mortui fuerunt morte corporali non spiritali. Similiter qui manducant panem uitae, de quo ipse loquebatur, moriuntur morte corporali. Et ad istud responderet Augustinus, quod uerum est, quantum ad mortem uisibilem, sed quantum ad spiritali, non: quia cibum uisibilem spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, spiritaliter gustauerunt, ut spiritaliter satiarentur. Sic est de nobis, hodie accipimus uisibilem cibum. Sed aliud est sacramentum, aliud est uirtus sacramenti. Et qui male accipiunt de altari, moriuntur. Murmuratores ergo patres istorum murmuratorum manducauerunt male, quia non intellexerunt, et mortui sunt. Haec Augustinus. Et sequitur uelima pars, in qua eruditio ueritatis: *Hic est uerus panis*. Ita dictum est de manna, sicut de typo et figura: *Hic autem est uerus panis, scilicet figuratus per manna: Si quis uerum manducauerit, scilicet recte credendo, et intus in corde intelligendo, et amando, ait Glossa: Non morietur, scilicet morte aeterna*. Ut enim ait Augustinus: *Hunc panem signauit manna: hunc panem signauit altare Dei, illa sacramenta in signis diuersis fuerunt: Omnes sub nube fuerunt*. Et sequitur: *Eandem escam spirituales manducauerunt, et cetera*. Quod ergo ait hic: *Si quis manducauerit, non morietur*, pertinet ad ueritatem sacramenti, non ad uisibile sacramentum. Qui manducat intus non foris, qui manducat corde, non qui premit dente, ait Augustinus. Et specificat magis, quis est ille panis: *Ego sum panis uerus*, scilicet essentialiter, quia uita: et effectualiter, quia dans uitam: *Qui de caelo descendit, scilicet factus homo: si quis manducauerit, modo dicto: Uiuat in aeternum*, non solum in praesenti per iustitiam, ait Glossa, sed in aeternum. Ut enim ait Chrysostomus: *Panem uocat hic salutem, documenta, et fidem ad ipsum, aut corpus suum*. Infra: *Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in aeternum*. Item opponit Chrysostomus, quod tunc non fuit tempus huius doctrinae, quia non capiebant eam. Et ad illud responderet, quod tunc fuit multa necessitas, et multa utilitas: quia enim petebant cibum, reminiscens eius, qui datus progenitoribus: ostendens, quoniam omnia illa eis data-

Ioan. 14. d
Hebr. 11. a
Greg. in Eua. ho. 26. ser. in prin.
Mat. 4. c
Hebr. 12. d
Ioan. 17. b
Rom. 18. f
Luc. 14. d
Ibidem.
Greg. Mor. lib. 12. c. 5. in fine.
Aug. tract. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Eccl. 10. b
Ibidem.
Ioan. 3. b
Ioan. 4. d
Mat. 26. d
Ioan. 5. e
Chryf. hom. 44. in Ioan. post mediu. tom. 3.
Aug. tract. 26. in Ioan. ante mediu. tom. 9.
Chryf. hom. 44. in Ioan. post mediu. tom. 3.

Aug. tract. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Psal. 35. b
Ibidem.
Chryf. hom. 45. in Ioan. ante med. tom. 3.
Aug. tract. 26. in Ioan. ante mediu. tom. 9.
Mat. 16. b
Gen. 8. a
Aug. ibid. post.
Psal. 36. a
Virg. Buc. Ecl. 2.
Ber. ser. 22. in Cant.
Gregor. in Eccl. lib. 2. ho. 8. ante med.
Idem in Eua. ho. 33. non longe a prin.
Hier. 31. a
Ioan. 12. c
Miserecordia Dei.
Mat. 22. a
Eccl. 12. d
Eccl. 38. c
Luc. 14. c
Osee 2. b
Ibidem.
Greg. Mor. lib. 34. c. 2. circa med.
Ioan. 1. b
Aug. tract. 2. in Ioan. tom. 9.
Isai. 28. a
Ibidem.
Discipulus bonus.
Boet. de discip. scholarium.
Isai. 28. c
Psal. 84. b
Rom. 10. c
Ioan. 1. b
Mat. 11. d

Aug. tract. 25. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Psal. 35. b
Ibidem.
Chryf. hom. 45. in Ioan. ante med. tom. 3.
Aug. tract. 26. in Ioan. ante mediu. tom. 9.
Mat. 16. b
Gen. 8. a
Aug. ibid. post.
Psal. 36. a
Virg. Buc. Ecl. 2.
Ber. ser. 22. in Cant.
Gregor. in Eccl. lib. 2. ho. 8. ante med.
Idem in Eua. ho. 33. non longe a prin.
Hier. 31. a
Ioan. 12. c
Miserecordia Dei.
Mat. 22. a
Eccl. 12. d
Eccl. 38. c
Luc. 14. c
Osee 2. b
Ibidem.
Greg. Mor. lib. 34. c. 2. circa med.
Ioan. 1. b
Aug. tract. 2. in Ioan. tom. 9.
Isai. 28. a
Ibidem.
Discipulus bonus.
Boet. de discip. scholarium.
Isai. 28. c
Psal. 84. b
Rom. 10. c
Ioan. 1. b
Mat. 11. d

Ioan. 1. a
Mat. 7. a
Scandalum quando contemnendum.
Gregor. in Eccl. lib. 2. ho. 7. ante med.
Mat. 15. b
Chryf. hom. 45. in Ioan. ante med. tom. 3.
Aug. tract. 26. in Ioan. circa med. tom. 9.
Ibid. post pauca.
Eruditio ueritatis.
Aug. ibid. post mediu. 1. Cor. 14. a
Aug. ibid. paulo post.
Chryf. hom. 45. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ioan. 8. g
Chryf. ibid. post pauca.

erant umbra et typus, ideo meminit hic de ipsa veritate. Et quia querebant cibum de celo, ideo continue dicebat, quoniam erat panis, qui de celo descendit. Nec scandalizari oportebat, sed interrogare congruum erat. Et sequitur illa pars, in qua ostendit se esse refectorem secundum humanam naturam, ibi: *Et panis, quem ego dabo*. Et hæc in quattuor partes. Primo, veritas eruditionis. Secundo, Iudæorum inquisitio et explanatio veritatis, ibi: *Litigabant*. Tertio, specificatio loci, in quo hæc dicta sunt, ibi: *Hæc dixit in synagoga*. Quarto, scandali quorundam expressio, et sedatio, ibi: *Multi ergo audientes*. Ait ergo: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, unde dicitur: *Panis, quem frangimus, nonne corpus Domini est? Iste est panis super substantialis, qui petitur in*

1. Cor. 11. f

Mat. 6. c

Aug. tract. 26. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Eph. 4. a

Refectio- nis necessi- tas et vili- tas.

Aug. ibid post aliqua.

1. Cor. 11. f

1. Ioan. 4. d

Aug. tract. 26. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante med. tom. 3.

Exo. 20. b

Aug. tract. 26. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Ibid. post pauc.

Ioan. 15. b

Ioan. 5. d

A pater habet vitam in semetipso, sic et filius habet vitam in semetipso: *Et qui manducat me*, modo dicto: *Viuet propter me*, scilicet habens me vitam in se. Et legit Augustinus istud de Christo secundum suam humanitatem, dicens: *Misio eius est eius exinanitio, et formæ seruilis acceptio*. Secundum quod ait: *Pater maior me est*: seruata tamen æqualitate nature filij cum patre. Quasi ergo diceret: *Ego humiliatus uiuo propter patrem*. Infra: *Manducans me, erectus uiuit propter me*. Hæc ille. Sed uidetur quod non sit uera similitudo: quia filius est eiusdem nature cū patre, manducans non eiusdem nature cum Christo. Et ad istud respondendum est, quod non est omnimoda similitudo. Vnde non ait: *Ego manduco patrem*, ut et sic uiuam, sicut ait: *Qui manducat me, uiuet propter me*, ait Augustinus, quia non participatione patris filius fit melior, qui est natus æqualis, sicut participatione filij sic manducans fit melior: modo tamen supra exposito fit similitudo. Et subditur dignitas refectio- nis: *Hic est panis, scilicet qui dat uitam manducantibus, non talis qualis manna*. Ideo sequitur: *Non sicut manducauerunt patres vestri manna, quia manna fuit typus et umbra, hic panis ueritas signatur*. Et ideo: *Qui manducat hunc panem, uiuet*. Vt est sæpe dictum supra. Sed queritur, ad quid totiens repetit de manna et inculcat? Et ad istud responderet Chryso- stomus, quod ideo totiens reminiscitur manna, ad fidem inducens, quod si possibile factum est, quadragesima annis sine messe et frumento continere illorum uitam: multo magis et nunc ipse ueniens posset dare uitam. Et si illi typi erant, multo magis ipsa ueritas erat talis, quæ posset dare uitam. Sed queritur, ad quid toties inculcat: quasi idem, quod erat talis, qui de celo descendit: et quod qui manducabat, uiueret. Vnde decies repetitur hic actus uiuificandi, et attribuitur pani. Primo, quando ait: *Verus panis est, qui de celo descendit, et dat uitam mundo*. Secundo, quando ait: *Ego sum panis uita*. Tertio, quando ait: *Ego sum panis, qui de celo descendit*. Quarto, quando ait: *Hic est uerus panis*. Quinto, quando ait: *Ego sum panis uerus*. Sexto, quando ait: *Panis quem ego dabo*. Septimo, quando ait: *Hic est panis, qui de celo descendit*. Octauo, quando ait: *Qui manducat hunc panem*. Nono, quando ait sub nomine carnis: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*. Decimo, quando ait: *Qui manducat meam carnem habet uitam æternam*. Vnde decies attribuitur actus uiuendi isti pani, uel carni uel sanguini. Et conuenienter ad figurandum, quod per ipsum et in ipso sunt uenturi electi eius, et membra sunt ad ordinem decimum in celo, qui signatur per dragmam decimam. Sed queritur de supradictis. Ait enim: *Litigabant Iudæi*. Et uidetur, quod rationabiliter, quia non conuenienter uidebatur, quod sua caro esset panis uitæ. Non ergo fuit mirum si Iudæi murmurarent. Et ad istud respondendum secundum Chryso- stomum, quod non oportebat scandalizari, sed congruum erat interrogare et inquirere, quæ esset illa caro: quia de illa propheta prædixerunt, et oportebat credere ijs, quæ dicebantur. Vnde et ad scripturas et ad prophetas eos mittit. Scandalum ergo erat, amen- tiæ eorum. Ipse enim erat magister paratus ad omnes effundere suam doctrinam, scilicet si quæsiuis- sent, ait idem Chryso- stomus. Item queritur de necessitate et congruitate huius cibi uel huius panis. Et de hoc Hugo sufficienter, ubi ait: *Voluit sapientia Dei ostendere, quoniam est animarum cibus et refectio, et propterea carnem assumptam in edulium proposuit, ut per cibum carnis inuitaret ad gustum diuinitatis*. Et ibi bene de hoc. Item queritur: *Ex quo caro sua est uerus cibus: quare sanguis sub specie panis et non carnis, et quare sanguis sub specie uini? Et ad istud responderet Hugo, quod ne huma- nia infirmitas contactum carnis in assumptione horreret, consueti et principalis edulij specie illa ue-*

Aug. ibid. post. Ioan. 14. d

Aug. ibid.

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante med. tom. 3.

Actus uiuē- di tribuitur eucharistiæ.

Luc. 15. b An rationa- biliter liti- garent.

Chryf. hom. 46. in Ioan. circa med. tom. 3.

Hugo de sa- cram. lib. 1. c. 2. p. 8. c. 8. in princ.

Ibid. cōseq.

Aug. tract. 26. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Hæreticorū et paganorū error confu- tatus.

Aug. ibid. multo an- te.

Aug. tract. 25. in Ioan. paulo post med. 10. 9.

Chryf. hom. 45. in Ioan. post mediū tom. 43. Ibidem.

lant: et sic sumendam proposuit, ut sensus in eo foueretur, et fides in altero edificaretur. Et ibi bene de hoc. Item queritur, quare sub specie panis et uini proponitur, et non aliarum rerum. Et ad illud respon- det ibidem, quod non ponitur sub illis speciebus, ut doceatur plena et perfecta esse refectio in assumptione corporis et sanguinis Domini. Et ibi multum et bene de his. Augustinus uero assignat aliam rationem, ubi ait: quod Dominus corpus et sanguinem in ijs rebus commendauit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Panis enim ex multis granis in unum con- fluit: uinum uero ex multis acimis. Et ideo hoc, quia manducare corpus et sanguinem, est manere in Chri- sto et in uinitate corporis eius. Queritur de hoc quod ait: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam*. Ex hoc uidetur, quod corpus filij Dei in- nos conuertitur, quia cibus in manducantem conuer- titur. Item ex hoc obijciunt hæretici, quod a nobis atteritur: et a paganis, quod Deus noster a nobis com- meditur siue manducatur. Et ad istud respondendum in homilia, ubi ait: *Qui manducat, non quod pertinet ad uisibile sacramentum, sed quod pertinet ad uirtutem sacramenti: qui manducat intus, non foris, qui manducat in corde, non qui premit dente, acce- dat, credat, uiuat de Deo, Deo incorporetur, non ab- horreat a compage membrorum, non sit putridum membrum, quod refecit meretur, non sit distortū, de quo erubescatur: pulchrum sit, aptum sit, sanum sit, hæreat corpori, uiuat de Deo in Deum. Hæc ille. Et per hoc ad obiecta: aliter enim est de ista manduca- tione et de corporali: quia in ista Deo incorpora- mur, in ipsum conuertimur, et ab eo conferuamur et sustentamur. In manducatione uero corporali cibus in manducantem conuertitur, et ei incorporatur. Item queritur de hoc, quod ait: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam*. Ex hoc uidetur quod sine Eucharistia, uel māduca- tione corporis Domini, non est salus. Item ex hoc, quod paruuli baptizan- tur, non saluantur. Item soli sacerdotes sumunt sanguinem: Ergo alij non fumentes, non habent uitam æternam. Et ad istud patet responso ex dictis. Est enim duplex manducatio, scilicet spiritualis per- fidem, et charitatem, de qua ait Augustinus prius: *Crede et manducasti. Et sine hac non est salus. Est alia sacramentalis, sine qua potest esse salus, dum sit perfecta fides, nec sit contemptus sacramentalis man- ducationis pro tempore. Ad aliud respondendum, quod sicut paruuli saluantur in fide parentum, et cor- pori mytico Christi incorporantur et uniantur, sic in fide illorum manducant, quantum ad hoc, licet in eis non fuerit actualis fidei intellectus, et amoris af- fectus sicut in adultis. Ad aliud patet ex dictis, quod in omnibus fidelibus est sumptio sanguinis per fidem et charitatem dicto modo: Sacramentaliter autem sumitur sanguis a sacerdote, nec dispensatur alijs communiter propter periculum euitandum. De isto pane uitæ secundum diuinam naturam et secundum humanam, et de manducatione carnis filij Dei, et san- guinis patet in collationibus, infra. De uilitate uero huius manducationis Chryso- stomus hic multum et bene, ubi ait: *Volens, inquit, ostendere amorem, quem habet circa nos, remisit seipsum nobis, et re- commassauit corpus suum in os, ut unum quid fia- mus, sicut corpus capiti copulatum. Et sequitur: Hic sanguinis imaginem nobis operatur regalem, hic pul- chritudo inconstructibilis, hic sanguis marcescere animæ nobilitatem non dimittit, hic sanguis abigit dæmones, uocat angelos ad nos, hic sanguis uadibile fecit cælum: Si quis ætium patitur, ad hunc ueniat fontem, et refrigeret ætium. Etenim ariditates sol- uit, incentiua omnia mitigat. Et sic de alijs multis, quæ ibi annumerat. Et ibidem de indigne acceden- tibus ait: *Quod si illi, qui sordidant purpuram regalem torquentur, multo magis qui indigne corpus****

A Domini et sanguinem manducat et bibit. Et si quis irritans legem Moyſis moritur, multo magis qui conculcauerit sanguinem Testamenti. Et ibi multum et bene de his. Et sequitur tertia particula, in qua loci specificatio, ubi præmissa sunt dicta, ibi: *Hæc dixit in synagoga*. Sed queritur, quare sic specificat? Et ad hoc respondet Chryso- stomus, quod ideo hoc ait ad denotandam obstinationem illorum. In Capharnaū enim plurimæ uirtutes factæ, propter quas oportebat eum audiri, nec tamen crediderunt. Item in synagoga locutus est, ut ostenderet, quod non erat contrarius patri, infra: *Ego semper doctus in synagoga*. B Et sequitur quarta particula, in qua scandali quorundam discipulorum specificatio siue murmurationis. Et ibi quattuor. Primo, murmuris præmissio. Secundo, eiusdem a Christo deprehensio et doctrinæ eruditio, et discipulorum scandalizatio, ibi: *Sciens autem*. Tertio, Christi inquisitio et Petri responso: *Dixit ergo Iesus*. Quarto, Saluatoris responso, et Iudæ proditoris, qui erat murmurator, denotatio: *Respondit ergo Iesus*. Ait ergo: *Multi audientes dixerunt: Durus est hic sermo*. Vt enim ait Augustinus: *Multi, inquam, non ex inimicis, sed: Ex discipulis, scilicet carnaliter sapientes, ait Glossa: Durus est hic sermo, idest, asper, laboriosus, ait Chryso- stomus. Sed queritur, sicut opponit hic Chryso- stomus: qualiter fuit durus, ex quo ubique promittebat uitam credentibus in eū? Et ad hoc respondet Chryso- stomus, quod durus uide- batur eius sermo, idest, difficile suscipibilis, et super- excedens eorum imbecillitatem: existimabant ipsum loqui supra se, quando ait scilicet: *Qui manducat car- nem meam*. Carnaliter enim sapiebant, et de carne, qua indutus erat, secundum Augustinum. Sed queritur, quare tam obscure locutus est eis? Et ad hoc re- spondet Augustinus, et est in Glossa, quod oportebat sic loqui, ut non ab omnibus intelligeretur secretum Dei. Et sequitur secundum: *Sciens autem Iesus apud semetipsum: Omnia enim sunt nuda et aperta oculis eius*. Sciens, inquam, quod murmurarent, scilicet de prædictis: *Dixit eis: hoc uos scandalizat? scilicet quod dixi me carnem dare in cibum, quod non est intelli- gendum de carne, qua induor, sed spiritualiter est intelli- gendum. Ideo explanans subdit: Si ergo uideritis filium hominis ascendentem*. Et est oratio defectiua, et suspensiuā, secundum Glossam. Et est sensus: *Si uideritis, idest, credideritis, quod filius hominis ascen- derit in cælum, tunc intelligetis, quoniam caro, siue corpus meum moribus non consumitur. Abducit enim eos ab ætimum eum esse filium Ioseph. Ideo sequitur, ait Chryso- stomus: *Spiritus est qui uiuificat, idest, spiritualis intelligentia: Caro autem non prodest quidquam, idest, carnalis intelligentia*. Vnde Chry- stomus: *Spiritualiter oportet audire, quæ de me dicta sunt: qui autem carnaliter intelligit, nil proficit. Littera enim occidit. Et ideo subdit: Verba, quæ ego lo- cutus sum, spiritus et uita sunt, idest, spiritualia, nihil habentia carnale, ut ait Chryso- stomus. Et sic intel- lecta, sunt uita, quia uiuificant: Spiritus uiuificat. Op- ponit Augustinus, qualiter ait: *Si uideritis ascendentem ubi erat prius*: Ergo secundum hoc, quando tunc lo- quebatur non erat ibi. Cuius contrarium supra, ubi ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de celo descen- dit. Filius hominis, qui est in celo, tunc erat ibi. Et ad istud respondet Augustinus: Vnam personam esse Christum non duas. Secundum uinitatem ergo per- sonæ, in celo erat, quando in terra loquebatur: filius Dei in terra in suscepta carne, filius hominis in celo in uinitate personæ. Quasi ergo dicat: *Si uideritis ascen- dentem, ubi erat prius, idest, credideritis æqualem pa- tri: tunc intelligetis, quæ dicta sunt. Item queritur, qualiter ait: *Caro non prodest quidquam*. Cum supra- idem dixerit: *Qui manducat carnem meam, habet uitam æternam*. Et ad istud respondendum secundum Angu- stinum, quod non prodest quidquam eo modo quo*****

Heb. 10. e

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ioan. 18. d

Aug. tract. 27. in Ioan. non longe a prin. 10. 9.

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem.

Aug. tract. 27. in Ioan. non multo a prin. 10. 9.

Ibid. paulo post.

Hebr. 4. d

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem.

2. Cor. 3. b

1. Cor. 3. b

Ioan. 3. b

Aug. tract. 27. in Ioan. ante mediū tom. 9.

Ibid. post pauc.

1. Cor. 8. a intelligebatur, sicut dicitur de scientia, quod inflat, scilicet sine charitate, edificat autem per charitatem. Ita caro prodest illi, qui intelligit spiritualiter. Maneamus ergo in illo ut membra: spiritus autem viuificat viua membra, et non nisi inuenierit in corpore, quod vegetat. Hæc Augustinus. Et subdit causam, quare non intelligunt, ibi: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt: Nisi credideritis, non intelligetis.* Per fidem enim cognitio, per intellectum viuificatio, ait Augustinus. Et quia dixerant, quod erant quidam non credentes, subdit: *Sciebat autem ab initio, qui nouit omnia ab æterno: Omnia sunt ei agnita antequam crearentur: Qui essent credentes, et non scandalizati: Et quis traditurus, scilicet Iudas. Ut enim ait Augustinus, nec expressit, nec siluit, ut omnes timentur: Propterea dixi vobis, scilicet quod quidam non credunt: Quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit datum. Supra eodem: *Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eum.* Sed tunc queritur, quod si omnibus esset datum a patre, omnes venissent: Non ergo est eis imputandū, quod non venerunt. Et ad istud respondendum secundum Chrysostrum, quod hoc dicitur, qui tribuit esse dignum ut accipiat, ille accipit. Vnde hic notat a parte Dei dandam gratiam, promptitudinem, et a parte suscipientium, voluntatis ad suscipiendum libertatem. Propter quod ait Apostolus: *Ne quis desit gratia Dei.* Et nota, quod ait: *Spiritus est, qui viuificat.* Dicitur enim spiritus quadrupliciter, vel ipse Deus: Deus enim spiritus est. Vel dicitur spiritus tercia persona in Trinitate: Tres, qui testimonium dant in celo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus. Item spiritus dicitur donum Dei gratuitum: *Dat spiritum bonum penitentibus se.* Item vel dicitur spiritus homo do no inspiratus, et secundum spiritum viuens: *Quod natum est ex spiritu, spiritus est: Non estis in carne sed in spiritu.* Et talis spiritus viuificat, idest, viuificat sua opera vitalia facit, et spiritualiter intelligit: Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Ibi Gregorius: *Impetus spiritus est ad charitatem, humilitatē, continentiam, et sic de alijs virtutibus.* Eodem modo caro dicitur viuens secundum carnem: *Manifesta sunt opera carnis.* Vt enim ait Augustinus: *Ille secundum carnem viuunt, qui secundum seipsum viuunt.* Et talis non prodest quidquam, nec ad intelligendum: Animalis enim homo non percipit, quæ Dei sunt: Non potestis scilicet fumere escam, idest, solidam doctrinam: Carnales enim estis. Item: *Non prodest quidquam, ad resistendum tentationibus: Spiritus promptus, caro infirma.* Item: *Non prodest quidquam, ad proficiendum in bonis operibus: Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, quia scilicet non operantur, quæ ducunt ad regnum: Non est regnum Dei escæ et potus, sed iustitia, pax, gaudium, et cetera.* Et subditur discipulorum ex hoc scandalizatio: *Ex hoc multi abierunt retro, idest, ad ea, quæ sunt retro, et non ad ea, quæ sunt secundum veritatem, ait Chrysostrum, vel: Retro, idest, post satanam, non post Christū, ait Augustinus: Et cum illo non ambulabant.* Precisi enim a corpore vitæ perdiderunt, ait Augustinus. Et nota quod mali abeunt retrorsum: quidam amore terrenæ possessionis et proprietatis. Cum Dominus dixisset: *Vade et vède omnia quæ habes, et da pauperibus.* Et sequitur: *At ille abiit tristis, et cetera.* Item quidam abeunt voluptate carnis: *Quidam conuersæ sunt retro post satanam: Reliquisti me et retrorsum abiisti.* Item quidam abeunt retrorsum voragine gulæ: *Reuertamur in Ægyptum, et cetera.* Et: *Abierunt hi uoluptatibus suis.* Et sequitur: *Facti sunt retrorsum.* Et omnes tales sunt indigni regno Dei. Vnde vxor Loth, aspiciens retro perijt. Et contraria de Paulo: *Quæ retro sunt, obliuiscens, et cetera.* Et sequitur inquisitio Saluatoris: *Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid et vos vultis abire? Sed queritur, qualiter ait: Duodecim, quia supra dictum est, quod multi discipulorum abierunt retro. Sed credendum**

A est, quod Iudas fuerit peior inter alios, et ita non videtur remansisse. Et ad hoc est respondendum, secundum Glossam, quod Iudas corpore solum permanisset. Et non dixit: *Abire?* scilicet interrogatiue. Neque enim blanditus est eis, neque offendit expellēdo, sed interrogauit. Neque hoc erat verbū contemnentis eos, neque volentis vi et necessitate detineri eos. Sed queritur, ex quo remanserūt, et alij abierunt, quare non comendauit eos? Et ad hoc respondet Chrysostrum, quod ideo non laudauit, ne essent passi quid humanū, scilicet de vana gloria. Et sequitur responsio Petri: *Respondit ergo Simon Petrus. Et respondet pro omni collegio: vidēs enim Petrus, quod non erant verba Dei, quæ scandalizarent, sed fuit in deuotio eorum, qui audierāt, ut ait Chrysostrum. Ideo ait: Ad quem ibimus? Verba enim vita habes, scilicet de resurrectione a mortuis, et de vita æterna, ait Chrysostrum, supra eodē: *Verba, quæ ego loquor, spiritus et vita sunt: Et nos credimus, scilicet assentiēdo: Et cognouimus, intelligendo: Quia tu es Christus filius Dei, non Ioseph, sicut alij dicebant.* Sed queritur, qualiter ait: *Nos credimus, et cetera.* Ex quo alij abierūt, qualiter ait: *Credimus.* Itē ex quo Iudas remanserat cū eis, qualiter respondit in plurali. Et ad istud respondet Chrysostrum, quod respondit pro bonis, quorum erat futurū caput. Sed queritur, quare non fuit Petrus laudatus de ista responsione, et promissio facta ei, sicut dicitur: *Et ad hoc respondet Chrysostrum, quod ibi de discipulis nihil dixit Petrus, idest, non respondit in persona discipulorū, sed in singulari ait: Tu es Christus. Hic autē ait: Credimus, pro collegio respondet. Ideo non fuit laudatus taliter, ut esset promissio ei facta. Et vbi que patet veritas fidei beati Petri, et stabilitas constantiæ, et caritas amicitie, et virtus audaciæ. Vnde Chrysostrum: *Vide amicitie seruatore, fratrum amatorē, scilicet Petrum, qui pro omni collegio respondet. Et sequitur Saluatoris responsio, veritatis eruditio: Respondit, et cetera. Duodecim elegi: Sed queritur, quare tot? Ad hoc respondet Augustinus, quod iste numerus sacratus est, et Iudæ perditio vnus subrogatus, scilicet Mathias. Per quatuor enim cardines mundi fidei Trinitatis erāt annunciaturi: ideo ter quaterni. Itē opponit Augustinus, qualiter ait: *Duodecim, quia secundum hoc diabolus erat electus, quia vnus ex illis factus diabolus. Itē hoc nomen electus in laude ponitur: ergo non potest extēdi ad duodecim. Itē opponit Chrysostrum, quod ex hoc gentiles inspicienter accusant Christū, quod elegit talem discipulū. Itē electio est commendabilior in qua eliguntur soli boni, quam in qua eliguntur mali, vel malus: Ergo ut prius. Item queritur, quare elegit talē discipulū, qui erat futurus malus? Et ad hoc respondet Augustinus, quod sicut iniqui vtuntur male bonis operibus Dei, sic e contrario Deus bene vtitur malis operibus iniquorū. Vnde malo Iuda bene vnus est Dominus: tradidit enim se, per tulit, ut redimeret nos. Hæc ille. Et planius idē Augustinus: *Elegit discipulos, habuit inter eos vnū, qui malo bene vnus, et suæ passionis implet depositum, ut Ecclesiæ suæ tolerandorū malorū præberet exemplum. Hæc ille. Ob ergo impletionem diuinæ dispositionis de sua passione ob exempli patientiæ exhibitionem, et ob aliorū probationem. Vnde Glossa: *Causa probandi eos, sic elegi. Et per hoc patet ad alia. Vnde Chrysostrum, quod non necessitate et vi Deus cōsueuit facere bonos, neque electio eius violēta est: ideo fuit malus inter eos. Et, ut ostenderet Deus, quod in mēte nostra est et saluari et perire: Ideo ait: *Vnus diabolus est, deorsum fluens et caduca sequens: ipse enim erat fur et oculos habens, infra: Et exponit euāgelista: Dicebat autem de Iuda Simonis, scilicet filio Iscariotis, quod interpretatur memoria sanguinis. Simon enim interpretatur obediens. Et ille fuit obediens non Deo, sed pecuniæ. Iudas confitens non ex veritate: Peccaui tradens sanguinem iustum: Hic erat traditurus enim cum*******

Aug. trañ. cum esset vnus ex duodecim. Sed queritur, quare hoc apponit scilicet: *Duodecim, cum esset certum. Ad hoc respondendum, quod ideo appositum ad denotandum ingratitudinem suam. Vnde Augustinus. Quid Iuda peius? Inter omnes discipulos adherentes magistro. Loculi illi commissi sunt, et dispensatio pauperum distributa. Ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit iustitiam, tradidit vitam mortuus. Hæc ille. De mysterio vero numeri duodenarij et quare est numerus Apostolicus, Gregorius bene: exponens illud: *Nati sunt ei septem filij et tres filia. Siue, inquit, quattuor per tria, siue e contrario septem in duodecim vertuntur, et ideo sancti Apostoli, quia Trinitatem in quattuor partibus mundi prædicare mitabantur, duodecim sunt electi. Hæc ille. Idem: Et de hoc bene Augustinus. De mysterio vero istorum duodecim Apostolorum in scriptura legitur multis locis: fuerunt enim signati per duodecim fontes: et per duodecim viros electos: et per duodecim lapides: et per duodecim horas diei, infra: et per duodecim stellas in capite mulieris: et per duodecim fundamenta et duodecim portas: et per duodecim fructus ligni vitæ.**

C A P V T S E P T I M V M.

IOSTHÆC ambulabat Iesus in Galilaam, et cetera. Determinato transitu filij Dei trans mare Galilææ, et de miraculi operatione et doctrinæ veritate: in parte ista narratur de suo ascensu et de sua doctrina et opere miraculoso: Idq. primo. Secundo, determinatur de suo transitu trans Iordanem, ad declinandam malitiam consequentium, ibi: Et abiit trans Iordanem. Prima pars in quattuor partes, secundum quattuor capitula. Primo, determinatur de suo ascensu in Hierusalem, et sua doctrina. Secundo, de ascensu in montem, et regressu, et confutatione malignantium, ibi: Iesus autem perrexit in montem. Tertio, determinatur de suæ potentiæ miraculoso opere ad confirmationem doctrinæ, ibi: Et præteritis vidit. Quarto, de exemplis vitæ suæ et doctrinæ et eruditione spiritualiter presidentium siue prælatorū, ibi: Amen amen dico vobis. Prima pars in duas partes. Primo, moræ ipsius in Galilæa, et causæ ipsius moræ præmissio. Secundo, sui ascensus et manifestationis subiunctio, ibi: *Vt autem ascenderunt. In prima quattuor. Primo, ut dictum est, suæ moræ in Galilæa specificatio. Secundo, discipulorum persuasio, ut ad diem festum ascenderet, ibi: *Erat in proximo dies festus. Tertio, Saluatoris responsio, ibi: Dixit ergo eis Iesus. Quarto, ascendendi ad diem festum dissimulatio, ibi: Vos ascendite. Ait ergo: Posthac ambulabat. Multis tamen interiectis miraculis, quæ hic tacentur, sicut patet a magistro in historijs. Vnde: *Posthac, notat ordinem, non immediationem. Non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum interficere. Sed queritur, qualiter hoc? quia videtur tunc mortem et homines timere. Item videtur non habere potestatem resistendi vel præcauendi mortem. Item cum posset exire de manibus eorum, sicut fecit infra, non oportuit, quin in Iudæam ambularet. Ad istud respondet Augustinus bene. Quando latuit, ut homo, non potentiam amississe putandus est, sed exemplum infirmitati præbuisse. Et sequitur: *Sepe signatum est in capite, quod futurum est in corpore. Ne ergo obijceretur, pro crimine, scilicet alicui fideli, si fugeret, latibulum præcessit in capite, et potentiam demonstrauit, quando voluit. Infra: *Quantum scilicet ceciderunt, qui capere eum voluerunt. Sed tunc obijcerunt, quod licitum est fidelibus fugere in persecutionibus. Cuius tamen contrarium patet, infra: *S. Bon. To. 2.******

Vbi culpatur mercenarius, quia fugit. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod aliquando licet fugere, quando est persecutio personæ, et tunc licitum est fugere: aliquando est persecutio Ecclesiæ siue generalis, et tunc non licet pastor fugere, vt patet infra: *Littera vero Chrysostrum est: Non habebat potestatem. Et super hoc opponit, cum omnia possit, qualiter ait: Non habebat potestatem? Et ad hoc respondet, quod loquitur de ipso, vt homine: fugiebat enim vt homo. Quando autem non detinebatur, virtutem diuinitatis ostendebat. Ens enim vtique, scilicet Deus et homo, vtique de se voluit credere, ibi. Et sequitur secundum: *Erant autem in proximo dies festus Scenophægia. Erant autem Scenophægia festum Tabernaculorum, quia tabernacula faciebant ad similitudinem eorū, qui in eremo habitauerunt, et celebrabatur septimo mense. Et ex hoc patet, vt dicit Chrysostrum, quod non omnia studebat Euāgelista enūciare, sed illa, pro quibus fuit hic aut querela aut contradicção a Iudæis. Vnde in his quinque mēsis, qui erant inter festa, nisi miraculū de panibus narrat, et concionem ad Iudæos. Vbi enim extraneum quid aduersus eum fiebat, hoc exarare studuit. Hæc ille. Et ex hoc patet, quod multa miracula hic omisit euangeliasta. Et quia dixit, quod erat festus dies, subditur: *Dixerunt ad eū fratres: Vade in Iudæam. Sed queritur, quare ait: Fratres, cū esset filius virginis? Et ad hoc respondet Augustinus, quod consanguinei virginis secundum consuetudinem scripturarū dicebantur fratres: Sicut Abraam et Loth. Sicut enim ait Augustinus: In phenochro, in quo iacuit corpus Domini, nec ante, nec post mortuus iacuit: sic vtterus Mariæ nec ante nec post aliquid mortale cōceperat: *Dixerunt autem ad eum: Vade in Iudæam. Vt enim ait Augustinus. Opera Domini discipulos non latebāt, sed istos latebant. Isti enim fratres, idest, consanguinei ipsa propinquitate credere in eū fastidierunt: *Vt et discipuli tui videant opera tua. Vt enim ait Chrysostrum, hic vocat discipulos turbam sequentē non duodecim. Et super addit: *Nemo in oculis ante ro aliquid facit. Vt enim ait Augustinus. Loquebatur caro carni, sed caro sine Deo carni cum Deo. Prudentia carnis verbo, quod caro factum est: *Si hac facis, idest, si vera sunt miracula, quæ facis: *Manifesta te ipsum mudo, scilicet eundo in publicum, et faciendo miracula corā mundo. Quia propheta sine honore in patria sua, supra: *Neque enim fratres eius credebant in eum, scilicet cō sanguinei, nimirum Iacobus primus Hierosolymorū Episcopus: et Iudas, vt ait Chrysostrum. Sed queritur Chrysostrum, qualiter ait: *Non credebant in eum. Et quo rogauerunt Dominū mirificari, idest, miracula facere: videtur, quod in eū credebant. Et ad istud respondet, quod verba erāt multę incredulitatis, et multæ amaritudinis, quia erant suspicantiū non esse vera miracula, et incusantiū eum de amore gloriæ. Vnde Augustinus, quia humanam gloriā requirebant: ideo in eum non credebant. Et patet ex dictis quæ et qualia appetunt fratres, et cognati suis cognatis, qui sunt in dignitate: optant in eis excellentiam temporālē, secularē apparentiam et humanam gloriā, non propter verum amorem eorum, nec propter diuinum honorem, nec propter animarum salutem, licet hoc præter dant aliquando: sed propter propriam excellentiam et gloriā. Et ideo cauendū ab eis, nec assentiendum consilijs eorum in prædictis acquirendis: *Nolite credere amico. Et sequitur: *Inimici hominis domestici eius. Et de hoc bene Seneca: *Surdum te amicis tuis præsta, bona animo malo tibi precantur: et si felix esse vis, deos ora, ne quid tibi ex his, quæ optantur, eueniāt: non sunt bona, quæ in te volunt congerere. Hæc ille. Si tibi voluerit persuadere frater tuus. Et sequitur: *Dicens: Eamus et seruiamus dijs alienis. Opera enim facere, propter vanam gloriā, finaliter est seruire dijs alienis, quia qui querunt gloriā, credere in Deū non possunt, supra: *Et in talibus affectibus sunt parentes et propinqui ignorandi: *Qui dixerit patri suo et ma-****************

Aug. epist. 180. ad Honorarū per totum. to. 2. Ioan. 10. b Chrysostrum. 47. in Ioan. ante med. tom. 3. Scenophægia. Lem. 23. d Chrysostrum. post aliquam. Multa miracula omisit. Aug. trañ. 28. in Ioan. ante med. tom. 9. Gen. 18. e Aug. ibid. paulo post. Ibid. post pauca. Chrysostrum. 47. in Ioan. ante med. tom. 3. Aug. trañ. 28. in Ioan. ante med. tom. 9. Luc. 4. d Chrysostrum. 47. in Ioan. ante med. tom. 3. Mich. 7. b Dent. 13. b Dent. 33. b

Exemplum hic exemplum non respondendi aspere contumaci- bus. Vnde Augustinus: Dominus non turbatus, sed in sua potestate tranquillus non reddidit malum pro malo, et cetera, Quibus si diceret, Vos demonium habetis, verum diceret. Hæc ille. Et sequitur quartum, scilicet responso Saluatoris, ibi: *Et dixit eis, ut ait Chrysothomus: dixit eis, inquam, a lege syllogizans.* Et est summa rationis: Moyses ante legem dedit circumcissionem, et vos eam in sabbato facitis sine legis transgressione. Iniuste ergo me arguitis, quod hominem sanum feci in sabbato. In ista ratione sic procedit. Primo, ponit quasi maiorem. Secundo, minorem. Tertio, quasi conclusionem. Quarto, subdit admonitionem. Ait ergo: *Vnum opus feci, scilicet curare paralyticum, supra: Et omnes miramini, scilicet de hoc opere. Quid ergo si omnia videritis, ait Augustinus. Et hoc est nobilius opus quam circumcidere. Et tamen in sabbato circumciditis. Ideo sequitur: Præterea Moyses dedit vobis circumcissionem, id est præcepit: Non quia ex Moysa est, id est, id est, præceptum Moysis: Sed ex patribus, quibus fuit primo præcepta. Et est in Glossa bene, propter quas causas fuit circumcisio in præcepto. Et subdit quasi minorem: In sabbato circumciditis hominem, secundum legem, quæ ait, quod in die octava circumcidatur infantulus, quæ dies potuit contingere in sabbato. Deinde subdit, quasi conclusionem: Si circumcissionem accipit homo, et cetera: quando scilicet die octava in sabbato: *Vt non soluantur lex Moysi, quæ prohibebat opera feruilia, non opus salutis: Mihi indignamini, id est, cur indignamini, ait Glossa: Quia totum hominem sanum feci? Curatus enim fuit, vt sanatus esset in corpore: et credidit vt sanus esset in anima: Augustinus. Et ideo illis poterat dicere illud Apostoli: Emulationem quidem Dei habetis: sed non secundum scientiam. Et ideo subditur admonitio: Nolite iudicare secundum faciem, id est, personarum acceptionem: sed iustum iudicium iudicate, scilicet secundum rei veritatem. Vt enim ait Augustinus: In sabbato circumcidabant, et tamen Moysi non indignabantur. Ipse vero totum hominem sanum fecerat, et tamen ei indignabantur. Et ideo ait: Nolite iudicare secundum faciem: Quod iustum est, iuste iudicate. Sed quæritur de ratione, quam facit Dominus. Videtur enim quod non sequatur minus enim est sanare in anima, quam in anima et corpore. Sed non sequitur, si licet minus facere in sabbato, ergo et maius. Sicut non sequitur, si licet lauare faciem, indumentum, ergo et totum corpus. Item videtur, quod sophistice arguit contra eos: quia ipsi arguebant eum, non quia sanauit hominem in sabbato, sed quia dixerat ei: Tolle grabatum tuum, quod erat opus corporale, et ita videtur, quod eis non responderet. Et ad primum respondendum est, quod recte arguit contra eos. Sanatio enim hominis in anima et corpore est magis bonum, quam sanatio in anima tantum. Si ergo circumcidere ad sanationem animæ licebat in sabbato, multo magis licebat et totum hominem sanare. Ad aliud respondendum, quod ipse respondet impiæ et prauæ eorum affectioni, qua ipsi inuidebant operationi miraculi, Et contra eorum malitiam et inuidiam procedit hic arguendo, præcepit portare grabatum ab homine sanato, quia non fuit ita opus feruile, quod esset prohibitum in sabbato, in quo licebat facere opera necessitatis, quæ ad salutem pertinent, sicut manducare et bibere, ait Augustinus. Item licebat facere opera pietatis, sicut elemosinam dare, bouem et asinum adquare. Sic et licebat paralytico curato grabatum vel lectum tollere in testimonium suæ curationis: maxime tamen præcipiente Saluatore, qui venerat soluere cærimonias legis, vt habitum est supra: De circumcissione vero et de quæstionibus circa illam: quarto sentent. Et Hugo. Sed quæritur, quare fuit circumcisio data ante legem patribus. Et ad istud respondendum secundum Glossam, quia cir-**

cumcisio fuit data in signum magnæ fidei Abraæ, vt esset distinctio populi, de quo Christus erat nasciturus, ab alijs populis. Et quia reprimisio fuit facta Abraæ, ideo et ei data fuit lex de circumcissione. Vnde versus: *Est signum meritum distinguit siue medetur, Circumcisa caro, signat docet.* Signum fidei Abraæ: meritum, scilicet obedientiæ: distinguit, scilicet populum: medetur, contra originale: signat, octauam resurrectionis: docet, scilicet castitatem. De ipsa vero circumcissione spiritaliter, et de sabbato in collatione prædicabili. Quod vero sequitur: *Nolite iudicare secundum faciem, euadere in hoc sæculo magni laboris est. Et in hoc illos conuicit, nos instruxit: ait Augustinus. Et ideo non personaliter iudicemus, sed rectum iudicium teneamus. Quis autem est, qui non iudicat personaliter? qui æqualiter diligit. Dilectio æqualis facit non acceptari personas. Hæc ille. Et ponit exemplum de filio et patre. Si filius conquestus de patre haberet bonam causam, illum æquemus patri in veritate. Et ibi bene de hoc. Vnde nota, quod iudicium secundum faciem siue superficiale, est ex personarum acceptione, vt ait Augustinus hic. Item est ex causâ indiffinitione, vel ex sententiæ præcipitatione: Causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam. Et Gregorius: Ne ad proferendam sententiam iniquam præcipites esse debeamus, nec temere indiffinita iudicemus, ne quelibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus. Et ibi bene de hoc. Item fit iudicium secundum faciem ex peruersa affectione. Iudicium enim perueritur quatuor modis: scilicet timore, odio, amore, cupiditate, vt dicitur. Vnde versus de his. *Quatuor ista, timor, odium, dilectio, census, Sape solent hominum rectos pervertere sensus.* Nec in iudicio plurimorum acquiescas sententiæ, vt a vero deues. At illi: Ergo iudicium cauendum est: Audite illos, et quod rectum est iudicate. Et sequitur: Dei iudicium est. Et: Non enim hominis exercetis iudicium, sed Dei, et cetera. Et sequitur: Cum diligentia cuncta facite. In Psalmo: Recte iudicate filij hominum. Et sequitur illa pars, in qua confutatio specialiter quorundam ex Hierosolymis calumniarum, ibi: *Dicebant ergo quidam. Et illa pars in quatuor. Primo, calumniarum obloquutio. Secundo, eorum confutatio siue conuictio, ibi: Clamabat. Tertio, ipsorum diuisio: eo quod quidam volebant eum apprehendere, quidam credebant, ibi: Credebant ergo. Quarto, malignitatis eorum siue machinationis a Christo propalatio, et illorum de hoc inter se mutua inquisitio: Dixit ergo eis Iesus. Ait ergo: Dicebant ergo quidam ex Hierosolymis. Et in hoc pater eorum obstinatio: quoniam qui maxime potius sunt signis, hi omnibus erant miserabiliores, scilicet, qui ex Hierosolymis, ait Chrysothomus: Nonne hic est, quem quarunt Iudæi interficere? Et ecce palam loquitur, et cetera, vt ait Augustinus: Qui nouerant, qua seuitia quærebatur, mirabantur, qua potentia non tenebatur. Ignorabant enim, quod ait Saluator, infra: Nemo tollit eam a me, id est, animam, licet ego ponam eam a me: Nunquid vere cognouerunt principes, et cetera: Putauerunt enim, quod principes cognouerant ipsum esse Christum: et ideo ei pepercerunt, ait Augustinus. Et si ita fuit de ipsis: Nos scimus, vnde sit, quoniam a Nazareth. Supra: Inuenimus ipsum a Nazareth: Christus autem cum venerit, nemo scit, vnde sit. Quærit Augustinus: Vnde fuit nata hæc opinio apud Iudæos, quod nemo scit, vnde Christus sit? Et ad hoc respondet, quod non inaniter nata est: quoniam in scriptura dicitur: Quoniam Nazareus vocabitur: Secundum aliam litteram, ibi: Et flos de radice eius ascendet. Prout exponit Hieronymus. Alia vero scriptura, quoniam in Bethleem. Et hoc ideo, quia in Bethleem, natus,**

Aug. ibid. post pauca. Luc. 14. a. Ioan. 5. b. 4. Sent. dist. 1. c. fuit velle que in si. Hugo de sacram. lib. 1. p. 1. 2. c. 2.

Chrysothom. 49. in Ioan. non longe a prin. 10. 3. Aug. tract. 31. in Ioan. non mult. a prin. 10. 9. Ioan. 10. b. Aug. ibid. Ioan. 1. g. Aug. ibid. paulo post. Mat. 2. a. Ista. 11. a. Hieron. c. 1. m. in Mar. lib. 1. c. 2. in fin. tom. 6.

natus, quia in Nazareth educatus. Ideo secundum hominem scripturæ prædixerunt vnde esset, secundum Deum vero latebat impius, et quærebat pius: Generationem eius, quis enarrabit? Hæc Augustinus: Et quasi idem Chrysothomus. Sequitur secunda particula, scilicet eorum confutatio, siue conuictio, ibi: *Clamabat ergo Iesus. Sed qualiter hoc, quia dicitur: Non clamabit, neque audietur foris vox eius. Et ad istud respondendum, quod ibi loquitur de clamore contentionis. Vnde Glossa ibi: Non clamabit mitis et mansuetus: hic vero loquitur de clamore prædicationis et doctrinæ: Sapientia foris clamatur. Et patet ipsius ad prædicandum affectuositas, quia clamabat: et eruditionis veritas, quia erat docens. Et patet loci doctrinæ ordinabilitas, quia in templo: Et me scitis, scilicet nec ordinam carnem et effigiem hominis, quam gerebat: Et vnde sim, scitis, scilicet quantum ad educationem, quia a Nazareth. Sed qualiter ait: Ipse enim erat filius Virginis, quod ipsi ignorabant. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod solus partus Virginis latebat, et illo excepto totum nouerat, scilicet locum educationis, et effigiem faciei exterioris. Secundum tamen diuinitatem nesciebant. Ideo ait: *Et a me ipso non ueni, scilicet secundum diuinitatem: Sed est uerus, qui misit me, quem vos nescitis, excæcatis scilicet infidelitate: Mundus enim eum non cognouit, supra. Et alibi: Neque patrem quis nouit nisi filius, et cui uoluerit filius reuelare. Et in hoc conuincit eos, vt ait Chrysothomus. Dixerat enim prius, quod sciebant, vnde ipse erat: modo ait se esse Christum, et tamen ignorabant, vnde erat. Et quia desiderabat saluum omnium, subiicit, vnde poterat scire, quod nesciebant, sicut continuat Augustinus: Ego scio eum. Et sic quærite a me, vt sciat eum, et ideo scio eum: Quia a me ipso non sum. Supra: Deum nemo vidit vquam, nisi vnguentus qui est in sinu patris, ipse enarravit: Et si dixerit, quia nescio eum, quod est impossibile, ait Glossa: Ero similis vobis mendax. Quæritur, qualiter ait Glossa, quod impossibile est, quod diceret filius: Ego nescio eum. Videtur enim quod posset pronuciare has dictiones: Nescio eum. Et ad istud respondendum est, quod est loqui pronuciandum prædictis vocabulis cum asseritiua affirmatione. Et sic non poterat dicere: Nescio eum, quia non poterat mentiri, cum hoc non sit posse. Vel est loqui de formatione vocabulorum tantum circumscripto sensu interiori: et sic poterat proferre illa verba. Quæritur, qualiter ait: *Et me scitis. Et post: Nescitis illum, qui me misit.* Cum dicatur, infra: Si sciretis me, et patrem meum sciretis. Et ad istud respondendum, quod erat cognitio Christi duplex: vna secundum humanitatem, scilicet quantum ad suam educationem et faciem effigiem: illa cognoscebant, ignorant tamen patrem. Et erat alia cognitio secundum interiorum reuelationem. Et si illa cognoscerent, filium et patrem, prout ait infra: Quando vero ait hic: *Qui me misit, vt ait Augustinus, vbi hoc audis, noli intelligere naturæ dissimilitudinem, sed generantis auctoritatem: quidquid enim est filius de illo est, cuius est filius: est enim lumen de lumine. Et sequitur tertia particula, in qua narratur eorum obstinatio et diuisio: Quærebant eum apprehendere, scilicet ad capiendum: Sed nemo misit manus in illum, quia nondum uenerat hora eius. Et ex hoc obijciunt hæretici, quod erat subiectus fato et tempori. Et ad hoc respondet Augustinus, quod sua hora fuit sua voluntas, tempus expectauit quo nasceretur: Cum venit plenitudo temporis: diu venerat prædicandus: sed nondum uenerat hora passionis, vt noueris non necessitatem, sed potestatem morientis. Supra simile: Nondum venit hora mea. Et licet illi sic quærerent, tamen: *De turba, scilicet humiles et pauperes saluos faciebat Dominus: Principes vero infaniebant, et medicum occi-****

dere cupiebant. Erat autem turba quædam, quæ ægritudinem suam vidit et medicinam cognouit. Et turba commota miraculis ait: *Nunquid cum uenerit Christus, plura signa faciet? Sed quæritur, sicut opponit Chrysothomus, ex quo non sunt enumerata miracula, nisi quatuor, scilicet de conuisione aque in uinum, supra: Et de curatione filij Reguli, supra: Et de curatione paralytici, supra: Et de multiplicatione panum, supra. Qualiter ait: *Nunquid plura signa faciet? Et ad hoc respondet Chrysothomus, quod multa scilicet signa transcurrit S. Euangelista. Et de his loquitur, de quibus principes malignabantur. Nec adhuc erat fama fides istorum, sed vt multitudinis erat et vulgaris. Et licet ita esset de turba: Audierunt Pharisei turbam murmurantem, non contra Christum, sed de murmure quo Christus glorificabatur, ait Augustinus: Groffiores enim non a doctrina neque a concione, sed signis inducuntur, ait Chrysothomus: Miserunt Principes et Pharisei ministros vt apprehenderent Iesum. Vt enim ait Chrysothomus: Non multitudo, quæ principatum non cupiebat, neque a liuore capi poterat, sed sacerdotes, ait Matthæus: Abeuntes Pharisei cõfilium fecerunt vt caperent Iesum: Miserunt ministros, quia ipsi non audebant periculum suscipientes ire ad apprehendendum eum, ait Chrysothomus. Et patet hic et in multis alijs locis incredulitas et cupiditas et malignitas principum. Et patet similiter credulitas humilium et pauperum. Infra eodem: *Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum? Sed turba, et cetera. Et sequitur quarta pars, in qua Saluatoris responso, et illorū increpatio. Et ibi duo. Primo, ipsius responso. Secundo, ipsorum dubitatio inquisitio, ibi: Dixerunt ergo Iudæi. Ait ergo: Dixit eis: Adhuc modicum, et cetera, quasi dicat, ait Augustinus: Quæ modo uultis facere: facturi estis, sed non modo, et hoc, quia modo nolo. Et de hoc in Glossa. Idem Chrysothomus, quasi diceret: quid me festinat interficere, paruum expectate tempus: Vado enim ad patrem, scilicet in morte, et: Quæretis me, scilicet post resurrectionem, quando multo in eum crediderunt. Vnde compuncti dixerunt Petro: Quid faciemus? Sed quæritur tunc, qualiter ait: *Non inuenietis, quia omnes compuncti, quærentes inuenient eum. Et ad istud respondendum, secundum Glossam, quæ ait: Non inuenietis, scilicet corporaliter: vel fide, quantum ad discredentes: Et vbi ego sum. Vt enim ait Augustinus. Non ait, vbi ero, quia semper erat quo rediturus erat, supra: Filius hominis, qui est in celo. Erat enim terra secundum visibilem carnem, in celo vero secundum inuisibilem maiestatem. Hæc ille: Vos non potestis uenire, et cetera. Sed qualiter hoc, vt enim præmissum est, erant eum quæsituri etiã compuncti post resurrectionem. Et ad istud respondet Augustinus, quod non dicit eis: non poteris uenire, sed ait: *Non potestis.* Tales enim erant tunc, qui non poterant uenire, qui erant in peccato. Et patet hic, quod quærentes Christum malo modo, eum non inueniunt: isti enim quærebant Christum non ad credendum. Ideo in quantum tales non inueniunt eum. Itẽ fuerunt quærentes Christum in multitudine carnalis cognitionis, et non inueniunt: Quæsiuerunt eum inter cognatos et notos, et non inueniunt. Item sunt quærentes filium Dei, sperantes in multitudine affluentie mundialis: In gregibus suis et in armentis vadent ad quærendum Dominum, et non inuenient. Item sunt quærentes filium in tumultuositate mundanæ occupationis vel negociationis: Circuibõ ciuitatem per uicos et plateas, quæram quem diligit anima mea. Et sequitur: Non inueni eum. Vnde Ambrosius: Nõ inuenit Christum, qui quærit eum in foro, vbi lites sunt, vbi nundinæ sunt, non vlla pecunia comparatur Christum. Item sunt qui quærent Christum in delicijs carnalis concupiscentiæ: In lectulo meo per noctes quæsiui, et cetera. Et sequitur: Quæsiui illum et nõ inueni: Non enim inueniunt in terra suauiter inueniunt, scilicet****

Aug. tract. 31. in Ioan. post mediũ. tom. 9. Ioan. 3. b. Aug. ibid. post pauca. Luc. 2. f. Quæritur Dominus multipliciter. Osee 5. b. Cant. 3. a. Ibidem. Ambr. lib. de Isaac, et anima. c. 5. ante med. tom. 1. Cant. 3. a.

Chrysothom. 49. in Ioan. ante med. tom. 3. Aug. tract. 31. in Ioan. post mediũ. tom. 9. Aug. ibid. post pauca. Luc. 2. f. Quæritur Dominus multipliciter. Osee 5. b. Cant. 3. a. Ibidem. Ambr. lib. de Isaac, et anima. c. 5. ante med. tom. 1. Cant. 3. a.

estis : sed nunc non est tempus iudicij, sed in futuro : Cum enim tempus accepero, ego iustitias iudicabo, quod ænigmatically insinuans subiungit : Quia non sum solus, scilicet qui condemnat : Sed ego, et qui misit me pater, et qui erit iudex, et qui iudicabitur : Non iudico quemquam, sicut obiicit Augustinus : Ex quo ipsum iudicem venturum expectamus, qualiter ait : Non iudico quemquam ? Et ad istud respondet dupliciter . Primo modo intelligendo : Non iudico quemquam, scilicet nunc, quia non venit, ut iudicaret mundum, sed ut saluaret . Prima enim dispensatio fuit Christi medicinalis, non iudicialis . Vel aliter soluit, quod est intelligendum : Non iudico quemquam, scilicet secundum carnem, sicut ipsi iudicabant . Et ibi bene de hoc . Et de iudicio multiplici, supra : Omne iudicium dedit filio . Et subdit quasi conclusiue : Et in lege verba scripta sunt : Quia duorum hominum testimoniū verum est : qui etiam possunt decipere, ut fuit de senibus testificantibus contra Sufannam : Tanto magis testimonium meum, et Patris, et Spiritus sancti est verum, sicut supplet Anselmus . Ideo ait : Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso, et qui me misit : Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, simile supra : Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum verum est . Et ibi de testimonio multiplici, quod habuit et a patre, et a Ioanne, et a scripturis, et a prophetis . Et sequitur quarta particula, in qua ipsorum meum verum est . Et ibi tria . Primo, ipsorum inquisitio . Secundo, Saluatoris responsio, ibi : Respondit Iesus . Tertio specificatio loci, in quo hæc sunt dicta, ibi : Hæc verba . Ait ergo : Dicebant ergo ei : Vbi est pater tuus ? Carnales enim erant, et de patre carnali inquirebant, ait Augustinus . Et ideo respondet eis : Neque me scitis, neque patrem meum, scilicet secundum diuinitatem . Et hoc ideo, quia secundum carnem iudicatis, supra eodem . Vt ait Chrysostomus : Si me sciretis, scilicet credendo in me : Forsitan et patrem meum sciretis . Sed queritur, ad quid ait : Forsitan ? Cum sit certum, quod si scirent filium credendo in eum, scirent et patrem . Et ad istud respondet Augustinus : Ille, qui omnia scit, quando dicit : Forsitan, non dubitat, sed increpat . Est enim verbum dubitationis, quando dicitur ab homine, scilicet nesciente : quando vero a Deo, est verbum increpationis . Et in hoc ostendit esse verbum patris . Vnde infra : loquens fidelibus ait, sine hac dictione, forsitan : Si cognouissetis me, vique et patrem meum cognouissetis . Sed queritur, qualiter ait : Neque me scitis, quia supra dicitur : Et me scitis . Et ad istud respondendum secundum quod dictum est ibi . Loquitur enim ibi secundum humanitatem, hic vero secundum diuinitatem . Item queritur de processu suo in hac parte . Videtur enim quod insufficienter probat, et procedit, quia ait infra : Ego et pater vnus sumus . Non ergo sunt duo testes . Item cum de patre esset eis magis ignotum, quam de ipso, videtur quod probat ignotum per ignotius . Et ad istud respondendum est secundum Augustinum, quod cum dicitur : In ore duorum vel trium, veritas queritur per duos testes . Sed tamen fieri potest, quod duo testes sint falsi : sicut in duobus senibus contra Sufannam, immo totus populus mentitus est contra Christum . Per mysterium ergo Trinitas commendata est, in qua perpetua stabilitas veritatis : Si vis habere bonam mentem, habeto tres testes : Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum . Hæc ille . Et quoniam intentio Saluatoris erat manu ducere eos ad cognoscendum Trinitatem, et personarum differentiam : ideo cum persona patris, et persona filij sufficientes sint ad testificandum, cum sit in eis veritatis stabilitas : licet tamen pater, et filius sint vnus, secundum essentiam . Item filius est lux . Lucis autem est se manifestare, et alia : et ideo potest perhibere testimonium de se, et per patrem, qui est lux similiter . Sed homines, qui sunt in tenebris, egent testibus differentibus in numero, et

A persona : ideo non est simile de hominibus, et de patre, et filio . Ad aliud respondendum est, quod per miracula Christi, et documenta, poterant cognoscere filium esse æqualem patri, et sic cognoscere potentiam patris . Vnde in hoc, quod ait hic : Si me sciretis, et patrem, ostendit honoris æqualitatem, ut ait Chrysostomus . Et ideo conuenienter adducit patrem in testimonium . Et sequitur specificatio loci : Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio . Vt enim ait hic Anselmus, gaza Persica lingua, diuitia in Latina : Phylace idem, quod seruare . Erat autem locus in templo, vbi asseruabantur diuitia . Sed queritur ad quid istud appositum, cum hoc videatur esse inutile : Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum, quod in templo loquebatur, et in ordine magistrum . Et talia loquebatur super quibus accusabant eum, nec licebat loqui in templo, nisi magistro . Ad ostensionem ergo suæ auctoritatis, et suæ potestatis, et veritatis doctrinæ, hoc ait . Vnde Anselmus : Magna autem erat confidentia loquentis, et constantia, qui in ipsi templi penetralibus coram inimicis diuinitatis suæ verba imperterritus loquebatur : Et nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius, scilicet passionis, quæ erat in sua voluntate . Vt enim ait Augustinus : Dominus quando voluit carnem in vero virginali accipit, quando voluit ad homines processit, quamdiu voluit inter homines vixit, quando voluit a carne discessit . Hæc sunt potestatis, non necessitatis . Hanc horam expectabat non fatalem, sed opportunam, et voluntariam . Hæc ille . Infra : Potestatem habeo ponendi animam meam . Secundum Anselmum mysterium gazophylacium, mysteria scripturarum designat, quæ omnia erant reuelata post resurrectionem . Vnde et velum templi scidum est in sua passione : Eduxit me in gazophylacium . Et sequitur illa pars de doctrina Saluatoris, in qua se ostendit esse auctorem vitæ : Dixit ergo iterum : Ego vado . Et illa pars in quatuor . Primo, doctrinæ præmissio . Secundo, ipsorum inquisitio, ibi : Dicebant ergo . Tertio veritatis præmissæ explanatio, ibi : Et dicebant eis . Quarto, iterata eorum inquisitio, et expressio veritatis a Salvatore, ibi : Dicebant ergo ei . Ait ergo : Ego vado, et quaeritis me . Sicut continuat Augustinus : Præmissum est : nondum venerat hora mea, modo de illa locutus est : Ego vado, scilicet moriendo : Et quaeritis me, non desiderio, sed odio, ait Augustinus . Nam postquam abcessit, qui oderant inquisierunt eum, scilicet persequendo . In Psalmo : Confundantur, et reuerentur requirentes animam meam . Et qui amabant, inquisierunt capiendo . In Psalmo : Non est, qui requirit animam meam . Et quia sic quaerebant, scilicet more malo, corde peruerso, ait Augustinus : In peccato vestro moriemini, scilicet in vestra infidelitate : Iustus enim ex fide viuunt . Et sic incredulus moritur . Vnde ibidem : Qui incredulus est, non est recta anima eius . Sed queritur, quare sæpe replicat istud ? Et ad istud respondet Augustinus, quod resurrectionem per hæc verba præscripsit : et ostendit, quod non fuit eorum violentiæ eum mori, sed suæ dispensationis . Vnde ait, Ego vado, scilicet per mortem, quando volo . Qualiter autem peccatum est mors animæ, dictum est supra : Sicut pater suscitauit mortem, sic et filius . Et sequitur eorum inquisitio : Dicebant ergo Iudæi : Numquid inueneritis semetipsum ? ut ait Augustinus . Et est in Glossa : Stulta verba, quasi si de morte diceret, non poterat eum sequi : cum tamen essent morituri . Non ergo de morte dicebat, sed de gloria, ad quam ibat per mortem . Sed queritur, qualiter ait : Non potestis venire . Videtur, quod dedit eis occasionem desperationis . Et ad istud respondet Augustinus, quod non abstulit eis spem, sed prædixit eis dilationem . In quantum enim erant tales, tunc non poterant venire, quia infideles, et quia increduli, ut dictum est supra . Et sequitur explanatio veritatis præmissæ : Et dicebant eis : Vos de deorsum estis, ego de super-

de superis sum . Sed queritur, quid est hoc dictum . Ex hoc enim videtur, quod non fuerit verus homo, nec quod suspenderit veram carnem, sicut obijciunt aliqui hæretici . Et ad istud respondet Augustinus bene in homilia . Vos, inquit, de deorsum estis, et ideo terram sapitis : quia sicut serpentes terram manducatis, id est, terrenis pacimini, delectamini, inhiatis, sursum cor non habetis . Ego autem sum de superioribus, non de mundo, per quæ factus est mundus . Sum enim a patre, nihil illo superius, qui verbum genuit æquale sibi, et coæternum, vnigenitum, sine tempore, per quem conderet tempora . Hæc ille . Et sic patet responsio ad prædicta . Et ideo subdit : Dixi ergo vobis : quia moriemini in peccatis vestris . Et hoc ideo : si non credideritis, quia ego sum, scilicet sic de superis, verbum æquale patri . Et ideo signanter ait : Ego sum : scilicet immutabile verbum, et immutabilis Deus : Ego sum qui sum . Et ex his patet responsio ad quaestionem, qua queritur : quare reuelauit illis damnationem suam, non sic angelis malis ? Et ad istud respondendum, quod hic prædixit damnationem non omnibus, sed non credituris . Et sic comminando eis prædixit . Vnde Chrysostomus : Concutiens eorum animas, et terrens, hoc ait . Erant enim inter eos quidam credituri, quidam non, ut ait Anselmus . Et non credituris ait : Moriemini . Et hac comminatione euigilantes aliqui crediderunt : pro ut hic sequitur . Et patet ex dictis hominum terrenorum et carnalium terrena inferioritas, quia de deorsum sunt, et de mundo, quantum ad affectiones deprimentes, et mundo affigentes, et a caelestibus separantes, et sic inficientes, et sciantes . Vnde Augustinus : Ideo de mundo estis, quia peccatores erant : iniqui erant, quia infideles erant, quia terrena sapiebant . Et sequitur : Si delectat te mundus, semper vis esse immundus : si autem iam non te delectat hic mundus, iam tu es mundus . Verumtamen si per aliquam infirmitatem adhuc te delectat mundus, habitet in te, qui mundat, et eris mundus . Si autem fueris mundus, non remanebis in mundo . Hæc ille . Peccatores ergo, et iniqui sunt de deorsum, et de mundo, origine : et sunt de mundo, affectione : et erunt cum mundo in damnatione : Primus homo de terra terrenus . Et sequitur : Qualis terrenus, tales et terreni, supra : Mundus eum non cognouit . Et hoc de mundo estis . Et : Dum iudicamus a Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur . Sed electi sunt de superius spirituali origine, quia electi de mundo, infra : Ego vos elegi . Et sunt superni affectione, et conuersatione : Nostra conuersatio est in caelis . Et beatificabantur cum supernis in aeterna beatitudine : Secundus homo de caelo caelestis : qualis caelestis, tales et caelestes . Magna ergo differentia inter Iudæos et Apostolos : quanta inter tenebras, et lucem : fidem, et infidelitatem : pietatem, et impietatem, ut ait Augustinus, vbi multum de hoc . Supra : Qui de terra est, de terra loquitur : qui de caelo venit, super omnes est . Et sequitur illa pars, in qua eorum inquisitio . Et ibi tria . Primo, ipsa inquisitio . Secundo, Christi responsio, et veritatis eruditio, ibi : Dixit eis Iesus . Tertio, subiunctio de credulitate multorum in eum : Hæc ille loquente . Ait ergo : Dicebant ergo Iudæi : Tu quis es ? Quia præmissum est : Si non credideritis, quia ego sum, dicebant : Tu quis es ? Propter quod exclamat Chrysostomus : O amentia ! post signa, et doctrinam querunt : Tu quis es ? Et sequitur Christi responsio : Dixit eis Iesus : Principium qui et loquor vobis . Vnde Augustinus : Ecce quod est, esse principium, mutari non potest : Principium in se manet, et inuouat omnia, cui dictum est : Tu autem idem ipse es, quasi diceret : Principium ; me credite, qui et loquor, id est, qui humilis factus propter nos . Et infra : Nam si principium sicuti est, maneret apud patrem, et non acciperet formam serui, et loqueretur homo hominibus, quomodo crederent in eum ? Filius dicitur principium a principio, ait Glossa, supra : In principio erat verbum . Et ibi be-

ne de hoc . Et ut ait Augustinus : Apud Græcos principium est feminini generis . Sicut lex, apud nos est feminini, apud illos masculini . Et nota quod in hoc, quod ait : Principium qui et loquor vobis, duo insinuatur : quorum primū est filij Dei aeterna maiestas, ibi : Principium . Et incarnationis veritas, ibi : Qui et loquor vobis . Ipse enim principium immutabile : primum, siue primordiale, quia per ipsum facta sunt omnia : et sic principium effectuum omnium, et conseruatiuum . Principium, inquam, a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia . In Psalmo : Tecum principium in die virtutis tuæ . Et ideo elongari ab isto principio, est deficere : appropinquari, est proficere . Quanto enim res magis elongatur a suo principio, tanto magis mutatur, et deficit, secundum sapientem : Ego sum a et o, et principium, et finis, et cetera . Secundo figuratur humanitatis veritas, et humilitas : Qui et loquor vobis, scilicet factus humilis homo hominibus loquor, ait Augustinus : Nouissime locutus est nobis in filio . Locutus, inquam, potestatiue, siue virtualiter : vere, siue sapienter : doctrinaliter, siue magistraliter, supra : Numquid sic locutus est homo . Et ibi bene de hoc . Et quoniam quæ dicit : Loquor vobis . Subditur : Multa habeo de vobis loqui, et iudicare . Sed obijciunt, supra eodem ait : Non iudico quemquam, qualiter ergo ait hic : Habeo iudicare ? Et ad hoc respondet Augustinus : quod supra ait, non iudico, ad præsens tempus referebat, et primū aduentum : quod vero ait hic ad futurum referit iudicium . Et de hoc in Glossa : Habeo multa loqui, docendo si credideritis, accusando si non . Et cum iudicauero verum erit iudicium . Et ideo sequitur : Sed qui misit me, verax est, scilicet pater, et ego filius veritas . Sed de hoc opponit Augustinus : Veritas amplius est, quam verax, sicut pietas plus est, quam pius . Pius autem dicitur a pietate, non autem e contrario . Ergo debet veritas appropriari ipsi patri, et verax ipsi filio . Et ad istud respondet Augustinus, quod pater est verax non a veritate, cuius partem capit, sed quia totam veritatem . Nisi enim fuerit anima capax veritatis, homo est mendax : Aliud enim est, homo est verax, quia percipit veritatem : aliud est verax Deus, quia genuit veritatem . Homo est verax participando veritatem : Deus est veritas generando veritatem . Hæc ille . Et ideo bene appropriatur hoc nomen : Verax, patri, et : Veritas, filio . Sicut homo verax, qui dicit verba vera : sic dicitur Deus verax, quia genuit verbum, quod est veritas . Hæc ille . Et ego, quia audiui a patre, loquor . Et sic veritatem loquor . Suum enim audire est suum esse a patre, ait Augustinus, et est in Glossa, supra : Sicut audio, sic iudico . Et quoniam illi erant carnales : Non cognouerunt, quia patrem dicebat Deum . Sed quare istud apponit ? Respondet Chrysostomus : ad ostendendum amentiam eorum, quia faciens signa, et docens non attraxit eos . Et quoniam tales erant : subdit, quos non potest cognoscere, et per quam viam : Cum exaltauerit filium hominis, scilicet in cruce : Tunc cognoscetis, scilicet credendo : Quia ego sum, filius Dei verus : quasi diceret, ait Chrysostomus : Tunc maxime existimatis, quoniam erepti eritis a me : tunc maxime scietis, quoniam ego sum scilicet filius Dei, et gratia signorum, et gratia captionis, et gratia resurrectionis . Vnde dixerunt : Vere filius Dei erat iste . Vnde Augustinus : Exaltationem dicit passionis, non glorificationis . Supra : Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto . Infra : Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum . Et nota, quod vbi que ait : Ego . Vt enim ait Augustinus : Omnis creatura mutabilis est, et omnis anima modo est mala, modo bona : id quod est, non est, quia mutabile est . Deus autem quod est, hoc est, ideo proprium nomen sibi retinuit : Ego sum, qui sum . Hæc ille . Sed qualiter ait : Cognoscetis, quia supra ait : In peccato vestro moriemini . Et ad istud respondendum secundum Glossam, quæ ait, quod aliqui essent cognituri . Vnde Augustinus :

Aug. ibid. paulo ante.
Rom. 11. d
Psal. 109. a
Sap. 16. b
Apoc. 1. b
Aug. traçt. 38. in 10a. vers. fin.
Hebr. 1. a
Ioan. 7. g
Aug. traçt. 39. in Ioan. circa med.
Ibid. post med.
Ibid. propo fin.
Aug. traçt. 22. in 10a. vers. fin.
Ioan. 5. e
Chryf. hom. 52. in Ioan. ante med.
Ioan. 3. b
Ioan. 12. e
Aug. traçt. 39. in 10a. vers. fin.
Exod. 3. d
Mat. 27. f
Aug. traçt. 40. in 10a. ante med.
Ioan. 3. b
Ioan. 12. e
Aug. traçt. 39. in 10a. vers. fin.
Exod. 3. d
S. Bon. To. 2.
K 2

Aug. trañ. 40. in 10ã. ante med. rom. 9. Act. 4. c. Heretici Sabelliani. *Ame facio nihil, quia a me non sum, sed a patre, ait Augustinus: Et sicut docuit me pater hac loquor.* Et vrait Augustinus. Non imaginandum, vel cogitandum, quod pater docuit filium, sicut homo faber filium suum. Sed hoc est patrem docere filium, scientem scilicet. Hoc enim est filio esse, quod nosse: *Et qui misit me, scilicet pater: Meum est.* Infra: Ego et pater vnum sumus: *Et non reliquit me solum, quia ego in patre, et pater in me est, infra: Quia que placita sunt ei, facio semper, supra: Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris.* Et ibi de hoc. Sed opponit Augustinus: Si pater tecum est Domine, ambo venistis, non vnus ab alio missus. Et hoc respondet, cum ambo simul sint, vnus tamen missus est, alter misit. Missio enim, incarnatio est: incarnatio autem est filij non patris. Et nota quod posset esse thema in exaltatione crucis: *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum.* Et notantur ibi tria. Primo, humilitatis Iesu Christi indubitabilis veritas, ibi: *Filius hominis.* Secundo, suae mortis ad satisfaciendum pro genere humano debita congruitas, ibi: *Cum exaltaueritis.* Tertio, passionis Iesu Christi potestatiua virtuositas, ibi: *Cognoscetis.* Ait ergo: *Filius hominis, ad redimendum enim genus humanum debuit esse filius hominis, qui redimeret: Si fuerit pro eo angelus loquens vnus de millibus, et cetera.* Quod exponit ibi Gregorius, de Iesu Christo soluente vnum de similibus, idest, penam pro genere humano. Et ibi bene de hoc: Prudentia eius percussit superbum. Ibi Gregorius bene. Qualiter oportuit immolari pro genere humano hominem a culpa immaculatũ, qualis fuit Christus. Et iste filius hominis fuit in cruce exaltatus. Mors autem crucis fuit congrua ad ostendendam victoriam, vt ait ibi Chrysoſtomus, vt habitum est supra: vbi dictum est: Oportet exaltari filium hominis, scilicet ad ostendendam victoriam de potestatibus huius aeris: Tuli de medio, affigens illud cruci, expolians principatus, et cetera. Omnes autem cognoscentes, idest, credentes in filium Dei, sic passim illuminabuntur, et saluabuntur, vt habitum est supra a Chrysoſtomo. Et subditur de multitudine credentium: *Et illo loquente multi crediderunt, non tamen omnis, ait Glossa.* Sed qualiter hoc? quia infra eodem legitur, et blasphemabant dicendo: *Demonium habes.* Et ad istud respondendum secundũ Chrysoſtomum, quod crediderunt, sed tamen non vt oportebat. Vnde sequitur de istis, qui crediderunt, quod dixerunt: *Filij Abraae sumus.* Non ergo intellexit, quãdo ait: *Crediderunt, de perfecta fide, sed de aliquã, et imperfecta.* Et sequitur pars, in qua de doctrina Saluatoris, per quam ostendit se esse liberatorem peccati, et erroris. Secundo, ostendit se esse liberatorem a damnatione mortis, ibi: *Amen amen dico vobis: Si quis sermonem meum seruauerit.* Prima in tres. Primo, prãmmissio liberationis eorũ, qui credunt suae doctrinae. Secundo, quia Iudaei gloriabantur, quod erant de genere Abraae, et sic liberi, gloria eorum euacuatio, ibi: *Scio, quia filij Abraae estis.* Tertio, de hoc eorum murmuratio, et indignatio, et indignationis confutatio, ibi: *Dixerunt itaque ei.* In prima, tria. Primo, liberationis prãmmissio credentibus in eum. Secundo, Iudaeorũ responsio, et gloriatio, ibi: *Responderrunt.* Tertio, eorundem confutatio, ibi: *Respondit eis Iesus.* Ait ergo: *Dicebat ad eos, qui crediderunt ei.* Vt prope prin. rom. 3. Aug. trañ. 41. in 10ã. non longe a prin. 10. p.

rit, saluus erit: *Et cognoscetis veritatem.* Manẽdo enim videntes eritis, ait Augustinus: *Et veritas liberabit eos, idest, liberos faciet, quã modo saluat: Vbi enim spiritus, ibi libertas.* Vbi ait Chrysoſtomus: Sunt verba ostendentis, quã in cordibus eorum, et scientis: quoniam quidam crediderunt, sed non manserunt: et inquantis eos, qui retro abierunt, supra: et non ait. Ego etiam, sed: *Veritas liberabit vos, veraciter: Legalia enim, et Iudaica typica erãt. Hãc ille. Supra: Lex per Moysen data est, gratia per Iesum Christũ.* Et de hac libertate in collatione predicabili. Et sequitur eorum responsio: *Responderrunt ei: Semen Abraae sumus.* Vt enim ait Augustinus: Non ait Dominus liberi eritis, sed veritas liberabit vos: Et tamen extulerunt se, et dixerunt: *Semeni Abraae sumus.* Ideo clamat Augustinus: O pestis inflata, non est magnitudo, sed timor! Item: quomodo verum dixistis iactando: *Nemini seruiuimus umquam, quia Ioseph venundatus, et propheta ducti in captiuitatem.* Et populus seruiuit in Ægypto, et isti reddiderunt tributum Cæsari. Item quãrit Augustinus: cum essent mentiti, quare non redarguit eos? Et ad illud respõdet, quod ad salutem eorum festinabat. Et ad hoc festinabat, non ostendere eos esse seruos hominum, sed peccati, quã est difficillima seruitus, et a qua solus Deus eripere potest, cuius solius est dimittere peccatum. Et ideo sequitur tertia particula, in qua eorũ confutatio, ibi: *Respondit eis Iesus: Omnũ qui facit peccatum, seruum est peccati.* Vbi Augustinus: Vtinam serui hominis, et non peccati. O miserabilis seruitus! Seruus enim hominis duris imperijs fatigatus requiescit: seruus peccati, quo fugit, secum trahit se, quocumque fugerit, non fugit seipsam conscientia mala, non est, quo eat: sequitur semper, non recedit a se. Hãc ille. Et ibi bene de hoc. Calamitosa ergo seruitus peccati, et misera, et cetera. Ibi multum de hoc. De hac eadem seruitute Anselmus ibidem: Præterit voluptas, quã delectat, manet quod pungit, manet vindex in conscientia, manet recordatio peccatorum, quã torquet. Hãc ille: Serui estis eius, qui obediistis, siue peccati ad mortem, et cetera. *Et talis seruus non manet in domo in æternum.* idest, in ecclesia, ait Augustinus: Nam etsi mali videantur positi in sinu ecclesie in præsentia, projiciuntur tamen, et eijciuntur in ignem æternum: *Ite maledicti in ignem æternum.* Et quia in hoc terruit filius Dei, mox subdit in quo est spes, sicut continuat Augustinus: *Filius manet in æternum.* idest, caput, et corpus, vnitas scilicet electorum, siue ecclesia. Sic enim sumitur hic, sicut supra: Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit: Si ergo filius vos liberauerit, iustificando a peccati seruitute: *Liberi eritis, gratia scilicet liberante: Vos in libertatem vocati estis, vbi enim spiritus, ibi libertas.* Sed quãritur cum nullus sit sine peccato: Si dixerimus, quod peccata non habemus, ipsi nos seducimus: Ergo omnes sunt serui, nec manent in domo. Item cum dicat Apostolus: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, quã repugnantia durat in hac vita: videretur tunc, quod nullus sit vere liber in hac vita. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod peccatũ intelligit hic ipsum crimen, quod est graue peccatum: sine quo homo potest esse in hac vita per gratiam Dei, licet non sine peccato aliquali possit esse: prout ait Augustinus. Ad aliud respondendum, sicut potest trahi ab Augustino: Triplex potest intelligi libertas, quarum prima est carere criminibus. Secunda est, carere dominio concupiscentiarum: Non regnet peccatum in corpore vestro mortali. Et: Post concupiscentias tuas non eas. Et est plena, et perfecta libertas, quando inimica mors destruetur, et erit absorpta mors in victoria: Et hæc animas erit in ista vita mortali, quamdiu durauerit caro concupiscens aduersus spiritum: Quis liberabit me de corpore mortis huius? Et sequitur: Gratia, scilicet consummata. Et de his bene et multũ Augustinus.

Mat. 10. c. Ibidem. 2. Cor. 3. d. Chryſ. hom. 53. in 10ã. ante med. rom. 3. Ioan. 6. 3. Ioan. 1. b. Aug. trañ. 41. in 10ã. ante med. rom. 9. Ibidem. Ibid. post multa. Rom. 6. c. Aug. ibid. circa med. Mat. 25. g. Aug. ibid. Ioan. 3. b. Gal. 5. b. 2. Cor. 3. d. 1. Ioan. 1. c. Rom. 7. d. Aug. trañ. 42. in 10ã. post med. rom. 9. Aug. de Ciuit. Dei. li. 24. cap. 9. post med. rom. 5. Aug. trañ. 41. in 10ã. rom. 9. Eccl. 18. d. 1. Cor. 15. g. Rom. 7. d. nus.

Aug. trañ. 41. in 10ã. rom. 9. nus. Et sequitur pars, in qua euacuatio gloriae Iudaeorum, de nobilitate generis Abraae, ibi: *Scio, quod filij Abraae estis.* Et illa in duas partes. Primo, ostendit illos esse ex patre diabolo, et sic mendaces. Secundo, ostendit se loqui veritatem, et eorum indignitatem ad arguendũ eum, ibi: *Ego autem veritatem dico.* Prima in tres. Primo, prãmmissio, quod licet essent filij Abraae carne, non tamen imitatione. Secundo, subditur eorũ iterata gloriatio de eodẽ, scilicet quod erant de genere Abraam, et eorũ confutatio, ibi: *Responderrunt.* Tertio, eorũ gloriatio, quod erant etiam ex patre Deo, cũ eorum confutatione, ibi: *Dixerunt itaque.* Ait ergo: *Scio, quod filij Abraae estis, scilicet carne, non fide.* Et hoc ideo, quia: *Quaritis me interficere.* Vnde Augustinus: Agnosco carnis originẽ, sed non cordis fidem: Nõ qui semen sunt Abraae, omnes filij, et cetera. Et hoc ideo, quia intrauerant retia fidei. Propter quod sequitur: *Quia Rom. 9. b sermo meus non capit in vobis.* Vnde Augustinus: Si sermo meus caperetur, caperet: si caperemini, intra retia fidei tamquam pisces cõcluderemini. Loquitur enim metaphoricè, siue translatiue. Verbum Dei est, quasi hamus: prædicatores, quasi piscatores: Ecce ego mitto piscatores multos. Et: Faciam vos piscatores hominũ, et cetera. Vnde Augustinus: Sic debet esse sermo Dei fidelibus, tamquã pisci hamus. Tunc enim capit, quando capitur. Et quia nõ recipiebatur sermo Dei a corde eorum, ideo non capiebat corda eorũ. Vnde nota, quod est triplex hamus: est enim hamus voluptatis capientis, et strangulantis voluptuosos: Sicut capiuntur pisces hamo, et cetera. Sic capiuntur homines in tempore malo. Et de hoc Tullius: Voluptate capiuntur homines, sicut pisces hamo: hæc enim strangulat ipsam deuorantem. Vnde Seneca: Voluptates extirpa, quã latronum more amplectuntur, vt strangulent. Et hamus diuinæ prædicationis, quã capit: de qua captura loquitur hic: *Lugebunt omnes in stultis mimentes hamum.* Et est hamus humanitas Iesu Christi: In oculis eius, quasi hamo capies eũ. Quod exponit Gregorius de Christo, secundu humanitatem. Et ideo conuenienter ait, quod sermo suus non capiebat in eis, quia non ab eis capiebatur in corde. Aliter ostendit Chrysoſtomus, quod in hoc ostendit dogmatũ altitudinẽ, quasi diceret: Tã magnus est sermo, quod non intrat in vos. Sed quãritur, sicut querit Chrysoſtomus, qualiter ait hoc: quia immediate dictum est: *Multi crediderunt in eum, et ita sermo capiebat in eis.* Et ad hoc respondet Chrysoſtomus, quod licet crediderint, rursus tamen transportati fuerunt, scilicet a credulitate. Et ostendit euidentius, quod ait: *Ego quã vidi apud patrem loquor, scilicet veritatẽ, quam vidi, quia veritas sum.* Se enim vidit, et se loquitur. Ipse enim est verbũ apud patrem, ait Augustinus: *Et vos quã videtis apud patrem vestrum facitis, quia est pater vester vitæ imitatione.* Infra eodem: *Vos ex patre diabolo estis.* Abraam enim erat pater, eorũ origine, nõ vitæ similitudine, vt ait Augustinus. Vt enim ait Chrysoſtomus, arguit eos dicens: quod si ego a verbis, et a veritate ostẽdo patrẽ, ita vos a rebus ostenditis patrẽ vestrum, scilicet diabolu, de quo infra: Erant enim filij eius, in quantũ mali, et in quantũ imitantes, non in quantũ homines, et in quantũ creati, ait Augustinus. Et sequitur gloriatio eorũ de genere repetitio, cum eiusdẽ confutatione: *Responderrunt: Pater noster Abraam est, quasi dicerent: si potes, represente eũ, scilicet Abraam.* Et ideo confutando eos dicit Iesus: *Si filij Abraae estis, opera Abraae facite, et cetera, quasi diceret: ex quo gloriamini de filiatione Abraae, quasi ad originem, imitamini opera eius secundum fidem, quod non facitis, quia: Quaritis me interficere.* Abraam autem non erat homicida: caro enim erat ex carne, sed vita non erat, ait Augustinus: *Abraae dictæ sunt promissiones, et semini eius: non dixit, et semini vestro, et cetera.* Et ne excusarent se, quod iuste volebant eũ interficere, subdit: *Qui veritatem vobis locutus sum.* Et non quamcũque veritatem, sed: *Quam audiui a Deo.* Et

in hoc aggrauat eorũ peccatum: Qui enim male agit, odit lucem. Supra: *Hoc non fecit Abraam, quod tamen facitis, quia: Opera patris vestri facitis.* De nobilitate ergo carnis gloriabantur, nobilitatem tamen virtutis et operum non imitabantur. Et ideo conuenienter vocauit eos Ioannes: Genimina viperarum, quia hominũ formam videbat, et venenũ cognoscebat, vt ait Augustinus, qui bene de hoc: Non omnes, qui ex Israel, hi sunt Israelitæ: sed qui semen sunt Abraae, scilicet per imitationem fidei, et iustitiæ. Potens enim est Deus suscitare de lapidibus, idest, induratis obstinatione, filios Abraae. Et ex his patet, quod inaniter homines gloriantur de generis nobilitate, et parentum virtute, abque eorundem imitatione in operibus iustitiæ. Et de hoc Chrysoſtomus, quod nihil, prodest malis bonitas parentũ, nec obeit bonis prauitas. Et ponit exemplũ de Esau, cui nõ profuit bonitas parentũ, neque etiam Iudæis incredulis, vt patet hic. Et ibi bene de hoc. Vna enim sola est nobilitas, facere voluntatẽ Dei: nec in partibus nobilibus magnũ sapiamus, nisi eis similes fuerimus. Cognatio enim, quæ ex moribus melior est, quam quæ est ex carne, ait idem: *Vbi multum de hoc. Ideo ait Ennius, scilicet Iuuenalis:*

*Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Æacida similis, Vulcaniaq. arma capessus:
Quam te Thersites similem producat Achilles.*

Item patet hic informatio ecclesiasticorũ, et religionorum, qui gloriantur de professionis altitudine, vt habeant opera perfecta iustitiæ. Vnde patet esse thema corã religiosis. Et denotatur duo: quorum primũ est, religionis altitudo: *Si filij Abraae.* Secundum est, ad opera cõpetentia professioni exhortatio, ibi: *Opera Abraae facite.* Per Abraam enim figuratur institutor cuiuslibet religionis approbatæ. De quo potest dici illud: *Patrem multarũ gentium cõstituit te.* Pater enim est filio causa essendi, causa nutrimenti, et causa disciplinæ, ait Sapiens. Talis fuit spiritaliter religionis institutor, respectu talis, de quo potest dici illud: *Ego per euãgelium vos genui.* Filij talis professionis deberent habere opera eiusdem, ipsum imitando, quæ sunt similia operibus Abraae: terrã suam, et domum patris dimitte, arietẽ immolando pro filio, idest, carnẽ domando, et sic de alijs operibus Abraae. Nec est gloriandũ de professione, nisi fuerit operũ competentium perfectio. Vt enim fides sine operibus mortua est, sic et professio sine operibus: Non enim omnis, qui dicit: Domine Domine, intrat in regnũ cõlorum: sed qui facit voluntatẽ patris. Ideo gloriantibus in professione sine operibus dicitur: *Bonas facite vias vestras, et studia vestra.* Nolite confidere in verbis mendacij dicentes: *Templum Domini, tẽplum Domini, et cetera.* Et sequitur illa pars, in qua gloriabantur se habere Deũ patrem, cum eorũ confutatione, ibi: *Dixerunt: Nos ex fornicatione non sumus nati.* Vt enim ait Augustinus: Mutauerunt responsonẽ: tacent enim de patre Abraamo, et dicunt patrem se habere Deum, vt videant, quid ad hoc possit dicere. Propter quod inquirunt: *Nos non sumus ex fornicatione.* Et in hoc sunt metiti: quia summa fornicatio est, nasci ex diabolo imitatione, et vitæ similitudine. Ideo ait Saluator: *Generatio mala, et adultera signũ querit, et cetera. Vnum patrem habemus Deum, quẽ colimus scilicet: nam Israel vocat Deum primogenitum: Nũquid non pater vnus omnium? Et subditur eorum confutatio, ostendendo Deum non esse eorũ patrẽ, vt prius ostendit de Abraam, sicut continuat Glossa. Et primo manifestat, quod non erat eorum pater Deus. Secundo ostendit, quod erant ex patre diabolo, ibi: *Vos ex patre. Ait ergo: Si Deus pater vester esset, sicut vos iactatis: Diligeretis vrique me, scilicet vt fratres, ait Augustinus: Ego enim a Deo processi, scilicet vt verbum: æterna enim eis processio, ait Augustinus: Et veni, scilicet in carnem: Verbum enim caro factum est, supra: Neque enim que a me ipso veni, quia a me ipso non sum: Sed ille misit me, scilicet in carnem.* Humanitas enim eius missio*

Aug. ibid. missio eius, ait Augustinus. Et idem Anselmus, quod illius missio eius incarnatio. Et licet ita sit: *Loquelam meam non cognoscitis*, scilicet sermonem meum: *Quia non potestis audire*, id est, credere, ait Augustinus. Sed qualiter ait hoc: Dedit enim eis potestatem filios Dei fieri, supra: Ergo poterant audire. Et ad hoc respondendum secundum Glossam, quod non poterant audire manentes in illo statu. Vnde Augustinus: Audire non poterant, quia corrigi credendo volebant. Idem Chrysostomus: Non posse hic, non velle est. De processu filij a patre, et aduentu in mundum, infra: Exiit a patre et venit in mundum. Et sequitur pars, in qua ostendit eos esse ex patre diabolo, ibi: *Vos ex patre diabolo estis*, scilicet imitatione: *Et desideria patris vestri vultis facere*, scilicet affectione et operatione. Vnde Augustinus: Patres mutatis, dicentes: Patrem vestrum nunc Abraam, nunc Deum: nunc audite a filio Dei, quis est pater vester. Hic iam cauenda est haeresis Manichæorum, quæ posuit gentem tenebrarum. Hæresis Manichæorum cum principibus suis pugnavit contra Deum, vnde diabolus originem duxit, et hinc dicunt ducere originem nostram. Et ibi multum de hoc. Sed abistit credere a mentibus fidelium. Bona est enim omnis natura, sed vitata est hominis natura per malam voluntatem, ait Augustinus: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona. Et subdit, quæ erant desideria illius patris: *Ille homicida erat ab initio*. Vt enim ait Augustinus: Diabolus cum invideret patris, serpens induit, locutus est mulieri, et de muliere venauit virum: et mortui sunt audiendo diabolus. Diabolus enim non gladio armatus, non ferro accinctus verbum malum et seminavit et occidit. Hæc ille: Inuidia enim diaboli mors intrauit in orbem terrarum. *Aug. tract. 42. in Ioan.* Et erat homicida ab initio, scilicet in primo homine: ex illo enim potuit fieri homicidium, ex quo factus est homo, vt ait Augustinus: *Et in veritate non stetit*, sed non stando cecidit, ait Augustinus. Et hoc ideo: *Quia non est in eo veritas*, id est, verbum et sapientia patris: et ait Glossa recedendo a veritate non habet veritatē. Et quia talis est mendax, ideo subdit: *Cum loquitur mendacium*. Et ponitur cum prosecutione secundum Glossam: *Ex proprijs loquitur*, id est, a se nō a veritate. Et non solū est mendax: *Sed pater eius*, id est, mendacij, vt ait Augustinus: Ille, qui non aliunde accepit mendacium, est pater mendacij: tu autē cum loqueris mendacium, a diabolo accepisti. Hæc ille. Et de his Chrysostomus: Opera Abrae fuerunt: mansuetudo, humilitas, obedientia: vos e contrario, immisericordes, crudelēs, et ita ex diabolo existentes, et ita mendaces. Sed queritur ad euidentiā dictōrum, de hoc quod ait: *Vos ex patre diabolo estis*. Ex hoc obijciūt, quod duo sunt principia, vnū bonorum, et alterū malorum, et quod Deus non est creator malorū hominū, sed diabolus. Et ad istud respondendum secundum Augustinum in homilia, sicut dictū est populo Iudaico: Pater tuus Amorræus, et ceteri. Iudæi inuitati sunt eorum impietates, et inueniunt sibi parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sectando pariter damnarentur. Hæc ille. Iudæi ergo ex patre diabolo nō nascendo, sed imitando. Itē queritur de hoc, quod ait: *Erat homicida ab initio*. Ex hoc enim videtur, quod angelus malus fuit creatus malus. Et ad istud respondetur multipliciter. Primo modo exponendo secundum Augustinū, vt est expositum, quod ab initio erat homicida, ex quo factus est homo, in quo potuit fieri homicidū. Vel aliter, quod fuit homicida ab initio, quia in eo infāti, in quo creatus est, fuit lapsus, nec in veritate stetit, vt dicitur hic, sed de veritate lapsus est, vt ait Augustinus. Et quod obijciūt hæretici in Psalmo: Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Item intelligendū ex post facto est, quia formatus lapsus est. Item queritur de hoc, quod ait: *In veritate non stetit*, in qua fuit, sed inde cecidit, ait Glossa. Et hoc tunc videtur, quod is defuit in veritate, et sic in gratia, et postea lapsus est. Item hoc

etiam videtur per Augustinum, vbi ait, loquens de natura angelica: et inquit, quo modo potuit esse mala voluntas malorum angelorum, ex quo creati sunt boni. Et ad istud respondendum secundum Augustinū: Queris fortasse, inquit, vnde ipse diabolus est? Et respondet, quod inde est, vnde et ceteri. Sed ceteri in sua obedientia persistunt, ille inobediēdo et superbiendo lapsus est, et diabolus factus. Et ad illam Glossam est respondendum, quod non est intelligendum, quod primo fuerit in eo veritas, scilicet gratificādo ipsum, sed quia cecidit a veritate, quam potuit habuisse, si stetit. Vnde dicitur hic: *In veritate non stetit*, quia veritas non est in eo. Et Augustinus: Recedendo a veritate non habet veritatem. Vel aliter potest dici, quod veritas dicitur dupliciter: vel gratiæ gratis facietis: vel gratiæ gratis datæ: qualis est naturæ agilitas, et vigorositas, et humilitas. Primā non habuit angelus operata, sed superbiēdo lapsus est, vt dictū est. Secundā vero habuit a qua cecidit: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et ex his patet ignominiosa hominum peccatorum generatio, quo ad modū viuendi, quia sunt ex patre diabolo, et ita filij eius, scilicet imitando, non nascendo: Qui facit peccatū, ex diabolo est. Frustra ergo gloriantur de humana nobilitate, qui sunt nati prædicta generatione ignominiosa: Generatio, quæ maledicit patri suo, et cetera. Et: Et si nati fueritis in maledictione nascemini. Item patet prædictorum peruersio, quia faciunt desideria patris, scilicet diaboli. Propter quod: Abnegātes impietatem, et secularia desideria. Talia enim ducunt ad mortem. In Psalmo: Tradidit illos Deus in desiderijs suis, ibi in aduentionibus suis. Item patet, quod diabolus dicitur homicida, mala suadendo, sicut ait Augustinus: Si malū suades fratri tuo, homicida es. Vnde in Psalmo: Lingua eorum gladius acutus. Est enim homicidium, cōsilio, fraude, persuasione. Item patet ex dictis, quod diabolus pater mendacij, et omnis qui mētur, ex diaboli persuasione mentitur, qui est auctor et persuasor sine adiuuentor mendacij. Vt patet ex Augustino: Et nota, quod est mendaciū multiplex. Est enim mendaciū falsæ meditationis: Nec lingua mea meditabitur mendacium. Ibi Gregorius: Nonnumquam peius est mendaciū meditari, quā loqui: quia istud aliquādo est præcipitationis, illud studiōsa prauitatis. Item est mendacium peruersæ locutionis: Extenderunt linguā suam quasi arcum mendacij. Item est mendaciū præuaricatio actionis: quando scilicet actio non est talis, qualis ostenditur: Mendaciū operatus est stylus mendax. Et sequitur: Cuncti faciunt mendacium. Et maius est mendacium operis, quā locutionis, ait Anselmus. Item est mendacium vite, vel conuersationis, quando vita vel fingit se esse talē, qualis non est. De quo mendacio Ambrosius in sermone Dominice passionis bene, quale mendacium est hypocritis: plus enim gestus hominum alloquuntur animum, quā verba, ait Augustinus: In hypocritis loquentium mendacium. Et propter ista mendacia dicitur: Noli mentiri omnem mendacium. Et: Vbi adulteriū, et iter mendacij. Tunc enim est iter mendacij, quando prædictis mendacijs fit processus ab vno in aliud. Et de mendacio, et de speciebus eius Augustinus. Et sequitur illa pars in qua Saluator ostendit se esse ipsam veritatē, et eius auctores, et eorū indignitatem ad ipsum arguendum, ibi: *Ego autem veritatem dico*. Et illa in tres. Primo, prædictorum præmissio. Secundo, Iudæorū blasphematio, ibi: *Respondent Iudæi*. Tertio, Saluatoris humilis respōsio, ibi: *Respondit Iesus*. Ait ergo: *Veritatem dico*. Ita dictum est, quod diabolus est pater mendacij. Sed ego qui sum veritas, infra: Loquor veritatē, et docendo, et arguendo, et suadendo, et promittendo. Non enim potest manere a prima veritate, vbi veritas: Hominē, qui veritatem vobis locutus sum: *Et tamen non credidit mihi*, eo quod estis ex patre mendaci: *Loquelam meam non cognoscitis*, sed potius increpatis, et arguitis me, scilicet

Aug. de Ciuit. Dei. li. 12. c. 9. 10. 5 Aug. tract. 42. in Ioan. paulo post med. 10. 9. Ibid. post multa. Veritas dicitur dupliciter. Ibid. 14. b Peccatorū pater diabolus. 1. Ioan. 8. c Prom. 30. b Eccl. 41. b Tit. 2. c Psal. 80. c Aug. tract. 42. in Ioan. post med. rom. 9. De pæn. dist. 1. can. periculp. 56. Aug. tract. 42. in Ioan. post med. 10. 9. Mendacium multiplex. Job 27. a Greg. Mor. li. 18. cap. 4. ante med. Hier. 9. a Hier. 8. d Ambr. ser. 44. de tēp. rom. 5. 1. Tim. 4. a Eccl. 7. b Hier. 23. 6 Aug. de mē dacio ad cō sent. et cō tro. mē dac. ad eūd. 10. 4 Ioan. 14. a cet mendaces veritatem, quod est inconueniens, et irrationabile: *Quis ex vobis*, scilicet mendacibus, et peccatoribus: *Arguit me de peccato*? scilicet qui sum sine peccato: Ipse enim peccatum non fecit. Immo: Agnus Dei qui tollit peccata mundi, supra. Et in hoc patet Saluatoris humilitas et mansuetudo. Vnde Gregorius: Non indignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare. Et licet esset talis, tamen cum non audiebant. Ideo sequitur: *Si veritatem dico, quare non creditis mihi*? Et subdit causam, quia non erat ex Deo. Quasi enim naturale est et delectabile, cui libet audire verba paterna. Et ideo, qui est ex Deo delectabiliter, audit verba Dei. Infra: Omnis qui ex veritate est, audit vocem meam. Supra: Amicus sponsi stat et audit: Auris enim bona, audit cum omni concupiscentia. Et e contrario: qui sunt ex patre diabolo, audiunt verba sua, et detestantur audire verba Dei, quia odium veritatem. Supra: Qui male agit, odit lucem. Tum quia diligunt ea, quæ arguunt diuina, tum quia faciunt desideria patris sui: Grauis est nobis ad videndum. Et sequitur: Promittit scientiam Dei habere. Supra: Dixerunt: Durus est hic sermo. Et sequitur Iudæorum blasphematio, ibi: *Respondentur: nonne benedicimus*: Et in hoc eorum præsumptio temeraria: blasphemabant, et tamen se bene dicere asserbant. Talis enim est fatuitas stultorum et arrogantium, qui videntur sibi sapientes. Propter quod: Vos qui sapientes estis in oculis vestris: *Quia Samaritanus est* et non verus Iudæus. Erant enim Samaritani contemptibiles apud Iudæos. De quibus supra. Vnde Anselmus: Samaritani gens odiosa populo Israelitico: Duodecim tribubus ductis in captiuitatem terram eorum possidebant, qui vocabantur Samaritani: quia propter terram custodiendam a Rege Assyriorum illic erant constituti. Samaritanus enim cultus interpretatur. Hæc ille: *Et dæmonium habes*. Et in hoc eorum blasphemia: cum enim ipsi haberent dæmonium. Vnde Chrysostomus. *Quis et qui dæmonium habet*? vel qui honorat Deum, vel qui iniuriatur eum? Qui honorat? quasi dicat: ille qui iniuriatur. Et hoc forte dixerunt, vel propter miraculorum magnitudinem, vel quia secreta cordium reuelata, vel potius vt damnarent suam miracula et documenta: In Beelzebub, principe dæmoniorum, eiecit dæmonia. Et sequitur responsio Saluatoris: *Respondit: Ego dæmonium non habeo*. Vnde hoc patet mansuetudo et humilitas Saluatoris, vt ait Chrysostomus. Sed queritur, cum essent duo imposita, quare vnū subiciuit? Et ad hoc respondet Gregorius. Duo illi illata fuerunt: vnū negauit, scilicet, quod non habuit dæmonium: alterum tacendo consentit, scilicet, se esse Samaritanum: qui cultus interpretatur, eo quod ipse verus cultus est: Custos qui de nocte. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, Aug. tract. et cetera. De Samaritano apud Lucam habetur. Idem Augustinus. Et patet hic exemplum patientiæ ipsius Saluatoris: accepta enim contumelia, non respondit verba contumeliosa. Et hoc vt daret nobis exemplum sustinendi iniurias et verba contumeliosa, et non subtrahendi doctrinam ab iniuriantibus, prout profertur Gregorius bene: *Sed honorifico patrem meum*, quia omnia, quæ mirabiliter faciebat et operabatur, ad gloriam patris referebat, ait Anselmus. Infra: Nomen tuum manifestauit mundo: *Et vos inhonorastis me*. Et ipsum sic patrem: Supra: *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem*. Et sic ego facio, quod debeo: vos vero, non, ait Augustinus. Ideo sequitur: *Ego gloriam meam non quero*, scilicet ab hominibus, vindicando iniurias meas. Vnde Anselmus: Gloria hominum est, si conuincantur vel læsionem acceperint, ictu vel verbo se vliscantur: sed Dominus huius gloriam non querit, sed illas contumelias patris iudicio referuat. Hæc ille. Et ideo sequitur: *Est qui querit*, scilicet gloria

A meam: *Et iudicet*, id est, discernat a gloria vestra. Infra: Et clarifico et clarificabo. Sed de hoc querit Augustinus. Cum dicatur supra: quod pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio, qualiter ait hic, quod pater iudicat? Et ad istud respondet, quod iudicium aliquando sumitur pro damnatione et pœna. Supra: Qui male fecerunt, ibunt in resurrectionem iudicij. Item sumitur iudicium pro discretionē: Iudica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta. Et sic sumitur hic, quia pater gloriam meā a vestra gloria discernit et separat: et secundum formam serui, quia ego sine peccato: et secundum diuinitatem. Infra: Clarifica me claritate, quam habui antequam mundus esset. Et patet hic exemplum electis Dei, qui sunt membra Christi, non querendi gloriam suam, sed gloriam patris. Vt habitum est supra: quia gloria in hac vita est ab humana inflatione, ait Augustinus. Et ita impedit humilitatem credendi. Supra: Quo modo potestis credere, qui gloriam accipitis? Et sequitur illa pars in qua Saluator ostendit se esse liberatorem a damnatione mortis, ibi: *Amen amen dico vobis*. Hæc in sex. Primo, ostendit sermonis sui efficaciam. Secundo, subditur Iudæorum iterata blasphemia, ibi: *Dixerunt ergo*. Tertio, ostendit Saluator suam excellentiam, ibi: *Respondit Iesus*. Quarto, subditur Iudæorum calumnia obuiatio, ibi: *Dixerunt*. Quinto, calumniæ destructio, ibi: *Dixit eis Iesus*. Sexto, eorum peruersa machinatio, et Christi discessio, ibi: *Tulerunt ergo lapides*. Ait ergo: *Amen amen dico vobis*: Si quis sermonem meum seruauerit, quasi dicat, sicut Augustinus continuat, vos dicitis: *Dæmonium habes*: Et ego ad vitam voco. Ideo ait: *Si quis sermonem meum seruauerit*, scilicet in corde, et in ore, et in opere. Infra: Qui habet mandata mea, et seruat illa, ille est qui diligit me: *Mortem non gustabit in æternum*, id est, non experietur, ait Glossa. Et Augustinus, idem vbi querit, quo palato, quibus faucibus mors gustatur? Et respondet quod: *Gustabit*, dictum est pro eo, quod experietur. Nec mirum, qui seruat vitam non experietur mortem: sed verba Dei sunt vita, supra: Verba, que ego loquor, spiritus et vita sunt. Et ideo seruantes illa non gustabunt mortem, vita enim sunt inuenientibus ea. Et sicut ait Gregorius, patet hic exemplum Saluatoris largiendi beneficia iniuriantibus. Et ibi multum et bene de hoc. Et sequitur Iudæorum calumniatio: *Nunc cognouimus quoniam dæmonium habes*. Vt enim ait Gregorius. Reprobi de beneficio erunt peiores; quales fuerunt isti: *Abraam mortuus est*, scilicet morte corporali, de qua non intellexit Dominus: nam Abraam non est mortuus illa morte, de qua Dominus loquebatur, ait Dominus: Ego sum Deus Abraam. Et sequitur, Non est Deus morientium sed viuorum. Et tu dicitis: *Si quis sermonem meum*, et cetera, quasi dicerent: non est verum, quod dicitis: *Numquid enim tu maior es patre nostro Abraam*? Vt enim ait Chrysostomus, rursus ad cognitionem Abrae diffugiunt, gloriantes vt prius, qui tamen Abraam est mortuus, necnon: *Et propheta mortuus fuit*, morte scilicet corporali: *Quem te ipsum facis vt dicas: Qui sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit*, ait Glossa. Et patet hic vtilitas et virtuositas diuini sermonis, quando ait: *Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit*, atque posset esse thema ad scholares. In quo tria denotantur: quorum primum est doctrinæ sublimitas, ibi: *Sermonem meum*. Secundum est, modi suscipiendi qualitas, ibi: *Seruauerit*. Tertium, est seruationis vel custodia vtilitas, ibi: *Mortem non gustabit*. Ait ergo: *Si quis sermonem meum*, id est, doctrinam meam, infra: *Si quis diligit me*, sermonem meum seruabit, qui est sublimis et altus, verus et virtuosus: Omnipotens sermo tuus. Et talis est seruandus in intelligentia, et in memoria ruminando, et in vitam seruando: Inuenti sunt sermones tui, et comedi illos: Præcepta mea custodiat cor tuum. Et sic seruans non gustabit mortem æternam. ghen-

Ioan. 12. d Aug. ibid. post pauca. Ioan. 5. a Ioan. 5. c Psal. 42. a Ioan. 17. a Exemplum electis. Ioan. 5. a Aug. tract. 43. in Ioan. ante med. rom. 9. Ioan. 5. g Diuisio partium. Aug. ibid. paulo post Ioan. 14. c Aug. ibid. post pauca. Ioan. 6. g Prom. 7. a Greg. in Euang. hom. 18. ante medium. Exemplum Saluatoris. Greg. ibid. Mat. 22. e Chrysostom. 54. in Ioan. ante med. rom. 3. Vtilitas diuini sermonis. Thema ad scholares. Ioan. 14. c Ioan. 16. b Ethers. 15. c Prom. 3. a

Apo. 2. b gehennarum, mortem damnationis cum diabolo et angelis eius, quæ est mors secunda. Apocalypsis: Qui vicerit non lædetur a morte secunda. Secundum enim Augustinum duplex est mors: scilicet æterna, quæ est mors damnationis, et est mors temporalis. Et ista mors migratio est, derelictio corporis, depositio sarcinæ grauis. Et de prima loquitur hic Saluator, quod si quis gustauerit sermonem suum, non gustabit mortem: illa mors est amara, est horrida, est tristitia ad gustandum, et est amaritativa, et necatiua sine fine. Vnde de talibus ait propheta: Mors depascet eos. Et sequitur tertia particula, in qua ostendit Christus suam excellentiam et æternitatis suæ indeficientiam, ibi: Respondit Iesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est. Sed qualiter ait hoc, quia sæpe de ipso dixit gloriosa et magnifica, et quod erat æqualis patri, quæ omnia sunt vera: ergo inconuenienter ait, quod gloria sua nihil est. Et ad istud respondet Chrysoströmus, quod hoc est intelligendum, quantum ad ipsos, sicut supra, quando ait: Si testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum: scilicet, quantum ad illorum suspicionem. Sic loquitur hic: Est autem pater meus qui glorificat me, id est, gloriosum ostendit, vt ait Anselmus. Pater glorificauit filium in baptismo, quando vox intonuit: Hic est filius meus dilectus. Similiter in transfiguratione in monte, et ante passionem, infra: Et clarificauit et clarificabo. Et in sua ascensione, quando collocauit ad dexteram maiestatis. Et de hoc infra: Quem vos dicistis, quia et Deus vester est, quia elegit populum Israeliticum: Quomodo portauerim vos super alas aquilarum. Et: En populus sapiens et intelligens, et cetera: Et non cognouistis eum, scilicet fide: Ego autem noui eum, plena notitia. Supra: Nemo vidit Deum nisi vnigenitus, qui est in sinu patris: Et si dixerit: quia non scio eum, ero similis vobis mendax: quia vt ait Chrysoströmus: Vos dicentes scire eum, metimini: ita si ego dixerit nescire, ero similis vobis. Et Augustinus: Quia dicendo noui eum, iudicantibus secundum carnem, poterat iudicari arrogans. Sed arrogantia non ita caueatur, vt veritas relinquatur, ideo sic loquitur: Sed scio eum, qui sum verbum æternum: Et sermonem eius seruo, qui sum verbum caro factum, supra. Et quia ipsi de Abraam gloriabantur, et dedignabantur, quod Christus esset maior, propter quod dixerunt, supra: Quem te ipsum facis? id est quantum. Ideo ait: Abraam pater vester exultauit, vt videret diem meum: id est, tempus vitæ meæ. Vnde Augustinus: Non timuit, sed exultauit vt videret. Erat enim in eo charitas: credens exultauit sperando, vt videret intelligendo: Et vidit et gauisus est. Vnde Augustinus: Diem, id est, totam vitam Domini temporalem, qui nescit occasum, vidit Abraam credendo et sperando. Et hoc quando tres angelos vidit, et vnum adorauit. Vel quando misit seruum suum, vt peteret vxorem filio, et posuit manum sub fœmore, intelligens de carne Christi futura, vt ait Augustinus. Vel diem crucis, siue passionis vidit, vt ait Chrysoströmus. Et ex hoc patet fides sanctorum patrum de Christo venturo, et eorum desiderium: Ipse erat desideratus cunctis gentibus. Ideo: Vtinam dirumperes cælos et descenderes: Et qui præteribant, et qui sequebantur, clamabant: Benedictus qui venit, et cetera. Multi propheta et Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, et non viderunt. Et sequitur eorum obuiatio, ibi: Dixit ergo Chrysoströmus: Iudei ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, Chrysoströmus vero ponit quadraginta annos: Et Abraham vidisti? quasi dicerent: impossibile est quod asseris. Sed cum Christus esset quasi triginta duorum annorum, circa illud tempus, quare dixerunt: Quinquaginta annos? Ad quod posset dici, quod ob maritatem gestus, et morum et sermonum, et elegantiam personæ æstimabant eum esse magnæ ætatis: Ætas enim senectutis vita immaculata. Et sequitur quintum, sci-

B licet Christi responsio: Dixit eis Iesus: Antequam Abraham fieret ego sum. Sed quæritur, quare sic loquitur, et non ait: Ego fui antequam Abraham esset? Et ad hoc respondet Gregorius: Ante etenim est præteriti temporis, sum vero presentis, et quia præteritum et futurum tempus diuinitas non habet, sed semper esse habet, ideo ait: Ego sum, sicut: Ego sum qui sum. Abraham vero habuit ante et post, qui et accedere potuit per exhibitionem præsentiae, et recedere per cursum vitæ. Ideo ait: Antequam fieret, ego sum. Et de hoc similiter Augustinus: sum enim ad diuinam naturam pertinet: Fieret autem Abraæ conuenit, quia creatura fuit: antequam ille fieret, fuit verbum in principio. Et ex hoc patet immutabilitas creatoris, et creaturæ mutabilitas, vt habitum est ab Augustino. Et sequitur vltimum: Tulerunt ergo lapides Iudei, quia blasphemasse illis visus est, ideo tulerunt lapides: Tanta enim duritia quo curreret nisi ad lapides? ait Augustinus: Iesus autem abscondit se, tamquam humilis, tamquam sanguine redempturus, non tamquam ille, qui est in principio verbum, et cetera: ait Augustinus. Sed quæritur, ad quid sic se abscondit? Videtur enim timuisse, vel impotentem fuisse, ad præcauendam lapidationem a Iudeis. Et ad istud respondendum est, quod non abscondit se ex timore, vel ex impotentia, sed ex humilitate, et ex ostensione suæ veræ humanitatis, et exempli exhibitione declinandi malitiam superbiorum, et ad exemplum patientiæ in sustinendo iniurias et contumelias. Et de hoc Gregorius: Homo, inquit, inter homines factus redemptor noster, alia nobis verbo, alia exemplo loquitur, sicut hic: vt quando resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus: Nolite locum dare iræ. Et sequitur: Imitatione enim Dei gloriosus est tacendo fugere, quam respondendo subtrahere. Vel sicut fecit Dominus ad designandum, quod eis veritas absconditur, qui eius verba sæpe contemnunt, vt ibidem ait Gregorius. Et nota quod ait supra: Abraham exultauit vt videret diem meum. Secundum Augustinum: Dies Domini erat sua vita, occasum nesciens. Et merito dicebatur dies: Vt enim ait Damascenus: Dies est in essendo solem super terram. Et quia ipse erat sol iustitiæ: Orietur vobis timentibus nomen meum, sol iustitiæ. Ideo vita sua in mundo fuit dies. Vnde triplex est dies Saluatoris: vel sua vita illuminatiua in mundo, vt dictum est: Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis, et cetera: Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea. Istius diei sunt duodecim horæ, id est, duodecim Apostoli, illuminati ab ipso filio Dei: infra. Item est dies Christi eius illuminatio in hemispherio animæ, quædam eam illuminat spiritaliter: Vos filij lucis estis, et filij diei. Et: Dies appropinquauit. Et in psalmo: Dies diei eructat verbum, id est: filius Dei illuminans, animæ illuminatæ. Et est dies gloriosa, scilicet claritas filij Dei, et secundum diuinitatem et secundum humanitatem illuminans in regno gloriæ: Claritas Dei illuminauit eam, et lucernæ eius est agnus. Et de hac die in psalmo: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Ex absentia filij Dei sic illuminantis semper est nox. Infra: Me oportet operari, donec dies est. Veniet autem nox, et cetera. Quilibet istarum dierum est clara absque nubibus tenebrarum obumbrantium, et est pura, absque fœditatibus afflictionum: et est speciosa, et iucunda venustatibus virtutum: Dulce enim lumen, et delectabile oculis videre solet. In omnem talem diem exultauit Abraham videre, credendo, sperando, et amando. Vt enim ait Cassiodorus. Exultare est cum magna alacritate gaudere. Et modo est de numero illorum electorum, de quibus in psalmo: Exultabunt sancti in gloria. Quod vero sequitur: Tulerunt lapides. Secundum Augustinum et Anselmum hoc signabat, quod insensati et obdurati corda lapidea habentes, lapideis affectibus et abiur-

Chiroströmus: nonne sine supplicio eius licebat manifestari gloriam Dei? Videtur enim, quod non indignit Deus supplicio ad suam gloriam manifestandam. Et ad istud respondet, quod licebat manifestari gloriam Dei: sed tamen in hoc cæco illuminato sic fuit manifestata. Sed tunc opponit, quod iniuste passus est, quia pœnam sine peccato propter gloriam Dei, quod videtur inconueniens. Et ad illud respondet, quod peccatum solum malum est, cæcitas vero non est malum, scilicet exterior, siue priuatio oculorum exterior, sed cæcitas interior, de qua infra: In iudicium veni in mundum, vt qui non vident videant, et cetera. Et quia dixit: Vt manifestentur opera Dei, subdit: me oportet operari opera eius, scilicet ad gloriam miracula faciendo, et sic istum cæcum illuminando. Et hoc: Donec dies est, scilicet ex præsentia mea in mundo, ex præsentia quæ dies est. Supra: Vt videret diem meum: Veniet autem nox, tempus scilicet futurum: Quando nemo potest operari. Quodcumque potest manus tua, incessanter operare. Et sequitur: Quia nec opus nec ratio apud inferos. Et quia dixit: Donec dies est, subdit: Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi, scilicet, mundum illuminans, et sic diem faciens, supra: Lux venit in mundum. Et supra: Ego sum lux mundi. Et nota: quod ait, quod cæcus fuit punitus, vt manifestentur opera mundi. Vt enim ait Gregorius: Percussionem, id est, punctionum sunt diuersa genera. Aliquando peccator percutitur, vt absque retractatione puniatur, sicut dicitur Iudeæ peritura: Plaga inimici percussit te. Aliquando percutitur vt corrigatur, supra: Ecce fanus factus es, noli peccare, ne tibi deterius cõtingat: quæ verba indicant, quod peccata præcedentia habiti doloris vim exigebant. Item aliquando percutitur pro futura culpa vitanda, et cetera: Datus est mihi stimulus carnis meæ. Aliquando punitur, vt potentia diuinæ virtutis monstraret, vt hic: Hæc ibi Gregorius: Qualiter Deus dicitur lux, supra: Qualiter autem nunc est operandum, id est, tempore huius vitæ, patet ex scriptura in multis locis, et quare scilicet propter temporis breuitatem, et eiusdem ad operandum idoneitatem, et propter finis vitæ incertitudinem, et mortis subitaneitatem, et operandi post mortem impossibilitatem: Ecce breues anni transeunt, et semitam, per quam non reuertar, ambulo. Ibi de hoc: Nescio quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me factor meus. Ibi de hoc. Ideo: Dum habemus tempus operemur bonum. Ad omnes: Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Et ideo stulti sunt, qui nunc negligunt opera bona: Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui stertit in aestate, filius confusionsis. Et sequitur miraculi operatio, ibi: Hac cum dixisset, expulit in terram, et cetera. Quærit Chrysoströmus, quare sic fecit? Item cum esset signum maioris potentie solo verbo sanare, quàm sic liniendo oculos, quare sic fecit? Et ad istud respondet Chrysoströmus: quod hoc fecit, non gratia indigentie, sed docens se ipsum esse creatorem, qui fecerat hominem de puluere. Vt ergo ostenderet suam potentiam, et se esse verum Deum, qui creauit hominem de luto, sic fecit: Et fecit lutum, scilicet commiscendo. Et liniuit, superponendo. Et dixit ei: Vade et lau in natatoria Siloa. Siloa enim erat fons, de qua in Glossa sufficienter: Abijit ergo et lauit. Et in hoc notatur obedientia ipsius curati. Quærit Glossa, qualiter istum sanauit sine fide? Et respondet, quod illi, qui propter peccata infirmantur, non sanantur sine sanatione interiori. Sed iste fuit sanatus propter gloriam Dei manifestandam, vt dictum est. Secundum Augustinum vero cæcitas ista gerebat mysterium cæcitatibus generis humani: filius vero Dei fuit in terra, et lutum fecit, et cæcitate enim collyrium factum est, et genus humanum illuminatum: Vt ait Augustinus: Natiuitate, inquit, sua collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis, et possemus videre maiestatem per humanitatem erat

Dicitur in figura duritiæ eorum, fuit lex eis data in tabulis lapideis: Circuncisi fuerunt cultris lapideis. Et ideo non proijciunt nisi lapides, et duras obiurgationes, et duras affectiones, scilicet contra veritatem. Lapidem enim dabant pro pane, id est, duritiem cordis pro mollietate eius. Contra illud: Numquid lapidem dabit pro pane? Et ideo in figura duritiæ illorum, fuit lex eis data in tabulis lapideis, vt dictum est. Quare merito abscondit se filius ab eis, dimittens eos in nocte tenebrarum. Abscondita enim est sapietia: scilicet ab oculis hominum viuentium, scilicet carnaliter. Et de hoc Gregorius bene: quod veritas absconditur eis, qui verba sequi contemnunt.

Exemplum declinandi malitiam superbiorum, et ad exemplum patientiæ in sustinendo iniurias et contumelias. Et de hoc Gregorius: Homo, inquit, inter homines factus redemptor noster, alia nobis verbo, alia exemplo loquitur, sicut hic: vt quando resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus: Nolite locum dare iræ. Et sequitur: Imitatione enim Dei gloriosus est tacendo fugere, quam respondendo subtrahere. Vel sicut fecit Dominus ad designandum, quod eis veritas absconditur, qui eius verba sæpe contemnunt, vt ibidem ait Gregorius. Et nota quod ait supra: Abraham exultauit vt videret diem meum. Secundum Augustinum: Dies Domini erat sua vita, occasum nesciens. Et merito dicebatur dies: Vt enim ait Damascenus: Dies est in essendo solem super terram. Et quia ipse erat sol iustitiæ: Orietur vobis timentibus nomen meum, sol iustitiæ. Ideo vita sua in mundo fuit dies. Vnde triplex est dies Saluatoris: vel sua vita illuminatiua in mundo, vt dictum est: Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis, et cetera: Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea. Istius diei sunt duodecim horæ, id est, duodecim Apostoli, illuminati ab ipso filio Dei: infra. Item est dies Christi eius illuminatio in hemispherio animæ, quædam eam illuminat spiritaliter: Vos filij lucis estis, et filij diei. Et: Dies appropinquauit. Et in psalmo: Dies diei eructat verbum, id est: filius Dei illuminans, animæ illuminatæ. Et est dies gloriosa, scilicet claritas filij Dei, et secundum diuinitatem et secundum humanitatem illuminans in regno gloriæ: Claritas Dei illuminauit eam, et lucernæ eius est agnus. Et de hac die in psalmo: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Ex absentia filij Dei sic illuminantis semper est nox. Infra: Me oportet operari, donec dies est. Veniet autem nox, et cetera. Quilibet istarum dierum est clara absque nubibus tenebrarum obumbrantium, et est pura, absque fœditatibus afflictionum: et est speciosa, et iucunda venustatibus virtutum: Dulce enim lumen, et delectabile oculis videre solet. In omnem talem diem exultauit Abraham videre, credendo, sperando, et amando. Vt enim ait Cassiodorus. Exultare est cum magna alacritate gaudere. Et modo est de numero illorum electorum, de quibus in psalmo: Exultabunt sancti in gloria. Quod vero sequitur: Tulerunt lapides. Secundum Augustinum et Anselmum hoc signabat, quod insensati et obdurati corda lapidea habentes, lapideis affectibus et abiur-

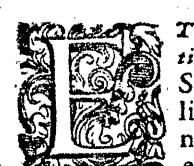
Mat. 3. b oburgationibus volebant obruere veritatem: vnde et ipsi lapides erant: Potens est Deus de lapidibus facere filios Abraæ, quia erant frigidus et obdurati, et aliorum læsiui. Lapis enim dicitur quasi lædens pedem, et lapidea corda habebant. Promisit Dominus credentibus: Auferam cor lapideum de carne vestra. Et ideo in figura duritiæ eorum, fuit lex eis data in tabulis lapideis: Circuncisi fuerunt cultris lapideis. Et ideo non proijciunt nisi lapides, et duras obiurgationes, et duras affectiones, scilicet contra veritatem. Lapidem enim dabant pro pane, id est, duritiem cordis pro mollietate eius. Contra illud: Numquid lapidem dabit pro pane? Et ideo in figura duritiæ illorum, fuit lex eis data in tabulis lapideis, vt dictum est. Quare merito abscondit se filius ab eis, dimittens eos in nocte tenebrarum. Abscondita enim est sapietia: scilicet ab oculis hominum viuentium, scilicet carnaliter. Et de hoc Gregorius bene: quod veritas absconditur eis, qui verba sequi contemnunt.

Chrysoströmus inquit, sermonum altitudinem non susceperunt, per operationem signi duritiem eorum molliens, et his quæ dicta fidem faciens signum facit. Et istud capitulum in tres partes. Primo, præmittitur miraculi operatio. Secundo, de miraculo aduersariorum calinatio, ibi: Viciniy inuague. Tertio, cæci illuminati a Christo eruditio et interior illuminatio, ibi: Audiuistis Iesus. In prima quattuor. Primo cæci a Christo illuminandi deprehensio. Secundo discipulorum interrogatio, ibi: Rabbi. Tertio, Christi responsio, ibi: Respondit Iesus. Quarto cæci illuminatio, ibi: Hac cum dixisset. Ait ergo: Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum. Vt enim ait Chrysoströmus, egrediens de templo ad opus venistudiose: Vidit hominem cæcum a natiuitate. Vt enim ait Chrysoströmus, studio repperit vt discipulis sensum, scilicet inspiciendi, tribueret. Et subdit secundum: Rabbi. Vt enim ait Augustinus. Magistrum appellabant, quia discere volebant: Quis peccauit, hic aut parentem eius? quasi dicerent: non esset pœna, si non præcessisset culpa: quia dictum est, supra: Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Opponit autem Chrysoströmus: quod interrogatio videtur esse falsa et stulta: quia qualiter peccauit, antequam esset natus? Item, qualiter parentibus peccantibus est cruciatus? quasi diceret. Nullus peccauit antequam natus, et nullus debet puniri pro peccatis parentum, quia: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: Nec portabit filius iniquitatem patris. Et ad istud respondendum, quod hoc dixerunt discipuli, non tantum interrogantes, sed apporeantes, id est, anxiantes et compatiens, et cetera. enim Græce, anxiantes Latine. Et ad obiecta posset dici, quod pœna æterna non punitur quis pro peccatis parentum, nisi fuerit imitator. et tunc punitur pro peccatis proprijs. Pœna tamen temporalis, quæ potest esse vitilis ad vitiorum exclusionem, et meritorum augmentationem, non est inconueniens quod puniatur. Et sequitur tertium, scilicet, responsio Saluatoris: Neque hic peccauit, neque parentes eius. Opponit autem si nullus homo absque peccato: Quis enim potest dicere mundum esse cor meum, purus sum a peccato? qualiter ait hic: Neque hic peccauit. Item cæci multa, committunt peccata: Ergo vt prius. Et ad istud respondet, quod parentes habebant peccatum, sed non ipso peccato est cæcus natus. Eodem modo quærit Chrysoströmus, Et soluit: Sed vt manifestentur opera Dei

Chrysoströmus inquit, sermonum altitudinem non susceperunt, per operationem signi duritiem eorum molliens, et his quæ dicta fidem faciens signum facit. Et istud capitulum in tres partes. Primo, præmittitur miraculi operatio. Secundo, de miraculo aduersariorum calinatio, ibi: Viciniy inuague. Tertio, cæci illuminati a Christo eruditio et interior illuminatio, ibi: Audiuistis Iesus. In prima quattuor. Primo cæci a Christo illuminandi deprehensio. Secundo discipulorum interrogatio, ibi: Rabbi. Tertio, Christi responsio, ibi: Respondit Iesus. Quarto cæci illuminatio, ibi: Hac cum dixisset. Ait ergo: Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum. Vt enim ait Chrysoströmus, egrediens de templo ad opus venistudiose: Vidit hominem cæcum a natiuitate. Vt enim ait Chrysoströmus, studio repperit vt discipulis sensum, scilicet inspiciendi, tribueret. Et subdit secundum: Rabbi. Vt enim ait Augustinus. Magistrum appellabant, quia discere volebant: Quis peccauit, hic aut parentem eius? quasi dicerent: non esset pœna, si non præcessisset culpa: quia dictum est, supra: Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Opponit autem Chrysoströmus: quod interrogatio videtur esse falsa et stulta: quia qualiter peccauit, antequam esset natus? Item, qualiter parentibus peccantibus est cruciatus? quasi diceret. Nullus peccauit antequam natus, et nullus debet puniri pro peccatis parentum, quia: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: Nec portabit filius iniquitatem patris. Et ad istud respondendum, quod hoc dixerunt discipuli, non tantum interrogantes, sed apporeantes, id est, anxiantes et compatiens, et cetera. enim Græce, anxiantes Latine. Et ad obiecta posset dici, quod pœna æterna non punitur quis pro peccatis parentum, nisi fuerit imitator. et tunc punitur pro peccatis proprijs. Pœna tamen temporalis, quæ potest esse vitilis ad vitiorum exclusionem, et meritorum augmentationem, non est inconueniens quod puniatur. Et sequitur tertium, scilicet, responsio Saluatoris: Neque hic peccauit, neque parentes eius. Opponit autem si nullus homo absque peccato: Quis enim potest dicere mundum esse cor meum, purus sum a peccato? qualiter ait hic: Neque hic peccauit. Item cæci multa, committunt peccata: Ergo vt prius. Et ad istud respondet, quod parentes habebant peccatum, sed non ipso peccato est cæcus natus. Eodem modo quærit Chrysoströmus, Et soluit: Sed vt manifestentur opera Dei

Chrysoströmus inquit, sermonum altitudinem non susceperunt, per operationem signi duritiem eorum molliens, et his quæ dicta fidem faciens signum facit. Et istud capitulum in tres partes. Primo, præmittitur miraculi operatio. Secundo, de miraculo aduersariorum calinatio, ibi: Viciniy inuague. Tertio, cæci illuminati a Christo eruditio et interior illuminatio, ibi: Audiuistis Iesus. In prima quattuor. Primo cæci a Christo illuminandi deprehensio. Secundo discipulorum interrogatio, ibi: Rabbi. Tertio, Christi responsio, ibi: Respondit Iesus. Quarto cæci illuminatio, ibi: Hac cum dixisset. Ait ergo: Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum. Vt enim ait Chrysoströmus, egrediens de templo ad opus venistudiose: Vidit hominem cæcum a natiuitate. Vt enim ait Chrysoströmus, studio repperit vt discipulis sensum, scilicet inspiciendi, tribueret. Et subdit secundum: Rabbi. Vt enim ait Augustinus. Magistrum appellabant, quia discere volebant: Quis peccauit, hic aut parentem eius? quasi dicerent: non esset pœna, si non præcessisset culpa: quia dictum est, supra: Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Opponit autem Chrysoströmus: quod interrogatio videtur esse falsa et stulta: quia qualiter peccauit, antequam esset natus? Item, qualiter parentibus peccantibus est cruciatus? quasi diceret. Nullus peccauit antequam natus, et nullus debet puniri pro peccatis parentum, quia: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: Nec portabit filius iniquitatem patris. Et ad istud respondendum, quod hoc dixerunt discipuli, non tantum interrogantes, sed apporeantes, id est, anxiantes et compatiens, et cetera. enim Græce, anxiantes Latine. Et ad obiecta posset dici, quod pœna æterna non punitur quis pro peccatis parentum, nisi fuerit imitator. et tunc punitur pro peccatis proprijs. Pœna tamen temporalis, quæ potest esse vitilis ad vitiorum exclusionem, et meritorum augmentationem, non est inconueniens quod puniatur. Et sequitur tertium, scilicet, responsio Saluatoris: Neque hic peccauit, neque parentes eius. Opponit autem si nullus homo absque peccato: Quis enim potest dicere mundum esse cor meum, purus sum a peccato? qualiter ait hic: Neque hic peccauit. Item cæci multa, committunt peccata: Ergo vt prius. Et ad istud respondet, quod parentes habebant peccatum, sed non ipso peccato est cæcus natus. Eodem modo quærit Chrysoströmus, Et soluit: Sed vt manifestentur opera Dei

CAPVT NONVM.

Chrysoströmus inquit, sermonum altitudinem non susceperunt, per operationem signi duritiem eorum molliens, et his quæ dicta fidem faciens signum facit. Et istud capitulum in tres partes. Primo, præmittitur miraculi operatio. Secundo, de miraculo aduersariorum calinatio, ibi: Viciniy inuague. Tertio, cæci illuminati a Christo eruditio et interior illuminatio, ibi: Audiuistis Iesus. In prima quattuor. Primo cæci a Christo illuminandi deprehensio. Secundo discipulorum interrogatio, ibi: Rabbi. Tertio, Christi responsio, ibi: Respondit Iesus. Quarto cæci illuminatio, ibi: Hac cum dixisset. Ait ergo: Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum. Vt enim ait Chrysoströmus, egrediens de templo ad opus venistudiose: Vidit hominem cæcum a natiuitate. Vt enim ait Chrysoströmus, studio repperit vt discipulis sensum, scilicet inspiciendi, tribueret. Et subdit secundum: Rabbi. Vt enim ait Augustinus. Magistrum appellabant, quia discere volebant: Quis peccauit, hic aut parentem eius? quasi dicerent: non esset pœna, si non præcessisset culpa: quia dictum est, supra: Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Opponit autem Chrysoströmus: quod interrogatio videtur esse falsa et stulta: quia qualiter peccauit, antequam esset natus? Item, qualiter parentibus peccantibus est cruciatus? quasi diceret. Nullus peccauit antequam natus, et nullus debet puniri pro peccatis parentum, quia: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: Nec portabit filius iniquitatem patris. Et ad istud respondendum, quod hoc dixerunt discipuli, non tantum interrogantes, sed apporeantes, id est, anxiantes et compatiens, et cetera. enim Græce, anxiantes Latine. Et ad obiecta posset dici, quod pœna æterna non punitur quis pro peccatis parentum, nisi fuerit imitator. et tunc punitur pro peccatis proprijs. Pœna tamen temporalis, quæ potest esse vitilis ad vitiorum exclusionem, et meritorum augmentationem, non est inconueniens quod puniatur. Et sequitur tertium, scilicet, responsio Saluatoris: Neque hic peccauit, neque parentes eius. Opponit autem si nullus homo absque peccato: Quis enim potest dicere mundum esse cor meum, purus sum a peccato? qualiter ait hic: Neque hic peccauit. Item cæci multa, committunt peccata: Ergo vt prius. Et ad istud respondet, quod parentes habebant peccatum, sed non ipso peccato est cæcus natus. Eodem modo quærit Chrysoströmus, Et soluit: Sed vt manifestentur opera Dei

Chrysoströmus inquit, sermonum altitudinem non susceperunt, per operationem signi duritiem eorum molliens, et his quæ dicta fidem faciens signum facit. Et istud capitulum in tres partes. Primo, præmittitur miraculi operatio. Secundo, de miraculo aduersariorum calinatio, ibi: Viciniy inuague. Tertio, cæci illuminati a Christo eruditio et interior illuminatio, ibi: Audiuistis Iesus. In prima quattuor. Primo cæci a Christo illuminandi deprehensio. Secundo discipulorum interrogatio, ibi: Rabbi. Tertio, Christi responsio, ibi: Respondit Iesus. Quarto cæci illuminatio, ibi: Hac cum dixisset. Ait ergo: Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum. Vt enim ait Chrysoströmus, egrediens de templo ad opus venistudiose: Vidit hominem cæcum a natiuitate. Vt enim ait Chrysoströmus, studio repperit vt discipulis sensum, scilicet inspiciendi, tribueret. Et subdit secundum: Rabbi. Vt enim ait Augustinus. Magistrum appellabant, quia discere volebant: Quis peccauit, hic aut parentem eius? quasi dicerent: non esset pœna, si non præcessisset culpa: quia dictum est, supra: Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Opponit autem Chrysoströmus: quod interrogatio videtur esse falsa et stulta: quia qualiter peccauit, antequam esset natus? Item, qualiter parentibus peccantibus est cruciatus? quasi diceret. Nullus peccauit antequam natus, et nullus debet puniri pro peccatis parentum, quia: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: Nec portabit filius iniquitatem patris. Et ad istud respondendum, quod hoc dixerunt discipuli, non tantum interrogantes, sed apporeantes, id est, anxiantes et compatiens, et cetera. enim Græce, anxiantes Latine. Et ad obiecta posset dici, quod pœna æterna non punitur quis pro peccatis parentum, nisi fuerit imitator. et tunc punitur pro peccatis proprijs. Pœna tamen temporalis, quæ potest esse vitilis ad vitiorum exclusionem, et meritorum augmentationem, non est inconueniens quod puniatur. Et sequitur tertium, scilicet, responsio Saluatoris: Neque hic peccauit, neque parentes eius. Opponit autem si nullus homo absque peccato: Quis enim potest dicere mundum esse cor meum, purus sum a peccato? qualiter ait hic: Neque hic peccauit. Item cæci multa, committunt peccata: Ergo vt prius. Et ad istud respondet, quod parentes habebant peccatum, sed non ipso peccato est cæcus natus. Eodem modo quærit Chrysoströmus, Et soluit: Sed vt manifestentur opera Dei

erat homini pulvis in oculum, videre non poterat lucem, inungitur terra, mittitur ut saluetur. Hæc ille. Et de hoc Gregorius, super illud Iob: Ut glutiam salivam meam. Ex capite, inquit, labitur salivæ per caput Christus, per salivam sapor intimæ contemplationis, vnde redemptor salivam luti miscuit, et cæci oculos reparavit: quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem contemplationis suæ irradiat, et ad intellectum reformat. Et ibi bene de hoc. Et nota quod lutum dicitur multipliciter, ut ait Gregorius, super illud Iob: Sterner sibi aurum quasi lutum. Nominè luti aliquando signatur terrenarum rerum multiplicitas: Vique quo aggravat contra sensum lutum. Aliquando vero signatur sordidum dogma sapiens terrena: Viam fecisti equis tuis in lutum aquarum multarum. Aliquando vero dicitur sordida voluptas. In psalmo: Eripe me de luto. Hæc ibi. Aliquando signatur nomine luti naturæ fragilitas, secundum quod est expositum. Et sequitur illa pars, in qua miraculi calumniatio, ibi: *Itaque vicini.* Et illa in duas: Primo, miraculi ab alijs reprehensio, et inquisitio de miraculo. Secundo, cæci illuminati ad phariseos calumniatos adductio, ibi: *Adducunt.* Ait ergo: *Itaque vicini, et qui viderant eum.* et cetera, dicebant: *Nonne hic est, et cetera.* Ut enim ait Chryso- stomus: de Dei clementia erat, quod vbi descendebat, eos qui mendicabant curabat, Iudæos obstruens, quoniam non præclaros, neque principes curabat, scilicet solum: sed et ignobiles eadem dignabatur providentia scilicet curare. Ut de paralytico, supra: et de cæco, ut hic patet: *Alij dicebant, quia hic est: alij nequaquam.* Altercantibus illis, ille ait: *Quia ego sum.* Ut enim ait Chryso- stomus: Non veterandatus prioris cæcitate, neque formidavit furorē plebis, neque renuit offendere seipsum, ut prædiceret benefactorem. Hæc ille: *Dicebant ergo ei: Quo modo sunt aperti tibi oculi? quibus respondit: Ille homo qui dicitur Iesus, et cetera.* Ut enim ait Chryso- stomus: Nihil magnum nouerat ille de Christo, verus tamen fuit: quod enim nō nouerat, non dixit. Querit autē Chryso- stomus. Ex quo erat cæcus, qualiter nouit, quod filius Dei fecerat lutum? Et respondet, quod hoc nouerat per auditum eorum, quæ erant dicta ad discipulos, et per ope- ra consequenter. Sed queritur, quare ait Chryso- stomus: *Ya de ad nazaretum Siloa, et laua?* Et ad hoc respondet Chryso- stomus, quod ideo misit ad Siloam, ut discas, cæci vident, et v destruantur Iudæorum indeotio: decens enim erat, ut omnes qui viderant eum abeun- tem, et lutum super oculos habentem, per longam viam facere, et testes et diligenter inspectores inopi- nabilitate considerationis. Hæc ille. Et ideo ait: *Abij et laui et vidi,* miraculum sic confirmans et publicans. Et sequitur pars, in qua adductio eius ad calumniato- res, ibi: *Adducunt eum ad phariseos.* Et illa in tres. Primo, sua adductio ad phariseos, et eorum calum- niatio. Secundo, parentum illius cæci vocatio, et eorum examinatio a phariseis, ibi: *Non crediderunt.* Tertio cæci iterata vocatio et calumniatio, ibi: *Vocauerunt ergo.* In prima quattuor. Primo, adductio eius ad phariseos, et temporis specificatio curationis. Secundo, ipsorum interrogatio et cæci responsio, ibi: *Iterum interrogabant.* Tertio, illorum obloquentia murmuratio, ibi: *Dicebant.* Quarto, iterata interro- gatio, ibi: *Dicunt ergo.* Et hoc est, quod ait: *Adducunt eum ad phariseos,* sicut ad sapientiores: *Erant autem Sab- batum.* Et in hoc temporis specificatio. Miracula faciebat in Sabbatis, quia tunc conueniebant ad tem- plum, ut habitum est supra a Chryso- stomo: *Et inter- rogabant, quo modo vidisset,* dantes ei occasionem detrahendi, ait Chryso- stomus: *Ille autem dixit eis: Lu- tum posuit, et cetera.* Et in hoc patet illius constantia. Vnde Chryso- stomus: In ampliore timore constitu- tus neque negat, neque contraria dicit prioribus. Et quia illi non poterant eum peruertere, se conuertunt

Greg. Mor. lib. 8. c. 18. in princ. Iob. 7. d

Lutum dicitur multipliciter. Greg. Mor. li. 3. c. 12. Iob. 41. d Abac. 2. b Abac. 3. c Psal. 68. d

Chryso- stom. 56. in Ioa. ante med. tom. 3.

Ioa. 5. a

Chryso- stom. post pauca.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem non longe a princ.

Chryso- stom. 56. in Ioa. circa med. tom. 3.

A ad detractionem: *Dicebant quidam: Non est hic homo nō Deo, qui Sabbatum non custodit.* Et in hoc patet eorum excæcatio: ipsi enim in Sabbato detrahebant Domino, et malum contra eum machinabantur, et ita violabat Sabbatum. Vnde Augustinus: Ipse potius custo- diebat Sabbatum, qui sine peccato erat: Sabbatum enim spirituale est non habere peccatum: Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Supra: *Alij dicebant: Quo modo potest homo peccator hæc signa facere, pro magno enim reputabant signa facere.* Et patet eorum mali- gnitas. Non enim dicunt, quo modo in Sabbato curat? Sed quod Sabbatum non custodit, ut ait Chryso- stomus: *Et schisma erat inter eos.* Nec mirum, quia erant adeo diuisi, nec erant charitate vniti. Et primo fuit diuisio in populo, postea in principibus, ut ait Chryso- stomus. Et quia non potuerunt prima interrogatione inducere cæcum curatum, ad negationem veritatis, iterum dicunt: *Quid dicis de illo?* Et hoc interrogant, ut haberent occasionem ex verbis eius. *Ille autem dixit: quia propheta est.* Dicentibus enim illis prudentius loquitur, ait Chryso- stomus. Et sic patet vbiq; constantia prædicti cæci curati. Et se- quitur secunda particula, in qua parentum vocatio. Et ibi tria: Primo, illorū vocatio et phariseorū inter- rogatio. Secundo, eorū scilicet parentū responsio, ibi: *Respondunt.* Tertio, responsionis ratio, ibi: *Hæc dixe- runt.* Et hoc est, quod ait: *Non crediderunt, et cetera: donec vocauerunt.* et cetera. Ut enim ait Chryso- stomus. Intuere quot modis tentant obumbrare mira- culum. Sed hæc est veritatis natura, quod per quæ putatur ab hominibus insidias pati, per hæc fortior fit, per hæc claret, per quæ obumbratur. Sicut patet hic. Si enim non hæc facta essent, a phariseis scilicet, saltem in suspitione venisset miraculum, scilicet, quod forte non fuisset prius cæcus, sed modo per res- ponsum parentum patet, quod prius fuit cæcus. Et ideo sequitur responsio parentum: *Respondunt paren- tes, et cetera: Quia cæcus natus est, et cetera.* Et quia tunc erat videns, patet confirmatio miraculi: *Ipsium interrogate. Quid nobis calumniamini,* ait Augusti- nus. Et patet hic mysterium secundum Glossam. Pa- rentes sunt peccatoris diabolus vel vitia. Supra: *Vos ex parte diabolo estis.* Et isti parentes non defendunt in calumnia iudiciali: sed derelinquunt in necessita- tibus. Quod fuit bene figuratum. Puer Aegyptius ego sum. Et sequitur: *Dereliquit me Dominus meus, quia egrotare cepi, et cetera.* Immo impugnant et damnant: *Quem fructum habetis, in quibus nunc erubescitis?* Stipendium enim peccati mors. Fratres mei præ- terierunt me, et cetera. Et sequitur responsionis ratio: *Hæc dixerunt parentes.* Et in hoc patet malignitas Iudæorum, quod sic contra Christum conspirauerant, quod eijcerent extra synagogam Christum consti- tentes: Et tamen, ut ait Augustinus, non erat malum esse extra synagogam: illi expellebant, sed Christus excipiebat. Hæc ille. Et sequitur illa pars, in qua ite- rata vocatio cæci illuminati a phariseis. Et illa in quattuor. Primo, conantur inducere eum ad obum- brandum miraculum blanditijs. Secundo, astutijs, ibi: *Dixerunt ergo.* Tertio, conuitijs, ibi: *Maledixerunt.* Quarto, iniurijs, ibi: *Respondunt.* Ait ergo: *Et dixe- runt: Da gloriam Deo,* hoc est confitere, quoniam hic scilicet Christus, nihil est operatus, scilicet in te. Præ- figuratio enim religionis, id est, sub velamine hoc dixerunt, ait Chryso- stomus. Et ideo dicit: *Nos scimus quoniam hic homo peccator est.* Et ita confitere istum non esse Deum, sed peccatorem, sicut et nos confitemur. Et licet viderentur horrari ad dandam gloriam Deo, potius tamen hortabantur ad blasphemandum. Vnde Augustinus: *Quid est: Da gloriam Deo? nega quod accepisti: hoc plane non est gloriam dare, sed potius blasphemare. Nam dare gloriam Deo, est veritatem de aliquo quasi præsentem Deo dicere, ait Glossa: Da gloriam Domino Deo Israel et confitere. Et subditur responsio*

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Chryso- stom. 56. in Ioa. post mediū. tom. 3.

Ibid. post pauca.

Ibid. paulo post.

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Rom. 6. d Iob. 6. e

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Chryso- stom. 57. in Ioa. ante mediū. tom. 3.

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9. Ios. 7. c

responsio illius: *Si peccator es, nescio, quasi dicat: opus miraculosum recognosco, vitam operantis ignoro.* Sed opponit de hoc Chryso- stomus. Ex quo prius ait, quod erat propheta, qualiter nunc ait: *Si peccator es, nescio.* Et ad istud respondet, quod hoc ait, volens a rei scilicet factæ testimonio, non a sua voce eripere eum ab incusationibus, et dignum fide facere. Vnde Glossa: *Nec patet calumniæ, nec veritatem cœlat.* A miraculo ergo, et non a suo testimonio, voluit eum ostendere fide dignum. Et sequitur secunda particu- la, in qua conantur inducere eum, ad negandum mira- culum, astutijs modum curationis circum scrutan- tes. Et nunc quidem huc, nunc illuc circumcurren- tes ad priores venerunt sermones, ait Chryso- stomus. *Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? et cetera.* Et subditur illius responsio: *Respondit eis: Dixi vobis iam.* Vt enim ait Augustinus: Ille iam stomachians aduersus duriti- am Iudæorum ait: *Quid iterum vultis audire? Num- quid et vos vultis discipuli eius fieri? quasi diceret: Ego iam sum discipulus eius, iam video, sed non inuideo: numquid et vos vultis esse discipuli eius? Idem Chry- stomus: Seipsum in discipulorum ordinat cœtum, conuiciatus est eos. Et patet libera constantia cæci il- luminati ad confitendum, et ad arguendum ipsos. Et sequitur tertia particula, in qua conabantur inducere eum ad negandum conuicijs. *Maledixerunt ergo ei et dixerunt: Tu discipulus illius sis.* Ut ait Augustinus, tale maledictum sit super nos, et super filios nostros: Maledictum enim est, si cor eorum discutias: non est autem, si verba perpendas: magna enim benedictio est, quod homo sit discipulus Christi: *Nos autem Moysi discipuli sumus.* Vt enim ait Chryso- stomus: Hoc non habet rationem: si enim essent discipuli Moysi, et Christi. Et ita male diuidunt: *Hunc autem nescimus.* Sed qualiter hoc, quia supra dixerunt: *Hunc autem nescimus vnde sit.* Et ad istud respondet Glossa, quod dicitur aliquando scire idem, quod approbare, ut ait Gregorius: sic et nescire dicitur idem, quod abijcere vel reprobare: Non noui vos. Et in hoc patet eorum duplicitas. Si enim scirent quia Moysi locutus est Deus, scirent quia per Moysen prædicatus est filius Dei, ut ait Augustinus. Et subditur responsio illius: *Dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, et cetera: quasi diceret, ait Chryso- stomus: Ex quo talia signa facit, et talia potest non humano auxilio indigens, ut sit vndique manifestus quoniam Deus est, mirabile est, quod vos nescitis. Et arguit ex verbis eorū, quæ præ- terierant, ut ait Chryso- stomus: *Scimus autem, quia peccatores Deus non audit.* Vt enim ait Chryso- stomus assumit illorum iudicium reminiscens verborum il- lorum, quia dixerant: *Quia hic homo peccator est:* Si ergo, inquit, ita est, ut contemini, quod peccatores Deus non audit, et hic homo fecit miraculum, et tale, quale nullus hominum fecit: manifestum est, quod maior est virtus eius, quam secundum hominem. Hæc Chryso- stomus. Et ideo: *Nisi esset a Deo, non posset quidquam facere:* Vt ait Augustinus: libere, constanter, veraciter loquitur. Sed opponit Augustinus hoc, quod ait: peccatores non audit: Si enim ita esset, frustra Publi- canus orasset, dicens: Propitius esto mihi peccato- ri. Et ad istud respondet Augustinus, quod sicut inun- ctus loquitur, non sicut plene videns, intelligendum, quod peccatores dicuntur dupliciter: vel in peccato existentes affectu et actu. Et tales non audit Deus, in- quantum tales: Non enim est speciosa laus in ore pec- catoris. Vel dicuntur peccatores, peccata recogno- scentes, et reputantes se peccatores: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et tales exaudit sicut Publi- canum. Vnde Augustinus loquens de illo ait: *Ista confessio meruit iustificationem, quo modo ista cæ- cus illuminationem. Item queritur de hoc quod ait: Si quis Dei cultor est, hunc exaudit.* Qualiter hoc, quia**

Chryso- stom. 57. in Ioa. ante mediū. tom. 3.

Chryso- stom. 57. in Ioa. ante med. tom. 3.

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Chryso- stom. 57. in Ioa. ante med. tom. 3.

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Chryso- stom. 57. in Ioa. ante med. tom. 3.

Ioa. 7. a

Mat. 7. b

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Chryso- stom. 57. in Ioa. ante med. tom. 3.

Ibidem.

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Ibid. paulo ante.

Luc. 18. c Peccatores dupliciter. Eccl. 15. c Mat. 9. b

Aug. ibid.

A Apostolus erat cultor eius, et tamen non fuit exaudi- tus in oratione. Et ad istud respondendum secundum Augustinum: quod Deus aliquando exaudit propitius non iratus, aliquando et contrario. Vnde Apo- stolus et si non fuit exauditus ad votum, fuit tamē exau- ditus ad utilitatem vel commodum. Vnde nota quod Deus peccatores, manentes in peccato, et suum pec- catum amantes non exaudit. Et hoc merito ratione elongationis eorum ab eo, et interpositionis suorum peccatorum inter se et Deum: Iniquitates vestrae di- uiserunt inter vos et Deum, et peccata vestra abcon- derunt faciem eius a vobis ne exaudiret: Peruersæ cogitationes separant a Deo: longe enim a peccato- ribus salus. Item non exaudit peccatores propter eorum abominationem et displicentiam Deo: nam ora- tio non est placabilis, quando persona est displicibi- lis: Respexit Deus ad Abel, et ad munera eius: ad Cain autem et ad munera eius non respexit. Super quod Gregorius: Ex dantis corde id quod datur accipitur, ideo non Abel ex muneribus: sed ex Abel munera placuerunt. Et quia peccatores tales Deo displicent, ideo tales non audit: Cum mul- tiplicaueritis orationes, non exaudiam: manus enim vestrae plenæ sunt sanguine: Si abstuleris iniquita- tem, quæ est in manu tua, tunc leuare poteris faciem se- tuam. Ibi Gregorius: Diffidit namque accipere se posse quod appetit, qui pro facto reminiscitur, nolle se adhuc facere, quod diuinitus audiuit. Item pecca- tores tales non audit, propter suæ maiestatis, et suæ legis a talibus contemptibilitatem: Qui auertit au- rem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabi- lis. Super quod Gregorius post principium: Ro- gant Deum: sed exaudiri minime merentur, qui iu- bentis Domini præcepta contemnunt. Et ideo qui vult exaudiri in orationibus suis, sit cultor Dei, et faci- at eius voluntatem. Et de hoc in collatione prædi- cabili. Et nota quod ait: *A saculo non est auditum: quia quis aperuit oculos cæci nati.* Sicut enim solus Dei est iustificare, ita sui solus est a cæcitate culpæ illumi- nare: peccatum enim excæcat, quia delicta oculos clauferant: nesciuerant oculos videre, ait Augusti- nus. Vnde sicut cæcitas corporalis facit hominem ignarum in discernendo incautum in euitando incau- tum in agendo, præcipitem in eundo: Sic culpa spiritualiter facit indiscretum in discernendo: Audi- te cæci et intruemini ad iudicandum. Item facit incau- tum in declinando, et in euitando: Palpauius quasi cæci parietem, et absque oculis atrectauimus. Ta- les enim non præuident pericula. Item facit hominē ineptum in operando: Errauerunt in plateis, et cetera. Hic cæcus et manu tentans, et cetera. Bene ait manu tentans, non operans, vel superficiens. Item facit ho- minem præcipitem in eundo: Si cæcus cæco duca- tum præbeat, ambo in foueam cadunt. Ab ista cæci- tate solus Deus illuminat: Dominus enim illuminat cæcos, ait Propheta. Et sequitur vltima particula, in qua conabantur eum inducere iniurijs ad negandum Christum: *Dixerunt ei: In peccatis natus es totus, et tu doces nos? Querit Augustinus, quid est totus, in ho- milia. Et respondet, quod cum oculis clausis, ut enim ait Chryso- stomus, quia veritatem locutus est, quan- do maxime eum admirari oportebat, eum condem- nant, et cæcitate ei exprobat: Ac si dicerent: A prima ætate in peccatis es, et propter hoc cæcus fa- ctus es: Et eiecerunt eum foras, id est, de synagoga pro- iecerunt, ait Anselmus. Vt enim ait Augustinus: Ipse illum magister fecerunt, ipsi viderent, toties eū interrogauerunt, et ingrati docentem proiecerunt. Et in hoc beneficium magnum ei contulerunt. Vnde Augustinus: Illi pellūt, excipit Dominus: magisenim, quia expulsum est, Christianus factus est. Et de hoc Chryso- stomus bene: Hæc scripta sunt ut nos imitemur: Si enim qui mendicus, qui cæcus, qui neque vi- dit tantam propalationem ostendit, et non cessit, et voluit*

2. Cor. 12. a Aug. lib. de vniuers. Eccl. c. 20. tom. 7. et traç. 73. in Ioa. ante med. tom. 9. Ios. 59. a

Sap. 3. a

Gen. 4. a

Greg. Mor. c. 8. lib. 22. circamed. Ios. 1. a

Iob. 11. a Greg. Mor. li. 10. c. 21. ante med.

Pron. 28. b

Greg. Mor. lib. 10. c. 9.

Aug. expos. 1. in ps. 18. post mediū. tom. 8.

Ios. 42. a

Ios. 59. b

Thren. 4. c 2. Pet. 1. b

Mat. 23. b

Psal. 145. b

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Chryso- stom. 57. in Ioa. post mediū. tom. 3.

Aug. traç. 44. in Ioa. post mediū. tom. 9.

Ibidem.

Chryso- stom. 57. in Ioa. post mediū. tom. 3.

voluit mitti magis extra synagogam : quanto magis nos qui infinita miracula , maiora beneficia suscepimus, debemus scilicet profiteri veritate , et pro ea sustinere? Et sequitur tertia pars principalis capituli, in qua de interiori et spiritali illuminatione caeci siue informatione, ibi: *Audiuist Iesus*. Et ibi quatuor. Primo, a Christo eius inuenticio et informatio. Secundo, communis Christi doctrina siue eruditio, ibi: *Dixit Iesus*. Tertio, Iudaeorum inquisitio indignitatis, ibi: *Et audierunt*. Quarto, Christi responsio, ibi: *Dicit eis Iesus*. Ait ergo: *Audiuist Iesus, quia eiecissent eum foras*. Vt enim ait

Chrysohom. 58. in Ioan. non mult. a prin. 10. 3.

Ibid. post pauca.

Ibidem.

Ioan. 8. g. *Aug. tract.* 44. in Ioan. post mediu. tom. 9.

Chrysohom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibid. paulo post.

Luc. 17. d.

Iacob. 1. a.

Apoc. 4. b.

Psal. 5. b.

Ioan. 8. a.

Dent. 4. d.

Aug. tract. 22. in Ioan. ante mediu. tom. 9.

Ioan. 5. d.

num: quod non videntes vocat, qui se non videre confitentur, et medicum quaerunt, vt videant: Videntes vero vocat, qui putant se videre, et medicum non quaerunt. Et de his in Glossa. Et quia tales non quaerunt irradiari a vero sole et vera luce, sed avertunt se: ideo dicuntur caeci fieri, non a Deo efficiente, sed a superbia sua eos a Deo auertere, et de se praesumentes: Vt non sitis in vobismetipsis sapientes. Et sequitur: Caecitas in parte intravit in Israel. Et: Gentes, quae sectabantur iustitiam, apprehederunt iustitiam: ipse enim positus fuit in resurrectionem et ruinam multorum. Et sequitur tertia particula: *Et audierunt quidam ex pharisaeis, et dixerunt ei: Numquid et nos caeci sumus?* Vt enim ait Chrysohomus, erant quidam superbiae tenues sequentes, et tamen postea lapidauerunt, id est lapidare voluerunt. Ideo ait: *Quidam*. Et sequitur responso Saluatoris: *Si caeci essetis, non haberetis peccatum*. Sed qualiter hoc ait, sicut opponit Augustinus: cum ipsa caecitas sit peccatum, videtur quod inconuenienter ait. Item caecitas siue ignorantia ex superbia et contemptu aggrauat peccatum, qualis erat istorum caecitas. Ergo vt prius. Et ad istud responderet Augustinus, quod sensus est: si caeci essetis, id est, si vos caecos aduerteretis et diceretis, et ad medicum curreteris, peccatum non haberetis. Et ideo sequitur: *Nunc vero dicitis, quia videmus*. Et medicum non quaeritis: *Peccatum vestrum manet*, et vos in caecitate vestra remanetis, ait Augustinus. Et patet ex dictis, quia pharisaei superbi contemnebant et condemnabant caecum mendicum illuminatum, et se existimabant esse videntes et sapientes. Ideo conuenienter ad eorum confutationem, et ad praesumptionis et superbiae condemnationem, et ad humilium credentium consolationem, et ad humilitatis commendationem, praemisit conuenienter introduxit, ostendens superbiorum et praesumptuosorum caecitatem, et humilium a Deo illuminationem: Abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Et: Non veni vocare iustos sed peccatores. Et: Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt: Si quis fuerit inter vos sapiens, stultus fiat, vt sit sapiens: Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Vae qui sapientes estis in oculis vestris.

Aug. tract. 44. in Ioan. vers. fin. tom. 9.

Rom. 11. c. *Rom.* 9. g.

Luc. 11. e.

Chrysohom. 58. in Ioan. ante mediu. tom. 3.

Aug. tract. 44. in Ioan. vers. fin. tom. 9.

Ibidem.

Mat. 11. d.

Mat. 9. b.

Rom. 1. c. *1. Cor.* 3. d. *Rom.* 12. d. *Isa.* 5. e.

CAPVT DECIMUM.

AMEN amen dico vobis: Qui non intrat per ostium, et cetera. Praemisit multiplici doctrina Saluatoris, communitate ostendendo auctoritatem suae potentiae, veritatem suae sapientiae, bonitatem suae munificentiae, et hoc tam doctrinis quam miraculis: in parte ista de doctrina pastorum et praesidentium, sicut continuat Glossa, et Chrysohomus: quod hic ostendit Christus, quod non est erroneus sed verus: et ostendens quis erroneus, quis fur. Et secundum hoc istud capitulum in tres partes. Primo, praemittit sub parabola siue similitudine differentiam boni pastoris et mali. Secundo, parabolam exponit, et ad se adaptat, ibi: *Dixit ergo eis iterum*. Tertio, dissensionem et calumniam Iudaeorum subiungit, ibi: *Dissentio itaque facta est*. In prima parte sic procedit. Primo, praemittit, quis est falsus pastor. Secundo, quis est verus, ibi: *Qui autem intrat*. Tertio, subiungit ouium differentiam respectu illorum, ibi: *Et oues illum sequuntur*, Quarto, insinuat similitudinis occultum mysterium, ibi: *Hoc prouerbum*. Ait ergo: *Amen amen dico vobis*, et cetera. Ita pharisaei factabant se videre, et sic alios docere et gubernare. Ideo ait confirmando, et sub similitudine quod. *Qui non intrat per ostium*, per quod debet intrare. Sed aliunde, illo fur est et latro: quia vt ait Augustinus. Fur est, quia quod alienum, scilicet oues alienas,

Chrysohom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3.

Diuiso capit.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Isa. 1. f.

Chrysohom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ioan. 5. f.

Philipp. 3. c.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Eccl. 34. d.

Osa. 7. a.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante mediu. tom. 9.

Apoc. 4. b.

Apoc. 3. b.

Chrysohom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3.

Apoc. 20. d.

Chrysohom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3.

Eccl. 34. d.

Psal. 76. d.

Ioan. 14. b.

Luc. 22. c.

Ioan. 18. b.

Mat. 20. b.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante mediu. tom. 9.

Ibidem.

2. Tim. 2. c.

Rom. 8. f.

Mat. 10. c.

1. Cor. 11. c.

alienas, dicit esse suum: Latro est, quia quod furatus est, occidit. Vnde de talibus: Principes tui infideles socij furum, omnes diligunt munera, et cetera. Vt enim ait Chrysohomus: Offensiones latronis scilicet signa sunt, quoniam cum propalatione, id est, palam non intrat. Et quod non secundum scripturas, sicut faciunt haeretici. Propter quod ait supra: Scrutamini scripturas. Et quoniam parabola est de ipso Christo, ideo aliunde ascendit, qui praeter ipsum ascendit, non recte sentiendo de isto, quales sunt haeretici, vel non quaerendo gloriam ipsius, sed quae sua sunt: Omnes quae sua sunt quaerunt. Vnde omnes qui intrant per violentiam potestatis, vel fallaciam secularis astutiae, vel per malitiam symoniae, vel propter cupiditatem auaritia, magis quaerendo commoda temporalia, quam honorem Dei et salutem animarum, non per Christum intrant, sed aliunde. Et de hoc Augustinus loquens de haeticis et pharisaeis, et eorum sectis, qui tamen non intrauerunt per ostium, perdere volebat maerere et occidere. Et sequitur: Multi quaerendo gloriam suam oues Christi praeterunt potius quam congregauerunt. Haec ille. Et ibi bene de hoc. Et de pastoribus sic intrantibus, et quae sua sunt quaerentibus: Vae pastoribus qui pascebant peccatores, et cetera. Et ideo merito fures dicuntur: Fur ingressus est spoliatus, latronculus foris. Et subditur descriptio boni et legitimi pastoris: *Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium*, id est, qui intrat per Christum, ait Augustinus. Humilis ianua Christus Dominus: qui intrat per hanc ianuam, oportet quod humiliter se, vt fano capite possit intrare. Haec Augustinus. Sic intrauerunt Apostoli: Pro Christo legatione fungimur: Christus enim est ostium: Ecce ostium apertum in caelo, et cetera: *Et huic ostium aperit*, id est, Christus, qui est et ostium et ostiarius: Ipse est qui aperit, et nemo claudit. Vel per ostium Moyses potest intelligi, cui eloquia Dei sunt, credita, ait Chrysohomus: *Et oues vocem eius audiunt*, id est, fideles credentes, prout infra exponitur: *Et pro prias oues vocat*, quia Christus suas nomina electorum scripta in libro vitae: Liber apertus, qui est liber vitae: *Et cum proprias oues emisisset*, scilicet educendo eas de Aegypto vitiorum, prout ait Glossa: *Anse eas vadit*, quia via est. Vnde Chrysohomus: Ipse ostendit quoniam omnes deducit ad veritatem: Educam eos de quibus. Et sequitur: Inducam in terram suam. In psalmo: Deduxisti sicut oues populum tuum. Et sequitur tertium, scilicet deuotio credentium ad tale pastorem: *Et oues illum sequuntur*, id est, credentes ipsum imitantur, quos vocat hic oues, vt patebit infra: *Populus quem non cognoui*, obediuit mihi, ait Propheta: *Quia sciunt vocem eius*, intelligendo et approbando et perseverando: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: Vos estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis: vox enim exultationis et salutis in tabernaculis iustorum: *Alieniam autem non sequuntur*, qui aliunde ascendit. Sed qualiter ait hoc? quia multi conuersi ad fidem abierunt retrorsum. Supra, ait Saluator: Numquid et vos vultis abire retrorsum? Item: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Et ita multi non sequuntur. Et de hoc Augustinus multum, quod in ipsis Catholicis Christianis multa mala contingunt, quando seducti sunt in errorem, et rebaptizati sunt, et tamen prius oues erant, et ita videtur quod vocem pastoris Christi non audierunt. Et ad istud responderet Augustinus in Summa, secundum illud Apostoli: *Non uult Dominus qui sunt eius: Nouit enim praedestinos*, quos praesciuit et praedestinavit conformes fieri imaginis filij eius. Et de his loquitur hic, qui audiunt hanc vocem: *Qui perseverauerit vsque in finem, saluus erit*. Et qui tales sunt, fugiunt ab alieno intrante non per Christum, et docente alia doctrina Christi. Vnde et de talibus: Pseudoapostoli operarij subdoli, transfigurantes se in apostolos, et cetera. Et subditur quartum: *Hoc prouerbum dicit eis*, in quo occultum mysterium denotatur praedictae similitudinis. Vt enim

S. Bon. Tom. 2.

ait Anselmus: Illis qui aptabant se esse videntes proposuit Dominus occultam parabolam, quam non possent intelligere, conuincuntur esse caeci. Proverbum dicitur quasi pro verbo dictum, aliud intendens aliud praetendens, id est, aliud in sententia, aliud in superficie. Sed quaeritur quare non locutus est eis, plane dicendo eis, quod erant mali pastores nec intrauerat legitime. Et ad hoc respondet Chrysohomus, quod immanissime dixit eis, attentiores eos facere volens: quam immanifestatione postea soluit, id est manifestat. Secundum litteralem intellectum patet quod Christus fuit bonus pastor, et alij non intrantes per hunc, fures et latrones, vt est expositum. Moraliter vero hic figuratur malignitas pastoris in tribus: in illegitime intrando, quia non per Christum: et in alienum usurpando, quia fur est: et in maerendo pestilentioso dogmate et documento, vel pernicioso exemplo, vel peruerso imperio, vel doctrinam debitam subtrahendo: Ipsi regnauerunt, et non per me: principes extiterunt, et non cognoui: Vae pastoribus, qui pascebant semetipsos, quod crassum erat occidibatis. Et sic de alijs, quae ibi enumerat: *Qui regnare facit hominem hypocritam*, propter peccatum populi. Ibi multum de hoc et bene Gregorius: *Dabo tibi reges in furore meo*. E contrario vero figuratur officia boni pastoris multipliciter: quorum primum est legitime ingredi, scilicet per Christum intrando, quod notatur, ibi: *Qui intrat per ostium*. Ille enim intrat per ostium, qui humiliter intrat secundum Augustinum, et iuste et recta intentione ad Christi honorem et animarum salutem. Vnde infra eodem: *Per me si quis introierit, saluabitur*. Secundum officium eius est doctrinam Dei annunciare, quod notatur, ibi: *Vocem eius audiunt*. Audies ex ore meo verbum et annuncabis eis, et cetera. E contrario de illis, de quibus: *Canes muti, et cetera*, et tertium officium est animas commissas distinguere cognoscere, quod notatur, ibi: *Proprias oues vocat nominatim*: Nouit iustus animas iumentorum suorum. Et: *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, et cetera*. Quartum officium est, per vias iustitiae commissas animas deducere, quod notatur, ibi: *Et educit eas*. Quintum officium est, vitae et exemplorum perfectione alios praecedere, quod notatur, ibi: *Anse eas vadit*. Et de his duobus dicitur: *Prouideat Deus hominem, qui sit super hanc multitudinem, qui possit exire et intrare ante eos, et deducere illos, et cetera*. Et quando talis est pastor, oues, id est, fideles curae suae commissi, merito audiunt vocem suam, id est, doctrinam, et ipsum sequuntur imitando. Propter quod orat Petrus pastores: *Pascite qui in vobis est gregem*. Et sequitur: *Forma facti gregi ex animo, et cetera*. Et sequitur secunda pars principalis, in qua similitudinis et prouerbij expositi explanatio, et ad Christum adaptatio, ibi: *Ego sum ostium*. Et haec pars in duas partes. Et quia praemisit, quod qui intrat per ostium bonus est pastor: ideo primo ostendit se esse ostium. Secundo, ostendit se esse pastorem bonum, ibi: *Ego sum pastor bonus*. Et primo ostendit quod est ostium. Secundo, subdit commodum intratum per ipsum, ibi: *Ego sum ostium*. Et hoc est, quod dixit eis iterum: *Ego sum ostium ouium: omnes quotquot venerunt, fures sunt*, vt ante est dictum. Sed qualiter hoc, quia propheta prius venerunt, nec tamen fures. Et ad hoc respondendum, quod quotquot venerunt sine diuina auctoritate, fuerunt fures. Vnde Augustinus: *Non praeter illum venerunt, qui cum illo venerunt: venturus enim Christus praecones mittebat*. De alijs autem: *Non mittebam eos, et ipsi currebant*. Et subdit commodum intrantium, per eum: *Ego sum ostium*. Porta non claudetur vsque ad vesperam, et adorabit populus ad ostium portae illius: *Per me si quis introierit, qui scilicet aperio: Aperiet, et non erit qui claudat: Saluabitur*. Ipse enim sal-

Chrysohom. 52. in Ioan. post mediu. tom. 3.

Malignitas pastoris.

Osa. 8. a. *Ezech.* 4. a.

Job. 34. d.

Greg. Mor. li. 25. c. 24. *Osa.* 13. a.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ezech. 3. d.

Isa. 56. d.

Prou. 12. b. *Prou.* 27. g.

1. Pet. 5. a.

Num. 27. b.

Ioan. 10. b.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ezech. 23. c. *Isa.* 46. a. *Isa.* 22. f.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ezech. 23. c. *Isa.* 46. a. *Isa.* 22. f.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Mat. 1. d uum faciet populum suum. Et ingrediatur et egrediatur. Sed quæritur ad euidenciam litteræ: qualiter hoc? sicut opponit Augustinus. Ingredi in ecclesia est bonum et per Christum, sed egredi de ecclesia est malum: Exierunt ex nobis, quia non erant ex nobis. Ergo non potest esse a Christo. Et ad istud respondet Augustinus, quod ingredi dicimur, quando aliquid interius cogitamus: et egredi exteriori, quando aliquid operamur, secundum illud: Exibit homo ad opus suum. Et: Luceat lux vestra coram hominibus. Et utrumque per Christum, qui operatur in nobis velle et perficere. Et talis: Pascua inueniet, spiritualia, nunc in fide, postea in spe. In psalmo: In loco pascuæ ibi me collocavit. Sed fur, qui non intrat per Christum, quales sunt hæretici, et pseudo doctores: Non venit nisi ut furetur, alienas oves vsurpando: Et mactet, perniciose docendo et peruerse uiuendo: Et perdat, finaliter damnando, quantum ex ipso est. Vbi supra: Pastores audite, pro eo quod facti sunt greges mei in rapina, et oves meæ in deuotionem, et cetera: Sed ego veni, ut vitam habeant, hoc est, fidem quæ per dilectionem operatur: Et abundantius habeant, perseverando vsque in finem ait Augustinus: In ipso enim viuimus, mouemur, et sumus. Et sequitur illa pars, in qua ostendit se Christum esse bonum pastorem: Ego sum pastor bonus. Et illa pars in quattuor. Primo, ostendit se bonum esse magnitudine dilectionis. Secundo, ostendit idem diligentia cognitionis. Ibi: Ego sum pastor bonus. Tertio, ostendit idem ratione studiose acquisitionis ouium et collectionis, ibi: Et alias oves habeo. Quarto, subditur probatio suæ summæ charitatis, et ad patrem et ad oves, ibi: Propterea me diligit pater. Ait ergo: Ego sum pastor bonus, non solum ostium per quod fit ingressus, sed pastor bonus custodiens et pascens et redimens ingredienti, et saluans. Et exponit, quis est pastor bonus describendo mercenarium: Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Et in hoc summa charitas Dei, infra: Maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quærit Chrysostomus: Quare nunc non incusant eam dicentem ista? sicut supra dixerunt ei: Tu testimonium perhibes de teipso, testimonium tuum nullum est. Et ad illud respondet, quod multoties obstruxit eos, et iam amplior fuit apud eos pro palatio a signis. Ideo non incusauerunt eum hic, ut prius. Infra tamen eodem subditur eorum calumnia. Sed quæritur quæ fuit iniustitia, quod filius Dei innocens, et purus a peccato sic puniretur, ponendo animam suam pro peccatoribus? Et de hoc Anselmus. Et ad istud respondet ibi: quod filius Dei dedit seipsum hostiam viuam pro genere humano, sicut voluntarie factus est homo, ut voluntarie redimeret, et ideo nulla iniustitia, sed summa sua bonitas et iustitia. Et ibi multum de hoc: Proponit contra me æquitatem. Ibi: Quid nomine æquitatis, nisi Iesus Christus, qui factus est nobis a Deo sapientia et iustitia. Et ibi bene de hoc: Prudentia eius percussit superbum. Ibi Gregorius de iustitia, qua fuit filius Dei factus homo pro genere humano, multum et bene. Et subditur e contrario de mercenario: Mercenarius autem, et cetera. Ut enim ait Chrysostomus: Duos laceratores ponit, vnum qui est fur et mactat, ut dictum est: alterum qui non prohibet, quæ sunt mala, qualis est mercenarius. per hos insinuans Iudæorum magistros, et confundens non habentes sollicitudinem creditarum sibi ouium. Vnde Glossa: Mercenarius est, qui quærit quæ sua sunt, et cetera. Et Augustinus: Sunt in ecclesia quidam præpositi de quibus Apostolus: Quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Non gratis Christum diligentes, non Deum propter Deum quærentes: temporalia commoda cõsecrantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur a præposito, et propter hoc seruitur Deo,

Aug. tract. 45. in 10a. post mediū rom. 9. 1. Ioan. 2. c. Psal. 103. c. Mat. 5. b. Philip. 2. b. Psal. 22. a. Ex. 34. f. Aug. tract. 45. in 10a. vers. fin. rom. 9. Act. 17. f. Ioan. 15. b. Chryl. hom. 59. in 10a. ante mediū rom. 5. Ioan. 5. f. Ansel. lib. 1. c. 8. Cur Deus homo. Iob. 23. b. Greg. Mor. li. 16. c. 14. 1. Cor. 1. a. Iob. 26. c. Greg. Mor. li. 17. c. 18. Chryl. hom. 59. in Ioan. non longe a prin. 10. 3. Aug. tract. 46. in 10a. ante mediū rom. 9. Philip. 3. a.

A quisquis talis est, mercenarius est, inter filios se non computet. De talibus: Recepterunt mercedem suam. Hæc ille. Et ibi multum de hoc. De talibus: Super cathedram Moysis sederunt Scribæ et Pharisei. Et talis non est pastor ab affectu, et secundum rei veritatem: Et eius non sunt oves, secundum veram dilectionem. Vnde Gregorius: Mercenarius est, qui locū pastoris, sed lucra animarum non quærit. Et ibi bene de hoc. Et talis: Videt lupum venientem, et cetera. Per lupum iniustus et raptor, vel diabolus qui dilaniat mentes, cum alium ad luxuriam pertrahit, alium ad auaritiā accendit, et sic de alijs vitijs, ut dicit Gregorius, de quibus: Non ascenditis in aduerso, nec apposuitis murum pro domo Domini. Et talis: Fugit, quia mercenarius est, Et de hoc Gregorius: Fugit quia dum pericula metuit, resistere iniustitiæ nõ præsumit. Fugit non mutando locum, sed subtrahendo solatium. Et sic de alijs, quæ ibi enumerat. Et per hoc pater solutio quæstionis, quam mouet Augustinus, cum dicit Saluator: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: qualiter nunc reprehendit fugientem? Et ad istud respondet, quod fuga animi timor est: Et lupus rapit, id est diabolus, guttur eius apprehendit. Adulterium persuasit, tu taces, non increpas: fugisti, quia tacuisti: quia timuisti, spiritu fugisti. Similiter quando times inimicitiarum humanarum molestias, taces, fugisti. Et ibi bene de hoc. Et talis est mercenarius, scilicet temporalē mercedem quærens, et non est cura de ouibus saluandis: Væ pastoribus, qui pascabant semetipsos. Et sequitur secunda particula, in qua ostendit se esse bonum pastorem ratione diligentis cognitionis ouium: Ego sum pastor bonus et cognosco oves meas, id est diligo: Et cognosco me meas, id est, obsequuntur, ait Gregorius: Et sicut nouit me pater, id est, ea charitate, per quam pro ouibus morior, quantum diligam patrem ostendo, ait idem Gregorius infra eodem. Propterea me pater diligit, quia pono animam meam. Et sequitur tertia particula, in qua ostendit se esse bonum pastorem ratione diligentis, et studiose acquisitionis ouium: Et alias oves habeo, scilicet eligendas animas de populo gentili: Quæ non sunt ex hoc ouili, id est, Iudaico populo: Et illas oportet me adducere, scilicet per Apostolos: Et sicut vnum ouile, id est, ecclesia vna: Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ipse enim est lapis angularis factus in caput anguli, vtrumque populum quasi duos parietes coniungens: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem probatum angularem, et cetera: Et: Quis dimisit lapidem angularem eius. Ibi Gregorius. Et de isto vno pastore: Et suscitabo super eos pastorem vnum, qui pascat eos. Et sequitur quarta particula, in qua subditur probatio summæ dilectionis filij erga oves: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, et cetera. Sed quæritur qualiter hoc, quia ab æterno fuit dilectus a patre, ergo non propter hoc pater dilexit eum, quia ponit animam. Item secundum suam humanitatem fuit filius dilectus ab initio, supra: Pater diligit filium et omnia dedit in manu eius. Et: Hic est filius meus dilectus. Ergo ut prius. Et ad istud respondendum, quod illud quod ait, hic non est intelligendum causatiue, scilicet quod propter hoc quod posuit animam pater dilexit eum, cum sit verbum æternum a patre: sed quia ex hoc fuit dignum et iustum, quod a patre diligeretur, ex quo fuit beneplacitum patri, quod poneret animam, sicut dicitur: Humiliauit semetipsum: et sequitur: Propter quod exaltauit illum, et cetera. Ut quod debeatur ei iure hereditario, nihilominus iure passionis esset dignus habere. Vel hoc est intelligendum ostēsiue et signatiue. Vnde Gregorius: Ea charitate, qua pro ouibus morior, quantum patre diligam ostēdo. Ex quo patet quatum pater diligit me. Supra eodē: Sicut nouit me pater, et ego nosco patrem: Pono animam meam, scilicet in morte: Vt iterum sumam eam, in resur-

Mat. 6. a. Mat. 23. a. Greg. in Euang. hom. 14. ante mediū. Ibid. post pauca. Ex. 23. a. Greg. ibid. paulo ante. Aug. tract. 46. in 10a. post mediū. rom. 9. Mat. 10. b. Ex. 34. a. Greg. in Euang. hom. 14. circa mediū. Ibidem. Ibidem. Eph. 2. c. Isa. 28. d. Iob. 38. a. Greg. Mor. lib. 28. c. 6. ante mediū. Ex. 34. c. Ioan. 3. d. Mat. 3. d. Phil. 2. a. Greg. in Euang. ho. 14. circa med.

Et in hoc notantur voluntas et potestas ipsius filij Dei morientis et resurgentis. Vnde Augustinus: Non gloriantur Iudæi, quasi præualuerint: Ipse posuit animam suam, et cetera. Et ideo sequitur: Nemo tollit eam a me, scilicet per vim et potestatem: Sed ego pono eam, scilicet voluntarie moriens. Et hoc: Quia potestatem habeo ponendi eam, id est, moriendi: Et potestatem iterum sumendi, id est, resurgendi. Propter hoc dicitur in psalmo: Ego dormiui et soporatus sum, et resurrexi, id est, quia volui dormiui, et resurrexi, ait Augustinus: Solutie templum hoc, et in tribus diebus, reedificabo illud: Hoc mandatum accipit a patre meo, id est, de euentibus prædictis, scilicet et moriendi et sumendi animam, ut ait Glossa, supra: Sic Deus dilexit mundum vt vnigenitum suum daret, et cetera. Sed ex hoc obijciunt hæretici, quod filius non est æqualis patri, ex quo accepit sic mandatum a patre, Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod sicut dictum est, supra: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit et filio: sic dicitur et hic quod accepit mandatum a patre, nec potestas minuitur, sed generatio ostenditur, quia ei quem perfectum genuit, gignendo omnia dedit. Hæc Augustinus: Et per hoc ad obiectum. Qualiter Christus posuit animam, inquit Augustinus, dicens: Quis ponit animam, et quam ponit? Et si caro ponit animam, quomodo Christus ponit animam? Et respondet, quod et caro Christus, et anima Christus, et verbum Christus: nec tamen hæc tria tres Christi, sed vnus est Christus. Animam enim ponit caro, sed ex potestate verbi, et sumit eam ex potestate verbi. Vnde et Christus de quo dicitur: Qui cum in forma Dei esset, et cetera: Semetipsum exinaniuit, et cetera. Ponere autem animam est mori. Sicut infra: Animam meam ponam pro te. Et ibi Augustinus multum de hoc. Et de errore Apolloniani hæretici dicentis Christum non habuisse humanam animam. Cuius error patet hic, quando ait Dominus, quod habuit potestatem ponendi animam, id est, moriendi, in qua anima fuit separata a corpore. Sola enim caro fuit sepulta, quia si erat ibi anima, non erat mortuus. Et si non fuit vera mors, non fuit vera resurrectio, prout arguit Augustinus. Et notandum quod in omnibus prædictis locutus est Dominus per similitudinem. Vnde Augustinus: Per similitudinem Christus et petens tra, et ostium, et pastor, et agnus, et sic de alijs. Si rerum proprietates discutias, nec petra est, nec ostium. Omnia ergo per similitudinem, et nihil proprie dicitur de filio Dei. Ipse ergo pastor per similitudinem, et similiter fideles dicuntur oves: et violentus raptor, siue diabolus dicitur lupus per similitudinem. Et hoc conuenienter: Lupus est impius, ferox crudelitate, et rapax voracitate. Ut enim ait Isidorus: Lupus græce λύκος dicitur, eo quod rabie ferocitatis et rapacitatis quæcumque inuenerit trucidet. Et est animal olidum fœtore, et est vorax edacitate: ab ore enim eius exit fortis odor et transgluit carnes sine abscissione, ait Sapiens. Item est animal infectium anhelitu vel anhelatione. Vnde lanæ ouium quas lupus comedit plus recipiunt pediculus, ait Sapiens, vbi supra. Item est animal intoxicatiuum morsu siue morfione. Vulnera enim quæ fiunt ex eius morsu, sunt valde mala, quoniam ex eis exit virus, ait Sapiens. Item est animal corruptiuum et infectiuum appropinquantium: Si enim lupus prior viderit hominem eripit ei vocem, ait Ambrosius: Et forte, hoc est propter aeris infectionem. Consimiliter est de diabolo, et de ini quo raptore et oppressore pauperum, vt patet consideranti de talibus in opprimendo et deustando spiritaliter: Lupus ad vesperam vastauit eos: Si communicabit lupus cum agno. Vnde et hæretici et deceptores præfidentes dicuntur lupi: Intussunt lupi rap-

Mat. 6. a. Mat. 23. a. Greg. in Euang. hom. 14. ante mediū. Ibid. post pauca. Ioan. 2. c. Ioan. 3. b. Aug. tract. 47. in 10a. vers. fin. rom. 9. Ioan. 5. c. Aug. ibid. multo ante. Philip. 2. a. Ioan. 13. d. Error Apolloniani hæ. Aug. tract. 47. in 10a. post mediū rom. 9. Aug. ibid. ante mediū. Lupus quid significet. Isid. etym. lib. 12. c. 2. Amb. enarr. in Psal. 118. oct. 10. ante mediū. 2. Jerem. 5. b. Eccles. 13. c. Mat. 7. c.

A paces. Et: Sicut oves in medio luporum: Post discessionem meā intrabunt lupi rapaces: Principes eius in medio eius lupi rapientes prædam. Iudices eius quasi lupi vespere. Et sequitur tertia pars principalis capituli, in qua Iudæorum murmuratio et calumniatio, ibi: Dissensio itaque facta est. Et hæc in duas. Primo, dissensionis et murmurationis præmissio. Secundo, inquisitionis eorum subiunctio, ibi: Facta autem sunt, et cetera. Ait ergo: Dissensio itaque facta est, et cetera. Vt enim ait Augustinus: Luxlucabat in tenebris, sed tenebræ non comprehenderunt eam. ideo: Dicebantur, quod erant tenebræ. Dæmonium habet, et cetera. Sicut dicebat supra: Alij dicebant, quorum oculi cæperant aperiri, ait Augustinus: Numquid dæmonium potest cacorum oculos aperire? quasi dicerent: dæmonium non consuevit bona facere, prout ait Glossa. Supra simile: Alij dicebant: hic est vere Propheta. Et sequitur illa pars, in qua eorum dolosa inquisitio. Et illa in tres. Primo, ipsa inquisitio. Secundo, Christi responsio, ibi: Respondit. Tertio, eorum maligna machinatio, ibi: Susculerunt lapides. Ait ergo: Facta sunt encaenia. Ut enim ait Chrysostomus. Magna erat hæc festiuitas et popularis redeuntibus eis a longa captiuitate, quæ fuerat in Perside: hanc ducebatur Iudæi cum magno studio. Hæc ille. Et quasi idē Augustinus: quod festiuitas erat dedicationis templi, græce enim ξάβωρ, latine nouū dicitur. Et de hoc in Glossa, et de hoc similiter Magister in historijs multum: Et hiems erat. Et hoc figura erat ait Augustinus, quod ipsi erant frigidī, nam ad illum ignem accedere pigri erant: accedere enim credere est. Non mouetur anima pedibus sed affectibus, frigerant a diligendi charitate, ardebat nocendi cupiditate. Hæc ille. Et, in persona fidelium: Iam hiems transit, et cetera: Et ambulabat Iesus in templo, et quasi exponendo subdit: In porricu Salomonis. Vbi solebat Salomon stare, vt ait Glossa. Vnde magister in historijs: Porricus illa dicebatur Salomonis, in qua solebat esse ad orandum in die dedicationis: Circumdederunt ergo eum Iudæi. Et in hoc improba malignitas, quod vndique circumdabant eum. Vnde Propheta: Circumdederunt me canes multi. Et dicebant: quousque animam nostram tollis? scilicet in susceptione, et detines abscensione veritatis. Vnde Augustinus: Nō veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant: si tu es Christus, scilicet Messias promissus: Dic nobis palam. Ut enim ait Glossa, calumniam præparabant: vt si diceret se esse Regem, contra Augustum facientem eum traderent, et cetera. Et vt ait Augustinus, fortasse de Christo secundum hominem sapiebant, secundum diuinitatem non intelligebant, Et sequitur responsio Saluatoris. Et ibi duo. Primo, ipsa responsio. Secundo, cuiusdam dicti probatio, ibi: Non rapier. Ait ergo: Respondit eis Iesus: Loquor vobis, et non creditis. Ut enim ait Glossa, ipsi calumniam præparabant, sed Iesus temperat responsum, vt nec illis sit locus calumniæ, et fidelibus appareat quod ipse sit Christus: Opera qua ego facio in nomine patris mei, et cetera, sicut supra est protestatus: Opera qua ego facio testimonium perhibent de me, quod sum, scilicet Christus filius Dei viui, sicut Petrus est testatus, infra eodem: Operibus credito: Et quamuis ita fuerit: Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Sed qualiter hoc ait? quia prius est credere secundum intellectum, quam esse oves, quia credendo fiunt oves. Ergo non sequitur illud quod ait: Non creditis, quia non estis ex ouibus. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod sensus est: Supra didicistis, quæ sunt oves, estote ergo oves. Credendo enim et sequendo pastorem, et intrando sunt oves. Et quia vidit istos ad interitum prædestinatos, non ad vitam, non sic ait. Vnde sequitur: Oves meæ vocem meam audiunt, scilicet documenta mea audiendo et credendo: Et ego agnosco eas, id est approbando: suum enim agnoscere, est suum approbare, vt

Mat. 10. b. Act. 20. f. Ezech. 22. f. Soph. 3. a. Aug. tract. 47. in 10a. infine. 10. 9. Ioan. 8. f. Ioan. 7. b. Chryl. hom. 60. in Ioan. non multo a prin. 10. 3. Aug. tract. 48. in 10a. non long. a prin. rom. 9. Ibid. paulo post. Cant. 2. c. 3. Reg. 8. a. Psal. 21. d. Aug. tract. 48. in 10a. ante mediū. rom. 9. Ibid. post pauca. Ioan. 5. f. Mat. 16. a. Aug. tract. 48. in 10a. ante mediū. rom. 9. Aug. tract. 48. in 10a. ante mediū. rom. 9.

Exo. 33. d dictum est supra: Noui te ex nomine. **Et sequuntur** **Eccl. 23. e** me imitando. Gloria enim magna est sequi Dominum. **Et ego vitam aeternam do eis**, premian- do: **Et non peribunt in aeternum**, a vita aeterna cadendo. **Supra: Procedent qui bona egerunt in resurrexerunt** vita: qui mala, in resurrectione iudicij. **Et subdit huius probationem: Et non rapiet eis** **Aug. tract. quisquam de manu mea**: quasi dicat, ait Augustinus: **48. in Ioan.** Quid est lupus, vel fur, vel latro? non perdit nisi ad interitum predestinatos. De illis autem omnibus, de quibus Apostolus: Quos praesciuit, hos et praede- stinauit, nullus perijt. **Infra: Nemo perijt ex his, quos dedisti mihi, nisi filius perditionis.** Et quasi redderet causam, subdit: **Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est**, scilicet ut sim verbum eius, vnigenitus eius, vt ait Augustinus: Filius enim de patre Deus, ideo gignen- do dedit vt Deus esset, vt coaeternus esset, vt aequalis esset. **Et hoc est quod maius est omnibus quod dedit,** Et ita eadem manus, id est, potestas sui et patris. **Ideo nemo potest rapere de manu patris,** ait Augustinus. **Brachium Domini, cui reuelatum est? Fiet inquam manus tua, vt saluet me.** Et ne quis diceret filio, quod esset imbecillus, licet non posset quis rapere de manu patris, sicut continuat Chrysostomus, ideo sequitur: **Ego et pater vnus sumus, secundum virtutem: et si vir- tute eadem, manifestum quod substantia eadem, ait idem Chrysostomus. Supra: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic et filio dedit. Infra: Pater in me manes facit opera.** Sed quaeritur de hoc quod ait: **Nemo rapit de manu mea:** quia supra eodem dicitur: **Lupus venit et dispergit oves, quae tamen sunt in manibus Dei:** quia diabolus dispergit in luxuriam et in auaritiam, ait ibi Augustinus: **In manu enim illius sumus et nos et sermone nostri. Item: Iustorum animae in manu Dei sunt.** Ergo nullus qui est sanctus absque peccato potest perire, nec rapi de manu Dei. **Item, si aliquis iustus peccat vel perit, videtur esse ex impotentia Dei: Et ad istud est respondendum secundum Augustinum: quod de illis omnibus, quae sunt praedestinate ad vitam, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit, scilicet finaliter: securus enim est de numero eorum, qui pro eis nouit quid dedit. Haec Augustinus: Et si ergo rapiantur aliqui a diabolo, qui erant in manu Domini, secundum praesentem iustitiam, id non est, ex impotentia Dei custodientis, sed ex labilitate et infirmitate liberi arbitrij deficientis: gratia enim est sicut fessor: liberum arbitrium, sicut iumentum, ait Augu- stinus: Et sicut aliquando iumentum cadit, non ex impotentia fessoris, ita liberum arbitrium cadit, non ex defectu gratiae vel Dei protegentis. **Vnde Glossa: Maior sum ad protegendum, quam illi ad impugnandum, sed est ex defectibili labilitate liberi arbitrij: Perditio tua Israel, in me auxilium tuum.** Et si obijciatur de praedestinat, quod non sunt confir- mati in hac vita, et ita possunt peccare, et in peccato perseverare, et ita perire. **Possit ad hoc responderi, quod licet nullus de praedestinat periret finaliter, non est hoc ob liberi arbitrij confirmationem: sed quia Deus illis, quos elegit, et ad vitam praedestinauit, darurus est gratiam finali- ter. Infra: Nemo perijt nisi filius perditionis. Quare vero Deus sic quosdam elegit et praedestinauit, quos- dam praesciuit ad mortem, de altitudine suorum iudiciorum est. Propter quod clamat Apostolus: **O altitudo diuitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia iudicia eius.** Et pater ex dictis per- fecta deuotio fidelium ad Christum, et etiam ad suum vicarium in quattuor, quorum primum obedientia- lis subiectio: quod notatur, ibi: **Oues mea.** Ouis enim est molle pecus lanis, corpore inerte, animo placidum, ab oblatione dictum, ait Isidorus: **Et ex hoc patet, quod oues sunt mansuetae, innocuae, placidae, et Deo dedicabiles, quales debent esse fideles.** Et ideo per oues signantur: **Visitabo oues meas. Et sicut oues******

A solent errare, et dispergi a lupis, quando sine regimi- ne boni pastoris: sic ex parte ista dicitur: **Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis ad pastorem et Episcopum animarum uestrarum.** Secundum est, in quo apparet deuotio fidelium, documentorum li- bens auditio, quod notatur, ibi: **Vocem meam audiunt supra: Qui ex Deo est, verba Dei audit.** Et ibi bene de hoc. Tertium est, in operibus debita imita- tio: quod notatur ibi: **Et sequuntur me.** Sequi enim est imitari, secundum Augustinum: **Sunt enim se- quentes filium Dei per plana, sicut sunt fideles com- muniter.** Et sunt sequentes filium Dei per ardua siue montana, sicut Apostolus et viri apostolici. **Primo, modo est sequi tripliciter: vel per fidem in intellectu, vnde dicitur: Viquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus ipse est Deus, sequimini eum, scilicet recte credendo. Item est sequi Deum per charitatem affectu: Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui se- cutus est me in toto corde suo. Item est sequi filium Dei per obedientiam in effectu: Vestigia eius sequen- tus est pes meus, viam eius custodiens. His modis debent omnes sequi Christum: quia fides aspectu dirigit et illuminat, charitas affectum trahit et ordi- nat, effectus siue opus deducit siue extendit et confir- mat. Sic autem sequentes dat Deus vitam aeterna. Et in hoc praemij magnitudo, multitudo, certitudo, aeternitas siue indefectio. **Supra: Qui sequitur me non ambulat in tenebris: Sed habebit lumen vitae.** Et vt perueniant ad vitam, Dominus filius Dei custodit, de cuius manu nemo potest rapere, prout dicitur hic: **Et cum fortis armatus custodit domum et vasa, nullus diripiet nisi alligauerit, et cetera.** Et in hoc patet in- sana fatuitas peccantium, qui se praecipitant de tam securi custodia, et de tali manu: **Ista enim manus omnia efficiens: Manus mea extendetur caelos.** **Item est ista manus omnia largiens, vt ait propheta: Aperis tu manum tuam, et imple omne animal benedictione.** Vt enim ait Bernardus: duplex manus Dei, scilicet latitudo et fortitudo. **Prima, tribuit affluenter. Secunda protegit potenter. Item ista manus custodit secure et valenter, quantum est a parte sua, quia non est qui de ea rapiat: vt ait Isaias: Non est qui de manu mea eruat. Et: Sub umbra manus suae protegit me. Item ista manus docet et dirigit inenarrabiliter: Docebo vos per manum Dei: **Ecce manus missa ad me, in qua liber inuolutus. Item ista manus saluat perenniter, sicut orat pro- pheta: Fiat manus tua vt saluet me. Vt isti quinque actus approprientur quasi quinque digitis, licet di- cantur tres digiti manus Dei: Qui appendit tribus digitis molem terrae, et cetera. Per quos tres digitos potentia Dei, sapientia, et bonitas signantur: per manum autem Dei, ipse filius signatur. Vt ait Gre- gorius: quia per ipsum facta sunt omnia. Et se- quitur illa pars, in qua aduersariorum maligna ma- chinatio in facto siue in affectu, ibi: **Sussulerunt lapides.** Et ibi quinque. **Primo, malignitatis eorum praemissio. Secundo, Christi reponso, ibi: Respondit. Tertio, eorum simulata excusatio, ibi: Responderunt. Quarto, excusationis reprobatio, ibi: Respondit eis Iesus. Quinto, eorum dolosa insidiatio, ibi: Quarebant ergo. Ait ergo: **Sussulerunt lapides, vt ait Augustinus: huc vsque tolerare poterunt. Sed quando audierunt: Ego et pater vnus sumus, non pertulerunt, et duri ad lapides, more suo, cucur- rerunt. Haec ille. Supra simile. Et subditur se- cundum: Respondit eis, non verbis sed factis, ait Glossa: **Multa bona opera feci, scilicet in curatione languidorum, et in multiplicatione panum, et in dispensatione documentorum, et sic de alijs: Propter quod vultis me lapidare? quasi dicat: iniuste retribu- itis, quia mala pro bonis, quod est iniustum et prohibitum. Ne dicas: Reddam malum pro malo, multo magis non est reddendum malum pro bonis: Qui************

Qui reddit malum pro bonis, non recedit malum de domo eius. Et sequitur tertium, scilicet eorum excusatio: **Respondit eis: non lapidamus te de bono opere, sed de blasphemia, scilicet quia dixerat: Ego et pater vnus sumus, id est, eiusdem essentiae et maiestatis et potentiae: Sed cum sis homo, facis te ipsum Deum, et cetera. Blasphemare enim, est falsa de Deo dicere, vt Augustinus. Et sequitur quartum: Respondit eis Iesus: **Nonne scriptum est in lege uestra, quia ego dixi: Dij estis? Sed quare vocat psalterium legem, cum contra legem diuidatur? Quae scripta sunt in lege et propheta et psalmis. Et ad istud respondendum, quod lar- ge sumedo legem, sumitur pro toto veteri Testamen- to, vt hic: aliquando minus large, prout diuiditur contra prophetas: In his vniversa lex pendet et propheta. Aliquando sumitur magis proprie, sicut, vt dictum est: **Si ergo illos dixit deos: quasi diceret, ait Augustinus, si quia sermo Dei factus est ad homines, dicuntur dij, ipsum verbum quomodo non est Deus? quasi diceret: esset inconueniens: Et non potest solui scriptura, id est, argui falsitatis, vel non im- plet: Quem pater sanctificauit, id est, sanctum genuit ab aeterno. Vnde obijcit Augustinus: Si eum san- ctificauit, fuit aliquando non sanctus. Et responderit: vt sanctus esset gignendo dedit ei, et sanctum genuit, scilicet pater: **Et misit in mundum.** Supra: **Sic Deus dilexit mundum, vt mitteret filium suum.** Non est ergo blasphemia, quod dixi: filius Dei sumus. Sed quaeritur de modo arguendi, quo arguit Dominus: videtur quod non teneat: quia homines ad quos ser- monem Dei venit, dicuntur dij participatione, vt ait Augustinus, et sic per adoptionem. Et ipse dixit, quod ipse sit filius per essentiam. Nec sequitur ipsum patrem esse vnum per essentiam: Ergo videtur quod aequiuoce procedit. **Item vt ait Augustinus: In Deo es, quia Deus te continet: Deus in te est, quia tem- plum es. Nec sequitur, qui videt te, videt Deum: Ergo vt prius. Et ad istud respondendum: quod quia iudei erant discipuli, ideo aliquando respondit eis filius Dei ad rem: aliquando respondit ad homi- nem. Sic quando quaerebant: In qua potestate haec facis? Dixit eis, quae response ligauit ora eorum, et obmutescere eos fecit, vt supra, quando ait: **Qui sine peccato est, lapidem mittat, et cetera. Ita et hic. Vnde Augustinus: Si lumina illuminata, scilicet homines illuminati dij sunt, multo magis lumen quod illu- minat. Quia ergo calumniabantur, arguit, quod si sine blasphemia possunt dici homines illuminati, multo magis vnigenitus, qui est filius per naturam. Pro- prium Domini est aequalitas patris: munus secundum est participatio Saluatoris, vt ait Augustinus: Et pater hic magnifica honorabilitas fidelium, quod dicuntur dij, scilicet gratia Dei illuminati, et ipsum participantes, et tales facti igne salutari, et a Deo inhabitati prout ait Augustinus: **Dij similes homini- bus descenderunt ad nos. Et in psalmo, prout hic introducit: Ego dixi: dij estis. Similiter tales dicun- tur a Christo inuncti in psalmo: Nolite tangere Chris- tos meos. Et hoc est conueniens, si enim homines dicuntur dij propter virtutis excellentiam, siue pro- pter virtutem heroicam, prout ait sapiens: multo magis possunt dici dij propter virtutem deificam, quae facit credentes esse membra Christi, et vnum corpus cum eo, et vno nomine nominari. Supra: **Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit. Vbi corpus Christi mysticum cum eo id intelligitur, vt habitum est ibi. Et sequitur improbatio excusa- tionis testimonio operum: Si non facio opera patris mei, et cetera. Vt enim ait Chrysostomus: quia sub- stantiam patris videre impossibile erat ab operum paritate, demonstrationem tribuit eius indiffimi- litudinis, quae erat secundum virtutem, ostendens, quasi ergo diceret: Si facio opera, quae nullus po- test facere, nisi Deus: **Et si mihi non credidit, operi-****************

bus credite. Supra: **Opera quae ego facio, testimo- nium perhibent de me.** Et hoc: **Vt credatis, et credendo: Cognoscatis.** Nisi enim credideritis, non intelligetis. **Secundum aliam litteram: Quia pater in me est, et ego in patre, tamquam aequalis in eo cui est aequalis, ait Augustinus. Et in hoc patet persona- rum distinctio, siue distinctio, et essentiae iden- titas. Sed quaeritur quae sunt opera, quae ostende- bant eum filium Dei esse per naturam: quia si loque- batur de operibus spiritualibus, illa erant insensibi- lia oculis corporeis: si de sensibilibus, consimilia fe- cerunt prophetae et apostoli, qui tamen non erant filij Dei per naturam. Item infra: **Qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet: Ergo vt prius. Et ad istud respondendum, quod ipse faciebat opera sua propria virtute, qui erat verbum, quo omnia facta sunt, et sine inuocatione alterius cooperantis vel adiuuantis: sed sancti fe- cerunt opera miraculosa virtute filij Dei, et inuoca- tione sui nominis: In nomine Iesu Christi, surge, et ambula. Filius ergo Dei erat efficiens opera, Dei virtus, et Dei sapientia. Alij qui fecerunt miracula inuocatione sui nominis, et in fide ipsius operati sunt: mali autem quae fecerunt miraculosa opera, vt phantasias quasdam fecerunt, et similitur daemones, vt deceptores fecerunt, vt ait Chrysostomus: **Et fe- quitur vltima particula, in qua eorum insidiosa ma- lignitas, et Christi potestas declaratur: Quarebant ergo eum apprehendere, id est, sciuido et occidendo, vt ait Augustinus. Non sicut fideles qui quaerunt ap- prehendere credendo et intelligendo: Sic currite vt comprehendatis: Et exiit de manibus eorum. Et in hoc ostendit suam potestatem et voluntatem moriendi, quando esset hora. Supra eodem. Potestatem habeo ponendi animam meam. Item in hoc ostendit eorum indig- nitate: non enim erant digni, vt cum eis habitaret. Supra: **Abcondit se ab eis. Et in hoc terminatur illa pars, in qua de doctrina Saluatoris, postquam ascen- dit Hierosolymam. Supra: Et sequitur de transitu eius trans Iordanem, ibi: **Et abiit iterum trans Iordanem. Et illa pars in duas partes. Primo, de suo transitu. Se- cundo, de suo regressu in Iudaeam, et de occasione festi regressus, proximo capitulo: Erat autem quidam Lazarus. Ait ergo: **Et abiit iterum trans Iordanem. Sed quaeritur ad quid transiit? Et respondit Chrysostomus: Cum magnum quid et excelsum fuerat, recedit velo- citer, remittit eorum furorem vt sedetur, vt quiescat passio, scilicet inuidia, per absentiam eius. In eum lo- cum ubi erat Ioannes, quaerit Chrysostomus: quare nomi- nat locum? Et respondet quod propterea abiit illuc, reminiscens eos testimonium Ioannis de ipso. Supra: **Ideo sequitur: Multi ad eum venerunt, quia memine- runt quae dixit Ioannes de ipso: Et dicebant, quia Ioannes quid nullum signum fecit: quia nec fugauit daemones, nec caecos illuminauit: et sic de alijs, vt ait Augustinus. Omnia autem quaecumque dixit Ioannes de hoc, id est, Chris- to: Vera erant. Lucerna enim erat, et ad Christum ad- ducebat. Vnde: **Et multi crediderunt in eum: scilicet re- miniscens testimonium Ioannis: dixerunt enim Chris- tum esse fortiozem ipso, vocans eum vitam et veritatem, et cetera. Sed quaeritur de hoc quod ait, quod Ioannes nullum signum fecit: ex quo inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne, quod debuisset Deus de- disse ei virtutem faciendi signa, sicut et alijs discipulis, qui erant minores, dedit. Item de Ioanne dicitur: Ipse praecedet in spiritu et virtute Eliae. Si ergo dedit Deus Eliae facere multa signa, eadem ratione et Ioanni. Et ad istud respondendum, sicut ait Augu- stinus: **Quia lucerna erat, nullum signum fecerat. Et hoc ideo vt credendum est, quia Ioannes tanta fuit opinio, et tantae excellentiae erat, quod a Iudaeis aestimabatur esse Christus, vt patet supra: Sed si fuisset ei datum facere signa et miracula: multo magis crederetur esse Christus. Quia ergo fuit lucerna ante******************

Ioan. 5. f
Isa. 7. a
Ex inter- pretatione
Graca. 72.
Aug. tract. 48. in Ioan. post mediū. tom. 9.
Ioan. 14. b
Act. 4. a
1. Cor. 1. e
Chrys. hom. 28. in Ioan. ante mediū. tom. 3.
Aug. tract. 48. in Ioan. vers. fin. tom. 9.
1. Cor. 9. f
Ioan. 8. d
Ioan. 7. a
Ioan. 11. a
Chrys. hom. 60. in Ioan. post mediū. tom. 3.
Ibidem.
Ioan. 1. b
Ioan. 3. a
Aug. tract. 48. in Ioan. prope finē. tom. 9.
Mat. 11. b
Luc. 1. b
Aug. tract. 48. in Ioan. prope finē. tom. 9.
Ioan. 1. g

solem, et præco ante Regem, et præcurfor ante iudicem, et vox ante verbum conueniens fuit: quod ipse esset testis fidelis eminens in vitæ sanctitate, doctrinæ veritate, baptisandi suo baptisate auctoritate, præ-nunciandis virtutem et potestatem filij Dei venturi. Et ad istud, quod obijcitur de discipulis, respondendum est, quod ipsi secuti sunt Christum, et post miracula ipsius signa ipsi fecerunt, in nomine eius, potestatem ipsius et virtutem semper protestantes et denunciantes honorem sibi semper, et auctoritatem sibi attribuentes, nec de aliquo eorum fuit tanta opinio, quod esset Christus, sicut de Ioanne. Et ad aliud respondendum, quod virtus Eliæ fuit in eminentia vitæ et austeritate, in zelo iustitiæ, in veritate et virtute doctrinæ. Surrexit enim Elias quasi ignis, et verbum illius quasi facula ardebat. Et in spiritu Eliæ dictis modis Ioannes præcessit. Item fuit spiritus Eliæ in faciendo, et in tali spiritu non præcessit propter dictam rationem. Nec sequitur quod sanctior homo facit plura signa: quia, ut ait Gregorius post principium, probatio sanctitatis non est signa facere, sed vnumquemque de Deo quidem vera, de proximo vero meliora, quam de semetipso sentire, infra: In hoc cognoscunt omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Ideo de facientibus signa: Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo. Ibi Gregorius, sicut supra dictum est de hoc. Et patet hic exemplum doctoribus et prædicatoribus transeundi ad quietem contemplationis, et ad discussionem diiudicationis de se, et de alijs operibus post dispensationem doctrinæ. Vnde ait hic de Salvatore: *Abijt trans Iordanem*. Iordanis interpretatur riuus iudicij. Ille ergo transit Iordanem spiritualiter, qui seipsum diligenter discutit, et suam vitam, et sua facta diiudicat: Cogitationes enim iustorum iudicia. Et: Reduc me in memoriam vt iudicemur simul: Si nosmetipsos diiudicauerimus, non vtiue iudicemur: Vt veniat ad Deum in iudicio. Ibi Gregorius bene de hoc, et de his quæ debent esse in iudicio interiori. Vnde ait: In hoc iudicio conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat, quod iudicium eo certius punit, quo interioris fuit. Et ibi multum de hoc bene, Ideo de non iudicantibus sic conqueritur Dominus per prophetam: Non enim est iudicium in gressibus eorum. Vnde Chrysostomus hic: Quod Dominus admonet nos facere forum, id est iudicium de nobis: in prompurijs vero, id est, in iudicio cordis occulto, et hoc cum silentio. Et iubet fugere tumultus et perturbationes. Et ponit exemplum de nauis, quæ erepta a turbatione, in portu sedet, quieta, sic et anima erepta a turbationibus et tumultibus. Et ibi bene de hoc.

CAPVT VNDECIMVM.

LAT autem quidam languens Lazarus. Enarrato transitu Saluatoris trans Iordanem, in parte ista narratur de regressu, et de occasione regressus, quæ fuit resuscitatio Lazari. Et hæc in duas partes. Primo, agitur de prædictis. Secundo, de machinatione Iudæorum contra Christum, et de suo aduentu versus locum passionis, ibi: Collegerunt pontifices et pharisæi consilium. Prima, in duas partes: quia enim occasio vel causa reditus sui fuit resuscitatio Lazari, ideo primo, antecedentium ipsius resuscitationem, siue miraculum, præmissio. Secundo, ipsius miraculum siue resuscitatio, ibi: *Hæc cum dixisset*. Prima, in quattuor, secundum quattuor antecedentia, quæ præmittuntur: quorum primum est infirmitatis descriptio, et ipsius infirmi cum suis circumstantijs. Secundum,

A est eiusdem infirmitatis Christo denunciatio, et ab ipso discipulis: ibi: *Miserunt*. Tertio, aduentus Christi designatio, ibi: *Venit itaque Iesus*. Quarto, sororum Lazari Christo obuiatio et implicita interpellatio, ibi: *Martha ergo vt audiuit*. Ait ergo: *Erat quidam languens Lazarus*. Vnde describitur infirmus ex diuturnitate infirmitatis, ibi: *Languens*, et ex designatione nominis, ibi: *Lazarus*. Et a loco natiuitatis, ibi: *A Bethania*. Et a qualitate cognitionis, ibi: *De Castello Mariae*, et cetera. Et hoc est quod ait: *Erat quidam languens*. Languor enim est proluxa infirmitas: Languor prolixior grauat medicum: *Lazarus*, *Eccles. 10. b* qui interpretatur, adiutus a Domino, quod bene congruebat ei: et ratione facti, quia fuit a Deo resuscitatus: et ratione mysterij, sua enim resuscitatio significauit resuscitationem animæ a morte peccati. Ideo sibi competebat illud: In die salutis auxiliatus sum tui: *A Bethania*, quæ erat propinqua Ierosolymis, distans quasi quindecim stadijs: quæ interpretatur domus obedientiæ. Et hoc conuenienter, quia obedientia mortui resuscitantur. Supra: Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. *De Castello Mariae*, et cetera: quæ erant mulieres famose Lazari sorores. Et quia Maria fecerat solemne factum, ideo subditur: *Maria erat, quæ vnxit Dominum*, et cetera. Et infra: Si tamen fuit eadem Maria: *Cur inus, scilicet Mariæ: Frater infirmabatur*, vt est præmissum. Quæritur de hoc quod ait: *Maria erat, quæ vnxit Dominum*. Ait enim Chrysostomus plane, quod hæc non fuit meretrix, de qua in Luca et Mathæo. Hæc enim fuit honesta et studiosa, et studuit circa susceptionem Domini. Item Augustinus: Ecce ipsa soror Lazari, si tamen ipsa est, quæ vnxit pedes Domini vnguento, et cetera. Ad contrarium arguitur, ait enim Gregorius, exponens illud: Erat mulier in ciuitate peccatrix. Illam, inquit, Mariam credimus, de qua Marcus septem demonia eiecit fuisse testatur: Et illa fuit ista Maria, quæ vnxit pedes Domini in domo pharisæi. Et in domo Simonis, vt ait Glossa, hic plane ergo eadem Maria fuit. Item Augustinus ait, eandem Mariam bis hoc fecisse: semel scilicet, quod Lucas narrauit. Nam et hæc Ioannes, scilicet hic, quamuis non sicut Lucas, quemadmodum factum esset narrauerit: tamen ipsam Mariam commendans commemorauerit, et cetera. Et ita secundum Augustinum ibi eadem fuit Maria. Item ait Anselmus hic, quod plures huius nominis erant, scilicet huius Mariæ, ne errauerimus ex nomine ostenditur ex notissima actione, scilicet quæ fuit, quæ vnxit Dominum. Ergo vt prius. Item hoc probatur ex textu: ait enim hic, quod illa erat Maria, quæ vnxit Dominum vnguento. Sed non fuerat facta secunda vntio, de qua infra. Ergo ista fuit Maria, quæ accessit peccatrix cum humilitate et lacrymis, et quæ meruit remissionem peccatorum, quia dilexit: sicut colligit Augustinus. Et istud communiter tenetur a doctoribus latinis, quamuis aliud videatur Chrysostomo, et grecis doctoribus. Vnde et ait Augustinus hic, quod ipsa fuit melius suscitata quam frater: quia de magna mole consuetudinis malæ liberata est: erat enim famosa peccatrix. Et de illa dictum est: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et de his bene in Glossa. Quærit Chrysostomus, quare ait hic de Lazaro quod infirmabatur? Et ad hoc respondet, quod multi hominum scandalizantur, cum vident homines, qui Deo placent, aliquid patiens: nec quoniam amicorum Dei est hoc, scilicet pati. Quomodo diligit Deus, corripit. Et nota secundum Augustinum, quod mors Lazari figura est resuscitationis animæ a peccato: et sic infirmitas figura infirmitatis. Vnde ait quod tres mortuos suscitauit Dominus, scilicet Archisynagogi iacentem in domo: et iuuenem extra portas: et Lazarum quatuordecim annis hic. Et signant tres resuscitationes spirituales

Luc. 7. f
Ioan. 12. a
Mat. 26. b
Marc. 16. a
Chrys. hom. 61. in Ioan.
Paulo a princ. 10. 3.
Aug. tract. 49. in Ioan.
ant. med. 10. 9.
Prou. 8. b
Chrys. hom. 61. in Ioan.
non longe a prin. 20. 3.
Ioan. 4. f
Mat. 8. b
Aug. tract. 49. in Ioan.
ante med. 10. 9.
Ioan. 9. b
Chrys. hom. 16. in Ioan.
ante med. 10. 3.
Prou. 3. b
Hebr. 12. b
1. Cor. 11. a
Martha qd signet.
Luc. 7. e

les a tribus generibus peccati. Nam peccatum est mors animæ, quod contingit, vel occultum in interiori consensu, vel manifestum in exteriori opere, vel diuturnum mala consuetudine: a quibus tamen Dominus resuscitat. Supra: Sicut pater resuscitatus mortuos, sic et filius. Infirmitas vero est inordinata delectatio, præparans ad mortem peccati. Vnde est infirmitas ad culpam mortalem disponens, et præparans, cuius figura fuit ista infirmitas, in Psalmo: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, scilicet mortalibus: Qui sanat omnes infirmitates tuas. Item est infirmitas mortalis culpa, quæ occidit: Iuuenes in infirmitate sua cadent. Et de vtriusque: Auferet Dominus omnes languores tuos, et omnes infirmitates pessimas. Item est infirmitas carnalis concupiscentiæ aggrauans: Infirmitas est virtus mea, dedit me Dominus in manu, de qua non potero resurgere: Corpus enim, quod corrumpitur aggrauat animam. Item est infirmitas pusillanimitatis, siue modicitatis fidei: Infirmitas in fide suscipite. Et: Quod infirmum fuit, non consolidastis. Et de infirmitate peccati, ibi supra: Cuius filius infirmabatur Capharnaum. De mysterio vero vnguenti, in quo Maria vnxit pedes Domini infra. Et sequitur illa pars, in qua denunciatio infirmitatis prædicat a sororibus ipsi Saluatori. Et illa in duas. Primo, denunciatio ipsi Saluatori. Secundo, denunciatio ab ipso ipsi discipulis, ibi: *Deinde post hæc dixit*. In prima tria. Primo, ipsa denunciatio. Secundo, Saluatoris responsio, ibi: *Audiens*. Tertio moræ ipsius in loco, in quo audiuit, specificatio, ibi: *Vt autem audiuit*. Et hoc est, quod ait: *Miserunt sorores*, scilicet dolentes de infirmitate, et sperantes de Saluatore: *Ecce quem amas, infirmatur*, vt ait Augustinus: non dixerunt: Veni, amanti enim nunciandum fuit. Sufficit enim, vt noueris: non enim amas et deseris, et cetera. De ipso enim: Ego diligentes me diligo. Quæ, ait Chrysostomus, quare nõ reliquerunt fratrem? Et quare non adieuerunt Saluatore, pro salute fratris, sicut fecit Regulus pro salute filij, supra: Et Centurio pro salute serui? Videtur enim, quod fuerint negligentes de fratris salute, et etiam præsumptuosæ, ex quo non adieuerunt in propria persona ad Saluatore: Et ad istud respondet, quod vehementer confidebant de Christo, et multam habebant ad eum familiaritatem, et mulieres erant infirmæ, et detinebantur a luctu. Non ergo, vt contentes fecerunt, sed ex vehementi confidentia. Quærit Augustinus, qualiter per Lazarum, quem amabat Iesus, signatur peccator? Et ad hoc respondet, quod si filius Dei non amaret peccatores, de cælo ad terram non descenderet: amat enim hominem, odit peccatum. Et insinuantur tria in earum denuncatione. Professio potestatis, ibi: *Domine*. Urgentia necessitatis, ibi: *Infirmatur*, specialitas familiaritatis, ibi: *Quem amas*. Quia vt dictum est ab Augustino: non amas, et deseris. Et sequitur secundum: *Audiens autem Iesus dixit eis: Hæc infirmitas non est ad mortem*, et ita incurabilis: Sed pro gloria Dei, scilicet manifestanda, sicut supra de cæco nato dictum est: *Diligebat autem Iesus Martham*. Quærit Chrysostomus: quare hoc sæpe apponit: scilicet quod Deus diligebat istum, et sorores? Et ad istud respondet, quod sic ait, erudiens nos non tristari, si aliqua infirmitas fuerit circa amicos, quia: Quem diligit Deus castigat: Quis est filius, quem nõ corripit pater? Sed quæritur, quare nominat Lazarum vltimo. Cum enim vir sit caput mulieris: videtur, quod debuisset præposuisse ipsum. Et ad istud respondendum, quod licet essent mulieres sexu: erant tamen firmæ in iustitiæ actum, et illuminatæ in intellectu per fidem, et feruoræ in affectu per charitatem. Vnde et eorum fide filij Lazarus suscitatus. Et ideo propter virtutum prærogatiuam, et excellentiam merito præponuntur. Et nota qualem familiam diligit Deus, et qualem animam amet. Per Martham enim

figuratur perfectio vitæ actiue: per Mariam celsitudo vitæ contemplatiue. Per Lazarum signatur regnum vtriusque, siue ordinabilitas prædicationis. Triplex enim est genus viuendi, scilicet otiosum in contemplatione, siue in vita contemplatiua: actiuosum in vita actiua, et compositum ex vtroque, vt ait Augustinus: Vnde et sic viuentes signantur per tres viros, scilicet Noe, Daniel, et Iob, et cetera. Prout exponit Gregorius bene. Talem enim familiam, et talem animam, in qua fuerint tales modi viuendi, diligit filius Dei: Dominus enim diligit iustos. Et subdit tertium: *Mansit duobus diebus*, vt adimpleretur quadrimum, ait Glossa. Et hoc ideo, vt ait Chrysostomus, vt nullus diceret: quoniam defunctum suscitauit. Ideo tantum mansit, vt dicerent: quoniam factum. Ad euidenciam ergo miraculi tot diebus mansit ibi, vt esset certum miraculum. Et est morale: dies enim est latio solis super terram, vt ait Damasceus. Et sic est dies spiritualis in anima, ex præsentia filij Dei, prout ait Augustinus: Ambulate dum dies est: duæ autem dies sunt: illuminatio intellectus per fidem, et illuminatio affectus per charitatem, quia: Qui diligit, in lumine manet, siue amor Dei, et proximi, siue declinatio mali, et operatio boni: quibus diebus manet Christus in corde: Viuificabit nos post duos dies, tertia die suscitabit nos, scilicet in illuminatione gloriæ. Annunciate enim de die in diem, ait propheta. Et sequitur pars, in qua denunciatio infirmitatis Lazari a Christo discipulis, ibi: *Deinde*, et cetera. Et illa in tres. Primo, denunciatio propositi de eundo in Iudæam, et discipulorum responsio. Secundo, denunciatio mortis eius sub ænigmate, ibi: *Et post hæc dixit*. Tertio, denunciatio plane, et manifeste, ibi: *Tunc ergo dixit eis*. Ait ergo: *Dixit eis: Eamus in Iudæam iterum*, scilicet a qua recesserat. Vt enim ait Chrysostomus: formidabant vehementer, et propterea prædicat eis, vt non repente eos turbet. Et subdit eorum responsio: *Dixerunt ei discipuli: Nunc quare eunt te Iudæam lapidare*, vt ait Chrysostomus: Formidabant quidem, et pro eo: totum autem et pro seipsis erant: nondum enim firmati erant. Et subdit responsio Christi, quæ audaces eos fecit, ait Chrysostomus: *Et respondit: Nonne duodecim sunt horæ diei? quasi diceret ad litteram, secundum Chrysostomum: Si qui lucem huius mundi videt, quasi securus est: multo magis qui mecum est, qui sum lux, nisi amouerit seipsum a me, non offendit. Ac si diceret ad litteram: cum sint tot horæ diei, sicut contigit, quod licet in una hora fiat tempestas, in alia erit temperies: Post enim tempus, tranquillum facit Deus. Sic licet Iudæi fuerint tempestuosius prius, nunc possunt esse pacifici. Secundum uero Augustinum, istud est profundius intelligendum. Ipse enim erat dies, et Apostoli duodecim horæ diei, quia a Deo illuminati: quasi ergo diceret: Me sequimini, si non vultis offendere: nolite mihi dare consilium, quos a me consilium oportet accipere, horæ diem sequuntur, non e contrario. Vnde et Petro dissuadenti Domino ire ad passionem, ait: *Vade retro satanas*, ut enim ait Gregorius: Dare stulto consilium charitatis est: dare sapienti, ostentationis est: dare illi sapientiam, peruersitatis est: Cui dedisti consilium, et cetera. Et patet hic, quod Christus est vera dies, quia ipse uerus sol lucens super terram. Hæc enim est dies, quam fecit Dominus, ait propheta. Vere in illa die stillabunt montes dulcedinem. Hæc est dies, quæ numquam patitur occasum: Non enim fuit antea, nec postea tam longa dies, quia sine initio, et sine fine: Dies enim diei eructat uerbum, id est, Christus illuminans animæ illuminatæ. Horæ duodecim illustratæ ab hac die, sunt duodecim Apostoli, qui signantur per duodecim portas, et duodecim margaritas, et per duodecim stellas in capite mulieris: Qui in luce huius diei ambulat non offendit, infra: *Ambulate dum lucem habetis, quia lux illuminat, et dirigit,**

Aug. de Ciuit. Dei. li. 19. cap. 19. tom. 5.
Greg. Mor. lib. 1. cap. 7. ante med. Psal. 145. b
Chrys. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3.
Damas. Oratio. fid. li. 2. cap. 7. ante med. 1. Ioan. 2. b
Osæ 6. a
Psal. 105. a
Chrys. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ibidem.
Job 3. d
Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom. 9.
Mat. 16. d
Greg. Mor. li. 17. c. 22.
Job 26. a
Psal. 117. d
Iosue 10. c
Psal. 18. a
Apo. 21. f
Apo. 12. b
Ioan. 12. f

Joan. 8. b rigit. Supra : Qui sequitur me, non ambulat in tenebris : Sed qui in nocte ambulat, ideo in tenebris peccati, offendit : Vos filij lucis estis, et filij Dei, non tenebrarum . Nox enim est solis absentia, ait Ildorus : Et noctem facit umbra terra, ait Ambrosius : Siue nox est in essendo solem subter terram, ait Damascenus : Vnde et hæc nox est spiritaliter ex absentia filij Dei, qui est lux : et interpositione amatorum inordinate inter animam, et Deum . Et est obscura, horrida, tristitia, et infrigidatiua, et timoris inductiua, et periculorum abscondiua, et incedentium offensiuu, et ad perueniendum, et ad inueniendum, quod queritur, impeditiua : quia homo in nocte, quando credit ire ab vna parte, vadit ad aliam : et querit a dextris, quod est a sinistris, et ante, quod est retro, et e contrario : Palpauius, quasi cæci parietem, et quasi absque oculis atrectauimus : Noctem illam tenebrosus turbidus possideat : in ista enim nocte voluptas homini insidiat : Graditur in obscuro aduesperascens die in noctis tenebris : Qui dormiunt, nocte dormiunt : et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt . Fidelibus autem ista nox præterijit : Nox præcessit, dies autem appropinquauit, et cetera . Et sequitur secunda particula, in qua denunciatio discipulis de morte Lazari sub ænigmatate, et eorum responsio : *Post hæc dicit eis : Lazarus dormit, et cetera .* Et in hoc ostendit, vt ait Chrysostronus, quod nõ iret Hierosolymam cum Iudæis disputaturus, sed in Bethaniam amicam excitaturus : propter quod debebant minus timere . Nihilominus dixerunt : *si dormit, saluus erit, vt enim ait Augustinus : Somnus ægrotantium solet esse salutis indicium .* Et quoniam sicut intellexerunt, sic responderunt, ideo subdit : *Dixerat autem Iesus de morte eius : illi autem putauerunt, quia de dormitione somni diceret .* Sed queritur, quare vocauit mortem somnum, et dormitionem ? Et ad istud respondet Augustinus, quod Lazarus erat sororibus mortuus, et hominibus : sed Domino dormiebat . Vnde secundum potentiam suam dixit eum dormientem . Nam tanta facilitate excitat de sepulchro, quanta tu non excitas dormientem de lecto . Item queritur, quare non ait eis statim plane, quod mortuus fuerat, sed ait quod dormiebat ? Et ad istud respondet Chrysostronus, quod ideo sic ait, in glorificationem repræsentare volens, ideo excludiua inuane vanæ gloriæ . Et patet hic, quod mortem vocat somnum, et dormitionem : Quando solet sopor occupare homines, Gregorius : Somnus dicitur aliquando mors : Nolumus vos ignorare de dormitionibus, et cetera . Aliquando dicitur torpor negligentia : Hora est nos de somno surgere . Et : Enigilate iusti . Aliquando dicitur quies vitæ : Ego dormio, et cor meum vigilat . Item est somnus peccati, vel culpæ : a quo excitat Dominus : Surge qui dormis, et exsurge a mortuis . Et sequitur tertia particula, in qua denunciatio Domini de morte Lazari manifeste, ibi : *Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste : Lazarus mortuus est .* Sed queritur, quare non ait . Vado vt excitem eum, vel resuscitem, sicut ait supra ? Et ad istud respondet Chrysostronus, quod docens nos fugere vanam gloriam : non enim volebat verbis prædicere, quæ debebat per opera celsiora probare : *Et gaudeo propter vos, vt credatis, scilicet me non latere : Quoniam non eram ibi .* Et cum scio, quia mortuus est, ait Glossa . Sed qualiter ait : *Vt credatis .* Ex quo erant discipuli eius eum sequentes, videtur quod prius crediderant . Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod intelligendum est, vt amplius, robustiusq. credatis . Et subditur responsio discipuli : *Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, scilicet cognomine : Eamus, vt moriamur cum eo .* Vt enim ait Chrysostronus : Formidinis verbum fuit . Sed queritur, quare non fuit tunc a Christo increpatus ? Et ad hoc respondet Chrysostronus, quod in omnibus supportabat infirmitatem illius : et tamen qui infirmus ante crucem erat, post crucem fortior om-

nibus fuit, infra : de ipso qui ait : Dominus meus, et Deus meus . Et posset esse thema coram religiosis : *Eamus, et moriamur cum eo .* Figurantur enim duo, quæ debent esse in viris perfectis . Quorum primum est, de virtute in virtutem virtualis progressio, ibi : *Eamus, ideo, de virtute in virtutem, prout ait propheta in Psalmo .* Infra : *Posui vos, vt eatis, et cetera .* Ire enim animæ, est de virtute in virtutem progredi . Vnde Augustinus : Imus in Deum non ambulando, sed amando . Secundum necessarium est, concupiscentiarum mortificatio, ibi : *Moriamur cum eo : Fortis enim, vt mors dilectio, scilicet diuina, quia sicut mors interimit corpus, sic ab amore rerum corporaliu charitas occiditur, vt ait Gregorius : Mortui estis et via vestra abscondita est cum Christo .* Et sequitur illa pars, in qua narratur de aduentu Domini, ibi : *Venit itaque Iesus .* Et illa in quatuor . Primo, aduentus præmissio, cum descriptione loci ad quem venit . Secundo, Marthæ occurus ei, vel obuiatio, et eius cum Christo collatio, ibi : *Martha ergo, foris vocatio, et eiusdem Christo obuiatio, ibi : Et cum hæc dixisset .* Quarto, præambulum ad miraculum ex parte Christi subiunctio, ibi : *Iesus vt vidit .* Ait ergo : *Venit itaque Iesus .* Et in hoc patet eius dignatiua bonitas, quo dignatus est sic venire : *Et inuenit eum quatuor dies, et cetera, vt enim ait Augustinus : In isto mortuo intelligimus genus humanum : quatuor dies mortis, sunt quatuor transgressiones hominis .* Quarum prima est contractio peccati originalis . Secunda, est transgressio legis naturalis . Tertia, est transgressio legis scriptæ . Quarta, transgressio euangelij, siue legis euangelicæ . Et ad excitandos homines de his mortibus venit Dominus . Et hoc ibi bene Augustinus : *Erat autem Bethania quasi quindecim stadiis .* Et hoc erat duo miliaria, ait Chrysostronus . Sed queritur, quare hoc appofuit ? Et ad hoc respondet Chrysostronus, quod in hoc ostendit, quod congruum erat multis a Hierosolymis adesse . Ideo sequitur : *Mulier venerant, vt consolaretur .* Sed qualiter hoc ? Iste mulieres erant confitentes, et ab eo dilectæ . Sed supra dictu est, quod conspirauerant, vt si quis Christum confiteretur, esset extra synagogam : qualiter ergo tunc aderat ? Et ad istud respondet Chrysostronus, quod venerant ad cõsolandum eas, aut propter necessitatem calamitatis, aut quia nobiliores erant, aut non erant mali qui aderant, quia multi in eum crediderant, et istos ait euangelista adesse : credere faciens, quoniam Lazarus vere mortuus erat . Et sequitur illa pars, in qua de occurfu, vel obuiatione Marthæ ipsi Saluatori . Et ibi quinque . Primo, ipsa obuiatio, et obuiantis confessio . Secundo, Christi responsio, ibi : *Dixit illi Iesus .* Tertio, ipsius Marthæ iterata confessio, ibi : *Dixit ei Martha .* Quarto, ueritatis eruditio a Saluatore, et sua inquisitio, ibi : *Dixit ei Iesus .* Quinto, Marthæ responsio, ibi : *Ait illi .* Et hoc est, quod ait : *Martha ergo, vt audiuit, occurrit .* Sicut auidæ ad videndum Christum, et sicut gaudens de aduentu, et non speras de succursu : *Maria autem domi sedebat .* Sed queritur, quare non assumpsit sororem secum ? Et ad hoc respondet Chrysostronus, quod voluit ei singulariter loqui, et quod factum est annuciare . Maria autem sedebat domi, quia vt ait Glossa : contemplatiue quietem desiderans . Vnde Maria, quæ erat contemplatiua, et typum gerebat contemplatiuorum, sedebat quieta, et tranquilla, et caelestibus intenta : Maria sedebat secus pedes Domini . Vnde et hoc est proprium mulieris domi sedere, prout ait Chrysostronus : quod uir ab exterioribus circumhauritururbationibus . Mulier autem uelut in quadam schola philosophiæ domi sedens, et intellectum congregans in seipsam, et orationibus intendere, et lectionibus, et alij poterit philosophiæ . Hæc ille . Anima ergo contemplatiue est sedere domi . Vnde in figura hominis contemplatiui : Sedebat solitarius, et tacebit, et reue-

Ioan. 20. g
Ioan. 15. 6
Aug. ep. 52. ad Maced.
post mediū. tom. 2.
Cant. 8. b
Greg. in Euaſ. bo. 1. r.
ante med.
x. Colof. 3. a
Aug. trakt. 49. in Ioā.
ante med.
tom. 9.
Chryf. hom. 61. in Ioā.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.
Ioan. 9. d
Chryf. ibid.
Ibidem.
Luc. 10. g
Chryf. hom. 60. in Ioā.
post mediū. tom. 3.
Ibidem.
Tbren. 3. b
et reue-

et leuauit se supra se : Solus sedebam, quia amaritudine repleti me : Dixit ergo Martha ad Iesum : Domine si fuisset hic, et cetera . Et profitetur filij Dei potentiam in hoc, quod ait : Si fuisset hic, frater meus non fuisset mortuus . Item profitetur eius honorificentiam in hoc, quod ait : Scio, quia quacunq. popofceris a Deo, dabit tibi Deus . Et patet hic mulieris virtuosa constantia, vt enim ait Chrysostronus : Vide quanta philosophia mulierum, et si infirma earum mens . Videntes enim Christum, non confestim ad luctum, neque ad ploratum cum clamore incidunt, quod nos patimur, cum aliquos notos intrantes luctui uiderimus . Sed magistram admirantur . Hæc ille . Sed queritur, qualiter ait : *Quacunq. popofceris a Deo, dabit tibi Deus .* Ex hoc uidetur, quod non plene credidit ipsum esse uerum Deum, et a se posse facere omnia . Et ad istud respondendum est, sicut respondet Chrysostronus, quod est credebat in Christum, non tamen vt oportebat . Nondum enim cognoscebant, neque quoniam Deus erat, neque quoniam propria virtute, et auctoritate hoc facit . Et sequitur responsio Saluatoris dirigentis : *Resurget frater tuus : quasi dicat, non indigeo alieno adiutorio, ait Chrysostronus : Et quia hoc ambiguum fuit, eo quod non dixit, modo resuscitatus : sequitur Marthæ iterata confessio : Scio, quia resurget, et cetera, scilicet in generali resurrectione, supra : Resuscitabo eum in nouissimo die .* Et de hoc audierat Marthæ ab eo, supra : Veniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient uocem filij Dei . Et quia ipsa locuta est de resurrectione generali : subditur doctrina ueritatis de potestate filij Dei in suscitando omni tempore : *Dicit ei Iesus : Ego sum resurrectio .* scilicet causaliter, et efficienter : Christus resurrexit . Et ita est causalis prædicatio : *Et ego sum uita, essentialiter, et similiter causatiue, et conseruatiue, infra : Ego sum uita, ueritas, et uita : Qui credit in me, scilicet uitam : Etiam si mortuus fuerit, scilicet morte corporali in resurrectione : Et omnis, qui uiuit, scilicet corporaliter, et spiritualiter : Et credit in me, scilicet ueritatem : Non morietur in æternum, morte damnationis æternaliter, vt enim ait Augustinus : Vnde est mors in anima ? quia non est ibi fides . Vnde mors in corpore ? quia non est ibi anima . Ergo animæ tuæ fides est anima, vel uita . Hæc ille : Iustus enim ex fide uiuit : Ipse enim est Deus uiuentium, nõ mortuorum . Et quia Martha dixerat : *Quacunq. popofceris a Deo, et cetera .* Ideo ait Saluator : *Credis hoc ?* scilicet quod sum resurrectio, et uita : potens scilicet resuscitare, et uitam conseruare . Et subditur eius responsio : *Ego credidi, quia tu es Christus, vt enim ait Chrysostronus : uidetur non intellexisse quod dictum est, scilicet a Christo .* Sed quoniam magnum quid erat, quod dixerat, intellexit : et hoc est probabile, quia non uocat eam beatam ex hac confessione in uerbis . Et hoc ideo forte, quia Petrus intellexit plenarie ueritatem, scilicet, quod erat filius Dei æternus : mulieres uero istæ conseruunt istum, sicut de uirtuosos quodam homine, et approbato, et eccellente, vt ait Chrysostronus . Et patet ex isto processu, quod est duplex mors, scilicet animæ, et corporis . Vnde Augustinus : Mors animæ fit, cum eam deserit Deus : sicut corporis, cum id deserit anima . Ergo utriusque rei, ideo totius hominis mors est, cum anima Deo deserit deserit corpus : ita enim nec ex Deo uiuit ipsa, nec corpus ex ipsa . Huius totius hominis mortem secunda mors sequitur : Non laetetur a morte secunda . Item est duplex resurrectio, vna a morte corporali, alia a morte spiritali, siue animæ . De qua utraque supra : Sicut pater suscitauit mortuos, et uiuificat, sic et uerbis . Et sequitur illa pars, in qua sororis uocatio a Martha . Et ibi tria . Primo, illius uocatio, et eiusdem progressio . Secundo, concomitantium descriptio : *Iudæi ergo, Tertio, Mariæ aduenientis humiliatio, et confessio, ibi : Maria ergo .* Ait ergo : *Cum hoc dixisset, uocauit**

Mariam, vt enim ait Chrysostronus : Martha, quia eā in spem bonam duxerat Iesus, uocauit Mariam cum silentio . Et hoc ideo, secundum Glossam, quia si Iudæi audissent eā uocari a Iesu, non sequerentur, et ita non uiderent miraculum : *Magister adest, et uocat te, et cetera .* Sed queritur, qualiter hoc ait, cum hoc non legatur prius ? Et ad hoc respondet Glossa, quod causa breuitatis in uerbis Marthæ ostendit, non prius dictum, ideo, quod Dominus uocauit eam : *At illa ut audiuit, surrexit cito, ex gaudio de aduentu Saluatoris, et ex desiderio uidenti eum, et colloquendi, et ex spe solatiij .* Ideo cito surrexit . Et nota hic exemplum mulieribus colloquendi cum silentio . Nam Martha uocauit sororem cum silentio : quanto enim sunt magis loquaces naturaliter : nam vt ait Sapienter : Mulieres magis sunt siluestres, et magis loquaces, tanto magis sunt commendandæ ex taciturnitate . Ideo dicitur : *Mulier sensata, et tacita .* Et mulier debet discere in schola philosophiæ, vt habitum est supra a Chrysostrono : *Et uenit ad eum .* Et hoc ideo, quia nondum uenerat Iesus in castellum . Et ideo hoc, sicut ait Chrysostronus, vt non uideatur inijcere seipsum signo faciendo, siue ingerere, sed rogari ab illis uoluit, vt esset minus suspectum signum . Et non solati iuit : *Sed et Iudæi qui erant cum ea, secuti sunt .* Et pariter hic sapientia mulieris, vnde Chrysostronus : Ecce mulier philosophans non expectauit magistrum transire, nec a luctu detenta est, sed omnes Iudæos transiens : propter quod ait, quod Iudæi secuti sunt, vt enim ait Seneca . Proprium est libenter facientis cito facere : *Maria ergo cum uenisset, cecidit .* Et in hoc profectio maiestatis, et potestatis filij Dei, et sua humiliatio, vnde Chrysostronus : Calidior autem hæc soror sua, quia non ob turbam uerecundata est, non ob suspitionem, quam habebant inimici de Christo, quod erat cõtrarius Deo, sed omnia proiecit, et dixit : *Si fuisset hic, non fuisset mortuus, et cet .* sicut ait Martha supra . Tam ergo gestu, quia cecidit, quam affatu, quia sic dixit, Christi potestatem professa est . Queritur autem Augustinus, quare narratur euangelista, quod Iudæi secuti sunt . Et respondet, ut uideamus quare occasio fuerit, quare plures ibi essent, quando Lazarus fuit resuscitatus . Et nota quod ait utraque : *Si fuisset hic, non fuisset frater meus mortuus, quia ut ait Glossa : De præsentate nulla infirmitas ausa esset apparere, apud quas uita hospitari nouerat .* Gloriosum ergo, et iucundum, et securum est animæ fideli, filij Dei hospitari in corde, et suscipere, ut nulla infirmitas, nulla mors peccati, nulla tristitia indebita ibi sit . Infra : *Qui diligit me, sermonem meum seruabit, et cum eum uenierimus, et cet .* Et sic ueniens deserit secum omnia bona : *Venerunt mihi pariter omnia bona .* cum illa . Sequitur pars, in qua præambulum ad miraculum specificatio, cum concomitantibus . Et sunt tria . Quorum primum est infremitus, et lacrymationis Christi præmissio, cum sua inquisitione . Secundo, fremitus iteratio, cum sua præceptione, ibi : *Iesus .* Tertio, suorum oculorum eleuatio cum gratiarum actione, ibi : *Iesus autem eleuatis oculis .* Ait ergo : *Iesus, ut uidit plorantem, et cetera : Infremuit spiritum, et cetera .* Ostendens naturam humanam, et denudans : nihil enim plus uolebat imaginari tunc, quam quod esset uerus homo, ut ait Chrysostronus : Turbauit, inquam, scilicet quia uoluit, sic esturruit, sic dormiuit, sic contristatus est, sic mortuus est, quia uoluit . In illius enim potestate erat sic, uel sic affici, uel non affici, ut ait Augustinus : *Et dixit : Vbi posuisti eum ?* Sed cum omnia nosceret, quare hoc queriuit ? Et ad hoc respondet Chrysostronus, quia non uult se injicere, ideo, ingerere ad faciendum miraculum : sed omnia ab illis disceret, et rogatus faceret, ut ab omni suspitione signum eripiat . Hæc ille . Ideo : *Di-*

Chryf. hom. 61. in Ioā.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.
Eccl. 26. c
Chryf. hom. 60. in Ioā.
post mediū. tom. 3.
Ibidem.
Ibidem.
Senec. de be nef. lib. 2. cap. 5.
Chryf. hom. 62. in Ioā.
ante med.
tom. 3.
Aug. trakt. 49. in Ioā.
post mediū. tom. 9.
Ibidem.
Ioan. 14. 6
Ioan. 7. b
Sap. 7. b
Chryf. hom. 62. in Ioā.
ante med.
tom. 3.
Aug. trakt. 49. in Ioā.
post mediū. tom. 9.
Chryf. hom. 62. in Ioā.
ante med.
tom. 3.
Aug. trakt. 49. in Ioā.
post mediū. tom. 9.
Chryf. hom. 62. in Ioā.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.

Ibidem. ram humanam, ait Chrysoſtomus. Propter quod dixerunt: *Eccē quomodo amabat eum.* Et nihilominus detrahebant ei. Vnde ſequitur: *Non poterat hic, et cetera*, vt enim ait Chryſoſtomus: Conſtitentur quoniam aperuit oculos cæci, et tamen detrahebant ei: erat enim iudicium corruptum. Sed quæritur, qualiter ait: *Ieſus infremuit, et turbauit ſemetipſum*? quia: Non erit triftis, neque turbulentus. Et loquitur de Chriſto. Item: Non commouebitur iuſtus: Multo minus Chriſtus. Item paſſio non cadit in ſapientem, ſecundum opinionem Stoicorum, prout recitat Auguſtinus: Multo minus in Chriſto. Et ad iſtud eſt reſpondendum ſecundum Auguſtinum, quod turbatus eſt, quia voluit. Et ideo ait Auguſtinus: Poteratis attendite, ſignificationem inquirete. Fremuit ergo in Chriſto ſignat, quantum homo turbari debet preſſus mole peccati. Et de hoc in Gloſſa. Vnde eſt turbatio aſſumpta voluntarie, et cum modeſtia, et moderamine, et in ipſa ſenſualitate. Et ſic fuit in Chriſto, ſicut ait de ſe: Triftis eſt anima mea vſque ad mortem. Item quæritur de hoc, quod ait: *Lacrymatus eſt Ieſus*, cum dicat Apoſtolus: Nolite contriſtari de dormientibus, et cetera: qualiter ait: *Chriſtus lacrymatus eſt?* Item ipſe erat potens ad ipſum reſuſcitandum, non oportuit ergo lacrymari. Item videtur deſiſſe malum exemplum alijs, quod diſplicebat ei diuina ordinatio de morte Lazari. Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Chryſoſtomum, quod lacrymatus eſt Ieſus: nondum enim aliquod reſurrectionis ſignum demonſtrabat. Et quia venerat, vt lacrymatus oſtendens prius naturam humanam: et poſtea monſtraturus diuinam naturam in miraculo: ideo prius fleuit, et hoc, quia flere hominem docuit. Vnde Auguſtinus: Fleuit Chriſtus, fleat ſe homo. Et Anſelmus: Fleuit Chriſtus amicum mortuum, fleat ſe homo oppreſſum pondere peccati. Et patet hic mira pietas Saluatoris, quod lacrymatus eſt. Item patet ſapientia veritas, et iuſtitia æquitas: Fleuit enim vt doceat nos flere, et peccata eſſe flenda. Vnde per tria, quæ dicuntur hic, ſignantur tres partes poenitentia in nobis. Perturbationem, qua ſe turbauit, ſignatur commotio contritionis in corde, qua homo ſe turbat: computans, quæ bona Dei accepit, et quæ mala reddidit, et cogitans, quæ iudicia expectat. Vnde contritio ſignatur per cordis contritionem, et comparatur terræ motui, in Pſalmo: Commouit terram, et conturbata eſt: ſana contritiones eius, quia commota eſt. Per hoc, quod ait: *Infremuit*, in quo eſt, quaſi aliquis ſonus deſignatur conſeſſio cum ſpiritu deuotionis. Secundum quod ait Propheta: *Dixi confitebor aduerſus me iniuſtitiam meam.* In hoc, quod ait: *Lacrymatus eſt*, deſignatur ſatiſfactio pro peccatis: De quaſi torrentem lacrymas, vt enim ait Chryſoſtomus: Ieſus lacrymatus eſt: numquam legitur, quod lacrymatus eſt. Sic etiam et de Paulo legitur: *Scripti vobis per multas lacrymas.* Vbi ait Haymo, quod quot ſyllabas ſcripſit, tot lacrymas emiſit. Vnde Chriſtus lacrymatus eſt hic in ſuſcitatione Lazari, deſſens, et deſſendam oſtendens humanam fragilitatem, et mortalitatem eſt peccato. Item fleuit ſuper ciuitatem, oſtendens deſſendam eſſe noſtram cæcitatē, et incoſiderationem de iudicijs futuris, et malis, quæ eueniunt peccatoribus. Item lacrymatus eſt in cruce, oſtendens deſſendam eſſe noſtram malignitatem, et inobedientiam, ad cuius imitationem debemus lacrymari pro peccatis noſtris, et pro peccatis aliorum, et pro miſerij, quæ ſunt in mundo. Vt enim ait Chryſoſtomus: Lacrymæ ſunt ab igne ſpiritali, et nihil uniti. Deo, vt lacrymæ, illas beatificat Deus, illæ lætitiā aſſumunt continuam, et purgant a peccatis, ſicut cælum a pluuia, et illis peccatorum deſtruunt tenebras. Et ibi bene de hoc. In Pſalmo: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Ibi Auguſtinus in originali. Lacrymis lauatur voluptas, et eiſin petratat mi

ſericordia. In Pſalmo: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte.* Et ſequitur iteratio fremitus cum concomitantibus, ibi: *Ieſus fremens iterum.* ſcilicet volens, vt expoſitum eſt, ſiue increpans paſſionem, et reſſens, vt ait Chryſoſtomus: *Venit ad monumentum.* Et in hoc deſcriptio loci. Erat enim ſpelunca, quæ omnia narrantur, vt mortis veritas, et ſepultura denotetur. Et ait: *Tollite lapidem.* Quærit Chryſoſtomus, ad quid hoc præcepit? qui enim corpus mortuum erat reſuſcitaturus, poterat lapidem tollere: Ergo non oportuit hoc præcipere. Et ad iſtud reſpondet, quod ſic præcepit, vt haberet illos teſtes miraculi, vt non æſtimarent eſſe phantaſma: *Dicit Martha: Domine iam fuſet.* Sed quæritur, qualiter hoc ait? ex quo ſupra dixit Chriſto: *Quicumque popoſceris a Deo, dabit tibi Deus.* Et ad iſtud reſpondet Chryſoſtomus, quod nihil nouerat eorum, quæ dixit Chriſtus, ſcilicet de reſurrectione fratris: et ideo vt impoſſibile propter tempus hoc ait: erat enim extraneum, quætriduanum et corruptum ſuſcitare mortuum. Et ideo Ieſus increpans eam, vt non remiſſentem, quæ dixerat, ait: *Nonne dixi tibi: ſi credideris, videbis gloriam Dei?* ſcilicet in ſuſcitatione mortui, ſicut ait ſupra diſcipulis: *Hæc inſirmitas non eſt ad mortem, ſed ad gloriam Dei.* Nam in operatione miraculorum gloria Dei manifeſtatur ob operum arduitatem, ſupra: Vt manifeſtentur opera Dei in illo. Et nota quod ait: *Chriſtus fremens venit ad monumentum,* vt patet ex Auguſtino: Iſte fremitus Saluatoris ſignat fremitum indignationis, quo debet homo indignari contra peccata ſua, et in ſe conturbari, et amaricari, et ſic venire ad monumentum, quod eſt locus, in quo ſepelitur mortui, ideſt, ad recogitationem, et rememorationem ſuorum peccatorum: *Recogitabo tibi omnes annos meos.* Vnde ibidem dicitur, quod conuertit Ezechias faciem ſuam ad parietem, et fleuit. Per parietem collectio ſenſuum, aggregatio peccatorum: *Abij amarus in indignatione ſpiritus mei.* Ibi Gregorius: qualiter Spiritus ſanctus cor amarum in indignatione contra peccata ſua, reprehendit ſe de cogitationibus, inſequitur de verbis, punit flendo de factis: In multa ſapientia, multa indignatio: quia quanto plus proficimus in cognitione, tanto magis nobis indignamur de peruerſa operatione. Et ibi bene de hoc. Vel per fremitum Saluatoris ſignatur ſua ſapientia, et ſcientia de peccatis hominum, et indignatione: *Quiſcite ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius.* Quod exponit Gregorius de Chriſto, et de noſtritia eius, ſuper illud Iob: *Gloria narium eius terror.* Per ſpeluncam autem ſignatur anima in peccato perſeuerans, et peccata in ſe congregans: *Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis ſpeluncam latronum.* Super quod Gregorius ibi: *Domus Dei eſt ipſa mens, atque conſcientia fidelium,* quæ in leſione proximi peruerſas cogitationes profert, quaſi in ſpelunca latrones reſident. Et ibi bene de hoc. *Spelunca enim eſt tenebroſitate obſcura, feritate ſordida, algore frigida, beſtij, et inſidiantibus inhabitata.* Et ideo ſignat animam peccatricem in peccatis manentem. Vnde eſt ſpelunca: *doloſa malignitatis: de qua dictum eſt in Pſalmo: Inſidiatur quaſi leo in ſpelunca.* Et eſt ſpelunca libidinofa voluptatis, in figura: *Aperite ſpeluncam, et adducite ad me quinque Reges, ideſt, libidines quinque ſenſus principantes in anima voluptuoſa.* Et eſt ſpelunca impie rapacitatis: *Impleuit præda ſpeluncas ſuas, et cubile ſuum rapina.* Et eſt ſpelunca iniuſtæ vſurpationis: ſicut quando fures, et latrones non intrantes per oſtium, quod eſt Chriſtus, vſurpant ſibi dignitates in Eccleſia: *Numquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta?* et cetera. Super ſpeluncam autem lapis ſuperponitur, quando talis anima praua conſuetudine opprimitur: *Lapſa eſt in lacum vita mea, poſuerunt lapidem ſuper me.* Quod exponit Gregorius

Pſal. 41. 6
Chryſ. hom. 62. in Ioan. 10m. 3. Ibid. poſt multa.
Ibid. poſt.
Ioan. 3. 4
Aug. tract. 49. in Ioan. poſt mediū. tom. 9.
Iſa. 38. 6
Ezec. 3. d
Greg. in Ezech. lib. 1. ho. 10. poſt mediū.
Ecc. 1. d
Iſa. 2. d
Greg. Mor. li. 31. c. 12. poſt mediū.
Iob 39. c
Luc. 19. g
Greg. in Euaſ. ho. 39. circa mediū.
Pſal. 9. 6
Ioſue 10. d
Num. 2. b
Hiere. 7. d
Thren. 3. f

Greg. Mor. li. 26. c. 24. rius bene, ſuper illud Iob: *Saluabit te de ore anguſto.* Lapis, inquit, ſuperponitur, cum dura conſuetudine mens in peccato demoratur. Et ibi bene de hoc. *Iob 36. d* Ideo orat Propheta: *Neque vrgeat ſuper me puteus oſ ſuum.* De eo vero, quod ſequitur: *Quætriduanus eſt.* Et de quattuor diebus peccati, et de ſectore, in collatione prædicabili. Et ſequitur vltimum præambulū miraculi: *Ieſus autem eleuatis oculis, dixit: Gratiarum ago, vt enim ait Chryſoſtomus, de ſe humilia loquitur.* Non enim ad dignitatem ſuam reſpicit, ſed ad ſalutem noſtram. Et quod poſſet nos attrahere, propterea excella quidem, et pauca, et ipſa occultata: humilia vero, et multa dixit de ſe. Et ideo eleuauit oculos, et gratias dedit, vt oſtenderet ſe non eſſe contrarium patri, et vt amplius crederent, ſupra: *Cum gratias egiſſet, et cetera.* Ideo ſequitur: *Quoniam audiſti me, et cetera: Et ſemper me audiſ, quia omnia dedit in manu filij, ſupra: Sed propter populum, vt credant, quoniam me miſiſti, ſupra: Miſit filium in mundum.* Et Ioan. 8. d *ſupra: Qui miſt me, non reliquit me, et cetera.* Sed quæritur, ex quo ſupra ait: *Ego et pater vnus ſumus.* Videtur hic dare occaſionem populo non credendi ipſum eſſe vnū cum patre. Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Chryſoſtomum, quod vtraque de ſe dixit, aliquando alta, aliquando humilia, vt crederet de ipſo, quod eſſet filius Dei æternus, et homo verus. Et ideo ait hic: *Gratiarum ago, et cetera: Propter populum, vt credant, et cetera.* Et patet hic exemplum eleuandi cordis oculos ad Deum, antequam ardua aggrediantur, et quando opera incipiuntur: *Omnia in gloriam Dei facite: Leuauit oculos meos in montes, ait Propheta, ideſt, in altitudines diuinarum miſerationum, et cetera.* Et ſequitur illa pars, in qua de ipſo miraculo: *Hæc cum dixiſſet.* Et ibi tria. Primo, ipſa reſuſcitatio. Secundo, deligationis reſuſcitati præceptio, ibi: *Dixit eis Ieſus.* Tertio, aſſiſtentium credulitas, ſiue imitatio: *Multi ergo ex Iudæis.* Ait ergo: *Clamatis voce magna: Lazare veni foras.* Et in hoc ipſum miraculum, ſiue mortui reſuſcitatio, virtute ſui verbi: *Sermo enim eius poteſtate plenus eſt.* Sed quæritur, ex quo ſupra gratias egit patri, eo quod audiuit eum: quare non ait hic: *In nomine patris veni foras.* Et ad hoc reſpondet Chryſoſtomus, quod oratio Chriſti fuit ſupra propter imbecilles, et imperfectiores, vt crederent, quod eſſet vna voluntas ipſius, et patris. Hic autem per res, ideſt, miraculum, auctoritatem oſtendit. Et hoc fuit ſua ſapientia, per verba quidem condeſcenſionem: per res vero poteſtatem oſtendere. Hæc ille. Vt ergo oſtenderet ſe eſſe verum hominem, gratias egit: vt oſtenderet ſe eſſe verum Deum, ait: *Veni foras, ſua poteſtate, ſicut promiſerat, ſupra: Venit hora, quando omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei: Et ſtatim prodijt ligatus inſiſtis, ideſt, vittis.* Inſtitia dicitur vitæ, quaſi latum cingulum quo pueri ligantur, et cetera. Vt enim ait Gloſſa: *Sicut potentia Dei fuit, quod ſurgit: ita fuit, quod ſic prodit, et cetera.* Vnde Chryſoſtomus: *Vide opus teſtans eius auctoritatem: exiit enim Lazarus compeditus.* Et ſequitur præceptio deligationis, ibi: *Soluite eum, et ſoluite abire.* Quæritur, cum eſſet euidentius miraculum, ſi deligatus omnino prodiret, quare non ſic fecit Dominus? Et ad hoc reſpondet Chryſoſtomus, quod vt non putaretur phantaſia eſſe res, iuſſit eum ſoltere, vt tangentes, et prope eum facti viderent: quoniam ille vere eſſet, ſcilicet Lazarus, et ait: *Sinite abire, vt viderent, quod non ad gloriationem fecit: non autem ait: ſinite mecum ambulare, vt monſtraret, et cetera.* Secundum Auguſtinum: *Mortuus ſub lapide, ſignat hominem reum ſub lege, quæ non potuit iuſtificare.* Remotio lapidis ſignat amotionem ponderis legis per gratiam, et libertatem ſpiritus: *Vbi ſpiritus, ibi libertas.* Quod enim Ieſus lacrymatus eſt, et quod voce magna clamauit, ſignat quàm difficile ſurgit, quem

A moles malæ conſuetudinis premit. Quod autem proceſſit ligatus: ſignat, quod quando contemnis, mortuus iaces: quando conſiteris, procedis, adhuc tamen reus. Ideo vt ſoluerentur peccata dixit Deus miniſtris: *Soluite eum.* Hæc Auguſtinus: *Vnde patet ex dictis, quod mortuus Lazarus ſignat peccatorem mortuum, cuius manus, et pedes ſunt ligati, vt dicitur hic.* Eſt enim peccator ligatus vinculis, prout ait Propheta: *Funes peccatorum circumplexi ſunt me:* *Pſal. 118. b* *Funibus peccatorum quiſque conſtringitur.* Vnde *Pror. 5. b* eſt ligatio multiplex. Vna eſt vinculis culpæ, quæ ſignatur hic. Alia eſt vinculis poenæ: *Ligatus manibus et pedibus.* Super quod ibi Gregorius: *Tunc ligat poena, quos modo a bonis operibus ligauit culpa.* *Mat. 22. b* *Pedes enim, qui viſitare ægrum negligunt, manibus, quæ nihil indigentibus tribuunt, ligatæ ſunt.* *Greg. in Euaſ. ho. 38. poſt mediū.* *Job 3. c* *et cetera.* Item eſt ligatio vinculis concupiſcentia mortalis corruptionis: *Et quoniam vinculi pariter ſine moleſtia.* Ibi Gregorius: *De vinculis mortalis corruptionis: Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam.* Et ibi Gregorius multum de hoc: *Qui dimiſit onagram liberum, et vincula eius quis ſoluit? Ibi Gregorius bene de hoc: Data ſunt ſuper vincula, et ligabunt te.* Ibi Gregorius de hoc bene. *Peccata ergo ligant manus ne bona faciant, et ligant pedes, ideſt, affectus, ne bene velint.* Et ſudarium cooperit faciem, et oculos ne recte videant. Et ideo peccator ligatus eſt mortuus. Vnde Chryſoſtomus: *Peccatores ligantur ebrietate in capite, quæ ſenſus ligat: auriſia in manibus, quæ non permittit eas extendere: ſollicitudinibus in pedibus, et cetera.* Et talis viuificatur gratia diuina in contritione, procedit manifeſtans ſe in confeſſione, ſoluitur a miniſtris in ſatiſſactionis ſuſceptione, quibus data eſt poteſtas clauium. *Infra: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* *Ioan. 20. f* Ideo ait Dominus leproſo mundato: *Oſtende te ſacerdoti.* Et ſequitur tertium, ſcilicet credulitas aſſiſtentium, ſiue imitatio, ibi: *Multi ergo ex Iudæis crediderunt, præ miraculi magnitudine: Quidam vero abierunt ad Phariſeos, ſiue annuſciando, vt crederent: ſiue potius prodendo, vt ſcuerent, ſecundum Auguſtinum.* Et ſequitur illa pars principalis, in qua Iudæorum doloſa machinatio de apprehendendo filio Dei, et occidendo, ibi: *Collegerunt ergo Pontifices.* Vnde quidam diuidunt iſtam partem contra totam ferriem præteritam a ſecundo capitulo, vſque huc. Nam hic, et ſequenter narrantur præambula ad paſſionem, et concomitantia, et ipſa paſſio. Et ſecundum hoc, hæc pars in duas partes. Primo narrantur antecessentia, et præambula paſſionem. Secundo, narrantur concomitantia, ibi: *Hæc cum dixiſſet, egreſſus eſt.* *Ioan. 18. a* Prima in duas. Primo, narrantur Iudæorum maligna machinatio. Secundo, narrantur aduentus Domini in Bethaniam, qui erat locus vicinus loco paſſionis, et deſcribitur eius progreſſus ad ipſum locum paſſionis, infra: *Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ.* Prima in tres. *Ioan. 13. a* Primo, narrantur Iudæorum conſpiratio. Secundo, filij Dei diſceſſio ab eis, ibi: *Ab illo ergo die.* Tertio, eorum conuentio in Ieruſalem ad inſinuandum filio Dei, ibi: *Proximum erat Paſcha.* Ait ergo: *Collegerunt Pontifices, et cetera.* Vt enim clamat Chryſoſtomus: *O inſania! qui in aliorum corporibus mortem ſuperarunt, morti tradere æſtimabant.* *Hic homo, vt enim ait Chryſoſtomus: Hominem adhuc vocant, qui tantam ſuſceperant eius diuinitatis demonſtrationem, et ideo adorare oportebat, et non æſtimare hominem, et cetera, ſupra proximo: Operibus credite: Venient Romani, et cetera.* Vt ait Auguſtinus: *Temporalia perdere timuerunt, et vitam æternam non cogitauerunt, et ſic vtrumque amiſerunt.* Nam et Romani, et locum, et gentem deſtruxerunt, ſicut prædixerat Dominus: *Videns ciuitatem fleuit ſuper eam.* Et ſequitur: *Proſternent te, et filios tuos, qui in teſtunt.* Et ſubditur conſilij confirmatio: *Vnus autem ex iſtis Caiaphas*

Mat. 22. b
Greg. in Euaſ. ho. 38. poſt mediū.
Job 3. c
Greg. Mor. li. 4. c. 30. poſt mediū.
Sap. 9. d
Iob 39. a
Greg. in Euaſ. ho. 38. poſt mediū.
Ezec. 3. g
Greg. in Ezech. lib. 1. homil. 12.
Ioan. 20. f
Mat. 18. a
Aug. tract. 49. in Ioan. poſt mediū. tom. 9.
Ioan. 18. a
Ioan. 13. a
Chryſ. hom. 63. in Ioan. poſt mediū. tom. 3. Ibidem.
Ioan. 10.
Aug. tract. 49. in Ioan. poſt mediū. tom. 9.
Luc. 19. g

Caiphas nomine, et cetera. Ait: Expedi, ut unus moriar, ut ait Augustinus: Hic docetur per homines malos prophetiae spiritu futura praedicere, quod tamen euangelista diuino tribuit sacramento. Vnde sequitur: Hoc autem a semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex, et cetera. Sed quaeritur, qualiter ait: Pontifex anni illius, cum Deus constituerit vnum bonum summum Sacerdotem, quo mortuo alius debebat succedere, et post. Et ad istud respondet Augustinus, quod per ambitiones, et contentiones postea constitutum erat, ut plures essent, ut per annos singulos vicibus suis mitterent, ut patet de Zacharia. Item quaeritur, qualiter ait Caiphas: Non tantum pro gente, sed ut filios Dei congregaret, cum ad ipsum spectaret tantum cogitare de gente Iudaeorum. Et ad hoc respondet Augustinus, quod Caiphas tantum ait de gente, in qua erant oues, de quibus Dominus: Non sum misus, nisi ad oues. Sed tunc objicitur, quod nondum crederant, et ita non erant oues Dei. Et ad istud responderet Augustinus, quod haec dicta sunt secundum praedestinationem: licet enim nondum crederant, erant tamen credituri, qui erant praedestinati. Sed quaeritur, qualiter per Caipham, qui erat malignus, fuit propheticum tantum bonum. Deus enim, qui est lux, in tenebris non lucet, et ita non illuminat per malos. Item ut ait Dionysius: Diuina bonitas in summa, et ab illis in media, et a medijs in infima descendit. Ergo prophetia vel illuminatio debet descendere per malos ad ipsos electos Dei. Cum ergo quaeritur, an Caiphas peccauit hoc dicendo: videtur quod non, quia non dixit hoc a semetipso, ut dicitur in littera. Item hoc dixit, cum esset Pontifex illius anni, quod tribuit euangelista sacramento, ut Augustinus: Ergo prius. Ad contrarium videtur, quia illud dixit, intendens mortem Christi. Sed intento imponit nomen operi, siue affectus, ut dicitur de spiritu, et anima: Ergo peccauit. Et ad istud respondendum, sicut respondet Gregorius in principio, loquens de asina Balaam, de qua: Sic irrationale animal, inquit, rationis verba edidit, nec tamen ad permutationem naturae rationalis accessit. Ita saepe quilibet indignus sancta verba per prophetiae spiritum accipit, sed tamen ad promerendam sanctitatis gloriam non pertingit, ut et supra se loquendo emineat, et infra se viuendo torpescat. Haec ille. Non ergo mirum si Deus, qui per os asinae verba protulit, per malos futura reuelat, prout ait Augustinus bene de hoc. Et de hoc similiter Augustinus, quod in eo, scilicet Caipha, egit propheticum chrisma, ut prophetae et hoc autem vita impia, ut nesciens prophetae. Similiter Balaam cum esset malus propheta: Dixit auditor sermonem Dei, iste autem nesciuit. Ad aliud respondetur magisterialiter, quod huius sermonis, scilicet: Expedi, ut unus moriatur pro populo, duplex erat intellectus: vnus scilicet procedens ex peruersa intentione illius, et ille fuit carnalis: alius vero intellectus finalis, ex diuina reuelatione, et ille fuit spiritalis. Vnde Spiritus sanctus non fuit vnus voluntate illius, quae erat mala, sed locutione. Sicut spiritus formauit verba, vel angelus per linguam asinae. Et sic Caiphas peccauit ex peruersa voluntate, et praua intentione: licet ex sacramento, quia fuit Pontifex, ut ait Augustinus, hoc protulerit. Ex his patet, quod Deus reuelat praelatis maxime bonis, prout ait Chrysostomus: Vides, inquit, quanta pontificalis potestatis virtus: et si enim indignus existens re, id est, pontificatione, prophetauit, nesciens quid dicebat: et ore scilicet illius solum vsa est gratia, contaminatum autem cor non tetigit. Multo denique alij futura praedixerunt indigni existentes. Et ibi bene de hoc, et multum. Vnde et gentiles dixerunt: somnia regum esse veriora, prout recitat Macrobius: ponens exemplum de Agamemnone recitante somnium suum ipsi Graecis euntibus ad bellum Troianum, et eos confortante,

A dixerunt, somnia regum esse veriora. Et patet hic, quod Pontifices, et maiores amplius Christum impugnabant, ne amitterent principatum in plebes, quem amabant: sicut improbat eis Dominus: Amat primos accubitus in cenis. Et qui diligebant temporales dignitates supra diuinum honorem, et supra Deum: ideo merito amiserunt, et fuerunt destruci a Romanis, scilicet a Tito, et a Vespasiano quadragesimo secundo anno post passionem Domini. De hoc vero, quod ait: Expedi, ut unus moriatur, in predicabili collatione. Et sequitur secunda pars, in qua Saluatoris discessio ab eis: Iesus ergo non palam, et cet. Sed quaeritur, quare hoc, cum posset esse cum eis, et non teneri, sicut supra proximo. Et ad hoc respondet Augustinus, quod in hominis infirmitate viuendi exemplum discipulis demonstrat: in quo apparet non esse peccatum, si fideles aliquando oculis perfectum se subtraherent: sed abijt in regionem, et cet. Et in hoc figuratur transitus Christi ad gentes, ut habitum est supra: Et ibi morabatur cum discipulis suis, ut enim ait Chrysostomus: Humane seipsum saluat, id est, humanitatem ostendens. Vnde nullus est secutus eum, scilicet praeter discipulos: quando enim omnes laetantur, et festum celebrant, tunc discipuli sunt in periculis, scilicet cum Christo. Ideo ait eis: Vos estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis. Et patet mysterium: Ephrem interpretatur fructificatio: et signat populum getilem, qui protulit multos fructus bonorum operum, ad quem transiit Iesus, relictis Iudeis propter eorum perfidiam, ait Paulus: Ecce conuertitur ad gentes: Sterilis peperit plurimos. Vel potest signare animam sanctam, et fructiferam, in qua habitat Christus cum discipulis, id est, virtutibus discipulantibus. Supra: Venit Iesus, et discipuli in Iudaeam, et ibi demorabatur. Et de hoc ibi. Et sequitur tertia particula, in qua eorum conuentio ad insidiandum Domino: Proximam autem erat Pascha, in quo consueuit Dominus ascendere Hierosolimam iuxta praeceptum legis, de ascendendo illuc in tribus solemnitatibus: Et ascendit multi, et cetera: Ut sanctificarent se ipsos, ut ait Chrysostomus: Mirabilis purificatio cum contaminata optione, id est, voluntate, cum homicida mente, cum sanguinolentis manibus, et cet. Idem Augustinus: Cruentum pascha sanguine Domini voluerunt Iudaei habere: illo enim die debuit agnus immolari. Sed illa celebratio fuit vmbra futuri, prophetia Christi venturi, prophetia illo die passuri: ut transiret vmbra, et lux veniret: ut transiret significatio, et veritas teneretur. Habebant Iudaei pascha in vmbra, nos in luce: ait Augustinus: Pascha nostrum immolatus est Christus: Querebant ergo Iesum, sed male ait Augustinus: Querebant enim Iesum, ut nec ipsi eum haberent, nec nos. Ideo in Psalmo: Confundantur, qui quaerunt animam meam. Sunt autem, qui quaerunt bene, scilicet ut habeant. In Psalmo: Non est, qui requireret animam meam. Et quod male quaerebant, patet: Dederunt enim Pontifices mandatum, et cetera: Ut apprehendant eum, scilicet ad occidendum, ait Glossa: Sed non sapientia, non est consilium contra Dominum: ipse enim consilia prauorum dissipat. Ideo ut ait Chrysostomus, derisibiles facti effugit volentes eum interficere. Et apporiarum facit, id est, anxiami, virtutis demonstratione compungere eos volens. Et cum ceperint, ut discant, quoniam non propriae uirtutis fuit eum capi, sed illius confessionis. Vnde quando ait eis: Ego sum, uenientibus ad capiendum eum, in terram ceciderunt, infra: Patet ergo ex dictis eorum continua malignitas, et Saluatoris potestas, et deliberata uoluntas faciendi in die, et in loco, prout ipse disposuit: Ipse enim habet potestatem ponendi animam suam.

CAPVT

CAPVT DVODECIMVM.

Continuatio.
Ioan. 13. a
Diuisio.

ESVS ergo ante sex dies Pascha. Descripta eorum conspiratione, hic de progressu Saluatoris ad locum passionis. Et hoc in duas partes. Primo de progressu Saluatoris, et peruentio ad locum. Secundo, de consolatione discipulorum, et confortatione, ac eruditione. Infra proximo: Ante diem festum Paschae, et cet. Istud vero capitulum in tres partes. Primo, de aduentu suo in Bethania, qui erat locus proximus ipsi Hierosolymae: et de factis ibidem. Secundo, de aduentu eius Hierosolymam, et de modo aduenientibus, ibi: In crastinum autem. Tertio, de praedicatione, siue praenuntiatione passionis suae, et exhortatione discipulorum, ibi: Erant autem gentiles. In prima quinque. Primo, aduentus Christi praemissio, et loci ad quem venit, et personarum descriptio. Secundo, Mariae deuota ueneratio, ibi: Maria. Tertio, discipuli oblocutoria murmuratione, ibi: Dixit ergo vnus vnus. Quarto, Mariae excusatio, ibi: Dixit ergo Iesus. Quinto, Iudaeorum aduentus, et illius aduentus ratio, ibi: Cognouit ergo turbam. Et hoc est, quod ait: Iesus ergo ante sex dies Pascha. Et hoc conuenienter: ut ait Glossa: Sciens eos conspirasse, venit quasi agnus ad victimam. Et haec omnia sunt facta mystice. Sex diebus omnia fecit. Et de hoc in Glossa: Venit Bethaniam, quae interpretatur domus obedientiae: ut ostenderet, quod erat obediens patri: Vbi fuerat Lazarus, supra proximo. Et hoc ut Iudaei cofunderentur, ut ait Glossa: Fecerunt autem eis cenam. Et de hoc specialius: Cum esset Bethanie in domo Simonis leprosi, venit mulier, et cet. Vnde Chrysostomus: Quidam aiunt quoniam in alia domo hoc factum est, et non in domo Lazari. Sed qualiter hoc? quia dicitur: Scitis, quia post biduum Pascha fiet. Et sequitur: Cum esset in Bethania, accessit ad eum mulier. Et idem dicitur. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod praeterita, quae narrata sunt, hic recapitulando commemorata sunt, cum sermo Domini narraretur ante biduum Paschae. Vnde hic ueritas historiae textitur, ibi uero recapitulando commemoratur factum, et obuiatio populi narratur. De cena uero, et uictione ista: Et Martha ministrabat, suo more. Maria autem discipula erat, et ad ipsum solum Christum, scilicet circuminstiuit honore: Maria sedebat, et cet. Lazarus uero, et cet. Ut ait Chrysostomus, hoc fuit signum resurrectionis, scilicet post dies multos uiuere, et manducare. Vnde manifestum est, quoniam in domo eius pulmentum erat, id est, cena. Et de hoc Augustinus: Ne putarent phantasma esse: Lazarus uero vnus erat ex discumbentibus, loquebatur, epulabatur, ueritas ostendebatur, infidelitas cofundebatur. Et patet hic mysterium: Bethania interpretatur domus obedientiae, et signat animam humilem, et obedientem, ad quam uenit Dominus, et cu saena erat: Si quis audierit uocem meam, et aperuerit ianuam, intrabo ad illum, et cenabo cu illo. In qua anima debet esse Martha, scilicet perfectione operationis. Vnde interpretatur, tributum corum. Et hoc est tributum, quod debet reddi Domino: Cui tributum, tributum. Ite debet esse Maria, scilicet amarium contributionis: interpretatur enim, amarum mare: Magna uelut mare contritio tua. Item debet esse Lazarus, qui interpretatur, adiutus a Domino, scilicet pietas miserationis: illius enim est adiuuare animas, et misereri, qui est a Deo adiutus: Nonne oportuit te misereri, sicut et ego tui misertus sum? et cet. Vel istae tres personae significant triplicem modum uiuendi, ut habitus est supra proximo. Et sequitur secundum: Maria ergo accepit libram, in quo notatur mensura: Vnguenti uero, id est, de folijs nardi, quae est herba aromatica: ante med. Pistici, sic dicti a loco, prout ait Augustinus: Praefici. Et in hoc Domini honorabilitas a Maria. Marcus uero dicit: Nardi spicati: Et unxit pedes, et cet. Et in hoc est

A fusa largitas: Et domus impleta est odore. Et in hoc patebat uigenti uirtuositas. Sed qualiter ait hic, quod unxit pedes, et caput, cu dicatur, quod unguentum effudit super caput eius. Et ad istud respondendum, quod sic patet ab Augustino: Saepa quod vnus euangelista narrat secundum seriem historiae: alius narrat per recapitulationem, ut dictum est supra eodem: Sic quod vnus omittit, alius narrat, quia et pedes, et caput unxit: prout hic narratur. Matheus uero narrat, quod effudit super caput, forte, quia pars principalior est. Mysterium huius patet ab Augustino: Per libram unguenti iustitia, qua iustitia unguentur pedes Domini, scilicet dando uigiliam eius: misericordie, interpretatur fides: Iustus ex fide uiuit. Per capillos signantur temporalia, quae sunt ministrandae pedibus Domini, id est, pauperibus. Et de hoc amplius in collatione praedicabili, infra. Et sequitur tertium, scilicet murmuratio discipuli, ibi: Dixit ergo vnus vnus: Iudas Iscariotes, a loco sic dictus. Et in hoc notatur a Christo honorabilitas eius: Quasi erat eum traditurus. Et in hoc notatur eius ingratitude, et malignitas: Quare hoc unguentum, et cet. Quae ritur, sicut objicit Chrysostomus, cum dicitur, quod hoc uidentes discipuli indignati sunt, qualiter ait hic, quod Iudas tantum sic locutus est? Et ad hoc respondendum, quod et omnes, et ille locuti sunt: sed non eadem optione, id est, voluntate, quia Iudas magis maligna uoluntate. Ideo sequitur: Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum. Sed qualiter hoc, ex quo erat quasi dispensator, uideretur quod ad eum pertinebat. Et ad hoc est respondendum, quod loquitur, quam tunc ad affectum suum, quia non afficiebatur ad pauperes, non quantum ad officium: Sed quia fur erat, et loculos habens, et cetera. Et ex hoc patet, sicut ait Augustinus, quod non tunc perijt, quando accepit pecuniam, ut traderet Dominum, sed iam fur erat, et sequebatur perditus Dominum non corde, sed corpore. Erat enim vnus ex eis diabolus, supra: Et ipse portabat ea, qua mittebantur, scilicet ministerio, sed exportabat furto, ait Augustinus. Sed quaeritur, qualiter hoc: Erat vnus ex discipulis habens loculos, ex quo prohibuit Dominus discipulis: Nolite portare sacculum, ut cet. Et: Nolite possidere aurum, neque argentum. Ex quibus uidetur, quod non debuit Dominus sustinere, quod discipuli portarent loculos: ipse enim non potuit habere, quod prohibuit. Sicut ait Hieronymus loquens de calciamentis. Et ad istud respondet Augustinus homilia dicta, quarens quare habuit loculos, cui angeli ministrabant, nisi quia Ecclesia ipsius loculos habitura erat. Et Glossa hic: Loculos habet in sumptum pauperum, descendens in infirmis. Ob ergo exemplum Ecclesiae, sic constituit Dominus: ipse enim fuit, quasi exemplar uitae omnium. Et ideo licet prohibuerit Apostolis possidere aurum, et portare sacculum, et peram: dispensatiue tamen permisit portare loculos, in quibus portabantur, quae mittebantur, non quae possidebantur. Vnde non ad suum usum, sed ad pauperum, et ad horum curam. Et de hac quaestione amplius infra proximo. De eadem patet a Hieronymo, ubi solui iussit didrachma, et pretium fuit in ore piscis. Et de hoc in Glossa: Similiter: Quando misit uos sine sacculo, et cet. Item quaerit Chrysostomus, ut quid commisit loculos pauperum furi, et eum dispensare fecit? Et ad hoc respondet, quod ideo sic fecit, ut omnem occasionem, scilicet excusationis ei auferret, quia ex loculis habebat concupiscentiae mitigationem. Et sic fuit patens, quod propter solam nequitiam tradidit Dominum. Vel secundum Augustinum, et hoc fecit Dominus das exemplum Ecclesiae, fures cum patitur, toleret. Ideo fuit vnus malus inter duodecim, ut nos malos toleremus, ne corpus Christi diuidatur. Et sequitur defensio mulieris, siue excusatio a Salvatore, ibi: Sinito illam. Quae ritur, quare Dominus non corripuit Iudam, sic iniuste indignantem? Et ad hoc respondet Chrysostomus,

S. Bon. To. 2.

Mat. 26. a
Aug. de co-
cord. Euang.
lib. 2. c. 78.
rom. 4.
Aug. tra-
ct. 50. in Io-
ante med.
rom. 9.
Abac. 2. a
Capilli.
Iscariotes.
Chrys. hom.
64. in Io-
circa med.
rom. 3.
Mat. 26. a
Aug. tra-
50. in Io-
post mediu.
rom. 9.
Ioan. 12. a
Aug. ibid.
Mat. 10. b
Ibidem. b
Hieron. ad
Eusoch. op.
22. ante
med. 10. 2.
Aug. tra-
50. in Io-
post mediu.
rom. 9.
Hier. Com.
in Mar. lib.
3. c. 27. pro-
pe fm. 10. 6.
Mat. 17. d
Luc. 22. d
Chrys. hom.
64. in Ioan.
post mediu.
rom. 3.
Aug. tra-
50. in Io-
post mediu.
rom. 9.
Chrys. hom.
64. in Io-
post mediu.
rom. 3.

Ioan. 6. g

quod multa longanimitate conuertere eum volebat. Et cum hoc supra corripuit eum, quando ait: Vnus ex vobis diabolus est. Supra: Nec tamē molliuit eum redargutio: *Sinite, inquit: Illam, ut in die sepultura mea seruet illud.* Sed qualiter potuit hoc fieri, cū dicitur, quod effudit vnguentum super caput eius: Ergo non potuit seruari. Et ad istud respondendum secundum Glossam hic, quod intelligendum est: *finite, vt seruet illud, idest, partē illius, et cet. Me autem non semper habebitis.* Cum dicatur: *Vobiscū sum, vsque ad consummationem sæculi,* qualiter ait hic: *Non semper me habebitis?* Et ad istud respondet Augustinus dupliciter. Primo modo, quod hic loquebatur ad Iudæ, sed vnus malus, corpus malorū signat, sicut vnus bonus corpus bonorū, vt Petrus. Dicens ergo hic Iudæ, significauit, quod mali manentes mali, non erant eū habituri. Vel aliter, quod non erant eum habituri secum secundum naturam humanam assumptam, siue præsentiam carnis. Secundum tamen maiestatem, prouidentiam, et inuisibilem gratiam semper impletur illud: *Vobiscū sum.* Hæc ille. Et ista verba erant sufficientia mollire Iudam: et tamen nihil horum insanientem fecit eum molli, ait Chrysoſtomus: *Ex dictis pater, quod nullus debet gloriari de sublimitate honoris, vel dignitatis, vel professionis, nisi habeat vitā cōdecentē dignitatis.* Iudas enim fuit vnus ex discipulis Domini, et tamē perditus, et damnatus: *Nolite gaudere, quia spiritus vobis subijciuntur: sed in hoc gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cælis.* Item patet ex dictis, quod non debent gloriari aliqui de affluentia rerum temporalium, nisi fuerint boni. Iudæ enim furi, et latroni fuerunt commissi loculi. De talibus: *Ducūt in bonis dies suos, et in puncto ad infernum descendunt.* Itē patet hic exemplum, quod boni non sunt contemnendi, licet sit malus inter eos, dū non faueant malitiæ illius. Vnde, et discipuli erant electi, licet Iudas malus esset inter eos. Item patet hic exemplum bonis tolerandi malum, prout ait Augustinus in fauendo eis, sed longanimitate expectando, et patientia. Et sequitur vltimum: *Cognouit turba, et cet.* Vt ait Augustinus: *Curiositas eos adduxit, nō charitas.* Vnde sequitur: *Venerunt non propter Iesum, sed vt Lazarum viderent.* Plus enim curabant videre resuscitatum, quā credere resuscitanti. Et quia sic veniebant propter Lazarum: *Cogitantur Principes eum occidere,* a quibus oriebatur tota malitia, quia multi ex turba credebant, sed nō ex principibus, supra. Et vt ait Augustinus, patet stulta eorum cogitatio, et cæca seuitia. Dominus, qui suscitare potuit mortuum, nonne posset suscitare occisum? quasi diceret: *planū est, quod posset.* Sed quæritur, qualiter non cogitabant interficere Dominum, qui dederant mandatum, vt apprehenderet eum, supra proximo? Et ad istud respondet Chrysoſtomus, quod furor eorum extinxerat, sedans eos recessione, qua abiit in regionē, iuxta desertum, supra proximo. Et patet eorum iugis malignitas, et immittigabilis, nec documentis, nec miraculis, nec exemplis dimiserūt persequi Dominum, et miracula eius, et facta. Et sequitur illa pars, in qua descriptio aduentus Saluatoris in Ierofolymā: *In crastinum vero, et cet.* Et ibi tria. Primo, narratur obuiatio populi i p̄i Saluatori, et modus obuiationis. Secūdo, subditur descriptio modi, quo ipse venit, ibi: *Et inuenit Iesus asellum.* Tertio, subiūgitur populi testimoniū ipsi Saluatori, nec non et Phariseorum murmuratio, ibi: *Testimonium ergo: In crastinum autem, scilicet die Dominica: Turba multa, et cet.* Cum audissent, quia Iesus venit, idest, in ueniendo erat: *Acceperunt ramos palmarum, ad litterā, habentes occasionē ex veteri Testamento: Afferte frōdes oliuæ, et frondes ligni pulcherrimi, et ramos palmarū: Et processerunt obuiam ei, quo processum, siue processionem signat: Processio Ecclesiæ in ramis palmarum, in qua processione, plantius: Et clamabant: Osanna. Vt ait Augustinus: Vox obsecratis est, magis affectum indicans, quā rem aliquā:*

Aug. tract. 50. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Mat. 28. d

Chrysoſtom. 64. in Ioan. post mediū. tom. 3.

Luc. 10. g

Iob 22. b

Aug. tract. 50. in Ioan. post mediū. tom. 9. Ibid. vers. fin.

Ioan. 7. e Aug. ibid. prope finē.

Ioan. 11. g Chrysoſtom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem.

2. Esdr. 8. d Mat. 11. b Aug. tract. 51. in Ioan. non longe a prin. 20. 9.

A sicut sunt quādā interiectionēs in Latina lingua, quas vel dolentes dicimus, vt heu: vel delectantes, vt nath. vel cū admiramur, et dicimus. O rem nouam! et cet. Nec enim Græcus, nec Latinus interpretari potuit: sicut et Racha, quæ est interiectio affectum indignantis ostendens: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sic autē ipse prædixerat, supra: *Ego veni in nomine patris mei: Rex Israel.* Credebant enim ad litteram ipsum esse regnaturum, scilicet temporaliter. Vbi de hac processione clamabant: *Benedictum, quod venit regnū patris nostri Dauid.* Sed quæritur, quid mouit eos ad ista faciendā, ex quo supra proximo dederant mādātum Pontifices, vt apprehenderet eum, scilicet ad occidendum? Et ad hoc respondendum est, quod illud mouebat eos exterius, scilicet miraculum de Lazari suscitatione, et miraculi manifestatio, quod viderat eum discumbentem, et manducantem. Vnde Chrysoſtomus: *Nullum signum ita euellebat eos, idest, attrahebat ad Christum, vt quod Lazari, scilicet resuscitatio. Multitudo enim, quæ præibat, et sequebatur, erat sufficiens immittere eos, idest, principes in agoniam, idest, in timorem. Hæc ille. Ideo dicitur, quod commota est vniuersa ciuitas, populi autem dicebant: Hic est Propheta: intus autē impellebat eos Spiritus Christi, volentis adimplere dispensationem suæ passionis: Hoc eorum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam, et cet. Sed quæritur, qualiter Saluator sustinuit hanc obuiationem, et hunc honorem. Supra enim fugit honorem, quando volebant eum facere Regem, et supra ait: *Gloriam meam non quero:* Ergo videtur, quod non debuisset prædicta sustinuisse. Et ad istud respondendum est, quod iam aduenerat tempus passionis, et ideo se manifestabat, et obuiationem populi, et laudes sustinuit, ob adimplerionem scripturarum, et prophetiarum, vt dictum est, et ob inductionem multorum ad fidem, quia mox erat passurus, et ex multitudine exhibitū honoris augebatur ignominia passionis. Item quæritur de contrarietate litteræ, quæ videtur, quia dicitur: *Ite in castellū, quod contra vos est, et cet.* et quod sedit super asinam, et pullum eius. Et similiter hic dicitur, quod sedit super asellum, et cet. Et ad istud respondendū est secundum Chrysoſtomum: quoniam vtraque facta sunt, scilicet quod sedit super asinam, et pullum eius. Et primo super asinam, postquam soluta est: deinde dicentibus discipulis sedit super pullum. Et hoc fuit mysterium, quod primo Christus sedit in Iudæa, et quasi super veterem synagogā: deinde super ecclesiam conuersam ex gentibus. Et quod vnus euangelista omittit, alius narrat. Vnde Augustinus: *Hic breuiter dictū est, apud alios euangelistas plenissime legitur, quæ admodū fit factū. Et de ista obuiatione, et modo obuiationis Magister in historijs. Secundum Augustinū vero, rami palmarum laudes erant signantes victoriam, qua erat Dominus per mortē superaturus, et trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus: Palam triumphans illos in semetipso. Vnde notandum, quod triplicē honorem Christo detulerūt in ista serie in typum triplicis dignitatis, vel excellentiæ in Christo. In typum enim, et figurā maiestatis, et omnipotentie acceperūt ramos palmarū. Palma enim dicta, quia manus victicis ornatiua est. Est enim arbor insignis victoriæ procero ac decoro virgultu, vt ait Isidorus: *Sicut palma multiplicabo dies. Ibi Gregorius bene. Palma tarde proficit, sed diu in viriditate superfluit: inferius aspera est, et aridis corticibus obuoluta, superius visu et fructibus pulchra, et in imis minori amplitudine exurgit, superius vero maioris est amplitudinis. Vnde Gregorius: Quæ tenuis ab imis proficit, vastior ad sūma succrescit. Per palmā ergo signatur virtuositas potentie, et triūphus victorie: Statūra tua affimilata est palmæ. In Psalmo: Iustus, vt palma florebit. In typū vero, et figurā suæ veritatis, et sapientie, et suæ dignitatis pastoralis in regēdo processerunt obuiā ei, quia***

Mat. 21. a Ioan. 5. g Mar. 11. d

Chrysoſtom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3. Mat. 21. c

Ibidem. c

Ioan. 6. b Ioan. 8. f

Mat. 21. a

Zach. 9. b

Chrysoſtom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 9. Ibid. non multum a princ. 1. Colof. 2. 6

Isid. Etym. lib. 17. c. 7. in princ. Iob 29. c

Greg. Mori. li. 2. 9. c. 16. ante med. Ibid. paulo post. Cant. 7. c

Ioan. 1. a quia per ipsū gratia, et veritas. Supra: Ipse enim libera

Ioan. 8. d Ioan. 10. c Hier. 1. 45. ad Damas. post mediū. tom. 3. Ioan. 4. a Isai. 45. c

Ioan. 3. c Bern. ser. 1. in Dom. in ram. palm. vers. fin.

Ibid. ser. 2. prope prin. Prou. 14. b

Aug. tract. 51. in Ioan. ante mediū tom. 9.

Zach. 9. b

Chrysoſtom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 51. in Ioan. ante mediū tom. 9.

Apoc. 19. c Aug. ibid. post pauca.

Greg. Mori. li. 2. cap. 7. post mediū. Iob 1. a Dent. 22. a Exec. 23. c

Isai. 1. a

Ioan. 2. d Chrysoſtom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 16. b

cet. *Ecce totus mundus post eum vadit.* Vt ait Augustinus: *Turba turbauit turbā: quid inuides cæca turba? quia post eum it, idest, vadit, per quem factus est mundus: Hæc ille.* Et vt ait Glossa: *Hic propheta nesciētes, post enim resurrectionem totus mundus credidit in eum, idest, multi de toto mundo: postquam in omnem terram exiit sonus Apostolorum, sicut fuit promissum per Prophetam: Omnes isti congregati sunt, venerūt tibi: Multi ab oriente venient, et cet.* Et sequitur illa pars, in qua de prædicatione, siue reuelatione futuræ passionis, et implicita eruditione, et exhortatione discipulorum: *Erant autem quidam gentiles.* Et hæc pars in duas partes. Primo, narratur de aduentu gentium, et de petitione. Secundo, de passionis reuelatione, ibi: *Respondit autem Iesus.* Et hoc est, quod ait: *Erant autem gentiles.* Ait ergo Glossa: *De Iudæis erant, qui clamabant, modo gentiles quærun: Christus enim fuit lapis angularis coniungens vtrumque populum, quasi duos parietes: Ecce mittam in fundamentis Sion lapidē. Hic enim factus est in caput anguli, ait Propheta: Ex his qui ascendant, et cet.* Alienigena qui venierit de terra longinqua, et adorauerit in loco isto, tu exaudies, et cet. Hi enim erant proselyti, ait Glossa: *Et accesserunt ad Philippum.* Et ideo forte ad illum accesserunt, quia erant de eadem patria, et cet. *Et ille dicit Andree, qui prius crederat, supra: Et in hoc humilitas Philippi: Et dixerunt Iesu, quia forte dubitabant, eo quod dixerat Dominus: In viam gentium ne abieritis, sicut patet ex Chrysoſtomo. Vt enim ait idem Chrysoſtomus: Hi gentiles prope existētes venerant adorare, vt proselyti fiant. Dicuntur autē proselyti, qui ex gentibus Iudæi efficiuntur. Et patet hic discipulorum benignitas, quod audierunt petitionem gentium: et appetibiltas salutis eorum. Item patet honorabilitas eorum ad Magistrum, et discretionis veritas. Post autē deliberationem, et collationē de petitione gentium, venerunt ad Iesum. Et patet hic exemplum cōmorantibus in societate magnatum, exponere eis petitione pauperū. Et sequitur illa pars, in qua de reuelatione passionis. Et illa pars in tres. Primo, de reuelatione passionis, et eius ratione. Secūdo, de testificatione clarificationis sequentis passionis, ibi: *Venit ergo vox. Tercio, de dubitatione turbæ audientis, et eius eruditione, ibi: Turba ergo. Ait ergo: Iesus autem respondit: Venit hora. Vnde ibi adhuc tria. Primo, ipsa reuelatio passionis. Secūdo, eius ratio, ibi: Amen dico vobis. Tercio, ipsius oratio, siue supplicatio, ibi: Nūc anima mea. Ait ergo: Venit hora, vt clarificetur. Sed quæritur, qualiter hoc? quia modica fuit clarificatio ab his gentilibus. Et ad istud respondendū secundū Glossam, quod hæc clarificatio non fuit de istis, sed occasione eorum annunciat plenitudinem gentiū futurarum uenturam ad fidem. Et quoniam altitudinē glorificationis oportuit vt præcederet humilitas passionis, sicut cōtinuat Augustinus: ideo sequitur, scilicet ratio passionis: *Nisi granum frumenti mortuū fuerit, et ut ait Augustinus: Ipse fuit granū mortificandum in infidelitate Iudæorū, multiplicandum in fide populorum: Filius enim Dei erat granum purum, uiuidum, et uigorosum, et sapidum, et fructuosum: Quid bonū, et quid pulchrū, nisi frumentum, et unū germinans uirgines. Et istud granum, fuit mortuum in passione, et atulit multū fructum, idest, multitudinem credentiū. Sic: Si posuerit animā pro peccato, uidebit semen longuū. Et de hoc in collatione prædicabili. Et quia sic erat mortuus filius Dei, hortatur ad passionis suæ sectanda uestigia: *Qui amat animam suam, sicut cōtinuat Augustinus, idest, qui amat animā suam, perdet: et ideo si cupis uitam tenere cū Christo, noli timere mortem pro Christo. Et consimiliter, qui odit animā suā, scilicet in hoc mundo, amat, ut ait Augustinus: Mira sententia, quæ admodum fit hominis in animā suā amor, ut pereat, odium ne pereat, et cetera. Sed quæritur, qualiter potest quis odire animam, cum dicatur: Nemo carnem suam****

Isai. 60. a Mar. 8. b

Isai. 28. d Psal. 117. c 3. Reg. 8. e

Chrysoſtom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3. Mat. 10. a Chrysoſtom. ibid. paulo ante.

Rom. 11. a

Aug. tract. 51. in Ioan. circa med. tom. 9. Ibid. post pauca. Zach. 9. d

Isai. 53. d

Aug. tract. 51. in Ioan. circa med. tom. 9. Ibid. post pauca.

Eph. 5. g

triumphans illos. Item ob significationem pacificationis terrestrium et caelestium, et attractionem hominum terrestrium ad caelum: Ipse est pax nostra, qui fecit utraque vnum. Et sequitur: Ut reconciliet ambos per crucem. Item ob congruam responsonem ad primum peccatum, Damascenus: Quia per lignum mors, oportebat per lignum dari vitam. Item ob figuratorem sanctificationis omnium, prout ait Chrysofomus, quod ideo in excelsu ligno sustinuit mortem, vt aeris ipsius natura mundetur, nunc autem sacrificiorum fuerat mundatus: Ad populos exaltabo signum meum. Tertio, figuratur passionis, siue crucis vilittas, et virtuositas, ibi: *Omnia traham ad me ipsum*, scilicet fide passionis, et resurrectionis. Diabolus traxit omnes ad terram funiculis peccatorum, et cupiditatum: Traxit illud in fagina sua. Sed filius Dei trahit ad se fide passionis, et resurrectionis, vt dicitur hic. Vnde Bernardus: Caelum, et terram, et omnia quae in eis sunt, traxit ad lignum vitae in medio paradisi. Item trahit omnes ad se beneficiorum largitate: Miserrans attraxi te. Item traxit post se infirmitatum supportatione: In funiculis Adae traham eos. Item trahit omnes ad se bonorum operum, et exemplorum odore: Trahe me post te, in odorem vnguentorum tuorum curremus. Item pater trahit ad filium gratiae inspiratione, et desideriorum caelestium infusione, supra: Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eum. Et ibi de hoc. Et sequitur expositio turbae, vel eiusdem inquisitio: Respondit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in aeternum: Requiescens accubisti vt Leo, quis suscitabit eum? Vel: Ex lege, fumendo legem large: Egressus eius a principio aeternitatis. Vel: Potestas eius, potestas aeterna. Et ideo dicunt: Quomodo tu dicis? Oportet exaltari, scilicet in cruce, et sic mori, et cetera: quasi dicerent: hoc non conuenit Christo, vt enim ait Chrysofomus: Nouerant quoniam Christus mortalis. Et tamen Isaias ait: Sicut ouis ad occisionem ductus est. Vnde existimantes obstruere eum, et ostendere non esse Christum, haec dicunt. Et tamen passio non est impedimentum immortalitatis, quoniam mors eius transmigrationis est, nulla est prohibitio ad manendum in aeternum. Et ponit exemplum: Lux solaris non interimitur, scilicet in nocte: sed parum recedens, rursus apparet, scilicet in die: et si crucifixus ex infirmitate, viuit tamen ex virtute. Et sequitur illa pars, in qua doctrina Saluatoris, et eruditio veritatis. Et illa in quattuor. Primo, eorum exhortatio ad bene agendum. Secundo, eius absconditio ab eis cum sua ratione, ibi: *Hac locutus est eis*. Tertio, descriptio imperfectae credulitatis quorundam in eum, ibi: *Veruntamen et ex Principibus*. Quarto, talium instructio ad recte credendum: *Iesus autem clamauit*. Ait ergo: quasi diceret secundum Chrysofomum: Adhuc paruo tempore lux vobiscum est: ostendens, quoniam mors eius transmigrationis est, et non destructio, praeparans eos ad fidem. Ait idem: *Dum lucem habetis, ambulate*, id est, praesentiam meam, supra: *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi: Vt tenebra*, scilicet infidelitatis: *Vos non comprehendant*: Abijciamus opera tenebrarum. Vel secundum Augustinum: Ambulate, accedite, totum intelligite, et Christum moriturum, et Christum victurum, quia: *Qui ambulat in tenebris*, scilicet ignorantiae, siue infidelitatis: *Nescit quo vadat*, supra: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris*. Et ideo quasi exponedo ait: *Dum lucem habetis*, id est, dum aliquid veri auditum habetis. Credite in veritatem, vt renascamini in veritate, ait Augustinus: Non estis in tenebris, omnes filij lucis estis. Et nota quod ait: *Ambulate dum lucem habetis*. Et possit esse thema ad peregrinos, vel ad poenitentes. Et insinuatur tria. Quorum primum est, bene agendi oportunitas, ibi: *Dum lucem habetis*. Secundum est, proficiendi in via Dei hortabilitas, ibi: *Ambulate*. Ter-

tium, proficiendi necessitas, ibi: *Tenebra, vos non comprehendant*. Ait ergo: *Dum lucem habetis*, id est, in praesentia filij Dei, qui est lux illuminans, prout dicitur hic: *Ambulemus in nomine Domini nostri*. Vel: *Dum lucem habetis*, scilicet huius vitae diurnitatem: quae est quasi quaedam lux, et quasi dies breuis ad proficiendum: Mane semina semen tuum, et vespere non cesset manus tua, et cetera. Surge, qui dormis, et illuminaabit te Christus. Vel: *Dum lucem habetis*, scilicet fidei, vel doctrinae: Fuitis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Et ideo qui habent hanc lucem, debent ambulare proficiscendo ad Deum. Bernardus ait: Ambulare, est proficere. Vnde Augustinus: Noli a via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere, perseuera in ambulatio: Ambuletis digne Deo. Et: Spiritu ambulate, et hoc vt tenebrae vos non comprehendant, scilicet ignorantiae, vel infidelitatis. Supra: Tenebrae non comprehenderunt, vel tenebrae malignae odiositatis: *Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat*: Et talis nescit, quo vadat. Quando enim credit antecedere, aliquando retrocedit: vel quando aestimat declinare ad vnum latus, ad aliud vadit: In tenebris ambulauimus, palpauimus sicut ceci parietem, et cetera. Et sequitur secunda particula, scilicet abscessio Christi ab eis, siue absconditio: *Hac locutus est Iesus, et abiit, et abscondit*, non ab eis, qui videre, et diligere ceperat, et qui ramis palmarum, et laudibus obuia venerant, sed ab illis, qui videbant, et inuidebant, et cetera. Et abscondit, eorum indignitatem ostendens, sicut supra simile: Abscondit se, et exiuit de templo. Et hoc merito, quia: *Cum tanta signa fecisset, non credebant in eum*. Et ideo merito erant indigni praesentia eius, et doctrina. Et hoc: *Vt sermo Isaias adimpleretur, quem dixit: Domine quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui reuelatum est?* Per quod filius vnigenitus signatur, vt ait Augustinus: Ipse enim est brachium Domini, per quod omnia facta sunt, supra: Sicut enim brachium tuum est, per quod operaris, filij Dei brachium est verbum, nec tam est brachium illud porrectum extenditur, nec collectum contrahitur, sicut brachium, quod est corporis membrum, secundum Augustinum: Brachium eius dominabitur. In brachio ergo signatur filius, ratione potestatis et virtutis et ratione indiuisibilitatis a patre, vt dictum est. Et quia dixerat: *Quis credit auditui?* quasi dicat, pauci, vel nulli, subdit: *Propterea non poterant credere: Quia iterum dixit: Excacauit oculos eorum, non illuminando lumine fidei: Et indurauit cor, in duritia permittedo: Vt non intelligant corde*, scilicet intellectu credendo: *Et vt non conuertantur, affectu se colligendo, et amando: Et sanam eos*, scilicet effectu, donis, et virtutibus perficendo: *Et hoc dixit Isaias, quando vidit gloriam eius: Vidi Dominum sedentem super solum excelsum: Et hac locutus est, scilicet propheticus*. Sed quaeritur, qualiter ait: *Excacauit oculos eorum, et non poterant credere*. Si enim non poterant credere, ergo non fuit eis imputandum, quod non credebant. Item quamdiu est homo in uia, siue viator habet libertate arbitrij, et potestate consentiendi gratiae: Et ita vt prius. Item quaeritur de hoc, quod ait: *Excacauit oculos eorum*. Nullius enim priuationis Deus est causa: Ergo nec excacationis. Item lux naturalis non est causa obtenebrationis: multo minus lux spiritalis esset causa excacationis. Itaque quaeritur, qualiter ait: *Indurauit cor eorum*, cum solus Deus sit bonus: Nemo bonus nisi solus Deus. Ergo nemo fit peior Deo efficiente secundum Augustinum: Sed in ratione fit homo peior: Ergo non est a Deo. Et ad ista respondendum est, quod excacatio, et obduratio dicuntur esse a Deo non effectiue, sed dicuntur esse a Deo, quia non dat gratiam illuminantem, et mollientem: Inducit noctem, et conterentur. Ibi inducere noctem dicitur Dominus, non quod ipse tenebras inferat, sed quia obscura corda peccantium misericorditer non illustrat. Et ibi multum de hoc. Idem Augustinus: Deus

Isai. 2. b
Eccl. 11. e
Eph. 5. b
Bern. ser. 49. in Car. post mediū.
Aug. enar. 2. in Ps. 50. post mediū.
Coloss. 1. b
Gal. 5. c
Ioan. 1. a
Ioan. 2. b
Isai. 59. b
Ioan. 8. g
Isai. 53. a
Aug. traç. 53. in Ioā.
prope prin. tom. 9.
Isai. 40. e
Aug. ibid.
Isai. 6. e
Isai. 6. e
Luc. 18. d
Aug. 9. 83.
q. 3. tom. 4.
Iob 34. c
Greg. Mor. lib. 25. c. 9.
prope finē.
Aug. de Gen. nef. contra Manich. li. 1. c. 3. fo. 2.

Deus dicitur facere tenebras, quia lumen non dat, vel quia lucem detrahit. Et per hoc ad aliud. Dicitur enim indurare, quia cor reprobum gratia non emoluit: Si in cluserit hominem, nullus est qui aperiat. Ibi Gregorius: Includere Dei est clausis non aperire. Et obdurare pro iustitia dicitur, quando cor reprobum per gratiam non emoluit: Ego interrogo cor eius. Deus huius saeculi excacauit mentes infidelium. Ibi Glossa de his bene. Deus qui non solum bonos regit, sed malos pro merito praecipitat. Et sequitur: *Vt non credant*, quod non facit malitia, sed iustitia. Excacauit, inquam, sinens facere eos quod volunt. Et pater ex dictis infidelium excacatio, et merito suae nequitiae induratio, et in suis malis obstinatio: Cuius vult miseretur, et quem vult indurat. Et: Ex parte contigit caecitas in Israel, et cetera. Et de his Chrysofomus: scilicet quod illud, quod ait Isaias, non causale est, sed euentus. Neque dixit: non crederunt, sed quoniam non debebant credere, quia insanabiliter se habebant isti: Sic enim positum est, non poterant, id est, non voluerunt. Sicut ait propheta: Si mutare potest pellem suam, et cetera. De corde vero indurato: Cor durum, inquit, est quod non compunctione scinditur, nec pietate molitur, nec mouetur precibus, minis non caeditur, flagellis duratur, ingratum ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia suum. Et sic de alijs enumerat. De hoc autem, quod ait, quod Isaias vidit gloriam Dei, posset objici, quod nemo Deum vidit vnquam, supra. Et ad istud respondendum, secundum Augustinum, quod Isaias vidit eum non sicuti est, sed modo quodam significatiuo, sicut prophetae visio fuerat informanda. Vnde videre gloriam Dei dicitur tripliciter: vel videre opera Dei miraculosa, supra: Sic et videbis gloriam Dei: vel videre magnificentiam eius in subiecta creatura, sicut loquitur hic: Et sicut vidit Moyses gloriam Dei: vel videre eum facie ad faciem, prout ait propheta: Videbitur in gloria. Et hanc visionem gloriae petijt Moyses, quando ait: Ostende mihi gloriam tuam: Videbimus eum sicuti est. Et sequitur illa pars, in qua imperfectionis credulitatis quorundam subiunctio: *Veruntamen ex principibus, et cetera*. Et patet imperfectio talium, quia propter timorem humanum, et propter humanam gloriam, confessionem verae fidei dimittebant. Ideo ait: *Propter pharisaos non confitebantur, vt a synagoga non eijcerentur*, sicut fuerat per eos conspiratum, supra: *Et dillexerunt gloriam hominum*, et ideo non recte credebant, supra: *Quomodo potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis?* Credentium autem est gloriari in Christo, et in cruce eius: Mihi autem abijt gloriari, nisi in cruce Domini. Et ideo in frontibus credentium crucem infixit, vbi quodam modo est sedes verecundiae. Et vt de nomine eius non erubescat, et magis gloriam Dei, quam hominum diligat. Haec Augustinus. Et sequitur illa pars, in qua doctrina Christi, et instructio credentium de modo crededi, ibi: *Iesus autem clamauit*. Et illa in tres partes. Primo, instructio de modo credendi. Secundo, comminatio, siue denunciatio iudicij futuri non recte credentibus, ibi: *Si quis audierit verba mea, et non accipit verba mea, scilicet audiendo et custodiendo*. Supra simile: Stabat Iesus et clamabat: *Qui credit in me, et cetera*. Et ostendit vnitatem fidei, qua creditur in ipsum, et in patrem: quasi dicat, vt ait Augustinus: *Quid formidatis credere in me?* In Deum fides peruenit per me. Et in hoc ostendit indiffimilitudinem substantiae vtriusque. Vt enim ait Augustinus: iam dixerat: *Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me, nunc autem ait: Qui credit in me, et cetera*. Quia homo apparebat hominibus, cum lateret. Deus: ne putarent hoc esse eum tantummodo, quod videbant, talem ac tantum se volens credi, qualis et quantus est pater. Ideo ait: *Qui credit in me, et cetera,*

A id est, in hoc quod videt: *Nō credit in me, sed in eum qui misit me*, id est, in patre, et cetera: *Et similiter qui videt me, et cetera*. Sed quaeritur, quare non replicat hic dicendo: *Qui videt me, non videt: sed videt eum, et cetera*, sicut replicauit. Quia credit in me, et cetera. Et ad istud respondet Augustinus: Et est in Glossa, quod per dictū superius voluit, vt non crederetur filius hominis tantum: quod autem hic ait, et cetera, voluit ostendere, quod est aequalis patri: Vnus enim est actus videndi patrem et filium, et vna luce fidei videntur. In hoc enim quod ait: *Qui credit in me, credit in eum qui misit me*, ostenditur, quod erat filius Dei. Nam Apolloto credimus, sed non in Apollotum, sed in Christum, credimus, qui est aequalis patri. Et hic loquitur de visione, quae est per intellectum, ait Chrysofomus: *Chrysofomus*, ponens exemplum, qui eleuat aquam fluminis vel accipit, non eam quae fluminis tantum, sed eam quae ante med. fontis accipit, et magis autem illam, Haec ille. Vnde, explans ait: *Ego lux in mundum veni*, Vt enim ait Chrysofomus: imbecillior imago ad propositum, id est similitudo, vel exemplum: quoniam enim Deus pater vocatur lux, et Paulus vocat filium splendorem. Ideo ait: *Lux veni*, illuminans: *Vt omnis qui credit, illuminetur*. Supra: *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem: Non manet in tenebris*, supra: *Dilixerunt magis tenebras, et cetera*. Et de ista luce, supra: *Erat lux vera*. Et supra: *Lux venit in mundum*. Et supra: *Ego sum lux mundi*. Ipse enim est lux illuminatio in intellectu, supra: *Lux vera*. Item ipse lux inflammans in affectu et illuminans. Supra: *Lux venit, et dilexerunt homines magis tenebras*. Item ipse est lux ditigens in opere et effectu. Supra: *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, et cetera*. Item ipse fuit lux in miraculis corroborantibus. Ideo supra, vbi de miraculis, ait: *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi*. Item ipse est lux in exemplis resplendentibus et dirigentibus, et perducuntibus ad gloriam, vt dicitur hic: *Ego sum lux: in mundum veni*. Et sequitur illa pars in qua denunciatio iudicij futuri non credentibus et spernentibus: *Et si quis audierit verba mea, scilicet auditu exteriori: Et non custodierit, scilicet affectu interiori, et operis effectu, quod est insufficiens: Qui soluerit vnum de mandatis, scilicet non perfecte implendo: Minimus iudicabitur*. Oportet enim audire et custodire, infra: *Qui habet mandata mea, et seruat ea, Ego non iudico eum, scilicet in praesenti*. Et subdit causam: *Non veni, scilicet in primo aduentu: Vt iudicem mundum, sed vt saluificem*, supra: *Non misit Deus filium, vt iudicet mundum, sed vt saluetur per eum*. Sed quaeritur, qualiter ait: *Ego non iudico eum*: cum dicatur, supra: *Omne iudicium dedit pater filio*. Et ad hoc respondet Augustinus: quod intelligendum est, non iudico modo, id est, in primo aduentu. Pater enim misericordiarum, misit filium in primo aduentu ad miserandum, et ad saluandum: et in secundo aduentu venit filium cum potestate magna ad iudicandum et condemnandum, non credentes: Cum enim tempus accepero iustitiam iudicabo: ait propheta in persona filij. Et ideo vt non pigriores fiant discipulos et audientes, subdit: *Qui spernit me, non credendo me filium Dei esse: Et non accipit verba mea, scilicet audiendo et custodiendo: Habet qui iudicet eum, scilicet in nouissimo die: Quia qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur*: Oportet enim manifestari ante tribunal Christi, vt vnusquisque referat propria corporis, et cetera. Et sequitur vltimum scilicet manifestatio dicti: *Sermo quem locutus sum, illa iudicabit, vt ait Augustinus: Satis manifestat seipsum esse iudicaturum, seipsum quippe locutus est, seipsum annunciat, seipsum ianua, siue ostium posuit*. Supra: *Sibi enim dedit pater omnem iudicium*. Supra: *Ego ex me ipso non sum locutus, quia a me ipso non sum*, ait Augustinus: in persona eius: *Sed qui misit me, dedit mihi mandatum: non per angelum,*

Aug. ibid. post aliqua.
Chrysofom. 68. in Ioā.
ante med. tom. 3.
Ibidem.
Heb. 1. c
Ioan. 1. a
Ioan. 3. c
Ioan. 1. a
Ioan. 3. c
Ioan. 8. b
Ioan. 9. a
Ioan. 1. a
Ioan. 3. c
Ioan. 8. b
Ioan. 9. a
Ioan. 14. c
Ioan. 3. b
Ioan. 5. d
Aug. traç. 54. in Ioā. post mediū. tom. 9.
Psal. 74. a
Rom. 2. b
2. Cor. 5. b
Aug. traç. 54. in Ioā. post mediū. tom. 9.
Ioan. 10. d
Ioan. 5. e
Aug. ibid.

Ium, non per creaturam, sed filius est verbum patris et sapientia, in qua sunt mandata patris. Filius enim a patre, nascendo accepit quod habet, deditque pater gignendo, et quod sit vita, et sapientia patris, quod est verbum patris: Omnia mandata sunt patris, ait Augustinus, ubi supra. Et ideo sequitur: *Quid dicam, scilicet interius: Et quid loquar, scilicet exterius secundum Glossam, vel secundum Augustinum: ut prius, quod dicat, quod loquatur a patre est: quia et ipse verbum a patre: Et scio, quia mandatum eius vita aeterna est. Sed qualiter hoc? quia mandatum patris ducit ad vitam aeternam: Si vis venire ad vitam, serua mandata: Ergo non est vita, sed ad eam ducit. Et ad istud respondendum, quod verbum patris est sapientia patris: neque filius accepit mandatum, quod aliquando nesciebat: sed sicut filius est vita a patre genita, sic et mandata sunt patris, quia verbum patris, in quo omnia mandata: *ideo qua ego loquor, scilicet docendo: sicut dixit mihi, veracem gignendo. Verax enim genuit veritatem: Sic loquor, scilicet veritatem. In his ergo omnibus locutionibus, quas etiam conculcat, non intendit aliud, nisi quod nihil proprium loquebatur: sed omnia ut a patre habens. Et quod sicut mandatum, dedit ei pater, sic locutus est. Sicut recolligit Chryso- stomus. Et ut patet ex dictis spernentibus filium, et verba sua non accipientibus iudicium erit, et ipse filius eos iudicabit: Disperge superbos in furore tuo. Ibi Gregorius: Deus in extremo iudicio, et tranquillus iustus, et iratus iniustus apparebit. Et ideo nunc restat salubre consilium, scilicet Christum non spernere, sed in eum credere, et verba sua accipere, intelligendo, memorando, et perficiendo, ut in iudicio talis glorificetur: Fugite a facie gladii. Et sequitur: Scitote esse iudicium. Ibi Gregorius: Vitari terror iudicis non nisi ante iudicium potest. Modo non cernitur, sed precibus placatur: in iudicio vero et videri potest, et placari non potest: Zelus et furor viri non parcerit in die vindictae. Et illud: Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? id est, terribilem maiestatem aduentus eius ad iudicium, secundum Gregorium, ibi multum de hoc.**

Ibid. post pauca. Ibidem.

Mat. 19. d

Chryso- stomus. 68. in Ioan. circa med. tom. 3.

Iob. 40. a Greg. Mor. lib. 32. c. 7. ante med.

Iob 19. d Greg. Mor. li. 24. c. 30. prope finem. Iob 26. c Greg. Mor. li. 17. c. 22. ante med.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

ANTE diem festum Pascha. Præmissis quibusdam præambulis ad passionem, et descripto aduentu Saluatoris, in parte ista de confirmatione discipulorum, et eruditione, et recommendatione Deo patri ante certamen passionis. Et secundum hoc diuiditur in tres partes. Primo, narratur de confirmatione discipulorum, exemplo humilitatis et imitabilis operationis Iesu Christi, et horratione mutua dilectionis. Secundo, de doctrina Iesu Christi, et de promissione consolationis, infra, ibi: Non turbetur cor vestrum. Tertio, de recommendatione discipulorum Deo patri humilitate orationis, infra, ibi: *Hac locutus est Iesus. Prima pars, scilicet istud capitulum in quattuor partes. Primo, præmissio exempli, quod erat daturus. Secundo, adiunctio exhortationis ad imitandum, ibi: Postquam ergo lauit. Tertio, quia prædixerat de sua passione, eius a quo erat tradendus, detectio, siue denudatio in generali, ibi: *Cum hac dixisset. Quarto, præmunitio discipulorum de ipsa passione, ibi: Filioli adhuc, et cetera. In prima parte sic procedit. Primo, temporis, quo erat daturus exemplum, præmittitur oportunitas. Secundo, exempli humilitas, ibi: *Surgit a cena. Tertio, Petri negabilitas in refutando ne laueretur a Christo, ibi: *Venit ergo ad Simonem Petrum. Ait ergo: Ante diem festum Pascha, dicitur: Prima die Azymorum. Et Marcus idem. Dies ergo Paschæ hic appellatur, prima dies Azymorum: Appropinquavit****

Diuisio.

Ioan. 14. a

Ioan. 17. a

Mat. 26. d Mar. 14. a Luc. 22. e

Adies festus Azymorum. Et de hoc in Glossa bene. Similiter de significatione vocabuli, quia Pascha potest dici vel a passione, vel a transitu: Augustinus, et in Glossa: *Sciens Iesus, quia venit hora, ut transiret, et cetera. Ecce Pascha, ecce transitus, et vnde, et quo, scilicet de mundo ad patrem. Et hic spes membrum in capite est data, quod essent illo transiente sequutura, ait Augustinus: Pascha enim nostrum immolatus est Christus: Cum dilexisset Christus Iesus suos. Pro eis factus homo, ait Glossa: Sic enim Deus dilexit mundum ut vnigenitum suum daret, et cetera. Supra: *In finem dilexit eos, id est, in Christum, qui est finis perficiens non interficiens: finis quousque eamus, non ubi pereamus, ut scilicet ipsi de hoc mundo ad suum caput transirent, ait Augustinus: Finis enim legis est Christus: Nec est intelligendum, quod in finem dilexit suos, ita quod post mortem non diligeret eos. Potest tamen intelligi: *Vsque in finem dilexit eos: id est, ut moreretur propter eos, secundum Augustinum: infra: Maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis, et cetera. De die huius cenæ, et de contrarietate, quæ videtur esse ex dictis euangelistæ, Magister in historijs multum, ubi ait: quod per hoc, quod ait hic Ioannes, qui dicit Dominum manducasse ante diem festum Paschæ, et per alia, quæ ibi inducit Dominus, sciens se passurum ea die, scilicet decima quinta luna, anticipavit comedere Pascha in vesperæ precedenti. Et quia ea nocte licite potuit comedere fermentatum, grati conficiunt corpus Domini de fermentato, accipientes ex hoc fomentum erroris. Sed sicut ait Magister ibi, ad hoc potest dici, quod dies festus Paschæ erat decima quinta luna, et ante hunc fecit Dominus Pascha, prout ibi profertur Magister. Et de hoc in Glossa, similiter hic. Pascha autem dicitur quadrupliciter, secundum Innocentium de officio Missæ, vel dies scilicet immolationis, supra: Proximum erat Pascha Iudæorum. Vel dicebatur Pascha solemnitas ipsa, ut hic: *Ante diem festum Pascha. Vel dicitur Pascha, scilicet agnus Paschalis: Vbi vis, paremus tibi comedere Pascha? Vel Pascha dicebatur hora: Post biduum Pascha fiet.****

Aug. vna. 55. in Ioan. prope prin. tom. 9. Ibid. paulo post. 1. Cor. 5. e

Ioan. 3. b

Aug. ibid. post. 1. Th. 1. a

Aug. ibid. post pauca. Ioan. 15. b

Ioan. 6. a

Mat. 26. b

Mat. 26. a

Hebdomas, hora, dies, epula quoque Pascha vocatur.

Dies ergo festus hic dicitur decima quinta dies, quia decima quinta non erat solemnitas, initium ad vesperam: Decima quarta die ad vesperum erit Domini Phase. Prima ergo die Azymorum accesserunt discipuli ad Iesum. Et sequens dicebatur dies festus hic. Et nota quod ait: *Diem festum Pascha. Ut enim ait Augustinus super Ioannem: Pascha transitus dicitur, et est hebraicum nomen. Et Pascha celebramus, quando a diabolo, transimus ad Christum: ab instabili saculo, ad fundatissimum regnum. Et Ambrosius: Pascha est transitus a vitijs ad virtutes, a passionibus carnis ad gratiam et sobrietatem mentis. Et de isto Paschate in figura dicitur: Phase Domini, et cetera, id est, transitus. Qui ergo volunt transire cum Christo capite, debent celebrare Pascha transeundo dictis modis: Transi hospes. Vnde Augustinus: Vtere hoc modo, ne te decipiat mundus, quem intrasti. Iter agis, exiturus venisti, non remansurus. Stabulum est hæc vita nostra: vtere nummo, quo modo vitur viator in stabulo, mensa, calice, vrceo, lectulo, dimissurus non permanens. Hæc ille. Et ex his patet, quod est quadruplex Pascha, id est, transitus a diabolo ad Deum, siue a vitijs ad virtutes. Et huius transitus figura fuit Pascha, siue phase, quod celebravit populus in egressu de Aegypto. Et est transitus a passionibus carnis ad sobrietatem mentis. Et huius transitus figura Pascha, quod celebravit populus. Et est transitus ab amore rerum creaturarum ad amorem solius creatoris. Et huius transitus figura fuit Pascha, quod celebravit Iosias, postquam destruxit omnes abominationes, et cetera. Et est transitus a ritu legalis obseruantie ad veritatem*

Leuit. 23. f

Mat. 28. e Aug. vna. 55. in Ioan. prope prin. tom. 9.

Ambr. Hexaemer. li. 1. c. 4. circa medium. tom. 1.

Exo. 12. b

Eccl. 29. d

Pascha quadruplex.

Exod. 12. f

Num. 9. a

4. Reg. 23. c 2. Paralip. 35. f

Veritatem legis euangelicæ, et a mortalitate huius vitæ ad æternitatem gloriæ. Et huius transitus figura fuit Pascha, quod celebravit in passione: Pascha nostrum immolatus est Christus: ut in ipso, sicut in capite, transcamus. Quod vero ait hic: *Cum dilexisset suos, et cetera, intelligendum est, quod nihil dereliquit eorum, quæ qui valde amat, decet est facere: Et in finem dilexit, id est, continue ait Chryso stomus: ubi multum de hoc. Et quoniam debebat dolere vehementer, inducit eis consolationem, ut ait idem Chryso stomus: Et ideo sequitur: *Et cena facta, cum diabolus misisset in cor Iudæ. Ut enim ait Augustinus: non ita intelligere debemus cenam factam, velut iam consumptam: adhuc enim cenabant, cum Dominus surrexit: nam postea recubuit et buccellam traditori dedit: *Cum misisset diabolus in cor Iudæ. Ergo secundum hoc videtur, quod tunc primo cogitavit tradere Dominum. Cuius contrarium videtur. Supra enim dictum est: Vnus ex vobis diabolus est. Et supra proximo dictum est, quod erat fur loculos habens. Item secundum hoc videtur quod diabolus habet potestatem super animas rationales, immutandi eas, et immittendi in eas quæ vult. Cuius contrarium videtur per Augustinum, ubi ait: Nihil potentius est ista creatura, quæ mens dicitur rationalis, nihil sublimius: quidquid super hanc est, creator est. Et ad istud respondendum secundum Augustinum hic, ubi ait: *Quod hæc missio fuit spiritalis suggestio, non per aurem, sed per cogitationem, non corporaliter, sed spiritaliter. Similiter bonæ suggestiones fiunt a bono spiritu, sed interest, quibus non eorum mens consentiat, vel deserta per merita, vel adiuta per gratiam. Hæc ille. Est ergo immittit in animam per suggestionem. Et sic diabolus immittit, quibus anima ex libertate arbitrij consentit. Et est immittit per suggestionem a bono spiritu, et per informationem a Deo. Et sic immittuntur bonæ cogitationes a bono spiritu, et a Deo in animam. Illius enim est formare animam et iustificare, cuius est eam creare: Veritas in cor hominis, qui operatur iustitiam non migrando, sed tanquam imprimendo transferitur: Sicut imago ex anulo in ceram transit, et anulum non relinquit. Ad aliud respondendum secundum Augustinum: iam venerat ad conuiuium explorator pastoris, insidiator saluatoris, traditor redemptoris. Et ideo amplius suggererat diabolus ei, quod prius immiserat, et ad hoc faciendum cor suum firmauerat. Et ideo ait hic: *Cum misisset, et cet. Sciens, quia omnia dedit in manu eius. Queritur, cum hoc ab æterno sciuisset. Supra: Pater diligit filium, et omnia dedit in manu eius: qualiter ait nunc: Sciens, et cetera? Item si omnia erant in manu eius: ergo et Iudas: Sed de manu sua nemo potest rapere, supra. Et ita non potuit Iudas peccare, nec tradere eum. Et ad hoc respondendum est secundum Augustinum: quod dicitur Deum cognoscere aliquid, vel scire, quando facit nos scire vel cognoscere. Et quia tunc fecit scire, quid faciebat pro amicis, qui patienter vtebatur inimicis. Ideo ait: *Omnia dedit in manu eius. Mala scilicet in usum, et bona in affectum, ut ait Augustinus: Sciebat enim pro amicis mortem sustinere, et malo ipsius Iudæ bene vti. Et ideo Iudas erat in manu eius, cuius malo bene vtebatur. Ista cena significabat Christi passionem, postquam non fuit aliud prandium. Et de hoc in Glossa satis: Sciens etiam quia a Deo exiuit, non eum deserens, supra: In propria venit: *Et ad Deum vadit, nos suos relinquens. Infra: Exiit a patre, et cetera. Et subditur secunda particula: *Surgit a cena, et cetera. Ut enim ait Augustinus: Passurus exitia, præmisit obsequia non solum eis, pro quibus erat subiturus mortem, sed illi etiam, qui erat traditurus eum ad mortem. Hæc ille. Et in hoc patet humilitas redemptoris. Et non solum sic surrexit et posuit vestimenta, sed: *Cum accepisset linteam, et cetera. Et in hoc patet Saluatoris*********

1. Cor. 5. e

Chryso- stomus. 69. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibid. post pauca. Aug. vna. 55. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 6. b

Aug. vna. 23. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibid. vna. 55. circa medium.

Ibid. post medium.

Ioan. 3. d

Ioan. 10. d

Aug. de Trinit. lib. 1. c. 12. 10. 3

Aug. ibid. vna. 55. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 1. b Ioan. 16. g

Aug. ibid. prope finem.

Chryso- stomus. 69. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. vna. 55. in Ioan. post mediu. tom. 9.

1. Cor. 11. c Iob. 2. a

Eph. 4. e

Luc. 12. e Greg. in Eua. ho. 12. ante mediu. Iob. 38. a

Gregor. lib. 38. Moral. c. 4.

Thren. 11. f Ibidem. Cant. 5. b

Aug. vna. 56. in Ioan. ante mediu. tom. 9.

Chryso- stomus. 69. post med. tom. 3.

Ibid. paulo ante.

Ioan. 14. b Chryso- stomus. post pauca.

Aug. vna. 56. in Ioan. ante med. tom. 9.

Apoc. 21. e

Aug. ibid. paulo post.

stupenda humilitas, et sedula studiositas in obsequendo, et expedita præparabilitas ad ministrandum, et laboriositas in lauando. Vnde Chryso stomus: Non antequam recumberet, sed postquam resederunt tones, tunc surrexit: neque simpliciter lauat, sed vestimenta deponens: neque ad hoc stetit, sed et linteam præcinxit: neque hoc contentus est, sed et ipse impleuit peluim, per omnia monstrans, quoniam non excrebabiliter oportet facere talia, cum bene fecerimus, sed cum magno desiderio. Hæc ille. Et sicut insinuat Augustinus: depositio vestimentorum significabat, quod formam serui accepit, quando seipsum exinanuit: non deposuit quod habebat, sed quod non habebat accepit. Crucifigendus erat, expoliatus est vestimentis, inuolutus est linteis, et tota illius passio, nostra purgatio fuit. Hæc ille. In figura ergo et præteritæ incarnationis et futuræ passionis hæc dignatus est facere. Et de his in Glossa. Vnde ad eius imitationem debemus surgere a cena carnalis delectationis, de qua in figura: Vnusquisque præparat cenam suam, et cetera: Relinquens prandium ieiunus peruenit ad corpus, et cetera. Et debemus deponere vestimenta, scilicet conuersationem pristini hominis: Deponite vos secundam pristinam conuersationem, veterem hominem. Et debemus præcingere nos linteo, scilicet disciplina vitæ penitentialis: Sint lumbi vestri præcincti. Ibi Gregorius, de hoc dicitur: Accinge sicut vir lumbos tuos. Ibi Gregorius de hoc. Et debemus effundere aquam in peluim, profluuium lacrymarum in cor, recognoscendo eius fragilitatem: Quasi torrentem lacrymas. Et sequitur: Effunde sicut aquam cor tuum. Et debemus lauare pedes discipulorum, scilicet affectus cordis, qui debent esse sub disciplina Dei, prout ait Propheta: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Laui pedes meos, quomodo inquina- bano illos? Et sequitur tertia particula, in qua ob reuerentiam Saluatoris, Petri refutatio et negabilitas, ne sibi lauaret pedes. Et ibi duo. Primo, de hoc mutua collatio: Secundo, veritatis instructio, siue eruditio, ibi: *Dicit ei Iesus. Ait ergo: *Et cepit lauare pedes. Et sequitur: *Venit ergo ad Simonem. Ex his videtur, quod aliquibus iam lauasset pedes, sic obijcit Augustinus: Et ad hoc respondet, quod non est intelligendum, quod post aliquos ad illum venerit, sed quod ab illo cæperit. Quando ergo cepit lauare, venit ad eum a quo cæpit. Ait tamen Chryso stomus: Mihi, inquit, videtur proditoris primo lauasse: Incepit enim ab vltimis, et tunc venit ad Petrum. Sequitur vero: Decens erat proditorem stultum existentem, ante verticem Apostolorum, id est, Petrum recubuisse. Et tunc postquam lauit pedes eius, venit ad Petrum: *Dixit ergo ei Petrus: *Tu mihi lauas pedes? Expauit Petrus, quasi diceret: *Quid est? Tu, et quid est? Mihi? ac si diceret: *Tu es filius Dei æternus, et ego homo mortalis. Vnde Chryso stomus, planius: *Tu lauas pedes meos manibus, quibus oculos cæci aperuisti, leprosos mundasti, et mortuos suscitasti? Et subditur responsio Saluatoris: *Respondit ei Iesus: *Quod ego facio, tu nescis modo. Quantum ad mysterij altitudinem, secundum Glossam: *Sciens autem postea, vel ad litteram vel reuelatione Spiritus, infra: Spiritus docebit vos omnia. Vnde Chryso stomus: Sciens posthac, cum in nomine dæmonia eijcies, cum a Spiritu didiceris, quoniam a dextris sedeo patris. Et licet sic diceret Saluator, tamen humilem Christum vsque ad pedes non vult videre, non potest sustinere Petrus, ait Augustinus. Ideo dicit: *Non lauabis mihi pedes in æternum, id est, nunquam, ait Glossa. Et ideo ut tereret eum, ait Saluator: *Si non laueris me, non habebis partem mecum. Eo quod soli mundi, et loci auxilio Dei intrabant in regnum: Non enim intrabit eam, id est, in ciuitatem castestem, aliquid inquinatum. Quod audiens Petrus terretus: *Dicit ei: *Domine non solum pedes. Vnde Augustinus: quando sic minaris, omnia membra lauanda, non sub***************

Chryf. hom. non subtraham. Vt enim ait Chryfoftomus, femel in-
69. in 10a. creparus, quando dictum est ei : Vade retro satana,
post mediū. ita est correptus vt esse tremens factus : vnde et in-
rom. 3. refutatione fuit vehementer, et in confectione vehe-
Mat. 16. d mentior. Sed Iudas continue redarguit, non sentie-
Chryf. ibid. bat, vt ait Chryfoftomus. Et sequitur illa pars, in qua
 instructio Petri de ipsa veritate : *Dicit ei Iesus: Qui lo-*
rus est non indiget. Sed queritur de modo loquendi: si
enim mundus est totus, non indiget, vt pedes lauet,
et si non indiget, non est totus mundus. Si vero respon-
deatur, quod indiget, non est totus mundus. Si vero respon-
deatur, quod indiget, non est totus mundus. Si vero respon-
deatur, quod indiget, non est totus mundus.

Aug. trakt. quod homo in sacro baptismo totus abluitur, tamen
56. in 10a. in rebushumanis postea viuunt, vtique terra calca-
post mediū. tur. Affectus autem humani sunt quasi pedes, qui re-
rom. 9. bus humanis afficiuntur: ita quod si dixerimus, quod
 peccatum non habemus, veritas non est in nobis. Et
 sic quotidie habemus opus, vt pedes lauemus, id est,
 vias spiritualium gressuum dirigamus. Hęc ille. Ideo
 dicimus in oratione Dominica quotidie: Dimitte
 nobis debita nostra: Excute puluerem de pedibus
 vestris: Quando lauabant pedes meos butyro. Ibi
 Gregorius, ritus exponens ait: quod pedes lauantur
 butyro, quia pinguedine boni operis infunditur at-
 que mundatur pulvis collectus de gloria prædicationis,
 affectus sunt multū infectibiles. Ideo de pedibus
 ait. Et ibi bene de hoc. Et de hac lotionem in colla-
 tionem prædicabili. Et quia dixit: *Qui lotus est,* subdit:
non mundus estis, sed non omnes, sed opponit Chryfosto-
Chryf. hom. *mos, quod nondum erant spiritu digni, nec spiri-*
69. in 10a. *tu baptizati: Vos baptizabimini non post multos*
post mediū. *diebus. Necdum erat victima Christi oblata, et adhuc*
rom. 3. *manebat maledictio chirographi: Et ita non erant mundi.*
Act. 1. a *Et ad istud responderet, quod ab errore erant liberati,*
Coloss. 2. b *et iniquitatem proiecerant ab animabus erant liberati,*
Ioan. 15. a *et lumen susceperant, et cum sinceritate mentis erant. Infra: Mundi estis propter sermonem meum.*
Isa. 1. d *Vera munditia, de qua ait Propheta: Lauamini, mundi estote.*
Chryf. hom. *Amplicius vero postea fuerunt sublimati*
69. in 10a. *Spiritu eleuante. Et pater obstinat Iudæ: quia nec*
post mediū. *propter ista verba, nec propter alia prius consimilia*
rom. 3. *refluit a malitia sua: inuerecunde enim se habebat in omnibus.*
Chryf. hom. *Et de hoc Chryfoftomus in homilia. Et*
69. in 10a. *sequitur secunda pars principalis, in qua exhortatio discipulorum ad imitationem præmissi exempli: Postquam ergo lauit pedes. Et primo, ipsa exhortatio. Secundo rationis ob quam debebant imitari subiectio, ibi: Amen amen. Ait ergo: Postquam ergo lauit. Et per hoc patet sicut tactum est, quod cena fiens, surrexit a cena. Vnde ait hic: Cum recubisset iterum, Et est mysterium iuxta Glossam, quod impleta purgatione per sanguinem, accepit vestem immortalitatis: Quia resurgens a mortuis, iam non moritur. Et Reformabit corpus humilitatis nostræ figuratum corpori claritatis suæ: sicut quid fecerim vobis? scilicet cet ego tantus, et talis feci factum tam humile, et vobis, qui estis discipuli: Vos vocatis me Magister, scilicet in illuminando, et docendo: Et Domine, in præsidendo: Et bene dicitis, sic vocando: Sum et enim, et re, et factus. Ipse enim solus potens Rex Regum. Et ipse verus Magister: Vt audiam quasi magistrum: Si ergo ego, scilicet talis, et tantus: Laui pedes, humiliter, et diligenter, et libenter: Et vos debetis lauare, et cetera. Vt enim ait Chryfoftomus, a maioribus rebus accipit exempla, vt saltem quod minus est, operentur, et cum eodem studio. Et sequitur: Proditoris pedes Dominus lauit, et sacrilegi, et furis, et secundum tempus proditoris et insanabiliter habentem, mensæ communicatorem fecit: et tu magna sapiens, et sursum supercilia vellis, scilicet non sustinens, nec habens patientiam. Hęc ille. Et vt scirent, propter hoc Christum eos lauasse, vt se mutuo lauerent, subdit: **Exem-***

A plum dedi vobis. Vt enim ait Chryfoftomus: Etenim
 magistri pueris literas, cum multa pulchritudine
 scribunt, vt saltem ad differentiis, id est, melius imi-
 tationem veniant: Adam exemplum meum ab adole-
 scentia mea. Adam scilicet secundus. Et de ista lo-
 tione, et de isto exemplo in collationibus prædicabi-
 libus. Et subditur ratio dicti: Amen amen dico vobis, non
 est seruus maior Domino, sublimitate potestatis: Neque
 Apostolus maior est eo qui misit eum, auctoritate dignita-
 tis: Non est discipulus super magistrum. Sed
 obicitur, sicut insinuat Augustinus in homilia, cum
 dicitur: Laudet te alienus, et non os tuum: qualiter
 ait hic Magister humilitatis: Vos vocatis me Magister et
 Domine: sum etenim. Et ad istud responderet Augusti-
 nus: quod homini præceptum est illud, scilicet non se
 laudare, cui periculosum est sibi placere, cui cauendum
 est superbiere, sed Deus loquitur: nulla hic est
 elatio tantæ celsitudinis, nullum mendacium verita-
 tatis, vos subiacere sibi vile est, et cetera. Maior est
 omni laude: exaltantes eum replebimini virtute. Et
 sequitur tertia pars, in qua reuelatio, siue detectio
 proditoris in generali cum sua ratione, sicut conti-
 nuat Glossa. Et hæc in duas. Primo, huius præmissio
 in generali cum sua ratione. Secundo, eiusdem dete-
 ctionis magis in speciali, et discipulorum inquisitio,
 ibi: Cum hoc dixisset. Ait ergo: Si hoc scitis, scilicet quæ
 dixi, et docui in intellectu: Et si feceritis, in effectu: Bea-
 ti eritis, scilicet in fructu: Estote factores verbi, et non
 auditores tantum, et cetera. Non enim auditores leg-
 is iustificabuntur sed factores: Beati enim qui audi-
 diunt verbum Dei, et custodiunt illud: Non de omnibus
 vobis dico, scilicet quod estis beati: Scio enim quos elegi-
 rim, supra: Duodecim vos elegi, sed vnus diabolus est.
 Iudas autem non erat electus ad beatitudinem, vel
 beatitudinis societatem: Sed vt scriptura adimpleatur,
 scilicet in psalmo, vbi dicitur: Magnificauit super
 me supplantationem. Per calcaneum enim finis in-
 telligitur, in quo sine Iudas proditor infidiatus est,
 quia diabolus intrauerat in eum. De quo dicitur: Tu
 infidiaberis calcaneo eius. Vel leuate calcaneum, est
 contra Dominum recalcitrare, contra Dominum et
 fraudem et machinationem meditari. Vnde Angu-
 stinus: Illi manducabant panem Domini, ille mandu-
 cabat panem Domini contra Dominum: illi vitam
 scilicet manducabant, ille penam, et ideo iudicium
 manducauit sibi et bibit. Et subdit rationem huius
 reuelationis siue denudationis: Amen dico vobis: vt era-
 datis, quia ego sum, scilicet ille, de quo illa scriptura lo-
 quitur in psalmo. Et hoc ait, ostendens illi misere-
 ro, scilicet Iudæ, vt ait Chryfoftomus: quoniam non
 ignorans comprehenditur, sed et valde sciens, quod
 et ipsum maxime omnium sufficiens erat, detinere
 eum scilicet Iudam a prodicione. Et non dixit, tradi-
 dit me, sed leuaui, et cetera, calcitationem, et dolum
 et fraudem, et occultationem insidiarum repræsenta-
 re volens. Hęc ille. Et quoniam ex dictis possent con-
 tristari discipuli, consolatus est eos dicens: Amen dico
 vobis: qui accipit, et cetera. Sicut continuat Chryfosto-
 mus. Vnde querit ibi: quæ est consequentia istius
 litteræ ad præmissa dicta? Et respondet, quod multa
 est consequentia: quia enim debebant exire, scilicet
 ad prædicandum, et veritas, id est, terribilia pati, con-
 solatur eos duobus modis, scilicet a seipso, vt habe-
 rent eum in memoria, et ab alijs, vt eorum providen-
 tia illis procuraret: Omnium enim eis aperuit domos
 Hęc ille. Ex ista enim hac promissione, quod qui re-
 ceperunt illos missos ad prædicandum, ipsum etiam
 recipere, prouocauit omnes ad eos recipiendos: Qui
 vos recipit, me recipit, et qui recipit Prophetam
 in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ recipiet.
 Super quod Gregorius: Qui, inquit, alimentum Pro-
 phetæ, propter hoc quod Prophetæ est, tribuit, Pro-
 phetæ illius vires ad loquendum dedit, et apud Do-
 minum prophetiæ habebit præmia: Qui cumque vos non

Ibidem.
Zach. 13. 8
Mat. 10. 6
Aug. trakt.
58. in 10a.
ant. med.
rom. 9.
Proph. 27. 4
Eccl. 43. 4
Jacob. 1. 4
Rom. 2. 6
Luc. 11. d
Ioan. 6. 3
Psal. 40. 6
Gen. 3. 9
Aug. trakt.
59. in 10a.
ante med.
rom. 9.
1. Cor. 11. f
Chryf. hom.
70. in Ioan.
post mediū.
rom. 3.
Chryf. hom.
71. in Ioan.
prope prin.
rom. 3.
Mat. 10. d
Luc. 9. 6

non receperunt, excute puluerem de pedibus vestris
 in testimonium illis. Et quasi idem. Magna ergo pro-
 missio suscipiendis missos a filio Dei, quia qui tales
 recipiant, et ipsum Deum recipiant. Quia, vt ait Au-
 gustinus, in eo qui mittitur, auctoritas mittentis com-
 mendat. Et sequitur denunciatio vel detectio tradi-
 toris magis in speciali, ibi: Cum hac dixisset, turbatus
 est. Er illa in quattuor partes. Primo, ipsa detectio siue
 reuelatio signo et verbo. Secundo, discipulorum hæ-
 sitatio et inquisitio, ibi: Aspiciebant ergo. Tertio, Sal-
 uatoris responsio, et ampliõ certificatio, ibi: Respon-
 dit Iesus. Quarto, ipsius Iudæ ad ipsum tradendum
 egressio, et futura passionis expressa insinuatio, ibi:
 Cum exisset, et cetera. Ait ergo: Cum ergo hæc dixisset,
 turbatus est spiritu. Sicut enim habitum est supra
 proximo, et sicut ait Augustinus: Qui mortuus pro nobis,
 prius turbatus est idem ipse pro nobis. Qui ergo po-
 testate est mortuus, potestate turbatus est, qui trans-
 figurauit corpus humilitatis nostræ, configuratum
 corpori claritati suæ, transfigurauit in se affectum in-
 firmitatis nostræ. Et sequitur: Pereant argumenta
 philosophorum, qui negant in sapientem cadere per-
 turbationem animum. Et sequitur: Turbetur plane
 animus Christianus, non miseria, sed miser cordia:
 timeat ne pereant homines Christo, contristetur cum
 perit aliquis. Christus concupiscit acquiri homi-
 nes Christo, lætare cum acquiruntur. Hęc ille.
 Turbatus ergo fuit, non ex impotentia, vel ex
 infirmitate, vel timore, sed modo dicto. Et de ista
 opinione Stoicorum, et qualiter non cadit passio in
 sapientem, ita quod cedat passionibus, sicut cedit
 animæ stulti, Augustinus bene et multum: Amen dico
 vobis: vnus ex vobis me tradet, vnus, inquam,
 ait Augustinus, numero, non merito: specie, non vir-
 tute: commixtione corporali, non vinculo spiritali:
 carnis adiunctione, non cordis socius vnitate. Hęc ille.
 Vnus, inquam, ex vobis, quia ex vobis exiturus: Ex
 nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Supra: Sed
 vnus ex vobis diabolus factus est. Et sequitur secunda
 particula: Aspiciebant, et cetera, hæsitantes, et cet.
 Sed queritur, qualiter hæsitabant? Quia spiritus homi-
 nis, qui est in ipso, scit quæ sunt hominis: Ergo cum
 quilibet sciret se esse innocentem a crimine traditio-
 nis Domini, non debuissent hæsitare. Et ad istud
 respondet Augustinus: quod sic erat nota cuilibet sua
 conscientia, veruntamen proximi erat ignota. Et de
 hoc Chryfoftomus: In omnes circum instituit timo-
 rem, eo quod non dixit nominatum. Et ibi bene de
 hoc. Et ideo hæsitantes aspiciebant, et cetera. Erat ergo
 recubens vnus, et cetera, scilicet Ioannes. Vt enim
 ait Chryfoftomus: Petrus erat vbique feruens, quia
 tamen increpatus fuit a Domino, non fuit ausus in-
 terrogare, sed innuit Ioanni, vt quereret. Et ideo de-
 scribitur beati Ioannis honorifica familiaritas, quod
 erat recubens, et cetera. Sed queritur, qualiter
 hoc ait? Videtur Euangelista de se loqui iactanter.
 Item obicit Chryfoftomus, vbi supra: Cum omnes
 discipulos diligeret Iesus: Cum dilexisset suos, in fine
 dilexit eos: qualiter ait Ioannes de se, quod ipsum di-
 ligeat Iesus? Item querit Chryfoftomus, qualiter
 Ioannes recubuit, sic omnibus timentibus, velut vo-
 luptans in sinu Iesu? Et ad primum respondet Angu-
 stinus: quod consuetudo est eorum, qui sacras nobis
 litteras ministrant, de se loqui sicut de alijs in diuina
 historia. Sicut Ioannes hic. Et Mattheus, quando ait:
 Vidit hominem sedentem in telonio Mattheum nomi-
 ne. Et Paulus quando ait: Scio hominem raptum
 vsque ad tertium cælum. Similiter idem ait Grego-
 rius. Ad aliud respondet Chryfoftomus, quod plus
 alijs Ioannes diligebatur. Qualiter autem plus, ex-
 ponit Glossa, quia familiarus. Et de hoc infra.
 Innuit ergo huic Simon Petrus, scilicet Ioanni: Et dixit ei.
 Sed queritur qualiter ait vtrumque: Innuit et dixit.
 Et ad istud respondet Augustinus: quod locutio est ali-

quando non sonando sed tantummodo innuendo.
 Dicit ergo innuendo: Quis est, et cetera: Itaque cum re-
 cubuisset supra pectus, quod plus videbatur, quam in
 sinu: Dicit ei: Domine quis est, suppressa voce, ait Glossa.
 Er vt ait Chryfoftomus, si huius causam queris disce-
 re, amoris res erat: et ideo innuit Petrus Ioanni, vt
 quereret, non vt maiori existenti, sed propter multo-
 tum amorem, vt dictum est. Tamen Ioannes non se
 nominauit propter ingloriationem, id est, gloriæ van-
 itationem, ait Chryfoftomus: Et patet ex dictis
 prærogatiua priuilegialis beati Ioannis, quod erat
 a filio Dei dilectus, et quod fuit in sinu eius recum-
 bens, et pectori innixus. Per sinum enim signatur hic
 secretum, scilicet sapientiæ, ait Augustinus: Vidit
 illum discipulum, quem diligebat Iesus. Et de hoc in
 collatione prædicabili, infra. Et sequitur responsio
 Saluatoris: Respondit Iesus: Ille est cui intinctum panem.
 Vt ait Augustinus: Expressus est traditor: nudate sunt
 latebræ tenebrarum: Et cum intinxisset panem, dedit Iu-
 das, et cetera. De isto pane quis, et qualis fuerit, Au-
 gustinus bene ait: Non, vt putant quidam, tunc Iu-
 das corpus accepit, nam omnibus distribuerat iam.
 Dominus Sacramentum corporis et sanguinis sui. Et
 ibi Iudas erat. Nunc autem ventum est ad narrationem
 beati Ioannis, vbi per buccellam tinctam expressit
 Dominus traditorem. Sed queritur: quare dedit
 panem tinctum? Et ad hoc respondet Augustinus,
 quod fortassis per panis tinctionem significabat eius
 fictionem: Et post buccellam introiuit in eum satanas.
 Sed queritur, qualiter ait: Tunc introiuit: quia prius
 erat Iudas fur et latro. Et ad istud responderet Angu-
 stinus: quod post hunc panem intrauit satanas in
 eum, vt eum plenus possideret, in quem prius intra-
 uerat, vt deciperet. Querunt autem aliqui hic, qua-
 liter Deus prodiderit crimen Iudæ, cum esset occul-
 tum prius. Ipse enim ait: Si peccauerit in te frater
 tuus, corripe eum inter te et ipsum. Et ad istud re-
 spondendum est secundum Chryfoftomum: quod et
 tunc primum redarguit, cum Iesus non nominatum,
 sed dando sic panem, neque tamen ille ob mensam
 recubatus esset, eodem modo communicans pane.
 Hęc ille. Quia ergo filius Dei sciens ipsum esse obsti-
 natum, et inuerecundum: et videns discipulos esse an-
 xiatos, mitigans eos, et sermone et interrogatione,
 concessit etiam Ioanni recumbere in pectus, siue re-
 cidere, vt ait idem Chryfoftomus: Sic proditorem
 expressit, nam tempus passionis imminet. Quali-
 ter autem tradidit ei corpus suum cum alijs, ad hoc
 respondendum secundum Augustinum: Bonum est
 quod accepit, sed malo suo accepit, qui malus male
 bonum accepit. Vnde et Apostolus: Probet se ipsum
 homo, et sic de pane illo edat: qui enim manduca-
 et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. Et
 subditur insinuatio accelerationis criminis ipsius Iu-
 dæ: Dicit ei Iesus: quod facis, fac citius. Sed queritur
 qualiter hoc ait? videtur enim quod præcepit pro-
 ditionem facere. Et ad istud respondendum, secundum
 Augustinum: non præcepit ei facinus, sed prædixit
 Iudæ malum nobis bonum. O inquit verbum fre-
 quentius parati mori, quam irati. Fac, inquit, citius,
 non quia tu potes, sed quia hoc vult, qui totum po-
 test. Hęc ille. Et ibi bene de hoc. Et de hoc Chryfo-
 stomus, vbi supra: Non præcipiens est, neque conse-
 sulentis, sed exprobrantis et ostendentis, quoniam
 volebat corrigere Iudam: quia vero incorecte se ha-
 bebatur, dimittit eum. Hęc ille: Hoc autem nemo scit
 dissumbentium, quod retorquet Chryfoftomus, ad
 prius dictum, quod non intellexerat illud, quod
 ait Saluator: Cui porrexero panem: Nam latenter dixit
 vt nullus audiret. Etenim propterea ad pectus Ioan-
 nis tendens interrogat: seu ad aures, vt non fieret
 manifestus proditor. Et Christus ita respondit, scilicet
 silenter, et neque tunc fecit manifestum: nunc au-
 tem nudius et manifestius dixit, et tamen neque tunc
 eum

Chryf. hom.
71. in 10a.
ante med.
rom. 3.
Ibidem.
Aug. trakt.
61. in 10a.
post mediū.
rom. 9.
Ibid. prope
finem.
Ibid. trakt.
62. ante
mediū.
Ibid. post
pauca.
Ioan. 12. a
Aug. ibid.
paulo ante.
Mat. 18. b
Chryf. hom.
71. in 10a.
ante med.
rom. 3.
Ibid. paulo
ante.
Aug. 11. 62.
in 10a. ante
med. rom. 9.
1. Cor. 11. f
Aug. ibid.
post mediū.
Chryf. hom.
71. in Ioan.
ante med.
rom. 3.
Ibidem.

Greg. in E-
nig. ho. 2.
circa med.

Et ad istud respondendum secundum Gregorium, quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, ut is qui futurus erat pastor Ecclesie, in sua culpa diceret, qualiter alijs misereri debuisset. Prius enim ostendit sibi, et tunc præposuit ceteris, ut ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliena infirma toleraret. Hæc ille. Sed quæritur, qualiter ait hic: *Ponam animam meam pro te*, scilicet volens et desideras mori pro Christo: cum dicatur, infra: Alius te cinget, et ducet te, quo tu non vis. Et ad istud respondet Gregorius, quod Petrus martyrium, quod per infirmitatem carnis noluit, per virtutem Spiritus amavit. Et ibi bene de hoc. Infra ergo loquitur, quantum ad infirmitatem sensualitatis, hic autem quantum ad voluntatem rationis. Et ex dictis patet, qualis fuit Petrus ex se ipso, et quam infirmus, et quam fortis et robustus ex Spiritu. Et de hoc Gregorius. Ipse pastor Ecclesie quantæ formidinis fuerit ante aduentum Spiritus, ancilla ostiaria dicit: qualis autem fortitudinis post aduentum, patet: gaudet enim tunc in verbis, quæ ante in verbo timuit. Et ibi multum et bene de hoc. Et nota quod ait: *Non cantabit gallus nequam me ter neges*, quod mysterium potest esse. Per gallum enim prædicator significatur: ante cuius cantum multi negant Christum, et non recte credendo, nec perfecte confitendo, nec iuste viuendo. Et de isto gallo: Quis dedit gallo intelligentiam? Ibi Gregorius, bene de proprietatibus galli, propter quas per gallum prædicator siue doctor significatur. Gallus enim horas noctium discernit, in noctibus voces emittit, et propter valentiores voces in profundo noctis, quam in matutino, et cum edere cantus parat, alas excutit, seipsum feriens vigilantiorum reddit, ut ait Gregorius ubi supra. Item gallus vociferatur contra prælium, ait sapiens, et post prælium et victoriam, ait idem. Itæ gallus gallinaceus victus silet, et canit cum vincit, ait Tullius. Talis debet esse doctor spiritualiter: Gallus succinctus liberos. Et de hoc bene et multum Ambrosius: Est, inquit, galli cantus suavis in noctibus, et etiã vilis, quia dormientem excitat, et sollicitum admonet, et viatorem solatur, processum noctis canora significatione protestans. Hoc canente latro relinquit insidias, nauta trepidus mensuram deponit. Et sequitur: Hoc canente ipsa Ecclesia Petra culpam diluit, quam priusquam gallus cantaret, negando contraxerat. Et ibi bene de hoc. Consimiliter fit de multis, ante vocem calicæ prædicationis labuntur: Cum enim prophetia defecerit, dissipabitur populus. Sonante autem diuina prædicatione infunditur gratia diuina, illuminantur corda, et cognoscuntur delicta, et conuertuntur audientes: Loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Misit enim verbum suum et fanauit eos, ait Propheta.

CAPVT DECIMUM QVARTVM.

Diuisio.

LIT AIT discipulis suis: Non turbetur cor vestrum. Præhabita confortatione discipulorum, siue instructione per exemplum humilitatis, hic instructio eorundem per documenta veritatis. Et ista pars in tres partes, secundum numerum capitulorum. Primo, enim loquendo per appropriationem instruit eos, ut sint recte credentes in fide. Secundo, ut sint feruentes in charitate, infra proximo: Ego sum vitis. Tertio, ut sint constantes in spe, infra, ibi: Hæc locutus sum vobis. Prima, scilicet istud capitulum in tres partes. Primo ad constantiam fidei exhortatio. Secundo, quia fides sine operibus mortua est, ad operum perfectionem persuasio, ibi: Si diligitis me, mandata mea seruante. Tertio, sui recessus per passionem insinuat, ibi: Hæc locutus sum vobis. In prima, tria. Primo, cum dehortatione turbationis fidei

Ioan. 15. a

Ioan. 16. a

Iacob. 2. d

A firmæ exhortatio, et credentibus promissio. Secundo, de dictis Saluatoris discipulorum inquisitio, et eorum certificatio, ibi: Dixit et Thomas. Tertio, credulitatis siue fidei vilitas, siue fructificatio, ibi: Amen, amen dico vobis. Et hoc est quod ait: *Non turbetur cor vestrum*, et cetera, ut ait Augustinus: ne mortem, tamquam homines timerent, et ideo turbarentur, consolatur eos, etiam contestans se esse Deum. Ut enim ait Chrysostomus: Si vertex, scilicet Petrus, qui erat caput, timuit, de illis quid fieret? Ideo ait: *Non turbetur cor vestrum*, scilicet diffidendo: Neque formidet, scilicet de morte timendo: Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Dehortatur ergo turbare in intellectu, et formidare in affectu, et effectu: Et ideo sequitur: *Credite in Deum et in me*. Ut ait Augustinus: Consequens est, ut si in Deum creditis, et in me: quod non esset consequens, si Christus non esset Deus: Ipse enim cum in forma, Dei esset, seipsum exinanuit. Mortem metuitis huic formæ serui: non turbetur cor vestrum, suscitabit illam forma Dei. Hæc Augustinus: Et si crucifixus est ex infirmitate, viuit tamen ex virtute. Et quoniam hortatus est eos, subdit causam, ob quam non debent turbari: *In domo patris mei mansiones multe sunt*. Ut enim ait Augustinus: Cum hoc audiunt a perturbatione recreantur, certi, ac fidentes etiam post pericula tentationum, se apud Deum cum Christo esse mansuros. Et de ista domo: O Israel quam magna est domus Domini. Et ad maiorem certificationem subdit: *Si quo minus dixissem vobis*, et cetera. Si ille videlicet mansiones non essent, vel si in aliquo minus esset, dixissem vobis. Et hoc ideo: *Quia vado parare vobis locum*, scilicet, sicut caput quod debent sequi membra. Oportet enim mori, resurgere, et ascendere in cælum, ut nobis locus pararetur in regno: Ascendit enim pandens iter ante eos: *Et si abiero*, per carnis absentiam moriendo, siue ascendendo in cælum, siue resurgendo: *Veni am iterum*, apparendo post resurrectionem, vel apparendo in iudicio: Videbunt filium hominis venientem, et cetera: *Et accipiam vos*, et cetera. Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt: *Ut vbi sum ego, et vos sitis*. Supra: Si quis mihi ministrat, me sequatur, et vbi ego sum, ibi et minister meus erit. Et ne ipsi quærerent vbi sit, subdit sicut continuat Glossa: *Et quo vado scitis*, scilicet ipsum patrem, ad quem vado: *Et viam scitis*, scilicet me hominem qui sum via. Infra eodem: *Ego sum via*, et cetera. Sed quæratur de prædictis, qualiter ait: *Non turbetur cor vestrum*, cum sciret ipsos esse iustos, et dicatur: Iustus in æternum non commouebitur. Videtur quod superflue de hoc hortatur. Et ad istud respondendum est, quod est turbatio infestans, et est turbatio euertens. Et hæc secunda non cadit in iusto, mente iusto. Vnde Augustinus loquens de opinionione Stoicorum, ait quod differentia est inter animum stulti, et animum sapientis, quod stulti animus cedit passionibus, atque accommodat mentis assensui: sapientis, quamuis eas patiat, retinet, tamen de his, quæ debet effugere rationabiliter, vel eligere, stabilem inconcussa mente sententiam. Hæc ille. Vnde nota, quod est turbatio ex quadam motione contritionis, quia: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, ait Propheta. Et alibi in psalmo: Turbatus sum et non sum locutus. Et est turbatio piæ compassionis malis alienis: quia misericordia est tristitia in malis alienis, ait Damascenus. Et Augustinus: Quis ignorat ex eo appellatam misericordiam, quod miserum faciat cor condolentis alienum malum. Et de hoc bene supra Augustinus: Turbetur plane animus Christianus, non miseria sed misericordia. Et enumerat ibi quatuor affectus. Dicitur est Martha: Sollicita es et turbaris erga plurima. Et est turbatio et deordinationis et confusio, de qua in psalmo: Turbati

Aug. tract. 67. in 10a. prope prin. tom. 9.

Chrys. hom. 62. in 10a. ante med. tom. 3.

Mat. 10. 8

Aug. tract. 67. in Ioan. ante med. tom. 9.

Phil. 2. 8

2. Cor. 13. 8

Aug. ibid. post pauca.

Baruc. 3. 8

Mich. 2. d

Mat. 24. 6

Apoc. 19. b

Ioan. 12. 8

Aug. de Ciuit. Dei. lib. 9. c. 4. tom. 5.

Psal. 50. d

Psal. 76. a

Damasc. orth. fid. li. 2. c. 14.

Aug. de morib. Eccl. lib. 1. c. 27. tom. 1.

Ibid. tract. 60. in 10a. ante med. tom. 9.

Luc. 10. 8

Psal. 75. a
Psal. 106. c

Turbati sunt omnes insipientes corde. Et alibi: Turbati sunt et moti sicut ebrius, et cetera. Et ista non commouetur iustus. Et est turbatio ex eminentia tristabilis vel terribilis: et sic aliquando turbatur iustus, quantum ad sensualitatem et motum sensualitatis, seruata cum tranquillitate rationis. Vnde Virgilius loquens de Aenea:

Virg. Aeneid. lib. 4. post mediū.

Mens immota manet, lacryma voluuntur inanes.

Ut enim ait Augustinus: Homo mouetur metu amissionis rerum, et metu mortis, et etiam metu doloris, ut ait idem. In his tamen retinet sapiens iudicium rationis, stultus autem cedit illis, secundum Augustinum. Item quæratur de hoc quod ait: *In domo patris mei mansiones multe sunt*, cum dicatur: Nonne ex denario diurno conuenisti mecum? Tolle, quod tuum est. Vnus ergo denarius omnium, et ita vna mansio. Et ad istud respondendum secundum Augustinum hic, ubi ait: Denarius ille æqualis est omnibus, quo significatur vita æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam in viuendo non est diuersa in æternitate mensura, sed multæ mansiones, diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates. Hæc ille. Quantum ergo ad diuturnitatem, siue perennitatem denarius est vnus, quantum ad differentiam meritorum, præmiorum, sunt diuersæ mansiones: Paruus et magnus. Ibi Gregorius, bene de his mansionibus et de earum vnitatem. Si milititer Gregorius, vbi loquitur de denario diurno bene de denarij vnitatem, et de mansionum multitudinem. Et de hoc in collatione. Item quæratur de hoc quod ait: *Vado vobis parare locum*. Opponitur enim Augustinus, cum dixerit prius, quod in domo patris sunt multæ mansiones, non est opus aliquam præparare, quia sunt parata. Item si futura erant et parandæ iam non erant. Et ita male ait: *Multe mansiones sunt*, Vel, si erant parata, male ait: *Vado vobis parare locum*. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod mansiones quas præparauit prædestinando, præparat operando. Sicut enim dicitur: *Quid est, quod futurum est? Ibi alia littera: Fecit, quæ futura sunt: Fecit, inquam, prædestinando, quæ facturus est operando*. Sic ex parte ista mansiones sunt, ut ait hic, in prædestinatione, sed nondum in operatione: parat enim mansiones, mansionibus parando mansores. Hæc Augustinus. Et sequitur: *Desiderium dilectionis præparatio est mansionis*. Eat Dominus, et parat locum, eat ne videatur, lateat ut credatur, creditus desideretur, ut desideratur habeatur. Et pater hic Saluatoris dignitatis bonitas, et dispensatiua humilitas. Secundum Augustinum. Venit in mundum ut saluaret, reliquit mundum vadens in cælum, ut locus electis pararetur, venturus in fine, ut mundus iudicaretur: Exiui a patre, et veni in mundum, et cetera: *Quemadmodum vidistis eum euntem in cælum, sic veniet, et cetera*. Ista sunt itinera æternitatis eius, id est, filij Dei, qui est æternus: Diebus æternitatis eius. Et sequitur illa pars in qua inquisitio discipulorum. Et illa in duas. Primo, inquisitio illius. Secundo, alterius, ibi: *Dicit ei Philippus*. In prima duo. Primo ipsa inquisitio. Secundo, Christi responso, ibi: *Dicit ei Iesus*. Ait ergo: *Dicit ei Thomas: Nescimus quo vadis*, et cetera. Sed quæratur, ex quo dixit Christus, eos vtrumque scire, scilicet et viam scitis, et cetera, neque dixit falsum, qualiter dixit eos neutrum scire? Et ad istud respondet Augustinus, quod isti sciebant, sed se scire nesciebant, et ideo eos conuincit Christus respondendo: *Dicit ei Iesus: Ego sum via*, quasi diceret secundum Augustinum: ut ostenderet eos scire viam, qua via cognita restat cognoscere quo iræt, quia ad veritatem et ad vitam. Vnde Chrysostomus. Ego sum via, per me venitis, nec indigebitis manu ductore. Ego sum veritas, et ita nullum mendacium in eis quæ dicuntur.

Aug. de ciuit. Dei. li. 9. c. 4. tom. 5.

Mat. 20. a

Aug. tract. 67. in 10a. ante med. tom. 9.

Job. 3. c

Greg. Mor. lib. 4. c. 31.

Idem in Euang. hom. 29.

Aug. tract. 68. in 10a. ante med. tom. 9.

Eccl. 1. a

Aug. ibid. post mediū.

Dignitatis bonitas Saluatoris.

Ioan. 16. g

Act. 1. b

Mich. 5. a

Aug. tract. 60. in 10a. ante med. tom. 9.

Ibid. paulo post.

Chrys. hom. 72. in 10a. ante med. tom. 9.

Ibid. paulo post.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 71. in 10a. ante med. tom. 9.

A tur. Ego sum vita, et ita si moriamini non peribitis. Hæc ille: Ut ait Glossa. Ego sum via, sine errore quærentibus, et veritas sine falsitate inuenientibus, vita sine morte permanentibus. Item Augustinus. Quia vis ire? ego via quo vis ire? ego veritas. vbi vis permanere? ego vita. Et Hugo: Christus via in exemplo, veritas in promisso, vita in premio: quia ipse via, in eo mouemur: quia veritas, in eo sumus: quia vita, in eo viuimus: In ipso viuimus, mouemur, et sumus. Quia ex ipso omnia, ipse est via: quia per ipsum omnia, ipse est veritas: quia in ipso sunt omnia, ipse est vita: Ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. Et sequitur manifestatio eius quod dixit: *Nemo venit ad patrem, nisi per me*, scilicet, qui sum via: *Et si cognouissetis me, et patrem meum*, scilicet propter vnitatem essentie. Supra: Ego et pater vnus sumus. Vel propter similitudinem splendoris et gloriæ, quia ipse splendor et figura gloriæ: *Et amodo cognoscetis, et vidistis eum*. Sed qualiter hoc? Supra: Deum nemo vidit vnquam. Et ad istud respondendum ijs secundum Augustinum, et est in Glossa, quod viderunt filium simillimum patri, et ita viderunt patrem in filio, scilicet in presenti. Ideo ait: *Vidistis et cognoscetis*, scilicet in futuro. Vel secundum Chrysostomum, vidistis eum, ut visus est angelus, scilicet in specie ostensa, non tamen substantia, visa est. Vel loquitur de visione filij, de qua: *Beati munde corde quonia ipsi Deum videbant*. Supra: Deum nemo vidit vnquam nisi vnigenitus, qui est in sinu patris. Ipse narrauit, et cetera. Et sequitur inquisitio alterius discipuli, scilicet Philippi, ibi: *Dicit ei Philippus*. Et ibi tria. Primo, ipsa inquisitio. Secundo, inquisitoris increpatio, ibi: *Dicit ei Iesus*. Tertio, veritatis doctrinatio, ibi: *Philippus*. Ait ergo: *Dicit ei Philippus: Domine ostende, et cetera*. Ut enim ait Augustinus. Non intelliges Philippus, quærat: quasi diceret: simile noui, sed non sufficit, nisi et illum nouerim. Et ideo ait: *Ostende nobis patrem, et sufficit*. Et ideo sequitur increpatio. Vnde Augustinus: Magister discipulum arguebat, quia cor postulantis videbat: patrem enim nosse cupiebat, tamquam esset melius, quam filius. Hæc Augustinus. Et quia merito arguendus erat, sequitur instructio: *Philippus, qui videt me, videt et patrem meum*, quia ego et pater vnus sumus. Et ideo sequitur: *Non credis quia ego in patre, ac si diceret, ait Augustinus: Curin similibus distantiam cupis cernere? Cur inseparabiles separatum desideras nosse? Et ideo hoc manifestans amplius, quod ipse in patre, et pater in eo, ait: Verba quæ ego loquor, a me ipso non loquor, quia a me ipso non sum, ait Augustinus. Et ob eandem causam: Pater in me manens facit opera. Supra: Sicut pater suscitauit mortuos, sic et filius. Et quia arguerat Philippum, ostendit non eum solum esse arguendum, sicut continuat Augustinus, propter quod sequitur: *Non creditis quia ego in patre*. Et ita idem in essentia, et inseparabilis. Quod si non creditis ita esse, sicut est in re: *Alioquin propter opera credite*. Ut enim ait Augustinus. Si separati essemus, inseparabiliter operari nulla ratione possemus: quasi eodem modo legit Chrysostomus: *Vides, inquit, proximitatis superabundantiam, et in eis substantiæ submonstrationem*. Opponit autem Augustinus, qualiter ait nunc: *Si cognouissetis me: cum dixerit superius: Et quo vado scitis, et viam scitis*: Vocans semetipsum viam, et ita eum cognoscebant. Et ita videtur dicere contraria. Et ad istud respondet Augustinus, quod quidam inter eos ipsum sciebant, et pro talibus loquebatur superius: quidam autem ipsum nesciebant, inter quos erat Philippus, et pro talibus, et ad tales loquitur hic. In his autem omnibus propositionibus, quas induxit, scilicet, quod a se ipso non loquitur, et quod ipse in patre, et pater in ipso, intendebat instruere eos de perfecta fide vnitatis essentie diuinæ, et distinctione personarum. Vnde quia dixit: *A me ipso non loquor*, huius occasionem recitat hic Augustinus. errorem Arrij, dicentis*

Aug. de verbis Domini serm. 54. prope prin. tom. 1. c.

Act. 17. f

Rom. 11. d

Ioan. 10. d

Heb. 1. a

Ioan. 1. b

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Chrys. hom. 72. in Ioan. post mediū. tom. 3.

Mat. 5. a

Ioan. 1. b

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Ibid. post mediū.

Ioan. 10. d

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Ibid. post mediū.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

Aug. tract. 70. in 10a. tom. 9.

filiū non esse æqualem patri. Quia vero dixit: *Pater in me manens facit*, huius occasione recitat errorem Sabellij, qui posuit, quod qui pater est, ipse est filius. Et vtriusque erroris falsitatem Augustinus manifestat. Supra: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic et filius. Et ibi post: *Quæcumque pater facit, hæc et filius similiter facit*. Ex quibus patet et essentia diuinæ identitatis, et personarum distinctibilitatis. Et hæc nunc sunt perfecte credenda recta fide. Ideo ait hic: *Qui videt me, scilicet visione et fidei: Videt et patrem meum*. In patre autem hoc videbitur visione fructuosis. Infra: Veniet hora quando non in prouerbis loquar vobis, sed palam de patre annuntiabo vobis. Et de hoc ibi. Et nota quod ait: *Ostende nobis patrem et sufficit nobis*. Licet enim hoc fuerit prolatum ex imperfectione, ob quam imperfectionem fuit Philippus arguendus, ait Augustinus, tamen in his verbis exprimitur protestatio siue veneratio maiestatis, quando ait: *Domine*, Dominus enim nomen illi, ait. **Hier. 33. a** Propheta. Item exprimitur ibi feruida petitio diuinæ visionis, cum dicitur: *Ostende nobis patrem*. Hæc enim ostensio in gloria, est plenitudo beatitudinis: Videbis faciem eius in nubilo. Videbimus eum sicuti est. Item insinuat siue exprimitur omnimoda plenitudo, siue adimpletio omnis appetitionis, ibi: *Sufficit nobis*. **Psal. 16. c** Propter quod ait Propheta: Satiaborcum apparuerit gloria tua. Vt enim ait Augustinus: Sufficere est nihil ultra querere. Et ideo dicitur hic: *Ostende nobis patrem et sufficit nobis*, quia implebit te, satiabit te, perficiet te, ait idem Augustinus. Illud enim sufficit animæ, quod replet eius capacitatem omnimodam. Sed tantæ dignitatis est humana conditio, vt nullum bonum præter summum possit ei sufficere. Vt dicitur: Solus Deus implet animam. Et ideo merito ait hic: *Ostende patrem et sufficit nobis*. Item illud sufficit animæ, quod illuminat omnimodam suæ intelligentiæ inaccessibilitatem: sed Deus pater habitat inaccessibilem: Marens incedebam. Ibi Gregorius: Sancto viro in hac peregrinatione, omne quod sine Dei visione abundat, inopia est. Item illud sufficit animæ, quod terminat et quietat omnem eius appetitum. Talis est Deus pater: Nec multitudo locorum inclinet te. Ibi Gregorius. Ad illum suspensa est anima, a quo formata, et quia ad Deum solum appetendum facta est: omne autem, quod infra appetit, minus est. Ideo iure ei non sufficit, quod Deus non est. Et ibi multum, et bene de hoc. Vnde Augustinus: quod nec anima sibi, nec ei quidquam sufficit, recedente ab eo qui solus sufficit. Et alibi: Temporale non satiat animam, cui sedes est æternitas. Vnde est sufficientia infusæ intelligentiæ ad cognoscendum: Non quod sumus sufficientes ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Item est sufficientia diuinæ gratiæ ad viuendū et resistendum tētionibus: Sufficit tibi gratia mea. Item est sufficientia modestiæ ad vrendum: Ego didici in quibus sufficiens sum, scio humiliori, scio et abundare, et cetera. Melior est vir pauper et sufficiens sibi, quam vir gloriosus et indigens pane. Et est sufficientia gloriæ satiantis, de qua loquitur hic. Vnde Augustinus: Quid homini sufficit, cui Conditor non sufficit? Quid ultra queris, cui omne gaudium: Intra in gaudium Domini tui. Et sequitur illa pars in qua specificatio fructus, siue vtilitatis fidei, ibi: *Amen, amen dico vobis*. Et specificatur duplex vtilitas: quarum prima est, potestas operandi. Secunda, est facilitas obtinendi postulata, ibi: *Quodcumque petieritis*. Ait ergo: *Amen, amen, qui credit in me, scilicet fide perfecta, quæ per dilectionem operatur. Opera qua ego facio, id est, talia in genere, qualia ego facio, vt sit simplex relatio: Et ipse faciet. Et maiora horum faciet, id est, maiora his: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc, et transibit, et cetera. Sed queritur qualiter hoc? Vt enim dicitur: Non est discipulus super magistrum: non ergo est conueniens*

Error Sabellij. Aug. ibid. Ioan. 5. c Ibidem. Essentia diuinæ identitatis. Ioan. 16. g Hier. 33. a Iob. 33. d 1. Ioan. 3. a Psal. 16. c Aug. Manual. c. 25. tom. 9. 1. Tim. 6. c Iob. 30. d Greg. Mor. li. 20. c. 28. ante med. Iob. 36. c Greg. Mor. li. 26. c. 28. post mediu. Aug. de Trinit. lib. 1. c. 38. 1. c. 5. 10. 3 August. de doct. Chryf. lib. 1. c. 38. tom. eod. 2. Cor. 3. b 2. Cor. 12. b Phil. 4. c Prou. 12. d Mat. 25. b Duplex vtilitas. Gal. 4. c Mat. 17. c Mat. 10. c

discipulos facere maiora opera operibus Christi magistri sui. Item opera quæ ipse fecit, erant potentia infinita, et ostendebant ipsum esse Deum, vt ipse arguit supra: Operibus credite: Ergo vt prius. Item, sublimioris potestatis debent esse opera sublimiora, et maiora: sed sua potestas maior et sublimior, quia ipse virtus supportans omnia: Ergo vt prius. Et ad istud respondendum exponendo illud multipliciter, secundum Augustinum, vbi ait: quod maius fuit sanare vmbra, quod fuit factum, vbi dicitur, quod vmbra Petri saluabantur infirmi: quàm simbria, quod fuit factum. Primo modo sanauit Christus per apostolos. Secundo, per seipsum, maiora ergo opera fiebant virtute Christi in alijs. Infra: Sine me nihil potestis facere: quàm illa quæ per se fecit. Vel aliter est intelligendum secundum Augustinum, quod hoc dicitur, quia maiora opera fecit Dominus per credentes, quàm præter credentes. Et hoc non fuit defectio sed dignatio. Præter enim credentes fecit Deus cælum et terram. Per credentes siue illis contententibus iustificauit impios. Sed nunquid omnium operum Christi maiora, qui cum timore et tremore suam ipsius salutem operatur, quod vtiq; in illo, sed non sine illo Christus operatur. Hæc ille. Vel aliter exponitur secundum Augustinū, ibi, quod opera de quibus loquitur hic, erant verba quæ tunc dicebat. Et minus est verba iustitiæ prædicare, quod fecit præter nos, quàm impios iustificare, quod ita facit in nobis, vt facimus et nos. Hæc ille. Et per hæc ad obiecta: quia etsi credentes faciunt opera magna, hoc est virtute Iesu Christi, et de fide ac eius efficacia in credentibus: Fides est sperandarum rerum, et cetera. **Heb. 11. a** Et ne quis attribuat sibi hanc potestatem, subdit: *Quia ego vado ad patrem*. Et in hoc consolatur eos, ostendens quod ad patrem pergit, non vt derelinqueret indigentes, sed exaudiret petentes, ait Augustinus. Propter quod sequitur: *Quodcumque petieritis, et cetera. hoc faciam*. Et in hoc notatur sua potestas. Vt enim ait Chrysofomus, omnia signa quæ fecerunt Apostoli, ipse agebat: Per manus Apostolorum fiebant signa. Et in nomine Iesu Nazareni, surge et ambula. *Faciā, inquam, vt glorificetur pater in filio*, omnia enim agebat ad gloriam patris, qui eum miserat. Et ad maiorem confirmationem repetit: *Quidquid petieritis*. Vnde Chrysofomus querit, cuius gratia secundo id ponit: et respondet quod ideo secundo ponit, certificans, id est, confirmans, sui ipsius sermonem. Et ostendens auctoritatem vt prius subdit: *Hoc faciam*. Et vt ait Augustinus: Ne solis Apostolis crederemus hoc esse dictum, ideo ait supra: *Qui credit in me*. Sed queritur sicut obijcit Augustinus, qualiter ait hic: *Quodcumque petieritis hoc faciam*, cum dicatur de Paulo: Ter Dominum rogauit, vt discederet a me, nec tamen fuit exauditus. Et ad istud respondet Augustinus, quod hic ait: *Si quid petieritis in nomine meo, et cetera*. In nomine enim Saluatoris petimus, quando non contra salutem petimus. Et sequitur: Sic intelligendum est, nos non petere in nomine magistri, quod petimus præter regulam magisterij. Hæc ille. Et quia magis fuit ad salutem ipsi Paulo non exaudiri: ideo Deus propitius non iratus ad voluntatem suam eum non exaudiuit. Et ibi bene de hoc. **Ibidem. ante mediu.** Augustinus de male petentibus, vt de filijs Israel petentibus carnes: Non accipitis eo quod male petatis. Et de petitione virtuosa ad Deum, qualis debet esse. Infra: Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Vnde et hic tanguntur tres conditiones, quæ debent esse in petitione: quarum prima est, rei petitæ substantialitas, ibi: *Si quid*, scilicet quod sit aliquid reale et vtile: Primo, querite regnum Dei. Secunda conditio est feruida consideratio, ibi: *Petieritis*: Petite et dabitur vobis, querite, et cetera. Tertia est in petendo recta ordinatio

Ioan. 10. d Heb. 1. b Aug. tract. 72. in Ioan. post mediu. tom. 9. Act. 5. c Mat. 15. c Ioan. 15. a Aug. tract. 72. in Ioan. tom. 9. Chryf. hom. 74. in Ioan. in princip. tom. 3. Aug. tract. 74. in Ioan. ante med. tom. 9. Tit. 1. b Rom. 5. a Aug. ibid. post mediu. Rom. 8. b Ioan. 16. b Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. tom. 9. Ioan. 1. b 1. Cor. 13. d Aug. tract. 74. in Ioan. vers. fin. tom. 9. Ioan. 16. d Aug. ibid. ante mediu. Ioan. 20. d Act. 2. a Aug. ibid. Aug. de nat. et grat. 6. 18. 10. 7. Ibid. ante mediu. Num. 11. a Iob. 4. a Ioan. 16. g Mat. 6. d Luc. 11. b

ordinatio, ibi: *In nomine meo, vt est expositum*. Et sequitur illa pars, in qua exhortatio ad obseruationem mandatorum Dei, eo quod fides sine operibus mortua est. Et illa pars in tres. Primo, hortatur ad obseruanda mandata, promittendo auxilium. Secundo, hortatur, promittendo solatium, ibi: *Non relinquam vos orphanos*. Tertio, hortatur ad idem promittendo premium, ibi: *Qui habet mandata mea*. Ait ergo: *Si diligitis me, scilicet affectu: Mandata mea seruare, in effectu: Et ego rogabo patrem, et alium paraclætum dabit*. Et in hoc patet vtilitas in fructu. Vt enim ait Chrysofomus, operibus nobis opus est vbique et actibus, non ea, quæ per verba, ostentant. Ideo ait hic: *Mandata mea seruare*, quasi idem Augustinus, inducens illud Apostoli: Vultu confitentur de nosse Deum, factis autem negant. Infra eodem: *Qui habet mandata mea et seruauit ea, et cetera*. Et nota quod ait: *Alium paraclætum*, quia primum infundit Deus Spiritum gratiæ ad credendum et amandum, et ad perfecte operandum: Charitas enim diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Deinde dat recte operantibus Spiritum in superabundantia, prout ait hic: *Alium paraclætum dabit, et cetera*. Paracletus enim latine dicitur aduocatus, ait Augustinus: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et sequitur: Postulat pro nobis, et cetera. Et quia sine penitentia sunt dona Dei, ideo ait: *Vt maneat vobiscum, scilicet Spiritus*. Et quia ipse Spiritus veraciter docet, ideo ait: *Spiritus veritatis*, scilicet dabit, infra: Docebit vos omnem veritatem: *Quem, scilicet dabit, infra: Mandus non potest accipere, id est, mundi amatores: non enim habet inuisibiles oculos mundana dilectio, et est contraria diuinæ dilectioni, ait Augustinus*. Supra: Mundus enim non cognouit. Et ideo ait hic: *Quia non videt eum, scilicet credendo: Nec scit eum, scilicet intelligendo*. Et licet ita sit de mundo et mundanis: Vos, qui estis spirituales: *Cognoscitis eum, cognitione fidei, et visione spei: Videmus nunc in speculo et ænigmate, tunc autem facie ad faciem: Quia spiritus vos manebit, scilicet Spiritus: Et in vobis erit*. Sed queritur cū sit prius esse alicubi quàm manere, videtur quod inconueniente ordinat. Et ad hoc respondet Augustinus, ne putarent, quod dictum est: *Apud vos manebit*, ita dictum esse, quemadmodum hospes visibiliter manere cōsuevit, exposuit quod dixit: *Et in vobis erit*. De isto Spiritu, et de effectibus, infra dicitur: Sed obijcit Augustinus de hoc, quod ait: *Si diligitis me alium paraclætum dabit, et cetera*. Ergo secundum hoc potest Deus diligere absque Spiritu. Et ad hoc respondet sicut tacitum est, quod discipuli habebant Spiritum sanctum: sed occulte, quem erant accepturi in signis et manifeste. Vnde et post resurrectionem fuit eis datus Spiritus, infra: Et post ascensionem propter duo præcepta dilectionis Dei, et proximi secundum Augustinum. Item queritur qualiter ait: *Rogabo patrem, cum dicat Augustinus de natura et gratia: quod nullus orat pro eo, quod per se potest facere*. Et ad istud respondendum secundum Augustinum: quod ipse filius in tempore fuit preceptor opportunitus, qui tamē cum patre erat exauditor æternus. Vnde ergo homo et minor patre, rogabat patrem, cui erat æqualis. Et sequitur secunda particula, in qua hortatur ad mandatorum obseruationem, promittendo solatium: *Non relinquam vos orphanos*. Vt enim ait Augustinus: *Ὁρφανοί* græce, pupilli latine. Pupilli enim vt ait Isidorus, dicitur, quorū patres ante discesserunt, quàm nomen ab eis acceperunt: vnde et filios sponfi eos vocabant: Filij sponfi non possunt lugere quamdiu est sponfus cum eis. Et supra: Filioli modicum vobiscum sum. Ideo sequitur: *Veniam ad vos, scilicet post resurrectionem, et hoc non post multum tempus*. Ideo ait: *Modicum, infra: Modicum et non videbitis me, et cetera*. Et quia mundus non intelligebat suam virtutem, qua erat resurrecturus, ideo

subdit: *Et mundus me iam non videt*. Vt enim ait Augustinus: mundus videbat eum carnis oculis in carne conspicuum: sed non videbat quod in carne latebat, scilicet suam diuinitatem, et tamen non credebatur: *Vos autem videbitis me*, scilicet post resurrectionem vtraque visione, scilicet oculis carnis, et oculis mentis. Infra: Iterum modicum et videbitis me. Et hoc ideo: *Quia ego vivo, et vos viuereis*. Querit Augustinus, cur ait de præsentī se viuere, illos autem de futuro? Et respondet: quod quia vitam carnis resurgentis, qualis in illo præcedebat, securam in illis est pollicitus: duas enim resurrectiones promisit: suam mox futuram, nostram in fine sæculi venturam. Et ideo sequitur: *In illo die cognoscetis*, scilicet resurrectionis futuræ, quando videbitis faciem ad faciem, et, quado videbitis eum, sicuti est: *Cognoscetis, inquam, quia ego in patre maneo, vt radius in sole, vnum cum illo. Et vos in me, sicut palmites in vite*. Infra proximo: *Ego sum vitis, et cetera*. Et: *Ego in vobis*, sicut vita viuificans in viuificatis, et sicut virtus supportans in supportatis, et sicut mouens in eis quæ mouentur: ipse enim via veritas et vita. Supra eodem. Infra: *Vt sint vnum, sicut et nos vnum sumus: Ego in vobis*. Vt enim ait Chrysofomus, quod dictum est: *Ego in patre*, identitatem scilicet significat. Quod autem dictum est: *Ego in vobis*, significat, quod est vnanimittatis et auxiliij. Nouit enim, inquit, scriptura, multotiens, eisdem verbis in Deo, et in hominibus positus, non similiter tamen vti: Vos autem Christi, Christus autem Dei: Et nota secundum Chrysofomum: quod post resurrectionem promittit eis certissimam cognitionem, quia magna erat virtus Spiritus sancti, quæ omnia eos erudiebat, multo magis in gloria. Infra: Palam annuntiabo vobis de patre. Et in his omnibus patebat paterna pietas Saluatoris ad discipulos, promittendo Spiritum in auxilium, siue patrocinium, quare vocat Spiritum paraclætum. Item promittendo suum solatium, et suum reditum, promittendo etiam suam coexistentiam, siue præsentiam, et promittendo cognitionis plenitudinem, siue iululentiam. Et hæc omnia promittit, vt abijciat tristitiam ab eis, quia ænigmatice insinuat passionem, secundum Chrysofomum. Sicut infra similiter facit: *Plorabitis et flebitis vos*. Et sequitur: *Videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et cetera*. Et nota quod describit Spiritum a parte originis, quia a patre dandus: item a parte suæ virtutis, quia est paraclætus ad consolandum affectū. Vnde Glossa: Paraclætum, id est, consolatorem, et quia est Spiritus veritatis ad illuminandum intellectum. Item describit eum a parte suæ permanentiæ, siue perpetuitatis, quantum est a patre Spiritus: quia apud vos et in vobis manet. Item a parte suæ dignitatis: quia mundus non potest eum capere, id est, mudi amatores. Ideo ob istius doni, quod est Spiritus, bonitatem et suauitatem clamat sapiens: *O quàm bonus et suavis est Spiritus tuus in nobis!* Et sequitur illa pars, in qua hortatur ad mandata obseruanda promittendo premium, ibi: *Qui habet mandata mea*. Et illa in tres. Primo, ipsa promissio. Secundo, discipuli inquisitio, ibi: *Dicit ei Iudas*. Tertio, Saluatoris responsio, et veritatis, tam de merito, quàm de premio explanatio, ibi: *Respondit Iesus*. Ait ergo: *Qui habet mandata mea, in amore et affectu: Et seruauit ea, in opere et effectu: Ille est qui diligit me, in veritate: Et diligitur a patre meo, paterna acceptatione: Et ego diligo eum, in præsentī: Et manifestabo ei me ipsum, in futuro*: Obijcit Augustinus, qualiter ait primo: *Diligitur a patre meo*. Et postea: *Diligam eum*, quasi possit aliquis diligi a patre non a filio, cum sint inseparabiles, et inseparabiliter diligant. Et ad hoc respondet, quod non dilexit ad hoc vt credamus, et mandatum fidei teneamus, nunc ad hoc diligit vt videamus, et ipsa visione mercedem fidei capiamus. Hæc ille. Hoc ergo non ait: quia sic alia, et alia dilectio a parte Dei vel Christi: Nn 3

Aug. tract. 75. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 16. e Aug. ibid. 1. Cor. 13. d 1. Ioan. 3. a Ioan. 15. a Ioan. 17. e Chryf. hom. 74. in Ioan. ante med. tom. 3. 1. Cor. 3. d Ioan. 16. g Chryf. hom. 64. in Ioan. tom. 3. Ioan. 16. f Spiritus a multis partibus. Sap. 12. b Aug. tract. 75. in Ioan. prope fin. tom. 9. Aug. tract. 75. in Ioan. prope fin. tom. 9.

fti : sed quia alius effectus dilectionis huius et il-
 lius : Deus enim diligit effectu non affectu , ait Ber-
 nardus : Magna ergo promissio seruantibus manda-
 ta , vt patet ex dictis . Et sequitur illa secunda parti-
 cula : *Dicit ei Iudas* , scilicet sanctus non immundus ,
 nō infector Domini , sed selector , vt ait Augustinus :
Domino quid factum est , et cetera . Quæsiuit enim cau-
 sam , quare non se mundo , sed suis manifestaturus est .
 Et hoc quæsiuit de omnibus . Et sequitur responsio
 Saluatoris , et eorum instructio tam de merito , quam
 de premio , ibi : *Respondit Iesus* . Et hæc in quatuor .
 Primo , causæ præmissio , quare se erat manifestaturus
 suis et non mundo . Secundo , iterata promissio suis ,
 ibi : *Hæc locutus sum vobis* . Tertio , turbationis dehor-
 tatio , ibi : *Non turbetur cor vestrum* . Quarto , subiun-
 ctio rationis , ob quam breuiter est eis locutus cū in-
 stitatio instantis passionis , ibi : *Et nunc dixi vobis* .
 Ait ergo : *Si quis diligit me sermonem meum seruabit* .
 Præmissa quaestione a discipulo , quare erat mani-
 festaturus suis et non mundo , quasi assignans causam
 ait : *Si quis diligit me* , affectu sicut prius : *Sermonem meum*
seruabit , scilicet in effectu vel actu : *Et pater meus di-*
liget eum , retribuens ei in mercedis fructu : *Et ad eum*
ueniemus , perseverando et conseruando ipsum in
 statu . Et quia sic diligunt Deo electi , et qui sunt sui ,
 ideo eis erat se manifestaturus : *Qui vero non diligit me* ,
 dictis modis : *Nec seruat sermones meos* , nomine mun-
 di censendi sunt , ideo eis se non erat manifestaturus .
Qui vero non diligit me , dictis modis , de eo Augusti-
 nus : Ecce exposita est causa , quare se suis erat mani-
 festaturus , et ipsa causa est : quod hi diligunt , illi non :
 dilectio enim discernit sanctos a mundo : Charitatem
 si non habuero nihil sum . Sed quæritur de hoc quod
 ait : *Si quis diligit me* , et cetera . Et sequitur : *Et ad eum*
ueniemus . Videtur ex hoc quod prius sit diligere
 Deum et seruare eius mandata , quam suum venire
 ad hominem : sed ad hominem venit , quando dat
 gratiam , et ita ante donum gratiæ est possibile dili-
 gere Deum , quod est falsum . Et ad istud responden-
 dum est secundum Glossam , et etiam Augustinum ,
 quod causa est , quasi Christus erat se suis manifesta-
 turus , dilectio : quæ quidem dilectio probatur in
 custodia sermonum Domini . Probatio dilectionis est
 exhibitio operis , ait Gregorius exponens istud . Di-
 ligi autem a Deo , est acceptari a Deo , supra eodem :
 Qui diligit me , diligetur a patre meo . Et ad sic dili-
 gentem dicitur pater et filius et Spiritus sanctus vene-
 re , et mansionem facere amplio rem gratiam dando ,
 et finaliter custodiendo . Vnde Gregorius : In quorun-
 dam corda venit , scilicet per compunctionem , sed
 tempore tentationis non manet . Sed aliter de eo , qui
 Deum vere diligit , quia sic eum amor diuinitatis pe-
 netrat , vt ab hoc amore tentationis tempore non re-
 cedat . Hæc ille . Non ergo loquitur hic de aduentu
 Dei in animam in prima gratia , sed in datione am-
 plioris gratiæ . Et de hoc bene Augustinus : Pater et
 filius et Spiritus sanctus veniunt ad nos subuenien-
 do , et nos venimus obediendo : veniunt illuminan-
 do , venimus intuendo : veniunt implendo , venimus
 excipiendo . Et ibi bene de hoc . Et quia dixerat : *Ser-*
mones meos in plurali , ait : *Sermonem meum* , quem au-
 distis , non est meus . Et hoc ideo , quia ipse non est ver-
 bum suū , sed patris : quomodo nec sua imago est , sed
 patris , nec suus filius idem ipse , sed patris , secundum
 Augustinum . Supra eodem : A me ipso non loquor .
 Et sequitur illa pars , in qua iterata promissio , et est
 de duobus , scilicet de missione Spiritus ad docen-
 dum , et de donatione pacis ad tranquille viuendum ,
 ibi : *Pacem relinquo vobis* . Ait ergo : *Hæc locutus sum apud*
vos manens , scilicet corporali præsentia et forinsecus ,
 quia cum illis visibilis loquebatur , ait Augustinus :
 Prior vero mansio , de qua locutus est , est futura : No-
 uissime diebus istis , locutus est nobis in filio , et cetera :
 Heb. 1. a *Paracletus autem Spiritus* . Et in hoc boni promissi

Aug. trañ.
76. in 10a.
prope prin.
tom. 9.

Ibid. paulo
post.
1. Cor. 13. b

Aug. ibid.

Greg. super
Euang. lib.
2. hom. 20.
Joan. 14. c

Greg. in E-
uag. ho. 30.
ante mediū

Aug. trañ.
76. in 10a.
post mediū.
tom. 9.

Ibid. prope
finem.

Ibid. trañ.
77. non
mult. a
prin.

Heb. 1. a

A pretiositas : *Quem mittit pater* . Et in hoc dantis maie-
 stas : *In nomine meo* . Et in hoc dationis ordinabilitas :
Dabitur vobis omnia . Et in hoc dati Spiritus potestas et
 utilitas : *Dabitur vobis omnia* , vt intelligamus : *Et suggeret* ,
 id est , commemorabit secundum litteram Augusti-
 ni , vt non obliuiscamur . Vel suggeret ab occulto
 secundum Glossam . Sed quæritur quare Spiritus
 sanctus dicitur Paracletus , id est aduocatus , cum ipse
 filio hoc appropriet : Aduocatum habemus apud
 patrem Iesum Christum : ipse est propitiatio pro pec-
 catis nostris . Ergo ei appropriari debet aduocari .
 Item qualiter ait : *Spiritus docebit vos omnia* , cum filio
 approprietur nomen magisterij , supra proximo : Er-
 go et ei debet appropriari , docere : Ipse est vnus ma-
 gister . Item ipse est ipsa veritas . Supra eodem . Ergo
 vt prius . Et ad istud respondendum secundum Augu-
 stinum : quod Trinitas docet et dicit , et tamen hoc at-
 tribuitur cui libet personæ in scriptura , sicut ibi pon-
 nit exempla . Similiter vt ait Glossa . Confolari est
 opus Trinitatis . Et quia nomine bonitatis Spiritus
 designatur , et per bonitatem Deus confolatur , ideo
 Spiritui attribuitur . Ad aliud respondendum , quod
 est aduocatio quantum ad personam , et quantum ad
 officium . Primo modo conuenit filio , quia mediator
 est . Secundo modo Spiritui sancto , propter consilia
 et officia . Est enim officium aduocati postulare effi-
 caciter , quod facit Spiritus : Spiritus postulat
 pro vobis . Item aduocati est respondere , vel re-
 sistere , quod facit Spiritus : *Nolite cogitare quo modo* ,
quid loquamini . Et sequitur : *Non estis qui loquamini* . sed
Spiritus patris vestri , et cetera . Item aduocati est argue-
 re aduersam partem . Et hoc facit Spiritus . Infra :
 Cum venerit Spiritus , arguet mundum , et cetera .
 Item officium aduocati est arram vel pignus pro he-
 redibus sumere siue securitatem . Sed hoc facit Spiritus ,
 securitatem enim dat siue facit : Dedit nobis pi-
 gnus Spiritus , et cetera . De hoc Gregorius , quod
 Spiritus dicitur postulare , quia ad postulandum in-
 flammat , et dicitur conforator , quia dum spem veniæ
 parat , ab afflictione tristitiæ mentem leuat . Et ibi be-
 ne de hoc . Ad aliud respondendum , quod filius Dei
 est magister et veritas , qui docet nos et reuelat pa-
 trem . Sed quia hoc totum facit per suam volunta-
 tem , vt ait Glossa , quæ quidem voluntas est appropi-
 ariata Spiritui sancto , ideo Spiritus dicitur docere
 omnia . Filius enim qui est lux vera , et ipsa veritas do-
 cet illuminans ad intelligendum , Spiritus sanctus
 docet inflammandus ad amandum : vnctio enim docet
 eum de omnibus . Et sequitur promissio de pace ad
 tranquille viuendum : *Pacem relinquo vobis* . Vt enim
 ait Augustinus : Pacem reliquit nobis Iesus , pacem
 suam dabit in fine venturus . Vel pacem reliquit in
 hoc sæculo , vel pacem reliquit in quo manentes ho-
 stes viciniam : pacem dabit , quando sine hoste re-
 gnabimus . Ideo ait Propheta : *Pacem super pacem* .
 Sed quærit Augustinus , quare vbi ait : *Pacem re-*
linquo vobis , non addidit meam , vbi vero ait : *Pacem*
meam do vobis , ibi dixit meam ? Et ad istud respondet ,
 quod illud , quod semel dictum est , ad vtrumque de-
 bet referri : vel aliter , quod in hoc sæculo non est ple-
 na pax , quia videmus aliam legem in membris . Sed
 in futuro erit pax plena , ideo ait : *Pacem meam do vobis*
 Et sequitur tertia particula , in qua dehortatio turba-
 tionis cum promissione conforationis , ibi : *Non turbe-*
tur cor vestrum , et cetera . Vt enim ait Chrysostomus ,
 quia multa de morte sua philosophatus est , ideo ait :
Non turbetur cor vestrum . Scilicet interius : *Neque formi-*
det , quod plus est , ait Glossa . Simile supra eodem :
Quia ego dixi vobis vado , scilicet per mortem : *Et ve-*
nio , scilicet per resurrectionem , vt supra eodem habi-
 tum est . Et ad maiorem conforationem subdit : *Si dili-*
geritis me , gauderetis . Et quod ita sit passibilis , hoc
 glorificatio manifestat . Et hoc ideo ait Augustinus ,
 quia naturæ humanæ gratulandum est , eo quod sic
 assumpta

Aug. ibid.

1. Ioan. 2. a

Ioan. 13. b

Mat. 23. a
Aug. trañ.
77. in 10a.
ante mediū
tom. 9.

Rom. 8. c

Mat. 10. b

Ioan. 16. b

2. Cor. 1. d
Greg. in E-
uag. ho. 30.
ant. med.

1. Ioan. 2. d

Aug. trañ.
77. in 10a.
ante med.
tom. 9.

Isa. 27. d
Aug. ibid.
post mediū.

Rom. 7. d

Chryl. hom.
74. in Ioan.
post mediū.
tom. 3.

Aug. trañ.
78. in 10a.
vers. fin.
tom. 9.

assumpta est a verbo vnigenito . vt immortalis consti-
 tueretur in celo , atque ita fieret terra sublimis , vt in-
 corruptibilis puluis sederet ad dextram patris . Hæc
 Augustinus : O ergo magnificentiæ sublimationis ,
 et glorificationis naturæ humanæ in Christo : *Pater*
maior me est , vt enim ait Augustinus : Agnoscamus
 geminam substantiam Christi : diuinam , quæ æqua-
 lis est patri : humanam , quæ maior est patri : Nō enim
 rapinam arbitratus est , se esse æqualem Deo , formam
 serui accipiens , et cetera . Quæ qualis enim est patri in forma
 Dei , sed semetipsum exinanuit , et cetera . non formam
 Dei amittens , sed formam serui accipiens . Maior est
 enim forma Dei , quæ non est amissa , quæ forma
 serui , quæ est accepta . Hæc Augustinus . Merito ergo
 est gaudendum de magnificatione naturæ humanæ
 in Christo . Et sequitur vltima particula , scilicet subiun-
 ctio rationis , ob quam sic locutus est cum insinua-
 tione futuræ passionis , ibi : *Et nunc dixi vobis* , scilicet
 quod vado ad patrem per mortem , et passionem , vt
 dictum est : *Vt cum factum fuerit* , et cetera . Sed qualiter
 hoc : quia vt ait Augustinus : Laus fidei est , si quod cre-
 ditur non videtur . Infra : Beati qui non viderunt , et
 crediderunt . Et : Fides est sperandarum rerum . Me-
 lius ergo diceretur , vt crederent illud , quod non erat
 factum . Et ad istud respondendum secundum Augu-
 stinum , quod sicut dictum est Thomæ , infra : Quia vi-
 disti me , credidisti : alii tamen credidit , alii vidit .
 Vidit enim hominem , Deum credebat . Sic ex parte
 ista quod dixit eis , cum factum fuerit illud , quod di-
 xit , visuri essent eum viuentem , et ad patrem ascen-
 dentem : quo viso erant credituri , quod ipse esset
 Christus filius Dei . Ex rebus enim quæ videntur ,
 agitur in nobis , vt credantur , quæ non videntur . Hæc
 ille . Et subdit , quod erat illud , de quo ait : Cum fac-
 tum fuerit : *Iam non multa loquor* : *Vt enim princeps mun-*
di , non creaturam , sed peccatorum , ait Augustinus :
 Aduersus principes , et potestates tenebrarum : *Et in*
Eph. 6. b *me non habet quidquam* , nullum scilicet omnino pecca-
 tum , ait Augustinus : Qui peccatum non fecit . Et : Ipse
 enim solus inter mortuos liber , ait Propheta , quia
 conceptus de Spiritu sancto : Quod natum est in ea , de
 Spiritu sancto est . Ipse enim assumpsit naturam hu-
 manā , non culpam : Si fuerit pro eo angelus loquens
 Mat. 1. b *vnus de similibus* , et cetera . Ibi Gregorius : Satis de
 Job 33. c hoc , quod ipse fuerit magni consilij angelus , qui lo-
 Greg. Mor. cutus est vnus de consimilibus , qui assumpsit huma-
 lib. 24. c. 2. nam naturam , non culpam . Et ibi bene de hoc : *Sed vt*
 in princ. cognoscat mundus , scilicet mundi habitatores : Mundi
 2. Cor. 5. d reconcilians sibi : *Quia diligo patrem* , quod potest per
 effectum cognoscere : *Quia sicut mandatum dedit mihi*
pater , et cetera . Sic enim mortem sustinuit . Sed quæ-
 ritur , cum Christus nō habuerit peccatum , vt præmis-
 sum est , videtur quod ipsum puniri pro peccato fue-
 rit iniustum , et ita iniuste dedit ei pater mandatum .
 Idem , Iudas fuit culpatus , et damnatus , quia tradidit
 Christum ad mortem : sed cum esset mandatum a pa-
 tre , vt mortem sustineret , videtur quod non debuit
 tantum culpari , et quod idem opus fuerit patris , et
 ipsius Iudæ . Et ad istud respondendum est , quod si-
 cut supra dictum est : Sic Deus dilexit mundum , vt
 filium suum vnigenitum daret . Et : Qui filio suo non
 pepercit , sed pro omnibus nobis tradidit illum . Ex
 summa ergo charitate pater voluit , quod filius mun-
 dum redimeret , quæ voluntas fuit eius mandatum . Et
 hoc idem voluit filius , vt ait Propheta : In capite libri
 scriptum est de me , vt facerem voluntatem tuam , Deus
 meus volui . Supra de vtroque : Potestatem habeo po-
 nendi animam meam . Et sequitur : Hoc mandatum
 accipi a patre . Velle ergo puniri innocentem pro pec-
 cato alieno , et nolentem puniri iniustitia est . Velle
 autem genus humanum per mortem filij Dei inno-
 centis , volentis mori pro genere humano , summæ
 fuit charitatis , et pietatis : Oblatus est enim , quia ip-
 se voluit . Et etiam summæ fuit æquitatis , vt ipse filius

Ibid. paulo
ante.
Geminam
substantiam
Christi.

Phil. 2. a

Aug. trañ.
79. in 10a.
prope prin.
tom. 9.

Ioan. 20. g
Hebr. 11. a
Aug. ibid.
Ioan. 20. g

Aug. ibid.
post mediū.

Isa. 53. c
1. Pet. 2. d

Mat. 1. b
Job 33. c
Greg. Mor.
lib. 24. c. 2.
in princ.

2. Cor. 5. d

Ioan. 3. b

Rom. 8. f

Psal. 39. b

Ioan. 10. b

Ibidem.

Isa. 53. c

A Dei , verus homo satisfaceret pro peccato generis hu-
 mani , et illud redimeret , et saluaret : Si posuerit pro
 peccato animam suam , videbit semen longæuum , et
 voluntas Domini in manu eius dirigetur . Et ad aliud
 respondendum secundum Augustinum , vbi ait : Disca-
 mus in similitudine operum discernere animos ope-
 rantium . Et ponit exemplum : Pater tradidit filium ,
 et ipse Christus corpus suum , et Iudas Dominū suū :
 cur in hac traditione Deus est pius , et homo reus , nisi
 quia in hac re vna quam fecerunt , causa non vna est ,
 quam fecerunt ? Hæc ille . Quamuis ergo fuerit idem
 factum , quantum ad genus facti : alia tamen causa
 mouens , et alia intentio in facientibus : *Surgite , eamus*
hinc . Quærit Augustinus : Quo ? Et responderet , quod
 ad illum locum , vnde fuerat tradendus ad mortem ,
 de quo scriptum est : Quæ non rapui , tunc exolvebā :
 mortem sine dubio soluturus , et nos a mortis debito
 redempturus . Hæc ille . Et de hoc in Glossa : Et pater
 ex dictis , quod diabolus non est princeps amatorum
 mundi , nisi ratione peccati , et quod non habet quid-
 quam in Christo , et in electis eius , qui sunt membra
 eius , qui sunt a peccato . Et ideo euidentis insania pec-
 cantium , qui voluntarie se subiiciunt tali principi , qui
 est dominando tyrannicus , et crudelitate impius , et
 in exigendo seruitium laboriosum incessabilis , et iniquus ,
 et in reddendo stipendium durus : Crudelis enim est ,
 et non miseretur : Seruietis dijs alienis , qui
 non dabant vobis requiem . Cuius stipendia in red-
 dendo non sunt , nisi mors : Stipendia enim peccati
 mors . Et : Ipse est Rex super omnes filios superbiæ .
 Gregorius de hoc bene . Quærit Chrysostomus , quare
 ait : *Surgite , eamus hinc* . ex quo nouerat horam pas-
 sionis : antequam compelleret doctrinam suam , non
 debuisset hoc dixisse , vt videtur . Et ad hoc respondet ,
 quod discipuli formidolosi erant , antequam dono
 Spiritus sancti digni efficerentur . Vnde et audientes
 prædicta turbabantur , vt mox capiendi . Ideo duci-
 eos in alium locum , vt existimantes se esse in cautela ,
 id est , securitate , sinem sermonis Christi audiant cum
 otio : erant enim audituri magna dogmata . Hæc ille .
 Vt ergo securius audirent , sic ait . Vel hoc ait animas
 eos ad passionem . Vnde Anselmus : Me præceden-
 tem ad passionem debetis imitari : Christus passus est
 pro nobis , vobis relinquens exemplum .

Isai. 53. d

Aug. trañ.
79. in Ioan.
post mediū.
tom. 3.

1. Pet. 2. d
16. f

Rom. 6. d
Job 41. d
Greg. Mor.
li. 34. c. 27.
ante med.

Chryl. hom.
75. in Ioan.
non longe a
prin. 20. 3.

1. Pet. 2. d

CAPVT DECIMUMQUINTVM.

GO sum vitis vera . Superius exhor-
 tatus est discipulos ad fidei constan-
 tiam , et firmitatem , loquendo per ap-
 propriationem : hic hortatur eosdem
 ad dilectionis veritatem . Et hoc in
 tres . Primo , hortatur eos ad suam si-
 ue diuinam dilectionem . Secundo , ad fraternam
 dilectionem , ibi : *Hoc est præceptum meum* . Tertio
 hortatur eos ad tolerantiam mundani odij , sicq. ad
 dilectionem inimicorum , ibi : *Et si mundus vos odit* ,
 et cetera . Prima in quatuor , quoniam omnis diligens
 Deum in Deo manet , ideo vtens parabola præmittit ,
 quod ipse est locus mansionis . Secundo , exprimitur
 fructus ipsius manentis , ibi : *Sicut palmas* . Tertio
 subiungitur modus mansionis , ibi : *Sicut dilexit me pa-*
ter . Quarto , superadditur effectus eiusdem mansio-
 nis , siue ratio finalis huius admonitionis : *Hæc locutus*
sum . Ait ergo , vtens parabola , siue loquens parabolicè ,
 et hortans ad suam dilectionem : *Ego sum vitis vera* ,
 quasi diceret : Vos debetis me sequi , quia ego sum
 vitis , et cetera . Secundum enim Augustinum , quod
 dicitur vitis per similitudinem , non per proprietatē :
 Et pater meus agricola est . Sed quæritur , qualiter hoc
 attribuit patri , cum ipse sit agricola . Et responderet
 Augustinus vbi supra , quod secundum hoc Christus
 dicitur vitis , secundum quod ait : *Pater maior me est* ,
 supra

Continua-
tio.
Diuisio.

Aug. trañ.
80. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

supra proximo, id est, secundum quod homo est. **A** secundum vero quod ait: Ego et pater unum sumus, supra: Ipse agricola est, non talis ut ille, qui extrinsecus dat ministerium, sed qui intrinsecus dat incrementum: Qui incrementum dat Deus. Et ad modum agricolae: *Omnem palmitem, id est, omnem hominem scilicet apparet in me existentem secundum communionem sacramenti: Toller, excludendo: Omnis arbor, quae non facit fructum, exciderit.* De hoc in Glossa: *Et omnem qui fert fructum, sicut membrum viuū et viridē: Arbor enim bona fructus bonos facit.*

Mat. 7. c Purgabit eum, per amplio rem gratiam fidei: Per misericordiam, et fidem purgantur peccata. Et adaptat parabola, ait: *Vos mundi estis propter sermonem.* Querit Augustinus, quare non ait: mundi estis propter baptismum, quo loci erant. Et ad illud respondet, post mediū: quod in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. Et sequitur, ut in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens, quod est verbum fidei quo creditur ad iustitiam: propter quod verbum sumus mundi. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. **Vt enim ait idem Augustinus: Homines mundantur quadupliciter: per verbum veritatis, ut hic. Aug. cōtra Cresc. Grā. mar. lib. 2.** Item sacrificio contriti cordis, in Psalmo: Sacrificiū cap. 12. post Deo spiritus contribulatus. Item elemosynis: Date elemosynam, et omnia munda sunt vobis. Item charitate, quæ cooperit multitudinem peccatorum. Et Luc. 11. f quia ipse vitis, et ipsi palmites, ideo subdit: *Manete in me, sicut in vite viuificante: Et ego in vobis, scilicet.*

Joan. 14. c vt vita viuificans. Supra proximo: Ego viuo, et vos viueticis. Et de ista benedicta vite, in collatione. Sed queritur, qualiter ait: *Ego sum vitis vera, cum hæc nomina, scilicet vitis, leo, et lapis dicantur de Christo per similitudinem non per proprietatem, ergo nec secundum veritatem.* Et ad istud respondet Augustinus, quod dicitur vitis vera ad discernendum, cui dictum est: Quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena. Vera ergo dicitur vitis, quia non aliena, et quia fructifera vitis. Item queritur, secundum quam naturam dicitur vitis: videtur quod secundum humanam, quia vites, et palmites sunt unius naturæ, secundum Augustinum. Ad contrarium arguitur, quod vitis dicitur secundum quod influit in palmites spirituales honorem viuificum gratiæ, sed sic influit, secundum quod Deus: Ergo vitis est secundum diuinam naturam. Et ad istud respondendum, quod quædam dicuntur de Christo secundum naturam diuinam, quædam secundum humanam, quædam secundum humanam, ut unitam diuinæ naturæ, sicut quod est caput Ecclesiæ, et quod est mediator Dei, et hominum. Est enim caput Ecclesiæ, et mediator, secundum vtramque naturam, propter unitatem hypostasis, et ut est obiectum fidei. Est enim Deus verus, et homo. **Vt enim ait Augustinus: Christus dicitur Latine unctus, et sic influit in palmites, et mundas, prout ait hic, per uerbum suum.** Item queritur de hoc, quod ait: *Non ferentem fructum, tollet eum.* Cum enim gratia Christi sit omnibus prompta: Ne quis desit gratiæ Dei. Videtur quod neminem tollat excludendo. Et ad istud respondendum est, quod ipse uenit in mundum in iudicium: Vt qui non uident, uideant: et qui uident, cæci fiant, supra. Non quod Deus auferat eis lumen gratiæ ad uidendum, sed quia ipsi non recipiunt, nec se humiliant ad recipiendum: **Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium.** Sic dicitur hic tollere: eo quod non dat gratiam ad mandandum intus, peccatisq. illius qui tollitur exigentibus. Et sequitur secunda particula, in qua manifestatur mansio in uite fructus. Et primo per oppositum. Secundo, per exemplum in proposito, ibi: *Qui manet, et hoc, quod ait: Sicut palmes non possunt facere fructum, et cet.* **Vt enim ait Augustinus: Magna hic commendatio gratiæ: Sicut enim palmes non po-**

test facere fructum, nisi manserit in uite, cuius humore uegetatur: sic spiritualiter nisi quis manserit in Christo, de cuius plenitudine accepimus omnes, supra: Ipse enim operatur in nobis uelle, et perficere, non potest facere fructum. Et repetit, quod premisit: *Ego sum vitis, deinde ostendit idem in proposito: Si quis manet in me, hauriens humorem gratiæ: Et ego in eo, dans ei uitam gratiæ: Hic fert fructum multum, tamquam lignum, quod dat fructum in tempore suo.* **Vt enim ait Augustinus: Ita sunt in uite palmites, ut uitii non conferant, sed inde accipiunt, unde uiuunt.** Vitis autem est in palmitibus, ut uitale alimentum subministret. Et ideo sequitur: *Sine me nihil potestis facere: Quid habes, quod non accepisti? Et: Non quod simus sufficientes ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et ad maiorem terrorem subdit, quid fiet finaliter de tali non ferente fructum, dicens: *Si quis in me non manserit, scilicet per dilectionem: Mitteretur foras, permittendo scilicet extra corporis mystici unitatem: Et arefcet, priuatus honore gratiæ: Omnis arbor, quæ non facit fructum, excidetur, et in ignem mittetur: Et colligent eum, scilicet, messores angeli: Et ignem mittent.* **Vnde Augustinus supra. Ligna itaque vitis tanto sunt contemptibilia, si in uite non manserint, quanto sunt gloriosiora, si manserint.** Et e contrario: *Si manseritis in me, scilicet per dilectionem: Et uerba mea in uobis manserint, per eorum adimpletionem: Quocumque uolueritis, petetis, scilicet in nomine meo: Et fiet uobis, per diuinam collationem, supra proximo: Quocumque petieritis patrem, hoc faciam.* Et quoniam sic fructificantes debent fructificare ad gloriam Dei, ideo ait: *In hoc glorificatus est pater meus, id est, ad gloriam eius est, et claritatem: Vt plurimum fructum adferatis, scilicet in operibus, et in effectu: Et efficiamini discipuli mei, scilicet manendo in dilectione mea.* Confimiliter est dictum Apostolis: *Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, et glorificent patrem, et cet.* **Vnde Augustinus: Si in hoc est clarificatus pater, ut fructum plurimum adferamus, non hoc nostræ gloriæ tribuamus, tanquam ex nobis hoc habeamus, eius enim est hæc gratia: Qui gloriam, in Domino gloriatur.** Sed queritur de hoc, quod ait hic: *Sine me nihil potestis facere, cum dicatur: Responderunt, et non ex me.* Item: *Cucurrit aduersus Deum extento collo.* Sed constat quod sunt tales sine Deo. Si respondeatur, quod loquitur hic de bonis operibus non de malis. Propter hoc obijciunt, quia dicitur: *Apposui tibi aquam, et ignem, ad quod uolueris porrigere manum tuam.* Et sequitur: *Ante hominem uita et mors, bonum et malum: Ergo in hominis potestate est operari unum, uel aliud.* Et ad istud respondendum est, quod quædam sunt opera super naturam, sicut opera gratuita et bona, ad quæ non potest homo sine gratia diuina eleuari: quædam uero sunt opera naturalia, ad quæ non potest sine Deo conseruari, sicut nec natura potest stare, quia cum cuncta ex nihilo facta sunt, eorum essentia ad nihilum tenderet, nisi auctor omnium manu regnū teneret, ait Gregorius: quædam sunt infra naturam, id est, a natura deficientes, ut opera peccatorum: et illa quantum ad id quod est deordinationis, et defectus, ab ipso homine sunt: quantum uero ad actionem substratam deordinationi, et defectui, a Deo sunt: **Perditio tua Israel, tantum modo in me auxilium.** Ad aliud respondendum, quod illud est intelligendum propter libertatem arbitrij, cuius est eligere, et respicere: nihil tamen potest effectiue agere sine diuina uirtute: **Deus enim operatur in nobis uelle, et perficere.** Et nota quod in omnibus, quæ repetit hic, summa est, quod ad hoc ut palmes, id est, fidelis fructificet, necesse est, ut in Deo maneat, et Deus in eo. **Vnde Augustinus, quod palmites accipiunt a uite unde uiuant: Si diligamus inuicem: Deus in nobis manet:**

Joan. 2. b
Philip. 2. b
Aug. tract. 81. in 10a.
1. Cor. 4. b
2. Cor. 3. b
Mat. 7. c
Mat. 13. d
Aug. tract. 81. in 10a.
post mediū.
Ibidem.
Mat. 5. b
Aug. tract. 82. in 10a.
prope prin.
2. Cor. 10. d
Osee 8. a
Iob 15. c
Eccl. 15. d
Ibidem.
Osee 13. e
Philip. 2. b
Aug. tract. 81. in 10a.
circa med.
1. Joan. 4. b
Ibi

Augustinus: Vicissim habitant, qui continent, et qui continentur: habitas in Deo, sed ut continearis habitas in te Deus, sed ut te contineat, ne cadas. Et ibi bene de hoc. Item Chrysostomus, in radice manere, hoc facit fructificare palmites. In filio ergo Dei manet per amorem fidelis, sicut palmes in uite, sicut planta in radice, sicut radius in sole, sicut fluuius emanans in fonte suo modo: Ibi requieuerunt fessis robore. Ibi Gregorius: Deus, qui sine situ omnia continet, nobis ad se uenientibus locus non localis manet. Et ibi de hoc bene. Item necesse est, ut Deus purificet amplius. **Vnde ait supra: Purgabit eum propter continentiam peccatorum contractorem.** In multis enim offendimus omnes: Septies in die cadit iustus. Et ideo necesse est, quod homo Deo operante se purget iugiter. De negligentia purga te cum paucis. Qui sanctus est sanctificetur adhuc. Per misericordiam, et fidem purgantur peccata. Et ideo clamat, fidelis continue: **Dimitte nobis debita nostra.** Ne ergo præcipitemus in maiora peccata, necessaria est purgatio continua: Qui enim modica spernit, paulatim decidit. Ideo ait Propheta: *Lauabo per singulas noctes lectum meum.* Item necessaria est ad fructificandum, diuino uerborum perfecta obseruatio. **Vnde ait: Et uerba mea in uobis manserint, supra proximo: Si quis sermonem meum seruauerit. Ibi de hoc.** Et sequitur tertia particula, in qua subiungitur manendi in Christo modus: *Sicut dilexit me pater, et ego dilexi uos.* Sed qualiter ait hoc, quia pater dilexit eum, ut filium unigenitum, sed ipsi erant filij adoptiui per gratiam: Ergo non erant ita diligibiles, sicut filius a patre. Ad istud respondet Augustinus, quod non aequalitatem nature offendat nostræ et suæ, sicut est pater et ipsius, sed gratiam mediatoris ostendit: in ipso enim diligit nos pater, et hæc dilectio est origo omnium bonorum in nobis. **Vnde Augustinus: Ecce uide sunt nobis opera bona: uide enim diligeremus, nisi diligeremur? Ipse prior dilexit nos.** Et ideo sequitur: *Manete in dilectione mea, id est, in gratia mea, ait Augustinus.* Et est in Glossa, quæ dilectio facit obseruari præcepta, ut ait Augustinus. Et ideo sequitur: *Si præcepta mea seruaueritis, opere adimplendo: Manebitis in dilectione mea.* Sed qualiter hoc? quia prius est diligere, quam præcepta obseruari. Et ad hoc respondet Augustinus, quod quia præcepta obseruantur: scietis, quia in dilectione manebitis. Idem ergo perseverantia in dilectione loquitur: quia seruantes mandata, in dilectione perseverant. Et ideo sequitur: *Sicut et ego præcepta patris mei seruo, et maneo in eius dilectione.* Et per hoc ostendit diligere a patre meo, ut ait Glossa. Et loquitur de seipso, in quantum homo, supra: *Meus cibus est, ut faciam uoluntatem patris mei.* Et patet hic diuinæ dilectionis gratuititas, quia ipse prior dilexit nos: **Diligam uos spontaneè.** Et patet eius obediencia humilitas, quia seruauit præcepta patris, supra: **Non ueni facere uoluntatem meam, sed uoluntatem patris mei.** Item patet meritum perfectibilitatis, quæ debet esse in fidelibus, ut sit mansua dilectio in effectu, et perfecta in affectu operatio: ad quæ persuadens ait: *Manete in dilectione mea, et cetera, supra proximo: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.* Et in prædictis uerbis consolatur eos secundum Chrysostomum. Non enim ait: manent in amore patris, sed amore meo: quasi diceret, a patre amatus sum: et tamen patior, et interficior, ideo non oportet uos turbari, nec existimare, quia non amo uos, et quia nunc derelinquo, si in amore meo manseritis, nulla uobis nocere poterunt. Hæc ille. Et sequitur quarta particula, in qua subiungitur effectus huius mansionis in Christo: *Hæc locutus sum uobis, ut gaudium meum sit in uobis.* **Vt enim ait Augustinus, quod est gaudium Christi in nobis, nisi quod dignatur gaudere de nobis? Et quid est gaudium nostrum, quod dicit esse**

Amplendum, nisi eius habere consortium? Et hoc inchoatur in fide renascentium, et implebitur in primio resurgentium. Hæc ille. Infra: Petite, et accipietis, ut gaudium uestrum sit plenum. Et ibi de hoc. **Vt enim ait Augustinus, ubi supra: Gaudium nostrum hic proficit, et ad perfectionem perseverando pertendit, ibi autem implebitur.** Gaudium autem suum, semper plenum. Et ideo ait de illis: *Ut gaudium uestrum impleatur.* Et sequitur illa pars, in qua hortatur ad fraternam dilectionem. Et hæc pars in duas. Primo, præceptionis præmissio. Secundo, exempli de sua dilectione adiunctio, ibi: *Maiorem hac dilectionem.* **Ait ergo: Hoc est præceptum meum.** Et in hoc præcientis maiestas, et auctoritas: *Ut diligatis.* Et in hoc rei præcepti qualitas: *Sicut dilexi uos.* Et in hoc adimplendi mandatum rectitudo, siue ordinabilitas. Sed queritur, cum supra dederit istud præceptum, quare hic repetit? Item quare ait ibi: **Mandatum nouum do uobis.** Hic autem: *Præceptum meum?* Et ad primum respondet Augustinus, quod mandati repetitio, commendatio est. Ad aliud respondet, quod ibi ait: **Nouum, ne in uetustate nostra perseveremus.** Hic uero dictum est: *Meum, ne cōtemnendum putemus.* Item queritur, quare non dat præceptum hic, ut diligamus se. Item, quare non est præceptum de fide, et spe? Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod plenitudo legis est charitas: ubi ergo est charitas, quid est, quod possit deesse? ubi autem non est, quid est, quod possit prodesse? Et ita ubi est dilectio proximi, et dilectio Dei: Plenitudo legis est dilectio. Item ubi est dilectio, ibi fides, et spes: Si charitatem non habuerit, nihil sum. Et nota quod hic ait: *Ut diligatis inuicem, scilicet propter Deum inueniendum.* Et in hoc discernitur ista dilectio ab ea dilectione, qua diligunt se homines, supra: *Ut diligatis inuicem.* Vbi de hoc. Item querit Gregorius: **Cum sacra eloquia plena sint dominicis præceptis, quid est, quod de dilectione dicit: Hoc est præceptum meum.** Et ad hoc respondet, quia quidquid præcipitur in sola charitate radicitur. Et ibi bene de hoc, et de dilectione fraterna etiam inimicorum sufficienter. Et sequitur sui exempli in diligendo subiunctio: *Maiorem hac dilectionem.* Et ibi tria. Primo, dilectionis, qua ipse dilexit, specificatio. Secundo, diligentibus sic promissio, ibi: *Vos amici mei.* Tertio, præcepti iteratio, ibi: *Hæc mando.* **Ait ergo: Maiorem hac dilectionem, quasi diceret, sic ego dilexi, ut animam ponerem pro hominibus, qua non est maior charitas, sicut continuat Augustinus hic. Et eodem modo præcipit hic diligere: In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit: Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum.** Et introducit Augustinus illud, secundum aliam litteram. Quando sederis ad mensam potentis, attende quæ apponuntur tibi, sciens, quia talia oportet præparare, et cet. Sed queritur, qualiter ait: *Maiorem, et cetera.* Videtur enim quod sit maior pro inimicis ponere animam. Ait enim Bernardus tractans istud. Maiorem, inquit, habuit Domine, ponens animam pro inimicis. **Vnde Apostolus: Si cum inimici essemus reconciliati sumus per mortem, multo magis in uita: Item cum essemus inimici, qualiter ait hic, quod posuit animam pro amicis? Et ad istud respondendum secundum Gregorium, quod dum diligendo lucrum facere de inimicis possumus, etiam ipsi amici sunt, qui persequantur. Hæc ille. Hic ergo amicorum nomine etiam inimici intelliguntur, quia ad hoc Christus mortuus est, et nos mori debemus pro inimicis, ut fiant amici. Hæc ille. Et de ista secunda particula, scilicet promissio diuinæ amicitie sic diligentibus: *Vos amici mei estis, et ita exaltati, et honorati estis: Si feceritis, quæ præcipio, scilicet de præmissa dilectione.* **Vnde Augustinus: Magna dignatio,****

Joan. 16. g
Aug. ibid.
Aug. tract. 83. in 10a.
ante med.
10m. 9.
Joan. 13. b
Aug. tract. 83. in 10a.
ante med.
10m. 9.
Rom. 13. d
1. Cor. 13. a
Joan. 13. b
Greg. in Euang. hom. 27. in prin.
Aug. tract. 84. in 10a.
ante med.
10m. 9.
1. Joan. 3. b
1. Pet. 2. d
1. Pet. 2. c
Ber. ser. de pass. Domini. ser. 4.
heb. panomag. ante mand.
Rom. 5. b
Greg. in Epist. aug. ho. 27.
Aug. tract. 84. in 10a.
rom. 9.
1. Pet. 2. d
ante med.
Aug. tract. 84. in 10a.
prop. prin.

tio, ut Dominus, quos nouit seruos suos, dignetur dicere amicos. Sed qualiter hoc? scilicet, cum opponit Augustinus: Cum seruire non possumus, nisi præcepta Domini fecerimus, quomodo præcepta seruando serui non erimus? quasi diceret: non est hoc possibile. Et ad istud respondet, quod sunt duo timores, et duæ seruitutes. Est enim timor, qui non est in charitate. Et timor permanens in sæculum sæculi: Non accepit spiritum seruitutis in timore. Hic ergo loquitur de seruis timore seruii seruientibus. Vnde sequitur: *Se uis nescit, quid faciat Dominus eius*, quia, ut ait Augustinus: cum aliquid boni facit, sic extollitur, quasi hoc ipse faciat, non Dominus eius. Et in se, non in Domino gloriatur, ut patet de Pharisæo, supra: Seruus non manet in domo in æternum: *Vos autem dixi amicos, quia quacumque audiui a patre, nota feci uobis*. Sed queritur, qualiter hoc? sicut objicit Augustinus: cum dicat infra proximo: Multa habeo dicere uobis, sed non potestis portare modo. Inconuenienter ergo ait hic, se omnia nota fecisse, quæ audiuit. Et ad istud respondet Augustinus, quod illud quod facturus erat dixit se fecisse, et præteritum posuit pro futuro, sicut est illud: Foderunt manus meas, non ait fossuri sunt. Ita et ait hic se omnia nota fecisse facturum in illa plenitudine, de qua: Tunc cognoscã, sicut et cognitus sum, et cetera. Tunc enim uidebimus eum sicuti est. Ad maiorem confirmationem promissionis ait: *Non uos me elegistis, sed ego elegi uos*. Et hæc est ineffabilis gratia, ait Augustinus: Mali enim eramus, et electi sumus, ut boni per gratiam eligentis essemus. Non enim est gratia si merita præcesserunt. Electio enim gratiæ est. Hæc Augustinus, et ibi bene de hoc: Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: Quos prædestinauit, hos et uocauit. Elegi ergo, et uos prædestinando, et uocando: *Et posui*, instituendo: *Ut eatis*, proficiendo: *Et fructus uester maneat*, perseverando: *Ut quodcumque petieritis, det uobis*, in regno gloria beatificando. Sed in omnibus his gratia eius prouenit nos, ut eamus, et adferamus: ipse est uia quæ imus, in qua nos posuit, ut eamus, ait Augustinus: Euntes enim ibant, et flebant mittentes semina sua. Magna ergo merces fraternæ dilectionis, et magnæ clementia Dei, sic eligentis, et dantis gratiam ad diligendum. Et ideo sequitur: *Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem*, quasi hoc est præceptum præcipuum, et quasi singulare, ut præmissum est. Et de ista mutua dilectione in collatione prædicabili. Queritur autem de hoc, quod ait: *Maiorem charitatem*. Ex hoc enim uidetur sumere, quod possit esse maior, et minor charitas: cuius contrarium uidetur, quia charitas est simplex forma, et qualitas, et ita non recipit minus, et maius. Item si est minor charitas, aut hoc est per peccatum mortale, aut per ueniale: non primo modo, quia mortale tollit omnino charitatem: nec secundo modo, quia ueniale non minuit charitatem. Et ad istud respondendum sine præiudicio, quod est loqui de charitate, prout est in diuersis subiectis, et sic est maior, et minor, nisi Deus dederit ampliorem gratiam. Vel est loqui de charitate penes suam inherentiam, vel quantum ad suam efficientiam: et sic quia liberum arbitrium non æque fortiter, nec æquali nisu semper concurrerit cum gratia, vel in operando, vel in sustinendo, potest dici minor charitas, non quantum ad habitum, nec quantum ad actum essentialem, et intrinsecum, qui est animam gratificare, sed quantum ad seruiorem. Vnde Gregorius, quod charitas aliquando flagrat in corde, et tamen non monstratur in oculo: et ponit exemplum de sole, cum nu-

Ibid. paulo post.
1. Joan. 4. b Rom. 8. c
Aug. ibid. post mediū. Luc. 18. a Joan. 8. e
Aug. tract. 86. in 10ā. prope prin. tom. 9.
Joan. 16. b Psal. 21. c
1. Cor. 13. d
1. Joan. 3. a
Aug. tract. 86. in 10ā. circa med. tom. 9.
Eph. 2. a Rom. 8. f
Aug. ibid. prope finē. Psal. 125. b
Rom. 5. a
Greg. in E-nūg. ho. 34. ser. in prin.

be regitur, ardet enim tunc in celo, et tamen non uideatur in terra. Dicitur aliquando charitas refrigerare: Refrigeret charitas multorum, quod est intelligendum non de uera charitate, sed de simulata, quantum ad gestum exteriorem, et operum similitudinē. Et nota quod ait: *Ego elegi uos*. Et posset esse thema in electione Prælatorum. Vnde figurantur quattuor necessaria talibus. Quorum primum est a Deo canonica uocatio: *Ego elegi uos*, non humana potestas, non cognationis carnalitas, non propria cupiditas, et sic de alijs debent eligere, per quæ intrant mercenarij, et lupi magis, de quibus supra: Qui non intrat per ostiū. Sed Dominus debet eligere: Certe uidetis, quem elegit Dominus, quod non sit ei similis in omni populo: Prouideat Dominus Deus hominem super hanc multitudinem, et cetera. Secundo figuratur stabilis firmitudo, ibi: *Posui uos*. Quod enim ponitur ex proposito firmiter collocatur: Sternam per ordines tuos lapides. Et sequitur: Ponam iaspidem propugnacula tua. Tertium est de uirtute in uirtutem iugis profectio, ibi: *Ut eatis*, in Psalmo: Ibunt de uirtute in uirtute: Numquid mittes fulgura, et ibunt? Et de hoc Gregorius bene: Iustorum facta quasi lux splendens procedit, et crescit. Quartum est spiritualium fructuum multitudo, scilicet in docendo, et in dispensando de sacramento, et in orando, et in conuertendo animas ad Deum. Et sic de alijs bonis operibus: Bonorum laborum gloriosus est fructus. Et de sic fructificare: Nec aliquando desinet facere fructum. Et ideo ait hic: *Et fructus uester maneat*, scilicet perseverando: Sic faciebat Iob cunctis diebus. Ibi Gregorius: De perseverantia in multiplicando bona opera. E contrario de multis, qui abierunt retrorsum. Supra: Numquid et uos uultis abire retrorsum? quia nullos fructus adferunt: et propterea in ignem mittentur, ut præmissum est. Et sequitur illa pars, in qua hortatur eos ad malorum tolerantiam, et malefacientium dilectionem. Et illa pars in quattuor. Primo, odij mundanorum erga discipulos præmissio. Secundo, consolationis adiunctio, ibi: *Memento re*. Tertio, causæ subiunctio, ob quam habebant mundani discipulos odio, ibi: *Sed hæc omnia*. Quarto, sic odium inexcusabilitas, siue peccati eorum aggravatio, ibi: *Nunc autem excusationem non habent*. Ait ergo: *Et si mundus uos odit, et cetera supra dictum est: Hæc mando, ut diligatis*. Pro qua dilectione sunt mundi odia sustinenda: qui mundus odit non solum discipulos Christi, sed etiam ipsum Christum. Et ideo subdit: *Scitote, quoniam me priorem odio habuit*. Vnde Augustinus, quod mundus dicitur dupliciter: vel uniuersa ecclesiæ, prout dicitur: Deus erat in Christo mundum reconcilians. Item mundus dicitur amatores mundi. Ideo ait Augustinus: Mundus odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatum saluatum, inquinatum mundatum. Hæc ille. Et ideo sequitur: *Si de mundo, scilicet damnato: Fuissetis*, ipsum scilicet amando: *Mundus*, scilicet inquinatus: *Quod suum erat, diligeret*, scilicet ea, quæ talis mundus amat: *Quia uero de mundo non estis*, affectu, et amore: *Sed ego elegi uos*, gratia non operibus: *Propterea odit uos mundus*, scilicet damnatus: *Omne animal diligit sibi simile*. Et quia boni, et electi Dei sunt dissimiles hominibus mundanis, ideo eos odiunt: Grauis est nobis ad uidentium, dissimilis est nobis uita illius, et cetera. Et sequitur secunda pars, in qua consolationis adiunctio: *Memento sermone mei*, et cetera. Supra: Non est seruus maior Domino suo. Ita scilicet, quod seruus sit liber a persecutione, quam patitur Dominus. Idem: *Sufficit seruo si sit sicut Dominus eius*. Et ideo sequitur: *Si me persecuti sunt, et uos persequantur*, in quibus ego sum, ait Glossa. Vbi enim eadem causa odij, et idem effectus, sed me sunt persecuti propter uirtutem in arguendo eorum mala opera. Supra: Me odit mundus, quia testimonium perhibeo de illo: *Si sermone meum ser-*

Mat. 24. e
Prælati quattuor necessaria.
Joan. 10. e 1. Reg. 10. e
Num. 27. e
Isai. 54. c
Psal. 83. 1. rou. 4. e Job 3. 8.
Greg. Mor. lib. 30. c. 2. in princ.
Sap. 3. d
Hiere. 17. b
Iob 1. b Greg. Mor. lib. 1. c. 21. Joan. 6. a
Aug. tract. 87. in 10ā. circa med. tom. 9.
2. Cor. 5. d Aug. ibid. post pauca.
Eccl. 13. e Sap. 2. c
Joan. 13. b
Mat. 10. e
Joan. 7. e

uenerunt, quasi dicerent, neutrum facient: Qui uos spernit, me spernit, et qui uos audit, me audit. Immo consilium inierunt, ut caperent eum in sermone: *Et hæc facient propter nomen meum*, non uestrum, ait Augustinus. Et ideo tanto inferiores, quanto beatiores, qui propter hoc nomen ista patiuntur, ait idem Augustinus: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Ethoc: *Quia nesciunt eum, qui misit me*, scilicet scientia fidei: Noscere te, consummata iustitia est. Et de his Chrysostomus: Non nos turbari oportet, debentes prælium suscipere, non enim me estis potiores, quem tamen persecuti sunt. Sed queritur de hoc, quod ait: *Mundus uos odit*, quia contrarium ait, supra: Non potest mundus uos odisse, et cetera. Et ad istud respondendum, quod ibi loquitur quoad illos, qui erant imperfectiores, et quantum ad affectiones imperfectiores: hic autem loquitur de illis, in quantum erant perfecti, et maxime pro statu, in quo erant futuri post impletionem Spiritus sancti, ante cuius aduentum erant timidi. Sed post eius aduentum erant adeo parati in omnibus gaudentes, sicut exemplificat Gregorius. Item queritur de hoc, quod ait Augustinus, quod mundus odit mundum, cum dicitur: Diligite inimicos uestrorum. Sed ipsi sunt mundus, qui uos odit: Ergo præcipitur diligere mundum, cuius contrarium: Nolite diligere mundum. Et ad istud respondet Augustinus, quod præcipitur diligere officium Dei, et diuersas bonitatis suæ constitutiones, uitium autem diligere prohibemur, et cetera. Et ibi bene de hoc. Et patet hic mundi, id est, amatorum, eius peruersitas, scilicet quod odit filium Dei, qui est ueritas, et discipulos eius propter ipsam ueritatem. Vnde tales scilicet mundani odiunt discipulos Christi ob uitæ dissimilitudinem, ut tactum est in expositione litteræ: Quæ enim est participatio iustitiæ cum iniquitate, ut tactum est supra. Dissimilis est nobis uita eius. Item odiunt propter uitæ iustorum luminositatem, et ipsorum uitæ horribilitatem, supra: Qui male agit, odit lucem. Item odiunt iustos propter doctrinæ eorum ueritatem: Noli arguere denique, nec oderit te: Odio habuerunt argipientem in porta. Item odiunt tales iustos ob inuidentiæ prauitatem, et temporalium cupiditatem: Oderant eum fratres sui, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Et ideo odientes sic sunt diuine legis transgressores, quia odiū fraternum prohibetur: Non oderis fratrem in corde tuo. Item sunt legis charitatis præuaricatores, quæ præcipit hic diligere ad inuicem, et ideo sunt sui ipsorum homicidæ, et occisores: Qui odit fratrem suū homicida est. Vnde mundani tales odiunt ueritatem, et æquitatem, ut dictum est. Item odiunt animam suam, prout ait Propheta: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Super quod Augustinus hic: Odisse se dicitur, quoniam hoc, quod sibi nocet, diligit. Odit ergo in se naturam, diligit uitium. Et ibi bene de hoc. Multum ergo sunt peruersi sic odientes filium Dei, et electos eius, et etiam animas suas. Si enim ut ait Augustinus, recitans dictum Senecæ: Omnes odit, qui malos odit. Et Boetius: Bonos quis, nisi stultissimus, odit? Malos autem odisse, ratione caret: quia si ægri corpore sunt miserandi, mundani: multo magis illi, quorum mentes improbitas uiget: multo magis qui bonos odit stultissimus est, et ratione caret. Hæc ille. Et si culpa malorum sit odien- da, natura tamen est amanda: Perfecto enim odio oderam illos, ait Propheta: Super hoc Gregorius, quod perfectum odium, quo oditur uitium, et diligitur natura. Et ibi bene de hoc. Et sequitur quarta particula, in qua eorū inexcusabilitas, qui sic odiunt, et ratione documentorum primo, et ratione operum secundo ibi: *Si opera non fecisset*. Ait ergo: *Si non uenisset*, et cetera, quasi diceret: ueritatem docui eos de- diligendo: et tamen oderunt. Ideo ait: *Si non uenisset*, scilicet per incarnationem, supra: In propria-

Luc. 10. c
Mat. 22. b
Aug. tract. 88. in 10ā. ante med. tom. 9.
Ibidem.
Mat. 5. a Sap. 15. d
Chrysostom. 76. ante med. to. 3.
Joan. 7. c
Greg. in E-nūg. ho. 30. ante med.
Mat. 5. g 1. Joan. 3. b
2. Cor. 6. d
Joan. 2. d
Joan. 3. c
Prou. 9. b
Amos 5. c
Gen. 37. a
Leuit. 19. d
1. Joan. 3. c
Psal. 10. b
Aug. tract. 87. in 10ā. post mediū. tom. 9.
Id. ep. 54. ad Maced. paulo ante med. to. 2.
Boet. de cō-foi. Philof. li. 4. prof. 4.
Psal. 138. d
Greg. Pasf. eu. p. 3. c. 1. admon. 23. post mediū.
Joan. 1. b

uenit: *Et locutus non fuisset*, scilicet docendo, et prædicando: Nouissime in diebus istis locutus est nobis in filio. Supra: Domine uerba uitæ habes: *Peccatum non habent*, scilicet incredulitatis: *Nunc autem excusationem non habent*, scilicet de peccato infidelitatis. Vnde opponit Augustinus: Numquid Iudæi sine peccato erant, antequam Christus aduenisset? Et ad hoc respondet, quod uult magnum peccatum intelligi, quo tenentur cuncta peccata, et quod unusquisque si non habuerit, dimittitur ei peccata. Et hoc est peccatum infidelitatis, et de hoc in Glossa. Item opponit Augustinus, quod secundum hoc illi, ad quos non uenit Christus habent excusationem de peccato, scilicet infidelitatis. Et ad hoc respondet Augustinus, quod Christus per seipsum uenit ad Iudæos, sed per ecclesiam suam locutus est gentibus, id est, per Apostolos, et discipulos suos, quorum sonus exiit in omnem terram: Qui uos recipit, me recipit: et qui uos spernit, me spernit. Vnde ait Paulus: An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Per ergo Apostolos locutus est Christus gentibus, et ideo qui noluerunt credere, non habent excusationem. Vltimo querit Augustinus: Vtrum hi, qui priusquam Euangelium audirent, et sine huius uitæ sunt præuenti, possunt habere excusationem. Et respondet, quod possunt, sed non possunt effugere damnationem: Quod enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Tanta tamen est suppliciorum, quanta peccatorum diuersitas. Et ita forte leuius damnabuntur illi, qui fuerunt morte præuenti, omnes tamen peribunt. Et quia dixit: *Non habent excusationem de peccato*, nec crederetur, quod odirent patrem, subdit: *Qui me odit, et patrem meum odit*. Sed opponit Augustinus, quod prius ait: *Nesciunt eum, qui me misit*, sed non possunt omnes odisse eum quem nesciunt. Et ad istud respon- dit Augustinus: Inquirens de his prolixè. Et est summa, quod Iudæi nolebant sua facta damari. Et hoc habet ueritas, ut talia facta damnentur tantum, si ueritatem oderunt, quantum oderunt suas pœnas, quas talibus irrogat ueritas, hæc per hoc ueritate oderunt, qua iudicante damnantur. De Deo namque esse ueritatem nescierunt, et ita ipsum nesciunt, et oderunt. Hæc Augustinus: Vnde ex hoc trahitur, quod est odiū intentum, et uoluntarium, et est odium interpretatiuum. Primo odio nullus odit Deum, unde Deus: tamen odio interpretatiuo mali odit, supra: Qui male agit, odit lucem. Vnde Augustinus, quod aliqui propter eam rem oderunt ueritatem, quam pro ueritate amant. Amant enim lucentem, oderunt redarguentem. Hæc ille. Et sequitur ostensio inexcusabilitatis ratione operum: *Si opera non fecisset*, et cetera: *Peccatum non haberent*, scilicet illud magnum, de quo supra eodem: *Nunc autem uiderunt*, opera illa, et tamen: *Et oderunt me*, scilicet facientem: *Et patrem meum*, qui misit me. Sed objicit Augustinus, quod nulla opera Christi fuerunt maiora, quam suscitatio mortuorum: sed prophetæ antiqui mortuos suscitauerunt, sicut Elias, et Elizeus. Et ad illud respondendum secundum Augustinum, quod hic loquitur non quantum ad operum arduitatem, et mirabilitatem, sed quantum ad operum numerositatem, et multitudinem, quæ enumerat tam de sanitatibus eorum, quos sanauit Dominus, quam de alijs. Et tot, et talia nullus alius fecit. Et de hoc in Glossa: *Et tamen oderunt me, et patrem meum*, ut dictum est supra: *Ut impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est*, ut est in Psalms. Et sic sumitur lex communiter. Et intelligendū est, hoc dictum esse consecutiue non causaliter, et eorum legem dicit non ab eis inuentam, sed eis datam, ait Augustinus: *Quia odio habuerunt me gratis*. Vt enim ait Glossa: Gratis odit, qui nullum commodū ex odio portat, vel gratis odio habuerunt, absque debito tamen odij, vel meritis. Et ex dictis patet filij Dei dignatiua bonitas, et patiens longanimitas: qui enim

Hebr. 1. c
Ioan. 6. d
Aug. tract. 89. in 10ā. ante med. tom. 9.
Ibid. paulo post.
Luc. 9. f 2. Cor. 11. A
Aug. tract. 89. in 10ā. ante mediū. tom. 9.
Rom. 2. b
Aug. tract. 90. in 10ā. in princ. tom. 9.
Ioan. 3. b
Aug. cōfess. li. 10. c. 23. tom. 1.
Aug. tract. 91. in 10ā. ante med. tom. 9.
4. Reg. 10. c 4. Reg. 13. c
Aug. tract. 81. in 10ā. post mediū. tom. 9.
Psal. 34. e

enim humiliter in carnem venit missus ad Iudæos: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Et veniens salubriter docuit, et miracula operatus est: et tamen nihilominus odia Iudæorum sustinuit. Vnde et in hoc discipulos ad inimicorum odia referenda, suo exemplo confirmans, præparauit, ut eum imitando fierent fortiores, ait Augustinus. Et ideo in persona sua ait Propheta: Odio iniquo oderunt me, quasi eodem modo exponit Chrysostomus, quia res stupenda erat, inquit, quod oderunt eum Iudæi, nullam reprehensionem inuenientes, causam dicit, nequitiam, scilicet eorum, quando ait: *Oderunt ante me gratis.*

CAPVT DECIMUMSEXTVM.

M autem uenerit paracletus, quem ego mittam uobis a patre. Præmissa exhortatione discipulorum ad fidei rectitudinem, et ueritatem: hic hortatur eos ad spei constantiam et firmitatem, loquendo appropriatiue, promittens missionem Spiritus, et eius uirtutem. Et hæc pars in tres partes. Primo, præmissio testimonij Spiritus dei, et ipsorum etiam per Spiritum. Secundo, adiunctio, et prænuntiatio tribulationum, quas erant passuri, ibi: *Hæc locutus sum.* Tertio, subiungitur promissio multiplicis adiutorij contra persecutiones, ibi: *Et cum uenerit ille, et cetera.* Ait ergo: *Cum uenerit paracletus.* Et continuat Chrysostomus sic: *Quia dixerat superius se fecisse opera coram Iudæis, quæ nullus alius fecit: et tamen oderunt eum gratis, ne dicerent discipuli Christo: si te persecuti sunt, qui tamen signa uiderunt, et nos persequuntur. Quid ergo misisti nos? et quis attendet nobis? Ideo subdit hic: Cum uenerit paracletus, scilicet Spiritus, qui est consolator contra persecutionem, et aduocatus contra persecutores: Quem ego mittam a patre. Et in hoc notatur, quod pater et filius sint unum principij Spiritus, qui procedit ab illis. Signatur tamen in patre auctoritas, quia et ipse filius est a patre. Mittam, inquit, uobis, ut summum donum: Omne datum optimum, et omne donum perfectum: Spiritum ueritatis, non solum Spiritum sanctum eum uocauit, sed et spiritum ueritatis, quia omnia certissima nouit, ait Chrysostomus: *Qui a patre procedit. Ecce, ait Chrysostomus, non pater solus, sed filius est, qui Spiritum mittit. Ille, inquam, Spiritus: Testimonium perhibebit de me, quod sum missus a patre: Et uos testimonium perhibebitis, scilicet uirtute ipsius Spiritus: Quia ab initio mecum estis, scilicet ex quo cepi manifestare gloriam meam, supra. Et de his Augustinus, quod uenit Spiritus in die Pentecostes super discipulos, et cum loqueretur linguis omnium gentium, multi compuncti corde conuersi sunt. Et sic testimonij perhibuit Spiritus, et præbuit fiduciam Apostolis, ut patet. Et ponit exemplum de Petro, qui prius quem dilexerat, negabat, postea quem negauerat, diligebat. Et prius amor fuerat infirmus, et angustus, donec eum roboraret, et dilataret Spiritus sanctus. Et ibi multum de hoc. Et patet hic ueritas fidei de processu Spiritus sancti, et falsitas erroris Græcorum dicentium Spiritum sanctum non procedere a filio, ait enim hic: *Quem mittam a patre, in quo notatur, quod a filio procedit spiritus: filius tamen dicit, quod a patre procedit, quia semper ipse est, ad patrem solet referre, prout ait Glossa. Quam efficax autem fuit testimonium Apostolorum post aduentum Spiritus, patet cum dicitur de Petro, qui ait: Non possumus, quæ audiuiimus, et quæ uidimus non loqui.***

Diuisio.

Chrysostomus ante med. tom. 3.

Iacob. 1. c.

Chrysostomus ante med. tom. 3.

Ioan. 2. b.

Aug. tract. 92. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Act. 2. a.

Veritas fidei.

Act. 4. d.

Act. 1. b.

A bros hic incipit capitulum decimum sextum. Rectius tamen uideretur, quod supra debet incipere, ubi incipit euangelista loqui de spiritu, et eius uirtute ad testificandum, et ad arguendum, et ad docendum, de quibus supra. Et narratur hic tria. Primo, securatiōnū prænuntiatio. Secundo, subiungitur ratio, ob quam non fuit prius harum prænuntiatio, ibi: *Hæc autem uobis.* Tertio, uilitatis passionis ipsius, et Christi recessus adiunctio: *Sed ego ueritatem.* Ait ergo: *Hæc locutus sum uobis, ut non scandalizemini, scilicet excidendo a fide: Omnes uos scandalum patiemini. Sed queritur ad quid hoc ait hic, quia in Psalmo scriptum est:*

B Pax multa diligentibus legem tuā, et non est illis scandalum. Sed discipuli multum diligebant. Et ad istud respondet Augustinus, quod hoc fuit uerum de his quando charitas fuit diffusa in cordibus eorum per spiritum, et cetera. Vnde Chrysostomus: Cum multos, inquit, incredulos, et uos persequentes uideritis, non scandalizemini, et cetera. Absque synagogis facient uos, supra: Conspirauerant, quod si quis confiteretur Christum, extra synagogam fieret. Et hæc fuit una ratio scandalizandi. Et non solum hoc: *Uenit hora, ut omnis qui interficit uos, et cetera.* Sicut fuit de Paulo. Et hæc fuit uehementia persecutionis, quando persequentes æstimabant se obsequium dare Deo persequendo: Cæmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Sed qualiter ait: *Uenit hora, in præterito? Respondendum est, quod hoc ait ob breuitatem temporis usque ad tempus persecutionis. Et sicut Augustinus: Gentes quando persequantur Apostolos, dijs suis arbitrata sunt obsequium præstare. Sed Iudæi putabant se obsequium præstare Deo. Et ideo clamat Augustinus: Error horrendus, et execrabilis cecitas, obsequium se putatur Deo præstare, interficiendo famulos Dei. Hæc ille. Et ideo subdit mitigationem, siue consolationem: *Et hæc facient uobis, quia non nouerunt patrem, et cetera.* Vt ait Augustinus: In hoc sermone erexit discipulos exemplo, quibus dixerat supra: *Si me persecuti sunt, et uos persequantur. Est enim gloriosum, et consolatorium, et gaudiosum, pati propter Christum, et ea quæ Christus passus est: Nemo uestrum patiatur quasi homicida, et cetera. Et sequitur: Si autem uis Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine: Sed hæc locutus sum uobis, ut cum uenerit hora eorum, tenebrosa nocturna, ait Augustinus: *Reminiscimini, quia ego dixi uobis: Beati qui persecutionem patiuntur. Et ita reminiscatur beatificationis, ait Chrysostomus. Vnde et hæc prædixit eis, ut scirent, quoniam non blandiens, neque decipiens loquebatur eis, sed ut præuidens futura.***

Mat. 26. c. Psal. 118. x.

Aug. tract. 93. in Ioan. ante med. tom. 9.

Rom. 5. a. Chrysostomus. 76. in Ioan. circa med. tom. 3.

Ioan. 9. e. Act. 9. f. Rom. 10. a.

Aug. tract. 94. in Ioan. post mediū. tom. 9. Ibid. post. tom. 5.

Ibid. paulo ante. Ioan. 15. e.

1. Pet. 4. d. Ibidem.

Aug. tract. 93. in Ioan. prope finē. tom. 9.

Mat. 5. a. Chrysostomus. 76. in Ioan. circa med. tom. 3.

Mat. 21. d. Act. 3. c. 1. Cor. 2. c. Ioan. 5. f. Ioan. 10. d. Ibidem.

Mat. 22. b. Ioan. 14. e. Aug. tract. 94. in Ioan. circa med. tom. 9.

Act. 2. e. Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

Mat. 26. c.

Aug. tract. 93. in Ioan. ante med. tom. 9.

Rom. 5. a. Chrysostomus. 76. in Ioan. circa med. tom. 3.

Ioan. 9. e. Act. 9. f. Rom. 10. a.

Aug. tract. 94. in Ioan. post mediū. tom. 9. Ibid. post. tom. 5.

Ibid. paulo ante. Ioan. 15. e.

1. Pet. 4. d. Ibidem.

Aug. tract. 93. in Ioan. prope finē. tom. 9.

Mat. 5. a. Chrysostomus. 76. in Ioan. circa med. tom. 3.

Mat. 21. d. Act. 3. c. 1. Cor. 2. c. Ioan. 5. f. Ioan. 10. d. Ibidem.

Mat. 22. b. Ioan. 14. e. Aug. tract. 94. in Ioan. circa med. tom. 9.

Act. 2. e. Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

Mat. 16. d *vobis non dixi* quia alij euangelistæ narrat, ipsum dixisse ista, antequam esset in cena: Cæpit ostendere Iesus discipulis, quia oportet eum ire Hierosolimam, et multum pati. Itē uideretur quod debuisset eis dixisse, quia iacula quæ præuidetur, facilius præcauentur. Vt enim ait Gregorius: Minus iacula ferunt, quæ præuidentur. Et ad illud respondet Augustinus, quod illud, quod ait hic, est intelligendū de Spiritu sancto, qui erat uenturus, quando illa mala erant passuri, quia Spiritus consolator interpretatur, uel aduocatus. Et ideo de illo Spiritu non dixerat ab initio, quia cōsolabatur eos præsentia corporali: abscessit uero autem hæc dixit eis de Spiritu. Et de hoc in Glossa pro parte: *Et nemo ex uobis interrogat.* Sed queritur ad quid hoc ait. Et ad istud respondet Augustinus, id est, interrogabit: Cumq; intuerentur in cælum euntem illum, et cetera. Augustinus: Euntem eum in cælum non uerbis quæsierunt, sed oculis deduxerunt: *Sed quia hæc locutus sum uobis, scilicet me iturū a uobis: Tristitia impleuit cor uestrum.* Vt ait Augustinus: Videbat quid ad illa sua uerba in cordibus agerent. Id enim quod exierat in Christo uidebāt, amittere metuebant. Et patet uehementia tristitiæ, quia: *Impleuit.* Item patet intimitas eiusdem, quia impleuit corda. Infra codē: *Vos tristificabimini.* Item ex hoc patebat intentio amoris discipulorum ad Christum: quia secundum quantitatem amoris boni amati est quantitas tristitiæ de amissione, uel absentatione. Vnde Augustinus: Amor inhiās habere quod amat cupiditas est: id si amiserit, sentiens tristitia est. Et nota quod est tristitia bona, et uirtuosa, prout ait Augustinus ibi supra, quod mala sunt ista, si malus est amor, et bona si bonus. Vnde est bonorū tristitia ex ablatione, uel absentatione diuinæ cōsolationis, quæ figuratur hic, et infra eodem: *Vos cōtristificabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudium.* Item est tristitia bonorū ex memoria, et recollectione priorum malorum: Anima quæ tristitiam est super magnitudine mali dabit tibi gloriam: Maxior in corde uiri humiliabit eum. Item: *Contristati estis ad penitentiam, quæ secundum Deum tristitia penitentiam operatur.* Et de hoc Augustinus bene, super lib. 14. c. 7. Item est tristitia uirtuosa ex consideratione malorum quæ sunt in mundo: Cor sapientū ubi tristitia, quia nullis gaudijs hi animus sternunt, ait Gregorius exponens illud. Et: *Qui apponit scientiam, apponit eum dolorem.* Item est uirtuosa tristitia ex cōpassione damnationis hominum, uel oppressionis iustorum: si enim patitur unum membrum, compatitur et cetera. Omnes qui pie uolūt uiuere in Christo perfectionē patiuntur. Super quod Augustinus: Pia est iustitia, et si dici potest uera miseria, uitijs alienis tribulari, non implicari, mætere non adherere, dolore contrahi, non amore attrahi, et cetera. In qua tristitia est oratio continuanda: *Tristatur aliquis uestrum? oret: æquo animo est? psallat. Quia ergo amor discipulorum ad Christum intensus erat, et ex eius præsentia, et consolatione uehemens, nec mirum quia erat delectabilium affluentia: ideo audientes sermones de suo recessu, tristitia impleuit cor eorum, quia nondū habebant consolationem Spiritus, quam erant habituri, ait Augustinus. Et sequitur tertia particula, scilicet: *specificatio uilitatis sui recessus: Sed ego ueritatem dixi uobis, sicut uerus magister, qui in ueritate docet. Et sicut ipsa ueritas, supra: Expediit uobis, ut ego uadam, ut hæc forma serui a uobis auferatur, et ne sitis infantes, semper contenti isto lacte, id est, amore meæ humanitatis, ait Augustinus. Et ideo sequitur: *Si non abiero, et cetera, id est, si alimenta tenera, quibus uos alui, non subtraxero, solidum cibum non esuriētis, ait Augustinus, ubi supra: Si autem abiero, scilicet discendens corporaliter: Misit eum ad uos, et nō solum Spiritus adfuit eis, sed pater, et filius, ait Augustinus: Vobis cū***

Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

Greg. in Eua. ho. 35. prope prin. Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibid. post multa.

Act. 1. b. Aug. ibid.

Aug. tract. 94. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Aug. tract. 94. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Ibidem.

Baruc. 2. d. Prou. 12. d. 2. Cor. 7. b. Aug. tract. 94. in Ioan. post mediū. tom. 5.

Eccl. 7. a. Greg. Mor. li. 18. c. 24. ante med. tom. 9.

Eccl. 1. d. 1. Cor. 12. b. 2. Tim. 3. c.

Aug. tract. 94. in Ioan. circa med. tom. 9.

Mat. 22. b. Ioan. 14. e. Aug. tract. 94. in Ioan. circa med. tom. 9.

Ibidem.

Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 94. in Ioan. ante med. tom. 9.

A sum usque ad consummationē seculi. Ideo ait discipulis: Sedere in ciuitate, quousque induamini uirtute ex alto. Querit Augustinus: Numquid poterat emittere Spiritum, qui uenerat super eum in baptismo, si non abiret? Præterea amor Apostolorum ad Christum, erat ordinatus, ergo non impediēbat aduentum Spiritus. Item dilectio proximi non impedit dilectionem Dei, sed magis ordinat ad illam: ergo multo minus dilectio Christi impediēbat missionē Spiritus ipsius Apostolis. Item dilectio naturalis non repugnat spirituali, dum sit ordinata. Ergo a simili ex parte ista. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, sicut tactum est, quod lacte, id est, uerbo carne facto erant contenti ob magnitudinem cōsolationis, quam habebant in ipso Christo homine: Non possunt filij sponsi lugere, quam diu sponsus est cum illis. Ob ergo uehementiam dilectionis, quam habebant in Christo homine, qua erant consolati corporaliter, et sensibilibiter non erant eleuati ad ipsum, in quantum uerbum, æternum: et ideo non fuit Spiritus datus antequam ipse abiret. Vnde Augustinus: Si carni carnaliter hæseritis, capaces Spiritus non eritis, non quod carnaliter dicat de ordinatione amoris, sed quia diligebāt eum in sua humanitate: Et si nouerimus Christum secundum carnem, iam non nouimus. Item alia ratio fuit a partedantis, quia filius Dei dedit dona sua post uictoriam, et in statu glorificationis, supra: Spiritus non erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et fuit congrua ratio a parte status, quia nondum erat Christus passus, nec genus humanum reconciliatū Deo patri. Et de his Chrysostomus: Nō parua hæc mitigatio sci re eos, quoniam ipse sciuerat tristitia superabundantiam, scilicet ut Deus. Et sequitur: *Si nondum Spiritu digni facti, non resisterunt tristitia suffocati, excogitata quales debebant esse gratia Spiritus potituri, et cetera. Vt patet ergo ex prædictis, ob uehementiam dilectionis Christi hominis, et ob immensitatem delectationis in ipso, qui erat totus desiderabilis, et ob modicitatē desiderij supernæ consolationis spiritualis, et ob cōgruitatem ordinationis, non erat missurus Spiritum, nisi abiret. Et de hoc Gregorius, super illud: Cōsolabitur me lætus meus: *Si, inquit, non abiero, et cetera. Ac si diceret: si ab intentionis uestræ oculis corpus nō subtraheret, quomodo uos inuisibilem per consolatorem Spiritum non perduco, et cetera. Et ibi bene de hoc. Et ideo expediebat eis, ut uaderet, ut in superabundantia Spiritus ueniret, qui testimonium perhiberet, et eos roboraret, aduersantes argueret, ipsos infancios erudiret, prout sumitur hic: *Si uero abiero, et cetera.* Et sequitur tertia particula capituli, in qua enumerantur promissa eis adiutoria, ibi: *Et cum uenerit ille, et cetera. Et illa in tres. Primo, promittit adiutorium ipsius Spiritus. Secundo, promittit iteratam uisionē sui ipsius: Modicum, et cetera. Tertio, promittit exauditionem suæ petitionis a patre, ibi: *Amen amen dico uobis.* In prima duo. Primo, promittit adiutoriū Spiritus, in arguendo aduersantes. Secundo, eius adiutorium in illuminatione ipsorum suscipientes, ibi: *Cum uenerit ille. Ait ergo: Cum uenerit Spiritus ille, arguet mundum de peccato, scilicet incredulitatis, quo manente alia peccata detinentur, ait Augustinus. Ideo sequitur: Quia non crediderunt in me: Et de iustitia eorum qui credunt: ipsa enim fidelium comparatio, est infidelium uituperatio, ait Augustinus: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cū generatione ista, et condemnabunt eam. Et ideo sequitur: Fides enim est substantia rerum sperandarum. Vt ergo notet perfectam fidem futuram fidelium, qua arguitur incredulitas infidelium, ideo ait: *Ad patrem uado, quoniam in eum, quem non uidebitis, creditis. Infra: Beati qui non uiderunt, et crediderunt. Non uidebitis, inquam, humilem, sed excelsum: non mortalem, sed sempiternum: non iudicandum, sed iudicantem. Et de hac fide, id est, iustitia nostra arguit Spiritus incredulum mundum. Hæc Augustinus: O O Item*****

Mat. 26. g. Luc. 21. g. Ibid. paulo ante.

Mat. 9. b.

Aug. ibid.

1. Cor. 5. d. Ioan. 7. b.

Chrysostomus. 77. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem.

Greg. Mor. lib. 8. c. 13. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 95. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibid. post pauca. Mat. 12. d. Hebr. 11. a. Ioan. 20. g.

Aug. tract. 95. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibidem.

Aug. tract. 95. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 95. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 95. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. tract. 95. in Ioan. ante med. tom. 9.

Item et non solum hoc: Sed arguet de iudicio, quia prin-
 ceps mundi, id est, infidelium: Cudicatus est, quia igni
 aeterno irreuocabiliter est destinatus: Si Deus ange-
 lis peccantibus non pepercit, et cetera. Quo modo
 non a Spiritu sancto de hoc iudicio mundus argue-
 tur? ait Augustinus. Et quasi eodem modo legitur
 Chrysoströmus, quod tunc Spiritus arguet mundum,
 cum et signa maiora faciet, non solum per me, sed
 etiam per vos: Nunc enim possum dicere, quoniam
 filius est fabri, et sic de alijs contumelijs, sed tunc
 omnem excusationem abscedet. Triplicem ergo mun-
 di ingratitude arguet Spiritus, quia fidem suffi-
 cienter eis ostenderat documentis, et operibus iusti-
 tiam in alijs impleuerat, diabolum subiecerat. Et
 hæc tria deberent monere ad credendum: scilicet fi-
 dei declaratio, operibus Christi, et documentis: fi-
 dei perfectio in alijs: diaboli diiudicatio. Et ideo ait
 hic, quod de tribus argueret mundum: de peccato
 incredulitatis scilicet, quia in Christum non credidit:
 de iustitia aliorum credentium, quam mundus imi-
 tari noluit: de iudicio diaboli, quod non timuit.
 Quærit Augustinus, qualiter ait: quod Spiritus ar-
 guet mundum de peccato, cum hoc sit filij. Christus
 enim arguet mundum de peccato. Supra proximo:
 Nunc non habent excusationem de peccato suo. Item
 videtur quod potius attribui debuit Christo arguere
 mundum, quam ipsi Spiritui sancto. Supra: Omne
 iudicium dedit filio. Item ipse magister et Dominus,
 supra: Ergo ut prius. Item Spiritui sancto appropria-
 tur bonitas, pietas, et benignitas: Ergo non
 debuit ei attribui iste actus, qui est arguere. Et ad
 istud respondet Augustinus, quod quos arguit Spiritus
 sanctus, arguit utique et Christus. Sed quia per
 Spiritum sanctum diffundenda erat charitas in cor-
 dibus eorum, quæ foras mittit timorem, quo possent
 impediri, ne auderent mundum arguere, ideo ait
 hoc. Sæpe enim dicimus, inseparabilia esse opera
 Trinitatis: sed tamen sigillatim commemorandas esse
 personas. Hæc Augustinus. Et per hæc ad obiecta:
 timore enim depulso, arguendi libertatem erant habi-
 tati, et ita per Spiritum virtutem erant mundum ar-
 gaturi. Et quia dixit hæc de virtute Spiritus, subdit:
 Adhuc habeo vobis multa dicere. Sed quæritur, qualiter
 hoc, quia supra ait: Omnia quæcumque audiui a pa-
 tre meo, nota feci vobis. Ergo tunc non posset plura
 habere dicenda eis, quæ non possent portare. Et ad
 istud respondet Augustinus, quod signanter ait: Non
 potest portare modo, quia nondum erant idonei mori
 pro Christo. Si enim Petrus ante aduentum Spiritus
 sancti non fuit potens, et idoneus ad moriendum pro
 Christo: multo minus alij. Loquitur ergo, quod non
 poterant portare penam mortis, et martyrij pro Chri-
 sto. Vel secundum eundem Augustinum loquitur de
 illis, quæ sunt reuelata eis post ascensionem. Omnia enim
 canonica, atque auctoritate conscripta ante aduentum
 Spiritus, quis audit, vel legit? quasi diceret nullus.
 Quod vero ait supra, quod omnia nota fecit eis, ibi
 ponitur præteritum pro futuro, ut ibi est expostum.
 Et pater hic exemplum moderantiæ in docendo, ut fiat
 secundum auditorum capacitatem: Super illos stilla-
 bat eloquium meum. Ibi Gregorius in principio: quod
 subtiliter debet prospicere is, qui docet, ne plus stu-
 deat, quam ab audiente capiatur, prædicare. Et ibi
 multum de hoc: Qui ligat aquas in nubibus. Ibi: Qui
 ligat, et cetera. id est, doctrinas in prophetis, ut non erum-
 pant deorsum, scilicet immensitate sua: Non potui lo-
 qui vobis, quasi spiritualibus, et cetera. Et sequitur pro-
 missio adiutorij Spiritus in docendo. Et ibi duo. Pri-
 mo, ipsa promissio. Secundo erroris, qui posset ori-
 ri exclusio, et veritatis instructio, ibi: Non enim loque-
 tur a semetipso. Ait ergo: Cum venerit ille Spiritus ver-
 itatis, docebit vos omnem veritatem. Intus sine sono, ait
 1. Cor. 13. c. Glossa. Sed quæritur, qualiter hoc ait? quia: Ex parte
 cognoscimus, et ex parte prophetamus. Non ergo

2. Pet. 1. a
 Aug. tract.
 95. in Ioã.
 prope finē.
 tom. 9.
 Chrysoström.
 77. in Ioã.
 ante med.
 tom. 3.
 Aug. tract.
 95. in Ioã.
 prope prin-
 tom. 9.
 Ioan. 5. d
 Ioan. 13. e
 Aug. ibid.
 Ioan. 15. d
 Aug. tract.
 96. in Ioã.
 prope prin-
 tom. 9.
 Ibid. post
 multa.
 Job 29. d
 Greg. Mor.
 lib. 20. c. 2.
 ante med.
 Job 26. d
 Greg. Mor.
 li. 17. c. 14.
 1. Cor. 3. a
 Greg. Mor.
 lib. 20. c. 24.
 Greg. Mor.
 lib. 9. c. 16.
 Greg. Mor.
 lib. 9. c. 16.

docet omnem veritatem in hac vita. Item ut ait Augu-
 stinus: Species numerorum sunt infinitæ, et ita verita-
 tes: Sed non est scire infinita: Ergo ut prius. Item
 multæ veritates geometricæ fuerunt ignotæ a discipu-
 lis, qui fuerunt piscatores, nec fuerunt necessariæ ad
 salutem: Ergo ut prius. Et ad istud respondendum se-
 cundum Augustinum, quod illud, quod ait hic, non
 arbitror in hac vita compleri, quamdiu corpus aggra-
 uat animam. Sed nunc per Spiritum sanctum pignus
 accepimus, ut tunc cognoscamus, sicut cogniti sumus.
 Et ita videtur loqui pro statu gloriæ secundum Augu-
 stinum. Ad aliud quod loquitur hic, non de veritate
 speculatiua qualibet, sed loquitur de veritate ordinan-
 te affectiua, et inducente ad gloriam: Memento, quo
 modo ambulauerim coram te in veritate. Et de hac
 veritate in collatione. Item cum docere sit actus veri-
 tatis, et magistri, siue sapientiæ, qualiter attribuerit Spi-
 ritui sancto, cum prædicta approprientur filio? Et ad
 istud respondendum, quod docere est actus Trinitatis:
 Omnium artifex docuit me sapientiã. Appropriatur
 autem filio, quantum ad id, quod est speculationis, et
 cognitionis: Spiritui vero sancto, quantum ad id, quod
 est deuotionis, et affectionis. Et sequitur secunda par-
 ticula, in qua exclusio erroris, qui posset oriri: Non enim
 loquetur a semetipso, quia dixerat prius: Non potestis por-
 tare modo, sed cum venerit Spiritus docebit omnem veri-
 tatem, ne quis diceret, quod operatio Spiritus esset
 perfectio sua a seipso, sicut continuat Chrysoströmus,
 ideo ait: Non loquetur a semetipso. Et hoc ideo, quia
 non est a semetipso secundum Augustinum, supra: Qui
 a semetipso loquitur propriam gloriam querit: Quod
 cumque audierit loquetur. Venim aut Augustinus: Ab
 illo audiet, a quo procedit. Audire illi est scire, scire
 vero est esse. A quo ergo illi essentia, siue esse, et audi-
 re, et scire, sicut supra dictum est de filio: Sicut pater ha-
 bet vitam in semetipso sic dedit et filio. Nulla tamen
 disparilitas in illa summa Trinitate, ait Augustinus
 ibidem: vbi multum de hoc. Sed queritur, qualiter
 ait: Audiet, in futuro? Et ad istud respondendum secun-
 dum Augustinum. Et est summa, quod propter mutabilitatem
 temporum, in quibus versatur nostra mortalitas, et mu-
 tabilitas, non mendaciter dicimus de Deo, fuit, et est,
 et erit, quia et fuit, et est, et erit. Cum ergo secundum
 volumina temporum variatur humana locutio, de illo
 dicuntur cuiuslibet temporis. Semper, inquam, audit
 Spiritus, cum semper sit, et per hoc et audiuit, et au-
 diet, et audit. Hæc ille. Nulla ergo in Deo propter hoc
 variatio. Et de hoc ibi Augustinus multum: Et quæ ven-
 tura sunt, annuntiabit vobis. Non solum ventura in tem-
 pore, sed etiam æterna, quorum amore inflammat, ut
 ait Glossa, et etiam Augustinus: Et clarificabit me, id est,
 auferet timorem, et dabit amorem, quo me ardentius
 prædicantes, gloriæ meæ per totum mundum dabit
 odorem, commendabitque, honorẽ. Hæc Augustinus.
 Et subdit regulam bonã, quod enim ipsi facturi erant
 in Spiritu sancto, hoc eundem Spiritum dicit esse fa-
 cturum: Non estis qui loquimini, et cetera. Gloria enim
 est, ibi Augustinus, sicut antiqui diffiniunt, frequẽs de
 aliquo fama cum laude: et hæc cum est facta de Chri-
 sto, non laudato, sed laudantibus prodest. Hæc Augu-
 stinus. Luceat lux vestra coram hominibus, ut glorifi-
 cent patrem, et cetera. Et ideo annuntiabit, quia de me
 accipiet, ut supra est expostum, quia a me procedet:
 in quo non est gradus, uel pars intelligẽda, sicut som-
 niant hæretici, sed plenitudo essentia, quæ eadem
 est in tribus personis. Vnde Augustinus: Non pro-
 pter hoc, sicut putauerunt hæretici, minor a filio
 est Spiritus, quasi filij accipiat a patre, et Spiritus
 a filio quibusdam gradibus naturarum. Et ideo ex-
 planans subdit, sicut ait Augustinus: Omnia quæ-
 cumque habet pater, mea sunt, quasi dicat: de patre
 accepit Spiritus sanctus, vnde accepit filius, qui de
 patre natus est, Spiritus sanctus procedit. Ideo se-
 quitur: Propterea de meo accipiet. Hoc est nihil loque-
 tur

August. de
 Ciuit. Dei.
 li. 12. c. 12.
 tom. 5.
 Id. tract.
 96. in Ioã.
 post mediũ.
 tom. 9.
 Ioan. 9. a
 2. Cor. 1. d
 Aug. ibid.
 1. Cor. 13. c
 Isai. 38. a
 Sap. 7. c
 Chrysoström.
 77. in Ioan.
 ante med.
 tom. 3.
 Aug. tract.
 99. in Ioã.
 paulo post
 med. 10. 9.
 Ioan. 7. b
 Aug. ibid.
 conseq.
 Ioan. 5. b
 Aug. ibid.
 paulo ante
 Ibid. post
 pauca.
 Ibid. tract.
 100. ante
 med.
 Mat. 10. b
 Aug. ibid.
 post pauca.
 Mat. 5. b
 Aug. ibid.
 post mediũ.
 Ibidem.

tur proprium præter mea, nihil contrarium mihi, si-
 cut ait Chrysoströmus: Vnde et consimiliter ait filius
 de se, supra: A me ipso non sum. Quoniam nihil
 proprium extra ea, quæ patris sunt, nihil alienum
 ab illo loquitur, ait idem Chrysoströmus. Supra: Pater
 diligit filium, et omnia dedit in manu eius: Omnia
 tradita sunt mihi a patre meo. Sed obijciunt, quia
 omnia quæ habet Spiritus, habet pater, et e contra-
 rio: Et tamen Spiritus nõ producit aliam personam.
 Et ad istud respondendum sine præiudicio, quod pa-
 ter habet omnia secundum plenitudinem paternæ
 substantiæ: et ita dicit essentiam, ut communicabilem
 per viam generationis, et processionis. Filius
 autem habet naturam diuinam, siue dicit, ut poten-
 tem producere Spiritum sanctum: et ita potest eam
 communicare processionis. Spiritus sanctus au-
 tem non dicit substantiam, ut communicabilem ad
 producendum aliam personam, quia tantum est Tri-
 nitas personarum: nulla tamen disparilitas in Trini-
 tate, ut ait Augustinus, quia illæ sunt relationes.
 Item obijciunt aliqui, qualiter ait: De meo accipiet
 in futuro? quia Spiritus sanctus est tertia persona in
 Trinitate ab æterno, et ita nihil nouum accipiet.
 Item quando ait: Quæcumque habet pater, mea sunt.
 Aut loquitur de proprietatibus, et sic falsa est, quia
 pater est innascibilis. Et sic habet innascibilitatem:
 aut loquitur de essentialibus, et sic eadem ratione
 posset dicere Spiritus sanctus: Filius de meo capiet,
 quia omnia, quæ habet Pater, habet Spiritus. Ad
 primum respondendum est, ut habet esse supra,
 quod ideo loquitur sub futuro, vel propter modum
 nostræ intelligentiæ preferentis Deum sub omni dif-
 ferentia temporis, quia nunquam deerit, sed desuit:
 vel hoc dicitur propter effectum nouum in alijs, quia
 manifestabit alios accipere de Spiritu, non quod fiat
 innovatio in Spiritu, sed in accipientibus Spiritum.
 Ad aliud respondendum est, quod ideo ait: De meo
 accipiet, quia nihil proprium loquetur, ut dictum
 est, nec alienum a patre, et ita non excludit patrem:
 a Patre enim, et a Filio procedit. Pater autem, et fi-
 lius vnus sunt, supra. Et sequitur illa pars, in qua
 promissio consolationis discipulis, et ex promissio-
 ne visionis, et visitationis filij, ibi: Modicum, et ce-
 tera. Illa pars in tres partes. Primo sub ænigmati-
 visionis iterata promissio. Secundo, de dicto audi-
 to discipulorum dubitatio, ibi: Dixerunt ergo. Tercio,
 dubitationis eorum a Christo deprehensio, et
 explanatio, ibi: Cognouit autem Iesus. Ait ergo:
 Modicum, et non videbitis me. Ut continuat Augu-
 stinus in præcedentibus ait: Vado ad patrem, nec
 dixerat modicum, supra. Ideo ait hic: Modicum, sci-
 licet restat tempus: Et non videbitis me. Vnde Augu-
 stinus: Post paululum enim passus est, et non vide-
 runt eum: Et iterum modicum, quia post paululum,
 res enim extendit, exponit, et viderunt eum. Vnde
 de Chrysoströmus: Putabatur eis duo contraria pon-
 nere, non existentia tamen contraria, et non intel-
 lexerunt, aut propter tristitiam, quæ emitebat a
 mente eorum, quæ dicebantur: aut propter immā-
 nifestationem eorum. Et ideo sequitur dubitatio eo-
 rundem: Dixerunt ergo, quid est, quod dicit vobis: Mo-
 dicum, et cetera. Videbatur enim eis dicere contra-
 ria, ut tactum est. Vnde simili modo loquendi: Ex-
 pecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Et
 de his in Glossa: Et sequitur tertia particula. Et ibi
 tria. Primo, deprehensio dubitationis eorum a Chri-
 sto. Secundo, similitudinis, siue exempli adiunctio,
 ibi: Mulier enim, et cetera. Tercio, adoptio, et
 suæ visionis plena promissio. Ait ergo: Cognouit au-
 tem Iesus, et cetera. Et in hoc ostendit esse Deum,
 cum sine verbis eorum intellexit nutationem, ait
 Glossa: Omnia sunt nuda, et aperta oculis eius: Amen
 Chrysoströmus. Vt ait Chrysoströmus: Ignorabant,
 quoniam post partum veniet ad eos. Ideo ait: Amen
 S. Bon. To. 2.

Chrysoström.
 77. in Ioã.
 ante med.
 tom. 3.
 Ioan. 14. b
 Chrysoström.
 Ioan. 8. b
 Adat. 11. d
 Aug. tract.
 99. in Ioan.
 paulo post
 med. 10. 9.
 Ioan. 10. d
 Aug. tract.
 101. in Io.
 non longe a
 prin. 10. 9.
 Ioan. 14. c
 Aug. ibid.
 paulo post.
 Chrysoström.
 75. in Ioã.
 non mult. a
 prin. 10. 3.
 Isai. 28. c
 Hebr. 4. d
 Chrysoström.
 post pauca.

amen dico vobis, quia plorabitis. Gemo: Et flebitis.
 Lacrymas effundendo. Plorare enim est cum voce
 gemere, flere, quasi lacryma fluere. Et hoc erat
 crucis, et mortis tempore, ait Chrysoströmus: Mun-
 dus autem gaudebit. Nomine enim mundi malitia
 huius mundi intelligi potest, id est, amicum mun-
 di, prout dicitur: Quicumque voluerit esse amicus
 huius sæculi, inimicus Dei constituitur: Vos autem
 contristabimini, scilicet tempore passionis: Sed tristitia
 vestra vertetur in gaudium, scilicet tempore resurre-
 ctionis, prout ait Propheta: Ad uesperum demora-
 bitur fletus, scilicet tempore passionis: Et ad matu-
 tinum lætitia, quo surrexit Dominus. Et subditur
 similitudo, siue exemplum: Mulier cum parit, et cete-
 ra. Vt ait Chrysoströmus vitur parabola, qua propheta
 vtuntur super abundantia preffuram tristitias
 comparantes. Et est sensus: pressura partus fit gaudij
 causa, sic de tristitia vestra: Quasi parturientis dole-
 bit. Et: Cor mulieris parturientis: Clamat partu-
 riens, et cetera. Et ut ait Augustinus: Nec est simi-
 litudo difficilis ad intelligendum, et quia parturitus
 tristitiæ, partus vero gaudij comparatur, quod tunc
 magis esse consuevit, quando puer nascitur, non puel-
 la. Hæc ille. Et sequitur adoptio: Et vos igitur
 nunc tristitiam habetis, de imminente passione
 iterum videbo vos, post resurrectionem: Et gaudebit
 cor vestrum. Et in hoc gaudij veritas, et inimitas:
 Et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Infra eodem:
 Vt gaudium vestrum sit plenum. Queritur hic magi-
 straliter, an Apostoli meruerunt, vel timebant sic
 tristando. Et videtur quod meruerunt, quia: Si
 compatimur, et conregnabimus, sed ipsi compatie-
 bantur tristando. Item illam tristitiam secutum est
 gaudium, ut ait hic: Ergo ut prius. Item erat de ab-
 sentia boni, scilicet: Iesu Christi. Ad contrarium
 arguitur, supra ait Christus: Non turbetur cor vest-
 rum. Fuit ergo tristitia dehortata a Christo, et ita
 videtur non bona. Item supra ait: Si diligeretis me,
 gauderetis, quia vado ad patrem, scilicet per passio-
 nem: Ergo tristitia de hoc non fuit bona. Et ad istud
 respondetur communiter, quod tristitia dicitur bona,
 vel mala a parte originis. Omnes enim affectus
 in amore radicanur, ut patet ab Augustino, vbi ait,
 quod amor sentiens quod aduersatur, tristitia est.
 Et quia est amor carnalis, et naturalis, et socialis,
 vel charitatiuus, siue spiritualis, ita est de tristitia: et
 quia diligebant Christum, et spiritualiter, et sociali-
 ter, et etiam naturaliter: quia homo similis est, et
 quia speciosus præ filijs hominum, et pulchrum est,
 quod delectat etiam naturaliter, ut ait Augustinus.
 Ideo tristitia eorum de separatione a Christo erat
 laudabilis, et meritoria, et quia modus debitus re-
 quiritur in tristitia, ideo hortabatur eos Dominus,
 ut non conturbarentur immoderantia tristitiæ. Et
 per hæc ad obiecta. Et nota quod ait: Modicum, et
 non videbitis me. Secundum Augustinum: Modicum
 est totum spatium, quo præsens sæculum peruolat,
 in quo non uidetur Dominus: Et iterum modicum, post mediũ
 et uidebitur ueniens ad iudicium, ubi nihil inter-
 rogabimus, quia nihil desiderandum remanebit, ni-
 hil querendum latebit. Hæc ille. Et ita istud potest
 intelligi de modicitate durationis huius temporis to-
 talis, donec uideatur Deus Deorum in Sion: Sciens,
 quia modicum tempus habet. Et est modicum dura-
 tiue, quia finem habet: Fratres mei præterierunt me
 sicut torrens. Ibi Gregorius: Quod sine clauditur
 longum non est. Item est modicum excessiue, quia
 nihil est temporis nisi nunc: Gaudium hypocritæ ad
 instar puncti, Ibi Gregorius de hoc bene: In puncto
 ad inferna descendunt. Gregorius similiter de hoc.
 Item modicũ est cursus celeritate: Dies mei uelocio-
 res fuerunt cursore. Gregorius, qualiter uita per aug-
 menta tendat quotidie ad finem. Et: Dies mei uelociter
 transierunt, quam a textete tela succiditur, et cõsumpti
 sunt

Ibidem.
 Iac. 4. b
 Psal. 29. b
 Chrysoström.
 75. in Ioan.
 ante med.
 tom. 3.
 Isai. 13. b
 Hier. 48. g
 Apoc. 12. a
 Aug. tract.
 101. in Io.
 ante med.
 tom. 9.
 2. Tim. 2. b
 Ioan. 14. d
 Ioan. 14. e
 August. de
 Ciuit. Dei.
 lib. 14. c. 7.
 tom. 5.
 Aug. tract.
 101. in Io.
 post mediũ.
 tom. 9.
 Apoc. 7. c
 Job 6. b
 Greg. Mor.
 lib. 7. c. 10.
 post mediũ.
 Job 20. a
 Greg. Mor.
 lib. 15. c. 24.
 Job 21. b
 Greg. Mor.
 lib. 9. c. 16.
 Greg. Mor.
 lib. 9. c. 16.

Iob 16. d sunt absque ulla spe: Breues anni transeunt. Et ideo in hoc modico tempore sustinenda tribulationes, et persecutiones, vt post modicum videatur Deus in gloria: Ad punctum in modico derelinquitur, et in miserationibus magnis congregabo te: Si post modicum tollat me factor meus: Ecce iudex anteianam afflitit. In isto modico iusti plorant hic peccata sua, et aliorum, plangentes ob incolatum huius miseriam: Beati qui lugent. Sed mundus gaudebit in vanitatibus suis, et voluptatibus, et cupiditatibus: Cor sapientum vbi tristitia, cor stultorum vbi laetitia: Vt vobis, qui nunc ridetis. Et de hoc in collatione predicabili. Quod vero sequitur: *Mulier cum parit, tristitiam habet*, et cetera. Secundum *Aug. tract. 102. in Io. ante med. tom. 9.* Augustinum: Ecclesia fructum laboris nunc parturit desiderando, nunc est paritura cernendo. Et ideo masculum, quoniam ad statum contemplationis cuncta referuntur officia actionis. Hec ille. Per mulierem ergo Ecclesia ratione obedientialis subiectionis sub Christo, qui est vir eius ratione feruida dilectionis, et ratione sedula operationis, ratione pia compassionis, et salubris nutritionis infirmorum: *Eccl. 26. a* Talis est mulier naturaliter: Mulieris bonae beatus vir, et cetera. Et haec parturit diuinum verbum in matrice, id est, in memoria, suscipiendo, et retinendo: et quo bonum organizatur mediando, viuificatur consentiendo, et parturitur operando: Conceptionis, et parturimus. Et per masculum opus perfectum, et validum, et hereditarium regni aeterni, quale opus studet diabolus deuorare: Draco stetit coram muliere, quae erat paritura, vt cum peperisset, filium eius deuoraret, et cetera. Eodem modo posset exponi de sancta anima, quae parturit opus perfectum: Osiusti parturiet sapientiam. E contrario de multis: Venerunt filij vsque ad partum, et non est virtus parturienti. De eo vero, quod sequitur: *Ioan. 20. b* Videbo vos, et gaudebit cor vestrum. infra: Gaudium sunt discipuli viso Domino. Et sequitur illa pars, in qua consolatur discipulos ex promissione audientis a patre. Secundo, quia saepe est eis locutus obscure, promissionis plenae intelligentiae adiunctio: *Hac in prouerbijs.* Tertio, discipulorum responsio: *Dicunt ei discipuli.* Quarto, de his quae ventura erant, eorum instructio, et vera pacis promissio, ibi: *Respondit eis.* Ait ergo: *Et in illo die me non rogabitis, quia praemiserat: Videbo vos.* Ideo ait: *In illo die.* Visionis meae, quia nihil desiderandum remanebit, nihil quaerendum latebit, ait Augustinus, infra eodem: *Et non dico vobis, quia rogabo patrem de vobis, ipse enim pater amat vos,* et cetera. Et licet ita fuerit in futuro, nunc tamen dico vobis: *Si quid petieritis, scilicet quod sit aliquid, ait Glossa: In nomine meo, scilicet pertinet ad salutem.* Vnde Augustinus: Non petitur in nomine Saluatoris, quidquid petitur contra rationem salutis. Supra simile: *Si quid petieritis in nomine meo, et cetera.* Et merito ait: *Si quid petieritis: vsque modo non petistis.* Consimili mea praesentia, ait Glossa. Et sequitur dupliciter secundum Augustinum: Vel quia nomen meum, sicut cognoscendum erat, non cognouistis: vel quia in comparatione rei quam petere debuistis, pro nihilo habendum erat, quidquid petistis. Hec ille. Et consequitur: *Petite in nomine meo.* Quiddam enim petitur, quod pertinet ad hoc gaudium consequendum, hoc est in nomine Christi petendum, ait Augustinus, et accipietis: Petite, et dabitur vobis. Sed quaeritur cum hoc dicat supra: videtur quod hic superflue repetatur. *Ioan. 14. b* Item Sancti saepe petierunt in nomine Domini, sicut fuit de Paulo. Non ergo videtur esse verum, quod ait hic. Item ait: *Vsque modo non petistis quidquam.* *Ioan. 14. c* Cuius contrarium videtur supra, vbi ait Philippus: Domine ostende nobis patrem. Item constat, quod discipuli saepe orauerunt eum etiam de spiritualibus. Et ad primum respondendum secundum Augusti-

num, quod qui petit in nomine eius, accipit, quando debet accipere: quaedam enim non negantur, sed vt congruo dentur tempore differuntur. Hec ille. Et sic est intelligendum, quod sancti accipiunt profese, vt est ad eorum salutem. Ad aliud secundum eundem Augustinum, quod quidquid aliud petitur, quam quod pertinet ad gaudium plenum consequendum, nihil petitur: non quod omnino nulla res petitur, sed quia in tanta rei comparatione, quidquid aliud accipitur, nihil est. Hec ille. Et quia post missionem Spiritus sancti sic petierunt discipuli perferentes in oratione: ideo acceperunt, quod petierunt. Et nota quod hic insinuantur conditiones orationis quattuor. Quarum prima est, eius boni, quod est necessarium, feruida petibilitas, ibi: *Petieritis, et indigentiae cognoscibilitas.* Vnde Augustinus hic: *Petitio est alicuius indigentiae, in Psalmo: Vnam petijt a Domino.* Secundo, insinuat rei petitae substantialitas, ibi: *Si quid, scilicet quod sit aliquid, secundum Augustinum, vt est expositum: Quia spiritum bonum dabit petentibus pater: Primum quaerite regnum Dei.* Tertio, insinuat in orando recta credulitas, ibi: *In nomine meo, vt scilicet orans petat a patre in nomine filij, sentiendo de ipso nomine, et de ipso filio, vt est sentiendum, secundum quod est expositum: Clauso ostio ora patrem tuum.* Quarto est intentionis ordinabilitas, ibi: *Vt gaudium vestrum sit plenum.* Gaudium, inquam, ait Augustinus, non carnale, sed spirituale, quod erit plenum, quando erit tantum, vt aliquid iam non sit addendum. Hec ille: *Intra in gaudium Domini tui.* Tunc enim intrat gaudium in gaudentes, prout ait Anselmus: *Quando haec deficiunt, non accipiuntur quod petitur: Petitis, et non accipitis eo quod male petatis.* Et sequitur secunda particula, in qua plene intelligentiae promissio: *Hoc in prouerbijs locutus sum, id est, parabolicis locutionibus, et obscuris: Venit autem hora cum non sit haec parabola, sed de patre meo annuncio.* Intus in corde non aure, ait Glossa, vt ait Augustinus: *Istud posset legi de cognitione aenigmatica in uia, et de uisione plena in patria, non quia sequitur: In illo die in nomine meo rogabitis.* Cum enim peruenerimus ad regnum quid petituri sumus, quando satiabitur in bonis desiderium mentis? Et ita restat secundum Augustinum, ut intelligatur Iesus de carnalibus, et animalibus discipulis, promississe se facturum spirituales. Prouerbia enim sunt, quaecumque dicta sapientiae de incorporea, immutabili substantia, non quod est, tanquam prouerbia deputet, sed quia sic cogitat, quo modo qui prouerbia solent audire, atque intelligere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Et sequitur: *Nos Spiritum accepimus, non huius mundi, sed qui ex Deo est, spiritualibus spiritualia comparantes, et cetera.* Et ibi bene de hoc Augustinus: *Et non dico, quia rogabo patrem.* Exponendo enim istud de statu gloriae, planum est, quod tunc non rogabit, sicut mediator ad redimendum, sicut fuit in uita ista, quia erat exauditor cum patre. Ideo sequitur: *Quia ipse pater amat vos, dans uobis desideria uestra, et petitiones, ut est praemissum: Et quia vos me amastis.* Affectu: *Et credidistis.* Intellectu: *Quia a Deo exiui, ueniens in mundum, a quo sum, ait Glossa.* Et explanat magis: *Exiui a patre, et ueni in mundum.* Itatamen, ut non deferat patrem: *Ierum relinquo mundum.* Vt non tamen deferam mundum, ait Augustinus: *Exijt a patre, quia de illo est: in mundum uenit, quia corpus ostendit, quod de uirgine assumpsit: reliquit mundum corporali discessione, perrexit ad patrem hominis discessionem, nec mundum deseruit praesentiae gubernatione.* Hec Augustinus: *Egressus eius a diebus aeternitatis.* In Psalmo: *A summo caelo egressus eius, et occurfus, et cetera.* Legit autem istud Chrysostomus de tempore post resurrectionem.

Aug. tract. 102. in Io. prope prin. tom. 9.
Ibid. paulo post.
Act. 1. d
Aug. tract. 102. in Io. ante med. tom. 9.
Psal. 26. b Luc. 2. d Mat. 6. d
Mat. 6. a
Aug. tract. 102. in Io. ante med. tom. 9.
Mat. 25. b Ansel. prolelog. in fin. Iacob. 4. a
Aug. tract. 102. in Io. ante med. tom. 9.
1. Cor. 13. c Aug. ibid.
2. Cor. 2. b Ibidem.
Aug. tract. 102. in Io. ante med. tom. 9.
Ibid. prope finem. Mich. 5. a Psal. 18. a Chrysohom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.

resurrectionem, quo quadraginta diebus annunciauit eis de patre palam. Et quod ait: *Non rogabo patrem.* Ideo ait, quia amor, inquit, qui in me est, sufficit uobis, quoniam me amastis. Hec ille. Et sicut potest littera intelligi de discipulis post resurrectionem. Quaeritur de hoc, quod ait: *Locutus sum uobis in prouerbijs, cum dicitur: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris in parabolis.* Ergo non debuit eis loqui in prouerbijs. Item infra: *Dixerunt discipuli: prouerbijs nullum dicitis.* Et ad istud respondendum, quod prouerbia dicuntur dicta parabolica: sunt enim prouerbia aliud habentia in medulla, aliud in superficie. Et prouerbijs dicitur similitudo, vbi aliud intelligitur, aliud dicitur, quasi uerbum pro uerbo positum. Item dicuntur prouerbia dicta obscure de substantia incorporea secundum Augustinum: Parabola, et cetera. Primo modo loquebatur turbis in prouerbijs. Secundo modo Apollolis aliquando: Gloria Dei est celare uerbum. Et: Sacramentum Regis abscondere bonum: Secretum meum mihi. Et sic loquimur in prouerbijs diuersimodum. Item quaeritur de hoc, quod ait: *In illo die in nomine meo petetis.* Sed tunc exponendo litteram pro statu gloriae, videtur quod sancti in gloria petunt: ideo quaeritur, an beati in gloria petant, siue orent. Et quod non, videtur supra eodem: *In illo die non rogabitur quidquam, quia tunc gaudium plenum, cui nihil addendum secundum Augustinum.* Item omnis petitio est ratione indigentium, secundum Augustinum vbi supra: Ergo vt prius. Ad contrarium obijciunt de hoc, quod ait hic: *In illo die in nomine meo petetis.* Item animae beatae in patria non resumpserunt adhuc corpora sua, quae tamen desiderant, vt ait Augustinus: Sed petitio est respectu desiderati: Ergo vt prius. Item iugiter rogamus sanctos, vt pro nobis orent. Et ad istud respondendum secundum Augustinum: In futuro, inquit, saeculo quid petituri sumus, quando satiabitur in bonis desiderium nostrum? Et ibi bene de hoc. Item Augustinus: Satiabitur in bonis desiderium nostrum: et nihil erit ultra quod gemendo quaerimus, sed quod gaudente teneamus. Hec ille. Et ad illud quod ait hic: *In illo die in nomine meo petetis, secundum Glossam sensus est, quod tunc uere cognoscetis, quod si vt homo rogo patrem, vt Deus tamen exaudiat cum patre.* Et ideo sequitur: *Non dico uobis, quia ego rogabo patrem.* Vel secundum alios, sensus est: *Petitis, id est, petitum accipietis, vel petitis pro alijs, qui adhuc sunt in miseria: sicut manifestat Bernardus bene, loquens ad fratrem suum mortuum, et dicens: Quanto quis Deo coniunctior, tanto charitate plenior. Et sequitur: Nec quoniam Deum induisti, cura nostri te exiisti: ibi enim est cura de nobis, et cetera.* Hec ille. Et sic uero modo orant pro nobis: Vidi animas interfectorum, et clamabant. Ibi de hoc. Quaeritur de hoc, quod ait: *Non dico uobis, quia ego rogabo patrem, qualiter hoc? quia: Semper uiuens ad interpellandum pro nobis.* Et ad istud respondendum est, quod dicitur tunc non rogare, in quantum homo mortalis, et passurus pro genere humano, sicut fuit in hac uita, qui cum clamore valido, et lacrymis offerens exauditus est. Dicitur autem tunc non rogare, quia exaudit cum patre, vt est expositum secundum Glossam. Item quaeritur de hoc quod ait: *Pater amat uos, quia uos me amastis.* Sed contra: Ipse prior dilexit nos. Et ita pater prius dilexit eos, quam amarent Christum. Et ad illud respondendum quod haec coniunctio: *Quia, non dicit causam, sed rationem ostensiuam, siue significatiuam dilectionis.* Vnde Glossa, quod inde patet scilicet, quod pater amat nos. Et Augustinus: *Donum Dei est diligere Deum, ipse vt diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit.* Greg. Mor. Istum autem passum exponit Gregorius bene super illud: *Quis enarrabit caelorum rationem? dicens: Tunc caelorum rationem Dominus narrat, cum su-*

per mentis nostrae caligine clara se uisione manifestat. Ideo ait hic: *Palam annuncio, et cetera.* scilicet de distinctione personarum, vt ibi manifestat, et tunc lingua narrantis Dei erit uisa claritas subleuantis, scilicet qualiter distincte videbitur distinctio personarum, et uitas diuinae essentiae. Hec ille. Et ibi multum, et bene de hoc. Et sequitur responsio discipulorum: *Dicunt ei discipuli: Ecce nunc palam loqueris.* Sed obijciunt: ipsi dicunt contrarium ei, quod dixit Saluator supra, quando ait: *Hac in prouerbijs locutus sum.* Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod est in Glossa, quod illa quae Dominus scit esse prouerbia, illi non intelligunt, nec se intelligere non intelligunt: infirmi enim erant, et ideo dicebant: *Nunc scimus, quia scis omnia, scilicet secreta, supra eodem: Cognouit, quia volebant eum interrogare: Nec est opus, ut quis interroget te, quia scis antequam interrogentur: Et in hoc credimus, id est, per hoc quod scis omnia, ait Glossa: Quia a Deo existi, vt filius a patre.* Sed quaeritur de ratione consequentiae, ait enim: *Scis omnia, et non est opus, ut quis te interroget.* Videtur quod consequentia nulla: immo quia scit omnia, interrogandum erat, vt doceret illa. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod illi opus non erat, vt aliquis eum interrogaret, quia omnia nouerat, qui priusquam interrogaretur, interrogaturi nouit uoluntatem, et in illo sensu loquitur. Et sequitur responsio Saluatoris, et ostendit non esse perfectam eorum cognitionem: *Modo creditis? sicut dicitis: Sed ecce uenit hora, scilicet passionis, id est, cito ueniet: Vt dispergamini, id est, diuidamini ab inuicem: Vnusquisque in propria, id est, in uestra infidelitatis timorem, ait Glossa: Et me solum relinquantis, in quem uos credere modo dicitis: Percutiam pastorem, et dispergentur oues gregis: Torcular calcavi solus, et cetera: Non sum solum, et cetera.* Supra: *Qui me misit, mecum est.* Sed contrarium uidetur in Psalmo, vbi dicitur: *Deus meus, vt quod dereliquisti me?* Et ad istud respondendum, quod vbi loquitur de Christo, quantum ad suam passionem, in qua uidebatur esse derelictus secundum opinionem vulgi: hinc loquitur de inseparabilitate essentiae. Et si obijciatur de hoc, quod ait supra: *Exiui a patre.* Non ergo erat pater secundum. Ad istud respondendum est secundum Augustinum ibi, quod a patre exijt: ita tamen quod non defereret patrem: Processio enim personae a patre, non tollit essentiae unitatem, et indiuisiorem. Et quia uerba praemissa poterant terrere eos, et possent cogitare, quia nullo auxilio ab eo poterant, in consolationem ducit eos, sicut continuat Chrysostomus. Ideo ait: *Hac locutus sum uobis, non solum quae in cena, sed quae ab initio, ait Augustinus: Per causam sermonis in cena commendauit, vt in illo pacem haberent, propter quod totum agit. Et ideo ait: In me pacem habebitis.* Supra proximo: *Pacem relinquo uobis, et cetera. In mundo pressuram, tribulationum.* Vnde Chrysostomus: *Donec eritis in mundo pressuram habebitis, sed resurgite mente, nullum patientiam ueritutum, id est, malum, uel aduersum.* Hec ille: *Omnes qui uolunt pie uiuere in Christo persecutionem patientur: Sed confidite, scilicet in me: Quia uici mundum, scilicet meum, ait Glossa, ut ait Chrysostomus: Magistro superante non oportet discipulos anxari, et cetera.* Et nota quod ait: *In me pacem habebitis.* Ex hoc patet electorum Dei in Christo secura tranquillitas, et in mundo tribulationum amaribilitas. Vt enim ait Augustinus: *Hae pax omnis pie intentionis, actionisq. finis erit. Propter hanc enim Christiani sacramentis imbuuntur, operibus Christi, et sermonibus erudiuntur, eius amore accenduntur.* Et sic de alijs quae enumerat Augustinus: Et ideo merito ad eam claudit uerba, quae dixit ad discipulos, ait idem Augustinus, supra: *Pacem meam do uobis.* Et in Psalmo: *O o 3 mo:*

Aug. tract. 102. in Io. ante med. tom. 9.
Ibid. post multa.
Zach. 13. 6. Ios. 63. a Ioan. 8. d Psal. 21. a
Aug. tract. 102. in Io. prope finem. tom. 9.
Chrysohom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.
Aug. tract. 104. in Io. prope prin. tom. 9.
Ioan. 14. d Chrysohom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.
2. Tim. 3. c Chrysohom. 78. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ibid. paulo post. Ioan. 14. d
Aug. tract. 104. in Io. ante med. tom. 9.
Ibid. paulo post. Ioan. 14. d

Psal. 147. a. mo: Posuit fines tuos pacem. Sed in mundo est prefura tribulationum, ob eius malitiam, et fallaciam et ignominiam, et deficientiam. De quibus supra eodem: Mundus gaudebit. Et supra: Odit vos mundus: Propter multitudinem calumniatorum clamabant. Ibi Gregorius de hoc bene, qualiter reprobi in mundo aliqui volunt rapere bona, quae sunt extra, aliqui dissipare, quae sunt intra, et mali bonos a mundi desiderijs expediunt, dum affligunt. Ex dispensatione ergo diuinae potestatis est, quod boni in mundo tribulantur, ut ad eum redeant: Sepiam vias tuas spinis. Et sequitur: Vadam, et reuertar ad virum meum priorem. Super quod Gregorius: Eos, quos voluntas praua peruertit, plerumque aduersitas corrigit. Et ibi bene de hoc. Et ideo: Vg diligentibus mundum. Vg vq, vq, habitantibus in terra, id est, in mundo, per amorem: Vg mundo a scandalis. De verbo, quod sequitur: *Considite, quia vici mundum.* Pater in collatione praedicabili.

CAPVT DECIMUMSEPTIMUM.

MEC locutus est Iesus: Et subleuatis oculis in caelum, et cetera. Praehabita eruditione discipulorum saluificis documentis, et exemplo operis, et ipsis confortatis per praedicta, in parte ista eorum confortatio, orationum subsidio. Vnde in parte ista describitur oratio Saluatoris. Et haec patet in quattuor partes. Primo, scilicet clarificationis in se petitio. Secundo, petitionis pro discipulorum confortatione adiunctio, ibi: *Pater manifestauit.* Tertio, petitur credituris per illos gratiae subuentio, ibi: *Non pro eis tantum.* Quarto, glorificationis eorum dem postulatione, ibi: *Pater quos dedisti mihi.* In prima quattuor. Primo, praemittitur orantis dispositio. Secundo, ipsa petitio, ibi: *Clarifica.* Tertio, exaudiendi ratio, ibi: *Ego te clarificauit.* Quarto, petitionis repetitio, ibi: *Et nunc clarifica me.* Ait ergo: *Hac locutus est, scilicet supradicta: Et subleuatis oculis in caelum, et cetera.* Quae cum Publicanus commendatur, eo quod non leuauerit oculos ad caelum in orando: qualiter dicitur hic de Christo, quod subleuatis oculis orauerit. Item ipse ait: *Clauis ostio ora patrem tuum.* Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod filius ex forma serui poterat orare sub silentio, sed ita se patri voluit exhibere peccatorem, vt meminisset se esse doctorem. Et sequitur: *Tanti magistri non solum ad ipsos sermocinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio discipulorum, et edificatio.* Haec ille. Docens ergo modum orandi, et discipulos instruens, sicut subleuatis oculis orauit, vt certus de impetratione, supra simile: Iesus eleuatis oculis sursum, et cetera. Publicanus vero ex consideratione peccatorum deiecit oculos in terram orauit ex humilitate: *Pater.* Et in hoc docet orantes inuocare patrem: *Pater noster: Venit hora,* non urgente fato, sicut dicunt haeretici, sed ordinante Deo, vt ait Augustinus, vbi multum de hoc. Supra: *Nondum venit hora: Clarifica filium,* scilicet in resurrectione: quia in passione humilitas, in resurrectione claritas, ait Augustinus, vbi multum de hoc, supra: *Venit hora, vt clarificetur filius: Vt filius tuus clarificet te.* Sed qualiter hoc, cum ipse pater non possit esse clarior? Et ad istud respondendum secundum Augustinum, sensus est. Resuscita me, vt innotescat toti orbi: Filius enim gloria resurrectionis clarificatus clarificat patrem, quia eum facit credentibus notum: *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis,* id est, omnis hominis secundum Augustinum. Aperte enim signatur totus homo, quasi diceret secundum Augustinum: *Sicut dedisti ei potestatem omnium,* vt te glorificet, id est, te notum faciat omni carni, id est, omni homini, sic dedisti ei, vt det eis vitam

Diuisio.

Luc. 18. b

Mat. 6. a

Aug. tract. 104. in Io. ante mediū tom. 9.

ibidem.

Ioan. 11. c

Mat. 6. b

Aug. tract. 104. in Io. circa med. tom. 9.

Ioan. 10. c

Aug. post pauca.

Ioan. 12. b

Aug. tract. 105. in Io. prope prin. tom. 9.

Ibid. paulo post.

ibidem.

aeternam. Et specificat quae est illa vita aeterna: *Hac est, inquit: Vita aeterna, vt cognoscant te.* Et est ordo verborum secundum Augustinum: *Vt te, et quem misisti Iesum,* cognoscant solum verum Deum. Et de hoc in Glossa. Vt enim ait Augustinus: *Non duo Dij Pater, et Filius: Nec tres Dij, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, sed vnus Deus.* Cognitio autem Dei plena, vita aeterna: Tunc enim videbimus eum sicuti est. Sed quaeritur. Ex dictis pater, quod filius orauit ad patrem pro sua clarificatione. Vnde quaeritur, an fuit ipsi orare. Et videtur quod non, quia oratio est ascensus: Intellectus Christi non potuit ascendere ad Deum, vt ait Damascenus: Sed intellectus Christi non potuit ascendere ad Deum, quia fuit in gremio eleuatus. Item omnis petitio est ratione indigentia, vt dictum est: Sed nulla talis in Christo: Ergo, vt prius. Item secundum Damascenum: Communicatio Idiomatum est in Christo, vt quae sunt filij, sicut filij hominis, et iam praedicentur de eo, vt filij Dei, et e contrario. Ergo si omnia sunt filij Dei, et omnia filij hominis: et ita non oportuit orare, etiam in quantum homo. Et ad istud respondendum est, quod Christus orauit, ostendens se esse verum hominem, et praebens exemplum discipulis, et docens modum orandi. Vnde Augustinus: Christus processurus ad praedium, et victurus mundum, in mundo orauit, non tamquam virtutis impotens, sed vt nobis propter quod venerat humilitatis magisterium exhiberet. Haec ille: *Proximus orauit, et cetera.* Vt quid aliud quam nobis praebat exemplum in tempore precatorum oportuno, cum patre exauditor aeternus, ait Augustinus illud exponens. Et per haec ad obiecta loquuntur enim de oratione pure viatoris proprie. Christus autem orauit ex dispensatione, et humilitate, vt dictum est. Item quaeritur, qualiter ait: *Clarifica filium tuum,* quia supra ait: *Gloriam meam non quaero.* Et ad istud respondendum, quod ibi loquitur de gloria humana, et ab homine: hic loquitur de gloria, quae est a Deo. Item quaeritur de hoc, quod ait: *Dedisti ei potestatem omnis carnis.* Et postea: *Vt dedit eis vitam aeternam.* Ergo secundum hoc omnes saluabuntur. Et ad istud respondendum est, quod quando ait: *Dedisti.* Intellegendum est, quod licet dederit ei potestatem omnis carnis: tamen vt saluentur dedit ei praedestinas. Supra: *Hac est voluntas patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo.* Item quaeritur de hoc, quod ait: *Hac est vita aeterna, vt cognoscant te.* Cum quantitas meriti attendatur ad quantitatem charitatis, uidetur quod debuisset dixisse: *Vita aeterna est, ut diligant potius, quam ut te uideant.* Et ad istud respondendum secundum Augustinum: *Vita aeterna est in illa contemplatione, qua non ad poenam uidetur Deus, sed ad gaudium sempiternum.* Illa ergo uisio non excludit dilectionem, uel fruitionem, sed includit. Vnde ibidem: *Sola est summum bonum nostrum adipiscendi, cum praecipitur agere quidquid recte agimus.* Et de hoc in collatione. Patet ex dictis humilitas filij Dei, quia orauit, et in orando exemplaris doctrinabilitas, quia orando praebuit exemplum discipulis, secundum Augustinum supra. Et de hoc Chrysostomus bene: *Per uerba philosophari facile est, quae uero per opera, demonstratio generosi, et magni est.* Propterea post admonitionem in orationem se conuertit hic Christus. Et sequitur: *Eleuans oculos, et cetera.* Et alibi: *Curuans genua, et cetera.* In hoc enim docens nos, ut in oratione sursum aspiciamus, non oculis carnis, sed mentis, et ut curuemus genua, conterentes cor nostrum. Haec ille. Et ibi bene de hoc. Vnde pater hic, quod Christus orauit confidenter, et ordinabiliter, quod signatur hic: *Subleuatis oculis.* Vnde ait supra: *Sciebam, quia semper me audis.* Item orauit humiliter: *Procidit in faciem suam.* Et: *Positis genibus orauit.* Item orauit feruenter:

Ibid. post pauca.

Ibidem.

Ioan. 3. a

Ioan. 3. a

Damas. ortho. lib. 1. cap. 24.

Damas. lib. 3. cap. 3.

Luc. 22. b

Aug. epist. 22. ad Probam. c. 10. tom. 2.

Ioan. 8. f

Ioan. 6. e

August. de Trinit. lib. 1. cap. 23. post mediū tom. 3.

Ibid. paulo post.

Chrys. hom. 79. in Ioan. prope prin. tom. 3.

Luc. 16. e

Luc. 22. e

Ioan. 12. d

Mat. 26. c

Luc. 22. e

Ibidem. feruenter. Item orauit prolixius siue perseueranter: Factus in agonia prolixius orabat, et factus est sudor eius quasi sanguis. Et: *Pernocans in oratione, et cert.* Efficax ergo exemplum Saluatoris instruens nos ad orandum. Et sequitur tertia particula: *Ego te clarificauit.* Sed qualiter ait in praeterito, ex quo supra ait in futuro: *Vt filius clarificet te?* Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod uerbum praeteriti temporis maluit ponere, vt monstraret in praedestinatione iam factum, et pro iam facto habendum, quod certissime fuerat futurum. Et de hoc in Glossa pro parte: *Opus consummasti, et cetera, scilicet redemptionis.* Supra: *Vt perficam opus eius.* Sed quaeritur: ex quo non fuit passus, in quo fuit consummatio? Infra: *Consummatum est.* Qualiter ait in praeterito: *Consummasti?* Et ad istud respondendum secundum Augustinum: *Consummaste se dicit, quod se consummaturum certissime nouit, qui iam certis et immutabilibus causis omnia praedestinauit, quidquid facturus fecit.* Haec ille. Et sequitur quarta particula: *Et nunc clarifica me claritate illa, quam habui apud te, in praedestinatione.* Tempus est vt eam habeam, etiam uiuens in dextera tua, id est, sicut tunc praedestinatione, ita et nunc perfectione: fac in mundo, quod apud te iam fuerat ante mundum: fac in suo tempore, quod ante omnia tempora statuiti. Haec ille: *Qui praedestinatus est filius Dei, et cetera.* Secundum hanc clarificationem est, vt esset eius claritas ex resurrectione: claritas uero humilitatis, praemium. Et nota quod pater clarificauit filium, malos ab eius consortio segregando. Supra, post exitum Iude proditoris ait: *Nunc clarificatus est filius hominis.* Item clarificauit gloriam immortalitatis tribuendo, prout dicitur hic. Et supra: *Deus clarificauit in semetipso. Item clarificauit eum, nomen eius dilatando et fide.* Supra: *Postquam gentiles uenerunt ait: Venit hora, vt filius hominis clarificetur.* Pater autem dicitur clarificari peccatorum conuersione ad fidem: In me clarificabant Deum. Et hic similiter: *Ego te clarificauit.* Et: *Clarificetur nomen tuum.* Item dicitur clarificari in ueritate praedicatione, supra: *Ille me clarificabit, quia de me accipiet.* Item dicitur clarificari martyrij uoluntaria persequione. Infra: *Quia morte clarificaturus erat Deum.* Et sequitur secunda pars capituli, in qua petit Christus pro discipulis. Et primo petit stabilitatem in bono. Secundo, petit liberationem a malo, ibi: *Cum essem cum eis.* Et quoniam petitio debet esse rationalis, ideo in prima tria. Primo, idoneitatis discipulorum praemissio. Secundo, ipsa petitio ibi: *Ego pro eis rogo.* Tertio, qualitates vel modi specificatio: *Pater sancte.* Ait ergo: *Manifestaui nomen tuum, et cetera, obicit Augustinus: cum dicat Propheta: Notus in Iudaea Deus, et in Israel magnum nomen eius, qualiter ait de se: Manifestaui nomen tuum?* Et ad istud respondit Augustinus, quod sensus est: *Manifestaui nomen tuum, non quo uocaris Deus, sed quo uocaris pater meus, scilicet per naturam, quod nomen non potuit manifestari sine manifestatione filij Dei.* Infra: *Ascendo ad patrem meum et patrem uestrum: meum per naturam, uestrum per gratiam, ait ibi Augustinus.* Et uolunt quidam istud intelligi de omnibus gentibus in eum credituris: ita quod praeteritum ponatur pro futuro, sicut ait Augustinus, nisi illud uigeret quod sequitur: *Cum essem cum eis seruabam eos, et cetera.* Et ideo uidetur de illis, qui iam in eum crediderant, et de discipulis: *Ecce ego vt ueri mei quos dedisti mihi, de mundo scilicet de quo iam non sunt.* Supra: *Elegi uos de mundo: Tui erant, perseuerantia ait Glossa: Et mihi eos dedi-*

Asti, scilicet ad docendum: *Et sermonem tuum seruauerunt, id est, in fide permanerunt: Et nunc cognouerunt, quia omnia, et cetera.* Eo quod cognouerunt omnia mihi tradita a te patre: *Omnia mihi tradita sunt.* Mat. 11. d a patre meo. Supra: *Mea doctrina non est mea.* Et: *Ioan. 7. b* Omnia tradidit pater in manus filij. *Nec mirum si Ioan. 3. c* cognouerunt: *Quia uerba quae dedisti mihi, dedi eis.* Et per hoc cognouerunt, quia acceperunt, vt ait Glossa: *Et ipsi acceperunt, tenendo: Et cognouerunt, intelligendo: Quia a te exiui, vt uerbum aeternum a patre: Et misisti me, scilicet vt mundus saluetur: supra. Quae ait Augustinus, de hoc quod ait: *Tui erant, et tu mihi eos dedisti.* An, inquit, erant patris, quando non erant filij vnigeniti, qui est aequalis patri. Quasi diceret: hoc non potest esse. Et ad istud respondet, quod filius non separauit patrem, quando ait supra: *Ego elegi uos de mundo.* Sit et nunc non reparauit se, quando ait: *Tui erant.* Nunc autem homo idem ipse filius accepit, qui non erant ipsius, unde talis, quia et formam serui accepit, quae non erat ipsius. Haec ille. Sed quaeritur, cum adhuc discipuli non essent tales, unde et in passione fuerunt dispersi, et hoc ex infirmitate fidei, qualiter ait: *Et cognouerunt uere, et crediderunt uere?* Et ad hoc respondet, sicut supplet Augustinus. Adhuc discipuli non erant tales, quales eos dicit. Verbum praeteriti temporis, quasi iam essent praenunciata, quales futuri essent accepto Spiritu sancto, et uerba dedit eis, quando illa non foris in auribus, sed intus in cordibus spiritualiter acceperunt et cognouerunt. Haec ille, quasi diceret: loquitur de discipulis post acceptionem spiritus in plenitudine. Et nota quod ait: *Tui erant.* Electi enim Dei, discipuli sunt Dei, iure creationis, quia creatio non est ex substantia creatis, sed uoluntate eius de non esse ad esse deductio, ait Damascenus. Omnes enim creati habent a Deo quidquid habent: Ipse enim fecit nos, et non ipsi nos, ait orob. lib. li. c. 8. post medium. Item sunt Dei ratione suae conseruationis in esse, cantha quippe de nihilo facta sunt: et eorum essentia in nihilum tenderet, nisi eam auctor rerum, Psal. 99. b omnium manu regiminis teneret, ait Gregorius: Ipse enim filius est, uirtus portans. Item sui sunt iure redemptionis, quia empti pretio magno: Nemo uenit ad me, nisi pater traxerit eum, et cetera. Item electi dicuntur esse Dei, praedestinatione siue praeelectione. Et sic loquitur hic. Vnde: *Tui erant, praesentia scilicet, ait Glossa: Nouit enim qui sunt eius.* Et sequitur ipsa petitio: *Et pro eis rogo, non pro mundo.* Et mundum uult intelligi, ait Augustinus, illos qui uiuunt secundum concupiscentiam mundi: *Sed pro eis, quos dedisti mihi.* Et per hoc factum est, quod non pertineant ad mundum, ait Augustinus. Ideo sequitur: *Quia tui sunt, modo dicto. Supra: Nemo uenit ad me, nisi pater traxerit eum: Et mea omnia tua sunt, ut ait Chrysostomus, honoris paritatem ostendit, vt audiens: Quoniam dediisti mihi, non existimes eos alienari a patris potestate, et ante hoc ad ea, quae filij, scilicet potestate. Haec ille, ait Augustinus, per hoc demonstrat, quod pater et filius per hoc sunt aequales. Vnde et de Spiritu sancto, ait supra proximo: *Omnia quae cum que habet pater, mea sunt: Propterea dixi uobis, quia de meo accipiet. Et licet ita sit, aliquando omnia tribuit patri, et omne quod potest ei, a quo est ipse, qui potest, a quo enim habet vt sit, ab illo habet vt possit, ait Augustinus: Et clarificatus sum in eis, id est, clarificabor, sicut prius, praeteritum pro futuro: Et iam non sum in mundo. Sed quaeritur qualiter hoc? quia ipse et discipuli erant in mundo tunc praesentia corporalia. Item discipuli tunc non erant in mundo secundum affectum, vt ait de eis supra proximo. Ergo non debet distinguere, vt ait hic inter ipsum et discipulos. Et ad istud respondet Augustinus, quod hic praedixit absentiam suam a mundo cito futuram, illorum uero tardius dicimus enim, aliquando de aliquo mox abituro, quod iam non est hic. Et maxime hoc scilicet dicit***

dici de morituris: quia ergo ipse cito exiturus de mundo, et ad patrem vadit per mortem, ideo sic ait. Et sequitur specificatio petitionis: *Pater sancte, serua eos in nomine tuo.* Ut enim ait Chrysostomus, humane pluram loquitur, eam quae ad eos ostendens dilectionem: Dei virtus, et Dei sapientia: *Quos dedisti mihi*, modo dicto superius: *Ut sint unum, sicut et nos.* Sed videtur, quod illud quod petit est impossibile: quia ipse et pater erant vnum in essentia, sed sic esse vnum non poterant discipuli, nec debebant cum Deo. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod non ait: *ut vobiscum sint vnum, aut nos sumus vnum*: sed *ut sint vnum in natura sua, sicut nos sumus vnum in natura nostra.* Non est ergo ibi haec dictio: *Sicut, nota aequalitatis, sed aliquis similitudinis.* Sed quaeritur qualiter hic orat pro Apostolis? quia supra proximo ait: *Non dico quia rogabo pro vobis patrem.* Item ait hic: *Pro eis rogo, non pro mundo.* Sed videtur, quod debuisset orasse pro mundo, quia venit ut mundus saluaretur. Item: *Non venit vocare iustos sed peccatores.* Et ibidem: *Bene venibus non est opus medicus.* Ergo pro mundo debuit orasse, qui plus indigebat. Item ex quo discipuli et electi ei dati, et erant praedestinati ad vitam, non oportuit pro eis orare. Et ad primum respondendum est, quod hic orat pro discipulis. Et quod ait supra: *Non rogabo patrem, et cetera*, hoc ait, quia erant discipuli accepti Deo. Vnde ait: *Ipse pater amat vos.* Et ita ait, *se non rogaturum pro illis, sicut pro displicentibus patri.* Ad aliud respondendum est, quod per mundum hic intelligitur viuentes secundum mundi concupiscentiam: et pro talibus volentibus sic manere non orat, quia vult tales nolunt credere nec saluari. Mundus autem sumitur alio modo pro habitatoribus mundi, ut habitum est supra ab Augustino, quos venit saluare. Ad aliud respondendum est, quod electi sic sunt praedestinati, ut per Christum redempti, et ut fide ipsius in corpore mystico viuificati. Sicut enim ait Gregorius: quod ipsa perennis regni praedestinatio, ita est ab omnipotente Deo disposita, ut ex labore perueniant electi ad illud, sicut electi ita et praedestinati saluabuntur, opere redemptionis Christi, quod consummavit, sicut redempti sunt, et sic oratione sua acceptati. Et nota quod ait: *Serua eos in nomine meo, ut sint unum.* Tria enim petit a patre suis discipulis: scilicet diuinae custodiae protectione, ibi: *Serua eos.* Sine qua non est possibile subsistere in iustitia: Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam, ait Propheta. Item petit eiusdem protectionis, siue custodiae ordinabilitatem, ibi: *In nomine meo, in quo solo est salus et virtus.* Supra proximo: *Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* Et ibi de hoc. Item petit perseverantiae conseruationem, ibi: *Ut sint unum, de qua infra: Ut sint consummati unum, et cetera.* Primum, respicit gratiam iustificantem. Secundum, respicit gratiam promouentem siue perscientem. Tertium, gratiam consummantem. Et sequitur pars in qua petit discipulis liberationem, siue ereptionem a malo tentationum mundanarum, siue tribulationum, ibi: *Cum essem cum eis.* Et ibi tria. Primo, necessitas petitionis. Secundo forma petitionis, ibi: *Non rogo ut tollas eos.* Tertio, subiungitur debita congruitas orationis, ibi: *Sicut tu me misisti.* Ait ergo: *Cum essem cum eis.* Et tangitur duplex necessitas petitionis, scilicet ex absentia conseruantis, et ex malignitate mundi odientis, ut pater in littera: *Cum essem, inquit, cum eis, scilicet corporaliter, ait Glossa: Ego seruabam eos, sicut verus pastor, supra: Ego sum pastor bonus.* Et sicut dominator et protector. Supra eodem similiter: *Nemo potest rapere de manu mea.* Et hoc: *In nomine tuo, id est, ad honorem tuum: Et nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis, scilicet Iudas, qui factus est diabolus, supra: Ut impleretur scriptura.* Et haec dictio: *ut, non est*

Chrysostomus, 80. in Ioan. post mediu. tom. 3. 1. Cor. 1. b. Aug. tract. 107. in Ioan. post mediu. tom. 9. Luc. 5. f. Mat. 9. b. Ioan. 16. g. Ibidem. Aug. tract. 107. in Ioan. prope prin. et tract. 2. post mediu. tom. 9. Greg. Dialog. lib. 1. c. 28. circa medium. Psal. 126. a. Ioan. 10. b. Ibidem. d. Ioan. 6. b.

nota causa, sed consequentia. Vnde Chrysostomus supra: Scripturae modus est, ut causam ponentis eam, quae ex euento contingunt. Scriptura, inquam: *Fiant contra Dominum semper.* Et ibidem: *Episcopatum eius accipiat alter: Nunc autem ad te venio, scilicet per mortem, et sic absentans me corporaliter: Et haec loquitur in mundo, scilicet praemissa omnia: Ut ipsi habeant gaudium meum impletum, de quo supra proximo: Ut gaudium vestrum sit plenum: Ego enim dedi eis sermonem meum, scilicet doctrinam tuam, de quo sermone supra: Si quis diligit me sermonem meum seruabit: Et mundus eos odio habuit, secundum Augustinum scilicet causa sermonis, id est, doctrinae praedictae, supra: *Mundus me odit, quia testimonium perhibeo, et cetera.* Et ideo odit: *Quia non sunt de mundo, scilicet affectu.* Supra: *De mundo non estis: Sicut et ego non sum de mundo, qui scilicet sum caput eorum, qui de caelo descendit, supra. De his Chrysostomus. Hic, inquit, dicit causam propter quam digni sunt, multo diligentius potiri a patre, propter ipsum enim et sermonem suum, habitum sunt odio. Haec ille. Quaeritur ad euidentiam dictorum, qualiter ait: *Ego seruabam eos, sicut obijcit Augustinus: Videtur, inquit, quod vicissim seruantes sunt pater et filius, et vnus succedens quando alter discessit, et ita videntur diuini, et opera Trinitatis separabilia.* Item ait: *Quia ad te venio.* Ex hoc videtur implicare impotentiam in filio, quod non potuit absens seruare, ex quo ponit hoc pro causa. Item supra: *Regulus fuit a Christo increpatus, quia non credebat ipsum sanare posse filium, nisi descenderet, et esset praesens corporaliter: Ergo non oportuit hic orare pro eis, licet recederet corporaliter, ex quo erat virtus supportans omnia. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod simul nos custodiunt, Pater, et filius, et Spiritus sanctus, qui est vnus vnus bonus Deus. Sed scriptura nos non leuat, nisi ut descendat ad nos, sicut verbum caro factum est: descendit ut leuaret, non cecidit, ut iaceret: si descendente cognouimus, cum leuante surgamus, et intelligamus, cum ita loquitur, personas eum distinguere, non separare naturas. Haec ille. Quando ergo filius erat cum eis, seruabat praesentia corporali, et eos ambo, scilicet pater et filius, et etiam Spiritus sanctus seruabant potentia spiritali. Quando vero filius abstulit praesentiam corporalem, tenuit cum patre custodiam spiritualem, ut ait idem Augustinus. Et ibi bene de hoc. Et per hoc ad obiecta. Item quaeritur de hoc quod ait: *Nemo perijt, nisi filius perditionis, cum ille fuerit ei datus a patre, qualiter fuit, quod ille perijt, cum dicitur supra: Qui venit ad me non eijciam foras.* Et supra: *Nemo potest rapere de manu mea.* Et ad illud respondendum secundum Chrysostomum, quod ille filius perditionis perijt, non mea causa, nec me impellente neque derelinquente. Et loquitur in persona filij. Si autem ille et alij perdit, ex seipsis exilient, hoc est, quia non ex necessitate traho ad me. Et loquitur in persona filij ut prius. Sua ergo malitia perijt, non ex deficientia custodientis, et datus fuit filio a patre, non secundum praedestinationem aeternam, sed secundum presentem iustitiam, ut habitum est supra ab Augustino. Vel aliter posset dici, quod est custodia pastoris exterior, scilicet eruditione, exhortatione, et exempli exhibitione, et ducatus regimine. Ita loquitur hic: *Sic enim eos custodiebat existens cum eis.* Et est alia custodia interior per gratiam, qua ipse custodiebat eos ut Deus, siue praesens corpore, siue absens; de qua ait Propheta: *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* Et de illa sunt obiectiones. Et nota quod ait: *Ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.* Est enim gaudium vacuum, et etiam euacuans a vero gaudio: Et est gaudium semiplenum, quo gaudent iusti in via: et est gaudium plenum, quo gaudent beati in patria. Ut enim ait Clemens, super Euangelium***

Chrysostomus, 80. in Ioan. post mediu. tom. 3. Psal. 108. b. Ibidem. a. Ioan. 16. g. Ioan. 14. c. Aug. tract. 108. in Ioan. prope prin. tom. 9. Ioan. 7. e. Ioan. 15. c. Ioan. 3. b. Chrysostomus, 81. in Ioan. non longe a princ. 10. 3. Aug. tract. 107. in Ioan. tom. 9. Ioan. 4. a. Aug. ibid. Ioan. 1. d. Ibidem. Ioan. 6. d. Ioan. 10. b. Chrysostomus, 80. in Ioan. post mediu. tom. 3. Psal. 126. a.

Euangelium parte nona. Quadruplex est gaudium: vnum est iniquitatis, quo peccatum diligitur. Latentur cum male fecerint et exultant in rebus pessimis: Et: *Extrema gaudij luctus occupat.* Et est gaudium, quo terrena amantur. Supra proximo: *Mundus gaudebit.* Et: *Gaudet ad sonitum organi.* Et est gaudium, quo iustitia diligitur: *Cor quod nouit amaritudinem anime suae, in gaudium eius non miscebitur extraneus.* Amaritudo anime iustae est contritio de peccatis: *Gaudium enim est iusto facere iudicium.* Et est gaudium felicitatis, quod erit plenum. Supra proximo: *Ut gaudium vestrum plenum sit.* Et merito plenum a parte obiecti, quia Deus, qui est omne bonum, videbitur. Item a parte modi videndi: quia videbitur facie ad faciem, et tenebitur, et eo anima plenarie fruetur. Item a parte subiecti videntis, quia erit liberum ab omni impediendo. Et de his omnibus: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Et: *Videbitur facie ad faciem.* Ideo: *Intra in gaudium Domini tui.* Et de hoc sufficienter Bernardus: *Plenitudo, inquit, quam expectamus a Deo, non erit nisi de Deo.* Et sequitur: *Qui replet in bonis desiderium anime, ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati multitudo pacis, ipse memoriae continuatio aeternitatis.* Haec ille. Et ibi multum de hoc. Tunc enim implebitur illud Propheta: *Replebimur in bonis domus tuae.* Et sequitur particula, in qua forma petitionis, ibi: *Non rogo ut tollas eos de mundo, licet mundus odiat eos, nam et sunt necessarii, ut ait Glossa: Sed ut seruas eos a malo.* Et repetit quod prius: *De mundo non sum.* scilicet amore habitando. In mundo enim amando habitamus, secundum Augustinum. Supra: *Ego non sum de mundo, ut est supra expositum: Et ideo sanctifica eos in veritate.* Sicut continet Glossa: *Super quod opponit Augustinus: Quae, inquit, potest, quo modo iam de mundo non erant, si sanctificati in veritate nondum erant? aut si iam erant: cur poscat, ut sint sanctificati? Et ad istud respondet, quod sanctificati in eadem proficiunt sanctitate, suntque sanctiores.* Haec ille. Est ergo sanctificati dupliciter, vel a malo incipiente gratia purificari, vel in ipsa gratia perficiente perfici. Et sic loquitur hic: *Qui sanctus est sanctificetur adhuc.* Et de hoc in collatione: *Sermo autem tuus veritas est, id est, verbum tuum: Pater enim sanctificat in verbo suo vnigenito heredes suos, quasi coheredes, ait Augustinus: Supra: Mundi estis propter sermonem meum.* Et sequitur debita congruitas exaudiendi orationem: *Sicut tu me misisti: Sicut, id est, quia, ait Glossa: Me, inquam, misisti, ut essem mediator et Ecclesiae caput, illi autem membra.* Vnde et nomen Apostolorum Graecum est, et nihil nisi missos significat Latine, ut ait Augustinus: *Sicut misit me pater, et ego mitto vos: Et pro his sanctifico me ipsum.* Sed quaeritur, cum vel a malo purificari, vel in gratia proficere neutiquam conueniat Christo, videtur quod non bene dicat, quando ait: *Pro eis sanctifico me.* Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod Christus sanctificauit se in se, hoc est, dictum hominem sanctificauit in verbo, quando verbum caro factum est: quod vero nunc ait, propter sua membra dicitur, quia ipsi sunt ille. Et ita ego sanctifico me ipsum, id est, ipsos in me, ut sint ipsi sanctificati in veritate. Haec ille. Haec ergo sanctificatio non intelligitur in Christo capite: sed in deriuatione sanctificationis ab ipso capite, in illos qui erant membra, quos sub nomine suo comprehendit, sicut supra: *Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit.* Secundum autem Chrysostomum, sensus est: *Sanctifico me, id est, me hostiam offero: Tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et cetera.* Et patet hic dignitas fidelium, in ex-

Pror. 2. c. Pror. 14. b. Ioan. 16. f. Job. 21. c. Pror. 14. b. Pror. 22. b. Ioan. 16. g. Ioan. 3. a. 1. Cor. 13. d. Mat. 25. b. Bern. super cant. serm. 21. circa medium. Psal. 64. a. 1. Ioan. 3. a. Mat. 6. b. Ioan. 10. d. Aug. tract. 2. in Ioan. post mediu. tom. 9. Ibid. tract. 108. in Ioan. ante mediu. tom. 9. Apoc. 7. l. b. Aug. ibid. circ. med. Ioan. 15. c. Aug. ibid. paulo post. Ioan. 20. e. Aug. ibid. post pauca. Ioan. 3. b. Chrysostomus, 82. in Ioan. ante mediu. tom. 3.

ratina sublimitas, et perfecta sanctificabilitas, quod nomine Iesu Christi nuncupantur, et in ipso sanctificantur. Vnde infra: *Ut sint unum, sicut nos unum sumus. Ego in eis.* Et de ista sanctificatione in collatione. Et sequitur illa pars, in qua petitio Saluatoris pro credituris per Apostolos, sicut continet Augustinus: *Non pro eis rogo tantum.* Et illa in duas. Primo, ipsa petitio. Secundo, exaudiendi ratio, ibi: *Et ego claritatem.* Ait ergo: *Non pro eis rogo tantum, ut ait Augustinus: Ut omnes sint unum, scilicet in fide et charitate.* Vnde Augustinus: *Vnum efficimur fidelissima charitate: Et cognoscat mundus, quia tu me misisti.* Sicut mediatores inter Deum et homines, ut ait Augustinus. Vnde ait Apostolus: *Nos Christi, Christus autem Dei.* Et sumitur mundus hic non pro amatoribus mundi, sed habitatoribus in mundo. Sicut supra: *Ut saluetur mundus per eum: Et dilexisti eos, sicut et me dilexisti.* Sed quaeritur, qualiter posset hoc fieri: quia pater diligit filium per naturam, quia ipse est filius per naturam, sed ipsi erant filij per adoptionis gratiam. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod hoc nihil est aliud, quam dilexisti eos, quoniam dilexisti me, quia illi sunt membra. Sic et nos diligit: quoniam sumus membra eius quem diligit. Haec ille. Supra proximo: *Ipse pater amat nos.* Quaeritur de hoc, quod ait hic: *Rogo pro eis qui sunt credituri per verbum eorum.* Si illi sunt saluandi, pro quibus orauit Christus, cum ipse orauerit pro Apostolis, et credituris per verbum eorum: videtur quod alij, qui non crediderunt per eos non sint saluandi. Item multi crediderunt non per eos, sicut ipse Paulus, prout ait de se: *Euangelium quod euangelizatum est a me, non est ab homine, et cetera.* Sed creditur Deo vocante: *Similiter et ro credidit, non per verbum eorum: Similiter antiqui crediderunt, ut Abraam, et fidei eius imitatores.* Non ergo solum debuit orare pro credituris per verbum eorum: sed pro omnibus simpliciter. Et ad istud respondendum est, secundum Augustinum: quod verbum eorum fuit verbum fidei. Et ideo dictum: *Verbum eorum, quia primitus per eos praedicatum: fuit tamen verbum Dei originaliter et virtualiter: Cum accepistis a nobis regnum auditus Dei.* Et: *Contuli cum eis Euangelium.* Et per istud verbum omnes crediderunt, vel Deo reuelante seipso verbo aeterno: vel homine praedicante, vel verbum ipsum Deo docente: *Fides enim ex auditu, auditus per verbum Dei.* Ad istud vero, quod obijciatur de antiquis fidelibus respondendum, quod eadem est fides antiquorum et nostra, ut ait Augustinus. Et ita eodem verbo fidei crediderunt ut nos. Et si obijciatur, quod multi crediderunt per Apostolos, et tamen abierunt retrorsum: respondendum est, quod hic loquitur de credituris per Apostolos praedestinati ad vitam, et ita perseverauerunt in iustitia. Si alij etiam crediderunt et non perseverauerunt, ex sua malitia exierunt: Ex nobis prodierunt, quia non erant ex nobis. De ista vero vnitate de qua loquitur: *Ut sint consummati in vnum, in collatione.* Mira enim et magna dignitas electorum, quod sint in vnum consummati, et quod filius Dei sit in eis. Item magna securitas eorum, quod sic sunt consummati in vnum. Item multifica commoditas, quia bona omnia redundant ad singulos: *In vno spiritu omnes in vnum corpus baptizati sumus: Omnes vos vnum estis in Christo Iesu.* Ut enim ait Gregorius: *Charitas accendit, concremat, conflat, et quasi vniam aut speciem reformat, et cetera.* Et ibi bene de hoc: *Solliciti seruare vnitate spiritus in vinculo pacis.* Et sequitur illa pars, in qua petitio glorificationis ipsius discipulis, ibi: *Pater quos dedisti mihi, et illa in duas. Primo, ipsa petitio. Secundo, exaudiendi congrua ratio, ibi: Pater iuste.* Petitio autem est de duobus: de ea habitatione discipulorum cum filio Dei, et de visionis plenitudine, ut scilicet plane videant gloriam Dei. Ait ergo: *Pater quos dedisti mihi, scilicet*

Eph. 1. 5. Aug. tract. 109. in Ioan. prope prin. tom. 9. Ibid. tract. 110. ante medium. Ibid. paulo ante med. 1. Cor. 3. d. Ioan. 3. b. Aug. tract. 110. in Ioan. post mediu. tom. 9. Gal. 1. b. Act. 9. b. Luc. 23. a. Aug. tract. 109. in Ioan. post mediu. tom. 9. Gal. 2. a. Rom. 10. d. Aug. epist. 49. ad Deo grat. quast. 2. cir. med. Et ibidem epist. 157. ad Opas. ante med. tom. 2. 1. Ioan. 2. c. 1. Cor. 12. b. Gal. 3. b. Greg. in Ez. 2. lib. 2. hom. 10. ante med. Eph. 4. a.

Chryf. ibid. de gladio in uaginam. Vt ait Chryfoftomus: Chriftus tunc miracula facit, et erudiens, quoniam eis qui male fecerint, benefacere oportet: et uirtutem suam reuelans sibi auriculam huic reddidit, qui super eum venerat, et curauit debent dare alapa ei. Hæc ille. Vnde et alij Euangelistæ superaddunt: Qui acceperit gladium, gladio peribit: Per minas tumorem, id est, feruorem humilians, ait Chryfoftomus: *Calicem quem dedit mihi pater, et cetera.* Quod est intelligendum secundum Augustinum, sicut illud: Qui proprio filio non peperit, tamen auctor calicis est qui bibit: Tradidit semetipsum pro nobis. Et in hoc ostendit, quod non illorum uirtutis erant, quæ fiebant, sed suæ concessionis. Myfterium autem huius facti in abstitione auriculæ, insinuat Augustinus. In suo facto ille discipulus magistrum defendere uoluit, non quod signatum est cogitauit, et ille sibi ad patientiam commonendus fuit. Et hoc ad intelligentiam scribendum: Malchus enim interpretatur regnator: Auris ergo amputata, et a Domino sanata, signat auditum amputata uentusate uentusate in eo, qui regnator est cum Christo. Hæc Augustinus. Petrus ergo figura Prælatorum, quorum est ducere gladiū, diuinū sermonem de uagina, id est, scriptura: Viuus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti: Ponat uir gladiū super femur suum, et cetera. Et debent abscindere aurem dexteram, aufere domo impedimentum, quod impedit audire cælestia: Perfora aurem eius: Mifit digitus in auriculam. Ergit mihi aurem ut audiam. Et talem auditum, sanat Dominus, ut audiens sit cum eo regnator. Supra: Qui credit in me, si mortuus fuerit, uiuet, qui credit, inquam, audiendo uerbum Dei: Fides enim ex auditu. Et nota quod ait: *Mitte gladium in uaginam.* Dicitur enim gladius multis modis, ut ait Gregorius, exponens illud: Cum apprehenderit eum gladius: dicitur enim, inquit, gladius sancta prædicatio: Et gladius spiritus, quod est uerbum Dei. Item dicitur tribulatio temporalis: Et tuam ipsius animam pertranfubit gladius. Item dicitur persuasio maligni hostis, prout ait Propheta: Liberasti Dauid feruum tuum de gladio maligno. Item dicitur gladius ipsius antichristi assumptus in diaboli ministerium: de quo gladio intelligitur uerbum Iob supra dictum. Et merito dicitur diuina prædicatio, uel uerbum diuinum gladius: dictus enim est gladius, quod gulam diuidat, id est, ceruicem, ait Papias et Isidorus. Qui Senec. epist. gladius tunc est bonus, non cui aureus est balteus, nec cui uagina gemmis distinguitur, sed cui ad secandum est subtilis acies et mucro, id est, acumen munitum, omne rupturum scilicet, quod obuiat, ait Seneca. Talis debet esse prædicatio diuini uerbi, uera et acuta ad abscindenda peccata: Ponat uir gladium super femur suum, et occidat uisusque fratrem et proximum. Quod exponit Gregorius, de gladio increpationis siue uerbi diuini: Omnes tenentes gladios. Quod exponit Gregorius de gladio uerbi diuini. Quod uero sequitur: *Calicem quem dedit mihi pater,* Greg. Mor. li. 29. c. 26. posset esse thema in passione. Vnde ibi tria insinuantur: quorum primum est, ipsius passionis acerbitas, ibi: *Calicem,* per quem signatur amaritudo passionis: prout ait Gregorius. Quid, inquit, per calicem, nisi dolorem passionis accipimus? Calicem quidem meū bibetis. Et: Transeat a me calix iste. Et de isto calice in Dialogis: Calix dicitur poculum passionis. Secundo, insinuat paterna uoluntas de passione: *Quem dedit mihi pater,* ut est expositum supra ab Augustino: Qui proprio filio non peperit. Tertio, insinuat filij spontaneitas ad sustinendum, et passionis intimitas, ibi: *Ut bibam illum.* quod enim bibitur ad intima ingreditur. Vt enim ait Augustinus: Prior bibit medicus sanus, ut bibere non dubitaret ægrotus. Ex quo ergo filius Dei propinquit de tali calice, incuriale est suis discipulis, uel uolentibus sequi eum,

A de eodem calice non bibere: et iniustum est aliquibus regnum petere, et cum eo regnare, nisi prius biberint. Respondit ipse Saluator matri filiorum Zebedæi petenti filiis suis sedere in regno cum eo: Potestis, inquit, bibere calicem, quem ego bibiturus sum? quasi diceret: Regnare uolentibus calix prius est oibendus. Vnde Gregorius: Per calicem peruenerunt ad maiestatem. Et ibi bene de hoc. Et Augustinus: Ordo est, ut per tribulationes ad gloriam peruenerint: Si fuerimus socij passionum et consolationis: Si compatimur et conregnabimus. Et sequitur quarta particula, in qua narratur Saluatoris comprehensio, ibi: *Cohors,* scilicet multitudo militum: uocata ab eo quod coarctat ait Isidorus: *Et tribunus,* scilicet principis cohortis: *Et ministri comprehenderunt Iesum.* Et in hoc uolentia illatio. *Et ligauerunt,* et in hoc comprehensio captiuitatis. Vt enim dicitur in Glossa: Mos erat Iudeis, ut quem morte dignum iudicarent, uinctum iudici traderent. Et hæc ligatio fuit figurata in ligatione Isaac. Et in ligatione Ioseph. Et in ligatione Samsonis. Et de hac ligatione Augustinus: *Comprehenderunt,* ad quem non acceperunt, scilicet mentem. Ille enim erat dies, ipsi uero tenebræ: *Et ligauerunt,* et tamen fortassis in eis erant, qui postea dixerunt: *Dirupisti uincula mea, et cetera.* Vnde ligari dignatus, qui solus erat inter mortuos liber et uere liberans. Supra: Si filius uos liberauit, uere liberi estis. Et sequitur secunda pars principalis in qua narratur de Christi condemnatione et exinatione. Et illa in tres. Primo, de adductione eius ad Annam, et examinatione sub eo. Secundo, de transmissione eius ad Caipham, ibi: *Et misit eum Annas.* Tertio, de examinatione facta sub Pilato, ibi: *Exiit Pilatus.* In prima tria. Primo, eius adductio et representatio ipsi Annæ. Secundo discipulo rum secutio, et Petri negatio, ibi: *Sequebatur autem Iesum.* Tertio, narratur ipsa examinatio, ibi: *Pontifex ergo interrogabat.* Ait ergo: *Adduxerunt eum ad Annam.* Anna enim et Caiphas erant principes sacerdotum: *Sub principibus Anna et Caipha.* Et de hoc in Glossa: *Primum,* ut ait Augustinus. Nec uero causam taceret, cur ita factum est. Ideo sequitur: *Erat enim socer Caipha, qui erat Pontifex anni illius.* Et per hoc patet, quod Iudæa peruenerat ad finem regni, et gentilitas colligenda erat, quia nulli tunc honor pontificatus iure uita, uel generis merito reddebatur: sed Romana potestate summa sacerdotij præstabatur, ita ut annuis successionebus mutarentur: prout dicitur in Ecclesiasticis historijs. Et de hoc Gregorius, exponens illud: *Sub Anna et Caipha.* *Erat autem Caiphas Pontifex illius anni, qui consilium dederat supra.* Queritur qualiter ait hic: *Adduxerunt eum ad Annam,* cum dicitur, quod ad Caipham eum adduxerunt. Item cum Anna non esset Pontifex illius anni, frustra fuit ad eum ductus. Et ad primum respondet Augustinus, quod Matheus breuius enarrare uoluit, ideo ductum ad Caipham commemorat, et ad Annam fuit prius adductus, qui fuit socer Caipha. Vbi intelligendum est Caipham hoc fieri uoluisse: ob ergo illius reuerentiam, et ex uoluntate Caipha fuit adductus ad Annam, et ob comprehendentium iactantiam et gloriam. Vnde Chryfoftomus: *Prædelectatione gloriabantur in his quæ fiebant, quasi trophæum statuentes.* Item querit Chryfoftomus: *Quare iterum remanserunt hic prophætie, quando ait: Erat Caiphas qui consilium dederat.* Et ad hoc respondet, ut ne uincula Christi audiens auditor tumultuaretur, quoniam salus orbis terrarum, mors eius fuit. Et tanta fuit superabundantia ueritatis, ut inimici de ea personent. Hæc ille. Et ex hoc patet, qualiter Deus per malos secreta sua reuelauit: nec mirū, cū per animal irrationale, sicut per asinam uerba rationabilia nouerimus esse prolata, ut ait Gregorius. Et ibi bene de hoc. Et similiter de hoc Augustinus. Et sequitur illa pars, in qua narratur de sequela discipulorum, siue secutio

Mat. 20. c. Greg. in Euang. hom. 27. ante medium. 2. Cor. 1. b. 2. Tim. 2. a. Isid. ory. lib. 5. c. 9. Gen. 22. e. Gen. 37. c. henderunt, ad quem non acceperunt, scilicet mentem. Indic. 14. a. Aug. traç. 112. in Ioa. prope finem. Psal. 113. b. Ioa. 8. a. Aug. traç. 112. in Ioa. prope prin. tom. 9. Niceph. Eccl. hif. lib. 1. c. 6. Greg. in Euang. hom. supra. Luc. 3. a. Ioa. 11. b. Mat. 26. a. Aug. traç. 113. in Ioa. prope prin. tom. 9. Chryf. hom. 82. in Ioa. ante med. tom. 3. Ibidem. Num. 22. e. Greg. Mor. lib. 27. c. 1. ante med. Aug. de mirabilib. factis. lib. 1. c. 34. tom. 3.

ue secutione et negatione Petri. Et ibi tria. Primo, ipsa secutio discipulorum. Secundo, Petri negatio, ibi: *Dirigit ergo Petrus.* Tertio, consequens ad negationem scilicet Petri alijs associatio, ibi: *Stabant autem.* Ait ergo: *Sequebatur Iesum Simon Petrus, et alius discipulus.* Queritur, quis fuit ille discipulus, et quare non exprimitur nomen sicut nomen Petri? Et ad istud respondet Chryfoftomus: quoniam omnibus discipulis exilentibus ipse sequitur, propterea occultat seipsum, et preponit sibi Petrum scilicet causa humilitatis: *Discipulus autem ille erat notus Pontifici.* Vt ait Chryfoftomus, coactus est sui ipsius meminisse, ut discas, quonia certius alijs narrauit, scilicet Euangelista ea, quæ secundum atrium, id est, facta in atrio, quasi intus existens. Hæc ille. Et ut non admiraretur quis, quoniam secutus est, ideo sequitur: *Introuit cum Iesu.* Et in hoc humilitas Euangelista, ait enim se intrasse, quia notus Pontifici, ne eū in uiriliter præconaretur, et non existimes: excellēti mentis rem. Patet ergo ubique et Euangelista ueritas et humilitas. Et sequitur secundum: *Petrus autem stabat ad Iesum.* Ait ergo Chryfoftomus, illuc uenisse amoris fuit, non uero intrasse, timoris: *Exiit ergo illa discipulus,* et cet. *qui erat notus,* etc. Et in hoc adhuc humilitas Euangelista: non enim magnū quid de seipso ponit, quoniam erat notus Pontifici, ideo intrauit. Itē ponit executionē negationis Petri, quoniam et ipse intrasset, si fuisset et concessum, ait Chryfoftomus: Et in omnibus loquitur Euangelista de se, sicut de illo, secundū regulam beati Gregorij: *Mos, inquit, est sacra scriptura, ut hi ipsi qui scribunt, de se sicut de alijs loquatur.* Et exemplificat de Ioāne, qui ait de se: *discipulus quē diligebat Iesus, supra, et infra.* Dixit ergo ancilla Petro: *nūquid tu, et cet.* Et sicut traditur a Chryfoftomo aggranatur negatio Petri ex multis: ratione imbecillitatis: persone interrogatis, et uilitatis: nō miles interrogabat, nec alius corū, qui detinebat scilicet Iesū, sed ancilla distans uilis et abiecta. Itē ratione modi interrogandi: non enim dixit: *nūquid es discipulus seductoris uel nocui hominis, sed ait: Hominis illius, quod fuit uerbū inferentis: quia enim Ioānes intus erat mansuete loquebatur mulier, et tamē nihil horū sustinuit Petrus, sed dicit: *Non sum.* Et in hoc patet defectus hominis ex se ipso. Bene Augustinus: Petre ubi sunt uerba illa, quando ait Petrus: *Animā meā ponā pro te, supra.* Sed quid mirū, si Deus uera prædixit, homo uero falsa præsumpsit? Sed queritur, qualiter ita facili ter negauit Petrus, ex quo erat in charitate, quæ potest resistere tērationi, et de qua: *Quis nos separat ab charitate Christi?* Item: qualiter permisit Deus Petrū, cui cōmiserat Ecclesiæ principatum, ita cito cadere? Et ad istud respondendū est, quod licet charitas possit resistere tērationi, quādiu liberum arbitriū cum ea concurrit, et ei innititur, quia ipsa est radix: Radicata in charitate. Super quod Augustinus: *Firmamentum salutis est habere firmamentum charitatis, tamen charitas non aufert libertatem arbitrij, quin possit cadere sua defectibilitate et labilitate.* Vt enim ait Augustinus: *Deus ubique est, et si non ab eo facias casum, numquam a te faciet occasum.* Ad ostensionē fragilitatis humanæ ex se ipsa, et ad exclusionem humanæ præsumptionis, et ad persuasionem confidētiæ in Deo, permisit eum Deus cadere et negare. Vnde Augustinus: *Hæc illa promittentis audacia, et de se plurimum præsumptionis.* Supra: *Animam meam ponam pro te, et cet.* Item permisit eum Deus cadere, ut in sua culpa diceret, qualiter alijs misereri deberet, ait Gregorius. Item queritur de loco negationis Petri: ait enim hic, quod in atrio Annæ, alibi uero dicitur, quod in domo Caipha negauit. Et ad istud respondendū, quod sicut uidetur dicere Augustinus, Ioannes hic incēpit tērationem Petri dicere et negationem. Et interponit quædam de contumelijs Domini, et adiungit quod inde missus est ad Caipham, et inde recapitulat, ut explicet quoniam cōperat tērationem Petri. Et ex hoc uidetur secundū Augustinū, quod in atrio Annæ fuit negatio. Videntur tamē Hic*

ronymus et Beda dicere, quod inchoata fuit negatio in domo Annæ, sed consummata in domo Caipha. Et inchoationē narrat hic Ioānes, consummationē narrat alij Euangelistæ. Vt enim ait idē Augustinus ibidē: Ante primum galli cantū affectione omniū, et timore cōcepta est illa negatio: nec interest quantis morarum interuallis trina uoce enunciata sit, cum cor eius ante primū galli cantū tota possederit, ut dictū est supra. Et de hoc Magister in historijs. Et sequitur consequens ad negationem, scilicet associatio Petri alijs et calefactio: *Stabant autem serui.* Vt enim ait Chryfoftomus, neque primo, neque secūdo, neque tertio, scilicet galli cantu in mēte suscepit se errasse, neque intelligentia hoc ipsum induxit, donec aspexit Iesum, tunc enim egressus est foras, et fleuit amare: *Stabant ergo serui ad prunas.* Vt enim ait Augustinus, non erat hyems, sed frigus tantū, quia solet in æquinoctio uerno aliqua de accidere: *Et erat Petrus cum eis,* ad litteram et naturaliter ex timore erat infrigidatus, et tepescit ab amore diuino, ad exteriorē calorem se conuertit. Vnde Glossa, quia frigus erat, scilicet infidelitatis. Et nota hic secundum Augustinum, quod negauit Christum, cum negauit se esse eius discipulū. Et sic negat Christū, qui negat se esse Christianum: nam in Antiochia primum reperit discipulos cōpisse appellari Christianos, ut ait ibidē Augustinus: *Qui ergo negat se esse discipulū Christi, uel etiam Christianū, uita uel factis negat Christum: Constituntur se nosse Deum, factis autem negant.* Vterius notandū est, quod in infidelibus et negantibus Deum frigus est. Vnde Bernardus: *Quando Petrus negauit, frigus erat, quia ab igne recesserat.* Et ibi bene de hoc: *Quibus non erat uentum in frigore.* Ibi Gregorius, quod frigus ad culpam pertinet. Et: *Nūquid ingressus es thesauros natiuitatis? Ibi Gregorius: Frigore malitia solet designari: Frigidam fecit malitiam suam.* Et: *Refrigerit charitas.* Et patientes tunc frigus calefaciunt se ad prunas, incendentes ignem concupiscentiæ: ipsa enim est ignis, quæ dicit, numquam sufficit. In psalmo: *Incedens ignis, et suffocatus: quod exponitur ibi in Glossa, de amore male accedente et timore humiliante: Halius pars, in qua Saluatoris examinatio, ibi: Pontifex, et cetera.* Et ibi quattuor. Primo, Saluatoris interrogatio a pontifice. Secundo, eiusdem responsio, ibi: *Respondit Iesus.* Tertio, iniuria illatio, ibi: *Hoc cum dixisset.* Quarto, Christi similis et patiens responsio, ibi: *Respondit Iesus.* Ait ergo: *Pontifex interrogabat de discipulis.* Queritur ad quid interrogabat de eis? Et ad hoc respondet Chryfoftomus, quod quia nullum crimen habebant inferre, ideo de illis interrogatus, cuius gratia colligebat eo, et in hoc quasi seditiosum, et uanarum rerum factorem redarguere uolebat. Et sequitur secundum: *Ego palam locutus sum.* Et de hoc opponit Augustinus, supra ait: *Veniet hora, quando non in prouerbij loquar uobis, sed palam:* Ergo prius non est locutus palam: sed hoc promittebat, scilicet post. Item in parabolis locutus est: Ceteris autem in parabolis. Et ita non palam. Et ad hoc responder Augustinus: quod palam locutus est, quia multi audierunt: non palam uero, quia non intellexerunt. Ob ergo audientium multitudinem et modi docendi communicabilitatem, ideo ait, quod palam locutus est. Ob tamen doctrinæ arduitatem, et myfteriorum profunditatem dicitur fuisse locutus in prouerbij: *Ego semper docui in synagoga,* id est, congregatione ciuitatum: *Et in templo, in quo erat docendum.* Supra: *Hæc dixit in synagoga, docens.* Et alibi: *Erat docens, in synagoga eorum.* Et ita non sum locutus discipulis singulariter: sed in templo communi: *Et in occulto locutus sum nihil.* Sed opponit Chryfoftomus, qualiter ait hoc? quia sæpe est locutus in occulto, et

Ibidem. Chryf. hom. 82. in Ioa. ante mediu. Mat. 26. d. Aug. traç. 113. in Ioa. ante mediu. tom. 9. Ibidem. Paul. Bern. serm. 58. in Cant. ante med. Greg. Mor. li. 16. c. 22. post mediu. Iob. 38. c. Greg. Mor. li. 29. c. 11. ante med. Ierem. 6. b. Mat. 24. f. Prom. 30. a. Psal. 79. d. Greg. Mor. li. 33. c. 28. in princ. Chryf. hom. 82. in Ioa. paulo ante med. tom. 3. Aug. traç. 113. in Ioa. ante med. tom. 9. Ioa. 16. f. Mat. 13. b. Aug. ibid.

to, et in mote, et in hortu, supra eodē. Et ad hoc respōdet, quod locutus est in occulto, sed non ut illi aestimabant, scilicet trepidans, et seditiones faciens. Et ideo sequitur: *Quid me interrogat? Interroga eos qui audierunt.* et cetera. Vt ait Chrysoſtomus: Confidētis sunt verba in eis, quæ dicta sunt: hæc est enim veritas inalterabilis, cum inimicos quis eorum quæ dicit vocat testes. Et de hoc in Glossa: *Quid me interrogat? quo veritatem audire non desideras? confidenter ergo, et rationabiliter ad conuincendum locutus est Iesus.* Et de hoc Augustinus. Et si locutus est paucis, et sic quasi in occulto, tamen quæ locutus est, voluit innotescere multis: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Et sequitur tertium: *Hæc autem cum dixisset, vnus dedit ei alapam.* Vt ait Chrysoſtomus: *Horreas celum, excessum mentis patriarum terra de dominatoris longanimitate, et seruatorum in deuotione, et cetera.* Creator mundi filius Dei æternus accepit alapam, et seruus eam dedit, qui omni pœna dignus, scilicet, aut celesti igne incendi, aut terra dehiscente sorbeti, aut correptus demonio volutari, vt ait Augustinus, Et tamen qui potentiam iubere posset, per quem factus est mundus, patientiam docere maluit. Ad idem Augustinus respondēdo: *Si male locutus sum, scilicet contra veritatem: Testimonium perhibeo, quo illud probes: si autem bene, id est, ipsam veritatem: Quid me cadis? id est, quàm iniusta causa? Obijcit Augustinus: Cur non fecit quod præcepit, scilicet percutienti maxillam præbere aliam? Et ad hoc responderet, quod hinc potius demonstrat quod demonstrandum fuit, sua scilicet magna præcepta patientiæ, non ostentatione corporis, sed cordis præparatione faciendâ. Et de hoc in Glossa. Et idem Augustinus bene de hoc ait: quod illa præcepta de præbendo maxillam, et consimilia magis ad præparationem cordis, quæ intus est, pertinet, quàm ad opus, quod in aperto fit, vt teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia: in manifesto autem fiat, quod eis videatur prodesse posse, quibus bene velle debemus. Vnde et Dominus Iesus exemplū singulare patientiæ, non præbuit percutienti alteram partem: sed potius prohibuit, ne qui fecerat, augeter iniuriam, et tamen paratus erat, non solum in faciem percuti, verum etiâ pro illis crucifixus occidi. Hæc ibi Augustinus. Similiter exemplificat ibi de Paulo, qui similiter non præbuit maxillam percutienti. Patet ergo exemplum patientiæ in Domino Iesu erga iniuriantem factum. Supra patet exemplum patientiæ in ipso erga improbrantes verbo, quando dixerunt: *De monium habes, de cuius patientia dictū est tibi.* De qua etiam Gregorius bene, et multum. Et sequitur secunda pars, in qua de examinatione filij Dei in domo Caiphæ, ibi: *Et misit eum Annas.* Et ibi tria. Primo, præmissio suæ missionis ad illum. Secundo, negationis recapitulatio, ibi: *Erant autem Simon Petrus.* Tertio, ipsius ad Caipham inductio, ibi: *Adducunt.* Et hoc est, quod ait: *Et misit eum Annas ligatum.* Vt ait Chrysoſtomus: non inueniente, quid plus aduersus Christum, mitunt eum ligatum ad Caipham, qui erat Pontifex. Et subditur secundum: *Erant autem Simon Petrus.* Vt ait Augustinus. Redijit Euangelista ad locum negationis sue, ibi, vbi eam reliquerat, vt explicaret negationem Petri. Et quod ait hic de ipsa negatione, recapitulatio est. Vnde Magister in historijs. Augustinus asserit totam factam negationem in atrio Annæ, et quæ dicta sunt, inde post missum Iesum ad Caipham recapitulando dicta. Hieronymus tamē, et Beda super Lucam videntur velle, quod Petrus in atrio Caiphæ negauerit: *Erant ergo Simon Petrus stans, vt supra dictum est: Dixit ergo ei: Numquid es tu discipulus, et cetera.* Sed qualiter hoc? quia supra dictum est, quod ancilla dixit ei: *Et similiter quod mulier interrogauit.* Et ad istud respondendum est, quod forte mulier primo interrogauit, et ipsa interrogante, alij similiter interrogauerunt: *Negauitq. ille, iam secundo, ait Glossa: Dixit ei vnus ex seruis.* Et in hoc tertia negatio, ait Glossa. Vt*

Mat. 5. a
Chryf. ibid.
Aug. traſt. 123. in Ioā.
circa med.
rom. 9.
Mat. 10. c
Chryf. hom. 82. in Ioā.
circa med.
rom. 3.
Aug. traſt. 123. in Ioā.
post mediū.
rom. 9.
Ibid. paulo post.
Mat. 5. c
Aug. Epist. 5. ad Marcellin. paul. post mediū.
rom. 2.
Act. 23. a
Ioan. 8. c
Greg. in Euang. hom. 18. ante medium.
Chryf. hom. 82. in Ioā.
circa med.
rom. 3.
Aug. traſt. 124. in Ioā.
prope prin.
rom. 9.
August. de conc. Euāg. lib. 3. c. 6.
tom. 4.
Hieron. cōmēt. in Mat. li. 1. c. 26. in fin. ro. 4.
Beda super Lucam.
Marc. 14. e

ait Chrysoſtomus: Quanto stupore detinebatur, qui feruidus erat, vt dicas quanta sit humana imbecillitas, cum Deus dereliquerit. Et patet aggrauatio negationis, sicut primo, ex modo interrogandi dixerunt absolute: *Tu discipulus eius es?* non dixerunt discipulus es malefactoris, vel seductoris. Item patet eius aggrauatio ex vocabulis: *Dixerunt enim: Numquid discipulus es?* quo vocabulo potuit rememorare de magistro. Item dixit alius: *Numquid te vidi in horro?* qui horrus non duxit eum in memoriam eorum, quæ facta sunt ibi, ait Chrysoſtomus. Et ideo loquitur: *Iterum negauit.* Tertia vice, vt dictum est: *Et statim gallus cantauit.* Sed quaritur hic: videtur dicere, quod ter negauit, ante galli cantum, dicitur autem: *Antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus.* Et ad istud respondendū est secundum Augustinū, supra, quod ante primum galli cantum cœpta fuit trina negatio, quod attendunt alij Euangelistæ: solum Marcus narrat, quoties gallus cantauerit actualiter, antequam negauit: *Affectione ergo et voluntate tota negatio facta est ante primum galli cantum: ante secundū vero peracta est actualiter, siue vocaliter.* Qualiter autem per gallū prædicator signatur, supra: Sed quaritur adhuc qualiter permisit Deus Petrum cadere, qui erat Ecclesiæ caput? Et ad istud respondendum est, quod Deus permittit electos cadere, aliquando ad tenoris superbiæ exclusionem: An armilla perforabis eum? Ibi Gregorius: *Per dona virtutum in superbiis cadunt aliqui: et tamen nesciunt, et ideo permittuntur cadere exterius in carnis luxuria, vt prosternantur.* Et ibi bene de hoc. Item permittuntur cadere ad vilem confusionem. Augustinus: *Audeo dicere superbis esse vile in aliquo apertum manifestumque peccatum cadere, vnde sibi displiceant, qui sibi placendo ceciderunt.* Salubrius Petrus sibi displicuit, quādo fleuit, quàm sibi placuit, quando præsumpsit. Hæc ille. Item permittit Deus electos cadere ad præsumptionis humanæ conuictionem. Vnde Chrysoſtomus hic: *quantū malum est, non Deo omne concedere, sed in seipso considerare, sicut fecit Petrus: Male dictus enim homo, qui confidit in homine.* Item hoc permittit Deus ad spei inductionem in alijs. Vnde Gregorius: *Ideo electos suos et cadere permittit, vt alijs in culpa iacentibus, si toto ad eum corde consurgunt, spem venia reddat.* Quamuis ergo Petrus fuerit Dei electus, permisit eum Deus cadere, propter prædictas rationes. Et sequitur adductio filij Dei ad Caipham: *Adducunt ergo Iesum ad Caipham in pratorium.* Quaritur Augustinus, quare illuc fuit adductus? Et respondet, quod per pratorium nil aliud vult intelligi, quàm vbi Pilatus præses habitabat. Et de hoc in Glossa: *Erant autem mane.* Vt ait Chrysoſtomus: *Antequam gallus cātare ad Caipham ducitur, mane autem ad Pilatum.* Per quæ demonstrat Euangelista, quoniam medium noctis totum a Caipha interrogatus in nullo redarguitur: *Et ipsi non introierunt in pratorium, id est, in eam partem domus, quam Pilatus tenebat, si erat domus Caiphæ, ait Augustinus: Et subditur causa: Vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* Vt enim ait Augustinus: *Dies azymorum cœperant, quibus diebus eontaminatio erat vel alienigenæ habitaculum intrare.* Et ideo exclamat Augustinus: *O impiæ cœcitas! habitaculo scilicet contaminabantur alieno, et non scelere proprio: de ipsis enim prædixerat Saluator: Væ vobis qui decimatis mentam.* Vt ait Chrysoſtomus hic, et cetera. Et reliquistis quæ sunt grauiora legis. Item si Iudæi præcauebant contaminationem, vt comederent Pascha legale, multo magis fideles debent præcauere contaminationem peccati, vt celebrent verum Pascha: *Expurgate vetus fermentum, et cetera.* Et sequitur illa pars, in qua examinatio Christi sub Pilato, ibi: *Exiuit ergo Pilatus.* Et illa in duas. Primo, narratur de Christi examinatione sub Pilato. Secundo, de cau-

Chryf. hom. 82. in Ioan. paulo post med. 10. 3.
Ibidem.
Marc. 14. 8
Aug. de cōcord. Euāg. lib. 3. c. 6.
rom. 4.
Ioan. 13. a
Iob. 40. d
Greg. Mor. li. 33. c. 22.
ante med.
Aug. de cōcord. Dei. li. 14. cap. 13.
prope fin.
rom. 5.
Chryf. hom. 82. in Ioan. rom. 3.
Ierem. 28. a
Aug. traſt. 124. in Io. ante med.
Chryf. hom. 82. in Ioā. post mediū.
rom. 2.
Aug. traſt. 124. in Ioā.
ante med.
Ibidem.
Mat. 23. b
de cau-

de cautela Pilati, et nisi ad ipsum liberandum, proximo capitulo. *Tunc ergo apprehendit Pilatus.* Et illa in tres. Primo, inquisitio Pilati a Iudæis de accusatione Christi, et eorum responsio. Secundo, Christi ab eo examinatio, et eiusdem responsio, ibi: *Introiuit ergo iterum in pratorium.* In primo quattuor. Primo, Pilati interrogatio. Secundo, Iudæorum dolosa responsio, ibi: *Responderrunt.* Tertio, eiusdem Pilati indiscreta oblatio, ibi: *Dixit ergo eis.* Quarto, eorumdem responsio: *Dixerunt.* Ait ergo: *Exiuit ergo Pilatus ad eos et dixit: quam accusationem adfertis, et cetera.* Vt prius videns Pilatus eum ligatum, et inconueniens esse dicens, eos supplicium sibi concedere sine iudicio, ait: *Quam accusationem, et cetera:* Non est consuetudo Romanis damnare aliquem prius, quàm is qui accusat habeat accusatores, locumque defendendi. Et ideo sequitur eorum dolosa et mēdax responsio: *Dixerunt: Si non es hic malefactor, et cetera.* Vt ait Chrysoſtomus, nihil potentes dicere aduersus eum obumbrant responſionem. Et Augustinus: *Respondeant ab immundis spiritibus liberati, et languidi sanati, et leprosi mundati, et sic de alijs, vtrum sit malefactor.* Sed ipsi erāt de quibus ait Propheta: *Reddebāt mala pro bonis.* Sed quaritur. Ex quo tradebant eum intuitu maleficij, videtur quod fuerunt inexcusabiles. Item conscientia est lex intellectus, ait Damascenus, et ligat ad faciendum ea quæ dicta: *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Scilicet contra conscientiam, ait Glossa, ibi: *Ergo vt prius.* Item si cognouissent, nō crucifixissent. Et: *Per ignorantiam fecissent.* Et ita fuerunt excusabiles vt videtur. Et ad istud respondendum, quod ex diuina promissione, ex prophetarum prænuentione, et ex scripturarum veritate poterāt cognoscere ipsum esse filium Dei. Supra: *Scrutamini scripturas: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent.* Item ex operum magnitudine. Supra: *Operibus credite.* Et ideo iudicantes eum esse malefactorem, ex malitia et inuidia hoc fecerunt, et sic fuerunt inexcusabiles. Et per hoc ad aliud, quod eorum conscientia fuit erronea, quod potuerūt scire ex prædictis: *Ad aliud respondendum secundum Glossam, vbi supra, quod minores non cognouerunt eum esse, qui promissus erat in lege: maiores vero cognouerunt, sed non manifeste esse Deum, malitia eius exccācāte et inuidia.* Et ideo fuerūt rei mortis eius, licet quo ad aliquid, et aliquo modo fuerit ignorantia, quæ tamen ex toto nō excusauit. Et sequitur indiscreta oblatio Pilati: *Dixit ergo eis Pilatus.* Et hoc dixit, eripi volens, ab eorū odio scilicet, vt ait Chrysoſtomus: *Et secundum legem vestram iudicāte eum, de qua: Maleficos non patieris viuere.* Sed ipse erat benefactor, ideo non licebat illis eum interficere: *Innocentem et iustum non interficies.* Ideo ibi verificatur illud Iob: *Causa tua quasi impij iudicata est.* Et sequitur eorum responsio: *Dixerunt nobis non licet interficere.* Opponit Augustinus, quid dicit insana crudelitas? Si malefactor est, licet occidere eum, secundum legem prædictam. Item Stephanum interfecerunt. Et ad istud respondendum secundum Augustinum: quod non licebat eis interficere propter diei festi sanctitatem, quem celebrare incooperant. Vel secundum Chrysoſtomum, crucifigere eis non licebat, et hoc ipsi volebant, vt morte diffamaret dolosa: dixerunt, quasi non secundum legem nostram peccauit, sed commune est crimen, quia volebant dicere, quod peccauerat contra maiestatem Imperialem, faciens se Regem. Vnde quaritur Chrysoſtomus, quare duxerunt eum ad Pilatum? Et respondet, quod multum eorum principatus et potestatis abscissum erat, quia erant sub Romanis et formidabant, ne postea vindictam darent accusati apud Romanos. Hæc ille. Hoc tamen factum est: *Vt sermo Iesu impleverat quem dixit.* Tradent eum gentibus ad illudendum, et cetera. Et sic non solum a Iudæis, sed et a gentibus debebat

interfici ait Chrysoſtomus. Et patet hic accusantium dolositas, et falsitas, et duplicitas, et iudicis flexibilitas, et timiditas, in cauendo odium accusantium, et tepiditas in diligendo veritatem, et inquirendo quæ faciunt perueri iudicium sæpe: *Qui iustificat impium, et qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deū.* Et sequitur illa pars, in qua examinatio Christi a Pilato, ibi: *Introiuit, et cetera.* Et ibi quattuor. Primo inquisitio, de captiōnis ratione, et Christi responsio, ibi: *Respondit Pilatus.* Tertio, Pilati conclusio, ibi: *Dixit itaque ei Pilatus.* Quarto, egressio Pilati ad Iudæos, et innocentia Christi testificatio, ibi: *Et cum hoc dixisset.* Ait ergo: *Introiuit ergo in pratorium Pilatus, et dixit: Tu es Rex Iudæorū?* Et ideo sic interrogat, vt si Christus confiteretur hoc, accusaretur crimine lesæ maiestatis. Et sequitur responsio Christi: *Respondit Iesus: A semetipso hoc dicit, et cetera.* Sed cum sciret omnia, ad quid hoc quæsiuit? Et ad hoc respondet Chrysoſtomus: quod non ignorans quæsiuit, sed ab ipso accusari volens Iudæos, quasi diceret: *Hoc audisti a Iudæis, cuius gratia non rectam facis inuestigationem.* Et in hoc manifestat Iudæorū malitiam et iudicis negligentiam. Secundum vero Augustinū: *Hoc dici voluit, non vt ipse sciret, sed vt scriberetur, quod nos scire voluit.* Et sequitur secunda inquisitio Pilati: *Numquid ego Iudæus sum, et cetera.* Vt ait Augustinus: *Abstulit a se suspicionem, qua posset putari a semetipso dixisse, illud se a Iudæis audire demonstrā, quasi diceret: non a me dixi, sed a Iudæis accepi.* Ideo sequitur: *Quid fecisti?* Idē Chrysoſtomus dicens, quod plebem sequitur. Et sequitur responsio Christi: *Regnum meum non est de hoc mundo, quasi diceret, secundum Augustinum: noli timere metu vanissimo, quia regnum meum non est de hoc mūdo, nec impedio dominationem vestram. Venite credendo, nolite scire metuēdo.* Hæc ille. Vt enim ait Chrysoſtomus, quod formidauerat Pilatus, dissoluit, scilicet ex tyrannide suspicionem. Et ideo quasi hoc probans subdit: *Si de hoc mundo esset, et cetera.* Vt enim ait Chrysoſtomus, ostendit regni huius, quod apud nos est, imbecillitatem, quoniam in ministris habet fortitudinem: quod vero regnum est superius, sufficiens est sibi ipsi. Hæc ille. Sed quaritur, qualiter ait: *Regnum meum non est de hoc mundo?* Vt ait Chrysoſtomus, hinc hæretici accipietes occasionem, id est, alienū eum esse a conditione mundi. Vnde et ex hoc dicunt, duo esse principia, scilicet bonorum et malorum, et quod ea quæ in mūdo sunt non pertinet ad bonum Deum. Et ad istud respondet Chrysoſtomus, quod sicut ipse ait: *non sum de hoc mundo, ita regnum ait non hinc esse: non priuans mundum a sua prouidentia et præsentia, sed ostendens, quod dixi, non existens humanum neque corruptibile.* Hæc ille. Consimiliter exponit Augustinus: *Dixit quidam in prophetia de Deo patre: Ego constitutus sum Rex ab eo super Sion, sed Sion non est de hoc mundo. Regnum eius est hic, sed non de hoc mundo: hic enim est habens bonos et malos, sed non hinc, quia peregrinatur a Domino.* Vnde regnum suum dicit, credentes, qui non sunt de hoc mundo. Et in hoc patet Regis maiestas, et regni perennitas, et eiusdem regni ordinabilitas: *Regnum enim tuum, regnum omnium sæculorum, ait Propheta.* Et sequitur Pilati conclusio cum Christi responsione, ibi: *Ergo rex es tu?* Et potest legi illatiue, vel interrogatiue: *Rex es tu?* Et sequitur responsio Saluatoris: *Tu dicitis, quia Rex sum ego, vt ait Augustinus: non quia Regē se timuit confiteri: sed, tu dicitis, ita libratum est, vt neque se Regem neget. Rex est enim, cuius regnum non est de hoc mundo: neque Regem talem se esse fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo.* Et de hoc in Glossa: *Ego in hoc natus sum, sicut enim supra: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit et filio: nihil aliud ostendere voluit, quàm generationem,*

Chryf. ibid.
Prom. 17. c
Chryf. hom. 82. in Ioā. post mediū.
rom. 3.
Aug. traſt. 125. in Io. prope prin.
rom. 9.
Ibid. post pauca.
Chryf. hom. 82. in Ioā. post mediū.
rom. 3.
Aug. traſt. 125. in Ioā. ante med.
rom. 9.
Chryf. hom. 82. in Ioā. post mediū.
rom. 3.
Ibidem.
Ibidem.
Ioan. 17. c
Aug. traſt. 125. in Ioā. ante med.
rom. 9.
Psal. 2. b
Psal. 144. c
Aug. ibid. post mediū.
Ioan. 5. e

a patre, ita et in alijs nihil aliud ostendit, vt hic; quasi diceret: Non sum talis qualis suspicaris, sed multo clarior, ait Chrysothomus, Et ideo sequitur: Ad hoc ve ni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati, quasi diceret, ait Augustinus: Ad hanc rem natus sum, vel ad hoc vt testimonium perhibeam veritati, qui sum ipsa veritas: Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac praeceptorem gentibus, Et: Non secundum visio nem oculorum iudicabit, et cetera. Et quoniam non omnium est fides, sicut continuat Augustinus, sequitur: *Omnis qui est ex veritate audit*, scilicet interioribus vocibus, id est, obaudit, ait Augustinus: Eius enim vox est; Ego sum veritas. Supra: Sed non omnes obau diunt veritati, et credunt in veritate. Supra: Nemo venit ad me nisi datum fuerit ei a patre. Et patet ex dictis veritas Saluatoris in respondendo, et discre tionis prouidentia, siue cautela, ora aduersantium obstruendo, et artificiositas in docendo, vt electi in telligent eius responsa atque dicta. Queritur de hoc quod ait: *Veni in mundum, vt testimonium perhi beam veritati*, qualiter hoc? cum ipse sit veritas, su pra: Videtur quod testimonium suum non sit credi bile, quia supra: Si testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum; Ergo, et cer tum veritas est lux. Supra: Qui male agit, non venit ad lucem: Ergo non indiget aliqua testificatione. Et ad istud respondendum est, quod testimonij per hibito fit, vel propter obscuritatem rei testificabilis, vel ob dubitationem dicentis vel proferentis, vel ob defectum eorum quibus fit testificatio. Primis duobus modis non fuit necessaria testificatio de veritate, quam loquebatur Christus. Tertio modo fuit necessaria, scilicet ob defectum, et caecitatem eorum, quibus denunciabat veritatem, quia erant tenebrae de se. Et sequitur: *Omnis qui est ex veritate, au dit vocem meam*. Et per hoc suadet eum fieri audito rem eorum, quae dicuntur, et attrahit eum, vt ait Chrysothomus. Et in hoc etiam eum, id est, Pilatum cepit, id est, attraxit his breuibz verbis, vt diceret ille: *Quid est veritas?* Queritur, cum filius Dei sit veritas, supra. Ex quo et per quem omnia. Supra: Omnia per ipsum facta sunt, videtur quod omnes audiunt vocem Dei. Et ad istud respondendum se cundum Augustinum, quod est esse ex veritate dupliciter: vel per creationem, et sic sunt omnes ex veritate, quia a Deo creati: vel ex veritate esse per gratiam, vel donum collatum. Et sic loquitur hic. Et de hoc in Glossa. Sed obijciunt hic tunc, quod prius est audire vocem Dei, quam sic esse ex veritate: Ergo male ordinauit. Et ad istud respondendum, quod est audire vocem Dei dupliciter: vel ad illumi nationem credendo intellectu, et amado affectu: vel est audire vocem Dei, adimplendo effectum. Supra: Qui habet mandata mea et seruat ea, et sic loquitur hic. Nam Augustinus ideo audit, quia ex veritate est, id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum. Item queritur, quare Pilatus ex quo quaesuit, quid erat veritas, non expectauit responsonem de illa, ex quo quasi attractus verbis Saluatoris quaesuit, quid erat illa: Itē quare Saluator non expressit ei, quid erat veritas, cum ipse: Omni potenti te tribue. Et: Parati ad satisfacionem omni potenti rationem. Item ex quo sermo eius erat: potestate plenus, et loquebatur sicut potestatem habens, ex quo Pilatus fuit attra ctus eius verbis, si explicasset ei, quid esset veritas, credidisset vt videtur. Et ita vt prius. Et ad primum respondendum est, secundum Chrysothomum, quod Pilatus ad id quod praeparabat institit, scilicet ad eri piendum Christum de manu Iudaeorum, siue ab im petu. Item quoniam haec interrogatio indigebat tempore, et ideo Pilatus non expectabat responsonem. Haec ille. Secundum Augustinum vero, subito venit ei in mentem ea consuetudo Iudaeorum, quia solebat eis vnus dimitti in Paschate, et ideo non ex

pectauit vt responderet ei Iesus, quid esset veritas. Se cundum Anselmum non respondit ei Saluator, quid esset veritas, quia audire veritatem non fuit dignus. Responso autem ad quaestionem, scilicet quid sit ipsa veritas, habita est supra: quando ait Saluator. Ego sum veritas. Et sequitur vltimum: *Et cum hoc dixisset, exiit ad Iudaeos*. Et ibi duo, Primo, innocentiae Christi testificatio. Secundo, ipsa oblatio Iudaeis de dimissione Christi, et eorum responso, ibi: *Est autem consuetudo*. Ait ergo: *Exiit et dixit eis: Ego nullam in uenio*, et cetera, vt ait Chrysothomus: Intuere quam prudenter ait. Non dixit, quia peccauit et dignus est donari festo, sed primum eum eruens a causa om nis, scilicet paene, et tunc rogat ex superabundanti, et si nollet eum, vt innocentem dimittere, saltem vt obnoxium donari tempori, id est, festo paschali. Et ideo induxit: *Est autem consuetudo*. Sicut continuat Chrysothomus, et hortando dixit: *Vultis vt dimittam vobis Regem Iudaeorum?* Sed queritur ratio huius con suetudinis. Item nulla consuetudo contraria legi di uinae est seruanda, secundum Augustinum: Sed lex diuina erat: Maleficos non patieris viuere. Et ad istud respondet Glossa, quod quia in Paschate fue runt liberati a seruitute, ideo in Paschate fuit eis consuetudo dimittendi aliquem captiuum. Et miseri cordia superexaltat iudicium. Et sequitur eorum peruersa responso, ibi: *Clamauerunt*. Et in hoc im petuosa affectuositas ad Christum occidendum, quia clamauerunt omnes. Et in hoc eorum ad ma lignandum vnanimitas: *Non hunc*, scilicet innocen tem et benefactorem: *Sed Barrabam*, scilicet nocen tem et malefactorem. Vnde Chrysothomus: O men tem scelestam! similes sui petunt scelestum dimitti, infontem cruciari iubent. Et quasi idem Augusti nus. Ideo sequitur: *Erat autem Barrabas latro*: Vt ait Augustinus: Vmbra veritatis tenebatur a Iudaeis, et mirabili dispensatione diuinae prouidentiae per ho mines fallaces, veritas vmbra implebatur. Haec il le. Et patet hic filij Dei incogitabilis bonitas, et di gnatiua pietas, et patientiae longanimitas: quod sus tinuit scilicet postponi latroni, cum esset creator et auctor omnis creaturae, dator et conseruator vitae, et collator omnis beneficentiae: sustinuit tamen quod ab illis, quibus dabat vitam, ablator vitae ab alijs praeligeretur: Cum iniquis reputatus est. Immo in hoc postpositus: mysterium tamē est iuxta Glossam: Barrabas interpretatur filius magistri, vel filius pa tris, id est, diaboli, et ita illi qui erant ex patre diabolo. Supra: Vos ex patre diabolo estis: filium eiusdem diaboli praelegerunt, et auctorem vitae in terfici voluerunt: Morte turpissima condemne mus illum, et cetera. Mysterium vero praedictio rum, scilicet eius quod ait: *Regnum meum non est de hoc mundo*: Patet in collatione praedicabili. De hoc vero, quod sequitur: *In hoc natus sum*, scilicet quod sum Rex, patet supra, vbi dicitur Ec clesiae: Venit tibi Rex tuus. Ad quid autem venit in mundum, et qualiter perhibuit testimonium verita ti, patet in collatione praedicabili.

CAPIT. DECIMUM NONVM.

TUNC ergo apprehendit Pilatus Iesum. Narrata superius examinatione Christi a Pilato, et narratis Christi respon sibus hic narratur de visu et studio Pi lati ad eius liberationem. Et hoc in tres. Primo, de visu suo ad eius libe rationem iudicio seueritatis. Secundo, de eius visu ad suam liberationem ostensionem innocentiae Christi, et puritatis, ibi: *Dixit eis*. Tertio, de visu suo ad ipsum liberandam iudicio aequitatis, ibi: *Dixit eis*. In prima tria. Primo, Christi flagellatio

flagellatio ad mitigationem malitiae Iudaeorum. Se cundo, flagellatio ostensio ipsi Iudaeis cum testifica tione innocentiae: *Exiit iterum Pilatus*. Tertio, Iudaeorum induratio et malignatio, ibi: *Cum ergo vi disset*. Ait ergo: *Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, et flagellauit*. Sed queritur, ex quo Pilatus nitebatur eum liberare, ad quid eum flagellauit, et ad quid per misit milites ei illudere? Et ad istud respondet Augu stinus: Non ob aliud hoc fecisse credendum est, nisi vt illius iniurijs Iudaei fatiati, sufficere sibi existima rent, et vsque ad eius mortem seuire desisterent. Et per hoc ad aliud. Vnde Augustinus. Idem praeses co hortem suam permisit facere quae fecerunt. Idem Chrysothomus: Flagellauit, inquit, eum Pilatus fors tassibus abfoluere volens, et mitigare Iudaicum zelum, et fieri quae facta sunt, concessit, vt eorum molliret iram. Et ideo sequitur: *Et milites plestentes coronam de spinis*, id est, iuncis marinis acutis, et pungitiuis ad modum spinarum: *Et vestem purpuream circumdederunt ei*. Et hoc irrisorie: purpura enim Regum est. Et hanc vocat Matthaeus chlamydem coccineam: *Et dicebant: Aue Rex Iudaeorum*, quod dicebant expro brando, siue irridendo: *Et dabant ei alapas*, affligendo. Sed queritur qualiter milites hoc faciebant, cum es sent gentiles? Et ad hoc respondet Chrysothomus, quod si non iniunctio principis erat, sed permissio, ad gratiam Iudaicam hoc faciebant, et pecuniarum gratia gratificantes omnia audebant. Haec ille, de his. Dixerunt genu flexo, et cer. Et in huius memoria, quando oratur in paraecue pro Iudaeis, non flecti mus genua. Queritur, qualiter narrat hic de ista il lusione, secundum feriem historiae: Matthaeus vero et Marcus per recapitulationem. Vnde Augustinus: Oportet, inquit, Matthaeum, et Marcum dicere, recapi tulandum illud commemorasse: non quod tunc factum sit, cum eum Pilatus iam crucifigendum tradi disse. Et sequitur secundum, scilicet flagellatio ostensio: *Exiit Pilatus et dixit: Ecce adduco eum*, scilicet flagellatum non propter culpam. Ideo sequitur: *Nullam in eo causam inuenio*, scilicet mortis: *Exiit ergo Iesus portans coronam*, vt ait Augustinus, non clarus imperio, sed plenus opprobrio. Et dixit: *Ecce homo*, quasi diceret, ait Augustinus: Si Regi inuidetis, iam parcite, quia deiectum videtis, flagellatus est, seruet ignominia, frigateat inuidia. Haec ille. Et sequitur tertium: *Cum ergo vidissent eum Pontifices*, qui amplius persequerantur: *Clamabant*. Et in hoc malignandi af fectuositas, et impetuositas: *Crucifige, crucifige eum*. Et in hoc ignominioso tormenti eius appetibilitas. Et dupliciter, in quo affectionis intentio signatur: Morte turpissima condemnemus eum. Et in his omnibus patet admiranda dignatio filij Dei in susti nendo praedictas illusiones, et opprobria. Patet etiam stupenda eius patientia. Vnde Chrysothomus: To talibus sientibus, ipse stabat silens: tu vero non solum audi hoc, sed continuo in mente habe, et Regem orbis terrarum, et angelorum contumeliam patientem a militibus per verba, per res, et omnia se rentem silentio imitare per opera ipsa. Haec ille. Et nota hic, sicut Augustinus: Christus fuit flagellatus, spinis coronatus, ludibrosas veste amictus, amariss conuictus illulus, alapis caesus. Haec ille. Et haec susti nuit filius Dei ad deletionem peccati culpa generis humani, et ad satisfacionem pro illa. Flagellatus enim fuit ad satisfacionem pro delictijs et lasciuia, de qua lasciuia: Vbi que relinquamus signa laetitiae nos trae. Sed ipse a doloribus a iuuenture, vt ait Prophe ta: Vidimus eum virum dolorum. Item ipse coro natus spinea corona ad satisfacionem pro elatione humanae superbiae, de qua: Vae coronae superbiae. Sed de ipso in figura: Videte Regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater sua: scilicet, synagoga. Item culpa generis humani fuit in pom posa iactantia in vestibus. Vnde diues epulo in S. Bon. Tom. 2.

duebatur purpura et bysso: qui fuit figura synago gae. Non sustinuit hic Saluator illusionem in veste purpurea, ad satisfacionem pro vitiosa pompa praedicta, propter quod potest dici de eo illud: Quare ru brum est vestimentum tuum? Et hoc signatum in tunica Ioseph tincta in sanguine haedi. Item generis humani peccatum fuit peruersitate et falsitate verbi. Vnde et mulier suauis: viro edere de ligno vetito, et verque se excusauit. Et ideo filius Dei sustinuit hic, et opprobria in verbis et contumelias: Dedit contra me vocem. Et in psalmo: Aperuit super me os suum. Item peccatum generis humani fuit in de lectationibus carnis: gustauit enim de ligno vetito. Vnde et filius Dei sustinuit hic alapas in corpore: Corpus meum dedi percutientibus. Et: Quasi agnus coram tondente: Saturabitur opprobrijs. Et sic, vt Augustinus ait: Martyres confortabantur ad omnia, quae persecutores libuisset facere, perse renda. Et sequitur secunda pars principalis, vbi de visu Pilati ad liberandum eum studio beni gnitatis. Dixit eis Pilatus: *Accipite eum*. Et in illa parte sic procedit. Primo, innocentiae Christi testificatio, et Iudaeorum responso. Secundo, a Pilato Christi inquisitio; et cum Christo mutua colatio, ibi: *Cum ergo audisset Pilatus*. Tertio, studij Pilati ad ipsum liberandum specificatio, et Iudaeorum comminatio, ibi: *Et exinde quarebat*. Et hoc est, quod ait: *Dixit eis Pilatus: Accipite eum vos et crucifigite*. Et in hoc Pilati delictum et defectio, vt ait Chrysothomus. Videns Pilatus inaniter omnia fieri, sic ait: priora enim flagella, scilicet propter eorum infaniam concessit: Vnde et excusans ait: *Non in uenio causam*: Qui peccatum non fecit, et cetera. Sed canes scilicet Iudaeos nihil horum in veracun diam conuertit, ait Chrysothomus: Ideo responde runt Iudaei: *Nos habemus legem; et secundum legem debet mori*: Qui peccatum non fecit, et cetera. Et hoc supra: De bono opere non lapidamus te: sed cum sis homo, facis te ipsum Deum. Sed, vt ait Chrysotho mus, ea quae filij Dei, agentem, dicere se ipsum esse filium Dei, non est crimen, sicut Christus faciebat, supra: Operibus credite: Non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, et cetera. Et sequitur tertia particula, *Cum ergo audisset Pilatus*, et cetera, ingressus est praetorium. Vt enim ait Chrysothomus, formidauit ne verum esset, quod dicebatur: ideo non vltra interrogat eum quid fecisti? Sed dixit ad Iesum: *Vnde est tu?* Timore concussus scilicet, ne esset filius Dei, scrutationem facit scilicet de origi ne, ait Chrysothomus: *Iesus autem responsum non de dit ei*. Sed queritur, quare hoc? cum dicatur: Re sponde stulto. Et ad hoc respondet Chrysothomus, quod supra audiuit Pilatus: Ego in hoc natus sum: et regnum meum non est de hoc mundo: ideo iterato non respondit ei. Et in hoc impletum est illud: Quasi agnus coram tundente obmutescet. Et de hoc Au gustinus, Ad hoc data est similitudo, vt in suo silen tio, non reus, sed innocens haberetur. Vnde et Chris tus tacuit coram Herode, et coram Pilato hic, vt im pleret illud: Ex ore altissimi non egredientur bona vel mala. Vnde hic filius Christus, ostendens iudi cis iniustam trepidationem et tepiditatem. In Luca coram Herode filuit, declinans proprias laudes. Et subditur: *Dicit ei Pilatus: Mihi non loqueris?* vt ait Chrysothomus. Quia filuit, ait Pilatus: *Nescis quia potestatem habeo crucifigere te?* Et in hoc se ipsum con demnauit, ait Chrysothomus. Si enim talem habuit potestatem, cuius gratia nullam causam inueniens non absoluit, aduersum se ipsum enunciationem protulit. Haec ille. Et sequitur responso Christi: *Non haberes potestatem, nisi tibi datum esset desuper*. Vt ait Chrysothomus: submittens eius sensum et tu morem, hoc ait: Quia non est potestas nisi a Deo. Sed queritur, qualiter fuit data potestas Pp 3 desuper

Chryf. hom. 82. in 10a. post mediu. tom. 3. Aug. tract. 115. in 10a. tom. 9. Isa. 55. b. vocibus, id est, obaudit, ait Augustinus: Eius enim vox est; Ego sum veritas. Supra: Sed non omnes obau diunt veritati, et credunt in veritate. Supra: Nemo venit ad me nisi datum fuerit ei a patre. Et patet ex dictis veritas Saluatoris in respondendo, et discre tionis prouidentia, siue cautela, ora aduersantium obstruendo, et artificiositas in docendo, vt electi in telligent eius responsa atque dicta. Queritur de hoc quod ait: *Veni in mundum, vt testimonium perhi beam veritati*, qualiter hoc? cum ipse sit veritas, su pra: Videtur quod testimonium suum non sit credi bile, quia supra: Si testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum; Ergo, et cer tum veritas est lux. Supra: Qui male agit, non venit ad lucem: Ergo non indiget aliqua testificatione. Et ad istud respondendum est, quod testimonij per hibito fit, vel propter obscuritatem rei testificabilis, vel ob dubitationem dicentis vel proferentis, vel ob defectum eorum quibus fit testificatio. Primis duobus modis non fuit necessaria testificatio de veritate, quam loquebatur Christus. Tertio modo fuit necessaria, scilicet ob defectum, et caecitatem eorum, quibus denunciabat veritatem, quia erant tenebrae de se. Et sequitur: *Omnis qui est ex veritate, au dit vocem meam*. Et per hoc suadet eum fieri audito rem eorum, quae dicuntur, et attrahit eum, vt ait Chrysothomus. Et in hoc etiam eum, id est, Pilatum cepit, id est, attraxit his breuibz verbis, vt diceret ille: *Quid est veritas?* Queritur, cum filius Dei sit veritas, supra. Ex quo et per quem omnia. Supra: Omnia per ipsum facta sunt, videtur quod omnes audiunt vocem Dei. Et ad istud respondendum se cundum Augustinum, quod est esse ex veritate dupliciter: vel per creationem, et sic sunt omnes ex veritate, quia a Deo creati: vel ex veritate esse per gratiam, vel donum collatum. Et sic loquitur hic. Et de hoc in Glossa. Sed obijciunt hic tunc, quod prius est audire vocem Dei, quam sic esse ex veritate: Ergo male ordinauit. Et ad istud respondendum, quod est audire vocem Dei dupliciter: vel ad illumi nationem credendo intellectu, et amado affectu: vel est audire vocem Dei, adimplendo effectum. Supra: Qui habet mandata mea et seruat ea, et sic loquitur hic. Nam Augustinus ideo audit, quia ex veritate est, id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum. Item queritur, quare Pilatus ex quo quaesuit, quid erat veritas, non expectauit responsonem de illa, ex quo quasi attractus verbis Saluatoris quaesuit, quid erat illa: Itē quare Saluator non expressit ei, quid erat veritas, cum ipse: Omni potenti te tribue. Et: Parati ad satisfacionem omni potenti rationem. Item ex quo sermo eius erat: potestate plenus, et loquebatur sicut potestatem habens, ex quo Pilatus fuit attra ctus eius verbis, si explicasset ei, quid esset veritas, credidisset vt videtur. Et ita vt prius. Et ad primum respondendum est, secundum Chrysothomum, quod Pilatus ad id quod praeparabat institit, scilicet ad eri piendum Christum de manu Iudaeorum, siue ab im petu. Item quoniam haec interrogatio indigebat tempore, et ideo Pilatus non expectabat responsonem. Haec ille. Secundum Augustinum vero, subito venit ei in mentem ea consuetudo Iudaeorum, quia solebat eis vnus dimitti in Paschate, et ideo non ex

Ioan. 14. a. Chryf. hom. 83. in 10a. ante med. tom. 3. Ibidem. Chryf. hom. 83. in 10a. ante mediu. tom. 3. Ibidem. Exod. 22. c. Exod. 12. g. Chryf. hom. 83. in 10a. ante mediu. tom. 3. Aug. tract. 115. in 10a. prope finem tom. 9. Ibidem. Isa. 53. d. Ioan. 8. f. Sap. 2. d. Ioan. 12. c. Continatio Diuisio.

Luc. 16. c. Isa. 63. a. Gen. 37. a. Gen. 3. b. Ierem. 12. b. Psal. 21. b. Gen. 3. a. Isa. 50. c. Isa. 53. c. Thren. 3. d. Aug. tract. 116. in 10. prope prin. tom. 9. Chryf. hom. 83. in 10a. ante med. tom. 3. 1. Pet. 2. d. Chryf. ibid. Leuit. 24. c. Ioan. 10. f. Chryf. ibid. Ioan. 10. g. Phil. 2. a. Chryf. ibid. post pauca. Ioan. 10. g. Phil. 2. a. Chryf. ibid. post pauca. Isa. 53. c. Aug. tract. 116. in 10a. post mediu. tom. 9. Luc. 23. b. Thren. 3. c. Chryf. hom. 83. in 10a. ante med. tom. 3. Ibidem. Ibidem. Rom. 13. a.

desuper talis: quia qui dat furioso gladium, quo occidat innocentem, imputandum est danti: Ergo danti potestatem malis ad malignandum, est imputandum malum ei, qui dat illam. Item ex hoc videtur, quod non sit diuina prouidentia in mundo, ex quo malis contingunt prospera, et bonis aduersa. Sicut tangit Boethius. Item vt ait Dionysius: Ordo diuinæ bonitatis est, quod a summis in media, et a medijs in infima descendat: Ergo non debet esse potestas data per malos supra bonos. Item: Regnauerunt et non ex me: Ergo talibus non est potestas data desuper. Et ad istud respondendum est, secundum Augustinum dicentem: Iniustum non est, vt improbis accipientibus nocendi potestatem, et bonorum patientia probetur, et malorum iniquitas puniatur: Iob enim probatus, vt iustus appareret: Petrus tentatus, ne de se præsumeret: Paulus colaphizatus, ne se extolleret. Et ibi bene de hoc. Et idem Augustinus: Bonis nihil nocent mali, quia hoc eis auferunt, quod non diligunt: nam quod diligunt, et vnde beati sunt, nemo potest eis auferre. Hæcille: Qui regnare facit hypocritam, propter peccata populi. Ibi Gregorius de hoc. Vnde in potestate sunt duo a Deo data scilicet potestas collatio, et officij executio. Primum est a Deo, a quo collata potestas. Secundum, est ab ipso homine, et sic deuiat et errat. Et hoc est ab homine diffamante se a diuina potestate. Et per hoc ad aliud, quando dicitur: Regnauerunt et non ex me. Hoc dicitur ratione abulionis ipsius potestatis, secundum Gregorium, vbi illud exponit. Et in hoc abstulit tumorem, et superbiam Pilato; quando ait: Non haberes potestatem, nisi data tibi esset desuper. Sed quia tradiderunt Christum Iudæi inuidendo, Pilatus vero tradidit eum metuendo, vt ait Augustinus, ideo sequitur: Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Et sequitur tertia particula, in qua nifus, vel studium Pilati ad eum liberandum: Exinde quærebatur Pilatus dimittere eum, id est, ex hac causa, ne hoc peccatum faceret, vt ait Augustinus. Et est in Glossa. Et subditur Iudæorum malitia, et sagacitas: Iudæi autem clamabant: si hunc dimittis, non es amicus Cesaris. Vt enim ait Augustinus, maiorem tumorem putauerunt se ingerere Pilato, terrendo de Cesare, vt occideret Christum: quoniam quando dixerunt: Secundum legem debet mori. Et subdunt rationem: Omnis qui se Regem facit, contradicit Cesari, quia Cesar volebat esse Rex omnium. Vt enim ait Augustinus: Terrena ciuitas habet bonum suum. Et quoniam non est tale bonum, vt nullas angustias faceret amatoribus suis, ideo ciuitas ipsa aduersus seipsum diuiditur litigando, bellando, atque pugnando: et propter hoc vnus, qui vult dominari in ea, libidinosè non sustinet socium. Et ibi Augustinus bene de hoc. Et sequitur illa pars, in qua de studio Pilati ad liberandum Christum, indicio seueritatis et discussionis: Pilatus ergo cum audisset. Et ibi tria. Primo, Christi iudicandi in medio oblatio siue allatio, cum descriptione loci et temporis. Secundo, Iudæorum impia petitio, ibi: clamabant. Tertio, Christi eisdem a Pilato impia traditio, ibi: Tunc ergo. Ait ergo: Pilatus cum audisset, vt ait Chrysostratus. Exiit Pilatus scrutatorius rem, et hoc ostendit quod sequitur: Sedis pro tribunali, id est, pro iudice, in sede iudiciali. Tribunal enim sedes est iudicis, thronus vel solium est Regum, cathedra doctorum proprie. Vnde Isidorus: Tribunal autem dictum, eo quod inde tribuantur præcepta viuendi: In loco qui dicitur Licofrathos, quod interpretatur iudiciū vel iudiciale. Hebraice autem golgotha. Quod interpretatur varietas pauimenti vel collis, siue sublimitas, secundum Glossam. Forte enim erat locus eminent, ornatus pauimento. Et in hoc descriptio loci. Erat autem parasceue Pascha. Dicitur enim parasceue, paratio cenæ, vel paratio Paschæ; id est, dies præparationis necessariorum pro sabbato,

in quo non licebat parare. Vnde Augustinus. Parasceue latine præparatio est: quod illo die colligebant pro duobus diebus. Parasceue, inquam, Paschæ, id est, sabbati azymorum: quod hic sumitur pro Paschate: Erat hora quasi sexta. Et in hoc descriptio temporis. Sed quæritur, qualiter ait: Hora sexta, quia dicitur, quod tenebræ factæ sunt ab hora sexta, vtque ad horam nonam: Ergo hora sexta fuit passus, non iudicatus. Item dicitur, quod erat quasi hora tertia. Et ad istud respondet Augustinus diffuse, quod hora tertia erat, quando crucifixus linguis Iudæorum: hora vero sexta, quando crucifixus manibus militum. Illa enim hora, qua a militibus crucifixus est, quasi sexta iam cœperat. Et de hoc Augustinus multum. Et est in Glossa pro parte. Et ex hoc est, quod in huius memoriam dicitur missa inter tertiam et sextam. Et si dicatur missa mane, secundum quosdam, feria debet dici ante. Et patet hoc, quod Deus iudex iustus iudicatus est in loco iudicij nõ iusti, sed iniqui: Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumq. recipies. Et sequitur: Dicit Iudæis. Ecce Rex vester. Existimans eos Pilatus mouendos scilicet in misericordiam, nullam faciens scrutationem tradidit eum, scilicet offerendo ait Chrysostratus. Sed illi indurati in malitia. Clamabant: Tolle, tolle, crucifige. Geminatio enim notat intentionem malitiæ eorum in affectu, morte contumeliosa volentes eum occidere, vt dictum est: erat enim mors exprobrabilissima, ait Chrysostratus. Supra: Dixitq. Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Volens enim eorum ignominia eos frangere, id est, flecti a malitia hoc ait, ait Augustinus: Responderunt autem Pontifices, qui intigabant plebem ad prædicta, vt ait Chrysostratus. Plebs inordinata et corrupta a principibus, sic clamabat: Non habemus Regem, nisi Cesarem. Vt enim ait Chrysostratus, volentes temetipsos submiserunt supplicio, scilicet seruituti Cesaris et Romanorum: et propterea Dominus eos tradidit et dimisit eorum, id est, Romanorum seruituti eos incidere. Et sequitur filij Dei a Pilato traditio: Tunc ergo tradidit eis illum, scilicet ductus timore, vt dictum est: Vt crucifigeretur. Sed quæritur, quare non ait, vt crucifigerent? Et ad istud respondet Augustinus, quod ideo sic loquitur, vt scilicet crucifigeretur iudicio a potestate præsidis, vt eos crimine implicaret, a quo alieni esse conabantur. Non enim hoc faceret Pilatus, nisi, vt id quod eos cupere cernebat impleret. Hæcille. Et patet hic Iudæorum malitia in accusando ex inuidia. Patet etiam iudicij iniustitia, qui timore inductus tradidit Christum innocentem Iudæis ad occidendum. Patet militum auaritia, qui pecuniarum gratia omnia audebant, vt ait Chrysostratus, supra de hoc: Tradidit eis Iesum flagellatum. Et: A iudicauit Pilatus fieri eorū petitionem. Et patet, quod Pilatus hic gerit typum iudicij impiorum, qui timore peruertunt iudicium iustorum. Vt enim dicitur, quatuor modis iudiciū peruertitur: timore, odio, amore, cupiditate. Et sequitur illa pars principalis, in qua filij Dei condemnati ad mortē addictio. Et illa pars in duas partes. Primo, de sua adductione ad locum passionis, et de ipsa crucifixione. Secundo, de ipsa morte, siue de Spiritus emissione, ibi: Sciens Iesum. In prima quatuor. Primo, præmittitur ipsa adductio ad locum passionis, et ipsa crucifixio. Secundo, tituli triūphalis descriptio, ibi: Scripsit autem titulum. Tertio, crucifigentium auaritia, siue cupido, ibi: Milites ergo. Quarto, assitentium cruci specificatio, et eorumdem a Christo eruditio, ibi: Sciebant. Ait ergo: Susceperunt Iesum et eduxerunt eum, et baiulans sibi crucem exiuit. Vt enim ait Chrysostratus, imposuerunt ei crucem, vt condemnato. Etenim lignum sanctæ crucis, vt prophanum vitabant, et huius typus præcessit in Isaac. Etenim trophæum exiuit portans crucem eius aduersus mortis tyrannidem. Et sicut victores, ita et ipse in humerum portauit. Victoria notam, id est, signum, et sua mentem

Aug. tract. 117. in 10a. ante med. tom. 9. Exod. 16. e Mat. 27. e
 Marc. 15. c Aug. tract. 117. in 10a. prope prin. tom. 9.
 Job. 36. c
 Chrysostratus. 83. in 10a. post mediu. tom. 3. Ibid. paulo post.
 Aug. tract. 116. in 10a. post mediu. tom. 9. Chrysostratus. 83. in 10a. post mediu. tom. 3.
 Aug. tract. 116. in 10a. vers. fin. tom. 9.
 Chrysostratus. 83. in 10a. ante mediu. tom. 3. Mat. 27. a Luc. 23. b 11. quæst. 5. quatuor modis.
 Chrysostratus. 84. in 10a. prope prin. tom. 3. Gen. 22. b

hoc agebant Iudæi. Hæcille: Cuius principatus super humerum eius. Er: Dabo clauem domus David super humerum eius: Exiuit in eum, qui dicitur Caluarialocum. Secundum Papiam sic dicitur est, quia in eo damnati capite cruciabantur. Caluaria enim dicitur ab ossibus caluis, dicta secundum defectionem secundum Isidorum. Dicitur enim os capitis a carne nudatum. Et vt ait Augustinus: Ibat in locum, vbi erat crucifigendus, portans crucem suam. Grande spectaculum: sed si spectat impietas, grande ludibriū: si pietas, grande mysterium: si spectet impietas, grande ignominie documentum. Et ibi de hoc. Et in Glossa pro parte. Vt enim ait Chrysostratus: Quidam aiunt illic esse Adam et mortuum, et sepultum: Vbi crucifixerunt eum. Et in hoc generis mortis ignominiositas, et grauitas, vt dictum est supra: Et alios duos, scilicet latrones, vt impleteret illud: Cum iniquis reputatus est. Et ex his duobus saluatus est vnus, quod non parum contulit ad gloriam Christi: Nam latronem in cruce transmutare, et in paradysum inducere, non fuit minus quam petras concutere, ait Chrysostratus. Sed quæritur de hoc, quod ait: quod Christus exiuit baiulans crucem, nã dicitur: Cum ducerent eum, apprehēderunt Simonem, et imposuerunt illi crucem. Et ad hoc respondet, quod primo portauit Christus crucem, secundo Simon portauit eam, et Simone portante crucem, sequebatur eum turba multa mulierum, quæ plangebant, prout dicitur. Et patet hic mysterium, quod Christus fuit crucifixus in medio duorum latronum, per quos figuratur duo populi: Omnes enim peccauerunt, et egent gratia Dei. Omnes declinauerunt, simul inuiles facti sunt. Et pro his saluandis Christus est passus ad cuius dexteram erant prædestinati, et saluandi: ad sinistram vero damnandi. Et nota quod Christus legitur semper esse in medio, quia ipse est veritas, et semper in reuitudine: ipse enim fuit in medio animalium. Postuit eum in præsepio. Vnde in medio duorum animalium, secundum aliam litteram. Et hoc vt doceret nos imitari suam paupertatem. Item legitur, quod fuit in medio doctorum, audiens, et interrogans, vt doceret nos appetere suam sapientiam, et veritatem. Item legitur, quod fuit in medio discipulorū illorum, quibus loquebatur, supra: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis, vt doceret nos imitari suam humilitatem. Item legitur, quod est in medio semidandorum posturum agnos a dextris, et hædos a sinistis: docens nos imitari suam iustitiam, et veritatem. De ipso enim dicitur: In medio fratrum rector illorum in honore. Ad imitationem ergo illius in medio semper sumus, id est, in virtute. Vt enim ait Bernardus: Tene medium, si non vis perdere modum, locus medius tutus est: Medium enim sedes modi est. Et ibi bene de hoc: Iechonias in medio. Ibi Andreas: Principantium solet esse locus medius, secundum illud Poetæ: Et sequitur illa pars, in qua dignitas filij Dei descriptio, et tituli triumphalis iusdem. Et ibi tria. Primo, ipsa descriptio. Secundo, Iudæorum dissuasio, ibi: Dicobat. Tertio, Pilati responsio, ibi: Respondit Pilatus. Ait ergo: Scripsit autem titulum Pilatus. Vt enim ait Augustinus: Hoc fuit per vim diuinæ operationis, nam occulta vox quædam Pilato, et si dici potest, clamoso silentio personabat. Et ideo exclamat

Augustinus: O ineffabilem vim diuinæ operationis! etiam in cordibus ignorantium, et cetera: Et postuit super crucem. De scriptura istius tituli, et de ligno crucis, magister in historijs multum. Et decens fuit, quod ita scriberetur, prout ait Chrysostratus: Tres enim erant cruce: vt ergo non ignoraretur Domini crux, a titulo manifesta omnibus facta est, quia cruce latronum non habebant titulos. Et hoc fuit ad ostendam Iudæorum turpem occasionē, et quod inuidebant Christo crucifixo, vt ait idem Chrysostratus. Et hoc ledēbat eos. Ideo sequitur: Hunc ergo vitulum legerunt, quia erat scriptus tribus linguis, quæ eminebant, prout dicitur in Glossa. Et ideo ab Augustino: Iudæi eminebant in lege Dei, et sic in sanctimonia, Græci in sapientia, Latini siue Romani in potentia. Et ideo: Dicebant Pontifices: Noli scribere Rex Iudæorum. Ne notaretur excellentia, sed a parte Christi petulantia siue crimen petulantie, ait Chrysostratus. Et de hoc Augustinus: Si corrupti non potest, quod dicit Pilatus: minus potest corrumpi, quod dicit veritas, scilicet quod ipse erat Rex, non solum Iudæorum, sed omnium, supra proximo: In honatus sum, scilicet quod sum Rex. Sed quæritur, ex quo scripsit Pilatus, per vim diuinæ operationis, vt dictum est ab Augustino, cum ipse esset Rex omnium Iudæorum quæm gentium, videtur quod sic debuisset scribi. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod ipse erat Rex omnium gentium, in Psalmo: Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam. Et hic dicuntur Iudæi, quorum circumcisio cordis in spiritu non in littera. Et subditur constantia Pilati: Dixit Pilatus: Quod scripsi, scripsi. Quasi diceret, quod scripsi velociter, scripsi indebiliter: Non enim Pilatus est conuersus, sed in priori mēte stetit, ait Chrysostratus: Vbi enim fuit scriptus titulus, magister in historijs, quod crux non habebat super lignum transuersum aliquod habens formam Thau. Sed Pilatus superposuit cauillam, et tabulam affixam ei, et in tabula erat titulus. Et ibi de diuersis linguis, quæ dicuntur esse in cruce, et de alijs, quæ possunt adduci hic, et de isto titulo in collatione prædicabili. Et sequitur illa pars, in qua narratur militum cupido, siue cupiditas: Milites autem acceperunt vestimenta, et cetera: Et fecerunt quatuor partes. Et secundum hoc patet, quod fuerunt quatuor milites secundum Augustinum: Et similiter acceperunt tunicam, sicut continuat Augustinus, vt de ceteris vestimentis nullam miserunt sortem, sed de tunicis, quam simul acceperunt, sed non simul diuiserunt, ait Augustinus. Et in hoc completa est propheta, ait Chrysostratus, in Psalmo: Super vestem meam miserunt fortem. De nullo autem aliorum, vel vestimentis eorum fuit hoc scriptum, vt videas prophetias completas, ait ibidem Chrysostratus. Et quasi reddens rationem, quare non diuiserunt tunicam, subdit: Erat autem tunica inconsutilis. Et de hoc in historijs magister, quod erat reticulato opere facta, et cetera. Inconsutilis ergo non acu confuta, sed sic contexta. Et de hac Chrysostratus vbi supra: Quod quidam allegoriam per id ostendi aiunt, quoniam non simpliciter homo erat qui crucifixus est, sed et de hoc diuinitatem habebat. Quidam vero ipsam speciem tunicæ aiunt euangelistam historice designare, quia in Palestina duos pannos, committentes, id est, vniuentes, ita substraxerunt indumenta. Ostendens autem Ioannes, quoniam talis erat tunica ex his, quæ desuper subtexta, sic ait. Hoc autem mihi uidetur dicere anigmata, insinuans vtilitatem vestimentorum: et quoniam quemadmodum in alijs uniuersis; ita et in stola paruam dedit nobis schema, id est, figuram. Hæc Chrysostratus. Secundum ipsum ergo tunicæ erat de vili genere vestimenti Palestinæ. Et per hoc patet falsitas opinionis eorum, qui dicunt, quod fuit de serico: cuius falsitas patet, quia si fuisset de serico,

Ibidem.
 Chrysostratus. 84. in 10a. ante med. tom. 3.
 Ibidem.
 Aug. tract. 117. in 10a. post mediu. tom. 9.
 Chrysostratus. 84. in 10a. tom. 3.
 Aug. tract. 117. in 10a. post mediu. tom. 9.
 Ibidem.
 Ibidem.
 Psal. 21. b
 Rom. 2. c
 Chrysostratus. 83. in 10a. ante med. tom. 3.
 Aug. tract. 118. in 10a. ante med. tom. 9.
 Ibidem.
 Chrysostratus. 84. in 10a. ante med. tom. 3.
 Chrysostratus. Ibidem.
 Ibidem.

non imposuissent ei chlamydem de serico pro illusione. Item si fuisset magni pretij, non fuissent sortiti de ea, sed venditioni exposuissent, et ideo pretium diuisissent. Ideo sequitur: *Dixerunt, non scindamus eam, ut scriptura impleretur.* In Psalmo: Partiti sunt vestimenta mea, alia scilicet a tunica: *Et super vestem meam, idest, tunicam: Miserunt sortem.* Et ad exaggerandum subdit: *Et milites quidem hoc fecerunt.* Sicut enim creditur stipendiarij erant. Vnde Chryso- stomus, supra: Gratia pecuniarum omnia audebant, et ideo super vile vestimentum sortiti sunt. Mysterium autem huius patet ab Augustino, et est pro parte in- glossa: Quadripartita vestis Christi fuit figura Ec- clesie, quae consistit in quattuor partibus mundi. Vnde et credentes sunt vestimentum Christi, vt ait Gre- gorius exponens illud: Speciosis induere vestibus. Et exponens illud eiusdem: Scidit vestimenta sua. Hæc vestimenta mali scindunt, sed tamen tunicam, idest, ipsam charitatem, quæ supereminet, quia est altior- via: Nemo malus potest scindere: ipsa enim est inco- futilis, ne aliquando dissuatur. Et ad vnum peruenit, quia omnes in vnum colligit, ait Augustinus: Super omnia habete charitatem, quod est vinculum perfe- ctionis. Vt enim ait Gregorius. Charitas est vestis nuptialis, et hæc manet indiuisa in Ecclesia, supra: *Coloss. 3. c.* Vt sint consummati in vnum. Et ibi de hoc: Solliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Et hæc est inconfutilis, quia non opere humano, sed diuino cõ- texta. Ipsa enim texitur ex duobus præceptis, scilicet dilectione Dei, et proximi, vt ait Gregorius, vt dile- ctio Dei sit ad modum staminis, et dilectio proximi ad modum subtregminis: Fecerunt tunicas byssinas opere textili. In figura: Anna vxor eius ibat quotidie ad opus textrinum: Stragulatam vestē fecit sibi. Sed quæritur de hoc, quod ait: *Milites hoc fecerunt,* scilicet crucifixerunt, et vestimenta diuiserunt. Ergo plus fuit eis imputandum de morte Christi, quam Iudæis. Et ad istud respondet Augustinus, quod mil- lites crucifixerunt, sed si voluntates, si infidias, si ope- ra, si traditionem, si extorquentes clamores Iudæo- rum cogitemus, ipsi magis crucifixerunt Iesum. Hæc Augustinus. Milites ergo peccauerunt opere, illi Iu- dæi modis dictis. De vestimentis autem Christi alij euangelistæ breuius loquuntur, quam Ioannes, ait Augustinus: De mysterio autem partium crucis in nobis Augustinus bene, quod crux fuit lata in ligno transuerso, et signat bona opera: in latitudine chari- tas. Longitudo signat perseuerantiam curæ in finem. Altitudo in cacumine rectam intentionem, quod omnia debent fieri propter altitudinem præmiorum. Profundum vero signat gratiam Dei, ex qua vniuer- sa procedunt. Signat autem crux, quod ait: *Qui Christi sunt carnem suam crucifixerunt.* Eius autem signum debet imprimi frontibus credentium contra malos Spiritus. Vnde et in celebratione Sacramen- torum hoc signum imprimitur, quia ab ipso in nobis omne bonum. Hæc Augustinus: Nolite nocere ter- ræ, et cer. Et sequitur: Quoad vsque signemus seruos Dei nostri. Et sequitur illa pars, in qua astantium cruci descriptio, et eorum eruditio, ac consolatio. Et ibi tria. Primo adstantium descriptio. Secundo, beatæ matris, ac dilecti discipuli admonitio, siue consolatio, ibi: *Cum vidisset ergo.* Tertio, admoni- tionis executio, ibi: *Et ex illa hora.* Ait ergo: *Stabat iuxta crucem Iesu mater eius,* vt adimpleretur illud: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius: Et soror matris eius Maria Cleopha, scilicet filia Cleophae, quæ fuit mater Iacobi: Fuit autem alia soror eius Maria Salome, quæ fuit mater Simonis et Iudæ. Maria ergo Cleopha, quæ fuit filia illius, vt ait Glossa: Et Ma- ria Magdalena, de qua supra. Et hæc sanctæ mulieres Christo adhaeserunt in cruce, nec terroribus, nec minis, nec timoribus recesserunt. Et de hoc in figura. *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum.**

Per carnem quæ est exterior, signantur discipuli, et alij credentes: per os, quod interius est, signantur beata mater Dei, et istæ sanctæ mulieres intinuius Chris- to adherentes, et immediatius. Et beata mater im- mediatus omnibus, et firmius: ipsa enim erat inni- xa super dilectum suum. Et ideo maiori dolore per- fusa. Secundum Augustinum enim omnes affectio- nes radicanter in amore. Et quia suus amor ad filium fuit incomparabilis amoru aliorum, ideo dolor quasi incomparabilis. Vnde Damascenus: Dolores quos effugit pariens, hos sustinuit tempore passionis. Si enim beata Felicitas fuit plusquam martyr propter mortes filiorum, vt ait Gregorius: Multo magis beata mater Dei. Ideo dicitur: Tuam ipsius animam pertransibit gladius, idest, tribulatio, qua anima ma- terna vulnerata est doloris affectu, ait Augustinus. Dolores ergo, quos filius in corpore sustinebat, quasi viui infundebantur in pium cor maternum. Et ideo merito prius dilectum discipulum commisit ei pro filio, licet non esset talis, et tantus. Ideo subdit secundum: *Cum vidisset matrem,* sic stantem: *Et disci- pulum quem diligebat, scilicet ceteris familiarius, supra: Dicit matri suæ, prout dicitur a sexu. Vt enim ait Au- gustinus: More scripturarum a sexu ponit. Et Gre- gorius: Mulier dicitur pro sexu, vel infirmitate: Ecce filius tuus, scilicet pro filio tibi successurus est, et etiam filius imitatus, quia purus in sacra virginitate, et etiã filius adoptione, et filius obsequiali honorificatione. Deinde dicit discipulo: *Ecce mater tua,* idest, vt mater tibi honoranda, et æstimanda. Et de hoc Chryso- stomus vbi supra: hic multam dilectionem monstrat discipulo. Vnde quærit Chryso stomus: Cuius gratia nihil aliud ei loquitur, neque consolatur eum tristan- tem, cum tamen esset tempus horum? Et ad hoc re- spondet, quod non parum erat eum honorari tali honore, et cum matre confessionis accipere mercedem. Hæc ille. Magna ergo erat illi consolatio, tali honore dignificari. Sed quæritur, qualiter hoc ait, hic commendans matrem discipulo, supra: quasi repel- lens suam petitionem, ait: *Quid mihi, et tibi mulier?* Et ad istud respondet Augustinus, quod tunc diuina facturus, non diuinitatis, sed infirmitatis matrem vel- lut incognitam repellere: nunc humana patiens eã, ex qua factus fuerat homo, affectu commendabat hu- mano. Et ibi bene de hoc. Supra idem. Item videtur, quod fecerit contra suam doctrinam. Ait enim: *Qui non odit patrem et matrem, non potest meus esse discipulus.* Ergo prohibuit habere curam de matre, et ita nec ipse debuit habere. Et ad istud responden- dum secundum Gregorium super illud, quod illud est intelligendum de odio quo impediuntur in parenti- bus affectus inordinati, et de illis qui impediunt affe- ctionem ad Deum, siue progressum spiritualem, ut patet ibi a Gregorio, et ab Augustino, qui bene de hoc: *Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* Ita, quod sit accusatiuus pluralis numeri, secundum Au- gustinum. Vnde ait: Suscepit eam in sua, non præ- dia, quæ nulla proprie possidebat, sed officia quæ propria dispensatione exequenda curabat. Hæc ille. Et per hoc patet solutio obiectionis, secundum Augu- stinum, qua posset obijci: ex quo erat Ioannes de illa societate, in qua nullus dicebat aliquid suum, quali- ter dicitur hic, quod accepit eam in sua? Et patet ex dictis ratio. Secundum uero Chryso stomum accepit eam in suam, siue in propriam, scilicet matrem, vel in propriam procuracionem, vel curam. Et patet hic secundum Chryso stomum, super abundantia uirtutis Iesu Christi. Quamuis enim antequam cru- cifigeretur, uideretur sudans agoniam patiens: hic autem nihil anxium ostendit, nam illic naturæ im- becillitas, hic uero uirtutis abundantia demonstra- ta est, ait Chryso stomus, ubi supra. Item patet hic Saluatoris honorificentia, et beneuolentia, et dili- gens cura circa matrem. Vnde Augustinus: Moraliter hic*

Cant. 7. d August. de Ciuit. Dei. lib. 14. c. 9. tom. 5. Damas. ortho. fid. li. 4. c. 15. prope finem. Greg. in E- uang. ho. 3. ante med. Luc. 2. c. Aug. ep. 59. ad Paulin. post mediū. tom. 2. Ioan. 13. c. Aug. cõtra Faust. lib. 21. c. 3. et de fide con- tra Manic. c. 22. to. 6. Greg. Mor. li. 11. c. 26. ante med. Chryso. hom. 84. in Ioã. ante med. tom. 3. Ibidem. Ioan. 2. d Aug. tract. 119. in Io. ante med. tom. 9. Ibid. tract. 8. ante med. Luc. 14. b Greg. in E- uag. ho. 37. ante med. Aug. epist. 38. ad Latū ante med. tom. 2. Id. tract. 119. in Io. circa med. tom. 9. Ibid. paulo ante. Chryso. hom. 84. in Ioã. ante mediū tom. 3. Ibidem. Luc. 23. a Chryso. ibid. Aug. tract. 119. in Io. ante med. tom. 9.

hic insinuat locus, facit quod faciendum admo- net, et exemplo suo suos instituit præceptor bonus, vt a filijs pijs impendatur cura parentibus. Hæc ille. Et quasi idem Chryso stomus, Item patet hic priuile- gialis dignitas, et honorificentia beati Ioannis, vt di- ctum est a Chryso stomo. Sed quæritur, cum essent alia: Maria astans, et desolata, quare non eas com- mendarit discipulo: videtur quod cum esset pater misericordiarum, debuisset commendasse. Ad istud responder Chryso stomus, quod decens erat plus pre- bere matribus, Item ad conuincendos hæreticos, di- centes, quod non oportet nosse genitores. Item ad obtruendam inuerecundiam Marcionis, scilicet hæ- retici, dicentis non eum esse genitum ex Maria: quia si non esset genitus secundum carnem, neque eam ha- buit matrem, cuius gratia tantam facit circa eam so- lam prouidentiam, et non circa alias mulieres, vt ait Chryso stomus, vbi supra. Et de hoc quidam exposit- tor bene. Discipulus, qui in cena Dominica ceruicali sibi in pectore magistri optauerat, ecce iterum alio priuilegio honoratur. Et post illud reclinatorium, in quo uiderat: In principio erat verbum, officina illa, in qua verbum caro factum est, diligenter a filio commendata est. Petro commendatur Ecclēsia, illi Maria: illi tumultuosa negotia, huic quietas: illi arria, uetibulum, et altare sanguinum, huic altare incensis, et sancta sanctorum. Et sequitur: Quadrigam, qua currendum ad patriam intueor, vt per matrem ad fi- lium, et per filium attingamus ad patrem. Et in hoc ferulo, quod nos ab hoc seculo euehit, tu beate Ioa- nes sis columna argentea, mater ascensus purpureus, filius media charitas, et reclinatorium aureum, visio patris in decore suo: Ferulū fecit sibi Rex Salomon, et cetera. Et sequitur illa pars, in qua de consumma- tione passionis filij Dei, ibi: *Postea sciens Iesus, et illa in tres. Primo, de consummatione quoad testimo- nium scripturarum. Secundo, quantum ad factum esse ipsius passionis, ibi: Et inclinatio capite. Tertio, quantum ad effectum, ibi: Iudæi quoque. Ait ergo: Sciens Iesus, quoniam omnia consummata sunt, scilicet quantum ad ea, quæ sunt scripta de filio hominis: Vt consummaretur scriptura, illius Psalmi: Potauerunt me aceto: Dicit: Sitio. Vt ait Chryso stomus, quoniã nihil deficit dispensacioni, volebat ostendere, quoniã in potestate eius erat mori, sic ait prophetiã implens. Vnde quærit Augustinus: Quis potest disponere illa quæ fecit? Et quasi respondens ait: Homo namque apparebat, qui Deus latebat, patiebatur hæc omnia, quia apparebat, et idem ipse disponebat hæc omnia, qui latebat. Hæc ille: *Vas ergo erat positum aceto plen- num: illi autem spongiam plenam obtulerunt.* Vt enim dicitur in Glossa: Spongia est canna infirma, ignibus apta, et dicitur a spuma. Matthæus uero ait, quod ob- trulerunt ei de arundine. Et hic patet Iudæorum cru- delitas, quod neque in his, quæ uidebantur, facti sunt mansueti, sed sæuiebant magis, et spongiam aceti, et hysopum offerentes, sicut condemnatis, ait Chryso- stomus: Insinuans per hoc, quod talis potus dabatur condemnatis, vt forte citius morerentur: Vel hoc fuit consuetudinis, et de hoc nihil in historijs: *Cum ergo accepisset acetum, ad prophetiã consummationem; Aug. tract. Dixit: Consummatum est. Vt enim ait Augustinus, 119. in Io. prope finē. tom. 9. Hebr. 10. a Eccl. 43. f Isai. 5. b Aug. tract. 119. in Io. post mediū, tom. 9.**

mori pro credentibus ex Iudæis, traiciendis in cor- pus suum, et humilitatem suam imitantibus, et scri- pturæ credentibus. Ideo ait Petro: cum descende- ret linteam, in quo erant quadrupedia, et cer. Occi- de, manduca, idest, a vita iniquitatis interfect, et in- corpus Ecclesie trajice, sicut exponit Gregorius: Vel per acetū amaritudinem passionis signatur: dicitur enim acetum, quasi acutum, ait Papias: et est fortis exfic- cationis, et prohibet effusiones materierum ad inter- riora, et confert morsui venenatorum, secundū Au- cennam: talis est passio Christi. Significans ergo se gustare amaritudinem passionis, accipit acetum: In- tingit buccellam in aceto, idest, meditationem in- memoriam passionis Christi. Vnde est acetum per- ueritatis, et malitiosæ amaritudinis: Acetum in ni- tro, qui cantat carmina corde pessimo. Super quod Gregorius: Acetum si in nitro mittitur, feruescit in- trum protinus et ebullit, sic peruersa mens cum accu- rat: Sicut acetum dentibus, et fumus oculis, et cer. Er est acetum amaritudinis passionis, vt dictum est. Per hysopum, quæ est herba humilis, et habet vim ad saxa penetranda, vt patet ab Augustino, humili- tatis Christi signatur. Et sequitur illa pars, in qua con- summatio passionis in facto esse, ibi: *Et inclinatio capi- te, tradidit spiritum.* Quæritur cum in morientibus prius fiat emissio spiritus, siue exspiratio, et deinde inclinatio capitis, siue demissio, qualiter ordinat hic e contrario? Et ad istud respondet Chryso stomus, quod ita est in nobis, quod post expirare inclinamus caput, e contrario in Christo: per quæ omnia indica- uit euangelista, quod ipse Dominus omnium habens potestatem ponendi animam, et non ponendi, supra. Et per hoc patet, quod non erat caput affixum cruci, vt ait Chryso stomus: Clamans vocē magna emisit spiritum. Clamans: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, Et per hoc patent uerba Christi in cruce: Cum clamore valido, et cetera. Primum fuit oratio pro crucifixoribus, dicens: *Pater ignosce illis.* Secundum, in promissione facta latroni, Tertio, lo- cutus est in recommendatione matris, et ibi locutus est duo uerba. Quarto, locutus est dicendo hic: *Vt quid me dereliquisti?* Et hoc cū clamore valido; osten- dens vehementiam passionis. Quinto, locutus est di- cendo Sitio. Sexto, quando ait: *Consummatum est.* Septimo, quado ait: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Hic autē omittuntur signa diuinæ passionis, quæ alij euangelistæ narrant: sicut quod uelū tēplū fuit scis- sum, et quod tenebræ factæ sunt super terrā. De dicto uero Dionysij, quod Deus naturæ patiebatur, cū philo- sophi Athenis inquisissent, Magister in historijs. In Euangelio Nazareorum legitur superliminare templi fuisse factū, et auditas fuisse uoces in aere: Trāscamus ex his sedibus. Et patet hic diuina, et perseuerans obediētia Christi, quod inclinatio capite tradidit Spi- ritum: Factus obediens vsque ad mortem. Et in hoc similiter humilitas eiusdem denotatur. Et sequitur illa pars, in qua cõsummatio passionis in effectu, qui fuit in apertione lateris, ex quo fluxit aqua, et san- guis. Et ibi tria. Primo, a Iudæis petitio depositio- nis eorum, qui erant crucifixi, et latronum erurifra- gium. Secundo, lateris Christi apertio, ibi: *Ad Ie- sum cum uenissent, Tertio, eorum quæ facta sunt te- stificatio, ibi: Et qui uidit. Ait ergo: Iudæi ergo, quo- niam paraescene eras, vt ait Chryso stomus: Iudæi cam- melum translutiebant, de die scilicet festo diligen- ter ratiocinantur, et non de morte Christi, quem cru- cifixerant: Quia paraescene eras, scilicet dies præpara- tionis, respectu sabbati sequentis: in quo sabbato erat duplex festiuitas, scilicet azymorum, et sabbati. Pro- pter quod erat hic: *Erant magnus dies Sabbati, et cetera.* ne ergo esset prophātio diei festi apud eos, in quo die multi conueniebant: *Vt non remaneret in cruce corpora, quia: Maledictus qui pendet in ligno, et non contaminabis terram tuam: Rogauerunt Filium, ut frange-**

Psal. 21. a Chryso. hom. 84. in Ioã. ante med. tom. 3. Aug. tract. 118. in Io. post mediū. tom. 9. Greg. Mor. lib. 2. c. 2. 7. ante med. Job 40. a Greg. Mor. lib. 2. c. 22. c. 27. Job 1. d 1. Cor. 13. c Coloss. 3. c Greg. in E- uag. ho. 38. ante med. Ioan. 17. b Eph. 4. a Greg. ibid. post pauca. Exo. 39. b Tob. 2. d Prou. 31. a Aug. tract. 118. in Io. ante med. tom. 9. Ibid. ante med. Ibid. post med. Gal. 3. c Apoc. 7. d Ibidem. Luc. 2. d Ioan. 11. c Ioan. 12. a Job 19. c

Ast. 10. b Greg. Mor. li. 11. c. 15. ante med. Auicenna lib. 2. de me- dicina. Rusb. 2. c Acetū mul- tiplex. Prom. 2. 5. c Greg. in E- uag. lib. 1. 1. hom. 9. post med. Prom. 10. c Aug. de doctr. Chri. lib. 2. c. 16. tom. 3. Chryso. hom. 84. in Ioã. ante med. tom. 3. Ioan. 10. c Mat. 27. f Luc. 23. f Hebr. 5. b Ibidem. Luc. 23. f Dicu Dio- nysij. Philip. 2. b Chryso. hom. 84. in Ioã. ante med. tom. 3. Adat. 23. d Deut. 21. d

frangeventur eorum crura. Et sic cito morirentur, ne horrore dies festus faderetur, ut ait Augustinus. Et Magister in historijs: *Venerunt ergo milites.* Et sic fecerunt illis, qui fuerunt cum Christo crucifixi, ut mortui de ligno deponerentur. Et sequitur secunda particula: *Ad Iesum autem cum venissent, ut viderant eum iam mortuum.* Ipse enim habuit potestatem ponendi animam, et fuit mortuus, quando voluit. Vnde Augustinus: *Quis ita vestem ponit quando voluerit, sicut se carne exiit quando voluit? Non frangerunt eius crura.* Vnde Chrysostronus: *Vides qualiter validum quid est veritas: per quæ illi student facere ignominiam Christo, per hæc prophetia completur: quæ perniciosa mente agebant, hæc veritati deseruiebant, vel decertabant.* Hæc ille: *Vnus tamen militum lacus eius aperuit.* Vt ait Chrysostronus: *Milites largientes ludæis honores, et ea quæ placebant eis, mortuo corpori conuicantes hoc fecerunt. Sed quæritur de modo loquendi, quem ait: *Aperuit, ut non vulneraret, sed aperuit, ut illic quodam modo ostium vitæ panderetur, vnde sacramenta Ecclesiæ manerent.* Et de hoc in Glossa. Et hoc prænucciabat ostium arcæ, et quod mulier facta est de latere viri dormientis, ut ait Augustinus, qui exclamans ait: *O mors! vnde mortui reuiuiscunt: quid isto sanguine mundus? quid isto vulnere salubrius? Et de hoc similiter Chrysostronus: Ex utriusque his Ecclesia constituta est: per aquam quidem regenerati: per sanguinem vero, et carnem nutriti, scilicet Christiani.* Et sequitur: *Principium illic suscipiunt mysteria, ut cum accesseris horribili calici, scilicet propter honorem, ut ab ipsa bibens costa, id est, calice, ita accedat. Hæc ille. Patet ergo ex dictis, quod illud sacrum vulnus fuit principium fontale, vita, et ostium: Lauit enim nos in sanguine suo. Et aqua exiit in mysterium regenerationis. Supra: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et spiritu, et cetera.* Ideo in figura: *Erit fons patens domui Dauid, et cetera.* Item pater, quod multos riuos sanguinis effudit Christus: scilicet in circumcissione, in flagellatione, in sanguine sudore, in coronatione spineæ corona, etiam in lacrymatione, quæ fuit originaliter sanguis, prout ait Augustinus, quod lacrymæ quasi vulnerati cordis sanguis est sacrificium, scilicet quod sacrificamus: In foraminibus. Ibi Bernardus de hoc: *Quid tam efficaci ad curanda conscientia vulnera, nec non ad purgandam mentis aciem, quam Christi vulnerum meditatio?* Et ibi multum de hoc. Et idem: *Vult benignus dux deuoti militis vultum, et oculos in sua sustollit vulnera, ut illius ex hoc animum erigat, et exemplo sui reddat ad tolerandum fortioiorem.* Et ibi bene de hoc. Vnde et mysterium patet hic: *Anima enim fidelis debet lancea, id est, acumine subtilis meditationis, et contemplationis suum latus, id est, cordis latitudinem aperire.* Vnde et amor dicitur acutus, siue acutum quid, quia penetrat, Hugo ibi ait. Vnde in Canticis: *Vulnerasti cor meum vno oculo tuorum, scilicet inspirata a te meditatione.* Et tunc debet exire sanguis compassionis, et aqua lacrymationis tam pro peccatis proprijs, quam alienis. Vnde Iob: *Compatiebatur anima mea pauperi.* Et idem: *Flebam super eum, qui afflicto erat.* Et ibi Gregorius, quod mediator Dei, et hominum formam dedit, qui cum posset nobis etiam non moriendo succurrere, subuenire tamen moriendo hominibus voluit: quia nos videlicet minus amasset, nisi vulnera nostra suscepisset. Et ibi bene de compassione cordis, qua debet quis compati proximo. Per lacrymas autem sacrificatur sanguis cordis, ait Augustinus: *Dedit quasi torrente lacrymas.* Et sequitur dictorum reificatio, ibi: *Et qui vidit, scilicet Ioannes: Testimonium perhibet, et vtrum est testimonium eius.* Vt enim ait Chrysostronus:**

Non ait: ab alijs audiui, sed ipse præsens vidi: Et ille scit, quia vera dicit. Vt enim ait Chrysostronus: *Conuictum fiens, scilicet Christo, enarrat, non mirabile signum, ne esset sermo suspectus: Vt et vos credatis.* Non ait sciatis, quia ut ait Augustinus: *Ille scit, qui vidit, cuius credat testimonio, qui non vidit: nam quid est aliud credere, quam fidem accommodare? Hæc ille. Sed quæritur, cum dicat Saluator, supra: Si testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. Item: *Laudate te alienus, et non os tuum.* Ergo non debuiisset commendasse testimonium suum. Et ad istud respondendum est, ut dictum est supra, quia scribunt in sacra scriptura, quia impulsu Spiritus sancti agitantur, ut de se, sicut de alijs proferant testimonium, ait Gregorius. Est ergo proferre testimonium, et commendare ostentatione vanitatis, et tali testimonio non est credendum: *Facta autem sunt hæc, ut scriptura impleteretur, quia ut ait Chrysostronus supra, quæ illi perniciose agebant, hæc decertabant, id est, auxiliabantur veritati: *Os non comminuetis ex eo.* Quantum ad primum factum: *Iterum alia scriptura: Videbunt in quem transixerunt.* Secundum aliam translationem, ut ait Chrysostronus: *Multa cognatio typi, id est, figuræ ad veritatem. Vides quantum studium facit, ut credatur, quod exprobrabilissimum, et uerecundiam ferens, neque aliquid uerecundans inspicit: quæ enim maxime exprobrabilissima uidentur esse, hæc fundamenta sunt bonorum nostrorum.* Hæc Chrysostronus. Ideo ait hic: *Vt credatis.* Sed quæritur, qualiter ait: *Videbunt in quem transixerunt.* Filium Dei scilicet in carne, in qua uenturus est, ait Glossa: *Videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt.* Cum ipse sit uenturus in summa claritate, quia lucerna ciuitatis superne agnus erit. Et oculi damnatorum sint obtenebrati: Antequam uadam ad terram miseriam, et tenebrarum. Super quod Gregorius: *Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitate.* Et: *Omnes tenebræ in oculis eius.* Videtur quod damnati non possent uidere eum, cum requiratur proportio uisibilis ad uidentem. Et ad istud respondendum est, ut habitum est supra, quod omne iudicium dedit filio, quia uenturus est ad iudicandum in carne, in qua omnes uidebunt eum: Omnes homines uident eum. Ibi Gregorius: *Reprobi uidebunt eum in iudicio non in forma diuinitatis, sed in humanitate.* Idem Augustinus. *Et si adhuc obijciatur, quod nulla est proportio: respondendum secundum Gregorium, ubi ait: Ignis infernalis, et ad consolationem non lucet: et tamen ut magis torquat, ad aliquid lucet.* Ita diuina iustitia dispensante, licet damnati fuerint tenebris obuolui, uidebunt filium Dei in sua humanitate ad pulsionem, et damnationem non ad gaudium, uel exultationem, ut ait Augustinus. Quod uero ait: *Os non comminuetis.* Mysterium est, quod membra Christi solida, quales fuerunt Apostoli non franguntur tribulationibus, nec comminuntur: Nocte os meum perforatur. Ibi: *Per ossa fortes in Ecclesiæ sanctæ corpore designantur, qui suo robore membra continent, dum mores infirmantium stabiliter portant.* Hæc ille. Et ista ossa licet concutiantur tribulationibus, non tamen comminuantur, ita quod deficiant, quia roborati uirtute Spiritus sancti: De excelso misit ignem in ossibus meis: Custodit Dominus omnia ossa eorum. Et sequitur ultima pars, in qua de Saluatoris sepultura, siue sepelitione, ibi: *Post hæc. Et ibi tria: Primo, corporis de cruce depositio. Secundo, depositi corporis cum aromatibus preparatio, ibi: *Venit ergo. Tertio, corporis conditi in sepulchro collocatio, ibi: *Erant autem in loco, et cetera.* Ait ergo: *Post hæc rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathea, quæ est idem quod Rammatha, ciuitas Elianæ, et Annæ: *Eo quod esset occultus discipulus, quia Iudæi conspirauerant, ut si quis eum confiteretur, extra synagogam fieret, supra: Et iste erat discipulus non ex duodecim, sed ex septua-******

septuaginta: Et rogauit Pilatum, ut solueret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Vt ait Chrysostronus: *Existimans extincum esse furorem Iudæorum accessit, et petijt gratiam.* Et de isto: *Venit quidam homo diues nomine Ioseph.* Sed tunc quæritur, qualiter ait Chrysostronus, quod vnus ex septuaginta, cum confiter illos esse pauperes? Et ad istud respondendum est, sicut dicitur, quod ipse erat nobilis decurio, id est, de ordine curiæ, postea vero adiunctus discipulis, fuit expropriatus. Vnde ait hic, quod fuit occultus discipulus. Et de isto legitur in antiqua historia, quod fuit missus in Britanniam maiorem cum alijs, et dicitur esse sepultus in antiquo monasterio, nomine Glastimbræ, in quo et Arthurus est sepultus. Sequitur nunc secunda particula: *Venit ergo, et tulit corpus Domini.* Multam pretiosam facit conseruationem, ait Chrysostronus: *Venit autem, et Nicodemus, de quo supra, quod uenerat in nocte: Primum.* Ait Augustinus, quod nocte primum ad eum uenit, postea autem intelligendum uenisse sepe, ut fieret discipulus: *Ferens mixturam myrrhæ, et aloes.* Vt ait Chrysostronus, adhuc ut de homine nudo disponebant, et deinde ferunt pigmenta, quæ maxime sunt apta corpus conseruare, et non concedere subijci corruptioni. Quod nihil magnum de Iesu ipsos existimare arguebat: multam tamen demonstrabant dilectionem. Hæc ille: *Acceperunt ergo corpus, et ligauerunt linteis, id est, pannis de lino mundis: Corpus inuolutum syndone mundo: Cum aromatibus, dicitis. Aromata enim Græcæ, quasi odoramenta dicta ab aere, uel quod in aris ponantur, ait Papias: *Sicut mos est Iudæis sepelire, scilicet honorifice, non ut condemnatum, sed ut magnum quædam ac mirabilem, ait Chrysostronus. Item quæritur idem Chrysostronus, qualiter nullus ex duodecim accessit, scilicet ad petendum corpus, nec Ioannes, nec Petrus? Et si respondeatur, quod propter Iudæorum timorem dimiserunt, ita posset dici de isto, quod timore eodem detinebatur, et tamen uenit. Et ad hoc responderet: Mihi uidetur nobilissimum fuisse Ioseph, quod ex sepulchro constaret, et Pilato erat notus, quare impetrauit. Sed ait Augustinus: *Non frustra ait: *Sicut mos est Iudæis sepelire.* Sed admonet in huiusmodi officijs, quæ mortuis exhibentur, morem cuiusque gentis obseruandum. Secundum hoc ergo, uidetur quod corpora mortuorum sunt cum pretiosis aromatibus condienda, et quod pompa exequiarum faciendæ, ubi est talis consuetudo. Cuius contrarium uidetur, quia cura fidelium debet esse de anima, et non de mortuo corpore: Nolite timere eos, qui occidunt corpus: multo minus est timendum de corpore post mortem, et cetera. Dimittite mortuos sepelire mortuos suos. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, ubi ait: *Curatio funeris, et sic de alijs, quæ ibi enumerat, magis sunt solatia uiuorum, quam subsidia mortuorum.* Idem Augustinus, de cura pro mortuis agenda. Et quoniam dicitur: *Si Christus non resurrexit, uana est fides nostra.* Vt certa ergo esset sua resurrectio, decens fuit eum in loco patenti, et honorifico sepeliri, et ab hostibus custodiri, ne esset suspicio de resurrectione, et sic debuit dare exemplum humilitatis, ut tamen ueritas fidei confirmaretur in credentibus. Et pater hic mysterium: per ista aromata posunt signari uirtutes, cum quibus electi debent transire de hoc mundo, et condiri in homine interiore. Per myrrham enim, qua corpora mortua condiuntur, ne a vermibus corumpantur, secundum Gregorium, carnis mortificatio signatur. Per Aloem, qua stomachus dicitur purgari, interioris hominis purificatio designatur: Myrrha, et aloes, et cetera. Per centum libras iustitiæ relictio. Supra: *Accepit libram vnguenti, per quam signatur iustitiæ relictio, ait Augustinus: Emerunt aromata, ut uenientes uiderent Iesum.* Et sequitur ultimum: *Erant autem hortus, et in horro monumentum, ut ait Beda: *Domus fuit*****

una rotunda, excisa in rupe, tantæ altitudinis, ut uix homo manu extenta culmen posset attingere, ut dicitur in historijs. Vbi de hoc bene: *In quo nondum quinquagesimo postus erat, Deo disponente.* Vt enim ait Augustinus: *Sicut in Mariæ uirginis uero ante illum nemo, post illum nemo conceptus est: ita in hoc monumento nemo ante illum, uel post est sepultus: Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat, posuerunt Iesum.* Sed quæritur, ad quid ponit hoc? Et ad istud respondet Augustinus, quod acceleratam uultu intelligi sepulturam, ne aduesperaferet, quando iam propter parasceuen non licebat tale aliquid facere. Et de hoc Chrysostronus bene. *Nona hora facta morte, deinde in medio ad Pilatum accedentibus, et corpore deponentibus, decens erat uesperam assumere, scilicet eos, in qua non erat fas operari, scilicet ob futurum sabbatum. Ideo in proximum monumentum posuerunt eum. Dispensatur autem scilicet a Deo in nouum, eum poni, ubi nullus postus erat antea, ut non alterius alicuius existimaretur resurrectio. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Hic autem omittuntur, qualiter Iudæi præceperint custodiri sepulchrum, et de alijs, de quibus narratur. Et posset exponi mysteria de anima sancta suscipiente corpus Domini sacramentaliter, et spiritualiter: debet enim esse ad modum uirtutis, ut sit bonis operibus fecunda, plantationibus uirtutum, in certa regulari disciplina clausa, de quo hortus supra proximo: *Erant hortus in quem intravit.* Et ibi de hoc. Item talis anima debet esse sui finis memoratiua. Vnde dicitur hic: *Erant ibi monumentum, quod dicitur eo quod moueat mentem, scilicet ad memoriam sui finis, siue mortis: Memorare nouissima, et in aeternum non peccabis. Quæ memoria debet stimulare animam ad seipsam innouandam. Ideo dicitur hic, quod erat monumentum nouum: Renouamini in nouitate sensus uestri. Talis anima est idonea, ut suscipiat corpus Domini, et ut in ea ponatur: Probet se homo, et sic de pane illo edat, et cetera.**

CAPVT VIGESIMVM.

Vna autem sabbati Mariæ Magdalene uenit mane, et cetera. Pernarrata serie passionis filij Dei, hic narratur de sua resurrectione, et manifestatione, et de his quæ spectant ad illam. Et hoc in tres. Primo, narratur sanctarum mulierum, et discipulorum sollicitudo. Secundo, narratur, siue describitur ipsa manifestatio, ibi: *Maria autem sabbati.* Tertio, manifestationis factæ, et fidei de resurrectione per testimonium confirmatio in finelibri: *Hic est discipulus.* Prima in duas. Primo, Diuisio, narratur aduentus mulierum ad monumentum, et ab eis annunciatio resurrectionis ipsis discipulis. Secundo, discipulorum concursus ad uidentem, an filius Dei resurrexisset, ibi: *Exiit ergo Petrus.* Ait ergo: *Vna autem sabbati, quam iam diem dominicam mos Christianus appellat, propter Domini resurrectionem, quam solus Matthæus primam sabbati nominauit, ait Augustinus: *Vna ergo die sabbati, id est, prima post sabbatum Iudæicum. Vnde Chrysostronus: *Vna sabbatorum, hoc est, Dominico die. Et sic: *Vna, id est, prima dies septimanæ: Ieiuno bis in sabbato: *Mariæ Magdalene uenit mane, et cetera. Cum adhuc essent tenebræ, ait Chrysostronus. Et in hoc notatur ipsius sedula sollicitudo, feruida dilectio, et audax appetitio uidentem locum resurrectionis: *Vidit lapidem reuolutum, id est, eleuatum, ait Chrysostronus. Sed quæritur ad quid fuit lapis reuolutus? quia Dominus potuit exire de sepulchro illo manente integro, et exire de monumento ipso clauso, qui intravit ad discipulos ianuis clausis, infra eodem. Et ad istud respondet Chryso-******

Aug. tract. 120. in Io. post mediū. Ibid. paulo post. Chrysostronus. 84. in Io. post mediū. Mat. 27. b. Eccl. 8. d. Rom. 12. c. 1. Cor. 11. f. Aug. tract. 120. in Io. post mediū. Ibid. paulo post. Chrysostronus. 84. in Io. post mediū. Luc. 17. b. Chrysostronus.

Ibidem. Chryſoſtomus: Chriſtus ſurrexit, et lapide, et ſignaculis in iacentibus: quia vero oportebat et alios certifi-
Ibidem. carari, aperiri monumentum poſt reſurrectionem, et ita res credita eſt. Hæc ille. Ad inductionem ergo fidei reſurrectionis ſic fuit factum: *Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum, ut ait Chryſoſtomus: Omnino circa magiſtrum amicabiliter ſe habens, qui ſabbatum tranſiit non ſuſtinuit quiete, ſed venit diluculo profundo, a loco mitigationem quandam inuenire volens, et cucurrit a multo amore. Hæc ille: Cucurrit, inquam, ad Simonem Petrum, et ad alium diſcipulum ſcilicet Ioannem: Et dicit illis: Tulervnt Dominum, ut ait Auguſtinus: Et eſt in Gloſſa: In Græcis codicibus additur: *Mæum*. Et videtur dictum propenſione charitatis, vel ſamulatus affectu: *Et neſcimus, ubi poſuerunt eum, ut ait Chryſoſtomus: Nondum de reſurrectione nouerat quid manifeſtum, ſed putabat tranſpoſitionem factam eſſe corporis. Sed quæritur, cum diſcipulatur, quod alia Mariæ uenerunt cum Magdalena ad monumentum, qualiter ait hic, quod Maria Magdalena uenit ſine alijs. Et ad iſtud reſpondendū ſecundum Auguſt. quia fuit alijs mulieribus dilectione ſeruetior, ideo non immerito ſolam ueniſſe Ioannes commemorat. Itē quæritur de hoc quod ait: *Veniſt mane. Qualiter hoc? quia dicitur, quod veſpere ſabbati ueniſt Maria Magdalena, et cet.* Non ergo mane. Et ad iſtud reſpondendum, quod veſpere uenit, ideſt nocte ſabbati, nō ut ſumitur pro principio noctis, ſed ut ſumitur pro fine. Vnde ſequitur in Matthæo: *Quæ luceſcit in prima ſabbati; quod non poſſet eſſe, ſi ſumeretur nox, quantum ad ſuum initium. Vnde dicitur, quod a veſpere præparauerunt aromata, et diluculo profundo uenerunt, quia ſabbatum tranſiit, ait Chryſoſtomus. Item quæritur, ait: *Cum adhuc eſſent tenebra.* Qualiter hoc? cum dicatur, quod uenerunt ad monumentum orto iam ſole. Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Auguſtinum, quod Maria bis uenit, ſcilicet primo cum eſſent tenebræ, et deinde orto ſole. Et tunc renunciauit diſcipulis. Item quæritur, conſequenter de hora reſurrectionis: uidetur quod media nocte ſurrexit, per figurā illam de Sampſone, qui cōſurgens media nocte, *et cet.* Quam figurā exponit Gregorius de Chriſto reſurgente. Ad contrariū uidetur, quod tertia die reſurrexit, quod non poſſet fieri, niſi ſurrexiſſet in diluculo diei tertiæ, ſecundum quod computat Auguſtinus horas diurnas, et nocturnas, in quibus fuit Chriſtus in ſepulchro. Primus enim dies ab extrema parte numeratus. Medius autem totus. Tertius uero a prima parte. Et ita per ſynecdochen primus et tertius numerantur: Diluculo ergo ſurrexit. Et de hoc Magiſter in hitorijs. Vnde Chryſoſtomus ſic ait, quod diluculo profundo ſurrexit, et ideo loquuntur auctores quaſi diuerſi mode. Quia enim fuit diluculum profundum, reſpiciendo noctem præteritā, dicitur nocte ſurrexiſſe. Et conſiderando diē appropinquatē, diluculo ſurrexiſſe. Et de hoc Magiſter in hitorijs multum. Myſterium autem pater a Gregorio: Maria enim auctorem omnium, quem carne uiderat mortuum, quærebat: et quia minime inuenit, furatū credidit. Et ideo tenebræ erant. Et ſequitur illa pars, in qua narratur de conſuſu diſcipulorū, ad uidentū quæ erant eis nunciata. Et primo narratur de progrefſione eorū ad monumentum. Secundo, de conſideratione eorū, quæ erant in monumento, ibi: *Et uidiſt lintheamina.* Tertio, diſcipulorum ignorantia, ibi: *Nondum enim ſciebant.* Ait ergo: *Exiuit ergo Petrus, et alius diſcipulus.* Ut ait Chryſoſtomus: Audientes illi, cum multo ſtudio inſiſtit monumento: *Currebant autem duo ſimul.* Ut ait Auguſtinus: Cum dixiſſet, quod uenerunt ad monumentum, reſgreſſus eſt euangelista, ut narret, quomodo uenerunt: *Et ille alius diſcipulus.* De ſe enim tantam de alio cuncta narrat. Ut ait Gregorius: Illi præceteris cucurruerunt, qui præceteris amauerunt: *Et uenit prior ad monumentum: Et uidiſt lintheamina, et cet.****

A quod erat ſignū reſurrectionis, ut ait Chryſoſtomus: *Chryſ. hom. 84. in Ioā. poſt mediū. tom. 3.* Cum enim myrtha ſepultus eſt Chriſtus, quæ nō minus plūbo congluſcit corpori lintheamina, et ita fuit ſignū, quod nō fuit corpus ſublātū furto, ſed quod reſurrexerat: *Veniſt ergo Simon Petrus, et cet. Et uidiſt lintheamina, et ſudarium, et cet.* Sed quæritur, quare erant ſeparatim poſita. Item quæritur, quare ait, quod erat ſudarium inuolutum. Et ad hoc reſpondet idē Chryſoſtomus, quod ideo hoc ait, ut diſcas, quoniam non erat feſtinantium, neque turbatorū hæc res, ſed ſerofum quidem illa, ſerofum uero hoc eſſe: inuoluerenim eſt cum diligentia facientis. Et hoc uult Chryſoſtomus cōcludere, quod hæc erāt ſigna, quod Chriſtus reſurrexit, et quod corpus non fuit furto ſublātū ab hominibus feſtinantibus, et turbatis. Et ideo ait, quod ob hoc reſurrectioni crediderunt: *Tunc ergo inſeruiuit et ille diſcipulus, et uidiſt, ſcilicet uacuum ſepulchrum, et credidit Chriſtum nō ſurrexiſſe, ſed ſublātum eſſe, ut mulier dixit. Et hoc ideo: Quia nondum ſciebant ſcripturam, quia oportuerat eum reſurgere. Sed qualiter hoc? cum ſape audiret a Chriſto de morte et reſurrectione, qualiter non ſciebant ſcripturam de hoc? Et ad hoc reſpondet Auguſtinus, quod quando a Domino audiēbant de hoc, conſuetudine audiendo ab illo parabolas, non intellexerunt, et aliud aliquid ſignare crediderunt: *Abierunt ergo diſcipuli ad ſemetipſos, ideſt, ubi habitabant, et uide ad monumentū cucurrerunt, ait Auguſtinus: Vel ſecundum Chryſoſtomum, quod diſcipuli abierunt ad ſemetipſos, ſcilicet ſtupefacti conſiderantes lintheamina, et credentes. Et patet hic ueritas euangelista, ut enim ait Chryſoſtomus: Euangelista non priuauit mulierem laudatione, neque uerecūdiam exiſtimauit eos diſcere ab ea pernoctante. Patet etiam humilitas euangelista, licet ueniſſet prius ad monumentum, non tamen intrauit, donec Petrus intrauit. Et tunc poſt illū intrās uidit lintheamina, et alia. Veridicum ergo modū clarificat, et intumidum ſe oſtendit, ait Chryſoſtomus. De myſterijs uero iſtorum ſufficienter Gregorius: Per Ioannem ſynagoga ſignatur, per Petrum Eccleſia, et ipſa ſynagoga prius audiuit mandata, et uidit lintheamina ſcripturæ ſacramenta, et ſudarium inuolutum: per quod ſignatur ceſtudo diuinitatis, quæ nec per initium natiuitatis, nec termino coanguſtatur. Ideo dicitur ſudarium inuolutū: *Et in unum locum, quia Deus in unitate eſt, non in ſciſſura mentiū. Vel per lintheamina labores Chriſti, per ſudarium ſua paſſio. Licet ergo ſynagoga prius prophetas audierit, et uiderit, eccleſia tamen prius intrauit per fidem: Donec pleni tudo gentiū intrauit, et ſic omnis Iſrael ſaluus erit. Et de his Gregorius ſufficienter. Vel aliter per iſtos duos diſcipulos duæ uitæ figurantur. Per Ioannē uita contemplatiua: per Petrum uita actiua. Et quia quilibet uiuens in actiua uita habet aliquid de contemplatione, ſaltem quoad cognitionē eorū, quæ credēda ſunt, ideo in huius figurā dicitur, quod Ioannes cucurruerit citius Petro, ſimpliciter tamen eſt uita actiua prior, deinde cōtemplatiua. Et de his duabus uitis figuratis per iſtos duos diſcipulos, infra ab Auguſtino. Et ſequitur illa pars, in qua manifeſtationis Chriſti poſt reſurrectionem deſcriptio, ibi: *Maria autem ſtabat.* Et illa in duas partes. Primo, narratur ſua manifeſtatio mulieris, ſcilicet Mariæ Magdalene. Secundo, ipſis diſcipulis. Infra eodem: *Cum ergo ſero eſſet.* In prima quatuor. Primo, narratur Mariæ flebilis deſolatio. Secundo, ipſi deſolate reuelatio, ibi: *Dum ergo ſteret.* Tertio, eidem Chriſti manifeſtatio, et eiufdē admonitio, ibi: *Hæc cum dixiſſet.* Quarto, admonitionis Chriſti adimpletio, et reſurrectionis publicatio: *Veniſt Maria.* Ait ergo: *Maria autem ſtabat ad monumentum plorans.* Quæritur, quare de ipſa legitur, quod erat plorans, et non de aliquo diſcipulorum. Et ad hoc reſpondet Chryſoſtomus, quod cōpaſſibile quodam modo eſt, mulieris genus: eſt enim mulier natura flebilis. Nec nouerat***

Chryſ. hom. 84. in Ioā. poſt mediū. tom. 3.
Ibidem.
Aug. traſt. 120. in Io. ante mediū tom. 9.
Greg. in Euaſ. ho. 25. ante med. Ibidem.
Chryſ. hom. 85. in Ioā. non longe a prin. to. 3.
Ibidem.
Aug. traſt. 120. in Io. prope finē. tom. 9.
Ibid. traſt. 122. prope prin. Chryſ. hom. 85. in Ioā. circa prim. tom. 3.
Ibid. ho. 84. poſt mediū. Ibid. poſt pauca.
Greg. in Euaſ. ho. 22. ante med.
Ibidem.
Aug. traſt. 121. in Io. ante med. tom. 9.
Ibidem.
Greg. in Euaſ. ho. 22. ante med. Ibid. paulo ante.
Exo. 25. c. 1. Ioā. 2. a. Iſai. 6. a. Greg. in Euaſ. ho. 21. ante med. Mat. 28. a. Greg. ibid. paulo poſt.
Pſal. 103. a. Luc. 10. a. Greg. in Euaſ. ho. 17. circa prin. Apoc. 19. b.
Chryſ. hom. 85. in Ioā. in princip. tom. 2.

rat ſermonem de reſurrectione, ſicut diſcipuli, conſiderantes lintheamina, et credentes. Et ideo nihil tale eſt Petrus paſſus. Secundum Auguſtinum uero uir reſurrectionibus inſirmiorum ſexum in eodem loco fortiore ſigebat affectus. Et ideo: *Stabat plorans.* Et illi qui Dominum quærebant lacrymis uacabant, dolentes amplius quod fuerat ablatuſ de monumento, quam quod fuit occiſus in ligno. Hæc Auguſtinus. Et de hoc ſimiliter Gregorius. Contigit, ut eum ſola uideret, quæ remanſit ut quæreret. Et ibi Gregorius bene de ſeruoſe animæ deuotæ quærentis Deum, et de bono perſeuerantia. Et ſequitur ſecundum: *Dum ergo ſteret, uidiſt duos angelos.* Et ibi tria, ſcilicet angelorum uifio, eorum inquiſitio, Mariæ reſponſio, ut in littera patet. Ut ait Chryſoſtomus: Quod non uiderunt diſcipuli, hoc uidiſt mulier prima, angelos, hūc ad pedes, alium ad caput. Sed quæritur, quare diſcipuli uiderunt lintheamina, et ſudarium: mulier autem uidiſt angelos? Et ad iſtud reſpondet Chryſoſtomus: Non erat excelsa mens mulieris, ut a ſudarijs ſuſciperet reſurrectionem, ideſt, crederet: ideo ſit ei quid plus: angelos enim conſiderat, ut ipſa reſuſcitur a paſſione, et mitigetur. Hæc ille. Ut enim ait Auguſtinus. Inclinauit ſe, quod diuino inſtinctu in animo eius effectum eſt, ſcilicet ut uideret angelos: *Dixerunt ei: Mulier quid ploras? Ut ait Chryſoſtomus, uelut oſtio aperto intrauerat in ſermonē de reſurrectione, et modo ſeſionis, et interrogatione ducunt eam in allocationem, ideo et diſtantes ab inuicem ſedem, ut ſcilicet audacter interrogaret eos. Hæc ille: *Dixit eis: Tulervnt Dominum meum, et neſcio ubi poſuerunt eum.* Feruenter enim ualde, et ut dilectionem erat confeſſus, ait Chryſoſtomus. Sed adhuc tamen non ſuſceperat dogma de reſurrectione, ex quo imaginabatur ipſum poni ſic, ut ait idem. Quærit Auguſtinus: *Quid eſt, quod neque intrauit ad caput, neque uerque ad pedes, ſed vnus ad caput, alter ad pedes eſſe dicitur? Et reſpondet, quod angeli Græce, Latine nuncij dicuntur: et iſto modo Euangelium uelut a capite uſque ad pedes, ab initio uſque ad finem ſignificabant eſſe nunciandum. Quod uero dicit angeli: *Quid ploras? quæſi prohibentes flere, quodammodo gaudium nunciabant, ait idē Auguſtinus: Quod uero ait: Tulervnt Dominum meum. Intelligendū, quod ibi ſumitur totū pro parte: Sola enim caro ſepulta eſt. Vnde Gregorius: *Viſus ſacri eloquij eſt, ut aliquando ex parte totū, aliquando e contrario, ut hic, ex toto deſignans partem.* Secundum uero beatū Gregorium per iſtos duos angelos ſignantur prædicatores: ad caput ſedēt, qui prædicant: Verbum inſpiratio. Ad pedes uero, qui prædicant: Verbum caro factum eſt. Vel per iſtos duos angelos duo Teſtamēta ſignantur, quæ figurantur per duo Cherubim, quæ tegunt propitiatorium: Chriſtus enim eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Nouum Teſtamentum ſpectat ad caput, uetus ad pedes: Duabus aliſ uelabant caput, duabus pedes. Quod autem angeli apparebant in albis, figura ſuit, quia feſtiuitatis noſtræ gaudia annunciabant. Et uſtimenta angeli, ſicut nix, qui apparuit mulieribus. Ut ait Gregorius ibi: Et aſpectus ſicut fulgur, quia Deus et blandus iuſtus, et terribilis iniuſtus apparebit, ait ibidem Gregorius: Et pater hic myſterium: per angelos enim cuſtodientes locum, ubi fuerat corpus Domini poſitum, ſignant prælati Eccleſiæ, uel prædicatores eccleſiaſtiſci, Eccleſiam ſue ſublimitas. In hoc quod ait: *Angelos.* De ipſis enim in Pſalmo: *Qui facis angelos tuos Spiritus.* Secundo, ſignatur perfectæ charitas, ibi: *Duos.* Ideo in figura miſt binos, et binos ante ſe ad prædicandum. Et in hoc ſignatur charitas, ut ait ibi Gregorius. Item ſignatur in hoc ſanctimonie puritas, et conuerſationis charitas, ibi: *In albis:* Sequebantur enim in equis albis, ſcilicet exercitus, qui ſunt in cælo, ideſt, prælati Eccleſiæ, qui ſunt pugnatoreſ in cor-***

A poribus immaculatis: Quarto, ſignatur modesta tranquillitas in iudicando, ibi: *Sedentes.* Sedere enim iudicantis eſt, ait Gregorius: Cum ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu. Ibi Gregorius de hoc bene. Quinto, figuratur prædicationis perfectibilitas, ibi: *Vinum ad caput, alterum ad pedes.* Per quod ſignantur prædicatores prædicantes Chriſti humanitatem, et diuinitatem, ut eſt expoſitum. Supra: *Videbitis angelos aſcendentes, et deſcendentes ſuper filium hominis.* Sexto, figuratur compaſſionis pietas conſolando deſolatos, et inquirendo cauſas deſolationis. Vnde dicunt: *Mulier quid ploras? Talis erat Job.* Dicebat enim: *Pater eram pauperum: Flebam super eo, qui afflictuſ erat.* Et: *Si negaui, quod uolebant, pauperibus.* Talis ſimiliter erat Paulus, de quo: *Quis inſirmatur, et ego non inſirmor? Vnde ait Saluator: Quid uis ut faciam tibi? Et ſequitur tertia particula, in qua manifeſtatio filij Dei ipſi Mariæ, et mutua collatio in interrogando, et reſpondendo, et eiufdem admonitio, ut in littera patet. Ait ergo: *Hæc cum dixiſſet: Conuerſa eſt reſtorſum, ad litteram corporaliter.* Sed quærit Chryſoſtomus, quæ fuit cauſa huius conuerſionis? Et reſpondet ipſos angelos obſtupefeciſſe, conſiderantes dominatorem, et ſchemate, ideſt, figura, uel forma, et inſpectione, et motu oſtendere ipſum adueniſſe, et hoc mulierem conuerſi fecit, quæ conuerſio fuit reuerentia, uel admirationis, uel diligentioris accenſionis: Et conuerſus ſum, ut uiderem uocem. Vel ſecundum Gloſſam, tergum quaſi ad Chriſtum habebat, quem reſurrexiſſe non credebat: *Et uidiſt Ieſum ſtantem, ſcilicet immortalem, mori non potentem, in corpore immortaliter erectum, paratum ad eleuandum credentes in cælum, et promptum ad auxiliandum pugnantibus ſpiritualiter: Uidiſt Stephanus Ieſum ſtantem a dextris Dei.* Stare enim eſt pugnantis, uel adiuuantis, ut ait Gregorius exponens illud: *Et non ſciebat, quia Ieſus eſt, ut ait Gloſſa: Videbat, et non cognouit eam; ait Gloſſa. Et interrogatur cauſa dolentiſ, ut angeatur deſiderium.* Vnde duo quærit. Primo: *Quid ploras? Ut auferat planctum: Quid quæris? Ut conferat deſiderium.* Ait enim Propheta: *Ante te Domine deſiderium meum, et gemitus meus a te non eſt abſconditus: Illa uero exiſtimans, quia hortulanus eſſet. Forte ad litteram, quia diluculo uenit ad hortum: nec tamen hoc falſum, quia in eius mente ſeminauit, ait Gloſſa: *Dicit ei: Domine ſi tu ſuſtulisti eum.* Non enim ait, quem, quia hoc in animo gerere ſolet uis amoris, ut quem ſemper cogitat nullum alium ignorare putet, ait Gloſſa. Et in hoc, quod ait: *Vbi poſuiſti eum.* Patet quod adhuc ignorabat eum reſurrexiſſe ueraciter. Vnde Chryſoſtomus: *Rurſus poſitionem, et leuationem, et portare dicens, ut de mortuo loquens, ait: quaſi diceret: Si propter timorem Iudæorum leuaſti eum hinc, dicitio mihi: Et ego eum tollam.* Et in hoc multa eius deuotio, et dilectionis conſeruantia, ut ait Auguſtinus: *Nemo calumniatur mulieri, quod hortulanum dixerit Dominum Magiſtrum, ibi enim rogabat, hic agnoſcebat: ibi honorabat hominem, a quo beneficia poſcebat, hic recolebat doctorem, a quo diſcernere humana, et diuina diſcebat. Hæc ille.* Et ideo Dominus uolens eam reducere ad excelsā, dicit ei: *Maria, ut ait Gloſſa. Vocat ex nomine, quaſi diceret: Recognosce eum a quo recognosceris.* Secundum uero Chryſoſtomum, exprobrans dicit hoc, et tangens eam, ideſt, arguens, quoniam hæc de eo, qui uiuebat imaginabatur. Hæc ille: *Conuerſa illa dicit ei: Rabboni.* Sed qualiter hoc, quia prius ait: *Conuerſa reſtorſum? Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Auguſtinum, 121. in Io. quod prius conuerſa, ſcilicet corpore: quod enim non erat, putauit: nunc conuerſa corde, quia quod erat***

erat, cognouit. Vnde ait: *Rabboni, quod dicitur Magister*. Supra: Vocatis me Magister, et Domine: *Dicit ei Iesus: Noli me tangere*. Sed queritur ad eundem litteram, quare prohibuit ei se tangere, ex quo praecepit Thomae non perfecte credenti ipsum tangere? ad fidei inductionem, et confirmationem, infra eodem. Item ait discipulis: *Palpate, et videte*. Videtur quod eadem ratione debuisset permisisse mulieri tangere eum. Item narratur de ista, et de alijs mulieribus, quod tenuerunt pedes eius, et adorauerunt eum. Queritur ergo, quare hic prohibuit se tangere? Ex quo item prius apparuit mulieri, quam discipulis, videtur quod debuisset prius permisisse mulieri tangere eum, quam discipulis. Item queritur de causa, quam assignat: *Nondum ascendi ad patrem meum*, videtur plus valere ad contrarium, quia plus potest tangi in terra existens, quam ad dexteram patris in caelo sedens. Et ad istud respondendum secundum Augustinum. Et est in Glossa: *Noli me tangere*, idest, credere me esse imparem patri: *Nondum enim, in corde tuo: Ascendi ad patrem*. Ibi me tanges, quando crederis me non esse imparem patri. Hae illi. Hic ergo loquitur de tactu spirituali non corporali. Et de hoc. Hoc est non tangere nisi cum ad patrem ascenderit, non de Christi carnalitate sapere. Et ibi de hoc. Et idem Augustinus: Tactus tamquam finem facit notionis. Nolebat enim in eo finem esse intenti cordis, sed ut crederetur aequalis patri. Idem Augustinus, quod indigna erat, ut manu tangere, quem nondum fide apprehenderat: non enim tangitur, idest, aequalis patri creditur, nisi fidei profectu, et mentis assensu. Item: *Voluit se signare tactum spiritualem, idest, accessum fidei requirere*. Et de hoc similiter Augustinus. De hoc similiter Gregorius: Tangit Christum, qui eum patri aequalem credit. Et ibi bene de hoc. Et per hoc ad obiecta. Item queritur, qualiter et quare apparuit in specie hortulani: Videtur quod debuisset apparere in specie gloriosi corporis ad fidei confirmationem, et resurrectionis probationem. Item dicitur: *In multis argumentis apparet illis, scilicet ad probandam resurrectionem*. Sed si appareret in specie gloriosa, esset probatio maior. Et ita ut prius. Et ad primum respondet Chrysostomus, quod mulieri apparuit humilis, et in viliori schemate, idest, forma: non enim oportebat ad excessum eam reducere, sed quiescibiliter, idest, paulatim. Vt enim ait Gregorius exponens illud: qualiter apparuit in specie peregrini discipulis euntibus in Emaus: Hoc, inquit, foris egit in oculis corporis, quod apud eos intus agebatur in oculis cordis: nihil veritas per dupliciter fecit, talem se exhibet in corpore, qualis apud eos erat in mente. Hae illi. A simili potest responderi ex parte ista, quod quia mulier non habuerit plenam fidem suae resurrectionis, ideo in tali specie ei apparuit. Et ut ait Augustinus: Fidem docebat Iesus, cum hoc illa responderet, et hortulanus ille in corde eius, tamquam in orto suo granum synapis seminabat. Hae illi. Idem Gregorius, quod in eius pectore semina virtutum plantavit. Vnde et supra ait: *Pater meus agricola est*. Et nota quod Dominus apparuit post resurrectionem in specie triplici: in specie hortulani hic, in figura, quod resurrexit ad illuminationem insipientium. Itē apparuit in specie peregrini, in figura, quod apparuit ad instructionem proficientium. Item apparuit in specie crucifixi, infra eodem: *Ostendit eis manus, et pedes*. In figura, quod resurrexit ad informationem perfectorum, et mundo mortuorum. Et nota quod mulier secundum Augustinum, fuit figura Ecclesiae gentium, quae non credit Christum, nisi postquam ascendit ad patrem. Et sequitur Saluatoris admonitio cum eius executione, ibi: *Vade ad fratres meos*. Et in hoc patet condensatione sua bonitas, et humilitas, quod vocat discipulos fratres. Vnde in Psalmo: Nar-

abo nomen tuum fratribus meis: *Et dic eis: Ascendo ad patrem meum*. Non confestim, sed post quadraginta dies, ait Chrysostomus. Et hoc ait exigere volens eius mentem, scilicet ad credendum, et suadere quoniam ad caelos abit. Sed queritur de modo loquendi: ex quo praemisit: *Dic fratribus meis, quare non ait: Dic eis, ascendo ad patrem nostrum?* Et ad hoc respondet Augustinus, quod ideo ait: *Ascendo ad patrem meum*. Quia aliter meum, aliter vestrum: natura meum, gratia vestrum. Similiter: *Deum meum*, sub quo ego sum: *Deum vestrum*, inter quos et ipsum mediator sum: *Veni Maria annuncians*, et cet. Sed queritur, qualiter per mulierem annunciauit discipulis resurrectionem, cum dicat Apostolus: *Mulieri docere non permitto*. Et: *Mulieres in Ecclesijs taceant*. Et ad istud respondendum est secundum Glossam, quae ait: quod mulier viro mortem propinavit. Modo vitam nunciauit viro: dispensatione ergo diuina sic factum est. Et de hoc Gregorius bene. De qua manu allatus est potus mortis, similiter et vita. Et ibi bene de hoc. Et de praemisit uerbis idem Gregorius bene, et multum. Et ibi enumerat Gregorius privilegia istius sanctae mulieris: *Sedebat ad pedes Iesu, et eius verba audiebat, ueniens adhaeserat: mortuum querebat, uiuentē reperit, tantumque locum gratiae inuenit, ut hanc ipsis Apostolis nuncijs eius, ipsa nunciaret*. Et ibi monet Gregorius: *Non esse desperandum perfecte penitenti post peccatum*. Et sequitur illa pars, in qua manifestatio resurrectionis ipsis discipulis: *Cum sero esset*. Et illa in tres, secundum tres manifestationes. Quarum prima fuit, quantum ad aspectum. Secunda, quantum ad factum. Tertia, quantum ad gustum. In prima, exhibuit se uisibilem ad remouendam incredulitatem discipulorum omnium. In secunda, se exhibuit palpabilem, ad remouendam incredulitatem Thomae, infra eodem: *Et post dies octo*. In tertia, apparuit inuitans ad prandium, siue ad gustum: instruens beatum Petrum, et in ipso instruens Ecclesiam, infra proximo: *Postea manifestauit se iterum*. In prima quattuor. In primo, ipsa apparuit, et apparentis allocutio. Secundo, discipulorum congratulatio, ibi: *Gauiis sunt discipuli*. Tercio, eorumdem confortatio, ibi: *Dixit ergo illis*. Quarto, sequentis apparitionis incidens occasio, ibi: *Thomas non erat cum eis*. Ait ergo: *Vna sabbatorum, idest, diebus, quibus sabbatizabant Iudei, idest, prima die septimanae, cuius quilibet dies erat sabbatum propter festum azymorum: Vbi erant discipuli congregati propter metum Iudaorum*, ut hoc referatur ad verumque, quia et fores erant clausae, et ipsi congregati: *Propter metum Iudaorum uenit Iesus, scilicet ianuam clausis, ut infra eodem, ut ait Gregorius*. Illud corpus Domini intrauit ad discipulos ianuam clausis, quod ad humanos oculos per naturam suam clauso exiit uirginis utero. Vt enim ait Chrysostomus, quia decens erat discipulos, aut discere mulieri, aut dolere, quoniam non dignos eos fecit suo visu, idest, manifestatione. Ideo neque unum diem dimisit pertransire, propter quod sero assistit eis, quando maxime erat decens. Hae illi: *Et stetit in medio discipulorum*. Sic promiserat: *Vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum*. Sed queritur, quare non credebant eum esse phantasma, sicut crederunt, quando apparuit eis ambulans super mare? Maxime ex quo intrauit hic ianuam clausis, ut proponit Chrysostomus. Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod mulier praesumens, idest, praedicans multam fidem operata est in eis. Et cum hoc manifestum, et mitem visum eis ostendit, simul autem et voce firmavit fluctuantem mentem, dicens: *Pax uobis*. Rememorans eis, quod dixerat ante passionem. Supra: *Pacem meam do uobis*. Et supra: *In me pacem habebitis*. De qua pace ibi dictum est. Et non solum firmavit eos voce. Sed: *Ostendit eis manus, et latus*. Vt ait Augustinus: *Clauam manus fixerant,*

fixerant, lancea latus eius aperuerat, ibi ad dubitantium corda sananda, uulnerum sunt seruata uestigia. Hae illi: *Palpate, et videte, et cetera*. Et parer mysterium hic: *Filius enim Dei apparet discipulis, in quo apparet obedientialis humilitas: Et congregatis*. In quo figuratur charitatis uanimitas, ut dictum est: *Vbi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ero in medio eorum*. Vnde et super congregatos discipulos descendit Spiritus. Et tunc apparet, quando fores sunt clausae, idest, sensuales apprehensiones, affectiones sub regulari disciplina cohibita: *Vade populus meus in cubilia tua, claudere super te ostia*. Et: *Clauso ostio ora patrem tuum: Pepigi foedus cum oculis meis*. Ibi Gregorius bene de cohibitione sensuum, qui sunt quasi fores animae. Et in die sabbatorum apparet, scilicet quando est vacatio ab operibus ferulibus peccatorum: *Vocaueris sabbatum delicatum*. Et hoc in sero, quando est refrigeratio aestuum concupiscibilium: *Anima mea desiderauit te de nocte*. Sic apparet, et ueniens stat, in quo notatur sua immortalitas, et etiam diuinitas: *Stetit quidam*. Ibi Gregorius: *Omnis creatura quia de nihilo est, defluere dicitur, stare autem solius creatoris est, ut per quem transuentia non transuent, et cet.* Et sic apparet stat in medio, in quo apparet iustitiae, aequitatis, et omnibus liberalis comunicabilis: *Rex Israel in medio tui non timebis*. Et: *Ego habitabam in medio tui*. Ab eo enim qui est in medio ad omnes circumferentias est aequalis appropinquatio absque declinatione, recta situatio, et omnibus liberalis comunicatio, quae consimiliter sunt a filio Dei omnibus, quantum est a parte sui: *Non enim est personarum acceptor Deus*. Ideo recte dicitur stare in medio: *In medio fratrum rector eorum in honore*. Et de hoc scilicet, qualiter filius Dei in medio, supra proximo: *sic stans in medio dixit: Pax uobis*. Ostendens per ipsum factam esse pacem caelestium, et terrestrium: *Ipse est pax nostra: Non est Deus dissensionis, sed pacis*. Et Apostolus: *Disciplina enim pacis nostrae super eum*. Et de multiplici pace, supra. *Et non solam praenunciauit uerbo: Pax uobis*. Ostendens se resurrexisse, sed: *Ostendit eis manus, et latus*. Signans in illis, qui resurgunt spiritualiter, resurrectione, quod haec sunt uera signa, scilicet nouitas uitae, et conuersionis, quae figuratur in latere, et perfectibilitas operationis, quae in manibus figuratur: *Christus resurrexit a mortuis*. Et sequitur: *Et nos in nouitate uitae ambulemus*. Et sequitur discipulorum congratulatio, ibi: *Gauiis sunt discipuli uiso Domino*. Istud gaudium promiserat eis. Supra: *Videbo vos, et gaudebit cor uestrum*. Opere enim impleuit, quod promisit. Et uniuersa haec inducebant eos ad fidem, ait Chrysostomus. Et merito sunt gauii, quia plenum gaudium, ubi non spes lactat, sed ubi res nutrit, ait Augustinus, quia discipuli summe desiderabant filium Dei uidere, tu ratione intensi amoris, tu ratione timoris, in quo erat. Ideo: *Uiso Domino, merito: Sunt gauii*. Ideo promisit eis, supra: *Gaudium uestrum nemo tollet a uobis*. Et ibi de gaudio multiplici. Et sequitur discipulorum confortatio, sicut continuat Glossa: *Dixit ergo eis iterum: Pax uobis*. Sed queritur, quare iterat, quod prius dixerat? Et ad hoc respondet Chrysostomus, quia enim praedium inexpugnabile habebant ad Iudeos, continuo inducit hoc, scilicet: *Pax uobis*. Aduersantem praedio consolationem. Ob hoc denique primum uerbum dixit post resurrectionem. Hae illi. Vnde, et uiris propter praedium pacem, mulieribus propter iustitiam gaudium euangelizabat, ait idem. Ideo sequitur: *Sicut misit me pater, et ego misit uos*, quasi diceret, ait Chrysostomus: *Nullam habetis difficultatem, et ab his, quae facta sunt, scilicet a me, et a dignitate mea, qui mitto: Victoriam enim statuit clarā, ideo eleuat eorum animam, ut ait Chrysostomus*. Et in hoc mediatorem se ostendit, ait Augustinus. *Pater*

enim misit me, et ego vos ad consimilia, scilicet ad praemia, et ad tormenta sustinenda, non ad gaudia. Vnde Gregorius: *Pater misit filium quem amauit ad passionem, ita Dominus electos Apostolos, non ad mundi gaudia, sed ad passionem misit: Ecce ego mitto uos, sicut agnos inter lupos*. Vnde et Apostoli dicuntur miseri, ait Augustinus. *Misit ergo eos, sicut Imperator milites, sicut Summus Pontifex legatos, item sicut sol radios ignitos: Tripliciter sol exurens montes radios igneos et exufflans, et cet.* Vt enim ait Augustinus: *Apostoli fuerunt ut faces ardentes, et ut carbones igniti: Similitudo animalium, et aspectus quasi aspectus lampadarum*. Item misit eos sicut fulgura ad terrendum: *Nūquid mittes fulgura et ibunt?* Quod exponit ibi Gregorius de Ecclesiae praedicatoribus. Item mittit eos sicut flumina ad irrigandum, quia ipse fons uitae: *Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur*. Quod exponit Gregorius ubi supra de Ecclesiae praedicatoribus: *Ego sapientiae effudi flumina, de missione ipsorum: Misit eos binos, et binos ante se*. Ibi Gregorius bene de hoc. Et non solum confirmat uos, sed etiam dono. Ideo sequitur: *Hoc cum dixisset, insufflauit, et dicit eis: Accipite Spiritum sanctum*. Sed queritur ad quid insufflauit? Et ad istud respondet Augustinus, quod haec insufflatio significauit Spiritum sanctum non solum esse patris, sed et suū. Item queritur, ad quid dedit hic Spiritum in flatu, in linguis igneis, super Christum in columba, supra. Et cum Spiritus sanctus non sit res corporalis, videtur tradidisse occasione erroris, dando Spiritum cum talibus signis. Item prius habebant Spiritum. Supra: *De plenitudine eius omnes accepimus*. Ergo nunc non dedit. Item supra ait: *Si non abiero, paracletus non ueniet ad uos*. Ergo ante ascensionem non debuit dari Spiritus. Ad primum respondendum est secundum Augustinum, quod neque flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore substantia Spiritus sancti fuit. Sed demonstratio per congruam significationem non tantum a patre, sed et a filio procedere Spiritum sanctum. Hae illi. Ob hanc ergo congruam figurationem cum flatu datus est Spiritus. Ad aliud respondendum est, ut habitum est supra. In colūba simplicitas signatur, et ideo in columba super Christum descendit: *In igne uero signatur ardor, siue zelus contra culpas delinquentium*. Et ideo in igne super discipulos descendit, quia eos, et purgavit, et inflamauit. Et de hoc Gregorius. Ad aliud respondendum est secundum Gregorium, ubi ait, quod Spiritum sanctum dedit Dominus semel in terra, ut hic, et semel ex praedicens. Et hoc ideo, quia duo sunt praeccepta charitatis: dilectio Dei, scilicet et proximi. Nihilominus, ut ait ibidem Gregorius, inerat discipulorum mentibus Spiritus sanctus ad fidem, sed tamen manifesta datione, non nisi post resurrectionem datus est. Propter quod dictum est supra: *Nondum erat Spiritus datus*. Hae illi. Ex quo patet, quod fuit datio Spiritus triplex. Vna ad iustificationem, et ad credulitatem, alia ad confirmationem, cum collatione potestatis dispensandi sacramenta, ut hic, alia in collatione doni linguarum, et ad signorum effectiōnem. Et de hoc bene Gregorius Nazianzenus, ubi ait, quod ante passionem, et post resurrectionem, et post ascensionem adfuit eis Spiritus sanctus. Et ibi bene de hoc. Ait autem Chrysostomus, ubi supra: quod quidam accepissent: sed accipite Spiritum sanctum. Alii autem uiderunt ei, ut ait ibidem: *Quod discipuli acceperunt potestatem quandam spiritualem, et gratiam, et ut dimittant peccata*. Post quadraginta uero dies acceperunt signorum dationem. Hae illi. Et ideo specificans hic ait: *Quorum remisistis peccata, scilicet in forma Ecclesiae, et clauem non errante Remissionem eis: et quorum retinueritis, modo dicto: Remissa*

Aug. trañ. 121. in 10. post mediū. tom. 9. Greg. in Euañg. ho. 20. ante med. Luc. 10. Aug. trañ. 54. in 10. ante med. tom. 9. Eccl. 43. Exech. 1. Tob 38. Greg. Mor. lib. 30. c. 2. Greg. ibid. post mediū. Eccl. 24. Luc. 20. Aug. trañ. Greg. in Euañg. ho. 17. ante med. Aug. trañ. 121. in 10. post mediū. tom. 9. Aug. de Trin. lib. 4. c. 3. post med. 10. 3. Ibid. lib. 1. cap. 9. ante med. Paulin. ep. 58. ad Aug. post med. et Aug. ep. 59. ad Paulin. post mediū. tom. 2. Ibidem. Idem de eod. cord. Euañg. lib. 3. c. 24. tom. 4. Greg. in Euañg. ho. 25. ante med. Alc. 1. a Chrys. hom. 85. in 10. ante med. tom. 3. Greg. in Euañg. ho. 23. ante med. Luc. 11. b Aug. trañ. 121. in 10. ante med. tom. 9. Greg. in Euañg. ho. 25. ante med. Ioan. 15. b Luc. 11. f Aug. trañ. 121. in 10. paulo post med. 10. 9. Psal. 21. e Greg. in Euañg. ho. 30. ante med. Ibid. ho. 20. ante med. Alc. 2. b Greg. ibid. Ioan. 7. 6 Alc. 2. 6 Greg. Naz. orat. 6. de Spiritu sancto post medium. Chrys. hom. 85. in 10. post mediū. tom. 3. Ibidem. S. Bon. To. 2.

Mat. 1. 6. c
 Isai. 43. d
 Aug. 11. f
 72. in Ioan.
 post mediū.
 10m. 3.
 Mat. 9. a
 Greg. in E-
 uāg. ho. 26.
 ante med.
 Ioan. 11. f
 Aug. 11. f
 49. in Ioā.
 post mediū.
 10m. 9.
 Ibid. 11. f
 121. post
 med.
 Hugo de sa-
 cram. lib. 1.
 p. 9. c. 3.
 paulo ante
 med.
 Aug. ep. 99.
 Aug. epist.
 136.
 Aug. epist.
 139.
 Isid. etym.
 lib. 7. c. 9.
 Chryf. hom.
 80. in Ioan.
 prope prin.
 10m. 3.
 Apoc. vi. d
 Ioan. 1. g
 Chryf. lib. 1.
 post pauca.
 Greg. in E-
 uāg. ho. 26.
 paulo post
 med.

funt, id est, non remissa. Et hoc tam per uos, quam
 per successores, ait Glossa: Quæcumque ligaueris
 super terram, erunt ligata et in cælis. Sed qualiter hoc
 dedit discipulis, quia: Ego sum, qui deleo iniquitates
 uestras solus. Ergo Deus remittit. Item hoc est virtutis
 infinitæ, quia maius est iustificare impios, quam
 creare cæli, et terram, ait Augustinus supra. Nō ergo
 concessa hominibus. Itē ait filius Dei: Vt sciatis, quia
 filius hominis habet potestatem dimittendi peccata,
 et cet. Sua ergo est hæc potestas. Itē ex ordine verbo-
 rum hic videtur, quod nullus habet potestatem dimitti-
 endi peccata, vel ab ijs absoluendi, nisi habeat Spiritu-
 m sanctū. Primo enim ait: Accipite Spiritum sanctum.
 Et deinde: Quorum remisistis. Et ad istud responden-
 dum est, quod in culpa est tria considerare, scilicet di-
 uinam offensam, deformantem maculam, reatū siue
 obligationem ad pœnam æternā. Deus autem misere-
 rans cum dat gratiā remittit offensam, et infundit gra-
 tiam purgantem, et delentem maculam, et remittit
 obligationem ad pœnam æternā. Potestatem autem
 exigendi pœnam temporalē committit suo Vicario,
 habenti auctoritatem clauium. Dei ergo est potestas
 remittēdi peccata effectiue: Christi, hominis authen-
 tice, et mediatiue, quia est mediator, et caput Eccle-
 siæ, et satisfaciens pro peccatis: homini autem haben-
 ti auctoritatem clauium est cōmissa potestas exigen-
 di pœnam temporalem, et denunciandi illos, qui sunt
 contriti, et confessi absolutos. Vnde Gregorius: Cau-
 sas pensandæ sunt, et tunc ligandi atque soluendi potes-
 tates exercendæ, videndo quæ culpa, quæ penitentia,
 vt quos Deus per contritionis gratiam uisitat, illos pa-
 storis sententia absoluat. Ideo ait Saluator discipulis,
 supra: Soluite eum, et sinite abire. Et ibi bene de hoc
 ab Augustino. Ad aliud respondendum est secundum
 Augustinum: Ecclesiæ, inquit, charitas, quæ Spiritum
 sanctum infundit in cordibus nostris, participū suo-
 rum peccata dimittit, eorum autem qui non sunt eius
 participes tenet. Et ideo ait: Accipite Spiritum sanctum.
 Et postea: Quorum remisistis peccata, et cet. Hæc ille.
 Ex quibus patet, quod in Ecclesiæ unitate est Spiritus
 sanctus, et gratia, cuius gratiæ sacramenta sunt uasa,
 prout ait Hugo. Et Ecclesiæ clauibus fit remissio præ-
 dicta. Non ergo est necesse, vt qui ministrat sacramē-
 ta in sua persona habeat Spiritum sanctum, quæ per
 malos dispensantur, in ipsa tamē Ecclesia est Spiritus
 sanctus, cuius sacramenta dispensat minister, et cuius
 clauibus utitur. Et de hoc bene Augustinus: Dei est
 illa gratia, Dei est sacramentum, hominis uero solum
 ministeriū: qui si bonus est, adhæret Deo, et operatur
 cum illo: si uero malus, operatur per illum Deus uisi-
 bilem sacramenti formam, ipse uero donat inuisibile
 sacramenti gratiam. Hæc ille. Idem Augustinus: Sac-
 ramenta non deprauiantur peccatis hominū. Idem
 Augustinus: Sacramenta eandem efficaciam habent
 administrata per bonos, et per malos. Et ibi bene de
 hoc. Et sequitur vltima particula, in qua incidens oc-
 casio sequentis apparitionis: Thomas, et cet. Qui dicitur
 Didymus. Vt ait Isidorus: Didymus Dei, vel geminus
 propter dubium cor, vel dubius. Thomas est nomen
 Hebræum, Didymus Græcū, geminus, id est, dubius
 Latinum: Non erat cum eis, quia vt ait Chryso-
 stomus, a disseminatione, siue dispersione, quæ fuerat facta,
 scilicet, cum Iesus captus fuit, nondū redierat: Dicunt
 autem discipuli: Vidimus Dominum. In quo narratur di-
 scipulorum charitas: retulerunt enim absenti uisionē.
 Qui enim audit, dicat: Veni. Supra: Inuenit Philip-
 pus Nathanael, et cet. Ille autem ait: Nisi uidero in ma-
 nibus fixuram clauorum. Et in hoc exigebat experientia
 sensus uisus: Et mitram digitorum meorum, et cet. Et in hoc
 experientia sensus tactus, vt ait Chryso-
 stomus: Nimirum alijs grossior, idcirco eā quærebat fidē, quæ per
 sensū est, qui grossissimus scilicet, tactū. Neque enim
 oculis credebatur, nisi rimatus esset, et ut ait Gregorius:
 Neque hoc casu, sed diuina dispensatione factum, vt

A discipulus dubitans, dum vulnera palparet carnis, in
 nobis sanaret vulnera infidelitatis. Et ibi bene de hoc.
 Mira ergo dispensatio diuinæ clemenciæ in hoc facto.
 Er sequitur illa pars, in qua iterata apparitio, vel ma-
 nifestatio filij Dei ad remouendam infidelitatem di-
 scipuli. Et ibi tria. Primo, ipsa manifestatio, et gene-
 ralis allocutio. Secundo, specialis admonitio disci-
 puli, et illius responsio, ibi: Deinde dicit Thomas. Ter-
 tio, subiunctio rationis, ob quæ scripta sunt signa, quæ
 Saluator fecit, ibi: Multa quidem. Ait ergo: Et post dies
 octo iterum, et cet. Vt ait Chryso-
 stomus: Excogita Domini-
 atoris clementiam, qualiter pro vna anima ostē-
 dit seipsum vulnera habentem, et accessit vt saluet
 vnum: Venit Iesus ianuis clausis. Vt ait Augustinus: Mo-
 li corporis, vbi diuinitas erat, ostia clausa non obtite-
 runt: Et stetit in medio, et dixit: Pax uobis, vt prius est
 expositum. Sed quæritur de hoc, quod ait: Venit ianuis
 clausis, quod attribuit Augustinus ipsi diuinitati. Et
 idem Augustinus: Contra naturam, inquit, corporis
 videmus esse, clausis ostijs intrare. Omnia autem pos-
 sibilia sunt Deo, sicut ambulare super aquas. Ad con-
 trarium obijciatur: Omnis dos habet actum speciale
 in corpore glorificato, sicut impossibilitas, non alicui
 cedi, claritas a nullo suscitari, agilitas a nullo retardari.
 Ergo et subtilitas a nullo posse resisti. Ergo venit
 ianuis clausis ratione dotis corporis glorificati. Itē vi-
 detur, vt ait Gregorius, quod illud corpus Domini
 intrauit ad discipulos ianuis clausis, quod per natiui-
 tatem suam clauso exiuit uirginis utero, nec tamen
 tunc erat corpus glorificatum: ratione dotis, potuit
 tunc intrare ianuis clausis. Et ad istud respondendum
 sine præiudicio, quod licet possit intrare ianuis clausis
 ratione dotis corporis glorificati, tamen hoc attri-
 buunt sancti diuinitati ad confirmandam fidē, quod
 corpus suum resumptum, et glorificatum fuit diuini-
 tati unitum. Vnde quando aliquid debetur alicui ra-
 tione diuersarum uirtutum, in ipso attribuitur uirtuo-
 siori. Licet ergo posset uenire clausis ianuis ratione
 uirtutis corporis glorificati, tamen hoc attribuitur di-
 uinitati, cui erat unitum. Et nota quod ait: Stetit in me-
 dio, ad significandum esse mediatorem Dei, et homi-
 num. Ipse enim in medio, sicut cor uiuificans in me-
 dio corporis ad illius uiuificationem. Ipse enim signa-
 tus per lignum uitæ in medio paradisi. Et: Lignum
 uitæ est his, qui apprehenderint eam: Qui posuit in
 medio eius Spiritum sancti sui. Item ipse in medio,
 sicut Imperator in medio militum, uel Summus Pon-
 tificex in medio Cardinalium ad omnium gubernationem.
 Vidi in medio septem candelabrorum similem
 filio hominis. Item ipse in medio scilicet luminare in
 medio cæli ad mundi illuminationem: Quasi stella
 matutina in medio nebulæ. Item ipse in medio di-
 scipulorum, uelut scholarium ad omnium eruditio-
 nem: In medio Ecclesiæ aperuit os eius. Et sequitur
 pars, in qua allocutio discipuli specialis. Et ibi tria.
 Primo, ipsius admonitio: Secundo, illius respon-
 sio, ibi: Respondit Thomas. Tertio, Christi creden-
 tibus promissio: Dicit ei Iesus. Ait ergo: Dicit Tho-
 mas: Infer digitum tuum. Vt ait Chryso-
 stomus: Non expectat ab illo rogari, neque audire quid tale, sed
 nihil dicente illo complet, quæ desiderabat, et eisdē
 uerbis, quibus prius ad discipulos: Vide manus meas, et
 infer manum, et mitte in latus meum, et cet. Vt enim ait
 Augustinus, quia in corde discipulorum uulnera erant,
 propter quæ sananda, cicatrices in corpore suo serua-
 uit. Vnde quæritur de hoc, quod ait: Infer digitum tuū
 huc. Ex hoc uidetur, quod corpus suum fuit palpabi-
 le, cum dicit Gregorius: Corrumpi necesse est, quod
 palpatur. Et ad istud respondendum secundū Grego-
 rium, quod miro modo, et in corruptibile, et palpabi-
 le corpus exhibuit post resurrectionem, vt monst-
 rando incorruptibile inuitaret ad præmium, et præbēdo
 palpabile informaret ad fidem. Et ibi de hoc. Item ait
 Augustinus, quod nulla erit deformitas in corporibus
 glorificatis,

Chryf. hom.
 86. in Ioā.
 non mult.
 prin. 10. 3.
 Aug. 11. f
 121. in Io
 post mediū.
 Ibidem.
 August. de
 agone Chri-
 stiano. c. 24.
 10m. 3.
 Mat. 14. b
 Greg. in E-
 uāg. ho. 26.
 prope prin.
 1. Tim. 2. a
 Gen. 3. a
 Prou. 3. c
 Isai. 63. c
 Apoc. 1. c
 Eccl. 50. a
 Eccl. 15. a
 August. de
 uer. Domi-
 ni. ser. 18.
 ante mediū
 10m. 10.
 Greg. in E-
 uāg. ho. 26.
 ante med.
 Ibidem.
 August. de
 Ciuit. Dei.
 li. 22. c. 19.
 10m. 5.

glorificatis, et supplebitur in talibus partium inæqua-
 litas: Ergo nulla vulnera, nullæ cicatrices erunt in eis.
 Item Augustinus: Quid sibi uult hoc? scilicet Christi
 monstraſse vulnera? Si propter incredulum fecit, si
 uero ostendit vulnera erunt post resurrectionē, quod
 habet pro inconuenienti. Item idem: Si falsas scilicet
 cicatrices ostēdit, fallax fuit in docendo: Si ueras, ergo
 ibi uera vulnera. Ergo ad istud respondendū, sicut tan-
 git August. quod in corporibus martyrum fortassis vi-
 debimus cicatrices, quæ pro Christi nomine pertule-
 runt: nō tamen deformitas in eis, sed dignitas erit. Et
 quædā quamuis in corpore, non corporis, sed uirtutis
 pulchritudo fulgebit. Hæc ille. Multo magis in corpo-
 re Christi glorificati modo inextimabili apparebit
 sine deformitate, sed quæ in gratia fulgore ad fidē resurre-
 ctionis cōstruendam: quæ etiam ostendet in iudicio,
 vt ostendat quale genus mortis pertulit, prout ait Be-
 da. Et est ibi in Glossa: Et noli esse incredulus, scilicet de
 resurrectione: sed fidelis. Fidē illius habens, vt ait Chry-
 so-
 stomus: Videns, quoniam infidelitatis scilicet Thomæ
 erat ambiguitas, et hoc tamquā accepit Spiritum san-
 ctū, ait Chryso-
 stomus: Respondit Thomas: Dominus meus.
 Et in hoc confessio humanitatis Christi: Et Deus meus.
 Et in hoc confessio diuinitatis. Vnde Augustinus: Vi-
 debat, tangebatur, hominē, et confitebatur Deū: Dicit
 ei Iesus: Quia uidiſti, credidisti. Opponit Gregorius, quō
 dicat Apostolus: Fides est sperandarum rerū, qualiter
 ait hic: Quia uidiſti, credidisti. Et ad istud responde-
 tur, quod aliud uidit, aliud credidit: hominē uidit, et Deū
 confessus est. Item quæritur, ex quo Thomas eū teti-
 git, uidetur quod debuisset dixisse: Quia me tetigisti,
 credidisti. Et ad istud respondendū secundū Augusti-
 nū, et Glossam: Quod sensus uisus generalior est. Ideo
 ait: Quia uidiſti, non quia tetigisti. Vel forsitan nō fuit
 ausus eū tangere, sed apud respondendū secundū Augusti-
 nū scriptū est, et tetigit Thomas, vt ait Augustinus. Ideo
 sequitur: Beati qui non uiderunt, et crediderunt. Eo quod
 non habuerunt sensibilia experimenta: quia fides non
 habet meritū, cum humana ratio præbet experimen-
 tum, vt est apud Gregorium. Quod est intelligēdum,
 vt ait idē Gregorius, de perfecte credentibus: Ille enim
 uere credit, qui exercet operando quod credit, ait idē
 Gregorius: Fides enim sine operibus mortua est. Ali-
 ter de falso credentibus: Contentur se nosse Deum,
 factis autem negant. Vnde de credentibus, et non ope-
 rantibus, exponit Gregorius illud: Absorbebit fluuiū,
 et non mirabitur, id est, infideles diabolus absorbet: Et
 habet fiduciam, quod Iordanis influat in os eius, id est,
 baptizati. Et ibi bene de hoc. Et sequitur vltimum:
 Multa quidem, et alia signa. Vt ait Augustinus, hoc capi-
 tulum uelut libri finē indicat. Vt enim ait Chryso-
 stomus: Signa quæ scripta sunt nō ambitionis gratia, sed
 utilitatis tantū. Vnde quærit Chryso-
 stomus, quare nō omnia sūt scripta? Et ad hoc respōdet, quod quæ erāt
 sufficientia scripta sunt: sufficientia, in quā, eos attra-
 here ad fidem. Non omnia autē sunt scripta propter
 multitudinē, quia nec mundus caperet. Infra: Et qui
 non credit his, quæ dicta sunt, neque pluribus crede-
 ret, si essent scripta. Hæc ille. Et quia nō fuerunt facta
 signa propter discipulos solum, sed ad omnium utilita-
 tem, ideo sequitur: Hæc scripta sunt, vt credatis, quia Ie-
 sus est filius Dei. Et perfecta fide, vt dictū est: Et ut cre-
 dentes, et in fide perseuerantes: vitam habeatis in nomine
 eius. Supra: Qui credit in me, si mortuus fuerit, uiuet.
 Et patet hic saluificus finis sacræ doctrinæ euāgelicæ,
 quæ est affectio uitæ æternæ. Quamuis enim iste fit
 finis totius scripturæ: Quæcumque scripta sunt, ad no-
 stram doctrinā scripta sunt, et cet. Tamen doctrina
 euāgelica, quasi immediatius ducit ad uitam æternam
 ad implentes et perficientes documenta, et præ-
 cepta euāgelica: Qui enim fecerit, et docuerit, hic
 magnus uocabitur in regno cælorum: Beatus homo,
 qui audit me. Et sequitur: Qui me inuenerit, inue-
 niet uitam.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.
DOSTEA manifestauit se iterum Iesus,
 et cet. Narratis duabus manifestatio-
 nibus filij Dei ipsius discipulis post resur-
 rectionem, hic narratur tertia ad
 confirmationem, et instructionem
 beati Petri, et consequenter omnium
 Diuifio.
 in ipso. Et hoc in tres. Primo, narratur ipsa mani-
 festatio. Secundo, Petri in dilectione confirmatio,
 ibi: Cum ergo prauisissent. Tertio, dictorum pro testi-
 monium affirmatio, ibi: Et sic discipulus ille. Prima,
 ad huc in tres. Primo, antecedentium manifestationē
 descriptio. Secundo, ipsa manifestatio, ibi: Mane au-
 tem factū. Tertio, recapitulatio, ibi: Hoc iam tertio. Ait
 ergo: Postea manifestauit. Vnde enumerantur tria ante-
 cedentia, scilicet loci determinatio, personarū descriptio,
 et operationis specificatio, vt patet in littera: Post
 hæc, quæ premissa sunt: Manifestauit se ad mare Tyberia-
 dū, quod dicitur stagnum Genezareth, dictum quasi
 generans aurū. Sed quæritur, quare interponit quæsi
 recapitulatiōne, quando præmisit: Multa signa fecit
 Iesus, inter istam narrationē, et alias, et nō enume-
 rari continue? Et ad hoc respondet Augustinus, quod
 ista narratio commendat Ecclesiæ sacramenta, qualis
 futura est in vltima resurrectione mortuorum. Et de
 hoc in Glossa: Manifestauit autem sic: Erant simul Simon
 Petrus, et cet. Et in hoc enumeratio personarum, qui-
 bus apparuit. De Petro, et Nathanael, supra. De Tho-
 ma, supra proximo: Et filij Zebedæi, scilicet Iohannes, et
 Iacobus maior, de quibus Mathæus: Et alij duo, quorū
 nomina reticentur, ait Glossa: Dicit eis Simon Petrus:
 Vado piscari. Et in hoc negotij, vel operationis specifi-
 catio: Dicunt ei: Nonimus et nos tecum. Et in hoc eorum
 vnanimitas, siue occupationis idēitas, siue unio: Et
 nihil prebenderunt. Et in hoc forte diuina dispensatio.
 Vt enim ait Augustinus: Diuinitus factum est, vt
 miraculum plus appareret. Vt enim ait Chryso-
 stomus: Neque quid agere habentes, artem scilicet pisca-
 tionis tractarunt, nihil enim habentes agere ad pisca-
 tionem iuerunt: et hoc, nocte, quia formidolosi erāt.
 Vnde quærit Gregorius: Cur Petrus post conuersio-
 nem redijt ad piscationem, cum dicitur: Nemo mit-
 tens manum ad aratrum, et aspiciens retro apus est
 regno Dei. Item Mathæus non redijt ad telonij ne-
 gotium post conuersionem. Et ad hoc responde-
 tur, quod sunt quædam negotia, quæ sine peccatis exhiberi
 aut uix, aut nullatenus possunt, ad quæ non est re-
 deundum post conuersionem: quale fuit negotium
 telonij. Aliud uero est negotium, quod sine peccato
 extitit, et hoc repetere post conuersionem, peccatum
 non fuit, quale est piscatio. Quasi eadem quærit
 Augustinus. Ad quod respondet, non fuisse eos pro-
 hibitos sua arte licita uictum necessarium quærere,
 sui Apostolatus integritate seruata, si quando uide-
 viderent, aliud non haberent. Hæc ille. Sed nihilomi-
 nus obijciatur, ait Saluator Petro: Ex hoc eris ho-
 mines capiens: ergo ex tunc non debuit ire ad capien-
 dos pisces, sed ad prædicandum, et capiendum ho-
 mines. Item ait filius Dei uolenti ire ad sepelien-
 dum patrem: Dimitte mortuos sepelire mortuos
 suos. Ergo nec ad modicum tempus permisit eam
 intendere operi pietatis. Multo magis non debuit.
 Apostolus intendere his operibus piscationis: cum
 opera manualia aliquando impediunt uacationem,
 quæ ad Deum est, et opera spiritualia. Item ait
 Saluator: Primum quærite regnum Dei, et omnia
 hæc adiciantur uobis. Ergo debuissent intendere
 se spiritualibus occupationibus, et Deus prouideret
 eis de temporalibus. Item: Ordinauit Deus his qui
 euangelizant de Euangelio uiuere. Debuissent ergo
 intendere animabus lucrandis, et nō operibus manu-
 libus. Et ad istud respondendū est, sicut habitū est ab
 Augu-
 Aug. 11. f
 122. in Io
 ante med.
 10m. 3.
 Chryf. hom.
 86. in Ioā.
 ante med.
 10m. 3.
 Greg. in E-
 uāg. ho. 24.
 circa prin.
 Luc. 9. c
 Mat. 9. a
 Aug. 11. f
 122. in Io
 ante med.
 10m. 9.
 Luc. 5. a
 Mat. 9. d
 Mat. 6. a
 1. Cor. 9. g

de consequentibus ad manifestationes predictas, scilicet de confirmatione Petri in dilectione, et de informatione, ibi: *Cum ergo prandissent*. Et illa in duas. Primo, de dilectione inquisitio ad ipsius confirmationem, et Petri responsum. Secundo, ad confirmationem dilectionis suae passionis ipsi Petro reuelatio, ibi: *Amen dico tibi*. Prima in tres, secundum tres interrogationes et responsum Petri. Secunda, ibi: *Dicit ei iterum*. Tertia, ibi: *Dicit ei tertio*. In qualibet parte tria: scilicet inquisitio Petri, responsum, et Christi admonitio. Ait ergo: *Cum prandissent dicit Simoni Petro*, qui erat princeps, et caput presentibus discipulis: *Simon Ioannis diligis me?* Ex hoc videtur filium Dei in prandio siluisse, necnon et discipulos. Vnde Chrysostomus, ubi supra: *Cum silentio sedebant, et solum comedebant, quae eis condidit: Diligis, inquit, me plus his?* Vnde querit Chrysostomus, qualiter alios praeteriens Petro locutus est de talibus. Et ad hoc respondet, quod eximius Apostolorum erat Petrus, et os Apostolorum et vertex. Et propter hoc Paulus ascendit videre eum. Item ostendens ei, quoniam oportet eum audere, id est, fiduciam habere in Christo, et negatione delecta committit ei curam fratrum, et negationem quidem non profert, neque exprobrat, quod factum est. Hae ille. Ob haec ergo Petri confirmationem, et ob remissionis negationem ostensionem, ob confidentiam stimulationem, sic locutus est Petro. Vnde ait ei: *Diligis me plus his?* quia ut dictum est saepe: Petrus erat feruentior in omnibus, et primus ad respondendum, et promptus ad obediendum. Vnde Glossa: *Quod scit interrogat*. Et subditur responso Petri: *Domine tu scis, quoniam amo te*. Vt ait Chrysostomus, ipsum qui scit ineffabilia cordis testem vocauit. Et patet hic humilitas Petri: non respondit se plus diligere, sed ait: *Tu scis*. Vnde Glossa, virum plus diligere tacuit: *Dicit ei: Pasce agnos meos*. Vt dicit Augustinus: hoc idem est, ac si diceretur: Si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas: et sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quare non tuam: dominium meum quare non tuum: lucra mea non tua. Ne sis in eorum societate, de quibus: *Erunt omnes amantes se ipsos*. Hae ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur secunda interrogatio Christi, consimilis priori, et eadem responso Petri, et eadem ipsius admonitio, ibi: *Dicit ei iterum*. Vnde Chrysostomus: Si diligis me, curam fratrum suscipias, et feruentem amorem, quem per omnia demonstraui, nunc ostende, et nunc animam, quam dixisti te posturum pro me, pro ouibus meis pone. Hae ille. Et sequitur tertia Christi interrogatio, et consimilis responso et admonitio, ibi: *Dicit ei tertio*. Queritur, quare totiens interrogauit, cum sufficeret semel interrogasse? Et ad istud respondet Augustinus: Redditur ternae negationi terna confessio, ne minus amori lingua seruiat, quam timori, et cetera. *Contristatus autem Petrus*. Sed queritur ad quid fuit contristatus, ex quo fuit conscius se amare Dominum? Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod formidans priora, scilicet negationes, melior factus est, et magis sobrius, et non audax existens de reliquo, sicut prius scilicet promittebat praesumptuose, supra. Ne ergo existimans diligere cum non diligeret, sed eodem modo quo deberet, ideo contristatus est. Et patet secundum Augustinum, eadem esse amorem et dilectionem. Vnde ait hic primo: *Si postea ait: Amas me?* Et patet hic quae sunt successores Petri necessaria, scilicet Dei seruanda et vera dilectio, ut scilicet Deum diligant non se, et diuinum honorem non suum, et diuina lucra non sua, secundum Augustinum. Et ut pascant agnos et oues Dei, id est fideles: de qua dilectione et pastura in collatione praedicabili. Qualiter autem sint oues pascentes, in Glossa. Pasce oues est, credentes ne deficiant confortare. Et sic de alijs, quae in Glossa enumerat, Et forte prius ait: *Pasce agnos meos*, bis, et deni-

Chryf. hom. 86. in Ioan. circa med. tom. 3. Ibid. hom. 87. prope princ. Gal. 1. d. Chryf. ibid. post pauca. Humilitas Petri. Aug. traft. 123. in Ioan. post mediū. tom. 9. 2. Tim. 3. a. Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. tom. 3. Aug. traft. 123. in Ioan. paulo post. med. 10. 9. Chryf. hom. 87. in Ioan. tom. 3. Ioan. 13. b. Aug. traft. 123. in Ioan. post mediū. tom. 9. Ibidem. Pasce oues quid sit.

que semel: *Pasce oues meas*. Per agnos enim simplices et infirmi et pauperes signantur, qui debent pasci duplici pastura, scilicet corporali et spirituali. Per oues signantur firmiores, et ditiores, qui pasci debent pastura spirituali. Vnde Glossa: *Pasce oues est terrena subsidia, si necesse est, subditis prouidere, ex epla virtutum praebere, et cetera*. Sicut pastor gregem suum pascit in brachio congregabit agnos, et in sinu suo leuabit fetas. Qui ergo Petro succedit in officio pastoralis, et non diligit Deum, nec pascit oues, idolum est non pastor: O pastor et idolum derelinquens gregem: Pastor nomine, idolum re. Et sequitur illa pars, in qua de praenuntiatione suae passionis ipsi Petro, ibi: *Amen dico tibi*. In qua morte ostendebatur consummatio dilectionis beati Petri. Et ibi quattuor. Primo, ipsius mortis praenuntiatione. Secundo, ipsius Petri de altero discipulo inquisitio, ibi: *Conuersus Petrus*. Tertio, Christi responso, ibi: *Dixit ei*. Quarto, sermonis Domini interpretatio a discipulis: *Exiuit ergo sermo inter fratres*. Ait ergo: *Amen dico tibi: cum esses iunior cingebas te*. Ita respondit Petrus, supra: *Scis quia amo te*. Et supra dixerat: *Animam meam ponam pro te*. Filius ergo Dei amoris ostensionem monstrare volens, et erudire nos, quo modo eum amare oportet, sicut contrinuit Chrysostomus, ait Petro: *Cum esses iunior, cingebas te*, id est, sequebaris tuam voluntatem: *Quando autem senueris extendes manus, id est, crucifigeris*, ait Augustinus. Vnde Augustinus ibidem: *Hunc inuenit exitum ille negator et amator praesumendo elatus, negando prostratus, fiendo purgatus, confitendo probatus, patiendo coronatus*. Hae ille. *Et alius te cinget*, scilicet vinculis, quod fuit impletum: *Et ducet quo tu non vis, id est, ad mortem*, ait Glossa: *Hoc autem dixit, significans quia morte esset clarificaturus Deum*. Sed queritur de hoc quod ait: *Ducet te, quo tu non vis?* Nihil inuoluntarium est meritum: ergo si nolens passus est, absque merito est passus. Et ad istud respondet Chrysostomus: *Dedit ei filius Dei quod desiderabat, scilicet ut moreretur pro Christo*. Et hoc quod ait: *Non vis, naturae dicit compassionem, et carnis necessitatem: quoniam inuita, id est, non volens absconditur a corpore anima*. Et sequitur: *Nullus enim impassibiliter corpus deponet*. Hae ille: *Nemo carnem suam odio habuit*. Loquitur ergo quantum ad ipsam sensualitatem, siue vitam animalem. Est enim duplex voluntas, scilicet rationis et vitae animalis, siue sensualitatis. Prima volebat mori pro Christo, licet secunda repugnaret. Vnde Chrysostomus, ubi supra: *Et si quae optiones validae erant, scilicet mori pro Christo, et ipsae passionis: natura tamen redarguebatur, id est, ostendebatur timere*. Et de hoc similiter Augustinus: *Solutus a corpore volebat esse cum Christo, sed si fieri posset preter carnis molestiam, ad qua non lesductus est. Et explicat de Christo, quod propter nos consolandos in se transfigurauit, quando ait: Si potest fieri transeat a me calix iste*. Hoc ait, qui non habebat mortis necessitatem, sed voluntatem. Et ibi bene de hoc. Et est in Glossa pro parte. Vnde et hunc in firmitatis affectum naturalem, nec senectus auferre potuit. Propter quod ait hic: *Cum autem senueris, et cetera*. Vt ait idem Augustinus: *De hoc Chrysostomus bene: Quoniam semper Petrus volebat esse in periculis pro eo, ideo ait: Confide, et ita complebo desiderium tuum, ut quae non es passus iuuenis existens, hoc te oporteat pati senem factum*. Et ideo erigens eum ait: *Hoc dixit, significans quia morte, et cetera*. Vt discas, quoniam pati pro Christo gloria es patientis et honor. Et sequitur: *sequere me*. Et in hoc insinuat praelationem beati Petri. Hae Chrysostomus. Vnde ibidem querit: *qualiter Iacobus assumpsit thronum Hierosolymorum, qui fuit primus Episcopus eorum, et non Petrus?* Et huic respondet, quoniam hunc, id est Petrum, orbis terrarum in throno iacobum commisit et martyrium personauit, id est, praedixit, Iacobum vero plebis Hierosolymorum, et cetera. Et nota

Isa. 40. 4. Zach. 11. 8. Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. tom. 3. Aug. traft. 123. in Ioan. post mediū. tom. 9. Ibidem. Act. 15. d. Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem. Eph. 5. d. Aug. traft. 123. in Ioan. post mediū. tom. 9. Ibidem. Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem. Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem.

Et nota hic mysterium quando ait: *Cum esses iunior, cingebas te*, et cetera. Vt ait Chrysostomus: *In saecularibus scilicet rebus iuuenis utilis est, qui senit inutilis. Sed in caelestibus scilicet negotijs non ita est, sed cum superuenit senectus, tunc virtus clarior, tunc virilitas illustrior*. Hae ille. Iunior ergo dicitur vita imperfectior: Videbant me iuuenes. Gregorius: *Iuuenes dici solent, qui nulla consilij grauitate deprimuntur: iuuenes enim est feruor libidinis: Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiae*. Ibi Gregorius: *In adolescentia libido feruere inchoat. Item in iuuenes est paucitas experientiae et ardui operis, ut ait Sapiens: Iuuenis non est expertus: multitudo enim temporis experientiam facit*. Et qui ita est, cingit se non cingulo disciplinae vel iustitiae ad cohibendum et restringendum, sed ad leuandum se, ut sit velocior ad implendum suam voluntatem, vel concupiscentiam. Et de zona sic accingens: *Pro zona funiculus: Quasi agnus lasciuens: Nullum sit pratum, quod non pertransit luxuria nostra*. Vt enim ait Augustinus: *Ille viuunt secundum carnem, qui pergit quo vult, dormit quando vult, loquitur quando vult, et vbi vult*. Et sic de operibus aliorum sensuum, ut ibi enumerat. Et talis non secundum Deum, sed carnaliter viuunt. Ideo: *De desideria iuuenilia fuge: Curua ceruicem eius in iuuentute*. Et: *Post concupiscentias non eas. E contrario, cum senuerit homo virtuali senectute, de qua ait Chrysostomus supra, et de qua dicitur: Senectus venerabilis non diuturna. Et sequitur: Aetas senectutis vita immaculata. Alius cinget eum cingulo disciplinae, scilicet Deus ipse siue spiritus Dei: Accinge sicut vir lumbos tuos*. Vnde est cingulum cohibentis disciplinae, de quo dictum est: *Sint lumbi vestri praecincti*. Et est cingulum poenitentialis vitae: *Vocabit Dominus ad fletum, et ad cingulum saxi*. Vnde et sancti antiqui erant accincti. De Helia, quod erat zona pellicea cinctus. Et de Ioanne, quod habebat zonam pelliceam circumlumbos. Item est cingulum fidei et iustitiae: ut de Christo: *Et erit iustitia cingulum lumborum eius*. Et est cingulum auctoritatis et potentiae, prout ait Propheta de Christo: *Accingere gladio tuo super femur tuum. Et est cingulum veritatis et doctrinae, quo cingitur, et restringitur anima, ne effluat in vanas curiositates. In figura Ecclesiae: Sydonem fecit et vendidit, et tradidit cingulum Chananæo*. Quod exponit Gregorius de doctrina fidei. Super illud Iob: *Diuident eum negotiatores: Succincti lumbos in veritate*. Et: *Astringens cingulo accipit rationale*. Et est cingulum castitatis et sanctimoniae: *Praecinctus ad mammillas zona aurea. Et in figura Praelatorum de angelis, quod praecincti circa pectora zonis aureis. Et est cingulum fortitudinis et patientiae: Accinxit fortitudine lumbos suos. Et: Flagellis me cinxerit. Sic senescens virtualiter, et se cingens disciplinabiliter extendit manus ad operandum perfectibiliter: Leuemus corda cum manibus ad Dominum*. Et alius, id est, spiritus Dei ducit eum quo non vult, scilicet caro contra spiritum concupiscentis. Propter quod ait Saluator: *Esto consentiens aduersario tuo dum es in via, id est, verbo quod carni aduersatur, ait Augustinus, illud exponens. Et talis moritur morte spirituali, qua Deum clarificat per bona exempla, de qua morte ait Paulus: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Et sequitur Deum imitando*. Supra: *Qui sequitur me non ambulat in tenebris. Et ibi de hoc. Sequitur nunc secunda particula: Conuersus Petrus, vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, et cetera*. Vt enim ait Chrysostomus: *Hic, id est, Petrus amorem, quem habebat erga Ioannem, erat enim eorum colligatio, scilicet in amore, ut patet in Euangelio, et dicitur: Ascendebant ad horam orationis nonam Petrus et Ioannes. Quia ergo Christus magna ei praedixit, et orbem terrarum commisit et martyrium personauit, id est, praedixit, volens Petrus hunc, scilicet Ioannem accipere com-**

municatorem, scilicet praelationis et dignitatum, ait: *Hic autem quid?* Vnde et Ioannes hic silet, Petrus loquitur. Et sicut e contrario supra in cena Petrus praemittit Ioannem ad interrogandum, nunc autem reddens ei retributionem, et existimans velle eum interrogare ea, quae secundum ipsum erant, ideo sic quaesuit. Hae Chrysostomus. Vnde et hic recitat, quae Ioannes inquisiuit a Salvatore in cena. Supra: *Domine quis est qui tradet te?* Vnde querit Chrysostomus, cuius rei gratia recoluit hic illius accubationis, siue accubitus in cena? Et respondet, quod recoluit, ostendens quantum Petrus praelationem habebat post negationem, quoniam quia tunc non audebat interrogare, sed alij, id est, Ioanni concedebat: nunc ex quo praesidentia, id est, praelatio fratrum est credita, non solum pro se interrogationem facit, sed etiam pro alijs. Et patet hic praerogatiua beati Ioannis: *quarum prima est discipularum Christi dignitas, quae notatur, ibi: Vidit illum discipulum*. Sic enim seruare Deo regnare est, et si veri serui Dei sunt eius amici. Supra: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos: multo magis esse discipulum filij Dei est magna dignitas*. Ad quem discipulatum perfectum sunt necessaria multa. Est enim necessaria humilis obedientia peruenibilis. Supra: *Si manseritis in sermone meo, iuueni discipuli mei eritis. Item est necessaria affectuosa charitas. Supra: In hoc cognoscet omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis inter vos*. Item est necessaria mundi et mundalium contemptibilitas: *Qui non renunciat omnibus, non potest meus esse discipulus*. Item est necessaria carnalium affectuum abdicatio, siue mortificabilitas: *Qui non baiulat crucem suam, et cetera. Non potest meus esse discipulus*. Item est necessaria conuersationis mansuetudo, siue benignitas: *Quis sapiens et disciplina inter vos, ostendat ex bona conuersatione opera sua? Item est necessaria vita Iesu Christi imitabilitas, et eius conformitas: Sufficit discipulo, si sit sicut magister eius. Hae omnia fuerunt in beato Ioanne. Ideo signanter potest dici: Ille discipulus discretus vel eminenter. Secunda praerogatiua eius est peculiaris acceptibilitas filio Dei, ibi: *Quem diligebat Iesus, quia quod diligit, erat ob suas virtutes, ut dictum est supra: Amanatissimus Domini habitabit confidenter*. Tertia praerogatiua eius est perfecta Christi imitabilitas, ibi: *Sequere eum*. Sequi enim est imitari, ait Augustinus proprie de ipso: *Erat enim virgo. Et de illis, de quibus dicitur: Sequuntur agnum quocumque ierit*. Quarta praerogatiua eius honoris peculiaritatis apud filium Dei, et secretorum plena reuelatio, siue ostendibilitas, ibi: *Reclinauit supra pedes*. Et hoc, ut ait Augustinus, hic de fonte Domini pectoris, non solum bibit, sed ipse Dominus Euangelium ipsum pro sua cuiusque capacitate omnibus suis bibendum toto orbe terrarum diffudit. Hae ille. Et de his omnibus supra diffusius. Et sequitur Christi responso: *Dicit ei Iesus: Si eum volo manere, sicut legit Glossa. Nolo eum per martyrium consummare, sed expectare donec eum recipiam: Domino enim visitante placidam mortem accepit. Et de hoc similiter in sua legenda: Quid ad te?* Per hoc ait Chrysostomus erudiens nos non multum inuestigare, neque ultra ea, quae placent ei, id est, filio Dei, querere. Quia enim Petrus ad tales interrogationes feruidus erat, abscondens eius feruorem, hoc ait. Hae ille. In pluribus operibus ne sis curiosus: *Tu me sequere*, per imitationem, perferendo mala temporalia, ut ait Augustinus: *Et hoc ipso martyrium beati Petri personauit, id est praedixit, ait Chrysostomus, supra. Sed queritur, ex quo sequi est imitari, qualiter ait discretus Petro: Tu me sequere, quam Ioanni? Item quare ait de beato Ioanne: Volo eum manere, donec veniam, sicut querit Augustinus? Si respondeatur, quod hoc ait, quia non erat mortuus: hoc remonet littera**

Ioan. 13. e. Ioan. 13. f. Prerogatiua B. Ioannis. Ioan. 15. b. Ioan. 8. a. Ioan. 13. c. Luc. 14. d. Luc. 14. f. Iac. 3. g. Mat. 10. a. Dent. 33. b. Aug. de virg. sanct. c. 27. tom. 6. Apoc. 14. a. Aug. traft. 124. in Ioan. vers. fin. tom. 9. Ioan. 13. a. Chryf. hom. 87. in Ioan. circa med. tom. 3. Eccl. 3. f. Aug. traft. 123. in Ioan. post mediū. tom. 9. Ibidem.

uer littera sequens: *Non dixit Iesus, quia non moritur, et cet.* Item pramissum est de beato Ioanne: *Vidit Petrus illum discipulum sequentem.* Quare ergo magis dicit Petro: *Tu me sequere.* quam Ioanni? Et ad primum respondendum est, quod Petro ait: *Tu me sequere.* scilicet in crucis passione, ait Glossa. Christus ergo insinuans Petro suam passionem futuram, et etiam aliquo modo genus passionis, quia erat moriturus in cruce, ait: *Tu me sequere.* Ioannes autem et alij discipuli secuti sunt perfecta vite imitatione. Secundum aliquos vero hoc ait Petro, ut erat caput Ecclesie, et omnium martyrum, et ut erat gerens personam Ecclesie. Ad aliud respondendum est, quod de Ioanne ait: *Sic volo eum manere donec veniam,* scilicet ad accipiendum eum in morte, ut fuit factum prout dicitur in legenda sua, et ut ait Glossa hic. Et hoc fuit congruum secundum aliquos. Ut enim ait quidam expositor longum martyrium sustinuit Ioannes, siue duxit in contemptu vitam presentis et tolerantiam multiplicis afflictionis. Item in dolium feruentis olei fuit missus. Item intensum martyrium sustinuit cordis in passione Domini, assistens magistro eum diligenti peculiariter. Item deputatus fuit ad curam et obsequium beate Matris Domini, et virgo fuit, et ideo decuit placidam mortem expectare. Vnde Glossa: *Vltimum in pace senium finiuit.* Item vita contemplatiua in beatitudine per ipsum signatur, quae semper manet. Ut ait Augustinus. Et ideo ratione vite per eum figurata conuenienter ait: *Sic volo eum manere.* Et de hoc Augustinus. Et in Glossa. Cur Ioannem plus dilexerit Dominus, cum tamen Petrus plus eum dilexerit? Vnde supra eodem ait Dominus: *Simon Ioannis diligis me plus his?* Super quod Augustinus: *Quod sciebat Dominus interrogabat, ut nos amare Petrum, scilicet nosceremus.* Et videtur quod magis deberet diligere Petrum, quia ille plus dilexit. Item ut ait Augustinus, ubi supra. Melior est qui plus diligit Christum: Ergo magis diligendus ab ordine diligente, qualis erat filius Dei. Item dicitur: *Ego diligentes me diligo,* ait sapientia diuina: Ergo amplius diligente debet magis diligere. Et ad istud respondendum est, sine praedictio: quod sicut ait Bernardus: *Non diligit affectu sed effectu.* Est ergo loqui de amore filij Dei, quantum ad connotatum in patria, et connotatum in via respectu pramij substantialis. Et sic dicitur Deus magis diligere meliorem, et maiorem habentem charitatem. Et sic magis dilexit Petrum, si fuit melior. Et est magis diligere ad connotata in via, qualia erant reuelatio secretorum, familiaritas allocutionis, et peculiaritas factorum sine honorum. Vnde Glossa hic. Diligebat alios, sed familiarius istum, quia virgo electus ab ipso. Vel dicitur magis diligere Ioannem ratione modi mortis. Vnde Glossa, supra: *Diligit Ioannem, sed non plus omnibus sed familiarius, ut per pacem exiret de vita,* non per passionem. Et per hoc ad obiecta. Augustinus vero exponit illud de duabus vitis, scilicet actiua, quae per Petrum figuratur, et contemplatiua per Ioannem signata. Et Christus minus nos diligit, quales sumus hic. Ideo liberat nos ne semper simus tales, ideo ibi amplius diligit. Et de hoc in homilia, et in Glossa prolixè. Et sequitur vltima particula in qua sermonis Domini interpretatio apud discipulos: *Exiuit ergo sermo inter fratres, quod discipulus ille non moritur. Qui tamen sermo non erat ita intelligendus. Et ideo sequitur: Non dixit Iesus, et cet. non moritur.* Ut enim ait Chrysostramus, opinionem discipulorum corrigat non conspicientibus, id est, intelligentibus eis quae dixit Iesus. Et patet hic exemplum, qualiter multi non intelligentes variant sermonis interpretationem. Et ideo timendum est, ne ex sermonibus potestibus habere varias interpretationes, falsae eliceatur. Non ergo fuit talis intellectus sermonis, ut ipsi conceperunt, sed sicut expositor est: *Sic eum volo manere,* etc. Et sequitur vltima particula libri, scilicet de restitucione veritatis Euangelij, et eorum quae in eo scripta sunt: et posset diuidi contra totum librum, ibi: *Hic est discipulus ille,* de quo supra scilicet, quae diligebat Iesus,

A et qui recubuit supra pectus Domini, supra eodem: *Quod testimonium perhibet de his,* dicto: *Et scripsit haec,* scilicet certus de facto, qui in omnibus adfuit, et morienti filio Dei assistit. Supra: *Et scimus,* scilicet credentes: Quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, et cet. testamur et annunciamus. Quare Chrysostramus: ut quid hic solus Euangelista hoc facit testans sibi ipsi, nullo aliorum sic faciente? Et videtur se laudare, cum dicitur: *Laudet te alienus, et non os tuum.* Et ad istud respondet, quod Ioannes posterior ad scripturam Euangelij venit, Christo eum mouente. Propterea ostendit amorem Christi, Deum continue anigmatically insinuans causam, a qua ad scribendum accessit. Quia ergo a multa certitudine scripsit, non refutat sui ipsius testimonium in medium ferre. Haec ille. Et hoc confirmat: *Consuetudo nobis est cum valde vera dicimus, nostrum testimonium non denegare.* Et si hoc nos facimus, multo magis qui spiritu scribebat, qualis fuit Ioannes. Item ut ait idem Chrysostramus, ipse in omnibus adfuerat, et cum Christus crucifigebatur non defuerat, et mater ei commissa fuit. Quae vniuersa sunt signa amoris Christi ad eum, et quod cum certitudine sciebat omnia, ut ait idem Chrysostramus: *Preterea hoc fecerunt alij Apostoli scribentes, sicut Paulus saepe, ut habitum est supra a Gregorio, qui scriptores sacri eloquij impulsu Spiritus sancti scribunt de se, ut de alijs loquuntur.* Et exemplificat de Ioanne hic. Et ne crederetur omnia scripsisse quae fecit Iesus, subdit: *Sunt autem et alia multa,* scilicet miracula, et facta notabilia: *Quae si scriberentur per singula,* scilicet exquirite et plenarie: *Nec arbitror mundum capere posse libros qui scribendi sunt.* Ut ait Chrysostramus, tot existentibus: neque tot scripsi quot ceteri, sed horum plura dereliqui. Insidias autem Iudaicas, et lapidationes, et quoniam demonium habentem vocabatur, neque sum magistro gratificatus, id est, quaerens gratiam a magistro, narratio scilicet gloriofa de eo, sicut faciunt illi, qui exprobrabilissima occultant, et clara proponunt. Haec ille. Sed quaeritur, qualiter ait, quod mundus non posset capere libros, si essent scripti de factis Christi, cum etiam mundus possit capere libros scriptos de omnibus gestis a principio mundi, vsque in finem, si essent scripti. Et est respondendum ad istud secundum Augustinum. Et est in Glossa pro parte: quod non spatio locorum credendum est mundum non capere posse libros, qui essent de factis Christi scripti, sed capacitate legentium comprehendi fortasse non possent. Vel aliter, quod loquitur hic per figuram hyperbolen: quae est quando verba fide excedunt, ut voluntas loquentis appareat, nec tamen a tramite veritatis significanda: erratur: qui modus loquendi, sicut in hoc loco, ita in nonnullis alijs locis inuenitur, sicut: *Imposuerunt in caelum os suum.* Haec ille. Ob ergo multitudinem eorum, quae fecit Christus, de quibus aliqua sunt hic scripta, sic ait Euangelista, ut patet secundum Augustinum et Chrysostramus: *Non arbitror mundum posse capere libros,* et cet. Sed quaeritur cum tot sint facta a filio Dei, videtur quod minus pauca sunt scripta: ex modo enim loquendi patet, plura esse omnia quam scripta. Et ad istud respondendum secundum Chrysostramus, super illud supra: *Multa et alia signa fecit Iesus,* quae pertransierunt Euangelistae propter multitudinem. Atque qui non credit his quae dicta sunt, neque pluribus attendet: et si essent scripta. Item qui haec suscipit quae scripta sunt, nullo indigebit in fidei ratione. Haec ille. Ob ergo sufficientiam eorum, quae sunt scripta, ad rationem fidei plura non sunt scripta, et ob solidam veritatem eorumdem et ob efficacem doctrinae virtutem. Euangelij enim est virtus Dei omni crediti. Iustitia enim Dei in ea reuelatur ex fide in fidem. Et ad praesens haec collecta ex dictis Sancti Augustini, et ex dictis Sancti Chrysostrami super sacrum Euangelium beati Ioannis sufficienti.

LAYS DEO ET VIRGINI MATRI.

COLLATIONES PRAEDICABILES, IN GRATIAM IUNIORVM. EX TOTO SANCTI IOANNIS EVANGELIO, a sancto BONAVENTURA Collectae.

IN CAPVT PRIMVM. Collatio prima.

In principio erat verbum. Supposita luminati expositione ex dictis circa litteram, in his verbis exponendis, per modum collationis, tria insinuantur: quorum primum est ipsius patris initialis aeternitas, ibi: *In principio.* Secundum est ipsius filij generationis expressa veritas, ibi: *Verbum.* Tertium ipsius generationis inuariabilis immutabilitas, ibi: *Erat.* Quia enim pater principium, ideo interminabilis aeternitas. Et quia filius verbum, aeterna natiuitas: et quia erat inuariata immutabilitas. Ait ergo: *In principio,* id est, in patre, secundum Glossam: qui est principium, sine principio. Et hoc dicitur eleganter et proprie. Ut enim Tullius: Principij nulla est origo, et ex eo alia oriuntur: Talis est pater: ut enim sumitur personaliter, dicitur principium respectu filij, ut hic. Itē ut sumitur quasi notio naturaliter, pater et filius sunt vnum principium Spiritus sancti procedentis: de quo potest dici illud Prophetae loquentis ad filium: *Tecum principium in die virtutis tuae.* Ut enim sumitur essentialiter, est principium omnium creaturarum: Ego principium et finis, et cet. Et vere est ipse principium effectuum omnium rerum, et principium conservatiuum, siue gubernatiuum, et principium consummatiuum et perfectiuum. Ut enim ait Augustinus: A Deo est nobis initium existendi, ratio cognoscendi, et lex amandi. Est ergo principium conditionis siue existentiae rerum: Numquid non tu a principio Deus meus est? Item est principium consummationis felicitatis: Saluabit Dominus tabernacula Iuda, sicut a principio. Vnde et Platonici, ut ait Augustinus: *Posuerunt tibi esse causa constituta vniuersitatis, lux propinanda veritatis, et fons bibenda felicitatis.* Et ideo merito, ait supra, et a et cet. quae est illud idem et eadem littera quod A. quae est triangularis, et signat Deum tribus dictis modis esse principium: Ipse enim est primus et nouissimus. In hoc principio, id est, in patre, erat verbum aeternaliter ab ipso genitum, verbum inquam aeternae maiestatis expressiuum. Vnde Augustinus: *Pater tamquam seipsum dicens genuit verbum sibi aequale per omnia: non enim seipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo: Et vocabitur nomen eius verbum Dei.* Item verbum omnium causaliter et exemplariter contentiuum. Et ideo dicitur veritas, quoniam quidquid est in ea scientia, de qua est genitum et in ipso est: et ideo merito dicitur verbum vite: De verbo vita. Vnde infra eodem. *Quod factum est, in ipso vita erat.* Quia sapientia Dei secundum arceum omnia continet, ait Augustinus: *Item: verbum omnium effectiuum: Qui fecisti omnia verbo tuo.* Et hoc verbum: *Erat,* scilicet aeternaliter a patre genitum: Hoc enim verbum dictum de Deo si-

gnat aeternitatem, ait Chrysostramus: *Ego sum qui sum.* Erat ergo verbum genitum, sine initiali inceptio: sine variabili vicissitudine, sine defectuali terminatione: *Apud Deum enim non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: Semel loquitur Deus, et id ipsum non repetit.* Ibi Gregorius. *Loqui Dei, est verbum genuisse. Semel loqui est aliud verbum praeter vni genitum non habere.* Et ibi bene de hoc. *Ex quo ergo Deus est principium tale, ei adhaeremus, ut in esse conferemur, et veritate illuminemur, et felicitate beatificemur: In ipso viuimus, mouemur, et sumus.* Et ex quo filius est verbum, tale fit in corde nostro et in ore, secundum illud: *Prope sit verbum in corde tuo, et in ore.* Et: *Ante omnia verbum verax praecedat te.*

Collatio secunda.

In tenebris lucet: et tenebra eam non comprehendunt. In his verbis tria insinuantur. Primo diuinae lucis excessiua claritas, ibi: *Lux.* Secundo, eiusdem illustratiua comunicabilitas, ibi: *Luces.* Tertio, infidelium, siue peccatorum caliginosa caecitas, ibi: *Tenebra eam non comprehendunt.* Ait ergo: *Lux,* quae est diuina sapientia, siue filius Dei maiestate inaccessibilis: *Habitat lucem inaccessibilem.* Item lux sincera et immixta tenebris, siue inaccessibilis: *Deus lux est, in quo tenebrae non sunt vllae.* Item lux omnibus illi us capabilibus comunicabilis. Infra eodem: *Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem venientem,* et cet. Et haec lux lucet quasi triplici radio, quantum est a parte sua: scilicet radio illuminationis illustratiua in intellectu, et radio clarificatiue dilectionis in affectu, et radio discretiuae aequitatis in effectu. De quo radio triplici: *Fructus autem lucis in omni bonitate et in iustitia et veritate.* Bonitas quae est ipsa claritas signat affectum: *Qui diligit manet in luce.* Veritas illustrat intellectum, quia lux est, supra eodem: *Vita erat lux hominum.* Iustitia splendificat conuersationis statum et actum. Vnde Propheta: *Educit quasi lumen iustitiam tuam.* Et ista lux est solum tripliciter exurens montes. Sed licet sic luceat de se, tamen: *Tenebrae, id est peccatores: Non comprehendunt,* credendo scilicet, adherendo et diligendo. Tenebrae enim sunt priuatio lucis, secundum Damascenum, et sunt de se horridae et contristatiuae. Vnde in tenebris anima molestat, ait Auicenna. Et timoris dicitur inductiua: qui enim sunt in tenebris timent, ait Chrysostramus: *Talia sunt peccata spiritualiter, et peccatores ob ipsa peccata.* Vnde Augustinus: *Dilectores mundi sunt tenebrae, de quibus dicitur: Fuisit aliquando tenebrae.* Et: *Non sumus filij noctis neque tenebrarum, scilicet filij.* Et si manentes tales non possunt comprehendere lucē credendo, amando, et adherendo, immo odiunt lucem. Infra: *Dilexerunt homines tenebras magis quam lucem.*

Collatio

Ibidem.
Ibidem.
Aug. tract. 24. in Io. ante mediu. rom. 9.
Ibid. post pauca.
Prou. 8. a

Aug. tract. 24. in Io. post mediu. rom. 9.
Chrysostr. 87. in Io. post mediu. rom. 3.

Ioan. 19. f. 1. Ioan. 1. a
Chrysostr. 87. in Io. post mediu. rom. 3.
Prou. 27. a

Ibid. post pauca.
Ibidem.

Chrysostr. 87. in Io. post mediu. rom. 3.

Aug. tract. 24. in Io. vers. fin. rom. 9.

Psal. 72. b

Chrysostr. 86. in Io. ante mediu. rom. 3.
Ioan. 20. g

Rom. 1. b

Cicero Tuscul. quest. lib. 1. ante mediu.

Psal. 109. a

Apoc. 1. b
Apoc. 21. b
Apoc. 22. c

Aug. contra Faust. lib. 20. c. 7. 2. 6.
Abac. 1. c
Zach. 12. a
Aug. de ciuit. Dei. li. 5. c. 20. rom. 5.

Isa. 41. b

August. de Trinit. lib. 25. c. 24. rom. 3.
Apoc. 19. c

1. Ioan. 1. b

Sap. 9. f

Chrysostr. 3. in Ioan. ante med. rom. 3.
Exod. 3. d
Iacob. 1. a
Iob. 33. b
Greg. Mor. li. 23. c. 11.

Act. 17. e
Rom. 10. d
Eccl. 37. a

1. Tim. 6. c
1. Ioan. 1. e

Eph. 6. b

1. Ioan. 2. c
Psal. 36. b
Eccl. 43. a
Damascen. orob. fid. li. 2. c. 7. ante mediu.

Auicenn. de ani. par. 4.
Chrysostr. 4. in Ioan. post mediu. rom. 3.

Aug. tract. 3. in Ioan. ante med. rom. 9.
Eph. 5. b
1. Thess. 2. a
Ioan. 3. b

Collatio tertia de beato Ioanne.

Vit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. Ad praerogoniam et laudem praecursoris Domini, quatuor hic insinuantur. Quorum primum est eleuata subtilitas et sublimitas, ibi: Homo. Secundum est authentica potestas, ibi: Missus a Deo. Tertium est celestis influentiae affluens copiositas, ibi: Ioannes. Quartum est officij eminens dignitas, ibi: Hic venit in testimonium. Primum fuit in statu. Secundum fuit in dignitatis gradu. Tertium in affectu. Quartum in effectu. Ait ergo: Fuit homo, scilicet viuens in intellectu et spirituali. Vt enim ait Augustinus: Homines non distat a pecore nisi intellectu. Quasi diceret: Pecora sunt vel bestiae, qui viuunt secundum concupiscentias: viuens autem secundum rationem et vitam spirituales homo est: qualis fuit beatus Ioannes, vt patet consideranti seriem vitae suae, ob cuius eminentiam videbatur esse quasi quidam angelus. Vnde Chrysostomus: Ioannes velut caelum etremum habitauit, altissimam philosophiam demonstrans. Et quasi angelus aliquis ex caelo ita ad ciuitates a solitudinis vastitate descendebat. Et sequitur: Angelicus in vita monstrabatur. Propterea cilicium vestimentum ipsi erat, vt per figuram erudiat ab humanis desistere nihil habere commune ad terram. Quia ergo fuit eleuatus super omnes concupiscentias, dominans eis plenarie, et vivebat ad imaginem, et similitudinem Dei, similis factus Deo: ideo merito dicitur homo. Vt enim ait Commentator, scilicet Episcopus super Angelicam Hierarchiam: Homo conuenit cum angelis et superat bestias. Est enim intelligibilis, habens virtutes visivas, ad superius, et formam erectam, et principatum super irascibile et concupisibile, et minimum habet de sensu respectu brutorum, et superatum in virtute intellectualem. Et sic de alijs quae ibi enumerat. Talis fuit beatus Ioannes spiritualiter. Ideo merito homo, de quo verificatur illud: Beatus homo qui inuenit sapientiam. Et iste homo fuit missus a Deo: in quo notatur secundum, scilicet legitima auctoritas, et ad diuina nuntianda. Vnde Chrysostomus hic: Quia missus, non quae eius sunt, sed quae omnia. mittemus loquitur, et ideo angelus nuncupatus: angeli enim virtus est nihil proprium diceret. Ecce ego mitto angelum meum. Missus, inquam, sicut legatus ante summum Pontificem: Legatum ad gentes misit. Item: Missus, vt vox ante verbum. Infra eodem: Ego vox clamantis. Item missus, vt lucerna ante solem. Infra: Ille erat lucerna. Item missus sicut angelus ante Deum, vt dictum est. Missus, inquam, ad praedicandum, baptizandum, testificandum, demonstrandum, filium Dei, vt patet in serie Evangelica. Et quoniam non est possibile ista adimplere, sine diuina gratia, ideo sequitur tertium: Cui nomen erat Ioannes: Quod interpretatur in quo gratia: quod nomen merito fuit ei impostum, et a Deo praeligente: De ventre enim matris meae recordatus est non minis mei. Et ab angelo nunciante: Vocabis nomen eius Ioannem. Et a partibus publicantibus: In ipso enim fuit gratia sanctificans in vtero: Spiritu sancto replebitur, et cetera. Itē fuit gratia conferuas et operas in vita: Praecedet in spiritu et virtute Heliae. Item fuit gratia prophetiae in ipso, etiam in vtero, quando exultauit ex praesentia beatae matris Dei. Item fuit gratia praedicationis: Diffusa enim fuit gratia in labijs suis. Qui enim bonus est qualis fuit Ioannes, hauriat a Domino gratiam. Sibi enim competit illud: Gratia Dei sum id quod sum. Ideo aptus fuit vt perhiberet testimonium. Et in hoc notatur quartum: ipse enim annuendo veritatem veraciter, intrepide, sine constanter arguendo, euidenter et publice praedicando, signanter filium Dei demonstrando, vt patet in serie Evangelica. Testimonium perhibuit veritati. Vnde de ipso verificatur illud: Ecce testem populis dedi

Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante med. tom. 9. Chryf. hom. 10. in Mar. post mediu. tom. 2. Ibid. paulo ante. Pron. 3. b. Chryf. hom. 5. in Ioan. circa prin. tom. 3. Malac. 3. e. Abd. 1. a. Ioan. 5. b. Ifa. 49. b. Luc. 1. b. Ibidem. f. Ibidem. b. Ibidem. d. Ifa. 44. a. Pron. 12. c. 1. Cor. 15. b. Ioan. 5. f. Ifa. 55. b.

Huius iocantores in praedictis debent esse praedicatores Dei, qui sunt missi ad perhibendum testimonium veritati.

Collatio quarta.

Et lux vera quae illuminat omnem hominem uenit in hunc mundum. In his uerbis tria insinuantur. Primum est lucis aeternae essentialis immutabilitas, ibi: Lux vera. Secundum est, ipso diffusa communicabilitas, ibi: Omnem hominem. Ait ergo: Lux vera, quae essentialiter est lux non aliunde. Vnde Augustinus hic: Ioannes lux, sed non vera, scilicet essentialiter, quia nisi illuminatus, esset tenebrae. Lux ergo vera et primaria essentialitate, vt dictum est, et lux vera imminorabilitate, et lux vera indefectibilitate. Vnde Chrysostomus: Lux quam tamuis hominum multitudinem illuminaret, nihil sui splendoris remitteret. Ideo signanter dicit infra: Ego lux ueni in mundum. Et hoc illuminat multipliciter, siue multiplici radio, vt dictum est in priori collatione: Illuminat enim ueraciter, quia lux vera, vt dictum est: In sapientia illius luxit anima mea. Item illuminat delectabiliter: Dulce lumen et delectabile videre solem. Lux enim inuictum laetificat. Item illuminat ordinabiliter, quia est lux hominum non pecorum, ait Augustinus, ubi supra. Et ideo illuminat uiuentes, vt homines non vt pecora. Ideo sequitur: Illuminat omnem hominem, in quo notatur tertium: secundum Glossam enim omnis homo dicitur illa natura in homine, quae est ad imaginem Dei: uiuentes ergo secundum illam illuminat: Docet nos super iumenta terrae, et super uolucres caeli. Ibi Gregorius: Quod per iumenta et uolucres signantur carnales et curiosi, quos non docet Deus vt homines, id est, uiuentes spiritualiter. Et ibi bene de hoc. Vel omnis homo ueniens in hunc mundum potest dici, qui non habitat in mundo per amorem, sed ab eo eleuatur vtens mundo, quasi non utens. Vnde Augustinus: Si illinc non recederet, non esset illuminandus. Et ideo hic illuminandus, quia illinc recessit: Accedite ad eum, inquit, et illuminamini. Et ait Sapientia: Vox mea ad filios hominum. Vox sapientiae est sua illuminatio: quae quidem sapientia est filius Dei, qui est lux.

Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante mediu. tom. 9. Chryf. hom. 4. in Ioan. paulo post med. 20. 3. Ioan. 8. a. Eccl. 50. c. Eccl. 11. e. Pron. 13. a. Job. 35. d. Greg. Mor. li. 26. c. 13. Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante med. tom. 9. Ifa. 33. a. Pron. 8. a. Job. 35. d. Greg. Mor. li. 26. c. 13. Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante med. tom. 9. Ifa. 33. a. Pron. 8. a. Eccl. 1. a. 1. Ioan. 1. f. Heb. 1. a. Psal. 32. a. Mat. 26. d. Aug. de ciuit. Dei. li. 14. c. 21. 5. Chryf. hom. 10. in Ioan. circa med. tom. 3. Rom. 10. a.

Collatio quinta.

Verbum caro factum est, et habitauit in nobis. In his uerbis, in quibus insinuantur miracula diuinae bonitatis et magnificentiae assumptae humanitatis, quatuor denotantur. Primo, filij Dei sub nomine uerbi maiestatis sublimitas, ibi: Verbum. Secundo, humanae naturae assumptae fragilis mortalitas, et passibilitas, ibi: Caro. Tertio, utriusque indiuisa vnibilitas, ibi: Factum est. Quarto, conuersationis filij Dei humilitas, ibi: Habitauit in nobis. Ait ergo: Verbum, scilicet maiestatis sublimitate excelsum: Fons sapientiae uerbum Dei in excelsis. Et supra eodem: Verbum erat apud Deum. Item uerbum immortalitate aeternum, quia uerbum in principio et uerbum uita: De uerbo uita, et cetera. Item uerbum omnipotentiae uirtuosum: Portans omnia uerbo uirtutis suae. Et in psalmo: Verbo Domini caeli firmati sunt. Verbum, inquam, tale factum est caro, quae est pars in homine inuicem. Item caro quae passibilitati et mortalitati subiecta: item caro in infirmitate inualida: Caro enim infirma. Nominē tamen carnis intelligitur humanitas assumpta: Scriptura enim hominem exprimit nomine utriusque partis, ait Augustinus. Ait tamen hic: Verbum caro factum: ad exclusionem haereticis, ponentis ipsum non assumpsisse ueram carnem, vt ait hic Chrysostomus. Et ad manifestationem humilitatis filij Dei, et ad ostensionem congruae medicinae, contra uitia carnis, vt dictum est in expositione litterae: Et ideo dicitur: Verbum

Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante med. tom. 9. Ifa. 33. a. Pron. 8. a. Eccl. 1. a. 1. Ioan. 1. f. Heb. 1. a. Psal. 32. a. Mat. 26. d. Aug. de ciuit. Dei. li. 14. c. 21. 5. Chryf. hom. 10. in Ioan. circa med. tom. 3. Rom. 10. a.

Bern. hom. 2. super missus est paulo ante medium. Chryf. hom. 10. in Ioan. tom. 3. Philip. 2. b. Job 4. c. Baruc. 3. a. Luc. 2. e. Luc. 22. c. Sap. 8. f. Leuit. 26. f. Exod. 29. a. Job. 35. d. Greg. Mor. li. 26. c. 13. Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante med. tom. 9. Ifa. 33. a. Pron. 8. a. Chryf. hom. 13. in Ioan. ante med. tom. 3. Exod. 33. b. Coloss. 2. a. Heb. 1. c. Eph. 1. a. Coloss. 2. d. Ibidem. Ifa. 11. a. Job. 38. c. Greg. Mor. li. 29. c. 16. ante med. Aug. 17. a. 2. in Ioan. circa prin. tom. 9. 1. Cor. 4. g. Philip. 4. c. Dent. 33. a. Ioan. 20. f.

Verbum abbreviatum fecit Dominus super terram. Ad quod Bernardus bene. Ibi agnoscitur longitudo breuis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana. Ibi agnoscitur lux non lucens, uerbum infans, aqua sitiens, panis esuriens, et cetera. Et ibi bene de hoc. Et hoc uerbum factum est caro, non confusione facta, neque destructione substantiarum, sed vnitione ineffabili et inenarrabili, ait Chrysostomus: In similitudinem hominum factus, et cetera. Et Gregorius: Caro factus est, scilicet filius Dei, vt nos spirituales faceret, benigne inclinatus est, nos vt leuaret, exijt vt nos introduceret, uisibilis apparuit, vt inuisibilia demonstraret. Hae ille. Vnde persona generis humani: Ad me dictum est uerbum absconditum, id est, in carne manifestatum, uerbum Dei aeternum. Et non solum hoc: sed habitauit in nobis. Verus homo hominibus conformis: Cum enim hominibus conuersatus est. Habitauit, inquam, humilis ad obediendum: Erat, subditus illis. Item habitauit curialis et obsequiosus ad ministrandum: Ecce ego in medio uestrum, sicut qui ministrat. Item habitauit munificus ad tribuendum. Venerunt mihi pariter omnia bona cum illo. Item habitauit laetus, et delectabilis ad consolandum de ipso: Non erit tristis neque turbulentus. Et: Non habet amaritudinem conuersatio eius. De qua habitatione fuit promissum: Ponam tabernaculum meum in medio uestri. Et: Habitabo in medio filiorum Israel. Ex quo ergo filius Dei, si nasci homo dignatus est, et sic conuersari inter homines, nos nati ex Deo imitemur eum in praedictis.

Collatio Sexta. In Pentecoste.

De plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro gratia. In his uerbis quatuor insinuantur: quorum primum est omnium bonorum in filio Dei inexhaustibilis copiositas, siue affluentia, ibi: De plenitudine. Secundum est defectibilis humana indigentia, ibi: Accepimus, acceptio enim rei non prius habitae: Tertium est donorum multum communicantia: acceptio enim dicit rei prius non habitae: captio enim, ibi: Omnes accepimus. Quarto est donorum communicatorum supereminetia, ibi: Gratiam pro gratia. Ait ergo: De plenitudine. Qualiter autem Iesus Christus non solum fuit plenus gratia et ueritate, sed fuit ipsa plenitudo, vt praemisimus est. Chrysostomus hic, vt dictum est in expositione litterae. Ipse enim omne bonum. Bonum, inquam, non per participationem, sicut fons, et sicut pelagus infinitum supereffundens diuitias suas, ait Chrysostomus, ubi supra: In ipso com placuit inhabitare omnem plenitudinem. Fuit enim in eo plenitudo omnipotentiae, quia ipse uirtus supportans omnia. De qua plenitudine: Plenitudo eius, quia omnia in omnibus adimplet. Item fuit in eo plenitudo omnis ueritatis et sapientiae: In ipso omnes thesauri sapientiae et scientiae. Et sequitur: In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. Item in eo fuit plenitudo omnium charismatum et gratiarum: Requiescet super eum spiritus Domini. Et sequitur: Et implebit eum spiritus timoris Domini: Numquid coniungere ualebis micantes stellas Pleiadas? Quod exponit Gregorius, de septem spiritibus in Christo, bene. Sed in nobis omnium dictionum deficientia: Nihil enim habet homo proprium nisi peccatum, et mendacium, ait Augustinus: Quid habes quod non accepisti? Et ideo ab eo accepimus omnia. Sine ipso nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus usus expedit. Accepimus ergo omnes ab eo uirtutem ad subsistendum et operandum: Omnia enim possumus in eo qui me confortat. Item accepimus ab eo doctrinam sapientiae ad cognoscendum: Qui appropinquat pedibus eius, accipiet, de doctrina eius. Item accepimus ab eo dona gratiarum, et uirtutum ad recte et bene uiuendum. Ipse enim Ioannes ait: Accipite Spiritum sanctum, Sed

quam pretiosa dona accepimus, subditur: Gratiam pro gratia. Non solum aurum et argentum, nec bona transitoria, quae non faciunt hominem bonum, sed gratiam gratis datam, scilicet et gratum facientem, accepimus ad recte uiuendum praesentem, et gratiam finalem et consummatiuam ad bene uiuendum in gloria: Exequabit enim gratiam gratiae. Et: Gratiam enim, et gloriam dabit Dominus. Et: Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est. Et: Ipse namque dabit Spiritum bonum, petentibus se. Arguendi sunt ergo, qui non exhauriunt dona de ipsa plenitudine.

Collatio Septima.

Ego uox clamantis in deserto: Dirigite uiam Domini. In his uerbis quatuor figuratur. Primum est beati Ioannis praecursoris Domini ad Dei uerbum, qui est filius Dei, praedicandum, apta idoneitas, ibi: Vox. Secundum est eius uerbi quem praedicat potestatiua uirtuositas, ibi: Clamantis. Tertium praedicationis oportuna necessitas, ibi: In deserto. Quartum est ipsius praedicationis ueritas, ibi: Dirigite uiam Domini. Ait ergo: Vox. Vt enim ait Augustinus: Vox sonat, ut possit uerbum audiri. Et idem Gregorius hic. Et ideo Ioannes uox, quia per eius ministerium, patris uerbum ab hominibus auditur. Vox enim est uerbi interioris explicatiua siue nuntiatiua, et eiusdem ad aures aliorum delatiua, et eorumdem ad audiendum excitatiua, et ipsius uerbi in mentes audientium transfusiua. Vt enim ait Augustinus super Ioannem: Verbum, quod est apud te, vt transeat ad me, sonum quasi uehiculum quaerit. Assumit ergo sonum, uenit ad me, nec recedit a te. Haec ille. Sed beatus Ioannes praedicando sonuit Christum praedicando, et ad ipsum audiendum alios excitauit, et ad corda eorum intro misit ministerialiter. Ideo Maximus in fermone de Natiuitate Ioannis: Sicut sermo uocis quodam modo ministerio et uehiculo ad audientem transmittitur, ita Ioannes Christum sonans, ut uerbi minister et portitor fuit: Vox clamantis in deserto. Sicut hic. In psalmo: Dabit uoci suae uocem uirtutis. Et haec: Vox, est Clamantis, id est, filij Dei: qui fuit clamans dictis, clamans factis, clamans morte, clamans uita, ac descensu scilicet, ut ad eum rediremus, ait Augustinus: Fuit enim clamans in praedicatione ad hominum eruditionem: Sapientia foris praedicata. Sequitur: In capite turbarum clamit. Infra: Clamabat Iesus, et cetera. Item fuit clamans in passione ad reconciliationem: Cum clamore ualido, et lacrymis offerens. Item erit clamans in iudicio ad terrorem: Vociferabitur et clamabit super inimicos, et cetera. Et fuit clamans in deserto, per quod corda peccantium signantur. Desertum enim dicitur quasi derelictum, et est uepribus et spinis occupatum, incultum, bestijs inhabitatum, et fructu priuatum, et signat praedicta corda, quae sunt talia spiritualiter: Terra exusta quasi desertum. In tali deserto dicitur Deus clamare, ob distantiam eorum a Deo: Cor meum ad Moab clamabit. Quid autem clamandum est in praedicatione diuina subditur: Dirigite uiam Domini. Quod exponit Gregorius bene, dicens. Via Domini ad corrigendum, cum ueritatis sermo humiliter auditur, uel cum ad praecipuum illius uita praeparatur. Et signanter ait: Dirigite uiam Domini. Via enim Christi sunt pax, humilitas, et patientia, ait Gregorius exponens illud: Scientiam uiam tuarum nolimus. Vel uia Domini sunt innocentia uel poenitentia, ait Gregorius exponens illud: Nescierunt uias eius. Et haec sunt dirigenda, id est, a distorto in rectum rectificanda, ne fiat declinatio ad dexteram uel ad sinistram: Dirige semitam pedibus tuis, ut non declines ad dexteram uel ad sinistram.

Zach. 4. c. Iacob. 1. c. Luc. 11. b. Greg. in Euang. ho. 7. ante med. Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante med. tom. 9. Greg. in Euang. ho. 7. ante med. Aug. 17. a. 2. in Ioan. ante med. tom. 9. Ifa. 40. a. Psal. 67. d. Aug. Confess. lib. 4. c. 21. tom. 1. b. Pron. 1. c. Ibidem. Ioan. 7. d. Heb. 5. b. Ifa. 43. f. Ierem. 9. g. Ifa. 15. c. Greg. in Euang. ho. 7. ante med. Greg. Mor. li. 25. c. 25. Job. 21. b. Greg. Mor. li. 26. c. 24. Job. 24. c. Pron. 4. d.

Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. In his verbis duo figurantur. Primum est filij Dei numero virtuositas, ibi: *Ecce Agnus Dei*. Secundum est eius saluifica potestas, ibi: *Tollit peccata mundi*. Quoad primum, est studio imitandus: quoad secundum, est affectu exorandus, et magnificandus. Ait ergo: *Ecce Agnus Dei*, per similitudinem non per proprietatem. Vnde Augustinus: Non solum quæ sunt eiusdem naturæ, dicuntur similia, sed quæ sunt disparis naturæ, sicut filius Dei dici potest agnus, quod non diceretur, nisi eius similitudinem fecisset. In agno est ad matrem intima affectio, et vocis maternæ naturalis agnitio, et ad eius balatum festinatio. Et Isidorus: Agnum quam et Græci vocent, *ἀγνος*, quasi pius: Latini tamen putant habere hoc nomen ab agnoscendo, quia præ ceteris matrem agnoscit, et si errauerit etiam in magno grege agnoscit. Item in agno est materni coloris receptibilitas, ut ait Sapiens: Si fuerint venæ sub lingua eius albæ, facit album: si nigræ, nigrum: si rubæ, rubeum. Item in agno est innocua simplicitas et obediens subijcibilitas, non solum pastoris, sed etiam excoriantis. Item in agno est cornu erfationis pacifica tranquillitas, et ad sustinendum patiens longanimitas: excoriantis vel vellentis resistentiæ vel defensionis immunitas, quia nec capite, nec cornibus impetit, nec dentibus mordet, nec pedibus recalcitrat: nec corpore impellit. Item ad immolandum pro peccatis secundum legem, congrua idoneitas. Item in agno est commoditas et multiplex utilitas, quia ministrat lac, lanam, et esum, secundum Glossam. Sed in filio Dei prædicta omnia fuerunt virtualiter et spiritualiter: Suam matrem, scilicet synagogam dilexit et agnouit, ad vocem eius de cælo descendit. De qua matre: Filia matris meæ pugnauerunt contra me, et cetera. Et in similitudinem carnis peccati venit. Item in eo innocua simplicitas. Et sic de alijs. Ille enim signatus est in agno paschali. Et: Emitte agnum. Et: Quasi agnus coram tondente. Et: *Isai. 16. a* Quasi agnus mansuetus ductus est. Et: Sanguine agni immaculati. Et istas virtutes eximias in filio Dei demonstrat hoc aduerbium: *Ecce*. Et de hoc Chrysofomus bene. Hoc dixit Ioannes ostendens, quoniam non voce solum, sed oculis testabatur, et non admirabatur Christum, lætans et exultans. Et sic de alijs. Et ante med. tom. 3.

Isai. 43. d Deus, de quo: Ego sum qui deleo iniquitates vestras. Et in psalmo: Qui sanat omnes iniquitates. Ipse enim venit, non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Infra: Item tollit peccata mundi redimendo, et se immolando. Redempti estis pretioso sanguine agni, et cetera. Vnde ipse figuratur per duos hircos, quorum vnus debuit immolari pro peccato populi, et alius emitti in solitudine. Primum fuit figura naturæ humanæ in Christo, secundum quæ fuit immolatus et mortuus pro peccatis generis humani. Secundum fuit figura naturæ diuinæ, immortalis et impassibilis: Quasi agnus coram tondente se. Et sequitur: Ipse peccata multorum tulit. Item ipse tulit peccata, pœnas debitas pro peccatis soluendo, et pro eis satisfaciendo: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Multimoda ergo virtuositas filij Dei, qui fuit agnus, id est, signo figuratus, et mitifica sua pietas, qua dignatus est peccata tollere dictis modis. Et in his est imitandus tam in agendis, quam in sustinendis a suis membris.

Collatio Nona. De Prædicatore.

Ecce vere Israelita, in quo dolus non est, et cetera. Vt enim ait Augustinus: Hic Nathanael, de quo Io-

Aquitur hic, erat peritus et eruditus in lege: et signat spiritualiter doctorem vel prædicatorem. Et secundum hoc, duo figurantur hic requirenda in doctore: quorum primum est diuinæ cognitionis limpeditas, ibi: *Israelita*, id est, videns Deum: Secundum est vitæ innocua simplicitas, ibi: *In quo dolus non est*. Ait ergo: *Vere Israelita*, id est, videns Deum, scilicet fidei inerrabilis claritate: Nunc videmus in speculo et in ænigmate. Item videntes Deum immaculabili cordis puritate: Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Item videns Deum contemplationis limpeditate, de qua: Non videbit me homo et viuet: Quod exponit Gregorius de acumine contemplationis, vbi ait: Nullus Deum spiritualiter videt, qui carnaliter viuit. Primo modo videtur intellectu illuminato. Secundo modo affectu mundato et inflammato. Tertio modo vtroque excessu eleuato, de quo visu: Auditus auris audiui te, nunc oculus meus videt te. Et sic viuens debet esse sine dolo. Vt enim ait Augustinus: Dolus est cum aliud agit, aliud fingitur: fraus, est simulatio quando aliud in corde tenetur, aliud loquitur, et tamquam duo corda habet. Hæc ille. Est ergo dolus cordis in psalmo: Dolos tota die meditabatur. Et: Interiora eius plena sunt dolo. Et est dolus oris, de quo similiter in psalmo: Labia dolosa in corde, et corde locuti sunt. Item est dolus operis: Ab vno dolo augetur sanguis. Et in psalmo: Sicut nouacula acuta fecisti dolum. Item est dolus status, siue professionis, quod scilicet professio est alta siue status, et tamen vita imperfecta, tunc est dolus vere: Abominatio est Domino pondus, et pœdus statera dolosa non est bona. Et absque omni tali dolo debet esse doctor et prædicator Dei: Rationales sine dolo. Et post: Auferentes omnem malitiam et omnem dolum. Et tales sunt imitatores Christi, de quibus dicitur: Non est inuentus dolus in ore eius.

Collatio Decima. Thema coram religiosis.

Videbitis calum apertum, et Angelos ascendentes et descendentes super filium hominis. In his verbis spiritualiter tria figurantur, quorum primum est sacra religionis eleuata sublimitas, ibi: *Calum*. Secundum est religiosorum virtuosa perfectibilitas, ibi: *Angelos*. Tertium est eorumdem debita studiositas, ibi: *Ascendentes et descendentes*. Ait ergo: *Calum*, per quod religio sacra figuratur cælo assimilata: Cælum enim est corpus nobile, subtile et altissimum, ait Sapiens: Nec respicit impressiones peregrinas, vt ait idem. De his proprietatibus nobilibus Sapiens vbi supra. Et Ambrosius, et Damascenus. Talis est religio sacra spiritualiter, nobilitate ingenua, eleuata, læta, ornata, et sic de alijs: Gelu de cælo qui genuit? Ibi Gregorius: Cælum est sublimis vita sanctorum: Et: Numquid nostri ordinem cæli, et cetera. Et: Spiritus Domini ornauit cælos: Cælum mihi sedes est: Et Apostolus: Nostra conuersatio est in cælis. Huius cæli Angeli sunt religiosi veri, vita angelica præditi. Angelus enim nuncius dicitur, vt ait Augustinus: Qui ergo regnum cælorum et diuinæ documenta ac eius voluntatem vita et doctrina nunciant, Angeli sunt: de quibus in psalmo: Qui facit Angelos suos spiritus. Vnde et de sacerdote Deo sacrificante: Angelus Domini exercituum est. Isto Angelorum est ascendere, in contemplationem diuinitatis Iesu Christi, et arcanorum eius, et descendere ad imitationem humilitatis ipsius. Vel ascendentes: arcana diuinitatis considerando et prædicando: descendentes, humana de ipso annuntiando, prout Glossa exponit. Vel vt ait Augustinus: Ascendunt ad intelligendum diuinitatem, descendunt, vt inueniant eum factum ex muliere: Vidit scalam, et cetera. Et sequitur: Angelos ascendentes et descendentes. Vel ascendentes in suspensua

Aug. com. vna Faust. li. 2. c. 25. tom. 6.

Isid. etym. lib. 2. c. 2.

Cant. 1. b Rom. 8. a

Exod. 12. f Isai. 16. a Isai. 53. c Jerem. 11. d 1. Pet. 1. d Chryf. hom. 17. in Ioã. ante med. tom. 3.

Isai. 43. d Psal. 102. a Ioan. 3. b

1. Pet. 1. d

Leuit. 16. a

Isai. 53. a Ibidem.

1. Pet. 2. d

Aug. traã. 7. in Ioan. post mediũ. tom. 9.

1. Cor. 13. d

Mat. 5. c Exod. 33. a Greg. Mor. li. 18. c. 27. circa med. Job. vlt. c

Aug. traã. 7. in Ioan. post mediũ. tom. 9. Psal. 37. c Eccl. 19. f

Eccl. 11. b

Prou. 20. d

1. Pet. 1. a Ibidem.

1. Pet. 1. d

Amb. Hæc. li. 2. c. 4. tom. 1. Damascen. orsh. f. d. li. 2. c. 6. Job 38. e Greg. Mor. li. 29. c. 15. ante mediũ. Ibidem. d Isai. vlt. a Philip. 3. b Aug. de ciuit. Dei. li. 18. c. 35. 10. 5. at contra Faust. lib. 26. c. 20. tom. 6. Psal. 103. a Malac. 1. d Aug. contra Faust. lib. 26. c. 26. tom. 6.

Gen. 28. e suspensua contemplatione, descendentes in negotiosa actione: quia vt ait Augustinus: Triplex est generis vitæ, scilicet, otiosum, actuosum, et ex vtroque compositum. Et sequitur: Nec sic esse quisquam debet otiosus, vt utilitatem non cogitet proximi: Nec sic actuosus, vt contemplationem non requirat Dei. Hæc ille. Ascendens ergo debent religiosi in contemplatione ad vacandum Deo, et descendere in negotiosa actione ad consulendum proximo, exemplo Moysis, qui aliquando ascendebat ad Deum, aliquando descendebat ad populum. Et exemplo Christi, qui aliquando ascendebat in montem solus orare, aliquando descendebat ad ciuitates prout ait Gregorius, docens qualiter vacandum est contemplationi diuinæ, et qualiter indulgendum est actioni virtuosæ ad aliorum utilitatem.

CAPVT SECVNDVM.

Collatio Vndecima. In claustro Monialium.

NPTIÆ factæ sunt in Cana Galilæa. In his verbis moraliter expositis duo figurantur. Primum est indiuisæ coniunctionis Christi, et animæ fidelis perfectio, ibi: *Nuptiæ factæ sunt*. Secundum est virtutum animæ nubendæ filio Dei figuratio, ibi: *In Cana Galilæa*. Ait ergo: *Nuptiæ factæ sunt*, scilicet redemptoris et animæ fidelis in diuino vnio. Nota tamen quod sunt quadruplices. Primæ sunt diuinæ naturæ et humanæ in Christo: quæ fuerunt figuratæ in nuptijs Asuæ et Hæster. Astuæ enim beatus interpretatur, Hæster eleuatio vocationis. de quibus Hæster: Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua. In die desponsationis. Et: Fecit nuptias filio suo. Ibi Gregorius. Deus pater nuptias fecit filio suo, quando hunc in vtero virginis naturæ humanæ copulauit. Item sunt nuptiæ filij Dei incarnati et Ecclesiæ. Infra: Qui habet sponsam, sponsus est. Harum nuptiarum figuræ sunt istæ nuptiæ, de quibus hic, prout exponit Augustinus hic sufficienter in homilia, et in Glossa: Sacramentum hoc magnum est, et Christi et Ecclesiæ, et cetera. Item sunt nuptiæ filij Dei, et Ecclesiæ triumphantis: Quando reuertatur a nuptijs. Ibi Gregorius: Ad nuptias abiit, quando multitudinem angelorum nouus homo sibi copulauit: Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt. Item sunt nuptiæ filij Dei, et animæ fidelis celebratæ in thalamo conscientiæ, quæ merito nuptiæ dicitur ob iudiciam vnionem, ob affectuosam dilectionem, ob secundam generationem, ob communem omnium possessionem, hæc enim inter sponsum et sponsam. Vnde Bernardus: Non est alia conexio inter sponsum et sponsam præter amare et amari: hic nexus vincit, quod natura arctius iunxit, scilicet vinculum parentum ad filios: Propter hoc relinquet homo patrem et matrem. Et ibidem Bernardus: Hæc nomina sponsus et sponsa nomina dulcia sunt, quibus vna hereditas, vna domus, vna mensa, vna caro, omnia communia, et nihil proprium: Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, De his nuptijs: Sponsabo te mihi in fide. Mirifica ergo dignatio filij Dei, quod dignatus est assumere animam peccatricem, vilem, ignominiosam, sædam, deformem, sanctificando eam, vt sit ei sponsa. In figura: Sume tibi vxorem fornicationum, et cetera. Et magnifica exaltatio animæ fidelis, quod filio Dei desponsatur: quam exaltationem insinuat Apostolus: Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Qualis autem debet esse sponsa Christi nupta, figuratur cum dicitur: *In Cana Galilæa*. Et S. Bon. To. 2

A in hoc secundum. Cana enim zelus interpretatur. Galilæa transmigratio. Et in hoc figuratur, quod anima, quæ est sponsa Christi, debet transmigrare a vitijs et concupiscentijs, et cupiditatibus, et debet esse zelo diuini amoris feruida: quod figuratum est: Quod sacerdos debet ducere virginem vxorem, in figura Christi. Ideo de sponsa dicitur: *Quæ est illa*, quæ ascendit, et cetera. Vnde Bernardus: Sponsa debet esse pulchra, scilicet de forma iustitiæ, erudita de iudiciorum Dei notitia, tenta desiderio præsentia Dei. Et idem: Sponsa Dei debet esse amore calens, deuotione vrgens, opinione redolens. Et talis sponsa est a Deo dilecta, honorificata, et in gloria magnificanda: Veni de libano sponsa. Sequitur autem: *Soror mea sponsa*. Huius sponsæ nuptialis vestis est charitas: Quo modo huc intrasti non habens vestem nuptialem: Venerunt nuptiæ agni. Et sequitur: *Vxor eius præparauit se, et cetera*. Et de ista sponsa, infra: *Qui habet sponsam, sponsus est*.

Collatio Duodecima.

Omnis homo primo bonum vinum ponit, et cetera. Quoniam Glossa exponit istud de homine carnali, nec non et Hugo illud exponens, vbi ait: Amor mundi in principio dulcis esse videtur, sed finem habet amarum. Ideo ait: *Cum inebriati fuerint, et cetera*. Amor vero Dei e contrario, vt ait ibi. Ideo exponendo istud moraliter et dicto modo, quattuor figurantur, quorum primum est, hominis terreni fluxa carnalitas, ibi: *Omnis homo*. Secundum est ipsius voluptatis apparens, et phantastica suauitas, ibi: *Bonum vinum*. Tertium est voluptuosorum et bibitorum tali voluptate subuertens fatuitas, ibi: *Cum inebriati*. Quartum subsequens amaricabilitas, ibi: *Tunc id quod deterius*. Sic enim est processus voluptuosorum, et voluptatis, vt patet consideranti. Ait ergo: *Omnis homo*, id est carnalis, ait Glossa. Vnde signanter ait: *Omnis homo*, id est, homo de humo totus, et sic viuens, et in peccato conceptus spiritualiter, de quo: Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: Conceptus est homo. Ibi Gregorius: Homo dicitur tripliciter, scilicet per naturam: Faciamus hominem. Et per infirmitatem: Maledictus homo qui confidit in homine. Et per culpam homo dicitur in psalmo: Sicut homines moriemini. Et: Cum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis: Et sic sumitur hic. Et in psalmo: Filij hominum vsquequo graui corde? Et talis ponit bonum vinum, non secundum rem, sed secundum apparentiam, nec secundum reatum iudicium et rationem, sed secundum peruersum sensualitatis appetitum dicitur bonum. Talis enim est de numero ipsorum, qui dicunt malum bonum. Et nota quod est vinum tale multiplex. Est enim vinum carnalis delectationis: Meliora sunt vbera tua vino. Ibi Bernardus. Per vinum carnalia desideria signantur, siue sit delectatio carnalis: ingustu, de quo dicitur: Cui vbera, et cetera. Et sequitur: Nonne his, qui morantur in vino? siue sit carnalis delectatio in tactu: Ne alterceris cum illa in vino, id est, cum mala muliere: Luxuriosa res est vinum. Et est vinum infatuantis prosperitatis. Seneca: Felicitas est res inquieta, vt vinum ipsa exagitat, mouet cerebrum, non vno genere hos inflat, hos mollit, at aliquis illam fert quomodo vinum. Hæc ille: Quasi homo madidus a vino. Item est vinum seducens erroris, prout ait Augustinus, quod vinum erroris propinatur in verbis poetarum, de quo: Quo modo vinum potantem decipit, sic vir superbus, et cetera. Et omne tale vinum inebriat potantem. Et sicut vinum non modice sumptum ratione perturbat, memoriã enervat, obliuionem immittit, errorem infundit, ad ignoran-

Leu. 21. f Cant. 3. a

Cant. 4. b

Mat. 22. b Apoc. 19. a

Ioan. 3. d

Hugo de arca Noe. lib. 1. c. 1. in princ.

Jacob. 1. b Job. 3. a Greg. Mor. lib. 4. c. 15. Gen. 1. d Jerem. 17. a Psal. 81. b 1. Cor. 3. c Psal. 4. a

Cant. 1. a Bern. serm. 25. in cant. ante med. Prou. 23. f Eccl. 9. b Prou. 20. a Senec. epist. 36. prope princ. Jerem. 23. c Aug. 1. Confess. lib. 1. c. 16. 2. 1. Abac. 2. b

Chryf. hom. ait Chryſoſtomus: Qui proprio filio non pepercit. *26. in Ioã.* Et talem filium dedit pro inimicis et ad mortem. *ante mediũ.* Commendat Deus charitatem in nobis, quoniam, cum peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus. *Rom. 8. b.* eſt: Et talem filium dedit non propter commodum. *Rom. 5. e.* ſuum vel filij, ſed: *Ve omnia quicredis non pereat.* Et in *Ioan. 15. f.* hoc quartum, ſcilicet dati finalis utilitas: Maiorem enim dilectionem nemo habuit, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: Gratiam fideiſſoris ne obliuſcaris, dedit enim animam ſuam pro te. Magna ergo utilitas fidei, quæ meretur ſic ſaluari a Chriſto. *Supra eodem: Oportet exaltari filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat.*

Collatio decima octaua coram ſcholaribus.

Amicus ſponſi qui ſtat et audit illum, et cet. In his verbis quatuor inſinuatur, quæ debent eſſe in homine ſtudioſo: quorum primum eſt diuini amoris inuolabilis veritas, ſive fidelitas, ibi: *Amicus.* Secundum eſt, in iuſtitia immutabilis ſoliditas, ibi: *Stat.* Tertium eſt diuinæ doctrinæ intima ſuſceptibilitas, ibi: *Audit.* Quartum eſt ex ipſa doctrina diuina affectuofa iucunditas, ibi: *Gaudet ſuper vocem.* Ait ergo: *Amicus ſponſi.* Vt enim ait Tullius de amicitia, et Auguſtinus, ſumens ab eo: Amicitia eſt rerum humanarum, et diuinarum cum beneuolentia et charitate conſenſio. Ille ergo eſt amicus ſponſi, qui in omnibus ei conſentit. Vnde Hieronymus: Eadem velle, et eadem nolle, firmiſſima amicitia eſt. Et talis debet eſſe omnis, qui vult auditor eſſe ſponſi, vel diuinæ ſapientia: tali enim illam reuelat: Annunciat de ea amico ſuo. Et non ſolum hoc, ſed debet ſtare. Vt enim ait Auguſt. Stare, eſt in gratia permanere eius quam accepit: quia inquit humilis, vide ſtantem ſolido. Hæc ille. Talis debet eſſe auditor ſponſi: Sta et conſidera mirabilia Dei, ſcilicet in myſterijs diuinæ incarnationis, in ſcripturæ arcanis, et in cæleſtibus ſecretis. *Aug. traãt. 14. in Ioan.* Et non ſolum: ſed debet audire, non auditu exteriori ſed interiori. Inſta: *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit.* Audire enim vere eſt perfecte obedire. Vnde Auguſtinus: *Quid enim eſt, qui audiuit? Nihil aliud eſt quam qui obaudiuit: Beati qui audiunt verbum Dei, et eſt. Ioan. 8. d.* *Aug. traãt. 29. in Ioan.* *ante mediũ.* *Luc. 11. d.* *Pſal. 67. d.* *Apoc. 4. a.* *Ierem. 15. c.* *Ibidem.*

Collatio Decimanona de beato Francisco.

In hoc gaudium meum impletum eſt illum oportet creſcere me autem minui. In his verbis moraliter expoſitis de beato Francisco, quatuor figurantur: quorum primum eſt, vitæ humanæ veteris in ipſo omnimoda abnegatio, ibi: *Me minui.* Secundum eſt diuinæ vitæ in ipſo et per ipſum dilatatio, ſive extenſio, ibi: *Illum creſcere.* Tertium vtriuſque congrua ratio, ibi: *Oportet.* Quartum eſt ex prædictis, id eſt, ex veteris vitæ extinctione, et ex vitæ diuinæ incremento et dilatatione interna exultatio, ibi: *In hoc gaudium meum impletum eſt.* Iſta fuerunt euidenter in præfato ſancto, ſcilicet vetus vita quaſi extincta, et vita diuina in eo ſuperinducta et dilatata. Et ex his ſua exultatio continua. Ait ergo: *Me minui oportet.* Oportunitate debet congruitatis et rectæ ordinationis, vt vita Dei in ipſo creſceret. Vt enim ait Auguſtinus: *Creſcat in nobis gloria Dei et minoretur noſtra.* Sic fuit in præfato ſancto: ipſe enim fuit minoratus abdicacione omnis

Cicero de Amicitia, ante mediũ.
Aug. Epiſt. 155. ad Marrian. ante mediũ.
Hieronym. Apolog. ad uerſ. Rufin. lib. 3. ante mediũ.
Job. 37. a.
Aug. traãt. 14. in Ioan. paul. a prin. cip. tom. 9.
Job. 37. c.
Ioan. 8. d.
Aug. traãt. 29. in Ioan. ante mediũ.
Luc. 11. d.
Pſal. 67. d.
Cant. 2. d.
Apoc. 4. a.
Ierem. 15. c.
Ibidem.

A mundanæ cupiditatis, exterius proijcientis, reſtrictione, et caſtigacione omnis voluptatis carnalis, inferius effundentis, ſubiectiõne voluntatis excellentius ambientis, humiliacione cordis interioris ſe parificantis et modificantis. Prædictis enim modis eſt morbidum cremenũ, et quaſi hydropicũ, et abdicacione taliũ eſt virtuofa minoratio, qua conſultitur: Precare Deum et minue offendicula. Vere enim offendicula ſunt cupiditas mundialis, quæ proijcit exterius. De auaro: *Projecit intima ſua.* Et voluptas quæ effundit inferius: *Effuſus eſt ſicut aqua, non creſcas.* Et ambitio excellentiæ ſæcularis, quæ protendit ſuperius per ſuperbiam: *Qui currit aduerſus Deum extẽtio collo.* Et arrogantia cordis, quæ tumefcere facit interioris: *Vterus tuus diſrumpatur.* Et hæc omnia offendicula ſunt minorada, quæ præfatus ſanctus ſumme minorauit, immo abdicauit, ſe macerando in carne, et humiliando et paruificando in corde. Et ſic de alijs, vt de illo verifitetur illud: *Minimus erit in mille, et paruulus in gentem fortiffimam.* Et ſimiliter de ſe ipſo verifitatur illud: *Quicumque humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, et cetera.* Ipſe enim potest ſignificari per quodlibet de minimis terræ, vt patet conſideranti, de quibus: *Quatuor ſunt minima terræ, et illa ſunt ſapientiora ſapientibus.* Per formicam ratione prouidentia in futurum. Per lepufculum, ratione vehementiæ diuini timoris. Per ſtellionem qui manibus nititur, prout dicitur ibi. Et vt ait Gregorius, exponens illud: *Ratione virtuofæ operationis.* Et per locuſtam quæ ſaltat, ratione ſuſpenſiæ contemplationis. Et ſic fuit minoratus iſte ſanctus, vt vita Dei in ipſo creſceret, et gloria, et per ipſum in alijs. Vita enim humana fuit in eo minuta et quaſi extincta. Et vita diuina fuit viuificatus: vt de ipſo verifitetur illud: *Viuo ego, iam non ego, viuut autem in me Chriſtus: Qualiter autem vixit vita Ieſu Chriſti, patet in ſerie vitæ ſuæ: Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Et ſequitur: *Ego ſigmatam Domini Ieſu in corpore meo porto, et cetera.* Et in hoc patet ſecundum. Et hoc fuit congruum. Ideo ait: *Oportet.* Non enim potest vita Dei creſcere in homine, niſi vita humana vetus decreſcat. Vnde Auguſtinus: *Deus qui perfectus eſt in te creſcat.* Quanto enim magis Deum intelligis, et quanto magis capis, tanto uidetur in te creſcere Deus. Et ponit exemplum de luce. Quando enim oculi curantur, et incipit uidere lux creſcere. Sic interior homo proficit in Deo, et Deus in illo uidetur creſcere. Ipſe minuitur, ut a gloria ſua decidat, et in gloriam Dei ſurgat. Hæc ille. Ideo dicitur: *Deponentes uos ſecundum priſtinam conuerſationem, et cetera.* Induite nouum hominẽ. Et: *Expoliantes ueterẽ hominem et induentes nouum.* Vere ergo ait, *Oportet minui,* uita humana, ut creſcat diuina: ſicut fuit in iſto ſancto. De qua minoracione ſuæ humanæ uitæ et gloriæ; et de quo cremenõ uita diuinæ in eo, fuit eius gaudium impletum. De nullo aliquid gaudebat niſi in illis, propter quod ut dictum eſt de illo uerifitatur illud: *Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini, et cetera.* Inde eſt gaudium cuiuſlibet, unde eſt gloria. Et de eo uerifitatur illud: *Ego in Domino gaudebo et exultabo in Deo Ieſu meo.* Ad imitationem huius ſancti eius ſequaces debent minuere in ſe uitam ueterem, et illam exponere, et induere nouum hominem et uitam nouam, ut non appareat in eis niſi uita diuina. Et in eis uerifitetur illud: *Dij ſimiles hominibus deſcenderunt ad nos, et cetera.*

Eccl. 17. g.
Eccl. 10. b.
Gen. 49. a.
Job. 23. e.
Num. 5. a.
Iſai. 60. d.
Mat. 18. b.
Prou. 30. d.
Greg. Mor. lib. 6. c. 5. poſt mediũ.
Gal. 2. b.
Gal. 6. d.
Aug. traãt. 14. in Ioan. paulo a prin. to. 9.
Eph. 5. a.
Coloſſ. 3. f.
Gal. 6. b.
Abac. 1. c.
Act. 14. b.

CAPVT QVARTVM.

Collatio Vigefima prima.

IESVS fatigatus ex itinere ſedebat ſuper fontem, et cetera. Quamuis admiranda filij Dei dignatio ſit magis ſtupenda, quam uerbis exprimenda: tamen in his uerbis duo inſinuatur. Quorum primum eſt dignitati laboris aſſumpti magnitudo, ſive immenſitas, ibi: *Fatigatus ex itinere.* Secundum eſt loci quietis ſpecifica qualitas: *Super fontem.* Ait ergo: *Ieſus fatigatus.* Quid admirabilius, quam quod ille, qui in principio erat uerbum, et per quem omnia facta ſunt, et qui uirtus ſupportans omnia: dignatus eſt tamen ſic laborare, et ſic fatigari? Vnde Auguſtinus: *Non fruſtra. 15. in Ioã.* fatigatur uirtus, non fruſtra fatigatur Ieſus. Et ſequitur. *Ieſus fortis, quia in principio uerbum: infirmitas Chriſti te recreauit, fortitudo Chriſti te creauit.* Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et nota quod in hoc, quod ait: *Fatigatus,* implicatur multa, quæ denotant uehementiam laboris, nam et in hoc notatur laboris grauitas, item et laboris diuturnitas, quia nec lenis labor, nec breuis fatigat. Item implicatur adiutorij, vel neceſſariæ uoluntatis: non enim ſubiugalibus, ideſt, equis urebatur, ait Chryſoſtomus. Item implicatur ieiunij prolixitas, et æſtus feruor, ſive ariditas. Erat enim hora ſexta, vt dicitur hic. Ex quibus patet laboris uehementia. Vnde Chryſoſtomus, ubi ſupra. *Humidam, ideſt, mollem ſemper abijciens uitam, et laborioſam inducens erat.* Non enim ſubiugalibus utitur, ſed ita ualide incedit, vt fatigetur ex itinere. Et hoc ubique erudiens hominem operatorem eſſe, et non ſuperflua petere, et non multis indigere. Ita a ſuperfluis uult non alienos eſſe, et ipſorum neceſſarium multa abſcindamus. Hæc ille. Mira ergo dignatio filij Dei, dignantur ſic laborare: *Ex itinere,* ideſt, carne aſſumpta, quæ fuit iter eius ſecundum Auguſtinum, ubi ſupra: *Præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis.* Et in Pſalmo: *Mihi laboribus a iuuentute mea.* Et ſubdit ſecundum, ſcilicet loci ad quietendum impreparabilitatis, ibi: *Sedebat ſuper fontem, et ſic ſuper terram nudam: ſibi enim ſedenti poſt laborem erat ornatorum deſicientia, deliciarum carentia, conſolantium, vel miniſtrantium nulla comitia, ſolus enim ſedebat.* Vnde Chryſoſtomus: *Sedebat non in throno, non in puluinari, ſed ſimpliciter continebat, ſcilicet terram, requieſcens ſouebat corpus, et apud fontem refrigerabat, non ſolum laborioſum, ſed intumidum ſe oſtendit, non in laborando, neque in ſedendo in uia ſolus, ſed in eo, quod ſolus derelinquebatur.* Hæc ille. Ideo ait: *Filius hominis non habet, ubi reclinet caput, et cetera:* Et in montibus pernoctabat. Et de ipſo ait, *Propheta: De torrente in uia bibet.* Et alibi: *Quæſiui qui conſolaretur, et non inueni. Et hoc fecit, et ſuſtinuit ad informationem diſcipulorum.* Vnde Chryſoſtomus, ubi ſupra: *Hoc ideo fecit, quia diſcipulos aſſuefecerat omnem tumorem conculcare.* Hæc ille. Exemplo ergo filij Dei in virtuofa itinere laboremus, ambulando de uirtute in uirtutem. De quo itinere: *Itinera tua producentur.* Et ſic laboremus, vt ſitimus fatigati, ut in nobis metiſus deſiciamus, et in Chriſto, qui eſt fons ſapientie quietiamus, et ſedeamus: *Ibi requieuerunt, feſſi robore, ideſt, in Deo electi, in ſe deficientes, ait ibi Gregorius: Deſecit enim anima mea in ſalutare tuo, ait Propheta: Qui dat laſſo uirtutem.* Et poſt labores delicias carnales, nec ſuperflua inquiramus, exemplo filij Dei, ſed cum Apoſtolo: *Habentes alimenta, quibus tegamur, his contenti ſimus.*

Ioan. 1. a.
Hebr. 1. c.
Aug. traãt. 15. in Ioã.
ante mediũ.
tom. 9.
Ibid. poſt pauca.

Chryſ. hom. 30. in Ioã.
ante mediũ.
tom. 3.
Ibidem.

Aug. traãt. 15. in Ioã.
ante mediũ.
tom. 9.
Iſai. 43. d.
Pſal. 87. c.

Chryſ. hom. 30. in Ioã.
poſt mediũ.
tom. 3.

Mat. 8. c.
Luc. 6. b.
Pſal. 109. b.
Pſal. 68. c.

Chryſ. hom. 30. in Ioã.
poſt mediũ.
tom. 3.
Prou. 4. f.

Job. 3. c.

Greg. Mor. lib. 4. c. 30.
ante mediũ.
Pſal. 118. l.
Iſai. 40. g.
1. Tim. 6. d.

Qui bibit ex hac aqua, fiet iterum: Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo, non fiet iterum. In his uerbis duo figurantur. Quorum primum eſt carnalis delectationis deſectibilitas, ibi: *Qui biberit ex hac aqua.* Secundum eſt influentiæ cæleſtis poteſtatiua uirtuoſitas, ibi: *Ex aqua quam ego dabo.* Ait ergo: *Qui biberit ex hac aqua, et cet.* Vt enim ait Hugo: *Concupiſcentia dicitur aqua, quia fluxa, quia lubrica, et ad ſimilitudinem aquæ currentis deorſum.* Hic aqua in puteo voluptas ſæculi eſt in profunditate tenebroſa, quam hauriunt homines hydrya cupiditatum. Et bibens de his aquis ſitiet iterum ob intempertiam bibentis, et inſufficientiam aquæ bibilis: Sicut ſomniat ſitens et bibit, et poſtquam fuerit expergefactus adhuc ſitit, et cetera. E contrario eſt de aqua, quam dat Dominus, quæ quidem eſt quadruplex. Eſt enim aqua diuinæ gratiæ purificantis, et refrigerantis: de qua hic, vt ait Chryſoſtomus, quod quia Spiritus eſt quaſi purgamentum, et in refrigerium, ideo nomine aquæ ſignificatur. Et ponit exemplum, ut aqua pomerium irrigat, et arbores uegetat, et uirides conſeruat, et ignea extinguit, ſic effuſio Spiritus ſancti in anima: Effundam ſuper uos aquam mundam. Item eſt aqua ſapientia clarificantis: Aqua ſapientia potabit illum. Et eſt aqua ſuperne conſolationis reſcientis. In Pſalmo: *Super aquam reſectio-nis educauit me.* Item eſt aqua æternæ gloriæ ſatiantis, et mundantis: *Agnus reget eos, et deducet ad fontes aquarum.* Prima aqua fluit de fonte bonitatis diuinæ ad abluendum: *Erit ſons domus Dauid in ablu-tionem peccatoris, et cet.* Secunda de fonte ſapientia ad clarificandum: *Fons ſapientia uerbum Dei in ex-celſis.* Tertia fluit de fonte miſericordiæ conſolantis ad delectandum, in Pſalmo: *Sicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum.* Quarta fluit de fonte uitæ æternæ ad ſatiandum, in Pſalmo: *Apud te eſt ſons uitæ.* Et qui de his aquis biberit nõ ſitiet ob earum ſuperabundantiam, et ob earum efficaciam, et ob illarum inſufficientiam: *Non eſurient, neque ſitient.* Et ſequitur. *Ad fontes aquarum potabit eos.* Prima ergo aquæ dimittendæ, et iſtæ omni affectu hauriendæ.

Collatio Vigefima ſecunda.

Veri adoratores adorabunt in Spiritu, et ueritate. In his uerbis tria inſinuatur. Quorum primum eſt adorantium uirtuoſitas, ibi: *Veri adoratores.* Secundum eſt adorationis perfectibilitas, ibi: *In ſpiritu, et ueritate.* Tertium eſt in adorando intentionis recta ordinabilitas, ibi: *Adorabunt patrem.* Hic enim eſt ordo, et ſufficientia. Ait ergo: *Veri adoratores.* Adorator enim eſt, ad alium precator: adorare enim eſt idem, quod precari, ait Papias. Veritas eſt, quæ oſtendit idẽ, quod eſt, ait Auguſtinus: *Ergo uerus eſt adorator, qui eſt ſuæ impotentia, et deſectum cognitor, et ſciens, quod eſt ante Deum reus, et peccator, et quod filius Dei eſt ſolus Saluator, et omnium bonorum dator.* Vnde Gregorius: *Ille orationem exhibet, qui ſemetipſum, quia puluis ſit, humiliter uidet, qui ſibi nihil uirtutis tribuit, qui bona quæ agit eſſe de miſericordia conditoris agnoſcit.* Hæc ille. Talis enim erat Abraam, qui ait: *Cum ſim puluis, et ci-*

Hugo de ar. ca Noe. li. 4. cap. 7. ante mediũ.
Hiere. 2. e.
Prou. 9. d.
Greg. Mor. li. 29. c. 13.
Eccl. 25. d.
Aug. traãt. 25. in Ioã.
ante mediũ.
tom. 9.
Iſai. 29. c.
Chryſ. hom. 31. in Ioã.
pau. a prin. tom. 3.
Exec. 36. b.
Eccl. 15. a.
Pſal. 22. a.
Apoc. 7. d.
Zach. 13. b.
Eccl. 1. a.
Pſal. 41. a.
Pſal. 35. c.
Iſai. 49. c.
Auguſt. de uera relig. c. 36. circa prin. to. 1.
Greg. Mor. lib. 3. c. 27.
Gen. 18. d.

Luc. 18. a nis. Et talis erat Publicanus a longe stans. Talis enim A est mendicus, et pauper, ideo adorator, id est, alterius orator. Dicitur etiam orans mendicus, ait Augustinus. Et qui talis est, est verus adorator, ut hic dicitur, qui et pro peccatis suis veraciter compungitur, et in se humiliatur, et ad Deum amandum afficitur.

Greg. Mor. li. 3. c. 21. Vt enim ait Gregorius: Veraciter orare, est amarus gemitus in compunctione, non verba composita recitare. In cubilibus vestris compungimini. Et tales adoratores in spiritu, et veritate adorant, id est, in templo cordis, prout exponit Augustinus: In templo, inquit, vis orare? in te ora: Orabo spiritu, orabo et mente. Item adorans spiritu, scilicet mentali affectu non tantum vocali affatu: Tu cum oraueris clauso cubiculo ora patrem tuum. Vnde Augustinus: Hoc negotium plus gemitibus, quam sermonibus agitur, plus fletu quam affatu. Et sequitur. Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa deprecatione: Quis mihi tribuat adiutorem, ut desiderium meum omnipotens audiat? Ibi Gregorius: Postulatio est in desiderijs cordis, non oris vocibus. Et ibi Gregorius: Ipse consideravit vias meas. Ibi. 22. c. 3. exponit Gregorius istud verbum bene de profectibus cordis, quibus ad Deum venimus in spiritu. Item: Tales adorant in spiritu, et veritate, id est, cordis simplicitate, et operis veritate. Vnde Glossa: Adorant in spiritu, qui pura mente, et simpliciter adorant: Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo, et cast. Et: Dabo opera eorum in veritate. Diligamus, et veritate. Qui ergo in cordis simplicitate, et cum operis perfectione orant, in spiritu, et veritate orant: Leuemus corda cum manibus ad Deum. Super quod Gregorius: In principio corda cum manibus leuata, qui orationem suam operibus roborat. Et tales debent orare patrem, scilicet Deum, se parificando, et illum magnificando, gratias referendo, misericordiam postulando. Vnde Hugo: Deum adorare est ei totam mentem per humilitatem ad deuotionem subternere, et ipsum principium ac finem omnium boni credere: Dominum Deum tuum timebis. Alia littera secundum Hugonem: Adorabis Dominum Deum tuum adorabis. E contrario de Pharisaeo, qui veniens ad templum se magnificabat, non Deum adorabat, prout ait Gregorius istud exponens.

Collatio Vigesima tertia.

Meus cibus est, ut faciam voluntatem patris mei. Cum in perfecta obedientia tria exigantur, scilicet subiecta humilitas in conformitate voluntatis, sedula studiositas in executione operis, iucunda hilaritas in affectione cordis: in his verbis tria expresse insinuantur in filio Dei. Primum est, ibi: *Faciam voluntatem*. Secundum est: *Perfaciam opus*. Tertium est: *Meus cibus*. Ait ergo: *Faciam voluntatem*, et cetera. Et in hoc mira humilitas filij Dei, qui cum esset vnus voluntatis cum patre, vnde Deus aeternus, profiteretur tamen se venisse facere voluntatem patris, et abnegare suam. Vnde homo in obediendo patri. Obedientia enim est subiectio voluntatis, Damascenus. Vel ut ait Damascenus. Obedientia est propriae voluntatis abnegatio, quod et fecit filius humiliter. Infra: Non quero voluntatem meam, sed eius qui misit me. Et hoc in docendis, et praedicandis, ut dicitur hic. Vnde Glossa: Voluntas patris, ut credatur in eo. Item venit facere voluntatem patris in sustinendis: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Et: Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem. Et non solum sic fuit obediens voluntati patris, sed perfecit opus, scilicet triplex, scilicet opus Euangelicae praedicationis, de quo ait hic: *Ut perfaciam opus*: Spiritus Domini super me: eo quod unxerit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Item perfecit opus multitudine miraculosa virtutis. Infra: Opera quae ego facio

testimonium perhibent de me. Item perfecit opus consummatione redemptionis. Infra: Consummatum est. Et in Psalmo: Operatus est salutem in medio terra. Et sic obedire, et sic facere opus, fuit eius cibus, id est, cibi desiderabile, et delectabile. Vnde Chrysostomus: Hominum salutem cibum uocat, ostendens quantum desiderium. habebat nostrae salutis: sicut enim nobis concupiscibile est comedere, sic illi saluare, scilicet mundum. Vnde fatigatus non manducabat cibum materialem, licet inuitatus a discipulis, demonstrans quantum desiderium habebat salutis humanae. Haec ille. Et ex hoc patet uehementer desiderium filij Dei de nostra salute, propter quod istud uocat cibum suum hic. Est enim triplex cibus filij Dei. Vnus generis humani conuersio ad fidem, siue conuertibilitas, ut hic, quam uocat cibum suum. Et supra eodem ait mulieri: *Da mihi bibere*. Fidem enim suam desiderabat, ait Augustinus ibi. Vnde Petro dictum est: *Maesta et manduca*. Super quod Gregorius: Quod maestatur a uita, occiditur: quod comeditur, in comedentis corpus commutatur: quasi ergo diceret: Petro: animalia immunda, de quibus ibi loquitur, a peccato in quo uiuunt, interfice, et in tua membra conuerte. Multo magis filius Dei sic facit, commutans credentes in factum corpus. Vnde Augustinus loquens ad filium Dei, ait: *Audiui uocem tuae de excelso*: Cibus sum grandium, cresce, et manduca bis me. Nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me. Item est cibus filij Dei, scilicet operis boni perfectibilitas in nobis. Item est cibus eius diuinae contemplationis dulcedo, uel delectabilitas. De utroque: Butyrum, et mel comedit. Super quod Hugo exponens illud ait. Per butyrum restitutio boni operis: per mel, dulcedo contemplationis. Volens ergo inuitare filium Dei ad hospitium cordis praepararet ei istum triplicem cibum, sicut tria fercula ei grata, scilicet cordis ad ipsum conuersionem, operis perfectionem, contemplationis dulcedo, ut ipse ueniens cenet cum eo: Ego sto ad ostium et pulso: si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, et cenabo cum eo.

Collatio Vigesima quarta.

Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. In his uerbis moraliter intellectis tria figurantur. Quorum primum est animae languentis in suo regimine defectibilitas, ibi: *Quidam Regulus*. Secundum est eiusdem morbida corruptilitas, ibi: *Filius infirmabatur*. Tertium huius occasio nativae causalitas, ibi: *Capharnaum*. Ait ergo: *Quidam Regulus*. Et per hoc figuratur rationis defectibilitas in regimine sui regni, tum quia ait: *Quidam*, tum quia ait: *Regulus*, quod est diminutiuum a Rege. Vt enim ait Gregorius exponens illud: Reges in solio collocantur in perpetuum. Reges, inquam, sunt, qui praelati cunctis moribus carnis modo luxuriae appetitum frenant, modo aeternitatis temperant, modo gloriae elationis inclinant, modo suggestionis leuoris obruunt, modo ignem furoris extinguunt. Haec ille. Cum consulis, et Regibus. Ibi Gregorius: Reges sunt, qui sua corpora regere sciunt, sed quando ratio deficit a praedictis, non est Rex, sed regulus, nomen retinens, et officium non exercens: Vae terrae, cuius Rex puer est, et cuius principes, id est, affectiones: mane, id est, in temporanea comedunt. Et ideo merito huius filius infirmabatur, id est, inferior uita, quam debet ratio regere, et ad bonum nutrire. Filius enim dicitur dupliciter, vel imitando, uel nascendo, ait Isidorus. Et quia inferior pars, et uita debet imitari ipsam rationem, ideo potest dici filius: Filij tibi sunt, erudi illos, et curua illos a pueritia sua. Sed iste filius infirmatur aegritudine peccati: uita enim sunt animarum aegritudines, ait Boetius. Et hoc merito. Sicut enim

Ioan. 10. c. Psal. 73. b

Chryf. hom. 33. in 10a. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 15. in 10a. ante med. tom. 9.

Act. 10. b Greg. Mor. li. 18. c. 20. ante med. tom. 2.

Aug. c. 10. lib. 7. c. 10. tom. 1.

Isai. 7. a

Apoc. 3. d

enim infirmitates corporales fiunt in corpore superabundantia, ut ait Chrysostomus: Omnis, inquit, aegritudinis causa est superfluitas: ex hoc enim est corruptio humoris naturalis, et superfluitas innaturalis dicitur praerantia complexionis, et defectus regiminis, propter quae oritur infirmitas: In multis esis erit infirmitas. Sic est in homine interiori, quod ex superfluitate, et distemperantia affectuum, et defectu regiminis oritur infirmitas spiritualis, quae est peccatum: Haec enim est iniquitas Sodomae, saturitas panis, et abundantia aquae. Ideo de tali dicitur: Omne caput languidum, et omne cor merens. In Psalmo: Infirmitas est in paupertate virtus mea, id est, in defectibilitate rationis regentis. Et haec infirmitas oritur in Capharnaum, quae interpretatur uilla pulchritudinis, per quam signatur desiderabile cuiuslibet concupiscentiae, in quo desiderat habitare: anima enim carnalis concupiscenti libidinose, uidetur pulchrum omnem concupiscibile: Videntes filij Dei filias hominum, quod essent pulchrae, acceperunt uxores, et cetera. Cuiuslibet enim tali potest dici illud Danielis: Species decipit te. Et talis pulchritudo non est appetenda, sed abominanda: Maledicti pulchritudini eius statim. Sed ut sanetur infirmitas praedicta, ratio debet adire filium Dei gressibus cordis, et affectu, exemplo istius Reguli, clamans: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Et exemplo mulieris Chananae, uociferantis: Miserere mei, quoniam filia mea male torquetur.

Eccli. 37. d

Ex. 16. f Isai. 1. b Isai. 30. b

Gen. 6. a

Dan. 13. f

Iob 5. a

Psal. 6. a

Mat. 15. c

CAPVT QVINTVM.

Collatio Vigesima quinta.

Alle grabatum tuum et ambula. In his uerbis tria insinuantur. Quorum primum est, vitae concupiscentialis deprimentis onerosa grauitas, ibi: *Grabatum tuum*. Secundum est castigationis eiusdem, et redactionis sub regimine rationis hortabilitas, ibi: *Tolle*. Tertium ad proficiendum in uisus iustitiae suadibilitas, ibi: *Et ambula*. Ait ergo: *Tolle grabatum*, id est, vitam concupiscentialem castiga, et redige in seruitutem spiritus. Grabatum enim lectus est pauperum, ubi aliquid capiti substratum, dicitur a *napa*, quod est caput, ait Isidorus. Et per ipsum signatur requies carnis, ait Gregorius, ubi ait: Cum mente mortui in uitij iacemus, in carnis delectatione requiescimus, et quasi infirmi portamur in lecto: Increpat quoque per dolorem in lectulo. Ibi Gregorius exponens illud: Per grabatum voluptas carnis signatur. Vt enim grabatum est grauitate ponderosum, ad inferius inclinatum, progredientis impeditiuum, et ne ascendat superius depressiuum, sic et uoluntas carnis facit: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, et terrena cogitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et inde est anima grauis, ait Augustinus. Et de hoc grabato in figura: Plaga lectuli in Damasco grabato. Damascus enim interpretatur bibens sanguinem, et signat animam uoluptuosam. Et de hoc sub nomine strati, in Psalmo: Stratum eius uersasti in infirmitate eius. Et istud grabatum dicitur anima ponens soluere carnem frenando a uitij segregando, eandem per disciplinam castigando, et in seruitutem spiritus redigendo: Tolle grabatum tuum. Ibi Beda: Grabatum tollere est carnem per frena continentiae correptam a terrenis desiderijs segregare. Et Gregorius, ubi supra. Sanatus ergo portat, ubi iacuerat, quia diuino adiutorio ereptus a uitij eiusdem carnem contumelia in postmodum tulerat, in quibus desiderijs prius requiescebat. Haec ille. Tolle grabatum tuum. Et: Tolle lectum tuum. Et non solum hoc, sed ait ei: *Ambula*

Isid. etym. li. 20. c. 11.

Greg. super Ex. eccl. li. 1. ho. 12. ante med.

Iob 33. f Greg. Mor. li. 23. c. 15. ante med.

Sap. 9. a Aug. tract. 23. in 10a. ante mediu. tom. 9.

Amos. 3. d Psal. 40. a

Mar. 2. b Beda in originali.

Greg. Mor. li. 23. c. 15. ante med.

Luc. 5. c Mat. 9. a

Isid. de summo bono. lib. 1. cap. 20. sent. 7.

Eccli. 7. g Boet. de con. sol. Philos. li. 4. met. c. post mediu.

id est, in bono profice. Hoc enim est ambulare, ait Bernardus. Vnde Augustinus: Noli a via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere, perseuera in ambulando, infra: Ambulate dum lucem habetis. Et ibi de spiritali ambulatione dicitur.

Collatio Vigesima sexta.

Ecce saluum factus es, noli amplius peccare. Cum sapienter et uirtuosi medici sit morbidum curare, et niteret eundem morbum praemunire, secundum istam consuetudinem filius Dei facit hic. Vnde in his uerbis tria insinuantur. Quorum primum est gratui beneuolentiae collatio rememoratio, ibi: *Ecce sanus factus es*. Secundum est iterandi morbum dehortatio, ibi: *Noli peccare*. Tertium est iteranti comminatio, uel mali denuntiatio, ibi: *Ne tibi deterius*. Ait ergo: *Ecce sanus factus es*, scilicet gratanter sine merito, et pretio. Item benefice, quia de magno, et prolixo morbo: ite suauiter, quia sine afflictionis medicamento: item perfectibiliter, quia non solum est aegritudo ablata, sed uirtus restituta, ut patet ex serie litterarum: illi enim poterat dici illud Psalms: *Qui sanat omnes infirmitates tuas*: Omnipotens sermo tuus, qui sanat uniuersa. Et in Psalmo: *Misit uerbum suum, et sanauit eos*. Ideo sequitur: *Amplius noli peccare*, scilicet existendo sanatorum ingratum suo adiutorio militaturus, morbum iteraturus, et supplicia ampliora meriturus: Fili peccasti, non adicias iterum, sed de pristinis deprecare, et cetera. Et sequitur: *Quasi a facie colubri fuge peccatum*. Et in Psalmo: *Declina a malo, et fac bonum*. Hoc enim est thesaurizare iram Dei, hoc est peccata iterare: Ignoras, quia misericordia te ad penitentiam adducit. Sequitur uero: *Thesaurizas tibi iram, et cetera*. Hoc enim est crucifigere filium Dei: Rursum crucifigentes sibi metipsos filium Dei. Et ideo sequitur: *Ne deterius tibi contingat*. Merito enim contingat deterius iteranti peccata, ob naturalium uulnerationem intimorem. In Psalmo: *Putruerunt cicatrices meae a facie insipientiae meae*. Quanto enim frequentius iterantur peccata, tanto intentius uulnerantur naturalia. Diabolus enim impositus plagis relinquit peccatorem semiuuio relicto. Item deterius contingit tali ob maiorem iustificationem coram Deo, et hominibus: Quam uilis facta es iterans uias tuas. Itē merito deterius contingit tali, ob maiorem ingratificationem, et inexcusabilitatem: Sicut canis, qui reuertitur ad uomitum, sic imprudens qui iterat stultitiam. Idem Petrus. Item deterius contingit tali ob securiorem habitudinem demonum, in tali dicitur: *Cum exierit spiritus immundus ab homine*. Et sequitur: *Reuertar in domum meam, et post sunt nouissima illius peiora prioribus*. Vnde et Semei de primo peccato inuenit ueniam, de secundo non. Qui ergo est sanus a peccato caueat ne peccet, ut non deterius ei contingat dictis modis.

Collatio Vigesima septima.

Sicut pater suscitauit mortuos, et uiuificat, sic et filius. Vt enim ait Augustinus, hic loquitur de resurrectione animarum, quae fit per substantiam patris, et filij aeternam, et incommutabilem. Et secundum hoc tria hic insinuantur. Primo, peccatorum praeruaricitia defectibilitas, ibi: *Mortuos*. Secundum, eorundem a Deo saluifica uiuificabilitas, ibi: *Pater suscitauit*. Tertio, in uiuificando operationis filij cum patre inseparabilitas, ibi: *Sic et filius*. Ait ergo: *Mortuos*, id est, peccatores: Augustinus: Immortalis, inquit, dicitur anima est quidem, quia uiuit semper anima, et est in illa quaedam uita permanens, sed mutabilis uita. Secundum mutabilitatem uitae huius, et mortalitatis dici potest, quia si uiuebat sapienter, et deripit, mortua est in deterius: si uiuebat insipienter, et sapit, mortua est in

Aug. e. narrat. 2. in Psal. 20. post mediu. tom. 8. Ioan. 12.

Psal. 102. a Sap. 16. a Psal. 106. b

Eccl. 21. e

Psal. 36. e Rom. 2. a

Hebr. 6. c

Psal. 37. a

Luc. 9. g

1. Pet. 2. d Mar. 12. a

1. Pet. 2. d Mar. 12. a

3. Reg. 2. g

Aug. tract. 23. in 10a. post mediu. tom. 9.

Ibid. ante multa.

est in melius. Nam esse mortem in deterius, esse mor- tem in melius scriptura nos docet. Vtique in deterius mortui erant, de quibus dicitur: Sine mortuos, sepeliant mortuos suos. Et de hac lectione: Quando mor- tui audierint, et qui audierint, uiuent, in deterius mortui erant, ideo reuiuiscunt. Reuiuiscendo moriuntur in melius, quia et reuiuiscendo non erunt, quod erant: non esse autem, quod erant, mors est. Sed forte si in melius est, non appellatur mors: appellauit autem il- lam mortem Apostolus: Si autem mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc uelut uiuentes de hoc mundo decernitis? Mori nos uult, ut uiuamus, quia uiximus ut moreremur. Quidquid ergo et a meliore in deterius, et a deteriore in melius moritur, non est hoc Deus, quia neque in melius ire potest summa bonitas, neque in deterius uera æternitas. Hæc Augustinus. Et ibi bene de hoc. Peccato- res desipiunt, et ideo mortui in deterius. Ut enim ait Augustinus. Mors animæ est, cum illam deserit Deus, sicut mors corporis cum illud deserit anima. Infra: In peccato uestro moriemini. Et: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et hi mortui separatione Dei ab anima similes sunt mortuis corporaliter, separa- tione Dei ab anima, et animæ a corpore. Ut enim isti carent sensu, et motu, et sunt algore frigidi, grauitate ponderosi, canore debito priuati, et cito putrescendi, sic est de illis spiritualiter. Et ideo anima peccatrix per cadauer signatur: Vbi cumque cadauer fuerit, adest. Ibi Gregorius: Cadauer dicitur a casu, et ideo qui in mortem peccati ceciderit, non inconuenien- ter poterit cadauer uocari: quasi enim exanimis iacet, qui uiuificantem spiritum non habet. Hæc ille. Et ideo taliter mortuus est magis plangendus. Vnde Augustinus: Plangis mortuum, sed plange impium, an in te sunt viscera Christi anæ miserationis? Plan- gis corpus a quo discesserit anima, et non plangis ani- mam, a qua discessit Deus? Quasi diceret, non recte

facis: Luctus mortui septem dies, fatui, et impij om- nes dies uitæ eorū. Hos mortuos uiuificat solus Deus. Vnde Augustinus: Melius est anima quàm corpus, sed melius quàm ipsa est Deus. Et sequitur: Anima cum est in corpore, illi uigorem, decorem, mobili- tatem, officia membrorum præstat: sic cum eius ui- ta, Deus scilicet est in anima, præstat illi sapientiam, pietatem et iustitiam, claritatem, et sic uiuificat: Spi- ritaculum omnipotentis uiuificauit me: Viuificat mor- tuos. Et in Psalmo: Deus tu conuersus uiuificabis nos: Et sicut pater uiuificat, sic et filius: eo quod sicut pa- ter habet uitam in semetipso. Infra eodem. Ipse enim fi- lius est uita uiuificans, infra eodem: Qui audit me,

transit a morte ad uitam. Super quod Augustinus: A morte scilicet infidelitatis ad uitam fidei, a morte fal- sitatis, ad uitam ueritatis, a morte iniquitatis ad uitam iustitiæ, infra: Ego sum uita. Et ideo ei debent adhe- rere uolentes uiuificari: In ipso enim uiuimus moue- mur et sumus.

Collatio Vigesima octaua.

ET procedens qui bona egerunt in resurrectionem uita, qui uero mala in resurrectionem iudicij. In his uerbis quattuor insinuantur. Quorum primum est iustorum in hac uita debita perfectibilitas, ibi: Bona egerunt. Secundum est eorumdem in futura uita gloriosa bo- nitas, ibi: Procedent in resurrectionem uita. Tertium est reproborum inordinata peruersitas, ibi: Qui uero ma- la. Quartum est eorumdem æterna damnabilitas, ibi: In resurrectionem iudicij. Ait ergo: Qui bona ege- runt, quales sunt electi. Sed ut bona agant, sunt quat- uor necessaria. Quorum primum est agentium bo- nitas: Non enim potest arbor mala bonos fructus fa- cere: Repexit enim Deus ad Abel, et ad munera eius. Super quod Gregorius: Ex dantis corde, id quod datur accipimus: non enim Abel ex muneri-

bus, sed ex Abel munera placuerunt: Arbor bona bonos fructus facit. Secundum est necessarium, rei operata æquitas. In Psalmo: Declina a malo, et fac bonum. Tertium est necessarium, perseverantia in- defectibilitas: Sic faciebat Iob cunctis diebus. Ibi Gregorius: Incaustum bonum agitur, si ante termi- num uitæ deseratur. Quartum est necessarium scilicet intentionis ordinabilitas. Affectus enim scilicet intentionis omni operi nomen imponit, ut dicitur de spiritu, et anima: Omnia in gloriam Dei facite. Et: Nesciat sinistra tua, quid facit dextera. Et de pru- dentibus uirginibus, et de fatuis: Sic agentes debent facere bonum, quoad proximos: Operemur bonum ad omnes. Item debent operari bonum quoad se- metipsos. In Psalmo: Spera in Domino, et fac boni- tatem. Item debent operari bonum, quoad Deum: Gloria et honor et pax in resurrectionem uitæ omni operanti bonum. Et: Adhærentes Deo, odientes malum. Item quoad resurrectionem corporis: Ful- gebunt enim iusti sicut sol. Et: Seminari in corru- ptione surget, in incorruptione. Et: Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nos- træ. Breuis ergo et modicus labor prædictorum, magna et æterna præmiatio. Sed sunt male agentes ex defectu prædictorum quattuor, quia nolunt esse boni, nec bona agere. Et de alijs, quorum est mani- festa fatuitas, ut ait Augustinus: Bona uis habere om- nia, inquit, et non uis esse bonus: Domus tua plena bonis, et te habet malum Dominum, nihil uis habere malum, nec etiam tunicam malam, uel caligam, et tamen malam uis habere uitam. Hæc ille. Patet ergo talium infamia, uel fatuitas. Supra: Qui male agit, odit lucem: Pedes eorum ad malum currunt. Et latantur cum male fecerint. Et hi odiunt animas suas: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam, ait Propheta: quia enim faciunt iniquitatem, et peccato- rum, hostes sunt animæ suæ. Et tales: Ibunt in resur- rectionem iudicij, scilicet damnationis, ut ait Augusti- nus. Tales enim resurgent in damnationem: Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur. Et de hoc iudicio damnationis, Augustinus istud exponens ait. Male egerunt, quia male uixerunt: male autem uixe- runt, quia in prima animarum resurrectione non resurrexerunt, aut non in finem usque manserunt. Et tales: Ibunt in resurrectionem iudicij, id est, damnatio- nis. Et ibi multum de hoc.

Collatio Vigesima nona.

Ille erat lucerna ardens, et lucens. In his uerbis præ- conium beati Ioannis a Salvatore, in quibus duo insinuantur. Quorum primum est, diuini Spiritus, uel charitatis in Ioanne plenitudo, ibi: Lucerna ar- dens. Secundum est, cælestis sapientiæ claritudo, ibi: Lucens. Vnde Glossa: Lucerna ardens, scilicet spiritu charitatis, et: Lucens, lumine ueritatis. Ait: Lucerna ardens. Ut enim ait Gregorius. Lucerna est lux in testa: talis fuit beatus Ioannes cælesti numine plenus, et splendore, et spiritu feruore in carne mor- tali. De qua lucerna hic Augustinus multum. Ioan- nes perhibuit testimonium tamquam lucerna: mi- ratur est lucernam, sed illa dicit esse solem, scilicet esse uenturū. Et ibi multum de hoc. Et supra: In nocte uenit, Christus lucernam accendit. Et Hugo: Ioan- nes præcessit Christum, lux lucem, lucerna solem. In Psalmo: Parauit lucernam Christo meo. Et ista lucer- na fuit ardens plenitudinæ Spiritus feruentis. Ioannes interpretatur, in quo gratia. Sed gratia uel spiritus di- citur ignis: Ignem ueni mittere in terram, id est, spi- ritum inflammantem. Vnde et in Spiritu descendit super discipulos, quia feruentes eos fecit, ait Grego- rius istud exponens. Ignis enim est uelocis motus, et eius motus est sursum, et finit omne, quod non est sui generis, ut ait Sapiens. Et ideo conuenienter si- gnat

gnat spiritum, quia habet confimiles effectus spiritua- les. Ut enim ait Chrysostomus: Scriptura uocat gratiā spiritus sub appellatione ignis, ut erectum, et calidū, ut peccatorum consumptiuum. Isto igne Ioannes fuit lucerna ardens, et deinde lucens. Vnde Bernardus, quod ex feruore fuit splendor Ioannes, non feruor- prodijt ex splendore: quia, inquit, lucere uanum, ar- dere parum, lucere, et ardere perfectum. Et ibi bene de hoc. Vnde ait, quod fuit ardens in seipso uehe- menti austeritate conuersationis, erga Christum in timo feruore deuotionis, erga peccantes constantia li- bera increpationis, ut ibi exemplificat. Et isto ar- dore fuit lucens. Fuit enim plus quàm Propheta. Et de ista lucerna: Nemo ponit lucernam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in do- mo sunt, id est, qui in Ecclesia. Vnde de ipso Ecclesia cantat illud: Dedi te in lucem gentium. Hic enim est lampas contenta apud cogitationes diuinum. Ad huius imitationem doctores, et prædicatores debent esse lucerna ardentes, et lucentes. Ut enim ait Augu- stinus: Et Propheta, et Apostoli lucernæ fuerunt. Vnde et de sanctis animalibus dicitur: Aspectus eor- um quasi aspectus carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum. Quod exponit ibi Grego- rius de doctoribus. Et quoniam istud uerbum fuit verificatum in Sancto Antonio de ordine fratrum Minorum, ut ait commentator, scilicet Abbas. Ideo sibi possit adaptari conuenienter. Etenim seruare amoris, et ardore deuotionis, et sublimitate contem- plationis ipse fuit illustratus, et illuminatus in diuinis theorijs, et arcanis scripturarum mysterijs: prout ait commentator ibidem. Et sic fuit lucens alijs. De ipso uerificatur illud: Surrexit Helias quasi ignis, et uer- bum illius, quasi facula ardebat.

Collatio Trigesima.

ST hic puer unus, qui habet quinque pa- nes hordeaceos, et duos pisces. Supposita expositione beati Augustini, quæ patet in Glossis, exponendo hæc uerba de doctore, tria insinuantur. Quorum primum est, doctoris numerosa uir- tuositas, ibi: Puer unus. Secundum est, documen- torum scripturæ solida ueritas, ibi: Quinque panes. Tertium est adimpletionis doctrinæ perfectibilitas, ibi: Habet. Ait ergo: Puer unus, qualis debet esse do- ctor spiritualis: puer enim est mundus sanctitate. Vnde dicitur a puritate, ait Isidorus. Et ut ait Chry- sostomus: Puer est mundus ab inuidia, et a concupi- scencia, et ab alijs passionibus. Item est subiectus hu- milis obedientia parentibus specialiter, siue sint inopes, siue non, ait Chrysostomus. Item puer est sim- plex uera innocentia. Ludo enim simplici, et inno- centi sic exercet, nec est sollicitus, nec inordinate concupiscit loquendo de concupiscencia peccati, ait Hu- go. Talis debet esse prædicator, uel doctor spiritua- liter. Vnde infra ait Saluator discipulis: Pueri num- quid pulmentarium habetis? Et: Ecce puer meus, quem elegi. Et: Ecce ego et pueri mei. Et: Quicum- que humiliauerit se sicut paruulus iste, et cetera. Talis debet habere panes, scilicet solida documenta scriptu- ræ, quæ dicuntur panes ratione fundamentalis princi- palitatis inter alimenta, ratione suæ appetibilitatis, et ratione efficacis uirtutis ad alendum, et ratione suæ utilitatis: πῶν enim Græce, dicitur omne Latine. Et hoc ideo, quia cum omni cibo ponitur, uel quia om- ne animal eum appetit, ait Isidorus, loquens de pa- ne. Et in ceteris cibus vincit panis utilitas, ait Augu- stinus, ideo merito in panibus signantur solida docu- menta scripturæ: Comedit panem meum. Et: Mit-

te panem super transeuntes aquas. Et hæc documenta signantur quinque panibus, quia originaliter deri- uantur a ueteri Testamento: Rota enim in medio ro- tæ. Et de his in figura: Si habes ad manum uel quin- que panes. Et tales dicuntur hordeacei, quia littera legis uestita est tegminibus carnalium sacramento- rum, ad medullam hordei uix peruenitur, ait Augu- stinus. Dicitur enim hordeum, quod eius spica ha- beat ordines, ait Isidorus. Et talis panis est sanus, et uirtuosus ad nutriendum. Vnde in figura: Videba- tur mihi, qui sub cineribus panis. Et sequitur: Per- cussit illud atque subuertit: Duo pisces, dicta Prophe- tarum, et Psalmodum, qui sunt in condimentum, ait infra: Non ualebant trahere rete præ multitudi- nis piscium, id est, multimodorum intellectuū scriptu- ræ. Multis modis alijs potest exponi moraliter, ut primus panis sit refectio peenitentiae, in Psalmo: Fue- runt mihi lacrymæ panes. Secundus panis est saluta- ris doctrina: Non in solo pane uiuit homo, et cetera: Cibauit eum pane uitæ: Tertius panis est iustitia de- lectans: Beati qui esuriunt iustitiam: Qui operatur terram suam, satiabitur panibus. Quartus panis est charitas confortans: Quis patrem petit panem, et lapidem dabit ei: quod exponit Augustinus de charita- te. Quintus panis est cælica consolatio socians: Panis de cælo præstitisti, omne delectamentum habentem De his panibus debet doctor prædicare: Occurrit cum panibus fugienti. Secundum Bernardum uero quinque panes sunt: utilitas uestium, maturitas sensuum, temperantia gulæ, custodia linguæ, labor ma- num. Pisces uero sunt peenitentia et fides, secundū eundem. Et hos panes debet doctor habere. Tunc enim habet documenta quæ prædicat, quando ea opere adimplet. Vnde Seneca: Omnia quæ dicunt, quæ iactant turba audiente, aliena sunt: dixit hoc Plato, dixit hoc Zeno, et sic de alijs. Quo modo autē hoc possunt esse sua, monstrabo. Faciant quæ dixe- runt. Hæc ille. Ille ergo doctor habet panes, qui illa, quæ prædicat, facit, adimplet, quæ docet: qui autem non adimplet quæ docet, non sunt quæ prædicat: Cu- ius messiem famelicus comedit. Et post: Bibent si- tientes diuitias eius. Quod exponit Gregorius ibi de stulto doctore.

Collatio Trigesima prima.

Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam æternam. Dehortatur enim operari cibum qui perit, et hortatur operari cibum, qui non perit. In his uerbis tria insinuantur. Quorum primum est cibi materialis defectibilitas, ibi: Cibum, qui perit. Secundum, spiritualis cibi inefficiens perpetuitas, ibi: Cibum, qui permanet. Tertium, bene agendi hortabili- tas, ibi: Cooperamini, id est, operibus mereamini, ait Glossa. Ait ergo: Cibum qui perit. Et talis est duplex: Vel cibis corporalis mortalem uitam sustinens, qui perit ratione suæ defectibilitatis, et etiam ratione cor- ruptibilitatis cupientis ipsum: Esca uentri, et uenter escis. Deus autem has, et hunc destruet. Et Seneca lo- quens de uentre, inquit: In uentrem congerimus tā- quam recepta seruantes: sine fastidio implendus est. Quid ad rem pertinet quid accipiat, perditurus quid- quid acceperit? Hæc ille. Et licet iste sit necessa- rius, non propter ipsum finaliter est operandum: Nolit solliciti esse quid manducetis. Ibi Augusti- nus: Non debemus euangelizare, ut manducemus, sed manducare ut euangelizemus. Item est cibis, scilicet delectatio uoluptatis carnalis: Non reman- sit de cibus eius. Ibi Gregorius: Cibuseius, id est, anima est omne quod peruerso desiderio concupi- uit: sed iste cibis non est hominum, sed brutorum, ait Origenes: Cui concordat illud, quod ait Plato: quod uoluptas est esca malorum, quia in esca capiuntur ut pisces, ut ait Tullius: Sicut pisces capiuntur hamo,

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

Collatio Trigesima prima.

hamo, et aures laqueo sic capiuntur homines tempore malo. Idem Ambrosius, qui ait, quod escæ malorum sunt voluptates. Item est cibus scilicet animæ erroneæ doctrinæ, siue hæretica peruersitas: Panis in vtero vertetur in fel aspidum. Et: Panis mendacij suauior. Et loquitur de peruersa doctrina: Ne desideres in cibus eius, in quo est panis mendacij. Item: *Prou. 9. a* est cibus, qui perit, scilicet peccati apparens delectabilitas. Vt enim ait Cassianus: Habet anima suos *Cassianus* cibos noxios, vt est luxuria, detractio, inuidia, quos de insit. re. apponit diabolus in mensa sua: Confundet te in cibus *num. lib. 5.* suis. Et quilibet cibus prædictus perit. Sed est e *cap. 21.* contrarij cibus spiritualis qui permanet, multiplex, *Eccl. 13. a* vel verbum Dei, vt dicitur hic, secundum sanctos: *Eccl. 15. f* Cibauit illum pane vitæ, et intellectu. Vt enim ait *Origenes*: Cibus verus animæ rationalis est sermo Dei. Item est spiritualis cibus animæ sanctæ interioris pœnitentiæ sustentantis veritas: Antequam comedam suspiro. Ibi Gregorius. Luctu suo anima paciscitur, cum ad superna gaudia stendo subleuatur: *li. 5. cap. 7.* Cibauit me cinere, idest, peccatorum recogitatione: *Thren. 3. a* Cinerem, inquit, Propheta: Tamquam panem manducabam. Item est cibus animæ, scilicet iustitiæ equitas: Beati qui esuriunt iustitiam. Præcepta enim disciplinae sunt cibus, ait *Anselmus*: Meus cibus est, vt *mitib. c. 40.* vt faciam voluntatem patris. Item cibus spiritualis est, diuinæ contemplationis reffectio: Inde contemplabitur escam. Ibi Gregorius. Sola eius visio est no *Greg. Mor.* stræ mentis reffectio. Ob multitudinem istorum ciborum spiritualium dicitur conuenienter: multi cibi in noualibus patrum, idest, in conscientiarum secretis. Propter primos cibos non est operandum, quoniam omnes tales pereunt, et labor est magnus, et infructuosus. Vnde de laborantibus pro talibus dicitur impropere: Dederunt quæcumque pretiosa pro cibo. Pro vero cibo spirituali, qui non perit est laborandum: quia labor est modicus, et breuis, et delectabilis, et panis pretiosus, deliciosus, et permanens: Exiguam laborabis, et cito edes de generationibus eius: Operamini opus vestrum, et dabit vobis mercedem vestram. Et ibidem: Modicum laboraui, et inueni mihi multam requiem. Et: Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi.

Collatio Trigesima secunda.

*P*anis enim verus est, qui de celo descendit, et dat vitam mundo. In his verbis tria signantur. Primo, filij Dei ad cibum ad sustentandum apta idoneitas, ibi: *Verus panis*. Secundo, humanitatis suæ veritas, ibi: *De celo descendit*. Tertio, potestatiua virtuositas, ibi: *Dat vitam mundo*. Ait ergo: *Verus panis*. Vt ait *Aug. tract.* Augustinus exponens illud: Panem angelorum manducauit homo. Quis est panis angelorum? In principio erat verbum. Sed quo modo manducat homo: Verbum caro factum est? Dicitur ergo Deus panis per similitudinem, non per proprietatem. Et sequitur. Deus est tibi totum. Si esuris, panis est tibi: si sitis, aqua est tibi: si in tenebris es, lux est tibi: si nudus es, vestis est tibi. Omnia possunt dici de Deo, et nihil digne dicitur de Deo. Hæc ille. Merito ergo dicitur filius Dei panis ratione fundamentalis principalitatis, et ratione desiderabilis appetibilis, et ratione potestatiuæ virtuositatis ad sustentandum, et ratione præcipuæ utilitatis, vt habitum est in præcedenti collatione, vbi de quinque panibus. Panis cum omni cibo apponitur, et omne animal panem desiderat, et in ceteris cibus vincit utilitas panes. Et quia prædicta sunt summe in filio Dei, ideo merito dicitur panis: Comedite panem meum. Et in *Psal. 104. d* Psalmo: Pane celi saturauit eos: Panem desiderabilem non comedi: Panis cor hominis confirmet, ait *Psal. 103. b* Propheta. Et iste panis descendit de celo, non a loco

egrediendo, nec per spatium progrediendo, nec ad locum vbi non erat accedendo, nec quod erat amittendo, sed quod non erat, scilicet humanitatem assumendo, et verus homo existendo. Supra: Nemo ascendit in celum, nisi qui de celo descendit: Et ibi de hoc: Vtinam dirumperes caelos, et descenderes. Et de hoc Augustinus bene. Factus est filius Dei, quod non erat, non amittens quod erat. Et hic panis dat vitam mundo. Supra: Sicut pater viuificat mortuos, ita et filius, ibi de hoc. Prædictus enim panis dat uitam gratiæ viuificantis. Supra: Qui audit, et credit in me habet vitam æternam: Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo. Item dat vitam lætitiæ interiori iucundantis. Iucunditas cordis hæc est, vita hominis. Sed in ipso solo, et ab ipso est vera lætitia: eo quod lætitia est diffusio animi, quia diffunderis cum delectaris, ait Augustinus. Diffusio proprie est super illud, quod maius est, sed anima rationali solus Deus est maior: Anima eius in semetipso lugebit. Ibi Gregorius: Quisquis in se gaudere appetit, eo ipso in luctu est, quia a vera lætitia recessit. Vnde enim lætitia mentis est ipse creator. Hæc ille. Ideo: In Domino gaudebo, et exultabo in Deo Iesu meo. Item dat vitam æternam. Infra eodem: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Qui ergo uolunt habere uitam, debent sumere de præfato pane.

Collatio Trigesima tertia.

*E*go sum panis viuus, qui de celo descendit: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Sicut patet hic ab Augustino, et etiam a Chrysofomo. Filius Dei vocat se panem, secundum diuinam, et etiam secundum humanam naturam. Vnde intelligendo istud uerbum de filio Dei secundum naturam diuinam, quattuor insinuantur. Quorum primum est filij Dei, in quantum uerbum æternum ad cibandum, et sustentandum humilis uirtuositas, ibi: *Ego sum panis viuus*. Secundum est, suæ humilitatis ueritas, ibi: *De celo descendit*. Tertium est, modi sumendi istum panem debita qualitas, ibi: *Si quis manducauerit*. Quartum est, consequens utilitas, ibi: *Viuet in æternum*. De primis duobus, ut in priori collatione. De tertio uero notandum, quod spiritualiter dicitur manducari uerbum diuinum, ad similitudinem manducationis corporalis. Habet enim anima suum os. Est enim duplex os, scilicet cordis, et corporis, ait Augustinus: Aperiebant os suum quasi ad imbræ. Quod exponit ibi Gregorius de ore cordis. Item habet anima dentes suos: Quare lacero carnes dentibus meis? Ibi Gregorius. Dentes dicuntur interni sensus. Item habet anima uentrem suum: Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta uentris, idest, mentis, ait Gregorius illud exponens. Ille ergo manducat panem, qui est filius Dei, qui sumit ipsum in ore cordis, secundum illud: Prope est uerbum in ore tuo, et in corde tuo. Et dentibus discretionis, siue interni intellectus considerationibus ipsum considerat, quasi masticando, et ad intimum cordis intromittit, et retinet: Omnem escam manducabit uenter, et est cibus cibo melior, scilicet iste panis, qui est melior omni cibo. Vel dicitur iste panis manducari, quando ipsa sacra scriptura, quæ est de ipso manducatur: Fili hominis: uenter tuus comedet, et uiscera tua complebuntur uolumine isto. Ibi Gregorius. Per uentrem, mens signatur: uiscera mentis sunt eius interna, ac recta intentio, sanctum desiderium, humilis uoluntas ad Deum, pia ad proximum: quæ interna debent comedere uerbum Domini, uel uolumen scripturæ, idest, pertractare, et intelligere, prout ibi exponit: Inuenti sunt sermones tui, et comedi illos. Qui sic manducat, uiuet in æternum tam uita gratiæ, quam uita gloriæ, ut dictum est in prioribus collationibus.

Ioan. 5. 2
Isai. 64. c
Aug. tract. 21. in 100.
an. med. 10m. 9.
Ioan. 5. d
Coloss. 1. c
Eccl. 13. g
Aug. tract. 15. in 100.
prope fin. 10m. 9.
Job 16. d
Greg. Mor. 12.
Abac. 3. d
Ioan. 6. f
Aug. tract. 26. in 100.
post med. 10m. 9.
Chryf. hom. 45. in 100.
45. in Ioan. 10m. 3.
Aug. de Trin. lib. 15. cap. 10.
10m. 3.
Job 29. d
Greg. Mor. lib. 20. c. 2.
post med. 10m. 9.
Job 13. b
Greg. Mor. li. 21. c. 15.
in princ.
Prou. 20. d
Greg. Mor. lib. 8. c. 18.
ante med. Rom. 10. b
Eccl. 36. c
Ezech. 3. a
Greg. in Ezech. lib. 1. ho. 10. ante med.
Ierem. 15. e

Prou. 3. c
Tob 33. c
Greg. Mor. li. 23. c. 17.

ri collatione: Lignum enim uitæ est his, qui apprehenderunt eam, scilicet sapientia diuina, quæ est filius, et quæ est panis prædictus: qui panis tamen non sapit habentibus languidas fauces, et morbidum palatum: Abominabilis fit ei in uita sua panis. Quod exponit ibi Gregorius de isto pane dicens: Quod in pane Dominus signatur, qui tamen hæreticis est insipidus, et abominabilis ob morbidum defectum eorum.

Collatio Trigesima quarta.

*Q*ui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem habet uitam æternam. Habito in priori collatione de cibo saluifico, quo cibatur filius Dei electos suos, scilicet seipso, qui est panis uitæ secundum naturam diuinam: in his uerbis figuratur cibus uiuificus qui est caro et sanguis Iesu Christi, et panis uitæ secundum naturam humanam. Et secundum hoc, tria in his uerbis figurantur. Quorum primum est, cibi saluifici eminens dignitas, ibi: *Carnem et sanguinem*. Secundum est modi sumendi perfectibilitas, ibi: *Manducat*. Tertium eius cibi efficax uirtuositas in fumente debito modo, ibi: *Habet uitam*. Ait ergo: *Qui carnem meam, et sanguinem*. Et in hoc patet diuinæ bonitatis misericordia, quod dignatus est seipsum dare in cibum homini. Et patet etiam cibi supererementia, et dignitatis humanæ apud eum excellentia, quod in tantum reputauit hominem, vt seipsum daret ei in cibum. Propter quod clamat Augustinus: O sacramentum pietatis! o signum unitatis: o uinculum charitatis: hoc tamen fecit filius Dei ostendens communicatiuam bonitatem, nutriens et efficiens in homine, et geminam nobilitatem inducens firmam spem. Vnde Chrysofomus. Ideo Christus hoc ipsum fecit, scilicet carnem suam, et sanguinem dare, in amorem nos inducens maiorem, et suam dilectionem ostendens. Et sequitur: *Alij, qui genuerunt, multotiens nutrire dant alijs liberos suos*. Ego autem filius Dei, scilicet, non ita meipsum uobis appono, omnes uos nobiles esse uolens, et benignam uobis de futuris præcedens spem. Qui enim hic uobis dedi me ipsum, multo magis in futuro uolui uestri fieri. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et concordat dictum Chrysofomi cum dicto Phauorini Philosophi, dicentis, quod pueri qui nutriuntur, et educantur lacte matris uetiores sunt, et uigrosiores, et etiam pulchriores, quam si nutrirerentur lacte alieno, ut ait Gellius. Et ideo homo accedens ad sacram mensam, scilicet ad altare, debet prædicta cogitare: Quando sederis cum Principe vt comedas, diligenter attende quæ apponuntur tibi. Et: *1. Cor. 11. f* Probet se homo, et sic edat de pane illo. Quare autem filius dedit carnem et sanguinem in cibum, et quare sub specie carnis et uini, Hugo: Voluit, inquit, sapientia Dei ostendere, quoniam ipsa est cibus animarum, et reffectio. Et propterea carnem assumptam in edulium proposuit, vt per cibum carnis ad gustum inuiteret diuinitatis. Sed ne rursus humana infirmitas a tactu carnis horreret, consueti, et principalis edulij specie illam uelauit, et sic fumendam illam proposuit. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Hunc saluificum cibum debet homo manducare, vt sicut est in manducatione auidæ assumptio, et iucunda masticatio, et ad intimum cibi intus missio, et eiusdem retentio, et incorporatio, sic in sumptione huius cibi debet esse feruida appetitio, discreta dijudicatio, per amorem intima susceptio, et cibantis in ipsum cibum transmutatio. Vt enim ait Augustinus loquens in persona filij Dei: Cibus sum grandium, nec tu me in te mutabis, vt cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Ad istam manducationem inuitando dicitur: *Vade et comede in lætitia panem tuum, et bibe cum gaudio uinum tuum*. Et qui manducat istum panem siue carnem

et sanguinem, sub specie panis, recta fide, ordinata charitate, affectuosa deuotione, habet uitam, quia semetipsum ei, qui est uita, incorporat: hoc enim est manducare, in Christo manere, ait Augustinus, et Christum in seipso manere. Et e contrario defectu istius manducationis deficit uita. In Psalmo: Percussus sum vt fenem, et aruit cor meum. Et alibi: Omnem escam, idest, perfectam, quæ est in corpore, et sanguine Domini, abominata est anima eorum, et appropinquauerunt usque ad portas mortis: Aut muget bos cum ante præsepe plenum steterit. Ibi Gregorius exponit istud. Præsepe natus Saluator impleuit, qui semetipsum cibum mētibus mortalium præbuit. Secundum illud: *Qui carnem meam manducat, in me manet*.

Collatio Trigesima quinta.

*D*omine ad quem ibimus? Verba uita habes. Vt ait Chrysofomus: Verbum hoc est amicitia ostensum, quoniam omnibus erat eis Christus honorabilior, et patribus, et matribus, et omnibus. Ideo ad alios non erat refugere. Hæc ille. Et secundum hoc tria insinuantur, scilicet maiestatis filij Dei professio, ibi: *Domine*. Secundum est eundi post alium abnegatio, ibi: *Ad quem ibimus?* quasi dicerent: ad nullum alium. Tertium, causæ ob quam non est abeundum post alium, sed standum cum Christo, subiectio, ibi: *Verba uita habes*. Ait ergo: *Domine*. Ipse enim est uerus Dominus, infra: Vocatis me Magister, et Domine, et bene facitis, sum etenim. Vt enim ait Augustinus: Verus Dominus est, qui non eget seruo. Vt enim ait Dionysius: Vera dominatio est nõ peiorum excessus, sed omnis, et pulchrorum, et bonorum possessio, et cadere non ualens fortitudo. Et com mentator, idest, Episcopus: Vera est dominatio seruitute priuata, habitu libera, nullo modo in subiectos tyrannica, dilectione flebili, seuera, et cetera. Et quia talis est dominatio Dei, ideo uerus est Dominus, super excellenti sublimitate, eo quod super omnes, et sub nullo: Ipse enim est Rex regum, et dominus dominantium, et solus potes. Item ipse est Dominus incoarctabili potestatis extensione, quia Dominus omnium. Item ipse est Dominus interminabili potestate. Potestas enim eius potestas æterna. Et: Ipse enim regnabit in æternum, et ultra. Et: Dominus nomen illi, ait Propheta. Et quia talis Dominus, post nullum alium eundum est, quia hoc est ab eo apostatate, et hoc est retrocedere, hoc ad vomitum redire, hoc est regnum amittere. Ideo ait Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Isti enim qui quarunt honorem excellentiam, uel diuitiarum affluentiam, uel uoluptatum lasciuia, uel rerum scientiam, quæ omnia plenius, et uerius inueniuntur in Deo, quam in alijs, prout ostendit Augustinus bene. Ideo in figura: In te uo omnia simul habentes, non debuimus te dimittere. Et: Ostendam tibi omne bonum. Et: Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa. Et ideo in Psalmo: Mihi adhærere Deo bonum est. Et: Quis nos separabit a charitate Christi? Et: Tenui eum et non dimittam. Ad nullum ergo eundum, nisi ad Christum. Et hoc merito, quia uerba uita habet, uerba, inquit, uita originaliter emanantia, scilicet a fonte uitæ: Fons uitæ uerbu Dei in excelsis. Itæ uerba uita realiter, supra eodem: Verba quæ ego loquor, spiritus et uita sunt. Item uerba uita effectualiter: Præcepta mea custodiat cor tuum. Et sequitur: Annos uitæ apponent tibi. Et post: Custodi legem atque consilium, et erit uita animæ tuæ. Et: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum. Quia ergo Dominus est, obediendum est ei humiliter. Et quia talis Dominus qui est omne bonum, et in quo omnia, adhærendum est ei inseparabiliter. Et quia uerba uita habet, audiendus est deuote, et diligenter,

Collatio Trigesima sexta.

DIE festo mediante ascendit Iesus in templum, et docebat. Cum facta filij Dei sint nobis exempla faciendi similia. Vt enim ait Augustinus: Factum Christi est nobis verbum, id est, documentum. Ideo in his verbis tria signantur nobis facienda exempla Christi. Quorum primum est virtuosa vacatio ad colendum Deum, ibi: *Die festo mediante*. Secundum est in tali vacatione ad sacrum locum diuino cultui dedicatum accessio, ibi: *Ascendit in templum*. Tertium est diuine doctrinae ibidem dispensatio, ibi: *Docebat*. Vt ex primo excludantur indebiti labores. Ex secundo inutiles vagationes. Ex tertio infructuosae locutiones. Ait ergo: *Die festo mediante*, ad litteram. In medio festi, id est, in media die septem dierum festiualium, id est, quarta die, ait Glossa: Ascendit Christus in templum. Et hoc in figura, quod dies festus fidelium debet esse virtuosus. Virtus enim est in medio, ait Sapiens. Vnde Bernardus. Tene medium, si non vis perdere medium. Medium enim sedes modi est. Et ideo dicitur de Sapientia: Stans in medijs semitis. Dies ergo festus medius est ille, qui est virtuosus. Vnde nota quod est festiuitas satanica, in qua vacatur operibus peccatorum. Vnde Chrysostomus: Daemonum nundinae, et non hominum sunt theatra, quae foris perficiuntur. Idcirco deprecor satanicis abstinere nundinis: non enim, fas est introire festiuitatem satanicam. Haec ille. Et Augustinus: Iudaei seruilius obseruant sabbatum, scilicet qui ad luxuriam, et ebrietatem seruant, quanto melius, inquit, feminam eorum lanam facerent, quam in Neomenijs saltarent. Festiuitates uestras odiuit anima mea. Item est festiuitas humana, quae indulgetur comestationibus superfluis, et uanis ludis, et ortijs, quae licet secundum se non sunt peccata mortalia, tamen periculosa sunt, et ad talia disponunt: Viderunt hostes, et deriserunt sabbata eius. Super quod Gregorius: Sabbata hostes derident, cum maligni spiritus ipsa vacationis ostia ad illicitas pertrahunt cogitationes. Exemplum de natali festiuitate Herodis, de quo postea fuit Ioannes decollatus. Et est festiuitas angelica, siue diuina, in qua indulgetur diuino cultui, et laudibus, quiescendo ab operibus seruilibus, et peccatis, de qua in Psalmo: Diem festum agent tibi. Vnde Chrysostomus: Nihil perniciosum facere, est diem festum agere. Item est festiuitas caelica, in qua vacatur diuinae uisioni, et fruitioni. Vnde Augustinus hic: Dies festus meus est, non istis diebus percurrans, sed permanens in aeternum. Ipsa erat festiuitas, gaudium sine fine, aeternitas sine labe, serenitas sine nube: Celebra Iuda festiuitates tuas. In die uero festo uirtuoso debet fidelis ascendere ad templum materiale, utoret Deum, si possibile est: vel ad spirituale, id est, templum cordis. In Psalmo: Adorabo ad templum sanctum tuum. Et Praelatus, vel doctor debet docere in templo Dei. Et de utroque ait Augustinus: Ad Ecclesias confluant populi caesta celebritate, honesta utriusque sexus distinctione: ubi veri Dei aut praepcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur. Vnde et in templo docebat Dominus. Infra eodem: *Clamabat docens in templo*. Et supra proximo: *Hac dixit in synagoga*, et cetera. Qualiter autem est orandum in templo, supra, ubi dicitur: Veri adoratores, et cetera. Qualiter autem est docendum, alias dicendum.

Aug. traft. 24. in 10a. ante med. tom. 9.
Esbic. 2. Bern. de co. sider. lib. 2. post mediu. Pron. 8. a
Chryf. hom. 31. in Mar. prope fin. tom. 3.
Aug. traft. 3. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Iffai. 1. d
Thren. 1. c
Greg. Mor. li. 5. cap. 2. post mediu.
Mar. 6. b
Pfal. 75. b
Aug. traft. 28. in 10a. post mediu. tom. 9.
Nauum. 1. d
Pfal. 5. b
August. de Ciuit. Dei. lib. 2. v. 28. tom. 5.
Ioan. 4. c

Circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non soluatur lex Moysi. Spiritualiter in his verbis tria intelliguntur, siue figurantur. Quorum primum a peccatis satisfactio, et concupiscentiarum abdicatio, ibi: *Accipit homo circumcisionem*. Secundum est Deo, et diuinis quieti vacatio, ibi: *In sabbato*. Tertium est in praedictis a transgressionem legali liberatio, ibi: *ut non soluatur lex Moysi*. Ait ergo: *Accipit homo circumcisionem*, id est, spiritualem: Non quae in manifesto, et in carne circumcisio. E ideo notandum, quod est circumcisio cordis triplex: vna est, scilicet ablatio contumaciae, et ceruicofitatis: Circumcidit praepitium cordis uestri, et ceruicem uestram durissimam. Item debet esse circumcisio malignae cogitationis: Circumcidimini, et auferite praepitium cordium, et cetera. Item debet esse circumcisio inordinatae appetentiae, siue cupiditatis: Circumcidat Dominus cornu tuum, et cor seminis tui. Vt prima fit in ui irascibili. Secunda in ui rationabili. Tertia in ui concupiscenti. Item debet esse circumcisio conuersationis saecularis, et coloniae, siue operationis in figura: Mafculus cuius praepitij caro circumcisio non fuerit, debebitur anima eius, et cetera. Ibi in Glossa bene. Qualiter omnia membra debent esse circumcisio. Et Bernardus bene et multum de hoc in figura: Si quis uoluerit, adducere mulierem de captiuis in uxorem, radet cetera, et circumcidet uingues, deponat uestem. Cafarum, quae est collectio capillorum, et generatur in suprema parte ex superfluitate humoris, et caloris, secundum Sapientem signat superfluas cogitationes mentis. Vngues qui generantur ex superfluitate terrestri declinante ad partem inferiorem, secundum Sapientem signant carnales operationes. Vestis uero signat mundanam conuersationem: quae omnia sunt auferenda a uita Christiana. Et de hac circumcisioe hic Augustinus, qui ait: Quod circumcisio, quae est carnis exspoliatio, est in signum spoliationis cupiditatis carnalium a corde. Et de hoc similiter Damasus, et Hugo. Et haec circumcisio spiritualis debet esse in sabbato uirtuoso. Sabbatum enim requirit dicitur, ait Augustinus. Vnde nota quod est quadruplex sabbatum. Vnum legalis caerimoniae: Sabbatum, et festiuitates uestras non feram. Item est sabbatum torporis, et desidiae: Viderunt hostes, et deriserunt sabbata eius, quod est expositum in priori collatione. Item est sabbatum, scilicet tranquilla quiete conscientiae a tumultu, et strepitu inordinatorum affectuum: Et uocaberis sabbatum delicatum. Et in isto non licet portare pondera, peccatorum, scilicet. Et Augustinus: Spiritualiter obseruat sabbatum abstinens ab omni opere seruili, id est, peccato. Et supra ad litteram. Spiritualiter obseruat sabbatum, qui spe futurae quietis operatur si quid operatur. Item sabbatum plena tranquillitas gloriae, et erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato: Super quod Gregorius: Mensis ex mense est, quia qui hic perfecte uiuunt, illuc ad perfectionem gloriae perducuntur: Sabbatum uero ex sabbato est, quia qui sic se circumcidunt a uitijs, et noluptatibus, et affectibus inordinatis, et Deo uacant, et in Deo quiescunt, non soluunt legem transgrediendo, sed adimplent perficiendo. Hoc enim est festum agere, nihil perniciosum agere, ut dictum est in priori collatione.

Rom. 2. b
Deut. 10. d
Ierem. 4. a
Deut. 30. b
Gen. 17. a
Bern. ser. 3. de circumcis. Dom. an. 2. med.
Deut. 21. b
Lib. 12. de nat. anim.
Lib. 14. de nat. anim.
Aug. traft. 30. in 10a. ante med. tom. 9.
Damas. or. thof. lib. 4. cap. 24. post med.
Hugo de sacram. lib. 1. c. 1. 2. 3. 4. August. de Ciuit. Dei. lib. 12. c. 8. tom. 5.
Thren. 1. c
Iffai. 58. f
Ierem. 17. c
Aug. traft. 3. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Idem de Gen. ad lit. li. 4. c. 13. 10. 3.
Iffai. 61. g
Greg. in Ezech. lib. 1. hom. 6. post med.

Collatio Trigesima octaua.

Si quis sitit, ueniat ad me, et bibat. In his verbis tria figurantur, quae debent esse in fidelibus. Quorum primum est seruida appetitio, ibi: *Sitit*. Secundum est mentis

Collatio Quadragesima.

Pia ad proximum uoluntas. Haec ille. Venter ergo signat sanctae animae latam affectionem continentem praedicta: Venter meus sicut aceruus tritici. Et in Psalmo: In medio uentris mei, et cetera. Et talis uenter est secundus: Anima eorum quasi hortus irriguus. Et idem. Et de tali uentre fluent flumina aquae uiuae, id est, uirtuosarum emanationum fluentia filio Dei infundente, de cuius plenitudine accipimus omnes. Supra: Et in hoc notatur gratiarum affluentia, quia flumina, et uirtuositas, et indefectibilitas, quia flumina aquae uiuae, ut extrahitur a Chrysofomo, ubi ait: Flumina copiositate in sinuant, et uirtutem agentem, et indeficientiam, et cetera. Et ista flumina figurantur bene: Non uideat riuulos fluminis torrentis mellis, et butyri. Ibi Gregorius exponens istud ait, quod riuulus fluminis unus est charitas, alius fides, alius spes, et sic de alijs. Vnde nota, quod est flumen quadruplex: unum scilicet gratiarum affluentiam, ut hic, prout expositum est, et cetera. Et supra: Fiet in eo fons aquae salientis in uitam aeternam. Item est flumen, scilicet lacrymarum, et deuotionis profusuum, uel profuentia. In Psalmo: Flumen Dei repletum est aquis, id est, cor fluens in lacrymas. Magna enim uelut mare contritio tua. Item est flumen doctrinae effusio, uel deriuatio: Ego sapientia effudi flumina. Et de isto flumine exponit hoc Augustinus: Quid est fluuius qui manat, nisi beneuolentia, qua uult consulere proximo? Deriuatur fontes tui foras. Item est flumen mundantis gloriae: Declinabo super eam quasi fluuium pacis. Et quasi torrentem inundantem gloriam: Fluminis enim impetu laetificat ciuitatem Dei. Dabit, enim pro terracilicem, et pro cilice torrentes aureos. Per terram suauias uitae, per cilicem asperitas penitentiae, per torrentes aureos, copiositas gloriae, et quolibet istorum flumen est aquae uiuae, ad differentiam aquarum peccati, quae sunt mortuae, quae submergunt ad interitum, non uiuificant ad regnum: Submersi enim sunt in aquis uehementibus. De quolibet istorum fluminum potest exponi illud: Ostendit mihi fluuium aquae uiuae splendorum, et cetera.

Arist. 2. de anima.
Chryf. hom. 50. in 10a. circa prin. tom. 3.
Amos 8. b
Eccli. 24. c
Mat. 5. b
Aug. traft. 13. in 10a. ante med. tom. 9.
Pfal. 41. a
August. enarrat. in Pfal. 41. an. 10. med. 10. 8.
Idem traft. 32. in Ioan. circa prin. tom. 9.
Pfal. 61. b
Iffai. 55. b
Eccli. 42. a
Mat. 11. c
Ioan. 4. b
Prou. 5. c
Pfal. 109. b
Aug. traft. 20. in 10a. ante med. tom. 9.
Eccli. 15. d
Cant. 5. a
Apoc. 7. g
Pfal. 35. b

Collatio Trigesimanona.

Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aqua uiua. In his uerbis tria figurantur. Quorum primum est fidei perfectibilitas, ibi: *Qui credit in me*. Secundum est eiusdem interior fecunditas, ibi: *de ventre eius*. Tertium est uirtuosarum emanationum affluens copiositas, ibi: *Fluent flumina aqua uiua*. Ait ergo: *Qui credit in me*. Vt enim ait Augustinus. Aliud est credere ei, aliud est credere eum: Et demones credunt. In eum est credere, credendo amare. Haec ille. Supra: Qui credit in me. Ibi de hoc. Et sic creditis est uenter spiritualis. Vnde Augustinus hic. Est uenter interior, quia est homo interior: Venter tuus comedet, et uiscera tua complebuntur uolumine isto. Ibi Gregorius exponens illud. Ventris uiscera quid sunt, nisi mentis interna? id est, reuera intentio, sanctum desiderium, humilis ad Deum, et cetera.

Cant. 5. b
Pfal. 21. b
Iffai. 58. c
Ierem. 31. d
Ioan. 1. b
Chryf. hom. 50. in 10a. ante med. tom. 3.
Iob 20. f
Greg. Mor. li. 15. c. 10. ante med. tom. 9.
Ioan. 4. d
Pfal. 64. b
Thren. 2. f
Eccli. 24. d
Aug. bo. 33
Prou. 5. g
Iffai. 58. d
Pfal. 45. a
Exo. 15. b
Apoc. 22. d
August. de Ciuit. Dei. li. 19. c. 19. tom. 5.
Sap. 4. Mo. teororum.
Iob 39. a
Greg. Mor. li. 30. c. 18.
Ioan. 6. a
Sf 2 istg

Collatio Quadragesimaquinta.

Vade et laua in nazatoria Siloe. In his verbis quattuor figurantur. Quorum primum est, peccatoris priuatiua excaecatio, quod subintelligitur in supposito huius verbi: *Vade*. Loquitur enim ad caecum. Secundum est, recessus a peccato exhortatio: *Vade*. Tertium est, pœnitentialis ablationis persuasio, ibi: *Laua*. Quartum est ipsius pœnitentiæ competens figuratio, ibi: *In nazatoria Siloe*. Ait ergo: *Vade*. Vade o tu qui es caecus: caecus enim est, qui quo pergit non videt; ait Gregorius super illud: *Oculus fui caeco*. Peccator enim est caecus. Vt enim caecitas corporalis oritur ex quattuor, scilicet ex dysfunctione oculorum a sua origine. Oculus enim continuatur ad interior per venas tres, vt dicitur in libro de differentia spiritus, et animæ. Item oritur ex componentium oculos deordinatione, quæ sunt tunicae oculares, et humores, de quibus libro primo perspectiuæ. Item oritur ex virtutis defectione: si enim senex haberet oculum iuuenis, videret ut iuuenis. Item oritur ex læsione oculi, vel velatione. Tunc est oculus clarus, quando non est in eo læsio, vt dicitur apud Aristotelem. Et quidem tarde vident propter velamen, vt dicitur apud eundem. Sic caecitas spiritualis oritur consimiliter ex dysfunctione animæ, et suarum considerationum a Deo, et peruersa deordinatione, et corruptiua læsione, et infectiua velatione, et virtutis defectione. Ideo in Psalmo: *Cor meum conturbatum est, et dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum non est mecum*. Et: *Declinauerunt oculos suos, ne viderent cælum*. Et: *Habentes oculos plenos adulterij*. Et: *Oculi eorum pleni puluere*. Nihil enim conturbat oculos animæ, ut fumus concupiscentiarum, ait Chrysostomus. Et ideo tales dicuntur caeci: *Excæcauit eos malitia eorum*. Et: *Quis caecus, nisi seruus meus? Et: Ambulauerunt vt caeci, quia Domino peccauerunt*. Talem peccatorem hortatur Dominus, ut uadat a peccato egrediendo: *Egredimini de Babylone*. Et: *Vade ingredi dere transmigrationem*. Et: *Vade ostende te sacerdotibus*. Item talis debet uadere per vias iustitiæ incedendo: *Vadam ad montem myrrhæ, et thuris*. Item talis debet uadere ad conscientiam redeundo: *Vade in domum tuam, idest, ad conscientiam reuertere, ait Gregorius exponens illud*. Et quoniam anima peccatrix fuit infecta fordibus peccati, ideo lauatio fuit necessaria. Propter quod dicitur hic: *Laua*, et hoc intime, et ueraciter: *Laua a malitia cor tuum*. Item lauaua plenarie, et totaliter in homine exteriori, et interiori in affectu, et in sensu: Non sicut hypocritæ lauant, mundantes quod de foris est, sed intus sunt pleni immunditia. Et: *Lauamini, mundi estote*. Infra: *Si non laueris te, non habebis partem mecum*. Et ibi de hoc amplius. Et sequitur: *Non tantum pedes, sed et manus, et caput*. Et ibi amplius de hoc. Item lauaua continue, siue iugiter, prout dicitur in Psalmo: *Lauabo per singulas noctes lectum meum*. Et hæc lotio debet esse: *In nazatoria Siloe*, quod interpretatur, *missus*, prout dicitur in littera, per quam potest figurari, uel baptismus, uel doctrina fidei, secundum Augustinum. Et de hoc in Glossa. Vel purgans pœnitentia, quam Deus mittit animæ pœnitenti: *Magnum uelut mare contritio tua*. Vnde figuratur per Iordanem, in quo infectus lepra peccati debet se lauare septies. Et hoc debet anima pœnitens cum tranquillitate, et diligentia: aquæ enim Siloe currunt cum silentio. Hic est notandum, quod caeco ait, ut se lauaret, et sic illuminaretur:

Greg. Mor. li. 1. c. 14. ante med. Job 29. c.

2. De anim. Arist. lib. 2. de animal. Arist. 2. de anima.

Psal. 37. b Dan. 13. b 2. Pet. 2. c Baruch. 6.

Chryf. hom. 72. in Mat. post mediū. rom. 2.

Sap. 2. a Isai. 42. c Soph. 1. a Isai. 48. d Ezech. 3. c Mat. 5. b Cant. 4. a Mat. 9. d Greg. Mor. lib. 4. c. 28. post mediū. Jerem. 4. d Mat. 23. d

Isai. 1. c Ioan. 13. c Ibidem. Psal. 6. b

Aug. tract. 44. in Ioan. ante med. tom. 9.

Thren. 2. b 4. Reg. 5. b Isai. 8. f

A anima enim debet mundari in affectu, ut uideat in aspectu: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum Mat. 5. a uidebunt.

Collatio Quadragesimasexta.

Vrum mibi posuit super oculos, et laui, et uideo. In his uerbis figuratur modus purgationis animæ peccatricis, et excaecata, ut fit munda in affectu, et uideat in intellectu, et figurantur tria. Quorum primum est, fidei uestræ perfectibilitas de filij Dei humanitate, ibi: *Lutum posuit*. Secundum est, peccatis plena purgabilitas, ibi: *Et laui*. Tertium est, intelligentiæ claritas, ibi: *Et uideo*. Ait ergo: *Posuit lutum super oculos*. Vt enim ait Hugo: *Triplex est oculus, scilicet carnis, rationis, et contemplationis*. Sed postquam tenebræ peccati intrauerunt in animam, oculus contemplationis extinctus est, ut nihil uideret: oculus rationis lippus effectus, ut dubie uideret: oculus carnis extrinsecus permanfit in sua claritate. Hæc ille. Et idem: *Super istos oculos debet poni lutum, scilicet fides Christi incarnati*. Vt enim ait Augustinus: *Verbum caro factum est*. Et ideo collyrium quo genus humanum illuminatum est, ut dictum est in expositione litteræ. Et idem Augustinus. Hic illuminatur modo habentes collyrium fidei: *Verbum caro factum est*. Misit saluam cum terra: ueritas enim de terra orta est, qua ueritate illuminamur: *Collyrio inungit oculos tuos, ut uideas, idest, ueritate fidei incarnationis Iesu Christi: Sumens de felle piscis, liniuit oculos patris*. Et sequitur: *Visum recepit*. Aliquando uero sanantur pœnitentiæ collyrio purgantibus, siue iustificantis, ut dictum est: *Collyrio inungit oculos tuos, ut uideas*. Collyrium enim est dolorum salubrium, ait Augustinus. Et supra Ioan-nem: *Si fulgore ipso oculi reuerberantur, rogat medicum, ut adhibeat collyria mordacia, scilicet præcepta iustitiæ, et cetera*. Et non solum sic oculi sunt inungendi luto prædicto, sed anima lauanda in fonte Siloe, quæ interpretatur: *missus, idest, in Christo, qui est fons misericordiæ*. De quo fonte: *In die illa erit fons patens domui Dauid, in ablutionem peccatoris, et mensurata*. Super quod Gregorius: *Fons misericordiæ redemptor noster, qui incarnari dignatus est, ut peccatorem lauaret a peruerso opere, et mensuratam mentem diluaret ab immunda cogitatione, patet sibi fons*. Curramus cum lacrymis, lauemus in hoc fonte pietatis. In hoc fonte Dauid, Magdalena, Petrus, latro, loti sunt, ut ibi exemplificat: et in hoc fonte anima lauata uidet oculos cordis mundatis ea, quæ sibi uidentia sunt: debet enim uidere culpam perpetrata: *Leua oculos tuos in directum, et uide ubi nunc prostrata sis*. Item debet uidere iustitiam pœnitentiæ debitam: *Leuaui oculos meos, et ecce uir, et in manu eius funiculum mensuram*. Per quem figuratur æquitas iustitiæ. Item debet uidere, et considerare occasum huius uitæ: *Leuaui oculos meos. Et sequitur de differentibus amphoram in terram Semaar, quod interpretatur factor*. Item debet uidere æternitatem gloriæ. In Psalmo: *Leuaui oculos in montes*. Et de his: *Leua oculos tuos, et uide ad Aquilonem, in quo signatur transgressio culpæ: Et ad meridiem, in quo seruior iustitiæ: Et ad orientem, in quo claritas gloriæ: Et ad occasum, in quo mortalitas huius uitæ*. Ideo dicitur, quod totum corpus animalium erat plenum oculis: de quibus ibi Gregorius bene, quod animalia plena oculis. Et hoc est quod ait hic: *Lutum super oculos, et cetera*.

Hugo de sa. cram. fid. li. 2. p. 20. c. 2. circa med.

Aug. tract. 2. in Ioan. vers. fin. tom. 9.

Ibid. tract. 34. post med. dium.

Psal. 84. c Apoc. 3. c Tob. 11. b Apoc. 3. b

Aug. confess. li. 7. cap. 8. tom. 1.

Ibid. tract. 28. in Ioan. vers. fin. tom. 9.

Zach. 13. b Greg. in Ezech. lib. 2. hom. 20. post med.

Jerem. 3. b Zach. 2. c Zach. 5. c

Psal. 120. a Gen. 13. f Ezech. 1. a Greg. in Ezech. lib. 2. hom. 7.

Apoc. 4. d

Collatio Quadragesimasexta.

A suam operibus roborat. Merito ergo ait: *Si quis est cultor Dei, et cetera*.

Collatio Quadragesima octaua.

Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, et ingredietur, et egredietur, et pascua inueniet. In his uerbis quattuor figurantur: quorum primum est filij Dei ad introducendum fideles in unitatem corporis sui dignatiua bonitas, ibi: *Ego sum ostium*. Secundum est intrantum per ipsum saluabilitas, ibi: *Si quis per me introierit, saluabitur*. Tertium est modi perueniendi ad salutem qualitas, ibi: *Ingredietur et egredietur*. Quartum est boni promissi saluantis affluens delicias, ibi: *Pascua inueniet*. Ait ergo: *Ego sum ostium*. Vt enim ait Augustinus: *Christus dicitur ostium et pastor, sicut et lapis et petra per similitudinem: Nihil enim horum dicitur*. Christus ergo ostium ad similitudinem ostij, quia sicut per ostium fit ingressio in domum, et sic eorum, quæ sunt in domo, patefactio: sic per Christum fit spiritualiter. Vnde Christus est ostium, per quod fit ingressio in unitatem corporis sui siue Ecclesiæ: *Dabo clauem domus Dauid super humeros eius, et aperiet, et cer. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere*. Item est ostium per quod fit ingressus in abditam et arcana scripturarum: *Beatus homo qui audit me, et sequitur: Et obseruauit ad postes ostij mei*. Ipse enim est: *Leo qui uicit de tribu Iuda, et aperuit librum: Vidi et ecce ostium apertum*. Ingrediens per primum ostium fidei gratia iustificatur: ingrediens per ostium secundo modo dictum, ueritatis sapientia illustratur. Ingrediens per ostium, tertio modo dictum, gloriæ affluentia beatificatur. Sed intrans his modis debet se ostium conformare et cito subijci. Vnde Augustinus: *Humilis est enim ianua Christus Dominus, qui intrat per hanc ianuam, oportet quod humiliet se, ut sano capite possit intrare: Ego sum mitis et humilis corde*. Et sequitur: *Venite ad me, scilicet humiliando, et sic per me intrando*. Et omnis sic intrans saluabitur, quia talis est in manu filij, de qua nullus rapiet, infra eodem. *Salus enim animæ, est in sanctitate iustitiæ*. Saluabitur, inquam, salute, uelocitate festina: *Iuxta est salus mea, vt nuncietur*. Et: *Salus mea non morabitur*. Item saluabitur salute multa numerositate, quia et in anima et in corpore, et in utriusque sensibus: *Occupabit salus muros tuos*. Quod enim occupatur, ab alio circumdatur. Item saluabitur salute iocunda deliciasitate: *Adducet nobis sempiternam iocunditatem cum salute uestra*. Item saluabitur salute perpetua æternitate: *Saluatus est Israel in Domino salute æterna: tunc erit uox salutis et exultatio in tabernaculis iustorum*. Sed intrans modo dicto, vt saluetur, tunc debet ingredi ad meditata quæ Dei sunt, quæ sunt credenda, quæ amanda, quæ appetenda, et quæ sunt his contraria. Et debet egredi ad mandata Dei adimplenda. Vnde Augustinus: *Ingredi interioris dicimus, quando aliquid cogitamus*. Et: *Vade populus meus, intra in tabernacula tua*. Et: *Præcurre prior in domum tuam*. Et sequitur: *Conceptiones tuas age*. Item dicimur egredi, quando aliquid exterius operamur secundum illud Prophetæ: *Exibit homo ad opus suum*. Vt ait idem Augustinus: *Siue mente excedimus Deo, siue sobriij sumus nobis*. Et ad sic ingrediendum et egrediendum debet pastor præcedere: *Prouideat Deus hominem, et cetera*. Et sequitur: *Qui possit exire et intrare ante eos*. Et talis pascua inueniet, scilicet triplicia: quorum prima sunt, interioris conscientia: *Secura enim mens quasi iuge con-*

August. de verb. Domini serm. 25. prope fin. et serm. 59. circa prin. to. 10. Ioan. 15. a Cic. de Nat. Deor. lib. 1. vers. fin. Indub. 5. b Ibidem. Tob. 3. c Psal. 80. b

Aug. de Trinit. lib. 12. c. 24. to. 3. Dan. 6. a

Aug. de ciuit. Dei. li. 20. cap. 1. post mediū. tom. 5.

Ibid. c. 4. Ibid. c. 6. Cic. Tusc. quest. lib. 2. ante med.

1. Thess. 4. a Rom. 12. a

Ioan. 6. b Mat. 7. c

Job. 11. c Ibidem. Greg. Mor. li. 20. c. 21. Ioan. 3. c

Job. 27. a Greg. Mor. lib. 28. c. 5. Thren. 3. a Greg. lib. 1.

Aug. tract. 45. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Isai. 26. g Eccli. 32. d Ibidem.

1. Cor. 5. c Num. 27. b

Prou. 15. g

Aug. tract. 45. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Isai. 26. g Eccli. 32. d Ibidem.

1. Cor. 5. c Num. 27. b

Prou. 15. g

bo in illis, et cetera. Item filius Dei est nobiscum, scilicet per actualis, adiutorij manifestam evidentiam: *Iob. 29. b* Quando fuit omnipotens mecum. Item filius est nobiscum hic per assumptam humanitatis veritatem: *Isai. 7. b* Vocabitur nomen eius Emanuel, id est, nobiscum. Deus: et hoc iam visibiliter quamdiu vixit in carne. *Ioan. 1. b* Supra: Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Vel sacramentaliter, sicut sub Sacramento: *Mat. 26. f* bificum sum vique ad consummationem seculi. Primo modo est nobiscum, ne omnino deficiamus ab omnimoda existentia: Ipse est virtus portans omnia. *Iob. 23. c* Et: Ipse solus est. Ibi Gregorius: Cuncta quippe ex Greg. Mor. nihilo facta sunt, eorumque essentia rursus ad nihil luc tenderet, nisi eam auctor omnium regiminis manu teneret. Item secundo modo est nobiscum, ne deficiamus a gratia et iustitia: Gratia enim Dei sum id, quod sum. Sine qua homo nihil est: Si charitatem non habuerit, nihil sum. Tertio modo est nobiscum, ne deficiamus ab operis efficacia, et aduersantium malorum victoria. Infra: Sine me nihil potestis facere. Et: Stemus simul. Et sequitur: Ecce Dominus auxiliator meus, quis est qui condemnat me? Quarto modo est nobiscum, ne deficiamus a gloria: Ipse enim filius Dei factus fuit homo mediator Dei et hominum, immolatus pro genere humano, soluens debitum per passionem suam, et aperiens regni ianuam: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum dilectionis filij sui, et cetera. Vbi autem est Christus primo modo, non est defectibilis existentia. Vbi autem secundo modo, non est mors culpa. Vbi est tertio modo, quamdiu adiuvat et conseruat, non est mors naturae, sicut patet de Ezechia, cui superaddidit annos vita. Vbi est quarto modo, et cum quibus est, non erit mors poenae. Recte ergo ait Martha: *si fuisset hic*, scilicet volens seruare vitam fratris mei: *Non fuisset mortuus*: Quia potens es, supra: Sicut pater suscitavit mortuos, sic et filius. Et per hoc signatur quod illi, in quibus est Christus per gratiam, non moriuntur morte culpae: de qua morte dictum est supra, ibi: Sicut pater suscitavit mortuos. Culpa enim est mors damnabilis, priuat enim animam. Deo viuificante: est tristabilis, quia spoliatur animam, sua vera iucunditate: est mors horribilis, quia implet animam, quasi daemorum multitudinem. Et est mors opprobriosa siue ignobilis, quia subijcit animam sub daemorum seruitute. Et ideo de hac morte verificatur proprie illud: O mors quam amara est memoria tua omni iniusto: Consumit brachia eius primogenita mors. Et dicitur primogenita respectu mortis poenae. Et de hac morte hic Augustinus: Multum peccatum mors animae est. Si mors corporis est cauenda et timenda; et pro illa differenda tantum multi laborant homines: multo magis pro morte culpae cauenda, et pro morte poenae vitanda; prout ibi ait Augustinus: Nolite timere eos qui occidunt corpus, sed potius eum timere, qui potest animam et corpus perdere in gehennam.

Collatio Quinquagesima tertia.

Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom. 9. Ibidem. Mat. 11. c

Domine iam fatet, quatruiduanus est. Secundum Augustinum: Mors Lazari gerebat typum mortis generis humani, vel cuiuslibet peccatoris manentis in peccato. Vnde his verbis tria insinuatur, quorum primum est filij Dei eminens sublimitas, ibi: *Domine*. Secundum est, quod figuratur peccatoris morantis in peccato prolata diuturnitas, ibi: *Quatruiduanus est*. Tertium est eiusdem putrida corruptibilitas, ibi: *Fatet*. Ait ergo: *Domine*. In quo notatur, quod solius filij est Dei suscitare mortuos morte culpae. Quia vt ait Augustinus: Melius suscitata est, scilicet Maria, quam Lazarus: quia illa de morte culpae. Ipse enim vocat ea, quae non sunt. Et de dominatione sua habitum est supra: Domine ad quem ibimus; Lazarus vero qua-

triduanus figura peccatoris oppressi consuetudine peccati, secundum Augustinum, vbi supra. Et secundum beati Gregorium, super istud: Cur lactatus vberibus? Ait enim quod Iesus redemptor puellam in domo suscitauit: Iuuenem extra portam: Lazarum sepulcro, vt hic: cuius mors signat illum, qui in perperatione nequitiae vsu consuetudinem grauat. Et ibi bene de hoc. Et idem Augustinus hic. Vnde Gregorius: Quattuor modis perpetratur peccatum in corde: scilicet, suggestionem, delectationem, consensum, defensionis audacia. Item quattuor modis consummatur in opere. Primo modo, cum latens culpa agitur, postmodum cum sine confusione reat us aperitur, dehinc cum in consuetudinem dominatur, ad extremum cum falsa spei seductionibus et obstatione desperationis enutritur. Hae Gregorius. Quatruiduanus est peccator, manens in peccato. Primo modo in homine interiori. Secundo modo in homine exteriori. Vel quattuor dies in peccato, sunt quattuor gradus, de quibus Augustinus: qui gradus sunt titillatio delectationis, consensio, factum, consuetudo: quae quidem consuetudo ligat. Et ideo dicitur hic de Lazaro, quod prodijt ligatus manus et pedes. Vnde Augustinus, loquens de se. Ligatus eram non ferro alieno, sed meae voluntate: quippe ex voluntate peruersa facta est libido, et dum seruitur illi, facta est consuetudo, et dum illi non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi quibusdam anulis me tenebat: Stringit quasi Cedru in caudam suam. Ibi Gregorius: bene de hoc gradibus in peccato, quibus stringit diabolus animam peccatricem. Et de his diebus: Dies venerunt plagae eius. His diebus fatet peccator: nec mirum, quia putrefactus putrefactione spiritali: propter quod ait Propheta in persona talium: Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae. Et: Computruerunt iumenta in stercorebus suis, quod est homines carnales in fatore luxuriae vitam finire. Fatet, inquam, talis horribiliter et multipliciter: Ascendet fator eius et putredo eius. Et recte ait, ascendet, quia vsque in caelum, et ita coram Deo, et etiam coram seipsis: Ascendere feci putredinem castrorum suorum in aras vestras. Vnde Anselmus: Tolerabilius canis putris fatet hominibus, quam anima peccatrix Deo: quam infelicis ista Deo, quam hominibus illi. Heu non hominem sed opprobrium hominum, vilis peccatore, peius cadauere: Sicut eructant praecordia faentium, sic cor superborum. Et tales suos fatore alios grauant et inficiunt. Ergo dicitur: Vt fatore illius exercitijs graualetur. Et ideo pro talibus resuscitandis rogandus est Dominus.

Collatio Quinquagesima quarta.

Expediit vt vnus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat. Sicut patet ex textu et ex Augustino hic: haec verba prolata sunt ex prophetia. Vnde et illi attribuit Euangelista sacramento, quando ait: *Hoc a semetipso non dixit, cum esset Pontifex anni illius*. Vt Augustinus: Et insinuatur quattuor in his verbis. Primum est humanitatis filij Dei indubitabilis veritas, ibi: *Homo*. Secundum eiusdem singularis sublimitas, ibi: *Vnus*. Tertium passionis grauis acerbitas, ibi: *Moriatur*. Quartum est huius passionis innumerabilis utilitas, ibi: *Expediit*. Ait ergo: *Homo*, scilicet filius Dei factus homo supra: Verbum caro factum est. Et ibi de hoc. Homo, inquam, socialitate polyticus, benignitate beneuolus, largitate munificus, omni virtute magnificus. Talis enim est homo naturaliter, et ipse multo magis. Vt enim ait Commentator. Homo est animal polyticum non solitariu, et communicatiuum. Item magnificum: est enim homo nobilissimus et altissimus animalium. Vt Sapiens: Quid est homo, quia magnificus eum. Ibi Gregorius. Hominem Deus magnificat, quia largitor rationis dicit, infusione gratiae,

Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom. 9. Greg. Mor. lib. 4. c. 25. post mediū. Iob. 3. c. Mat. 7. c. Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom. 9. Greg. Mor. lib. 4. c. 25. in princ. August. de verbis Domini serm. 44. post medium. 1. 10. Aug. Confess. lib. 8. c. 10. ante med. 10. 1. Iob. 40. b. Greg. Mor. li. 3. c. 22. Psal. 37. a. Iob. 1. d. Iob. 2. e. Amos. 5. e. Anselmus in meditationibus. Eccl. 11. d. Malac. 9. f. Ioan. 1. b. Iob. 7. b. Greg. Mor. lib. 8. c. 16

CAPVT DVODECIMVM.

Collatio Quinquagesima quinta.

MARIA accepit libram vnguenti pisticii pretiosi et vnxit pedes Iesu, et cetera. In his verbis figuratur spiritalis oblatio, qua debet anima fidelis filium Dei honorare, et quam ei offerre debet: in quibus quattuor figurantur, quorum primum est personae offerentis acceptata Dei virtutibus, ibi: *Maria*. Secundum est oblationis perfectibilitas, ibi: *Accipit libram vnguenti*. Tertium est in offerendo sedula obsequiositas, ibi: *Vnxit pedes*. Quartum ex his redolens famositas, ibi: *Domus impleta est ex odore vnguenti*. Ait ergo: *Maria*, quae erat persona acceptabilis Deo, et a Deo dilecta. Supra: Diligebat Iesus Martham et sororem eius Mariam. Prius enim debet esse persona offerens acceptata, vt gratanter offerat: Prius respexit Deus ad Abel, et postea ad munerera eius. Vnde Maria gerebat personam perfectae poenitentis: interpretatur enim amarum mare: in quo signatur contritionis veritas. Item interpretatur stella, in quo signatur immaculata puritas. Item interpretatur lux, in quo signatur inoffuscata luminositas. Item interpretatur domina, in quo signatur concupiscentiarum disciplina castigabilitas: quae debent esse in anima poenitente, et fuerunt in Maria, sicut planum est ex serie vitae suae. de qua dicitur quod dilexit multum, et ideo a Deo dilecta et acceptata: Diligentes enim me diligo: Per libram vnguenti deuotionis perfectibilitas. Vt ait Bernardus: Triplex est vnguentum, scilicet contritionis, deuotionis, et pietatis. Primum est pungituum et dolorem faciens. Secundum est temporarium dolorem leniens. Tertium est sanatiuum morbum expellens. Et ibi multum de hoc et bene. Primum signatur spiritaliter per vnguentum, quo vnxit Maria pedes Iesu. Secundum per illud quo vnxit, hic. Tertium per istud quo vnxit corpus Iesu cum alijs Marijs, id est, cum alijs mulieribus. Perfectio vero vnguenti deuotionis signatur ex quarta, scilicet ex pura sinceritate et immixtione alijs, ibi: *Pretiosi*. Istud est pretiosum in genere suo, quod est immixtum rebus ignobilioribus: siue illud est pretiosum quod est rarum: Pretiosior erit vir auro. Ibi Hieronymus: Omne rarum est pretiosum: Meliora sunt vbera tua vino, fragantia vnguentis optimis. Item figuratur perfectio deuotionis ex humilitate vera, ibi: *Nardi*. Nardus enim est herba spicata, id est, habens spicas, secundum Isidorum: Nardus mea dedit odorem suauitatis. Ibi Glossa. Nardus est herba humilis et naturae calidae, in quo signatur amor vel dictio cum humilitate. Item figuratur perfectio deuotionis a fidei rectitudine, ibi: *Pisticii*. Pistis enim Graece, fides latine. Et dicitur sic a loco, secundum Augustinum. Haec est fides quae debet dirigere deuotionem et viuificare. Hec ille: Ipsa enim est substantia rerum sperandarum. Item figuratur perfectio deuotionis ex iustitia aequitate, in hoc quod ait: *Accipit libram vnguenti*. Vt enim ait Augustinus: Vnguentum illud iustitia fuit, ideo libra fuit. Libra enim est perfecta mensura sua, et tunc est deuotio librata, quando est mutua. Et talis quanta et qualis debet esse: Librauit in pondere montes. Per montes figurantur animae contemplatiuae, quas librat Deus caelica deuotione: Librabat fontes aquarum. Per quos fontes signantur animae deuotae fundentes aquas lacrymarum. Infra: Venit Nicodemus faciens mixturam myrrhæ et aloes, quarum libras centum. In numero vero centenario perfectio significatur, secundum Gregorium: Talem vnguentum debet anima fidelis sibi componere: Facies thimijama compositum opere vnguentarij. Et: Vnguenta

gratiae visitat, honore collatae virtutis exaltat. Sed per amplius et perfectius Christus fuit praedictis magnificatus. Ideo homo prout ait Propheta: Homo natus est in ea, id est, in beata virgine, et ideo in Evangelijs vocat se saepe filium hominis: Filius hominis non habet, vbi caput reclinat. Et: Videbunt filium hominis cum virtute magna et maiestate. Infra: Ecce homo, scilicet anthonomastice. Et ideo merito hic dicitur vnus super alios singularis dignitate et omni virtute. Vnus enim dicitur discretione, siue singularitatem secundum regulam grammaticorum: qualis fuit Christus super alios. Vnum vocauit eum et benedixi eum, scilicet Iesum Christum: Singulariter sum, ego donec transeam, ait Propheta in persona sua. Et: Virum de mille vnum reperi. Et ideo in figura bene, vbi dicitur: Quales fuerunt viri quos occidistis? qui responderunt, similes tui, et vnus ex eis quasi filius Regis. Per viros praedictos occisos martyres possunt signari: sed vnus scilicet Iesus Christus quasi filius Regis: vt hec dictio, quasi, no sit similitudinis, sed affirmationis, siue veritatis, sicut supra: Vidimus gloria quasi gloria vnigeniti a patre. Vbi ponitur pro veritate no pro similitudine, vt ait Gregorius. Et licet esset tantus et talis, tamen mortuus est voluntarie pro genere humano. Supra: Potestatem habeo ponendi animam meam. Et ibi de hoc. Vnde in hoc patet, sua summa bonitas, sua admiranda charitas, sua stupenda aequitas et suae condescensionis mirifica humilitas: quam admirans et stupens Apostolus ait: Qui cum in forma Dei esset, et cetera: tamen humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, et cetera. Et infra: Maiorem charitatem nemo habet, vt animam suam ponat quis, pro amicis, et cetera. Non enim solum dignatus est incarnari et generalitates humanas suscipere, sicut esurire et sitire, et cetera. sed etiam mori, cum tamen mors sit amarissimum quid, quia terminus passionum. Ideo: Commendat autem charitatem suam. Et sequitur: Pro nobis mortuus est. Et mortuus morte crucis, quae erat mors ignominiositate turpissima, iudicio crucifigenti, diuturnitate proluxa, acerbitate amara. Augustinus: Illa morte nihil peius fuit inter genera mortuum. Mors protendebatur, ne dolor citius finiretur, et cetera. Et ibi bene de hoc. Morte turpissima condemnemus eum. Et sic mori pro populo fuit expediens, ne pereat, et vere expediens ad ipsius mortis occisionem: Ero mors tua, mors. Vnde Augustinus: Vita mortua occidit mortem. Plenitudo vitae deglutit mortem, absorpta est mors in victoria patris. Item sic mori fuit expediens ad generis humani de captiuitate satanica redemptionem: Occisus es et redemisti nos Deo in sanguine tuo: Empti estis pretio magno. Vnde Augustinus. Pretium nostrae redemptionis est sanguis Christi. Item sic mori fuit expediens ad omnem sanctificationem et lauationem a peccato per illam sacram oblationem qua se obulit Christus in cruce: Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo: Tradidit semetipsum oblationem et hostiam pro nobis. Item sic mori fuit expediens ad generis humani reconciliationem Deo patri, et ad introductionem in regnum gloriae: Reconciliati enim sumus per mortem filij eius. Et: Ipse enim est pax nostra, qui fecit, vtraque vnum. Et ideo dicitur: Per sanguinem suum semel introiuit in sancta. Subdit continue. Ergo sunt meditanda: filij Dei sublimitas, suae passionis dira acerbitas, et eiusdem passionis multimoda commoditas, vt sit in nobis ipsius passionis perfecta imitabilitas.

Psal. 36. b. Mat. 8. e. Mat. 24. c. Ioan. 19. f. Isai. 47. a. Eccle. 7. b. Indit. 8. a. Ioan. 1. b. Greg. Mor. lib. 8. c. 6. in princ. Ioan. 10. b. Philip. 2. a. Ioan. 15. c. Rom. 5. d. Ibidem. Aug. tract. 36. in Ioan. ante med. tom. 9. Osea. 13. c. Aug. tract. 22. in Ioan. post mediū. tom. 9. Apoc. 5. f. 1. Cor. 6. b. Aug. enarrat. in Psal. 95. ante med. 10. 8. Apoc. 1. a. Eph. 5. c. Rom. 5. b. Eph. 2. d. Iob. 9. a. Rom. 5. b. Greg. Mor. lib. 8. c. 16

Ioan. 11. a. Gen. 4. c. Luc. 7. a. Pron. 8. e. Bern. super Cant. serm. 10. ante medium. Ibid. ser. 12 post mediū. Luc. 7. c. Marc. 14. f. Isai. 13. d. Hieron. Cant. in Isa. lib. 6. c. 13. Rom. 4. Cant. 1. a. Iud. etym. lib. 17. c. 9. Cant. 1. b. Aug. tract. 50. in Ioan. ante med. tom. 9. Heb. 11. a. Aug. ibid. Isai. 40. f. Pron. 8. c. Ioan. 19. e. Greg. in Ezech. lib. 2. hom. 18. post medium. Exod. 30. c. Eccl. 48. a.

Aug. trañ. 50. in Ioan. ante med. tom. 9. Ibidem. Mat. 15. d

Cant. 1. e

2. Cor. 2. a

Collatio Quinquagesima sexta.

Ecce Rex tuus venit sedens super pullum asinae. In his verbis exprimitur admiranda humilitas filij Dei, et figuratur eius excessiua dignitas. Vnde his verbis figurantur quattuor, quorum primum est filij Dei supereminens dignitas, ibi: Rex. Secundum eiusdem communicatiua bonitas, ibi: Tuus. Tertio, dignitatiua humilitas, ibi: Venit sedens. Quarto, animam in qua requiescit Deus congrua figurabilitas, ibi: Pullum asinae. Ait ergo: Ecce Rex. Vt per aduerbium demonstratur sua excessiua maiestas et singularis dignitas, et incomparabilis potestas, et sui regiminis et regni aternitas, vt ait Augustinus: Non enim rex Israel Christus ad exigendum tributum, sed Rex Israel, quod mentes regat, quod in aeternum consulat, quod in regnum celorum credentes, sperantes, amantesq. perducatur. Infra: In hoc natus sum, quod sum Rex, scilicet. Et ibidem: Regnum meum non est de hoc mundo. Rex enim dicitur a regendo, Isidorus. Item Sapiens: Rex est qui intendit, quod est vile subditorum: non est Rex, qui non est de se sufficiens, et omnibus bonis præcellens, et talis nullo indiget. Hæcille. Sed hæc per se, et summe in ipso Salvatore. Ideo Rex verus: Beatus et solus potens Rex regum et Dominus dominantium. Item: Regi saeculorum, et cet. Et iste Rex est tuus, id est, tibi datus, quasi seruus ad ministrandum: Seruire me fecisti iniquitatibus tuis, et cet. Item est tuus sicut pretium ad redimendum: Empti non est pretio magno. In psalmo: Concidisti sacrum meum, vt ait ibi Augustinus: Pretium nostrum ferebat in sacco, percussus est lancea. Fissus est saccus, manauit pretium orbis terrarum. Item tuus est homo, sicut thesaurus ad ditandum: Quo modo non cum illo omnia nobis donauit. Et: In omnibus diuites facti estis cum illo, et cet. Vel aliter tuus est, sicut iudex propitius ad iudicandum, sicut legifer ad docendum, sicut Rex ad gubernandum et protegendum: Iudex noster, legifer noster, et cet. Et licet esset Rex tantus et talis, tamen venit sedens super pullum, in extrema paupertate, in abiectionissima contempnibilitate, in euidentissima humilitate. Supra: Sedens super fontem. Ibi Chrysostomus: quod non subiugalis, id est equis, vel equitaturis vitur. Ideo: Ipse pauper et ascendens super asinum. Non ergo cum pompis, vel cum equitaturis illis, cum quadrigis et diuitijs venit, sed modo dicto: Ecce Rex tuus venit, tibi manuetus. Et hoc: Super pullum asinae, in mysterium et figuram. Asinus enim est animal simplex. Vnde in asino simplicitas gentilium, ait Gregorius: Item asinus est algore frigidus, vt ait Sapiens. Et est animal portandis oneribus deditum. Item videns imaginem suam, a qua abhorret et refugit, ait Isaac:

Aug. trañ. 51. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 18. a. Isid. Etym. lib. 9. c. 3. in princ. Arist. ethic. lib. 8. c. 10. 1. Tim. 6. c. Apoc. 19. c. 1. Tim. 6. c. Isai. 48. a

1. Cor. 6. c. Psal. 29. d

Rom. 8. d 1. Cor. 1. e

Isa. 33. a Ioan. 4. c Chrys. ho. 30. in Ioan. ante med. tom. 7.

Zach. 9. a Mat. 21. c

Greg. Mor. lib. 2. c. 7. post mediū.

Arist. de generat. animal. lib. 2. c. 6. post mediū.

et signat animam penitentem simplicem, laboriosam, peccata sua deprehendentem et abhorrentem: Isachar asinus fortis accubans inter terminos, et cet. Cognouit asinus præsepe Domini sui: Erant ei quinque asinae. Per quas signantur animæ fideles, laborantes pro aeterna requie: in numero enim quinquagesimo figuratur quies, vt ait Gregorius. Ibi super illud. Supernaturalem animam, siue in tali anima quiescit Dominus: prout hic signat.

Greg. Mor. lib. 1. c. 24. post mediū. Gen. 44. b Job. 1. a Greg. Mor. lib. 1. c. 7. circa med.

Collatio Quinquagesima septima.

SI mortuum fuerit, scilicet granum frumenti, multum fructum adferet. Qualiter istud verbum exponit Augustinus de Salvatore, pater hic et Glossis. Mysterialiter autem competit cuiuslibet martyri, in quibus tria figurantur: quorum primum est vitæ immaculata puritas, ibi: Granum frumenti. Secundum est passionis dira acerbitas, ibi: Mortuum fuerit. Tertium præmij multimoda fructuositas, ibi: Multum fructum adferet. Ait ergo: Granum frumenti, per quod figuratur sancta anima: granum enim frumenti in genere suo est nobilitate eximium, sinceritate purum, gustu sapidum, et ad nutriendum virtuosum. Et ideo per granum frumenti figuratur anima sancta conuenienter. Quid enim pulchrum nisi frumentum electorum? Frumentum enim desiderat nubes, id est, caelestes irrorationes: Implebuntur areae frumento, et cetera. Vnde iustus comparatur grano frumenti ratione puritatis et nobilitatis, vt hic. Item comparatur grano synapis ratione viuacitatis fidei et amaritudinis penitentialis: Simile est regnum caelorum grano synapis. Vnde frumenta sunt electi Dei, ait Gregorius, super illud: Frumentum desiderat nubes. Vnde et cauendum est, ne istud frumentum degeneret, vel ne pro isto frumento surgat tribulus, anima scilicet infructuosa et aspera: Si abscondi quasi homo peccatum meum. Sequitur: Pro frumento oriatur mihi tribulus, scilicet pro anima pura et fructuosa, anima cupida et spinosa ac infructuosa. Vnde Ambrosius, ad sic degenetantem: Tritici granum sparsum terræ, generis sui gratiam reddit, et vt degeneras: fruges non adulterant sinceritatem sui seminis, et tu adulteras puritatem animæ tuæ. Et ibi bene de hoc. Et istud granum benedictum pro Christo mortuum est. Et in hoc passionis dira acerbitas, prout dictum est supra: Mors enim, terribilissimum est, quia terminus passionis. Vt ait Sapiens: Et tamen sic mori voluerunt martyres, et desiderauerunt, ne a vita, quæ Christus est, separarentur: prout dicitur: In occasione gladij mortui sunt. Et ad martyris imitationem debet fidelis quilibet mori morte quadruplici. Prima est vitæ peccatorum, siue iniquitatum omnimoda extinctio: Si mortui sumus peccato, quo modo viuemus in illo? Mors enim non est substantiæ consumptio, sed vitiorum discretio. Dionysius: Qui ergo vere se separat ab iniquitatibus, eis moritur. Itē secunda mors est carnalis concupiscentiæ mortificatio, et crucifixio in cruce penitentiæ: Qui sunt Christi carnē suam crucifixerunt cū vitijs et concupiscentijs. Et: Mortificate mēbra vestra: Tertia mors mundialis cupiditatis abdicatio: Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. De qua morte et crucifixione Gregorius. Multum super illud Job: Abscondita est ab oculis omnium viuentium. Item quarta mors est in contemplatione diuina, et dilectione delectari exemplo Apostoli: Viuo ego iam non ego: Suspendium elegit anima mea et mortem oīsa mea: Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo. Iustus sic mortuus multum adfert fructum, ad litteram: nisi granum resoluatur, humectetur, algore constringatur, et calore viuificetur, non adfert fructum: Inspiciens tu quod feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Item spiritualiter ex parte ista:

Aug. trañ. 51. in Ioan. circa med. tom. 9.

Zach. 9. b Job. 37. f Ioel. 2. a

Mat. 13. b

Greg. Mor. li. 27. c. 19. in princ. Job. 37. b Job. 21. c Ibidem.

Ambros. Hexaem. li. 3. c. 7. post mediū. tom. 2.

Arist. ethic. lib. 3. c. 6.

Heb. 12. c

Rom. 6. a

Dionys. de eccl. hierarch. c. 4. post mediū. Gal. 5. c Coloss. 3. e Gal. 6. a Greg. Mor. li. 28. c. 27.

Job. 23. g

Gal. 2. a Job. 7. c Coloss. 3. a

1. Cor. 15. b

Sicut

Eccl. 24. b

Prou. 12. b

Prou. 11. c

Eccl. 11. d

Ioan. 16. d

Ierem. 17. b

Cant. 7. a

Collatio Quinquagesima octaua.

Qui mihi ministrat, me sequatur, et ubi ego sum, illic et minister meus erit. In his verbis tria insinuatur, quorum primum est animæ fidelis recta et debita ordinabilitas, ibi: Qui mihi ministrat, et hoc in statu. Secundum est imitationis filij Dei, et hoc in actu vel effectu perfectibilitatis, ibi: Me sequatur. Tertium est magnitudo remunerationis in fructu, ibi: Et ubi ego sum. Ait ergo: Qui mihi ministrat. Et in hoc, sicut tactum est, recta ordinabilitas animæ fidelis sub Deo: quia qui ministrat, est alteri subiectus: proprie ministerium est quod dant serui Domino, vt ait Seneca: Debet autem fidelis ministrare Deo honorabiliter siue idonee, exhibendo se talem et faciendo se talem, qualis debet esse minister Dei. Propter quod ait Apostolus: Exhibeamus nos sicut Dei ministros. Et: Qui fecit nos idoneos ministros noui Testamenti. Item debet ministrare Deo similiter et obediens, scilicet voluntatem Dei adimplendo, et se sub Deo humiliando, prout ait Propheta: Ministri eius qui facitis voluntatem eius. Et: Ministri Christi sunt et ego. Et: Sic nos existimet homo vt Dei ministros. Item debet ministrare intelligenter, siue prudenter discernendo quæ sunt placita Deo, et quæ non; quæ agenda et quæ declinanda: Acceptus est Regi minister intelligens. Item debet ministrare Deo alacriter et feruenter. In psalmo: Qui facis angelos spiritus, et ministros tuos ignem vrentem. Et merito debemus ei sic ministrare: Ipse enim perfectus sine comparatione ministravit nobis. Vt enim ait Bernardus: Christus fuit minister alacer charitate feruens, pietate deuotus: Ecce ego in medio vestrum sicut qui ministrat. Vt infra proximo: Surrexit a cena, præcinxit se linteo. Et sic de alijs quæ ibi enumerantur. Et sic ministrans debet sequi filium Dei imitando: sequi enim est imitari, ait Augustinus: Qualiter autem sequendus sit filius Dei, dictum est supra, ibi: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Nihilominus vt ait Hugo, ibi: Quid est homo vt sequatur factorem suum? Ille, inquit, sequitur factorem suum, qui viuunt, vt factus est, qui incedit, vt institutus est, qui seruat bonum quod accepit, qui quod natura contulit impollutum custodit. Hæcille. Ad sic sequendum ministrans Deo debet studere, quia ad hoc est vocatus: Voluisti enim vt sequeretur se. Et debet sic sequi voluntarie et libenter, quia vt ait Seneca: Malus miles est qui Imperatorem generis sequitur: Qui vult venire post me, tollat crucem suam et sequatur me. Item debet sequi vniuersaliter, totaliter, scilicet ex toto corde: Vtique claudicatis in duas partes: Si Dominus est Deus, sequimini eum, et cetera: quasi diceret: totaliter illum sequimini. Item debet sequi vniuersaliter, id est, ad omnia, ad prospera, et ad aduersa sustinenda: Sequar te quocumque ieris,

senec. de benevol. lib. 3. c. 21.

2. Cor. 3. g

2. Cor. 11. c

1. Cor. 4. a

Prou. 4. b

Psal. 103. a

Luc. 22. b

Ioan. 13. a

Aug. de virg. sanct. c. 27. to. 6.

Ioan. 8. a

Hugo in eccl. hom. 20. post mediū.

Eccl. 2. b

Isai. 41. c

Mat. 16. a

3. Reg. 18. d

Mat. 8. d

S. Bon. To. 2.

Et: Hi sequuntur agnum quocumque ierit. Item. Apoc. 9. c debet sequi Dominum perenniter, siue indefinenter. Infra: Tu me sequere, scilicet in crucis passionem, Ioan. 18. b ait Glossa. His modis sequi Dominum est magna gloria: Magna gloria sequi Dominum. Sic sequenti Dominum est magna merces, quæ est esse cum Christo. Vnde Augustinus, super istud: Gratis ametur, et operis quo ministratur illi, pretium sit esse, cum illo: vbi enim bene erit sine illo, aut quando male esse poterit cum illo? Hæcille. Præmium ergo erit sic sequenti filium Dei dignitate honorabilissimum, multitudine numerosissimum, delectabilitate deliciosissimum, perennitate aeternum: Nihil enim honorabilius quam esse et regnare cum filio Dei. Vnde sequitur hic: si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Super quod Augustinus, vbi supra: Quem maiorem honorem potuit accipere adoptiuus, quam vt ibi sit, vbi est vnicus? Item ex hoc: Eum erit cum filio Dei, erit omnis sufficientia et omnis lætitia: Satiabor, inquit Propheta, cum apparuerit gloria tua. Infra: Ostende nobis patrem, et sufficit nobis. Et erit indefinita desiderabilium, quia filius Dei aeternus: Læticia sempiterna super capita eorum. Et: Sic semper cum Domino erimus, et cet. Ex quo ergo filij Dei est ministerium, et eum sequi est gloriosum, et præmium est magnificentum, merito debet quilibet ei ministrare obediens, et eum sequi perfectibiliter, vt cum eo regnet feliciter et perenniter.

Apoc. 9. c

Ioan. 18. b

Eccl. 23. b

Aug. trañ. 51. in Ioan. post mediū.

tom. 9.

Psal. 16. b

Ioan. 14. b

Isai. 35. c

1. Thess. 4. d

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Collatio Quinquagesimanona.

Non lauero te, non habebis partem mecum. In his verbis duo insinuatur, quorum primum est necessitas spiritualis lotionis, ibi: Si non lauero te. Secundum est eiusdem consequens fructuositas, quod insinuatur per contrarium, ibi: Non habebis partem mecum, quasi diceret: Si lauero habebis partem mecum. Ait ergo: Si non lauero te. Vt enim ait Augustinus: Homines mundantur quadrupliciter, scilicet per verbum veritatis. Infra: Mundi estis propter sermonem meum. Item sacrificio contriti cordis, prout ait Propheta: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Item mundantur elemosynis: Date elemosynam, et omnia munda sunt vobis. Item mundantur virtute charitatis operientis multitudinem peccatorum, scilicet auferendo et sic mundando. Quando ergo Dominus dat gratiam ad ista ipse lauat. Et licet istud sit dictum authenticè et bene, nihilominus aliter posset dici, quod Deus lauat animas gratia baptismali, abluendo a peccato originali: Vt illam, scilicet Ecclesiam, sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et: Laui te aqua. Sequitur: Vniuersale oleo, et cet. Item ipse lauat gratia penitentiali, a commissa culpa actuali: quando dat gratiam: contemendi et penitendi: Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris. Item ipse lauat igne mundanæ tribulationis, a voluptate carnali: Si abluerit Dominus filiam Sion et sanguinem Hierusalem, et lauerit de medio eius in spiritu iudicij, et cet. Spiritus enim iudicij est tentatio tribulationis. Item Dominus lauat superfusione celestis spiritus lauantis et mundans a cupiditate mundiali: Vos baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies. Baptizari enim est lauari spiritu infuso, et eleuante a mundiali cupiditate: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, ibi Greg. Tunc namque amplius peccati rubigo consumi-

Psal. 16. b

Ioan. 14. b

Isai. 35. c

1. Thess. 4. d

Aug. cont. Crescon. Grammat. lib. 2. c. 22. post mediū.

tom. 7.

Ioan. 15. a

Psal. 50. a

Luc. 11. b

1. Pet. 4. b

Eph. 5. c

Exec. 16. d

Exec. 36. a

Isai. 4. a

Abel. 1. f

Luc. 7. d

Greg. in Ete: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, ibi Greg. Tunc namque amplius peccati rubigo consumi-

ante med. tom. 9.

ante med.

consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. Ista lotionem debent lauari pedes, id est, interni affectus: Quando lauabam pedes meos butyro, id est, pinguedine deuotionis, ait ibi Gregorius exponens illud, ubi bene de hoc. Item ista lotionem debet lauari caput, id est, a peccatis mentis: caput enim signat mentem: quia sicut reguntur membra capite, sic cogitationes mente, ait Gregorius: Tu cum ieiunas, vage caput tuum, et faciem tuam laua. Item ista lotionem debent lauari manus, prout ait Propheta: Lauabo inter innocentes manus meas. Vnde non lauantes manus impropere: Manus vestrae plenae sunt sanguine. Qui est lotus his modis, non indiget nisi vt pedes lauet, scilicet affectiones interiores, quae sunt labiles et saepe infectae, vt patet ab Augustino hic: Quoniam si dixerimus, quod peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus: Quando lauabam pedes meos butyro, id est, pinguedine deuotionis, vt ait ibi Gregorius exponens illud. Et propter hoc ait sponsa: Laui pedes meos, quo modo inquinabo illos, quasi diceret: ne inquinentur pedes mei conari debeo. Ideo ait Saluator Apostolis: Excutee paluerem de pedibus vestris. Econtrario de non lauantes pedes suos sic: Sordes eius in pedibus. Ad istam lotionem faciendam et continuandam et conseruandam iugiter est laborandum, vt etiam qui sanctus est, sanctificetur adhuc.

Collatio Sexagesima.

SI ego laui pedes vestros Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lauare pedes. Filius Dei aeternus volens discipulos suos informare, non solum per veritatis documenta, neque per operum miracula, sed per humilitatis dignitatem exempla. In his verbis hortatur illos ad imitandum ipsum in opere extremam humilitatis, ait: Si ego laui pedes, et cetera. In quibus tria insinuantur, quorum primum est suae dignitatis excessiua sublimitas, ibi: Ego Dominus et magister. Secundum est operis extrema humilitas, ibi: Laui pedes vestros. Tertium est obligationis discipulorum ad consimile opus manifestabilitas, ibi: Vos debetis alter alterius lauare pedes. Ait ergo: Dominus et magister. Et in his verbis exprimitur sua dignitas, in duobus scilicet, in sublimitate eminentiae, ibi: Dominus. Et de hoc supra, ibi: Domine ad quem ibimus? Sed mundo exprimitur dignitas sua in plenitudine sapientiae, ibi: Magister. Et vere ipse solus est magister: Vnus est magister. Ipse enim est magister, et solus ratione singularis super excellentiae: quia magister dicitur, quod maior in statione, ait Papias. Sed ipse supra omnes. Supra: Qui de caelo venit super omnes est. Item magister dicitur communiter, in quo est veritas et plenitudo sapientiae. Sed in ipso omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei. Immo ipse est ipsa sapientia: Christum Dei sapientiam et Dei virtutem. Item magister dicitur ratione regiminis vitae. Et ideo vt ait Papias, componitur cum multis: sicut dicitur magister militum, Sed ipse solus rector vitae. Ipse enim Rex verus, vt habitum est supra: Venit Rex tuus. Item magister dicitur ratione efficacis doctrinae: sed ipse Iesus Christus solus veraciter et efficaciter docet, vt ait Augustinus: Christus magister intimus, qui docet in secreto peccatoris. Merito ergo ait de se, quod erat magister: Vt audiam eum quasi magistrum: dixerunt aduersarij: Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces. Ipse enim venit in magisterium veritatis, ait Augustinus: Et licet esset verus Dominus omnibus praesidens, et solus magister omnem erudiens, dignatus est lauare pedes discipulorum. Ob quam humilitatem stupuit Petrus con-

Iob. 29. a
Greg. Mor.
li. 19. c. 10.
Greg. in Euaug. ho. 1.
ante med.
Mat. 6. a
Psal. 25. b
Ipsi. 1. g
1. Ioan. 2. a
Iob. 29. a
Greg. Mor.
li. 19. c. 10.
Cant. 5. d
Mat. 10. c
Thren. 1. b
Apoc. 14. d

A siderans maiestatem lauantis, operis abiectam et contemptibilem humilitatem, et ob gestus, et itudij ipsius lauantis diligentiam et sedulitatem: quia praecinxit se linteo hic, misti aquam in peluum, et cetera. Item obstupuit ob illorum quorum pedes lauit seruilem inferioritatem, quia ipsi erant serui et discipuli. Nec solum lauit pedes discipulorum, sed etiam proditoris, et ante ipsum se inclinavit. Et ideo haec considerans merito ait Petrus: Non lauabis mihi pedes in aeternum, scilicet manibus, quibus oculos caeci aperuisti, quibus leproso mundasti, quibus mortuos suscitasti, vt ait Chrysostronus hic, ubi bene de his. Stupendum ergo opus descriptae humilitatis, quia humilitate dignatus est sic lauare pedes discipulorum. Considerando tamen immensam humilitatem, qua semetipsum exinanuit, et mortem crucis sustinuit, istud opus fuit minoris humilitatis. Humiliauit enim semetipsum, formam serui accipiens. Vnde notatur quod lauauit pedes discipulorum hic visibiliter lotionem corporali. Item lauit et lauat pedes omnium fidelium inuisibiliter, et lotionem interiori per gratiam, vt dictum est in priori collatione. Item ipse lauat animas omnium fidelium lotionem admirabili, scilicet sanguine passionis, a qua omnia sacramenta habent efficaciam lauandi: Dilexit nos et lauit in sanguine suo. Et nisi quis fuerit lotus dicto modo, non habebit partem cum filio Dei: Neque enim fornicarij, et sic de alijs peccatoribus, regnum Dei possidebunt. Solum enim sancti et mundi, habebunt partem cum filio Dei in regno gloriae: Non enim intrabit in eam, scilicet ciuitatem, aliquid coinquinatum, neque faciens abominationem: Suscipient enim sancti regnum Dei. Nec est timendum habenti partem ibi cum filio Dei, quia habendo partem habebit totum, quia habebit Deum ipsum, et ita omne bonum: Ostendam tibi omne bonum. Et Dominus pars hereditatis meae, ait Propheta: Pars mea Dominus dicit anima mea: Beatus sanctus qui habet partem in resurrectione prima. Et ideo merito concludit hic discipulis: Vos debetis alter alterius lauare pedes, scilicet vos conserui ait Chrysostronus, ubi supra. A maioribus enim rebus accepit exempla, vt saltem quod minus est operemur. Et de hoc Augustinus bene. Discamus humilitatem ab excessu, faciamus inuicem humiles, quod humiliter fecit excelsus. Magna hic commendatio humilitatis: et faciunt sibi inuicem fratres, cum se hospitio inuicem suscipiunt. Et post: cum ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso vel excitatur, vel sicut etiam iuerat, confirmatur humilitas affectionis. Haec ille. Et ibi bene de hoc. Ad hoc exempli filij Dei imitationem, et ad humilitatis excitationem vel confirmationem, ad mutui obsequij exhibitionem, et ad fraternam venerationem, fratrum pedes lauamus: hoc enim fuit magnae reputationis apud sanctos et apud antiquos. Vnde ait Apostolus de vidua: Si pedes sanctorum lauit. Et in vitis patrum dicitur, quod tres res erant honorabiles apud patres, ad quas cum honore et timore accedebant, scilicet: sacrum altare: scilicet in quo communicabant, mensa fratrum: in qua comedebant, peluis: in quo lauabant pedes fratrum. Ex quo ergo Dominus et Magister lauit pedes discipulorum, electi, qui sunt membra eius, affectuauer, humiliter, libenter idem facere studeant ex affectu.

Collatio Sexagesima prima.

Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum feci vobis, ita et vos faciatis. Cum enim religionis summa sit imitari eum quem colimus, vt ait Augustinus: In his verbis filius Dei volens nos summae religionis

Chryf. ho. 69. in Ioan. ante med. tom. 3.
Philip. 2. a
Apoc. 1. d
1. Cor. 6. a
Apoc. 1. c
Dan. 7. b
Exod. 23. a
Thren. 3. a
Apoc. 10. d
Chryf. hom. 69. in Ioan. post mediu. tom. 3.
Aug. tract. 58. in Ioan. paulo post med. 10. 9.
1. Tim. 5. d

religionis adimplere, hortatur nos ad ipsum imitandum. In quibus quatuor insinuantur: quorum primum est dantis exemplum maiestatis dignitas, quod notatur in pronomine subintellecto in hoc verbo: Dedi. Secundum est formae imitandae, siue operis virtuosi exemplaris perfectibilitas, ibi: Exemplum dedi. Tertium est imitationis hortabilitas, ibi: Faciatis. Quartum est modi faciendi reuerentia siue aequalitas, ibi: Quemadmodum ego feci. Ait ergo: Ego dedi qui sum. scilicet Dominus et magister. Et de hoc in priori collatione. Et exemplum dedi multiplex prout ait Augustinus: Exemplum, inquit, dedi sursum videntibus Deum, exemplum deorsum mirantibus hominem, exemplum sanis ad permanendum, exemplum infirmis ad conualescendum, exemplum morituris ad non timendum, exemplum mortuis ad resurgendum. Haec ille. Et licet tot modis exemplum dederit, nihilominus exemplum dedit fraternae dilectionis, obsequiosae administrationis, et mirae humiliationis, vt de omnibus patet, quado ait: Exemplum dedi vobis. Item exemplum dedit laboriosae operationis, quia in laboribus a iuuentute sua fuit. Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Adam scilicet secundus, de caelo caelestis. Item dedit exemplum patientiae, et longanimitatis in sufferendis contumelijs: Afficiam te contumelijs, et ponam te in exemplum. Et: Exemplum accipite fratres laboris et patientiae. Et sequitur: Finem Domini vidistis, et cetera. Item exemplum dedit sustinendae mortis et etiam mortis crucis: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum. Et: Exemplum sum coram eis. Ex quo ergo Iesus Christus fuit exemplum maiestatis authenticum inenarrabili veritate rectum, integritate perfectum, faciendum est ad imitationem istius exemplaris. Ideo ait hic: Exemplum dedi vobis vt faciatis. Vt non solum audiat vel dicatis vel inspiciatis, sed vnitatem faciatis: Fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est, id est in Christo: et hoc vitam nostram vitae suae conformando, vias eius tenendo, et vestigia ipsius sequendo: Sicut portauimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis. Imago caelestis hominis, est vita Iesu Christi: Estote imitatores Dei sicut filij, charissimi. Aspicientes ergo ad tale exemplar debemus vitam nostram formare, corrigere, et rectificare, viuendo vt ille vixit, prout possibile est, agendo quae ipse fecit, sustinendo quae sustinuit, detestando quae prohibuit. Aspicientes in auctorem fidei et consummationem Iesum, et cetera. Talis erat Apostolus, qui ait: Viuo ego iam non ego. Et ad hoc hortatur idem ipse: Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo. Et sequitur: Exspoliantes uos ueterem hominem, et induentes nouum, et cetera.

Collatio Sexagesima secunda.

Erat recumbens vnus ex discipulis in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. In his verbis insinuantur singulares et priuilegiales praerogatiuae beati Ioannis tres: quarum prima est excessiua honorabilitas et singularis inter discipulos Christi, ibi: Vnus ex discipulis. Secunda est peculiaris familiaritas, ibi: Recumbens in sinu eius. Tertia est grata acceptibilitas ex priuilegialibus virtutibus ipsius filij Dei, ibi: Quem diligebat. Ait ergo: Vnus ex discipulis. Et etiam in hoc eximius honor: Si enim serui filij Dei sunt eius amici, prout ait infra: Iam non dicam vos seruos: multa magis discipuli eius sunt amici sui. Discipulus autem filij Dei est, qui est docibilis eius auditor. Vt enim ait Bernardus: Discipulus est qui aurem parat. Et ideo: Accesserunt ad eum discipuli eius, et aperiens os suum, S. Bon. To. 2.

Zach. 13. e
1. Cor. 15. a
Naum. 3. a
Iacob. 5. b
Ibidem.
1. Pet. 2. a
Iob. 17. a
Exod. 25. e
1. Cor. 15. d
Eph. 5. f
Heb. 12. b
Gal. 2. c
Coloss. 3. c
Ibidem.

docebat eos. Item discipulus filij Dei est eius seruus amator: In hoc cognoscunt omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis inter vos. Sed non est dilectio fraterna vera sine dilectione Dei, vt ait Chrysostronus hic. Item discipulus Christi, qui est perfectus eius imitator: Sufficit discipulo si sit fructu magister eius. Vt enim ait Chrysostronus: Hoc est discipulum Christi esse, scilicet mitem et mansuetum esse: Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Item discipulus est Christi, qui est fructuosus operator. Vnde infra: Posui vos vt eatis et fructum afferatis. Ibi Chrysostronus: Qui fructum fert ille est discipulus. Et quoniam beatus Ioannes fuit talis excessiue, ideo merito dicitur de ipso hic, quod erat vnus ex discipulis: ita quod vnus dicatur discretionem siue eminentiam. Vt de ipso verificetur illud: Vnus ex eis quasi filius Regis. Et iste, beatus Ioannes recubuit in sinu Domini: Vt enim ait Augustinus hic: Per sinum quid aliud significatur quam secretum? et sinus peccatoris sapientiae secretum est. Idem Augustinus. In hoc ergo quod ait, quod erat recumbens in sinu ipsius Iesu, significatur quod Deus cibauit illum secretis sapientiae suae affluenter et singulariter, et salubriter et vultu ter ad aliorum omnium illuminationem. Vnde Augustinus: Quod sicut Petrus primus Apostolorum claus regni caelorum accepit, nec tamen ipse solus ligat, soluitque peccata, sed vniuersa Ecclesia: sic beatus Ioannes super quietissimum sinum Christi discubuit, et de fonte Dominici peccatoris non solus bibit: sed in ipso Dominus Euangelium suum pro sua cuiusque capacitate omnibus suis bibendum terrarum toto orbe diffudit. Haec ille. Et ibi bene de hoc. Ideo de ipso verificatur illud: Cibabit illum pane vitae et intellectus. Et sequitur: In medio Ecclesiae aperuit os eius, et cetera. Et ideo merito diligebat eum Iesus, eo quod impleuerat eum donis gratiae suae, et secretis sapientiae suae, et seruore dilectionis suae: Diligentes enim me diligam, ait diuina sapientia: Ipse enim dilectus Deo et hominibus. Et merito dilectus a Deo ob integritatem sacrae virginitatis, et dilectior a Deo ob plenitudinem sapientiae caelestis, et dilectissimus ob affluentiam diuini spiritus gratificantis: Amantissimus Domini habitabit confidenter. Ait autem Glossa hic, quod eum diligebat Iesus non plus omnibus sed familiarius, infra vltimo. Sunt qui censuerunt a Christo Ioannem Apostolum propterea plus amatum, quod neque vxorem duxerit, et ab ineunte aetate castissimus fuerit. Hoc tamen in scripturis canonicis non euidenter apparet. Haec ille, Et de his amplius. Magnae ergo et mirae istae praerogatiuae beati Ioannis in alias priuilegiatas praerogatiuas.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

Collatio Sexagesima tertia.

In domo patris mei mansiones multae sunt. In his verbis tria figurantur, quorum primum est aeterna beatitudinis honorifica sublimitas, ibi: In domo patris mei. Secundum est gloriae beatorum numerositas, ibi: Multae mansiones. Tertium est inuariabilis aeternitas, ibi: Mansiones. Ait ergo: In domo patris. Per quam domum regnum aeternum signatur. Et in hoc figuratur plena securitas, quia domus est cooperimentum prohibens a corruptione, a ventis, imbribus, et tempestatibus. Vt patet a sapiente. Item in hoc apparet regni immen-

Chryf. hom. 76. in Ioan. ante med. tom. 3.
Mat. 10. b
Chryf. hom. 59. in Ioan. circa med. tom. 3.
Mat. 11. f
Ioan. 15. b
Chryf. ho. 75. in Ioan. ante med. tom. 3.
Iudic. 8. c
Aug. tract. 61. in Ioan. post mediu. tom. 9.
Ibid. tract. 124. post medium.
Eccle. 15. a
Prou. 8. a
Eccle. 45. c
Deut. 16. b

Baruch. 3. c immensitas: Magna est domus Domini. Item in hoc apparet bonorum omnium copiositas, et honesta ordinabilitas. Vnde in figura: Videns Regina Saba sapientiam Salomonis, et domum quam edificauit, et cibos mensur, et cetera: Non erat in ea spiritus. In Psalmo: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. Et ideo hanc inhabitare desiderat Propheta, quando ait: Ut inhabitem in domo Domini. Domum maiestatis meæ glorificabo. Et: Dabo eis in domo mea, et in muris meis nomen melius, et cetera. Et in hac domo sunt multæ mansiones, sicut et patet ab Augustino hic. Licet denarius retributionis sit vnus omnium beatorum, quia nullus illorum alienabitur ab illa domo, nec est diuersa in æternitate mensura: tamen diuersæ mansiones signant diuersas meritorum dignitates. Alia enim gloria solis, alia lunæ, alia stellarum. Paruus et magnus ibi sunt. De hoc ibi Gregorius bene: Et in hoc gloriarum numerositas: Vt enim ait Augustinus. Quoniam Deus charitas est, per charitatem fit, vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet, quia amat in altero, quod ipse non habet. Hæc ille. Et de hoc Anselmus bene, vbi ait: quod quilibet gaudebit de alterius beatitudine, sicut de sua. Ista sunt tabernacula, de quibus ait Propheta: Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et cellaria, de quibus: Introduxit me in cellaria sua. Et hæc sunt mansiones. Et in hoc notatur æternitas: mansio enim dicit stabilitatem, et perennitatem: propter quod ait Apostolus: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed in cælis est mansio habitatio absque variabilitate et defectibilitate. Edificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cælis. In Psalmo: Plantati in domo Domini: nisi enim esset æternitas mansionis, non esset felicitas completa beatitudinis. Ideo dicitur: Habitabit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, et in requie opulenta. Beati ergo qui habitant in domo tua, in sæculum sæculi laudabunt te.

Collatio Sexagesimaquarta.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, et pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et cetera. In his verbis signantur quatuor, quæ debent esse in fidelibus. Quorum primum est, diuinæ dilectionis perfectibilitas in affectu, ibi: si quis diligit me. Secundum est diuinorum mandatorum adimpletio; siue obseruabilitas in effectu, ibi: sermonem meum seruabit. Tertium est sic diligētis, et obseruantis mandata, Deo grata acceptabilitas, ibi: Et pater meus diligit eum. Quartum est, retributionis magnitudo, siue immensitas, ibi: Ad eum veniemus. Ait ergo: Si quis diligit me, scilicet vt sum diligendus ex toto corde. Vbi Glossa de hoc bene. Et Augustinus: Dilige Deum ex toto corde, vt omnes cogitationes tuas, et omnem vitam, et omnem intellectum in illum conferas, a quo hæc habes. Et ibi bene de hoc. Est enim diligendus dulciter, ne illecti foriter, ne oppressi prudenter, ne decepti ab amore Domini auertamur, ait Bernardus, vbi multum et bene de hoc. De omni corde laudauit Dominum, et dilexit Deum, qui fecit illum. Et sic diligens debet seruare sermonem Domini, in memoriam illum retinendo, et in ore loquendo, et in effectu operando, et in conuersatione ostendendo, supra eodem: Qui habet mandata mea, et seruat ea, ille est qui diligit me. Ibi Augustinus: Qui habet mandata in memoria, et seruat in vita, qui habet in sermonibus, et seruat in moribus, qui habet audiendo, et seruat in faciendo, qui habet faciendo, et seruat perseverando, ille est qui diligit me. Hæc ille. Est ergo sermo diuinus seruandus in memoria, siue mandata eius:

Dent. 6. c
Mat. 22. a
August. de doctr. Christ. lib. 1. c. 21.
rom. 3.
Bern. super Cant. ser. 20.
ante med.
Eccli. 47. c

Aug. trañ. 75. in Ioan. post mediū. tom. 9.

Ne obliuiscaris legis meæ, et præcepta mea custodiat cor tuum. Item est sermo diuinus ore sape proferendus, et ruminandus: Si quis loquitur quasi sermones Dei. Item est sermo diuinus opere, et effectu implendus: Estote factores verbi. Item est sermo diuinus conuersatione, et vita ostendendus, et est perseveranter custodiendus dictis modis: In opere mandatorum tuorum veterasce. Et de obseruatione ista Gregorius hic: De dilectione conditoris lingua, mens, et vita requiratur. Numquã enim est Dei amor otiosus. Operatur magna, si est, si autem renuit operari, amor non est. Et ibi multum de hoc. Et talem diligit pater: nec mirum, quia est membrum filij, et sic filius patris, et confrater filij, et coheres. Supra eodem: Qui diligit me, diligitur a patre meo. Et in hoc est magna honorabilitas, munificencia, securitas, et mirifica fructuositas, tam in presenti, quam in futuro. Deus enim diligit effectum, siue dona sua conferendo, ait Bernardus. Charitate perpetua dilexit te. Et ideo sequitur: Ad eum veniemus, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, ait Glossa. Non solum in presenti gratificando, et iustificando, sed etiam in futuro beatificando. Vnde Glossa: Mansio non transitura, sed æterna. Et Augustinus, quod ista mansio est spiritualis atque intrinseca, qua in æternum beatificat liberatos, secundum quam a suis dilectoribus non recedit. Hæc ille. Venit enim Deus ad animam in ipsius iustificatione, et gratificatione. Supra: Spiritus vbi vult spirat, et vocem eius audis, et nescis vnde veniat, aut quo vadat. Et: Si venerit ad me non videbo eum: Ipse nouit locum eius. Ibi Gregorius exponens istud: Quo modo, inquit, uenit, qui vbi que est? Et respondet: Venire eius sapientiæ est per illuminationem mentis nostræ iudicare presentiam maiestatis suæ. Et ibi bene de hoc. Et Bernardus exponens istud ait: Venire ad animam uerbum est erudire in sapientia: patrem autem venire, afficere ad amorem sapientiæ. Pater ergo enutriens, et uerbum erudiens mansionem faciunt apud animam bene compositam. Et ibi multum, et bene de hoc. Item dicitur Deus venire, et manere per internam consolationis affluentiam, vel presentem subuentionem, sicut dicitur derelinquere, quando subtrahit consolationem ad animam humilitationem: prout ait Bernardus, quod Spiritus sanctus aliquando recedit, vt audius requiritur, et rursum redit, vt consolatur. Quando omnipotens erat mecum, et cetera. Item venit ad plenam glorificationem, et adimpletionem anime sua maiestati gloria, prout exponit Augustinus, ut dictum est supra. Ego sto ad ostium, et pulso: si quis aperuerit mihi, intra bo ad illum, et cenabo cum illo, et ille mecum. Super quod Gregorius: Venit Dominus cum ad iudicium properat. Et sequitur cui aperimus, sed hunc cum amore suscipimus. Mira ergo et magna dignatio Dei, quod dignatur sic venire ad animam idelem, et sollicita ac studiosa debet esse anima ad præparandum locum ipsi uenienti.

Collatio Sexagesimaquinta.

Paraclitus Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia. In his uerbis tria insinuantur: Quorum primum est doni diuini excellentis pretiositas, ibi: Spiritus sanctus paraclitus. Secundum est modi donationis ordinabilitas, ibi: Quem mittet pater in nomine meo. Tertium est eiusdem doni fructuosa utilitas, ibi: Docebit uos omnia. Ait ergo: Paraclitus Spiritus sanctus, quia Spiritus, ideo doni imprestabilis bonitas: Ipse enim pater dat Spiritum bonum petentibus se. Quia sanctus, ideo ex ipso dono omnis mali exterminabilitas. Quod enim sanctus

Luc. 11. b

Sap. 7. a
Act. 9. b
Exod. 33. c
Sap. 12. a
Iacob. 1. c
Psal. 44. b
Cant. 1. a
Bern. serm. 25. in Cant. post mediū.
Ioan. 15. c
Aug. trañ. 73. in Ioan. post mediū. et trañ. 102 non longe a princ. 10. 9.
Act. 4. b
Corint. 6. a
1. Reg. 17. e
Philip. 2. a
Rom. 60. c
Greg. in Euang. hom. 30. post mediū.
Ibidem.
Sap. 1. b
Sap. 1. a
Sap. 1. d
Ioan. 16. c
Ibidem.
Aug. de ciuit. Dei. lib. 10. cap. 12. tom. 5.
Ibid. c. 23. in princ.

sanctus est, a malo inquit nante et deordinante sanctificat: in illa enim Spiritus intelligentia sanctus: Vt implearis Spiritu sancto. Quia paraclitus, id est consolator, omnis boni plenitudo siue copiositas: non enim est consolatio vera nisi in Deo, nec plena, quia in ipso omne bonum. Et ideo Sapientia: O quam bonus et suauis est Spiritus tuus in nobis Domine! Bonus inquam, quia facit de malo bonum: Omne datum optimum et omne donum perfectum, et cetera. Suauis, quia facit de afflicto consolatum: et ideo Spiritus comparatur oleo lætitiæ. In psalmo: Vniuit te Deus oleo lætitiæ. Et: Oleum effusum nomen tuum. Ibi Bernardus, quod oleum lenit, pascat, et vngit. Et ibi bene de hoc. Et de ipso Spiritu et eius effectu dicitur infra proximo. Et istum Spiritum dat pater in nomine filij. Et in hoc patet donationis ordinabilitas, et per ipsum filium omnium bonorum nobis communicabilitas, et illorum salubritas, quia in nomine filij, scilicet saluatoris non datur, nisi quod est remedium, vel adiutorium salutis. Infra proximo: Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Ibi Augustinus: Quod non petitur in nomine Saluatoris, petitur contra rationem salutis: vnde in isto nomine saluifico fit gratuita collatio spiritus et impletio, vbi dicitur. Item in nomine isto est omnium vniuersalis saluatio: Non enim est aliud nomen sub caelo, in quo oporteat nos saluos fieri. Et: Iustificati estis in nomine Domini Iesu. Item in nomine isto virtuosus sit omnium potestati aduersantium triumphalis deuictio ait Dauid: Venio ad te in nomine Domini exercituum, et cetera. Et ideo huic nomini est subijciendum omnis spiritus: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Istud ergo gloriosum nomen in omnibus inuocandum: Quicumque inuocauerit nomen Domini saluus erit. Et iste Spiritus docebit omnia, et hoc virtualiter et uelociter, prout ait Gregorius hic. O qualis est artifex iste Spiritus, nulla ad discendum mora agit, in omne quod uoluerit. Mox enim vt tetigerit mentem, docet: Solum tetigisse, docuisse est. Et ibi bene de hoc. Ibi exemplificat de Prophetis et Apostolis. Et vt ait ibidem: Animum humanum subito ut illustrat, immutat: Spiritus enim Domini repleuit orbem terrarum. Et hoc quod continet omnia scientiam habet uocis. Item docet dulciter et suauiter: Benignus est Spiritus sapientiæ. Et: Vnctio docebit uos de omnibus. Item Spiritus docet inenarrabiliter. Infra: Docebit uos omnem ueritatem: Et ibi amplius de hoc.

Collatio Sexagesimasexta.

Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis. Vt enim ait Augustinus, loquitur de bono pacis: quod pax est testamentum filij Dei, et qui testamentum noluerit obseruare, non potest concordiam cum Christo habere, nec poterit ad ueritatem Dei peruenire. Et quoniam secundum Augustinum, duplex est pax: vna in presenti sæculo, alia in futuro: ideo duo hic insinuantur: bonum primum est promissio dimissionis primæ pacis in presenti, ibi: Pacem relinquo uobis. Secundo promissio æternæ pacis in futuro, ibi: Pacem meam do uobis. Vnde Augustinus: Pacem relinquit nobis, in qua manentes hostem vincimus: Pacem suam dabit, quando sine hoste regnabimus. Pacem relinquit, vt inuicem diligamus: pacem dabit, vbi nunquam dissentire possimus: Et ibi bene de hoc. Est ergo pax in presenti, de qua Augustinus: Tantum est pacis bonum, vt in rebus terrenis atque mortalibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil melius inueniri. Et ibi bene de hoc. Et consequenter: De multiplici pace, vbi inter alia ait. Pax anime rationalis est ordinata cogitationis et actionis consensio: Pax hominis mortalis dicitur ordinata in fide sub æterna lege obedientia. S. Bon. To. 2.

A Pax hominum est ordinata concordia. Et ibi, et de multiplici alia pace bene. Vnde est pax anime cum suo superiori, scilicet cum Deo: A quiesce et habebis pacem. Item est pax hominis in suo interiori. De quo supra Augustinus: Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum. Item est pax hominis cum suo inferiori, scilicet carne subiugando eam per frenum abstinentiæ et continentia: Bestiæ terræ erunt tibi pacificæ. Et: Habitasses in pace super terrâ: Vinam attendisses ad mandata mea, et fuisset quasi flumen pax tua. Item: est pax hominis cum suo exteriori, id est proximo: de qua supra similiter Augustinus: Cum placuerint Deo viæ hominis, inimicos eius conuertet ad pacem. Magnum ergo donum Dei, quando dat talem pacem. Et de ista pace Augustinus: Pax est serenitas mētis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium charitatis, et sic de alijs quæ ibi enumerat. Et sequitur: Hanc qui accipit, teneat, qui perdidit repetat, qui amisit exquirat: quoniam, qui in ea non fuerit inuentus, abdicatur a patre, exhereditatur a filio, a Spiritu sancto efficitur alienus. Hæc ille: Statuit ei testamentum pacis. Vnde et pacem faciendam in terris, et inter nos et Deum venit filius de cælis: Ipse est pax nostra, qui fecit utraque vnum. Et in sua natiuitate pacem nunciauerunt Angeli de cælis: In terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Hanc pacem promissit discipulis. Infra: In me pacem habebitis. Et hanc pacem quasi testamentum reliquit hic discipulis. Et post resurrectionem pacem eis annunciauit. Infra: Et post hanc pacem dabit pacem suam in cælis, sicut ait hic: Pacem meam do uobis: Quando sine hoste regnabimus, ait Augustinus superius: tunc enim verificatur illud Propheta: Qui posuit fines tuos pacem. Vt enim ait Anselmus: Concordia est vnus de bonis patriæ, quia omnium erit vna uoluntas: In lætitiâ egrediemini, et in pace deducemini. Merito ergo prima pax est tenenda perfectibiliter, vt ad secundam perueniatur feliciter: Seruabis pacem, pacem quia in te sperauimus. Et: Annos uitæ illius in pace implebit.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Collatio Sexagesimasepima.

EGO sum uitis uera, et pater meus agricola est: qui manet in me, et cetera. In his uerbis spiritualiter tria insinuantur: quorum primum est gratia Christi plenitudo siue copiositas, ibi: Ego sum uitis uera. Secundum est, deitatis ad colendam Ecclesiam siue membra Iesu Christi dignatiua studiositas, ibi: Pater meus agricola. Tertium est, membris Iesu Christi cum ipso indiuisa vnibilitas, et ab ipso uiuificabilitas, ibi: Qui manet in me. Ait ergo: Ego sum uitis uera. Vitis enim dicitur eo quod vim habeat citius radicandi: vel vitres dicuntur, eo quod inuicem se innectant, ait Isidorus: Vnde uitis habet uelocis radicationis uirtuositatem, et mutæ connexionis natam habilitatem, et ad crescendo et ad multiplicandum ramos incliytam uirtutem, et fructus siue fertilitatis fructuositatem. Vt enim ait Seneca: Propria uirtus in uite est fertilitas. Et quia hoc in Christo homine plenarie et radicaliter et efficienter respectu suorum membrorum, ideo ipse est uitis, prout ait Augustinus, quod factus est homo, vt in eo esset uitis humana natura. Et de hac uite fructifera: Ego quasi uitis fructificaui. Et in figura: Vidi coram me uitem, in qua uidi tres propagines crescere, tuliquas et expressi in calicem; et cetera. Vitis, Iesus Christus: tres propagines signant tres naturas in Christo, scilicet

Tob. 22. a

Philip. 4. b

Iob. 5. a

Baruth. 3. c

Isai. 48. c

Prou. 10. f

August. de uerbis Domini serm. 57. tom. 20.

Eccl. 45. a

Eph. 2. c

Luc. 2. c

Ioan. 16. d

Ioan. 20. a

Aug. trañ. 77. in Ioan. ante med.

Psal. 147. a

Anselmus in lib. de beatitudi- ne.

Isai. 55. g

Isai. 26. e

Eccl. 25. f

Senec. epist. 41. post mediū.

Aug. trañ. 80. in Ioan. circa princ. tom. 0.

Eccl. 24. a

Geth. 40. e

Pfal. 142. c. fecit, siue perducendo ad gloriam, prout ait Prophe-
 ta: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectā.
 Et iste spiritus talis venit, scilicet gratis a Deo missus,
 grater, siue ex gratia, non ex operibus debitis, nō
 pretio emptus, nec studio acquisitus, sed pure a Deo
 datus et missus. Supra: Spiritus ubi vult spirat, et
 Job 9. a. vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo va-
 Ezec. 37. b. dat: Si venerit ad me non uidebo eum: A quattuor
 ventis venit spiritus, et cetera. Sic veniens arguit mun-
 dum dans scilicet virtutem, et constantiam per ipsum
 ad mundum arguendum. Vnde Augustinus hic: Per
 Spiritum sanctum diffundenda erat charitas in cordi-
 bus discipulorum, quæ foras mittit timorem: quo
 possent impediri, ne auderent mundum arguere.
 Hoc ille regulariter. Vt ait Augustinus, quod ipsi
 erant facturi in Spiritu sancto, hoc eundem Spiritū
 dicit esse facturum. Spiritus ergo virtuosus, qui sic
 roborat ad arguendum: et sic arguentes sunt laudan-
 di: Qui arguunt laudabuntur. Et hoc iuste, quia spi-
 ritus iuste arguit de tribus, quæ hic specificantur, scilicet
 licet de peccato, quod mundus commisit non credendo
 in Christum: et ideo merito arguendus, et ob con-
 temptum summæ potestatis, ob iniuriam lætæ maie-
 statis, ob transgressionem diuinæ legis, ob abusionem
 creatæ vniuersitatis. Hæc enim sunt in peccato, vt
Eccli. 17. e. pater consideranti: Quid nequius est, quàm quod cogi-
 tauit caro, et sanguis? Et hoc arguetur. Item arguet
 de iustitia, quam mundus noluit apprehendere, nec
 imitari: Non secundum auditum aurium arguet, sed
 iudicabit in iustitia pauperes, et arguet in æquitate;
 et cetera. Item arguet de iudicio, quod mundus non
 timuit, nec timuit eum qui principem mundi peccā-
 tem damnauit: Iudicabit gentes, et arguet multos.
Pfal. 49. d. Et in Psalmo: Arguam et statuam contra faciem tuā.
Pfal. 6. a. Et alibi: Domine in furore tuo arguas me. Et de
 his Augustinus: Credant homines, ne arguantur de
 peccato: transeant in numerum fidelium, ne arguan-
 tur de iustitia, quam nolunt imitari: timent iudiciū,
 ne cum principe mundi damnentur. Hæc ille. A pec-
 cato retrahat pudor ob suam ignominiam, ad iusti-
 tiam alliciat amor ob suam decentiam, ad cauendum
 iudicium inducat timor ob seueram suam sententiā.
 Et in arguendo proponit Dominus contra peccatores
 peccatorum commissiones: pro minore, assumit pen-
 nitentiā, et iustitiā negligentias: in conclusione, iu-
 dicando infliget damnationes: Tunc enim vanitatis
 arguuntur præterita.

Collatio Septuagesima secunda.

Cum venerit ille spiritus veritatis, docabit vos omnem
 veritatem. Cum ad sufficientiam doctrinæ tria
 requirantur, scilicet docentis inenarrabilis sapientia,
 et in docendo efficacia, et rei quæ docetur æquitas,
 siue iustitia: in his verbis secundum hoc tria insinuan-
 tur. Quorum primum est docentis inerrata veri-
 tas, ibi: Spiritus veritatis. Secundum est in docen-
 do virtuosa potestas, ibi: Docet. Tertium est rei,
 quæ docetur æquitas, et vilitas, ibi: Omnem verita-
 tem. Ait ergo: Spiritus veritatis, scilicet originaliter,
 quia missus a veritate filio Dei, qui est veritas, supra:
 Ego sum veritas. Item spiritus veritatis essentialiter,
 quia id quod est spiritus, veritas est, siue verum est
 absque simulatione, et fictione: Spiritus disciplinæ
 effugiet fictum. Veritas enim est id quod est, ait Isaac
 de definitionibus: siue veritas est, quæ ostendit id quod
 est, ait Augustinus. Item est spiritus veritatis effectua-
 liter, quia docet veritatem, prout dicitur hic: In hoc
 cognoscimus spiritum veritatis, et spiritum erroris.
 Supra: Dabit vobis Spiritum veritatis. Et iste Spiritus
 veritatis docet veram eius scientiam infundendo:
 doctrinam enim est actio scientis in alio, ait Sapiens.
 Sed filius Dei suo spiritu infundit scientiam suam:
 prout ait Hugo. Ille intelligentiam in corde ponit,
 non

A qui intus illuminat, non qui foris sonat: Tu foris lo-
 queris, sed intus non unguis: alij magistri adhibent
 ministerium, unus est qui præbet sensum. Hæc ille:
 Omnium artifex docuit me sapientiam. Docet, in-
 quam, luculenter, siue perspicaciter: Inspiratio Dei
 dat intelligentiam: In ipsa est spiritus intelligentia.
 Item docet multiformiter, quia multiformem sapien-
 tiam: Multiformis sapientia Dei. Item: Vnctio docet
 de omnibus. Item docet salubriter, uel utiliter:
 Ego Dominus docens te utilia. Item docet efficaci-
 ter, siue potenter. Solum tetigisse docuisse est, ait
 Gregorius. In Psalmo: Beatus homo, quem tu eru-
 dideris Domine, et de lege tua docueris eum. Saluti-
 ca ergo doctrina spiritus, et artificiosa a parte modi
 docendi. Sed quid docet sequitur: Omnem verita-
 tem. Est enim veritas uita: Quo modo ambulauerim
 coram te in ueritate. Et est ueritas doctrina:
 Viam Dei in ueritate doces. Item est ueritas iustitia:
 Accipere personam non est bonum, ut declines a ue-
 ritate iudicij. Et has omnes ueritates docet Spiritus:
 quia non est doctor ueri, nisi solus Deus, ait Augu-
 stinus, supra: Docebit uos omnia. Vel aliter secun-
 dum Anselmum: Quadruplex est ueritas, scilicet
 enunciationis, cogitationis, uoluntatis, et actionis. Et
 has omnes docet Spiritus: docet enim ueritatem
 enunciationis: Non estis, qui loquimini, sed Spiritus,
 et cetera. Item docet ueritatem rectæ cogitationis.
 vt: Non sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis,
 et cetera. Item docet uoluntatis ueritatem, quæ tunc
 est uera, quando est recta, et conformis diuinæ uolun-
 tati: propter quod orat Propheta: Doce me facere
 uoluntatem tuam. Item docet ueritatem actionis,
 quæ tunc dicitur esse uera, quando est uirtuosa: So-
 brietatem, et sapientiam docet, et cetera. Sed quos et
 quales docet spiritus, sciendum quod docet rationa-
 les, et carnalitatū domitores: Docet enim homine-
 m scientiam: Quem docebit? Et sequitur: Ablan-
 ctum a lacte, et cetera. Et ideo signanter ait hic:
 Docebit uos.

Collatio Septuagesima tertia.

Mundus uero gaudebit, uos uero contristabimini: sed
 tristitia uestra uertetur in gaudium. In his uer-
 bis tria figurantur. Quorum primum est, mundano-
 rum peruersa deordinabilitas, ibi: Mundus. Secun-
 dum est illecebrosa, et libidinosa uoluptas, ibi: Gaude-
 bit. Tertium est, discipulorum Christi, siue electo-
 rum penitentia de solatiū anxietas, ibi: Tristitia ue-
 stra. Quartum est, eorum futura iubilatiua bonitas,
 ibi: Tristitia uestra uertetur in gaudium. Ait ergo:
 Mundus gaudebit, id est, amatores mundi secundum
 Augustinum hic, qui mundus est diabolo subiectus.
 Supra: Princeps mundi. Et est priuatione ueræ cog-
 gnitionis excecatus. Supra: Mundus eum non cog-
 nouit. Et est Deo et electis inimicus, supra proxi-
 mo: Odit uos mundus. Et infra eodem: In mundo
 pressuram habebit. Item est finaliter damnandus:
 Ne cum mundo damnemur. Nec mirum, quia totus
 in maligno positus est. Hic, inquam, mundus gau-
 debit gaudio libidinoso, et pernicioso, et hoc ratio-
 ne fatuantis suæ stultitiæ: Cor enim stultorum,
 ubi lætitiæ. Tales enim gaudentes sunt, sicut
 phrenetici, qui plangunt, et rident, quia sensum
 rationis non habent, ait Gregorius. Et quasi idem:
 Risum reputauit errorem, et gaudij dixi: Quid fru-
 stra deciperis? Item sic gaudet mundus ratione inex-
 perientia spiritualis gaudij: Esse sub sensibus delicias
 computabant. Ibi Gregorius: Si studiose cognosce-
 re quærent, quàm flenda essent gaudia, quæ appe-
 tunt, uiderent. Et ibi bene de hoc. Et Sapiens: Quam
 parui ingustabiles sinceræ delectationis, ad corpora-
 les delectationes refugunt. Et ponit exemplum de
 pueris quibus sunt pretiosa, et delectabilia, et quæ
 non

2. Pet. 2. c. non sunt simpliciter talia: Voluptates existimant Dei
 Thren. 3. c. delicias. Et ideo comparantur absinthio, prout ait
 Greg. Mor. Gregorius. Item sic gaudet mundus ratione effrena-
 li. 20. c. 16. ta concupiscentiæ, et diffidendi de futuro gaudio:
 ante med. Exiguum est tempus uitæ nostræ: ubique relinqua-
 Sap. 2. d. mus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra. Et
 istud gaudium est breuitate punctale, et cito defectiu-
 um, et tristitiæ deductiuum: Gaudium hypocritæ
 ad instar puncti. Ibi Gregorius de hoc: Gaudent ad
 sonitum organi. Et sequitur: In puncto ad inferna-
 Greg. Mor. descendunt: Extrema gaudij luctus occupat: Defe-
 li. 20. c. 2. citat gaudium cordis nostri: Risus uester in luctum
 Job 21. c. uertetur, et gaudium in mœrorem. Sed discipuli
 Ibidem. contristabantur, et adhuc electi Dei in hac uita: Cor
 Prom. 14. b. sapientum ubi tristitia. Et hoc uel ex consideratione
 Thren. 4. a. propriorum peccatorum, et memoracione: Anima
 Iac. 4. c. quæ tristis est super mali magnitudine. Item tristitia
 Eccli. 7. a. electi Dei penitentiali lamentatione, pro peccatis
 Abac. 2. a. tristitia affligendo: Quæ secundum Deum tristitia,
 2. Cor. 7. f. penitentiam operatur. Item tristitia præ compas-
 sione, ex abdicacione omnis mundani gaudij, prout
 dictum est in litteræ expositione. Secundum Augu-
 stinum enim pia est tristitia, et si potest dici beata
 Aug. epist. 145. ad Se- tristitia alienis uitijs tribulari, non implicari, et cetera.
 bast. ante- De qua tristitia exponit Gregorius illud: Cor sapien-
 med. 10. 2. tum ubi tristitia. Item tristitia electi in hac uita ad
 Greg. Mor. aliorum correccionem, et refrenacionem: Per tristi-
 li. 18. c. 24. tiam uultus corrigitur animus delinquentis. Et: Ven-
 Eccli. 7. a. tus Aquilo dissipat pluuiam, et facies tristes linguam
 Eccli. 7. a. detrahentem: Erudians eos instruit disciplina. Ibi
 Prom. 25. a. Gregorius de quattuor plagis, siue lamentis compun-
 Job 33. b. ctionum, quibus animus iusti afficitur, quæ sunt con-
 Greg. Mor. siderationes malorum commissorum in præterito,
 li. 23. c. 13. diuinorum iudiciorum in futuro, uel malorum mundi
 in præsentem, et dilationis bonorum gloria, vt ibi
 Prom. 20. d. exemplificat bene: Plaga enim in secretioribus ven-
 Mat. 5. a. tris: Beati qui lugent. Et horum tristitia uertetur in
 1. Pet. 1. a. gaudium. Et ita tristitia talium breuis: Modicum
 ad sustinendum, quia est propter æternum gaudium:
 2. Cor. 6. c. Quasi tristes, et ecce gaudentes. Et propter constan-
 Prom. 12. e. tiam sustinentis uirtuosi: Non contristabit iustum
 quidquid acciderit. Et merito ex consideratione
 gaudij, quod erit magnitudine plenum, prout subiun-
 gitur hic: Vt gaudium uestrum sit plenum, scilicet spiri-
 tuale: cui nihil addendum, ait Augustinus. Item
 erit gaudium eradicate uerū, quia in Deo, et de Deo,
 et ad Deum: Gaudete in Domino, iterum dico gau-
 dete. Gaudium enim est diffusio animi, vt ait Com-
 mentator. Et ita non est uerum, nisi ex Deo, quod
 est maius anima. Ideo: Ego autem in Domi-
 no gaudebo. Item erit gaudium multitudinis nu-
 merosum: Intra in gaudium Domini tui. Item erit
 gaudium indefectibile æternum: Gaudium et læti-
 tudinem obtinebunt: Adducam super uos omne gau-
 dium. Quamuis ergo electi Dei habeant tristitiam
 in tempore, sunt tamen habituri gaudium in æterni-
 tate.

Collatio Septuagesima quarta.

Considite quia uici mundum. Quoniam magnifici
 Imperatoris, siue Regis est, milites suos immi-
 nentibus bellis confortare, et animare, et uictoriam
 promittere: ideo Saluator, princeps regum terre, post
 prænunciationem suæ passionis, et persecutionum
 imminentium discipulis, confortat eos, suadens eis
 confidentiam, et recitans suam uictoriam, et illam eis
 promittens. Secundum hoc uero duo hic insinuan-
 tur. Quorum primum est ad constantiam, et fiducia
 eorum exhortatio, ibi: Confidite. Secundum est, suæ
 triumphalis uictoriæ recitatio, ibi: Ego uici mundum.
 Ait ergo: Confidite, non in uobis ipsis, nec in humana
 Ierem. 27. a. uirtute: Maledictus uir qui confidit in homine. Be-

A nardus: Is est fidelis, qui nec sibi credit, nec in se
 sperat. Item non est confidendum in humana pote-
 state: Quæ est ista fiducia, qua confidit? Et sequitur:
 Confide super baculum arundineum, et cetera. Item
 non est confidendum in humanæ sapientiæ sagacita-
 te: Confidis te esse duces cæcorum, et cetera. Talis
 enim confidit in sua stultitia: Expediit magis uisæ oc-
 currere raptis sætibus, quàm stulto confidenti sibi in-
 stultitia sua. Item non est confidendum in diuitiarum
 multitudine. In Psalmo: Qui confidunt in uirtute
 sua, et in multitudine diuitiarum gloriantur. Om-
 nium enim talium est uacua fiducia. Et de quolibet
 talium potest verificari illud: Sicut tela aranæ fidu-
 cia eius. Ideo: Non in carne fiduciam habentes, sed
 in Domino est confidendum, ratione inuincibilis sue
 potestatis, prout ait Propheta: Habe fiduciam in
 Domino. Ideo in Psalmo: In te confidit anima mea.
 Item in ipso est confidendum ratione infallibilis veri-
 tatis, ac fidelitatis, prout ait Propheta: In te confido,
 non erubescam: Non est confusio confidentibus in-
 te. Et sic confidens est inuincibilis, et ad persecutio-
 nes faciendas aptus: Iustus quasi leo confidens. Et
 in Psalmo: Qui confidit in Domino sicut mons Sion:
 Confide in Domino, et mane in loco tuo. Et sic con-
 fidentes vincunt in Christo, quoniam ipse uicit mun-
 dum, principem eius eijciendo foras, supra. Et uere
 uicit: uictoria enim est subiectio repugnantium, ait
 Augustinus. Vnde ipse uicit triumphaliter, mundi
 principem eijciendo foras, ipsum relegando, et ca-
 ptiuos liberando: proprie enim fuit fortis, qui intra-
 uit domum fortis, et eripuit uasa: Apprehendit dra-
 conem: Clangor uictoriæ Regis in illo. Item ipse uic-
 tit ordinabiliter, siue æquiter non potentia solum,
 sed iustitia, secundum Augustinum: Agnus uicit il-
 los, scilicet in sua passione. Item ipse uicit æternaliter,
 siue perenniter: Ecce uicit leo de tribu Iuda.
 Item ipse uicit multipliciter tam per se, quàm per
 suos electos: quibus dedit uirtutem uincendi: Dedit
 nobis uictoriam per Iesum Christum: omne quod
 natum est ex Deo, uincit mundum. Et propter hoc
 ait hic: Uici mundum, vt ipsi considerent se uicturos
 in ipso, ut patet ex Glossis.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

Collatio Septuagesima quinta.

Hæc est uita æterna, ut cognoscant te, et
 quem misisti Iesum Christum. In his uer-
 bis exprimentur, siue insinuantur
 quattuor. Quorum primum est, glo-
 riæ ueritas, siue sublimitas, ibi: Hæc
 est uita. Secundum est, inalterabilis
 æternitas, ibi: Æterna. Tertium est, indefectibilis de-
 liciositas, siue delectabilitas, ibi: Ut cognoscant te solum
 Deum. Quartum est, huius deliciositatis extensibilitas,
 siue numerositas, ibi: Et quem misisti Iesum Christum.
 Ait ergo: Hæc est uita. Et in hoc exclusio omnis dif-
 ferentiæ mortis, quia uita præfens non est uita pura,
 sed mixta morti, siue resperfa morte, uel corruptibi-
 litate: etenim mors uiuentium, siue uita morientium,
 ut ait Augustinus. Et ibidem: Beatam uitam queri-
 tis in regione mortis? non est illic. Quo modo enim
 beata uita, ubi nec uita est? Et idem Augustinus,
 quod hæc uita non est, nisi cursus ad mortem. Sed
 in regno gloria est uita: ut enim dicitur in libro de
 motu cordis, et in commento libri de causis: Vita est
 processio procedens ab ente quiete, et sempiterno, et
 primus motus. Et quia ipsa gloria procedit ab ipso
 Deo, et ipsa implentur anima beata: Declinabo su-
 per eam quasi firmamentum pacis, et quasi torrentem
 mundantem gloriam. Et in Psalmo: Torrentem
 uoluptatis tuæ potabis eos. Et ideo illorum est uita,
 et ipsi

et ipsi sunt vere viui: Placebo Domino in regione viuorum: Vita vestra abscondita est cum Christo. Et sequitur: Cum Christus apparuerit vita vestra. Super quod Augustinus: Hæc est vera vita, et ibi est verum solatium, quæ nunc est appetenda, et tunc erit apprehensa, ubi implebitur: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et alibi: Vnam petij a te. Et hæc vita est æterna. Vt enim ait Boetius: Æternitas est interminabilis vitæ possessio, tota simul et perfecta. Vnde nisi vita esset æterna, non esset beata, ait Augustinus. Ideo præmium plenum est vita æterna. In Psalmo: Hereditas eorum in æternum erit: Ibit homo in domum æternitatis suæ: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt: Quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et hæc vita æterna est videre Deum. Beata enim vita est gaudium de veritate, ait Augustinus. Et ideo deliciosissima delectabilitas ratione claritatis, et delectabilitas ipsius Dei visibilis ratione immediatæ, et plenæ visionis, ratione puritatis, et virtutis beatæ animæ videntis, ratione immutabilitatis ipsius videntis a visibili: Videbit faciem eius in iubilo. Ibi Gregorius bene de his. Tunc, inquit, resplendet rapim coruscatione incircumscripti luminis illustratur, scilicet anima beata, quo vticumque conspecto in gaudio cuiusdam securitatis absorbetur. Hæc ille. Et ibi multum de hoc: Inde contemplatur escam. Ibi Gregorius. Sola namque eius visio erit nostræ mentis refectio. Et ibi de hoc: Tunc videbis et afflues. Et: Anima eius videbit, et saturabitur. Et hæc visio implicat fruitionem summæ bonitatis. Ibi vacabimus, et videbimus, et amabimus, et laudabimus, et cetera. Et non solum erit hæc beata visio ad beatificationem animæ ex visione diuinitatis, sed erit visio humanitatis glorificata Iesu Christi. Propter quod ait hic: Et quem misisti Iesum Christum, vt visio diuinitatis sit ad beatitudinem animæ contemplantis facie ad facie. Ista speculatio, siue visio humanitatis Christi ad beatificationem sensus exterioris, vt sic ingrediens, et egrediens pascua inueniat, prout dicitur apud Augustinum: In ipsum enim desiderant angeli prospicere: Lucernæ enim eius, idest, ciuitatis supernæ, agnus erit. Multum ergo desideranda futura gloria, quæ est vera entitate, secura æternitate, deliciosa delectabilitate, multa numerositate. Et multa hic sustinenda sunt, vt de ista vita, quæ est mors, vt tactum dicit, transferamur ad illam vitam: propter quod dicitur: Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam.

Collatio Septuagesima sexta.

Dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit. Filius Dei æternus ipsa veritas, et ipse solus magister, qd ait supra: Doctrina mea non est mea. Filius Dei æternus ipsa veritas, quæ dedit discipulis suis, quibus etiam ostendit mundi malignitatem, in detestando eos propter doctrinæ veritatē. Vnde tria insinuantur hic. Quorum primum est saluificæ doctrinæ sublimitas; ibi: Sermonem tuum. Secundum est, collationis eiusdem doctrinæ ipsis discipulis gratuitas, ibi: Ego dedi eis. Tertium est, malignosa mundi peruersitas; ibi: Et mundus eos odio habuit. Ait ergo: Sermonem tuum, idest, doctrinæ diuinæ veritatem. Infra eodem Synonymo tuus veritas est. Vnde non dedit ei sermonem mundanum, vel humanum, vel philosophicum vanum, sed sermonem diuinum, prout ait Paulus in persona Apostolorum: Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non sæculi huius, neque principum, et cetera. Et ibidem: Neque sermo meus, neque prædicatio mea in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis. Vnde iste sermo est origine sublimis, quia diuinus: prout ait hic. Et est entitate verus, quia ipse sermo est veritas, vt ait infra. Et est potestate virtuosus: Sermo enim eius est potestate.

A plenus. Cuius virtuositas patet multipliciter: est enim efficax ad sanandum a morbis peccatorum: Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed omnipotens sermo tuus. Item est efficax ad purificandum a fordibus vitiorum. Supra: Mundi estis propter sermonem meum. Item efficax ad consolandum a tristitijs interioribus cordium: Consolauer vos sermonibus meis. Et: Lætificabitur sermone bono. Item est efficax ad confirmandum: Vacillantes confirmauerunt sermones tui. Vel aliter: Sermo Dei est virtuosus, et efficax ad illuminandum. Supra: Si manseritis in sermone meo, cognoscetis veritatem. Item est efficax ad inflammandum: Factus est in corde meo quasi ignis æstuans. Item efficax est ad arguendum, et conuincendum: Vnius est sermo Dei, et penetrabilior omni gladio accipit. Et supra: Sermo quem locutus sum, iudicabit vos. Item est efficax ad defendendum a supplicio æterno, et introducendum in regnum. Supra: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Et istum sermonem dedit Christus, sicut magister verus discipulis suis. Supra: Omnia quæ audiui a patre meo nota feci vobis: Dabo vobis, et sapientiam, et cetera. Quod in aure auditis, prædicat super tecta. Et ibidem: Non estis qui loquimini, sed spiritus, et cetera. Iste sermo sic a Deo datus, est in ore animæ suscipiendus, et dentibus discretionis masticandus: Inuenti sunt sermones tui, et comedi illos. In comestione est comestibilis susceptio, masticatio, ad intimum transmissio, et eiusdem retentio: sic debet esse in susceptioe diuini sermonis. Item est in uentre memoriæ seruandus, supra: Si manseritis in sermone meo, discipuli mei eritis. Et supra: Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Item est operibus implendus faciendū ea, quæ præcipiunt, et cauendo ea, quæ dissuadet. Supra: Si sermonem meum seruauerint, et uestrum seruabunt. Item est induendus, siue assumendus in conuersatione, ut undique se homo defendat sermone diuino: Omnis sermo Dei ignitus clypeus est: Singulos eorum armavit, non clypei, uel hastæ munitione, sed sermonibus optimis, et cetera. Et quamuis talis sit sermo diuinus, tamen mundus odit discipulos propter talem sermonem, idest, doctrinam Iesu Christi, sicut et Christum odit. Supra: Me odit, scilicet mundus, quia testimonium perhibeo, quod mala sunt opera eius: Noli arguere derisorem, ne oderit te. Et de isto odio, supra: Mundus uos odit.

Collatio Septuagesima septima.

Ego in eis et tu in me, vt sint consummati in vnum. In his uerbis tria insinuantur. Quorum primum est patris, et filij indiuisibilitas, ibi: Tu in me. Secundum, ipsius filij cum discipulis dignatiua unitas, ibi: Ego in eis. Tertium, per hoc discipulorum, siue membrorum Iesu Christi indiuisa unitas, ibi: Vt sint consummati in vnum. Ait ergo: Tu, scilicet pater: In me, quia sumus unum, supra: In principio erat uerbum. Et supra: Pater in me manens, facit opera. Et sic loquitur filius de se in quantum uerbum æternum, et unigenitum in sinu patris. Et quia uerbum factum est caro, supra. Et ita uitis, supra: ut in ipso esset uitis humana natura, ait ibidem Augustinus. Ideo ait hic, quod ipse erat in eis, idest, in discipulis dupliciter, ait Augustinus. Et sicut Deus in templo suo: Templum Dei sanctum est, quod estis uos. Et sicut caput idem cum membris: ipse enim factus homo, nos uero corpus eius, ait Augustinus: Deus enim charitas est. Et qui manet in ea, in Deo manet, et Deus in eo. Supra: Manete in me, et ego in uobis. Et ibi de hoc. Vnde discipuli Dei debent prouidere corda sua, quæ sunt templa Dei, ut sint charitate lata, et sint stabilitate firma, et sint.

sint puritate munda, vt filius inhabitet. Vnde Augustinus loquens ad Deum ait. Angusta est domus animæ meæ, dilaretur abs te: ruinosa est, refice eam: habet, quæ offundunt oculos tuos, sed tibi clamabo: Ab occultis meis munda me: Ego sto ad ostium, et pulso, si quis aperuerit mihi intrabo ad illum. Quando autem Christus sic est in electis, tunc sunt consummati in vnum per ipsum filium Dei connectentem, et vnientem. Et de hoc bene Augustinus. Et post ubi ait: quia caput, et corpus, vnus est Christus. Ideo ait, vnum sumus in suo genere, hoc est in eiusdem naturæ consubstantiali paritate, vult esse suos vnum, sed in ipso: quia in seipsis non possunt dissociari ab inuicem per diuersas voluptates, et cupiditates, et immunditias peccatorum: vnde mundantur per mediatorum, vt sint in illo vnum: non tantum per eandem naturam, qua homines ex hominibus mortalibus æquales angelis sunt: sed per eandem charitatem, in eandem beatitudinem conspirantes concordissima voluntate in vnum spiritum quodammodo igne charitatis constam. Hæc ille. Et ibi bene de hoc, et multum: In vno spiritu omnes, et cetera. Et: Multi vnum corpus in Christo: Multitudinis credentium erat cor vnum, et anima vna, et hęc vnitas est electis Dei in remedium, et in tactuum adiutorium, et fomentum. De quibus omnibus: Melius est duos esse, quàm vnum. Et sequitur: Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Et sic de alijs, quæ ibi enumerat. Item prædicta charitatiua vnitas est ad multiplicationem multimodi auxilij, consilij, iuuamenti, et solatiij, prout ait Chrysostomus bene. Vult, inquit, vt sint vnum: nihil enim consonantiæ, neque vnanimatis pars est. Vnus enim multiplex est. Si vnanimis fuerint duo, vel decem, non adhuc vnus est, qui vnus est, sed decies multiplicatus vnusquisque eorum sit, et inuenies in decem vnum, et in vno decem. Et sequitur: Vnusquisque eorum, scilicet decem, si sunt vnum, habent viginti oculos, et viginti manus, et uiginti pedes, non enim suis oculis uidet, sed aliorum. Et si inimicum habuerint, qui uni inimicatur, et decem. Inde ergo amoris superabundantiam, qualiter inexpugnabilem facit unum et multiplicem, et quod natura non potest, amor potest. Hæc ille. Et ibi multum et bene de hoc: Omnes in unum corpus baptizati sumus. Et sequitur: Si gloriatur unum membrum, congaudent, et cetera. Et de ista charitate sic coniungentur in unum et uiuificante Augustinus bene, ubi ait, quod Spiritus fuit datus discipulis congregatis in unum. Et sequitur: Accipimus et nos Spiritum sanctum si amamus Ecclesiam, si charitate compaginamur. Et post: Liuos separat, unitas iungit: si amas unitatem, tibi habet quisquis in illa aliquid habet. Et ibi bene de hoc: Charitate fraternitatis inuicem diligentes: Ipsa enim est unicum perfectionis. Et de ista unitate consummata Augustinus: Vnius corporis membra sumus, unum habemus caput, una perfundimur gratia, una carne uiuamus, una incedamus uia, eadem habitemus domo. Et sequitur: Tam in spiritu quàm in corpore Domini unum sumus, ne nihil sumus, si ab uno excidimus: Si charitatem non habuerit, nihil sumus. Ideo ait Propheta: Ecce quàm bonum, et quàm iucundum habitare fratres in unum.

Collatio Septuagesima octaua.

Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut uideant claritatem meam. In his uerbis patet Saluatoris immensa charitas erga discipulos, et diligentia sedulitas circa illos, et urbana curialitas. Et insinuantur tria. Quorum primum est, paterna pietas in gratuita uocatione discipulorum, ibi: Quos de-

disti mihi. Secundum est, gloriæ eiusdem postulatione, siue acceptibilitas a filio, ibi: Volo ut ubi ego sum, et illi sint. Tertium est, gaudiosa iucunditas, siue finalis bonitas, ibi: Vt uideant claritatem meam. Ait ergo: Quos dedisti mihi. Patrem dare est ad uitam prædestinare, et gratuito iustificare, et conseruando magnificare: Quos prædestinauit, hos et uocauit, et cetera. Et de hac datione, supra: Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet. Et post: Nemo potest uenire ad me, nisi pater traxerit eum. Et ibi de hoc. Et hæc summa bonitas Dei, et pietas, cum omnes sint digni æterna damnatione: aliquos tamen sic prædestinare, et gratuito iustificare, secundum Augustinum: Miserebor, cui misereor, et misericordiam præstabo, et cetera. Pro talibus sic datus a patre, et iustificatus rogat filius, ut sint secum in gloria. Et in hoc patet ipsius filij dignatiua curialitas seruis suis: uult enim, ut sint cum eo in gloria, et cum eo æternaliter. Et in hoc bonorum affluentia, et affluentium indigentia, et fruentium honorificentia, et honorificatorum plena lætitia. Supra: Qui mihi ministrat, me sequatur, et ubi ego sum, illic et minister meus erit. Ibi de hoc. Sicut enim miseria hominis est non esse cum illo, prout ait Augustinus: Magna miseria hominis est non esse cum illo, sine quo non potest esse. Ita plena beatitudo est esse cum eo, in figura: Beati serui tui, qui stant coram te semper: Ambulabunt mecum in albis. Et: Et sic semper cum Domino erimus. Nec mirum, si in hoc sit plena beatitudo, quia cum illo habentur omnia in figura: Omnia simul in te uno habentes, non debemus te dimittere: Mecum sunt diuitia, et gloria. Et: Venerunt mihi omnia pariter cum illa. Vnde et huius gloriæ magnitudo subditur in hoc, quod sequitur: Vt uideant claritatem meam. De qua uisione supra eodem: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te, et quem misisti Iesum Christum. Vnus enim plures differentias rerum ostendit, ait Sapiens de sensu, et sensato. Item uisus est sensus excellentior, et intellectui uicinior, secundum Augustinum. Et simul comprehendit res, quod uidere sit totum simul. Si enim ita est de sensu uisus in corpore, multo magis de intellectu glorificato, et ita notatur imitatio gloriæ: Videbit faciem eius in iubilo. Ibi Gregorius bene de hoc: ubi ait, quod iubilus dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, ut nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri: Oculi tui uidebunt Hierusalem habitationem opulentam. Et: Videbis, et afflues: Videbitis, et gaudebit cor uestrum. Ipse erit finis desideriorum nostrorum, qui sine fine uidebitur, et sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur, et cetera. Incogitabilis ergo gloria erit, uidere gloriam Dei.

CAPVT DECIMVM OCTAuum.

Collatio Septuagesimanona.

EGRESSVS est trans torrentem Cedron, ubi erat hortus in quem introuit. In his uerbis figuratur passionis filij Dei acerbitas, siue grauitas, et eiusdem fructuositas, tria. Quorum primum est passionis numerositas, et intimitas, ibi: Torrentem. Secundo, figuratur filij Dei in passione uictoriositas, ibi: Egressus est. Tertium est, ipsius passionis fructuositas, ibi: Introuit in hortum. Ait ergo: Torrentem Cedron. Torrentis enim est aqua ueniens cum impetu, ut ait Isidorus: Ex aquis enim pluuiialibus colligitur secundum Gregorium, et priorum aquam superueniens præcipitat, ut ait Seneca. Et signat

Psal. 109. b Et signat numerositatem passionis Iesu Christi, et
Iob 6. d intimitatem, et diuturnitatem, siue passionum suc-
 cessionem, in Psalmo: De torrente in via bibet: Fratres mei praterierunt me, sicut torrens, qui rap-
 tum transit in conuallibus. Vt per fratres possint
 intelligi passionem assumptam a filio Dei, vel Iudaei
 inferentes passionem, et praecurrentes ad illam in-
 ferendam. Vnde torrens dicitur multipliciter: Est
 enim torrens affligentis passionis, de quo dictum est,
Psal. 17. a et est torrens fluentis iniquitatis, in Psalmo: Tor-
 rentes iniquitatis conturbauerunt me. Et est tor-
Thren. 2. f rens numerosae contritionis: Deduc quasi torren-
 tem lacrymas. Et est torrens gloriae affluentis, in
Psal. 35. b Psalmo: Torrente voluptatis tuae potabis eos. Isum
 torrentem egressus est Iesus non a passione victus,
 nec a morte, sed egressus ipsam mortem vincens,
 victurus in aeternum: Est enim crucifixus est ex in-
2. Cor. 13. b firmitate, viuit tamen ex virtute: Quem Deus suc-
Act. 2. d scitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impos-
 sibile erat eum ab illo detineri. Et de hoc in figura
1. Mac. 5. e bene, ait Thimotheus: Si Iudas, et exercitus eius
 appropinquauerit ad torrentem, et transferit ad nos
 prior, non poterimus sustinere impetum eius. Iu-
 das fuit figura Christi, cuius exercitus fuit figura
 martyrum Christum sequentium, qui transiit torren-
 tem passionis modo dicto. Thimotheus uero figu-
 ra diaboli, qui non potuit resistere Christo sic tor-
 rentem egredienti. Similiter dicitur: Transfretauit
 torrentem primus, et viderunt eum viri, et transfre-
 tauerunt post eum, et cetera. Sic Christus egre-
 diens introiuit in hortum, per quem signatur hortus
 paradisi secundum Glossam. Per passionem per-
 uenitur ad delicias paradisi. Vnde ait Saluator pe-
 tenti matri filijs gloriae honorem: Potestis bibere
 calicem quem ego bibiturus sum? Super quod Gre-
Mat. 20. c gorijs: Per calicem peruenitur ad maiestatem
 Greg. in E-
uag. ho. 27. Oportuit enim Christum pati, et ita intrare in glo-
 riam suam. Vnde est hortus gloriae, cuius iste hor-
Luc. 21. d tus fuit figura, ait Glossa hic, in quem intratur
 Hortus. per passionem, ut dictum est. de quo hortus pos-
Isa. 61. d sit verificari illud: Sicut hortus semen suum ger-
 minat, sic Dominus germinabit iustitiam et lau-
 dem coram vniuersis gentibus. Vel per hortum sig-
 gnatur Ecclesia fructificans per passionem Iesu Chri-
Eccli. 24. d sti, qui eam rigauit sanguine suo: Rigabo hortum
Cant. 4. a plantationum mearum: Hortus conclusus, fons
 signatus. Vel per hortum signatur anima fructifera,
 quae profert fructum suum ex fide, et imitatione
 passionis Iesu Christi, et mortificatione cum eo. Su-
Ioan. 12. d pra: Nisi granum frumenti mortuum fuerit, ipsum
Isa. 58. d solum manet: Erit anima eorum quasi hortus irri-
Jerem. 31. b guus. Et idem: Nullus enim fructus in anima nec
 in Ecclesia per fidem et imitationem Iesu Christi,
 qui irrigantur. Et ideo ut fructificent, oportet cum
Jerem. 31. b Christo torrentem passionis egredi: Adducam eos
 per torrentes aquarum in via recta, et cetera.

Collatio Oetuagefima.

Stabant serui ad prunas, et calefaciebant se, quia frigus erat, et Petrus cum eis, et cetera. Ista verba
 Greg. Mor. exponit Gregorius, ubi ait: A qualitate aeris res sub-
 lib. 2. c. 2. sequens demonstratur: hinc est, quod negaturo Pe-
 tro praemittitur, quia frigus erat, et stans ad prunas
 calefaciebat se, iam namque meritis a charitatis
 calore torpuerat, et ad amorem praesentis uitae, quasi
 ad persecutorum prunas, infirmitate aestuante reca-
 lebat. Haec ille. Et secundum hoc, duo in his
 verbis figurantur. Primo, peccantium, et etiam pec-
 cati contaminatiua qualitas, ibi: Stabant ad prunas,
 quia frigus erat. Secundo, concupiscentiae ardens
 appetibilitas, ibi: Calefaciebant se. Ait ergo: Frigus

erat. Per quod culpa signatur: Quibus non est ope-
 rimentum in frigore, Gregorius: Operimentum ad
 iustitiam, frigus ad culpam pertinet: et hoc conue-
 nienter. Frigus caustur ex recessu a principio fon-
 tano caloris, vel ex interpositione molis inter ipsum
 principium caloris, et ipsum calefactibile. Vel ex
 charitate, et irretentibilitate caloris, vt patet de
 medio in tristitia aeris, quod est frigidum, quia
 non est retentiuum caloris solaris. Vel ex elonga-
 tione ab eo, ad quod calor solaris recipitur. Vt
 enim patet a Sapiente: Aer propinquus terrae est ca-
 lidus ob calefactionem terrae a calore solis. Me-
 dium uero interstitium aeris est frigidum, tum quia
 non retinet calorem solis, tum quia elongatur a ter-
 ra calefacta. Item frigus est priuatio magis, ait
 Arist. me-
 thoor. li. 4. Sapiens. Item frigus desiccatur, induratur, et constri-
 git, vt patet a Sapiente. Et ita mortificatur, et vrit,
 vt patet ab eodem, libro quarto. Item torpere facit.
 Vnde et dicitur frigus pigrum, quia homines pigros
 facit, ait Augustinus. Talis est culpa, siue nequi-
 tia spiritualiter a Deo, qui est ignis consumens,
 vel elongare facit: Elongat et a sanctis eius, quae
 eius amore inflammantur, nec eius amorem reti-
 nent. Item induratur, et consumit, et torpescere fa-
 cit. Et ideo conuenienter signatur per frigus: Si-
 cut frigidum fecit cisterna aquam, sic frigidum fa-
 cit malitiam suam: Numquid ingressus est thesau-
 ros niuis? Ibi Gregorius: In frigore niuis, et in-
 duritia grandinis uita prauorum signatur, quae tor-
 pore frigescit, et per malitiam duritiam percussit:
 Tecta persillantia in die frigoris, et litigiosa mu-
 lier comparantur. Per tecta persillantia, signatur
 animae haurientes vanas concupiscentias: Refri-
 gescet charitas multorum. Infrigidati isto frigore
 ad ignem extrinsecum concupiscentiae se calefaci-
 unt, qui est ignis obscurus: et ideo per prunas
 signatur: Non splendebat flamma ignis eius. Ibi
 Gregorius: Omnis impius habet flammam ignis
 proprii: Succensa enim quasi ignis impietas: Num-
 quid abscondere potest homo ignem in sinu suo?
 Et sequitur: Aut ambulare super prunas, vt non
 comburantur plantae eius? Has prunas, id est, con-
 cupiscentias, sufflat diabolus: Halitus eius prunas
 ardere facit. Halitus diaboli signat eius tentatio-
 nem, vt patet ibi a Gregorio. Peccantes ergo, et
 amantes terrena sunt frigidi priuatione diuini amo-
 ris, et ideo inflammant se ardore cupiditatis. Se-
 cundum enim ligna siluae ignis exardescit. Per li-
 gna siluae signatur ipsa concupiscentia, per ignem:
 ardor cupiditatis qui non extinguitur, sed augetur
 appositione concupiscentium.

Collatio Oetuagefima prima.

Regnum meum non est de hoc mundo. In his uerbis
 duo signantur. Quorum primum est, filij Dei
 extensa potestas, ibi: Regnum meum. Secundum
 est, regni quod est in sua potestate nobilitas, si-
 ue sublimitas, ibi: Non est de hoc mundo. Ait ergo:
 Regnum meum, ad differentiam aliorum regnorum:
 est enim regnum satanicum, in quo regnat dia-
 bolus. Vbi enim regnat peccatum, ibi et diabo-
 lus: Ipse enim est Rex super omnes filios super-
 biae. Ibi Gregorius de hoc regno: Propter quod
 ait Apostolus: Non regnet peccatum in uestro mor-
 tali corpore. Item est regnum mundanum, quod
 est infimum ordine, quia de hoc mundo, quod
 est modicum in quantitate, et est imbecille pote-
 state. Vnde Chrysostrmus hic exponens illud: si
 regnum meum esset de hoc mundo, ministri mei decerta-
 rem. In hoc enim ostendit regni nostri imbecillita-
 tem, quod in ministris habet fortitudinem. Item
 est breue

Eccli. 10. b est breue durabilitate: Omnis potentatus breuis vita.
Agga. 2. c Et de hoc regno: Subuertat regnum eis: Omne re-
Mat. 12. b gnum in se diuisum desolabitur. Et est regnum diui-
 num, quod est sublimis maiestate, quia regnum caelo-
Mat. 4. b rum: Appropinquabit regnum caelorum. Et Sapien-
Sap. 10. b tia: Ostendit illi regnum Dei. Item est regnum am-
Psal. 102. d plum latitudine. In psalmo: Regnum ipsius omnibus
 dominabitur. Et est regnum firmum potestate, et per-
Dan. 2. e petuum aeternitate: Suscitabit Dominus caeli regnum
Dan. 7. e quod non dissipabitur. Et: Regnum eius quod non
 corrumpetur. Item est regnum magnificum decore:
Sap. 5. c Accipiet regnum decoris. Item est regnum iucun-
Psal. 144. b dum delectabilitate. In psalmo: Gloria regni tui di-
 cent. Et alibi: In regno ipsius omnes dicent gloriam.
 Item est regnum ordinatum regimine. In psalmo:
Psal. 44. b Virga directionis virga regni tui. Vt enim ait Augu-
Luc. 22. d stinus: Ciuitas caelestis est, cuius Rex est veritas, cuius
 lex charitas, cuius modus aeternitas: Ego disponam
 vobis regnum. Magnificum ergo istud regnum. Vnde
Psal. 144. b in psalmo: Gloria magnificientiae regni tui dicent.
 Et istud regnum non est de hoc mundo, scilicet ori-
 ginaliter. Vt enim ait Augustinus: Non ait: Regnum
 meum non est in hoc mundo: sed ait: Non est de hoc mundo:
Aug. traft. Credentes enim sunt regnum eius, qui non sunt de
214. in Ioan. hoc mundo. Ipse enim de caelo venit, supra: Qui de
ante med. caelo venit super omnes est. Et ibi est regnum eius,
tom. 9. et ideo istud regnum est appetendum et quaerendum:
Ioan. 3. a Mat. 6. d Primum quaerite regnum Dei. Ad quod regnum est
Rom. 14. c via per iustitiam. Non est regnum Dei esca et potus,
1. Cor. 4. d sed iustitia, et pax. Et: Non in sermone est verbum
 Dei, sed in virtute, et cetera. Et vt sit Rex in hoc re-
Ioan. 12. d gno, filius Dei natus est. Et de hoc, scilicet, qualis Rex
 est ipse, habitum est supra.

Collatio Oetuagefima secunda.

Ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ve-
ritati. In his uerbis duo insinuatur, quorum primum
 est dignatiua filij Dei incarnatio, ibi: Veni in mundum.
 Secundum est, ipsius incarnati perfecta operatio, ibi:
 Ut testimonium perhibeam ueritati. Ait ergo: Veni in mun-
 dum, quod non fuit aliud nisi naturam humanam as-
Ioan. 1. a sumere, et verum hominem fieri, supra: In propria
Bern. 3. ser. uenit. Et de isto aduentu ibi. Vt enim ait Bernardus
 de aduent. Triplex est aduentus filij Dei: vnus in carnem. In
Domi. ante psalmo: Excita potentiam tuam et ueni. Alius in
medium: mentem. Supra: Ad eum ueniamus. Tertius in iudi-
Psal. 89. b cium: Quem admodum uidistis eum euntem in cae-
Ioan. 14. a lum, sic uenit. In primo uenit in carne et infirmitate.
Act. 1. b In secundo uenit in spiritu et ueritate. Tertio, uenit
 in gloria et maiestate. Et ibi bene de hoc Bernardus.
 Et sic ueniens uenit vt uerbi Saluator ad mundum
Ioan. 3. e saluandum. Supra: Non misit Deus filium suum, ut
 iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per eum.
Ioan. 12. d Et: Non ueni, ut iudicem mundum, sed ut salui-
 ficem. Item uenit in mundum ut uerus magister et
Ioan. 8. b doctor ad illuminandum. Supra: Ego lux ueni in
 mundum. Item uenit in mundum ut uerus domi-
 nator ad uincendum mundum. Supra: Ecce Rex
 ruus uenit tibi. Et: Confidite, quia uici mundum.
Ioan. 12. a Vt enim ait Augustinus hic. Superbum mundum
Ioan. 16. a non atrocitate pugnandi, sed patendi humilitate
Aug. traft. uincebat. Item uenit uelut iudex siue iudicator ad
116. in Ioan. mundum discernendum, testimonium perhibendo
non longe a ueritati, et damnando falsitatem. Supra: In iudi-
prin. to. 9. cium ueni in mundum, ut non uidentes uideant. Et
Ioan. 9. c supra: Me odit mundus, quia testimonium perhi-
Ioan. 7. d bit, tam sibi ipsi, qui est ueritas, tam doctrinae eius, tam
 uita sanctorum, qui uiuunt in ueritate. Supra:
Ioan. 8. b Si testimonium perhibeo de me, testimonium
 meum uerum est, et cetera. Et ideo qui est ex ue-
 ritate, scilicet secundum gratiam et fidem, audit
 uocem eius. Supra: Qui ex Deo est, uerba Dei
 S. Bon. To. 2.

A audit. Et ibi de hoc: Erigit mihi aurem, ut audiam
 eum quasi magistrum, et cetera.

Ibidem. c
Isai. 50. d

CAPVT DECIMUMNONVM.

Collatio Oetuagefima tertia.

CRUCIFIGITE eum uos, ego non
 inuenio in eo causam. In his uerbis duo
 insinuatur. Primum generis mor-
 tis, quam sustinuit Deus, designatio,
 ibi: Crucifigite. Secundum est inno-
 centiae ipsius professio siue ostensio,
 ibi: Ego non inuenio in eo causam. Ait ergo: Crucifi-
 gite. Hoc enim genere mortis Christus est mortuus
 propter multas congruitates. Primo propter eorum
 respondentiam ipsius mortis ad peccatum primi ho-
 minis, quod deleuit. Vnde Damascenus, quod per
 lignum mors, et oportebat per lignum uitam dari:
 Benedictum lignum per quod fit iustitia. Item hoc
 decuit ob triumphalis uictoriae de principibus huius
 aeris euidentem ostensionem. Vnde Chrysostrmus:
Sap. 14. a Bauians crucem, et cetera. Trophaeum, inquit, scili-
Chryf. ho. cet portans crucem aduersus mortis tyrannidem exi-
84. in Ioan. uit. Et sicut uictores, ita et ipse in humerum porta-
 uit uictoriae notam, id est signum. Supra: Sicut exal-
 tauit Moyses serpentem in deserto. Ibi de hoc. Vn-
Ioan. 3. e de Chrysostrmus, ibi: Sicut aliquis athleta nobilis
Chryf. hom. cum in sublimem rebellem leuans et rescindens, cla-
26. in Ioan. riorum facit uictoriam: ita et Christus orbe terra-
post mediu. rum uniuerso uidente appositus uirtutes submitti
rom. 3. scilicet uoluit. Haec ille: Palam triumphans in se-
Coloff. 2. c metipso. Item istud genus mortis sustinuit Chri-
 stus ob uoluntariam durioris mortis perpeffionem,
 exempli q. sustinendi diras mortes martyribus exhibi-
 tionem. Vt enim ait Augustinus: Supplicium crucis
 ideo durius erat, quia diutius cruciabat: crucifixi
 enim longa morte necabantur, et ideo frangere cru-
 ra Christi nolebant. Et: Illa morte nihil peius fuit
 inter genera mortium: mors protendebatur, ne do-
 lor citius finiretur. Et sequitur. Nihil erat tunc in
 carne intolerabilius, scilicet morte crucis. Vnde quia
 inobedientia Adae fuit arrogantissima, ideo Chri-
 stus uoluit mori opprobriosa morte: Factus obe-
 diens usque ad mortem, mortem autem crucis. Vnde
 de Augustinus, ignominiosissimum genus mortis
 crucem putabant: Crucifixus est. Item sic mori de-
 creuit ad manifestationem saluationis totius mundi
 per eum. Vt enim ait Augustinus. Partes crucis ad
 quattuor partes mundi extenduntur. Et Damascenus:
 Quem admodum quattuor extremitates crucis
 per medium centrum tenentur, constringuntur, ita per
 uirtute Dei et latitudo, et profundum, et longitudo,
 et altitudo omnis creaturae continentur. Cruce cae-
 lum apertum est, mundus reparatus est, a dextris
 inferens, id est lymbus spoliatus, a sinistris diabolus
 uictus inferius, et cetera. Et in huius figura Chri-
 sti expansis mortuus manibus est. Expandi ma-
 nus meas, et cetera. Et: Extendi manum meam. Ip-
 se enim in cruce mortuus mundum traxit ad seip-
 sum: Cum exaltatus fuero a terra, scilicet in cruce:
 Omnia traham ad meipsum, et cetera. De laude
 uero crucis huius Chrysostrmus, de contumelijs et
 opprobrijs aggrauantibus poenam crucis. Bernardus
 multum. Et Bernardus super illud: Fasciculus myr-
 rhae dilectus meus mihi. Per fasciculum myrrhae,
 aggregatio passionum Christi, scilicet infantilium
 necessitatum et laborum, et uigiliarum, conuictio-
 rum, sputorum, colaphorum et clauorum. Et sic de
 alijs quae ibi enumerantur. Et idem: Intuere pannis
 sordidum, plagis liuidum, illitum spursis, pallidum
 morte, et cetera: Desiderabimus eum despectum et
 nouissi-

Damas. or-
thod. fid. li.
4. c. 12. post
medium.
Sap. 14. a
Chryf. ho.
84. in Ioan.
non longe a
prin. to. 9.
Ioan. 3. e
Chryf. hom.
26. in Ioan.
post mediu.
rom. 3.
Coloff. 2. c

Aug. traft.
21. in Ioan.
circa med.
tom. 9.
Ibid. traft.
36. ante
medium.

Philip. 2. a

Aug. traft.
18. in Ioan.
post mediu.
tom. 9.

Damas. or-
thod. fid. li.
4. cap. 12.

Isai. 65. a
Prin. 1. c
Ioan. 3. e

Bern. in ser.
de pass. ser.
4. hebdom.
penosa.
Bern. serm.
43. in Cant.
circa med.
Cant. 1. a
Isai. 53. a

Novissimum nitorem, uirum dolorum. Et hæc omnia sustinuit parus, et immunis a peccato. Unde ait Pilatus hic: Nullam in eo causam inuenio: Qui peccatum non fecit. Ipse enim fuit agnus, qui tollit peccata mundi, supra. Et tamen sustinuit crucem, satisfaciens pro peccatis nostris: Qui peccatum non fecit. Et sequitur: Qui portauit peccata nostra in corpore suo super lignum. Unde et propter innocentiam per agnum signatur. Supra: Ecce agnus Dei. Et ibi de hoc,

Collatio Octuagesimaquarta.

Erant autem scriptum, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, Hebraice, Græce, et Latine. Ut enim ait Chrysostomus hic. Ostendens scilicet Pilatus, quoniam proprio Regi insurrexerunt, sicut in trophæo aliquo, ita litteras imposuit claram emittentes uocem, et uictoriam ostendentes, et regnum præconantibus. Hæc ille. Et per ineffabilem vim diuinæ operationis in cordibus ignorantium. Pilatus hæc scripsit, secundum Augustinum. Et secundum hoc tria in his uerbis figurantur. Quorum primum est, maiestatiua potestas filij Dei, ibi: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Secundum, eiusdem potestatis indelebilis, et indefectibilis durabilitas, ibi: scripsit. Tertium, eiusdem uniuersis publica manifestabilitas, ibi: Hebraice, Græce, et Latine. Ait ergo: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Et exprimitur eius potestas in tribus: in magnitudine potestatis, et bonitatis, ibi: Iesus, in puritate sanctitatis, et decore uenustatis, ibi: Nazarenus, in sublimitate dignitatis, ibi: Rex Iudæorum. Erat enim genus humanum morbo peccati languidum, immo mortuum. Ideoq. uenit in mundum Iesus, scilicet Saluator. Item erat sordidum, et foetidum, et ideo uenit Nazarenus, idest, floridus. Item erat sub mundi principe captiuum, et ideo uenit Rex Iudæorum, ad liberandum. Ait ergo: Iesus, qui interpretatur Saluator, ait Augustinus. Ipse enim uenit uandum ompes: Spiritus Domini super me. Et sequitur: Ut mederer contritis corde, et cetera: et lib. 22. c. Vnguentarius faciet pigmentum suauitatis. Supra: 22. post mortem. Hic est Saluator mundi. Ibi enim est diuinus. 10. 5. Saluator liberalis, qui saluat gratanter ab hoc pretij Isai. 61. d. inquisitione. Et Saluator desiderabilis, qui saluat suauiter sine doloris afflictione. Item est Saluator artificialis, et sapiens, qui saluat sine fictionis simulatione. Et est Saluator uirtuosus, qui saluat sine salutis defectione: Ecce Saluator meus. Et: Isai. 45. a. Absque me non est Saluator. Et: Aperiatur terra, Zach. 9. d. et germinet Saluatorem: Iustus, et Saluator. Et: Saluatorem expectamus. Tali Saluatore indigebat genus humanum languidum, et mortuum. Et iste fuit Nazarenus, quod interpretatur floridus. In flore enim sunt tria, spes, et species, et odor. Flore enim fructus promittitur, per speciem fulget, per odorem demulcet, ait Hugo. Flos enim est de subtili materia: unde in flore est sinceritas ueritatis, uenustus decorus, et fragrantia odoris, et prænuentio fructus consequentis, qualia fuerunt in Christo: Eccli. 24. c. Flores mei fructus honoris, et honestatis. Ipse enim fuit floridus flore oliuæ per suauitatem misericordiae, floribus rosæ per uirtutem patientiæ, floribus Greg. in E. lilij per candorem munditiæ, floribus uinæ per odorem famæ. De ipso enim in figura: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Quod exponit Gregorius dicto modo. Ipse enim flos campi: Flos de radice eius ascendet. In Psalmo: Super ipsum efflorescit sanctificatio mea. Et non solum hoc, sed Isai. 11. a. ipse Rex Iudæorum, idest, omnium credentium,

Chrysol. hom. 84. in Ioan. ante med. tom. 2. Aug. tract. 117. in Io. post mediū. tom. 9. Aug. de Ciuit. Dei. li. 17. cap. 18. et lib. 22. c. post mediū. Isai. 38. c. Isai. 4. a. Isai. 12. g. Isai. 45. a. Zach. 9. d. Philip. 3. e. Hugo de arca Noe. li. 3. cap. 11. Eccli. 24. c. Gen. 27. d. Greg. in Ezech. lib. 1. hom. 6. ante med. Cant. 2. b. Isai. 11. a. Psal. 131. c.

sicut exponit Augustinus: Non qui in manifesto Iudæus est, et cetera. In hoc enim ipse est natus, supra proximo. Et supra: Ecce Rex tuus uenit tibi. Et ibi de Rege, et de Regis proprietatibus. Et hæc omnia fuerunt scripta diuina operatione per Pilatum, ut dictum est ab Augustino. Et in hoc indelebilis durabilitas, siue potestatis, et dignitatis regnum: Regnum illius regnum omnium sæculorum, ait Propheta: Habet scriptum in femore suo Rex regum, et Dominus dominantium. Et hæc scripta sunt Hebraice, Græce, et Latine, ad configurandum quod ipse erat auctor omnis sanctitatis, et munditiæ, quæ uigebat apud Hebræos, quibus data est lex diuina. Item quod erat auctor omnis ueritatis et sapientiæ, quæ uigebat apud Græcos. Item in figura, quod erat auctor omnis uirtutis et potentiae, quæ uigebat apud Latinos: Ipse enim est nobis factus sapientia, iustitia, et redemptio, et sanctificatio. Et hoc, ut in nomine eius omne genu flectatur, et omnis lingua confiteatur.

Collatio Octuagesimaquinta.

Consummatum est. Verbum propositum apparet quantitate paruum, continentia modicum, exteriori superficie planum, interiori intelligentia paruum: et tamen est quantitate uirtutis magnum, amplitudine mysteriorum immensum, altitudine profundum, apprehensione intelligentiæ inuestigabile, et ad plenum inuestigatum. Nec mirum si sit tale, quia propositum a uerbo consummato, et abbreviato: Verbum abbreviatum, et cetera. Et recte ait: Consummatum est. Consummare enim est idem, quod ad finem ducere, ait Papias: Omnis consummationis uidi finem, ait Propheta, idest, perfecte, et uere in saluifica immolatione filij Dei fuit consummatio gestorum patriarchalium, hostiarum legalium, martyriorum prophetarum, et mysteriorum scripturarum. Prædictis enim scilicet factis patriarchalibus, ut in occisione Abel, in ligatione Isaac, in uenditione Ioseph fuit hostia, quam obrulit Christus in passione figurata. Similiter in hostijs legalibus, sicut in immolatione agni. Et consequenter in alijs immolationibus. Similiter dictis prophetalibus ista saluifica hostia prænuentia: Dabo clauem Dauid super humerum. Similiter mysterijs scripturarum præsignabatur. Supra: Scrutamini scripturas. Merito fuit consummatio omnium talium figuratum in ueritate immolationis Iesu Christi: Ecce dies uenit dicit Dominus, et consummabo super domum Israel. Et: Et consummabuntur omnia, quæ scripta sunt de filio hominis. Item in hac saluifica passione fuit consummatio omnis passionis: eo quod sua passio maior omni passione, tum ratione diuturnitatis, quia in laboribus a iuuentute, tum quia supplicium crucis, sicut dolor meus. Item maior fuit passio ratione, quia diuturnitas cruciabat, ut ait Augustinus. Item passio sua fuit maior ratione uniuersalitatis, quia totus in cruce extensus. Item ratione temperatæ complexionis, et æqualitatis ipsius, et sanitatis, ac uigoris ipsius patientis. Propter quod potuit dicere illud: Videte si est dolor, sicut dolor meus. Item maior fuit passio ratione multiplicis contumeliositatis antecedentis ipsam passionem, et concomitantis, ut patet consideranti seriem passionis: Decebat auctorem saluatis consummare, Item in hac passione fuit consummatio, idest, perfectio omnis satisfactio: Prudentia sua percussit superbum. Ibi Gregorius de congruentia eius sacræ hostiæ pro peccatoribus,

Rom. 1. b. Ioan. 12. a. Psal. 144. c. Apoc. 19. 0. 1. Cor. 2. b. Philip. 2. b. Rom. 9. f. Psal. 118. m. Exo. 12. e. Isai. 22. a. Ioan. 6. f. Hebr. 8. b. Luc. 18. e. Aug. tract. 31. in Ioan. ante med. tom. 9. Thren. 1. d. Hebr. 2. b. Job 26. 0. Greg. Mor. li. 17. c. 18.

catoribus, quod filius Dei factus est homo, ut exhiberet corpus suum sacrificium pro peccatoribus. Et ibi bene de hoc: Dilixit nos, et tradidit semetipsum pro nobis: Vna oblatione consummavit sanctificatos, et cetera. Item in hac passione fuit consummatio dispensationum, et operum filij Dei in terra, in docendo, in miracula faciendo, et in opere redemptionis complendo. Supra: Opus consummaui, quod dedisti mihi. Et loquitur ibi ponendo præteritum pro futuro, ut expositum est ibi ab Augustino, ut supra: Ut perficiam opus eius, qui misit me. Et ideo conuenienter ait Apostolus: Didicit ex eis, quæ passus est obedientiam, et consummatus. Vere enim ipse est consummator sermonum. Ad huius saluifici exemplaris exemplum nos debemus consummare cursum uitæ nostræ in uoluntate ipsius, agendo quæ ei placent, et pro eo sustinendo, et uitam consummando in seruitio eius dicentes quod ait Paulus, scilicet: Cursum consummaui, fidem seruauimus. Sed de quibusdam uerificatur illud: Cum spiritu cæperitis, carne consummamini.

Collatio Octuagesima sexta.

Acceperunt corpus Iesu, et ligauerunt linteis, et aromatis, et cetera. Sicut series passionis Iesu Christi est mysterium et sacramentum nostræ crucifixionis spiritualis, et resurrectio mysterium resurrectionis: Si complantati facti fuerimus similitudini mortis eius, sic et resurrectionis erimus. Ita sepultura potest esse sacramentum nostræ sepulturæ spiritualis. Et secundum hoc signatur hic spiritualiter quattuor, quæ debent esse in anima conspecta cum Christo. Quorum primum est, puritas munditiæ, quod notatur, ibi: Linteis, quæ sunt facta ex lino, et ducuntur ad candorem per multas uisiones, per quas signatur candor munditiæ. Unde de muliere fortis dicitur: Quæ sinit lanam, et linum. Unde supra: Cum accepisset linteam præcinxit se. Et sequitur: Cæpit lauare pedes discipulorum, et extergere linteis, et cetera. In figura huius munditiæ, siue puritatis a filio Dei faciendæ. Secundo, figuratur censura, vel custodia disciplinæ, ibi: Ligauerunt, scilicet, præceptis saluificis disciplinæ: Vincula illius quasi ligatura salutaris. Tertio, figuratur mortificatio carnis, ibi: Ferens mixturam myrrhæ. Myrrha enim est arbor Arabiæ quinque cubitorum, et eius gutta amara, et uiridis, unde et arceputredines, vulnera, consolidat, et morticina conseruat, secundum Isidorum. Et dicitur myrrha pigmentum, et unguentum, ait Papias, et signat poenitentiam, secundum Gregorium exponentem illud: Ex aromatis myrrhæ, et thuris. Quarto, figuratur suauitas, vel odor bonæ famæ. Ut enim ait Papias. Aloes in India, et Arabia gignitur, et est odoris suauissimi, qualis debet esse uita iusti, scilicet odorifera: Alij enim sumus odor uitæ in uitam. Et: Cum myrrha, et aloë. Supra: Domus impleta est ex odore unguenti. Et de his debent esse centum librae. Per librae, rectitudo iustitiæ signatur. Supra: Accipit libram unguenti, ibi secundum Augustinum, ut habitum est, per libram, iustitia designatur. Per centum enim, spes æternorum: Centuplum accipietis. His uirtutibus condita anima sancta debet intrare sepulchrum contemplationis: Ingredieris in abundantia sepulchrum. Ibi Gregorius: Sepulchrum, mentis est contemplatio Conditoris, quæ ab hoc mundo mortuos sepelit, dum a terrenis desiderijs susceptos in intimis abscondit. Et ibi bene de hoc. Et: Gaudent uehementer cum inueniunt sepulchrum. Patet ergo de spirituali sepultura animæ contemplatiuæ, et de uirtutibus cum quibus debet sepeliri in sepulchro contemplationis.

S. Bon. To. 2.

Et nota quod Christus fuit positus in loco tritici, in præsepio, et in hoc exemplum humilitatis, et paupertatis: Inuenietis infantem positum in præsepio. Item fuit positus in patibulo, supra eodem: Exiuit in eum locum qui dicitur Caluaria, in figura: Posuit me quasi signum ad sagittam. Et hoc in exemplum patientiæ, et sustinentiæ passionis pro ueritate. Item fuit positus in monumento hic, et hoc in exemplum elongationis a mundo, et mortificationis ipsi mundo, et tranquillæ, et eleuatæ contemplationis, quia per sepulchrum contemplatio signatur: ut dictum est supra.

CAPVT VIGESIMUM.

Collatio Octuagesima septima.

Portebat eum a morte resurgere. Quoniam hic tractatur de resurrectione, ideo istud uerbum exponatur de Christi resurrectione, in quo tria signantur. Quorum primum est, passionis præcedentis magnitudo, ibi: A mortuis. Secundum est, consequentis resurrectionis ueritas, siue plenitudo, ibi: Resurgere. Tertium est utriusque congrua, siue debita ratio, ibi: Oportebat, siue oportuerat. Ait ergo: A mortuis. Et in hoc passionis, quam Christus sustinuit magnitudo, siue intentio: non solum enim uerbum caro factum est, et filius Dei factus homo, nec solum labores sustinuit, nec passiones corporales, sed etiam mortem perpeffus est, quæ quidem mors terribilissima est, quia terminus passionum, ait Sapiens. Et etiam mori dignatus est morte poenalitibus plena, et amarissima, ut habitum est, supra proximo: Crucifigite eum. Et ibi de hoc. Ideo admirando suam dignationem, ait Apostolus: Humiliauit semetipsum usque ad mortem. Et admirando suam immensam charitatem, ait idem: Commendat suam charitatem, quoniam adhuc cum peccatores effemus, pro nobis mortuus est. Supra: Maiorem nemo charitatem habuit, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Et licet fuerit mortuus, crucifixus ex infirmitate, uiuit tamen ex uirtute. Ideo ait hic: Et resurgere, scilicet: Oportebat. Ut enim ait Augustinus: Mors resurgentem tenere non ualuit, quoniam uicta, et prostrata est: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni. Iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo: Fui mortuus, et ecce sum uiuens. Resurrexit, inquam, potenter, et triumphaliter, scilicet ex sua uirtute morte occisa, deuicto mortis principe, liberata captiua plebe, referata ianua uitæ. In hoc Christus mortuus est, et resurrexit, ut mortuorum, et uiuorum domineretur. Item resurrexit ueraciter non phantastice, scilicet ad ueram uitam: Resurrexit Dominus uerus. Item ipse surrexit acceleranter, siue festinanter, non existens in sepulchro, ultra tres dies etiam dictos per synecdochen. Supra: Soluite templum hoc, et in triduo ædificabo illud. Et: Oportebat Christum pati, et tertia die resurgere. Item resurrexit uiuens immortaliter, et glorificabiliter: Christus resurgens a mortuis iam non moritur: Species eius, quasi species aeris. Ibi Gregorius exponens illud de Christo post resurrectionem, qui formam serui accipiens, fragilitatem carnis humanæ per resurrectionis gloriam uertit in æternitatem, uique ad mortem crucis passus est, de morte cum gloria resurrexit. Hæc ille. Et quoniam resurrectio sua fuit causa nostræ resurrectionis, et in anima, et in corpore, et etiam forma, siue exemplar, ut ait Augustinus: quod

Vu 2 uirumque

utrumque mortuum fuerat, scilicet corpus nostrum ex infirmitate, anima ex iniquitate. Resurgit anima ex iniquitate per id quod est Deus, resurgit ex corruptione per id quod homo est: Resurrexit propter iustificationem nostram. Ideo resurrectio nostra spiritualis debet esse imitativa, et spiritualiter talis, qualis fuit resurrectio Christi, scilicet virtuosam, acceleratam, vera, non ficta, irreducibilis ad mortem peccati: Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, similiter et resurrectionis erimus: Si confurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite. Et Christum sic mori, et resurgere oportebat: mori ad peccatorum nostrorum deletionem, resurgere ad nostram iustificationem, secundum illud Apostoli, vt supra: *1. Cor. 15. 4* Traditus est propter delicta nostra, et cetera. Et: Per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.

Collatio Octuagesima octaua.

Maria autem stabat ad monumentum foris plorans, et cetera. Secundum Gregorium: Maria flebat inquirendo, et amoris sui igne succensa ardebat desiderio, et cor, quia perseuerabat Dominum quaerens. Vnde moraliter potest istud verbum exponi de anima poenitente, desiderante videre Deum, in qua figuratur quinque necessaria ad spirituales Dei visionem. Quorum primum est, animae poenitentis multiplex virtuositas, ibi: *Maria*, quae interpretatur Domina, siue lux, siue stella, siue amarum mare: per quae signantur quattuor, quae debent esse in anima poenitente, scilicet: ipsi concupiscentijs dominatio, interna illuminatio, sincera sanctitudo, et contritionis amaritudo, de quibus supra ibi: *Maria* accepit libram vnguenti. Secundum principale quod est necessarium, donorum superiorum feruida petitio, quod notatur, ibi: *Stabat*. Vt enim ait Gregorius: Ibi stamus, vbi oculos mentis figimus. Ideo ait *Elisaeus*: Viuit Dominus in cuius conspectu sto. Ibi enim stabat, vbi fixerat cor. Anima ergo poenitens, transitoria calcans, ad superna se erigens itat: Statis succincti lumbos vestros in veritate. Tertium est necessarium ex recogitatione peccatorum flebilis amaritudo, quod figuratur ibi: *Ad monumentum foris plorans*. Monumentum enim dicitur, eo quod moueat mentem ad memoriam defuncti, secundum Papiam. Per monumentum ergo, quod est receptium corporum mortuorum, signatur memoria peccatorum, et status animae mortuae in peccatis, ex qua recogitatione debet anima poenitens iugiter flere. Vnde in figura: *Conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, et fleuit fletu magno*. Idem, vbi et sequitur: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae*. Vnde talis fuit *Maria Magdalena*, de qua, quod lacrymis rigabat pedes Iesu. Similiter talis erat *Petrus*, quando fleuit amare. Vt enim ait *Augustinus*: Lacrymae sunt acceptabile sacrificium Deo. Et *Chrysostr.* Lacrymae sunt ab igne spirituali, et nihil vnit Deo, vt lacrymae purgant a peccatis, et sicut caelum purgatur a pluuia, sic lacrymis destruantur tenebrae peccatorum. Et ibi bene de hoc. *Quartum* quod est necessarium animae poenitenti volenti videre Deum, est vera humilitatio ex peccatorum consideratione suorum. Vnde dicitur hic: *Inclinauit, et prostravit in monumentum*. Per inclinationem animae humilitatio signatur: *Inclina cor meum ad cognoscendam prudentiam*. Et in *Psalmo*: *Audi, et vide, et inclina aurem tuam*. Quintum, quod est necessarium ad Deum videndum, est plena conuersio, vnde sequitur: *Conuersa est, et vidit Dominum*. Viui prope principem, sic virtus replet, et conuertit. Ibi *Hugo*: *Diffinitudine sumus auersi, multitudine diuersi, prauitate peruersi: sed virtus viuifica conuertit nos in unitatem hunc loc.* Hae illae. Vnde et merito in completorio

A dicitur: *Conuerte nos Deus salutaris noster, scilicet vt ipsum videamus: sic enim anima conuersa ad Deum, vt videt Deum*. Vnde *Zacharius* ascendit in arborem sycomororum, vt videret Iesum. *Zacharius* enim iustus interpretatur, et signat animam iustam auertentem se ab inferioribus, et superius ascendentem, vt videret Deum: *Vadam, et video hanc visionem*. Qui ergo volunt videre Iesum visione spirituali in hac vita, et visione desiderabili in futura, sint imitatores sanctae mulieris in praedictis.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Collatio Octuagesimanona.

VENITE, et prandate, de pisce scilicet prunis superposito, et pane, vt est praemissum. In his verbis spiritualiter intellectus tria insinuatur. Nam in conuiuio regio, vel imperiali tria insinuatur, cibi appositi pretiositas, et charitas ipsius Regis, in inuitando vrbana curialitas, ad conuiuium aduenientium honorifica honestas. Et secundum hoc, ista tria hic insinuatur. Primum, notatur in eo, quod praemissum est: *pisce* scilicet et *panem*. Secundum, ibi: *Prandate*. Per *pisce* ergo prunis superpositum, et per *panem* signatur Iesus Christus, mediator Dei, et hominum, prout ait *Gregorius*. Ipse, quasi piscis, dignatus est latere in aquis humani generis, capi voluit laqueo mortis nostrae, affatus est tribulatione tempore passionis, secundum *Gregorium*, et secundum *Augustinum* similiter. Et de isto benedicto pisce in figura: *Exentera hunc pisce*, et cor eius, et fel, et iecur reponet tibi, sunt enim necessaria ad medicamentum vtiliter. In pisce Iesus Christus, vt dictum est, signatur, in corde sui amoris ad genus humanum, in felle amaritudo passionis, in iecore constantia virtutis Iesu Christi, quae debet quisque reponere in thesauro suae memoriae. In pane vero figuratur diuinitas Iesu Christi, prout ait *Gregorius*. Et de hoc in figura bene: *Partitus est, scilicet David, collyridam panis vnam, et assaturam bubulae carnis vnam: quod hic signatur in assato pisce, idem ibi signatur in illa assatura*. *Lucas* vero, idem in figura: *Obtulerunt ei partem piscis assi, et fauum mellis*. Per partem piscis assi Christus homo passus. Faus mellis Christi diuinitas. Vnde *Gregorius*: *Faus est mel in cera, mel vero in cera est diuinitas in humanitate*. Magnificum ergo, et mirificum, rarum, et mellificum, ac saluificum prandium, quod apponit Dominus suis electis, scilicet seipsum verum hominem, et Deum. Ideo dicitur: *Quando sederis, vt comedas cum principe, diligenter attende, quae sunt apposita ante faciem tuam, et cetera*. Ad istud prandium vrbane, et effectualiter inuitat filius Dei. Vnde ait hic: *Prandate*. Prandium enim dictum a paratum, et dicebatur militum cibus ante pugnam, ait *Papias*. Secundum hoc vero signat spirituales refectionem, quod apponit Dominus militibus existentibus in stadio huius vitae. Cena enim signat quietam, et tranquillam, et aeternam refectionem in vita futura: *Beati qui ad cenam agni vocati sunt*. Et de hoc prandio in figura: *Prandium meum paratum est, altitia et tauri mei occisi, et omnia parata*. Ibi *Gregorius*, quod per nuptias, de quibus loquitur ibi, *Ecclesia* praesens figuratur. Per *tauros occisos*, et *altitia patres* vtriusque Testamenti signantur, vt ait ibidem *Gregorius*. Et ibi bene de hoc. Vnde est prandium pie subuentio pauperibus: *Cum facis prandium voca pauperes*. Item est prandium carnalis, vel mundanae delectationis: *Relinquens prandium, vt venire ad corpus*.

ibidem. ad corpus. Et sequitur: *Manducans panem cum lactu*. Et signat eos qui deserunt delectationes transientes, et reficiuntur poenitentiali refectione. Item, est prandium interna refectionis, reficientis hominem in hac vita ne deficiat: *Fer prandium, quod habes Danieli, qui est in lacu leonum*. Item, est prandium diuinae satietatis, quod hic figuratur, vt dictum est, ad quod inuitat filius Dei in figura: *Veni mecum vt prandeat, et dabo tibi munerata: Comedite panem meum: Comedite amici, scilicet de prandio praedicto, siue de corpore Iesu Christi: Et bibite, scilicet de sanguine. Et inebriamini, alienando vos ab omni alia delectatione*. Ad istud prandium non debent venire nisi qui se praeparauerunt: ideo ait: *Venite, scilicet eleuando vos ab amore inferiorum, et sublimando ad amorem superiorum*. Vt enim ait *Augustinus*: *Imus in Deum non ambulando sed amando, quia ad Deum itur non pedibus sed moribus*. Illi ergo qui elongant se ab amore inferiorum et eleuando ad amorem superiorum, vt reficiantur diuina refectione in praedicto prandio, veniunt ad prandendum cum Christo: *Venite ad me omnes qui laboratis, et ego reficiam vos*. Sic enim venire est praeparari, vt venientes sint digni tali prandio diuino: *Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt*. Et ibidem: *Vxor eius praeparauit se, id est, Ecclesia: Non venient autem sic parato dicitur illud: Quo modo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Similiter de non praeparantibus vt veniant sic: Homo quidam fecit cenam magnam. Et sequitur, ibi de excusantibus, ne veniant. De quibus ibi *Gregorius* sufficienter. Patet ergo prandij deliciositas, filij Dei inuitantis curialitas, venientium ad prandium debita virtuositas.*

Aug. epist. 52. ad Macedon. post med. 10. 2.

Mat. 11. c

Apoc. 19. b

Mat. 22. a

Luc. 14. d

Greg. in Euan. hom. 86.

Aug. epist. 123. in Ioh. tom. 9.

Isid. Erym. lib. 7. c. 9.

1. Reg. 10. c

1. Reg. 15. c

Osea. 4. b

Mat. 10. b

Aug. tract. 123. in Ioh. post mediu. tom. 9.

Ioh. 14. a

Aug. tract. 123. in Ioh. post mediu. tom. 9.

Mat. 22. a

Greg. in Euan. ho. 38. ante med. ibid. paulo post.

Luc. 14. b

Tob. 2. a

Collatio Nonagesima.

Simon Iohannis diligis me? Pasce agnos meos. Quae verba supplet *Augustinus*, quasi diceret: si me diligis, non te pacere cogita, sed oues meas. Et secundum hoc tria hic, quae debent esse in praetatis, quorum primum, vix perfectio est et virtutum multitudo, ibi: *Simon Iohannis*, et hoc in statu. Secundum est, feruendi amoris refectione, ibi: *Diligis me? Et hoc in affectu*. Tertium est, animarum commissarum salubris affectio, ibi: *Pasce agnos meos*. Et hoc in effectu. Per *Petrum* ergo signatur praetatus in statu perfectus: fuit enim *Petrus* quadri nominis: dicebatur enim *Cephas*, eo quod in capite Apostolorum fuerit constitutus, *petra*, caput dicitur. Item dicebatur *Simon*, quod interpretatur audiens vel obediens. Item dicebatur *Petrus*, quod interpretatur agnosens. Et *Simon Bariona*, quod idem est quod filius columbae. Vel idem quod *Simon Iohannis* secundum alios. Et de his *Isidorus*. Et per istas differentias nominis possunt figurari quattuor, quae debent esse in praetatis, scilicet virtutis eminentia de Saule, quod *Saul* altior fuit vniuerso populo. Secundum est, humilitas obedientiae: *Nonne cum paruulus esses, factus es caput in tribubus Israel*. Tertium est, claritas intelligentiae. Vnde: *Quia tu scientiam repulisti, repellam ego te, ne sacerdotio fungaris mihi*. Quartum est, simplicitas innocentiae, vnde dictum est discipulis: *Estote simplices sicut columbae*. Qui enim talis est, est *Petrus* spiritualiter, et potest esse successor, et talis debet diligere Deum, non seipsum. Vnde *Augustinus* hic. Si diligis me, pasce oues meas, non autem tuas, gloriam meam, quare non tuam, lucra mea non tua. Hae illae. Dilectio enim mea, est voluntas ad fruendum aliqui appetens, siue tenens, ait *Augustinus*: *Amare rem est eam propter se appetere. Et idem Augustinus*. *Amare Deum gratis, est alia praeter ipsum non expectare bona*. Qualiter autem *Deus* diligendus, supra: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit*. Vt enim ait

Dionysius. Est enim extasin faciens diuinus amor non dimittens sui ipsius amatores. Sed amatores, et quia sic amantium Deum siue diligentium est pacere oues Domini, quas redemit sanguine suo. Ideo sequitur hic: *Pasce agnos meos, siue oues, id est, si diligis me, pasce illas, sicut ait Augustinus homilia dicta. Et Petrus cum se amare respondisset, audiuit: Si diligis me, pasce oues meas: Si ergo est testimonium curae passionis, quisquis virtutibus pollens renuit pacere gregem Dei, summum pastorem conuincitur non amare. Hae *Gregorius*. Quibus autem sint oues pacendae, et qualiter, *Bernardus* bene. Trinitatis sacramentum de pacendis ouibus est, si pascas verbo, pascas exemplo, pascas et sanctarum fructibus orationum. Manent itaque tria haec: verbum, exemplum, oratio, sed maior his est oratio. Hae ille. Specialius autem quibus sint pacendae oues spiritualiter, idem *Bernardus*. *Pastus* ouium debet esse in pacuis scripturarum, tamquam in hereditate Domini. Et hoc vt mandata duris et carnalibus animis imponantur, dispensationum onera pusillis, consilia solida et hortamenta fortia sanis. Hae ille. Et ibi multum de hoc. Vnde et pastor dicitur a pacendo, quia dat pastum ouibus, ait *Hugo*. Et tales pastores promittit Dominus: *Dabo vobis pastores, qui pascent vos scientia et doctrina*. Ideo in figura antiqui patres custodiebant oues et pascebant. De *Iacob*: *Pascam et custodiam pecora tua*. Et de *Ioseph*: *Quod pascebat gregem cum fratribus suis. Et de David*: *Reliquus est paruulus et pascit oues*. Et ideo de *Saluatore* supra: *Ego sum pastor bonus, scilicet qui pascebat oues: Pascite qui in vobis est gregem*. Sed aliter est de multis, qui pascent seipos temporalibus delectationibus, et non gregem, et carnalibus voluptatibus, de quibus conqueritur Dominus: *Vae pastoribus qui pascebant femeripfos*. Ideo: *Facti sunt principes eius velut arietes, non inuenientes pascuam*. Propterea merito conqueruntur de eis subditi: *Mugierunt greges armenti, quia non est pascuam eis, et cetera*.*

Collatio Nonagesimaprimum.

Thema de beato Francisco.

Cum autem senueris extendes manus tuas, et alius te cingat, et ducet quo tu non vis. Quamuis ista verba sint dicta de beato *Petro*, praenunciando ei passionem suam in cruce, et genus etiam mortis, scilicet in cruce, et vincula quae passurus erat et ipsam mortem, vt est expositum in littera: *Spiritualiter* possunt intelligi de beato *Francisco*, qui spiritualiter cinctus siue praecinctus in vtroque homine fuit, et habuit manus extensas etiam secundum formam habitus suae sacrae religionis. Et secundum haec commendatur hic in quattuor. Primo, in vitae virtuosae modesta maturitate, ibi: *Cum senueris*. Secundo, in appetituum carnalium siue affectuum mentalium disciplinali cohibitione, ibi: *Alius te cingat*. Tertio, in operum siue orationum plena perfectione: *Extendes manus tuas*. Quarto, in humilis obedientiae promptitudine, ibi: *Ducet quo tu non vis*. Ait ergo: *Cum senueris*, senectute virtuali scilicet: *Aetas enim senectutis vita immaculata*. Sicut enim in senibus est libidinum et voluptatum mitigatio siue extinctio: Vt enim ait *Tullius*: *Praeclarum munus est senectutis, quod aufert voluptatem, scilicet vitiosissimum in adolescentia*. Item est in senectute prudentiae discretio. Vnde *Tullius*: *Prudentia maior est in senes*. Vnde *Ambrosius*: *Senectus in bonis moribus est dulcior, in consilijs vtilior, ad conuincendum subeunda mortis paratior, ad reprimendas libidines fortior*. Hae ille. Ita in virtuositas sunt consumilia spiritualiter. Et ideo virtuosus dicitur *senes*, et virtuositas dicitur *senectus*: *Corona dignitatis senectus, quae in vijs iustitiae reperitur: Corona senum*.

Dion. de diuin. nomin. cap. 4.

Aug. tract. 123. in Ioh. post mediu. tom. 9.

Ber. in ep. 201. ad Abbatem Balnatum Bern. super Cant. ser. 76. post mediu.

Jerem. 3. d

Gen. 30. d

Gen. 37. a

1. Reg. 16. b

Ioh. 10. b

1. Pet. 5. a

Exec. 34. a

Thren. 1. b

Ioel. 1. d

Cic. de fer. medium.

Ibidem.

Amb. Heb. x. 1.

c. 8. post mediu. tom. 10. 1.

Prou. 16. d

Ecl. 2. 9. c

senum multa peritia. Et quia talis fuit beatus Franciscus, ideo merito ipse senuit virtualis senectute. Vt de
Eccl. 40. c. ipso verificetur illud: Vsq̄ue in senectute permanſit.
Pſal. 91. c. illi virtus. Et in psalmo: Senectus mea in misericordia
 vberi. Et istud alium Confessorem sic senem, cinxit Dominus cingulo regularis disciplinae cohibentis et restringentis omnes sensuales appetitus, et etiam mentales affectus. Sibi enim competit illud:
Job 38. a. Accinge sicut vir lumbos tuos. Ibi Gregorius: Lum-
Greg. Mor. lib. 28. c. 4. bos accingere, est luxuriam in opere vel in cogitatione
 refrenare. Ipse enim potest signari per similem filio hominis praecinctum ad mammillas zona aurea.
Apoc. 1. c. Ipse enim fuit similis filio hominis, id est Iesu Christo in medio candelabrorum, id est praetorum Ecclesiae praecinctus omni castimonia interiori: fuit enim imitator Heliae, de quo dicitur, quod erat zona pellicea accinctus renibus: et imitator beati Ioannis, de quo Mattheus, quod habebat zonam pelliceam circumlumbos, *et cetera*. De ipso enim in figura: Tobias inuenit splendidum, stantem praecinctum, *et cetera*. In figura ipsius potest dici: Accinxit fortitudine lumbos suos. Et in psalmo: Praecinxit me virtute ad bellum. De cingulo multiplici, quo debent fideles esse praecincti, in expositione litterae. Iste sanctus sic praecinctus extendit manus suas, et hoc vel in cruce poenitentiae, C quod signat zona, vel forma habitus suae sacrae religionis. Vnde de ipso verificatur illud: Expandi manus meas tota die ad populum non credentem mihi. Vel manus suas extendit ad Deum in eleuatione orationis. Vt de ipso verificetur illud: Manus meas extendi in altum. Vel extendit manus ad exercitium operationum: Nemo enim mittens manum ad aratrum, et aspiciens retro, est aptus regno Dei: Leuemus corda cum manibus. Super quod Gregorius: Cor cum manibus leuat, qui orationem operibus roborat. Sibi enim competit illud: Manum suam misit ad fortia. Et sic extendens manus suas, fuit ductus semper ab alio, quo non volebat: in quo figuratur obedientiae perfectio. Vnde, ut dicitur in vita sua, semper voluit habere fratrem supra se, cui obediret, et hoc in aduersis et asperis, quod non volebat sensualitas vel voluntas naturae: fuit enim imitator Iesu Christi, de quo supra: Descendi non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Repugnante ergo sensualitate, et carne repugnante spiritui, castigabat corpus, et in seruitutem redigebat, exemplo Pauli. Et fuit in omnibus obediens Deo et vicarijs eius: ut de ipso verificetur illud: Vir obediens loquitur victoriam. Verus ergo imitator beati Petri fuit beatus Franciscus in praedictis, et ipsius debent esse imitatores, professores suae sacrae religionis in eisdem.

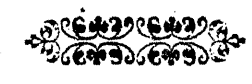
Ex his collationibus patent mysteria multa in littera, ut patet conferenti collationes cum ipsa littera: sunt enim de illis quae dicuntur in littera, in quibus est pondus mysteriorum magnum, ut similiter patet consideranti.

F I N I S.

COLLATIONVM IN EVANGELIVM SANCTI IOANNIS
 ET TOMI II. OPERVM S. BONAVENTVRÆ.
 LAVS DEO VIRGINIQ. MATRI.

I N D E X
 RERVM, ET VERBORVM INSIGNIORVM
 IN SECVNDVM TOMVM OPERVM
 S. BONA VEN. S. R. E. CARD. EPISC. ALBANENSIS,
 EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS.

Primus numerus paginam indicat, alter columnam; littera vero columnæ partem.

A		2. a. & sequ.
A BIRE a Deo, contingit multipliciter.		<i>Agens quando perfectius habet formam, quæ agit, tanto est in agendo potentius.</i> 2. 2. d
376. 1. f		<i>Agere bene cui contingat.</i> 478. 1. f. & sequ.
A BOMINATIO apud Deum quid sit, & quid abominet.	215. 1. b	<i>Agnus unde dicatur, & quæ sint eius proprietates, & quid designet.</i> 470. 1. b. & sequ.
A BRAM non dubitavit de diuina promissione, quamvis responderit, unde scire possum, & quare sic petierit signum.	9. 1. b	<i>Alphæus interpretatur fugiens.</i> 74. 1. d
A BUNDANTIA vitam non prolongat, sed frequenter abbreviat.	165. 2. f	<i>Amans est ubi amat.</i> 499. 1. f
A CCIDIA denotatur per lectum.	103. 1. f	<i>Amare quid sit.</i> 509. 1. f
A CCUSATORES multi erunt in iudicio.	366. 2. d. & sequ.	<i>Amavitudo est maxima poenitentiae pars.</i> 290. 2. d
A CHAZ petit signum a Domino propter proprii delicti obstinationem.	9. 1. b	<i>Ambrosius, qui dicit Adam sepultum fuisse in monte Caluario, non est Ambrosius ille, qui inter Doctores Ecclesie numeratur.</i> 297. 1. d
A CTIUA vita aliquando est magis necessaria, & eligibilis, quàm contemplatiua.	144. 2. e	<i>Amen quid significet, & quot modis teneatur in Scriptura sacra.</i> 2. 2. f
A CTIUA vita tria debet cauere.	144. 1. b. & sequ.	<i>Amen amen est quasi Dei iuratio.</i> 342. 2. e
A CETUM multiplex, & quid denotet.	453. 2. a. b. & sequ.	<i>Amen est nomen Hebræum, & manet non interpretatum apud ipsos, & quare.</i> 342. 2. e
A CUS foramen aditum regni caelestis designat, & quare.	240. 2. f	<i>Amen verum significat.</i> 342. 2. e
A DAM habuit sapientiam innatam.	23. 1. c	<i>Amicitia Dei magna felicitas.</i> 498. 2. f
A DAM interpretatur homo.	45. 1. c	<i>Amicitia facit vnumquemque esse tot personas, quot amicos habet.</i> 503. 2. c. & sequ.
A DAM ubi fuerit sepultus.	297. 1. c. & sequ. 451. 1. b	<i>Amicitia est eadem velle, & eadem nolle.</i> 474. 1. c
A DORANS qualis esse debeat.	354. 1. f	<i>Amicitia lex est in necessitate amico non deesse.</i> 211. 1. e
A DORARE quid sit.	475. 2. f	<i>Amicorum Dei est pati.</i> 402. 2. f
A DORATOR verus qui sit.	475. 2. f. & sequ.	<i>Amicos Dei quid nos efficiat.</i> 499. 1. c. & sequ.
A DORATIONIS essentialia conditiones, quæ sint, & quæ debent esse.	354. 1. d. & sequ.	<i>Amicum hominẽ esse Dei maxima ipsius dignitas.</i> 499. 1. b
A DUENTUS Christi triplex, & qualis fuerit primus.	505. 1. d. & sequ.	<i>Amicus verus, qui sit.</i> 211. 1. e. 285. 1. e
A DUENTUS Christi duplex, & qualis sit uterque.	169. 1. b. & sequ. & 345. 2. d. & sequ.	<i>Amicus quàm sit magnum bonum.</i> 148. 2. b. & sequ.
A DUENTUS Christi primus fuit misericordie, & ideo vocatus fuit Iesus.	131. 1. d. 247. 1. d. & sequ. 366. 1. f. 2. c. & 506. 1. d	<i>Amicus fidelis est Christus.</i> 149. 1. b
A DUENTUS Christi primus ad quid fuerit.	172. 2. a. & sequ. & 255. 2. b. & sequ.	<i>Amor diuinus qualis.</i> 33. 2. f
A DUENTUS Christi triplex.	255. 1. f. 505. 1. d. & sequ.	<i>Amor Dei numquam est otiosus.</i> 14. 2. d. 182. 1. e
A DVERSANTI aduersari cautela est.	260. 1. a	<i>Amor interior non potest lateris, quin se manifestet, sed semper prorumpit in opus.</i> 14. 2. d
A EGYPTUS interpretatur tenebræ.	30. 1. e	<i>Amor priuati boni maxime in fine mundi vigeat.</i> 231. 1. d
A ETATES sunt octo.	29. 1. e	<i>Amor Apostolorum erga Christum, quomodo Spiritus sancti aduentum impediabat.</i> 433. 2. & sequ.
A EQUA pars est descendens ad praelium, & remanens ad sarcinas, quomodo intelligatur.	160. 2. b	<i>Amor rerum spiritualium, quomodo ab amore rerum carnalium differat.</i> 362. 2. d. & sequen.
A ETERNITAS est incommutabilis vita tota simul, & perfecta possessio.	242. 1. e. 502. 1. a	<i>Amor est gressus spiritualis, quomodo ad Deum peruenitur.</i> 509. 1. b
A FFECTUS sunt quattuor, & qui sint, & quomodo boni, vel mali.	33. 1. e. & sequ.	<i>Amor estaticus qualis sit.</i> 20. 1. a
A FFECTUS in omni opere a Deo super omnia pensatur.	269.	<i>Amor Dei comparatur igni, & quare.</i> 172. 2. a. & sequ.
		<i>Amor doctoris ad discipulum, quomodo præmineat parentum amor ad filios.</i> 104. 2. a
		<i>Amor magna operatur, si est.</i> 87. 1. a
		<i>Amor duplex.</i> 355. 2. b
		<i>Amos interpretatur onerans.</i> 45. 1. a
		<i>Andreas erat Petro iunior.</i> 333. 1. b. & sequ.

Andreas, virilis interpretatur. 333. 1. c.
Andreas preconia, & laudes. 332. 2. f. & sequ.
Angeli qualiter ministraverunt Christo tempore Natiuitatis, Crucis, Resurrectionis, & Ascensionis. 335. 2. f.
Angeli, nato Domino, quare potius pastoribus apparuerint, quam alij generi hominum. 26. 1. b.
Angeli lucis, & tenebrarum differenter apparent. 26. 2. d.
Angeli gaudent de peccatore penitente septem de causis. 202. 2. a. & sequ.
Angeli apparitio facta Zacharie fuit venerabilis, admirabilis, & terribilis. 7. 2. e.
Angeli dicuntur Celi. 1. 1. c.
Angeli non fuerunt creati in gratia. 390. 2. a. & sequ.
Angelorum aspectus, quare fuerit in lege veteri terribilis, non autem in noua. 8. 1. a.
Anima quomodo spiritualiter caelestem panem comedit, & quae sint organa, & instrumenta ad huiusmodi actum. 480. 2. d. & sequ.
Anima fidelis quomodo sanetur. 178. 2. f. & sequ.
Anima multis modis sumitur. 412. 1. a.
Anima rationalis est ultimum, quod Physicus considerat. 11. 1. d.
Anima rationalis est capax infiniti, tam quo ad affectum, quam quo ad cognitionem. 3. 1. b.
Anima rationalis tres habet operationes. 21. 2. b.
Anima, quae verum vult Deo sacrificium offerre, qualis esse debet. 33. 2. d.
Anima consepulta cum Christo quattuor debet habere. 507. 1. c. & sequ.
Anima, quae spiritualiter vult videre Deum, quinque debet habere. 508. 1. c. & sequ.
Anima verius est ubi amat, quam ubi animat. 168. 2. f.
Animam esse immortalem probatur ex intellectu, appetitu, & actu virtuoso. 265. 1. d.
Animam solus Deus potest implere. 166. 1. c.
Anima reparacionis ordo. 205. 2. d.
Anima nostra dignitas quanta sit, & quas debeat habere conditiones. 348. 2. c. & sequ.
Anima aspectus duplex. 16. 1. b.
Anima interpretatur gratia. 33. 1. b.
Anulus quid denotet, & quid significet ipsum in manu habere. 206. 2. d. & sequ.
Antiochus interpretatur silentium paupertatis. 198. 1. f.
Antiquorum opinio de animarum productione, scientiarum oblivione, & corporibus unione. 33. 1. d.
Apex quid sit. 215. 2. f.
Apostoli qualiter fuerint missi. 459. 2. a.
Apostoli quare in Sabbato spicas vellebant. 69. 1. c. & sequ.
Apostoli dicuntur testes Christi, & verae fidei omni exceptione maiores, & quare. 310. 1. b.
Apostoli quare fuerint electi idiotae, & illiterati. 335. 1. b. & sequen.
Apostoli quare vocati a Galilaea. 334. 1. d. & sequ.
Apostoli quomodo omnem veritatem didicerint. 434. 2. a.
Apostolus interpretatur missus. 115. 1. d.
Apostolorum predicatio, quam fuerit utilis. 116. 1. f. & sequ.
Appetitus similitudinis Creatoris est anima essentialis, ideo erit in damnatis in inferno. 12. 1. a.
Appropinquantium ad Christum triplex inuitatio. 112. 2. d. & sequen.
Apum rex aculeum non habet. 131. 1. f.
Aqua significat spiritum, & quomodo extinguat, vel non extinguat suum, immo potius accendat. 352. 2. e. & sequ.
Aqua multa designat. 281. 2. a. & sequ.
Aqua multiplex. 475. 2. b. & sequ.
Aquila appropriatur Ioanni, & ipsum denotat, & quare.

313. 1. a. & sequ. 317. 1. a. & sequ.
Aquila qualis sit avis. 313. 1. d. & sequ.
Aquila designat Christum, & quare. 186. 1. c.
Aquila transmarina cadauera sentiunt. 232. 1. f.
Ara gerit figuram Crucis. 301. 1. f.
Arbor qualem significet voluntatem. 84. 1. d.
Arca significat Ecclesiam. 228. 2. c. & sequ.
Arguere errantes, quando non sit bonum. 379. 2. f.
Argumentum ab auctoritate quare infirmum, & inuisticiale appellatur. 2. 1. c.
Arimathaea, quae ciuitas fuerit. 301. 1. a.
Arimathaea donationis, vigilia interpretatur. 301. 1. d.
Arimathaea erat Ramata ciuitas Elcanae, & Annae. 454. 2. f.
Ars procedit per modum questionis, responsionis, oppositionis, solutionis, diffiniendo, diuidendo, argumentando, & concludendo. 5. 2. d.
Ars nihil potest sine natura. 111. 2. c.
Ars quid sit. 163. 2. b.
Ascensio Christi figuratur. 310. 2. a. & sequ.
Asinus quale animal, & quid denotet. 492. 1. & sequ.
Asinus multa significat. 411. 1. b.
Assumpsit Iesus tres discipulos, Petrum, Iacobum, & Ioannem, & quare. 122. 1. c. & sequ.
Auaritia semper inuenescit in homine, quamuis alia vitia senescant. 178. 2. c.
Auarus conuenienter camelo comparatur. 240. 2. f.
Auctoritas diuina Maiestatis ostenditur. 3. 1. a.
Audiendi gradus est triplex. 101. 2. b.
Auditus anime est septiplex. 71. 2. c. & sequ.
Auiditas spiritualis est septiformis, & ex septem causis sumitur. 71. 2. e. & sequ.
Auditores verbi Dei quales esse debeant. 9. 1. b. 10. 1. b. & sequ. 173. 1. c. & sequ.
Auditores verbi diuini sunt in quadruplici differentia. 100. 2. a.
Auditores Christi, qui sint. 126. 1. b.
Auditores verbi Dei, quales esse debeant. 58. 1. f. & sequ.

B

BAPTISMI sanctitas est Christo tantummodo attribuenda. 331. 1. d.
Baptismus a Discipulis Christi ante eius passionem collatus, qualis fuerit, & quante fuerit efficacia. 347. 1. f. & sequ. 350. 2. c. & sequ.
Baptismus quando fuerit institutus. 344. 1. c.
Baptismus multiplex. 40. 2. e.
Baptismus quando inceperit esse sub precepto. 344. 1. d.
Baptismus Ioannis qualis erat. 328. 2. e. & sequ.
Barabas interpretatur filius magistri, vel Patris. 448. 2. e.
Bartholomaeus interpretatur filius suspendentis aquas. 74. 1. a.
Beati omnes videbunt Deum, non tamen in gloria erunt aequales. 496. 1. a. & sequ.
Beati in scriptura qui dicantur. 15. 2. a.
Beatus quilibet de alterius beatitudine, sicut de sua gaudebit. 496. 1. b.
Beatitudo increata est status omnium bonorum aggregacione perfectus. 10. 1. 4. 2. f.
Beatitudo creata est motus omnis veri boni consolatione priuatus. 10. 1. 4. 2. f.
Beatitudo nisi esset aeterna, non esset omnino beatitudo. 502. 1. a.
Beatitudo nostra in cuius potentia actu consistat. 19. 2. d.
Beatitudo creata scientiae ethicae finis est miseris plena. 4. 2. f.
Beatitudo est gaudium de veritate. 155. 2. d.
Beatitudinem, qui consequantur. 155. 2. d.
Beatitud-

Beatitudinis quattuor condiciones. 82. 2. a. & sequ.
Beatitudines virtutibus Cardinalibus correspondent. 78. 1. f.
Beelzebub vir muscarum interpretatur. 151. 2. f.
Bellum triplex cum rege superbiae, scilicet iustitiae superne providentia. 197. 1. e. & sequ.
Bellum dicto tripliciter committitur. 197. 2. a.
Benedictio data Virgini ab Elisabeth, qualis fuerit, & in quibus figurata. 14. 2. f.
Benefacere, & necessaria tribuere debemus omnibus. 80. 1. a.
Benignitas maxima Dei. 187. 1. a. & sequ.
Bethania duplex, & ubi qualibet fuerit. 329. 2. c.
Bethania domus obedientiae interpretatur. 252. 2. d. 310. 1. f.
Bethlehem domus panis interpretatur. 25. 1. b.
Bethphage domus buccae interpretatur. 252. 2. d.
Bethsaida interpretatur domus venationis, vel domus frugum. 334. 1. f.
Blasphemare quid, & quot modis contingat. 64. 1. c.
Bona priuata diligens odit Christum. 259. 1. c.
Bona temporalia ad quid denitur. 210. 1. d.
Bona sunt annuncianda non autem mala. 108. 2. e.
Bona, quae desiderantur nobis a falsis amicis, non sunt a nobis expectanda, nec expectanda. 377. 2. f.
Bona minora sunt maioribus postponenda. 132. 1. e. f.
Bona mundi triplex interitus tollit. 168. 2. d.
Boni semper impugnantur a malis, et si non impugnantur, non sunt boni. 272. 2. c. & sequ.
Boni persecutionem patiuntur a malis, & quare. 272. 2. f. & sequen.
Boni multis de causis tristantur, eorum tamen tristitia est breuis. 501. 1. b. & sequ.
Boni quare in mundo tribulentur. 438. 1. a.
Boni quare odio habeantur a malis. 430. 2. f. 431. 1. c. & sequen.
Bonum commutabile triplex. 102. 2. c. 46. 1. c.
Bonum quomodo eliciatur ex malo. 212. 1. c.
Bonum triplex. 291. 1. c.
Bonum aeternum quomodo differat a temporali. 352. 2. f. & sequ.

C

CADERE in faciem, est reuereri, & cadere retrorsum est ruere. 336. 2. a.
Cados Graece, amphora Latine est mensura continens tres urnas. 211. 2. b.
Calceamenta quid significant. 206. 2. f. & sequ.
Calceamenta Christi soluere quid sit. 41. 1. f. & sequ.
Calceamentum multipliciter accipitur. 329. 1. f. & sequ.
Calix gerit figuram tumuli. 301. 1. f.
Caluarie locus ubi erat, & quare ita dicebatur. 297. 1. c. & sequ. 451. 1. a.
Caluarie locus quare sic dicebatur. 451. 1. a.
Camelus denotat auarum, & quare. 240. 2. f.
Cana zelus interpretatur. 471. 2. a.
Canticum Mariae Virginis, cur decantetur in Vesperis; canticum vero Simeonis in sero, & canticum Zachariae in mane. 31. 2. f.
Capharnaum villa pulchritudinis interpretatur. 477. 1. b.
Capharnaum quare exaltata dicatur. 137. 1. b.
Captiuitas multiplex. 485. 1. c. & sequ.
Carnalia sunt spiritualibus postponenda. 10. 1. b.
Carnalis assimilatur porco, & quare. 9. 2. d.
Carnalitas, & cupiditas auertunt hominem a lege Dei, & duos mentis oculos excacat. 9. 2. d.
Carnalitas est amor fedus. ibid.
Castrimargia nihil turpius. 371. 1. b.
Causa exemplaris appropriatur Filio. 320. 2. f.

Causa finalis, et cõseruās appropriatur Spiritui sancto. 320. 2. f.
Caestis regni aditus recte acus foramini cõparatur. 240. 2. f.
Caesorum regnum a quattuor hominum generibus possidetur. 215. 2. c. & sequ.
Calum quare fuerit apertum in baptismo Christi. 42. 2. f.
Calum denotat religionem, & quare. 470. 2. d. & sequ.
Cacitas corporalis oritur ex quattuor causis. 486. 1. b. & sequ.
Cacitas corporalis tot mala efficit, quot spiritualis cacitas. 395. 2. d. & sequ.
Cacitas spiritualis ex quibus causis, & quomodo oritur. 486. 2. c. & sequ.
Caecus multipliciter exponitur. 194. 2. c. & sequ.
Cena quid significet. 508. 2. f.
Cephas interpretatur Caput. 333. 2. f.
Centenarius numerus denotat perfectionem. 200. 2. d. & sequ.
Certitudo est quadruplex. 316. 2. b. & sequ.
Charitas facit, ut vnusquisque sit tot persona, quot sunt ei in ipsa coniuncta. 503. 2. c. & sequ.
Charitas quomodo potest esse maior, vel minor. 430. 1. c. & sequen.
Charitas denotatur per panem, & quare. 150. 2. a.
Charitas facit omnia bona communia. 383. 1. a.
Charitas quid sit. 226. 2. f.
Charitatis vis, potestas, & laus. 173. 1. a. & sequ.
Chorus quid sit, & quid designet. 207. 2. f.
Christi doctrina fuit humilis, celebris, admirabilis, & sublimis. 53. 1. b. & sequen.
Christi passio fuit maxima, & quare. 506. 1. f.
Christi passio quomodo fuerit consummatio figurarum, operationum, & aliarum rerum. 506. 2. c. & sequ.
Christi nomen multa dicit, & includit. 120. 1. c. & sequ.
Christi resurrectionem septem media ostendunt. 12. 1. f.
Christi mors respectu Patris fuit summa charitas, non iniustitia. 427. 1. f.
Christi natiuitas quomodo fuerit morti proportionata. 348. 2. a.
Christi predicatio fuit celebris propter quattuor. 48. 2. b. & sequen.
Christi ascensio figuratur. 310. 2. a. & sequ.
Christi vehemens desiderium nostrae salutis. 476. 2. a. & sequ.
Christi partus fuit admirabilis, inauditus, & commendabilis. 24. 2. c. & sequ.
Christi ascensus, & descensus multiplex. 473. 2. b. & sequ.
Christi spiritum habens, non querit vindictam, sed exhibet patientiam. 131. 1. d.
Christi seruus debet esse mansuetus. 131. 1. f.
Christi cibus triplex. 476. 2. b. & sequ.
Christi omnis operatio ad quid ordinetur. 252. 2. e.
Christi doctrina tripliciter ostenditur authentica. 45. 2. a.
Christi potestas, & virtus miraculorum admirabilis fuit. 53. 2. b. & sequ. 55. 2. b. 65. 1. a.
Christi caro quibus rationibus intelligatur per nubem. 125. 1. d. & sequ.
Christi perfecta commendatio, & magnificentia in quibus consistat. 31. 2. f.
Christi vehemens labor, & iter. 475. 1. b. & sequ.
Christi paupertas qualis fuerit. 351. 2. c. & sequ.
Christi opera qualia erant. 180. 1. b. & sequ.
Christi dormitio quid significet. 109. 1. d.
Christi verbi potentia, quam sit maxima. 108. 2. a.
Christiana religio est Dei cultura. 487. 1. d.
Christiana religionis fundamentum. 268. 1. a.
Christiani, qui erant Hierosolymis, quomodo excidium ciuitatis, & destructionem euaserunt. 274. 2. c.
Christianus quid debeat velle, & quare. 12. 2. a.
Christo quattuor modis fuit mors intetata ab iniquis. 52. 2. f.
Christum

I N D E X.

Christi esse mediū septiforme multis figuris ostenditur. 13. 2. b.
Christum aliquid discere, quod sciebat, dicitur, quando di-
scit in membris, quæ ipse, qui est membrorum caput, scie-
bat. 362. 1. a. & sequ.
Christum videre, vel audire Patrem, idem est quod esse a
Patre. 361. 1. f.
Christum esse pacem nostram, multipliciter ostenditur.
308. d. & sequ.
Christum sequi, est voluntarie pro ipso pati. 196. 1. c.
Christum mori fuit conueniens propter multa. 491. 1. d. &
sequen.
Christum figurantes multa figura. 306. 2. f.
Christum pati fuit conueniens propter multa. 306. 2. c. & sequ.
Christum sequi, quid sit. 240. 1. e.
Christum passum fuisse in Hierusalem, fuit conueniens. 185.
2. a. & sequ. 242. 2. c. & sequ. 252. 1. f.
Christum tepide amare, est ab ipso longe esse. 290. 1. b. & sequ.
Christum in celo ministrare, quid sit. 170. 1. b.
Christum audire quomodo debeamus. 126. 1. b.
Christum mori in Cruce fuit conueniens. 414. 1. a. 505. 2. b. et sequ.
Christum multi sequebantur ex quadruplici causa. 99. 2. c.
156. 1. b.
Christum sequi septem impediunt. 66. 1. f. & sequ.
Christum sequitur, & imitatur, qui tria habet. 121. 1. a.
Christus est finis legis. 7. 1. f.
Christus est medium septiforme essentia, scilicet per æternā
generationem: natura per incarnationem: distantia per
passionem: doctrina per resurrectionem: modestia per Ascen-
sionem: iustitia per iudicij examen: concordia per sempiternam
beatitudinem. 7. 1. f. & sequ. 10. 1. e. & sequ.
Christus dicitur caput, & quare. 11. 1. f.
Christus dicitur medium, ut sol, & quare. 11. 2. a.
Christus ob suam paupertatem, humilitatem, & humani-
tatem dicitur medium, & centrum, & ideo in quo est no-
stra salus. 11. 2. c. & sequ.
Christus semper dicitur esse in medio, & quare. 451. 1. c.
& sequ. 460. 2. d. & sequ.
Christus fuit triplici gratia plenus. 326. 1. f.
Christus habuit gratiam, qua maior excogitari non potest.
326. 1. f.
Christus quomodo infundat gratiam in nos. 326. 1. f. & sequ.
Christus est caput Ecclesie. 326. 1. f.
Christus resurrexit, sepulchro clauso, nam post resurrectionē
lapis fuit renolutus, & quare. 456. 1. a.
Christus post suam resurrectionem apparuit in triplici spe-
cie, & quare. 458. 1. f.
Christus quare in nuptijs voluerit ita respondere Matri pe-
tenti ab ipso, ut vini defectui prouideret, quod eius res-
ponso quasi dura visa fuerit. 336. 2. a. & sequ.
Christus prima die suæ resurrectionis quinquies apparuit, &
ideo quinquies sacerdos in Missa se uenit ad populū, qua-
rum tertia est cum silentio, qua significat apparitionē sa-
ctam Petro, quam quomodo fuerit non narrant Euange-
listæ. 308. 1. b. & sequ.
Christus decies apparuit Discipulis post resurrectionem.
308. 1. a. & sequ.
Christus est in his, qui sunt eius discipuli. 502. 2. f. & sequ.
Christus unde esset, quare nemo scire dicebatur. 380. 2. f.
Christus quare fecit, ut in sua transfiguratione essent præ-
sentes Moyses, & Elias. 123. 2. e. & sequ.
Christus resurrexit cum cicatricibus septem de causis. 308.
2. e. & sequ.
Christus post resurrectionem uere edit, non tamen indigen-
tia, sed potentia. 309. 1. b. 463. 2. d. & sequ.
Christus habuit multiplicem perfectionum plenitudinem.
469. 1. e.

Christus dicitur medium in sua ascensione, quatenus docet,
nos debere imitari ipsum ascendentes de uirtute, in uirtu-
tem, quod sit per suam uirtutis medium. 122. 2. b. & sequ.
Christus simul cum corpore animam curabat. 63. 2. d.
Christus multipliciter est uox clamans. 469. 2. d. & sequ.
Christus cuius ætatis fuerit, cum cepit prædicare. 43. 2. e.
Christus est mediator, & qualiter. 328. 1. f.
Christus nec eius discipuli calcamenta portauerunt, sed
sandalia. 329. 1. a. & sequ.
Christus quem plus amauerit, an Petrum, an Ioannem.
466. 1. c. & sequ.
Christus fuit medium uniens potentiam infinitam cum
penuria, immortalitatem uitæ cum uitæ mortalitate, &
impassibilitatem cum passibilitate, & concludens impas-
sibilitatem passibilem. 12. 1. b. & sequ.
Christus tollit peccata mundi, & quomodo. 330. 1. a.
Christus debet esse nostra locutionis initium, et quare. 10. 1. c.
Christus quomodo in ascensione ferebatur in calum.
310. 1. b.
Christus semper benedicebat mensam, quando edere vole-
bat. 307. 1. e.
Christus est gemina substantia quantum ad naturam, &
gemina potentia quantum ad officium, scilicet Deus, &
homo, rex & sacerdos. 8. 2. b.
Christus nulli legis scriptæ regimine indigebat. 3. 2. a.
Christus etiam secundum quod homo non poterat peccare,
nec quo ad se in bono proficere, cum esset summe perfe-
ctus, secundum creaturæ capacitatem. 3. 2. a.
Christus quare instante passione voluerit cum illa gloria
Hierusalem ingredi. 256. 1. b. & sequ.
Christus quater fleuit. 256. 2. d. & sequ.
Christus legis moralia executus est, iudicialia temperauit,
cerimonialium ueritatem exhibuit, & figuratum uer-
ritatem elucidauit. 3. 1. e.
Christus quomodo inueniatur. 381. 2. f. & sequ.
Christus cum resurrexerit propter nostrā iustificationē, resur-
gere debemus spiritualiter ipsum imitando. 508. 1. a.
Christus Græce est idem, quod Messias Hebraice, & unctus
Latine. 354. 2. b.
Christus multis de causis non respōdit Herodi, ipsum in pas-
sione interroganti. 293. b. & sequ.
Christus fuit illusio triplici illusionē, & qualis, & a quibus
quelibet fuerit. 293. 2. f.
Christus a pluribus fuit traditus, ab unoquoque tamen di-
uersimode. 280. 2. a.
Christus a quibus inueniatur. 27. 2. e. & sequ.
Christus comparatur gallinæ, & quare. 186. 1. d.
Christus comparatur Pelicano. 186. 1. d.
Christus comparatur Aquilæ, & quare. 186. 1. e.
Christus fuit lactatus tantum a Beata Virgine. 155. 1. f.
Christus dicitur magister uere, & proprie, & multis ra-
tionibus. 494. 1. e. & sequen.
Christus quomodo significetur per piscem. 508. 2. c. & sequ.
Christus uicit mundi principem multipliciter. 501. 2. c.
& sequen.
Christus sub quibus legibus fuerit factus. 28. 2. f.
Christus propter multas causas uoluit circumcidi. 29. 1. b.
Christus quomodo, & quotupliciter fuerit a Patre glorifi-
catus. 392. 1. b. & sequ. 420. 2. c. & sequ.
Christus uenit in mundum hominem minorare, eius uideli-
cet superbiam, & peccatum tollere, & Deum extollere,
& excrecere facere, & quomodo. 348. 2. b. & sequ.
Christus demonstratur mediator, eruditor, reparator, &
retributor. 49. 1. f. & sequ.
Christus quorum sit cibus, & qua ratione. 25. 1. b.
Christus ter fuit oblatus. 30. 1. b.
Christus

I N D E X.

Christus est hominum multipliciter. 492. 1. d.
Christus dicitur osium, pastor, lapis, & petra, & quomodo.
487. 2. b. & sequ.
Christus quare aliquando facto miraculo declinabat. 360.
2. a. & sequen.
Christus triplicem habebat sapientiam, & quid qualibet ea-
rum cognoscebat. 23. 1. c. & sequ.
Christus habuit triplicem gratiam. 23. 1. f.
Christus perfecit triplex opus. 476. 1. f. & sequ.
Christus aperte prædicauit tertio anno post Ioannis prædi-
cationem. 9. 1. a.
Christus est multiplex lux. 415. 2. c. & sequ.
Christus quare nomen suum per demones diuulgari probi-
bebat. 56. 1. c.
Christus dicitur panis multis rationibus. 480. 1. e. & sequ.
Christus quibus fuerit specialiter promissus, & propter quam
rationem. 63. 1. b.
Christus ubique, & in omnibus actibus orauit. 42. 2. b. & sequ.
Christus quomodo ostenderit diuersis potentijs resurrectio-
nem trium mortuorum ab ipso resuscitatorum. 89. 2. b.
Christus dicitur homo per antonomasiam. 180. 2. e.
Christus in omnibus admirabilis. 28. 1. d. & sequ.
Christus dicitur uia, ueritas, & uita, & quare. 423. 2. a.
Christus in ultima cena dedit suū corpus etiam Indæ. 419. 2. e.
Christus quomodo spolia diaboli dicitur distribuere. 153. 2. f.
Christus quare baptizari uoluit. 42. 2. a. & sequ.
Christus dicitur Pater familias, & quare. 183. 1. f.
Christus uoluntarie assumpsit passiones. 406. 1. b. 412. 2. e.
& sequ. 419. 1. c.
Christus multipliciter uenit ad nos. 190. 1. c.
Christus multipliciter traxit homines. 414. 1. b.
Christus in iudicio, secundum diuinitatem uidebitur tan-
tum a bonis, secundum uero humanitatem, & a bonis, &
a malis. 186. 2. c.
Christus in quibus locis inueniatur, uel nō inueniatur. 35. 1. f.
Christus dicitur fons, & lux, & quare. 484. 1. e. & sequ.
Christus quare ieiunauerit ante tentationem, & comederit
post resurrectionem. 46. 1. a.
Christus mendicauit in illo triduo, quando remansit in tem-
plo. 158. 1. d.
Christus quare loquebatur in parabolis. 200. 1. b. 356. 1. d.
& sequen.
Christus quare post suam Resurrectionem, Magdalena pri-
mo apparuerit. 304. 1. f. & sequ.
Christus dicitur porta angusta, & quare. 182. 2. f.
Christus nullum habuit proprium habitaculum. 332. 2. a.
Christus dicitur lapis angularis, & quare. 363. 2. c. & sequ.
Christus qua die, & hora resurrexerit. 303. 1. a. & sequ.
456. 1. b. & sequ.
Christus denotatur per florem, & quare. 506. 1. e. & sequ.
Christus quare alibi sit conceptus, alibi natus, & alibi edu-
catus. 24. 1. e.
Christus natus habuit septiforme testimonium. 32. 2. f.
Christus multipliciter uocatur. 13. 1. b.
Christus nunquam risisse legitur. 406. 1. e.
Christus quomodo ad iudicandum uenerit, & manifestus fiet.
228. per totum. 249. per totum.
Christus quare dicatur esse de supernis. 387. 1. a.
Christus quare solus uideri uoluit, post transfigurationem.
126. 1. d.
Christus a diuersis diuersimode fuit in passionem trahitus.
128. 1. f.
Christus quot uicibus pro nobis sanguinem fuderit. 288. 1. f.
Christus quare docebat in Sabbato. 178. 1. e. & sequ.
Christus dicitur Sol, & creatura Lucernæ, & quare. 364. 2. d.
Christus est multipliciter admirabilis. 32. 1. b.

Christus dicitur lux, & lumen, & quare. 322. 2. f. & sequ.
Christus quare ad conuicia peccatorum ierit. 67. 1. a.
Christus solus potest iustitiam restituere. 208. 1. d.
Christus quare Indam elegerit. 73. 1. b.
Christus fuit figuratus per Noe. 228. 2. b. & sequ.
Christus quomodo sit expectandus. 169. 2. e.
Cibi multiplex proprietates. 355. 2. f.
Cibus sumptus a Christo post resurrectionem, in quid con-
uersus fuerit. 463. 2. e.
Cibus triplex filij Dei. 476. 2. b. & sequ.
Cibus multiplex. 479. 2. c. & sequ.
Cicatrices septem de causis fuerunt a Christo in resurrectio-
ne seruatae. 308. 2. e. & sequ.
Circumcisio multiplex. 482. 1. b. & sequ.
Cingulum est multiplex. 465. 1. c. & sequ.
Clarificatus fuit filius, & quomodo Pater. 439. 1. d. & sequ.
Claritas est dos corporum beatorū præcipua. 123. 2. a. & sequ.
Clausus multipliciter exponitur. 194. 2. c. & sequ.
Clericus negotiator est quaedam pestis. 472. 2. f.
Confracti qui dicantur, & sint reparabiles. 50. 1. a. & sequ.
Cogitationes bonæ dicuntur descendere, malæ uero ascen-
dere. 308. 2. b.
Cogitationes immittere in hominem, quomodo possit Deus,
& etiā Angelus tam bonus, quam malus. 417. 1. b. & sequ.
Cognitio diuina dicitur liber, & est duplex, secundum du-
plicem cognitionem. 138. 2. d.
Cognoscens magis, si transgrediatur, magis peccat. 136. 2. b.
Colere Deum quomodo debeamus. 487. 1. b.
Columba, in qua apparuit Spiritus sanctus supra Christum
baptizatum, an fuerit uerum animal, & generatum ab
alijs, & quid de ipsa fuerit factum post talem appari-
tionem. 330. 2. b. & sequ.
Comprehensio dicitur multipliciter. 332. 1. e. & sequ.
Communi utilitati uacare quam Deo placeat. 269. 2. d.
Communia in diuinis, quæ sint. 361. 2. e. & sequ.
Concipere in uero quid sit. 12. 1. c.
Concordantia Euangelistarum de leprosi sanatione. 62. 2. d.
Concordantia Euangelistarum de interrogatione Scribarum,
ac heriseorum, cum unus dicat quod Iesus interrogauit,
alter quod Charisei interrogauerunt. 70. 2. f.
Concupiscentia est mater perfidie. 171. 2. c.
Confessio uera tria requirit. 205. 1. d. & sequ.
Confessio Dei multiplex. 138. 2. f. & sequ.
Considere in alio, quam in Deo, quam sit stultorum. 502.
2. a. & sequ.
Congregatio bonorum est triplex. 412. c. & sequ.
Conscientia fidelium est domus Dei, & qualis debeat esse.
473. 1. a. & sequ.
Consecrandi potestas, quando fuerit data. 283. 1. a. & sequ.
Consecratio Eucharistie, quomodo, & quando fuerit facta,
multiplex opinio. 282. 2. c.
Consecrationis calicis forma, quæ sit. 283. 1. e. & sequ.
Conseruatio rerum appropriatur Spiritui sancto. 320. 2. f.
Consilia Dei non sunt temerè disputanda. 139. 1. d.
Consummata quæ sint in cruce. 242. 2. f. & sequ.
Contemplationis species sunt tres. 24. 1. d.
Contemplationis apex attingitur tribus modis. 122. 2. f.
Contemplationis gradus sunt sex. 122. 2. b. & sequen.
secundum alios uero sunt octo. 122. 2. c. & secundum
alios septem. 122. 2. e.
Contemplationis apex multos facit. 9. 2. d.
Contemplatiua uita, quomodo recipiat Deum differenter ab
actiua. 143. 1. d.
Contemplatiua uita per se sine querimonia est eligenda,
actiua uero propter necessitatem suscipienda. 143. 2. f.
Contemplatiue uita super actiua comendatio. 144. 1. d. & sequ.

I N D E X.

Contemplatiua vite dignitas, & diuina. 123. 1. f.
Contemplatiua vite otium quale sit. 143. 1. e.
Contemplatiuorum lacrymae quae sint. 143. 2. a.
Contemplatiuus quomodo debeat se sepelire in sepulchro contemplationis. 507. 1. c. & sequ.
Contemplator debet habere tres virtutes. 122. 2. e.
Contentio est signum amoris priuati boni. 284. 2. c.
Continencie status sunt tres. 101. 1. e.
Contributionem quae pariant. 62. 2. a.
Conuersare cum pernicioso valde nocet, & exemplo demonstratur. 222. 1. a.
Conuersio perfecta ad Christum, in quibus consistat. 96. 2. b.
Coniugia sunt multiplicia. 191. 1. e. & sequ.
Cor cum manibus eleuare quid sit. 510. 2. a.
Cor cum sole maximam habet similitudinem. 11. 1. d. & sequen.
Corbona quid sit, & quid in ipsa ponebatur. 269. 1. e.
Corona spinea imposta sanctissimo Christi capiti fuit de iurcis marinis. 449. 1. b.
Corporale malum non est timendum. 163. 1. f.
Corporale gerit figuram sindonis, & ideo debet esse de lino. 301. 1. f.
Corporum resurrectionem futuram quid ostendat. 265. 1. d.
Corpus humanum in quanto tempore organizetur. 341. 1. a.
Corpus Christi, quando fuerit organizatum. 341. 2. b.
Corui non pascunt pullos suos donec videant eos factos nigros. 167. 1. d.
Corus est mensura triginta modia continens. 211. 2. c.
Creatio est de non esse ad esse deductio. 439. 2. c.
Creatura omnis est sensibilis respectu Dei. 106. 1. a.
Credere in Deum, & credere Deo differunt, & quomodo. 483. 1. f.
Crux quid sit, & quot, & quae sint eius brachia. 297. 2. a. & sequ. & 298. 2. c.
Cruis signo omnia perficiuntur, & ipso vbique nos signare debemus. 196. 1. d. & sequ.
Cruis forma qualis fuerit. 451. 2. d.
Cruces sumere quattuor nos inuitant. 120. 1. d. & sequ.
Cruces portare contingit dupliciter. 488. 2. b.
Cruces baulare quid sit. 196. 1. b.
Crux Christi habet renouatiuam naturam. 121. 1. a.
Cultor Dei debet facere eius voluntatem in opere, & actu quadrupliciter. 487. 1. d. & sequ.
Cultus diuinus non est intermittendus propter parentiu amorem. 35. 1. a.
Cultus Dei maxime in oratione reperitur. 146. 1. b.
Cupiditas, & carnalitas auerunt hominem a lege Dei, & duos mentis oculos excacant. 9. 2. d.
Cupiditas est amor priuatus. 9. 2. d.
Cupiditas est radix malorum. 165. 2. e.
Cupiditas assimilatur cani, & quare. 9. 2. d.
Curiositas opponitur diuina laudi, & quare. 10. 1. a. & sequ.
Custodia multiplex. 440. 2. f.
Custodiam sui negligere quam sit malum. 170. 1. f. & sequen.

D

DAMNATI in inferno maxime videbunt eos, quos inutiliter amauerunt, & participes in peccatis fuerunt, & etiam videbunt eos in gloria, quos despexerunt. 220. 1. f. & sequ.
Dare quando sit meritum. 191. 1. c. & sequ.
Debilis multipliciter exponitur. 194. 2. c. & sequ.
Debitum triplex. 2. 2. a.
Debitum quomodo dicatur gratia. 326. 2. b.

Debora interpretatur apis habens aculeum. 33. 2. f.
Decima drachma, quae perdita, postea fuit inuenta, significat naturam humanam. 202. 1. a. & sequ.
Decima quare fuerint homini precepta. 201. 1. a.
Defectus quincuplex hominis. 356. 2. a.
Defunctorum officiu quare habeat in inuitatorio Regem cui omnia viuunt, &c. 113. 2. f.
Demoni sunt incorporei. 108. 2. b.
Demoni maxime timent Christianos. 108. 2. b.
Demoni quomodo perdebantur a Christo. 54. 1. b.
Demonum perditio duplex. 54. 1. a.
Demonum furor erga hominem maximus. 108. 2. b.
Demonum arma quae sint. 153. 2. d.
Deum trahere quid sit, & quomodo, & quotupliciter trahat. 373. 1. a. & sequ. 414. 1. b.
Deum nos audire debere ipsa natura docet. 485. 2. c. & sequen.
Deum venire quid sit, & ad quid veniat. 496. 2. d. & sequ.
Deum esse hominem est miraculum miraculorum. 23. 1. b.
Deum adire quomodo contingat. 509. 1. b.
Deum perfecte regnare in nobis quid sit. 147. 1. e. & sequ.
Deus multipliciter est in rebus, & praesertim in hominibus. 489. 2. f. & sequen.
Deus multipliciter dicitur esse nobiscum. 489. 2. f. & sequ.
Deus, Angelus, & homo quomodo differenter doceant. 21. 2. d. & sequen.
Deus est creaturarum principium tripliciter. 467. 1. c. & sequen.
Deus multipliciter excitat hominem a somno peccati. 489. 2. b. & sequen.
Deus dicitur esse in rebus quadrupliciter. 330. 2. a. & sequ.
Deus in iudicio extremo tranquillus iustis, & iratus iniustis apparebit. 416. 1. c.
Deus in tribus excedit auctoritatem cuiuslibet creature. 2. 1. f.
Deus habet primitatem inanteibilem, potestatem illimitabilem, & aequitatem inobliquabilem. 2. 1. f. & sequ. & sunt ipsi soli propria. 2. 2. f.
Deus est omnibus omnia, & omnia dicuntur de ipso, & nihil digne. 480. 1. e. & sequ.
Deus magnus medicus magnum suscepit agrorum, genus scilicet humanum. 6. 1. f.
Deus est in his, qui sunt eius discipuli, dupliciter. 502. 2. f. & sequen.
Deus an peccatores exaudiat. 395. 1. f. & sequ.
Deus non cognoscit mala notitia approbationis. 183. 2. b.
Deus diligit effectum, & non affectum. 426. 1. a.
Deus queritur multipliciter. 381. 2. e. & sequ.
Deus numquam derelinquit creaturam, nisi prius ipsam creatura repellat. 109. 2. b.
Deus est nostra beatitudo, & quare. 424. 1. c. & sequ.
Deus multipliciter elegit. 499. 2. b. & sequ.
Deus quare punit peccatores. 321. 1. b.
Deus, cum sit lux spiritualis, quare non videtur ab intellectu, quamuis sit praesens. 322. 1. f. & sequ.
Deus qualiter sit adorandus in spiritu, & veritate. 354. 1. f.
Deus quomodo dicatur tentare. 367. 2. f.
Deus multiplici ratione est pater noster. 146. 1. e.
Deus dicitur homo, & quare. 203. 1. c.
Deus quorum, & quot modis dicatur pater. 1. 1. c.
Dei latitudo, longitudo, sublimitas, & profunditas quid sint. 76. 1. a.
Deo conuenit esse secundum rationem triforem. 10. f. & sequen.
Deo soli seruire multipliciter intelligitur. 47. 1. e. & sequ.
Deuotio Deo accepta quae sit. 28. 2. a.

Dextra

I N D E X.

Dextra aequalitatem significat. 291. 2. d.
Diabolus dupliciter tentat. 48. 1. f.
Diabolus quam sit malus princeps. 427. 2. b. & sequ.
Diabolus quomodo dicatur homicida ab initio. 390. 1. f.
Diabolus semper habet nocendi voluntatem. 54. 1. e.
Dicere Dei ad hominem quid sit. 166. 2. a.
Dicere est verbum mente concipere. 267. 1. f.
Dies sex, quibus mundus fuit conditus, quid denotent. 24. 1. b. & sequ.
Dies spiritualis est duplex. 403. 2. b. & sequ.
Dies spiritualis quid sit, & quis sit proprie, & vere. 403. 2. b. & sequ.
Dies Domini quid sit, & quotuplex. 392. 2. d. & sequ.
Dies est latius solis super terram. 403. 2. b.
Dies festus fidelium qualis debeat esse. 482. 1. b. & sequ.
Differentia inter homines mundanos, & filios Dei. 471. 2. c. & sequen.
Digni Dei molem terra sustinentes qui sint. 400. 2. e.
Dignus Dei quid sit, & quotupliciter accipiatur. 385. 1. d.
Dignis alienis seruire quid sit. 377. 2. f.
Dilectio multiplex. 421. 1. b.
Dilectio fraterna, & charitas qualis debeat esse, & quam magna faciat. 421. 1. & sequ. 430. 1. d.
Dilectio duplex, & quae earum remittat culpam, vel peccatum. 98. 2. f. & sequ.
Dilectio, qua diligimus Deum, quot conditiones habere debeat ad hoc, quod sit perfecta. 140. 2. a. & sequ.
Dilectio Dei quomodo cadat sub precepto. 140. 2. d.
Dilectio, qua diligitur Deus est duplex. 140. 2. d.
Dilectio Dei erga nos qualis sit. 473. 2. f. & sequ.
Dilectio proximi qualis esse debeat. 140. 2. e. & sequ.
Dilectio nascitur ex legis impletionem. 9. 2. a.
Dilectio numquam male operatur, & est maximum bonum. 499. 1. a.
Dilectio proximi, quae sit meritoria, vel careat merito apud Deum. 80. 2. d.
Dilectionis excellentia. 9. 2. a. & sequ.
Diligendi Deum modi tres. 181. 2. d.
Diligere proximum quid sit, & quare ipsum diligere debeamus. 498. 2. b. & sequ.
Diligere Deum est donum Dei. 437. 1. f.
Diligi a Deo est acceptari a Deo. 426. 1. d.
Dimittere debemus offensas, & petenti veniam, & inimico persequenti, sed aliter, & aliter. 223. 1. c. & sequ.
Dipondius quid sit. 163. 2. b.
Disciplina duplex. 17. 2. b. & sequ.
Discipulus bonus qualis sit. 373. 1. e.
Discipulus Christi quae habere debeat. 72. 2. b.
Discipulus Crucifixi non est, qui pauper esse nequit. 198. 1. f.
Discipulus Christi perfectus est, quasi sal, & quare. 198. 1. f. & sequ.
Discipulus Christi, qui sit. 495. 2. a. & sequ.
Discipulo Christi quot, & quae sint necessaria. 465. 2. c.
Discipuli, qui interrogauerunt Christum de destructionis mundi, seu Hierosolymae tempore, qui fuerint. 271. 1. d.
Discipuli Christi quare non erant arctandi ad ieiunium. 68. 1. a. & sequen.
Discipuli fuerunt septuaginta duo, & hoc conuenienter, propter multas rationes. 133. 1. f. & sequ.
Discipuli Christi an ante eius passionem baptizauerint eodem baptismo, quo & Ioannes Baptista baptizabat, an alio. 347. 1. f. & sequ. 350. 2. c. & sequ.
Discipulorum Christi paupertas qualis fuerit. 351. 2. c. & sequen.
Discipulos tres assumpsit Iesus, & quare. 122. 1. c. & sequ.
Diuina in principio amara videntur, in fine tamen dulcia esse cognoscuntur; mundana vero e contrario apparent, & sunt. 471. 2. c. & sequ.

Diuina consilia non sunt temere discutienda. 139. 1. d.
Diuinis personis quae sint communia. 361. 2. e. & sequ.
Diuisio est causa interitus. 152. 2. a.
Diuites quare difficile salutem consequantur. 57. 1. b.
Diuitias esse spernendas maximo demonstratur argumento. 25. 1. f.
Diuitias nec habere, nec amare tutissimum est. 240. 2. d.
Diuitiae comparantur spinis, & quare. 102. 2. e.
Doctor euangelicae scripturae qualis esse debeat. 3. 1. c.
Doctoris officium quid reddat perfectum. 93. 2. b.
Doctrina Christi tripliciter ostenditur authentica. 45. 2. a.
Doctrina omnis est bonorum annuntiatiua, tamen hoc specialiter Euangelij est, ideo antonomastice dicitur Euangelium inter omnes scripturas. 315. 1. a. & sequ.
Doctrina Christi fuit humilis, celebris, admirabilis, & sublimis. 53. 1. b. & sequ.
Doctrinam sacram communicare quattuor impellunt. 103. 1. d. & sequ.
Doctrinae sufficientia tria requirit. 500. 1. e. & sequ.
Dolus quid sit, & quotuplex. 470. 2. b. & sequ.
Dolus est cum aliud agitur, aliud fingitur. 334. 2. f.
Dominatio vera, quae sit. 481. 2. c. & sequ.
Domini multi sunt, quibus seruire homo non potest. 213. 2. b. & sequ.
Domino quomodo famulari debeamus. 31. 1. d.
Domino debetur timor, & patri amor. 1. 1. b.
Dominus verus qui sit. 481. 2. c. & sequ.
Dominus visitat ad multa. 22. 2. b. & sequ.
Domus, in qua Christus opportune manet, est septiformis. 246. 2. c. & sequ.
Donum intellectus quomodo nobis detur, & quid nos ad ipsum disponat. 20. 2. c. & sequ. 21. 1. a. & sequ.
Donum intellectus quale sit, & an sit multiforme. 20. 2. f. & sequen.
Donum quattuor reddunt excellentius, & gratius. 473. 2. e. & sequen.
Dotes beatorum, tam animae, quam corporis quibus virtutibus respondeant. 15. 2. d.
Duodecim Apostoli in multis duodenariis numeris figurati. 72. 2. c.
Duodenarius est primus numerus abundans. 118. 2. f.

E

EBRIETAS triplex, & quae earum sit peccatum mortale. 338. 2. c. & sequ.
Ecclesia est conuocatio rationalium. 9. 1. b. est vnio rationalium. ibid. c.
Ecclesia ex gentibus congregata quomodo fuerit curua per multum temporis. 180. 1. c. & sequ.
Ecclesia dicitur hortus, & quare. 180. 2. d. & sequ.
Ecclesia militans denotatur per areolam, & quare. 41. 1. f.
Ecclesia triumphans significatur per aream, & quare. 41. 2. a.
Ecclesia dicitur columna, & firmamentum, & quare. 9. 1. d.
Ecclesia qualis domus Dei sit. 472. 2. d. & sequ.
Ecclesia potest concuti, non tamen naufragium pati. 285. 2. f.
Ecclesia quare ter in anno Petri sollempnitatem celebret. 290. 2. a. & sequ.
Ecclesia ordinatur praecipue ad hoc, quod in ipsa oremus. 258. 1. f.
Ecclesia est natio diligens. 9. 2. a.
Ecclesia

I N D E X.

Ecclesia significatur per arcem. 228. 2. c. & sequ.
Ecclesia est una, & quare. 120. 1. a
Ecclesie tribulationes principales sunt quattuor, & per que designentur. 227. 2. b. & sequ.

Assumptione Beate Mariæ Virginis. 144. 2. f. & sequ.
Euangelistarum ordo qui sit. 51. 1. b
Eucharistia multiplex figura. 282. 2. d. & sequ.

F

F. in fidei rebus non desunt rationes, sed latent. 2. 1. c
F. in rebus fidei vis auctoritatis ad assentiendum inclinatur. 2. 1. d
Facere, loqui, & velle in Deo sunt idem. 13. 1. e

Filius

I N D E X.

Filius Dei dicitur brachium, & manus, & quare. 153. 1. a. & sequen.
Filius dicitur dupliciter, imitatione videlicet, & naturalitate. 476. 2. f
Filius, mercenarius, & seruus differunt. 205. 1. e

G

GABRIEL quid significet, & quare missus fuerit ad sacerdotem Zachariam. 9. 1. f
Galilea interpretatur transmigratio. 225. 1. f
Gallina designat Christum, & quare. 186. 1. d

Gladus spiritalis duplex, & eorum quilibet est triplex. 32. 2. c. & sequen.
Gladus triplex debet animam pertransire ex passionis Christi meditatione. 32. 2. c
Gloria aeterna dicitur regnum Dei. 115. 1. e

H

HAMVS triplex. 289. 1. c
Hebraea lingua dicitur loquela sanctitatis, quia nulum habet vocabulum, quod proprie significet aliquid turpe, sed cum aliquid tale vult exprimere, hoc facit per verba transumpta, & accommodata. 6. 2. c

I N D E X.

Homini etates sex, & in quibus Deus fructum requirit. 177. 1. d. & sequ.
Homini uilitas. 349. 1. d. & sequ.
Homini defectus quadruplex. 356. 2. a
Homini differentia quinque. 251. 2. f
Homini tria genera. 181. 2. c
Homo, Angelus, Deus, quomodo differenter doceant. 21. 2. d. & sequ.
Homo nihil habet proprium, nisi peccatum, & mendacium. 469. 1. f
Homo duodecim de causis perit. 175. 2. b. & sequ.
Homo punitur decem de causis. 176. 1. e. & sequ.
Homo est ad imaginem Dei, & quomodo ipsa imago sit naturalis, vel gratuita. 19. 2. a
Homo quamdiu uiuit potest saluari. 414. 2. e. & sequ.
Homo fuit Deo reconciliatus eo ordine, quo cecidit. 10. 1. e
Homo dicitur tripliciter. 471. 2. d. & sequ.
Homo formidat coram tribus generibus personarum. 164. 2. e. & sequ.
Homo denotatur per unam uenem, & per multas, & quare. 200. 1. f
Homo debet omni tempore fructus facere. 38. 2. f
Homo qualis sit naturaliter. 490. 2. f
Homo facilius ducitur, quam trahatur. 58. 1. b
Homo proprie est, qui alijs proficit, cum non sit sibi natus. 338. 1. e
Homo quomodo sit domus Dei, vel diaboli. 173. 2. e
Honor est pena, secundum honorem non uiuenti. 412. 1. f
Honor multiplex. 412. 2. a
Honor non exhibitus ab amante, non est honor, sed adulatio. 412. 2. a
Honor summus qualis sit. 412. 2. b
Honor triplex Dei exhibitus, quando Hierosolymam intrauit super asinam, & pullum, obuiantibus turbis. 410. 2. e. & sequ.
Honorem esse in honorante quid sit. 498. 2. f
Hominem esse Deum est miraculum miraculorum. 23. 1. b
Hortus multa significat. 504. 1. c. & sequ.
Hospitalitas est opus maxime Deo gratum. 246. 1. d. & sequ. 307. 1. d. & sequ.
Humane nature dignitas. 427. 1. a. & sequ.
Humano spiritu nihil potentius prater Deum. 417. 1. c
Humilians se a Deo exaltatur. 237. 1. e. & sequ.
Humiliare se nimis nunquam nocet, optimo exemplo demonstratur: superbiuere autem etiam in minimo, semper obest. 190. 1. a. & sequ.
Humiliatio, & exaltatio semper sunt coniunctae. 47. 2. d
Humilis penitens, quam sit Deo gratus. 236. 1. f.
Humilitas facit hominem Christo similem, & proximum. 129. 1. f
Humilitas exaltat, & quomodo. 190. 2. b. & sequ.
Humilitas est necessaria praebula ad intelligentiam mysteriorum Dei. 102. 1. b
Humilitas miro modo attrahit Christum. 59. 2. f
Humilitas est totius iustitiae fundamentum. 235. 1. b
Humilitas uera, qua sit. 13. 2. b
Humilitatis uirtus, & uilitas. 11. 2. d. & sequ. & 14. 2. f
Hydris sex plene aqua, quam Dominus in uinum mutauit, multa denotant, & multipliciter exponuntur. 338. 2. f. & sequen.
Hydropisis accidentia sunt septem, quae denotant septem uitia capitalia. 180. 1. f. & sequ.
Hypocritis quomodo sit super omnia uitia uitanda. 163. 1. a
Hypocritis comparatur fermento, & quare. 162. 2. c
Hypocritis est uitium permississimum. 162. 2. b
Hypocrita est, qui praefert minima maximis. 160. 1. c

Hypocrita qui sit, & quam sit graue uitium hypocritis. 84. 1. a. & sequen.
Hypocritarum peccata occulta Deus saepe reuelat. 269. 1. e
I
IACOBUS fuit primus Hierosolymorum Episcopus, Petrus uero primus orbis terrarum. 464. 2. f
Iacobus interpretatur luctator. 74. 1. d. 115. 2. c
Iairus illuminatus interpretatur. 110. 2. e
Ianne interpretatur dextera. 44. 2. f
Iericho Luna interpretatur. 243. 2. f. 245. 2. b
Iezabel interpretatur fluxus sterquilini. 74. 1. e
Iesus maximum nomen est, & proprium Christo. 29. 1. c. & sequen.
Iesus interpretatur Saluator. 44. 2. f
Ignis denotat gratiam, & quare. 479. 1. a
Ignis significat spiritum. 302. 2. e. & sequ. 478. 2. f. & sequen.
Ignis diuinus quomodo accendatur. 172. 2. c
Ignis multiplex acceptio. 41. 1. d
Ignorantia duplex, & quae illarum pro parte excuset. 172. 1. b. & sequ.
Imagines sacrae ad quid in templis ponantur. 354. 1. f
Imitator Christi debet habere tria. 121. 1. a
Imperatores a quo, & quare dicantur Caesares. 23. 2. b
Imperatores a quo, & quare dicantur Augusti. 23. 2. b
Imperium Romanorum quare ferreum dictum fuerit. 23. 2. c
In diuinis aliqua dicunt actionem puram, aliqua relationem puram, aliqua utrumque, & aliqua actionem, & significationem, & quae sint, uel non sint communia. 361. 2. c. & sequen.
Inanis gloria quid sit. 366. 1. d. 379. 2. a
Incarnationis opus demonstrat sublimem bonitatem, sapientiam, & iustitiam Dei. 27. 1. b. & sequ.
Induratio quid sit, & quomodo sit a Deo. 414. 2. f. & sequ.
Infideles quomodo in iudicio resurgant. 363. 2. c. & sequ.
Infidelitas est origo destructionis omnium spiritualium adificiorum. 257. 2. f
Infirmitas multiplex. 403. 1. a. & sequ.
Ingeminatio uerborum quid denotet in scriptura. 144. 1. b
Iniurias sustinere patienter, uel uicisci, qui, & quomodo debeant. 79. 1. d. & sequ.
Intellectus triplex. 22. 1. a. & sequ.
Intellectus nosier, ut est ianua scientiarum, est a tribus. 21. 2. a. & sequ.
Intentio operi nomen imponit. 191. 2. d
Intentio ostendit an opus sit meritorium, & cuius rei sit dignum. 191. 2. b. & sequ.
Intentio dicitur oculus spiritualis, & lucerna, et quare. 157. 1. e. et sequ.
Interrogatio multiplex. 332. 1. b. et sequ.
Inuenire Deum, quibus contingat. 46. 2. e
Inuidia est contra pacem, et quare. 10. 1. a
Inuidia est maxima inter concines. 51. 2. b
Inuidia tollit omnia bona. 383. 1. a
Inuidiae uenena possunt superari, sed difficile quiescunt. 267. 1. a
Ioanna interpretatur columba. 333. 2. f
Ioannes aquila comparatur, et quare. 313. 1. a. et sequ. 317. 1. a. et sequ.
Ioannes Baptista quare non fecerit miracula. 401. 2. f. et sequen.
Ioannes quomodo fuerit plusquam Propheta. 327. 2. f
Ioannes maxime meruit actu illo maxime humilitatis, qua se Christum negauit. 328. 1. b
Ioannis

I N D E X.

Ioannis maxima humilitas. 328. 1. b. et sequ.
Ioannes quare dicatur Angelus. 93. 2. e
Ioanne quomodo nullus sit maior inter natos mulierum. 94. 1. a
Ioannes diuinae sapientiae terminator. 10. 1. d
Ioannes non dubitauit, an Iesus fuerit uerus Messias, quamuis ad ipsum discipulos interrogantes miserit. 91. 1. b
Ioannes commendatur ex multis uirtutibus, prerogatiuis, et donis. 93. 1. a. et sequ.
Ioannes Euangelista, quomodo mortuus fuerit. 466. 1. b. & sequen.
Ioannes Baptista, quas praeparauerit uias. 21. 2. f
Ioannes quomodo missus, & ad quid. 468. 1. d. & sequ.
Ioannes multiplicem habuit gratiam. 468. 1. c. & sequ.
Ioannes interpretatur gratia. 73. 2. f. 113. 2. c
Ioanni Baptista fuit tale nomen impositum a Deo, & ab Angelo nuntiatum. 322. 2. e
Ioannis Baptista conformitas cum Hieremia, & Elia. 8. 2. b. & sequen.
Ioannis Baptista natiuitas fuit maxime consolationis. 8. 1. d
Ioannes Baptista commendatur in uita, gratia, & doctrina. 8. 2. e. 327. 2. a. & sequ.
Ioannis auctoritas commendatur a tribus. 37. 1. d. & sequ.
Ioannes quare dicatur uox clamantis. 37. 2. c. & sequen. 328. 1. e. & sequ.
Ioannis Euangelistae maxima dignitas, & priuilegium. 453. 1. a. & sequ. 465. 2. b. & sequ.
Ioannis sermo fuit efficax. 40. 1. a
Ioannis Euangelistae prerogatiua, & sublimitas. 419. 2. a. & sequ. 495. 1. f. & sequ.
Ioannis Euangelij quattuor cause. 314. 1. b. & sequ.
Ioannes fuit uox uerbi, & praecursor Filij. 323. 1. f
Ioannis Baptista conceptus mirificus, & parentum laudes, & prerogatiua. 6. 1. f. & sequ.
Ioannis natiuitas, quomodo fuerit morti proportionata. 348. 2. a
Ioannis Euangelium est altius alijs. 317. 1. b. & sequ.
Ioannis quattuor prerogatiua uirtutum. 92. 2. f
Ioannis Baptistae praeconia, & laudes. 478. 2. e. & sequ.
Ioannis prudentia, innocentia, & patientia commendantur. 39. 1. b. et sequ. 8. 2. f
Ioannis Baptista officium quale. 8. 2. f
Ioannis praedicatio commendatur a tribus. 36. 2. b. & sequ.
Iordanis interpretatur riuus iudicij. 402. 2. c
Ioseph ab Arimathea fuit discipulus ex septuaginta, et missus ad praedicandum in maiorem Britanniam, & quare. 454. 2. f. & sequen.
Ioseph interpretatur augmentum. 45. 1. a. 301. 1. c
Ira Dei maxima est, hominem in hac uita non castigare. 350. 1. b. & sequ.
Ira Dei quadruplex. 350. 1. b
Iram Dei quis effugiat. 38. 2. a
Iracundia est contra pacem, & quare. 10. 1. a
Ishariotes memoria mortalitatis interpretatur. 280. 1. b
Israelita interpretatur uidens Deum. 334. 2. f
Iudas quare fuerit uocatus a Christo ad Apostolatuum. 73. 1. b. & sequ.
Iudas multi imitantur, & quomodo. 420. 1. e. & sequ.
Iudas in ultima cena sumpsit sacramentum ueri corporis Christi. 419. 2. e
Iudas interpretatur confitens. 74. 1. f
Iudas Ishariotes interpretatur memoria mortis. 74. 1. f
Iudae maxima iniquitas, & ingratitude. 516. 2. f
Iudaea interpretatur confitens. 350. 2. f
Iudaei non occiderunt Christum per ignorantiam, sed ex malitia. 262. 1. d. & sequ. 447. 1. c. et sequ.

Iudaei principaliter occiderunt Christum ob timorem proprium honorem amittendi. 259. 1. c
Iudaei quare dicantur uocari de prope, & esse plures, gentes uero de longe, & pauciores. 250. 1. c
Iudaei quare fuerit consuetudo liberandi aliquem malefactorum in Paschate. 448. 2. c
Iudeorum maiores ex inuidia, & malitia non cognouerunt aperte Iesum Nazarenum esse Deum; minores uero non cognouerunt hoc, & quare. 447. 1. c. et sequ.
Iudeorum obstinatio multis modis fuit denotata per lapides. 393. 1. a. & sequ.
Iudeorum obstinatio per quid denotetur. 52. 1. a. & sequ.
Iudex quomodo debeat iudicare. 17. 1. c. & sequ.
Index multiplex in iudicio. 363. 2. a. 413. 2. a
Iudex in iudicando quomodo debeat se habere. 364. 1. b. & sequen.
Iudicabuntur in iudicio aliqui, & aliqui non, & quomodo. 346. 1. a. & sequ. 363. 2. a
Iudicans temere dupliciter peccat. 83. 2. c
Iudicare in iudicio uniuersali conuenit hominibus ratione perfecta humilitatis. 285. 2. a
Iudicare apparendo non est Patris, sed Filij. 362. 1. e
Iudicari multipliciter contingit. 345. 2. f. & sequ. 363. 1. f
Iudicare seipsum quam sit magnum bonum. 402. 2. c. & sequ.
Iudicat homo de altero bene uel male, humiliter uel superbe, secundum quod ipse est. 259. 2. e. & sequ.
Iudices quando possint iudicare de peccato, quando & ipsi sunt peccatores. 384. 2. f
Iudicij finalis, quomodo incendium Sodomae fuerit expressa figura. 230. 1. b. & sequ.
Iudicij diem quomodo euadere possumus. 230. 2. d. & sequ. 232. 1. d
Iudicium quale debeat esse. 364. 1. b. & sequ.
Iudicium quattuor modis peruenitur. 380. 2. c. 450. 2. e
Iudicium finale quale erit, & quomodo fiet. 228. per totum. 249. per totum.
Iudicium debet esse cum maturitate, & diligenti inquisitione. 49. 1. e
Iudicium quadruplex, & quod sit bonum, uel malum. 82. 1. f
Iudicium uniuersale in quo loco sit futurum. 227. 1. f. & sequ.
Iudicium finale, quare aliquando dicatur dies, aliquando nox. 231. 2. c
Iudicium duplex. 362. 2. f. 366. 1. f. 395. 2. f. 415. 2. e. & sequen.
Ius civile, secundum legem diuinam regulatur, & ordinatur si sit bonum, & seruandum. 5. 1. f
Iusti plus timent in mundo prospera, quam aduersa. 443. 1. e
Iusti omnes sunt unum corpus, & una generatio Dei. 161. 2. a
Iusti qui non uocantur a Deo, qui sint. 67. 1. f. & sequ. 214. 2. d
Iustificare impios est maius, quam caelum, & terram creare. 460. 1. a
Iustificatio est opus summae sapientiae, potentiae, & misericordiae Dei. 244. 2. e
Iustis quibus Deus sit durus. 209. 1. c. 214. 2. d
Iustitia politica, purgatoria, purgati animi, & exemplaris, qua sit. 13. 1. b. & sequ. 32. 1. f. & sequ.
Iustitia est rectitudo uoluntatis, faciens hominem per rectam incedere uiam. 30. 2. e
Iustitia est constans, & perpetua uoluntas, ius suum unicuique tribuens. 38. 1. a
Iustitia uera compassionem habet, falsa uero indignationem. 128. 1. b
Iustitiam esurientes qui sint. 76. 1. e. & sequ.
Iustus quilibet, quomodo de caelo descendit, secundum illa uerba, Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit.

I N D E X.

scendit. 349. 2. f. & sequ.
Iustus denotatur per frumentum, & quare. 492. 2. b. & sequ.
Iustus quomodo sit in Deo. 429. 1. a.
Iuuentus denotat vitam imperfectam, & quare. 465. 1. a. & sequen.

L

LABOR manuum tripliciter potest esse malus, & inordinatus. 371. 1. a. & sequ.
Lacrymarum differentiæ quattuor. 256. 2. e.
Lacrymarum virtus, & efficacia. 406. 1. f.
Lacrymæ Christi quare sanguis dicantur. 454. 1. d.
Languor est proluxa infirmitas. 402. 2. a.
Largitas vera quæ sit. 17. 1. b.
Lauare quæ mēbra debeamus diuina lotionē. 494. 1. a. & sequ.
Lauari a Deo contingit multipliciter. 493. 2. e. & sequ. 494. 2. b. & sequ.

Libertas est hominis bonum. ibid. 1. f.
Libertas arbitrij quomodo stet cum tractu Dei. 372. 2. f. & sequen.
Liberum arbitrium ad quid, & quantum se extendat. 348. 1. b.
Lingua maximum peccati instrumentum, & multipliciter offendit. 219. 1. b. & sequ.

M

MAGISTER mendax est, qui suum non exequitur officium. 344. 1. d.
Magister quatuorplex. 344. 2. c.
Magistrum ignorare, quæ ad suum pertinent officium, valde turpe est. 344. 2. e.
Magna promittens, & parua faciens, est hypocrita, & duplici corde. 131. 2. c.
Magnificare Dominum vere quid sit. 15. 2. d.
Mali quare misceantur cum bonis in omni statu. 231. 2. b. & 232. 1. c.
Mali omnes sunt vnus corpus diaboli. 161. 2. a.
Malitia confunditur aliquando, sed nunquam corrigitur. 264. 2. f.
Malorum solatium est bonorum vitam carpere. 67. 1. d.
Malorum consuetudo est aliorum laudibus detrabere. 51. 1. a.
Malum aliud culpa, aliud miseria, aliud pena æterna. 2. 2. e.
Mammona quid significet, & quare dicatur iniquitatis. 212. 1. e. & sequ. 213. 1. d.
Mammonæ seruire quid sit. 214. 1. d.
Mandatorum Dei ordinatio, & sufficientia. 239. 2. e. & sequ.
Mandatum de dilectione, quos, & quantum asstringat. 79. 1. b. & sequ.
Mandatum de dilectione, quàm sit attendendum. 498. 1. f. & sequen.
Mandatum de dilectione, quare dicatur nouum. 421. 1. a. & 498. 2. a.
Manu interpretatur quid est hoc. 189. 1. e.
Manna quare Angelorum cibus dicatur. 371. 1. f.
Manna quare dicatur panis de celo. 371. 1. e.
Manuetudine non semper vii debemus. 370. 2. b.
Manus Dei duplex, & quid vtraque efficiat. 400. 2. c. & sequ.
Marcus Euangelista fuit Matthæi Euangelij breuiator. 316. 1. b. & sequ.
Mare turbationem sæculi significat. 367. 1. f. Maria

I N D E X.

Maria interpretatur mare amarum, stella, lux, & Domina, & quare. 491. 2. b. & sequ. 508. 1. c.
Maria Virgo nullam habet creaturam sibi æqualem. 94. 1. b.
Maria soror Lazari fuit illa, quæ erat in Ciuitate peccatrix. 402. 2. c. & sequ.
Maria Virgo quare petra dicatur. 154. 1. d.
Maria Virgo non erat obnoxia purificationis legi. 29. 2. e.
Maria stella maris interpretatur. 10. 2. f. 30. 1. c.
Maria mater Dei multis figuris figuratur. 11. 1. b.
Maria est stella auxiliatrix, & quomodo. ibid.
Maria interpretatur mare amarum, vel stella vel dominū, & quomodo ista denotent triplicem statum saluandorum. 11. 1. c. 30. 1. c. 33. 2. e. f.
Maria mater Dei fuit commendabilis propter tria, quæ fuerant designata per arcam fœderis, ideo ipsa habuit triplicem excellentiam. 11. 1. e.
Maria Virgo audiens Angelum salutantem fuit in tali auditu triplici de causa commendabilis. 11. 2. c.
Maria virgo est plusquam martyr. 32. 2. a. 452. 2. b.
Maria Magdalena fuit illa mulier dicta ab Euangelista peccatrix. 100. 1. a. & sequ.
Maria virgo figuratur per scalam Iacob. 13. 2. f.
Maria virgo quare dicatur domus porta, & scala. 14. 1. a.
Maria virgo, cum sit summa misericordiae mater, est omnium fiducia adenda. 15. 1. d.
Maria mater Dei ex singulari causa fuit beata. 15. 2. b. & 16. 1. e.
Maria quod tribus mēbris in domo Elisabeth manserit, fuit figuratum, & maxima mystice denotat. 17. 2. c.
Maria virgo fuit perfecta mater Dei, & ipsa sola lactauit ipsum Deum. 155. 1. f. & sequ.
Maria virgo est omnium aduocata. 337. 1. d.
Maria mare amarum interpretatur. 409. 1. f.
Mariam habeat, qui gratiam vult nancisci. 14. 1. c.
Mariæ virginis partus sine virili semine, sine libidine, & sine dolore, quomodo fuerit figuratus. 12. 2. f.
Martha tributum interpretatur. 409. 1. e.
Martyr non est qui patitur, nisi debita causa patiatur. 76. 2. f.
Martyrium, & mors suscipere non potest propter Deum, sine ipsius Dei speciali auxilio. 421. 2. f.
Martyrium, seu mors suscipitur ab hereticis pro ipsorum erroribus ex superbia, & obstinatione. 421. 2. f.
Matheus interpretatur donatus. 74. 1. b.
Matrimonium quid sit. 216. 1. b.
Medicatio quando sit vituperabilis. 111. 2. c.
Medicæ quo honore sit honorandus. 111. 2. a.
Meditatio vulnerum Christi mirabilis ad conscientie vulnera sananda. 454. 1. d. & sequ.
Medium syllogismi ob suam euidentem conuenientiam cum extremis compellit rationem ad assentiendum conclusioni. 11. 2. f.
Memoria tenere quæ debeamus. 19. 1. a. & sequ.
Mendacium multiplex. 390. 2. d. & sequ.
Mens quomodo purificetur. 338. 1. f. & sequ.
Merces multiplex. 77. 1. e.
Mercenarij, alij boni, alij mali. 204. 2. f. & sequ.
Messias Hebraice, est idem quod Christus Græce, & vnctus Latine. 354. 2. b.
Messis duplex, item triplex. 356. 2. d.
Messores sunt in multiplici differentia. 356. 2. d. & sequ.
Metaphysicæ ens primum subiectū esse non potest. 10. 1. 1. 2. d.
Metaphysicus cognoscit Deum, vt principium, & finem, non autem, vt Patrem, & Spiritū sanctū, & etiam, vt causam exemplantem, non autem, vt Filiū. 10. 1. 10. 2. a. & sequ.
Metaphysicus solus cognoscit Deum, vt causam exemplantem quamuis multa alia cognoscat vna cum alijs scientijs.

10. 2. b. & sequen. tom. 1.
Metaphoris quare vtatur Scriptores sacre Scripture. 10. 1. 1. c.
Metrum est liquidorum mensura. 337. 1. f.
Militiam exercere, quando, & cui liceat. 40. 1. e. & sequ.
Ministri sacramentorum malitia, virtuti & efficaciæ sacramenti non obeſt. 460. 1. d. & sequ.
Miracula facere est diuina, & non humane virtutis. 336. 1. b. & sequ.
Miraculorum Christi, & Sanctorum, & operum a demonibus factorum differentia. 365. 1. a. & sequ.
Miraculum maximum propter eleemosynam. 71. 2. f.
Miraculum est opus supra vires nature. 91. 2. a.
Myrrha qualis arbor sit. 507. 1. e.
Misericordia est dignus tantū, qui misericordiam facit. 192. 1. e.
Misericordia sola est defunctorum comes. 166. 2. b.
Misericordiae viscera sunt nimia dilectio, & nimia compassio. 22. 1. d.
Misericordiae vera qualitas, & fructus. 141. 2. f. & sequ. 142. 1. f. & sequ.
Mysteria diuina aliquando sunt celanda, & quare. 260. 1. f. & sequen.
Modus se preparandi ad iudicium, ad hoc quod quis Deum sibi tranquillum videat. 416. 1. c. & sequ.
Moyſes est diuina sapientiæ inchoator. 10. 1. 10. 1. d.
Mons significat sublimitatē contemplationis. 483. 2. f. & sequ.
Mons multa significat. 123. 1. a. & sequ. 384. 1. b. & sequ.
Monumentum quid innuat. 508. 1. d.
Moralis Philosophus cognoscit Deum, vt finem. 10. 1. 10. 2. b.
Morbis spiritalis quadruplex, & quas partes insiciat, & quomodo homo ab ipso sanetur. 10. 1. 33. 2. a. & sequ.
Mors triplex. 218. 1. e.
Mors est duplex. 392. 1. a. 405. 1. e. & sequ.
Mors, luctus, dolor, & huiusmodi non sunt supplicia, sed viuendi tributa. 163. 1. d.
Mors terribilissimum est, cum sit passionū terminus. 507. 2. d.
Mortis horam ignorare hominem, quare Deus voluerit. 170. 2. c.
Mortui sunt viui Deo. 113. 2. f. & sequ.
Mortuos tres Christus resuscitauit, & quid significet. 402. 2. f. 490. 2. a.
Motuum ad bonum peragendum quod sit. 212. 2. b. & sequ.
Morum ordinatio attenditur circa tria. 34. 1. c.
Morus arbor multa designat. 223. 2. f. & sequ.
Mulier pluribus poenis, quàm vir, subiecta. 54. 2. f.
Mulier dicitur quasi miseria. 385. 1. c.
Mulieres peccatrices in quattuor maxime delinquant. 96. 2. c. & sequ.
Mulieres quàm sunt fugiende. 268. 2. d. & sequ.
Mulierum Iudaicæ gentis officium erat ministrare predicatoribus, & præceptoribus victum, & vestitum de earum substantia. 100. 1. d.
Mundari hominem contingit quadrupliciter. 493. 2. d. & sequ.
Mundi gaudium est veluti phreneticorum gaudium. 500. 2. f. & sequ.
Mundi amor in principio est dulcis, sed finem habet amarū, amor vero Dei est e contra. 471. 2. c. & sequ.
Mundi ingratitude triplex. 434. 1. b. & sequ.
Mundum qui sequitur est immundus, & de deorsum: qui eum fugit, est mundus, & de sursum. 387. 1. c. & sequ.
Mundus accipitur multipliciter. 324. 1. a. 440. 1. c.
Mundus quomodo transeat. 278. 1. e. & sequ.
Mundus creatus fuit mense Martio, & homo redemptus. 10. 1. f.
Munera oculos ducum excæcant. 136. 1. f.
Munus triplex. 473. 1. a.
Murmuratio quid sit. 199. 1. e.

I N D E X.

Murmuratio unde dicitur, & unde procedat. 199. 1. f. et seq.
Murmuratio quam displiceat Deo. 246. 1. a
Mutabilia sunt in Deo immutabiliter, & quare. 321. 2. f. seq.

N

N ASCI de spiritu quid sit. 343. 2. a
Nathanael non fuit electus apostolus, et quare. 335. 1. b
Natiuitas duplex, & quae sit qualibet. 343. 1. e
Natiuitas Christi perfecte denunciata fuit. 25. 2. b. & seq.

Numeri discipulorum mysteria. 133. 1. f. & sequ.
Nuptiae quadruplices: alia videlicet inter diuinam, & humanam naturam: alia inter Christum, & Ecclesiam, alia inter Christum, & Ecclesiam triumphantem: alia inter eundem, et animam fidelem, & de earum figuris. 471. 1. c. seq.

O

O BEDIENS verus qui sit. 85. 1. b. & sequ.
Obedientia ducit ad gloriam. 59. 1. f
Obedientia resuscitat mortuos. 402. 2. b
Obedientia quid, & quot sint conditiones eam perficientes. 476. 1. e. & sequ.

I N D E X.

Orationis conditiones sunt septem. 287. 1. f. & sequ.
Orationis vis, virtus, & efficacia. 233. 1. f. 234. 1. e
Orationis condiciones quattuor. 436. 2. b. & sequ.

P

P ACEM nostram esse Christum multipliciter ostenditur. 308. 1. d. & sequ.
Pacem per quem, & cum quibus habeamus. 27. 1. f
Pacem Dominus omnibus optat. 112. 2. b
Paci quid opponatur. 10. 1.

Patena gerit figuram lapidis positi supra sepulchrum. 301. 1. f
Patena absconditio in missa quid denotet. 287. 2. e
Pater dicens se genuit speciem a se expressam, & totius paternae scientiae, & potentiae expressam. 10. 1. 10. 2. c
Pater quomodo aliquid demonstret Christo. 362. 1. a. & sequ.

Peccatum originale est causa quattuor malorum in homine. 92. 2. b
 Peccatum est cecitas spiritualis, & quot mala efficiat. 395. 2. d. & sequ.
 Peccatum omne se excusat, & palliat sub specie virtutis, præter carnis peccatum. 194. 1. d
 Peccatum accipitur multipliciter, & secundum quam accep- tionem sit nihil, nec sit a Deo. 321. 1. d. & sequ.
 Peccatum habet quattuor. 500. 1. b
 Peccatum facere quid sit. 484. 2. c. & sequ.
 Peccatum, quod maxime in fine mundi vigebit, erit privati boni amor. 231. 1. d
 Peccatum significatur per frigus, & quare. 504. 2. a. & sequ.
 Peccator qui exaudiatur a Deo, vel non exaudiatur. 395. 1. f. & sequen.
 Peccator cum omne bonū offēdat, omni bono deberet privari, quod esse non potest, ideo nec debite puniri potest. 82. 2. e
 Peccator consuetudinarius difficile a peccato surgit. 407. 1. f
 Peccator quare servus sit peccati. 88. 1. c
 Peccatores a multis in iudicio accusabantur de eorum pecca- tis. 366. 2. c. & sequ.
 Peccatores quare in hac vita aliquādo bonis abidēt. 219. 2. c
 Peccatores, & peccata quare dicantur nihil. 321. 2. c. & sequ.
 Peccatores omnes sunt una generatio, una civitas, & unum corpus diaboli. 161. 2. a
 Peccatores sunt filij diaboli. 390. 2. b
 Peccatores quare a Deo puniantur. 321. 1. b
 Peccatores occulti non sunt vitandi. 158. 1. e
 Peccatores gratia Salvatoris tripliciter curantur. 55. 1. a
 Peccatores sunt vitandi. 132. 1. e
 Peccatrici, cui dixit Christus, Remittuntur tibi peccata, con- donata fuit non solum culpa, sed etiam pœna. 99. 1. c
 Peccatrix quare vocetur in Evangelio mulier illa, quæ un- xit pedes Iesu. 96. 1. d
 Religiosorum votum est triplex, & quare. 121. 1. b
 Pelicanus designat Christum, & quare. 186. 1. d
 Perfectio animæ deuote in quibus consistat. 30. 2. a
 Perfectionem attingunt festinantes. 14. 1. f
 Perfecti indicantur in iudicio generali, & non iudicabun- tur. 285. 2. a
 Perfectum hominem quare reddant. 30. 2. c
 Perfectum esse, quid sit. 240. 1. b. & sequ.
 Perfectus qui sit, & quare habere debeat. 78. 2. d
 Perfectionem quando fugere liceat, & quibus. 377. 2. a
 Personæ diuinae sunt æquales, & quomodo æque nobilitatis, sit vni personæ terminare personas, originare, & præsen- tare. to. 1. 10. 2. a
 Petere, querere, & pulsare quid sit, & quibus conueniat, & quomodo fiat. 149. 2. c. & sequ.
 Petitionis, qua a Deo aliquid petimus, tres conditiones neces- sariæ. 424. 2. f
 Petitionum sufficientia, & ordo. 146. 2. b. & sequ.
 Petrus quattuor nominibus vocabatur, & quid hoc signifi- cet. 509. 1. d. & sequ.
 Petrus tripliciter errauit, quādo se obtulit, cū Christo in mor- tem ire; primo præsumendo de proprijs viribus, secundo se alijs præponendo, demū Christo resistendo. 286. 1. b. & sequ.
 Petrus tripliciter errabat, dicendo: Domine bonum est nos hic esse. 125. 1. e. & sequ.
 Petrus primatum Ecclesiæ habuit. 120. 1. b
 Petrus interpretatur agnoscens. 73. 2. c. 113. 2. c. 334. 1. a
 Petri negatio ex multis circumstantijs aggrauatur. 445. 1. c. & sequ. 446. 2. a
 Petri fides prompta, & etiam charitas. 376. 2. c
 Petro secundum Beatum Augustinum primo Christus lauit pedes, secundum vero Ioannem Chrysostomum primo Iu-

de, deinde Petro. 417. 2. d. & sequ.
 Petro quando fuerit tale nomen impositum. 333. 2. b. & sequ.
 Petro quare ter commissus fuerint oues. 117. 2. d
 Petrum cadere quare Deus permisit. 226. 1. c
 Pharisei consilium Dei in semetipsos propter sex rationes spreuerunt. 94. 2. d. & sequ.
 Pharisei quare discipulos Christi spicas vellentes arguebant. 69. 2. b. & sequ.
 Phasæ multipliciter accipitur. 280. 2. e
 Philippus interpretatur os lampadis. 74. 1. a. 334. 1. f. & 368. 1. a
 Philippi laudes, & perfectio. 334. 1. f
 Philosophi multa desumpserunt ex Scriptura sacra. to. 1. 5. 2. f. & sequ.
 Philosophi quare de Deo tantummodo cognouerunt, quod ip- se incognoscibilis est. 139. 2. a. & sequ.
 Physicus cognouit Deum, ut principium. to. 1. 10. 2. b
 Physicus, quot, & quare consideret. to. 1. 11. 1. c. & sequ.
 Pietas maxima ostenditur in Christo. 95. 2. e. & sequ.
 Pietas Dei specialiter est ad hominem ratione trium, quæ sunt in homine. 199. 2. f
 Pietas attrahit miseris, sicut adamas ferrum. 245. 1. c
 Pilatus septem modis videtur mortem Christi subterfugere voluisse. 295. 1. d
 Piscina sanandi virtutem a quo habuerit. 359. 1. d. & sequ.
 Piscina tres fuerunt. 359. 1. c
 Piscis denotat fidem. 150. 2. b
 Piscis quomodo denotet Christum. 508. 2. c. & sequ.
 Plorare est cum voce gemere. 435. 1. a
 Pœna inferni duplex. 219. 1. a
 Pœna æterna pro peccato inflicta quomodo sit ipso peccato maior, æqualis, & minor secundum diuersos respectus. 82. 2. d. & sequ.
 Pœna multis de causis a Deo infligitur. 393. 2. c
 Pœna non facit martyrem, nisi ad sit debita causa. 76. 2. f
 Pœnitens tria debet habere. 96. 1. f. & sequ. 136. 2. c
 Pœnitens sex debet habere. 97. 1. d
 Pœnitentia dicitur secunda tabula post naufragium. 369. 2. f
 Pœnitentiam tribus de causis amplectimur. 45. 2. f
 Pœnitentiæ partes tres per tres mulieres designantur. 112. 2. c. & sequ.
 Pœnitentiæ sacramentum quattuor requirit. 62. 2. c
 Pœnitentiæ locus, & salutem consequendi, est per totam ho- minis vitam. 183. 1. f
 Pœnitentiæ multiplex fructus, & effectus. 202. 2. a. & sequ.
 Populi est expectare, & admirari diuina secreta, non au- tem perscrutari. 9. 2. c
 Populus peccator, & indisciplinatus sacerdotem malum, & peccatorem arguit. 258. 2. c
 Porta cali dicitur angusta, & quare. 283. 1. a
 Porticus quinque quādam varia significant. 359. 2. a. & sequ.
 Possibilitas, potentia, & potestas quomodo differāt. 324. 1. f
 Potentia naturalis quomodo sit qualitas, vel substantia. 19. 1. f. to. 1.
 Potentiæ diuina laus in quibus sit. 16. 2. e. & sequ.
 Potestas humana est quædam villicatio, & œconomia. 210. 1. b
 Potestas dæmonū, quare dicitur potestas tenebrarū. 289. 2. f
 Prandium multiplex. 508. 2. f. & sequ.
 Præceptum est triplex. 114. 2. c
 Præceptum multiplex. 61. 1. d
 Præcognoscenda de subiecto in scientia sunt duo, videlicet quia est, & quid nominis. to. 1. 1. 2. d
 Prædicandi forma, quæ sit. 119. 1. a. & sequ.
 Prædicare est maximum opus. 132. 2. a
 Prædicare in qua ætate incipere debemus. 43. 2. e
 Prædicare

Prædicare nullus debet, nisi missus. 115. 1. c
 Prædicare est actus perfectorum. 100. 1. e
 Prædicatio non debet intermitteri propter parentum affectum, & indigentiam. 104. 2. a
 Prædicatio uerbi Dei est melior, quā parentū affectio. 104. 2. a
 Prædicationem debito tempore prætermittere est maius pec- catum, quā indigentem eleemosynam denegare. 132. 2. b. 250. 2. c. & sequ. 251. 2. e. & sequ.
 Prædicator designatur per gallū, et quomodo. 422. 2. c. et sequ.
 Prædicator an sit a Deo missus triplici signo cognoscitur. 115. 1. f. & sequ.
 Prædicator soli Deo debet inniti. 115. 2. c
 Prædicator quamuis possit accipere stipendium sui laboris, non tamen propter ipsum debet prædicare, sed propter populi salutem. 110. 1. a
 Prædicator veritatis debet maxime vitium cupiditatis ca- uere. 115. 2. e
 Prædicatio est os Dei, ideo debet honorari, & ipse debet os ab edacitate, & loquacitate custodire. 137. 1. f
 Prædicator uerbi prius debet vacare proprie perfectioni, quā aliene edificationi. 23. 1. d
 Prædicator qualis esse debeat. 57. 1. d. 58. 1. e
 Prædicatores, & auditores Euangelij, quales esse debent. 3. 1. c. & sequ. 479. 1. e. & sequ.
 Prædicatores, & Prælati quando debeant ad templum ascen- dere, & docere. 379. 1. c. 382. 1. d
 Prædicatores aliqui sunt cohibendi, aliqui tantum audien- di, & qui sint illi. 56. 1. d. & sequ.
 Prædicatores in manibus gladium portare debere, quid sit. 134. 1. a
 Prædicatores sunt in triplici differentia. 130. 1. a. & sequ.
 Prædicatori licet pro labore stipendium accipere. 100. 1. d
 Prædicatoris officium est clamare. 101. 2. a
 Prælati quomodo vigilare debeant. 25. 2. d. & sequ.
 Prælati consecrantes ecclesias, quibus induantur, & quare. 294. 1. a
 Prælati Deus multa reuelat, & maxime bonis. 408. 1. f
 Prælati sunt tria necessaria ad regendum subditos. 128. 2. c
 Prælati maxime conuenit mansuetudo. 131. 1. f
 Prælati qualis esse debeat, ostenditur ab Euangelio, quod recitatur in festis Confessorū Pontificum. 170. 2. e. & sequ.
 Prælati qualis esse debeat. 110. 2. e. 134. 1. e. 430. 2. a. & sequ. 509. 1. d. & sequ.
 Prælati benignum suis ouibus se exhibere debet signo, ver- bo, & factu. 117. 2. d
 Prælati, & curam habens animarum, p̄, & misericordes esse debent. 226. 1. c
 Prælati quomodo subditū corrigere debeat. 128. 1. a. & sequ.
 Præmium multiplex secundum diuersitatem, & multiplici- tatem meritorum. 77. 1. e. & sequ.
 Præsentia Christi est desiderabilis. 110. 2. c. & sequ.
 Præsumptio opponitur diuinae laudi, & quare. 10. 1. a. sequ. to. 1.
 Præsumptuosus assimilatur vespi, & quare. 10. 1. b. sequ. to. 1.
 Primogenitus non semper dicit ordinem respectu posterioris. 24. 2. e
 Probatio multiplex. 422. 2. f. & sequ.
 Processio in die Purificationis, quare fiat. 33. 2. b
 Prodigia dicuntur maiora miracula. 358. 1. b
 Propheeta quare acceptus non sit in patria sua. 51. 2. b
 Propheeta dicitur multipliciter. 327. 2. f. & sequ.
 Propheta erant, qui ex gentibus Iudæi efficiuntur. 411. 2. c
 Prouerbium dicitur quasi pro uerbo dictum, aliud in senten- tia, & aliud in superficie ostendens. 397. 2. a. 437. 1. a
 Prouidentia diuina est maxime circa homines inuēta. 162. 2. d
 Proximitas penes quid attendatur. 142. 1. d
 Proximus septem modis leditur. 223. 1. a

Proximus quomodo sit diligendus. 140. 2. c. & sequ.
 Proximus quis sit. 142. 1. e
 Prudens quibus debeat sermonem depromere, unde incipere, & ubi terminare. 9. 1. a
 Prudentia politica, purgatoria, purgati animi, & exem- plaris quid sit. 32. 1. e. & sequ.
 Psalmi centesimi noni dignitas, & excellentia. 267. 1. f. & sequ.
 Psalmus primus potest intelligi de Ioseph ab Arimathæa. 300. 2. f
 Pueri esse quomodo prohibeamur, & præcipiamur. 238. 1. d. & sequen.
 Pueri materno lacte educati sunt vegetiores, vigorosiores, & pulchriores, quā sint alieno lacte nutriti. 481. 1. d
 Pulsare: vide Petere.
 Puluerem de pedibus excutere quid significet. 116. 1. e. & 136. 1. d. & sequ.
 Pulvis est multiplex. 136. 1. d. & sequ.
 Purificationis festum quare dicatur festum obuiantium, & in illo fiat processio. 33. 2. b
 Tutius multiplex, & de multiplici aqua, quæ ex ipsis hau- ritur. 352. 2. a. & sequ.

Q V ATERNARIJ numeri mysteria. 76. 1. a. & sequ.
 Querere, vide Petere.
 Quinquagenarius numerus quid designet. 211. 2. e

R ECTOR populi debet habere scientiam. 22. 1. b
 Redemptionis opus manifestauit misericordiam, poten- tiam, largitatem, & veritatem. 16. 2. c. & sequ.
 Redemptionis opus quomodo homo ignoret, ut cæci illumi- natio ostendit. 243. 2. b. & sequ.
 Redemptionis opus in sex consistit. 243. 1. e. & sequ.
 Refectioni corporali adiungitur lectio, & refectionis spiritualis, & quare. 191. 1. b
 Regia potestas in lege veteri præminebat sacerdotio, in le- ge uero noua est econtra. 6. 2. f
 Regnum multiplex, & quod sit bonum, & appetendum. 504. 2. f. & sequ.
 Regnum Dei quotuplex. 1. 2. a. 2. 1. b. 238. 2. c. & sequ.
 Regnum Dei est multiplex. 115. 1. d. & sequ. 135. 2. f. 238. 2. c. & sequ. 282. 1. f. & sequ.
 Regnum Dei ætati comparatur, & quare. 278. 1. a. & sequ.
 Regnum illud tantum est vera cordis possessio, quod cor im- plet, & auferri non potest. 168. 1. f
 Regnum cælorum quantum ualeat. 269. 2. b
 Regnum cælorum quorum sit. 238. 2. a. & sequ.
 Regnū cælorū quattuor modis possideri potest. 215. 2. c. et sequ.
 Religio non debet omnes ad religionem admittere, sed tan- tum idoneos. 110. 1. f
 Religio figuratur per calum, & quare. 470. 1. d. & sequ.
 Religio denotatur per desertum, & quare. 56. 2. b
 Religionis summa est Deum imitari. 494. 2. f
 Religiosi, & uiri spirituales quare refectioni corporali le- ctionem spirituales adhibeant. 191. 1. b
 Religiosi de consanguineorum factis curiosi maxime sunt re- prehensione digni. 132. 2. e
 Religiositas non est laudabilis sine perseuerantia. 23. 1. c
 Religiosus qualiter debeat modo contemplationi, modo actio- ni vacare. 471. 1. a. & sequ.
 Relinquere omnia bona, quare ad perfectionem perineat. 270. 1. b
 Relinquere, & renuciare differunt, & quid sit perfectio- rum. 198. 1. e

Repetere sua contingit tripliciter, & quando, & quomodo liceat, vel non liceat. 80. 1. c. & sequ. Res omnes sunt in Deo vita, quamvis non in proprio genere. 321. 2. f. Resurrectio Christi fuit sue potestatis ostensio. 489. 1. b. Resurrectio Christi est nostra instructio. 508. 1. a. Resurrectio Christi qualis fuerit. 507. 2. e. & sequ. Resurgent omnes tam boni, quam mali ad iudicium. 156. 1. f. Resuscitati a Christo tres, scilicet secundum Euangelium, quomodo ostenderint veram ipsorum resurrectionem. 89. 2. b. Resuscitator a Deo, quare alius surrexerit, alius prodierit, & alius resederit, ut dicit Euangelium. 114. 1. e. & sequen. Rete multiplex. 462. 2. e. & sequ. Revelationes diuinae, quibus communicentur. 121. 2. f. Rex verus qui sit. 476. 2. e. & sequ. Ritus spiritualis consistit in iucunditate mentis. 76. 2. d. Rydes quomodo sint tractandi. 68. 2. d.

S

S. In scripturarum fluuio agnus peditat, & elephas natat. 3. 2. e. Sabbata aliqua placent Deo, & aliqua non. 49. 1. a. & sequ. Sabbati praeceptum quale sit, & quomodo datum. 360. 2. f. Sabbati diuinis laudibus, & predicationibus est intendendum. 53. 1. d. & sequ. Sabbato a quibus est feriandum. 69. 1. b. Sabbato operari, an aliquando liceat. 360. 2. e. & sequ. Sabbato quare Christus docebat. 178. 1. e. & sequ. Sabbatum quadruplex. 482. 2. d. & sequ. Sabbatum mortis Christi, quare magna dies dicebatur. 301. 2. f. & sequ. 453. 2. f. Sabbatum multipliciter accipitur. 302. 1. b. & sequ. Sabbatum Christus non violabat, quamuis miracula faciebat. 179. 2. c. & sequ. Sacerdos quare in oratione Dominica dicat summis voce Amen. 148. 1. f. Sacerdos quando in parasceue orat pro Iudeis, quare non flectat genua. 449. 1. c. Sacerdotes quales esse debeant. 133. 1. e. Sacerdotum peccata sunt radix perditionis ciuitatis, populi, seu regni. 258. 1. c. & sequ. Sacramentum altaris, quare sit ex specie panis, & de eius necessitate, & congruitate. 374. 2. f. & sequ. Sacramento altaris decies attribuitur vita, & quid denotet. 374. 2. d. & sequ. Sacramentum altaris digne sumere, quam sit vtile: indigne vero sumere quam sit graue peccatum, & detrimentum afferat. 375. 1. f. & sequ. Sacrificium Deo offerens qualis esse debeat. 33. 2. d. Sal quid denotet. 198. 1. f. & sequ. Salim interpretatur pugil. 347. 1. d. Salim multiplex. 347. 1. d. Saluatorum in statu quolibet erunt boni, & mali, & quare. 231. 2. b. & 232. 1. c. & sequ. Saluatorum numerus. 195. 1. d. Saluatorum status triplex. 231. 2. b. Salus non est sine scientia. 22. 1. b. Salutare per viam quid sit, & quare Dominus prohibuerit. 134. 2. b. & sequ. Saluti duo sunt necessaria, cognitio scilicet veritatis, & exercitatio virtutis. 13. 2. e. Samaria vnde fuerit sic appellata. 350. 1. d. Samaria interpretatur custodia. 225. 1. e. 350. 2. f.

Samaritani curantis seminiuum illum secus viam iacentem spiritualis intellectus. 142. 2. a. & sequ. Sanatio animae quomodo contingat, & fiat a Deo. 178. 2. f. & sequen. Sancti a quibus comparantur. 232. 1. f. & sequ. Sancti dicuntur Cali quadrupliciter. 1. 1. d. Sancti omnes iudicabunt, & quomodo. 156. 2. a. Sanctificare nomen Dei quid sit. 147. 1. b. & sequ. Sanctificatio duplex. 441. 1. d. S. Franciscus in multis commendatur. 509. 2. e. & sequ. S. Francisci mundi despectus, & diuinorum desiderium. 474. 1. f. & sequ. S. Franciscus habuit virtutes purgati animi. 12. 2. e. S. Franciscus hypocrisis inimicus. 116. 1. b. Sanctus est non qui facit miracula, sed qui sentit vera de Deo, & de proximo melius, quam de se ipso. 402. 1. b. & 421. 1. d. Sanctus est, qui sibi est austerus, & alijs benignus. 160. 2. c. Sanctus ter enunciatus in missa, quare ante canonem dicatur. 255. 2. e. Sandalia, quibus fratres Minores calceabantur tempore sanctorum Francisci, & Bonauenturae, qualia, & cuius formae essent. 134. 2. a. Sanguis Christi sub speciebus vini, quare non detur laicis. 375. 1. e. Sanguis Christi interpellat pro nobis. 288. 1. f. Sapientia facit animam deiformem, & domum Dei, illustrat intellectum, inflamat affectum, & roborat operatiuum potentiam. 13. 2. d. 16. 1. f. Sapientia duplex, & quid sit quaelibet, & quae bona. 16. 1. b. & sequ. Sapientia domus quae: & quae, & quot sint eius columnae. 16. 2. b. & sequ. Sapientia diuina quare dicatur mulier. 201. 2. c. & sequ. Sapientia quis sit ortus, porta, domus, & forma. 13. 2. e. Sapientia ianua sextuplex. 17. 2. b. & sequ. Sapientia forma mirabilis. 17. 2. f. & sequ. Sapientia diuina plenitudinem non consequitur, nisi ille, qui promptus est doctrinam communicare. 104. 1. c. Sapientia porta, & modus adipiscendi eam. 17. 1. f. & sequ. Sapientis opus in docendo est duplex. 45. 1. e. Sata tria quomodo multipliciter intelligantur. 181. 2. e. & sequen. Satanas quomodo in Iudam intrauerit. 280. 1. b. Satisfacere quid sit. 305. 1. f. Satum quod, & quale genus mensurae sit. 181. 2. b. Scandala euitare est impossibile, de quibus, & quomodo sit verum. 221. 2. a. & sequ. Scandali ratione, quae bona sint dimittenda. 221. 2. c. & sequ. Scandalizantes quare grauissime puniantur. 222. 1. b. & sequen. Scandalum quale sit aliquando contemnendum. 373. 2. a. & sequen. Scandalum est grauissimum peccatum in Prelatis, clericis, & religiosis. 222. 1. d. Scenophaegia quod, & quale festum fuerit. 377. 2. b. Scientia mundana fluuius est torridus exsicicans flumina gratiarum, turbidus obscurans splendores intellectuum, tepidus tepesciens amoris affectuum, & turgidus tumefaciens expressiones assatum. 3. 2. e. Scientia mundana nullam potest animam adimplere, & quare. 5. 1. a. Scientiarum diuinarum, & earum fructus, & dignitas. 4. 2. b. & sequ. to. 1. Scientia metaphysica, mathematica, de anima, & moralis, qua ratione sint nobiles. 1. 2. e. & sequ. Scien-

Scientiae finis est beatitudinis consecutio. 314. 1. e. Scientiae ethicae finis, qui, & qualis sit. 4. 2. f. Scribarum vitia quatuor. 268. 1. c. & sequ. Scripti in libro vitae, qui sint, & qui possint deleri, vel non deleri. 138. 2. d. Scriptura sacra praeter communem modum tractandi scientialem, habet proprium, & quis sit ille. 6. 2. d. & sequ. Scriptura sacra non solum dictionem, vel syllabam, sed nec litteram habet superfluum. 7. 1. b. Scriptura sacra quare videtur metaphoris. 1. 1. c. Scriptura sacra est speciosissima propter pulchritudinem claritatis, quam habet ex eo, quod est infallibilis certitudinis. 1. & sequ. praecipue. 5. 1. a. vsque ad 7. 1. d. Scriptura sacra est communissima propter amplitudinem charitatis, quam habet ex eo, quod mouet nos ad diuinum amorem, & affectum, tamquam ad finem intrinsecum. 1. & sequ. Scriptura sacra omnes alias scientias in nobilitate cuiuslibet causae excedit. 1. 2. b. Scriptura sacra peculiari modo est a Deo. 3. 1. b. Scriptura sacra est per verbum increatum edita, & instituta, per verbum inspiratum recitata, per verbum incarnatum consummata, & per verbum authenticatum promulgata. 3. 1. c. Scriptura sacra est perspicuissima propter certitudinem veritatis, quam habet ex eo, quod est diuinitas reuelata, & inspirata. 1. & sequ. praecipue. 5. 1. a. vsque ad 7. 1. d. Scriptura intelligitur per monumentum Christi. 303. 1. f. Scriptura sacra est affluentiissima propter plenitudinem bonitatis, quam habet ex eo, quod est de Deo imperscrutabili, & inenarrabili. 1. & sequ. & praecipue. 3. 2. d. vsque ad 5. 1. a. Scriptura sacra non praecipit, nisi charitatem, nec culpam, nisi cupiditatem. 4. 2. f. Scriptura sacra est paradysus. 4. 2. a. Scriptura sacra quare a quibusdam peruersis hominibus iniusta, insipiens, inhonesta, & superflua fuerit reputata, quorum errores confutantur, & contrarium ostenditur. 5. & sequ. Scriptura sacra quomodo correspondeat alijs scientijs, & ex ea philosophi multa desumpserint. 5. 2. f. Scriptura sacra continet quidquid perfectionis est in quolibet alia scientia, ita quod ibi omne noxiuum damnatur, & omne vtile abundantius ibi inuenitur. 5. 2. a. Scriptura sacra continet collectim omnes perfectiones, quae sparsim in singulis alijs scientijs reperiuntur. 1. 2. c. Scriptura sacra, cum sit a Spiritu sancto, nihil habet superflui. 358. 2. b. Scriptura est eminentissima propter altitudinem dignitatis, quam habet ex eo, quod est inuolabilis auctoritatis, cum sit a Deo. 1. & sequ. vsque ad 3. 2. d. Scripturae sacrae traditionis stylus tepentia corda succendit. 5. 1. b. to. 1. Scriptura sacra est efficacissima propter magnitudinem virtutis, vel potestatis, quam habet ex eo, quod est de fine nobilissimo, valdeq. desiderabili. 1. & sequ. Scriptura sacra nihil eloquentius, & de qua eloquentia hoc sit verum. 6. 1. c. Scriptura sacra diuiditur in historiam, anagogiam, allegoriam, & tropologiam. 4. 1. a. & 44. 2. a. & sequ. Scriptura sacra dicitur regnum Dei, & quare. 101. 2. d. & sequ. 115. 1. d. Scriptura sacra est clypeus contra diabolium. 46. 2. b. Scriptura sacra tota est de Deo, seu Verbo incarnando. 7. 2. b. Scripturas scrutari multipliciter contingit, & quando est bo-

num. 365. 2. c. & sequ. Scripturae sacrae laudes insignes, & vtilitates. 3. 2. f. 4. 1. b. & sequ. 7. 1. c. & sequ. Scripturae sacrae quot sint verba, tot premia. 4. 1. a. Scripturae sacrae historia retrahit animam a terrestribus, anagogia refouet eam in caelestibus, allegoria dirigit ipsam in credendis, tropologia vero eandem ordinat in agendis. 4. 1. a. Scripturae sacrae modus procedendi, est, procedere narrando, praecipiendo, prohibendo, comminando, & promittendo. 5. 2. d. Scripturae sacrae traditio, quomodo comparetur crystallo, & conueniat cum suis proprietatibus. 5. 1. b. Scripturae sacrae lex est a solo Deo instituta. 3. 1. c. Scripturae sacrae fluuius est voluptuosissimus, luminosissimus, ignissimus, & impetuossissimus. 3. 2. e. Scripturae sacrae sex perfectiones insinuantur. 1. 1. c. Scripturae spiritualis sensus triplex, & quid sit quilibet, & an quilibet adhuc subdiuidatur. 18. 1. f. & sequ. 45. 2. e. & sequen. Scripturae sacrae quantum sit necessaria auctoritas summa, & inuolabilis. 2. 1. b. Scripturae sacrae causa efficiens triplex. 4. 1. b. & sequ. Scripturae sacrae causa finalis triplex. 4. 1. d. & sequ. Secreta diuina sunt celanda. 126. 1. f. Seculares quam difficile saluentur. 277. 2. f. Sedere est doctorum, & regum. 50. 1. e. 58. 1. b. & sequ. Semen significat verbum Dei. 102. 1. e. Semen est verbum Dei, & quare. 103. 1. b. & sequ. Seminiui secus viam relictus a Samaritano sanatus spiritualis intellectus. 142. 2. a. & sequ. Senarij numeri mysteria. 10. 1. f. Senarius numerus est primus perfectorum. 122. 2. c. Senarius numerus est perfectus. 10. 1. f. Senectus commendatur. 509. 2. f. Septenarij tres. 154. 2. d. Sepulchrum Christi quale fuerit. 301. 2. b. & sequ. Sepulchrum dicitur quasi semi pulchrum. 160. 1. b. Sequentes Christum sunt in multiplici differentia. 370. 1. f. & sequen. Sequentium Christum premium, & merces. 412. 1. e. & sequ. Sequi Christum contingit multipliciter, & quid sit ipsum sequi. 400. 2. a. & sequ. Sequi Christum quid sit, & quomodo debeamus, & quam sit gloriosum, & vtile. 493. 1. e. & sequ. Sequi Christum septem impediunt. 66. 1. f. & sequ. Seraphim supremus Angelorum ordo, quare ita nuncupentur. 307. 2. e. Sermo Dei dicitur aduersarius peccatorum. 174. 2. b. Sermo Dei dicitur hominem ad Christum triplici via. 174. 2. c. & sequ. Sermo est incipiendus a Christo, & quare. 10. 1. c. Sermocinatio Christi est cum paruulis, & quare. 58. 1. d. Serui missi a Domino vineae ad colonos, qui fuerint. 261. per totum. Seruiendum est Deo, & quomodo. 31. 1. d. Seruendi modus qualis Deo sit acceptus. 21. 2. a. Seruire quare non possit homo Deo, & Mammonae. 213. 2. f. & sequen. Seruire Deo, quomodo debeamus. 21. 2. a. Seruitia coacta Deo non placent. 58. 1. b. Seruitute peccati nil peius, & vilius. 484. 2. e. & sequ. Sicomorus ficus fatua interpretatur. 245. 2. d. Signa multa, & magna Hierosolymorum euerfionem praecesserunt. 272. 1. d. Signa dicuntur minora miracula. 358. 1. b. Signa

I N D E X.

Signa quaruntur multis de causis. 9. 1. b
 Signa iudicium finale precedentia. 277. 1. b. & sequ.
 Silentium quare a Christo fuerit spiritibus malis impostum. 54. 1. c. & sequ.
 Siliqua quid sit. 204. 2. b
 Simeon quare benedixerit in presentatione parentibus Iesu. 32. 1. d
 Simon interpretatur obediens. 73. 2. c. 74. 1. e. 333. 2. f
 Symphonia quid sit, & quid designet. 207. 2. f
 Simulatio virtutis causatur, vel a timore male humiliante, vel ob amore male accedente. 162. 1. c
 Simulatio quid sit. 334. 2. f
 Sinagoga est congregatio gregum, & hominum brutaliter viventium. 10. 1. 9. 1. b
 Sinus multiplex. 218. 1. a. & sequ. 326. 2. e
 Sinus quid, & quare sit dictus Abraham. 217. 2. e. & sequ.
 Sitis bona multiplex, & quid habens huiusmodi sitim, bibere debet. 483. 1. a. & sequ.
 Sitis multiplex. 353. 1. a
 Societas facit possessionem iucundam. 59. 1. c
 Sodomiticum vitium punitur igne, & sulphure, & quare. 230. 1. a
 Sol cordi comparatur. 11. 1. d. & sequ.
 Solitudo est apta ad philosophiam. 367. 1. e
 Sollicitudo curiosa est prohibita, non autem studiosa providentia. 115. 2. c
 Somnus denotat peccatum, & quare. 489. 1. e. & sequ.
 Somnus dicitur multipliciter. 404. 1. d. & sequ.
 Spelunca designat animam peccatricem, & quare. 406. 2. e. & sequen.
 Spelunca multiplex. 406. 2. f
 Spes quid sit. 226. 2. f
 Spes denotat per ovum, & quare. 150. 2. c
 Spina quid significet. 102. 2. c. & sequ.
 Spiritus sancto quare mundi reprehensio, & arguitio attribuitur. 434. 1. c. & sequ.
 Spiritus sanctus dicitur advocatus aliter quam Filius. 426. 2. b. & sequ.
 Spiritus sanctus dicitur docere, & quare. 426. 2. d. 434. 2. d
 Spiritus sanctus quomodo docuerit Apostolos omnem veritatem. 434. 2. a
 Spiritus sanctus sub triplici specie fuit datus, & quare. 459. 2. c. & sequ.
 Spiritus sanctus Apostolis fuit datus, & quare. 459. 2. e
 Spiritus fuit ter datus Apostolis, & ad quid, & quando. 459. 2. e. & sequ.
 Spiritus sanctus dicitur digitus Dei, & quare. 153. 1. b
 Spiritus nequam triplex. 153. 1. d
 Spiritus divinus datur ad tria. ibid.
 Spiritus sanctus, quare spiritus veritatis dicatur. 500. 1. e. & sequen.
 Spiritus sanctus quare apparuerit in specie columbe. 330. 2. d. & 331. 1. d
 Spiritus significatur per ignem, & aquam, & quomodo. 352. 2. e. & sequ. 478. 2. f. & sequ.
 Spiritus sanctus quare apparuerit super Christum in columna, & super discipulos in igne. 43. 1. b. & sequ.
 Spiritus sanctus in triplici specie apparuit. 43. 1. d
 Spiritus sancti missionem quare Christus tantum distulit. 310. 1. d. & sequ.
 Spiritus malus dicitur immundus ab effectu. 53. 2. e
 Spiritus sanctus datur gratis. 500. 1. a
 Spiritus datio triplex. 382. 2. c. & sequ.
 Spiritus veritatis quomodo doceat. 500. 1. f. & sequ.
 Spiritus dicitur quadrupliciter. 376. 1. c
 Spiritus sanctus solus replet anima capacitatem. 8. 2. b

Sponsa Christi qualis debeat esse. 471. 1. f. & sequ.
 Stare quid significet. 121. 2. c
 Status iustorum est triplex. 89. 2. f
 Status culpa est triplex. 90. 1. b
 Status omnis debet Deum de incarnatione laudare. 32. 1. a
 Status perfectionis in quibus consistat. 25. 2. a
 Stelle quomodo tempore finalis iudicii dicantur de celo cadere. 276. 1. d
 Sterilitas in lege veteri erat magni opprobrii. 7. 1. e. 10. 1. d
 Stola, quibus induebantur scribae, quid sint. 268. 1. f
 Sufficientia multiplex. 424. 1. e
 Superbi eijciuntur foras a Deo. 372. 1. d. & sequ.
 Superbi denotantur per volucres. 131. 2. e
 Superbia humiliat, & quomodo. 190. 2. b. & sequ.
 Superbia omnium malorum est radix. 366. 1. b. 396. 2. c
 Superbia maxime dissipat animam. 203. 2. e
 Superbus Deo, & hominibus est odiosus. 132. 1. a
 Superiorum mandatum nunquam contemnendum. 24. 2. b
 Surgere est operatio virtutis. 114. 1. e

T

TELONIVM quid sit, & significet. 66. 1. b
 Temperantia politica, purgatoria, purgati animi, & exemplaris quae sit. 13. 1. a. & sequ. 32. 1. f. & sequ.
 Temporalia multipliciter amittuntur. 188. 1. a. & sequ.
 Temporalia bona quare modica dicantur. 213. 1. a
 Tempore debito quoties operamur, operari debemus. 336. 2. e
 Tempus triplex. 336. 1. f
 Tentare Deum est de eius potentia experimentum facere. 48. 1. b
 Tentatio duplex. 367. 2. f
 Tentatio Christi fuit tantum exterior. 45. 2. e
 Tentatio triplex. 2. 2. c
 Tentatio est utilis. 148. 1. c
 Tentator ex quattuor motuum sumpsit Christum tentandi. 45. 1. b. & sequ.
 Tentator quomodo ostenderit Christo omnia regna mundi. 46. 2. d. & sequ.
 Testamenta duo designantur per duos gladios, quos habebant Apostoli in passione. 287. 1. d
 Testamenti utriusque intentio principaliter circa quod versetur. 267. 2. e
 Testamentum vetus est quadripartitum in libros legales, historiales, vel exemplares, prophetiales, & sapientiales, & quare. 7. 2. c
 Testamentum vetus quomodo diuidatur, quibus approprietur, & de quo testimonium prohibeat. 309. 1. f
 Testamentum novum est praestantius, nobilius, & magis necessarium, quam vetus multis rationibus. 314. 1. f. & sequ.
 Testamentum vetus fuit sanctum per figuratorem, novum vero per continentiam. 21. 1. b. 326. 1. b
 Testimonia septem Christi nati. 32. 2. f
 Testimonia quattuor de Christo. 364. 2. a. & sequ.
 Testimonium Ioannis an fuerit maius operum testimonio. 364. 2. f. & sequ.
 Testis quando possit testificari de peccato, quando est, & ipse peccator. 384. 2. f
 Tetrarcha dicitur a tetra, quod est quattuor, & archon, quod est princeps. 36. 2. e
 Thema conveniens pro Concionatoribus in die exaltationis sanctae Crucis. 346. 2. d
 Thema pro Concionatoribus in adventu Domini. 346. 2. f
 Thema pro Seraphico Francisco. 474. 1. f. & sequ.
 Thesaurus quid sit, & quare ubi est thesaurus ibi sit cor. 168. 2. e. & sequ.
 Thomas

I N D E X.

Timor duplex. 430. 1. a
 Titulus, & superscriptio triplex. 298. 2. e
 Torpor, & tepiditas in amando Christum facit longe ab ipso Christo abesse. 290. 1. b. & sequ.
 Torrens est aqua veniens cum impetu, & quid denotet. 503. 2. f. & sequ.
 Torrens multiplex. 504. 1. b. & sequ.
 Tractus est motus violentus. 373. 1. a
 Tractus Dei quid dicatur. 373. 1. b. & sequ.
 Tractus Dei quomodo stet cum libertate arbitrii. 373. 1. b. & sequen.
 Tractus Dei multiplex. 373. 1. a. & sequ. 414. 1. b
 Transitus mundanorum est triplex. 278. 1. f. & sequ.
 Transitus honorum, & eorum, qui mundum non sequuntur, est triplex. 278. 2. a. & sequ.
 Tribulationes multis de causis a Deo immittuntur. 393. 2. c
 Tribulationes viros sanctos lauant, & malos conterunt. 285. 2. d. & sequ.
 Tribunal est sedes Iudicis, & ita appellatur, quod inde tribuantur precepta vivendi. 450. 1. f
 Tridui multiplex litteralis, & spiritalis expositio. 185. 2. b. & sequ.
 Trina Petri negatio multa insinuat. 290. 2. a
 Tristitia saeculi quam sit mala. 240. 1. f
 Tristitia multiplex. 433. 1. c. & sequ.
 Tristitia honorum multiplex. 501. 1. b. & sequ.
 Turris multiplex. 196. 2. a. & sequ.
 Turris qualis auis sit, & quid denotet. 18. 2. e. & sequ.

VANAGLORIA quam sit malum, & detrimentum asserat. 379. 2. a. & sequ.
 Vana gloria species quadruplex. 236. 1. e
 Vanum est, quod non confert ad plenitudinem continentii. 5. 1. a to. 1.
 Vestigalia exigere an liceat. 39. 2. f
 Veniale peccatum novem modis remitti potest. 236. 2. c
 Venientes ad Christum qui sint. 75. 1. b. & sequ.
 Venter Beatae Virginis propter tria privilegia dicitur beatus, siue propter tria miracula. 155. 1. e. & sequ.
 Vera loqui est verba Dei loqui. 349. 1. d
 Verbum Dei dicitur regnum Dei. 115. 1. d
 Verbum dicitur quadrupliciter. 318. 2. d. & sequ.
 Verbum per primum dicitur de verbo interiori, & mentali, quam de vocali. 318. 2. e
 Verbum est propriissimum nomen Filii Dei. 318. 2. f. & sequen.
 Verbum dicitur medium essentiae, quia est verbum Patris summa, & prima veritas, & lux ducens nos in cognitionem omnis veritatis. to. 1. 10. 2. c
 Verbum Dei dicitur lignum vitae plantatum in medio Paradisi, & quare. to. 1. 10. 2. f. & sequ.
 Verbum quare dicatur ipse Dei Filius a Ioanne Evangelista in Evangelio. 318. 2. a
 Verbum Dei in veteri testamento humanandum prafigurabatur figuris, praemonstrabatur exemplis, promittebatur Patribus, praedocbatur sapientialibus documentis, prophetabatur oraculis. to. 1. 7. 2. c
 Verbum Dei incarnandum, quomodo, & in quibus figuris legalibus prafigurabatur. to. 1. 7. 2. d
 Verbum Dei dicitur nos in cognitionem Patris, & quomodo. 11. 1. b to. 1.
 Verbum divinum quare, & quomodo, & ad quid sit caro factum. 468. 2. f. & sequ.
 Verbum Dei est hamus. 389. 1. c

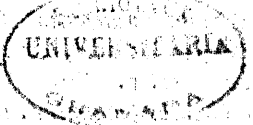
Verbum Dei, duo sunt, quae expellunt de corde hominum. 100. 2. e
 Verbum divinum quomodo sit suscipiendum. 502. 2. c. & sequen.
 Verbum Dei dicitur Lucerna. 103. 1. e
 Verbum est triplex. 349. 1. b
 Verbi Dei desiderium magni est meriti apud Deum. 57. 2. b
 Verbi divini multiplex effectus. 502. 2. a. & sequ.
 Verbi Dei virtus, & efficacia. 307. 2. c. & sequ. 485. 2. e. & sequen.
 Verbi multa nomina ponuntur. to. 1. 10. 2. c
 Verborum ingeminatio quid denotet in scriptura. 144. 1. b
 Veritas multiplex. 500. 2. b. & sequ.
 Veritas quomodo sit in voluntate, & actione. 500. 2. c
 Veritas sciri non potest, nisi per aeternam veritatis splendendam, & quare. to. 1. 10. 2. c. & sequ.
 Veritas dicitur dupliciter. 390. 2. b
 Veritas in scripturarum lectione, & in oratione invenitur. 35. 1. f
 Veritas triplex non debet pro scandalo relinqui. 221. 2. c
 Veritas quid sit. 500. 1. f
 Veritas potest ad tempus prosterni, sed non penitus deici. 273. 2. a
 Veritas melius operando, quam audiendo intelligitur. 307. 2. a
 Veritas est solus Deus, & quare. 213. 1. e
 Veritatis mira proprietates. 394. 2. c
 Veritatis studium requirit debitam societatem, & debitum ordinem. 36. 1. f
 Veritatis contemptus est maxima culpa. 136. 2. b
 Vestium pretiositas condemnatur. 93. 1. f. 216. 2. d
 Vestibus indui pretiosus est peccatum quattuor de causis. 216. 2. d. & sequ.
 Vestigium Trinitatis, in quibus rebus reperitur, & ad quam cognitionem nos ducat. to. 1. 19. 1. d. & sequ.
 Veteris testamenti quemlibet librum tractare de verbo incarnando optime ostenditur. to. 1. 7. 1. e. & sequ.
 Via quae sit. 378. 1. d
 Via caeli quomodo sit arcta, lata, & ampla. 183. 1. c. & sequ.
 Via ad gloriam quae sit. 119. 1. e
 Via Domini quae sint. 469. 2. f
 Via, quas Domino preparare debemus, quae sint. 21. 2. f
 Videre volens Deum spiritualiter quinque debet habere. 508. 1. c. & sequ.
 Videre Christum quid sit. 65. 2. f. & sequ.
 Vigilandum est multis de causis. 279. 1. a. & sequ.
 Vigilia noctis quid denotent. 170. 1. c. & sequ.
 Vindictam quam petant Sancti, & petere liceat. 234. 2. c
 Vinum multiplex. 471. 2. e. & sequ.
 Vinum bonum quod sit. 472. 1. d. & sequ.
 Violentia quid sit, & per violentiam celum rapere. 215. 2. a. & sequ.
 Vipera proprietates quae sint. 38. 1. e
 Virtutes Cardinales, unde Cardinales dicantur, & de earum nobilitate, praestantia, conditione, & effectibus. 31. 1. f. & sequ. 33. 1. c to. 1.
 Virtutes morales multa alia virtutes sequuntur. to. 1. 32. 1. e. & sequ.
 Virtutes aliae politicae, aliae purgatoriae, aliae purgati animi, & quomodo, & ubi Salomon de his tractet. tom. 1. 32. 1. b
 Virtutes Cardinales quid sint, & de earum partibus. to. 1. 31. 2. b. & sequ.
 Virtutis mentalis perfectio in tribus consistit. 34. 1. e
 Virtus alia politica, alia purgatoria, alia purgati animi, alia exemplaris, & quae sit qualibet. to. 1. 12. 2. d. & sequ. 33. 1. b. & sequ.
 Virtus

I N D E X.

<i>Virtus est robur mentis ad bonum faciendum, & malum evitandum.</i> to. 1. 31. 1. a	<i>xima, & eterna.</i> 219. 2. e. & sequ.
<i>Virtus vera non est, quae intentionem ad Deum non dirigit.</i> 33. 1. c. to. 1.	<i>Vitis quare vita dicatur, & qualis sit, & quid denotet.</i> 497. 2. c. & sequ.
<i>Virtus auctoris, & pondus auctoritatis semper aequantur.</i> 3. 1. a. to. 1.	<i>Vitium quod est simulata virtus, est nequius aperto vitio.</i> 154. 2. c.
<i>Virtus quomodo etiam ex peccatis eliciatur.</i> 212. 1. c.	<i>Vitium occultum non est publicandum.</i> 284. 2. a
<i>Virtutum moralium officia.</i> to. 1. 32. 1. c. & sequ.	<i>Vivendi modi Deo grati sunt tres.</i> 403. 2. a
<i>Virtutum gradus, per quos ad perfectam charitatem, vel pacem, vel sapientiam perveniatur.</i> 73. 1. c. & sequ.	<i>Vivere perfecte quibus contingat.</i> 23. 1. c.
<i>Visio Dei quadruplex.</i> 327. 1. a. & sequ.	<i>Vivere secundum carnem quid sit.</i> 465. 1. b. & sequ.
<i>Visio humanitatis Christi est ad corporis beatificationem.</i> 502. 1. d.	<i>Vltima tribulatio quare aliquando dicatur dies, aliquando nox.</i> 231. 2. c.
<i>Visio triplex.</i> to. 1. 23. 2. f. & sequ.	<i>Vnctio gratiae disponit animam ad suscipiendum documenta ab ipso Deo.</i> 4. 1. c.
<i>Visio sextuplex.</i> to. 1. 24. 1. a	<i>Vnguenta spiritualiter accepta sunt multiplicia, & quomodo conficiantur.</i> 302. 2. b. & sequ.
<i>Visitatio Dei est ad multa.</i> 22. 2. b. & sequ.	<i>Vnguentum triplex, & quid sit quodlibet eorum, & per quid denotetur.</i> 491. 2. c. & sequ.
<i>Visus sensus est omnium sensuum nobilissimus.</i> 503. 2. d.	<i>Vnguentum triplex.</i> 97. 1. c.
<i>Visus, & auditus maximi ad cognoscendum deseruiunt.</i> 26. 2. b.	<i>Vnitas est causa saluationis.</i> 152. 2. a
<i>Vita cognoscitur per spiritum, & motum.</i> 89. 2. a	<i>Vnum preponitur multis, & quare.</i> 184. 1. f.
<i>Vita perfecta quae sit.</i> 23. 1. c.	<i>Vocatio Apostolorum quamuis in diuersis locis secundum diuersos Euangelistas facta fuerit, nulla tamen inter eos circa ipsam est contradictio.</i> 60. 1. f.
<i>Vita actiua recipit Deum corporaliter, & contemplatiua spiritualiter.</i> 143. 1. d.	<i>Voluntas Dei est ad tria.</i> 2. 1. c.
<i>Vita actiua intelligitur per Columbam, & eius gemitus actiuis competit.</i> 30. 1. b. f.	<i>Voluntas triplex fuit in Christo.</i> 364. 1. a
<i>Vita contemplatiua per turturem designatur, & eius gemitus contemplatiuis competit.</i> 30. 1. b. f.	<i>Volucres denotant superbos.</i> 131. 2. c.
<i>Vita anima quae sit, & qualis.</i> 363. 1. c. 478. 1. b. & sequ.	<i>Voluptates comparantur spinis, & quare.</i> 102. 2. c.
<i>Vita aeterna quomodo dicatur gratia.</i> 326. 2. b.	<i>Votum est triplex, & quare.</i> 56. 2. b.
<i>Vita praesens dicitur dies, cum in ipsa sit operandum, & operari in die fiat.</i> 414. 2. a.	<i>Vtira quare prohibeatur.</i> 81. 1. c.
<i>Vitam aeternam habere contingit dupliciter.</i> 362. 2. d. & sequ. 373. 1. f.	<i>Vulnus Christi fuit principium fontale, vita, & ostium.</i> 454. 1. c. & sequ.
<i>Vitam aeternam in hac vita quis habeat.</i> 362. 2. f.	<i>Vulpes denotant haereticos, & quare.</i> 131. 2. c.
<i>Vita contemplatiua actus quattuor.</i> 126. 2. f.	<i>Vxor Lot quare sit in statuam salis versa.</i> 231. 1. a. & sequ.
<i>Vita actiua actus quattuor.</i> 126. 2. f.	
<i>Vita genus, seu viuendi genus triplex.</i> 471. 1. a.	
<i>Vita praesentis mala, & bona sunt momentanea, mala vero, & bona alterius vite, quae ad hanc sequitur, sunt ma-</i>	<i>ZACHARIAS memor Dei interpretatur.</i> 18. 2. f.
	<i>Zacharias quare mutus effectus fuerit.</i> 9. 2. c.
	<i>Zacharia, & Elisabeth praeconia.</i> 6. 2. c. & sequ.

In hunc secundi Tomi Indicem quaedam irrepperunt, quae ad primi Tomi Indicem spectabant, & adnotanda curauimus, addita aliquibus in locis hac nota, To. 1.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy.
Omnes sunt Terniones, praeter *, & Vv, quae sunt duerniones.

R O M A E,
Ex Typographia APOSTOLICA Vaticana.
M. D. XCVI.

ARGUMENTVM
EXPOSITIONIS POSTILLARIS
SANCTI BONAVENTURAE
in Euangelium B. Lucae.

SANCTI Bonaventura, eximij Ecclesie Doctoris eruditio singularis, admirandaq. doctrina cum ex scholasticis multis lucubrationibus, tum ex luculentis expositionibus perspicere facile potest, quas plurimas in veteri, et nouo Testamento, docte, egregieq. scripsit. Quos autem veteris Testamenti sacros libros exposuerit, eos superiori tomo demonstrauimus: hoc autem altero tomo complexi sumus expositiones in nouum, nimirum in Euangelium S. Lucae, et S. Ioannis: scripsisse etiam dicitur in S. Mattheum et S. Marcum in omnes B. Pauli epistolas, ac praeterea in epistolas Canonicas et in Apocalypsim: sed ea tanti Doctoris ingenij monumenta ad hanc usque diem extare non comperimus: nec vero ab eo relictis fuisse, ex eorum litteris animaduertimus, qui illius expositiones certo indice sigillatim notarunt quam diligentissime. Expositiones autem in Apocalypsim nemo e veteribus scriptoribus ei adscribit, si qua autem eius nomini hodie ascribuntur, id nulla probabilis coniectura, nullaq. certi argumenti ratio demonstrat, ut a doctissimis uiris, qui aliorum scripta accurate perpendunt, sapienter iudicatum est. Dicemus igitur iam de expositione in S. Lucam, quam eius esse non solum Tritheimius ostendit, sed plane demonstrat exemplar uetus Vaticanum, itemq. exemplaria quattuor, in Belgio diligenter asseruata: quorum unum est Gandauense, alterum Bruxellense, tertium Traiectinum, quartum Louaniense: cum quibus omnibus olim a F. Matthia Dordracensi: fratrum Minorum Germaniae inferioris Ministro provinciali olim collata quam diligentissime hac expositio, anno M. D. XXXIX. typis Antuerpiensibus concinne impressa, Paulo III. Pont. Max. prodijt in lucem. Ex Antuerpiensis editionis, apte recteq. emendata exemplari sumpsimus exemplum ad editionem Vaticanam hanc, qua melior multis partibus reddit a est exemplaribus quoque alijs. Editio praeterea Veneta, et si typographorum indiligentia errorum quibusdam notis, et mendis aspersa est, usui etiam nobis fuit propter conferendi rationem ad hanc ipsam emendationem Vaticanam, in qua splendor elucet non minimus doctrina tanti Doctoris: cui in primis lumen maximum omni ex parte afferre impensus curauit Sixtus Quintus Pontifex sanctissimus, idemq. eruditissimus. Huic porro expositioni summi uiri et sanctimoniae et doctrinae opinione praestantes tantum tribuerunt, ut cum aliquid de Euangelio S. Lucae dicturi essent,